

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נגדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

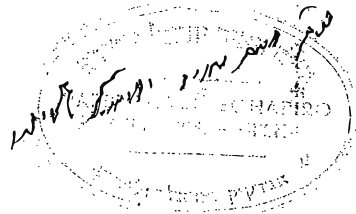
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבדיק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי אמרו לך אצלך אתה "

[illegible]

٢٠٠٠

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקו בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל משובש חייו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והנני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי ו להפיצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחוזר עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מבואר בניטין סב. עיי"ש. משמר הלוי,

מהנני: לפני אידיהן [לשון חבא [שבר] כדאמרינן בגמ' וראה רע"ב שהוא שם כנוי לגנאי לחגיהם ולמועדיהם], [אידיהן חבליהם כנוי למועדיהם, ואסור לקרותם מועדים, לפי שהם חבל על האמת. פירוש המשניות להרמב"ם, ובקאפח תירגם, אידיהן אבלם, כנוי לחגיהם, ולא הרשה לעצמו לקרותם חגים לפי שהם אָבֵל באמת] של עובדי כוכבים, שלשה ימים [זימנין דתני מנינא בסוף כי הכא, וכן האשה נקנית בג' דרכים, ואחרונן שוה לאילן בג' דרכים, וזמנין דתני מנינא ברישא בשבעה דרכים בודקין את הזב, שבעת ימים קודם יוה"כ, בג' דרכים שוו גימט נשים. תוס']

אסור לשאת ולתת [מקח וממכר שיש בו נטילה ונתינת. ראב"ד], [למכור ולקנות, משום דאולי ומורו לע"ז ביום אידם. רע"ב] **עמהם** וטולו משום דאולי ומודה לעצודת כוכבים זיוס אידו [וראה רש"י לקמן ו. ד"ה משום הרווחה שמוסיף ועצר ישראל משום לא יסמע על פיד [שמויות כג' יג ופרש"י שם שלא תעשה שותפות עם נכרי וישנע לך צעצועה זרה שלו, נמצאת שאלה גורם שזכר על ידך], # [ויש ללמוד מוסר מזה שאנו חוששים שילך העכו"ם וידה לע"ז שלו, על אחת כו"כ להבדיל אלף חברות שאנו מחוייבים להודות לה' על כל דבר שעושה לנו בכל עת ובכל שעה, כמש"כ החזון איש זצ"ל על דרך הטבע = שהוא גסי ה' היותר תמידיים],

להשאילין [מידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים], [הוא שאלת החפץ. ראב"ד] **ולשאול מהן,**

להלוותן [הלוואת מעות, שמה יקח מהן בהמה או כל תקרובת וללוות מהן שאלה צמידי דהדר צעין, כגון צהמה וכלים דכמיז (שמות כג) כי שאל אש מעט רעהו וגו', מלוה צמידי דלא דהדר צעין כגון מעות דכמיז (שמות כג) אם כסף מלוה את עמי דמלוה להוצאה נמנה, ומשלים לו מעות אחרים, [פר"ת דוקא בחנם, אבל ברבית שרי משום דמצטער טובא, כדאמרינן בקדושין לזיבין איניש בריתיה ולא לזיוף ברבית. תוס', וראה גם מו"ק י: תוס' ד"ה פרקמטיא שר"ת התיר להלות ברבית בחול המועד, וראה רא"ש שם],

לפרוען [שישראל מחזיר להם חוב שלוח מהן] **ולפרוע מהן** [תוס'], [לקבל מהם פרעון חוב],

רבי יהודה אומר, נפרעין מהן, מפני שמיצר הוא לו [על מעותיו שאינם חוזרים לו, ולא אויל ומודה. רע"ב],

אמרו לו [חכמים לר' יהודה] **אע"פ שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן** למחר: [פירוש לאחר הפרעון בתוך האיד, וכן פרש"י ז"ל, שמה הוא למחר, דאילו לשמחה דלבתר האיד לית לן בה. ריטב"א, אפי' למאן דאמר בגמ' גזרה לפרע מהן אטו לפרוע, אי הוה מיצר לא הוי שייך למגור. תוס' שאנ"ן],

[בספר פרדס יוסף על התורה [???] בתחלת ספר בראשית בהערות בכורי דוד כתב וז"ל ועיי' עוד בספר זכור אברהם על רש"י שאינה ראיה משם כי פירוש רש"י על ע"ז רובו היא מרשב"ם וכו' וגם פירוש רש"י על גדה מעורב כמה עם פירוש רשב"ם],

ס"י = סדר יעקב,
ע"ע = עבודת עבודה, לר' שלמה קלוגר זצ"ל,
תר"א = תוספות רבינו אלחנן,
תר"י = תלמידי רבינו יונה,

יש כ"י אחד של רש"י שהוא שלם על כל המסכת והוא [Parma 3155]

פרק ראשון לפני אידיהן

[תוס' על מסכת זו הוא תוס' רבינו פרץ. גליון הש"ס],

[בתר דתני סנהדרין דאירי בעובר כוכבים ומולות, תנא נמי להא מסכת דע"ז בסדר ישועות, ומיהו מכות ושבעות דשייכי בסנהדרין להכי תני להו בתר סנהדרין, ואחרי כן חוזר לסדרו ושונה מס' ע"ז והוריות. תוס'],

[בכל מסכת ע"ז לא נתבאר הדין מהו לשאול בשלום עכו"ם ביום אידם, אבל זה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

עובדי כוכבים [שיאמרו העכו"ם] דין הוא שראוין ישראל להטמק?

אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע, מאן דאמר עידהן מהכא ישעיה מד ט' יצרי פסל, פלם [פי' מעשיהם] תהו, וְחִמְדִּיהֶם פִּלְיוֹ עֵילוּ, וְעִדְיָהֶם הִמָּה [הפסילים עצמם הם העדים] פִּלְיָאוּ וּבִלְיָדָעוּ לְמַעַן יִבְשׁוּ, עֲזוּת כוכבים תִּזְוָה וְתַעֲדֵל עַל עֲזוּדָהּ לַחֵיצָה,

דרש ר' חנינא בר פפא, ואיתימא ר' שמלאי, לעתיד לבא [נ"ל זה הדין לימות המשיח הוא כאשר יצא להלחם עם גוג ועם גוים רבים אשר אתו, ויגמר דינם לכליון וחרין, ואז יעמדו שריהם העליונים לפני הב"ה ללמד עליהם סניגוריא וכו'. ראב"ד] מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת, [ומניחו] בחיקו [שבתחלה לא ידעו כי ספר תורת משה הוא בחיקו, אלא כל אומה סבורה כי דתה הוא וכו' כי לפי דעת כל אומה דתה הוא אמת, עד אשר יפרש להם הקב"ה יש בכם מוגיד זאת. מהרש"א עיי"ש], ואומר למי שעסק בה, יבא ויטול שכרו,

מיד מתקבצין [על השרים שלהם קאמר, שכל איש ואיש יש לו שומר עליו למעלה, ועל כולם שר ממונה עליהם כעין המלך שלמטה. ראב"ד] ובאין עובדי כוכבים בערבוביא כולן מעורבצין, ולא אומה ולאומה בפני עצמה, שנאמר ישעיה מג ט' פִּלְיָהֶגּוּ יִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיִּאָּסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָּהֶם יִגִּיד זאת וְרָאשֵׁנוּ ת' יִשְׁמְעֵנוּ [וגו']

אמר להם הקדוש ברוך הוא, אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא תכנס כל אומה ואומה

דף ב' ע"ב

וסופריה ומכמיה, שנאמר ישעיה מג ט' וַיִּאָּסְפוּ לְאֻמִּים, ואין לאום אלא מלכות מלכות כשהיא לזדה, שנאמר בראשית כה ולאום מלאום יאמין מתרגמינא ומלכו ממלכו, "ועוד יאמין לא שייך אלא במלכות" [דברי רש"י צריך ביאור].

וס"ת [פי' זה שהמדובר על ס"ת] מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן, מי (זכס) (זכס) [זכס] יגיד זאת,

ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה והלא כולם נסקרין בסקירה אחת, שנאמר היוצר יחד לזם כדאמרין. רע"י [זכס] (דף יח)?

אלא כי היכי דלא ליערבבו אינהו [בהדי הדדי] לדידיה [להקב"ה] לא מהניא ערבוזיא, אכל לדידהו [לאומות] מהניא ערבוזיא, דמבצלי ומסתמי טעמיהם דלישמעו מאי דאמר להו, [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה, מ"ט? משום דחשיבא,

ומנלן דחשיבא? דכתי' דניאל ז כג בן אָמֶר [כן השיב לי המלאך] תִּזְוָה רְבִיעִיתָא [החיה הרביעית] מְלָכוּ רְבִיעִיתָא תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ [תרומו כי מלכות רביעית תהיה בארץ] דִּי תִשָּׂא מִן פִּלְמִלְכוּתָא [אשר תהיה מושגה מאד מכל המלכויות]

[וקשה על מה סמכו העולם לשאת ולתת ביום איד העבודת כוכבים עמהם, נהי דרוב אידיהם מן הקדושים [פי' שתקנו להם כומרים] הם מ"מ בכל שבוע יום אחד יש להם וכו'. תוס', וראה רא"ש בארוכה, וגם בתוי"ט, וז"ל תר"י ונראה שסמכו על מה שאמר רשב"ם ז"ל בשם זקנו רש"י ז"ל שאינו אסור אלא קצ"ח ונית"ל שעשוין עיקרן בשביל ישו הנוצרי שהם תופשים בהם ממשות ועיקר, אבל בשאר אידיהן אין תופשים בהם ממשות ולא שייך בהו טעמא דילמא אזיל ומודה, ומשום הכי שרי וכו']

נב"י: רב ושמואל, חד תני אידיהן, וחד תני עידהן, מאן דתני אידיהן לא משתבש, ומאן דתני עידהן לא משתבש, [וכע"ז בעירובין סא, ביצה לה, סוכה נז, ב"ק ס, קמז, יבמות יז].

[דברים לב לה לי נקם וְשָׁלַם לְעַתְּ מָמוֹן רָגְלָם בִּי קָרוֹב יוֹם אִידִם וְחָשׂ עֲתֻדָּתָ לָמוֹ: לוֹ בִּיְדֵיהֶם ה' עָמָר וְעַל־עֲבָדָיו יִתְּנָהֶם בִּי יְדָאָה בִּירְאֻלַּת יְד וְאָפֶס עָצוֹר וְעֹזֹב: לוֹ וְאָמַר אֵי אֵל הֵימָּו צוֹר חֲסִיו בּוֹ: לוֹ אֲשֶׁר חָלַב וּבְחִימוֹ יֵאָבְלוּ יִשְׁתּוּ יִין וְסִיָּם יִקְמוּ וְיִעְזְרוּכֶם וְהִי עֲלֵיכֶם סִרְיָה:]

מאן דתני אידיהן [איד הוא השבר, ותפשה המשנה לשון שבר תחת השמחה שלהם, א"נ מפני שיבוא שברם על עון ע"ז שלהם. ראב"ד] לא משתבש, דכתיב דברים לב לה ב' יו' אִידִם היינו עזות כוכבים כדמכזב צהריא פרשה [פסוק לח] יקומו ועזרם,

ומאן דתני עידהן לא משתבש, דכתיב ישעיה מג ט' פִּלְיָהֶגּוּ יִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיִּאָּסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָּהֶם יִגִּיד זאת וְרָאשֵׁנוּ ת' יִשְׁמְעֵנוּ יִתְּנוּ עֲדִיָּהֶם וְיִצְדְּקוּ [ואו] וְיִשְׁמְעוּ וַיִּאָּמְרוּ אֶמֶת הַשֵּׁמָא סְלֵקָא דַּעֲמִיָּה, דעצודי כוכבים כמיה, ולחמיה מתמה יתנו עצודי כוכבים עדיהם יצאו עצודות כוכבים שעצוד, ויעידו עליהם ויצדיקום,

ומאן דתני אידיהן, מאי טעמא לא תני עידהן [תוס']? אמר לך תברא עדיך,

ומאן דתני עידהן, מאי טעמא לא תני אידיהן? אמר לך מאן קא גרים להו תברא, עדות שהעידו בעצמן ציוס הדין, שעצוד לעצודת כוכבים בעולם הזה, הלכך עדות עדיפא,

והאי יתנו עידיהם ויצדקו, בעובדי כוכבים כתיב, הא בישראל כתיב, דאמר ריב"ל, כל מצות שישאל עושין בעולם הזה, באות ומעידות להם לעוה"ב, שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו, אלו ישראל,

[הענין כמ"ש המקובלים כי בכל מעשה ידי אדם נברא דבר רוחני לפי המעשה, כמ"ש שעושה המצוה נותן כח בפמליא של מעלה, וכן בהפך עושה העבירה מתיש כח בפמליא של מעלה ונותן כח לצד הטומאה והם ערם המעידים עליו וכו'. מהרש"א]

ישמעו עצודי כוכבים את העדות שמזות מעידות ויאמרו אמת, אלו

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מה שיכול, כלומר אפי' לצורך זונות עשיתם שווקים. תוס'.

מרחצאות לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר
הניב לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות,

כלום יש בככם מגיד זאת [שנאמר ישעיה מג ט מי (בכם) בקם
יגיד זאת] ואין זאת אלא תורה, שנאמר דברים ד וזאת
התורה אשר שם משה,

מיד יצאו בפחי נפש [פחי = הוציא רוח מפיו, פחי נפש = מנפח בפיו
(ומניד בראש) כמו שנתאכזב], יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות
פרס אחריה, מ"ט דהא חשיבא בתרה, ומגדלין דכתיב (וארו
חיוא אחרי תנינא, דמיא לדוב) [דניאל ז ה וארו והנה חיוה
אחרי תנינה אחרת דמיא לדוב] [תוס'],

ותני רב יוסף, אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב,
ומסורבלין [בשר] שמיים כמו (שנת דף קלו) קטן המסורבל צנצר, ולשון
מלנש הוא, כמו כפיתו צסרצליהו (דניאל ג) כדוב, ומגדלין שער כדוב
[הפרסיים היו נוהגים שלא כרומיים ולא כעמים רבים אחרים] לגדל את שער
ראשם וקנים. שט], ואין להם מנוחה כדוב אין לו מנוחה, אלא הולך וצא
כל שעה,

[ברכות ח: תניא, אמר רבן גמליאל: בשלשה דברים אורב אני את הפרסיים: הן
צנועין באכילתן, וצנועין בבית הכסא, וצנועין בדבר אחר. וראה ביוסף דעת
שמביא מספר צדקת הצדיק סימן רנו שזה רק לפנים, אבל באמת יש להם מדות
רעות].

אמר להם הקב"ה, במאי עסקתם?

אומרים לפניו רבש"ע, הרבה גשרים גשרנו [מקום מים היה, וכדי
שיעברו ישראל ממקום למקום ללמוד תורה. ראב"ד], [אף על גב דרומי נמי תקנו
גשרים כדאמר בפרק במה מדליקין? מ"מ אינם חשובים כ"כ בתקון גשרים כמו
פרס. תוס'],

הרבה כרכים כבשנו [כלומר אע"פ שהיו רוצים לעמוד עמנו בשלום, היינו
מכניעים אותם תחת ידינו כדי שילכו ישראל שברשותנו בשלום ממקום ממקום
ללמוד תורה. ראב"ד],

הרבה מלחמות עשינו [מלחמות הם עם האויבים, שהיינו נלחמים את
אויבינו להכניעם, שילכו [פי' שיחיו] ישראל בשלום. ראב"ד], וכולם לא
עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיתעסקו בתורה,

אמר להם הקב"ה, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם
עשיתם, תקנתם גשרים ליטול מהם מכס, כרכים לעשות
בהם אנגריא [פי' המלה = עבודת כפייה עבור השלטונות. שט] עזומת
המלך המוטלת על יושבי כרכים, לעשות מלחמות, [ולגלות צנצנא], וליטול בהם

ותאכל כל-ארעא [ותחריב כל הארץ] ותדושנה [ותדוש אותו]
ותדקנה [ותשחק אותו הדק],

[פירוש לוקחת סחורות הן של מלבוש הן של מזון מן מלכויות אחרים, ולכן מטבע
שלה יוצא בכמה מלכויות, שנותנת מטבעות של כסף וזהב, ולוקחת סחורה
תמורתם, וזהו ותיכול כל ארעא, ר"ל אוכלת מן הגדל בכל ארצות אחרים, שהן
של כסות והן דברים של מזון. בן יהודיע שבועות ו:].

[ו. ד"ם] אמר רבי יוחנן זו [מלכות. ד"ם] רומי חייבת [הרשעה,
תרגומו של רשעה חייבת. ד"ס] [משום דכתיב בהו וקראו להם גבול רשעה, רשע
תרגומו חייבא, ונמצא במעשה מרכבה כי במעשה דרבי חנינא בן תרדיון נגור על
רומי חורבן גדול. תוס'] שטבעה שמה [יש לפרש כמשמעה שמטבע שלה
יוצאה בכל העולם וכו'. מהרש"א עיי"ש] יצא בכל העולם,

ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא? כדרב חסדא [כעיי"ז בר"ה
ח. טז.], דאמר רב חסדא, מלך וצבור, מלך נכנס תחלה לדין
לפני הקב"ה, שנאמר מלכים א ח לעשות משפט עבדו שלמה המלך
[והדר. הגהות הב"ח ר"ה טז.]. ומשפט עמו ישראל [וגו'],

וטעמא מאי, איבעית אימא, לאו אורח ארעא למיתב מלכא
מאבראי, ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף של הקב"ה
מפני פשעי [ה. רע"ז] צבור, שמא חס ושלום יפרע מן המלך כל סורכנו, מפני
המרון,

אמר להם הקב"ה [למלכות רומי], במאי עסקתם [פירוש שואל להם
במה וכו' בכל דור ודור. תוס'], אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים
תקנינו [ופתחנו חניות שיהא מזון וכסות מצויה לישראל. ראב"ד], הרבה
מרחצאות עשינו [לעדן עצמן ויעסקו בתורה. ראב"ד], הרבה כסף
וזהב הרבינו ומתנאות, וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים, גשרים וכרכים
ומלחמות הוא עסקן של פרסיים, וכולם לא עשינו אלא בשביל
ישראל, כדי שיתעסקו בתורה שיהא להם פנאי שמואלין להשתכר צדק
ומואלין מזונותיהן וזרכיהן צלי טורח ומתענדן צמחנאות,

אמר להם הקב"ה, שוטים שבעולם [פי' וכי אתם יכולים לרמות
אותי. וראה בבן יהודיע איך באמת אמרו כן], כל מה שעשיתם לצורך
עצמכם עשיתם,

תקנתם שווקים להושיב בהן זונות [יש מפרשים שהיה נותן להשלטון
מס מן הזונות למספר גולגולותם וכו' וכן יש לפרש בריש פירקא שווקים להושיב
בהם זונות וליטול מס מהם. תוס' לקמן יח. בסוף העמוד],
[באמת צ"ע וכי כל השווקים שעשו, עשו לזנות? ואולי ר"ל שהם עשו השווקים
לפנים כאלו למסחר וכדומה, אבל הכוונה הטמונה היתה כדי שיהיו זונות
נמצאות],

[להיות מזונות להן לזנות. תוס' שאנ"ץ],
עשיתם שוק של זונות להודמן לזנות. תר"א,
ה"ה דה"מ למימר לעשות בהם סחורה לכל דבר, אלא מגנה אותם בדבר נגאי כל

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אלא הכי אמרי, כלום קיבלנוה ולא קיימנוה כלומר משום דלא קבלנוה לא קיימנוה,

ועל דא תברתהון פירכא היא, כלומר נמצא תשובה זו קטיוגור להס אמאי לא קבלתוה,

אלא כך אומרים לפניו, רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית קופא בלע"ז (ומטילין) [שמטילין. רע"י] זה שכן ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל,

דכתיב שמות יט וייתיבבו בתחתית ההר, ואמר רב דימי בר חמא, מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל, ואמר להם אם אתם מקבלין את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם [ואין זה סותר הא דקאמר לקמן דיחזור כל העולם לתורה וכו', ובפענח ר"י כתב שהוכרח לכפות ההר עליהם דבלאו הכי היו משה ואהרן ובניהם מקבלים התורה, ולא היה העולם חוזר לתורה וכוהו. מהרש"א] וראה מה שהבאתי על ענין זה בשבת פח.

[ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע, מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעמך, אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמנחת, וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומר אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. תנחומא פרשת נח]

מיד אומר להם הקב"ה, הראשונות ישמיענו, שנא' ישעיה מג ט מי בקם יגיד זאת וראשנו ת' ישמיענו, שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם,

ומנלן דלא קיימום? דתני רב יוסף הבקוק ג' עמודי יומדך ארץ ראה ויתר ג' יום ותפצצו תרריעד שחו גבעות עו' לם תליכו' ת עו' לם ל' נראה צענינו ושר להמיקן, מאי ראה, ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום, כיון שלא קיימום, עמד והתירן להן,

איתגורי איתגור [פי' וכי ע"י שלא קיימו הו' מצות נשכרים הם] ! א"כ מצינו חוטא נשכר? אמר מר בריה דרבנא

דף ג' ע"א

לומר שאף על פי שמקיימין אותן, אין מקבלין עליהם שכר [ו. רע"י] המרה זו לא טובתם היא, אלא שאין מנוחין לקיימן, ואם יקיימון.ה. רע"י לא יקבלו שכר,

נעצדמו, מלחמות [נצחון המלחמה] אני עשיתי, שנאמר שמות טו ה' איש מלחמה,

כלום יש בכם מגיד זאת, שנאמר ישעיה מג מי בכם יגיד זאת, ואין זאת אלא תורה שנאמר, וזאת התורה אשר שם משה,

מיד יצאו מלפניו בפחי נפש,

וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מדי, מאי מעמא עיילא [כלומר לא היתה פרס יודע שהב"ה יוכל להשיב לה כמו שהשיב לרומי. ראב"ד]? אמרי אינהו סתרי בית המקדש, ואנן בנינן בית שני כזה כזה [הא דלא קאמרי שבנו בית המקדש כששאל מהן במה עסקתם? דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור והקב"ה שואל במה זכו בכל דור ודור. תוס'].

וכן לכל אומה ואומה [כל האומות נכנסין לפניו ושואל מהם את מעשיהם ודוחה אותם במחשבתם כמו שדחה את אלו. ראב"ד],

וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מדי, מ"מ עיילי? סברי הנך אישתעברו בהו בישראל [אינהו] פרסיס משמענדין ציטאל צגלות צבל, וטיטוס הגלס לרומי, ועדיין כולם משועבדים [להם], ואנן לא שעברנו בישראל [והא דאמר וכן כל אומה ואומה, שכל אומה ואומה תחשוב שלא הצירה לישראל כאותן שלפניה. תר"א],

מאי שנא הני דחשיבי [רומי ופרס שמונה אותה הגמ' כאן], ומאי שנא הני דלא חשיבי להו [פי' בכל ויון שהם מד' מלכויות שנשתעברו בישראל, וחשובים הו', אבל מכל שבעים אומות לא בעי. תוס']? משום דהנך משכי במלכותיהו, עד דאתי משיחא [תוס'],

[קשיא לי מאי מוכחא דאיהו [פרס] חשיבא בתרה וכו', ומאי דאמר' נמי לקמן משום דהנך משכא מלכותא עד דאתי משיחא, בשלמא רומא משכא, אלא פרס מנלן דמשכא עד משיחא, והא כלתה לה בימי יונים? ו"ל דהא דכלתה בימי יונים שלא שלטה יותר על ירושלים, אבל על ישראל שבגלות בכל שלטה מהם עד ביאת המשיח. תוס' ר"ד].

[והאומות] אומרים לפניו רבש"ע, כלום נתת לנו ולא קיבלנוה,

ומי מצי למימר הכי, והכתי' דברים לג ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, וכתיב הבקוק ג' אלוה מתימן יבוא וגו', מאי בעי בשעיר, ומאי בעי בפארן פארן ארץ ישמעאל דכתיב [צדאשית כא] נהגה [ומשע] [וישע] צמדד פארן [תוס']?

א"ר יוחנן, מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון, ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בראשית לדשה ז', והכי משמע ויהי ערב ויהי צקר יום הששי, של ששה צקיון, שעמידין ישראל לקבל המורה, מלמד שהתנה הקב"ה עם מועשה בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו,

[תימה למד בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות מאי יום הששי? ו"ל דיומא קמא לא אמר להו מידי משום חולשא דאורא, א"נ היתה ראויה לינתן בששי אלא שהוסף משה יום אחד מדרתו. תוס']

[והיינו דאמר חזקיה] [ואמר חזקיה] מאי דכתיב תהלים עו ט מ'שמים השמעת דין מתן מורה ארץ יראה ו'שקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחלה יראה שמה לא יקבלו ישראל המורה, ומחזור הארץ למטה וצוהו, ולבסוף שקטה כשקבלה צנעה ושמע, שקטה,

אמר להם הקב"ה, מכם [מן הגוים] יבאו ויעידו בהן בישראל [וצ"ע אך מביא ראיה על כל הכלל ישראל מצדיקים יחידים להלן, וגם יש מהם שהיו לפני מתן תורה. ע"פ משמר הלוי], שקיימו את התורה כולה,

יבא נמרוד השליך את אברהם אבינו באור כשדים, על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לפני נח, ואברהם בן נח [הוא] [היה. רע"י] שלא היה צעק מתן מורה, ועל שם כך נקרא אמרפל כנעני מעצרון [עירוצין נג], שאמר והפיל [את. רע"י] אברהם כנעני האש, ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים,

יבא לבן, ויעיד ביעקב, שלא נחשד על הגזל דכתיב מה מנא את מכל כלי ציחק, אפי' סכין אפילו המנע [מואלג] [אפילו] [או. רע"י] מחט, [והסתן] [ותמן. רע"י] [אין אידעם] הדר צדיק חמיו עשרים שנה כשיצא אינו נוטל עמו כלי קטן [בתמיהה] וזני נח נטעו על הגזל, ויעקב קיים,

תבא אשת פוטיפרע, ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה אשת אש נאסרה לפני נח, דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חזירו [סנהדרין דף נח], ויוסף קיים,

יבא נבוכד נצר, ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם [תוס'], [ראיתי מקשים אדרבה יבוא נ"נ ויעיד בכל ישראל שהשתחוו לצלם, דהא כולם השתחוו חוץ מחנניא מישאל ועזריה? תוס' רי"ד עיי"ש],

יבא דריוש, ויעיד בדניאל, שלא ביטל את התפלה,

יבא [חבריו של איוב שהיו נביאי עכו"ם ויודעים שישראל קיימו את התורה], [והא דלא נקט איוב גופיה משום דאיכא למאן דאמר בפ"ק דב"ב דאיוב ישראל היה, ומיהו ק"ק אמאי לא נקט הכא נמי בלעם ואביו שהיו ג"כ נביאי עובדי כוכבים וכו'. מהרש"א] פלדד השוחי, וצו פר הנעמתי, ואליפז התמני [אורחא דתלמודא דבהרבה מקומות לא קפיד למנות כסדר וכו'. תוס'] [ואליהו בן ברכאל הבווי לא גרסין דשראל הוה כדמפרשין צנצא צמרא

ולא, והתניא היה רבי מאיר אומר, מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה [פ'] בשבע מצות שלהם, דאילו בשאר מצות אמרין בסנהדרין [נב]. פרק ד' מיתות עובד אלילים העוסק בתורה חייב מיתה. תוס', שהוא ככהן גדול [להכי נקט כהן גדול, משום דכתיב [בתורה] יקרה היא מפנינים ודרשין [הוריות יג]. מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים גבי ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ, אבל עובד כוכבים העוסק בתורה הוא ככהן גדול. תוס']?

תלמוד לומר ויקרא יח אשר יעשה אותם "האדם" וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם, הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה, הרי הוא ככהן גדול? [משמע הכא דעובדי כוכבים נמי קרוין אדם, ותימה דהא אמר בעלמא וכו' אתם קרוין אדם ולא עובדי כוכבים קרוין אדם? ואור"ת דיש לחלק בין אדם להאדם. תוס' עיי"ש],

אלא לומר לך, שאין [הגוים] מקבלין עליהם שבר [על קיום המצות], כמצווה ועושה, אלא כמי שאינו מצווה ועושה,

דאמר ר' חנינא, גדול המצווה ועושה, יותר משאינו מצווה ועושה [פ'] מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו. תוס'],

[אלא כך] אומרים [העובדי כוכבים] לפני [הקב"ה], רבש"ע ישראל שקיבלוה היכן קיימות, אמר להם הקב"ה אני מעיד בהם שקיימו את התורה [כולה],

אומרים לפניו, רבש"ע, כלום יש אב שמעיד על בנו, דכתיב שמות ד בני בכורי ישראל [שבן בכור נוטל פי שנים משום שהוא עשה אותו לאב, בן ישראל עשו כביכול להשי"ת לאב להעולם שהם הכירו השגחתו ויחודו בתבל ופשוט. משך חכמה שמות ד כב],

אמר להם הקב"ה, שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה,

אומרים לפניו, רבש"ע [לאומות], שמים וארץ נוגעין בעדותן [וא"ת והרי ראיה גדולה שקיימו שהרי שמים וארץ קיימים הם? ו"ל דאין חוששין בזו הראיה דאין אב מעיד על בנו, ועוד ו"ל שהם קיימים ממה שקבלו כדאמר אם ישראל מקבלים [פ'] אבל אין ראיה שקיימו]. תוס', שנאמר ידמיה לג אם לא בריתי יומם ולילה אם לא צרימי שכתמני שמהא טהאט יומם ולילה והיינו מורה, דכתיב [יהושע א] והגית צו יומם ולילה וכתיב [דברים כט] אלה דברי הצניח חוקות שמים וארץ לא שמת,

[דאר"ש] [ואר"ש] בן לקיש, מאי דכתיב בראשית א ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה' דהששי ימיה [וכתבה] [ונכתבה. רע"י] צוק מעשה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

זהו שמיני (דף טו) ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה, שנאמר ישעיה מ' יתנו עידיהם ויצדקו, [מצאתי במדרש רות ? אלו מעידין על דורן, מכאן ואילך הגרים שבכל דור ודור מעידין עליהם. ראב"ד], [ונסתמו מענותיהם],

אמרו לפניו רבש"ע, תנה לנו מראש ונעשנה,

אמר להן הקב"ה, שומים שבעולם, מי שמרע בערב שבת נעולס הזה יאכל בשבת, מי שלא טרע בערב שבת, מזהיבן יאכל בשבת,

אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה,

ומי מצית אמרת הכי, והא אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב דברים ז' אשר אנכי מצוך היום, היום לעשותם נעולס הזה ולא למחר לעשותם דאינו יכול לעשותם נעולס הזה [תוס'], היום לעשותם ולא היום לימול שכר,

אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא נעלילה עם בריותיו [ורוצה שירגישו שדינם נעשה בצדק. שמו],

ואמאי קרי ליה מצוה קלה, משום דלית ביה חסרון כים,

[ושמעתי בשם ר' שמעון סופר זצ"ל מקראקא דהענין שע"כ לא יוכלו אורח"ע לעמוד [במצות סוכה ?] לפי שאצלינו היצ"ר נתפשט ונתחלק על כל התרי"ג מצות, א"כ אינו מגיע על כל מצוה ומצוה רק חלק קטן של יצ"ר, וע"כ יכולים אנו לנצח, אבל הם שלא יהיה להם רק מצוה זו בלבד ואז היצ"ר חזק מאד עלי ועל כן לא יכלו לו, [וזהו שהוציא חמה היינו חמימות היצ"ר] ודפח"ה, וכוח אמרתי לפרש מאמר התנא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות והיינו כמה שנתן הקב"ה לנו מצוות הרבה עשה לנו טובה, כי ע"כ הקטין והחליש מאתנו את היצ"ר על כל מצוה, ונוכל לקיים בנקל, ועי"ז נופל מענות המינים והאפיקורסים כמה שמוענים ואומרים כי יותר טוב היה אם הקב"ה הי' מועט לנו במצוות ואז היינו מקיימים אותם בנקל, ותפסת מרובה לא תפסת, דאדרבה עי' עי"ז עשה לנו הקב"ה טובה גדולה ונכון, לקט ששנ"ה תרצ"ח סימן י"א],

[ובזה אמרתי כבר מצוה של נכדי הב' שלמה ביומנארטן נ"י אור ליום ב' נצו"י תש"ע שזה השמחה של בר מצוה, שיש יצ"ר אחד לכל ישראל, ואם נוסף עוד בחור להכליל ישראל היצ"ר צריך לחלק עבודתו לעוד בחור, ונמצא שכל ישראל נהנין מזה.

ואמר לי אחד שזה דומה למה דאמרין תוריות ג': רב חונא כי חזו נפיק לבי דינא, מייתי עשרה תנאי דבי רב לקמיה, כי היכי דנימטיין שיבא מכשורא. רב אשי כי הוו מייתי טרפתא לקמיה, מייתי עשרה טבחי ממתא מחסיא ומותיב קמיה, אמר: כי היבא דנימטיין שיבא מכשורא. וכע"ז סנהדרין ז:],

מיד, כל אחד [ואחד] נומל, והולך, ועושה סוכה בראש גגו רוצ משמיטתן על הגגות, שאין גגותיהן משופעין, והקדוש ברוך הוא מקדיר [לשון נוקב כלומר] מנקמת צחם חוס גדול, כמו מקדירן צהרים דעירובין (דף נח) ענין נקב וסתק [פי' שהחמה בוערת כל כך עד שמיבשת את הפסך ונעשין בו נקבים נקבים. ע"פ המהרש"א] עליהם חמה בתקופת תמוז שנוהגת [חום החמה] ומושכת עד שלשה חדשים, עד יוס מקופת משרי, הויא מקופת תמוז,

וכל אחד ואחד [מהאומות] מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר תהלים ב' ננתקה את מוסרותינו [שדרבן היה לסבך בעין עבות ולבן קורא אותם מוסירות. ע"פ המהרש"א] על ה' ועל משיחו קאמר לע"ל, כדכתיב למה רגשו גוים ולאוומים יהגו ריק, כלומר ננתקה מלכות סוכה שהטילו עלינו, ונשליכה ממנו עבותימו,

מקדיר [וכי זה יושר לעשות חום גדול], והא אמרת אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו?

משום דישאל נמי זימני

דף ג' ע"ב

דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא ואין מקופת משרי נופלת עד לאחר החג, והוי להו צערא,

והאמר רבא, מצמער פטור מן הסוכה? נהי דפטור בעוטי מי מבעטי,

מיד הקב"ה יושב [אין ישיבה למעלה, ואומר יושב לשבר את האוזן. ע"פ המהרש"א] ומושחק [בכל הגמ' כאן אומר "משחק" לשלול גשמות פעולת השחק המנונה מאתו ית', שהוא משחק אחרים דהיינו ישראל עליהם. מהרש"א] עליהן [על האומות], שנאמר תהלים ב' יושב בשמים ישחק וגו' גני ננתקה את מוסרותינו כמי,

א"ר יצחק, אין שחק לפני הקב"ה [והא דאמרין בסוף הוהב אחך ואמר נצחוני בני, אינו אלא בדיחותא בעלמא. תוס'] אלא אותו היום בלבד,

איכא דמתני להא דרבי יצחק, אהא דתניא, רבי יוסי אומר, לעתיד לבא באין עובדי כוכבים ומתגייירין,

ומי מקבלינן מינייהו, ותתניא, אין מקבלינן גרים לימות המשיח, כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה, אלא שנעשו גרים גרורים [ראה יעב"ץ על לשון גרורים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

רביעיות [שלוש שעות הרביעיות], יושב ומשחק עם לויתן, שנאמר תהלים קד לויתן זה יצרת לשחק בו?

אמר רב נחמן בר יצחק, עם בריותיו משחק, ועל בריותיו על עזירות שששין כריזמו אינו משחק, אלא אותו היום בלבד,

א"ל רב אחא לרב נחמן בר יצחק, מיום שחרב בית המקדש, אין שחוק להקב"ה, ומנלן דליכא שחוק, אילימא מדכתיב ישעיה כב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספר ולקרח וכו',

דלמא ההוא יומא, ותו לא,

אלא דכתיב תהלים קלו אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי, אם לא אוכרכי,

דלמא שכחה הוא דליכא, אבל שחוק מיהא איכא,

אלא מהא ישעיה מב יד הַחֲשִׁיתִי מַעַו לָם [זה זמן רב אני שותק על מה שעשה העכו"ם לעמי. מד] אֶחָרִישׁ [אשתוק] אֶתְאַפֵּק [אתחוק לכבוש כעסי. מד] וגו',

[ומקשה כיון שלאחר החורבן אין הקב"ה משחק עוד עם הלויתן] ברביעיות מאי עביד? יושב ומלמד [את נשמותיהן של] תינוקות של בית רבן תורה, שנאמר ישעיה כה את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה, גמולי מחלב שמתו כשן קטנים עתיקי כמו [איזו ט] המעמיק הרים, לשון סילוק מַשְׁרִים,

למי יורה דעה, ולמי יבין שמועה, לגמולי מחלב ולעתיקי משרים [מלשון ויעתק משם ההרה, ופי' הואיל והגדולים פונים אל השכרות א"כ למי ילמוד הנביא לאלו שנגמלו מהנחת החלב בתמי?],

ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו? איבעית אימא מיטטרון [הוא הנך שעלה לרקיע ונעשה ספרא רבה. תרגום יונתן בראשית ה' כד, ור"ל שהוא ממונה על ישראל. ס"א], ואיבעית אימא הא והא עביד,

ובליליא מאי עביד? איבעית אימא מעין ימא [נמצא שהקב"ה דן בלילה, וקשה דהא קי"ל בסנהדרין לב. שאין דנין בלילה? וי"ל ע"פ הסמ"ע דכשמודליקין נרות בלילה מותר לדון, וגבי הקב"ה הלא לעולם שריא נהורא. שעמצי"ב],

ורוצה לגרום גרורים בדל"ת עיי"ש] מאיליין מתגיירין, ואנן לא מקבלין דמשוס גדולתן דשראל קא עבדי, דכתיב [ישעיהו נד] מי גר אתך בעניומיך, עליך יפול נעשיומך, ומניחין תפילין בראשיהן, תפילין בזרועותיהם [הלא צריך להניח את של יד קודם ואח"כ של ראש? משמר הלוי # ולא קשיא כולי האי שהרי היו גוים, ולא ידעו פרטי ההלכה], ציצית בבגדיהם, מזוזה בפתחיהם,

כיון שרואין [גרים אלו] מלחמת גוג ומגוג, אומר [רש"ש] להן על מה באתם, אומרים [לו] [להם. רש"ש] על ה' ועל משיחו, שנאמר תהלים ב למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק [וגו'],

וכל אחד [מהגרים] מנתק מצותו והולך, שנאמר תהלים ב ננתקה את מוסרותימו [וגו'] [בירושלמי בפרק אין מעמידין דריש ננתקה את מוסרותימו זו מצות תפילין ונשליכה ממנו עבותימו זו מצות ציצית. תוס'], והקב"ה יושב ומשחק, שנאמר יושב בשמים ישחק [וגו'],

א"ר יצחק, אין לו להקב"ה שחוק אלא אותו היום בלבד [שמוכ עשו שלא קיבלו את הגרים, שהרי לסוף נתקו את מיתריהם],

איני [והא כאן חזינן שהקב"ה מצחק כל יום], והא אמר רב יהודה אמר רב, שתיים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה,

שניות [שלוש שעות השניות], יושב ודן [כרזי יוסי דאמר דמסכת ר"ה זא.], אדם נידון בכל יום, דכתיב דבר יום ציומו] את כל העולם כולו [יש אומרים כי לכך תקנו בקדושת מוסף לומר ממקומו הוא יפן, כי סתם מוסף בשניות בא, ואז הוא יושב ודן ואנו מתפללין שיפנה מכסא דין לשבת בכסא רחמים, ואין נראה דלמאי דמסקנן בסמוך ראשונה יושב ודן לא יתכן, אלא ודאי מטבע של תפלה כך הוא. תוס'],

כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה, עומד מכסא הדין, ויושב על כסא רחמים,

שלישיות [שלוש שעות השלישיות], יושב וזן את כל העולם כולו קוצץ להם מהיכן מזדמן להם פרעמון מקרני ראמים מה גדולה עד ביצי כנים מינה הוא דמתקרי ביצי כנים, ודקין סן, והוא אינצ"א כלשון ארמית וכלע"ז לינטרי"ס,

[הלשון קשה דהול"ל מראמים עד כינים? ומצאתי פירוש נפלא בקובץ המעין תשרי תשעא דף 71 שזכיר מר' יהודה החסיד זצ"ל שמפרש מה שאומרים בשיר היחוד "כולם ישבעו מידך" בפרק קמא דעבודה זרה: בשלוש שעות הראשונות יושב הקב"ה וזן את כל העולם, למקרי ראמים ועד ביצי כינים, שהיא ברייה קטנה, והקב"ה יתברך נותן חכמה בלב כל האדם ששמתקן מסרק מקרי ראמים ליטול בהם ביצי כינים. עכ"ל וראה שם בקובץ המעין מאמר ארוך על זה],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מתים [ומפרשה מיד אב"א בעולם הזה, ואב"א לעוה"ב], כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה, מיד מתים,

איבעית אימא בעולם הזה, ואיבעית אימא לעולם הבא,

איבעית אימא בעולם הזה, כדר' חנינא, דא"ר חנינא הכל בידי שמים (מחשבות) [מחשבות. רע"י] ומכאן נראה, כולם על ידי גזירת שמים, חוץ מצנים פחים כגון [הצטננות], פחים חולי הנא ע"י חוס כמו (שיר השירים 3) עד שיפוח היום, שנאמר משלי כב ה צנים פחים בדרך עקש, שו ימר נפשו ירחק מהם [ולפי פשוטו קוצים ופחים יקושים נמצאם בדרך עקש ר"ל המעקם דרכיו יתיישר בקוצים ולכד בפח, אבל השומר נפשו וכו' מר],

[פי כל המאורעות הבאות על האדם בידי יום יום שמים, ואין אדם יכול להרחיק נפשו מהן חוץ מצנים פחים, קור וחום, פחים כמו ימטר על רשעים פחים ולשון תלמוד יפח בלועך ניפק לקיבלה פרק שני דסנהדרין [יח:]: תוס'],

ואיבעית אימא, לעולם הבא, כדרשב"ל, דאמר רבי שמעון בן לקיש, אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מגרתיקה, ומקדיר, רשעים נידונין בה, וצדיקים מתרפאין בה [כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, ולא תשתנה פעולתו ית' כ"א לפי המקביל וכו' והביא מקרא הנה היום בא בוער כתנור וגו', התנור הזה עיקר פעולתו לטובת האדם לאפות בו הלחם, אבל לפי טבע המקביל שהקש מתלהט בו מהרה וכו'. מהרש"א],

רשעים נידונין

דף ד' ע"א

בה, דכתיב מלאכי ג יט פי הנה היום פא השמש הצלה דנכמה דוכמן קרינן לשמשא יומא בער פתנור, והיו כל ידיו וכל עשה רשעה קש, ולחט אתם היום פא אמר ה' צבאו, אשר ל אי יעזוב להם שרש וענף, לא שורש בעולם הזה, ולא ענף לעולם הבא,

צדיקים מתרפאין בה, דכתיב מלאכי ג כ וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בנגפיה וגו', ולא עוד אלא שמתעדינן בה שנאמר מלאכי ג ויצאתם ופשתם [ענין ריבוי] סיפא דחזקה לס הוה, ופשתם לשון שומן וריבוי ועוד, כמו (תרגום בראשית א פסוק כח פרו ורבו) פושו וסגו וכמו (לויז לה) ולא ידע צפס מאלד בעגלי מרפק [מרפק = כן יקרא דיר העגלים],

דבר אחר, מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו, בולע את חבירו,

ואיבעית אימא רוכב על כרוכ קל שלו, ושט בשמונה עשר אלף עולמות 18,000, שנאמר תהלים פח יח רכב אל הים רבתיים 20,000 אלפי שגאן, אל תקרי שגאן, אלא שאינן צ' אלפים חסרין מריבויים,

ואיבעית אימא, יושב ושומע שירה מפי חיות, שנאמר תהלים מב ט יו יצנה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל תני ובלילה נוהג שירו (למעלה) עמי למטה, שאף דוד לא היה מנמנם אלא כשינת הסוס, וכל הלילה מתעסק בשירות ומושגות וצמורה, כדאמרין דריש מס' ברכות (דף ג:),

אמר רבי לוי, כל [לשון כל אתי לרבווי אף שהוא ת"ח ושיחת ת"ח צריכין לימוד. עיון יעקב] הפוסק מדברי תורה [צ"ע מאי שייכות מאמר הזה כאן? ס"י] מי שעוסק צמורה ופוסק על דברי שיחה נטלה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין לו גחלי רתמים, שנאמר איוב ל ד תקטפים מלוח [פי' מלוח קאי על התורה] דברים לחלושים, ועיקר, ל"א הנכנס בלוחות עלי שית, ושרש רתמים לחתם [היו תולשים למאכלם עשב מלוח [כך שמה] ועלי אילן, ושרש של אילן ששמה רתמים היה מוזהב, אף כי הרברים האלו אינם נאותים למוזן האדם],

[פשמיה דקרא מיירי בעניי האוכלין העשבים שנקראו מליחים, כמו אבותינו אכלו מלוחים אף אנו נאכל מלוחים בפרק האומר בקדושין, עלי שיח כלומר אצל האילנות ולא בבית. תוס'],

אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד נטמן חינו צעני הצניות ביום [לפי שמדרך המגיד שינה בלילה שיהו פניו וזעפות ביום אמר בעוסק בתורה ומגיד שנתו בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד וכו'. מהרש"א] [ול' נראה דסיפיה דהאי קרא מפרש מהו חסד, תפלה לאל חי, שמתקבל תפלתו, וזהו חן וחסד וכו'. מרומי שדה], שנאמר תהלים מב ט יו יצנה ה' חסדו, ובלילה שירו עמי תפלה לאל תני, מה מעם יומם יצוה ה' חסדו, מושם דבלילה שירו עמי,

איכא דאמרי, אמר ר"ל כל העוסק בתורה בעולם הזה, הדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו [וגו'],

אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי דכתיב חבקוק א יד ותעשה אדם פדני הים, פרמש ל אי מושל בו [למענו מיד הבא לקחתו. מר], למה נמשלו בני אדם כדגי הים, לומר לך מה דגים שבים, כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצוות מיד מתים,

דבר אחר, מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה, מיד

אבני חן על מסכת עבודה זרה

והיינו דתנן, רבי חנינא סגן הכהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא [שאם לא. ראה תוס' מגילה כא.] מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו,

רב חנינא בר פפא רמי, כתיב איוב לו כג' שְׁדִי לִי אֶמְצָאָהּוּ שְׁגִיָּא [גדול] כַּח שִׁיָּא שְׂגִיָּא כח צמת הדין, [ו. רע"י] אס שְׂגִיָּא כמו יתמיזבו כולם כלליה, וכתיב תהלים קמו גדול אדונינו ורב כח, וכתיב שמות מו ימינך ה' נאדרי בכח?

לא קשיא, כאן בשעת הדין, כאן בשעת מלחמה,

רבי חמא בר' חנינא רמי, כתיב ישעיה כו ד' חֲמָה [ענין כעס. מצ.] אֵין לִי מִיִּתְגַּנֵּי שְׁמִיר שִׁית וכתיב נחום א נוקם ה' ובעל חימה?

לא קשיא, כאן בישראל, כאן בעובדי כוכבים,

רב חנינא בר פפא אמר תרויחו ישראל, וה"ק אע"פ שבעל חימה אני, חֲמָה אֵין לִי, שכבר נשבעתי מקצוף עליך, [והפסוק דכתיב נוקם ה' ובעל חימה היינו אם לא היה נשבע],

מִיִּתְגַּנֵּי סִיפָא דהאי קרא הוא שְׁלָא נִשְׁבַּעְתִּי [שאם לא הייתי נשבע שלא לבעוס] אהיה שְׁמִיר שִׁית [מיני קציים. מצ.] לשון ארץ גזירה ומורכב, ודוגמתו (ואיכא ג) השלם והשזר [ועלם שמיר וסית. ישעיה ה. יעב"ץ] וגו' [ואין להקשות מפרק ד' נדרים דמוכח דמשה הרגו לחימה? דאיכא לשנויי תרי חימה הוו, בדמשני נמי התם. תוס'],

והיינו דאמר רבי אלכסנדר דלעיל קאי [ובתוס' חולק על זה ואמר דקאי על מה שתירץ לעיל כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים], דאין הקב"ה צא צטוניא עס צרימות, מאי דכתיב זכריה יב ט' וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לְהַשְׁמִיר אֶת־כָּל־הָהָר וְיִם הַבָּאִים עַל־יְרוּשָׁלַם, אבקש ממי?

אמר הקב"ה, אבקש בְּגִינֵי שלהם צספר זכרון מעשים [בפינים שמפרשים בו מעשיהו. ר"ח, אבל תוס' פ' במעשה שלהם, מה נורא מעשך מתרגמין מה דחילין אינו מנגניא דילך], אם יש להם זכות אפרם, ואם לאו אשמידם וצדין אפקוד עליהם, ולא צמלה, כי אס צדקדוק כדאמרינן לעיל, מקדיר עליהם חמה מנרתקה, אולי יצטעו,

והיינו [נמין] דאמר רבא שהקב"ה דן עובדי כוכבים צדקדוק, מאי דכתיב איוב ל כד' אַךְ לֹא־בָעִי [בקר] יִשְׁלַח־יְדֹ, אִם־פְּפִידוֹ [ענין שבר] לָהֶן שְׁוֹעַ [מלשון ישועה. מצ, פ' אך נחמתי שלא ישלח בי יד כוח, שרק הקבר תהיה לי ישועה],

אמר להן הקב"ה לישראל, כשאני דן את ישראל, אין אני דן אותם כעובדי כוכבים, דכתיב יחזקאל כא לב' עֲוֹה עֲוֹה עֲוֹה אֲשִׁמְנָה וגו' [לעי אשימנה לשון חורבה, כמו שמו ירושלים לעי, ולכך כתיב בהו בישראל אך "לא בעי" שלא ישימם חורבה שאין נפרע מהן אלא אחר אחת כפיד. תורת חיים] עיווי עיומה, ולעוה אשימנה, וכן מרגוס יונתן מוציחון [ד' מצו, צמוציחון] [כמוציחון] אחרפרע מניחון [תקנתי לפי מה שהוא בדפוס],

אלא אני נפרע מהן, כפיד של תרנגולת ניקור ציקדור"א צלע"ז שמנקרין מעט מעט, וכן נפרע מהן מעט מעט צהסמר פנים, צוהיה לאכול [דכתיב בדברים לא יז' והסתרתי פני מהם והיה לאכול. וראה חגיגה ה: פרש"י] שהעכו"ם שוללין צמונו], לפדותם מעוונותיהם, כדי שזכו לעוה"ב,

דבר אחר, אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני, כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה, אני מצרפן לחשבון גדול [שנאמר אם בפידו] להן שווע אני נותן להם צדיון, כמו (שמות יד) וישוע ופרק, וכמו (צ"ק דף פ) ישוע הן צדיון,

[דבר אחר] בשכר שמשוועין לפני, אני מושיע אותם [פי' שדורש לשון שווע מלשון שועה וישועה],

והיינו דאמר ר' אבא אפרס לישראל צממונס, והיינו כפיד של תרנגולין, פורעין מעט מעט, ונוגשך צלדקה [קאי על הפסוק בישעיה ס יז ונוגשך צדקה ומפרשה שזה שהקב"ה מביא עליהן יסורים מעט מעט זה צדקה שהקב"ה עושה עמהם] מאי דכתיב הושע ז' ואנכי אפרם, והמה דברו עלי כוכבים, אני אמרתי אפרם צממונס בעוה"ו, כדי שיזכו לעולם הבא, והמה דברו עלי כוכבים,

והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא, מאי דכתיב הושע ז' מו וְאֲנִי יִפְרָתִי חֲזַקְתִּי זָרוּ עֲתָם, וְאֵלֵי יִחְשְׁבוּ־רָעָה, אמר הקב"ה אני אמרתי אִיסָרָם ביסורין בעולם הזה, כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב, ואלי יחשבו רע [כלומר מתרעמין עלי ביסורין. ר"ח],

משתבח להו ר' אבהו למיני, ברב ספרא, דאדם גדול הוא, שצקן ליה [מחלו לו המינים שהיו צמונים על גביית המכס] מיכסא דתליסר שנין [מספר שלשה עשר הוא גומא], יומא חד אשכחוהו [המינים לרב ספרא], אמרו ליה כתיב עמוס ג ב' רַק אֶתְכֶם יַדְעָתִי אֶהְיֶה כִּמוֹ (תהלים א) יודע ה' דרך צדיקים, וכמו (שמות לג) ואלען צסס מַלְּאכָה מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, עַל־פִּנְ אֶפְקֹד [אזכור] עֲלִיכֶם אֶת־כָּל־עֹוֹ גִּתִּיכֶם,

מאן דאית ליה סיסיא זעס ברחמיה מסיק ליה מעלהו על אוהבו, והסס זועפס (צראשית מ) מתרגמין נסיסין, לשון אחר סוסיא סוס שססון רע, אס

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לוהטו (מעלין) [מעלה. רע"י] עליו כדי שימות,

רגע אחת מחמש ריבוא, ושלושת אלפים, ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה 53,848, [ובברכות איתא אחד מ 58,888 ובר"ח כאן הלשון אחד מ 56,888] זו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכיון אותה רגע, חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה

אישתיק [רב ספרא] ולא אמר להו ולא מיד, רמו ליה סודרא בצואריה [שרצו לחנקו. וראה הטעם בע"י], וקא מצערו ליה,

דף ד' ע"ב

במדבר כד ויודע דעת עליון [משמע מעצמו ולא בנבואה, ולהכי פריך דעת בהמתו לא הוה ידע. תוס'], אפשר דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון מי הוה ידע,

אתא רבי אבהו אשכחינהו, אמר להו אמאי מצעריתו ליה, אמרו ליה ולא אמרת לן דאדם גדול הוא [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא], אמר להו אימר דאמרי לכו בְּתַנְאִי, בקראי מי אמרי לכו,

אמרו ליה מ"ש אתון דידעיתון, אמר להו אנן דשכיחנן גביכון, רמינן אנפשינן ומעיינן, אינהו לא מעייני,

מאי דעת בהמתו לא הוה ידע, בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה, אמרו ליה מאי טעמא לא רכבתא אסוסיא [למחר דרכך. ראה מהרש"א], אמר להו ברטיבא נאמו שדאי ליה השלמתי לרעות [פי' כשהעשב לא הוה בני אדם להשליך שם הסוסים. ערוך],

אמרו ליה לימא לן את, אמר להו אמשול לכם משל, למה"ד, לאדם שנושה משני בנ"א, אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט, שונאו נפרע ממנו בבת אחת כן ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עונותיהן צוה"ל, כדי שזכו ליום הדין, [ועודני כוכבים] [ורשעים. רע"י] אינו נפרע מהן כלל כדי לטרוק מן העוה"ב, ופקידה משמע מעט מעט כאלס שפוקד את חזירו לפרקים,

מיד ותאמר האתון הלא אנכי אתונך, אמר לה לטעינא בעלמא, אמרה ליה אשר רכבת עלי, אמר לה אקראי בעלמא, אמרה ליה מעודך ועד היום הזה,

א"ר אבא בר כהנא, מאי דכתיב בראשית יח חלילה לך מעשות כדבר הזה, להמית צדיק עם רשע, אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע חולין הוא מעשות כדבר הזה, להמית צדיק עם רשע,

ולא עוד אלא שאני עושה לך רכיבות ביום, ואישות בלילה, כתיב הכא ההסכן הסכנתי, וכתיב התם מלכים א א ותהי לו סוכנת לשון מחממת,

ולא, והכתיב יחזקאל כא והכרתי ממך צדיק ורשע? בצדיק שאינו גמור,

אלא מאי ויודע דעת עליון, שהיה יודע לכיון אותה שעה שהקב"ה כועס בה,

אבל בצדיק גמור לא, והכתיב יחזקאל לו וממקדשי תחלו גני (ארבעה) [ששה] משמיים שצלו להשחית את ירושלים, כמידי ציחוקאל ותני רב יוסף, אל תקרי ממקדשי, אלא ממקדשי אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו?

והיינו דקאמר להו נביא מיכה ו ה עמי זכרנא מהיעץ בלק מלך מו אב ומהענה אותו בלעם בן בעור מן השפים עד הגלגל עד נאסם אל הגלגל שהפלתי לפניכם שונאים למען דעת צדקו ת ה',

התם נמי, כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו, הוה להו כצדיקים שאינן גמורים,

א"ר אלעזר, אמר להן הקב"ה לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים, שאם כעסתי עליכם, לא נשתייר (מעובדי כוכבים. ליתא בכל המקורות) משונאיהם של ישראל שריד ופליט,

[והא דאמרין בסוף חוקת הבתים מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מזידין, היינו בדבר שידוע שלא יקבלו אם ימחו. תוס']

והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק, במדבר כג מוה אקב לא קבה אל, ומה אזעם לא זעם ה',

רב פפא רמי, כתיב תהלים ז אל זועם בכל יום ואפילו הכי קיימין, וכתיב נחום א לפני זעמו מי יעמוד [כלומר אם אבעום מי יעמוד, אלא שאינו כועס. ראב"ד]? לא קשיא, כאן ביחיד מי יעמוד כאן בצבור אף על גב דכל יום זועם, מתקיימין,

וכמה זעמו רגע, וכמה רגע, אמר אמימר ואיתימא רבינא רגע כמימריה [היינו כשיעור הזמן שלוקח לומר את המילה "רגע" שתי חבורות. משמר הלוי], [וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת? וי"ל היה אומר כלם והקב"ה הפכו ואמר מלך, בדכתיב ותרעת מלך בו, ור' אליהו היה

ת"ר [וכ"ה ברכות ז], אל זועם בכל יום, וכמה זעמו רגע, וכמה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

יעב"ץ [שמריה ולאריס יש שמתפללין אותה צדק ויש מאמרין, לא קא מדחי, פ' ר"ת הא דמשמע הכא דמחני אפי' כשהצבור מתפללין במקום אחר, היינו דוקא דלא מדחי, אבל אינה נשמעת אלא במקום שהצבור מתפללין, כדאמרינן בפ"ק דברכות [ו.] אין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הצבור [אין שם לשון זה ממש]. תוס'],

והא אמרת שלש ראשונות, הקב"ה יושב ועוסק בתורה שניות דן והכל אמרת בקמייתא דן? איפוך,

ואיבעית אימא, לעולם לא תיפוך, תורה דכתיב בה אמת דכתיב משלי כג. אמת קנה הולא הולא על תלמוד מורה ואל תמכור נחמס למוד אמריס, אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין [מתוך שהוא פ' הקב"ה] עוסק בה זוכר את העוסק בה ומקימה, וכעס על העובר עליה, ולא עבד בה לפנים משורת הדין, שהרי נקרא אמת, ומשום הכי אותן ג' ראשונות קשות הם מן השניות, שהשניות אע"פ שהם שעת הדין, עושה בה מדרת רחמים לבסוף. ראב"ד],

דין דלא כתיב ביה אמת, הקב"ה עושה לפנים משורת הדין והא דכתיב (מהללס יט) משפטי ה' אמת [הרי שגם בדין כתיב אמת, ע"ז מתרין שאין זה קאי על דין, אלא על משפטי התורה], כמשפטים הכתובים בתורה, וליוס לשראל קא משמע, דלעיל מיניה כתיב פקודי ה' ישרים: מוספי כל השנה, הן שבת וספורי מעשה, אכל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות וזכרונות שופרות, מיפקד דינא טפי, ואל יפרש אדם עצמו מן הצדק,

(יום מעיד טרף בעגל סימן):

גופא,

1. אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב דברים ז' אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם דאין מצות לעמיד, היום לעשותם, ולא היום ליטול שכרן,

2. אמר רבי יהושע בן לוי, כל מצות שישראל עושין בעולם הזה, באות ומעידות אותם לעולם הבא, שנאמר ישעיה מג. יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת,

יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל, ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים,

3. ואמר רבי יהושע בן לוי, כל מצות שישראל עושין בעולם הזה, באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם, שנאמר דברים ד' ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים, מלמד שבאות וטורפות לעובדי כוכבים

מפרש שאין צריך רק מהלחיל קללתו באותו רגע תדע שהיה רוצה להאריך בקללתו כדאיתא בחלק מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו. תוס'],

ומגלן דרגע הוה ריתחיה, דכתיב תהלים ל' כי רגע באפו אלמא דרגע הו' אפו חיים ברצונו,

ואיבעית אימא מהכא ישעיה כו חבי כמעט רגע עד יעבור זעם,

אימת רתח, אמר אביי, בתלת שעי קמייתא [פ' כדאמרינן בסמוך בשעה שהחמה זורחת, מלכי מזרח ומערב מניחין כתריהן, ודרך של מלכים לעמוד בג' שעות כדאמרינן פ"ק דברכות. תוס'], כי חורא כרבולתא דתרנגולא,

כל שעתא ושעתא [נמי] מחזור חורא? כל שעתא אית ביה סורייקי סומקי נוקיש לשון לע"ז כמו מוטין מוטין ולשון ישמעאל קורין למוט סוריאק, ההיא שעתא לית ביה סורייקי סומקי [ולא פייש בה שורייקי סומקי, וקאי בחדא כרעא. ר"ח],

רבי יהושע בן לוי, הוה מצער ליה ההוא מינא [בקרואי, יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין ביה, סבר כי מוא ההיא שעתא אלטייה, כי מוא ההיא שעתא נימנס,

אמר, שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי [תוס'] לכוין שעת זמנו [ורחמיו על כל מעשיו כתיב] וכתיב משלי י' גם ענוש לצדיק לא טוב,

תנא משמיה דר"מ, בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן, ומשתחוין לחמה מיד כועס [הקב"ה],

אמר רב יוסף, לא ליצלי איניש צלותא דמוספי, בתלת שעי קמייתא דיומא בשעת חרון, ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דלמא כיון דמפקיד דינא [מבקרים יותר בדינו של אדם], דלמא מעייני בעובדיה [אע"ג שאינו דן באותן שעות, מ"מ כיון שהוא מתפלל שיזכרוהו הקב"ה מעייני בעובדיה. רי"ף על הע"ז], ורחפו ליה [ו.] ע"ז] מידחי,

אי הכי דצבור נמי? דצבור נפישא זכותיה,

אי הכי, דיחיד, דצפרא כמפלג יוצר נמי לא [ולמה דוקא מוסף?]

כיון דאיכא צבורא דקא מצלו שמריס ככל מקומות [מתפללים שחרית באותה זמן], [כגל] מפלג מוספין, הולא חמנה כל היום, והיא [שימח] ראה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

על פניהם לעוה"ב,

אחת [סתם מצוה היינו צדקה. תורת חיים] בעולם הזה, מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שנאמר ישעיה נח ח אָז יִבְקַע בְּשַׁחַר אוֹרָה וְאַרְבָּתָּה מִתְּרָה תִּצְמַח וְהָלַךְ לִפְנֵי צִדְקָה, כְּבוֹד ה' יִאֲסָפָה [ענין הכנסה, יכניס אותך אל המקום אשר שם גנוזות נפשות הצדיקים. מדר],

וכל העובר עבירה אחת [סתם עבירה דנקט ש"ס עריות היא. תורת חיים], מלפפתו מעטפתו, לשון מלגוש, כמו מלפפין את המינוק בשנת (שנת דף קכט) ומוליכתו ליום הדין, שנאמר איוב ו יח יִלְפָּתוּ אַרְחוֹת תִּדְרָכֶם [פ' הרשעים יחיו עטופים, בעבירות שעשו בארחות דרכם] יַעֲלוּ בְּתַחוּ וַיֵּאבְדוּ וְגו',

ר"א אומר, קשורה בו ככלב [פ' שנוקק לכלבא. תוס' חכמי אנגליה, פ' שאשה זו שעבר עמה עבירה קשורה בו, ככלב שנוקק לכלבה נקבה], שנאמר בראשית לט ולא שמע אליה, לשכב אצלה להיות עמה, לשכב אצלה בעוה"ז, להיות עמה בעוה"ב [עוד נראה שלא רצה אפילו ליחד להיות עמה בחדר אחד, וכונתה היתה לחבק ולנשק. תורת חיים],

אמר ר"ל, בואו ונחזיק טובה לאבותינו (עושי) [שעשו. רע"י] העגל [שחטאו ונקנסה מיתה בעולם. ר"ח], שאלמלא, הן לא # [הלשון קשה קצת, שיש כאן כפל לשון, שאלמלא פירושה אם לא [תוס' מגילה כא.], ואומר עוד פעם "לא" ?] חטאו, אנו לא באנו לעולם [תוס'] שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים, שנאמר תהלים פב ו אֲנִי אֲמַרְתִּי אֵל הִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיוֹן פְּלִכֶם: ז אֲכַן בְּאָדָם תִּמְוֹתֶיךָ [ע"י מעשה העגל] וְכֹאחֲד הַיָּשָׁרִים תִּפְּלוּ וְגו',

למימרא דאי לא חטאו, לא הוו מולדו, והכתיב בראשית ט ואתם פרו ורבו [וקשה אמאי לא פריך מקרא דאשה כי תוריע וילדה זכר. תוס' חכמי אנגליה] עד סיני [שלא היו מוזהרים בפו"ר אלא עד יום מתן תורה בלבד. רח.],

בסיני נמי כתיב דברים ה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם? לשמחת עונה שעד עמה נאסר לך, אל תגשו אל אשה # [זה פלא שהגם שהם כמלאכים, עדיין שייך אצלם שמחת עונה],

והכתיב דברים ה למען ייטב להם, ולבניהם וגו'? לאותן העומדים על הר סיני @ בנים שהיו כבר צעמידם בסיני,

והאמר ר"ל [שהוא בעל המאמר כאן, דאמר בואו ונחזיק טובה וכו'], מאי דכתיב בראשית ה זה ספר תולדות אדם וגו' וכי ספר היה לו לאדם הראשון # [בשער הספר של ריואל המלאך "זה ספר דאדם קדמא שנתן לו ריואל המלאך", וצריך לברר מה פירושה], # [אלא ספר מלשון סיפור] מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון, דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו,

4. וא"ר יהושע בן לוי, לא עשו ישראל את העגל כלומר גזורים ושלטים ביצרים היו, ולא הי' ראוי להמגבר יצרים עליהם אלא גזירת מלך היתה לשלום נס, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר המוטא לא אשוב, שלא יקבלני, אומרים לו לא ולמד ממעשה העגל שכפרו [צעיקר. רע"י] ונתקבלו בתשובה,

[וראיה שלא היו ראויין לחטוא] שנאמר דברים ה מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים בסיני נאמר, אלמא גזורים ואמיני לנב ביראתם היו וגו',

והיינו דא"ר יוחנן, משום ר"ש בן יוחאי, לא דוד ראוי לאותו מעשה [דגמ שגט], ולא ישראל ראוי לאותו מעשה,

לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב תהלים קט ולבי חלל בקרבי יצר הרע מלל בקרבי, ואין לו כח לשלום בקרבי, ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים [פ' הרי שהיו ישראל יראים ושלמים], אלא למה עשו,

דף ה' ע"א

לומר לך גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשנים שאם חטא יחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד, ואם חטאו צבור אומרים (לו כלך) [לה, לכו] אצל צבור,

וצריכא [תוס'] דאי אשמועינן יחיד, משום דלא מפרסם חמאיה, אבל צבור דמפרסם חמאיהו ואיכא מילול [הסס. רע"י] אימא לא ליתקבלו,

ואי אשמועינן צבור, משום דנפיש רחמייהו, אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא, צריכא,

והיינו דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאי דכתיב שמואל ב כג א וְאַלֶּה דְּבָרֵי דְּיָד דְּהַחֲרִיטִים נָאֻם דְּיָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַגִּבֹּר הִקָּם עַל מִשְׁיַח אֵל הָיִי עֲקָב וְנָעִים וְזָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה,

[נראה מרלא כתיב הקים על, אלא הוקם על, משמע על ידי אחר, רמז הוא להא דקאמר שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה, אלא דגורת מלך היתה שישלום בו יצרו, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, לכך נקט קרא הוקם על, כלומר נאם הגבר שעל ידו הוקם עולה של תשובה. תורת חיים]

וא"ר שמואל בר נחמני, אמר ר' יונתן, כל העושה מצוה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כיון שהגיע לדורו של ר"ע, שמח בתורתו, ונתעצב במיתתו,

[ועל כל הצדיקים שבכל הדורות] אמר [אמר אדה"ר] תהלים קלט ז' וְלִי מִהֲיָקְרוּ רַעֲיָה אֶל [נכנס ישראל אומרת מה נכדו צעני הצדיקים שכל דור ודור. רש"י תהלים] מִה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם [ראשיהם מלשון מנין. תוס' חכמי אנגליה] [וגו']

וא"ר יוסי, אין בן דוד בא, עד שיכלו נשמות שבגוף [תוס']
אולי יש ושמנו גוף, ומצדאשית נוצרו כל הנשמות העמידות להולד, [ונתנס] [וניתנס].
רע"ז לשם, שנאמר ישעיה נז [כי לא לעולם אריב לְאָסֵר זמן הגאולה
ולא לנצח אקצוף מלגאול] כי רוח מלפני אשר לפני נשמות שבגוף
יעטוף הוא המאחר, כמו העטופים ללכן [בראשית ז'] ונשמות אני שאני
עשיתי [פ' שהקב"ה אומר שהנשמות שבגוף שלא נגמרו הם המעכבים את
הגאולה] [תוס']?

לא תימא [בדברי ר"ל] אנו לא באנו לעולם, אלא כמי שלא
באנו לעולם לפי שכן [היו. רע"ז] חיים לעולם, וכל זמן שהן קיימין, אין אנו
משניין כלום [כן אומר ר"ל, שאנשים שהיו בימיו, לא היו נחשבין, אם עדיין היו
חיים אלו שהיו בשעת מתן תורה],

למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי, והכתיב פרשת יבמות
ופרשת נחלות [איש כי ימות. רח] ? על תנאי [שאם יחטאו ימות. רח],

ומי כתיבי קראי על תנאי? אין דהכי אמר רבי שמעון בן
לקיש, מאי דכתיב בראשית א ויהי ערב ויהי בקר יום הששי,
מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר, אם
מקבלין ישראל את התורה [שנתתה בשישי] מוטב, ואם לאו
אחזיר אתכם לתורה ובוהו,

מיתבי, דברים ה' כו מִי־יָתֵן וְיָחִי לְבָבָם זֶה לָחֶם לִירְאָה אֲתִי וְלִשְׁמֹר
אֶת־פְּלִמְצוֹ תִּי פְּלִי־תָמִיד לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם, לְבַטֵּל מֵהֶם
מִלֵּאךְ הַמּוֹת א"א, שִׁכְבָּר נִגְזְרָה גִזְרָה [נגזרה מיתה. רח, כי עפר
אתה ואל עפר תשוב], הֵא הוּא שׁוֹמֵעַ מִכָּאן לֹא קִיבְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת
הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא קִבְּלוּ לְקַבֵּל שֶׁכֵּן הַיּוֹם צִוּוּם הָיָה, אֲלֵא כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה
אוֹמֶה וְלִשׁוֹן שׁוֹלֵמֶת בְּהֵן חוּ הָיָה טוֹבָה הַמְצוּנָה כֵּאן, שֶׁנֶּאֱמַר דְּבָרִים
ה' לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם [עַד עוֹלָם] [לְעוֹלָם] [הרי שגזירת
מיתה מעולם לא נחבטל, וקשה על ר"ל שאמר שאי לא עברו את העגל שהיה
לאחר מתן תורה לא היו מתים]?

הוא ר"ל [דאמר בואו ונחזיק טובה] דאמר כי האי תנא, דתניא רבי
יוסי אומר, לא קיבלו ישראל את התורה, אלא כדי שלא
יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר תהלים פב אני אמרתי
אלהים אתם ובני עלין כלכם, חבלתם מעשיכם [ע"י העגל],
אכן כאדם תמותון [אבל באמת ע"י מתן תורה היה נחבטל מיתה לגמרי],

ורבי יוסי נמי, הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם,
[ומשמע שרק] מו' כָּה הוּא דְהוּיָא, הָא מִיתָה אִיכָא?

(רבי יוסי) אמר לך [ר' יוסי] כיון דליכא מיתה, אין לך טובה
גדולה מזו,

ות"ק [ואקשינן לת"ק דר' יוסי והכתיב אכן כאדם תמותון מכלל שאילו לא
חטאו לא היו מתים. רח] נמי הכתיב אכן כאדם תמותון?

מאי מיתה עניות שמשמטאו שלטו בהן [שונאים] [מלכות. רע"ז], המכלים
את ממנום כל היום צוהיה לכולן [לפי שהוא מודה קשה מן הכל כדכתיב את כל
זה בחרת מעוני, ויאה עניותא לישראל כוורדא פומקא לסוסיא חיורא. עיין
יעקב],

דאמר מר, ארבעה חשובים כמתים, אלו הן עני, סומא,
ומצורע, ומי שאין לו בנים,

עני, דכתיב שמות ד' כי מתו כל האנשים, ומאן נינהו דתן
ואבירם דלמר מר [גדרים דף סד] כל מקום שנאמר נזים נזים, אינן אלא דתן
ואבירם, והכל צמקשי נפשו [כתי' נזים, היינו אותן עזרים] [דמן ועזרים הן
עזרים נזים. ד"ס] שהלשינו עליו, ומי מתו [והרי] מיהו הווי? אלא
שירדו מנכסיהם,

[דליכא למימר שנתעוורו דהא כתיב העיני האנשים ההם תנקר, וליכא למימר
שנצטרעו דהא יתבי בתוך הקהל, וגם לא חשובי בנים שנאמר ונשיהם ובניהם
וטפם. תוס' חכמי אנגליה. וראה תוס']

סומא, דכתיב איכה ג במחשכים הושיבני כמתי עולם,

מצורע, דכתיב במדבר יב אל נא תהי כמת,

ומי שאין לו בנים, דכתיב בראשית ל הבה לי בנים ואם אין
מתה אנכי,

תנו רבנן, ויקרא כו אם בחקתי תלכו, אין "אם" אלא לשון
תחנונים [צריך לפרש בן שאם המלה "אם" הוא לשון ספק, קשה, הרי הוא
מחויב לקיים את המצוות. ע"פ הרי"ף על הע"י], [מלמד שהקב"ה מתאווה לישראל
שהיו עמלים בתורה. פסקי רבינו אביגדור צרפתי, מבועלי התוספות פרשת
בחוקותי, שיטת קמאי כאן],

וכן הוא אומר, תהלים פא לו עמי שומע לי שהקב"ה מממן לפניהם
שישמרו את המורה, לו עמי היינו תמינה, כמו הן לו יהי כדכרך [בראשית ז']
[וגו'] כמעט אויביהם אכניע,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[וראה תוס' לעיל ע"א ד"ה עד],

שנאמר דברים כט ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה, וכתוב דברים כט ולא נתן ה' לכם לב וגו',

אמר רבה, ש"מ, לא קאי איניש אדעתיה דרביה [כמו שלא קאי ישראל אדעתיה דמשה] לדעת סוף דעתו ומצומו, עד ארבעין שנין שהי משה לא רמוז לשראל [פי' לא הוכיחם], עד מ' שנה,

[פי' דה"ק להו, ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה, שהיום הזה אני רואה לכם לב, אבל עד היום הזה לא ראיתי לכם לב, ומפני שלא ראה להם לב לא רצה להוכיחם כל מ' שנה, ש"מ לא עמדו ישראל על דעתו של משה עד מ' שנה, והלב ראה להם משה באותו היום, כדפירש המורה בהאי קרא בשילוח והיה כי תבאו כשכתב משה את התורה ונתנה לכתבים בני לוי ובאו ישראל ועירערו עליו כו' כדמפרש התם. תוס' רי"ד, וכוונתו על רש"י בדברים כט ג' ו"ל ועל זאת אמר להם היום הזה נתיית לכם וגו' היום הזה הננתי שלחם דנקים ומפלים במקום],

א"ר יוחנן, משום רבי בנאה, מאי דכתיב ישעיה לב אשריכם זורעי על כל מים, משלחי רגל השור והחמור משלמים ומשלימים "רגלי יצר הרע" הצא על האדם מעליהם, יצר הרע קרוי אורח, כדכתיב ויצא הלך לאיש העשיר (שמואל ב' כ) [וכ"ה בתוס'. וראה מוה"ר],

אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים, יצרם מסור בידם, ואין הם מסורים ביד יצרם,

שנאמר אשריכם זורעי על כל מים, ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר הושע י זרעו לכם לצדקה, וקצרו לפי חסד,

ואין מים אלא תורה, שנאמר ישעיה נה הוי כל צמא לכו למים [פי' שעל ידי תורה וצדקה משליחין הם מעל עצמם את רגל השור והחמור],

משלחי רגל השור והחמור, תנא דבי אליהו, לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה, כשור לעול, וכחמור למשאוי:

[שנינו במשנתנו] ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם וכו': ומי בעינן כולי האי דמיישינן דזין לה עוזד כוכנים להאי צהמה לצורך יוס אידו ג' ימים קודם לכן [פירש רש"י וכו' אדם רגיל כ"ב להעלות על לבו שמוחתו וחגו דאסרת ג' ימים קודם לפי שהוא יום איד וכו'. תוס' עיי"ש],

והתנן, בארבעה פרקים בשנה [צ"ה ד' פרקים] מחזיקין ליה לאינש דכל מאל דזין צהמה שמיט לה ציומיה, ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשמוע, ואל תשמע אמה את הבת שאלמכור, משום אומה ואת צנו, דכיוס אלמד מחייב האמרון, ואלו ימים א"א צלל צער וקוין הכל,

ואומר ישעיה מה לו הקשבת למצותי, ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מערך וגו',

תנו רבנן, דברים ה כב אם יקפץ אֶנְחֵנוּ לְשִׁמְעֵי אֶת־קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וְנִתְּנוּ: כג פי' מי כלי־שֶׁשֶׁר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹ הִדְהִאֵשׁ כְּמִנּוּ וְנָחִי: כד קרב אתה ושמע את כלי־אֲשֶׁר יאמר ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת הַתְּדַבֵּר אֲלֵינוּ אֶת כְּלִי־אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֲלֵיךְ וְשָׁמַעְנוּ וְנַעֲשֶׂנוּ: כה וישמע ה' אֶת־קוֹל דְּבָרֶיךָ מְדַבְּרֶיךָ אֵלֵי וַיֹּאמֶר ה' אֵלֵי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דְּבָרֶיךָ הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְרָוּ אֵלַי חֲסִידֵי כְלִי־אֲשֶׁר דִּבְרוּ: כו מִי־יִתֵּן וְהָיָה לָכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֶתִּי וְלִשְׁמֹר אֶת־כְּלִי־מִצְוֹתַי כְּלִי־הַיְמִינִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם, אמר להן משה לישראל, כפויי טובה אינן מכירין [להחזיק טובה לנעלים] [הטובה להחזיקה לנעלים. רע"י] [כלומר שכופה ומכסה הטובה שעושה להן הקב"ה. תוס' חכמי אנגליה, וראה תוס' בני כפויי טובה,

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל, מִי־יִתֵּן וְהָיָה לָכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֶתִּי וְלִשְׁמֹר אֶת־כְּלִי־מִצְוֹתַי כְּלִי־הַיְמִינִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם, היה להם לומר [אנו נעשה רצונך, ו] תן אותה [תאמרו, אתה רבון כל העולם תן לנו לב ליראה את שמך. רח],

כפויי טובה, דכתיב במדבר כא ונפשנו קצה

דף ה' ע"ב

בלחם הקלוקל קל הוא המן, ומפני שהיה נבלע ככל אציהם, ואין יוצאין לחוץ, קראוהו קלוקל, ורגנו על כך, והיא היתה להם טובה גדולה, שלא היו צריכין לטרוח וללחץ של פרכאות לפנות, דמילא (נכסות דף ס) כשהן נפנין אין נפנין לא לצידיהן ולא לפנין אלא לאחריהן, וממנה ישראל ג' פרכאות היה,

בני כפויי טובה, דכתיב בראשית ג האשה אשר נתתה עמדי לשון גנאי הוא, שחולה הקלקלה צממתו של מקום, והוא עשה לו לעזר היא נתנה לי מן העץ ואוכל [לא בא משה רבינו ללמד חובה על ישראל, אלא אדרבה בא ללמד זכות עליהם, שכן הוא מדרתו של אדם להיות כפוי טובה, וכן הוא מביע בתוך ה"רשימים" שלהם. ע"פ מה שראיתי],

אף משה רבינו, לא רמזה [פי' שהתוכחה אינה אלא ברמו במה שאמר "ולא נתן לכם לב לדעת" להן לישראל למכמה זו, אלא לאחר ארבעים שנה צמשה מורה צעירות מואב, אמר להם ולא נתן לכם לב לדעת, שמהיו יודעים לשאול מה היה [הקב"ה. רע"י] מנקש מכס [פי' אף שאמרו להם דברים אלו מיד בשעת מתן תורה, לא הוכיחם למה לא הבינו עד סוף מ' שנה],

[אלמלא] אף משה רבינו לא נזכר [נע"י לא הכין] לתת על לבו דבר זה, עד מ' שנה [רש"י בא לתרץ מביא ישראל לא הבינו אבל כיון שהוא הבין למה לא שאל הוא],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו, אִמָּה מוכרתי לשחוט, בתה מוכרתי לשחוט,

אמר קרא אתך, בדומין לך [דומין לנח] [תוס'],

ודלמא נח גופיה טריפה הוה [תוס']? תמים כתיב ביה [תוס'],

ודלמא תמים בדרכיו היה? צדיק כתיב ביה,

ואלו הן, עי' ט האחרון של חג [תוס'] מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דמין מי שלא חג וכו', עי' ט הראשון של פסח [וי"ד דניסן] משום פסחים, וערב עצרת משום שלמי חגיגה ועולת ראייה, וערב ר"ה וכן לר"ה [י"ס טז] הוא ואוכלין בשר,

וכדברי ר' יוסי הגלילי [תוס'], אף ערב יוה"כ נמי, משום כל האוכל ושומה בנ"ז וכו', בגליל היו רגילין להרבות שמחה יותר, קמני ערב יום טוב, אלמלא לא זצין איניש מקמי סעודה אלא חד יומא, ואילו מכרה אתמול לא היה מוהיר לו היום דהא אין אדם קונה ג' ימים קודם לכן כרבי סעודת יום ג'?

התם דלאכילה, סגי בחד יומא, הכא דלהקרבא לעבודת כוכבים עובד כוכבים מחזר אחריה ג' ימים, בעינן תלתא יומי,

ולהקרבא סגי בתלתא יומי, [והתנן] [והתניא] [תוס'] שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, רשב"ג אומר שתי שבתות?

אנן דשכיחי מומין דפסלי אפילו בדוקין טילא בלע"ז שבעין, בעינן תלתין יומין, אינהו דמחוסר אבר אית להו בתלתא יומי סגי,

דא"ר אלעזר, מניין למחוסר אבר [תוס'] דאסור לבני נח [פירוש להקריב לגבוה בבמה שלהן, דאילו בבית המקדש אפי' בדוקין שבעין נמי אסור וכו'. תוס'] להקריב לגבוה [פ' שאם הגוי מקריב קרבן לה' אסור שיחיה מחוסר אבר], [פ' ולכן גם הם הגוים, בקרבנות ע"ז שלהם, נוהגין לאסור מחוסר אבר] ודומיא דקרבנות שנהגו אצותיהם לשמים, הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן,

דכתיב בראשית ו' ומכל החי על שם שהיה עמיד נח להקריב מהן, דכתי' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח') מכל בשר, שנים מכל וגו', אמרה תורה הבא בהמה, שחיון ראשי אברים שלה [ולמאי אי לאכילה אפי' לדידן שרי, אלא רמזו שיקריב לפניו אחר המבול מן השלמים, ואע"ג דלא אקריב מאותן שבאו שנים שנים אלא מאותן שבאו ז' ז', והתם לא כתוב חיים, אפ"ה ק"ו לטהורים, וכדי שלא לחלוק בהכנסה, הוזהרו על כולן ולהקרבא. ראב"ד],

האי מיבעי ליה, למעוטי טריפה דלא?

טריפה מלחיות זרע נפקא, הניחא למאן דאמר טריפה אינה יולדת,

דף ו' ע"א

אלא למ"ד טריפה יולדת, מאי איכא למימר [תוס']?

דלמא תמים בדרכיו עניו וספל רוח צדיק במעשיו בלא חמס הוה [אבל באמת היה טריפה]? לא ס"ד דנח גופיה טריפה הוא, דאי ס"ד דנח טריפה הוה, א"ל רחמנא כוונתך עייל, שלמין לא תעייל!

והשתא דנפקא ליה מאתך [תוס'], לחיות זרע ל"ל?

אי מאתך הוה אמינא [פ' מפשטיה דקרא כיון דלא פירש], לצוותא בעלמא לעמוד עמו י"ב חדשים צמיצה, ומייה טריפה לא תעייל שלא תמות וצטל הצומח, ואפילו זקן, ואפילו סרים [אבל טריפה לא שמא תמות בתוך י"ב חדש, ולא הויא ליה צוותא. ראב"ד] אכל זקן וסרים שפיר דמי, קמשמע לן, כתב רחמנא זרע,

[ג' אבעיות ברף זה:

א. ג' ימים הן ואידיהן או דלמא הן בלא אידיהן?

ב. משום הרווחה או דלמא מפני לפני עור לא תתן מכשול?

ג. נשא ונתן מאי?],

איבעיא להו, שלשה ימים [ששנינו במשנה בתחלת המסכת] הן ואידיהן שלשה, ולא הוו להו אלא שני ימים קודם, או דלמא הן בלא אידיהן שלשה לצד האיד [ונמצא ביחד ד' ימים, וכן הוא מסקנת הגמ']?

ת"ש, ר' ישמעאל אומר שלשה לפנייהם, ושלשה לאחריהן אסור, אי ס"ד הן ואידיהן, רבי ישמעאל יום אידיהן חשיב להו מעיקרא, [וחשיב] [והדר חשיב. ד"ס] להו לבסוף?

[ומתריץ] אידי דתנא שלשה לפנייהם אע"ג דלימניהו אלא שנים, דהא משנינן לאיד צהדי קמאי, תנא נמי שלשה לאחריהם קרי להו לצמחאי נמי ג', וקא חשיב לאיד צהדייהו,

ת"ש, דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל, יום (א') [נורצרי נוצרי] הולך בטענות של אותו האיש שזוה להם לעשות להם יום איד צא' בשבת. ד"ס [ראה בס"י בדיני יום א' בימינו] לרב רבי ישמעאל [פ' כיון שאמר ר"י דשלשה ימים לפנייהם ושלשה ימים לאחריהם הם אסורים, נמצא שלעולם אסור מפני יום א'], לעולם אסור [מה שהגיה הרש"ש כאן לומר

אבני חן על מסכת עבודה זרה

"אוסר" אינו מוכרח] לעשות עממן משא וממך, ג' ימים לפני יום א', וג' ימים לאחריו הרי כל השנה כולה,

ואי ס"ד [דר"י סבר] הן ואידיהן, האיכא ארבעה וחמשה רציעי בשבת וחמישי בשבת דשרי?

אליבא דרבי ישמעאל לא קמבעיא לי, דהן בלא אידיהן [פי' דלדידיה, אפשר שבשם שמרבה איסור לאחריהם מרבה לפנייהם. ריב"א], כי קא מבעיא לי אליבא דרבנן, מאי?

אמר רבינא ת"ש, ואלו הן אידיהן של עובדי כוכבים [לכאורה בא משנה זו [לקמן ח.]. לפרש מזה ששנינו במתני' "לפני אידיהן", קלנרא [יום ראשון ביאנואר שהוא 8 ימים אחרי יום התקופה שהוא 22 בדצמבר. שט], סטרונייא [שהיו חוגגים הרומאים בין 25-17 בדצמבר והעיקר ביום א'. שט], # יום 17 הוא רק 5 ימים לפני התקופה שהוא ביום 22], (וקרמסים [יום שתפס רומי כתר מלכות כל' שנלחמו עם מלכות יונים ונצחום ומלכו על כל העולם. ר"י מלוניל]),

ואמר רב חנין בר רבא, קלנרא ח' ימים אחר תקופה, סטרונייא שמונה ימים לפני תקופה לפני תקופה טבת [שהם הימים הקצרים יותר מכל ימי השנה, וקלנרא הם שמונה ימים הראשונים של תקופת טבת שהימים מתחילין להאריך קצת וכל יום של אחריהם ארך מחבירו. ר"י מלוניל], הו אידיהן כל שמונה,

וסימנך דלא תימא קלנרא לפני התקופה, וסטרונייא לאחר התקופה, תהלים קלט אחור וקדם צרתני אסור כתיב צרישא, ומתנימין נמי האיד דלאחר התקופה, מנא צרישא [ומתנ' נמי הך דלאחר התקופה קא חשיב ברישא, לפי שאדם הראשון עשה יום טוב תחלה מאותן שלאחר התקופה ששבת שראה הימים הולכין ומתגברין. ר"י מלוניל],

ואי סלקא דעתך יוס איד קא חשיב צמתנימין [פי' בראש המסכת כשאמר לפני אידיהן שלשה ימים הכוונה על האיד עם הימים שלפניו], עם ימים שלפניו, [והרי במשנה שנינו שיש שני מיני חגאות שלהם של שמונה ימים, א"כ] הן ואידיהן עשרה הוו [תוס'] להו, ואמאי קמי שלשה, עשרה צעי למתני, מאחר דקי"ל דשמונה ימים מושך ימי האיד?

תנא, כוליה קלנרא, (חד יומא הוא) [יומא חד. ד"ס] חשיב ליה,

אמר רב אשי, ת"ש [ששנינו במשנתנו], לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים, ואי ס"ד הן ואידיהן [שלשה ימים כולל את יום האיד] ליתני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמם, דמשמע הכי, כשמגיעין ימי אידיהן, אסור שלשה ימים משאם וממנא, ולמה לי למיתני לפני, דמשמע לפני האיד שלשה,

וכי תימא [לעולם הן ואידיהם ו], האי דקתני לפני אידיהן, למעוטי לאחר אידיהן [פי' שתנא דמתני' אינו אוסר לאחריהן] דאי הוה מני סתמא, לא הוה ידעינן הך שני ימים לצד האיד ממני, אי לפני אי לאחר, ולהכי מנא לפני למעוטי לאחר,

ליתני, אידם של עובדי כוכבים, ג' ימים לפנייהם אסורין, לישתמע דמנא דידן בלדיהן איירי [פי' דהא דאמר אסור קאי גם על האיד, שהוא נכלל בהג' ימים], אלא מדלא אדכר צמתני' לאסור כלל [פי' שלא הזכיר לשון אסור על האיד, אלא על הג' ימים], ש"מ כל הך ג' דקמי צמתני' אלפני קאי, ואידיהן ממילא משמע, דכ"ש דאסור, והן בלא אידיהן קמי,

אלא ש"מ הן בלא אידיהן, ש"מ [תוס'], [תוס'],

איבעיא להו, משום הרווחה דרווח [פי' שאם נושא ונותן עמי ומרווח], ואזיל ומודה לעבודת כוכבים, ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך (שמות כג יג) [ופרש"י שם שלא תעשה שותפות עם נכרי וישבע לך בעבודה זרה שלו, נמצאת שאתה גורם שזכר על ידך, וראה בר"י מלוניל שכתב "הרגובו שישמע שם ע"ז על מעשיך" וז"ל אנקלוס וכע"ז ביונתן "לא ישתמע על פומבין"],

או דלמא משום ויקרא יט ולפני עור לא תתן מכשול [פי' משום הרווחה נמי היא, או משום לפני עור לחוד. ריב"א] [יש מקשים כמאן לפ"ה דמתנ' דפי' דלתת ולשאת היינו מקח וממכר, תינח מכר אבל מקח מאי לפני עור איכא? ושמיא י"ל שממציא לו מעות לקנות צרכי עבודת כוכבים. תוס']

דמוזין ליה בהמה, ומקריצה לעבודת כוכבים, וצני נח נטעוו עליה [שלא לעבוד ע"ז], דהיא אחת משבע מזות צד' מימות צנאדרין (דף נו), ונהי דאמרין עמד והסינך, מיהו אל יעברו על ידך, שהרי עמדין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן, ואע"פ שאין להן שבר צקיומ', (ואהני) [ואהני] קא עבר ישראל משום ולפני עור לא תתן מכשול (במילול שנת משום ממנא חפץ ודבר דבר),

למאי נפקא מינה, דאית ליה בהמה לדידיה [להגוי שבא לקנות] לעבוד כוכבים להקריב, ואי לא מוזין ליה ישראל, אפ"ה פלג ליה צדידיה, אי אמרת משום הרווחה, הא קא מרווח ליה, אי אמרת משום עור לא תתן מכשול, הא אית ליה לדידיה [ואינו מכשול, ואינו אלא משום שמורה לע"ז],

וכי אית ליה, לא עבר משום [לפני. ד"ס] עור לא תתן מכשול, והתניא אמר רבי נתן,

דף ו' ע"ב

מוזין שלא יושיט אדם כוס של יין לנויר [נראה דה"ה בכל שאר אסורין אלא להכי נקט כוס יין לנויר משום דמסתמא למישיט קא בעי ליה כיון

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ההוא מינאה, דשרר ליה [ששלה לו דורן] דינרא קיסרנאה דינר
מנארה חדשה [ויאל גלותו היום. תר"י], שפסל קיסר את הראשונה וגזר על זו
[שמאל. ר"י], לרבי יהודה נשיאה [בן בנו של רבינו הקדוש] ביום
אידו [של הגוי],

הוה יתיב ריש לקיש קמיה [דר' יהודה], אמר [ר' יהודה לריש לקיש]
היכי אעביד, אשקליה [אם אקבל המטבע ממנו] אזיל ומודה
[כשאדם חשוב כמוני מקבל מתנתו. ר"י מלוגיל], לא אשקליה הוויא ליה
איבה [ומתוך שהוא רשע יגרום רעה לישראל. ר"י מלוגיל],
[פ' דאף ע"ג דשרי משום איבה כדאמין? גברא רבה כי האי מבעי ליה לתקוניה
ביה כל מאי דאפשר. ריטב"א],

א"ל ריש לקיש, טול וזרוק אותו לבור בפניו, אמר כל שכן
דהויא ליה איבה,

כלאחר יד הוא דקאמינא שלא יצין שמדעתו. ר"י [השלכמו]
[השליכו. ר"י], וכיון שרואה שאדם ממך לא ישמח:

[שנינו במשנתנו] להשאילן ולשאול מהן כו': בשלמא להשאילן
דקא מרווח להו [שהגוי מרויח ע"י], והולך ומודה, אבל לשאול מהן
מעוטי קא ממעט להו? אמר אביי, גזרה לשאול מהן אטו
להשאילן,

רבא אמר, כולה משום דאזיל ומודה הוא שהעובד כוכבים ישמח
כשישראל נרץ לו:

[שנינו במשנתנו] להלוותם וללוות מהן: בשלמא להלוותם
משום דקא מרווח להו, אלא ללוות מהן אמאי [מעוטי קא
ממעט להו. גירסת תוס'] [מכאן ראינו לפר"ת דמיירי בלא רבית, דמאי קאמר
מעוטי קא ממעט להו אם מלוה ברבית כדי להרויח. תוס']? אמר אביי,
גזרה ללוות, מהן אטו להלוותם,

רבא אמר, כולה משום דאזיל ומודה הוא [שהעובד כוכבים ישמח
כשישראל נרץ לו]:

[שנינו במשנתנו] לפורען ולפרוע מהן כו': בשלמא לפורען
[שישראל יפרע לגוי מה שהוא חייב לו] משום דקא מרווח להו, אלא
לפרוע מהן, מעוטי ממעט להו? אמר אביי, גזירה לפרוע
מהן אטו לפורען [תוס'],

רבא אמר, כולה משום דאזיל ומודה הוא [שהעובד כוכבים ישמח
כשישראל נרץ לו],

רב"ע חמרא שתו וכו'. תוס' [שמא יצא לשמותו, ואבר מן החי לבני נח לפי
שנאמר להן, דכתיב אך בשר וגו' (בראשית ט)], ת"ל ויקרא יט ולפני עור לא
תתן מבשול [זה חידוש גדול ששייך לפני עור גם בנוי לגבי הו' מצות של],
וראה בחינוך מצוה רלב ובמנ"ח שם],

והא הכא, דכי לא יהבינן ליה, שקלי איהו [הכי פ"ה, דמיירי שיש
לו יין ואבר מן החי גם בלא השמתו], וקעבר משום לפני עור לא תתן
מבשול?

הב"ע [הבביתא דר' נתן, מיירי ברלית ליה] דקאי בתרי עברי נהרא
עובד כוכבים מנד זכ, וישראל מנד זכ, דאי לא יהיב ליה, לא מצי שקלי,

דיקא נמי דקתני לא "יושיט", ולא קתני לא יתן, ש"מ,

איבעיא להו, נשא ונתן [בריעבד] לפני אידיהן עמקן מאי מהו צהנאה?
ר' יוחנן אמר נשא ונתן אסור ליהנות מאותה סחורה, ר"ל אמר
נשא ונתן מותר,

איתיביה, רבי יוחנן לריש לקיש [איך אמרת מותר], הא שנינו
בבביתא [אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן אסורין, מאי
לאו לפני אידיהן? לא אידיהן דוקא],

א"ר, איתיביה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן [למה אמרת דאסור],
אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן, אסור, אידיהן אין לפני
אידיהן לא? תנא אידי ואידי אידיהן קרי ליה [שגם לפני אידיהן
אסור בהנאה],

תניא כוותיה דר"ל [דמותר] [נראה לר"י דהלכה כר' יוחנן אע"ג דתניא
כוותיה דרב"ל וכו'. תוס'], כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם
לפני אידיהן, לא אסרו אלא בדבר המתקיים [תוס'] עד יום אידיהן,
דמזי ליה קמיה ציוס אידו [פ' ואסור למכור לו דבר שיראה אותה ביום אידו],
ואזיל ומודה, אבל בדבר שאינו מתקיים כגון ירק וכיוצא בו לא [אינו
אסור אלא] מותר,

ואפילו בדבר המתקיים [דאמרת דאסור, אם], נשא ונתן מותר
[ודוקא לפני אידיהן הוא דתנינן דנשא ונתן מותר, אבל ביום אידם נשא ונתן
אסור, וכן הלכתא. ר"י מלוגיל],

תני רב זביד, ברבי רבי אושעיא צמיתתא דכי רבי אושעיא, דאיהו
סידרה למתיתא, וכן ר' חיאל, דבר שאין מתקיים מוכרין להם, אבל
אין לוקחין מהם [לפר"ת דלא אסור שום קניה צ"ל לוקחין קבלת דורן וכו'.
תוס'] דמרווח ליה, שמתוך שאינו מתקיים, מתאזה הוא למכרו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

יהושע בן קרח, דתניא ריב"ק אומר, מלוה בשטר, אין נפרעין מהן לפני אידיהן, מפני ששמת הוא לאחר זמן כיום אידו, דכיון דנקט (שטר) ישראל [שטר] עילוי, כל שעתא מסתפי מיניה, מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם [פי' ודוקא במלוה על פה התירו שיש הפסד, אבל במלוה בשטר אין הפסד לישראל],

ייתב רב יוסף, אחוריה דר' אבא, וייתב רבי אבא קמיה דרב הונא, וייתב [רב הונא] וקאמר, הלכתא כרבי יהושע בן קרח, והלכתא כר' יהודה,

הלכתא כרבי יהושע הא דאמרן,

כר' יהודה, דתניא, הנותן צמר לַצֶּבֶע, לַצֶּבֶע לוֹ אָדוּם, וצבעו שחור, שחור וצבעו אָדוּם [פי' ששינה ממה שאמר הבעה"ב, אבל למעשה השיב את הצמר],

דף ז' ע"א

ר"מ אומר נותן לו הצבע דמי צמרו [תוס'] נותן לו צבע זה, דמי צמר לכן כנחמלה, אם ילכה [והצמר הצבוע יקח הצבע], דספירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת צבילי נקרא גולן, וקנאו צבילי, וכדמפרש צבצא קמא צהגול עזים, ונוטל הצמר לעצמו, אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים,

רבי יהודה אומר א"כ, נמצא זה משתכר צבילי, אלא ידו על המחטמה אם השבח שהצבצא הצמר יתר על היציאה שהוציא הצבע, נותן לו צבצא הצמר את היציאה סמנים ועזים ושכר פעולה כשכיר יום, ולא שכר שלם, כמו שהתנה עמו,

ואם היציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח,

אהדרינהו רב יוסף לאפיה [בכעס. רש"י סוכה יא.], בשלמא הלכה כרבי יהושע בן קרח דשרי צמלוה על פה איצטריך, ס"ד אמינא יחיד ורבים הלכה כרבים [בכחבים דמשנתנו שאינם מחלקים בין מלוה בשטר למלוה על פה], קא משמע לן הלכה ביחיד,

אלא הלכה כרבי יהודה למה לי, פשיטא, דמחלוקת מחלוקת דרבי מאיר ורבי יהודה צהגול צב"ק ואחר כך סתם סתם לן מנא צבצא מניעא כר' יהודה, וכל מחלוקת שנחלקו מנאים וס"כ סתם לנו צמשתנו כחמד מהן הלכתא כסתם [תוס'] הלכה כמותו, דכיון דקממיה אחר המחלוקת, ש"מ דקמו רבנן צטעמיהו, ומסתברא טעמא דהאידן,

מחלוקת בבבא קמא וסתם בבבא מציעא [וכן לשון זה ב"ק קב.], ולא נמצא עוד לשון ב"ק או ב"מ בבל הש"ס, דתנן כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החזור בו ידו על התחתונה [וקשה על רב הונא]?

וצריכי למתני צממיה לכולהו [כל הארבעה דברים], דאי תנא לשאת ולתת עמהן, משום דקא מרווח להו, ואזיל ומודה, אבל לשאול מהן, דמעוטי קא ממעט להו, שפיר דמי [מותר לשאול מהן לפני אידיהן],

ואי תנא לשאול מהן [דאסור], משום דחשיבא ליה מילתא דנריך ישראל לשאול את כליו, וידע דהדר ליה את כליו צעין ואזיל ומודה, אבל ללוות מהן, צערא בעלמא אית ליה, אמר [הגוי אומר] טוב לא הדרי זוזי [שוב לא יחזיר לי המעות],

ואי תנא ללוות [דאסור], מהן משום דקאמר בעל כרחיה מיפרענא, והשתא מיהא אזיל ומודה, אבל ליפרע מהן, דתו לא הדרי זוזי, אימא צערא אית ליה, ולא אזיל ומודה, צריכא:

[שנינו במשניות] רבי יהודה אומר נפרעין מהן [מפני שמיצר הוא לו] כו': ולית ליה לרבי יהודה אף על פי שמיצר עכשיו, שמח הוא לאחר זמן,

והתניא רבי יהודה אומר, אישה לא תסוד לא תמן סיד על פניה במועד, מפני שניוול הוא לה צעדו על פניה, ואף על פי כשנוטלו מאדימה ומנהיל פניה, כיון דהנאה זו אינה אלא עד לאחר המועד, וניוול בתוך המועד, אסור,

ומודה ר' יהודה, בסיד שיכולה לקפלו לנוטלו מעל פניה במועד בתוך המועד, כגון שצאה לסוד בתחלת המועד, ולצסוף יום או יומים חטלנו ונהנינו הימנו בתוך המועד, שטופלתו במועד, אע"פ שמצירה עכשיו, שמחה היא לאחר זמן?

אר"נ בר יצחק, הנה להלכות מועד, דכולהו מיצר עכשיו כל מה שהמירו לעשות במועד, מילר הוא צלותה שעה, כגון שמיעה ומיקון סעודה, והמירו לו משום שמחה לאחר זמן שבתוך המועד,

[שהאשה מצטננת בבישול המאכל, ואפ"ה אותו הצער מותר מפני שהיא שמחה במועד באכילתה, אבל הבא כיון דביום אידו יש לו צער, לא חיישי' לשמחה של אחר אידו, דביום אידו מיהא לא מודה. ראב"ד],

רבינא אומר, עובר כוכבים לענין פרעון, לעולם מיצר [לפי שכל ממון ישראל הנופל בידם הם סבורים להחזיק בו לעולם, וכשיצא מידם הם צעורים לעולם ולא אזיל ומודה אלא מתקצף ומוקלל במלכו. ר"י מלוניא],

[יש כאן ד' הלכות של ר' יהושע בן קרח שהלכה כמותו, וראה בסוף הענין ר"ת נאה על זה],

1. מתניתין [דתני שאע"פ שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן] דלא כר'

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לטהרה, והכי תניא וכו'. הראב"ד, והר"ן מביא בשם הראב"ד דכיון דאספריה ראשון שריא חתיכה דאיסורא, ושוב אין לה היתר דאפי' התירה שני אינה מותרת],

היו שנים [כל' שנשאלה השאלה בפני השנים ונחלקו שניהם. ראב"ד. וראה רא"ש שהאר"ך בדינים אלן], אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר, אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמניין [תלמידים הרבה, א"נ שרוב התלמידים אומרים כמותו. הנהגות אשר"י, כלומר שרבי תורה בישראל. ר"י מלוניל, אבל הראב"ד פ' במנין שנים. עכ"ל, פ' אם אחד יותר וכן מחבירו הלכה כמותו, וז"ל הראב"ד בעדיות פ"א משנה ה' בסופו ובמנין מנין שנים קאמר, והכי איתא איתא בירושלמי] הלך אחריו, ואם לאו הלך אחר המחמיר,

ר' יהושע בן קרחה אומר, בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל [רש"י היה פוסק בכל "איכא דאמרי" שבתלמוד בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל אחרון הלך אחר האחרון וכו'. תוס'],

[פ' בחומרא דאחמורו רבנן כדי לעשות סייג לתורה, רשאי לילך אחר המיקל אם ירצה, ואין לתפוס עליו בכך, שנאמר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המקל יגיד לו [ראה פסחים נב:]. ר"י מלוניל],

א"ר יוסף, הלכתא כרבי יהושע בן קרחה,

4. ת"ר, וכולן שחזרו בהן [פ"ה וכו'] וקשיא וכו' עם הארץ לא יוכל לעשות עוד תשובה, ועוד דלשון עולמית משמע שכבר קבלו אותם פעם אחרת, וכו'. תוס' [אגלנין ועמי הארץ קאי [כלומר אעמי הארץ קאי שקבלו עליהם דברי חבירות שיהיו נאמנים על המעשר ועל הטהרה ועל התכלת לציצית כדן כל חבר, ופשעו באותה קבלה והאכילו טבלים לישראל וכל הדומה לזה, ועל זה קרי להו פושעים שהכעיסו את השם בכוונה ובמוד, דכתיב או תפשע לבנה, ועכשיו חזרו בהם ובאין לפני תלמידי חכמים לקבל עליהם דברי חבירות אין מקבלין אותם לעולם, כלומר לסמוך עליהם בדברי חבירות, דכי היכי שרימו אותנו בתחלה כן יעשו פעם אחרת, ואין לסמוך על חזרתן, אפי' חזרו בהם בפרהסיא. ר"י מלוניל], אין מקבלין אותן עולמית להמזיקן צרות מצרות לסמוך עליהן, דברי ר"מ,

ר"י אומר חזרו בהן במטמוניות [כלומר אם עכשיו שמצדיקין עליהן את הדין ואומרים חטאו לה' ולכם, אינם רוצים לומר אלא לאחר או לשנים מן החבירים, אין אנו מקבלין אותם שאם היו מתביישים על מה שעשו בלב שלם, היה להם להתודות ברבים בשם, כמו שנודע סוד החרם ברבים. ר"י מלוניל] אין מקבלין אותן, בפרהסיא מקבלין אותן,

איכא דאמרי, עשו דבריהם במטמוניות צסקר, עזירות שעצרו עד הנה, מקבלין אותן

דף ז' ע"ב

ורב הונא [שהוצרך לומר דהלכה כר' יהודה] משום דאין סדר למשנה סידרה דמתניתין לאו דוקא, ושמא משנה אחרונה היא נשנית ראשונה צ"ת המדרש דאיכא למימר סתם תנא ברישא, ואחר כך מחלוקת,

אי הכי כל מחלוקת ואחר כך סתם נמי לימא אין סדר למשנה אלמא קיימא לן כל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם, ציצמות צ"ת החולק (דף מז),

ורב הונא, כי לא אמרינן אין סדר אלא סמכין אסידרה ה"מ בחדא מסכתא, בתרי מסכתא אמרינן [ובבא קמא ובבא מציעא הם שני מסכתות],

[וז"ל רש"י בחולין לב: ואע"ג דנחמא מסכתא אמרינן צלפני אדיהן [ע"ז 1] יש סדר למשנה, ה"מ סתם ואח"כ מחלוקת, או מחלוקת ואח"כ סתם, שהקפידו הסכמים נסדורו משום דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם, אצל צמלי אחרניתא לא קפדינן אסידרה],

ורב יוסף, כולה נזיקין תלמא צ"ת חדא מסכתא היא,

ואי בעית אימא להכי אהדיניהו רב יוסף לאפיה, דאי נמי אין סדר למשנה, לא אצטריך לומר הלכה כרבי יהודה, דודאי הלכתא כי האי סתמא, דכל המשנה לא הוה שייכא למיתנייה התם צהשוכר, דהא לא איירי צההוא פירקא צשינוי אלא צחורה, ומדעתיא התם, ש"מ הלכתא קא פסיק ואילן, משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא [תוס'], כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החזור בו ידו על התחתונה,

2. ת"ר [עוד דבר שהלכה כר' יהושע בן קרחה], לא יאמר אדם לחבירו [מפני כבוד שבת, לא יאמר אף ברמז], הנראה עמה נראה, לשון הצוא נצוא (צראשית לו), לא יאמר לו צצנת שתעמוד אס מעמוד עמי לערב לעשות צמלמתי לערב [פ' ר"י הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב. תוס'],

רבי יהושע בן קרחה אומר, אומר אדם לחבירו [כיון שאומר ברמז], הנראה שתעמוד עמי לערב,

אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, הלכתא כרבי יהושע בן קרחה,

3. ת"ר, הנשאל לחכם וטימא, לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר, לא ישאל לחכם ויתיר [תוס' ע"י"ש, וראה מגילה כו: אתא לקמי' דר"פ ואסר ליה, לקמי' דרב הונא וכו'. וראה א"ח גיטין ה: [שכיון ששאל ממנו תחלה גבור בלבו לעשות ככל אשר יורה אותו. ר"י מלוניל] [שכל דבר שניטמא או שנאסר ע"פ חכם שוב אין חכם אחר רשאי להתירה ולא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

3. ואיבעית אימא, דשמואל איכא בינייהו, דאמר שמואל בגולה, אין אסור אלא יום אידם,

אין העובדי כוכבים אדוקין כל כך בעצודת כוכבים כדאמרין (לקמן) [בחולין יג:]: עובדי כוכבים שצחלה לארץ לאו עובדי עצודת כוכבים נינהו [אלא מנהג אבותיהן בידיהן] כו', ועוד [מעם למה אין אסור אלא יום אידם] דמסתפין מנייהו, [שלא רצו חכמים לגזור גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, וישראל בזמן הזה מענין הן ורצין אחר פרנסתן ואינן מוגיעין. ר"י מלוניל],

תנא קמא אית ליה דשמואל, רבנן בתראי לית להו דשמואל דכיון דלא מסיים צהדיא צמאי פליגי, איכא למימר לטפויי אמו דשמעין לתנא קמא דקאמר לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם, וסתמא דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל קא אמר, ואמו אינה למימר לפני אידיהן לעולם אסורין, ואיכא ליכא לשנויי דמתרין שפיר, דסתם תנא צמא לטפויי אמו,

4. איבעית אימא, דנחום המדי איכא בינייהו, דתניא נחום המדי אומר, אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן, תנא קמא לית ליה דנחום המדי, ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי דלא יחזי מושצנא אלא אסור סתמא קאמרי:

גופא, נחום המדי אומר, אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן, אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר לא יצא דבר זה מפיו אדם לעולם, ל"א לא יצא דבר זה לחזק,

והאיכא רבנן בתראי דקיימי כוותיה? מאן חכמים, נחום המדי הוא,

תניא אידך, נחום המדי אומר, מוכרין להן סוס זכר וזקן במלחמה [תוס'], [האיסור למכור בהמה וגם סוס לגוי הוא מוחשש שאלה או שכירות שמא יבוא הגוי לעבוד בבהמת ישראל בשבת, אבל מכירה של סוס זכר שכן הדרך לצאת בסוסים כאלו למלחמה, אבל כיון שהוא זקן הוי מלתא דלא שכיחא] צמוך המלחמה שאינו אלא לקלקל [שמא ימות במלחמה וימות בעליו עמו. תוס', פ' שאין איש קונה סוס זקן שאינו סומך עליו שיחיה עד סוף המלחמה], ומלתא דלא שכיחא הוא, ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחרת,

דהא דאמרי רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה, לא אסור אלא משום שאלה או שכירות, כדאמר צפירקין דלקמן (ד' טו), והכא צמלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן,

אמרו לו, נשתקע הדבר ולא נאמר,

והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה, דתנן [לחלן יד: וז"ל רש"י שם ממיר בקסם, שאין מלאכתו אלא לרכיבה, ורכיבה שבות היא ולא מלאכה, משום דחי נושא את עצמו, לא איכפת לן חי אמי להשלינו ולהשכירנו] בן בתירא מתיר בסוס?

בפרהסיא הואיל ופקרו כל כך, שזו אין נותנין לכן לשוץ צמחיה שלימה אין מקבלין אותן [דכיון שעברו עבירות בפרהסיא ואיגליא בהתיתיהו] [לשון זה בחולין נו: איגליא בהתיתיהו ופרש"י חתפתן] ואין לקבלם. תר"י,

ר"ש ור' יהושע בן קרחה אומרים, בין כך ובין כך מקבלין [אפי' במטמוניות גמיו מקבלין אותן כדי להרגילן במצות כדרכיב שובו בנים שובבים, מוקרי להו לאחר התשובה שובבים משמע שאין עושין התשובה ככל הלכותיה, ואפי' הכי קאמר להו נביא לישראל שישבו והיה מקבל אותם. ר"י מלוניל], שנאמר ירמיה ג' שובו בנים שובבים משמע מוידים ופרהסיא, לשון מרד וגאווה כמו וילך שוצב צדק לבו (ישעיהו טו),

א"ר יצחק איש כפר עכו א"ר יוחנן, הלכתא כאותו הזוג:

[לכן בארצם "מושנה" יירשו [ישעיה סא] לסימני הלכות שהלכה כר' יהושע בן קרחה, מושנה ר"ת מוציל מידם, ש'זבו בנים שובבים, ה'נראה שתעמוד עמי לערב, ה'נשאל לחכם. מראה כהן],

מהני: רבי ישמעאל אומר, שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור, וחכ"א לפני אידיהן אסור, לאחר אידיהן מותר:

נב: אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל, יום א' [נוצרי] דלברי ר' ישמעאל לעולם אסור [האיד של יום ראשון בשבוע אוסר את כל שאר ימי השבוע] שלשה לפניו ושלשה לאחריו והוא עצמו, כלומר כל שצעת ימי השבת:

[שנינו במשנתנו] וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר כו': חכמים היינו ת"ק?

1. הן בלא אידיהן [אי שלשה ימים לפני אידם היינו חוץ מן יום האיד] איכא בינייהו, תנא קמא סבר הן בלא אידיהן כדדייקין לעיל, דקמי לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים, ש"מ שלשה לפנייהם, לצד האיד קאמר,

ורבנן בתראי סברי דלא יחזו סימנא, איכא למימר הואיל ולא אשכחן מדי ציניה, איכא למימר צהא אמו לאפלוגי, ד הן ואידיהן ג' קאמר,

2. איבעית אימא, נשא ונתן איכא בינייהו, תנא קמא סבר נשא ונתן מותר, ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור סתמא קאמריין ולא קמי אסור לשאת ולתת כמנא קמא דמשמע לכתחלה הוא דלא הא דיעצד שפיר דמי,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

להקב"ה. הרב איסר יהודה אונטרמאן ז"ל, קובץ בית הכנסת תמוז תש"ז]

ר' יהושע אומר, יתפלל, ואח"כ ישאל צרכיו [הפריים], שנאמר תהלים קמב אשפוך לפניו שיחי, צרתי [הפריים] לפניו אנכי,

[כי כיון שכל ענין התפלה הוא מדברים הנשגבים משכלנו להשיג, כי בן אדם תולעה אשר ימי חייו כחלום יעופו, יהיו לערוך דברים לפני יוצר כל העולמות, ולא עוד אלא כי "הקב"ה מתאווה להפילתם של צדיקים", לכן אי אפשר לנו לשנות ממה שעשה משה רבנו, שסדר שבחו של המקום קודם. הרב איסר יהודה אונטרמאן ז"ל, קובץ בית הכנסת תמוז תש"ז],

ור"א נמי, הכתיב אשפוך לפניו שיחי? הכי קאמר אשפוך לפניו שיחי, בזמן שצרתי לפניו אנכי כנר קודם לכן,

ור' יהושע נמי, הכתיב תפלה לעני כי יעמוק? הכי קאמר אימתי תפלה לעני, בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו,

מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי דהא איכא לשנויי הכי והכי, במאי קמיפלגי?

כדדריש ר' שמלאי [דדריש ר' שמלאי] [לגבי נוסח השמו"ע] לעולם יסדר אדם שבחו של מקום שלש צרכות ראשונות אבות גזרות וקדושת השם, שאין צדן תפלה אלא שצד ואח"כ יתפלל בשאר צרכות יס דברי תורה ותפלה,

מגלן ממש רבינו, דכתיב דברים ג' ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך וגו', וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה,

דף ח' ע"א [דף 2000 של הש"ס]

רבי יהושע סבר [דישאל צרכיו לאחר השמונה עשרה ד'] ילפינן ממושה להקדיר שצד תפלה, הלכך יתפלל י"ח תפלה, דאיכא שצד בתפלתו [בג' ראשונות, ולא יפסיק באמצע התפלה לשאילת צרכיו, אלא יבקש עליהם לאחר התפלה],

ור"א סבר לא ילפינן ממושה, שאני משה דרב גובריה גדול מעשיו ומכמתו רבה, וגאף לו לשצד ולהעדיף בשצדו של מלך מלכי המלכים, אצל איניש בעלמא מיחזי כיוהרא,

וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה [לא כדברי ר' אליעזר ולא כדברי ר' יהושע], אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה (אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה) [אר"י א"ש הלכה כדברי חכמים],

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת, משמיה דרב,

בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות [ובין בחור לזקן], איהו מדקא מפליג בין זכרים לנקבות, כרבנן סבירא ליה דאסרי משום מורת כלי זין, דקטיל נסיחופיה דלנקמן [כו]. שהסוס משתמשין עמו בעיקר במלחמה, שהוא מכה בהשונא במלחמה, ולרבנן נשתקע הדבר ולא נאמר שיהא מותר בזקן, דכולן אסורין,

תניא נחום המדי אומר, ה'שבת ירק של תכלין שקורין או"ר וצלשון רומי אטיט"ו מתעשר זרע וירק וזירין צין שלקטו כשהוא ירק, צין שלקטו כשהוא זירין דולג"ש"א בלע"ז [קנה, גבעול], וצין שהניחו עד שצמחו גרעיני זרעו צמחו והוקשו וצטנו, צריך לעשר את הזרע מדרכנן, דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין, הלכך כולהו הוו להו גמר פירי, אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר,

והאיכא ר"א דקאי כוותיה, דתנן ר' אליעזר אומר השבת מתעשרת זרע וירק וזירין?

התם בדגנוניתא הגדל בגנה, דראוי לאכול זרע וירק וזירין, אבל הגדל בשדות אינו נאכל ירק, אלא זרע כעין חרדל,

אמר ליה רב אחא בר מניומי [שגם הוא היה ממדי] לאב"י, גברא רבה אתא מאתריין ממקומנו ממדי, כל מילתא דאמר, אמרי ליה נשתקע הדבר ולא נאמר,

אמר, איכא חדא דעבדינן כוותיה, דתניא נחום המדי אומר שואל אדם צרכיו בשומע תפלה מאריך צד ושאל צרכיו,

אמר [ליה. ד"ס], בר מינה דההיא, דתליא באשלי רברבי [לשון זה בבבליה כו, ובב"ב לא:], וראה פסחים ק"ב. אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול [תכלים עצים וחזקים, וש' אומרים צאילנות גדולות כמו יטע אשל (בראשית כ"א), כלומר הא לאו כותיה ארון עבדין, פלוגמא דרבנן נמי היא דקדמתי לקמן וחכ"א כו,]

דתניא, ר' אליעזר אומר שואל אדם צרכיו, ואחר כך יתפלל י"ח [משמע שמדבר על שאילת צרכיו הפריים], שנאמר תהלים קב תפלה לעני כי יעמוק עטיפת נפשו ודאגת לכו יתפלל תפלה, והדר ולפני ה' ישפוך שיחו וגו' לפי ה' ישפוך שיחו שמונה עשרה. עטיפה- לשון כבד, ופריחת לב ממוקד נרה, כמו צהעטפס כחלל (איכה ג),

אין שיחה אלא תפלה, שנאמר בראשית כד ויצא יצחק לשוח בשדה [תוס'] תפלה המנחה מקן, צפרק תפלה השחר (צרכות כו), [כי אחרי אשר עיקר התפלה הוא שנימי הלב יתעוררו, לכן צריך להתחיל בבקשת הצרכים, מפני שעניניו הפריים הקרובים ללבו יועזעו את מיתרי נפשו, וישתפק בתפילה, ואח"כ כשיבוא להתרוממות ויכל לכוון מחשבתו לסדר שבת ותהילה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מניח בלורית מאחריו, ומגלמה משנה לשנה, ויום שמגלמה עושה יום איד,

ויום שעלה בו מן הים מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל, וכל
הנך אינו אסור אלא אותו היום, ולא לפניו ולא לאחריו, דלא משיבי כולי האי,

ויום שיצא מבית האסורין,

ועובר כוכבים שעשה משתה לבנו,

[כל אל] אינו אסור אלא אותו היום, ואותו האיש בלבד:

נב: אמר רב חנן בר רבא, קלנדא ח' ימים אחר תקופה היא
תקופת טבת, והיו עושין ח' ימים רזופין איד כלקמן, סט' רנורא ח' ימים
לפני תקופה, וסימנך שלא תחליף לומר קלנדא קרי אותן דלפני התקופה,
תהלים קל"ט אחר וקדם צרתני אסור כמיצ צרישא, ממני נמי הנך דלאחר
התקופה מנא צרישא ו'ג' [ראה מה שכתבתי לעיל],

ת"ר, לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך ממשי
ועד טבת, אמר אוי לי [הלימוד והמוסר השכל היוצא לנו מבאן הוא מה
שאדם הראשון לא תלה זאת לא במקרה ולא במנהגו של עולם אלא אמר "בשלי
הסער הגדול הזה". משמר הלוי] שמא בשביל שסרחתי, עולם
חשוך בעדי, וחזור לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי
מן השמים,

עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת
טבת, וראה יום שמאריך והולך, אמר מנהגו של עולם הוא,
הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשן לאלו
ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום
לשם עבודת כוכבים,

בשלמא למ"ד בתשרי נברא העולם, יומי זומי חזא, יומי
אריכי [שמתארבין הימים] אכתי לא חזא, אלא למ"ד בניסן נברא
העולם, הא חזא ליה יומי אריכי ציוס תקופת תמוז והיה לו לידע שמנהגו
של עולם הוא יומי זומי ויומי אריכי?

[דהוי] זומי כולי האי, לא חזא,

ת"ר, יום [ערב שבת] שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה
עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי, עולם חשוך
בעדי, ויחזור עולם לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי
מן השמים,

היה יושב [בתענית. בד"ס כתב דלא גרסין לה] ובוכה כל הלילה,

אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה [פ"ה דבשומע
תפלה יכול לשאול כל מה שרצה], אבל [בבקשה ששייך לאחת מן הברכות]
אם בא לומר "בסוף" כל ברכה וברכה, מעין כל ברכה
וברכה אומר אס היה משכח מלמודו, מאריך צומן הדעת, אס צעל
משונה הוא [פ"ה שהוא עסוק בעשיית תשובה, ולא כאלו שסוברים שגשמים
"בעל תשובה" ברגע אחת] מאריך צהרונה צמזונה, וכן כולן,

א"ר חייא בר אשי, אמר רב, אע"פ שאמרו שואל אדם
צרכיו בשומע תפלה, אם יש לו חולה בתוך ביתו, אומר
בברכת חולים [בתוך הברכה, ולא רק בסופה], ואם צריך לפרנסה,
אומר בברכת השנים,

אמר ר' יהושע בן לוי, אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו
בשומע תפלה, אבל אם בא לומר אחר תפלתו [החידוש הוא
שגם קודם עקירת רגליו, אבל לאחר כן אין שום חידוש], אפילו כסדר
יוה"כ אומר [תוס', ומביאים הלשון "סליחות" והוא מהמקורות הראשונים
על מושג זה],

[ראה רבינו יונה בפ"ה דברכות שיש כאן ד' דנים, א' בברכת שומע תפלה יכול
לשאול צרכיו בכל ענין שירצה, ב' שבסוף כל ברכה יכול להוסיף בלשון רבים, ג'
שאם יש לו חולה וכדומה יכול להוסיף באמצע הברכה בלשון יחיד, ד' בסוף
התפלה יכול להאריך כמה שירצה]:

מהני: ואלו אידיהן של עובדי כוכבים [קאי על מה ששנה
בתחלת המסכת] דאסורין ג' ימים לפנייהן, קלנדא [ח' ימים לאחר התקופה]
וסט' רנורא [כולהו] [וכי' ?] מפרש בגמרא וקרטיסים,

ויום גנוסאי של מלכיהם [העמדת המלך עובדי ע"ז. יבין],

ויום הלידה של מלך, עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה, ומקריבין
זבחים,

ויום המיתה, דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, כל מיתה שיש בה שריפה שרפו עליו כלי
משמשו כדרך המלכים יש בה עבודת כוכבים כלומר אותו היום עובדין
עבודת כוכבים, והוא להן יום איד, וכן משנה לשנה כל ימי צנו, וכל הנך דמשנין
הכא משיבי ליה, ואסור ג' ימים לפנייהן,

ושאין בה שריפה, אין בה עבודת כוכבים,

אבל יום תגלחת זקנו שאין זמן קצו לרצים, אלא כל אחד ואחד כשמגלח
עושה יום איד, ובלוריתו [הארלאקען. יבין] כשמספר (פעמים הרבה. רי"ף)

אבני חן על מסכת עבודה זרה

משתה לבנו ביום משמה בנו פלג לעבודת כוכבים, על שהגיע לכך, אין
אסור אלא אותו היום, ואותו האיש,

אמר רב אשי, אף אנן נמי תנינא [במשנתנו] כרבי יוחנן דעירוב
המשועבדות מותרות, דקתני יום תגלחת זקנו, ובלוריתו, ויום
שעלה בו מן הים, ויום שיצא בו מבית האסורין, אין אסור
אלא אותו היום בלבד, ואותו האיש,

בשלמא אותו היום, לאפוקי לפניו ולאחריו, אלא אותו
האיש לאפוקי מאי פשיטא דמי שלא גילה היום, ושאר עובדי כוכבים שלא
עלו בו ביום מן הים, מותרין, לאו לאפוקי משעבדיו [אלא לאו למעוטי
אנשים משועבדים] לאותו האיש, דמותרין דלא אמרינן מאן דזכי, ממנו ליה
למפלה, ש"ב,

תניא, רבי ישמעאל אומר, ישראל שבחוצה לארץ, עובדי
עבודת כוכבים במהרה הן כלומר בלא כוונה [ואין] [שאין] [רע"י] שמים
על לו, כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו, וזימן כל
היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן, ושותין משלהן
[מאכלים ומשקאות כשרים], ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה
עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר שמות לד
וקרא לך [משמע] [משעה] [רע"י] שאתה קרוי לו, מעלה אני על אכילתן
ואכילת מזבחן כאילו הוא מזבח,

ואימא עד דאכיל [מזבחן ממש]? אמר רבא, אם כן נימא קרא
ואכילת מזבחן, מאי וקרא לך משעת קריאה,

(הלכך. רי"ף, רא"ש, ובאמת אין לה משמעות שהרי אומר הלכה שאינה
שייכת אדלעיל)

דף ח' ע"ב

כל תלתין יומין דצמר הלולא [שלשים ימים אחר סעודת הנישואין] בין
א"ל עובד כוכבים זה לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה זו ובין לא
א"ל מחמת הלולא מסתמא להלולא מכיון ו אסור דכל ימי הלולא מקריב
לעבודת כוכבים, מכאן ואילך אי א"ל מחמת הלולא אסור, ואי
לא אמר ליה מחמת הלולא, שרי,

וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת? אמר רב פפא עד תריסר
ירחי שתא,

[ושואל כיון שלאחיו אסור י"ב חדשים הרי ודאי גם לפניו אסור, ולכן שואל]
ומעיקרא קודם שיכניס [הבן] את אשתו מאימא אסור מיישגין להלולא, אם
הזמין אנשים לסעוד אללו?

וחוה בוכה כנגדו [בעין תפלת יצחק ורבקה בתחלת פרשת תולדות], כיון
שעלה עמוד השחר אמר, מנהגו של עולם הוא, עמוד
והקריב שור, שקרניו קודמין לפרסותיו דאמר מר כל מעשה בראשית
צוקמתן נצטלח, שור עס קרניו מגדלין, וכיון שיצא ראשו תמלה [בהמות יצאו מן
הארץ בעין צמחים ושאר עשבים, דכתיב ותוצא הארץ דשא, אבל אדם [ג]ברא
ממש בבריאה. תוס' חכמי אנגליה], נמצאו קרנותיו [יוצאות] קודמות לפרסותיו
שנאמר תחלים סט לב וְתִיטֵב לָהּ מִשּׁוֹר רַךְ [כך. רע"י] אמר דוד
ומיעבד לה' תפלתו, משור שציוס שהיה שור, דהיינו אותו יום שגולד, כדכתיב שור או
כשב וגו' (הרי) [הי]. רע"י] עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג', שאפילו מקרניו לא
חסר] מִקְרָן מִפְּרִים,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, שור שהקריב אדם הראשון
קרן אחת היתה [לו] במצחו, שנאמר ותיטב לה' משור פר
מִקְרָן [לא שגורם בפסוק בן ביו"ד, אלא לפי הנקודות בן היא נקראת]
מפרים,

מקרינ תרתי משמע? אמר רב נחמן בר יצחק, מקרן כתיב [כי
אין נראה לו דמקרינ נראה קרן אחת יותר ממקרינ. תוס'], [ראה מהר"ם, ורבינו
ישעיה פיק וצ"ל בחידושי הש"ס, # אבל לפי פשוטו ר"ל, אף שנקרא מקרינ כאילו
כתיב ביו"ד, אבל כיון דכתיב מקרינ חסר, ודאי משמע שהיה לו רק קרן אחת],

(אמר) [בעי] רב מתנה, רומי שעשתה קלנדא [לשון בעיא, הא
וודאי רומי עשתה קלנדא. תוס' חכמי אנגליה] מקנו אותו יום להקריב זמנים,
וכל העיירות הסמוכות לה לרומי משתעבדות לה יודעין אנו שהן
משתעבדות לה לרומי ליתן המס, ולהציל להן כל צרכיהן, אצל אותן עיירות אין
עושין קלנדא, מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם, דנימא הוילי ומשתעבדות לרומי יש
לומר מה שהן קונין עבדיו, יצילו לרומי להקריב בני רומי, אותן עיירות
אסורות או מותרות הוילי ואין מקריבין הן, ואין יום איד זה שלהן?

רבי יהושע בן לוי אמר, קלנדא אסורה לכל היא, רבי יוחנן
אמר אין אסורה אלא לעובדיה בלבד בני רומי,

(תנא) [תניא] כוותיה דר' יוחנן [שאין אסורה אלא רומי בלבד],
אע"פ שאמרו רומי עשתה קלנדא, וכל # [פי' ואע"פ שכל]
עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה [וראה גירסת הר"ם "לכל"
עיירות הסמוכות אינן אסורות אלא לעובדיה בלבד"],

היא עצמה כלומר כל עממה של אסור אינה חלה לעצדיה אינה אסורה,
אלא לעובדיה בלבד,

סמ"ג נליא וקרמסים ספא דכריית' וכולהו מפרש לקמן ויום גנוסאי
של מלכיהם, ויום שהומלך בו מלך [ראה לקמן י. שיום גנוסאי ויום
שהומלך בו מלך הוא אותו דבר, אלא החילוק ביניהם הוא, הא דידיה הא
דבריה], לפניו אסור אחריו מותר, ועובד כוכבים שעשה (בו)

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שלחו להו [א"כ] אגן ספר תורה גבן, וישראל בהרן, כפו להו רומאי ליונאי, עשרין ושית 26 שנין, קמו רומאי להו בהימנותייהו בהדי ישראל, מכאן ואילך אישתעבדו בהו [בישראל],

מעיקרא כי קמו רומאי בהימנותייהו מאי דרוש # [פלא והפלא ! הגוים דורשים פסוקים], ולבסוף מאי דרוש רומיים? מעיקרא דרוש בראשית לג נסעה ונלכה ואלכה לנגדך יעקב ועשו שוין בגדולה, ולבסוף דרוש בראשית לג [שיעקב אמר לעשו] יעבר נא אדני לפני עברו דך השך להך לפניס,

עשרין ושית שנין, דקמו [רומיים] בהימנותייהו בהדי ישראל מנא לן [ומסקנת התירוצין להלן ט.].

דאמר רב כהנא, כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי, שלחו ליה, רבי אמור לנו שנים וג' דברים, שאמרת לנו משום אביך,

(אמר להו) [שלח להו כך אמר אבא. מנחת יהודה], מאה ושמונים 180 שנה קודם שנחרב הבית [כע"ז שבת טו.], פשטה שלטה מלכות רומי הרשעה על ישראל, פ' שנה עד לא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים, ועל כלי זכויות, מ' שנה עד לא חרב הבית, גלתה סנהדרין, וישבה לה בחנות מקום זהר הדין, ומנות שמו [ורש"י ב"ה לא. פירוש באופן אחר],

למאי הלכתא [אומר מ' שנה גלתה סנהדרין, # וקשה למה לא הקשה גם על מה שאמר מאה ושמונים שנה וכו' פשטה, וכן על מה שאמר פ' שנה וכו' גזרו טומאה וכו'?] א"ר יצחק בר אבדימי, לומר שלא דנו דיני קנסות אונס ומפתה, ושלשים של עזר, שנמנה תורה קצבה אחת, ליקר (ולוול) [ולול ד"ס], ומאחר שלא יצאו בלשכת הגזית, לא דנו, ובעלו דיני קנסות, דכתיב במשולמי כלל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים, דהיינו מומחין וסמוכין בשם רבן, כדאמרינן בסנהדרין, ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות,

דיני קנסות סלקא דעתך, והאמר רב יהודה אמר רב [סנהדרין יג: בסוף העמוד] ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו [תנא בדור השלישי, בתחילת המאה ה-2 לפסידה. אחד מעשרת הרוגי מלכות. רבי יהודה בן בבא חי בתקופת מרד בר כוכבא, והיה חברו של רבי עקיבא], שאלמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל, נשתכחו לגרסינהו [ול"ג נכתבינהו שהרי אין כותבין הלכות. תוס'].

אלא בטלו דיני קנסות מישראל, שגזרה מלכות הרשעה גזרה, כל הסומך יהרג, וכל הנסמך יהרג, ועיר שסומכין בה תחרב, ותחום אלפים אמה סביבות העיר שסומכין בו, יעקר,

אמר רב פפא, משמיה דרבא מכי רמו שערי באסינתי [תוס'] לעשות שחר ליום המשחה, [אסינתי] עריצות ששורין בהן שעורין לעשות שחר, ל"א נומין עפר צעריצות, וזורעין שם שעורין, קודם ימי החופה, ומציאין לפני החתן והכלה כהן צמוחים, ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו, שממחרין ללאת מכל המצואה [ראה ברש"י שבת פא: מנהג בעין זה שהיו עושין כן בכל ראש השנה],

[ושואל] ולבתר תריסר ירחי שתא שרי, והא רב יצחק בריה דרב משרשיא, איקלע לבי ההוא עובד כוכבים לבתר תריסר ירחי שתא, ושמועיה דאודי [לע"ז על נישואין שהיה כבר לפני יותר מ"ב חדש], ופירש ולא אכל?

שאני רב יצחק בריה דרב משרשיא, דאדם חשוב הוא ושמה ממנו העוזר כוכבים מאל:

[שנינו במשנתנו] וקרטסים וכו': מאי קרטסים [תוס']? אמר רב יהודה אמר שמואל, יום שתפסה בו רומי מלכות שגלחמו עס יונים ונחוס, ומלכו בכל העולם, והתניא קרטסים, ויום שתפסה בו רומי מלכות?

אמר רב יוסף, שתי תפיסות תפסה רומי, אחת בימי קלפטרא מלכתא של אלכסנדריא, כדאמר בהמפלת במסכת נדה (דף ל), ונלחמו רומיים עמה ונחוסה ומפסו הס המלוכה, ואחת שתפסה בימי יונים,

דכי אתא רב דימי אמר, תלתין ותריין 32 קרבי [מלחמות], עבדו רומאי בהדי יונאי, ולא יכלו להו, עד דשתפינהו רומאי לישראל בהדייהו [במה התבטאה השותפות? משמר הלוי], והכי אתנו [ולכן התנו כן, שאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. תורת חיים] בהדייהו רומאי לישראל אי מינן מלכי, מנייכו הפרכי [מכם יהיו המושלים, איפרכי יש גם בשבועות ו:], אי מנייכו מלכי, מינן הפרכי,

ושלחו להו רומאי ליונאי, עד האידנא עבידנא בקרבא, השתא נעביד בדינא [נשלטו עליכם על פי דין], מרגלית ואבן טובה מרגלית אינה חשובה כלכן טובה, איזו מהן יעשה בסיס כן [ראה הגהות הב"ח] מרגוס כנו בסיסיה, למושב מצרית להוסיפה עליה לחבירו [פ'] ואנו רומיים מורע עמלק מורע עשו אחי יעקב, חשובים מכם יונים. תורת חיים? שלחו להו מרגלית לאבן טובה,

אבן טובה ואינך הוא נסך קרובתקל"א איזו מהן יעשה בסיס לחבירו? אבן טובה לאינך,

אינך וספר תורה, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו? אינך לספר תורה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

2. מלכות יון בפני הבית, מאה ושמונים שנה ומלכו מאה ושמונים, הרי מאתים ו"ד,

3. מלכות חשמונאי בפני הבית וצני חשמונאי נטלו מלכות מיונים ומלכו מאה ושלוש,

4. מלכות בית הורדוס והורדוס אחיהם מאה ושלוש ק"ג הרי ד' מאות וז' שנה שהיה בית שני בישוע,

מכאן ואילך ממלכות הורדוס ואילך, חרב הבית ונטלה מלכותו [של ישראל] צא וחשוב והבא למנות קדר חכמים ומייהם, או שני שטר חוב, או שום מעשה המאורע, ימנה לחורבן, מעשיו כמה שנים כך וכך שנים לחורבן הבית אחר חורבן הבית [ע"כ הברייתא],

השנים שחי בהם רבינו חננאל = וז"ל כמו שנתינו זו שהיא שנת ד' אלפים ותתי"ג לעולם. עכ"ל, דהיינו 4813 לבריאת העולם, ובשתקא מהם 3760 הרי הוא שנת 1053 למספרם, אבל בהנהגות על הר"ה מתקן ותתי"ג דהיינו 4803 שהוא 1043 למספרם, ונפטר בשנת ד' תתט"ז 4815 שהוא 1055 למספרם, חמשים שנה לפני רש"י שנפטר בשנת 1105, הרמב"ם נפטר במצרים Dec. 12 1204 כמעט מאה שנה אחר רש"י,

אלמא מאתן וישית הוו אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה, דהא אמרן לעיל דרומיים ישראל [דהיינו החשמונאים] נטלו יחד המלכות מיונים, וקמי הכא דישאל מלכו קודם חורבן, מאתן ושית, ואת אמרת מאה ושמונים הוו?

אלא עשרין ושית שנין קמו בחימנותיהו, בהדי ישראל ולא אישתעבדו בהו, ואמטו להכי לא קא חשיב להו ר' ישמעאל לעיל דהדי הך "כשפשטה מלכות הרשעה על ישראל" דהא דהנהו לא שלטה עליהן דשומפי הוו, [ורק אח"כ בשנה 180 לפני החורבן קורא לה "כשפשטה" וכו'],

[רב פפא בא לומר שיש סופר שמונה למלכות יון, ויש שמונה לחורבן הבית, ואם אחד מהם שכח את חשבונו ישאל להשגיח],

אמר רב פפא, אי טעי האי תנא דמנייה להך ממני [מתניתא] "דלא ותשוב אחר חורבן" ולא ידע במנין שנים שאחר חורבן הבית, כמה שנים טעה, בשנה שהוא עומד זה לא ידע, אי שנת כ' היא על המאות, או שנת כ"א, או [עשרים ו] שנים,

[ולא ידע] פרטי כמה הוה [ומפרש למה מסביר רק פרטי] אין אדם טועה במאות, אלא טועה בשנה או בשנים דהיינו פרטי, דמאות ואלפים הוו כללי,

מה עשה רבי יהודה בן בבא, הלך וישב בין שני הרים גדולים, ובין שתי עיירות גדולות, בין ב' תחומי שבת, בין אושא לשפרעם, וסמך שם והני רבנן דמר חורבן הבית הוו טובא חמושה זקנים, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ורבי אלעזר בן שמוע, ורב אויא מוסיף אף רבי נחמיה,

כיון שהכירו בהם אויבים, אמר להם בני רוצו, אמרו לו רבי ואתה מה תהא עליך, אמר להם הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין, אמרו לא זו משם [הלשון "לא זו משם" יש 8 פעמים בש"ס] עד שנעצו לגופו ג' מאות [מספר שלש מאות הוא גזומא. רשב"ם פסחים קיט.]. לולגיאיות חנינות של ברזל ועשאוהו לגופו ככברה,

אמר רב נחמן בר יצחק לא תימא דיני קנסות, אלא שלא דנו דיני נפשות [תוס'], מ"ט כיון דחזו דנפישו להו רוצחין, ולא יכלי למידן, אמרו מוטב נגלי ממקום למקום, כי היכי דלא ליחייבו רוצחין קטלא, דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שכל עיר, אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בשיצתה, ובמקום המיוחד לה, והוא לשכת הגזית,

דכתיב, דברים יז ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא, מלמד שהמקום גורם [תוס'] לחייב הדון, ואם אינם שם לא ידונו, והאי קרא דדיני נפשות קא, כי יפלא ממך דבר כפרשת שופטים ושותרים צוקן ממרד?

[ומקשה על מה שאמר לעיל שמאה ושמונים שנה עד שלא חרב הבית וכו'] פשטה מלכות רומי מאה ושמונים ותו לא, והתני רבי יוסי ברבי [בברייתא],

דף ט' ע"א

לפני הבית	
34	מלכות פרס
180	מלכות יון
103	מלכות חשמונאי
103	מלכות בית הורדוס
420	סך הכל

1. מלכות פרס בפני הבית בזמן הבית, בעודו בנוי, לאחר שנאלו כורש ומשכה מלכותו שלשים וארבע 34 שנה ונטלה, ותפשוה בני יון,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לישייליה לספרא לסופר הכותב גיטין ושטרות, שהוא מונה למלכות יון, כדאמר לקמן (דף י), בגולה אין מונין אלא למלכות יון, ואין מונין לתחלת מלכותו, שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא צעילם, ומשש שנים ואילך פשטה מלכותו, ומשם והלאה מונין להן, כדאמר לקמן, נשייליה האי תנא לספרא,

כמה כתיב כמה פרט השנים יש לו, על הכלל שלו,

וניטפי עלייהו תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו, על כללו למנין יונים, יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו, למנין שני חורבן, ו**מושבח ליה לחומריה** קשר [שלין], כלומר סכום חשבונות ימנא כהוגן,

[ומסביר שהסופר שמונה למנין היונים התחיל חשבונות 380 קודם החורבן, ולכן מי שמונה לאחר החורבן יש לו עודף של עשרים שנה בפרטיות למנינו של הסופר],

שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן, כדמניא לעיל דין נטלו מלכות לסוף ל"ד לננין הבית [שבנין הבית היה 420 קודם החורבן] הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן, הרי תחלת מנינם לסוף מ' לבנינו, דהיינו ש"פ 380 קודם חורבן,

נמנא כשהתחיל תנא למנות לחורבן, ומנה כבר כ' שנה, נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות, וכשהיה לסופר אחת פרט, ה' ליה לתנא [שהתחיל חשבונות בחורבן הבית] כ' ואחת, כשהיה לסופר עשר שנים פרט, היה לו לתנא ל', כשהגיע הסופר לת"ק ואחת 501 יש לו לתנא קכ"א 121 דהוי פרטי כ"א, וה"ה דמני למיתני נצטר מנייהו תמנן, ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה,

וסימניך בראשית לא זה לי עשרים שנה (אנכי) בביתך # [פי' בבית המוקדש],

אי טעי ספרא כפרטא ידיה [ולא ידע כמה כתיב. ד"ס], **נשייליה לתנא כמה חשיב** כמה פרטא דליה, **ונבצר מינייהו עשרין שנין, ומושבח ליה לחומריה**, וטעמא כדפרישית, ואם יהיו לו לתנא מאתים ול', יהיו לו לסופר שש מאות ועשר, ואם יש לתנא מאתים ועשר, יהיו לו לסופר חמש מאות ומשעים,

וה"ה דמני למיתני נטפי עלייהו תמנן, אלא משום דרך קצרה נקט, ועוד דבעי לאוקומי ציריותא אספרא, ותוספתא אחת, משום סימנא דספרא, צירא ותנא תוספאה,

וסימניך שלא תתחיל הי מצטר והי מטפי **ספרא בצירא** מדקדק בחיבות וכותבן במסורה, בחסרון אותיות, **תנא תוספאה** @ קורא מקרא שלם בתוספת אותיות, לישנא אחרינא קרי תוספאה, וזה נראה עיקר, דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא קרא,

[ומביא עוד חשבונות על שני העולם],

תנא דבי אליהו, ששית אלפים שנה הוי העולם נגזר על העולם להתקיים, כמנין ימי השבוע, וזיוס השביעי שבת, (ובשבעת אלפים) [ובאלף השביעי. רע"ן] נוח לעולם, **שני אלפים תורה** ראשונים נגזר עליו להיות תורה בלא

תורה,

[שני אלפים תורה, והארץ 302 היתה 420 תורה 411 ובהו 19 = 1152 + 16 אותיות והכולל, בגימט' אלפים 161 שנה 355 בלי 42 תורה 611 = 1169. בעל החורים בראשית א ב],

שני אלפים תורה בלא ימות המשיח, **שני אלפים ימות המשיח** [ואידי דאמר שני אלפים תורה קאמר שני אלפים תורה, ולא שמכלה תורה אחר שני אלפים מפי רבי. רש"י סנהדרין 101.], **בעונותינו שרבו, יצאו מהן מה שייצאו מהן** משני אלפים אחרונים מה שיצאו, ומשית לא בא,

[ומקשה הא מהן תורה היה הרבה אחר שני אלפים לבריאת העולם, וא"כ כמותי חושבין שני אלפים תורה] **שני אלפים תורה מאימא, אי נימא ממתן תורה עד השתא** עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם, כדקאמרת **ליכא כולי האי** ליכא ד' אלפים,

דכי מעיינת בהו בשני קמאי דמיהו קודם מתן תורה **תרי אלפי תרי אלפים**, [1] **פרטי דהאי אלפא הוא דהואי** [ועוד] ופרטי מאלף [ה] ג' תמ"ח שנים משכחת צהו 2448,

[דכי מעיינת צהו בשני דקודם מתן תורה כו'] ולא גרסינן ועוד דכי מעיינת כו' ופירושם כדפרישית,

לא ותשוב שנות דור ודור, שמי כל אחד קודם שנולד בנו, דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן,

ותמנא מאדם עד שנולד נת, תתרי"ו שנים 1056,

ונח חי תק"צ 502 שנים קודם שנולד שם, דכתיב (צראשית ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו', כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים, ויפת הוא הגדול מחם שנה, וחם גדול משם שנה, הרי תק"צ שנים לנח כשנולד שם,

[ומביא ראה שנה היה בן 502 כשנולד שם] דכתיב (צראשית יא) [שם] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתיים אחר המבול, ואם שם לת"ק שנים דנת אחיילי, כי מנו שנתיים אחר המבול, הוה ליה בר ק"ב, דהא כתיב (שם צראשית ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה [מים וגו']. רע"ן,

[ועבשיו הובך שנותיו של נח על של אדם] משוב תק"צ דנת ומאה דשם עד ארפכשד 602, והוסף על נ"ו 658 של פרט הרי תרנ"ח [דהיינו 1658],

וארפכשד הוליד את שלח בל"ה, הרי תרל"ג [693],

ומשלם עד עבר ל', הרי תשכ"ג [703],

ומעבר עד פלג ל"ד, הרי תשנ"ז [757],

ומפלג עד רעו ל', הרי תשפ"ז [787],

ומרעו לשרוב ל"ב, הרי תת"ט [819],

ומשרוב לנחור ל', הרי תתמ"ט [849],

ומנחור לתרח כ"ט, הרי תתע"ח [878],

ומתרח לצברהם ע', הרי תתקמ"ח [948] על אלף [1948],

ומאברהם עד יצחק ק', הרי אלפים ומ"ח [2048],

ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים [2448], כי"ד ס' עד שנולד יעקב, וצדחתו למצרים כתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ץ [190], משנולד יצחק, וישראל היו צמחים רד"ו [210], הרי ד' מאות,

ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם [2448], נמנא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם, אלף וחמש מאות ותשעים וששים [1552],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

במדבר לה ארבעים ושמונה עיר צערי הלויים כתיב,

ואי טעי ספרא, נשייליה לתנא כמה קתני, וניבצר מינייהו ארבעים ושמונה, ומשבח ליה לחומריה,

וסימניך ספרא בצירא, תנא תוספאה,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע [בשמיטה] הוא עומד קאי, למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הציט, דקי"ל שציעית בזמן הזה נהגא, ואפי' [לר"מ] [לר"ז] דאמר בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים, מודה הוא דמדרבנן נהגא, כפ' השולח גט (גיטין דף לו) וצמשיקין בית השלמין (מו"ק דף ב), [פירוש למנות דין שמיטת כספים, ונימא דשמיטת כספים נהגת בזמן הזה. ריטב"א,

נימפי חד שתא על שני דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה, מהאי טעמא דמניא, (תענית דף כט) מנגלגין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב, כשחזר הציט בראשונה מולאי שבת היה, ומולאי שציעית היתה, ומשעה באז היה, וכן בשניה [בבית המקדש השנייה],

[ואומר שהשנים שלאחר החורבן מתחילין למנות משנה שאחר החורבן, אבל לענין שמיטה מונים גם את השנה שהיה בה החורבן]. אלמא שתא דחורבן, אתחלתא דשמיטה למהדר הוות [ששוב התחילו למנות ז' שנים], [אבל לגבי מנין שנות החורבן] ומאן דמני לשני חורבן, לא מני להדיא שתא בהדי שני דחורבן, אלא בהדי שני דקס ביתא, הואיל ונפק ליה רובא בטי' באב, הלכך מאן דבעי לממני שמיטה, לוספה לשנת חורבן על מנין שני דחורבן, ונחשוב כללי המאות ביובלי שמי יוצלות למאה לקצר מניינו, ופרטי בשבועי,

ונשקל ממאה תרי, ונשדי אפרטי [ראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בפירוש הגמ' באן. א"ח] כר' יהודה דאמר (ר"ה דף ט) שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמיטה הצאה, ונמנית לראש יובל הצא, דאי כרבנן, הא אמרי שנת חמשים, היא שנת יובל היא שנת חמשים, וצמשיקין ואתת מתחיל מנין יובל הצא, נמנאת שנה מתוספת על סדר השמיטה לכל יובל, ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין, לא זו הסדר, משבע שנים לו' שנים,

ונחשובינהו לפרטי בשבועי, וידע כמה שני בשבוע,

וסימניך בראשית מה כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ [וה' כמה יטול מכל מאה. ראב"ד] דלא תעביד כרבנן, אלא כר' יהודה, למשקל תרתי שני מכל מאה, כי זה שנתים,

וצמסכת ערכין (דף יז:) [הלשון במסכת ערכין לפנינו אין דברי הגמ' כמו שמעתיקה רש"י באן. וראה תוס'] פרכין לר' יהודה [דשנת חמשים עולה לכאן ולכאן], חורבן בית שני צמולאי שציעית מי משכחת ליה,

אלא [שני אלפים תורה חושבין מאברהם אבינו] בראשית יב מואת הנפש אשר עשו בחרן מתרגמין דשעצידו לאורייתא, וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה [תוס'] הוסיפס על אלף ותקמ"ח [1948] שהיו צידך כשולד אברהם, הרי אלפים תוס,

כמה בצרן לך השמא [מאלפים. רע"י] דתורה מדרתני תנא, ארבע מאה וארבעים ותמניא 448 שנין הויין (היו) [הוי. רע"י] ציירן לך,

כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן, עד מתן תורה הוי ארבע מאה וארבעים ותמניא 448 שנין הויין,

[ומביק רש"י לפרש] הוסף אותן על מנין מתן תורה, ונמנא אלפים מכונין, מואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לצריאת עולם, והוא קע"ג 172 שנים לאחר חורבן, [והחשבון עולה יפה, שעד התחלת מספרם יש 3760 ומשם עד החורבן היו עוד 68 שנים, ומומן החורבן עוד 172 ונמצא החשבון עולה 4000] כינא, הרי מניית עד יציאת מצרים תמ"ח 448 על עודף אלפים 2000, וכתיב (מ"א ו) ויהי צממנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל 480, עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים 2928 כשנצנה הבית, וימי בית ראשון ד' מאות ועשר 410 הרי שלשה אלפים ושל"ח 3338 שנים, וגלות צבל ע' שנים, הרי ת"ח 3408, וימי בית שני ת"ך 420 הרי תתכ"ח 3828, נמצא קע"ג 172 חסרין, מד' אלפים והכי תני בסדר עולם,

אמר רב פפא אי טעי תנא דתני וצממנו שרצו ילאו מהן מה שילאו, ורובה למנות כמה ילאו מימות המשיח, וטועה בשנה, או בשמים, או יותר וליא ידע פרטיה כמה הוי דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו, דאין אדם טועה במאות, לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעומא דכללי,

לישייליה לספרא המונה למלכות יון כמה כתיב פרטי הוא כותב על כלל דידה, ונימפי עלייהו תנא דפרטא ידידה על פרטא דספרא ארבעין ותמני, ומשבח ליה לחומריה שהרי מנין התנא [לימות המשיח] מתחיל לאחר קע"ג שנים לחורבן הבית, ששלמו שני אלפים תורה, ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית,

הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ג שנים 552, וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה, נשלמו כללו של סופר לשש מאות, והתחיל פרטו מכאן ואילך, כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט, כשהיו י' שנים פרט, היו לו לתנא נ"ח, וה"ה דמצי למימר, וניבצר מינייהו י' ושנים שנה, שהי' לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות, אלא משום דאנח סימנא מ"ח עיר, ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא, משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה,

וסימניך

דף ט' ע"ב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שעבוד קרקעות של שש שנים, וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד, שהרי זמן מכירה, קודם לזמן טריפת השטר, **נִיעֲכָבְיָהּ** [ו. רש"י] **עַד דְּמַטִּיא זְמַנָּהּ** [ו. רש"י] **לֹא טְרִיף** אינו יכול לטרוף לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך,

אמר רב נחמן, האי ספרא דְּקִנְיָא כְּתִיבָהּ [תוס'] מדקדק במשניות הוא, ואינו הולך אחריו, שאין אנו מתחילין למנות למחלת מלכות יון, אלא לאחר שש שנים שמלכו בעולם, והנהך שית שנין, דמלכו בעולם, **דאנן לא חשבינן להו**, [ו?]**הוא קחשיב ליה**, ובזמניה כתיביה והוא מונה למחלת מלכותו, ושיעבודו מיום כתיבתו הוא, ומהיום והלאה יטרוף, ואין כאן מחילה, לפי שחמש מאות שלנו, הן חמש מאות ושש למחלתו,

דתניא, ר' יוסי אומר שש שנים מלכו בעולם, ואח"כ פשטה מלכותו בכל העולם כולו:

מתקיף לה רב אחא בר יעקב, ממאי דלמלכות יונים מניין דהאי דמניין לשטר, לש"פ 380 שנים קודם חורבן, דעמין למלכי יון, דמימא דהנך שית שני יתירתא, היינו האי דאתחיל למימני מתחלת מלכותו, דניחא לך למימר הכי, ולא ניחא לך למימר מאוחר הוא, לפי שאין דרך למחול שעבודו, שמא ימכור זה כל נכסיו בתוך זמן האחרון, ויפסיד את חובו,

דלמא ליציאת מצרים מניין צין אן, צין הא ספרא, האי דמניין לש"פ שנים קודם חורבן, לאו דעמין אמלכות יון, אלא ליציאת מצרים מניין,

ושבקה לאלפא קמא דמיציאת מצרים ונקמיה אלפא בתרא ומתחילין למימני מתחילת אלפא בתרא, והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותו בכל העולם, דמיציאת מצרים ועד חורבן [בית שני], אלף וש"פ שנים 1380, ח"פ שנים 480 עד צין בית ראשון, וח"י דצנינו 410 הרי חמ"ט 890, ושצעים דגלות בכל 70 וח"כ 420 דבית שני, הרי אלף וש"פ שנים 1380, ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם ג' מאות ושמנים שנים קודם חורבן, שהוא מחלת אלף שנים, וכיון דדעמין איציאת מצרים ליכא למתלי הנך שית שנין אלא במחילת השעבוד והאי ושטר מאוחר הוא?

אמר רב נחמן, בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד וכיון דלמלכות יון מניין, ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא, תלינן ציה ולא תלינן ליה במחילת השעבוד, שאין כל אדם עושה כן,

הוא [רב אחא בר יעקב] סבר דחויי קא מדחי ליה [רב נחמן], נפק דק ואשכח [התו"ט על אבות פ"ב מ"ט דתנן] אמר להם צאו וראו אוזויה דרך ישראל וכו', כתב, בדאמרינן בעלמא נפק דק ואשכח, המכוון בכל זה יציאת השביל והשתוטטו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב, דתניא, בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד,

מכדי צית שני כמה קס, ארבע מאות ועשרים 420, [ואם חושבין את הד' מאות שנה ליובלות וחושבין כל יובל רק מ"ט שנים] פש ליה תמני שני לארבע מאה דיוצלי [שלד' מאות שנים יש ח' יובלות], שדינהו אעשרים [של 420] הרי עשרים ושמונה 28 אשתכח דצשנת השמטה חרצ? ומשנינן [בן אומר רב אשי שם דף יג.] הנך שית שנין עד דסליק עורא ומקדיש, לא מני שמיטין [ראה בשבטמ"ק בערבין על הגליון דלר' יהודה לא מנו שמיטין כלל בין בית לבית], הלכך דל מנייהו שית שני קמיימא, אשתכח דצשערין ותמרי ליוצל חרב, והיא מולאי שציעית,

אמר רבי חנינא [במיו לא היו עדיין ד' מאות שנה לחורבן הבית], **אחר ארבע מאות לחורבן הבית, אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד, לא תקח** [לא ידענא טעמייהו. ראב"ד] קן הגאולה, ותקנן להר הקודש למחלת אצומת, ולמה תפסיד הדינר, [ולפי פירש"י יש לנו לומר ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו ולא נתקיימו דברי התנא, ואינו נכון בעיני, ולכך נראה לפרש שהם היו יודעין כי לאותו הזמן ראויין ליגאל, אלא אם כן גרמו עונות מרובים, ואם רבו אותם עונות לעכב המשיח, שראויים הדור ההוא ליענש שירבו הגזרות עליהן ויציאו הקרקעות מתחת ידן. ריטב"א], [ובאמת היה אז עת רצון ועבר בעו"ה, דכמה עתים יש בזמנים חלוקים עד עת אחרון הגורע לה'. הרב גדליה ליפשיץ זצ"ל]

במתניתא תנא, אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלושים ואחת שנה 4231 לבריאת עולם, אם יאמר לך אדם, קח לך שדה שוה אלף דינרים, בדינר אחד אל תקח,

מאי בינייהו? איכא בינייהו תלת שנין, דמתניתא טפא תלת שני לחשבון [לפי חשבון] הצריכתא, מושך הגלות שלש שנים יותר, דאמרינן לעיל אחר קע"צ שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים, הוסיף עליהם רל"א 231 דקמני צצרייתא, הרי הקץ לאחר ח"ג 403 לחורבן, ורבי חנינא ח' 400 קאמר, כשאמר רבי חנינא למילמיה, עדיין לא עברו ח' לחורבן,

ההוא שטרא, דהוה כתיב ביה,

דף י' ע"א

שית שנין יתירתא שזא [השטר] לפני צ"ד צשנה שנכתב צו [בר] קאי על השנה, ולא על השטר, ומלא צו שש שנים יותר ממניינס, כגון שהיו עומדים צשנת חמש מאות למלכות יון, וצו [ובשטר זה] היה כתוב, צשנת חמש מאות ושש שנים ליה פלוני מפלוני, וסמך היה כתוב, ולא היה כתוב צו שום מלכות,

סבור רבנן קמיה דרבא [בן רבא] מעתיק בד"ס, אבל בשט גורם "רבה", אבל הד"ס מביא גירסאות וכן ראיתי בשני כתבי יד שצ"ל "רב נחמן", וכו"ה בר"ה] **למומר, האי שטר מאוחר הוא** מלוח עשה עמו טובה, וממל לו

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר רבינא, מתניתין נמי דיקא דלמלכות יון מניין, דתנן [ריש מסכת ראש השנה] באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים, ואמרינן למלכים, למאי הלכתא?

אמר רב חסדא לשטרות דכל אימת דקאי מלכא, מני מניי שילי אדר סלקא ליה שטא, וזינן ריש שטא תנינא למיכתב בשטר,י

ותנן [באותה משנה] באחד בתשרי, ר"ה לשנים ולשמיטין, ואמרינן [ר"ה ח.] לשנים למאי הלכתא? ואמר רב חסדא לשטרות,

קשיא שטרות אהדדי [דבמלכים אומר ניסן, ובשנים אומר תשרי]? ומשינינן כאן למלכי ישראל, כאן למלכי עובדי כוכבים, למלכי עובדי כוכבים מתשרי מנינן, למלכי ישראל מנינן מנינן,

ואנן השתא מתשרי מנינן כל תשרי מחדשים שטא, אלמא דלא מנינא דידן למלכי האומות הוא, ואין לך מלכות באומות, מתקלת שלש מאות ושמונים שנה 380 קודם, אלא מלכות יון,

ואי ס"ד ליציאת מצרים מנינן דהאי דמנינן לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן, דדעתין איציאת מצרים, מניסן בעינן למימני ולחדושי שטא, דקיי"ל בשמעתא קמייתא במסכת ראש השנה דליציאת מצרים מניסן מנינן, אלא לאו ש"מ למלכי יונים מנינן, ש"מ:

[שינוי במשנתנו] ויום גינוסיא של מלכיהם וכו': מאי ויום גינוסיא של מלכיהם? אמר רב יהודה, יום שמעמדין בו עובדי כוכבים את מלכם,

והתניא [תוס'] יום גינוסיא, ויום שמעמדין בו את מלכם? לא קשיא הא [יום גנוסיא] ידידה, הא [שמעמדין] בו את מלכם [דבריהם שמעמדין בן מלך צחי אביו להחזיקו במלוכה, שמת האב ועשה אותו יום איד,

ומי מוקמי רומיים מלכא בר מלכא כל הני יום אדיקן דמתני' דרומיים נינהו, כדמניא לעיל, יום שמפסה צו רומי מלכות, ומניא רומי עשמה קלנדא [דבר ידוע הוא לבעלי התולדה דקיסרי הרומיים לא היו מורשים לבניהם מלכותם וכו'. מנחת יהודה],

והתני רב יוסף, עובדיה א הנה קטן נתתיך בגוים, שאין מושיבין מלך בן מלך # [בסמן שאין לו בנים] [שמעולם לא היה, שהבן יהיה ראוי. ע"פ החת"ם סופר],

עובדיה א בזוי אתה מאד, שאין להן לא כתב ולא לשון [תוס'] של רומיים, מְאֻקָּה אחרת צאה להן, אחרים תקנו להן כל ספריהם,

אלא מאי יום גינוסיא, יום הלידה, והתניא יום גינוסיא ויום הלידה [תוס']? לא קשיא הא ידידה הא דבריה,

והתניא, יום גינוסיא שלו, יום גינוסיא של בנו, ויום הלידה שלו, ויום הלידה של בנו,

אלא מאי יום גינוסיא, יום שמעמדין בו מלכם, ולא קשיא הא ידידה, הא דבריה,

ואי קשיא לך, דלא מוקמי מלכא בר מלכא? ע"י שאלה מוקמי נטלין רשות מן השמים, ומבקש האב מהן, להעמיד בנו מחמיו, כגון אֶסְרוּם בר אנטונינוס דמלך על ידי שאלת אביו,

א"ל אנטונינוס לרבי, בעינא דימלוך אֶסְרוּם ברי תחותי, ותתעביד טבריא קלניא צת חורין, שלא תמן מס לעולם, משום דאית צה רבנן, ואנטונינוס עצמו היה משמש צפני רבי, כדלקמן ומשום הכי היה אוהב לרבנן, ואי אימא להו חדא עבדי, תרי לא עבדי,

[א"ל רבי] אייתי גברא, ארכביה אחבריה כלומר הרכב את צנך עליהן [ועליך. יעב"ץ], ותהא טבריא מסורה בידו, ויהב ליה יונה [שישראל נמשלו ליונה. פ. ס"א] לעילאי [בידיה] וא"ל לתתאה, אימר לעילא ואימא ליה לצנך דלמפרח מן ידיה יונה כלומר דליעצד טבריא קלניא, להוציאה מתחת עולו,

אמר שמע מינה הכי קאמר לי, את בעי מינייהו דאסורוס ברי ימלוך תחותי, ואימא ליה לאסורוס דתעביד טבריא קלניא,

א"ל מצערין לי חשוכי [רומאי], [בכל יום כשבא אנטונינוס לבקר את רבי] מעייל ליה לגינא, כל יומא עקר ליה פוגלא [radish] ממשרא [מערוגה] קמיה [לפניו], אמר ש"מ הכי קאמר לי, את קמול חד חד מינייהו, ולא תתגרה בהו בכלהו,

דף י' ע"ב

ולימא ליה צפרהסא מימר [בהדיא]?

אמר שמעי (בי) חשוכי רומי ומצערו ליה דלמא מצערי ליה לרבי,

ולימא ליה בלחש? משום דכתיב קהלת י כי עוף השמים יוליך את הקול,

הוה ליה ההוא ברתא, דשמה גירא, קעבדה איסורא ונהא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר [אנטונינוס] ידענא זוטי דאית בכו מחיה מתים, מיהו בעידנא דאתינא, לא נשכח איניש קמך,

כל יומא הוה משמש ליה, משמש לפניו נסעודה לרבי, מאכיל ליה משקי ליה, כי הוה בעי רבי למיסק לפוריא, הוה גחין קמי פוריא, א"ל סק עילואי לפוריך, אמר לאו אורח ארעא לזלולי במלכותא כולי האי, אמר מי ישימי מצע תחתך לעולם הבא,

א"ל אתינא לעלמא דאתי? א"ל אין, א"ל והכתיב עובדיה א לא יהיה שריד לבית עשו, בעושה מעשה עשו,

תניא נמי הכי, לא יהיה שריד לבית עשו, יכול לכל, ת"ל לבית עשו בעושה מעשה עשו,

א"ל והכתיב יהזקאל לב שמה אדום נביהם משמע קרא מלכיה וכל נשיאיה, א"ל מלכיה, ולא כל מלכיה, כל נשיאיה ולא כל שריה,

תניא נמי הכי, מלכיה ולא כל מלכיה, כל נשיאיה ולא כל שריה, מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בן אסורוס, כל נשיאיה ולא כל שריה, פרט לקמיעה בר שלום,

[ולסוף כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה שמתה אמו בלדתה ונקבעה במנה ומצאוהו חי ומלך עליהם ונקרא קיסר בלשון רומי והוא לשון כרות בעברית ועל שמו נקרא כל המלכים שלאחריו קיסר. תוס']
[ובספר "התשב"י" על לשון קסר כתב וז"ל בימים קדמונים קראו לכל מלך של רומי ציסר, וזה לפי שהמלך הראשון שלהם היה בן פקועה, פירוש שמתה אמו בלדתה אותו, ובקעו את כריסה והוציאו הילד חי, ועל כן נקרא ציסר, כי בלשון רומי ציסרו הוא לשון חתיכה, ואנחנו אומרים קיסר כי בן מה שקוראים הם בצד"י קוראים אנחנו בקו"ף, וזה בעבור אות חצ"י שלהם שצורתו כצורת כ"ף הפוכה כוה C לפעמים הם קוראים במקום צי ולפעמים במקום פי],

קמיעה בר שלום מאי (הוי) [היא], דההוא קיסרא דהוה סני ליהודאי, אמר להו לחשיבי דמלכותא, מי שעלה לו נימא ברגלו נשר מת ומנערו יקמענה ויחיה ויגרא, או יניחנה ויצמער, אמרו לו יקמענה ויחיה,

אמר להו קמיעה בר שלום, חדא דלא יכלת להו לכולהו, דכתיב זכריה ב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם, מאי קאמר, אלימא דבררתהון בד' רוחות, האי כארבע רוחות, לארבע רוחות מבעי ליה, אלא כשם שא"א לעולם בלא רוחות [רוחות המנשבות, ווינטן באדיש], [ורש"י תענית ג: שלא יתקיים מרוב הזל ומנימות], כך א"א לעולם בלא ישראל,

שדר ליה אנטונינוס לרבי גרגירא עשז ששמו גרגירא רוק"א בלע"ז, והבין רבי מה לי ולעשז הזה, ודאי סימנא הוא דשלח לי, גרגירא נגרר' ונמשך לב גירא, עס הנואפים, יודע היה ללמוד אנטונינוס, שדר ליה רבי כוסברתא כוסברתא בלע"ז אלינאר"א [coriander], כלומר שחוט הצט, כוס צרמא שמי מלות [ראה תוס' שמקשה על פרש"י, ומביא פ' הערוך],

הדר שדר ליה אנטונינוס כרתי בלע"ז פורי"ש כלומר חס כן יכרת זרעי,

הדר שלח ליה חסא לייטוג"א בלע"ז כלומר חוס עלה [כלומר חוס עליה אמרתי לך. ראב"ד, # ולפ"ז לא יקשה קושיה התוס' ד"ה שדר],

כל יומא, הוה שדר ליה דהבא פריכא [זהב מפורר], במטראתא דיאסקאות של עור, כמין שקיס גדולים וחיטי אפומייהו [שאלס יפתחו השקיס רוחים המטסים ולא יצינו], אמר להו [אנטונינוס לשלוהוין] אמטיו חיטי לרבי,

אמר [ליה רבי] לא צריכנא, אית לי טובא, אמר ליהווי למאן דבתרך [שיבא אחרך], דיהבי לבתראי [שיתנו את הזהב לאלו שיבואו אחרי. וראה מהרש"א],

[והחור ואומר שאלו] דאתו בתרך, ודאתי מינייהו היוצאין מנניך ניפוק עלייהו יוצאו הולאות למלכי רומי העומדין אחרי, על סמך הממון הלו,

ה"ל ההיא נקרתא מערה לשון נקרת הנור (שמות לג) דהוה עיילא מביתיה לבית רבי ללמוד תורה [פ' רבי הוה דר בצפרי ואנטונינוס היה הפלמונין שלו בראש מבריה על פסגה אחת, ושם יש מערה ההולכת ממבריה לצפרי מהלך י"ב מילין. תוס' רי"ד], כל יומא הוה מיייתי תרי עברי, חד קטליה אבבא דבי רבי, וחד קטליה אבבא דביתיה [וא"ת והלא שפיכות דמים הוא משבע מצות ואפילו לישראל אסור וכו']. תוס',

א"ל בעידנא דאתינא, לא נשכח גבר קמך,

יומא חד אשכחיה לר' חנינא בר חמא, דהוה יתיב [בבית רבי], אמר לא אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך, א"ל לית דין בר איניש,

א"ל (אימא) [לימא] ליה לההוא עבדא דגני אבבא [תוס'], דקאים וליתי [שיעמוד ויבא לבאן], אזל ר' חנינא בר חמא, אשכחיה דהוה קמיל [שהיה היה הורג את עבדיו כדאמרין לעיל],

אמר היכי אעביד, אי אזיל ואימא ליה דקמיל, אין משיבין על הקלקלה, אשבקיה ואזיל קא מוזלזלינן במלכותא, בעא רחמי עליה ואחיה ושדריה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

נפרדו ממך ואין לך המיום עוד עמם התחברות. עין יוסף. וכע"ז כתב הרב גדליה ליפשיץ זצ"ל בדפוס בסוף גמ' ווילנא,

ועוד, קרו לך מלכותא קטיעה,

כי שכיב אדרכן, אמר רב,

דף י"א ע"א

נתפרדה חבילה,

[מדרש תנחומא משפטים פרק ה [מובא בהכותב בע"כ בנוסח אחר קצת],

(ה) ואלה המשפטים, וז"ל (תהלים קמו) מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן וגו', עקילם (ג"א אונקלוס) הגר בן אחותו של אדריאנוס [קיסר רומי] היה מבקש להתגייר, והיה מתירא מן אדריאנוס דודו, א"ל אני מבקש לעשות סחורה, א"ל שמא אתה חסר כסף וזהב, הרי אוצרותי לפניך, א"ל [אונקלוס] אני מבקש לעשות סחורה לצאת לחוץ, לידע דעת חברותי, ואני מבקש לימלך כך היאך לעשות, א"ל [אדריאנוס] כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונתונה בארץ, לך עסוק בה שסופה להתעלות ואתה משתכר, בא לו [אונקלוס] לארץ ישראל ולמד תורה, לאחר זמן מצא אותו רבי אליעזר ורבי יהושע, ראוהו פניו משתנות, אמרו זה לזה עקילם לומר תורה,

כיון שבא אצלם [אונקלוס] התחיל לשאול להם שאלות הרבה והן משיבין אותו, עלה [אונקלוס] אצל אדריאנוס דודו, א"ל ולמה פניך משתנות, סבור אני שהפסידה פרקמטיא שלך, או שמא הצר לך אדם, א"ל לאו, (א"ל אתה קרוב לי, ואדם מצר לי. לא ידעתי לפרשה, וליתא בבוכר), א"ל ולמה פניך משתנות, א"ל שלמדתי תורה, ולא עוד אלא שמלתי את עצמי, א"ל ומי אמר לך כך, א"ל כך נמלכתי, א"ל אימתי, א"ל בשעה שאמרתי לך מבקש אני לעשות סחורה, ואמרת לי כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונתונה בארץ, לך ועסוק בה שסופה להתעלות, חזרתי על כל האומות ולא ראיתי שפלה נתונה בארץ בישראל וסופה להתעלות, שכן אמר ישעיה (ישעיה מט ז) פה אֶמְרֶה גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל קְרוּ שׁוֹׁׁ, לְכוּהִנָּפֶשׁ [על ישראל שנעשו בווי בעיני העכו"ם] לְמַתְּנָב גו' [על מי שהוא מתעב לכל גוי], לְעֶבֶד מְשֻׁלָּם [על מי שהוא עבד להרבה מושלים, כי כל אומה ולשון מושלים בו], [אבל בעת הגאולה] מְלָכִים יִדְאוּ וְקָמוּ, שְׂרִים וְיִשְׁתַּחֲוּ, לְמַעַן ה' אֲשֶׁר נִאֶמְנוּ, קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל וְיִבְרָכֶה, עיי"ש עוד],

אונקלוס בר קלונימוס איגייר, שדר קיסר גונדא גזוז דרומאי אבתריה [שיחזירו אותו], משכיניהו [משך אונקלוס את לבם של אנשי הגזוז] בקראי [ע"י שדרש להם בפסוקים שונים] איגיוור [ונתייגרו כל הגזוז],

[אע"ג דרוחין את הגר מלקבלו חיינו בני ישראל דוקא לפי שקשה להם כספחת, משא"כ גר את חבירו, ועוד שעשה כן כדי להציל את נפשו. עיון עקב, ראה רמב"ם פ"ד מאיסורי ביאה הלכה א כיצד מקבלין גירי הצדק כשיבוא אחד

א"ל מימר שפיר קאמרת, מיהו כל דוכי (מלכא) [למלכא] נוטח את המלך כדכרים, נוסח הוא למלך, ומשפט האש להשליכו [במנחת יהודה, חמיה על דברי רש"י, עיי"ש שמבאר היטב], שדו ליה לקמוניא חלילא בית מלך עפר [פ' לכבשן האש. ר"ח],

כד הוה נקטין ליה ואזלין, אמרה ליה ההיא מטרונתא רומית ווי ליה לאילפא ספינה דאזלא בלא מכסא [תשלום המכס] [תוס'] כלומר אזי לך האיל ועליהם אמה נהרג, שלא מלמה את עמך, ומטול חלק עמהם, נפל על רישא דעורלתיה קטעה [הרכין את ראשו לערלתו ונשכה], אמר יהבית מכסי [נתתי את המכס שלי] חלפית ועברית [ועבשתי אוכל לילך ולעבור לעוה"ב],

כי קא שדו ליה, אמר כל נכסאי לר"ע וחבריו,

יצא ר"ע ודרש שמות כט והיה לאהרן ולבניו נלחם הפנים כמי, מחצה לאהרן ומחצה לבניו וכהן [גדול] נוטל מחצה כדאמרינן בסדר יומא (דף יז), ונוטל חלה אחת משמי חלות של עזרת, וארבע או חמש ממעשה לחם הפנים, והתם מפרש לה דפלגא היא, והכי נמי השוא אומי נגד כולן שהזכיר שמי לצד,

יצתה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העוה"ב, [תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב? ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחי העולם הבא חיינו בלא דין ובלא יסורין. תוס' כתובות קג: ד"ה מזומן]

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים,

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת

א. קטיעה בר שלום, י:
ב. ר' אליעזר בן דורדיא, יז.
ג. ר' חנינא בן תרדיון, יח.

[ראה זרע קודש על חג השבועות, פירוש נאה על מה בכה רבי, יש קונה עולמו בשעה אחת, ופירש בזה גם את הפסוק ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות, שאף אם מת במדרגה גדולה, עיקר נחת רוח להקב"ה הוא מה שמתנהג האדם בדרך ה' יום יום. כתבתי מזכרון ועיי"ש],

אנטונינוס שמישיה לרבי, אדרכן שר שצטוצדי מוכנים היה שמישיה לרב, כי שכיב אנטונינוס, אמר רבי נתפרדה חבילה @אהצמתי שנקשרה נפש צנפס [ואפשר שהוא ע"ד שנוהגים בכל תפוצות ישראל שכשמת אחד שולחין לו השמש ואומר לו שכל האנשי החבורות שאתה היית נמנה עמם

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מרחיב מעיים,

והא תנא דבי רבי ישמעאל, למה נקרא שמן קישואין מפני שקשין לגופו של אדם כחרבות?

לא קשיא הא ברברכי [קשין] הא בזומרי:

[שנינו במשנתנו] יום הלידה ויום המיתה [דברי ר"מ, וחכמים אומר, כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים, ושאין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים]: מכלל דר"מ סבר, לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה, פלחי בה לעבודת כוכבים עושין אותו יום איד קצב, כל ימי צנו העומד תמיו,

אלמא מדלא חלי ר"מ טעמא דשריפה, אלמא שריפה לאו חוקה היא לאו חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים, מכלל דרבנן דתלו טעמייהו דה קסברי סברי שריפה חוקה היא להם,

והא תניא שורפין על המלכים, ולא מדרכי האמורי אינה מדרכי האמורי, לחוס ללא מעשה כמעשיהם (שמות כג), ואי חוקה היא, אנן היכי שרפינן [תוס'], והכתיב ויקרא יח ובחוקותיהם לא תלכו,

אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה היא,

אלא חשיבותא היא מי ששורפין עליו, מלאין שמימיתו משוזה להם, חשיבה להם המיתה ששרפו עלה ופלחי לעבודת כוכבים, והכא בהא קמיפלגי, ר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה, ולא שנא מיתה שאין בה שריפה, פלחי בה לעבודת כוכבים,

ורבנן סברי מיתה שיש בה שריפה חשיבה להו ופלחי בה, ושאין בה שריפה לא חשיבה, ולא פלחי בה,

גופא, שורפין על המלכים, ואין בו משום דרכי האמורי, שנאמר ירמיה לד בשלום תמות צדקיהו כמיצ ובמשרפות אבותיך המלכים וגו', וכשם ששורפין על המלכים, כך שורפין על הנשיאים,

ומה הם שורפין על המלכים, מיטתן וכלי תשמישן,

ומעשה שמת ר"ג הזקן, ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי משמע הכסף שרף, "צורי" משקל של צור, והוא כ"ה סלעים, והסלע ד' דינרים, והדינר הוא משקל זהוב קושטנטיני"ה,

והאמרת מה הן שורפין עליהם מיטתן וכלי תשמישן? אימא בשבעים מנה צורי כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה,

להתגיר מן העכו"ם ויבדקו אחריו ולא ימצאו עולה, אומרים לו מה ראית שבאת להתגיר, אי אתה יודע שישאל בזמן הזה דוויים ורחופים ומסוחפין ומטורפין ויסורין באין עליהן, אם אמר אני יודע ואיני כדאי מקבלין אותו מיד [פי' בלי דחיה].

וכן הלל גייר את הגר בלי דחיה, ובחשוקי חמד מביא מעשה מר' שמעון גרמן זצ"ל שאסף ילדה גויה לביתו וכו' וגייירו אותה בלי דחיה ראה שם, ועוד מעשה במשפחה שלימה שנודע להם שהסבתא שלהם היתה גויה ונתגיר כל המשפחה ולא ניסו הכ"ד לדחותם],

הדר שדר [הקסר] גונדא דרומאי [אחרינא] אבתריה, אמר להו לא תימרו ליה ולא מידי [פי' לא תתוכחו עמו], [ותפסוהו] כי הוו שקלו ואזלו [כשהיו נוטלין אותו והולכין בדרך], אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא, גיפיו ר'א [פקיד קטן] נקט נורא נוטל ומוליד האבוקה קמי פ'פיו ר'א לפני אפיפיו, כולן מיני שררה הן זה למעלה מזה, פ'פיו ר'א [שהוא פקיד יותר גדול, מוליד האבוקה] לדוכסא, דוכסא להגמונא, הגמונא לקומא מלך,

[אבל] קומא מי נקט נורא מקמי אינשי, אמרי ליה לא,

אמר להו, הקב"ה נקט נורא קמי ישראל, דכתיב שמות יג וז' הולך לפניו יומם וגו', איגור [כולהו],

הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה, אמר להו לא תשתעו מידי בהדיה, כי נקטי ליה ואולי חזא מזוזתא [דמנחא אפתחא] אותיב ידיה עלה [מכאן המנהג להניח היד על המזוזה. ראה בקובץ בית הכנסת תמוז תש"ז] ואמר להו [לאלו שהיו מולכין אותו], מאי האי, אמרו ליה אימא לן את,

אמר להו מנהגו של עולם, מולך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים, והוא משמרן מבחוץ, שנאמר תהלים קכא ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, איגור [כל הגדוד], תו לא שדר בתריה,

בראשית כה ויאמר ה' לה שני גוים שני גוים כמיצ, וקריתן גוים בבטנך,

אמר רב יהודה אמר רב, אל תקרי גוים אלא גיים [לשון גאה. ובמסורת הש"ס בברכות נו: הקשה דבפסוק כתיב גיים וחקרי הוא גוים, וכתב שם שמצוה להסביר. וראה עין יוסף], זה אנמונינוס ורבי זה צא מעשו זה צא מיעקב, שלא פסקו מעל שולחנם [תוס'], לא חזרת ליעיג"א צלע"ו [lettuce] ולא קישות [cucumber] ולא צנון [raddish] רפני"א צלע"ו חמור וסיפוך מועילין למאלל [ברלקמיה], לא בימות החמה, ולא בימות הגשמים [תוס'],

דאמר מר, צנון מחתך אוכל, חזרת מהפך מאכל, קישות

אבני חן על מסכת עבודה זרה

2	רבן שמעון בן גמליאל הזקן,
3	רבי עקיבא,
4	רבי חנינא בן תרדיון,
5	רבי חוצפית המתורגמן,
6	רבי אלעזר בן שמוע,
7	רבי חנינא בן חבינאי,
8	רבי ישכב הסופר,
9	רבי יהודה בן דמאי,
10	רבי יהודה בן בבא,

ומלבישין אותו [את העליון], בגדי אדם הראשון והן בגדי חמדות שהיו לעשו, ומניחין לו בראשו קרקפלו של רבי ישמעאל כהן גדול, ומתרוגי מלכות היה, ומתוך יסיו, נכנס בלבו צמ קיסר, והפשיט עור פניו, ומטטה בלפניו מנעם, ולא ישמנה, ועדיין מונע בגימיו רומי,

ותלו ליה [בצואריה] מתקל (ר') [ארבע. ד"ם] זוזא דפיזא [תום'] פז, והוא אבן יקרה עד מאד, ואינו מנאי בעולם, ומחפין את השווקים באינד [ראה לשון זה ח: ופרש"י שם נופך], ומכריזין לפניו "סך משנן קירי קיין פלסתר" [פלסתר בלשון יון זיוף. רח] משנן הקלין כוז [הוא], נבואת יעקב שקרא לבניו לאחריהם [הימים] שסופן ליגאל, כוז הוא [תום'], [ואומר כנגד יעקב שהיה סך פלסתר, כלומר שקרן ומחליק ומטעים דברי שקר, שכוז לאביו ולקח ברכותיו של עשו. ראב"ד],

אחזה דמרנא זייפנא אחיו של אדוניו עשו זיפן הוא, יעקב שרימה לעשו ומשכז ליעול ברכה להיות גביר לאחיו [שויוף לאביו כאילו הוא עשו. ראב"ד], דחמי חמי הרוסא בשממה זו עכשיו רואה, ומי שאינו רואה עכשיו, לא יראה עוד, דעד ע' שנה אינה נעשית, ודלא חמי לא חמי,

מאי אהיה לרמאה ברמאותיה ליעקב שרימה את עשו, ולקח את ברכתו, ולזייפנא בזייפנותיה,

ומסיימין בה, [ואמרי ליה. ד"ם, פי' וישראל אומרים להם] הכי, ווי לדין לעשו כד יקום דין כשיקום יעקב,

אמר רב אשי, הכשילן פיהם לרשעים, אי אמרו זייפנא אחזה דמרנא כדקאמרי, השתא דאמרי דמרנא זייפנא מרנא גופיה זייפנא הוא,

ותנא דידן מ"ט לא קחשיב לה להאי [לאיד זה]? דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב, דליתא בכל שתא ושתא [אלא אחת לשבעים שנה] לא קחשיב הא הני דליתנהו בכל שתא קחשיב, הא דליתא כל שתא לא קחשיב,

הני דרומאי הני ימי אידיען דמתני', אין אסורין אלא לבני רומי, ודפרסאי

ומידי אחרינא לא מפסדין אלא כלי תשמישו, והתניא עוקרין בהמה, הגדין לבד שעל פרסומיה, עוקר וחותר אפוגרימ"ט בלע"ז על המלכים [תום'], ואין בו משום דרכי האמורי?

אמר רב פפא, סום שרכב עליו דהוא כלי תשמיש,

ובהמה מהורה לא, והתניא עיקור שיש בה טריפה [תום'] שהבהמה נטרפת בו, אסור לעשותו, ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרום לבהמה טריפות בדיס, ושאין בה טריפה מותר,

ואיזהו עיקור שאין בה טריפה

דף י"א ע"ב

המגשר משיר וחותר פרסותיה פרסות שני רגליה מן הארכובה [ankles] ולמטה אבל מן הארכובה ולמעלה טריפה, אלמא מדאסור לטרפה, בצמהה טהורה עסקין, וטהורה מאי כלי תשמיש איכא,

תרגמא רב פפא, פְּעֻלָּה [בהמה צעירה] המושכת בקרון שיש בו המלק, דהיינו כלי תשמיש;

[שגינו במשנתנו] יום תגלחת זקנו: איבעיא להו, היכי קתני יום תגלחת זקנו, והנחת בלוריתו יום שמגלח זקנו, וכן (בו ציוס הנחת בלוריתו, יום שמגלח זקנו) שער [שער זקנו], ומניח בלורית אפודלי"ך, מאחורי העורף, לשם עבודת כוכבים,

או דלמא יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו לסוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה,

ת"ש, דתני' תרווייהו, יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו, יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו [להכי קתני תגלחת זקנו גבי העברת בלוריתו והנחתו, לפי שבשתייהן היו רגלין לגלח. תום'] ותדמי ממני' נינהו, ולאו גבי הדדי תניא להו,

אמר רב יהודה אמר שמואל, עוד אחרת עוד איד אחרת י"ש [להם] ברומי יש להם לרומיים שאינה שניה בשנה, אחת לשבעים שנה, מביאין אדם שלם כנגד עשו, ומרכיבין אותו על אדם ח"ג"ר כנגד יעקב וולע על ירכו, כלומר עדיין עָשָׂו שולט על יעקב,

עשרה הרוגי מלכות

1	רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שלהם, תוכה לה מותר שאין בני העיר עוזדין לאותה יראה,

מהו לילך לשם לאותה העיר ביום עצודת כוכבים שלהם, לספר עם אחד מבני העיר [פ] שלא לישא וליתן בידו. ראב"ד, בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום שאין דרך יוצאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת, ודרך הכנושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה, אסור לילך שם מפני חשד שנראה כמחליף לעבודה,

ואם דרך מסלול זה היה יכול להלך בה למקום אחר הולך גם לעיר אחרת, מותר דהרואה אומר למקום אחר הולך:

נמ: ה"ד חוצה לה כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר, ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו?

אמר רשב"ל משום ר' חנינא, כגון עטלוזא עטלוזא שוק של צהמה, כמו אטילא דתנן (בכורות דף לא) שומעין באטילא וגמכרין באטילא, של עזה [תוס'] עיר של פלשתיים, והיה צה עצודת כוכבים, והיה חוצה לה, ישוב סמוך לעיר מאד,

וא"ר, בעא מיניה רשב"ל מר' חנינא, עטלוזא של עזה דסמוכה לעיר מאד מהו מי שרי ממתי' כה"ג, או לא? א"ל לא הלכת לצור עיר, שישאל ועוזדי כוכבים דרין צה מימין, וראית ישראל ועובר כוכבים

דף י"ב ע"א

ששפתו שתי קדירות כשמניחין אותה אלל האור על גבי כירה, קרי שפיתה, לשון שפות סקור (יחזקאל כד) על גבי כירה אחת, ולא חשו להם חכמים אע"פ שסמוך אסור אלל היתר מאד, הכא נמי אע"פ שבני העיר האסורין, סמוכין לבני חוצה לה, שאין להם עצודת כוכבים היום, לא חשו,

מאי לא חשו להם חכמים איכא למימר בשמי קדירות, דליף הכא דכוותה?

1. אמר אביי, משום בשר נבילה ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור דאורייתא, לא חשו לאחזוקי אסור בקדירות מן הספיקא, לא אמרינן דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה [וא"ת מאי שנא משאר איסורים דעלמא דשריא ביוצא ונכנס? וכו'. תוס'], ושדי עובר כוכבים נבילה בקדירה [תוס'],

דכוותה ה"נ לא חשו להם חכמים, משום דמי [מבין] עבודת כוכבים לא מחזיקין דמי עצודת כוכבים, צדי עוזדי כוכבים שחוצה לה, דנימא אסור למכור להם [לאנשי חוצה לה] צהמה, שדמיס הללו שהוא מקבל מהן, מחמת צהמה זו, דמי עצודת כוכבים הן, שהצהמה היום לצורך בני תוכה היא, ונקריבם

מאי? מוטרדי, וטוריקסי, מו' הרגני, ומו' הרין שמות ימי אדיהן קצועות שיש להן בכל שנה, הגי דפרסאי ודרומאי, דבבלאי מאי? מו' הרגני, ואקנית', פתגוני, ועשר באדר נעשרה צלדר [וצריך להבין איך יעשו הגוים חגא שתלוי בקיעת החודש של היודים?],

אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה א"ר חנן בר רבא אמר רב, חמשה בתי עבודת כוכבים קבועין הן ולקמן מפרש קבועין כל השנה, שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד, ומקריבין זבחים ואסורים צמחא וצמחא לעולם,

אלו הן, בית כל בבבל, בית נבו (בכורסי) [בבורסיף. ד"ס, והוא בבבל], תרעתא שם עצודת כוכבים ש'ב'מפג שם העיר, צריפא שבאשקלון, נשרא שבעריבא,

כי אתא רב דימי, הוסיפו עליהן יריד שבעין בבי, נרבכה שבעכו, איכא דאמרי נתברא נמצה שבעכו,

רב דימי מנהרדעא מתני איפכא ואית דאמרי איפכא הני תרי לישני, יריד שבעכו, נרבכה שבעין בבי,

א"ל רב חנן בר רב חסדא, לרב חסדא, מאי קבועין הן, א"ל הכי אמר אבוה דאימך [רבא בר רב חנן, שהוא בעל המאמר לעיל במאמר זה, שהיה חתנו של רב, כ"ה חולין צה:] [משמיה דרב. ד"ס], קבועין הן לעולם, [באמר] תדירא, כולה שתא פלחי להו,

אמר שמואל, בגולה אינו אסור אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלשאל וליתן עמסה, שציינא אנו יושבין ופרנסתנו מהן, ועוד משום יראה, אלא יום אידם בלבד,

ויום אידם נמי מי אסיר, והא רב יהודה שרא ליה לרב ברונא לזבוני חמרא [למכור לגוים יין], ולרב גידל לזבוני חיטין בחגתא דטייעי יום לשנה, מתקצין כל סומרי העיר לאכול ולשמות ולחוג, לשם עצודת כוכבים פלונית, וכאן קורין קופנדרי"א?

שאני חגתא דטייעי, דלא קביעא אין חוששין לה כל כך, אם אין עושין לה בכל שנה:

מתני': עיר, שיש בה עבודת כוכבים שיום איד יש לבני העיר היום, לעבודת כוכבים שבעיר, חוצה לה מותר לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר, שאין נמשכין אחר אותה עצודת כוכבים, שכן מנהג זה עובד את שלו, וזה עובד את שלו, ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו,

היה חוצה לה עבודת כוכבים כלו' עצודת כוכבים שהיום עוזדין ליראה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[שנינו במשנתנו] מהו לילך לשם וכו': ת"ר, עיר שיש בה עבודת כוכבים כל היכא דמני שיש בה עבודת כוכבים, משמע שהיום עובדין ליראה שלהם, אסור ליכנס לתוכה משום חשד, דאמרי איהו נמי אזיל למפלה, ולא מתוכה לעיר אחרת, דברי רבי מאיר,

וחכ"א, כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום, אסור, אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר,

1. ישוב לו קוץ נחמד לו קוץ צגלו בפני עבודת כוכבים, לא ישחה ויטלנה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה מפרש לקמן [פ' שאינו נראה כמשתחוה. מאיר, ע"פ הגמ' הלן] מותר,

2. נתפורו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים לא ישחה ויטלם, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה, מותר,

3. מעיין המושך לפני עבודת כוכבים, לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה, מותר,

4. פרצופות המקלחין מים פרצופות אדם חלולין, ונכנס סילון מים לאמורייהם לתוכן, ויוצאין דרך פיהם לכרכין דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה, להכי נקט כרכים לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמגשק לעבודת כוכבים,

כיוצא בו, לא יניח פיו על סילון זינור מחובר בקרקע וישתה מפני הסכנה שלא יעלה עלוקה שנש"א בלע"ז,

מאי אינו נראה, אילימא דלא מתחזי שאין אדם רואהו, והאמר רב יהודה אמר רב [תוס'], כל מקום שאסרו חכמים דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין שהרואהו מושדו צדד עזירה, אפילו בחדרי חדרים נמקם שאין אדם רואה אסור אסרוהו [ראה תוס', פ' רב נסים גאון דאין הלכה כרב וכו' כך קבלתי בשבת מפי מורי החסיד, ובתוספות רבנו יהודה מציאת נראה לר"י דהלכתא כרב וכו' תוס']?

אלא אימא, אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים שפונה אחריהו או ידו לצד עבודת כוכבים מותר,

וצריכא, דאי תנא קוץ, משום דאפשר למיזל קמיה עד שעצור מכנגד עבודת כוכבים ומשקליה, אבל מעות דלא אפשר, אימא, לא,

ואי תנא מעות דממונא, אבל קוץ דצערא אימא לא,

היום לעבודת כוכבים, והוא איסור דאורייתא, מלא ידבק צידך מאומה וגו' (דברים יג),

וכ"ש היכא [שאין לנו ספק שהממוץ בא מתוכה, אלא] דידעין דמשל חוזה לה הן, דלספק איסורא דרבנן לא מיישין, דנימא דלמא האי גברא שייך צמר בני מוכה, והוי היום יום אידו, ועצר האי גברא אדרבנן, דאסרי לישראל לשאת ולתת עמם ציוס איד,

[דיני בשולי עובדי כוכבים יו"ד סימן קיג,

סעיף ז: אין שגירת (פ') הצערה, ובערו והשיקו מרגום ויהיו שגרין] התנור מועלת אלא בבת, אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור, ולא הרלקת האש מעלה ומוריד, אלא ההנחה דוקא, לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו:

הגה יש חולקין וסבירא להו דהדלקת האש או חיתוי צגתלים מהני לענין צישול כמו לענין פת, וכן נוהגין (הגהות ש"ד וצארוך כלל מ"ג וצמרדכי פא"מ), ואפילו חיתוי צלל חונה מהני ומועיל (ממשמעות מהר"א"י בהגהת ש"ד וכל דו), וי"א דאפילו לא חיתה ישראל, ולא השליך שם קיסם, רק שהעובד כוכבים הדליק האש מאש של ישראל שרי (או"ה שם בשם מהר"ם):

2. רבא אמר, מאי לא חשו להם חכמים האי לא חשו, לאו לצמר נבילה קאמר, דנליף מינה דכוחה, דלא נחוש לדמי עבודת כוכבים, דהא לא דמי, דהתם לית הנאה לעובד כוכבים דנישדי נבילה לקדירה, דמיסתפי, דאי חזי ליה ישראל חבד ליה צדיקא, אצל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חצירו, אלא ה"ק לא חשו להם חכמים, משום בישולי עובדי כוכבים דלמא סמין ישראל לעובד כוכבים לבשילה, וקאכיל בשולי עובדי כוכבים דרבנן,

דכוותה ה"נ היכא דפשיטא, דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם, וליכא למיחש לאיסורא דאורייתא, לא חשו להם חכמים לא חשו חכמים לספק איסורא דרבנן, משום יום אידם למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך צמר בני מוכה, ושיקיל וטרי [ונחש ונותן] האי ישראל צדיקה, ציוס אידו,

3. רבה בר עולא אמר ציוס אידם של בני עזה, לא שר"ח ר"ח לשאת ולתת עם בני עטלחא, ולא דמי לשחי קדירות, דהתם ליכא למיחש משום צישולי עובדי כוכבים, מכי חמה ישראל חדא זמנא צגתלים, אצל הכא ליכא למיחש, דלמא האי עובד כוכבים שייך צמר בני מוכה, הואיל וסמוכה לה, ומתני' דקמני דחוצה לה מותר, לאו צממוכה כולי האי קאמר, ור"ח לפני אידיהן הוא דשרי,

וה"ק לא חשו להם חכמים משום צינורא לשמא נחזה צינורא מתוך קדירת עובד כוכבים, לתוך קדירת ישראל, הואיל ואיסור קל הוא, חדא דלא שכיח, ועוד דאי נמי שכיח צטיל צרובא,

דכוותה ה"נ, לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן ה"נ לא חשו לאיסור חוזה לה של בני עזה, ואע"פ שסמוכה לה ממש:

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ח'ור'י לחם הוא ומתמעט והולך משם השד כאשר הוא שומע מיעוט תיבות אות
אחר אות עד ר"י, וכן הוא הלחש להצריחו משם, סגורים תרגומו שצריירי (בראשית
יט):

מתני': עיר שיש בה עבודת כוכבים ודרך העובדי כוכבים להיות
להם יום שזק וייד זיום אדם [תוס'], היו בה חגיות מעוטות וסימן
הוא להם שאומן מותות של עבודת כוכבים הם, ליעול מהם מכס, ושאינן
מעוטות [המאירי האריך כאן בביאור המשנה],

זה היה מעשה בבית שאן, ואמרו חכמים, המעוטות
אסורות מפרש בגמ', ושאינן מעוטות מותרות דאומן שאין
מעוטות לא שקלי מייניהו מכסא לעבודת כוכבים, ולא מטיא לעבודת כוכבים הגאה
מייניהו, ואי משום דנשא ונותן זיום אדם ה"מ לזונו להו דלמא מוזן ליה דהמה
ואזיל ומקריב לה לעבודת כוכבים, אי נמי דרך לוקח להיות שמה ואזיל ומודי, אכל
למוזן מייניהו דבר המתקיים שרי, דתסם מוכר ע"כ הוא:

גמ': אמר רשב"ל, לא שנו אלא מעוטות בוורד והדס של
תקופת עבודת כוכבים, והוא סימן להם שחיות הללו של עבודת כוכבים הן,
דקא מתהני מריחא [וקשה והא קיימא לן כרבא דאמר [להלן סו:]: ריחא
לאו מילתא היא. וצ"ע. תוס' חכמי אנגליה, דלמא מכין ליה ואסור. ראב"ד] וורד
והדס דרך לשטמן לפני עבודת כוכבים, ואסורין משום תקופת עבודה כוכבים,

אבל מעוטות בפירות, מותרות [תוס'] מותרין ליקח מהן, ואף על גב
דמטיא הגאה לעבודת כוכבים, דהך ציני לית לן זה, כדמפרש, דמהנה מותר
[ודוקא מבגדי החנות, אבל מפירות העטור אסור ליקח מפני שהן ע"ז. ראב"ד],
מאי טעמא, דאמר קרא דברים יג לא ידבק בידך מאומה מן
החרם, נהנה הוא דאסור

דף י"ג ע"א

אבל מהנה שרי [תוס'],

ורבי יוחנן אמר, אפילו מעוטות בפירות נמי אסור, ק"ו
נהנה אסור, מהנה לא כ"ש [תוס'] והא מהנה הוא, שהטועין שנתון
סוחרי מעות של כומרים הן,

אי נמי, הוא [החנני] יחז ליה לזעל המעות [להבומר] מסמורתו שעשה שם,
ומטיא להו הגאה [ראה בגין שלמה שמפרש דברי רש"י],
אכל שאין מעוטות, לאו דכומרים הן,

מיתיבי [מביא ראיה שגם מהנה אסור], רבי נתן אומר, יום שעבודת
כוכבים מנחת בו את המכס [עושה הנחה, שמי שמכבר את הע"ז
יפטר ממכס], מכריזין ואומרים, כל מי שנוטל עטרה [של ורד
וכיוצא בה] ויניח בראשו, ובראש חמורו, לכבוד עבודת

ואי תנא הני תרתי, משום דליכא סכנה, אבל מעיין דאיכא
סכנה דאי לא שתי מיית דמא אימא לא, צריכא,

דף י"ב ע"ב

פרצופות [תוס'] ל"ל הא תנא מעיין דאיכא סכנה דמא וקא אסר, משום
דקבעי למיתני כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון וישתה
מפני הסכנה דגבי מעיין תנא שחייה, ולא תנא הנחת פה, הלכך לא שייך
למיתני כיוצא בו גביה, אכל דפרצופות תנא הנחת פה, ושייך למיתני גביהו כיוצא בו
דאסור נמי הנחת פה, דלילו לשחות ולשמות בידו ליכא סכנה דדדיק להו בדיה,

מאי סכנה עלוקה,

ת"ר, לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות, ולא מן האגמים,
לא בפיו, ולא בידו אחת ממחר חורק צפיו ואינו צודק, אכל בשמי ידיו
יכול לעכצו בידו ויעיין, ואם שתה דמו בראשו, מפני הסכנה, מאי
סכנה, סכנת עלוקה,

מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא הבולע נימא היא
עלוקה של מים, מותר להחם לו חמין [תוס'] מים חמים לשמות
בשבת דסכנת נפשות היא כדקמי' בצרייתא דמו בראשו,

ומעשה באחד שבלע נימא של מים, והתיר רבי נחמיה
להחם לו חמין בשבת,

אדהכי והכי דתוך זמן שמתממין לו המים, אמר רב הונא בריה דרב
יהושע, ליגמע חלא יסקוהו חומץ שלא ימהר למות,

אמר רב אידי בר אבין, האי מאן דבלע זיבורא צירעה מחייתא
לא חי, מיהו לשקיה רביעתא דחלא שמוגז חומץ חזק איגרי"א
דלע"ז, אפשר דחיי פורתא, עד דמפקיד אביתיה [בעי"ז גיטין ע:],

ת"ר, לא ישתה אדם [תוס'] מים בלילה [אף של בלילה, אלא אם
מוזגם בכוס ובודקם לאור הנר. מאירי], ואם שתה דמו בראשו מפני
הסכנה, מאי סכנה סכנת שברירי שד הממונה על מכת סגורים, לא
גרם כהא לא מן הנהרות ומן האגמים דה"ה נמי מן הכלים, ואם צחי מאי
תקנתיה, אי איכא אחרינא בהדיה, ליתרייה יקלנו משנתו
ולימא ליה צחינא מיא,

ואי לא נקרקש בנכתמא יקשקש ציסקי החצא אהצבא על החצא
ללדמי כגצא דהדיה, ונימא איהו לנפשיה, פלגיא בר פלגיתא
אמרה לך אימך, אודהר משברירי ברירי רירי רי בכסי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כוכבים, יניח לו את המכס, ואם לאו אל יניח לו את המכס,

יהודי שנמצא שם, מה יעשה, יניח, נמצא נהנה מן הריח של עשבים או של צמחים [ואע"פ שמניחין לו את המכס ונהנה, אינו נקרא נהנה מעבודת כוכבים כיון שהמעוה שלו. תוס'], [ואם] לא יניח נמצא מהנה נותן מכס,

מכאן אמרו [ממה שאמר "נמצא מהנה" שגם מהנה אסור] [הלשון "מכאן אמרו" יש 57 פעמים בש"ס], הנושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים, בהמה תיעקר, פירות כסות וכלים ירקבו [מניחו במקום האבוד ונרקבין בעיניו. ראב"ד], מעות וכלי מתכות, יוליכם לים המלח [תוס']

ואיזהו עיקור, המגשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה [פי' ומניחה ואינו נותן לה מזונות, והיא אינה יכולה לילך ולרעות בשדה והיא מתה מאיליה, ונ"ל דקנסא יתירה הוא, שאם יחתוך רגליה מן הארכובה ולמעלה או שיעשנה גיסתרא הרי היא מתה, אלא אנו רוצים שתמות מיתה מנוולת לעינו ויצטער. ראב"ד] כלל עיקור שמטקף זו אסור לעשות כן צידים צהמה, ואע"פ שהיא אסורה צהמה [ולא נהירא וכו'] אלא ה"ק דיו בכך, ויכול להיות שמותרת בהנאה, ואע"ג דמעוה ופירות וכל איך אסורין בהנאה, מ"מ גבי בהמה יכול להיות דסוגי בקנסא דעיקור. תוס'],

קתני מיהת, יניח נמצא נהנה, לא יניח נמצא מהנה [וקשיא לר"ל דאמר מהנה שרי']?

אמר רב משרשיא בריה דרב אידי, קסבר רשב"ל פליגי רבנן עליה דרבי נתן, ואנא דאמרי כרבנן, דפליגי עליה [דמהנה מותר],

ור' יוחנן סבר לא פליגי [דלכ"ע מהנה אסור],

ולא פליגי, והא תניא הולכין ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחין מהם בהמה [וכו'] הרי שתנא זה סבר שמותר להנות, עבדים, ושפחות, בתים, ושדות, וכרמים,

[וגם זה מותר] וכותב שטרות ומעלה בערכאות שלהן מקום גדו ליהן ושופטיהן, ומעלה שטרותיו לפניהם למתום, ואף על פי שכבוד ומפארת היא להם, ואיכא למימר דאזיל ומודה [פי' ואף על גב דעביד להו חשיבותא ואיכא משום ואויבינו פליגין] [דברים לב לא] התירו בכאן משום שהוא כמציל מידם. ריטב"א],

מפני שהוא כמציל מידם [ע"י שיש לו שטר מאושר] שממך כך יהיו לו עדים, ומסייעין להציל מן העוררין,

ואם היה כהן, מטמא בחוצה לארץ [וכן בבית הפרס. מאירי] [פי' שמותר לו לצאת מא"י לחו"ל], לדון ולערער עמהם,

וכשם שמטמא בחוצה לארץ, כך מטמא בבית הקברות,

בבית הקברות סלקא דעתך, טומאה דאורייתא היא?

אלא בית הפרס דרבנן שדה שנחרש צה קבר, וחשו חכמים עד מלה אמות דלדלה ממרישה את כמימי העצמות, ושמא יעצור על עצם כשעורה ויסיטנו,

ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה [וכן מותר לו ליטמא בארץ העמים ובבית הפרס, לדבר מצוה כגון לישא אשה או ללמוד תורה. מאירי, זה מותר רק כשדעתו לחזור לארץ ישראל. תוס']

א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד אינו מטמא,

רבי יוסי אומר, אפילו בזמן שמוצא ללמוד יטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל,

א"ר יוסי, מעשה ביוסף הכהן, שחלך אחר רבו לצידן לחוזה לארץ, וארץ העמים מטמא מדרכנן צה הפרס ללמוד תורה, ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי ומדאורי ר' יוחנן, ש"מ שמיעא ליה לר' יוחנן הך ממני, ולוקמין מהן צהמה פליגא אדרכי נתן, אלכא פליגי?

אמר לך רבי יוחנן לעולם לא פליגי, ולא קשיא, כאן בלוקח מן התגר דשקלי מיכסא מיניה מן הלוקח וממלא מהנה, כאן בלוקח מבעל הבית דלא שקלי מיכסא מיניה,

אמר מר, בהמה תיעקר, והא איכא צער בעלי חיים? אמר אביי, אמר רחמנא יהושע יא את סוסייהם תעקר [יהודאי שיש כח בידם לעקור] [דבר מן התורה] היכא דנראה טעם קצת לעקור. תוס'] ציהשע כמיז אלמא מותר לדמות צך,

אמר מר, ואיזהו עיקור, מגשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה,

ורמינהי, אין מקדישין [תוס'], ואין מחרימין [תוס'] קסבר סמס חרמים לצדק הצית [ראה ריטב"א], דפלוגמא היא [צערמין] [דף כח], וכיון דהשמא ליכא צית המקדש אחי צהו לידי תקלה, דמתמיה מהקדש ומעילה ואין מעריכין בזה"ו, ואם הקדיש, והחרים, והעריך, בהמה תיעקר [תוס'], פירות כסות וכלים

דף י"ג ע"ב

ירקבו [פי' ויניחם במקום שלא יהא נקל לבא לידי תקלה, ושם ירקבו. תוס'],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

יונה לר' עלאי, קתני בהמה תיעקר, עבד מאי לקח שם עבד מאי, לרבי נתן מה יעשה לו, יעקרו [כדי שימות!] או לא?

עבד ישראל לא קא מיבעיא לי [שאסור להרגו], כי קא מיבעיא לי עבד עובד כוכבים מאי?

א"ל מאי קא מיבעיא לך, תניא, העובדי כוכבים והרועי בהמה דקה [שסתמם מגודלים ומשוקעים בגול עד שנעשה להם כהתר. מאיר] [שלה], אבל של אחרים לא, דאין אדם חוטא ולא לו, כדאמר בפרק קמא דב"מ גבי ההוא רעיא. תוס' [ו]. ו' [הן ישראל, והן] [וכן. ו'] גולגיס, הרי הן כעובדי כוכבים,

לא מעלין אותן מן הצור, אם נפלו למחנה אלא ייחס וימחו [אבל] ולא מורדין אותן לצור להמית אותן צידים, אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו צידים [מכלל שאפילו עבד עובד כוכבים אם קנאו ביריד אינו חייב לאבדו בידים. רח],

א"ל [שאל] ר' ירמיה לר' זירא [בדומה להשאלה לעיל, אם המדובר בישראל או גוי] לרבנן דפליגי עליה דר' נתן [ר' נתן אמר לעיל ע"א, לא יניח נמצא מהנה, ורבנן פליגי דמהנה מותר], קתני [בברייתא לעיל ע"א הולכין ליריד של עובדי כוכבים] [לוקחין מהן בהמה, עבדים, ושפחות, ושואל מה פירושה של עבדים] עבד ישראל, או דלמא אפי' עבד עובד כוכבים?

א"ל מסתברא עבד ישראל, דאי עבד עובד כוכבים, למאי מיבעי ליה # [הלשון קשה קצת, דהא ודאי אם קונה את העבד צריך הוא לו] כלומר מאי מזה יש כאן, דנשרי ליה,

כי אתא רבין, אמר רבי שמעון בן לקיש, אפילו עבד עובד כוכבים, מפני שמכניסו תחת כנפי השכינה [דהייב בכל המצות שהנשים חייבות דגמרינן לה לה מאשה. תוס'],

אמר רב אשי, אטו בהמה מאי מכניס תחת כנפי השכינה איכא, אלא משום מעוטייהו שממעט העובדי כוכבים, ומדלדלן, שלוקח בהמה שמשתמשין בה, וה"נ דממעטי שרי [דממעט את העבדים, שהם משתמשים בהם. א"ח],

[ואידך דמפרש מפני שמכניסו, סבר דלא שייך בעבד מעוטייהו, דאדרבה הוי ממעט ישראל שאוכל משלו. תוס':]

רבי יעקב, זבן סנדלא צירי של עבודת כוכבים, לקח סנדל מן העובד כוכבים, ר' ירמיה זבן פיתא [לחם], [ואמרי לה ביתא. רח.], [וא"ת והלא פת עובדי כוכבים אסורה? וי"ל דמיירי במקום שאין פלטר ישראל כדאמרינן לקמן פרק שני, ועוד י"ל דמיירי הכא לצורך עבד עובד כוכבים או לצורך בהמתו, אכן בירושלמי וכו' משמע דלצרכו קנאו וכו', וא"ת והלא פת דבר שאין מתקיים הוא

מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח [משום דשרי להו בעיניהו, דבלא שחיקה צריך ים המלח, ו]ה"ה בשאר נהרות ע"י שחיקה וכו'. תוס'], [ולא יקבור את המעות באדמה, כי קבורת מעות היא אחת מן הדרכים לשמירתם, ונראה כאילו לשם כך טמנם. תוס' חכמי אנגליה. שט], ואיזהו עיקור גועל דלת בפניה [תוס'] ואין לה מה תאכל וממנו והיא מתה מאיליה?

אמר אביי, שאני התם משום בזיון קדשים דאי אמרת תיעקר אינה מתה מהרה, נראה ציונה לזמן מרובה,

ונשחטיה מישחט [תוס'] דלי משום שחוטא חוץ, אצדק הדין לא מימינא, וכדמניא [נשני שעירי] [יומא דף קג] שומע אני אפילו קדשי צדק הדין שנקראו קרבן וכו'? אתו בהו לידי תקלה לאכלה,

ולישויה גיסטרא יסתכנה לשנים [פ' באמצע גופה שיפול ראשה לצד אחד, וינבה לצד אחר], הא ליכא ציון קדשים, דמתה מהר, ותקלה ליכא דלא אכלי מינה [גיסטרא פ' גיסטרא חותכה לשנים חציה נופלת לכאן וחציה נופלת לכאן, כלומר שיסתכנה לשנים ונעשית נבילה ואינו בא לידי תקלה. רח.], אמר אביי, אמר קרא דברים יב ונתצתם את מזבחותם [וגו'] לא תעשון כן לה' אלהיכם [וניתוץ זה הריסה שמשלך אבניו אילך ואילך, וכתוב לא תעשון כן לה' אלהיכם, כלומר כל דבר שהוא לה' לא תעשה בו כעין הריסה. רח.],

רבא אמר, מפני שנראה כמטיל מום בקדשים, "נראה" ! מום מעליא הוא [וחייב מלקות. ראב"ד, פ' בקדשי מזבח, וראה תוס' ד"ה ונשחטיה] !

ה"מ הוא דהוי מטיל מום גמור, ואסור משום כל מום לא יהיה צו בזמן שבית המקדש קיים, דחזי להקרבה דקרינא ציה תמים יהיה לרצון [ויקרא כב] להקריב, אבל השתא דלא חזי להקרבה [רק] נראה צעל מום הוא, ולא אסור מדאורייתא לית לן בה,

וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבה, אסור לרצא פריך דאמר נראה כמטיל מום, כלומר מדרבנן הוא דאסור, אמאי לא עבר מדאורייתא, משום דלא חזי להקרבה, הרי מטיל מום צעל מום, דמעיקרא לא חזי להקרבה, ופליגי ציה תנאי צבוכות [דף לג], גבי צבור שאחזו דם, ואיכא למ"ד אסור להקח אפילו הוא מת, משום לא יהיה צו מום, וה"ל למיתני מפני שמטיל מום צעל מום, ואמאי תנא נראה?

בעל מום נהי דלא חזי לגופיה, לדמי חזי לחללו צאחר ומקריב חלופי, וקרינא צו תמים יהיה לרצון משום חלופי, לאפוקי הכא השתא כשאין ציה המקדש קיים, דשום בהמה לא חזי דלא לדמי חזי, ולא לגופיה חזי הלכך נראה צעלמא הוא, ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן,

אשכחיה רבי יונה לרבי עילאי, דקאי אפיתחא דצור [שעמד על בניית העיר צור Tyre וצור היה מקום מסחר גדול באותן הימים], א"ל [ר']

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ר"מ אומר, אף דקל טב, וחצב, (ונקלב) [ונקלב] דקל טב חצב ונקלב מפרש בגמ' אסור למכור לעובדי כוכבים:

דף י"ד ע"א

נמ: מאי איצטרוכלין? תורניתא מין אלו והיא שטה כדאמר בר"ה (דף כג) [תוס'] [pine],

ורמינהו [איך אמרת דאיצטרוכלין היינו תורניתא], הוסיפו עליהן לענין שביעית, אַלְכָסִין [pistachio nuts species], ואיצטרוכלין, מוכסין [kind of figs], ובנות שוח [תוס'] [species of white figs],

ואי סלקא דעתך איצטרוכלין תורניתא, תורניתא מי איתא בשביעית, (והתניא) [והתניא] זה הכלל, כל שיש לו עיקר יש לו שביעית, וכל שאין לו עיקר להחייב נאכל צימם הגמס, כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן, אין לו שביעית ומומר לעשות מהן סמורה, ואינו מנוה להפקיין [ראה תוס' שהקשו על פרש"י, ופרשו שתורניתא הוא מין אדמה בעין כבירתא פ' גפרית עיי"ש],

וראה רש"י שבת צ. שכתב ולפי דעמי וכו' דבר שאין לו עיקר הוא, וכמו זה [בגפרית שהוא מין אדמה], ולא כמו שמפרשין אותו פיו"א?

אלא אומר רב ספרא פירי דארוזא [תוס'] גלג"ט [acorn] [והוא מאכל חוירים. מנחת יהודה], וכן כי אתא רבין א"ר אלעזר, פירי דארוזא:

[שנינו במשנתנו] בנות שוח: אומר רבה בר בר חנה, אומר רבי יוחנן, תאיני חויראתא [species of white figs]:

[שנינו במשנתנו] ופוטורות: אומר רבה בר בר חנה, אומר רבי יוחנן, בפוטורותיהן שנו פטורות דמתי לאו מין הוא באפי נפשיה, אלא ה"ק אין מוכרין להן כל אלו איצטרוכלין וצנות שוח בעוקציהן, לפי שחולין אותו צפני עבודת כוכבים ודרכן לעודן בכך:

[שנינו במשנתנו] לבונה: אומר רבי יצחק, אומר ר"ש בן לקיש, לבונה זכה מין לצונה היא,

תנא ומכולן מוכרין להן חבילה [פ' לסחורה], וכמה חבילה? פירש ר' יהודה בן בתירא, אין חבילה פחותה משלשה זמין,

וליוחש, דלמא אויל [האי תנא דובן שלשת זמין. רח] ומזבין לאחריו ומקטרי משקל שלשת זמין, דהא ודאי לסמורה קא מכין,

אמר אביי, אַלְפִי מפקדינן על לפני עור אלו מזוין, שלא ליתן משכול

וכו'? וי"ל דפת דבר חשוב הוא וקפין עליה ובינא וחיה בדבר המתקיים. תוס', דבריהם סותרים למ"ש לעיל יג: ד"ה עיר שיש בה ע"ז. וצ"ע. עבודת עבודה], אומר ליה חד לחבריה, יתמא צלא דעת עבד רבך הכי לעשות סמורה צשוק של עצודם כוכבים, דשקלי מיניה מכסא ומהנה, אומר ליה אידך, יתמא עבד רבך הכי,

ותרוייהו מבעה"ב זבון [ולא שקלי מיניהו מיכסא. רח], וכל חד וחד סבר חבראי מתגר זבון,

דאמר רבי אבא, בריה דרבי חייא בר אבא [אמר ר' יוחנן. חלופי גירסאות], לא שנו אלא בלוקח מן התגר, דשקלי מיכסא מיניה, אבל בלוקח מבעה"ב דלא שקלי מיניה מיכסא, מותר,

א"ר אבא, בריה דר' חייא בר אבא, (אילמלא) [אילמלי. חלופי גירסאות] היה ר' יוחנן (הא זימנא. ד"ס) [האידנא. רח] [אם היה חי בזמן הזה, והיה בא] באתרא דקא שקלי מיכסא מצעלי צמים אפי' מבעה"ב הוה אסר הוה אסר ליקח אפילו מצעלי צמים,

אלא אינהו [ר' יעקב ור' ירמיה. רח] היכי זבון והשטא (דר' ירמיה קיס לן דשקלי מצעלי צמים) [דקשלי מצעלי צמים קשיא לן דר' ירמיה ור' יעקב?]

מבעה"ב שאינו קבוע זבון ולא מסיק מוכסי אדעמיהו, למינצי מיניהו, ללא תגר ולאו צעה"צ קבוע [הוא?]:

מתני': אלו דברים אסורים למכור לעובדי כוכבים ולצורך עצודם כוכבים קצעי לה, איצטרוכלין [פירי דארוזא. גמ'], ובנות שוח [תאנים לבנים. גמ'] איצטרוכלין וצנות שוח מפרש בגמרא, ופוטורות [פ' אסור למכור איצטרוכלין וצנות שוח, עם עוקץ שלהן, כאילו כתב "בפוטורות. גמ'], ולבונה [ווייך בלע"ז], [ולבונה זכה מפני שמקטירין אות לעבודת כוכבים. רח], ותרגול הלבן,

רבי יהודה אומר, מותר למכור לו תרגול לבן בין התרגולין לקח עובד כוכבים משרל תרגולים הרבה, מותר למכור צייהם תרגול לבן, דכין דשקיל מיניה אחריני, לאו לעצודם כוכבים קא צעי להו,

[הגם דאמרינן בברכות נב: בסוף העמוד דסתם מסכת עובדי כוכבים לע"ז? כאן לא מיירי ב"מסיבה", מסבה היינו [banquet, dinner],

ובזמן שהוא בפני עצמו [שלא בין התרגולים], קוטע את אצבעו ומוכרו לו, לפי שאין מקריבים חסר לעבודת כוכבים,

ושאר כל הדברים סתמן מותר, ופירושן אסור סתמן ופירושן מפרש בגמרא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

(והתניא) [והתנין], עובר כוכבים שעשה משתה לבנו, אינו אסור לשאת ולתת עמו אלא אותו היום משום דמקריב הוא היום לעבודת כוכבים, ואזיל השמא ומודה ואותו האיש בלבר, אותו היום ואותו האיש, מיהא אסור?

אמר רב יצחק בר רב משרשיא, בְּמִוּזְיִיג האי משתה דקמני מותר למכור לו תרנגול לבן, לאו במשתה חופת בנו, דהא ודאי לתקריב עבודת כוכבים קבעי ליה, אלא במשתה של מריעות, שעושין הנערים זה עם זה וקורין קמפורייש"א [social banquet], דלא משיב כולי האי שיקריבו לעבודת כוכבים, [מבשוזיג, שושבינות שהוא עושה אחר גשוואין, ואינו עושה יום איר אלא יום הנשוואין בלבר. ראב"ד]

[ומקשה עוד על ר' זירא דאמר שאם שאל הגוי למכור תרנגול סתם מותר למכור לו תרנגול לבן] תנן [במשנתנו], ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור,

מאי סתמן ומאי פירושן, אילימא סתמא דקאמר חיטי חוורתא [שמבקש לקנות חטין לבנים], [חטין הרגילין צבעם יותר לצד אדמימות, ויש חטין שנקראים חטין לבינים [white wheat] שהם קרובים למראת חוהב, והם יותר מתוקים], פירושן דקאמר לעבודת כוכבים,

דף י"ד ע"ב

לא סתמן צריכא למימר, דמזבנינן דלא חנינן אלא תרנגול לבן, אבל חיטי חוורתא מותר, ולא פירושן צריכא למימר, דלא מזבנינן,

אלא סתמן דקאמר חיטי, פירושן דקאמר חוורתא, מכלל דתרנגול אפי' סתמן נמי לא וקשיא לרבי זירא דאמר תרנגול למי, מותר למכור לו תרנגול לבן?

אמרי, לעולם סתמן דקאמר חיטי חוורתא, פירושן דקאמר לעבודת כוכבים,

ופירושן אצטריכא ליה, סד"א האי גברא לאו לעבודת כוכבים קא בעי דהא אין דרך חטין להקריב לעבודת כוכבים, אלא מיבק הוא דאביק בעבודת כוכבים [כלומר אוהבה הרבה ודבוק באהבת עבודת כוכבים. רח, # שכל אדוק עבור שהאמונה שלו הוא האמת, שכל העולם מודה לזה],

וסבר, כי היכי דההוא גברא [כמו שהוא עצמו], אביק ביה קשור, ואילו קונין מידו שום חפץ לזורך עבודת כוכבים, היה נותנה בזול, ממון שהוא אדוק לעבודת כוכבים, וסבור כי היכי דאצטקנא זה, והאינא כל מידי דאית לי בזול, לזורך עבודת כוכבים, [בן] כ"ע נמי אביקו אדוקין זה,

סבר אימא הכי [אני אומר להן ש] לעבודת כוכבים קבעינא, כי היכי

דדבר האסור לו, וכל הני דאסרינן לזיווי להו, משום לפני עור לא תתן מכשול, דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים, אלפני דלפני לא מפקדינן כגון הכא, דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי, ומשום דלא ליזדען איהו לאסרינן, ומקטרי, לא מפקדינן למיסר:

[שנינו במשנתנו] ותרנגול לבן: א"ר יונה א"ר זירא, אמר רב זבד, ואיכא דמתני אמר ר' יונה אמר ר' זירא, [אם מכריז הגוי] "תרנגול למי" מותר למכור לו לעבודת כוכבים תרנגול לבן כיון דלא אידכר לבן, לאו לעבודת כוכבים קבעי, [אבל] "תרנגול לבן למי" אסור למכור לו תרנגול לבן,

תנן, רבי יהודה אומר, מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין,

היכי דמי, אילימא דקאמר תרנגול לבן למי, תרנגול לבן למי, אפילו בין התרנגולין נמי וא"ל ישראל לא מוצינא לך אלא כהדי אחרינא לא דהא גלי דעמיה דלעבודת כוכבים קבעי ליה, ויחא ליה דליזדען שאר התרנגולין שציל הלבן,

אלא לאו, דקא אמר תרנגול למי תרנגול למי, ואפילו הכי לרבי יהודה בין התרנגולין אין, בפני עצמו לא, ולת"ק אפילו בין התרנגולין נמי לא?

אמר רב נחמן בר יצחק, הכא במאי עסקינן, כגון דאמר זה וזה [תוס'] מתני דלר' יהודה בפני עצמו לא ולת"ק לגמרי אסור, כגון דמעיקרא אדכר לבן ושחור ואדום, הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור, כיון דמעיקרא אדכר, והשחא שקיל לבן ואזיל ליה, מעיקרא נמי איכיון ללבן, והאי דאדכר שחור איערומי אעריס, ידיע הוא דאי שאל לבן לחודיה, לא זצין ליה ישראל, וצין התרנגולין מותר, דמינו דשחור לאו לעבודת כוכבים לבן נמי לאו לעבודת כוכבים,

ורצנן אפילו צין תרנגולין נמי אסור, הואיל דקתצע לבן, ומיהו תרנגול סתמא, צין לר' יהודה צין לרצנן מותר למכור לו תרנגול לבן, כרבי זירא,

תניא נמי הכי דתפולא רב נחמן, דצאומר זה וזה פליגי, אמר ר' יהודה אימתי תרנגול לבן אסור למכור, בזמן שאמר מכור לי תרנגול זה והאי זה לאו דוקא לבן, אבל אם אמר זה וזה [אינו. ע"ע] מותר למכור לו [אלא. ע"ע] שניהם יחד, אלמא רבי יהודה דצאמר זה וזה קאי, ומשום הכי בפני עצמו לא, הואיל ואמר לבן ומרדכי יהודה נשמע לרצנן,

ואפילו אמר תרנגול זה לבן, אם היה עובר כוכבים שעשה משתה לבנו, או שהיה לו חולה בתוך ביתו, מותר דלסעודתו קבעי ליה משום נוי, ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

נקלם, כי אתא רב דימי, א"ר חמא בר יוסף, קורייטי [species of dates] מין פירות, וי"א עפרורית קרטי לצונה, ואינו נראה דא"כ אמאי לא ידעי,

א"ל אביי לרב דימי [שרב דימי רצה לפרש "נקלם" ופירשה במילה אחרת שגם אותה לא ידעו מהו], תנן נקלם ולא ידעינן מהו, ואת אמרת קורייטי ולא ידעינן מאי אהנית לן,

א"ל אהנאי לכו דכי אזלת התם לא"י, אמרת להו נקלם ולא ידעי, אמרת להו קורייטי וידעי [פ' אנשי ארץ ישראל ידעי, שפרי זה לא גדל בבבל, אבל גדל בא"י], וקא מחווי לך:

מהני: מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים, מוכרין כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה, והכי מפרש לה בגמרא # [באמת במסכת הגמ' אומר שהגוי חס על בהמתו שלא תעקר ולכן אינו רובעה?], ואל ישנה אדם מפני הממלוך? לא גרס לה הכא אלא בפסחים (דף ג) גרס לה,

מקום שנהגו שלא למכור, אין מוכרין [ואף שיש לו בהמה אחרת, שאני רביעה שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה וכו', וא"ת שמה לשחיטה זבנה? וי"ל דסתם בהמה דקה לגדל היא עומדת כעו להלכה, ורחל לגזיתה. תוס'],

ובכל מקום, אין מוכרין להם, בהמה גסה מפני שמיוחדת למלאכה ועושה צהממו מלאכה בשבת, עגלים [בהמה צעיר], וסייחים [חמור צעיר], שלמין [תוס'], ושבורין ואפילו שצורים שאין ראויין למלאכה, גזרו בהו רבנן דלמא אחי לאחלופי, ואחי למזנן להו גדולים ושלמים הראויין למלאכה, ואיכא למישש להו לשאלה ולשכירות ולנסינוי, כדמפרש טעמא בגמ',

[עיי' שו"ת צמח צדק סימן לה, אי מותר למכור בהמה גסה לעבד'ם בשביל שיביא עליה אחרון לציבור. גליוני הש"ס]

ר' יהודה, מתיר בשבורה מפרש טעמא בגמ', ובן בתירא, מתיר בסוס [תוס'] שאין מלאכתו אלא לרכיבה, ורכיבה שצות היא ולא מלאכה, משום דמי טשא את עצמו, לא איכפת לן, אי אחי להשאילו ולהשכירו;

נב: למימרא דאיסורא ליכא, מנהגא הוא דאיכא, היכא דנהוג איסור נהוג, היכא דנהוג היתר נהוג,

ורמיניה, אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, מפני שחשודין על הרביעה ואיכא משום לפני עור לא תתן מכסול, דבני נח נטווו על הרביעה, דכתיב (צדאשית צ) והיו לבשר אחד, ילאו צהמה ומיה שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין דף נח)?

אמר רב # [מה שאמר "מקום שנהגו" היינו כיון שמנהגם להיות חשודין על הרביעה, לכן מנהגם שאסרו ליהוד, ולשון נופל על לשון מנהג מפני מנהג], מקום שהתירו למכור [בדקתני מתני'] כלומר יחוד נמי במנהגא תליא מילתא, ומקום שנהגו למכור דקמני מתני', כגון במקום שאין חשודין על הרביעה,

דליתבו לי [שיתנו לי] ויהבו לי צוול, ומיהו אין לצו לעצודת כוכבים, ולישמרי, קמ"ל,

בעי רב אשי, [אם הגוי מכרין] תרנגול לבן קטוע רגל למי, מהו למכור לו תרנגול לבן שלם, מי אמרינן מדקאמר קטוע, לאו לעבודת כוכבים קבעי, או דלמא איערומי קא מערים ידיע הוא שאין קטוע מזוי, וימכרו לו שלם, אלא להוציא מלכס, שלא יצינו שלזוך עבודת כוכבים הוא מוצע קטוע,

את"ל, האי איערומי הוא דקא מערים,

[אך יהיה הדין, אם אמר הגוי] תרנגול לבן למי, תרנגול לבן למי, ויהבו ליה שחור ושקל [תוס'], ויהבו ליה אדום ושקל כלומר כשמוכרין לו שחור [או אדום] לצדו שקיל ליה, מהו למכור לו לבן ואליצא דר' יהודה מיציעא ליה הכי, ולא לרצנן, דרצנן אפי' צין המרנגולים אסרי,

מי אמרינן כיון דיהבו שחור ושקל, אדום ושקל, לאו לעבודת כוכבים קא בעי, או דלמא איערומי קא מערים, ¹ תיקו:

[בספר מנחת יהודה כתב כאן, שמכאן תוכחת מגולה למהדרין לקנות על כפרת עיו"כ ברנגול לבן דוקא, וחזוין הכא דרך עיו"א היה בכך וכו'.

והמנחת יהודה כתב שראה בש"ע דפוס אמשטרדם תכ"ד בלא ביאור המגנים [מגן אברהם, מגן דוד], # [ואני ראיתי כן בשו"ע הנדפס בשנת תנ"ב] שכתב בזה"ל סימן "תרה מנהג כפרות בעי"כ מנהג של שטות" וכו'. ובכל הדפוסים שאח"ז השמיטו זאת],

[שנינו במשנתנו] ר"מ אומר אף דקל וכו': א"ל רב חסדא לאבימי, גמירי דעבודת כוכבים דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הויין, ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן,

ומאי קשיא, דקתני ר"מ אומר, אף דקל טב, חצב, ונקלם, אסור למכור לעובדי כוכבים, דקל טב הוא דלא מוזבנינן, הא דקל ביש דקל טב ודקל ציש שני מיני דקלים הם מוזבנינן,

והתנן, אין מוכרין להם במחומר לקרקע כדמפ' לקמן (דף כ) משום דכתיב לא תחנם, לא תתן להם חניי' בקרקע?

א"ל, מאי דקל טב, פירות דקל טב, וכן אמר רב הונא, פירות דקל טב,

[וימשיך לפרש מה שכתב במשנה] "חצב", קשבא מין ממריס, כמו (מגילה ז) מלא טסקא דקשצי [תוס'], ואית דלמר היינו חלוצה שבו מיחס יהושע את הארץ (צ"צ דף נו) ועש נאה הוא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לפיכך התירו לייחד [פי' לייחד בהמה אצל גוי בפונדק],

מקום שאסרו לייחד כדקתני [בברייתא] אין מעמידין, מיירי במקום שחשודין על הרביעה, שמהגס צב, ולפיכך **אסרו למכור** [תוס'] אסורין למכור והכל הולך אחר המנהג [פי' מנהגם הרע שהם חשודין על הרביעה, זה גורם את המנהג לאסור],

ולא קשיא, הא דלא קאמר גמי כי האי לישנא, מקום שאסרו למכור אסור לייחד, כי היכי דקאמר מקום שהתירו למכור התירו לייחד?
משום שהתירו למכור דקתני, קא מהדר אמתני' דקתני מקום שנהגו למכור מוכרין, דתנא דידן לא איירי אלא במכירה,
ומקום שאסרו לייחד דקמהדר, אהיה דאין מעמידין, דמיירי באיסור יחוד,

דף ט"ו ע"א

ור"א [בן פדת פליג אדרב], [רבי אלעזר בן פדת לאו תנא היה, ואמורא היה תלמידו של רבי יוחנן והוא רבי אלעזר סתם דמיירי בכל הש"ס בגמ' ורבי אלעזר סתמא דמשנה וברייתא הוא רבי אלעזר בן שמוע. תניי. רש"י יבמות עב:]
אומר, אף במקום שאסרו לייחד כדקתני צהא דאין מעמידין מותר למכור דיתוד בכל מקום [בבהמה שאינה שלו] אסור, משום מכשול דרביעה, ולא צמנהגא תליא מילתא, אכל במכירה ליכא למיחש לרביעה **מאי טעמא עובר כוכבים חס על בהמתו** מלרצעה מאחר שקנאה כדי שלא תעקר שגשגות עקורה דרביע,

הלכך צמנהגא תליא מילתא [דמן הדין אין סברא לאסור בבהמה שלו, ולכן], היכא דאחמור עליהו דלא מוצגי, אחמור, והיכא דלא אחמור שרי,
ולגבי העמדת צהמה צפונדקאות של עובדי כוכבים, שהצמנה של ישראל היא, אין העובד כוכבים חס עליה מלרצעה, וקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול, ואהכי אסור,

ואף רב הדר ביה וקסבר כר"א, דאמר רב תחליפא, א"ר שילא בר אבימי, משמיה דרב, עובר כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר:

[שגינו במשנתנו] ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה כו': מ"ט?
נהי דלרביעה לא חיישינן דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר, מעביד ביה מלאכה [בשבת] חיישינן,

[ומקשה] וניעביד, כיון דזבנה קנייה ואינה של ישראל, ומשום לפני עור לא תתן מכשול לא קעבר, דבני נח לא נטוו על השציתה,
אכל גבי רביעה ליכא למימר הכי, משום דהתם קעבר אלפני עור לא תתן מכשול [ויקרא יט], לפי שגני נח נטוו על הרביעה, אכל על השצת לא נטוו בני נח, ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך, זהו משום ממנוא חפץ ודבר דבר [ישעיהו נח] דבור אסור?

גזירה משום שאלה אי שרינן לצווי צהמה גסה, ולא חיישינן למאי דעצדה

מלאכה בשבת, אחי הוא לאשולי צהמתו לעובד כוכבים, ועציד צה מלאכה בשבת, וקא עבר צלאו דכתיב [דברים ה] לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל צהמתך, דהשתא צהמת ישראל היא, ומנווה הוא על שציתתה, ומשום שכירות,

[ומקשה] שאלה קנייה לימי שאלת, דכיון דחייב צאונסין הרי היא שלו ואגרא [שכר את הבהמה] קנייה?

אלא אמר רמי בריה דר' ייבא, גזירה משום נסיוני מנסה לה אי אולא שפיר כשהיא טעונה, דזמנין דזבנה לה [שמוכר את הבהמה] ניהליה [אל הגוי] סמוך לשקיע' החמה דמעלי שבתא, וא"ל תא נסיוה ניהליה, ושמועה ליה לקליה, ואולא מחמתיה מחמת קולו שהיא מכרת והולכת [וא"ל טעמא דמוכר תיפוק ליה משום שביית בהמתו לחוד? תוס' עיי"ש],

וניחא ליה דתיזיל [כדי שיראה הקונה, שהיא בהמה טובה], והוה ליה מוחמר אחר בהמתו בשבת לא שייך למימר אלא צהמה הטעונה משאוי, ופעמים שנותן עליה משא לנסותה אם הולכת יפה, וה"ל ממחר בשבת, והמוכר אחר בהמתו בשבת, חייב חטאת ואיכא למ"ד בפרק צהא צמסכת צה (דף קנד) דחייב חטאת, והתם פלוגתא,

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, ושכירות מי קניא, והתנן הכי קתני צמתני, אין משכירין להן צמים צא"י, אכל צמו"ל משכירין, ו אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו שידור צו העובד כוכבים, אלא לצית העניס לצית האצרות, מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים,

ואי ס"ד שכירות קניא מאי איכפת ליה לישראל אם עייל לה עובד כוכבים עבודת כוכבים צדידיה קא מעייל, האי כי קא מעייל, לבית' קא מעייל?

שאני עבודת כוכבים, דחמירא, דכתיב דברים ז : ולא תביא תועבה אל ביתך,

מתקיף לה רב יצחק, ברי' דרב משרשיא, ושכירות מי קניא, והא תנן, ישראל ששכר פרה מכהן, יאבילנה כרשיני תרומה [אע"פ שהן מאכל בהמה נאכלין גם לבני אדם דומיא דשעורן דאילו מאכל בהמה בלבד אינם חייבין בתרומה. תוס' רי"ד], [תוס'] אע"פ שמוזנותיה עליה, אינו גולן אם האכילה תרומת כהן, לפי שתרומה ממון שאין לה תועבים היא, שהרי נותנה לכל כהן שירצה, ואם רצה היה יכול ליתנה לכהן זה שהשכיר לו פרה, ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה הרצה כרשיני תרומה [פי' בעין יפה], דמה לו להקפיד והלא אינה מיוחדת לו, לפיכך [ממוך] [מחיל], שידוע שנותן לצהמתו מאותן כרשינין הרצה צעין יפה יומר, משאילו היו שלו, [ולכן] ניחא ליה ואינו גולן,
אי נמי, [יאבילנו כרשיני תרומה שהן שלו] שנפלו לו מצית אבי אמו כהן,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[ודווחה את הראיה] אמר רבה, מי דמי, התם [שב"ה מתירין מפני שיכול לשוחטה] אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית [תוס'] הלכך ליכא למיגור משום שאלה ושכירות ונסיוני, ואי משום לפני עור לא תמן מכשול, תלין בשמיטה, אבל הכא גבי עוצד כוכדים לענין שבת, אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגור משום כל הני [שאלה שכירות ונסיוני],

א"ל אביי [לרבה], וכל היכא דאדם מצווה אסור, והרי שדה, דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית שנת שמיטתו יהיה לארץ, ותנן בש"א, לא ימכור לו אדם לישראל המסור על השביעית שדה ניר מרושה בשביעית דסתמא לזריעה קיימא ועצר אלפני עור, וב"ה מתירין מפני שיכול להובירה לעשותה שדה צור, שלא זרענה,

מתקיף לה רב אשי, וכל היכא דאין אדם מצווה שרי, והרי כלים [דהוה ס"ד דמקשה דהכא נמי יש צד לחלות שלצורך שנה אחרת הוא קונה ואפי' הכי אסור. תוס'], דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית,

ותנן [שביעית פ"ה מ"ו], אלו הן כלים שאין אדם רשאי למכור בשביעית,

המחרישה וכל כליה דקממייהו לעבודת קרקע, (והשתא) [והכל] לאו משום שחא דלקמיה [שנה הבאה] (הכל) קא זצין לה, שהרי כל שעה הן מלויין,

העול [שנותנין על הבהמה לחבר אליה המחרישה],

והמזורה פל"א שבו זורה את הגורן לרומ, להעביר הקש [וקשה לפ"ז הלא אינה מלאכה זו אסורה בשביעית, ועל זה מפרש] ושאלין גורן, עודר [חורש] זה את הקרקע [לכך פר"י דהוא כלי א' של מחרישה. תוס'],

והדקדק מרס פישור"א [במין יתד של ברזל שקורין קולטרו בלע"ז [פפלוג מעסער] והוא עשוי לחפור בו את הקרקע, לשון וידקור את שניהם. רע"ב בשביעית], [לכך נראה לו שהוא כלי המחרישה שקורין קולטרו"א ודרכו להיות נעוץ בקרקע. תוס']?

[רב אשי אומר, שאין חוששין שישתמש בשדה ובהמה בשביעית, שיש סברה לומר, שקונה שדה ובהמה כדי שיהיה לו לאחר שביעית, משא"כ כלים מצוין בכל עת, ולכן חיישין שיעבור עמהם בשביעית],

אלא אמר רב אשי, כל היכא דאיכא למיתלא, תלין כגון שהמה ושדה ניר, דשדה אלס קופץ לקטום, משום דלינו מצינו לו כל שעה לקטום, ומשום שחא דלקמן קא זצין ליה, ואע"ג דמצווה, וכל היכא דליכא למיתלי כגון כלס הללו לא תלינן, אע"ג דאינו מצווה,

וכהן ששכר פרה מישראל, אע"פ שמוזנותיה עליו, לא יאכילה כרשיני תרומה לפי [שהבהמה ששכר] שאינה שלו, ואינו יכול להאכילה תרומה, אלא לזהממו קנות כספו, ואי ס"ד שכירות קניא, אמאי לא יאכילה, פרה ידידה היא,

אלא ש"מ, שכירות לא קניא,

והשתא דאמרת שכירו' לא קניא [תוס'], [אסור למכור בהמה לגוי] גזירה משום שכירות, וגזירה משום שאלה, וגזירה משום נסיוני,

רב אדא שרא לזבוני חמרא [למכור חמור], אידיא דספסירא [תוס'] ע"י סקסור ישראל, והמוכר נמי ישראל, אי משום נסיוני, הא לא ידעה לקליה, דאזלא [פי' דניהוש שילך] מחמתיה,

ואי [ס"ד לאסור לסרסור למכור, גזירה] משום שאלה ושכירות, כיון דלא ידידה היא, לא מושיל ולא מוגר,

ועוד [מעם למה הסרסור אינו מושיל ומוגיר], משום דלא ניגלי ביה מומא כיון דהוא למכרה לקמה, אינו רוצה שיקדע זה מוס שנה, הלכך לא מושיל ולא מוגיר,

רב הונא זבין [מכר] ההיא פרה [מה מוסיף בהמלה "ההיא", ומה היה חסר אם לא כתבה. ראה משמר הלוי] לעובד כוכבים, אמר ליה רב חסדא, מ"ט עבד מר הכי? אמר ליה אימור [שאני תולה, שהגוי] לשחיטה זבנה [תוס'] ותלין לקולא,

וממתיקן צנהמה טמאה אפילו צסתמא [שאינו מפרש שאינו רוצה לאכלה, שסתמא גם הגוי אינו אוכל בשר סוס ופרד], א"נ צטהורה, וצמפרס ליה עוצד כוכדים, דלקיזמיה קאי [שאין בדעתו לשוחטה],

[אפשר לומר דר"ה קאי על היתר דרב אדא דמתיר אידי דספסירא ואיהו לא התיר כ"א בשיש עוד היתר אחר לומר אימור לשחיטה זבנה, ולהכי העמידה הש"ס הוא דר"ה אחר דברי ר"א ובוה מתירין מה שדקדקו התוס' על הא דר"ה. כום הישועות],

דף ט"ו ע"ב

ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא דהיכא דאיכא למיתלי [לקולא] צמכירה [דלפני עור. דבש תמר, ראה גליון הגמ', ולחם סתרים], תלין לקולא,

דתנן, בש"א ישראל המסור על השביעית לא ימכור אדם לא ימכור לו מצירו פרה החורשת פרה המלומדת לחורש, בשביעית משום לפני עור וגו', וב"ה מתירין, מפני שיכול לשוחטה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אשפיכות דמים חשידי, ומי חשידי, האמרת לעיל ומייחדין עמהן ממייחדין עמהם אלמלא לא חשידי, אלא משום דאתי [בתי זה] לזבונה לעובד כוכבים,

וכי תימא כותי לא עביד תשובה לחזור בו, ולמוש לדברי חכמים שאסרוהו למכור לעובד כוכבים, ישראל עביד תשובה וזיית ולא מוזני ליה לעובד כוכבים,

והאמר רב נחמן, אמר רבה בר אבא, כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים, כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים [ואין סברה להחריג ישראל יעשה תשובה, ולא ימכור לגוי],

[וחזור לתחלת המעשה, שרבה זבין הוא חמרא לישראל החשוד למכור לגוי, וכיון ששמוע שאסור למכור לישראל כזה התחרט על מה שעשה ו] רהיט רבה בתריה [תוס'] דהוא ישראל, למיהדר ולמיוצן חמרא מיניה תלתא פרסי, וא"ר פרסא בחלא צין החולות מקום קשה להילוך ולא אדרכיה לא השיגו,

ודומה לו צפנא בגצעה [שופטים כ מג] פקדו אֶת־צִנְיָן [הקיפו את בנימין בכתור המקף את הראש] הִדְרִיָּהוּ מְנוּקָה הִדְרִיָּהוּ, [צעריהם מקום מנוחתם השיגו] [אלל הערים שהם נוחים בהם, שם הדריקוהו, הדריקוהו, השיגוהו. וכן פירש"י בשופטים. מסורת הש"ס] השצטים לגני צנימין, [ראה שבת קי. האי מאן דרהיט אבתריה לירחיט בי חלתא],

א"ר דימי בר אבא, כדרך שאסור למכור [זיין וכלי זיין. רח] לעובד כוכבים, אסור למכור ללסטים ישראל, ה"ד אי דחשיד דקטיל, פשימא היינו עובד כוכבים, ואי דלא קטיל אמאי לא,

לעולם דלא קטיל, והב"ע במש'מומא לטטים השומע ממון מיד בעליו, ונמלט והולך, וכשרודפין אחריו דזימנין דעביד לאצולי נפשיה נלס ומגיל עצמו, ומאצד זה את ממוןו [ומאבד הליסטים את ממוןו של ישראל], [ולכן אין מוכרין לו כלי זין, שלא יאבד ממוןו של ישראל],

תנו רבנן, אין מוכרין להן תריסין [מגן shield], וי"א מוכרין להן תריסין, מ"ט, אילימא משום דמגנו עלייהו, אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא [נמכור להם]?

אמר רב

דף ט"ז ע"א

אי אפשר [פ'] אם אפשר, והרבה אי משמשים בלשון אם. מסורת הש"ס, [פי']

רבה, זבין ההוא [מה מוסיף בהמלה "ההוא", ומה היה חסר אם לא כתבה. ראה משמר הלוי] חמרא ליכא למיתלי בשמיטה לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים [תוס'], א"ל אביי מ"ט עבד מר הכי, א"ל אנא לישראל זבני, א"ל והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכבים,

לעובד כוכבים קא מזבין, לישראל לא קא מזבין [תוס'] צממיה, הלכך תלין צישראל,

איתיביה, מקום שנהגו למכור בהמה דקה ל"כותים", מוכרין, שלא למכור אין מוכרין, מ"ט אילימא משום דחשידי ארביעה, ומי חשידי,

והתניא, אין מעמידין בהמה בפונדקאות של "עובדי כוכבים", [אפילו] זכרים אצל זכרים עובדי כוכבים זכרים, דרצעי להו [בשלא כדרכה], ונקבות אצל עובדות כוכבים נקבות כדמפרש צ"י שני [לקמן דף כג] דעובדי כוכבים מנזין אלל נשי חזריהן, וזימנין דלא משכח לה, ורצע לבהמה דשראל, ואין צ"ל נקבות אצל זכרים, וזכרים אצל נקבות לפי שעובדת כוכבים נרצעת לזכר [לבהמה זכר],

ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן עובד כוכבים, משום רציעה, ואין מייחדין עמהם שמשודין. [רי"ף] על שפיכות דמים, ואין מוסרין להם תינוק דמשכי ליה למינות, ועוד משום משכח זכור, והן מוזהרין עליו דכתיב [צלאשית ג] ודבק בלשמו ולא צוטר ללמדו ספר, וללמדו אומנות [עד כאן מדבר על "גוים", ומכאן מדבר על "כותים"],

אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של "כותים" [אפילו] זכרים אצל נקבות, ונקבות אצל זכרים, ואין צ"ל זכרים אצל זכרים, ונקבות אצל נקבות,

ומוסרין בהמה לרועה שלהן, ומייחדין עמהם, ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר, וללמדו אומנות, אלמא לא חשידי כומס ארציעה, ואפי' הכי קמי צברייתא קמייטא [מקום שנהגו למכור בהמה דקה ל"כותים] דבהמה דקה תליא צמנהגא, הא בהמה גסה אסור לזנוי לה, אלמא משום דהדר מוזני ליה לעובד כוכבים, חיישינן,

ועוד תניא, אין מוכרין להם לעובדי כוכבים, לא זיין סייף ורומח, ולא כלי זיין בית יד לרומח, ומדן לסיף, ואין מושהיין להן את הזיין, ואין מוכרין להן לא סדן לשום צו רגלי איש, וצלשון אשכנז שטוק [stock] צלע"י ציפ"י, [לפי שהן חובשין בבית האסורים שלא כדון. ר"ן], ולא קולרין [ברזל סביב הצוואר], ולא כבלים צווי"ש צלע"י [chains for feet], ולא שלשלאות פרוי"ש של ברזל וכל הנך משום דלא לינקו צהו ישראל, אחד עובד כוכבים, ואחד כותי,

מ"ט אסומי קאי? אי נימא דחשידי אשפיכות דמים משום דכומס

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דרשן, וצריך רק קצת התבוננות שכל דבר שרוצים באמת יכולין להגיעו.
יש לך יחוס גדול, שם כזה "שב" הוא מדבר גדולות, וגם אבי זצ"ל, וחסידיו ר' צבי
יעקב זצ"ל שכותב על עצמו כשהיה בן 10 ומחצה שהיה בקי ברוב הש"ס עם
התוס', ויום היא צ"ע שלו הוא ביום ה' כנ אלול וכו'.

[שגינו במשנתנו] עגלים וסייחים [שלמן ושוברין, פ' אף שאינם ראויים למלאכה]: תניא, רבי יהודה מתיר בשבורה, מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות ומסתמא לשמיטה צריכה, ולא משהי ליה, ולא מי ליה **תראל** די עובד כוכבים, דמיפוק חרצה מניה לנצוי שלימה,

"דלא חזי ליה ישראל" וכן להלן כמה פעמים, # לא הבנתי למה חיישינן שיכיר את בהמתו של ישראל אצל הגוי, ויבא גם הוא למכור לגוי, והלא גם למכור אינו אסור אלא משום שאלה וכו' והרי זה גזירה לגזירה ?

ו"ז"ל התוס' חולין קד. ד"ה ומנא תירמא וז"ל בכמה מקומות אמר רבנן גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה וכו' והכא בעינן לאתווי ראייה לענין גזירה דהעלאה אטו אכילה, ויש מקומות נמי דגורנין גזירה לגזירה ולא חיישינן, אין לדמות גזירות חכמים זו לזה אלא במקומות שחש"ם מדמה:

אמרו לו [לר' יהודה], והלא מרביעין עליה ויולדת לה, ומאן דמזיז לה צי עוול כוכבים, יליף מינה לזונו שלמה, וכיון דמרביעין עליה ויולדת [ובזכר נמי יכול להרביעו על כמה נקבות. תוס'], אתו לשהות?

אמר להן [ר' יהודה] **לכשתלד** מאסרוסו, דלג תלד לעוס, **אלמא** [שבורה] **לא מקבלת זכר** [תוס'], [שבירת הרגלים שאינה יכולה לקבל זכר, אבל זכר שבור ג"ל דמודה ר' יהודה דאסור, דמשחו ליה להרביעה על הנקבות. ראב"ד];

בן בתירא מתיר בסוס: תניא, בן בתירא מתיר במשנתו] בסוס, מפני שהוא עושה בו מלאכה, שאין חייבין עליה חטאת [רוכב עליו בלבד, אבל אינו חורש עמו ולא מלאכה אחרת כיוצא בה, רח, דחי נושא את עצמו. ראב"ד],

ורבי אוסר [למכור סוס] מפני ב' דברים, אחד משום תורת כלי זין, ואחד משום תורת בהמה גסה,

בשלמא תורת כלי זיין איכא, דקטיל בסחופיה [פ' בידיו ושיניו.
 רח] מלמדהו להרוג צידו את הנפלים במלחמה, סחופיה מכת יד [ש? על] צהמה
 ומהי קרי סחופא, שמה כלי מטה, כמו סחופי כסא ?? (שבת דף סו) אלדגט"ר
 זלע"ו, אלא תורת בהמה גסה [אסור למכור סוס], מאי היא [תוס']
 כלומר, אסור טעם ממירת צהמה גסה מאי היא, הא לא עביד מלחמה דמידי

אם אפשר לעשות שלא למכור להם] בלא חיבה ד"נ [שלא נמכור אף חיטי
ושערי],

איכא דאמרי, תריסין היינו טעמא דלא, דכי שלים זינייהו כשכלים כלי זינן במלחמה קטלי בגווייהו קטלי במריסין,

ויש אומרים מוכרים להם תריסין, דכי שלים זינייהו, מערק ערקי [הם בורחים],

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא, הלכה כיש אומרים,

אמר רב אדא בר אבהה, אין מוכרין להן עששיות של ברזל
 חמיכות עצות שקורין מש"ש, מ"ט משום דחלשי מיניהו כלל זיין
 מחלישין אותן בקורנם, עד שנעשו דקות ועושין מהן כלל זיין,

אי הכי אפילו מרי פשוטו"ר וחציני דולדורי"א נמי לא מוצין להו, דחלישי מיניהו כלי זין,

אמר רב זבד [זה שאין מוכרין להן עששיות של ברזל, היינו], **בפרזלא היגדוואה** של ארץ הדוד, שאין עושין אותה אלא לכלי זיין,

והאידנא דקא מזבנינן? א"ר אשי לפרסאי דמגנו עילוין
לנחמים לשמור העיר ואת יושציה [ונראה דאן נמי שרינן השתא למבור לעוברי
בכבים בל' וזו מהאי משמא. תוס']:

(חיים א' נצבוי' תש"ע), הוא חבר מצוה של נכדי חב' שלמה ביימגארטן ז"ל, וחשבתיו לומר [וראה לעיל ג. מה שאמרתיו למעשה], בהקדמת הפסוק ט אָמֵם נָצְבִים הִיוּ אֵם בָּלָם לַפְנֵי ה' אֵל הַיָּם רְאִישִׁים שְׂבָמִיכָם זְקִינָם וְשִׁמְרִים כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: פֶּסֶם נָשִׁים, וְגֵרָה אִשֶּׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶה מַחֲמֹב עֲצֵדָה עַד שֶׁאֵב מִמֶּיֶד: יֵא לַעֲבֹד בְּבֵרִית ה' אֵל "דוֹד וּבִאֲלֹתָ" וְגו',

הנה צריך כל אדם לדעת וכו"ש הבר מצוה, שאין הוא סתם עוד אדם, אלא יש לו כוחות להיות אדם גדול, ולכל אדם יש חשיבות בעלדיה,

ולזה חושב הפסוק כל הסוגים שהקב"ה מדבר לכל אחד מהם מנרדל ועד קטן, שלכל אחד מהם שייכת כל התורה כולה,

הרבה בעלי כשרונות אינם משויגים מה שיש להם, מפני שחושבים שמה שיש להם זה יש לכל אדם ואין בזה שום גבורה וחיידוש,

ושמעתי עובדא שמספרים על ר' חיים בריסקער וצ"ל שהלך ברחוב עם תלמידו והסביר לו איך שכל אדם אינו משיג הכוחות שלו, ועבר לפניהם עגלה ושני סוסים גדולים ובריאים, ויהודי קטן וחלש מנהיג אותם והרצועה בידו, הסביר ר' חיים איך הוא זה, שיהודי חלש וקטן כזה נהיג סוסים אלו הלא הם יכולים להפך את כל העגלה ולסדר אותו, אלא זה מפני שהסוסים אינם משיגים את כוחותיהם,

וכן הוא בכל בחור בר מצוה, רוצים לעשות ממנו דרשן, אבל למעשה רק אנשים מעט הם בעלי דרשנים, מפני שכל בחור אומר לעצמו זה לא בשבילי אני איני

אבני חן על מסכת עבודה זרה

חטאת, דנגזר משום נסיוני?

אמר רבי יוחנן, לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת ואז מלאכה היא,

א"ר יוחנן הלכה כבן בתירא,

איבעיא להו, שור של פטם שפיטמו ושמן מאד, ואינו ראוי למלאכה מזה למכרו לעוֹבד כוכבים, תיבעי לרבי יהודה [שמתיך בשבורה], תיבעי לרבנן [שאסרו],

תיבעי לרבי יהודה, עד כאן לא קא שרי רבי יהודה [דמותר], אלא בשבורה, דלא אתי לכלל מלאכה, אבל האי [שור של פטם], דכי מושהי ליה דמשהו ליה [ויכחיש] אתי לכלל מלאכה [תוס'], ומוז ליה לאמר זמן צידה אסור, ואע"ג דהשתא ליכא למימש לנסיוני, מיהו נפקא מינה מוכרה, למכור שאר שוורים לעוֹבד כוכבים,

או דלמא, אפילו לרבנן לא קא אסרי התם [בשבורה], אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי דכחושה [היא]. סדר יעקב], ומשהו לה לגדל וולדות, אבל האי [שור פטם] דסתמיה לשחיטה קאי [תוס'], אפילו רבנן שרו,

ת"ש, דאמר רב יהודה אמר שמואל, [האנשים] של בית רבי היו מקריבין מס ודוכן למלך [מנחה היו נותנין לבית קיסר, מלשון תרגום מנחה "תקרובתא" אבל לא להקרבה לעבודת כוכבים ח"ו. רח] שור של פטם ועצומה ציון היטה # [פ'] שהיה כדי לבנות את היהודים. ועדיין צריך ביאור] ביום אידם,

חסר ד' ריבבן [נתן שוחר כדי שלא יהיו מקריבין ומדריגין אותו ביום אידם עצמו. רח] הוציא ד' ריבבנות ממון, לנטל שאין מקריבין אותו היום ציוס אידם, אלא למחר ולמיעקר פורתא מיכיון,

חסר ד' ריבבן, שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט,

חסר ד' ריבבן, שאין מקריבין אותו כל עיקר,

כו"ט [כיון שמביאה שחוט, למה נתן עוד ממון לבטלה לגמרי], לאו משום דלמא אתי [פ'] הקיסר] לשהויי [שמא לעתיד לא ישחטנה, ויראו את הבהמה של ישראל בבית גוי],

וליסעמך [אם הטעם דלמא אתי לשהויי], שאין מקריבין אותו היום אלא למחר, מאי טעמא [מה הרייחו בכך, הלא עדיין יש החשש דלמא אתי לשהויי. וראה ראב"ד, וריטב"א],

אלא [אין מכאן ראיה שיש חשש דלמא אתי לשהויי בשור פטם, שכאן] רבי, מיעקר מילתא בעי [לפרוק מעליו עול מם זה. ריטב"א, פ' ולא משום איסור], וסבר יעקב ואתי פורתא פורתא [בשנה אחת ביטל מלשלוח להן ביום אידם, אלא למחר, ובשנה אחרת ביטל מלשלוח חי אלא שחוט, ובשנה אחרת ביטלו לגמרי. רח], [ובעין לא איפשימא, וכיון דכן מוכרין דספקא דרבנן היא ולקולא. ריטב"א],

[ומתמיה] וכי מושהי ליה, [פ'] אעיקר בעיין מהדרינן היכי מספקא לן כלל דהא שור של פטם לא חזי למלאכה אפילו כי מושהו ליה. ריטב"א] בריא ממחזק ועביר מלאכה אמתקפתא היא, כלומר ואי משהו ליה, צריא מו למעבד מלאכה, דקא צעית למיסריה?

אמר רב אשי [משהין לה וכחיש, ואז עובדת כמו שני שוורים], אמר לי זבירא פטם היה בר תורא שור שפטמוהו מושהינן ליה משהינן. ד"ס] ליה עד דכחיש, ועביר על חד תרין צוורים אחרים [ולכן אסור למכור לגוי שור פטם, שהגוי יכחיש את הבהמה כדי שתעבוד יפה]:

מהני: אין מוכרין להם דובין ואריות, וכל דבר שיש בו נזק לרבים,

אין בונין עמהם, בסילקי לשון טירה גצוה היא, כדאמר בסדר יומא (דף כה) לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה, ושם דיני בני אדם, ומפילין (אומן ומת) [משם וממס. רע"ב],

גרדום צנין [אחד] [אחר. ר"י אלמגדרי, שיטות קמאי] הוא לדון נפשות, כמו שנים שעלו לגדודם, צרי"ה (דף יט). [זה התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה],

איצטדייא מקום שעושין שם אינטנטי שור, כמו שור האינטדין (צ"ק לט) מנגח והורג אנשים, ושחוק הוא להם,

ובימה נמי כעין מגדל קצר הוא, וגצוה, כדאמר צמס' סוטה (דף מא) צימה של עץ עושים לו צעורה, ואנו קורין אותו אלמגד"ה, והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיטו, וככל אלה יש מוק לרבים, וכדי שלא יפגש ישראל שם, אסור לננות עמהם # [וגראה מזה, שבימינו אסור לבחור בבחירות לעונש מיתה death penalty],

אבל בונין עמהם בימוסיאות [תוס' גרפס ע"ב] גרסינן, צנין שאינו לזוך עצדות כוכבים, ומפרש לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נג), וקורין לו אלט"ה, דקמני צימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין, ומאי צימוס צימה של אבן אחת, ומקריב [עליה ?] זבחים, דהוי תשמיש דתשמיש, לעצודת כוכבים, אבל הראב"ד מפרש מרחץ קטן, כמו בי במוסותא],

ובית מרחצאות נקרקע הן עשין, עמוקין מאד, והמים נופלין מתחת, ואנשים רותלים מלמעלה ע"ג הנסרים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מיתבי [שנינו בברייתא], כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה, כך אין מוכרין להן "חיה" גסה,

ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה, חיה גסה אין מוכרין להן וש"מ חיה גסה, אינה כהמה דקה למכירה,

תיובתא דרב חנן בר רבא דאמר ואני אומר אף למכירה, תיובתא,

רבינא רמי, מתניתין אברייא [ששנינו לעיל כאן] חיה גסה אין מוכרין, וארי תרבות קמי מתניתין דמוכרין, ואע"ג דחיה גסה הוא, ובשני,

[ומביא המשנה והברייתא דסתרי] תנן, אין מוכרין להן דובין ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים, טעמא דאית ביה נזק, הא לית ביה נזק [כגון ארי תרבות] מוכרין,

ורמינהי, כשם שאין מוכרין בהמה גסה כך אין מוכרין חיה גסה, ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה, חיה גסה אין מוכרין?

ומשני בארי שבור, ואל"בא דר' יהודה,

רב אשי אמר, סתם ארי, שבור הוא אצל מלאכה,

מתקיף לה רב נחמן [תוס'], מאן לימא לן, דארי חיה גסה היא, דלמא חיה דקה היא [ולא קשיא מהמשנה שמתיר ארי תרבות, שארי אינו חיה גסה, אלא ממשפחת החתולים], # [וחיה גסה יהיה למשל פיל, או Hippopotamus וכדומה],

רב אשי דייק מתניתין [תוס'] ומותיב תיובתא [על רב דאמר חיה גסה הרי הוא כבהמה דקה] ולא גרסינן ומותיב מצרייתא, והכי פירוש, אן אומצין לעיל לרב מדוקיא דמתניתין, דנקט דבר שיש בו נזק, הא ארי תרבות שרי, וקס"ד דהוא הדין לשאר חיה גסה,

ורב אשי שנייה אליבא דרב, ארי שאני דשבור הוא אצל מלאכה, ומתך דוקיא דנקט צמתני' ארי, הא שאר חיה דבת מלאכה היא כדלקמן, אע"ג דליכא נזקא אסור, דייק רב אשי ומותיב צמיוצמא לרב חנן בר רבא, דפליג עליה דרב, וגרסינן במסנקא, מיוצמא דרב חנן בר רבא,

תנן אין מוכרין להן דובים ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים, טעמא דאית ביה נזק, הא לית ביה נזק מוכרין, וטעמא ארי, דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה, אבל מידי אחרינא דעביד מלאכה לא,

תיובתא דרב חנן בר רבא, תיובתא,

הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אריוולד"י דרך עוזדי כוכבים להעמיד דמות [אפרודיטא] [עבודת כוכבים. רר"ף, ר"ן] ציט המרחן שלהן, אסור לבנות:

נב: אמר רב חנן בר רב חסדא, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא, אמר רב, "חיה" גסה, הרי היא כבהמה דקה, לפירכוס כדאמר גבי כהמה מסוכנת שחיתת חולין (דף לו), כהמה דקה שפטה ידה אחר שחיתתה, ולא החזירה אסורה, דכהמה מסוכנת היא, ואינה מותרת עד שפרסם [פי' פשיטת וחזרה דחיינו כפיפה], ואם לא פרסם הויה כמתה קודם שחיתה, ופישט יד לדקה אינה אלא הולאת נפש,

אזל גסה צין פשטה ולא כפפה, צין כפפה ולא פשטה פירכוס היא וכשרה, הכי מפרש התם,

ו"חיה" גסה נמי דרכה לפשוט יד כהולאת נפש, הלכך שחט חיה גסה מסוכנת, ולא פרסם, אלא פשטה ידה ולא החזירה, אסורה,

אבל לא [חיה גסה אינה כבהמה דקה] למכירה למיתלי צמנהגא, אלא ככהמה גסה היא, וכל מקום אין מוכרין,

ואני אומר, אף למכירה [הוי חיה גסה כבהמה דקה, ותלוי במנהג], מקום שנהגו למכור מוכרין, שלא למכור אין מוכרין,

[ומקשה דהא חזינן דחיה גסה יכול למכור] תנן, אין מוכרין להן דובין ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים, טעמא דאית ביה נזק לרבים, הא ארי ד לית ביה נזק לרבים [דלית] ציה נזקא כגון ארי תרבות, שרי אלמא, חיה גסה מוכרין להן, וקשיא לרב, וסייעתא לרב חנן?

אמר רבה בר עולא [לעולם חיה גסה אין מוכרין], הא דקמי צמני' [פי' דייקת צמתני', ממה דתנן "שיש בו נזק לרבים"] דארי תרבות שרי, בארי שבור [אבל ארי תרבות אין מוכרין להם],

דף ט"ז ע"ב

[מירי בארי שבור] ואל"בא דרבי יהודה דשרי [שבורה], דמותיה כהמה גסה,

אזל לרבנן אסור [גם שבורה],

ולרבי יהודה נמי, ארי שלם אסור, וחיה גסה כהמה גסה, כרב,

רב אשי אמר, סתם ארי, שבור הוא אצל מלאכה [תוס'] אפילו מימא צארי שלם, ומתני' ר' יהודה היא, דשרי בשבורה, וכל אריות שצורין הן אצל מלאכה, דארי לאו בר מלאכה הוא,

אזל רבנן דאסרי בשבורה, אסרי נמי צארי,

ור' יהודה נמי, בשאר חיה גסה, כגון ערוד, דטמי צהו רימיא כדלקמן, מודה דאין מוכרין,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

גסה הרי היא כבהמה דקה, לפירכוס:

[שנינו במשנתנו] אין בוגין כו': אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, ג' פסילקאן ת' הן, של מלכי עובדי כוכבים [קס"ד שהמלכים הורגים שם, אב איכא דאמרי שהוא בית מגוריו של המלך], ושל מרחצאות, ושל אוצרות לסגולה [סגולה לשון אוצר] המלך, בוגין צנין חזק,

אמר רבא, ב' להיתר צנין עמקן ואחד לאיסור [זה של המלכים] הוא של איסור שאין צנין עמקן, וסימן תהלים קמט לאסור מלכיהם בזיקים של מלכים אסור, שדנין שם נפשות,

ואיכא דאמרי אמר רבא, כולם להיתר,

והתנן, אין בוגין עמהן בסילקי, גרדום, איצמדייא, ובימה אלמא איכא בסילקי דאסירי?

אימא בסילקי של גרדום, ושל איצמדייא, ושל בימה אכל בסילקי סתמא, שהיא לדירת מלכים, מותרת,

ת"ר, כשנתפס ר"א למינוות [מינין] [מיני רומיים. ד"ס] תפסוהו לכופו לעזרת כוכבים [פ' לאמונת יש"י הנצרי] [שגזרו שמר שלא לעסוק בתורה. ראב"ד, וראה ר"ח],

העלהו לגרדום [place of torture and execution] לידון, אמר לו אותו הגמון [פירסט. המתרגם ע"י] [general], זקן שכמותך, יעסוק בדברים בטלים הללו [בדברי תורה. ראב"ד],

אמר לו [ר"א להגמון] נאמן עלי הדיין, כסבור אותו הגמון עליו הוא אומר כלומר הדין עמך, דדברים בטילין הן, והוא לא אומר, אלא כנגד אביו שבשמים נאמן עלי הדיין האמתני. רע"י, שצאמת דנני, ליתן לי צרה שפשעתי לקוני,

אמר לו הואיל [והאמתני] [והאמתני. יעב"ץ, ד"ס על רש"י] על"ך כמה שדמתי עליך, דימוס דימוס (היא. רע"י), היתה שם יראתו [דימוס היינו רחמים והצלח. עץ יוסף], וגשע זה פטור אתה [תוס'],

כשבא לביתו, נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו, ולא קיבל עליו תנחומין, אמר לו ר"ע, רבי תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתי, אמר לו אמור, אמר לו רבי שמא מינות בא לידך

דף י"ז ע"א

וחיה גסה [חזון מארי] מיתה, מאי מלאכה עבדא?

אמר אב"י, אמר לי מר יהודה [וכן יש שם זה בסיום המסכת] דבי מר יוחני, טחני ריחים בערודי תמור הצר,

א"ר זירא, כי הוינן בי רב יהודה תלמידו דרז ותלמידו דשמואל [ראה רש"י סוכה ט., וב"ב קל"ט: ברשב"ם] אמר לן גמירי מינאי [למדו ממני] הא מילתא, דמגברא רבה שמיע לי, ולא ידענא אי מרב אי משמואל, חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס,

[ואמר ר' זירא] כי אתאי לקורקוניא, אשכחתיא לרב חייא בר אשי, ויחיב וקאמר משמיה דשמואל, חיה גסה, הרי היא כבהמה דקה לפירכוס, אמינא, ש"מ משמיה דשמואל איתמר,

[ואמר ר' זירא] כי אתאי לסורא, אשכחתיא לרבה בר ירמיה, דיתיב וקא"ל משמיה דרב, חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס, אמינא ש"מ איתמר משמיה דרב, ואיתמר משמיה דשמואל,

[ואמר ר' זירא] כי סליקת להתם לארץ ישראל, אשכחתיא לרב אסי, דיתיב וקאמר, אמר רב חמא בר גוריא, משמיה דרב, חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס,

אמרי ליה [ר' זירא] לרב אסי, שאמר שרב חמא בר גוריא אמרה משמיה דרב, ולא סבר לה מר, דמאן מרא דשמעתתא רבה בר ירמיה דהא שמעתא רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב, אלא אשכחתיא צסוריא דימיב וקאמר לה משמיה דרב, אלמא איהו קיבלה מיניה, ואת אמרת רב חמא בר גוריא קיבלה מרב,

א"ל פתיא אוכמא [לשון זה גם בפסחים פח., מגילה יד., וברכות ג. פתיא אוכמא, בהדי פלוגתא למה לך] כלי שמור, כמו [לקמן דף לג.] הני פתותא [כלי חרס] דבי מיכסי אוכמא, שנשתחר ע"י מלאכה, כלומר גם אתה רגיל ותדיר צחורה כמו [צרכות דף כח] מכותלי ציתך ניכר שפחמי אתה, חכמה מפוארה בכלי מכווער [תענית דף טז], דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה, ואינם מכבדים בגדיהם,

מינאי ומינך מינאי דאמינא לך משמיה דרב חמא, ומינך דשמעת ליה מדרכה בר ירמיה תסתיים שמעתא תיאמר שמועה צסם אומרה, דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב, ורבה קיבלה מרב חמא,

איתמר נמי, א"ר זירא אמר רב אסי, אמר רבה בר ירמיה, אמר רב חמא בר גוריא [פ' כל אלו אמרו בשם רב], אמר רב, חיה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דרך בני אדם, כשיוצאין מבית הכנסת, "מיד" הוא נושק לאצו וללמנו ולגדול ממנו
בארכובה, או צפס ידיו [משום כבוד],

[כל הענין כאן צ"ע שאם לנשק כמו לאביו ואמו ינשק גם לאחרות על הארכובה
ובפס היד? ועוד צ"ע בשלמא אביו ואמו משום כבוד, אבל אחרות מה כבוד יש?
ועוד צ"ע מה הפירוש כשיוצאין מבית הכנסת, וכי הפירוש שמנשק אותם ככל
יום? ועוד איך זה ינושק על הארכובה? ומה הפירוש "מיד" הוא נושק? והיעב"ץ
כתב שהיו אחרותיו מגדלות אותן],

[ונראה דאסור ללכת עם הכלה בשבעת ימי המשתה, אפי' אינו אוחז בידה ממש
אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגין מקצת ת"ח שברור הוה, אפי"ה לאו שפיר
עבדי וכו', תורת חיים עיי"ש, וראה גמ' בתוכות ז:],

ופליגא דידיה אדידיה [ומה שהיה מיקל לעצמו, היינו משום דמיון עליה
כי כשורא וכו', תוס'], דאמר עולא, קריבה בעלמא אסור, משום
לך לך אמרין נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב [לשון זה
בשבת יג, פסחים מ, יבמות מו, ב"ב צב, להלן נחז-נמו. 5 פעמים],

משלי ל טו לעלוקה [היא התולעת הגדלה בנהרות המוצצת דם עד כי נתמלא
כל גופה, וכ"ה לעיל יב סכנת עלוקה. מצ, דימה בור הקבר לעלוקה כי מוצצת
ושואפת כל הבריות אליה, כדרך העלוקה המוצצת את הדם. מד], [לפי הפשט
היינו גיהנום וכו', ור"ת הקשה וכו', לכן נראה לו דשם חכם הוא וכו', תוס'] שתי
כנו ת' הב' הב' [הם גן עדן וגיהנום, הגן עדן אומרת תן לי צדיקים, והגיהנום
אומרת תן לי רשעים וכו'. מד], מאי הב' הב'?

אמר מר עוקבא, [קול] שתי בנות שצועקות מגיהנם על רוב
ייסורי גיהנם, ואומרות בעוה"ז [פ' מייסרים אותן בגיהנום על שהיו
אומרות בחייהן בעוה"ז], הבא הבא [שדורשות מסים והכנעה להם. שם],
ומאן נינהו מינות? זעקת הבא מקרובת לעצמה כוכבים, והרשות? זעקת
הבא ממון ודורות ואלטונא ומס, למלך,

איכא דאמרי, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, קול גיהנם
צועקת ואומרת, הביאו לי שתי בנות, שצועקות ואומרות
בעולם הזה הבא הבא,

משלי ב כל באיה לא ישובון [כל אלו שבאו לידי מינות, לא ישובון], ולא
ישיגו אורחות חיים, וכי מאחר שלא שבו, היכן ישיגו [ארחות
חיים]? ה"ק ואם ישובו, לא ישיגו אורחות חיים,

למימרא דכל הפורש ממינות מיית [שהרי פירשנו שאף אם שבו, לא
ישיג ארחות חיים], והא היהא דאתאי לקמיה דרב חסדא
[להתוודות לפניו. שם], ואמרה ליה קלה שבקלות [העבירה היותר
קטנה שעשית] עשתה [שגולד לה] בנה הקמן, מבנה הגדול,

ואמר לה רב חסדא, טרחו לה בזוודתא מכרימין, זידה לדך

והנאך ישר [הדגיר] צעניך, ועליו [פ' ומפני זה] נתפסת,

אמר לו עקיבא, הזכרתני, פעם אחת הייתי מהלך בשוק
העליון של ציפורי, ומצאתי [אדם] אחד [מתלמידי יש"ו
הנוצרי. ד"ס] ויעקב איש כפר סכניא שמו [יעקב זה הוא אותו שבא
לרפאות את בן דמא [לקמן כז: וכו'. תוס'],

אמר לי כתוב בתורתכם [וכן לשון "כתיב בתורתכם" בר"ה יז:] # [היו
קורין לתורתנו "דברים במלים" רח"ל, אבל היו דורשין בה!] דברים כג' לא
תביא אתנן זונה [וגו'] מהו לעשות הימנו בית הכסא לכתן
גדול [לאו מדאורייתא קא בעי. תוס'] שפירש מצינו לפני יום הכפורים ללשכת
פרהדין, ושם היו מתקנים לו כל צרכיו, ולא אמרתי לו כלום,

אמר לי כך לימדני [יש"ו הנוצרי] מיכה א ז פ' מאתנן זו נה
קבצת, ועד-אתנן זו נה ישובו, ממקום המנופת באו, למקום
המנופת ילכו, והנאני הדבר,

על ידי זה נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה
משלי ה הרחק מעליה דרכך, זו מינות [תוס'], [ראה שלמי הגבורים
על הרי"ף], ואל תקרב אל פתח ביתה זו הרשות שולטנות שנתנן
עיניהן בצעלי ממון להרגן, וליטול ממון זה רק עצת טובה, אלא
יש איסור בדבר, וצ"ע דבשלמא מינות דהיינו נצרות יש בה כפירה, אלא מה
האיסור לקרב לרשות?],

ואיכא דאמרי, הרחק מעליה דרכך זו מינות והרשות, ואל
תקרב אל פתח ביתה, זו זונה,

וכמה? אמר רב חסדא ארבע אמות [מכאן דשיעור קירוב סתם הוא
ד' אמות וכו'. גליוני הש"ס לר"י ענגל עיי"ש],

ורבנן דלית להו הלי דבר מינות דיעקב [האי] מאתנן זונה מאי דרשי
ביה? כדרך חסדא, דאמר רב חסדא כל זונה שנשכרת,
לבסוף [כשאין בה חפץ. שם] היא נצית צעני כל היא שוכרת ושוכרת,
והכי משמע מאתנן זונה קבצת, קבצת מאתנן הזונה, ובאתנן זונה ישוב להינתן,
שנאמר יחזקאל מז לד ובתתך אתנן, ואתנן ל' א נתן לך, ונתתי
לך [שכמקום שיתנו לה אתנן, היא צריכה ליתן אתנן שיבוא אליה אנשים],

ופליגא דרבי פדת [תוס'], הני ארבע אמות דרב חסדא, דא"ר פדת לא
אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד, שנא' ויקרא
יה איש איש אל כל שאר בשרו, לא תקרבו לגלות ערוה,

עולא, כי הוה אתי מבי רב, הוה מנשק להו לאחתיה, אבי
ידייהו מורעומיהן, ואמרי לה אבי חדייהו חזי,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר ישעיה כד וחפרה הלבנה ובושה החמה,

אמר כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו שנאמר ישעיה נא ד וְנִמְקוּ כָּל-צָבָא הַשָּׁמַיִם,

אמר אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו, וגעה בכביה, עד שיצתה נשמתו # [from exhaustion and dehydration]

[גבורה מוגזמת, שכן גם להעבירות היתה לו גבורה בלתי רגילה], # [ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב שתשובה היא שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישיב לזה החטא לעולם, והוא בודאי ידע בנפשו, שהגם שבאותה הרגע התחיל בחרטה גמורה, מ"מ לחיות חיים יום יומים טבעו של אדם לחזור להרגלו, ולכן בכה עד שיצתה נשמתו],

יצתה בת קול ואמרה, ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא,

[תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב? ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין. תוס' כתובות קנ: ד"ה מזומן],

[והא הכא בעבירה הוה ומית?]

התם נמי כיון דאביק בה טובא, כמינות דמאי,

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת,

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת

א. קמיעה בר שלום, י:
ב. ר' אליעזר בן דורדיא, יו.
ג. ר' חנינא בן תרדיון, יח.

ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן רבי [מן השמים. רח], [שמתחלה היה נקרא רק אליעזר],

ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי פמוס לפתח עבודה זרה, כמו [תהלים כג] פלו עלי פיסס אפיתחא דעבודת כוכבים, וחד פצי אפיתחא דבי זונות,

אמר ליה חד לחבריה, ניוול אפיתחא דעבודת כוכבים,

דף י"ז ע"ב

[נראשית מצ] ממרגמינן זודין לאורחא, ומכרימין הן נידה לדרך ממס ולא מתה למקפתא היא,

מדקאמרה קלה שבקלות עשתה, מכלל דמינות [נמי] הויא בה [הרי שאין הפורש ממינות מת?]

ההוא, דלא הדרא בה שפיר [לא שבה כדבעי], ומש"ה לא מתה,

[איכא דאמרי] [ואיכא דמותבי הכי. ד"ם] ואיכא דמוטבי הכי, ממינות אין [רק ממינות כשפורש מת], מעבירה לא,

והא ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא [פ' ולשון זה אכן מתה האשה], וא"ל [ר"ח זודיו לה זודתא] ומתה [הרי שמתה ע"י עבירה?]

ומשנינן מדקאמרה קלה שבקלות, מכלל דמינות נמי הויא בה ומשום הכי ממה,

ומעבירה לא [אין הפורש ממנה מת], והתניא אמרו עליו על ר' אליעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם [שידע. יעב"ץ] שלא בא עליה, פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים, והיתה נוטלת כים [ארנק מלא. שט] דינרין בשכרה, נטל כים דינרין והלך, ועבר עליה שבעה נהרות [פ' כיון שהיתה בכרכי הים היה צריך לעבור כמה נהרות להגיע לשם],

בשעת הרגל דבר תשמיש, הרגל התחלה כמו [אבות פ"ג מ"ג] מרגלין את האדם לערוה, ממשיכין [והיינו התחלה] הפיחה רוח, אמרה # [ראה מה עשה לו דברי מוסר של זונה] כשם שהפיחה [אולי צ"ל "נפיחה"] זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא, אין מקבלין אותו בתשובה [לבדוק לראות אם יהא דבוק באהבתה. יעב"ץ?]

הלך וישב בין שני הרים [בן לשון זה סנהדרין יד, ולעיל ח:], וגבעות [רחוק משוב בני אדם, שלא יפריעו לו], אמר [והיה נושא ונותן בדעתו אם אתחנן לשמים שיבקשו עלי רחמים, הם צריכין שיבקשו אחרים רחמים עליהם וכו'. ר"ח, ובעי"ז בריטב"א] הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו [לא השיבו לו כך, אלא היה אומר בלבד שכן יכולו להשיב, א"נ שר של הרים היה מושב בן. תוס'] עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר ישעיה נד י פי הַהָרִים יְמוּשׁוּ, וְהַגְּבְעוֹת תִּמְוָטְיֶנָּה,

אמר שמים וארץ בקשו, עלי רחמים, אמרו עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר ישעיה נא ו כִּי-שָׁמַיִם פִּעֲשָׁן וְגַלְחוּ [ענין השחתה וכליון. מצ] וְהָאָרֶץ פִּגְגָּהּ תִּבְלֶה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמת, שכל העוסק בתורה בלבד, דומה כמי שאין לו אלוה,

ובגמילות חסדים לא עסק, והתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה, אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם, כר' חנינא בן תרדיון גנאי של נדקה הוה?

הימנוה הוא דהוה מדימון, מיעבד לא עבד,

והתניא, אמר לו, מעות של פורים שגנתי מזני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים ומן (צ"מ דף עח) אין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו נתחלפו לי במעות של צדקה וסבור הייתי שהן של נדקה וחלקתים לעניים שלא לסעודת פורים, ואני פרעתי משלי [אמת] של פורים, ל"א, מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של נדקה וסבור הייתי שהן של נדקה וחלקתים לעניים ולא חזרתי ליפרע מארנקי של נדקה?

מיעבד עבד, כדבעי ליה לא עבד,

[והא דא"ל ר' יוסי אהך עובדא אם כן מחלקך יהיה חלקי וכו'] עה"ב שאני כי שם מקבל אדם שבר מצותיו, אבל בעולם הזה כיון דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אינה מגנת על האדם, אא"כ מדקדק הרבה לעשות בתקנה, דאז אוכל פירותיהן בעוה"ז. תורת חיים],

אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא, אמרו 1. מ"ט תנית, 2. ומ"ט גנבת גנב ולקטים היית, אמר להו אי סייפא לא ספרא, ואי ספרא לא סייפא [שאי אפשר להיות לומר תורה, וגנב בבת אחת], ומדהא ליתא כסס שאין השני' צד, דהא אין שתייה צאדס אחד כך אין מצרית' צי והאומר לנס עלי שקן נמלא בדבריו הא נמי ליתא,

3. ומ"ט קרו לך רבי הרי עליה שלישית? רבן של תרסיים גרדייס אני,

אייתו ליה תרי קיבורי פקעיות לימשיל'ש, אמרו ליה הי דשתיא והי דערבא אחא של שמי ואחא של ערב [פ' רצו לנסותו אם הוא באמת הרבי של הגרדייס], איתרחיש ליה ניסא, אתיא זיבוריתא [צירעא beeh נקבה אותיבא על דשתיא, ואתאי זיבורא [צירעא זכר male bee] ויתיב על דערבא והצין שהוא נס הנעשה, שהשמי מקבל ערב, כנקבה המקבלת זכר, אמר להו, האי דשתיא והאי דערבא,

4. א"ל, ומ"ט לא אתית לבי אבידן צית שאוכלין ושומין לכבוד עבודת כוכבים, ומזבילים ויצול לעבודת כוכבים, ומפקחין על עסקיה, לידע מה היא צריכה, ומתנדבין, אמר להו זקן חייתי, ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם, [אמרו] ועד האידנא כמה סבי איתרמוס? אתרחיש ניסא והוא יומא אירמס חד סבא,

דנכים יצריה [פ'י שכבר] נשחט [ונעקק. רע"י] ילרא, אנשי כנסת הגדולה נקשו רחמים ונמסר צידם והרגוהו כדלמרי' צד' מימות צנסהדרין (דף סד), כלומר ניזיל צההוא שצילא ולא ניזיל אפיתחא דצי זונות, שלא ישלוח צנו יצר הרע,

א"ל אידך, ניזיל אפיתחא דבי זונות [מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול משום דכתיב אל תקרב אל פתח ביתה ומוקמי לעיל בעבודת כוכבים שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זונות. תוס' # וג"ל ברור שתוס' לא היה להם הגירסא ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא, אבל ראה מהר"ם], ונכפייה ליצרין, ונקבל אגרא,

כי ממו חתם, חזינהו [לזונות] איתכנעו מקמיייהו נכנסו [הזונות] מפניהם לקונתא, א"ל מנא לך הא דסמכת אנפשך למימי הכא, ולא מיסתפית מיצר הרע?

א"ל משלי ב יא [אז] מִזְמָה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ, תִּבְנוּנָה תִּנְצֹרָכָה,

א"ל רבנן לרבא מאי מזימה, אילימא תורה, דכתיב בה [בתורה, אבל אין הכוונה דכתיב על התורה] זימה [ויקרא יח יז], ומתרגמינן עצת חטאין הוא תרגום של זימה היא, ומטאין הוא מוספת, [ש. רע"י] והתרגום מפרש שפ"ה זו [פ'י זנות] רעה היא של חטא, אלמא דזימה היינו לשון ענה, [ועכשיו דזימה תרגומה עצה, הא דכתיב בתורה לשון "עצה" נפרשה זימה] ומורה נקראת ענה, וכתיב ישעיה כח הפליא עצה הגדיל תושיה ומשמע [הא דכתיב מזימה תשמור עליך] מורה תשמור עליך,

אי הכי זימה מבעי ליה?

ה"ק מדבר זימה מזימה מן הזנות תשמור עליך תורה דסיפיה דקרא מצוה [תנצרכה], (תנצרכה), מזימה תשמור עליך, מכל דבר רע והרהור חטא, ואזו הולכין הלך ודבר בדברי מורה,

ת"ר, כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא, ורבי חנינא בן תרדיון, א"ל ר' אלעזר בן פרטא, לרבי חנינא בן תרדיון, אשריך שנתפסת על דבר אחד, אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים חמש עלילות הן שאלין עלי,

א"ל רבי חנינא, אשריך שנתפסת על חמשה דברים, ואתה ניצול, אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול, שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד],

וכדרב הונא, דאמר רב הונא, כל העוסק בתורה בלבד, דומה כמי שאין לו אלוה להגן עליו, שנאמר דברי הימים ב טו וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת [וגו'] מאי ללא אלהי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

השערה (יבמות דף כא) [ונראה שלא היה כתוב בספרו "אלא מאי מעמא אינעש? הוגה בפרהסיא היה" ולכך הוצרך לתת טעם אחר], ואפילו להמלמד, יש לחוש לכבוד הרב, וקרא דלא תלמד לעשות, צמילי אחריתא מוקמה, כמו נטיעת קישואין דסנהדרין (דף סח), ודמות זרע לזנה דר"ג (ר"ה דף כד),

אלא מאי מעמא אינעש, משום הוגה את השם בפרהסיא [דהוי'],

ועל אשתו להריגה, דלא מיחה ביה,

מכאן אמרו, כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו,

ועל בתו לישב בקובה של זונות אהל זונות כדכתיב (במדבר כה) אל תקוץ, דאמר ר' יוחנן, פעם אחת היתה בתו [זו של ר' חנינא בר תרדיון] מהלכת לפני גדולי רומי, אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, מיד דקדקה בפסיעותיה לפסוע פסיעות נאות, וכתיב (מחלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה,

והיינו דאמר ר' שמעון בן לקיש, מאי דכתיב תהלים מט עו' ין עקבי יסופני, עונות שאדם דש בעקביו דקדוק פסיעות כי הכל, ל"א שאדם דוקסן צדגליו שאין משוין צעימו כלום, בעולם הזה, מסופין לו ליום הדין [סובבים אותו סביביו לענש עליהם, שכיון שהם עבירות קלות אינו מרגיש שעושה עבירה, וחוזר ועושה הרבה עבירות קטנות, הרבה פעמים],

בשעה שיצאו שלשתן, צדקו עליהם את הדין, הוא אמר דברים לב הצור תמים פעלו [וגו'], ואשתו אמרה דברים לב אל אמונה ואין עול, בתו אמרה ירמיה לב יי גדל העצה ורב העלילה אשר עיניך פקחו' ת על-פל-דרךי בני אדם לתת לאיש פדךיו וכפרי מעלליו אפילו דקדוק פסיעות וגו',

אמר רבי, [כמה] גדולים צדיקים הללו, שנודמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין, בשעת צדוק הדין,

תנו רבנן, כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו, אמר לו חנינא אחי (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה, שהחריבה את ביתו, ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו, ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת,

ואני שמעתי עליך, שאתה יושב ועוסק בתורה והם גזרו על כך

5. ומ"ט קא שבקת עבדך לחירות וכן גזרו על כך, לפי שהוא דת יהודית,

[נראה שגזרו על כך לפי שרצו למעט ולבטל את המצוה מישראל, ועבד היוצא לחירות מתחייב בכל המצוות. תורת חיים],

אמר להו לא היו דברים מעולם,

קם חד [מינייהו] לאסיהדי ביה, אתא אליהו אידמי ליה להסא גברא [שרצה להעיד] בחד מחשובי דמלכותא, א"ל [אליהו לעד זה] מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו, בהא נמי אתרחיש ליה ניסא, וההוא גברא בישותיה הוא דקא אחוי רשען מלאה ומודיע, שרשע אמה והוא ינצל ע"י נס, ולא אשגח ביה, קם למימר להו [ורצה להעיד את עדותו ששיחרר עבד],

[והפסיקו אותו ד] הוה כתיבא איגרתא, דהוה כתיב מחשיבי דמלכות [וגם אליהו היה נראה כאחד מחשיבי מלכות, כדאמר לעיל], לשדורי לבי קיסר על עסקין, ושדרוה הסא שעתא על ידיה דההוא גברא [אולי היה אליהו זה שסיבב שישלחו אותו], אתא אליהו פתקיה וחקו ארבע מאה פרסי [אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות. בפסחים צד. נמצא ד' מאות פרסה הוא מהלך ארבעים יום] למען לא ישוץ [עוד לצימן] כמו (ר"ה דף כה) שקל קלא פתק ביה, אזל ולא אתא,

אתיוהו לרבי חנינא בן תרדיון, אמרו ליה אמאי קא עסקת באורייתא, אמר להו כאשר צוני ה' אלהי # [ולמה לא כיהש לימר שאינו אמת, כמו שאמר ר' אלעזר בן פרמא?], מיד גזרו עליו לשריפה, ועל אשתו להריגה, ועל בתו לישב # [אולי אמר לשון "לישב" שלמעשה לא זינתה שם, כדלקמן] בקובה של זונות,

עליו לשריפה למה נענש כך, שהיה

דף י"ח ע"א

הוגה את השם באותיותיו דוקסו צאצאים ושמים אומיות, ועושה צו מה שהוא ספק [תוס'],

והיכי עביד הכי, והתנן [סנהדרין צ. ריש פרק חלק] אלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תורה מן השמים, ואין תחיית המתים מן התורה, אבא שאול אומר, אף ההוגה את השם באותיותיו?

להתלמד עבד, כדתניא דברים יח לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות ומיניו הקצ"ה מדקדק עם הנדיקים כמו

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך, אמר לו מן השמים ירחמו,

אמר לו אני אומר לך דברים של טעם שהמריצה את צימו והרגה את מסקדיו ועדיין קיימת, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש,

אמר לו [ר' חנינא בן תרדיון, לר' יוסי בן קיסמא], רבי, מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו כלום מעשה בא לידך ולאשמע איך היית נוהג, אמר לו מעות של פורים שהנחמם לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה, וחלקתים לעניים וסכור הייתי שארנקי של צדקה היא, ולא נפרעתי מארנקי של צדקה, אמר לו אם כן מחלקך יהי חלקי הוואל והיית וומתן בממונק, ומגורלך יהי גורלי,

אמרו, לא היו ימים מועטים, עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי [הגויים] לקברו, והספידוהו הספר גדול, ובחזרתו, מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון, שהיה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהלות ברבים, וס"ת מונח לו בחיקו [ראה לעיל ב. מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו],

הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות, והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר, ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה,

אמרה לו בתו, אבא אראך בכך כלומר זו היא שכרה של מורה, אמר לה, אילמלי אני נשרפתי לכדי, היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת, הוא יבקש עלבוני,

אמרו לו תלמידיו, רבי מה אתה רואה [שהיה נראה בעיניהם שהיה לו לראות שום דבר תימה, או מלאכים, או דבר אחר, א"נ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו. תוס'], אמר להן גליו' נשרפין [הקלף נשרף], ואותיות פורחות [האותיות של הס"ת אינן נשרפין אלא פורחות למרום],

[אמרו לו. ד"ס] אף אתה פתח פיד, ותכנס [בך] האש,

אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה, ואל יחבל הוא בעצמו [אור"ת דהיכא שיראם פן יעבירום עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו, כי ההיא דגישין [דף נו: גבי ידים שנשבו לקלון, (שהטילו) (שהפילו?) עצמם לים (וע"ע תוס' גישין דף נו: ד"ה קפצו). תוס'],

אמר לו קלצטו גי' ממנה עליו, רבי אם אני מרכה בשלהבת, ונוטל ספוגין של צמר מעל לכך, אתה מביאני לחיי העולם

הבא, אמר לו הן, השבע לי, נשבע לו,

מיד הרבה בשלהבת, ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה,

אף הוא קפץ ונפל לתוך האור, יצאה בת קול ואמרה, רבי חנינא בן תרדיון, וקלצטו גי'י, מזומנין הן לחיי העולם הבא [תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב? ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין. תוס' כתובות קנ: ד"ה מזומן],

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים,

בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת

א. קטיעה בר שלום, י:
ב. ר' אליעזר בן דורדיא, יו.
ג. ר' חנינא בן תרדיון, יח.

ברוריא דביתוהו דר' מאיר, [שהיתה] בריתה דר' חנינא בן תרדיון, הואי אמרה לו, זילא בי מלתא [אני מתביישת], דיתבא אחתאי בקובה של זונות,

שקל תרקבא דדיגרי תרי וקצ [שלושה קבין שהם] חלי סאה, דיגרי [היינו] זהובים ואזל, אמר אי לא איתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא, אי עבדה איסורא, לא איתעביד לה ניסא,

אזל נקט נפשיה המקין ענייני לצושו בחד פרשא כאלד מן הפרשים, אמר לה השמיעני לי [לעבירה], אמרה ליה דשתנא אנא דקן נשים לי,

אמר לה, מְתַרְחָנָא מְתַרְחָא כלומר למתין לך עד שיפסקו לך [דם נדות], ודוגמתו צ"ק צפרק מרובה (דף פ) מאן פרס נתרם שמואל, אמרה לו נפישין טובא (ואיכא טובא הכא) דשפירן מינאי [יש הרבה נשים שהן יפות ממני], אמר ש"מ לא עבדה איסורא, כל דאתי אמרה ליה הכי,

אזל [ר"מ] לגבי שומר דידה, א"ל הבה ניהלה, אמר ליה מיסתפינא ממלכותא,

אמר ליה, שקול תרקבא דדיגרא, פלגא פלח את השלטון ככל עמ שיעליל עליך פייסהו כממון, ופלגא להוי לך,

א"ל, וכי שלמו מאי איעביד [י"מ שהיה נותן להשלטון מס מן חזונות

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ישראל ליפשיץ זצ"ל, והפזיר זה ימים רבים, עד שנמלאת, וכשנודע לה חנקה עזמה, וערק רבי מאיר מחמת כסופא:

תנו רבנן, ההולך לאיצטדינין מקום שמנגחין את השור, ולכרקום מזור, ועושין שם [לאנשי הצבא החונים שם. שט] שחוק וליגנות, וראה שם את הנחשים מנחשים ומנשפים, ואת החברין לוחשי נחשים, בוקיין ומוקיין ומוליון ולוליון בלורין סלגורין כולן מיני ליגנס הן, הרי זה מושב לצים,

ועליהם הכתוב אומר, תהלים א אשרי האיש אשר לא הלך וגו', כי אם בתורת ה' חפצו, הא למדת מדמין ליה כי אם צמרת וגו', מכלל דאילו להכי, לאו צמרת ה' חפצו, שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה,

ורמינהי [הולכין] לאיצטדינין, מותר מפני שצווה ומציל אס רואה שגיחו שם יהודי, נזק ומתחנן להם ומלילו, ולכרקום מותר, מפני ישוב מדינה [שיציל את] ישראל הדמים צומתה העיר, שזה [ישראל ההולך לשם] מנקש בני [ישוצ] הכרקום, להצילם, ובלבד שלא יתחשב עמהם לחזק עובדי כוכבים, ולנשות עמהם מזור, ואם נתחשב עמהם, אסור,

קשיא איצטדינין איצטדינין, קשיא כרקום אכרקום, בשלמא כרקום אכרקום ל"ק, כאן במתחשב עמהן, כאן בשאין מתחשב עמהן, אלא איצטדינין איצטדינין קשיא?

תנאי היא, [דתניא] אין הולכין לאיצטדינין, מפני מושב לצים, ור' נתן מתיר מפני שני דברים, אחד מפני שצווה ומציל, ואחד מפני שמעיד עדות אשה להשיאה אס רואה חצירו ישראל נהרג שם, מעיד צאצאו ומשיא,

תנו רבנן, אין הולכין למרטיאות [פלטיין וכל דבריהן כשהן נאספין לשחוק וללצון. רש"י להלן] [theatres] ולקרסיאות [circus], מפני שמזבלין שם זיבול לעבודת כוכבים מסדירין זרכי עבודת כוכבים להמתנד לה, מזבלין לשון יזבלי אשי (בראשית ל) ענין חנייה של חיבור ואסיפה אמייסני"ר בלע"ז # [ולשון גופל על לשון זיבול על זבל של ע"ז], דברי ר' מאיר,

וחכמים אומרים, מקום שמזבלין אסור, מפני חשד עבודת כוכבים שלא יחשדוהו [במזקת זיבול לעבודת כוכבים], ומקום שאין מזבלין שם אסור, מפני מושב לצים,

מאי בינייהו לר"מ נמי כולהו אסרי, דהא לר' מאיר כולהו במזקת זיבול לעבודת כוכבים נינהו?

אמר ר' חנינא מסורה, נשא ונתן איכא בינייהו לר"מ נשא ונתן

למספר גולגולתם, ולכך היה שואל כי שלמי מה אעשה, כי איך אתן מס העולה למספרם # [אולי הפירוש שאם יקח אותה יהיה חסר לו הכנסה שהיא היתה מביאה], וכן יש לפרש בריש פירקא (לעיל דף ב:) שווקים להושיב בהם זונות וליטול מס מהם, אבל רש"י פירש שכל שעה שיעלילו עליו שיחשדם בממון זה. חוס' כשיכלו הדינין ממאי פלחנא, א"ל, אימא אלהא דמאיר ענני ומתצלת,

א"ל

דף י"ח ע"ב

ומי יימר דהכי איכא שאמת אתך, שאנלל צתפלה זו, [א"ל השתא חזית], הוו הנהו כלבי דהוו קא אכלי אינשי, שקל קלא פיסת רגזים שדא בהו, הוו קאתו למיכליה, אמר אלהא דמאיר ענני, שבקוה, [ואחר שראה שומר את הנס הזה] ויהבה ליה [את בתו של ר' חנינא],

לסוף אשתמע מילתא בי מלכא, אתויה לשומר אסקוה [העלוהו] לזקיפה למליה, זקיפה פורק"א שולגין זה # [?], אמר אלהא דמאיר ענני, אחתוה [הורידוהו, שלא יכלו לתלותו], אמרו ליה מאי הא' דלא מצינא [לממקפה] [לממקפה. רע"י, פי' שאין אנו יכולין לתלות אותך], אמר להו, הכי הוה מעשה [וסיפר לו כל המעשה, עד שסיפר גם על העצה לומר אלהא דמאיר ענני],

אתו [באו, פי' הלכו] חקקו לדמותיה דר' מאיר אפיתחא דרומי, אמרי כל דחזי לפרצופא דרין לייתיה [יביא אותו], יומא חדא חזיוהי [ראו את ר"מ], רהט [ו. ד"ס] אבתריה, רהט מקמייהו, על לבי זונות כדי שיאמרו לא הוה [שאין זה ר"מ], דליה לא הוה עייל [והא דלא אמר אלהא דמאיר ענני? ראה יעב"ץ שלא רצה לומר בן אלא בשעת הדחק],

איכא דאמרי, בשולי עובדי כוכבים חזא, ממשי בהא טבל אחת מאצטדיו, ומתק בהא ומנץ את מצבתה,

איכא דאמרי, אתא אליהו אדמי להו כזונה, כרכתיה מינקמו כאלו היה רגיל אצלה, אמרי [אלו שהיו רודפין להשיגו] חס ושלום, אי ר' מאיר הוה, לא הוה עביר הכי,

קם ערק אתא לבבל,

איכא דאמרי מהאי מעשה משום האי מעשה ערק,

ואיכא דאמרי ממועשה דברוריא שפעם אחת ליגלה על שאמרו חכמים (קדושין דף פ) גשים דעתן קלות הן (עלייהו) [עליהן], ואמר לה מיך קוסף להדות לדבריהם, וזוה [ר"מ] לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה [שהיה יודע שהוא יר"ש ולא יעשה עמה איסור אף כשתתרה, וכן הו', דח"ו שר"מ יכשילה. ר' יר

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר ר' אושעיא, כל המתייחר נופל בגיהנם [מדה במדה, שהגביה דעתו למעלה ענשו לירד למטה לבאר שחת. תורת חיים], שנאמר זר יהיר לץ שמו, עושה בעברת זדון, ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר יום עברה היום ההוא,

5. אמר רבי חנילאי בר חנילאי, כל המתלוצץ, גורם כלייה לעולם, שנאמר ישעיה כח כב וְעַתָּה אֲלִיתָתְלוּ צִצּוֹ פְּיֵיחֶזְקוּ מִן סְרִיקָם בִּי כָּלָה וְנַחֲרָצָה [ענין כריתת] שְׁמַעְתִּי [מאת הקב"ה שמועתי שיבא כליון וכריתתה על כל הארץ, לכן אל תתלוצצו],

אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] קשה היא, שתחילתה יסורין, וסופו כלייה,

דרש ר' שמעון בן פוי, אשרי האיש אשר לא הלך [בעצת רשעים, זה שלא הלך] לטרטאות פלטין וכל דצריהן כשהן נאספין לשמוק וללון, ולקרקסאות [circus] של עובדי כוכבים [theatres] [והאיסור הוא לצחוק ולשמוח עם גוים], וברוך חמאים לא עמד, זה שלא עמד בקנגיון צידת חיה על ידי כלבים, וכל מעשיהם לשם שמוק ושמחה, [רע"י] דוגמתו נשמעת מולין (דף ס) וכי משה קניג הוה, ובמושב לצים לא ישב, שלא ישב בתחבולות [בהתחכמות וליצנות. שט], [מתקבצין ויושבין ברחוב העיר ועומדין שנים שנים מהן, ועושין מלחמה לשחוק בתחבולות. ערוך,

שלא ישב בתחבולות עם יושבי קרנות שאין אומרים אלא דברי בטלה. ראב"ד],

שמוא יאמר אדם, הואיל ולא הלכתי לטרטאות ולקרקסאות, ולא עמדתי בקנגיון, אלך ואתגרה # [כי אי אפשר לישן כל כך אלא ע"י גירוי, ח"ל הבן יהודע פירוש אע"פ שאין באה לו שינה הוא יתגרה בה וביאנה אליו ע"י שישכב על ממתו ואין דובר עם שום אדם, ואז בעל כרחו תבא אליו השינה] בשינה # [פי' אלך לקצה האחרון, ואמנע מכל מיני שמחה, להיות עצב וישן כל הזמן],

ת"ל, ובתורתו יהגה יומם ולילה [ששמחת התורה הוא מצוה],

אמר רב שמואל בר נחמני, א"ר יונתן, אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה

דף י"ט ע"א

אברהם אבינו צימי דור הפלגה היה,

[ומפרש] בסוף ימי פלג נפלגה הארץ, כדמיא צקדר עולם, א"ר יוסי נביא גדול היה עבר, שקרא לבנו פלג,

[וא"ת בתחילת ימיו כו'] [שאל תאמר בתחלת ימיו ? הרי יקטן אחיו לעיר ממנו והוליד משפחות קודם שנתפלגו, שנאמר ויקטן ילד וגו' ואח"כ ויהי כל הארץ שפה אחת. ואם תאמר באמצעיתו? לא צא הכחוש לקמס אלא לפרש וללמד שנשנת מות

(לעצודת כוכבים) אסור, דהא מפני שמוצלין לעצודת כוכבים סתמא קאמר, וסבר דודאי מוצלין לעצודת כוכבים שם [וישראל ודאי לא יוכל, אלא כיון שהגוים מסדרין צרכי ע"ז חיישינן שיבא מעות ע"ז לידו של ישראל], ואיכא למיחש לדמי עצודת כוכבים בידו [של ישראל], [וקוין] [שקוין. ס"י] משראל זה, לנורך עצודת כוכבים,

ורבנן [דמפרשי] משום משד [ו. רש"ש] ללגות, ולמדי אחריני לא חיישי, נשא ונתן מומה, דלא חיישינן לדמי עצודת כוכבים [ביר ישראל],

דרש ר' שמעון בן פוי, מאי דכתיב, אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, וברוך חמאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב, וכי מאחר שלא הלך היכן עמד, ומאחר שלא עמד היכן ישב, ומאחר שלא ישב היכן לץ,

[אלא] לומר לך, שאם הלך, סופו לעמוד הלך משמע צהעברה צעלמא, סופו לעמוד ולהתעבד ציהס מעט, וה"ק אשרי שלא הלך, ומתוך שלא הלך לא עמד, ומתוך שלא עמד לא ישב, הא אם הלך סופו לעמוד כו', ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללון, ואם לץ עליו הכתוב אומר מושי ט יב אִם-חֲכָמָה חֲכָמָה לָךְ [החכמה תהיה לך לתועלת. מר], וְלִצְתָּ לְבִדְךָ תִּשָּׂא [ואם תתלוצץ, באנשים אתה לברך תשא עונש. מר],

[הגמ' מדברת כאן על שני עניני ליצנות, א. ליצנות כפריקת עול ולצחוק על כל דברים רציניים, ב. וליצנות או אפילו שמחה עם הגוים, ויש גם שאסור משום שעוסק בדברי בטלה],

1. א"ר (אליעזר) [אלעזר] כל המתלוצץ, יסורין באין עליו, שנאמר ישעיה כח כב וְעַתָּה אֲלִיתָתְלוּ צִצּוֹ פְּיֵיחֶזְקוּ מִן סְרִיקָם יסוריים [היסורין המוכנים לכם],

2. אמר להו רבא לרבנן, במטותא בעינא מינייכו, דלא תתלו צצו פְּיֵיחֶזְקוּ מִן סְרִיקָם פִּי-כָּלָה, וְנַחֲרָצָה שְׁמַעְתִּי [מאת הקב"ה שמועתי שיבא כליון וכריתתה על כל הארץ, לכן אל תתלוצצו], דלא ליתו עלייכו יסורין,

3. אמר רב קטינא, כל המתלוצץ, מזונותיו מתמעטין, שנאמר הושע ז מוֹשֶׁךְ הַקֶּצֶה יָדוֹ לִזְנוֹן חַם הַכֵּל, מוֹשֶׁכָה מִן הַלִּזְנוֹנִים אֶת לִזְנוֹנִים,

4. אמר רבי שמעון בן לקיש, כל המתלוצץ נופל בגיהנם, שנאמר מושי ט יב וְזִרְיָהוּ לִץ שְׁמוֹ, עוֹשֶׂה בְּעִבְרַת זָדוֹן, ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר צפניה א יום עברה היום ההוא ביום הדין משתעי קרא שידונין עוזדי כוכבים לגיהנם,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

פלג נתפלגו. רע"ן ופלג ראה את אברהם כמה שנים, דהא לק"ז"א [לקפ"א. רע"ן]
דפלג נולד אברהם, ומיה פלג אחר כך כמה שנים,

שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה, שרשעים היו [הבה נבנה
לנו עיר ונעשה לנו שם, ורשעים הם אותיות עיר שם. הרי"ף], שנאמר
בראשית יא הבה נבנה לנו עיר,

ובדרך חמאים לא עמד, שלא עמד בעמידת סדום,
שחמאים היו, שנאמר בראשית יג ואנשי סדום רעים וחמאים
לה' מאד,

ובמושב לצים לא ישב, שלא ישב במושב אנשי פלשתים
כשגר ציניהם, דכתיב ויגר אברהם בצלץ פלשתים, מפני שלצנים היו,
שנאמר שופטים טז כה ויהי פי פטו' ב' לפם ויאמרו קראו
לשמשו' ו' וישחק' לנו ויקראו לשמשו' ו' מבית האסורים ויחזק לפניהם
ויעמידו או' תו' בין העמודים,

תהלים קיב אשרי איש ירא [את] ה', אשרי "איש" ולא אשרי
אשה [תוס']?

א"ר עמרם אמר רב, אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש
כשהוא בחור בכתו, כלומר ממנה להכיר צורא, קודם ימי הזקנה,

ר' יהושע בן לוי אמר, אשרי מי שמתגבר על יצרו (כאיש)
[כשהוא איש. ד"ם] גבור,

במצותיו חפץ מאד, אר"א במצותיו, ולא בשכר מצותיו
שעובד את יוצרו מאהבת שמו, ומאהבת מלות פיו, ולא לשם קיבול שכר, ודייני
דתנן הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב
על מנת לקבל פרס [תוס'], אלא היו כעבדים המשמשין את
הרב, שלא על מנת לקבל פרס יהי לנך עמו, לומר אפילו אין סופי
לקבל שכר, אזהב אני את צוראי וספך במצותיו,

כי אם בתורת ה' חפצו, אמר רבי אין אדם לומד תורה,
אלא ממקום שלבו חפץ לא ישנה לו רבו, אלא מסכת שהוא מנקה הימנו,
שאם ישנה לו מסכת אחרת, אין מתקיימת לפי שלבו (על) [אחר. רע"ן] תאומי,
שנאמר תהלים א כי אם בתורת ה' חפצו צאמו שאדם חפץ מדלא
כתיב חפץ,

לוי ור"ש ברבי, יתבי קמיה דרבי, וקא פסקי סידרא פרשיות של
מקרא, סליק ספרא סיימו את אחד מן הספרים, לוי אמר לייתו [לן]
משלי, ר"ש ברבי אמר לייתו [לן] תילים ספר תהלים, כפייה
ללוי ואייתו תילים,

כי ממו הכא [לפסוק שאנו דורשין כאן], כי אם בתורת ה' חפצו,
פריש רבי ואמר, אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו
חפץ, אמר לוי, רבי ! [הלא כפית אותי ללמוד במקום שאינו חפץ, שהרי
הייתי רוצה ללמוד משלי, וא"כ] נתת לנו [נתת לי, ואמר בלשון רבים בדרך
כבוד] רשות לעמוד,

אמר ר' אבדימי בר חמא, כל העוסק בתורה, הקב"ה עושה
לו חפציו, שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו הכי קאמר קרא כי אם
בתורת, ה' עושה חפצו,

1. אמר רבא, לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ,
שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו,

2. ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף
נקראת על שמו של [אומן] תלמיד שטרם זה, כדכתיב וצתורמו דמשמע של
כל דאס, שנאמר בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה,
[אני רגיל לומר בדרשת בר מצוה, כי אם בתורת ה', אם אדם לומד מפני
שצריך ללמוד, אבל הוא אינו מרגיש שיש לו קנין בתורה, או "חפצו" הוא רוצה
מאד, אבל יש לו כל מיני מניעות, אבל ברגע שאדם מרגיש שמה שלומד הוא
"תורתו" אז יהגה יומם ולילה],

3. ואמר רבא, לעולם ילמד אדם תורה מרצו [מורה. רע"ן], עד
שתהא גירסת התלמוד ופירושו, שגורה לו בפיו, ואח"כ יהגה יעין בתלמודו,
לדמות מילתא למילתא, להקשות ולתרוץ,
וצראשונה לא יעשה כן, שמה יצטל, והרב לא ימלא לו כל שעה,
ועוד לאחר ששנה הרבה, הוא ממשיך בתלמודו, ומתוך לעזמו דבר הקשה,
וה"נ אמרין צהרואה [צרכות דף סג] הסכת, הס ואח"כ כתת ומיימין להא דרצא
הס [וכן בסנהדרין מב.],

שנאמר בתורת ה', והדר ובתורתו יהגה,

4. ואמר רבא, לעולם ליגרים איניש, ואע"ג דמשכח, ואע"ג
דלא ידע מאי קאמר שאין רבו יודע לפרש לו כלום [פ' אע"פ שקשה לו
ממקום אחר [ילמוד מרב זה], אבל כאן [במקום שלומד ודאי] צריך לידע פשט
הבורר. ע"י יוסף בשם הגר"א],

שנאמר תהלים קיט גרסה לשון גרש וכרמל [ויקרא ז] שלא היה טוען הדק,
אלא כריחים של גרוסות, הממלקין מיטה לשנים, או לארבע [לגורן] מאלל נפשי
לתאבה מרוב תאוות לתורה, הייתי [שוצר] [גורסה. רע"ן] לפי היכולת, אע"פ
שאני טועה הדק, ליכנס בעומקה, גרסה כתיב, ולא כתיב טחנה,

5. רבא רמי כתיב משלי ט ג שְׁלֵחָה נְעֻרְתִּיהָ תִּקְרָא עַל־גַּפִּי מְרִיבָה קֶרֶת
בתורה משמע, שלחה נערותיה תקרא, תלמידים העוסקין בה, על גפי, משמע כ.

אבני חן על מסכת עבודה זרה

רע"ז על כנפים, מושב שאינו קבוע,

ומחזר עליו פעמים הרבה, עד ששגור צפיו, ואח"כ חוזר ולומד [פ' בעין], תלמודו מתקיים, וקרא אתמוהי מתמה, וכי לא יחרוך מי שלמדו [רע"ז] רמיה,

כי אתא רב דימי, אמר משל לאדם שצד צפרין, אם משבר כנפיה של ראשונה שלא תזרז מולם מתקיימות בידו, ואם לאו אין מתקיימות בידו,

[דרך הציד לחרוך ראשי כנפי העופות לבל יעופו ממנו, אבל הרמאי לא יחרם על כי כמה נראים יפים ונוח לרמות הלוקחין ובעבור זה יאבדם לגמרי, וכן מי שאינו נותן צדקה שרוצה להעשיר ומאבד רכושו],
[פ' אם אינו משבר כנפי היונה שכבר אינה יכולה לפרוח אם מתעסק לצוד אחרת זו פורחת. רח],

תהלים א והיה כעץ שתול (נעקר) [משמע עקור. רע"ז] מכאן וסור ושמל במקום אחר על פלגי מים, אמרי דבי ר' ינאי, כעץ שתול ולא כעץ נטוע מעיקרו, ולא זו משם לעולם, כלומר כעץ שחל יעשה תלמיד [אח] עצמו, לילך וללמוד מכל האדם, ולא כעץ נטוע להשקע לפני רב אחד, כל הלומד תורה מרב אחד, אינו רואה סימן ברכה לעולם,

אמר להו רב חסדא לרבנן, בעינא דאימא לכו מלתא, ומסתפינא דשבקיתו לי ואוליתו, כל הלומד תורה מרב אחד, אינו רואה סימן ברכה לעולם, שבקוהו ואזול קמיה דרבא, אמר להו הני מילי סברא [שסברה לא סגי ללמוד מרב אחד. תורת חיים שלמד ושגרה צפיו גירסת התלמוד] שסברה לא סגי ללמוד מרב אחד. תורת חיים עיי"ש] אבל גמרא, מרב אחד עדיף, כי היכי

דף י"ט ע"ב

דלא ליפלוג לישני שלא יתחלקו הלשונות, דהאי גריס שמעתא דהאי לישנא, והאי גריס לה דלישנא אחרת, וחדא מילתא היא, ומיהו תלמוד דגריס מתרויהו [לישני], משמע דגירסיה משום דמצלצל לישני,

על פלגי מים, א"ר תנחום בר חנילאי, לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד, מי ידע איניש כמה חיי? כי קאמרינן ביומי' ד' ימים מקרא וד' ימים משנה וכו' וכן כל שצוה ושצוה,

[פ"ה ב' ימים מקרא ב' ימים משנה וב' ימים תלמוד, ולשון ליומי דחקו' לפרש כן, מיהו אבתי איכא לאקשוויי מי ידע כמה חו, לכך נראה ליומי בכל יום, ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת איהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל,
ונראה לר"ת דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי דיינו כי הוא כלול במקרא במשנה ובתלמוד דאמרינן בסנהדרין (דף כד.) בכל כלולה במקרא כלולה בשמנה כלולה בתלמוד. תוס']

תהלים א אשר פריי יתן בעתו, אמר רבא, אם פריי יתן בעתו

וכתיב קרא אחריתא, משלי ט יד וְשָׁבָה לִפְתָּח בֵּיתָהּ עַל־פֶּסֶא מקום כבוד קבוע, כמו רק הכסא הגדול ממך (בראשית מא) מְרִבִּי קָרָה, בתחלה על גפי, ולבסוף על כסא [בשנתיישוב עליה עומד על דרכיה וכל דקדוקיה. רבב"ד], ל"א בתחילה על גפי, יחידי בלא תלמידים, כמו אם בגפו יצא,

כתיב משלי ח ב בְּרֵאשִׁי־מְרִמִּים עֲלִידָךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּחָה, מסתלק נמצאות [פ' בעליית גג, אבל הלשון קשה קצת וראה בן יהודע] וכתיב [מיד באותו פסוק] עֲלִידָךְ, בתחלה בראש מרומים [פ' תורה נדמית לאדם במרום. רבב"ד, פ' כאילו זה דבר גבוה שלא ישיגה לעולם], ולבסוף עלי דרך מורה הוראה לעין כל,
[בתחלה כשאדם לומד אין לו הנאה כל כך, ורק עושה נחת רוח להקב"ה, אבל לאחר שמתחיל להרגיש מתירות התורה, וגם מגיע להוראה, יש לו הנאה גם כאן בעוה"ז. ע"פ בן יהודע].

עולא רמי, כתיב משלי ה טו שְׁתַּחֲמִימִם מִבּוֹ רֶךְ וְנִזְלִים מִתּוֹ רֶךְ בְּאֶרֶץ, וכתיב וְנִזְלִים מִתּוֹ רֶךְ בְּאֶרֶץ, בתחלה שְׁתַּחֲמִימִם מִבּוֹ רֶךְ מים מכונסין וסופן כלים, ולבסוף וְנִזְלִים מִתּוֹ רֶךְ בְּאֶרֶץ מים חיים ואין פוסקין,
[בתחלה שתה מים מבורך, למוד תורה מרב שבעירך, ואח"כ תפור רגלך הנה והנה ללמוד מאחרים. רבב"ד].

אמר רבא, אמר רב סחורה [תוס'], אמר רב הונא, מאי דכתיב משלי יג א הו' ז' מְהֵבֵל יִמְעָט, וְקִבֵּץ עֲלִיד יִרְבֶּה [רכוש הבא ע"י חכם וגול לא יתקיים, אם עושה אדם תורתו חבילות [דגריס] [הגורס. רע"ז] הרבה [יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח] חבילות מתמעט, ואם קובץ על יד [מעט] ירבה,

אמר רבא, ידעי רבנן להא מילתא, ועברי עלה, אמר רב נחמן בר יצחק, אנא עבדתה [ללמוד לאט לאט]. [תוס'] וקיים בידו,

אמר רב שיובי, משמיה דר"א בן עזריה, מאי דכתיב משלי יב כו ל' אִי־יִחָרֵךְ רִמְיָהּ צִידוֹ טַעֲמִין יִמִּיה וְאִרִּיךְ יָמִים [כלומר מי ששונה והולך, שאינו חוזר עליה ולבו ריקם. רבב"ד], צייד הרמאי שמרמה אנשים, להראות כמה אני חכם, להעמיד גירסות הרבה, והוא משכח ומקצר ימיו, דכתיב (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימך,

ורב ששת אמר [ראה רבב"ד], צייד הרמאי הוא יחרוך [בתמיה, ומפרש רמיה צידו שקובץ על יד, והיינו שצד ומאסף לימוד על יד בחכמה, ואיש כזה וכי לא יהיה לו מה לאכול דהיינו תורה],
גלשון (שבת דף כ) אחרוכי אחריתך [פ' בשר צלוי], כלומר יש לו עופות לתרוך ולאכול [פ' יש לו מה לאכול], [כל]. [כך. רע"ז] מי שלומד וגורם מעט מעט,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שיקצק עמים לתורה [תוס'] ועלהו לא יבול, ואם לאו על הלומד ועל המלמד שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון # [תיבואה לפ"ז שקרוא למו שאינו קובע עתים לתורה שם רשע, שאסור ללמדו] עליהם הכתוב אומר, לא כן הרשעים כי אם וגו' [הרשעים] מרי משמע לומד ומלמד, ל"א פריז יתן צעתו, שלומד ועושה פרי, כלומר מקיים מה שכתוב בתורה, וזה עיקר,

מכרזו רבי אלכסנדר, מאן בעי חי, מאן בעי חי, כנוף ואתו כולי' עלמא לגביה, אמרי ליה הב לן חי, אמר להו [כתיב ב] תהלים לד מי האיש החפץ חיים וגו', נצור לשונך מרע וגו' (סור מרע ועשה טוב וגו'),

שמוא יאמר אדם, נצרתו לשוני מרע, ושפתי מדבר מרמה, [אלך] ואתגרה בשינה [וכן הוא לעיל יח:], ת"ל סור מרע ועשה טוב, אין טוב אלא תורה, שנאמר משלי ד כי לקח טוב נתתי לכם, תורתו אל תעזבו:

אמר רבי אבא, אמר רב הונא, אמר רב, מאי דכתיב משלי ט כי רבים חללים הפילה לשון נפל של מלא ימיו, כלומר תלמיד שלא מלא ימיו רבים חללים, זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה,

[שנינו במשנתנו] הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודת כוכבים: א"ר אלעזר אמר רבי יוחנן, אם בנה שְׁכָרוֹ מותר, פשיטא דשכרו מותר, דהא כיפה זו לאו עבודת כוכבים היא, אלא משמש לעבודת כוכבים משמשי עבודת כוכבים הן, ומשמשי עבודת כוכבים בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא דפליגי בעבודת כוכבים עזמה, מאימתי נאסרת במשמש, מודו ד אינן אסורין עד שיעבדו עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים, דפרק רבי ישמעאל (לקמן דף נא) דבריימא בגמרא?

ועצומים המתעצמים, והמתרששים, ומתאפקים מלהורות, הורגין את דוכן, ועומים לשון ועוֹס עיניו (ישעיהו לג) כל הרוגיה, זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה,

ועד כמה היו ראו להוראה [באזה גיל הוא ראוי כבר להוראה]? עד מ' שנין משולג, והא רבא אורי וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דרש"ש השנה (דף יח) התם בשוין בשאין בעירו גדול ממנו [אלא הם שוין עמו],

אמר רבי ירמיה, לא נצרכה הא דר"א אלא לעבודת כוכבים עצמה שאם עשה ישראל לעובד כוכבים, עבודת כוכבים נשכר, שכרו מותר,

הניחא למ"ד פלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע היא עבודת כוכבים של ישראל שעשה ישראל לזכרו, # (למוכרה לעובד כוכבים) אסורה מיד, ושל עובד כוכבים # [למוכרה לעובד כוכבים], עד שתעבד וזו עדיין לא נעבדה, שפיר מש"ה שכרו מותר, שזו לזכר עובד כוכבים נעשית,

ועלהו לא יבול, אמר רב אחא בר אדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא, אמר רב, שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד כדי להמלמד לדבר בשלום, שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא, שנאמר תהלים א ועלהו היו דבר קל שצליק, וכתיב לא יבול כלומר לא יג' לאיצד,

אלא למ"ד של עובד כוכבים אסורה מיד, מאי איכא למימר?

וכל אשר יעשה יצליח, א"ר יהושע בן לוי, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו,

אלא אמר רבה בר עולא, לא נצרכה אלא במכוש אחרון, עבודת כוכבים מאן קא גרים לה להקראות עבודת כוכבים גמור מלאכה, ואימת הויא גמור מלאכה, במכוש אחרון מכת קורנס האחרון, מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה הלכך שרי, דשכירות שאר מכשיות לא מיתסר, דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא,

כתוב בתורה, דכתיב דברים כח ושמרתם את דברי הברית הזאת, ועשיתם אותם, למען תשכילו [בדיל דתצלחון. תרגום אונקלוס] את כל אשר תעשון,

אלמא קסבר וקסבר ר"א ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אומן המקבל עליו לעשות בשכר לא אמרינן בגמרא המלאכה הוא קונה כל השכירות, אלא כל פורתא ופורתא דעבד, קמא קמא קני אגרא, דפלוגתא היא בקדושין (דף מח) עשה לי שירין זמנים וטובות ואקדש כו':

שנוי בנביאים, דכתיב יהושע א לא ימוש ספר התורה [הזה] מפיד, והגית בו יומם ולילה, למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכך, ואז תשכיל,

משולש בכתובים דכתיב תהלים א כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריז יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דאי לדברים ככתבן אתא דלעודד כוכבים אסור למתנה הכי איצני ליה למכתב
מתנה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי דלא מצי לאוקומי קרייה דמתנה
אנכרי,

נמצא אתה אומר, אחד גר ואחד עובד כוכבים, בין בנתינה
בין במכירה, דברי ר' מאיר,

רבי יהודה אומר, דברים ככתבן, לגר בנתינה, ולעובד
כוכבים במכירה,

ופרכין ור' יהודה הא ודאי שפיר קאמר ר"מ דצין מכירה צין נתינה איכא
למשידיהו לעודד כוכבים ואגר?

ור' יהודה אמר לך, אי סלקא דעתך כדקאמר ר"מ, לכתוב
רחמנא תתננה ואכלה ומכור, או חלוק הוא למה ליה? שמע
מינה לדברים ככתבן הוא דאתא,

ור"מ, ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים אס
יש גר בשעריך, לא ימכרנה לעודד כוכבים, ולהכי אתא או למשמע הכי לגר אשר
בשעריך מתננה, והוא עיקר מנא, או אם אין גר מוכרם לעודד כוכבים,

ור' יהודה, כיון דגר אתה מצווה להחיותו, (ובנעני) [ועובד
כוכבים] אי אתה מצווה להחיותו, להקדים לא צריך קרא:

[וממשיך לפרש הברייתא] ד"א, לא תחנם לא תתן להם חן: מסייע
ליה לרב, דאמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת
כוכבים זו [ה"ה באיש, אלא בהוה דיבר, דבנקבה שכיח טפי. יעב"ץ],

מיתבי, מעשה ברשב"ג שהיה על גבי מעלה בחר הבית,
וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר, אמר תהלים קד מה
רבו מעשיך ה',

ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע, רק שחק ובכה,
רק שהיתה באה מטיפה סרוחה [פ' והרוק דומה לאותה טיפה
סרוחה. תורת חיים עיי"ש], שחק דעתידה דמגיירא ונסיב לה, בכה
"דהאי שופרא" בלי [עתידה לבלות ב] עפרא,

ורב, אודויי הוא דקא מודה [פ' שיש חילוק אך הוא מדרגש את דבריו,
אי משבח את יפיה או משבח את ה'], דאמר מר הרוואה בריות
טובות אומר ברוך שככה ברא בעולמו,

ולאסתכלי מי שרי, מיתבי דברים כג ונשמרת מכל דבר רע,
שלא יסתכל אדם באשה נאה, ואפילו פנויה, באשת איש
ואפי' מבערת [אבל בפניו מבערת מותר. ס"י],

מהני: ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים, קטלאות
[necklace] ונזמים ומבעות, רבי אליעזר אומר (בשכר)
[שכרה] מותר,

אין מוכרין להם במחובר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקצין,
ר' יהודה אומר, מוכר הוא על מנת לקוץ:

נב: מנהני מילי? אמר רבי יוסי בר חנינא

דף כ' ע"א

דאמר קרא דברים ז לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע,

האי לא תחנם מיבעי ליה, דהכי קאמר רחמנא, לא תתן
להם חן שלא יאמר כמה עודד כוכבים זה נאה?

א"כ [אם כוונת הפסוק לומר לא תתן להם חן] לימא קרא לא תחנם
בקריאתו מלא, דמשמע לשון חנינה, והוא חן, מאי לא תחנם חסר, קרי ציה
לא תחנם לשון חניית קרקע, שמע מינה תרתי,

ואכתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא, לא תתן להם מתנת
של חנם?

אם כן לימא קרא לא תחנם, מאי לא תחנם, שמע מינה
בולהו,

תניא נמי הכי דכולהו ילפי מהאי קרא,

לא תתן להם חנייה, מדלא תניז תחנם קרי ציה תחנם,

לא תתן להם חן, קרי ציה לא תחנם לשון חנינה, והיינו חן,

מתנת חנם, קרי ציה לא תחנם לשון חנם,

לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, דבר אחר [פ' אין
הפירוש שאין דורשין הררשה הראשונה אלא דרשה זו, אלא עוד דורשין מן
הפסוק] לא תחנם לא תתן להם חן, דבר אחר לא תחנם לא
תתן להם מתנת חנם,

ומתנת חנם גופה תנאי היא, דתניא דברים יד לא תאכלו כל
גבילה לגר אשר בשעריך גר תושב שקבל עליו שבע מלות שנלטו בני נח
ונצילה מותרת לו ואמה מצווה להחיותו דכתיב גר תושב (ויקרא כה) וחי עמך
תתננה ואכלה, או מכור לנכרי, אין לי אלא לגר בנתינה
ולעובד כוכבים במכירה אכל חנם אסור ליתן לו שום מתנה,

לגר במכירה מגין, תלמוד לומר תתננה או מכור וקאי אגר
דלעיל מיניה לגר מתננה ואכלה או מכור, לעובד כוכבים בנתינה מגין,
תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי ודרוש לתרייהו אנכרי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דף כ' ע"ב

אמר מר, ממנה מת, נימא פליגא דאבוה דשמואל, דאמר אבוה דשמואל, אמר לי מלאך המות, אי לא דחיישנא ליקרא דברייתא, הוה פרענא בית השחיטה (לראות) [ליראות. רע"י] מנחוך כבהמה אלמא מחסך ממש הוא?

דלמא ההיא טיפה, מחתכה להו לסימנין,

ממנה מסריה, מסייע ליה לרבי חנינא בר כהנא, דא"ר חנינא בר כהנא, אמרי בי רב, הרוצה שלא יסריה מתו, יהפכנו על פניו [פי' עד שלא ימות כשהוא גוסס, מיהו לא שרי למעבד הכי. יעב"ץ]:

ת"ר, דברים בו ונשמרת מכל דבר רע וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, (וקא) [דקא. ר"ן] מזהר ליה להשמר, שלא יבא לידי קר, שלא ירהרר אדם ביום, ויבוא לידי טומאה בלילה,

מכאן א"ר פנחס בן יאיר, תורה על ידי שוסק צה, ועוד שרואה ומצין אזרחות שנה ונשמר מביאה לידי זדירות כשהעצירה צא לידו, זהיר להשמר שלא יכשל, והכי אמרינן בכל הכשר בשמיטת חולין (חולין דף קז), מאי לאו דזהיר ולא נגע, לא דזריז [ו. רע"י] קדים ומשי ידיה מעיקרא,

זדירות מביאה לידי זריזות [זריז] ונשמר קודם לכן, שלא תבא עבירה לידו, כי הכא דאילו מהרהר, לבא לידי טומאה,

זריזות מביאה לידי נקיות נקי צאין חטא,

נקיות מביאה לידי פרישות אף מדבר המותר, פורש להחמיר על עצמו,

פרישות מביאה לידי טהרה צח מלונן ועדיף מנקי,

טהרה מביאה לידי (חסידות חסידות) [קדושה],

[קדושה] מביאה לידי ענוה,

ענוה מביאה לידי יראת חטא,

יראת חטא מביאה לידי (קדושה קדושה) [חסידות],

[חסידות] מביאה לידי רוח הקודש להשרות עליו שכינה,

רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים,

וחסידות גדולה מכולן, שנאמר תהלים פט אז דברת בחזון

ולא בבגדי צבע [של] אשה שזכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמיפין אותה ומהרהר אחריה, ולא בחמור, ולא בחמורה, ולא בחזיר, ולא בחזירה, ולא בעופות, בזמן שנוקקין זה לזה, ואפילו מלא עינים כמלאך המות [אף שהוא דבר שאי אפשר, אתי לאשמעינן אפילו היכא שהוא תוך נשים הרבה, שאי אפשר שלא יביט באחת מהן, כמו מי שמלא עינים שהוצרך להביט, אפי' הכי יעצים עיניו מאד שלא יביט בהם. עיון יעקב],

אמרו עליו על מלאך המות, שכולו מלא עינים [אף שהוא רוחני. ראה ענף יוסף], בשעת פטירתו של חולה, עומד מעל מראשותיו, וחרבו שלופה בידו, וטיפה של מרה [ארס] תלויה בו, כיון שחולה רואה אותו מזדעזע, ופותח פיו וזורקה לתוך פיו, ממנה מת, ממנה מסריה, ממנה פניו מוריקות?

קרן זוית הואי כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממזוי למזוי, ופוגעין זה את זה בקרן זוית, דאילו רואה אותה מרחוק צאה כנגדו, שיעצם עיניו:

[שנינו במשנתנו] ולא בבגדי צבע [של] אשה: א"ר יהודה אמר שמואל, אפילו שטוחין על גבי כותל,

א"ר פפא ובמכיר בעליהן האשה הרגילה ללוצשן,

אמר רבא, דיקא נמי דקתני ולא בבגדי צבע אשה משמע שמכירה, ולא קתני ולא בבגדי צבעונין אינון של נשים, ומדקתני בגדי צבע אשה משמע שמכירה, שמוע מינה,

אמר רב חסדא הני מילי בעתיקי שלגשתן וכבר ראה אותה מלובשת בהן, וכשמחור ורואה אותן מזכר ציפיה, ודוקא בגדי צבעונין, לפי שהאשה נאה בהן, ולא שכיח, אבל שאר בגדים דשכיחי ואינון לנוי לא מסיק אדעתיה להרהר אבל בחדתי שלא לבשתן מעולם לית לן בה,

דאי לא תימא הכי, אגן מנא [ליתן בגדים] לאשפורי כוצם המתקן בגדים חדשים היכי יהבינן, הא קא מסתכל,

ולטעמך, הא דאמר רב יהודה, מין במינו צהרצת צהמה מותר לאדם להכניס צדיים אצל הוכר להכניס כמכחול בשפופרת מכחול הוא קיסם, שמכניסין בשפופרת, [והוא ?] קנה (שהמכחול) [שהמכחול. רש"י] בתוכה, והקיסם קרוי מכחול על שם שמתלין בו, הא קא מסתכל ותניא לעיל לא בחמור ולא בחמורה, אלא בעבדיתה טריד לבו על מלאכתו ושוכח בהרהור, ה"נ בעבדיתה טריד,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לחסידיך ולא נאמר ליראך ולענוך,

מהני: אין משכירין להם בתים לעוֹבְד כוכבים בארץ ישראל

גזירה משום מכירה דאיסור דאורייתא היא, שנותן להם חנייה בקרקע, ואין צריך לומר שדות דאיכא תרמי לאיסורא [שנותן לגוי חניית קרקע, ומפקע לה במעשר] כדמפרש בגמרא,

ובסוריא ארס זונה, וסמוכה לארץ ישראל, וכינשה דוד, וסיכרה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור, ובלא ששים ריבוא וקרי ליה כיבוש יחיד,

דף כ"א ע"א

משכירין להם בתים ולא גזרינן אטו מכירה דאי נמי אמי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא דכי כתיב לא תתן להם חן וחנייה זא"י כתיב דחשיבא חנייה ומיהו מכירה לסתמילא לא דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל אבל לא שדות דאיכא תרמי לאיסורא,

ובחור"ל דמרחק וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא"י מוכרין להם בתים, ומשכירין שדות אצל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרמי גזרינן דברי רבי מאיר,

רבי יוסי אומר טעמא דרבי יוסי מפרש בגמ', בארץ ישראל משכירין להם בתים, אבל לא שדות, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו,

אף במקום שאמרו להשכיר בתים, לא לבית דירה אמרו אלא לאשמועינן דכו' וזיני וזינינא, מפני שהוא מכנים לתוכו עבודת כוכבים, שנאמר דברים ו לא תביא תועבה אל ביתך,

ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ, מפני שהוא נקרא על שמו והרואה שמחממין בשבת, אומר שהכללים של ישראל הן:

נב: מאי אין צריך לומר שדות, אילימא משום דאית בה תרמי, חדא חניית קרקע, וחדא דקא מפקע לה ממעשר, אי הכי בתים נמי איכא תרמי, חדא חניית קרקע, וחדא דקא מפקע לה ממוזוה?

אמר רב משרשיא, מוזוה חובת הדר הוא ולא חובת הבית, הלכך ליכא אפקעתא, דכתיב ביתך דרך ביאתך, אלמא למי שנכנס ויוצא למוכה אחר רחמנא:

[שנינו במשנתנו] בסוריא משכירין בתים כו': מאי שנא מכירה דלא, משום מכירה דארץ ישראל, אי הכי משכירות נמי נגזרו? היא גופה גזרה ואנן ניקום וניגזור גזרה לגזרה שכיחא אטו מכירה,

והא שכירות שדה דבסוריא, דגזרה לגזרה היא, וקא גזרינן

ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דא"ר יהושע בן לוי, עונה [ולא חסידות] גדולה מכולן, שנאמר ישעיה סא א רוח אדני ה' [נקרא: ה' אלקים, וכ"ה ברפום] עלי יען משה ה' אתי לבשר עניים שלחני לחבש לשבט לב לקרא לשבטים דרו"ר ולאסורים פקח-קו"ח, חסידים לא נאמר אלא עניים, הא למדת שעונה גדולה מכולן:

[שנינו במשנתנו] אין מוכרין להן כו': ת"ר, מוכרין להן אילן על מנת לקוץ, וקוצין, דברי ר' יהודה, רבי מאיר אומר אין מוכרין להן אלא קצוצה,

שחת מצוה מטיין ושעורין קודם (שחמלא) [שחמלא. ד"ס] צורין ובלע"ז פירינא על מנת לגזוז, וגוזז, דברי רבי יהודה, ר"מ אומר אין מוכרין להן אלא גזוזה,

קמה על מנת לקצור וקוצר דברי רבי יהודה, ר' מאיר אומר אין מוכרין אלא קצורה,

וצריכא [לאשמועינן אילן שחת וקמה], דאי אשמועינן אילן, בהא קאמר רבי מאיר, כיון דלא פסיד, משהי ליה עובד כוכבים במחזקה, ונמלא שנתן לו שוב וחנייה בקרקע, אבל האי [קמה], דכי משהי לה פסיד, אימא מודי ליה לר' יהודה,

ואי אשמועינן בהני תרמי [אילן וקמה], משום דלא ידיע שבחיהו לא מיכר שבה צריכין מכאן ואילן, דקמה פסדא, ואילן נמי דלא פסיד, מיהו לא מיכר דלשבת, אבל שחת ידיע שבחיהו דגזרה לעינים דכמה דמשהי ליה משבת, אימא מודי ליה לר' מאיר,

ואי אשמועינן בהא, בהא קאמר ר' מאיר בשבת משום ידיע שבתה אבל בהנך אימא מודי ליה לרבי יהודה צריכא,

איבעיא להו, בהמה על מנת לשחוט מהו, התם טעמא מאי שרי ר' יהודה דלאו ברשותיה קיימי שחת ואילן וקמה בקרקע ישראל נינהו, ולא מצי לשחייהו, דשחלא מעבד עליה ולא מצי משהי להו אבל בהמה מצי זין לה עובד כוכבים דרשותיה קיימא כיון דברשותיה דעובר כוכבים קיימא משהי לה, או דלמא לא שנא,

ת"ש דתניא בהמה ע"מ לשחוט מתנה עמו בפירוש ושוחט, דברי רבי יהודה # [ולכאורה סברת ר' יהודה הוא, שהגוי ציית למה שהתנו עמו, כדאמרין לקמן בב.], רבי מאיר אומר, אין מוכרין לו אלא שחוטא:

אבני חן על מסכת עבודה זרה

#9 כיבוש יחיד לא שמייה כיבוש, וכיון שאין אלא איסור אחד לא גזרו מכירת סוריא משום מכירת א"י,
#10 אבל לא מוכרין שדות כיון דאית בה תרתי לאיסורא גזרו רבנן מכירת שדות בסוריא משום מכירת שדות בא"י,
#11 כיון דמרחקא לא גזרינן,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי, אמר רב יוסף, ובלבד שלא יעשנה שכונה אפילו בחוצה לארץ, דהשתא הוי קביעותא טובא, וגזרינן, ואין שכונה פחות משלשה בני אדם, בשלשה בתים, וכן הלכה. רישב"א,

וכמה שכונה, תנא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם,

ולחוש דלמא אזיל האי ישראל, ומזבין לחד עובד כוכבים, ואזיל היאך ומזבין לה לתרי?

אמר אביי אלפני [עור לא תתן מכשול] מפקדינן, אלפני דלפני לא מפקדינן:

[שנינו במשנתנו] אף במקום שאמרו להשכיר: מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי [שאין משכירין],

דף כ"א ע"ב

וסתמא כרבי מאיר דאמר נא"י אין משכירין, דאי ר' יוסי בכל דוכתא מוגרי:

[שנינו במשנתנו] ובכל מקום לא ישכור [לו את המרחץ] וכו': תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא ישכור אדם מרחצו לעובד כוכבים, מפני שנקרא על שמו, ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים,

אבל לכותי מאי, שרי, כותי אימר [למה לא נאמר] עבד ביה מלאכה בחולו של מועד כותי לא עבד מלאכה בשבת, אכל בחולו של מועד עבד, דלמדנא סופרים לא חיישי?

בחולו של מועד אנן נמי עבדינן לדידן נמי שרי להסם מרחצאות,

אבל שדהו לעובד כוכבים מאי, שרי להשכיר היכא דליכא למיחש לחמיית קרקע, כגון נח"ל, ואע"פ שנקראת על שמו, לא חשדי ליה דליה עובד כוכבים שלומו, מאי טעמא אריסא אריסותיה קעביד [תוס'], [תוס'] אלא אמרי אריסא הוא, וקיצלה עליו למחצה לשלש ולרביעי, ועליו מוטל לעשות,

דקס"ד משום שכירות דא"י איתמר? התם לאו גזרה הוא, קסבר כיבוש יחיד שמייה כיבוש ונמכרה דסוריא איכא איסורא בין דמים בין שדות, הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דא"י, אלא משום מכירות שדות, דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא, ומיהו לא אסמור דה רבנן למיגזר שכירות דמים אטו מכירה,

שדה דאית ביה תרתי, גזרו ביה רבנן שכירות אטו מכירה, בתים דלית בהו תרתי, לא גזרו בהו רבנן:

[שנינו במשנתנו] בחוץ לארץ וכו': שדה דאית ביה תרתי גזרו בהו רבנן דמשכירין ולא מוכרין, משום מכירה דא"י, בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים ולא גזרינן אטו מכירה וכו': מ"מ, שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן, בתים דלית בהו תרתי לא גזרו בהו רבנן:

[שנינו במשנתנו] ובסוריא מוכרין וכו': מ"מ, קסבר כיבוש יחיד לא שמייה כיבוש, ושדה דאית בה תרתי גזרו בה רבנן, בתים, דלית בהו תרתי, לא גזרו בהו רבנן:

[שנינו במשנתנו] ובחו"ל מוכרין וכו': מאי טעמא כיון דמרחק לא גזרינן,

ר' מאיר	ר' יוסי	
אין משכירין להם בתים # 1 ואין צ"ל שדות #2	משכירין להם בתים #7 אבל לא שדות #8	בארץ ישראל
משכירין להם בתים #3 ולא שדות #4	מוכרין בתים #9 ומשכירין שדות #10	בסוריא
מוכרין בתים #5 ומשכירין שדות #6	מוכרין בתים ומוכרין שדות #11	בחוץ לארץ

- #1 גזירה משום מכירה שהוא איסור דאורייתא, משום לא תחנם,
#2 דליכא תרמי לאיסורא [שנותן לגוי חניית קרקע, ומפקע לה במעשר],
#3 הגם דכיבוש יחיד שמייה כיבוש, מ"מ כיון שבמכירת בית אין אלא איסור אחד של לא תתן להם חניה בקרקע, לא גזרו רבנן, שכירות משום מכירה,
#4 דכיבוש יחיד שמייה כיבוש, ולמכור שדה הוי איסור דאורייתא דלא תחנם, ולכן אסור להשכיר שדות, דאיכא תרתי לאיסורא,
#5 כיון שאין אלא איסור אחד לא גזרו רבנן חו"ל משום א"י,
#6 כיון דאיכא תרתי איסורא, גזרו רבנן מכירת שדה בחו"ל משום א"י,
#7 כיון שאין אלא איסור אחד לא גזרו רבנן שכירות אטו מכירה,
#8 כיון דאיכא תרתי איסורא גזרו רבנן שכירות קרקע משום מכירתה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מרחץ נמי אמרי [למה אסרנו, למה לא נסמוך שהבריות יאמרו] אריסא אריסותיה קעביר?

אריסא דמרחץ לא עבדי אנשי,

תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, לא ישביר אדם שדהו לכותי, מפני שנקראת על שמו, וכותי זה עושה בו מלאכה בחוש"מ, אבל עובד כוכבים מאי, שרי [תימה מאי קא דייק דלמא נקט כותי וכ"ש לעובד כוכבים? ראה תוס'] דאמרי אריסא אריסותיה עביר,

א"ה כותי נמי, אמרי אריסא אריסותיה עביר?

דף כ"ב ע"א

אריסותא לר"ש בן אלעזר לית ליה והאי דנקט כותי דמשמע הא עובד כוכבים שרי לאו טעמא משום אריסותא אלא משום דאמרין ליה לא תעשה זה מלאכה בשבת וז"ל,

אלא עובד כוכבים מ"ט מותר, דאמרין ליה וצ"ל, כותי נמי אמרינן ליה וצ"ל?

כותי לא צ"ל, דאמר אנא גמירנא טפי מינך,

א"ה מאי איריא מפני שנקראת על שמו, תיפוק ליה משום ויקרא יט לפני עור לא תתן מכשול?

חדא ועוד קאמר, חדא משום לפני עור, ועוד מפני שנקראת על שמו,

[ידיעות:

לכן רוב האיסורים במילים בסמ"ך, דכתיב סומך ה' לכל הנופלים, שכל דבר שנופל ומתערב סומכה ה' שבמלה בסמך. בשם מדרש פנחס],

הנהו מוריקא זורעי גנות כרכוס [שישראל וגוי קיבלו גינה של כרכוס באריסות], דעובד כוכבים נקיט [לעבוד חלקן] בשבתא למרוש לזרוע ולקצור, וישראל בחד בשבתא [להבדיל ביום השבת של הגוי], אתו לקמיה דרבא, שרא להו,

איתיביה רבינא לרבא, ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות נאריסותן. ר"ן מצעה"ב, ומשקיבלה הוטלה על שניהם לעסקן זה יחד, לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול אתה חלקך בשבת ואני בחול לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו, ואם התנו מתחלה קודם שהוטלה עליו מותר דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת, ואין העובד כוכבים שלוחו,

ואם באו לחשבון לאו אהטנו מתחלה קאי, אלא מילתא באנפי נפשה היא, כלומר אם קיבלו סתם, ועשו סתם, [ועי"ל] [ונטל. רש"ש] העובד כוכבים בשבת וישראל בחול, ולא נזוהו ישראל, ונאז לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה, ואני אטול כנגדן ימי החול אסור דשכר שבת הוא נוטל, דגלי דעמו דעובד כוכבים שלוחו היה,

איכסיף [רבא נתבייש על שהתיר],

לסוף איגלאי מלתא, דהתנו מעיקרא הוו,

רב גביהה מבי כתיל [שם זה יש 9 פעמים בש"ס: ביצה כג., יבמות ס., ב"ק פב., ב"ב פג., ע"ז כב., מנחות ח., חולין כו., חולין סד., מעילה י.] אמר לאו הכי הוה עובדא, הנהו [גנות כרכוס] שתילי דערלה הוה ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות [ונוטעה. ר"ן], ויטלו החצי בין שניהם, עובד כוכבים אכיל שני דערלה ומתעסק עובד כוכבים (כל זרעו) [נכל זרעו. ר"ן] שני ערלה ואכלן, וישראל שני דהתירא וישראל (קבל) [מתעסק זה. ר"ן] ג' שנים אחרות כנגדן ואכלן,

אתו לקמיה דרבא, שרא להו דהיתר גמור (הוה) [הוא. ר"ן] דהא אע"ג דקיבלוה יחד [לכתחילה] [צמחלה. ר"ן] ואמר לו ישראל ה"א אתה עובד ז' שנים הללו, ואני ג' אחריהם, אין כאן איסור שליחות, דהא ישראל נמי שרי לעובדה, ואי משום אכילה שישאל אוכל כנגדן [בגדר השנים שאכל הגוי ערלה], ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכין # [למה לא אמר שאכלן?], אין זה נהנה, שכן המשפט, שנה שזה עובד הוא אוכל,

והא אותביה רבינא לרבא וא"כ מאי מיוצמא, [הרי] גבי שבת [איכא. ר"ן] איסור שליחות [צמחלה] [דמלאכה. ר"ן], מה שאין כן בערלה?

לסיועי סייעיה מדקמני התנו לכתחילה מותר, אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי, ואע"ג דמטיא הגאה לישראל, וה"ה לערלה,

והא אכסיף? לא היו דברים מעולם,

איבעיא להו, סתמא מאי שקיבלו סתם, ועשו סתם עובד כוכבים בשבת וישראל אחד בשבת, ולא אמר ישראל מעולם טול אתה את השבת, ואני בחול, מהו לחלוק סתם בשבת, ולא יזכיר ישראל את השבת,

ת"ש, אם התנו מתחילה מותר, הא סתמא אסור,

אימא סיפא, אם באו לחשבון הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה, וגלי דעמיה דשליחיה הוא אסור, הא סתמא דאף בשעת חלוקה סתם מותר,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אלא מהא ליכא למשמע מינה [יש לשון זה בש"ס 23 פעמים]:

התינה נקבות [לא רבע לה דמיעקרא], [אבל] זכרים מאי איכא
למימר ניחוש דלמא רבעה עובד כוכבים [בשלא בדרכה], דהכא ליכא עיקור,
זכר נמי מיפסיל דנרבע, דהא קרא דנרבע, דמן הצהמה צעולה כתיב, ועולה זכר
הוא, וקאמר להוציא את הרצוע ואת הנרבע?

אמר רב כהנא, הואיל ומכחישינן בבשר [כן היה מקובל בידם, שגם
הזכר שנרבע גורם לו כחש בשר. ראה שט לעיל מו.]. Because it has a
[deteriorating effect on their flesh].

אלא הא דתניא, לוקחין בהמה מרועה שלהן, ליחוש דלמא
רבעה לה דהא לא ידידיה היא, ולא חס עליה? רועה שלהן מתיירא,
משום הפסד שכר,

אלא הא דתניא, אין מוסרין בהמה לרועה שלהן, לימא
רועה שלהן מתיירא משום הפסד שכרו?

אינהו דידעי בהדדי מד בחזריה דאורחיה למירבעה מרתת' מירמת רועה
מיניה, דאי מיעקרא, מרגיש עובד כוכבים, וקא מצע ליה מיניה, א"נ כל שעתא אחי
חזי לה [פ' העכו"ם רואה בהמותיו, ומתיירא הרועה לחיובם], אנן דלא
ידעינן בהו, לא מרתת,

אמר רבה, היינו דאמרי אינשי, מכתבא מכתב שקורין גרפי"א ושל
ברזל הוא גלגלא [את השייש] בוע קורע ורוסס את הגלל שיש, כלומר השיש
שהוא קשה, ירא מן המכתב, לפי שהוא מכיר בו [שהם שני דברים קשים הברזל
והשייש], רגלא [רכיל] בחבריה ידע וכן רכיל וצליעל מכיר בחבירו [שהוא
גם רכיל וצליעל] וירא מפניו, רגלא [רכיל] כמו (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן
וירגל צעזק (שמואל ב ט),

אי הכי, זכרים מנקבות לא ניזבון לקרבן, הואיל וחסדי דחיישינן
דלמא מרבעא ליה עילולה דליכא הכא עיקור, ולא כחש דשר?

כיון דמיגרי בה כיון דמיסריך זכר בתרה, ורודפה כל שעה אס תזקק לו,
מרתתא שצינו בני אדם בדבר,
אכל דדיקן אי מוקמינן לה גבה, לא מירמתא, דלפוס שעתא הוא דקאי גבה,

אלא הא דתני רב יוסף, ארמלתא לא תרבי [תגדל] כלבא שמה
מתאוס ומרביעו עליה, ולא תשרי בר בי רב באושפיזא דאגב דגניע
[התלמיד חכם] לא מירמתא שויזא קול, אס תצעל לו [שאף אחד לא יאמין],

בשלמא בר בי רב, צניע לה ואיכא למיחש כפרשיטת, אלא כלבא
הא אמרת כיון דמיגרה בה ורודפה מרתתא האשה?

כיון דכי שדיא ליה אומצא, ומסריך אבתרה, מימר אמרי
אינשי לא דמי כלנא לשאר בהמה, האי דמסריך אבתרה, משום
אומצא מעט דשר דקא מסריך כל שעתא בתרה לא מירמתא דסברה אי

פרק שני אין מעמידין

מתני': אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים
שעושין להמאכסן עובדי דרכים שם, ומעלים שר לנעלים מפני שחשודין
על הרביעה וצני נח נאסרו זה, דכתיב (צראשית ז) והיו לשכר אחד, ילאו
בהמה חיה ועוף, ויש כאן [משום. ר"ן] לפני עור לא תתן מכשול,

ולא תתייחד אשה עמהן [עם הגוים], מפני שחשודין על
העריות,

ולא יתייחד אדם עמהן [ישראל עם הגוי], מפני שחשודין על
שפיכות דמים:

דף כ"ב ע"ב

גמ': ורמינהי [איך אמרת דחיישינן לרביעה, והא באן רואין דלא חיישינן],
לוקחין מהן [מן הגוים] בהמה לקרבן, ואין חוששין לא משום
רובע [שהבהמה רבע את העובדת כוכבים], ולא משום נרבע, ולא
משום מוקצה שהקצהו ויחדו לתקריות עזות כוכבים, ולא משום
נעבד שעשאו עזות כוכבים והשתחויה לו,

@ רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן, דתניא צ"ק (דף מ) מן הצהמה ולא
כל הצהמה, להוציא את הרצוע והנרבע, מן הצקר להוציא את הנעבד, מן הצאן
להוציא את המוקצה,

בשלמא מוקצה ונעבד אף ע"ג דודאי חסדי, לא קשיא לן ד אם איתא
דאקצייה, ואם איתא דפלחיה, לא הוה מזבין ליה [אע"ג
דאשכחן שעכו"ם מוכר ע"ז שלו, מ"מ מילתא דלא שכיחא הוא שימכור עובד
כוכבים הע"ז שלו בתר דפלחה. תורת חיים], אלא רובע ונרבע אי חסדי
לחוש ליחוש?

אמר רב תחליפא, אמר רב שילא בר אבינא, משמיה דרב,
עובד כוכבים חס על בהמותו שלא תעקר נעשית עקרה # [פ'
שיבול לקרוע את רחמה]. הילכך לא רבע לה, אכל אדיקן לא חייש, כשעומדת
בפונדק,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מייסדית בתיאור מיימור אמרי אינשי אומנא הוא דשדיא ליה,

ומנא תימרא דשאני בין לכתחלה בין לדיעבד דלמדי דשדיא
זיה, שני לן בין לכתחלה בין לדיעבד? דתנן לא תתייחד אשה עמהם,
מפני שחשודין על העריות לכתחלה לא מייחדין ליה דשדיא, והיכא
דאיתיד לא מיתסר, ולא אמרינן נבעלה לו,

ורמיננהו, האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים, ע"י ממונ
שהיה חייב ממון מותרת לבעלה [תוס'], ע"י נפשות אסורה
לבעלה, אלא לאו ש"מ, שאני לן בין לכתחלה לדיעבד,

ממאי, דלמא לעולם אימא לך, אפילו דיעבד נמי לא [גם]
דיעבד אם נחבשה אסורה לבעלה, והכא היינו טעמא [דמותרת],
דמתיירא משום הפסד ממונו דסבר אי נעילגא לה, מו לא פרע לי בעלה
מידי,

תדע [תוס'] דמשום הפסד ממונ הוא דשרי לה, דקתני סיפא, ע"י
נפשות שנתחייבה הריגה אסורה לבעלה אלמא היכא דלא מירמס להפסד
ממונו, אפקורי מפקר לה, ומיישין שמא נבעלה לאחד מהן דרזון,
ואית דמוקמי לה כגשט כהן דמיתסר כזאנס, ורשזון עיקר, דכחמזבז (דף טו)
מוכח דגשט ישראל קאי,

ותו לא מירי אין להקשות על דבר זה, דודאי טעמא ע"י ממונ מותר, משום
דחיש עובד כוכבים להפסד ממונו,
[לשון "ותו לא מירי" יש בש"ס 11 פעמים: עירובין קג, סוכה לו, יבמות לט,
נויר כא, סנהדרין סב, סו, ע"ז כג, סד, הוריות טז, חולין קט, בבביות יא, ויש
עוד 4 פעמים "ותו" בלא וי"ו: קדושין כא, הוריות ב, ב, בבביות נט:],
[תימא אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו אשת כהן יושבת תחת בעלה, דא"א
שלא תתייחד עם שום עובד כוכבים שעה אחת, וכיון דליכא הפסד ממונ חיישינן?
וי"ל דאין זה אלא דחוי בעלמא, כלומר מהבא לא תוכיח וכו'. תוס'],

רבי פדת אמר, לא קשיא [המשנה דחיישין לרביעה והברייתא דלא
חיישין], הא רבי אליעזר הא רבנן, דתנן גבי פרת חטאת פרה
אדומה, ר' אליעזר אומר אינה נקחת מן העובדי כוכבים,
וחכמים מתירין,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דר"א סבר חיישין לרביעה, ורבנן
סברי לא חיישין לרביעה?

ממאי [דפליגי בהרבעת פרה אדומה, אין חיישין שהגוי רבעה], דלמא
דכ"ע לא חיישין לרביעה, והכא היינו טעמא, דרבי אליעזר
כדרב יהודה אמר רב [דחיישין שמא העלה עליה עול],

דאמר רב יהודה אמר רב, הניח עליה (ן. רש"ש) [על פרה אדומה]
עודה של שיקין שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד פסלה דכתיב אשר לא עלה
עליה, דהעלאה נעלמה, ובעגלה עגלה ערופה, אינה נפסקת דהעלאה עול עד

נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא מייחדין דקמי צברימא צפ"ק
(דף טו) דאפילו נקבות אצל נקבות לא מייחדין,

אמר מר עוקבא בר חמא, מפני שהעובדי כוכבים מצויין
אצל נשי חבריהן, ופעמים שאינו מוצאה, ומוצא את
הבהמה ורובעה,

ואיבעית אימא, אפילו מוצאה נמי רובעה, דאמר מר,
חביבה עליהן בהמתן של ישראל, יותר מנשותיהן [הגויזות]
שלהן, [לא נודע לר"י מהיכן נפקא עיקר דבר זה. תוס'],

דא"ר יוחנן, בשעה שבא נחש על חוה [כשנא נחש על חוה - כשנתן
לה עצה לאכול מן העץ בא עליה, דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני. רש"י שבת
קמז.], הטייל בה וזהמא # [זה יהיה הסיבה שגשותיהן אינן חביבה להם,
אבל למה חביבה עליהן "בהמתן של ישראל" משום זה ? ועוד קשה להבין וכי
הם הגויז מרגישים וזהמא ?],
[ונלענ"ד דלאו דוקא בהמת ישראל חביבה עליהם יותר מנשותיהם, והא דקאמר
בהמת ישראל משום דבהמתו חם עליה שלא תיעקר וכדלעיל. חסדי דוד על
התוספתא בתחלת פרק שלישי (חבורו ר' דוד פאדווי צ"ל שנת תק"ג, ומה
שנרפס בהש"סין שלנו הוא רק קיצור מספרו),

אי הכי ישראל נמי [יש בהם וזהמא זו]? ישראל שעמדו על הר
סיני ומתקנו מכל מוס, כדכתיב (שיר השירים ד) כולך יפה רעימי ומוס אין כך
פסקה וזהמא, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני, לא
פסקה וזהמא,

איבעיא להו, עופות מאי? תא שמע, דאמר רב יהודה אמר
שמואל, משום רבי חנינא, אני ראיתי עובד כוכבים שלקח
אווז מן השוק, רבעה חנקה צלאה ואכלה,

וא"ר ירמיה מדיפת, אני ראיתי ערבי אחד שלקח ירך מן
השוק, וחקק בה כדי רביעה, רבעה צלאה ואכלה,

דף כ"ג ע"א

רבינא אמר, לא קשיא, הא לכתחלה הא דיעבד [תוס'] מהדר
למרוזי מתני' וצרימא דלעיל [כב: בריש העמוד ורמיננהו], לעולם חשדי [על]
רביעה, ומתני' לכתחלה קמי דאין מעמידין, משום "דלמא" רבע לה, וצרימא
דקמי אין חוששין משום רובע ומשום נרבע דיעבד, דמשום לשעבר קבעית למיסרה,
"דלמא" כדר רבעה, ולכדר (ה) רבעה לא חיישינן,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

חזקין דרבעה, פליגי דמר חייס ומר לא חייס אבל היכא דודאי רבעה פסלה,

ש"מ דפרה קדשי מזבח היא דין קדושת מוצא יש לה, ליפסל ברביעה, ולענין פדייה, ללא נפקא לחול בלא מוס, ואף ע"ג דלאו למזבח קרבה, דאי קדשי ברק הבית דאי ס"ד לא אלימא קדושתה מקדושת דק הבית, ועל כל דבר חל קדושת דק הבית אפי' על אבנים, מי מופסלא בה רביעה אמאי פסלה בה רביעה [ראה תוס' דלמא לא נאמר שהפסול אינה משום רביעה אלא משום עול? וי"ל דרביעת אדם שהיא בקומה זקופה לא שייך בה עול, כמו בבהמה. עיי"ש?]

שאני פרה, דחטאת קרייה רחמנא לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה דין קדשי דק הבית עליה, ומיהו לענין פסולין (סגיא) [סגיא] מילתא [רביעה] לאמרי בפסול, דחטאת קרייה רחמנא, למי נדה חטאת היא,

אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן [תוס'] דפסול הוא לשאר קרבנות, דתניא (בכורות דף טז) שור או כשב פרט לכלאים, או עז פרט לנדמה, כי יולד פרט ליוצא דופן, והאי קרא בקרבנות כמיב, וכי תימא ה"ג, אלמא תניא הקדישה ביוצא דופן הקדיש לפרה אדומה יוצא דופן פסולת, ור"ש מבכשיר,

וכי תימא, ר"ש לטעמיה דאמר יוצא דופן ולד מעליא הוא במסכת נדה (דף מ) יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואין חייבין עליו קרבן לידה, ר"ש אומר הרי הוא כילוד, ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבעה לנקבה, וכן ימי טהרה וקרבן,

והא"ר יוחנן, מודה היה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש דבהמה שאלה דרך דופן פסולה לקרבן, דגבי טומאה וטהרה דאמו, הוא דקאמר (ליה) ר"ש מריבוי הכמוב אם נקבה תלד, הוסיף [לך הכמוב] לידה אחרת לרבות יוצא דופן, אבל בקדשים מודי, והא דר' יוחנן במסכת נדה,

אלא שאני פרה, הואיל ומום פוסל בה לא חימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא, אלא היינו טעמא, דאע"ג דקדשי דק הבית [הוא?], הואיל ומום פוסל בה כדכמיב אשר אין זו מוס, דבר ערוה נרבע וע"ז כגון מוקלה ועצבד נמי פוסל בה פסולין בה דאיתקש השחמה למום,

דכתיב ויקרא כב פי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָבָם, ותנא דבי ר' ישמעאל, כל מקום שנא' השחתה, אינו אלא דבר ערוה וע"ז,

דבר ערוה, דכתיב בראשית ו כי השחת כל בשר את דרכו על הארץ משמים, דור המצול בעצירה קלקלו, דכמיב ויראו בני האלהים וגו', וע"ז, דכתיב דברים ד פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל,

והא פרה נמי הואיל ומום פוסל בה, דבר ערוה ועבודת כוכבים פסלי בה,

שתמשוך בה דכמיב צעגלה (דברים כא) אשר לא משכה בעול (לישגא אחרינא עודה עץ שטווין זו שקין), מר סבר חיישינן [שמא העלה עליה עודה], ומר סבר לא חיישינן,

לא ס"ד דטעמא דר"א משום עודה, משום ניהא פורתא להקל מעליו משוי מעט לא מפסיד טובא דמיס יקריס של פרה אדומה, אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא,

[ומקשה] ה"נ לימא משום הנאה פורתא [קס"ד דרביעה נקרא הנאה פורתא], לא מפסיד טובא?

[ומתירין שרביעה לא איכפת ליה שמפסיד] התם יצרו תוקפו [ותימא לעיל] דאמר רב עובר כוכבים חס על בהמתו, ורב פרת נמי אית ליה ההוא שנוייא בדפרי' נימא יצרו תקפו ? תוס' עיי"ש],

ודלמא, דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה [בפרה אדומה], והכא היינו טעמא דר"א, כדתני שילא, דתני שילא מ"ט דר' אליעזר [שאין פרה אדומה ניקחת מן הגוי, דכתיב], במדבר יט דבר אל בני ישראל ויקחו אליך, בני ישראל יקחו ימכרו, קרי ציה ויקסמו ואין העובדי כוכבים יקחו,

לא סלקא דעתך [דטעמיה דר"א שאין פרה ניקחת מן הגוי מניירת הכתוב], דקתני סיפא, וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולן, ואי סלקא דעתך כדתני שילא, בשלמא פרה כתיב בה קיחה, אלא כולוהו קרבנות קיחה כתיב בהו [בתמיה], [אלא חטעם דחיישינן לרביעה],

ודלמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר

דף כ"ג ע"ב

אלא בפרה דדמיה יקרין דחייס עובד כוכבים להפסד מרובה וכיף ליצרניה, אבל בשאר קרבנות מודו ליה,

ואלא הא דתניא לעיל, לוקחין מהן בהמה לקרבן, מני אמאן מרמייה, לא ר' אליעזר ולא רבנן,

ועוד תניא בהדיא, מאי אותיבו ליה חבריה לר' אליעזר [רבנן דמתירין לקנות מגוי, לר' אליעזר שאוסר], ישעיה ס ז פִּלְצֵאן קָדָר קִדְר יִשְׁמַעֲלֵן יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי גִבְיוֹת יִשְׁרְתוּנָךְ וְכַמִּיב יַעֲלוּ עַל־רִצּוֹן מִזְבְּחִי אֲלַמָּה בְּשֹׁאֵר קִרְבָּנוֹת נָמִי שָׂרִי, וְשִׁפִּיר אִתְרַצָּן רֹמִיין דלעיל,

ע"כ לא פליגי מלמא בנפשיה קאמר ואזיל אלא בחששא היכא דלא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

התם [בין האבנים, ובין הפרה לא קנו ישר מן הגוי, אלא] על ידי תגרי ישראל זבון סקסור ישראל לקחה משלו, מן העוזה כוכבים לעצמו, ומזר ומכרה לזכור,

ורבי אליעזר לא חייש לרביעה לשילא פרכינן, דמי טעמא דר"א משום קיסה, והתניא אמרו לו [הוה מצי לאקשווי מההיא דוכן היה ר"א פוסל בכל הקרבנות, אלמא חייש לרביעה, אלא ניהא ליה לאתויי מההיא מעשה דקיימי' עלה. תוס'] לר' אליעזר, מעשה ולקחיה [לפרה אדומה] מן העובר כוכבים, ודמא שמו זהו המזכר למעלה ואמרי לה רמי' שמו,

אמר להן רבי אליעזר משם ראייה, ישראל היו משמרין אותה משעה שנוולדה [הרי דחיישין לרביעה]?

רבי אליעזר תרתי אית ליה, קיחה וצעין חגרי [ולא יקחנה ציבור ישר מן הגוי], וחייש נמי לרביעה ומייס לרביעה וצעין שימור,

אמר מר, ישראל היו משמרין אותה משעה שנוולדה,

וניחוש דלמא רבעי לאמא כי הוה מעברה [הא דלא פריך דלמא עולה עול על אמה והיא ואמה נשאו עול, דא"כ לא אשכחן פרה שלא עולה עול על אמה, דתנן עולה עליה וזכר פסולה [ראה מהרש"א שהפירוש שלא עולה עליה עול משעה שנוצרה הפרה והיינו בשעה שעולה עליה זכר על אמה]. תוס'],

דאמר רבא וולד הנוגחת אסורה פרה שנגמח ישראל כשהיא מעוברת, ומת, ולדה פסול לקרבן, היא וולדה נגחו נגמחו, ונוגח שנגח בעד אחד, או ע"פ העצלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר, אינו נסקל, ואמרין במזמור כהנים מן הנאן להוציא את המוקדה, ומן הנאן וי"ו יתירה, להוציא את הנוגח, וולד הנרבעת אסורה היא וולדה נרבעו?

אימא, ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה צמעי אמה, לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדום הוא,

וניחוש [ר' אליעזר] דלמא רבעוה לאמא מעיקרא, דתנן כל הפסולין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין אומן שנמצאו בן אחרי כן, ותני עלה ר' אליעזר אומר [לאו דוקא אבל הפסולין קאי, דהא אתנן פסול לגבי המזבח ואמרין במרובה דבין לב"ש ובין לב"ה ולדות של אתנן מותרים, ואין לומר דר"א פליג עלייהו. תוס'],

הניחא לרבא, דאמר רבא, אמר רב נחמן, מחלוקת דר"א ורבנן כשנרבעו כשהן מוקדשין וצמסות ממורה מפרש טעמא דר"א, משום

גופא, תני שילא, מ"ט דרבי אליעזר דכתיב במדבר יט דבר אל בני ישראל ויקחו, בני ישראל יקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו,

שמות כה ד דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה ממת פלגיש חשך ידעו לצו' תתקחו את תרומתי: ג וזאת התרומה חשך תתקחו מאתם זהב וקסף ונחשת: ד ותכלת ותרמקו ומו' לעת שני שש ועי' ה ועלת חילס מאדמיס ועלת תקשים ועי' שפיס: ו שמן למאזר צממיס לשמן המעשה ולקטרת הסמים: ז חגגי שפיס וחגגי מלחיס לחפד ולחשן:

אלא מעתה שמות כה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, ה"נ דבני ישראל יקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו,

וכי תימא ה"נ דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן העובדי כוכבים,

והאמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר"א, עד היכן כיבוד אב ואם כמה אדם מוזהר להזהר בכבוד אב ואם?

אמר להם, צאו וראו, מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון וכ"ש ישראל שמזוה על כך, ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפור [האי דמא בן נתינה על כרתנו בבית שני היה וכו'. תוס' עיי"ש],

דף כ"ד ע"א

בששים רבוא שחר ריבוא דינר, היו רוצין ליתן לו כיום, רב כהנא מתני בשמונים רבוא, והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו, ולא צערו להקילו משנתו?

אבני שהם [לכן היה מותר לקנות אבנים אלו מגוי, שאבני שהם אינו מחובר אדלעיל על בני ישראל ויקחו] מדלל כמיז ואבני שהם [בוי"ו], כדמתיב בכולהו, וכסף נמשח ונתלת וארגמן ועורות הפסיק הענין ולא קאי איקסו,

והא ואבני מלואים כתיב [תוס', ר"ח], דהדר ערביה למילתא קמייתא ולימסרו [פ' שכל פסוק זה שייך למעלה שאסור לקנות מגוי, וקשיא על שילא],

ועוד [קשה על מה דתני שילא, שאין קונין מגוי] קתני סיפא הא קמי עליה דההיא דר"א, לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו, נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם, אתם נותנין לי, עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא אלמא לית ליה קיסה לר"א?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דביא מילתא, אבל כשהן חולין [דלא בויא מילתא. ראב"ד], דברי הכל מותרין,

אמר ליה אבוי, ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדור בהו, כדכתיב לקרא בלשון קדש, אצל מרביעה לא הדרי,

אמר ליה רב יוסף, לעבדו י' שכם אַחַד כתיב @ משמע אין חילוק בעבודתו, ישראל והאומות מהא עבודתן שוה בכל מלואיו,

אלא לרב הונא בר חיננא, אמר רב נחמן, מחלוקת כשנרבעו כשהן חולין, אבל כשהן מוקדשין דברי הכל אסורין, מאי איכא למימר?

אימא ישראל היו משמרין אותה לאמא משעיה שנוצרה [תימה לאב נמי אמאי אינם צריכים לשמור וכו'. תוס' עיי"ש],

וניחוש דילמא רבעוה לאמא דאמא [ותהיה גם נכרה אסורה משום "ולדותיהן"? כולי האי לא חיישינן,

אמר מר, ישראל היו משמרין אותה משעיה שנוצרה, מנא ידעינן?

אמר רב כהנא, כוס אדום [משקה אדומה, # ולכן לא היה מעבירין "בגד" אדום, שאין האדמימות של בגד דומה להאדמימות של משקה, שבמשקה האדמימות מזהיר הרבה יותר] מעבירין לפניה, בשעה שעולה עליה זכר [בדרך שעשה יעקב אבינו ע"ה במקלות. יעב"ץ],

א"ה אמאי דמיה יקרין? הואיל ושתי שערות שחורות או לנגות פוסלות בה,

ומאי שנא דידהו דאזלי ישראל ועבדי לדנכרי, נעבד הא מלתא [העברת הכוס] בזהמא ישראל,

אמר רב כהנא במוחזקת מין משפחות פרות היו לו לדמא בן נמינא, מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס,

ייתיב ר' אמי, ורבי יצחק נפחא, אקלעא פורק"א לפני הטרכלין דר' יצחק נפחא, פתח חד מינייהו ואמר, וכן היה ר"א פוסל, בכל הקרבנות כולן משום דמיש לדביעה,

פתח אידך מינייהו ואמר, מאי אותיבו ליה חברוהי לר"א, ישעיה ס כל צאן קדר יקבצו לך וגו',

אמר להן ר"א [אין להביא ראיה מפסוק זה], כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא מעמנן נגררין להמגייר, אע"פ שאין מקנלן אותן [ובין שיתנהגו בגרים, לא יהיה בבחמותיהם חשש רביעה],

אמר רב יוסף, מאי קרא צפניה ג ט פִּי־אֹז אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים [שידברו] שְׁפֹת בְּרוּרָה [בלשון הקודש. מר] לְקָרָא בְּלִשָּׁן ה' לְעַבְדוֹ י' שְׁכָם אַחַד וגו',

רב פפא מתני הכי [כאשר אמרנו]:

1. פתח חד מינייהו ואמר, וכן היה ר"א פוסל, בכל הקרבנות כולן,
2. פתח אידך מינייהו ואמר, מאי אותיבו ליה חברוהי לר"א, כל צאן קדר יקבצו לך וגו' אמר להן ר"א וכו',
3. אמר רב יוסף מאי קרא כי אז אהפך וכו',
4. אמר ליה אבוי ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדור בהו,
5. אמר רב יוסף לעבדו שכם אחד כתיב,

ורב זביד מתני הכי,

1. שניהם ר' אמי ור' יצחק נפחא אמרו,
- 2-3. שניהם שאלו מאי אותיבו ליה חברוהי לר"א וכו' עד לקראו כולם בשם ה',
4. מתקיף לה רב יוסף במקום אבוי,
5. א"ל אבוי במקום רב יוסף,

@ צין דרב פפא לרב זביד איכא טועא, דרב פפא מתני פתח חד פתח אידך, וממני מאי קראה דרב יוסף, ולתקפתא דלמא מעבודת כוכבים הוא דהדור, מתני לה בלבי,

ותרוייהו אמרי ר' אמי ורבי יצחק נפחא וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות,

ותרוייהו אמרי, ומאי אותיבו ליה חברוהי לרבי אליעזר, כל צאן קדר יקבצו לך וגו', אמר רבי אליעזר, כולם גרים גרורים הם לעתיד לבא, [ושניהם אמרו] ומאי קראה כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה, לקראו כלם בשם ה',

מתקיף לה רב יוסף, ודלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרי בהו?

א"ל אבוי, לעבדו שכם אחד כתיב,

מיתיבי, שמות י' ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות [שפרעה הגוי יתן קרבנות לישראל להקריב ולא חיישינן שמא נרבעו] מיקשי לר"א? קודם מתן תורה שאני,

ת"ש, שמות יח ויקח יתרו חתן משה [שהיה גוי] עולה וזבחים לאלהים? יתרו נמי קודם מתן תורה הוה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מיתבי, שמואל א ו ואת הפרות צאנשי בית שמש מישמע קרא, צפרות
שהצילו הארון מארץ פלשתים העלו עולה לה?

הוראת שעה היתה מפני נס שנעשה על ידיהן, שהצילו הארון מעמנו, ואין
איש מנהיגם, ואת צניהם [של הפרות] כלו [בגורו] צניה, ולא געו אחרי צניהם, אלא
הוליקוהו ואמרו [הפרות] שירה כדלקמן,

ה"נ מסתברא, דאי לא תימא הכי, עולה נקבה מי איכא,

ומאי קושיא דלמא בבמת יחיד שרי, דהתם צצמת יחיד הואי, דצמה
גדולה צנוצ היתה, צאומה שעה כשנלקח הארון, ומרצ משכן שילה, וצלו להן לנוצ,
וכדרכ אדא בר אהבה,

דאמר רב אדא בר אהבה, מנין לעולה נקבה שהיא כשרה
בבמת יחיד, שנאמר שמואל א ז ויקח שמואל מלה חלב רחל
ומניקה את צנה אחד, ויעלהו עולה,

"ויעלהו" זכר משמע? אמר רב נחמן בר יצחק ויעלה כתיב,

ר' יוחנן אמר האי דקמני לעיל לוקמין מהס לקרבן, לאו מלתא פשיטתא היא
לכל בהמות, אלא גבול יש לה, פחותה מבת ג' שנים נעקרת [תוס']
בהרצעת איש, ונקמת מן העווד כוכבים דחיים עליה, אכל בת ג' שנים שז
אינה נעקרת ומיישין לרביעה,

אייתיביה כל הני תיובתא דהני קראי דשרי בהמות עווד כוכבים להקריבה,
[ו. ראב"ד] שני להו פחותה מבת ג' שנים,

ת"ש, ואת הפרות [שאסרו בעגלות] העלו עולה לה, בפחותה
מבית שלש שנים,

מתקיף לה רב הונא, בריה דרב נתן, א"כ [דמוקמת לה שהיו הב'
פרות פחותין בג' שנים, כיון דכתיב בפסוק אח"ו ואת בניהם כלו בבית, איך היו
להם בנים אם לא היו עדיין ג' שנים] דיינו ויקחו שתי פרו' ת' עלו' ת' וצאקרום
פגגלה ואת פגניהם פלו בבית @ לשון בית הכלל (מלכיס א כז), לישנא
אחרתא לשון מניעה כמו לא יכלה ממך (צראשית כג) מנעוס מליך אחרתא,
פחותה מבת ג' שנים (ופחותה מבת ג' שנים) מי קא ילדה,

(והתניא) [והתנן] צצכורות (יט) תנן, הלוקח צהמה מן הנכרי, ואינו יודע
אם כבר צברה אם לאו, עז צת שנתה ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק,

פרה וחמור, מבת ג' ולד ראשון שחלד ציד ישראל, אם זכר הוא ודאי
לכחן אם אינה יתירה צעת לידמה על צת שלש, דודאי לא ילדה צצית נכרי [ויש
לתמונה דהא מעשים בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת? וי"ל דודאי עתה
נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים וכו']. [תוס'],

הניחא למ"ד פלוגתא דצני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי צפ' צתרא דשמיטת
קדשים, וצמים (קטו) יתרו קודם מתן תורה הוה,

אלא למ"ד

דף כ"ד ע"ב

דיתרו לאחר מתן תורה הוה [תוס'], מאי איכא למימר? אלא
יתרו מירשאל זכר,

ת"ש, שמואל א טו ויאמר שאול, מעמלקי הביאום, אשר חמל
העם על מיטב הצאן והבקר (המשנים והכרים ועל כל
הצאן) למען זבוח לה' אלהיך,

מאי מיטב? דמי מיטב למוכר ולקנות צדמיהן בהמות מירשאל להקריב,
ומ"ש מיטב, כי היכי דליקפץ עליהן זבינא מכר,

ת"ש, שמואל א טו כב ויאמר ארונה יצוסי היה צספר שמואל אל' ד'ד
יקח ויעל אדני המלך הפו' ב' פעיניו, ראה הבקר לעלה אלמא
הקריב דוד צהמת עווד כוכבים לקרבן והפגרים וכלי הבקר לעציהם?

אמר רב נחמן, ארונה גר תושב היה שקיבל שצע מצות צני נח והרי
רביעה צכלל,

מאי מוריגים? אמר עולא, מטה של טורביל,

מאי מטה של טורביל? עיזא דקורקסא דדיישן דף [של עין] גדול
ועב מאד, ורמז וטרוף צפגיונות הרצה לרמוצו, עמוקות [ו?] תכופות זו אלל זו
[ומשכיבין אותו בהפגיומות לצד הארץ], ודשין צו מצואה, שמעצירין עליו ההמהמות,
והפגיומות נכנסות [צדייש, והמצואה נחצטת,

[עיזי דקורקסא . פירוש הפשוט של מילים אלו הוא "עוין שיש להם קרסים" (עוין
כמו כבש או עז , קרסים מלשון קרסי זהב שהיו ביריעות המשכן) ומכנה קרשים
אלו שהיו בהם יתדות בלשון זה. א"ח תמורה יח].

אמר רב יוסף, מאי קרא ישעיה מא טו הנה שמתיך למו' רג
חרוץ טרוף צפגיונות והן פפיות [עשו חריצין ובקיעות בין אבל לאבן. מצא,
חרש' (החרוד ביותר. מר) פעל פפי'ו' ת', תדוש הרים ותדק אלמא
לידיה עבדי ליה [ר"ל תכלה את מלכי העכו"ם. מר], וגבעו' ת' צמוץ [פסולת
התבואה] תששים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ר' יצחק נפחא אמר [והאי שירה ליתא בקרא אלא גמ' גמר לה, ותמה אני אם אמרו השירה בלשונם מי היה המגיד את השירה הזאת, ואם נפתח פיהם ואמרו בלשון הקדש איך לא נחשוב פתיחת פי הפרות כמו שחשבו פתיחת פי האתון מעשרה דברים שנבראו בין השמשות, וי"ל שבלשונם [לשון פרות] אמרוה, והיו לשם מי שהבין לשון הפרות כדאמר ברבן יוחנן בן זבאי שהיה יודע שיחת דקלים. ראב"ד], [פי' בלשון הקדש ממש, וזהו שנחלקו מאי אמרו, ומאי שלא מנו זה במשנת אבות עם שאר נסים שנבראו בערב שבת, לפי שכבר הזכירו פי' האתון בפי' בתורה, והוא אב לכל כיוצא בו. ריטב"א],

רוני רוני השייטה ארון עזי שטים התנופפי המרוממי ברוב הדרך, המחושקת קשורה כמו ומשוקיהם כסף (שמות כו) בריקמי זהב מלופה זהב טהור מצית וממוץ, המהוללה בדביר ארמון ש"מ של משה צמוח, וארון מהולל ומפואר צמה שצמחו. דציר הוא ספר שלשון פרסי, ומפוארה בעדי עדיים ואין לך עדי גדול מזה,

רב אשי, מתני לה להא דר' יצחק אהא, במדבר י ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה', ישראל מאי אמרו בנסוע הארון צעת המסעות שצמדצ, שהיה משה אומר קומה ה' (צמדצ י), ומה ישראל עונין אחרי? אמר ר' יצחק, רוני רוני השייטה [וכו'],

אמר רב, כמאן קרו פרסאי לספרא דביר, מהכא שופטים א יא וְשֵׁם-דְּבִיר לְפָנִים [בימים הקדמונים. מצא] קְרִית־סֶפֶר,

(רב אשי אמר) [אמר רב אשי] כמאן קרו פרסאי לגידה דשתנא נוטריקון ד' דרך, ש' נשים [בגין דשוו] [בין דרשו. גליון] בה רבים, לשון רגילות. ראב"ד, # אולי הפירוש שזה נחמה לנשים שלא יתביישו בנדות שלהם], מהכא בראשית לא כי דרך נשים לי,

דף כ"ה ע"א ערב ר"ה

יהושע י ג' ציהושע כתיב, כשנלחם עם חמשת המלכים הנצים על הגבעונים, והכא נקט לה, משום דפליגי לעיל ר"א ורבי שמואל צר נחמני צמדצ פסוקא דוישרנה, ופליגי נמי צמדצ דיעמד השמש,

וידם ה'שמש שחק מלומר שירה, שכל עת לכתו אינו שומק, וצמדצו שומק, ויהושע אומר שירה צצצלה, דכתיב אז ידבר יהושע לה' ציוס תה' ה' וגו', וידם עמוד, עד-יקם גו' י' איביו ינקוס ישראל מאויציו ה'ל' א-היא כתובתה על-ספר ה'ישר שחמיד ליעשות לי נס,

מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא, א"ר יוחנן, זה ספר אברהם, יצחק, ויעקב היינו ספר צלאשית, שמעשה אבות כמובנים צו, שנקראו ישרים, שנא' במדבר כג תמות נפשי מות ישרים צלעס

מכאן ואילך אם יתירה על צת שלש היתה, כשילדה צצית ישראל, הו' ולדה זה ספק צכור, ואיכא למימר צכר צכרה צצית עוצד כוכבים, ואיכא למימר לא צכרה זה צצית העוצד כוכבים, וזה צכור שלה, וירעה צכור זה עד שיסתאב, שהרי אינו ראוי לקרבן, שמה אין זה צכור, ולאחר שיש צו מוס יאלכלו צעליו, ולא יתנו [ואינו חייב ליתנה] לכהן, שצכור צעל מוס מותר לזרים, ואין צו אלא משום גזילת מתנות כהונה, אפי' הוא ודאי, וזהו ספק, הוה הכהן מוציא מחצירו, ועליו הראיה, שלא ילדה צצית העוצד כוכבים, וגצי ספק פטר תמור, מפרש עליו טלה להמירו צהנאה, דכתיב תפדה צשה, והטלה יעכב צעצמו, דאפילו ודאי פטר, אין קדושה חלה על טלה היתת, אלא משום גזילת כהן יש, ומיין שהוא ספק, אפילו גזל ליכא, דראיה על הכהן,

אלא מחוורתא כדשינן מעיקרא [רפרות הוראת שעה היתה בין לר' אליעזר בין לרבנן. ראב"ד]:

שמואל א ו יב וַיִּשְׁרְנָה אִזּוֹ יִשְׂרָאֵל כִּי גָאָה גָאָה לְשָׁלוֹם יָד צפלשמים וצדגון אלהים הפירו' ת' בדרך: על-דרך: בית שמש וגו', מאי וישרנה?

א"ר יוחנן משום ר"מ, שאמרו שירה,

ורב זוטרא בר טוביה, אמר רב, שישרו פניהם כנגד ארון, ואמרו שירה [שדורש וישרנה כמלה מעורבת מלשון שישרו פניהם, ומלשון שירה],

ומאי שירה אמרו? א"ר יוחנן משום ר"מ, שמות טו אז ישיר משה ובני ישראל,

ור' יוחנן ידידיה אמר ישעיה יב ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו [וגו'],

ור"ש בן לקיש אמר, מזמורא יתמא שלא הזכר שם אמרו [וגראה לפרש שקרא לו יתמא משום שלא הזכיר על מה נאמר, כמו מזמור לתורה, מזמור שיר ליום השבת וכו'. תוס' עיי"ש], תהלים צח מזמור שירו לה' שיר חדש [כי היה נס חדש, ואע"פ שלא בא דוד עדין, כבר היה השירות אמורות מפי הפרות, שצפו ברוח הקדש מה שעתיד דוד לומר. ראב"ד] כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו,

ר' אלעזר אמר, תהלים צט ה' מלך ירגזו עמים על שהסס צמכת טמורים [שהרגיז את העמים בקדושתו. ראב"ד],

ר' שמואל בר נחמני אמר, תהלים צג ה' מלך גאות לבש [שנתגאה עליהם ולא רצה לשבת עמהם. ראב"ד, פי' שהארון עזב את הפלשתים והלך אל ישראל, וראה מהרש"א],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מבקש על עצמו, שימות מיחה של גויעה, כמותו,

והיבא רמזא צבראשית שעמיד יהושע לזא לנס זה, יהושע משבט אפרים צא, כדכתיב (צמדבר יג) למטה אפרים הושע בן נון, [וכתיב צאפרים],

בראשית מוח וזרעו יהיה מלא הגוים, [אימתי יהיה מלא הגוים], בשעה שעמדה לו חמה ליהושע כל (הארות נתמלאו) [העמים יתמלאו. רע"י] מיראמו ומאימתו, זרעו של אפרים יהיה מלא הגוים, [אס. רע"י] אדם נולח כאן מלחמה ואין בני אספמייא יודעין זה, אצל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם (ויכאל) [ויכאל. רע"י] מפניו,

ספר משנה תורה וספר שופטים ל"ג הכא, ואגב ריהטא דגירסא דלקמן, ניקצעה היא, ושבתא היא, דהא לא רמזא ביה,

**

יהושע י יג. ויעמוד השמש בחצי השמים, ול' אֶ־אֶן לְבֹא יֵשׁ צמשמה שמי עכבות, אחת בחצי השמים והיינו בחצי היום, ואחת [ולא אין לבוא] סמוך לשקיעתו פִּי'וֹ ׀ תַּמְיָם אלא שהה כיום תמים, דהיינו עשרים וארבע שעות, דיוס אינו תמים ושלם אלא עם לילו,

וכמה?

1. א"ר יהושע בן לוי, עשרים וארבעה [שעי] היה אותו יום מעלות השחר עד יציאת הכוכבים, ויום תמים אכולה מילתא קאי אהלוך ואעמידה, אויל שית עד חצי השמים וקם שית דכתיב ויעמד השמש, אויל שית עד ערב וקם שית וקם שית דכתיב ולא אן לזוא, כולה מלתא הילוכו ועמידתו כיום תמים עשרים וארבע של יום ולילה דשאר ימים,

2. ר' אלעזר אמר, שלשים ושית דיוס תמים דקרא אעמידה לחוד קאי אויל שית וקם תריסר, אויל שית וקם תריסר, עמידתו כיום תמים,

3. רבי שמואל בר נחמני אמר, ארבעים ושמונה דיוס תמים דקרא, אשהיה דשקיעה קאי, וקמיימא דלא כתיב ביה כיום תמים, סתם עמידה שנים עשר שעות, כעמידה שדרכו לעמוד ולשחוק צלילה, אויל שית וקם תריסר, אויל שית וקם עשרים וארבעה, [שנאמר] ולא אין לבוא כיום תמים, מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים [הוה],

א"ד הנך שיעורי דהנך רננן בתוספתא שניתוסף על היום פליגי קאמרי להו,

1. ר' יהושע בן לוי אמר, עשרים וארבעה הואי המוספתא ויום תמים אעמידה קאי, אויל שית וקם תריסר, אויל שית וקם תריסר, עמידתו כיום תמים [פי' דלעיל חשיב לאופן זה 36 שעות, וכאן חושבה רק לפי מוח שניתוסף על היום דהיינו 24 שעות],

2. ר"א אמר, שלשים ושש מוספתא, ויום תמים דקרא אעמידה דלא אן לזוא קאי, וקמיימא סתמא י"צ שעות כמורת לילה, אויל שית וקם תריסר אויל שית וקם עשרים וארבעה, ולא אין לבוא כיום תמים [פי' לערב לא שקעה החמה 24 שעות],

3. ר' שמואל בר נחמני אמר, דכיוס תמים אעמידה דולא אן לזוא קאי, ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים לציאמו דלא אן לזוא, ארבעים ושמונה, אויל שית וקם עשרים וארבעה, אויל שית וקם כ"ד [ולפי הלשון הראשון יהיה זה 60 שעות],

מקיש עמידתו לביאתו, מוח ביאתו כיום תמים אף עמידתו כיום תמים,

לשון ראשון	איכא דאמרי	
ר' יהושע בן לוי	היום שהוא 12 שעות היה כיום תמים, 24 = 6+6+6+6	ניתוסף על היום 24 שעות כיום תמים 36=12+6+12+6
ר' אלעזר	כיום תמים קאי על העמידה לחוד 36=12+6+12+6	* 48=24+6+12+6
ר' שמואל בר נחמני	* 48=24+6+12+6	** 60=24+6+24+6

* דיוס תמים דקרא, אשהיה דשקיעה קאי, וקמיימא דלא כתיב ביה כיום תמים, סתם עמידה שנים עשר שעות, כעמידה שדרכו לעמוד ולשחוק צלילה, ** דכיוס תמים אעמידה דולא אן לזוא קאי, ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים לציאמו דלא אן לזוא,

תנא, כשם שעמדה לו חמה ליהושע, כך עמדה לו חמה למשה, ולנקדימון בן גוריון [תוס'],

יהושע קראי, נקדימון בן גוריון גמרא שהלוחו הגמון [אחד] [שמים] עשר מעינות כו', צמסכת מעינות צפ' סדר מעינות אלו (דף יט),

למשה צמלחמת סיוון מנלן? אתיא אחל אחל, כתיב הכא דברים ב אחל תת פחדך, וכתיב התם ביהושע יהושע ג אחל גדלך,

ורבי יוחנן אמר, אתיא תת תת, כתיב הכא אחל תת פחדך, וכתיב ביהושע יהושע י ביום תת ה' את האמורי,

ר' שמואל בר נחמני אמר, מגופיה דקרא שמעת ליה, דברים

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מִי־יַעֲלֶה־לָנוּ אֶל־הַפְּנֵנִי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ: ב' וַיֹּאמֶר ה'
יְהוָה יַעֲלֶה אֲלֵמָּה סָמָם מִלְחָמָה דְּסִיפְרָא לִיהוּדָה קִימִי,

שמואל א ט כד וַיֵּרָם הַמִּצָּח אֶת־הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה מִשּׁוֹם פְּלוֹגְמָא דְהַנִּי
אֲמֹרֵאִי גּוֹפִיִּיהוּ נִקְטָה לֵה וַיֵּשֶׁם אֶל־פְּנֵי שְׂאוּל, מֵאִי וְהַעֲלִיָּה מֵה שַׁעֲלִיָּה,

ר' יוחנן אומר, שוק ואליה, מאי והעליה דמסמכא שוק
לֵאלִיָּה הַשּׁוֹק סְמוּךְ לֵאלִיָּה, שְׁהֵאִילָה מִלְמַעְלָה וְסָמְכָה עַל הַשּׁוֹק, וְשׁוֹק הוּא עֵסָם
שֶׁל זִמְמָה הַגִּיד, הַמְמוּנָע בֵּין קוֹלִית לִאֲכֻזָּבָה, וְאִצְרִים הַמְחַמְטִים סוּמְכִין אֶת
הַעֲלִיָּוִים,

ורבי אלעזר אומר, שוק וחזה, מאי והעליה דמחית לה
לְחֻזָּה עִילּוּיָה דְשׁוֹק מֵמִית חֻזָּה עַל הַשּׁוֹק כִּי בְעֵי אֲנוּפִי, וּמִנְפִי לִיָּה
גְּבִי חֻזָּה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלִמִים נִשְׁעָת מְנוּפָה,

והיא סעודתא אע"פ דזבח הוה, כדכתיב (שמואל א ט) כי הוא יצרך (את) הזבח,
לֹא הוּא חֻזָּה וְשׁוֹק דִּידֵהוּ לְכַהֵן, דְּנִמָּה קִטְנָה הוּא, וְקִימָא לֵן צִפְרָק צִתְרָא דְזֻבְחִים
(דף קיט) חֻזָּה וְשׁוֹק צִנְמָה גְדוּלָּה, וְאִין חֻזָּה וְשׁוֹק צִנְמָה קִטְנָה,

ורבי שמואל בר נחמני אומר, שוק ושופי כף היד הסובב עס
הַקּוֹלִית וְקוֹרִין פּוֹלֶס"א, מֵאִי וְהַעֲלִיָּה, שׁוֹפִי עִילּוּיָה דְשׁוֹק קֵאִי:

[שנינו במשנתנו] לא תתייחד אשה עמהם: במאי עסקינו,
אִילּוּמָא בַּחֲדָ [בעכו"ם אחד], דְּכוּוּתָהּ גְּבִי יִשְׂרָאֵל מִי שְׂרִי,
וְהַתֵּנָן לֹא יִתְיַחֵד אִישׁ אֶחָד עִם שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִנֵּשִׁים דַּעֲמָן קְלוּת,
וְשִׁמְיָהּ תַּחֲרִינָה לַעֲבִירָה,

דף כ"ה ע"ב

אלא [בזנות המושגת דאמר לא תתייחד אשה עמהם, היינו] בתלתא להי
נִקְטָה תַּלְתָּא, דְּבִיִּשְׂרָאֵל צִתְרָא שְׂרִי בֵּין צַעֲרִי בֵּין דְּדָרְךְ, אֲכַל מַרִי, צַעֲרִי אִין דְּדָרְךְ לֹא,
שִׁמָּא יִטְרַךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקֻצִּין, וְנִמְנָא אֶחָד מֵהֶן יִתְיַחֵד עִם הַעֲרֻוָּה, צַפִּי עֲשֵׂרָה
יִחְסִין (קדושין דף פא),

דכוותה גבי ישראל, בפרוצים מי שרי ועוזדי כוכבים למה ליה למנא
לִאֲשֻׁמְעִין הֵא אֲפִי יִשְׂרָאֵל דְּכוּמִיִּיהוּ אֲסִירִי, וְהַתֵּנָן אֲבָל אִשָּׁה אֶחָת
מִתְיַחֲדָת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל לֹא
שֵׁנוּ אֲלֵא בְּכַשְׂרִים, אֲבָל בְּפִרוּצִים אֲפִילוּ עֲשֵׂרָה נְמוּ לֹא,

מעשה היה והוציאוה עשרה פריזים, ללשם איש וזנה במטה חזן
לַעֲרִי לַעֲבִירָה, כַּעֲן קוֹצֵרִי מֵה שֶׁלֹּא יִצִּינוּ?

לא צריכא [הא דתני במשנה לא תתייחד וכו'] באשתו של עובד כוכבים
עֲמוּ [חוס'], עוֹבֵד כּוֹכְבִּים אִין אִשְׁתּוֹ מִשְׁמַרְתּוֹ לֹא קִפְדָּה דְלִיָּהוּ
צַקְרִי וְאִתְמַסֵּה צִנְוִינִי [הלשון במגילה יב]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל אִשְׁתּוֹ

ב אשר ישמעון שמעך, ורגזו וחלו מפניך, אימתי רגזו וחלו
מִפְּנֵיךְ, בְּשַׁעָה שְׁעִמְדָּה לֹא חֲמָה לְמוֹשֶׁה,

מיתבי, ולא היה כיום ההוא צמעה דיושע כמי לפניו ואחריו,

איבעית אימא, שעות הוא דלא הוו נפיש כולי האי,

ואיבעית אימא, אבני ברד לא הוו דלא היו צמעה, דכתיב והשעי
יֹא וַיְהִי בְּנֶסֶם אֶל־מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֵם בָּמוֹ רַד בִּיתָחוֹ רִין וְה'
הַשְּׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדִלוֹת מִן־הַשָּׁמַיִם עַד־עֹקֶה, וַיָּמָתוּ
רַבִּים אֲשֶׁר־מָתוּ בְּאֶבְנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הִרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַרְבֵּי [ראה ד"ס שמביא
כאן כמה גירסאות, אבל כמו שנדרסם הוא ט"ס שמשמע שוימתו הוא סוף פסוק],

כתיב שמואל ב יא וַיֹּאמֶר לְלִמְד בְּנֵי־יְהוּדָה קִשְׁת צָקִיָּה שְׁקוּן דוד
עַל שְׂאוּל כְּמִי הִנֵּה כְּתוּבָה דְּנִי יְהוּדָה הִיוּ מוֹשְׁכֵי קִשֵּׁת עַל־סֶפֶר הַיִּשָּׁר,

מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, זה ספר
אֲבֵרָהם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב שֶׁנִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב בְּהוּ בַּמְדַּבֵּר כִּג
תְּמוֹת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתִהִי אַחֲרִיתִי כְּמוֹהוּ,

והיכא רמיזא [בספר הישר, דהיינו בבראשית]? בראשית מט יהודה
אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויביך, ואיזו היא מלחמה
שְׁצַרִיכָה יָד כְּנַגַּד עוֹרָף, הוּא אֲמַר זֶה קִשֵּׁת הַמּוֹשֵׁךְ נִקְשָׁת נִטְמָן יָדוֹ
כְּנַגַּד עֵינָיו, דְּהֵינּוּ מוֹל הַעוֹרָף הַטְרִי"ל צִלְעוֹ,

[מאי ספר הישר] ר"א אומר, זה ספר משנה תורה, ואמאי קרו
לִיָּה סֶפֶר הַיִּשָּׁר, דְּכַתִּיב דְּבָרִים ו' וַעֲשִׂית הַיִּשָּׁר וְהַטוֹב בְּעֵינֵי
ה',

והיכא רמיזא? דברים לג ידיו רב לו, ואיזו היא מלחמה
שְׁצַרִיכָה שְׁתֵּי יָדִים הוּא אֲמַר זֶה קִשֵּׁת,

[מאי ספר הישר] ר' שמואל בר נחמני אומר, זה ספר שופטים,
וְאֲמַאי קְרוּ לִיָּה סֶפֶר הַיִּשָּׁר, דְּכַתִּיב שׁוֹפְטִים י' בִּימֵים הָהֵם אִין
מֶלֶךְ בִּישְׂרָאֵל אִישׁ הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה,

והיכא רמיזא? שופטים ג ב רק לְמַעַן יִדְעַת דְּרוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְלַמְּדָם מִלְחָמָה, וְאִיזוּ הִיא מִלְחָמָה שְׁצַרִיכָה לִיְמוּד, הוּא
אֲמַר זֶה קִשֵּׁת,

ומנלן דקרא ציהודה כמי דביהודה כתיב, דכתיב ציהודה דסיפרא
שׁוֹפְטִים א א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּה' לֵאמֹר

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כוכבים שהסיף חגור בו לנצח ימינו של ישראל, ומזמנת לימין ישראל לאחוז זה טופלו לימינו, במקל אם צד עובד כוכבים מקל טופלו ישראל לשמאלו שמהלך יד ימין העובד כוכבים שהמקל זה סמוכה לישראל, ואם יריס יד ימינו, תאחוז שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה, דאי טופלו לימינו, יהא המקל רחוק מידו של ישראל,

היו עולין במעלה זהר או בסלע או יורדין בירידה, לא יהא ישראל למטה, ועובד כוכבים למעלה לא יהא ישראל למטה אלא למעלה - בעליה ילך ישראל לפני העובד כוכבים דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו דלא הוה אחריז ממש וצירידה יולך העובד כוכבים לפניו, אלא ישראל למעלה ועובד כוכבים למטה,

ואל ישוח לפניו אפי' במישור אל ישחה ישראל לפני העובד כוכבים ליטול כלום, שמא ירוץ ירוץ את גולגלתו,

שאלו להיכן הולך, ירחיב לו את הדרך אם היה צריך לו לילך עד פרסה, יאמר לו צ' פרסאות אני צריך לילך, אולי ימתין העובד כוכבים מלהכותו עד פרסה שניה, וזה יפרוש ממנו קודם לכן, בדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע, [דכתיב] בראשית לג עד אשר אבא אל אדוני שעיריה, וכתיב בראשית לג ויעקב נסע סכותה ולא הלך עד שעיר,

מעשה בתלמיד ר"ע, שהיו הולכים לכזיב, פגעו בהן ליסטים, אמרו להן לאן אתם הולכים, אמרו להן לעכו רחוק מביב, כיון שהגיעו לכזיב פירשו, אמרו להן [תלמיד] מי אתם, אמרו להן תלמידי ר"ע, אמרו להן אשרי ר"ע ותלמידיו, שלא פגע בהן אדם רע מעולם,

רב מנשה הוה אזל

דף כ"ו ע"א א' דר"ה תשע"א

לבי תורתא מקום, פגעו ביה גנבי, אמרו ליה לאן קאזלת, אמר להן לפומבדיתא, כי מטא לבי תורתא פריש, אמרו ליה תלמידא דיהודה רמא את תלמידו של רב יהודה הוה, וקרו ליה רמא, כלומר ממנו למדת לרמותו, ליסעין ישראל היו,

אמר להו ידעיתו ליה שהוה רמאי, יהא רעוא [יהי רצון] דליהו והנהו אינשי [הגנבים] בשמתייה [בשמחתא של רב יהודה] לפי שהיה אדם גדול, ושמתייה חיילא, לייטיניהו בשמתייה,

אזלו עבדו גניבתא עשרין ותרתי שנין, ולא אצלחו, כיון דחזו [שראו שאינם מצליחין], אתו כולוהו תבעו שמתיהו [באו הגנבים שיתיר להם השמתיא], והוה בהו חד גירנא [אורג] דלא

משמרתו שרי, כדמתן בעשרה יוחסין, בזמן שאשמו עמו ישן עמהן בפונדק, מפני שאשמו משמרתו,

ותיפוק ליה משום שפיכות דמים בלאו עבירה נמי לא תמיידה, משום שפיכות דמים? א"ר ירמיה באשה חשובה בין האנשים [קרובה למלכות, שזה חשיבות בין אנשים] ובין הנשים [שהיא יפה, שזה החשיבות בין הנשים], אשה יפה וקרובה למלכות עסקין, דמירתתה מינה דמיסתפו מינה ולא קטלי לה, אבל משום עריות איכא דיפה היא, ואצטריך לאשמועי' דלא תמיידה, חיישין שמא תסתפה,

אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים, וחשובה בין הנשים, משום רציחה נמי איכא, דבא עליה ואחר כך הורגה, דלא ס"ל אשה כלי זינה עליה, וחשובה בין האנשים ולא בין הנשים, מותרת להתייחד, ומשום עריות איכא, דאינה יפה,

רב אידי אמר, אשה כלי זינה עליה אע"ג דאינה חשובה לא בין האנשים ולא בין הנשים, אין הורג אותה אלא בא עליה, וכיון שבא עליה אינו הורגה, ואפילו אינה קרובה למלכות נמי, אי לא אשמועינן דחיישין לעריות, לא הוה מסתבא דמיסתבא משום שפיכות דמים,

במאי בינייהו בין לר' ירמיה דמוקי לה באשה חשובה הא לאו חשובה חיישי' לשפירכו דמים, בין לרב אידי דאמר כלי זינה עליה וליכא משום שפיכות דמים מ"מ משום ערוה איכא בה ולא מתייחדת?

איכא בינייהו אשה חשובה בין אנשים קרובה למלכות, ושאינה חשובה בין הנשים [תוס'] אינה יפה,

לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה, דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים דקרובה למלכות היא, ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא למיחש דיפה היא, הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא לייחודי, דמשום שפיכות דמים ליכא דהא קרובה למלכות, ומשום עריות נמי ליכא דהא מכוערת היא,

לרב אידי אסירא לייחודי, דכולהו חיישין לערוה, דהא סתמא קאמר אשה כלי זינה עליה, ולא קאמר הכא באשה יפה עסקין, דכלי זינה עליה,

תניא כוותיה דרב אידי בר אבין, האשה אע"פ שהשלוש עמה [פי' כלי זינה עליה] דודאי לא יהרגוה, דהא כלי זינה עליה, לא תתייחד עמה, מפני שחשודין על העריות והיינו כרב אידי בר אבין, השלוש עמה משמע היא נושאת את שלומה, ואינה צריכה שלום מלכות?

[שנינו במשנתנו] לא יתייחד אדם עמה: ת"ר, ישראל שנודמן לו עובד כוכבים בדרך, טופלו לימינו מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל, שאם ירצה העובד כוכבים להורגו ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו,

ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר, בסייף דאם היה העובד כוכבים חגור סייף, טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאל של עובד

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אתא לשרוייה שמתיה, אכלי' אריא,

להפחידה ולהראות את האומץ הלב שלה, אבל באמת לא הרגה שום ילד:

[שנינו במשנתנו] בת ישראל לא תניק: ת"ר, בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים, מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים, ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל מפני שחשודה על שפיכות דמים, דברי ר"מ,

וחכ"א, עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל, בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינו לבינה,

ורבי מאיר אומר, אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא, דזימנין דשייפא ליה סמא לדד מאבראי [קודם שחנכס לזית ישראל. רש"י להלן] סם המוט שפה צדדיה וקטלא ליה, ולא מיתחזי מאבראי, לא גרס הכא עד לקמיה,

וצריכא [להלוק במילדת ובמניקה], דאי אשמעינן מילדת, בההיא קאמרי רבנן דשרי [בעומדות על גבה], דלא אפשר, משום דאחרות רואות אותה דאי מנחא ידא אפומא, חזי ליה, דאגב דמשידי, יסבי ישראליות עיניהו עלה ומירמחא,

אבל מניקה, דאפשר דשייפא ליה סם לדד מאבראי קודם שחנכס לזית ישראל, וקטלא ליה, אימא מודי ליה לרבי מאיר,

ואי אשמעינן מניקה, בההיא קאמר רבי מאיר דאסור, משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי, וקטלא ליה, אבל מילדת דלא אפשר, היכא דאחרות עומדות על גבה, אימא מודי להו לרבנן, צריכא,

ורמיניהו [בא להקשות על המשנה ששנינו שאין לישראלית לילד את הגוי], יהודית, מילדת עובדת כוכבים בשכר, אבל לא בחנם [והמקשה לא עלה בדעתו להעמיד המשנה בחנם, משום דתלי טעמא מפני שמילדת בן לעבודה זרה, ורב יוסף אסיק דאפילו הכי בשכר שרי משום איבה. תוס'?:]

אמר רב יוסף, בשכר שרי משום איבה ומתני' נחנס קמיייר, דמלי לאשמעוטי ולמימר, נריכה אני לשכר מזונומי,

1. סבר רב יוסף למימר, אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי נשכר כנחול משום איבה משום איבה, דהא אינהו חזו דמילדין לגשי דיקן נשנת כנחול,

[תימא וכו' היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא, דאמרין וכו' חושש ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידול,

היינו דאמרי אינשי, גירדנא דלא טיזין [תוס'] עניו, סתם גרדן אין לו נזק פנים שתא בציר מושני [שנה חסר משנותיו] [שממון שהוא סרסן יד כל זו והרגין אותו. רע"י],

תא חזי מה בין גבאי בבל שפגעו ברב מנשי, נחפקרו לחרף אדם גדול ולסמין דארץ ישראל שפגעו בתלמידי ר"ע, ספרו בשכחו, ואע"פ שסתם לסמין פרוזין מגנבים, להודיעך שנתה של א"י:

מהני': בת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים, מפני שמילדת בן לעובדת כוכבים, אבל עובדת כוכבים מילדת בת ישראל,

בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים, אבל עובדת כוכבי' מניקה בנה של ישראל ברשותה דישראלית [בבית של הישראלית. יבין], אבל לא תמסרנו להוליכו צניטה שלא מהרגו [ראה ר"ן שהאריך כאן]:

נב': ת"ר, בת ישראל לא תילד את העובדת כוכבים, מפני שמילדת בן לעובדת כוכבים, ועובדת כוכבים לא תילד [חולק על המשנה] את בת ישראל ואפילו אחרות עומדות על גבה מפני שחשודין על שפיכות דמים, דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל, בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינה לבינה [תוס'],

[הגם שר"מ כבר אמר שיטתו, אחר שחולקין חכמים עליו חזר ומשיב להם, וכן להלן לענין ניקה, ולענין מילדת] ור"מ אומר, אפי' אחרות עומדות על גבה נמי לא, דזימנין דמנחא ליה ידא אפומא על מנחו של מינוק, מקום שמוחו של מינוק רופס וקטלא ליה, ולא מתחזי לא מיינכא שהרגתו,

כי ההיא איתתא, דאמרה לחברתה, מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא, אמרה לה [השיב לה המילדת], נפישין בישתא דההיא איתתא קך וכן רעות יצאו עליך, דקא משפילנא מייניהו דמא כמנין שהשפילתי מהן והרגתי נהן, כי אופיא דנהרא אשקומ"א [foam of the river] [פי' קצף שו"ם באדיש], # [שיבואו עליך רעות הרבה, כמספר שאני הרגתי מילדי ישראל, ששפכתי דמם בקצף הנהר],

ורבנן אמרי לך קסברי צומן שאחרות עומדות על גבה שרי, לא היא [מה שאומרת המילדת שהרגה כל כך ילדים אינו אמת], במילתא בעלמא הוא דאוקימתה # [פי' סגרה את פיה, ופי' אוקימתה היינו העמידה, [stopped her] ע"י שקלל אותה, וגם התפארה בהריגת ילדים, וזוהי רצתה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מומר [תוס']

ולישני ליה, כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כשאין להם צער, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס, אבל אינו מופקר, להיות חסור והימר לפניו, להניח הימר ולאכול חסור, ואם עושין כן זה להכעיס?

קסבר אוכל נבילות להכעיס, מין הוא והא תנא ליה רישא מינין, צכמה דצריס מנינו חילוק צין מין למומר, כגון ספר תורה שכתבו מין ישרף [משא"כ מומר], ודעכא [שמן מורידין ולא מעלין, משא"כ מומר, וגם לגבי השבת אבידה],

איתמר, מומר, פליגי רב אחא ורבינא, חד אמר לתיאבון מומר, להכעיס מין הוי, וחד אמר אפילו להכעיס נמי מומר [תוס'], אלא איזהו מין? זה העובר (אלילי כוכבים) [עבודה זרה] [תוס'],

מיתיבי, אבל פרעוש אחד או יתוש אחד פרעוש ויתוש אין אדם אוכלן למיאבון, הרי זה מומר, והא הכא דלהכעיס הוא וקתני מומר?

[ומתריץ שאין זה להכעיס] התם בעי למיטעם טעמא דאיסורא [תוס'] לא להכעיס, אלא מתאווה לטעם טעמו, לפי שאין ישראל טועמו מעולם,

אמר מר, (היו) מורידין אבל לא מעלין, השתא אחותי מוחתינן [מורידין אותה] אסוקי מיבעי [ולמה אומר ולא מעלין]?

[ומתריץ שאין הפירוש לא מעלין שאין מעלין אותו בידים, אלא אפילו אם הוא רוצה לעלות מעצמו אין מניחין אותו], אמר רב יוסף בר חמא, אמר רב ששת, לא נצרכא שאם היתה מעלה [בגן מדרגות] בבור עשויה צקרקע, ויכול לעלות בגררה, והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר,

דנקיט ליה עילא [שמוצא לו עלילה עליו. שט], ואמר כלומר אית ליה לאשמטוטי מאיצה ולמימר ליה [שעושה כן כדי ש] לא תיחות [שלא ירדו] חיותא [חיות] עלויה דך מעלה זו, וממנו צבור [פ'] הוא מסלק המעלות שלא יוכל לעלות, ונותן עילא שהוא דואג שלא ירדו חיות לתוך הבור ויהרגו אותו, [ותיבוח מאי איבה שייכא הכא, הא מורידין ואפילו לבתחלה? וכו', תוס'],

[ועוד אופן של "ולא מעלין"] רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, לא נצרכא שאם היתה אבן על פי הבאר מכסה, אמר לעבורי חיותא עילויה צריך אני להעביר עדר צאני למרעה, ודרכי על שפת צור זה, וירא אני שלא יפלו,

[ועוד אופן של "ולא מעלין"] רבינא אמר, שאם היה סולם מסלקו,

דהוא תולדה דגוז? י"ל דהכא ביושבת על המשבר, שכבר נעקר לצאת, אי נמי כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו. תוס'],

א"ל אביי, יכלה למימר לה, דידן דמינמרי שבתא מחללינן עליהו, דידכו דלא מינמרי שבתא, לא מחללינן [זה טענה אמיתית. ראה שט],

2. סבר רב יוסף למימר, אנוקי [להניק לילד גוי] בשכר שרי משום איבה, אמר ליה אביי יכלה למימר [ישראלית המינקת], אי פנויה היא, בעינא לאינסובי [וכל זמן שהאשה מינקה את הולד היא בחושה, שהחלב היא דמיה של אשה, שהדם נעבר ונעשה חלב, וצריכא אני להבריא את עצמי, כדי שאמצא חן בעיני כל רואי. ר"י מלונגיל],

אי אשת איש היא, לא קא מזדהמנא באפי גברא [כל זמן שהיא מינקה היא מסרחת לחלב, או לחינוק שיונק אותה, ואינו נקי ומלכלך אותה ואת מלבושיה. ר"י מלונגיל],

3. סבר רב יוסף למימר, הא דתניא העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה [ואור"י דהיא הנותנת משום דלא פסילי אלא דרבנן עשו חכמים חזיון כדי שיתנו לב לשוב, וב"ד היו מכין ועונשין שלא מן התורה. תוס'] לא מעלין ולא מורידין, אסוקי בשכר שרי משום איבה,

אמר ליה אביי, יכול לומר לו, קאי ברי [בני עומד] אאיגרא [כלומר] הנחתו בני על הגג. ר"י מלונגיל] ואם לא אורידנו ימות, וגו' לי להפסיד שכרי ולהצילו, אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דואר [שופט. שט] השלטון קצת לי זמן ליום וועד, ואם לא אלך, יאל שכרי צהפסדי,

תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן, העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה, לא מעלין [תוס'],

דף כ"ו ע"ב

ולא מורידין [תוס'],

אבל המינין כומרין לעבודת כוכבים, צין עוצדי כוכבים צין ישראלים, והמסורות מלשינים לשקר, המוסרין ממון חציהם ציד עוצדי כוכבים, אנסין, והמומרים, (היו) כנראה זה היה הוספה של הצנזור, שדין זה של מורידין ולא מעלין זה היה בעבר) מורידין ולא מעלין,

א"ל אני שונה דברים כב לכל אבידת אחיך, לרבות את המומר [שמצוה להחזיר לו את אבדתו, הרי שהוא בכלל אחיך] [תוס'], ראה בדברי התוס' שכתב ומיהו מומרים של "ומניהם" אבל בדפוס ו' הגירסא "ומי" משומד' של עכשיו", ואת אמרת (היו) מורידין? סמי מכאן

אבני חן על מסכת עבודה זרה

למילה, לא מרע נפשיה בכל דבר שיתעסק בו. תוס', פי' שהיה קשה לתוס' איך נעשה גוי מומחה למילה],

דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן, אם היה מומחה לרבים מותר,

ר' יהודה	ר' מאיר	
בריייתא ב' ימול כותי ולא ימול כותי, עכו"ם,	ימול עכו"ם ולא ימול כותי, כותי,	בריייתא ב'
ימול כותי ולא ימול עכו"ם, כותי,	ימול כותי ולא ימול עכו"ם,	איפוך
מילה בעכו"ם פסולה שנא' ואתה את בריתי תשמור		בריייתא ג'
ישראל מל את הכותי, וכותי לא ימול ישראל, מפני שמל לשם הר גזרים		בריייתא ד'

וסבר רבי יהודה, כותי שפיר דמי,

[בריייתא ד'] והתניא ישראל מל את הכותי, וכותי לא ימול ישראל, מפני שמל לשם הר גזרים, דברי רבי יהודה,

אמר לו רבי יוסי, וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה [תוס'], אלא מל והולך עד שתצא נשמתו [ר' יוסי מקללו, על שהוא מל לשם הר גזרים. תורת חיים].

אלא לעולם איפוך [בריייתא ב'], כדאפכינן מעיקרא דלרבי יהודה כותי אסור [כבריייתא ד'] ועוצד כוכבים מותר, דעוצד כוכבים אין דרכו למוול בניו לשם עבודת כוכבים, ולשפיכת דמים לא חייש, הואיל ואחרים על גזיו,

ודקא קשיא דרבי יהודה [דבריייתא ג'] דפסיל מילת עוצד כוכבים מגזירת הכתוב אדר' יהודה [כדאפכינן ברייתא ב' שר' יהודה מתיר לעכו"ם למול]? ההיא [בריייתא ג'] דרבי יהודה הנשיא היא [היה אמורא. ס"י] [שכן מצינו ברייתא אחרת באותה נוסח שמביא ראיה מן הפסוק "ואתה את בריתי תשמור" ומפורש בה שר' יהודה אומר],

דתניא רבי יהודה הנשיא אומר, מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה, ת"ל ואתה את בריתי תשמור,

אמר רב חסדא, מאי טעמא דרבי יהודה [דבריייתא ד'] דר פלוגמא דרבי יוסי דפסיל כותי? דכתביב ועשה פסח לה' המול ודריש ציה מילה לשמה, הלכך כותי פסול, דמל שלא לשמה, אכל עוצד כוכבים לא מהיל אלא אדעתא דשחל שאומר לו מהול, והיינו לשמה,

אמר בעינא לאחותי ברי מאיגרא [אני צריך להוריד את בני מן הגג],

[בריייתא א'] ת"ר, ישראל מל את העובד כוכבים לשום גר, לאפוקי לשום מורנא דלא [תוס'] מולעת שיש לו צערלתו דלא, דאסור לרפאותו צחנס, דהא אמרן לא מעלין ולא מורדין,

ועובד כוכבים לא ימול ישראל, מפני שחשודין על שפיכות דמים, דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, עובד כוכבים מל את ישראל, בזמן שאחרים עומדין על גבו, אבל בינו לבינו לא,

ורבי מאיר אומר, אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא, דזימנין דמצלי ליה סכינא מטה הסכין, כדמתרגמינן מטה משפט, מנלי דין, ומשווי ליה כרות שפכה [ומפרש מה זה כרות שפכה] מי שנקרת לו מן הגיד, מן העטרה ולמעלה לגד הגוף, ושזז אינו מוליד,

וסבר ר"מ עובד כוכבים לא [ימול],

[בריייתא ב'] ורמינהו [על ברייתא א'], עיר שאין בה רופא ישראל שידע למול, ויש בה רופא כותי, ורופא עובד כוכבים,

ימול עובד כוכבים שאין מילתו לשם עבודת כוכבים, שהרי אין דרכם למוול את צניהם ואל ימול כותי שמל לשם דמות יונה שמנאלו צראש הר גריזים, ועודין לה עבודה, כדאמר דהכל שוטטין (סולין דף ו), ומלין את צניהם לשם יונה ז, דברי ר"מ, רבי יהודה אומר, ימול כותי ואל ימול עובד כוכבים מפני שחשוד על שפיכות דמים?

איפוך, ר"מ אומר ימול כותי ולא עובד כוכבים, ר' יהודה אומר עובד כוכבים ולא כותי,

וסבר ר' יהודה עובד כוכבים שפיר דמי,

[בריייתא ג'] והתניא, ר' יהודה אומר, מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה, שנא' בראשית זו ואתה את בריתי תשמור?

אלא לעולם לא תיפוך, והכא במאי עסקינן [בבריייתא ב' שר' מ מתיר לעכו"ם למול],

דף כ"ז ע"א ב' דר"ה תשע"א

ברופא מומחה לא מרע נפשיה לשויה כרות שפכה [ואפילו אינו מומחה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ורבי יוסי המול ימול רצויה הוא [הוצרך לפרש כן, ולא שהדרשה הוא שמי שמהול בעצמו ימול את אחרים, כיון שהגמ' מסיקה דאידיך סבר דברה תורה כלשון בני אדם],

ואידיך הכתיב לה' המול? ההוא בפסח כתיב לה' דקרא, אפסח קאי, שמהא עשייתו לשמה,

ואידיך נמי, הכתיב המול ימול, דברה תורה כלשון בני אדם [יש מקומות שכן דורשין כפל לשון] וצריך עיון בדבר, דמאיזה טעם אומר התלמוד פעמים כך ופעמים כך],

[יש לשון "דברה תורה כלשון בני אדם" 30 פעמים בש"ס 18 מקומות],

אלא איכא בינייהו אשה [תוס'], למ"ד [דרו בר פפא משמיה דרב] ואתה את בריתי תשמור ליכא, דאשה לאו בת מילה היא [ולענין הלכה ראה תוס'], ולמ"ד [ר' יוחנן] המול ימול איכא, דאשה כמאן דמהילא דמיא,

ומי איכא למאן דאמר אשה לא, והכתיב שמות ד ותקח צפורה צר? קרי ביה ותקח ע"י שליח, והכתיב ותכרות? קרי ביה ותכרת ותכרת אמרה לאחר זכרה דאמרה לאיניש אחרינא ועבר,

ואיבעית אימא, אתיא איחי ואתחלה, ואתא משה ואגמרה:

מהני: מתרפאין מהן מקבלין מהן רפואה ריפוי ממון, אבל לא ריפוי נפשות ממון ונפשות בגמרא מפרש,

ואין מסתפריין מהן בכל מקום אפילו נשנילי רה"ר שעוצרין שם תדיר, שמה יתחזק נאצרו נסער, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים ברה"ר מותר, אבל לא בינו לבינו:

נמי: מאי ריפוי ממון ומאי ריפוי נפשות, אילימא ריפוי ממון בשכר, ריפוי נפשות בחנם כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה, כמו אס יש את נפסא (נראשית כג) דעתכס, ליתני מתרפאין מהן בשכר לא קטיל דמיש להפסדא דאגריה, אבל לא בחנם,

אלא ריפוי ממון, דבר שאין בו סכנה מכה שאין בה סכנה, שיכול העווד כוכבים לקלקלו שחכאב לו יסתר, ויוציא ממון לרפאות, ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה,

והאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא כלי אומן המקח ככתפס, [ו]ריבדא [היינו. ר"ן] מכת הכלי, וכלעו פייגדר"א, כלומר אי (כדא) [כיבא. ר"ן] לי ריבדא דכוסילתא שהקח לי אומן ישראל לא מתסינן מינייהו לא אמנא לעווד כוכבים לאסוייה, להעביר הכאב, דאסור למסור גופו ביד עווד כוכבים,

אלא, ריפוי ממון בהמתו, ריפוי נפשות גופיה ואפי' אין סכנה נדבר, והיינו דאמר רב יהודה, אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו,

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, אבל אם אמר לו סם פלוני יפה לו, סם פלוני רע לו, מותר,

איתמר, מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה? דרו בר פפא משמיה דרב אמר, ואתה את בריתי תשמור וצריך לחזק אחר כך ולא עוצד כוכבים, ורבי יוחנן המול ימול קרי ביה המל ימול, מי שהול מהול ימול אחרים,

מאי בינייהו?

[תהלים סח מז תר"א ל' הים תר"בשן תר"בנגים תר"בשן: ו' למה | תר"בדון תרים | תר"בגים תר"בדון תר"בא ל' הים לשבתו | אפ"ה | ישפן לנצח. והיא אומה מכני קמורה שנתעברו בבני ישמעאל במשך הדורות. וראה שם],

ערבי [מכני ישמעאל] מהול, וגבנוני אומה מהולה מהול, איכא בינייהו, מאן דאמר המול ימול איכא, ומ"ד את בריתי תשמור ליכא,

ולמאן דאמר המול ימול איכא, והתנן, קונם שאני [ולא גרם "שאיני" ביו"ד. תוס'] נהנה מן הערלים מה שאני נהנה מן הערלים, אסור עלי נקונם, וקונם הוא לשון הקדש, מותר בערלי ישראל, ואסור במולי עובדי כוכבים, אלמא אף על גב דמהילי, כמאן דלא מהילי דמו [וכן להלן דלא מהילי כמאן דמהילי, תימה וכו' דלמא שאני נדריים שהלך אחר לשון בני אדם וכו'. תוס'],

אלא איכא בינייהו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה, ולא מלוהו לה, שלא ימות, למ"ד ואתה את בריתי תשמור איכא, למאן דאמר המול ימול ליכא,

ולמ"ד, המול ימול ליכא, והתנן קונם שאני נהנה ממולים, אסור בערלי ישראל, ומותר במולי עובדי כוכבים, אלמא אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דף כ"ז ע"ב

אמר מר, לא עברת על דברי חביריך, שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש, איהו נמי חויה טרקיה והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות ע"י זה, ולחיות דרבנן נמי לא נחוש, שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות?

חויא דרבנן דלית ליה אסותא כלל שאל נשכו נחש בשביל שעצר על דברי חכמים, לא תעלה לו רפואה וימות, אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חביריו, שעוצר על דברי חכמים חייב מיחה,

ומאי ה"ל לדמא למימר מאי מקרא היה רוצה להציא? ויקרא יח וחי בהם ולא שימות בהם,

ור' ישמעאל הני מילי בצינעא, אבל בפרהסיא יש חילול השם שיואל [לחזק] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם לא, דתניא היה רבי ישמעאל אומר, מניין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג, שיעבוד ואל יהרג, ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם,

יכול אפילו בפרהסיא? ת"ל ויקרא כב ולא תחללו את שם קדשי,

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, כל מכה שמחללין עליה את השבת דהיינו מכה סכנה, אין מתרפאין מהן אצל שאין זה סכנה מתרפאים, ולית ליה דרב יהודה, דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי,

ואיכא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה אמר ר"י, כל

דף כ"ח ע"א

שבת שובה תשע"א

מכה של חלל נחלל גופו [ובירושלמי מפרש כל שהוא מן החלל ולפנים. תוס'] אין מתרפאין מהן,

מאי בינייהו? הלא ה"ל ק"ל בפ"ג דיומא (דף פד) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת?

איכא בינייהו גב היד וגב הרגל מחללין שבת, אע"פ שאינה של חלל, ללשנא קמא אין מתרפאין, אצל ללשנא בתרא מתרפאין, דהואיל ומתחזק, אי חזי דמקלקל זה למיך ליה לסמא ומעצירו,

[מכה שע"ג היד. פ"ה היינו חולי שעלה שם מאליו, או שלא ע"י מכת חרב, אבל מכת חרב אמרינן בכל מקום דמחללין עליה את השבת, כדאמר שמואל בסמוך האי פדעתא מחללין עליה שבת דסכנה היא, ומפרשים פדעתא מכת חרב. תוס'],

[איכא בינייהו גב היד. ה"ה דהוה מצי למימר איכא בינייהו פדעתא ומכה שהיא צריכה אומר. תוס']

סבר העובד כוכבים שיו"ל משאיל לו האי ישראל מדלג בעי לאיתסי מנא, לא סמיך עלי, ושיו"ל קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת, [ו] כי היכי דמשאיל לו, משאיל לאיניש אחרינא, ואתא ההוא גברא לאורועי נפשיה,

אמר רבא א"ר יוחנן, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר ר' יוחנן, ספק חי ספק מת חולי שאל לא ירפאנו רופא, ספק יחיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים דהאי קטיל ליה, ומוטב שיניח חולי יחיה, ודאי מת היכא דידעינן שאל לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו, מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה, הא בלאו הכי מיית, ושאל ירפאנו העובד כוכבים,

מת, האיכא חיי שעה שהעובד כוכבים ממנה להמיתו, ושאל יוס או יומים יחיה? לחיי שעה לא חיישינן,

ומנא תימרא דלחיי שעה לא חיישינן,

דכתיב מלכים ב ז ג וְאַרְבַּעָה אַנְשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנֶחְנוּ יֹשְׁבִים פֶּה עַד־מָתָנִי: בִּארְבַּעָה אַנְשִׁים מְצֹרְעִים כְּמִיד [פסוק ד] אִם־אֲמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרַעַב בְּעִיר וּמָתָנוּ שָׁם וְאִם־יִשְׁאַרְנוּ פֶּה וּמָתָנוּ וְעַסָּה לָנוּ וְנִפְלָה אֶל־מַסְנֵה הָאָרֶץ אִם־יִמָּצֵנוּ נָתַתָּה וְאִם־יִמָּצֵנוּ וְנָתַתָּה, והאיכא חיי שעה [ומייתא מיד] אלא לאו, לחיי שעה לא חיישינן הואיל וסופו למות כאן,

מיתיבי, לא ישא ויתן אדם עם המינין [פ' להאריך עמהם בדבריהם, פנ' ימשכוהו. תוס'] ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה,

מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל, שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכנאי כדאמרינן [פ' שם זה נזכר שם] צפרק קמא (דף קי.) לרפאותו, ולא הניחו ר' ישמעאל,

וא"ל [בן דמא לדודן] (ר') ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו, ואני אביא מקרא מן התורה לקמיה מפרש ליה שהוא מותר, ולא הספיק לגמור את הדבר, עד שיצתה נשמתו [במותר] צמותר ומת,

קרא עליו ר' ישמעאל, אשריך בן דמא שגופך טהור, ויצתה נשמתך בטהרה צמותר, ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים קהלת ופורץ גדר עוצר על דברי חכמים ישכנו נחש דלקמן?

שאני מינות דמשכא, דאתי למימשך בתרייהו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

והאיכא חילול השם דהיי סברה אשתבע ועבר אשבעותיה? דגלי לה
בעיקרא משעה שגילתה לו, אמר לה דעי שלא נשבעתי, ולא אמרתי באלהא
דישראל, אלא לאלהא דישראל,

אלמא מדבעי לאסויי בשבתא [לצדינא] כמכא של חלל דמאי, ולקמיה
פריך כיון דהכי הוא, היכי מימסי מעובד כוכבים, והאמר רבי יוחנן כל מכה
שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן, והכא לא גרס לה עד לקמן?

אמר רב נחמן בר יצחק, שאני צפדינא, הואיל ומתחיל בפה
וגומר בבני מעיים,

מאי סימניה למידע דהוא צפדינא, רמי מידי בי כבי כשנותן כלום לתוך
פיו ומייתי דמא מבי דרי יואל מבין שיניו דס, דריי הן שורות השיניים,

ממאי הוי? מקרי קריי דחיטי מאכל של חיטין, ואכלו כשהוא זמן
מאד צימי חורף, ומחמימי חמימי דשערי, ומשירי כסא
דהרסנא דג שטיגנהו בשומן היווא ממנו עס הקמח,

מאי עבדא ליה מטרוגא לרבי יוחנן, א"ר אחא בריה דרבא מי
שאור ושמן זית ומלח, ומר בר רב אשי אמר משחא דאווזא
בגדפא דאווזא שמן אווזא המסוי צאור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו
מבחוץ,

אמר אביי אנא עבדי כוליהו ולא איתסאי, עד דאמר לי
ההוא טייעא ישמעאל אייתי קשייתא דזיתא גרעיין של זיתים דלא
מלו תילתא שלג הציאו שלש, וקלגהו אַמְרָא [מערך] חדרתא לינן
צאור מלא חדשה פושיי"ר בלע"ז ושרפן עליו, ודביק ביה דדרי בשורות שינים
מבפנים, עבדי הכי ואיתסאי,

ורבי יוחנן, היכי עביד הכי, והאמר רבה בר בר חנה אמר
רבי יוחנן, כל מכה שמחללין עליה את השבת, אין
מתרפאין מהן?

אדם חשוב שאני,

והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה ומיסתפי ממלכותא למיקטליה,
ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה, ואי לא רבי אמי ורבי
אסי דלחכוהו לשקיה להעביר הסס שהוא חזק בפסקיה לשקיה,

רבי אבהו הוה קרוב למלכות, כדאמרינן בסנהדרין (דף יד.) ובכזות (דף יז.)
דנפקי אמהתא דצי קיסר ומשרו ליה [רבה דעמיה, מדברנא דאומתיה, בוצינא
דנחורא, בריך מתיך לשלם. סנהדרין יד., ובע"ז בכתובות יז.], ומנער למיני

דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב, גב היר וגב הרגל הרי הן
כמכה של חלל, ומחללין עליהן את השבת,

אמר רב זוטרא בר טוביה, אמר רב, כל מכה שצריכה אומר
שמסוכנת כ"כ, שצריך לאמרו אם יחיה ואם ימות, מחללין עליה את
השבת,

מכה של חלל אינה צריכה אומר, לא גרסינן לה,

אמר רב שמן בר אבא, אמר ר' יוחנן והאי אישתא צמירתא
חולי חמה בלע"ז מלווי"ד, צמירתא לשון שריפה וחמימות, ודוגמתו בזהבס נאן
לדיר (צ"ק דף ס) דצמירא צמורי, כמכה של חלל דמי, ומחללין עליה
את השבת,

מהיכן [מאיזה מקום בגוף נקרא] מכה של חלל? פירש רבי אמי מן
השפה שפתיים ולפנים,

בעי רבי אליעזר כבי וינניצ"ש [לכך נראה לרפש כבי הם שינים גדולות
מישאל"ם [molars] בלע"ז ושיני הם האחרות. תוס', וראה רשב"ם פסחים קיג.
ולא תעקר כבא. שן ממש] ושיני מאי, כיון דאקושי קשין הן נינהו
כמכה דבראי דמו, או דלמא כיון דגואי קיימי כמכה של
חלל דמו?

אמר אביי, ת"ש החושש בשיניו, לא יגמע בהן את החומץ
דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת, היכא דליכא סכנה, משום שחיקת סממנין
צמסת שבת (דף נג), חושש הוא דלא, הא כאיב ליה טובא
שפיר דמי,

דלמא תנא [גם] היכא דכאיב ליה טובא, חושש נמי קרי ליה,

ת"ש, רבי יוחנן חש בצפדינא חולי השינים ובלע"ז מישג"א, אזל
לגבה דההיא מטרוניתא עובדת כוכבים היתה, עבדה ליה רפואה
חמשא חמשא צמסתא ומעלי שבתא, א"ל למחר מאי צמסתא מאי
איבעדי, דלא מנינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה,

אמרה ליה לא צריכת, [וחזר ושאל] אי צריכנא מאי? אמרה
אשתבע לי דלא מגלית, אישתבע לה לאלהא ישראל לא
מגלינא, גלייה ליה, למחר נפק דרשה בפירקא לימד הרפואה
לכל,

והא אישתבע לה? לאלהא דישראל לא מגלינא אבל
לעמיה ישראל מגלינא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בקרלי,

אמר רבא, האי סימטא קלוג' בלע"ז נפת העומד בלדס פרוונקא [שליחו] דאשתא היא ע"י חולי ששמו חמה הוא בל, וסימן הוא לה [שלוה] של המות היא, כלומר המות גדולה באה אחריה. רח],

מאי אסותא? למחיה [יכה על הנפח] שיתין איתקוטלי מכת אצבע נדדה, מדציקה בגודלו, ושומטה ומכה בצפרנה, וליקרעיה שתי וערב,

והני מילי דלא חיוור רישיה נחשבל להוציא הליטה היא רפואתו, אבל חיוור רישיה לית לן בה [אין עוד סכנה ויתרפא מעצמה],

רבי יעקב חש

דף כ"ח ע"ב

בפיקעא פי טענת של בית רעי, ובלע"ז פיג"א [מלשון בקיעה והיא פיקא בל] מקום שנבקע בתחתונות של אדם. רח], אורי ליה רבי אמי רפואה, ואמרי לה רבי אמי אורי ליה,

ליתי [שיביא] שב ביני לשון שבע גרעיין אהלא תולנא אדומים כחולעת, הנמצאים בלחל שם כדמקסין זו, כדמקסין חס (שבת דף ז) הצורית והאהל, תולנא לשון חולעת שני, וציייר ליה [ויכרך אותם] [ב] תחיתות צגד שטעלין בחללא [מחללא] דבי צוארא מצית הצואר של חלק, כשעשין לה פה, וליכריך עילוייה נירא [חוט, כמו העושה שתי בתי נירין] ברקא ליצ"א של שיער דהמה [white thread of hair], וממשי ליה וטובל בנמפא חיוורא [בצרי לבן], וליקליה [וישרוף את הכל עד שיהיה אפר], וברר ליה [ויפור אותה] עילוייה [על המכה],

אדהכי והכי צעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו, ליתי קשיתא גרעין דאסנא של פרי הסנה, צענים הגדלים בסנה, ומלאין גרעיין, לינח פיקעא להרי פיקעא סדק של גרעיין, נגד סדק שצצשו,

וה"מ פיקעא עילאה הנראה מצוץ למעלה, ויכול לדבק שם אותו אפר, פיקעא תתאה כפי הנקב מלמטה [בעומק. שם] מאי?

1. ליתיה תרבא חלז דצפירתא שעירה דלא אפתח שלל ילדה, וליפשר ימחהו צלור ולישדי ביה [שיטיל את החלב לעומק הפי המבעת] וימשהו זו, כדמרגמין נמס פשר,

2. ואי לא, ליתיה תלת טרפא קרא עלי דילועין דמייבשי בטולא שנמייבשי צלל, וליקלי [וישרפם לאפר] וליבדר עילוייה [ויפורם על הפי טבעת],

3. ואי לא, ליתיה [יביא] משקדי [shell] חלוני [of a snail] מימין

[שאני ההוא מטרוניתא] (ד) רבי יוחנן, [ד. ד"ס] רופא מומחה הוה [פי' אותה מטרוניתא שרפאה אותו מומחית הוה. ראב"ד] דלמדין לעיל (דף כו. בראש העמוד) אם היה מומחה לרצים מותר, דלא מרע אנפשיה,

דרבי אבהו נמי רופא מומחה הוה?

שאני רבי אבהו, דמוקמי [שמקיימין] ביה מיני בנפשייהו שופטים מזו תמות נפשי עם פלשתים [ומשגיגין אע"ג דרופא מומחה הוא, ולא מרע נפשיה, משנאה גדולה דשנאי ליה לר' אבהו הני מינאי, מפקרי נפשייהו, ואמרי תמות נפשי עם פלשתים. רח],

אמר שמואל, האי פדעתא פלע מכת חרב, סכנתא היא, ומחללין עליה את השבת,

מאי אסותא? למיפסק דמא של פדעתא אם יוצא יותר מדאי תחלי בחלא יסקוהו שחלים צומץ, מחלי קרישין בלע"ז [תחלי בחלא. ישקוהו שחלים בחומץ קרישין, וי"מ לשום על המכה. תוס'],

לאסוקי להעלות בשר שמחיה המכה, גרדא [גרדת] דיבלא עשז ששמו יבלא, כי ההוא דסוטה (דף י) קמי רפוקא גרדי דיבלי [לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מצידין סל מלא ירק, דובלי מין ירק הוא. רש"י שם], וגרדא שגורד שרשיה ונותן אותה גידלע עם גידלת עץ הסנה, ועושה מחצושת דאסנא סנה,

או ניקרא מקילקלתא חולעים שהמרגולים מנקרין באשפה, מאשפות ירים אצין מתרגמין מקלקלתא מרים חסוכא [תהלים קיג] [התיבה של רעי מן האשפה. רח],

אמר רב ספרא, האי עינבתא [מורסא שצומחת בבשר בני אדם כמו ענבה, והיא שחורה סכנה. רח] אצבעוה הדומה לענבה מלג"ט בלע"ז פרוונקא [שליח] דמלאכא דמותא היא כלומר מסוכן הוא להמית,

מאי אסותא? טיגנא בדובשא עשז הנקרא רוד"א בלע"ז, ושומקיס אותו עם הדבש, או כרפסא אפי"א בלע"ז במיליאי [תוס'] יין חזק מאלה, ומין יין הוא, כדלמדין לקמן (דף ל) טילא חריפתא דמלרי זיקי [מנעק נדומה, מחזק. רש"י שם],

אדהכי והכי צעוד שהוא מחזר אחר סממנים אלו, ליתי עינבתא עינבתא מענדי הגפן בת מינא דוגממה, אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה, וניגדר עילוי יגלג עליה, חיוורתי לחיוורתי לאצבעוה לנן ענבה לצנה, ואוכמתי לאוכמתי,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בלע"ז מין חלזין,

4. ואי לא, מייתי [מביא] מושח שמן זית קירא ושעור, טרופין יחד,

[וחזין מרפאות אלו] ולינקומ יתכסה בשחקי נשחקים דכיתנא [flax] של פשתן בקייטא נקין, שלא יתחמם יותר מדאי, ודעמר גופנא נגדים של צמר גפן, שהן חמים בסיתותא [בחורף],

רבי אבהו חש באודניה, אורי ליה ר' יוחנן, ואמרי ליה בי מדרשא,

מאי אורי ליה? כי הא דאמר אביי, אמרה לי אם, לא איברי כוליתא [כליות] אלא לאודנא,

ואמר רבא, אמר לי מניומי אסיא, כולהו שקיינו משקין קשו לאודנא, לבר ממיא דכוליתא,

1. לייתי כוליתא [כליות] דברחא שם נאן קרחא עו שאינה מסורבל צמר כחול וליקרעיה שתי וערב, ולינח אמללא דנורא [על גחלי אש] גמלים לנחשות # [שאם היה שם אש גדולה, היה נשרף הכל ולא היה יוצא שום משקה שיכול ללקט], והנהו מיא דנפקי מיניה, לישדיניהו באודניה [ישימם באוזן], לא קרירי ולא חמימי, אלא פשוירי,

2. ואי לא, לייתי תרבא [יביא חלב] דחיפושתא [שרץ אשר לו כנפים והוא שורץ על הארץ. המתרגם] [beetle] אשקרב"ט וצלשון כנען קרוקי"ס גמלניתא גסה והוא הנטו"ן, וליפשר [ויתך אותה], ולישדי ביה [לתוך האוזן],

3. ואי לא, למלייה לאודניה מישחא, וליעבד שב פתילתא דאספסתא עלה ארוך של שמת, ירק של חטין [פי' וישור את האספסת עד שיהיו כמו פתילות],

וליתי שופתא דתומא [חזין מושבע פתילות של אספסתא נטל גם שופתא דתומא # אבל אינו ברור מה עשו בשופתא דתומא זו, ואולי היה בורך כל פתילה בשופתא דתומא] בית יד של שום, והן עלין הינשים שהן נאחזין בהן, שופתא לשון אחזה, כדאמרינן בגיטין (דף לב) שופתא דקופינא דמרא רפיא [שרוח הדמויות מיבשת את העין, שגם בית יד שבחור שבראש המרה רפה],

וליתוב ברקא כמו נירא צרקא [לעיל], שער של לייז"א בחד רישא, וליתלי בהו נורא ינעיר בהן האור, ואידך רישא מותבא באודנא, וליתוב אודניה להרא נורא [פי' כיון שהפסילתא היא ארוכה, מקרב את האש קצת אל האוזן],

ויזדהר מזיקא לא יתן אזני לרום [שיגיע האש על פניו], ונישקול חרא וננח חרא כשיטול זו מן האזן יתן את זו, עד שיכלו כולן,

4. לישנא אחרינא, ואי לא, לייתי שב פתילתא [strings] ביקרא [of white stuff], ושייף ליה מישחא (דאספסתא) [דאפרסמא. ד"ס], ונייתי חד רישא בנורא, וחד רישא באודניה, ונשקול חרא וננח חרא ויזדהר מזיקא,

5. ואי לא, לייתי אודרא דנרא מוכין הצצועים צצע שקורין פוילי"ד דלא משקיף אינו חבוט (צשמן) [צשצט. יעצ"ך] לנפלו, משקף לשון עלה נדף (ויקרא כי) טרפא דשקיף נחצט, וננח בה, ולתלייה לאודניה להרי נורא, ומיזדהר מזיקא,

6. ואי לא, לייתי גובתא דקניא עתיקא שפופרת של קנה יסן, בר מאה שנין שנמלש הרי # [הלשון "הרי" באן צריך ביאור] מאה שנה, ולימלחיה מילחא גללניתא מלח של אבן, הדומה לשיש בלע"ז שלימ"א, ולקלי ולידבק,

וסימנך, רטיבא ליבשתא, ויבשתא לרטיבא כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן, אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לת, כגון מיא דכוליתא, ומשח קירא, וכיוצא בהן מעלין לאחזן יבשה, שיש לו חולי ואינה מוציאה למה,

ורפואות של יבש, כגון גובתא דקניא, ומילחא גללניתא, לאודנא רטיבא המוציאה למה,

אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא, מעלין אזנים בשבת גידי אזנים פעמים שיורדין למטה, ומתפרקין הלחים וזריך להעלותן ויש סכנה בדבר, תני רב שמואל בר יהודה ביד אבל לא בסם הואיל ואפשר ביד,

איכא דאמרי, בסם אבל לא ביד, מ"ט מזורף זריר עושה חבורה ויש חילול שבת יותר, אבל קשירת סס אין שם חילול דלאורייתא,

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, עין שמרדה [מלת "מרדה" קשה החבנה הכא, ונראה דצ"ל עין שירדה כמו בשבת עת. כוחלין ליארור וכו'] ור"ל שנוטף חמוד, ועיין סנהדרין סע"ב יארור נאלא מנין שוטה, עוף ששמו מנין, והוא שוטה וזוכה ומספיד ממיד, וכל מנין דצמקרא מתרגמינן יודין. גיצוצי אור] שרואה לנאם כאלם המורד ויוצא מותר לכוחלה בשבת,

סבור מיניה, הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול, אבל משחק בשבת, ואתויי דרך רשות הרבים לא דלא סכנת נפשות אלא סכנת עוורון,

א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיא, לדידי מיפרשא מיני' דרב יהודה, אפילו משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר כדאמרינן לקמן, שרייני דעינא בליבא מלו, מאור העין מעורין ואחזין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בטרפשי הלב,

4. חמימי לסילוא נריך לשרות המכה בחמין, והא דאמרין לעיל סילוא צי צני סכנתא, היכא דרחיץ כל גופו צי צני שמחמם כל גופו, וקרירי

דף כ"ט ע"א

לחפסניתא סדקין שצפני האדם, וחילופא סכנתא,

5. חלא [חומין] לסיבורי הקזת דם מכתפיים, ומווניני דגים קטנים לחעניתא, וחילופא סכנתא,

6. תחלי [שחלים. לעיל כח.] [cress] וסיבורא [הקזה], סכנתא,

7. אישתא [חום] וסיבורא [הקזה], סכנתא,

8. כאיב עינא, וסבורי [הקזה], סכנתא,

9. שני לדג אכל ציוס שלפני הקזה דגים, דם, שני לדג אס הקיז דם היום אוכל דגים למחר, שלישי לו סכנתא [שביום שלישי להקזה הוא חלש יותר מביום שני, ואז יהיה סכנה לאכול דגים, ובר"ם מוחק ג' מילים אלו "שלישי לו סכנתא", וכן משמע בר"ח],

ת"ר, המקיז דם לא יאכל חגב"ש חלב גבינה צללים שחלים, לא ח'לב ולא ג'בינה ולא ב'צללים ולא ש'חלים,

אם אכל, אמר אבוי, נייתי רביעתא דחלא [רביעית של חומין], ורביעתא דחמרא, ונערבבינהו בהדי הדדי ונישתי,

וכי מפנה מאן דאכל הני צמר הקזה וצא ליפנות חוץ לעיר לא יפנה למזרחא של עיר לא מפנה אלא למזרחא של עיר, משום דקשה ריחא דצרים הללו והרות מציאתן לעיר.

הכי גרסינן לא יפנה אלא למזרחא של עיר שרות מורחית אינה מזקה כדתנן בלא יחפור (צ"צ דף כה) אין עושין בורסקי אלא למזרחא של עיר, ובמסכת ברכות (דף מ) הישן למזרח גורנו דמו צראשו, שרות מערבית מציאה עליו ומסוכן הוא,

א"ר יהושע בן לוי, מעלין אונקלי בשבת, מאי אונקלי? אמר רבי אבא, איסתומכא דליבא דופי צמר שחתת הלב, והוא טרפשא, לישגא אחרינא טחן שכנגד הלב שקורין ניבלא, ופעמים שנכסף ללד פנים ומעכב את הנשימה, וזהו עיקר,

מאי אסותא, מייתי ¹. כמונא [כמון] [cumin] כרויין כעין קפ אגרוף, ². וניניא מינט"א [mint], ³. ואנדנא עשב מר הוא, והוא מרובי"א לכן, לענה מתרגמין גידין [horehound], ⁴. וציתרי שדריא"ה [בין בצל או

רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת, אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן [ד. רש"י] צייט ליהודה מחיל שבי השומע דכריו ומקצנל יחלל שבת [שמחלל שבת],

לסוף חש [רב שמואל בר יהודה] בעיניה, שלח ליה [לרב יהודה] שרי או אסיר? שלח ליה לכ"ע שרי לדידך אסיר שאתה אסרת וערערת על דברי,

[והוסיף רב יהודה] וכי מדידי הוא מדעמי הייתי אומר דבר זה, שמחית על ידי, דמר שמואל היא ממנו קיצלמיה, [ומספר מתי התיר מר שמואל] [ד] ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל, דקרחא אשלפי"ר לשון כקדום אש [ישעיהו סד] חמימות לה עינא בשבתא, צווחא וליכא דאישגח בה, פקעא עינא,

למחר נפק מר שמואל ודרש, עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת, מאי טעמא דשורייני דעינא, באובנתא דליבא תלו, [שורייני דעינא בליבא תלו. פ"ה מאור העין תלוי במרפשי דליבא [לעיל בדרך זה], ולי נראה באובנתא דלבא תלו, כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב שורייני בש"ן כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב א"נ שורייני בסמ"ך מלשון סיר נבסיה (חולין קה). באובנתא בבי"ת לשון הבנה כדאמרין במרכבה (בגילה כד); באובנתא דליבא הוי חזי. תוס'],

כגון מאי על איזה חולי העין מחללין שבת? אמר רב יהודה כגון רירא נטפת עינו רירא בלע"ז קציר"א, דיצא אשפונ"ט לשון נעילה ומחיצה, דמא, דימעתא, וקידחא חמימות, (ו. רש"י) תחלת אובלא בתחלת החולי, לאפוקי סוף אובלא שכבר נתרפא ועדיין קודמת מעט, ופצחוץ עינא שצא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו דלא,

1. אמר רב יהודה, מי שיש עליו אחת מאלה, ויבורא שנשכחו זרעה, ודחרייה סילוא או שנחפצ קוץ בצפרו, דחרייה לשון מחרחות של דגים (צ"מ כא) סילוא קוץ, וסמטא או שיש עליו סימטא קל"ג [נפח העומד באדם. רש"י לעיל ע"א], ודכאיב ליה עינא, ואתי עילוייה [זוה שבה עליו] אישתא [חום], כולוהו בי בני ונכנס במרחץ צאחת מכל אלה סכנתא היא,

2. חמא [נראה שהוא מן הסורסית "חאמא" שהוא אחד ממיני הצנון. שטן] צנון, יפה לחמא לחולי חמה, וסילקא מרדין [לצינא] [לזיקא. ר"ה, ערך] לזיקא לשחפת צוננת, וחילופא סכנתא לפי שהצנון מוסיף עליו קור, והמרדין מחממין,

3. חמימי לעקרבה [לנשיכת עקרב], וקרירי לזיבורא [לנשיכת הצירעא], [תוס'], וחילופא סכנתא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שום],⁵ ואברתא חיזי [hyssop] [השם הלטיני ושם הלה"ק דומין זה לזה],

לליבא בחמרא (לאסמאמכא) [לאסמאמכא] דליצא ישתה אלו ציין, וסימנך תהלים קד ויין ישמח לבב אנוש,

לרוחא לשפס שמחמת רוח במיא ישתה אלו צמיס, וסימנך בראשית א ורוח אלהים מרחפת על פני המים,

לכודא חולי אשה יולדת, ומאטנט על המשכר בשיכרא, וסימנך בראשית ב וברכה על שכמה דומה תיצה זו לשכרא, צממי אומיות,

רב אחא בריה דרבא, שחיק להו לכולהו בהדי הדדי, ושקיל ליה מלא חמש אצבעתיה מלא ידו, ושתי ליה [לפי מחלתו או בחמרא או במיא],

רב אשי, שחיק כל חד וחד לחודיה, ושקיל מלא אצבעיה רבתי, ומלא אצבעיה זומרתי שיכול לאמזו צומת ואגודל יחד [שלקח בן מכל מין ונתנו לתוך המשקה],

אמר רב פפא, אנא עברי לכל הני ולא איתסאי, עד דאמר לי ההוא טייעא, אייתי כוזא כלי קטן חדתא, ומלייה מיא, ורמי ביה תרוודא מלא קף דדובשא, דתלי לה בי כוכבי [ובלילה תולה את הכוזא בחצר] תמם הסוככים צמח של צית, ולמחר אישתי, עברי הכי ואיתסאי,

תנו רבנן, ששה דברים מרפאין את החולה מחליו, ורפואתן רפואה, ואלו הן כרוב, ותרדין, ומי סיסין יבישה פוליו¹ [name of medicinal plant] יבש, שוכה צמיס ושומה, (וקיבת) [וקיבה. הע"ל] והרת רחמה של צהמה, ויותרת הכבד טרפשא דכבדא שקורין איצרי² [and the diaphragm],

ויש אומרים אף דגים קטנים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין [זרע, ומברין. ר"ח] כל גופו של אדם,

עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו, וחליו קשה [קשה ממה שהיה לפני זה], אלו הן, 1. האוכל בשר שור, 2. שומן [כלומר חלב טהור או שומן של עופות ודגים, ומלת שומן הוא ענין בפני עצמו, והלכך שפיר קא חשיב עשרה דברים], 3. בשר צלי, 4. בשר ציפרים, 5. וביצה צלויה, 6. ושחלים, 7. ותגלחת, 8. ומרחץ, 9. וגבינה, 10. וכבד, וי"א אף אגוזים, וי"א אף קשואין,

תנא דבי רבי ישמעאל, למה נקרא שמן קשואין, מפני שהן קשין לכל גופו של אדם כחברות [כמו תרב]:

[שנינו במשנתנו] ואין מסתפרין מהן בכל מקום: ת"ר, ישראל המסתפר מעובר כוכבים רואה במראה מירדווי"ר לראות אם מסתפר יפה צאמנות, וסגר העוצד כוכבים כיון דקפיד להכי חשוב הוא, ומתיירא להורגו,

[רואה במראה, כמו במראות הצובאות, וזוכית שכל מה שעושה האדם כנגדו נראה מתוכו, מיד"ל בלע"ז וקס"ד השתא דמשום הכי מצריכו מראה שאם ירצה להרגו יכיר במראה כשיתקן ידו להרגו ויריס קולו וכו'. ר"י מלוניל],

[על ענין אם מותר להסתכל במראה ראה תוס' זו"ל בת"ד ומיהו אינו אסור כי אם להתנאות, דעבר משום לא ילבש גבר, אבל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל בעצמו, או משום מיחוש עינים ודאי מותר, ובוהן לבות הוא יודע. עב"ל,

וז"ל התפארת ישראל ביכין היינו רק במקום שלא נהגו האנשים לראות במראה, דלא"כ שרי, כר"ן הכא, וכתב עוד שאעפ"כ חסידים נוהגין סלסול בזה, ולולי מיסתפאצי נ"ל דלבתר מ"ש רמ"א בסימן קנ"ו דכשעושה להעביר הלכלוך מפניו בכל דוכתא שרי, א"כ בכל יוצא לחוץ וחושש שיהיו נוצות בשער, או לכלוך בפניו או שום שנוי בבגדיו וכובעו, אפילו רק ספק הוא, אפ"ה שרי, כמו שהתירו משום כבוד הבריות למלטל מוקצה, ולהוציא מרה"י לברמלית בשבת כדי לקנח את עצמו, וכ"כ גילח חצי זקנו ושמע שמות אביו שמגלח הנשאר, מכ"ש הכא דת"ח שנמצא רכב על בגדיו חייב מיתה, ואף דאין ת"ח בזה"ז עכ"פ בזה"ז שכבוד התורה בעונגינו בל"ז כבר ירדה אחורנית עשר מעלות, אדרבה חייב עלינו להקפיד על כבודה לבלי להשפילה יותר, ושיהיה לשחוק בעיני הבריות עי"ז, להכי בכל גוונא מותר וכו'.]

ועובר כוכבים המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שהוא מגדל לעבודת כוכבים שומט את ידו מקודם לכן שלשה אצבעות לכל רום דלנקמן, כדי שלא יהא מתקנה,

אמר מר, ישראל המסתפר מעובר כוכבים רואה במראה, היכי דמי, אי ברשות הרבים ל"ל מראה, ואי ברשות היחיד כי רואה מאי הוי?

לעולם ברה"י, וכיון דאיכא מראה, מתחזי כאדם חשוב [שכיון שרואה הגוי שזה הישראל המסתפר ממנו קפיד בתגלחת אם מספר אותו היטב אם לאו, סובר שאדם חשוב ונכבד הוא שיש לו גואלים, ואם יהרגו יבוקש דמו מידו. ר"י מלוניל],

רב חנא בר ביזנא, הוה מסתפר מעובר כוכבים, בשבילי דנהרדעא חן לעי, א"ל חנא חנא יאי קועיך זאדך לזוגא למחן, אמר תיתי לי דעברי אדר"מ,

ואדרבנן לא עבר, אימר דאמור רבנן ברה"ר, ברה"י מי אמור, והוא סבר שבילי דנהרדעא ששם עוצרים ושנים מדי, כיון דשכיחי רבים ברה"ר דמו:

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[ידועות:

לכן מקפידין שלא יהיה האתרג חסר, שאתר"ג הוא ר"ת של ד' דברים שמבקשים תמיד שיהיו בשלימות, א'מונה שלימה, ת'שובה שלימה, ר'פואה שלימה, ג'אולה שלימה. שמעתי].

[שנינו בברייתא] ועובד כוכבים המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידיו: וכמה? אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה, שלשה אצבעות לכל רוח ורוח # [ומה נשאר לספר? והפסתי ולא מוצאתי מי שיבאר].

אמר רב חנינא [במקומות אחרים "חנינא"] בריה דרב איקא, שפוד נאין דין במסכת זינה, שפחות כמזכות באע"פ, וגומות נדה צא סימן הני תלת שמעתא דרב מלכיו אמרינן משמיה דרב אדא בר אהבה, רב מלכיו,

בלורית דהא אפר מקלה דמכות פרק בתרא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכמו מפני שגוראות כמזכות קעקע אפר מקלה אפר הכירה שקליו ושרוף מאד ושחור ונראה כמזכות קעקע, וגבינה הכא בפירקא עבודה זרה (דף לה) אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב מלכיה,

אמר רב פפא, מתני' ומתניתא הן דאיתמר אפירושא דמתני' ובריית' רב מלכיה, והן דאיתמר שמעתתא נאפי נפשיהו, ולא אפירושא דמתנית' רב מלכיו,

וסימנא, מתניתא מלכתא היא, דמוציגין מינה [שמקשין מן ברייתא] לאמורא, ורבין מלכיה שמו דומה לנקבה,

מאי בינייהו דין רב פפא לרב חנינא איכא בינייהו שפחות דאוקי רב חנינא כרב מלכיו, ורב פפא כרב מלכיה, ומעיל אפר מקלה, כרב מלכיו, דהן תלת שפוד ואפר מקלה וגומות שמעתא נינהו, ולא אמתני' קיימא, אכל שפחות א"ר מלכיה הלכה כר"א, דאמר במשנתיו אפי' הכניסה לו מאה שפחות, כופה לעשות צלמה,

צלורית דהכא, אפירושא דמתניתא [של הברייתא] קאי דקמיה לעיל שומט את ידיו, ואפי' איהו לפרושי שיעורה,

וכן גבינה, דקמיה מתני' אלו דברים האסורים כו', אמרינן מפני מה אסרו גזיות העובדי כוכבי, ופי' רב מלכיה,

והא דנקיט תלמודא איכא צינייהו שפחות, ולא נקט שפחות ואפר מקלה, אמילתיה דרב מלכיה, דלחנא ציה רב פפא סימן, נקט:

[העתקתי ממסכת כתובות סא:]

אמר רב חנינא בריה דרב איקא, שפוד שפחות וגומות רב מלכיו אלו שלש הלכות רב מלכיו אמר ולא רב מלכיה, מפני ששמותיהן דומין זה לזה, יש שמחליפין שמועה של זה בזה, נתנו צהם סימן לקדר השמועות,

שפוד הא דאמרן [שפוד שצלו בו בשר אסור למלטלו ביו"ט], שפחות משנה היא כמזכות רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות צלמה, שהצטלה מציאה לידו ומה, ואמר רב מלכיו הלכה כרבי אליעזר, גומות שמעתא היא, ולא נאמרה על המשנה, ולענין שמי שערות דאם נמלאו לה גומות של מקום שער, אף על פי שאין שם שער גדולה היא וחולגת, דאין גומא אלא אם כן היה זה שער אלא שנשר,

בלורית במסכת עבודה זרה ועל צרייתא נאמרה הא דרב מלכיה לפרושא לצרייתא, דתנו רבנן גוי המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידיו, מפני שהגיע כשהוא מסתפר מניחה לשם עבודה זרה, ואמר עלה וכמה אמר רב מלכיה שלש אצבעות לכל רוח ורוח לכל קציצותיה לא יגע, שאם יגלה וילך עד הצלורית נמלא מניח לו צלוריתו, ומיקנה לו לשם עבודה זרה אפר מקלה שמעתא היא במסכת מכות אמר רב מלכיה לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכמו, מפני שגוראות כמזכות קעקע וגבינה אפירושא דמתניתין איתמר במסכת עבודה זרה מפני מה אסרו גזיות במשנתו, ואמר רב מלכיה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב מלכיה,

רב חנינא בריה דרב איקא	רב פפא	
רב מלכיו	רב מלכיו	שפוד - שמעתתא ביצה כח: רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו
רב מלכיו	רב מלכיו [מ]	*שפחות - משנה כאן אמר רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיו	רב מלכיו	גומות - שמעתתא נדה גב. רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיה	רב מלכיה [ב]	בלורית - על ברייתא ע"ז כט. אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיה	רב מלכיה	**אפר מקלה - שמעתתא מכות כא. אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיה	רב מלכיה [מ]	גבינה - משנה ע"ז לה: רב מלכיה משהיה רב אדא בר אהבה

*מחלוקת רב חנינא בדר"א, ורב פפא,

**[וא"ת א"כ נימא אפר מקלא דהיינו שמעתא במכות (דף כא:)] דלרב פפא רב מלכיו אמרה ולרב חנינא רב מלכיה אמרה? וי"ל דה"פ שפחות ושכנגדה פרוש האמצעית דהיינו אפר מקלה, אי נמי ה"פ מתניתין ומתניתא דוקא רב מלכיה ולא רב מלכיו, אבל שמעתתא יש מהם רב מלכיו, ולעולם רב מלכיה אמרה אותה שמעתא דאפר מקלה, ולכך אינו נותן סימן רק למתניתא [וסימנך מתניתא מלכתא]. תוס' ביצה כח:]

דף כ"ט ע"ב

מהני? אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין, ואיסורן איסור הנאה, היין [יין שנתנך ממש, אסור מדאורייתא, אבל גם סתם יינם אסור רבנן משום בנותיהן, והמשנה כאן מדברת בסתם יינם. ראה תוס' רבינו אלחנן ד"ה יין מגיל א'. וראה יבין], והחומץ של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין ציד העובד כוכבים, לפוקי היכא דזין עובד כוכבים חומץ מישראל, דלא מיתסר צהנאה, דטעמא דאסור צהנאה, משום דלמא נסכיה הוא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

וחומץ לא מנסך,

וחרם הדרייני בגמרא מפרש שזריהו במים, ויולא יין הנבלע בו, ועורות לבובין שקורעין כנגד הלב, [ו. ר"י] דרכן לעשות כן לעבודת כוכבים, ומוציאין את הלב דרך הנקב, ומיסר משום זבחי מתים,

רשב"ג אומר, בזמן שהקדש שלו עגול אסור, משוך מותר שאין עושין כן לעבודת כוכבים,

בשר הנכנס לעבודת כוכבים [בגמלו הישראל [מן הגוי] קודם שנכנס [הגוי לעבוד], דחומנה לתקרובת ע"ז לאו מלתא היא. יבין] מותר, והיוצא אסור בהנאה דעושיין תקרובת [שכבר נעשה תקרובת. רע"ב], מפני שהוא זבחי מתים, דברי ר"ע,

ההולכין לתרפות [בלשון לאמיין נקרא מקום מטונף ומבוזה טורפה. יבין] לטעות [אחר ?] עבודת כוכבים למרחוק [מקום ערותה של אשה נקרא בית תרפה. רע"ב], אסור לשאת ולתת עמהן דאזיל ומודה לעבודת כוכבים, ועוד דזבחי מידי דאזטריך לעבודת כוכבים לתקרובת, והבאין [בחזרה] מותרין [לשאת ולתת עמהן]:

נודות העובדי כוכבים של עור וקנקניהן [של. ר"י] חסם, ויין של ישראל כנוס בהן הכניס בהן יין לקיט [ולא ידעתי למה כתב כך [פי' שהכניס היין "לקיט". ר"ן ע"י"ש], אסורין, ואיסורן איסור הנאה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה [וראה ר"ן שהנודות עצמן אינם אסורין בהנאה, ורק חרם הדרייני דאידי דבלע מפי חשבינן ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה]:

החרצנים [החרצנים אלו החיצונים, הוגים אלו הפנימים, דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר שלא תטעה, כוונתו של בהמה, החיצון זוג והפנימי עיבל [חרצנים]. נזיר לד', וראה תוס' להלן לד. ד"ה החרצנים] והזוגין [קליפות הענבים] פסולת של ענבים וגרעינים שנתקן של עובדי כוכבים, אסורין, ואיסורן איסור הנאה, דברי ר"מ, וחכ"א לחין כל שנים עשר מדש אסורין אף בהנאה, יבישין מותרין,

המזריים שמן של גנים וגבינת בית אונייקי שם הכפר, אכל שאר גבינות מותרין בהנאה, ובגמרא מפרש לה [דף לד], של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה שמה עירב בו יין, דברי ר' מאיר, וחכ"א אין איסורן איסור הנאה [אלא איסור הנאה],

אמר ר' יהודה, שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע, כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו [שאל ר' ישמעאל] מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים לרנן קצעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה,

[מפני מה אסרו גבינת עוזדי כוכבים- באכילה ולרנן קצעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקי"ל חלב טמא אינו עומד, כלומר אינה נקפת. רש"י לקמן לד.]:

אמר לו [ר' יהושע] מפני שמעמידין אותה בקיבה [והו' חלב קרוש שנתן הקדש. רש"י חולין קטו]. של נבילה [ונבילה אינה אסורה בהנאה] [פי' שבהמות צעירות כששותות חלב אמן ונקרש בקיבתן, ולאחר שמתים לוקחין החלב הקרוש מקיבתן לנבן בהן גבינות],

אמר לו [ר' ישמעאל], והלא קיבת עולה חמורה שהעולה אסורה בהנאה, ומועלין בה מקיבת נבילה, ואמרו כהן שדעתו יפה שאינו קץ ומואס בה שורפה הומ"ר בלע"ז גומעה חיה, ולא חודו לו [לאומרים] [לא אמרו. מהרש"א] כן [להיתירא] [להתירה] [למחלה],

אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין וכל היכא דתנן הכי שרי מדאורייתא אכל רנן [הוא] דגורו בה, והכי משמע לא נהנין מדרבנן, ואם נהנה אין בה מעילה, אלמא מדלית בה מעילה, ש"מ האו חלב הכנוס בקיבת העולה, כפירשא בעלמא הוא,

אמר לו [ר' יהושע], מפני שמעמידין אות' בקיבת עגלי עבודת כוכבים שנעשו לה תקרובת, וגבי עבודת כוכבים אפי' פרש אסור, דניחא ליה בנפשיה, שיראה יפה כדאמרין בגמרא,

אמר לו [ר' ישמעאל], אם כן למה לא אסרוה בהנאה,

השיאו לדבר אחר לא רצה לגלות דבר הצור, כדמפרש בגמרא טעמא,

שיר א ב וישקני מנשיקו' ת פיהו פריטו' כים דדיק מין: ג לריח שמןה טו' כים שמן תורק שמןה עלפן עלמו' ת אהבך:

אמר לו [ר' יהושע] ישמעאל היאך אתה קורא פריטו' כים דדיק מין לשון זכר, או כי טובים דודיק לשון נקבה, והכי קאמרם כנסת ישראל [שנקראת תמיד בלשון נקבה] ישקני הקדש' מנשיקות פיהו, כי כך אמר לי טושים דודיק מין,

אמר לו [ר' ישמעאל] כי טובים דודיק,

אמר לו [ר' יהושע] אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עליו שהא לשון זכר, וכנסת ישראל היא דקאמרם לפני שכינה [שעל השכינה שייך לשון זכר] לריח שמןה טו' כים שמן תורק שמןה עלפן וגו' עלמו' ת [נעדרת דהיינו נקבות] אהבך לא שייך למימר לנקבה:

נב"י: יין [סתם יינם] מנלן [דאע"ג דגורו על יינם משום בנותיהן מ"מ לא היו אסור בהנאה, כמו שלא אסרו פיתן ושמן. תוס' הר"ש משאנן]? אמר רבה בר אבוח, אמר קרא דברים לב אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו יין נסיכם, מה זבח אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שנמנמך לעבודת כוכבים,

אלא לקמה עשויה מיד ישראל [ראה תוס' שחולקין על פירוש זה] מותרת בהנאה, דמו לא מנסך ליה,

זבח גופיה מנלן [ראסור בהנאה], דכתיב תהלים ק' ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת אסור בהנאה, אף זבח נמי אסור בהנאה,

ומת גופיה מנלן? אתיא שם שם מעגלה ערופה, כתיב הכא במדבר כ' ותמת שם מרים, וכתיב התם דברים כא' וערפו שם את העגלה בנחל, מה להלן אסור בהנאה אף כאן נמי אסור בהנאה,

והתם מנלן? אמרי דבי רבי ינאי, כפרה כתיב בה כפר לעמך ישראל (דברים כ"א) הלכך אסור בהנאה כקדשים:

ואיזו היא אלונתית (כדתנן) [כדתניא] גבי שבת, עושין אנומלין בשבת שהוא לשמות, ואין עושין אלונתית שהוא לרפואה להטען כשיוצאין מבית המרחץ כדמפרש,

ואיזו היא אנומלין, ואיזו היא אלונתית, אנומלין יין ודבש ופלפלין, אלונתית יין ישן, ומים צלולין שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומים להיות צלולין, ושופין העליונים בנחת במסננת, ואפרסמון, דעבדי לבי מסותא [ליצא מן המרחץ] [למיקר],

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, יין מזוג שני חלקי מים ואחד יין אין בו משום גילוי שאין נחש שותה הימנו, יין מבושל אין בו משום גיסוך [כן הלכה ומותר במגע עובר כוכבים מדרשתו ליה שמואל ואבלט. תוס'],

איבעיא להו, יין מבושל יש בו משום גילוי, או אין בו משום גילוי?

[כלומר יש לחוש שמא שתה בו נחש או שאר שרצים והשליכו בתוכו ארס שלהם, כלומר רוק שלהם, וארס של נחש מומית, ומשאר שרצים מלקה הגוף. ר"י מלוגיל],

ת"ש, העיד רבי יעקב בר אידי על יין מבושל שאין בו משום גילוי,

[שנינו במשנתנו] והחומץ של עובדי כוכבים, שהיה מתחלתו יין: פשיטא, משום דאחמיין פקע ליה איסוריה?

אמר רב אשי, הא אתא לאשמועינן, חומץ שלנו חומץ של ישראל ביד עובד כוכבים שהפקידו אל עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם אינו צריך אלא חותם אחד, דהואיל ואשמועינן ממני דלא מנסכי חומץ,

אי משום אינסוכי לא מנסכי, ואי משום איחלופי לזרכו להחליפו ברע ממנו, כיון דאיכא חותם, לא טרח ומוזיף לסמור חותמו של ישראל, ולעשות חותם אחד מוזיף,

רבי ינאי בר ישמעאל חלש, על לגביה ר' ישמעאל בן זירוד ורבנן לשיולי ביה, יתבי וקא מבטיא להו, יין מבושל יש בו משום גילוי, או אין בו משום גילוי?

אמר להו ר' ישמעאל בן זירוד, הכי אמר רשב"ל משום גברא רבה, ומנו ר' חייא, יין מבושל אין בו משום גילוי,

אמר רבי אילעא, שנינו, יין מבושל של עובדי כוכבים שהיה מתחלתו יין משמע שהיה מתחלתו יין צד עובד כוכבים, ונשלו אסור בהנאה משום מחילתו,

פשיטא, משום דאיבשיל פקע ליה איסורא?

אמר רב אשי, הא אתא לאשמועינן טעמא דהעובד כוכבים בשלו, הא בשלו ישראל בהיתר, תו לא מיתסר בהנאה, וקמשמע לן דלא מנסכי עובדי כוכבים יין מבושל, הלכך יין מבושל שלנו ביד עובדי כוכבים, אין צריך חותם בתוך חותם, אי משום אינסוכי לא מנסכי, ואי משום

דף ל' ע"א

איחלופי לשמות, כיון דאיכא חותם אחד, לא טרח ומוזיף,

שמואל ואבלט עובד כוכבים היה הווי יתבי, אייתו לקמייהו חמרא מבשלא, משכיה אצלנ לידיה שלא יגע צו ויאסרנו, א"ל שמואל, הרי אמרו יין מבושל אין בו משום יין נסך ושמינין מהכא דאף בשמיה מותר,

אמתייה דרבי חייא, איגלויי לה ההוא חמרא מבשלא, אתיא לקמיה דר' חייא, אמר לה, הרי אמרו יין מבושל אין בו

ת"ר, יין מבושל, ואלונתית פשוטין של עובדי כוכבים אסורין שהי מחלתו יין, אלונתית כברייתא שלא היה יין מתחלה צד עובד כוכבים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

משום גילוי,

והני מילי ביממא, אבל בליליא לא,

ולא היא, לא שניא ביממא ול"ש בליליא, אימת ישן עליהן
לא אמרינן,

[וצריך עיון לענין יין נסך נמי סברי דלא אמרינן אימת ישנים עליהם לא אמרינן
ומיתסר אם יעמוד גוי עם ישראל ישן בבית, כדאמרינן לגבי ארס נחש, או דילמא
סכנתא שניא. ר"י מלונגיל],

רב, לא שתי מבי ארמאה, אמר לא זהירי בגילוי,

מבי ארמלתא [ריבותא נקט [אלמנה], לא מבעיא פנויה בתולה דלא קפדה
אגלויה שהרי לא הורגלה לכסות שלא היה לה מבי שתלמוד. ר"י מלונגיל],
[מכירתה של אלמנה] ישראלנית [?] שתי ואע"ג דלא נקילי צהלכות גילוי, אמר,
סירכא ומנהגא דגברא נקיטא ואסיא,

שמואל, לא שתי מיא מבי ארמלתא, אמר לית לה אימתא
דגברא, ולא מיכסיא מיא [וחיישין לארס הנחש], אבל מבי
ארמאה שתי, נהי דאגילויא לא קפדי [שאניס מקפדין על גילוי],
אמנקרותא נקין מיהא קפדי ומכסין המיס שלא תפול צהן פסולת,

א"ד [החילוק הוא בדברי שמואל שלא שתי בשניהם], רב לא שתי מיא
מבי ארמאה, אבל מבי ארמלתא שתי, שמואל לא שתי מיא
לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא:

אריב"ל, שלש יינות (הן, ו. ד"ס) אין בהן משום גילוי, ואלו
הן, חר, מר, מתוק,

חר, טילא חריפא מין יין חזק, ואין טעמו טוב ומתוק, אלא כחומץ, ומתוך
חזקו אין נחש שומה דמצרי זיקי מנקע נודות מחזקו # [אולי זה בדרך נחמא],

מר, ירנקה רע ומר [בערוך הגירסא ירנקה, ויש מפרשים יין שמכניסין בו מיני
ירק, שהם העושים אותו מר. שט],

מתוק, חוליא [חוליא פירושה מתוק, וכן במגילה ז:]: מחמת השמש [נכנסת
המתוקות] צמון הענבים, ושז אינו הגון,

רב חמא מתני לעילויא להו להך ג' יינות, שינוי שלהן לשבח [ואפ"ה זה
סיבה שאין הנחש שותה ממנה],

חר, חריף חמר ופלפלין מחמת פלפלין וסממנים הגמזין בו,

מר, אפסינתין חולשנא צלע"ז [יין רקוח עם עשב הלענה, יין זה מושמש גם

שמעיה דרב אדא בר אבהה, איגלי ליה חמרא מזוגא, א"ל
הרי אמרו, יין מזוג אין בו משום גילוי,

אמר רב פפא, לא אמרן אלא דמזוג טובא, אבל מזוג ולא
מזוג שאין בו מים הרבה שתי שומה הנחש,

ומזוג ולא מזוג מי שתי, והא רבה בר רב הונא הוה קאזיל
בארבא, והוה נקיט חמרא בהדיה, וחזייה לההוא חיזיא
דצרי ואתי מנקע צמים וצא, כמו (פסחים דף מ) (נראה דחיטי) [חיטי דלית
צהו צרי] ציקוע, כמו דמזרי זיקי לקמן, א"ל לשמעיה, סמי עיניה
דדין הראה לו נחש דבר שיקון ציין זה וישנו, שקיל קלי מיא מעט מים
שדא ביה [לתוך היין], וסר לאחוריה?

אחייא [על יין חי] מסר נפשיה למוט וצא ושומה לעין כל, אמוזיגא לא
מסר נפשיה ומיהו כי לא חזו ליה שמי,

ואמוזיגא לא מסר נפשיה, והא רבי ינאי הוה בי עכבורי מקוס,
ואמרי ליה בר הדיא [השם בר הדיא יש בברכות נו, סוכה מג, גיטין ה,]
ע"ז ל, חולין קו:]: הוה בי עכבורי, הוו יתבי והוו קא שתי חמרא
מזוגא, פש להו חמרא בכובא צלע"ז קוצא [גיגית] וצרוגהי
בפרו נקא כיסוי של כגד קשרו על פיהן, וחזיא לההוא חיזיא דשקיל
מיא ורמא בכובא, עד דמלא בכובא, וסליק חמרא עילויה
פרונקא, ושתי [הנחש]?

אמרי, דמזוג איהו [שהנחש עצמו מזוג] שתי, דמזוגי אחריני לא
שתי,

אמר רב אשי, ואיתימא רב משרשיא [בא להקשות על שני
התירוצים שאמרו לחלק בין יין חי ליין מזוג, ובין מזוג הנחש ובין מזוג האדם],
פירוקא לסכנתא לדבר שיש בו סכנה, אמה צא למרן, ולסמור ראיות שאנו
מציאין, ואין נסמוך אהני שינוי דליתו [פ' שאינו], אלא ודאי ל"ש הכי ול"ש הכי
אסור,

אמר רבא, הלכתא יין מזוג יש בו משום גילוי, ויש בו משום
יין נסך, יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך,

שמעיה דרב חלקיה בר טובי, איגליא ההוא קיסתא שם מדת
יין שצער דמיא [פ' כלי מדה זו של יין שהיה מלא מים, איגליא], והוה גיים
גבה, אתא לגביה דרב חלקיה בר טובי [לשאלו אם מים אלו
מותרין], א"ל, הרי אמרו אימת ישן אדם היסן עליהן על הנחש, ולא
מסר [הנחש] נפשיה משום מיא, ואיהו הוה גיים אגזייהו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בימינו ונקרא absint. שט],

אמר רב אשי, והוא דעביד [טיף] טיף, להדי טיף טיף
שמטפטף תדיר והטיפים רודפות זו את זו, ומכופות, והנחש שומע וזורח,

מתוק, מי בארג. משקה משונה, צארג לשון פרס משונה, כמו ססיל צארג
נחלק [סנהדרין צח. עיי"ש וברש"י רצ"ע. גליון] וכולן אין נחש שומע מהן,

אמר רב חייא בר אשי, אמר שמואל, פי תאנה כשחולשין אותה,
נעשה לה פה קצר במקום עוקצה, אין בו משום גילוי,

אר"ש בן לקיש, קרינא חליא מתוק אין בו משום גילוי, מאי
קרינא? א"ר אבהו חמרא חליא דאתי מעסיא [יין מתוק הבא
מעסיא אין בו משום גילוי, אבל במקומו כלומר בעסיא יש בו משום גילוי דחמור
מדינה הוא. רח],

כמאן כי האי תנא, דתניא רבי אליעזר אומר, אוכל אדם
ענבים ותאנים בלילה, ואינו חושש [משום סכנה], משום
שנאמר תהלים קמז שומר פתאים ה' # [פ' שאין אדם צריך לדאוג
ולחשוש לכל צרה וסכנה שלא תבא],

אמר רבא, ובמקומו צמדינמו [בעסיא] יש בו משום גילוי, מ"ט
חמור מדינה הוא והנחשים רגילין בו,

אמר רב ספרא, משום ר' יהושע דרומא, שלשה מיני ארם
הן, של [נחש] בחור שוקע לפי שחוק הוא, וכדו ושוקע בחור המשקה
לקרקעיתו של כלי, של בינוני מפעפע צינחיים [לא למעלה ולא בקרקעיתו],
ושל זקן צף ארס שלו,

אמר רבא, האי חמרא דאקרים [תוס'] החמץ ולא חומץ הגון עד
תלתא יומי יש בו משום גילוי, ומשום יין נסך,

דף ל' ע"ב

למימרא דכמה דקשיש [הנחש] כחוש חיליה, והתניא שלשה
כל זמן שמזקינין גבורה מתוספת בהן, אלו הן, דג, נחש,
וחזיר?

מכאן ואילך נחלקלל הרבה ו אין בו משום גילוי, ואין בו משום
יין נסך,

כח אוסופי הוא דקא מוסיף, זיהריה ארס שלו קליש,

ונהרדעי אמרי, אפי' לבתר תלתא יומי חיישינן משום גילוי,
מ"ט, זימנין מיקרי שתי,

של בחור שוקע למאי הלכתא? דתניא חבית שנתגלה,
אע"פ ששתו ממנה תשעה ולא מתו, לא ישתה ממנה
עשירי שהארס שוקע למטה ושתהו וימות,

ת"ר, יין תוסס יין חדש מניחו, עד שהוא מחמץ להיות יין, קרי ליה תוסס
אין בו משום גילוי, וכמה תסיפתו ג' ימים,

מעשה היה, ששתו ממנו תשעה ולא מתו, ושתה עשירי
ומת, אמר ר' ירמיה זהו שוקע,

השחלים קרשיין טרוף בכלי ושחוק, ויין או מים נחמין בו אין בהם
משום גילוי, ובני גולה נהגו בהן איסור,

וכן אבטיח שנתגלתה מלפפון מלו' ב' בלע"ז, וגסה היא, וכשפותחין אותה
לאכול קצת, ועומדת מגולה, אוכל נחש ממנה, והיא רכה, והארס שוקע בה,

ולא אמרן אלא דלית בהו חלא חומץ, אבל אית בהו חלא,
מייגרי בהו החומץ מתגרה, ונלחם בחקן של נחשים, ואין שותין (בז) ממנו,

הלכך שמעינן מרב ספרא טובא, ראשון לא ישתה שמא נחש זקן שמה שם, ולף
הארס למעלה, אלמנעיים שמא נחש צינחיה וימפעפע, שמו תשעה לא ישתה
עשירי, שמא בחור היה,

כותח הבבלי חזק הוא כחומץ, כדמפרש צאלו עוברין (פסחים דף מז) דיהבו
ציה עיפוש פת, ונסויצי דחלבא משג"א בלע"ז אין בו משום גילוי, ובני
גולה נהגו בו איסור,

אע"פ שאכלו ממנה ט' בני אדם ולא מתו, לא יאכל ממנה
עשירי, מעשה היה ואכלו ממנה תשעה ולא מתו, ואכל
עשירי ומת, א"ר [ירמיה. ד"ט] זהו שוקע,

אמר רב מנשי, אי אית ביה נקורי כמין מקום נשיכת הנחש חיישינן
[שהרי זה מוכיח שהיה כאן נחש],

ת"ר, מים שנתגלו, הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים שמא

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל, מי טיף טיף כלי שחמם
נחש שמקבל יין הנוסף אין בו משום גילוי,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דף ל"א ע"א

יעבור אדם יחף, ויעמוד הארס בין קשרי אלבעותיו, וכיון שנכנס מעט וטוקב בצפר, שוב אין לו רפואה,

ולא ירביץ בהן את הבית להשכיב את האפר ואצק, שלא יעלה,

ולא יגבל בהן את הטיט, ולא ישקה מהן לא בהמתו, ולא בהמת חבירו, ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו,

אחרים אומרים, מקום שיש סירטא סדק שהארס מתעכב שם, ואינו נופל מהר, וטוקב הצפר אסור, אין סירטא מותר,

אחרים היינו תנא קמא דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים וסדקים, כמו בין אלבע לאלבע, ובמוך הכף יש סדקים, והאחוז והשפמים?

איכא בינייהו, גב היר, וגב הרגל, ורומני דאפי [רומני הפנים, מקום עצמות הלחיים. שט] פומיל"א של פנים, אשר אלל העין ואין שם סדק, ולאחרים שרי,

אמר מר, לא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו,

והתניא אבל משקהו לבהמת עצמו?

כי תניא ההיא לשונרא דלא מוזק ליה ארס, דשונרא אכיל ליה לחיותא, כדלמרינן בערבי פסמים (פסמים דף ק"ב),

אי הכי דחבריה נמי? דחבריה כחיש,

דידיה נמי כחיש? הדר בריא,

דחבריה נמי הדר בריא?

זימנין דבעי לזבונא [פעמים שחבירו רוצה למכור את בהמה זו, שיש לו קונה עכשיו], ומפסיד ליה מיניה [שהוא כחיש עכשיו, הגם שיתרפא לאחר זמן],

א"ר אסי, א"ר יוחנן, משום ר' יהודה בן בתירא, שלשה יינות הן,

1. יין נסך שנתנן לעבודת כוכבים אסור בהנאה, ומטמא טומאת חמורה בכזית משא ואהל # [אולי אין הפירוש שכל ע"ז יטמא את הבית אם יכניסו אותה לתוכה, אלא שבית ע"ז מטמא באהל כמש"כ הרמב"ם בחלכות אבות הטומאה פ"ו הל' ו' המכנים ראשו ורובו לבית ע"ז נטמא כנוגע, וכן כלי חרס שהכנים אוירו לבית ע"ז נטמא וכו' וכולן ראשון לטומאה] כמת, אימקס תקרצת עזות כוכבים למת,

2. סתם יינם, אסור בהנאה משום גזירת יין נסך, ומטמא טומאת משקין מטמא טומאת אוכלין ומשקין, כמרת משקין, טומאת שרץ, שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין, ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין,

3. המפקיד יינו אצל עובד כוכבים, אסור בשתיה, ומותר בהנאה [בין דספק' היא אם נגע בו אם לאו לא גזר' אלא בשתיה. ראב"ד],

והתנן, המפקיד פירותיו אצל עובד כוכבים, הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים, לשביעית ולמעשר דחשידי לחלופי, וה"נ דלמא חלפיה, והאי חמרא דעובד כוכבים הוא [ולמה מותר בהנאה?]

כגון שיחד לו קרן זוית ומסר לו מפתח, או עשה חותם,

אי הכי בשתיה נמי לישתרי, דהא רבי יוחנן אקלע לפרוד מקום של דר קפרא הוא, ונפטר דר קפרא, אמר כלום יש משנת בר קפרא? תנא ליה ר' תנחום דמן פרוד, המפקיד יינו אצל עובד כוכבים, מותר בשתיה,

קרי עליה [ר' יוחנן] קהלת יא מקום שיפול העץ ששן שם (תלמיד חכמים) [תלמיד חכם. רש"ש] שם יהו, שם יהו ס"ד שהוא עצמו ימלא שם, והא שכיב ליה, אלא שם יהו פירותיו ימלאו פירות העץ שנשרו ממנו, אף כן הנריך לדברי חכמים, ישאל את בני העיר ששומעין ולמדין ממנו, ומלמדים אותם לאחרים [הרי שמותר בשתיה?]

א"ר זירא לא קשיא, הא ר"א הא רבנן, דתניא, אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים, ומלאוהו יין, ומפתח או חותם ביד ישראל, ר"א מתיר אף בשמיה, וחכמים אוסרין לעשות כן, ואי ענד שרי בהנאה, כדלמרינן לעיל [אבל בשתיה אסור],

א"ר חייא בריה דרבי חייא בר נחמני, א"ר חסדא, אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי, ואמרי לה א"ר חסדא אמר לי אבא בר חמא, הכי אמר זעירי, הלכה כר"א,

אמר רבי אלעזר, הכל משתמר בחותם אחד, חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד, ור' יוחנן אמר אפי' יין משתמר בחותם אחד, ולא פליגי, הא כר"א הא כרבנן,

איכא דאמרי א"ר אלעזר, הכל משתמר בחותם בתוך חותם, חוץ מן היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם, ורבי יוחנן אמר, אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

השולח חבית של יין ביד כותי וכ"ש ציד עובד כוכבים, צריך הכרת חותם, ואע"פ דכותי אינו מנסך, מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים,

ושל ציר ושל מוריים ביד עובד כוכבים צריך הכרת חותם, ציר אע"ג דלאו אורחא למירמי ביה חמרא, דדמי היין יקרים משל ציר, מיהו חיישין דלמא מחליף ליה ציר של דגים טמאים,

ומוריים חיישי' אידי דדמי מוריים יקרים מדמי יין, דלמא שקיל מוריים ומעייל חמרא ומערב ב', אבל כותי לא חשיד לאחלוסי,
ציר מויעה וזכות של דגים כשכושין אותן במכש, כדאמרין במועד קטן (דף יא) ונעשה חזק כחומץ ומטביל בו,

מוריים מערבין בו קרבי דגים, כדאמרין לקמן בפרקין (דף לד) דנפיש שומניה,

אם מכיר חותמו ופתמו שלא זייף סתיממו, מותר, אם לא אסור?

אמר רבי זירא, לא קשיא, כאן בעיר קפיד כותי, דסבר השתא נגע עובד כוכבים צייני, ולא זכני מייני כאן בדרך,

מתקיף לה רבי ירמיה, מידי הנך דעיר, לא בדרך אתו?

אלא אמר רבי ירמיה, בין הגיתות שנינו, כיון דכולי עלמא אפכי, מירתת, אמר השתא אי חזי לי מפסדו לי,

אתמר, מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים, רמי בר חמא אמר רבי יצחק משום חתנות, רב נחמן אמר משום גילוי,

אגילוי דמאי, אילימא גילוי דנזייתא, אנן נמי מגלינן דקיי"ל דשיכרא לא שתי חייא מנייה, ואלא דחביתא אנן נמי מגלינן?

לא צריכא באתרא דמצלו מיא במקום שרגילין להשתות המים בכלי, עד שיהו כלולים, ומים יש בהן משום גילוי,

אלא מעתה ישן תשתרי, דא"ר [חנינא. ד"ס] ישן מותר כל דבר גילוי, שהשכו אותו עד שנתיישן מותר אין מניחו ליישן דאין מניחו ארס של נחש ליישן, אם היה במוכו [אלא מתקלקל],

החמיין מותר יין מגמו חדש שנחגלה עד שלא החמיין, והחמיין, מותר, צידוע שלא שמה בו נחש דלילו שמה בו נחש אין מניחו להחמיין לא היה מניחו להחמיין [אלא מתקלקל]?

גזירה ישן אטו חדש,

ותרוייהו כרבנן דאי כר"א בחותם אחד נמי שרי, מר [ר' יוחנן] סבר כי פליגי רבנן עליה דר"א בחותם אחד, אבל בחותם בתוך חותם שרו, ומר [ר' אלעזר] סבר אפילו חותם בתוך חותם אסרי,

היכי דמי חותם בתוך חותם? אמר רבא אנגא דפומא דחביתא כפה מורק ע"פ החצית שריקא טח צטיט וחתימא ודיצק סביצות פי המורק לדופני החצית, הוי חותם בתוך חותם, ואי לא לא,

דיקולא כפה סל ע"פ חצית, והחצית מגופה דהיינו צ' חותמות, מגופת החצית שדבוקה בחצית ונחייצשה, וסל כפוי עליה ומיהדק נכנס בדוחק פי הסל לצלוע את החצית הוי חותם בתוך חותם ולא טרח לזיזי כולי האי, לא מיהדק נוח ליטלו הוי כמאן דלימיה לא הוי חותם בתוך חותם,

גוד של עור מלא יין וקשור בדיסקיא ומונח בתוך דיסקיא של עור, חתימת פיו של גוד למטה בתוך דיסקיא הוי חותם בתוך חותם דטרח להפוך ולהתיר קשר הדיסקיא וקשר הגוד ולחזור ולקשרה, כולי האי לא טרח,

פיו למעלה לא הוי חותם בתוך חותם, וכי כייף פומיה של גוד לגיו וצייר וחתים כעין שקושרין נודות שלנו של שמן, שלאחר שקושרים אותו מנכיטין פי הגוד כשהוא קשור במוכו ועוד קושרים אותה פעם אחרת אפי' אין דיסקיא הוי חותם בתוך חותם,

ת"ר, "בראשונה" היו אומרים יין של עין כושי מקום כותים אסור, מפני בירת שריקא עובדי כוכבים הן וסמוכין לעין כוש,

ושל ברכתא עיר של כותים אסור, מפני כפר פרשאי עובדי כוכבים,

ושל זגדור כותים [צ"ע למה רש"י משנה לשונו, שמתחלה כתב "מקום כותים", ואח"כ "עיר של כותים", ובאן כתב סתם "כותים". ע"פ משמור הלוי] אסור, מפני כפר שלים,

חזרו לומר חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות,

מעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור? מעיקרא סבור אין כותי מקפיד על מוגע עובד כוכבים, לא שנא פתוחות ולא שנא סתומות, ולבסוף סבור כי לא קפיד אפתוחות, אסתומות מקפיד קפיד,

וסתומות מותרות, ורמיניה

דף ל"א ע"ב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

נסך,

אמר רב אשי, ומאוצר אס הציאו מן האוצר, מכלי העשוי לקיום שרי, כיון דמערבי ביה [אם היו מערבין בהם יין] מסרא סרי [היה] מסריח כשמשיין אותו [הלכך נראה דמותר לקנות כל מיני מקשה מן העובדי כוכבים כגון יין תפוחים ומי תותים ובלבד שיראהו הישראל מושך מן החבית וכו']. תוס'.

[שנינו במשנתנו] וחרס הדרייני: מאי הדרייני? אמר רב יהודה אמר שמואל, חרס של הדריינים קיסר כשיוצא בגייסות מוליכן עמו,

כי אתא רב דימי אמר [איך היו מכניזין חרסין אלו], קרקע בתולה היתה שלא עבדה אדם מעולם והיה כל כהה [של הקרקע] קיים, והולאמו ציין זה ונעשה חזק, עבדה ונמעה [חרש את הקרקע ונמעה בה כרם, ועשו מן הענבים יין],

ורמי ליה לחמרא בגולפי כלי חרס חיוור חדשים דמיני, ומיניצי להו לחמרייהו, ומתברו להו בחספי [ושברו את החבית לשברי חרס], ודרו בהדייהו נושאין עמקן, וכל היכא דמטו [ובכל המקומות שהגיעו], תרו להו שורין אותן זמנים ושתו,

א"ר יהושע בן לוי, וראשון שלנו יין משוכה שלנו, אינו אלא כשלישי שלהן כשהוא שרי ג' פעמים זמנים, היו המים השלישיים משוכין כיין שלנו,

איבעיא להו, מהו לסמוך בהן כרעי המטה [אם זה נקרא נהנה מיין נסך], רוצה בקיומו ע"ד א"א ישראל רוצה בקיומו של יין נסך, ולא נשנינו, אלא נשנינו החרס ולסמיכה שרי, או אסור,

ת"ש, דר"א ורבי יוחנן, חד אסר וחד שרי (והלכתא כמאן דאסר),

מיתיבי [מקשה על מי שאומר שרוצה בקיומו ע"י דבר אחר מותר], הדרדורין לגיזין קטנים והרוקבאות תרגומה של ממה, רוקבא, וכן של עור של עובדי כוכבים, יין של ישראל כגון בהן, אסור בשתייה, ומותר בהנאה,

העיד שמעון בן גודא, לפני בנו של ר"ג, על ר"ג ששתה ממנו בעכו, ולא הודו לו,

נודות של עובדי כוכבים [פ' שאינו מדבר על היין שבנודות, אלא על הנודות עצמן], רשב"ג אומר משום רבי יהושע בן קפוסאי, אסור לעשות מהן שמיחין דשמייל"ש [זאמיל. שפת הים, לפרוס על גב

רב פפא מפיקין ליה [הציאו לו שכר] לאבבא דחנותא [לפתח החנות] ושתו, רב אחאי מייתו ליה לביתיה ושתו, ותרוייהו משום חתנות, רב אחאי עבד הרחקה יתירתא [שאפילו על פתח החנות לא שתה, אלא הביאו לו לביתו],

רב שמואל בר ביסנא איקלע למרגואן ישראל משודין היו, ולא היו מקפידין על יינם של עובדי כוכבים אייתו ליה חמרא ולא אשתו, אייתו ליה שיכרא ולא אשתו,

בשלמא חמרא משום שימצא [שם רע. שט] משד יין נסך, שיכרא משום מאי?

משום שימצא דשימצא שימצא דשימצא, גורם שיכרא אטו חמרא,

אמר רב, האי שיכרא דארמאה שרי, וחייא ברי לא נישתי מיניה, מה נפשך, אי שרי לכולי עלמא שרי, אי אסיר לכולי עלמא אסיר?

אלא רב סבר, משום גילויא [הטעם שחייא לא ישתה הוא דחייש לגילוי] ומיהו לכו"ע שרי, שאין חולין, והאי זיהרא לא מלקי להו, משום ואזיל דלזל מרורא דכשותא טעם מרירות של כשות [שיש בשכר] וקלי ליה זיהריה [ושורף את הארס] ואין צו כח להלקות אדם זריא, ודלקי אדם שהוא חולה קודם לכן ושוחקו מולקי @מוזק ליה טפי מוזקו ומכביד חליו,

וחייא ברי הואיל ולקי, לא נישתי מיניה,

אמר שמואל, כל השרצים יש להן ארס, של נחש ממית, של שרצים אינו ממית,

אמר ליה שמואל, לחייא בר רב, "בר אריא", תא ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה אמר רב אבוך, (הכי אמר אבוך. ד"ס), הני ארמאי [אלו הגנים החולים שהיו] זוקאני נפומים, דהוו שתו גילויא [ואמרינן לעיל דלאדם חולה מוזק הארס], ולא מתו, אידי דאכלי שקצים ורמשים, חביל גופייהו [נתחמם גופם, וזה גורם שהארס לא יזיק להם],

אמר רב יוסף

דף ל"ב ע"א

האי חלא [חומץ] דשיכרא דארמאה אסור [הלכך צריך לזהר בשכר דבש שקורין מו"מ לברוך וכו']. תוס', דמערבי ביה דורדיא שמריס דיין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

החמור, לחמור,

אין עליו קורט דם, מותר אחר הפשטו אירע צו כך, ולא לעבודת כוכבים,

אמר רב הונא, לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו, אסור, אימא מלחו העברתו:

והא הכא גבי שטימין דררצה בקיומו ע"י דבר אחר דליתו רוחה נקימו של יין וקתני דאסור [תימה אדמותיב מבריייתא לותיב ממתניתין דתנן נודות העובדי כוכבים וקנקניהם וכו'. תוס'],

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר, בזמן שהקרקע שלו עגול אסור, משוך מותר [כיצד הוא עושה, קורע כנגד לבה, עד שהיא בחיים נמולל ונעגל, לאחר שחיטה הקרקע נמשך. רח]: אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה כרשב"ג [להני אמוראי לית להו כללא דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו, מדיאצטריך למיפסק בוותיה. תוס'], א"ל אביי, הלכה מכלל דפליגי מיבעיא קצעי לה מיניה, מי פליגי רבנן עליה אי לא,

ולטעמך [שכל שבלוע בו איסור הנאה אסור בכל שימוש שהוא. שט], קנקנים של עובדי כוכבים ליתסרו למיזבן [לקנות, והרי אנו קונים אותם ומשתמשים בהם לצרכים שונים. שט], מאי שנא נודות, ומ"ש קנקנים [למה נודות אסור וקנקנים מותר?]

אמר רבא, גזירה שמא יבקע נודו, ויטלנו [פ' ויסיר] לשטיט מעל החמור, ויתפרנו על גבי נודו וימן יינו של עובד כוכבים טעם ציינו של ישראל,

א"ל מאי נפקא לך מינה בין חלוקין בין לא חלוקין, הלכה כמותו,

א"ל גמרא גמור זמורתא תהא צממיה [וכן הוא שבת ק"ג, ק"ג, ביצה ב"ד.], אביי תלמידו של רב יוסף, וקא"ל אהי מלמדנו לומר הלכה כמותו, ומהא כומר בעלמא, דאי אין חלוקין, הלכה למה לי:

ולמ"ד רוצה בקיומו על ידי ד"א אסור [ואסור את חרם הדרייני], מ"ש קנקנים דשרו [לקנות מן הגוים]? אמר לך התם ליתיה לאיסוריה בעיניה [ולכן הקנקנים עצמן מותרין], הכא איתיה לאיסוריה בעיניה [פ' בחרם הדרייני כיון שבליעתו מרובה הוי כאילו איתא איסור' בעיני' ר"ן]:

[נמצא דלמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור, יש ג' דיני; א. קנקנים מותרין ליהנות מהם דליתא לאיסור' בעיני', ב. נודות אסורין ליהנות מהם משום גזירה שמא יבקע נודו, ג. חרם הדרייני אסור, כיון שבליעתו מרובה],

[שנינו במשנתנו] בשר הנכנס לעבודת כוכבים שהעובד כוכבים רוצה להכניסו מותר בהנאה, אם מהר ישראל לטלו עם כניסתו, קודם שיקריבו אותו: מאן תנא דבשר העובד כוכבים מותר בהנאה?

אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, דלא כרבי אלעזר בשמיטת חולין שהשמיט (דף לז) [תוס'], דאי כרבי אלעזר, האמר סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים וכי שמיטה, עבדה לעבודת כוכבים בשמיטתו, ונאסרה, דשמיטתה היא מקריבתה:

[שנינו בבריייתא לעיל] ולא הודו לו: ורמיניה, יין הבא ברוקבאות [חמת של עור. רש"י לעיל] של עובדי כוכבים, אסור בשתייה ומותר בהנאה,

העיד שמעון בן גודע, לפני בנו של ר"ג, על ר"ג ששתה ממנו בעכו, והודו לו [ולעיל אמרנו שלא הודו לו]:

[שנינו במשנתנו] והיוצא אסור, מפני שהוא כובחי מתים: מ"ט? אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים,

[ומתריץ] מאי לא הודו לו דקאמר התם, כל סייעתו, אבל בנו מודי ליה [ראה תוס' איזה ר"ג הוא זה],

מני [מי זה שאומר שע"ז דומה לובחי מתים]? רבי יהודה בן בתירא היא [תוס'], דתניא, רבי יהודה בן בתירא אומר, מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמא באהל, שנאמר תחלים קו ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל ומינה, מה מת אסור בהנאה, כדגמרינן בסקנהדרין (דף מז) ותמת שם מרים, שם שם מעגלה ערופה, אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה:

איבעית אימא, גזרא לחוד, וגזרע לחוד למה לא הודה, ולמה הודה אחרי כן:

[שנינו במשנתנו] ההולכין לתרפות [תוס'] לנפש טעונית למקום אחר אסורין לשאת ולתת עמהם: אמר שמואל, עובד כוכבים ההולך לתרפות, בהליכה אסור, דאזיל ומודי קמי עבודת

[שנינו במשנתנו] ועורות לבובין: תנו רבנן, איזהו עור לבוב כל שקרוע כנגד הלב שכן דרך עובד כוכבים, להוציא דרך אותו קרע, הלכ שזר ממחיים, וקדור קדור כמין ארובה כנקב עגול, יש עליו קורט דם גלדי בלע"ז קרושט"א אסור צידוע שמחיים נקרע,

דף ל"ב ע"ב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כוכבים, בחזרה מותר, מאי דהוה הוה,

ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר, דלמא הדר ביה ולא אזיל,

בחזרה אסור, כיון

דף ל"ג ע"א

דאביק לשון ענינה היא בכל המלמוד [לאו דוקא בתלמוד, כי כן הוא גם בפרש"י בראשית לב בה על הפסוק ויאבק איש עמו] בה, מהדר הדר אזיל,

והתניא, ישראל ההולך לתרפות, בין בהליכה בין בחזרה אסור? אמר רב אשי כי תניא ההיא בישראל מומר, דודאי אזיל,

ת"ר, עובד כוכבים ההולך ליריד שוק של עבודת כוכבים, מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל, בין בהליכה בין בחזרה, מותר,

ישראל ההולך ליריד, בהליכה מותר, בחזרה אסור,

מאי שנא ישראל דבחזרה אסור? דאמרי עבודת כוכבים זבין מכר נלמיס זשוק, דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה,

עובד כוכבים נמי נימא, עבודת כוכבים זבין [מכר], דמי עבודת כוכבים איכא בהדיה?

אלא עובד כוכבים אמרינן גלימא זבין, חמרא זבין, ישראל נמי נימא אימור גלימא זבין, חמרא זבין?

אי איתא דה"ל להאי ישראל גלימא או חמרא, הכא לדין הוה מזבין ליה:

[שנינו במשנתנו] והבאין [שהלכו לתרפות וחזרין] מותרין: ארשב"ל לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה, אבל קשורין זה בזה שחזרין חזרה חזרה יחד, ולא צד צד, אסורין, אימא # [פי' יש לחוש ש] דעתו לחזור:

[שנינו במשנתנו] גדרות של עור, קנקנים של חרס, כל המשנה פירשתי למעלה העובדי כוכבים וקנקניהם: ת"ר, גדרות העובדי כוכבים [שאין מכניסין בהם לקיום. ראה ר"ן] גרודים גרס גדל"ת, כמו [איו צ ח] וְהָיָה לְךָ חֶרֶשׁ לְהַתְקַדֵּד צו' [ענין חכוד. מצ], שאין צדן זפת, וכן חדשים מותרין,

דצנסימט יין זמן מועט לא צלע עור, ונודות דוקא, אבל כלי חרס צלע לאלתר,

[למדנו מפירושו [של רש"י] שכל הכלים של עור ושל עץ שאין מכניסין לקיום, שנשתמש בהן עובד כוכבים זמן מועט מותרין בהדחה בעלמא, אבל כל שנתישנו ביד עובד כוכבים או שהן זפותין צריכין הכשר גדול דהיינו מלוי וערוי וכו'. ר"ן]

ישנים, ומזופפין כלומר או ישנים או מזופפין אסורין [ראה תוס' גרפס לעיל ע"ב],

ישנים אידי דכניס צדן יין נסך זמן מרובה, צלע, עור ומזופפין אפילו צמדא זימנא צלע זפת ליין,

עובד כוכבים ריבבן [תוס'] צרי"ש כמו רצב, כלומר המיך הזפת לחוקן, ועיבדן # [פי' תיקן את החביות, ופלא שאף אחד מהמפרשים לא פירש מילה זו], ונתן לתוכן יין כן דרכם צעוד שהזפת חס נומנין [צו?] יין, ליטול טעם מריחתו של זפת וישראל עומד על גביו, אינו חושש,

וכי מאחר דעובד כוכבים נותן לתוכן יין, כי ישראל עומד [על] גביו, מאי הוי?

אמר רב פפא, ה"ק עובד כוכבים ריבבן ועיבדן, וישראל נותן לתוכן יין, וישראל אחר עומד על גביו, ואינו חושש,

ומאחר דיישראל נותן לתוכן יין, ישראל אחר עומד על גביו למה ליה? דלמא אגב טירדיה דשראל זה, שעסוק צנתינא יין למקן הנוד מנסך ליה עובד כוכבים ולא אדעתיה דשראל להצין,

רב זביד אמר, לעולם כדקאמרת מעיקרא [שהגוי נותן את היין, וישראל עומד על גביו], והכא בעידנא דקא שדי ליה [בשעה שנותן את היין לתוך הנוד], נעשה כזורק מים לטיט שאותו יין הולך לצד צפת וצטל טעמו, כמים המתיצן צטיט, שכלין מאליהן כשמתייצב הטיט, [ו?] הרי הן כאילו לא היו, אף יין זה כלה צליטלוסית הזפת, וכשמתייצב הזפת כלה מאליה, ושזב אינו פולט,

[והא דבעינן עומד על גביו, משום דחיישינן שמא יתן בהם יין לאחר שהזפת יצטנן ואותו יין לא ילך לאבוד, וישאר טעמו וריחו בתוך הזפת. ר"ן],

אמר רב פפי, ש"מ מדרב זביד האי עובד כוכבים דשרא חמרא לבי מילחי דיישראל [מקום עשיית המלח. תוס' עיי"ש] צכלי מלח מלח שהיין צלע וכלה צמלח, שרי,

מתקיף לה רב אשי, מי דמי התם קאזיל לאיבוד הכא לא קאזיל לאיבוד שנתן טעם צמלח, לעולם ואינו מתייצב,

שלחן ערוך יורה דעה סימן קלח, באיזו כלים יש לחוש משום ניסוך

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אומו ואינו חושש [למה לעיל גבי נותן לתוכן מים, לא סיים "ואינו חושש". משמר הלוי, אבל ראה בד"ס שגורם ציר ומוריים "מותר"],

איבעיא להו,

דף ל"ג ע"ב

לכתחלה או דיעבד א"ר ומוריים קא, כל קנקנים מתרס נינהו?

ת"ש, דתני רב זביד בר אושעיא, הלוקח קנקנים מן העובדי כוכבים, חדשים נותן לתוכן יין, ישנים נותן לתוכן ציר ומוריים לכתחלה,

בעא מיניה ר' יהודה נשיאה [ראה תוס' איזה ר' יהודה הוא זה], מרבי אמי, החוזרין לכבשן האש, ונתלבנו מהו? א"ל ציר שורף, אור לא כ"ש,

אתמר נמי, א"ר יוחנן, ואמרי לה אמר ר' אסי א"ר יוחנן, קנקנים של עובדי כוכבים שהחזירין לכבשן האש, כיון שנשרה זיפתן מוהן, מותרין,

אמר רב אשי, לא תימא עד דנתרן [עד שנושר הופת מן הקנקן], אלא אפי' רפאי מירפא [נתרופפה הופת. שם] # [מלשון גרפים אתם גרפים. שמות ה' אע"ג דלא נתר,

קינסא [תוס'] הכנים קיסמין דולקין לתוך הקנקן, עד שנשרה זיפתו, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי [והלכתא כמאן דאסר, ולפי זה יש מי שאומר דלעולם אין להם הכשר אפי' בנתינת גחלים מרובין לתוכו דחיים עלייהו דלמא פקעי ולא מסיק להו שפיר. ר"ן],

והלכתא כמאן דאסר [בכל התורה כולה אמר רבינא לקולא, ורב אחא לחומרא, והלכתא כרבינא לקולא, כדאמרינן פרק גיד הנשה, ולכך הוצרך לפסוק כאן כמאן דאסר. תוס'] ולא דמי להחזירין ככשן, דהתם כיון שהסיקין מצחוץ עד שנשרה זיפתן כבר נתלבן החרס, אכל הכא כיון שהכנים האור, מיד זיפתו נושר,

ומהכא שמעינן דהני חציות או קנקנים לפי שמכניסין לקיוס, לא סגי בהכשר צפנים, צין לשרפן צין לתת לתוכן מים חמין, מדאסיר צקינסא דהיינו בלור עגמו, כ"ש צמה שהוסס ממנו, אכל אס אפשר לשרפן מצחוץ שרי, לפיכך צריך לערן מעט לעת, או להשהות עד שנים עשר חדש,

איבעיא להו, מהו ליתן לתוכו [הכלים של הגויים שאסור ליתן לתוכן יין, אם מותר לתת לתוכן] שכר [דשכרא מנטל ליה לטעמיה דממרא. רש"י

א כלים שאין מכניסין לקיוס, בין שהם של עור בין שהם של עץ ושל זכוכית ושל אבן ושל מתכת אם אינן מזופתין משכשכן היטב במים ומותרים, בין שהיה תחילת תשמישן ביד עובד כוכבים, בין ביד ישראל, היו מזופתין וחדשים אם דרכן לשום בהם יין בשעת זפיתיה וכל שכן אם הם ישנים שנתיישנו ביד עובד כוכבים בתשמיש יין קולף את הופת ומשכשכן ומותרים. לא רצה לקלף ממלאן ומערן ג' ימים והוא הדין לכלים שלנו שנגע בהם העובד כוכבים בעוד היין מופח עליהם: הגה"ה דככלים שלנו שהיה משקה טופת עליהם ונגע בהן עובד כוכבים, אס הם של עץ ואפן או מתכת ושכשכן אפילו הם זפוחים ועצר ונתן בהם יין אין לאסור נדיעבד (עור צסס ר"ת ובעל התרומה והרא"ש) ובהפסק מרובה יש להקל: [ועיי"ש עוד].

בר עדי [כך שמו] טייעא [הערבי], אנס [לקח בכח] הנהו זיקי מרב [בכל דוכתי איתא "רבי" יצחק בר יוסף. משמר הלוי] יצחק בר יוסף, רמא בהו חמרא ואהדרינהו ניהלית, אתא שאיל בי מדרשא?

א"ל רבי ירמיה, כך הורה רבי אמי הלכה למעשה, ממלאן מים שלשה ימים ומערן, ואמר רבא, צריך לערן מעת לעת בכל ג' ימים מערן מעט לעת ונותן אחרים [היינו לומר שצריך שיהיו המים בכל פעם יום אחד שלם מעת לעת, ולא פחות, אבל ודאי יכול הוא להוסיף ולהשהותם שם יותר. ר"ן],

סבור מינה, הני מילי דידן כגון הני זיקי דרב יצחק, שנבלע בהן יין כשר תחלה, ולא בלעי מיין נסך כ"כ, אבל דידהו [של הגויים] שנבלע בהן יין נסך מתחלתו לא סגי בהכי,

כי אתא רבין, א"ר שמעון בן לקיש, אחד שלנו ואחד שלהם,

סבר רב אחא בריה דרבא, קמיה דרב אשי למימר, הני מילי נודות הני זיקין של עור הן אבל קנקנים של חרס הן, ובלעי עובא לא סגי להו בהכי,

אמר ליה רב אשי, לא שנא נודות, ולא שנא קנקנים,

ת"ר, קנקנים של עובדי כוכבים, חדשים גרודים שלא נזפפו מעולם, קרי גרודים מותרין, ישנים ומזופפין או ישנים או מזופפין אסורין,

עובד כוכבים נותן [אם נתן] לתוכן יין כלומר נתן לתוכן עובד כוכבים יין ישראל נותן לתוכן שלשה ימים ומערן מעט לעת כדאמרינן, ומותרין,

עובד כוכבים נותן לתוכן יין, ישראל נותן לתוכן ציר ומוריים מיד, אע"פ שלא מילאהו מים, לפי שהציר ומוריים שורפין את היין הנבלע ומכלין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כ"ע לא פליגי דאסור דאידי דרכיני בלעי, ואסירי עד שימלאס מים שלשה ימים וכדאמרי, כי פליגי בפעם שני,

איכא דאמרי, פעם ראשון ושני כ"ע לא פליגי דאסור, כי פליגי בפעם ג', והלכתא פעם ראשון ושני אסור ג' מותר,

א"ר זביד האי מאני דקוניא [תוס'] כלי חרס מנופה גאבר וקורין פולמי"ד חירורא ואוכמא שרי [בשכשוך בעלמא דכבלי עין הוו, משום דשיעי ואקושי וכו', ומיהו כבלי חרס דמי ואית להו טהרה בערוי בשאר כלי חרס ולא דמי לירוקא דמצריף. ר"ן בשם הרמב"ן], ירוקא אסור, משום דמיצריף שיש צו קרקע מחפורת של גריף ובלעי טפי, ואי אית בהו קרטופני צקעים וסדקים כוליהו אסירי,

דרש מרימר, קוניא, בין אוכמא בין חירורא בין ירוקא שרי,

מאי שנא מחמין בפסח, דבעו מיניה ממרימר, הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפסחא, ירוקא לא תיבעי לך דמצרפי ובלעי שיש צקן גריף ובלעי טפי ואסירי, כי תיבעי לך חירורי ואוכמי מאי,

כי אית בהו קרטופני לא תיבעי לך, דודאי בלעי ואסירי, כי תיבעי לך דשיעי מאי?

אמר

דף ל"ד ע"א

להו, אנא חזינא להו דמדדייתי מיעין, דפניהם מצחון מחמת בליעמן וכיון דמדדייתי ודאי בלעי ואסירי,

מ"ט [אינו יכול להוציא את בליעתם], התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו [התורה חיים כתב "דופנו" מלשון שמין ודופי כלומר הוזהמה שבו אינו יוצא ממנו לעולם] לעולם [תימה נהדרינהו לכבשונות וכו' ראה תוס'] דכמיז ישכר, דאין לו טהרה אלא שצירה,

מ"ש מיין נסך, דדרש להו מרימר כוליהו מאני דקוניא שרי,

וכ"ת חמין דאורייתא, יין נסך דרבנן, והא כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון? זה תשמישו בחמין לענין חמץ, נשתמשו [ב]. ר"ן כל ימות השנה [חמץ, על ידי. ר"ן] חמץ ובלעי טפי, וזה תשמישו בצונן,

לקמיה? רב נחמן ורב יהודה אסרי, ורבא שרי, [ומיהא שמעינן שהמים של מלוי וערוי מותרין בשתיה, והקשה הרשב"א ז"ל א"כ מצינו שמבטלין איסור לכתחלה שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה כדי לבטל טעם היין, והמים והכלים מותרים? ותירץ לו הר"י ז"ל שבליעת היין אינה אלא משהו, וכיון שאי אפשר לבוא לידי נתינת טעם מבטלין אותו לכתחלה. ר"ן].

רבינא, שרא ליה לרב חייא בריה דרב יצחק, למירמא ביה שכרא [אומר ר"י דה"ה מים וכל שאר מקשין לבד מיין. תוס'], אזל רמא ביה חמרא, ואפילו הכי לא חש לה למילתא [אף לעתיד] למגור שכרא אטו חמרא, דשכרא מצטל ליה לטעמיה דחמרא, אמר אקראי בעלמא הוא,

רב יצחק בר ביסנא, הוה ליה הנהו מאני דפקוסנא של נפיעי צק, ונתן צקן [אולי הפ' שהיה נתון בהם בעבר] יין נסך מלינהו מיא, אנחינהו בשימשא פקעו [נבקעו הכלים],

א"ל רבי אבא, אסרתינהו עלך איסורא דלעולם כלומר איצדסם על חס # [פי' בלשון צחות, שהרי לא נאסרו מוטעם הלכה, אלא נשברו ואינם], אימור דאמור רבנן ממלינהו מיא, אנוחי בשימשא מי אמור,

א"ר יוסנא א"ר אמי, כלי נתר [a vessel made of alum crystals] [תוס'] אין לו טהרה עולמית מיין נסך הנבלע צקן, משום דבלעי טובא,

מאי כלי נתר? א"ר יוסי בר אבין, כלי מחפורת של צריף קרקע שחופרין משם גריף, ובלע"ז אלום, ובלשון אשכנז צייס"א,

דבי [פי' אנשי בית פרוק, שהוא היה שני למלך] פרוק שם האש רופילא שני למלך [הלשון "דבי פרוק רופילא" יש בב"מ מ"ט; קו; ע"ז לג; סא; והלשון רופילא יש בשבועות ו: מלכא, ואלקפתא, רופילא וריש גלותא], אנס [כיון שאמר "דבי" משמע רבים, היה צ"ל גם "אנסו". ראה משמר הלוי] הני כובי [קנקני חרס] מפומבדיתא, רמא בהו חמרא אהדרינהו ניהלייהו, אתו שיילוהו לרב יהודה, אמר דבר שאין מכניסו לקיום הוא, משכשכן [שוטף אותם. שם, שווענקט זיי אויס. באדיש] במים והן מותרין,

אמר רב עוריא, הני חצבי [קנקני] שחימי מקרקע שחממת רש"א בלע"ז דארמאי, כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ומותרין,

אמר רב פפי, הני פתוותא כלי חרס דבי מיכסי מקום קרקעיתו קשה כיון דלא בלעי טובא, משכשכן במים ומותרין,

כסי [תוס'] כוסות של חרס, ואין מכניסן לקיום אלא שומין בהם, רב אסי אסר, ורב אשי שרי, אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ר"ע [צ"ל מר עוקבא, דחם ושלום, שר"ע לא היה מסתפק וכו'. תוס'] איקלע לגיגוק [שם זה נזכר ביבמות ז', ובקדושין עב. ובשני המקומות נהר גזון זו גיגוק, ובמלכים ב' ז' כתיב נהר גז' וְעַרְי מִדָּן], בעו מיניה,

1. מתעניין לשעות [תוס'] כגון שקיבל עליו # ["שקיבל" כאן אין פירושה שקיבלה עליו אתמול במנחה, אלא קיבלה על עצמו עכשיו באמצע היום. כתבתי כן מפני שישמעותי הלומדים מועין בזה] תענית משש שעות ולמעלה, ומיהו לא טעם כלום ממחלה כל היום, אבל לא לשם תענית נמכין צראשונה, או אין מתעניין לשעות?

לא הוה בדידה,

2. קנקנים של עובדי כוכבים, אסורין או מותרין?

לא הוה בדידה,

3. במה שימש משה, כל שבעת ימי המלוואים [תוס'], [פ' שוה פשוט שלא שימש בבגדיו הרגילים] לא נשמע צנגדי כהונה, דכתיב ועשית צנדי קדש לאהרן אחיך, והוא היה זר אצלן, ועל פי הדבור שימש, ולא הזכירו צנגדים, לא הוה בדידה,

אתא שאל בי מדרשא [לשון זה יש 7 פעמים בש"ס שבת צהה, ר"ה כו, יבמות קה, גיטין ס, סנהדרין צהה, ע"ז לג, חולין נה:], אמרי הלכתא מתעניין לשעות, ואם השלים, מתפלל תפלת תענית,

והלכתא, קנקנים של עובדי כוכבים, לאחר י"ב חדש מותרין מיד עלי מיקון, ואם רצה להשתמש קודם לכן, ממלאן צמים כדאמרן,

במה שימש משה שבעת ימי המלוואים, בחלוק לבן [כיון שלא נחקרשו הבגדי כהונה עדיין, או שאותה שעה היה נחשב ביהמ"ק כבמה, ואין בגדי כהונה בבמה. תוס'],

רב כהנא מתני, בחלוק לבן שאין בו אימרא שפה, יש אומר שלא יתשדוהו ששם זה ממרומת המשכן, ולאו מילתא שהרי כבר נגמרה המלאכה, ובשעת עבודה מהיכן שקיל [פ' מה היה לו לשקול], [תוס']:

[שנינו במשנתנו] החרצנים והזוגים של עובדי כוכבים וכו': ת"ר, החרצנים [הגרעין] והזוגים [הקליפה], [תוס'] של עובדי כוכבים, לחין אסורין, יבשים מותרים,

הי נינהו לחין והי נינהו יבשין?

[יש כאן 6 דינים של "י"ב חדש]:

1. אמר רב יהודה אמר שמואל, לחין כל י"ב חדש, יבשים לאחר י"ב חדש,

אתמר, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כשהן אסורין [פ' כשהן עדיין לחין] אסורין אפילו בהנאה, כשהן מותרין [לאחר שנתייבשו], מותרין אפילו באכילה,

2. א"ר זבד, האי דורדיא שמריס דחמרא דארמאי [תוס'], בתר תריסר ירחי שתא, שרי,

3. אמר רב חביבא בריה דרבא, הני גולפי, בתר תריסר ירחי שתא שרי,

4. אמר רב חביבא הני

דף ל"ד ע"ב

אבמא חמת מעור עז וקורין אותו צועין דטייעי הולכי דרכים נושאין אותו מלא יין למרחוק, והיו כמכניסו לקיום, ומשום הכי צעי שהיה י"ב חדש בתר תריסר ירחי שתא שרי,

5. אמר רב אחא בריה דרב איקא, הני פורצני פסולת של עגבים דארמאי, בתר תריסר ירחי שתא שרי,

6. אמר רב אחא בריה דרבא, הני גולפי [קנקנים], שחימי [מונקל רויט, שווערצליך. ערוך] ואוכמי [שחור], בתר תריסר ירחי שתא, שרי:

[שנינו במשנתנו] והמוריים: ת"ר מוריים אומן של עובד כוכבים אומן מותר מוריים לא עבדי מדגים טמאים, ומשום חמרא קאשרין ליה, ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל, אידי דנפיש שומינה, פעם ראשון ושני מקלקל להו חמרא,

ר' יהודה בן גמליאל אומר, משום ר' חנינא ב"ג, אף חילק אומן מותר מין דגים טהורים [tuna], וסולמנית שמן כדמפרש לקמן בפרקין, ובקטנתו אין לו סנפיר וקשקשת, ועמיד לגדל לאחר זמן, ואמריין לקמן (דף לט) חילק של עובדי כוכבים אסור, (אומן) [והוא ?] מין דגים קטנים, ומוכר הרבה צימד, ומפני מה אסורה, מפני שעירצונה עולה עמה, דגים טמאים [ה. כ"ה לקמן לה: דומין לה, ועולין עמה,

והאי חילק אומן, כיון דאומן הוא וצקי צדצר, מצדילן הימנה, משום דלא חשיב טעמא, ומקלקלי ליה לסולמנית, ומרע ליה לכולי ארציה,

[רש"י לקמן לה: והחילק מין דגים קטנים טהורים, והיא סולמנית, ואין לה סנפיר וקשקשת ועמיד לגדל לאחר זמן (סנפיר וקשקשת?), וקיימא לן דמוסרת, ואמר בגמרא מפני מה אסורה מפני שעירצונה עולה עמה, דגים טמאים הדומים לה, הלכך לא שנה טרופה, ול"ש אינה טרופה איכא למימש לאחד מאלף ציניהם דדמו

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ליה, ולא מיינכרי, אבל טרית אין שקד דומה לה, הלכך כי אינה טרופה שריא].

תני אבימי בריה דר' אבהו, מוריים אומן מותר, הוא תני לה והוא א"ל, פעם ראשון ושני מותר שכן דרכן נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומוזגות שומנו, וכשכלות, חוזר ונותן אחרים, שלישי אסור, מ"ט פעם ראשון ושני דנפיש שומנייהו לא צריך למירמי בהו חמרא, מכאן ואילך רמו בהו חמרא,

ההוא ארבא דמורייסא, דאתי לנמילא דעכו פור"ט בלע"ז מקום שהספינות עולות בו ביצעה, אותיב רבי אבא דמן עכו נמורי בהדה,

א"ל רבא עד האידנא מאן נטרה, א"ל עד האידנא (למאן) [למאי] ניהוש לה, אי משום דמערבי ביה חמרא, קיסתא דמוריים שם המדה בלומא צוזא, במדינתו של עובד כוכבים זה היין נמכר ציוקר, והמוריים צול, אבל כאן היין צול והמוריים ציוקר ומיישין לערובי, קיסתא דחמרא בד' לומי,

א"ל ר' ירמיה לר' זירא, דלמא אידי דרך # [וכן בכל מקום "אידי דתני" גם פירושו על דרך, וגם בשביל שהוא לשון שביל שהולכין בה, וגם באדיש אומרים וועגן] דצור אתו שפת היס הסמוכה לצור אתא האי ארבה דשוי חמרא כלומר שהיין צול שוי לשון זול, כדאמרינן בעלמא (ב"מ דף נב) עשין לגנן [תקנה בגדים יקרים, ללבוש על גבך] ושוי [ומאכל זול תקנה] לכריסק,

א"ל, התם עיקולי מים שהולכין עקלמן ופשורי איכא מי שלגין נפשים על שפת המים, ואין מושבי הספינה יכולין לגא בלחמו הדרכ, [הדרך מצור לעכו אינה עוברת ליד חוף ישר וחלק, אלא יש סמוך לים כמה וכמה מקומות הבולטים ויוצאים החוצה, כיפם ושפכי נחלים, ומשום כך אף שדרך האניות בימים ההם היה לנסוע סמוך ככל האפשר לחוף, מכל מקום בדרך זו הוצרכו להתרחק מן היבשה על מנת שלא להיתקל במכשולים השונים. שט]:

[ידיעות:

רגיל בפי חבריות שאומרים דיוה"ב עיצומו של יום מכפר, וזה אליבא דרבי ביזמא פה: וז"ל רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר וכו', אבל ז"ל הרמב"ם הלכות תשובה פ"א הל' ג' ועצמו של יום הכפורים מכפר "לשבים" שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, וכתב הכסף משנה, שאין הלכה כרבי דרבנן פליגי עליה והלכה כרבי מחבירו אבל לא מחבריו,

וראיתי בשערי המועדים להאדמו"ר מלובאוויטש זצ"ל עמוד 219 שגם רבנן סברי שעיצומו של יום מכפר, דהיינו שהאדם עצמו אינו יכול באמצעות התשובה שלו להגיע לכפרה זו הנפעלת ע"י "עיצומו של יום", אבל לרבי אין צריך תשובה כלל עיי"ש,

וביד מלאכי כללי הה"א סימן רל"ב הביא שיש סוברים שהלכה כרבי גם מחבריו, ועל זה ישמחו הלככות],

[שנינו במשנתנו] וגבינת בית אונייקי. מפני מה אסרו גבינת עוצדי

כוכבים- באכילה ולרצון קצעי לה דהא משום חלב של צהמה טמאה ליכא למיחש דקי"ל חלב טמא אינו עומד כלומר אינה נקפת: ארשב"ל, מפני מה אסרו גבינת אונייקי לר"מ דאסר ליה צהמה מפני שרוב עגלים של אותה עיר [אונייקי], נשחטין לעבודת כוכבים [ו?] מעמידין את החלב בקיצתן,

מאי איריא רוב עגלים, אפילו מיעוט נמי, דהא ר"מ חייש למיעוטא בפ"ב דיצמות (דף קט) קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, קטן שמה ימלא סרים, קטנה שמה תמלא איילונית?

אי אמרת רוב עגלים נשחטין לעבודת כוכבים איכא מיעוט איכא למיסר גבינה משום חששא דמיעוט קיצות האסורות צהמה, דרוב עגלים הוה מיעוט, לגבי שאר צהמה שמעמידין בהן בקיצותיהן,

אלא אי אמרת מיעוט, כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין לעבודת כוכבים, ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין לעבודת כוכבים, ה"ל מיעוטא דמיעוטא, ומיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ,

א"ל ר"ש בר אליקים, לר"ש בן לקיש [שאומר שהטעם שהגבינות אסורות מפני העגלים ששחטין אותן לע"ז], כי נשחטין לעבודת כוכבים מאי הוי, והא את הוא דשרי [שאתה ר"ל בעצמך אתה מתיר את עגלי הע"ז],

דאתמר, השוחט את הבהמה [בכוונה], לזרוק דמה לעבודת כוכבים שלא שחט צהמה לשם עבודת כוכבים, שיהא עובדה נשחטה, אלא חשב נשחטה ע"מ לזרוק, להקטיר חלבה לעבודת כוכבים,

רבי יוחנן אמר אסורה, קסבר מחשבין מעבודה לעבודה וילפינן דילפינן חוץ [ע"ז] מפנים,

ורשב"ל אמר מותרת לריש לקיש לא ילפינן, דפיס הוא דלמר רחמנא השוחט ע"מ לזרוק את הדם פיגול, ואע"ג דלא זרק, דהוי מחשב מעבודה לעבודה, מעבודה זו על מצירתה, אבל לענין עבודת כוכבים לא,

א"ל תרמינך שעתך ירום מזלך, [זה שאסרו הגבינות הוא מפני שהיו גם שוחטין אותה לשם ע"ז וממילא נאסרה גם קיבתה], [וימנא אחריתי מתרמא ליה שעת' לאותובי שפיר, כלומר בפעם הזאת לא הקשית יפה. רבא"ר, תשא אותך שעתך ודום [פ' בלשון גערה]. רח],

באומר בגמר זביחה הוא עובדה שחשב על השחיטה עצמה לעבודת כוכבים, ואמר בלבו צביחה זו עובדה לעבודת כוכבים, וזהא מודינא דמימסר, דצביחה הוה עובדה משונה מריקה,

ולחכי נקט "גמר" צביחה, דקסבר ריש לקיש (ב"ק עב, חולין כט) אינה לשחיטה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אלה לנסוק, [הדיבור שנדרש כאן שייך לעיל על המשנה כמ:]:

מ"ש האי קרא דשייליה? אר"ש בן פזי, ואיתימא ר"ש בר אמי, מרישיה דקרא קא"ל, שיר השירים א ישקני מנשקות פיהו, אמר ליה ישמעאל אחי חשוק שפתותיך כדמחרגמינן ומשקיקס, וכדשיהן זו בזו, ואל תבהל להשיב ואל מדקדק להקשות לו,

מ"ט? אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר אבא, גזרה חדשה היא מקרוב גזרו על הגבינה, ואין מפקפקין בה ואין מפרשין טעמה כדמפרש ואזיל, מפקפקין לשון חטיטה כדכר סמוס, לפשפשו, וכלע"ז פוריי"ד כמו (סוכה דף טו) מפקפק ונוטל אחת מצניתיים,

מאי גזירתא? אר"ש בן פזי אמר ריב"ל,

1. משום ניקור [שמוא נכנס בו ארס הנחש],

ולימא ליה משום ניקור? כדעולא, דאמר עולא כי גזרי גזירתא במערבא, לא מגלו טעמא למה גזרו עליו עד תריסר ירחי שתא, דלמא איכא דלית ליה ההוא טעמא ולא גדיל מיניה ומזלזל זה אצל השחא דלא מגלו טעמא דמלמא גדלי מיניה כ"ע דסברי קמו רבנן במלמא דאמי מיניה חורבא ואנן הוא דלא בקיאינן בטעמא איניש דלא ס"ל, ואתי לזלוולי בה,

מגדף בה ר' ירמיה, אלא מעתה, יבשה תשתרי ישן תשתרי, דא"ר חנינא יבש מותר כל גילוי שיש מותר, אין מניחו ליבש דאסר של נחש אילו היה שם לא היה מניחו ליבש, ישן יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתישנו מותר, אין מניחו לְיִשָּׁן דאי היה צו אסר של נחש לא היה מניחו לישן?

2. [אלא אומר טעם חדש למה גבינת הגוים אסור] א"ר חנינא, לפי שא"ל לה בלא צחצוחי חלב בין גומא של גבינה נשאר מן החלב וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור דלמא עריב ביה חלב טמא וחלב טמא אינו עומד ואם עריב טמא בטמא נשאר עס נסויבו דחלצא הטהור שקורין מישג"א וחלב טמא אסור מן התורה ובכורות (דף ו) ילפינן לה יש לחוש שבגומות נשאר ממנו,

3. ושמואל אמר, מפני שמעמידין אותה "בעור" קיבת נבילה ועור לאו פירשא הוא ואסור,

[ומידיק] הא קיבה גופא שריא, ומי אמר שמואל הכי דעור קיבה נבלה דאסורה, אכל קיבה עגמה דנבלה דהיינו חלב הקרוש הכתום במעי העולה שריא, אלמא פירשא בעלמא הוא [כיון דמפרש לה במתני' אלמא ס"ל כותיה. ראב"ד],

והתנן [חולין קטז]. קיבת העובד כוכבים ושל נבילה, הרי זו אסורה, והוינן בה, אטו דעובד כוכבים לאו נבלה היא,

[שנינו במשנתנו] א"ר יהודה שאל ר' ישמעאל: אמר רב אחדבוי שם חכס אמר רב, המקדש בפרש [ובל] שור הנסקל אסור נהגה הוא מקודשת [פ] ומזבלת בה את שדותיה, בפרש עגלי עבודת כוכבים, אינה מקודשת,

איבעית אימא סברא, ואב"א קרא,

איבעית אימא סברא, גבי עגלי עבודת כוכבים ניהא ליה בנפחיה שיהא נראה שמן, לכך חיל שם אסור עבודת כוכבים על הפרש, אבל גבי שור הנסקל, לא ניהא ליה בנפחיה הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו אסור,

איבעית אימא קרא, כתיב הכא דברים יג לא ידבק בידך מאומה ואפי' פרש, וכתיב התם שמות כא סקול יסקל השור, ולא יאכל את בשרו, בשרו אסור, הא פרשו מותרת,

אמר רבא, תרוייהו תננהי, מדקא"ל מפני שמעמידין בקיבת נבילה, וקא מהדר ליה והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה,

דף ל"ה ע"א

מכלל דאיסורי הנאה כי עולה וה"ה לשור הנסקל שרו פרשייהו, ומדקא"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, וקא מהדר ליה א"כ למה לא אסרוה בהנאה, מכלל דעבודת כוכבים אסור פרשייהו,

ולהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה, דהא מוריים לרבנן דלא אסרוהו בהנאה, מ"ט, לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה?

אמרי, הכא כיון דאוקמיה קא מוקים, חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה:

[שנינו במשנתנו] השיאו לדבר אחר וכו': מאי שיר השירים א כי טובים דודיך מיין?

כי אתא רב דימי אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע עריבים עלי דברי דודיך דברי סופרים יותר מיינה של תורה עיקר חורה שכתב,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שמנה, כלומר כשאתה מלמד תורה למלמידים אז ינא לך שם, מכוסה אין ריחה נורף,

ולא עוד, אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדן [שבני אדם מגלין לו ריחה לפי שנהגין במנו עצה ותושיה, כמו שמפרש במסכת אבות. תוס'], שנאמר שיר השירים א עלמות אהבוך, קרי ביה עלומות,

ולא עוד, אלא שמלאך המות אוהבו, שנא' על'מות אהבוך, קרי ביה על'מות,

ולא עוד, אלא שנוחל שני עולמות, אחד העוה"ז ואחד העוה"ב, שנא' עלמות, קרי ביה עו'לָמוֹת:

מהני: ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין, ואין איסורן איסור הנאה,

חלב שחלבו עובד כוכבים, ואין ישראל רואהו,

והפת והשמן שלהן, רבי ובית דינו התירו השמן לא גרסי' דהא לאו איבו שריי, אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה שריי, כדאמר בגמ', מסתמין ואיל רבי יהודה נשיאה, ור' יהודה נשיאה דגמ' היינו רבי יהודה הנשיא בנו של ר"ג בר' שהיה צימי האמוראים, וה"ג אמרינן בגמרא ר' יהודה הנשיא בנו של ר"ג הורה כו', ואילו רבי בנו של רשב"ג היה, כדאמרין בהסוכה אה הפועלים (ב"מ פד) [ראה תוס' להלן לו. ד"ה אשר],

והשלקות כל דבר שצילו עובד כוכבים, ואפילו בכלי טהור, וכולהו משום חמנות,

וכבשין לכבש דגים וירק ורעש ורגלים של בהמה, בחומץ, שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ,

וטרית מין דגים קטנים מלוחים טרופה שנטרפו ומשתכרו הדגים, ואין ניכרין, הלכך חיישי לטמאים,

וציר, שאין בה דגה כלבית [והוא שרץ קטן כמין דג טמא. יבין אות נ"ו, אבל בר"ח לקמן סוף לט: כתב שהוא דג קטן טהור] שומטות בו שדרך כלבים ליגדל מאלף צייר של דגים טהורים, ואם יש ציר דג טמא עמו, לא תגדל כלבים בו, והיא ענמה [הכלבית] טמאה ,

והחילק [tuna] מין דגים קטנים טהורים, והיא סולמית ואין לה סנפיר וקשקשת, ועמיד לגדל לאחר זמן (סנפיר וקשקשת), וקיימא לן דמוסרת, ואמר בגמרא מפני מה אסרוה מפני שעירבונה עולה עמה, דגים טמאים הדומים לה, הלכך לא שנה טרופה, ול"ש אינה טרופה, אינא לניחש לאחד מאלף ציניהם, דדמו

ואמר שמואל חדא קתני קיבת שחיטת עובד כוכבים [שע"י שחיטתה נעשית] נבלה אסורה?

ל"ק

דף ל"ה ע"ב

כאן אותה משנה דשחיטת חולין, דקיבת עובד כוכבים נבלה ואסורה, נשנית קודם חזרה קודם שחזר בו ר' יהושע מדבריו, שאמר לו לר' ישמעאל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבלה, וסבר לאו פירשא היא,

כאן הך דשני שמואל, מפני שמעמידין אותה "בעור", אבל קיבה ענמה שריא, לאחר חזרה שחזר בו ר' יהושע מפני משוכחו של ר' ישמעאל,

ומשנה הנשנית בשחיטת חולין (דף קטז) קודם חזרה לא זזה ממקומה לא עקרה לגמרי, דהואיל ונשנית נשנית, אבל אין הלכה כמותה, שהרי חזר בו,

4. רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אבהה אמר, מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר,

5. רב חסדא אמר, מפני שמעמידין אותה בחומץ שהחומץ מעמיד חלב, ולקמן פריך לה, א"כ לימסר בהנאה,

6. רב נחמן בר יצחק אמר, מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה [וערלה של עובדי כוכבים אסורה וכו'. תוס'],

כמאן [וכי נימא דלא אתיא] כי האי תנא, (דתניא) [דתנן] ר"א אומר המעמיד בשרף הערלה אסור, מפני שהוא פירי?

[וירוחה] אפי' תימא ר' יהושע, עד כאן לא פליג ר' יהושע עליה דר"א אלא בקטפא דגוזא בשרף היוצא מן העץ, אבל בקטפא דפירא בשרף הפירי ענמו מודי,

והיינו דתנן, א"ר יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד [את הגבינה] בשרף העליון, ובשרף העיקרין, מותר, בשרף הפגין אסור, מפני שהוא פירי,

בין לרב חסדא [דאמר הטעם מפני שמעמידין אותה בחומץ], בין לרב נחמן בר יצחק [שמעמידין אותה בשרף הערלה], תתסר בהנאה? קשיא,

דרש רב נחמן, בריה דרב חסדא, מאי דכתיב שיר השירים א לריח שמנך טובים, למה ת"ח דומה, לצלוחית של פלייטין, מגולה ריחה נורף והיינו דכתיב שמן מורק שמך, כשמגלין אותה ומריקין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ליה, ולא מיינכרי, אצל טרית, אין שקן דומה לה, הלכך כי אינה טרופה שריא,

וקורט [grain] של חלתית מין פירי הוא # [אין הכוונה על פרי ממש, אלא במין צמח שיש לו עליו וקלחין], שקורין לור"א בלע"ז [laserwort], ומתמכין את קרעיו [קלחין] בסכין, ואסור משום שמנוניתא דסכינא, [Asafoetida, alternative spelling asafetida, also known as devil's dung, stinking gum. has a very strong odor, is used in cooking, also as a medicine in fighting the flu, to aid digestion, in treating asthma and bronchitis etc.], ויש מפרשים חלתית

ומלח שלקונדית מפרש בגמ' (לקמן לט),

הרי אלו אסורין, ואין איסורן איסור הנאה:

נמ': חלב, למאי ניהוש לה, אי משום איחלוףי [שיתחלף בחלב טמא], טהור חויר, טמא ירוק [כאן פירושה yellow], ואי משום איערובי, ניקום יעמידנו ע"י קיפה לגביה, דאמר מר, חלב טהור עומד, חלב טמא אינו עומד?

אי דקא בעי לגבינה ה"נ [יכול להבחין ע"י שמעמיד אותה], הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא מאכל [פי' לכותח],

ונשקול מיניה קלי מעט, וניקום?

כיון דבטהור נמי איכא נסיובי מישג"א דלא קיימי, ליכא למיקם עלה דמילתא שמה נתערב בו חלב טמא, וכשהעמיד עומד טהור שבו, והטמא נשאר עם הנסיובי, הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים, לאכול, אצל לגבינה, סלקא דעתא השתא דמותר,

ואב"א אפילו לגבינה נמי אסור, אפי' תימא דקבעי לה לגבינה, איכא נסיובי דקיימי בגבינה דקאי ביני אטפי [תוס'] צמח הגומות שבגבינה, ומיישינן, שמה מן החלב טמא שלא עומד נשאר, עם הנסיובי בגומות:

[שנינו במשנתנו] והפת: א"ר כהנא, א"ר יוחנן, פת לא הותרה בב"ד, מכלל דאיכא מאן דשרי [הכי מוכח מהני עובדי דאיכא מאן דשרי שהרי אין כאן אלא מה שהיו העם טועים וסבורים בדברי רבי וכו', ריטב"א] [תוס'],

אין, דכי אתא רב דימי אמר, פעם אחת יצא רבי לשדה, והביא עובר כוכבים לפניו פת [שנאפה ב] פורני הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד, וכל תנור שבמנה קטן הוא, ומקום שפיתם צ' קדירות, ופיו למעלה, מאפה סאה [שהיתה עשויה מסאה קמה], אמר רבי כמה נאה פת זו, מה ראו חכמים לאוסרה,

מה ראו חכמים ! משום חתנות, אלא מה ראו חכמים

לאוסרה בשדה דליכא למיחש לאימסוכי, דאקראי בעלמא הוא, כסבורין העם התיר רבי הפת, ולא היא, רבי לא התיר את הפת,

רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר, לא כך היה מעשה, אלא אמרו, פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים, אמר רבי אין כאן פלטר [אופה], כסבורין העם לומר פלטר עובר כוכבים, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל,

א"ר חלבו, אפילו למ"ד פלטר עובר כוכבים, לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל, אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא,

ורבי יוחנן אמר, אפי' למ"ד פלטר עובר כוכבים, ה"מ בשדה, אבל בעיר לא, משום חתנות,

איבו הוה מנכית נשך ואכיל פת, אבי מצרי בשדות אצל המנרים, אמר להו רבא, ואיתימא רב נחמן בר יצחק, לא תשתעו (בהדיה דאיבו) [מיניה דאיבו] [לא תדברו עם איבו], דקאכיל לחמא דארמאי,

[פי' הגאונים ז"ל לא תזכירו שמועה משמו בבית המדרש, והכי דייק לישנא לומר מידה כנגד מידה כי הוא מזלול בדברי חכמים ז"ל וכו' וכן כתוב בתשובת הגאונים ז"ל שהאוכל פת של גוים אין כח בבית דין להלקותו, כיון שהיא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, אלא שאין מזכירין שמועה משמו בבית המדרש. ריטב"א]:

[שנינו במשנתנו] והשמן שלהן: שמן, רב אמר, דניאל # [וצ"ע אם היה לו לדניאל בית דין, שכאן לא אמר דניאל ובית דינו, כמו שאמר בדור, בית דינו של דוד], גזר עליו,

ושמואל אמר,

דף ל"ו ע"א

זליפתן [תוס' נדפס לעיל ע"ב] @ פליטמן, של כלים "טמאים" שפולטין ומזיעין שמנונית אסור שכלשו, אוסרתן [פי' בליעת הטומאה שנכנס לתוך השמן],

אמז כולי עלמא אוכלי טהרות נינהו, אלא זליפתן של כלים "אסורין", אוסרתן [תוס'],

א"ל שמואל לרב, בשלמא לדידי, דאמינא זליפתן של כלים

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אסורין אוסרתן, היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא, ואמר, דריש רבי "שמלאי" בנציבין, שמן, ר' יהודה ובית דינו נמנו עליו והתירוהו, קסבר נותן טעם לפגם [דהיינו זליפתן של כלים אסורין] מותר,

אלא לדידך דאמרת, דניאל גזר עליו, דניאל גזר, ואתא רבי יהודה הנשיא, ומבטל ליה,

והתנן, אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו, אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין [תלמידים הרבה, א"נ שרוב התלמידים אומרים כמותו. הנהגות אשר, כלומר שרבי תורה בישראל. ר"י מלונגיל, אבל הראב"ד פ' במנין שנים. עכ"ל, פ' אם אחד יותר זקן מחבירו הלכה כמותו, וז"ל הראב"ד בעדות פ"א משנה ה' בסופו ובמנין מנין שנים קאמר, והכי איתא בירושלמי. א"ח לעיל ו.].

א"ל [רב לשמואל] שמלאי לודאה [שהוא דרש שהתירו את השמן], קא אמרת, שאני לודאי דמזולול מזוללי צמדי דרבנן # [וצ"ע למה מרנן על ר' שמלאי, הלא היא רק סיפר שבית דינו של ר' יהודה נמנו עליו והתירוהו?],

א"ל [שמואל לרב] אשלח ליה [לר' שמלאי ואודעינו מה שאתה אומר על הלודיים, שמוזלולין במילי דרבנן]? איכסיף,

אמר רב, אם הם לא דרשו אס ר' יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו, וסבר דכי דינא אסרינא גזר עליו, משום זליפת כלים ושרייה אנן לא דרשינן צממיה [פ' וכי אני רב צריך לומר כר' יהודה הנשיא, שהתירו את השמן, הרי הוא פסוק מפורש],

והכתיב דניאל א ח וַיִּשֶׁם דְּנִיָּאל עַל־לְבוֹ אֲשֶׁר לֹא־יִתְּנָאֵל בְּפִתְּפֹג [לאו פת ממש הוא. תוס'] הַמֶּלֶךְ וּבִיַּיִן מִשְׁתִּי, בשתי משתאות הכתוב מדבר, אחד משתה יין ואחד משתה שמן,

רב סבר על לבו שם, ולכל ישראל חורה, ושמואל סבר על לבו שם, ולכל ישראל לא חורה,

ושמן דניאל גזר [ה"נ ה"מ למפרך איין, אלא משום דאשמן קאי, נקמיה. תוס'], והאמר "באלי אבימי נו תאָה" משמיה דרב, פיתן ושמן יינן ובנותיהן כולן משמנה עשר דבר הן צ"ש וצ"ה יחד נמנו וגזרו עליהם צ"ק דשצת (דף יג), ולקמן פריך צנתייהן דאורייתא היא,

וכי תימא אתא דניאל גזר ולא קיבל, ואתו תלמידי דהלל ושמאי וגזור, וקיבל, א"כ מאי אסהדותיה דרב דאמר דדניאל גזר עליו, כיון דדמיה לא קביל מיניה, לא גזר היה,

אלא דניאל גזר עליו בעיר משום חמנות, ואתו אינהו וגזור אפילו בשדה,

ור' יהודה הנשיא, היכי מצי למישראל תקנתא דתלמודי שמאי והלל [פרשב"ם דפרקין בין לרב בין לשמואל, דשמואל גמי מורי דמי"ח דבר הם. תוס'], והתנן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין [תוס'],

ועוד, הא אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן, בכל [דבר] יכול לבטל בית דין, דברי בית דין חבירו שגזר על דבר המותר וכללד שיהא גדול ממנו, חוץ משמונה עשר דבר, שאפילו יבא אליהו ובית דינו, אין שומעין לו?

אמר רב משרשיא, מה טעם [אין מבטלין את י"ח דבר], הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל, שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל עדיין לא המזיקו רוצם בלוחם הגזירה, לנהוג צו איסור,

דאמר רבי שמואל בר אבא, אמר רבי יוחנן, ישבו רבותינו רבי יהודה הנשיא ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל, וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג, ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק, שהיו אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה,

דאמר רב אדא בר אבהו, מאי קרא

דף ל"ו ע"ב

מלאכי ג ט בַּמִּזְבֵּחַ אֶתֶם נֹאֲרִים אִתֶּם מִקְצֵלִים עֲלֵיכֶם גְּזִירָה צָלוּר וצקללה ונאסר עליכם, ואמ"כ וְאֵתִי אֶתֶם קִבְּעִים הִגְדוּ בְּלִן לוחי אִתֶּם קִיבְּעִים גִּזְלִים שֶׁאִתֶּם נִהְיִים שׁוֹב מִן הָאֲדוּרִים, [מ"מ יש ללמוד מכאן ד] אי איכא גוי כולו אין, אי לא לא [פ' אינה חלה כשאר גזירות ויכולה להתבטל אף בב"ד קטן, מיהו חלה היא לענין שצריכה שום היתר, שהרי שמן נהגו בו איסור עד שבא רבי יהודה והתירו. תוס'],

גופא, אמר באלי אמר אבימי נותאה משמיה דרב, פיתן ושמן יינן ובנותיהן כולן משמנה עשר דבר הן,

בנותיהן מאי היא? אמר רב נחמן בר יצחק, גזרו על בנותיהן [וגם על בנות כיתים. תוס'] גִּידוֹת מַעֲרִיסוֹתָן מקטנותן שהן שוכנות בעריסה שקורין צנתיין,

וגניבא משמיה דרב אמר, כולן משום עבודת כוכבים גזרו בהן,

דכי אתא רב אחא בר אדא, א"ר יצחק, גזרו על פיתן משום שמן,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

תחתון, ואמי למיבעל אשת איש ישראל,

כי אתא רבין, אמר מושום נשג"ז [תוס'] נדה, שפחה, עובדת כוכבים, זונה, שאם כהן הוא, יש כאן משום לאו דזונה, ולא לאו ממש, אלא גזירה משום זונה ישראלית, שנבעלה לאסור לה?

כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה, אבל ייחוד לא, ואתו אינהו גזור אפי' ייחוד,

ייחוד נמי בית דינו של דוד גזרו, דאמר רב יהודה, באותה שעה מעשה למנון ותמר, והא דרב יהודה בסנהדרין צפ' כ"ג גזרו על ייחוד?

אמרי התם ייחוד דבת ישראל, אבל ייחוד דעובדת כוכבים לא, ואתו אינהו גזור אפי' אייחוד דעובדת כוכבים,

דאורייתא דמייסדא דהדיה כו' לא גרסי' וה"ג כי גזרו רבנן בית חשמונאי ביאה אצל ייחוד לא כו' ואתו אינהו תלמידי שמאי והלל,

ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא, דאמר ר' יוחנן מושום ר"ש בן יהוצדק, רמז לייחוד מן התורה מנין, שנאמר דברים יג כי יסיתך אחיך בן אמך, וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית, אלא בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה?

ייחוד דאורייתא דאשת איש, ואתא דוד וגזר אפי' אייחוד דפנויה, ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל גזור אפי' אייחוד דעובדת כוכבים,

מאי על ד"א מושום ד"א?

אמר רב נחמן בר יצחק, גזרו על תינוק עובד כוכבים שיטמא בזיבה אפי' לא ראה גזרו עליו להיות כזב, שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלם במשכב זכור [וכ"ה בשבת יג.],

דא"ר זירא צער גדול כלומר טורח גדול היה לי אצלך, בשאלה זו ששאלתה ממנו כמה פעמים, ולא היה צידו היה לי אצל ר' אסי [מדאמרין ופלוני אצל פלוני משמע שכולם היו בדור אחד, וכולם בימי רבי. תוס'] ור' אסי אצל ר' יוחנן, ור' יוחנן אצל ר' ינאי, ור' ינאי אצל רבי נתן בן עמרם, ור"נ בן עמרם אצל רבי, תינוק עובד כוכבים מאימתי מטמא בזיבה? ואמר לי בן יומו,

וכשבאתי אצל ר' חייא אמר לי בן ט' שנים ויום אחד,

וכשבאתי והרציתי דברי לפני רבי, אמר לי הנח דברי, ואחוז

מאי אולמיה דשמן מפת? אלא על פיתן ושמן מושום ייגן שהיין צוער זו, ומציאו לידי צנתיקה, ועל ייגן מושום בנותיהן, ועל בנותיהן מושום דבר אחר עובדת אלילים,

ועל דבר אחר ועל דבר אחר שלא הזכיר כאן גזרו מושום ד"א משום דבר אחר, ולא משום עובדת אלילים, לקמן מפרש לה,

בנותיהן דאורייתא היא, דכתיב דברים ז לא תתחתן בהם [תוס']?

דאורייתא ז' אומות, אבל שאר עובדי כוכבים לא, ואתו אינהו וגזור אפילו דשאר עובדי כוכבים,

ולר"ש בן יוחי דאמר דברים ז כי יסיר את בנך מאחרי, לרבות כל המסירות [כל אשה נכריה] [תוס'], מאי איכא למימר?

אלא דאורייתא אישות דרך חתנות, ואתו אינהו גזור אפילו דרך זנות,

זנות נמי בבית דינו של שם גזרו, דכתיב בראשית לה ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף,

אלא דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל, דמשכה בתריה, אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים לא, ואתו אינהו גזור אפי' ישראל הבא על העובדת כוכבים,

ישראל הבא על העובדת כוכבים, הלכה למשה מסיני היא, דאמר מר, הבעל ארמית קנאין בני אדם המקנאין קנאמו של מקום לנקום נקמתיו פוגעין בו בשעת צעילה לפי שאינו צמיחת צ"ד וכמעשה שהיה דומי וכזי?

(א"ל) [אלא] דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה, ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא,

בצינעא נמי, בית דינו של חשמונאי גזרו, [דכי אתא רב דימי אמר, ב"ד של חשמונאי גזרו] ישראל הבא על העובדת כוכבים, חייב מושום נשג"א גזרו עליהן משום נדה דרבנן, ואע"ג דעובדת כוכבים אין דמה מטמאה מן התורה, שהרי היא כבהמה, חכמים גזרו עליה, ומשום שפחה, משום עובדת כוכבים [פ' ג'יח] כאלו מתחתן זה דרך אישות, ומשום אשת איש דבעול בעל יש להן נז, דכתיב והיא בעולת בעל,

וישראל הרגיל בכך הואיל וזא עליה בנדחה, אמי למיבעל נמי נדה ישראלית, ואמי למינסב שפחה, ועבר משום לא יהיה קדש, ואמי למנסבה לעובדת כוכבי' ועבר אלא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שריא?

דברי רבי חייא, דאמר תינוק עובד כוכבים אימתי מטמא בזיבה, בן תשע שנים ויום אחד,

דף ל"ז ע"א

הואיל וראוי לביאה, מטמא נמי בזיבה דטעמא דגזירת זיבה משום זיבה הוא, כדאמרן, שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אכלו במשכב זכור, הלכך לא גזרו עליה עד דחזי לביאה,

אמר רבינא, הלכך [כיון דאמרת דתינוק בן תשע מיטמא בזיבה כיון שהוא ראוי לביאה], הא תינוקת עובדת כוכבים, בת ג' שנים ויום אחד, הואיל וראויה לביאה, מטמאה נמי בזיבה,

פשיטא כיון דתינוק משעה שראוי ה"ה לתינוקת? מהו דתימא, האי תינוק כשראוי לביאה הוא ערוס [חכם] לארגולי להמשיך ישראל אכלו ידע לארגולי, והא אכל תינוקת בת ג', אע"ג דבת זיבה היא, אין זה ערומות, ד לא ידעה לארגולי עד שמהא בת משעה, לא נגזר עליה, קמ"ל,

מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה, אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה, א"ל שמלאי, לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן,

אמר לו # [יכולים לפרש שהוא בלשון קושיא, האם תתיר את הפת, או בלשון הלואי שתתיר, או בלשון סיפור דברים אני רואה שתתיר גם את הפת], בימינו תתיר אף את הפת [פ' מפני שגם בפת לא יכלו רוב הציבור לעמוד בה וכו'] כמו שהתרת השמן מטעם זה וכו'. תוס' ר"ד], אמר לו א"כ, קרו לן בית דינא שריא # [ר' יהודה היה "מפחד" שיקראו לו שריא, היינו שהיה מתרחק מלזות שפתים, ראה רש"י שבת כט:],

דתנן, העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה,

1. על אייל קמצא מין חגב הוא דבן שהוא טהור ומותר באכילה,

2. ועל משקה בית מטבחיא הדם והמים שהן צצות המטבחים שצנורה דבן לא גזרו עליהם טומאת משקין,

ופלוגמא היא לקמן, רב אמר דכן ממע, דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן, וזוהי לא גזר, ושמואל אמר דכן מלעמא טומאת אחרים, אכל טומאת עגמן יש בהן, [ד?]קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן המורה להיטמא, ולא מזו רצון לדכניהו,

3. ועל דיקרב למיתא הנוגע צמת, מסאב טמא, ולקמן פריך הא לאורייתא היא, ועוד הא חומרא היא, ויוסף אקרא מיבעי ליה, וקרו ליה יוסף

אמר ליה, התם [ברבי יוסי בן יועזר איש צרידה], שרא תלת דהא לקמן מפרש דהאי על דיקרב למיתא מסאב קולא היא, ומר שרא חדא [את השמן], ואי שרי מר חדא אחריתי [גם את הפת], אכתי תרתין הוא דהויין,

גיטין עט: מתני'. ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש, ומת בתוך י"ב חדש אינו גט, ה"ז גיטך "מעכשיו" אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש, ומת בתוך י"ב חדש ה"ז גט.

א"ל, אנא שראי אחריתי [כבר התרתי עוד אחד, שאיך יודע], מאי היא, דתנן [גיטין עט:]: זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש, ומת בתוך שנים עשר חודש, אינו גט דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש, והוא כבר מת ואין יכול לגרש, וחקוקה ליבם, אם אין לו בן, אכל אי אמר מעכשיו יהא גט, אם לא צאתי עד י"ב חודש, ומת בתוך כך, הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם,

ותני עלה, ורבותינו התירוה לינשא, ואמרינן מאן רבותינו? אמר רב יהודה אמר שמואל, בית דינא דשרו משחא,

סברי לה כר' יוסי, דאמר זמנו של שמר מוכיח עליו דצ"ב צפרק יש נחלין (דף קלו), הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו, צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה, דלוי משמע גופא מהיום, שלא אהא נשאי למכרם, ופירא לאחר מיתה,

ואם לא כתב מהיום, אלא לאחר מיתה, לא אמר כלום, ויירשו אחיו עמו, או אם היה עליו צע"ח מאוחר לאחר מתה זו, צע"ח גובה את חובו, רבי יוסי אמר, אינו צריך, דלהכי כתיב זמן בשטר, לומר, מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע, ופירות לאחר מיתה, דאי לא צעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה, למה כתב זמן בשטר,

וה"נ זמנו של גט מוכיח, דה"ק ליה מעכשיו יהא גט אם לא צאתי, ותנאה צעלמא הוא, וכי לא אהא איקיים תנאה,

וא"ר אבא, בריה דרבי חייא בר אבא, ר' יהודה הנשיא בן צו של רבי היה, הורה שהיא מותרת לינשא, ולא הודו לו כל שעתו כל ימיו נחלקו עליו, ואמרי לה כל סייעתו [כל בית דינו],

א"ל רבי (אליעזר) [אלעזר] להחוא סבא [שאל מאחד הזקנים שהיה שם באותה מנין, שהתירו לה רבותינו להנשא], כי שריתוה [כשהתירו לה], לאלתר שריתוה כששמעו צו שמת דלא אתי דודאי לא אתי עוד [שהרי מת], או דלמא לאחר שנים עשר חודש, דהא [רק אז] איקיים ליה תנאיה [שלא בא],

[וא"ת פשיטא דלאחר היא מותרת דמיד שמת הרי התנאי במקום דלא ישוב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

עוד לביתו? וי"ל דמ"מ מיבעי ליה אי גורנין מות אטו לא מת. תוס']

ליה כמהיום אם מתי, כמעכשיו אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב) תנאה הוא, וכי מיית הוא גיטא למפרע מחיים,

ורבנן לית להו דר' יוסי [פירוש בני דורו שהיו חולקין עליו, ומ"מ ליכא למפשט דאין הלכה כר' יוסי, דכי לית להו הכא היינו בעל פה, אבל בשטר מודו ליה. תוס'], והוה ליה כזה גיטא אם מתי גרידא דאמרינן התם, דלשון "אס" כי לא אמר מהיום, משמע [ד?] לכשמות קאמר, וה"נ משמע (ו. רש"ש) לכשתנא ולכשלא אבוא, וה"ל גט לאחר מיתה,

[ושאל הסבא לר' אלעזר] ותיבעי לך אמתני', דתנן [סיפא דמתני' דגיטין עט:]: הרי זה גיטא מעכשיו, אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חודש, ומת בתוך שנים עשר חודש, הוי גט, דהא איקיים ליה תנאי,

ותיבעי לך לאלתר הוי גיטא, דהא לא אתא, או דלמא לאחר י"ב חודש, דהא איקיים ליה תנאיה?

אין ה"נ דאיכא למיבעי אמתנין, אלא משום דהוית בההוא מניינא להכי צעין צעין לה אקמייתא [לכן שואל האיבעיא ארישא דמתני' בגיטין עט:]: משום דהוית צהוא מניינא, דרבי יהודה נשיאה, דשרייה, וידעת לאימת שרייה, ומדרכי יהודה נשמע למתני', להיכא דאמר לה מעכשיו,

גופא, העיד יוסי בן יועזר איש צרידה, על אייל קמצא דכן, ועל משקה בי מטבחיא דכן, ועל דיקרב למיתא מסאב, וקרו ליה יוסף שריא,

מאי אייל קמצא? רב פפא אמר שושיבא מין חגב וראשו ארוך, ורב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר, סוסביל [סוס של בל [היינו ע"ז] וכזה יש הרבה בינוים לשקצים. ראה שט'],

אמר אביי, הכל מודים ואפילו רבי יוסי, היכא דאמר לה צהאי לישנא, הרי זה גיטא לכשתצא חמה מנרתיקה, לכי נפקא קאמר לה דליהוי גיטא, ומקמי הכי לא ליהוי גיטא וכי מיית בליליא, גט לאחר מיתה הוא לאו גיטא הוא,

ואע"ג דא"ר יוסי, זמנו של שטר מוכיח עליו, וכמאן דכתיב ציה מהיום דמי, ה"ל כמהיום ולאחר מיתה, ותנן מהיום ולאחר מיתה, גט ואינו גט, דמסקא האי לאחר מיתה, אי תנאה הוי, והכי משמע, מהיום יהא גט אס אמות, אי חזרה הוי, דהדר ציה ממאי דאמר מהיום, ולא דמי למתנה שכתוב צה מהיום ולאחר מיתה, דהתם הכי קאמר, גופא מהיום קני, ופירא לאחר מיתה, אבל גט ליכא למימר הכי, וכי האי גוונא מפרש לה ציט נוחלין (צ"צ קלו),

רב פפא אמר שושיבא, וקמפלגי יוסי בן יועזר ורבנן, צראשו ארוך, דסימני חגבים טהורים נפקא לן מארצה, סלעס, חרגול, חגב, ופליגי תנאי צאלו טריפות (חולין דף סו) צראשו ארוך, איכא דדאין ליה צכלל ופרט דאין צכלל אלא מה שבפרט, הני מיני שרי אצל מין אחרינא לא, וכל מינא דהני אין ראשו ארוך, ואיכא דדאין צכלל ופרט וכלל, ומרבי כל כעין הפרט, לא ראי ארצה כראי סלעס וכו' הצד השווה שבהן שיש להן ד' רגלים ד' כנפים, ויש להן קרסולין, וכנפיו חופין את רובו, אף אי צאי כל שיש לו ד' סימנים הללו בראשו ארוך, מר סבר ראשו ארוך אסור, ומר סבר ראשו ארוך מותר,

רב חייא בר אמי, משמיה דעולא אמר,

דף ל"ז ע"ב

[והכל מודים שאם אמר] על מנת שתצא חמה מנרתיקה ודכוותה הכא על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש, מעכשיו קאמר לה דליהוי גיטא, ע"מ שתתקיים תנאי זה, וכי מקיים תנאי זה ונפקא חמה, איגלאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט, ואע"ג דמיית בליליא ה"ל גט מחיים, ודכוותיה מת בתוך י"ב חודש, הרי נתקיים התנאי שלא צא, וה"ל גט למפרע,

סוסביל אין ראשו ארוך, אבל אין כנפיו חופין את רובו, לראות לעינים, אלא צנאזס ע"י מדידה,

וכי מיית בליליא, הא ודאי תנאה הוי, וגט מחיים הוא, כדרב הונא, דאמר רב הונא, כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ע"מ ודאי תנאה משמע, וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה, וכל אימת דמתקיים תנאה, ה"ל גט למפרע,

בראשו ארוך כ"ע לא פליגי דאסור [תוס'], והכא בכנפיו חופין את רובו על ידי הדחק ולא גרסינן וקרסולין, דהיי קרסוליים לא חפו מידי שהן ד' רגלים ארוכין מן הארבעה, ובהן הוא מדלג, והיינו כרעים ממעל לרגליו לנחך וגו' קמפלגי, מר סבר רובא כל דהו בעינן, ומר סבר רובא דמנכר רוב הנראה לעינים בעינן:

לא נחלקו, אלא באם תצא ומת בליליא, דכוותיה התם צאס לא צאס, דאמרינן התם צפ' מי שחזו קורדיקוס (גיטין דף עב עז), "אס" שמי לשונות משמע, משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים,

[ולכן אם] אמר מהיום, גלי דעתיה דמעכשיו, לא אמר מהיום, הוי משמע לכשיתקיים,

[שנינו בבביתא] ועל משקה בי מטבחיא [בעזרה] דכן: מאי דכן, רב אמר דכן ממש, ושמואל אמר דכן מלמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן,

הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כר' יוסי, דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח עליו כמאן דכתב מהיום דמי, והוה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

רב אמר דכן ממש, קסבר טומאת משקין דרבנן וצמסכת פסחים (דף טז) פרכין, והכתיב וכל משקה אשר ישמה וגו', ומשני מאי יטמא הכשר, וכי גזור רבנן טומאה, במשקין דעלמא, אבל במשקה בי מטבחיא, לא גזור רבנן,

ושמואל אמר, דכן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן מדאורייתא רמיה עליהו אס נטמא,

קסבר טומאת משקין דאורייתא, לטמא אחרים דרבנן, וכי גזור רבנן במשקין דעלמא, במשקין בי מטבחיא לא גזור:

[שנינו בברייתא] ועל דיקרב למיתא, מסאב, וקרו ליה יוסף שריא: יוסף אסרא מיבעי ליה, ועוד דאורייתא היא, דכתיב במדבר יט וכל אשר יגע על פני השדה, בחלל חרב או במת וגו'?

[ומתירין] דאורייתא דיקרב טמא, דיקרב בדיקרב טהור, ואתו אינהו וגזור אפילו דיקרב בדיקרב, ואתא איהו יוסף ואוקמה אדאורייתא ואסריה על דיקרב למיתא מסאב, דהא דאורייתא היא, אכל דיקרב בדיקרב לא גזרינן עליה והיינו יוסף שריא, ואתא איהו ואוקמיה אדאורייתא והכי קאמר, על דיקרב למיתא מסאב טומאת שבעה, אכל דיקרב בדיקרב לא מסאב אלא טומאת ערב,

דיקרב בדיקרב נמי דאורייתא הוא, דכתיב במדבר יט וכל אשר יגע בו הטמא יטמא אותו שנגע במת קרי טמא, וקאמר כל מי שיגע בו אותו טמא יטמא,

אמרוה רבנן קמיה דרבא, משמיה דמר זוטרא, בריה דרב נחמן, דאמר משמיה דרב נחמן,

דאורייתא, דיקרב בדיקרב בחיבורין [תוס'] שבעה שהיה זה נוגע במת, צא חצירו ונגע בו, טומאת שבעה,

שלא בחיבורין לאחר שפירש מן המת צא חצירו ונגע בו, טומאת ערב,

ואתו אינהו וגזור אפילו שלא בחיבורין טומאת שבעה, ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא,

דאורייתא מאי היא [מנין למדין דמדאורייתא יש חילוק בין בחיבורין בין שלא בחיבורין], דכתיב במדבר יט הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים, וכתיב וכל אשר יגע בו הטמא [בחיבורין] יטמא משמע שבעת ימים כסמך טומאת מת, וכתיב והנפש הנוגעת [שלא בחיבורין] טמא עד הערב, הא כיצד, כאן בחיבורין, כאן שלא בחיבורין,

אמר להו רבא, לאו אמינא לכו, לא תתלו ביה בוקי סריקי [לשון זה יש 4 פעמים בש"ס וכולן על רב נחמן, ב"ב ז, קנא; ע"ז לז; חולין ג;] כדים ריקים, כלומר דברים שאינן טעם ברב נחמן, הכי אמר רב נחמן [דיוסף בן יעזר לא איירי בהכי. ראה תוס' ד"ה דיקרב], ספק טומאה ברשות הרבים התיר להן שאינם נוהגין צה אסור, וה"ק ועל דיקרב ודאי למיתא מסאב, אכל מספק לא,

[ומקשה] והא הלכתא מסוטא גמרינן לה [לא דוקא. תוס' עיי"ש] דטוהר, דכל אסור ספק טומאה מהתם נפקא, דלפיכך לה קרא בלשון טומאה ונסתרה והיא נטמאה, מגיד לך הכתוב שעל הספק אסור, מכאן אתה דן לשרץ לטמא מספק, מזה סוטה רשות היחיד שהרי אין סמירה צרה"ר, אף טומאה אף טומאת ספק צריך אינה אלא רשות היחיד צמסכת סוטה (דף כח)?

הא א"ר יוחנן, הלכה דנפסק טומאה צרה"ר טוהר ואין מורין צריכים בן דלא לחלוו צה טפי, ואתא איהו ואורי ליה אורוי,

תניא נמי הכי, ר' יהודה אומר קורות נעין להם לסמינן צין רה"ר וצין שדות של בקעה שהן רה"י לטומאה, שבעל השדה מקפיד צדריסת הרגל, ועוד דלמרינן צהשופין (צ"צ יצ) ד' אמות הסמוכות לרה"ר, כגון מקום פניו הסמוך לרה"ר, והוא ארוך הרבה, לד' אמות הראשונות, רה"ר לטומאה, וצאותן מקומות נעין להן קורות ואמר עד כאן רשות הרבים, עד כאן רשות היחיד,

כי אתו לקמיה דרבי ינאי מי שאירע צו ספק טומאה צרה"ר, אמר להו הא מיא בשיקעתא דבנהרא, זילו טבולו:

[שנינו במשנתנו] והשלכות: מנהגי מילי דנישולי עובדי כוכבים אסורי [שמא גזירה קדמונית היא, ולא נגזרה עם הפת וכו'. תוס']? א"ר חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, אמר קרא דברים ב אוכל בכסף תשבירני ואכלתי [ורואים שמותר לאכול ממאכלי הגוים, אבל רק באופן של מים בדמפרש], ומים בכסף תתן לי ושתיתי,

כמים, מה מים שלא נשתנו, אף אוכל שלא נשתנה [שלא נתבשל זה מותר לקנות ולאכול מושל גוי],

אלא מעתה חמין, ועישאן קליות יצשו צמור ה"נ דאסורין,

וכי תימא ה"נ, והתניא חמין ועישאן קליות מותרין?

אלא כמים, מה מים שלא נשתנו מבריייתן, אף אוכל שלא נשתנה מבריייתו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אלא מעתה חייטין וטחנן, ה"נ דאסורין, וכי תימא ה"נ, והתניא חייטין ועשאן קליות, הקמחים והסלתות שלהן [של גוים] מותרין,

אלא כמים, מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור, אף אוכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור,

מידי אור כתיב?

דף ל"ח ע"א

אלא מדרבנן [תוס'] שלא יהא ישראל רגיל אללו במאכל וצממסה, ויאלכלנו דבר טמא, וקרא אסמכתא בעלמא,

אמר רב שמואל בר רב יצחק, אמר רב, כל הנאכל כמות שהוא חי, אין בו משום בישולי עובדי כוכבים,

בסורא מתנו הכי, בפומבדיתא מתנו הכי, אמר רב שמואל בר רב יצחק, אמר רב, כל שאינו נאכל על שולחן מלכים, ללפת בו את הפת, אין בו משום בישולי עובדי כוכבים,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דגים קטנים [ואי איכא חד מינייהו או נאכל חי או אינו עולה אין בו משום בישולי עובדי כוכבים, דבשל סופרים הלך אחר המיקל. תוס'], וארדי צולי"ן [כמהדן ופטריות], ודייסא אין נאכלין חיין, ואין עולין על שולחן מלכים, ללשנא קמא יש בהן משום ציולי עובדי כוכבים, ללשנא דתמא שרי,

אמר רב אסי, אמר רב, דגים קטנים מלוחים נאכלין כמות שהן מממת מלחן אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים [תוס'],

אמר רב יוסף, אם צלאן עובד כוכבים, סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין [הגם שנאכל כמו שהוא חי, ואין בה משום בישול עכו"ם, מ"מ נקרא תבשיל לצאת בה עירובי תבשילין],

ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא טיגן [שטיגן הדגים קטנים מלוחים] צמוריים, [דהיינו ?] שומן דגים עס קמח אסור,

פשיטא, מהו דתימא הרסנא עיקר ואותו מוריים נאכל כמות שהוא חי ושרי, קמ"ל קימחא עיקר [מכאן היה ר"ת מתיר וכו' לאותם שאין נוהרים מפת של עובדי כוכבים, דלמאי נירוש, אי משום דם ביצים רוב ביצים שלנו אין בהם דם, ואי משום ביצי עוף טמא, הרי אינם מצויים בינינו, ואי משום בישולי עובדי כוכבים, קימחא עיקר והוי כמו פת. תוס'] ויש צו משום ציולי עובדי כוכבים, שהקמח אינו נאכל חי,

אמר רב ברונא, אמר רב, עובד כוכבים שהצית את האור באגם [שדה של צמחים רבים, ועושה כן לשרוף קנה וסוף היוצאים באגם כדי שיוכל לחרוש אותו ולזרעו], כל החגבים שבאגם שנחרטו ונמצעלו מממת האור אסורין, חגב אינו טעון שמיטה,

ה"ד, אילימא דלא ידע [פי' עכשיו לאחר שנחרך אינו ניכר] הי טהור והי טמא, מאי איריא עובד כוכבים, אפילו ישראל נמי, אלא משום בישולי עובדי כוכבים,

כי האי גוונא מי אסיר, והאמר רב חנן בר אמי א"ר פדת, א"ר יוחנן, האי עובד כוכבים דחריך רישא [להסיר השער, אם נתבשל ראש האוזן], שרי למיכל מיניה, אפילו מריש אוניה שהאוזן רכה ונלנית צמריכתה, אפי' הכי שרי הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נמכין, אלמא לעבורי שער קמיכוין, ה"נ לגלויי אגמא קא מיכוין [וכיון שאין כוונתו לבשל, לא הוי בישול עכו"ם],

לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא [תוס'], ומעשה שהיה בעובד כוכבים היה,

גופא, אמר (רבה בר בר חנה) [רב חנן בר אמי א"ר פדת], א"ר יוחנן, האי עובד כוכבים דחריך רישא, שרי למיכל מיניה, אפילו מריש אוניה,

אמר רבינא, הלכך, האי עובד כוכבים דשרא סיכתא [יתד של עץ] קובלי"א צלע"ז ליצשה צמור לאתונא, וקבר והטמין בה ישראל צמור קרא מעיקרא דלעת מיה קודם שהוסק הצמור, והעובד כוכבים הסיקו ונמצעלו הדלעת, שפיר דמי הואיל והעובד כוכבים לא לבשל נמכין,

פשיטא היינו דר' יוחנן? מהו דתימא האי עובד כוכבים לבשולי מנא קא מיכוין לבשולא להאי סיכתא איכוון, והא לשם ציול הסיקו, קמ"ל דאין ציול צללים לשרורי לשון שריד וקיס, [לשון] חוק מנא קא מיכוין [תוס'] [אלא לשרורי מאניה איכוין] להקשות את הימד, ואין דעתו לציול,

אמר רב יהודה, אמר שמואל, הניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים והפך בו, מותר,

היכי דמי, אילימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל, פשיטא, אלא לאו דאי לא הפך לא הוה בשיל, אמאי מותר, בישולי של עובדי כוכבים נינהו, לא צריכא דאי לא הפך הוה בשיל בתרתי שעי, והשתא קא בשיל בחדא שעתא, מהו דתימא קרובי בישולא מילתא היא, קמ"ל,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

3. ביצה צלויה שנלמה עוצד כוכבים, בר קפרא שרי האיל וצליע אוכל ידיה, ולא נגע עוצד כוכבים באוכלה, ור' יוחנן אסר,

כי אתא רב דימי, אמר, אחד דג מליה, ואחד ביצה צלויה, חזקיה ובר קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר,

ר' חייא פרוואה, איקלע לבי ריש גלותא, אמרו ליה ביצה צלויה מאי, אמר להו חזקיה ובר קפרא שרו, ור' יוחנן אסר, ואין דבריו של אחד במקום שנים,

אמר להו רב זבד לא תציתו ליה [לר' חייא פרוואה], הכי אמר אביי, הלכתא כוותיה דרבי יוחנן [דאסר], אשקוהו לרב זבד נגו' **מא** [a spiced drink] **דחלא** [sour wine] [כוס של חומץ. גליון] הכי דבי ריש גלותא, דלא הוו מעלו [פ' העבדים דבי ריש גלותא, שהיו אינשי דלא מעלי, השקו את רב זבד], משום דלחממיר עליהו, ונח נפשיה [ראה פורת יוסף שפירש דנח "דעתיה" עיי"ש],

ת"ר, הקפריסין [תוס'] [capper bush] שומר לפרי הן, ממין זלף [ראה ברכות לו.]. ודרך לאכלן חיין, ויש ששולקין אותן, ואם צישלן עוצד כוכבים מותרין, והקפלוטות [leek] כחמי נאכלין כמות שהן חיין, ו**המטליא** [liver worth] לקמן מפרש, והחמין מים חמין, דהא אין משתמין מצרייתם ע"י האור והקלויות נמי לא נשתנו, שלהן [של גרים], מותרין,

ביצה צלויה אסורה,

שמן, רבי יהודה הנשיא ובית דינו, נמנו עליו והתירוהו,

תניא, היא [דין שוה, אם עשה עכו"ם] **המטליא**, היא [ודין שוה ל] פשליא [type of beans], היא [ודין שוה ל] **שיעתא** [sealing clay],

מאי שיעתא? ארבב"ח אמר רבי יוחנן, הא ארבבעין שנין דנפיק האי עובדא [איך עושין שיעתא] ממצרים,

ורבה בר בר חנה ידידיה אמר, הא שתין שנין, דנפיק האי עובדא ממצרים, ולא פליגי מר בשניה ומר בשניה [פ' בימי ר' יוחנן היה מ' שנה, אבל עד שסיפר רבב"ח את הסיפור היה כבר ששים שנה],

מיייתו [מביא] ביזרא דכרפסא זרע של כרפס, וביזרא דכיתנא [זרע פשתן], וביזרא דשבילילתא פנגריי"ל והוא חמץ, ותריו להו שריין אותן זמנים בהדי הדדי בפשורי [ושוורין אותן יחד במים חמין], ושבקו ליה עד דמקבל שזממין [sprout],

ומיייתי חצבי חדתי [בדין חדשים], ומלו להו מיא, ותריו בהו

והאמר ר' אסי א"ר יוחנן, כל שהוא כמאכל בן דרוסאי לסקטים היה, ואוכל כל דבר המצטל קמא אין בו משום בישולי עובדי כוכבים, הא אינו כמאכל בן דרוסאי, יש בו משום בישולי עובדי כוכבים [ואיך אמרת שאם העכו"ם מהפך בה מותר]?

התם [אם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי, דאסור], כגון דאותביה בסילתא נסל ושקליה עובד כוכבים ואותביה בתנורא, אכל הכה דמנחא אגומרי, [גם] צלאו היסק דעוצד כוכבים, הוה מנשל לה לזמן מרובה,

תניא נמי הכי, מניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים ומהפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש, ואינו חושש,

שופתת אשה קדירה שפיתת קדירה קרי כשנותנין אותה על האור על גבי כירה, ובאת עובדת כוכבים

דף ל"ח ע"ב

ומגיסה מהפכת כקף, עד שתבא מבית המרחץ או מבית הכנסת, ואינה חוששת,

איבעיא להו, הניח עובד כוכבים, והפך ישראל מהו?

אמר רב נחמן בר יצחק, ק"ו, גמרו ביד עובד כוכבים מותר, גמרו ביד ישראל לא כ"ש,

איתמר נמי, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה, א"ר יוחנן, בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל, בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים, מותר, ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים,

אמר רבינא, הלכתא,

1. הא ריפתא דשגר הסיק צמחור עובד כוכבים, ואפה ישראל, א"נ שגר ישראל, ואפה עובד כוכבים, א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים, ואתא ישראל וחתה בה חתויי חמית גחלת מנחמת ומנחמת חס הגחלים, שפיר דמו [ומה שנהגו להשליך קיפם לתנור, סומכין על דב' תוס'],

2. דג מליח [דג. ד"ס] שמלחו העוצד כוכבים, וצמליתמו הוא נאכל צלא צישול, חזקיה שרי דלאו [הוא צישול] [צישול הוא. כרי"ק], ור' יוחנן אסר דזו צישול,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

גישולי עובדי כוכבים, הרי נאכלין חוץ, מרירי אינן נאכלין, וזישולן מממקן לא תיבעי לך דודאי אסורי, כי תיבעי לך מציעאי נאכלין חוץ ע"י הדמק מאי?

אמר להו ר' אסי, מאי תיבעי לכו, דרבי רבי שלמי אסר, ומנו לוי,

שתי תאנה תבשיל העשוי מקמח של קליזת שייצשן בתנור, ויש שעושין אותו מקמח עדשים, ולפי שכן מתוקין יותר מדלי, נותן שם חומץ, רב שרי, אבנה דשמואל ולוי אסרי,

בחיטי ושערי אין דרך לתת שם חומץ כ"ע לא פליגי דשרי, בטלפחי עדשים דחלא, כ"ע ל"פ דאסיר דמיתקף בעלופתי וחלא, כי פליגי בטלפחי דמיא, מר סבר גזרינן הא אטו הא, ומר סבר לא גזרינן,

ואיכא דאמרי, בטלפחי דמיא כ"ע לא פליגי דאסיר, כי פליגי בחיטי ושערי, מר סבר גזרינן הא אטו הא, ומר סבר לא גזרינן,

אמר רב, תרי מיני שתי תאנה תרי זימני כמיז קלי בקרא, והיינו תרי מיני שמיא שדר ברזילי הגלעדי לדוד, דכתיב שמואל ב יז כח מְשַׁכֵּב וְסָפַד ת' כלים להשתמש כמו שומרי הסף (אסתר ז) וְכָלִי יוֹצֵר וְחָפְטִים וְשַׁעֲרִים וְקַמָּח וְקָלִי וְפֹל וְעֵדִשִׁים וְקָלִי,

(והשתא הוא דקא מפקי) [והאידינא נפקי. ד"ס] צני צני [סלים סלים מלאים שתי תאנה] לשוקי דנהרדעא [למכור], ולית דחייש להא דאבנה דשמואל ולוי [דאסרי שתי תאנה לעיל]:

[שנינו במשנתנו] וכבשין [ירקות שכבשן] שדרכן לתת בתוכן יין: אמר חזקיה, לא שנו אלא שדרכן [לתת לתוכן יין], אבל בידוע [שאנו יודעין שנתן לתוכה יין] אסור אפילו בהנאה,

ומ"ש ממוריים דרובא דעלמא שדו ביה חמרא, והוי צידוע דשרו רבנן בהנאה? התם [במוריים] חמרא לעבורי וזהמא דדגיס, והוי כמאן דאזיל לאיבוד, הכא [בכבשין] למתוקי טעמא,

ורבי יוחנן אמר, אפילו בידוע גמי מותר [בהנאה], ומאי שנא ממוריים לר"מ דאסיר בהנאה?

דף ל"ט ע"א

התם [במוריים] ידיע ממשו [תוס'] שהרי מטבילין בו, והרוב נאכל, והיין

גרמישתא אחיל"א [מיט אדום. המתרגם], ומדבקין הך צמרא ביה [ומדבק הורעונים לתוך הגרמישתא], ועיילין [ונכנס האדם] לבי בני [למרחץ], אדנפקן [עד שיוצא מבית המרחץ] מלבלבי [it blooms],

ואכלי מינייהו [ואוכל מגידולין אלו], וקייירי [ונכנס קרירות בכל גופן] מבינתא דרישייהו [מזשער ראשו עד טופרא דכרעייהו] עד צפרני רגליו, וקמ"ל דרישתא, דאי נמי תרו להו בחמימי שרי,

אמר רב אשי, אמר לי רבי חנינא מילין דברי כוז הן, דלא מלכלבי צמחא שעתא, ואמרי לה במילין על ידי דברי למש של כשפים הן עושין,

ת"ר, הכוספן פסולת של תמרים של עובדי כוכבים שעשו מהן שכה, ומולטין אותן שהוחמו [העכו"ם את המים] חמין ביורה גדולה אסור, ביורה קטנה מותר,

ואיזו היא יורה קטנה, א"ר ינאי, כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה שפיה קצר, דבהא דדאי לא איכשל דבר טמא, דניחוש לגישולי עובדי כוכבים,

ודלמא אדמויי אדמוה נחמוה לאצריס ועייליה והכניסוה ונתשלה בו, ועכשיו פלט הטעם, בחמין הללו,

אלא כל שאין "ראש" צפור דרור, יכול ליכנס בתוכה ואין לך חמימת איסור, קטנה מזו [מראש צפור],

והתניא, אחת יורה גדולה, ואחת יורה קטנה, מותר?

לא קשיא, הא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור פלוגתא היא כפ' צמרא [לקמן סז], וכל גישולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם, שהרי נמשל האיסור לתמול, וכבר הופג טעמו, ונפסק בלילה, חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור, הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר,

אמר רב ששת, האי מישהא שליכא דארמאי [שמן מבושל, ובא"ח כתבתי שהוא זאל"ב באדיש, שעושין מירק מבושל הרבה], אסור,

אמר רב ספרא, למאי ניוחוש לה, אי משום איערובי שמה נמערב בו יין מ'סרא סרי מקריס [השמן אם נותנין לתוכו יין], אי משום בישולי עובדי כוכבים, נאכל הוא כמו שהוא חי, אי משום גישולי עובדי כוכבים, נותן טעם לפגם הוא, ומותר [משמע דהכי הלכתא וכו'. תוס'],

בעו מיניה מרבי אסי, הני אהיני תמריס שליכין [תמרים מבושלים] דארמאי מאי, חוליי מתוקים לא תיבעי לך, דודאי שרו דאי משום

אבני חן על מסכת עבודה זרה

נאכל עמו, **הכא** [בבבשין] לא ידיע ממשן שאין אוכלין הרוטב, אלא הירק, ולא הכניסו הירק למוכו [לתוך היין, # ובאמת הול"ל ולא הכניסו היין למוכו], אלא להמקיס:

[שנינו במשנתנו] וטרית טרופה, וציר שאין בה דגה וכו': מאי חילק? אמר רב נחמן בר אבא, אמר רב, זו סולתנית [tuna], ומפני מה אסורה? מפני שערכונה עולה עמה [פי' דגים טמאים מעורבים בה ועולין עמה. רח:]

[ראה שט דף 322 שמביא תמונות של כמה דגים שמונה הנמ' ברף זה],

תנו רבנן, אין לו עכשיו [סנפיר וקשקשת] ועתיד לגדל לאחר זמן, כגון הסולתנית והעפפין, הרי זה מותר [אומר רבינו יצחק, דרד"ש "אין לו" עיין לו, כלומר עיין עליו אם יש לו עכשיו, או עתיד לגדל לאחר זמן, והכי דרשין ביבמות [כ:] וכן אין עיין לו. תוס'],

יש לו עכשיו, ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים, כגון אֶקוֹנִס [chub mackerel] וְאֶפּוֹנִס, פְּטִסְפִּיִּים [swordfish], וְאֶכְסִפִּיִּים, וְאֶטֶנֶס [bluefin tuna] [אלו כולם שמות של מיני דגים בלשון יוון הן, וכולן מותרין הן, הואיל וקשקשין נמצאין בהן בין בתחלה בין בסוף. רח, מותר,

אכריו, רבי אבהו בקיסרי [הכריז ופירסם הלכה], קירבי דגים שומנן ועוברין הן ציגים של דגים, ניקחין מכל אדם, חזקתן אינן באים אלא מפלוסא ואספמא [שני מקומות] ואין דגים טמאים מזיזין שם,

כי הא דאמר אבוי, האי צחנתא חילק [אותו מאכל העשויו מדגים קטנים של הנהר בב. שט] [שנמצא ב] ד'בב נהרא דגג שם הנהר שריא, מ"ט, אילימא משום דרדיפי מיא צמח מקלמין דגדג"ש צלע"ז, והאי דג טמא, כיון דלית ליה חוט השדרה, ברוכתא דרדיפי מיא לא מצי קאי, והא קא חזינן דקאי [ונמצא שאין זה סימן כשרות],

אלא משום דמליחי מיא, והאי דג טמא, כיון דלית ליה קלפי [קשקשין], ברוכתא דמליחי מיא לא מצי קאי, והא קחזינן דקאי?

אלא משום דלא מרבה טינא קרקעית של אותו הנהר אין מגדל דג טמא דגים טמאים,

אמר רבינא, האידנא דקא שפכי ביה [בנהר בב] נהר גזוא, ונהר גמרא, אסירי [פי' אף שהוא עצמו אינו מגדל דגים טמאים, הרי נהרות הנשפכין לתוכו יש בהם דגים טמאים],

אמר אבוי האי חמרא דימא [atlantic cod] [בעל חי בצורת חמור שיש בים] דקי"ל צמכת חולין (דף קכו) כל שיש ציס יש ציגשה מוח מן החולדה שרי [שיש לו סימני טהרה], תורא דימא אסיר, וסימניך טמא טהור טמא ציגשה טהור ציס, טהור טמא [תוס'],

אמר רב אשי, שפר נונא שרי, קדש נונא אסיר, וסימניך שמות מוז קדש לה' סתם קדש אסור [תוס'],

איכא דאמרי קבר נונא שם דגים שזים אסור, וסימניך קברי עוברי כוכבים,

1. רבי עקיבא איקלע לגינוק [לשון זה גם לעיל לד. ראה תוס' שם], אייתו לקמיה ההוא נונא, דהוה דמי לחיפושא [mud fish] דג טמא, חפיהה בדיקולא כיסאיו סבל, ופירסם צמחו, ושמו קליפין חזא ביה קלפי ושרייה, וגרלו צדפניהם קשקשים דקיס,

2. רב אשי איקלע לטמדוריא, אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לצלופחא דג ושמו אנגיל"א [eel], נקמיה להדי יומא נגד השמש, חזא דהוה ביה צימחי קשקשים דקיס ושרייה,

3. רב אשי איקלע לההוא אתרא, אייתו לקמיה נונא דהוי דמי לשפרנונא [דאמר רב אשי לעיל "שפר נונא" שרי], חפיהה בְּמִשְׁכָּלִי [בעקע"ף] [a wash basin] [לבן], [וי?] ממון שכן לצנות, נלאין צפן קשקשים שכן שמויין, חזא ביה קלפי, ושרייה,

4. רבה בר בר חנה, איקלע לאקרא דאגמא [מקום זה נזכר גם בקדושין עב, וב"ב קכו. סנהדרין לח:], קריבו ליה צחנתא [מאכל העשויו מדגים קטנים. שט], שמועיה לההוא גברא, דהוה קרי ליה דהוה קרי להוה מינא באמי והוא שם דג טמא, אמר [רבב"ח] מדקא קרי ליה באמי, ש"מ דבר טמא אית ביה [מעורב בו], לא אכל מיניה,

לצפרא עיין בה, אשכח ביה דבר טמא, קרי אנפשיה משלי יב לא יאונה לצדיק כל און:

[שנינו במשנתנו] והקורט של חילתית [מין צמח, חריף הריח. מלון עברי]: מ"ט, משום דמפסקי ליה בסכינא, אע"ג דאמר מר, נותן טעם לפגם מותר, אגב חורפיה דחילתיתא, מחליא ליה מממקו שמנוניתא [שמנונית של איסור הנדבק בסכין, ממתק את החילתית], והוה ליה כנותן טעם לשבת, ואסור,

עבדיה דר' לוי, הוה קא מוזבין [מוכר] חילתיתא, כי נח נפשיה דר' לוי, אתו לקמיה דרבי יוחנן [באו הקונים לשאול, אם העבדים של

אבני חן על מסכת עבודה זרה

קושרת לו קשרי מוכס על ידו [פי' בשבילו. רש"י] מותמות לנזמי המכס, כדי שלא ימנעו חזיריו [מוכסים אחרים] ומשרתיו פעם אחרת [הרי שבכל מקום היא אוחות בדרכי בעלה, ולכן צריכה לקבל מתחלה],

אמר רב, חבי"ת סימן הוא: ח'לכ צ'שר י'ין ח'כלת אסור בחותם אחד, חמפ"ג [ח'ילתית, מ'וריים, פ'ת, ג'בינה] מותר בחותם אחד,

חלב, בשר, יין, תכלת,

דף ל"ט ע"ב

אסורין בחותם אחד לשגר ציד עוזד כוכבים, דכין דנשר ומכלת דמיהן יקרים, טרם ומזייף להחליפם, ועל היין לנסכו, וחלכ פריך לקמן,

חילתית [כיון ד] להחליף זה בזה [חילתית בשר, בחילתית טמא], פורתא הוא דמהני [פי' אין כאן שום תועלת], ולא טרם ומזייף, מוריים, פת, גבינה, [כל אלו אין לו תועלת להחליפם ולכן הם] מותרין בחותם אחד,

(פת למאי ניוחש לה [תוס'] כלל לא גרסינן [פי' שכל הגמ' כאן מפת למאי וכו'] עד לא טרם ומזייף שייך להלן) [הכא חלל צמלמיה דשמואל גרסינן] לה (והכי) [והכא] גרסינן מאי שנא גבינה כו', אי משום איחלופי, קריא בחמימא [פת החם הוא בשר, והאסור קר] מידע ידיע, דחימי בדשערי נמי מידע ידיע, אי כי הדדי, כיון דאיכא חותם אחד, לא טרם ומזייף),

ורב, מ"ש גבינה [שדי חותם אחד] דלא טרם ומזייף, חלב נמי לא טרם ומזייף [ולמה אמר שאסור בחותם אחד]?

אמר רב כהנא, אפיק ח'לב ועייל ח'תיכת דג דמיהן יקרים ומזייף [ונשאר הסימן אות ח'ית], שאין בה סימן,

היינו בשר? תרי גווני בשר,

ושמואל אומר שמואל לא פליג אדרב, אלא קסבר לא צריך לאתנוחי סימנא למיתני אחמיכת דג לאיסור ועל הפת להמיר כדמפרש ואזיל, בי"ת אסור בחותם אחד, מח"ג מותר בחותם אחד,

בשר, יין, תכלת, אסורין בחותם אחד, מוריים, חילתית, גבינה, מותרין בחותם אחד,

לשמואל ושמואל אמר לך חתיכת דג שאין בה סימן, היינו בשר וכיון דנשר אשמועינן הרי דגים בכלל, תרי גווני בשר לא אמרינן,

[פת למאי ניוחש לה דניצב לה סימנא להמיר ולמיתני חמפ"ג, אי

לוי עדיין נאמנים, עכשיו שנפטר לוי], אמרו ליה מהו למיזבן מיניה, אמר להו [ר' יוחנן], עבדו של חבר הרי הוא כחבר,

רב הונא בר מניומי, זבן תכילתא [קנה ציצית], מאנשי דביתיה אשמו דרב עמרם חסידא ודכן הרמאים למכור קלא חילן, בשם תכלת, אתא לקמיה דרב יוסף [לשאל אם היא נאמנת], לא הוה בידיה,

פגע ביה [רב הונא בר מניומי ב] חנן חיימא, א"ל [חנן חיימא רב הונא בר מניומי] יוסף עניא [עני ברעת ששכח תלמודו. ס"י], מנא ליה [מנן] היה לו לדעת תשובה לשאלה זו, שגם אחרים לא ידעו, פי' למה חשבת שהוא ידע לענות על שאלה זו],

[וממשך חנן חיימא] בדידי הוה עובדא דזביני תכילתא מאנשי דביתיה [מאשתו], דרבנא, אחוה דר' חייא בר אבא [ורבנא זה היה תלמיד חכם], ואתאי לקמיה דרב מתנא [לשאל אם היא נאמנת], לא הוה בידיה,

אתאי לקמיה דרב יהודה מהגרוניא, אמר לי נפלת ליד נפלת ליד, כלומר עכשיו אמה צריך לי, הכי אמר שמואל, אשת חבר הרי היא כחבר,

(תנינא להא) דת"ר, אשת חבר הרי היא כחבר, עבדו של חבר הרי הוא כחבר, חבר שמת, אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן עד שיחשדו, וכן חצר שמוכרין בה תכלת, הרי (הן בחזקתן) [היא בחזקתה] עד שתיפסל,

ת"ר, אשת עם הארץ שנשאת לחבר, וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר, וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר, כולן צריכין לקבל דברי חברות [פי' לקבל על עצמם דברי חברות דהיינו שיאכלו בטוהרה, ושיעשרו פירות וכיוצא בהן [רש"י להלן], בפני שלשה חברים, ורק אז יכולין לסמוך עליהם],

אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ, אינן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה מתחלה, קודם שיהו נאמנים לכל דברי חכמים, שיאכלו בטוהרה, ושיעשרו פירות, וכיוצא בהן, דברי ר"ב,

ר' יהודה אומר, אף הן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה [שכיון שנישאו לעם הארץ אינם נאמנים עוד, בלי קבלה חדשה],

וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר, מעשה באשה אחת שנשאת לחבר, והיתה קושרת [ראה שעמז"ב בשם הגהות מיימוני] שלא היתה קושרת לו התפילין ממש, אלא מסייעת לו לקשור וכו' עיי"ש] לו תפילין על ידו [כאן הפירוש על ידו ממש, אבל להלן הפירוש בשבילן], נשאת למוכס סתמא גזלן [שבצורתו מוחל, וברצונו מבקש יותר מהראוי. ראה שט] והיתה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כבשין שדרכן לתת למוכן יין וחומץ, ואם בידוע שנמן יין שם אסורין אפילו בהנאה, לרבי יוחנן למעוטי מוריים דאסור אפי' בהנאה [בדברי ר"מ במשנה לעיל כמ:], וגבינת בית אונייך [נשנה שם יחד עם המוריים], וסתמא כר"מ וכן סתמ' ר"מ היא [שאסורין בהנאה]:

מהני: ואלו מותרין באכילה, חלב שחלבו עובד כוכבים, וישראל רואהו,

והדבש,

והדבדבניות אשכולות של ענבים אע"פ שמגמפין, אין בהן משום הכשר משקה [אינו מוכשר לקבל טומאה משום זה],

וכבשין שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ,

וטריה, שאינה טרופה שניכרין חמיכות דגים,

וציר שיש בה דגה [כלבית, והוא שרץ קטן כמין דג טמא. יבין אות ג"ו, וכן פירש"י לעיל לה: והיא עגמה טמאה, אבל הר"ח כאן כתב שהוא דג קטן טהור],

ועלם של חילתית דהא לא מפסקו לה בסמינא,

וזיתי גלוסקאות המגולגלין זיתים הכנוסין בכלי עגול, ומתחממין, ועצמין מאליהן כעין גלוסקא, מגולגלין כמו מגולגלת, שנחממו ונפרו מחמת שמן, ובלע"ז מול"ש, ובגמ' (דף מ) פריך פשיטא למאי נישא לה,

ר' יוסי אומר, השלחין [זיתים שנפרכו מאד עד שהגרעינין משתלחין ונופלין ונופלין מתוכו. יבין] אסורין אזיתים קמהדר [דהיישין שע"י היין נתרבבו. יבין], ובגמרא (דף מ) מפרש לה,

החגבים הבאים מן הסלולה [לשון סל] הנמכרין בסל לפני הסנוי אסורין בגמרא מפרש מפני שמולף [שהחגוני מולף] עליהן יין, מן ההפחתק [לשון אפותיקי, מוקם להניח בו דברים, מוחסן. שט] מקום כינוסן של חגבים מלומין מותרין, דאין מולף עליהן עד שטמנו לפניו למכור, וכן לתרומה מפרש בגמ':

נב: תנינא להא דת"ר [תוס'], יושב ישראל ואפילו אין רואהו בצד עדרו של עובד כוכבים, ועובד כוכבים חולב לו ומביא לו ואינו חושש, היכי דמי, אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא [תוס'], ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי?

לעולם דאיכא דבר טמא, וכי קאי [בשעומד] חזי ליה, וכי יתיב לא חזי ליה, מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה, ניחוש דלמא מייתי ומערב ביה קמ"ל, כיון דכי קאי חזי ליה, אירתותי מירתת ולא מיערב ביה:

משום איחלופי מאי איכא למיחש, קריירא בחמימא [פת החם הוא כשר, והאסור קר] מידע ידיע, דחימי בדשערי נמי מידע ידיע, אי כי הדדי שמא יש עמו הדומה לו, כיון דאיכא חותם אחד, לא טרח ומזיין, פשיטא לן, כיון דליכא חותם לא טרח ומזיין, צמידי דלית ליה רווחא. רש"י,

ת"ר, אין לוקחין ימ"ח [יין, מ'וריים, ח'לב] מח"ג [מ'לח, ח'ילתית, ג'בינה] [תוס'] בסוריא שמוניס שנסוריא חסידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול, ומזני לטראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים, מיהו אינהו גופייהו לא אכלי אסורא, הלכך אם נתארת אלנו מותר לאכול עמו, לא יין ולא מ'וריים ולא ח'לב ולא מ'לח שלקונדרית ולא ח'ילתית ולא ג'בינה אלא מן המומחה [שיש לסמוך עליו שמדקדק בעניני כשרות],

וכולן, אם [מי ש] נתארח אצל בעל הבית [הביא מימ"ח מח"ג, אין לחשוש ו] מותר,

מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דא"ר יהושע בן לוי, שגר לו צממנה בעל הבית לביתו מותר, מ"ט בעל הבית לא שביק היתירא ואכל איסורא, וכי משגר ליה, ממאי דאכיל משדר ליה [אף שלענין מכירה הוא חשוד. שט]:

[שנינו בבריייתא] ומלח סלקו נדרית: מאי מלח שלקונדרית? אמר רב יהודה אמר שמואל מלח שכל שלקונדרי רומי נחממין [cooks] שצדומי אוכלין אותה, ואסור משום שמעדין דה קירבי דגים טמאים, וחמיכות גדולות [של מלח] עושין ממנה,

תנו רבנן, מלח שלקונדרית, שחורה אסורה, לבנה מותרת, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר לבנה אסורה שחורה מותרת, רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר, זו וזו אסורה,

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, לדברי האומר לבנה אסורה, קירבי "דגים לבנים טמאים" מעורבין בה, לדברי האומר שחורה אסורה קירבי "דגים שחורים טמאים" מעורבין בה, לדברי האומר זו וזו אסורה, זה וזה מעורבין בה,

אמר רבי אבהו, משום רבי חנינא בן גמליאל, זקן אחד עובד כוכבים היה בשכונתנו, שהיה מחליק פניה [של מלח שלקונדרית] בשומן חזיר:

[שנינו במשנתנו לעיל לה:] הרי אלו אסורים [ואין אסורין איסור הנאה]: למעוטי מאי? לחזקיה למעוטי בידוע [לעיל לה: בסוף העמוד] גבי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בְּאַרְבָּעָה [יש מסבירים שהוא אחד ממוני הטונה הגדולים. שט] **וּפְלִמְוָדָא**
[יש מסבירים שהוא דג טונה צעיר פחות מכן שנה. שט], **דְּרַמּוֹ רִישִׁיּהוּ**
לְטַמְאִים,

אמר רב יהודה משמיה דעולא, מחלוקת [רב הונא שצריך ראש
ושדרה, ורב נחמן שרי בראש או שדרה] **לְטַבֵּל בְּצִירִין** [שרב נחמן היה מיקל
בצירין, ומתיר בסימן אחד], [דודאי דאורייתא צירין בטיל ברוב, וגופן לא בטיל
דבריה לא בטילה. תוס', ובראב"ד כתב דציר זועה בעלמא הוא],

**אבל בגופן לאכול גופן של דגים של ערית דברי הכל אסור, עד
שיהא ראש ושדרה ניכר,**

אמר ר' זירא, מריש הוה מטבילנא בצירין צמד סימן, או צלשש או
שדורה, דהוה ס"ד דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי, אצל צריך אפילו רב
הונא מודה [שדי בראש או בשדרה, שהיה אומר מחלוקת בגופן אבל בצירין ד"ה
מותר],

כיון דשמענא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא,
מחלוקת לטביל בצירין, אבל בגופן דברי הכל אסור, עד
שיהא ראש ושדרה ניכר, בצירין נמי לא מטבילנא דסנינא לי
כרז הונא [שצריך ראש ושדרה],

אמר רב פפא, הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר, של כל
אחת ואחת [של כל דג ודג],

מיתיבי, חתיכות שיש בהן סימן, בין בכולן בין במקצתן,
ואפילו באחד ממאה שבהן, כולן מותרות,

ומעשה בעובד כוכבים אחד, שהביא גָּרֶב [כד גדול. שט] של
חתיכות, ונמצא סימן באחת מהן, והתיר רשב"ג את הגרב
כולו?

תרגמה רב פפא, כשחתיכות שוות כשמצדיקן אותן יחד, מתחברות,
וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד,

א"ה מאי למימרא? מהו דתימא ניהוש דלמא אתרמי
[coincidence], קמ"ל,

ההוא ארכא [ספינה] דצחנתא [דגים מלוחים קטנים. שט, דגים דקים
מאר. ראב"ד] דאתי לסיכרא [שם מקום סמוך למחוזא], נפק רב הונא
בר חיננא [יצא לראות לתוך הספינה], וחזא ביה קלפי [קשקשין],
ושרייה [תוס'],

[שנינו במשנתנו] והרבש: דבש למאי ניהוש לה, אי משום
איערובי שמא עירב צו יין, מיסרא סרי, אי משום בישולי עובדי
כוכבים, נאכל כמו שהוא חי, אי משום גיעולי עובדי
כוכבים, נותן טעם לפגם הוא, ומותר:

[שנינו במשנתנו] והרבדבנויות, אף על פי שמגטפות אין בהן
משום הכשר משקה: ורמינהי, הוצר לגת לדרקן צגת, ולעשות
מהן יין שמאי אומר הוכשר לענין [לקבל] טומאה, במשקה המזלף, הואיל
ולכן הן עומדין נחל ליה במאי דנפיק מיניהו, ודבדבנויות ענמן הן לאכילה, הלל
אומר לא הוכשר, ואודי ליה הלל לשמאי?

התם, קא בעי ליה למשקה [שהרי הוצר לגת] [ודקארי לה מאי קארי
וכו'. תוס'], הכא לא קא בעי ליה למשקה [שכוצרם לאכילה]:

[שנינו במשנתנו ואלו מותרין באכילה וכו'] וטרית שאינה טרופה: תנו
רבנן, איזו היא טרית שאינה טרופה, כל שראש ושדרה של
כל דג ודג ניכר שהדגים ניכרין צראשן [וגם בשדרה] צין טמא לטוור, שהטמאים
ראשיהן מדים, ואין להן חוט השדרה,

ואיזו ציר שיש בה דגה [שמותר באכילה], כל שכיילית אחת או
שתי כייליות גדילה ממליה [פי' ואינה בא מחוץ] ציר דגים טהורים, ואם
יש שם ציר דגים טמא, אין כיילית גדילה צו,

דף מ' ע"א

שוטטות בו לשון שטין על המים,

השתא כיילית אחת אמרת, שרי שתי כייליות מבעיא?

לא קשיא כאן בפתוחות לא סגי צחדא, דאיכא למימר מעלמא נפל ציה
[בתום' חולק על פירוש זה עיי"ש] כאן בסתומות,

איתמר, רב הונא אמר, עד שתהא ראש ושדרה ניכר, רב
נחמן אמר, או ראש או שדרה,

מתיב רב עוקבא בר חמא, וברגים כל שיש לו סנפיר
וקשקשת [משדרה לא פריך מדי. תוס'] משנה היא צאלו טרפות (מולין דף
נט), אלמא אין סימן לדגים צדכר אחר, וקשיא לתרוייהו?

אמר אביי, כי תניא ההיא [שצריך לראות סימני סנפיר וקשקשת]

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בש"ס: שבת יד; פסחים קד; חגיגה ו; ב"ב קטז; ע"ז כז; מ, זכחים נו, מנחות עא; תמורה יד; [המילה] "עוברין",

א"ל רבי זירא, לא תיסמי [אל תמחוק המילה "עוברין"], [שכן פירוש של הברייתא שאומר "דג טמא משריץ" וכו'] תרוייהו מטיילי ביצים נינהו, אלא זה משריץ מבחוץ דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו, משרצת ועומדת מאליה בחול, וזה אצל דג טמא משריץ מבפנים צמעי האס לאחר שנגמרינן ביציו צמעי,

למה לי מומחה, לברוק בסימנין [ולפוף מתרין דמיירי בשנימוחו]?

דתניא כסימני ביצים של עוף טהור כך סימני דגים, סימני דגים סלקא דעתך, סימני דגים סנפיר וקשקשת כתיב בהו,

אלא כסימני ביצים, כך סימני עוברי דגים,

ואלו הן סימני ביצים,

כל שכוררת משוכה, שרצנה גרסא אחד, והולכת ומקצרת וגמשת [בתוס' חולין סד. גורם בדברי רש"י כאן "כוררת" בדל"ת, ומפרש עגולה ככד],

ועגו לַגְלַת עגולה מזידיה, ומגלגלת, דאין צידיה רחבים # [שהביצה לא תתגלגל אלא על צידיה, ולא מחודדה למושבה, ואולי היה צ"ל "ומתגלגלת"],

ראשה אחד כד רחב פלטר"א צלע"ז, כלומר עשוי ככד, שרצב מתחתיו צית מושבו, וראשה אחד חד, טהורה,

ב' ראשיה חדין, וב' ראשיה כדין טמאה,

חלמון [געה"ל yellow] מוח"ל מבחוץ, וחלבון אלזוס"ל מבפנים טמאה, חלבון מבחוץ, וחלמון מבפנים טהור,

חלבון וחלמון מעורבין זה בזה, זו היא ביצת השרץ נט [turtle, toad והלטאה lizard, salamander] מטיילי ביצים הן, כז הוא כוכר"ל צלע"ז, הדומה לזפרדע, ונפקא מיניה, דאס ריקמה וניקבה [נוצר השרץ צמחה. רש"י חולין סד.], מטמא צמגע, צמיעת חולין (דק קכו:)?

אמר רבא כשנימוחו [תוס'], [פי'] ואף שביצי דגים יש לה סימנין, אם נימוחו שאין הסימנין ניכרין, לא יקחם אלא מן המומחה,

ולרבי דוסתאי דמן בירי דאמר, סמי מכאן עוברין [שאין לדגים ביצים],

דף מ' ע"ב

א"ל רבא, ומי איכא דשרי כה"ג, באתרא דשכיחי קלפי די"ל שמא דגים טהורין ועמאין יש, וקשקשים מן הטורחין נא?]

נפק שיפורי דרבא [יצא שופר פי' שהכריז רבא ע"י שופר] ואסר, שיפורי דרב הונא בר חיננא, ושרי [ראה רא"ש בתחלת המסכת סימן ג' דהכא מיירי בדבר שבא לפני שניהם יחד בבית המדרש, או היו דברי המתיר תחילה וכו' עיי"ש, וראה שעמ"צ"ב],

א"ר ירמיה מדפתי, לדידי אמר לי רב פפי, כי שרא רב הונא בר חיננא בצירן, אבל בגופן לא,

אמר רב אשי, לדידי אמר לי רב פפא, כי שרא רב הונא בר חיננא, אפי' בגופן,

[ומסיף רב אשי] ואנא [איני אוסר ואיני מתיר], לא מיסר אסרינא לאכול גופן, משום קליפי דמישכחי צלרנא, ורז אשי קאמר לה, דקאמר לי רב פפא דשרניהו רב הונא,

ולא מישרא שרינא, דהא אמר (לי) רב יהודה משמיה דעולא, מחלוקת לטבל בצירן, אבל בגופן, דברי הכל עד שיהא ראש ושררה ניכר של כל אחד ואחד,

יתיב רב חיננא בר אידי, קמיה דרב אדא בר אהבה, ויתיב וקאמר, עובד כוכבים שהביא עריבה ספינה קטנה מלאה חביות, ונמצאת כילבית באחת מהן [תוס'], פתוחות כולן מותרות דמי היכי דהוא צדק, הואי נמי ככולהו ואזלו לעלמא, סתומות היא מותרת, וכולן אסורות,

א"ל מנא לך הא? מתלתא קראי [בערוך ערך קר 15 גורם "קיראי" ופירש שם "אדונים", וראה שעמ"צ"ב] שמיע לי מג' חכמים גדולים, שהם כדאי לסמוך עליהם כעל המקרא, מרב, ושמואל, ורבי יוחנן,

אמר רב ברונא, אמר רב, קירבי דגים ועוברין, אין נקחין אלא מן המומחה [נראה מדברי רש"י ז"ל דמומחה היינו בקי בהן, ואחרים פירשו מאי מומחה נאמן וכו'. ר"ן על הרי"ף, ובהגהות הב"ח שם כתב בשם אלפסי ישן פירוש מומחה "ישראל"],

רמי ליה עולא, לרבי דוסתאי דמן בירי [שם] מקום, מדקאמר רב קירבי דגים ועוברין ציגס שלהן אין נקחין אלא מן המומחה, מכלל דדג טמא אית ליה עובר [ביצים],

ורמינהו, דג טמא משריץ דג עגמו צמעי אמו, דג טהור מטייל ביצים? סמי מכאן [מחוק בדברי רב] [לשון "סמי מכאן" יש 9 פעמים

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בהו, קמ"ל הני מחמת מישחא הוא דרפו:

[שנינו במשנתנו] ורבי יוסי אומר, שלחין אסורין: היכי דמי שלחין שמשלחין גרעינין מענמו? א"ר יוסי בר חנינא, כל שאוחזו בידו וגרעינתו נשמטת:

[שנינו במשנתנו] החגבין הבאין כו': ת"ר, החגבין, והקפריסין [פרי הצלף], והקפלוטות [leek] ו. [ש"ש] קפלוטות מצושלין וכנשין צמכש, ומתקיימין, ואין צדן משום צשולי עוצדי כוכבים, דנאכלים חיין, ולא משום גיעול, דטעם הגיעול פוגמו ולא משצחו, הבאין מן האוצר, ומן ההפתק מקום כיוסן, שכן עזרין שם על זה וצלע"ז פיל"מ, ומן הספינה [זו אף זו קתני, שאוצר מתקיים יותר מהפתק, והפתק יותר מספינה. תוס'], מותרין,

הנמכרין בקטלוזא שוק [אני הייתי גורם "בעטלוזא", והוא שוק כדאמרין לעיל י:]: בעטלוזא של עזה ופירש"י שוק של בהמה. מנחת יהודה, וברשעסטר כתב שמקור המלה הוא קטל [chopping place, counter for retail sale] # וצריך ביורור אם מלה זו יש לה שייכות ל"איטליז" דאמרין ונמכרין באיטליז תמורה כד., לפני חנוני אסורין, מפני שמזלף יין עליהן,

וכן יין תפוחים של עובדי כוכבים, הבא (י. יעב"ץ) מן האוצר ומן ההפתק ומן (הסלולה) [הספינה. ד"ם] מותרין, הנמכר בקטלוזא אסור מפני שמערבין בו יין,

(ת"ר) [אמרו. ד"ם], פעם א' חש [כאב] רבי במעיו [וכן בשבת קלד. פעם אחת חש ר' מאיר במעיו, ובעירובין גר. חש במעיו יעסוק בתורה], אמר, כלום יש אדם שיודע, [אם] יין תפוחים [apple cider] # vinegar ? to reduce the stomach acids של עובדי כוכבים, אסור [יש לחוש שעירבו לתוכו יין] או מותר,

אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי, פעם אחת חש אבא במעיו, והביאו לו יין תפוחים של עובדי כוכבים, של ע' שנה, ושתה ונתרפא, אמר לו, כל כך היה בידך # [ההלכה שמותר לשתות, וגם אולי לא ידע רבי שהיין יפה יותר], ואתה מצערני # [אולי התלונן רבי, שר' ישמעאל ראה שהוא מצטער ולא אמר לו שישתה היין תפוחים עד שהוא היה צריך לשאול],

בדקו ומצאו עובד כוכבים אחד, שהיה לו שלש מאות [כל מספר ג' מאות בש"ס הוא גוזמא. רש"ם פסחים קיט.]. גרבי יין של תפוחים של ע' שנה, ושתה ונתרפא, אמר, ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים # [שנותן בלב אנשים שיתעסקו בדבר כדי שיתקיים, שהרי על פי שכל למה היה לאיש זה ג' מאות גרבי יין תפוחים, וכמעט שלא היה אדם שידע שזה מועיל לכאב המעיין], [לפי שהיה יין הזה שבא לרפואה שמור כל כך ביד העכו"ם שבעים שנה, נתן

והתניא [והלא שנינו מפורש בבביתא], כסימני ביצים, כך סימני עוברי דגים אלמא יש לדגים עוצרין?

לאו תרוצי מתרצת לה, [תריץ הכי] כך סימני "קירבי" דגים,

והיכי משכחת בסימני קירבי דגים, שיהא כד וחד וצנני מעיים עשין כזה ענין?

משכחת לה בשילפוחא משיא"ה [bladder] של דג, שמליאה רוח,

אם אין שם מומחה מאי [מה יעשה] כשימוחו העוצרין קצעי לה?

אמר רב יהודה, כיון דאמר [המוכר] אני מלחתיים הדגים, ורלמתי שדגים טהורין הן ומתן הולאמי קרביים הללו מותרין,

רב נחמן אמר, עד שיאמר [המוכר] אלו דגים שיראה לו הדגים ענמן ואלו קירביהן, אכל צאני מלחמים לא מהימן, דשמא לא צקי צהן,

אורי ליה רב יהודה, לאדא דיילא שמש [ע"פ הגמ' דשלחי כיצד צולין. יעב"ץ]. רגיל להיות שכיר לעשה סעודה למקן תנשלין, כיון דאמר אני מלחתיים מותרין:

[שנינו במשנתנו] ועלה של חילתית [ראה לעיל לה:], והעיקר שיש לחילתית גבעול ועלין, והגבעול חותכין לחתיכות ונקרא קרטיין: פשיטא [חלתית פ'] [הגבעול] הוא דאסור משום דחתך ליה בסכין ובלע ליה מן השמנונית של סכין, אבל העלין פשיטא דמותרין. רח?

לא נצרכה [להשמיענו היתר], אלא לקרטיין שבו הדקוקין צעלין [שיש קרטיין פ' חתיכות הקלחין, דבוקים בעלין, שלא נחתכו בסכין אלא נשברו מאליהן בשעת לקיחת העלין ונדבקו בעלין], או שנשרו [קרטיין] ככלי,

מהו דתימא, ניהוש דלמא מיייתי ומוערב ביה דלמא לאימי קרטיין אחריני, דאיפסיק צסכינא ועריצ צהני, קמ"ל, דהא אישתרוקי היא דאישתרוק [ראה רש"י שבת קלד. לשתקיה עליה - יחליקה על צשרו, כמו אישתרוקי אישתריקו (עצודה וזה מ, צ) אשאלדי"ר, ויש עוד כעין זה בובחים סב. דלא נשתרוק, ויסוד המילה הוא "שרק" דהיינו to slip and slide], ואתא בהדרה [שבאו פירורין מן הקלחין, עם העלין] ומן העלין לכלי ענמן, אישתרוקי נשמטו:

[שנינו במשנתנו] וזיתי גלוסקאות המגולגלין: פשיטא? לא נצרכא אע"ג דרפי טובא מגולגלין ציותר, וצלע"ז מול"ש וגרעינתם נשמטת, דכיון דרפי כולי האי חמרא רמא צהו, מהו דתימא חמרא רמא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

למקום ברכה בלשון הזה. מהרש"א, וראה סדר יעקב],

[תמתי על רש"י ז"ל כי לא פירש לנו מהו אומרו ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים? ואפשר שרצה בזה שכמה דברים ברא הקב"ה בעולמו לצורך ולהנאת האדם ומסר אותם לזה דבר אחר, ולזה דבר אחר שמחזיקים ושומרים אותם לעת המצטרך לעזור איש את רעהו כאשר עשה נכרי יין זה ששמר יין זה של ע' שנה עד שנתרפא בו רבי, ומוזה נתן הודאה וברכה לה, ונראה שהיה של מין תפוחים פרישים קומני"י בלע"ז או רמונים הנקראים גם כן תפוחים שמועיל לחולי מעים כי יין תפוחים בעלמא מוסיק הוא. הבונה בע"י עיי"ש]:

במעלה ממעלות הגלגל איזה מעלה שתהיה, עושים "טלסם" [כתב שריטוט פסל או צורה] לאותה המעלה, ויתגלו לו כוחות במציאות בענייני אותה הצורה, והפעולות המיוחסות לה, והם מקטרים לאותו הטלסם ומתפללים לו ומפארים אותו בכל זמן שמגיעה השמש לאותה המעלה. פירוש המשניות קאפח],

וחכמים אומרים, אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל, או צפור, או כדור פילוט"א, ונגמלא מפרש דהני ודאי נענדין דמשום חשינותא, אשקולא להנך חפצי צדייקו,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף כל שיש בידו כל דבר [תוס']:

נב"ז: אי דנעבדין פעם אחת בשנה, מאי טעמא דרבנן מדלא קתני וחכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו וכו' מכלל דסגיגא להו דנעבדים?

א"ר יצחק בר יוסף, א"ר יוחנן, במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה, ור"מ דחייש למיעוטא, גזר שאר מקומות אטו אותו מקום,

ורבנן דלא חיישי למיעוטא, לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום,

אמר רב יהודה אמר שמואל, באגדרטי של מלכים שנינו כשהמלך מת עושין זורמו צפתא השער לזכרון, והסם קאסר רבי מאיר, דאגב חשינותא פלמי ליה [ור"ת פירש צורת שלטון החי עושין לכבודו, וראה לדבר מאגריטי דנבוכד נצר. תוס'],

[לכן פירש ר"ת דהבא קאי אהיתרא דרבנן וה"ק, הא דשרו רבנן במתני' היינו דוקא באגדרטי של מלכים. תוס'],

אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן, ובעומדין על פתח מדינה שנינו צהנכו קאסר רבי מאיר דחשיבי להו,

דף מ"א ע"א

אמר רבה, מחלוקת בשל כפרים [תוס'], אבל בשל כרכים ד"ה מותרין, מ"ט לנוי [בעלמא. ד"ס] עבדי להו,

ודכפרים מי איכא למ"ד לנוי קעבדי להו מי שרי רענן, דכפרים ודאי למיפלחינהו עבדי להו דגני כפר לא עבדי לנוי?

אלא אי אתמר הכי אתמר, אמר רבה, מחלוקת בשל כרכים, אבל בשל כפרים, ד"ה אסורים:

[שנינו במשנתנו] וכן לתרומה תרומה אין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים: מאי וכן לתרומה?

אמר רב ששת, וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין, לפניו הוא דאסור, אבל הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן (הסלולה מותר) [הספינה. ד"ס] [פי' אף שאינו נאמן ממה שלפניו, נאמן הוא מן האוצר, וזה חידוש גדול], אירתותי מיררת [הוא מפחד], סבר, שמעי ביה רבנן, ומפסדו לי' מינאי יפקירו את כל האוצר [אבל אם מוכר ממה שלפניו, אף אם יפקירו אותו, אין ההפסד גדול]:

העתק דברי המאירי שבת דף קמט.

שם כתב הנהלך תחת הלויה והדיוקנאות כגון צני אדם שצריכים צכותל חיות או דיוקנאות ר"ל לזכות של צני אדם לזכירת ונעשיהם כגון ונלחנות הנוכחים וכצויהם וכותצין תחתיהם ציחור אותם הענינים כלומר לזרה זו של פלוני טעסה כך וכך. צונלחנה זו כדי שיצטו הרוואים ענין הלויות והדיוקנאות אסור לקריתם צצטת טאין לך טעמי הדיועות גדול וזה ודיוקי עלונה אסורה אף צחול להצטו זה טהם דצרים הנושכים לצו של אדם ונפצים אותו לצעלה ונסיקים אותו ונעצודת צורא:

פרק שלישי כל הצלמים

מתני': כל [כל" לרביי אפילו אינו צורת אדם. יבין] הצלמים [צורות ופסלים. מבוארות] אסורין צהנא מופני שהן נעבדין פעם אחת בשנה, דברי רבי מאיר,

[חושבין [מחשבת הבל, דמיון שוא] אנשי הסוג הזה, כי כאשר תהיה השמש

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[שנינו במשנתנו] וחכ"א אינן אסורין [אלא כל שיש בידו מקל, או צפור, או כדור] וכו'.

1. מקל, שרודה "את עצמו תחת" [הוסיף שלשה מילים "את עצמו תחת", להפכה ללשון גנאי] לשון גנאי נקיט, כלומר שרודה על כל העולם כולו, [במקל] [במקל. ד"ם]:

2. צפור, שתופש "את עצמו תחת" כל העולם כולו, כצפור [ומה שמדמין את העולם לצפור, שמא לפי שתולה ארץ על בלימה באויר כצפור הפורח באויר. תורת חיים]:

3. כדור, שתופש "את עצמו תחת" כל העולם כולו, ככדור [שהעולם עגול, כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד שראה כל העולם ככדור, ואם הים כקערה [a round plate of liquid, with a round mass in middle, פ' ים אוקינוס שמקיף את כל העולם. תוס'], #

תנא, הוסיפו עליהן סיף, עטרה, ומבעת,

[והולך ומפרש למה מתחלה לא אסרו סיף עטרה ומבעת],

סיף, מעיקרא [קודם שאמרו שגם אם מחזיק בידו סיף דינו כע"ז] סבור לסמים בעלמא [הוא. ד"ם], ולבסוף סבור שהורג "את עצמו תחת" כל העולם כולו,

עטרה, מעיקרא סבור [שאין כוונת הפסל לאלהות אלא] גְדִיל כְּלִילִי [מי שנושא עטרה סתם. שט] [אומן שס לי עטרה] [גדיל שס אומן, כלילי עטרה] בעלמא, ולבסוף סבור כעטרה [למלך] [לכלב],

מבעת, מעיקרא סבור אִישְׁתִּימָא בעלמא [mark, distinction] # [מולשון שומא בעלמא לא מצאתי הלשון "שומא בעלמא" בגמרא אלא ברש"י קדושין סג, ב"ב סב.],

שליט הנושא חומס המשלחו # [רש"י אינו מפרש המילה "אישתימא" אלא מפרש מה סבור],

ולבסוף סבור, שחותם "את עצמו תחת" כל העולם כולו למיתה:

[שנינו במשנתנו] רבן שמעון בן גמליאל [אף כל שיש בידו כל דבר] כו': תנא אפילו [יש לפסל בידו] צרור, אפי' קיסם,

בעי רב אשי, תפש בידו צואה מהו, מי אמרינן כ"ע זילו באפיה כי צואה, א"ד הוא [מיהו] [ניהו. ד"ם] דזיל באפי כ"ע כצואה, ² תיקו:

מהני: המוציא שברי צלמים, הרי אלו מותרין טעמא מפרש צגמ', דכי הוו שלימים ספק לא עדדוס, ואח"ל עדדוס אימור צטלוס, לכך שיצרוס הוי ספק ספיקא, וקולא,

[דמסתמא לא נשברה מאליה, דהעכו"ם כל זמן שעוברת שומרה מזה, רק העכו"ם שברה ובטלה. יבין],

מצא תבנית יד או תבנית רגל, הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד תבנית יד לצדה הן עוזדין:

גמ': אמר שמואל, אפי' שברי עבודת כוכבים [תוס'] לא תימא שצרי ללמים דוקא, משום דשמא לא עדדוס מעולם אפי' כשהיו שלימים, [לא תימא הכי] דאפי' שצרי עבודת כוכבים שראינו. עו"ה) שעצודה כשהיתה שלימה, מותרין, דכיון דנשברה, שצ אין עוזדין אותה,

והאנן תנן [במשנתנו דוקא] שברי צלמים?

ה"ה דאפי' שברי עבודת כוכבים [הרי אלו מותרין], [תוס'], והא דקתני שברי צלמים, משום דקבעי למיתנא סיפא, מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין, מפני שכיוצא בהן נעבד דאי תנא [במשנתנו] עצודת כוכבים, הוה אמיתא דוקא עצודת כוכבים [הוא שאם מצא] דמלא תבנית יד או תבנית רגל דאסורה, אבל ללמים אפי' תבנית יד שרי,

להכי תנא צרישא [דמתני' המוציא שברי] "צלמים" למימר, דאע"ג דשמא לא עדדוס, אפי' "לשצר משוכ" כגון תבנית יד חייטין, וכשעומדין על צסיקן, דמוקיס ליה [לקמן] [לקמיה. עו"ה],

תנן [במשנתנו], מצא תבנית יד תבנית רגל, הרי אלו אסורין, מפני שכיוצא בו נעבד, אמאי

דף מ"א ע"ב

והא שברים נינהו?

[וא"ת בלא מלחיה דשמואל נמי תקשי רישא לסיפא, רישא שברי צלמים מותרין וסיפא תבנית יד ורגל אסורין? ויש לומר דאי לאו מלחיה דשמואל הוה אמיתא שברי עבודת כוכבים אסורין [פ' ורק שברי צלמים מותרין], וסיפא משתמע שפיר בשברי עבודת כוכבים. תוס'],

תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן על כן, מקום הממוקן להן. רי"ף], כיון דלזמניהו הסם, ודאי פלמי להו [ובתוס'] פירשו שכן הם מתחלה נעשים שיש להם בית מושב רחב שיושבין עליו לברם, ואינם נראין כשברים],

אתמר, עבודת כוכבים שנשברה מאיליה, רבי יוחנן אמר אסורה, רשב"ל אמר מותרת,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ומקשי רבי יוחנן ולרבי יוחנן (דקאמר) [דמומיז. מהרש"א [פ' שמקשה],
וראה ד"ס] הכא,
מודה (ר"מ דשברי) [דלר"מ שברי. מהרש"א] כלמים מותרין [פ' אע"ג דר' יוחנן
לא מוקי סתמא כר"מ, מ"מ מודה דכר"מ נמי אתיא הא דשברי כלמים מותרין.
מהרש"א],

מדר"מ, נשמע להו לרבנן [תוס'] דרצנן נמי שרו בשברי עבודת כוכבים,
דהא כלמים לרבי מאיר [שאומר בראש הפרק כל הצלמים אסורין], כעבודת
כוכבים לרצנן יניהו [ובצלמים שיש בידן מקל או צפור לרבנן].
ומדר"מ נשמע לרבנן, דכי היכי דקאמר שברי כלמים מותרין, ה"נ ודאי ס"ל לרבנן
כלמים שיש בידן מקל או צפור דשצריהן מותרין [ובן ע"ז שבורה],

וה"מ למימר מדרצנן נשמע לרבנן, דהא אסרי כלמים שיש בידן מקל או צפור,
ומ"מ שצריהן מותרין, והאי דלא קאמר הכי, משום דלא חזינא צהדיא צמתינן,
דקא שרי שברי אותן כלמים, שהן [הצלמים עצמן] אסורין,

לאו אמר ר' מאיר לשון קשיא צלמים אסורין, שברי צלמים
מותרין, לרבנן עבודת כוכבים נמי, היא אסורה, ושבריה
מותרין [וקשיא על ר' יוחנן]?

[ורוחה] הכי השתא [אין לסכם ששברי ע"ז יהיו מותרים], התם [בשברי
צלמים לכן הם מותרין] אימר עבדום אימר לא עבדום, ואת"ל
עבדום אימר בטלום,

[אבל] עבודת כוכבים ודאי עבודה, מי יימר דבטלה, הוי ספק
ספק להיתר וודאי אסור ודאי ספק מוציא מידי ודאי שהחזק
מתלה לאסור,

[בתמיה, פ'] ואין ספק היתר הרגיל מוציא מידי ודאי, דאי בשאינו רגיל אפילו ספק
איסור אינו מוציא מידי ודאי היתר כו'. תוס'.

[ומקשה] ואין ספק מוציא מידי ודאי, והתניא, חבר שמת
והניח מגורה [bin of wheat] מלאה פירות, אפילו הן בני יומן
הרי הן בחזקת מתוקנין,

והא הכא דודאי טבילי כיון שאנו רואין שנגמרה מלאכתו, ודאי בחזקת
טבל היו מיד, ספק עשריניהו ספק לא עשריניהו, וקאתי ספק
ומוציא מידי ודאי?

התם ודאי וודאי הוא כי היכי דפשיטא לך שהיו טבל, ה"נ פשיטא לך
שעשין הסדר מיד, שמוחזק בך דודאי עשריניהו, כדרכי חנינא
חזוואה, דאמר רבי חנינא חזוואה, חזקה על חבר שאינו
מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו [בירושלמי קאמר תפטר בשמת
בתוך היישוב פירוש ביישוב הדעת. תוס'] [וכ"ה פסחים מ., וגדה טו:],

ואבע"א, (מעיקרא לא טבילי) ספק וספק הוא כי היכי דמסקא

רבי יוחנן אמר אסורה דהא לא בטלה, רשב"ל אמר
מותרת, מסתמא בטולי מבטיל לה, מימר אמר [הגוי אומר
לעצמו], איהי נפשה לא אצלה, לההוא גברא מצלה ליה,

שמואל א ה ב ויקחו פלגשים את-הָרוֹן הַלֵּל הִים וַיִּצְאוּ אֹתוֹ בַּיַּת דָּגוֹן
וַיִּצְאוּ אֹתוֹ אֶלֶל דָּגוֹן: ג וַיִּשְׁקְמוּ אֲשֶׁר־דָּגוֹן מִמִּתְקָת וְהָיָה דָּגוֹן נָפֶל
לְפָנָיו חֲרָקָה לְפָנָיו הָרוֹן הִ' וַיִּקְחוּ אֶת-דָּגוֹן וַיִּשְׁבּוּ אֹתוֹ לְמִקְוֵי מֶן: ד
וַיִּשְׁקְמוּ צִבְקָר מִמִּתְקָת וְהָיָה דָּגוֹן נָפֶל לְפָנָיו חֲרָקָה לְפָנָיו הָרוֹן הִ' וְלֹאֵשׁ
דָּגוֹן וַיִּשְׁתִּי אֶפְסוֹת יָדָיו פָּרְתוּ אֶת אֶל-הַמִּסְפָּן בַּקֹּדֶשׁ דָּגוֹן נָשָׂאֵר עָלָיו: ה
עַל-כֵּן לֹא יִדְרֹכּוּ כִּהְיִי דָּגוֹן וְכִלְהֻפָּאִים בַּיַּת-דָּגוֹן וְעַל-מִסְפָּן דָּגוֹן
צֹאֲשָׁדוֹ דַּעַד הָיָה סִיָּה:

איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל [דאמר ע"ז שנשתברה מאיליה מותרת],
שמואל א ה וראש דגוֹן וַיִּשְׁתִּי אֶפְסוֹת יָדָיו פָּרְתוּ אֶת וְגו'
וכתיב שמואל א ה עַל-כֵּן לֹא יִדְרֹכּוּ כִּהְיִי דָּגוֹן וְגו' עַל-מִסְפָּן
דָּגוֹן, אלמא חשיבי להו שצריס,

אמר לו משם ראיה צממיה, התם לאו עבודת כוכבים שצורה קמשיני
לה, דליניהו סבור, כיון שראו אנשים חשונין שלו על מפתן שמניחין את
הדגון, ועובדין את המפתן, דאמרי [בהני דגון] הכי, שבקיה
איסריה [שר שלו] גבורת ושררת הללס עוצמו לדגון, ואתא איתיב ליה
והלכה וישבה על המפתן, איסריה שר שלו, כמו איסריה דעניומא [נשמיטת
חולין צפרק כל הצער דף קה]] [נעצני פסחים קיא ב:],

איתיביה [שנינו בברייתא, וראה תוס'], המוציא שברי צלמים, הרי
אלו מותרין, הא שברי עבודת כוכבים אסורין [וקשיא לר"ל
דאמר ע"ז שנשתברה מאיליה מותרת], # [וצ"ע למה לא תירץ ע"ז כמו שתיירץ
שמואל לעיל ע"א ה"ה דאפי' שברי ע"ז וכו' ?]

לא תימא שברי עבודת כוכבים אסורין, אלא אימא הא
צלמים עצמן אסורין, וסתמא כר' מאיר ואע"ג דאסר צלמים,
מודה בשצריסן,

[ובא להקשות על ר' יוחנן שאומר שע"ז שנשתברה מאיליה אסורה, שיש ללמוד
מברייתא שהביא הוא, שע"ז שבורה מותרת],

[המחלוקת של ר"מ וחכמים הוא בריש הפרק אי כל הצלמים אסורין או רק אם
יש בידו וכו', ומפרש רש"י שהקושיא של ר"מ על ר"ל מהברייתא של המוציא שברי
צלמים, הוא שהברייתא אתיא חכמים שסוברים שסתם צלמים מותרין, ונמצא
שהחידוש הוא ששברי ע"ז אסורין, ולכן מקשה הגמ' הלא הברייתא אתיא גם
אליבא דר"מ שהצלמים עצמן אסורין, ומחדש ששברי הצלמים מותרין וכו'],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ובא מעשה לפני חכמים, וטיהרוהו [לכהן], מפני שחולדה [leopard] [mole] וברדלם [leopard] בלשון ארמי אפס מצוין שם וכבר אכלוהו, או גררוהו לחור שלהן, ולא איהל כהן זה על המט [תוס'],

והא הכא, דודאי הטילה נפל, ספק גררוהו ספק לא גררוהו, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי?

לא תימא הטילה נפל לבור, אלא אימא הטילה כמין נפל לבור [וצ"ל שנברק הבור קודם שהטיחו לתוכו, כיון שרגילין להטיל בו נפלים. תוס'] וספק ספיקא היא, דשמא לא נפל היה, אלא שפיר מלא רוח,

והא לידע אם זכר אם נקבה הוא קתני?

ה"ק, לידע אם רוח הפילה, אם נפל הטילה ולא משג עליו ימי טומאה וטהרה, אם נפל הפילה,

ואת"ל נפל הטילה ואם יראה שהוא נפל, עדיין יצין לידע אם זכר אם נקבה,

ואיבעית אימא, כיון שחולדה וברדלם מצוין שם, ודאי גררוהו שחוקתן בכך, והא ודאי הוא,

איתיביה [באן מוהר לאקשווי על ריש לקיש דאמר לעיל דע"ז שנשתברה מאליה מותרת], מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורין, מפני שביצא בהן געבר, אמאי הא שברים נינהו?

הא תרגמה שמואל, בעומדין על בסיסן,

איתיביה [ומקשה עוד על ר"ל דאמר ע"ז שנשתברה מאליה מותרת], עובר כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו, ושל חברו [גוי] צין שנייה עוזדין ליראה אחת, צין שזה עוזד לפעור זה למקוליס, והא דעבודת כוכבים מותרת ע"ז ציטול, נפקא לקמן (נב) מנין לעוזד כוכבים שפוסל עבודת כוכבים, וכו', וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובר כוכבים, אמאי, תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה?

אמר אביי [שביטלה ע"ז הכאה בפטיש, שאם עושה הגוי כן דרי ביטלה, אבל ישראל אינו יכול לבטלה אא"כ שוברה לגמרי דאו לא גרע מנשתברה מאליה כדמפרש ואזיל], שפחסה הכה עליה ישראל צפטיש, עד שנתמעכה וזרטה, אבל לא חסרה כלום, הלכך לא צטיל,

וכי פחסה מאי הוי [דלא בטלה כיון דלא חסרה], והא תנן גבי עוזד כוכבים פחסה, אע"פ שלא חסרה, בטלה?

הני מילי דפחסה עובר כוכבים דגלי דעמיה ומצוי ומצטל לה, אבל

לן אם עישרן אם לאו, נמי מספקא לן אם היו מעולם טבל אם לאו, דאע"ג דנגמרה מלחמתן השתא, ונתמרחו בכרי, איכא למימר לא באו לכלל טבל מעולם,

[אפשר דעבר] כדר' אושעיא דהניסיה צמוץ שלה, ולא ראה פני הצית,

ואע"ג דטבל שלא ראה פני הצית מיסתר באכילת קצע, והכא מחזקין להו צחוקת מחזקין ושריין להו באכילת קצע, אין כאן ספק מוילא מידי ודאי, דאכילת קצע בדאורייתא לא אשכחינן, ומדרבנן הוא דמיסתר, והימניה רבנן לחזקת חצר לתקנתא דידהו, אבל אי הוה חזין ליה דמרחיניהו קודם שראו פני הצית, ובאו לכלל טבל, לא נפקי תו מידי ודאי, עד דמעשריניהו קמן,

דאמר, מערים אדם על תבואתו ומכניסה לחיירו במוץ שלה [תוס'] ולא ימרחנה בכרי בגורן שצודה, דמירות הוא גמר מלאכה, והכנסתו לבית הוא קוצעתו למעשר, לאסור צו אכילת עראי, כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (צ"מ דף פח),

וכיון דהניסיה קודם גמר מלאכה, לא קצעה ליה לך, וכי מהדר להו וממרח להו בתוך הצית, לא מקצעי, דפני הצית הוא דקצעי, ולא תוך הצית, כדילף התם מואכלו בשעריך,

ואפילו מירחו בשדה, והניסיו דרך גנות וקרפיות, אמרינן בצרכות (דף לה) דלא מקצעי,

כרי שתהא בהמתו אוכלת, ופטורה מן המעשר להכי נקט בהמתו, דמאלא בהמתו קחשיב ליה אכילת עראי, וליכא אפילו איסורא דרבנן, כדתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שימרח בכרי, אלמא מאכל בהמה עראי קרי ליה,

דאילו גבי אדם, אף על גב דלא נמרחו, אסור לאכול קצע, אלא עראי, ולגבי לא ראה פני הצית נמי, בהמתו שריא, אבל איהו אסור מדרבנן לאכול קצע אלא עראי,

אבל אי ראה פני הצית, אפילו מאכל בהמה חייב צמער, דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור, כדמאי תנינן לה,

ואין ספק מוציא מידי ודאי, והתניא אמר ר' יהודה [ראה פסחים ט.] מעשה בשפחתו

דף מ"ב ע"א

של מציק אחד גצרא אלמא וישראל הוה [מציק פ"ה אנס, ובתוספתא גרם מוסק פירוש מוסק ויתים. תוס'], ברימוץ, שהטילה נפל לבור, ובא בהן חכס ומורה הוראה הוה, ונתכוין להורות לה ישיבת ימי הטומאה וימי טהרה [אותו כהן שוטח היה, דאפילו לקרובים אינו מטמא לנפלים דבעינן דומיא דאביו ואמו. תוס'], והצייץ על שפת הכור לידע אם זכר אם נקבה [ושפחה מטמאה בלילה וכו'. תוס'],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

עמה יהנה ישראל ממנה, שהרי השחקים נעשים זבל, ובתיב דברים יג לא ידבק בידך מאומה מן החרם, אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה?

4. הכא נמי כדרבא,

איתיביה, רבי יוסי בן יסאן אומר, מצא צורת דרקון סממא לעבודת כוכבים, כדמתין במתניתין (דף מז), וראשו חתוך, ספק עובר כוכבים חתכו והוי ציטול, ספק ישראל חתכו ולא הוי ציטול, מותר דתלין בעובד כוכבים, דהא ספק ספיקא הוא ושמא לא נעבד מעולם [תוס']

ודאי ישראל חתכו אסור, אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה?

5. הכא נמי כדרבא,

איתיביה [שנינו במתני' להלן מוח:] מתני' קמי, זורעין תחמיה של אשירה ירקות צימות הגשמים, שהכל קשה להן, וכן כל אילן קשה להן, ואין נהנה ממנה, אבל לא צימות החמה, שהכל יפה להן, ונמצא נהנה מאשירה, כל אשירה אילן הוא [ועל זה] רבי יוסי אומר, אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן לפי שהנבייה נושרת על הירקות, והוא לזבל, ונמצא בעל הירק נהנה מן האשירה, נבייה הן העלין הנושרין מן האילן צימות הגשמים,

אמאי, תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה?

שאני התם דעיקר עבודת כוכבים קיימת האילן לא בטל, הלכך נבייה הנושרת ממנה אסורה,

דף מ"ב ע"ב

והא שיפויין דעיקר עבודת כוכבים קיימת, וקתני לצרכה היא אסורה, ושיפוייה מותרין [תוס']?

[אמר] רב חונא בריה דרב יהושע (אמר), לפי שאין עבודת כוכבים במלה דרך גדילתה זה דרכה כל השנה, להשיר עלין שלה, ולגדל אחרים, אבל שפאן עובד כוכבים, דעמו לצטלן ולהשליכן,

איתיביה ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן [דאמר לעיל מב: דע"ז שנשתברה מאליה אסורה], קן [צפור] שבראש האילן [שהאילן הוא] של הקדש, לא נחנין דאסור מדרבנן ולא מועלין אס נהנה, לא מעל מדאורייתא, שיתחייב קרבן מעילה, לקמן מפרש טעמא, [אבל קן שהוא] בראשה של אשרה, יתיו בקנה ישלך ע"י [הקנה] [הקן] במקל מן

פחסה ישראל לא במלה דלא דמי לעבודת כוכבים שנשתברה מאליה, דהתם אמר איהי נפשה לא מזלה וכו', אבל הכא, קסבר עובד כוכבים, לא קפדה עבודת כוכבים אפמיה,

1. ורבא אמר, לעולם כי פחסה ישראל נמי במלה הוי ציטול מעילה, אלא גזרה רבנן גזר, דכל ציטול ישראל לאו ציטול, גזירה דלמא מזגה לה וקני לה בהגזזה, דכל דבר הפקר כגון מזליה נקנית בהגזזה והדר מבטיל לה, והוי עבודת כוכבים ביד ישראל, וכל עבודת כוכבים ביד ישראל, אינה במלה לעולם וטעונה גמיה, כדילפינן בפרק [ר"י] [לקמן נב] מושם בסתר,

איתיביה, עכו"ם שהביא אבנים מן המרקולים יש עכו"ם שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקולים, וכל הכא זורק לה אבן והיא עבודה, וחיפה בהן דרכים וטרטיות מותרות שהי ציטול העובד כוכבים שסתר לגל,

וישראל שהביא אבנים מן המרקולים, וחיפה בהן דרכים וטרטיות אסורות, אמאי תיהוי כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה?

2. הכא נמי כדרבא [צ"ע בכל הני ודקארי לה מאי קארי לה פשיטא דלישני בהו כדרבא. תוס'] דלמא מגצה לה לכולה מרקולס ברישא, והדר מצטל ליה וסותרו,

איתיביה, עובר כוכבים ששיפה [shaved] [תוס'] עבודת כוכבים לצרכו שריך לשפאין להסין בשפאיה, היא ושיפוייה מותרין דהא בטלה עובד כוכבים [כיון] ששיפה [לצרכו],

לצרכה ליפומה, היא אסורה, ושיפוייה מותרין דמזרק זריק להו ולא פלג להו,

וישראל ששיפה עבודת כוכבים של עובד כוכבים, דאי של ישראל, אפי' שיפה נמי עובד כוכבים היא ושפאיה אסורין, דעבודת כוכבים דישאל לאו בת צטול היא בין לצרכו בין לצרכה, היא ושיפוייה אסורין,

אמאי, תיהוי הך דשיפה ישראל לצרכו כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה?

3. הכא נמי כדרבא,

איתיביה, רבי יוסי אומר, המוצא עבודת כוכבים של מתכת שוחק וזורר לרות, או מטיל לים, אמרו לו אף היא נעשה זבל כלומר הוא מתכוין לאצדה, שלא יהנה ישראל ממנה [ולכן זורה אותה לרות וכו'], וגם

אבני חן על מסכת עבודה זרה

א"ל רבי יעקב, לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברה לך ממני אליבא דר' יוחנן, באפרוחין כאן וכאן אין צהקש אין באשירה מותרין לאין צריכין לאילן, בביצים כאן וכאן אסורין [תוס' שצריכין לאילן, וגזר זה רצון כעל אילן עצמו,

אמר רב אשי, ואפרוחין שצריכין לאמן, בביצים דמו:

מהני: המוצא כלים, ועליהם [אחד מג' ציורים אלו] ¹. צורת חמה מול חמה, וכן לבנה, ורצון היא [תוס'] דאמרי (לעיל דף מ) כל שאר כלמים מותרין, ובגמ' מפרש מאי שנה הני ². צורת לבנה, ³. צורת דרקון [ה"ה דאפילו צורת דרקון לבדה אסורה? אלא נקט על הכלים לרבותא דאפילו הכי פלחו להו. תוס' [dragon], יוליכם לים המלח,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, שעל המכובדין שעל כלים מכובדים, שמשמשן לכבוד ובגמ' מפרש לה אסורין, שעל המבזוין מותרין:

גמ': למימרא דלהני הוא דפלחי להו, למידי אחרינא לא,

ורמינהי, השוחט [לשום הרים לשך הממונה על ההרים [וכן תפרש כל "לשום" בכל המשנה], לשום גבעות] לשום ימים, לשום נהרות, לשום מדבר, לשום חמה, לשום לבנה, לשום כוכבים ומזלות, לשום [כאן אין פירושה לשרו שהרי מדבר על מיכאל שהוא עצמו שר] מיכאל שר הגדול, לשום [לשרו של. תורת חיים] שילשול קטן מולעת, אלמא אורחיהו למיפלחיהו [לשאר דברים חוץ מחמה ולבנה ודרקון], ומסתמא נמי נגזור דלמא פלחיהו, הרי אלו זבחי מתים?

אמר אביי, מיפלח לכל דמשכחי פלחי ומספיקא לא גזור רצון עליהו, דאס קן אין לך המותר, מוצר ומפלחי @ [ראה ד"ס], [מיצר ומיפלח] לצייר צורה כדי לעצדה ל הני תלתא דחשיבי להו, ציירי להו ופלחי להו הלכך [רובא למפלח. ד"ס] ציירי להו,

למידי אחרינא [שלא מהני תלח], לנוי בעלמא עבדי להו,

מנקיט רב ששת, חומרי מתנייתא ותני [ראה עירובין סו. רב חסדא

האילן [וישרפנה] [וישרפס. יעצ"ן] ויהנה מהם [פ' דס"ל שעצי הקן אינם אסורים בהנאה, ויכול ליהנות מהם בשעת שריפה], ולא יעלה על האשירה ויטלם, דאס קן נמצא משמש באשירה במקום סולם, וזו היא הנאה,

קס"ד, כגון ששברה ממנו @ ממנו מן האשירה [דיבור זה שייך כאן ע"פ החלופי גרסאות נרפס בסוף הגמ' בדפוס ווילנא] עצים, וקינתה בהן, וקתני יתיו בקנה [תוס'] ושרוף עצי [הקנה] [הקן], אלמא עצודת כוכבים שנסמרה מאליה [פ' ע"י הצפור ולא בידי אדם] מותרת?

הב"ע, כגון דאייתי [שהביאה הצפור] עצים מעלמא, וקינתה בהן,

דיקא נמי, דקתני גבי הקדש לא נהנין מדרבנן, דלמא אמו לאיתגווי מעצי האילן דהקדש גופיה, ובאשירה לא גזור משום דדילי מינה, ולא מועלין, אי אמרת בשלמא דאייתי עצים מעלמא, היינו דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין, לא נהנין מדרבנן, ולא מועלין מדאורייתא, דהא לא קדישי,

אלא אי אמרת, ששברה עצים ממנו, וקינתה בהן, אמאי לא מועלין, הא קדישי?

מידי איריא כלומר מהא לא תסייעה לר' יוחנן, לעולם בשקינתה בעצי הקדש גופו, ומשום הכי לא מועלין הכא בגידולין הבאין באילן לאחר מכאן אחר שהוקדש עסקינן והוא לא הקדיש אלא אילן, וקא סבר האי תנא אין מעילה בגידולין ומדרבנן הוא דאסרי, וגצי אשירה נמי [נוקמה] בשקינתה בעצי אשירה עצמן, וקתני יתיו, כריש לקיש [דע"ז שנסחברה מאליה מותרת],

ורבי אבהו א"ר יוחנן מהדר לתרזי לתיוצתיה בשנייה אחרינא, לעולם לא מוקמה בשנייה דמיקא, דאייתי עצים מעלמא, ואפילו הכי לא מילף מיניה היתר שצרי עצודת כוכבים,

מאי יתיו, יתיו באפרוחין [תוס'] דהא דקתני יתיו בקנה, אאפרוחין קאי לא אעצים, ואיטריק לאשמועינן דלא גזרינן [ב?] התזת קנה [ל?] שמה יעלה דרך האילן,

ורישא [דבהקדש לא נהנין ולא מועלין] בעצים, וקסבר אין מעילה בגידולין, וגלי אהקדש דאסור מדרבנן, וכ"ש לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא מוספת [מה שהוסיפה] יותר מעיקרה, כדמתן במתני' [לקבן מוח.], גידעו ופיסלו לעצודת כוכבים והחליף, נוטל מה שהחליף והשאר מותר, והא דלא ערביניהו [קן שבראש האילן של הקדש ושל אשירה], משום דלא מצי למימתי ליה ולא מועלין באשירה, דהא לא שייכא זה דין מעילה, וסיפא [בראשה של אשירה יתיו בקנה] באפרוחין, וגלי באשירה, וה"ה להקדש, וקסבר אין מעילה בגידולין,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לא?

אלא פשיטא במוצא, וכדתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה, רישא וסיפא במוצא ומציעתא בעושה,

אמר אביי, אין, רישא וסיפא במוצא, ומציעתא בעושה,

מרתען שיפוטתיה ממתנייתא דרב ששת, ורב ששת מרתען כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא [מלקט משניות החמורות [ובתוס' פ' מלשון קשר, והב"ח מביא שגם רש"י עצמו מפרש בן בחולין קלח.], למרען, ואומנן צניח המדרש כדי שיתנו לכן לפקוק, כל המזלות מותרין לקמן (דף מג) מפרש מאי מותרין חוץ ממזל חמה ולבנה,

וכל הפרצופין ודגים לא קרי פרטוף אלא זורה מותרין חוץ מפרצוף אדם,

וכל הצורות מותרות, חוץ מצורת דרקון דומה לגמל [דרקון לשון יון הוא],

[ומתנתח הברייתא שאינו מדבר באופן אחד, אלא רישא וסיפא במוצא, ומציעתא בעושה, או דאיתא בר' יהודה],

אמר מר, [רישא דברייתא דרב ששת] כל המזלות מותרין, חוץ ממזל חמה ולבנה, (הבא) במאי עסקינן, אילימא בעושה והאי מותרין דקאמר מותר לזיין, אי בעושה כל המזלות מי שרי, והכתיב שמות ב לא תעשון אתי דמוס העומדין אלני, לא תעשון כדמות שמישי המשמשין לפני במרום,

אלא פשיטא [שצריך לפרש הרישא] במוצא ומותרין בהנאה קאמר, וכדתנן [במשנתיו] המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון ויליכם לים המלח,

אי במוצא, אימא מציעתא [של הברייתא דרב ששת], כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם,

אי במוצא פרצוף אדם מי אסור, והתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה, צורת לבנה, צורת דרקון, ויליכם לים המלח, צורת דרקון אין, פרצוף אדם לא?

אלא פשיטא [שצריך לפרש המציעתא] בעושה [שרק לעשותה אסור] דכל פרטופין כגון דמיה ובהמה מותר לזיין, ואף על גב דשור ואריה וגשר שמעין של מעלה הן, לא דמו, דהתם ארבעתן יחד [גמ' ריש מג:]: לגוף אחד, והכא חד פרטוף ותו לא, חוץ מפרטוף אדם דאפילו למדיה אסור, וכדדרב הונא בריה דרב יהושע דאמר לקמן בשמעתין קרי ציה לא מעשין אותי כדמותי,

אי בעושה אימא סיפא, כל הצורות מותרות, חוץ מצורת דרקון, ואי בעושה צורת דרקון מי אסיר, והכתיב שמות ב לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב

דף מ"ג ע"א

הני אין שמעין שזמרום אלא זורה דרקון דלמיה זמרום שריה צורת דרקון

רבא אמר, כולה במוצא ומציעתא, רבי יהודה היא, דתניא רבי יהודה מוסיף, אף דמות מניקה אשה מניקה בן [שעושין אותה כמין אשה מוחזקת בן ומניקתו, והיא זו כמו חוה שהיתה אם כל חי. רח.], וסר אפים שסר ועשה שר [כלומר מושל ומכלכל כל העולם, צורת איש כיוסף שהיה שר מפיס. רח.],

[רשב"ם גרים "סר אפס" כלומר אמרו לו עיין ותדקדק כי אפס תבואה, וכן נמצא הרבה סר לשון סר סכינא [הראה סכינא לחכם], סייר נכסי [בדק את הנכסים]. תוס'],

מניקה על שם חוה, שמניקה כל העולם כולו, סר אפים, על שם יוסף שסר ומפיס את כל העולם כולו בשני רעזון, והפיס כמו והפיס דעתו, אלמא פרטוף אדם לרבי יהודה אסור,

והוא דנקיט גריוא [שמחזיק בלי מדה בידו], וקא כייל [ומודד] אסור על שם יוסף, אלא פרטוף אדם גרידא שרי בהנאה, והיא דנקטא בן, וקא מניקה:

תנו רבנן, איזהו צורת דרקון [דאמרין במשנה ויליכם לים המלח, וכן בברייתא דצורת דרקון אסור], פירש ר' שמעון בן אלעזר, כל שיש לו ציצין מרגום של סנפיר, לשון אחר כמו שערות [בליטות שונות המצויות על כל גופו, או לפחות על צווארו של הדרקון. שם], בין פרקיו מליטוי, מחוי רבי אסי, [די אס יס לו ציצין] בין פרקי צואר,

אמר ר' חמא, ברבי חנינא, הלכה כר"ש בן אלעזר שאס אין לו ציצין מותר [פ' רשב"ם ואפילו אי משכחת תנא דפליג. תוס'],

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יהושע בן לוי, פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר הקפר בריבי כלומר אדם גדול וכן קורין לו צמתי בדרך, ומצא שם [בדרך] טבעת, ועליה צורת דרקון ולא הגזיזה, עד שצטלה העוצד כוכבים, ומצא עובד כוכבים קמן, ולא אמר לו כלום, מצא עובד כוכבים גדול, ואמר [וצוה] לו בטלה ! ולא בטלה, סמרוו הסה [לגוי] על הלמי ובטלה,

ש"מ תלת,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

1. ש"מ עובד כוכבים, מבטל עבודת כוכבים שלו, ושל חברו [תוס']

2. וש"מ, יודע בטיב של עבודת כוכבים ומשמישה מבטל, ושאינו יודע בטיב עבודת כוכבים ומשמישה, אינו מבטל,

3. וש"מ, עובד כוכבים מבטל בעל כרחו,

מגדף בה רבי חנינא, ולית ליה לרבי אלעזר הקפר בריבי הא (רתנן) [רתניא] [ב"מ כד.] [תוס'] [שאין צריך לבטל ע"ז שמוצא במקום רבים, ולמה היה מחזיר לבטל את הע"ז], המציל מן הארי, ומן הדוב, ומן הנמר, ומן הגייר, ומן הנחש, ומזוטו של ים לשון ים הסחור לאחוריו עשר ותמש עשרה פרסאות, ושופץ כל מה שמוצא, צדך חזרתו, וכן עושה בכל יום ומשולליתו של נהר כשהנהר גדל, ויוצא על גדומיו, ופושט,

והמוצא בסרטיא ופלטיא [לשון סרטיא ופלטיא בשבת ו.] גדולה, ובכל מקום שהרבים מצוין שם, הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאשין מהן וכיון דליאש עובד כוכבים, בטלה מדעמיה דלא למפלחיה, ומו לא צריך לנטולה?

אמר אביי, נהי דמינה מייאש, מאיסורא מי מייאש עדיין העובד כוכבים שאיבד קורא לה עזרת כוכבים, ד מימר אמר, אי עובד כוכבים משכח לה מפלח פלח לה, אי ישראל משכח לה, אידי דדמיה יקריין [תוס'], מוזבין לה לעובד כוכבים, ופלח לה:

תנן התם [בר"ה כד. עיי"ש היטב], דמות צורות לבנות היה לו לר"ג בעלייתו, במבלא, בכותל, שבהן מראה את ההדיוטות [כדי שיבינו מה ששאלין אותן], ואומר להן כזה ראייתם או כזה ראייתם כדי לנדקן אם ידעו דצריכה מכוונים,

[פי' המבלא היתה קבועה בכותל, דאין לומר בכותל ממש, דהא לקמן אמרין דפרקים הוה. ראש משביח. ורבינו אברהם מן החר פ' במבילה. לוח, אולי היה מצויר כל הגלגלים והמזלות והלבנה ושבעה כוכבי לכת [חסר]. העתקתי מר"ה כד.],

1. ומי שרי, והכתיב שמות כ לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמישי הכא לא גרסין במרום המשמשים לפני?

[וקשה דלכאורה ר"ג לא עבד אלא חצי לבנה או פחות בדרך שנראית פגומה בשעת מולדתה? וי"ל כיון שהלבנה דרכה להשתמש פעמים פגומה, הוי כצר צורה שלימה שכן נראית לנו פגומה גם ברקיע, אע"ג דעיקר מהותה שלימה רק שאינה נראית לנו, מ"מ כפי הנראית לנו כך אסרה תורה. שפת אמת. ר"ה כד.]

אמר אביי, לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן ממש כגון שמשין של מטה, חזר ואולם והיכל ומנורה, אבל שמשין של

מעלה שאי אפשר לעשות כמותן ממש, אלא יזיר דוגמתן מומר,

כדתניא, לא יעשה אדם, בית תבנית היכל [מ' אמה ארכו וכ' אמה רחבו. רח] צארכו ורחצו ורומו ושיעור מדת פסחיו אבל אם נשתנה במקלט מומר,

אכסדרה תבנית אולם [תוס'] [יש לדקדק אמאי לא קתני היכל תבנית היכל, וכן יש להקשות באכסדרה תבנית אולם? וי"ל דלא מביעיא היכל ממש אלא אפילו בית שיש בו חדרים הרבה ואין ענינו להיכל, ולמראית עיני איש אינו נראה כהיכל כלל, מ"מ אסור משום שיווי ארכו ורחבו. עיי"ש עוד. חת"ם ר"ה כד.],

חצר תבנית עזרה,

שולחן תבנית שולחן,

מנורה תבנית מנורה,

אבל הוא עושה מנורה של ה' נרות ושל ו' ושל ששה ושל ח' ושל שמונה, שאין דומין לשל מקדש,

ושל ז' לא יעשה שהיא כשל מקדש, אפילו של שאר מיני מתכות שאף היא, אע"פ שאינה של זהב, כשרה במקדש, כדילפי"ה בעקומן רבה (מנחות דף כח) מכלל ופרט וכלל, אבל של עץ שרי, דאינה כשרה במקדש, דהפרט מפורש מתכתי,

רבי יוסי בר יהודה אומר, אף של עץ לא יעשה שאף היא כשרה במקדש בדרך שעשו בית חשמונאי [ומלכות בית חשמונאי] עשאוה במקדש של עץ, לאחר שטימאו יוסי את ההיכל ונטלו כל כליו וגברה יד בית חשמונאי ונלחמו, דרבי יוסי בר יהודה דריש ליה צריצוי ומעוטי ועשית מנורת ריצה זהב טהור מיעט מקשה תיעשה המנורה חזר וריצה ריצה כל מילי ומיעט חרס,

אמרו לו משם ראייה, שפורדין של ברזל היו, וחופין בב'עץ נדיל, העשירו עשאוה של כסף, חזרו והעשירו עשאוה של זהב,

[יש ללמוד מכאן שכשארם במצב עניות יחספק במועט ויצמצם ויסבול, ובעוה"ת יבוא זמן שיחיה לו יותר ואז אם ירצה יפור יותר].

2. ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי, והתניא, לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמישי המשמשים לפני במרום אלמא שמשין עליונים קאסר,

אמר אביי,

דף מ"ג ע"ב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בבבולם עד שלשול קמן, והכל למידין מן הפסוקים,

אבל מ"מ אשמועינן גם על דברים גדולים, כמו שדורשין מסיפא דקרא, שמדבר בשלשול וגם מונה הרים וגבעות וכו'.

[אבל עדיין לא הבנתי למה צריך הפסוק לפרט כל הדברים שאסור לעבוד, מה בא לרבות או מה בא למעט?],

ומסיפיה דקרא נפקא, דתניא "אשר בארץ", לרבות ימים, ונהרות, הרים, וגבעות, "מתחת", לרבות שילשול קמן,

5. ועשייה גרידתא מי שרי, והתניא לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמישי המשמשין לפני במרום, כגון חמה, ולבנה, כוכבים ומזלות?

שאני ר"ג, דאחרים עשו לו עוצדי כוכבים [הקשה הר"ר אלחנן דלכאורה משמע שצוה ר"ג לעובד כוכבים לעשות, והא אמירה לעובד כוכבים שבות, ואפילו בדבר שאינו של שבת כדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים [ב"מ צ. וכו'], ויש שהיו רוצים להחמיר שלא להחתים לעובד כוכבים חותם שיש בו צורת אדם בשביל חוב, אא"כ היה העובד כוכבים מביא לו מעצמו וכן שלא לחגור אותם רצועות שיש בהם צורת אדם בולטת וכו'. תוס'],

והא רב יהודה, דאחרים עשו לו זורה צטצעת שהיה מניח, וא"ל שמואל לרב יהודה [תלמידו], שינא [יש לשון זה בש"ס 27 פעמים, והלשון שינא סמי וכו' יש גם בר"ה כד: סמי עיניה דדין פסוק זורמו [פי' ואפ"ה זוהר בו שמואל שלא להשהותו אם לא יסמא עינו שלא יחשדוהו שעשאו ועבר על לא תעשו. תוס']?

[שיעור פחיתת הצורה נראה דסמי בקומע ראש אונו או ראש חוטמו, וכדתנן במשנה פרק ר' ישמעאל ע"ז ג' ע"א כיצד מבטלה קומע ראש אונה או ראש חוטמה וכו', ולא ביאר במה ישחיתנה כי הדבר מבואר במתניתין דסמי בראש חוטמו, כך היה ג"ל בפשיטות, וכן ראיתי מעשה מרבתי וצ"ל וכן נהנתי בכמה צורות שעל כלים שיש לי בתוך ביתי. חתם סופר],

[ומשני, שאני רב יהודה שחותמו בולט היה, ולא היה משום חשד עשויה, אלא משום חשד עבודת כוכבים. תוס'] התם בחותמו בולט, ומשום חשדא שלא יאמרו, לה הוא עוצד,

דתניא, מטעת שחותמה זורמה בולט, אסור להניחה, ומותר לחתום בה כשהוא חומס, שוקע החומס בשעוה, ואינו נראה מנחון, חותמה שוקע, מותר להניחה, ואסור לחתום בה כשהוא חומס, הוי חותמה בולט, ולקמן פריך ה"נ [בצורות לבנה של ר"ג] יחוש למשדא,

ומי חיישינן לחשדא, והא בי כנישתא "דשף ויתבי" שם מקום [ראה מש"כ בר"ה כד:], שהיה בנהרדעא צמדינת נהרדעא, ויש אומר יכניה וגלותו נטלו עממן מאדני ירושלים ומעפרה וצנאווהו שם, והיינו דשף ויתבי

לא אסרה תורה, אלא בדמות ד' פנים פני שור, ואדם, וחיה, ושם בהדי הדדי למיה אחת, דוגמת מית הקדש דכמיז "אפי" השרויות אללי,

אלא מעתה, פרצוף אדם לחודיה תשתרי [וז"ל רש"י בר"ה כד: שהרי הוא אחד [מנה] צחיות] [מהארכע מית ?], ואפ"ה אמר [בדמות אדם לחודיה מותר, שאינו אסור אלא] עד דליכא כולו כהדי הדדי, אלמה תניא, כל הפרצופות מותרין, חוץ מפרצוף אדם?

אמר רב יהודה בריה דרב יהושע, מפרקיה דרבי יהושע שמייע לי, לא תעשון אתי לא תעשון אותי [תוס', גרסא ע"א], [פי' דמות אדם שאני נראה לנביאים במראה הנבואה. ריטב"א], אבל שאר שמשין שרי,

[רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הל' ו, חמשה הן הנקראים מינים: האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג, והאומר שיש שם מנהיג אבל הן שנים או יותר, והאומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה, וכן האומר שאינו לבדו הראשון וצור לכל, וכן העובד כוכב או מול וזולתו כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים כל אחד מחמשה אלו הוא מין. השגת הראב"ד והאומר שיש שם רבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה. א"ל ולמה קרא לזה מין, וכמה גדולים ועוצים ממנו הלכו צו הממשלה, לפי מה שרלו צמקלחות, ויותר ממה שרלו צדדי האגדות הממשלות את הדעות, [אבל ראה שם במפרשי הרמב"ם שמתרצים את דברי הראב"ד],

3. ושאר שמשין מי שרי [לעשותם], והתניא שמות כ לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמישי, המשמשין לפני במרום, כגון אופנים, ושרפים, וחיות הקדש, ומלאכי השרת [כלומר בדמות שהן נראין בו במראה הנבואה, והיינו אדם שיש לו כנפים. רבינו נסים]?

אמר אביי, לא אסרה תורה, אלא שמשין שבמדור העליון [אור"י דכל אלו תירוצים של אביי אמת הן וכו'. תוס'] כדכמיז "אפי" אלל חמה ולבנה צמדור המסמון הס,

4. ושבמדור התחתון מי שרי, והתניא, "אשר בשמים" לרבות חמה, ולבנה, כוכבים, ומזלות, "ממעל", לרבות מלאכי השרת?

כי תניא ההיא לעובדם,

אי לעובדם, אפילו שילשול קמן נמי [פי' וכי צריך להשמועני שאסור לעשות צורות של חמה ולבנה וכו' כדי לעבדם, הא אפילו שלשול קמן אסור לעבדו, אלא ודאי בא הפסוק לאסור "לעשותם"]],

אינ הכי נמי [דיאסור לעשותם אינה אלא שבמדור העליון, אבל לעבדם אסור

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שמות כ ה ל' אֶת־עֲשֵׂה לָךְ פֶּסֶל פְּלִתְמוֹנָה אֲשֶׁר
בְּשָׁמַיִם 4. [לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות], מִפְּעֵל 4. ["מזמל"
לרבות מלאכי השרת] וְאֲשֶׁר בְּאָרֶץ [לרבות ימים, ונחרות, הרים,
ונבעות] מִתְּחַת [לרבות שישול קטן], וְאֲשֶׁר בְּמַיִם מִתַּחַת
לָאָרֶץ,
שמות כ ב ל' אֶת־תַּעֲשֹׂן אֹתִי 1. [שמשין שלמטה שאפשר לעשות
כמותן] 2. [לא אסרה תורה במדור העליון אלא דמות ארבעה פנים בהרי
הרדי] 3. [לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון דהיינו אופנים
ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת], 5. [לא תעשון כדמות שמי
המשמשין לפני במרום, כגון חמה, ולבנה, כוכבים ומזלות] אֵל־הָיִי
כְּסֶף וְאֵל־הָיִי זָהָב ל' אֶת־עֲשֹׂו לָכֶם,

בנהרדעא, נישוף [מ. ר"ן] כלן ונמיסז כלן, והיינו דכמיז כי לזו עבדין את אבניה
וכי',
[ראה באגרת רבנינו שירא גאון חלק ג' פרק א'. וראה בסוף פרק ד' דכתובות
בספר מלחמות ה' שכותב על דברי בעל המאור וז"ל ומה שאמר מפני שתלמודנו
תלמודא של בבל וכי אין תלמודנו תלמודא של נהרדעא, והא שמואל ורב נחמן
ואמימר ורב אחא בר מניומי ורב חמא וכמה רבנן סמכי מרייהו דתלמוד בבל,
בנהרדעא יתבי, ונהרדעא מעיקר בבל היא, כדאמרינן לא כתבי פרוזבילא אלא
אבי דינא דסורא או אבי דינא דנהרדעא, ואמרינן בבבלי היכא? "בבי דינא" דשייף
ויתבי בנהרדעא, והוא עיקר בבל ועיקר תורה מימי גלות בנהרדעא שם שגלות
יבניה ותחרש והמסגר וכי'].

דאוקמי ביה אנדרמא נלס, והוו עיילי ביה אבוב דשמואל
ולוי, ומצלו בגויה, ולא חיישי לחשדא?

רבים שאני,

[מגילה כט. שבכל מקום שגלו שכינה עמקן. גלו למצרים שכינה עמקן, שנאמר:
(שמואל א' א') הנהגה נגלית לבית אביך בהיותם במצרים וגו', גלו לבבל שכינה
עמקן, שנאמר: (ישעיהו מ"ג) למענכם שלחתי בבלה. ואף כשהן עתידין ליגאל
שכינה עמקן, שנאמר: (דברים ל') ושב ה' אלהיך את שבותך, והשיב לא נאמר
אלא ושב, מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמקן מבין הגליות.
בבבלי היכא? אמר אביי: בבי כנישתא דהוצל, ובבי כנישתא דשף ויתבי בנהרדעא.
ולא תימא הכא והכא, אלא: וזמנין הכא, וזמנין הכא. אמר אביי: תיתי לי, דכי
מרחיקא פרסה עיילא ומצילא התם. ע"פ מנחת יהודה],

והא רבן גמליאל דיחיד הוה ונימוס לשדא [וא"ת אמאי לא משני
דצורת לבנה לא היתה בולטת ולכן עשאה ר"ג? ואר"י ור"ת וריב"א כי בחמה
ולבנה ומזלות, אין חילוק בין בולטין לשוקעין וכן ברקיע שוקעין הם ולא מפליג
בחיב אלא גבי פרצופין וכיוצא בהן. תוס']? כיון דנשיא הוא, שכיחי
רבים גביה,

ואיבעית אימא, דפרקים הואי של מוליות, ולא היה ממזכרם אלא בשעת
צדיקת עדים, וכל יומא לא חזו לה, וליכא חשדא,

[מכאן ראייה למה שפלפלו בשו"ע או"ח הלכות שבת סימן ש"מ גבי הסידורים
שהמה מוזהבים הדפים באותיות, אם מותר לפותחם ולסגורם, דהא אם איתא
דהפתיחה נקראת מחיקה והסתמיה נקראת כתיבה, א"כ מה תירין הגמרא, דהא
אכתי תקשה, דאע"ג דאחרים עשו לו, מ"מ אחרי שתיכף אחרי שהלכו העדים
היה צריך לפורקם משום חשדא כפרש"י ז"ל ואח"כ בחודש השני לחזור ולסדרם,
א"כ תקשה הא אסור לעשות וכי'. פורת יוסף],

ואיבעית אימא, להתלמד שאני, דתניא דברים יח לא תלמד
לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות:

[כלומר להצין מעשיהם כמה הם מקולקלים, ולהורות לצניץ לא מעשה כך וכך, שזה
הוא מק העכו"ם. רש"י על התורה דברים י"ח טו'],

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר וכי': איזו הן מכובדין, ואיזו הן
מבוזין?

אמר רב, מכובדין למעלה מן המים על אוגני הכלי, מבוזין
למטה מן המים נשולים וצדפות,

ושמואל אמר, אלו ואלו מבוזין הן שמשמשין צהן צמאכל וצמשתה,
ואין מכובדין, אלא העשויין למכשית, אלא אלו הן מכובדין, שעל
השיריין צמדין, ועל הנזמים [בחוטם], ועל הטבעות [על האצבעות],

תניא כוותיה דשמואל, מכובדין שעל השיריין ועל הנזמים
ועל הטבעות, מבוזין שעל היורות ועל הקומקומין סירות
קטנות של ממכת, ועל מחמי חמים, ושעל הסדינין, ועל
המטפחות [ר"ח גרים מטבעות, דסדינין ומטפחות חד הוא, והלכך מותרין
מטבעות שיש בהם צורת עבודת כוכבים. תוס']:

[שמענין מינה כי כל הצורות החקוקות במטבעות מבוזין הן ושרו. רח],

מתני': רבי יוסי אומר, שו' חק חזרה לרוח שלא יכשל צה ישראל
ליהנות ממנה, או מטיל לים [תוס'], אמרו לו אף הוא נעשה זבל
[תוס'] אם חזרה לרוח, גס עמה יש הנאה ממנה, (שנאמר) [ונאמר] דברים
יג לא ידבק בידך מאומה מן החרם:

גמ': תניא, אמר להם רבי יוסי, והלא כבר נאמר דברים ט כא
וְאֶת־חַטָּאתְכֶם [תוס']

דף מ"ד ע"א

אֲשֶׁר־עֲשִׂיתָם אֶת־הָעֵגֹל, לְקַחְתִּי וְאֲשֶׁרְךָ אֶתוֹ בְּאֵשׁ, וְאֶבֶת
אֶתוֹ יְטַחוּ יְיָ יִמְכַּר עֵד אֲשֶׁר־דָּק לְעֹפֶר, וְאֲשֶׁלְךָ אֶת־עֶפְרוֹ
אֶל־הַנֶּחֱלַל הַיָּרֵד מִן־הַהָר @ מואכות אומן טמון קא מומיז [דמסתמא כל
דבר הנשחק עומד ליורות לרות. תוס' לעיל ע"ב ד"ה אמר],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[לכן נראה לפרש, דרבי יוסי אסיפא דואשלך את עפרו אל הנחל סמך, אלמא לא זרקו לים אלא לנהר, ונהר אינו אלא כמו זורה לרוח, שכן דרך נהרות שמתגרשים מימיהם רפש ומיט על גדותיהם, ושם עושה זבל, ואפ"ה לא חש משה רבינו לכולם, אמרו לו הרי הוא אוטר ויזר וישק, לא נתחבון אלא לברקן כסומו, והשקה אותם הוזהב ולא נשאר מן הוזהב כלום, אבל ודאי אין שחיקה מועלת בשאר מימות. תוס' לעיל מג:].

אבל מואשרוף לאו תיזבמא היא, דכל כמה דלא שמיך ליה, מחזיק דהדי, ואינו נעשה זבל?

אמר לו משם ראייה, הרי הוא אומר שמות לב ויזר על פני המים לזכא למיטש לזבל [שיהו ממנו] וישק את בני ישראל, והאי דלא השליכו לים שלם [בלי טחינה] לא נתחבון אלא לבורקן כסומו שמיטש נדוקין אותם שטעלו והורגים אותם, כדאמר' התם (יומא סו) וזבמא וקטר כסיף, גיפך וישק כסכרה, שמת כלבו כהדוקן,

אמר להם רבי יוסי, והלא כבר נאמר דברי הימים ב טו טז וְגַם־מַעֲבָה אִם אֶסֶא הַמֶּלֶךְ, הַסִּירָה מִגְּבֻרָה הַשְּׁפִילָה מִמַּלְכוּת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה לְאִשְׁרָה מִפְּלָצַת לָקֵמָן מִפֶּרֶשׁ [מלשון פלצות בעתתי שעי"ז מביא רעד. מצ] וגו' וְכִרְתָּ אֶסֶא אֶת־מִפְּלָצֹתָהּ [ידק] וְיִשְׂרָף בְּנַחַל [עמק ולא נהר. תורת חיים] קָדְרָן [ן ולא חייש לזבל, מודק קא מוסיב,

אמר לו משם ראייה, נחל קדרון אינו מגדל צמחין [משמע אבל בשאר מקומות שחיקת כלי מתכות מגדל צמחים, וקשה דבפרק כסוי הדם קאמר אין מבסין בשחיקת כלי מתכות לפי שאינו מגדל צמחים? ו"ל דלחודיה ודאי אינו מצמיח, אבל כשהוא מובל בקרקע המגדל צמחים, הוא גורם ומסייע להצמיח, אי נמי כשנשרף כמו ענף מגדל צמחים, והתם [בחולין בפרק כיוסי הדם] איירי בלא שריפה. תוס'],

ולא, והתניא אלו ואלו דמים החיונים ודמים הפנימיים, ששיריה נשפכין על יסוד מזבח החיות, והן יורדין מן היסוד לרפא מתערבין באמה סילון של מים שהיה עשורה ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל גנומיהן, ומועלין בהן לאו קרבן מעילה קאמר, דאין מעילה דזב קדשים כדאמרין בפרק הוציאו לו, אלא "אסור" ליהנות מהן, אלא דמים [פי' בעות?]

מקומות מקומות יש בו [בנחל קדרון], והיה יכול לתרץ שהגננים היו במקום אחר. תוס' [יש מגדל יש שאינו מגדל, יש מקום מגדל צמחין, ויש מקום שאין מגדל צמחין,

מאי מפלצתה [איזה מפלצת עשתה אם אסא]? אמר רב יהודה, דהוה מפליא [ובתוס' בשם המדרש שפלא הוא לשון לעג] ליצנותא לנינות מופלא [שיש בלשון "מפלצת" נוטריקון של מפליא ליצנותא, שעשתה ליצנות הפלא ופלא], כדתני רב יוסף, כמין [אבר. שט] זכרות עשתה לה [לפסל], והיתה נבעלת לו [מביא את העי"ז עליה] בכל יום,

אמר להן רבי יוסי, והלא כבר נאמר [תוס'] מלכים ב יח ד וּפְתַת נָחַשׁ הַנְּחֻשֶׁת אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה בִּי עַד־תִּנְיָמִים הַחֲפֹת הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִקְטָרִים לוֹ [וְקָרְאוּ לוֹ נְחֻשֶׁת] כִּי צִיָּמִים הֵמָּה צִית יִשְׂרָאֵל מִקְטָרִין לוֹ, אלמא עבודת כוכבים הוה, וכמיז וכמת,

אמרו לו משם ראייה, הרי הוא אומר במדבר כא ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף, לך משלך, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אותם שהקטירו לו, לא היו יכולין לאסרו, שאין צהן כח להקלותו לעבודת כוכבים,

והתם, בדיון הוא דכתותי נמי לא הוה צריך דמות ליהנות ממנו, אלא כיון דחזא [חזקיה. רח] דקא טעו ישראל בתריה, עמד וביתתו לפרסומי מילתא,

אמר להם [ר' יוסי לרבנן], והלא כבר נאמר שמואל ב ה כא וַיַּעֲבֹד־יָשָׁם אֶת־עֲצֻבֵיהֶם, וַיִּשְׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו, ומאי משמע דהאי וישאם דוד, לישאם דורוויי הוא לשון זורה לחזק?

כדמתרגם רב יוסף ישעיה מא טז תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשְׂאֵם וְשִׁעְרָה תִּפְיִן או רָם, ומתרגמינן מורס תזרינון, ורוח משאם, ורוחא תטלטלינון אלמא וישאם לשון זריז וטלטול,

אמרו לו משם ראייה, הרי הוא אומר דדברי הימים, [א יד יז וַיַּעֲבֹד־יָשָׁם אֶת־אֱלֹהֵי הָעִסָּה וַיִּשְׂרְפוּ בָאֵשׁ, ומדלא כתיב כמד קרא וישרפם וישאם ש"מ לאו מרזיחו דקדאמרת, ששרפם ואח"כ זורה לרוח, [אלא] וישאם ממש נטלם עמו ונהנה מהם, ומתחלה אמר לעבדיו לשרפן כדמפרש ואלי,

מיושרפו לא מני לאותצניהו לרצון, דכל זמן שאין נדוקין ע"י כחשה, אינו נעשה זבל,

מכל מקום קשו קראי אהדדי וישרפו משמע אסור בהנאה, וישאם משמע נהנה מהם?

כדרב הונא, דרב הונא רמי, כתיב דברי הימים א יד ויאמר דוד וישרפו באש, וכתיב וישאם? לא קשיא כאן קודם שבא איתי הגיתי וצטלה אמר דוד לשרפם [תוס'], כאן לאחר שבא איתי הגיתי,

דכתיב שמואל ב יב ויקח את עמרת מלכם מעל ראשו צני עמון קא, ועבודת כוכבים שלהם "מלכם" שמה, על שם מלוכה, דכתיב (מ"א יא) ולמולך שקצן בני עמון [שלמה המלך עשה במה לבו יָךְ שהיה ע"ז של בני עמון, וכונה הע"ז שקצן בלשון גנאי], והאי עמרת מלכם עבודת כוכבים קאמר, ומשקלה כבר זהב,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ומי שרי, איסורי הנאה גינהו? אמר רב נחמן, איתי הגיתי
בא וביטלה והדר וישאס דוד,
איתי הגמי עוצד כוכבים היה,

משקלה כבר זהב, היכי מצי מנח לה והלא כד ששים מנה היה,
ומאד היא כצידה, וקרא כמיז ומתי על ראש דוד?

אמר רב יהודה אמר רב, ראוייה לנוח על ראש דוד האי ומתי
על ראש דוד לאו דמנח לה, אלא הכי קאמר משונה וראוייה לדוד, שעשי למדת
ראשו והולמתו, כדלקמן,

רבי יוסי ברבי חנינא אמר, אבן שואבת היתה בה דרך אומה
האבן, להגביה הממכת, ולתלותה בצויר, דהות דרא לא שהימה נשאת לעטרה
ומגביהמה,

[אבן שואבת היתה לה, במקום שהיה יושב על כסא מלכותו היתה אבן שואבת
קבועה למעלה, ושואבת העטרה ולא היתה האבן חקוקה בנור. תוס' ע"פ ב"ח]

רבי אלעזר אמר, אבן יקרה היתה בה, שישוה כבר זהב והיינו
משקלה כבר זהב, שקולה היא ככבר זהב:

תהלים קיט נו זאת היתה לי עדות עטרה זו, מעידה עלי שאני הגון למלכות
כי פקודיך נצרת, מאי קאמר? הכי קאמר, בשכר שפקודיך
נצרת, זאת היתה לי לעדות,

מאי עדותה? א"ר יהושע בן לוי, שהיה מניחה במקום
תפילין חרין שצראשו למעלה מן הפדחת, מקום שמוחו של מיתוך רופס
והולמתו [וזה גם גדול לפי ששם אין הראש עגול והיא היתה עגולה כמש,
ואף על פי כן היתה מכוננת ומיושבת בראשו. תוס'], ויושבת צראשו יפה, ומכוונת
למדת ראשו,

והא בעי אנוחי תפילין? א"ר שמואל בר רב יצחק, מקום יש
בראש, שראוי להניח בו שתי תפילין שרמז החרין, מקום כך שני
לזעות, והיא הייתה נוחה צמחי רחבו,

דברי הימים ב כג ויוציאו את בן המלך ציואש כמיז צנן (אמנייה) [אמנייה.
כ"ה צמ"צ יא ג, כחצמי ע"ז ל"י מרדכי קרנפליד שליט"א צאיר שנת תשס"ג]*
שהפגיאה אותו אחרת, כשהרגה עמליה את כל זרע המלוכה, וכשגדל הוציאוהו,

* [רש"י ד"ה ויוציאו את בן המלך. ציואש כמיז צנן אמנייה שהפגיאה
אותו אחרת ברה"ב פרק כ"ב י"א כשהרגה עמליה את כל זרע המלוכה. וצ"ע שהרי
שם הלשון יואש בן "אחזיהו", וכן הוא סדר המלכים נתחיל במלך יהושפט
אחריו מלך בנו יהורם ואחריו מלך בנו הקטן אחזיהו (נקרא גם יהואחז ועוריהו)
אחריו מלך עתליה בת אחאב אחריה מלך בנו שהחביאו ושמו יואש. כל זה

ברה"ב פרק כ"א-כ"ב. והיה ליואש בן בשם אמנייה. ולכן קשה לשון רש"י שכתב
"בבן אמנייה"? ולפום ריהמא היינו יכולים לומר שנתחלף בין "אחזיהו" ל"אמנייה"
אותיות "חז" ל"מנצ" שהם קרובים קצת, אבל הוא פלא גדול שאף אחד לא עמד
על זה. ועוד קשה שלא היתה אחותו אלא דודתו ושמה היתה יהושבעת והיתה
בת יהורם ואחות אחיהו כמש"כ בפסוק י"א שם. וצ"ע. ג. א"ח],

ויתנו עליו את הנזר ונמנו עליו הנזר לעדות, שהוא מזרע המלוכה, ואת
העדות,

נזר זו כלילא,

עדות? א"ר יהודה אמר רב, עדות הוא לבית דוד שכל
הראוי למלכות הולמתו, וכל שאינו ראוי למלכות אין
הולמתו,

מלכים א א ואדנייה בן חגית מתנשא לאמר, אני אמלך, אמר
רב יהודה אמר רב, שמתנשא להולמו [אמר רב יהודה שניקש
להולמו] ולא הולמתו ואף על גב דאמר רב יהודה לעיל, ראוייה הייתה לנוח,
אבל אנוחי לא מנח לה, מיהו מדא שעתא צדיק ליה צביה, אס הגון הוא למלכות,

מלכים א א ויעש לו רכב ופרשים, וחמשים איש רצים לפניו,
מאי רבותייהו דהנך חמשים איש, דכמיז ויעש לו, דמשמע שהיו משוים,

תנא, כולם נטולי טחול [spleen] הטחול מכביד, וחקוקי כפות
הרגלים היו נטל הנשר מן הענף, ולא היו מרגישים צקוים וצנרקנים:

דף מ"ד ע"ב

מהני: שאל פרוקלוס מין עוצד כוכבים היה בן פלוספוס [ואפרש
דמדהיה פילוזוף לכן נקרא בן פילוזופוס כמו בן הבקר. יבין], את ר"ג בעכו,
שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי שם עבודת כוכבים [כך שם הע"ז]
בלשון יוון שפירושו אשת הזימה, שאמרו שממונה להצליח בנישואין והוא הצורה
של עובדי נוגה הנקרא ג"כ venus. יבין]. והמרחץ עומד בתורה,

אמר ליה כתוב בתורתכם, דברים יג לא ידבק בידך מאומה מן
החרם, מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי,

אמר לו אין משיבין דברי מורה במרחץ [ראה יבין למה השיב לו כן] לפי
שאלם עומד ערום,

וכשיצא אמר לו, אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי
שהמרחץ קודם לה, והמרחץ נעשה לכל הצא למרחץ, ולא כל הימנה שהיא גוזלת
את הרבים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שלא בטובה [תוס'] שלא יחזיק טובה לכוזרים, ובהנאה לא מיתסר, כדאמרין לקמן אין הקדש לעבודת כוכבים, עד שיקריב לפניו במקדושתו, ואין נהנין מהן בטובה,

ואני אומר אינה גנובה, שלא בטובת רבן גמליאל כבטובת אחרים דמי שהיה חשוב, וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן, הלכך אי לא מרחץ קודם הוה אסור כל הני,

3. רב שימי בר חייא אמר, גנובתה מהכא, דקאמר לו זו עומדת על הביב, וכל אדם משתינין בפניה, וכי משתינין בפניה מאי הוי, והתנן רק בפניה [בפני ע"ז], השתינין בפניה, גיררה בטיט וצוואה וזרק בה את הצוואה, הרי זו אינה בטילה לקמן (דף נג) נפקא לן מוהיה כי ירעב והתקפץ וקלל במלכו,

ואני אומר, אינה גנובה מילתא דרבי חמא בר יוסף קא מפרשי, התם לפי שעתא הוא רתח עלה [רק והשתין וכו'], והדר מפיים לה, הכא כל שעתא ושעתא, בולזולה קיימא,

4. רבה בר עולא אמר, גנובתה מהכא, דקאמר ליה אין אומרין נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי, אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ,

וכי אמר נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי, מאי הוי [תוס'], והתניא האומר בית זה לעבודת כוכבים, כוס זה לעבודת כוכבים, לא אמר כלום, שאין הקדש לעבודת כוכבים באמירה, עד שיקריבנה לפניו במקדושתו,

ואני אומר אינה גנובה, נהי דאיתסורי לא מיתסרא, נוי מיהא איכא אי הוה רחילא נוי לעבודת כוכבים, אסור לייפות עבודת כוכבים [פי' דאם בונין מרחץ ואין בני אדם רוחצין שם, אין זה לה שום כבוד, ונמצא מה שרוחץ היהודי שם עושה לה כבוד], אף על גב דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה;

דף מ"ה ע"א

מתני': (הנכרים) [הגוים. משניות] העובדים את ההרים [הר=משופע וחרד], ואת הגבעות [גבעה=הוא רחב ומישור], הן מותרין ההרים עמנן מותרין, לחצו צננים מהן, ולזריעה, דמחזור לא מתסר, כדנפקא לן [לקמן] מאלהים "על" ההרים, ולא ההרים אלהים, כדריש ר' יוסי הגלילי, ומה שעליהן כגון אס יפוס וזה וכסף אסור [י. ד"ס], שנאמר דברים ז כה פסילי אל יהיהם תשרפון פאש ל' א'תחמד פספ וזהב עליהם [ולקחת] לך, ואע"ג דאיהו לאו עבודת כוכבים מקרו ולא מתסרי, גזירת הכתוב

ועוד תשובה אחרת אין לנו אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי דמרחץ לאו דבר נוי הוא, אלא אומר נעשה אפרודיטי, נוי למרחץ נמצא שהיא [הע"ז] משמשתו, והיא טפלה, והוא עיקר:

דבר אחר, אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודת כוכבים שלך, ערום, ובעל קרי, ומשתין בפניה,

זו עומדת על פי הביב חרץ העשוי בקרקע להוציא שופכין לרה"ר וכל העם משתינין בפניה, לא נאמר צמורה לאסור אלא אלהיהם דכמיז אבד מאכדון וגו' את שנוהג בו משום אלוה אסור, את שאינו נוהג בו משום אלוה, מותר:

גמ': והיכי עביר הכי דאסדר ליה במרחץ, והלא אין משיבין במרחץ, ואסור לאמריו צלשון חול צנית המרחץ, שאע"פ שאינה צלשון הקדש, לא נפקי מקדושתיהו, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרהר, חוץ מבית המרחץ, ומבית הכסא,

וכי תימא בלשון חול אמר ליה, והאמר אביי, דברים של חול מותר לאומרן [במרחץ אפילו] בלשון קדש, דברים של קדש אסור לאומרן [אפילו] בלשון חול?

תנא, "כשיצא" אמר לו אין משיבין במרחץ [תוס'],

1. א"ר חמא בר יוסף ברבי, א"ר אושעיא, תשובה גנובה כלומר דמיון נקט [עלומה ומכוסה. תוס' עיי"ש] השיבו ר"ג לאותו הגמון,

ואני אומר אינה גנובה ר' חמא קאמר לה ופליגא אדרי' הושעיא רביה, מה גנובתיה [פי' למה אתה רוצה לומר שהוא גנובה] דקאמר לו זו עומדת על פי הביב, וכל אדם משתינין בפניה, וכי משתינין בפניה מאי הוי,

והאמר רבא פערור יוכיח [לכאורה משמע דרבא אמר למילתיה בדוכתא אחריתי ולא נתפרש היכא. תוס'] שמפערין לפניו בכל יום ואינו במל,

ואני אומר אינה גנובה, זו [פערור] עבודתה בכך, וזו אין עבודתה בכך,

2. אמר אביי, גנובתה מהכא, דקאמר ליה אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי, וכי בא בגבולה מאי הוי כלומר ואפילו קדמה עבודת כוכבים למרחץ, מאי איכפת לן,

והתנן עבודת כוכבים שיש לה מרחץ, או גינה, נהנין מהן

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ומיעוטא דהריס וגזעות מיהא (מיהא) ממעטין ממשמעותיה דקרא, שלא לזכור את ההריס [משמע שר"ע לא לומר את זה מתוך "דרש", אלא כיון שהתורה מצוה להאביר את הע"ז שעל ההריס, ולא ציוה לאבד את ההריס הרי שההריס מותרין].

אבל כל עץ רענן, וזה לנו לאבד במקום אחר [ראה פורת יוסף], ואשריהם משרפון באש, והכא לא נקיט ליה [ותחת כל עץ רענן] אלא משום סימנא [לדע איפה נמצאים הע"ז]:

נב: (ו. ד"ס) רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא צין למר צין למר, הריס וגזעות שרו?

אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש, צפוי הר כהר איכא בינייהו, תנא קמא סבר, צפוי הר אינו כהר, ומיתסר [תוס'] דכתיב לא תחמוד כסף עליהם, כל שעליהם,

ור' יוסי הגלילי סבר צפוי הר, הרי הוא כהר [ומותר. תוס'] [תוס'] בטל לגבי הר, וכיון דהר לאו עבודת כוכבים, צפוי נמי לא מיתסר, "ועליהם" דקרא, אפסילי אלהיהם תלושין קאי,

רב ששת אמר, דכולי עלמא, צפוי הר אינו כהר ואסור, ור' יוסי לטפוי אמנא קמא קאמי למיתסר,

דף מ"ה ע"ב

והכא באילן שנמטעו שלא לשם אשירה ולבסוף עבדו קמיפלוגי [תוס'], ת"ק סבר, אילן שנמטעו ולבסוף עבדו מותר [ולתירוצו זה נמצא שריה"ג מחמיר יותר],

[לא הבנתי למה לא פירש רש"י דברי רבנן בפירוש, ולמה מסביר מה שהבין ריה"ג בדברי רבנן ?], דשמעיה [ר' יוסי הגלילי] לת"ק דאמר הריס וגזעות שרו, [ו?] ה"ה כל כיוצא בזה שמחזירין, ולא היטה מחילתו לעבודת כוכבים,

ואיזו היא אשירה אסורה [אליבא דרבנן, רק ב] שנטעו ממחילה לך, דתפיסת יד אדם אינו כלום אלא"כ היא לשם עבודת כוכבים [עצם הדבר שאין אשירה כהר, שהר אין בו שום תפיסת יד אדם, משא"כ כל אילן שיש בו תפיסת יד, אינה כלום, פ' אינה סיבה לומר שכל האילן אסור, אלא אם היה התפיסת יד לשם ע"ז].

אבל נטעו גרעין שלא לשם אשירה, אין זו תפיסת יד אדם [פ' לאסור את כל האילן אם עובדה אה"כ], הואיל והיה שעתא [בשעה שנמטעו] לאו דעתיה לעבודת כוכבים היה, וממעטי ליה מתחת כל עץ רענן, ולא עץ ענמו,

ורבי יוסי הגלילי סבר ואמא ר' יוסי הגלילי למימר # [גם כאן צריך להבין למה צריך רש"י לפרש ששמע מה שאמרו רבנן ואמא הוא לומר על זה, ולא פירש

היא,

(שהריס וגזעות שהן קרקע עולם אין בהן [עבודה הע"ז] כח לאסור, אבל עבודת כוכבים מיהא הוי. וראה ב"ח),

דתלוש שעליהם, תלוש של שר עבודת כוכבים [הן ?], שנאמר לא תחמוד "עליהם", על כל שהן נעצדין משמע,

ועל כרחנו אנו צריכין לפרש דלאו עבודת כוכבים מיקרו, דאמרין בהשואט (חולין דף מ) הא דאמר להר, והא דאמר לגדא [למול] דהר, שהשואט לשם הר, לא מיקרי זבחי ממים,

והא דתניא לקמן ועודיהם בסיף, משום האי טעמא הוא, דאע"ג דלאו עבודת כוכבים יניהו לענין אימסורי, עובדיהם מיהא [לשם. ד"ס] עבודת כוכבים עבדי להו, ולעבודת כוכבים מיוחיו [ולבן] חייב, דהוא דומיא דמחוזר (בפרק בתרא דף נד),

[ובא ריה"ג לומר שהלימוד הוא מפסוק אחר, ובגמ' מקשה היינו ת"ק, שדין הת"ק וריה"ג שוין?],

ר' יוסי הגלילי אומר הרי המקרא מלמדנו שהמחוזר אינו נאסר, שנא' אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו', ומה תאבדו את דברים יב אלהיהם "על" ההרים [תוס'] משמע כלמים ופסיליהם שעל ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם, אלהיהם על הגבעות, ולא הגבעות אלהיהם,

ומאחר שהוא כן (ו. ד"ס) מפני מה אשירה אסורה ולא דרשין נמי מתח כל עץ רענן אלהיהם, ולא עץ רענן אלהיהם, והלא אילן מחוזר הוא, ולמה אסרו הכתוב דכתיב ואשריהם תגדעון?

מפני שיש בה תפיסת ידי אדם [כ]שאלם נטעו, וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור,

אר"ע [על דברי ר' יוסי הגלילי, וראה תוס' להלן מו. ד"ה אמר, דאינו ברור דר"ע סבר כריה"ג, ואולי רק מפרש אליבא] אני אובין [לשון הבנה] אפרש ואדרון לפניך [דהרי לפי מה שאתה דורש רישא דקרא אלהיהם על ההרים וגבעות, למדרש דהרים וגבעות גופיהו אף שנעבדו מותרים, א"כ סיפא דקרא ותחת עץ רענן מה דרשת ביה. יבין] [תוס'] שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת עץ רענן, שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום, שרגילין אמוריים לעבד שם עבודת כוכבים, כדי שיפסו ישראל שם ויצערום,

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה, וגבעה נשאה, ועץ רענן, דע שיש שם עבודת כוכבים [בירושלמי פריך מבית הבחירה, ומסיק שע"פ נביא נבנה שם. תוס'],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ורבנן [שדורשים מוחתת כל עץ רענן שגם אילן אינו נאסר ע"י שעובדין אותו],
האי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ליה? מיבעי ליה
לאילן שנמטעו מתחילה לכך,

ור' יוסי בר' יהודה נמי מיבעי ליה להכי? ה"ג,

אלא אילן שנמטעו ולבסוף עבדו, מנא ליה?

דברים ז ה ואשריהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש,
דברים יב ג ונתצתם את מזבחיהם ושביתם את מצבתם
ואשריהם תשרפון באש ופסילי אל יהיהם תגדעון
ואבדתם את שמם מן המקור אם יהוא,

נפקא ליה דברים ז ה מואשריהם תגדעון, איזהו עץ שגידעו
אסור מה שהחליף אחרי כן, דקאמר תגדעון, מכלל דעיקרו עוזב בקרקע ויהנה
ממנה, ועיקרו מותר, הוי אומר אילן שנמטעו [וגידעו] ולבסוף
עבדו,

והא ואשריהם תשרפון באש קא נסיב לה רבי יוסי בר' יהודה
תלמודא [ברייחא] למלמיה, ולמיסר אילן שנמטעו ולבסוף עבדו?

אילו לא נאמר קאמר כלשון אילו לא נאמר קא נסיב לה למלמיה, למיסר
אילן שנמטעו ולבסוף עבדו, וה"ק אילו לא נאמר ואשריהם תשרפון באש
לאילן שנמטעו מתחלה, הייתי אומר אשריהם תגדעון, באילן שנמטעו
מתחילה לכך ואשריהם תגדעון למיסריה הוא דאמי, אכל אילן שנמטעו ולבסוף
עבדו שרי,

השתא דכתיב, ואשריהם תשרפון באש לאילן שנמטעו מתחלה לכך,
אייתר ליה ואשריהם תגדעון, לאילן שנמטעו ולבסוף עבדו,

ורבנן דאמרי כל האילן מותר האי ואשריהם תגדעון שיעקרו [יהא] מונח
בארץ מאי עבדי ליה צמחי אוקמי ליה, אי צאילן שנמטעו מתחלה לכך כולה
אסור [ואילן שעבדה מותרת]?

מיבעי ליה לכדר' יהושע בן לוי גידוע זה לא להמיר עיקרו, אלא שיגדעו
מיד בכניסתם, ולאחר כיצוס יפסו אחריהם לשרשם ולצערם, דא"ר יהושע בן
לוי, גידועי עבודת כוכבים, קודמין לכיבוש ארץ ישראל
בכניסתם נטעו לגדעם מיד, כיבוש ארץ ישראל קודם לביעור
עבודת כוכבים ולאחר כיצוס ישרשו אחריהם,

דתני רב יוסף, דברים יב ג ונתצתם את מזבחיהם, והנח [את
השברים, שהרי לא אמר רק ונתצתם] מדלג כחז ישרוף, ושביתם
את מצבתם, והנח,

דבריו סתם?], אילן שנמטעו אילן שנמטעו גרעין, אפי' שלא לשם אשירה
ולבסוף עבדו, אסור [תוס'] דלא דמי להר, שהרי יש זה תפיסת ידי אדם
בנטיעה, הילכך מוספמו [מה שגדל אחר שעבדו] אסור, אכל עיקרו [מה שגדל]
קודם שהממחה לו מודה דשרי, דלקמן (דף מח),

במא' שמעין, דר' יוסי אסר אילן שנמטעו ולבסוף עבדו?

מדקתני סיפא [מ]הא דמיהדר ומני כל שיש בו תפיסת ידי וכו' לאמרי מאי [פי'
מיתור לשונו דר' יוסי למידין בן], מפני מה אשירה אסורה מפני שיש
בה תפיסת ידי אדם, וכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור [פי'
כל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור אפילו עבדו אח"כ],

וכל שיש בו תפיסת אדם לאתווי מאי? לאו לאתווי אילן
שנמטעו ולבסוף עבדו,

ואף רבי יוסי בר' יהודה סבר, אילן שנמטעו ולבסוף עבדו
אסור מדקאמר דלא דרשין ולא עץ רענן אלהיהם, דאי קסבר אילן שנמטעו
ולבסוף עבדו שרי, לדרוש מחמת כל עץ רענן ולמישרייה,
והכי ציבעי ליה למיתני, מתוך שנאמר ולא עץ רענן אלהיהם, שומע אני כל האשרות
מומרות, ת"ל ואשריהם תשרפון וגו',

דתניא רבי יוסי בר' יהודה אומר, מתוך שנאמר אלהיהם
על ההרים ולא ההרים אלהיהם, אלהיהם על הגבעות ולא
גבעות אלהיהם, שומע אני תחת כל עץ רענן אלהיהם, ולא
[עץ] רענן אלהיהם [והייתי אומר שאין אילן נאסר ע"י שעובדין אותו],

ת"ל דברים יב ג ואשריהם תשרפון באש [פי' שאילנות אין דינם
בהרים], ולקמן (דף מח) מפרש ממאי דנמטעו ולבסוף עבדו קאי,
[פי' שהגמ' מקדים שר' יוסי בר' יהודה סבר שאילן שנמטעו ולבסוף עבדו אסור,
ומביא ראיה מברייחא, אבל עדיין אין אנו רואים איך משמע מברייחא זו שר' יוסי
בר"י סבר בן],

אלא [בין שדורש ר"י בר"י שעץ רענן יכול להיות אלהיהם, קשה] תחת כל
עץ רענן ל"ל [וזה אותה הקושיא שהיה קשה על ריה"ג במשנה]?

[ואומרת הגמ' שמה שתירץ ר"ע על דברי ריה"ג במשנה, יש לתרץ גם על דברי ר'
יוסי בר"י באן] ההוא, לכדר' הוא דאמא דכיון דלא מזנין למידרשיה,
דהא כמיז ואשריהם תשרפון, מוקמינן ליה לסימנא, אכל קמאי [הרים וגבעות
דרישא דקרא] למיעוטא דרשין [ראה במחנ' שרש"י מפרש ד ממעטין
ממשמעותיה דקרא. וראה רש"י], דאר"ע אני אובין ואדון לפניך, כל
מקום שאתה מוצא הר גבוה, וגבעה נשאה, ועץ רענן, דע
שיש שם עבודת כוכבים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

יכול לשבח [והגם שיהיה השם לשבח מ"מ הרי שינו את שמה], לשבח
ס"ד?

אלא יכול לא לשבח ולא לגנאי, ת"ל דברים: שקץ תשקצנו
ותעב תתעבנו כי חרם הוא,

הא כיצד, היו קורין אותה בית גליא לשון גזע, גלי,

[וראה בערך ערך "בית גליא":

[מעמפל פון איין] אבנאט],

1. פי' בית גליא שם גבוהת כמו גל, מכנין לה בית כריא שתפול לשחת כמו כרו
שוחה ירמיה י"ט כ',

2. ואמר[ו] לה גליא לשון שמוחה, ומכנה לה כליא שתכלה מן העולם,

3. ואמרו לה בית גליא גלויה ומפורסמת, בית כליא שתכלה ולא תראה מלשון
בית כלא,

4. פירוש אחר בית "גליא" קורין אות[ה] בית כריא, פי' גדיא גרי, כריא חזיר
[ש]בלשון יוני קורין לחזיר כיר,

5. [א"ב פי' אנליא בלשון יוני חסד חנינה שפע וזיו, וברו הנכרים שהיא היתה
בתולה ומנוה בין האלוהות הנעבדות,
ופי' אכרי' בלשון יוני דבר שאין לו חן ואינו מועיל לכולם].

ערך ערך בית גליא],

קורין אותה בית כריא לשון מפירה וספלות,

[פני מלך, פני כלב [ד' מלים אלו אינם בדפוס כאן, אבל הם במס' תמורה
דף כ"ח ע"ב],

פירוש, וכל שכן שאסור להזכיר הקדשים של הנוצריים בדרך שמוכירין הם בלשון
קדושה וזה ברור. רימב"א],

עין כל, עין קוץ,

תני תנא קמיה דרב ששת, העכו"ם העובדים את ההרים
ואת הגבעות, הן [ההרים והגבעות] מותרין, ועובדיהן בסייף דני
נח נטעו על עבודת כוכבים בסנהדרין (דף נו), ואמרינן הסם כל מיטה האמורה
לני נח אינה אלא סייף, ואת הזרעים ואת הירקות, הן אסורין
ועובדיהן בסייף,

א"ל דאמר לך מני, רבי יוסי בר יהודה היא, דאמר אילן
שנמטעו ולבסוף עבדו, אסור,

ולוקמה באילן [ולוקמה בזרעים שזרען ממחלה לקן] שנמטעו מתחלה
לכך, ורבנן דאסורין ואפילו לרצון,

לא ס"ד, דקתני דומיא דהר, מה הר שלא נמטעו מתחלה

[ומקשה] והנח ס"ד [בתמיה ! והא] שריפה בעי דהא אמי לידי מקלה,
ועוד כמי [קרא?] אחרינא פסילי אלהיהם תשרפון?

אמר רב הונא, [הנח ו. רש"י, תוס'] רדוף עד שמרדוף ומכלה את
העוזדי כוכבים, ואח"כ שרוף [תוס'],

ור' יוסי בר' יהודה [דילף מואשריהם תגדעון אילן שנמטעו ולבסוף עבדו],
האי סברא [הנח ורדוף ואח"כ שרוף] מנא ליה [ד?] מדבר יוסף לא נפקא,
דהא גופיה של ברייתא זו שמביא רב יוסף] אמגדעון ואמשרפון קא סמין
[פי' נוסף על מה שאומר בברייתא],

[פי' ואין הלימוד רק מונחצתם] דלי מונחצתם, הוה אמינא הנח דוקא, דגזירת
הכמוז היא, שאין צריך לזכור מדלל כמז כזה שריפה [ושריפה דכתיב בקרא לא
קאי על המזבחות אלא על הע"ז עצמה. א"ס?]

אכל צאשרה [פי' אלא ודאי הלימוד הוא מאשריה] כיון דחזין דה שני ציטולין
[תגדעון, ותשרפון],

[ומשם למדין להמזבחות של הע"ז] אמרינן נמי הכס, דונחצתם קודם לציטוס
כמיז, ולאחר ציטוס צעי שריפה,

[וביון שר"י בר"י לומד מהפסוק "תגדעון" על אילן שנמטעו ולבסוף עבדו, לא נשאר
לו הפסוק ללמד להנח ורדוף ואח"כ שרוף?]

נפקא ליה דברים יב מאבד תאבדון, אבד ואח"כ תאבדון אלמא
יש שהם הפסוק צינתיים,

ורבנן, הא מיבעי ליה לעוקר עבודת כוכבים, שצריך לשרש
אחריה [לעקור את הע"ז לגמרי, כאילו עוקר אילן והשרשים],

ורבי יוסי בר' יהודה, לשרש אחריה מנא ליה?

נפקא ליה דברים יב מואבדתם את שמם מן המקום ההוא,

ורבנן, ההוא לכנות לה שם, דתניא ר"א אומר מנין לעוקר
עבודת כוכבים שצריך לשרש אחריה? ת"ל ואבדתם את
שמם,

דף מ"ו ע"א

אמר לו ר"ע, והלא כבר נאמר דברים יב אבד תאבדון [תוס'],
אם כן מה ת"ל ואבדתם את שמם מן המקום ההוא?

לכנות לה שם [שישנו את שמה ממה שהיתה],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לכך, אף האי נמי שלא נטעו מתחלה לכך,

איתמר, אבני חן שנדלדלו נעקרו מאליהן, והשתחוה עכו"ם להם, בני רבי חייא ורבי יוחנן, חד אמר אסורות וחד אמר מותרות,

מ"ט דמ"ד מותרות? כהר מה הר שאין בו תפיסת ידי אדם [שלא עשה אדם בהם שום דבר בידיו], ומותר, אף הני שאין בהן תפיסת ידי אדם, ומותרין,

מה להר שכן מחובר, בהמה תוכיח [תוס'] שאינה מחובר ואינה נאסרת בהשתחויה, דמדאסר רחמנא נעבד לגבוה, דכתיב מן הבקר ולא כל הבקר להוציא הנעבד בפרק שור שנגמ (צ"ק דף מ), מכלל דלהדיטו שרי, דאי להדיטו אסור, למה לי קרא לגבוה, הא ממסקנה ישראל כתיב מן המותר לישראל,

מה לבמה שכן בעלת חיים, הר יוכיח, וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר, אף כל שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר,

מה להצד השווה שבהן [של הר ובהמה], שכן לא נשתנו מבריייתן [משא"כ אבן זו נעקרה במקומה]?

אלא אתיא מבהמה בעלת מום דאינה נאסרת נמי, אם השתחוה לה ומהר,

דכי פרכת מה לבהמה שכן בעלת חיים, הלכך חשיבא ולא מיתסרא, הר יוכיח מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח, וחזר הדין כו', האד השווה שבהן שאין תפיסת ידי אדם,

וחו טעם עזמו להסיר, שאין יכולין לחלות טעם היתרן בטעם אחר, דאי אמרת היתרן משום מחובר, הרי בהמה, ואי משום חיים, הרי הר, ע"כ טעם היתרן משום דאין בהן תפיסת ידי אדם, שדבר זה הושוו שניהן,

אף אני אציא כל השווין להן בדבר זה, שיהו מותרין, והשתא ליכא למיפרך שכן לא נשתנו מבריייתן, דהא בהמה נשתנית במום,

ואי נמי, מבהמה תמה, ומאילן יבש [תוס'] דנשתנה מברייתו, ואפי' הכי לא מיתסר, לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ברבי יהודה, האד השווה שבהן שאין בהם תפיסת ידי אדם לשם עבודת כוכבים, דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן, דלאו אילן הוא ההוא שעתא שנטעו גרעין,

ור' יוסי בר' יהודה דחשיב ליה [לאילן שננטעו ולבסוף עברו] תפיסה ואסר, (ליה) [לא] משכחת לה [אלא. תוס'] צאלין שעלה מאליו, דאפילו לר' יוסי לא מיתסר, כל זמן שלא עשה מעשה בגופו,

ומאן דאסר [מה טעמיה], להכי כתיב שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו בעבודת כוכבים, לאחיי הק', דאע"ג דאתיא מדינא להיתרא לא תתיא דאע"ג דאתא מדינא להאד השווה להיתרא כדאמרן, לא

מיתיתו להיתרא, וממשמעוהא דקרא נפקא, דמשמע כל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרשם אלא לשקץ ולאסור, ואין לך להסיר בו אלא מה שהסיר לך הכתוב בפירוש,

תסתיים דבני ר' חייא יהודה וזקיה שמן דשרו, דבעי חזקיה זקף ביצה [סתם ביצה אין בה תפיסת ידי אדם] להשתחוות לה, מהו,

קא סלקא דעתך להשתחוות לה, והשתחוה לה, וקא מיבעיא ליה האי זקיפתה, אי הוי מעשה דאכמי איכא תפיסת ידי אדם, אי לא הוי מעשה,

אבל לא זקף לא מיתסרא, ש"מ בני ר' חייא דשרו אלמא בני ר' חייא תפיסת ידי צעו,

לא, לעולם אימא לך, בני רבי חייא דאסרי הוא דאמרי דלא צעין תפיסת ידי צדצר תלוט (ולא) [דלאו] צצעלי חיים, (דהשתחוה) [והשתחוה] לה אע"ג דלא זקפה, אסורה בין בעובד כוכבים בין בישראל, ומאסרת מיד בהשתחוה,

והכא במאי עסקינן, כגון שזקף ביצה להשתחוות לה שהקים ישראל לעבדה, פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע צפ' ר' ישמעאל (לקמן נא), ולא השתחוה לה,

ולמאן אליבא דמאן קצעי חזקיה למילתיה, כיון דאיהו לא [צעין] תפיסת ידי אדם (צעין), חוה לשם עבודת כוכבים העמידה, בין הוי מעשה, בין לא הוי מעשה, הרי קראה עבודת כוכבים, אי למאן דאמר עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד, [הרי ביצה זו] אסורה הא נמי אסורה מיד,

אי למאן דאמר עד שתיעבד ולמ"ד עד שיעבדוהא הא לא פלחה ופשיטא דשריא,

לא צריכא לעולם אליבא דמ"ד עד שתיעבד קצעי ליה, כגון שזקף ביצה להשתחוות לה, ולא השתחוה לה, ובא עובד כוכבים והשתחוה לה דהשתחוה לה עובד כוכבים אחר זקיפתו של ישראל, ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא, ואין יכול לאסור בהשתחוה דבר שאינו שלו,

וכדרכי יהודה אמר שמואל כו', והאי מעשה דבעינן, משום גילוי דעתא, דאי לא דגלי ישראל דעתיה, לא הוה מיתסרא בהשתחוה דעובד כוכבים,

[דיבור זה מיותר. ב"ח] אסורה אפילו למ"ד עד שתיעבד, ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא, ואין יכול לאסור בהשתחוה דבר שאינו שלו, דכיון דאוקמה ישראל גלי אדעתיה דיתא ליה בעבודת כוכבים, וכי פלג לה עובד כוכבים שליחותיה קא עבד,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

חסרת ליה במחוז, והדר ילפת נעצד מיניה לאיסורא,
אימא איפכא, דהא קרא סתמא שרי נעצד במחוז,

ומה נעבד שאסור בתלוש אצל הדיוט, מותר במחוז
לגבוה, שנה' דברים י' אלהיהם על ההרים ולא ההרים
אלהיהם, לא שנה להדיוט ולא שנה לגבוה אימא אפי' לגבוה
שרא, והדר נילף אמנן מיניה למשרייא במחוז,

אתנן שמותר בתלוש להדיוט, אינו דין שמותר במחוז
לגבוה,

ואי משום בית ה' אלהיך [תוס'] וצעת למימר דצית הוי מחוז, וקאסר,
ודרשמי ליה הכי לא תציל אמנן של צית, שאס נתן לה צית באתמנה אסור להקדישו
לזוכך צנין הצית [ראה תוס' רי"ד שכתב על דיבור זה כמה דחוק פתרון המורה],

מיבעי ליה לכדתניא, בית ה' אלהיך, פרט לפרה פרה אדומה
שאינה באה לבית ששמיטה בהר הזיתים, דכתיב והוציא אותה אל מחוץ
למחנה, דברי ר"א,

וחכ"א, לרבות את הריקועים טפי זהב שעושין ציפוי למתל היכל לבית
קדשי הקדשים, כדאמרין בשקלים בפרק התרומה [וראה גם בפסחים נו. ער שחיפו
את ההיכל כולו במבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב], דכיון
דניו הוא מיתסר,

א"ל, אנא קאמינא לחומרא, ואת אמרת לקולא, קולא
וחומרא לחומרא פרכינן דיינינן, וכל דין ק"ו קרי ליה פירכא, משום
דנשנון מימא אמי,

א"ל רב פפא לרבא, וכל היכא דאיכא קולא וחומרא,
לקולא לא פרכינן, והא הוואה דפסח טמא מת שחל שציעי שלו להיות
בשבת בערב הפסח, דפליגי ר' אליעזר ור"ע [פסחים סו.] [דר"א] דין ק"ו
לחומרא, דקמי א"ר אליעזר ועליה אני דן, ומה שמיטה שהיא משום מלאכה, דומה
את השבת, זו [הזאת מי חטאת] שמשום שבות אינו דין שדממה, וזה עליו, ויתמיצ
בפסח,

ור"ע פריך [פי' עושה הק"ו] לקולא, ופטר מפסח, דקמי אמר לו ר"ע או חילוף,
מה הוואה דמשום שבות אינה דומה שבת, שמיטה דמשום מלאכה היא אינו דין שלא
דממה, אלמא ק"ו לקולא פריך,

דר' אליעזר סבר לחומרא, וקא מחייב ליה לגברא, ור"ע
לקולא, ופטר, וקא פריך ר"ע לקולא,

פסחים סה: - סו.

כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, ישראל שזקף לבינה
להשתחוות לה, ובא עובד כוכבים והשתחוה לה, אסורה
[ש?] צידי אדם נעשית, ונאסרת לד"ה,

והך זקיפה דנקט, משום גלוי דעתא [הוא ?], דאי לא זקפתו ישראל לשם
עבודת כוכבים, לא מיתסרא, דכיון דשל ישראל הוא, אינה נאסרת בהשתחוואתו של
עובד כוכבים, שהרי אינה שלו,
והאי טעמא מפרשינן במלמיה דשמואל לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף נג),
וה"נ לענין גלוי דעתא קבעי לה חזקיה [לגבי ביצה], ולא משום מעשה, דדדבר
תלוש ולאו צעלי חיים לא צעינא מעשה בגופו, ונאסר מיד בהשתחוואה, לבני ר'
חייא,

וקא מיבעיא ליה לחזקיה, דוקא לבינה הוא דמינכרא זקיפתה
שרמזה יותר על עביה, וכשהיא זקופה נראית גבוה ואיכא גלוי דעתא, אבל
ביצה לא, או דלמא לא שנה, ³. תיקו:

בעי רמי בר חמא, המשתחוה להר, אבניו מהו למזבח

דף מ"ו ע"ב

יש נעבד @ [נעצד] דצעלי חיים אסור לגבוה, ואע"ג דשרי להדיוט, וקמיבעיא
ליה מי חיל שם נעצד במחוז על המחוז אצל גבוה לאסור לגבוה או
אין נעבד במחוז אצל גבוה [תוס'],

את"ל, יש נעבד במחוז אצל גבוה אכתי מיבעיא ליה הכי,
מכשירי קרבן האי נעצד דלאו לקרבן גופיה קא צעי לה, אלא לבנין מוצח
דמכשירי קרבן, מי אמרינן בקרבן דמו ונעצד אסור בהן או לא?

אמר רבא ק"ו, ומה אתנן [זונה] שמותר בתלוש להדיוט,
אסור במחוז [פי' שאם נתן אתנן לזונה דבר שהוא מחוז, כגון תבואה,
אסורה תבואה זו] לגבוה [להביא ממנה מנחה], דכתיב דברים כג יט
ל' אִתְּבִיא אֶתְּנָן זוּ נָה וּמִחִיר פָּלֶבֶת בֵּית ה' אֶל הָיָה, לא שנה
תלוש ולא שנה במחוז,

ואפי' למכשירי קרבן, דכתיב צית ה' ל' אִתְּבִיא אֶתְּנָן זוּ נָה וּמִחִיר
פָּלֶבֶת בֵּית ה' אֶל הָיָה דמשמע אפילו לבנין הצית, וכתיב אמנן סתמא לא שנה תלוש
כו',

[פי' שכיון שהאיבעיא היה מה הדין במכשירי קרבן, לכן מוסיף רש"י שאתנן
מחוז יהיה אסור גם למכשירי קרבן אף שהגמ' לא הזכיר את זה],

נעבד שאסור בתלוש להדיוט [שע"ז אסור בהנאה], אינו דין
שאסור במחוז לגבוה,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא, או חילוף כיון דלא
משכמת קרא בהדיא דאסר אמנן במחוז לגבוה, אלא משום דקרא סתמא כתיב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מדמה, ודאי פשיטא ליה צהזאה דלא דמיא,

ומיהו לא איסתייעא מילמיה ולא אידכר,

אלא הכי אהדר ליה [אמר ר' אליעזר] עקיבא, עקרת מה שכתוב צמורה בין הערצים

צמועדו ואפי' בשבת,

אמר לו ר"ע, הבא לי מועד לאלו להזאה ולהצאתו מחוץ לתחום, כמועד לשמיטה,

[ולימר ליה מימר כך מקובלני ממך הוזה אינה דומה? סבר לאו אורח

ארעא דכסיפא ליה מילתא לומר ששכח תלמודו. ד"ם],

והיינו דא"ל כשאמר לו ר"ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשמיטה, כעס ר"א

ואמר לו עקיבא בשמיטה השבתי בשמיטה תהא מיתתך, ואמר לו ר"ע רבי אל

תכפירי [לשון שקר וכפירה] בשעת # [לא הבנתי הלשון "בשעת", וגם

למה אומר "בשעת הדין" והיה די לומר אל כפירי?] הד"ן דין זה שאנו חלוקין,

ודנין זה כנגד זה, אל תכחד דבריך ראשונים, וזכור מה שלמדתי,

כך מקובל אני ממך, הוזה שבות ואינה דוחה את השבת

אלמלא מיניה גמר ליה,

בעי רמי בר חמא, המשתחוה לקמת חמים, מהו למנחות

להדיוט משרא שרי, דאין מחובר נאסר להדיוט, וכי קמיציעא ליה לגבזה,

אם תמצי לומר יש נעמד צמחור אלל גבזה, הכא מאי, כיון דהדר טעין להו י"ש

שינוי בנעבד [תוס'] דלא מיתסר לגבזה אלא צעיניה, אכל היכא דאשמיני שפיר

דמי, או אין שינוי בנעבד ואסיר, דלא מהני ליה שינוי,

אית דגרס המשתחוה לחטין [חלושים] קמתן מהו למנחות, וא"א לומר כן, דכיון

דמלוש נינהו, נאסרו צהנאה להדיוט, אפילו למאן דצעי תפיסת ידי אדם בתלוש,

דהא איכא תפיסה טובא, קצירה ועימור ודישה, וכ"ש לגבזה דאסור,

וכיון דנעשה עבודת כוכבים, חו מאי מהני להו שינוי, לא מיציעא עבודת כוכבים

דכתיב והיית חרס כמוהו, כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו, אלא אפילו כל

איסורי הנאה כן, וכל הנעשה מהן נאסר, דהא הנאה היא?

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, ת"ש, כל האסורין לגבי

בזבח כגון מוקנה ונעבד, ולדותיהן מותרים [תוס'],

ותני עלה, רבי אליעזר אומר וקס"ד השאח דצבחה מעוצרת שרצעה,

או השתחוה לה עסקינן, וצ"ש שינוי צנעבד קמיפלגי, דת"ק סבר יש שינוי צנעבד,

הלכך ולדותיהן מותרין, דמעיקרא עובר והשאח צבחה,

ור"א סבר, אין שינוי צנעבד, אלמלא פלוגתא היא,

[והגמ' דוחה] ולא אתמר עלה, אמר רב נחמן, אמר רבה בר

אבוה, מחלוקת בשנרבעו ולבסוף עיברו [וגבול יש לה כדאמרין

לעיל פרק אין מעמידין. תוס'] וכדמפרש צממורה צפ' כל האסורין, דת"ק סבר זה

זה גורס מותר, ורבי אליעזר סבר זה זה גורס אסור,

השיב רבי עקיבא ואמר, הוזה תוכיח, שהיא משום מוצה צטמא מת, שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח, שאם לא יזה לא יעשה פסח, ואפילו הכי אינו דומה, דהכי שמעינן ליה לר' עקיבא דלא דמיא, והיא משום שבות והוזה שבות הוא, דמאי מלאכה היא, אלא מתחזי כמתקן גבזא, ואינה דוחה את השבת,

אף אתה אל תתמה על אלו [הרבבתו, והבאתו מחוץ לתחום, וחתיכת יבלתו], שאף על פי שהן משום מוצה, והן משום שבות, לא ידחו את השבת,

אמר לו רבי אליעזר ועליה אני דין וגם על ההוזה אני חולק, ואומר שמדמה ולא תעכזהו מפסח, ומקל וחומר זה עלמו ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת, הוזה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת,

[דף ס"ו ע"א] אמר לו רבי עקיבא, או חלוק או אני לחלוק הדין, דפשיטא לי דהוזה מעכזהו ולפינן צקל וחומר מינה לשמיטה שמעכז מה אם הוזה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת, שחיטה שהיא משום מלאכה, אינו דין שלא תדחה את השבת,

אמר לו ר' אליעזר, עקיבא, עקרת מה שכתוב בתורה במועדו ויעשו בני ישראל את הפסח צמועדו בין בחול בין בשבת,

אמר לו רבי, הבא לי מועד לאלו שיהא זמן קצוב להן כמועד לשחיטה,

גמרא שם ספ. תניא אמר לו ר' אליעזר עקיבא בשחיטה השבתי בשחיטה תהא מיתתו, אמר לו ר' אל תכפירי בשעת הדין כך מקובלני ממך הוזה שבות היא ואינה דוחה את השבת,

דתנן, השיב ר"ע [וכו']? משום אתקפמיה דרישא דמילתא נקט, ואייתי לה

הכא, ומיהו אתקפמיה דרב פפא, מאו חילוף דר"ע קאמי, ולסיועי לרב הונא צאו חילוף ידידי,

או חילוף, ומה הוזה שהיא משום שבות אינה דוחה השבת, שחיטה שהיא דאורייתא, לא כ"ש?

התם הואו או חילוף דר"ע, לא סלקא אדעתא דר"ע למדייניה, ולמימר לא מדמייה שמיטה את השבת [ר"ע לא סלקא דעתיה לומר דשחיטה אינה דוחה את השבת, דהא כתיב במועדו], אלא משום דר"ע היה מקובל וצא מר"א עצמו, שהיה רצו, שהוזה אינה דומה שבת,

ר' אליעזר גמריה [הוא שלימד את ר"ע הרין שהוזה אינה דוחה שבת], ואייקך ליה תלמודא דר"א, נשמח הימנו הלכה, וצעי למדין מק"ו הוזה משמיטה דדמיא [שרצה לעשות ק"ו שהוזה דוחה את השבת],

ואתא ר"ע לאדכוריה [גמריה. ד"ם] ואמרה למילתא צלשון או חילוף, ודאין ק"ו שמיטה מהוזה דלא מדמה,

אע"פ שאי אפשר, דהא ודאי שמיטה דמיא, דכתיב צמועדו ואפילו בשבת,

אלא כי היכי דנתיב לר"א לליציה למימר, כיון דקא יליף האי שמיטה מהוזה דלא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דף מ"ז ע"א

ונתגלה לאחר שסיקמו הרוח, אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות,

והוינן בה, כי חזר ונתגלה מאי הוי, הואיל ואידחי ה' אידחי ליה כסיקמו הרוח, מין דכל זמן דלא נתגלה פטור מלכסות, אידחי ליה מכסי,

וא"ר פפא, זאת אומרת אין דיהוי אצל מצות [שהרי חייב הוא לכסות עוד פעם שלא נדחה, וכן נאמר שאילן זה של אשירה שנמל מה שהחליף וחזר לכשרותו מותר ליקח מנחה לולב דאין דיהוי?]

דרב פפא גופיה איבעיא ליה, מפשט פשיטא ליה לרב פפא, דאין דיהוי אצל מצות, לא שנא לקולא כגון גבי אשירה שנטלה, למיהדר לאשתריו לולבו למנחה, ולא שנא לחומרא כגון גבי כסוי דמחייבין למיהדר ולכסוי,

או דלמא ספוקי מספקא ליה אי יש דמיו אי אין דמיו, ולחומרא אמרינן אין דמיו, הלכך גבי כסוי חייב לכסות, אבל לקולא כגון הכא [להכשיר את הלולב] לא אמרינן אין דמיו למישרא, ⁴. תיקו,

בעי רב פפא, המשתחוה לבחמה, צמרה מהו לתכלת,

תכלת דמאי? אי תכלת לכהנים דנגדי כהונה לערך עבודה, וקמיעיא לן מכשירי קרבן כקרבן דמו, או לא, ואמ"ל כקרבן דמו, היכא דנשתנה כשנצטען אותו, יש שינוי בנעצד להחירו לגבוה, או לא,

היינו בעיא דרמי בר חמא דהך תרמי צעיי, צעא רמי צר חמא לעיל בשמעתי [המשתחוה להר אבניו מהו למוזב לעיל מו, והמשתחוה לקמת חטין לעיל מו:],

ואי תכלת לציצית וקמיעיא הואיל דצר מנזה הוא, מי מאים נעצד כלגזה או לא, היינו בעיא דר"ל דצעי כלולג [נקט רשב"ל משום דלמצוה היא כמו בציצית, דהא בכלל בעיא דרמי בר חמא היא שהרי נשתנה ע"י טויה. תוס'?]?

אין ה"ג, דלא הוה למיבעי ליה, והאי דקא בעי ליה הא, משום דאיכא מילי אחרנייתא,

צמרה, מהו לתכלת,

קרניה, מהו לחצוצרות [תוס'] לשיר של קרבן, דקיימא לן בהחליל דשיר מעבד את הקרבן [ובסוף קנים הקשו התוס'] הא חצוצרות של כסף באות? ובשטמ"ק ובהים סה. פ' שכן דרך אותן חצוצרות הארוכות העשויות להשמיע קול במחנה המלכים, ליתן קרנות של איל בסופן כדי שיהיה קולן צלול וחזק,

שוקיה [עצמות שוקיו. תוס' סוף קינין], מהו לחלילין לשל"ש כלע"ז,

אבל עיברו ולבסוף נרבעו [או נעברו], ד"ה אסורין דהיא וולדה נרבעו [ונעברו], וה"נ [במשתחוה לקמת חטין] כעיברו ולבסוף נרבעו דמי וגבי נעצד נמי היא וולדה נעצדו [וכן הקמח שבתוך הקמה], ואסורים, ואע"ג דחזר ונשתנה, אין שינוי בנעצד להוילאו מאסורו,

איכא דאמרי רב זוטרא גופיה לאסורא הוה פשט, וה"ק ואחמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן כו' מחלוקת בשנרבעו ולבסוף עיברו, אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסור, והני נמי כי עיברו ולבסוף נרבעו דמי ואסורי לד"ה דאין שינוי בנעצד,

ומהדר ליה תלמודא הכי השתא התם לא אשתמי ד מעיקרא צמעי אמו היה קרוי בהמה, והשתא קרוי בהמה, דשא דלמי הרחם הוא דאחזיא באנפה היו סגורין בפניו, הכא [בקמת חטין], מעיקרא חיטי והשתא קמחא [תוס'],

בעי ר"ל, המשתחוה לדקל, לולבו מהו למצוה [פ' כגון שחטבו ישראל שלא נתבטלו. ראב"ד] אמ"ל יש נעצד צמחוצר אלל גבוה, הכא לענין מנזה לולב מאי,

באילן שנמטעו מתחלה לכך [לע"ז] לא תיבעי לך, דאפילו להדיוט נמי אסור,

כי תיבעי לך, באילן שנמטעו ולבסוף עברו,

ואליבא דרבי יוסי בר יהודה לא תיבעי לך [תוס'], דאפי' להדיוט נמי אסור, כי תיבעי לך אליבא דרבנן לענין מצוה, מאי, מי מאים כלפי גבוה, או לא [תוס']?

כי אתא רב דימי אמר, באשירה שנאסרה אף להדיוט שביטלה כדאמרינן צמחיה [ריש מו.] נטל מה שהחליף [ומיירי גם כאן שנמל מה שהחליף, ובוה] קמבעיא ליה אם ראיה שז' למנזה אם לא [פ' כגון שחטבה גוי וביטל כל האשרה. ראב"ד],

יש דחוי אצל מצות מי הוי שייכא מורת דמיו צמנז, דנימא הואיל ונדחה בעדו אשירה, ידחה עולמית, או אין דחוי אצל מצות ומשמתיא [תוס']?

תפשוט ליה מדרתנן, כיסהו ונתגלה פטור מלכסות, כיסהו הרוח חייב לכסות,

ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, לא שנו אלא שחזר

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ד' אמות, אבל חלקו עולה לו, שאם היה עביו שמי אמות מונה האמה שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו,

אבניו עציז ועפרו של אותו כותל, מטמאין כשרץ, אפילו חלקו, לפי שאין צריכה מטמאין כשרץ [תוס'] שרץ אין מטמא צמשה, שנאמר דברים ז' שקץ לשון שרץ תשקצנו,

ר"ע אומר כנדה, שנאמר ישעיה ל כב תזרם [תפוזם] פמו' ד'יה [כאשה נדה] בעצמות כוכבים משמע צא תאמר לו, מה נדה מטמאה במשא דמציז וכל הנוגע בכל כלי אשר תשז עליו, אלמא טמיה לכלי אשר נשא אותה, ואע"פ שלא נגעה, שאפילו היו עשרה כלים זה על זה כולן בכלל אשר תשז עליו הן, אף עבודת כוכבים מטמאה במשא:

נב': והא קא מרווח לעבודת כוכבים [בשמעיה ריח בין הכותל למקום העבודת כוכבים]? א"ר חנינא מסורא דעבר ליה בית הכסא שנפנה שם,

והא בעי צניעותא ואן חנן דאסור לזנות כותל להפסיק בינו וצין עבודת כוכבים, לפי שצוהו לעבודת כוכבים? דעבר ליה בית הכסא דלילה,

והא אמר מר, איזהו צנוע, הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום שצריך צניעות, ואע"ג דאוקימנא בדרך דשנינו צפ' הוואה (ברכות סג) לא חימא "צמקוס" שיהא צריך להתרחק בלילה כצום, אלא חימא "כדרך" שנפנה ביום, שיהא נפרע מיושב, וכשעור שנתנו חכמים טפח וטפחיים, מיהו צניעותא בעי למעבר מ"מ ש"מ דצניעין נמי בלילה צניעות, והכא ליכא צניעות דחו ליה בני עבודת כוכבים?

דעבר ליה לתינוקות, א"נ דגדיר ליה בהיזמי והינני [שבת ז', קוז' עירובין ז', וסוכה יג', תענית כג', ב"ק פא. הגירסא היג' בלי הנו"ן] קוליס וצרקיס:

מתני': שלשה בתים הן לענין ציטול עבודת כוכבים,

1. בית שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים [תוס'] שחלת צנייט לעבודת כוכבים והיו עוצדין את הבית עצמו [ובגמ' מוסף בנאו אע"פ שלא השתחוה לו, השתחוה אע"פ שלא בנאו], הרי זה אסור דכל הבית היו עבודת כוכבים, ואם העוצד כוכבים בנאו, אסור עד שיצטלטו, שיתוך ממנו קצת, ואם של ישראל הוא, אסור עולמית אצטלו עזיו ועפרו,

2. שהיה בית צנוי לדירת אדם, והקצתו לעבודת כוכבים סיידו וטמו צסיד וכיידו ועשה צו צורין לעבודת כוכבים, וחידש,

נוטל מה שחידש אם בא ישראל לצטלו, נוטל מה שחידש ומותר הבית, ואע"פ שלא ציטלו עוצד כוכבים, או אפילו היתה של ישראל מומר, שאין עבודת כוכבים שלו בטילה, הכא צטיל, שאין נאסר אלא חידוש, והוא חידוש שצטל אסור

בני מעיה [small intestines] מהו לפארות נימין של כיור קורד"ש צלע"ז [הרקין לעשות חבלים ונימין לבגורות. תוס' סוף קינין],

אליבא דמ"ד עיקר שירה בכלי פלוגתא היא צפ' החליל (סוכה דף ג) לא תיבעי לך דודאי אסיר, כי תיבעי לך אליבא דמ"ד עיקר שירה בפה,

בסומי קלא בעלמא הוא ומייתנין, או דלמא אפילו הכי אסיר מאסי, ואפילו אח"ל לענין דקל דמותר לולבו, הכא [בצמרה, קרינה, שוקיה, בני מעיה] כיון דצורך קרבן מאסי טפי, ⁵ תיקו,

בעי רבה, המשתחוה למעין [ראה להלן ריש נט]. מעין אינו נאסר להדיט דמחוצר הוא מימיו מהו לנסכים,

מאי קא מביעיא ליה, אילימא לבבואה ידיה פרטוף שלו קא סגיד, או דלמא למיא קא סגיד,

והיבעי ליה ספל להדיט מדאיבעיא ליה במחוצר ולגבוה, מכלל דפשיטא ליה דתחלוט כה"ג אסירי להדיט, והא תחלוט נמי איכא למיבעיא?

לעולם למיא קא סגיד, והכי קמביעיא ליה למיא דקמיה למיס שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה והרי הלכו להם קא סגיד, וקמאי קמאי אזדו כלומר מעין המקל, כל זמן שהמים באים, ראשון ראשון (וז' הולכין להם, והבאים אחריהן מותרים,

או דלמא לדברונא דמיא קא סגיד לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעצד, ואי יש נעצד דמחוצר אסירי,

ומי מיתסרי, והא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק, מים של רבים אין נאסרין, לא צריכא דקא נבעי (מארעא) [מארעיה. רש"ש] [פ' ואינם יוצאים חוץ לשדיהם וכו'. תוס']:

מתני': מי שהיה ביתו [כותלו] סמוך לעבודת כוכבים שהיה אחד מכותלי עבודת כוכבים והבית עצמו נעצד, ונפל, אסור לבנותו שצוה כותל לעבודת כוכבים,

כיצד יעשה, כונס בתוך שלו [קרקעו] ארבע אמות ובונה,

[היה. ד"ס] שלו ושל עבודת כוכבים שמקום עובי הכותל חציו שלו,

דף מ"ז ע"ב

גידון מחצה על מחצה אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו ככנסת

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בהנחה לעולם,

ובגמרא מוקי לה, כגון שלא נעצד הצית מעולם, אבל אם השתחוה לה עובד כוכבים אחריו, נאסר כל הצית וצעי עובד כוכבים לנצלו, ואם השתחוה לה ישראל, אסורה עולמית,

3. הכנים לתוכה עבודת כוכבים ואם הצית עצמו לא נתחין לעצוד, ולא הקצהו למשמיש עצודת כוכבים, אלא לפי שעה הכנים לחוכו עצודת כוכבים והוציאה, הרי זה מותר:

נב: אמר רב, המשתחוה לבית אסרו, אלמא קסבר תלוש ולבסוף חבירו אצני צית תלושין, ונאמן ומצנן בקרקע בתלוש דמי,

והאנן בנאו תנן [הוה מצוי למימר, ולישעמך בימור דתלוש הוא נמי תנא חצבה, אלא חצבה וה"ה השתחוה וה"נ בנה וה"ה השתחוה. תוס']?

בנאו אע"פ שלא השתחוה לו, וקסבר תנא דידן עצודת כוכבים אסורה מיד, ואע"פ שלא נעצדה השתחוה אע"פ שלא בנאו,

א"ה הני שלשה, ארבעה הוו [נבי בימור נמי איכא למיפרך הכי דהא השתחוה לבימור אסור, ובחד שינויא מתרצי. תוס']?

כיון דלענין ביטול [תנן] דצין צנה צין השתחוה כולו אסור, אם של עובד כוכבים היא, צריך עובד כוכבים לנצלו, ואם של ישראל היא אין לה בטילה עולמית [שבשני האופנים האחרים במשנה, התיקון הוא שנוטל מה שחידש, או שמוציא את הע"ז מן הבית, אבל בבא הראשונה העצה שיבטל את הע"ז], בנה והשתחוה חד קא חשיב ליה:

מתני': שלש אבנים הן לענין ציטול עצודת כוכבים,

1. אבן שחצבה מן ההר מתחלה לבימור [תוס'] מקום מושב עצודת כוכבים, שמוציא הלל עליה, ועובדין את הצימוס כעצודת כוכבים עצמו הרי זו אסורה ואפי' לא העמיד עליה, ואם עובד כוכבים חצבה, צריך עובד כוכבים לנצלה ולחפר ממנה מעט, עד שחפוגס, ואם ישראל חצבה לעצוד עליה עצודת כוכבים אסורה עולמית,

2. סיידה וכיידה לשם עבודת כוכבים והיא היטה חצובה ועומדת, נוטל ישראל מה שסייד וכייד מה שחידש העובד כוכבים, חורה לרוב והאבן מותרת, שלא נעשה עצודת כוכבים אלא החידוש ומותרת,

3. העמיד עליה עבודת כוכבים לפי שעה, ולא הקצה את האבן לצימוס וסילקה הרי זו מותרת ואין צריכה ציטול:

נב: א"ר אמי, והוא שסייד וכייד בגופה של אבן שחקק בה צורה צברל, אבל סייד וכייד עליה ע"י טיט, מותרת בלא ציטול, והואיל ולא עבדה עובד כוכבים [אלא נוקב כל האבן מעבר לעבר כנגד החידוש ונוטל. תוס']?

והא דומיא דבית תנן סייד וכייד שלה אינה נעשה ע"י חקיקה, אלא טמ על הכותל, ובית לאו בגופיה הוא, [ואפ"ה] ומיתסר?

בית נמי איכא ביני אורבי צין לצניה ללצניה מכניסו והוה ליה בגופה,

מי לא עסקינן כלומר מתנינן סייד וכייד סתמא קתני, ומי לא משתמע נמי דשייע דאי הוה צית שיע מתחלה קודם איסור והדר האי ושייעיה לשם עצודת כוכבים, וקתני נוטל, דלא סגי בלא נטילת חידוש?

אלא כי אתמר דרבי אמי, לענין ביטול אתמר ולא לענין מחלת איסור, למימרא דלא ניתסר אלא אם כן סייד בגופיה [אינו כן] אלא ודאי בלא גופיה נמי אסירא, ור' אמי אציטול קאי, וה"ק ואע"ג דסייד וכייד בגופה של אבן, כי נטל מה שחידש שפיר דמי,

דמהו דתימא, כיון שסייד וכייד בגופה של אבן כאבן שחצבה מתחלה לעבודת כוכבים דמיא, ותיתסר כולה ומציעי עובד כוכבים לנצלה, או אם היטה של ישראל מאסר עולמית, קמ"ל דלא חייל שם עצודת כוכבים אלא אחידוש:

דף מ"ח ע"א דף 2040

מתני': שלש אשרות הן,

1. אילן שנטעו [גוי] מתחלה לשם עבודת כוכבים, הרי זו אסורה עד שיצטלעה העובד כוכבים,

2. גידעו [חתך חלק מהגזע. שט] ופיסלו [או חתך חלק מענפיו. שט] עובד כוכבים, או ישראל לעצודת כוכבים, לשם עבודת כוכבים [תוס'], נרפס לעיל מו:]] לצורך עצודת כוכבים, לעצוד הגידולין שיגדלו בו מעטה, והוא כצר היה נטוע, כשבא ישראל ליהנות ממנו, והחליף, נוטל מה שהחליף ושורפו כדין אשירה, ועיקרו מותר בהנאה,

3. העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה, הרי זו מותרת [תוס'], נרפס לעיל מו:]:

נב: אמרי דבי ר' ינאי, והוא שהבריך והרכיב בגופו של אילן בגופו, מאותה הצרכה והרכבה היו חליפותיו, דה"ל הנך גידולין הנטועין מתחלה לכן, דאי לאו הכי, אפילו חידוש לא מיתסר,

והאנן גידעו ופיסלו תנן משום מעשה פורתא, שינוי בעלמא להיכירא, מיתסר?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

הוי אומר אילן שנמטעו, ולבסוף עבדו, ואי משום ואשריהם תשרפון דמשמע כל האילן, כגטע מתחלה לכך קאמר, והאי לשון רבים דקרא, אכל אשרות שזארכס הנטועות מתחלה לכך קאי,

וכי תימא, הא (ד)לא מתרצינן בשמעתא דלעיל [מה:] הכי דהא אוקימנא דרבי יוסי יליף טעמא לאילן שנמטעו ולבסוף עבדו, מואשריהם תגדעון, אלמא מודה הוא דעיקרו מותר ובתוספת פליגי,

איפוך רבנן לדרבי יוסי בר יהודה, ודרבי יוסי בר יהודה לרבנן תרואה דרבנן לרבי יוסי, ודרבי יוסי לרבנן,

דהא לא כהדיא שמעינן ליה לרבי יוסי דיליף טעמא מואשריהם תגדעון, דהא רבי יוסי ואשריהם תשרפון צאש נסב ליה תלמודא למילתיה, ואנן הוא דקשיא לן הא (י ?) מיבעיא ליה לשנמטעו מתחלה לכך, ואוקימנא לטעמיה מואשריהם תגדעון,

הלכך אפיך תרואה דרבי יוסי דתרואה, [ראה המספרים בטבלא] #1 ואימא רבי יוסי מואשריהם תשרפון צאש, דמשמע לשון רבים נפקא ליה מריווי [אילן שנמטעו מתחלה, ואילן שנמטעו ולבסוף עבדו],

#2 ורבנן ילפי הימירא [שרק הגידועין אסורין, אבל עיקר האילן מותר], מואשריהם תגדעון,

#3 ור' יוסי הוא מיבעיא ליה לגידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל,

#4 ורבנן נפקא להו מאבד תאבדון,

וכן כולה תרואה #5, #6,

גמ' לעיל מה:	
1. לרבי"ו ורבנן: ילפינן מואשריהם תשרפון לאסור אילן שנמטעו מתחלה לכך,	
2. לרבי"ו: ילפינן אילן שנמטעו ולבסוף עבדו מואשריהם תגדעון, שהגידועין אסורין, אבל לרבנן גם הגידועין מותרין,	
3. ורבנן: האי ואשריהם תגדעון לכד' יהושע בן לוי גידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל וכו',	
4. ורבי"ו: נפקא ליה מאבד תאבדון, אבד ואח"כ תאבדון,	
5. ורבנן: אבד תאבדון מיבעי ליה לעוקר ע"ז שצריך לשרש אחריה,	
6. ורבי"ו: נפקא ליה שצריך לשרש אחריה מאבדתם את שמם מן המקום ההוא	
איפוך: [ורבנן מחמירין שאף בנמטעו ולבסוף עבדו התוספות אסור],	
1. רבי"ו: ואשריהם תשרפון נפקא לאסור אילן שנמטעו מתחלה לכך, ולאסור אילן שנמטעו ולבסוף אבדו,	
2. רבנן: ואשריהם תגדעון שרק תוספות אסור, אבל עיקר האילן שרי,	
3. ורבי"ו: גידועי ע"ז קודמין לכיבוש, [לעיל דברי רבנן]	
4. ורבנן: נפקא לן מאבד תאבדון, [לעיל דברי רבי"ו]	
5. ורבי"ו: אבד תאבדון לעוקר ע"ז צריך לשרש אחריה [לעיל דברי רבנן]	
6. ורבנן: נפקא ליה שצריך לשרש אחריה מאבדתם את שמם מן המקום ההוא [לעיל דברי רבי"ו]	

אלא כי איתמר דרבי ינאי לענין ביטול איתמר ולא לענין מחלוקת אסור, לומר שאם לא הצריך כגופו לא יהא צריך ציטול, אלא אצטול קאי דכי מצטל ליה ישראל סגי כהכי,

דאף על גב דהבריק והרכיב בגופו של אילן אע"ג דנעשה מעשה כגופו של אילן, כי נטל מה שהחליף שפיר דמי,

דמהו דתימא, כיון דהבריק והרכיב בגופו של אילן, כאילן שנמטעו מתחלה דמי, וליתסר כולה, קמ"ל,

אמר שמואל, המשתחוה לאילן, תוספתיה [כל שניתוסף באילן אח"כ] אסורה,

מתיב רבי אלעזר [בן פדת האמורא שהיה תלמידו של שמואל הקשה לשמואל עצמו. ואם היה אומר "מיתביה" היה פירושו שהקשה בן בבית המדרש שלא בפני שמואל. וראה להלן], [שנינו במשנתנו] גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף, נוטל מה שהחליף, גידעו ופיסלו אין, לא גידעו ופיסלו לא [תוס']?

אמר לך שמואל תלמודא מהדר, הכי מצי שמואל לחרוזי [פ'] ששמואל עצמו לא תירין לר' אלעזר, אלא מסדרי הש"ס מתרצים בן. והר' מרדכי פרידמאן ג"י כתב מאמר ארוך בספרו פורם מפה מהדורא תנינא, שכוונת רש"י הוא שלא תשנה הגירסא לומר איתביה במקום מתיב], הא [משנתנו דמשמע שאם לא גידעו אין האילן נאסר] מצי רבנן היא דפליגי עליה דרבי יוסי בר יהודה [דאמרי אילן שנמטעו ולבסוף עבדו מותר. כ"י JTS] הלכך גידעו ופיסלו הויל כנטוע מתחלה לכך, דמשום גידוע, מחליף טפי [גדל האילן יותר], ומיתסר, אכל לא גידעו לא,

ושמואל [שאסר גם אם לא גידעו] דאמר כרבי יוסי בר יהודה, דאמר אילן שנמטעו ולבסוף עבדו, אסור,

מתקיף לה רב אשי מאי דוסקיך לאוקמא לדשמואל אליצא דתנאי, ממאי דרבי יוסי בר יהודה ורבנן בתוספת פליגי דלרבנן שריא [ולר' יוסי בר יהודה אסור], ודשמואל תנאי היא,

דלמא תוספת לדרבי הכל אסור כהשתחויה, ודשמואל דברי הכל היא, ובעיקרו פליגי, דרבי יוסי בר יהודה סבר, עיקרו עיקר אילן [הנעבד] גמ' אסור אפי' היכא דלא נטעו מתחלה לכך, דכתיב דברים יב ואשריהם תשרפון באש אשריהם מרי משמע, חד לנטוע מתחלה לכך, וחד לנטוע ולבסוף עבדו,

ורבנן סברי, עיקר אילן שלא נטע לכך שרי, דכתיב דברים יב ואשריהם תגדעון משמע יש אשרה שאין עיקרה אסורה, אלא גידועה, והעיקר משאר צאנן לצורך, איזהו אילן שגידועו אסור ועיקרו שרי,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

איזו היא אשרה שנחלקו בה ר"ש וחכמים, כל שיש תחתיה עבודת כוכבים [נאסר האילן], ר"ש אומר כל שעובדים אותה [רק כשעובדין את האילן נאסר האילן, אבל אם רק יש תחתיה ע"ז מסידין את הע"ז ויטיר האילן],

לאו אמירוצא דממני קאי, אלא מילתא באפי נפשה קאמר תלמודא דפליגי בה אמוראי,

איזו היא אשרה שתם אילן שלא הוצרך לנו שהיא אשרה, באיזה סימן (ניכר) [ניכר. ד"ס] אם היא אשרה אם לא?

אמר רב, כל שכומרים יושבין תחתיה, ואין טועמין מפירותיה ודאי פלמי לה,

ושמואל אמר, אפילו אמרי, הני תמרי לבי נצרפי שם עבודת כוכבים שלהם, אסור, דרמי בי שיכרא, ושתי ליה ביום אידם,

אמר אמימר, אמרו לי סבי דפומבדיתא, הלכתא כשמואל:

דף מ"ח ע"ב

מתני': לא ישב בציליה [ולא דמי לצילה של היכל, פסחים כו. דמותר לישב תחתיה], דהתם היכל לתוכו עשוי, אבל אשרה עשויה לצל, א"ג חומרא דע"ז שאני. [תוס'] האי כל לאו תחת נוף האילן הוא דאם כן לא ממני ליה ואם יש טהור, דהא קמני סיפא לא יעבור תחתיה ואם עבר טמא, אלא מן האילן והלאה, הלכך לאו אהל הוא, שכשהחמה בזמנה או במערב יש לכל אדם כל ארוך, וכשהחמה עומדת באמצע הרקיע אין לכל דבר כל אהל תחתיו,

ואם ישב טהור,

ולא יעבור תחתיה נוף האילן שהיה עליו האילן, ואם עבר טמא, כדמפרש בגמרא,

היתה גוזלת את הרבים שהיה נוטה נוטה לרשות הרבים, ועבר תחתיה טהור דהך עומאה דרבנן היא, וקרא דמיימין בגמרא אסמכתא בעלמא היא, והכי נמי אמרי' צ"ר' שמעאל (לקמן נב) דהך עומאה דרבנן היא, והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן:

גמ': לא ישב בצילה, פשיטא דלא ישב בצילה, דהא קא מיתני מעבודת כוכבים?

אם כן דמוספתו דברי הכל אסור גידעו ופיסלו דממני דמשמע דכי לא גידעו שרי מאן קתני לה, לא רבנן, ולא רבי יוסי בר יהודה,

אי רבנן ל"ל גידעו ופיסלו בלא גידעו ופיסלו נמי הא אמרינן תוספת אסורה, אי רבי יוסי בר יהודה עיקר אילן נמי אסור וממני מני מה שהחליף ומו לא, הלכך על כרחך דשמואל תנאי?

אי בעית אימא רבנן ולעולם דשמואל דברי הכל, ואי בעית אימא רבי יוסי בר יהודה דקשיא לך האמר עיקר אילן אסור, וממנימין קמי מה שהחליף ומו לא, לא קשיא כי קאמר ר' יוסי עיקר אילן אסור בסתמא כו',

אי בעית אימא רבי יוסי בר יהודה [ולא תקשה והלא כל האילן אסור ולא רק מה שהחליף? אל תאמר כן שהיה סברא לומר שבמה שגידעו ופיסלו גלי דעתיה וכו' ויהיה סברא להקל משום זה],

כי קאמר רבי יוסי בר יהודה בלא גידעו ופיסלו, עיקר אילן אסור [מתי אומר כן, רק], בסתמא [בשלא גידעו ופיסלו, # ויש כאן לשון מיותר], אבל גידעו ופיסלו, גלי אדעתיה דבתוספת ניהא ליה, בעיקר אילן לא ניהא ליה,

איבעית אימא רבנן, גידעו ופיסלו איצטריכא ליה, ס"ד אמינא כיון דעבר ליה מעשה בגופיה, עיקר אילן נמי ליתסר הואיל ונעשה מעשה בגופו, קמושמע לן:

מתני': איזו אשרה בגמרא פריך והא אן ג' אשרות תנן, כל שיש תחתיה עבודת כוכבים,

ר"ש אומר, כל שעובדין אותה את האילן ענמו אצל אס עובדין את עבודת כוכבים שמתמיו, האילן מותר, ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו, ומצאו תחתיו גל, אמר להן ר"ש בדקו את הגל הזה ובדקוהו, ומצאו בו צורה, אמר להן הואיל ולצורה הן עובדין, נתיר להן את האילן:

גמ': [ומתמה על לשון המשנה] איזהו אשרה, והא אנן שלש אשרות תנן ל"ל למיהדר ומיבעי אלו היא, ועוד התם מני תלת והכא מני חדא?

ה"ק שתיים [נשעו מתחלה, וגידעו ופיסלו] לדברי הכל שהרי [בשני אופנים אלו] אילן ענמו עבודת כוכבים, ואחת [אשרה שיש תחתיה ע"ז, כדמפרש] מחלוקת דר"ש ורבנן,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מטמא באהל:

צלה ממוש,
צל קומתה,
צל צלה,

[שנינו במשנתנו] היתה גזולת את הרבים ועבר תחתיה טהור:
איבעיא להו, עבר דאי עבר דיעבד או עובר או עובר למחלה?

רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה אמר, עובר, ורבי יוחנן
אמר אם עבר, ולא פליגי הא דאיכא דירכא אחרינא [פ' קצר
כוה, דאי בעינן למימר אפי' ארוך יותר, אם כן אין לדבר סוף. תוס'] הא
דליכא דירכא אחרינא,

א"ל רב ששת לשמעיה רב ששת סגי נהורא הוה וזה מושכו, והיתה צעירו
אשרה גזלת את הרבים, א"ל כי מטיית להתם, ארהיטני משכני צמרוכה,

היכי דמי, אי דליכא דירכא אחרינא, ל"ל ארהיטני, מישרא
שרי, ואי דאיכא דירכא אחרינא, כי אמר ארהיטני מי שרי?

לעולם דליכא דירכא אחרינא, ואדם חשוב שאני [באן הלשון
בוי"ו "ואדם" ובשאר 13 מקומות הלשון "אדם חשוב שאני": ברכות יט, שבת
נא, פסחים ק, מגילה כב, מו"ק יא, יב, יב, כתובות נב, פו, ב"מ עג, ע"ז
כח, חולין קלד:]:

מהני: זורעין תחתיה [תחת האשירה], ירקות בימות הגשמים
שהליגן גם הוא קשה להן, שמעכב הממה מלגא, אבל לא בימות החמה
שהלל יפה להן,

והחזירין [חזרת, חסא] [lettuce] לעוג"ל צלע"ז לא בימות החמה ולא
בימות הגשמים שהלל יפה לחזרת לעולם,

ר' יוסי אומר, אף לא ירקות בימות הגשמים עליו נושרין צימות
הגשמים מן האילן, מפני שהנביה נושרת עליהן, והוה להן לזבל:

נב: למימרא דרבי יוסי סבר זה וזה גורם נביה דליסור וקרקע
עולם דהיתר גורמין לירקות שיגדלו אסור, ורבנן אמרי זה וזה גורם
מותר [תוס'],

הא איפכא שמעינן להו, דתנן [לעיל מג:]: רבי יוסי אומר,
שוחק וזורה לרוח ולא מייש לזבל או מטייל לים, אמרו לו אף
היא נעשה זבל, ונאמר דברים יג לא ידבק בידך מאומה מן
החרם,

קשיא דרבנן אדרבנן, קשיא דר' יוסי אדרבי יוסי?

בשלמא דרבי יוסי אדרבי יוסי לא קשיא, התם [בשוחק ע"ז]

אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, לא נצרכא, אלא לצל
צילה [שלא ישב] שחרית וערבית, שכל ארוך לכל דבר מאד, וכל זמן שלא עברה
מדת ארוך הכל את מדת גובה קומת האילן הכל עב ומשוך, מכאן ואילן הכל דק
וקלוט, והיא כל זלו, ואנטריך לאשמועינן, דאפילו צל צילה [נמו'] לא ישב,

מכלל דבצל קומתה, אם ישב טמא צממיה, והלא (אינו מן האילן
היא) [אין כאן אהל, שהרי מן האילן והלאה הוא. ר"ן] ולא מחמת טפוס?

לא דאפי' לצל קומתה, נמי אם ישב טהור וכלנד שלא ישב ממנו
תחתיה,

והא קמ"ל, דאפילו לצל צילה לא ישב [לכתחלה] ומשום רישא נקט
צל צילה, דקמני לא ישב [בצל צלה] למחלה, ואשמועינן דאפילו צל צילה לא ישב,
אכל [הא דתני] סיפא ישב טהור, אפילו אכל קומתה קאי,
סיכום:

מה שאומרת המשנה "לא ישב בצילה" אשמועינן דאף שבצל קומתה הוא טהור,
אלא לכתחלה לא ישב אף בצל צילה,

איכא דמתני לה אסיפא, ואם ישב טהור, פשיטא? אמר
רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, לא נצרכא אלא לצל קומתה,

מכלל דלצל צילה, אפילו לכתחלה ישב צממיה, כיון דאוקמת
מתני' אכל קומתה, ורישא נמי דקמני לא ישב צל קומתה, מכלל דצל צילה למחלה
ישב, והא קא מיסתי?

לא, הא קמ"ל, דאפילו לצל קומתה אם ישב טהור וכלנד שלא
יהא תחתיה, דהא קמני לקמן דאי עבר טמא, וכ"ש ישב:
סיכום:

מה שאומרת המשנה "ואם ישב טהור", דאף שלצל צלה נמי לא ישב, אבל גם
לצל קומתה אם ישב הוא טהור,

[שנינו במשנתנו] ולא יעבור תחתיה, ואם עבר טמא: מ"ט, אי
אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים ונמנא האילן מאהיל על
התקרובת ועליו,

מני, רבי יהודה בן בתירא היא [בניחותא], דתניא רבי יהודה בן
בתירא אומר מנין לתקרובת עבודת כוכבים שמטמאה
באהל, שנאמר תהלים קו ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי
מתים, מה מת מטמא באהל, אף תקרובת עבודת כוכבים

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מ"ט] רבי יוסי אומר ערלה לא נאסר אלא הפירי, הלכך אגוז איסור הנאה, דקא מתהני מיניה, שמור ונעשה אילן, נומעין יחור טף [פ' לשון ענף] של ערלה [וקמ"ל דלא גורנין יחור אגוז דבייחור לא שייך ביה ערלה. תוס'], ואין נומעין אגוז של ערלה [תוס'], מפני שהוא פרי,

[פ' ואם נטע אגוז יהיה האילן היוצא ממנו אסור לעולם, שגדל מאיסור ערלה, אבל אם נטע יחור יהיה בנוטע אילן חולין, ופירות של הג' שנים הראשונים יהיו ערלה, אבל אם הבריך או הרכיב יחור לתוך אילן זקן יהיו הפירות היוצאין ממנו מותרין מיד. ראה מהר"ם],

ואמר רב יהודה אמר רב, מודה רבי יוסי [אף שאוסר לנטוע אגוז], שאם נטע האגוז של ערלה [או] והבריך והרכיב [פ' הרכיב יחור לתוך אילן זקן, או הבריך יחור # אולי הפירוש שהכנים שני קצותיו של יחור לתוך אילן זקן], מותר אלמא כי גדל האילן וטוען פירות, הווי לכו הנך פירות בגרמא דאגוז דאיסור, וקרקע דהיתר, וקמני מותר,

ותניא נמי הכי, מודה רבי יוסי

דף מ"ט ע"א

שאם נטע [אגוז בדיעבד] והבריך והרכיב [דיבור זה שייך למעלה] אם הבריך או הרכיב יחור של ערלה, צאין זקן מותרים פירותיהן מיד, אע"פ שלא מלאו להן שני ערלה, דזהו זה גורם מותר, וה"נ אמרינן בעלמא, ילדה שסיבכה בזקנה בעלה, לשון אחר, אם נטע האגוז של ערלה [תוס', תוס'], שהוא איסור הנאה, ולכשיגדל ונעשה נטיעה הבריכה והרכיבה צאין דהיתר, מותר דאזנת פירות שטוען אחר זמן צאין נמי ע"י האילן של היתר, וקשיא לי צלא הבריך וצלא הרכיב נמי, איכא זהו זה גורם, אגוז דאיסור וקרקע דהיתר,

וכי תימא, שני ליה לר' יוסי, בין שאר איסורין [כגון ערלה] לעבודת כוכבים דאע"ג דנשאר איסורין [כגון ערלה], זהו זה גורם מותר, ס"ל הכא [בע"ז ד] אסור,

ומי שני ליה, והתניא, שדה שנודבלה בזבל עבודת כוכבים, וכן פרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים של מקרובת עבודת כוכבים, או שעצדוס,

תני חדא, שדה תזרע [וכגון שאין חובל בעין, והוה ליה זהו זה גורם ומותר, בדפרישית לעיל גבי נבייה. תוס'], פרה תשחמ, ותניא אידך שדה תבור עד שמכלה ממנה כל שצמח הצל, והלא צורה ולא יזרענה, ופרה תרזה מכח,

מאי לאו הא דקמני שדה תזרע ר' יוסי היא, דשמעין ליה דאמר גבי ערלה זהו זה גורם מותר, ה"נ תזרע, והזרעים גדלים ע"י זבל דאיסור, וקרקע דהיתר

דקאזיל לאיבוד [תוס'] לאצדה הוא ממכין, וכבר בטלה עבודת כוכבים, ולא גרעא מעבודת כוכבים שנשתברה מאלוה, הלכך ליכא זהו זה גורם, שהרי אין כאן איסור כל כך, דאפילו רצנן לא אסרי, אלא משום גזירה דלמא מגצה ליה כו', כדאוקימנא דריש פירקין (דף מצ) [ולכן] מותר [ר' יוסי],

הכא [בוזרע תחת האשירה] דלא קאזיל לאיבוד שהרי דרכה צנן, ואין עבודת כוכבים בטלה דרך גדילתה, הלכך איסור הנאה הוא, זהו זה גורם אסור, אלא דרבנן אדרבנן קשיא?

איפוך כולה ממני, ולא משני [ולא תצריך לתרין] דרבי יוסי אדרבי יוסי, כדשנינא [פ' שמונחנינו באן תהפוך דברי ר' יוסי לדברי רבנן, ולא יהיה סתירה לדברי ר' יוסי לעיל שאמר שוחק חזרה לרוח],

ואיבעית אימא [לעולם. ד"ס] לא תיפוך, דר' יוסי כדשנינא מעיקרא, ולעולם זהו זה גורם אסור ס"ל,

דרבנן אדרבנן לא קשיא, אינהו נמי זהו זה גורם אסור סביבא להו, כדאמרינן אף היא נעשים זבל, והכא היינו טעמא דשרי, דליכא גורם אסור כלל, דמה שמשיבין אילן את הירקות בעליו, פוגם בצל,

כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא [בתמורה] (דף כד) גבי אין מרגילין בפסולי מוקדשים, להפשיט דרך הרגלים, [שמפשיטין את העור באופן שנשאר שלם, ועושים אותה] כעין מפות של נפחים, בעלי מומין שנפדו, ושחטן לזכרן, ואע"פ שהעור נמכר בזוקר, אסור להרגיל, לפי שציון קדשים הוא, שמקלקל הנשר,

[1] קשיא לן הכס, אמאי הא פסידא דהקדש הוא, דאי הוה שריט ליה להרגיל ולמכור העור בזוקר, הוה טפי פריק להו מעיקרא, ושי רב מרי ליכא פסידא מזה שמישביה בעור, פוגם בבשר דמה שמשיבין צדמי העור, פוגם צדמי הנשר,

הכא נמי מזה שמישביה בנביה, פוגם בצל,

1. משנה לעיל מגז, ר' יוסי אומר שוחק חזרה לרוח,
2. משנה כאן מה, ר' יוסי אומר, אף לא ירקות בימות הגשמים, מפני שהנביה נושרת עליהן, והוה להן לזבל,
3. משנה ערלה פ"א מ"ט, וברייתא שמורה ר' יוסי בערלה שאם נטע והבריך והרכיב שמותר, |
|---|

[ולכן שקיל וטרי כל כך לברר דברי ר' יוסי כיון דאמרינן להלן סוף דף מט. דהלכה כמותו],

וסבר רבי יוסי זהו זה גורם אסור, [והתניא] [והתנן] ערלה פ"א

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[משום דקאמר הא ר"א והא רבנן, מוהדר אפלוגתייהו [פ'] כבר מצינו ליישב סתירות הבריות, אלא כיון שאמר מתחלה הא ר"א והא רבנן, מוהדר לאוקמה כן], דלפ"ז [דר"א ורבנן דשאר סברי דזהו גורם מותר] הדיחוי הבריות מתורצות, הא ר' יוסי ורבנן דידיה דסברי זהו גורם אסור [לעיל מזה: שאומר הנב' ואב"א לא תיפוך עיי"ש], והא ר"א ורבנן [דשאר]. תוס']

אלא [הא דתני חדא שדה תורע פרה תשחט, ותניא אידיך שדה תבור ופרה תרוח] **"ר"א ורבנן דעצים"**, דתנן [ריש ע"ב] **נמל הימנה עצים מן האשרה, ממני היא, (אסורה) [אסורין. כ"ה במשנה] [העצים] בהנאה, הסיק בה[ן] את התנור, [אם הוא תנור] חדש, יותץ שהי נעשה והחזק מאסורי הנאה, י"שן שכבר החזק, ואין הסיקו לחזק, אלא לאפות, י"צן שלא יאפו בסיק זה, ונמלא שלא נהנה,**

אפה בו את הפת צין צמדש שננו, וחזר והסיקו צעלי הימר, צין צישן צהסיק של עצי אסור, הוה ליה צתרוייהו זהו זה גורם, שהפת שנאפית צו צמדש צהסיק שני, צאה ע"י גורם דאסור, שנחזק צהן התנור מנאשיתו, וגורם הימר דהאי הסיק, וקמי הפת **אסורה בהנאה** לר"א עד שיוליך הני דמי עצי דאסור, לים המלח [בדמסיק], אלמא זהו זה גורם אסור, # [וצ"ע מה היה הה"א שהבריות לעיל אולי כר"א ורבנן דעצים, הא ודאי גם רבנן סברי שזהו זה גורם אסור? ועוד קשה למה אומר שר"א הוא זה שאוסר, הול"ל דרבנן דר"א הם אוסרים?],

נתערבה [הפת] באחרים [תוס'], כולן אסורות בהנאה,

"ר"א אומר, יוליך הנאה לים המלח [תוס'], [שהפת אין אנו רואין אותה כאלו היא כולה גוף האיסור, אלא כאלו יש בה תערובת איסור. הדרוש הר"ן],

אמרו לו, אין פדיון לעבודת כוכבים [ור"א סבר דזה לא חשיב פדיון. ריטב"א],

רבנן דפליגי עליה דר"א, מאן נינהו, אילימא רבנן דעצים, אחמורי מחמרי [שלא יועיל פדיון],

אלא רבנן דשאר פליגי עליה ואמרי זהו זה גורם מותר, דקמי אפי' נפל איסור צסוק, וכ"ש נפלו צבת אחת מותר, עד שיהא צאיסור לצדו כדי לחמץ, אימר דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאר, בעבודת כוכבים מו מקילי?

אלא לעולם הא רבי יוסי והא רבנן, הא דקמי שדה תורע ר' יוסי, דשמעינן ליה גבי ערלה דאמר מותר, וגבי עבודת כוכבים דקאמר שחך חורה לרוב, ולא שני צין עבודת כוכבים לשאר איסורין, וטעמא [שמתיך לורות לרוב] לאו דשנינן משום דליל לאיצוד הוא, ודקשיא לך ר' יוסי דמתי' דנביי' [דמשמע דס"ל לר' יוסי זהו זה גורם אסור],

[דזהו זה גורם מותר], דלא שאני ליה צין עבודת כוכבים לשאר איסורין, וקשיא אמתי' [פ' אברייא דתני] ופרה משחט ומאכל, שאף היא היתה גדילה קודם לכן, ע"י שאר אכילות,

והא דקמי שדה תבור רבנן [תוס'] היא דאמרי [במשנה לעיל מוג':] אף היא נעשית זבל כו', והא דשרי ממני [באן] זורעין מחמיה ירקות, הא שנינן ליה [ואב"א לא תיפוך וכו'] מה שמשצית צנבייה פוגם צל?

[ודוחה] **לא, הא ר"א והא רבנן,**

אבל לר' יוסי צעבודת כוכבים, זהו זה גורם אסור ס"ל, דקמי ממני [באן, שאסור לזרוע מפני הנבייה], ואי משום שחך חורה, הא שנינן ליה לעיל [מזה: החם קאזיל לאיבוד מתיך], ואי משום ערלה, שני ליה צין עבודת כוכבים לשאר איסורין,

הי ר"א ורבנן, אילימא **"ר"א ורבנן דשאר"**, דתנן **שאר של חולין, ושל תרומה ושאר אחר של תרומה, שנפלו לתוך העיסה של חולין, לא בזה כדי לחמץ עיסה זו, ולא בזה כדי לחמץ, ונצטרפו וחיצונו, ר"א אומר אחר האחרון אני בא אומה שנפל אחריו, אם של חולין נפל אחריו ציעל את הראשון ומותר לזרים, ואם של תרומה נפל אחריו אסור לזרים,**

וחכ"א, בין שנפל איסור [תרומה] לבתחלה, ובין שנפל איסור לבסוף, אינו אסור, עד שיהא בו כדי לחמץ [פ' ואז אסור אפי' יש בחיתר גמי כדי לחמץ, וכו'. תוס'],

ואמר אביי, לא שנו דא"ל אם אחרון חולין, שמוחר אלא שקדם וסילק את האיסור קודם נפילתו של זה [חולין], שכשנפל זה, ליכא למימר הימר מנערף לאיסור, להיות שיעור ליאסר, ואע"פ שכבר נתן [כח איסור] [האיסור כח. הגו"ז] צעיסה, ולא הימה מחומלת ע"י אחר [חולין שנפלה שניה לאחר] [ואם] [אם] לא צשציל ראשון, ו.ו. (אפי"ה כיון דלא [היה] [היה. ו'] צו מעולם שיעור חיומן, ליכא למימר זהו זה גורם, וציעל שני [של חולין] את הראשון [של תרומה],

אבל לא קדם וסילק את האיסור שאע"פ שנפל הימר לצסוק, אסור דזהו זה גורם אסור, ולרבנן זהו זה גורם מותר,

[ודוחה] **וממאי דטעמא דר"א כדאביי [דקדם וסילק את האיסור], דלמא טעמא דר"א משום דאחר אחרון אני בא [ולעולם זהו זה גורם מותר. תוס'], אי גמיר באיסורא [אם הדבר האחרון שנפל לחובה ונגמר באיסור] אסורה, ואי גמיר בהיתרא מותרין, בין סלקיה ובין לא סלקיה דקסר גמרו צאיסור אסור, גמרו צהיתר מותר, אבל היכא דנפלו צבת אחת, לעולם קאמר לך, זהו זה גורם מותר ס"ל?**

[נמצא שר' אליעזר ורבנן דשאר, שניהם סוברים שזהו זה גורם מותר],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ר' יוסי לדבריהם דרבנן ק אמר להו, לדידי זה וזה גורם מותר, לדידכו דאמריהו זה וזה גורם אסור דקאמרי[מו ז] אכל לא צימות החמה מפני שהלל יפה להן, אודו לי מיהת אף ירקות בימות הגשמים נמי צימות הגשמים דאיכא נמי גורם דנבייה,

ורבנן אמרי, ליכא גורם דאיסור כדאמר רב מרי בריה דרב כהנא, דמה שהשציחו צנבייה פגמו בכל,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי:

ההוא גינתא, דאיזיבל בזבלא דעבודת כוכבים שגא מדס פריס ועגלים הנשחטים לעבודת כוכבים, דתקוצות עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה, אכל אמר זבא זה לעבודת כוכבים אינו נאסר, כדמיא (לעיל מד) אין הקדש לעבודת כוכבים, שלח רב עמרם קמיה דרב יוסף [לשאול מה דינה של הגינתא], א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דזה זה גורם מותר:

דף מ"ט ע"ב

מהני: נטל ממנה עצים [נטל הישראל עצים מהאשירה, דאילו נטל העכו"ם ממנה עצים הרי ביטלה כסוף פרקו. יבין], אסורין בהנאה, הסיק בהן את התנור, אם חדש יותין, ואם ישן יוצן,

אפה בו את הפת, אסורה בהנאה, נתערבה באחרות, כולן אסורות בהנאה,

ר"א אומר, יוליך הנאה לים המלח, אמרו לו אין פריון לעבודת כוכבים:

נטל הימנה כרכור דול"ז צלע"ז [shuttle] [עץ שמשמשין בה באריגה, שמוינה בו האורג פקע חוט הערב, לזורקו בין חוטי השתי כשאורג. יבין] אסור בהנאה,

ארג בו את הבגד, אסור בהנאה [חוס'], נתערב באחרים ואחרים באחרים כולן אסורין בהנאה, ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח, אמרו לו אין פריון לעבודת כוכבים:

נב: וצריכא, דאי אשמעינן קמייא [בפת] בהא קאמר ר' אליעזר דיש פדיון, משום דבעידנא דקא גמרה פת, קלי לה איסורא [נשרפו כבר העצים], אבל כרכור דאיתיה לאיסורא בעיניה, אימא מודי לרבנן,

ואי אשמעינן כרכור, בהא קאמרי רבנן, אבל פת אימא מודי ליה לר"א, צריכא,

א"ר חייא בריה דרבה בר נחמני, אמר רב חסדא, אמר זעירי, הלכה כר"א,

איכא דאמרי [שינוי בבעלי המאמר], אמר רב חסדא, אמר לי אבא בר רב חסדא, הכי אמר זעירי, הלכה כר"א,

לעיל לא, א"ר חייא בריה דרבי חייא בר נחמני, א"ר חסדא, אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי, ואמרי לה א"ר חסדא אמר לי אבא בר חמא, הכי אמר זעירי, הלכה כר"א, לקמן ס: א"ר חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר"ש, איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חנן הכי אמר זעירי הלכה כר"ש, וכתב הרש"ש שצריך לגרום בכל הג' מקומות גורסא אחת.

אמר רב אדא בר אהבה, לא שנו דיש פדיון, אלא פת משום דלא מנכרא ציח אסור ממש, אבל חבית של יין נסך, שנערכה צנציות של הימח לא כולן אסורות בהנאה,

ואין לה תקנה, בהולכת הנאה לים המלח להמיר, [וגם אין לה תקנה] ולהמכר כל חבית לצדה, או להשקות מהן לחמרים [פ' לפועלים] עובדי כוכבים, [והטעם] משום דאימיה לאיסור צעניה, אכל מוכרין כולן חוץ מדמי יין נסך שבהן, דהשתא לא מתהני מחבית דאיסורא,

ורב חסדא אמר, אפילו חבית מותרת,

ההוא גברא, דאיתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר שקול ארבע זוזי, ושדי בנהרא ונשתרי לך צנאה [דרב חסדא סבר כר"א דיין נסך יש לה פדיון] [אבל לא בשתיה, ויהא מותר רק], למכרן לצד לצד, או לעשות מהן כביסה, או להשקות מהן לעובדי כוכבים,

ולא דמיא הך מילתא, לפלוגתא דרשב"ג ורבנן, דפליגי צפ' בתרא [לקמן עד], ציין נסך שנפל לצור, כולו אסור צנאה, רשב"ג אומר, מוכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו,

דהתם תרוייהו סבירא להו כרבנן דהכא [דפליגי על ר"א], דאין פדיון ליין נסך, ומיהו כי מוצין ליה חוץ מדמי יין נסך שבו, לא מיתנהי מיין נסך מידי, משום דלימיה לאיסורא צעניה:

[שקול ארבע זוזי וכו', ולמוכרן כל אחד בפני עצמו אמר לו כן כדפירש רש"י. תוס']

מהני: כיצד מבטלה [עובד כוכבים. רע"צ] לאשירה, קירסם [נטל

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ענפיה היבשין. יבין] קיסמין יבשין שבאילן נטל [הגוי] לזרכו לשרוף, וזירד זורדין לחין שבה,

נטל ממנה מקל [אע"ג דלא נטלו לשרוף אלא להשען עליו, דאיכא למימר דלא לבטלה קא מכין, אלא אדרבא דעתו נוטה שיש לאותו מקל סגולה, לא אמרינן הכי אלא בטלה. הון עשיר] או שרביט [לעשות ממנו תשמיש חשוב יותר ממקל, כדכתיב במלך את שרביט הזהב אשר בידו, אפ"ה אמרינן בטלה. הון עשיר], אפי' עלה [ומה הדין בחצי עלה? משמר הלוי], ה"ז בטלה,

שיפה לצרכה לייסומה אסורה, שלא לצרכה מותרת:

נב': אותן שפאין ששיפה [הגוי] לזרכה ולא בטלה מה תהא עליהן שפאין מי בטילי או לא?

פליגי בה רב הונא (ור' חייא) [וחייא] בר רב, חד אמר אסורין, וחד אמר מותרין,

תניא כמ"ד מותרין, דתניא עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים לצרכו, היא ושפאיה מותרין, לצרכה [לצורך ע"י] היא אסורה, ושפאיה מותרין,

וישראל ששיפה עבודת כוכבים, בין לצרכה בין לצרכו היא ושפאיה אסורין שאין ישראל מנטל עבודת כוכבים,

איתמר, עבודת כוכבים שנשתברה [מאליה], רב אמר אע"פ שנשתברה מאליה, זריכה ציטול, (וכל) [דכל] קיסם וקיסם נעשית עבודת כוכבים בפני עצמה, הלכך לא סגי למד ציטולא דמזריה [אלא] צריך לבטל כל קיסם וקיסם,

ושמואל אמר, עבודת כוכבים אינה בטלה, אלא דרך גדילתה,

אדרבה, דרך גדילתה מי מבטל?

אלא ה"ק, אין עבודת כוכבים צריכה לבטל, אלא כשהיא דרך גדילתה, אבל זו שנשתברה בטלה מעצמה, דמימר אמר אידי נפשה לא מנלה, להסוף לגבא מנלה ליה [כן הוא בגמ' לעיל מא: קרוב לראש העמוד],

לימא בהא קמיפלגי, דמ"ם עובדין לשברין, ומ"ם אין עובדין לשברין?

לא, דכ"ע עובדין לשברין [תוס'] שנשתברו מאליהן, והא דאמר שמואל זריש פירקין (דף מא) אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין בהנאה למוצאן, התם הוא דלא חזין לה דנשתברה מאליה, דאמרינן עובד כוכבים שברן, ואזלינן בחר רוצה, דהא עבודת כוכבים דנשתברה מאליה לא שכיחא,

והכא דקאמר רב כל קיסם וקיסם, [דמשמע] לשון שברי שברים, כגון דנשתברו שברים לשברים [קאמר] בשברי שברים קמיפלגי ובשברי שברים הוא דפליגי שמואל עילוי, מ"ם שברי שברים אסורין, ומ"ם שברי שברים מותרין,

ואיבע"א, דכ"ע שברי שברים מותרין אין עובדין [דרך לעבוד] לשברי שברים, והכא בעבודת כוכבי' של חליות שהיתה של חליות דקין, והרי הן כשברי שברים, ונפלה ונחפרקו חליותיה עסקינן,

ובהדיוט שיכול להחזירה שאין זריכה אומן קמיפלגי,

מ"ם, כיון דהדיוט יכול להחזירה, לא בטלה,

ומ"ם, אין עבודת כוכבים שנשתברה בטלה זריכה לנטל אלא דרך גדילתה כשהיא קיימא, כגון נבייה דמתני', דשברי שברים הן שנופל עלה אחר עלה, א"כ העלה עצמו משתבר לכמה שברים, ואפ"ה אסור משום דדרך גדילתה היא דהיינו אורחיה כל שמה,

אבל הא לא גדילתה היא הכא לאו היינו אורחיה ליפול ולהתפרק, הלכך בטלה ואין צריכה לבטל:

פרק רביעי רבי ישמעאל

מתני': רבי ישמעאל אומר, שלש אבנים זו בצד זו וכ"ש אחת ע"ג שמים, דזו עיקר מרקולים ותמלמו [שהם] בצד מרקולים גדול שבר עזדוהו, וזרקו עליו אבנים הרבה אסורות, ושנים מותרות ונגמרא מפרש טעמא,

[זו בצד זו, בצד מרקולים, יש לעיין עד איזה מרחק מיקרי בצד זו ובצד מרקולים. משמר הלוי], [מרקולים] = שם האילל זה הוא מערקור ? שהמנוחה עובדיו על סוחרים ועוברי דרכים, ומקמין פסל זה העשו מואבן בפרשת דרכים, ובדיו הנטויה מורה הדרך, ולפעמים זקפו אבן א' ע"ג ב' אבנים, שיהיה אבן העליון דוגמת הראש, וב' אבנים שתחתיו שבוטלן מזה ומוזה דוגמת הידים, ואילו הב' התמוגות מרקולס גדול נקראין, וכל העובר שם מעובדיו משליך שם אבן לכבודו וזהו עבודתו. יבין],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

וחכ"א, שנראות עמו דגלה שפלו משס אסורות צין ג' צין שמים, ושאין נראות עמו אין סמוכות לו מותרות ואפי' ג'.

אמר מר, בידוע שנשרו ממנו, דברי הכל אסורות,

[הקדמה: כשזורק אבן למרקולים, ונפל ממנה ולהלאה, זה נקרא שבר, שהיתה על הגל ונפלה ממנה],

נמ': בשלמא רבנן קסברי, עובדין לשברים, [ולכן אלו אבנים ש] נראות עמו כל האצנים הנזקקות שם, נחוספו על המרקולים, ונעשה [גדול] עצומה כוכבים [גדול], וכשהן נזשרות הוו שצרי עצומה כוכבים, והשתא לא משיב להו תקרובת, אלא עצומה כוכבים צפני ענמה, דאיכא למימר מיניה נפל [שקורם נח על הגל, ואח"כ נפל ממנה], אסורות, שאין נראות עמו [שמעולם לא נפל על הגל] מותרות,

אלא ר' ישמעאל מאי קסבר, אי עובדין לשברין [דיבר על ענין זה בסוף הפרק לעיל], אפילו תרתי נמי ליתסר [ה"ה דהוה מצי למימר אפי' חדא נמי ליתסר, אלא משום דבמתנ' נקט שתיים מותרות נקט נמי הכא שתיים. תוס'], אי אין עובדין לשברים אפי' תלת נמי לא?

אמר רב יצחק בר יוסף, א"ר יוחנן, בידוע שנשרו ממנו, דברי הכל אסורות, ואפילו למ"ד אין עובדין לשברים, ה"מ עבודת כוכבים דלאו היינו אורחיה [שאין הדרך להוסיף על עצם הע"ז], אבל הכא דמעיקרא תבורי מיתברי שאין מחזירות וזרקן ליפול היינו אורחיה,

כי פליגי בסתמא,

דף נ' ע"א

[ומוסיף לחלק] במקורבות כגון צאמה [וחצי] [או צחצי. תוס'] אמה [מנ"ל לרש"י הא. משמר הלוי] נמי, דאיכא למימר מיניה נפל, ד"ה אסורות [תוס'], כי פליגי במרוחקות צאצע אמות, דודאי לאו מיניה נפול [ואפ"ה פליגי],

והא [במשנה] "בצד" מרקולים קתני? מאי בצד, בצד ארבע אמות ידיה,

[ועכשיו מפרש במה פליגי] רבי ישמעאל סבר, עושין כלומר דרכן לעשות קן מרקולים קטן בצד מרקולים גדול, [ולכן] שלש [אבנים] דרמין למרקולים אסורות, שתיים מותרות,

רבנן סברי, אין עושין [דרכן לעשות] מרקולים קטן בצד מרקולים גדול, לא שנא שלש ולא שנא שתיים, [ולכן] נראות עמו מקורבות מאד אסורות, שאין נראות עמו מותרות דלאו מיניה נפול:

ורמינהי, אבנים שנשרו מן המרקולים היינו צידוע נראות עמו אכתי הוה עצומה כוכבים [והן] אסורות, שאין נראות עמו הוו להו שצריס [והן] מותרות, ור' ישמעאל אומר שלש אסורות, שתיים מותרות?

אמר רבא, לא תימא [בברייתא אבנים] שנשרו, אלא אימא שנמצאו [תני שנמצאו] [ועל זה מבייש הברייתא] נראות עמו אסורות שממנו נפול, ושצריס דמרקולים ודאי אסורין כדאמרן, שאין נראות עמו מותרות, דלאו מיניה נפול,

וסבר ר' ישמעאל שתיים צמון ארבע אמותיו מותרות [ונראה לי דה"ה דהוה מצי לאקשווי וסבר ר' ישמעאל ג' חזין לד' מותרות, ולפי המסקנא ניהא. תוס'],

והתניא ר' ישמעאל אומר, שתיים בתפיסה לו אסורות וסמס תפיסה ד' אמות וקמני אסורות, שלש אפילו מרוחקות אסורות?

אמר רבא, לא קשיא כאן בתפיסה אחת הא דקמני אסורות בתפיסה אחת, שאין הפסק צינס למרקולים, ואסורה צין לר' ישמעאל צין לרבנן, דכל מוך ד' אמות נראות עמו קרי ליה, ובשלש מרוחקות הוא דפליגי,

כאן בשתי תפיסות והא דאוקימנא לעיל פלוגתיהו צמון ד' אמות ולר' ישמעאל שמים מותרות ולרבנן ג' נמי מותרות צשתי תפיסות כדמפרש,

וה"ד, דאיכא גובהה חל מפסיק ביני וביני צינס למרקולים, דהוו להו כמרוחקות, דליכא למימר מיניה נפלו, הלכך לר' ישמעאל שמים מותרות, אבל ג' אסורות דעושין מרקולים קטן צצד מרקולים גדול,

ומרקולים כה"ג 12 צצד 12 מי הוי, והא תניא, אלו הן אבני בית קולים, אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן?

[אבני בית קולים. הקשה ר"ת היאך מוזכרין שמה כיון שאינה בתורה וכו']? ואור"ת דקילום לשון שבה שמה, וחכמים בנו אותה קולים לשון לעג וקלם, וזה מרקולים חילוף קילום. תוס']

אמר רבא, כי תניא הדיא [שצריך אחת מכאן ואחת מכאן ואחת על גביהן], בעיקר מרקולים תחילתו, אבל קטן הנעשה צצד הגדול עובדין לו כל דהו,

בי [הבית של] ינאי מלכא חרוב, אתו עובדי כוכבים אוקימו ביה מרקולים, אתו עובדי כוכבים אחריני דלא פלחי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

למרקולים שקלינהו וחילו בהן דרכים וסטרטאות, איכא רבנן דפרשי, ואיכא רבנן דלא פרשי,

א"ר יוחנן, בנן של קדושים מהלך עליהן, ואנן נפרוש מהן,

מאן ניהו בנן של קדושים רבי מנחם ברבי סימאי, ואמאי קרו ליה בנן של קדושים, דאפי' בצורתא דזווא לא מיסתכל [דלא אסתכל בצורתא דזווא],

[וא"ת מה חסידות איכא בזה הא אמרין פרק שואל [שבת קמט].] דיוקנא עצמה אסורה להסתכל אפי' בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים? ושמא בצורתא דזווא שרגיל לראות בה תדיר לא שייכא בה הפנאה ואפ"ה לא לא מסתכל. תוס'],

מ"ט דמאן דפריש, סבר לה כי הא דאמר רב גידל, א"ר חייא בר יוסף אמר רב, מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטילה עולמית [שלעולם הוא מטמא באהל. ר"י מלוניל] והני תקרובת נינהו, דהזרק אפן למרקולים זו היא עבודתו, הלכך לאו עבודת כוכבים ענמה היא, דתסגי להו צניטול,

שנאמר תהלים קו ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת אין לו בטילה לעולם, אף תקרובת עבודת כוכבים, אין לה בטילה לעולם,

ומאן דלא פריש, אמר בעינא כעין פנים וליכא [תוס'] זמנים שצמדקש הוא דהוי תקרובת, כדכתיב (שמות כג) וזבח לאלהים יחרס בלתי לה' לצדו, אלמא דומה כלפני קרי זבח עבוד' כוכבים, ואזנים אין עובדין להם צפנים,

אמר רב יוסף בר אבא, איקלע רבה בר ירמיה לאתריין, ואתא ואיייתי מתניתא בידיה, עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקולים, וחילפה בהן דרכים (וטרטאות) [וסרטיאות. ד"ם],

דף נ' ע"ב

מותרות דצטלינהו עובד כוכבים, ישראל שהביא אבנים מן המרקולים, וחילפה בהן דרכים וסרטיאות אסורות, ולית נגר (ולא) בר נגר חסס בן חסס [וצ"ע איך יאמר על אביו שאינו ת"ח, ואולי "בר" פירושה כמו בן תורה ולא קאי על אביו. וראה משמר הלוי] דיפרקינה שיוכל לתרצה, ולקמן מפרש מאי קא קשיא ליה,

אמר רב ששת, אנא לא נגר אנא, ולא בר נגר אנא, ופריקנא ליה, מאי קושיא ליה, דרב גידל דאין ציטול לתקרובת, והכא קמי מותרות? בעינא כעין פנים, וליכא,

[ו]אמר רב יוסף בר אבא, איקלע רבה בר ירמיה לאתריין,

ואתא ואיייתי מתניתא בידיה, מתליעין נוטלין מולעת שצאלין ומוזהמין כשיש מכה צאלין, וקשרה קלת קליפתו, מדדיקין שם זבל וקושרין, שלא ימות, ולא דמי האי לאין מוצלין דמועד קטן (דף ג), דהתם צול דקרקע, והויה עבודה שצדדה ושצכס בשביעית,

ואין מתליעין ומוזהמין במועד [ומיירי בנן שאינו אבר בהמתנה עד לאחר המועד, דאל"כ שרי ביון דאוקומי אילנא הוא וכו'. תוס'],

כאן וכאן שציעת ומועד אין מוגזמין קוטע את הנוף, כדי שיוציא נופות הרבה סביבות הגיזום, וסכין שמן לגזום כדי שלא ימות האילן, אם גזום קודם לכן, בין במועד בין בשביעית [ד?]מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא, והני לאו מלאכת קרקע נינהו, דאוקומי אילנא צעלמא הוא שלא ימות, ואין משצמו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא,

ולית נגר ולא בר נגר, דיפרקינה,

אמר רבינא, אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא, ומפריקנא לה, מאי קא קשיא ליה, אילימא מועד אשביעית קא קשיא ליה, מאי שנא שביעית דשרי, ומ"ש מועד דאסור?

מי דמי, שביעית מלאכה אסר רחמנא, טירחא שרי, מועד, אפי' טירחא נמי אסור,

ואלא זיהום דשביעית אגוזום דשביעית, קא קשיא ליה דקמי כאן וכאן אין מוגזמין, מ"ש זיהום דשרי, ומ"ש גיזום דאסור?

מי דמי זיהום אוקומי אילנא שלא יתקלקל מכמות שהוא, אבל אינו משצמו ושרי, גיזום אברויי מחזיקו ומשצמו אילנא, ואסור,

ואלא זיהום אוזיהום קא קשיא ליה, דקתני מתליעין ומוזהמין בשביעית,

ורמינהי, מוזהמין את "הנטיעות", ובורכין אותן, וקוממין אותן, ועושין להם בתים גדר אמה גובה סביבותיו וממלאין אותו עפר, ומשקיין אותן עד ר"ה [תוס'] של ערב שביעית, אע"פ שעבודת האילן אסור שלשים יום לפני ראש השנה, הכא שרי שלא ימותו הנטיעות, דהנך שלשים יום מדרבנן הן, והכא לא גזור, עד ר"ה אין בשביעית לא?

ודלמא כדרכ עוקבא בר חמא צמסכת סוכה צפ' לולב וערבה, דאמר רב עוקבא בר חמא, תרי קשקושי תפירה תחת הזיתים הוין, חד לאברויי אילנא ואסור, וחד לסתומי פילי אם נמגלו שרשי האילן ושרי דאוקומי הוא, ה"נ תרי זיהומי הוין, חד לאוקומי אילני ושרי, וחד לאברויי אילני ואסור,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דף נ"א ע"א

חייב אפילו אין עבודה זרה בן [תוס'], בשלמא עביט של מימי רגלים,
איכא זריקה משתברת, אלא צואה מאי זריקה משתברת,
איכא? בצואה לחה,

לימא מילתיה דרב [ע"ז שעובדין אותה במקל וכו'] כתנאי, שחט לה לכל
עבודת כוכבים שזעולס חגב בין דרכה בין אין דרכה בן, ר' יהודה מחייב,
וחכמים פוטרים,

מאי לאו בהא קמפלגי, דמר סבר רבי יהודה [דמחייב] סבר
אמרינן כעין זביחה ואע"פ דלאו זביחה ממש היא, דהא אין שחיטת חגבים
נוהגת, והוא כשצירת מקל, (ד)חייב הואיל ואיכא למימר כעין זביחה,
וה"ה שצירת מקל דהוא שצירה וחיתוך,
מדלא אשמעינן אלו ותרגול דשייכא ביה שחיטת ממש [אלא נקט חגב],

ומר סבר ורנן סברי לא אמרינן כעין זביחה [שיהיה חייב
בדבר שהוא כעין זביחה דהיינו שחיטת חגב, או שבירת מקל], אלא כעין
פנים [שאינו חייב על ע"ז אלא אם עובדה, כמו שעובדים בפנים]?

לא, דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה וצמקל אפילו רבי יהודה פטר, ולימא
לדבר, אלא כעין פנים בעינן מידי דדמי לזביחה כגון חיה ועוף ובהמה,
אפי' אין ראויין לקרבן,

ושאני חגב [בדבר שאינה כעין פנים אינו חייב, ולכן לכ"ע פטר על שבירת
מקל, אבל על שחיטת חגב יהיה חייב], הואיל וצואתו דומה לצואה
בהמה דיש לה צואה כשהמה, ולהכי מחייב רבי יהודה, דכעין שחיטת פנים הוא,

אמר ר"נ, אמר רבה בר אבבה, אמר רב, עבודת כוכבים
שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב, ונאסרת המקל,
בין שעבודה שצירה, בין שאין עבודה שצירה, היא עבודה להחמיץ, והיא
תקריבה ליאסר [המקל לעולם], כדאמרן דכעין זביחה היא,

זרק מקל לפניה, חייב וכגון שעבודה צוריקת מקל, מאיכא יעבדו, ואינה
נאסרת המקל, דלא הוה תקריבה אלא מידי דכעין פנים,

א"ל רבא לר"נ [שהוא הביא את דברי רב], מאי שנא שבר דהויא
ליה כעין זביחה, זרק נמי הויא ליה כעין זריקה? א"ל בעינן
זריקה משתברת, וליכא,

אלא מעתה דבעינן כעין פנים אבני בית מרקוליים אגנים המוקות
למרקוליס במה יאסרו [פ' ואמרינן לעיל מ"ט: בריש הפרק שאבני מרקוליים

ואלא סיבה אסיבה קא קשיא ליה, דקתני סכין שמן לגזום,
בין במועד ובין בשביעית, ורמינהי, סכין את הפגין פגי מאיכא
סכין אותן בשמן כשהן חונטין, כדי שיהו שמימות, [ועושין נקב בתאנים]
ומפטמין אותן ממלאין את הנקבין שמן, פגין הוא פירי עגמו כשגדל מעט
עד ר"ה, עד ר"ה אין בשביעית לא?

מי דמי, הכא אוקומי אילנא ושרי, התם פטומי פירא ואסור
[ועדיין קשה מה שאמר לית נגר ובר נגר וכו']?

[אלא זה פירושה של לית נגר ובר נגר] א"ל רב סמא בריה דרב אשי,
לרבינא בר ירמיה, סיבה "דמועד" אויהום "דמועד" קא
קשיא ליה, מכדי האי אוקומי והאי אוקומי זיהו נמי אוקומי הוא,
מדשרי ליה בשביעית כדשינן לעיל, מאי שנא סיבה דשרי דקתני סכין שמן לגזום
כו',

מאי שנא האי דשרי, ומאי שנא האי דאסור? היינו דקא"ל,
לית נגר ולא בר נגר דיפרקינה,

אמר רב יהודה אמר רב, עבודת כוכבים שעובדין אותה
במקל שמקשקשין לפניה צמקל שבר מקל בפניה חייב [וה"ה שבר
אבנים לפני מרקוליים שדרכו בוריקה. תוס'] כדאמרין צפרק ד' מיתות [סנהדרין
דף ס] דכל עבודות שצפנים, שעבד בהן עבודת כוכבים, בין דרכה בן בין שאין
דרכה בן, חייב, דכתיב וזבח לאלהים וגו',

אלא מידי דחוי לשם [ה'] אסור לכל עבודת כוכבים, ודבר שאינו כעין פנים, [אז]
דרכה בן, חייב, דנפקא לן מאיכא יעבדו הגוים האלה וגו', אין דרכה בן פטור,
והא לא היו עובדין אותה במקל לא מחייב בשבר מקל, דלא שייכא צפנים, ואם
היו עובדין אותה צוריקת מקל לא מצי למידק זרק מקל צפניה פטור, ואם שצירה
מקל פלחי לה פשיטא דחייב, ואפי' לא דמי לפנים, אלא כגון שהיו עובדין אותה
צקשקש מקל או צענין אחר,

הלכך שבר מקל צפניה חייב, ואע"פ שאין עבודה בן, דכיון דדמי שצירה לזביחת
בהמה של פנים, ששבר מפרקתה, הרי זבח לפניה דבר שרגילה בו, אצל זרק
מקל בפניה פטור הואיל ואין עבודה בן, והא לא דמיא לעבודת פנים
כדמפרש לקמן,

א"ל אביי לרבא, מאי שנא שבר דהוה ליה כעין זביחה, זרק
נמי הוה ליה כעין זריקה?

אמר ליה, בעינא זריקה משתברת כגון זריקת דם של פנים שאינה
מחזרת, אלא משחצר ופול טיפים טיפים, וליכא,

איתיביה, ספת לה צואה האמילה צואה [לכך נראה לפרש ליכלבה
בצואה לשון טיבול, כמו לא יספות במלח ויאכל. תוס'], או שנשך לפניה
עביט של מימי רגלים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אסורות?

א"ר אבהו א"ר יוחנן, מניין, לזכות בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים, שהוא פטור, שנאמר שמונת כב זוכה לאלהים יחרם, בלתי לה' לבדו משמע שראוי לשם, הכמוז מדבר לא אסרה תורה אלא כעין פנים,

הוי בה [לשון זה בש"ס 12 פעמים, ועוד שני פעמים "והוי" בה] רבא, במאי [איזהו מום יש לבהמה] אילימא בדוקין דוקין טייל"א שבועין, השתא לבני נח כל זמן שלא ניתנה תורה, אף ישראל נקראו בני נח חזי'א לגבוה, בבמה דידהו דילפינן לקמן דמחוסר אבר נאסר להן ולא מוס אחר, לעבודת כוכבים מיבעיא,

[ראה כל הענין לעיל ה:],

אלא במחוסר אבר דלא אשכחן דלימחזי לגבוה וכדרכי אלעזר, דאמר ר' אלעזר מניין למחוסר אבר [תוס'] שהוא אסור לבני נח, שנאמר בראשית ו' ומכל החי מכל בשר שנים מכל, אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברין שלה שגוי וידוע לפניו שעמיד להקריב נח, כדכתיב ויקח מכל בהמה הטהורה וגו',

האי ומכל החי מיבעי ליה למעוטי טריפה? בראשית ו' מלהחיות זרע נפקא דבר שעושה פירות, וטריפה שניקב קרום של מוח, או שחטכו רגליה, שוב אינה יולדת,

הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת, אלא למ"ד טריפה יולדת אינעריך מכל החי למעוטה, דלא נפקא מלהחיות זרע מאי איכא למימר?

אמר קרא אתך, אתך בדומין לך [חיות בריאות כמו שהיה נח בריא] ולא טריפה, הלכך מכל החי למחוסר אבר אחא,

ודלמא נח גופיה טריפה הוה ואע"ג דחי כמה שנים, דלמא טריפה חיה ס"ל # [ואף שהיו לו בנים, למ"ד טריפה אינה יולדת, צ"ל שנעשה טריפה לאחר שנולדו לו הבנים], הלכך לא נפקא "מאתך" למעוטי טריפה, ואחא מכל החי למעוטה, ולא ממשעוטה דהאי, דהא טריפה חיה, אלא מריצויא, ומפרשים להאי חיי לשון צריאות, וטריפה הוא דלימעטי, אכל מחוסר אבר לא?

תמים כתיב ביה, דלמא תמים בדרכיו, צדיק כתיב ביה, דלמא תמים בדרכיו, וצדיק במעשיו?

לא מצינא אמרת דנח גופיה טריפה הוה, דאי ס"ד נח טריפה הוה, א"ל רחמנא דכוותך עייל, שלמין לא תעייל,

השתא דנפקא מאתך [למעט טריפה], להחיות [לחיות. כ"ה בפסוק בראשית ז' ג] זרע למה לי הא אימעט טריפה?

א"ל אף לדידי קשיא לי, ושאלתיה לרבה בר אבבה, ורבה בר אבבה לחי'א בר רב, וחי'א בר רב לרב, וא"ל נעשה כמגדל עבודת כוכבים המוספת על המרקולים קטן [פי' רגיל, שעשאה תחלה], ליעשות מרקולים גדול, ואיסורו משום עבודת כוכבים ענמה, ולא משום מקרובת,

אכל מקל לא אימעטיד עבודת כוכבים, דעיקרה של עבודת כוכבים לאו מקל נינהו,

הניחא למ"ד, עבודת כוכבים של עובד כוכבים [גוי] אסורה מיד [ולכן נאסרין האבנים שזורק למרקולים], אלא למ"ד עד שתעבר, תישתרי, דהא לא פלחה דהא כולה גידול עבודת כוכבים נינהו [פי' שהאבנים שזורק נעשו חלק של הע"ז, וע"ז זו עדיין לא נעברה]?

א"ל, כל אחת ואחת [כל אבן ואבן] נעשית עבודת כוכבים, ותקרובת לחברתה לענין שהיא חצירה נעבדה ממנה, והאסרה ממנה חצירה משום [שנעשית] עבודת כוכבים, וניתרת צניטול, אכל מקרובת למהו זכאי מתים שאין צטלין עולמית, לא הוו דכעין פנים בעינן, ומקל לא אימעטיד עבודת כוכבים, ושרי לגמרי,

א"ה בתרייתא [האבן האחרונה שזורק], מיהא תשתרי שהי עבודת כוכבים נעשית, אכל לא נעבדה עדיין?

אמר ליה אי ידעת לה אס אתה מכירה לאחרונה זיל שקלה כלומר שאין לה היכר, לפיכך כולה אסורה,

רב אשי אמר, כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה, ותקרובת לחברתה שהי אין לה עבודה אחרת אלא זריקה, וזריקתה נעשית עבודת כוכבים, ונעבדה, ואפילו אחרונה נאסרת משום עבודת כוכבים ענמה,

תנן [לקמן ע"ב], מצא בראשו [על גבי המרקולים] כסות, ומעות, או כלים, הרי אלו מותרין בגמרא מפרש טעמא לקמן (עמוד ז'), פרכילי ענבים, ועטרות של שבילים, ויינות, שמנים, וסלתות, וכל דבר שכווצא בו קרב לגבי מזבח, אסור,

בשלמא יינות שמנים וסלתות, איכא כעין פנים, ואיכא כעין זריקה משתברת, אלא פרכילי ענבים, ועטרות של שבילים, לא כעין פנים איכא, ולא כעין זריקה משתברת איכא?

אמר רבא אמר עולא, כגון שבצרן [ובצירה חיי דומיא דוביחה] מתחלה לכך לזוך עבודת כוכבים, וצצציותן עבדה לעבודת כוכבים, דהוי כשצר מקל לפניו, דדמי לזכיה [נאסרו בשעת חתיכה שהוא כעין זביחה. רח, פי' כשחותך הענבים והשבילים ממחובר, דמי לזביחה],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מכאן ואילך הלא ולא יצאנו עוד, הוא מדבר בקדשים שהקדישן
בבשעת היתר הבמות, והקריבן בשעת איסור הבמות קודם
שהוקם המשכן, והזהיר הכתוב, שאע"פ שהיו מוקדישין לשם הקרבת צמה, לא
יקריבו עוד צמה לגבוה,

שנאמר ויקרא ה' ל' למען אשר יביאו בני ישראל "את־זבוחיהם"
אשר הם זבחים על־פני השדה ויביאים לה' אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּזְבְּחוּ זָבָח וּזְבָחִי שְׁלָמִים לַה' אוֹתָם, שֶׁהִתְרִי לָךְ כֹּהֵן זָמִים הַעֲמִידִים קֹדֶם
לָךְ, שֶׁהִמְרִי צִמָּה לַגִּזְוָה,

על־פְּנֵי הַשְּׂדֶה, מִלְמַד שְׂכַל הַזּוֹכֵחַ בְּבִמְה בִּשְׁעַת אִיסוּר
הַבְּמוֹת, מַעֲלָה עֲלָיו הַכְּתוּב, כֹּאִילוֹ הוּא זֹכֵחַ עַל פְּנֵי הַשְּׂדֶה
לַעֲצוֹת כּוֹכְבִּים,

וַיְהִי־בַיּוֹם לַה' זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה (כאלו) [נאלו] שהוקדשו קודם הקמת המשכן, והקריבו אחריו כן בצמה, שעובר בעשה,

(ו.ד"ם) מצות לא תעשה מניין, ת"ל ויקרא ח' ו'ל' אֲתִיבָחוּ עוֹד אֲתִזְבְּחִיהֶם לְשִׁעִירִם אֲשֶׁר הֵם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם,

יכול יהא ענוש ברת כאילו הקדישן בשעת איסור והקייבן, דענוש ברת כרת לענין ת"ל ויקרא י"ז חקת עו' לם תהיה זאת להם לדרתם, זאת להם עשה ולא מעשה, ולא אחרת להם כרת, אלמלא לאזהרת שוטפי מוך קדשים שהקדשו בשעת היסר הבטומם אמא, ואזהרת מרקולים מנגן?

אמר רבא, קרי ביה ולא יזבחו, וקרי ביה ולא עוד והאי עוד לא אינטריך, שדי אזרחא אתרווייהו, ותמשציה תרי לאוי:

מתני': מצא בראשו של מרקוליס מעות, כסות, או כלים הרי אלו מותרין שאין של נוי כדמפרש בגמרא, פרכילי ענבים, ועטרות של שבלים, ויינות, ושמינים, וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב ע"ג המזבח, אסור:

גמלי: מנהגי מילי [מנץ למדין לחלק איזה דבר מותר, ואיזהו אסור]?
 "א"ר חייא בר יוסף א"ר אושעיא, כתוב אחד אומר ואומר דברים כג
 ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם, עץ ואבן, כסף וזהב,
 אשר עמבם משמע שהיו מקריצין עץ ואבן וכסף וזהב, וקרי ליה קרא שקוצים,
 אלמלא כל מה דמקריצין קמיה מימסר,

ובכתוב אחד אומר דברים : לא תחמוד כסף וזהב עליהם אבל עץ
ואבן לא כמים, הא כיצד?

עמהם דומיא דעליהם, מה עליהם דבר של נוי אסור דהא כספא חזק הוא שאינו של נוי מותר, אף עמהם עץ ואבן, אס דבר של נוי הוא אסור, ושאינו של נוי ואס לאו מותר, ולקמן פריך הא

אי מארך טריפה הוא דממעט, (אבל) וילא. עו"ה] זקן וסרים ממחמת חולי
ה"א דאנא אמניא **לצוותא בעלמא, ואפי'** (בהמה] **זקן ואפי'** **סרים**
אמר רחמנא לעייליה, וטריפה לא יעול שמתות בציצה, אבל לעשות פירות לא
איכפת, ואפילו זקן וסרים יעול, **קמ"ל להחיות זרע:**

בראשית ו יט ומִכָּל־הָחַי [שחין ראשי איברין שלה, למעוטי מחוסר אבר] מִכָּל־בֶּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיאָה אֶל־הַתְּהֵבָה לְהַחֲיֹת אֹתָהּ [ברומין לך, למעוטי טריפה] וְזָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ;
בראשית ז ג גַּם מֵעוֹ הָרְשָׁמִיִּים שִׁבְעָה שָׁבָעָה זָכָר וּנְקֵבָה לַחַי וְתֹרֵעַ [למעוטי זקן וסרים] עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ;

א"ר אלעזר, מנין לשוחט בהמה למרקולים אף על פי שאין עובדו בוציעה שהוא חייב, שנאמר ויקרא י' ולא יובחו עוד את זבוחיהם לשעירים, אם אינו ענין לכדרכה לעצמות כוכבים שעבודתה בוציעה, דלא נפקא לן דכתיב דברים יב איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם, תנהו ענין לשלא כדרכה,

והא להכי הוא דאתא, האי מיבעי ליה לכדתניא

דף נ"א ע"ב

ויקרא ז' א איש איש מצית ישראֵל חֹשֶׁר יִשְׁטַם שׁוֹר אוֹ כֶּבֶד אוֹ עֵז בַּמִּתְּנָה לְהַ' חֹשֶׁר יִשְׁטַם מִחוּץ לַמִּתְּנָה: ד וְאֶל־פֶּסַח אֲחֵל מו' עַד ל' אֶהְיֶאוּ לְהִקְרִיב קִרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁפָּן ה' דָּם יִשְׁטֹב לְאִישׁ הוּא דָם שָׂפָךְ וַיִּכְרַם הוּא דָם מִקְרֵב עֵמוֹ: ה ה' לְשֹׁמֵר חֹשֶׁר יִבְיֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִמְמוֹתָם חֹשֶׁר הֵם וְזָמִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְהַצִּיּוֹט לַה' אֶל־פֶּסַח אֲחֵל מו' עַד חֹלֵי־הַפֶּהוֹן וְחִצּוֹ וְזָמִי שְׁלֹמִים לַה' אוֹ טָם: ו וְחֹרֵק הַפֶּהוֹן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבֵּחַ ה' פֶּסַח אֲחֵל מו' עַד וְהַקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ יִחַם לַה': ז וְלֹא־יִחַצּוּ עוֹד אֶת־זִמְמוֹתָם לַשְׂעִירִים חֹשֶׁר הֵם וְזִים אֲמַרְיָהם חֲקַת עוֹ לֹם פֹּה־הִיא־זֹאת לָהֶם לְדַלֵּם:

עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות, והקריבן בשעת איסור הבמות הא' ולא יצחו בפרשת שמיני מן כמי, ועד פסוק זה הענין מדבר בקדשים שהקדישם בשעת איסור הבמות, לאחר שהוקם המשכן, והקריבן בשעת איסור הבמות, שהרי עונשן אמור שגילה לך הענין את עונשן שהן כזרות, שנאמר ויקרא ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו',

עונש שמענו אזהרה מנין? ת"ל דברים יב פן תעלה עולותיך,

וכדר' אבין א"ר (אילא) [אילעא], דאמר ר' אבין א"ר אילא,
כל מקום שנאמר השמר ופן ואל, אינו אלא בלא תעשה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מעט דבר של נוי הוא,

למרקולים,

למאי למאי הלכתא אין לו קלקלין, אילימא דלא מיתסר דבר שאין של נוי
לפנים מקלקלין דידיה בשאר עבודת כוכבים דאפי' פנים כחוץ דמי ושרי,
השתא פעורי מפעריין קמיה מתריין לפניו, מים ומלח לא
מקרבין ליה,

ואימא עליהם דומיא דעמהם, מה עמהם כל מה שעמהם
דהא כתיב נמי עץ ואבן, וסמס עץ ואבן לאו דמי נינהו, אף עליהם כל
שעליהם?

אלא אפי' חוץ כבפנים דמי, ואסור ומיתסר, שהרי כל עבודתו דרך
ציון, וקלקלין הוי [ל?] נטעות ולכבוד, הלכך לא שייכי ציה ולא מפסקי:

א"כ לא יאמר עליהם כוליה קרא לא אינטריין, דהשתא מה שעמהן דאינו
עליו ממס, אשמועינן קרא דשקוים נינהו ואסירי, שעליהן מיבעיא לך,
לשון אחר כל שעמהן דאשר ריבויא הוא,

מתני': עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ, נהנין מהן
שלא בטובה שלא יעלו שכר לכומרים, דאין הקדש לעבודת כוכבים, כדאמרינן
צ"כ כל הנלמס (לעיל דף מד) ואין נהנין מהן בטובה,

מעות [פ' המטבעות], דבר של נוי הוא ואמאי קמי ממני דמותר?

אמרי דבי ר' ינאי, בכים קשור ותלוי לו בצוארו,

כסות דבר של נוי הוא?

היה שלה ושל אחרים [בשותפות], נהנין מהן בין בטובה (ובין)
[ו] שלא בטובה,

עבודת כוכבים של עובד כוכבים, אסורה מיד, ושל ישראל
אין אסורה עד שתיעבר:

אמרי דבי ר' ינאי, בכסות מקופלת מכופלת פלייד"א בלע"ז
ומונחת לו על ראשו [בראש המרקולים],
[לא אסר הכתוב אלא כשעומד עליו דרך כבוד דהיינו דרך מלבוש, או צפוי, אבל
דרך גנאי אמרינן דילמא איניש אצנעיהו שם, שהיה סבור שהרואים יאמרו
לתרובת הובאו שם כי היכי דלא נגביניהו. ר"י מלוניל],

כלי דבר של נוי הוא?

נב': אמר אביי, בטובה בטובת כומריין, שלא בטובה שלא
בטובת כומריין, לאפוקי טובת עובדיה עובדי כוכבים העובדין אותה
דשרי לא איכפת לן אי יהציין להו (שאר) [שכר] טובת הגאה פורתא [דלא אזלי
ומודו אלא ביום אידם. ר"י מלוניל],

אמר רב פפא, דסחיפא ליה כפויא לו (משכילתא) [משיכלתא.
ד"ס] גציע ארישיה ואינה עשויה כמין כובע, אלא כלי (ארוך) [אחר. ד"ס],
וצלשן כנען [ראה] לשון זה ברש"י לעיל כח: [אקדון, ונמנין צו מים כדאמרינן
(שבת דף עז) משיכלא [פירושה] משי כולה, שמכנסין צו בגדים ורומזין צו ידיהן,

איכא דמתני לה אסיפא, היה שלה ושל אחרים, נהנין מהן
בטובה ושלא בטובה,

אמר אביי, בטובה בטובת אחרים, שלא בטובה שלא
בטובת כומריין,

אמר רב אסי בר חייא, כל שהוא לפנים מן הקלקלין [קלקלין,
שני שמות לגנאי האחד קי כמו צואה, וקלון כמו קלון בית אדוניך. ר"י מלוניל]
מחילה היא, פרוסה לפני עבודת כוכבים, וקלקלין הוא כינוי של קלעים, אפי'
מים ומלח אסור [תוס'] דלא לניי הוא, כיון דכעין פנים נינהו [שגם במלח
כתיב על כל קרבנך תקריב מלח], הוה מקרובת,

מאן דמתני אסיפא, כ"ש ארישא דכיון דכולה דעבודת כוכבים אסור
למס שכי, ומאן דמתני ארישא, אבל אסיפא כיון דאיכא
אחרים בחדה, אפי' בטובת כומריין נמי שפיר דמי:

[שנינו במשנתנו] עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד:
מתני' מני? ר"ע היא, דתניא דברים יב אבד תאבדון את כל
המקומות אשר עבדו שם הגוים, בכלים שנשתמשו בהן
לעבודת כוכבים הכתוב מדבר ולקמן פריך הא מקומות כתיב,

חוץ לקלקלין לאו משום מקרובת אחיה, הלכך דבר של נוי אסור
דנפקא מאשר עמהן [במש"כ רש"י לעיל ד"ה א"כ לא יאמר עליהם], שאינו
של נוי מותר ואפי' הוא כעין פנים, דהא חוץ לקלקלין לא מנחי מקרובת [שיש
לומר שהוצנע שם כדי שלא ישלטו יד איש, (היו) [שידיו] סוברין שמשל ע"ז הם.
ר"י מלוניל],

יכול עשאום ולא גמרום, גמרום ולא הביאום, הביאום ולא
נשתמשו בהן, יכול יהו אסורים? ת"ל אשר עבדו שם
הגוים, שאין אסורין עד שיעבדו,

א"ר יוסי בר חנינא, נקטינן [ראה עירובין ה. פירוש נקטינן מסורת
מאבותינו, מנהג מרבותינו] אין קלקלין אין מותר קלקלין לא לפעור ולא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ל' אֶתְמַמְדָּה פֶּסֶף, וְהָיָה עֲלֵיכֶם וְלִמְסָה לָךְ		דרשת שמואל, פסלו לאלוה לא תחמוד, פסלו מאלוה ולקחת לך
כא ל' אֶתְמַסַּע לָךְ, אֲשֶׁרָה פְּלִיטָה לָךְ מִפֶּה ה' אֵל הָיִךְ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָךְ	כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל	מה מוזבח טעון גזירה אף אשרה טעונה גזירה

[כמו אמר מר] מכאן אמרו [מדכתיב כל המקומות אשר עבדו] עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה, אלא עד שתעבד, ושל ישראל מיד, והא בכלים אוקימנא לה [ואיך אתה למד מפסוק זה על ע"ז עצמה]?

אמר קרא דברים יב אשר אתם יורשים אותם [את הכלים] את אלהיהם, מקיש אלהיהם לכלים [מקיש אלהיהם למקומות] דלוקמין בכלים, מה כלים עד שיעבדו דכתיב אשר עדו שס, אף אלהיהם נמי עד שיעבדו,

ור"ע דלא מקיש [ע"ז לכלים, וס"ל שע"ז של גוי אסור מיד]? אמר לך "את" הפסיק הענין [בין ע"ז לכלים], [האי את לא הוצרך אלא לאפוקי מדרשא דר' ישמעאל דאילו ר"ע טעמא מפסילי אלהיהם. תוס'],

ורבי ישמעאל, אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאין אסורה עד שתעבד, דישאל דאסורה מיד מנא ליה?

סברא הוא, מדעובר כוכבים עד שתעבד, דישאל אסורה מיד [בהמשך משמע שאין סברא זו פשוטה],

אימא דישאל כלל וכלל לא [לפי שישראל אינו בוטח בה לעולם. ריטב"א]?

השתא גזירה בעיא דלפינן לקמן מושס נסתר איתסורי לא מיתסרא,

ואימא כדעובר כוכבים עד שמעבד [ולא תאסר מיד], [אע"ג דחמירא לענין גזירה, כל זמן שלא עבדה לא חמיר מנכרי, אדרבה עבד דממליך טפי. ריטב"א]? אמר קרא דברים ט ואת הטאתכם אשר עשיתם את העגל, משעת עשייה קם ליה בחטא,

אימא ה"מ למיקם גברא בחטא, איתסורי לא מיתסרא?

אמר קרא דברים כו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, משעת עשייה קם ליה בארור,

אימא ה"מ למיקם גברא בארור, איתסורי לא מיתסרא? תועבת ה' כתיב,

מכאן אמרו, עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד ולקמן פריך הא בכלים אוקימנא, ענדת כוכבים מנגן דעד שמיעבד, ושל ישראל אסורה מיד, דברי ר' ישמעאל,

ר"ע אומר, חילוף הדברים ולקמן מפרש טעמא עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל עד שתיעבד,

אמר מר, בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר, הא מקומות כתיב?

אם אינו ענין למקומות, דלא מיתסרי, דכתיב דברים יב ב אבד תאבדון את פל' המקומו' ת אשר עבדו'שם ה' ים אשר אתם ירשים אתם [את. רש"י] אל יהיהם עליהם הרים הרמים ועל הגבעות ת תחת פל' עין רענן את אלהיהם דהאיא קרא [דמקומות] כמי, ולא ההרים אלהיהם

דף נ"ב ע"א

תנהו ענין לכלים [תוס'],

דברים ז כה פסילי אל יהיהם תשרפון אש ל' אֶתְמַמְדָּה פֶּסֶף, וְהָיָה עֲלֵיכֶם
וְלִמְסָה לָךְ פן תיקש' זו' פי' תו' עבדת ה' אל ה'יך הוא:

דברים יב ז אֲשֶׁר תַּעֲבֹדוּן אֶת־פְּלִי־הַמִּקְמוֹ' ת אשר עבדו'שם ה' ים אשר אֲשֶׁר יִרְשִׁים אֲתֶם אֶת־אֵל הַיִּזְקִים עַל־הָהָרִים הַרְמִיּוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת' ת וסתת פל' עין רענן: ג ונסלקם את מוצאם ושרפם את מוצאם ושרפם תשרפון אש ופסילי אל יהיהם תגדעון ושרפם את שמם מן המקו' ס ה'הוא:

דברים כו טו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה פן עבדת ה' מעשה ידי תרש וסם צסתר וענו כל העם ואמרו למן:

ר' ישמעאל	ר' עקיבא	
ענדת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שמיעבד, ושל ישראל אסורה מיד	ענדת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל עד שמיעבד,	
אשר עבדו'שם ה' ים אשר אֲשֶׁר יִרְשִׁים אֲתֶם אֶת־אֵל הַיִּזְקִים	אינו אסור עד שתיעבד	את הפסיק הענין
ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה פן עבדת ה'	של ישראל אסורה מיד	דבר המביא לידי תועבה
וסם צסתר	ע"ז דישאל בעי גזירה	עד שיעשה לך דברים שבסתר, היינו עד שעובדה,
פסילי אל יהיהם תשרפון אש	שגוי פוסל ע"ז	ע"ז של עכו"ם אסורה משפסלו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל, שנאמר דברים טו' שופמים ושומרים תתן לך בכל שערך, וסמך ליה לא תטע לך אשרה כל עץ,

אמר רב אשי, ובמקום תלמידי חכמים, כאילו נטעו אצל מזבח תלמידי חכמים, דאשירה אוקמינן בדיין שאינו הגון, הלכך מוצא נמי בגבירי, שנאמר אצל מזבח,

בעי רב המנונא, ריתך כלי [רצף כלי בבור לשם ע"ז. רח] כלי שנשבר והקיש עליו בקורנא עד שריקעו ונתפשו ונתמלא פנימחו לעבודת כוכבים מהו,

[והולך ומפרש] עבודת כוכבים דמאן, אילימא עבודת כוכבים דעובד כוכבים, בין לר' ישמעאל ובין לר"ע, משמשי עבודת כוכבים הן, ומשמשי עבודת כוכבים אין אסורין, עד שיעבדו משמשי עבודת כוכבים של עובד כוכבים, אין אסורין עד שיעבדו, כדאמרן לעיל (דף נא) הניאוס ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורין, ת"ל אשר עבדו, ור"ע בעבודת כוכבים ענמה פליג, אבל בכלים לא פליג,

ואלא עבודת כוכבים דישאל, אליבא דמאן, אילימא אליבא דר"ע, השתא היא גופה לא מיתסרא עד שתעבד, משמשיה מיבעיא,

ואלא אליבא דרבי ישמעאל, דאמר אסורה מיד, מאי, משמשיין דישאל במשמשיין ממשמשי עבודת כוכבים דעובד כוכבים גמרינן ולא מיתסר עד ששתמשו בהן לעבודת כוכבים, מה התם עד שיעבדו אף הכא עד שיעבדו,

או דלמא מינה [מע"ז עצמה] גמר, מה היא אסורה מיד, אף משמשיה אסורין מיד,

מאי איריא דקא מיבעיא ליה ריתך כלי, תיבעי ליה עשה עשאו (כולו) [כלין לעבודה (מתחילה) [מתחילתו] ?

רב המנונא משום טומאה ישנה קמיבעיא ליה [ופרקין אין הכי נמי, כלומר עשה הוה ליה למיבעיא, מיהו רב הנונא לא בעא ריתך אלא משום טומאה ישנה. רח], דתנן, כלי מתכות פשוטיון ומקבליהן טמאין, נשתברו טהרו, חזר ועשאו כלים, יחזרו לטומאה ישנה וזריכה טבילה,

וצ"ל דאשירה שבת שבת (דף טו) מפרש טעמא, גזירה שמה ילמנו [שהרואה שנבטאו ומשתמשין בהן בו ביום] טבילה צמ יומא עולה, וקא מיבעיא [ליה] כלי שנשתמשו בו לעבודת כוכבים (ואמר') [דאמרין ?] צמסכת שבת צמ' א"ר עקיבא (דף פג) משמשיה טמאין, שכן כדי לטהרן, וחזר וריחק לעבודת כוכבים, ועדיין לא נשתמשו בו, מי הדך לטומאה קמייתא או לאו,

ור"ע דאמר בשל ישראל עד שתעבד, האי מועצת ה' לאו דמיתסר משעת עשייתה, אלא ה"ק ארור משעת עשייה, דבר המביא לידי תועבה דעשייה מציאתו לידי מועצה שעובדה,

ור"ע, עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד, מנא ליה?

אמר עולא, אמר קרא דברים ז' פסילי אלהיהם תשרפון באש, משפסלו נעשה אלוה,

ואידך [ר' ישמעאל], ההוא מיבעי ליה לכדתני רב יוסף, דתני רב יוסף, מנין לעובד כוכבים שפוסל אלוהו שיכול לנטול, שנאמר פסילי אלהיהם תשרפון באש,

ואידך [ר"ע], נפקא ליה מדשמואל, דשמואל רמי כתיב דברים ז' לא תחמוד כסף וזהב עליהם, וכתיב ולקחת לך ומרוייהו צמד קרא, וישא דקרא פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד וגו', הא כיצד, פסלו לאלוה שפסל לעבודת כוכבים לא תחמוד, פסלו מאלוה שנטלו מלשון פסולת, ולקחת לך דפסילי דישא דקרא תרי גווי משמע ודרשינן ליה אהיסור ואהיתר דקרא ולקחת לך,

ור"ע, אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאסורה מיד, דישאל עד שתעבד מנא?

אמר רב יהודה, אמר קרא דברים כו' ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר עבודות שנסתרו הוה עובדה, שלא ישמעו צ"ד וסקלוהו,

ואידך [ר' ישמעאל] ההוא מיבעיא ליה לכדרכי יצחק, דא"ר יצחק, מנין לעבודת כוכבים של ישראל שטעונה גזירה, שנאמר ושם בסתר,

ואידך [ר"ע], נפקא ליה מדרב חסדא, אמר רב, דאמר רב חסדא אמר רב מנין לעבודת כוכבים של ישראל שטעונה גזירה דכשהיא שלימה (גנוזה) [גנוזה] בקרקע,

שנאמר דברים טו' לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח, מה מזבח טעון גזירה [תוס'] דהא אסור בהנאה, אף אשרה טעונה גזירה,

[לכאורה קשה איך מדרבא אשרה למזבח? וי"ל דמירי באן בע"ז של ישראל, וזו אינה ע"ז אמיתית שבעצם ישראל אינו עובד ע"ז, ואינם עושים אלא בטעות וכו'. ע"פ הילקוט המאירי בשם צדיק אחד עיי"ש],

ואידך [ר' ישמעאל], ההוא מיבעי ליה לכדר"ל, דאמר ר"ל, כל

אבני חן על מסכת עבודה זרה

(דף טו) [ו] בשאר (טומאה דלית) [טומאות לית. ד"ס] ליה טהרה במקוה, דינמא כי היכי דשאר טומאות סלקי, הא נמי קלה למיסק מנייהו, **טומאה נמי לא בטלה** (כיון דליכא למימר הכי. דברים אלו אין להם הבנה, ולכן מחקם הב"ח),

או דלמא, איסור דאורייתא לא בטיל, טומאה דרבנן בטיל.
7. תיקון,

בעא מיניה ר' יוסי בן שאול מרבי, כלים ששימשו בהן בבית חוניו מפרש בשמעתין בתרייתא דמנחות, חוניו בנו של שמעון הצדיק שברח למגרים מפני אחיו, וזנה שם מזבח, ופלגי החם, איכא למ"ד לשם עבודת כוכבים ואיכא למ"ד לש"ש,

וקמיבעיא ליה לר' יוסי בן שאול, אליבא דמ"ד לאו צית עבודת כוכבים היא, דאליבא דמ"ד (דעבודת כוכבים) [דצית ע"ז. ד"ס] היא, לא קמיבעיא ליה, דהשתא להדיט אסורין כדאמר לעיל, בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר, לגבוי מיעבא,

מהו שישתמשו בהן בבית המקדש, וקא מיבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו, לאו בית עבודת כוכבים היא,

דתנן, כהנים ששימשו בבית חוניו, לא ישמשו במקדש שבירושלים, ואינו צריך לומר לדבר אחר כהנים ששימשו לעבודת כוכבים, אין ז"ל שלא ישמשו עוד למקדש, כדכתיב ציחוקאל (מד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו', וכתיב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי, ומדקאמר אין ז"ל לדבר אחר, מכלל דצית חוניו לאו דבר אחר הוא, ואפ"ה קמני דכהנים אסרי, וקמיבעיא ליה לר' יוסי כלים מאי,

כהנים הוא דקנסיהו רבנן, משום דבני דעה נינהו וידעי שנאסרו בזמנא אף לשם גבוי, והלכו ועבדו בצמה הוא דקנס רבנן, אבל כלים לא קנסי, או דלמא לא שנא?

א"ל [רבי], אסורים הן [הכלים], ומקרא היה בדינו ושכחנוהו בהך [כלים] דעבודת כוכבים, דהיכא דמדאורייתא היה זהו טעמא להמירא, קנסוהו רבנן אע"ג דלאו בני דעה נינהו, ה"ז [בבית חוניו] אע"ג דלאו צית עבודת כוכבים, ולא מיתסרי מדאורייתא, קנסוהו רבנן בכלים ככהנים,

איתיביה [ומקשה על רבי שאסר את הכלים], דברי חיים ב כט יט ואת פלגיה כלים כהנים שבימי חזקיהו היו מגידין לו כל הכלים של צית המקדש אשר הונח המלך אחז במלכותו, במעלו לעבודת כוכבים הכנו והקדשנו והנחם לפני מזבח ה',

מאי לאו, הכנו דאמבליניהו מטומאת עבודת כוכבים הקדשנו דאקדישנהו שחזרו ומשחוס בשמן המשחה, אלמא כיון דמדאורייתא לא מתסרי, דהא הקדש נינהו, ואין אדם אוסר דבר שאינו

והכי קמיבעיא ליה, כי הדרא טומאה ח"מ [מי אמרין ה"מ] דחזקין לטומאה לטומאתן ישנה דאורייתא [בטומאה דאורייתא], אבל טומאה דרבנן לא עבודת כוכבים דרבנן היא, וקראי אסמכתא בעלמא, או דלמא ל"ש,

והיבעי ליה שאר טומאות דרבנן [תוס'] כגון כלי דמטמאו [שנמטאין] במשקין, דמדאורייתא לא מטמאו משקין כלי, ורבנן גזור משום משקה זב וזנה, כגון רוקן ומימי רגליו דאז טומאה נינהו ומטמאי כלי?

הדא מונו חדא כלומר בשאר טומאות נמי מיבעיא ליה, והאי דנקט עבודת כוכבים, שאילה אחרת [היא] הנשאלת מתוך פשטה של ראשונה, **קמיבעיא ליה, טומאה דרבנן מי הדרא או לא הדרא,**

את"ל בשאר טומאות דרבנן לא הדרא הכא מאי, טומאה דעבודת כוכבים, משום חומרא דעבודת כוכבים, מי שוויה רבנן כטומאה דאורייתא, או לא, 6. תיקון,

בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי, תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים, מהו מי סלקא טומאה מינייהו ע"י ציטול, או לא, מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה, או לא,

והיבעי ליה כלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים, אי סלקא טומאה מינייהו, כי היכא דסלקא איסורא, כלים לא קמיבעיא ליה, כיון דאית להו טהרה (כשאר) [כשאר] טומאות במקוה הכא דמקוה ידיה היינו ציטול, כיון דאיסורא ציטל מינייהו, טומאה נמי בטלה טומאה ודאי נמי סלקא,

כי קמיבעיא ליה אוכלין דלית להו טהרה (כשאר) [כשאר. ד"ס] טומאות במקוה,

והיבעי ליה עבודת כוכבי' גופה של אוכלין, כגון השתחויה לפת ומיעבי לך אי סלקא טומאה ציטול או לא,

עבודת כוכבים גופה לא מיבעיא ליה,

דף נ"ב ע"ב

כיון דאיסורה [איסור ע"ז] בטיל [תוס'], טומאה נמי בטלה,

כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי [וברין הוא דיכול למבעי ל' בע"ז של ישראל או משמש' דלית להו בטלה, אלא דכל מאי דאפשר לאורויי בע"ז של נכרי לא מיידינן בשל ישראל. ריטב"א],

כיון דאיסוריה לא בטיל, (כדרב) [מדרב. ד"ס] גידל גריש פירקין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שלו, אינה נמי לא גזרו עליהו, הויל ולא בני דעה נינהו?

[פ' מה שעשו הכהנים בימי חזק' נקרא דרבנן, ונמצא שגם הם לא גזרו לאסור כלים אלו שאינם אסורים מדאורייתא, וקשיא לרבי?]

א"ל [רבי], ברוך אתה לשמים [תוס'] שהחזרת לי אברתי וזה המקרא [הפסוק של "ואת כל הכלים"] שכתתי הכנו שגזנונו, והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם אבל הנך קנסוהו רצון, וגזמו,

לימא מסייע ליה, מזרחית צפונית שימוש ארבע לשכות שהיו במקצעות העזרה קא חשיב צמט' מדות (פ"א מו) בה גזזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצו אנשי יון,

ואמר רב ששת ששקצו[ם. כ"י פריז] לעבודת כוכבים אלמא אע"ג דלדידן לא מיתסרי, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, גזר זהו רצון לגבי גבוה, ואע"ג דלא בני דעה נינהו, וצדית חונו נמי, אע"ג דלאו צית עבודת כוכבים ולא מיתסרי כלים ידיה מדאורייתא, גזר זהו רצון,

אמר רב פפא, התם קרא אשכח ודרש דמדאורייתא אסרי אפי' להדידן, דכתיב יחזקאל ז' ובאו בה פריצים וחללוה [מבאן שהתורה העידה עליו שיוצא לחולין על ידה. ראב"ד] מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל, ילאו כליו לחולין, וכיון דנפקי לחולין קנינהו דהפקירא, והו' להו ידיהו, וכשנשתמשו בהן לעבודת כוכבים נאסרו,

אמרי הנך דצית חשמונאי כשנחנסו, היכי נעביד, ניתברינהו על יד עובד כוכבים כדי לנטלן דברים כו אבנים שלמות אמר רחמנא שאין צה פגימות ואפילו בפגימות סכין שחמגור זה פורין פוסלת בהן, כדאמרין דהכל שותטין [חולין יח],

נגסרינהו לאחר שצירקן להשוות פגימתן דברים כו לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ועמדו וגזמו,

ואמאי ליתברינהו [גוי. ראב"ד] כדי לנטלן מעצמות כוכבים ולישקלינהו לנפשייהו שהרי חולין הן, וכדקאמרנא ובאו בה פריצים וחללוה?

מי לא אמר רב אושעיא, בקשו לגזוז כל כסף וזהב שבעולם, משום כספא ודהבא של ירושלים שרובה הקדש [פ'] שרוב מעות של ירושלים היה בקופות של בית המקדש, והיה בהם קדושה [שהיה המטבע של כסף ושל זהב. תוס']

והוינן בה, ירושלים הויא רובא דעלמא [אטו כסף שבלשכה ושבמקדש היה רובו של עולם, וכל דפריש מרובא פריש. ראב"ד]?

אלא אמר אבבי, בקשו לגזוז דינרא הדרייאנא טוריינא מטבעות של ירושלים [שהיה חשש שמעורב בהם ממעות הקדש], טירינא

הדרינא, [ש?] על שם מלכי רומי נעשו הנורות, ושם טוריינוס אדריינוס שיפא [תוס'], # [לא הבנתי מה זה משנה שהיו המטבעות שיפא? ואולי כך היה המעשה שבזמן שרצו לגזוז היו כבר שיפא] יסן צימר שניסוף מחמת יושנו, ואין הנורה ניכרת מפני טבעה של ירושלים [שבמטבעות אלו המושפפות היה מעורב הרבה כסף או זהב ממטבע של ירושלים],

[דינרא הדרינא = מטבע חשובה בימי אנדריאנוס וכולה של זהב, ומפני חשיבותה היו הגוברים מחליפים בו כל המטבעות הבאים שם לשקלים ולנדרה, וכשנפסלה אותו מטבע נמצא רובו בברק הבית, וכשחרב הבית בקשו לגזור על כל מה שיבוא לידם מאותו מטבע כי שמא מן המקדש היה, וכיון דגוים לא בני מעילה נינהו, לא נפיק לחולין על ידיהו. פירוש הראב"ד],

עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר, [שנאמר] ובאו בה פריצים וחללוה?

התם לא אשתמשו בהו לגבוה [אבל לצורך גבוה קימו. ראב"ד], הכא כיון דאשתמשו בהו לגבוה [שהיו אלו אבני מזבח], לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיומא:

מהני: עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו, וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים דעובד כוכבים פוסל אלוהו ילפינן, ולא ישראל, וכל שכן דישאל אינו מבטל עבודת כוכבים דישאל, דאין לה נטילה עולמית, דהא וסס נסתר כתיב [שצריך גזירה],

המבטל עבודת כוכבים מבטל משמשיה, ביטל משמשיה משמשין מותרין והיא אסורה:

נב: מתני ליה ר' לר"ש ברבי, עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חבירו, א"ל רבי שנית לנו בילדותך עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל ישראל ועשיו אמה שונה לנו, ושל חבירו, אבל של ישראל לא,

ומקשי תלמודא דישאל מי קא מבטלה, והא דברים כו ושם בסתר כתיב?

א"ר הילל בריה דרבי וולס, לא נצרכה שיש לו בה שותפות וזוקנותו חזר בו, דאף על גב שיש לו שותפות, אינו יכול לנטל חלקו של ישראל,

בילדותו מאי קסבר, ובזנותו מאי קסבר?

בילדותו סבר ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח, כיון דעובד כוכבים מבטל דנפשיה, דישאל נמי מבטלה,

ובזנותו סבר, ישראל אדעתא דנפשיה פלח, כי מבטל עובד כוכבים דנפשיה דישאל לא בטיל,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

וכתיב בתריה פסוק בב' וְאֶל-אֶרֶץ יִבִּית חוֹר וְעוֹזֵד עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים שְׁלֹ
וְהִנֵּה צָרָה וְחִשְׁכָּה מְעוֹף צִקָּה וְאַפְלָה מְנַדָּה וְגו', דאע"ג דקלל
מלכו ואלהיו, ופנה למעלה, [מ"מ חוזר ועובדה] אל ארץ יבית:

איכא דמתני לה לר' הילל בריה דר' וולס אסיפא דמתניתין, ישראל
אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים, פשיטא? א"ר
הילל בריה

דף נ"ג ע"א

דרבי וולס, לא נצרכה אלא שיש לו בה שותפות לשראל שותפות
בה, והא גופה לא אנטריך לאשמועינן, דהא נמי פשיטא שאינו יכול לבטל חלקו של
עובד כוכבים, שאפילו שלו אין יכול לבטל,

אלא למידק מינה וקמ"ל ישראל הוא דלא מבטל דעובד כוכבים
חלק העובד כוכבים, אבל עובד כוכבים דנפשיה מבטל אצל עובד
כוכבים יכול לבטל חלק עצמו, ולא אמרינן כי היכי דחלקו של ישראל לא בטיל, חלק
של עובד כוכבים נמי לא בטיל,

איכא דמתני לה אברייא, ר"ש בן מנסיא אומר, עבודת
כוכבים של ישראל, אין לה בטילה עולמית, מאי עולמית?

א"ר הילל בריה דר' וולס, לא נצרכה אלא שיש לו לעובד
כוכבים בה שותפות אפילו ביטל עובד כוכבים חלקו, והוא דשראל לא
בטיל, וקמ"ל דישאל אדעתא דנפשיה פלח ולא תלי דעת עובד
כוכבים:

מהני: כיצד מבטלה [עכו"ם מבטל את הע"ז שיש לה צרות אדם],
קמ"ע ראש אונה, ראש חוטמה, ראש אצבעה, פחסה מיעכה
נקורנס אע"פ שלא חיסרה, [אם עשה אחת מאלו] ביטלה,

רק בפניה, השתין בפניה, גררה בטיט סחוב והשליך, זרק בה את
הצואה, הרי זו אינה בטילה דלפוס שעתא רחם עליה, והדר פלח לה, כל
הני דיטולי בעובד כוכבים קמיייר,

מכרה או משכנה, רבי אומר ביטל, וחכ"א לא ביטל:

נב: כי לא חיסרה במאי ביטלה, א"ר זירא, שפחסה בפניה
וקלקל אורתה,

[שנינו במשנתנו] רקק בפניה, והשתין בפניה, מנה"מ דהדר פלח
לה? אמר חזקיה דאמר קרא ישעיה ה בא וְהָיָה כִּי-יִרְעֵב
וְהִתְקַצַּף, וְקָלַל בְּמַלְכוֹ וַיִּבְאֵל יָהּיוּ מִקֵּל אֶת עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים שְׁלֹ
ומצה אומה ופנה למעלה לבו למעלה לשמים,

[שנינו במשנתנו] מכרה או משכנה, רבי אומר ביטל [וכו']:
זעירי א"ר יוחנן, ור' ירמיה בר אבא אמר רב משמיה דרב פליגי
בטעמא דמתני, ח"א מחלוקת בצורף סתם לוקמי מחכת אורפיס הן
עובד כוכבים שמכרה עובד כוכבים לצורף חזירו התם קאמרי רבנן דלא בטלה
דסבר המוכר כיון דלוקח זה עובד כוכבים הוא פלח לה ולא חזר לה, אבל
בצורף ישראל [תוס'] [אצל מכרה עובד כוכבים לצורף ישראל] מסתמא בטלה
מדעמיה, דמידע ידע דהאי חזר לה, דברי הכל ביטל [שצורף ישראל רוצה
הע"ז להתכיה],

וחד אמר בצורף ישראל מחלוקת,

איבעיא להו, בצורף ישראל מחלוקת, אבל צורף עובד
כוכבים דברי הכל לא ביטל, או דלמא בין בזה ובין בזה
מחלוקת [תוס'],

ת"ש, דאמר רבי [דאמר במשנה מכרה או משכנה בטל], נראין דבריי
כשמכרה לחבלה [לשוכרה], ודברי חביריי דלא בטיל שמכרה
לעובדה,

ומדקתני נראין דברי זהא, אצל דברי חביריי אין נראין זה, מכלל דחזריה נמי
בלחבלה פליגי,

ומדקאמר נראין דברי חביריי בלעזבה, אצל דבריי אין נראין זה, מכלל דאיכו נמי
עלה פליגי,

וה"ק אני שמעתי בשמיהן ביטל, והן שמעתי בשמיהן לא ביטל,
ונראית שמעתי משמועת חביריי בלחבלה, ושמועת חביריי משמועתי בלעזבה,
[הרי לך, שבוה ובוה מחלוקת],

מאי לחבלה, ומאי לעובדה, אילימא לחבלה לחבלה ממש
שנתנה ע"מ לחבלה, לעובדה לעובדה ממש, מ"ט דמ"ד ביטל
בלעזבה, הא צהדיא אמר ליה לשם עבודת כוכבים, אלמא לא אפקיה מוכר מכלל
עבודת כוכבים, ומ"ט דמ"ד לא ביטל בלחבלה, הא דהאי בטלה מדעמיה,

אלא לאו לחבלה, למי שעתיד לחבלה, ומנו צורף ישראל
והאי סתמא זצין ליה, ודקאמרי רבנן דלא ביטל, מימר אמר האי צורף ישראל הדר
מוזין לה לעובד כוכבים ופלח לה, ור' סבר כיון דצורף ישראל הוא, מידע ידע האי
עובד כוכבים דסתמא חבולי מחביל לה וממחיה כמור לעובדה למי שעתיד
לעובדה, ומנו צורף עובד כוכבים, וש"מ בין בזה ובין בזה
מחלוקת?

לא לעולם בצורף ישראל אפילו לרבנן ביטל, והאי דקאמר ר' נראין דבריי כשמכרה
לחבלה, לאו דפליגי רבנן עליה דנימא נראין דבריי לשומעי מחלוקתינו מדברי
חביריי, אלא ר' לפרושי פלוגמיהו אחא, ולאשמועינן דצורף עובד כוכבים הוא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ואי תנא נפלה עליה מפולת, משום דסבר הא מנחת, כל אימת דבעינא לה שקילנא לה, אבל גבובה לסמים מרלא קא מהדר אבתרה, בטולי בטלה צריכא,

ואי תנא גבובה לסמין, משום דסבר אי עובר כוכבים שקיל לה מפלח פלח לה, אי ישראל שקלה אידי דדמיה יקרין מזבין לה לעובר כוכבים, ופלח לה,

אבל הניחוחה הבעלים והלכו למדינת הים, מרלא שקלו בהדיהו בטולי בטלה, צריכא,

אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע, אינה בטילה, מירי מלחמת יהושע מיהדר הדור [והלא לא חזרו הגוים או, ולמה אומר "אם עתידין לחזור"]?

ה"ק אם עתידין לחזור [פי' יוצאין בדריעה לחזור, והגם שאינם חוזרין למעשה], הרי הוא כמלחמת יהושע, ואין לה בטילה הרי היא אסורה, כאותה עבודת כוכבים של אמוריים שיצאו למלמה, ודימו לחזור, לפיכך נאסרו עבודת כוכבים שלהם בהנחה, דכתיב לא ידבק צידך מאומה מן המרס, שהרי לא ציטלוס מדעתם ציטלוס,

ולמה לי למיתלייה במלחמת יהושע לימי אינה בטילה?

מלתא אגב אורחא קמ"ל לפי דרכו שהיה צריך ללמדנו, שלא בטל, נתן סימן לדבריו, ללמדנו מחוץ הסימן מילתא אחריית, לסייע לרב יהודה, דאמר ישראל שזקף לבניה כו', דילפינן איסור דעבודת כוכבים, מאותן צימיו יהושע לכל דבריה,

[אנו למדין מתחילת א"י שאף שהיו האשירות רכושם של ישראל, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אפ"ה נאסרו האילנות ע"י שעברו להם הגוים, והטעם כיון שעברו ישראל לעגל גלו אדעתיהו שניחה להם שיעברו הגוים את האילנות, ולמדין מזה שישראל שזקף לבניה להשתחוות לה, והישראל לא השתחוה לה, ובא גוי והשתחוה לה, כיון דניחא ליה לישראל שהרי זקפה, נאסרת הלבנה],

כי הא דאמר רב יהודה אמר רב, ישראל שזקף לבניה להשתחוות לה [ו] לא השתחוה לה, ובא עובר כוכבים והשתחוה לה [פי' לאותה לבנה עצמה וכו'. תוס'], אסרה אסורה אע"פ שאינה שלו,

מגלן דאסרה אע"פ שאינה שלו? א"ר אלעזר כתחילה של א"י אלמא ממלחמת יהושע יליף, דאמר רחמנא דברים יב ואשריהם תשרפון באש אלמא אילנות גמי אסרי, ו מוכדי הארץ וכל הממוצר לה ירושה לישראל היא להם מאבותיהם שהרי לאצרהם נאמר כי לך אתננה, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו וגוים שצאו אחרי כן, לא יכלו לאסרן בהשתחוה,

דפליגי, ו ה"ק נראין דבריי לחזיריי ומודים הם לי כשמכרה למי שעמיד להצלה, שדבריי חזיריי כשמכרה לעובדה הן, ולשנא דמלתא דיקא הכי, מדלג קמני ונראין דבריי חזיריי אלא ודבריי חזיריי מכלל דנראין דרישא לחזיריי קאמר, דנראין הלכך אי הוה תני סופא ונראין הוה משמע ונראין דבריי חזיריי לי בלעובדה וא"כ צמאי פליגי,

אמר רבי, נראין דבריי לחזיריי, כשמכרה לחבלה, ומנו צורף ישראל, שאף חזיריי לא נחלקו עלי אלא כשמכרה לעובדה, אבל לחבלה מודו לי,

מיתבי, הלוקח גרוטאות שני כספים מן העובדי כוכבים, ומצא בהן עבודת כוכבים, אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר לעובד כוכבים ויצטלנה ואחר כך אם ירצה יקמנה ממנו ואע"ג דמשך לא אמרינן עבודת כוכבים של ישראל היא ואינה בטילה דהא משיכה בטעות הואי דלא ידע שיש בהן עבודת כוכבים. אם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח ואין רשאי להחזירה לעובד כוכבים וליטול מעותיו ואע"ג דמשיכה בטעות הואי כיון דיהב דמי כי הדך שקליהו מיחוי כמאן דמוצן אלמא אע"ג דזבין עובד כוכבים לישראל קמני אסורה דלא בטלה אם משנתן מעות משך יוליך לים המלח,

אי אמרת בשלמא בצורף ישראל מחלוקת, הא מני רבנן היא, אלא אי אמרת בצורף עובר כוכבים מחלוקת, אבל בצורף ישראל דבריי הכל ביטל, הא מתניתין דישאל הוי לוקח וקמני יוליך לים המלח מני?

שאני התם דהאי עובד כוכבים אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין לא ידע שיש שם עבודת כוכבים, אבל היכא דזבין עבודת כוכבים לצדה לצורף ישראל דבריי הכל ציטלה מדעתו דאדעתא דגרוטאות זבין, אדעתא דעבודת כוכבים לא זבין,

תנו רבנן, לוח עובד כוכבים אפילו מנורף ישראל עליה, או שנפלה עליה מפולת ואינו חש לפטומה, או שגבובה ליסמין ואינו מחזר אחריה, או שהניחוחה הבעלים, והלכו למדינת הים,

דף נ"ג ע"ב

אם עתידין לחזור כמלחמת יהושע לקמיה פריך הא לא הדור אמוריים שיצאו להלחם עם יהושע אינה בטילה [עולמית. תוס'] [תוס'],

וצריכא [ד' האופנים שמונה הברייתא],

דאי תנא לוח עליה, מרלא זבנה [כיון שלא מכרה] לא בטלה [תוס'], אבל נפלה עליה מפולת, מרלא קא מפני לה, אימא בטולי בטלה, צריכא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[שנינו במשנתנו] בימוסיות של מלכים הרי אלו מותרות: וכי מפני שמעמידן אותה בשעה שהמלכים עוברים, מותרין [בתמיהה]?

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, ה"ק, מפני שמעמידן אותן בשעה שהמלכים עוברים, ומלכים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת ואין מוששין להן, הלכך לא משמשי עבודת כוכבים משיני [והבומרים שעבדום לא עשאו עבודת כוכבים אלא לצורך המלכים וכשרואין שאין המלכים מוששין להם גם הם מבטלים אותם. תוס'],

כי אתא עולא, יתיב אבימסא [בימוס של ע"ז] פגימא, א"ל רב יהודה לעולא, והא רב ושמואל דאמרי תרויהו, בימוס שנפגם אסור, ואפי' למ"ד אין עובדים לשברים, ה"מ עבודת כוכבים, דזילא ביה מלתא למפלח לשברים, אבל האי לא איכפת ליה לעובד כוכבים אי נשכר, דאכמי חזי למושג עבודת כוכבים?

א"ל, מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל, ומלאיני עיינין [ונמלא עינים שלנו מעפרם, כל כך אנו מכבדין ומחשיבין את רב ושמואל, אבל להלכה], הא רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרויהו, בימוס שנפגם מותר,

ואפי' למ"ד עובדין לשברים, ה"מ עבודת כוכבים, דכיון דפלחה זילא ביה מילת' לבטולת, אבל הני שקלי להאי דימוס, מאחר שנפגם, ושדו ליה לזראי, ומייתו בימוס אחרינא,

תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל, בימוס שנפגם, מותר, מזבח שמקריבין עליו זבח לעבודת כוכבים שנפגם, אסור, עד שינתן רובו,

ה"ד בימוס מנא ידוע לן, הי הוה דימוס למושג, ה"ד מזבח וזי הוה מזבח שמקריבין עליו, דנפרש מיניה?

א"ר יעקב בר אידי, אמר ר' יוחנן, בימוס אבן אחת, מזבח אבנים הרבה,

דף נ"ד ע"א

אמר חזקיה, מאי קרא [צ"ל דחזקיה אברייא קאי] [דתני מזבח שנפגם אסור], ולא על דברי ר' יוחנן, שהרי חזקיה רבו של ר"י וכו'. [תוס'] דמונח הוה אבנים הרבה, ואיסורו עד שינתן רובו,

ישעיה כו ט לכן בואת יכפר עון יעקב וזה פלפרי הסר חטאתו בְּשׁוֹמוֹ | פְּל־אֲבָנֵי מִזְבֵּחַ [של הע"ז] פְּאֲבָנֵי־גֵר [הוא הסיד. מצ] כפור גרוסל"א [כמו ברד, פ"א אבנים קטנות gravel] מְנַפְּצוֹת [ענין רציצה וכתיתה. מצ]

ואי משום הנך אשירות דמעיקרא היו, קודם שניתנו לאברהם, ולא ידעין הי ניסיון, [מכדי עבודת כוכבים של עובד כוכבים] בביטולא בעלמא סגי לחו וקיימא לן [לקמן דף סד] עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים על כרחו, ליכפיהו לעובדי כוכבים וליצטלינהו?

אלא מדפלחו ישראל לעגל [מבהיל הרעיון], גלו אדעתיהו דניחא להו בעבודת כוכבים, וכי אתו עובדי כוכבים, שליחותא דידהו עבדי הלכך הוה עבודת כוכבים של ישראל, ואינה בטילה עולמית,

ה"נ ישראל שזקף לבינה, גליא דעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים, וכי אתא עובד כוכבים ופלח לה, שליחותא דידהי קעביר,

ודלמא בעגל הוא דניחא להו, במידי אחרינא לא ניחא להו, ולא אסרי אשירות דהא לאו שליחותיהו הוה?

אמר קרא שמות לב אלה אלהיך [לשון רבים] ישראל, מלמד שאיוו לאלוהות הרבה [וכ"ה בסנהדרין סג, ובחולין ס:],

אימא כל דבהדי עגל ניתסרו אותן אשירות שהיו באותו הזמן יאסרו, דשליחותיהו הוה, אכל הנעצות מכאן ואילך שחזרו בתשובה לאו שליחותיהו הוה נישתרי?

מאן מוכח מי ידוע איזו היתה באותה שעה, ואיזו נעצדה אחרי כן:

מתני': עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה דאין דעתם לחזור, בשעת שלום מותרת הואיל ונאלו לדעת, ולא נטלוה עמהם, ביטלוה, בשעת מלחמה אסורה,

בימוסיות של מלכים אבני גזית המסוקנין דרך מהלך המלך, וכשהמלך עובר מושיבין שם עבודת כוכבים, והוא משתחוה לה הרי אלו מותרות, מפני שמעמידן אותה כלומר מפני שגריך להעמידה בשעה שהמלכים עוברים שאין מוכנות למושג עבודת כוכבים כל שעה, אלא לאותה שעה, ולקמן פריך ומשום הכי מותרין בתמיהה:

גמ': אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב, בית נמרוד מגדל שזנו דור הפלגה לעבודת כוכבים, ונמרוד היה מלך עליהם, הרי היא כעבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום, ומותר,

אע"ג דכי בדיניהו רחמנא שנאמר ויפך ה' אותם, בשעת מלחמה דמי, אי בעיא למיהדר הדור, מדלא הדור במולי במלח:

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[ואז] ל' אִיִּקְמוּ שׁוֹב לֹא יִקְרִיבוּ עָלָיו [לפני ה'] אֲשֵׁרִים [אילן הנעבר. מצ']
וְחִפְּנִים [רמות מזה עשוי לעבודת החמה. מצ'],

אי איכא כאבני גיר מנופצות [אם ינתן המזבח לפרודין כסיד, אז], לא
יקומון אשרים וחמנים [ויבטל], אי לאו דלא ניתו יקומו [וימשיכו
להקריב עליה, ולא יבטל],

תנא, נעבר צבעלי חיים הנאסר לגזיה [בשנעבר], שלו [אס שלו] היה
כשהשתחוה לו, אסור, ושל חבירו אס לאו [פי' ואם אינו שלו] מותר אינו
נאסר לגזיה,

ורמינהי, איזהו נעבר, כל שעובדים אותו, בין בשוגג ובין
במזיד בין באונס ובין ברצון מיד ורצון מדא הוה, אלא תנא רצון אלא
אונס, האי אונס היכי דמי, לאו כגון דאנס בהמת חבירו
והשתחוה לה [הרי שאף של חבירו יכול לאסרה]?

אמר רמי בר חמא, לא, כגון שאנסוהו עובדי כוכבים [פי'
שאמרו להרגו אם לא ישתחוה מאליו, אבל אין לפרש שכפפו קומתו בעל כרחו,
דאם כן הוא לא היה עושה כלום, אלא הם עשו מעשה בגופו וכו']. תוס',
והשתחוה לבהמתו ידידיה,

מתקיף לה רבי זירא, אונס רחמנא פטריה [תוס'], דכתיב
דברים כב ולנערה לא תעשה דבר [פי' ואיך אמרת דבאופן זה נאסרת
הבהמה]?

אלא אמר רבא, הכל היו בכלל שמות כ ה לא תעבדם צין אונס
צין רצון, וכשפרט לך הכתוב ויקרא יח ה וחי בהם ולא שימות
בהם, יצא אונס, והדר כתב רחמנא שמות כב לב ולא תחללו
את שם קדשי, דאפילו באונס, הא כיצד, הא [דאונס מותר,
דכתיב ולנערה לא תעשה דבר] בצנעא, והא [דכתיב] לא תחללו, והאי דקמי
[זוה שדורשין ממנה דאפילו ב] אונס אסור [היינו] בפרהסיא [תוס'],

אמרו ליה רבנן לרבא, תניא דמסייעא לך, בימוסיות
[שמעמידין עליהם עבודה זרה] של עובדי כוכבים בשעת הגזרה
פרהסיא הוא ואונס הוא, אף על פי שהגזרה בטלה, אותן
בימוסיות לא בטלו,

אמר להו [רבא], אי משום הא לא תסייען, "אימר" [יש לנו
לתלות ולומר] ישראל מומר הוה, ופלח לה ברצון [ולכן לא בטלו],

רב אשי אמר, לא תימא "אימר", אלא ודאי ישראל מומר
הוה, ופלח לה ברצון דאי אפשר בכל העובדין, שלא יהא צדק אחד מומה,
אחרי שרואה את ישראל ידם מטה, נוטה לבו לעבודת כוכבים,

חזקיה אמר לעולם אונס דקמי, שאנס בהמת חבירו, ואפילו הכי לא תרמינהו
אהדדי, דהא דמי אסור כגון שניסך "לעבודת כוכבים" יין (על)
[בין ד"ם] קרניה של בהמת חבירו, דעבד מעשה, והא ודאי מיתסרא, כדליף
לקמן (ע"ז),

מתקיף לה רב אדא בר אהבה, האי נעבר הוא צממיה, נעבד לא
קרי אלא שעשה את הבהמה עצמה עבודת כוכבים, האי בימוס בעלמא
הוא שויה, ובעלי חיים לא מיתסרי משום משמשי עבודת כוכבים, ושרייה?

אלא אמר רב אדא בר אהבה, כגון שניסך "לה" יין בין
קרניה שעשה עבודת כוכבים, דעבר בה מעשה אצל בהשתחוה או עבודה
אחרת, דלאו בגופה, לא מיתסר דבר שאינו שלו,

וכי הא דאתא עולא, אמר רבי יוחנן, אף על פי שאמרו
המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה, עשה בה מעשה
אסרה,

אמר להו רב נחמן, פוקו ואמרו ליה לעולא, כבר תרגמה רב
הונא לשמעתין [שקבע הלכה זו עצמה בלשון אחרת. שם] בבבלי,

דאמר רב הונא, היתה בהמת חבירו רבוצה בפני עבודת
כוכבים [תוס'], כיון ששחט בה סימן אחד לעבודת כוכבים אסרה,

מנא לן דאסרה [לבהמת חבירו ע"י שעשה בה מעשה], אילימא
מכהנים [תוס'] שאנסו מלכי ישראל, לעשו א' כומרים לעבודת כוכבים, וכמיז
ולא יגשו אלי (עוד. ליתא בקרא) לכהן לי [יחזקאל מד], ודלמא שאני
כהנים דבני דעה ניהו וקנסא הוא,

ואלא מאבני מזבח שגמסו מלכי צית חשמונאי, משום דשיקלוס מלכי יון
לעבודת כוכבים, וע"ג דהקדש הוה, ולא יכול העובד כוכבים לאסרן, אפ"ה כיון
דעבוד מעשה אסרינהו רבנן,

ודלמא [לכן נאסרו האבנים] כדר"פ דאמר קרא אשכחו ודרוש, שיגלו לחולין
וקנאוס העובדי כוכבים, ויכלו לאסרן,

דף נ"ד ע"ב

ואלא [גלמוד איסור האבנים] מכלים של צית המקדש שהזניחם אחו דכתיב
דברי הימים ב כט יט וְאֵת פְּלִי־הַפְּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אַחֲזָה
בְּמִלְכוּתוֹ בְּמַעְלֹי הִכְנִי וְהִקְדָּשְׁנוּ וְהָגַם לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה', ואמר מר
הכנו שגגנו, והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן,

והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ויקרא כה כי יובל היא קדש תהיה לכם, מה קדש תופס את דמיו דכתיב ופדה צערכך ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה,

אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאה לחולין, ת"ל תהיה בהוייתה תהא,

הא כיצד,

לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערין בשביעית נאכלין קודם הציפור, קודם שיכלה לחיה מן השדה, אותו המין שמכר,

לקח בבשר דגים, יצא בשר נכנסו דגים דכולי האי לא תפס,

בדגים יין, יצאו דגים נכנס יין,

ביין שמן, יצא יין ונכנס שמן, הא כיצד אחרון אחרון נתפס בשביעית, ופרי עצמו פרי של שביעית שמכר ראשון אסור,

ואידך [דחילופי חלופין אסורין] קסבר, שני כתובין הבאין כאחד מלמדן, ואיצטריך הוא למעוטינהו [ואין פסוק למעט חלופי חלופין]:

מהני: שאלו [חכמי הגוים] את הזקנים ברומי [כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי. ר"ן], אם אין רצונו [של הקב"ה. ר"ן] בעבודת כוכבים, למה אינו מבטלה [אלא משמע שרצונו של הקב"ה שיהו עובדין למשמשיהו. ר"ן],

אמרו להן, אילו לדבר שאין צורך לעולם בו, היו עובדין, היה מבטלו, הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולמו מפני השוטים,

אמרו להן [הגוים לוקים], א"כ [יחלק הקב"ה ויאבד לכה"פ דברים אלו שאין העולם צריכה להם] יאבד דבר שאין צורך לעולם בו, ויניח דבר שצורך העולם בו?

אמרו להן [הזקנים להגוים אם היה הקב"ה עושה כן] אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו העובדין לתמה וללגנה, שאומרים [שהיו אומרים] תדעו שהן אלוהות [הע"ז שאנו עובדים להן], שהרי הן לא בטלו אם היינו רואין שאלו עבודות כוכבים מריצות מעלמן, ואלו קיימות, היינו מודים לאלו:

[היו רוב העולם עובדין לחמה וללבנה ולכן צבא השמים, משום הכי מאריך השם אפיו וסובל לכל מה שעובדין להם, ואינו רוצה להחריבן, ונתן לפני האדם שני דרכים דרך החיים ודרך המות, וצוה אותו ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך

אלא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו להו גזרו עליהם חזקיה וסיעתו איסור עולם, אף להדיוט, דקמני גנוס, ולא אמרינן ליפרקו וליפקו לחולין, הכא נמי כיון שעשה בה מעשה אסרה,

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן, אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה, חפר בה בורות שיחין ומערות לעבודת כוכבים אסרה אף להדיוט,

כי אתא רב שמואל בר יהודה, א"ר יוחנן, אע"פ שאמרו המשתחוה לבעלי חיים לא אסרן להדיוט אפי" הן שלו, עשאן חליפין לעבודת כוכבים המליפן בעבודת כוכבים, שהיתה לו עבודת כוכבים, והמליפה לעוד כוכבים צהממו, אסרן,

כי אתא רבין אמר, פליגו בה רבי ישמעאל ב"ר יוסי ורבנן, חד אמר חליפין אסורין, חליפי חליפין מותרין, וחד אמר אפילו חליפי חליפין נמי אסורין,

מ"ט דמ"ד חליפי חליפין אסורין, אמר קרא דברים ז' והיית חרם כמוהו, כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו,

ואידך [דחילופי חלופין מותרין], אמר קרא הוא כי חרם הוא, "הוא" ולא חליפי חליפין,

ואידך [דחילופי חלופין אסורין], ההוא ["הוא"] מיבעי ליה למעוטי ערלה וכלאי הכרם, שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת והכי משמע הוא [ע"ז] מופס את דמיו כדאמרן, כל שאתה מהיה, אכל ערלה היא [פירוש ערלה] אסורה בכל מקום שהיא, אכל דמיה אינה מופסת לאסרן, ואם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, דלא מיפסקי צאיסורה, וממונה הוא, אע"ג דאיהו [פירות ערלה] אסור לאתהנויי מנייהו, מיהו הדיא הנאה מטיא [ליה] על ידי ערלה, אכל אינה [האשה שנהנה מוגנה] לא מערלה קא מטיא [ליה] [לה], ודוקא קידושי אשה, אכל איתהנויי מנייהו, מדדנן אסור [תוס'] [ראה מהרש"א, מהר"ם],

ואידך [דחילופי חלופין מותרין], ערלה וכלאי הכרם לא צריכי מייעומא [ונשאר "הוא" למעט חילופי חלופין], דהויא להו עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד [תוס'] למפוס דמיהן צאיסורן, אע"פ שכן אסורין ככ"מ שהן, וכל שני כתובין הבאין כאחד, אין מלמדן,

עבודת כוכבים הא דאמרן והיית חרם כמוהו, שביעית דכתיב

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר לו, אמשול לך משל למה"ד, למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד, ואותו הבן היה מגדל לו את הכלב, והעלה לו שם [הבן היה קורא את הכלב] על שם אביו [פי' למשל אם היה שם אביו משה, היה קורא את הכלב "כלב משה"], וכשהוא נשבע אומר, בחיי "כלב אבא",

כששמע המלך על מי הוא כועס, על הבן הוא כועס, או על הכלב הוא כועס, הוי אומר על הבן הוא כועס [וכן כאן הוא כועס על עובדיה ולא על הע"ז],

אמר לו כלב אתה קורא אותה [העבודה זרה], והלא יש בה ממש,

אמר לו ומה ראית? אמר לו פעם אחת נפלה דליקה בעירנו, ונשרפה כל העיר כולה, ואותו בית עבודת כוכבים לא נשרף,

אמר לו אמשול לך משל, למה"ד, למלך ב"ו שסרח עליו מדינה, כשהוא עושה מלחמה עם החיים הוא עושה מלחמה ומכלה את ממונס, או עם המתים הוא עושה, הוי אומר עם החיים הוא עושה [וגם כאן לא שרף את בית הע"ז שהוא כמו מת],

א"ל כלב אתה קורא אותה, מת אתה קורא אותה, א"כ יאברנה מן העולם,

אמר לו אילו לדבר שאין העולם צריך לו היו עובדין, הרי הוא מבטלה הרי הן עובדין לחמה, וללכנה, לכוכבים, ולמזלות, לאפיקים אפיקי, מולאי מים וְלִגְאִיוֹת [כל גיא ינשא בישעיה מ, ד פירושה כל מקום נמוך, ובמלון עברי פירש: עמק, בקעה, ריוח צר נמוך בין שני הרים], יאבד עולמו מפני שומים,

וכן הוא אומר

דף נ"ה ע"א

צפניה א ב אָסַף אָסַף כלומר האכלה את הכל, צמיה כל מעל פְּנֵי הָאֲדָמָה נֶאֱמַרְהוּ, פסוק ג אָסַף אָדָם וּבְהֵמָה, אָסַף עוֹף הַשָּׁמַיִם וְדָגֵי הַיָּם, וְהַמִּכְשָׁלוֹת אֶת־הַרְשָׁעִים כל דברים שהרשעים נכשלים בהן [וגו'] וכי מפני שהרשעים נכשלים בהן יאברם מן העולם, והלא לאדם הן עובדין [ואומר. ד"ס] צפניה א ג וְהִכְרַתִּי אֶת־הָאָדָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נֶאֱמַרְהוּ צמיה, שהרי אף לאדם הן עובדין [וגו'],

ולמען יטב לך ולמען יאריכון ימך, למען יטב לך בעולם הזה, ולמען יאריכון ימך בעולם שהוא ארוך... ר"י מלוניל],

נב"ר ת"ר, שאלו פלוסופין חכמי האומות את הזקנים ברומי, אם אלהים אין רצונו בעבודת כוכבים, מפני מה אינו מבטלה,

אמרו להם, אילו לדבר שאין העולם צורך לו היו עובדין, הרי הוא מבטלה, הרי הן עובדין לחמה וללכנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולם מפני השומים,

אלא עולם כמנהגו נוהג, ושומים שקלקלו עתידין ליתן את הדין,

דבר אחר [עוד ענין דומה], הרי שגול סאה של חטים [והלך] וזרעה בקרקע, דין הוא שלא תצמח, אלא עולם כמנהגו נוהג [והלך. ד"ס], ושומים שקלקלו עתידין ליתן את הדין,

דבר אחר [ועוד ענין דומה], הרי שבא על אשת חבירו, דין הוא שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג [והלך. ד"ס], ושומים שקלקלו עתידין ליתן את הדין,

והיינו דאמר ריש לקיש, אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שעושים סלע שלי רשע שלי שאני רשע זו וצלע"ז קיי"ן פומבי עושין הפקר לכל, שכל הרשע לחמוס זו יחמוס זו, כלומר שצאין על הערוה על כרחי ומולדין, אלא שמטריחין אותי, (ומחתימין אותי. ד"ס) בעל כרחי שאני יוצר הוולד על כרחי, ומולדין, שהרי גזרה לפני שיהיה העולם כמנהגו,

ומיעניא לי [פי' שקשה לו לרש"י], היכא חיתמר דריש לקיש, וצאזיה מקרא הוא דורש קצלה זו, שהקצ"ה קוצל [מתרעם] על כך, וצמחומא דריש מאותו פסוק, נור ילךך תשי [דברים לב יח ורצונו דרשו כשצא להיטיב לכם אתם מנעיסין לפניו וממשיס כחו מלהיטיב לכם. רש"י שם] וגו',

[א"ר יצחק הנואף הוה כביכול מרשל כח השכינה, כיצד העובר שהיא מתעברה מן האיש, צר צורתו בתוך מ' יום, לאחר מ' יום הנואף בא עליה, והקב"ה עומד ותורה ואומר של מי אצור של צורת הבעל או של צורת הנואף, כביכול צור ילדך תשי וי"ד של תשי וצירה תשי ידי הצירה. במדבר רבה פרשה ט סימן א, ויש עוד הרבה מדרשים על פסוק זה. וראה הגהות הב"ח],

שאל פלוספוס אחד את ר"ג, כתוב בתורתכם דברים ד כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא מתקנא לנקוס את עובדיה, מפני מה מתקנא בעובדיה, ואין מתקנא בה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מצד עצמן אלא זה הוא שליחותן. ע"פ שם], ונאמנים בשבועתן,

א"ל רבא בר רב יצחק לרב יהודה, האיכא בית עבודת כוכבים באתרין, דכי מצטרין עלמא למטרא, מתחזי להו בחלמא ואמר להו, שחטו לי גברא, ואיתי [ואביא לכם] מטרא, שחטו לה גברא ואתי מטרא,

א"ל, השתא אי הוי שכיבנא, לא אמרי לכו הא מלתא [שבת קנד:], [פ' וזה מול שלכם שעורינו חי, וגם אני מודה ה' על כך], דאמר רב מאי דכתיב דברים ד אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים, מלמד [אשר חלק" בא ללמד] שהחליקן בדברים מניחן לטעות כדי לטורדן מן העולם [שמראין כי יש ממש בעבודת כוכבים כדי לטורדן מן העולם. רח, וראה יעב"ץ],

והיינו דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב משלי ג אם ללצים הוא יליץ, ולענוים יתן חן, בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעין אותו:

[כדי שלא לסיים הפרק בטענת העובדי כוכבים, חיבר אלו המשניות של דיני יין נסך לפרק זה, הגם ששייכים יותר לפרק חמישי להלן. ע"פ היכן את כ"ח],

מתני': לוקחין גת [של יין] בעומה [אויסגעשטויסענע] [תוס'] שזעטה ודרכה עוצד כוכבים # [שהיו דורכים על הענבים ברגליהם, ואח"כ נותנים אותה לגת תחת הקורה], מן העובד כוכבים, אף על פי שהוא נוטל בידו ענבים ממוך [ה. ד"ס] יין, נעדרים של גת, שקורין מי"ש # [פ' בשמביאים הענבים מהכרם לגת, מניחין אותה לתוך ערשה שהוא עריבה גדולה [trough] ושם דורכים עליהם ברגל לשבור את הענבים, ומשם נוטלין ונותנין תחת הקורה על התפוח לעצור, וכדי לגמור את כל הכרם צריך לחזור ולמלאות את הגת הרבה פעמים, והגוי נוטל הענבים הדורכים מתוך העריבה שיש בה גם יין, ואומר שאין היין נעשה יין נסך.

וראה ביכין אות כ"ט אף שנגע העכו"ם ממש בידו בהענבים שנדרכו בהגת ובהשרף שם אפ"ה שרי], ונותן לתפוח [כל דבר גבוה קרי תפוח. ראב"ד] אסיפת גל הענבים שמתח הקורה קרי תפוח, וזלע"ז ש"ק, וקסבר תנא דידן, לא הוי יין נסך, עד שירד לצור,

ואינו עושה יין נסך, עד שירד לצור,

ירד לצור, מה שבבור אסור [תוס'] אם נגע צו העוצד כוכבים אחרי כן והשאר מותר,

צור היו עושין לפני הגם, והכלי נמון שם לקבל היין [פ' כדי שלא ילך היין לאיבוד, נתנו כלי לתוך הבור, ולכן ממשיך שיש שלא היה צריך לכלי], ויש שטמון הצור צקיד, והיין משממר צמוכו, ואינו מאבד טפה, והוא צור סיד [אבות פ"ב מ"ח] [תוס']:

שאל אגריפס שר צבא את ר"ג [ראה בר"ם שהיה בימי אגריפס המלך שר צבא שגם שמו היה אגריפס] עוצד כוכבים היה, ממונה על ראשי גייסות ובימי אגריפס המלך היה, כתיב בתורתכם דברים ד כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא, כלום מתקנא אלא חכם בחכם, וגבור בגבור, ועשיר בעשיר,

אמר לו אמשול לך משל למה"ד, לאדם שנשא אשה על אשתו, [אם היתה אשה החרשה] חשובה ממנה [מאשתו הראשונה], אין מתקנאה בה אשתו הראשונה אינה מקפדת [כל כך] לשנוא את צעלה, פחותה ממנה מתקנאה בה [אכל את פחותה ממנה מתקנאה ומקפדת עליו לשנאתו],

א"ל זוגין ישראל היה [אם קבלה נקבל, ואי משום דקאמר לבי ולבך יודע דעבודת כוכבים לית בה מששא כו' אין זה מוכרח, דאדרבה מדקאמר האי לישנא לבי ולבך וכו'] משמע דעובד כוכבים היה בפרהסיא, אלא דלכו בסתר ובמופת בלב ידע דע"ז לית וכו'. וק"ל. מהרש"א] לר"ע, לבי ולבך ידע דעבודת כוכבים לית בה מששא, והא קחזינן גברי דאולי כי מתברי פסמים ההולכין לעצודם כוכבים שנפקדו איצריהן מחמת חולין ואתו כי מצמודי וחזירין צאצירין מזומדים, כו"מ?

אמר לו אמשול לך משל, למה"ד, לאדם נאמן שהיה בעיר, וכל בני עירו היו מפקידין אצלו שלא בעדים, ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים,

פעם אחד שכח והפקיד אצלו שלא בעדים, אמרה לו אשתו בוא ונכפרנו,

אמר לה, וכי מפני ששומה זה עשה שלא כהוגן, אנו נאבד את אמונתנו,

אף כך יסורין בשעה שמשגרינן אותן על האדם, משיביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני, ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית, ועל ידי פלוני, ועל ידי סם פלוני,

כיון שהגיע זמנן לצאת [מן האדם, פ' שבלאו הכי היה יוצא החולי ובמקרה בשעה זו הלך לע"ז ונרמזה לו שהע"ז עזר לו] הלך זה לבית עבודת כוכבים, אמרו יסורין, דין הוא שלא נצא [כדי שלא יסבור שהע"ז עזר לו],

וחזירין ואומרים, וכי מפני ששומה זה עושה שלא כהוגן, אנו נאבד שבועתנו,

והיינו דא"ר יוחנן, מאי דכתיב דברים כה וחלים רעים ונאמנים, רעים בשליחותן שמיסרים את הגוף [פ' כיון שמתייחסם להיסורים כמו אל אדם שאומר עליהם שהם "נאמנים" לכן אומר שאינם רעים

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לגמך לא חיישין?

ה"נ בגת פקוקה ומלאה ואשמעינן בגת מלאה [ש?] אין זה משיכה, עד שיטול פקק שלפניה וירד היין, והיא משיכתו מיד,

ת"ש, ירד לבור, מה שבבור אסור, והשאר מותר והא הכא דהתחיל לירד, והרי נמשך, וקמני מה שגת מותר,

אמר רב הונא לא קשיא, כאן במשנה ראשונה, כאן במשנה אחרונה,

דתניא, בראשונה היו אומרים בר"ד [גד"ד דכ"ד סימנין הן ב'וצרין, ד'ורכין, ד'ורכין],

אין ב'וצרין עם העובר כוכבים בגת וה"ה לשראל העושה פירותיו בטומאה [תוס'] שאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י,

ומוסיף עליו ישראל, שאף אין דורכין עמו, בצירה היא גרם טומאה, שהוצרכו מוליכו לגת, והגת טמאה,

ואין דורכין עם ישראל שעושה פירותיו בטומאה, שאסור לסייע ידי עובדי עבודה זרה לעיל פרשמי,

אבל ד'ורכין עם העובר כוכבים בגת דכין דכר נטמאו ועוד כוכבים לאו עובר עזירה הוא שלא נטוהו שרי, ולא חיישין לדרב הונא למיסריה משום משתכר באיסורי הנאה משהתחיל לימשך דאינו יין עד שירד לבור,

וחזרו לומר, דב"ד, אין ד'ורכין עם העובר כוכבים בגת משום דרב הונא,

דף נ"ו ע"א

ואין ב'וצרין עם ישראל משום דגורם טומאה הוא ואף ע"ג דבצירה לן השתא מותר לגרום טומאה לחולין דקמני סיפא ה"מ דעובד כוכבים אצל ישראל טבוליס הס לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשמי תרומות הכתוב מדבר וכ"ש שאין דורכין שדריכתן מטמאמן ומסייע ידי עובדי עזירה שעושה פירותיו בטומאה, וכ"ש שאין דורכין [תוס'],

אבל ב'וצרין עם העובר כוכבים בגת, שמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י [תוס']:

דורכין עם העובר כוכבים בגת [תוס'] ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה הוא [שהגוי משלם לישראל בשכר עבודתו], דאפילו בשמיה סבר האי תנא דשרי, כל זמן שלא ירד לבור, ומשום גורם טומאה ליכא, משמעה שדרך בהן העובד כוכבים מעט, נטמאו, ומשום מסייע ידי עובדי עזירה ליכא, שהעובד כוכבים לא נטוהו על כך,

דף נ"ה ע"ב

אבל לא בוצרין [תוס'] עמו לפי שנתנין בגת טמאה, וגורם טומאה הוא, שנתינתן לגת לשם דריכה הוא, ודריכתן מטמאס, וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמא לא הוכשרו, והא דקיי"ל הוצרך לגת הוכשר [לעיל לט: דברי ב"ש], היינו היכא דהוכשר ודאי, וקסבר אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י,

[ו. רש"י] ישראל שהוא עושה פירותיו בטומאה עובר עזירה הוא, שהרי נטוהו על כך [שלא לטמא את פירות ארץ ישראל], [ולכן] לא דורכין ולא בוצרין עמו, הלכך אפילו [לנ] דורכין נמי אסור # [צריך להבין מה עיקר האיסור, שאומר ש"אפילו" לדורכין "נמי" אסור?], שדריכתן בעזירה [פ' היא עבירה] בגת טמאה, [ודריכתן] [שדריכתן ?] הוא עיקר טומאתן, [כשנעשין] [שכשנעשה. ר"ן] משקא הן טמאין ע"י הגת, ואסור לסייע ידי עובדי עזירה, אלא פורשין מהן כדי שלא ירגיל בכך, אצל עובד כוכבים לאו עובר עזירה הוא, שלא נטוהו,

אבל מוליכין עמו חביות לגת ריקניות לגת, ומביאין עמו חביות מלאות מן הגת דאין כאן עזירה, דמאחר שנעמאו בגת, מותר לתת היין בחביות טמאות:

נחתום [ישראל] שהוא עושה בטומאה, לא לשין ולא עורכין עמו שכל מעשה עריכה זו בעזירה [ונמצא מסייע לדבר עבירה], אבל מוליכין עמו פת לפלטר שאופה את הפת [ולא נהירא דהו"ל למימר לתנור, ועוד וכו'? לכך נראה פלטר נחתום קטן, שלוקחין הרבה ככרות בידה מן הנחתום גדול, כדי למוכרם על יד על יד וכו'. תוס' עיי"ש]:

נב: אמר רב הונא, יין כיון שהתחיל להמשך [תוס'] שהגת עשויה במדרון, ומשעה שהוא נמשך מנד העליון לנד התחתון, קרוי יין, עושה יין נסך,

תנן, לוקחים גת בעוטה מן העובר כוכבים, ואע"פ שנמל בידו ונתן לתפוח,

א"ר הונא, בגת פקוקה שפקקו הצינור ע"פ הבור, שלא יכול לירד ומלאה והיא היתה כולה מלאה ענבים, ולא נמשך זה יין, ולא זו ממקומו, אלא במקום שנסחט שם עומד,

ומקשין ת"ש, והא קמי ואינו עושה יין נסך, עד שירד לבור אצל

אבני חן על מסכת עבודה זרה

גרגותני גופה במאי קא מיתסרא, בנצוק קילוח היוצד מגרגותני לצור, ומחבר הגרגותני לין נסך שצור, ש"מ נצוק חיבור ולקמן צהשוכר את הפועל עבודה זרה (דף עג) פליגי זה [תימח אין ח"ג דבהדיא אמר רב הונא נצוק וקמפרם חיבור לין נסך? ואומר ר"ת דרב הונא הדר ביה ומכח ראייה זו פסק שגם חר נצוק אינו חיבור וכו'. תוס'?]?

כדתני ר' חייא שפחסתו צלוחיתו לקמן צהשוכר (שם דף עג), ה"ג שפחסתו בורו שנתמלא הצור עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרגותני כמו פחקה צפניה דכל הכלמים (לעיל מז),

ההוא ינוקא, דתנא עבודת כוכבים בשית שני[.]. רש"י[.]. בן שש שנים, בעו מיניה, מהו לדרוך עם העובד כוכבים בנת [תוס']?

אמר להו דורכין עם העובד כוכבים בנת, והא קא מנסך בידיה ומשנה אחרונה קמי חזרו לומר אין דורכין דס"ל כרז הונא דמשהמיל לימשך הו יין, דציירנא להו לידיה # [בערוך ערך צר מפרש "בינעדן", ובהשקפה ראשונה הייתי מפרש "דציירנא" מלשון כורך, שכרך וקשר כל יד לעצמה, מלשון דצייר וחתיים בברכות ו. ברש"י מחולין קה:, שאין פירושה לקשור שני דברים יחד, אבל ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א הל' יא וז"ל לפיכך אין דורכין עם העכו"ם בנת שמה יגע בידו ונסך ואפילו היה כפות, ועדיין צ"ע],

והא קא מנסך ברגל, ניסוך דרגל לא שמה ניסוך,

ההוא עובדא דהוה בנהרדעא [אומר ר"י דלא הוה ממש דומיא דעובדא דינוקא דההוא ינוקא לא הוה שקיל וטרי אלא למישרא ליה בהנאה וכו'. תוס'], דדשו [ברגליהם] ישראל ועובד כוכבים לההוא חמרא, ושחיה שמואל תלתא ריגלי # [רגל רגל, לשון נופל על לשון] שהיו מתקבצין לשמוע דרשה הלכות פסח צפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג צחג, מ"ט?

אילימא משום דקסבר

דף נ"ז ע"א

דאי משכחנא תנא דאסר [תוס'] יין צהנאה צמגעו של עובד כוכבים, אע"פ שלא נסכו לעבודת כוכבים, דניסוך לא הוה אסור צהנאה, אלא על ידי ששכר כרבי נתן, אוסריניה אפי' בהנאה,

דתנאי, מדרו' עובד כוכבים לין של ישראל בין ביד שהנתיס ידו וחזרו למוכו, לשער כמה יין יש צו, כמו שטועין צקנה שקורין פיל"א, בין ברגל, ימכר דמיון דלא נמכין לנסך, ר' נתן אומר, ביד אסור, ברגל מותר,

אימר דאמר ר' נתן ביד, ברגל מי אמר [תוס'],

[שגינו במשנתנו] ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור: והתניא יין משיקפה הו גמר מלאכה לענין מעשר ליאסר צו שמיית ערלי, משיקפה לשון קף כמו קפא תהומא דמסכת סוכה (דף נג) שזפין החרגנים על היין כשהוא נח צבור?

אמר רבא, לא קשיא הא ר"ע הא רבנן, דתנן יין משירד לבור ר"ע אומר משיקפה [תוס'],

איבעיא להו, קיפוי דבור, או קיפוי דחבית,

ת"ש, דתניא יין משיקפה, אע"פ שקפה מה שצור קולט מן הגת העליונה ושומה שאותו שלא ירד לצור לא נגמר מלאכתו קולט מן הגת העליונה [תוס'], ומן הצינור מקום דרך מרכז המקלט היין לצור ושותה,

ש"מ קיפוי דבור קאמרינן מדקמי ואע"פ שקפה קולט מן הגת דאי צחציות מה ענינו אלל גת, ש"מ,

והתני רב זביד, בדבי רבי אושעיא צממתי דצי ר' אושעיא, יין משירד לבור ויקפה, ר"ע אומר משישלה בחביות לשון השולה דגיס מן היס (חולין דף סג) משישלה היין מן הצור להנתיס צחציות וכן מפרש צ"מ צהשוכר את הפועלים (דף צג) ולעיל קמי לרצנ משירד לצור ולר"ע משיקפה?

תרציה נמי לתך קמייאת הכי [ומתני' דאע"פ שקפה דדייקין מינה ש"מ קיפוי דבור אתיא כרבנן. תוס'], יין משירד לבור ויקפה, ר"ע אומר משישלה בחביות,

ואלא מתניתין דקתני, אינו עושה יין נסך עד שירד לבור הא ירד לצור אע"פ שלא קיפה הו יין, לימא כי היכי דקמי לענין נסך ה"ז ס"ל לענין מעשר ופליגי אדרצנן ואדרצי עקיבא תלתא תנאי היא [תוס'] תנא דידן סבר משירד לצור ולרצנ משיקפה צבור ולר"ע משישלה?

לא שאני יין נסך אלל צמעשר אי כרבנן אי כר"ע דאחמירו ביה רבנן,

דף נ"ו ע"ב

ולרבא דלא שאני ליה מדאחמירנא לעיל מעשר מיין נסך דמתניתין ושנייה רבא לא קשיא אלמא לא שני ליה דאי שני ליה לימא שאני יין נסך דאחמירו ציה רצנ על כרחך מוקי לה כחלתא תנאי מוקים ליה כתלתא תנאי [תוס']:

[שגינו במשנתנו] מה שבבור אסור והשאר מותר: אמר רב הונא, לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני הוא קל גדול שקצור צנור והיין יוצר מן הצנור למוכו ומתוכו לצור כדי לסמן היין מוזגין ומרצנין לגת, אבל החזיר גרגותני לגת אסור [תוס'] אף מה שצננת,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אלא דאי משכחנא תנא דשרי מגע של עובד כוכבים, שלא נמכרין לנסך
כר"ש [תוס']¹, אישרייה אפי' בשתייה כדקמני מתנימין [לקמן ס:], נפל
לצור ועלה כו' ר' שמעון ממיר אף צמיה,
[מכאן ואילך חסר פירושו של רבינו חננאל],

ההוא עובדא דהוה בבירם, דההוא עובד כוכבים דהוה קא
סליק בדיקלא [שעלה בדקל ללקט לולבים], ואייתי לוליב', בהדי
דקא נחית [בדרך יירדתו], נגע (בראשה דלוליבא. ראב"ד, וראה
תוס') בחמרא שלא בכונה, שרייה "רב" לזבוגיה [למכור את
היין] לעובדי כוכבים [דהיינו שמותר בהנאה],

אמרו ליה רב כהנא, ורב אסי, לרב, והא מר הוא דאמר,
תינוק בן יומו הוא עושה יין נסך [וההוא ודאי כשלא בכונה דמי,
ואפי' כוונת נגיעה אין לו. ראב"ד] [תוס'] אלמא לא צעין כוונה?

אמר להו אימור דאמרי אנא בשתייה, בהנאה מי אמרי
[ומותר בהנאה],

גופא, אמר רב, תינוק בן יומו עושה יין נסך [דבמגע תינוק
ושכשכו איכא למיגזר אמו גדול וכו'. תוס'],

איתיביה רב שימי בר חייא [נכדו של רב הקשה] לרב [בפניו],
הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, שמלו [העבדים] ולא טבלו
דקימא לן ציממות (דף מו) לעולם אינו גר, עד שימול ויטבול,

וכן [הלוקח] בני השפחות, שמלו ולא טבלו אע"פ שטלו ציט
ישראל, ולא גדלו צין העובדי כוכבים, צעו מילה וטבילה, וכשלא טבלו אמו מתחלה
קמירי, דאי טבלו אמו, אינהו למה להו טבילה,

רוקן ומדרסן, אפי' בשוק טמא שאין טומאתן ספק [שהיה טהור ברשות
הרבים], אלא טומאתן ודאית מדדנן, שגזרו על העובדי כוכבים שיהו חזין לכל
דצריהן,

ואמרי לה [רוקן ומדרסן] טהור דמלו ולא טבלו מילתא דלא צמחא הוא, ולא
גזור עליהו,

יין, גדולים עושים יין נסך, "קטנים אין עושים יין נסך"
[ומכאן הקושיא לרב, וממשיך סיום הברייתא],

ואלו הן גדולים ואלו הן קטנים, גדולים יודעין בטיב עבודת
כוכבים ומשמשיה, קטנים אינם יודעין בטיב עבודת כוכבים
ומשמשיה,

קתני מיהת גדולים אין קטנים לא [וא"ת דלישני דאין עושין יין נסך
ליאסר בהנאה כמו גדולים, אבל בשתיה מיהא אסרי? וי"ל דמודלא מפרש ליה
בהדיא ש"מ דאפי' בשתיה לא אסרי וכו'. תוס'] [ואך אמר רב שתינוק בן יומו
עושה יין נסך?]

[ומתריץ] תרגמה [כדי שלא יקשה על רב, תפרש הא דתנא הברייתא דקטנים
אין עושין יין נסך] אבני שפחות [תוס'] דמין דללל ישראל גדלו, (וי) לא גזרו
על יינן צקטותן [אבל סתם תינוק גוי עושה יין נסך כדברי רב],

הא וכן קאמר [ברישא, שבני שפחות דינן כעבדים, שאין לחלק בין סתם גוים
לבני שפחות שגדלו אצל ישראל], [תוס', נדפס ע"ב]?]

[ומתריץ מתי דין עבדים ובני שפחות שוין, דקתני וכן] ארוקן ומדרסן הושו
צני השפחות, לעבדים הנקמין מן השוק, ולא איינן [שעבדים מנסכין יין אפילו תינוק
בן יומו, אבל בני השפחות אין מנסכין יין],

[הברייתא שהביא רב שימי בר חייא מתחלקת לרישא וסיפא:
ברישא תני דין של עבד עכו"ם שמל ולא טבל, ובני שפחות שמלו ולא טבלו,
שרוקן ומדרסן טמא, ויש אומרים שרוקן ומדרסן טהור,
ובסיפא תני דין יינן, שגדלו עושה יין נסך, וקטן אינו עושה יין נסך],

הניחא למאן דאמר [רוקן ומדרסן] טמא, אינטריך לממני צני השפחות
[ברישא בלשון "וכן" להשוותם לעבדים], משום רוקן ומדרסן, לאשמועינן דטמא
[אף שבני השפחות אין עושין יין נסך],

אלא למאן דאמר [רוקן ומדרסן] טהור, מאי איכא למימר [תוס'],
נדפס ע"ב] [למה תני ברישא "וכן" הלא אין שום חידוש להשוותם, ואם תאמר
שבא להשוותם לגבי רוקן ומדרסן] כיון דעבדים [רוקן ומדרסן] טהור, כ"ש אצני
השפחות [דרוקן ומדרסן טהור, שהלא גם יין נסך אינם עושין].
[ויסוין] דלגבי יין לא הושוו אהדדי [עבדים ובני השפחות], ואיסורי דיין נסך, לאו
קאי עליהו [על בני השפחות], למה ליה למימניהו צהדדי [בלשון "וכן"].

הכי איצטגי ליה למימני, עבדים שמלו ולא טבלו רוקן טהור [ועושין יין נסך?], צני
השפחות שמלו ולא טבלו, יינם, גדולים כו'?

[והקשה לי בני צבי יעקב נ"י שגם למ"ד טמא יש להקשות כן, שאם בא
לאשמועינן שבני השפחות רוקן טמא, היה די לומר הדין בבני השפחות ונאמר מה
בני השפחות רוקן טמא כ"ש עבדים דעלמא?]

ואולי יש לומר שהגם שצריך לשנות בלשון קצרה, מ"מ אם היה שונה הדין רק
לגבי בני השפחות שרוקן אסור, לא היה אלא דברי נביאות לומר שהכוונה על כל
הגוים, והיינו מפרשים מאיזה סברה מומעית שהדין כן רק בבני השפחות],

הא קמ"ל [ודאי לענין יינן. עו"ה] נסך ערצניהו, ומיהו לאו לענין קטנים,
ולאפוקי מדרכ [שתינוק בן יומו עושה יין נסך] [נחמן], אלא לענין גדולים, דקאמר
עושין יין נסך, ודוקא לא טבלו, אצל מלו וטבולו לא,

עבדים דומיא דבני שפחות [תוס', נדפס ע"ב], מה בני שפחות

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מלו ולא טבלו הוא דעושין יין נסך, מלו וטבלו לא, אף עבדים כן,

הא "וכן" קתני [תוס'] [שבני השפחות דינן כעבדים] ? ארוקן ומדרסן,

הניחא למאן דאמר [פ'] שהרי אמר בבביתא רוקן ומדרסן בשוק טמא, ואמרי לה טהור, טמא [לכן קתני בני שפחות לאשמועינן שרוקן ומדרסן טמא], אלא למ"ד טהור [שגם עבדים רוקן ומדרסן טהור], מאי איכא למימר [תוס'] [למה שנה ברישא בני שפחות, והלא מה עבדים טהורין כ"ש בני שפחות] ?

הא קמ"ל עבדים דומיא דבני שפחות [תוס'], מה בני שפחות גדולים הוא דעושין יין נסך, קטנים אין עושין יין נסך, אף עבדים נמי, גדולים עושין יין נסך, קטנים אין עושין יין נסך,

לאפוקי מדרב [תוס'], דאמר רב, תינוק בן יומו עושה יין נסך, קמ"ל דלא,

ההוא עובדא, דהוה במחזוא, אתא עובד כוכבים עייל לחנותא דישראל, אמר להו אית לכו חמרא לזבוני, אמרו ליה לא, הוה יתיב חמרא בדוולא [היה מונח יין בדלי],

שדי ביה ידיה, שיכשך ביה, אמר להו האי לאו חמרא הוא נמטיה, שקליה האיך האי ישראל בריתחיה [לקח הדלי בכעס], שדייה לדנא [שפך היין שבדלי לתוך החבית] כלומר לא משתה ממנו,

שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים, איפליג עליה רב הונא בר חיננא, ורב הונא בריה דרב נחמן ולא היו אצלו צעיר להמוכח עמו,

נפקי שיפורי דרבא ושרו, ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ור"ה בר ר"נ ואסרי,

דף נ"ח ע"א

איכלע רב הונא בריה דר"נ למחזוא [תוס'] לאחר זמן אחר שחזר צו, שהחזירו אצ"י ע"י משוואת שהשיב לו, כדאמרין [לקמן] [לקמיה ?] אקפן נחמני שמעמחא ומחני, ומחזא הוא מקומו של רבא,

א"ל רבא לרב אליקים שמעיה, (טרוק) טרוק גלי [ראה ברכות כח]. סגור הדלת דלא ניתו אינשי דניטריד שמטירא מרב הונא, שלא יקפחנו בהלכות על דברי מחלוקתם [שלא רצה שיכנס ר"ה בריה דר"נ אצלו, ולכן סגר הדלת שלא יכנס שום איש אצלו],

[ואפ"ה] על רב הונא [פ'] שדחק את עצמו ונכנס [לגביה דרבא] וצעי מנייה,

לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל, דאמר רב נחמן אמר שמואל, הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, אע"פ שמלו וטבלו, עושין יין נסך, עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם [אומר ר"י דדוקא בעבדים וכו' ואינו מתגיר בלב שלם, אבל עובדי כוכבים שמלים וטובלים מרצונם ולדעתם, נשתקע שם עבודת כוכבים מפיהם מיד, ומותר מוגען ביין מיד. תוס' נרפס ע"ב], קמ"ל דלא,

גופא, אר"נ אמר שמואל, הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, אע"פ שמלו וטבלו, עושין יין נסך, עד שתשקע עבודת כוכבים מפיהם,

וכמה? א"ר יהושע בן לוי, עד שנים עשר חדש [שהוא זמן שכחה כדאמרין בברכות נח: הרואה את חברו לאחר שלשים יום אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לאחר שנים עשר חדש אומר ברוך מחיה המתים. אמר רב: אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש, שנאמר (תהלים ל"א) נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד ככלי אובד - וקמס כלי לאחר שנים עשר חדש משתכח מן הלב, דלאש צעלים לאחר שנים עשר חדש צפרק אלו מציאות (דף כ"ח א') מי שמלא כליו או שום מציאה חייב להכריז שלש רגלים, ואם נמצא אחר הסוכות צריך להממין ולהכריז צפסא וצענרת וצחג, דהיינו שנים עשר חדש, ושזב אין צריך להכריז],

איתיביה, רבה לר"נ [שנינו בבביתא], הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים, שמלו [עבדים אלו] ולא טבלו, וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו, רוקן ומדרסן

דף נ"ז ע"ב

בשוק [פ'] דאילו היה ספק היה טהור, כדן ספק טומאה ברשות הרבים, אבל כאן כיון שלא טבלו הם טמאין ודאין [טמא, ואמרי לה טהור] [דמלו ולא טבלו מילתא דלא שכיחא הוא, ולא גזור עלייהו. רש"י לעיל],

יין, גדולים עושין יין נסך, קטנים אין עושין יין נסך, אלו הן גדולים ואלו הן קטנים, גדולים שיודעין במיב עבודת כוכבים ומשמשיה, קטנים שאין יודעין במיב עבודת כוכבים ומשמשיה,

קתני מיהת, מלו ולא טבלו אין, מלו וטבלו לא [וקשיא לר"נ אמר שמואל שגם לאחר שמלו וטבלו צריכים לשהות עוד י"ב חודש] ?

תרגמה אבני שפחות [תוס'] [כיון שגדלו בבית ישראל ומלו וטבלו יין טהור],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

א"ל כי האי גוונא שיכשך עוצד כוכבים ציינו של ישראל שלא צוונת ניסוך לעבודת כוכבים מאי?

א"ל [רבא, שהתיר לעיל] אסור אפילו בהנאה שחזר בו,

והא מר הוא דאמר דקא שרית לזוני לעוצדי כוכבים, שיכשך אין עושה יין נסך,

[והתבייש רבא לומר שחזר בו, ולכן השתמט ואמר שגם מתחלה לא התיר לגמרי] אימר דאמרי אנא [שמורת], לבר מדמיה דההוא חמרא [חזן מהוין שיש ברלי], דמי דההוא חמרא דהוה דדוולא מי אמרי מודינא ציה דלריך להוליך דמיו לים המלח, ודמי שאר היין שצנצנת מותר, ומשום כיסופא קאמר הכי [שגם מתחלה לא התיר לגמרי], אבל איהו כוליה שרי [פי' מתחלה קודם שאסר היה מותר הבל],

אמר רבא, כי אתאי [כשבאתי] לפומבדיתא האי מעשה הוה מקמי הך דליקלע רב הונא למחזא, אקפן נחמני הקיפני אצוי שמעתתא בשמועות של אמוראים ומתניתא וצמשינות, לחלוק עלי דאסיר ולאסור כל יין החציות,

[הקשה אביי על רבא מ] שמעתתא, דההוא עובדא דהוה בנהרדעא, ואסר שמואל, בטבריא, ואסר רבי יוחנן,

ואמרי ליה [ואמרתי לאביי] הא דאסר שמואל ורבי יוחנן לבני טבריא ונהרדעי, לאו משום דאסור, אלא אחמורי אחמירו עליהו לפי שאינן בני תורה,

ואמר לי אצוי טבריא ונהרדעא אינן בני תורה צממי, דמחזא [עירו של רבא, הם] בני תורה,

[הקשה אביי על רבא מ] מתניתא [ששינוי בברייתא בתוספתא פ"ח הל' ב'],

דאגדרמים אדם הממונה לשמור המדות צממות המלך, שלא יסקרו צהס, וטועס היין ונעשה סרקור ציניהס, אגדרמים גרסינן צמ"ס, צמורת כהנים אמרינן, איפת דדק והין דדק יהיה לכס, מנה לך אגדרמים על ככה,

עובר כוכבים, שקדח במינקת [תוס'] שנקצ את מגופת החצית, צמינקת והעלה והעלה את היין דרך המינקת, והוא קנה חלול המוציא ומעלה היין עד פיו וטועמו [נקצת מן היין חוזר לחבית, ופיו נגע ביין זה], או שמעס מן הכוס, והחזירו עוצד כוכבים לחבית, זה היה מעשה, ואסרוהו,

מאי לאו [ראסור] בהנאה ואע"ג דשלא צוונת ניסוך הוה האי נגע [אפ"ה אסור בהנאה],

ולא יתכן לומר והחזירו ישראל בחצית, ומיהו מיוצמיה האי דקאסר ליה לכולה חצית, משום האי דליערב ציה,

דא"כ אמאי הויה מיוצמא, לימא ליה אלא דאמרי כרש"ג, דאמר לקמן ימכר כולו חזן מדמי יין נסך שבו, דקיימא לן הלכמא כוומיה?

לא בשתייה,

אי הכי ליתני ימכר, כדקתני סיפא [תוספתא פ"ח הלכה ב' אבל אינה סיפא אלא לפני הברייתא שמביא לעיל דאגדרמים], חרם משוגע וצעל מריצות וממהר לעשות שלא צוונה עובר כוכבים, שהושיט ידו לחבית, וכסבור של שמן היא, ונמצאת של יין, זה היה מעשה, ואמרו ימכר דהואיל דסבר של שמן היה, ליכא למיגזר שמה נסכין לנסך, אבל קדם צמינקת דיודע דיין הוה חיישינן שמה ניסך לעבודת כוכבים?

[הרי שאסור בהנאה, ורבא התיר לעיל] תיובתא דרבא תיובתא,

רבי יוחנן בן ארזא, ור' יוסי בן נהוראי, הוו יתבו וקא שתו חמרא, אתא ההוא גברא, אמרו ליה [הני רבנן] תא אשקינן [בא ותשקה אותנו], לבתר דרמא לכסא, איגלאי מילתא דעובר כוכבים הוא, חד אסר אפי' בהנאה, וחד שרי אפי' בשתייה,

אמר רבי יהושע בן לוי, מאן דאסר שפיר אסר, ומאן דשרי שפיר שרי,

מאן דאסר

דף נ"ח ע"ב

מימר אמר האי עוצד כוכבים צדעמיה סלקא דעתיה דרבנן חשיבי כי הני שיכרא [שכר, שהוא משקה זול] קא שתו צממיה, אלא ודאי האי חמרא הוא, ונסכיה [תוס'] לעבודת כוכבים, ואע"ג דמוקמינן דמוריק אורוקי, אפ"ה חיישינן דלמא נגע ונסך, ואנן הוה דלא רמינן אדעמין למיחז, דבישראל הוה ממוקין ליה,

מאן דשרי שפיר שרי, מימר אמר האי עוצד כוכבים, סלקא דעתיה דרבנן כשרים כי הני, חמרא קא שתו, וא"ל לדידי תא אשקינן צממיה,

אלא ודאי שיכרא הוא קא שתו, ולא נסכיה,

[במקשה איך אמרת שלא ידע הגוי שהוא יין] והא קא חזי? בליליא, [וק"ל למאן דס"ד דביממא הוה עובדא, היאך לא הכירו בו שהיה גוי? וי"ל דשמא מקום אפל היה, או שהיה קרוב ללילה ונתחלף להם בצורתו לישראל הדומה לו. רימב"א],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

והא קא מרח ליה? בחדתא יין חדש אין לו ריח,

והא קא נגע ביה בנטלא [תוס'] ס"ד שהיה שואב היין מהסבית בכלי ששמו נטלא, ופריך והא נגע ביה בחמרא ע"י נטלא, ונהי נמי דלא ידע דחמרא הוא וה"ל מוגע עובר כוכבים שלא בכוונה, ואסור?

ומשני לא צריכא דקא מוריק אורוקי [שהיה מערה מבלי עליון לבוס. ר"י מלוניל], וה"ל כחו שלא בכוונה שלא ידע שהוא יין, וכל כחו שלא בכוונה, לא גזרו ביה רבנן אפילו בשמיה,

[ראה תוס' ד"ה כתב הר"י א"ז בתוך דבריו, והיה שם זקן אחד ירא שמים שסופו נהרג על קידוש השם בעו"ה, רמזו לנו אילו היה ח"ו נכשל בין נסך תקרובת לע"ז לא היה זוכה להיות קרבן תמים לה' עולה על קדושתו ית"ש. דעה"ד בשם החת"ס],

ר"ל איקלע לבצרה, חזא ישראל דקאכלי פירי דלא מעשרי,
ואסר להו דקסבר צרה היא צר צמדבר צארכ המישור, וכיון דמא"י חייבין פירומי צמעשר,

חזא מיא [ראה מים] דסגרי להו עובדי כוכבים, ושתו ישראל,
ואסר להו,

אתא לקמיה דרבי יוחנן, א"ל אדמקמו רַךְ עלך [תוס'] צעוד
שנגדיך עלך זיל הדר חזור אללס והמר להס, ולא תשהה אפילו לנוס מטורח
הדך,

בצר לאו היינו בצרה [תוס'], ומים של רבים אין נאסרין,

רבי יוחנן למעמיה,

דף נ"ט ע"א

דא"ר יוחנן, משום ר"ש בן יהוצדק [הבא משמע שהיה רבו וכו'].
תוס', מים של רבים אין נאסרין,

הא דיחיד נאסרין [צ"ל דמיידי כגון דנבעי מארעיה וכו'. תוס'], ותיפוק
ליה דהא מחוברין גינהו? לא צריכא דתלשינהו גלא פעמים
הסס נתלשין, הלכך אי דיחיד נאסרין,

סוף סוף [הוי גל זה שנתלש] אבני הר שנדלדלו גינהו, תסתיים
דר' יוחנן דאמר אסורות בתמיה, כלומר מי פשטינ מהכא גבי אבני הר
שנדלדלו, דאיפליגו צהו צני ר' חייא ור' יוחנן, דהיינו ר' יוחנן דאסר?

לא צריכא, דמפחינהו בידיה עובד כוכבים צדיה מלמטה, ותלשן, ואח"כ
השתחוה להן, הלכך יש בהן תפיסת ידי אדם, ולא דמו לאבני הר שנדלדלו מאליהם,
ואי דיחיד נאסרים,

ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא [מפרש בערוך הר שעיר וכו' מיהו לפי
האמת משמע יותר שהוא עיר מא"י וכו'. תוס'], חזא בנות ישראל
דמיעברן [שנתעברו בולד] מעובדי כוכבים שמלו ולא טבלו,

[ועוד] חזא חמרא דמוזגו עובדי כוכבים ושתו ישראל,

[ועוד] חזא תורמוסא דשלקי להו עובדי כוכבים, ואכלי
ישראל, ולא אמר להו ולא מויד,

אתא לקמיה דרבי יוחנן, א"ל צא והכרו על בניהם שהן
ממזרים, ועל יינן משום יין נסך, ועל תורמוסן משום בישולי
עובדי כוכבים, משום שאינן בני תורה אמורמוסן קאי, דאי הן צני

בעא מיניה, ר' אסי מר' יוחנן, יין שמסכו שמוזג שנתן צו מים לתקנו
לשמיה, שכן דרך יינס חזק, [ו?]כשהיו נוטנין אותו כוס נוטנין צו מים, לפי שהוא
חזק, יין של ישראל שמסכו עובר כוכבים מהו [תוס']?

א"ל ואימא מוזגו?

א"ל, אנא כדכתיב קאמינא, משלי ט ב מְבַחָה מְבַחָה מְסַכָּה
יִינָה [אע"ג דכתיב נמי אל יחסר מוֹזֵג, ההוא מוֹזֵגה ביין עצמו, אבל מסיכה הוא
תיקון מים ביין. תוס'],

א"ל לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמו,

מאי?

א"ל אסור, אע"ג דלא נגע, גזרו רבנן צכחו לאסרו בשמיה, משום הרחקת
עצירה, משום לך לא אמרין גזירא, סחור סחור, לכרמא לא
תקרב,

אבל צהנא דחאי לא מימסר, דלא עדיף מנגיעה ע"י ד"א שלא בכוונה (לעיל דף
נו) כי ההוא דנגע צלוליבא בחמרא ושירה רב צהנאה,

רבי ירמיה, איקלע לסבכתא [לבית מרוח, bar לשון זולל וסובא], חזא
חמרא דמוזג עובר כוכבים ואישתי ישראל מיניה, ואסר להו
משום לך לא אמרין גזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב,

אתמר נמי, א"ר יוחנן, ואמרי לה א"ר אסי א"ר יוחנן, יין
שמוזג עובר כוכבים אסור, משום לך לא אמרין גזירא,
סחור סחור, לכרמא לא תקרב,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר להו רב אשי # [וצ"ע וכי היה רב אשי שם על המקום, וא"כ עד שהלכו וחזרו מניין ידעו מה לעשות?], נקטמה לידיה, כי היכי דלא לשכשיך ביה [וראה תוס' דהכנסת ידו לתוך היין לא מוקרי שכשוך עיי"ש] וליאסר בהנאה, שאין מנסכין אלא ע"י שכשוך,

וברצוה לחציתא עד דשייפא כפו החצית ללד אחד, עד שיספך [יין] לתוך כלי אחד, שימשך היין מן העוצד כוכבים, ואחר כך יוציאנה ותהא [החציתא] מותרת בהנאה (החציתא), דכל זמן שידו תחוצה ציין, אס יוציאנה, א"ל לשמור שלא ישכשך, ואע"ג שאנו אוסזין את ידו, צרנוה לזון מטה על זידה, כדאמרינן לקמן (דף עד) ותמיס להו אצירציהו, שוליהן, [דשייפא] שהורק לכלי אחד, כמו השופה יין לחמרים,

אמר רב אשי, האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל בכוונה, אע"ג דלזבוגיה האי ישראל לעובד כוכבים אחרינא אסור, שרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים דלאו מכר הוא, ואינו נהנה מדמי יין נסך, אלא אומר לו שפכת ייני ואצדסו ממני, ודמי יין כשר קא שקיל, מאי טעמא מיקלא קלייה [פ' באילו שרפו],

אמר רב אשי, מנא אמינא לה [תוס'], דתניא עובד כוכבים שנכסך יינו של ישראל, שלא בפני עבודת כוכבים ריטא אשמועינן אסור אף בהנאה,

ורבי יהודה בן בבא, ורבי יהודה בן בתירא, מתירין אותו בהנאה, משום שני דברים, אחד שאין מנסכין יין אלא בפני עבודת כוכבים, ואחד שאומר לו ואע"ג דלא סביח לן כוותיהו להמירו למכור לעוצד כוכבים אחד, מההוא עוצד כוכבים מיהא שרי לאיפרועי נזק, משום טעם לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי,

ההיא חביתא דחמרא, דאישתקיל לברוא רוחיילי, אתא עובד כוכבים אידרי קפץ עוצד כוכבים, לשון נשא הוא, כמו דרי טוגא, כלומי הגציה ונשא עצמו לעמוד ממקומו וקפץ להציל, אנח ידיה עילויה [פ' שם ידו נגד הברוא ומנע יציאת היין הלכך מרובה לה לצדיה, אבל אם תחב אצבעו בתוך נקב החבית וכו'. תוס'],

אמר רב פפא [תוס' על כל הגמ'] כל דלהדי ברוא חמרא, אסיר קילוח הסמוך לנקב אסור בשמיה, ולא בהנאה, שהרי אין כאן שכשוך, שהנקב נח, ואינו יכול לשכשך,

דף ס' ע"א

ואידך שרי אף בשמיה, דקסבר דדין לאו חיבור ליאסר כל היין, ולית הלכתא כוותיה, דהא מוקי רב יימר מילתיה דרב פפא כתנא, וקס ליה רב פפא כרבי יהודה דימדיאה, ויחיד ורבים הלכה כרבים, דפליגי רבנן עליה ואמרי, צין

מורה שרי, כדמפרש לקמיה תורמוס, אינו נאכל מי [אבל] ואינו עולה על שלמן מלכים,

על בניהם שהם ממוזרים, ר' יוחנן לטעמיה, דא"ר יוחנן, לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכיון דלא טביל עובד כוכבים הוא,

ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל, הולד ממזר [תוס'],

וגזור על יינם משום יין נסך, משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב,

ועל תורמוסן משום בישולי עובדי כוכבים, לפי שאינן בני תורה, טעמא דאינן בני תורה, הא בני תורה שרי,

והאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב, כל שנאכל כמות שהוא חי [תוס'] אין בו משום בישולי עובדי כוכבים?

ר' יוחנן כי הק לישנא ס"ל, דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב, כל שאינו עולה לשולחן של מלכים, ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים, טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי,

בעו מיניה מרב כהנא, עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת [תוס'] ? אמר להו אסור, משום לך לך אמרין נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב,

איתיביה רב יימר לרב כהנא, עובד כוכבים "שהביא" ענבים לגת בסלין

דף נ"ט ע"ב

ובדודורין גיגיות קטנות וצלנו טולינן, אע"פ שהיין מולף עליהן מותר?

א"ל הביא קאמרת, אנא לכתחלה קאמינא,

ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא, אידרי עובד כוכבים קפץ ואחזה במוך היין שלא תשמקע ושקליה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מנצחיה צין מפיה טמאה, דכולן חיבור,

רב אשי אמר, זיקא בין מליא ובין חסירא שרי [תוס'], מ"ט
אין דרך ניסוך בכך אצל כוכבא מליאה, איכא למיחש לנגיעה כשהוא נותן ידו
על שפתו לא פליג רב אשי ואסור,

מעצרא זיירא גמ דאין דורכין אלא כושצין בקורה, זיירא מכבש כמו (שופטים
ו) ויזר [את הגזה וימץ] על מן הגזה מלא ספל מים, רב פפי שרי, רב אשי
ואיתימא רב שימי בר אשי אסר,

בבחו היכא דענצנים נסחטים מכחו, כגון שעולה על הגסרים שעל התפוח ומכבדים
כולי עלמא לא פליגי דאסיר, כי פליגי בבח כחו כגון שמגלגל
הגלגל שקורין ווי"ץ והיא מפלת הקורה, וצלשון לעז אישפלג"ל,

איכא דאמרי בבח כחו כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי
בכחו,

הוה עובדא בבח כחו, ואסר רב יעקב מנהר פקוד [וכן פסק
רבינו חננאל דמעשה רב, לכן טוב הדבר שיסיע הישראל עם העובד כוכבים
לגלגל בשמושפיל הקורה על הגת של ענבים, ובעינן שיהיה גם הישראל לברו
יכול להשפיל, או שאינם יכולין להשפילו כל אחד לברו, אבל אם די בבח העובד
כוכבים ואין די בבח הישראל שמא יש לאסור וכו'. תוס'],

ההוא חביתא

דף ס' ע"ב

דאיפקה לאורכה כשהיא יושבת וקופה נסדקה מלמעלה למטה, וזיקא
חזיה ליפול חילך וחזיה ליפול חילך, אידרי [קפץ] ההוא עובד כוכבים,
חבקה צין זרועותיו ומיזרה עד שהציאו כלי,

שרייה רפרם בר פפא, ואי תימא רב הונא בריה דרב
יהושע, לזבוני לעובדי כוכבים דהא לא שכשך, [ואפילו] [אע"ג. פ']
שקירב החלאין זו לזו, והיו נוגע ביין ע"י חלאי החצית, לא היו כנוגע בקנה, דהתם
משכשך בקנה אצל הכא ליכא שכשך מידי,

וה"מ דפקעה לאורכה, אבל לפותייה הואיל ואין נדלות זה מזה,
שהרי חזיה העלין יושב על התחתון, אלא שיוצא מעט מעט, והעובד כוכבים הכנידן
זו לזו, [ו. פ'] לא היו נוגע ודקסין יין החצית [פ'] ואין העכו"ם דוחק את היין]
אפילו בשותיה שרי, מ"ט מעשה לבינה צעלמא קעביד [תוס']
כלצניה הנמונה ע"פ החצית ומכבידה,

ההוא עובד כוכבים דאשתכח, דהוה קאי במעצרתא דישאל,
ולא היה זה יין אלא משקה טופח עליהן, אמר רב אשי, אי איכא מופח
להמפיח [תוס'] בעי הדחה, ובעי נייגוב [בחנם הוכיר הדחה דכל נייגוב
צריך שיתן מים תחלה, אלא לפי שהיה רוצה לומר ואי לא בהדחה סגי נקט

ואיכא דאמרי, אמר רב פפא, עד הברזא חמרא כל יין שלמעלה
לנקב אסיר דמיון דכולו נמשך אחר הנקב ללא דרך שם הוה ליה חיבור ואסור,
ואידך [למטה מן הברז] שרי # [ואף שהיין מתערב, אולי יין נסך הוא גזרת
חכמים, וכן הוא גזרת רבנן שלא יפסל אלא מה שסביב הברז, אבל ראה תוס'
לקמיה ס. ד"ה מצידיה],

אמר רב יימר, כתנאי # [אף שהמחלוקת הוא לגבי טומאה, סבר רב יימר
דהוא הרין ליין נסך] איתמר הא דרב פפא, ולאו דברי הכל היא, חבית
שנקבה, בין מפיה [ראה מה שפירש רש"י לקמיה על מפיה ושוליה], בין
משוליה, ובין מצידיה, ונגע בו טבול יום, טמאה,

רבי יהודה אומר, מפיה הואיל וכל היין שלמטה נעשה צמים לעליון, הו
חיבור ומשוליה שהיא יושבת עליהן, שכל חציות שנתלמוד כדים של חרס הן,
ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב, הו חיבור טמאה,

אצל נקב מצידיה טהורה [חזין מן היין שבעובי הנקב, וא"ת אמאי לא יטמא
את המותר? וכו'. תוס'] מכאן ומכאן כרב פפא, ורצנן לית להו דרב פפא,
הלכך לית הלכתא כוותיה, וכולו אסור בשתייה ומותר בהנאה,

אמר רב פפא [אם] מערה היין מדנא לכוכבא [מחבית לספל גדול ללא ידידות.
שט], עובד כוכבים [והגוי מחזיק החבית] אדנא ואומרו צידו, ויישראל
אכובא [על הספל], חמרא אסיר בהנאה, דהיינו נמי יין שמוגו עובד
כוכבים, וכחו הוה, ואסרנא ליה משום כך לך אמרין כו', מ"ט כי קאתי מכח
עובד כוכבים קאתי,

ישראל אדנא [מחזיק החבית], ועובד כוכבים אכובא [על הספל]
[תוס'], חמרא שרי, ואי מצדד צדודי לכוכבא, חמרא אסיר [תוס']
משום דמקרקש ליה לחמרא, וכוכבא מליאה עסקינן דלמא נגע,
לישנא אחרינא, אפילו חסירא נמי, כיון דמקרקש בכוונה, הוה ליה כמו בכוונה,
ואסור בשתייה,

אמר רב פפא, האי עובד כוכבים דדרי [שגשא] זיקא נוד קשור,
וקאזיל ישראל אחוריה וחזי דלא נגע עובד כוכבים בגווה, מליא שרי
דלא מקרקש, חסירא אסיר דלמא מקרקש,

[אבל אם נושא ספל] כובא, מליא אסיר, דלמא נגע, חסירא שרי
דלא נגע דאין קרקוש בכלי פסוח, ואע"ג דכי דרי ליה א"א בלא קרקוש מעט,
כיון דלא יחא ליה בקרקושיה דלמא מיסתפיך, ה"ל כמו שלא בכוונה ומותר, אצל
זיקא הו קרקוש ודומה למשכשך והו נסך,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

הדרה וכו'. תוס'], ואי לא בהדרה בעלמא סגי ליה:

אבל מלוא שאינה על אותו יין, כמי שאין לו עליו דמי, דקמני רישא הלא כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר, והא הכא דיש לו מלוא דמי היין עליו, וקמני דכיון דלאו על אותו יין הוא מותר,

מעמא דאין מניחו [שיש לגוי בעלות על זה היין, או אוסרה], **הא מניחו** [ליטול היין מתי שירצה, הגם שיש לו תביעת ממון על זה היין] **שרי, ש"מ** [הרי ראייה לדבריו של שמואל ש] **מלוא על אותו יין בעינן** [ולא סתם תביעת ממון], **ש"מ**:

[שנינו במשנתנו] **נפל לבור ועלה: אמר רב פפא, לא שנו אלא שעלה מת, אבל עלה חי אסור, מ"ט אמר רב פפא דדמי עליה כיום אידם** ואילו ומודה על שנילל, ומסתמא נסכים צעלייתו, ואסור בהנאה:

[שנינו במשנתנו] **מדדו בקנה, כל אלו היה מעשה ואמרו ימכר, ור"ש מתיר: אמר רב אדא בר אבהו, ינוחו לו לר"ש ברכות על ראשו, כשהוא מתיר מתיר אפילו בשתיה, וכשהוא אוסר** [פ' וכשהוא אוסר בגניעת הגוי במעשה שאינו ניכר כגון מעשה דאגודרמים [לעיל נח.], רבב"ד עיי"ש], **אוסר אפילו בהנאה,**

א"ר חייא בריה דאבא בר נחמני, אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר"ש, איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חנן הכי אמר זעירי הלכה כר"ש, ומסקנא דמילתא מסיק תלמודא ואין הלכה כר"ש:

[שנינו במשנתנו] **נמל חבית וזרקה [בחמתו] לבור זה היה מעשה [והכשירו]: אמר רב אשי, כל שבזב טמא [כל עיקרו של כלל זה לא בא אלא להתיר זריקה וכו'. תוס'] בעובד כוכבים עושה יין נסך, כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך,**

לא איירי רב אשי בהיסט כלל, אלא במגע, ולא אתא לאשמעינן אלא [זרק] [זריקה] צעוד כוכבים דלא אסר, וה"ק כל מגע שבזב טמא, כגון צחצורין, בין בידו בין בקנה, [כגון] שאס (העובד כוכבים זב, והיין כלי) [נגע הזב בכלי] או אדם, מטמא בזב, (אף היין נעשה ככך יין נסך).

[אין נמין] כגון אדם הנוגע בזב, בין שנגע (בו הזב) [בזב] ממש בין בקנה, טמא, אף היין שנגע בו עובד כוכבים, בין בידו בין בקנה, נעשה יין נסך, וליכא למימר דרב אשי אהיסקו של זב נמי קאי, ד[ה]אמר רב אשי לעיל (עמוד א) זיקא בין מליאה בין חסירה שרי, ודכוותה בהיסט של זב טמא,

איתיביה רב הונא לרב אשי, נמל את החבית וזרקה בחמתו לבור, זה היה מעשה בבית שאן, והכשירו, בחמתו אין שלא

מהני': עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין, אם יש לו מלוא עליו על ישראל אסור לפי שלא ירא ליגע, דסבר אי אמר לי מידי אמינא ליה תנייהו לי צווי, אין לו מלוא עליו מותר,

נפל העובד כוכבים לבור צנור מלא יין ועלה, אע"פ דנגיעה ממש, הואיל ושלל צנוונה הוא,

[או אם] **מדדו בקנה** אע"פ דנתכוין, הואיל ולדבר אחר נתכוין, והא נגיעה לאו ממש היא אלא ע"י הקנה,

[או אם] **התיו את הצרעה בקנה** [שרחה בקנה שבירו את הצרעה מהיין, יבין],

או שהיה ממפיח ע"פ חבית מרותחת שהיה מחממת ומעלה רתיחות, וטיפח בידו ממש על הרתיחות, אין דרך ניסוך בכך,

בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר ומותר בהנאה, ור"ש מתיר [אף שתייה],

נמל את החבית, וזרקה בחמתו לבור, זה היה מעשה והכשירו אף בשמיה:

נב': אמר שמואל, והוא שיש לו מלוא על אותו יין שעשה לו ישראל את היין הזה אפסותיקי, לגבות הימנו, דהשתא סמכה דעמיה, ונגע ולא מירתת,

אבל לא היתה לו מלוא על אותו יין, אע"פ שיש לו מלוא על צעליו, מותר בשמיה, דמירתת ולא נגע,

אמר רב אשי, מתני' נמי דיקא, דתנן [לקמיה סא.], המותר יינו של עובד כוכבים ישראל שדך ענבים של עובד כוכבים צהימר, כדי למכרו לישראל, ואין נותן מעות לעובד כוכבים עד שימכרנו לאחר זמן ונותנו [ונותן היין] ברשותו של עובד כוכבים,

והלה [הגוי] כותב לו התקבלתי [תוס'] ממך מעות אס כותב לו העובד כוכבים התקבלתי ממך מעות, כלומר הריני כאילו קבלתי מעות, שאני מעבד בידך להוציא יין מרשותי בכל עת שמרצה, מותר אס יש מפתח או חותם ביד ישראל [ראה בהגהות הב"ח],

אבל אם ירצה ישראל להוציא, ואין מניחו, עד שיתן לו מעותיו, זה היה מעשה בבית שאן, ואסרו דמיון דיש לו מלוא על אותו יין, מאי דצעי עבד [פ' ולמידין מזה שרק באופן שיש לגוי תביעה ובעלות על יין זה אוסר את היין, אבל ברישא דהלה כותב לו התקבלתי, שיש לו רק תביעת ממון אין היין נאסר].

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בחמתו לא אלמא זרק העוזד כוכבים עשה יין נסך, ואילו זכ שזרק חפץ בכלי לא טימאו?

שהוא של ישראל. תוס' ד"ה המטהר?]

אמר שמואל, [זה ששינוי במשנה "בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור"] בעיר שיש לה דלתים וברייח שאין נכנסין זה אלל צרשות, וכ"ע ידעי כי עיילי זה, ומאי למיקם עלה הדיא שעמא,

דף ס"א ע"א

[ומתריץ] התם דקאזיל מוניה ומוניה [תוס'] [לשון זה בב"ק מר:] שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה, ע"י שהוא מגלגלו ומורידו לצור, הלכך שלא בחמתו לא, דחיישין דלמא נגע:

מהני: המטהר [שעושה יין בכשרות, ולפעמים נקרא גם כשר "טהור"] יינו של עובד כוכבים [לכן נראה לר"ת להעמיד משנתנו ביש מפתח וחותם וכו'. תוס'] שעשאו צכרות למכרו לישראל, ולא נתן דמים עכשיו לעוזד כוכבים עד שימכרו, ונותנו ברשותו של עוזד כוכבים, [ובבית] [בבית] הפתוח לרשות הרבים,

בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים, מותר דמירמח ליה עוזד כוכבים ולא נגע, דאמר דלמא חזו לי הנך ישראל דעברי צרה"ר ומפסידנא, ואפילו אין מפתח וחותם שרי, והוא שאין לו כלום על אותו יין, כגון שכתב לו התקבלתי ממך, כדאמרין לקמן באידך צבא,

בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור, עד (שישב ומשמר) [שיושב שומר. משניות] [תימא היינו רישא דישאל ועובדי כוכבים דרין בה וכו'? תוס' גרפס ע"ב], ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר, [אלא] אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר,

ר"ש בן אלעזר אומר, רשות עובדי כוכבים אחת היא מפרש בגמרא:

המטהר יינו של עובד כוכבים, ונותנו ברשותו, והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות, מותר אם בית פתוח לרשות הרבים כדפרי לעיל,

אבל אם ירצה ישראל להוציא ואינו מניחו, עד שיתן לו את מעותיו, זה היה מעשה בבית שאן ואסרו שהיין נעשה לו משכון, הואיל ויש לו מלוה על היין אסור, דלא מירמח, דסבר אי חזו לא מפסידנא, דכי תבע ליה, אמיתא ידי הוא:

נב: בעיר שכולה עובדי כוכבים נמי, והאיכא רובלין המוחזרין בעיריות מוכרין בשמים, וישראלים הן עוזרין מעיר לעיר, ומירמח עוזד כוכבים, דלמא חזו לי דרך רשות הרבים,

[ואע"ג דתקנת עזרא לא היתה אלא שיעברו בערי בנות ישראל שלא יתגנו על בעליהן? לפי דרכם היו עוברים שם. תוס']

[וכי] [ב]מה ידעו הרובלין שיראו היין בביתו של עובד כוכבים בלא מפתח וחותם

אמר רב יוסף, וחלון כרה"ר דמי [תוס'] אפילו בית פתוח למזר, וחלון פתוח [למזר צרה"ר] [צמח לרה"ר. ר"ן] כנגד פתח הבית, כמאן דפתוח לרה"ר דמי,

לשון אחר חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית, כרה"ר דמי, וכן עיקר,

ואשפה דרך אשפה לעמוד בני אדם עליה כרה"ר דמי,

ודיקלא דקל של ישראל נגד הפתח וממירא העוזד כוכבים עכשיו יעלה ליטול פירות ורלאי נוגע כרה"ר דמי,

פסיק רישיה של דקל ומעטה אין זו פירות, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר וחד שרי,

מאן דאסר מימר אמר עוזד כוכבים למה ליה דסליק התם,

ומאן דשרי, זימנא דאבדה ליה בהמה, וסליק לעיוני בתרה [ועולה למקום גבוה להסתכל מרחוק]:

ת"ר, אחד הלוקח, ואחד השוכר בית בחצירו של עובד כוכבים, ומילאהו יין [של ישראל], וישראל [בעל היין או ישראל אחר] דר באותה חצר, מותר, ואף על פי שאין מפתח וחותם בידו [שהגוי מירמח],

דף ס"א ע"ב

[וגם אם] ישראל דר בחצר אחרת [גם] מותר, [אבל אז צריך שיהא] והוא שמפתח וחותם בידו,

המטהר יינו של עובד כוכבים [ביון שהיין הוא בבעלותו של הגוי] אם היין של עוזד כוכבים, וטהרו ישראל ברשותו ונתנו צרשות העוזד כוכבים עצמו, וישראל דר באותה חצר מותר, והוא שמפתח וחותם בידו ביד ישראל, אבל אין מפתח וחותם בידו, אע"פ שישראל דר באותה חצר, אסור, כיון שהיין שלו, דלא מירמח כולי האי,

א"ל רבי יוחנן לתנא, תני, אע"פ שאין מפתח וחותם בידו, מותר כיון דישראל דר באותה חצר, כשומר היוצא ונכנס דמי, דאמרין צמחני שמומר,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בעל היין וירצה לנסך, והוא אינו מתיירא, שהישראל עדיין לא שילם לו בשביל היין], דלא מירתת לנסוכי, כי היכי (דהדר) [דמי הדר?] ישראל וזין מהאי עובד כוכבים וזמנא אחרינא, ומפקד ליה גבי ההוא, דלישצוק ליה לנסוכי?

רב יהודה אמר [בשם] זעירי להקל, רב נחמן אמר [בשם] זעירי להחמיר,

[ומפרש] רב יהודה אמר זעירי להקל, והכי קאמר ת"ק, בשם שברשותו אסור, כך ברשות עובד כוכבים אחר נמי אסור, וחיישינן לגומלין הגם לי, ואגמול לך כיוצא בזה,

ר"ש בן אלעזר אומר ואסת היא דממנינא אסתמיהי מתמה במה דברים אמורים ברשותו, אבל ברשות עובד כוכבים אחר, מותר, ולא חיישינן לגומלין,

רב נחמן אמר זעירי להחמיר, וה"ק ת"ק, במה דברים אמורים ברשותו, אבל ברשות עובד כוכבים אחר מותר, ולא חיישינן לגומלין,

ר"ש בן אלעזר אומר, כל רשות עובדי כוכבים אחת היא,

תניא כוותיה דרב נחמן אמר זעירי להחמיר, אמר ר"ש בן אלעזר, כל רשות עובדי כוכבים אחת היא, מפני הרמאין גומלין זה לזה,

דבי [בני ביתו] פרוק שס האש רופילא שני למך [מהרו יין לישראל] אותיבו חמרא יין כשר דזני ישראל צאשלא [שלא שילם לגוי עדיין] גבי אריסייהו עובדי כוכבים כמותס,

סבור רבנן קמיה דרבא למימר, כי חיישינן לגומלין, הני מילי היכא דקא מוטיב האי גבי האי [גוי אצל הגוי, וחיישינן שיגמלו זה לזה], אבל הכא כיון דאריסיה [שהארים של השני למך] לאו דרכיה לאותוביה [היין שהארים עושה לא יתנו] בי פרוק רופילא, לגומלין לא חיישינן [שהארים יתן לבי פרוק רופילא לנסך, כדי שכשיתנו יינו אצל הבי פרוק רופילא יתן לו לארים לנסך, לא חיישינן לזה],

אמר להו רבא אדרבה, אפילו למ"ד לא חיישינן לגומלין, ה"מ היכא דלא מירתת מיניה [שני גוים שאחד אינו מתיירא מן השני], אבל הכא [הארים מתיירא מן הבי פרוק רופילא] כיון דמירתת מיניה @ אריסא מירתת ממריה, ואי נמי נגע [וגם דליכא למיחש לגומלין, מ"מ הארים אינו מעכב על מריה, ויכול לעשות כרצונו], מחפי עליה זכותא מסהיד עליה דלא נגע,

ההוא כרכא כך [תוס'] דהוה יתיב ביה חמרא דישראל,

[אבל בזה הדין שונה אם היין של הגוי, אם הישראל דר] בחצר אחרת, אסור, אע"פ שמפתח וחותרם בידו, דברי ר"מ,

וחכמים אוסרין, עד שיהא שומר יושב ומשמר, או עד שיבא ממונה הבא לקיצין [לזמן קבוע, ובמסקנא מוקי לה במי שאינו בא לקיצין] שיהא שומר ממונה לשמרו, אבל הולך ויוצא, ויש לו שעה קצועה לנא, או עד שיבא, כלומר עד שיהא ממונה עליהם, שתיירא זה מציאסו, ולקמן פריך הצא לקיצין גריעותא הוא,

חכמים אהייא [עד שיהא שומר יושב ומשמר, או עד שיבא ממונה הבא לקיצין],

[רישא: אחד הלוקח ואחד השוכר וכו']
סיפא: המטחר יינו של עכו"ם],

[אילימא אסיפא],
אילימא אסיפא, תנא קמא [ר"מ] נמי, מיסר קא אסר,

[ארישא דסיפא],
ואלא ארישא דסיפא, והא קאמר ליה ר' יוחנן לתנא, תני אע"פ שאין מפתח וחותרם בידו # [ולא יתכן שר' יוחנן יחלוק על החכמים],

[אסיפא דרישא],
ואלא אסיפא דרישא, דקאמר ת"ק בחצר אחרת מותר, והוא שמפתח וחותרם בידו, [ועל זה בא דברי החכמים] וחכמים אומרים לעולם אסור עד שיהא שומר יושב ומשמר, או עד שיבא ממונה הבא לקיצין,

[ומקשה] ממונה בא לקיצין גריעותא הוא? אלא עד שיבא ממונה שאינו בא לקיצין:

[שנינו במשנתנו] רשב"א אומר רשות עובדי כוכבים אחת היא: איבעיא להו, ר"ש בן אלעזר להקל דקאמר ת"ק בעיר שכולה עובדי כוכבים אסור להניחו צבית העובד כוכבים שהוא צעליו, והוא הדין צבית עובד כוכבים אחר, וקאמר רבי שמעון בן אלעזר, וכי כל רשות עובדי כוכבים אחת היא בתמיה! כלומר הואיל ואינו צבית צעליו מותר, דהאי עובד כוכבים, מירתת,

או להחמיר או להחמיר קאמר וצניעותא איתמר, דתנא קמא דוקא צבית צעליו קאמר, ואסת רבי שמעון בן אלעזר למימר, הוא הדין צבית העובד כוכבים אחר, דחיישינן לגומלין,

[ד?] אע"פ דהאי עובד כוכבים שהצית שלו, יחד לו קרן זוית לישראל, ולא נגע, דנתפס עליו כנגב,

[אפ"ה] חיישינן דלמא שציק ליה לעובד כוכבים חצירו צעל היין [פי' חיישינן שיבא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מהני: השוכר את הפועל עובד כוכבים ששכר את ישראל, לעשות עבדו מלאכה ביין נסך להריקו מכלי אל כלי, או להעביר חצית ממקום למקום שוכרו אסור [קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך ובסתם יינם. רע"ב] וצ"ל נסך ממש קאמר, שנמסך לעבודת כוכבים, "וסתם יינן" מיעיד לן בגמרא, # [אבל אם השוכר הוא ישראל אסור ישראל אחר לעבוד עמו ביין נסך משום ולפני עור לא תתן מבשול].

שוכרו [הגוי את ישראל] לעשות עמו מלאכה אחרת, אע"פ שאמר לו, העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום, שוכרו מותר כל שכרו מותר, דאף על גב דאגרא דיהיב לא משום מלאכה אחרת היא, ובגמרא מפרש לה שפיר,

השוכר [גוי ששכר מישראל] את החמור להביא עליה יין נסך, שכרה אסור,

שכרה [גוי ששכר חמור מישראל] לישב # [אולי צ"ל "לרכוב"] עליה, אע"פ שהניח עובד כוכבים לגינו [כד של יין נסך] עליה, שכרה מותר:

נב: מ"ט שכרו אסור [תוס'], אילימא הואיל ויין נסך אסור בהנאה שכרו נמי אסור,

הרי ערלה וכלאי הכרם דאסורין בהנאה, ותנן [קדושין נו:]: מוכרין וקידש בדמיהן [משמע הא בגוף הערלה אסור לקדש, ומעמא משום דלית ביה שוה פרוטה וכו'? וי"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למכרו מן התורה, כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוי [חשובה כמו מכירה], ויש בו הנאה כשמקדש את האשה וכו'. תוס' [מקודשת [תוס'] אלמא איסורי הנאה דמיאן מותרין, וכל שכן שכן פעולתו?]

אלא הואיל ותופס [יין נסך] את דמיו כעבודת כוכבים דכיון דנמסך לעבודת כוכבים, הרי היא כעבודת כוכבים דמיא אסורין, כדאמרן [לעיל נד] כל שאתה מהיה הימנו הרי הוא כמוהו, וכי היכי דדמיו אסורין, שכן פעולתו נמי אסור,

והרי שביעית דתופסת את דמיה, ותנן האומר לפועל הילך דינר זה, [ו?][לקוט לי "בו" ירק היום לשון מכר הוא, דמשמע לקוט לי [צנ?]שווי ירק, שכרו אסור לשהומו אחר זמן הציעור, אלא מתעבר בשביעית,

לקוט לי ירק היום לשון שכירות הוא, ולא לשון מכר, ואין לו דמים שיתפסו נקדושת שביעית, שכרו מותר [פירוש דהוי כמו שכרו ללקוט מציאות שאין אלו דמי פירות שביעית וכו'. תוס']? פי' למה במשנתנו בע"ז שכרה אסור לגמרי, ובשביעית שכרה אסור רק כשהוא בדרך מכר ?

א"ר אבהו א"ר יוחנן, קנס הוא שקנסו חכמים, בחמרין ובין

אשתכח עובד כוכבים דהוה קאי ביני דני, אמר רבא אם נתפס עליו כגנב אם עובד כוכבים חלש הוא, ויש אימת שופטי העיר עליו, ואם ימלאוהו נוגע נתפס עליו כגנב חמורא שרי בשמיה, ואי לא אסור אף בהנאה דודאי נגע:

מסקנא דמילתא - מגע עובד כוכבים [כיון] [בכוונה, כגון] שנמסך לייגע, שיכשך, אע"פ שלא ניסך אסור בהנאה מממני' (אחא) דאגרדמיס [גמ]. עובד כוכבים, משום לך לך אמרין מירא,

שלא בכוונה, כגון לא הכיר צו שהוא יין, מותר בהנאה, מממניתא דחרס [גמ]. עובד כוכבים, וכן נפל לצור נמי שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה מממני',

וכן נמסך ליעול דבר אחר כגון אחרוג דרב אשי [נט:], שלא בכוונה הוא ומותר בהנאה,

מגע עובד כוכבים ע"י דבר אחר, כגון בקנה אנו יודעין שנמסך לדבר אחר, כי מדדו בקנה, או החיו את הצרעה מותר בהנאה מממני' [ס:],

בכוונה ולא חזין למאי איכיון אסור בהנאה מההוא עובדא דצירס [גמ]. דשרייא רב משום דשלא בכוונה הוה הא בכוונה אסור,

כחו של עובד כוכבים בחצירין כגון דאוריק ארוקי הכיר צו שהוא יין אסור בהנאה מדדרי יוחנן [נט]. דאמר לא והכרו על יין משום יין נסך משום לך לך,

לא הכיר צו מותר אף בשמיה מההוא עובדא דרבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי [גמ]. דחד שרי אפילו בשמיה משום דעובד כוכבים לא הוה ידע,

ושלא בחצירין כגון זריקה מותר אף בשמיה ואפילו נמסך מדרב אשי [ס:] דאמר כל שבזב טהור בעובד כוכבים אינו עושה יין נסך,

כך הגיה הרב ופסק הלכה למעשה.

פרק חמישי השוכר את הפועל

דף ס"ב ע"א

אבני חן על מסכת עבודה זרה

נסך,

יין נסך הא דאמרן [פ' ולכן בין נסך שכרה אסור בכל אופן],

חמרין מאי היא? דתניא [ששנינו בברייתא] החמרין שהיו עושין מלאכה בפירות שביעית, שכרן שביעית [פ' וס"ד שזה לשון קנס שגזרו בחמרין, ולכן בשביעית האיסור הוא רק לחמר, אבל עבודה אחרת לא גזרו בה],

מאי שכרן שביעית [פ' אי נימא שאין זה לשון איסור, אלא הלכה איך משלמין את עבודתן], אילימא דיהבינן להו שכר מפירות שביעית, [אין לפרש כן שהרי אסור לעשות כן ד] נמצא זה פורע חובו מפירות שביעית [אומר רבינו יצחק דהסחורה שהיא אסורה בפירות שביעית היינו לקנות הרבה ביחד להוליך ממקום הוול למקום היוקר וכו', אבל אם הוא לוקט למכור על יד לקנות בו דבר אכילה אין דבר זו סחורה וכו'. תוס'], והתורה אמרה ויקרא בה לאכלה ולא לסחורה,

ואלא [גם זה לשון איסור], דקדוש שכרן בקדושת שביעית,

ומי קדוש, [והתניא] [והתנן]. זה המשנה שהביא לעיל וכאן הלשון הפוך], האומר לפועל הילך דינר זה, ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר, לקוט לי ירק "בו" היום, שכרו אסור? [פ' הלא גם אין לפרשה בלשון איסור, שהרי אין שכר שביעית נאסר, ונמצא שקשה מה הפירוש שקנסו חכמים בחמרין, וגם קשה מה החילוק בין ע"ז לשביעית?],

אמר אביו, לעולם [פ' הברייתא של החמרין וכו' שכרן שביעית פירושה] יהבינן ליה שכר מפירות שביעית, ודקא קשיא לך לאכלה ולא לסחורה, דיהביה ניהליה בצד היתר מתנת חנם [ורדקא שעושין המלאכה בפירות שביעית עצמן או אינו נראה כנותן שכר מה שפורען מפירות שביעית וכו'. תוס'],

כדתנן גבי מעשר שני [פ"ג מ"א] לא יאמר אדם לחבירו,

דף ס"ב ע"ב

העלה לי פירות הללו לירושלים לחלק [דהוי כמוכר מעשר שני, ואסור למכור מע"ש וכו'. תוס'] שמתול שם חלק בהם, דאסור לפירוש חובו ממעשר שני, ואע"ג שגם זה אוכלו צירושלים,

אבל אומר לו העלם לאוכלם ולשתותם בירושלים [במשניות הגירסא שנאכלם ונשתם בירושלם פ' שגם הבעלים יעלו ושם נאכלם יחד], ונותנין זה לזה מתנה של חנם [כמו שמומינו לאכול עמו על שלחנו. רע"ב מע"ש פ"א מ"א],

[וצ"ע לפי אביו איך יתירן החילוק בין ע"ז ושביעית שהקשה הגמ' לעיל?],

ורבא אמר, לעולם [מה שאומר הברייתא החמרין שכרן שביעית פירושה] דקדוש [שכרן. ד"ס] בקדושת שביעית [ממעם קנס], ודקא קשיא לך פועל [דשכרו מותר אם לא אמר "בו"], פועל דלא נפיש אגריה לא קנסוהו רבנן, חמרין דנפיש אגרייהו [דרווחי טפי ודמי טפי לסחורה. תוס'] קנסו רבנן בהו,

ומתני' דין נסך, דקניס נמי פועל דלא נפיש אגריה, חומרא דין נסך שאני:

איבעיא להו, שקרו' לסתם יינן מהו [לכתחלה ודאי אסור להשתכר בסתם יינם כדאמרין לעיל דלא שרי לדרוך עם העובד כוכבים בנת אי לא ציירי לידה, אלא מביעא ליה אם השכר מותר בדעיבד או לא. תוס'],

מי אמרי' כיון דאיסורא חמור דאסור דהנאה כיון נסך ממנ' כדיון נסך שכרו נמי אסור, או דלמא הואיל וטומאתו קיל כדאמרין דאין מעמידין [לעיל דף ל] שלש יינות הן יין נסך אסור דהנאה ומטמא טומאה חמורה כזית סתם יינן אסור דהנאה ומטמא טומאה משקין דרביעית אף שכרו נמי קיל,

תא שמע, דההוא גברא דאגר ארביה ספינתו לסתם יינן [תימה מאי ראיא מכיזא מארבא לפועל, שאני התם דנפיש אגריה ודמי לחמרין? י"ל כי לא היה השכר כי אם מעט לעבור נהר קמן והוי כפועל. תוס'], יהבו ליה חיטי באגרא, אתא לקמיה דרב חסדא, א"ל זיל קליניהו וקבריניהו [בקברי] [בי קברי] [ב] צית הקצרות,

ולימא ליה בדריניהו יפורס כמות שהם, ל"ל לשרפן?

אתו בהו אינשי לידי תקלה דהדרי ומלקטי להו,

וליקליניהו וליבדריניהו [תוס']? דלמא מזבלי בהו [וא"ת ומה בכך הא פסקין לעיל בר' יוסי דאמר זה וזה גורם מותר וכו'? וי"ל שלכתחלה יש לחוש לדברי רבנן שחולקין עליו, דאמרי אף הוא נעשה זבל. תוס'],

ולקבריניהו הכי בעינייהו [תוס'], מי לא תנן [סנהדרין מה:] אחד אבן שנשקל בה, ואחד עץ שנתלה עליו, ואחד סייף שנהרג בו, ואחד סודר שנחנק בו, כולם נקברים עמו דכמי לא תלין נצלתו על העץ כי קבור תקברו, אף העץ צמשמע,

והכי אמרינן דפרק נגמר הדין, עץ, שומע אני בין תלש בין מחובר, ת"ל כי קבור תקברו, מי שאינו מחוסר אלא קצורה, ילא זה שמחוסר (קצורה ותלישה) [קצילה וקצורה. מראה כהן], אלמא עץ גופיה איסורי הנאה, וקברי ליה צעניה, ולא מיישין לתקלה?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

קודם ציאה, פשיטא דשרי דמומר, דלע"ג דע"מ ציאה יהציה ניהלה, דהא ליתיה בשעת ביאה, ומתנה בעלמא הוא דיהיב לה כיון דמקמי ציאה יהציה ניהלה, לאו שבר ציאה הוא,

ואי דלא אמר לה קני לך מעכשיו, היכי מצי מקרבה ויקרא בו ואיש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו?

אלא דאמר לה להוי גביך עד שעת ביאה, ואי מיצטרך לך קני מעכשיו הלכך איצטרך ממני לאשמועינן, דלע"ג דאמר לה לא ייקני לך עד שעת ציאה, כיון דהדר אמר לה אי מצטרך לך קני מעכשיו, הויה לה ממנה חס, כי שקלמיה ואקרינמיה, [אלא דאמר לה להוי גביך. כלומר לא תקני עד שעת ביאה והלכך לא הוי פשיטא דליהו מותר מאחר שגלה בדעתו שלא תקנה עד שעת ביאה, ומשום אתנן נמי ליכא דהא אמר לה אי צריכא לך קני מעכשיו. תוס']

בעי רב הושעיא, קדמה והקדישתו מהו, כיון דאמר מר (במספמא) [צממני] דקידושין צ"ק (דף כח) אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, כמאן דאקריבתיא דמי, או דלמא השתא מיהא הא קאי, ואיתיה בעיניה [ואע"פ שאין אתנן חל על המקדשין וכו']? שמה הכא מאחר דיאתיה בשעת ביאה חל איסור אתנן למפרע משעה דיהיב לה ואז לא היה הקדש. תוס',

ותפשוט מדרבי אליעזר, דא"ר אליעזר שקדמה והקריבתו, דוקא הקריבתו אבל הקדישתו לא?

דרבי אליעזר גופיה קא מיבעיא ליה, מאי, מיפשט פשיטא ליה לרבי אליעזר דהקריבתו דוקא, אבל הקדישתו לא, דהא איתיה בשעת ביאה,

או דלמא, הקריבתו פשיטא ליה, והקדישתו מספקא ליה,⁸ תיקו:

התם דקא קברי בבי דינא (צצית) [צצתי?] הקצרות הממוקנים צצית דין מוכחא מילתא לכל מאן דמשכח להו המס ידע דהרוגי בית דין נינהו דמהרוגי צ"ד הוו (ופירש) [ופירש. יע"ז], הכא לא מוכחא מילתא, אימר אינש (גנב, ואייתי קברא) [גנביה וקבריה ליה. ד"ס] הכא,

דבי רבי ינאי יזפי [לזו] פירי שביעית מעניינים קודם זמן הדיעור, ופרעו להו בשמינית אשתכח דלכלי עניים צממניית אחר הדיעור חליפי פירות שביעית [תוס'],

[אח"נ היה דבי ר' ינאי יכול לפרע אפי' בשביעית עצמו, אלא מעשה שהיה כך היה] דהעניינים לקטו פירות שביעית הרבה, ולבשיגיע זמן ביעור יחבערו, ע"כ לגמילות חסד יזפי מהם דבי ר' ינאי אותן פירות לאוכלם בשעת היתר וכו'. חתם סופר],

אתו אמרו ליה לרבי יוחנן, אמר להו יאות הן עבדין # [פ'] לא שמותר, אלא שגם טוב ויפה עושין שמפרנסין את העניים [תוס'] כיון דההיא שעמא [בשמינית] לא הוה הכי [פירות] צעין, ולא איחלופי הני צעני, לאו חליפין נינהו, ולא חילא קדושת שביעית עלייהו,

וכנגדן באתנן צא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר להקריבה, דכיון דלא צענה ציאה יהציה ניהליה, כי הדר יהב לה ההוא טלה, ממנה צעלמא הוא,

דתניא, נתן לה ולא בא עליה מפרש ואזיל, בא עליה ולא נתן לה, אתננה מותר,

נתן לה ולא בא עליה, פשיטא, כיון דלא בא עליה, מתנה בעלמא הוא דיהיב לה,

ותו, בא עליה ולא נתן לה, הא לא יהיב לה ולא מידי, וכיון דלא נתן לה, מאי אתננה מותר?

אלא הכי קאמר, נתן לה ואחר כך בא עליה עכשיו חלל לאחר זמן, או בא עליה ואחר כך נתן לה ולא נתן לה עכשיו חלל לאחר זמן, אתננה מותר [תוס'],

נתן לה ואחר כך בא עליה, לכי בא עליה

דף ס"ג ע"א

ליחול עלה איסור אתנן למפרע שהרי מתחלה ע"מ ציאה נתנו לה?

אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] כשקדמה והקריבתו [את הטלה שנתן לה],

ה"ד [איך נתנה לו הטלה למפרע], אי דאמר לה קני לך מעכשיו

קושיא יג. זע"ז (דף ס"ג) זאל עלי' ואח"כ נתן לה אתגנה מותר ורמינהו זאל עלי' ואח"כ נתן לה אפילו מכלאן עד שלש שנים אתגנה אפילו ועתה (דף ל') איתא אפילו מכלאן ועד י"ג חודש אסור, וקשה על הגירסא זע"ז אפילו מכלאן ועד שלש שנים אתגנה אסור, הא איתא זצ"ק (דף ס"ה) א"ר אילעא נגז טלה ונעשה חיל נעשה שינוי זידו וקנאו, וא"כ לפי"מ דמוקי בטלה זה דקניא ליה מתחילתו נעשה שינוי לאחר שלש שנים דהוי חיל, ומנא דצ"ק שם דלנ"ה זאלתן שנעשה שינוי מותר דכ' הם ולא שינויהם, וא"כ אחאי אסור לאחר שלש שנים הא גזי אתן שינוי מותר כנ"ל, והה קושיא ענומה :

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ולא משום יין נסך אס עובדי כוכבים הם, ונמצא מאכילין יין נסך, והרי מונומיהן עליו, והנהגה מיין נסך,

ואם אמר להם, צאו ואכלו ואני פורע, צאו ושתו ואני פורע, הוי איהו לוקם האסור, (ומאכילו) [ומאכילין], דהשתא לא סליק נפשיה מינייהו בפריטי, חושש משום שביעית, ומשום מעשר, ומשום יין נסך,

אלמא כי קא פרע, דמי איסור קא פרע, הכא נמי [במעשה דר'] ינאי כשפרע להם בשמינית] כי קא פרע, דמי איסורא קא פרע?

תרגמה רב חסדא [לעולם כשפורע אינו פורע דמי איסורא, אבל לכן אם אם אמר צאו ואכלו ואני פורע חושש], בחגוני המקיפו שרגיל אללו דהקפה דמשתעבד ליה האזי בעל הבית משעתא דהייב חנוני פירי, והוי כמותן מיד ליד דכיון דאורחיה לאקופי, קני ליה דינר גבייה חנוני (סמך) [סומך. ד"ס] על זה, שכבר הכיר זו, שכל מקום שישנו הדינר קנוי לו לחנוני, הלכך חליפין. ד"ס] יניחו,

אבל הנך דבי ר' ינאי, כיון דהנך עניי דמוחפי להו פירי לאו חנוני הרגיל להקיפן יניחו, לא סמכא דעמיה כולי האזי, ולא משתעבד להו דבי ר' ינאי, הלכך כי פרע לאחר זמן, לאו חליפי שביעית יניחו,

אבל חנוני שאין מקיפו מאי, מותר,

אי הכי דטעמא משום מקיפו הוא, אכל אין מקיפו שרי, אדתני רישא דמהדר מנא דמר היתרא, ולא אשכח אללא זאלו ואכלו דדינר זה דסליק מינייהו נפשיה בפריטי, צאו ואכלו בדינר זה, צאו ושתו בדינר זה, ליפלוג וליתני בדרידה היתרא אפי' גדלא סליק, וכגון זאלו ואכלו ואני פורע,

במה דברים אמורים, בחנוני המקיפו דמשתעבד ליה, אבל חנוני שאין מקיפו, מותר דלא משתעבד ליה האזי בעל הבית מיד, וכ"ש היכי דנסתלק לגמרי,

ועוד, חנוני שאין מקיפו אי יהיב לשלוחיה דבעל הבית מבי לא משתעבד ליה בעל הבית מהשתא, דקא שריית להו לדבי ר' ינאי משום האזי טעמא,

והאמר רבא, האומר לחבירו [ראובן] שאמר לשמעון, תן מנה לפלוני [ללוי], ויקנו כל נכסאי לך [נכסי ראובן לשמעון] זאלו מנה ומתן, קנה הלוקח [שמעון] את נכסיו של זה [ראובן], ואע"ג דלא מטא הנאה האזי מנה לדידי [שמעון] לא נתן כלום לראובן אלא נתן ללוי בפקודת ראובן,

מודין ערב [במו שרואין בדינו של ערב] מההוא דינר דמחייב ערב לשלומי [דערב חייב לשלם למלוה אם לא משלם הלוח], ואע"ג דלא מטי הנאה לדידי

אר"נ בר יצחק אמר רב חסדא, לא קשיא, הא [אפילו לאחר ג' שנים אתגנה אסור] דאמר התבעלי לי בטלה זה כל כמה דיהיב לה הוי אתגן, דמהשתא קנימיה, הא דאמר לה התבעלי בטלה סתם כי יהיב לה לאחר זמן, לאו אתגן הוא, דהשתא הוא דקנייה (ליה) [לה],

וכי אמר לה בטלה זה, מאי הוי הא מחסר משיכה [תוס']?

בזונה עובדת כוכבים דלא קניא במשיכה [תוס'] [אלא בממון, ושכר ביאה יהיה כמו ממון] לאו זר משיכה, דכי כתיבא משיכה, בישראל כתיבא, או קנה מיד עמיתך,

ואיבעית אימא [לכן אתגנה אסור גם לאחר ג' שנים], לעולם בזונה ישראלית, וכגון דקאי בחצירה [תוס'],

אי דקאי בחצירה, בא עליה ואח"כ נתן לה [למה אתגנה מותר], הא קניא לה מהשתא קודם ביאה, והיכי קרי ליה, זאל עליה ואח"כ נתן לה,

לא צריכא [שאמר לה שיתן לה מעות, וכדי שתאמין] דשויה ניהלה אפותיקי, דאמר לה אי מיייתניא לך [אם אביא לך] וזוי מכאן עד יום פלוני, מוטב, ואי לא שקליה זייס פלוני באתגניך הלכך זאל עליה ואח"כ נתן לה הוא [ואף שזה נקרא "ואח"כ נתן לה" ואפ"ה אסור משום אתגן, בדוממשך]. ומיהו הואיל ומשעת ביאה שויה אפותיקי, ועמד בחצירה, חיל עליה אתגן,

מתיב רב ששת לר' ינאי, אומר אדם לחמריו ולפועליו עובדי כוכבים או עמי הארץ לכו ואכלו בדינר זה, צאו ושתו בדינר זה, ואינו חושש [תוס'],

דף ס"ג ע"ב

לא משום שביעית שמה יקחו זו פירות שביעית, מן השעור למכרם, ומניא זמם? סוכה (דף לט) אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, יותר מג' סעודות,

ולא משום מעשר דאם עמי הארץ הם, ויקחו שאינו מעשר, ונמצא זה [מאכילו] [מאכילין. רש"ש], דהא איהו לא ספי להו מידי, אללא פריטי יהיב להו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[אע"ג שהערב לא קיבל כלום מן המלוה]

והאי נמי [תן מנה לפלוני וכו'] לא שגא,

[וזה סיום הקדושה] אלמא אע"ג דלא חטוי המקיפו הוא, כי יהיז ליה לשלוחיה

משמעבד ליה האי?

אלא אמר רבא לא חיתני טעמא דכרייתא משום שיעבודא, ובמקיפו, דאפילו
אין מקיפו איכא שיעבודא, ומיהו לדבי ר' ינאי לא תקשי, לא שגא מקיפו
ולא שגא שאין מקיפו דצין מקיפו צין אין מקיפו,

אע"ג דמשעבד ליה נכסיה לשומי, כיון דלא מייחד שיעבודיה
שלא ייחד לו מיד מעות לכך, לא חליפין ניהו ו לא מיתסר,

אלא חבא [כשאובר צא ואכלו ואני פורע], אמאי חושש משום
שביעית, הא לא מייחד שיעבודיה?

[ו. רש"י] חבא ולא גרסינן אלמא הכא דקמני חושש אמר רב פפא אמר רב
פפא,

[פ' שרבא ממשיך תירוצו ואומר לך רבא שמגמ' שלנו לא קשה שבאן כבר פירש
רב פפא שהקדים לו דינר, וזה כוונת רש"י שלא תפרש שרב פפא בא לתרין אוזיה
קושיא. וראה ריטב"א],

כגון שהקדים לו בעל הצית דינר [תוס'] לחטוי קודם ששלח אללו, דהשגא
מדבעל הצית קאכלי ואיסורא ידידיה הוא,

אמר רב כהנא, אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד
מנהרדעא, א"ל אי הכי, אדתני צאו ואכלו צאו ושתו ואני
פורע הא כבר פירע,

צאו ואכלו צאו ושתו "ואני מחשב" מיבעי ליה אי אעשה לו
חשבון ממנה שהקדמתי לו?

א"ל תני, צאו ואני מחשב,

רב אשי אמר, כגון שנטל ונתן ביד [שנשא] מיד החטוי ונתן להם,
דהשגא איהו ספי להו איסורא, ולא משום פרעון דלאחר זמן הוא, אלמא דקננהו
במשכנה, ואשמכח שלקח יין נסך והשקוה לפועליו, אכל הנך דבי ינאי כי שקלי
פירי שעת היתר הוא, וכי פרעו לאחר זמן בשעת איסור שביעית, לא חליפין ניהו
לאיתפוקי,

א"ל רב יימר לרב אשי, אי הכי אדתני צאו משמע שאינו הולך
עמהן ואכלו, צאו ושתו, טלו ואכלו, טלו ושתו מיבעי ליה?

א"ל תני, טלו ואכלו טלו ושתו [תוס'],

ייתב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי, ויתב רבי חייה בר
אמי גבייהו [ר"ת היה מרדקא [בגמ' שם] שבכל מקום שהוא אומר ויתב
פלוני גבייהו [לכן] מזכירו בן לפי שהוא הורה להם דבר חדוש. תוס'], ויתבי
וקא מיבעיא להו, שכרו [גוי את ישראל] לשבור ביין נסך [לשצר
חצית] [לשצר חציות. ר"ן] ולשפוך את היין, מהו שיהא שכרה מותר,

מי אמרינן דשראל זה [פ' הפועל שבא לשבר] כיון דרוצה בקיומו רוצה
בקיומן של חציות האלו, שלא ישמזרו עכשיו מאלהם, עד שיעצם הוא, ויטול
(שכרם) [שכרו. ר"ן] אסור, או דלמא כל למעוטי תיפלה, שפיר
דמי?

אר"נ, ישבור ותבא עליו ברכה,

לימא מסייע ליה [דכל למעוטי תיפלה, לא אמרינן דאסור משום דרוצה
בקיומו], אין עודרין אין מופרין עם העובד כוכבים בכלאים [תוס']
[תוס'],

דף ס"ד ע"א

אבל עוקרין עמו, כדי למעוטי את התיפלה להשליכן לאיצוד,
ואע"ג דרוצה בקיומן שלא יעקרו מאלהן, עד שיעקרו הוא,

סברוה האי דקמני עוקרין, הא מני אפילו ל' ר' עקיבא היא [תוס'],
דאמר, המקיים בכלאים דלס זרען אחר, וצא זה ועשה לכן סייג וגדר כדי
לקיימן לוקה, אלמא אסור להיות רוצה בקיומן,

דתניא, המנכש [עוקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר. רש"י מכות
כא:]: והמחפה לאחר זריעתן מופה עפר עליהן, כדרך כל הזרעים בכלאים,
לוקה דהיינו נמי זורע, דמה דרכו של זורע לזמושי פירי מכין, הא נמי לזמושי
פירי מכין,

ר"ע אומר, אף המקיים [תוס'],

מ"ט דר"ע, אמר קרא ויקרא יט יט אֶת־חֲקָתִי תִשְׁמְרוּ בְּחֻמָּתָהּ
ל' אֶת־תְּרֵיעַ פְּלִאִים שְׂדֵה ל' אֶת־זֶרַע פְּלִאִים וּבְגֵד פְּלִאִים שֶׁעָמְדוּ ל' א'
יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם, אין לי אלא זורע, מקיים מנין, ת"ל לא כלאים כלאים
דהרבעה קא דריש, מדסמך כלאים דלא תרביע גבי שדה, דרשינן (מו"ק דף 3)
[ל' אֶת־תְּרֵיעַ] פְּלִאִים שְׂדֵה ל' אֶת־[זֶרַע פְּלִאִים], מולא כתיב בהמתן לא תרביע
כלאים, ולא תורע שדך כלאים, ש"מ שדך אכלאים דלעיל נמי דרשינן, ומשמע
דמוהיר הכתוב שלא יהו [יקיים] כלאים בשדה,

[וסברוה דאפילו לר"ע עוקרין] ואילו עוקרין למעוטי תיפלה, שרי אע"ג
דרוצה בקיומן, עד שיעקרו הוא ויטול שכרו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כוכבים שמוכר עבודת כוכבים, דמיון מזה מה הן צהנאה, מי תופסת דמיה ביד עובר כוכבים, או לא,

אמר להו רב נחמן, מסתברא דמי עבודת כוכבים ביד עובר כוכבים, מותרין [תוס']

מדהנהו [גוים] דאתו לקמיה דרבה בר אבבה, אמר להו זילו זבינו [תמכרו] כל מה דאית לכו [תוס'], ותו איתגייירו צולו והמגיירו, דלאחר שמתגיירו אסור (למכור לכו) [לכו למכור ?] עבודת כוכבים שצידכם, אלמא כי מוצין ליה צהימו עובד כוכבים שרי לאתהנוי צה כשהוא גר, מ"ט משום דקסבר דמי עבודת כוכבים ביד עובר כוכבים, מותרין,

ודלמא, שאני התם דכיון דדעתיה לאיגיווי ודאי במלה [תוס'] [צטלו להו מקודם] ועובד כוכבים מצטל עבודת כוכבים, הלכך דמיה מותרין דהא צטלו,

אלא מהכא, [ששנינו בברייתא] ישראל שהיה נושה בעובר כוכבים מנה, ומכר עבודת כוכבים והביא לו, יין נסך והביא לו, מותר אלמא דמי עבודת כוכבים צד עובד כוכבים מותר,

אבל אם אמר לו, המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך, יין נסך ואביא לך, אסור [תוס'],

מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא צעין איפשוט מיהו ממני היכי מימרח?

אמר רב ששת, סיפא משום דהוה ליה כי [כמו] רוצה בקיומו עד שימכנה העובד כוכבים,

וכי רוצה בקיומו כה"ג מי אסיר, והתנן [דמאי פ"ו מ"י] גר ועובר כוכבים שירשו אביהן עובר כוכבים, גר יכול לומר לו טול אתה עבודת כוכבים אלמא דגר רוצה בקיומה שלא משתגר עד שיטול מידו כנגדה מותר, ואני מעות, טול אתה יין נסך, ואני פירות, אם משבאו לרשות הגר, אסור,

אמר רבא בר עולא [אין מכאן ראייה דרוצה בקיומה מותר], מתני' [משנה זו במסכת דמאי] בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבירה של זהב או של כסף, שאם משגר יחלקו לשניים, דלא איכפת לגר בשבירתה [פי' דס"ד שרוצה בקיומו אין פירושו שרוצה שהדבר יהי' אלא הפירוש שרוצה שלא תשבר וכאן אף אם תשבר לא איכפת ל']

תינח עבודת כוכבים [אינו רוצה בקיומו שהרי גם אם ישתבר לא איכפת

לא [אין מכאן ראייה], הא מני רבנן היא דלא איכפת להו אי רוצה בקיומן [ראילו לר"ע דאמר אף המקיים, הא רוצה בקיומו],

[וכל זה אמרנו בכלאים,

ועבשיו חוזר לפרש לפי האיבעיא לעיל אי מותר לשבר החביות] אבל יין נסך דאסור להיות רוצה בקיומן, דשראל מזה לצטל עבודת כוכבים ומשמשיה, אימר לך דאסור,

אי רבנן, מאי איריא עוקרין מדאנטריך למישרי עוקרין, משמע דהא רוצה בקיומן, דמיעוט תפלה הוא [פי' שרק באופן שרוצה בקיומן מפני שרוצה לעוקרין] שרי, אבל [אם רוצה בקיומן] קיום גמור אסור, ואי רבנן אפי' קיומי [אם רוצה לקיימן משום קיום גמור] נמי שפיר דמי [שהרי רק ר"ע הוא שאומר "אף המקיים"]?

[לעולם רבנן היא] הכא במאי עסקינן [באיסור מתנה לגוי, ולא באיסור כלאים] והאי דאנטריך למישרי עוקרין, לאו משום איסור רוצה בקיומו, אלא משום איסור מתנת חנם,

בגון דקא עביד בחנם [פי' וברייתא דאין עודרין אתיא כרבנן ולא כר"ע, וע"ז מוקשה חגב' דע"כ למעוטי תפלה מותר אפי' כר"ע], ור' יהודה היא דאמר צפ"ק [לעיל כ] ליתן להם מתנת חנם אסור ואשמעין דלמעוטי תפלה שפיר דמי [ראה לעיל סג: תוס' ד"ה אין עודרין שמעינן מיהא דערלה וכלאי הברם וחדש נוהגין בשל עובדי כוכבים ואפי' בחוצה לארץ שנוהג בה חדש כדקי"ל גמי במנחות],

ומקשינן ונהי נמי דרבי יהודה היא מדרבי יהודה דשרי איסור ידיה גמי מיעוט תפלה, נשמע לר"ע [תוס'] דשרי נמי איסור קיום, משום מיעוט תפלה, וגבי יין נסך נמי משום מיעוט תפלה שרי,

לאו אמר ר' יהודה, אסור ליתן להם מתנת חנם, אבל למעוטי תפלה שפיר דמי, לר"ע נמי אע"ג דא"ר עקיבא המקיים בכלאים לוקה, למעוטי תפלה שפיר דמי, [ונמצא שפותרנו את האיבעיא, דלמעוטי תפלה מותר אף שרוצה בקיומו],

ותו לא מירי ליכא לאקשווי מיניה,

[לשון "ותו לא מירי" יש בש"ס 11 פעמים: עירובין קג; סוכה לו; יבמות לט, נזיר כא, סנהדרין סב, סו; ע"ז כג, סד, הוריות טז; חולין קט, בכורות יא, ויש עוד 4 פעמים "תו" בלא וי"ו: קדושין כא; הוריות ב, ב, בכורות נט:];

הדור יתבי [רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי, ויחיב רבי חייה בר אמי גביהו] וקמבעיא להו, דמי עבודת כוכבים ביד עובר כוכבים עובד

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לית, יין נסך מאי איכא למימר הא ודאי אס ישמזר [החבית] יאכד, וקמני טול אתה יין ואני פירות?

בחרם הדרייני דלא איכפת לן, דהיין בלוע צמוכו [בתוך החרסין], ופולטו כששורפו צמים,

והלא רוצה בקיומו, שלא יגובו וישלא יאבדו?

אלא א"ר פפא, ירושת הגר קאמרת, שאני ירושת הגר דאקילו בה רבנן, גזירה שמא יחזור לקלקולו,

דף ס"ד ע"ב

תניא נמי הכי [תוס'], בד"א [שהישראל אומר להגוי טול אתה הע"ז וכו'] שירשו, אבל נשתתפו אסור [לשון הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ"ג הל' כ"ב, וכן גר ועכו"ם שהיו שותפין ובאו לחלוק אין הגר יכול לומר לעכו"ם טול אתה עכו"ם וכו' עכ"ל].

ואולי הסברה לחלק בין שותפות לירושה, שבשותפות חי צריך להתחלק ממנו קודם שנתגייר, אבל מיתת אביו אינה בידו],

הדור יתבו וקמיבעיא להו, גר תושב אינו עובד עצומה כוכבים, וזכר מיניה של עובד כוכבים הוא, ככל שאר עבירות, מהו שיבטל עבודת כוכבים,

דפלח מבטיל, דלא פלח לא מבטיל, או דלמא כל דבר מיני' מבטיל, והאי בר מיניה הוא,

אמר להו רב נחמן מסתברא דפלח מבטיל, דלא פלח לא מבטיל [תוס'],

מיתיבי [אי גר תושב מבטל ע"ז], ישראל שמצא עבודת כוכבים בשוק, עד שלא באתה לידו, אומר לעובד כוכבים ומבטלה, משבאתה לידו, אינו אומר לעובד כוכבים ומבטלה,

מפני שאמרו, עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו, בין עובדה ובין שאין עובדה [משא"כ ישראל אינו יכול],

מאי עובדה ומאי שאינו עובדה, אילימא אידי ואידי עובד כוכבים קאמר, דזה מבטל יראתו של זה, ואע"פ שהמבטל לא עבד את זו מעולם, כי אס שלו הוא עובד, היינו שלו ושל חברו,

אלא לאו עובדה עובד כוכבים, ומאי שאינו עובדה, גר תושב, וש"מ גר תושב נמי מבטל?

לא, לעולם אימא לך אידי ואידי עובד כוכבים, ודקאמרת היינו שלו ושל חברו, רישא זה זה לפעור, וזה זה למרקולים זה יש לו פעור שלו, זה יש לו פעור שלו, ואשמעינן רישא דזה מבטל פעורו של חברו, זה מבטל פעורו של חברו,

סיפא וסיפא אשמעינן דאפילו זה לפעור וזה למרקולים מבטל זה את של חברו,

מיתיבי, איזהו גר תושב [במסקנא קאמר דהיינו להחיותו, וכו'. תוס'], כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים, דברי ר"מ, וחכ"א כל שקיבל עליו שבע מצות, שקבלו [שנצטוו ?] עליהם בני נח,

אחרים אומרים [על כרחך אחרים דהבא לאו היינו ר"מ וכו'. תוס'], אלו לא באו לכלל גר תושב שיהו ישראל מצווים להחיותו, שהרי אף עובדי כוכבים גמורים נצטוו על עצומה כוכבים, ועל שאר המצוות,

אלא איזהו גר תושב, זה גר אוכל נבילות, שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה, חוץ מאיסור נבילות,

מייחדין אצלו יין, ואין מפקדין אצלו יין ציתו לזמן מרובה, דאיכא למיחש לאיחלופי ציין שלו, שהוא אסור, כדקמני סיפא יינן כשמנן, ואפי' בעיר שרובה ישראל [תוס'],

אבל [זה שאמרו ש] מייחדין אצלו יין ישראל מניח ציתו עד שילך כדי מיל או יותר, מה שאין כן בעובד כוכבים, דהאי כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך, ולמגע עובד כוכבים דאחי מעלמא ציתו לא חיישינן, דכיון דאין לו הנאה בכך אינו מניחו ליגע, ולאחלופי צומן מועט ליכא למיחש ואפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים,

שמנו כיינו משמע שמנו אסור כיינו ולהחמיר צא, שמנו כיינו ס"ד, שמן מי קא הוי יין נסך? אלא יינו מותר בהנאה כשמנו כשמנו וקודם שהותר השמן צאכילה קאי אצל צמיה אסור,

ולשאר כל דבר הרי הוא [גר תושב] כעובד כוכבים,

רבן שמעון [בן גמליאל. ד"ס] אומר יינו יין נסך דאין מקפיד על מגע עובד כוכבים, ואמרי לה [פ' ויש אומרים שר"ש מתיר אף בשתי] מותר בשתייה,

קתני מיהא, ולשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים דכיון דלא מל חשוד הוא לכל המורה, למאי הלכתא, לאו דמבטל עבודת כוכבים כעובד כוכבים?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ידענא ביה דלא פלח לעבודת כוכבים,

אזל אשכחיה דיתבי עד צואריה בוורדא צמרמך של וורדים,
וקיימן זונות ערומות קמיה [לשמשו בדרך הפרצים העשירים], [שכל
של גוי, שחושב אם אחת טוב אז כמה הוא יותר טוב, וכן כל מה שפושטות לבוש
אחר לבוש הוא יותר טוב, אבל זה היפך האמת, ולמעשה זה רק השפלה לאלו
הנשים],

א"ל אית לכו כה"ג לעלמא דאתי, א"ל דידן עדיפא מפי
מהאי, א"ל טפי מהאי מי הוה, א"ל אתון איכא עלייכו
אימתא דמלכותא, אנן לא תיהוי עלן אימתא דמלכותא,

א"ל אנא מיהא מאי אימתא דמלכותא איכא עלי,

עד דיתבי, אתא ההוא פריסתקא [שליח] דמלכא, א"ל קום
דקבעי לך מלכא,

כי נפיק ואזיל, א"ל [בר שישך לרבא, בשביל המתנה שהביא לו ברכו]
עינא דבעי למיחזי לכו בישותא עין הממלאה לנאות רעמס תיפקע
מעקר, שהרי הקצ"ה ממלא כל תאוותכס, שאף שיתקסס מתצרת,

א"ל רבא אמן, פקע עיניה דבר שישך [ועי"ז נתגלה מה היה במין
בלבו],

אמר רב פפי, איבעי ליה למימרא ליה מהאי קרא תהלים מה י
בנו ת מלכים [יהיו בין] פיקרו תניך [בתהלים פירש רש"י מלשון ביקור.
תום], [היקרות שיהיו סביבות לך] [מלשון יקר. מצ], נצבך שגל [כן תקרא
האשה כי מיוחדת למשגל. מצ] ליימנה, בכתם או פיר [נקבות עדי זה
הנא מאופי. רש"י תהלים] לכבוד לך, [ו. רע"י, ד"ס] לישראל קא מצטר נביא,

אמר ר"ג בר יצחק, איבעי ליה למימרא ליה מהכא ישעיה סד ג
עין ל אראתה אל הים זולתך יעשה למחפה לך וולמי עין
של הקצ"ה, את אשר יעשה למסכה לו, לא נראה כבוד וגדולה דוגממה [דדין
עדיפא מפי מדידו] דאלו לדידו' הוו קיימי זונות שפלות לשרתו, ולדידן יעמדו בנות
שלטונים לשרתנו,

אי נמי דיד' יש לו ערך שהרי נראה לעינים ואלו דידן אין לו ערך והשגה דכתיב
עין לא ראתה. תורת חיים]:

[שנינו במשנתנו] שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת: ואע"ג
דהעצרת חצית לא אמר ליה [דאע"ג שלא אמר לו להעביר החביות בסוף
היום] לעיתותי ערב לאחר שגשם כל זמן שער פעולתו, אלא קודם גמר זמן
שכירותו, אמר לו העבר חצית של יין נסך, קמני מתנימין שכרו מותר, צתמיה,
[לעיתותי ערב] דכנר נחמייז לו כל שכרו, קודם העצרת חצית,

אר"ג בר יצחק, לא, ליתן רשות שאינו יכול ליתן רשותו לישראל, אלא"כ
שכר ממנו מערב שנת ולבטל רשות [פי' אחד מלשונות הללו, שהם דין
אחד],

וכדתניא ישראל מומר, משמר שבתו בשוק צפרהסא, ואע"פ
שהוא מומר לחלל שנת צניעה, מבטל רשות, שאין משמר שבתו
בשוק, אין מבטל רשות,

מפני שאמרו, ישראל נותן רשות אם היה פתח ביתו פתוח למכר
שישראל דרין זה, ושכח ולא עירב עמה, מבטל להם את רשותו של מלך, ואם לא
ביטל אסור להוציא מבתיהם למכר, דהוה להו מוציאין מרשות המיוחדת לכל אחד
לרשות שיש לה חלק זה ומכמים גזרו שלא להוציא מרשותו לרשות מצירו ומבטל
רשות, ובעובד כוכבים עד שישכור,

כיצד ישראל הנותן רשות אומר, רשותי קנויה לך, וזה נוטלה ממנו ומוציא למכר
אומר לו רשותי קנויה לך, רשותי מבטלת לך, קנה הנוטל
באמירה בעלמא בלא מתן מעות ואין צריך ליזכות על ידי קנין,

רב יהודה, שדר ליה קורבנא משורה,

דף ס"ה ע"א

לאבירנא שם העוזד כוכבים ביום אידם, אמר ידענא ביה דלא
פלח לעבודת כוכבים [ראה יעב"ץ שהגם שלא הי' עובד ע"ז, הי' זה יום
הג להם לכן שלח לו תשורה ביום זה],

א"ל רב יוסף [לרב יהודה], והתניא, איזהו גר תושב, כל שקיבל
עליו בפני ג' חברים, שלא לעבוד עבודת כוכבים [פי' ורק אז
הוא מוחזק שאינו עובד ע"ז, וכיון שלא היה ידוע להם שקבל אבירנא זה שלא
לעבוד ע"ז בפני ג', איך החזיק בו רב יהודה שאינו עובד ע"ז?]

כי תניא ההיא [שצריך שקבל עליו בפני ג'] להחיותו,

והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, גר תושב שעברו עליו
י"ב חדש ולא מל, הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים [ואבירנא
זה הרי לא מל?]

התם, כגון שקיבל עליו למול, ולא מל [שזה סימן שהוא מתחרט על
קבלותיו],

רבא אמטי ליה קורבנא [מתנה] לבר שישך ביום אידם, אמר

אבני חן על מסכת עבודה זרה

של אותו היום, מכאן ואילך שוכר מעבב עליו?

אמר אביי, נהי דלגין דינא הוא לאותובי, מיהא אי לא מוטיב ליה מי אמרינן ליה לחמר נבי ליה פתח לו אנרא דלגינתו שר הלגין, וכיון דכי לא מוטיב לא מנכי, כי מוטיב נמי, אנרא לאו עליה מתמיב, ושרי,

ורמינהי השוכר את הפועל, ולעיתותי ערב, אמר לו העבר חבית של יין נסך ממקום למקום, שכרו מותר, מעמא דא"ל לעיתותי ערב אין [תוס'], כולי יומא לא?

אמר אביי, כי תנן נמי מתניתין [בן צריך לאוקים המשנה], דאמר לעיתותי ערב תנן,

ה"ד שוכר מניח עליה מונוט כל הדרך, וחמר אינו מניח אלא מונוט יום אחד, אי דשכיח למזבן דדרך הליכתן מונוטין מונוטין ליקח כל שעה, חמר נמי לעבב, ואי דלא שכיח למזבן, שוכר נמי לא לעבב,

אמר רב פפא, לא צריכא, דשכיח למיטרח ולמזבן מאונא לאונא [תוס'] ממסע למסע [מ]מהלך יום אחד [למהלך יום אחד. ד"ס] כמו נטל ועבר חלתא חוץ דסנתריב [בב"מ עט: ה"ג] מאונא לאונא ופרש"י ממלון דלילה למלון דלילה, חמר דרכיה למיטרח ולמזבן, שוכר לאו דרכיה למיטרח ולמזבן # [ואולי נכלל בזה שהחמר נוסע הרבה, ויודע כבר היכן למצוא אוכל, אבל השוכר דואג שלא יהיה לו מה לאכול],

אבוה דרב אחא בריה דרב איקא [והיה יכול לומר סתם, רב איקא],

דף ס"ה ע"ב

הוה שפיך להו חמרא לעובדי כוכבים הוא היה מוכר להם יין, ודכן למוכרי חציות של יין, לימן גם החציות [שהיין מונח בו מתחלה] ללוקחין, והכי אמרינן בהמפקיד (ב"מ מ) איכא גולפי (ושדריה) [ושמרייה]. פ' והשמרים, שהלוקח [יין ו. ד"ס] מוכרו בחנות משתכר צהן, לצד מה שהוא משתכר ציין [פ'] שהלוקח חבית יין ומוכרה לקונים מעט מעט מוכר גם החבית והשמרים, ורב איקא הוה שפיך להו מגולפי שלקחו ממנו, ויהיב ציזקי דידהו,

ואזיל מעבר להו מעברא ומעבר להו [ומעבירן] את מעבר המים, ויהבו ליה גולפי דזנן מיניה [פ'] שהיו שופכין היין מהחבית לתוך גודות של עור שהיו להם, והחזירו לו לרב איקא את החביות [בשכרו, על העברת הנהר],

אתו אמרו ליה לאביי, א"ל כי קא טרח לשפוי, בהתיירא קא טרח [תוס'] שהיין אינו נאסר עד שמגיע לקרקעית של זיקי דידהו, זיקי של עור, גולפי של חרס, ולקמיה פריך הא קא מעבר להו מעברא, דהיינו לאחר שנאסר,

והא רוצה בקיומו לאחר שנאסר דלא נצטרו זיקי שלא יתבקעו הנודות שלהם, וינצטרו לגולפי ולא יהיב להו מיהליה?

דמתני בהדיהו דאי נמי מנצטרו זיקי, לא יהיב להו גולפי,

א"נ דמייתו פריסדקי בהדיהו [א"י פריסדקי נקטיו צהדיהו] כלים

רבא אמר, לעולם דלא אמר ליה לעיתותי ערב, [ו] ל"ק הא @ [רש"י גורם בגמ' להיפך ממה שנדרש, ולכן הפכתי דברי רש"י שיהיו על מקומם] [וצריימא] דכי לא אמר ליה לעיתותי ערב, הו כל שכרו אסור, כגון דאמר ליה העבר לי מאה חביות, במאה פרוטות [תוס'] דכל כמה דלא אעבידיהו לכולהו, לא יהיב ליה מדי, הלכך כולי אנרא שייך ציה,

הא @מתני דקתני מותר, כגון דא"ל העבר לי חבית חבית בפרוטא ונמצאת חצית של יין נסך ביניהן, שדי פרוטה לנהרא, א"ג, לא שקיל מיד עוצד כוכבים [פ'] הישראל הפועל לא יקח מהעכו"ם השוכרו שכר היין [נסך], ואיך משתכר, דהא לא שייך שכר הוא חצית צהדי אינך, דכל דלא, קנין אנרא צאפי נפשא,

והתניא נמי חמרא השוכר את הפועל, ואמר לו העבר לי מאה חביות במאה פרוטות, ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן, שכרו אסור,

חבית חבית בפרוטא, ונמצאת חבית של יין נסך ביניהן, שכרו מותר:

[שנינו במשנתנו] השוכר את החמור [גוי ששכר את חמורו של ישראל] להביא עליה יין נסך, שכרו אסור: הא תו ל"ל, היינו רישא [דחני השוכר את הפועל]?

סיפא איצטריכא ליה לאשמועינן דאנרא לאו אלגין מקבל ליה, ושרי שכרה ליישב עליה, אע"פ שהניח עובד כוכבים לגינו של יין נסך עליה לאו דרכיה לאותוביה, הלכך אנרא לאו עליה קא מתמיב, שכרו מותר,

למימרא דלגין לאו [דינא] [דרכיה] הוא לאותוביה [וצריך לאשמועינן דמותר],

ורמינהי, השוכר את החמור [עם חמר שניהג את החמור], שוכר מניח עליה כסותו [ראה תוס' שגורם כסותו מלשון כר וכסת], ולגינתו, ומזונותיו של אותו הדרך הפילו הוא מהלך ג' ימים, מכאן ואילך, חמר מעבב עליו,

חמר מניח עליה, שעורים, ותבן [להאכיל את החמור], ומזונותיו

אבני חן על מסכת עבודה זרה

רקיס, לקבל היין היוצא מן הנודות, כשהן ממזקקות, דלל איכפת להו, אי מזקרו זיקי [ולשמה יבקעו שניהם כולי האי לא חיישין, תוס', ריטב"א],

והא קא מעבר להו מעברא, דקא מרח באיסורא?

רצ איקא ריש נהלא הוה [לשון ריש נהלא הוא גם בסנהדרין כה: ופרש"י שם שר העיר] דא"ל למברויא וא"ל למזריא, לספן מעיקרא *הרי ימים רבים כל עת שיגיעו אנשים הללו [גם בלי יין]. העצרים צמס [והנכון כי לפי שהיה גדול ותלמיד חכם היה מפיסן ומעבירין אותו בחנם על דבורו. ריטב"א], * # [הלשון "הרי" ימים רבים נראה לכאורה כטעות, וכן במחיתא על רש"י כתב שבגמ' ליתא למלה זו, אבל מצאתי שרש"י כותב לשון זה גם בגיטין פא. וז"ל חו נשואה ועומדת לספן זה הרי ימים ושנים, משמע מזה שהשתמש רש"י בלשון הרי באופן שאין אנו רגילים בו, וצריך להבין מה כוונת רש"י, בדרך אחד יש לומר שרב איקא אמר כן לפני ימים רבים, ופירושה של "הרי" כאילו אמר "זה" ימים רבים, אבל זה קשה קצת שאם אומר כן גם לפני זמן מה, גם ויעיל, ואולי כוונת רש"י לומר, שרב איקא אמר כן לפני הרבה זמן, ואין לחשדו שאמר כן בשביל הזמן שיקנו יין,

ואולי יש לפרש בדרך אחרת, שכוונתו לומר, שבשעה שאמר לספן מעיקרא פי' מתחלה, אמר לו הרי לפנינו ימים רבים, ומדבר על העתיד הקרוב והרחוק, ובכל זמן מן הזמנים שיבואו אליך העבירים,

אבל בגיטין יש להוסיף, שכיון שאמר "לכהן זה" לא רצה לכפול עוד פעם המלה "זה", לכתוב זה ימים ושנים לכן שינה לכתוב "הרי" ימים ושנים, ואולי המעתיקים לא הבינו כוונת רש"י ושכשו הלשון ויש כאן וגם בגיטין איזה ט"ס, ודע שמלת "הרי" יש לה שני פירושים: א. "נמצא", כמו שאומרים: כיון שאנו רואים כך וכך הרי וכו', ב. לא הרי השור כהרי וכו', שכוונתה העצמיות [character],

א"נ דנקימי ביה קימרי קישי סימן הוא מוסר להם, ומכירס הספן ומעצרים, ואיזו לא טרח מידי:

מתני': יין נסך שנפל ע"ג ענבים, ידיחן צמים והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות [בירושלמי מפרש דמירי בענבים המחוברים לאשכול, אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות מפני נקב הנשאר בנבו. תוס'],

נפל ע"ג תאנים, או על גבי תמרים, אם יש בהן בנותן טעם אסור,

ומעשה בביתוס בן זוגן, שהביא [בספינה של גברי, דהא קתני ונשתברו חביות של יין נסך על גביהן, ובספינה של ישראל אין להעביר יין נסך לא בשכר ולא בחנם. ריטב"א] גרוגרות תאנים יבשים בספינה, ונשתברה חבית של יין נסך, ונפל על גביהן [וסתם גרוגרות בולעות הם כענבים

במוקעות. ריטב"א], ושאל לחכמים והתירום,

זה הכלל, כל שבהנאתו בנותן טעם שנהנה בטעמו של איסור, דהיינו נותן טעם לשבח אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם (שנהנה) [שליך נהנה] בטעמו, מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין [שליך נהנה בטעמו]:

[וכן חומץ שנפל לתוך הגריסין. קשה וכי עד השתא לא אשמועינן דנותן טעם לפגם מותר, הא מרישא שמעינן ליה? וי"ל דקמ"ל דאע"ג דכי נפל לתוך הגריסין צוננין משיבה כדאמר בגמ', א"ה לתוך גריסין רותחין שרי דלא גרינן אטו צוננין. תוס' נרפס לקמן סו:],

נמי: מעשה לסתור [וכי ?] יש אדם שמציא ראיות לסתור את דבריו, קמני אם יש בהן בנותן טעם אסורות, והדר מני מעשה דגרוגרות והתירום?

חסורי מיחסרא והכי קתני, אם נותן טעם לפגם הוא, מותר, ומעשה נמי בביתוס בן זוגן שהיה מביא גרוגרות היין פוגמן בספינה, ונשתברה חבית של יין נסך, ונפל על גביהן, ובא מעשה לפני חכמים, והתירום,

ההוא כרי דחייט, דנפל עליה חביתא דיון נסך [פירוש ולא היה ששים לבטלו, אי נמי דיהיב טעמא ומעמא לא במיל, ומיהו לא היה היין ניכר בהן, והיינו דפרכינן עלה מבגר שאבר בו כלאים. ריטב"א], שרייה רבא לזבוגיה לעובדי כוכבים,

איתיביה רבה בר ליואי לרבא [תוס'] [אך התיר רבא למכור חטין אלו לגויים], בגד שאבר בו כלאים [פ' וכלאים אוסרין, בכל שהן דהא היתר בהיתר הן ותעריבת אוסרת, ריטב"א] [תוס'] שאלו כלאים מוט אחד ואין מקומו ייכר,

ה"ז לא ימכרנה לעובדי כוכבים [תוס'] כדמפרש שמה יחזור וימכור לישראל, וה"נ איכא למישש שמה יחזור וימכר לישראל,

ולא יעשנה מרדעת לחמור [דילמא דהר שקיל ליה מהמס ומופרו נאמד מצנדין. רש"י פסחים מ:],

[ואע"ג דתנן בסוף כלאים תכריכי חמת ומרדעת של חמור אין בהן משום כלאים, ולא גזרינן דילמא שיקל ליה מעל מרדעת וטלי ל' על בגד? התם במיוחדין לחמור דלא חוו לאינשי, אבל הכא דהוא בגד דחוו לאינשי # [שאומו לא "יעשנה" מרדעת לחמור] גזר' דילמא מימלק וטלי ל' עליו וכו'. תוס' ר"ד],

אבל עושה אותו תכריכין למת מצוה [תוס'] דכמינ [תהלים פ"ח ו'] צממים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המזלות,

לעובדי כוכבים מ"ט לא, דלמא אתי לזבוגיה לישראל, ה"נ [חטין אלו שנפל עליהם יין נסך] אתי לזבוגיה לישראל?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

הא מדקתני סיפא [דמתני'], זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור, כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר, מכלל דבנותן טעם עסקינן [תוס'].

ואביי, מתניתין בחמרא עתיקא בענבי [דלד"ה שיעורו בנותן טעם], [ועכשיו אין צריך עוד לאוקים הרישא בחמרא חדתא],

הדר [פ'] אחר שהקשה לו, התיר למבור חמין אלו לעכו"ם רק לאחר שטחון ואפאן [שרא] [התיר רק] למויטחינהו [לטחון החמין] ולמפינהו דמו לא זבין להו ישראל מעובד כוכבים דפתן אסורה, ולזבויניהו לעובדי כוכבים שלא בפני ישראל [תוס'] דאי חזי ישראל, דשראל חזריה מזבין ליה [ללחם זה] לעובד כוכבים, הדר זבין ליה איהו מיד עובד כוכבים, דסבר פת של היתר היא, שיראל אפאה,

חלא דחמרא [חומץ יין] וחלא דשיכרא [beer vinegar] מד דליסור ומד דהיסר, [וכן] וחמירא [ושאור] דחיתי, וחמירא דשערי מד דמולין ומד דתרומה, ונפלו זה לתוך זה,

אביי אמר בנותן טעם, בתר טעמא אזלינן, והאי [חומץ של יין] טעמא לחוד, והאי [חומץ של שחר] טעמא לחוד, והוה ליה מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בנותן טעם,

ורבא אמר [מחמיר ואוסר] במשהו, בתר שמא אזלינן, והאי חלא מיקרי, והאי חלא מיקרי, והאי חמירא מיקרי, והאי חמירא מיקרי, וה"ל מין במינו, וכל מין במינו במשהו, לקמן פסקינן דלאו הלכתא הכי, אלא אפילו מין במינו בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך,

תנן [שנינו במשנתנו], יין נסך שנפל ע"ג ענבים, ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות, מבוקעות אין שאין מבוקעות לא?

אמר רב פפא, שאני חיטי הואיל ואגב צירייהו סדק שצמיטין, [צירייהו] לשון מיטרו זיקי [לעיל ל] כמבוקעות דמין [ונבלע היין במהרה באותו חוט השוקע באמצע גרגיר חטה. ר"י מלוגיל], [וכ' הפוסקים דלפ"ז בשעורים ה"ל בענבים דמהני להו הדרה. משמר הלוי],

דף ס"ו ע"א

[ראה ר"ן נדרים גב. דיבור ארוך מאוד על דינים דלהלן],

אמר אביי, מנא אמינא לה, דבתר טעמא אזלינן,

דתניא, תבלין [spices] (ב' ו. רש"י) ג' שמות, והן מין אחד [תוס'] ה"ג במסכת ערלה, ג' שמות והן מין אחד, כגון פלפל לבן, פלפל שחור, פלפל ארוך, או (מין ג') [שלשה. ד"ס] וג' שמות יש לכן, אסורין ומצטרפין [הלשון אסורין ומצטרפין ראה רש"י ותוס'] [תוס'] אס נפלו לקדישה, ולא צוה כדי לתבל, ולא צוה כדי לתבל, ונעטרפו ומיכלו והן של אסור, מצטרפין לאסורה,

ואמר חזקיה, הכא דקאמר מין ג' וג' שמות לכן מצטרפין, אע"ג דתלתא מיני נינהו, ובשמה נמי לא שוי, במיני מתיקה עסקינן שכולן טעמן ממוק, ומש"ה מצטרפין הואיל וראוין דטעמן שוי למתק [לתת טעם טוב] בהן את הקדירה,

[וממשך אביי] אי אמרת בשלמא בתר טעמא אזלינן, כולי חד טעמא הוא [ולכן מצטרפין], אלא אי אמרת בתר שמא אזלינן, האי שמא לחוד, והאי שמא לחוד [דהא אמרת דשלש שמות יש להן],

ורבא אמר לך, הא מני ר"מ היא [תוס'] ואע"ג דלא שוי לא בשמא ולא בטעמא, קאמר דמצטרפין, ודחזיקה ליתא [פ'] ולא מוקמינן המשנה במיני מתיקה, דתניא רבי יהודה אומר משום רבי מאיר, מניין לכל איסורין שבתורה שמצטרפין זה עם זה, שנאמר דברים יד לא

חמרא [בחמרא של כותים מיירי. ריטב"א] עתיקא [שנשפך או נתערב] בענבי [מבוקעות] [כיון ש] טעמו ניכר בענבים [הטעם של יין ישן שונה לגמרי מטעם ענבים, לכן היו מין בשאינו מינו], דברי הכל בנותן טעם,

חמרא חדתא בענבי [יין חדש טעמו דומה לטעם ענבים], אביי אמר במשהו, ורבא אמר בנותן טעם וכל היכא דאיתמר טעמן טעם, ואין טעמו ניכר, הוה שיעורא בששים [פ'] זה "נקרא" נותן טעם אף שאין טעמו ניכר],

[ומפרש] אביי אמר במשהו, בתר טעמא אזלינן, אידי ואידי חד טעמא הוא, דהוה ליה מין במינו, ומין במינו במשהו,

ורבא אמר בנותן טעם, בתר שמא אזלינן, והאי שמא לחוד [ענבים] והאי שמא לחוד [יין], וה"ל מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו, בנ"ט,

תנן [במשנתנו לעיל סה:], ומקשה על אביי דאמר חמרא חדתא במשהו, יין נסך שנפל ע"ג ענבים [ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות] כו', קס"ד חמרא חדתא בענבי, מאי לאו בנ"ט [וקשיא לאביי],

[ודוחה אביי] לא במשהו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ואביי, שאני התם, דמיקלא איסוריה [גוף האיסור],

תאכל כל תועבה, כל שתיעבתי לך [תוס'] הרי הוא בבל תאכל,

אמר רב מרי כתנאי, הרודה פת חמה, ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה, ר"מ אוסר לפי ששאה את ריח היין, ור' יהודה מתיר, רבי יוסי מתיר בשל חיטין, ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות,

[לעיל פליגי אביי ורבא אי אולין בחר טעמא או בחר שמא, וכאן פליגי אי אולין בחר טעמא או בחר ריחא],

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר [ר"מ] סבר ריחא מילתא היא, ומר [ר' יהודה] סבר ריחא ולא כלום הוא?

חלא שנפל לגו חמרא חלא דאיסור לגו חמרא דהיתר, דברי הכל בנותן טעם דכי נפיל לגויה לא הוי דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא, שאין היין מבטל ריח החומץ, עד שנתרבה למכור, ולא החומץ מבטל ריח היין, משום דרובא חמרא,

לרבא דאמר לאו מילתא היא ודאי על כורחיה תנאי היא כתנאי אמרה למילתיה, ולא דברי הכל היא, דהא ר"מ אוסר וליכא למימר איסור אלא משום ריחא,

אבל חמרא לגו חלא משעה שהגיע לאויר הכלי, נהפך היין בריחו לריח החומץ, וקודם שנתערבו, היו שוין בריחן,

אביי אמר במשהו, ורבא אמר בנותן טעם,

[ומפרש] אביי אמר במשהו,

דף ס"ו ע"ב

לאביי דאמר מילתא היא מי לימא תנאי היא מי אמרין ר' יהודה לית ליה דאביי, או דלמא לעולם אית ליה, וטעמא דרבי יהודה הכא דקסבר אין ריח היין נכנס בפת, אבל צבת מיהא דריח נסך נכנס בגוף מודי,

ריחיה חלא יין זה, סמוך לעירובו היה ריחיה חלא וטעמיה חמרא [דינו ב] חלא ובתר ריחיה אולין, ושנתערבו והוה ליה מין במינו, וכל מין במינו במשהו,

אמר לך אביי, לאו מי איתמר עלה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל, בפת חמה וחבית פתוחה

דף ס"ז ע"א

וכן כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שנפל לתוך הגריסין רותחין אבל נפל לתוך הגריסין צוננן והרתיחן נעשה כמו שמשביח ולבסוף פוגם ואסור וכך חיו. ד"ס

רבא אמר, בנותן טעם, [וטעמיה דרבא ד] ריחיה חלא, וטעמא חמרא, חמרא, והוה ליה מין בשאינו מינו, וכל מין בשאינו מינו בנותן טעם,

כל שטעמו וממשו, אסור ולוקין עליו. פי' אם יש להאיסור טעם וממשות או התצטיל אסור ולוקין עליו, מתי, כשיש צהאיסור כזית צכדי אכילת פרס.

האי בת תיהא נקב נוקצים צמגופת מצית [ובתוס'] פירשו שמבניסים לתוך הנקב קנה קטן כמין דר. עיי"ש, להריח את היין, לצודקו אם יכול להתקיים, להריח עובר כוכבים בדישראל צין ישראל ש"ד שפיר דמי [וקב"ל דלא גזרינן אטו ישראל בדעובר כוכבים דאסר אביי. תו'],

רש"י ד"ה לא שיאמרו. לא שיוכלו לתלות. רש"ש

ישראל בדעובר כוכבים [בין נסך שליו], אביי אמר אסור, רבא אמר מותר [צ"ל דמיירי שאין העובר כוכבים נותן לו שכר ולא מחזיק לו טובה דחוקת טובה גמי חשיבא הנאה ונמצא משתכר באיסורי הנאה. תוס'],

שם. פי' דכדי האי גוונא אפשר שאליו הי' התצטיל כתקנה לא הי' מערובת איסור זה פוגם צו. ר"ן

אביי אמר אסור, ריחא מילתא היא [וחשבין ליה כשותה וכו']. תוס', רבא אמר מותר, ריחא לאו מילתא היא [תוס'],

ד"ה כל שאינה חסירה. שכיון שפוגמת פורתא קרי לה אינה נאכלת. רש"י שעל הרי"ף

ד"ה כל שטעמו וממשו. ואע"פ שאין כזית של איסור (ר"ן). של תצטיל כזית איסור (ד"ס, רש"ש). הואיל ושוהה צאכילת כזית (ר"ן).

אמר רבא, מנא אמינא לה דריחא ולא כלום הוא, דתנן תנור שהסיקו בכמון [cumin] של תרומה, ואפה בו את הפת, הפת מותרת לזרים [תוס'] לפי שאין טעם כמון, אלא ריחא כמון ואי משום דהוסק לא איכפת, דתרומה אין איסורה איסור הנאה,

*שם. והאכל צזית יכנס בגדיו ופרששו חכמים. אולי צ"ל כן

שם. והוא ארבע ציזים. דקצ הוא ד' לוגין, ולוג הוא ו' ציזים, נמצא קצ הוא כ"ד ציזים. ג' ככרות לקצ נמצא ככר ח' ציזים. וחצי ככר ד'

אבני חן על מסכת עבודה זרה

צילום.

ע' ע"א

הואיל וזילתה עליהו. שהנצלת לנכרי קשה לפרושי ונריך לגררה ולמשכה צעל כרחק מהם, לכן היא נגדרת אחריהם ואינה מוחה צדיהם מלגס. יע"צ ע"א

ההוא ביתא. בית זה שהי' מונח צו יין של ישראל, נכנס צו עובד כוכבים וסגר את הדלת בפני ישראל, והי' סדק בדלת (והניץ ישראל' למוך הצית דרך הסדק), וראה את העובד כוכבים עומד בין שורות החציות.

שמעו קל תיגרא. שמעו ישראל והעכו"ם קול אנשים מריצים בחוץ, וינאו שניהם לראות מאין באים הקולות, הקדים וצא העכו"ם וחזר למוך הצית קודם ישראל' וסגר הדלת בפניו (אצל ישראל' יכול ליכנס לדירתו למעלה ומשם יכול לראות מה שהעכו"ם עושה).

האמר איסר גיורא. האמר איסר הגר, בעוד שהיינו ארמיים (פי' עובדי ע"ז) היינו אומרים שהיהודים אינם שומרים את השבת.

כמה כיסי קא משתכחי בשוקא. פי' שהרי ודאי יש יהודים בשוק בשבת שע"י שכה או אונס הוציאו כיסם ואם היו מניחין אותם בשוק, היינו מוציין כיסים אלו מפעם לפעם.

דא"ר יצחק המוציא כיס בשבת וכו'. במסכת שבת (ק"ג ע"ג) הגירסא רק "מוליכו פחות פחות מד' אמות" וקאי על מי שהחשיך לו בדרך. וראה קרבן נחמאל על הרא"ש שם דכאן נריך לגרוס "המוציא" צו"ד דהיינו שהוציא בשבת לרה"ר בשוגג.

איטשא נמי ישראל' מאחוריי. פי' שישאל' אחר נחצא מאחוריי ואיני רואהו.

רובא גנבי ישראל' נינהו. דוקא בפומבדיתא קאמר דהיו רוב גנבי ישראל' דרשעים היו כדאמר צ"צ מ"ו ע"א תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא ובחולין קכ"ז ע"א פומבדיתא לוויך אשני אושפיון, אצל בנהרדעא לא היו רוב גנבי ישראל'. תורת חיים

דפתחי לשום ממונא. פי' שפותחין לחפש ממון.

רש"י ד"ה יצרא דיין נסך לא תקיף להו. דלא שצקי לה לנפוקי. ר"ן וצ"ש"ש יש טעות

ד"ה דהאי גיסא והאי גיסא אסור. וכשאין נתפס עליו כנגד. נתפס עליו כנגד פרש"י לעיל ס"א ע"ב אם עכו"ם חלש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו.

ד"ה אי אית לי לאישתמוטי. דהם בין דברשות עייל. ד"ס

ד"ה בקעה. צימות הגשמים וכו' דורסין אותה הו' רשות היחיד. אולי צ"ל כן

ס"ז ע"ב

ור"ש מאי טעמא פי' מנא לי' לדחוקי קרא דכלי מדין ולאוקמא בקדירה בת יומא דוקא. ריטב"א

רש"י ד"ה ואם ריבה טעם לפגם. האי ריבה. ר"ן

ד"ה לאו נותן טעם לפגם הוא. נפגם טעמו ועברה לזרמו. ריטב"א

ד"ה בת יומא. דלא נפגמה (ד"ס). וקשה דא"כ כלי מדין למה נאסרו כלל דהא ודאי עבר עליהם לילה אחת אחר שלקחום, ועוד לשהיניה עד למחר? וי"ל דהיו שם טף ונשים שהחיו להם שצטלו בקצתם והיו בני יומן ואע"ג דאפשר למשהיניה עד למחר, המורה אמרה ההכשר הנריך להם למי שצא לצטל ציומן. ריטב"א

ס"ח ע"א

אמר עולא חגא מידע לא ידע מאי קאמרי רבנן תיובתא קא מותיב. ד"ס. פי' בתמי

הכא במאי עסקינן כגון שנפל לתוך גריסין וכו'. פי' וכדומה יפרש ציין שנפל למוך עדשים.

תיקו. נ"צ צדור הקודם סליקו צתיקו. א"נ צישיצה אחת הניחו האיצעיא צתיקו. וצדור אחר או צישיצה אחרת הדך פשטוה. יע"צ. פי' דלקמן אמר דלכ"ע אסור.

רש"י ד"ה וראוי לחמץ בה כמה עיסות אחרות. (של תרומה). רש"ש. לענין חימוץ עיסות אחרות. ד"ס

ס"ח ע"ב

והלוא עולה על שלחן מלכים. פי' וא"כ אין כאן חידוש. וצ"ע שהרי ודאי יש שרצים שהם מאוסים.

הא בדמתא פי' וצדמתא יש חידוש.

ועכברא בשיכרא לא ידענא מ"ט דרב. פי' דודאי עכברא צשיכרא אשצחו ומי שלא יודע שהוא מעכבר נהנה מטעם העכבר, והשאלה הוא רק אי משום שהדבר מאוס למי שידע שזה טעם עכבר דמי לנטל"פ, או זה מיקרי נותן טעם לשבח. מרומי שדה

ועכברא בשיכרא אשבוחי אשבח. וראה צריטב"א דהנידון רק צטעם שנותן השך אצל השך עצמו אסור אף שטעמו פגום.

רש"י ד"ה רישא. צהדי שאור דחולין צרישא פי' מתחלה.

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ע' ע"ב

אופיא . שוי"ס צלידיש. מגבה דחביתא. מעל גבי המצית מצחון.

בהדי פולמוסא ישראל' נינהו (א"ה) . ד"ס וכן משמע מרש"י ותוס' וריטב"א

אמר ר' יצחק בן אלעזר כי אתא רב דימי אמר עובדא הוה בי מדרשא ואמר. רש"ש

רש"י ד"ה אופיא. אשקומ"א [צלע"ז].

ד"ה ולא ידענא . אי צרוב שרא ומשום ספק. ד"ס

ד"ה יין נסך מיבעיא. ומסייע לרז דימי. לפי גירסת הרש"ש בגמ' מוזן איך צא כהן רז דימי.

ד"ה אמיצרי. מתמוג . אויסצרייטן , להרחיז לפשט. המתרגם

דברי הכל אסורה דולאי ע"ל צה רימא, בפת צוננת וחבית מוגופה, דברי הכל מותרת,

לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מוגופה, בפת צוננת וחבית פתוחה,

והא דירדי נמי האי צה מיהא דאסרנא, בפת חמה וחבית פתוחה דמי:

[שנינו במשנתנו] זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם [טעם לשבח אסור, לפגם מותר] כו': אמר רב יהודה אמר שמואל, הכי הלכתא [תוס'] דנותן טעם לפגם, מותר [פ' דאף על גב דסתם משנה היא, איצטריך למפסקה הלכתא, דמוס דמסתבר טעמיה דר"מ דאסר] גם בנותן טעם לפגם]. ריטב"א,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, מומן פוגם גריסין רותחין, ומשצית את הנון, לא שנו [רחומין שנפל על גבי גריסין מותרין] אלא שנפל לתוך גריסין רותחין, אבל נפל לתוך גריסין צונגין, והרתיחן על האור אחר שנפל הומוץ לתוכן [פ' אע"פ שהרתיחן אח"כ], נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם, ואסור,

[תימה אמאי נקט האי לישנא [נעשה כמי], דהא ודאי משביח הוא? וי"ל לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתיחו ויצננו. תוס', נראה דר"ל דעיקר השבח לא הוי אלא כשמרתיחו מתחלה ויצננו, ואח"כ נותן לתוכן החומץ, והכא שנפל החומץ תוך גריסים צונגים קודם שהרתיחו כלל, דזה אין עיקר השבח, ולכך

קאמר נעשה וכו', אבל היכי שנפל החומץ לתוך גריסין רותחין אין משביח כלל אפילו לאחר שיצננו. מוהר"ם, ובריטב"א פירש דאף על גב דלא משבח ממש בתחילתו],

וכן כי אתא רבין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין, אבל נפל לתוך גריסין צונגין והרתיחן, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם, ואסור,

וכן כי אתא רב דימי כו' [אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין, אבל נפל לתוך גריסין צונגין והרתיחן, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם, ואסור],

ובך היו עושין מומן מומן לתוך הגריסין לזון, והיה משציתן, ורז דימי קאמר לה בערבי שבתות בציפורי, וקוראין אותם שחליים [לפי שהיו גרילין להניח בו חומץ כמו בשחליים כדאמרין לעיל גבי שחלים, אי איכא בהו חלא מייגרי בהו, ואשמעינן רב דימי שהיה משביח מן החומץ. תוס'],

אמר ריש לקיש, נותן טעם לפגם [תוס'] שאמרו, לא שיאמרו מומרא היא, כלומר לא שיוכלו [לתת] [לתלות. רש"ש] פגם צמציל מחמת דבר אחר, כגון שמהא קדירה זו חסירה מלח, יתירה מלח, חסירה תבלין, יתירה תבלין דאס נפגם מחמת דבר אחר, אין מוליך הפגם צאסור, ואסור,

אלא איזוהו טעם לפגם שמומר כל שאין חסירה כלום שום מקום, ואינה נאכלת מפני זה כלומר ואיסור זה פוגם טעמה, ואינה נאכלת לאו דוקא, דכיון דפגימתה פורתא, קרי לה "אינה נאכלת",

ואיכא דאמרי הא דרש לקיש לקולא, אמר ריש לקיש, נותן טעם לפגם שאמרו, אין אומרין כלומר אין מוליך הפגם צמציל מחמת דבר אחר לומר קדירה זו חסירה מלח, יתירה מלח, חסירה תבלין, יתירה תבלין ואילו היטה כתיקונה לא היה זה האיסור פוגמה, שהמלח היה מצטל את פגימת טעם האיסור ומתקנו, אלא השתא מיהא הא פגמה כיון דטעם האיסור פוגמה עכשיו כמות שהיא, הוי פגם ומותר,

אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן, כל שטעמו [פחות משישים של היתר] וממשו [שהאיסור יש בה ממש] אסור [וטעמו וממשו דלוקין עליו מיידי דאיכא כוית דאיסור בכדי אכילת פרס מן ההיתר ואז לוקין עליו. ר' אליהו בתוס' ע"ב, וראה כל התוס', וכן פ' הראב"ד], [לוקין] [ולוקין] עליו,

[פ' ובאופן שיש טעמו וממשו, אמרין שחייב אם אכל כוית בכדי אכילת פרס, וכתב מוהר"ם דלפי רש"י בעינן תרתי שיהא טעמו וממשו וגם כוית בכדי אכילת פרס, ואז לוקין],

וזהו [שקבלנו במסורת, שהאוכל. שט] כוית בכדי אכילת פרס ועל כגון

אבני חן על מסכת עבודה זרה

זה [שיש טעמו וממנו] נאמר שיעור כזית ככדי אכילת פרס הלכה למשה מסיני [סוכה ו.], שאם יש ככשיעור פרס של תשגיל כזית מן האיסור, לוקין עליו, אע"פ שאין כזית של איסור נאכל צבת אחת, כיון דליתו שוהה צאכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס, מנערתת אכילתו ולוקה, אכל אס אין ככדי אכילת פרס של תשגיל, [כזית. ד"ס, רש"י] איסור, הואיל ושוהה צאכילתו(?) כזית יותר מכדי אכילת פרס, הווי להו כשמי אכילתו של שני ימים ואין לוקין [הא איסור תורה יש. פמ"ג פתיחה להל' פסח ח"ב שיטה הא'. ס"י], דקיס להו לרצנן דאכילת פרס הוי שיעור שהיית אכילה, ופרס היא חזי ככר של עירובי תחומין [עירובין פב:], ושיעור חכמים ככר מג' לקב, תליה לצית המנוגע, שנאמר צה והאוכל צצית יכנס צגדיו, [וז]פרסוהו חכמים לטוה צה שיעור אכילה, כדמניא [בת"כ, וב"ה ברש"י עה"ת], [דכתיב ויקרא יד מז] והאוכל צצית והשוכב צצית, אין לי אלא שוכב ואוכל, לא אוכל ולא שוכב מניין? תלמוד לומר יכנס את צגדיו, ריבה, אס כן מה תלמוד לומר האוכל והשוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה, וכמה היא אכילה, כדי אכילת פרס, והוא ארבע זיגים,

[ודעת הרמב"ם שלש ביצים, וסימך שמו של רש"י ז"ל רבינו "שלמה" ד' אותיות, ושמו של הרמב"ם "משה" שהוא שלש אותיות. משמר הלוי],

דף ס"ז ע"ב

[אבל אם נתערב איסור ש] טעמו ולא ממשו כגון קלג שנפל לקדרה, או קלג שנפל מימות, שאין ממשו ענין אסור, ואין לוקין עליו, [ואין נראה מה שפי' רש"י קלג שנפל לתוך בשר, דאפילו לפירוש רש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא, מורה בבשר בחלב דהוי דאורייתא, דדרך בישול אסרה תורה כדאמר בשמעתתא דמיפת חלב וכו'. תוס' ע"א, פי' לפי רש"י איך יהיה חייב על בשר וחלב הא הוי טעמו ולא ממשו דאמרינן שאין לוקין עליו],

ואם ריבה טעם לפגם הא ריבה קולא משמע, שאע"פ שנפגם מחמת דבר אחר, אס הועיל איסור זה לרבות את הפגם מותר,

ולימא אם נתן טעם לפגם מותר? הא קמשמע לן, דאע"ג דאיכא מילי אחריייתא דפגמה בהדיה,

והלכתא, כלישנא בתרא דריש לקיש דאין אומר חסירה מלת ימירה מלת,

אמר רב כהנא, מדברי כולם נלמד רב יהודה ורבה דר צד חנה ורב דימי וריש לקיש ורבי אבהו נותן טעם לפגם מותר [משמע שגם ריש לקיש סבירא ליה דנותן טעם לפגם מותר],

א"ל אביי, בשלמא מכולהו לחיי, אלא דר"ל [שאמר לעיל נותן טעם לפגם שאמרו] "אמרו" קאמר, וליה לא סבירא ליה [תוס'],

מכלל דאיכא למ"ד נותן טעם לפגם אסור [תוס'] צממיה, מדאיצטריך רב כהנא למימר מדברי כולן נלמד, מכלל דאיכא למאן דפליג?

אין, והתניא [בניחותא] אחד נותן טעם לפגם, ואחד נותן טעם לשבת, אסור, דברי ר"מ,

ר"ש אומר לשבת אסור, ולפגם מותר,

[אם אינו נותן טעם לא לפגם ולא לשבת מבואר בהג' אשר"י סימן ט' דאסור עיי"ש. משמר הלוי]

מ"ט דר"מ? גמר מגיעולי עובדי כוכבים דרשמנא אסרינהו צכלי מדין, דכתיב כל דבר אשר יצא צאש וגו', דמשמע הואיל ונשתמש עובד כוכבים צכלי צמין, צריך להרמיז כדי שיפלוט גיעול שצנע,

גיעולי עובדי כוכבים, לאו נותן טעם לפגם הוא צממיה, דהא פשיטא לן כל תשגיל שגן לילה אחד נפגם טעמו ועודו צורמו ואסר רחמנא, ה"נ לא שנא,

[אבל הר"ם הלוי מטליטולא הקשה, דאם כן כלי מדין למה נאסרו כלל, דהא ודאי עבר עליהם לילה אחת אחר שלקחום? ועוד לשהניחו עד למחר דהא מדאורייתא קדרה דלאו בת יומא מותרת היא לבתחילה?]

לכך פירוש הוא ז"ל דקדרה בת יומא הוא כל שנתבשל בה פעם אחד בלבד וכו' וקדרה זו אסורה לעולם מן התורה, אבל כשנתבשל בה יותר מיום אחד מותרת לגמרי מן התורה ואפילו בו שגיעל התבשילין שנבלעו בה פוגמין זה לזה, והנה רבינו ז"ל דן אותנו בדין חדש שלא נאמר מעולם, וקבלת הגאונים ז"ל תורה היא,

[ומכאן מתרין לפי רש"י] וכלי מדין הנה היו שם טף ונשים שהחיו להם שבשלו בקצתם והיו בני יומן, ואף על גב דאפשר למשהניחו עד למחר, התורה אמרה ההבשר הצריך להם למי שבא לבשל ביומן, הילכך אין לנו לזוז בזה מפ' רש"י ז"ל וכל המפרשים ז"ל מ"ר. ריטב"א],

ואידך [ר"ש דס"ל דנותן טעם לפגם מותר, למה אסרה התורה כלי מדין], כדבר הונא בריה דרב חייא, דאמר רב הונא בריה דרב חייא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא [ודנו הראשונים אם תליא "בלילה" או ב"מעת לעת". משמר הלוי] שצנע צה עובד כוכבים היום דלא לפגם הוא,

ואידך [ר"מ דנותן טעם לפגם אסור], קדירה בת יומא נמי [אפילו בת יומא נקרא נותן טעם לפגם], אי אפשר דלא פגמה פורתא [תוס'] צצגיל צבא אחריו, ואפ"ה אסר רחמנא,

ור"ש מאי טעמא [דנותן טעם לפגם מותר], [פי' מנא ליה לדחוקי קרא דכלי מדין ולאוקמי בקדרה בת יומא דוקא. ריטב"א], דתניא דברים יד לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך, כל הראויה לגר קרויה

אבני חן על מסכת עבודה זרה

נבילה,

שעה. תוס'.

דף ס"ח ע"א דף 2060 יש עוד 658 דף

אמר רב עמרם, אפשר איתא להא דר' יוחנן דמוקי פלוגמיהו בפוגם מעיקרו ולא תניא לה במתניתין,

שאין ראוייה לגר שהסרימה אינה קרויה נבלה חלמא מדאפגים בטל איסורה,

נפק דק ואשכח, (דתניא) [דתנן] שאור של חולין, שנפל לתוך העיסה, ויש בו כדי להחמיץ, והחמיצה כלאו, ואח"כ נפל שאור של תרומה, או שאור של כלאי הכרם, ויש בו כדי להחמיץ, אסור, ור"ש מתיר [כיון שכפל ונתן בה שאור פעמים נמצא] שהחמיצה יותר מדלי, ונפגמה,

ור"מ [דנותן טעם לפגם אסור], ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא מוכת שחין מחיים, דהואיל ואיפגמא מקודם שצאה לידי נבלה, לא חל שם נבלה עליה, אבל היכא דלימסקר מעיקרא, חו לא פקע איסור משום פגם,

ור"ש [דנותן טעם לפגם מותר], סרוחה מעיקרא לא צריכא מיעוטא, עפרא בעלמא הוא,

[פתגם:]

אתמול הוא שטר פרוע [canceled check],

מחר הוא שטר חוב [head check],

היום הוא מעות מזומנים, וניתן להוצאה],

[לקדושים אשר בארץ חמה. תהלים טו ג, פי' הם נראים כקדושים אבל בארץ חמה],

[ודוחה הראיה] א"ר זירא, שאני עיסה, הואיל וראוייה לחמץ בה כמה עיסות אחרות (של תרומה. רש"י) הלכך חימוץ דיותר מדלי, אע"פ שפגם הוא לענין אכילה, שבה הוא לענין חימוץ עיסות אחרות,

ת"ש [דפליג ורבנן בפגמה מתחלה], שאור של תרומה ושל חולין שנפלו צמד לתוך העיסה, בזה כדי להחמיץ, ובוזה כדי להחמיץ ויש בכל אחד כדי לחמץ, וחימצו ומימנה יותר מדלי לפוגמה אסור, רבי שמעון מתיר שפגמיה,

אמר עולא, מחלוקת דר"מ ור"ש [אי נותן טעם לפגם אסור] [והשתא צ"ל לעולא דלא פליג ר"מ ור"ש בקראי דלעיל, דגיעולי עוברי כוכבים ודנבלה, דא"כ לא הוי מיסתבר לחלק בין השביח ולבסוף פגם לפגם מעיקרו, אלא בסברא פליגי, ר"מ סבר כיון שהשביח מעיקרא בשעת נפילה, וחל איסור עליה, שוב אין לו היתר גם כי פגם אחרי כן, ור"ש סבר כיון דהשתא פגמא הוא שרי. תוס'], שהשביח ולבסוף פגם, אבל פגם מעיקרא משעה שנפל למחו דברי הכל מותר,

נפל של תרומה תחלה, ד"ה אסור הואיל ומשביחה בתחלה, אע"פ שחזר והועיל לפוגמה כשנפל שאור של חולין אחריו, ושימנה פגמיה, הוי משביח ולבסוף פגם, ואסור,

איתיביה רב חגא לעולא, יין שנפל לתוך עדשים, וחומץ שנפל לתוך גריסין, אסור, ור"ש מתיר, והא הכא דפגם מעיקרא הוא, ופליגי דקמי אסור לנבנ?

ולקמן פריך אס כן, רישא נמי, ר"ש הרי השביח של תרומה עם של חולין תחלה, נפל של חולין ומימנה ואח"כ נפל של תרומה דהיינו פוגם מעיקרו, או של כלאי הכרם, אסור, ור"ש מתיר,

והא הכא דפגם מעיקרא ופליגי,

וכי תימא ה"נ

דף ס"ח ע"ב

אמר עולא, חגא לא מידע ידע מאי קאמרי רבנן, תיובתא קא מויתב ! הכא במאי עסקינן, כגון שנפל לתוך גריסין צונגין והרתיחם, נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם, ואסור,

[אבל] ור' יוחנן אמר אדעולא אמת לאפלוגי, בפוגם מעיקרא מחלוקת,

כדרכי זירא דחימוץ יותר מדלי שבה הוא, לענין חימוץ עיסות אחרות,

איבעיא להו, בפוגם מעיקרא מחלוקת, אבל השביח ולבסוף פגם, דברי הכל אסור [תוס'], או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת [תוס'],⁹ תיקו [ואע"ג דלקמן פשטין לה מבריייתא דפגם מעיקרא פליגי השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור? מ"מ עלתה להם בבית המדרש בתיקו, ושוב פשטוהו וכי' פ] מבריייתא שלא ידעו בבית המדרש באותה

ת"ש מסיפא [ניחא ליה להביא כל הבריות עד שמעמידן על האמת. תוס'], היין שנפל לתוך עדשים [שאין בה שום שבה, כמו שיש בשאור, וכן], וחומץ שנפל לתוך גריסין, אסור, ור"ש מתיר, והא ה"נ

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שעות, מי גרם לה שתחמיץ בשעה אחת, איסור,

דפגם מעיקרא ופליגי,

ור' שמעון כשהשביחו שניהם השביחו ולא האיסור לצדו השני, כשפגמו שניהם פגמו # [כנראה שהוסף המלים "כשפגמו שניהם פגמו" רק מפני שהמציאות כן, אף שאינו מוסף בזה שום סברא],

וכי תימא ה"נ כדשני ליה עולא לרבי חנא, [דמירי] כשהשביח ולבסוף פגם,

ומי פליגי כשהשביח ולבסוף פגם, והא קתני נפל של תרומה תחלה דהשני ולבסוף פגם, דברי הכל אסור ומודי ר"ש בה,

אלא לאו ש"מ, בפגם מעיקרא מחלוקת, שמע מינה,

ר"ש לטעמיה דאמר, אפי' איסור ואיסור נמי לא מיצטרפי, דתנן, הערלה וכלאי הכרם מצטרפין אס נפלו שניהם לפחות ממאמס [פ' שאם נחשוב כל אחד לבדו היה בטל, אבל מצטרפין אותן ואינם בטלים], ר"ש אומר אין מצטרפין [תוס'],

ההוא עכברא, דנפל לחביתא דשיכרא, אסריה רב לההוא שיכרא [תימא דהא צונן בצונן הוא ולשתרי? וי"ל דמירי ששהה שם יום או יומים והוא כבש בתוך השכר וכבוש הרי הוא כמבושל. תוס'],

אמרוה רבנן קמיה דרב ששת, נימא קסבר נט"ל אסור,

אמר להו רב ששת בעלמא סבר רב נט"ל מותר, והכא גבי שרץ היינו טעמא דאסור בפגם חידוש הוא. איסור שרץ חידוש הוא, דהא מימאם מאים, ובדילי אינשי מיניה, ואפילו הכי אסריה רחמנא וכלאו דאסרה דדילין אינשי מיניה, ולמה ליה דאסור רחמנא עליה, ש"מ אפי' נותן טעם לפגם אסור, הלכך נט"ל נמי אסור, [ולא נראה וכו', וא"כ מן הדין היה לנו להתירו משום דהוי פגם, ונותן טעם לפגם בעלמא מותר, ואפ"ה אסריה רחמנא, דכל נותן טעם דשרצים אסור, כיון שד איסור דשרצים. תוס']

אמרו ליה רבנן לרב ששת, אלא מעתה אי חידוש הוא ליטמא לח ויבש [תוס'] שהרי מאוס הוא וצדילי אינשי ממגעו, למה ליה דאסור רחמנא עליה, ש"מ אפי' כשהוא יבש מטמא,

אלמה תנן במסכת נדה (דף נד) אכל השרץ ושכבת זרע, מטמאין לחים ואין מטמאין יבשים אלא לאו ש"מ לא מאוס שרץ ולא חידוש [הוא], ואינעריך לאזהורי עליה דעובדי כוכבים אכלי [ליה],

ולטעמיה שכתב זרע הא ודאי ממאס וצדילי אינשי ממגעו, וחידוש הוא תטמא לח ויבש, אלמה תנן, מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין,

אלא מאי אית לך למימר, שכבת זרע אמר רחמנא או איש אשר

1. ת"ש, שאור של תרומה ושל חולין שנפלו צימד לתוך העיסה, בזה כדי להחמיץ, ובה כדי להחמיץ ויש בכל אחד כדי לחמץ, וחייבצו וסימנא יוטר מדאי לפוגמה אסור, רבי שמעון מתיר שפגמה,

2. נפל של תרומה תחלה, ד"ה אסור, נפל של חולין וסימנא ואח"כ נפל של תרומה דהיינו פגם מעיקרו, או של כלאי הכרם, אסור, ור"ש מתיר,

3. היין שנפל לתוך עדשים [שאין בה שום שכח, כמו שיש בשאור, וכו', וחומץ שנפל לתוך גריסין אסור, ור"ש מתיר

הני תלתא בבי דקתני, למה לי,

[ורש"י חשיב התלת בבא:]

רישא, היכא דנפלו כחמת, ואשמועינן פלוגמא,

[מציעתא] נפל של תרומה תחלה,

צנא דסיפא יין שנפל למוך עדשים,

[ואע"ג דבשאור איכא תרי בבי, נפל של תרומה תחלה ונפל של חולין תחלה,

תרוייהו חשיב להו חדא וכו'. תוס'],

מליעתא נמי אשמועינן, דהשני ולבסוף פגם, דברי הכל אסור,

בשלמא בבא דסיפא קמ"ל, בפגם מעיקרא מחלוקת,

מציעתא נמי השביח ולבסוף פגם, דברי הכל אסור,

אלא רישא למה לי דתרומה אשכחיה, בהדי שאור דחולין צרישא [מתחלה], והדר פגמה תרוייהו, מיעיף, השתא ומה סיפא דלא קא משבח כלל יין דעדיש אסרי רבנן, רישא דקא משבח מיבעיא?

אמר אביי, רישא לר"ש אצטרך לאשמועינן דר' שמעון מתיר והכי קאמרי ליה רבנן לר"ש, עיסה זו ראויה להחמיץ בשתי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

חנא ממנו שכת זרע, בראויה להזריע,

ה"נ שאני לענין טומאה, אע"ג דמדות הוה, גזירת הכתוב היא דלא ולא ינש, דכמיז כל אשר יפול עליו מהם במותם אמר רחמנא, כעין מותם כשהן לחין,

איבעיא להו,

דף ס"ט ע"א

נפל [עכבר] לגו חלא, מאי מי אמרינן החומץ טעמו קשה, ואין השרץ מפיגו לתם זו טעם [לפגם. רי"ף], [[דס"ד דאנב] חורפיה נותן טעם לשבח. תוס'?

א"ל רב הילל לרב אשי, הוה עובדא בי רב כהנא, ואמר רב כהנא,

א"ל [ענה רב אשי לרב הילל, אין מאותה מעשה ראייה] ההוא [לכן אסר שם] אימרוטמי אימרוטמי [נמרט. פ'] לחמיכות דקות קטנות, ושרץ איסורו [שיעור איסור אכילתו] ככעדשה כטומאתו, וחיישין דלמא [כולע חמיכות] [כלע חמיכות. ר"ן] שרץ נהדי חומץ,

[יש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבים בדבש וכו'? לכן נראה לר"ת דודאי רגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים וכו'. תוס', והיה אומר ר"ת אף אם נשאר בו רגלי הזכוכ או כנפים אינו חשוב כשרץ אלא עפר בעלמא. רא"ש],

שיעור אכילת שרץ

ושרץ איסורו [שיעור איסור אכילתו] ככעדשה כטומאתו

מתקיף לה רב שימי מנהרדעא, ומי מאים, והלא עולה על שלחן של מלכים # [משמע שכן היה בימי חז"ל, שהיו המלכים אוכלים עכברים, ומתירן שלא את העכברים אכלו אלא את ה squirrel]?

אמר רב שימי מנהרדעא, לא קשיא הא בדברא עכבר דדגרא אשקור"ל כלע"ז squirrel [ואינה מומין השרצים שבתורה], הא בדמתא עכבר של יישוב מאים,

שמונה שרצים

ויקרא יא כט וְזֶה לָכֶם הַטֹּמֵא בַּשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֵד וְהַעֲכָר וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ: ל וְהָאֲנָקָה וְהַכָּח וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָט וְהַתְנַשְׁמָת .
חלד weasel, mole, rat
עכבר rat,mouse
צב toad,ferret,species of lizard [* turtle]
אנקה porcupine, beaver [*gecko, type of lizard]
כח species of lizard, chameleon [*land crocodile or monitor lizard]
לטאה lizard [*wall lizard]
חמט snail, chameleon, [*sand lizard, or skink type of lizard]
תנשמת mole, type of lizard [*chameleon]

תרנום אנגליה מארט סקרוול מסכת שבת פרק כל השרצים [*מקורות אחרים]

אמר רבא, הלכתא, נותן טעם לפגם מותר [פ' אף בשרצים וכו'. תוס'],

ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב [מרומי שדה], אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור, ולית הלכתא כוותיה,

אי משום דקסבר נותן טעם לפגם מותר, ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח,

[ועד כאן לא פליגי אלא לענין טעמו, אבל לענין איסור עצמו [העכבר עצמו] הכל מודים דבכל שרצים ורמשים אזהר רחמנא ועל כולם לוקין, ואל אמרינן דלא אזהר רחמנא אלא באותן שהם משובחים. ריטב"א],

[קשה לי טובא, היאך איסתפק לחז"ל דבר כזה אי נטל"פ או לשבח, ומעולם לא מצינו כיוצא, אבל המה ידעו בחכמתם טיב הדברים, ומכש"כ כאן שיכלו להטעים

רבינא סבר לשעורי [לבטל טעם העכבר בחומץ] במאה וחד, אמר לא גרע מתרומה [דס"ל כיון שטעמו חזק בשכר יש לדמותו לתרומה לדבר יבש, וא"ת אמאי לא בטיל באחד ומאתים כמו ערלה וכלאי הכרם? וי"ל דשאני התם משום דהוו איסור הנאה לכך לא ילפינן מיניה שרצים דשרו בהנאה. תוס'], דתנן תרומה עולה באחד ומאה,

א"ל רב תחליפא בר גזיא לרבינא, דלמא כתבלין של תרומה בקדירה דמי, דלא בטיל טעמייהו [לא בס' ולא בק' שהרי מעט תבלין נותן טעם בקדירה גדולה, אבל אין לומר דלא בטל כלל, דהא בהדי נותן טעם חשבינן ליה, ולא בהדי אוסין במשהו. תוס'],

רב אחאי שיער [את העכבר שנפל] בחלא בחמישין כיון דחומץ טעמו קשה, לא צעי שתינ לצטוליה, דאפילו צחמשינ לא יהיז ציה טעמא,

קפ"ט

אבני חן על מסכת עבודה זרה

3. המניח עובד כוכבים בחנות, אע"פ (שיצא) [שיוצא] ונכנס מותר, ואם הודיעו שהוא מפליג, כדי שישתום ויסתום ויגוב, רשב"ג אומר, כדי שיפתח את החבית ויגוף ותיגוב:

היה אוכל עמו על השולחן [תוס', גרסא ריש ע"ב], והניח לגינין על השולחן, ולגין על הדולבקי משווי"ר [הוא השולחן שעורבין עליו המאכלין והמשקות קודם שיביאום להשולחן שאוכלין עליו, ונקרא בלשון לאטין [דעלפיקוס] [del ficus] ומיירי אפילו שכלי היין פתוחות על הדולבקי. יבין], והניחו ויצא, מה שעל השולחן אסור דמימר אמר עובד כוכבים זה, ישראל זה זמני לאכול ולשמות ונגע, שעל הדולבקי מותר דאין מוכן לסעודה זו,

ואם אמר לו הוי מוזג ושותה הולל וחזק את ידיו צרשות במקלט סמכא דעמיה ונגע כוליה, אף שעל הדולבקי אסור,

[ומפרש תנא מה אסור אז] חביות פתוחות שצצית אסורות, סתומות מותרות, כדי שיפתח ויגוף ותיגוב עד שישאף שיפתח ויגוף ויגוב, וסמכא כרפן שמעון, מדלא קמי שישאף:

נב': היכי דמי בחזקת המשתמר [תוס']?

כדתניא, הרי שהיו חמרי ופועליו טעונין טהרות, אפילו הפליג מהן יותר ממיל, טהרותיו טהרות,

ואם אמר להן לכו, ואני בא אחריכם, כיון שנתעלמה עינו מהם, טהרותיו טמאות,

מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא [פ' דרישא אמאי לא היו טהרותיו טמאים כמו בסיפא וכו'. תוס'] הא קא חזו להו דנגע, דקמי "טעונין" טהרות, והני לאו חביות נינהו שיהו סתומות?

אמר רב יצחק, רישא במטהר חמרי ופועליו לכך שהטעין ומגען טהור,

אי הכי סיפא נמי? אין עם הארץ מקפיד על מגע חבירו הפוגע בו בדרך ולא נטהר לכך,

אי הכי אפילו רישא נמי נימא הכי כיון שהפליג איכא למיחש הכי?

אמר רבא,

דף ס"ט ע"ב

[תימה מ"ש דלעיל רוצה להחמיר בו אפילו יותר מם' וק' וכאן מיקל בו? וי"ל משום דקסבר דבחלא לא אשבח כ"כ, כמו בשיכרא. תוס'],

רב שמואל בריה דרב איקא, שיער בשיכרא [אם נפל עכבר לשכר] בשיתין,

והלכתא אידי ואידי [פ' בשיכרא וחלא. תוס'] בשיתין, וכן כל איסורין שבתורה שששים, וכן הלכה רווחת בישראל, דמין בשאלו מינו שששים,

חזן מחמץ [אכל] [דאפילו?] מין צמין מוקמין בפסחים (דף ל). הלכתא צמשהו, כרז [וז"ל חגמ' שם בראש הדף, אמר רבא: הלכתא, חמץ בזמנו, בין בזמנו בין שלא בזמנו אסור במשהו, כרב], וטעמא משום דכל איסורין שצמורה מין צמין צמשהו (כרז. מהרש"א) וצמחן גזירה שאלו מינו אלו מינו [כ"ל לתקן בדברי רש"י, וראה ב"ח ומהרש"א]:

[מה שקורין בלשון עמים את הים סוף red sea, ובמקור מסתמא היה נקרא reed sea שתרומו של סוף היינו קנים הוא reed, אבל יש הרבה טעמים אחרים למה נקרא red see]

מתני': 1. עובד כוכבים, שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום, אם היה בחזקת המשתמר מותר מפרש בגמרא שאע"פ שהפליג ישראל מן העובד כוכבים מיל, אם לא הודיעו שהוא מפליג מותר, דמירתת עובד כוכבים כל שעתא [דלמא. ררי"ף] השמא אתי,

[ו]אם הודיעו שהוא מפליג שמתרחק וחביות סתומות היו, שיעורו צ כדי אם שהיה כדי שישתום שיקוצ העובד כוכבים נקצ צמגופת החביות ויחזור ויסתום הנקצ ויגוב ויבש הסמימה, אסור,

רשב"ג אומר אינו נאסר חלא עד שישאף, כדי שיפתח את כל מגופת החבית וא"א לנטולה שלא תשבר כולה ויגוף ויעשה מגופת חסרת חדשה ותיגוב ומיש,

אכל לסמימת חור לא תששו משום דמיכנלא, ושמוס לשון שמוס העין (צמדכר כד) עין פתוחה, [תרומו של שתום העין] דשפיר חזי:

2. המניח יינו בקרון, או בספינה עם העובד כוכבים, והלך לו ישראל בקפנדריא דרך קצרה [שנכנס בשער זה ויצא בשער שכנגדו. רע"ב], נכנס למדינה ורחץ צמחץ, מותר כיון דעובד כוכבים לא ידע דשהי מרתת ולא נגע,

[ו]אם הודיעו שהוא מפליג, כדי שישתום [שיפתח] ויסתום ויגוב, רשב"ג אומר, כדי שיפתח את החבית, ויגוף ותיגוב:

אבני חן על מסכת עבודה זרה

רבן שמעון בן גמליאל הוא, דלא ידע מאי קאמרי רבנן [וא"ת ולימא [רבה בר בר חנא אמר] ר' יוחנן דפליגי בשל מיט, ויהא רשב"ג כמשמעו? וי"ל דגמ' גמירי לה הכי. תוס'], [פי' מספקא ליה], וה"ק להו, אי בשל מיט קאמרי, סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה, ואי בשל סיד קאמרי, נהי דלמעלה לא ידיע, למטה מיהא ידיע,

ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע, לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה,

אי נמי זימנין דחלים מתמלא הנקב מלמטה כלמעלה, חלים סלד"ר בלע"ז,

אמר רבא, הלכה כרשב"ג, הואיל ותנן סתמא כוותיה,

דתנן [במשנתנו], היה אוכל על השולחן עמו, והניח לגין על השולחן, לגין על הדולבקי, והניח ויצא, מה שעל השולחן אסור, מה שעל הדולבקי מותר, ואם אמר לו הוי [מזוג] [מזוג. כ"ה לעיל במשנה] ושותה, אף שעל הדולבקי אסור, חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ויגוב, ותיגוב,

פשיטא דתנא סתם לן כוותיה, ורבא ממני' אחא לאשמעינן [בתמיה]?

מהו דתימא כולה רשב"ג קתני לה הא צבא דהיא אוכל עמו על השולחן, סיפא דמילתיה דרבן שמעון, והוא קמי' לה, והכי קמי' ממני', רבן שמעון אומר כדי שיפתח ויגוב ותיגוב היה אוכל עמו כו', ולא סתמא היא, קמ"ל רבא דסתמא היא,

וכי מאחר דקיימא לן כוותיה דרשב"ג, דלא חייש לשתומא לנקיט חור שהוא בלא טורח, משום דמיכר,

ולפתיסת חביות כולה נמי דחייש לה רבן שמעון, לא קיימא לן כוותיה, דהאי זיופא דטירחא הוא, ואין קציעין צאין מעמידין [לעיל דף לא] והלכתא [דהלכתא] כוותיה דרבי אליעזר, דלא חייש לזיופא [תוס'] דחוסא אחד,

[ולכן שואל] האידנא מאי טעמא לא מותבינן חמרא חביות סתומות ביד עובדי כוכבים?

משום שייכא [תוס'] נקב דק מאד שהוא במגופת חבית, להיות ריח היין יוצא, ויש לחוש שמה יקדח שם במקל, ויטעוס מן היין,

אמר רבא, זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין (אצלח. רא"ש

בבא להם דרך עקלתון כשעל הצית יכול לצא דרך עקלתון, דמירמח השתא אחי,

אי הכי סיפא נמי? כיון דאמר להם לכו ואני בא אחריכם, סמכא דעתייהו:

[שנינו במשנתנו, 1. עובר כוכבים, שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום] 2. המניח עובר כוכבים בחנותו כו' 3. המניח יינו בקרון או בספינה כו': וצריכא, דאי תנא עובר כוכבים שהיה מעביר כדי יין [פי' כיון ששניהם הולכין ברגליהם] דסבר [הגוי] דלמא אתי וחזי ליה, אבל בקרון או בספינה, אימא דמפליג לה לספינתיה [שהגוי יכול להרחיק את הקרון או הספינה], ועביד מאי דבעי [ולכן נימא] ואפי' לא הודיעו שהפליג ליתסר,

ואי תנא בקרון או בספינה, משום דסבר [הגוי] דלמא אתי [ישראל] באורחא אחריתי, וקאי אגורא וחזי לי, אבל עובר כוכבים בחנותו, אימא אחיד לה לבבא [סגר דלת החנות], ועביד כל דבעי, קמ"ל [דלא חיישינן, ובזמן קצר מתירין את היין],

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, מחלוקת בשל סיד במגופה של סיד, שהיא לצננה, הוא דחיישי רבנן לשתומא, דכיון דלגן הוא לא מיכר בין חדש לישן,

אבל בשל מיט שהוא שחור בתחלתו, ואע"פ שהוא נגוב, אינו מלגין עד יום או יומים, דברי הכל לא חיישינן לשתומא, דמיכרל שתימת הסור כשאר המגופה, ואינו אסור עד שישאף כדי שיפתח ויגוף מגופה חדשה ויגוב ותנגוב,

מיתיבי, ארשב"ג לחכמים, והלא סתומו ניכר אם היה נוקב חור, הכי הוא ניכר בין מלמעלה שזה [הסיד והמיט] חדש והמגופה ישנה ובין מלמטה כשיפתח ישראל את המגופה, יראה מתחתיה אותה סמימה, לפי שלמעלה מירא העווד כוכבים, והשוה סתומו, אבל למטה לא יכול למרס ויכר, [פי' כשעושה נקב בהמגופה עושה נקב מלמעלה למטה, ונעשה נקב מופלש בהמגופה, ואח"כ כשפותח מוכנים סיד או מיט לתוך הנקב וממלא הנקב מעבר לעבר, וממרח מלמעלה, אבל למטה בקצה התחתון של הנקב אי אפשר למרח שהרי סוף הנקב מוגיע בתוך החבית, ורק כשפותח החבית ומסיר מהגופה רואה את הסמימה],

אי אמרת בשלמא בשל מיט מחלוקת, היינו דקתני סתומו ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה, אלא אי אמרת בשל סיד מחלוקת קאמרי רבנן, הא לא ידיע סתומו מלמעלה בשלמא למטה ידיע, אלא למעלה הא לא ידיע והכי קתני בין מלמעלה בין מלמטה?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ר"ן) חמרא שרי, נהי דתקיף להו יצרא דעבירה,

ואי לא ואי לית ליה לאשתמוטי חמרא שרי (וכיון) [דכיון] דזהויל הוא על כניסתו מירמח ולא נגע,

דף ע' ע"א

יצרא דיינ נסך, לא תקיף להו [ולא שנקי לה. ר"ן] לנסוכי [שהישראלים אינם מניחין לה לנסך],

זונה ישראלית ועובדי כוכבים מסובין, חמרא אסור, מ"ט הואיל וזילה עלייהו, בתרייהו גריא דשקס להו לנסוכי,

מיתבי, ננעל הפונדק ונתייחד עובד כוכבים עם היין, או שאמר לו ישראל לעובד כוכבים שמור עמוד מנחון ושמור, אסור דמיישין דלמא על, כיון דא"ל שמור סמכא דעמיה דמפלג מיניה,

מאי לאו אע"ג דלית ליה לאשתמוטי? לא בדאית ליה לאשתמוטי,

ההוא ביתא, דהוה יתיב ביה חמרא דישראל, על עובד כוכבים, אחדה [סגר] לדשא באפיה [שלא יבס הישראל], והוה ביזעא [סדק] בדשא, אישתכח עובד כוכבים דקאי ביני דני,

ההוא ישראל ועובד כוכבים, דהוו יתיבי וקא שתו חמרא, שמע ישראל קל צלויי בי כנישתא, קם ואול,

אמר רבא, חמרא שרי [תוס'], מימר אמר [הגוי], השתא מדכר ליה לחמריה והדר אתי,

אמר רבא כל דלהדי ביזעא שרי אף בשמיה דמירמח ולא נגע, דהאי גיסא והאי גיסא אסור אף בהנאה, וכשלין נתפס על כניסתו כנגד עסקין, שהיה לו חלק ביין, דאי נתפס עליו כנגד כליה שרי, ואי דגרסי הו ציזיי דשא, חורין וסדקין וצקעין, וצקעו מרגמו וצזעהו,

ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו יתיבי בארבא [יושבים בספינה שהיתה עליה יין], שמע ישראל קל שיפורי [השופר] דבי שימשי של ערב שבת, שהיו מוקעין להצדיל בין קדש לחול, נפק ואול [יצא והלך לו],

ההוא חמרא דישראל, דהוה יתיב בביתא, דהוה דייר ישראל בעליונה, ועובד כוכבים בתחתונה ויין בתחתונה וישאל רואהו מלמעלה, שמעו קל תיגרא, נפקי, קדים אתא עובד כוכבים, אחדה לדשא באפיה,

אמר רבא, חמרא שרי, מימר אמר [הגוי אומר], השתא מדכר ליה לחמריה [הישראל חבור שינו צריכה שימור] והדר אתי,

אמר רבא, חמרא שרי כל שרי דהכא, שרי אף בשמיה, דהא לא נגע קאמריין, וכל אסיר דהכא אף בהנאה, ובטלהו הלכתא כרבא, מימר אמר כי היכי דקדים אתאי אנא, קדים ואתא ישראל וייתיב בעליונה, וקא חזי לי,

ואי משום שבתא וא"מ דסמכא דעמיה דעובד כוכבים, משום דלא אתי ישראל בשבתא, האמר (רבא אמר) לי איסור גיורא, כי הוינן בארמיותן [קודם שנתגיירתי, כשהייתי עדיין גוי], אמרינן [היינו אומרים], יהודאי לא מנמרי שבתא, דאי מנמרי שבתא, כמה כיסין קא משתכחי בשוקא [כמה כיסין היו נמצאין ברחוב, שודאי יש אנשים ששוכחים ויוצאים בכיס שלהם, ולפי דעת הגוי היה צריך להשליכה],

ההוא אושפיזא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל, אישתכח עובד כוכבים דהוה יתיב בי דני, אמר רבא, אם נתפס עליו כנגב [אם עובד כוכבים חלש הוא ויש אימת שופטי העיר עליו ואם ימלאוהו נוגע נתפס עליו כנגב. רש"י לעיל סא:] שרי, ואי לא אסיר,

(ולא ידענא), [ואינהו לא ידעו] דסבירא לן כרבי יצחק, דא"ר יצחק (המוציא) [המוציא]. כצ"ל. ראה קרבן נתנאל על הרא"ש שבת פכ"ד אות ג] כיס בשבת, מוליכו פחות פחות מוד' אמות ועומד לפס, וליכא עקירה ממחילת ד' לסוף ארבע,

ההוא ביתא דהוה יתיב ביה חמרא, אישתכח עובד כוכבים דהוה קאים בי דני, אמר רבא, אי אית ליה לאשתמוטי ולומר לך כנכסמי חמרא אסיר [ד]סמכא דעמיה ולא מירמח, דכי על להך ביתא מעיקרא אדעתא דלנסוכי על, וסבר אי משכחו לי אשתמוטינא, ואע"ג דכמנע היין לית ליה לאשתמוטי אסור, דאי לאו לנסוכי על, למה ליה דעייל,

ההוא אריא, דהוה נהים במעצרתא [במקום שעוצרין את היין], שמע עובד כוכבים, טשא נמנחא ביני דני,

ולא דמי למניח עובד כוכבים בחנותו, דהתם (ד. ד"ס) כיון דכרשות עייל, וידעיין למאי עייל, כל זמן שלא הודיעו שמפליג מותר, דסבר אי נגענא, השתא אתי וחזי לי,

אמר רבא, חמרא שרי, מימר אמר, כי היכי דמשינא אנא, איטשא נמי ישראל אחוריי, וקא חזי לי [הגם שאני איני רואהו],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ואע"ג דליכא תו שאין שם אופיא עוד, ואיכא למימר הא ודאי צגו חצימא שקלמה, אימר אתרמויי איתרמי לה דהך אופיא הוא דהואי התם [מבחרין],

ההוא פולמוסא ראש הגייס שר צנא, דסליק לנהרדעא, פתחו חביתא טובא, כי אתא רב דימי אמר, עובדא הוה קמיה דרבי אלעזר ושרא,

ולא ידענא, אי [צרוז. ד"ס] שרא [ו. ד"ס] משום משום ספק עובד כוכבים ספק ישראל, וכר"א דסבר לה כרבי אליעזר, דאמר ספק ביאה טהור ולקמיה פריך הא לאו ספק ציאה הוא, דודאי עובדי כוכבים היו,

אי משום דסבר, רובא דאזלי בהדי פולמוסא, ישראל נינהו ואזלינן במר רוצא דליכא ספיקא,

[ובמקשה] (א"ה. ד"ס) האי ספק ביאה, ספק מגע הוא [תוס']?

כיון דמפתחי טובא הרבה יותר מכדי לורך שמייתו, אימא מוכחא מילתא ד אדעתא דממונא פתחו וצגנצומייהו טרידי, דמי לצולשת שנגנסה לעיר בשעת מלחמה, דקמי מתייתין אלו ואלו מותרות, הלכך אע"ג דספק מגע הוא, כיון דמוכחא מילתא לקולא "כספק ציאה דמי" וכספק ביאה דמי,

ההיא מסוביתא מוכרת יין בחנות, כמו זולל וסוצא (דצריס כא) סבאך מהול צמיס (ישעיהו א), דמסרה לה איקלידא (מפתחה) לעוברת כוכבים מפתח שמירת מפתחות, ולא סמכא דעתה ליכנס, (ונתפסקה) [דנתפסקה. ררי"ף, ר"ן] כנגד,

א"ר יצחק א"ר אלעזר, עובדא הוה בי מדרשא, ואמרו, לא מסרה לה, אלא שמירת מפתח בלבד [תוס'],

אמר אביי, אף אנן נמי תנינא, המוסר מפתחות לע"ה, טהרותיו טהורות, לפי שלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד,

השתא טהרותיו טהורות, יין נסך מיבעיא צנימותא, ומסייע לרצ דימי,

למימרא דטהרות אלימי מיין נסך מדנקט לה צלשון ק"ו?

אין, דאיתמר, חצר שחלקה במסיפס [ראה ב"ב ב:, ועירובין עב.] מחילה נמוכה, עם הארץ מזד זה, וחצר שטהר טהרות מזד זה, אמר רב, טהרותיו טמאות, ובעובד כוכבים אינו עושה יין נסך דנתפס עליו כנגד, אלמא טהרות אלימי,

הנהו גנבי דסלקי לפומבדיתא, ופתחו חביתא טובא [הכא לאו דוקא טובא, כיון דתלינן בישראל, אבל בסמוך היו דוקא כיון דפתחו טובא, ואית דל"ג "טובא" וגרים ליה בסמוך, וכיון דאיכא דפתחי לשום ממונא. תוס'], אמר רבא חמרא שרי, מ"ט רובא גנבי ישראל נינהו [דוקא בפומבדיתא הוו רוב גנבי ישראל דרעים היו. תוס' ד"ה ר"א ב"ב נה; וראה תורת חיים כאן],

הוה עובדא בנהרדעי [שם לא היו רוב גנבי ישראל. תורת חיים], ואמר שמואל חמרא שרי,

כמאן [התירו היין] כרבי אליעזר, דאמר ספק ביאה דלא ידעינן עובד כוכבים אי על אי לא על טהור ומשום הכי שרי, דשני לן ספק ציאה, מציאה ודאי וספק מגע,

דתנן הנכנס לבקעה שדות הרבה זו אל זו בימות הגשמים שזרעה היא, ואין רבים דורסין אותה, והיו רשות היסוד לטומאה, וספיקא שארעה זה היו ספיקא טמא, וטומאה בשדה פלונית צאחת מן השדות, ואין אנו יודעין איזו היא,

ואמר הלכתי במקום הלז צקעה זו, ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה, אם לא נכנסתי,

ר"א אומר, ספק ביאה טהור, ספק מגע טמא דאמר נכנסתי לשדה שהטומאה זה, ואיני יודע אם נגעתי בטומאה אם לאו,

לא, שאני התם, כיון דאיכא דפתחי לשום ממונא [שמחפשינן מבזון] וכיון דחזו דחמרא הוא פריש, דצגנצומייהו טרידי ולא מנסכי, הוה ליה ספק ספיקא ספק ישראל ספק עובד כוכבים, ואח"ל עובד כוכבים ספק נגע ספק לא נגע,

וכהא אפילו רבנן מודו, וכי פליגי רבנן עליה דר"א, הכי דמליא שדה טומאה, דאי על לה, לא אפשר דלא האהיל, דליכא אלא חד ספק,

דף ע' ע"ב

ההיא רבייתא מיוקת עובדת כוכבים [שגם תינוקת אם נגעה היו יין נסך], [תוס'], דאישתכח דהות בי דני, והות נקיטא אופיא [שוים באידיש] אשקומא של יין בידה,

אמר רבא, חמרא שרי אימר מגבה דחביתא שקלתיה [ולא נגעה ביין אלא מן האויר קלטתה, אבל אי שקלתה מעל גבי היין יאסר מוטעם בצוק וכו'. תוס'] ודוקא צימא, דאינה יודעת צטיב ניסוך, ולא מסרה נפשה למינגע, אצל גדולה מצי חזין דנקיטא אופיא לא תלינן לקולא,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ורבי יוחנן אמר, אף מהירותיו מהירות,

מתני': בולשת חיל, על שם שמחשפין וחותרין, קרי להו זולשת, כדמתרגמין ויחפס וזלש, שנכנסה לעיר, [אם הוא] בשעת שלום, חביות פתוחות אסורות [שנא נסכו], [משמע אפילו טובא, ולא אמרין אדעתא דממונא פתחו, כדאמרין לעיל גבי פולמוסא? והיינו משום דפולמוסא באים לגבות מס המלך וארגונא, ולכך איכא למימר דאדעתא דממונא פתחו, אבל בולשת אינם באים כי אם דוקא לאכול ולשתות. תוס'], סתומות מותרות [ראה ר"ן], בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות, לפי שאין פנאי לנסך:

דף ע"א ע"א

נב': ורמינהי [ממשנה כתובות כו.], עיר שכבשוה פרקו'ם מתרגמין מזור כרקומין [דברים כ, ב], כל פהגו'ת שבתוכה הנמצאות נמוכה פסולות לנעליהן, דאשת כהן אסורה אף באונס, אבל אשת ישראל לא, [ו?] הא הכא דשעת מלחמה היא, וקמי אסורות, דיש פנאי לנעול, [וא"ת דלמא התיא מיירי לאחר גמר המלחמה דאז יש להם פנאי? ו"ל דמשמע בכל ענין אפי' קודם גמר המלחמה. תוס']?

אמר רב מרי, לנסך אין פנאי דיצר הניסוך לא תקיף להו, וטורדין נמלחמה, לבעול יש פנאי דתקיף להו יצריהו, # [משמע שלמה שרוצים באמת, לעולם יש פנאי]:

מתני': האומנין (של) ישראל, ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין נסך בשכרן, מותר לומר, תן לנו את דמיה דהא לא קנו לה, והוא אינו חייב להן אלא מעות, ומניח לעיל (דף קד) ישראל שנושה בעובד כוכבים מנה, מכר עבדות כוכבים והציא לו, יין נסך והציא לו, מותר,

[אבל] משנכנסה לרשותן [שלקחו היין, ואח"כ רוצים להחזירן בשביל מעות], אסור:

נב': אמר רב יהודה אמר רב, מותר לאדם לומר לעובד כוכבים, צא והפס עלי מנת המלך ארגונא, שהיו נוטין מתבואותיהן ומבהמותיהן עשור [וכן מן היין], וישראל זה שחייב לתת למלך יין, מותר לומר לעובד כוכבים הפס עלי,

אע"ג דקא יהיב האי עובד כוכבים יין נסך, והאי ישראל הוא פרעיה דמיה, כיון דהוה מצי לסלקי לשליחא דמלכא צווי, כי יהיב ליה עובד כוכבים יין נסך, לאו שלוחיה דישראל הוא,

מיתיבי, אל יאמר אדם לעובד כוכבים, עול [חכנס] תחתיו לעוצר היכנס במקומי להפס את השטר, כמו זה יעצור בעמי (שמואל א ט), ל"א לשון אזהר, שממונה על אזהרות יין ושמן של מלך, לגבות ולאזור?

רב מחמיר אבל מיקל בשנתפס עליו כנגב, וס"ל כרשב"ג דאמר ובלבד שלא תהא ידו של ע"ה מוגעת לשם, ולא סבר כתיורצו של ר' יוחנן דאית ליה לאשתמוטי, ר' יוחנן מיקל, ומתירן את דברי רשב"ג דאית ליה לאשתמוטי, והברייתות 1,3 אתיא כוותיה,

1. מיתיבי, שמי חליות 17 לפנים מזו הפנימית של חבר, והחיצונה הפסוקה לרה"ר של ע"ה דאין לו לעס הארץ דריסת הרגל על הפנימית, אותו חבר שוטח שם פירות צפנימית, אבל אי הוי איפכא דחיצונה של חבר כיון דהוי לעס הארץ דריסת הרגל צפנימית, אין חבר שוטח שם פירותיו ומניח שם כלים, ואע"פ שידו של עם הארץ מוגעת לשם,

מ"מ קשיא לרב דקמי אע"פ שידו של עם הארץ מוגעת לשם?

אמר לך רב, שאני התם, שנתפס עליו כנגב דמה לו צפנימית, אבל חלוקה דמחלך אחד דמי, כי עייל ידיה לא מתפס כנגב,

2. ת"ש, רשב"ג אומר, גגו של חבר למעלה מוגגו של ע"ה, אותו חבר שוטח שם פירות, ומניח שם כלים, ובלבד שלא תהא ידו של ע"ה מוגעת לשם, קשיא לרבי יוחנן?

אמר לך רבי יוחנן, שאני התם דאית ליה לאשתמוטי, מימר אמר אימצורי [אמצרי] דגג קא ממצרא [ראה ב"ב ו:]: קמלנא אני מכין למדת בנין, שאני רוצה למדוד, לכך הושעתי את ידי, לשון אחר מתשובת הגאונים, מתמוגג [אויסברייטן] אני אשטנדלינ"ר בלע"ז, וגרסי' אימצורי קא ממלנא,

[כאן החשש שיעג בפירות השטוחין על הגג, או כלים שמונחים שם, ולכן אם גגו של חברי גבוה מוגגו או כשמושיט ידו, יכול ליגע בדברים המונחים על הגג בלי שישחה, אבל כששני הגגות שוין, צריך לשחות למטה כדי ליגע, ועל זה אין לו מזה להשיב. וראה ראב"ד ד"ה א"ל, ועדיין צ"ע],

3. ת"ש, גגו של חבר בצד גגו של עם הארץ שאני גבוה ממנו, וליכא למימר מתמוגג אני, כשמושיט ידו שם, אותו חבר שוטח שם פירות ומניח שם כלים, ואע"פ שידו של עם הארץ מוגעת לשם, קשיא לרב?

אמר לך רב, לאו איכא ר"ש בן גמליאל דקאי כוותי, אנא דאמרי כר"ש בן גמליאל דאמר לעיל ונלכד שלא תהא ידו של עם הארץ מוגעת שם, ולרצ לא שאני ליה צין שגג חבר למעלה, צין שהוא שוה לו [אבל לרבנן דפליגי על רשב"ג פירותיו מהירות אף שהם גגין שוין, ורק באופן שיש :

אבני חן על מסכת עבודה זרה

אמר ליה [לזה ששאל עליו "מיתבי"] **רב**, **עול תחתי לעוצר קאמרת** כיון דל"ל עול תחתי, הוה משמע (הוה) [היה. ר"ן] במקומו, וכל מאי דהייז ליה עוצר כוכבים, הוה כאלו יהביה ישראל, דהא במקומו הוא,

הא לא דמיא אלא להא דרב יהודה לא דמיא אלא לסיפא [תוס'], **אבל** **אומר לו מלמני מן העוצר** דאפשר לסלוקיה מזוזי, הלכך למימנ ליה חמרא, ללא שלומיה הוא:

מתני': המוכר יינו לעובר כוכבים [אע"ג דתנא דמכילתן ס"ל דאסור לגרום טומאה לחולין שבא", הכא מיירי שכבר מכר. יבין], [אם] **פסק** **עמו מעות**, [אם כבר קצב השער כמה יתן, בעד כל מדה ומדה. יבין] **עד שלא מדר, דמיו מותרין**,

מפרש בגמרא טעמא, איכא דמוקי לה משום [*ד'] משכיח עוצר כוכבים ק[*ו]נה, הלכך כשמודד[*ו] היינו משיכה, וקמייה עוצר כוכבים מיד, [דהוי] [והוה] ליה לישראל זוזי גבי [דעוצר] [העוצר] כוכבים בהלואה [שהרי פסק], ויין נסך לא הוה עד דנגע ביה, [*ר"ף, וראה ר"ן].

מדר עד שלא פסק, דמיו אסורין דעוצר כוכבים לא קנייה במשיכה, דכיון דלא פסק דמיו [עדיו], לא סמכה דעמיה [שיכול להעלות דמיו הרבה. רי"ף] [למקנייה במשיכה שמא ירבה לו דמים. ר"ן], הלכך [כיון שהגוי לא קנה את היין] כי נגע ביה, הוה יין נסך [דישראל] [ברשות ישראל. רי"ף], ואיכא דמוקי לה, כשהקדים לו עוצר כוכבים מעות לישראל [ואפ"ה כל זמן שלא פסק, לא סמכה דעמיה דעוצר כוכבים, כדפירש לעיל. רי"ף], ובגמרא מפרש לה:

גמ': אמר אמימר, משיכה בעובר כוכבים קונה אע"ג דלא יהיז עוצר כוכבים דמי לישראל, [מכין] משין מיניה קנייה, וכן לישראל מעוצר כוכבים, [פירוש משיכה לבדה בלא מתן מעות, והכין גמי הלכתא, לא שגא נכרי לישראל ולא שגא נכרי מנכרי, או נכרי מלישראל. ריטב"א]

תדע, דהני פרסאי משרדי פרדשני דורין להרדי, ולא הרדי **בהו** [תוס'] השולמין, אלמא במשיכה קנינהו המקבלין [ואע"ג דאגן בדינא דאורייתא קיימין, מייתי אמימר מן המנהג שלהם כעין סמך דגמרי מקנה במשיכה. ריטב"א],

ל"א מתשוצת הגאונים, פרדשני, מי שיש לו כור חטין למכור, פוסק דמים ללוקח והולך לצימו, ומשגר לו קב חטין ללואות כמה הן יפוט, ואם מעכב הלוקח אומר קב אלו, מתקיים המקח, ואם אינו חפץ בהן מחזירו, [ק"ק דא"כ היכי מוכח דגוים קונין ממעם משיכה, ושאיני התם שהמוכר שולח הסחורה לביתו של לוקח ולרשותו, דהא עדיף ממשיכה. לחם סתרים],

רב אשי אמר, לעולם אימא לך, משיכה בעובר כוכבים **אינה קונה** [תוס'] אלא צמתן מעות קנו, והאי דלא הרדי בהו, דרמות רוחא גסות הוא דנקיטא להו,

אמר רב אשי, מנא אמינא לה [דגוי לא קני במשיכה], **מדאמר** **להו רב להנהו סבויתא** מוכרי יין [ראה רש"י לעיל ע' ד"ה מסוביתא מוכרת יין צמנות כמו זולל וסוצא, סבאך מהול צמים],

[פ' בשאתם מודדים יין לעכו"ם תקחו המעות מקורם ואח"כ תמדרו להם, ואם אין להם מעות תתנו להם מעות בהלואה ואח"כ תקחו המעות מהם כדי שיהי' המעות הלואה, דאם לא תעשו כן מתי היין נעשה יין נסך? ברשותכם, וכשאתם לוקחים מהם המעות דמי יין נסך אתם לוקחים. א"ח],

כי כיליתו [כשאתם מודדין] **חמרא לעוברי כוכבים, שקלו זוזי מינייהו, והדר כילין להו, ואי לא נקיטו בהדיהו זוזי** [ואם אין בידם מעות], **אוזיפוגהו** [הלואה להם] **והדר שקילו מינייהו** [ותחזרו ותקחו המעות מהם בתורת תשלומין], **כי היכי דתיהוי הלואה גבייהו,**

דאי לא עבדיתו הכי, כי קא הוה יין נסך, ברשותיכו קא הוה, **וכי שקילתו, דמי יין נסך קא שקילתו,**

ואי ס"ד משיכה בעובר כוכבים קונה,

דף ע"א ע"ב

מדמשכה צמדה [שהישראל מודר במדה להעכו"ם] **עובר כוכבים קנייה** ואע"ג דלא יהיז זוזי, והוה להו זוזי הלואה גביה מקמי דמיהו יין נסך, דהא **יין נסך לא הוה, עד דנגע ביה ואפי' אי לא שקלי זוזי מינייהו, שפיר דמי** [אלא ודאי יהיה ראיה מכאן לרב אשי דמשיכה אינה קונה בגוי?]

[ודוחה שאין מכאן ראיה דמשיכה לא קני, דהכא לא מיירי שממלא את כליו של ישראל, אלא כליו של הגוי ונעשה נסך מכליו של הגוי קודם שימושך] **אי דקא כייל** [מודר] **ורמי למנא דישראל** [ואח"כ מושך הגוי את הכלי], **ה"נ** [שהגוי קונה היין במשיכה קודם שינסך, אבל כאן מיירי],

לא צריכא, דקא כייל ורמי למנא דעובר כוכבים [תוס' ע"א] **דיין** **שכלי** [שיש בכליו של הגוי מקודם] **אוסרו**, והוה יין נסך מקמי משיכה [פ' והגוי קונה היין בהגבהתה ומנסך אותה לאחר כן],

[וחזור ומקשה. ולמה לא יקנה הגוי את היין קודם שמתערב עם יינו, ונעשית נסך, ולמה אמר רב שיקח מעות מן הגוי תחלה] **סוף סוף, כי מטא לאוריא דמנא** דעוצר כוכבים **קנייה** עוצר כוכבים צהצצה [דכיון דאורי שסופו לנוח כמנהג דמי, ואילו נח חשיבה הגבהה, ומעכשיו הוא מיישר הכלי יפה בענין שיבא היין לאוריא ולא ישפך לחוץ, הוא חשיב לן מעשה בו מדין הגבהה. ריטב"א], **יין נסך לא הוה, עד דמטי לארעיתיה דמנא,**

ש"כ [וכיון שאמר רב שהיין נאסר מן החיבור של היין נסך, קודם שנקנה היין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בי"ן דמי נמערב יין נסך ציין כשר, כולו אסור,

מיתבי, הלוקח גרומאות שצרי כספים מן העובדי כוכבים, ומצא בהן עבודת כוכבים, אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר דלא קנייה ולא מייחב לצערה, אם משנתן מעות משך, יוליד לים המלח דכיון דלא מצי לאדורייה ולמשקל דמי, אי ס"ד משיכה בעובד כוכבים קונה, אמאי יחזיר, [דהרי בין כשמושך עכו"ם מישרא, ובין כשמושך ישראל מן העכו"ם, הוא דין אחד],

אמר אביי,

@ואי קשיא אביי ורבא היכי מיתרצי לתקפמיה דאמימר, הא אינהו הוו קשישי מיניה טובא?
לא תיקשי דהא במסכת בכורות (דף יג) תרצינהו אביי ורבא להנך שינוי אליבא דרבי יוחנן, דאליביה קאמר אממר לשמעיה, וקציעו צעלי תלמוד כאן, אמילתיה דאמימר,

(משום דמיתחזי כי) [רישא משום דאיכא. תורת חיים שכ"ה בבכורות יג:] מקח טעות הוא משיכה בטעות, דלאו אדעתא דעבודת כוכבים [שיחיה ע"ו בתוך הגרומאות] זין,
[ומפרש בבכורות טעמא דאביי דדוקא ברישא חוי מקח טעות כיון דלא ידע דהא לא יהיב ל' זוזי, אבל סיפא לאו מקח טעות הוא דכיון דיהיב זוזי כי קא משך איבעי ל' לעיוני והדר מימשך, ומדלא עיין אחולי אחיל והוי משיכתו משיכה גמורה. תורת חיים],

אמר רבא, רישא מקח טעות, סיפא לאו מקח טעות צממיה, ואע"ג דיהיב דמי, ליסקלינהו [יקח מעותיו בחזרה],

אלא אמר רבא, רישא וסיפא מקח טעות, ורישא [כיון] דלא יהיב זוזי [רק משך הגרומאות], לא מיתחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל [כשמחזיר את הע"ז שמצא בתוך הגרומאות], סיפא דיהיב זוזי, מיתחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל לפי דהר שקל זוזי, מיחזי כמאן דמוזן לעבודת כוכבים (דמיז) [כמי שמוכר את הע"ז שמצא בתוך הגרומאות שיעבדו אותה לע"ז],

א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ת"ש [שנינו במשנתנו], המוכר יינו לעובד כוכבים, פסק עד שלא מדד, דמיו מותרים דמי מדד [את היין] קנייה עובד כוכבים צממיה, וקמו זוזי בהלואה גביה, יין נסך לא הוי עד דנגע ביה,

ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה, אמאי דמיו מותרין [הלא חגי לא קנה את היין עד שיתן מעות, ונמצא שהחגי נסך קודם ששילם, והדמים הם של יין נסך, והם אסורין]?
קצ"ו

להחגי, שהיין ששופכה לכלי הגם שלא נכנסה עדיין לתוך הכלי, נאסרת היין ע"י חיבור ליין נסך שהוא בקרקעית הכלי, והיין נתחבר מלמעלה למטה ע"י תורת "נצוק", נצוק חבור ואין איצטוי איצטוי לן צהמוכר את הספינה (צ"צ דף פה) [וא"ת ולימא להו רב לסבוייתא ליקטפי קטופי וכי האי גוונא שרי, גם אי נצוק חבור בדקאמר לקמן? וי"ל לפי שהיו מוכרים יין הרבה היה להם תורה גדול לקטף. תוס'],

לא, אי דנקיט ליה עובד כוכבים לכלי בידיה, ה"נ [אז נקנה היין להחגי מתוך שהוא באויר הכלי], לא צריכא דמנח אארעא [ולא נקנה היין להחגי, עד שירד לקרקעית הכלי, ובא הקנין והאיסור בבת אחת],

ותיקני ליה כליו, שמעת מינה כליו של לוקח ברשות מוכר, לא קנה לוקח,

לא לעולם אימא לך קנה לוקח,

והכא במאי עסקינן [שהיין נעשה נסך, קודם שקונה החגי את היין], כגון דאיכא עכבת יין [ולא במיל ברוב, דמין במינו הוא וסבר דלא במיל. תוס'] אוגנים יש בכליו של עובד כוכבים, שמתעכב היין על פיו כטיפה או כשי טיפין, ו. רש"ש [מקמי דנימטי חמרא דישאל צאורא דמנח דעובד כוכבים, ו. רש"ש] מיתסר צההיא טיפת יין שעל פיו אפומיה דכוונתא פך, קטנה מחצית, כדאמר צמועד קטן (דף יצ) וזפתין כזונתא, ואין וזפתין מציתא צמועד, דקמא קמא, אינסיד ליה,
[פ' כשהחגי מביא הקנקנים למלאותן, יש שם באוגנים מעט יין של חגי שהם יין נסך, שנשאר שם מקודם, ומתערב היין שממלא לתוך הקנקנים עם טפין אלו]

וכמאן הא דאמר רב למישקל דמי צרישא, מקמי דנימסר צההיא עכבה [פ' שיש לחוש שיתערב יין ישראל ביין זה שעל פי הכלי, ולכן צוה רב שיטלו המעות קודם שימדדו היין], [וכי נימא דאתאי דברי רב] דלא כרשב"ג [פ' דממילתי דרב משמע דאף בדיעבד אסור. תורת חיים],

דאי רשב"ג, האמר ימכר כולו לעובדי כוכבים, חוץ מדמי יין נסך שבו דקמני מחני [לקמן עד]. יין נסך שנפל לצור כולו אסור, רשב"ג אומר ימכר כולו לעובדי כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו, אלמא משום תערובת יין נסך, לא מיתסר צהנאה חמרא דישאל,

ואין קיס לן, כל מקום ששנה רבן שמעון צמשנתנו, הלכה כמותו?

מירי הוא טעמא הפ קושיא למאן רמיית ליה אלא לרב [תוס'] דאמר לטבוייתא, למישקל דמי צרישא, לדידיה לא תירמיה, דליהו אמר צהדיא, דאין הלכה כרבן שמעון,

האמר רב, הלכה כרשב"ג חבית בחבית [אלא צמזית שנתערב צמזיות אחרות] דשקיל חד מינייהו ושדי לנהר, ואיך שרו צהנאה, אבל לא יין

אבני חן על מסכת עבודה זרה

לישראל, אלא סיפא מאי עבד?

אלא ש"מ משיכה בעובד כוכבים קונה הלך קניא קמא, והדר קניא הא, ונהרג על שגול, ולא ניתן להשבון דרישא, דוקא פחות משוה פרוטה, דשראל מחיל, ולא מחייב עוצד כוכבים לאהדורה ש"מ,

ההוא גברא, דא"ל לחבריה, אי מזביננא לה להא ארעא [אם אמכור שדה זו], לך מזביננא לה וקנו מיניה דקנין [אלא שקנו מידו שהוא מוכרה לו מעתה] וכו' "בדאמר ליה מעבשיו". ריטב"א, ובס"י מביא ראייה שהכוונה שקונה לה בקנין סודר], אול [הלך בעל השרה] זבנה לאיניש אחרינא,

אמר רב יוסף, קנה קמא,

א"ל אביי, והא לא פסק ראשון דמיס, ולא סמכא דעמיה אקנין, דסגר אס ירצה לחזור, ירצה עליו (בדמיס) [דמיס]. ד"ס],
[פ' הלוקח אינו סומך דעתו לקנות שחושב שאם ירצה המוכר לחזור ירבה בדמים ויבטל המקח. ולא הבנתי דברי הרש"ש],

ומנא תימרא דכל היכא דלא פסק לא קנה, דתנן [במשנתנו עא.]. המוכר יינו לעובד כוכבים, פסק עד שלא מדר דמיו מותרין, מדר עד שלא פסק דמיו אסורין אלמא לא קניא משיכה משום דלא פסק קודם לכן הלכך קנין נמי לא מהני,

מאי הוי עלה? [מאי הוי עלה]! קמא זלשון צעיא, וצמרא זלשון מימא כדקאמרינן [והלא רק עכשיו הביא מן המשנה שאם לא פסק דמיו מותרין],

[ומתריץ שלכן שואל מאי הוי עלה] דלמא חומרא דיין נסך שאני מהכא לא פשטינן לקנין דעלמא, והכא משום חומרא דיין נסך שאני, דאחמירו רבנן למימר דלא קניא משיכה בלא פיסוק, אבל בעלמא קני,

ת"ש, דאמר רב אידי בר אבין, עובדא הוה בי רב חסדא, ורב חסדא בי רב הונא,

[פ' ה' מעשה בבית המדרש של רב חסדא באחד שעשה קנין בלי פיסוק דמים ובא רב חסדא ושאל בבית המדרש של רב הונא. ובסדר הדורות (רב הונא) כתב ואחר פטירת רב עשו ישיבה בבבל על דרך א"י והיא ישיבת סורא ומלך בה רב הונא מ' שנה והוא ה' הראשון שה' ראש הישיבה בבבל ואחריו רב חסדא ' שנים. וכתב בשלשלת הקבלה ד' שנים קודם מות רב הונא בנה רב חסדא בית המדרש לעצמו],

ופשטיה מהא דתנן,

הכא במאי עסקינן, דאקדים ליה דינר שנמן לו [הגוי] מעומיו קודם לכן,

א"ה אימא סיפא, מדר עד שלא פסק, דמיו אסורין, ואי דקדים ליה דינר שהקדים לו ונתן לו מעות יותר מכדי דמי היין, עד שיפסוק הדמים, וי[חזיר לו ישראל את המותר, אמאי דמיו אסורין],

א"ל ולדידך דאמרת טעמא דרישא משום דמשיכה קונה [והגוי קנה את היין קודם שנמך] משיכה בעובד כוכבים קונה, אמאי רישא דמיו מותרין, וסיפא דמיו אסורין סיפא נמי אמאי דמיו אסורין,

אלא מאי אית לך למומר, פסק סמכא דעתיה למקני צמשיכה, לא פסק קודם משיכה לא סמכא דעתיה למקנייה צמשיכה, שמא ירצה לו צדמיו,

לדידי נמי, אע"ג דקדים ליה דינר, פסק סמכא דעתיה, לא פסק לא סמכא דעתיה,

א"ל רבינא לרב אשי ת"ש, דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה שגול את ישראל פחות משוה פרוטה, אע"ג דגבי ישראל לאו ממונא הוא, דמחלי עליה, גבי עובד כוכבים ממונא הוא, וכן נח נצטווה על הגול צמנהדרין (דף נו) ולאברהם שלהן זו היא מיתתו, ואין צריכין המרה,

ולא ניתן להישבון @ ולא מחייב לאהדורה להאי ישראל, דהא מחיל עליה [ורש"י פ' דלא ניתן להשבון משום דקם ליה בדרבה מיניה, ולא נראה דא"כ לא יתחייב עובד כוכבים לשלם גולו בשום ענין. תוס'],

ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה, אמאי נהרג [תוס'] הא לא קניא להך גזילה, וכל היכא דאיתא של ישראל היא?

ומשני האי דנהרג משום דצערירי לישראל,

דף ע"ב ע"א

ומאי לא ניתן להישבון הא לא שייך ציה הישבון, דכיון דעוצד כוכבים לא קניא דשראל היא, דאינו בתורת הישבון [תוס'], [שוב אינו יכול לתקנה לפי שבשביל הצער שצערנו ואינו יכול עוד להעביר מעליו הצער שעשה, אבל במומן ודאי חוזר לבעליו. ראב"ד], כלומר ה"ג קאמר, אינה צמרת שום גזילה דעוצד כוכבים, דכל היכא דאיתא דמרה היא, וה"ה לשוה פרוטה, והאי דנקט פחות, לאשמועינן דנהרג עליה,

אי הכי אימא סיפא, בא חבירו [גוי אחר] ונטלה ממנו [מהגוי שגולה מישראל] נהרג עליה, בשלמא רישא משום דצערירי

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[שלא אמר לו אלא כשאמכור שיהי' מוכר מדעתו תחלה, וזה לא היה רוצה למוכר ולא מכר אלא מפני התוספת שהוסיף זה על שווי. רמב"ם הלכות מכירה פ"ח ז']

[ומסיק] והלכתא כרב יעקב מנהר פקוד,

[ואפילו אי בעי קמא למיתב מאה ועשרים, קנה השני כיון דבשעת המכר קנה השני, לא יתבטל המקח בשביל תוספת דמים של זה, ואם ידע הראשון קודם המכירה שרצו ליתן לו בשדה מאה וכ' ואמר לו תנם לי במאה וכ', ומכרה לשני אפילו בזה קנה השני, דהתנאי לה היה אלא אי מוסיגנא לאחר בשוויין דהיינו מאה זוזי, וכיון שנתנו לו בה מאה וכ' אין כאן תנאי. רא"ש סימן כג],

א"ל [ענין חדש, אם אמר אדם לחבירו אמכור לך שדה שלי], [ראה רש"י שבועות מב]. כדשיימי בתלתא מוסיגנא לה ניהלך, כיון דנקט לישנא דשומא, ונקט תלתא שהן כ"ד סתם, למורת דיינין נחת, אפילו תרי מזגו תלתא שמין אומי [דוקא כשהיה שם המיעוט ואמר דעתו. ריטב"א, # מרש"י משמע שגם אם השלישי לא אמר כלום],

ואם שלישי חלוק על השנים, אזלינן בתר רובא,

[ואע"ג דקיימא לן דכל דלא פסק זוזי לא גמר והקנה, התם הוא בשמכר סתם דמוכר סבר שמא יזלזל לוקח דמיו הרבה, ולוקח סבר שיעלה הרבה, אבל בשמכר לפי מה שיפסקו אחרים גמרי ומקנו. ריטב"א],

[ואם אמר בעל השדה לחבירו אמכור לך שדה שלי, ופסק לו] כדאמרי בתלתא לשון זה לאו כמורת דיינין נחת, ולאמירת שלשתן נמכוון, עד דאמרי בתלתא # [אולי כאן בין לרש"י ובין להריטב"א צריכין כל הג' להיות בדעת שוה],

כדשיימי בארבעה, עד דאמרי בארבעה כיון דנחת לדעות, להצוות דעות יותר מכדי כ"ד, ודאי לאו למורת דיינין נחת, ולא אזלינן בתר רובא עד דאמריין כולהו, דאי חולקין מאי אהנו ליה דעות [פ' כיון שנופרשין לשונו שרוצה שימאצו ד' אנשים שיהיו בדיעה אחת, פ' מאי אהני ליה שיש למושל ג' בדיעה אחת ואחד חולק עליהן, מה זה מועיל לו הרביעי], וכ"ש היכא דא"ל כדאמרי בארבעה [ודאי כוונתו לארבעה בדיעה אחת, כמו שאמרנו בעד דאמרי תלתא],

א"ל כדשיימי בתלתא, ואתו תלתא ושמוה, וא"ל אידך [הלוקח] ליתו תלתא אחריני דקים להו טפי, אמר רב פפא דינא הוא דמעכב,

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע, ממאי דהני קים להו טפי, דלמא הני קים להו טפי,

והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע:

[ק"ל דאי כדשיימוה קמאי בברית שניהם או מדעתם מאי טעמא דרב פפא, ואי כדשיימוה שלא מדעתו מאי טעמא דרב הונא בריה דר"י? ריטב"א וראה מה שתיירן שם],

מושך הימנו חמריו ופועליו הרי שהיה מציא חמריו טעונין פירות, ופועליו נושאים בכתף, [ומשכס. רש"י] מכירו ממנו, והכניסין [לוקח] לתוך ביתו [והתבואה על גבן. רשב"ם ב"ב פה: בשם רש"י] לאו משיכה [הוא] שאין משיכה קונה צנני אדם ופירות, [ו]כל זמן שהן עליהם לא קנה,

בין פסק [דמים אחרי כן] עד שלא מדר כלומר כל זמן שלא מדד, לא קנה פיסוק [משמע שלאחר פיסוק עם מודד זה יהיה כמו משיכה], דהא ליכא משיכה, וציתו נמי לא קניא, דהא עודן עליהם, ובין מדר עד שלא פסק, לא קנה,

[רשב"ם ב"ב פה:], בין פסק עד שלא מדר- אם צאו לחזור קודם מדידה, יחזרו דבמאי נקנה, לא משיכת תבואה יש, ולא רשות לוקח יש, דעודם על גוארם ולא הונחו לרשותו, שהרי לא פירקו, כדמוכח סיפא דקמאי זה פירקו, מכלל דרישא צלא פירקו, אלא הכנסה בעלמא שמשכן והכניסן לתוך ביתו קמאי, והך משיכה לאו משיכה היא לקנות, שהרי [אלמנ?] האדם הוא מושך, ומשיכת אדם טעון פירות, לא מהניא לקנות את הפירות, עד שימשוך הפירות עצמן.

בין מדר- דהונחו לרשותו. עד שלא פסק- אם צאו לחזור קודם פיסוק מחרין, אע"פ שהונחה עתה בשעת מדידה צרשותו דלוקח, ובכליו דלוקח, דלא קניא רשותו קודם פיסוק, ואפילו משיכה קודם פיסוק לא מהניא, כדמפרש לקמיה, דלא סמכא דעתיה לא דמוכר ולא דלוקח, שהמוכר שמה יפסקו דמיהן יקרים יותר, או הלוקח ישלם צול יותר,

וממתי דקמאי משך ולא מדד קנה כשפסק קודם משיכה.

ושניהן יכולין לחזור בהן כלומר כל זמן שלא פסק, יכול מוכר לחזור בו, דציתו לא עדיפא ממשכה, ומשיכה גופא לא קניא אלא אם כן פסק, אבל מדר ופסק או פסק ומדר, קניא ליה ציתו, ולא צעי משיכה,

פרקן [הפירות שהיו נושאין החמורים והפועלים] והכניסין לתוך ביתו, פסק עד שלא מדר, אין שניהן יכולין לחזור בהן דאע"ג דלא מדד, כיון דפסק קניא ליה רשותו [במשכה] [כמשכה. רש"י],

מדר עד שלא פסק, שניהן יכולין לחזור בהן כל זמן שלא פסק, דמדידה לא מהניא מיד, ורשותו לא קניא עד דיפסקו, אלמא משיכה צלא פיסוק, לא קניא,

ההוא גברא דאמר ליה לחבריה, אי מוסיגנא לה להא ארעא, מוסיגנא לך במאה זוזי [וקנו מיניה בקנין. רש"י לעיל], אזל זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין, אמר רב כהנא קנה קמא דהא פסק וקנו מיניה,

מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד [שם זה בעשרה מקומות בש"ס], הא"י זה שנתן לו מאה ועשרין זוזי אנסוהו אנסו למכרה, וכל כמה דלא יהבו ליה כולי האי לא הוה דעתיה לצונה, ואיהו אי מוסיגנא ליה [מדעתא]. ריטב"א [בשניה] קאמר ליה, והא לא זבנה מדעתיה אלא בעל כורחיה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

[באמת קשה איך שייך חיבור לטומאה ע"י אשבורן, הא מים שבקרקע אינו מקבל טומאה? וראה דברי הרא"ש להלן, אבל לפי פשוטו י"ל דאה"נ דלא שייך חיבור לטומאה, אלא נקט לשון חיבור לטומאה וטהרה אנב רישא דאמר אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, אבל עדיין קשה מה אשמעינן בסיפא הא יש ללמוד כן מרישא שאמר שנצוק וקטפרם וכו' אינו חיבור, וממילא ידעינן שאשבורן הוי חיבור? וי"ל דאשמעינן שלא תפרש טופח דרישא גם כשהוא ע"מ להטפוח אינו חיבור, אלא גם אשבורן דהיינו טופח ע"מ להטפוח די לחברם. וראה גיטין מז, אבל עדיין צ"ע דלפ"ז הול"ל ברישא טופח שאין בו כדי להטפוח?]

[וז"ל הרא"ש על משניות טהרות, וגם הובא שם במלאכת שלמה, פ' אם אשבורן מחבר שני מקוואות חסרים הוכשרו, וכן אם חיבר כלי מלא משקים טמאים לאשבורן הסמוך למקוה טהרו כאילו השיקן למקוה, ולענין טומאה לא שייך להוכיח מים שבנומא לענין חיבור, כיון שמים שבתוך הנומא לא מקבלי טומאה כדאיתא בריש מקוואות דמים מחוברים לאו בר קבולי טומאה נגהו היאך יחברו יחד מים שבשני כלים לטומאה, אלא לענין טומאה מיירי במים שבשני כלים ונוגעים בשפת הכלי זה לזה הוי חיבור, ונטמאו זה עם זה וכל בית כינוס מים מכנהו בלשון אשבורן, לפי שהוחרב אשבורן אצל מקוה.],

אמר רב הונא, נצוק, וקטפרם, ומשקה טופח, חיבור לענין יין נסך שהמעה מכלי כשר ליין נסך, נאסר אף מה שצלי העליון דרך נצוק,

אמר ליה רב נחמן לרב הונא, מנא לך הא, אילימא מדרתנן הנצוק והקטפרם ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חיבור, הא לענין יין נסך הוי חיבור,

אימא סיפא, האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה, לטומאה ולטהרה הוא דהוי חיבור, הא לענין יין נסך לא הוי חיבור,

אלא מהא ליכא למשמע מינה,

תנן [במשנתנו], נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עובר כוכבים, וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל,

דף ע"ב ע"ב

אם יש בו עכבת יין, אסור [תוס'], הא [זה] עכבת יין דמשפך במאי קא מתסרא הא לא נגע משפך ביין נסך, משירד לתוך הצלוחית לאו בנצוק שחזר יין שצמספך ליין שצקקעיתה של צלוחית, ש"מ נצוק חיבור,

[ידועה ראייתו] תני ר' חייא צממיתיה להך [צממיתיה] [צממיתיה]. רש"ש

מתני': נטל את המשפך טריטור [funnel], מלמעלה פיו רחב, ומלמטה נקב קצר, ומוסיצין אותו על פי צלוחית, של לוקחין שפיהן נר, ושופכין היין מן המידה למוכו, והוא יורד לתוך הצלוחית, ומדד לתוך צלוחיתו של עובר כוכבים, וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל,

אם יש בו צלוחית המשפך עכבת יין מקום שמתעכבת שם טיפת יין, ויש גורסין "עכבת" בקו"ף, וכן נראה בירושלמי, דגרסינן התם מהו עקבת יין כההוא דמלכלך [כדאמרינן] הושעו, ח עקובה מרם. ריטב"א [אסור לפי שנאסר שם מן היין שמדד לתוך צלוחיתו של עובר כוכבים, וצגמלא מפרש, ההוא עכבת יין דמשפך, במאי מתסרא,

המערה מכלי אל כלי, את שעירה ממנו] [הכלי שמערה ממנו] מותר, ואת שעירה לתוכו אסור וצגמלא מפרש צעוד כוכבים המערה, ואינטיך לאשמעינן את שעירה למוכו אסור, משום כח, והעליון מותר, דלא גזר צבן צכמו למיסר, ההוא דגואי [פ' בתוך הכלי העליון שמערה הימנה, וראה חשק שלמה].

גמ': תנן התם [טהרות פ"ח מ"ט], הנצוק קלות ציור הגא מלמעלה למטה צוקיפה, כמחצ של גגין [קלות באויר שלא נשען על שום דבר, אבל נשען הקלות על שום דבר נקרא קטפרם. אביו של התפא"י], [קלות מים שיויר באויר כעמוד, שמתהווה כשמעירין משקה מכלי אל כלי. יבין טהרות], והקטפרם מים הצאין מלמעלה למטה, דרך מדרון של תל גבוה [וקוף. רע"ז טהרות], ומשקה טופח ואין בו טופח על מנת להטפוח [שאין בו כל כך משקה. רע"ז], שאם טפח בהן צידו לא יעלה מה משקה שיוכל להטפוח דבר אחר,

אינו חיבור לא לטומאה אם משקין מלושין הן, ונגע טמא צממית, העליון טהור, וכן לענין משקה טופח, אפילו צממית חלק, משקה מכלן ומכלן, ומשקה טופח צממית, ונגע טמא צממית [טופח. ד"ס], משקין שמכלן ומכלן טהורין, ואע"פ שצממיתין לו, ולא לטהרה גממית שאין בה ארבעים סאה, ונצוק או קטפרם או משקה טופח מחבר לגממית זו מקוה שלם, אינה חיבור, והטובל בגממית לא עלתה לו טבילה,

האשבורן # [רצה לומר היפך של נצוק וקטפרם וטופח, לכן אומר לשון אשבורן שהוא היפך כל אלו, ולשון אשבורן מצאנו באהלות ג' שהוא היפך מקטפרם],

*** ראה בארט סקרוול כאן דף עא. 5 בראש העמוד האשבורן משקה וכו' ותרעה איך דבריהם לקוחין מפירושו של הרב שטיינזאלץ, וללמוד על הכלל כולו יצא.

[אשבורן הוא גומא מלושון שבר. פ' הרא"ש על טהרות] ציקוע, ארץ מליטה שנתקעה, ונקו שם מים [פ' ואינה כבור מים שהוא גוף אחר, אלא יש מים באן ושם, ולפעמים אינם מחוברים אלא בטופח ע"מ להטפוח].

[הוי. פ' הרא"ש], חיבור לטומאה ולטהרה,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

כח דעובד כוכבים, מדרבנן הוא דאסיר, [ולכן] ההוא דנפק לבראי, גזרו ביה רבנן, ההוא דלגואי לא גזרו ביה רבנן, והלכה כרוב ששת שאין אדם חלוק עליו, ואם שפק עובד כוכבים [מן] הכלל, מותר מה שנשאר בכלי,

אמר להו רב חסדא, להנהו סביתא, כי בייליתו חמרא לעובדי כוכבים, קמפי קמופי [תוס'] שיפסקו ראש העליון של נזק, קודם שיגיע ראש התחתון לכלי העובד כוכבים, ואי נגע מקמי דליפסקו ראש העליון, מו לא מהני קיטוף דאיתסר לה בנזק, דס"ל נזק מיצור וכן הלכה,

אי נמי נפצי נפוצי יעמדו מרחוק, [ויורקו] [ויורקו]. ר"ן, עמדו מרחוק ומורקו. רר"ק [q] היין לכליו של עובד כוכבים, כי היכי דלא ליהוי נזק, # [במשמע שניצוק הוא רק מלמעלה למטה, ולא מצד לצד. רע"ע בפוסקים],

אמר להו רבא, להנהו שפוכאי פועלין ישראל, הרגילים לערות יין מכלי אל כלי כי שפכיתו חמרא, לא ליקרב עובד כוכבים לסייע בהדייכו [תוס'], דלמא מְשַׁתְּלִיתוּ [תשכחו. שבו], ושדיתו ליה עליה שמה [הניחו] [תניחו. רר"ק] את [כל. רר"ק] הכלי שמערין ממנו ציד העובד כוכבים, והוא יערה לצדו ומיתסר התחתון, וקאתי מכחו, ואסיר,

ההוא גברא, דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא היינו דיופי [שני פיות] דגרס בעירובין [דף קד], מותבין שני קנים בשפוע ומדביקין ראשיהן מלמעלה ושניהן פועין למטה [כזה] [באות V הפוכה, וראה הצוירים בר"ק] ומניחין אחד מן הראשין בחצית [ה. רר"ק] מלאה עד שמגיע לשוליה, וראש קנה השני נותן צפיו, ומוזק מעט [siphon] עד שעולה היין, ושמתו מפיו, ומניח חצית ריקנית כנגד הקילוח, [ויין] [והיין. רר"ק] עולה מאליו כולו מחצית לחצית, אתא עובד כוכבים אנח ידיה אגישתא נגע צראש זה המקלח, אסריה רבא לכוליה חמרא אפי' מה שצכלי הראשון,

א"ל רב פפא לרבא, וא"ל רב אדא בר מתנה לרבא, ואמרי לה רבינא לרבא, במאי בנצוק, שמעת מינה נצוק חיבור?

שאני התם, דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר שהרי מאליו עולה, והוא ליה כנוגע בחצית ממש, דהוא לא כחצית אריכתא,

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, קְנִישְׁקִינִין כלי רכב, [ויש לו. רר"ק] שני קנין או שלשה [לפי מה שהוא רכב. רר"ק] יוצאין מנידו, וגמשבין ועולין כנגד גובהו, וכשנותנין יין צפיו [בפתיחת הכלי], מתמלאין כל הקנים, ויכולין כמה בני אדם לשמות צו צידה, וכאן קורין לו קרוגל"א, מפני שמוקף קנים כמחלות הללו,

[וקאמר. רר"ק] קנישקנין שרי לשמות צה ישראל ועובד כוכבים צידה, שכל זמן

ומוסיף צה שפחסתו צלוחיתו [שנתרבה היין בכלי התחתון עד שעלה עד המשפך], [פי' שהיה הכלי מלא כל כך שדחק את היין בחזרה לתוך המשפך, פחם הוא מלשון הכאה ודחיפה] והכי קמי לה, נטל המשפך ומדד לתוך צלוחית של עובד כוכבים, והכי פחסתו צלוחיתו, ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל, אם יש צו עכבת יין אסור, דכיון שנתמלאת צלוחיתו עד שפחם היין בשולי המשפך, שנתחבר ממש יין שצמשפך לין נסך,

ומקשינן כיון דהך דרבי חייל ממני' היא, וקמי שפחסתו צלוחיתו הא לא הכי שרי אבל לא פחסתו צלוחיתו מאי לא, תפשוט דנצוק אינו חיבור?

ומשני לא, פחסתו צלוחיתו תפשוט לך דאסור [וא"ת פשיטא דאסור, כיון דפחסתו צלוחיתו? וי"ל דאשמועינן חידוש דאף על פי שאין היין נשאר כלל במשפך, אפ"ה אסור. תוס'] והיא גופה אינצטריכא לאשמועי', דלא תימא הא נמי דמיא לנזק ולא תיתסר # [איזה דמיון הוא זה],

אכל נצוק תיבעי לך, ומהכא לא דייקי צה המירא דהא גופא אינצטריך,

ת"ש, המערה מכלי לכלי סלקא דעמיה צישראל עסקינן, את שמערה ממנו מותר, הא דביני ביני אסור, ש"מ נצוק חיבור,

אי נצוק חיבור, אפילו דגויה דמנא [של הכלי העליונה] נמי ליתסר,

הא לא קשיא, דקא מקטיף קמופי דמפסקי פסקו, קוד' שירד הקילוח לתוך כלי העובד כוכבים, יפסקו ראש הנזק מכלי העליון, דהשתא ליכא חיבור מיד, אכל דביני ביני דמיתסר ע"י נזק, אסור לקלטו מן האויר לשמותו, וה"ז מחצית לצור, ומה שצבור יין נסך,

מ"מ [אנו למידין מכאן, שסילון היין נאסר עוד לפני שנכנס לכלי, ונמצא כי. שט] נצוק חיבור,

ולטעמיך אימא סיפא, את שעירה לתוכו הוא דאסיר, הא דביני ביני שרי,

אלא מהא ליכא למשמע מינה,

ת"ש, המערה מחבית לבור, קילוח היורד משפת חבית למטה, אסור [הרי שניצוק חיבור?]

תרגמה רב ששת, בעובד כוכבים המערה, דאתי מכחו,

אי עובד כוכבים המערה, אפי' גוא דחביתא נמי מתסר?

אבני חן על מסכת עבודה זרה

שזה מונח [זה מונח]. ר"י [9], אין יין שנוגע צפי עובד כוכבים חוזר למטה,

וה"מ דקדים פסק ישראל, אבל קדם פסק עובד כוכבים, לא,

רבה בר רב הונא, איקלע לבי ריש גלותא, שרא להו למשתא בקנישקנין,

דף ע"ג ע"א

איכא דאמרי, רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין [תוס']:

[היום אור ליום יט חשון תשע"א הוא הבר מצוה של נכדי דוד עקיבא שווייצער נ"י, וחשתי לומר:

והערב נא ה' אלקינו וכו' ונחיה אנחנו וצאצאינו וכו', שבלי זה שיש המשך של בנים ובני בנים חסר מהחשיבות של מעשינו, וזה הכח של הכלל ישראל שכל יהודי דואג על העתיד של בניו ונכדיו, ולכן יש לנו קיום בגלות,

וכן אנו רואין בפרשה זו שאברהם אבינו דאג שיחיה מקום במערת המכפלה גם לבנו ולנכדיו,

וכן הקב"ה אמר על אברהם יט כי ידעתי למען אשר יצא את צנינו ואת ציתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשו ת צדקה ומשפט למען תביא ה' עלי אברהם את אשר דבר עלי:

ולענין הנחת תפילין שמעתי מפרשים קדוש אתה וגורא שמך ואין אלוה מבעלדיך, שאין בלבי שום אלוהות אחרת, ולכן אומרים ביה"ר שלפני הנחת תפילין לשעבר בזה תאות ומחשבות לבנינו לעבודתו, כי ע"י חיוב המצות נכנס חשק בלב הבחור, וכמו שמפרשים הפסוק לא יהיה בך אל זר,

[ויש אומרים דכל סתם יינס צומן הזה [פ' מין במינו] צטל צששים [משוואת הרא"ש כלל כ"ט ומרדכי פרק השוכר וצארוך כלל ט"ז דין י"ד ור"ש סוף תרומות וע"פ] וכן נוהגין להקל. רמ"ה יו"ד סימן קלד סעיף ב', וכתב הש"ך שמו"מ צריך להוליד את דמי סתם יינס לים המלח],

[יו"ד סימן קלד סעיף ה כמה יהא במים ויהא בהם כדי לבטל טעם היין ששה חלקים כנגדו [פ' כיון שהוא מין בשאינו מינו], וכל שיש במים כשיעור הזה מותר אפי' בשתייה],

מתני': יין נסך אסור, ואוסר בכל שהוא,

[תמיהה לי דאיסור עצמו תנינא לה במשנה ג' פרק ב' ומיהו כך רגילות המשניות לשנות בקיצור מה שמפורש כבר. תיו"ט, והחת"ס כתב שבא לאשמועין שאפילו סתם יינס אוסר בכ"ש ולא כר"ת],

[כל היכא דתני יין נסך אף סתם יינס במשמע, אא"כ פירש, והכי מוכח בכמה

דוכתי במבילתין דקרי לסתם יינס יין נסך. ר"ן, ומיהו איסור סתם יינס אינו אוסר בתערובתו אלא בשתייה, דבהנייה יש היתר לתערב, ע"י הולכת הנאה לים המלח. תיו"ט],

יין ביינ, ומים במים מים שנתנסכו לעצמות כוכבים נפלו צמים דהיתר, בכל שהוא, יין במים ומים ביינ בנותן טעם,

זה הכלל מין במינו במשהו, ושלא במינו בנותן טעם:

נב"י: 1. כי אתא רב דימי א"ר יוחנן, המערה יין נסך מחבית לבור [של יין כשר], אפילו כל היום כולו, ראשון ראשון שפל בטל [תוס'] [ציון] [צרוז יין] כשר שצור, ומותר בהנאה, והאי דקמי לקמן (דף עד) יין נסך שפל צור כולו אסור, מוקי לה שפל (צ) חצית גדולה (ושערה) [ששערה], ופל כולו כאחד,

יין נסך אסור, ואוסר בכל שהוא, מאי לאו דנפל איסורא לגוי התירא, לא דקא נפיל התירא לגוי איסורא, יין ביינ, ומים במים בכ"ש, יין במים ומים ביינ בנ"ט,

תנן, יין נסך אסור, ואוסר בכל שהוא, מאי לאו דקא נפיל איסורא לגוי התירא ולא אמרי' קמא קמא צטיל ליה צרוז? לא [המשנה מדברת] דקא נפיל התירא לגוי איסורא דקמא קמא דהיתר צטיל ליה [אף שיש עכשיו הרבה יותר היתר מן האיסור],

יין נסך אסור, ואוסר בכל שהוא, יין ביינ, ומים במים בכ"ש, יין במים ומים ביינ בנ"ט, מאי לאו דקא נפיל חמרא דאיסורא למיא דהתירא? לא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא,

ת"ש [שנינו במשנתנו], יין במים בנותן טעם, מאי לאו דקא נפיל חמרא דאיסורא למיא דהתירא [תוס'] וקמי מצי יהיז טעמא צחמרא מיחסר [ולא אמרינן קמא קמא בטל]?

לא, דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא ואשמעינן, דכל כמה דיהיז מיא טעמא צחמרא איתסר, עד שיצטל טעם היין את טעם המים, וכגון דנפיל כוליה כחדא, דלא אפשר למיא דאיסורא [לצטל] [לצטל ?] [פ' לבטל היין דהיתר שפל לחובו],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

יין נסך אסור, ואוסר בכל שהוא,
יין ביין, ומים במים בכ"ש,
יין במים מדרישא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא
ומים ביין סיפא נמי במיא דאיסורא בנ"ט,

ומדרישא [של הסיפא] במיא דאיסורא, סיפא נמי במיא דאיסורא, וקתני סיפא, מים ביין בנותן טעם אלמא איסורא דגוי היתירא, אע"ג דרובא דהיתירא, לא אמרינן קמא קמא בטל?

כולה מתני' התירא לגו איסורא:
יין נסך אסור, ואוסר בכל שהוא דקא נפיל התירא לגו איסורא,
יין ביין, ומים במים בכ"ש,
יין של היתר במים של איסור ומים של היתר ביין של איסור בנ"ט,

אמר לך רב דימי, כולה מתני' התירא לגו איסורא, ורישא דקא נפיל חמרא דהתירא למיא דאיסורא, סיפא דקא נפיל מיא דהתירא לחמרא דאיסורא ורישא מיא דאיסורא, וסיפא מיא דהיתירא # [ומה שהקשית שצריך המים להיות שוה בשני המקרים, זה לא קשיא שיש שוויון אחר, שבשני המקרים נפל היתר לתוך האיסור], ואין הלכה כרב דימי, שהרי צא רב יצחק והחמיר, צא רבין והחמיר, ולקמן פסקינן יין נסך דמינו צמשהו,

2. כי אתא רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן, המערה יין נסך מצרצור קטן גרסי, והוא פך קטן, ובעירוצין לגבי צגדים צפ' אחרון (דף קג) גרסינן צלצל קטן והוא קשר של משי לבור, אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל [כאן יותר סביר לומר שבטל, כיון שהוא כלי קטן עם עמוד קטן, זה המעט היוצא ממנו ראשון ראשון בטל],

ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה [הקילוה flow], אבל חבית דנפיש עמודיה, לא [תוס'] [וטעמא דמילתא דחבית כיון דנפיש עמודיה הרי הוא כאילו כל היין שבחבית מחובר לבור, דכיון דנפיש עמודיה חבורו חשוב כנופל בבת אחת דמי. ר"ן],

3. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, [מעט] יין נסך שנפל לבור [של יין], ונפל שם קיתון [פלי מלא] של מים, רואין את [יין] ההיתר כאילו אינו, והשאר [יין של איסור] מים רבין # [ורמוזו לבעל המאמר ששמו "רבין"] עליו ומבטלין אותו ולא אמרינן הרי נאסר כל היין, ורבה היין על המים, דהא הוי חמרא רובא [לא אמרינן כן], אלא דאיסור שנפל גרידא משערינן, ואיכא מיא רובא, אלמא פליג רבין אדרב דימי, ואשמעינן דמיא הוא דמבטל חמרא, אבל חמרא [של היתר שנפל תחלה] לא מבטל חמרא [תוס'],

4. כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן, לא שנו [מה] שאמר רבין רואין את ההיתר כאילו אינו] אלא שנפל קיתון של מים תחלה קודם יין נסך, דכי נפל יין נסך אשכחיה מיא וצטלוה,

אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה [אלא נפל יין נסך ואח"כ נפל המים], מצא מיין את מינו [יין מצא את יין] [לכסוף. רכ"ף] ונייעור כלומר נתחזק וניתוסף איסורו, ורבה יין על המים, ולשון נייעור (זכריה ד') כאש אשר יעור משנתו, כמו הנייעור צלילה, וכל היכא דמני מלא מין את מינו ונייעור, היינו פירושה, ויש שמפרשין ונייעור נוער מתורתו דאשונה [כמו המנער טליתו בשבת. שבת קמז. וכן מסלק את הטבלא כולה ומנערה. ביצה ב.]. ונדקדק בצעירו ונתחזק, וא"כ נוער מיצעני ליה,

איכא דמתני לה להא דרב שמואל דר יהודה אמתני' [משנתנין], יין ביין כל שהוא, אמר רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן, לא שנו אלא שלא נפל שם קיתון של מים [כלל, לא מתחלה ולא בסוף], אבל נפל שם קיתון של מים, רואין את ההיתר כאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו,

מאי איכא בין לדמתני לה אמתני', בין לדמתני לה אדרבין?

מאן דמתני לה אמתני', לא בעי תחלה ואפי' נפל קיתון לכסוף ס"ל דמבטלין מים את האיסור, ומאן דמתני לה אדרבין אמילתיה דרבין, בעי תחלה דאי לאו תחלה אחא לאשמועינן, מאי קמשמע לן, הא רבין נמי הכי קאמר [פי' אבל מאן דמתני' אמתני' קמ"ל דאמר ר' יוחנן מאמר זה גם אמתני'],

איתמר, יין נסך שנפל לבור, ונפל שם קיתון של מים,

דף ע"ג ע"ב

אמר חזקיה, הגדילו המים והיין באיסור [דהיינו?] שנפל יין נסך צסוף והגדילו [שנתגדל כל התערובות של המים והיין ע"י שהוסיפו יין נסך] אסור [ואינו מותר רק אם יש מים לבטל היין כשר והנכד], ולא אמרינן רואין את ההיתר כאילו אינו, אלא יין נסך מתחזר למינו, ואין המים רצין עליו, וכ"ש אם נפלו מים צסוף, כדאמרן לעיל [פי' לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה] [תוס'],

הגדילו בחיתור שנפל יין היתר צסוף מותר כזר בטל יין נסך צמס, שהמים רצו עליו צהיתו לצדו, ומשצטל לגמרי, שוב אינו חוזר ונייעור,

ורבי יוחנן אמר, אפי' הגדילו באיסור מותר הואיל ומים נפלו תחלה, לא אמרינן מלא מין את מינו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

התרומה, או דלמא מנא מין את מינו ויעור, ורבה היין על המים, ולא פשט ליה,

מעיקרא לא פשט ליה, לבסוף פשט ליה,

אתמר נמי, א"ר אמי א"ר יוחנן, ואמרי לה א"ר אסי א"ר יוחנן, ב' כוסות, אחד של חולין ואחד של תרומה, ומזגן ועירבן זה בזה רואין את ההיתר כאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו:

[שנינו במשנתנו] זה הכלל, מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם: רב ושמואל דאמרי תרויהו, כל איסורין שבתורה במינן במשהו, שלא במינן בנותן טעם,

זה הכלל דמתני' לאתויי מאי דמשום יין נסך לא ליטערי, דהא תנא ליה יין צמינו במשהו, ויין צמים בנותן טעם?

לאתויי כל איסורין שבתורה חל לאתויי שאר איסורין חל, [דכל נותן טעם צמינו] [בין שמינו הוא אך יחברר אם יש בו בנותן טעם? וע"ז] אומר רש"י, צמים משערינן כדאמרין בשמיטת חולין (דף נח),

ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרויהו, כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם, חוץ מטבול ויין נסך [וה"ה דמים במים. תוס'] במינן במשהו, ושלא במינן בנותן טעם, וזה הכלל לאתויי טבול,

תניא כוותיה דרב ושמואל, תניא כוותיה דרבי יוחנן ור"ל,

תניא כוותיה דרב ושמואל, כל איסורין שבתורה במינן במשהו, שלא במינן בנותן טעם,

תניא כוותיה דר' יוחנן ור"ל, כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם, חוץ מטבול ויין נסך לקמן מפרש טעמא [שישעורין] במינן במשהו, שלא במינן בנותן טעם,

בשלמא יין נסך, משום חומרא דעבודת כוכבים, אלא טבול מ"ט? כהיתירו כך איסורו [תוס'],

דאמר שמואל, חטה אחת פוטרת את חברי מתרומה, דהא לא מתפרש שיעורא דידה, אלא ראשית דגגן כמים, ואפי' כל דהו, ורבנן הוא דאמרי עין יפה אחד מארבעים, עין רעה אחד מששים, צינורית אחד מחמשים,

(ותניא) [ותנן] נמי הכי, במה אמרו טבול אוסר בכל שהוא,

א"ל רבי ירמיה לרבי זירא, לימא [ראה ריטב"א על הה"א של הגמ'] חזקיה ור' יוחנן בפלוגתא דר"א ורבנן קמייפלגי,

ר' ירמיה לא הוה קים ליה בטעמייהו, וסבר דטעמיה דחזקיה משום דאמר אחרון אני צא כר"א, הלכך נפל יין נסך בסוף אסור, נפל כשר בסוף מותר, ור' יוחנן כרבנן דאמר עד שיהא באיסור לצדו כדי לבטל את המים, אבל היתר לא יטערף עמו לבטל את המים ולאסור,

דתנן, שאור של חולין ושל תרומה, שנפלו לתוך העיסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ונצטרפו וחמצו, ר"א אומר אחר אחרון אני בא, וחכ"א בין שנפל איסור בתחלה ובין בסוף, אינו אסור, עד שיהא בו כדי להחמיץ,

ותסברא, והאמר אביי לא שנו לר"א דאם נפלה היתר בסוף מותר אלא שקדם וסילק את האיסור ולא נשלם השיעור אפילו ע"י צירוף, אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור מנעטרף היתר לאיסור להשלים את השיעור,

[וא"ב קשה] [אלא. ר"ן] חזקיה דאמר כמאן אי כר"א קאמר, אפי' הגדילו בהיתר אסור, דהכא ליכא למימר קדם וסילקו, ואי כרבנן, אפילו הגדילו באיסור מותר, דהא אמרינן אפי' נפל איסור בסוף אינו אסור,

אלא גבי פלוגתא דשאור, איכא למימר [פי' יכולים לומר] חזקיה ור' יוחנן תרויהו, אי כר"א אי כרבנן, דטעמא דהכא ודהתם לא דמי, דשאור ה"ט דלא צטיל, משום דמתקן לכולה עיסה, ואיסוריה לאו צמשהו [פי' דשם מיידי באיסור תרומה, שאין איסורו במשהו אפילו במין ומינו, ולכן אין לדמותו ליין נסך].

ור"א ורבנן צוה וזה גורס פליגי, [אצלנן] ציין נסך צמינו איסורו צמשהו, ושלל צמינו בנותן טעם, ופלוגתא דחזקיה ור' יוחנן, משום מינו ושאינו מינו,

הכא ברואין קמייפלגי, לחזקיה לית ליה רואין חזקיה סבר לא אמרינן רואין את מינו כאילו אינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, אלא כיון דיין כשר קודם ליין נסך, ויין כשר הוא רבה על המים, כי נפל יין נסך מנא מין את מינו ויעור,

אבל כי נפל נסך צרישא צטל ליה צמים, דמים הוי טפי עליה, וכי הדך נפל כשר שרי, דמשבטל יין נסך לא אמרינן חוזר ויעור,

לרבי יוחנן אית ליה סבר, כיון דנפל נסך למינו ושאינו מינו, רואין את מינו כאילו אינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו,

ומי אית ליה לרבי יוחנן רואין, והא בעי מיניה ר' אסי מרבי יוחנן, שני כוסות [תוס'] אחד של חולין ואחד של תרומה, ומזגן צמים לפי כח היין, ויש צמים שצמיהם כדי לבטל את התרומה צרוב ועירבן זה בזה, מזה מי אמרינן רואין של חולין כאילו אינו, והמים רבים על

אבני חן על מסכת עבודה זרה

(ושעיר המשתלח [שמשלחו ביום הכיפורים. יבין],)

וחולין שנשחטו בעזרה וזיפורי מזרע וחולין שנשחטו בעזרה, אסורי הגאה
הן, ובמס' קדושין (דף נו) מפרש להו,

הרי אלו אסורין, ואוסרין בכל שהוא [ובגמ' פרך לאתויי מאי]:

נב: תנא מאי קחשיב, אי דבר שבמנין קחשיב משום דדרכו
לימנות לא בטיל, ואפי' לאו אסור הגאה ליתני נחשז נמי חתיכות נבילה,
אי אסורי הגאה קא חשיב, ליתני נמי חמץ בפסח?

א"ר חייא בר אבא, ואיתימא ר' יצחק נפחא, האי תנא תרתי
אית ליה, דבר שבמנין ואיסורי הגאה דאיכא תרתי לחשיבותא, דחשיב
אסור דידהו, הוא דלא בטיל,

[ומפרש איך מתורץ הקושיא שהקשה לעיל למה לא חשיב נבילה וחמץ]
אבל חמץ פרוקס בפסח, הואיל ואין דרכו למנות בטיל, ומשליך אחד מהן לנהר,
והשאר נותן לכלכו [פ' שהוא מותר בהנאה],
ותחית נבילה, אע"ג דדבר שבמנין הוא, כיון דלאו אסור הגאה הוא, בטלה צרכא,
ומדא שדי לכלכיס, ואיך שרו באכילה,

וליתני אגוזי פרך [פרך הוא שם] מקום, וכן ורימוני בדין, דדבר
שבמנין, ואיסורי הגאה הוא אם של ערלה או של כלאי הכרם הן,
ונתעברו באלף כולן ידלקו?

הא תנא ליה התם [תוס'] בסדר זרעים, ומייתי לה צביצה שטולדה (דף ג:),
וצינמות צהעל (דף פא), הראוי לערלה ערלה, הראוי לכלאי
הכרם כלאי הכרם [וכל השאר שמונה באן לא נמנו שם],

וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח דדבר שבמנין הוא
ואיסורי הגאה?

(מאן שמעת דא"ל ר"ע. ריטב"א, ד"ס), הא תנא ליה התם,
ר"ע מוסיף אף ככרות של בעה"ב:

[ושמעין מהבא שאין חמץ בפסח אוסר תערובותיו בהנאה אליבא דתנא דידן
אלא בככר חשוב שהוא דבר שבמנין. ריטב"א]

[שנינו במשנתנו] הרי אלו [אסורין, ואוסרין בכל שהוא]: למעוטי מאי?
למעוטי דבר שבמנין, ולא אסורי הגאה [תוס'], א"ג למעוטי
איסורי הגאה, ולא דבר שבמנין [תוס'] [ורק כשיש שני התנאים לא
בטל]:

במינו אמרו, אבל שלא במינו בנותן טעם משום דמינו איכא למימר
כהיתירו כך אסורו, אבל בשלא במינו ליכא למימר הכי, אלמא טעמא משום הכי
הוא:

דף ע"ד ע"א

מתני': אלו אסורין, ואו'סרין בכל' שהו כל מקום שנתעברו שם,
אפי' אחד באלף לא בטיל, ואוסרין את כולן [בנתערב דבר שבמנין מהן, מין במינו
יבש ביבש. יבין],

יין נסך חצית באלף חצית [תוס'],

ועבודת כוכבים זורה שענדודה, ונתעברה באלף זורות שאין עבדות כוכבים,

ועורות לבובין דהוו נמי אסורי הגאה, כדאמרן באין מעמידין (לעיל כט),

ושור הנסקל,

ועגלה ערופה,

וציפו' רי' מצורע [ב' צפרים שלוקח המצורע לטהרתו. יבין] וזיפורי מזרע
וחולין שנשחטו בעזרה אסורי הגאה הן ובמס' קדושין (דף נו) מפרש להו. לקמיה],

ושער נזיר [כל ימי נזירותו, או בשעה שמוגלה שערו לשלחן תחת הדוד של
שלמים. יבין] דאסורי הגאה הוא, דכתיב (צמדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח
השלמים. [שער נזיר] - דבר הנמכר במנין הוא, כמה גזיות בקלע, ועושין מהן
שקין,

ופטר חמור דאסור בהנאה, כל זמן שלא נפדה [בשה],

ובשר בחלב חתיכת בשר שנתצלה בחלב, ונאסרה בנותן טעם, וחזרה ונתעברה
באלף חתיכות אסרת כולן בהנאה, והאי תנא סבר בשר בחלב אסור הגאה,
דפלוגתא היא בכל הבשר בשמיטת חולין (דף קטז),

יש שלמידים ממשנתנו דבשר בחלב צמשהו, וסבורין דהאי בכל שהו דקמי כגון
טיפת חלב שנפלה לקדירה, או חתיכת בשר קטנה שנפלה לקדירה, ואפילו אין זה
נ"ט,

וטעות הוא בידס, דהא מפרשין בגמרא דתנא דבר שבמנין קמי, כגון חתיכה
בחתיכות, משום דדרכן לימנות חשיב, ולא בטיל,

ואי צבשר שנתערב טעמו בחלב קמייר, או בטיפת חלב שנפל לקדירה [צשר], מי
הו דבר שבמנין,

ועוד הא אוקימנא כל אסורין שצמורה שלא במינו צ"ט, ואפי' לרז ושמואל דאמרי
צמשהו בשלא במינו, מודו,

ובכולה שמיטת חולין אמרינן, בשר בחלב צ"ט,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מהני: יין נסך שנפל לבור [דאי אפשר לומר קמא קמא בטל. יבין], כולו אסור בהנאה, רשב"ג אומר ימכר כולו לעובד כוכבים, חוץ מדמי י"ג שבו [דיין שוודאי נתנסך לע"ז ונתערב במינו אסור בכל שוה, אבל סתם יין, מודה דימכר חוץ מדמי יין האסור. יבין].

נב: אמר רב, הלכה כרשב"ג [ב]חבית [דאמר ימכר כולו לעובד כוכבים. תוס'] בחביות דשקיל [דמי. רש"ש] חדא ושדי צנהרא, ואין גסתרו צנהרא, אבל לא יין ביין אכל יין שנתערב ציין, כולו אסור צנהרא,

ושמואל אמר, אפי' יין ביין,

וכן אמר רבב"ח א"ר יוחנן, אפי' יין ביין,

וכן א"ר שמואל בר נתן א"ר חנינא, אפי' יין ביין,

וכן א"ר נחמן אמר רבה בר אבבה, אפי' יין ביין,

א"ר נחמן, הלכה למעשה להורות על המעשה יין נסך ממש [פי' להוציא סתם יין] יין ביין אסור [כולו אסור צנהרא. לקמיה], חבית בחבית מותר צנהרא, חוץ מדמי אותה חבית, אכל יין ציין כולו אסור צנהרא, סתם יין יין אפי' יין ביין מותר צנהרא, חוץ מדמי אותו יין, וכן הלכה:

דף ע"ד ע"ב

מהני: גת של אבן, שזפתה עובד כוכבים ואורחא למירמי ציה חמרא פורתא, לעצורי קוטרט [ולשון קוטרט נראה שהוא לשון קיטור הכבשן. תו"ט] דזפתא, מנגבה מפרש צגמרא צמים ואפר [ashes], והיא טהורה [פי' כשרה, # ולא מצאתי מי שמפרש למה משתמש בלשון טהורה],

ושל עץ דעביא זפת טווא, ובלעא חמרא טפי, רבי אומר יגב כשל אבן, ורצנ פליגי, וחכ"א יקלוף את הזפת [ואח"כ יגבו. הר"ן והרא"ש],

ושל חרס, אע"פ שקלוף את הזפת, הרי זו אסורה קס"ד דברי הכל היא, ומשום דחרס גופא בלא זפתא, בלע ליה לחמרא, [כלומר שאע"פ שהזפת נקלף לא הוסר בזה טעם היין, לפי שהחרס עצמו מלבד הזפת בלע בשנתן היין בזה הזפת, ואין הפירוש בלא זפתא שאפילו בלא זפתא בלע מהדריכה, דכולה מתני' בלא דרך בה היא כדאיתא בגמ', ולשון הר"ן משם דחרס בלע טובא. תו"ט]

[אסורה. ואינה ניתרת בגבול אלא בעירוי, דניגוב אינו מפליט בכלי חרס, וכיון דצריך עירוי אין צריך קליפה, דעירוי מפליט אף בלא קליפה, כל זמן שלא דרך בה, דלא גרע מקנקנים שמכניסין לקיום. הרא"ש].

נב: אמר רבא [מיידי בנת של ישראל. תוס' ד"ה הגת], דוקא זפתה, אבל דרך בה [הגוי בנת], צשאינה זפתה, לא לא צעיא ניגוב, אלא הדמה,

פשיטא, זפתה תנן?

מהו דתימא, הוא הדין אפילו דרך בה, והאי דקתני זפתה אורחא דמלתא קתני שדרך הוופתין לזרוק צו יין [לתוך הזפת], קמ"ל,

איכא דאמרי, אמר רבא דוקא זפתה ולא דרך צה הוא דקניא צניגוב, אבל דרך בה עובד כוכבים צגת מווספת לא סגי לה צניגוב אלא צקילוף, משום דעיל חמרא צפילי [בסדקין] דזפתא,

פשיטא זפתה תנן? מהו דתימא ה"ה דאפילו דרך בה, והאי דקתני זפתה, אורחא דמלתא קתני, קמ"ל דוקא זפתה, אבל דרך בה, לא סגי לה צניגוב,

כי ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא, א"ל הב לי גברא דדכי לי [שיטתו בשבילי] מעצרתאי [הגת שלי] # [כדוגמת רב המכשר שבימינו], א"ל לרב זיל בהדיה, וחזי [ותראה פי' ותעשה באופן] לעשותן צהכשר, שלא תפסיד את יינו, ונמצא צווח עלי דלא מצוחת עלי בי מדרשא,

אזל חזייה דהוה שיעא [תוס'] טפי חלקה, אמר הא ודאי צניגוב סגי לה,

בהדי דקא אזיל ואתי, הוא פילא מתותיה, וחזא דהוה מלא חמרא, אמר הא לא סגי לה צניגוב, אלא בקילוף, והיינו דא"ל חביבי [רב], חזי דלא מצוחת עלי בי מדרשא,

ת"ר, הגת, והמחץ כלי שדולין צו מן הצור לחצית, והמשפך [תוס'] של עובדי כוכבים הגת והמחץ והמשפך כו' צשל חרס עסקינן, מדקמי סיפא של עץ ושל אבן כו', וצשאין מווספות עסקינן, מדקמי סיפא ואס הן מווספות, מכלל דכולה רישא צשאין מווספיין, רבי מתיר צניגוב ולקמן פריך והא אן מן צשל חרס, אע"פ שקילף חופת אסורה, וחכמים אוסריין,

ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים של חרס, אע"פ שאין מווספיין שהן אסורין עד שימלאם ג' ימים מיס, ומערין מעת לעת, כדאמרינן צאין מעמידין [לעיל לג],

ומה הפרש בין זה לזה [בין הגת והמחץ וכו' לקנקנים], זה מכניסו כיעוסו של קנקן [בקיום] [לקיום. ד"ס] לקיום, שהוא שויה צו יין זמן מרובה, וזה אין מכניסו [בקיום] [לקיום. ד"ס],

ושל עץ ושל אבן יגב מנגנן והן טהורים דברי הכל, כל זמן שאין מווספיין, ואם היו מווספיין אסורין עד שקילוף,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

דף ע"ה ע"א

רב אמר במים מחלה והוא הדין לאפר שזריך אפר אחריה[ס. ד"ס], רבה בר בר חנה אמר לאפר באפר מחלה והוא הדין למים שזריך מים אחריהם,

ולא פליגי הא ברטיבתא שיש בה לחלוחית יין, נותן אפר מחלה לשפסף עד שמהא נגובה ואחר כך מים, הא ביבשתא מים מחלה, ואחר כך אפר ומשפסף,

איתמר, בי רב משמיה דרב אמרי, תרתי ברטיבתא תרתי אפר ומים תלת ציבשתא תלת מים ואפר ומים,

ושמואל אמר, תלת תלת ברטיבתא, אפר ומים ואפר, ואע"פ שחזר וזמן מים להעביר האפר, הנהו מים לא קא חשיב, דלאו לשום נגיבה, אלא לנקותו מן האפר, ד' וד' ציבשתא, מים אפר ומים ואפר, ומים בתראי לא חשיבא, רב לא בעי אפר אלא חדא זימנא, ושמואל בעי אפר תרי זימני, צין ברטיבתא צין ציבשתא, [תוס'],

בסורא מתנו הכי,

בפומבדיתא מתנו, בי רב אמרי משמיה דרב, תלת ד' כדפרשית [אליבא דשמואל בסורא], ושמואל אמר ד' ה' ולשמואל ד' ברטיבתא וה' ציבשתא, דקחשיב מיא בתראי,

ולא פליגי רב ושמואל להאי לשנא דפומבדיתא, מר [שמואל] קא חשיב מיא בתראי, ומר [רב] לא קחשיב מיא בתראי אלא [לרב] [דרב]. ר"ן לא חשיב מיא בתראי, ושמואל חשיב מיא בתראי,

ואת דמפרשי ולא פליגי (ה"ט) [הני לישני] דקורא דפומבדיתא, אלא דקורא לא חשיב מיא בתראי, ודפומבדיתא חשיב להו, אכל רב ושמואל פליגי, [סורא:] והכי פירושו דמלתא, תרתי תלת, תרתי ציבשתא מים ואפר, תלת ברטיבתא אפר ומים ואפר, ושמואל אמר תלת ברטיבתא, כדקאמרת, אכל ציבשתא ד', מים ואפר מים ואפר, דכחלוהו צעינן אפר תרי זימני [ולא רק ברטיבתא כרב],

[פומבדיתא:] וצפומבדיתא מתנו לרב תלת וד', ציבשתא תלת מים (ו)אפר [ו?], מים, והיינו נמי דקסורא, אלא דהני קא חשיב מיא בתראי, וברטיבתא ד' אפר ומים אפר ומים,

ולשמואל ברטיבתא ד' כדקאמרת [בדאמור רב], אכל ציבשתא ה' מים ואפר ומים ואפר ומים, דציבשתא נמי בעי תרי זימני אפר, ולא פליגי הני דקורא דפומבדיתא כו', אכל רב ושמואל פליגי ציבשתא צין דקסורא צין דפומבדיתא, דרב לא בעי זה אפר אלא חד זימנא, ושמואל בעי תרי זימני, לשון אבא מורי מנוחתו כבוד והוא נראה צעיני,

והתנן והא אן חנן, בשל און אפילו זיפתה מנגבה, גת של אבן שזפתה עובר כוכבים, מנגבה והיא מהורה דברי הכל, ולר' ינגב בשל עץ, והכא קמי אפילו בשל אבן, דברי הכל אסורין, קשיא בשל אבן, דברי הכל אדברי הכל, ובשל עץ, קשיא דרבי אדרי,

מתניתין דלא דרך בה הלך בשל אבן דברי הכל בניגוב סגי, ובשל עץ לר' ינגב, ברייתא דדרך בה הלך אפי' בשל אבן בעי קילוף, וכ"ש בשל עץ,

אמר מר, הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים, "רבי" מתיר בניגוב הואיל ואינם מווספין, וחכמים אוסרין,

והאנן תנן, של חרס אע"פ שקלף את הזפת, הרי זו אסורה אלמא אפילו לר', חרס גופיה בלע ולא סגי (בניגוב) [צקילוף]. לחם סמרים], ואפי' לא דרך, וכ"ש הכא דאוקמינן ברייתא דדרך זה,

אמר רבא, סיפא דמתני' אתאן לרבנן והכי קאמרי רבנן, של אבן כי לא דרך זה ינגב, ושל עץ יקלף, ושל חרס אסורה, ולרבי של אבן ושל עץ ינגב, ושל חרס יקלף, כדקמינן בצרייתא, דכשאינה מווספת סגי בניגוב, אלמא מווספת ינגב ושריא,

דרש רבא, נעוה [הגת, דהיינו הקונה גת מן הגוי] ארתחו [הבשר הגת הוא ע"י רותחין] הגת הרמימו דרומחין, נעוה כמו [בפ' ויחי תרגום אונקלוס של חבליה עינים ביין] יעופון נעוהי [גתותיו] בחמר, [הגעילו הגתות והגדולים, מבאן אומר ר"ת, דעירוי [שמערין מכלי ראשון לתוך יורה גדולה להבשרה] ככלי ראשון, מודאמר הכא דעל ידי עירוי מפליט היין הבלוע בנת, דעל כרחק ע"י עירוי קאמר הכא, שהרי הגת גדולה ובבירה שאין יכולין לתתה לתוך יורה מרותחת כדי להגעילה, אלא ע"כ על ידי עירוי קאמר וכו'. תוס']

רבא, כי הוה משרר גולפי מדיס רקיס להרפניא [שם מקום], סחף לחרו כופה אותן אפומייהו שוליהן למעלה, ופיהן למטה, משום חומס בתוך חומס, וחתיים לחרו חומס את פי השק אבירצייהו כלפי שוליהן [תוס'],

קסבר כל דבר שמכניסו לקיום אפילו אין מוסרו לעובד כוכבים אפילו לפי שעה, גזרו ביה רבנן כיון עצמו, כי היכי דלא לימי לשהייה ציד עובד כוכבים,

במה מנגב? רב אמר במים, רבה בר בר חנה אמר באפר, רב אמר במים, במים ולא באפר בתמיה מי מיקרי ניגוב, רבה בר בר חנה אמר באפר, באפר ולא במים,

אלא

אבני חן על מסכת עבודה זרה

והראשון לשון מורי, וקשיא לי בגווה, מכדי ללישנא דקורא, רב ושמאל מיפלג פליגי, מאי שנא דדרכר חשיב מיא בתרא, וכדשמאל לא חשיב מיא בתרא, לשמאל ד' וה' איבעי ליה למיחני,

בשלמא לפומבדיתא, אע"ג דדרכר לא חשבי וכדשמאל חשבי ניחא, משום דפלוגתייהו דרב ושמאל ליחא אלא במחשז מים בתרא, אלא ללישנא דקורא, דקוף סוף פליגי, קשיא לי,

	רטיבא	יבשתא	
סורא	רב 2,3 שמואל 3,4	א,מ,מ** א,מ,א,מ(מ)	מ,א,מ מ,א,מ,א,מ(מ)
פומבדיתא ולא פליגי רב ושמאל	רב 3,4 שמואל 4,5	א,מ,א,מ(מ) א,מ,מ,א,מ	מ,א,מ,א,מ(מ) מ,א,מ,א,מ
ואית דמפרשי אביו של רש"י, ולא פליגי סורא ופומבדיתא			
סורא	רב 2,3 שמואל 3,4	א,מ,א,מ(מ) א,מ,א,מ(מ)	מ,א,מ(מ) מ,א,מ,א,מ(מ)
פומבדיתא	רב 3,4 שמואל 4,5	א,מ,א,מ א,מ,א,מ	מ,א,מ מ,א,מ,א,מ

* ברטיבא לעולם אינו צורך מים ומתחיל באפר, אבל ביבשתא לעולם מתחיל עם מים,

** בכל השטות צריך שני פעמים אפר, חוץ מסורא אליבא דרב בפרוש הראשון, ובאית מפרשי בכל המקומות ביבשתא אליבא דרב,

בעו מיניה מרבי אבהו, הני גורגי דארמאי עקלים וכלע"ז ריבוס", וזכרין אותן סביבות התפוח, שלא יתפזרו הענבים מכוד הקורה, ורב האי פירש, עקלים השנויות כאן כגון ועקל בית הדד, עשין כמין קופה מסורגת (במלודה) [כמלודה. רש"י], ואחרי סמיטת הזיתים, נתן הגפת באותו עקל, ומניח עליו ומכנידו להוציא המסקה הנשאר בוא"ה הני גורגי דארמאי כיצד מנגנן?

א"ל רבי אבהו, תניתיה הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין, ובקש לעשותן בטהרה,

הדפין הן העשין כמין דלת, ונתנן על התפוח,

והלולבין טאטיא [broom] אשקיפ"א, שמכבד צה הענבים המתפזרין לאוספן,

והעדשין היינו גת עלמה שקורין מיי"ט, [ראה רש"י לעיל ג"ה ע"א וכן ברשב"ם בב"ב ס"ז ע"ב שהוא חלק של הגת וכאן פרש"י שהוא הגת עצמה],

מודיחן במים,

ועל משנה זו יש למקוץ, שאין צריך אפר לגת, מדפשיט מינה ר' אבהו ולא אמרינן זו אינה משנה דקמני צה דסגי לגת בהדחה, ומתניתי (ד)קמני דבעי ניגוב, [ו. ר"ן]שמע מינה [ד. ר"ן]קמו צה רבנן בתראי, ופשטי הלכתא כוותיה,

והעקלין של נצריין שגטיס [ר"ל שרביט. יבין], ושל בצבוין קנזוס בלעי טפי, מונגבן ובעו ניגוב באפר ומים,

ושל שיפה פייו"ר [פ' פסולת שנעשה כשמשפין עצים] [sawdust], ושל גמזי יוני"ק [מין עשב] בלעי טובא, מישנן י"ב חדש,

רשב"ג אומר, מניחין מגת לגת, ומבד לבד,

היינו תנא קמא [מגת לגת ומבד לבד היינו י"ב חודש]?

איכא בינייהו חורפי ואפלי' # [זה תלוי גם בשנת העיבור] מגת לגת, פעמים שכן יותר מי"ב חדש דאפלי, ופעמים שכן פחות כגון בחרפי,

ר' יוסי אומר, הרוצה לטהרן מיד, מגעילן ברותחין, או חולטנן במי זיתים הכי גרסינן בתוספתא, חולטנן דרומחין או מולגן במי זיתים, דרך לבשל זיתים להיות רכין להוציא שומנן [פ' ומוולגן במים הללו], חולטנן אשקלי"ר בלע"ז [בריהען באדייש. רתח, מלוג, סלוד. המתרגם] כמו לקלוט ולאשישה (פסחים דף לו),

רשב"ג משום ר' יוסי אומר, מניחין תחת צינור שמימיו מקלחין, או במעין שמימיו רודפין רינד"ש שוטפין,

וכמה [זמן מניחן תחת הצינור, או במעין וכו']? עונה מניחן שם עונה, ולקמן מפרש כמה עונה,

בדרך שאמרו ביין נסך, כך אמרו בטהרות,

כלפי לייא [לשון זה יש 15 פעמים בש"ס], [פ' לאיזה צד הדבר נוטה, איפכא הוה לך למימר] בטהרות קיימינן?

אלא בדרך שאמרו בטהרות, כך אמרו ביין נסך,

כמה עונה? אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, או יום או לילה,

ר' חנא שאינה, ואמרי לה ר' חנא בר שאינה, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, חצי יום וחצי לילה,

א"ר שמואל בר יצחק ולא פליגי, הא בתקופת ניסן ותשרי שהיום והלילה שוין, או יום או לילה, הא בתקופת תמוז וטבת, ותקופת תמוז וטבת שאין יום ולילה שוין חצי יום וחצי לילה, ד"ב שעות שלמות בעינן,

אמר רבי יהודה, הני ר'וֹלְקִי משמרת [מסננת], כמין שקין שומנין צה שמרים להוציא את יין דארמאי [של גוים], דמוזיא של שער אדם, ולא בלעי טובא, מודיחן,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מהני: הלוקח כלי תשמיש [של סעודה. רע"ב] מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל כלומר כלי הראוי ליהנות בעצילה, אין צריך מיקון אחר, כגון כלי שמשמשו ע"י זון יטביל ומו לא צריך [וטעם הטבילה כדי שיצאו ממומאיתו של עובדי כוכבים לקדושתו של ישראל. ט"ז ס"א],

להגעיל במים רוחין, כגון גלי שמשמשו כן [ברוחין], דהיינו יורות וקדירות של מחכת יגעיל, ונמנמא מפרש דבעי נמי טבילה,

ללבן באור כדמפרש ואזיל, ילבן באור,

השפור, והאסכלא שמשמשו ע"י גלי, אסכלא גירל"א [ראסט שצולין עליו. יבין], מלבנן באור,

הסכין, שפפה [ויש לחלק בין סכין ששחט בה טריפה דסני בקינות, לסכין של עובדי כוכבים שבלוע שמנונית טובא וכו'. תוס'] לוטשה צאנן של נפחיס מול"א דלע"ז, [שפה] לשון שופינא [בדברים ט' כ"א ואבות אותו טוחן היטב, תרגומו, ושפית ית' בשופינא יאות] לימ"ר דלע"ז, והיא טהורה:

נב: תנא, וכולן אף הנגעלים והמלוצנים, צריכין טבילה בארבעים סאה,

מנהני מילי? אמר רבא [יליף לה מ"וטהר" יתירא], דאמר קרא במדבר לא כל דבר אשר יבא באש שמשמשו צו בני מדין על ידי האור, מעצירו צאש כעין (צולטו) [שצולטו. ר"ן] לאסור יפליטנו, כדאמרן כצולטו כן פולטו תעבירו באש "וטהר" קרא יתירא הוא, האי וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת [טבילה],

תני בר קפרא, מתוך שנאמר במדבר לא כג אף בְּמִי נִדְהָ יִתְקַשֵּׁא ככלי מדין כמי, שומע אני [היינו יכול לומר] שצריך הזאה שלישי ושביעי, ת"ל "אך" חלק, א"כ מה ת"ל במי נדה, מים שנדה טובלת בהן [אע"ג דרביעית סגי להטביל מחמין וצניירות, מדאורייתא, היינו טבילת טומאה, אבל טבילת כלי מדין חידוש הוא ובעי מ' סאה. תוס'], הוי אומר ארבעים סאה,

איצטריך למיכתב וטהר, ואיצטריך למיכתב במי נדה,

אי כתב וטהר, ה"א וטהר כל דהו אפילו צמקוה מסר, כתב רחמנא במי נדה,

ואי כתב רחמנא במי נדה, הוה אמינא הערב שמש כנדה, כתב רחמנא וטהר לאלתר,

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבבה, אפי' כלים חדשים במשמוע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו, ואפילו הכי בעי

דעמרא [של צמר, בולע יותר משער], מנגבן,

דכיתנא [של פשתן] דלעי טפי מעמרא, מישנן,

ואי איכא קטרי [קשרים] שרי להו [מתירן, ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים. רש"י לקמיה],

הני דקולי [סלים. ר"ן] וחלאתא כורת של שצטים שמסגנין בהן יין דארמאי, דחיטי [שתפורין ומוחריין] בחבלי דצורי חגלים של צורי דקל, מדיחין,

דף ע"ה ע"ב

[ואם הם תפורין] דצבתא מין גמי לישק"א, (לנגבן) [מנגבן. ד"ס],

[ואם הם תפורין] דכיתנא, מישנן [תוס'],

ואי אית בהו קיטרי, שרי להו מתירן, ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים,

איתמר עם הארץ שהושיט ידו לגת, ונגע באשכולות וכן מוטלות ציין, רבי ורבי חייא, חד אמר אשכול וכל סביבותיו טמאין, וכל הגת כולה טהורה,

וחד אמר כל הגת כולה נמי טמאה,

ולמ"ד אשכול וכל סביבותיו טמאים, וכל הגת כולה טהורה, מאי שנא מהא דתנן שרץ שנמצא ברחים שטומנין בהם זיתים, קודם נתינתן לזב, ואח"כ נטמן צדו וטוען בקורה אינו מטמא אלא מקום מגעו, ואם היה משקין מהלך הכל טמא?

התם לא מפסק ולא מירי שהמשקה נמצא, וזיתים אין אשכולות, הכא מפסקי אשכולות,

אורו ליה רבנן לר' ירמיה, ואמרי לה לבריה דרבי ירמיה, כדברי האומר אשכול וכל סביבותיו טמאין, וכל הגת כולה טהורה:

הלכות טבילת כלים

וראה יו"ד סימן ק"כ ובו מוז סעיפים

אבני חן על מסכת עבודה זרה

טבילה,

ת"ר, הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן, מטבילין והן טהורין,

דברים שנשתמש בהן ע"י צונן, כגון כוסות וקטניות [כר, כלי לשתות בו או לרחץ בו את הידים. מלון עברי] וצלוחיות, מדיחין ומטבילין, והם טהורין,

דברים שנשתמש בהן ע"י חמין, כגון היורות [יורה = קדרה גדולה שמרתיחים בה מים על האש. מלון עברי] (הקומקמוסין) [הקומקמוסין. ר"ף, רא"ש] [פה להרתיח בו מים. מלון עברי, סירות קטנות של מכת. רש"י לעיל סוף מגג, כלי מתכת בעל פה צר המשמש למים חמים. שט" לעיל מגג:] ומחמי חמין [פ"י כלי שמחמין בו חמין. ש"ק סימן קמ"א ס"ק יב], מוגעילין ומטבילין והן טהורין [לא דוקא מוגעיל ואח"כ יטביל אלא אפילו מטביל ברישא וכו'. תוס'],

דברים שנשתמש בהן ע"י האור, כגון השפורין והאסכלאות [ראסט שצולין עליו. יבין] מלבגין ומטבילין והן טהורין,

וכולן שנשתמש בהן [למאן דתני מותר, נקט שפיר עד שלא יטביל, אבל מאן דתני אסור אין לאסור אם נשתמש בו קודם טבילה, מיהו איכא למימר דגזור אטו קודם הגעלה וליבון. תוס'], עד שלא יטביל, ושלא יגעיל ושלא ילבן, תני חדא אסור [המאכל שנתבשל בבלי זה], ותניא אידך מותר?

ל"ק, הא [דתני אסור] כמאן דאמר נותן טעם לפגם אסור, הא [דתני מותר] כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר [וכן ההלכה יו"ד סימן קכ"ב סעיף א],

ולמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר, גיעולי עובדי כוכבים דאסור רחמנא צמדין דכמיז מעצירו צאש וטהר, דצעי הגעלה היכי משכחת לה?

אמר רב חייה בריה דרב הונא, לא אסרה תורה, אלא קדירה

דף ע"ו ע"א

בת יומא שצשל צה עוצד כוכבים היום, אצל צישל צה אצמול כצר הפיג צה טעמו צלינת לילה [תוס'], וסוצ כשפולטו צמצשיל אחר אינו אלא לפגם דלאו נותן טעם לפגם הוא,

מכאן ואילך לישתרי [תוס'] אף למחלה? גזירה קדירה שאינה בת יומא, משום קדירה בת יומא [נמצא שכל הגעלת כלים שלנו הוא

מתקין לה רב ששת, אי הכי, אפי' זוזא דסרבלא נמי מספרים שגוזזים צהן צגדי צמר, הואיל וגזירת הכתוב היא, ולא משום (פלוטו חיסור) [פליטת האיסור. ר"ן] דהא חדשים (ו. ררי"ף, ר"ן) לא צלעי מידי (מזרכה) [ומזרכה. ר"ן] לה טבילה?

א"ל, כלי סעודה אמורין בפרשה דהכמיז כל דצר אשר יצא צאש, ואין דרך להשתמש ע"י האור, אלא כלים של צורכי סעודה, וצנהנו כמיז וטהר [דהיינו. ר"ן, ררי"ף] טבילה, אצל זוזא דסרבלא לא,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, לא שנו אלא בלוקוחין שנחלטו ביד ישראל [שנכנסו לגמרי לרשות ישראל] וכמעשה שהיה צמדין שהיו [הכלים. ר"ן, ררי"ף] חלוטין להם לישראל (הכלים), אבל שאולין [שישראל שאל אותם מהגוי] לא [אומר רבינו שמואל ישראל ששאל כלי מ ישראל חבירו שקנה מעובד כוכבים צריך טבילה, כיון שבא לידי טבילה ביד ישראל ראשון. תוס', וכן פסק בשו"ע סימן קכ סעיף ח],

רב יצחק בר יוסף, זבן מנא [כלים של] דמרדא אדמה וצפיעי צקר מעורצין ועושין מהן כלי מעובד כוכבים, סבר להטבילה, א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמייה, לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן, כלי מתכות אמורין בפרשה לענין טבילה צכלי עוצדי כוכבים דכמיז, (צמדנד לא) אף את הוצב וגו',

אמר רב אשי, הני כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה זכוכית שנשפך ראוי להמיכו ולעשותו כלי, ככלי מתכות דמו הואיל וכי מתצר חזו לתקניהו ע"י המכה, ככלי מתכות דמו, וצבו טבילה,

קוניא פלומיירי, מחלתו של חרס, וחופין אותן בחופיא של אצר, ומשמישו ע"י צונן, וניקח מן העוצדי כוכבים, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר כתחלתו ולא צעי טבילה דלאו מתכות הוא, וחד אמר כסופו צמר סופו אוליגין, שחיפהו מתכות וכלי מתכות הוא וצעי טבילה, והלכתא כסופו [היינו כלים שמחופין באבר מבפנים, אבל אם מחופין מבחוץ וכו' אין צריכין טבילה וכו'. תוס'],

איבעיא להו, משכנתא מאי [פ"י] אם עוצד כוכבים משכן כלי לישראל. ררי"ף?

אמר מר בר רב אשי, אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא, ואטבליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כוביני דמיא [תוס'], אי משום דחזי לעובד כוכבים [שראה את הגוי] דדעתיה לשקועיה שלא לפדות עוד:

אבני חן על מסכת עבודה זרה

משום גזירה!]

ומשנתנו משל קדשים,

תנא הכא ליבון, והוא הדין להגעלה, תנא התם הגעלה
וה"ה לליבון שניהם נכין,

א"ל רבא, אי הכי, לתנינהו לכולהו בחדא איצני למתנינהו
למרוייהו ליבון והגעלה בחדא, או במשנתנו או בקדשים, וליתני חדא באידך
אחריתי והדר ליתני חדא באידך, ותגמר חזירתה מינה, מה התם הא בלא הא
לימא, ה"ג הא בלא הא לימא, [ואו] ולימא יגיד עליו רעו [אבל עכשיו
ששנה בקדשים הגעלה, ובהגעלת גברים ליבון, למה נאמר שמה שנאמר בזה
צריך גם בזה?]

אלא אמר רבא, קדשים היינו טעמייהו, כדרב נחמן אמר
רבה בר אבא, דאמר כל יום ויום שמעלין בהן נעשה גיעול
לחבירו [פ' שהוא מכשיר הכלי מבלעת אתמול] ואינו "מספיק" להיות נותר
עד שתחזור ופולטו בתבשיל אחר, ולקמן פריך אי הכי הגעלה נמי לא ליצני,

תינח שלמים, דכיון דלשני ימים מיתאכלי [למשל יום א' וב'],
מקמי דניהוי נותר [ביום ב'], קא הוי גיעול שהרי כשגשגל צו למחר,
פלט [צליעה מיום] [צליעת. ד"ס] אתמול,

אלא חטאת, כיון דליום ולילה מיתאכלא, כי מבשל בה
האידנא [ביום א'] חטאת, הוי [למחר ביום ב'] נותר, כי הדר
מבשל בה למחר או שלמים או חטאת, קא פליט נותר
דחטאת דהאידנא [של יום א'], בחטאת ושלמים דלמחר [של
יום ב']?

אמרי לא צריכא, דכי מבשל בה חטאת האידנא [ביום א'],
הדר מבשל בה האידנא צו ציוס [ביום א'] שלמים חוה ושוק של
כהנים [דנאכלין לשני ימים ולילה אחת], דחטאת דלמחר [של יום ב'],
ושלמים דאתמול [של יום א'], בהרי הודי קא שלים זמנייהו
[לאו דוקא, דהא חטאת יש לו גם הלילה, אלא כל יום ב' אין כאן נותר עדיין של
שלמים של יום א'] ואין כאן פליטת נותר,

והדר [ביום ב'] מבשל ציה שלמים דלמחר צו ציוס [ביום ב'], כדאמרינן
[בבב] [דכל] פעם מבשל שלמים לאחר חטאת צו ציוס, כי היכי דלא ניהוו נותר
למחר,

א"ה, הגעלה נמי לא ליבעי? קשיא,

רב פפא אמר, האי קריד [מתקשה ונרבק, שט] האי לא קריד לעולם
בקדשים איסורא פליט,
ודקא קשיא לך ניצני ליבון כי מתני, לא דמי, דגיעול עובדי כוכבים, אידי דלא
מבשלי להו כל שעתא, ומתקשה הבליעה בתוכו, ונדבקת צו בכולו טרטר"ש

סעף א: נותן טעם לפגם מותר:

סעף ב: קדירה שאינה בת יומא דהיינו ששהתה מעת לעת משנתבשלו בה
האיסור, הויא נותן טעם לפגם ואפילו הכי אסרו חכמים לבשל בה לכתחלה,
גזירה אטו בת יומא בין שבלועה מאיסור ובא לבשל בה היתר, ובין שבלועה
מחלב ובא לבשל בה בשר או איכא:

ואידך [דאמר גמ"ל אסור, גמ"ל דאסור], קדירה בת יומא נמי, מפגם
פגמה [ואפ"ה אמרה תורה שצריך הגעלה הרי שגם נותן טעם לפגם אסור],

רמי ליה רב עמרם לרב ששת, תנן, השפודין והאסכלא
מלבנן באור, [והתני] [והתני] גבי קדשים השפוד
והאסכלא שגלה בהן בשר קדש, משום דכי אמי למחר הוי נותר, וכי הדר מבשל
בשר קודש למחר, פליט שפוד בגויה טעמא, ונותר איסור כרת הוא מוגעילין
בחמין לא משיז כליבון, דליצין שורף את הכלי?

א"ל [רב ששת] עמרם ברי עמרם צני [בלשון חיבה], מה ענין קדשים
אצל גיעולי עובדי כוכבים, הכא גבי קדשים כי בלע האי שפוד
היתירא בלע הלך סגי ליה בהגעלה התם [משנתנו בגיעולי גברים]
איסורא בלע,

אמר רבא, סוף סוף כי קא פליט, איסורא קא פליט,

אלא אמר רבא [דגבי קדשים הוא גזירת הכתוב, דכתיב ומרק ושטף], מאי
הגעלה נמי האי הגעלה דקמני התם שטיפה ומריקה [מרק = cleanse]
[מריקה ושטיפה], כלומר לעולם לפלוט האיסור [וודאי. ד"ס] ליבון צני, כשאר
צליעת איסור, אלא מנזות מלך היא בקדשים, ומרק ושטף צמים [ויקרא ו כא].
[?] כי היכי דהויא גזירת הכתוב, כאשר ציה מדמה על הצגד [שם פסוק ב] דצני
כיצוס במקום קדוש, ושצירת כלי חרס במקום קדוש הוא [שם פסוק בא], [ו?] ה"ה
למריקה ושטיפה,

א"ל אביי, מי דמי כלומר מי קרי למריקה ושטיפה הגעלה, הא כל הגעלה
רומחין משמע, שטפין להקיא הכלי מה שבלע, ו מריקה ושטיפה בצונן הוא
כדאמרינן בשחיטת קדשים צפ' דס חטאת [וצחים ו?], הגעלה בחמין?

אלא אמר אביי, הגעלה ממש לפלוט מאיסורין, ודקא קשיא לך מתניתין
דמזרכא להו ליבון, לא תקשי, דודאי צין בקדשים צין בגיעולי עובדי כוכבים מרוייהו
[הגעלה וליבון # וצ"ע למה יש הו"א שצריך הגעלה וליבון הלא בבלעו כד
פלטו?] צעין לפלוט איסור, לצד מריקה ושטיפה דקדשים, דאינה אלא מנזות
המלך, איוב לו יגיד עליו רעו ונלמד משנה מחזירתה, של קדשים ממשנתנו,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

בלע"ז, ואין נוח לפלוט צהגעה, עד שמלכנו באור, אכל בקדשים, דכל שעתא מנצלי צה, לא קריד ונוח לפלוט, הלכך (סג'י) צהגעה קא פלט,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ובקרקע שאינה עבודה,

א"ר כהנא, ובסכין יפה שאין בה גומות צעזי רחצה שלא תהא שמנונית צגומא, תניא נמי הכי, סכין יפה שאין בה גומות, נועצה עשרה פעמים בקרקע,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, לאכול בה צונן אכל דבר רומח אסור לחמוך זה, עד שיגעילנה צרותחין, וכלי ראשון כדאמרין בכל שעה (פסחים ל) לענין חמץ בפסח [תוס'],

ו"ד סימן קכ"ה סעיף ז סכין ישן בין גדול בין קטן הניקה מהעובד כוכבים, אם בא להשחמש בצונן, אם אין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע קשה, וצריך שכל נעיצה ונעיצה תהיה בקרקע קשה, לפיכך לא ינעוץ במקום שנעוץ נעיצה אחרת (טור צסס הרמ"ה) ואפילו לחתוך בו דבר חריף כמו צנן סגי בהכי. (ולשחמש צו צקציעות לא גרע משאר כלי שנוהגין להגעיל אפילו לצונן) (ספרת הרב צדצרי הארוך) (כמו שנמצא) ואם יש בה גומות (וא) שרוצה לחתוך בה חמין או לשחוט בה מלבנה או משחזיה במשחות של נפחים היטב על פני כולה:

הנה וי"א דהשחטה לא מהני רק לחמוך זה צונן אכל לא לענין חמץ (צ"י צסס פוסקים) והכי נהוג למחלה ואם לא יוכל ללנן הסכין היטב משום הקמא ילצנו ויגעילנו אח"כ (ארוך) ומיהו אם לצנו ולא הגעילו אפילו יש צו גומות או אם הגעילו ולא לצנו ואין צו גומות וסתך צו מאכל חס לא נאסר אפילו הסכין צן יומו, ואם השחטו צמשחות היטב בכל מקום והגעילו אח"כ מהני אפילו למחלה כמו ליצון (מרדכי פ"צ דעבודת כוכבים וארוך) אם יוכל לנקות הגומות שצו:

[הא"ס בסוף המסכת כתב שמשיים מסכת ע"ז בענין מאכלות אסורות, שכמו שצריך להיות זהיר שלא לילך בדרכי הגוים בע"ז, כן הוא במאכלות אסורות, ששני דברים אלו קשורים זה בזה להתרחק מדרכי הגוים],

כי הא דמר יהודה [התואר "מר" ניתן כרגיל לחכמים ממשפחת ראש הגולה, וכן נראה מן המסופר עליו כאן כיצד היה מקורב ביותר למו"ך פרס. שט] ["מר יהודה" היה חכם בבלי בדור השלישי לאמוראים, ותלמידו של אבימי], ובאטי בר טובי, הוו יתבי קמיה דשבור מלכא עובד כוכבים היה [ממלכי פרס, היו כמה מלכים בשם זה],

איתיה לקמייהו אתרוגא # [כנראה בימיהם היה האתרוג עולה על שולחן מלכים], פסק [חתך מהאתרוג עם סכינו] אכל, פסק והב ליה לבאטי בר טובי # [אף אם אכל מיד את שלו, כשראה אח"כ שדעוץ כדי ליתן למר יהודה חרה לו והתרעם],

הדר רצה נענה עשרה זימני בארעא, פסק הב [נתן] ליה למר

רב אשי אמר, לעולם כדאמרן מעיקרא, הכא דהיינו משום דצקדשים התיירא בלע, הכא איסורא בלע,

ודקא קשיא לך דבעידנא דקא פליט, איסורא קא פליט?

לא חמיר איסורו בעידנא דקא פליט, לא איתיה לאיסורא בעיניה שכשנעשה נותר לא הוי איסור צעיניה, שצחוך דופני הכלי היה צלוע, ומעולם לא הוכר איסורו:

ועד כמה מלבנו, א"ר מני עד שתשיר קליפתן,

וכיצד מגעילין? א"ר הונא, יורה קמנה בתוך יורה גדולה שיהיו רומחין עוצרין על כולה,

יורה גדולה מאי [איך מגעילין]? ת"ש, דההוא דודא קלמח דהואי בי רב עקביה [על הגליון יש גירסא "מר עוקבא", אהדר ליה

דף ע"ו ע"ב

גדנפא דלישא שפה של עיסה אפומא סביצות פיה, ובמליוה מייא כדי שתקבל מים הרבה, וארתוחה ויעצרו הרומחין על שפתה,

אמר רבא, מאן חכים למעבר כי הא מילתא, אי לאו רב עקביה, דגברא רבא הוא, קסבר כבולעו כענין שצלעו שפת הדוד את האיסור כך פולטו יפליטתו,

מה בולעו בנצוצות לאו צולעו אלא ע"י ניצוצות, שניתן הרמימות שם, ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת, צשעת צליעת האיסור,

אף פולטו בנצוצות [כן צשעת פליטה] אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת, הואיל ונתמלאת יפה יפה (ו. רר"ף) מעלה ניצוצות על שפתה ופולט, ומיהו גדנפא צעינן, משום דאי לאו הכי, דלמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה צהא וימנא, אכל איסור הנתצשל זה פעמים הרבה [פי' בלי של עב"ם ודבומה] אם לא העלה ניצוצות כל שעה, העלה פעם אחת:

[שגינו במשנתינו] הסכין שפה והיא טהורה: אמר רב עוקבא בר חמא, ונועצה עשרה פעמים בקרקע [בירושלמי ג' פעמים, ויש להחמיר. תוס' אע"פ ששפה,

וי"א שמשפשה צצגד אמר, שאינה חלק, ומעביר שמנוניתה [ואח"כ נועצה],

אבני חן על מסכת עבודה זרה

יהודה,

א"ל באמאי בר טובי [לשבור מלכא], וההוא גברא [פי' על עצמו אמר וכי אני] לאו בר ישראל הוא,

[וצריך להבין הלא הוא ידע כי מר יהודה אדם כשר והוא אינו ? וי"ל שחשב שגם מר יהודה קיבל אבל הוא צבוע כמותו, שהרי גם הוא דיבר על עצמו כאדם כשר הגם שקיבל],

א"ל [שבור מלכא לבאמי בר טובי], מר קים לי בגויה רב יהודה מכיר אני זו שהיא פרוש, ולא יאכל דבר איסור, אכל כך איני מומוק שמהא פרוש כל כך, ומר לא קים לי בגויה,

איכא דאמרי, א"ל, אידכר מאי עבדת באורתא דרך פרסיים למסור נשים לאכסגאס, וכשגיגן להם צלילה שעבר, קיבל צאטי [ונראה דלא חמא בזה, שערדין היה עבד קצת. תוס']. ורב יהודה לא קיבל,

[והגם ששבור מלכא חשב כן, אין זה אמת כדאמרינן בגמ' לעיל סוף סט: זונה עובדת כוכבים וישראל מסובין חמרא שרי, נהי דתקיף להו יצרא דעבירה, יצרא דיין נסך לא תקיף להו]:

הורו בית דין, לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כגון שהורו שחלצ או דם מותר [לאפוקי מצות המלך ומצות ב"ד, ויותר נכון לומר לאפוקי מצות האמורות למשה בעל פה. באר שבע עיי"ש עוד],

והלך [לשון "והלך" אשגרת לישן הוא, דכן אשכחן בדוכתא טובא דקתני והלך והוא מיותר. ב"ש] היחיד ועשה שונג על פיהם מפרש בגמרא,

בין שעשו ז"ד ועשה הימדי עמהן כגון שאלו דם או חלצ עמהן, בין שעשו, ועשה אחריהן זה אחר זה, בין שלא עשו ז"ד ועשה הימדי על פיהן, פטור מלהציא כשזה ושעירה [פי' זה שעשה יחידי פטור מחטאת, וגם הב"ד פטורין מפר העלם דבר, שהפר אינו בא אלא כשעשו רוב הציבור על פיהן],

מפני שתלה בב"ד הואיל ותלה צ"ד ועשה על פיהם,

הורו ב"ד, וידע אחד מהן מצ"ד שטעו, או תלמיד והוא ראוי להוראה, והלך אותו אחד או אותו תלמיד ועשה על פיהן שטעה צמזמה לשמוע דברי חכמים כדמפרש בגמרא,

בין שעשו ועשה עמהן, בין שעשו ועשה אחריהן, בין שלא עשו ועשה, הרי זה חייב, מפני שלא תלה ממש בב"ד ואמרינן בגמ', העושה מפי עצמו חייב כהוראת צ"ד פטור,

זה הכלל, התולה בעצמו חייב, והתולה בב"ד פטור:

מספר הראשון על צד הדף הוא השורה שבו נמצא הסימן,	
מספר השני בסוגריים הוא מספר השורות בכל הדף,	
דף ב' של מסכת זו הוא דף ה' 1994 מתוך 2718 דפי הש"ס,	
וקודם לימוד דף הראשון יש עדיין 725 דפים לסיום הש"ס,	

אבני חן על מסכת עבודה זרה

ב 2 [22] 1994 לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים, אסור לשאת ולתת עמהם	טו 37 [38] רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים אמר ליה רב חסדא מ"ט עבד מר הכי? אמר ליה אימור לשחיטה זבנה
ג 3 [49] גדול המצווה ועושה, יותר משאינו מצווה ועושה [פי' מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים מצות בוראו. תוס'],	טז 2 [44] איכא דאמרי תריסין היינו טעמא דלא, דכי שלים זינייהו קטלי בגווייהו,
ד 11 [50] מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו,	יז 41 [59] אמרו עליו על ר' אליעזר בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה
ה 28 [52] שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ושורשיו, דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו,	יח 33 [54] אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו,
ו 5 [40] דלמא תמים בדרכיו צדיק במעשיו הוה,	יט 34 [50] ואמר רבא לעולם ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, שנאמר גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה,
ז 18 [32] כולה נזיקין חדא מסכתא היא,	כ 35 [36] ורב אודויי הוא דקא מודה, דאמר מר הרוואה בריות טובות אומר ברוך שככה (ברא) [לו] בעולמו,
ח 10 [51] דף 2000 אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים,	כא 8 [42] אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים, שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך,
ט 15 [23] ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח,	כב 25 [29] [פרק שני] אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים,
י 12 [48] בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד,	כג 21 [34] הניח עליה(ן) עודה של שקין פסלה, ובעגלה עד שתמשוך בה
יא 18 [44] מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ [במזוזה]	כד 36 [54] כוס אדום מעבירין לפניו בשעה שעולה עליה זכר
יב 32 [39] כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור,	כה 22 [48] תנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה ולנאקדימון בן גוריון
יג 31 [35] כאן בלוקח מן התגר דשקלי מיכסא מיניה,	כו 47 [53] יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עלייהו, דידכו דלא דלא מינטרי שבתא לא מחללינן,
יד 37 [42] עובד כוכבים שעשה משתה לבנו, אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד,	כז 27 [48] וכותי לא ימול ישראל, מפני שמל לשם הר גרזים
	כח 10 [43] מהיכן מכה של חלל? פירש רב אמי מן השפה ולפנים,

אבני חן על מסכת עבודה זרה

מב 1	[מעשה בשפחתו] של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור, [52] 2034
מג 19	מצא עובד כוכבים גדול ואמר לו בטלה, ולא בטלה, סטרו ובטלה, [50]
מד 45	עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכל שאינו ראוי למלכות אין הולמתו [48]
מה 2	הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות הן מותרין ו נמה שעליהן אסורין, [16]
מו 3	מה ת"ל מן המקום ההוא לכות לה שם, ע"כ: וכל דין ק"ו קרי ליה פירכא, משום דנלשון פומה אמי [44]
מז 6	התם מעיקרא בה מה והשתא בהמה דשא הוא דאחיזא באנפה, [51]
מח 42	איזו הוא אשרה סתם, אמר רב כל שכומרים יושבין תחתיה ואין טועמין מפירותיה [44] 2040
מט 11	לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצט"רפו וחימצו, ר"א אומר אחר האחרון אני בא, וחכ"א בין שנפל איסור לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף, אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ, [39]
נ 27	אמר ר' יוחנן בנן של קדושים מהלך עליהן ואנן נפרוש מהן, [38]
נא 42	ודלמא נח גופיה טריפה הוה? תמים כתיב ביה [49]
נב 2	מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד, [55]
נג 39	הלוקח גרוטאות מן העובדי כוכבים ומצא בהן עבודת כוכבים, אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר, אם משנתן מעות משך יוליך לים המלח, [45]
נד 23	לא תימא "אימר" אלא ו דאי ישראל מומר הוה ופלח לה ברצון, דא"א בכל העובדין שלא יהא בהן אחד מומר אמרי שרואה את ישראל ידט מטה נוקה לנו לעבודת כוכבים [35]

כט 30	שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם, [53]
ל 9	רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יין מזוג אין בו משום גילוי יין מבושל אין בו משום ניסוך [51]
לא 4	המפקיד פירותיו אצל עובד כוכבים הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים לשביעית ולמעשר [43]
לב 11	איבעיא להו מהו לסמוך בהן כרעי המטה רוצה ביומו ע"י דבר אחר שרי או אסור [30]
לג 11	עובד כוכבים אמרינן גלימא זבין חמרא זבין, [45]
לד 10	ר"ע [מר עוקבא. תוס'] איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה, [25]
לה 24	כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתי לזלולי בה, [32]
לו 26	בכל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו חוץ משמונה עשר דבר שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו, [33]
לז 17	זמנו של שטר מוכיח עליו, [35]
לח 31	הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא עובד כוכבים והפך בו מותר, [41] 2030
לט 34	שמעיה לההוא גברא דהוה קרי ליה באטי אמר מדקא קרי ליה באטי ש"מ דבר טמא אית ביה, לא אכל מיניה, [54]
מ 43	דג טמא משריץ [מטיל ביצים מבפנים], דג טהור מטיל ביצים [מטיל ביצים מבחוץ], [51]
מא 10	כדור שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו ככדור, [26]

אבני חן על מסכת עבודה זרה

סח 24 [28] 2060	אמר ר' זירא שאני עיסה הואיל וראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות,
סט 27 [31]	והלכתא אידי ואידי [הומץ ויין] בשיתין וכן כל איסורין שבתורה,
ע 17 [51]	אמר רבא אם נתפס עליו כגנב שרי, ואי לא אסיר,
עא 26 [28]	דאי לא עבדינו הכי, כי קא הוי יין נסך ברשותיכו קא הוי, וכי שקליתו דמי יין נסך קא שקילתו,
עב 31 [41]	נטל את המשפך ומדד לתוך צליחותו של עובד כוכבים, וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל, אם יש בו עכבת יין אסור,
עג 1 [40]	איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין
עד 18 [29]	[הרי אלו אסורין ואסורין בכל שהוא] למעוטי דבר שבמנין ולא איסורי הנאה, א"נ למעוטי איסורי הנאה ולא דבר שבמנין,
עה 24 [33]	כמה עונה? אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן או יום או לילה, לשון אגף מורי מנוסחו כבוד והוא נראה צעיר
עו 14 [40] 2068 650 נשאר	אלא אמר אביי יגיד עליו רעו,
סיום	כי הא דמר יהודה, ובאטי בר טובי, הוו יתבי קמיה דשבור מלכא עוצד כוכנים הוה, אייתו לקמייהו אתרוגא, פסק [חתך מהאתרוג עם סכינו] אבל, פסק והב ליה לבאטי בר טובי, הדר דצה נעלה עשרה זימני בארעא, פסק הב [נתן] ליה למר יהודה, א"ל באטי בר טובי [לשבור מלכא], וההוא גברא [פי' על עצמו אמר וכי אני] לאו בר ישראל הוא, א"ל [שבור מלכא לבאטי בר טובי], מר קים לי בגויה, ומר לא קים לי בגויה, איכא דאמרי, א"ל, אידכר מאי עברת באורחא,

בדרך הלצה שמעתי שלכן אין דף ע"ז במסכת ע"ז שאינו צריך שהרי כל המסכת הוא ע"ז,

נה 34 [38]	אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים, מלמד שהחליקן בדברים כדי שטורדן מן העולם,
נו 17 [17]	שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן
נז 10 [28]	דההוא עובד כוכבים דהוה קא סליק בדיקלא ואייתי לוליבא, בהדי דקא נחית נגע ברישא דלוליבא בחמרא, שלא בכוונה, שרייה רב לזבניה לעובדי כוכבים,
נח 13 [27] 2050	ואמר לי טבריה ונהרדעא אינן בני תורה דמחוזא בני תורה !
נט 13 [32]	ר' יוחנן לטעמיה, דאמר ר' יוחנן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול,
ס 16 [22]	רב אשי אמר זיקא בין מליא ובין חסירה שרי, מ"ט אין דרך ניסוך בכך,
סא 7 [24]	ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר [אלא] אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר
סב 1 [24]	[פרק חמישי] השוכר את הפועל לעשות עמו בין נסך שכרו אסור,
סג 12 [28]	קדמה והקדישתו מהו, כיון דאמר מר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דאקריבניה דמי, או דלמא השתא מיהא הא קאי ואיתיה בעיניה,
סד 29 [42]	מסתברא דמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרין,
סה 47 [41]	השוכר את החמור שוכר מניח עליה כסותו ולגינתו ומזונותיו של אותו הדרך, מכאן ואילך חמר מעכב עליו
סו 30 [33]	מנין לכל איסורין שבתורה שמצטרפין זה עם זה, שנאמר לא תאכל כל תועבה, כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל
סז 18 [26]	לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח יתירה מלח, חסירה תבלין יתירה תבלין, אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה,

אבני חן למסכת הוריות

סימן פ' הוא לסמן שינויי נוסחאות ברש"י ע"פ כ"י שנמצא באיטליה בספריה פרמא #3155.

הרמב"ם בהקדמה למשניות כתב וז"ל וכאשר השלים מוסר הדיינים החל לבאר שגיאותיהם כי כל מי שיש בו טבע בשר ודם אי אפשר שלא ימעה ויחמא, ולפיכך סדר הוריות אחר אבות ובה חתם סדר גזיקין.

כהן המשיח בקרא ויקרא ד' ג' כתיב כהן "המשיח" ביו"ד, אבל בגמ' ובשאר מפרשים נדפס הרבה פעמים "המשוח" ביו"ו.

ראה בהקדמת רבינו חננאל על מסכת פסחים הנדפס מחדש, שפירוש ר"ח על מסכת הוריות אינו מר"ח.

ואין לתמוה האידך אפשר שימנועו ב"ד בדברים פשוטים כאלה? וי"ל דבבית שני שהיו צדוקים שפיר היה אפשר, והרי ג"כ שרפו בת כהן שזנתה בחבלי זמורות מולא היו בקיאים, משם מוכח דבבית שני נתנמו ע"פ המלכות, ולהכי לא בדקום מקודם אם בקיאים בדיני תורה. יכן פרק א' אות כ"ט

של מי הוא פירוש המיוחס לרש"י על מסכת הוריות?

פירוש רש"י על מסכת הוריות שנדפס בשס"ה שלנו כנראה אינו כסגנון פרש"י כבשאר מסכתות הש"ס.

וראה במלכים על התורה פרשת ויקרא סימן רמ"ד שקורא לרש"י על מסכת זו בלשון "המפרש".

ובתורה תמימה ויקרא ד' י"ג אות נ' כתב וז"ל ובה צ"ע בפי' המפרש להוריות וכו' אשר מסופקני אם הוא לרש"י. וכן שם בויקרא ט"ו סוף אות צ"ד כתב וז"ל וידוע שיש מפרשים החליטו שהפירוש להוריות אינו לרש"י.

ובספר ניצוצי אור מהר" ראובן מרגליות ז"ל כתב שפרש"י למסכת זו הוא מהריב"ן (ר' יהודה בר נתן) חתן רש"י, שהשלים פרש"י למסכת מכות מר"ף י"ט ע"ב והלאה [ופירש את כל מסכת נזיר]. שהמעין ימצא כי בכלל, סגנון הפירוש להוריות הוא באריכות יותר מסגנונו של רש"י והובאה בו מלשון יוגית עיין י"ג ע"ב ד"ה סניפין synajfe, בעוד שרש"י הביא תמיד מלים צרפתיים, ומצינו כזה בפירוש למס' מכות מר' יהודה ב"ר נתן חתנו ראה שם כ"א סע"א ד"ה כוסילתא, בלעז פלוימא שהיא מלה יוגית teman וימצאו בו ביטויים שאינם בסגנונו של רש"י כמו כמו "אמטול הכי" וכבר העירו על זה המבקרים האחרונים. ע"כ, וראה בהוצאת אהבת שלום במבוא לרש"י # 53 שסותר את דברים אלו בלשון נצחית, ולכשעצמי לא הייתי מולול בדברי הר"ר מרגליות ז"ל, והגם שצ"ע על הראיה שמביא, מסתבר כדבריו שהפירוש שנדפס בגמ' אינו מדברי רש"י.

אבל צריך לדעת שמעת פטירת רש"י (1105) עד דפוס הראשון של הש"ס עם רש"י [בשנת גמרא (1484) לערך] היה כמעט ד' מאות שנה, ובין כך ובין כך נאבדו כתבי יד שכתב של רש"י עצמו ולא נמצאו אלא העתקות, והעתקות של העתקות, והמדפיסים חפשו את הכ"י היותר טוב שהיה נמצא להם והדפיסו אותו עם הגמרא, ולפעמים מצאו כתב יד וחשבו שהוא פירושו של רש"י, ובאמת היה כ"י של ראשון אחר.

ושבו מצאתי ביאור ארוך בקובץ תרכ"ז שנת תש"ב שנה י"ג מאת י. ג. אפשטיין [מתחיל מדף 218], ומביא שם ראיות הרבה שפירוש זה אינו של רש"י אלא הוא פי' מגנצא,

דרכו של רש"י במסכת זו לפעמים שאינו מקפיד על דיבור המתחיל, אלא הולך ומפרש דברי הגמרא להבנת הענין, ומערב לשון הגמרא בתוך הפירוש.

וגם יש בפרש"י למסכת זו לפעמים שאומר דברים פשוטים מאד, עד שהם פשוטים כל כך שחלומד אינו מבין מה כוונתם [ראה סוף ב.], וכן יש שרש"י מקשה קושיא ועושה אריכות שאינו שייך להבנת הענין.

ברש"י על הוריות משתמש הרבה במילים שונים, שרש"י אינו משתמש בהם במסכתות אחרות, כגון המילה "ממש" 26 פעמים, וכן "מי מצית למימר", ועוד, ומצאתי בן בעיקר בתחלת המסכת, וכן יש תחלת המסכת 3 פעמים "ואמטול הכי" שאין לשון זה בכל הש"ס, ויש רק חלשון "אמטול להכי" 7 פעמים בכל הש"ס,

אבל המילה "משמע" יש הרבה בכל המסכת, יש 8 פעמים "הכי משמע", 51 פעמים "דהכי משמע", 251 פעמים "דמשמע",

ודע שיכול להיות שאין פירוש רש"י שנדפס בגמרות שלנו ממחבר אחד, כמו שיש בשאר מסכתות שלא מצאו הכותבים הראשונים מכותב אחד על כל המסכת וחברו אליה ממפרש אחר.

והמכון "אהבת שלום" הדפיס את מסכת הוריות מכ"י פאריש, ואת רש"י כ"י פארמא 3155, וגם את התוס' הרא"ש מכ"י ודפור, ועבודתם הוא תועלת גדול להלומדים, וישלם ה' פעלם, וראה שם במבוא לפרש"י שהביאו כל הדעות שסוברין שפירוש זה אינו מרש"י, והם דוחקים את עצמם בסברות חלשות מאד לומר שפירוש זה הוא מרש"י, ואין דבריהם נראין כלל,

תוספות על מסכת זו יש בדפוסים שלנו עד דף ח' ע"ב. ובדפוסים הראשונים לא נדפסו התוספות על מסכת זו כלל, וראה בהקדמת ספר הורה גבר שתוס' אלו יש להתחשב עמהם ככל התוס' שבש"ס, וכן היו תוס' אלו לפני המהרש"א. עיי"ש שהאריך,

אבני חן למסכת הוריות

לכטל מקצת ולקיים מקצת, ושצריך להיות ברבר שאין הצדוקים מודים בו וכו' שזה מבואר לקמן בארוכה],

[הקדמה: עם עשו יחידים ע"פ הוראת ב"ד, פטורין מחטאת יחיד],

פרק ראשון הורו בית דין

והלך [לשון "והלך" אשגרת לישן הוא, דכן אשכחן בדוכתא טובא דקתני והלך, והוא מיותר. ב"ש] היחיד, ועשה שונג על פיהם מפרש בגמרא,

[ולא זו אף זו קתני. גמ'] בין שעשו צ"ד ועשה היחיד עמהן כגון שאל כל דם או חלז עמהן [ונמצא כמה יחידים שעשו בשונג], בין שעשו, ועשה אחריהן מזה למד זה, בין שלא עשו צ"ד ועשה היחיד על פיהן, פטור [היחיד] מלהציא *כשזה *ושעירה, [פ'] זה שעשה יחיד פטור מחטאת, דבחטאת כתיב בעשותה שחייב רק אם עשה ע"פ עצמו],

* [לשון הקרא הוא כבש ב"ת קודם השי"ן. ראה משמר הלוי],

* [מלהציא כשזה [או שעירה ?]. [קרבן חטאת שחייב היחיד על אכילת חלב ודם בשונג, כדכתיב בויקרא ד' כו ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת ממוצו ת' ה' אשר ל' איתתשניה ואשם: כח' או' הו' דע' אליו חטאתו' אשר חטא ותביא קרבנו' שעירת עזים תמימה נקבה על-חטאתו' אשר חטא:],

מפני שתלה בב"ד הואיל ומלה צ"ד ועשה על פיהם,

[צ"ע אם ב"ד עצמן חייבין להביא כשבה או שעירה וכו' דקרבן יחיד ליתיה? תוס']

[הקדמה: מי שיודע שב"ד טעו ועשה על פיהן, חייב קרבן על שגגתו],

הורו ב"ד, וידע אחד מהן מצ"ד [פ'] אחד מן הדיינים] שטעו, או תלמיד והוא ראוי להוראה, והלך אותו אחד, או אותו תלמיד ועשה על פיהן שטעה צמזא לשמוע דברי חכמים [שחשב שצריך לשמוע להם אפילו על שמאל שהוא ימין, אף באופן שטעו], כדמפרש בגמרא,

[וזו ואין צריך לומר זו. לפי מסקנת הגמ'] בין שעשו ועשה עמהן, בין שעשו ועשה אחריהן, בין שלא עשו ועשה, הרי זה חייב, מפני שלא תלה ממש [אבל מזה קצת דסבר מצוה לשמוע דברי חכמים. משמר הלוי] בב"ד שהרי [יודע] [ידע. פ'] שטעו, ואמרין בגמ', [העושה] [דעושה. פ'] מפי עצמו חייב, כדכחל' צ"ד פטור,

זה הכלל, התולה בעצמו [אם פסק הדין לעצמו] חייב [חטאת

דף ב' ע"א

[כשסנהדרין גדולה של ע"א הורו בשונג להתיר אחד מעבירות שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ועשו רוב הציבור על פיהם, בא פר העלם דבר של ציבור כדכתיב בויקרא ד' יג. ואם כל-עדת ישראל ישגו ונגעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מפלמצי' ת' ה' אשר ל' איתתשניה ואשמו: יד' ונג' דעה החטאת אשר חטאו עליה ותקריבו תקלה פר בן-פקד לחטאת ותביאו אותו לקפי אהל מו' עד],

[בב"פ' ובדפוס וו' מתחיל פירוש רש"י בר"ה הורו ב"ד וידע אחד מהם להלך במשנה, ומה שלפני זה חסר],

מתני': הורו בית דין [הורו בטעות], [שאמרו לעם מותרים אתם

לעשות דבר שחייבים על זדונו כרת. רע"ב],

[סנהדרין גדולה. תוס', אבל צ"ע דלהלן בדף זה תוס' ד"ה הורו לה ב"ד להנשא כתבו התוס' שכן הדין גם בב"ד של כ"ג,

וצ"ע אם יכול להיות פטור משום שעשה ע"פ הוראה, אבל ב"ד לא יביאו פר אלא בב"ד של ע"א?

וראה לקמן ת. דלר' יהודה גם ב"ד של אותו שבט שהורה חייבין בפר העלם דבר, ופליגי רבנן דחייב רק בב"ד הגדול],

[וח"ל רש"י שבת צג, יחיד שעשה כדכחל' צ"ד דין - הורו צ"ד שחלז מותר, והלך היחיד ועשה על פיהם, "דאנוס סוף" [ופטור מלהביא חטאת יחיד],

לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כגון שסור שחלז או דם מותר, [בתורה כתיב קודם חלב ואח"כ דם, אבל להלך מהפך רש"י הסדר וכתב דם או חלב. משמר הלוי], [לאפוקי מצות המלך ומצות ב"ד, ויותר נכון לומר לאפוקי מצות האמורות למשה בעל פה. באר שבע עיי"ש עוד],

[כגון שסור שחלז או דם מותר, פ' והם עבירות שחייבין עליהם חטאת בשונג. ולא רצה רש"י ליכנס בהפרטים אך צריך להיות ההוראה, כגון

אבני חן למסכת הוריות

יחיד, והתולה בב"ד פטור:

[הקדמה: הדין ב"לשון" שצריכין הב"ד להורות, כדי שזה שעשה על פיהם יהיה פטור],

נב"א: אמר שמואל, לעולם אין ב"ד חייבין [יש מביאין ראיה מלשון זה שהב"ד עצמן מביאין הפר משלהם, ולא הציבור. ראה רח" כ' ע"ט] [כל] הקהל או רצו על פיהם, כלומר צין למ"ד צ"ד מציאין פר, צין למ"ד צ"ד מציאין פר (ולא צ"ד. ד"ס ו'), לעולם לא הוי גמר הוראה דלמייצ [למשום. פ"י קרבן, ולגבי יחיד דלהוי מולה צ"ד עד שיאמרו להם צ"ד לצ"ד מותרין אתם"],

רב דימי מנהרדעא אמר, לעולם לא נגמרה הוראה למייצן קרבן עד שיאמרו להם "מותרין אתם לעשות" [והקשה הרמ"ה ז"ל מה חלוק יש בין מותרין אתם ובין מותרין אתם לעשות? ותירין שמותרין אתם היינו באופן שאין השאלה אם הוא השואל מותר לאכול, שבוה אין חילוק בלשון השאלה, אלא מיידי שהשואל שואל רק איד להורות. ע"פ התוס' הרא"ש עיי"ש],

מ"מ: [דרכ דימי שאם אמרו רק "מותרין אתם" אינו נקרא עדיין הוראה ב"ד] **לפי שלא נגמרה הוראה** [עד שיאמרו גם "לעשות"]

[הקדמה: אביי ור' אבא ורבינא באים לומר, שיש להביא ראיה לרב דימי שצריך להוסיף המילה "לעשות" מדיוק המשניות],

אמר אביי, אף אנן נמי תנינא [שנינו במשנה] צפרק אלו הן הנחנקין [סנהדרין פו:], [יש לשון זה בש"ס לפי המחשב 104 פעמים], [ראה מהרש"א חולין כ: דלשון אף אנן נמי תנינא הוא לשון קושיא, אבל ראה ביד מלאכי כלל ס"א שלשון זה הוא לשון ראיה, ויש שהוא לשון קשיא, שהגמ' מקשה מאי קמ"ל הא כבר תנינא, וזה רק כשבא מפורש במשנה, ומביא ראיה מתוס' חולין לא. שכתב כן בפירושו],

חזר זקן ממנה לעירו, שנה ולימוד כדרך שלימוד [פ"י אבל לא הורה, ואע"פ שהמרה בזה על מה שהורו הב"ד שבירושלים] **פטור, "הורה לעשות"** דמשמע דקאמר מותרין אתם לעשות, דנגמרה הוראתו **חייב** [חנק כדאמרין בריש אלו הן הנחנקין סנהדרין פד:] [דברים י"ב] **וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־עָשָׂה כְּדֹרוֹ לְכָל־חֻמֵּי הַתּוֹרָה הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ אֶת־ה'** **אֵלֶּיךָ אוֹ אֶל־הַשָּׁמַיִם וְאִישׁ הָיָה וְהָיָה וּבְעֶרְתָּ הָרֶעַ מִיִּשְׂרָאֵל,**

א"ר אבא,

[האי ר' אבא הוא רבא לדעת. ושם רבא ורבא שבכל הש"ס שמם היה ר' אב"ה בה"א, או ר' אבא באל"ף, [פ"י רבא הוא קיצור של ר' אבא, ורבא

הוא קיצור של ר' אבה] עיין ביצה כ"ט ע"ב דרש רבא בר רב הונא זומי כו' א"ל רב נחמן פוקו ואמרו ליה לאבא שקילא כו'. מנחת יהודה],

אף אנן נמי תנינא [שנינו במשנה], [יצמות פז:] **"הורו לה ב"ד להנשא"** [להנשא הוא כמו לעשות], על פי עד אחד [שהעיד שמת בעלה], **לוי צנני עדים, לא צריך צ"ד,** [האי ב"ד אינו סנהדרין גדולה, שהרי ב"ד [של שלשה] יכולין להתירה לינשא, ומ"מ הני נמי אית להו האי דינא, שאם עשתה כמו שהורו היתה פטורה, כיון שתולה בב"ד. תוס'], # [להתיר אשה להנשא די בב"ד של שלשה, ורק בדיני נפשות צריך ב"ד של כ"ג],

והלכה וקלקלה צוות, ואחר כך צא צעלה, **חייבת בקרבן** [על שזניתה על בעלה בשוגג] * לפי שלא היטה מולה צ"ד,

שלא התירו לה אלא להנשא, מדקמני הורו לה צ"ד להנשא, ולא קמני המיורו צ"ד, ש"מ, דלא נגמרה הוראת' עד שיאמרו "מותרין אתם לעשות",

* [חייבת בקרבן, פ"י קרבן חטאת כיון שהיא אשת איש, ואם היתה חוטאת במזיד בהתראה היתה חייבת חנק בדרכים ויקרא כ' ו' ואיש אשר ינאף את אשת איש וגו' מות יומת הנואף והנואפת ופרש"י כל מיטה האמורה צמורה סתם אינה אלא חנק, אבל במזיד בלא התראה היא חייבת כרת כדתנן בריש מס' ברייתות, ולכן בשוגג חייבת חטאת],

[צריך הסבר למה חייבת קרבן, הא אמרו לה שמותרת להנשא, דהיינו שהיא פנויה, ומה החילוק בין נשאה לקלקלה? וי"ל שמוה הראיה שהלשון שאומר ב"ד משנה, דאילו אמרו "מותרת את" היתה מותרת לגמרי, אבל אם אמרו "להנשא" אין זה היתר גמור, וכן כאן צריכין הב"ד לומר "לעשות". כן הבנתי בדברי המפרשים],

אמר רבינא, אף אנן נמי תנינא [במשנתנו], **"הורו ב"ד לעבור"** על אחת מכל מצות האמורות בתורה דמשמע הורו צ"ד "לעשות", (דאינה גמורה) (דלא נגמרה ? כ"ה צדיצור לפני זה) הוראתם, עד שיאמרו "מותרין אתם לעשות",

תו לא מירי [אין להשיב על זאת. רש"י קדושין כ"א ע"ב, ובסוכה לו: פרש"י אין לדון אחר דבר זה],

[הקדמה: איכא דאמרי, מהפכים את דברי שמואל ורב דימי],

איכא דאמרי [יש לשון איכא דאמרי, ואיכא דאמרי 7 פעמים במסכת זו, ובש"ס יש 451 פעמים איכא דאמרי, ו 184 פעמים ואיכא דאמרי],

אבני חן למסכת הוריות

דחלג הוה, ופטור, משום דמלה צ"ד ממש, אבל שוגג שלא על פיה, כגון שחורו צ"ד שחלג מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו [בחשבו שהוא שומן], חייב שלא חלה עליו צ"ד,

אמר שמואל, אין ב"ד חייבין, עד שיאמרו להם "מותרים אתם לעשות",

רב דימי מנהרדעא אמר, אפילו "מותרים אתם" נגמרה הוראה,

מילתא דפשיטא ליה לרבא, קמיבעיא ליה לרמי בר חמא,

אמר אביי, והא לא תנן הכי כולא מקשו לרז דימי, חזר לעירו ושנה (או) [ו.ד.ס.] לימוד כדרך שלימד [פ' בוקן ממרא, שחור ולימד בכתחלה, שלא קיבל מה שהורו לו הב"ד הגדול], פטור, "הורה לעשות" חייב,

דבעי רמי בר חמא, הורו ב"ד שחלב מותר, ונתחלף לו בשומן ואכלו, מהו,

אמר רבי אבא, והא לא תנן הכי, "הורו לה ב"ד להנשא", והלכה וקלקלה חייבת בקרבן, שלא התירו לה אלא להנשא?

[והולך ומפרשה לפי שני לשונות הגמ' דלעיל]

[לפי לשון ראשון] אמר רבא, תא שמע, הלך יחיד ועשה שוגג על פיהם כו', שוגג על פיהם למה לי, לאו לאתווי הורו ב"ד שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו, [ד' פטור] [מחמאת יחיד, דהיינו כשבה ושעירה],

אמר רבינא, והא לא תנן הכי, הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה, תו לא מידי [פ' ואין מה להשיב על קושיות אלו]:

[ורמי בר חמא דוחה את דברי רבא] דלמא שוגג על פיהם [ממש] הוא דפטור, אבל נתחלף לו חלב בשומן ואכלו, חייב,

[הא דלא פריך ללישנא קמא לשמואל כמו דפריך הכא לרב דימי? דללישנא קמא מצינן למימר דרב דימי אתא לפרושי דברי שמואל. תוס'],

[לפי האיכא דאמרי לעיל] איכא דאמרי [שכך פשט לו רבא לרמי בר חמא], אמר רבא ת"ש, הלך יחיד ועשה שוגג על פיהם, מאי לאו שוגג על פיהם הוא דפטור, אבל נתחלף לו חלב בשומן ואכלו, חייב,

[הקדמה: הגמ' דנה אם טעו ב"ד והתירו חלב, ואח"כ אכל אחד חלב בשוגג, שנתחלף לו שומן בחלב, ולא מפני שהתירו ב"ד את החלב, אם הוא פטור],

[ודחה רמי בר חמא את דבריו] דלמא או שוגג, או על פיהם [אף שאכל חלב בשוגג שסבר שהוא שומן, כיון שהורו ב"ד שחלב מותר, פטור הוא מקרבן],

[שנינו במשנתנו] והלך יחיד ועשה שוגג על פיהם: וניתני ועשה על פיהם, "שוגג" למה לי?

[כמו שאומרים במחלוקת תנאים "כתנאי", אומר לשון "כפלטותא", ופירושה שכבר פליגי בה אמוראים שלפניהם, ולשון מסכת זו דומה קצת לירושלמי],

אמר רבא תרתי קמי, דמשמע הכי והלך יחיד ועשה, או שוגג, או על פיהם, "שוגג" לאתווי כגון ש הורו ב"ד שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו, ד פטור אע"ג דלא הוי על פיהם ממש, [ושלא] [דשלא?] צמחין קאכיל ליה, אפילו הכי הואיל ואילו ממידע ליה דחלג הוא לא הוה דבר ציה, שהרי הורו צ"ד שחלב מותר, הלכך חולה צ"ד קרינן ציה, ופטור,

בפלטותא, הורו ב"ד שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו,

[וכן הוא פטור אם עשה] על פיהם, [דהיינו כשעשה] על פיהם ממש כגון שהורו צ"ד שחלב מותר, והלך ועשה על פיהם, [לאשמועי דשוגג על פיהם פטור. ראש משציר],

רב אמר פטור דמולה צ"ד הוי, ויחיד שעשה צהורא צ"ד פטור, ור' יוחנן אמר חייב הואיל ולא הוי על פיהם ממש, כמולה צעזמו הוא, וסייב,

ואיכא דאמרי, אמר רבא חלג קמי, [ד. פ' ו'] להכי איצטריך למיתני שוגג על פיהם, [דמשמע] [לאשמועינן. ראש משציר] ד שוגג [ממש. רש"ש] על פיהם הוא דפטור דהיינו על פיהם ממש, דידע

מיתבי [מקשה על האיכא דאמרי ועל ר' יוחנן דמחייבי בנתחלף], [בתיב ב] ויקרא ד כו [בחמאת יחיד], [דרש זה גם להלן יא.] מעם הארץ

אבני חן למסכת הוריות

בעשותה ולא כל עם הארץ, פרט למומר דאינו מזיא קרנן [חמאת]

על שגגתו, דאין מקבלין מידו,

[ותיפוק ל' משום זבח רשעים תועבה? וי"ל דמיירי לאחר שעשה תשובה.

תוס' הרא"ש, פ' דמיירי שעשה עבירה בהיותו מומר. ועשה תשובה,

ועכשיו רוצה להביא קרבן].

רבי שמעון בן יוסי אומר משום ר"ש, (אינו צריך, פ' שגם

ר' שמעון סבר שצריך לזה לימוד, אלא שהוא דורש הפסוק או הודע),

הרי הוא אומר ויקרא ד כב אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטָא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל-מִצְוֹת

ה' אֲלֵהּ הָיוּ אֲשֶׁר לֹא-יִתְעַשְׂינָהּ בְּשִׁגְגָהּ וְאֵשָׁם: כג

אוּ הוּא יִדַּע אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ, הִשָּׁב מִיִּדְעֵתוֹ מִבִּיא

קרבן על שגגתו, לא שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על

שגגתו ומומר לא שב מידיעתו הוא, לפיכך אינו מביא קרבן על שגגתו,

ואמרנן. פ' לקמן בפסק בתרא [י"א]. מומר (שאלל) [לאכול. פ'] חלל

והביא קרבן על הסם, איכא צינייהו [בין ת"ק ור' שמעון בן יוסי],

[כוונת רש"י שלא תאמר שהקושיא הוא רק אליבא דר"ש, אלא גם ת"ק

סבר דבעינן שב מידיעתו, שאם לא כן הוה ליה למימר דאיכא ביניהו

כשאינו שב מידיעתו ואינו מומר. יוסף דעת].

ואם איתא [פ'] איך אמרת שיהיה חייב חמאת אם טעה הגם שהורו

ב"ד בטעות], הא והכל נמי כי הורו ב"ד שחלל מומר, ונחמלק לו חלל

בשומן לא שב מידיעתו הוא (ולפיכך אינו חייב. פ'), דהא הורו ב"ד

שחלל מומר, וקשיא לר' יוחנן דאמר חייב, דתולה בעצמו הוא?

[יש לפרש את דברי רב פפא דלחלן כן:

שהכלל שאמרנו שאם אינו שב מידיעתו אינו מביא חמאת, זה רק אם היה

עושה גם כמזיד על דעת עצמו, כגון שהוא מומר או סיבה אחרת, שאינה

מפני איזה טעות,

אבל אם לא היה שב מידיעתו משום טעות, "נעשה כל שגגתו טעות אחת"

וחייב להביא חמאת],

אמר ר"פ, קסבר ר' יוחנן, כיון דכי מתידע להו דאילו הוה

ידיע לבי דינא דטעו, הדרי בהו [נמצא שב"ד היו שבים מידיעתם],

והוא נמי הדרי ביה [וגם הוא היה שב מידיעתו], הלכך שב

מידיעתו קרינן ביה, וחייב קרבן,

שהרי לא חלה כ"כ ב"ד, שלא עשה על פיהם ממש, * ואמטול הכי קאמר

רבי יוחנן דחייב קרבן,

[אין כל כך חידוש בדברי רש"י אלו דלחלן, אלא כך דרכו במס' זו

שלפעמים כותב דברים פשוטים לרווחה דמילתא] אכל היכא דעשה על

פיהם ממש, אע"ג דאילו הוה ידיע לב"ד, הוה הדרי בהו, והוא נמי הוה הדרי

ביה, והוה שב מידיעתו, אפ"ה פטור, מפני שחלה ממש בדעת ב"ד,

*ואמטול להכי. פ'. פ' ומשום הכי. ולשון זה בב"ק ע"א, ע"א, ונזיר כה. אבל

ראה תרגום יונתן ויקרא ט' ז' על פסוק וכפר בעדך ובעד העם שמתרגם

וכפר אמטולתך ואמטול עמא.

אמר רבא אע"ג דאמר רב, כי נחמלק לו חלל בשומן, דהוי יחיד שעשה

בהוראת ב"ד ופטור [אפ"ה] מודה רב שאין אותו יחיד משלים לרוב צבור,

כגון (שאלמו) [שהורו. פ'] ב"ד שחלל מומר, והלכו חזי צבור ועשו על פיהם

[ממש. ישר הרי], ואכלו חלל (ממש), והלך זה (ואכל ונחמלק) [שנחמלק. פ']

לו חלל בשומן [ואכלו. פ'], שאינו משלים לרוב צבור ואין מביאין

פסח, דבעינן שיהיו כולן (ממש?) [כל רוב הציבור שגורמין להביא את פסח

שוגגין בשגגה אחת ע"פ [הוראת] ב"ד,

מ"ט? אמר קרא, בשגגה, עד שיהיו כולן בשגגה אחת,

[צ"ע אם רוב צבור עשו בזה הענין שנתחלף להם, והוי כולן בשגגה אחת,

אי מייחייב בית דין. תוס'].

[שנינו במשנתנו] בין שעשו ועשה עמהן כו': למה ליה

למיתנא כל הני [כולהו] [כל הג' אופנים] צממני, ועשה עמהם, ועשה

אחריהם, שלא עשו ועשה,

[לדבר יכול כל אדם, אבל אם הוא עצמו מקיים את דבריו, לזה יש הרבה

יותר חשיבות, ולכן אם עשה עמהם ממש, הרי זה ברור שבשעה זו חיתה

דעתם ברורה שכן הדין, אבל אם עשה אחריהם יש חשש שבינתיים חזרו

מדבריהם],

בשלמא רישא [ועשה עמהם, ומוסיף אחר כך ועשה אחריהם] לא

זו אף זו קתני דהכי משמע, לא מיבעיא זו דעשה עמהם, דהוי ודאי מולה

ב"ד דפטור, אלא אף זו נמי דעשה אחריהם, הוי מולה ב"ד ופטור,

ולא זו בלדד דעשה אחריהם דפטור, אלא אף זו דלא עשו ב"ד ועשה, אפי'

דהכי מולה ב"ד הוי, ופטור,

אלא סיפא [דמיירי בידע שטעו ב"ד] דלחיובא, איפכא מיבעי

ליה למיתנא,

דהכי איבעיא. פ'. פ' ו') ליה למיתנא, הורו ב"ד וידע א' מהן שטעו, או תלמיד

וראו להוראה, והלך ועשה על פיהם, בין שלא עשו ועשה, ובין שעשה

אחריהם, ובין שעשה עמהם, [דחייב. פ'] דלא חלה ב"ד,

דהוי משמע לא זו בלדד דלא עשו ועשה, דלא הוי מולה ב"ד דחייב, אלא אף

זו דעשה אחריהם, לא חלה ב"ד וחייב,

ולא זו בלדד דעשה אחריהם חייב, אלא אף זו דעשה עמהם, דס"ד אמנא

הואיל ועשה עמהם, מולה צדית דין קרינא ביה, ולהוי פטור, אפילו הכי

אמרי, הואיל וידע שטעו, לא חלה צדית דין וחייב?

אבני חן למסכת הוריות

דף ב' ע"ב

[וכתב הר"ח והא דמשנה יתירה מעין דאמר' בקראי אין רבי אחר רבו
אלא למעט,

אבל באמת יש כאן "ריבוי" לחיוב שגם גמיר ולא סביר חייב, ואולי לכן
קורא אותה "מיעוט" מפני שהוא מיעוט מן הפטור של הוראת ב"ד, שאינו
נפטר בהוראה],

[שנינו במשנתנו] ראוי להוראה וכו': כגון מאן? אמר רבא,
כגון שמעון בן עזאי, ושמעון בן זומא [היו חבירים, וחיו ברור
השלישי של תנאים, ושניהם לא האריכו ימים ולא הגיעו לסמיכה, ולכן
אומר עליהם שהם "ראוים" להוראה] שהיו יושבין לפני חכמים והיו ראויין
להוראה, כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (ד' יז:)* דנין לפני חכמים שמעון
בן עזאי, ושמעון בן זומא,

* [ושם בסנהדרין הלשון דנין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא
וחנן המצרי וחנניא בן חכנאי, ורב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון
שמעון ושמעון חנן וחנניה, ופרש"י רב נחמן מוסיף שמעון הסימני ומשמעון
לא צלו לוקנה ויושבין צקרקע ומשיצין משונות קושיות לוקנים והיינו דנין
צלהלם. פ"י ולכן נקראו כאן תלמיד וראוי להוראה שהיו צעירים בימים ומ"מ
היו ראויין להוראה].

א"ל אביי [לרבא] שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא כי האי גוונא
דידי שטעו, ואפ"ה עשו, אמאי חייבין קרבן בזיד הוא והא מוידין נינהו,
ומיד לאו צר קרבן הוא,

[ראה באר שבע, שאביי ידע דהא דתנא במשנה וידע אחד מהן שטעה,
היינו שטעה במצוה לשמוע, רק לא הי' נראה לו לומר כגון שמעון בן עזאי,
שהרי לא הי' בימיו כמותו בתורה, והשיב לו רבא דבע"כ צריך אתה לפרש
כן, אע"ג שגראה להיות דוחק גדול לומר דשמעון בן עזאי יטעה במצוה
לשמוע דברי חכמים מ"מ הרי תניא בן בהדיא בברייתא.
וראה בתום הרא"ש שהקשה מה מייית בברייתא טפי ממנח"א?],

[והשיב לו רבא]* ולמעמיק [שמי שהוא בעל הוראה נקרא מויד, הא
תני בברייתא מפורש שגם שמעון בן עזאי יהיה פטור כשעשה ע"פ הוראה],
הא דתניא [דכתיב בחטאת יחיד] ויקרא ד כז בעשותה אחת,
יחיד העושה מפי עצמו חייב [חטאת], בהוראת ב"ד
פטור,

כיצד, הורו ב"ד שחלב מותר, ונודע לאחד מהן שטעו,
או תלמיד יושב לפניו וראוי להוראה, כגון שמעון בן
עזאי, יכול יהא פטור [כיון שהוא מויד]? _____

* [יש לשון "ולמעמיק" 72 פעמים בש"ס, וצ"ע אם לשון זה מתאים כאן,

הא לא קשיא, דסיפא זו ואין צריך לומר זו קתני דהכי משמע, לא
מיבעיא [לא היה צריך לאשמעין] [אלא]. תוקפו של יוסף, וראה מנחת
יהודה, וחפ"ז ה' זו דעשה עמהם, [ד?] לא תלה צ"ד, ואין צריך לומר זו
דעשה אחריהם, דודאי לא תלה צ"ד וחייב קרבן, וכל שכן אין צריך לומר
היכא דלא עשו ועשה דחייב:

[וסברת המקשן היה דבשלמא לא זו אף זו הוא סברה נכונה שהרי מוסיף
והולך לחדש עוד ועוד, אבל התירוץ של זו ואין צריך לומר זו יש להקשות
עליה דאם "אין צריך לומר" אז למה באמת אומרה. אבל המתירן סבר
דמכל מקום בן דרך התלמוד בכל מקום. א"ח].

[שנינו במשנתנו] וידע אחד מהן [דיין אחד מהב"ד] שטעו, או
תלמיד וראוי להוראה: תרתי [1]. וידע אחד מהם שטעו, 2. או
תלמיד וראוי להוראה] למה לי [פ"י] דסוף סוף הוא יודע, ומה נפק"מ מי
הוא זה?]

אמר רבא, איצטריך [ראי תני רק אחד מהן. רח, פ"י אחד מן הדיינים
ודאי הוא גמיר וסביר], סלקא דעתך אמינא, הני מילי [מתי
אומרים שחייב אם ידע שטעו, רק אדם שהוא] גמיר למד הדבר וסביר
מצד דבר ממון דבר [רק זה נקרא "יודעו" שטעו], אבל גמיר ולא
סביר לא [אין זה נקרא "יודעו" שטעו],

[והגם שהגמ' לא מסיקה "קמ"ל דגם גמיר ולא סביר חייב", מ"מ כן מובן
מאילוי, וע"ז מקשה אך באתה למסקנה זו,
וס"ד שיש ללמוד כן מפירוש המילים "או תלמיד וכו'" ולכן מקשה אביי
הלא הלשון מושמע להיפך, ומתירן שהלמוד הוא ממשנה יתירה],

אמר ליה אביי, "להוראה" גמיר וסביר משמע [ואם היה
אומר להוראה, ודאי היה משמע גמיר וסביר, וכתב הר"ח, דמאן דלא סביר
לא חזי להוראה, # ולכאורה גם הלשון "אחד מהם" הינו גמיר וסביר],

אמר ליה, אנא (הכי קאמינא, אי מההיא) [ממשנה
יתירה קאמינא, דאי מחדא. ד"ס] # [פ"י ואינו נכנס לפירוש
המילים אלא למשנה יתירה, דפירוש המילים שניהם הם גמיר וסביר, גם
אחד מן הדיינים, וגם מי שראוי להוראה] הוה אמינא, ה"מ גמיר
וסביר, אבל גמיר ולא סביר לא [אינו חייב שאין זה נקרא
"יודע"]],

תנא [גם] ראוי להוראה, ממשנה יתירה להכי איצטריך משנה
יתירה שלא לצורך, לאשמעי' אפי' גמיר ולא סביר [גם הוא חייב אם
ידע] (סביר ולא גמיר. ב"ח, # דמי שהוא סביר בודאי הוא גם גמיר),

ולעולם תלמיד ראוי להוראה, גמיר וסביר הוא:

אבני חן למסכת הוריות

צממנין,

שהרי הקושיא הוא דתניא מפורש בדבריו,

ובדרך אגב ראה בכללי הגמ' לר' יוסף קארו וצ"ל אות תכ"ג שמוחלק בין "ולדיך מי נחא" שקשה גם על המקשה, "ולמעמיד" שאינו קשה על המקשה,

ת"ל "בעשותה אחת" [ומפרש אחת מלשון אדם יחיד], יחיד העושה על פי עצמו [שהשווג בא מטעונו] חייב, בהוראת ב"ד פטור [וזה כולל גם אדם גדול כר' שמעון בן עזאי וכו'],

(אלא) היכי משכחת לה [שאדם גדול שכשמעון בן עזאי וכו' יפטר מחמת ע"י הוראת ב"ד]?

[אלא ב"ה] כגון ידיע דאסור, וקא טעי במצוה לשמוע דברי חכמי' אפי' למיעבד איסורא,

לדידי גמי דאמרי כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא, כגון דטעו במצוה לשמוע דברי חכמי' [קדושין נא, ב"ב מח. יבמות חולין קב.]:

[מצוה לשמוע דברי חכמים, פ' שהיה מחויב לישא וליתן עמהם ולברר להם טעותם. רש"ש עיי"ש.

וצ"ע לגבי הלכה מתי אמרינן לא תסור מן הדבר וגו' [דברים יז יא] אפילו יגידו לך על מינן שהוא שמאל וכו' [פרש"י שם ע"פ הספרי], ומתי החיוב להתווכח? וראה יוסף דעת]

[ראה רמב"ם בהלכות מאכלות אסורות [פרק י"ז הל' כ"ב] ו"ל שמן של עכו"ם מותר ומי שאסרו הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו].

[שנינו במשנתנו] זה הכלל התולה בעצמו חייב: לאיתויי מאי?

לאיתויי מבעט בהוראה שאם היה רגיל להיות מצעט צהורא, ואחר כך הורו שחלב מותר, והלך זה המצעט ועשה על פיהם, ואכל חלב, דחייב, דהואיל והוא רגיל להיות מצעט, השתא גמי מצעט, וכשהוא אוכל חלב, מפי עצמו הוא עושה, ואינו תולה צד"ד, הלכך חייב קרבן,

[ומה שממשיך המשנה ד] תולה בב"ד [פטור], לאיתויי הורו ב"ד, וידעו שטעו, וחזרו בהן זין שהציאו כפרתן [וצין שלא הציאו], והלך היחיד [שלא ידע שחזרו] ועשה על פיהם, פטור דתולה צד"ד הוא, [הואיל פ'] וברשות צ"ד הוא עושה,

הא בהדיא קתני לה צממני' (לקמן דף ג.) דר' שמעון פוטר?

הא לא קשיא ד תני כלל זה הכלל, והדר מפרש והדר מפרש

הברייתא	במאי אילימא בשנת מעשה בלא הוראת ב"ד	אלא בהוראה	אלא לאו הכי קאמר
מיעוט קהל שחטאו חייבין שאין ב"ד מביאין על ידיהן פר	קהל מיעוט שחטאו צשגגת מעשה גרידתא חייבין, ועשו על פיהן חייבין כצשה או שעירה עליהן פר צ"ד מציאין פר עליהם	קהל מיעוט שחטאו צהורא כגון שהורו צ"ד ועשו על פיהן חייבין כצשה או שעירה עליהן פר צ"ד מציאין פר עליהם	קהל מיעוט שחטאו צשגגת מעשה גרידתא חייבין כצשה או שעירה עליהן פר צ"ד ועשו מיעוט קהל שחטאו על פיהם, הא הן חייבין
רוב קהל שחטאו יהו פטורין שהרי ב"ד מביאין על ידיהן פר	אלל רוב קהל שחטאו צשגגת מעשה יכול יהו פטורין	אלל רוב קהל שחטאו צהורא יכול יהו פטורין	אלל רוב קהל שחטאו צשגגת מעשה גרידתא יכול יהו פטורין שהרי צ"ד מציאין פר עליהם וכן צהורא וכן פטורין
ת"ל מעם הארץ אפילו רובה אפילו כולה.	ת"ל מעם הארץ דמשמע דאפילו רובן חייבין קרבן צשגגת מעשה, דמייתי כל חד וחד כצשה או שעירה.	ת"ל מעם הארץ דאפילו רובן חייבין. [וידורש גדול]	ת"ל מעם הארץ דאפילו רובן חייבין צשגגת מעשה גרידתא דמייתי כל חד וחד כצשה או שעירה דהאי דכתיב מעם הארץ צשגגת מעשה הוא דכתיב.
פירכת הגמ'	ב"ד מאי עבדיהו, ב"ד מי מייחי שלא בהוראה	והא כי כתיב מעם הארץ בשנת מעשה הוא דכתיב	

אמר רב יהודה אמר שמואל, זו [הא דשנינו במשנה שיחיד שעושה ע"פ הוראת ב"ד פטור] דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים, יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב [חמאת יחיד, ורק אם עשו רוב הציבור ע"פ הוראת ב"ד פטורין היחידים],

מאי ר' יהודה, דתניא, [כתיב בחמאת יחיד בויקרא ד כו] אִם-נִפְשׁ אֶחָת תִּחַטָּא בְשָׁגָה מִעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ [אחת ממוצו' ת' ה' אֲשֶׁר ל' אֶתְעַשְׂתָּהּ וְאִשָּׁם] דמשמע [פ'] שיש ללמוד מכאן ג' מיעוטיין נפש תחטא, אחת תחטא, צעשות' תחטא, הרי אלו שלשה מיעוטי, דמשמע צעשותה מפי עצמו חייב, למעוטי תולה צצית דין דפטור,

הרי אלו ג' מעוטיין [1. זה עוקר חז מניה, 2. למעוטי זה יכול זהה יכול, 3. יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור], והני שלשה מיעוטי, מפרש צממנת שנת צפרק המצניע (דף גג) לר' יהודה, חד למעוטי זה עוקר חז מניה, וחד למעוטי זה יכול חז יכול, וחד למעוטי יחיד שעשה צהורא צית דין דפטור, העושה מפי עצמו חייב, בהוראת ב"ד פטור,

[העתקתי לבאן מדף ג.],

ואי קשיא הא אמרי' בכל המורה אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרצות, והיכי

אבני חן למסכת הוריות

אמר' אלו ג' מיעוטין דממעטין אומס ?

צירושלמי מפרש [כך מתחלת הירושלמי מסכת הוריות: הורו ב"ד לעבור וכו' בכל אתר אתמר [פ' אתה אומר] מיעוט אחר מיעוט לרבות, וכאן אתמר מיעוט אחר מיעוט למעט? אמר רבי מתניא שניא היא [פ' כאן שונה במקום אחר] דכתיב מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט, ה"מ היכל דליכא אלא ג' מעוטין אצל הכא דליכא ג' מיעוטין זזה אחר זה צמד קרא, כולו אמו למעט וכן [מלמדי ?] צל"צ מדות (מלמדי),

[הל"ב מדות הם, שכמו שמונה ר' ישמעאל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, מונה ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ל"ב מדות, ואחד מן המדות הוא מיעוט אחר מיעוט. וצריך להבין מה כוונת רש"י כאן? ואולי הכוונה על איזה ספר, וראה במצור מדבש],

[ורשב"א פ' בנדה, דהיכא דמיעוט אתי למעוטי דבר אחד, כמו גבי כהנים כהן ולא ישראל התם אתי לרבות, אבל היכא דכל חדא אתא למילתא לחוד כדכחא, וגבי זאת היא העולה, התם אתי למעוטי. תוס'],

[במשך חכמה פרשת ויקרא על הפסוק ואם נפש אחת תחטא וכו' כתב, שהג' מיעוטין שדורש התו"כ הם לגבי חטאות ולא לענין שבת, וז"ל כל גבר עין לו יראה כי דריש הנך שלשה מיעוטין לג' גוני, חדא לעשו ועשה עמה, וחדא לעשו ועשה אחריהן ומכעשותה דריש שלא עשו ועשה וכו' וזה ברור. עכ"ל וכתב שם שהדריש דמסכת שבת הוא דרש באופן אחר],

* [וכן הלשון בתו"כ בדבורא דחטאות סוף פרשת ויקרא פרשתא ז' הל' א' "הרי אלו מועמים", וכן הוא בדפוס וו', וכתב הר"ם שהוסיפו "שלשה" בדפוס אמ"ד מרש"י],

מאי רבנן, דתניא, @ [ועדיין אני אומר, רישא דמתני' [פ' ברייתא דת"כ] הכי איתא *צמ"כ, צעמסה, יכול יחיד שעשה [חטא בשוגג] חייב [חטאת]. שנים שעשו פטורין [כן נדרוש "מעשותה" בלשון יחיד], ת"ל מעס הארץ אפילו מרובין],

י עדיין אני אומר, מיעוט קהל שחטאו חייבין [כל יחיד חטאת. פרשתי לפי מסקנת הגמ'], שאין ב"ד מביאין על ידיהן [עליהן] פר, רוב קהל שחטאו [בלא הוראת ב"ד] יהו פטורין, שהרי בית דין מביאין על ידיהם מציאין עליהן פר [אם חטאו רובם בהוראת ב"ד], ת"ל מעם הארץ [ראה תוס' שאינו גורם המ"ם של מעם הארץ], אפי' רובה ואפילו כולה [אם לא חטאו ע"פ הוראת ב"ד, חייב כל אחד ואחד להביא חטאת],

*[בדבורא דחטאות סוף פרשת ויקרא פרשתא ז' הל' ה', וזה לשון התו"כ בהל' ד', אתה אומר לכך נאמר המעוטין הללו נפש תחטא, אחת תחטא, כעשותה, או אינו אומר אלא יחיד שעשה חייב, שנים [או] שלשה שעשו פטורין? ת"ל

עם הארץ אפילו רובו אפילו כולו.

ואח"כ בהל' ה', עדיין אני אומר מיעוט קהל שעשו חייבין שאין בית דין מביאין עליהם פר אבל רוב קהל שעשו יהו פטורין שכן ב"ד מביאין עליהם פר ת"ל עם הארץ אפילו רובו אפילו כולו],

[הקדמה: ומנסה לפרש הברייתא דת"כ ב' פעמים עד שבפעם הג' עולה לה, ומשם ראינו דרבנן סברי שאין יחיד פטור בהוראת ב"ד,

1. בפעם ראשונה עולה שב"ד מביאין פר שלא בהוראה, וזה אינו מובן,
2. בפעם השנייה עולה שגם כשעשו רוב קהל בהוראה מביא כל אחד חטאת, וגם זה אי אפשר, שהפסוק שכל אחד מביא חטאת כתיב רק בחטאת יחיד, ולא בהוראה],

במאי מטאו,

1. **אילימא בשגגת מעשה (ב"ד שלא בהוראה) [שלא בהוראת בית דין. רש"י, יעב"ן]** [ללא סורו צית דין כלל, וכגון שנחלף [לכן. פ' חלז נשומן [ואכלוהו. פ' שלא צהורחם, (דהכי) [והכי. צ"ח] הוי משמע [ונפרש הברייתא בן], מיעוט קהל שחטאו צגגת מעשה גרידחא שלא צהורחא, חייבין [כצעה או שעירה, שאין צ"ד מציאין פר עליהם. פ'], אצל רוב קהל שחטאו צגגת מעשה שלא צהורחא, יכול יהו פטורין [שיהיה פטור כל יחיד מלהביא כבשה או שעירה], (שהרי צ"ד מציאין פר עליהם. פ'), ת"ל מעס הארץ דמשמע דלפילו רובין חייבין (צ. פ') קרנן צגגת מעשה, דמייית כל חד וחד כצעה או שעירה (:)]

ומי מצינ למימר הכי [קאי על מה שממשיך לומר], שהרי צ"ד מציאין עליהם פר, כי מטאו רוב קהל צגגת מעשה שלא צהורחא,

ב"ד מאי עבדיתייהו (שלא בהוראת בית דין), ב"ד מי מיייתו, שלא בהוראה וכי צ"ד מיייתו קרנן שלא צהורחא, והא לא הורו כלל?

2. **אלא בהוראה** דהכי הוי משמע [שכן היינו מפרשים דברי הברייתא], מיעוט קהל שחטאו צהורחא, כגון שהורו צ"ד ועשו על פיהם, [רק אז] חייבין כצעה או שעירה, שהרי אין צ"ד מציאין פר עליהם, [אבל] רוב צצור שעשו צהורחא, יכול יהו פטורין, ת"ל מעס הארץ דלפילו רובין חייבין, [ונמצא חידוש גדול שגם כשהב"ד מביאין פר, כגון שרוב ישראל עשו על פיהם, אפ"ה יהיה כל יחיד חייב להביא קרבן לעצמו],

ומי מצינ אמרת הכי, שצצור מציאין [עמוד ב'] קרנן [פ' שיביא כל יחיד חטאת אף בהוראה כשב"ד מביאין פר] **והא כי כתיב "מעם הארץ"** [שכל אחד מביא חטאת], **בשגגת מעשה גרידחא הוא דכתיב,**

אבני חן למסכת הוריות

רוב	יכול שיהא פטורין, כמו מרובין בהוראת ב"ד, ת"ל מעם הארץ אפ"ר רובן אין מביאין פר	כל יחיד פטור, מביאין פר,

[פ' שהפסוק ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ בעשותה הוא בייקרא ד כו, שהוא הפרשה של חטאת יחיד, שזה נקרא "שגגת מעשה", ואין המדובר שם בהוראת ב"ד, שענין הוראת ב"ד הוא בפרשת פר העלם דבר בפסוק י"ג שם],
ומהכל [מעם הארץ] דכתיב בחטאת יחיד] לא נפקא דלימיצו רוב קהל צהורא (כלל ?)

אמר ר"פ ממאי, דלמא לא הן ולא ב"ד (וה"ק) [דה"ק. פ'] מיעוט קהל שחטאו צגגת מעשה, מייצין, שאין צ"ד מביאין פר עליהם צהורא, והן המועט [מיעוט קהל שחטאו בהוראת ב"ד] נמי פטורין, דיחיד שעשה צהורא צ"ד פטור?

	שגגת מעשה	הוראת ב"ד
מיעוט	חייבין כבשה ושעירה, אין מביאין פר	"לא הן ולא ב"ד", כל יחיד פטור, אין מביאין פר,
רוב	יכול שיהא פטורין, כמו מרובין בהוראת ב"ד, ת"ל מעם הארץ אפ"ר רובן אין מביאין פר	כל יחיד פטור, מביאין פר,

[הקדמה: ומפרש דברי הת"כ שכמו שמיעוט קהל שחטאו בהוראת מביא כל אחד חטאת, כן במיעוט הקהל בשגגת מעשה גרידא, מביא כל אחד חטאת,
אבל רוב הקהל בשגגת מעשה גרידא יכול יהיו פטורין כמו שפטורין בשעושיין רובן ע"י הוראת ת"ל מעם הארץ,
מ"מ אנו רואין מכאן שיחיד שעשה בהוראת חייב],

3. אלא לאו הכי קאמר, מיעוט קהל שחטאו בשגגת מעשה גרידא חייבין כשזה או שעירה, שאין ב"ד מביאין על ידיהן פר בהוראה כי הורו צ"ד, ועשו מיעוט קהל שחטאו (צגגת מעשה) על פיהם,

[ומדריק] הא הן [מיעוט הציבור, כל יחיד בפני עצמו] חייבין צהורא, כשזה או שעירה, דיחיד שעשה צהורא צ"ד [חייב], (וכי) [דכי ?] היכי דחייבין צהורא [כשהן מועטין], ה"ג חייבין צגגת מעשה גרידא,

יכול רוב צבור שעשו שחטאו בשגגת מעשה גרידא יכול יהו פטורין, שהרי ב"ד מביאין עליהם פר [בהוראה] והן פטורין, כדאמר לקמן ר"מ אומר שצבא שגגת צ"ד מביאין עליהם פר צהורא, והן פטורין [ראה בהערה # 52 בב"י פרמא הגדפם]. וכי היכי דצהורא פטורין הן, לפטור נמי צגגת מעשה גרידא,

ת"ל מעם הארץ, אפילו (רובו) [רובן. פ'] חייבין צגגת מעשה גרידא, דמיימו כל חד וחד כשזה או שעירה, דהאי דכתיב מעם הארץ צגגת מעשה הוא דכתיב, אלמא שמעין מהא מחני, יחיד שעשה צהורא צ"ד חייב,

(זה שייך לעיל, ובתביה במקומה ועדיין אני אומר רישא (דמתני') [דמתניתא?] הכי איתא צ"כ, צעושה יכול יחיד שעשה חייב שנים שעשו פטורין ת"ל מעם הארץ אפילו מרובין ועדיין אני אומר מיעוט קהל שחטאו חייבין שאין צ"ד מביאין פר על ידיהם וכו')?

	שגגת מעשה	הוראת ב"ד
מיעוט	חייבין כבשה ושעירה, כמו שחייבין מיעוט בהוראת ב"ד אין מביאין פר	הא הן חייבין כבשה ושעירה, דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, אין מביאין פר,

[והד"ס הביא כאן נוסח קצר ויפה. וכתב שנוסח הדפוס ארוך מאד. וכל הענין כאן הוא קשה הבנה והמפרשים האריכו בזה],

[ומתריץ, שמוזה שמוקמינן חברייא, שהשאלה הוא על רוב בשגגת מעשה, ולמוד מפסוק מעם הארץ שחייב, רואין מזה שברור לו שבמיעוט בשגגת מעשה ודאי חייב, ועל כרחק הטעם לזה הוא מפני שהיה ברור לו שמיעוט בהוראת ב"ד חייב כבשה ושעירה, ולכן למוד מזה גם על מיעוט בשגגת מעשה שחייב כל יחיד כבשה ושעירה, נמצא למידין מזה שיחיד בהוראת ב"ד שהוא חייב, והיינו אליבא דרבנן],

א' הכי [הא לא מניית אמרת הכי ד. פ'] א"כ כדקאמרת [ד. פ'] לא הן ולא צ"ד לא ממייני צהורא כלל, א"כ מיעוט קהל צגגת מעשה גרידא נמי לפטור, כי היכי דמיפטור צהורא [בדמפרש להלן], [וחיוב חטאת שכתבה תורה אינה אלא על איש אחד ששגג, אבל שנים או יותר פטורים הם, גם בשגגת מעשה],

[ולאחר שהפסוק רש"י לפרש, חזר ומביא תחלת דבריו] דאי הכי כדקאמרת [ד?] לא הן ולא צ"ד,

אבני חן למסכת הוריות

מאי איריא דקמהדר על רובא לחיובא בשגגת מעשה, דקמני [בסוף הברייטא לפי אוקימתא #3], אכל רוב קהל שחטאו בשגגת מעשה גרידמא, יכול יהו פטורין, שהרי צ"ד מציאין עליהם פר צהורא, והן פטורין, ת"ל מעט הארץ, (ואפי' רובו דחייב) [דאפי' רובו חייב ? ואלא פ'] בשגגת מעשה,

לאו מכלל דמיעוט קהל בהוראה, קיימא ליה פשיטא ליה למנא דמייחבו בהוראה כדאמרינן [פ'] כדדייקין לעיל [הא הן חייבין], דיחיד שעשה צהורא צ"ד חייב, וכי היכי דמייחבו צהורא (הס), הכי נמי [אין לשבש הספרים שלשון "הם" משחמש בה רש"י במסכת זו מלשון "גם" בפרסית עתיקה, וראה במבוא לכ"י פרמה #28] מייחבי בשגגת מעשה גרידמא, ושמטול הכי [ראה לעיל ע"א על לשון ואמטול] קא מהדר לעיל על רובא לחיובא. [פ'].

אלא לדידך דאמרת לא הן ולא צ"ד, דאכמי לא נפקא לך דמייחבי מיעוטא בשגגת מעשה גרידמא, אי הכי ונהדר ברישא על מיעוט' דמייחבי בשגגת מעשה גרידמא, ולבסוף ניהדר על רובא, לחיובא בשגגת מעשה גרידמא,

אלא לאו, מדלא מהדר [מתחלה] על מיעוט דמייחבי בשגגת מעשה, ובסוף [ורק לאחר מכן] מהדר על רובא לחיובא בשגגת מעשה מדקא מהדר על רובא, ושציק מיעוטא,

[יש באן אריכות לשון, וראה ד"ם, ומ"מ מסקנן שיש מברייטא זו ראה דרבנן סברי דמיעוט קהל שעשו בהוראה ב"ד חייבין] ש"מ מיעוט בהוראה פשיטא ליה למנא ד חייבין הן, כשבה ושעירה או שעירה, דהכי קאמר, שאין צית דין מציאין עליהם פר צהורא, "הא הן חייבין" דיחיד שעשה צהורא צית דין חייב,

וכי היכי דמייחבו צהורא, (הס) הכי נמי [אין לשבש הספרים שלשון "הם" משחמש בה רש"י במסכת זו מלשון "גם" בפרסית עתיקה, וראה במבוא לכ"י פרמה #28] ושללא בהוראה בשגגת מעשה חייבין ומין דקיימא ליה למנא דמיעוט בשגגת מעשה גרידמא חייבין, הלכך קא מהדר על רובא לחיובא,

ולעולם שמעינן מהא (מתניתין ?) [מתניתא, הגם שהרבה מתחלפים לשון מתניתין ומתניתא] דיחיד שעשה צהורא צית דין חייב [ואתיא כרבנן], שמע מינה,

[ידיעות:

הרב שמשון רפאל הירש, היתה שמו האמיתי שמשון בן רפאל הירש, נולד כ"ד בסיון ה'תקס"ח ונפטר בכ"ז בטבת ה'תרמ"ט; 20 ביוני 1808 - 31 בדצמבר 1888 היה תלמידו של הערוך לנר, ובשנת 1850 נתקבל לרבה של קהל עדת ישרון בפרנקפורט],

מכדי, תרוייהו סתמי (תנן) [תניא ?] [פ'] הברייטא הראשונה שמייחסה לר' יהודה, דתניא אם נפש אחת תחטא וכו' וברייטא השני' שמייחסה לרבנן, דתניא עדיין אני אומר, הם סתמי בלי שם תנא שאמרם], ממאי דקמייטא [דיחיד שעשה בהוראת ב"ד] ר' יהודה ובתרייתא רבנן, אימא איפכא?

[ומתריין] מאן שמעת ליה דדריש מיעוטי כי האי גוונא [שלשה דרשות מפסוק אחד באופן זה, שדורש את הפסוק נפש אחת תחטא בעשותה, דמשמע נפש מחטא, אחת מחטא, צעש' מחטא, הרי אלו שלשה מיעוטי], רבי יהודה היא, דתניא רבי יהודה אומר,

דף ג ע"א

[ג] דרשות על דברים שפוסלין את העולה בפסוק אחד] ויקרא ו 1. זאת תורת העולה 2. היא [3. העולה. רש"י] זאת, היא, העולה, הרי אלו שלשה מיעוטיין חד פרט לנשמה צלילה, וחד פרט לנשפך דמה, וחד פרט [לציאת] [לשלימה. פ'] דמה חוץ לקלעים, שאם עלתה על גבי המזבח מרד, [דלא הויא] [דלאו. פ'] עולה משונה [היא. פ'], והכי נמי מפרש במסכת נדה, בפרק יואל דופן (דף מ),

ואיבעית אימא, [הברייטא בתו"כ שהבאנו לעיל] "עדיין אני אומר" [דמוקמינן לה כרבנן] לא מצית מוקמת לה כר' יהודה, דקתני רוב קהל שחטאו "ב"ד" מביאין על ידיהן [עליהן] פר, ואי רבי יהודה האמר צבור הוא דמייט, ב"ד לא,

דתנן, רבי יהודה אומר, שבעה שבטים דהוו רוב שצטס, שחטאו, מביאין ז' פרים דקסני ר' יהודה דשצט א' איקרי קהל [וכל קהל מביא פרי], והן [כל קהל] מציאין ולא צ"ד [פ'] סבר שאין ב"ד מביאין קרבן על הוראתם לעולם, כדתנן במשנה לקמן ד:],

[הקדמה: אחר שאמר ר' יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, מביא דברי ר' נחמן אמר שמואל]

ורב נחמן אמר שמואל [שמואל ורב נחמן שניהם היו מנהרדעא], זו [משנתנו דתנן דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור] דברי ר' מ, אבל חכמי' אומרי', יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב,

מאי ר"מ ומאי רבנן?

הברייטא: הורו ועשו	ר"מ פוטר	וחכמים מחייבין

אבני חן למסכת הוריות

פטור [כדברי משנתנו ב.],

2. (אלא ב"ד) [והכא בב"ד. ד"ס] משלים לרוב צבור דעשו עס (מעט) [מעט. פ"י] צבור והשלימו לרוב צבור קמפילגי, מ"ס [חכמים] ב"ד משלים לרוב צבור, ומ"ס [ר"מ] אין ב"ד משלים לרוב צבור,

3. ואיבעית אימא, הורו ב"ד ועשו רובו של קהל, ומאן חכמים רבי שמעון היא, דאמר צבור מייתי, וב"ד מייתי [שניהם מביאין פר] ור' מאיר פוטר צבור, דהא קא מייתי צ"ד, מלאמרי לקמן, רבי מאיר אומר שצעה שצטים שטטאו צית דין מצאין עליהם פה, וכן פטורין,

[וידי' פי' הברייתא הורו ועשו פי' רוב הציבור ר"מ פוטר את הציבור ורק הב"ד מביאין קרבן וחכמים דהיינו ר"ש מחייבין פ"י מחייב הציבור וגם הב"ד להביא קרבן],

[דיבור זה שייך לעיל ב' ע"ב בסוף ד"ה אם נפש אחת תחטא. גליון הש"ס], ואי קשיא הא אמרי' ככל המורה אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, וסיכי אמרי' אלו ג' מיעוטין דממעטין אותם?

צירושלמי מפרש [כך מתחלת הירושלמי מסכת הוריות: הורו ב"ד לעבור וכו'] ככל אתר אתמר [פי' אתה אומר] מיעוט אחר מיעוט לרבות, וכאן אתמר מיעוט אחר מיעוט למעט? אמר רבי מתניא שניא היא [פי' כאן שונה במקום אחר] דכתיב מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט], ה"מ היכא דליכא אלא צ' מיעוטין אצל הכא דליכא ג' מיעוטין צוה אחר זה צמד קרא כולו אמו למעט וכן [מלאמי ?] צל"צ מדות (מלאמי).

[הל"ב מדות הם, שכמו שמונה ר' ישמעאל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, מונה ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ל"ב מדות, ואחר מן המדות הוא מיעוט אחר מיעוט. וצריך להבין מה כוונת רש"י כאן? ואולי הכוונה על איזה ספר, וראה מצור מדבש],

[ורשב"א פי' בגדה דהיכא דמיעוט אתי למעוטי דבר אחד כמו גבי כהנים כהן ולא ישראל התם אתי לרבות, אבל היכא דכל חדא אתא למילתא לחוד כדכא, וגבי זאת היא העולה התם אתי למעוטי. תוס'],

4. ואיבעית אימא, שבט שעשה בהוראת בית דינו, ומאן חכמי' [דמחייבי. ד"ס] רבי יהודה היא, (דתניא) [דאמר. ד"ס] [פי' וכמו שהגיה בד"ס כן הוא לקמן ה. במשנה] שבט שעשה בהוראת בית דינו, אותו השבט חייב להציא פה, דקסנר שצט אחר אקרי קהל,

[בהוראת בית דינו, לכאורה היו יכולים להעמיד גם בהוראת בית דין הגדול וחטא שבט אחר, דהוי מיעוט שבטים ואנשים, ותלוי במחלוקת רבי מאיר

רב נחמן אמר שמואל הורו ב"ד ועשו מיעוט קהל	יחיד שיעשה בהוראת פטור	יחיד שיעשה בהוראת פטור
רב פפא דכ"ע יחיד שיעשה בהוראת ב"ד פטור והכי בב"ד משלים לרוב ציבור קמפילגי	אין ב"ד משלים	ב"ד משלים
ואב"א הורו ב"ד ועשו רובו של קהל	הציבור פטור	מאן חכמים ר"ש דאמר ציבור מייתי וב"ד מייתי
ואב"א שבת שיעשה בהוראת בית דינו	השבט פטור	מאן חכמים ר"י דאמר אותו השבט חייב
ואב"א שחטאו ששה והן רובו של קהל או שבע אע"פ שאינו רובו של קהל.	הציבור פטור	מאן חכמים ר' שמעון בן אלעזר בשם ר"מ דמחייב

דתניא, הורו [ב"ד] ועשו [על פיהן, והולך ומפרש מי זה שעשה], רבי מאיר פוטר [פירושה של פוטר, תלוי במי הם שעשו], וחכמים מחייבין [פר העלם דבר של ציבור],

מאן עשו, אילימא ב"ד [עצמן], מ"ט דרבנן דמחייבי, והתניא, יכול הורו ב"ד ועשו ב"ד [הם עצמן עשו על פי הוראתם], יכול יהו חייבין [פר. רח # אם דורשים הפסוק כך, אין צריך רוב הציבור, או שמא יש שני אופנים להביא פר, אם עשו ב"ד או אם עשו רוב הקהל],

ת"ל הקהל ועשו, מעשה תלוי בקהל, והוראה תלויה בב"ד דכתיב [בפרשת העלם דבר בויקרא ד יג] ונעלם דבר מעיני הקהל, ועשו, [ודרשין] ונעלם דבר, דהיינו שהורו לעצור מעיני הקהל, דהיינו צ"ד [הורו],

אלא [כך תפרש דברי הברייתא] הורו ב"ד, ועשו רוב קהל [ופוטר ר"מ מלהביא פר], מאי טעמא דר' מאיר דפוטר [פי' אם גם באופן זה פוטר ר"מ, באיזה אופן מביאין אליביה פר העלם דבר? אבל לקמן בתירוצו ואב"א מתרין הגמ' דלכ"ע הב"ד חייבין להביא פר העלם דבר באופן זה, ופליגי רק אם היחידים גם מביאים כל אחד חטאת יחיד],

1. אלא לאו, הורו ב"ד, ועשו מיעוט קהל, ובהא קמפילגי, מר סבר יחיד שיעשה בהוראת בית דין פטור, ומר סבר יחיד שיעשה בהוראת ב"ד, חייב [ובזה מתפרש דברי רב נחמן אמר שמואל, דכאן רואין דפליגי ר"מ ורבנן אם יחיד שיעשה בהוראת ב"ד פטור],

[תקדמה: ודוחה רב פפא את דברי רב נחמן אמר שמואל, שאין להביא ראיה מברייתא זו, וכן כל התירוצים דלהלן מפרשים המחלוקת דר"מ ורבנן בברייתא זו באופן אחר],

אמר רב פפא, דכולי עלמא, יחיד שיעשה בהוראת ב"ד

אבני חן למסכת הוריות

ורבי יהודה להלן (ה.) שר"מ פוטר ור"י מחייב. יוסף דעת]

[ענין חדש]

פשיטא, מרובין ונתמעטו כגון שהורו ז"ד, ועשו רוב קהל על פיהם, דנמצינו להציא פה, ולא הספיקו להציא פה עד שנתמעטו, שמתו מקצתן [מקצת העושים],

היינו פלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתנן (לקמן י) מטא כהן (משום) [משום. פ'] ונשיא עד שלא נתמנו, דהיו חייבים להציא כשזה או שעירה, ולא הספיקו להציא עד שנתמנו, הרי הן כהדיוטות, ומצינן להציא כשזה או שעירה כנחלה [עד כאן דברי ת"ק לקמן, ונמצא לפי דבריהם דגם כאן דמרובין ונתמעטו], הכא נמי חייבין [להציא. פ'] פה כנחלה [קודם שנתמעטו],

[ועכשיו מפרש אליבא דר"ש] רבי שמעון אומר וכו' [לקמן, אם גודע להם עד שלא נתמנו, חייבים, ומשנתמנו פטורים, ולכן] הכא נמי [אליבא דר"ש] אם גודע להם עד שלא נתמעטו, חייבין להציא פה, אבל אם גודע להם משנתמעטו, פטורין,

[לכן איבעיא לן, דבכהן המשיח ונשיא שחטאו, וגודע להם קודם שנתמנו, יהי' דוגמא של חטאה וידעיה בחיוב, וכן במרובין ונתמעטו, וגודע להם קודם שנתמעטו יהי' כן, אבל במועטין ונתרבו, יהי' החטא בפטור והידעיה בחיוב],

[אבל זה איבעיא לן] **מועטין ונתרבו, מאי** כגון שהורו צית דין [עמוד ב' של רש"י] ועשו מיעוט קהל על פיהם, [שאו הדין] דימד שעשה צהורא צית דין פטור [אליבא דמשנתינו ב.], ומתו [אחר כך] מקצתן של רוב קהל [מאלו שלא חטאו], ונתרבו אלו [החוטאין ועכשיו הם רוב קהל] ולחמור שנתרבו גודע להם שחטאו [ונמצא דבשחטאו היו פטורין, אבל כשגודע להם הם בחיוב, ולכן איבעיא לן באופן זה], דהני מועטין ונתרבו [שנעשו מרובין לאחר שחטאו וקודם שגודע להם] לא דמי ממש לחטאו עד שלא נתמנו, [אלא היא היפך], דמועטין כי חטאו צהורא, לא בני קרנן נינהו, דימד שעשה צהורא צית דין פטור [דמתחלה הם פטורין, ורק אחר שנתרבו הם חייבין], אבל כי חטאו כהן משיח ונשיא עד שלא נתמנו, נעשו בני קרנן, ומחייבי לחמור כשזה או שעירה [דמתחלה הם חייבין ורק לאחר שנתמנו הם פטורין, ולכן איבעיא לן באופן זה], אבל מרובין ונתמעטו, דמי ממש לחטאו עד שלא נתמנו [ששניהם מתחלה חייבין, ואח"כ בא הפטור], דהא מרובין כי חטאו בני קרנן נינהו [והפטור בא לאחר שנתמעטו], [ואמטול הכי] [ואמטול להכי. פ'] קאמר במרובין ונתמעטו דהו פלוגתא דר"ש ורבנן [דבזה אין לנו ספק],

מחלוקת ר"ש ורבנן

[ויהי' פ' הברייתא הורו בית דין של שבת ועשו בני השבת על פי ב"ד ר"מ פוטר את השבת מלהביא קרבן, ורק כל יחיד שחטא מביא קרבן לבדו וחכמים דהיינו ר' יהודה מחייבין פ' מחייבין את השבת להביא פה],

5. ואב"א, כגון שחטאו ששה והן רובו של קהל, או שבעה אע"פ שאינן רובו של קהל, (ומתניתין) [וחכמים. רש"ש] מני ר' שמעון בן אלעזר היא,

דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משמו של ר' מאיר והא ממיתא מפרש לקמן,

חטאו ששה, והן רובו של קהל, או שבעה אע"פ שאינן רובו של קהל, חייבין [בפר העלם דבר],

[ויהי' פ' הברייתא הורו בית דין ועשו ששה והן רובו של קהל או שבעה אע"פ וכו' על פי ב"ד ר"מ פוטר אותן מפר העלם דבר וחכמים דהיינו ר' רשב"א משם ר"מ מחייבין פ' מחייבם להביא פה]

[ונמצא שהמחלוקת של ר"מ וחכמים בהברייתא, הוא מחלוקת בין ת"ק ור"ש אליבא דר"מ. חק נתן, ומהרש"א],

[רוב הקהל היינו רוב יושבי הארץ, ויושבי חו"ל אינם בכלל],

אמר רב אסי, ובהוראה דקיי"ל כי הורו ז"ד ועשו רוב קהל על פיהם שמיאס פה, הלך אחר רוב יושבין ב. ד"ס [ארץ ישראל דלוחם שמונה לארץ אינן מן המנין, שנאמר מלכים א ח סה ויעש שלמה בעת ההיא את ההיכל, וכל ישראל עמו קהל גדול, מלבו א חמת עד נחל מצרים [לכאורה הם גבולות צפון ודרום] לפני ה' אל הינו, שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום,]

[פ' עשה חנוכת הבית ז' ימים קודם החג. ומיד אחר זה ה' ז' ימי חג הסוכות, ואותה שנה לא עשו ישראל את יום הכיפורים. מ"ק ט' ע"א],

מכדי כתיב וכל ישראל עמו קהל גדול, מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? שמע מינה, הני הוא דאיקרי קהל, אבל הנך לא איקרי קהל [דיבור זה שייך כאן לפי החשק שלמה] ולא אומן דמנחל מנחם ולחור, דמזה לארץ היא,

&&&&&

אבני חן למסכת הוריות

מעיקרא, ואף לר"ש פטורין, דכי מטאו [בשהיו מועטין] צפטור מטאו, דיחיד שעשה צורלאת צית דין פטור [כמשנתינו ב.].
[וצ"ע בסיום דברי רש"י, הלא האיבעיא היה אם יהיו חייבים להביא פר העלם דבר לאחר שנתרבו, וא"כ הול"ל דכיון דכשהו מיעטין אינם מביאים פר, ומה ענין זה לחיוב חטאת שהיו חייבין לפני שנתרבו, שזה תלוי במחלוקת תנאים לעיל ביחוד שעשה בהוראת ב"ד?],

[ענין חדש]

איבעיא להו, הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, [וחזרו. ד"ס] והורו [ב"ד. ד"ס] [פי' שלאחר שחזרו ממעוטים חזרו והורו עוד פעם במעוטים], ועשו מיעוט אחר [ועכשיו יש בין שני המיעוטין רוב], מהו,

1. כיון דשתי ידיעות נינהו [פי' קאי על הפסוק דכתיב אם כל עדת ישראל ישנו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' "ונודעה" החטאת אשר חטאו עליה וגו'. וקרא ד' י"ג-י"ד], לא מצטרף,

או דלמא, כיון דאידי ואידי חלב הוא, מצטרף?

2. ואם תמצא לומר, כיון דאידי ואידי חלב הוא, מצטרף, מיעוט בחלב שעל גבי (הקבה) [הקרב]*, ומיעוט בחלב שעל גבי דקין מהו, הכא ודאי כיון (דבתרי) [דמתרי. ד"ס] קראי קאתי לא מצטרף,

* [ראה מש"כ לקמיה בר"ה כיון, ובודאי צריך לגרום "על גבי הקרב" כמו שציין במסורת הש"ס, דאז יהיה האיבעיא אליבא דכ"ע דחלב הקרב והדקין אסורין לכ"ע, אבל חלב שע"ג הקבה הוא מחלוקת ר"י ור"ע],

ויקרא ג' וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֵשֶׁה לַח' אֶת־חֲחֹלֶב הַמִּכְסָּה
אֶת־חֲקָרָה וְאֶת פְּלִי־חֲחֹלֶב אֲשֶׁר עַל־חֲקָרָה:

ר' עקיבא	ר' ישמעאל	חלב שעל הקרב, קרב: הוא שם כללי לאברי העיכול, וחלב המכסה הוא קרום גרול כשק,
אסור, והלימוד הוא מהחלב המכסה את הקרב	אסור, והלימוד הוא מהחלב המכסה את הקרב	

לקמן י., [בהן משיח, ונשיא] חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוטות, ר"ש אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבים, ומשנתמנו פטורים.

[ומפרש האבעיא] אצל צמועטין ונתרבו איבעיא לן מי פליגי רבי שמועון ורבנן? מי דמי לפלוגמא דר' שמועון ורבנן? מי לא,

מי אמרי ר"ש דאזיל בתר ידיעה מחייב ר"ש דנמר ידיעה אזיל [שאנו רואין], דלמר אס נודע להם עד שלא נתמנו [ונתמנו אח"כ] חייבין כצמחלה,

הכא נמי [בצמועטין שנודע להם לאחר שנתרבו] ממייץ, דכי אמידע להו צמיצה אמידע להו, דכי נתרבו אמידע להו, ומציאין פר,

ורבנן [וכן נאמר אליבא דרבנן, דכמו דגבי נשיא שנתמנה סברין] דאזיל בתר חטאת [לפי המצב שהיה בשעה שחטאו], ורבנן דנמר חטאה אזיל, דלמרי [שהרי הם אומרים גבי בהן המשיח ונשיא] הרי אלו כהדיוטות [וחייבין], אף דכשנודע להם כבר נתמנו], הוילן ומטאו כי לא נתמנו, הכא נמי אזיל דנמר חטאה, וכי מטאו אכתי מועטין היו, פטורי ופטורין, דיחיד שעשה צורלאת צית דין פטור,

[ולכן איבעיא ליה בצמועטין ונתרבו, אי חייבין להביא פר, אי זה תלוי במחלוקת של ר"ש ורבנן, דלר"ש חייב, ולרבנן פטור] [או לא], מאי?

ותיסברא [וכי זה סברא ישרה, פי' בא ונתבונן], [דמעמיה דר"ש אינה משום "דאולינ בתר השתא"], אימור דשמעת ליה לר"ש דאזיל "אף" בתר ידיעה דלמר אס נודע להם עד שלא נתמנו חייבין [רק] [היכי דהוי ידיעה וחטאה בחיוב],

ידיעה (דלא) [בלא. ד"ס] חטאה [פי' בגידון דידן צמועטין ונתרבו, דכשנודע להם נתרבו הקהל, דהוה חטאה בפטור וידיעה בחיוב] מי שמעת ליה [לר"ש דאולינ בתר השתא],

דא"כ [שאם מעמו של ר"ש בכהן המשיח ונשיא שנודע לו לאחר שנתמנה דפטור, דאולינ בתר השתא, א"כ] ליייתי כי השתא [היה לו לאלו שנתמנו בהן המשיח ונשיא להביא קרבן שהם מביאים ולא ליפטר לגמרי] דלהו כי מטאו משנתמנו, דלייתי [משיח פר] [ויקרא ד ג] ונשיא שעיר [ויקרא ד כג]. כ"י פריש] ואמאי קמני [לקמן י.] משנתמנו פטורין,

אלא מדקמני פטורין? ש"מ ד ר"ש חטאה וידיעה בעי צמיצה,

ומועטין ונתרבו לדברי הכל פטורין [מלהביא פר] [פי' דלרבנן ודאי פטורין דהא אמרי בנודע להם משנתמנו הרי הן כהדיוטות, הרי דאולינ בתר

אבני חן למסכת הוריות

חלב שעל גבי הדקין, [small intestines] הם מעים הארוכים מאד שבהם יורד פסולת האוכל, ומתחלה כשהמעים מתחילים לימשך מן הקיבה הם "דקין" ובסוף הם רחבים וגדולים,	*אסור: והלימוד הוא מאת כל החלב אשר על הקרב	אסור: והלימוד הוא מאת כל החלב אשר על הקרב
חלב שעל גבי הקיבה, [stomach] קיבה: יש בכלי העיכול של בהמה ד' חלקים זה אחר זה וקיבה הוא החלל הרביעי,	*אסור: והלימוד הוא מאת כל החלב אשר על הקרב, לאחר שאמרנו שם איפוך דר"י לר"ע	מותר,

* [לר"י יליף שני מיני החלב

[א"ח]

בחולין מ"ט ע"א-ע"ב איתא, אמר ר' יצחק בר נחמני א"ר אושעיא, חלב
שע"ג קבה כהנים נהגו בו דיתר, כר' ישמעאל שאמר משום אבותיו וכו',
מאי היא דתניא כתיב [בויקרא ג'] והקריב מזבח השלמים אשר לה' את
החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב וגו' להביא חלב
שעל גבי הדקין דברי רבי ישמעאל, ר' עקיבא אומר להביא חלב שעל גבי
הקיבה,
וז"ל רש"י שם חלב שעל הדקין, כשהמעים מתחילים לימשך מן הקיבה הוי
חלב שעל הדקין, אסור עד אמה, לדברי רבי ישמעאל, מפני שחלב שעל הקרב
ממזכר זו, והסמך מרצהו כללנו מואת כל החלב, אבל חלב שעל הקיבה לר'
ישמעאל מותר, והיינו מסייע כהני.

וממשיך הגמ' ורמניהו ר' ישמעאל אומר וכו', וכתב שם רש"י דלר"י אסור
חלב שעל גבי הקיבה וכ"ש חלב שע"ג הדקין ? ומתירן ואיפוך פ' דר"י ור"ע.

או דלמא, כיון דאידי ואידי חלב הוא כיון דחלב שם אחד הוא,
דצין חלב המכסה את הקרב, וצין חלב המכסה את הדקין, שם אחד הוא,
שחלב סמס איקרו, מצטרף,

3. ואת"ל שם חלב [אחד. ד"ס] הוא ומצטרף, מיעוט
בחלב ומיעוט בדם [וע"י צירוף הם רוב] מהו, הכא ודאי
(כיון) דתרי איסורי ניגהו [וכיון דאין איסורן שוה] דחלב
אינו שוה כלל, דחלב מיה מותר [וכיון שכל מיני דם אסורים, אין דם מצטרף
עם חלב], לא מצטרף,

או דלמא כיון (דאיסורן שוה) דקרבתן שוה, מצטרף כיון
דאילו [רוב. פ"ז] צבור אכלו, האי חלב והאי דם, שלא צהוראה צגגת מעשה,
מיימו כל חד חד [חטאת], אי צעו כשצעה מיימו, אי צעו שעירה מיימו [ובמ"מ
כולם מביאים חטאת יחיד],

4. ואת"ל, כיון (דאיסורן שוה) דקרבתן [של חלב ודם] שוה,
מצטרף, (דמלי אשווי קרצנס, השמא נמי כי עשו צהוראה מצטרפי. דיבור
זה שייך לקמיה "דאי בעי משו קרבתן" לפי גירסת הר"ם שם),

מיעוט בחלב ומיעוט צמא בעבודת כוכבים קרצנס שעירה
ולא כשצעה מהו, הכא ודאי אין איסורן שוה, ואין קרבתן
שוה,

או דלמא, (כיון דאידי ואידי כרת הוא מצטרף) [דאי
בעו משו קרבתן @ דמלי אשווי קרצנס [פ'] שיעשו ב"ד שאלו
שחייבין להביא חטאת על החלב יעשו שעירה, ונמצא שיהיה קרבתן שוה
בחלב וע"י, ולכן] השמא נמי כי עשו צהוראה, מצטרפי [להביא פר העלם
דבר],

דאידי ואידי בחד בי דינא קיימי [שיכולים לעמוד בב"ד],
ומצטרפי [והב"ד יעשו שכולן יביאו שעירה]. ד"ס, עיי"ש אות ד' שכתב
אי לא מיסתפינא אמינא שכן היה לפני רש"י, ונוסח הדפוס אינו מובן דאי
קאי אחלב ודם מאי האי דמצו משו הא שוה ועומד הוא וכו', # אבל גם
נוסח זה צריך ביאור, ¹. תיקון,

[ותיקון. ראה תיו"ט סוף מסכת עדיות וז"ל ונראה לי דמהכא רגילין לומר
דתיקו' שאמרו בגמ' היא נוטריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות, אע"פ
שמשמעותה ג"ל תהא קאי, כנטריקון דריתיקי, שפירש הר"ב במשנה ז'
דפ"ק דב"מ, וכלומר שהקושיא קאי ובמקומה עומדת. וראה בהקדמת הפרי
מגדים לשו"ע או"ח בהאגרת אות ט' שכתב כמה הסברים על מלת תיקון.
וראה עוד שם דברים נפלאים].

[ענין חדש]

איבעיא להו, הורו ב"ד שחלב מותר, ועשו מיעוט
הקהל, ומת אותו ב"ד, ועמד ב"ד אחר, וחזרו וחזרו
ועשו מיעוט אחר [ויש ביניהן רוב],

אליב' דמ"ד ב"ד מייתי לא תיבעי לך, דהא ליתנהו,
אלא כי תיבעי לך, אליבא דמ"ד צבור מייתי, מאי, צבור
הא קאי,

דף ג ע"ב

או דלמא [ידיעה] דההוא ב"ד דהורו בעינן, כלומר (לא.
זרע אצרהס) צעין דההוי להו ידיעה ל"צ קמא [נמי. זרע אצרהס],
ומצטרפי [ואז היו מצטרפים], ². תיקון,

אבני חן למסכת הוריות

הוא רק בב"ד הגדול אבל יחיד אינו חייב לבטל דעתו לפסק הרבנים. קונטרס "דרכי הפסק" מהרב זלמן נחמיה גולדבערג שליט"א.

וז"ל הראב"ד בפרק א' משנה ה' דעדות, לומר שאם יראה לב"ד האחרון שהלכה בדברי היחיד הראשון, יסמוך עליו כלומר יקבע הלכה כמותו, כמו שמצינו באמוראים האחרונים שהן קובעים הלכה כיחידים הראשונים בכמה מקומות, ואע"פ שהמרוכבים חולקים עליהם, ואם לא שמצאו דברי היחיד הראשון לא היו אחרונים יכולין לדחות דברי הראשונים מדעת עצמן, לפי שאין ב"ד יכול לבטל וכו', אלא מכיון שמצאו היחיד מן הראשונים שהיה חולק עמהם, היה להם במה לתלות.

ועוד כתב ב"דרכי הפסק" שהרמב"ן דייק כן ממה שכתב המשנה, שתלמיד שסמך על בית דין מחוייב להביא קרבן, מוכח שלכתחלה מוטל עליו לבחון את הדברים, ולא לישב בביתו ולומר שהוא מקבל את דבריהם, (אמנם חובה זו מוטלת רק על חכם וראוי להוראה ולא על כל אדם).

בין שעשו ועשה עמה, ובין שעשו ועשה אחריה, ובין שלא עשו ועשה, ה"ז חייב, מפני שלא תלה בב"ד,

[ומדויק] האי הוא דחייב, הא אחר פטור, ואמאי הא לא נגמרה הוראה,

[פי' שהרי זה התלמיד שידע שטעו גם הוא ה' מהב"ד, (ומסתמא מיירי שאם היו שומעין טענותיו היו חוזרין, שאם גם אז לא היו חוזרין, הרי הורו ב"ד נגדו וגם הוא יכול לעשות על פיהם) וחזוין דגם אם הוא לא הורה, אחרים שעשו על פי ב"ד זה פטורין, ואיך אמר ר' יונתן אין חייבין עד שיוורו כולן?]

הכא במאי עסקינן, כגון שהרכין ההוא אחד מהן ואו [ואתו, וזוהי רש"י, וזכר שזע] תלמיד בראשו דנראה כסודס לדנריהם, ונגמרה הוראה,

[קשה א"כ לשמעין מתני' רבותא בשתק, וכ"ש אמר להם טועין אתם, וליתני וידע אחד מהם שטעה, ושתק הרי אלו פטורין. וצ"ע. חק נתן].

[אין הכוונה שהרכין ראשו לומר שגם דעתו כן, שזהו שקר ואינו רשאי לומר שדעתו להתר בזמן שדעתו לאיסור, וקרב הדבר שאם עושה כן, אינו נחשב ממנין הסנהדרין בהוראה זו, אלא נראה שהרכין ראשו לומר, שכיון שדעת הרוב להתר על כן הלכה כמותם, והוא הדין אם אמר בפירוש שמותר משום שהלכה כרבים. יוסף דעת ע"פ החזון איש יד,יא].

ת"ש, הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו, ואמר להן טועין

[ראה מהרש"א, ובודאי גרס בנמרא כהב"ח [מאי ידיעה דההוא בית דין דהורו בעינן, או לא בעינן ההוא בית דין דהורו].

וראה בורע אברהם שכתב על דברי המהרש"א: אחר המחילה מכבוד תורתו זה אינו, וגורם ברש"י כלומר צעקן דמסוי לסו ידיעה לצ"ד קמא נמי, ומלטרפי פי' ואז היו מצטרפים שני הבתי דינים.

ובספר שמחה לאיש כתב שאולי יש למחוק מלת "או" מתחלת דברי רש"י וקאי על צד הראשון דציבור הא קאי].

אמר רבי יונתן, מאה שישבו להורות [אף שצריך רק ב"ד של ע"א],

[ראה מהר"ן חיות, שמצינו ב"ד יותר מע"א, כגון אנשי כנה"ג שהיו ק"ב. ובספר פתח הבית (מרכינו אברהם מיטקין וצ"ל) כתב דהא דאסור להוסיף על ע"א, הוא דוקא בדיני ממונות או נפשות אבל לענין איסור והיתר כי האי גוונא דאין צריך ב"ד כלל, יכולין להצטרף יותר, אם נסתפקו בדין].

אין חייבין, עד שיוורו כולן, שנאמר ויקרא ד ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן, [עד שתפשוט הוראה בכל עדת ישראל דהיינו [סנהדרין, דהיינו. פי' אומן שיסגו להורות],

אמר רב הונא בריה דרב הושעיא, הכי נמי מסתברא, דבכל התורה כולה קי"ל, רובו ככולו, והכא כתי' "כל" העדה, הואיל וכך אפילו הן מאה,

[ובספר אבני זכרון ח"ב ס' י"ב כתב, בטעם תקנת רבינו גרשום מאור הגולה, דבעי מאה רבנים להתירו [הנקרא היתר מאה רבנים], כיון דמאה נקראים "כל" כדמשמע הכא, וכ"ה בספרי פ' שופטים כ"ו א', ובתשובת משיב דבר ח"ד ס' ד' כתב משום דמאה הוא הוראה חשובה בישראל כדמשמע הכא בגמ' עיי"ש. ילקוט המאירי].

[תנן] הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו, או תלמיד וראוי להוראה, והלך ועשה על פיהם,

[שאם היה בזמן הסנהדרין חכם וראוי להוראה, והורו ב"ד הגדול בדבר אחד להיתר, והוא סבור שטעו בהוראתם, אין עליו לשמוע דברי החכמים, ואינו רשאי להתיר לעצמו הדבר האסור לו, אבל ינהג חומר לעצמו צ"ע אם זה רק להתמיר או גם להקל? וכל שכן אם היה מכלל הסנהדרין יושב עמהם בבית הגדול, ויש עליו לבא לפניהם ולומר טענותיו והם ישאו ויתנו עמו, ואם הסכימו כלם בבטול הדעת ההוא שאמר פי' לבטל דעת היחיד ושכשו עליו סברותיו שהכיתו לו כנגד סברותיו יחזור וינהג בדעתם פי' כדעתם אחרי כן. השגות הרמב"ן על ספר המצות על הרמב"ם שרש ראשון באמצע. דין זה

אבני חן למסכת הוריות

אתם, הרי אלו פטורים, טעמא דאמר להן טועין אתם דפטורים, הא שתיק מישתק חייבין, וגמר לה הוראה, ואמאי והא לא הורו כולן?

אמרי, ה"נ כגון שהרכין בראשו,

רב אשי, כי הווי מיייתי מרפתא לקמיה, מיייתי עשרה טבחי [השוהטים] ממטא מחסיא, ומותיב קמיה, אמר כי היכא דנימטיין שיבא מכשורא [אופתא?]:

מהני: הורו ב"ד ועשו רוב נכור על פיהם, וידעו שטעו, וחזרו בהן מהולאמן, בין שהביאו כפרתן # [והחידוש בזה דלא אמרין שהיה לו לשמוע שטעו, כיון שהביאו קרבן על טעותן], ובין שלא הביאו כפרתן # [והחידוש הוא שהגם שלא נתפרסם כלל שטעו, אפ"ה לר"א הוי ספק], ולאחר שידעו שטעו והלך הלך היחיד ועשה על פיהן דזה אין מטסקף עס רוב הנכור [להפטר מחטאת יחיד יחד עמהם], לפי שלאחר שנודע להם עשה זה,

ר' שמעון פומר לפי שגרשות צ"ד הוא עושה, שזה עדיין לא היה יודע שידעו שטעו וחזרו צה, והוי מולד צ"ד הלכך פטור,

ור' אלעזר אומר ספק כלומר, ספק אי כמולה צ"ד [דמי. פ'], אי כמולה צענמו דמי, ומציא[ין. רש"ש] אשם מלוי,

איזהו ספק כלומר (אמאי) [אימתי? ולכאורה יש ידיים לגרסא זו, שנתחלף מתי"ו לאל"ף, ופלא שלא הרגישו בזה המפרשים] הוא מייצ אשם מלוי, יושב לו בתוך ביתו, חייב אשם מלוי,

הלך לו למדינת הים, (פטור. כ"ה בשנויי גוסהאות במשניות בשם הרבה, וכן ליתא מלח פטור בירושלמי), **אמר רבי עקיבא**, (מודה) [מודה [כן מניה בחק נתן, דאל"כ למי מודה הרי ר"ש ור"א הם תלמידיו, עיי"ש] **אני בזה, שהוא קרוב לפטור** דהוי ודאי מולד צ"ד, שלא ידע חורטן הואיל והלך לו למדינת הים [יותר] מן [ממה שהוא קרוב] החובה,

אמר לו בן עזאי, מאי שנא זה שהלך למדינת הים מן היושב בביתו,

[אמר לו ר' עקיבא. רש"י, ובר"ם רק "אמר לו"] **שהיושב בביתו אפשר היה לו שישמע** [שאפשר לו לשאול. יבין] לפי שהיושב צדיק אפשר שישמע שצ"ד חזרו צה, והוי קרוב למולד צענמו, ולפיכך חייב להציא אשם מלוי, וזה שהלך למדינת הים לא היה לו אפשר שישמע והוי מולד צדיק דין ממש הלכך פטור,

הורו ב"ד לעקור את כל הגוף [כל עיקר המצוה, וכדמפרש ואזיל. יבין], אמרו אין נדה בתורה, אין שבת בתורה, אין עבודת כוכבים בתורה [פ' אין התורה "אוסרת לעבוד" עבודת

מתיב רב משרשיא, סמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר"א בר' צדוק, שהיו אומרים, אין גוזרין גזירה על הצבור אלא א"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה,

ואמר רב אדא בר אבא, מאי קרא מלאכי ג ט **בְּמִצְוַת אֲתֶם נִצְּרִים** [במארה ונארים, לשון ארירה וקללה. מצ] [אתם מקוללים בקללה, כי אין הארץ נותנת יכולה. מר], **וְאֲתִי אֲתֶם קִבְּעִים הַגּוֹי יְיָ בְּלִי** [ואפ"ה אתם, כל ישראל, עושקים את הקב"ה שאינכם מפרשים תו"מ] [כגון] [צומן. פ'] שהגוי כולו [ד. רע"י] יכולין לקבלה,

הכי משמע אי איכא גוי כולו [שכל הציבור יכולים לעמוד בה], וקא ענר (עליה) [עלה. פ'] [רק] האזי גזר, אומי אטם קוצעים [גוזרים, פ'] גזירה כוז הוי גזירה], והכי כמוב [נספריס] [נספרא. פ'] [ו?] צמס' עבודת כוכבים צפ' אין מעמידין,

[וכן פירוש הכתוב "ואתי אתם קובעים" ומתי אתם קובעים אותי, פ' מתי הגזירה גזירה בזמן "הגוי כולו" אם רוב הציבור יכולים לקבלה].

והא הכא דכתי' הגוי כולו, ורובא ככולא דמי [וגם כאן דכתיב ואם כל עדת ישראל אין הפירוש כולם אלא די ברובם], **תיובתא דר' [יוחנן] [יונתן]** [דאמר מאה שישבו להורות אין חייבין על שירותו כולן], **תיובתא,**

ואלא מאי "כל עדת" [ישראל ישגו] דקאמר רחמנא?

ה"ק, אי איכא כולם לכולהו סנהדרין של שצעים וא' הויא הוראה אע"פ שלא הורו כל אותן שישבו להורות, ואי לא, לא הויא הוראה,

אמר רבי יהושע, י' שיושבין בדין, קולר תלוי בצואר כולן, פשיטא? הא קמ"ל דאפילו תלמיד בפני רבו [הקולר תלוי גם על התלמיד],

רב הונא כי הוה נפיק לבי דינא, מיייתי עשרה תנאי דבי רב לקמיה, כי היכי דנימטיין שיבא * אופתא מכשורא,

* [וצ"ע שלשון אופתא אשכחן בסוכה ל"ב ע"א ופרש"י שהוא מעיקר הדקל שהוא חלק ואין ענף ונלא ממנו. ולפי הענין כאן הוא לשון נסורת. ואולי צריך לגרום הד"ה בשורא. אופתא].

אבני חן למסכת הוריות

כוכבים. וראה סידרא כרך י"ז דף 63] הרי אלו [ב"ד] פטורין [והעוין
חייבים כל אחד ואחד חטאת. יכין],

[נקט הנך ג', נדה, שבת, ע"י, משום דבכולן יש בהן הסתעפות רב, ושייך
גביהו הסיפא דהתירו מקצתו ואסרו מקצת,
ותו דקמ"ל דאף דכולן ידועין לכל, דכל איש יש לו אשה [ויודע הלכות
נדה], ובכל שבוע יש שבת, ועבודה זרה הוא העיקר היותר גדול לכל
ישראל, ובלעדך אין מקום לתורה, אפ"ה מחשבו ב"ד [שוניגין] כשמעו
בהנך, ולא מחשבו מוידן. יכין],

הורו לבטל מקצת, ולקיים מקצת, הרי אלו חייבין, כיצד
אמרו יש נדה בתורה, אבל הבא על שומרת יום כנגד
יום פטור [זה נקרא לבטל מקצת ולקיים מקצת, וחייבין פר],

שומרת יום כנגד יום. וזה לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פ"ז
ה"ב כיצד כשתראה האשה דם תחלה או כשתראה בשעת וסתה והוא
העת שקבעה לנדה הרי זו נדה כל שבעת הימים, בין ראתה כל שבעה בין
שלא ראתה אלא טיפה ראשונה בלבד, ראתה דם ביום השמיני הרי זה דם
זיבה מפני שהוא בלא עת נדתה. ע"כ. וראה עוד שם שהסדר הוא כן:

ז' ימי	י"א ימי זבה	ז' ימי
נדה	אם ראתה בתוך ימים אלו יום אחד או שני ימים הרי היא זבה קטנה, והיא שומרת יום כנגד יום, ואם ראתה ג' ימים רצופין הרי היא זבה גדולה.	נדה

שומרת יום כנגד יום פירושה, שאם ראתה יום אחד בתוך ימי זיבתה
צריכה לשמור יום המחירת, ואם לא תראה בו, טובלת לערב ומותרת
לבעלה. ואם ראתה גם ביום ב' או שומרת יום ג' ואם לא תראה בו טובלת
לערב ומותרת לבעלה, אבל אם ראתה גם ביום ג' הרי היא זבה גדולה.
זבה קטנה סופרת יום א' וטובלת לערב ואינה מביאה קרבן, וזבה גדולה
סופרת ז' ומביאה קרבן,

[וגם אם הורו על דברים אלו חייבין],

[הורו ב"ד ש] יש שבת בתורה, אבל המוציא מרה"י לרה"ר
פטור [ועשו רוב הקהל על פיהן, ב"ד חייבין להביא קרבן],

[הורו ב"ד ש] יש עבודת כוכבי' בתור', אבל המשתחוה
פטור [סנהדרין ס:; מניין לרבות השתחוואה? תלמוד לומר (דברים י"ז)
וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם],

הרי אלו חייבין, שנא' ויקרא ד ונעלם "דבר", דבר ולא כל
הגוף [ולכן על כל המצוה פטורים, אבל על "דבר" אחד חייבין]:

נב"י: אמר רב יהודה אמר רב, מ"ט דר"ש? הואיל
וברשות ב"ד הוא עושה,

[ויש לדקדק מאי אתא רב לאשמעינן, דפשיטא הוא דמעמיה דר"ש משום
הכי הוא? ראה זרע אברהם, וגם מה שמחלק בין לישנא קמא לאינא
דאמרי].

איכא דאמרי, אמר רב יהודה אמר רב, אומר היה ר"ש,
כל הוראה שיצאה ברוב צבור [שעשו רוב צבור על פי הוראה זו,
וז"ל התוס' למעוטי דאם חטאו חצי צבור [ונודע לב"ד ששנו וחזרו, ואח"כ]
ועשה גם הוא [אז], חייב], אע"פ שצ"ד מזו נהן, יחיד העושה
אותה פטור,

לפי שלא ניתנה הוראה, אלא להבחין בין שונג למזיד #
[זה משחק מלים על מאמר המצוי בנב"י לא ניתנה "התראה" אלא להבחין
בין שונג למזיד. סנהדרין ח:; מא, עב; מכות ו:; מ:].

[ולכן זה שעשה על פיהם פטור, אף שחזרו ב"ד כבר],
[החילוק בין השני פשטים הוא על פירוש המילה "למזיד", לפי פירוש
הראשון של רש"י, מפרש גם את העושה ע"פ ב"ד במזיד כ"שונג", וזה
הכוונה להבחין בין כל השונגים למיניהם שהם פטורין, למי שעשה מזיד
מדת עצמו שהוא חייב,

ולפי פירוש זה שאין כוונת המילים "לא ניתנה הוראה אלא" לפי פירוש
המילולי, אלא כלשון גזמא לומר כיון שהורו ב"ד שמותר, נמצא לנו שגם
העושה מזיד הוא שונג],

להודיע שהעושה על פיהם שונג הוא ולא מזיד (הוא. פ') [אף שעושה במזיד
על פי הוראתם, אפ"ה שונג הוא], וזה על פי הוראה הוא עושה, לפיכך שונג
הוא, ויחד שעשה כהוראת צית דין פטור,

[הפירוש דלהלן אינה מדברי רש"י אלא הוסיפו אותה המדפיסים מעל
הגליון, ראה הוצאת אהבת שלום],

[לפי פירוש זה מפרש "מזיד" זה שעושה על פי ב"ד, ואינו מדבר כאן על
זה שעושה מזיד על דעת עצמו כלל],

ולפי פירוש זה מפרש גם את ה"לא ניתנה הוראה" כמשמעה, וזה דוחק
קצת],

[פ"א] לא ניתנה הוראה, לפטור ימיד המולה זה [אף שוראי כן הוא, מ"מ
אין זה עיקר פעולתה], אלא להכיר (ל?) צין [רש"י עמוד ב] עושה כשגגת
עלמנו, לעושה מזיד ונרשום צית דין [פי' וניתן הוראה לומר שגם מזיד זה דינו
כשונג],

וזה הרי לומר לנו שלא ידע שחזרו, ומזיד עשה על פיהם, ולא על שגגת
עלמנו, ויחד שעשה כהוראת צ"ד פטור,

מיתבי [על רב דאמר דלכן פוטר ר"ש, דברשות ב"ד הוא עושה, הא אי
אפשר שלא ידע לאחר שחזרו, דהא גבו מעות בשביל הקרבן, ואין אמרת
דעושה ברשות],

אבני חן למסכת הוריות

לסומכוס אינו מציא אשם תלוי, דהכי קאמר סומכוס, מעשה שלו תלוי הוא, (ולכא) [דליכא. מסו"ה] למימר שמא תולה בעצמו (הוא דלא) [הוא. מסו"ה] [פי' אין באן צד שהוא תולה לגמרי בעצמו, שעי"ז יהא חייב קרבן], [הלכן לא. מסו"ה] הו' צד חיוז מעליא [להביא קרבן, ובמשך להביר],

(דהיכא) [דנשלמא היכא. מסו"ה] דהוי לפניו חתיכה אחת, ספק של חלב ספק של שומן, ואכלו, דין הוא דמציא אשם תלוי, משום דליכא למימר שמא חלב (ממש ?) אכל, דהוי צד חיוז מעליא, אבל הכא ליכא למימר שמא תולה בעצמו ממש הוא, שהרי על פי הוראה הוא עושה,

הלכן מעשה שלו תלוי הוא, דצד חיוז שלו תלוי הוא, דלא הו' צד חיוז מעליא, הלכן אינו מציא אשם תלוי,

א"ר זירא מְשַׁל דר"א [שאמר ספק, שמביא אשם תלוי], למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן (והרי) [והו' פ'] סבור ששומן הוא, וגודע לו ספק הוא, שמביא אשם תלוי, משום דשמא חלב ממש אכל, הכי נמי ליכא למימר שמא תולה בעצמו (ממש. פ') הוא,

דף ד ע"א

ולא מבעיא למ"ד צבור מייתי מציאין, דכי הציאו כפרתן דמי, דהא דמפרסמא מלתא, ולא הו' האי יחיד תולה צ"ד,

[ואף דהא דאמר ר"א במשנה ספק, מיירי גם כשעדיין לא הביאו כפרתן, מ"מ דכי הציאו כפרתן דמי, דהא מפרסמא מלתא שיודעין כולי' עלמא שהם צריכים להביא כפרה. ע"פ הרש"ש.

ובמשמרת כהונה גורם דכי הציאו כפרתן דמי **לספק אכל חלב** דהא וכו'. ע"ב.

ואם באנו לשנות הגירסא היה יותר נוח לגרום דכי הציאו כפרתן (דמי ד)הא מפרסמא מלתא.

ולכל הדרכים כוונת רש"י לומר שכיון שנתפרסם הדבר שב"ד טעו, יצא מכלל עשה ע"פ הוראת ב"ד, והרי הוא כספק אכל חלב],

אלא אפילו למ"ד דכי הורו צ"ד, ועשו קהל על פיהם ד ב"ד מביאין עליהם פר, והם פטורין, דליכא למימר דלא מפרסמא מלתא כל כך, והאי יחיד תולה צבית דין הוא,

אפי"ה לאו תולה צ"ד הוא, שהרי אי הוה שאיל, הו' אמרין ליה היה צידו לישאל מפני מה צ"ד מציאין פר, ואי שאיל אומרים לו דטעו וחזרו, הלכן תולה בעצמו קרינא ציה, ואית ציה צד חיוז מעליא, הלכן מציא אשם תלוי,

[ותמוה לי דכיון דב"ד מייתי ולא מפרסמא מלתא, מנא ידע דהביאו ב"ד,

פר העולם דבר של צבור, ושעירי עבודת כוכבים כגון שהורו צ"ד בעצומת כוכבים, ועשו צבור על פיהם, וידעו שטעו, וחזרו צהס ואכריזן מעות כדי ליקח פר ושעיר(י) * עבודת כוכבים של צבור,

* [לכאורה צ"ל "שעיר" כדכתיב בבמדבר ט"ו כ"ד "ושעיר עזים אחד לחטאת", וכן במנחות ג"ב ע"א בדפוס וו' הגירסא "שעיר", ובד"ס שם יש טעות, שכתב שבדפוס הגירסא "שעיר" ובכ"י "שעירי" ולכאורה ההיפך הוא אמת].

בתחלה [במיוחד לצורך קרבן זה. שט] גובין עליהן שגזרין גזין מכל אחד משראל מעות, לקנות מהם פר ושעיר(י) עבודת כוכבים לצורך [ה ?קצין [חזן ממה שגובין מכל ישראל לתרומת הלשכה], דברי ר"ש, ר' יהודה אומר, מתרומת הלשכה הן באין,

[ואם כן] אמאי קאמר רבי שמעון דפטור, דנדרשות צ"ד הוא עושה, הא כיון דגבי להו דאגזי להו מעות לצורך פר העלם דצר של צבור [פי' שהרי ר"ש מיירי במתני' אף לאחר שהביא כפרתן] הו' ליה הודע הוא ממדידע ליה (שהצית דין טעו) [דידעו צ"ד שטעו. פ'] וחזרו מהוראתם, ואמאי הו' תולה צ"ד?

1. איבעית אימא, כגון שגבו סתם שלא הודיעוהו לצורך מה הן גזין,

2. ואב"א, כגון דלא הוה ליה במתא (כי גצו) [דיגצו. פ'] להו, ולאחר גציה [פי' אף שכולם ידעו הוא לא ידע] הוא דעשה על פיהם,

3. ואיבעית אימא, רב כאידך תנא סבר, דתניא איפכא, בתחילה גובין להן, דברי רבי יהודה, ר"ש אומר מתרומת הלשכה הן באין דלא הו' מפרסמא [שלא הו' מודיעין שמביאין פר], הלכן כי עשה על פיהם, הו' תולה צבית דין, הלכן פטר ר' שמעון,

ותנא דמתניתין הכי סבירא ליה אליבא דרבי שמעון, דמתרומת הלשכה הן באין,

[פי' קתני במשנה, הורו ב"ד וידעו שטעו וכו' ועשה על פיהן, ר"ש פותר ור"א אומר ספק וכו', ומביא הגמ' באן ברייתא],

תני, ר"מ מחייב דמולה בעצמו הו', ור"ש פותר דמולה צ"ד הו', ר"א אומר ספק [ו. פ'] מציא אשם תלוי, משום סומכוס אמרו תלוי [וקשה מה החילוק בין ספק לתלוי]?

אמר ר' יוחנן, אשם תלוי איכא בינייהו צין ר' אלעזר לסומכוס,

אבני חן למסכת הוריות

דאיצטרך לשאול מפני מה הביאוהו? וצ"ע. ישר הורי, עיי"ש.

ופטור,

ולא מבעיא למ"ד ב"ד מביאין ולא צבור, דלא אפרסמא מלתא (היא. פ'), והאי יחיד מולה צ"ד הוא, ופטור,

אלא אפילו למ"ד צבור מביאין (ואיכא) [דאיכא. פ'] למימר דמפרסמא מלתא היא, והאי יחיד לאו מולה צ"ד ותולה צעזעמו הוא, אפי"ה אמרין. פ' מולה צ"ד הוא (דכי) [וכי. פ'] עשה על פיהן עשה,

(והו"ו אמרינן ליה, דהכא בספק מבעוד יום ספק משחשכה, אי שאיל. כל זה נמוק וכן מוכח מלשון רש"י להמעיין היטב. ורע אברהם) [ד? לא אשכח אינש דמשייליה לא משכח אינש דלשייליה. גירסת רש"י],

[פ' שכמו בספק יום אף אם הי' שואל אין אדם יכול לומר לו אם הי' יום או בהש"מ, כן גם כאן הגם שיודע שהציבור מביאין פר, לא ידע "למה" מביאין אותו,

ויש כאן שני פירושים, לפי שאר המפרשים הפירוש הוא שאולי גם כאן לא ימצא מי שיודע למה מביאין הב"ד קרבן, ורש"י מפרש שלא יעלה על דעתו לשאול למה הציבור מביאין קרבן]

ולא סליק אדעמיה [פ' וגם כאן בהורו ב"ד לא סליק אדעתי] למישאל למה הציבור צבור פר, הלכך ליכא צד חיוצ מעליה, דהא צד פטור שייך ציה ספי, דמולה צ"ד הוא, הלכך אינו מציא אשם תלוי:

הכא כספק מבעוד יום ספק משחשכה אי שאיל לא אשכח אינש דנימר לי' הכא נמי שמא לא איתרמי לי' דנישילי'. ושיעור הדברים אפילו אי אמרת דציבור מביאין ואי שאיל כו' וא"כ לא דמי לביהש"מ דהתם אין אדם בעולם יודע לומר לו אם הוא יום או לילה, אפי"ה אמרינן דדמי ליה, דגם כאן שמא לא איתרמי ליה, ונוסח הדפוס אינו נוח, ובדפוס ווינציא ג' והו"ו [אמרינן] ליה, הכא [בספק] מבעוד יום ספק משחשכה [דלא] אשכח ולשון ישר הוא. ד"ס.

[שנינו במשנתינו] **אמר לו בן עזאי, מאי שנא מן היושב בביתו,** [אמר לו ר' עקיבא. רש"י, ובר"ם רק "אמר לו"] שהיושב בביתו אפשר היה לו שישמע, וזה לא היה לו אפשר שישמע [כו': שפיר קאמר ליה ר"ע לכן עזאי?

אמר רבא, החזיק בדרך לילך למדינת הים, ועדיין ישנו צעיר, [ע"ן להרב ט"ז ס' ק"י ולהטור לענין תפלת הדרך דהחזיק בדרך היינו שגמר בדעתו לילך אפילו שעדיין לא יצא. עיני כל חי] **איכא בינייהו,**

לכן עזאי חייב, דהא בביתיה איתיה, לר"ע פטור, דהא

אמר ר' יוסי בר אבין, ואיתימא רבי יוסי בר זבידא, משל דסומכוס [דאמר שהוא תלוי], למה הדבר דומה, לאדם שהביא כפרתו [פ' מחוסר כיפורים שהביא כפרתו בערב פסח. וראה תוס'], בין השמשות, ספק מבעו"י [ו]נתכפר לו והיא כפרה מעליה, ספק משחשכה [ולא. ד"ס] נתכפר לו ולא היו כפרה מעליה, דציוס צוותו כמי, דקיימא לן דפטור,

שאין מביא אשם תלוי [דאין] [ואין. פ'] צריך להציא קרבן אחר, ואע"פ שהוא קרבן אחר תמיד של צין הערבים, אין צו שום פסול, דהכי אמרין. פ' צפ' תמיד נשחט (פסחים ד' נט), דלמי עשה דפסח, ועשה דלכילת קדשים, ודמי עשה דהשלמה [וצ"ע דבגמרא שם ליתא המלים "דלמי עשה דפסח וכו' דהשלמה"], ואולי כוונת רש"י דמשמע כן מהשקלא וטריא],

[וזה לשון הגמרא שם, ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קמרת ונרות ופסח ומחוסר כפורים בערב הפסח שטובל שנית [שמחוסר כפורים טעון טבילה לקדשים] ואוכל את פסחו לערב רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה אם הציא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורים ואם לא יציא כפרתו לא יאכל את שלמיו וכו' שטובל ואוכל בקדשים לערב, בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת אלא לר' ישמעאל בנו של ריב"ב מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה? אמר רבינא אמר רב חסדא הכא בחטאת העוף עסקינן שאין למזבח אלא דמה ואין צה הקטרה ועשה דהשלמה גצי הקטרה כמיז וכו'].

ואיכא נמי שנינו אחריו טו"כ [פ' על הקושיא איך יכול להקטיר אחר תמיד של בין הערבים יש הרבה תירוצים, אבל לא פירש איפה הם, וראה במצור דבש, ובישר הורי,

מכל מקום אנו רואים שיש אופן להקטיר קרבן אחר תמיד של בה"ע, ואין הקרבן נפסל, והספק כאן הוא רק אם הקטיר אותה בלילה, דאז לכו"ע הקרבן פסול],

והא הכא (מפני) דצין השמשות לית ציה צד חיוצ (מעליה. ד"ס) [פ' דבין יממא ולילה לא טעי אינש, אלא אי יממא אי בין השמשות, וכיון דאינו אלא כהרף עין ליכא למיתלי ב'. מהרש"א], דליכא למימר שמא משחשכה נתכפר לו, שהרי צין השמשות כהרף עין, ואין אדם צעול יכול לעמוד עליו, אם מן היום או מן הלילה, (ופטור) [הלכך אין צריך להציא קרבן אחר. ד"ס],

ה"נ ליכא למימר שמא ממש מולה צעזעמו, שהרי כבר הורו צ"ד [פ' כמו שבספק משחשכה אין לתלות בבהש"מ להיבוי קרבן כן אין לתלות לזה שהלך ועשה להיות בר חיובא כתולה בעצמו ממש, ולכן נקרא תלוי

אבני חן למסכת הוריות

החזיק בדרך דכין דטריד הוא, לא היה אפשר לו שיטמע דמורו דהן, הלכך מולה צ"ד הוא ופטור לגמרי:

דמשמע מדבר ולא כל דבר, [ראה במלבי"ם על התורה פרשת ויקרא אות רמ"ד שמאריך בענין זה],

[שנינו במשנתנו] הורו (לו. ד"ם) ב"ד לעקור את כל הגוף: ת"ר ויקרא ד ונעלם דבר ולא שיעקר המצוה כולה, כיצד אמרו אין נדה בתורה, אין שבת בתורה, אין עבודת כוכבים בתורה, יכול יהו חייבין,

ת"ל ונעלם דבר, ולא שתתעלם מצוה כולה, (הרי אלו פטורין. ד"ם),

אבל אמרו יש נדה בתורה, אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור, יש שבת בתורה, אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור, יש עבודת כוכבים בתורה, אבל המשתחוה פטור, יכול יהו פטורין [ולקמן מקשה אם בעוקר בן המצוה פטור, ובעוקר מקצת פטור או מתי חייב],

תלמוד לומר ונעלם דבר ולא כל הגוף [פי' וזה הלימוד שהחוב הוא כשנעלם דבר היינו הלכה אחת אבל לא נעלם ממנו כל גוף הענין],

[וצ"ע מדוע צריך פסוק למעט כשעוקר כל הדין, הרי הוא פטור מטעם זיל קרי ביה רב? וראה תוס' ד"ה בדבר שאין הצדוקים מודין בו, וראה במגן גבורים שהאריך באן. וראה בתוס' הרא"ש ריש ע"ב דרב יוסף לית ליה דאין חייבין עד שיויר בדבר שאין הצדוקים מודים בו, ואולי גם ברייתא אינה סוברת הסברא דויל קרי ביה רב, ורק בעוקר כל הגוף סבירא להו שהוא גזירת הכתוב ולכן פטורין. אבל קשה דלפי זה נמצא דר"י אמר שמואל לקמן חולק על הברייתא? ועדיין צריך לימוד. א"ח]

אמר מר, יכול יהו פטורין, ואי בקיום מקצת וביטול מקצת פטורין, ובעקירת כל הגוף פטורין, במאי חייבין?

תנא הכי קא קשיא ליה, [לא תפרש אימא "דבר" כולה מילתא משמע דהורו לעקור כל הגוף דהא לא כתיב מדבר ואימא איפכא דהורו לנטל במקצת ולקיים במקצת יכול יהו פטורין וכי הורו לעקור כל הגוף יהו חייבין? ת"ל ונעלם דבר צא ללמד דפטור מקצת וקיום מקצת חייב,

מאי משמע כלומר היכי משמע האי ונעלם [דבר ?] דהוי קיום מקצת ופטור מקצת?

אמר עולא, קרי ביה ונעלם "מ"דבר דהאי מ"ם דנעלם שדיא [נמי. פ'] דאדר, דמ"ם נדרש. פ') לפניו ולאחריו, וקרי ביה ונעלם מדבר

חזקיה אמר מסיפא דקרא נפקא מכל מצוה דמשמע מכל מצוה של שבת דהוי בטול מקצת וקיום מקצת או מכל מצוה של עבודה כוכבים דהוי בטול מקצת וקיום מקצת או מכל מצוה נדה דהוי בטול מקצת וקיום מקצת ולא כל מצוה השבת דהוי עוקר כל הגוף ולא כל מצוה נדה ודעבדות כוכבים דעוקר כל הגוף אמר קרא ויקרא ד ועשו אחת מכל מצוה מכל מצוה ולא כל מצוה,

ד"ה חזקיה אמר. מכל מצוה של שבת פי' שבלשון אחת מכל מצוה יש כאן פרט וכלל, "אחת" פרט ו"מכל מצוה" כלל, וחזקיה יפרש דאחת מכל מצוה, אין הכלל ד"כל מצוה" על כל מצוה התורה, דאז יהיה הפרט כגון מצוה שבת שהוא חלק ממצוה התורה, אלא הכלל ד"כל מצוה" היינו כל מצוה לעצמה, ושבת וכיוצא יהיה "כל מצוה", ו"אחת" פירושו מצוה פרטית אחת מכלל מצוה שבת.

מצו' ת' תרתי משמע כלומר מצוה טובא משמע כגון נדה שבת ועבדות כוכבים דהיי משמע ועשה אחת מכל מצוה ה' דעבד חד מהני או שבת או עבדות כוכבים או נדה ולעולם דעוקר כל הגוף קא מיירי?

אמר ר"נ בר יצחק, מצוה כתי' צמד וי"ו דחזא מצוה משמע דהיי משמע ועשה אחת מכל מצוה דשבת או אחת מכל מצוה דעבדות כוכבים או אחת מכל מצוה נדה דהיי מקיים מקצת דשבת ומצטל מקצת והוא הדין לעבדות כוכבים והוא הדין לנדה והוא הדין לשאר מצוה דקיום מקצת ופטור מקצת חייב ועוקר כל הגוף פטור,

רב אשי אמר, יליף דבר דבר מזקן ממרא, דכתיב ביה בזקן ממרא דברים ז' ח כי יפלא ממך דבר [וכתיב עוד שם פסוק יא] לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, מה ממרא מן הדבר ולא כל דבר דהא כתי' מן הדבר ומן צאלו הן הנמנעין (סנהדרין דף פח) האומר אין מפליג לעבור על דברי תורה פטור חמש טעפות להוסיף על דברי סופרים חייב דהיינו מן הדבר ולא כל דבר אף בהוראה [מן ה. ד"ם] דבר ולא כל (הגוף) [הדבר. ד"ם] [פי' וזה הלימוד שהחוב הוא כשנעלם דבר, היינו הלכה אחת אבל לא נעלם ממנו כל גוף הענין],

ד"ה מה זקן ממרא מן הדבר ולא כל דבר. ומן צאלו הן הנמנעין וכו' וזה לשון המשנה שם חומר בדברי סופרים מבדברי תורה אין הקולא והחומרא מפני שהוא ד"ת או דברי סופרים אלא הוא כעין היכא תמצא האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור דאין זו הוראה דזיל קרי צי רב הוא חמש טעפות להוסיף על דברי סופרים חייב שאע"פ שאין דבר זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב דמדרש דסופרים הוא לטעפת לטעפת

אבני חן למסכת הוריות

לנוטפות הרי כאן ד'. ואגב משמע מזה שאם עוקר הדין לגמרי פטור.

שם. דברי סופרים ר"ל מצוה שבתורה שאינו מפורש בתורה אלא שקבלנו כך, פ' המצוה מפי הסופרים ומכאן מוכח בהרמב"ם ריש אישות דכל שאינו מפורש בתורה להדיא, דברי סופרים קרי ליה. יכין בסנהדרין פרק י"א אות כ', וכן הוא בתיו"ט שם.

אלא לעולם כדרכה דאמרי בשומרת יום הערלה שריא אפילו כדרכה, וגמר ציאה הוא דאסיר, ודקאמרת הא הערלה כתיב, דאמרי הערלה צאשה גדה הוא דכתיב, ולא בשומרת יום, הלכך לא מתוקמא גדה אלא בשומרת יום, והוי דדבר שאין הדוקין מודין זה,

ודאמרי, העראה באשה דוה הוא דכתיבא,

ואיבעית אימא דקאמרת שומרת יום הא כתיבא, הא לא קשיא, דכי קמני, כגון דאמרי [ב"ד] זבה לא הויא אלא [היכא דחזיא] ביממי דכתיב ויקרא טו כל ימי זובה, אכל היכא דחזיא צלילא טהורה, והוא הדין לשומרת יום, דאמרי דהוא היכא דקחזיא ביממא, דהיינו בימי זבה, הלכך לא מתוקמא גדה, אלא בשומרת יום וזבה, והויא הוראה דדבר שאין הדוקין מודין,

תנן, יש שבת בתורה, אבל המוציא מרשות לרשות פטור, ואמאי הוצאה הא כתיבא ירמיה י' לא תוציאו משא מבתיכם?

[דאמרי [ב"ד] הוצאה הוא דאסור, הכנסה מותר],

[ואיבעית אימא] דאמרי [ב"ד] הוצאה (והכנסה) הוא דאסירא, מושיט וזורק לא כתיב צהדיא שרי,

תנן, יש עבודת כוכבים בתורה, אבל המשתחוה פטור, ואמאי, המשתחוה הא כתיבא, דכתיב שמות לד לא תשתחוה לאל אחר?

דאמרי כי אסירא השתחויה, כדרכה, אבל שלא כדרכה שריא כגון משחמז לפעור או למרקוליס,

ואיב"א, דאמרי השתחויה גופה כדרכה הוא דאסיר דאית בה פשוט ידיים ורגלים צפשוט ידיים ורגלי דכתיב (צראשית יט א) וישחמו אפים אללה, הא השתחויה דלית בה פשוט ידיים ורגלים שריא,

[וישחמו אפים אללה. והוא בבראשית י"ט א', שלוש השתחוה לשני המלאכים. בספר אור הישר הקשה למה הביא רש"י פסוק זה הלא בברכות ל"ד ע"ב איתא השתחוה זו פשוט ידיים ורגלים שנאמר הבא נבא אני ואמך ואחריך להשתחוה לך ארצה [ארצה. לשון משמט משמע. רש"י] וכן בשבועות ט"ז ע"ב ובמגילה כ"ב ע"ב. אבל ראיתי שיש גורסין כאן דכתיב להשחמו לך אללה. וראה בניצוצי אור],

אמר רב יהודה אמר שמואל, אין ב"ד חייבין דלא הוי הוראה מעליא עד שיוורו להמיר בדבר שאין הצדוקין מודין בו שיהא אסור, (שהורי) [שיוור. פ'] (להמיר) [להמיר?] דדבר אסור, שאין כחצו צמורה צהדיא, אבל בדבר שהצדוקין מודין בו, פטורין,

מאי טעמא? זיל קרי בי רב הוא [כלומר אין אלו ראויין להוראה, ושונגין קרובין למודין הן אצל הוראה, שהיה להן ללמוד ולא למדו. רבינו חננאל נדפס דף ה' ע"ב בדפוס ווילנא], דכיון דאפשר לו ללמוד ולדע, לא הוי שונג מעליא, וקריב למוד הוי,

תנן, יש גדה בתורה, אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור, ואמאי שומרת יום כנגד יום הא כתיב ויקרא טו וספרה לה, מלמד שסופרת אחד לאחד היינו יום כנגד יום [פ'] וגם הצדוקים מודים בזה? וראה בתוס' הרא"ש דקים להו דצדוקים וביסותים דורשים דרשה זו מיתורה דילה?

דאמרי [ב"ד] העראה שריא, גמר ביאה הוא דאסירא,

הא נמי כתיב ויקרא כ את מקורה הערה?

דאמרי [ב"ד] כדרכה אסירא גמר ציאה ו שלא כדרכה שריא,

ו הא שלא כדרכה נמי כתיב משכבי אשה שני משכנות [צאשה אחת. פ'] אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה?

דאמרי [ב"ד] כדרכה אסור אפי' העראה דהאי דכתיב את מקורה הערה כדרכה, בשלא כדרכה, גמר ביאה הוא דאסור, אבל העראה שריא,

אי הכי מאי איריא דקמני שהורי בשומרת יום כנגד יום, אפי' גדה נמי כי האי גונא קיום מקנת וציעול מקנת הוא, והוי דדבר שאין הדוקין מודין צו?

אבני חן למסכת הוריות

דף ד ע"ב

מקצת וקיום מקצת דמי, או דלמא כיון דקא עקריין ליה בשביעית, כעקירת הגוף דמי,

בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו (הכא?) לא מציעא ליה לרב יוסף בדבר שאין הזדקין מודין (כלל?), אלא צטול מקצת וקיום מקצת קא מציעא ליה, [ואולי יש לפרש כמש"כ בתוס' הרא"ש, דלית ליה לרב יוסף דפטורין בדבר שהצדוקים מודים בו, ואולי יש להוסיף שגם הסברה דזיל קרי ביה רב לית ליה, ורק גזירת הכתוב שפטור כשעוקר כל הגוף אית ליה],

[קצת קשה אמאי לא מקשה הגמ' במאי טעו, כמו שמקשה לקמן בבעיא דרב זורא? ויש לישב ודו"ק. תוקפו של יוסף],

מי אמרי' כיון דקא מודו צ"ד בכולהו מלתא שאר מלאכות דשבת דאסורי כביטול מקצת וקיום מקצת דמי ומיידיין,

או דלמא, כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר, כעקירת גוף דמי?

ת"ש, יש נדה בתורה, אבל הבא על שומרת יום כנגד יום, פטור, ואמאי הא עקריין לשומרת יום כנגד יום, כל עיקר?

אמר לך רב יוסף, שומרת יום דקאמרין, כדשנין לעיל, דלא היו עקירת כל הגוף, דשומרת יום,

ת"ש, יש שבת בתורה, אבל המוציא מרה"י לרה"ר פטור, ואמאי הא עקריין להוצאה כל עיקר? התם נמי כדשנין דמושיט חורק שרי דלא היו עקירת כל הגוף,

ת"ש, יש עבודת כוכבים בתורה, אבל המשתחוה פטור, ואמאי והא עקריין להשתחויה כל עיקר? אמרי השתחויה נמי כדשנין דהשתחויה שלא כדרכה שריא,

בעי ר' זורא, אין שבת בשביעית מהו? במאי טעו, בהדין קרא שמות לד בחריש ובקציר תשובות דמשמע צומן דאיכא חרישה, דהיינו ששאר שני שזוע משבות איכא שבת בזמן דאיכא חרישה איכא שבת, ובזמן דליכא חרישה דהיינו ששביעית ליכא שבת,

מי אמרינן, כיון דמקיימין לה בשאר שני שבוע, כביטול

אמר רבינא, ת"ש, נביא כגון שמחלמו נביא של אמת, ולצטוף נביא (השקר) [לשקר. פ', ואולי צ"ל "של שקר"] (שנתנבא. נוסח הרפום) [שהתנבא. ד"ס, רש"י] לעקור דבר מדברי תורה, חייב ודברי הכל צמק,

[לביטול מקצת ולקיום מקצת. נוסח הרפום] [לביטול מקצת ולקיים. ד"ס] מקצת דשאר מנות, רבי שמעון אומר פטור ר"ש פוטור, וה"ה לרצנן,

[פ' ריש שלשה דרגות א] לבטל גוף ע"ז וקיום מקצת וביטול מקצת דע"ז, דפליגי רבנן ור"ש אי חייב סקילה או חנק. ב) לעקור דבר מדברי תורה (דשאר מצות) דברי הכל בחנק. ג) לביטול מקצת ולקיום מקצת בשאר מצות דברי הכל פטור. וראה כל הסוגיא בסנהדרין פ"ט ע"ב-צ' ע"א].

ובעבודת כוכבים, אפילו אמר היום עובדה, ולמחר בטלה, חייב דהיינו קיום מקצת וצטול מקצת דעצמות כוכבים חייב, דרשמנא אמר להדיח מן הדרך אפי' מקצת דרך, וצעצות כוכבי' הוא דכתיב, וכי קמתי חייב כגון לרצנן צסקילה ולר"ש צמק, והכי ממדן ליה רב מסדא, צפ' אלו הן הנמנעין (סנהדרין דף ז), והיום עובדה ולמחר בטלה, כאין שבת ששביעית דמי, וקרי להו צטול מקצת וקיום מקצת, ש"מ,

שמע מינה, [אם הורו] אין שבת בשביעית, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, שמע מינה:

מתני': הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו, ואמר להן טועין אתם [ואפ"ה לא חזרו בהן, וכיון דאמר להן כך לא הסכים בהוראתן, ולא היו כולן בהוראה זו, משא"כ בשתק, אף דידע שטעו מרשתק הרי הסכים. יבין] לא היו הוראה מעליא, ופטור, דנענין עד שזכרו כולן כדאמרין. פ"י לעיל,

או שלא היה מופלא של ב"ד שם, אע"ג דלא הוה מסנהדרין עצמן, דאילו הוה מסנהדרין עצמן, אפי' (אם) קטן שצבולן לא היה שם לא הוה הוראה מעליא, כדאמרין. פ"י [לקמן] [לעיל ג.:. מסו"ה] מאס כל עדת איתא לכולה סנהדרי הוה הוראה ואי לא לא ואיכא למימר [ד. צמ] [נצטרך (אחד מהן. צמ) לנאח לרצנן פ"י] [שהמופלא ה' צריך לצאת לדרך ומינו אחר במקומו] ומינו אחר במקומו א"נ זקן (אז) שאין לו בנים היה לך [לא. צמ] נמנה אחר בסנהדרין,

[או שלא היו מופלא של ב"ד שם. הגדול שבהן ראש הישיבה.

אבני חן למסכת הוריות

רע"ב.

ואפילו חי' מנינם שלם. ר"ל שבועים ואחד. (הרמב"ם). תוי"ט.

[ולכן] לא היה מופלא של ב"ד שם, נמי פטורין, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו:

[נמי פטורין מפני שהי' להם ללמוד ולא למדו. ר"ל שלא הי' להם תיכף ומיד לעשות כאותה הוראה, כיון שלא הי' מופלא של ב"ד שם, אלא הי' להם לילך אצלו וללמוד ממנו אם הוראתם כדיון היא, או מעו בה והם לא עשו כן ולא למדו, לכך לא היו שוגג ממש. חק נתן]

[שנינו במשנתינו] נאמר שם עדה, ונאמר כאן עדה, עד שיהיו כולן ראויין להוראה: והתם מנלן דכולהו (ד. ד"ס) הויין ראויין להוראה?

דאמר רב חסדא גמר ממשה, דמשה אוקין. פ' סנהדרין דהוויין כולן ראויין להוראה, אמר קרא במדבר יא והתיצבו שם עמך, עמך בדומין לך דליהוי (הס) כולן ראויין להוראה, ה"ג צעין דסנהדרי דעלמא ליהווי ראויין להוראה, והואיל ומנינו דעדה האמורה כאן כולן ראויין [רש"י עמוד ב] להוראה, שמעיין מינה נמי דהיינו סנהדרי גדולה,

דמנינא דת"כ עדת ישראל עדת המיוחדת לכל ישראל, ואזו וז סנהדרי גדולה, [פ'] דכיון דעדת פירושו ראויין להוראה, לכן נפרש עדת ישראל דהיינו סנהדרין, אבל בלא זה מנא לן דמדבר בכלל מעיני הוראה. וראה חפץ ה'.

ואימא עמך לשכינה משום שכינה, דלגופיה הוא דאמא, כלומר שיהו עומדין עמך, ולא יכנסו לפני ולפנים במקום שכינה, דסלקא דעתא אמינא והואיל דתכז אספה לי, דיכנסו במקום שכינה קמ"ל. [ל"א] עמך משום שכינה, כלומר צורו דצדיקים גמורים, שאני רוצה להשרות (שכינה) [שכימתי. פ'] עליהם?

אלא אמר ר"ג בר יצחק, אמר קרא שמות יח ונשאו אתך, אתך בדומין לך שיהיו ראויין להוראה [פ'] דהא לאו בסנהדרין גדולה מיירי בפרשת יתרו, אלא בבתי דינין שבכל מקום ומקום דכתיב ואתה תחזה מכל העם וגו'. רח.

מתני': הורו ב"ד שוגגין, ועשו כל הקהל [ה"ה רוב הקהל ומשום דרובו כבולו נקט לשון כל. באר שבע] שוגגין על פי (הס. ד"ח) צ"ד, מביאין פר רבי מאיר כדאית ליה [ראה המשנה בסוף עמוד זה], ור' יהודה כדאית ליה, ור"ש כדאית ליה, דהוי הוראה מעליא,

הורו צ"ד מזידיין, ועשו הקהל שוגגין לא הוי הוראה מעליא, דאם כל עדת ישראל יסגו כתיב, דצעין שוגגין. פ' צ"ד, והכא הוה ליה שגגת מעשה צלא הוראה, ו, מביאין כל אחד מן הקהל כשבה ושעירה דכיחיד דמו,

ראה תוס' סנהדרין מ"ז ע"ב ד"ה אחד ממונה על כולן. וז"ל ויש מפרשים דאחר ממונה על כולן הוא הנשיא, דקמני בחוספתא שהנשיא יושב צלמנע, ונראה לפרש דאחר ממונה על כולן הוא מופלא שצ"ד, אב צ"ד, וכלל שופטים ושופטים היה שם מופלא, כדאמר גבי זקן ממנה הוא ומופלא שצצית דינו,

ונראה דלא היה מתשצון סנהדרין, מדקאמר צפ"ק דהוריות וכו' או שלא היה מופלא שצצ"ד שם, פטור, ומפרש בגמ' לפי שהיה להם שילמדו, ואי הוה מתשצון מאי אירא מופלא, אפילו אחד מן האחרים נמי, כדאמר התם לעיל מיניה, הכי קאמר רחמנא אי אית לכולי סנהדרי הוי הוראה ואי לאו לא הוי הוראה וכו'. עב"ל.

ובפסקי הר"ד כתב הטעם שלא הי' מן המנין, כדי שלא יחלקו על רבן. וראה הורה גבר. ובית דוד, וראה מרגליות הים על מס' סנהדרין ג' ע"ב,

או שהיה אחד מהן גר, או ממזר, או נתין, או זקן שלא (ראוי לבנים) [ראה לו בנים. כ"ה במשניות] וקשה לי מפני מה אין ראוי להוראה, (ה"ז פטור) [אלו פטורין. כ"ה במשניות],

[ואו זקן שלא ראוי לבנים. בסנהדרין לו: יש ברייתא אין מושבין בסנהדרין זקן וסרים ומי שאין לו בנים ופרש"י שם בד"ה זקן. ששכח כצר זער גדול צנים ואינו רחמני וכן סרים. והרע"ב כאן פ' זקן שלא ראה בנים. אינו ראוי לדון דיני נפשות שסתמו שהוא אכזרי ולא ירחם.

וראה בר"ח גרפס בדף ה' ע"ב וז"ל והא דתנן זקן תרגומה שאין לו כבר תוחלת בנשים שכבר נסתבל החגב והופרה האביונה [קהלת יב ה] ומשום הכי לא חזי, דהא בצירה ליה מאורייתא מצות פירה ורביה דלא קיים, ויש מפרשים מפני שאינו רחמני דלא מרחם אלא מאן דאית ליה בני דכתיב כרחם אב על בנים, ואיכא לאקשווי אי הכי מאי שנא זקן,

ונראה דהכי קשיא ל', דדוקא לענין דיני נפשות שייך הטעם שהוא אכזרי, אבל לענין הוראה באיסור ודיתר מפני מה אין ראוי בעבור אכזרותו, אך ג"ז ל"ק כיון דבעי' כאן סנהדרין של ע"א בעי' שיהיה ראוי לסנהדרין וכו'. מלא הרועים],

שנאמ' כאן עדה דכתיב (ויקרא ד יג) אם כל עדת ישראל יסגו ונאמר להלן עדה וספטו העדה והזילו העדה (צמדצר לה כד-כה) דהיינו סנהדרין דמנן צפ"ק דסנהדרין (ד' צ),

מה עדה האמורה להלן, כולן ראויין להוראה, אף עדה האמורה כאן, עד שיהיו כולן ראויין להוראה:

נמי: או שלא היה מופלא של ב"ד שם, מנלן? אמר רב ששת, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה אמרו הורו בדבר שהצדוקין מודין בו פטורין, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו,

אבני חן למסכת הוריות

דף ה ע"א

רבי שמעון אומר, שלשה עשר פרים פר לכל שצט ושצט, ופר לצית דין, וטעמיהו דכולהו מפרש בגמרא [ד"ס דאין ב"ד מתכפרים בפרים שהביאו הקהל. יבין], ובעבודת כוכבים שלשה עשר פרים, ושלשה עשר שעירים, פר ושעיר לכל שבט ושבט, פר ושעיר לב"ד,

[הקדמה: לעיל מיירי שכל השבטים חטאו, וכאן מיירי שלא חטאו אלא ז' שבטים, ואומר שאם עשו ז' שבטים ע"פ ב"ד, לר"מ ב"ד מביאין פר, לר' יהודה כל די"ב שבטים מביאין כל שבט פר, ור"ש אומר כל אחד מהו' שבטים מביא פר, וב"ד מביא עוד פר].

אליבא דר"מ אין כל ענין לשבטים, והעיקר הוא שיהיה רובן של ישראל, אבל לר"י ור"ש צריך שיהיה גם רובן של שבטים,

הורו ב"ד, ועשו ז' שבטים, או רובן של כל שצט ושצט דשצעה שצטים, וכגון דהוי רובן של ישראל [ר"ל רוב כל שבט ושבט, וה"ה רוב ישראל אף שאינן רק משבט אחד. יבין] על פיהן, מביאין פר, ובעבודת כוכבים מביאין פר ושעיר, דברי ר"מ [דס"ל] ב"ד מביאין פר ולא כצור,

רבי יהודה אומר, ז' שבטים שחטאו מביאין ז' פרים, ושאר שבטים שלא חטאו, מביאין על ידיהן פר [פר. ד"ס, רש"י] כלומר פר לכל שצט ושצט, ואמר ר' יוחנן. פ' בגמרא [לקמן ע"ב] דו' דקאמר ר' יהודה לאו דוקא, דהוא הדין לשצט אחד שחטא על [פי] הוראת צית דין הגדול, שהשאר שצטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר פר, ואידי דקאמר ר"מ ז', דאיהו צעי רוצה ממס, קא"ר יהודה נמי [שצעה. ד"ס],

שאף אלו שלא חטאו, מביאין ע"י חוטאין,

ר"ש אומר, ח' פרים, ובעבודת כוכבים ח' פרים וח' שעירים, פר ושעיר לכל שבט ושבט, פר ושעיר לב"ד,

[הקדמה: אם הורו ב"ד של השבט ועשה אותו השבט, לדברי ר' יהודה רק אותה השבט מביא פר, וחכמים אומרים שאין חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול].

הורו ב"ד שווגין, ועשו הקהל מזידין [שידעו שטעו הב"ד, וידעו ג"כ שאסור לשמוע בקולם בכה"ג, ואפ"ה עשו. יבין לו], הרי אלו פטורין דמזיד לאו צר קרבן הוא [וכגון שלא חשב שמצוה לעשות על פי ב"ד, אע"פ שידע שטעו, דאל"כ קשה ממשנה א'. חידושי מהרי"ח על משניות עיי"ש]:

גמ': טעמא שווגין ועשו מזידין, הרי אלו פטורין דמזיד לאו צר קרבן הוא, לא צור ולא יחיד, הא שווג דומיא דמזיד חייב דלא הוי (ממש ?) מולה צ"ד, [ו. ד"ס] הוי שוגג מולה צעמנו, ומייז (צשגגת) [דשגגת. פ'] מעשה קרינא ציה,

והיכי דמי, [כגון] שהורו בית דין שחלב מותר שעל הקרב, ולא שעל הכליות, דלא הוי עוקר כל הגוף, ונתחלף לו [חלב. רש"י] בשומן, ואכלו דמייז דמולה צעמנו הוא, והאי דקרי ליה דומיא דמזיד, משום דכי היכי דמזיד לאו מולה צ"ד הוא, האי שוגג נמי לאו מולה צ"ד הוא,

לימא תפשוט הא דבעי רמי בר חמא (לעיל דף ב. דבעי רמי בר חמא, הורו ב"ד שחלב מותר, ונתחלף לו בשומן ואכלו, מהו) ?

אמר לך רמי צר חמא, האי דקמי שווגין ועשו מזידים לאו למידק מיניה קא חמי, אלא משום אידי דתנא רישא מזידין ועשו שווגין, תנא נמי סיפא שווגין ועשו מזידין (וכדי נסבה. פ') ולא דייק' מיניה כלום, וציעא ידידי. פ') מהא ליכא למשמע מיניה:

[הקדמה: לר"מ ב"ד מביא פר אם עשו רוב הקהל, לר' יהודה י"ב שבטים מביאין י"ב פרים וכו', לר"ש י"ג פרים, פר לכל שבט ועוד פר מביאין ב"ד].

מהני: הורו ב"ד, ועשו כל הקהל או רובן על פיהן, מביאין פר (כגון) ב"ד ולא צור [הב"ד מביאין משלהן פר העלם דבר של צבור האמור בפרשת ויקרא], [אליבא דר' מאיר],

ובעבודת כוכבים [ואם הורו להיתר באיסור ע"י. יבין], מביאין פר ושעיר דשצט צור כוכבים צהורא פר ושעיר מיימי, דכתי' צפ' שלח לך אנשים [במדבר טו כב] ובי תשגו ול' א' תעשו את פל-המלו' ת' קאלה דהיינו צעצות כוכבים, כדאמר לקמן צפרק הורה כהן משית, אלו היא מנזה ששקולה כנגד כל המנזות, הוי אומר זה עזר' כוכבי, וכתיב [שם פסוק כד] [והיה אם משיני העדה נעשקה לשגגה] ונשאו כל-העדה פר פן-צקר אקד לעלה לגימ' יתם לה' ומנקמתו. ונקפו' פמאשט ונעיר-עזים אקד לסקת, דברי ר"מ,

ר' יהודה אומר, י"ב שבטים, מביאין י"ב פרים דכל שצט ושצט אקרי קהל, וקסבר צור מביאין פר, ולא צית דין, ובעבודת כוכבים מביאין שנים עשר פרים, ושנים עשר שעירים,

אבני חן למסכת הוריות

פ, ו, ובמצור דבש שיתצנר] להס [לב"ד] אומו מטא שעשו צהורלה,

[לא הבנתי מה יודעין החוטאין יותר מן הב"ד],

[וממשיך לדרוש את הפסוק] אֲשֶׁר חָטְאוּ, חטאו שני "שבטים", מביאין שני פרים והוא הדין דכי מטא שצט אחד, שמציא פר אחד, והא קמ"ל דשני שצטים לא סגי להו צפר אחד, חטאו שלשה מביאין שלשה,

או אינו (אומר. ד"ס) אלא חטאו שני "יחידים", מביאין שני פרים, חטאו ג' מביאין ג' [פרים, ויכול להיות שיביאו אלפי פרים],

ת"ל, (ת. ד"ס)קהל הקהל (חייב, וכל) [לחייב על כל. ד"ס] קהל וקהל (חייב. ד"ס) דשצט אחד איקרי קהל, כדמפרש טעמא לקמן [אבל יחיד אינו מביא פר],

כיצד, חטאו שני שבטים, מביאין שני פרים, חטאו ז' מביאין ז', ושאר שבטים שלא חטאו, מביאין על ידיהן פר פר [זה נקרא לקמן "גרידה"], שאפילו אלו שלא חטאו, מביאין ע"י החוטאין,

(לכך נאמר קהל, לחייב על כל קהל וקהל. מלים אלו לכאורה מיותרים וצריכין ביאור), דברי רבי יהודה [וכע"ז] אמר ר' יהודה במשנה],

ויקרא ד יג. ואם כל-עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מפלמץ ו' ת' אֲשֶׁר ל' אִתְּעִשְׂיָהּ וְאָשְׁמוּ: יד ונו' דְּעָה תְּחַפְּאוּת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ תִּקְוָהּ פֶּר בְּזָבָק לְחֻפְּאוּת וְהִבְיִאוּ אֹתוֹ לְפָנַי אֲהֶל מוֹ עֵד:

ר"ש אומר, ז' שבטים שחטאו, מביאין ז' פרים, ובית דין מביאין על ידיהן פר, שנאמר למטה קהל, ונאמר למעלה קהל,

מה קהל האמור למעלה, ב"ד עם הקהל דמריסו כמיצני. פ' [למעלה, ב"ד (עס קהל) [וקהל. פ'], דמיצני ונעלם דצר מעיני הקהל, דהאי מעיני היינו ב"ד,

אף קהל האמור למטה והקריבו הקהל ב"ד עם הקהל,

רבי מאיר אומר, ז' שבטים שחטאו, ב"ד מביאין על

הורו ב"ד של אחד מן השבטים [סנהדרין קטנה, היינו ב"ד של כ"ג, ורק בלשכת הגזית היה סנהדרין של ע"א, ראה רמב"ם הל' סנהדרין פ"א הל' ג'], ועשה אותו השבט על פיהן, אותו שבט הוא חייב, ושאר כל השבטים פטורין, דברי רבי יהודה,

וחכמים אומרים, אין חייבין אלא על (הוריות) [הוריית. כ"ה במשניות, ויש שם בשנויי נוסחאות גירסא "הוראת ב"ד"] בית דין הגדול בלבד אצל שצט אחד צהורלה צית דינו, כשגגת מעשה [למודי'. ד"ס] דמי ומציאין כל אחד כשצט או שעירה,

שנאמר ויקרא ד ואם כל עדת ישראל היינו סנהדרין, כלומר סנהדרין של ישראל דהיינו ב"ד הגדול ישגו, ולא עדת אותו שבט:

	חטאו רוב קהל מי מביא חפר ?	חטאו ו' וחם רוב או ז' ואינם רוב מי מביא חפר ?	חטא שבט אחד בחוראת בית דינו מי מביא חפר ?	חטא שבט אחד בחוראת בית דינו מי מביא חפר ?
ר"מ	ב"ד, ואף אם רוב ישראל הם משבט אחד		פטורין דבעי רובא.	
ר"י	צריך שיחיה גם רוב השבטים וכל שבט ושבט מביא פר דאמרינן גרידה	כל שבט ושבט דאמרינן גרידה	כל שבט ושבט דאמרינן חייב ושאר השבטים פטורין.	אותו השבט
ר"ש	צריך שיחיה גם רוב השבטים, וכל שבט שחטא מביא פר וגם ב"ד	כל הקהל פר אחד וב"ד פר	אותו השבט פר אחד וב"ד פר	
רשב"א		ב"ד. דנאמר מעיני העדה ונאמר כי לכל העם בשגגה		

[תקדמה: מביא ברייתא, שב"ד שכחו אם התירו חלב או דם, והקהל אכלו חלב ודם, ונמצא שהצבור יודעין שחטאו ממה נפשך, אבל הב"ד אינם יודעים מה התירו],

נבמ: ת"ר, ידעו שהורו, ומעו [ב. ד"ס]מה [ש. ד"ס]הורו כלומר הורו ב"ד שחלז מותר בצטול מקצת [כדתנן לעיל ג: הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אלו חייבין], ועשו קהל על פיהן, ואכלו שוגגין חלב ודם, דהוי חד בשגגת מעשה בלבד, ומד צהורלה, ואח"כ ידעו שהורו שלא כראוי, אלא שטעו צמה שהורו, דאינם יודעים אם על החלב הורו, או על הדם, יכול יהו חייבין פר, דליהוי הורלה מעליה,

ת"ל ויקרא ד יד ונו' דְּעָה תְּחַפְּאוּת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ, כלומר דצריך שצדע החטאת, שיהיו יודעין על מה הורו, אם על החלב או על הדם ולא [סגין] [שיודעו] [שידעו. ד"ס, רש"י] החוטאין ללא סגי צדיעה דחוטאין, דלע"ג דעשו צהורלה, דממה נפשך חד מניסו צהורל' הוה, דהא אכלי למרוויסו חלב ודם, אפ"ה פטורין, דצריך (שיצנר) [שיצנר

אבני חן למסכת הוריות

ידיהם פר, והן פטורין,

כפ' ד' מיתות (סנהדרין סז),

נאמר קהל למטה, ונאמר קהל למעלה, מה קהל האמור למעלה, ב"ד ולא צבור @ [ראה ד"ס] הכי דרש ר"מ, מה קהל האמור למעלה, ונעלם דבר מעיני הקהל, בית דין ולא קהל, כלומר דהוראה תלויה היא בצ"ד ולא בקהל, דהא לא כתיב ונעלם מקהל, אלא מעיני הקהל, דמשמע (מצ"ד) [מעייני צ"ד. ד"ס] של קהל, ולא מקהל, אף קהל האמור למטה והקריבו הקהל ב"ד ולא צבור,

מ"ט דר' יהודה [שכל שבט מביא פר אף שלא חטאו], קסבר ארבעה קהלי כתיבי, קהל הקהל, קהל הקהל, [ויקרא ד יג] מעיני הקהל, [שם פסוק יד] והקריבו הקהל [הרי שנים, ובכל אחד יש "ה" מיותרת הרי ארבעה], דלימא קרא מעיני "קהל" מאי "הקהל" תרי, וליכמוז קרא והקריבו "קהל" מאי הקהל תרי, (ו. פ') הרי ארבעה, מטאת הקהל לא קא חשיב, דהא לא כתיב לא דהוראה ולא דהקריבה,

רבי שמעון בן אלעזר אומר משמו [של ר"מ], חטאו ששה שבטים והם רובו של קהל [ה"ה חמשה ואפילו ארבעה שבטים והם רובו של קהל. באר שבע], או ז' אע"פ שאינו רובו של קהל, מביאין [הב"ד] פר,

אמר מר, ונודעה החטאת, ולא (שיודעו) [שידעו] החוטאין,

מאן תנא? אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבא, דלא כרבי אליעזר,

דתנן, אמר ר' אליעזר מה נפשך דתמן במסכת כריתות צפרק "ספק [רש"י עמוד ב'] אכל חלב" (דף יט) חלב וטוטר לפניו, ואכל את אחד מהם, ואינו יודע איזה מהן אכל, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר, ומניא אמר רבי אליעזר מה נפשך אם חלב אכל חייב, נותר אכל חייב,

אמר לו רבי יהושע, הרי הוא אומר אשר חטא זה, עד שידע לו במאי חטא, הכא נמי סבירא ליה לר' אליעזר מה נפשך, אם חלב אכלו דהוראה מציאין פר, ואם דם אכלו דהוראה מציאין פר, ומייצין ממ"נ,

[וע"ז שאמר ר"י אמר רב דאחיה דלא כר' אליעזר] רב אשי אמר, אפילו תימא, רבי אליעזר, שאני הכא [בפר העלם דבר, אבל בחטאת רגילה אינו צריך לדעת באיזה חטא שגג] דכתיב ויקרא ד יד וְנִדְּעָה הַחֲטָאתָא אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ דמשמע שידע להם החטא שחטאו עליו ע"פ בית דין,

התם [בחטאת יחיד] נמי, הכתיב ויקרא ד כג אִן יְהוּדָה אֱלֹו חָטְאוּ אֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהּ דמשמע עד שידע לו כמה חטא? ההוא מייבעי ליה פרט למתעסק,

זה, (פרט למתעסק, דזה) משמע דמתכוין לעשות חטא, פרט למתעסק בשבת, כגון שמתכוין להגביה את החלוט וחתך את המחוצר, דפטור, אכל מתעסק בחלזי ובעריות חייב, (שכזר) [שכן. כ"ה בסנהדרין] נהנה, כדאמר

1. חד לחייב על כל קהל וקהל על כל שבת ושבת, דשבת אחד איקרי קהל, כדאמרין. פ' לקמן,

2. וחד כדאמר לעיל (דף ג) הקהל ועשו להוראה תלויה בב"ד, ובעשה תלוי בקהל [והחידוש הוא שהמעשה תלוי רק בקהל ולא בב"ד, ושאינ מעשה הב"ד מצטרף לרוב, דזה שהוראה תלויה בב"ד, אין צריך דרש, דכי הציבור הם ראויין להוראה],

3. וחד לגרירה וחד (למקד) [לגריה. יע"ז] דשאר שצטין שלא חטאו, נגררין אחר החוטאין, ומציאין על ידיהם פר פר,

4. וחד לשבט, שעשה בהוראת (ב"ד) [בית דינו. כן צריך לפתור את הר"ת] כדמנן בסיפא דמתניין, הורו צ"ד של אחד מן השבטים כו',

ור"ש [דאמר פר לכל שבט, ופר לב"ד] תלתא קהלי כתיבי, הקהל, קהל הקהל,

מעייני הקהל מעיני הקהל לא דרשין ציה תרתי, דהא. פ' לשמוש הוא דאחא, ד, אורחיה דקרא הוא דמשמע הכי, כדאמרי אינשי מעייני דפלגיא [ששני המילים מחוברים] הכא נמי מעיני הקהל, משמע מעיני של קהל, וחד הוא,

אכל והקריבו הקהל, דרשין ציה תרי, דלכמוז קרא והקריבו קהל, מאי הקהל תרי, הא תלת,

1. חד לחייב על כל קהל וקהל דר"ש נמי ס"ל דשבת אחד איקרי קהל, אייתרי ליה תרי לג"ש נאמר קהל למעלה וכו',

2-3. ותרי אחריני, נאמר למטה קהל, ונאמר למעלה קהל, מה לחלן ב"ד עם הקהל, אף כאן ב"ד עם הקהל [שגם ב"ד מביאין פר, חוץ ממה שמביאין השבטים],

ור"מ [שרק אם עשו רוב הצבור, הב"ד מביאין פר] קהל הקהל לא

אבני חן למסכת הוריות

דריש, הלכך תרי קהלי כתיבי,

מיבעי ליה לנאמר למטה קהל, ונאמר למעלה קהל, מה להלן ב"ד ולא צבור, אף כאן ב"ד ולא צבור,

ורשב"א מ"מ? כתי' דהוראה דעבודת כוכבים, דפרשת שלח לך אנשים במדבר טו והיה אם מעיני העדה, אלמא אפי' מיעוטא (מיעוטא מטא) [מיעוט שטטא ?] מציאין פר ושעיר(ה. פ'), # [זה שמוסף דכתיב מעיני הוא אריכות לשון קצת, דהא כבר אמר דכתיב מעיני] דכתי' מעיני [ד. ו'] משמע מקצת עיני, ולא כל עיני,

וכתי' במדבר טו "כי לכל העם בשגגה, למימרא [ד. פ' ו'] משמע דרובא דרובא ככולו אין, מיעוטא לא, הא כיצד?

עשו ו' והן רובו של קהל, או ז' אע"פ שאין רובו של קהל, חייבין דמעני [במיעוטא דמ"ם משמע] אפי' מיעוט קהל, כגון צרוב שצטט, והאי דכתי' כי לכל [משמע], [דענין רוצא] [דחייבין צרובא ?] דקהל, אפילו צמיעוט שצטט,

[פי' שעד כאן כל התנאים למדו מהפסוקים בפר העלם דבר, אבל רשב"א דרש מהפסוקים בפר ושעיר של העלם ע"ו, ובסוף הענין אומר הגמ', דמקישין פר של העלם דבר, ופר ושעיר של העלם ע"ז בג"ש, מעיני מעיני],

	חדש דחקל הקהל ?	מנין דהוראה תלויה בב"ד וכו' ?	מנין איקרי קהל? דשבת
ר"מ	נאמר קהל למטה ונאמר קהל למעלה למילף דב"ד ולא צבור.	מעיני מעיני	
ר"י	ארבעה קהלי כתיבי: א) לחייב על כל קהל ב) להוראה תלוי בב"ד ומעשה תלוי בקהל ג) לגרירה ד) לשבט שעשה בהוראת בית דינו.	מקהל הקהל	מונתתין לקהל עמים
ר"ש	תלתא קהל כתיבי: א) לחייב על כל קהל ב) תרי קהל נאמר למטה קהל ונאמר למעלה קהל למילף דב"ד מביא פר עם הקהל	מעיני מעיני	מונתתין לקהל עמים

דף ה ע"ב

ורבי שמעון ורבי מאיר דדריש תרי קהל לג"ש, ולא אייתר חד להוראה תלויה צצית דין, אס ק דהוראה תלויה בבית דין, ומעשה תלוי בקהל [ואם עשו גם ב"ד ע"פ הוראתם אינם מצטרפין להיות רוב קהל], מנא להו?

אמר אביי, דאמר קרא במדבר טו כד וְהָיָה אִם מְעִינֵי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָהּ לְשִׁגְגָה וְעָשׂוּ כָּל־הָעֵדָה וְגו', שמעשה (ל. פ') שגגה

על ידי אחרים, דהיינו על ידי הוראת צ"ד, דהוראה [לכד? דהא עיקר הלימוד הוא שאין הב"ד מצטרפין שיהיה על ידיהם רוב קהל] תלויה צצית דין,

רבא אמר במדבר טו כו וְנִסְלַח לְכָל־עֵדָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹאֹר הָיָה כְּתוּב כִּי לְכָל־הָעָם בְּשִׁגְגָה, מלכל העם בשגגה שיהו כולם תלויין (בשגגה) [בשגגה ?], הקהל וצ"ד, דהוראה תלויה צצ"ד, ומעשה תלוי בקהל,

וצריכא, דאי כתב רחמנא והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, הוה אמינא אפילו מיעוטא מטא מציאין פר, להכי כתיב לכל העם בשגגה,

ואי כתב לכל העם בשגגה, הוה אמינא עד דעבדי בית דין בהדי רובא ולא יהו מציאין פר עד שיעשו צית דין עם הצבור, דליצעי לצית דין הוראה ועשה, כתב רחמנא והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, שפסקה שגגה על ידי אחרים דהוראה צלצד תלויה צצית דין, להכי כתיב והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה,

והא כי כתיבי הני קראי, בעבודת כוכבים הוא דכתיבי?

ילפינן מעיני מעיני כתיב הכא [בויקרא ד יג, בפר העלם דבר] מעיני הקהל, וכתיב דעבודת כוכבים [במדבר טו כד] והיה אם מעיני העדה; [הריטב"א בראש השנה ב' ע"ב כתב וז"ל לאו ג"ש ממש, אלא ילמוד סתום מן המפורש הוא, ולהכי לא בעינן שתהא מופנה. עכ"ל, משמע שיש ענין של ג"ש שאינה מסיני והוא רק כמו חקש],

[שנינו במשנתנו] הורו ב"ד של אחד [מן השבטים, ועשה אותו השבט על פיהו, אותו שבט הוא חייב, ושאר כל השבטים פטורין, דברי רבי יהודה] וכו':

איבעיא להו, שבט אחד לרבי יהודה, בהוראת ב"ד הגדול, מי מייתו שאר שבטים [האם מביאין כל שבט ושבט פר, בשביל שבט אחד שעשה שוגג בהוראת ב"ד], או לא,

מי אמרינן [שרק] שבעה שבטים הוא דמייתו שאר שבטים בהדיהו, משום דאיכא רובא, אבל חד שבט דליכא רובא לא והוא הדין לשנים או שלשה שצטט, או דלמא לא שנא?

תא שמע [ששנינו בברייתא, ודברי הברייתא פתומין], מה הן מביאין פר אחד, רבי שמעון אומר שני פרים,

במאי עסקינן, אילימא [שהברייתא מיידי] שחטאו שבעה,

אבני חן למסכת הוריות

ר"ש תמוניא בעי פר לכל שצט ושצט, ופר לציט דין,

אלא דחטא שבט אחד [ובזה פליגי דת"ק אמר פר אחד, ור"ש אמר שני פרים], במאי [חטאו שאתה מחייבם בזה], אי [חטאו] בהוראת בית דינו # [לכאורה היה ב"ד של כ"ג], רבי שמעון לית ליה דהא לא מייסר ליה (לא) "קהל" להוראת ציט דינו,

אלא לאו בהוראת בית דין הגדול, ותנא קמא [דאמר מה הן מביאין פר אחד] מני, אי נימא רבי מאיר, הא רובא בעי,

אלא לאו רבי יהודה היא, וקמי מה הן מציאין פר אחד, אלמא לא מייסר שאר שצטים צהדיה (וכגון שחטא שבט אחד)?

אמרי, הכא במאי עסקינן, כגון שחטאו ששה שבטים, והן רובן של קהל, ו תנא קמא [דאמר שמביא רק פר אחד] רבי שמעון בן אלעזר היא,

ורבי שמעון דאמר שני פרים [אפי"ג ד. הורה גבר]קסבר פר* לכל שצט ושצט, דשצט א' איקרי קהל? [הני מילי. הורה גבר] כגון שחטאו שצעה שצטים והן רובן של קהל, דכי הו"א רוצה צגצרי ורוצא צצצטים הוא דמציא פר לכל שצט ושצט, ופר לצי"ד, אצל היכא דליכא ששה והן רוצא, או שצעה ואינן רוצא, כיון דלאו רוצא צגצרי ורוצא צצצטים, כחד שצט דמו, ומציאין פר אחד, ופר לצי"ד,

* [קסבר פר (לכל שצט וכו' איקרי קהל) [להקל ופר לצי"ד דכי אמר ר"ש שצעה שצטים מציאין שמנה פרים] כגון שחטאו שצעה שצטים],

דתניא ר"ש בן אלעזר אומר משמו, חטאו ששה והן רובו של קהל, או שבעה, אף על פי שאינן רובו של קהל, מביאין פר,

תא שמע [דלר"י שבט אחד שעשה בהוראת ב"ד הגדול, כל השבטים מביאין פר], רבי יהודה אומר, שבט שעשה בהוראת בית דינו, אותו השבט חייב, ושאר כל השבטים פטורין, ובהוראת ב"ד הגדול, אפילו שאר שבטים חייבים שמע מינה,

אמר רב אשי, מתניתין נמי דיקא דקתני, ועשה אותו השבט על פיהם, אותו השבט חייב, ושאר כל השבטים פטורין,

למה לי למיתנא ושאר שבטים פטורים, הא תנא אותו

השבט חייב, וכיון דתנא אותו השבט חייב, ממילא ידענא שאר שבטים פטורין,

אלא הא קמשמע לן, דבהוראת בית דינו, הוא דשאר שבטים פטורים, אבל בהוראת ב"ד הגדול, אפילו שאר שבטים חייבין, שמע מינה,

ר' יהודה	ר' שמעון
אם חטאו כל הי"ב שבטים מביאין כל שבט פר	אם חטאות כל הי"ב שבטים מביאין כל השבטים פר, וגם הב"ד מביא פר
אם חטאו ז' שבטים שהם רוב הקהל כל הי"ב שבטים מביאין פר	אם חטאו ז' שבטים שהם רוב כל ה' שבטים מביאין פר, וגם הב"ד מביא פר,
שבט אחד שעשה בהוראת ב"ד הגדול כל הי"ב שבטים מביאין פר	איבעיא להו כאן, ופשיט שמביא רק שני פרים,
אם חטא שבט אחד על פי בית דינו אותו השבט חייב, ושאר כל השבטים פטורים,	אינו חייב אלא בהוראת ב"ד הגדול בלבד, דברי חכמים במשנה ה. ומאן חכמים ר"ש הוא,
רשב"א סבר בששה שבטים והן רובן של קהל וכו' מביאין פר, ולר' יהודה מביאין כל הי"ב שבטים כל אחד פר,	רשב"א סבר בששה שבטים והן רובן של קהל וכו' מביא פר, ולר"ש מביאין שני פרים,

איבעיא להו, שבט אחד שעשה בהוראת בית דין הגדול, לרבי שמעון [דס"ל אם עשו רוב הקהל מביא כל שבט פר, וגם ב"ד מביאין פר] מי מיייתי פר או לא, מי אמרינן כי אמר ר' שמעון לחייב על כל קהל וקהל, דשצט אחד איקרי [רש"י עמוד ב] קהל, כגון שחטאו שצעה שצטים דהו רוצן, אצל היכא דליכא רוצא, כיחיד דמו ופטורים, דיחיד שעשה צהולת צ"ד פטור, או דלמא כיון דסצירא ליה דשצט אחד איקרי קהל, לא שגא שצט אחד ולא שגא שצעה, מציאין פר לכל שצט ושצט, ופר לצי"ד?

תא שמע [פי' כך שנינו בברייתא, ובא לפרש הברייתא שדברי' סתומין], מה הן מביאין, פר אחד, רבי שמעון אומר שני פרים, [במאי עסקינן, אילימא שחטאו שבעה. ומה שהכניסו בסוגריים הוא הוספה נכונה בדפוס פרנקפורט דמיין. ע"פ ד"ס] שני פרים [בתמיה, וכי די שני פרים אליבא דר"ש] שמנה פרים בעי,

אלא דחטא שבט אחד, ובמאי, אילימא בהוראת בית דינו, רבי שמעון לית ליה [שרק ר' יהודה סבר דשבט מביא בהוראת בית דינו], אלא בהוראת בית דין הגדול [הרי דלר"ש גם שבט אחד מביא פר בהוראת ב"ד הגדול],

אבני חן למסכת הוריות

טבול יום נכנס לשם, אבל צהר הצית היה נכנס,

מתקיף לה רב אחא בר יעקב ממאי, [ו]דלמא שאני (ירושלים דהוה נמי) [שבט יהודה, דהוה עמיה בירושלים שבט. רש"י] בנימין ושני שבטים (הוא) [הן. פ'] דאקרי קהל אבל שבת אחד לא?

אלא אמר רב אחא בר יעקב [מכאן למידן שבט אחד אקרי קהל], דכתיב בראשית מה ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים וגו' והיכא אמר ליה הכי [פ'] היכן אמר יעקב אבינו ליוסף בן, ואומר], דכתיב [בראשית לה ט] וירא אלהים אל יעקב עוד צבאו מפדן ארס וגו', וכתיב [בפסוק יא] ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך וגו',

מאן אתיליד ליה ההיא שעתא כלומר מאן הוה עמיד למילד ההיא שעתא, בנימין, ש"מ ה"ק רחמנא, מתיליד לך השתא קהל אחרינא,

א"ל רב שבא לרב כהנא, דלמא הכי קא"ל רחמנא, לכו מתיליד לך בנימין, הוא דהוו י"ב שבטים, דמתקריית קהל,

א"ל, אלא שנים עשר שבטים איקרו קהל, אחד עשר שבטים לא איקרו קהל צממיה, והא אמרש דשני שבטים איקרו קהל יהודה וצנימין, אלא ודאי הכי קאמר ליה, דהשתא ממילד לך קהל אחרינא, אלמא שבת צנימין לצדו,

תניא ר"ש אומר, מה תלמוד לומר במדבר ח ח [גבי טהרת הלויים] ופר "שני" בן בקר תקח לחטאת, אם ללמוד שהם שנים, והלא כבר נאמר במדבר ח יב ועשה את האחד חטאת, ואת האחד עולה לה,

[אלא] יכול [תהא] נאכלת חטאת [זו. תו"כ ויקרא ד סימן רח] [ללויים], ת"ל ופר שני, [ודורש יתור לשון "שני"] שני לעולה, מה עולה לא נאכלת

דף וע"א

אף חטאת לא נאכלת כיוצא בו [כמו שעולה שאינה נאכלת],

אמר רבי יוסי, עזרא ח לה הבאים מן השבי בייחודו לך הקריבו עלו ת | לאל יהי ישראל פרים שנים עשר

ותסבירא תנא קמא [דאמר שמביאין פר אחד] מני, אי רבי מאיר, הא רובא בעי [וכאן מיידי בשבת אחד], אי רבי יהודה, שאר שבטים נמי מיייתו [כאשר פתרנו האיבעיא לעיל דאפילו אם שבת אחד עשה על פי ב"ד הגדול מביאין כל השבטים על ידיהן],

[אלא הכא במאי עסקינן, כגון שחטאו ששה, והן רובו של קהל, או שבעה אע"פ שאינן רובו של קהל דכיון דאיכא (רוב. פ') רוצא כל דהו קאמר [ר' שמעון. פ' פ'] דאמר שני פרים], דמצינן פר [אחד ?] ופר לב"ד,

ומני. ד"ס וראה רש"י [אלא הא מני] רבי שמעון בן אלעזר היא, וכדתניא [ונמצא רשב"א סבר שבאופן זה מביא פר אחד, ורשב"א סבר שמביא שני פרים],

תא שמע [בן שנינו במשנה לעיל ה.], וחכמים אומרים לעולם אינו חייב, אלא על הוראת בית דין הגדול,

מאן חכמים, אילימא רבי מאיר, רובא בעי,

אלא לאו רבי שמעון היא וקמי שבת אחד חייב על הוראת בית דין הגדול, אלמא כי אמר שבת אחד איקרי קהל, אפי' כי חטא שבת אחד כמרוצין דמו, ומצינן פר [אחד ?] ופר לב"ד,

והכי קצירא ליה לרבי שמעון, דאיכא דאיכא רוצא צגברי ורוצא בשבטים מצינן פר לכל שבת, אבל [אפילו. הג' ר' משה עדאוי זל"ן] היכא דחטאו ששה והן רוצין, או שבעה ואינן רוצין, כשבת אחד דמו, ומצינן פר [אחד. פ'] ופר לבית דין, מדקמי מה הן מצינן וכו', ולא מתוקמא רישא אלא כרבי שמעון בן אלעזר, כגון שחטאו ששה וכו', וקאמר רבי שמעון שני פרים, פר לה, ופר לבית דין, שמע מינה,

[לד"מ אין ג"מ אי שבת נקרא קהל, שהרי ר"מ אינו מחייב אלא ברוב ציבור, ולכן מקשה רק אליבא דר"י ור"ש שמחייבין כל שבט] ורבי יהודה ורבי שמעון, שבת אחד דאקרי קהל מנא להו?

אמרי דכתיב דברי הימים ב כ ה ויעמד יהו' שפט בקהל יהודה מדכתיב קהל יהודה אלמא דשבת אחד איקרי קהל וירושלם בבית ה' לפני החצר החדשה,

מאי חדשה [פסחים צב.], [לפי הפשט "בדרך אנב" בעיא מאי חדשה. חק נתן] א"ר יוחנן שחידשו דברים, ואמרו טבול יום אל יכנס במחנה לויה,

[במסכת פסחים צ"ב ע"ב כתבו התוס', וז"ל לא צלל המחנה אלא מעזרת נשים ולפניו, כדתן צמסכת כלס פ"א מ"ח עזרת נשים מקודש הימנו שאין

אבני חן למסכת הוריות

על-פני ישראל אילים | תשעים ושישה כבשים שבעים ושבועה צפירי חטאת
שנים עשר חבל עו' לָהּ לָהּ,

הכל עולה סלקא דעתך והכמיז (שעירי עזים לחטאת) [צפירי
חטאת. כ"ה בפסוק], אפשר שחטאת [כליל ב] עולה?

אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת
דהקריבו לא נאכלת, לפי שהיו שעירין של צבור הנשרפין, לפי שהכניסו
דמן לפני ולפנים, כדכתיב וכל חטאת אשר יוצא מדמה אל אהל מועד לכפר
בקדש, כדמין (וזכיר דף מז) פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין, דהיינו שעירי
עזות כוכבים לצבור, דלמך רב יהודה על עזות כוכבים הביאוס [זה קאי
על מה שכתב רש"י בתחלת הדיבור שהיו שעירין של צבור הנשרפין לפי
שהכניסו דמן לפני, והיה יותר נוח להוסיף שם דלמך רב יהודה על ע"ז
הביאוס],

ד"ה אף חטאת. לפי שהיו שעירים של צבור, [ונשרפין ?]
לפי שהכניסו דמן [לפני ו. רש"י] לפני כדכתיב (ויקרא ו' כ"ג)
וכל חטאת אשר יוצא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש [וגו'].
פ'], [וכדמין ?] בובחים מ"ז ע"א במשנת איזהו מקומן פרים
הנשרפין ושעירים הנשרפין דהיינו שעירי עזות כוכבים לצבור
(ו"ל רש"י שם פרים הנשרפין. פר העלם ופר כהן משית שאין
נאכלין לכהנים אלא נשרפין חוץ לירושלים כדכתיב זהו אל שפך
הדשן ישרף ויקרא ד' י"ב וילפינן בסדר יומא (דף ס"ט ע"א)
שהוא חוץ לירושלים: ושעירים הנשרפים. שעירי עזות כוכבים
שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם צפרק צית שמאי (שם)).

שם. כדכתיב (ויקרא ו' כ"ג) וכל חטאת אשר יוצא מדמה אל
אהל מועד לכפר בקדש וגו' אין זה מדוקדק דהאי קרא בחטאת
חיצונה מיירי שהכניס דמה לפניו ונפסלה כדא' בפסחים פ"ג
ע"א וכדפירש"י בחומש (ו"ל וכל חטאת. שאם הכניס מדם
חטאת החיצונה לפניו פסולה ובחים פ"ב ע"א), וטפי הו"ל
לאחויי קרא דמיירי בחטאות פנימיות ושרף את הפר
בויקרא ע"י"ש. ראש משביר. מסחמא כוונתו על הפסוקים בפר
העלם דבר בויקרא ד' י"ב והוציא את כל הפר וגו' ושרף אותו על
עצים באש על שפך הדשן ישרף, וכן בפסוק כ"א שם והוציא
את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו כאשר שרף את הפר
הראשון חטאת הקהל הוא.

אבל באמת לא קשה דרש"י כאן מביא הפסוק לפי שיטת ריה"ג
שם בפסחים פ"ג ע"א וו"ל הגמ' שם דתניא ריה"ג אומר כל
הענין כולו אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים ובשעירים הנשרפין
לשרוף פסוליהן אבית הבירה וליתן לא תעשה על אכילתן,
ופרש"י כל הענין כולו. כל פרשה זו וכל חטאת אשר יוצא מדמה
דמוקי לה רבנן צמסכת זכאים בחטאת החיצונה שהכניס דמה
לפנים והוא פסול שלה וקאמר רחמנא ששרף, פליג ריה"ג ומוקי
בחטאת הפנימית כגון פר העלם דבר של צבור אשר יוצא מדמה
כמנחה אל אהל מועד לא תאכל באש תשרף.

דתניא, רבי יהודה אומר, על עבודת כוכבים הביאום,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, על עבודת כוכבים
שעשו בימי צדקיהו,

[הטעם הוא מדקא מייתו שעירי חטאת שבא על ע"ז, ובבבל לא אשכחן ע"ז
בישראל, אלא בת אל נכר, ועל זה אינו חייב חטאת. חפץ ה', פי' אבל בימי
צדקיהו יש בפסוקים שעבדו ע"ז].

[אין השומעין פי' ב"ד מציאין ולד חטאת שהרי בשותפין דעלמא
לא שייך חטאת כמוש"כ רש"י לעיל ו' ע"א ד"ה מות אחד מב"ד.

*ד"ה והכתיב על שם אחיהם יקראו בנחלתם [וכו']
[?]. שיהיו נוחלים נחלה כשאר כל העצמים. פ'

*שם. אכל לא הוקשו לדברים אחרים ואין מציאין. אולי צ"ל
כן.

שם. ולא ממקומא כר"ש (דקרא הכי משמע ומולדתך). רש"י,
זרע אברהם. אבל בב"י פ', דקרא הכי משמע ומולדתך אשר
הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם
(בראשית מ"ח ו') כנחלתם כן מנייתם שיעקב וכו'. והוא דיבור
אחר.

ד"ה כנחלתם כן חנייתם. ומלק להם הארץ וכו' האין
יחנו לדגליהם כדכתיב במדבר ב' ב' אש על דגלו צאתם [לצית
אבותם יחנו בני ישראל ?]. ד"ם

ד"ה אין תמורה בצבור. ולא ימיר אומר טוב צרע או
רע צטוב דלשון יחיד הוא ולא צבור ולא שותפין והכי מפרש
צפ"ק דמסכת תמורה: ולד חטאת ממה כדכתיב יקריבנה
ולא ולד. פ'

שם. וקא דייק ר"ש [הא ?] אי אפשר צצור הנך כולוה דהא
לימנהו יחד צצור. זרע אברהם.

ע"ב של רש"י שם. והכי אמרינן צמסכת תמורה צפרק יש
צקרבנות (והלשון שם אמר ר"ל ארבע ניהנו להם כלומר ארבעה
חטאות ניתנו להם מסיני דמות ולא חמש. רש"י. והעמידום על
חמש והחמישית נאמר להם רועה, וצימי אכלו של משה שכו
אין היא דרועה והלכו לחומרם ואמרו כולם ממות הלכך אי ס"ד
צצור נאמר להם מי משכחת להו צצור הא לא מיתמרנו צצור
אלא שמים מהם אלא ודאי לא הוי אלא ציחיד. רש"י) וכאן בב"י
פ' העמידום על חמש דאמת נמנה להם לרעה ושכחו איזה
ניתנה לרעה מהנך חמש חטאות לפיכך אמרו חמישית, ,
והכי גרסינן צממורה שיהיו חמישיתן ממות ואי ס"ד.

אבני חן למסכת הוריות

נאין [הלימוד שמביאין קרבנות ציבור מתרומת הלשכה הוא מפסוק דכתיב בראש חרש כדאמרין בר"ה ז' ע"א זאת עולת חרש בחדשו לחדשי השנה אמרה תורה חרש והבא קרבן מתרומה חדשה], דאמר רחמנא ב- מייתי מתרומת הלשכה,

והא "דלמא" מייתי להו מישראל לאחר שנתרמה תרומת הלשכה [מוסיף מלת "דלמא" לקושיה חגמ', דאף שאין ודאות שמת אחד מישראל מ"מ אף מספק לא יקרבן] י. מייתי [והלא מתו] להו מישראל, והנך ישראל דפיישי [שנשארן], היכי י. מייתו [היכי מביאים] שעי' דר"ס דלמא מתרומת הלשכה, והא הו מטאת שמתו בעליה, אלא שמע מינה, חטאת שמתו בעליה בצבור קרבה,

מי דמי [החטאות שהביאו על ע"ז שעבדו בימי צדקיהו, לשעיר ר"ח], שעי' ר"ח דלמא מינו מנצור דלמא לא י. מייתו מצבור דלמא לא מינו, דספק הו וואכי [ולכן] קרנא [וראה מלא הרועים דאף דספיקא דאורייתא לחומרא מוקמינן להו בחזקת חיים], אבל הכא אלא הכא דזו של נדקיהו ודאי י. מייתו,

[וצ"ע הלא התורה היא נצחית, ואיך אפשר לומר שבכל השנים לא ימות שום אדם עד שיקרבו כל הקרבנות הבאים מתרומת הלשכה, והלא זה ודאי שימותו?],

	מייתי, מייתי	מייתי, מייתי	מייתי, מייתי
	מייתי, מייתי	מייתי, מייתי	מייתי, מייתי
א	והא מייתי (מתו. כ"י)	והרי כבר מתו	
ב	דאמר רחמנא מייתי, מתרומת הלשכה	שיביאו	
ג	והא מייתי (מייתי. וזו) להו מישראל	והרי כבר מתו	
ד	והנך דפיישי היכי מייתו	איך הם מביאים	
ה	דלמא לא מייתו בצבור	שלא מתו עדיין	
ו	אבל הכא ודאי מייתו	ודאי הוא שמתו	

אלא טעמא דרב פפא מהכא, דכתיב [בעגלה ערופה] דברים כא כפר לעמך ישראל אשר פדית ה', ראויה כפרה זו בעגלה ערופה, שתכפר על יוצאי מצרים, מדכתיב אשר פדית וכיון שתכפר על יוצאי מצרים, ויוצאי מצרים ממים נינהו, אלמא אין מיטה בצבור, וה"ה לדורו של נדקיהו דלע"ג דמתו, מתכפרין בהנהו מטאות, # [מהו החטא של יוצאי מצרים? ושבעתי בדרך צחות, שבעגלה ערופה כתיב ידיו לא שפכה ומפרשים שלא ראינוהו ופטרנוהו בלא מוונות ובלא לויה, ולכן בציאת מצרים, אם כל אחד לעצמו לא דאג על מוונות שהיה להם בטחון, אבל איך הניח כל ישראל את חבירו ליצא למדבר בלי מוונות,

שם. וקא [דייקינן. ד"ס] פ' וכאן לגבי מת אחד מהב"ד מדייק ומציא ראי' מהא ממיתתא דכי היכי דלמך ר"ש ה' מטאות מתות ציחיד ולא בצבור, (ד ?)מההיא דוקיא דייק [נמי. פ' ר"ש ציחיד ולא [שומפין ?] דהיינו צ"ד.

בשלמא לרבי יהודה, משכחת לה להני שנים עשר חטאות, כגון דחטאו שנים עשר שבטים, דמייתו שנים עשר שעירים, אי נמי דחטאו שבעה שבטים, ושאר איהך בגרירה,

ולרבי שמעון נמי משכחת לה, כגון דחטאו אחד עשר שבטים, דמייתו אחד עשר שעירים, ואידך דב"ד ואחד שהציאו צ"ד הרי י"ג,

אלא לרבי מאיר דאמר בית דין מביאין ולא צבור, שנים עשר היכי משכחת ליה?

כגון דחטאו, והדר חטאו, והדר חטאו, עד תריסר זימני [הוה מצי לשנויי דהוראת שעה היתה כמ"ש לקמן, אלא דעדיפי מינה קא משני. תוקפו של יוסף],

[ומקשה] צין לר' יהודה צין לר' שמעון צין לרבי מאיר, היכי קרצי הנהו מטאות והא י. מייתי [והלא מתו] להו הנהו דחטאו צימי נדקיהו, דהו מטאת שמתו בעליה [הקושיא הוא על רב יהודה אמר שמוא' דאמר לעיל שהביאו קרבנות אלו על ע"ז שעבדו בימי צדקיהו. מרובי שדה?]

אמר רב פפא, כי גמירי חטאת שמתו בעליה במיתה, הני מילי ביחיד, אבל לא בצבור, לפי שאין מיתה בצבור [בחדושי רבנו אליעזר משה הורוויץ מפרש ככפשוטו שאי אפשר בצבור מיתה בכל חליה] דלע"ג דמתו צבור, לא אולא למיתה מטאת דידהו,

[ראה בקובץ סידרא כרך י"ז ע' 217 שמאריך בהענין כאן ומשוה גמרא זו להנוסח במסכת תמורה],

מנא ליה לרב פפא הא, אילימא מדכתי' תחלים מה תחת אבותיך יהיו בניך דמשמע דגנים במקום אבות קיימי, וכאזנות חיים דמו, והכא איכא גנים דדורו של נדקיהו, אי הכי אפילו ביחיד נמי לימא מטאת שמתו בעליה דלא למיתה אולא, דלהו הני במקום אב,

אלא דוקיא דרב פפא, משעי' דראש חדש דהו מטאת, דאמר רחמנא דנימו מתרומת הלשכה, דכל קרבנות צבור מתרומת הלשכה הם

אבני חן למסכת הוריות

וע"ז צריך כפרה,

פטורין,

מאן תנא?

אמר (רב חסדא אמר רבי זירא) [ר' זירא אמר רב חסדא. מרומי שדה, דר' זירא היה בימי אב"י ורבא תלמידיו הרב חסדא] אמר רב ירמיה אמר רב, רבי מאיר היא דאמר ב"ד מביאים ולא צבור, הלכך מת אחד מן הצבור חייבין דהא קאים כוליה בית דין, מת אחד מבית דין והוא ליה חטאת שמת אחד מן השופטין, דהוא כממו מקצת צעליה, ולא קרבה,

הא (דאיקרי) [דקרי. פ'] להו שופטין, לאן. פ'] משום דחטאת של [שני. פ'] שופטין דעלמא קרבה, דאין שנים מציאין קרבן, אלא האי (דאיקרי) [דקרי. פ'] להו שופטין, משום דלא מצי קרי להו צבור, דהא לאו צבור נינהו, הלכך קרי להו שופטין,

דאין צבור מחסי' דאין דין מיטה צבור דכי גמירי חטאת שמתו צעליה למיתה אולא ציבור ולא צבור. שמעין ליה לר"ש דאמר חטאת השופטין אינה מתה דמיא פר ושעיר של יום הכפורים שאצדו והפריש אחרים תחמיס' ומתכפרו בהן ואח"כ נמאלו האבודים כולן ימותו דברי רבי יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ירעו והא הכא דפר של יום הכפורים דהיינו פר של אהרן הוי חטאת השופטין דכהנים מתכפרים צו וקאמר רבי שמעון ירעו דלא הוי חטאת שפרו צעליה צעלמא דלמיתה אולא משום דחטאת שופטות לאו חטאת יחיד דמיא אלא חטאת צבור דמיא והוא הדין כי מת אחד מן השופטין דלא חטאת שמתו צעליה דמיא אלא חטאת השופטין היא ואינה מתה והכא הוא דקאמר ירעו משום דהא כפרו צעליה אכל היכא דמת אחד מן השופטין אימא לך דסבירא ליה לרבי שמעון דקרבה דחטאת השופטין אינה מתה הלכך לא מיתוקמא כרבי שמעון פטורין דהויא לה חטאת שמת אחד מן השופטין, ומשום הכי פטורין,

ד"ה שמעין לר"ש. והוא הדין כי מת אחד מן השופטין וכו' ואינה מתה פ' וקרבה.

שם. דפר חטאת דידהו כשעיר חטאת דקהל. אולי צ"ל כן, שכל חטאות ציבור היו באים שעיר. ראה פירוש אחר ופרשת פנחס.

מתקין לה רב יוסף, ונוקמה כרבי שמעון, דאמר בית דין עם הצבור, מת אחד מן הצבור חייבין, דאין צבור מתים, מת אחד מבית דין פטורין, כדאמרינן דחטאת שותפין היא?

א"ל אב"י, שמעין ליה לר"ש דאמר חטאת שותפין

מי דמי, התם גבי עגלה ערופה כוליהו איתניון צמיס, דעיקר כי אחיא עגלה ערופה אחי (דהיינו) דאיתנהו קא אחיא, מוגו דמכפרה א [על] חיים, מכפרה נמי אמתים דהיינו יוצאי מצרים, אלא הכא מי הוו חיים הוי דורו של גדקיהו,

[ומתרינן] אין הכי נמי [שגם כאן בהקדמות י"ב השעירים היו מאלו שהיו בימי צדקיהו], דכתיב עזרא ג יב וְרַבִּים מִהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרֹאשֵׁי הָאָבוֹת הִקְנִיגוּ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת־הַבַּיִת הָרָאשׁוֹן, בְּנִסְדּוֹ [כאשר יסרו] זה הבית בעיניהם, בכים בקו' ל' גדרו' ל', ורבים [אשר לא ראו הבית הראשון הם היו מרעין] בְּתַרְעֵיהֶם בְּשִׁמְחָה לְהָרִים קו' ל' וגו',

ודלמא מועטין הוו דהאי דכתיב ורבים מהכנים והלויים, דלמא מעטין דלצור דנית (שני) [ראשון. זרע אברהם] הוו, ולא רבים הוו, והוא ליה חטאת שמתו "רוב" צעליה ולא קרבה, והכא [בעזרא ח'] כתיב דקרבה,

הא לא מיתא אמרת דמעטין הוו, אלא דהאי רבים הוו, דכתיב הכתיב עזרא ג יג ואין העם מפירים קו' ל' תרועת השמחה לקו' ל' בפי העם [פ' לא היה קול השמחה נשמעת אף] כי העם בריעים תרועה גדרו' ל' [מ"מ לא היה נשמע מפני שקול הבכי נשמע עד למרחוק] [וגו'],

ותקו' ל' [קול הבכי] נשמע עד למרחוק ק' ואותן [דצוכים] [הצוכים. פ'] מדור של צית הראשון הוי, ומדאין מכיין [רש"י עמוד ב] קול השמחה, שמע מינה דרובא הוו אותן [דצוכין] [הצוכים. פ'], והוי חטאת שרוב צעליה קיימין, ומשום הכי קרבה,

והא מוזדיין הוו דורו של גדקיהו, וצני קטלא נינהו, ולא צני קרבן נינהו, והיינו מתכפרים צהק חטאות?

הוראת שעה היתה דלף על גב דהוו מוזדיין, הוו מתכפרים [הוא] הדין דעל כוליהו מצי לתרוצי הכי. תוס' [ובאה מיתרצא נמי דאותם שעברו ע"ז בימי צדקיהו, לאו בהוראת ב"ד הוי [פ'] וקשה למה הביאו קרבן על זה]. זרע אברהם,

הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי, עזרא ח אילים תשעים וששה [רמו לע"ז שצ"ו הוא מלשון צואה, או בנימט' צאה. שמחה לאיש], כבשים שבעים ושבעה [מספר ע"ז הוא ר"ת של עבודה זרה. שמחה לאיש], כנגד מי? אלא הוראת שעה היתה, הכא נמי הוראת שעה היתה,

ת"ר, מת אחד מן הצבור כגון שהורו צ"ד, ועשו צבור על פיהם ולא הספיקו להציא עד שמת אחד מן הצבור חייבין, אחד מבית דין

אבני חן למסכת הוריות

**קריבה מפני שהכהנים נקראו קהל, אבל חטאת השותפין אינה קריבה (א). והגמ' מביאה ברייתא שלומד ממנה דר"ש סבר שחטאת של שותפין קריבה (ב).
(א) וקשה מדוע לא אוקמה לברייתא כר"ש.
(ב) ולכן לא מצי לאוקמה לברייתא כר"ש.**

וכי תימא הכי נמי, טפי להו שבטים לר"ש [ד. פ' הוי"ג ש"ג שבטים, ותנן רבי שמעון אומר י"ג פרים פר לכל שצט ושצט ופר לז"ד, דלא הוו אלא י"ג שבטים?]

אלא אמר רב אחא ברבי יעקב שבטו של לוי לא איקרו קהל והוא הדין לכהנים דלא איקרו קהל דכהנים הויין ככלל שצט לוי (ואכמי נוקמה) כר' שמעון,

[וצ"ע למה לא תירץ דלעולם שבט לוי איקרי קהל אבל כהנים לא איקרי קהל, ואז לא קשה חסרו להו י"ב שבטים?]

דכתיב בראשית מ"ד וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַנְּגִי מִפְּקָדֶיךָ וְהִרְבִּיתֶךָ וְנִתְּנֶיךָ לְקַהֲל עַמִּים וְנִתְּנִי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְיֹרְשָׁךָ אַחֲרַי אַחֲזִית עו' לָם וְגו' [והדרש הוא מסוף הפסוק], כל שיש לו אחוזה איקרי קהל וכהנים וליים אין להם אחוזה וכל שאין לו אחוזה לא איקרי קהל,

א"כ חסרי להו י"ב שבטים?

אמר אב"י בראשית מ"ד אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לוי (דכתיב) [דכתיב. ד"ס] שבטים חשיב להו כראובן ושמעון,

אמר רבא והא כתיב על שם אחיהם יקראו בנחלתם דלנחלה הוקשו אפרים ומנשה לשאר שבטים, שיהיו (נוטלים) [נוטלים. פ'] בנחלה כשאר (שני שבטים) [כל השבטים. פ'], ולא לדברים אחרים הוקשו, אצל [אצל לא הוקשו לדברים אחרים ו?] אין מצינן צ' פרים, ואכמי חסרי להו מ"ב שבטים, אלא שמעינן מינה דלוי איקרי קהל וכהנים לא איקרי קהל, ושותפין נינהו ולא מתוקמא כר"ש (דקרא הכי משמע ומוולדמך. זרע אברהם) לנחלה הוקשו ולא לדבר אחר,

ולא, והא חלוקין בדגלים?

בנחלתן כך חגייתן שיעקב אצטו חלק להם את הארץ ויזיוס היאך יתנו לדגליהם, וכן מצינו במדרש תנחומא, דיעקב אצטו חלק להם דגלים, וחלק להם הארץ וכן מצינו איש על דגלו בנחלות, בנחלות אשר צוה להם אצטו, שלאותן רוחות שחלקן לשאת מטתו, לאותן רוחות חנו לדגליהם, והיינו דאמר' כחלקן כך חגייתן (כדי לחלק כבוד לדגלים. ד"ס),

והא חלוקים בנשיאים?

אינה מתה דמניא פר ושעיר של יום הכפורים שאצדו והפריש אחרים תחתיהם ונתכפרו בן ואח"כ נמצאו האצודים כולן ימותו דברי רבי יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ירעו והא הכא דפר של יום הכפורים דהיינו פר של אהרן היו חטאת השותפין דכהנים מתכפרים בו וקאמר רבי שמעון ירעו דלא היו כחטאת שפירו צעליה צעלמא דלמיתה אזלא משום דחטאת שותפות לאו כחטאת יחיד דמניא אלא כחטאת צבור דמניא והוא הדין כי מת אחד מן השותפין דלא כחטאת שמתו צעליה דמניא אלא חטאת השותפין היא ואינה מתה והכא הוא דקאמר ירעו משום דהא כפרו צעליה אצל היכא דמת אחד מן השותפין אימא לך דפצירא ליה לרבי שמעון דקריבה דחטאת השותפין אינה מתה הלכך לא מיתוקמא כרבי שמעון,

דתניא, פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו, והפריש אחרים תחתיהם, ימותו כולן דברי רבי יהודה רבי יהודה אומר כולן ימותו דהכי ס"ל דאפי' חטאת צבור מתה,

ר"א ור"ש אומר, ירעו לפי שאין חטאת צבור מתה,

א"ל רב יוסף כהנים קא אמרת, שאני כהנים דאיקרו קהל, דכתיב ויקרא מו על הכהנים ועל כל עם הקהל **יכפר** [וקשה וכי כהנים איקרו קהל, והלא קהל גבי עם כתיב? וע"ז מפרש] דאחש לקהל, [אבל ראה חוס' הרא"ש "כהנים עם לעצמן איקרו"], וכיון דאיקרו קהל משום הכי קאמר רבי שמעון, דפר חטאת דידעו כחטאת שער דקהל דמי, דאינה מתה, אצל כחטאת השותפין לעולם אימא לך דס"ל לרבי שמעון דכי מת אחד מן השותפין דלא קריבה, וכי מת אחד מן צית דין פטור, ואכמי נוקמה כר"ש,

דף וע"ב

אלא מעתה דכהנים איקרו קהל נייתו פר בהוראה,

אלא מעתה נייתו וכו' בע"א מביא הגמ' ברייתא ת"ר מת אחד מן הצבור חייבין, אחד מבית דין פטורין, ומוקי לה כר"מ, ומקשה הגמ' למה לא אוקמה כר"ש, וכשמת אחד מן הצבור חייבין דאין צבור מתים ואם מת אחד מבית דין פטורין דחטאת שותפין היא? ומתריץ אב"י דר"ש סבר גבי פר של אהרן ביוה"כ שאין חטאת השותפין מתה, אלא קריבה, ולכן לא מצי לאוקמה דר"ש אומר בברייתא פטורין, ומקשה רב יוסף דמשום אין ראייה, דכהנים אינם שותפין אלא קהל ולכן אינה מתה, אבל בחטאת השותפין סבר ר"ש דחטאת השותפין אינה קריבה, והדרה קושיא לדוכתא (א) ? ומתריץ רב יוסף אלא מעתה נייתו פר בהוראה וכו' אלא ודאי דלא איקרי קהל (וכן מסיק ר') אחא בר יעקב) ואפ"ה אנו רואין ביוה"כ דאינה מתה, הא ודאי משום דהיו חטאת של שותפין וסבר ר"ש דקריבה (ב) , ומקשה הגמ' א"כ חסרה להו מ"ב שבטים (א), ומתריץ שיש אפרים ומנשה (ב), ומקשה שלא הוקשו רק לנחלה אבל אינם מביאים רק פר אחד, וא"כ חסר שבט אחד וצ"ל שלוי נקרא קהל, ופרו של אהרן

אבני חן למסכת הוריות

אלה על כרחך ילמוד סתום מן המפורש וקא דייקא מהא מתניתא דכי היכי דאמר ר"ש ה' טעמות מתות ביחיד ולא בצבור, (ד?) מההיא דוקיא דייק [נמי. פ'] ר"ש דיחיד ולא (צ?) שותפין דהיינו צ"ד, משום דאי אהא יכול לומר ולד חטאת בשותפין שאין השותפין מביאין נקבה דפר ושעיר הוא דמביאין ואי אהא יכול לומר תמורת חטאת בשותפות שאין תמורה בשותפין דעלמא וכ"ש צ"ד,

ד"ה"נ תנן במס' תמורה (דף יג) אין השותפין עושין תמורה וילמוד סתום מן המפורש מה מצינו בולד חטאת ותמורת חטאת ביחיד דברים אמורים ולא בשותפין אף חטאת שמתו בעליה ושכפרו (על) בעליה ושעברה שנתה ביחיד ולא בשותפין דחטאת שמת אחד מן השותפין קרבה הלכך הא דקמני מת אחד מצ"ד פטור לא מתקומא אליבא דר"ש [ולא מפי המורה. פ']:

פרק שני הורה כהן משיח

מתני': הורה כהן משיח [כהן גדול המושח בשמן המשחה, שה' ראוי להוראה, והורה היתר לעצמו בדבר שחייבין עליו כרת, ועשה כהוראתו. יבין] לעצמו שוגג הורה שוגג ועשה מויד או שהורה מויד ועשה שוגג פטור מקרבן, ועשה שוגג, מביא פר,

שוגג ועשה מויד, מויד ועשה שוגג פטור,

[ג"ב שטעה בהוראה ועשה מכח אותו השגגה המעשה, ואם לא הי'ל טעם להחזיר לא היה עושה, או מביא פר, אבל שוגג שטעה וחשב שמוותר אבל עשה מויד שלא תלה המעשה מחמת היתר שלו, אלא גם אם הי' אסור הי' עושה ולא חשב כלל בשעת מעשה דזה מותר, או מויד שהתיר האיסור במויד שידע שאסור ואפ"ה רצה לעשות אבל בסוף לא עשה בשביל זה אלא ששגג שדימה שזה שומן או זולת באיזה טעות שחושב שמוותר אינו מביא קרבן. מו"ה אליהו גוטמאכער זצ"ל מוגרדין על משניות. וראה במשניות בפירוש הרצ"ה קאלישער זצ"ל],

שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת ב"ד לצבור מה הוראת צ"ד לצבור אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, אף הוראת כהן משיח לעצמו אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, כדמפרש בגמרא לאשמת העם הכי משיח כצבור, וכי הורו בית דין מוידין ועשו קהל שוגגין לא הי' הוראה, והיו שגגת מעשה לחודיה, והיו יחידין

ההוא לחלוק כבוד לנשיאים, דתניא שלמה עשה ז' ימי חנוכה, ומה ראה משה [הא דלא בעי איפכא? משום דיותר נראה מה שעשה שלמה משום שכל השמחות שצויתה לנו תורתנו שביעות הן. חק נתן] לעשות שנים עשר ימי חנוכה כדי לחלוק כבוד לנשיאים,

מאי הוי עלה אי הוה דוקא הא דאביי דאמר דשמעין ליה לר"ש דאמר דחטאת השותפין אינה מתה או לאו דוקא,

ת"ש, דתניא ר"ש אומר [כ"ה גם בתמורה טו], וראה פרק רביעי דמסכת תמורה שמדבר על שיטת רבי ורבנן בנתכפרו בעליה ושעברה שנתה, חמש חטאות מתות, ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, וחטאת שנתכפרו בעליה, וחטאת שעברה שנתה, ואי אתה יכול לומר ולד חטאת בצבור שאין צבור מפרישין נקבה שאין אהא מוילא קרבן צבור שהיתה צאה נקבה, ואי אתה יכול לומר תמורת חטאת בצבור, שאין תמורה בצבור דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר דלשון יחיד הוא ולא צבור ושותפין והכי מפרש צפ"ק דמס' תמורה (דף יג), ואי אתה יכול לומר חטאת שמתו בעליה בצבור, שאין צבור מתים,

שנתכפרו בעליה, ושעברה שנתה לא שמענו אס ממיס צבור אי לא, יכול ימותו אמרת ילמוד סתום מן המפורש מה מצינו בולד חטאת, ותמורת חטאת, ושמתו בעליה ביחיד דברים אמורים ולא בצבור, אף שנתכפרו בעליה, ושעברה שנתה, ביחיד דברים אמורים ולא בצבור, וכי דנין אפשר משאי אפשר' הא ולד חטאת ותמורת חטאת ושמתו בעליה אי אפשר בצבור וקא אמר מה מצינו,

הא לא קשיא, [דפשיטא. צח] דלא הוי דנין אפשר משאי אפשר [אלא. צח] משום ד ר"ש בחד מקום גמיר להו דכי נטוו ישראל על (ד') [חמש. פ'] חטאות צדד מקום גמיר להו הלכה למשה מסיני שהיו נהוגות יחד במקום אחד או ביחיד או בצבור, וקא דייק ר"ש [הא ?] אי (ס"ד) [אפשר. זרע אברהם] צבור הנך כולהו (מי איתנהו) [דהא ליתנהו. זרע אברהם] יחד צבור, [ובר"ם וקא דייק ר"ש (אי ס"ד צבור) הנך כולהו מי איתנהו יחד צבור. ובב"ב פ' אי (ס"ד) צבור הנך כולהו מי איתנהו יחד צבור],

אלא ש"מ דביחיד אמורה ולא צבור דכי היכי שמתו בעליה ולד חטאת ותמורת חטאת ליתנהו צבור ה"נ שכיפרו בעליה ושעברה שנתה ליתנהו צבור דעל כרחין ילמוד סתום מן המפורש והכי אמרינן במס' [עמוד ב] תמורה צ"י יש בקרבתות יחיד (ד' טו) אמר ר"ש צן לקיש ארבע נתנו להם דממות והממש' ירעה ויחד יתנו שהיו נהוגות במק' א' ומספק העמידוס על חמש שהיו חמשתן מתות ואי ס"ד דארבע יתנו להם צבור הנך כולהו ד' מתות מי איתנהו צבור הא לא משכחת לה דאפשר צבור אלא שנים ותו לא

אבני חן למסכת הוריות

דף ז' ע"א

העלם דבר	שגגת מעשה	עבודה זרה (פ' שלח)	אשם ודאיותלוי
פר		פר לעולה ושעיר לחטאת	פטור
	כבשה או שעירה	שעירה לחטאת	חייב
	שעיר	שעירה לחטאת	חייב
פר אף דלא כתיב ביה העלם דבר	פטור לקמן י"א ע"א	שעירה לחטאת	חייב פטור

*משיח בע"ז מחלוקת דרבי סבר חייב גם בשגגת מעשה ורבנן סברי דחייב רק בהעלם דבר. ז' ע"ב

הלימוד :	דמשיח מביא פר בהעלם דבר	דמשיח מביא פר בשגגת מעשה גרידא
	צבור מוצא מכלל יחיד ומשיח מוצא יחיד, ונלמוד משיח מצבור	או כלך לדרך זו נשיא מוצא מכלל יחיד ומשיח מוצא מכלל יחיד, ונלמוד משיח מנשיא
נראה למי דומה ?	דומה לצבור שמביא פר ואינו מביא אשם תלוי	דומה לנשיא שמביא שעירה בע"ז ואשם ודאי

צבור מוצא (נפעל) מכלל יחיד.

ומשיח מוצא מכלל יחיד פ' שגם הוא מביא פר בהעלם דבר כצבור.

כלך המלה כלך מורכב משני מלים "כלה ולך" פ' (כלה מלשון כליון) שתפסיק מהדרך שאתה הולך בה ותלך בדרך אחרת. ע"פ זשעסמרו

כלך לדרך "זו"

מה נשיא מביא בשגגת מעשה בלא העלם דבר פ' שהרי הנשיא אינו בר הוראה ולא שייך בו העלם דבר, וגם לא כתיב ביה בויקרא ד' כ"ב "ונעלם דבר" וחייב שעיר בשגגה גרידא (אבל יחיד מביא כבשה או שעירה).

צבור בפר ואין מביאין אשם תלוי. היכי משכחת שצבור יביאו אשם תלוי? כתב בספר צפנת פענח אם הורו שמותר לעשות מלאכה בין השמשות אין חייבין אשם תלוי, או שהורו שחלב הכוי מותר. ועיי"ש עוד שהארץ.

ת"ל לאשמת העם הרי (הוא) משיח כצבור. ד"ם

ומיימו כל חד וחד כשנה או שעירה,

אצל כהן משיח כי הורה מויד ועשה שוגג, לא. פ' דיניה כיחיד ופטור לגמרי, דהכי אמרינן בפרק במרע (דף יא) מעם הארץ, פרט למשיח דאילו מביא קרבן בשגגת מעשה [בלא העלם דבר שהורה בטעות. פ']:

נב' שוגג ועשה שוגג מביא פר פשיטא דכי הורה בשוגג ועשה שוגג דהוי שוגג מעליל ומציא פר (קרבן. פ')?

[לכאורה קשה מדוע לא מקשה כן לעיל במשנה ד' ע"ב הורו ב"ד שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין. וראה באר שבע, חק נתן, ראש משביר, מרומי שדה, והורה גבר],

אמר אביי, הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה, ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתו,

דמהו דתימא כיון דאילו מתידע ליה מאיזה טעם הורה שמה היה חוזר צו מאלוה טעם וכי שכת ההוא טעמא ואף על פי כן הוא עושה ותולה צהוראמו ראשונה אימא כמויד דמי ולא (מחייב) [נמחייב. פ'] קרבן [שמא] הדר ביה כמויד דמי ולא לחייב, קמ"ל [דלג],

[ואין אומרים שאילו היה זכור הטעם היה חוזר בו והרי הוא כאילו חזר בו. מאירי:]

[שנינו במשנתינו] מויד ועשה שוגג כו': מנא ה"מ? דתנו רבנן [כתיב בבחן המשיח ויקרא ד ג אם כהן המשיח יחטא] לאשמת העם [ולא כתיב ביה לשון "ונעלם דבר" מ"מ אנו למידים שצריך שיהיה בו העלם דבר דכתיב] הרי משיח כצבור [פ' שהרי הקיש הפסוק כהן המשיח לצבור],

(שיכול) (לגמור מדין קל ומומר שמשיח כצבור ולא צריך למכתש לאשמת העם [ד. ו'] אע"ג דאילו לא נאמר לאשמת העם הייתי למד מן הדין) [בת"ב ויקרא ד' סימן ר"ד הלשון הלא דין הוא, ואין שם מלת שיכול],

[ד"ה שיכול. הב"ש מוחק דיבור זה לגמרי. אבל בחידושי הגאון רבנו משה עדאוי זצ"ל גורם ד"ה "והלא דין הוא. ולא צריך למכתש לאשמת העם וכו'". ועיקר מה שקשה על גוסס הדפוס הוא מש"כ רש"י מדין ק"ו וכאן אין שום ק"ו. אבל ראה בתוס' הרא"ש שכתב ע"ז ולא דוקא ק"ו אלא מבנין אב קאמר ולפ"ז לא קשה כלום.]

שם. ובכ"י פ' כתב שיכול [ל] לגמרי [ש]משום כליצור מדין קל ומומר ולא צריך למכתש לאשמת העם. והשאר חסר],

והלא דין הוא [פ' שיכול אני לומר שאין צריך דרש זה ויכול ללמוד אותו מבנין אב (כמ"ש בתוס' הרא"ש)],

אבני חן למסכת הוריות

פ'

ד"ה נשיא מוצא מכלל יחיד. דנכלל [ואס. פ'] נפש אחת הוא, וכן צבור בכלל נפש אחת הוא כמש"כ בתוס' הרא"ש.

ד"ה מה נשיא מביא בשגגת מעשה. פ'

ד"ה צבור בפר ואין מביאין אשם תלוי. כלל, [כדלמרינן. פ'] לקמן (בדף זה) דכתיב זיה זאשס תלוי ואס נפש כי מחטא וגו' ויקרא ה' י"ז וכו' מי מחטאמו ושגגתו שיה פ' שחייב חטאת על שגגת מעשה גרידא [דהיינו. זרע אברהם] פ' [דמייז. ב"ח] שגגת מעשה זלא העלס דזר. פ' שהפסוק בא ללמדנו שחייב אשם תלוי, נתלה בהחייב בקרבן חטאת, שרק מי שחייב חטאת בשגגת מעשה גרידא חייב באשם תלוי, אבל צבור וכן כהן משיח שצריכין העלם דבר יחד עם שגגת מעשה אינם חייבין באשם תלוי.

שם. ילא כהן משיח שחטאו * דהעלס דזר. פ'

שם. משום דהעלס דזר דהדיא כתיב דהו ואין מחטאמו ושגגתו שיה. זרע אברהם

ד"ה נשיא. ומשיח וכו' דכתיב דפרשת שלח לך אנשים במדבר ט"ו כ"ז ואס נפש אחת דלמד יחיד. פ'

ד"ה דכתיב. זאשס תלוי וכפר [עליו. כ"ה בפסוק] הכהן על שגגתו אשר שגג (ויקרא ה' י"ח) (מחטאמו) מי שחטאמו פ' דאשר שגג היינו ששגג בחטא דכתיב בפסוק י"ז ואס נפש כי תחטא ושגגתו שיה (דלינו מייז עד) דהו הכל שגגת מעשה דהיינו יחיד, ילא משיח שאין מחטאמו ושגגתו שיה דלנו וכו'. פ'

ד"ה לאשמת העם ע"כ לא קאמר לוי. כלומר מלאשמת העם דלמרת דנפקא ליה דאין מחטאמו ושגגתו של משיח שיה, דמשיח כלצור פ' דכן נפקא משיח מצבור, [הא ?] אכתי. פ'

שם. דלנו לא נאמר לאשמת העם יכול אני ללמוד. פ'

* שם. ואין מציא אשם תלוי דכענין זה (הוא) דומה. אולי צ"ל כן.

שם. והיכי קאמר השתא דמלאשמת העם נפק דמשיח אין מחטאמו ושגגתו שיה דאין מציא אשם תלוי. פ'

ד"ה אלא אשם כדי נסבה. כלומר שלא לנורח הוא דקאמר משיח דפר ולנו מציא אשם תלוי אלא עיקר הדין. פ'

שם. אלא עיקר הדין וכו' בבאר שבע תמה דא"כ מה הוסיף

אימא מה צבור צ"ל אי מה צבור והוא מן הברייחא בת"כ שמדברת בלשון הקודש ולא ארמית. מצור דבש

אי מה צבור הורה ועשו אחרים כהוראתו חייבין אף משיח הורה ועשו אחרים כהוראתו יהא חייב. ד"ם

דכתיב לאשמת העם הרי (הוא) משיח כצבור. ד"ם

ת"ל במשיח וקרא ד' ג' והקריב על חטאתו אשר חטא.

מי שחטאתו מעשה החטא ושגגתו וטעותו בהוראה שיה פ' שהוא טעות אחד שלא היה כאן רק שגגת מעשה גרידא, אבל אם הוא טועה בהוראה אף שזה הסיבה שהוא עושה המעשה בשוגג, מ"מ זה נקרא "אינו שיה" שהרי יש העלם בהוראה, ושגגה במעשה.

לאשמת העם עד כאן לא קאמר ליה.

אלא אשם כדי נסבה. לשון זה יש הרבה בש"ס ופירוש אינה ברורה כל כך, שכאן פירש רש"י לפי כ"י פ' כמו שפירש רש"י בסוטה י"ט ע"ב כדי "שלא לצורך", וראה מה שפירש הר"ח בר"ה ה' ע"א "פסוק ניביה" כלומר חתוך זכרו מזו הברייחא. ויש ביאור ארוך ע"ז בספר מחקרים בתלמוד מהרב שמעון שלמה שלזינגר ז"ל.

הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו וכו'. ר"ל המלך הואיל ואין ענינו תלוי בהוראה אין לו אצל העלם דבר כלום אלא כל ששגג במעשה חייב קרבן המיועד לו וכו'. המאירי עיי"ש. (פ' דמה דכתיב אשר נשיא יחטא (ויקרא ד' כ"ב) כתב הרמב"ם בהל' שגגות פמ"ז ה"א שכל שגגה שההדיוט מביא עלי' חטאת הקבועה כבשה או שעירה אם שגג בה הנשיא מביא שעיר).

מנא הני מילי דת"ר. בת"כ ויקרא ד' סימן ר"ז.

נשיא מוצא מכלל יחיד שמביא שעיר על שגגת מעשה ומשיח מוצא מכלל יחיד שמביא פר על העלם דבר מה נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו היינו בשגגת מעשה חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור, אף משיח חטא בפני עצמו היינו כשהורה לעצמו בטעות וכו' הואיל ואין מתכפר לו עם הציבור ביום הכיפורים יכול יביא פר בפני עצמו פ' כשחטא עם הציבור.

מופלאין ראה תוס' הרא"ש ד"ה ה"ד.

הוראה ידידה לאו כלום הוא. ד"ם

רש"י ד"ה צבור מוצא מכלל יחיד. ונזר מציאין פר.

אבני חן למסכת הוריות

בן משק.

ד"ה ובעי איתויי. כל חד ומד **לניצור**. פ', פ' אבל הוא עצמו היה מביא פר העלם דבר לעצמו.

ד"ה כבשה או שעירה. ללא היו הוראה [אע"פ ?] שאינו מסנהדרין שאלו ה' מסנהדרין אפי' אם קטן שכולס לא ה' שם לא היו הוראה כדאמרינן **לעיל** (מאי כל וכו' לא היו הוראה) וכשגגת מעשה. מוגן גבורים

שם. והוא לא היה שם עמהם. ראה ראש משיביר.

ד"ה והא הוראה ידידה לאו כלום היא. ואשכחן **למשיח** שגגת מעשה. פ'

צבור מוצא מכלל יחיד מציא כשזה או שעירה וצבור מציא פה, ומשיח מוצא מכלל יחיד מה צבור אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה אף משיח לא יהא חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה,

או כלך לדרך זו [ראה ריש מסכת קדושין ב' ע"ב שיש דרך לשון זכר וגם לשון נקבה], נשיא מוצא מכלל יחיד דככלל אם נפש אחת הוא ומוצא מכלל יחיד מציא כשזה או שעירה ונשיא מציא שער ובמשיח מוצא מכלל יחיד מה נשיא שגגת מעשה בלא העלם דבר וכו' מביא בשגגת מעשה בלא העלם דבר אף משיח מביא בשגגת מעשה בלא העלם דבר נראה למי דומה צבור בפר ואין מביאין אשם תלוי כלל כדאמר לקמן דכתיב ביה באשם תלוי ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם וכתיב וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע מי שחטאתו ושגגתו שזה חייב שגגת מעשה בלא העלם דבר ילא כהן משיח שחטא בהעלם דבר וכו' צבור דינא מאשם תלוי משום דהעלם דבר בהדיא כתיב בזה ואין חטאתו ושגגתו שזה דענין העלם דבר עם שגגת מעשה ועוד לצבור אינו בכלל נפש, ובמשיח בפר ואין מביא אשם תלוי מה צבור אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה אף משיח לא יהא חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה,

או כלך לדרך זו נשיא משיח מביאין שעירה צעזרת כוכבים דכתיב צפרשת שלח לך אנשים צעזרת כוכבים ואם נפש דאחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח צעזרת מביא שעירה בעבודת כוכבים, ומביא אשם ודאי צין נשיא וצין משיח דכתיב באשם גזילות ובאשם מעילות נפש ומשיח ונשיא בכלל נפש אחת הן וצבור אין מביאין אשם ודאי דאין בכלל נפש אחת,

AAAAAAAAAAAA

[כבר כתבתי שדרך רש"י במסכת זו להקשות קושיות שאינם מוכרחים להבנת הגמ', והם קשיי הבנה, וכן הוא כאן כל הדיבור דלהלן], והא דמתן

התנא בנראה למי דומה הרי כבר אמר זה בתחלת הדין ? והגאון רבנו משה עדאוי זצ"ל תירץ דמה שאמר התנא נראה למי דומה ר"ל דיותר דומה משיח לצבור דשניהם יצאו מכלל יחיד לפר משא"כ נשיא יצא לשעיר. עיי"ש.

ע"ב של רש"י ד"ה הורה. כהן המשיח **צפני עצמו ועשה צפני עצמו**. פ'

שם. כגון דמורי צמרי איסורי. פ' דלשון המשנה הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו משמע שגם ב"ד הורו, דאל"כ מה מוציא לשון בפני עצמו. אבל עדיין קשה לי היכי ס"ד שיתכפר בקרבן הצבור כשהב"ד הורו בחלב והוא הורה בע"ז? וצריך לומר דעיקר החידוש הוא כשהורה באיסור אחד עם הב"ד אף שהוא מופלא והם מופלאין מ"מ הוא נכלל בהוראתם, ואינו מביא קרבן לעצמו.

ד"ה הורה עם הציבור. **צמה דברים אמורים דמורו צמד איסורא** הוא צמלז. פ'

ד"ה נתכפר לו עם הצבור. שהוא מתכפר בשל צ"ד פ' שהמשיח מתכפר ע"י הפר שמביאין ב"ד בשביל שגגת הצבור.

שם. ומפני מתכפר הוא בשל צ"ד עם הצבור (כי הורה עם הצבור) לפי שצדצרים הרצה. פ'

שם. לפי שצדצרים הרצה וכו' מונה כאן רק ענין אחד אבל יש יותר ונמנה את כולן: א) אין חייבין עד שיוורו לבטל מקצת וכו' (וכן בע"ז, ב) אין חייבין אלא בהעלם דבר ושגגת מעשה, וכן בע"ז, ג) אין ב"ד חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו ברת ושגגתו חטאת, וכן בע"ז.

שם. רש"י מפרש לשון "שאינן ב"ד חייבין" שהוא נתינת טעם, ורבים מקשים ע"ז דלא משמע בן מקושית הגמ' דמקשה מנא הני מילי. ראה תוס' הרא"ש, ותיו"ט.

ד"ה מה נשיא חטא עם הצבור. משום דשגגת מעשה בללז מציא **שעיר**. פ', חק נתן, וכן הוא בר"ח (גרפס דף ט' ע"א) וז"ל דמיייתי שעיר בשגגת מעשה. וכן הוא מקרא מלא בויקרא ד' כ"ג והביא את קרבנו שעיר עזים וזכר תמים. והדמיון של נשיא ליחיד הוא ששניהם מביאין קרבן בשגגת מעשה לחוד, משא"כ כהן משיח שאינו מביא קרבן כלל בשגגת מעשה. וכן כתב בתוקפו של יוסף.

וראה בחק נתן שהקשה דכיון שיש שני טעמים להשוות נשיא לציבור א) שמביא קרבן בשגגת מעשה ב) שמתכפר עם הצבור ביוה"כ איך ס"ד להשוות משיח לנשיא? ותירץ וז"ל דהשתא באומרו ודין הוא וכו' אכתי לא ה' יודע להני טעמי, אלא כך ה' קים ל' דנשיא אם חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור בלי טעמא, ולכך קאמר ודין הוא וכו' ורש"י שכתב להני טעמי הוא לפי המסקנא שכן דרכו בכמה מקומות לעשות כן. וראה בספר

אבני חן למסכת הוריות

שם. ועוד טעם שאין המדובר באשם דבאשמות אין צהס דין שונג (קורא שונג "העלם דבר") פ' אין באשם המושג של "העלם דבר" שהרי דעל וזון פ' "אף" על הודון הוה מציא אשם פ' דאשם גזילות בא בין על שונג ובין על מזיד, ואשם שפחה חרופה בא בין על שונג ובין על מזיד ואשם מעילות בא רק על שונג ראה חומר בקודש בתפארת ישראל פ"ד אות ל"א, וראה רש"י, וראש משביר. וראה דברי רש"י לקמן ח' ע"א וז"ל שם. ואם הורו דבצר שחייבין עליו אשם ודאי פטורין דכתיב צאשם ודאי ואם נפש אחת וצ"ד אין הם בכלל נפש אחת, ועוד דבאשמות אין דין העלם דבר דחייבין אשם ודאי על המזיד כשונג.

שם. ובעיקר רוצה רש"י לומר שאין להביא ראיה מהמשנה לקמן שמושיא אינו מביא אשם ודאי ששם אינו מדבר מאשם כלל, כמו שכתב רש"י שם וז"ל אבל במקום אשם ודאי, חייב המושיא להצית אשם ודאי לפי שהוא בכלל נפש חמה.

שם. אזל צמקוס אשם ודאי, מייז אשם וכו' [ולאסי ?] הוסיף
לצבור פ' אף דבאמת אין חונת המשנה לקמן לדבר מעניני
אשם, אבל אם באנו ללמוד ממנה נוכח לומר שאכן כמו שדומה
משיח לציבור לגבי "פר" שאינו חייב אלא בדבר שדורנו ברת, כן
יש דמיון משיח לציבור לענין אשם, דהיינו שאם הורה לעצמו
בשוגג, בדבר שחייבין עליה אשם ודאי, אז כמו שאין צבור
מביאין על זה פר, גם המשיח אינו מביא עליה פר, אבל הוא
מביא אשם.

ומשיח מביא שעירה בעבודת כוכבים ומביא אשם ודאי מה נשיא מביא בשגגת מעשה אף משיח מביא בשגגת מעשה,

ת"ל ויקרא ד לאשמת העם, הרי הוא משיח כצבור, מה צבור אינו מביא אלא על העולם דבר עם שגגת מעשה אף משיח אינו מביא אלא על העולם דבר עם שגגת מעשה,

אימא מה צבור הורה ועשו אחריו בהוראתו חייבין אף משיח כשהורה ועשו אחריו בהוראתו יהא חייב?

ת"ל ויקרא ד והקריב על חטאתו אשר חטא על מה שחטא הוא מביא ואין מביא על מה שחטאו אחרים,

אמר מר משיח בפר ואין מביא אשם תלוי מנא ליה
דאין משיח מביא אשם תלוי?

דבתיב צאטס תלוי וכפר הכהן על שגגתו אשר שגג מחטאתו מי שחטאתו ושגגתו שוה לאינו חייב עד דהוי הכל צשגגת מעשה דהיינו יחיד ילא משיח

אין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן המשיח הכי משמע
 דכ"ד הוא דאין חייבין כלל עד שזיור בדבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו
 חטאת שאם הורו בשחייבין על זדונו כרת ושגגתו אשם פטורין לגמרי ועוד
 בדאשמות אין צהם דין שגג דעל זדון הוא מציא אשם, וכן המשיח אין מציא
 פר אלא בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת [פ'] וזה מזה שמדבריה
 המושגת לקבון משיח לצבור, אצל במקום אשם ודאי חייב אשם לפי שהוא
 בכלל נפש אחת דלהכי הושוה לצבור דאין מציאין פר במקום אשם,

ד"ה ומביא אשם ודאי. ומשימ ונשיא בכלל נפש אחת הן.
פ' לא דכתיב לשון "אחת" בדגויות (ויקרא ה' כ"א) ומעילות
(שם פסוק ט"ו) כתיב רק נפש ולא נפש אחת, אלא לשון נפש
משמע נפש יחידית.

שם. והא דמתן לקמן ח' ע"א אין חייבין בפר העלם דבר אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו מטאת וכן המשמ? פ' והיינו יכולים לדייק מזה דמשיח הוא בכל דבר כצבור, וגם אינו מביא אשם כמו שצבור אינו מביא אשם, הכי משמע פ' בן תפרשנו, דצ"ד (הוא. פ') (ד ?) אינן חייבין וכו' שאם הורו פ' אבל אם הורו בשחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו אשם פטורין לגמרי.

שם. אין חייבין חלל על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת והלשון קשה שהרי אין חייבין פירושו אין חייבין "חטאת" וא"כ הול"ל אין חייבין חטאת אלא על דבר שזדונו כרת ותו לא? וראה תוס' לקמן מה שתרצו. אבל באמת לא קשה שהפ' הוא אין חייבין פר העלם דבר אלא על דבר שהיחיד חייב עליה במזיד כרת, ובשוגג חטאת יחיד.

שם. צשייזין על זדונו כרת ועל שגגתו אשם הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פ"א הל' ה' כתב וז"ל וקרבן השוגג במצות לא תעשה שיש בו כרת, והוא חמאת, ואם נסתפק לו אם עשה או לא עשה אותו החמא, מביא אשם, והוא הנקרא אשם תלוי, ויש עבירות שמביא עליהם אשם, והוא הנקרא אשם ודאי. ובהלכות שגגות פ"ט הל' א' כתב וז"ל על חמש עבירות מביאין קרבן אשם והוא הנקרא אשם ודאי שהרי אינו בא משום ספק, ואלו הן, על שפחה חרופה, ועל הגזל, ועל המעילה, ועל טומאת גזיר, ועל הצרעת כשיטוהר ממנה. ע"כ. ולפ"י לא הבנתי על איזה דבר שייד "על זדונו כרת ועל שגגתו אשם?" וכן בחומר בקודש בתפארת ישראל פ"ד אות ל"א כתב בהדיא שאשמות ודאין אין במזיד שלהן חיוב כרת? וראה רש"י. וראה מרומי שדה לקמן מ' ע"א ד"ה שם במשנה שכתב על דברי רש"י אלו וז"ל וכל זה פלא שאין כרת באשמות? וכו' ואולי הכוונה לענין אשם גזילות שהוא הנשבע לשקר ראש פרק שבועת הדיינין דף ל"ט ע"א שהוא חמור מכל עבירות שבתורה ונפרעין ממנו לאלתר והיינו כרת. ע"כ. וגם פירוש זה הוא פלא. ובכ"י הגידסא שזס הורו **דזכר שלין חייזין** זדונו כרת ושגגתו **חטאת** פטורין לגמרי. והוא נכון מאד, ופירושו שאין המדובר מאשם כלל. או צריך לגרוס כרש"י במשנה לקמן ח' ע"א ואס הורו דזכר שחייזין עליו אשם ודאי.

אבני חן למסכת הוריות

בשגגת מעשה הוא כיחיד דעלמא הלכך כי חטא ע"פ צ"ד עם הצבור דהוי העלם דבר עם שגגת מעשה מתכפר עם הצבור ועוד שכן מתכפר לו עם הצבור בזה"כ לפיכך מתכפר לו עם הצבור אף משיח הורה בפני עצמו וכו'. ת"ל- דכתיב בכהן משיח על חטאתו אשר חטא דמשמע דכי חטא בפני עצמו הוא דיציא בפני עצמו הא אס חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. ה"ד- דכי הורה משיח בפני עצמו דמורו בתרי איסורי דמתכפר בפני עצמו, אף משיח חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור לא אם אמרת בנשיא שכן מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים תאמר במשיח שאין מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים הואיל ואין מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים יכול יביא פר לעצמו ת"ל ויקרא ד על חטאתו אשר חטא הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור היכי דמי אילימא דהוא מופלא והם אינן מופלאין אי דהוא מופלא צ"ד והן אינן מופלאין - פשיטא דמתכפר בפני עצמו דהוראה דידהו לאו כלום היא. ובעי איתויי- כל חד וחד מצור פשיטא דמתכפר לו בפני עצמו הוראה דלהון ולא כלום ובעי איתויי כשבה או שעירה דהא תנן לעיל בפר"ק הוריות (דף ד') או שלא היה שם מופלא של צ"ד דלא הויה הוראה שא"פ שאינו מסנהדרין שאילו היה מסנהדרין אפי' [אס] קטן שזכולס לא היה שם לא הויה הוראה כדאמרין מאי כל עדת דאי איתא לכולה סנהדרין הויה הוראה ואי לא לא הויה הוראה ובשגגת מעשה לחודיה דמי דמיימי כל חד וחד כשבה או שעירה ה"ג כי הוי הוא מופלא והן אינן מופלאין כי הורה בפני עצמו הואיל והוא לא היה שם עמהן פשיטא דמתכפר בפני עצמו דהוראה דידהו לאו כלום היא כל חד וחד ואי דאינן מופלאין והוא לאו מופלא כי הורה בפני עצמו אמאי מתכפר בפני עצמו, אמאי מתכפר לו בפני עצמו הא הוראה דידהו ולא כלום היא דכיון דאינו מופלא לא ידע מאי קא מורה ולא הוה הוראה מעליא ובשגגת מעשה לחודיה דמי ואשכחן משיח בשגגת מעשה גרידתא פטור לגמרי כדאמרין בסוף פירקא שאין חטאתו שיה ליחידים,

[ובאן הבן שואל, אם צריכין הדיינין להיות מופלאין איך שייך שישנו במקצת שבת, וע"ז, ונדה?],

דף ז' ע"ב

אמר רב פפא בשון דהוא מופלא והן מופלאים הלכך אינן צריכין למיתני דכי חטא בפני עצמו אע"ג דהוראה דידהו הוה הוראה מעליא אפילו הכי מתכפר בפני עצמו משום דקא מורו בשני איסורי חטא עם הצבור אע"ג דהוא מופלא דהוראה דידהו הוה הוראה מעליא אפי"ה מתכפר עם הצבור משום דקא מורו צדא איסורא כגון שהיו מופלאין שניהן,

סבר אביי למימר חטא בפני עצמו ועשה בפני עצמו היכי דמי דיתבי בשני מקומות משיח במקום אחד וצ"ד במקום אחר. בטעמיהו- בפסוקים דחלב ועבודת כוכבים מתרי קראי נפקי. וחלוקין בקרבנות- דצ"ד מיימי שער אעבודת כוכבים והוא לא מיימי שער. דהוא

שחטאתו ושגגתו אין שיה דאינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה ויקרא ה וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג, מי שחטאתו ושגגתו שוה, יצא משיח שאין שגגתו וחטאתו שוה, דכתיב לאשמת העם הרי הוא משיח בצבור,

לאשמת העם ע"כ לא קאמר ליה כלומר מלאשמת העם קאמר דנפקא ליה דאין חטאתו ושגגתו שוה דמשיח בצבור והא אכתי לא קמה ליה היקש דלאשמת העם דעדיין לא הועמד לאשמת העם במקומו דהא קאמר אע"ג דאילו לא נאמר לאשמת העם יכולני ללמוד מן הדין דמשיח צריך העלם דבר עם שגגת מעשה בצבור וקאמר נראה למי דומה צבור צדא וצדא מציאין אשם תלוי ומשיח צדא וצדא מציאין אשם תלוי בענין זה הוא דומה משיח לצבור אע"ג דאילו לא נאמר לאשמת העם והא קאמר דמלאשמת העם נפקא ליה דמשיח אין חטאתו ושגגתו שוה דאין מציאין אשם תלוי והלא כלל לאשמת העם הוא דן ולמד?

אלא אשם כרי נסבה אלא עיקר הדין שהוא דן כך הוא צבור צדא משיח צדא מה צבור אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה אף משיח לא יהא חייב אלא על העלם דבר ושגגת מעשה:

מתני': הורה כהן משיח בעצמו כגון דמורו בתרי איסורי צ"ד בחלב והוא בעבודת כוכבים בפני עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו דמציא פר בפני עצמו דאי הורה הוא בפני עצמו ולא הורו צ"ד כלל לא אינן צריכין למיתני דחייב להביא פר דמקרא מלא הוא אלא כי אינן צריכין למיתני כגון שהורו בשני איסורים,

הורה עם הצבור צ"ד כגון דהורו צדא איסור הוא בחלב והן בחלב ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור שהוא מתכפר בשל צ"ד ומפני מה מתכפר בשל צדא דין עם הצבור כי הורה עם הצבור לפי שדבריהם הרבה שוה משיח לצ"ד שאין צ"ד חייבין קרבן עד שיוורו לנטל מקצת וכן המשיח וכו' והואיל והשווה משיח לצ"ד הלכך כי הורה עם הצבור ועשה עם הצבור מתכפר עם הצבור והא דקתני שאין צ"ד חייבין ולא קתני שאין צבור חייבין סתמא כר"מ דאמר לעיל בפר"ק צ"ד מציאין על ידיהן פר וכן פטורין, שאין ב"ד חייבין עד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת וכן המשיח,

ולא בעבודת כוכבים אין חייבין קרבן, עד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת:

מתני': מנהני מילי? דת"ר, הורה עם הצבור ועשה עם הצבור יכול יביא פר לעצמו, ודין הוא נשיא מוצא מכלל יחיד ומשיח מוצא מכלל יחיד, מה נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור משום דשגגת מעשה כלל הוא מציא שעירה והואיל וחטאתו

אבני חן למסכת הוריות

לשגגה ואי ס"ד וז"ד ואף אין מעשה תלוי ב"ד אלא בקהל דהכא כתיב מעיני העדה נעשמה דהיינו מעשה אלא מה להלן ב"ד דכתיב ויקרא אף כאן בית דין אף כאן נמי בב"ד,

ומה להלן דבר ולא כל הגוף, אף כאן נמי דבר ולא כל הגוף:

מתני': אין חייבין אין ב"ד חייבין קרבן אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה וכן המשיח ואזכור הוא דכי עבדי בשגגת מעשה לחודיה מיימו כל חד וחד כשנה או שעירה דדיניהם כיחידים דכיון דלא עשו ע"פ ב"ד מחלקי כולהו מהדדי והו' יחידים ויחידים חייבין בשגגת מעשה אצל משיח שגגת מעשה לחודיה פטור מכלום כדאמר לקמן בפרק בתרא הוריות (דף יא) מעם הארץ פרט למשיח דאינו מביא בשגגת מעשה כלל והיינו דקאמר י"א משיח שאין מטאמו בשגגה דהיינו בשגגת מעשה וכו' **אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה:**

נמי: מנלן? דתנו רבנן ישגו יכול יהו חייבין על שגגת מעשה ת"ל ישגו ונעלם דבר אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה:

וכן המשיח: מנלן דכתיב לאשמת העם הרי משיח כצבור:

ולא בעבודת כוכבים אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה: מנלן דת"ר לפי שיצאה עבודת כוכבים לדון בעצמה יכול יהו חייבין על שגגת המעשה נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה להלן אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה אף כאן אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה ואילו משיח בעבודת כוכבים לא קתני דקתני ולא בעבודת כוכבים אין חייבים אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה ולא קתני וכן המשיח ומדלא קתני וכן המשיח מכלל דמשיח בעבודת כוכבים חייב בשגגת מעשה לחודיה?

מתניתין מני רבי היא דמניא משיח בעבודת כוכבים ר' אומר בשגגת מעשה לחודיה. ומכ"א בהעלם דבר- כלומר עם שגגת מעשה כשאר מנזות ושון שאין מביא שום אשם תלוי. ומסבירא זדונו כרת ושגגתו מטאת- דעבודת כוכבי' דקתני ולא בעבודת כוכבים אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת מי קתני וכן המשיח והא ק"ל דמשיח נמי בעבודת כוכבים אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ועל שגגתו מטאת כדאמר לקמן גאמר כאן עליה כו' לאשמת העם הרי משיח כצבור ואפי' הכי לא קתני במתני' וכן המשיח. אלא תנא בהא- בדבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו מטאת כשאר מנזות וכן המשיח והוא הדין בעבודת כוכבים דמשיח כצבור דאינו חייב בעבודת כוכבים אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו מטאת, **דתניא משיח**

שעירה- לחודיה דכתיב בעבודת כוכבים צפרשת שלח לך אנשים ואם נפש דאחד יחיד ואחד נשיא במשמע וקא' מורו בתרי איסורי אמר ליה רבא אטו שני מקומות גורמין אלא אפילו יתבי בחד מקום וכיון דקא' מורו בתרי איסורי חטא בפני עצמו הוא:

פשיטא הוא בחלב והן בעבודת כוכבים חטא בפני עצמו הוא דהא חלוקין במעמיהו וחלוקין בקרבנות דהוא בפר והן בפר ושעיר דהא קא' מייתו הני שעיר והוא לא מייתי וכל שכן הוא בעבודת כוכבים והן בחלב דחלוקין בקרבנותיהן [לגמרי] דהוא שעירה ואינהו פר אלא הוא בחלב המכסה את הקרב דהו' דבר שאין הדוקים מודין דהא לא מפרש קרא מאי ניהו דאפי' אמוראי פליגי בשחיטת חולין באלו טריפות (דף ג) מאי ניהו כרס הפנימי וכ"ש חלב שעל גבי הדקים שאין הדוקים מודין דהא לא כתיב בהדיא אי נמי דהורו בחלב שעל הקרב בין בזכות לפחות מבית דכית לא כתיב בהדיא והו' דבר שאין הדוקין מודין. והן בחלב שעל הדקין מהו מי אמרינן אף על גב דקרבנן שוה דהן צפר והוא צפר כיון דמתרי קראי קאתו כדאמרין לעיל בפרק קמא הוריות (דף ג) ואת החלב וי"ו יתירא להביא חלב שעל גבי הדקין הא פליגין במעמיהו הא חלוקים בפסוקים ומתכפר בפני עצמו. או דלמא שם חלב אחד הוא- והורה עם הצבור הוא ומתכפר עם הצבור. והן צדס- כגון צדס המוצלע צאיצרים או בין כית לפחות מבית והו' דבר שאין הדוקין מודין או דלמא שם חלב אחד הוא אם תמצא לומר שם חלב אחד הוא בחלב והן בדם מהו מי אמרינן במעמיהו הא פליגין או דלמא כיון דשוין בקרבן בתר קרבן אזלינן דכיון דשוין בקרבן הורה עם הצבור הוא ומתכפר עם הצבור, ³ תיקו:

[שנינו במשנתנו] שאין בית דין חייבין עד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת וכו': מנלן דעד שיוורו לבטל מקצת ולקיים מקצת כדאמרין באידך פירקין ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף:

וכן המשיח: מנלן דכתי' ויקרא ד לאשמת העם הרי משיח כצבור:

ולא בעבודת כוכבים כו': מנלן דתנו רבנן לפי שיצאה עבודת כוכבים מכלל פר העלם דבר של צבור לדון בעצמה בהנחת פר ושעיר יכול יהו חייבין על עקירת מצוה כולה נאמר כאן בעבודת כוכבים מעיני והיה אם מעיני העדה מעיני ונאמר להלן מעיני ונעלם דבר מעיני הקהל מה להלן בב"ד דכתיב ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו ואמרין לעיל בפ"ק הוריות (דף ה) הוראה תלויה בב"ד דכתיב ונעלם דבר מעיני הקהל דהיינו ב"ד ומעשה תלוי בקהל דכתיב הקהל ועשו ובעבודת כוכבים לא כתיב ב"ד דכתיב והיה אם מעיני העדה נעשמה

אבני חן למסכת הוריות

כוכבים עד שיורו על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

אלא תני הא והוא הדין להא הכא נמי. וי'

וכפר הכהן על הנפש השוגגת בקמץא ה"א רפה בשגגה (במדבר ט"ו כ"ה) בע"ז דייחיד כתיב.

רש"י ד"ה אמר רב פפא. דקא מורו זשני איסורי אכל חטא. תוקפו של יוסף

ד"ה וחלוקין בקרבנות. דז"ד מיימי שער פ' גם שער שהם מביאין פר ושעיר, אבל הוא ששגג בחלב מביא רק פר.

ד"ה דהוא שעירה. זפ' שלם לך אנשים במדבר ט"ו כ"ז ואם נפש אחת דלמד יחיד ואחד נשא ואחד משים זמשמע. פ'

ד"ה הוא בחלב המכסה את הקרב. הדוקים מודין זו וכו' הדוקים מודין זו. פ'

שם. זין זכיות לפחות זכיות ראה רש"י שהורו ב"ד שגם זכיות דינו כפחות זכיות ופטור עיי"ש ובחק נתן. ובמשמרת כהונה כתב "שמעו בין זכיות לפחות זכיות" ור"ל שמעו בשיעור היות שאמרו ששיעור זית הוא גדול ואכלו פחות מן השיעור שאמרו והוא באמת זכיות.

ד"ה כיון דמתרי קראי קא אותו. להזיל חלז שעל גזי הדקין שאין הדוקים מודין זו דהא לא כמיז זהדיא. פ', וראה לעיל ג' ע"א מש"כ בר"ה כיון דמתרי קראי קאתי.

ד"ה והן בדם. כגון זדס המונעל זאזרים. ראה חשק שלמה דצריך לומר שכוונתו על הדם שבלב דדם איברים אינו אלא איסור לאו, וראה רש"י.

שם. דהוי דזר שאין הדוקים מודים זו. פ'

ד"ה לפי שיצאה. לידון זעזמה. פ', תיו"ט.

ד"ה מה להלן ב"ד. דכמיז ונעלם דזר מעיני הקהל ועשו, ואמרינן לעיל זפ"ק הוראה תלוי זז"ד דכמיז ונעלם דזר מעיני הקהל דהיינו ז"ד, ומעשה תלוי זקהל דכמיז "הקהל ועשו", וזעזדות זוכזים לא כמיז ז"ד דכמיז במדבר ט"ו כ"ד והי' אס מעיני העדה נעשמה לשגגה ולכאורה ז"ל זונעלם דזר מעיני הקהל יכולים לפרש שזונעלם היה בעיני הקהל, אבל "ועשו" אינו מחובר לעיני הקהל אלא לקהל לחוד, ומלת הקהל קאי למעלה ולמטה, אבל בע"ז אי לא קאי "מעיני העדה" על ונעשתה על מה קאי. וראה תוס' הרא"ש. אבל ז"ע דרש"י לעיל ה' ע"ב ד"ה הוה אמונא ב"ד בהדי רובה כתב וז"ל כמיז רמננא בע"ז והיה אס מעיני העדה נעשמה לשגגה, שזעשה שגגה על ידי אחרים דהוראה זלזלז תלויה זז"ד ? ועיין בתוס'.

בעבודת כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה וחכמים אומרים בהעלם דבר ושיון שבשעירה ושיון שאין מביא אשם תלוי ותסברא זודונו כרת ובשגגתו חטאת מי קתני אלא תני הא הוא הדין להא ה"נ תנא הא דלזן מייזין זשאר זנזת אלא על העלם דזר עס שגגת מעשה וכן המשים והוא הדין לעזדות זוכזים דמשים זלזור כי היכי דלזן ז"ד מייזין על עזדות זוכזים אלא על העלם דזר עס שגגת מעשה וללא כרזי והוא הדין להא ז"מ דרבי אמר קרא זפרשת שלם לך וכפר הכהן על הנפש השוגגת וגו' סזר זכי חטאה זשגגה הכי זמשמע חטא זה זשגגה יהא זלומר זשגגת מעשה לחודה ואפילו משים במדבר טו וכפר הכהן על הנפש השוגגת בחטאה בשגגה הנפש זה משיח השוגגת זה נשיא בחטאה בשגגה רבי סזר חטא זה זשגגה יהא,

ורבנן סברי מי שחטאתו בשגגה דהכי זמשמע וכפר הכהן על הנפש השוגגת דינא שיעיר זשגגת מעשה מי שחטאו זשגגה זשאר זנזת יצא משיח שאין חטאתו בשגגה אלא בהעלם דבר, ושיון שבשעירה כיחיד זנגלן? דאמר קרא במדבר טו ואם נפש אחת, אחד יחיד, ואחד נשיא, ואחד משיח, זולם זכלל נפש אחת הן:

ז' ע"ב

אפילו יתבי בחד מקום כיון דקא מורי. ד"ס

אם תמצא לומר. ראה מרומי שדה שמשנה סדר האבעיות.

וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים (אין חייבין) אלא על העלם. ד"ס

ישגו. בויקרא ד' י"ד ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל.

דתניא רבי אומר משיח בע"ז וכו' פ' דלכ"ע אין המשיח מביא פר ושעיר בע"ז כציבור, אף שהוא בעל הוראה ויכול להורות לעצמו, והיה לו העלם דבר עס שגגת מעשה.

וחכמים אומרים בהעלם דבר פ' שאינו חייב קרבן כלל בע"ז בשגגת מעשה לחודה, אלא אם היה לו העלם דבר עס שגגת מעשה.

ושיון שבשעירה כיחיד. ד"ס. פ' אבל ציבור מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת בע"ז.

ושיון שאין מביא אשם תלוי. כלומר אפי' לרבי דמשוי ליה זשאר יחיד לענין שהוא חייב קרבן בע"ז בשגגת מעשה לחודה, מודה הוא שאינו מביא אשם תלוי כיחיד. באר שבע, וראה רש"י לעיל ז' ע"א ד"ה צבור זפר ואין מביאין אשם תלוי.

ותסברא פ' הא דקתני לקמן ח' ע"א בהמשנה ולא בעבודת

אבני חן למסכת הוריות

תלוי וכפר ההפך על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע מי שחטאו בשגגה ולא משיח ולרבי היכי מצי אמר ילא משיח והא לרבי חטאו בעצדות כוכבים בשגגה הוא דהא תניא לעיל משיח בעצדות כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה אלא רבי סבר דהכי מתוך קרא לטעמיה מי שכל חטאו בשגגה ילא משיח שאין כל חטאו בשגגה בעצדות כוכבים בלעד הוא דחטאו בשגגה אבל בשאר מצות אין חטאו בשגגה בלעד אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה. ורבינן סברי ילא משיח שאין חטאו בשגגה לא בעצדות כוכבים ולא בשאר מצות אלא העלם דבר עם שגגת מעשה ולדברי הכל משיח אין מציא אשם תלוי וכ"ש צבור דאין חייבין אשם תלוי דהעלם דבר כמיז בהו צהדיא, מנלן דכתיב ויקרא ה' וכפר [עליו] הכהן על שגגתו אשר שגג רבי סבר מי שכל חטאו בשגגה יצא זה שאין [כל] חטאו בשגגה אלא בהעלם דבר מידוי כל כתיב אין דאם כן נכתוב על שגגתו למה לי אשר שגג הא קמ"ל דעד דאיכא כל חטאו בשגגה (יצא משיח שאין כל חטאו בשגגה אלא בעבודת כוכבים ולא בשאר מצות אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה) ורבנן מי שחטאו בשגגה יצא משיח שאין חטאו בשגגה לא בעבודת כוכבים ולא בשאר מצות אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה:

מתני': אין בית דין חייבין קרבן אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ואם הורו בדבר שחייבין אשם ודאי פטורין דכתיב צאשם ודאי ואם נפש אחת וצ"ד אין הם בכלל נפש אחת ועוד דצאשמות אין צדן דין העלם דבר דחייבין אשם ודאי על המזיד כשוגג. וכן המשיח אין מציא פר אלא על העלם דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אבל במקום אשם ודאי חייב להביא אשם ודאי לפי שהוא בכלל נפש אחת ולהכי השווה לצבור דאין מציא פר במקום אשם אבל אשם יציא כדמתן לקמן הוריות (ד' ט) אשם ודאי הנשיא המשיח והיחיד חייבין וצ"ד פטורין, עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת [באן לא שייך לשון "ושגגתו חטאת" שהרי אומר אין בית דין חייבין דהיינו חטאת? אלא תנא לה אנב דוכתא אחריתי. ראה תוס'], וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים עד שיוורו על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת:

נב': מנלן? דתניא רבי אומר, נאמר כאן ויקרא ד עליה ונדענה החטאת אשר חטאו עליה (ויקרא ד). ונאמר להלן לגלות ערותה עליה (שם יח). נשיא- נמי לא יציא שעיר אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כדמתן (שם) כל מצות שצמורה שחייבין על זדון כרת ועל שגגתן חטאת יחיד מציא כשצה או שעירה ונשיא מציא שעיר דיליף מצות מצות. יחיד- נמי אינו מציא חטאת אלא על דבר שזדונו כרת דמתן כל מצות שצמורה וכו'. אמר קרא- בפרשת ויקרא אש נפש. וילמוד תחמון מעליון יחיד מנשיא. לפי שצאה עצות כוכבים- דהכא כתיב וכי תשגו ולא תעשו ולא כתיב הכא כרת ונאמר להלן ויקרא יח עליה מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אישכחן צבור משיח מנלן לאשמת העם הרי משיח כצבור נשיא יליף מצות מצות כתיב גבי נשיא ויקרא ד

שם. ובעצות כוכבים לא כתיב צ"ד דכתיב במדבר ט"ו כ"ד והי' אש מעיני העדה נעשתה לשגגה, ואי ס"ד צ"ד פ' שתפרש שעיני העדה דהיינו ב"ד הם עשו לשגגה והא אין מעשה תלוי צ"ד אלא צקהל דהכא [דהא ?] כתיב מעיני "העדה נעשתה" דהיינו מעשה, אלא פ' בפ' שלח אינו מדבר מב"ד כלל אלא יליף מהעלם דבר מה להלן (צ"ד דכתיב. פ') בפרשת ויקרא בהעלם דבר דכתיב מעיני הקהל [צ"ד. פ'] אף כאן צ"ד. וצ"ע מדוע לא נפרש אם מעיני העדה ע"י הוראת ב"ד נעשתה מעשה ע"י אחרים.

ע"ב של רש"י ד"ה אין חייבין בקרבן. וצור הוא דכי עבדי וכו' צ"ע מה בא רש"י לאשמעינן?

שם. דלא עשו ע"פ צ"ד ממחלקי כולהו. פ'

שם. והיינו דקאמר לקמן ריש ח' ע"א ילא משיח וכו'.

שם. אחד דיבור זה יש בכ"פ ד"ה ולא בע"ז אין צ"ד חייבין קרבן וכו'.

ד"ה ואילו משיח בעבודת כוכבים לא קתני. דקמני ולא בעצות כוכבים (אין) חייבין. פ'

ד"ה וחכמים בהעלם דבר. כשאר מצות ושון ר' ורבנן שצעעיערין] (יחיד) ממכפר צע"ו כיחיד ושון שאין מציא (שום) אשם תלוי. פ'

ד"ה ותסברא. והא קיי"ל דמשיח בעצות כוכבים נמי אינו חייב. פ'

שם. כדאמרין לקמן ח' ע"א נאמר כאן עלי' כו' משיח לאשמת העם. פ'

ד"ה הכא נמי תנא בהא. דאין חייבין בשגגת מעשה בשאר מצות. פ'

שם. [דכי ?] היכא דאין צ"ד חייבין על עצות כוכבים אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה [כן המשיח ?].

ד"ה מאי טעמא דרבי אמר קרא. רבי סבר וחטאה בשגגה. פ'

דף ח' ע"א

ושון שאין מביא אשם תלוי משיח מציא אשם תלוי דכתיב צאשם

אבני חן למסכת הוריות

ועשה אחת מכל מצות ה' וכתוב בצבור ויקרא ד ועשו אחת מכל מצות מה צבור דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף נשיא דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת יחיד אמר קרא ויקרא ד ואם נפש וילמד תחתון מעליון:

ולא בעבודת כוכבים עד שיוורו: בעבודת כוכבים מוגלן דת"ר לפי שציצא עבודת כוכבים לדון בעצמה יכול יהו חייבין אפילו על דבר שאין זדונו כרת ושגגתו חטאת כגון מגפך ומנשק ומרצץ כדאמרינן במסכת סנהדרין בפרק ד' מימות (דף ט) בלא מעשה ואינו כרת?

נאמר כאן מעיני ונאמר להלן מעיני מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אשכחן צבור יחיד נשיא משיח מוגלן אמר קרא ויקרא ד ואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולן בכלל נפש אחת הן וילמד תחתון מן העליון יחיד נשיא ומשיח מנכור. אלא לרבנן דמפקי להאי עליה לדרשא אחרת כדאמרינן בפ"ק דיבמות (דף ג) ואשה אל אחותה וגו' עליה מה ת"ל לפי שנאמר יצמה יצא עליה וגו'. תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה בעבודת כוכבים משתעי קרא דמיא בסיפרי ר"ש אומר בעבודת כוכבים הכתוב מדבר שנא' כי דבר ה' בזה שבוה על דיבור ראשון שנאמר זו אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני. מה עבודת כוכבים שחייבין על זדונו כרת דהכא כתיב הכרת מכתת אף כו'. אשכחן יחיד ונשיא ומשיח בין בעבודת כוכבים ובין בשאר מצוות דכתיב ואם נפש אחת תורה אחת יהיה לכם והנפש אשר תעשה ביד רמה דיחיד ונשיא ומשיח בכלל ואם נפש אחת?

הניחא למאן דמפיק לה לעליה לג"ש כדאמרן אלא לרבנן דמפקי לה לעליה לעריות וצרות דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת מנא להו נפקא להו מדמתני ליה ר' יהושע בן לוי לבריה במדבר טו תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אשכחן יחיד נשיא ומשיח בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצוות צבור מוגלן יליף עליון מתחתון דכתיב בפרשה למעלה וכי משגו דהיינו צבור וילמד מתחתון מואם נפש מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצוות דגבי יחיד הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים אף צבור אין חייבין אלא בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצוות ורבי הא דר' יהושע בן לוי מאי עביד ליה מפיק ליה לכדתניא לפי שמצינו שחלק הכתוב בין רבים ליחידים רבים בסייף במזיד אנשי עיר הנדחת וממונן אבד יחידים בסקילה וממונן פלג,

יכול נחלוק בשוגג בקרבנותיהם דכי היכי דחלוק צבור מיחידים, דקרנן צבור בעבודת כוכבים לא דמי לשום קרבן יחיד ה"נ נחלוק בקרבנותיהם דלהוי חלוק דמרוצין שעשו שוגגין דעיר הנדחת דלא להוי דמי לעולם לשום קרבן לא לצבור ולא ליחיד?

ת"ל תורה אחת יהיה וגו' דעיר הנדחת דשוגג כיחידים דמו ומיימי כל חד וחד שעירה כיחיד,

מתקיף לה רב חלקיה מהגרונאי, טעמא דלא חלק הכתוב, הא חלק הוה אמינא נחלוק, מאי נייתי אנשי עיר הנדחת רבים דכסייף נייתי פר צבור בשאר מצוות הוא דמיייתו ולא הוי חלוק וכ"ש דבעי' חלוק בין אנשי עיר הנדחת לצבור דהא אין צבור נעשין עיר הנדחת כלל, נייתי פר לעולה ושעיר לחטאת צבור בעבודת כוכבים הוא דמיייתו נייתי שעיר נשיא בשאר מצוות הוא דמיייתו נייתי שעירה יחיד נמי היינו קרבנו ולא הוי חלוק (אלמא לא)?

איצטריך תורה אחת ד ס"ד אמינא צבור מיייתי פר לעולה ושעיר לחטאת הני נייתי איפכא פר לחטאת ושעיר לעולה א"נ צריך לחלוק בקרבן ואין לו תקנה לעיר הנדחת בשוגג דאי אפשר לחלוק קמ"ל תורה אחת דמייית כל חד שעירה כיחיד,

דכ"ע מיהת כי כתיבי הני קראי בעבודת כוכבים הוא דכתיבי מאי משמע?

אמר רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי ואמרי לה כדי

ואמרי לה כדי. בהרבה מקומות רגיל רש"י לפרש שם ת"ח הוא, ואית דאמרי איכא מאן דאמר להא מילתא בלא גברי אלא סתמא קאמר לה. באר שבע.
ויש בשני מקומות בש"ס ציונים על מלת כדי (א) ב"מ ב. על הגליון ציין לעיין ברש"ל, וז"ל הרש"ל בעלמא רגיל רש"י לפרש שם חכם או פי' צחנס כמו צכדי כלומר שלא נזכר שם אמרו רק סתמא נ"ל. (ב) חולין ע"ג. ציין על הגליון וז"ל הוא שם חכם, או פי' צחנס בלתי שום הזכרת חכם, רש"ל צחנס הליכות עולם.
וראה ביומא מ"ד ע"א בפירוש רבינו אליקים וז"ל כדי סתם בלא גברא.

אבני חן למסכת הוריות

הגבורה שמענום,

דבי רבי ישמעאל תנא

ח' ע"א

וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג. ויקרא ה' י"ח בפרשת אשם תלוי. רבי יליף דצריך להיות כל חטאו בשגגה, כגון יחיד, שחייב חטאת על כל שוגג, ולכן המשיח פטור מאשם תלוי, שכן בשאר מצות אינו חייב רק בהעלם דבר, ורבנן דרשי חטאו בשגגה ואין צריך לדיוק ד"כל", ולכן משיח פטור מאשם תלוי שהרי אינו מביא חטאת על שום שגגת מעשה רק על העלם דבר.

מידי כל כתיב ? אין דאם כן נכתוב אשר שגג. לכאורה אינו מובן שהגם שיש לימוד להדרשה מ"מ לשון "אין" אינו מדויק. ובד"ס יש גירסא מידי כל חטאו כתיב על שגגתו אשר שגג כתיב? אלא היינו טעמא דרבי דא"כ נימא קרא על שגגתו מאי אשר שגג וכו'. וראה מגן גבורים, והורה גבר.

נאמר כאן מעיני במדבר ט"ו כ"ד בענין ע"ז בציבור ונאמר להלן מעיני בויקרא ד' י"ג בענין העלם דבר וכו' אשכחן ציבור, יחיד נשיא משיח מנלן? אמר קרא ואם נפש אחת במדבר ט"ו כ"ז (ובתורה אור יש טעות) בענין ע"ז דיחיד ויהי וי"ז מוסיף על ע"ז דציבור דלעיל מיני'.

דמפקי האי עלי' למיסר צרות ועריות. ד"ס

אף כל דבר שחייבין על זדוננו. ד"ס

תורה אחת יהי' לכם לעשה בשגגה. והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו'. במדבר ט"ו כ"ט-ל' בע"ז דיחיד.

צבור בשאר מצות הוא דמייתי. פ"י בהעלם דבר, וכן צבור בעבודת כוכבים הוא דמייתי היינו בהעלם דבר.

אשר דבר ה' אל משה. במדבר ט"ו כ"ב-כ"ג כתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה. את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדרתכם.

רש"י ד"ה ושויין נמי שאין. פ', ו'

שם. דכתיב צאשם תלוי בויקרא ה' י"ח וכפר [עליו. כ"ה בפסוק] הכהן על שגגתו אשר שגג (והוא לא ידע. פ').

וראה בקונטרס מנחת קיין חלק ה' מאמר ארוך מהג"ר מרדכי הכהן פרידמאן שליט"א על ענין זה. ותוכן דבריו הם שהבאר שבע הסתמך על המהרש"ל בתחלת ב"מ, שהוא הסתמך על רש"י בניטין פ"ה ע"ב שכתב בד"ה ולורכיה לוי"ו דוכדו. וכמו ולאמרי לה כדי [שם חס] ומביא הרבה ראיות שהמלים "שם חכם" הם טעות ואינם מדברי רש"י, ונמצא שהפירוש האמיתי של כדי הוא חנם והיינו שהמאמר נאמר בלי שם חכם. עיי"ש. וזה מתאים למה שכתוב בסדר הדורות בערך כדי.

וחפשתי ומצאתי לשון "ואמרי לה כדי" בש"ס 12 פעמים: יומא מ"ד. 1, יומא ע"ב: 1, מגילה ב': 2, יבמות צ'. 2, גיטין נ"ד. 2, נזיר ב'. [אמר רבא ואיתימא כדי], ב"מ ב'. 3, הוריות ח' ע"א 4, מנחות נ"ה: 1, חולין ע"ג. 2, פ"א. 2, קי"ח. 2.

(1) רב אדא בר אבהו ג"פ (2) רבא ז"פ (3) רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי (4) רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי. רבא חיי בשנת 350, רב אדא בר אבהו תלמידו של רבא ראה סדר הדורות ותוס' קדושין ע"ב: רב פפא חי שנת 360, רב שימי בר אשי חי' בימיו של רב פפא ראה סדר הדורות, ר' יהושע בן לוי חי בשנת 220, אבל ראה מס' הוריות בדפוס וז' שחפר שם כל הלשון "אמר רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי ואמרי לה כדי" אלא הנמ' מתרין סתם "אמר קרא" וכן בד"ס שם יש כמה גירסאות,

ונמצא שלשון "כדי" היה אך ורק בזמנו של רבא, וזה קצת ראיה שהיה שם או כנוי לאיש? או שמא יש לומר שבימי רבא היה הרבה אומריים שמאמריהם נכנסו לגמרא, והיה לפעמים מאמר שהיה נאמר בשם הרבה אומריים ובמקום שהגמרא ימנה כרוכל כל שמותם, כתב הגמ' code בלשון "כדי" והוא כקיצור לשמות הרבה אומריים שבאותו דור. ופירוש זה עדיין צריך עיון.

ויש להוסיף שבאגרת ר' שרירא גאון שנדפס ע"י אהרן היימאן חלק ב' פרק ד' כתב "ספק דכולהו רבנן אמרי לה כדי", ובפתשגן הכתב שם כתב ובאמת צריך לומר כבנוסח ב"ג תר"ה "והיכי דכולהו רבנן קאמרי חדא מילתא אמרי לה כדי".

אמר קרא במדבר טו וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה, איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות הוי אומר זו עבודת כוכבים שכל המודה זה כסופר בכל המורה כולה,

דבי רבי תנא אמר קרא במדבר טו אשר דבר ה' אל משה וכתוב במדבר טו אשר צוה ה' אליכם ביד משה דמשמע שזה ע"י משה וכתב אשר דבר ה' דמשמע שהיא צדיצורו של הקב"ה כלומר ששמעו ישראל מפיו כשדבר עם משה, איזו היא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה וצוה על ידי משה הוי אומר זו עבודת כוכבים דלנבי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוס דהיינו ששמעו צדיצורו של הקב"ה וזה ע"י משה צמחה פרשיות שצמחה כגון לא תשתחוה לאל אחר דלא שמענו אלא מפי משה,

דתנא רבי ישמעאל שמות כ אנכי ולא יהיה לך מפי

אבני חן למסכת הוריות

ד"ה יכול יהו חייבין אפילו על דבר. **דעונר** גלא מעשה. פ'

ד"ה אלא לרבנן. יצמה יצא עלי' וגו' פ' וילפינן שהעריות וצרותיהן פטורות מן החליצה ומן היבום.

ע"ב של רש"י ד"ה תורה אחת יהי' לכם. שזוה (על) דיבור הראשון. פ'

ד"ה אשכחן יחיד ונשיא ומשיח. יהיה יותר מובן אם נגרום ברש"י כך: דכתיב ואס נפש אחת ויחיד ונשיא ומשיח צלל, וכתיב תורה אחת יהי' לכם והנפש אשר מעשה ציד רמה. פ' וילפינן מינה דמיירי בדבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חמארת.

שם. דיחיד ונשיא ומשיח צלל ואס נפש אחת הם. פ'

ד"ה יכול נחלוך בשוגג בקרבנותיהם. פ' שכמו שבעיר הנדחת חלוק בה"עונש דמזיד" בין צבור ליחיד פרשת עיר הנדחת בפרשת ראה דברים י"ג, כן נאמר שחמארת ע"ז (פ' שע"ז) בשוגג אינה נדחת ולכן אם מדמה נדחת במזיד לנדחת בשוגג היינו ע"ז (סתם) יהיה חלוק צבור מיחיד, בקרבנותיהם בשוגג. והנה בפסוקים יש רק דין ע"ז בהעלם דבר וע"ז דיחיד, אבל כשחמארו רוב הציבור בשוגג גרידא בלא הוראה אין פסוק, ולכן נחדש מלימוד זה שיש קרבן מיוחד בשוגג לציבור כמו שיש קרבן מיוחד להעלם דבר דע"ז.

שם. דקרבן צבור היינו העלם דבר "צעצודת כוכבים" לא דמי לשום קרבן יחיד דמייתי פר לעולה ושעיר לחמארת.

שם. ה"נ נחלוך צקרבנותיהם של "עיר הנדחת בשוגג" כשעשו רוב ציבור, ונאמר בה דין חדש דלהוי **קרבן חלוק צמרוצין** שעשו שוגגין **צעיר** הנדחת דלא להוי דמי (לעולם. פ') לשום קרבן [יחיד. ד"ס]. אולי צ"ל כן

ד"ה ת"ל תורה אחת. [דקרבן ?] דעיר הנדחת [צשוגג. פ', ד"ס] כיחידים דמו ומייתי כל חד וחד שעירה עז בת שנתה כיחיד.

שם. בכ"פ יש כאן דיבור נוסף אבל היא מלאה טעותים וז"ל מאי ניתי. כלומר כיון שעשו צשוגג דהו צסייף דהו קרבנו חלוק מצבור כלומר צשאר מנות ומיחיד היא דמייתי ולא הוי חלוק. ??

ד"ה מאי נייתי. אנשי עיר הנדחת רצים "דצסייף" צריך להבין מדוע מוסיף רש"י מלה זו?

? ד"ה נייתי פר אי עשו צשוגג (הכי) [היכי ?] הו חילוק משאר צבור, ומיחיד וצבור צשאר מנות, ואס מייתו הו ולא הוי

שם. ורש"י בה להסביר יצירת הדרשה, דמתחלה היינו דורשים סתם מי שחמארו צשוגג יצא משיח פ' כיון שמושיח אינו מביא קרבן חמארת על השוגג אינו מביא אשם תלוי על הספק, וזה יהיה לכולי עלמא, ומקשה רש"י על זה ולרצי היכי מצי אמר וכו' פ' והלא לא אתיא דרש זה רבי.

*שם. רצי אומר צשוגג מעשה? אלא ורש"י מעתיק דברי הגמרא בעין ד"ה חדש רבי סבר דהכי ממרץ קרא לטעמיה. דאי לא הכי צריך לגרום אלא רצי הכי ממרץ קרא לטעמיה.

ד"ה ורבנן. אלא **צהעלס** דצר עס שגגת מעשה וכו' ולדצרי הכל אין משיח מציא חסס תלוי. פ'

שם. דהעלס דצר כתיב צהו צהדיא. ועוד דגבי אשם תלוי כתיב נפש אחת וצבור לאו בכלל נפש אחת הן. חשק שלמה עיי"ש

ד"ה וכן המשיח. ולהכי הושהו לצבור דאין מציא פר צמקוס אשם. פ' דכמו שאם הורו ב"ד להתיר דבר שמוביא עליה אשם אין ב"ד מביאין עלי' פר העלם דבר כדתנן שאינו בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חמארת, כן הדין במשיח שאם הורה היתר לעצמו בדבר שחייב אשם אינו מביא פר אבל אשם מביא.

ד"ה אין ב"ד חייבין. **דאס** הוורו דדצר שמיצין עליו אשם. פ'

שם. דכתיב צאשס ודאי "ואס נפש אחת". לכאורה יש כאן טעות דבפסוק לא נמצא הלשון "ואם נפש אחת", דבגזילות בויקרא ה' כ"א ובמעילות שם פסוק ט"ו כתיב רק "נפש", אלא לשון נפש משמע נפש יחידית.

*ד"ה נשיא. **דאינו מציא** פר. אולי צ"ל כן וכמש"כ בד"ה יחיד לקבן.

ד"ה יחיד. **דאינו** מציא חמארת וכו' **דמתנן** כל מנות שצמורה. פ'

ד"ה אמר קרא. צפרשת ויקרא ד' כ"ז **ואס** נפש. פ', פ' דהוא פרשת חמארת היחיד ויהי' וי"ו מוסיף על ענין ראשון שהוא פרשת נשיא דכתיב לעיל מינ' בפסוק כ"ב.

ד"ה לפי שיצאת עבודת כוכבים. **מכלל שאר מנות דכתיב ציה** במדבר ט"ו כ"ב בהעלם דבר דע"ז וכי חשגו ולא מעשו (והוא) **[והא ?] צכלל שאר מנות** (הא) **[הוא ?] ולא כתיב הכא כרת.** פ'

שם. ובספר מצור דבש גורם ברש"י כן ע"פ הרש"י לעיל ז' ע"ב ד"ה לפי שיצתה: לפי שיצתה ע"ז מכלל פר העלם דצר של צבור לידון צפר ושעיר: יכול יהו חייבין. עיי"ש עוד.

אבני חן למסכת הוריות

חלוק. פ' ??

ואין מביאין יחידין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש דאין אשם תלוי בא אלא על ספק חטאת קבועה כדמפרש בגמ' אבל בבב"ד לא אינטריך למיתנא אין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש שהרי אין בבב"ד מביאין אשם תלוי אפי' במקום ספק חטאת קבועה כדאמר' בריש פירקין משום דבר ואין מביא אשם תלוי דכתיב באשם תלוי וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג מי שחטאתו ושגגתו שיה' יא' משיח ומגלן דאין חטאתו ושגגתו שיה' דכתיב לאשמת העם הרי משיח כלבור דלבור נריכין העלם דבר עס שגגת מעשה לפיכך אינו באשם תלוי הלכך כי אינטריך אין מביא אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כגון בימיר דעלמא,

אבל חייבין בבב"ד על עשה ועל לא תעשה שבגדה דהוי ודונו כרת ושגגתו חטאת קבועה ומביאין יחידים אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שגגתו משום דהוי ספק חטאת קבועה, ומביאים אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבגדה,

איזו היא מצות עשה שבגדה, פרוש מן הגדה כלומר בסמוך לנסחא, כדי שלא תהא רואה בשעת תשמיש, דכתיב והורחם את בני ישראל כדמפרש בגמרא במסכת שבוועות בפרק ידיעות הטומאה (דף יח), ומצות לא תעשה אל תבא על הגדה דכתיב (ויקרא יח) ואל תבא אשה בגדת טומאתה לא תקרב:

נמי: מנא הני מילי דלבור לא מחייבי שום קרבן בעולם אלא במקום חטאת קבועה. ויחיד אשם תלוי נמי אין חייבין אלא על ספק חטאת קבועה. דלבור לא מחייבי קרבן בעלמא ויחיד אשם תלוי נמי לא אמר רב יצחק בר אבדימי נאמר ואשם בחטאת בחטאת קבועה דיחיד דכתיב צ' ויקרא ואם נפש אחת חטאת בשגגה מעם הארץ בעשיתה אחת ממזות ה' אשר לא תעשינה ואשם וכתיב והביא את קרבנו דמביא חטאת ממזות ה' אשר לא תעשינה ואשם וכתיב והביא את ונאמר ואשמו בצבור, מה ואשם האמור בפרשת ויקרא ביחיד בחטאת יחיד בחטאת קבועה הוי חטאת קבועה אף ואשמו האמור בצבור אין מביאין שום קרבן אלא במקום חטאת קבועה דלית עשאו יחיד הוי בעולה ויורד ונאמר ואשם (בא) באשם תלוי דכתיב באשם תלוי ואם נפש כי חטאת ועשתה אחת מכל מזות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם מה צבור חטאת בקבועה כלומר מה ואשמו האמור בצבור חטאתו בקבועה דגמרי מואשם דחטאת יחיד אף ואשמו בצבור בחטאת קבועה,

ומה צבור בחטאת קבועה אף ואשם האמור באשם תלוי אינו בא אלא על ספק חטאת קבועה לאפוקי עשה ולא תעשה שבמקדש דאין אשם תלוי בא עליו משום דהוי חטאת עולה ויורד ולא הוי חטאת קבועה (ועוד דאין אשם תלוי בא עליו) ותרתי מפיקין מדר' יתכן בר אבדימי חדא דלבור בחטאת קבועה דאין בבב"ד חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש ואידך דאין אשם תלוי בא עליו אלא על ספק חטאת קבועה דאשם תלוי אפי' דיחיד אינו בא על עשה ועל לא תעשה שבמקדש שהרי אינו ספק חטאת קבועה אשם תלוי נמי אין בא, אלא על ספק חטאת קבועה,

שם. דהא אין צבור נעשין עיר הנדחת כלל. דכתיב בדברים י"ג י"ד וידיחו את יושבי "עירם", ובסנהדרין ט"ו ע"ב תניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' צליל מעשרה לא מיקרי עיר, וטפי ממאה נפקי מתורת עיר והו' והו' להו' צבור וצני צור לא כתיב סייף, הלכך כל אחד נידון בפני עצמו ובסקילה דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר מק' ועד רובו של שבט, ומדייק הגמ' שם ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא.

ד"ה אי נמי צריך. לחלוק בקרצנותיהם. פ'

ד"ה (קמ"ל) ת"ל. מורה אחת. פ'

ד"ה כתיב את כל אשר צוה ה'. דמשמע [שה'. פ' ע"י] דיצורו של וכו' כשדיבר עם משה. ובע"י כשדיבר למשה.

ד"ה איזו היא מצוה. וזה ע"י משה במקומות הרבה כגון וכו' דלא שמעו אלא מפי משה. פ', ע"י

דף ח' ע"ב

במדבר טו למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם הכי משמע את כל אשר צוה ה' אליכם ציד משה דזו עבודת כוכבים ומנין שזו עבודת כוכבים מדכתיב בהדי' למן היום אשר צוה ה' והלאה שאר מזות והלאה כלומר מכאן ואילך לדורותיכם איזו היא מצוה שנאמרה בתחילה הוי אומר זו עבודת כוכבים דכתיב בתחילת עשרת הדברות אנכי ולא יהיה לך דהיינו עבודת כוכבים, איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה, הוי אומר זו עבודת כוכבים,

והא אמר מר, עשר מצות נצטוו ישראל במרה דהיינו קודם מתן תורה אלמא עבודת כוכבים לא נאמרה תחלה (דכתי' שמות טו) והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך?

אלא מחוורתא ברשנינן מעיקרא כדברי ר' יהושע בן לוי או כדברי רבי:

מתני': אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש

דהיינו טומאת מקדש וקדשיו עשה שבמקדש ושלחו מן המזנה כל זרע לא תעשה ולא יטמאו את מחניהם שאע"פ שהוא דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הואיל ואין שגגתו חטאת קבועה אלא קרבן חטאת עולה ויורד הלכך פטור לגמרי כדמפרש בגמרא והאי דקמי' אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש לא קא מיירי בכהן משיח כלל משום דהוי פלוגתא דר"ש ור"ע ר"ע לא פטר ליה מפר על טומאת מקדש וקדשיו ור"ש פטר ליה לגמרי כדמפרש בגמרא בסוף פירקין,

אבני חן למסכת הוריות

יוסי הגלילי ור"ע אין צ"ד חייבין על שמיעת קול ועל צטוי שפטים וטומאת מקדש וקדשיו וה"ה למשיח, והנשיא כיוצא בהם דאינו בקרבן עולה ויורד דברי ר' יוסי הגלילי טעמא דר' יוסי הגלילי מפרש בגמרא, דברי רבי יוסי הגלילי,

ר"ע אומר הנשיא חייב בכולן בקרבן עולה ויורד חוץ משמיעת קול שאין שמיעת קול חל עליו שהמלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו דמתן במסכת סנהדרין בפרק כ"ג (דף יח) ור"ע במשיח לא פי' במתניתין ופירש בצרייתא כדאמרין בצרייתא מניא ר"ע אומר משום פטור מכולן מקרבן עולה ויורד ומביא על כולן פר כדאמרין בסוף פירקין דר"ע לא פטר ליה מפר חוץ משמיעת הקול שהמלך לא דן ולא דנין אותו [לא מעיד ולא מעידין אותו]:

נב"מ: אמר עולא מ"מ דר' יוסי הגלילי אמר קרא והיה כי יאשם לאחת מאלה דאשמיעת קול וצטוי שפטים וטומאת מקדש וקדשיו קאי וקסבר ר' יוסי הגלילי כי יאשם לאחת הכי משמע כל שיש באחת כלומר כל שמצוה בכל אחת ואחת מתחייב קרבן בכולן ושאיין מתחייב באחת אין מתחייב בכולן ונשיא הואיל ואינו מתחייב באחת מהן דהיינו צמיעת קול אין מתחייב בכולן דפטור מכולן כל שמתחייב באחת מתחייב בכולן ושאיין מתחייב באחת אין מתחייב בכולן,

ואימא כי יאשם לאחת הכי משמע, כי אפשר שיהא מתחייב אפי' באחת מהן ואע"פ שאין מתחייב בכולן הו' חייב, ונשיא נמי אע"פ שאינו חייב צמיעת קול יהא חייב צטוי שפטים וטומאת מקדש וקדשיו?

אלא טעמא דר' יוסי הגלילי מהכא נאמר צמיעת קול וצטוי שפטים וטומאת מקדש וקדשיו דתניא היה רבי ירמיה אומר נאמר

ח' ע"ב

ואשם	מצות ח'	אשר לא תעשינה	נשיאות עון
ואשם	מצות ח'	אשר לא תעשינה	
ואשם	מצות ח'	אשר לא תעשינה	ונשא עונו
ואשמו	מצות ח'	אשר לא תעשינה	
ואשם			

אמרי אי הכי קרבן עולה ויורד נמי הא כתיב ויקרא ה והיה כי יאשם לאחת מאלה דכתיב נפש כי חטאת בשגגה ושמעה קול אלה דהיינו שמיעת הקול ונכתיב או נפש אשר תגע וגו' דהיינו טומאת מקדש וקדשיו וכתיב] או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' דהיינו צטוי שפטים דכולהו בקרבן עולה ויורד וכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה מה כי יאשם בעולה ויורד אף ואשם דכתיב באשם תלוי תהוי במקום עולה ויורד דלחוי אשם תלוי בא ואפי' על ספק חטאת שאינה קבועה?

דנין (אשם מן אשמו) [אשמו מן אשם] ואין דנין אשם מן יאשם,

ומאי נ"מ והא תני דבי רבי ישמעאל ויקרא יד ושכ הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה דהא דכתיב ושכ הכהן לא חימא ושכ הכהן מצית המנוגע לצימו אלא הכי הוא ושכ הכהן מציתו לצימו המנוגע דהאי שיבה זו היא ביאה המנוגע, ועוד נילף מן ואשם מוטומאת מקדש וקדשיו נילף ואשם מוטומאת מקדש וקדשיו דכתיב צו או נפש אשר תגע וגו' והוא טמא ואשם דהיינו טומאת מקדש וקדשיו דהוא בקרבן עולה ויורד דחטאת שאינה קבועה הוא דכתיב ויקרא ה והוא טמא ואשם,

אמר רב פפא דנין ואשם ומצות ה' דכתיב באשם תלוי מואשמו ומנות ה' לאפוקי טומאת מקדש וקדשיו דלא כתב ואשם ומנות ה' מן ואשם ומצות ה',

א"ל רב שימי בר אשי לרב פפא, ונילף ואשם ונשיאות עון דכתיב באשם תלוי ולא ידע ואשם ונשא עונו וכתיב בעולה ויורד אס לא יגיד ונשא עונו והוא ידע ואשם לאחת מאלה מן ואשם ונשיא' עון,

אלא אמר ר"נ בר יצחק, דנין ואשם ומצות ה' אשר לא תעשינה באשם תלוי כתיב ואשם ומנות ה' אשר לא תעשינה, ובפר ובהעלם דבר של צבור כתי' אחת מכל מנות ה' אשר לא תעשינה ואשם הלכך אמרי' מה צבור חטא' בקבוע' אף אשם תלוי אינו בא אלא על ספק חטאת קבועה מואשם ומצות ה' אשר לא תעשינה, ואל יוכיח שמיעת קול וביטוי שפטים וטומאת מקדש וקדשיו, שלא נאמר בהם ואשם ומצות ה' אשר לא תעשינה:

מתני': אין חייבין על שמיעת קול ועל ביטוי שפטים ועל טומאת מקדש וקדשיו דכל הני הויין בקרבן עולה ויורד כדאמרין לעיל לצור אין מציאין חטאת אלא בקבוע' וצדין הוא דלא איבעי למיתנא דהא תנא לעיל אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שצמקדש ואמרין משום דבעי' צבור בחטאת קבועה וטומאת מקדש וקדשיו הוי בעולה ויורד וה"ה על שמיעת קול ועל צטוי שפטים דלא הוי חטאת קבועה דצ"ד פטור והאי דקמי' הכא אין צ"ד חייבין על שמיעת קול כו' משום דבעי אפלוגי ר'

אבני חן למסכת הוריות

בשמיעת קול אלה (בבלל)	ואשם			ונשא עונו
עולה ויורד דכתיב (שם ה' ד') ואשם לאחת מאלה) אם לא יגיד <u>ונשא עונו</u> (שם ה' א').				
בטומאת מקדש וקדשיו	ואשם			
(בכלל עולה ויורד) כתיב (שם ה' ב') ודוא טמא וְאָשָׁם.				

ד"ה פרוש מן הנדח. דיבור זה שייך לפני ד"ה אל תבא.

ד"ה מנא הני מילי. דלכור לא מחייבי שום קרבן צעולם פי' על טומאת מקדש וקדשיו שקרבנו בעולה ויורד, או שאר חטאים שאין קרבנם חטאת קבועה, אף שהיה בהעלם דבר ושגגת מעשה, ואין קרבן העלם דבר בא אלא צמקוס חטאת קבועה.

ד"ה (ויחידים. ד"ם) אשם תלוי נמי. אין חייצין על טומאת מקדש וקדשיו או שאר חטאים שאין קרבנם חטאת קבועה אלא על ספק חטאת קבועה.

ד"ה אמר רב יצחק בר אבדימי נאמר כאן ואשם. וכתיב ויקרא ד' כ"ח והציא (את) קרבנו וכו'.

ד"ה ונאמר ואשמו בצבור מה ואשם. האמור (נפרשת ויקרא נפרשת יחיד) **צימיר** וכו' אלא צמקוס חטאת קבועה דלילו עשאו יחיד **הוי חייב חטאת קבועה לאפקי עשה ולא מעשה שצמקדש דלילו עשאו יחיד** הוי חייב קרבן עולה ויורד. פ'

שם. מה ואשמו האמור צלצור [חטאתן. ד"ם] צקצועה [דגמריין. פ'] מואשם דחטאת יחיד.

ד"ה אף. דהוי **חטאתו** עולה ויורד. אולי צ"ל בן

שם. חדא [דלצור חטאת. פ'] קצועה פי' דחייב הציבור בפר העלם דבר הוא רק בחטא, שחייבו ביחיד, הוא חטאת קבועה, ונמצא דאין צ"ד חייצין על עשה ולא מעשה שצמקדש **שהרי אין ספקו חטאת קבועה** ע"פ כ"י פ', ואידך דאין אשם תלוי צא עליו פי' על עשה ולא מעשה שצמקדש אלא על ספק חטאת קבועה, וחזור ומפרש דבריו דאשם תלוי "אפילו דיחיד" פי' דאילו בציבור אין אשם תלוי שייכת כלל אינו צא על עשה ועל לא מעשה שצמקדש שהרי [אין ספקו ?] חטאת קבועה.

ע"ב של רש"י ד"ה אי הכי קרבן עולה ויורד. דכתיב [ונפש] כי חטאת (בשגגה. ויקרא ה' א') וכו' דלהוי אשם תלוי צא **אפי'** על ספק. פ'

שם. וכתיב או נפש אשר תגע וכו' מה שהכניסו כאן בסוגריים הוא גם בכ"י פ'.

שם. כי יאשם לאחת מאלה **דלמא** מה כי יאשם. פ'

ד"ה דנין ואשם ומצות ה'. דכתיב צאשם תלוי מואשמו ומלות ה' דכתיב בצבור וכו' [דלית ציה. פ'] ואשם ומלות ה'.

ד"ה נילף ואשם ונשיאת עון. וכתיב צעולה ויורד ויקרא ה' א' אש לא יגיד ונשא עונו [וכתיב. פ'] שם ה' ד' והוא ידע ואשם לאחת מאלה פי' דאחת מאלה קאי על כל חייבי עולה

דנין אשם מן אשמו. וצ"ע דהא אשם ויאשם שניהם לשון יחיד ואשמו הוא לשון רבים ומדוע נוח לו יותר אשם ואשמו. וראה בספר אדרת אליהו

רש"י ד"ה למן היום וגו'. **דמשמע** את כל אשר נזה וכו' מדכתיב **צמיר**. פ'

ד"ה מחזורתא כדשנינן מעיקרא. **כדצי רצי ישמעא'** ו**כדצי יהושע בן לוי**. ד"ם וכתב שם שכן הוא בע"י הראשון והוא כהונן, ובדפוס ו' הגירסא **כדצי ר' או כדצי ר' ישמעאל** ואולי צ"ל כדצי רצי או כדצי ר' ישמעאל. אבל לפי נוסח הדפוס בגמ', גירסת רש"י שבדפוס הוא היותר נכון, ולא הבנתי מה שכתב הר"ם.

ד"ה אין ב"ד חייבין. עשה, וישלחו מן המחנה כל זרוע במדבר ה' ב', לא תעשה, ולא יטמאו את מחניהם שם פסוק ג'. אבל בשבועות י"ז ע"ב ד"ה אין חייבין פרש"י שהלאו הוא מהפסוק אל המקדש לא תבא בריש פרשת תוריע ויקרא י"ב ד'.

שם. לא קא מיירי צהן משיח כלל פי' דמיירי רק בציבור משום דהוי פלוגתא דר"ס ור"ע, ר"ע לא פטר לי' מפר לקמן ט' ע"א שורה י"ב ר"ע אומר משיח פטור מכולן, ושם ע"ב "ור"ע מי פטר ליה מפר! " פי' שהגם שהמשיח אינו מביא קרבן עולה ויורד, מ"מ מביא פר כמו שמביא פר על שאר העלם דבר, וטעמו של ר"ע משום דמעולה ויורד הוא דאמעט כדכתיב זה קרבן אהרן אצל מפר לא אמעט. רש"י ט' ע"א ד"ה תניא ר"ע.

שם. ור"ס פטר ליה לגמרי דתנן לקמן ט' ע"א אלא שאין המשיח חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי ר"ש.

*ד"ה אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. שהרי אין צ"ד מציצין וכו' כדאמרינן צריש פרקין ז' ע"א משום צפר וכו'. ולכאורה יש כאן טעות שהתחיל לבאר ב"ד ומסיים במשיח? ואולי חסר כאן שורה, בערך בלשון זה חטאת קבועה **וכן משיח לא איצטריך למיתנא דיליף לה מצבור** כדאמרינן צריש פרקין משום צפר. וצריך חיפוש בכתבי יד.

שם. הרי משיח צלצור וצבור צריצין. פ'

ד"ה אבל חייבין. צ"ד פי' פר בהעלם דבר והכל כר"מ דב"ד מייתי ולא צבור.

אבני חן למסכת הוריות

ויוֹרֵד טוֹמַאת מִקְדָּשׁ וּקְדָשׁוֹ שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בְּטוּי, וְכוּלָם הוֹשִׁיּוּ זֶה לָזֶה.

*ד"ה באשם תלוי כתיב. וזכר [העלם. רש"ש] דבר וכו' אשר לא מעשינה [ואשמו. כ"ה בפסוק] מה לזכר [במטאת קבועה. ?].

*ד"ה אין ב"ד חייבין על שמיעת קול ועל בטוי שפתיים ועל טומאת מקדש וקדשיו. דכל הני הויין בקרבן עולה ויורד, [וכדאמריין ?] לעיל לזכור אין מציאין מטאת אלא בקבועה. לבאורה היה צ"ל לזכור אין מציאין פר העלם דבר אלא במקום שהיחיד מציא מטאת קבועה ?

שם. דהא מנן לעיל וכו' דבעינן (לזכור) מטאת וכו' וה"ה לשמיעת קול וצטוי שפתיים דלא הוי מטאת קבועה, דצ"ד פטורין. פ'

ד"ה והי' כי יאשם. הכי משמע כל שישנו וכו' שמזווה על כל אחת ואחת. פ'

ד"ה ואימא. נאחמ מהן [ואע"פ ?] שאין מתחייב ככולן יהא חייב. פ'

ד"ה אלא טעמא דריה"ג מהכא דתניא וכו'. בשמיעת קול וצטוי שפתיים [וצטומאת ?] מקדש וקדשיו. פ'

דף ט' ע"א

ויקרא ה' לא תגיע ידו ונאמר ויקרא ה' לא תשיג ידו דמשמע מי שגא לדי עניות ועשירות דפעמים עני ופעמים עשיר הוא דישנו בקרבן עולה ויורד יא' משיח ונא' דלעולם עשירים הם מי שבא לידי עניות ועשירות, יצא נשיא ומושיח שאין באין לידי עניות,

[ומפרש] נשיא דכתיב ויקרא ד ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו, מי שאין על גביו שום אדון אלא ה' אלהיו דהיינו מלך [וכן הוא משנה מפורשת לקמן י' ע"א איזה נשיא זה מלך שנאמר מכל מצות ה' אלקיו שאין על גביו אלא ה' אלקיו], ומלך לעולם עשיר הוא,

מושיח וכו' ג צעין שיהא גדול מאחיו צעושר דליהוי לעולם עשיר [דאם הוא עני יעשירוהו ישראל. תוקפו של יוסף], דכתיב ויקרא כא והכהן הגדול מאחיו, שהוא גדול מאחיו בנוי בכח בחכמה ובעושר,

אחרים אומרים, מנין שאם אין לו, גדלהו משל אחיו [פ'] לפי הת"ק אין משימין כה"ג אלא אם הוא עשיר, אבל לפי האחרים אם יש לו סימנים האחרים נוי כח וחכמה, אז נותנים לו ממון ומגדלין אותו?

ת"ל והכהן הגדול מאחיו, אשר יוצק על ראשו, גדלהו מאחיו [דייק ליה מן מ"ם של מאחיו, דהוה סגי לומר כהן גדול אחיו, ולמה אמר הגדול "מ"אחיו, ללמד גדלהו משל אחיו. בניהו],

[וראה במרומי שדה, שבודאי אפשר שיה' מלך וכהן עניים, אלא כיון שאינם דרכם להיות עניים, מזה למד ר' יוסי הגלילי לפוטרום מקרבן עולה ויורד],

[וצריך עיון אם יש חילוק בין עשירות דמלך לעשירות דכהן גדול],

בעא מיניה רבינא, מר"נ בר יצחק, נשיא שנצטרע לר' ירמיה [בראש העמוד דילף לה מלא תגיע דין] ולר' יוסי הגלילי [לעיל ח: במשנה], דעבר מנשיאותו, שאין ראוי להיות מלך כשהוא מנורע, כדאמרי' לקמן בפרק במרא (דף י') # [היה צ"ל בפרקין] וינגע ה' את המלך, והי' מנורע עד יום מותו, וישב צבית החפשיה, דמשמע שנעשה חפשי ממלכותו,

[וה"ה דהוי מצי' למיבעי נמי בכהן משיח שעבר מחמת פסול או זקנה שאינו ראוי לעבודה, אלא דחרא מינייהו נקט. הורה גבר],

מהו [ראה ל"א, אבל ללשון זה השאלה אם עשה בדבר שחייב עליה קרבן עולה ויורד, ואח"כ עבר מנשיאותו, אם עדיין פטור מלהביא קרבן, או כיון שעבדו אינו נשיא עוד חייב בקרבן],

מי אמרי' [מ"פטר פטור. מהרש"א] [ד?] פטור מקרבן עולה ויורד [רק?] כשהוא נשיא, ועכשיו כשנצטרע דעבר מנשיאותו ליחייב [עכשיו על מה שעשה כשהיה נשיא], [או דלמא מאי דהוי' הוי'. מהרש"א] כשהוא נשיא, כלומר האיל ונדמה ידמה [אפילו. פ'] כשנצטרע [אם עשה בשעה שהיה נשיא, לא יתחייב על זה לעולם],

ל"א מידחא דחי' [פ'] שואל אם נשיא זה נדחה מקרבן עולה ויורד כל ימי חייו' להאי נשיא(ות?) מקרבן עולה ויורד לגמרי, דהואיל ונדמה ידמה אפילו כשנצטרע [פ'] אף כשעשה לאחר שנצטרע, לא יתחייב בקרבן עולה ויורד לעולם], או דלמא מ"פטר פטור נשיאות מקרבן עולה ויורד, וצומן דליכא נשיאות ליחייב, דהיינו משנצטרע,

[מהרי"ל דיסקין כתב דתרי' לישני פליגי, אם היתה האבעיא גם אם חטא כשנצטרע, או דוקא על מה שחטא קודם. ולפי הפשיטות ודאי אפי' אח"כ פטור, עכ"ל. וראה מש"כ הרש"ש],

[הקדמה: ומתרץ הטעם שנשיא אינו מביא קרבן עולה ויורד, הוא מפני שהוא עשיר, וגם אם נצטרע אינו נעשה עני],

אבני חן למסכת הוריות

א"ל [רב נחמן בר יצחק לרבינא],

לֹא ס"ד, דכתי' גבי עשירית האיפה, ויקרא ה יג [וכפר עליו הפה]
על־חטאתו אֲשֶׁר־חָטָא "מֵאַחַת מֵאָלֶה", דמשמע כל
המתכפר באחת כלומר כלל אחת ואחת [של הג' דרגות: עשיר, דל,
דלי דלות, דהיינו] אפילו בעשירית האיפה, מתכפר בכולן דשנו
בעשירות, וזדלות, וזדלי דלות, ושאי' מתכפר באחת כגון משיח,
דודאי אין מתכפר בעשירית האיפה, דכתיב זה קרבן [דאין אחת צא לו
חובה. פ'], אין מתכפר בכולן דאמעט נמי [מעניות ועשירות. פ'],
דאינו בקרבן עולה ויורד כלל,

אלא מעתה [אם אנו אנו מפרשים כן בדברי ר"ע, וכי נאמר כן נמי על
הד' חטאים שבא עליהם קרבן עולה ויורד: שמיעת קול ובטוי שפתים
וטומאת מקדש וקדשיו], דכתיב ויקרא ה ה וְהָיָה כִּי־יֵאָשֶׁם
לְאַחַת מֵאָלֶה, ה"נ דכל המתחייב באחת כלומר כלל אחת
ואחת מתחיי' בכולן, ושאי' מתחיי' באחת כגון נשיא שאין
מתחייב בעשיעת הקול אין מתחייב בכולן כדאמר ר' יוסי הגלילי
[במשנה ח: שנשיא אינו חייב בקרבן עולה ויורד, וכי נאמר שגם ר"ע סובר
כן, והלא ר"ע חולק על ר"י הגלילי במשנה, וזה שממשיך],

אלמה תנן, ר"ע אומר, נשיא חייב [בכולן. ד"ס] חוץ
משמיעת קול והא חוץ משמיעת הקול קמני, דקמני ר"ע אומר, הנשיא
חייב בכלן חוץ משמיעת הקול, [עמוד ב] דאע"ג דאין מתחייב באחת מהן,
מתחייב [בשאר כולן] [בכולן. פ']?

אביי ורבא דאמרי תרווייהו, מאחת משמע ליה [למעט כהן
המשיח מעולה ויורד, כיון שאינו בעשירות האיפה], לאחת [למעט נשיא,
כיון שאינו בעשיעת קול] לא משמע ליה,

ומ"ש מאחת דמשמע ליה? [מ. ד"ס] דכתביה רחמנא
לבסוף גבי עשירית האיפה, למימרא דכל דמחייב
בעשירית האיפה, מחייב בכולן,

דאי ס"ד מתחייב באחת אע"פ שאין מתחייב בכולן,
נכתביה להאי מאחת מאלה בדלות כמורין וצני יונה, א"נ
בעשירות דהיינו [צ. פ'] כשנה או שצורה,
אלא [מדכתיב ציה] [מדכתיב. פ'] רחמנא מאחת גבי עשירית האיפה,
למימרא דשאין מתחייב בעשירית האיפה, אין מתחייב בכלן כלל, הלכך פטור
משיח מכולן, והאיל ואין מתכפר בעשירית האיפה, דכתיב זה קרבן, דאין
אחת צאה לו חובה:

מתני': כל המצות שבתורה, שחייבין על זדונן כרת,
ועל שגגתן חטאת,

ממאי קבעית לחיוביה, לאמרי קרבן כשננטרע [וכי הוא] דילך מממון שלך
[אמר כן בלשון מליצה, למה אתה שואל, הלא אין המדובר בממון שלך,
שאתה יכול להעני, ושייך בך דלי דלות ולכן אתה מביא קרבן עולה ויורד]
או לו מממון דגזא [פ' אורח] ידיה,
הוי אומר מגזא ידי' הוא דבעי לאמרי, וכיון דמגזא ידיה קבעי לאמרי,
אמטו להכי פטור לגמרי מקרבן עולה ויורד, דה"ק רבי ירמיה ור' יוסי, יצא
נשיא ומשיח שאין צאין לדי עניות, (האי) [והא. פ'] נשיא שננטרע, נמי אינו
צא לדי עניות, דגזא ידיה כדקאי קאי [פ' שבתם מלך יש לו אוצרות
מורבין וא"א לבוא לדי עניות] אף כשנצטרע]. תוס' הרא"ש עיי"ש], הלכך
פטור לגמרי,

[בתוס' הרא"ש מביא את פירושו של הרמ"ה, ולפי דבריו מסקנת הגמ' גם
נשיא שנצטרע מביא קרבן עולה ויורד שבוין שאינו גובה עוד את המיסים
שייך בו דלי דלות, אבל תוס' מסיק שמדברי הגמ' משמע כפירש רש"י,
והרש"ש כתב ואולי יש לפרש שגזא הוא שם חכם וכו' וא"ל האי שאלה
דילך היא או ששמיעת מגזא, ולא פשיט ליה],

תניא, ר"ע אומר, משיח פטור מכולן [על שמיעת קול, ביטוי
שפתים, ועל טומאת מקדש וקדשיו] מקרבן עולה ויורד [אבל ראה להלן
דר"ע לא פטר ליה מ"פ"ר],

אמר רבא, מ"ט דר"ע? אמר קרא [שבין שיש בעולה ויורד
עשירית האיפה בדלי דלות, ויש דרש שאין בהן המשיח מביא עשירית
האיפה, ולכן הוא פטור מכל ענין של עולה ויורד] ויקרא ו זה קרבן
אחר [ובניו ציוס המשח אותו, עשירית האיפה, דהיינו חציתי כהן משיח
וגם הכה"ג מביא חביתין בכל יום], זו באה חובה לו [עשירית
האיפה. פ'] דחציתין צאה לו חובה, ואין אחרת באה חובה לו
דעשירית האיפה [דקרבן. פ'] עולה ויורד לא צאה לו חובה, הלכך פטור
מכולם מעולה ויורד,
ואמרינן לקמן דמפר לא פטר ליה ר"ע,
ואיכא לתרוצי דטעמא דר"ע, משום דמעולה ויורד הוא דאמעט, דכתיב זה
קרבן אחר, אלז מפר לא אמעט,

[וצ"ע הלא אמרינן לעיל שבה"ג לעולם לא בא לדי עניות, דאמרינן
גדלוהו משל אחיו?],

ואימא, כי ממעט ליה רחמנא לכהן משיח מדלי דלות,
ומאי ניהו עשירית האיפה דכתיב זה קרבן אחר [דאין] [ואין. פ']
[אחרת] עשירית האיפה [אחרת. פ'] צאה לו חובה,

אבל [מ]עניות ועשירו', לא מעטיה רחמנא דעל שמיעת קול
וצטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו [ד' דברים שבא עליהם קרבן עולה
ויורד], למיכ כשנה או שצורה [בעשירות], או מורין וצני יונה [בעניות]?

אבני חן למסכת הוריות

[איזה מקומן: אלו הן אשמות. אשם גולות. אשם מעילות. אשם שפחה חרופה. אשם נזיר. אשם מצורע. אשם תלוי],

אשם ודאי, היחיד והנשיא והמשיח חייבין דמנינ' נאשמות,
ואס נפש [לשון "ואם נפש" כתיב באשם תלוי ויקרא ה ז, אבל בשאר
אשמות אין לשון כזה, דבאשם מעילות בויקרא ה טו כתיב נפש כי תמעול
מעל, ובאשם גזילות בויקרא ה כא כתיב נפש כי תחטא ומעלה מעל ב'ה'
ובכח וגו'] (ונשיא ומשית) [ושלשטן], פ', ר"י מלולין] [פי' יחיד, נשיא,
ומשיח] ככלל נפש אחת קן [ודכתיב בויקרא ה טו נפש כי תמעול מעל וגו',
וכן בפסוק באש נפש כי תחטא ומעלה מעל וגו']

[ומקשה איך אמרת דהמשיח חייב אשם תלוי, הרי המשיח דומה לב"ד שאינם חייבים אלא על דבר וכו']

והוא דמתן לעיל (דף ט.) אין [בד' מיידיס # [שום קרבן אחר, בן צירך לפרש בהקדושה באן, אבל לפי המסקנא מפרש אין חייבים בפר] אלץ על דבר שזדונו כרת ושגגתו מטאטא, [וכן המשיח. תי"ח, פ'], ואשם ודאי [אין זדונו כרת ו ?] אין שגגתו מטאטא, [וכן המשיח] ?

[ראה לעיל ו. ד"ה ומביא אשם ודאי שגם שם מקשה רש"י קושיא זו, דהיינו, שמשמע ליה מלשון אין חייבין וכו' וכן המשיח, שהמשיח דומה לגמרי לצבור, וגם המשיח פטור מאשם ודאי].

[ומתריץ] הכי משמע [פי' בן תפרש את המילים] "וכן המשיח", דגבי אשם ודאי, פר הוא דלא יביא, אכל אשם ודאי יביא כהדיוט,

וב"ד פטורי'ן מאַסם ודאי, דפטוריס לגמרי, דאָינן צכלל נפש אחת,

על שמיעת הקול, ועל במוי שפתים, [קרבן עולה ויורד שבא] ועל מומאט מקדש וקדשיו, ב"ד פמורין דאמר לעיל (ט.) אין חטאת נצור אלף בקצופה, והני עולה ויורד נינהו,

והיחיד והנשיא והמושיח חייבין בשמיעת קול וצטוי שפמים
וטומאת מקדש וקדשיו, דלון בכלל נפש אחת הן,

אלא שאין (כ"ג) [ה.ד.] משיח, חייב על טומאת מקדש וקדשיו, דבריו ר"ש מפרש בגמרא [ומדכתיב גבי טומאת מקדש וזכרת מתוך הקהל, ודרשין מי שבחטאו שזה לקהל מביא קרבן על טומאת מקדש וקדשיו, רצא כה"ג שאינו שזה לקהל, יכן מח].

והוא הדין דקממר רבי שמעון אלא שאין "הגשיא" [דהיינו מולד] חייב על שמיעת הקול, דמלך לא מעיד ולא מעידין אותו, אלא לא אנטריך ליה למיתנא, דהא תנא ליה [לעיל ר"ע] [לעיל ר"ע. פ'] [במשנה ה:; וכן הוא לכולי עמבא. ואין חולק על זה],

היחיד מביא כשבה ושעירה [או או קתני כדכתיבי קראי בהדיא
בפרשת ויקרא. תי"ט], **והנשיא שעיר, ומשיח וב"ד מביאין**
פר כדאמרין לעיל (דף ט). נאמר כאן [בפר העלם דבר] ויקרא ד יד
ונודע החטאת אשר חטאו] עליה [והקריבו הקהל "פר" בן קר לחטאת],
ונאמר להלן לגלות עזותה עליה וכו' [וילפינן מהתם דמיייר בדבר שחייבין
על זדונה כרת ועל שנגתה חטאת].

ונשיל [שמביא שעיר בחטא שזדונו כרת ושגגתו חטאת] יליף (ממזלות)
[מזלות מלות. פ'] [דהיינו ג"ש דכתיב מצות בגשיא, וכתיב מצות בציבור],

[17] יחיד [י'לר] [מז] ואס [ו"ו מוסר] על ענין ראשון] נפש, ילמוד תחנות מעליו,

במדבר טו כב וְכִי תִשָּׂאוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת קֶלֶת־הַמָּנֹחַ תִּתְחַלֵּה
 הַחֹשֶׁרֶף דָּפַר ה' אֶל־מִשְׁחָה: כג אֶת קֶלֶת־חֹשֶׁר אֵינֶה ה' הַלִּיכֶם
 בְּדֶרֶךְ־מִשְׁחָה מִן־הַיּוֹם שֶׁ חֹשֶׁר אֵינֶה ה' וְהִלָּחֵם לְדַלְתֵיכֶם: כד וְהִנֵּה
אֵם מַצֵּי הַעֲדָה נַעֲשֶׂתָה לְשִׁגְיָה וְעֹשֶׂה קֶלֶת־הַעֲדָה פֶּר פֶּן־דָּפַר
 אֶחָד לַעֲלֹה לַיְלִית יִחַם לָהּ, וּמִנְחָתָהּ וּכְסֹף־הַשֶּׁמֶט
 וְהַעֲשִׂיר־עֵשִׂים אֶחָד לַטָּמֵא:

כו **וְאִם־נִקְטַח** אֶתֶּם פִּתְטָח בְּשִׁגְיָה וְהִקְרִיבָה עָוֹ בַּת־שִׁגְיָה
 לַטָּמֵא: כז וְכֹפֶר הַכֹּהֵן עַל־הַנִּקְטָח הַשִּׁגְיָה בְּשִׁגְיָה
 לַפִּי ה' לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:

ובעבודת כוכבים, היחיד והנשיא והמשיח, מביאין
שעיריה דמזיב צפרשת שלח לך בעצודת כוכבים, ואס נפש וגו', וכו' כלל
נפש אחת הן,

וב"ד פר ושעיר, פר לעולה, ושעיר לחטאת דכמיז כפרשת שלח לך, ואמרנין. [פ'] לעיל (דף ז'): יליף מעיני מעיני [וה'] אם מעיני העדה וגו' ומביאין פר לעולה ושעיר לחטאת, ויליף כמעיני דכתיב בהעלם דבר דשאר מצות דהיינו ששורו ב"ד בהעלם דבר], מה להלן ב"ד, אף כאן ב"ד.

[רמב"ם שגגות פרק ח' הל' א', כל חמא שחייבין על שגגתו חמאת קבועה, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוין],

אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין, ומשיח וב"ד פטורין
 כדאמרין. פ' ג' פירקין (1), דכתיב צאשם תלוי [ויקרא י"ה] וכפר
 [עליו] הכהן על שגגתו אשר שגג, מי שחטאו ושגגתו שזה וכו',

אבני חן למסכת הוריות

[וצ"ע, אם הענין הוא שאין צריך כפרה כלל על טומאת מקדש וקדשיו וע"כ פטרתו התורה מקרבן, או הענין להפך דחטאו חמור וחשוב כמזיד דאין מתכפר בקרבן ומש"ה אין מביא קרבן. גליוני הש"ס עיי"ש]

ומה הן מביאין [וראה בתיו"ט שמה הן מביאין קאי על מה שאמר ת"ק חייבין ולא פירש מה הן חייבין, וכתב ולא הבינותי דברי רש"י בזה],

נשיא צטוי שפתיס וטומאת מקדש וקדשיו [אבל אינו מביא על שמיעת קול], ומשית צטוי קול וצטוי שפתיס [ולא טומאת מקדש וקדשיו], **קרבן עולה ויורד**,

ר"א אומר, הנשיא מביא שעיר,

[פי' דכל דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת שיחיד מביא כבשה או שעירה הנשיא מביא שעיר זכר, וכאן בקרבן עולה ויורד בשמיעת קול ובטוי שפתיס שאין דודנו כרת, מביא גם הנשיא קרבן עולה ויורד כיחיד, אבל בטומאת מקדש וקדשיו שזדונו ככרת, הגם שיחיד מביא עולה ויורד, סבר ר"א דנשיא מביא שעיר],

ושלש מחלוקות נדכר,

ר' יוסי הגלילי [במשנה לעיל ח:]: סבר, נשיא ומשית פטורין מכול,

ור"ע סבר, נשיא חייב צולן חוץ משמיעת הקול [שהמלך לא מעיד ולא מעידין אותו], ומשית פטור מכול מעולה ויורד [בדלהלן ט:],

ור"ש סבר, נשיא ומשית חייבין צולן בעולה ויורד, אלא שאין כ"ג (ו?) משית חייב על טומאת מקדש וקדשיו,

[והמהרש"א הוסיף כאן דגם נשיא אינו חייב על שמיעת קול ולא נקמ' הכא דהא תנא ל' ר"ע לעיל בדפירש רש"י. והזרע אברהם הגיה כן ברש"י]:

[רבים מקשים מדוע לא הביא גם מחלוקת ר' אליעזר ? ובתקופו של יוסף תירץ דלא קא חשיב לה, כיון דס"ל או כר"ע או כר"ש אלא דפליג במהות הקרבן מהו],

נב"י: תניא ר"ש היה נותן נהן כלל,

1. כל שהיחיד באשם תלוי, הנשיא כיוצא בו, [אבל] משיח וב"ד פטורין [וכ"ה במשנה],

2. וכל שהוא באשם ודאי, נשיא ומשיח כיוצא בהן, וב"ד פטורין [וכ"ה במשנה],

3. שמיעת הקול, ובטוי שפתיס, וטומאת מקדש וקדשיו [שקרבנו עולה ויורד], בית דין פטורין # [למה כאן מהפך הסדר, ואומר ב"ד פטורין בתחלה?], [יחיד. ד"ס] נשיא ומשיח חייבין [אבל לא בכל האופנים כדמפרש], אלא שאין הנשיא חייב בשמיעת הקול, ולא משיח בטומאת מקדש וקדשיו,

	ב"ד	משיח	נשיא
טומאת מקדש וק'	פטורין	פטור	חייב
שמיעת קול	פטורין	חייב	פטור
ביטוי שפתיס	פטורין	חייב	חייב

4. כל שהוא [חייב] בעולה ויורד דהיינו שמיעת קול וצטוי שפתיס וטומאת מקדש וקדשיו, נשיא כיוצא בו, משיח ובית דין פטורין [כן דעתו של ר"ש],

	ב"ד	משיח	נשיא*
טומאת מקדש וק'	פטורין	פטור	חייב
שמיעת קול	פטורין	פטור	חייב
ביטוי שפתיס	פטורין	פטור	חייב

* [ראה מה שהבאתי משם התוס' הרא"ש]

הא גופא קשיא, אמרת #3 שאין משיח חייב בטומאת מקדש וקדשיו, [ויש לדייק מזה ד] בטומאת מקדש וקדשיו הוא דפטור, אבל בשמיעת הקול ובטוי שפתיס, חייב,

אימא סיפא #4, כל שהוא בעולה ויורד נשיא כיוצא בו, משיח ובית דין פטורין, קתני משיח ובית דין פטורין משית דומיא דצ"ד מה בית דין פטורין מכולהו משמיעת הקול וצטוי שפתיס וטומאת מקדש וקדשיו דנזיר אין חטאתו אלא צקצעה, אף משיח פטור מכולהו,

	ר' יוסי הגלילי	ר' עקיבא	ר' שמעון	ר' אליעזר
נשיא	פטור מכולן	חייב בכולן	חייב בכולן	מביא שעיר
משיח	פטור מכולן	פטור מכולן	חייב בכולן	חייב בכולן

אבני חן למסכת הוריות

דף ט' ע"ב

קשיין אהרדי דקמי אלא שאין משיח [מייצג] טומאת מקדש וקדשיו, הא בשמינת קול וצטוי שפמים חייב?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, לא קשיא כאן בדלות, כאן בדלי דלות [כשהגיע לדלי דלות. פ'] משיח פטור (מכולהו, דכתיב) [מכלן דכתיב. פ'] זה קרבן אהרן דאין אחרת בזה לו חובה, והאי דקאמר דמשיח חייב בשמינת קול וצטוי שפמים, כגון בדלות צמורין וצני יונה, שצדין לא בא לדלי דלות,

ור"ש סבר לה כר"ע בחדא דפטור ליה למשיח מדלי דלות מזה קרבן אהרן וצניו, ופליג עליה בחדא בדלות,

סבר לה כר"ע בדלי דלות דפטור, ופליג עליה בדלות דאילו ר"ע פטר ליה נמי בדלות, דקאמר שאין מתכפר בעשירות האפיה, אין מתכפר צולן, ולר"ש צדלי דלות הוא דאין מתכפר, הא בדלות ועשירות מתכפר:

[וא"ת אמאי לא תקשי ליה מנשיא דקתני רישא אלא שהנשיא פטור בשמינת קול והדר תני כל שהוא בעולה ויורד, נשיא כיוצא בו [אלמא דנשיא מחייב, אבל מה דמחייב יחיד? וי"ל דהא דקתני נשיא כיוצא בו, לאו לאחויבי נשיא בכל מה דמחייב יחיד, אלא ה"ק כשהוא בעולה ויורד נשיא כיוצא בו] בעולה ויורד דהיינו במאי דמחייב, ולאפוקי מר"א דאמר נשיא מביא שעיר. הרמ"ה ו"ל. תוס' הרא"ש],

	בקרן הקהל של יום הכפרים	בפר העלם דבר של קהל	שעיר על שגגת מעשה
משיח	אינו מתכפר	מתכפר כשהורה עם הציבור	
נשיא	מתכפר	מתכפר	מביא
כהנים	אינם מתכפרים	מתכפרים	

[שנינו במשנתנו] אלא שאין כ"ג חייב [על טומאת מקדש וקדשיו, דברי ר"ש] כו': אמר חזקיה, מ"ט דר"ש דאמר ולא משיח, אינו חייב בטומאת מקדש וקדשיו?

[הקדמה: מסקנת הגמ' הוא שלכן אמר ר"ש דמשיח פטור מקרבן עולה ויורד, כיון שהוא יחידיו שאינו חייב חטאת על "שגגת מעשה" לבר, כדאמינן לעיל שאינו חייב אלא ע"י שחורה לעצמו ואח"כ עשה, אבל נשיא אם חטא בשגגת מעשה לבר בלי העלם דבר חייב קרבן, ומתחלה רוצה הגמ' להשוות כל הקהל בקרבן יוה"כ, או בפר העלם דבר, ומשיח אינו בדברים אלו],

1. דכתיב בטומאת מקדש וקדשיו, במדבר יט ב [ואיש אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא] וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ תִּהְיֶה מוֹתוֹ וְהַקֹּהֶל, מי [פ' יחיד] שקרבנו שוה לקהל דמתכפר בשל קהל [ביוה"כ] הוא, דחייב בטומאת מקדש וקדשיו, יצא זה משיח שאין קרבנו שוה לקהל דאין מתכפר בשל קהל ככפרת יוה"כ, דהוא מתכפר צפר והס בשעיר,

[ועדיין לא הבינה הגמ' בדיוק מה הכוונה ב"קרבנו שוה לקהל", וממשיך לשאול],

2. [והאי פירכא לא פירכא מעליא היא. פ'] [ד?] א"כ, נשיא נמי, אין קרבנו שוה לקהל דהוא מביא שעיר [ראה להלן ברף זה שגם בטומאת מקדש וקדשיו מביא נשיא שעיר], והס [הקהל] מתכפרין צפר* בשאר ימות השנה, ואמאי קמי (המשיח) [דמשיח. פ'] לחודיה פטור בטומאת מקדש וקדשיו, ולא נשיא יחיד,

[פ'] דנשיא יחיד חייבין, בשלמא יחיד ודאי חייב דאל"כ קרא במה מוקמת לה אבל נשיא דה' לו לפטור. וראה מנן גבורים וחפץ ה'. וראה מהרש"א],

* [פ'] בהעלם דבר בשאר מצות מתכפר צבור בפר. וראה בחפץ ה' שהקשה ע"ז היכי מתמעטי מותר הקהל בבי האי גוונא, דהני בשעיר וכו' בשגגת מעשה והני בפר כשהיה' השגגה בהוראה, והלא הם שני מיני שוגג ורחמנא אמר מין הקרבן לכל מין שגגתו, ולא דמי בשגגתם דתימא שיצאו מכלל. וצ"ע לישב כמצטרף. וכעין זה בתוס' הרא"ש, וראה מנן גבורים, והורה גבר?]

ומשני הא לאו מילתא היא, משום דהא שוה בכפרה דיוה"כ שוה לקהל ככפרת יוה"כ,

3. א"כ כהנים נמי לא שוו לקהל, בכפרה דיוה"כ דמתכפרין צפרו של אהרן, וליפטורו בטומאת מקדש וקדשיו?

כהנים שוו לקהל בשאר מצות דמתכפרין. פ' עס הנצור, צפר הצא על כל המצות דשנה בולה,

4. משיח נמי, הא שוה בשאר מצות דשנה דכי הורה עס הנצור מתכפר עס הנצור, וליחייב בטומאת מקדש וקדשיו?

אלא אמר רבא, אימא הכי [ויקרא יט ב] [ואיש אֲשֶׁר־יִטְמָא. פ'] [וְלֹא יִתְחַטֵּא] וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִפְּנֵי הַקֹּהֶל,

מי שחטאתו שוה ליחידים דמייצגי. פ' צגגט מעשה כיחידים, דיחידים שחטאו צגגט מעשה, מיייתי כל חד [ומד קרבן. פ'], ומאי ניהו ומאן יחידים קהל,

אבני חן למסכת הוריות

משיח מביא פר בשמיעת קול ובמיו שפתים כי דיניה, אע"ג
דלית זהו כרת כנקצועה,

אלא מרלא קתני משיח, ש"מ אטומאמ מקדש וקדשיו
קאי קא"ר אליעזר דנשיא מציא שעירה, הואיל וגאמר זו כרת [פ' שיש בה
חיוב כרת במזיד] כנקצועה,

[פ' ואם תקשי לך] והאי דלא קתני ומשיח מציא פר בטומאמ מקדש וקדשיו,
הואיל וגאמר זו כרת כנקצועה, משום דמשיח פטור לגמרי בטומאמ
מקדש וקדשיו, דסבר לה כר"ש דפוטרי,

אמר רב פפא הכי נמי מסתברא:

תנן כל מצות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ושגגתן חטאת	יחיד	נשיא	בהן המשיח
תנן כל מצות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ושגגתן חטאת	יחיד מביא כבשה או שעירה	שעיר	פר
דאי ס"ד ר"א על בולהון קאמר		שמיעת קול ביטוי שפתים וטומאמ מביא מק"ק שעיר	
מכרי	חטאת קבועה	שעיר במקום חטאת	פר במקום חטאת
ניתני נמי		כמו שאמר בנשיא שעל שמיעת קול ביטוי שפתים וטומאמ מק"ק מביא שעיר אף שאין זדונו כרת	ניתני נמי גבי משיח מביא פר בשמיעת קול וביטוי שפתים
אלא לאו ש"מ דר"א אטומאמ מק"ק קאי		דק בטומאמ מק"ק חייב שעיר כיון שיש בו חיוב כרת	פטור דס"ל כ"ר שמעון
אל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא דלמא ר"א		אבולהון קאי דמביא שמיעת קול ביטוי שפתים וטומאמ מק"ק	פטור דס"ל כר"ע שאמר דמשיח פטור מכולן.

א"ל רב הונא בריה דרב נתן לר"פ, ממאי, דלמא ר"א
אבולהון קאי דנשיא מציא שעיר אפי' שלא במקום כרת, והאי דלא קתני
נמי משיח מציא פר בטומאמ מקדש וקדשיו ושמיעת קול וצטוי שפתים?
משום ובמשיח סבר לה כר"ע, דאמר [לעיל ט. בברייתא]
משיח פטור בכולן [אפילו ?] משמיעת קול וצטוי שפתים, ולעולם
אכולהו קאי ר"א, דנשיא מציא שעיר,

א"ל [רב פפא לרב הונא בריה דרב נתן], ור"ע מי פטר ליה נמי
למשיח מפר (דלמא. ב"ש שזה ברור דסבר ר"ע כן כמ"ש ר"ע כמה פעמים

[פ' הא דכתיב קהל, היינו יחידים, שהרי בשיש כל היחידים יחד זה מקרי
קהל, ואם חטאו כל היחידים בשגגת מעשה בלא הוראה אין מביאין חטאת
צבור אלא כל יחיד ויחיד מביא קרבן לעצמו],

דכי חטאו קהל בשגגת מעשה לחודיה בלא העלם דבר, מיימו כל חד קרבן
[כבשה או שעירה], [דלוחן] [דלוחן. פ'] [ואתו?] [השנה ליחידים דדבר זה,
הוא דמחייב(?) בטומאמ מקדש וקדשיו,

ינא משיח שאין חטאו שיה ליחידים. פ'], דכי חטא בשגגת מעשה בלא
העלם דבר, פטור לגמרי, כדאמרין לקמן בפרק בתרא (דף יא), מע"ה פרט
למשיח, דאין מציא בשגגת מעשה,

והיינו דאמרין לעיל (דף יז:) ינא משיח שאין חטאו בשגגה, וכיון דאין חטאו
שיה ליחידים. פ'], לפיכך פטור בטומאמ מקדש וקדשיו:

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר הנשיא מביא שעיר וכו': א"ר
יוחנן לא אמר ר' אליעזר, אלא בטומאמ מקדש וקדשיו
[שם אומר ר' אליעזר] דנשיא מציא שעיר צדיעה [פ' בשגגתו לו על
חטאתו. והרש"ש מוחק מלת ידיעה] במקום עולה ויורד,

הואיל וגאמר (כרת) בו [כרת. ד"ס, רש"י] [בטומאמ מקדש
וקדשיו יש כרת במזיד] כבקבועה כלומר כחטאת קבועה [ולכן אמר
ר"א שמביא שעיר],

דקסבר ר"א דכי היכי דמקום שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת,
דהיינו במקום חטאת קבועה, נשיא מציא שעיר,
ה"נ היכא דחייב לה על זדונו כרת ועל שגגתו עולה ויורד, מציא שעיר, הואיל
ודמי לחטאת קבועה לענין כרת,

אבל בשמיעת קול וצטוי שפתים, דאין חייבין על זדונו כרת, דלא דמי לחטאת
קבועה לא בזדון ולא בשגגה, מודה ר' אליעזר דנשיא אין מציא שעיר, אלא
קרבן עולה ויורד כהדיוט,

אמר רב פפא, ה"נ מסתברא, דאי ס"ד ר"א דאמר נשיא
מציא שעיר על בולהון קאמר אכולהו, [א. פ'] שמיעת קול וצטוי
שפתים וטומאמ מקדש וקדשיו,

מכרי [הרי] שעיר ד נשיא במקום חטאת קבועה דיחיד קאי, והוא
הדיון לפר כהן משיח ופר משיח, במקום יחיד לחטאת קאי
דמקום חטאת קבועה דיחיד קאי,

[וכדתנא] [וכדתנן. פ'] כל מלות שצמורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן
חטאת, דהיינו חטאת קבועה, יחיד מציא כשזה או שעירה, ונשיא מציא שעיר,
ומשיח פר, וכיון דשעיר נשיא, ופר כהן משיח, במקום חטאת קבועה דיחיד
קיימי, אי אמרת אכולהו קאמר ר"א דנשיא מציא שעיר, אע"ג דלית זהו כרת
כנקצועה,

ניתני נמי [ר"א, פ'] אי לא קאי רק במקום שיש כרת, אלא קאי גם על
שמיעת קול וביטוי שפתים, א"כ כמו שאמר שנשיא מביא שעיר ניתני נמי],

אבני חן למסכת הוריות

לעיל) כי קא"ר עקיבא משיח פטור מכולן, מטומאת מקדש וקדשיו, ושמיעת קול, וצטוי שפחים, כגון להביא קרבן עולה ויורד, אבל להביא פר מחייב [בדאמרינן לעיל], וכיון דמחייב צפר [כן סבר ר"ע], [והגם שבטומאת מקדש וקדשיו סבר ר"א דמביא שעיר] א"כ ימימי נמי ר"א, משיח מביא פר צשמיעת קול וצטוי שפחים,

אלא מדלא קמני הכי, ש"מ דאטומאת מקדש וקדשיו קאי רבי אליעזר, דנשיא מביא שעיר, הואיל ונאמר בו כרת כקצועה, והא דלא קמני ומשיח מביא פר צטומאת מקדש וקדשיו, משום דסבר לה כר"ש דאמר דאין כהן משיח חייב צטומאת מקדש וקדשיו,

ותו לא מירי ותו ליכא [למיקשי ולא] [לאקשוי. פ'] מירי,

[תמיהני דמשם אין רא', דהתם אמרינן לפי ה"ד דר"א ס"ל דנשיא מביא שעיר על כולן וכו', אבל לפי מה דמסיק דר"א לא אמר אלא על טומאת מקדש, ומשום דנאמר בו כרת כקצועה, ה"נ במושיח אינו מביא פר לרע"ק רק במקדש וקדשיו אבל לא בשמיעת הקול ובצטוי וצריך עיון גדול. עקבי אהרן בשם רעק"א בבבב"ס סימן ר"ט],

[הקדמה, אף שהמעט שאין אשם תלוי בא על ספק של הדברים שבא עליהם עולה ויורד, כיון שאינו קרבן קבוע אלא עולה ויורד, ויש לדייק מזה שאם היה בא עליהם קרבן קבוע, היו מביאין קרבן אשם תלוי],

א"ר יוחנן, מודה ר"א שאין [הנשיא שמביא שעיר] מביא אשם [תלוי. ד"ם] אע"ג דקאמר ר"א, הואיל ונאמר בו [בטומאת מקדש] כרת כקצועה, דנשיא מביא שעיר כצטומאת קצועה [אע"ג דאליבא דר"א מביא הנשיא שעיר שהוא קרבן קבוע, מ"מ אין אשם תלוי בא עליה]. מודה ר"א [ד. פ'] לענין אשם תלוי [ד. פ'] לאו דיניה כצטומאת קצועה,

דכי היכי דאמרין [?] לעיל [ח:], אין יחיד מביא אשם תלוי, אלא על ספק קצועה [עבירה שבא עליה קרבן קבוע כשעשה בשוגג, אבל אינו מביא אשם תלוי על דבר שבא עליה עולה ויורד],

ה"נ אין מביא אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו [פ'] לא רק על שמיעת קול ובצטוי ושפחים בלבד שאין בה חיוב כרת, אלא גם על טומאת מקדש וקדשיו אינו מביא אשם תלוי אף שיש בו חיוב כרת], שאל"פ שגא' צו כרת כקצועה, הואיל ואינה [ממש] [צ. פ'] מטאת קצועה, אין מביא אשם תלוי,

[הגה"ה. כן נראה צעני, מודה ר' אליעזר שאין הנשיא מביא אשם תלוי על טומאת מקדש וקדשיו, ואע"ג דלא ממעיטנא טומאת מקדש וקדשיו מאשם תלוי, אלא משום מטאת קצועה וכדאמרין לעיל, נאמר ואשם צצטומאת ונאמר ואשם צצאשם תלוי וכו', וגבי נשיא [שמביא שעיר] הוא מטאת קצועה, אפילו הכי אינו מביא אשם תלוי על ספקא, דהואיל ואינה מטאת קצועה בכל [מסר ?], אין דין אשם תלוי צצפסיקה. לשון אחר. פ', ובעין זה בתום הרא"ש],

תני תנא קמיה דרב ששת, אשם תלוי בא על טומאת מקדש וקדשיו הואיל ונאמר בו כרת כקצועה, א"ל דאמר לך מני, ר"א היא דאמר נשיא מביא שעיר הואיל ונאמר בו כרת [פ'] שיש בה חיוב כרת במזיד] כבקבועה וקאמי' דה"ה [לנשיא. פ'] לענין אשם תלוי [ד] מיייתי נשיא שעיר עליה,

ומי מני' אמרת הכי והא"ר יוחנן מודה ר' אליעזר שאין מביא אשם תלוי, קשיא [דממני'] [דממנימא] [פ'] הברייתא דתני קמיה דרב ששת] דידך, לא מימקמא דלא כמד :

פרק שלישי כהן משיח

מתני': כהן משיח [פ'] שנמשח בשמן המשיחה, ולא שהוא רק מרובה בגדים] שחטא, ואח"כ עבר ממשיחותו, [שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו, כלומר כהן משיח שחטא בהעלם דבר שהורה לעצמו שחלב מותר ונתחייב מיד בפר, אילו היה נודע לו מיד, אלא לאו שנודע לו עד שעבר ממשיחותו, כלומר שנעשה בעל מום קבוע שוב אינו ראוי להיות כהן גדול כלל, מביא משיח פר כמו שהיה ראוי חטאו ולא אזלינן בתר ידיעתה. ר"י מלוגיל], **וכן נשיא שחטא** [בדבר שהייב עליו שעיר. יכין],

ואחר כך עבר מגדולתו [כהן שנצטרע, ונשיא שמרדו בו רוב ישראל. ראה יכין], [ולא הספיק להקריב קרבנו עד שעבר מכהונתו [או מנשיאותו]. רע"ב],

כהן משיח מביא פר, והנשיא מביא שעיר,

משיח שעבר ממשיחותו, ואחר כך חטא, וכן הנשיא שעבר מגדולתו ואח"כ חטא,

אבני חן למסכת הוריות

שזה חידוש שצריך לאשמוענין.

ולשון ראשון עיקר, דקאמר השתא יש לומר כו',

[ראה ד"ם שלשני הלשונות יש גירסא אחרת בגמרא, וגירסא של לשון ראשון נראה יותר דאילו לל"א החידוש הוא בהסיפא, ולא הבנתי דבריו, שהרי הגם שיש שינוי בלשון בין שני הלשונות, אין שינוי בפשט. והבאר שבע האריך כאן].

וזה בירור דברי רש"י לפי שני הלשונות:

השתא י"ל עבר ממשיחותו ואחר כך חטא מביא פר	חטא ואח"כ עבר ממשיחותו "מיציעא"	נשיא אלצירכא ליה ס"ד הוילי ועבר מנשאותו ואח"כ חטא הו כהדיט, קמ"ל.	חטא ואח"כ עבר ממשיחותו נמי הו כהדיט, קמ"ל.
כיון דכבר קתני בספיא דעבר מנשיחותו ואח"כ חטא מביא פר	מה החדוש ברישא בחטא ואח"כ עבר מנשיחותו דמביא פר	החדוש הוא דאף שנשיא אה חטא לאחר שעבר אינו מביא שיער	היינו אומרים שגם אם חטא ואח"כ עבר לא יביא שיער קמ"ל. והחדוש הוא בנשיא ברישא
ל"א "למימר" דחטא עבר ממשיחותו דמביא פר	הא כיון דתנא ליה עבר ממשיחותו דמביא פר כל שכן חטא ואח"כ עבר ממשיחותו דמביא פר.	הא לא קשיא משום דקתני גבי נשיא כי עבר מגדולתו ואח"כ חטא כי הדיוט מיימי סד"א כי חטא ואח"כ עבר מיימי נמי כי הדיוט	הלכך תנא גבי נשיא שחטא ואח"כ עבר דמיימי כי נשיא, ואידי דתנא גבי נשיא חטא ואח"כ עבר תנא נמי גבי משיח חטא ואח"כ עבר ממשיחותו דמביא פר.
מה החדוש ברישא דחטא עבר מנשיחותו דמביא פר	כיון דכבר קתני בספיא דעבר מנשיחותו ואח"כ חטא מביא פר	החדוש הוא דאף שנשיא אה חטא לאחר שעבר אינו מביא שיער בדיקתו סופא, והיינו אומרים שגם אם חטא ואח"כ עבר לא יביא שיער	קמ"ל רישא. וכיון דצריך לאשמוענין לכלי נשיא תנא נמי גבי משיח.

מנא ה"מ דמשיח שעבר ואח"כ חטא דמביא פר? דתנו רבנן ויקרא ד ג אה הבהן הַמְשִׁיחַ יַחְמֹא לְאַשְׁמֹת הָעֵם וְהַקְרִיב עַל הַפֶּאֱתוֹת אֶשֶׁר הָמָא, מלמד שמביא חטאתו משעבר, שיכול והלא דין הוא, ומה נשיא שמביא בשגגת מעשה, אין מביא חטאתו משעבר, משיח שאין מביא בשגגת מעשה, אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה [לא] כ"ש,

תלמוד לומר והקריב על חטאתו, מלמד שמביא על חטאתו משעבר,

ונייתי נמי נשיא מק"ו, ומה משיח שאין מביא בשגגת מעשה, מביא חטאת משעבר, נשיא שמביא חטאת בשגגת מעשה, אינו דין שמביא חטאתו משעבר,

תלמוד לומר, ויקרא ד אשר נשיא יחמא, כשהוא נשיא

כהן משיח מביא פר [אע"פ שאינו עובר, בקדושתו הוא עומד, שאין בין כהן העובר לכהן שעבר אלא עבודה ופר יום הכפורים ועשירות האופה שמקריב בכל יום. רע"ב],

והנשיא כהדיוט [שמביא כשבה ושעירה] [ואפילו דוד המלך ע"ה שנתמנה על פי ה' ובאותו ו' חדשים של מדינת אבשלום עדיין לא מחל המלכות, וחזרה לו, עכ"פ מדמדרו בו רוב ישראל אם חטא בזמן המדינה, היה מביא כשבה או שעירה כהדיוט. ירושלמי ר"ה ד"א ב'. יבין ז].

[הקדמה: בא לפרש שני הבבות במשנתנו, שאחר ששנה בסיפא שאם חטא הכהן לאחר שעבר עדיין מביא פר, כ"ש אם חטא קודם שעבר שמביא פר].

נב: השתא יש לומר, עבר ממשיחותו

דף י' ע"א

ואח"כ חטא, מביא פר, חטא ואח"כ עבר ממשיחותו צריכא למימר?

משום דקתני גבי נשיא, דכי עבר מנשיאותו ואח"כ חטא כהדיוט מיימי, אהכי [ולכן] תני גבי משיח [חטא ואח"כ עבר] מביא פר [חק נתן],

[גוסא א'] השתא יש לומר [כהן משוח ש. פ'] עבר ממשיחותו ואחר כך חטא, מביא [משוח. פ'] פר [דליתו יולא מקדושתו לעולם. פ'], חטא ואחר כך עבר ממשיחותו מיציעא ?

נשיא אלצירכא ליה [פי' החדוש של המשנה הוא לגבי נשיא], סלקא דעתך הוילי ועבר מנשיאותו, ואחר כך חטא הו כהדיט, [לכן נאמר שגם אם] חטא ואחר כך עבר מנשיאותו, נמי ליהוי כהדיט [ויביא כשבה או שעירה, ולא שיער]. קמ"ל,

[גוסא ב'] לישנא אחרת, "צריכא למימר" דחטא ואחר כך עבר ממשיחותו דמביא פר, הא כיון דתנא [ליה. פ'] עבר ממשיחותו [ואח"כ חטא. פ'] דמביא פר, כל שכן חטא ואחר כך עבר ממשיחותו דמביא פר ?
הא לא קשיא, משום דקתני גבי נשיא כי עבר מגדולתו, ואחר כך חטא, [כי] [דכ. פ'] הדיוט מיימי, סלקא דעתך אמינא, כי חטא ואחר כך עבר מיימי נמי כי הדיוט, הלכך תנא גבי נשיא שחטא ואחר כך עבר, דמיימי כי נשיא, ואידי דתנא גבי נשיא חטא ואחר כך עבר, תנא נמי גבי @ משיח, חטא ואח"כ עבר ממשיחותו מביא פר,

ומה שכתבו בספרים, תני [נמי. פ'] גבי משיח, עבר ואחר כך חטא, לאו מתלמא היא [כאילו תני במשיח עבר ואחר כך חטא אגב גררא, וזה אינו

אבני חן למסכת הוריות

אין, כשהוא הדיוט לא:

מתני': חטאו [בהן המשיח או הנשיא] עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו, הרי אלו כהדיוטות דרנן דמזרזי דמזרזי, ר"ש אומר, אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבים, ומשנתמנו פטורים דר"ש חטאה וידעיה צע, וה"ה דפליג ר"ש ברישא, דקמיני נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו מביא שעיר דר"ש קאמר נמי דאם נודע לו משעבר דאין מביא שעיר, דחטאה וידעיה צע כשהוא נשיא,

אזיהו נשיא זה מלך, שנאמר ויקרא ד מכל מצות ה' אלהיו, שאין על גביו אלא ה' אלהיו:

גמ': מה"מ [קאי על מה שאמר ברישא שהרי הן כהדיוטות]? דתנו רבנן ויקרא ד אם הכהן המשיח יחטא (לאשמת) [רק כש]חטא במשיח הוא דמביא פר, פרט לקודמות לשחטא, ואח"כ נתמנה, דהרי הוא כהדיוט, ואין מביא פר,

קולא	חומרא	כהן המשיח
אינו מביא אלא על שגגת מעשה עם העלם דבר	מביא משעבר	חטאתו
אין מביא חטאתו משעבר	מביא בשגגת מעשה	נשיא

(שיכול) והלא דין הוא [ולמה צריך הפסוק "אם הכהן המשיח יחטא"], ומה נשיא [החמור], שמביא בשגגת מעשה [לבר], אין מביא [שעיר] על הקודמות [על מה שעשה קודם שנתמנה] כדאמר לקמן אשר נשיא יחטא, כשיחטא והרי הוא נשיא [מביא שעיר], ולא כשיחטא והרי הוא הדיוט,

משיח, שאין מביא אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, אינו דין שלא יביא [פר] על הקודמות,

לא אם אמרת בנשיא [הקל], שכן אין מביא חטאתו משעבר [בשעבר מנשיאותו] כדמין וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואח"כ חטא הנשיא כהדיוט, תאמר במשיח [החמור] שמביא חטאתו משעבר [מכהונתו], הואיל ומביא חטאתו משעבר, [בחמור עליו ש] יביא [פר גם על] על הקודמות,

תלמוד לומר המשיח יחטא, חטא כשהוא משיח [פי' דגם לאחר שעבר עדיין הוא משיח] מביא, כשהוא הדיוט [קודם שנמשח] אינו מביא,

ותניא נמי גבי נשיא כה"ג, ויקרא ד אשר נשיא* יחטא, פרט לקודמות, (שיכול) והלא דין הוא, ומה משיח שמביא חטאתו משעבר, אינו מביא על הקודמות, נשיא שאין מביא חטאתו משעבר, אינו דין שלא יביא על הקודמות,

מה למשיח שכן אין מביא בשגגת מעשה, תאמר בנשיא שמביא בשגגת מעשה, הואיל ומביא בשגגת מעשה, יביא על הקודמות,

תלמוד לומר אשר נשיא יחטא, שחטא והרי הוא נשיא, ולא שחטא ועודהו הדיוט:

* [פי' ולשון אשר משמע שכן יהי, ולכן קשה הלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ברכות ל"ג ע"ב. וכתב העיון יעקב דלכן לא כתב ואם נשיא יחטא כמש"כ אם כהן המשיח יחטא ? נ"ל לפי שהנשיא אוכל ושותה ברכ תענוג לכן יותר קרוב לחטא משא"כ כהן משיח אסור בין אף שלא בשעת עבודה]

ת"ר, "אשר נשיא יחטא" יכול גזרה דגזרת מלך היא שניחא יחטא, מדלג כמיז ואם נשיא יחטא ת"ל אם הכהן המשיח יחטא, מזה יחטא האמור להלן לכשיחטא דהא כמיז אס, אף יחטא האמור כאן גבי נשיא לכשיחטא [אינה ג"ש [יחטא יחטא] ממש, דתרווייהו צריכי למעוטי קודמות, אלא גלוי מלחא בעלמא דיהבא דהבא כמו יחטא דהתם. תוס' הרא"ש],

אמר מר, יכול גזרה, גזרה מהיכא תיתי כלומר היכי מצינא למימר יכול גזרה, דהיכא אשכחן גזרה כה"ג? אמרי אין דודאי אשכחן כה"ג דכתיב ויקרא יד ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, בשורה היא להם שנגעים באים עליהם (שהכחוש) [שהקצ"ה. פי' מנשכן שעמיד להיות אע"פ שדבר רע הוא, הכל נמי אימא גזרה, הלכך כמיז אס הכהן המשיח יחטא לכשיחטא, וה"נ אשר נשיא יחטא לכשיחטא, דברי רבי יהודה],

רבי שמעון אומר "ונתתי" נגע צרעת שיהא צא מאליו [פי' דכל דבר שבא מאליו בא מהקב"ה], פרט לנגעי אונסין שאס צלו נגעים ע"י נפישת עד [לפי הפשט כשהשרד מנפח על האדם נשתנה גוון העור באותו מקום שנפח עליה ונעשה כמין צרעת] (דלא מיטמו) [לא מטמאין. פי'], [הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים פ' י"א מרבר על הלאוין של ניהוש, וקיסוס, מעונן, וחוכר חבר, ודורש אל המתים, ואוב וידעוני, וכישוף וכו']. ובסוף הפרק כתב ח"ל ודברים האלו כולן דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שיהנוגו אחריהן וכו', עיי"ש עוד.

ובביאור הגר"א ביו"ד סי' קע"ט סק"ג כתב ח"ל אבל כל הבאים אחרי

אבני חן למסכת הוריות

שנאמר מלכים ב טו ה **וַיִּגְעַה ה' אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מִצָּרַע עֲדֵיּוֹ מָתוֹ, וַיָּשָׁב בְּבֵית הַחֶפְשִׁית** דנעשה חפשי (מן המלכות כהדיוט) [ממלכותו דכהדיוט. פ'] דמי, ואינו מציא שעיר, ודלא כרבי יוסי דאמר לעיל בפרק הורה כהן משיח (דף ט) מי שצא ליד עניות, והאי [פ'] נגטרע לא צא ליד עניות, דגזא [פ'] אוצר] לדידי (מיהא) [עדיין. פ'] אימיה,

וְיוֹ תָם בֵּין־הַמֶּלֶךְ עַל־הַפִּית שֶׁפֶט אֶת־עַם הָאָרֶץ [היה ממונה על בית המלך להיות שופט משפט העם תחת המלך. מדר. מלכים ב' ט"ז ה']

מדקאמר בבית החפשית, מכלל דעד השתא עבר הוה דשרכות עבדות הוא לו, לפי שמוטל עליו עול רבים,

כי הא דר' גמליאל ורבי יהושע, הוו אולי בספינתא [המהרש"א האריך כאן], **בהדי דר' גמליאל הוה פיתא, בהדי רבי יהושע הוה פיתא וסולתא קולת,** ולהכי נקט צהדי'ה. [רע"י] (פיתא) קולת (קמחא. רע"י, וכן משמע צכ"י פ') לפי שהפת מתעפש ואינו מתקיים קולת,

שלים פיתה דר' גמליאל, סמך אסולתיה דרבי יהושע, אמר ליה מי הוה ידעת, דהוה לן עכובא כולי האי, דאיתית סולתא,

אמר ליה, כוכב אחד לשבעים שנה עולה, ומתעה את [הספינות] [הספנים],

כ"י פרמא	נוסח הדפוס
שכן דרך של ספינים נעשה שפורשין זיס נותן רב המוצל עיניו	שכן דרך של ספינים לשעה הפורשין לים רב המוצל נותן עיניו
בכוכב העומד ציימיו או בשמאלו וכל זמן שרואה אותו כוכב נצדו אחד יודע שהספינה הולכת בדרך ישרה לדרכו וזמן שרואה הכוכב נצד [אחר ?]	[צפון והכוכב מתהלך לדרום ורואה] בכוכב אחד העומד ליימיו או לשמאלו וכל זמן שרואה אותו כוכב נצדו אחד
יודע שאין הספינה הולכת בדרך ישרה ומיישרה לדרכה וכו' ,	יודע שנהפכה הספינה ומיישרה לדרכה וכוכב שעולה אחת לשבעים שנה פעמים נראה צפון ופעמים נראה דרום,
וכשרצ המוצל נותן עיניו צו צפון והכוכב [מתהלך. רע"י] דדרום * סבור שנהפכה הספינה ומיישרה אחר הכוכב	וכשרצ המוצל נותן עיניו צו צפון והספינה תהפך דדרום, ורואהו לצד אחר סבור שנהפכה הספינה ומיישרה אחר הכוכב

(אחר הרמב"ם) חלקו עליו שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמרא והוא נמשך אחר הפלוסופיא ולכן כתב שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר, אבל כבר חבו על קרקדו שהרי מצינו הרבה מעשיות בגמרא על פי שמות וכשפים עיי"ש],

לאו אמר רבי יהודה # [פ'] כיון שהפסיק בדברי ר"ש צריך לחזור על דברי ר"י "לאו אמר ר"י". אבל קשה קצת, למה צריך להביא דברי ר"ש כלל? **בשורה, הכא נמי אימא גזירה היא, הלכך כתיב אם,**

ולרבי שמעון, נגעי אונסין מי לא מטמו, והא תניא [כתיב] ויקרא יג ב **אִדָּם כִּי־יִהְיֶה בְּעוֹ רִבְשָׁרוֹ שָׂאתָ אֶן־סִפְּחָת אוֹ בְּהֶרֶת, מִן הַדְּבֹר** [מומן שניתנה מצוה זו לישראל] **ואילך** [פ'] הדרש הוא מבי יחי' ולא אמר אשר יחי', ד"וכי יחי'" משמע מכאן ואילך אם יחי'. לפי המלבי"ם],

דנגעים צין צלזס וצין צמחיס, פטר צהן לפני הדבור, דאותן נגעים (שארעו) [שארעו. פ'] לפני הדבור אין מטמאין לאחר הדבור,

וחל'א דין הוא [פ'] ולמה צריך לכתוב כי יחי' במצורע ויקרא י"ג א' וגם בוב ויקרא ט"ז ב' **טמא בוב וטמא בנגעים, מה זב מן הדבור ואילך דכמי כי יהיה זב** [עמוד ב] מבשרו, דזין שהיו לפני הדבור אין מטמאין לאחר הדבור, אלא אם כן ראו זכות אחר הדבור, אף נגעים מן הדבור ואילך,

לא אם אמרת בוב [לכן אינו מטמא על זיבה שלפני הדיבור, דהא זב קל], **שכן אין מטמא באונס, תאמר בנגעים שמטמאין באונס** כגון על ידי נפילה והכאה וכיה או ע"י שד, וה"ה לנגעי צמים דמטמאו צלזס [ואולי יטמאו גם אלו שראה לפני הדיבור], **תלמוד לומר אדם כי יחיה, מן הדבור ואילך,**

רבא אמר לא קשיא הא דקאמר ר"ש פרט לנגעי אונסין **פרט לנגעי רוחות,** כגון נגעי רוחות, דע"י נפישת שד, ולא ע"י אדם, וכי קמני תאמר בנגעים שמטמאין צלזס כגון ע"י הכאה וכיה,

רב פפא אמר כי אמר ר"ש פרט לנגעי אונס ע"י כשפים דלא (מטמו) [מטמאו. פ'], וכי קמני תאמר בנגעים דמטמאו צלזס כגון שלא ע"י כשפים **פרט לנגעי כשפים,**

תנו רבנן, אשר נשיא יחמא, פרט לחולה, משום דהוה ליה חולה, אידחי ליה מנשיאותיה?

אמר רב אבדימי בר חמא, פרט לנשיא שנצטרע,

אבני חן למסכת הוריות

* [כדאיתא בגדרים ס"ב ע"א אמר רבא שרי ל' לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרי ל' תיגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו וגו' מה כהן נוטל בראש אף ת"ח נוטל בראש. ובסוטה מ' ע"א רבי אבהו אימנו רבנן ע"ל לממנייה ברישא כיון דחיו' לר' אבא דמן עכו דתפיס ל' בעלי חובות אמר להו אית לכו רבה ופרש"י אית לן רבה . חסס גדול ורלוי ליסז צראש יומר ממני פי' ואמר להם כן כדי שישצוהו צראש ונותנין לו מתנות ומעשירין אותו כדי שיהא משוצ וישמעו דבריו כדמילא והסכן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו (לעיל ט' ע"א, ויומא י"ח ע"א). וכן בע"ז י' ע"ב בקמיעה בר שלום שאמר כל נכסאי לר' עקיבא וחביריו],

כשעלה, שלח להם ולא באו, חזר ושלח ובאו, אמר להם כמדומין [כספורים. רע"ז] אתם ששררה אני נותן לכם שלח באתם בשליחות ראשון, שהייתם צורחים מן הגדולה,

דף י' ע"ב

עבדות אני נותן לכם שהשכירות עזדות הוא לו לאדם לפי שמוטל עליו עול רבים שנאמר מלכים א יב וידברו אליו לאמר, אם היום תהיה עבד לעם הזה:

ת"ר, ויקרא ד אשר כמו אשרי נשיא יחטא, אמר ריב"ז אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו, אם נשיא שלו מביא קרבן, צריך אתה לומר מהו הדיוט, צממיה כלומר אם המלך, שאין לבו כפוף, מרגיש ומציא קרבן על שגגתו, כ"ש שהדיוטות מרגישין שלשם כפופים,

ואם על שגגתו מביא קרבן, צריך אתה לומר מהו זדונו צממיה, כלומר אם על שגגתו מרגיש, כ"ש שמרגיש על זדונו וחוזר בתשובה,

מתקין לה רבא בריה דרבה, אלא מעתה דכתי' ויקרא ה ואת אשר חטא מן הקדש ישלם, ובירבעם בן נבט דכתיב ביה מלכים א יד אשר חטא ואשר החטיא, הכי נמי דאשרי הדור הוא?

שאני הכא, דשני קרא בדבוריה דנאידך כמיז אס כל עדת ישראל ישגו, אס הכהן המשיח, אס נפש, והכא כמיז אשר נשיא ימטא, ודאי אשרי [הדור. רע"ז, פ"ז] משמע,

דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב קהלת ח יד ישיהכל אשר נעשה עליהארץ אשר י' צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים אמרתי שגם יזה הכל וגו',

שהוא סבור לשרה ונמצא מהפכה	והוא סבור ליישרה ומהפכה לדרכ
לדרכ אחר וכן הוא הכובב ממעה את הספינין	אחר וכן הוא ממעה את הספינים

* [פי' שכובב זה אינה תמיד במקום אחד אלא הולכת מצד לצד]

[וראה ברש"י שעל הע"י. וראה מהרש"א, ורש"ש],

ואמרתי שמא יעלה ויתעה [אותנו] # [צריך לפרש שכשעלה לפני ע' שנה עדיין לא נולד ר' יהושע, ולכן לא היה ברור לו שעכשיו נשלמה השבעים שנה, והיה ספק אצלו, ולכן אמר "שמא יעלה". וראה מהרש"א],

אמר ליה כל כך חכמה יש בידך ואמה יורד לספינה לסחורה (על צשגיל) מונומין כלומר ואמה צריך לילך לספינה לצורך מונוט ואתה (עולה) [יורד. ד"ס] בספינה,

[כל כך יש בידך ואתה יורד בספינה. פי' ר"ג הבין דר"י יורד לים בשביל מונוטיו להרויח מעסק שעושה כמדינה שהולך לה כדי להתפרנס, וא"ל כל כך חכמה יש לך, אתה תוכל להתפרנס במקומך ובעירך על ידי חכמתך ללמד לאחרים בחכמת התיכונה שאתה בקי בה כל כך, ותקבל מן הלומדים שכר הרבה, כי ימצא כמה בני אדם משתוקקים ללמוד חכמה זו, ואם ימצא להם אדם חכם בחכמה זו כמותך, יתנו לו שכר, ובשכר זה אין בו חשש, כי אינו שכר לימוד התורה, וא"ל הלא יש חכמים בחכמות העולם יותר ממני, והם פלוני ופלוני, ואם כל זה אין המולד מסייע שיהיו יכולים להתפרנס על ידי חכמתם, שילמדו אותה לאחרים בשכר. בניהו]

א"ל עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה, רבי אלעזר [בן. ד"ס] חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא, שיודעין לשער כמה מפות יש בים,

[שיודעים לשער כמה טפות יש בים לאו דוקא, ולשון חנומה הוא, והכוונה אפילו כלי או מקוה גדול ורחב כמו ים, יכולים לשער המים שבתוכו. בניהו],

אבל ראה בתיו"ט אבות פ"ג בסופו וז"ל לפי שעל ר' אלעזר חסמא זה, העיד ר' יהושע שיודע לשער כמה טפות יש בים והוה חכמת ההגדרה שהקדמותיו המדידה והתשבורת, ולפי שהוא היה שלם גם בכל אלה ראוי היה הוא שיאמר בן [שם באבות, קנין ופתחי גדה הן הן גופי הלכות], ואילו אדם אחר שלא היה שלם בחכמות אין מן הראוי שיאמר כך,

ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש,

נתן רבן גמליאל דעתו עליהם לחושיבם בראש כדי שיהו ממפרנסים* [מאותה] שררה שימן להם,

אבני חן למסכת הוריות

מסכתא פלוני ופלוני?

אמרו ליה אין,

[ועוד שאל בענין עשירות] איעתרתו פורתא כלומר יש לכם עושר, [כדי שלא תהיו צריכין לטרוח אחר מזונות, ותוכלו לעסוק בתורה מדיח. רע"י] ואין לכם לטרוח אחר מזונות, ויש לכם פנאי לעסוק מדיח בתורה?

אמרו ליה אין, [משום. רע"י] דובנן לכל חד חד ומיין קמינא דארעא וממזנין מינה ברוחא, [פ' ולרוב קוטנה אין צריך לאבד זמן על עבודה וטיפול שלה. בן יהודע]

[כי הממון מרחיב לבו של אדם ומפקחו בתורה, וכמו שאמרו על רבינו תם שהי' מניח לפניו על השלחן כלי גדול מלא זהובים ויושב ועוסק בתורה באומרו כי הזהובים מרחיבים לב האדם ויתפסק בעסק התורה משא"כ אדם דחוק יהי' שכלו מבולבל ואינו מיושב בלימוד התורה. בן יהודע],

קרי עליהו, אשריהם לצדיקים, שמגיע אליהם כמעשה הרשעים שבעולם הזה, בעולם הזה [משום. רע"י] דאכלי [צדיקים. רע"י] מרי עלמי,

[ראה כל הענין במסכת נזיר כ"ג ע"א-ע"ב],

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב הושע י' כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם,

משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה שלא [נמכון. פ'] לשום מנוה, אלא נמכון [לאוכלו לשם קנות] [לאכלה בקינות. פ'] סעודה, זה שאכלו לשום מצוה צדיקים ילכו בם, זה שאכלו לשום אכילה גסה, ופושעים יכשלו בם,

[אין כוונתו שאוכל ממש שלא לשם מצוה, אלא שלא אכלו לשם מצוה כמו איך שאכל על דרך מצוה מן המוכרח. הורה גבר. וראה מהר"ץ חיות ורש"ש].

א"ל ריש לקיש, רשע קרית ליה [את זה שאכלו לשם אכילה גסה], נהי דלא עביד מצוה מן המוכרח, פסח מי לא קאכיל?

אלא משל לשני בני אדם, זה אשתו ואחותו עמו בבית, וזה אשתו ואחותו עמו בבית, אחד נודמנה לו אשתו,

[איידי דדרש אשר נשיא יחטא לשון אשר, נקט נמי האי דרשה דר"ג, דדרש אשר יש צדיקים, לשון אשריהם צדיקים. רע"י]

אשריהם לצדיקים כלומר אשרי הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עולם הבא בעולם הזה כלומר שמגיע אליהם צרות לצדיקים בעולם הזה, כדרך שמגיע לרשעים בעוה"ב,

אוי כמו ווי, דהכא לא כתיב "אשר", [כמו בצדיקים דכתיב אשר יש, אלא "ויש רשעים שמגיע אליהם" ודרש "ויש" וי"ש] דמשמע אי להם לרשעים להם לרשעים, שמגיע אליהם טויות בעולם הזה כמעשה הצדיקים של עולם הבא, בעולם הזה, כדרך שמגיע טויות לצדיקים בעולם הבא,

דרעה היא לרשעים [הטובה הבא להם בעוה"ב], כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו וגו' [דברים ז'], [דריש הכי מדכתיב גבי צדיקים "אשר", יש צדיקים מלשון אשריהם, ואלו גבי רשעים כתיב ויש רשעים וכו' דריש "ויש" כמו וי יש ו"ש רש" אוי כמו וי וק"ל. ראש משביר]

אמר רבא, אטו צדיקי אי אכלי תרי עלמי, מי סני להו מי שנאי הוא להם [כלומר כלום רע להם] לצדיקים שאוכלים שני עולמות, שיש להם טויה בעוה"ב ובעוה"ב?

אלא אמר רבא, אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם טויות כמעשה הרשעים של עולם הזה שיש להם [לרשעים] טויה, כדכתיב ומשלם לשונאיו, [דקך] [ואם כך ?] מגיע לצדיקים בעולם הזה, אשריהם שיש להם טויה בעולם הזה ולעוה"ב,

אוי להם לרשעים, שמגיע אליהם צרות כמעשה הצדיקים של עולם הזה [דמשמע שצאים עליהם צרות כמו שצאים על הצדיקים] בעולם הזה דהקב"ה [עושה] [מציא יסורין על הצדיקים בעוה"ב. רע"י, פ'] כדי לגבות [מוצא] מהצדיקים בעוה"ב, כדי שיהא להם שכר טוב בעוה"ב,

[דקך] [ואם מצינו ?] צרות לרשעים בעוה"ב, אי להם שאין להם טויה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא,

[כדי לגבות מוצא בעוה"ב] שיהא שכרם טוב ושלם לעולם הבא והרשעים שצאין עליהם יסורין בעולם הזה אי להם שאין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. רע"י, וקצת בעין זה בפ'.

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, אתו לקמיה דרבא, אמר להו [שאל להם רבא על לימוד התורה שלהם, וכי למדתם היטב מסכת זו וזו, וכי] אוקימתון מסכתא פלן, ומסכתא פלן כלומר יש לכם מסכתא סדורה צפויים, [למדתם. רע"י]

אבני חן למסכת הוריות

ואחד נודמנה לו אחותו,

זה שנודמנה לו אשתו צדיקים ילכו בה, וזה שנודמנה לו אחותו, ופושעים יכשלו בה,

מי דמי, אגן קאמרינן חדא דרך דזה ילך דזה יכשל דזה, והבא שני דרכים דלמה נודמנה לו אשתו, ולמה נודמנה לו אחותו?

אלא משל ללוט ושתי בנותיו, הן שנתכוונו לשם מצוה צדיקים ילכו בה, הוא שנתכוון לשם עבירה ופושעים יכשלו בה,

ודלמא הוא נמי לשם מצוה הוא מכיון?

א"ר יוחנן, כל הפסוק הזה לשם עבירה נאמר, בראשית יג י' וַיֵּשְׁאוּ לוֹ מִטָּה (הוא לשון עבירה כדכתיב) בראשית לט ותשא אשת אדניו את עיניה,

אֶת־עֵינָיו (גם זה לשון עבירה, כדכתיב) שופטים יד ויאמר שמשון (וגו') אותה קח לי כי היא ישרה בעיני,

וַיֵּרָא (גם זה לשון עבירה, כדכתיב) בראשית לד וירא אותה שכם בן חמור,

אֶת־כָּל־כַּפֶּר תִּירֶדְךָ (גם זה לשון עבירה, כדכתיב) משלי ו כי בעד אשה זונה עד ככר לחם,

כִּי כָלָה מִשְׁקָהָ (גם זה לשון עבירה, כדכתיב) הושע ב ז כי יִגְתָּה אִמָּם הַבִּישָׁה הוֹרָתָם (האם שהורתה אותם עשתה מעשה בושה) כי אֶמְרָה אֱלֹכָה אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי (הנאפים האוהבים אותי) גִּתִּנִּי לַחֲבִי וַיְמִימִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי שְׁמֹנִי וְשִׁקְוִי (מלשון משקה),

והא מינס אניס? תנא משום רבי יוסי בר רבי חוני, למה נקוד על וי"ו שבקומה של בכירה, לומר לך שבשכבה לא ידע אבל בקומה ידע,

ומאי ה"ל למעבר מאי דהוה הוה? נפקא מינה דלפניא אחרניא לא איבעי ליה למישתי [פי' וקורא אותו רשע מפני ששתה בלילה שני' בכוונה שיאנס עוד פעם],

דרש רבה, מאי דכתיב משלי יח יט אֶחָ נִפְשָׁע נִמְרָד שֶׁמֶרֶד צו שפירש ממנו בְּקִרְיָת־עֹז עוז כמו עז אצרהס, כדכתיב אל צור חוצנתס (ישעיהו נא), וּמִדְּיָנִים כְּבָרִיחַ אֶרְמוֹן י,

[דהוקשה לו דעון הוא שם דבר של העון, ואיך יפול על שם העצם, לומר דעון הוא אברהם, לכן פרש"י דיש אם למסורת וכתוב עז בלא וי"ו והוא מלשון תקיף. ורע אברהם]

אח נפשע מקרית עוז, זה לוט שפירש מאברהם, ומדינים כבריה ארמון, שהטיל מדינים בין ישראל לעמון ציו וצין בני ישראל כנחמים שנועלים [לארמון. פי'] שהמיונים אינס יכולין ליכנס לפניס וכך אין עמוני ומואצי יכולין להמערב צישראל דכתיב לא יבא עמוני ומואצי, שנאמר דברים כג לא יבא עמוני ומואצי בקהל ה',

[ופשוטו של מקרא, אח נפשע אח הנפשע מאחיו שאינם בשלום זה עם זה, מ"מ בבוא עליו צרה יחזיק במעוז אחיו הפושע יותר מקרית עז, ומדינים והמריבה שביניהם לא תתמיד והרי הוא כבריה ארמון כבריה המבריח לנעול שערי ארמון המלך אשר לא יתמוד להיות נעול כי אנשים רבים רגילים לבא בשער המלך. משלי י"ח י"ט. וכאן דורש הפסוק שלוט שמרד באברהם שנקרא צור שהוא מענין עוז, והטיל מריבה בין ישראל למואב ע"י שנעל לפניהם מלבוא לתוך קהל ישראל. מצודות דוד]

דרש רבא, ואיתימא ר' יצחק, מאי דכתיב משלי יח א לְתֹארוֹתַי שֶׁל עֲצִירָה יִבְקֹשׁ נִפְרָד, כָּכָל־תּוֹשִׁיָּה יִתְגַּלֶּעַ כְּמוֹ (לפני המגלע (משלי יז)) [יתגלה. פי'] לשון גלוי,

[ת"ח הנפרד לפרוש מן התורה כי יבקש ללכת אחר תאות הלב, הנה בכל מקום שעוסקים בתורה תגלה חרפתו על כי מאז ה' עמהם ופירש מהם. מצודות דוד. תושי', בן נקראת התורה והוא מלשון "יש" כי ישנה לעולם ולא תשוב כאין ביתר הדברים. מצודות ציון],

לתאווה יבקש נפרד, זה לוט דכתיב ציה ויפרדו איש מעל אחיו שנפרד מאברהם, (ו)בכל תושיה יתגלע, שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות,

דתנן, עמוני ומואבי, אסורין איסור עולם,

ואמר עולא, תמר זנתה ומתכוונה (לשום) [לשם. רע"ז] מזה, כדי להעמיד זרע מן הדקיקים, כדכתיב כי ראתה כי גדל שלה, וזימרי זינה ומתכוון לשם עבירה,

תמר זנתה, יצאו ממנה מלכים ונביאים, זימרי זינה, נפלו כמה רבבות מישראל [ולכן לא אמר כובי בת צור שהיתה האשה כמו שאמר תמר ולא יהודה? לפי שלא נפלו הרבבות מישראל רק בעון זמרי שהיה ישראל. מהרש"א],

אבני חן למסכת הוריות

אלה אימא גדולה עצירה לשמה, כלומר [פירושה של "לשמה" היינו] לשם מזה, כמצוה שלא לשמה [ששמים שוות. רש"י מיר כג:],

אמר רבי יוחנן, שבע בעילות בעל אותו רשע [סיסרא] באותה שעה, שנאמר שופטים ה' כו' בין רגליה' 1. פָּרַע 2. נָפַל 3. שָׁכַב בין רגליה' 4. פָּרַע 5. נָפַל פֶּאֶשֶׁר 6. פָּרַע שֶׁס 7. נָפַל שָׁדוּד וגו' הרי שבעה, נמכונה לשם מזה כדי להמית כמו ומהא יכולה להורגו,

והא קא מיתהניא מעבירה [פ' קאי על יעל, אבל חמר ובנות לזט היתה כוונתן למצות פרי' ורבי' לא מקרי מתהניא מעבירה, אלא אדרבה היא צורך המצוה. ראש משביר?]

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אפילו טובתם של רשעים, רעה היא אצל צדיקים, [יתבאר על דרך אמרם ז"ל הוריות י' ע"ב במעשה יעל שהנחתם של רשעים צער הוא אצל הצדיקים, והוא אומרו וישב אותה, הגם ששכב אותה בדרך איש ואשה, ומן המבוע שתהנה האשה, אע"פ כן לא מלכד שלא נהנית אלא אדרבה ענינו היה לה, והוא אומרה "ויענה" והיו הדברים נכרים בה שאין הפצה בו והוצרך לדבר על לבה, דכתיב וידבר על לב וגו'. אור החיים בראשית ל"ד ב' במעשה שכם],

אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה,

שבשכר מ"ב קרבנות [7x3x2] ג"פ י' מנחות פר ואל זמזמא שהקריב בלק הרשע [היה מזה שלא לשמה, אפי' הכי זכה זו. פ'], זכה ויצתה ממנו רות שלא ממנה דוד שריה להקצ"ה נשירות ונמנחות (נרכות ז' צ"ז יד), דאמר רבי יוסי ברכי חנינא, רות בת בנו של עגלון, בן בנו של בלק מלך מואב,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, מניין שאין חקב"ה מקפח [פ' מונע שכרם שלא ביושר] אפילו שכר שיחה נאה [פ' לשלם שכר למי שמקפיד על טהרת הלשון], מהבא, דאילו בכירה דקרייה מואב משמע מאזי, אמר ליה רחמנא למושה דברים ב אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, מלחמה

דף י"א ע"א

אמר רב נחמן בר יצחק, גדולה עבירה לשמה, ממצוה שלא לשמה,

[עבירה בכל מקום הכוונה לניאוף, וראה בקובץ סיני בכרך "היובל" דף ר"ם שמאריך בענין זה],

[ראה תוס' הרא"ש ומהרש"א שהפ' הוא שהאמהות נהנו, ולכן נקרא שלא לשמה.

אבל האורח מישור בנוי כ"ג ע"ב כתב ז"ל ודבר תימה הוא לתלות בוקי וסרוקי באמהות וכו',

אלא נראה לי לפרש בענין אחר דה"ק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, שהרי יעל מושבחה הכתוב מנשים באהל תבורך שהיא ברוכה מעין שרה רבקה וכו' אע"פ שהאימהות ודאי עשו מצות לשמה, מושבחה הכתוב ליעל שעשתה עבירה לשמה, כעין האמהות שעשו מצות לשמה, וגבי מצות שלא לשמה מצינו בעלמא, אדרבה דמגנה מי שעושה מצות שלא לשמה דנות לו שלא נברא וכו' עיי"ש.

והפירוש הוא דמה שאומר "ממצוה שלא לשמה" לא קאי אמהות, אלא על סתם מי שעושה מצוה שלא לשמה, שעבירה לשמה גדולה הימנה.

אבל צ"ע שהרי עיקר חסר מן הספר,

וגם מה שמתרץ הגמ' אימא "כ"מצוה שלא לשמה איך יתרון לפי זה הלימוד מהפסוק],

שנאמר שופטים ה' כד' תברך מנשים יעל אשת חבר הקניזי, מנשים באהל תברך. [על שעשתה עצירה לשמה. רש"י מיר כג:], נמכונה לשם מזה, כדי להמית כמו [של אומו רשע. רש"י מיר כג:] [של סיסרא] ומהא יכולה להורגו,

מאן נינהו נשים באהל? שרה רבקה רחל ולאה, מדקאמר גדולה עצירה לשמה [משמע שהוא יותר] ממנה שלא לשמה, מכלל דמזה שלא לשמה גריעתא הוא,

איני, והאמר רב יהודה אמר רב [מאמר זה יש 7 פעמים בש"ס: פסחים ג', מיר כג', סוטה כב', מו', סנהדרין קה', הוריות י', ערכין מז:]: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה [אלמא דמזה שלא לשמה משיבא, דלידי מזה היא מציאה, ואת אמרת דעצירה לשמה גדולה הימנה. רש"י מיר כג:]:

[אין הפירוש דוקא שיבא מזה ללשמה עד שאחר כך יעסוק בה תמיד כל ימיו רק לשמה, אלא היינו שבכל פעם שהוא לומד בקביעות זמן כמה שעות רצופים, אף שדרך כלל היתה כוונתו שלא לשמה, עם כל זה, בלתי אפשר כלל שלא יכנס בלבו באמצע הלימוד על כל פנים זמן מועט כונה רצויה לשמה, ובעתה כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונמחר על ידי אותו העת קטן שכוון בו לשמה. נפש החיים סוף פ"ג],

אבני חן למסכת הוריות

הוא דלא, הא צעורי צערינהו, ואילו צעירה דקרייה בן עמי בלשון נקיה הוא, דלא רחמיה להודיע דמאציה נמענה א"ל [הקב"ה למשה] דברים ב' אל תצורם ואל תתגר בם כלל ומדלא כתיבא דהו' נלחמה, ש"מ ד' אפילו צעורי לא ליעבד להם, ולא עוד (אפילו) [אלא]. שמחה לאיש] צרכיה דקרימיה אצ' הכחז פירסמה דכתיב (בראשית יט) ותשכב את אביה, וצלעיה כתיב ותשכב עמו,

ת"ל מעם הארץ, פרט למשיח דאילו מציא בשגגת מעשה לחודה כלל, והיינו (דקאמרן בפרק) [דאמרן בפרק]. פ"י [לעיל (דף י:)] ילא משיח שאין חטאו בשגגה, דהיינו בשגגת מעשה, מעם הארץ פרט לנשיא,

תינוח משיח, אלא [פ"י הלא] נשיא בשגגת מעשה הוא דמייתי ומאי קא ממעט דקאמר מעם הארץ פרט לנשיא?

אמר רב זביד משיח דרבא, הכא במאי עסקינן, כגון שאכל כזית חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה, ואח"כ נודע לו, סלקא דעתך אמינא הואיל ופטא כשהוא הדיוט ניייתי כשבה או שעירה כהדיוט, קמ"ל מעם הארץ פרט לנשיא, דאילו מציא כשבה או שעירה,

הניחא לר"ש דאזל בתר ידיעה [שעה שנתוודע לו שחטא], אלא לרבנן דאזלו בתר חטאה ומייתי ודאי כשבה או שעירה כדמנן חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו הכי אלו כהדיוטות מאי איכא למימר דממאי קא ממעט לנשיא, דקמי פרט לנשיא?

אלא אמר רב זביד משיח דרבא # [זה צריך ביאור, שאם אומר משם רבא, איך נולד לו תירוץ חדש בשם רבא לאחר שהקשו על תירוץ הראשון?],

הכא במאי עסקינן, כגון שאכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה, והשלימו, ואח"כ נודע לו [בתום] הרא"ש כתב והשלימה בכדי אכילת פרס. וראה בישר חורי שזה דוחק, סלקא דעתך אמינא נצטרף חצי זית צמח לחצי זית קמח ונייתי כשבה או שעירה, קמ"ל מעם הארץ פרט לנשיא, דהאוי גוונא לא מייתי כשבה או שעירה [א"כ במה יתכפר חטאו? משמר הלוי, # והרבה מצינו שפטור מקרבן ולא קשה מידי],

וכהאי גוונא [שעיר ?] נמי לא מייתי (שעיר?) דהא לא מצטרפי כלל, והוא הדין דמני למימר סלקא דעתך אמינא נצטרף ויייתי שעיר? אלא משום דקרא קא מישמעני כשבה או שעירה # [הלא הפסוק מדרב ג' בשעיר ?],

בעא מיניה רבא מרב נחמן, נשיאות מהו שתפסיק?

היכי דמי, כגון שאכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה, ועבר מנשיאותו והשלימו [ואכל עוד חצי כזית חלב], # [והוא דוחק גדול לומר שהכל היה בכדי אכילת פרס, אבל יש בש"ס הרבה איבעיות תמהות כאלו, כמו האבעיות דר' ירמיה ראה ב"ב כ"ג ע"ב],

התם הוא דלא מצטרף [פ"י כשאכל חצי כזית לפני שנתמנה, וחצי

א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה, לעולם יקדים אדם לדבר מצוה [שיעשה מיד בלי איחור], שבשכר לילה אחת [שכונתם לשם שמים כדכתיב בראשית יט לב "ונחיה מאבינו זרע"] שקדמה בכירה לצעירה, זכתה וקדמתה ארבע דורות [שמרות המואביה, יצאו ארבע דורות יהודים, לפני שיצא רחבם בן שלמה שאמו היתה עמונית, שרחבם היה דור רביעי מעובד] (למלכות) [נראה שרש"י לא גרס ארבע דורות "למלכות" שעובר שהיה ארבע דורות לפני רחבם לא היה מלך. וראה ישר הורי],

[וקדמתה ארבע דורות] ציטט, עוזד [בנו של רות כדכתיב רות ד יג ויתן ה' לה תריון ותלד בן, ושם בפסוק יז ותקראנה שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד] ישי דוד שלמה [והרבהם היה דור החמישי], ואילו צעירה לא (היה) [זכתה]. פ"י ציטט עד רחבעם בן שלמה דהוה ליה מנעמה העמונית,

*** סיום אנדרטא זו ***

[בגמ' דלהלן כל מקום שנכתב "מומר" יש בד"ס ובכ"י "משומד" ובמקום "צדוקי" הגירסא "מין".]

וראה במאירי שהארץ בדיני משומד ומין, וכתב שם ודברים אלו כולם כשעדיין שם ישראל עליהם, שכל ששם ישראל עליו והוא מתפקד ומחלל את הדת ענשו חמור עד הרבה מפני שנעשה מין וכמי שאין לו דת, הא כל מי שיצא מן הכלל לגמרי ונעשה לו בן דת אחרת הרי הוא אצילנו כבני אותה דת שהוא נכנס בה לכל דבר וכו'.

תנו רבנן, ויקרא ד' כו [בחטאת יחיד] ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ ולא כל ע"ה פרט למשיח דמשמע דלא יציא כשבה או שעירה (כחיד) [כחיד. פ"י], [ועוד ממעט] מעם הארץ, פרט לנשיא [דלא יציא כשבה או שעירה כחיד. פ"י],

למה לי מעם הארץ למעוטי הני [שאינם מביאין כשבה או שעירה ביחיד] והלא כבר יצא (ו. רש"י) משיח מכלל יחיד לידון בפר, נשיא יצא מכלל יחיד לידון בשעיר?

[ומתירן] שיכול כלומר אילו לא נאמר מעם הארץ הייתי אומר, משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, [אבל] על שגגת מעשה לחודיה, מביא כשבה ושעירה כהדיוט?

אבני חן למסכת הוריות

ר"ש בר יוסי אומר משום ר"ש ויקרא ד אשר לא תעשינה בשגגה ואשם, השב (בידיעתו) [מידיעתו. העקוב למישור] מביא קרבן על שגגתו, לא שב (בידיעתו) [מידיעתו] אינו מביא קרבן על שגגתו,

מאי בינייהו [בין ת"ק ור"ש]? א"ר חמנא מומר לאכול חלב ומביא קרבן על הדם איכא בינייהו, מ"ס [ת"ק] כיון דמומר לאכול חלב, לדם נמי מומר הוי, ומ"ס [ר"ש] בר יוסי לדם מיהא שב (בידיעתו) [מידיעתו] הוא,

והא רבא אמר, דכולי עלמא מומר לאכול חלב לא הוי מומר לדם [וקשיא לה"ק]?

אלא הכא באוכל [חלב ו. פ.] נבלה לתאבון דכי אין לו גסר דהיתרא, אוכל חלב ונבלה, ונתחלף לו לזה חלב בשומן ואכלו, דסבור דשומן הוא (קא מיפלגי. פ'), ולכשנודע לו דחלב (הוא) [היה. פ'], רוצה להקריב קרבן קמיפלגי,

מר סבר ת"ק סבר, כיון דלתאבון אכיל במזיד, מומר הוא ואין מקבלין מידו,

ומ"ס ור"ש בר יוסי סבר כיון דאילו אשכח כיון (דצמיד?) אי משכח דהיתרא, לא אכל דאיסורא שז מידיעמו קרינא ציה ו לאו מומר הוא ומקבלין מידו,

תנו רבנן, אכל חלב זהו מומר, ואיזהו מומר אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים ושתה יין נסך, רבי יהודה אומר, אף הלוש כלאים,

אמר מר, קמי אכל חלב שמוטה זהו מומר, והדר מי ואיזהו מומר אוכל נבילות כו', מאי קאמר?

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ה"ק, אכל חלב לתאבון הרי זה מומר, להכעיס דאית ליה היתרא ואכיל איסורא הרי זה צדוקי [ומורידין אותו לגור. פ'], וכן מעתיק בבאר שבע והורה גבר דברי רש"י ושמיטתו לעבודת כוכבים [ראה בבאר שבע שתמה למה יהיה שחיטתו פסולה, וראה בהורה גבר שהאריך בתירוצו],

ואיזהו מומר דבסתמו צדוקי, (הוי אומר. ד"ס, תוס' הרא"ש, יעב"ץ) [זה ה]אוכל נבילה וטריפה שקצים ורמשים ושתה יין נסך הואיל והני אוכלין הוו דברים שהנפש קשה בהם # [יין נסך קצה בהם?] [דברים שאין [מוספת ?] מאוה מהן. פ'] ודאי להכעיס הוא עושה וסתמו (רע) [מין] הוא, רבי יוסי ברכי יהודה אומר, אף הלוש כלאים הרי זה מומר [משומד להכעיס. פ'],

כוות לאחר שנתמנה], דאכליה פלגא כשהוא הדיוט, ופלגא כשהוא נשיא, אבל הכא דאידי ואידי כשהוא הדיוט אכליה מצטרף, או דלמא לא שנא, מאי?

תפשוט ליה מוהא, דאמר עולא א"ר יוחנן, אכל חלב והפריש קרבן, והמיר [שאינו מביא חטאת, כדאמר לקמיה מעם הארץ פרט למומר], וחזר בו, הואיל ונדרחה ידחה,

הכי השתא, מומר לאו בר אתויי קרבן הוא, האי [זה] שנתמנה לנשיא באמצע אכילתו] בר אתויי קרבן הוא [ונשאר בספק],

בעא מיניה רבי זירא מרב ששת, אכל ספק חלב כשהוא הדיוט דקא סבור דשומן הוא ונתמנה ונודע לו על ספקו שנודע לו לאחר שנתמנה שספק חלב אכל מהו מי מיימי אשם תלוי לו לא,

אליבא דרבנן דאולי בתר חטאה, לא תבעי לך, דמיייתי אשם תלוי,

אלא כי תבעי לך, אליבא דרבי שמעון [פ'] דבמשנתנו י. אמר ר"ש אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין משנתמנו פטורין], דקאמר ר' שמעון [דפטורין] דקודם לכן היו שוגגים, שלא ידעו אשם אכלו כלל, וזהו אשם תלוי, [ולכן ?] אשם נודע להם משנתמנו פטורים, לפי שנתמנה גופם, דהשתא נתמנו,

[אי אמרין] מודאשתני [דיוט של נשיא משנתמנה] לודאי [לקרבן שבא אם נודע ודאי שאכל חלב בשוגג] ומדאשתנו לקרבן ודאי אשתני נמי לספק לקרבן ספק, ופטורין ? ואין מציין אשם תלוי,

או דלמא כי אשתני לודאי [ד. פ'] היינו טעמא דר' שמעון דפטור, משום דאשתני קרבן ידיה דכשהוא הדיוט מציא כשבה או שעירה, והשתא כי נתמנה משיח מציא פר ונשיא מציא שער דאשתני קרבן ידיה,

אבל הכא כי נודע לו (על ספק נודע לו) [לנשיא. פ'] משנתמנה (דספק חלב אכל) [שאכל ספק חלב שומן. פ'] דלא אשתני קרבן ידיה דעל ספק חטאת קבועה. פ'] בין כשהוא הדיוט ובין כשהוא נשיא מציא אשם תלוי, [מי. פ'] מודה רבי שמעון דמיימי אשם תלוי אימא ליייתי אשם תלוי, ⁴ תיקו,

ת"ר, מעם הארץ מציא קרבן, ולא כל עם הארץ פרט למומר שאין מקבלין מידו,

אבני חן למסכת הוריות

מאי בינייהו מאי איכא בין ת"ק לרבי יוסי בר רבי יהודה, כיון דאמר ת"ק אכל חלב הרי זה מומר, מה לי אוכל חלב, מה לי לובש כלאים, אידי ואידי דאורייתא [הוא. פ'] [ואסור. פ']?

איכא בינייהו כלאים דרבנן, מר ת"ק סבר, מדאורייתא כלאים דאורייתא דומיא דחלב הוי מומר דהיינו ארוג ציה חוט של זמר וחוט של פשמים, יחד, על פני כולו] [כל הנגד. פ'], [אבל כלאים] דרבנן לא הוי מומר,

ומר סבר ור' יוסי סבר, כלאים כיון דמפרסם אסוריה [פ'] שלובש בגד שעטנז והכל רואים שהוא לבוש בה, פ' שעובר האיסור בפרהסיא. ובמשמר הלוי כתב באן "צריך פשט", אפי' בדרבנן הוי מומר חף הלובש (נמי. פ') כלאים דרבנן הוי מומר, דהיינו או שוע או טווי או נח*,

דהכי מפרשי רבנן, שעטנז שוע טווי וגו', כדאמרין במסכת נדה (דף סא) [וראה יבמות ה:]; ורבנן גזרין. ו' צמד מנייהו, שוע (שמנפץ כלחת) [שמטפס על כלחת. פ'] ועשה מהם לצד [felt], טווי שנטוה כלחת, ותקף צו שמי תכיפות, נח שארוג אפי' חוט אחד של זמר צבגד פשתן, או חוט אחד של פשתן צבגד זמר, דכולהו אסורין. פ' מדרבנן,

* [שעטנז] נטריקין שוע טווי וגו', פ' ששעטנז דאורייתא צריך שיהי' כל שלשה עבודות בו שיהי' מנופץ יחד במסרק, ושיטו אותו לחוטין ויארנו ממונו בגד.

אבל רבנן אסרו אף באחד לבדו דהיינו אם נפצו במסרק צמר ופשמים ועשו ממנה לבדין שהוא בגד שאין בו חוטין ואריגה, או אם רק טווי צמר ופשמים יחד ותפרו בו שני תפירות בבגד, או שארגו חוט צמר בבגד פשתים או חוט של פשתים בבגד צמר,

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר לתאבון מומר האוכל חלב ונילה למאבון הרי זה מומר, להכעיס דלית ליה היתרא, ואפי' הכי אכיל איסורא צדוקי הוא [ומורידין. פ'], וחד אמר להכעיס נמי מומר, אלא איזהו צדוקי, כל העובר עבודת כוכבים,

מיתבי, אכל פרעוש [flea] אחד או יתוש אחד, ה"ז מומר (דהכא) [והכא. פ'] ודאי להכעיס קא עזיז דלאו (מדי ד. פ') צר מיכל הוא וקמינ הרי זה מומר ואינו צדוקי, וקשיא למאן דאמר להכעיס צדוקי הוא, והא הכא דלהכעיס הוא וקא קרי ליה מומר?

לעולם אימא לך להכעיס צדוקי הוא, היתם והכא היינו טעמא דהוי מומר ולא הוי צדוקי, משום דקאמר דאמר אטעום טעם דאיסורא צעניא למיעט טעמא דאיסורא, שמאז לטעום דבר אסור, ולא להכעיס קא עזיז:

[שנינו במשנתנו] ואיזהו נשיא זה מלך כו': תנו רבנן, נשיא, יכול נשיא שבט בנחשון בן עמינדב [שהוא נשיא שבט יהודה החשוב שבכולם, שממנו יוצאים ויצאו המלכים, ונשיא שהוא המלך אשר יהי' לעולם. אדרת אליהו]?

ת"ל ויקרא ד מכל מצות ה' אלהיו, ולחלן הוא אומר דברים י' למען ילמד ליראה את ה' אלהיו

דף י"א ע"ב

מה לחלן שאין על גביו אלא ה' אלהיו דמלך קא משמע קרא, דכתיב שום תשים עליו מלך (דברים י') אף נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו,

בעא מיניה רבי מרבי חייא [אע"ג דרבי חייא תלמידו היה? אפילו הכי מגדולי תלמידיו היה, והיה נושא ונותן עמו. תוס' הרא"ש], כגון אני, מהו בשעיר כלומר נשיאות ידי מי הוי נשיאות מעליא, דאילו הויא בזמן שנים המקדש קיים מיימינא שעיר או לא?

אמר ליה הרי צרתך בבבל ראש גולה שצבצב דהוי על גגך, ואנן צעין שאין על גביו אלא ה' אלהיו,

[וכן לחלן אומרת הגמ' אנן כיפינן להו לדידהו, הפ' שהמלכות בבבל היה ממנה ראש הגולה מורע מלכי יהודה לשלוט על היהודים שהיו חיים תחת מלכותם.

וזה לשון רש"י מו"ק כ"ה ע"ב ל"א גזע ישישים זה רצה בר רב הונא דהוא בן גדולים בן רב הונא דהוא ראש גולה ועדיף מנשיא דארץ ישראל.

וזה הלשון באגרת דרבינו שירא נאון חלק ג' פרק א' וביומי דרבי הוה רב הונא קמא ריש גלותא בבבל והיינו דאמרין בעא מיניה רבי מר' חייא כגון אני מה אני בשעיר? א"ל הרי צרתך בבבל, ומנו? רב הונא, ומתני רב ספרא דהתם שבט והכא מחוקק כדאמרין בסנהדרין ה' ע"א לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל במקל, ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים, אלמא הני דבבל עדיפי טפי הואיל ושבת אינון. ובימי דרבי נח נפשיה דרב הונא בבבל ומפרשי רבנן בירושלמי דכלאים [פ"ט ה"ג] וכתובות [פ"ב ה"ג] שהיה רבי עניו ביותר והיה רבי אומר כל מה שיאמר לי אדם אני עושה חוץ ממה שעשו זקני בתירה לקניי, דשרון גרמיהון מנשיאותם [פסחים ס"ו ע"א שנתעלמה הלכה מבני בתירה והלל אמר להם ההלכה ונעשה הוא נשיא במקומם, אני עושה כן לשום אדם], ואי סליק רב הונא ריש גלותא רק אם יעלה רב הונא לו אעשה זאת אנא מותבינא ליה לעיל מינא דהוא משבט יהודה ואנא משבט בנימין וכו', וכו' חד זמן עייל ר' חייא רבה לגביה [דרבין] א"ל הא רב הונא לבר רב הונא

אבני חן למסכת הוריות

עומד בחזקתו, נתבררנו פניו של רבי [פ'] שלא ידע רבי שמת וחשב שעלה מבבל], א"ל ארוננו בא, א"ל רבי לר' חייא פוק חזי מאן בעי לך לבר, נפק ולא אשכח בר נש, וידע ר' חייא דכעס עליה רבי וכו'].

[אבל מה שהיו תחת הרומיים לא חשבו, דהא דאמרין שאין על גביו אלא ה' אלקיו קאי על שאר מנהיגי ישראל],

איתיביה, מלכי ישראל, ומלכי בית דוד, אלו מביאים לעצמם [שעיר כנשיא] ואלו מביאים לעצמם?

אמר ליה התם לא כייפי אהרדי [מלכי ישראל ומלכי בית דוד], הכא אנן [רבנן דא"י לרבני בבל] כייפינן לחו לדידהו,

רב ספרא מתני הכי, בעא מיניה רבי מרבי חייא, כגון אני מהו בשעיר?

א"ל התם [בבבל] שבט דהיינו מקל כמו כי חכנו בשבט לא ימות [משלי כג] הכא מחוקק חכס [פ'] שררה מועטת. רש"י בנהדרין ה.],

ותניא, בראשית מט לא יסור שבט מיהודה, זה ראש גולה שבבבל, שרודה את ישראל במקל,

בראשית מט ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של הלל, שמלמדים תורה לישראל ברכים [ולכן אין דין רבני א"י להביא שעיר, שאין זה נקרא די שררה]:

מהני: ואיזהו המושח שמיצא פר צהורה, זה המושח בשמן המשחה, לא המרובה בבגדים שצניט שני שלא היה להם שמן המשחה,

אין בין כהן המושח בשמן המשחה, למרובה בגדים, אלא פר הבא על כל המצות שמרובה בגדים אינו מציא פר העלם דבר, לא משלו ולא משל צבור, [אבל. פ'] מציא כשנה או שעירה דיחיד,

יש כאן כמה נקודות:

1. כהן משמש = שחור לאחר שהעבירוהו,
2. כהן שעבר = שני שמינו תחת הראשון, ולאחר שחור הראשון מעבירין השני,
3. לאחר שחור הראשון חזר לו פר יוה"כ ועשירית האיפה,
4. שניהם שווים, בעבודת יוה"כ, ומצווים על התבולה, ואסורים על האלמנה, ואינם מטמאים לקרוביהם, ולא פורעים ולא פורמים, ומחזירין הרוצח,

ואין בין כהן ה משמש (והיינו) [דהיינו. פ'] ראשון שחור לעבודתו, ולאחר שחור היו פר של יוה"כ שלו ועשירית האיפה שלו לכהן שעבר, אלא "פר" יוה"כ, ועשירית האיפה,

זה וזה בין כהן המשמש דהיינו ראשון שחור לעבודתו, ובין כהן שער דהיינו שני שמינו תחתיו, ולאחר (שנעצר) [שחור] הראשון מעבירין השני שווים, בעבודת יוה"כ [דמקרי] [דמקרי. פ'] קרבנות היום ציוה"כ אחי שררה, ומצווים על התבולה, ואסורים על האלמנה, ואינם מטמאים [בקרוביהם] [לקרוביהם. ד"ס], ולא פורעים ולא פורמים [על המת], ומחזירין הרוצח [מן העיר מלקט]:

נב: ת"ר, שמן המשחה שעשה משה דכתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי [לדחותיכם. פ'] [שמות ל לא] במדבר, [כך היה געשית] היו שולקים בו [בשמן] את העיקרים אותם שרשים של צמחים האמורים בפרשה, דכתיב ואתה קח לך צמחים ראש מר דרוור וגו' דברי רבי יהודה,

רבי יוסי אומר, והלא לסוך את העקרים אינו סופק [עמוד ב] לפי שהשמן לא היה אלא שנים עשר לוגין, דמפרש לקמן, והעקרים היו מרובים, ואפילו צרכה היא נצלה בעקרים, כל שכן בשליקה,

אלא שורין את העקרים במים [צרישא שהיו] [כדי שיהיו. פ'] ממלאים מן המים, ושזב לא [יהיו] [היו. פ'] בולעים מן השמן כל כך, ומציף [עליו] [עליהם. רש"י. ש. וראה חק נתן דלפי הרמב"ם ה' מציף עליו פ' על המים שמן] שמן לאחר שהוציא מן המים, כדי שיקלעו השמן מרים הצמחים, וקולט את הריה, וקפחו [פ'] קפחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בצלוחית. באר שבע [ומוציא השמן לאלתר, וקפחו, כמו קפחתי את הרועה (יומא דף פג),

אמר לו רבי יהודה, וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה, והלא תחלתו שנים עשר לוגין, וממנו היה נמשח משכן, וכליו, אהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים, וכולו קיים לעתיד לבוא, שנאמר שמות ל שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם,

תניא אידך, ויקרא ה ויקח משה את שמן המשחה וימשח [את] המשכן [ואת] כל אשר בו, רבי יהודה אומר שמן המשחה שעשה משה במדבר, כמה נסים געשו בו, מתחלה ועד סוף,

תחלתו לא היה אלא שנים עשר לוגין [דכתיב שמן זית היון

אבני חן למסכת הוריות

והיינו י"ג לוג, ונעשה צו נס שהספיק עד שנמשח צו משכן וכל כליו. רע"י],
ראה כמה יורה בולעת, וכמה עקרים בולעים, וכמה
האור שורף,

ובו נמשח משכן וכליו, ואחרון ובניו כל שבעת ימי
המלוואים, ובו נמשחו כהנים גדולים [מימות משה רבינו ועד
יאשיה שגמו, דאי לאו הכי לא מיקרי כהן גדול דכתיב והכהן הגדול מאחזי
אשר יזק על ראשו שמן. רע"י] ומלכים [שעמדו ראשון כגון שאול
ודוד. רע"י], ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה ואי
לא משוח בשמן לא היו כה"ג,

ואין מושחים מלך בן מלך, ואם תאמר מפני מה משחו
את שלמה, מפני מחלוקתו של אדוניה דאיכא דליכא מחלוקת
בעי משיחה, ואת יואש מפני עתליה, ואת יהואחז [בדכתיב
במלכים ב' כ"ג ל' ויקח עם הארץ את יהואחז בן יאשיהו וימשחו אותו
וימליכו אותו תחת אביו] מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי
שנים,

ואותו שמן קיים לעתיד לבוא, שנאמר שמן משחת
קדש יהיה זה לי לדורותיכם, זה בגימטריא שנים עשר
לוגין הוו,

אמר מר, ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה,
מנלן? דכתיב ויקראו והכהן המשיח תחתיו מבניו, נימא
קרא והכהן מתחתיו מבניו, מאי המשיח, קמ"ל דמבניו
דכהן גדול אי הוי משיח הוי כהן גדול, ואי לא לא הוי
כהן גדול,

אמר מר, ואין מושחין מלך בן מלך מנלן? אמר רב
אחא בר יעקב דכתיב דברים יז למען יאריך ימים על
ממלכתו (וגו') [הוא ובניו בקרב ישראל?] משמע ירושה
היא (לכם) [להם. רש"ש] כאלס שמויטש ירושה לבניו,

ומנלן דכי איכא מחלוקת בעי משיחה, ולא כל דבעי
מלכא מורית מלכותא לבניה אפילו בלא משיחה [פ' ומנין אנו
יודעים שלא כל אב שרוצה שבנו יהי מלך במקומו יכול להוריש המלכות
לבנו],

אמר רב פפא, אמר קרא הוא ובניו בקרב ישראל, בזמן
ששלום בישראל ירושה היא בזמן שלום בישראל # [אולי צריך להפוך
את דברי רש"י בזמן שלום בישראל ירושה היא. וב"ה בבביתות], קרינא
בית הוא ובניו, ואפילו בלא משיחה,

תנא [בעי"ז כריתות ה:], אף יהוא בן נמשי [היה ממלכי ישראל,
ונמשח בדכתיב במלכים ב' י"ט ט"ז ואת יהוא בן נמשי ממשח למלך על
ישראל,

סדרן של מלכי ישראל: ירבעם בן נבם, נדב, בעשא, אלה, זמרי, תבני,
עמרי, אחאב, אחזיהו, יורם, יהוא, יהואחז, יואש, ירבעם השני, זכריה,
שלום, מנחם, פקחיה, פקח, הושע] לא נמשח אלא מפני
מחלוקתו של יורם, ותיפוק ליה משום דראשון הוא
ממשפחתו דאינו מלך בן מלך?

חסורי מחסרא והכי קתני, מלכי בית דוד (מושחין)
[מושחין. כריתות ה:], מלכי ישראל אין (מושחין)
[מושחין, וא"ת מפני מה משחו יהוא בן נמשי [אף שהיה
מלך ישראל], מפני מחלוקת יורם בן אחאב. כריתות ה:],

[אמר מר, מלכי בית דוד מושחין, מלכי ישראל אין
מושחין. כ"ה בבביתות ה:], מנלן?

אמר רבא, אמר קרא שמואל א מו קום משחתו כי זה וגו'
זה (דמלכות) [דממלכ. פ'] צית דוד טעון משיחה, ואין אחר
שאינו ממלכי צית דוד טעון משיחה,

אמר מר, אף יהוא בן נמשי [מלך ישראל] לא נמשח, אלא
מפני מחלוקתו של יורם,

ומשום (מחלוקתו) [מחלוקתו. רע"י] של יורם בן אחאב
נמעול בשמן המשחה, (דאמרינן) [הא אמרינן. פ'] לעיל דמלכי ישראל
אין (מושחין ממנו) [טעון משיחה. רע"י]?

כדאמר רב פפא [להלן יב.] באפרסמא דביא [ראה ר"ה כג.
שענין שמן דקרא היינו אפרסמון] (דלא הוי משמן) [ולא בשמן. רע"י, פ']
המשחה [קשה אם זה אינו שמן המשחה כמה אהני להו לשבך המחלוקת?
וי"ל דהמון העם היו חושבין שזה שמן המשחה, וע"י בן תשקוט המחלוקת
כי המחלוקת הי' מהמון העם הנזמים אחר יורם. בן יהודה], ה"ג
באפרסמא דביא,

ואת יהואחז [משחו] מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי
שנים, ומי קשיש מיניה, והכתיב דברי הימים א ג ובני
יאשיהו הבכור יוחנן, השני יהויקים, השלישי צדקיהו
הרביעי שלום,

וא"ר יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו, הוא יוחנן הוא
יהואחז?

אבני חן למסכת הוריות

לשום אדם], ולא תיפוק מילתא [ולא יצא הדבר לרבים. שט], אישחבע],

וכתיב דברי הימים ב לו וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר
השביעו באלהים [הרי שהשביעו],

דף י"ב ע"א

ומי הוה שמן המשחה צימי יהואש דקמני [בבריתא לעיל י"א ע"ב
תניא אידך ויקח משה וכו' ואין מושחין מלך בן מלך ואם תאמר מפני מה
מושחו את שלמה וכו'] ויהואש נמשח מפני יהויקים, והתניא משנגנו
ארון, נגנו שמן המשחה, וצנצנת המן, ומקלו של אהרן
שקדיה ופרחיה [פי' המקל שיש בו שקדים ופרחים. וראה חרושים
ובאורים], [וכתב האברבנאל שהיה גם גדול שנשאר הפרח אף כשהנט
הפרי, ולא כפירות דעלמא שהפרח שלהן נופל כשהפרי חונטת. אש פנחס
לר' פנחס הירשפרונג ז"ל], וארגו ששלחו פלשתים דורון
לישראל,

שנאמר שמואל א ו ח וְלִקְחָתֶם אֶת־אֲרוֹן ה' וְנָתַתֶּם אֹתוֹ אֶל־הַעֲגֹלָה
וְאֵת בְּלִי הַזֶּהב אֲשֶׁר הִשְׁבַּתֶּם לוֹ אֲשֶׁם [פי' שהפלשתים
השיבו את הארון לישראל, ושלחו עם הארון חמשה עפלי זהב וחמשה
עכברי זהב לשם ככתוב שם בתחלה הפרק] תְּשִׁימוּ בְּאֶרְצוֹ מִצְדוֹ
מִדְמַיִם תְּשִׁימוּ בְּאֶרְצוֹ מִצְדוֹ, דלרגו צדד ארון קאי *, אלמא צדדי ארון נגנו,
ומתקאמר יאשיהו [הגמ' מביאה את הפסוק להלן] מנו את ארון ה' צדית
וגו' משמע שצדד לגומו, וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָה,

* [לכאורה קשה איך משמע מפסוק זה שנגנו הארון הרי זה אנו למדין
מפסוק השני? לכן נראה דצריך לסרס דברי רש"י כן: והתניא משנגנו
הארון כו'. "כו" קאי על כל הענין אלמא צדדי ארון נגנו, 1. מדמאי
תשימו צדדו "מדדו" למדין דלרגו צדד ארון קאי, 2. ומתקאמר יאשיהו מנו
את ארון ה' צדית וגו' משמע שצדד לגומו],

ומי גנוז [את הארון ושאר הדברים שנגנו עמו]? יאשיהו מלך
יהודה גנוז, שראה שכתוב בתורה דברים כה יולך ה'
אותך ואת מלכך וגו', צוה וגנוזם,

שנאמר דברי הימים ב לה ג וַיֵּאמֶר גְּלוּיִם הַמְּבִינִים
לְכָל־יִשְׂרָאֵל, הִקְדוּ שֵׁם לַה' [פי' שאמר ללויים המלמדים בינה
לכל ישראל, והלויים הם קדושים לה'],

תנו את־אֲרוֹן ה' הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שֶׁל מֶלֶךְ בְּנֵי־דָוִד
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל [דכי בנייה שלמה לבית המקדש הוה ידע דסופיה ליהרב,
וישראל יגלו מעל אדמתם, והבין בית תחת הקרקע שיהיה מוכן לגנוז בו
ארון, כדי שלא ישלט בו יד אומות העולם וכו'. תוס' הרא"ש עיי"ש עוד],

לעולם יהויקים קשיש, ומאי בכור דקרי ליה הכנור יומן בכור
למלכות שמלך ראשון,

ומי מלכי זוטרי מקמי קשישי, והא כתיב דברי הימים ב כא
ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור?

יהורם ממלא מקום אבותיו הוה, יהויקים לאו ממלא
מקום אבותיו הוה דכי מלך אכמי הוה לדיק, [1. רע"י] ממלא מקום
אבותיו הוה [מקודס. רע"י], ואמר כך הממין, [פי' דדוקא במי שממלא
מקום אבותיו דהיינו שהבן כמו האב ביראה ובמעשה, יש כלל זה שהגדול
בא קודם הקטן],

בני יאשיהו:

1. הבכור יוחנן הוא יהואחז [בכור למלכות],
2. השני יהויקים [היה קשיש שני שנים מיהואחז, אלה היה
שני למלכות],
3. השלישי צדקיה והוא שלום וגם נקרא מתניה [שלישי
לבנים ורביעי למלכות שמלכו קודם לו יהואחז, יהויקים,
ויכניה בן יהויקים],
4. הרביעי שלום [הוא צדקיהו #3 אלא מונה אותו שני פעמים
שלישי לבנים ורביעי למלכות],

אמר מר, הוא שלום, הוא צדקיהו, הוא יוחנן, הוא
יהואחז,

והא חד חד קא חשיב, דכתי' דברי הימים א ג השלישי
הרביעי? מאי שלישי שלישי לבנים, ומאי רביעי רביעי
למלכות, דמעיקרא מלך יהואחז, ולבסוף יהויקים,
ולבסוף יכניה, ולבסוף צדקיהו,

ת"ר, הוא שלום הוא צדקיהו, ולמה נקרא שמו שלום
שהיה משולם במעשיו דלדיק גמור הוה, [1?] צעל מעשים טובים,

איכא דאמרי, שלום ששלמה מלכות בית דוד בימיו
[שבמלכותו נשלמה מלכות בית דוד, שהוא היה האחרון], ומה שמו
מתניה שמו שנאמר מלכים ב כד וימלך מלך בבל [ונבוכדנצר]
את מתניה דודו תחתיו, ויסב את שמו צדקיהו,

א"ל נבוכד נצר יה יצדיק עליך את הדין אם תמורוד בי
[שנאמר מלכים ב כד ויביאהו בבלה] [ראה נדרים סה. אשכחיה
צדקיה לנבוכד נצר דהוה קאביל ארבנא חיה, והשביעו שלא יגלה א"ל
אישחבע לי דלא מגליה עילוי [שלא תגלה עלי, שלא תספר מה שעשיתי

אבני חן למסכת הוריות

שמגיע לעורף ככף יוני, כזה [במקור יש כאן ציור בצורת ח"ת גדולה] #
[ולכאורה יתפרש גם שכף יוני הוא בצורת X וכן יתיישב גם בדברי רש"י,
דהיינו שהיה מתחיל בין ריסי העינים וממשיך לאחורי הראש מצד אחד,
ואח"כ מתחיל עוד פעם בין ריסי העינים וממשיך לאחורי הראש מצד השני,
ונמצא על המצח בצורת ה X],

היינו אות ח' רגל אחת ארוכה מחבירתה, ומשו"ה לא נמצא ציור באותיות
אשורית. מרומי שדה. פי' כיון שצורתו כח"ת שרגל אחת ארוכה מחבירתה
לכן לא נמצא המדפיסים אות אשורית לצייר בה כף יוני.

האמוראים היו חוזרים הברייתא לסימן כמין כ"י, והוא ר"ת כ"ף יונית, ורב
מנשיא ב"ג פריש ליה הסימן, והבן. מנחת יהודה, ולפ"ז לא קשה מה
שאמרו ש"כ"י יונית אינה בצורת ח, ש"כ"י אין הכוונה על אות שקורין
ביונית "כ"י" אלא הוא ר"ת של כ"ף יונית

ככ"פ פ' גורם ברש"י כמין כי יוני. ויש גם בכ"י ציור שהוא כמו סימן שאלה
[?] בלי הנקודה למטה, והיינו שהתחילו בין ריסי עיניו ומיד הלכו עם
האצבע שמשחו בה לצד ימין הראש או לצד שמאל הראש וסבבו את
הראש עד שהגיעו בחזרה להמצח. אבל על פי אמת אין ציור זה נקרא כי
יוני אלא כזה [X], וצריך לפרש שמשחו אותו בין ריסי עיניו ומשם משך
באצבעו באלסכון עד העורף ואח"כ עשה כן גם לצד השני.

וזה לשון רש"י בבריתות ח' ע"ב כמין כי. אום יונית ועשו כזה X דמניק
שמן על ראשו ואח"כ בין ריסי עיניו ומלפניו כאלצבו דרך הפדחת.

תני חדא [קאי על כהן, דאולי מלך יש רק משיחה סביב הראש כנור.
יוסף דעת], בתחלה (מוצקין) [יוצקין. יעב"ץ] שמן על ראשו,
ואח"כ נותנין לו שמן בין ריסי עיניו,

ותניא אחריתי, בתחלה נותנין לו שמן בין ריסי עיניו ושם
מושחים לכהן כמין כף יוני כדפרישנא, ואח"כ מוצקים לו שמן על
ראשו,

תנאי היא [שני ברייתות אלו, פליגי בסברא דלהלן],

איכא דאמרי משיחה עדיפא [ולכן אמר הברייתא השניה
שמתחלה מושחין], ואיכא דאמרי יציקה עדיפא,

מ"ט דמאן דאמר יציקה עדיפא? דכתיב ויקרא ה ויצוק
משמן המשחה על ראש אהרן והדר וימשח וימשח אותו
לקדשו,

ומאן דאמר משיחה עדיפא מ"ט? קסבר שכן אתה

אין"לכם מִשְׁחָא בְּכֶתֶף [פי' לאחר שתחזירו את הארון לא יהי לכם
עוד משח בכתף] ולאמרינן צמסכת שקלים [טז]. אמר להם, אס גולה עמכם,
שוב אינכם מחזירין אותו צמספיכס, וזה לגומז, עָתָה עֲבַדוּ אֶת־ה'
אֱלֹהֵיכֶם [צט. רש"י על דב"ה], וְאֵת עֲמֹיִל יִשְׂרָאֵל [לשמוט
ולתפשיט פסמיהן. רש"י על דב"ה] [ותהיו פנוים לעבוד את ה' ועמו בדבר
הקרבנות],

[העין יוסף בשקלים הביא בשם יפ"מ שפי' כי המלך שיתן להם רשות
לעלות לירושלים לא יתן להם את הארון, שיעכבוהו מפני חשיבותו, או
מפני שיראו להתחזירו מפרדם פן יקרה כאנשי בית שמש עווא שלא יהיו
ראוים כהני הזמן ההוא לנגוע בו. וראה שם גם בקה"ע].

ואמר רבי אלעזר, אתיא שם שם [דכמיז [שמות כה כב] צלרון,
ונועדתי לך "שם" ודברתי אִתְּךָ מעל הכפורת וגו'] [דכמיז ונמטה אותו לפני
הפרכת אשר על אִתְּךָ העדות לפני הכפרת אשר על העדות אשר אועד לך
שמה", שמות ל' ו'. ורע אברהם, דאל"ה קשה דכתיב שם ולא שמה, וגם
לא איירי אותה פסוק בארון]. וכמיז [שמות כט מג] ונועדתי "שמה" לבני
ישראל,

וכמיז צלנננת המן [שמות טז לג] ותן "שמה" מלא העומר מן, מה ארון
נגז, אף צלנננת המן נגז,

אתיא משמרת משמרת דכמיז צלנננת המן [שמות טז לג], (דהוי
נגז. ורע אברהם, דלא כמיז כן אלא למדין כן מארון) למשמרת לדורותיכם,
וכמיז במקלו של אהרן [במדבר יז כה] למשמרת לאות לבני מרי וגו', מה
צלנננת המן נגז, אף מקלו של אהרן נגז,

אתיא דורות דורות דכמיז צלנננת המן [שמות טז לג] והנח אותו
לפני ה' למשמרת "לדורותיכם", וכמיז צמנן המשחה [שמות ל לא] שמן
משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם, מה צלנננת המן נגז אף שמן המשחה
נגז?

אמר רב פפא, באפרסמא [ראה ר"ה כג. לענין עשרה מיני ארון]
שעין שמן דקרא היינו אפרסמון] דביא משחו את יהואשו [ראה לעיל יא:],

ת"ר כיצד מושחין את המלכים? כמין נזר דהדר ליה הודרני
[סובב את הראש] צלנננמיה ככלילא [כזה] [רש"י פי' בבריתות סניב על
ראשו. וזה גם פי' דהדר ליה הודרני. והיינו מהמצח לעורף ועורף למצח
סביב כמין עיגול. ובכ"י פי' יש ציור של עיגול כזה 0], ואת הכתנים
כמין כי,

מאי כמין כי? אמר רב מנשיא בר גרא כמין כף יוני
שמתחיל למשוח צלננננו בין ריסי עיניו, ומושך אלצבו על הראש והולך עד

אבני חן למסכת הוריות

מוצא אצל כלי שרת דהוה משיחה ולא יציקה,

ג'יחון אלמא דעי משיחה על המעיין [גימון], מעיין קטן אלל ירושלים ולא זהו גימון היוצא מעדן. רע"י],

והכתיב ויצוק, ובסוף וימשח [וקשה על ברייתא השניה דאמר דמשיחה קודם יציקה]? הכי קאמר מאי טעם ויצוק, משום דוימשח כנר # [אולי הפירוש דכיון דמשיחה חשוב יותר מיציקה, אי אפשר ליצוק קודם שנתקדש במשיחה],

אמר רבי אמי, האי מאן דבעי לידע אי מסיק [לשון עליה, פי' אם עולה ונגמר. וראה "נסק" בדשעסטרן] שתייה, אי לא,

ת"ר, תהלים קלג ב' פְּשָׁמֶן הַפּוֹרֵשׁ אֶל־הָרֶאֶשׁ [וגו'] יִרְדַּעֲלֶהוּ וְזָקֵן אֶהְרֶן שִׁירָד עַל־פִּי מִדּוֹ יָתִיב וְגו', כַּמּוֹן שְׁנֵי טַפֵּי מִרְגְּלִיּוֹת [של שמן. רע"י] הֵיוּ תַלְוִיּוֹת לַאֲהֶרֶן בִּזְמַנּוֹ,

[והא דלא חיישין משום ניהוש עיי' מהרש"א. וראה במדרכי על מסכת יומא בתחלת הפירוש ו"ל וששחקתם שאנו נוחשי נחישות שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים בראש השנה ואוכלים דבש וכל מיני מתיקה ואוכלים מיסני עם בשר ואוכלים רוכיא וכרת' ושאונו שוחטין תרנגולין בערב יום כיפורים למספר בני הבית, ושאונו מסתכלין בצפרנים בברכת מאורי האש ומטיילין מים בכום של הברלה ורוחצים פנינו. נשיב לכם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, כי הניהוש כזה טוב הוא ורובו מיסוד המקרא ואגדות וכו' עיי"ש בארוכה. וראה חולין צ"ה ע"ב תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר בית תינוק ואשה אף על פי שאין נחש יש סימן ופרש"י שם בית תינוק ואשה . צנה צית אז נולד לו צן אז נשא אשה. אע"פ שאין נחש. שאסור לנשא ולסמוך על נחש. יש סימן. סימנא דעלמא הוי מיהא דלא מלל צסורה ראשונה אחר שצנה צית אז נולד המינוק אז שנשא אשה סימן הוא שהולך ומלל ואי לא אל ירגיל ללאת יותר מדאי שיש לחוש שלא יללם. ע"כ. וראה ביו"ד סימן קע"ט הלכות מעונן ומכשף. וצריך עיון מה מותר ומה אסור].

ניתלי ידליק שרגא בעשרה יומי דבין ראש השנה ליום הכפורים, בביתא דלא נשיב זיקא, אי משיך נהוריה שדולק כל זמן שהשמן צמזכו [מתמר ועולה כעלה מושך ולא מקטף אקטיפי שאינה נוטה לכאן ולכאן בדרך השלהבת על ידי רוח וכו'. תוס' הרא"ש], נידע דמסיק שתייה,

ומאן דבעי למיעבד בעיסקא, ובעי למידע אי מצלח אי לא מצלח, לירבי [יגדל] תרנגולא על שם ההוא עיסקא אי שמוין ושפר [שמשמנת] [שהולכת. רע"י, פ'] ומשמנת מצלח,

האי מאן דבעי למיפק [לאורחא], ובעי למידע אי חזר ואתי לביתא אי לא, ניקום בביתא דחברא צית משוך [כריתות ה' ע"ב הגירסא בביתא דבהתא ופרש"י דבהתא אפל צמקמת. מלא הרועים] אי חזי בבואה דבבואה [של לזילו. רש"י כריתות ו']. ובעי מפרש דכשהצל נוטה נראה ב' צללים אחד חזק ואחד שאינו ברור כל כך, ואינו גלוי והחזק נקרא בבואה והחלש בבואה דבבואה. מלא הרועים] לידע דהדר ואתי לביתא,

ולאו מלתא היא דזימנא דאף על גב דלית ליה צבואה דצבואה, הדך אחי [יחזור לביתו], ו(אפי' הכי. פ') לא ליעבד הכי דלמלא לא חזי צבואה דצבואה דלמא חלשא דעתיה [פי' דע"י שדואג מושך על עצמו מול

אמר רב פפא, תנא, כשהוא מספר כשהיה מדבר עם אחריס [ובבן יהודע פירש מספר לשון גילוח כשגילח ראשו. ועוד פירש שהוא לשון תשמיש המטה # [כדאמרינן ברכות ג. ואשה מספרת עם בעלה] עיי"ש] עולות ויושבות לו בעיקר זקנו צעקרי זקנו כדי שלא יפלו,

ועל דבר זה היה משה דואג, אמר שמא חס ושלום מעלתי בשמן המשיחה שנגעתי בו כשהלצמתי [כשהלבשתי את אהרן, שנתתי עליו את השמן המשיחה],

[כלומר שמא שמתי שמן על ראשו יותר מדאי, עד שירד השמן במקום שאינו ראוי למשיחה דהיינו בזקנו, ובהו יש בו משום מעילה. באר שבע. וכעין זה פרש"י בכריתות ששמי שס יומר מדאי. ועיי"ש ובחק נתן שנקשו בפרש"י כאן, ובראש משביר כתב ו"ל ועל דבר זה היה משה דואג, לא ידענא איך תלוי זה בזה, דבשביל ב' המפות דוקא היה דואג? ושואל "ל דאותו שהיה על בשרו אינו בעין ואין בו כדי להטפיה, ועוד דכבר נעשית מצותו, אבל ב' מפות שהיו בעין היה דואג שמא נגע בהן וגמשחו ידיהו בהן והוא מעילה. ע"כ. ולענין אי שייך מעילה בשמן לאחר שנעשה מצותו ראה בספר פתח הבית],

יצתה בת קול ואמרה תהלים קלג ב' כשמן הטוב וגו' תהלים קלג ג' פְּטִיל־תָּרֶמוֹן שִׁירָד עַל־תְּרֵי צִיֹּן, מה טל חרמון אין בו מעילה, אף שמן המשיחה שבזקן אהרן, אין בו מעילה,

ועדיין היה אהרן דואג, אמר שמא משה לא מעל אבל אני מעלתי שמה נפל עלי מן השמן צמקוס שאין ראוי למשיחה ומעלתי, יצתה בת קול ואמרה לו תהלים קלג א' הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל, אף אתה לא מעלת,

ת"ר, אין מושחים את המלכים, אלא על המעיין, כדי שתמשך מלכותם, שנא' מלכים א א ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם [וגו'] והורדתם אותו אל

אבני חן למסכת הוריות

רע] ומיתרע מזליה ולא הדיר אחי [משום דמיתרע מזליה, דאי לא הוה עבד הכי לא הוה מיתרע מזליה, והדר אחי] הלכך לא ליעבד,

אמר אביי, השתא דאמרת סימנא מילתא היא [ר"ל דאמרת דמה שיטל האדם עצמו לסימן טוב מלתא היא ואין בו משום ניהוש. מהרש"א], [לעולם] יהא רגיל [בשני הלילות ושני ימים של ר"ה כדי שיהיה יותר מג' פעמים, שרק אז נקרא "רגיל". בן יהודע] [למיוחזי] [למיכל] בריש שתא, קרא [pumpkin] ורוביא [fenugreek] כרתני [leek] וסילקא [beets] ותמרי [dates] דהני גדלי לעגל [במהירות] טפי משאר ירקות, קרא דלעת, רוציל תלת,

אמר להו רב משרשיא לבריה, כי בעיתו מיעל ומיגמרי קמי רבייכו, גרסו מתניתא מעיקרא, כי היכי דתהוי מרגל מילתא צפומייכו, ותהוין ידעין למשאל ליה, ועלו לקמי רבייכו, [כל תלמיד שרוצה לעמוד על תלמודו ולהצליח בידיעתו ילמוד בינו לבין עצמו מה שהוא עתיד ללמוד לפני רבו כפי מה שיכול, שבו יכיר שגיאיותו יפה ויכנסו דברי הרב יותר על נקל בלבו ויהי' נותן עיניו ולבו לשמוע דברי הרב ולא יהיו עיניו ולבו משוטטים הנה הנה. מאירי ועיי"ש עוד],

וכי יתביתו קמיה, חזו לפומיה [לאפוקי אחוריה. חרושים ובאורים], דכתיב ישעיה ל והיו עיניך רואות את מוריד,

וכי גרסיתו גרסו על נהרא דמיא, דכי היכי דמשכן מיא משכן שמעתתיכו דלא ליפסוק מפומייכו כמעין זה שמושך והולך,

[הו] [היו]. רע"ן [תלמידי חכמים ראויים להוראה, ומרצות יפה היה צהם, אצל צפומצדיתא לא [היו] [היה להם. רע"ן] מרצות [מעלה] [יפה. רע"ן] כל כך [כדאמרינן] כתובות פ"ב ע"א פומבדיתא רמא ו"ב מ"ו ע"א רמאי דפומבדיתא וחולין קכ"ז ע"א פומבדיתא לויך ושבת קכ"ג ע"א רבה סני ל' בולחו פומבדיתא. יעב"ן] וקאמר ליה ותיבו אקילקלי מוטע לו לדור צאשפה צמתא מחסא דמתא מחסא, ולא תיבו אפרני דפומבדיתא מלדור צאשפדנא צפומצדיתא,

[ובהכותב בע"י כתב ו"ל מתא מחסא טוב לדור בה לפי שהיו בה תלמידי חכמים הראויים להוראה ושאר בני העיר היה בהם תרבות יפה והיה נוח לאדם לדור בניהן],

טב גלדנא סריא [מוטע] [טוב. פ'] לאכול דג קטן מוסרם כדאמרינן צפ"ק דמו"ק (דף יא) כוורא סמוך למיסרסיה מעלי [דמתא מחסא למיכל] מכותחא דרמי כיפי אפילו מכותח שהא משונה ומוק, שמשגר את האבן כשפוסקים (הימנו) [אומרו על האבן. פ'], אעפ"כ לא תאכל הימנו, כדאמרינן צפרק (ערבי פסחים) [ואלו עוצרין (פסחים מ"ז)], שלשה דברים נאמרו צכות, מטמא את הלז [ומסמא את העינים, ומכחיש את

הגוף] וכו', כיפי סלעים, כדמרגמינן סלע כיפא, אית דמפרשי מוטע תאכל גילדנא סריא שאין דמיהס יקריס, מכותח שאוכלים אומרו עשירים ושרים הדריס צרמי כיפי, כלומר צמגדלים וחומות גדולות, לפי דמיהס יקריס,

[וגם זה שאמר לו שיאכל גילדנא סריא ולא כותח, שייך ללימוד התורה, לפי פ' הראשון שכותח מטמאם את הלב, ולפי פ' השני שיאכל מאכלים שאין דמיהס יקריס שע"ז לא יבטל מתורה ע"י שיצטרך לעסוק בפרנסה לכלכל הרגלו. והכותב בע"י כתב ו"ל טוב דג קטן סרוח שבמתא מחסא שהוא בול מכותחא דרמי כיפי מכותח משובח שבפומבדיתא שהאכלו סופו לסתור את אבני מירותיו ובניינו לפי שהוא ביוקר והרגיל לאכלו ינקש נושה לכל אשר לו.

והמהרש"א כתב גילדנא סריא שהוא מאכל שפל לבעלי תורה מכותחא דרמי כיפי שהוא מאכל עשירים ובעלי תענוג].

[והגמ' ממשכה בענין משיחת מלכים, ובענין סימנא מילתא, שאלו שנמשחו בקרן הצליחו, ואלו שנמשחו בכף לא הצליחו] שמואל א ב רמח קרני באלהי, רמח קרני ולא רמח פכי [כך של חרס, שמהרה הוא נשבר, וזה אינה סימן טוב], דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן, שאול ויהוא [ממלכי ישראל] שנמשחו בכף, לא נמשכה מלכותן [שנפסקה מזרעם]:

[שנינו במשנתנו] המשווח בשמן המשוחה וכו': ת"ר אס הכהן ה משיח, יכול מלך יצא פר (שהיה) [שהוא. פ'] משוח? ת"ל כהן,

אי כהן יכול מרובה בגדים, ת"ל משיח,

אי משיח יכול משוח מלחמה, תלמוד לומר והכהן המשיח, שאינו משיח על גביו,

מאי משמע? כדאמר רבא הירך, המיומנת שבירך [אלצנא דר' יהודה דלמר דגיד הנשה אינו נוהג אלא צאחם בירך אחת והדעת מכרעת של ימין. רש"י חולין קל"ד ע"ב], הכא נמי המשיח המיומן שבמשוחים דהיינו כהן גדול,

אמר מר, משיח יכול מלך, מלך פר הוא דמייתי, שיעיר הוא דמייתי?

איצטריך, ס"ד אמינא על שגגת מעשה יביא שיעיר, על העלם דבר יביא פר, קמ"ל:

אבני חן למסכת הוריות

משמש לכהן שעבר דקאי על כהן השני ששימש במקום הכהן גדול והעבירוהו לאחר שחזר הכ"ג לעבודתו],

אירע בו פסול בכהן גדול [כהן ראשון] ועבר, ומינו כהן אחר תחתיו [כהן שני], הראשון חוזר לעבודתו, והשני כל מצות כהונה [גדולה. רש"ש. וראה בחורה גבר ובכאר שבע דודאי אין כהונה על פר יוה"כ ועשירית האיפה דזה שייך רק לכהן אחד המשמש] עליו, דברי ר"מ,

[רבי יוסי אומר, ראשון חוזר לעבודתו, ושני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט],

אמר רבי יוסי, מעשה ביוסף בן אילים [הכהן] מצפורי, שאירע בו פסול בכהן גדול, (ועבר ומינו אחר תחתיו ולא הניחוהו אחיו הכהנים להיות לא כהן גדול ולא כהן הדיוט) [ומינוהו [ליוסף בן אילים] תחתיו,

ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו, ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט],

כהן גדול, משום איבה [שכהן הראשון יבא להתקוטט עמו], כהן הדיוט, משום מעלין בקדש ואין מורידין,

[ומסיים הקושיא, והרי נמצא ש] רישא רבנן, וסיפא ר"מ?

אמר רב חסדא אין, רישא [דמשנתנו] רבנן, וסיפא ר"מ,

רב יוסף אמר, רבי היא, ונסיב לה אליבא דתנאי (נחלא) [נסיפא. פ'] סבר לה כרבי מאיר, וסקמא כרבי מאיר, וזרישא סבר לה כרבנן וסקמא כרבנן,

רבא אמר, ר"ש היא, וסבר לה כר"מ בחדא (דכהן) [נהך. פ'] שעבר, דשני כל מצות כהונה עליו, חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה,

ופלוג עליה בחדא דאילו רבי מאיר סבר מרובה נגדים מביא פר הבא על כל המצות (דהיינו פר העלם דבר של צבור. לא יצא דבר זה מפה קדוש רש"י אלא איזה תלמיד טועה פירש בן. באר שבע), ואילו ר' שמעון סבר דאילו מביא פר הבא על כל המצות, כדמק, אין בין משום נשמן המשחה למרובה נגדים, אלא פר הבא על כל המצות,

דתניא, דברים שבין כהן גדול לכהן הדיוט, אלו הם, פר הבא על כל המצות,

[שנינו במשנתנו] אין בין משוח בשמן המשחה [למרובה נגדים, אלא פר הבא על כל המצות] כו': מתניתין דלא כרבי מאיר, דא"ר"מ, הא תניא מרובה נגדים מביא פר הבא על כל המצות, דברי ר"מ, ולא הודו לו חכמים,

מ"ט דר"מ? דתניא וקרא ד מו משיח, אין לי אלא משוח בשמן המשחה, מרובה נגדים מניין? תלמוד לומר *והניח הכהן המשיח [ורש"י ז"ל גרים ת"ל הכהן משמע דמיתורא דהכהן דריש. תוס' הרא"ש, והתוס' הרא"ש מפרש שהלימוד הוא מהכהן המשיח דהוי מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות מרובה נגדים], *ומנין תלמוד לומר וקרא ד' ה' ולקח הסהן המשיח. זרע אברהם. ובאמת יש גם והביא הכהן המשיח שם פסוק מ"ו אלא שהגיה בן מפני שולקח הכהן כתיב קודם],

במאי אוקימתיה [למשנתנו] כרבנן,

דף י"ב ע"ב

	מרובה נגדים	כהן המשוח	כהן שעבר
מתניתין	(א) אינו מביא פר הבא על כל המצות	מביא פר הבא על כל המצות	אינו מביא פר יוה"כ ועשירית האיפה
ר' מאיר	מביא פר הבא על כל המצות		(ב) כל מצות כהונה גדולה עליו, חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה
חכמים, ר' יוסי	לא הודו לו		אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט.
ר' שמעון	(א) וכולן נהגין במרובה נגדים חוץ מפר הבא על המצות	פר הבא על כל המצות, פר יוה"כ, עשירית האיפה וכו'.	(ב) וכולן נהגין במשיח שעבר חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה

אימא סיפא [של משנתנו], אין בין כהן משמש דהיינו [ראשון שחזר לעבודתו. פ'], לכהן שעבר [לכהן. פ'] שני, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה דמשל ראשון הן צאין, הא לכל שאר דבריהם זה חס שוין, דשני נמי כל מצות כהונה גדולה עליו, אתאן לרבי מאיר [וזה קושיא חגמי' שהרישא לא אתיא כר"מ, והסיפא אתיא כר"מ, והולך ומבארה],

דתניא עבר דזרימא לא דמי לשעבר דמתניתין [פ' אירע בו פסול בכהן גדול ועבר, דקאי על כהן ראשון לא דמי לשעבר דמתניתין דתנן אין בין כהן

אבני חן למסכת הוריות

ופר יוה"כ,

והאי [ברייחא] ממאי דר"ש היא?

ועשירית האיפה,

א"ר פפא מאן שמעת ליה דאמר פטור על טומאת מקדש וקדשיו, ר"ש:

ולא פורע ולא פורם [בדכתיב את ראשו לא יפרע לא יגדל פרע על אצל, ואזכור גידול פרע יומר משלשים יום . ואת בגדיו לא יפרם פי' לא יקרע בגדיו על מות], [ומפרש לא פורע ולא פורם] אבל הוא פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה,

ואין מטמא לקרובים,

ומוזהר על הבתולה,

ואסור באלמנה,

ומחזיר את הרוצח [ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו. במדבר ל"ח כ"ח],

ומקריב אוגן, ואינו אוכל, [ואינו חולק. באוננות],

מקריב חלק בראש,

ונוטל חלק בראש אע"פ שאינו מקריב,

ומשמש בשמונה כלים וההדיוט נד',

וכל עבודת יום הכפורים אינה כשרה אלא בו,

ופטור על טומאת מקדש וקדשיו [שכל ישראל חייבים עליה קרבן עולה ויורד],

וכולן נוהגין במרובה בגדים [שמרובה בגדים מביא פר הבא על המצות], חוץ מפר המביא על כל המצות,

וכולן נוהגין במשיח שעבר דהיינו שני, חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה דלן צין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה,

וכולן אין נוהגין במשוח מלחמה, חוץ מה' דברים האמורים בפרשה, לא פורע ולא פורם [פורע ופורם חשיב ליה כחד], ואין מטמא לקרובים, ומוזהר על הבתולה, ואסור באלמנה, ומחזיר את הרוצח, דברי רבי יהודה,

וחכמים אומרים, אינו מחזיר [מעיר מקלט],

[שנינו במשנתנו] חוץ מה' דברים האמורים בפרשה: מה"מ, דת"ר ויקרא כא והכהן הגדול מאחיו זה כהן גדול, אשר יוצק על ראשו שמן המשחה, זה משוח מלחמה, ומלא את ידו ללבוש את הבגדים, זה מרובה בגדים, על כולן הוא אומר ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום, ועל כל נפשות מת לא יבא,

יכול יהו כולן מקריבין אוננים, ת"ל ויקרא כא כי נזר שמן משחת אלהיו עליו, עליו ולא על משיח חבירו למעוטי משוח מלחמה, דלן מקריב אונן, אצל כהן גדול מקריב אונן, צין מרובה בגדים וצין ראשון שחור לעבודה, ואפילו שני מפני שהן בכלל כהונה [גדולה], לאפוקי משוח מלחמה דלאו בכלל כהונה גדולה הוא,

ואחר שחלקו הכתוב למשוח מלחמה, שאינו מקריב אונן ככהן גדול, יכול לא יהא מצווה על הבתולה, ת"ל והוא [פי' שבלת "הוא" מיותרת שה' יכול לומר ואשה בבתולי' יקח, ובא לרבות גם משוח מלחמה],

כתנאי [פי' דלר"ע אינו מרבה משיח מלחמה שיחא מצווה על הבתולה], [ששנינו בברייחא כתיב] ויקרא כא והוא אשה בבתוליה יקח, אחר שחלק הכתוב ריבה, דברי רבי ישמעאל,

רבי עקיבא אומר, אין לי אלא שעבר מחמת קריו, מחמת מומין מגין, ת"ל והוא,

בעא מיניה רבא מרב נחמן משיח שנצטרע כלומר (כהן גדול שנצטרע), מהו באלמנה,

מי אמרינן כהונה גדולה מידחא דחי' להאי מאלמנה [וכיון דלדמי ידחה, ואסור באלמנה. פ'], או דלמא כהונה גדולה מיפטר פטר ליה להאי מאלמנה, וכי נצטרע דליכא כהונה גדולה לא פטר, ומוסר באלמנה? [אולי הפי' שהשאלה היא אי נדחה לגמרי או שנדחה רק לפי שעה, ותופס לשון "פטור" שהוא קל מלשון "נדחה" ולא שיש משמעות של פטור לגבי דין זה. והד"ס אות ק' כתב ולא זכיתי להבין פרש"י],

לא הוה בדידה,

אבני חן למסכת הוריות

זימנין הוי יתיב רב פפא וקמבעיא ליה [ושאל לו תלמיד אחר. שרב נחמן חי ב (280) ורבא ב (350), ורב פפא ב (360)],

קורע למטה מקמי שפה א"כ נמצא דלגביהם יהי' זה נקרא קריעה, ואיך יאמר שב"ג מותר לקרוע כך].

א"ל הונא בריה דרב נחמן לרב פפא, תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קרייו דהו כהן גדול מעליא, שהרי חזר לעזודמו הוא עבר מחמת [עמוד ב] מומין דאינו חוזר לעזודמו מפני המוס מניין שמנויה על הצמולה, תלמוד לומר והוא? ת"ל והוא דאפילו עבר ראשון מממת מומו, אסור באלמנה, וכי נטרע אין לך מוס גדול מזה, ושמעי' מינה דאפילו הכי אסור באלמנה,

קם [רב פפא] נשקיה [להונא ברי' דרב נחמן] ברישית, ויהיב ליה ברתיה [ורב פפא הי' עושר בדאמרינן בפסחים ק"ג ע"א אמר רב פפא אי לא דרמאי שיכרא לא איתירי], [בדרך צחות אחר "והוא" כתיב, אשה בבתוליה יקח. מצור דבש];

מתני': כהן גדול פורם מלמטה, וההדיוט מלמעלה,

[דבשמת לו אחר מו' מתים שהייב לקרוע, כהן הדיוט מותר לקרוע שפה העליונה של בגדיו, שסביב לצוארו, סמוך לכתף. אבל כה"ג קורע רק שפה התחתונה של בגדיו, סמוך לדגליו. דהא דכתיב בגדיו לא יפרום, היינו שאינו פורם כשאר כל אדם. יבין],

כהן גדול מקריב אונן, ולא אוכל, וההדיוט לא מקריב ולא אוכל:

גמ': אמר [רב] למטה למטה מומש דהיינו נשפת חלקו, למעלה למעלה מומש [נצאח נשפת נשפת חלקו] [מקום צית הנצאח. פ', ולפי נוסח הדפוס אולי צריך לגרום נשפת הנצאח נשפת חלקו],

ושמואל אמר למטה למטה מקמי שפה שקורעין. פ' למטה משפה [לפיו שהו] [דהיינו. פ'] למטה מצית הנצאח, למעלה למעלה מקמי שפה שקורעין צית הנצאח ממם, וזה וזה בצואר,

[ושמואל אמר למטה למטה מקמי שפה וכו'. "שפה" הוא כדכתיב והיה פי ראשו פי המעיל צנצנו הוא פתיחת צית הנצאח בתוכו כפול למוכו להיות לו לשפה כפולתו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע שמות כ"ח ל"ב. ולמטה מקמי שפה היינו למטה "מפני" השפה, שאינו קורע השפה עצמה, אלא מניח אותה וקורע את הבגד למטה מן השפה, ונמצא שלא הבדיל פתיחת הצואר ונשארת שלימה.

וז"ל תוס' הרא"ש כלומר למטה משפת פי הבגד כדכתיב שפה יהיה לפיו סביב שמניח את השפה וקורע למטה ממנו, והא דקאמר למטה מקמי שפה, ולא קאמר למטה משפה, לאשמעינן דקריעה לא הוי אלא מצד שהוא לעבר פני הבגד, כדי שיראה לצד פני הלובשו. עכ"ל.

וע"ז מקשה הגמ' כיון דעל שאר קרובין אינו צריך לקרוע שפת הבגד ודי אם

מיתיבי, על כל המתים כולן, רצה מבדיל קמי שפה [את שפת הבגד שיבדל לשני קרעים. ראה תוס' הרא"ש] שלו, רצה אינו מבדיל קמי שפה שלו, על אביו ועל אמו מבדיל, [ולכן קשה] כיון דבעלמא [על כל המתים] הוי קרע דאם רצה אינו מצדיל אלא קורעין. פ' למטה משפה, ואלא ידי קריעה, אם כן כהן גדול היכי מצי קרע למטה מקמי שפה קרי כאן בגדיו לא יפרום?

[ומתירין] שמואל כרבי יהודה סבירא ליה, דאמר כל קרע שאינו מבדיל שפה שלו, אינו אלא קרע של תפלות דבעלמא לא ילא ידי קריעה, הלכך מותר צנצן גדול,

ומי אית ליה לר"י קריעה בכהן גדול, והא תניא, אילו נאמר ראש [ולא כמו שכתוב "ראשו"] לא יפרע, ובגד [במקום "ובגדיו"] לא יפרום, הייתי אומר בראש ובגד של סוטה הכתוב מדבר דכתיב ופרע את ראש האשה (במדבר ה) ומנן צמס' סוטה (דף ו) הכהן אוחז צנצניה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו [פ' שהב"ג לא יפרע ולא יפרום את הסוטה רק כהן הדיוט יעסוק בה],

ת"ל ויקרא כא את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום, שאינו בפריעה ופרימה כל עיקר, דברי רבי יהודה,

רבי ישמעאל אומר, אינו פורם כדרך שבני אדם פורמין, אלא הוא מלמטה, וההדיוט מלמעלה?

[ומתירין] שמואל סבר לה כר"י בחדא דכל שאינו מצדיל מקמי שפה הוי קרע של תפלות, ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר דכהן גדול אינו צפריעה ופרימה כל עיקר, ושמואל סבר דפורם מלמטה, למטה מקמי שפה:

מתני': כל התדיר מחבירו קודם את חבירו [דמדיר ושאינו מדיר [מדיר ?] קודם. פ'], [כגון תמידין ומוספין, תמידין קודמין למוספין, מוספי שבת קודם למוספי ר"ח ומוספי ר"ח קודמין למוספי יו"ט של ר"ה וכו'. מדיר ושאינו מדיר מדיר קודם. רע"ז],

[בקובץ שעורים [פסחים נח] נקט שצריך להקדים את התדיר, ואין לעשות בבת אחת התדיר עם שאינו תדיר. יוסף דעת],

מי שנתחייב לכרך ברכה אחרונה על אכילתו וגם ברכת אשר יצר, כתב רש"ל [בתשובה צז] יש להקדים אשר יצר שהיא תדירה יותר, מובא במשנ"ב ז, ב. יוסף דעת],

אבני חן למסכת הוריות

וכל המקודש מחבירו, קודם את חבירו [דס מטאת קודם לדס העולה מפני שהול מרעה. רע"י], [עי' קרן אורה דה"ה למול תינוק של כהן קודם תינוק של לוי. משמר הלוי],

פר המשיח ופר העדה עומדים, פר המשיח קודם לפר העדה (בכל) [לכל. ד"ם] מעשיו:

נבמ: מנא הני מילי? אמר אביי, דאמר קרא [בקרבנות חג הפסח] במדבר כח כג מְלִבְד עֹלֹת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלֹת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה מְלִבְד עֹלֹת הַבֶּקֶר, אֲשֶׁר לְעֹלֹת הַתָּמִיד, (למה לי),

מכדי כתיב עולת הבקר [אם הפסוק בא לומר שעושין אלו המוספין של חג הפסח מלבד התמיד של שחר, היה די לומר, מלבד עולת הבקר תעשו את אלה, למה כתב], [אשר ל] עולת התמיד, למה לי למה לי למכתב אשר לעולת התמיד?

אלא הכי קאמר רחמנא [בא ליתן טעם למה מקריב את עולת הבקר תחלה קודם שמקריב אלו המוספין, לכן אומר אשר לעולת "התמיד" כיון שעולה זו היא תמיד, דהיינו תדיר לכן הוא נעשית מתחלה, ובא ללמדנו], כל דתודירה בכל מקום, היא קְדָמָה דזה צנה אצ דכנל מקום תדיר קודם, דמשמע אשר לעולת התמיד, שהיתה כבר:

[שנינו במשנתנו] וכל המקודש מחבירו הוא קודם את חבירו: מנלן? דתנא דבי רבי ישמעאל, [דכתיב ויקרא כא ח וקדשתו [את הכהן] כי את לחם אלקיך הוא מקריב] וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון לקרות צמורה, ולברך ראשון צומן, וליטול מנה יפה ראשון:

דף י"ג ע"א

[שנינו במשנתנו] פר כהן מושח ופר עדה כו': מנא הני מילי?

פרשת פר כהן משיח [ויקרא ד ג], כמיצה צרישא [אם כהן המשיח יחטא], והדר [בפסוק יג שם] כמיצה פר העלם דנר של צנור [ואם כל עדת ישראל ישנו וגו'], [וכמיצה ציה ?] [בפסוק כ שם] ועשה לפר [העלם דבר] כאשר עשה לפר החטאת, דהיינו לפר כהן משיח, למה ליה למיהדר וכתב [פסוק כא שם] כאשר שרף את הפר הראשון, דת"ר, ויקרא ד ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, מה ת"ל הראשון, שיהא ראשון, קודם לפר העדה בכל מעשיו,

ת"ר, פר כהן משיח ופר העדה עומדים, פר כהן משיח קודם לפר העדה בכל מעשיו, הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת, דין הוא שיקדים המכפר למתכפר, וכן הוא אומר ויקרא טו וכפר בעדו וסדר ובעד ביתו, ובעד כל קהל ישראל,

פר העלם דבר של צבור, קודם לפר של עבודת כוכבים, פר דעבודת כוכבים הוי עולה מ"ט, האי חטאת והאי עולה,

ויקרא ה ז ואם־ל' א' תגיד ידו' י' ש' והביא את־אֲשָׁמו' אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים או' שְׁנֵי בְגִידֵי נֶה לָהּ אֶחָד לַחֲטָאת וְאֶחָד לְעֹלָה: ח' והביא אתם אל־הַכֹּהֵן וְהַקָּרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחֲטָאת רָאשׁו' נֶה, י' וְאֶת־הַשְּׁנֵי יַעֲשֶׂה עֹלָה בְּמִשְׁפַּט וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ:

ותניא ויקרא ח ח' וְהַקָּרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחֲטָאת רָאשׁו' נֶה, מה ת"ל, אם ללמד שתהא חטאת ראשונה, הרי כבר נאמר ויקרא ה י' וְאֶת־הַשְּׁנֵי יַעֲשֶׂה עֹלָה בְּמִשְׁפַּט, אלא זה בנה אב, שיהיו כל חטאות קודמות לעולות הבאים עמהם,

וקיי"ל דאפילו חטאת העוף, קודמת לעולת בהמה,

פר עבודת כוכבים קודם לשעיר עבודת כוכבים, אמאי האי [השעיר] חטאת, והאי [פר הוי] עולה?

אמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי, חטאת עבודת כוכבים חסירה אל"ף במדבר טו לחטת כתיב למימרא דעולה קדמה [פ' ולכן חסר אות אל"ף מפני שהסר בה דין קדמות],

רבא אמר, כמשפט [ד. פ'] כתיב ביה צפר דעבודת כוכבים, דצפר כמיצה אזלינן, ועולה צרישא כמיצה, ??? [דלפי גירסת הגמ' שלנו קשה דעיקר חסר מן הספר, וגם אין זה לשון הגמ' כשלומר מן מלה מיותרת, אבל לפי גירסא זו אומר רבא שמלת כמשפט דרשינן כמשפט וסדר הכתובים כאן בפרשה זו],

שעיר עבודת כוכבים, קודם לשעיר נשיא, מ"ט האי צבור והאי יחיד,

שעיר נשיא קודם לשעירת יחיד, מ"ט האי מלך והאי הדיוט,

אבני חן למסכת הוריות

הכניסו לחיי העוה"ז ורבו הכניסו לחיי העוה"צ. רע"ז, אמו קודמת
לכולם דאית לה זילתא טפי,

[הא דאביו ורבו קודמים לפדות מבית השבי, וגם נראה דקרוי קרוב קודם לזה, עי' ביו"ד סי' רנב, אין ראייה מזה לענין להציל מסכנת נפשות, די"ל דבלא תעמד על דם רעך הכל שוים, ושבי מיירי בדליכא סכנת נפשות. ר' ראובן גראוואוסקי זצ"ל ישרון כא דף שמו]

חכם, קודם למלך ישראל, חכם שמת, אין לנו כיוצא בו
[שאין כל ישראל ראוי לתכמה, אצלן, מלך ישראל שמת, כל
ישראל ראויים למלכות,

מלך, קודם לכהן גדול, שנאמר מדאמר מלך לכהן גדול מלכים
א א לב ויאמר המלך דוד קראו לי לצדו ק' הבהן [בהן גדול] ויגלה תבאי
ולבניהו בן יחור ידע ויבאו לפני המלך: לג ויאמר המלך להם, קחו
עמכם את עבדי אדניכם [וע"כ אנפשיה קאמר "דוד" אדניכם]
שהוא קרא עצמו ארון לגבי צדוק הבהן] אלמא מלך עדיף,
[מדקאמר לי דוד לצדוק הכהן דהוא כה"ג, קחו עמכם מעבדי אדוניכם
וע"כ אנפשיה קאמר, ש"מ דמלך אדוניו של כהן גדול הוא. רע"ז וגו',

כֹּהֵן גָּדוֹל, קוֹרֵם לְנָבִיא, שְׁנֹאמֵר מַלְכִּים אֶל־גִּי וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לָהֶם קָחוּ עִמָּכֶם אֶת־עֲבָדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְבַּתְתֶּם אֶת־שָׁלֹמֹה בְּנִי עַל־הַפְּרִדָּה
אֲשֶׁר־לִי וְהוֹדַתֶּם אֹתוֹ אֶל־גִּי וְ: לֵד וּמָשַׁח אֹתוֹ שֵׁם צִדּוֹ קִ
הַכֹּהֵן וְנָתַן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְהִקְטַעַתֶּם בְּשׁוֹ פֶרַ וַאֲמַרְתֶּם וְיִי
הַמֶּלֶךְ שֶׁל מֶלֶךְ, הַקִּדִּים צִדּוֹק לִנְתֹן,

ואומר זכריה ג שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעך וגו' [הרי שמנה כהן גדול לנביא],

יכול הדיוטות היו, ת"ל זכריה ג כי אנשי מופת המה, ואין מופת אלא נביא, שנאמר בדברים יג ונתן אליך אות או מופת,

כלומר אין נקראים אנשי מופת אלא אנשי נצואה שנעשה מופת על ידן שנאמר (דברים י"ג כ') כי יקום בקרבך נביא וגו' ונתן אליך אות או מופת וכן חיימא יהושע כ"ג נמי נביא ה' דהא קא משתעי מלאך בדה"י דכמיז (וכר"י ג' ו') ויעד מלאך ה' ביהושע לאחר (פסוק ח') שמע נא יהושע וגו' לא ס"ד דהא זכר' הוא דקא חזי לה לכולא מלתא ורשמנא הוא דאמרי ל' הכי במראה הנצואה להודיע גדולתו של יהושע בן יהוذاק הכ"ג חדע ברישיה דעניינא כמיז (פסוק א') ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו. רע"י, וחבאר שבע מביא כל הלשון בשם חרמ"ה,

משוח בשמן המשחה, קודם למרובה בנדים [אולי זה היה לאחר שנגנו שמן המשחה [בדמיון ל"ב ריש ע"א"], וכן משוח זה נמשח קודם שנגנו והמרובה בנדים נתמנה לאחר שנגנו, אבל צריך להבין איך היו שניהם משמשים],

שעירת יחיד קודמת לכבשת יחיד כגון שהיו שנים זה הציא כשנה חיה הציא שעירה, והא תניא כבשת יחיד קודמת לשעירת יחיד,

אמר אביי, תנאי היא, מר סבר שעירה עדיפא [ראה סיום מסכת כריתות מלכא אמר גדיא (עז) יאי ומלכתא אמרה אימרא (כבש) יאי. וכן הוא בפסחים ג"ז ע"ב] **שכן נתרבתה אצל עבודת כוכבים ביחיד,**

[פ'] אם יש שנים שהם מביאים חטאת יחיד על שאר עבירות, ואחד מהם מביא שעירה ואחד מביא כבשה, כבר תנא זה שמי שמביא השעירה קודם, מפני שבחטאת יחיד בע"ז שהיא חמורה משאר עבירות מביא שעירה לבד ולא כבשה].

ומר סבר כבשה עדיפא, שכן נתרבתה באליה דעו אינה טעונה אליה,

עומר קודם לכבש הבא עמו,

שתי הלחם קודמים לכבשים הבאים עמהם,

זה הכלל דבר הבא בגין (ל. רש"י) יום גגלל יום, כש גלל עומה, וכששים גללל שמי הלחם, קודם לדבר הבא בגין לחם:

מתני': האיש קודם לאשה, להחיות, ולהשב אברה
 [ואך היין אם אין האבידות שוות בערכן? וכן האם תוספת הערך באבידה
 מוסיפה בגודל קיום המצוה דהשבת אבידה וצ"ע. משמיר הלוי], והאשה
 קודמת לאיש, לכסות, ולהוציא מבית השבי,

בזמן ששניהם עומדים בקלקלה האיש למשכנע זכור [בן צ"ל זכור עם וי"ו שאף שהזמין נקרא "זכר" נקרא המשכנע "זכור"] **האיש קודם לאשה:**

נבזמן ששניהם עומדים על הקלקלה. האם למכור זכר, והאם לנות האם קורס להאשה ואפילו היא אשת אדם, ואפי' היא נערה מאורסה דפגמי' דאיש נפיש מאשה.

וכתב הרמז'ם ז"ל שאם היו שניהם בשצ"י ושניהם מנקשים אותם לביאה פודה האם קודם לאשה, לפי שאיש אין דרכו בכך, ובקשו ממנו דבר שאין טבע לו. רע"ן,

למ"ב ת"ר, היה הוא ואביו ורבו בשבי, הוא קודם לרבו [לפדות את עצמו דומי אחיך עמך כמיב ויִקְרָא כה ל'] חייך קודמין למי אחיך, ואחֶפֶ"א קברֶ"א כל לגבי נפשי עדיפֶ"א לי, דאי פריך נפשי יכול למיעסק בחורה ובמנות, ואי פריך לרבי וקאי איהו צדיק האסורים, מאי מהניא לי לדליי זכותא דרבי. רע"ז, ורבו קודם לאביו [שאביו

אבני חן למסכת הוריות

הוא	כהן גדול	משוח מלחמה
אמו	נביא	סגן
רבו	משוח בשמן המשחה	אמרכל
אביו	מרובה בגדים	גזבר
חכם	משיח שעבר מחמת קריו	ראש משמר
מלך	משיח שעבר מחמת מומו	ראש בית אב הדיוט

מרובה בגדים, קודם למשיח שעבר מחמת קריו,

משיח שעבר מחמת קריו, קודם לעבר מחמת מומו,

עבר מחמת מומו, קודם למשוח מלחמה,

משוח מלחמה, קודם לסגן [ע"י רש"ש בשלהי תענית. משמר הלוי],

סגן, קודם לאמרכל,

מאי אמרכל? אמר רב חסדא אמר כולא אמרכלא שממונה על כולם [על שאר גזברין. פ"י] ואין משיצין על דבריו,

אמרכל קודם לגזבר,

גזבר הממונה על האוצרות [עמוד ב'] שצמקדש [על הממון של בית המקדש. פ"י] קודם לראש משמר,

ראש משמר, קודם לראש בית אב,

ראש בית אב, קודם לכהן הדיוט,

מתני': כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משוחרר,

אימתי, בזמן שכולם שוים, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ:

[ממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה. בזמן בית שני שלא דקדקו לקיים והכהן הגדול מאחזיו שיהא גדול בחכמה. תי"ט], ואיתא בירושלמי בסוף המסכת דגם לענין ישיבה קודם ממזר ע"ה, ופ"י בפני משה ישיבה היינו לישב בראש ולהקדימו בכניסה ויציאה]

גמ': כהן קודם ללוי, שנאמר דברי הימים א כג(ו) בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן [להקריב] [להקדישו] קדש (ה) קדשים אלמא כהן עדיף מלוי,

לוי קודם לישראל שנאמר דברים י בעת ההיא הבריל ה' את שכמי הלוי (מתוך) וגו',

ישראל קודם לממזר, שזה מיוחס וזה אינו מיוחס,

ממזר קודם לנתין, זה בא מטפה כשרה וזה בא מטפה פסולה,

נתין קודם לגר, זה גדל עמנו בקדושה, וזה לא גדל עמנו בקדושה,

[פ"י שזה המשוחרר גם קודם שנשתחרר היה עבדו של ישראל, וכל עבד כנעני חייב במצות כאשה. ויש יתרון לעבד שגם קודם שנשתחרר היה גדל בקדושה, מגר שבא לקדושה ישר מגזירתו.

ואין המדובר על עבד וגר מיוחד, שאז אולי גר זה הוא עמנו בקדושה הרבה זמן יותר מעבד זה, אלא על עבדים משוחררים וגרים בדרך כלל],

גר קודם לעבד משוחרר, זה היה בכלל ארור, וזה לא היה בכלל ארור:

איבעיא להו, לענין טומאה ליטמא למת מזה, סגן ומשוח מלחמה איזה מהם קודם?

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, ת"ש, דתניא סגן ומשוח מלחמה, שהיו מהלכים בדרך, ופגע בהם מת מצוה, מוטב שיטמא משוח מלחמה, ואל יטמא סגן, שאם יארע בו פסול בכהן גדול, נכנס הסגן ומשמש תחתיו,

והתניא משוח מלחמה קודם לסגן? אמר רבינא כי תניא ההיא להחיותו הוא קודם לסגן, משום דצור צריכס לו למשוח מלחמה [טפי. פ"י] לצורך מלחמה [טפי] מסגן, [פ"י] ממה שצריכין את הסגן אם יארע דבר לכה"ג, דסגן אין בו צורך מלחמה כלל]:

מי קודם לפדות משבי?

אבני חן למסכת הוריות

[שנינו במשנתנו] אימתי בזמן שכולן שוין כו': מה"מ? א"ר אחא ברבי חנינא, דאמר קרא משלי י' יקרה היא מפנינים, מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים,

[יקרה היא מפנינים. הלימוד הוא שהגם שהממזר אינו יכול ליכנס לקהל ישראל, כיון שהוא ת"ח הוא יותר חשוב מכ"ג הנכנס לפני ולפנים והוא עם הארץ.

ויש לדייק למה חושב המעלה שהכ"ג נכנס לפני ולפנים ולא חשיב שמשמש בשמנה בגדים. מאור עינים מרבנו יאשיהו פינטו.

ובאור שמת על הרמב"ם הלכות ת"ת פ"ג הל' ב' כתב דהכתיב של מפנינים הוא "מפנינים" לכן דרש לפני ולפנים].

תניא, רשב"י אומר, בדין הוא שיקדים עבד משוחרר לגר, שזה גדל עמנו בקדושה, וזה לא גדל עמנו בקדושה, אלא זה היה בכלל ארור [ומנין אנו רואין שעבד הוא בכלל ארור] [כענין?] [ש?] לא מנא נח קללה לנענן גדולה מזו, שיהא עבד לאחיו [בראשית ט כה], מכאן שכל עבד הרי הוא בכלל ארור] וזה לא היה בכלל ארור,

[ובזה פירשתי אנכי ה' אלוקך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' פ' שרק מי שאין לו שיעבוד אחר והוא חפשי שייך לצוות עליו להאמין אבל מי שאין לו דעה לעצמו אליו אין מרבירים],

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר ברבי צדוק, מפני מה הכל [רצין] [רצין. רש"י] לישא גיורת שממרתין לישא גיורת [יזתר. פ'] מלישא משומרת [ראה ברכות ח' ע"ב דלא תנסבו גיורת ועיי"ש וכאן ביעב"ן], ואין הכל רצין לישא משוחררת?

אמר להם, זו היתה בכלל ארור, וזו לא היתה בכלל ארור,

דבר אחר, זו היתה בחזקת שמור, וזו לא היתה בחזקת שמור דסתם שפחה [היא. פ'] מופקרת,

לשון אחר גיורת (בעיל) [דעתה. פ'] לאיגורי ומשמרת עזמה [מונות], (לפי שדעתה להתגייר. פ'), אבל שפחה אין צידה לשחרר עזמה, ואינה משמרת עזמה,

[בכלל שימור. גיורת, כיון דאיגירא, איגלאי מלתא למפרע דמעיקרא הוה דעתה לאיגורי, והוה מנטרא נפשה, אבל שפחה לא היתה בחזקת שימור, דלא הוה ידעא דמשחרין לה, דלאו צדידה קיימא לאשחרורי, ואינה משמרת עזמה,

ואיכא נמי לפרושי, שהגיורת משמרות עזמן, וממייראות להפקיר עזמן, כדי שלא ינא עליהן שם רע, כדי שישא, מה שאין כן בשפחה. רע"י]

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר, מפני מה הכלב מכיר את קונו [את בעליו], וחתול אינו מכיר את קונו? אמר להם ומה האוכל ממה שעכבר אוכל משכח, האוכל עכבר עצמו עאכ"ו,

[ראה בן יהודע שבאמת בין כלב ובין חתול הם מכירים ואוהבים את בעליהם ואינם שוכחים אותם, והביא שם מעשיות מכלבים וגם מחתול ששמרו בעליהן בנאמנות, רק החתול מפני שאוכל עכברים בא לידי שכחה ולכן חתול שאינו אוכל עכברים רק אוכל על שלחן בעליו בשר בהמה וח"ו ועוף ודגים אין לו שכחה. ע"כ.

והבאר שבע בשם הרמ"ה כתב ונראה לי לפרש והוא עקר דהאי קונו דקאמרינן לאו לשון בוראו הוא, אלא לשון בעליו כדכתיב ידע שור קונו, וחשב עם קונו, וכן דרך העולם שהכלב מכיר את בעליו והולך אחריו לכל מקום שהוא הולך ומשמרו מה שאין כן בחתול],

שאלו תלמידיו את ר"א, מפני מה הכל מושלים בעכברים כלומר מפני מה נמנה מפלה יתירה לעכברים, שנרדפין מדיר מדיר?

מפני שסורן רע שיר לנס רע הוא, יותר מדאי, סורו [מלשון] שר שלהם, כדאמר (צ"מ דף נט) צגר סקורו רע דהיינו יצר הרע ששר שלו רע הוא, [כלומר מפני שסורן של עכברים רע לפיכך מושלים עליהם החתולים. פ']

[בעל אורה ישירים מעורר שלא על חנם אמרו בירושלמי הני עכברי רשיעי נינהו לא מסתייהו דאבלי אלא קריין לחבירה דאבלי עמהון, כלומר לא די שאוכלים בעצמם של חבריהם הורים אלא קרואים גם לאחרים שיאכלו תבואת זרים, ולכן נקראים רשעים שעושים חסד עם בעות של אחרים, וכן נוהגים כל אנשי בלעל חומסים וגוזלין ועושין חסד בממון זה עם אחרים. לקוטי בתר לקוטי עיי"ש עוד],

מאי היא היכי הוי סורן רע? רבא אמר אפילו גלימי דלאו מאכל ולית בהו הגהה אפי' הכי גייזי להו גייצי' (נשכין) [אוכלין אותן. פ'],

דף י"ג ע"ב

רב פפא אמר, אפילו שופתא ציחד [של עין] מרא של מרא דעץ גייצי' הוא גיץ,

ת"ר, חמשה דברים משכחים את הלימוד,

אבני חן למסכת הוריות

הרגיל בשמן זית, מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה שקדור צפוי כל ע' שנה, כך שמן זית משיב לימוד ממחיר של שבעים שנה שנשכח הימנו כבר ע' שנה:

[וז"ל המהרש"א מזה יש לתת טעם בכל שבעת מינין דחשיב בתורה, חשיב הפירות עצמן, דכתיב חטה ושעורה גפן וגו' חוץ מזית דנקט היוצא ממנו דכתיב זית שמן, משום דהזית גופיה אין בו שבח א", ואדרבה שהוא משכח התלמוד, אבל שמן היוצא ממנו הוא משיב התלמוד, ושכחו של א", ונקט תלמוד של ע' שנה שממחר לשכח כמו ששנינו בפ"ג דאבות הלמוד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק, ולדברות נקט ליה גבי שמן דמשיב לו תלמוד של ע' שנה שלא תשכח],

[שנינו לעיל] והרגיל בין ובשמים: מסייע ליה לרבא, דאמר רבא, חמרא וריחני פקחין:

[פ' רבא אמר על עצמו שהיין והריח עשו אותו יותר פקח. ובספר הורה גבר כתב לפקחין מועיל יין וריח להשיב לימודם, אבל לכסיל לא יועיל כלום],

העתקתי מסנהדרין ע. [שמעתי ע"פ מאי דאיתא במס' כריתות ו': כשם שהדיבור רע ליין כן הדיבור יפה לבשמים, והיינו הכלל דנאמר בחמרא וריחני, היינו עת לדבר ועת לחשות שמרתי תמיד, וזאת פקחין עשה אותי פקח. אמרי צבי],

העתקתי מא"ח יומא עו, וראה באבות פרק ב' ביבין אות ל"ב וזהו שאמר החכם היודע לרקח הסלסול והענוה במשקל נאות שוה בשוה, לפי הזמן, והמקום, והאדם, הוא האיש המוצלח אשר יהיה אהוב ומכובד לבל, ושומר אלא הדברים המועטים, כי הם סוד יקר, אשר ישלכו בו רוב בני אדם במדת הן חסר והן יתיר.

ובילקוט המאירי כתב לפי הרמב"ם פ"ג מהלכות דעות שאין החכמה מוציאה במקום תאוות הגוף, ועל כן בין המשמח את האדם שמקורה בנשמה, וכן הריח שמהנית את הנשמה בלי תערובת תאוות הלב, מחכימות. ובספר שערים מצויינים בהלכה כתב דידוע דבעת הוקנה אין מגיע הדמים לגידים הקטנים שבמוח, ולכן נתגבר השכחה ונחלש הדעת, וע"י שתיית יין ישן מתגברים הדמים ונכנסים לתוך הגידים הקטנים, ונתחדש כח המוח.

[שנינו לעיל] והטובל אצבעו במלח: אמר ר"ל ובאחת,

כתנאי, ר' יהודה אומר אחת ולא שתיים, רבי יוסי אומר שתיים ולא שלש, וסימנך לגרסא, שלא מטעה, שאם לא מדע אס אחד אומר אחד ולא שמים, ואחד אומר שמים ולא שלש, או שמא אחד אומר שמים ולא שלש ואחד אומר שלש ולא ארבע, יהא סימן,

1. האוכל ממה שאוכל עכבר, וממה שאוכל חתול [כחרא חשיב להו, דאי לאו הכי הרי הם ששה דברים],

2. והאוכל לב של בהמה,

3. והרגיל [ולא כתב "האוכל" כמו בשאר הדברים, וצריך לדעת כמה הוא רגיל] בזיתים,

[מצינו חכמים אוכלים זיתים בברכות לח: אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח, וכן ביבמות טו: באתי והורעתי את אבא אמר לי הולך לו [לר' יוחנן הורגני] זיתים]

[ג"כ חיינו מה שאין כן בבכורים. יעב"ן. אבל המאירי כתב וכן לשמור עצמו מדברים המשכחים והמטמטמים את הלב כלב בהמה וזיתים "מלוחים". וז"ל הבאר היטב על אר"ח סימן ק"ע סק"ב ובענין דברים שמשכחים כגון זיתים וכיוצא בהם, אין זה אלא בע"ה, אבל האוכלים ככוונה [איזה כוונות ?] כגודע מוסיפין לו זכירה. וראה רבינו בחיי פרשת וישלח סוף ד"ה ותצא], [מנהג ירושלים לתת "קצת" שמן זית לתוך הזיתים, ואוכלים אותם ברגילות],

4. והשותה מים של שיורי רחיצה [שהסתפק מים מן הכלי לרחוץ, ולאחר שגמר לרחוץ נשאר עדיין מים],

5. והרוחץ רגליו זו על גבי זו,

ויש אומרים, אף המניח כליו מלנזמי תחת מראשותיו [ואפשר אם מניח דבר אחר המפסיק בין ראשו אין קפידא. משנה ברורה סימן ב ס"ק ב], [ראה יומא סט. רב אשי אמר לעולם תחת מראשותיו],

חמשה דברים, משיבים את הלימוד,

1. פת פחמין פת האפוי נגמלים, וכל שכן פחמין עצמן האוכל פת ופחמין ענמן כמלא משיב להו [ויש כאן גירסא פת חמין וכ"ש חמין עצמן. ע"י מסורת הש"ס],

2. והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח,

3. והרגיל בשמן זית,

4. והרגיל בין ובשמים,

5. והשותה מים של שיורי עיסה שנשמירה מלשה [שהסתפק מים מן הכלי ללוש, ולאחר שגמר ללוש נשאר עדיין מים],

ויש אומרים, אף הטובל אצבעו במלח, ואוכל,

אבני חן למסכת הוריות

דכיון שבא אברהם לקברה במערת המכפלה ושם אין נקברין אלא המתים ע"י מיתת נשיקה, וכיון שהוא לא היה שם בשעת מיתתה היה צריך להסתכל בפניה שאם היה מיתתה ע"י חרבו של מלאך המות היו פניה מריקות כדאמרינן בע"ז ב:],

ויש, אומרים אף הקורא כתב שעל גבי הקבר [קבלה בידינו דדוקא אם הכתב בולט אבל לא שוקע. זרע אברהם],

ת"ר, כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים כל השורות כולן אפילו הן מלאה, ואין יושבים עד שאומר להם שבו,

כשאב ב"ד נכנס, עושים לו שמי שזכות נלד שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן, עד שישב במקומו,

כשחכם נכנס, אחד עומד ואחד יושב, עד שישב במקומו,

[ר"ל כל מי שיגיע לו לתוך ד' אמותיו צריך לעמוד ומשעבר מלפניו ד' אמות יכול לישב. חק נתן. וכ"ה במרומי שרה],

בני חכמים ותלמידי חכמים [ר"ל בנים של החכמים, ותלמידים של החכמים],

[הלשון תלמיד חכם יש שמשמש בלשון תואר על אדם בן תורה, ואינו בא לומר שהוא תלמידו של איזה חכם, אלא שהוא עצמו בר אורין, ויש לפעמים שהכוונה שהוא תלמידו של חכם],

בזמן שרבים צריכים להם, [לאלו הבנים או מצרפין לזה כבוד אביהם ולכן הם רשאים לפסוע על ראשי העם. על פי הדרושה יו"ד סימן רמ"ד ס"ק ה'], מפסיעין על ראשי העם,

[פי' הולכין, מלשון פסוק רגלים, וראה רש"י סנהדרין ז' ע"ב ד"ה על ראשי עם קודש. שפעה הממונגמן דורש היו הציבור יושצין לארץ והמסיע ציניהן לילך ולישצ צמקומו נראה כמפסיע על ראשן].

יצא לצורך [בספר באר שבע מביא התוס' ביבמות דלצורך היינו לצורך העם, אבל לא נהירא ליה, ופירש דלצורך היינו לעשות צרכיו, והראיה מדראמר רב פפא להלן לא שנו אלא לקטנים], יכנס וישב במקומו,

בני ת"ח שממונים אביהם פרנס על הצבור, בזמן שיש להם דעת לשמוע, נכנסים ויושבים לפני אביהם, ואחוריהם כלפי העם, בזמן שאין להם דעת לשמוע, נכנסים ויושבים לפני אביהם, ופניהם כלפי העם,

רבי אלעזר בר ר' [צדוק] אומר, אף בבית המשתה עושים אותם לפני חכמים שממונים אציהם פרנס על הצבור סניפין מושיצין אותן כלל הזקנים מפני כבוד אציהם דהויין סניפין לזקנים כסניף זה

קמיוצה כלומר כפוף הקמיוצה [אצבע הרביעית] ונשמירו מאותן [ד. רע"י] אלצעות של יד העומדין [כסדרן. רע"י] לנד [מהאגודל. רע"י] שמי אלצעות זקופין כסדרן מכאן, דהיינו אלצע ואמה מכאן, וזרם מכאן דהיינו שמי אלצעות מכאן ואלצע אחד מכאן, וכך מהא זכור שאחד אומר אחת ולא שמים, ואחד אומר שמים ולא שלש, גדול לא קא חשיב הכא עם שאר אלצעות, משום דלא קאי כסדר אלצעות,

עשרה דברים קשים ללימוד שהעושה אותן יהא קשה לשמוע [פי' שיחיה קשה לו להבין לימוד],

1. העובר תחת (האפסר הגמל) [אפסר של גמל. ד"ס] כ"ש חמת גמל עצמו כחמא חשיב להו וכל שכן תחת גמל [עצמו],

2. והעובר בין שני גמלים,

3. והעובר בין שתי נשים [או יותר שלא יוכל לעצום עיניו מהסתכל בהם. רבנו ידעיה הפניני וכן להלן בר"ת ר"ה],

4. והאשה העוברת בין שני אנשים [וכן אם תעבור אשת איש זונה בין שני אנשים והוא אחד מהם. ר"ה],

5. והעובר מתחת ריח רע של נבילה כלומר ההולך ומריח ריח נבילה, דכל ההולך ומריח, הוי עובר חמת אומי ריח, שהריח הולך ועולה [העובר תחת ריח נבילה כי העפוש יפסיד האויר ולא יוכל להבין שם קשט אמרי אמת. ר"ה],

6. והעובר (תחת) [על. ד"ס] הגשר, שלא עברו תחתיו מים מ' יום,

7. והאוכל פת, שלא בשל כל צרכו,

8. והאוכל בשר, מזהמא ליסטרון אומי קף שצומצין [וואס מען מישט] את הקדירה קרי להו. (פ') הכי על שם שמעצירין הוזהמא ללדדין, [על שמי לדין [שמות ל ד] מרגום על מרין סטרוסי], [ואולי הפ' שאוכל בשר מן הקדירה בכף זה],

9. והשותה מאמת המים, העוברת בבית הקברות [והם מים נפסדים מצד הלחות המעופש מן המת אשר נסרה. ר"ה],

10. והמסתכל בפני המת [בראותו האיש שהוא אשר הוא מכירו וידע את האיש ואת שיחו בהיותו חי ועתה רואהו מת אבן דומם לא ימוש ממקומו יחדר עליו חרדה וימת לבו. רבנו ידעיה הפניני עיי"ש דברים נחמדים],

[והא דכתיב ויקם אברהם מעל פני מתו בראשית כג ג כתב בספר גן רוח

אבני חן למסכת הוריות

שמעוניין לקורה גדולה סני"ף בלע"ז,

ההוא יומא [שעשה רשב"ג את הגזירה החדשה], לא הווי רבי מאיר ורבי נתן התם, למחר כי אתו, חזו דלא קמו מקמייהו כדרגילא מילתא,

אמרי מאי האי? אמרו להו, הכי תקין רשב"ג, אמר ליה ר"מ לרבי נתן אנא חכם, ואת אב"ד, נתקין מילתא כי לדידן כלומר נעבד ליה כי היכי דעבד הוא לדידן ואית דגרסי נתקין מילתא כי ליתן כלומר נתקין מילתא דלהו לזכרון לעולם לדורות אפילו כי אינן בעולם ואית דאמרי נתקין מילתא כי ליתני לומר לו שילמדנו דבר שאינו יודע ללמוד ויבטיש,

1. כי ליתן (כמו לית אן. ראש משביר) כלומר וכו' כי אינן בעולם, כלומר קעץ ענה ונתקין דבר כנגד זאת,
2. ויש גורסין מילתא כי לית, נועץ ענה בעוד שאינו מזוי ציטוטי,
3. ויש גורסין נתקין מילתא דליתני לן, כלומר נאמר לו שילמדנו דבר שאינו יודע ללמוד ונביטנו. רע"ז,

מאי נעביד ליה? נימא ליה גלי עוקצין ידעו לן מסכת עוקצין דלית ליה שאין סדור לו [נימא ליה תני לן במס' עוקצין, והיא במסכת שאינו יודעה, ואינה צידו. רע"ז],

וכיון דלא גמר [וכיון שימגלה הדבר שאינו יודעה. רע"ז], נימא ליה תהלים קו מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, למי נאה למלא גבורות ה', מי שיכול להשמיע כל תהלתו [והואיל ואינן יכול להשמיע כל תהלתו, אינן ראוי למלא גבורותיו, ולהיות נשיא, ואינו נפתח ונדרוש לצור במסכת עוקצין. רע"ז],

[ו. ד"ם] נעבריה, והוי אנא אב"ד ואת נשיא [ומיד תהוי את נשיא. רבי מאיר הוא דקאמר לי לר' נתן, תהוי את נשיא ואנא אז צית דין. רע"ז, ראה ד"ם שיש גירסא אנא נשיא ואת אב"ד],

שמעינהו רבי יעקב בן קרשי [קורשאי. רע"ז], אמר דלמא חס ושלום אתיא מלתא לידי כיסופא,

אזל [ר' יעקב] [הוא לילה. רע"ז] יתיב אחורי עיליתיה דרשב"ג, פשט פירש. גרס ומנא- גרס ושנה גרס ותנא [גרס במסכת עוקצין. רע"ז] [וחזר ו] גרס ותנא [כי היכי דנשמעי ר"ש צ"ג, ויחזיק דעמי ונגמרי, ולא תהוי לי כיסופא. רע"ז].
[תנא לשון שנה, פ' טחנה וחזר וטחנה, שלמד מסכת עוקצין לעצמו בקול, וחזר עליה עוד פעם בקול],

[גרס במסכת ע"ז י"ט ע"א איתא ואמר רבא לעולם ליגרם איניש ואע"ג דמשבח [ששוכח] ואע"ג דלא ידע מאי קאמר [פ' שיש לו קשיות] שנאמר גרסה נפשי להאבה "גרסה" כתיב לשון גרס וכרמל [ויקרא צ] שלא היה

[אמר מר] יצא לצורך נכנס ויושב במקומו, אמר רב פפא לא אמרו אלא לקטנים דאנוס הוא אבל לגדולים לא אכל ילא לגדולים אינו נכנס ויושב במקומו, דפושע הוא, משום דהוה ליה למיבדק נפשיה, הוה ליה למבדק נפשיה מעיקרא,

דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם ילמד אדם עצמו להשכים ולהעריב, כדי שלא יתרחק דהויא לפנות ציוס צריך שימתק מן הדרך כדי שלא יהו אחריס רואים אותו [עמוד ב] כדאמרינן במסכת ברכות,

[אמר רבא] האידנא רחלשא עלמא, אפילו לגדולים נבי,

רבי אלעזר ב"ר [צדוק] אומר אף בבית המשתה עושים אותם סניפים, אמר רבא בחיי אביהם (הא) [הוא. פ'] דעושים סניפין מפני כבוד אביהם בפני אביהם, [לכן כפל הלשון בחיי אביהם בפני אביהם, דאל"ה היינו מפרשים שגם בנו מומלא מקומו דינו בן אף לאחר פטירתו, וזה נקרא בחיי אביהן, דצדיקים במיתתן קרוין חיין. ע"פ בן יהודה]

א"ר יוחנן, בימי רשב"ג נישנית משנה זו הא דמניא לעיל כשהנשיא נכנס וכו' [אמתייתא דלעיל קאי דקמני כשהנשיא נכנס וכו', וקא משוי חילוק בין נשיא לאז צית דין וחכם. רע"ז],

רבן שמעון בן גמליאל נשיא, רבי מאיר חכם, רבי נתן אב"ד,

וני"ל כשהנשיא הוא הי' בעל הדרשה, ומלמד תורה ברבים, כדאמרינן בפרקין אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים,

וכדאמרינן נמי התם הוה דריש ר"ג תרי שני, ור' אלעזר בן עזריה חד שצא, ואצ"ד הוא הגדול שצדיינין, שהדיינים נפסקים על פיו, כדקמני בסנהדרין גדול שצדיינים אומר איש פלוני אמה זכאי איש פלוני אמה חייב, ואמטו להכי איקרי אז צ"ד, וחכם הוא הגדול שצחכמים שנושאים ונותנים עמו בהלכה ויודע טעמי תורה ויושב לשמאלו של נשיא. רע"ז],

כי הוה [עייל. ד"ם] רשב"ג (התם), הווי קיימי כולי עלמא מקמיה, כי הווי עיילי רבי מאיר ורבי נתן הווי קיימי כולי עלמא מקמייהו,

אמר רשב"ג לא בעו למיהוי היכרא בין דילי לדידהו, תקין הא מתניתא,

אבני חן למסכת הוריות

ולא מורידין [ר"מ לשיטתיה בניגון ג"ב ע"א],

כי אול רבי נתן, אמר ליה רשב"ג, נהי דאהני לך קמרא דאבובך אצנט מוחבז כדאמרי' במסכת שבת צ"ב, צמה אשה (דף נט) [אצנט מוחבז שיה' חגור צממני אצין, שהי' אצ צ"ד, כלומר נהי דאהני לך חשיבותי' דאבובך דהוא אצ צ"ד. רע"י] למוהוי אב ב"ד כלומר דאהני לך חשיבותא דאצין דהוא אצ צ"ד,

שוניך נמי נשיא אצל למהוי נשיא, מי אהני לך דקא צעית למהוי נשיא, [לשויןך אצ צ"ד, לשויןך נשיא מי אהני לך, דקא צעית למהוי נשיא. רע"י], [פ' דאביו של ר' נתן הי' ריש גלותא. באר שבוע, [ר' נתן זה הוא בעל ה"אבות דר' נתן" דהיינו תוספות למס' אבות]].

[שוניך נמי נשיא בחמיה ! שעיקר המדר היה ע"י שר' נתן רצה להיות נשיא, דמה שר"מ רצה להיות אב"ד זה לא היה מפריע לר"ש, ואולי לכן הורה ר"מ לעצמו שלא לפייס את ר"ש.

שוניך נמי נשיא ותמצא הרבה בש"ס שהגם שרבינו הקדוש הוא ר' יהודה הנשיא כדאיתא שבת ל"ב ע"ב, וכן ביבמות מ"ה ע"א רוב פעמים בש"ס הוא נקרא סתם "רבי" חוץ מרוב המקומות שיש מחלוקת בין ר' נתן ורבי ששם הוא נקרא ר' יהודה הנשיא, ראה שבת ל"ה ע"ב, יבמות מ"ה ע"א, קדושין מ"ה ע"ב, ב"ק צ"ט ע"ב, בבא מציעא נ' ע"ב, ב"ב קמ"ה ע"א, ואולי הטעם הוא כיון שר' נתן רצה להעביר את אביו של רבי דהיינו רשב"ג מנשיאותו לכן בכל מקום שנחלק עם ר' נתן הוא מוכיר שרבי יהודה הוא הנשיא ולא ר' נתן. ע"פ מנחת שלום חי"א ס' ע', ודרך אנב יש לציין שבבבא פעם שמוכר ר' נתן ורבי, תנא ר' נתן קודם רבי, שר' נתן היה קשיש מרבי],

מתני ליה רבי [שהיה בנו של רשב"ג], לרבן שמעון בריה, אחרים אומרים [והיינו ר"מ והוא ממני לי' כתקמא דרשב"ג אצוה, א"ל רבי שמעון צ"י מי הם הללו וכו'. רע"י] אילו היה תמורה

דף י"ד ע"א

לא היה קרב דתנן במס' צורות צ"ב, צמרא (דף ס). קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין תשיעי נאכל צמומו והעשירי מעשר והאחד עשר קרב שלמים ועושה(ו). פ' תמורה דברי ר"מ אמר לו רבי יהודה וכו' יש תמורה עושה תמורה [פ' דאחד עשר שקראו עשירי הוא תמורת מעשר, ואך אומר ועושה תמורה], [ע"כ לשון המושג], והא קיימא לן דאין תמורה עושה תמורה, דתנן במסכת תמורה צ"ב קמא (דף יב). אך צכור שור קדש הן וכו' הן קריצין ואין תמורתן קריצין ומעשר יליף עברה עברה מצכור כמיז הכא כל אשר יעבור תחת השצט וכמיז (החם. פ') צככור והעצרת כל פטר רחם וגו',

ש"ס. ואין תמורה עושה תמורה דתנן במסכת תמורה צפרק

טומן הדק אלא כרמיים של גרוסות הממלקין מיטה לשנים או לארבע לזכור מאכל ולא כחייב טחנה].

אמר רבן שמעון בן גמליאל [שמעיה רשב"ג ואמר. רע"י] מאי דקמא, דלמא חם ושלום איכא בי מדרשא מירי [לפי שהרגיש צעממו שלא הי' יודעה, וידע שחשבו עליו מחשבה רעה צבית המדרש כדי לסלקו, והצין שלא עשה ר' יעקב בן קורשאי כן אלא כדי שישם רשב"ג דעמי' ולגמרה כדי שלא יצא ל ידי ציון. רע"י],

יהב דעתיה [עין צה. רע"י] וגרסה,

למחר, אמרו ליה ניתי מר וניתני בעוקצין [ר"מ דייק בשמא שע"י שהי' אומר לו בן הי' עוקץ אותו. בן יהודיע], פתח ואמר [פ' תנא להם במסכת עוקצין], בתר דאוקים צמר שקיים אמר להו אי לא גמירנא כסיפיתנן [פ' אם לא הייתי לומר המסכת הייתם מביישים אותי], פקיד ואפקינהו מבי מדרשא [צוה והוציא את ר"מ ור' נתן מן בית המדרש],

הוון כתבי קושייתא [בפתקא] ושדו התם [ושדו ליה] לפיתקא צי מדרשא, דהוון מיפריק מיפריק שאלות דהוה מיפריק ממרן [היו כותבין קושיות צאגרות ומשליכין אותם צבית המדרש כדי לסלקו. רע"י],

דלא הוון מיפריק ומה שלא היה ממרן כתבו אינהו הפיקוקין ושדו צי מדרשא [ומאן [פ' והקושיות] דלא הוון מפרקי צבי מדרשא. רע"י] כתבי פירוקי ושדו [כתבו אינהו [ר"מ ור' נתן] פירוקא ושדו צבי מדרשא [בעין זה גם בפ' כדי להראות את חכמתם. רע"י],

אמר להו רבי יוסי, תורה מבחוץ ואנו מבפנים [או הם ינסו לצהמ"ד או אנו נגא אליהם ומשז עמהם] [בוונתו לתרין לשון הגמ' "ואנו מבפנים" שהרי הי' רצונם רק להכניסם, והול"ל רק תורה מבחוץ. אלף המגן],

אמר להן רבן [שמעון בן] גמליאל ניעיילינהו [נעייילינהו. תוקפו של יוסף], מיהו ניקנסינהו דלא נימרו שמעתא משמייהו,

אסיקו לרבי מאיר אחרים [אותיות מאיר ח], [אמר אסיקו שנתעלה ע"י שם זה שאותיות אחרים הוא מאיר ח' וח' רומז שהי' חכם. בן יהודיע], ולר' נתן יש אומרים,

אחוו להו בחלמייהו [הראו להם בחלום הלילה] זילו פייסוהו [לרבן שמעון ב"ג], רבי נתן אול [בהלכות גדולות [נח] ובשו"ת מהר"ם מינין [ל] מובא שהלך אצלו שלש עשרה פעמים ופייסו. יוסף דעת], רבי מאיר לא אול, אמר דברי חלומות לא מעלין

אבני חן למסכת הוריות

הוא [בדאמרין] סומה ממו: משמת רבי במלה ענה ויראת חטא] דעניו הוה, הכא לא נהוג ענוותנותא ימירא תנא אמרו משום ר"מ, אמר ר"מ לא אמר, דאמר [אמר]. רע"י] משום רבי מאיר, ולא ראה לומר כהניא אמר ר"מ,

אמר רבי יוחנן, פליגו בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, חד אמר סיני עדיף מי ש(שנה. רע"י)משנה וצרימא סדורין לו כנתינתן מהר סיני,

[ורב יוסף הוה קרו ל"י סיני, כדאמרין בפרק חלק [לכאורה זה טעות שהוא בסנהדרין מ"ב ע"א בפרק היו בודקין] קרי רב יוסף אנפשי' ורב תנא דכח שור [משלי יד ד] אלל לא ה"י מפולפל כל כך להקשות ולמרן ולהצין דבר ממון דבר. רע"י],

וחד אמר עוקר הרים עדיף דמריף ומפולפל צמורה, אע"פ שאין משנה וצרימא סדורין לו כל כך, רב יוסף קרו ליה סיני, רבה עוקר הרים,

[הרים הם המסתירים את ראייתו של האדם וגורמים שלא יראה את שנמצא אחורי ההרים או מתחתיהם, וכן כשאדם מתעמק בסוגיא, יש דברים כגון ההנחות המקדמות מוטעות שיש לאדם, שמסתירים ממנו את ההבנה בענין, וזה היתה גדולתו של ר"ע, שלא היה משאיר את ההנחות המוטעות ובונה עליהם עוד הרים, אלא היה עוקר את ההרים עד שהיה אפשר לראות את מה שנמצא מתחת להרים אלו,

ולא עוד אלא שהיה מוחנם זו בזו בסבבא [בן לשון הגמ' על ריש לקיש בסנהדרין כד.], היינו שאת הקושיות שהיו לו בענין שהם ההרים המכסים את ראייתו היה מוחנן זו בזו בסבבא, ומתוך הקושיות עצמן היה מוכיח ומבין את יסוד האמיתי של הסוגיא. קול התורה חוברת ע' דף סח בשם רבי אבא מרדכי ברמן זצ"ל],

שלחו לתמן [שלחו לשאול בא"י] איזה מהם קודם,

[פי' מלת "לתמן" הוא "לשם", והכוונה ששלחו לשאול לארץ ישראל, וכן הוא בב"מ פ"ד ע"ב תמן אמרי ופרש"י צאריך ישראל אומרים. וצ"ע שר' יוחנן שחי בארץ ישראל בשנת 245 לא ידע מי אמר סיני עדיף ומי אמר עוקר הרים עדיף, ובשנות ר' יוסף שחי בשנת 320 כששאלו בארץ ישראל ידעו להשיב שההלכה שסיני עדיף?],

שלחו לחו סיני עדיף, דאמר מר הכל צריכין למרי חטא,

[בוה"ז שיש ספרים לחפש אינו כן. הגהות מהרש"ם. ובספר מנחת יהודה על מסכת עירובין דף מ כתב וז"ל והא דאיתא בהוריות יד. סיני ועוקר הרים סיני עדיף כ"י, מזה אין שום רא' דרב ששת [שהיה בקי גדול כדאמרין בעירובין סו.]. ה"י גדול מרב חסדא [שהיה חריף גדול, כמש"כ שם בעירובין], דאף דרב חסדא ה"י גדול הרבה מרב ששת, כדמוכח

קמא (י"צ ע"א) פי' ויליף לה התם דף י"ג ע"א אמר קרא ויקרא כ"ז י' ותמורתו ולא תמורת תמורתו. ומשם מקשה ר' יהודה לר"מ איך אחד עשר עושה תמורה, ור"מ מתרץ מהגמ' בדף ה' ע"ב כשמ"ב להלן דשם ילפינן דהן קריבין ואין תמורתו קריבה. דמתמורתו ילפינן י"ג ע"א דאין תמורה עושה תמורה, ומקדש הם דכתיב במעשר ילפינן ה' ע"ב דהוא קריבה ואין תמורתו קריבה.

שם. כדמתן צמסכת תמורה צפרק קמא י"ב ע"א כך ה"י קושית ר' יהודה וזה גמר דבריו, וכאן צריך להגיה ע"פ כ"י- פ' אמרו משום ר"מ אילו היה תמורה לא היה קרב האחד עשר דק"ל שמתורת צכור ומעשר אינה קריבה, צכור דכמיצ במדבר י"ח י"ז אך צכור שור וגו' קדש הם (וכו') הם קריבין ואין תמורתן קריבין ומעשר יליף עצרה עצרה מצכור. פי' זה שאמרת שחאחד עשר קרב שלמים אינה מטעם תמורה, שהרי הוא קרב שלמים. והלימוד מ"קדש הם" הוא בזבחים ל"ז ע"ב, ובתמורה ה' ע"ב. וכעין זה הגיה המראה כהן ע"פ אחיו.

אמר לו, מי הם הללו שמימיהם אנו שותים, ושמותם אין אנו מוזכרים,

אמר ליה [פי' ר' שמעון לרבי אביו] בני אדם שבקשו לעקור כבודך, וכבוד בית אביך,

אמר ליה [קהלת ט ה פי תחיים ין ד'עים ש'מיתו ו'המתים א'ינם ין ד'עים מאויקה וא'ינעו ד' ל'הם ש'קר פי נ'שפח ז'כרם: ו] ג'ם א'הכ'תם ג'ם-ש'נא'תם ג'ם-ק'נא'תם כ'כר א'כ'רה [ככר ממו, ומה מקום לאיזה זו, ומכאן ואילן יפה לזכרן צממוס. רע"י] [ו'חלק א'ין-ל'הם עו ד' לעו ל'ם כ'כל א'שר-נ'עשה תחת ה'ש'ש] [פי' שמעשה זו היתה לאחר זמן שלא היו ר"מ ורשב"ג חיים],

אמר ליה תהלים ט ז האו י"ב | תמו חרבו | ת לנצח דמשמע [ש]אע"פ [שחממו הארצים. רע"י] שכבר ממו, מרצות לנצח ואין יפה להזכרם,

[כי חרבות השנאה, לנצח הם עליו כחרב חדה. רש"י תהלים. ובמרומי שדה פי' האויב תמו פי' שאיבה שבלב כבר איננה, אבל חרבות לנצח מה שהחריב בפועל [פי' החורבן] שיצא מן המחלוקת] זה עומד לנצח, וזה שהשיב לו ר"ש, כיון דלא אהנו מעשיו אין לשנאתו עוד].

אמר ליה, הני מלי היכא דאהנו מעשייהו, רבנן לא אהנו מעשייהו,

הדר אתני ליה, אמרו משום רבי מאיר, אילו היה תמורה, לא היה קרב, אמר רבא אפילו רבי דענוותנא

אבני חן למסכת הוריות

אבל בערוך ערך אביי כתב וז"ל אביי נחמני שמו, ומפרשנא בכמה דוכתי מנמ' ונקיט רבנן, דבר אחוה דרבה בר נחמני הוה פ' [ונקרא נחמני על שם זקנו] (ותלמידים) [אולי צ"ל ותלמידו פ' של רבה בר נחמני] וכיון דהוה שמי' נחמני בשם אבוהי דרבה לא הוה קרי ליה כל שעתא נחמני בשם אביו אלא הוה קרי ליה אביי בלשון ארמית כאדם שקורא אבי וסליק ל' [פ' שכוונתו לומר אבי ועולה לו בשיבוש] אביי.

וכן כתב בסדר הדורות וז"ל וכו"ב רש"י פ' המוקבל (?) לא מצאתי מקומו קראו אביי שלא לזכרו צ"ס אציו פ' דבאמת שמו נחמני, וי"מ להיפך שמו אציו, ורבה מתוך שגדלו ולמדו מורה קראו נחמני ע"ש אציו שה' לו כן, וכן פרש"י בגיטין (ל"ד ע"ב). וז"ל רש"י שם דעל שם שרצה צר נחמני גידל אציו צציו ולמדו מורה שה' יתום השיאו את שם אציו נחמני, רצה סתם הוא רצה צר נחמני.

ועוד כתב בסדר הדורות וז"ל וקודם שגולד מות אביו, ואחר שגולד מותה אמו, ואמרו אביי ר"ת א'שר ב'ך י'רוחם י'תום (הושע י"ד ב.). עב"ל. וכן הוא ברשב"ם פסחים ק"י ע"א אציו עיצרמו אמו מת אציו ילדמה אמו מתה אמו.

וראה רש"י זבחים קי"ח ע"ב ד"ה חד ברא הוה ליה לביייליל ולא מיתקן. נראה צעני כי אציו של אציו כיילל שמו],

איבעיא להו, רבי זירא, ורבה בר רב מתנה, הי מנייהו עדיף, רבי זירא חריף ומקשה מתוך פלפול יתירא דהוה ליה, הוה מקשה ומתקן [פ' מיהו לא הוה ידע לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. הכותב בע"ל], אצל ורבה בר רב מתנה מתון ומסיק לא הוה חריף כל כך, אלא מתון שהוא שוה ומעייף יפה יפה, מסיק אליבא דהלכתא, מאי, ⁵ תיקו [זו המסכת היחידה בש"ס שמסתיימת במלת "תיקו"]:

חס ונשלם ושצח לאל צורא עולם.

מהני ראיות שהבאתי לעיל (עיי"ש), [ואין הפירוש כאן שרב ששת גדול מרב חסדא] אבל לתועלת העם יותר טוב סיני מעוקר הרים, משום דהכל צריכין למרי חמאי],

ואפילו הכי לא קביל רב יוסף עליה [כלומר אע"ג דהוה רב יוסף סיני, ושלמו ממס סיני עדיף, לא קבלו רב יוסף למהוי רישא, משום יקרי דרבה. רע"י],

[כיון שרב יוסף ישב עמו בביהמ"ד [ולא התנהג בכבוד], קיבל רבה הנשיאות אף שה' רב יוסף גדול הימנו. מרומי שדה]

מלך רבה עשרין ותרתין שנין [עד דנפשי והדר מלך רב יוסף, מאן דהוי רישא צמתינמא קרי מלכותא. רע"י], **והדר מלך רב יוסף, וכל שני דמלך רבה, רב יוסף אפילו אומנא** [מקמ' דס. רע"י] **לבייתה לא חליף** [לא קרא ר' יוסף לציטי. רע"י],

אביי, ורבא, ורבי זירא, ורבה בר מתנה, הוו יתבי, והוו צריכי רישא [פ' אחר שמת ר' יוסף. באר שבע], [כלומר היו צריכין למנות ראש עליהם לאותה שעה, כדי שישנה להם ויסדר להם משניות וברייתות והם יקשו לו והוא מתרץ, ולפי שהיו כלם חכמים ונבונים ראויים להיות ראשים, ולא אחד מהם כפוף לחבירו ולא היה אפשר לאחד מהם למנות את השני, כדי שלא יתקנאו בו שליש או רביעי, לפיכך אמרו כל מאן דאמר מלתא ולא מפרכי להוי רישא. תוס' הרא"ש], **אמרי כל דאמר מלתא ולא מפרך להוי רישא, דכולהו איפריך, דאביי לא איפריך,**

[ועד"ז יש להבין הא דאמרינן בגדרים מ"א ע"א רב יוסף חליש איעקר ליה [תלמודיה. כ"י מינכן] אהרריה אביי קמיה וכו' א"ל אביי את אמריתה ניהלן ומהא מתניתא אמריתה ניהלן, שצריך להבין מדוע לא קרא לו אביי רבי ואומר לו כמו לחבר "את", שהרי רב יוסף היה רבו של אביי כמו שרואין בעירובין ס' ע"א שרב יוסף שלח את אביי לתקן עירוב? אלא כיון ששכח רב יוסף תלמודו ואביי שהיה גדולתו בתורה יתירה על כל חבירו, כמו שרואין כאן שאביי לא איפריך, לכן נהפך להיות כמו רבו של רב יוסף, לכן היה צדק אביי שלא קרא לו עוד "רבי". ראה בקובץ הפרדס שנה ל"ג חוברת י"א],

חזייה רבה לאביי דגבה רישא כלומר ראה לו הרמת ראש, א"ל נחמני פתח ואימא ואמור דרשא, דמשמיל פסקו ליה דמותא, אציו קרו ליה נחמני (ואיכא דלמרי דבלשון גנאי קרי ליה נחמני כלומר עדיין אתה תלמידו של רב נחמן),

[אציו קרו ליה נחמני. ראה יעב"ץ. וראה גדרים נ"ד ע"ב ר"ן ד"ה איתמר. וקרי ל' הכי [נחמני] לפי שנתגדל צצית רצה צר נחמני אבל באמת שמו אביי.

אבני חן למסכת הוריות

פתח הבית לר' אברהם טיקטין זצ"ל
גמרא עקבי אהרן
גליוני הש"ס לר' יוסף ענגל
בניהו

ישר הרי
דפוס וו'
ארט סקרול
העקוב למישור
מנחת יהודה
לחם שמים
שטיינזאלץ
אוצר הפירושים
דקדוקי סופרים
עין יעקב
לקוטי בתר לקוטי
כתב יד
ילקוט המאירי
מצור דבש
משניות מבוארות
משניות תפארת ישראל

אבני חן על מסכת זבחים

באתר זה יש כ"י רש"י על מסכת זבחים בכורות תמורה ומעילה:

http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/rashi/heb0013_e.htm

ומסכת זבחים מתחלת בדף 105 בהכ"א, וקראתיה א',

ראה הסכמת החוזה מלובלין על הספר צאן קדשים פלא והפלא.

על מסכת זבחים אין חידושי הלכות של המהרש"א, אלא חידושי אגדות,

מחשבה בקדשים. ראה רש"י לקמן מ"א ע"ב ד"ה כגון וכל מתענה דקדשים מוילא צפה הוא, וראה בירחון סיני בסלו תשכ"ג דף קכ"א.

= דברי עצמי,

א"ח = אבני חן, מה שכתבתי בעבר,

ז = דפוס מאזנים החדש.

תי = תפארת ישראל,

הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין. משנה בגיטין נ"ד ע"ב.

[ראיתי לדבר דבר בחלקי הקרבנות, ואכלול מיניהם קודם שאתחיל לפרש הסדר הזה,

ואשר הביאני לכך, עם היות חילוקיהן דבר מבואר, וכולן מפסוקי התורה ואי אפשר לחדש בהן ולא לדקדק, היות הענין הזה, ר"ל ענין הקרבנות, כבר אבד בעוונותינו הרבים ואין משגיחין בו אלא מעט מבני אדם, ואין זכרו מורגל אצל שום אדם, ואפילו נשא ונתן בו, לפי שאין שום מעשה לקיים ההרגל, ואין שואל ואין דורש ואין מבקש על שום דבר מהן כל עיקר, עד שנשתוו בו החכם הגדול עם הסכל מן ההמון, ורוב התלמידים אינם יודעים מן הקרבנות אפילו מה שנאמר בהם פסוקים רבים. פירוש המשניות להרמב"ם, תחלת ההקדמה],

דף ב' ע"א

	קדשי קדשים,	קדשים קלים
	עולה, חטאת, אשם, שלמי	שלמים, תודה, בכור, מעשר, ופסח,
מקום שחיטתה,	בצפון	בכל מקום בעזרה
זמן אכילתה	ליום ולילה [עד הצות]	שני ימים ולילה אחת*
מקום אכילתה	בעזרה	בכל העיר
למי נאכל	לזכרי כהונה	לכל אדם
עורה	לכהנים [לכית אב]	לבעלים

* חוץ מתורה ואיל נזיר שנאכל ליום ולילה, וקרבן פסח שנאכל רק בלילה,

מתני': כל הזבחים שנובחו שלא לשמן [כגון. רע"ז] נשחט עולה

לשם שלמים [לשנו של רש"י הוא ע"פ הגמ' לקמן מו. משמר הלוי], [עבודה קמייתא נקט והוא הדין קבלה ותולכה וזריקה וכו'. תוס'],

[ואילו במשנה סוף תמורה לג: תנן כל הקדשים שנשחטו חוץ לזמן וחוץ למקומו. האם יש טעם לשינוי הלשונות? משמר הלוי]

כשרים לזרוק דמן, ולהקטיר אימוריהם, ולאכול את הנאכלין [אם מוירי בעולה לשם שלמים למה חילק את האימורים מן הנאכלין, הלא כולם נקטרים על המזבח. משמר הלוי אות ז', # ולפי שהבנתי המלה "כגון" בתחלת הרש"י לא קשה, דקאי גם על למשל שלמים ששחטה לשם תודה, או אפילו שלמים לשם עולה], אע"פ שמוזמן לשחטן לשמן כדילף בגמ' [ריש ד.],

אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה וזריך להניח אחר לחוצמו או לנדרו, ושחטנו לשמו,

[וזהו דאית לאשמועינן דלא תימא דסדר קדשים הוא כמו שארי סדרי תורה דיעסוק אדם אפי' שלא לשמה, מש"ה התחיל דבזבחים הדין שנובחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, והלימוד סדר הקדשים הוא נגד הקרבת קדשים וצריך אתה ג"כ לעסוק בסדר קדשים לשמה, ולא שלא לשמה דלא יצא ידי חובתו כמו בקרבנות עצמן. הקדמת הספר צאן קדשים],

חוץ מן הפסח והחטאת שהן פסולין לגמרי, וילף לה בגמ' [ז:],

[הפסח נצטוו בתורה קודם החטאת, משום הכי הקדימו, אע"ג דחטאת תדיר יותר. ע"פ הון עשיר],

[ומפרש שזה שאמר הפסח פסול היינו רק] **הפסח בזמנו** [תוס'] [פסולן] שלא לשמו כל זמן שחיתטו, דהיינו מחצות היום של ערב פסח עד הערב, אבל קודם לכן ואחר מכלן קיימא לן [לקמן דף ז] דפסח צעאר ימות השנה [שלמים] הוא, וכל דינו כשלמים, ואמרינן לעיל [בתחלת המשנה], דשאר זבחים כשרין שלא לשמן, ובגמ' יליף לה מקראי, **והחטאת** [מחשבת שלא לשמו פוסל] **בכל זמן**,

רבי אליעזר אומר, אף האשם [דינו כחטאת] כדמפרש טעמא ואילן, [ומסכם] **הפסח בזמנו, והחטאת והאשם בכל זמן**,

[וממשיך ר"א לפרש שיטתו] **אמר רבי אליעזר, החטאת באה על חטא, והאשם בא על חטא, מה חטאת פסולה שלא לשמה** [לשמה" לשון נקבה, דחטאת באה נקבה], **אף האשם** [חטאת בלי ה"א הידיעה, האשם עם ה"א הידיעה מאי טעמא? משמר הלוי] **פסול שלא לשמו** ["לשמו" לשון זכר, שאשם נזיר ואשם מצורע בא כבש, וכן אשם גזילות, מעילות, שפחה חרופה, ואשם תלוי כולן באין איל. ראה חומר בקדש פ"ב אות יד],

[איכא חטאת ואשם נמי דאין באין על חטא כגון חטאת יולדת ואשם מצורע אלא משום דרובא אתו על חטא משוו להו אהרדי. תוס'],

ולי נראה דעל חטא מקרו, כי כן אמרו ז"ל [גדה לא:]: דחטאת יולדת בא על השבועה שנשבעה כשכרעה לילד, שלא להזרק עוד לבעלה, ואשם מצורע על

אבני חן על מסכת זבחים

שלמים ששחטן לשם בכור ולשם מעשר, פסולין:

[המזמירא מתאים לבעל המאמר, שכמו ששמעון אחי עזריה היה שואף לעלות למדרגת בן תורה, כן במחשב בקרבן לקרבן גבוה ממנו הוא כשר],

נמ: למה לי למיתנא להאריך בלשון "אלא" שלא עלו, ליתני ולא עלו לבעלים לשם חובה לשון קזרה כדקיימא לן (פסחים ג.) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קזרה?

הא קמ"ל שאין צהם שום ירידה, אלא אותה (לכדו) [לכדה. שני] [ש] לבעלים הוא דלא עלו לשם חובה, אבל בקדושתיהו קיימו, ואסור לשנויי בהו מו שינויא אחרינא, לעבוד [אחריה. שני] אחת משאר עבודות לכתחילה שלא לשמה, מיהו אם עבר ושינה כשר [תוס'],

וכדרכא, דאמר רבא, עולה ששחטה שלא לשמה, אסור לזרוק דמה שלא לשמה,

[וזה שאסור לשנות בקרבן ששינוי בה כבר] איבעית אימא סברא, איבעית אימא קרא,

איבעית אימא סברא, משום דשני בה מדא זימנא כל הני לישני בה וליזיל [משום דשני בה, לישני בה] [כל הני] וליזיל. גירסת רש"י,

איבעית אימא קרא, דברים כג מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה וגו', האי נדבה [תוס', ד"ה קרי]

[ולפי פשוטו מתפרש הפסוק בדרך ק"ו: ומה אם רק הוצאת את הנדר בשפתיך בלי נדבת הלב חייב את לקיים את דברך, כ"ש אם נדרת מנדבת הלב ודאי אתה צריך לקיים את דברך. ע"פ האלשיך בפניני הרף]

דף ב' ע"ב

נדר הוא דהא כאשר נדרת כחיצ, ויש חילוק בין נדר לנדבה, נדר דאמר הרי עלי, ונדבה הרי זו?

אלא אם כמה שנדרת עשית שעזד[מ?] עזודותיה לשמה יהא נדר ויעלה זה לנדרך, ואם לא נדבה יהא [תוס'] כאלו המנדבת לזה נדבה אחרת, ולא לשם הראשונה, ונדבה מי שרי לשנויי בה וכיון דרשמנא קרייה נדבה, מי שרי לשנויי בה, הא אמרינן צ"כ שני [לכמן ד' כט: מנין למחשבה בקדשים שהוא לוקה, ת"ל ויקרא ז לא יחשב קרי ביה לא יחשב, להזהיר בהנים על כך] אסור למשך בקדשים, וליף מקרא דלא יחשב, והכי מידרש קרא, אם מולא שפתיך תשמור ועשית, אז יהיה נדר [כ]אשר נדרת, ואם לאו נדבה,

(מפי השמועה במנחות [פ' שרש"י] אומר ששמע מפרישים כן במסכת מנחות), עד כאן,

חטא מקרי, כי בן ארו"ל [ערבין טו:] זאת תורת המצורע המוציא שם רע. הון עשיר],

[הקדמה: בא לומר שכמו פסח וחמאת ששחטן שלא לשמן פסולין, כן להיפך, גם שאר קרבנות ששחטן לשם חמאת או פסח הם פסולין],

יוסי בן חוני אומר, הנשחטין לשם פסח כל שאר זבחים שנזבחו צ"ד ניסן לשם פסח ולשם חמאת או שנזבחו לשם חמאת בכל זמן פסולין כי היכי דלינהו [פסח וחמאת] פסולין לשם אחריס, ובגמרא יליף טעמא דאחריס לשם פסח צברייתא,

שמעון אחי עזריה [שמוא גרם, שהוא עזר לשמעון] אומר על שם שעזריה עסק בפרקמטיא, וסיפק לזרכי שמעון אחיו, צשעה שהיה עוסק בתורה, והתנו ציניהן שהיה חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון,

כדלמרי' צסוקט (דף כא). [שאינו ראוי לעשות כן, ודורש כן מן הפסוק] אם יתן איש את כל הון צימו [מ"מ זה המקבלה כדי למכור את תורתו בזה יבחו לו] * וגו', לא כשמעון אחי עזריה, לפיכך נקרא על שמו [פ' מיחסו כאחי עזריה] שלמד על ידו,

* וז"ל הגמ' שם: מאי (שיר השירים ח) בזה יבחו לו? אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה, ולא כר' יוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא דבי אבא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הון, הלל עסק בתורה, שבנא עבד עיסקא [ולא היה ביניהם שום הסכם], לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה (שיר השירים ח) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'.

[וזה מתאים מאוד לעניינינו בהמשנה, שמדבר שהובח הולך אחר מחשבה, וכן האח שמעון כשלמד היה מחשבתו שהיה לזכותו של אחיו עזריה. א"ח],

[שמעון בן עזריה אומר] שחטן לשם גבוה מהן, כשרין [תוס'] כדמפרש ואזיל, ובגמרא [לכמן יא:] יליף לה, ומפרש להאי כשרין, אי כשרין [ועלן] קאמר, ובתרחי פליגי, אי כשרין ולא עלו קאמר, ובגמרא ונמנון הוא דפליגי, לשם נמוך מהן פסולין לגמרי,

לכמן יא: בעי רבי זירא לשום גבוה מהן כשרים דקמני, כשרין ואין מוצין קאמר כמ"ק, ולא פליג אלא נמנון דקאמר פסולים לגמרי ובי פליג בחדא פליג, או דלמא כשרין ומרצין, ובתרחי פליגי לשם גבוה מכשיר לגמרי, ונמנון פסיל לגמרי, ואילו רצון צמרויהו מכשירים ואין מרצין קאמרי?

כיצד, קדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים, פסולין, קדשים קלים ששחטן לשם קדשי קדשים, כשרין,

הבכור והמעשר בכור ומעשר צהמה נמוכין משלמים, כדלמרינן צ"כ כל המדיר [לכמן דף פט.] מפני שהשלמים טעונין מתן ארבע, סמיכה, ומכסים, ותנופת מזה ושוק, ששחטן לשם שלמים [שהם גבוהין מבכור ומעשר] כשרין,

אבני חן על מסכת זבחים

שלא נזבחו לשמן משמע שלא הזכיר שמן עליהו, דהיינו סתמא,

גבי גט נמי [במשנה שהבאנו, אך אתה מקשה ממנה, הרי מתפרש שפיר שחשב בפירוש לשם אשה אחרת, ד] הקתני, כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול, משמע שנכתב לשם אחרת בפירוש, ולא קתני שלא נכתב לשם אשה [דאז היה יכול להקשות דמשמע שגם בסתם] פסול,

אלא מהא, דתנן [לקמן יג.] כיצד לשמן מתני' היא ושלא לשמן, [חשב על קרבן אחד שני מחשבות] לשם פסח ולשם שלמים כך חשב עליו,

טעמא דאמר לשם פסח ולשם שלמים [יחד], הא לשם פסח וסתמא שלא חשב אחריו לשם שלמים, כשר ואע"ג דסוף שמיטה סתמא אישתמיט [תוס'] אלמא סתמן כלשמן דמי דאי כשלא לשמן דמי, הו"א ליה כאלו אמר לשם פסח ולשם שלמים,

דילמא שאני התם, דאמר כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה [לקמן מא: שבת צא.. גליון הש"ס] [אצל] היכא דשמיטה כוליה סתמא, אימא לך דפסול,

אלא מסיפא [שם יג.], שלא לשמן ולשמן, לשם שלמים ולשם פסח, טעמא דאמר לשם שלמים ולשם פסח, הא סתמא ולשם פסח [תחילה שמיטה] [תחילה שמיטה. ד"ס] סתם, וסופה לשם פסח כשר ולא מיפסיל משום תחילתה, אלמא סתמא כלשמן,

[ודוחה] דילמא שאני התם, דאמר יוכיח סופו על תחילתו,

אי נמי אידי דתנא לשמן ושלא לשמן כלומר לעולם לא תדוק מיניה הא סתמא ולשם פסח כשר, דלעולם אימא לך פסול, דסתמא כשלא לשמן, והאי דקתני לשם שלמים, אידי דפריש כלשמן ולא לשמן לשם שלמים, דהתם דווקא הוא, דאלו סתמא הו"א כשר, דעל דעת ראשונה הוא עושה,

פריש נמי תנא דמתני' תנא נמי ז' שלא לשמן ולשמן לשם שלמים ולשם פסח, ולא דווקא, דה"ל לסתמא ולשם פסח, דמיפסיל בתחילת שמיטה,

אלא מהא [אנו למדין שזבחים שהקריבן סתם הם כשרים], לשם ששה דברים הזבח נזבח משנה דפרק ז"ש [לקמן מו:] ומקראי יליף להו, לשם זבח לשם מה שהוקדש, לשם זבח שיתכפר בו בעליו ולא שיתכפר בו אחר, לשם שם [לנחת רוח] להקצ"ה שאמר [ונעשה רצונו] [והיה העולם], לשם אשים להקטירם, ולא לעשותם כלי על המזבח קרבני"ש בלע"ז, לשם ריח לאפוקי איברים שזללן, והעלן, דשוב אין בהן ריח, והכי מפרש להו התם, לשם נירוח לשם הנחת רוח להקצ"ה, שאמר ונעשה רצונו,

[ענין חדש] אמר ליה רבינא [רבינא זה היה בימי רבא, ולא הוא רבינא תלמיד חבר דרב אשי שגולד במות רבא. מנחת יהודה] לרב פפא, לא הוית גבן באורתא [ראה בריש פסחים אור אורתא, דהיינו לילה], כלומר חזל על שלא היית אמש צצנת אללנו בתחומא צמון הממוס, שמוכל לנא לנית המדרש ולשמוע, "בי חרמך" שם מקום [מערבית צפונית לפומבדיתא. ראה מפה בשט],

[ומשמע שהיה עומד ביום א', ומדבר על יום השבת, ואומר שכיון שלא היית כאן באורתא בעת כניסת השבת והיית חוץ לתחום, לא היית יכול לשמוע את דברי רבא שאמר ביום השבת],

דרמי רבא מילי מעלייתא אהרדי, ושני להו ופירקן [וראה עירובין נג. שרבא התלונן שקשה עליו הבנת הסברא כאצבעתא לקרא כמו מי שדוחק אצבעו לתוך השעוה שאינו מעלה כלום, וראה בילקוט המאורי שטעה בהבנת דברי הגמ' שם],

[לשון זה יש בעוד שני מקומות:

ב"ק כ, א"ל רב חסדא לרמי בר חמא: לא הוית גבן באורתא בתחומא, דאיבעיא לן מילי מעלייתא,

ב"ב נא, אמר ליה רב נחמן לרב הונא: לא הוה מר גבן באורתא בתחומא, דאמרינן מילי מעלייתא],

מאי מילי מעלייתא?

א) תנן [במשנתנו], כל הזבחים שזבחו שלא לשמן כו' משמע דעקר שמייהו צדקא, טעמא דשלא לשמן, הא סתמא, עלו נמי לבעלים לשם חובה, אלמא סתמא נמי כלשמן דמי [ראה לקמן בדרך זה שהלימוד שסתם כשר הוא מדברי ר' יוסי, קיימי בית דין ומתני מילתא דמיפסיל ביה],

ורמינהו, [דתנן בריש פ"ג דגיטין כד.] כל הגט [של] האשה הזאת שנכתב שלא לשם אשה [זו אלא לשם אחרת] שנכתב לשם אחרת ששמה כשם זו, פסול דכתיב וכתב לה [ספר בריתות. דברים כד א] לשמה,

[וכיון שצריך שיכין לשם האשה, יש ללמוד מזה] וסתמא נמי פסול כגון אם כתבו הסופר [סתם] לשם לאה, שיהא מזומן לכשיצא אדם אלנו, ששמו ושם אשמו [שיון] כן, ויתנו [פ' וימכרו] לו, ולקמן מפרש מנלן ממתני' [דגיטין. כ"ה] לקמן ברש"י דסתם פסול?

ושני ותרין רבא גופיה, דרמינהו אהדדי זבחים בסתם לשמן עומדין [תוס'] הילכך כל כמה דלא עקר שמייהו צדקא הו"א לשמן, אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת [תוס'],

וזבחים בסתמא כשירין מנלן ממתני' [במשנה שלנו כאן במסכת זבחים] היכי שמע ליה רבא דמקשה ליה, אילימא מהא דתנן כל הזבחים שזבחו שלא לשמן כו', משמע דעקר שמן מהן ולא קתני

אבני חן על מסכת זבחים

דף ג' ע"א

יתר על כן [כמו לא זו אף זו], כתב לגרש את אשתו [תימה מה ענין זה אצל סתם? ו"ל דס"ד כיון דנמלך אם כן מסתמא כתבו מתחילה שאם יחזור בו יגרש מי שירצה. תוס'] ונמלך שלא יגרשנה, מצאו בן עירו ואמר לו, שמי כשמך, ושם אשתי כשם אשתך, פסול לגרש בו [וס"ד להביא ראיה מזה שסתמא פסול?]

דילמא שאני התם דלאו סתמא הוא, אלא שלא לשמה ממע, דאינתיק ליה משאכר כל האנשים והנשים לשם גירושין דההוא של זה ושל זה,

3. אלא מזה [המשך המשנה בגיטין כד:]: דעדיפא מקמימא, דהכא מד גבול הוא, יתר על כן, יש לו שתי נשים ששמותיהן שוות, כתב לגרש את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה [וצ"ע למה מקשה עוד פעם קושיא שיכול לתרץ עליה דאינתיק ליה וכו' ? וראה שפ"א],

דילמא שאני התם, דאינתיק ליה לשם גירושין דההיא,

4. אלא מזה [המשך המשנה בגיטין כד:]: יתר על כן, אמר ללבלר כתוב, ולאזה שארצה אגרש פסול לגרש בו, דילמא שאני התם דאין ברירה וגריעה מסתמא, דסתמא צענה שנתכז לא היה צדעמו של צעל לזו [שיגרש בסוף]. ואינתיק לשם האחרת [פי' שמא הגט נכתב לשם האחרת דאין ברירה],

5. אלא מזה [גיטין כו.], הכותב טופסי גיטין [תוס'] שיהו מוזמנין לו, טופס לשון טופס מול"ל צלע"ז [פארס, מארעלל. המתרגם], צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה [ש"מ שאם כתב שמה בסתם אע"פ שלא נתכוין לשם אשה ידועה פסול הוי. אחר מגדולי הראשונים. בלוי], ומקום העדים [יש גורסין ומקום "הערים". יוסף דעת], ומקום הזמן,

ואמר רב יהודה אמר שמואל [איצטרך לאיתויי דרב יהודה משום דמינה דייקנן וכו']. תוס', אף צריך שיניח מקום הרי את מותרת לכל אדם דזהו עיקר גופו, אלא סתמא פסול, ואף על גב דאיכתיב לשם כריתות לכשזדמן לו:

ב) תו רמי מילתא אחריתי אדרבינא ורז פפא קאי [דא"ל רבינא לרב פפא לא הוית גבן וכו'], דקאמר [ליה מילי] דרמי רבא אהדיי ושניהו, מי אמר רב יהודה אמר רב לקמן צפרק צית שמאי (דף מו) חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, שחטה לשם חולין כשירה קס"ד סבא ידידיה היא, כדמפרש [פי' אבל לקמן ג: אומר שרב לומר כן מפסק],

והחטאת ו[ה]אשם, לשם חטא,

* [בחלופי גירסאות גורס "והאשם לשם חטאת". ולכאורה לגרוס "חטאת" הוא טעות],

א"ר יוסי [משנה לקמן מו:]: [שמעתי ש. ש"מ שם] אף מי שלא היה בלבו לשם אחת מכל אלו [לשמו] [לשם ו' ?], אלא סתם [שחט. שג] ולא הזכיר אחד מאלה, כשר [הרי מפורש שהשוחט סתמא כשר],

שתנאי בית דין הוא שיחטטו סתם, ולא יזכירו צשיטטן לשמו, כדמפרש טעמא ואזיל,

[פי' לא רק שיצא בלי שיכוון לששה דברים אלו, אלא שב"ד תיקנו שלא יכוון בלל, אבל הלשון נראה כסותר הרישא לסיפא, שקודם אומר שמי שלא היה בלבו וכו' כשר, ואח"כ אומר שכן התנו ב"ד? וראה תוס' ד"ה קיימי],

[בשמעתא קמייתא דגיטין (דף ג.) דמפרש דלכך לא תיקנו לומר בפני נכתב לשמה, למ"ד לפי שאין בקיאות לשמה, משום דאי מפשת לה לדיבורא אתי למיגזירה, לא הוה מצי למימר דילמא אתי למימר שלא לשמה, דמי הוא שומה כל כך, שנותן גט לאשה זו שנכתבה לשמה, והוא אומר שלשם אחרת נכתב, אבל אדם השוחט קרבן פעמים שמועה וסבור שהוא קרבן אחר, וכן המקבל ומוליד וזורק. תוס'],

[ומפרש] אָתְנוּ בית דין דלא לימא לשמו, דילמא אתי למימר שלא לשמו [תוס'],

ואי סלקא דעתך סתמא פסול, קיימי בית דין ומתני מילתא דמיפסיל ביה [יש תימה למה לו להאריך כל זה, הא בהדיא אמר סתמא כשר? וכו'. תוס'],

וגבי גט, דסתמא פסול מוגלן כלומר היכי שמע ליה רבא ממתי' דגיטין דפסול, דמיקשה ליה ורמינהי אהדיי?

1. אילימא מזה דתנן [גיטין כד:], היה עובר בשוק ושמע סופרים מקרין את המלמדין, שמלמדין אותן לכתוב טופסי גיטין איש פלוני גירש פלונית ממקום פלוני [הם השתמשו בשמות אלו בדרך משל, ובמקרה היו שמות אלו שלו ושל אשתו], ואמר זה שמי, וזה שם אשתי, פסול [זה העובר] לגרש בו [וס"ד שבכל פעם שכתבו גט כתבו שמות אחרים, כדי שיהיה מוזמן להם גמין להרבה שמות?]

[וירוחה] דילמא כדרך פפא, דאמר רב פפא, הכא בסופרים העשויין להתלמד עסקינן [תוס'], ולא איכתוב לשום כריתות כלל אלא היכא דאיכתיב לשם כריתות, שיהא מוזמן לו [להסופר] לכשזדמן לו מגרש ששמו ושם אשתו שוין זו, כשר,

2. אלא מזה [גיטין כד. המשך המשנה דלעיל],

אבני חן על מסכת זבחים

וכלי [חרם] גופיה ליכא למימר דמיטמא צאייר, ויטמא אוכלין שבו, דאין כלי חרם מיטמא מגבו,

אלא אפי' כלי שטף שמיטמא מגבו, הכא טהור ומזיל, דאמרין? [צפ' קמא דפסחים] (דף כ) אוכלין מיטמאים מאיר כלי חרם, ואין כלי מיטמא מאיר כלי חרם,

ומדקתני כלי שטף מזיל, אלמא דלאו מיניה [עין שאינו מין חרם] חייך ביה [ומצטל את שם טוכו], הכא נמי [אם שחט חטאת לשם חולין] ליחול שם חולין וליפסול?

[הקדמה: ומתירן דלעולם כר' יהודה אמר רב דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה, וזה שכלי שטף מצייל בכלי חרם אף דעין אינו מין חרם, ששיניהם "כלים" ונחשב כמינו,

אבל חולין וחטאת אינם מין אחד, ולא פסל, שדומה למחיצה של תנור],

ושני, הכא עשו חולין אצל קדשים כלומר לעולם דלאו מינה לאו מחריב ביה [בדברי ר' יהודה אמר רב, וזה שהקשינו א"כ למה כלי שטף מציילין את האוכלין], וכלי שטף אלל כלי חרם מיניה [מין שליו] הוא, דהא מנא והא מנא # [וסמך אקרא דכתיב "כלי" חרם], אלל חולין אלל קדשים הוי דלאו מיניה, כמחיצה אצל תנור דאמרין ביה לקמן, דלא מהניא ביה להיות חזקה, בין שרץ לאוכלין, מה מחיצה אצל תנור לא מהניא לה כלל כדאמרו דלאו מיניה לא מחריב בה, אף חולין אצל קדשים, לא מהניא ליה כלל [ואין מחשבת חולין פוסל את החטאת],

דתנן [כלים פ"ח מ"א], תנור שחצצו שעשה מחיצה צאמצעו, וסלקו עד למעלה מפיו בנסרים # [שאינו היה מפסיקו בחרם היה הפסק], או ביריעות [כמובן שאין בה אש], ונמצא שרץ במקום אחד [פ' בין שעשו מחיצה באמצעה יש כאן שני צדין של המחיצה, ואם נמצא שרץ באחד מהשני צדין], הכל טמא אפילו אוכלין שבעבר השני של מחיצה,

[פ' וכבר אמר שכלי עין חוצץ בתנור של חרם הואיל ושיניהם כלים הוי מינה ומחריב ביה, וממשיך לומר כיון שכוורת זו פחותה לא הוי כלי ואינה חוצצת, וכמו שאמרנו כבר שמחיצה של נסרים שאינה כלי אינה חוצצת],

[ואף שכבר תירץ את דברי רב, מביא המשך הברייתא ומקשה על התירוק, דניחא אליבא דרבנן אבל אליבא דר"א קשיא] כוורת [אינה של חרם, אלא של קנה ארונה] שהיא פחותה [שנפחת] גרסינן בטהרות, ולהכי נקט פחותה, דלאו כלי הוא, דאי הוה שלימה הוה מזגל על אוכלין שבתוכה, כדאמרו אפי' כלי שטף מזיל, אלל השתא דלאו כלי הוא, הוה כמחיצה צעלמא, ופקוקה [הפחת] בקש רבותא נקט, דאע"ג דפקוקה פחותה צקש, לא הוי כלי, ואפי' פיה למעלה מפי תנור, לא מזגל על אוכלין שבתוכה ומשולשלת מליה לאויר התנור,

שרץ בתוכה [בתוך הכוורת] התנור טמא, שרץ בתנור, אוכלין שבתוכה [בתוך הכוורת] טמאין, והיינו דאמרו דלא מינה כגון מחיצה, לא מחריב בה לצטל שם טוכו ממנו,

[זו סברה למדינית]

אלמא דמינה דבר שהוא מינו מחריב בה מועיל (צו) לעקור את שמו דלאו מינה כגון חולין שאינו מין קדשים לא מחריב בה ואין שמו [של חולין] נתפס על הזכר [של חטאת], לעקור שמו ממנו,

ורמינהי [שנינו בברייתא], כל הגט שנכתב שלא לשם [ה. רש"י] אשה [דמשמע שלא לשם אשה זו, אלל לשום אשה אחרת כל דהיא. רש"י לקמיה], פסול לגרש צו אשה אחרת, ואפי' לשם עובדת כוכבים דהא שלא לשם האשה, קמיה, דמשמע שלא לשם אשה זו, אלל לשום אשה אחרת כל (דהו) [דהיא. כ"י], ואע"ג דעובדת כוכבים לאו צת גירושין היא, מהניא לפסול,

אלמא דלאו מינה [דאף שאין גויה מביין אשה לענין גיטין] נמי פסול [נמין ממחריב] צה [ופוסלת את הגט אם נכתב לשמה],

[מודקתני שנכתב שלא לשם אשה, דמשמע כל נשים בכלל [אפילו לשם גויות], ולא דמי לשלא לשמן דכל הזבחים, דלא אמרינן אפי' חולין בכלל, דהתם איכא לפרושי שנובחו שלא לשם זבח זה, אלא לשם זבח אחר. תוס'?]?

ושני [ותירץ רבא, ע"פ מה דאמרין לעיל ב: זבחים בסתם לשמן עומדין ולכן סתמן כשר, אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת ולכן סתמא פסול], גמ, דל [אף אם הסיר את זה שנכתב הגט לשם] עובדת כוכבים מיניה ואימא נמי דלאו מינה, לא מחריב צה [בדברי רב יהודה אמר רב], אפילו הכי פסול [ד' הוה ליה סתמא דמינה לאו לשם אשה זו [המתגרשת] נכתב וסתמא פסול],

[אבל ב] קדשים דל חולין מינייהו דסגיירא לן דלא חייל, ולא מחריב ביה דלא מיניה הוה הוה ליה סתמא הוה להו שמוטין סתם, ואמרו לעיל סתמא כשירה וסתמא (כשירים) [כשר. ד"ס],

ג) ורמא מילתא אחריתי, מי אמר רב יהודה אמר רב, חטאת שישחטה לשם עולה פסולה, שחטה לשם חולין כשירה, אלמא דמינה [דמין שלה] מחריב בה, [וחולין] דלא מינה לא מחריב בה,

[הפרדס דוד מביא ראיה מנגמ' זו שמה שגדולי ישראל מבזין אחד את חבריו עושה הרבה יותר חורבן מאם חופשים מבזין את הגדולי ישראל. פניני הדף]

והתניא [ורמינהו. תוס' ע"י"ש] ויקרא יא לג [לְעִלְי־תָּרֶשׁ אֲשֶׁר־יִפֹּל מִהֶם אֶל תּוֹכּוֹ פֶּלֶא אֲשֶׁר יִתְּנוּ כֹּחַ יִטְבֹּא וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ] וגו', ולא תוך תוכו כלי המונח בתנור, ופיו למעלה מן פי התנור, ואוכלין ומשקין בתוכו, ושרץ בתנור, אוכלין שנכלים טהורין, והכי אמרינן צמ"כ, אלל היה פיו בתוך התנור, טוכו קרינן ביה,

ואפי' כלי שטף [כלי עין וכלי מחבת שמועיל להם טבילה, דהיינו שטף מים, ע"פ הפסוק בויקרא טו וַיִּדּוּ לוֹ אֲשֶׁר־בְּיָמִים] מצייל כלומר לא מיעבה כלי חרם המונח בתנור, דמזיל על האוכלין שבתוכו, דהא תוך טוכו הוא,

אבני חן על מסכת זבחים

ורבי אליעזר מטהר [גם בכזית וגם במחיצה], [ונותן ר' אליעזר טעם לדבריו] אמר רבי אליעזר קל וחומר, אם הציל @ הממיה במת [בוט' 119 הגירסא "בבית" אבל בוט' 121 ובמנינן הגירסא כמו שהוא לפנינו] @ צאהל המה החמור [ומפרש אם הציל] שהממיה מפסקת, וכלים שמעבר השני טהורין דמיה (צמדנר יט) כל אשר צאהל יעמא, והני לאו צההוא אהל יניהו, לא תציל בכלי חרס הקל,

[משמע לפירושו דפליגי אף בתנור שחצו בנסרים או ביריעות, ובתורת כהנים משמע דבכזית פתוחה ופקוקה ומשולשלת לאויר תנור דווקא פליגי, ולא בשחצו בנסרים, וטעמא משום דכזית שיש לה ד' מחיצות חיצה, דדמי לכלי, ולכן מטהר אבל מחיצה אחת בתנור מודה ר' אליעזר דלא חיצא וטמא וכו'. תוס' ד"ה שכן ריש ע"ב]

[וחכמים משיבים שהגם שיש ק"ו, מ"מ אולינן בתר מנהג בני אדם], אמרו לו [חכמים לר' אליעזר] לא

דף ג' ע"ב

אם הציל [המחיצה] במת [ה. וט'] חמור, שכן חלוקה באוהלין [תוס'] דרך בני אדם לחלוק אוהלין צמחיה, הלכך [בצר השני של המחיצה] אהל אחרינה הוא, [תאמר בשביל זה ש] תציל בכלי חרש הקל [פ' אע"פ שהוא קל] [צמחיה] שאין חלוקין באוהלין [שאין חולקין כלי חרס] צמחיות, הלכך מוכי קרינא ציה, [ע"כ דברי הברייתא],

[ועכשיו מקשה על רב מדברי ר"א],

התינוח לרבנן דאמרי ממיה לא מנלא [בתנור, ורק כלי מצלת], איתא לדנר דאמר דלאו מיניה לא מחריב ציה, [אלא] לרבי אליעזר [דאמר שמוחצה בתנור דלאו מיניה הוא מחריב] מאי איכא למימר לימא דנר מנאי היא?

[ומתריץ] ר' אליעזר קל וחומר קאמר לעולם צעלמא ר' אליעזר כנר סצירא ליה [דלאו מיניה לא מחריב], כגון חולין וקדשים [דמחשבת חולין אינה פוסלת בקדשים], אצל לענין ממיה מקל וחומר יליף, כיון דצמת החמור מנלא, קל וחומר לכלי חרס הקל שהערך קל מן המה [ולא קשה על רב],

אי הכי [דטעמו של ר"א בתנור הוא משום ק"ו, גם בחטאת וקדשים יש ק"ו], התם נמי [בחולין וקדשים] לימא קל וחומר, קדשים מחללין קדשים [תוס'], [חטאת במחשבת עולה], חולין לא כל שכן?

[וכדי שלא יקשה לרב חזון ממה דס"ד רב אמר כן מסברא דמיניה מחריב ביה וכו', ואומר שרב דורש כן מפסק],

אלא טעמא דרב [דמחשבת חולין אינו פוסל את החטאת], כרבי

אלעזר, דאמר רבי אלעזר, מאי טעמא דרב [שאם הקריב קרבן במחשבת חולין אינו נפסל] ויקרא כב טו וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת־קִדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לָהֶּ, קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים ולא יחללו את קדשי, הכי דרש ליה, אין דנר אחר מחלל את קדשי בני ישראל, וגזירת הכתוב היא,

[אע"ג דהאי קרא כתיב בטבל ובתרומה כדמוכח לקמן יא: בגמ' דשמעון אחי עזריה, דילמא "קדשי" מיותר קדריש, דהוה מצי למיכתב, ולא יחללו את אשר ירימו. תוס'],

ופרכין אלמא לר' אלעזר, דצעת לאוקמה לדנר אליציה אתא קרא דלא יחללו אפיקה מקל וחומר דהוה לן למידנש קדשים מחללין קדשים (כו') [חולין לא כל שכן] [כ"ש שחולין מחללין],

[הקדמה: יש לימוד ש"כלי" בתוך התנור מציל, אבל מחיצה אינו מחלק, אבל יש ק"ו שגם מחיצה בכלי יפסיק מק"ו שמפסיק במת החמור, ולכן מקשה נאמר שידחה הק"ו כיון שיש פסוק],

הבא נמי קרא ימירא דדרשין לקמן # [הלא גם לעיל יש לימוד זה?] מוכ, ולא תוך מוכ, [וקאמרת מקרא למידק למידנש מוכ ולא תוך מוכ] וקאמרת מסברא דלא ממעט אלא תוך כלי אחר, אצל ממיה דלאו צת מיניה, לית ליה לאיתרוציה, אי לאו משום קל וחומר,

ליתי תוכו לפקיה מק"ו,

ואמאי אמרת קל וחומר [שמחיצה מפסקת בתנור], ליתי מוכ וליפקיה, דמדמעט [רק כלי שהוא] תוך מוכ, מכלל דמוכ לעולם טמא,

דאי מחיה (צעלמא) מנלא, למה לי קרא למעוטי תוך מוכ, השתא מנל תוך מוכ מצעיא,

והאי צענצר הממיה מוכו הוא לנר, דהאמרת דלאו מיניה, לא מחריב ציה,

אמר לך ר' אלעזר האי תוכו דאמי למעוטי תוך מוכ, וצעת למידק מיניה מחיה לא מנלא, מיבעי ליה, לאוכלין שגיבלין וסיפן בטיט סביב שאין הערך יכול ליגע צהן והכניסן לאויר תנור והני הוא דאיתרוצו לטומאה מדנשא, דלא תוך מוכו הוא, כדקאמרת תוך מוכו הוא דמנלי, אצל הקפת טיט לא מיחברא ציה, לצטולי שס מוכו, דלאו מיניה כה"ג לא מחריב ציה [אבל מחיצה בתוך התנור מרבה ר"א מק"ו],

סד"א, הואיל ובגניעה לא מטמא הואיל וא"א להס ליטמא צמנע שרץ [שהרי הם מוקפים טיט], באוירו נמי לא מטמו לא נטמאו נמי מתורת אור כלי חרס, [קמ"ל] מיעוטא דלא, [ד?] תוך מוכו הוא (דאמר) דלא מטמא, אצל הני מיעוטו,

ומיניה מחיה אע"ג דלאו מיניה הוא, אמת ק"ו ורצייה לאיתרוצי ציה,

ורבנן [דאמרי תוך מוכו בא למעט מחיצה בתנור], הנך אוכלין [שגיבלין בטיט]

אבני חן על מסכת זבחים

ויקרא יא לג וְכִלְיֵי־חֶרֶשׁ אֲשֶׁר־יִפֹּל מִהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּה בֹלֵאֲשֶׁר
בָּתּוֹ כֹּה יִקְמָא וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ:

ומשני [שכן הוא גזירת הכתוב], ארבעה תוכו כתיבי כיד, (תוכו)
תוך תוכו, תוך תוכו תוכו מרי זמני, ודרוש מוך ודרוש תוכו, דהוה מני
למכתב אל מוך, וכתיב תוכו למיעוטא, וכן כתיבו [כדמפרש, דחד תוך לגופיה,
ומיותר רק הוי"ו, אבל בתוכו השני מיותר לגמרי],

1. חד, לגופיה שיטמא [אוכלין] מאיין,

2. וחד, לגזירה שוה [פי' שמקיש מה שהכלי חרס שיש בה שרץ מטמא
אוכלין שבתוכו גם אם אין האוכלין נוגעין בהשרץ, כן גם נטמא הכלי חרס משרץ
התלוי בתוכו אף שאין השרץ נוגע בו],
שיטמא שרץ את הכלי ואע"פ שלא נגע בו, כדילף ליה דהכל שומעין [מולין דף
כד] נאמר תוכו ליעטמא, ונאמר תוכו לטמא,

3. חד, תוכו של זה [של כלי חרס], ולא תוכו של אחר למעוטי כלי
שטף מטומאת אויר, אלא"כ נגע [שרץ כלי חרס מטמא מאויר],

4. איך תוכו ולא תוך תוכו כדפרישית לעיל, ואפילו כלי שטף
מציל,

וע"כ עיקר קרא לכלי שטף אתא [והוא גזירת הכתוב, ולא קשה לרב], דלי למעוטי
כלי חרס שבתוך המנור, ופיו למעלה מפי המנור, שיתל על האוכלין שבתוכו, למה לי
וי"ו יתירא [של תוכו] למעוטי, לכמוז כל אשר [בתוך] יטמא, ומהיכא מימי לטמוי
אוכלים שפנימני, הא לאו תוכו נינהו,
אלא ללמד על כלי שטף שאף הוא יטיל [אם הכלי שטף גבוה מן הכלי חרס], דלא
מימא דלאו מיניה [ביון שכלי שטף אינו מציל] לאו ממריב ציה, הילכך גזירת הכתוב
היא:

דף ד' ע"א

דבעינן זביחה לשמה לכתחלה:

שחיטה	קבלה	הולכה	זריקה
ואם זבח שלמים			

[1] מנלן דבעינן זביחה לשמה לכתחילה # [פי' שיש מצות עשה לעשותה
לשמה, ושלא יעשנה סתם], דלי ממולא שפתיך [ששנינו לעיל סוף ב.], לא
מיפרשי (ציה) עזודות [של דס] [שהוא רק אמר להביא קרבן, וביון שהפרישה
לשמה יצא ידי חובתו]?

יש שני דינים:

1. מצוה לעשות הקרבן לשמה, ולא די שיעשנה סתם,
2. אם עשאה לשם קרבן אחר לא יצא חובתו,

לא צריכי קרא [לומר שהן טמאין] הך וי"ו יתירא דדריש לקמן למעוטי מוך
מוכו, ואיתרבו הך [דמוחצה בתנור לא מציל] [דלאו] מיניה נינהו,
לא איתרבי קרא לרצויניהו [להנך אוכלין] דהני מתוך [פי' מדכתיב בתוכו] נפקי,
דהא בתוך נינהו, ומהיכא מימי לך לטהרינהו,
והא דקאמר הויל וצנגיעה לא מטמא, לאו אירא היא [אין זה טעם] לטהרינהו
מדין אויר:

רב יוסף בר אמי, רמי [מקשה מרב על רב], שינוי קודש טמא לשם
עולה, אישנוי בעלים טמא ראובן, ששטף לשם שמעון, להמכר זה שמעון,
דקי"ל [לקמן] דפסולה, דכתיב לפני ולא על חצירו, ומשני,

מי אמר רב, הטאת טמא חלב ששחטה לשם הטאת טמא דס,
והא מילתא לקמן בפירקין (דף י) כשירה, לשם עולה פסולה, אלמא
דלאו מינה [הטאת ועולה] מחריב בה, דמינה [הטאת והטאת] לא
מחריב בה,

והאמר רב, צענוי צעלים טמא ששחטה על מי שמחוייב
הטאת טמא ראובן, ששטף להמכר זה שמעון, אם שמעון מחוייב טמא
(הוה) פסולה, אכל על מי שמחוייב עולה אם מחוייב עולה ולא טמא
כשרה,

אלמא דרב מינה [מי שמחוייב הטאת] מחריב בה, דלאו מינה [אם
מחוייב עולה] לא מחריב בה?

ומשני, התיב שני קודש נפקא לן [לפסולה מן] ויקרא ד ושחט אותה
לחטאת אמר רחמנא שחט שחטה לשם טמא, וכאן והרי הטאת
לשם הטאת נשחטה,

הכא צענוי צעלים, פסולה נפקא לן מ וכפר עליו כתיב, עליו ולא על
חבירו, והילכך חבירו דומיא דידיה, שמחוייב כפרה כמותה
דבר מיניה הוא דמחריב ציה, לצטולי שמיא,

רב חביבא רמי, שינוי בעלים אתוך תוכו, ומשני,

ומי אמר רב, הטאת ששחטה על מי שמחוייב [הטאת
פסולה, על מי שמחוייב] עולה כשירה, אלמא דמינה
מחריב בה, לאו מינה לא מחריב בה,

והתניא, תוכו ולא תוך תוכו, אפילו כלי שטף מציל # [והגם
שאמרנו לעיל דכלי שטף הוי מינה דכלי חרס ששניהם כלים, מ"מ רב חביבא
כאן סובר שכלי שטף לאו מינה דכלי חרס הוא,
ומקשה על רב, ומתריץ שהוא גזירת הכתוב]?

אבני חן על מסכת זבחים

כולן? מינה [ולמה צריך לכתוב "ואם זבח שלמים"]?

משום דאיכא למיפרך, מה לקבלה שכן פסולה בור (ואשה), לאפוקי שמיטה שכסירה בור, כדלקמן בפרק שלישי (דף נב),

אשכחן שחיטה וקבלה, זריקה מנלן,

וכי תימא לילף מהני [משחיטה וקבלה], מה להני שכן טעונות צפון שמיטה וקבלה טעונות צפון, צפ' אחיו מקומן (לקמן מט) יליף להו מקראי, וישנן בחטאות הפנימיות [ששחיטתן וקבלת דמם בעזרה, וחלק של ההולכה וזריקה הוא בהיכל] אכל זריקת מוצם המיעון לית זה [אין בחטאות הפנימיות זריקת דם על המזבח]?

דבעינן גם זריקה לשמה לכתחלה:

שחיטה	קבלה	הולכה	זריקה
ואם זבח שלמים	המקריב את דם		הורק את דם

אלא אמר קרא ויקרא ז יד [בקרבת תודה] והקריב מנחו אהר מפל'קרבן תרומה לה' לכהן ה'זרק את'דם השלמים [לו י'היה], ולא כתיב זבח, והכא כתיב זבח,

ולכתוב רחמנא בזריקה, ולילף מינה [וילמוד שאר העבודות מזריקה]?

משום דאיכא למיפרך, מה לזריקה שכן חייב עליה זר מיתה אכל שמיטה כשרה בור, וקבלה והולכה אע"פ שפסולה בור אין חייב עליה מיתה, כדאמר' בסדר יומא (דף כד) ארבעה עבודות זר חייב עליהם מיתה, זריקה, והקטרה, וניסוך המים, והיין,

דכמיז גבי והור הקרב יומת, ועצדתם עזודת ממנה, ודרשינן עזודת ממנה ולא עזודת סילוק [פ' דיליף שאין חייב מיתה על עבודות שהם סילוק, כמו סילוק לחם הפנים מן השלחן וכדומה],

[ודורש מן הפסוק עוד] ועצדתם עזודה תמה, ולא עזודה שיש אחריה עזודה, והני כוליה יס אחריהם עזודה,

[וא"ת וילף קבלה והולכה משחיטה וזריקה? וי"ל מה להנך שכן חייבין בחוץ כדלקמן בשמעתין. תוס']

בעינן לשמה לכתחלה:

שחיטה	קבלה	הולכה	זריקה
ואם זבח שלמים	המקריב את דם	והקריבו.... וורקו	הורק את דם

אשכחן כולהו, הולכה מנלן [שמצוה שיהיה לשמה]?

דאמר קרא ויקרא ג א ואם'זבח [שמיטה] שלמים קרבנו' אם מן'הקריב הוא מקריב אם'זכר אם'נקבה תמים יקריבנו לפני ה', שתהא זביחה לשם [שלמים],

ממאי דלענין שמיטה קריי זבח, ודילמא היינו שמייהו "זבח שלמים", ולא נאמר זבח משום שמיטה [שיזבחנו לשם שלמים]?

[וכן נראה דעת אונקלוס שמתרגם בכל מקום שלמים נכסת קודשיא, דס"ל דשם שלמים לעולם זבחי שלמים, אע"ג דהגמ' דחה זה מדר' כמה פעמים סתם שלמים, ס"ל לאונקלוס דגלי קרא בקצת מקומות זבחי שלמים, לומר שכן שם השלמים. שפת אמת],

[לא ס"ד] מדכתיב [חוץ מואם זבח כתיב עוד פסוק] ויקרא ז לג ה'מקריב את'דם השלמים קבלה הוא, דמניא והקריבו זה קבלת הדם,

[וכתיב עוד פסוק] ויקרא ז יד והקריב מנחו אהר מפל'קרבן תרומה לה' לכהן ה'זרק את'דם השלמים [לו י'היה], ולא כתיב זבח, והכא כתיב זבח,

שמע מינה, שתהא זביחה לשם שלמים,

דבעינן גם קבלה לשמה לכתחלה:

שחיטה	קבלה	הולכה	זריקה
ואם זבח שלמים	המקריב את דם		

אשכחן זביחה [שחיטה, שצריך לעשותן לשמה לכתחלה], שאר עבודות [קבלה הולכה וזריקה] מנלן,

וכי תימא לילף מזביחה, מה לזביחה שכן נפסלה, שלא לשם אוכלין בפסח [תוס'] שסם שחטו שלא [לשם] (לאוכלין, כגון לחולה ולזקן שאין יכולין לאכול כזית, פסול, ואפילו הן בעליו, דכמיז איש לפי אכלו, [ו]אכליה כזית,

ושאר עבודות לא פסלי שלא לאוכלין, דכמיז תכסו [פ' לשון שחיטה], ומניא (פסחים דף קא) רבי אומר לשון סורסי הוא זה, כאדם האומר לחבירו כוס לי טלה זה # [לא הבנתי למה צריך לומר "כאדם האומר לחבירו" היה יכול לומר סתם ששחיטה בלשון סורסי הוא כוס #] והכי אמרינן בפסחים (דף עט:) דאין (ממשנה) [ממשנת] אוכלין בזריקה [ולא בקבלה והולכה, אלא בשמיטה]?

אלא [אין ללמוד מצד השוה משחיטה, אלא] אמר קרא, "המקריב" קבלה הוא, דמניא והקריבו זה קבלת הדם את דם השלמים, שתהא קבלה לשם שלמים,

ולכתוב רחמנא בקבלה [כדכתיב המקריב], ולילף שחיטה # [ואולי

אבני חן על מסכת זבחים

בענין גם זריקה לשם בעלים לכתחלה:

שחיטה	קבלה	חולכה	זריקה
ובשר זבח תודת			ונרצה לו לכפר

אלא אמר רב אשי [מביא קרא לזריקה], אמר קרא ויקרא א ונרצה לו לכפר עליו היינו זריקה ולא על חבירו אלמא זריקה לשם בעלים צעילא,

והאי [ונרצה לו לכפר] להכי הוא דאתא, האי מיבעי ליה לכדתניא, ונרצה לו לכפר עליו, רבי שמעון אומר ["עליו"] את שעליו כגון מדר, דאמר "הרי עלי" עולה חייב באחריותו אם הפריש בהמה לנדר, אם מתה או נגנזה [חייב להביא אחרת], דהכי משמע אותו שעליו, יקריב אותו ונראה לו, ועד שיקריבנו לא נראה ולא נפטר, ואת שאינו עליו כגון דאמר "הרי זו" עולה אינו חייב באחריותו,

(ואמר) [מאי משמע? אמר. תוס' ע"פ הגמ' במגילה, שטמ"ק] רב יצחק בר אבדימי, מאי טעמא, כיון דאמר עלי, כמאן דטעון ליה אכתפיה דמי [ולכן אמרין ד"עליו" משמע דחייב באחריותו, וא"כ קשה על רב אשי שאמר שמפסוק זה למידין שצריך לזרוק לשם בעלים?]

[ומתריץ] רב אשי, מונרצה "לו לכפר" קאמר דהכי משמע "לו לכפר" ולא למצירי,

[תימה למה לי קרא לשינוי בעלים בזריקה, הא אפי' שאר עבודות לא מיפסלי אלא בשוחט על מנת לזרוק, כ"ש זורק עצמו שלא לשם בעלים. תוס']:

אשכחן זביחה [לעיל ד.]. וזריקה [כאן, דשינוי בעלים פוסל], קבלה מוגלג,

וכי תימא לילף מזביחה וזריקה, מה לזביחה וזריקה שכן עבודה שחייבין עליה בחוץ [תוס'] דכתיב (ויקרא יז) אשר "ישחט" מחוץ למחנה, וזרק נמי מרצין ליה לקמן צפ' השוחט (דף קז) דס שפך לרצות הזורק, תאמר בקבלה והולכה שאין חייבין עליה בחוץ, דתנן צפ' בשרא (לקמן קיז) והיזק והעולל כו' והמקבל דמים בחוץ, פטור?

2.

בענין כל העבודות לשם בעלים לכתחלה:

שחיטה	קבלה	חולכה	זריקה
ואת יעשה	ואת יעשה	ואת יעשה	ואת יעשה

1. שכן פסולת [של שינוי קודש] בגופה [עכשיו ס"ד ששינוי קודש הוא פסול בתוך הבהמה, אבל שינוי בעלים הוא פסול בבעלים] לקמן מפרש לה ואזיל,

2. וישנו [לשינוי קודש] בארבע עבודות שאס שחט שלא לשמו, או קיבל, והלך, וזרק שלא לשמו, אע"פ שלא חשד אלא על השחיטה שלא לשמו [ובודאי באחד מושאר העבודות], פסול, כדצינן להו לעיל,

אבל שינוי בעלים לא שייך אלא בזריקה, דהא דרצינן שחיטה לפסול צשינוי בעלים, אינו אלא כגון שחט על מנת לזרוק להחכר צו אחר, אבל שחט שלא לשם בעליו ולא הזכיר [דמחשבת קדשים הוא בפה] על מנת לזרוק אין זו מחשבה, דשנוי בעלים לא שייך בקרבן אלא להחכר צו, וכפרה בזריקה היא,

והכי אמרי' לקמן צפרקין (דף י') שאס אמר הריני שוחט לשם פלוני כשר, שחטו על מנת "לזרוק" לשם פלוני פסול, וכן לענין קבלה והולכה, לא שייך שינוי בעלים, אלא"כ חשד לקבל, על מנת לזרוק לשם אחר,

3. וישנו [לשינוי קודש] לאחר מיתה [תוס'] המפריש קרבנו ומת, והיורש מקריבו, שייך צו שינוי קדש, אבל לא שינוי בעלים, שהרי מתו בעליו,

4. וישנו [לשינוי קודש] בציבור בביחוד, אבל שנוי בעלים לא שייך בקרבן צבור, שהרי הכל בעליו,

[משא"כ בשינוי בעלים, דאם שחט לשם (התמיד) [היחיד] הרי בעליו # [פי' שאם אומר על קרבן צבור שזה רק קרבנו של יחיד אין זה אופן של שינוי בעלים להתחייב שהרי מה שאומר הוא אמת ואין בכוחו להוציא את שאר הצבור שגם הם בעליו, ורק בקרבן יחיד שמשנה את הבעלים חייב], ואפי' לשם עובר כוכבים לא מיפסיל דבעינן חבירו דומאי ידידיה, מחוייב כפרה כמותו. תוס'],

דף ד' ע"ב

ואע"ג דתרתני לאו דוקא [כדמפרש #1 ו #3], תרתני מיהא דוקא אע"ג דמוצנין ארבעה פרכי, איכא תרתי שאינן עיקר כדמפרש ואזיל,

והשתא מפרש אמאי תרתי לאו דוקא מאי שנא שינוי בעלים, דלא הוי פסולו בגופו, [ד?] מחשבה בעלמא [היא. שג] [ואפ"י] היא צריך דיבור כיון דליכא מעשה הוי כמחשבה בעלמא וכו'. תוס'], שינוי קודש נמי מחשבה בעלמא הוא,

אלא כיון דאחשבה # [אין הפירוש של דאחשבה כמו בכל מקום מלשון חשיבות שהחשיב אותה, אלא מלשון מחשבה] [שחישב לשנות לקרבן אחר] פסלה, ה"נ [כשחישב לשנות בעליה] כיון דאחשבה פסלה,

[והחילוק השני דלאו דוקא] ולרב פנחס בריה דרב מרי [לקמן ז:]. וי. רש"ש לקמן צעילא שמעתי [פי' לפי מה שאומר רב פנחס לקמן, דיש שינוי בעלים לאחר מיתה], אזיל לה הך פירכא דלאחר מיתה, דאמר יש שינוי בעלים לאחר מיתה, תרתני מיהא איכא למיפרך [ונמצא קשה מגלג דשייך שינוי בעלים בשאר עבודות?]

אבני חן על מסכת זבחים

יעשה זבח	מכלל ופרט	והולכה על כרחך לא תפקה מכלל קבלה	מכלל ופרט

[וממשך רבינא לפרש איד דורשין כאן את הכלל ופרט וכלל] כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט [זבח] מפורש עבודה ובעינין לשמון, אף כל עבודה [העבודות כולן למדין מלימוד זה] ובעינין לשמון,

אי מה הפרט מפורש עבודה [זבח דהיינו שחיטה], וחייבין עליה בחוץ, אף כל עבודה [גרבה רק זריקה] וחייבין עליה בחוץ, שחיטה וזריקה אין קבלה והולכה לא,

אי נמי [נאמר לצד אחר שגרבה שחיטה וקבלה, אבל לא זריקה], מה הפרט מפורש דבר הטעון צפון, וישנו בחטאות הפנימיות, אף כל הטעון צפון, וישנו בחטאות הפנימיות, שחיטה וקבלה אין, זריקה לא [ולא הזכיר הולכה, וראה ב"ח אות ד],

[הקדמה: ומתירן שכיון ששניהם שקולין למדין שני הדרשות],

איכא למימר הכי עצודה, ומייצין עליה צפון, ואמאי לא זריקה, ואיכא למימר הכי עצודה שטעונה צפון, ואמאי לא קבלה, שקולין הן המדות שוות והי מניייהו מפקת, אי דרשת הא אנא דרשנא לאידך ויבאו שניהן הלכך יצאו שניהם, והולכה על כרחך לא תפקה מכלל קבלה [וכן מרבינא כל העבודות] [תוס'],

לישנא אחרינא [הוא הוא התירוץ הקודם ואין בו אלא שינוי לשון. פב] וחדא חדא תיקו במילתא [וכל אחת ואחת תעמוד בענינה],

[ונמצא המסקנא דזריקה נלמוד מכלל ופרט, וקבלה אתיא מכלל ופרט, והולכה על כרחך לא תפקה מכלל קבלה],

4.

בעינן כל העבודות לשם בעלים לכתחלה:

שחיטה	קבלה	הולכה	זריקה
יעשה זבח	מכלל ופרט	והולכה על כרחך לא תפקה מכלל קבלה	ונרצה לו לכפר

איבעית אימא, זריקה מדרב אשי [לעיל בדף זה] נפקא מוגרעה לו לכפר, וכלל ופרט [וכלל. שג] [דיעשה זבח שלמים לה'] לאיתויי קבלה, דאי לזריקה לא לאיטריך [דהא אתיא ליה מוגרעה לו לכפר, ונמצא ששחיטה כתיב זבח, וזריקה כתיב ונרצה לו, ומכלל ופרט וכלל אתיא קבלה, והולכה על כרחך לא תפקה מכלל קבלה],

אשכחן איל נזיר [דיעשה זבח שלמים כתיב באיל נזיר], שאר שלמים מנול, וכי תימא נילף מאיל נזיר, מה לאיל נזיר שכן יש עמהן

אלא [חזור מכל האוקומות ולמוד כל העבודות מ"יעשה"], אמר רב אשי, אתיא מאיל נזיר, דכתיב במדבר ו ואת האיל "יעשה" זבח שלמים, שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו ענין לשינוי קודש, דנפקא ליה מהתם [לעיל ע"א זביחה לשמה נפקא מואם זבח שלמים קרבנו שיהיה זביחה לשם שלמים, "המקריב" את דם השלמים, שתהא קבלה לשם שלמים, "הזרק" את־דם השלמים, שתהא זריקה לשם שלמים, והקריב את־הפל המזבחה, ואמר מר, זו הולכת אברים לכבש], תנהו ענין לשינוי בעלים [לכל העבודות],

אמר ליה רב אחא בר אבא לרבא, אימא [במדבר ו ז ואת־האיל יעשה זבח שלמים לה' על פל המצו ת] "יעשה" כלל שיהו כל עשייתו לשם שלמים, "זבח" פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, זביחה אין שמיטה הוא דענין לשמה [לשם בעלים] מדי אחרינא לא ולא גרבה שאר עבודות מפקסוק זה?

[ומתירן] אי כתיב "יעשה שלמים" "זבח" כדקאמרת דמשמע כללל שיהו עשייתו שלמים [שיעשה שלמים הוא כלל שלם, אבל המלה "יעשה" לעצמה חסרה משמעות מה יעשה], השתא דכתיב יעשה זבח שלמים לא גמר הכלל את דבריו [אין כלל זה "מלא" כדמסיק], ולא נשלים להשמיטנו על מה הוכחו כפן העשיות, עד שגא זבח והפסיק את הדבר הורה ליה "כלל שאינו מלא" [לישנא דקא "בכסף מלא"] ולא נתמלא דבריו להשלים, מלא פרדאשניין צנע"ז וכל כלל שאינו מלא, אין דנין אותו בכלל ופרט,

רבינא אמר, לעולם דנין [אף שאינו כלל מלא], ולה' יעשה זבח שלמים לה' חזר וכלל [ונמצא דהוי כלל ופרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט],

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, והא לא דמי כללא קמא לכללא בתרא, כללא קמא מרבה עשיות עצודות המיוחדות שמיטה וזריקה קבלה והולכה ותו לא,

כללא בתרא כל לה', ואפילו שפיכת שיריים שגפסין שירי הדס ליסוד, [אחר] שנתן ארבע מתנות, ואין מעכצין כפרה והקטרת אימורין?

[ומתירן רבינא] הא תנא דבי רבי ישמעאל צשילי אלו טריפות [חולין סו] גזי פרשת חגגים בכללי ופרטי (דריש) כי האי גוונא [דריש] [פי' דורש בכלל ופרט וכלל גם כשאין כלל הראשון וכלל השני דומין זה לזה],

3.

בעינן כל העבודות לשם בעלים לכתחלה:

שחיטה	קבלה	הולכה	זריקה

אבני חן על מסכת זבחים

דמים אחרים שזאין עמו חטאת ועולה?

א"כ נכתוב [יעשה זבח] שלמי, מאי שלמים, לרבות כל שלמים,

רמי ריש לקיש על מעוהי, בי מדרשא ומקשי שוכז על בטנו פניו (על) [למטה] כלפי קרקע [כריסי ברי. דרבן היה לשכב על בטנם כדאמרי' בובחים (דף ה.) ריש לקיש רמי אמעוהי ומקשה. תוס' גיטין מז., וכתב הגאון ר"י ענגיל ז"ל ברשימות בירושלמי ברכות אות נה, י"ל הפ' שהיה נופל אז נפילת אפים, ועלתה אז ברעיונו קושיא זאת. דעה"ר, וראה מה שהאר"ך בזה בספר גר לבאה לר' ירחמיאל זעלצער ז"ל,

אם כשרים הם [אלו שעשאו שלא לשמה] ירצו, ואם אין מרצין למה באין [ראה שטמ"ק אות א' שפירש שיפסלו, והוא ע"פ הגמ' לעיל ד: בסוף העמוד אימא היכא דשחט לחו שלא לשמה ליפסלו] ואכתי לא קמא ליה טעמא דמתני', דילפינן ממואל שפתיך?

אמר לו ר' אליעזר [לר"ל] מצינו בבאין לאחר מיתה, שהן כשרין ואין מרצין [תוס'] שאין כפרה למתים, ואף אמה אל תממה על אלו,

דתנן האשה יולדת שהביאה חטאתה ומתה, יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה, לא יביאו יורשין חטאתה [תוס'] דהיא לה חטאת שמתו בעליה, והלכתא גמירי לה דלמיתה אולה,

א"ל [ר"ל לר' אליעזר] מודינא לך בעולה [ראה להלן בתוס' ד"ה אשם לא לייתו, שלא אמר מודינא לך בעולה, אלא מתוך הדוחק], שזש שטמא שלא לשמן, שמתקרב, אע"פ שאינה מרצה, הואיל ומצינו דאתיא לאחר מיתה שזזה לאחר מיתה, ואינה מרצה,

וה"ה לשלמים ושאר קרצנות, חוץ מחטאת ואשם מיהו, דלא אחי לאחר מיתה, דקי"ל (תמורה דף יט) דכל שזחטאת ממה, זאשם רועה, [ושואל הגמ' על האשם] מנא לן דקרב שלא לשמן, הואיל ואינו מרצה, דלא אפיק [הוציא] תנא דמתני' אלא פסח ומחטאת [שהם פסולות],

אשם דלא אתי לאחר מיתה [דכל שבחטאת מתה, באשם רועה], מנלן,

[תימה בין דעולה ושלמים ניהא ליה, נילף אשם מינייהו בהיקשא דזאת התורה ולמה לי מוצא שפתיך? וי"ל דאדרבה הוה אמינא איפכא דנילף שאר קדשים מאשם דלא אתו כלל. תוס'] [מנלן שאם שחטה שלא לשמה, שימשך בעבודות האחרות?]

א"ל [ר"א לר"ל] הרי מחלוקתך וסייעתך בצידו דאיכא רבי אליעזר [במשנתנו] דקאי כותם [דס"ל האי סברא, דכיון שאשם אינה באה לאחר מיתה,

אשכחן שלמים בין שנינו קודש בין שנינו בעלים, שאר כל קדשים מנלן,

וכי תימא נילף משלמים, מה לשלמים שכן טעוניהן סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק ושאר זבחים יש מהן שאין טעונים סמיכה, ולא נסכים, כגון זכור ומעשר ופסח,

יש מהן שאין טעונים נסכים, כגון חטאת ואשם, וזכולן אינן אחד שיהא טעון חזה ושוק?

אלא אמר קרא ויקרא ז' לו זאת ה'תו'רה ל'עלה' למנחה ולחטאת ולזאשם ולמלוואים ולזבח השלמים, היקישן הכתוב לשלמים [וראה רש"י לקמן ה: ואין משיצין על ההיקש],

מה שלמים בין שנינו קודש בין שנינו בעלים בעינין לשמה, אף כל [הובחים כולן] בין שנינו קודש, בין שנינו בעלים בעינין לשמה,

[לעיל ד. שואל הגמ' מנלן דבעינין לשמה לכתחלה, ומביא כל הפסוקים האלו, ולכן מקשה ולמה לא יהיה הקרבן פסול גם בדיעבד] אימא היכא דשחיט לחו שלא לשמה, ליפסלו שהרי לא נעשו כהלכתא, ואין זריקתן מתרת זשן לאחלה [תוס']?

אמר קרא דברים כג מוצא שפתיך תשמור, ועשית כאשר נדרת וגו', האי גרבה נדר הוא ! [אלא] אם כמה שנדרת עשית יהא נדר, ואם לאו יהא גרבה [אבל אינו נפסל לגמרי] [ראה לעיל סוף ב.],

ואיצטרך מוצא שפתיך, ואיצטרך למיכתז זאת התורה למיגמר משלמים, ולא תימא ממואל שפתיך נפקא, דלכתחילה זעינין לשמה,

דאי כתב רחמנא מוצא (הוה אמינא)

דף ה' ע"א

לא ידע במאי קאמר רחמנא מוצא שפתיך תשמור, דהא לא כתיב זדהי' זהאי קרא עבודות לשמן, ולמה לאו זלשמן משחתי קרא, כתב רחמנא זאת התורה למילף משלמים דמפרשה זכו לשמן [בפרשת פיגול],

אבני חן על מסכת זבחים

מחשבת שלא לשמה פוסלת בה, רבי אליעזר אומר אף האשם,

יכול ירצו, ת"ל מוצא שפתיך [ומפסקו זה ילפינו רק, שאם לא עשה כמו שהוציא בשפתיו אינו מרצה],

אמר [ר"ל על ר"א, # ריש לקיש התלונן עליו שלא בפניו], זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא, קאמינא אנא משנה שלימה סתם ממני ללא פסל אלא מטעם, ואת אמרת לי ר' אליעזר [שהוא דעת יחיד נגד הרבים]?

אלא אמר ריש לקיש [כיון שהצטער כל כך על הקושיא, ולא היה מי שיתרץ לו], אפתח אנא פתחא לנפשאי מנלן דקרני [אשם גם במחשבת שלא לשמו, דכתיב] דברים כג מוצא שפתיך וגו' האי נדבה נדר הוא (כו' כדלעיל) # ואת הפעם היחידה בש"ס שיש לשון זה, ואולי הוא קיצור לשון של אחד מן המעתיקים בכתבי היר, ואינה מלשון הגמ', ונעתק משם לתוך הדפוסים, וכן הוא בדפוס ו', ובדפוס פפד"מ, אבל מציאתי בכתב יש אחד כדלעיל] [אם במה שנדרת עשית יהיה נדר, ואם לאו יהא נדבה. וט' 119, אבל בכ"י וט' 121-120 "כולה כדלעיל", ובכ"י מונכן "כול' כדלעיל"],

[ונמצא התירוץ על הקושיא של ר"ל "ואם אין מרצין למה באין" הוא, שלמדוין מן הפסוק שגם אם אינו כמו שנדר, הקרבן בא נדבה, אבל עדיין צריך לדעת למה בחטאת נפסח הקרבן פסול],

ייתב רבי זירא, ורבי יצחק בר אבא וקמממה אפירוקיה דר"ל, ויתב אבבי גבייהו [ר"ת היה מדרקד [בגמ' שם] שבכל מקום שהוא אומר ויתב פלוני גבייהו [לכן] מוכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חדוש. תוס' ע"ז סג:]: ויתבי וקאמרי, קשיא ליה לריש לקיש אשם אמאי קרב שלא לשמו שלא לנדר לא אתי הא לא חמי לאחר מיתה, וגסיב לה תלמודא [פי' ומביא דרשה] כלומר נסיב קרב לתלמודא דמילתיה [מן הפסוק] מוצא שפתיך,

אימא הבא בנדר ובנדבה דמשמע קרב לייתי ולא לירצי, [אבל] אשם לא לייתי כלל [תוס']],

אמר להו אבבי, ריש לקיש מהבא פתח לה (מהבא), לא נפקא ליה ממנוא שפתיך דליקרב, אלא ללא לירצי, [לשון "פתח" הוא על פי לשונו של ר"ל אפתח אנא פתחא לנפשאי]

[ויקרא ד לב ואם־קָבַשׁ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לַחֲטָאת נִקְבָּה תְּמִימָה יְבִיאָהּ: לֹא יִסְמָךְ אֶת־זָדוֹ: עַל רֹאשׁ הַחֲטָאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לַחֲטָאת בְּמִקְוֵה אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הַעֲלֹה],

וְקָרְבָּנוֹ: [אבל זה שמנושיך להקריב אשם שעשה שלא לשמה] מהאי קרב יליף, ויקרא ד וְשָׁחַט אֹתָהּ לַחֲטָאת אֹתָהּ מִעֹטָה הִוא, אֹתָהּ לַשְׁמָה כְּשֶׁרָה, שֶׁלֹּא לַשְׁמָה פְּסוּלָה אֹתָהּ הִוא דְּנַעֲיָן לְשִׁמָּה, וְלִי לֹא פְּסוּלָה, כְּדִילְפִּינָן לְקַמָּן, הֵא שֶׁאֵר קֳדָשִׁים [אפילו. תוס'] שֶׁלֹּא לַשְׁמָן כְּשִׁירִין [תוס']],

ואימא [לצד אחר] הבא בנדר ונדבה לייתי ולא לירצי, אשם (נמי) ארצויי נמי לירצי כיון דנפקא לן הקרבתו [שיכול להקריב קרבן אשם אף אם עשאה שלא לשמה] מנאמא [ושחט אותה לחטאת, כדריש אביו]?

אמר אביו, אשם דמירצי לא מציית אמרת, קל וחומר מעולה, ומה עולה שאינה מכפרת אינה מרצה כדאמר אס לאו יהא נדבה, אשם שמכפר על לאוין האמורים צעזעט הפקדון, והקדש, ושפחה מרופה אינו דין שאינו מרצה,

מה לעולה שכן כליל [ולכן אינו מרצה], שלמים יוכיחו [שאינו מרצה אף שאינו כליל],

מה לשלמים [לכן אינו מרצה] שכן טעונין נסכין [תוס'] ולא גרס סמיכה, דאשם נמי טעון סמיכה ותנופת חזה ושוק, עולה תוכיה,

וחזר הדין [לשון זה 36 פעמים בש"ס], לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שהן קדשים ושחטן שלא לשמן כשירין, ואין מרצין, אף אני אביא אשם שהוא קודש, ושחטו שלא לשמו כשר, ואינו מרצה,

מה להצד השווה שבהן שכן ישנו בציבור [עולה ושלמים] שלמים ישנו צבור כשני עזרת, תורה תוכיה [תוס'] [שאינו מרצה],

דף ה' ע"ב

מה לתורה שכן טעונה לחם, עולה ושלמים יוכיחו, וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה,

הצד השווה שבהן שהן קדשים, ושחטן שלא לשמן כשר ואינו מרצה, אף אני אביא אשם שהוא קדש, ושחטו שלא לשמו, כשר ואינו מרצה,

מה להצד השווה שבהן [עולה ושלמים ותורה] שהן באין בנדר ובנדבה?

אלא אמר רבא זאת התורה וגו', הקישו הכתוב שם לשלמים ואין משיצין על הסיקש [וקשה למה לא הקדים רש"י לכתוב זאת כבר בדף ד: על הקישן הכתוב לשלמים. משמור הלוי], מה שלמים שהן קדשים ושחטן שלא לשמן כשרים ואין מרצין, אף אני אביא

אבני חן על מסכת זבחים

אשם שהוא קודש כו',

מאי חזית דאקשת לשלמים, אקיש לחטאת דפסול? הא מיעט רחמנא [בחטאת] אותה [ושחט אותה לחטאת, כדדריש לה אביי],

(סימן) (הג"ש בש"ר) [הונא, נחמן, "ששת נחמן ששת "דאדא. כצ"ל] [שמות האמוראים דלהלן] יתיב רב ה'ונא ורב נ'חמן, וייתיב רב ש'ששת גביהו [ר"ת היה מודקק [בגמ' שם] שבכל מקום שהוא אומר וייתיב פלוני גביהו [לכן] מוכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חדוש. תוס' ע"י סג:] וייתיב וקאמרי,

[הלא אמרנו ד] קשיא ליה לריש לקיש, אשם דלא אתי לאחר מיתה [לעיל ע"א, שהקשה לו ר"ל לר"א על הת"ק דמתני', דמגליה דגם אשם אם שחטה שלא לשמה יכול להמשיך ולהקריבה, שהרי אשם לא אתי לאחר מיתה, ואינה דומה לשאר קרבנות שבאים לאחר מיתה],

[הלא יכול להשיב לו] לימא ליה ר"א, אשם נמי אתי לאחר מיתה שאשם שמתו בעליו רועה [דקיי"ל כל שנחטאת ממה באשם רועה], ודמיו נופלין לקין המזבח [וגם זה נקרא "קרב לאחר מיתה"]?

אמר להו רב ששת [לרב הונא לרב נחמן], אשם למאי קרב למותרו שדמיו נופלין לגדנה כדפרישית [אין זה נקרא "קרב לאחר מיתה", שהרי], חטאת נמי מיקרב קרבה מותרה [תוס'] מותרו נדבה הוא, כגון הפריש שמי חטאות לאחריהם, מתכפר באחת מהן, והשנייה תרעה (יומא סה), והיה [שניה זו שנותרה] קריבה לאחר מיתת בעלים, שהרי נתכפר בחצירתה בחייו, ואין זו חטאת שמתו בעליה, אלמא אחיא חטאת לאחר מיתה, ואפי' הכי פסולה שלא לשמה, ואשם [ולכן] אשם נמי ליפסול,

[ויקרא ד כד וסמך ידו עלי ראש השעיר ושחט אותו במקום אשר יחטא את העולה לפני ה' חטאת הוא],

[והשיבו לו רב הונא ורב נחמן לרב ששת] חטאת אף ע"ג דקרבה מותרה, מיעט רחמנא "הוא" [תוס'] נשעיר נשחט כמיז נשחטו (ויקרא ד), ושפט אתו במקום אשר יחטא את העולה לפני ה' חטאת הוא, ששפטו לשם חטאת, ואם לאו פסול, ד"הוא" משמע בהוייתו יהא, אם בהוייתו [אם הקריבה לשמה] יהא כשר, ואם לאו פסול, ומינה ילפי' פסול דחטאת, לקמן בפירקין (דף י'),

[ויקרא ז א וזאת תו רת האשם קדש קדשים הוא: ב במקום אשר יחטא את העולה ישחטו את האשם ואת דמו יזרק עלי המזבח סביב: ג ואת פלג הלב יקריב ממונו את האלה ואת החלב המכסה את הקרב: ד ואת שתי הפלגות ואת החלב אשר עליהן אשר עליהם פלגים ואת היתרת עליהם עליהם הפלגות יסירה: ה והקטיר אתם המזבח אשה לה' אשם הוא],

אשם נמי כתיב ביה "הוא" אשם הוא, נלו את אהרן [ויקרא ז ה] והקטיר אשם הפה המזבח אשה לה' אשם הוא, [ונאמר גם] בזמן שהוא לשם אשם כשר, ואם לאו פסול?

ההוא ["הוא" באשם] לאחר הקטרת אימורים הוא דכתיב (דלא) [ולא] ילפינן מיניה, כדתניא לקמן בפ"ק [זו, י:], [זוה לשון הבריייתא] אבל אשם לא נאמר בו "הוא" [לשון עיכוב בחטאת, אבל באשם אין למדין ממנה עיכוב כיון שלא נאמר], אלא לאחר הקטרת אימורין וליכא למימר דהקטרה דמצעי לשמו לעכב, והוא [פ' שהלא הוא] עצמו [הקרבן] אם לא הקטירו אימורין, כשר דאין כפרה אלא דס, ואע"ג דכתיב באשם, קדש קדשים "הוא" [ויקרא ו] קודם שמיטה? לא ילפינן מיניה, דלא משמע לשמו, אלא כשכתוב "הוא" עם שם הקרבן, כגון חטאת הוא, אשם הוא, [וגם] והיכא דכתיב גבי אמת [מעבודת הדס] [מעבודות],

ואלא "הוא" [דכתיב באשם] למה לי? לכדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב, אשם שניתק לרעה שמתו בעליו, או שנתכפרו באחר, וניתק מדין אשם, לרעה, שאמרו לו ד"ד הוציאו ורעה ושחטו סתם, כשר לעולה, הוציאו וסופו לקין המזבח שהוא עולה,

ניתק אין דמיעקר שם אשם מיניה, משנמסר לרועה וקם סתמיה לעולה, לא ניתק לא היו סתמיה לעולה [ויהיה פסול] [תוס'], [משמע דאם מפרש ששוחט לעולה אפי' לא ניתק כשר, ולפי"ל דכל הפסוק "הוא" בהוייתו יהא הוא לומר דסתמא הוא בהוייתו לפסול [פ' ששאר אשם]. שפת אמת],

מאי טעמא? אמר קרא אשם "הוא" בהוייתו יהא, [ונמצא שר"א היה יכול להשיב לר"ל, שלכן אשם קרב אף שחישב עליה שלא לשמה, שמותרת קריבה לקין המזבח],

[וצ"ע דגם השתא קשה הלא לא נאמר "הוא" רק אחר הקטרת אימורים, והוא עצמו שלא הקריבו אימורים כשר, ומה נ"מ אי לדרוש שלא לשמה פסול או שוחטו לשם עולה פסול, ולפי ר"ת שבתוס' אתי שפיר. שפת אמת],

[הקדמה: ר' אלעזר אמר לעיל ה. בפירוש המשנה, שלכן גם אם עשה עבודה שלא לשמה, הקרבן כשר, שהרי רואין במתו בעליה שקרבה, אף שאינה מרצה, וע"ז מקשה כאן שמה לכן הקרבן כשר כיון שמרצה על הורשין, אבל אם אין הקרבן מרצה כלל, שמה הקרבן פסול],

יתבי רב נ'חמן ורב ש'ששת, וייתיב רב אד'א בר מתנה גביהו, וייתיב וקאמרי, הא דקאמר רבי אלעזר, מצינו בבאין לאחר מיתה, שהן כשרין ואין מרצין, לימא ליה ריש לקיש הנהו נמי [פ' כיון שמכפרים על הורשים, טוב וישר ד] לייתו ולירצו [שיבואו וירצו] לירשם [פ' גם שאר קרבנות אינם באים על מותם, אלא הם באים מפני שמרצין על הורשין]?

אבני חן על מסכת זבחים

ומת, קריבה, ואין ממירין בה אם המיר אינו תמורה,

[האי בהמה אינה חטאת דלמיתה אולא, ואינה אשם, דרועה, אלא עולה או שלמים, וא"כ מה החידוש דקריבה? משמר הלוי, # ואולי מיתתי לה אנב שרוצה לומר שאין ממירין בה],

אי אמרת בשלמא קניא להו, היינו דאין ממירין בה, דהויא להו כשותפין,

דף ו' ע"א

ושותפין לא מצו ממירין דמינא הכל ממירין [מוך מן השותפים], לפי שכל הפרשה כולה נאמרה בלשון יחיד, כמו לא יחליפנו ולא ימיר אותו, ואם המיר ימיר, אחד מימיר ולא שנים ממירין, אלא אי אמרת לא קניא להו, אמורי נמי לימרו?

[הקדמה: לעולם יורשין אינם קונים את הקרבן, וזה שאינם ממירין הוא גזירת הכתוב גם על שני יורשין].

שאני התם אע"ג דלא קניא להו, גזירת הכתוב הוא, דשני יורשין אין ממירין וזה שהפריש לזבין דאמר קרא ויקרא בו אם המיר ימיר לרבות את היורש דהא דיוורש ממיר בקרבן אביו, מהכא נפקא לן, אם המיר [ימיר] לרבות את היורש, דהוא מצי למיכחז אם ימיר, (והכא) [דהכא ? פ' שגם ביורש כמו בבעלים עצמן הדין בן] נמי בלשון יחיד כמצינו, אחד ממיר, ואין שנים ממירין [תוס']

מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד, אלא מעתה גבי מעשר דכתיב ויקרא בו ואם גאל יגאל [בלשון יחיד] לרבות את היורש [שפודה את המע'ש], הכי נמי אחד גואל, ואין שנים גואלין?

שאני מעשר, דגבי אבוהון נמי איתיה בשותפות דלא אשכחן דמימעט שותפין מפדיון מעשר שני, ותמורה היינו טעמא, משום דכל הפרשה נאמרה בלשון יחיד,

אמר ליה רב אסי לרב אשי [תרווייהו תלמידי דרב הוי, ורב אשי אבוח דחייא בר אשי. מנחת יהודה], ומוינה [מתמורה עצמה יש להביא ראיה שהיורשין קונים את הבהמה], אי אמרת בשלמא קניא להו, היינו דחד מיהא מימר, אלא אי אמרת לא קניא להו היכי מימר,

והאמר רבי אבהו אמר ר' יוחנן, אדם שנדר קרבן, והפרישו מצירו משלו להמכר צו הנודר, והומס, וצא למללו המקדיש אם המפריש מחללו מוסיף חומש, ואם הממכר מחללו אינו מוסיף חומש, דמלייה רחמנא לחומש במקדיש, דכתיב (ויקרא כ טו) ואם-המקדיש יגאל את-ציתו, ויפס תמישית(ו) [פסח-עקבה עזריו ויהיה לו] (ויקרא כ יט) ואם-גאל יגאל את-השדה המקדיש אמו [ויפס תמישית פסח-עקבה עזריו ויקם לו] [

אמר להן רב אדא בר מתנה, יולדת עולת יולדת דלייתי [ר"א] ראה מיניה [לעיל ריש ה.], יצאו יורשים עולמה, מאי ליימו ולירצו איכא אם היא ילדה, בניה מי ילדו [בתמיה],

[הקדמה: ומקשה ודלמא באמת נאמר שהעולה שהיורשין מביאין מכפרת על המצות עשה שלהן, ולכן אין מושם ראה שמביאין קרבן לאחר מיתה אף שאינה מרצה],

מתקיף לה רב אסי, ומאן לימא לן דאי איכא כמה [מצות] עשה גבה דיוולדת ד לא מיתכפרא עולמה עלייהו, [הלא אינה בן אלא ודאי מכפרה ש] אם הציאה ממייס עולה, מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, דמינא גבי עולת נדבה צת"כ, "וגרסה לו" מלמד שהמקום [הקב"ה] מרוצה לו,

ועל מה המקום מרוצה לו, אם תאמר דברים שחייבין עליהם מיתה צ"ד, מיתה צדי שמים, כרת (צדי שמים), מלקות ארבעים, חטאות אשמות, הרי עושן אמור, הא אין [קרבן] עולה צאה [ומכפרת] אלא על עשה, ועל לא תעשה שניתק לעשה,

וכיון דכי איכא כמה עשה גבה מיכפרא, יורשיה נמי מיכפר [ולכן קשה על ר"א שמביא ראיה מעולת יולדת שבא לאחר מיתה, דשאני עולה שמכפרת על היורשין],

[הקדמה: ומביא ראיה שאין יורשין קונים את הקרבן, ולכן אינם מתכפרים בה על מצוה עשה שלהן],

למימרא דקניא להו ליורשין צהמט קרבן אציה, דקפרכת מכפר עלייהו, והאמר רבי יוחנן, הניח מנחה לשני בניו ומת, קריבה, ואין בו שותפות [אם כמה בנים יורשין את המנחה אינם קונים את המנחה שתהיה פסולה משום שותפות] דלמירין צהמנחות והנסכים (מנחות קד), הכל [כל] הקרבנות צא צשותפות, לא חילק הכתוב, אלא מנחה שנאמר צו נפש [למועט שאינה בא בשותפות],

ואי ס"ד קניא להו [שהיורשין שהם שנים או יותר קונים את המנחה, הרי היתה פסולה, ד] ויקרא ב נפש אמר רחמנא [תוס'] ונפש כי תקריב קרבן מנחה וגו' (ויקרא צ),

[הקדמה: והא יורשין ודאי קונים את הקרבן, דאי לא למה אינם ממירין, וכיון שקונים את הקרבן זה הטעם שקריבה לאחר מיתה לכפר על היורשין, אבל אשם שאינה מרצה על היורשין קשה למה היא קריבה],

ולא קניא להו [וכי אין היורשין קונים את הקרבן], והאמר ר' יוחנן [דרבי יוחנן אדרבי יוחנן הוי מצי לאקשווי. תוס'] הניח בהמה לשני בניו

אבני חן על מסכת זבחים

[פי' והאיבעיא נפשטה דלא כיפרו, ולכן מביא את השני]:

[ענין חדש] איבעיא להו, אעשה [מצות עשה שעבר עליה] דלאחר הפרשה [לאחר שהפריש העולה] אסתם (עולה) [עולות] קאי שזמנו לשמן, מכפרה [מכפרת העולה], או לא מכפרה,

מי אמרינן מידי דהוה אחטאת דלא מכפרה אלא [על] שגגת כרת דקודם הפרשה, דכתיב או הודע אליו חטאתו וגו' (ויקרא ד), מה חטאת דקודם הפרשה אין [רק על אותה חטא היא מכפרת], דלאחר הפרשה לא [אם הפריש חטאת סתם בלא חטא, ואח"כ חטא, אין החטאת מועילה על חטא זה], אף הכא נמי [בעולה שמכפרת על עשין] דקודם הפרשה אין, לאחר הפרשה לא,

או דלמא לא דמיא לחטאת [תוס'], דחטאת על כל חטא וחטא בעי לאיתויי חדא חטאת, והכא [אבל הכא בעולה] כיון (דאיכא) [דאי איכא] כמה עשה גביה מכפרה, אעשה דלאחר הפרשה נמי מכפרה שהרי לא חייבין [הכחוש להביאו, שמחייבין] על כל עשה ועשה, אלא דורין בעלמא [הוא], וכתיב ונראה לו, מלמד שנתנה [מכל] להקדוש ברוך הוא (במ"כ פי' ויקרא), אלמא כולן נמכפרו,

[והולך לפשוט את האיבעיא, אי עולה מכפרת על מצות עשה דלאחר הפרשה],

תא שמע, ויקרא א' וסמך ונרצה, וכי סמיכה מכפרת, והלא אין כפרה אלא בדם [תוס'], שנאמר ויקרא י' כי הדם הוא בנפש יכפר,

אלא מה תלמוד לומר וסמך ונרצה לכפר, שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה שלא נחשבה צענין, ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר כלומר אף על פי כן כיפר,

מאי כיפר ומאי לא כיפר מאי לאו, דכיפר עשה קמא דקודם הפרשה, לא כיפר אעשה דסמיכה, דהוה ליה עשה דלאחר הפרשה [וידיה מכאן ראייה לגבי האיבעיא דידן, דלאחר הפרשה אינה מכפרת]?

[ודוחה] אמר רבא, עשה דסמיכה קאמרת, שאני התם דכל כמה דלא שחיט, בעמוד וסמוך קאי ואכתי כל כמה דלא שחיט לא עבר עליה, אימת קא הוי עשה, לאחר שחיטה, לאחר שחיטה לא קא מיבעיא לן [תוס'] [שאינה מכפרת על עשין אלו],

[אבל אין מכאן ראייה, אי עולה מכפרת על מצות עשה דלאחר הפרשה],

[וממשיך לפרש את הברייתא לענין סמיכה מה פירושה של לא כיפר וכיפר, ולהלן]

ומתכפר עושה תמורה [תוס'] דליהו הוה צעלים ידיה, וצמקת תמורה ליקף טעמא בפ"ק,

והתורם מרומה משלו על הכרי של חבירו, טובת הנאה שלו של מפרש הוא, בידו לתת לכהן שירצה, ואם בא ישראל ואמר לו, הילך סלע זו, ותן מרומתך לכן בתי כהן, אותה סלע טובת הנאה של מפרש הוא, וילף הסם טעמא [מדכתיב] את כל מעשר תבואתך "ונתת" (דברים כו), מי שהפרישה מתבואתו, בידו לתת?

ומשני מקיבועא לא מכפרה [וב"ה להלן ריש ז:]: [כלומר] כפרה קבועה, שיהא יורש צעליו ממש אין להן, הלכך גבי מנחה כפרה ליקרב, דלא דשופין היא,

[אבל] מקופיא לשון קף [שוועבט באדייש] כמו (תגיגה טו) אקפו ידייכו, וכמו (מלכים ב' ו') וילף הכחזל מרגום וקפא בחולא, יש לו דומה במסכת יומא (דף טו) מכפרה [תוס'] אכל "כפרה קופיא ופפה ממילא", יש להן צו [כיון שהוא יורש ומביא קרבנו של המוריש, בשביל זה יש לו כפרה], והלכך ממיר,

[מקביעות אין בהמה שהקדיש האב מכפרת על היורשין, שלא לשם כך הוקדשה, ואינה נחשבת קרבנם, ולכן יכולים שני היורשים להביא מנחה של אביהם, כמבואר לעיל, אבל מלמעלה דרך אגב מכפרת על היורשים, ומכאן אותה כפרה מסויימת יש ליורש אפשרות להמיר. שם]:

[ענין חדש] איבעיא להו, כיפרו על מה שבאו קדשים שזמנו שלא לשמן (יקרב, ותנן) [וקרב דתנן] לא עלו לשם חובה, וצריך להביא אחר, מיהו מציע ליה, אם כפרו על החטא שהפסדו עליו, או לא כיפרו ונפקא מיניה שלא ידאג מן היסורין צינתים?

אמר רב ששת בריה דרב אידי, מסתברא דלא כיפרו, דאי סלקא דעתך כיפרו, שני למה הוא בא [תוס'],

ואלא מאי לא כיפרו [בראשון], למה הוא קרב?

אמר רב אשי, רב שישא בריה דרב אידי דיליף [ש] לא כיפרו, מדבעי לאיתויי שני, הכי קא קשיא ליה (בהבאת) [בהקצת] שני, טפי מהקצת ראשון, אי אמרת בשלמא לא כיפרו אפילו הכי מיקרב קרבני, דשלא לשמו מכח לשמו קאתי דמתחילתו לשמו הוקדש, ושני למה הוא בא, לכפר ושני בא לכפר על החטא, כגון אם עולה היא מכפרת על עשה, או אם אשם הוא, יכפר על אשמו,

אלא אי אמרת כיפרו, שני למה הוא בא,

[צ"ע דהיינו קשיא דריש לקיש [לעיל ה. דרמי על מעוה], דאם כשרין הם ירצו, ואם אינם מרצין למה הן באין. תוס'],

[יש לפרשו איזה חיוב הוא להביאו, או יש לפרש ויהא פסול להביאו, וראה לעיל ה. על "למה באין" שפירש בשטמ"ק ויפסלו],

אבני חן על מסכת זבחים

ממשיך לפשוט את האיבעיא]

3) שערי הרגלים צאין על טומאת מקדש וקדשיו, שאין זה ידיעה לא במחילה ולא בסוף [פי' הגם שאין הענין כאן לכפר על מצות עשה],

נזרק דמו של ראשון, שני למה קרב והלא ראשון כיפר לטומאה שלפניו על טומאה שאורעה בין זה לזה קס"ד בין הקרבתו של זה להקרבתו של זה # [אבל לפי המסקנא הפירוש בין הפרשתו של זה להפרשתו של זה],

דף ו' ע"ב

א"ל רב הונא בר יהודה לרבא, אימא [כן תפרש כיפר ולא כיפר] כיפר גברא [גליון פי' ואפי' לאחר הפרשה. שבו] על כל עשה שצדו, ויגלל מן היסורין,

[אבל] לא כיפר קמי שמיא למת רוח לקוט, דלא עזר מזה מן המזבח, [ראה רש"י בראשית ד' ג' שקין הביא מפרי האדמה היינו מן הגרוע ולכן לא עשה אל מנחתו. ראה ילקוט המאירי]

מי לא נתן [נגעים יד י], ויקרא יד כח ונתן תבנה מן השמן אשר עליו עליונותו און המטהר הימנית ועליונותו ידו הימנית ועליונותו רגלו הימנית עליונותו הם דם האשם: כח ונתן תר מן השמן אשר עליונותו תבנה ונתן עליונותו המטהר וגו' לכפר עליו לפני ה', אם נתן שריים על ראש מזרע כיפר (כו') דכפרה אמתנות הראש כמיצה, ואם לא נתן לא כיפר [וצריך להביא אחרת], דברי ר"ע,

ר' יוחנן [בן גוריון] אומר, שירי מצוה הן דכתיב "והטמיר" [לשון שיריים], הלכך הו' כשפיכת שירי הדם דמטמא, דלא מעכזי כדלקמן (דף נג) בין נית, בין שלא ניתן, כיפר, ומועלין עליו כאילו לא כיפר,

מאי כאילו לא כיפר [לענין מה לא כיפר], אילימא דמבעי לאיתויי קרבן אחרינא, האמרת בין ניתן בין לא ניתן כיפר,

אלא כיפר [היינו, כיפר] גברא, לא כיפר [היינו, לא כיפר] קמי שמיא, הכא נמי [בסמיכה] כיפר כו'?

[וידווח] היתם נמי [כן תפרש בין ניתן בין שלא ניתן כיפר וכו'], כיפר מתן בהונות, לא כיפר מתנות הראש [תוס'] ויציא לוג אחר ויתן ממנות הראש, ולר' עקיבא נריך שיתחיל צהונות [פי' מתחלה, שמתנות הראש הוא בסוף],

[וממשיך לפשוט את האיבעיא אי עולה מכפרת על מצות עשה דלאחר הפרשה],

ת"ש, ר' שמעון אומר, כבשי עצרת למה הן באין, [ומפסיק בדברי ר"ש ושואל] כבשי עצרת שלמים נינהו והיכי מנא סיפא דמילתיה [דר"ש], על טומאת מקדש וקדשיו, והלא חובה ללחם הן צאין, להטיר את המדש במקדש, למנחות ולזבחים,

אלא "שעירי" עצרת למה הן באין גבי עצרת כמידי שני שעירים, מד צמרת כהנים ועשיתם שעיר עזים אחד למטאת, ומד צמרת הפקודים למוספין?

[ומשיב ר"ש] על טומאת מקדש וקדשיו וקיימא לן במסכת שזועות (דף

אמור מעתה, ראויין היו ישראל להקריב קרבנותיהן בכל עת ובכל שעה [דכל שעה] בספק מוטאין קיימי, אלא שחוסך הכתוב מסך מעוונותיהם # [אולי מלשון ול' א' חשבת את-הבנה את-הידך מן-גני. בראשית כב יב], ולא דקדק אחריהם, לפי שחם על ממונם,

ומצדו במסכת מנחות (דף עו) מפני (המסמון) [המסמון. יע"ז], ומפרש מאי מפני המסמון, המורה חסד על ממונם של ישראל # [לשון חסד וחיסרון הם דומין, אבל חסד הוא מלשון רחמנות, וחיסרון הוא מלשון מניעה],

והא הכא דטומאה שאירעה בין זה לזה [בין זריקת דמו של זה לזריקת דמו של האחר # אין המדובר במוש מומה ששאלנו על מה שהעולה מרצה על מצות עשה, אלא הוא ברומה ובענין] דעשה דלאחר הפרשה [הוא] שהרי מאתמול הופרשו,

[והלא מקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט, וא"כ ה"ה קרבן ציבור, ולמה כתב רש"י מאתמול. משמר הלוי],

וקא מכפרא וקמי דשני מכפר טומאת מקדש וקדשיו, [וטומאת מקדש וקדשיו] עשה נמי הוא [הוא גם מצות עשה] דכתיב ושלמו מן הממנה וגו' (צמדבר ה) ?

[לעולם אימא לך דאינו מכפר לאחר הפרשה] אי דאפרשינהו בבת אחת, הכי נמי' דלא מכפר שני אמדי, ואין נריך לזה, הכא במאי עסקינן דהוצרך [פי' ולכן הוצרך] שני לזה דאפרשינהו בזה אחר זה והאי שאורעה בין זה לזה דקמי, שאורעה אמתול בין הפרשתו של זה להפרשתו של זה, ולעולם אעשה דלאחר הפרשה לא מכפר,

וליקו ולימא ליה לקרא [והאם יכולים אנו לעמוד ולומר לו לכתוב. שט], דכי כתיבא, בזה אחר זה כתיבא צממיה ! אפשר שלא צא הכתוב אלא לקי, והלא צלל שנה הצריכו שנים [ולפי מה שאמרנו אם הפריש שנים יחד, לא יועיל השני כלום, ולמה הוא קרב],

[הא לא פריך דלימא ליה לקרא שלא חייב להביא שנים אלא כשהפריש בזה אחר זה, אבל הפריש שנים בבת אחת [אינו חייב]?

שזו אינו קושיא, דאפי' הפריש שנים בבת אחת, נהי כשקרב האחד לא מהני השני שהופרש עמו [פי' שניה זו שהפריש], מכל מקום יכול להפריש אחר כן [פי' כרי לקיים מצות התורה יפריש עוד שעיר עכשיו] ולהקריב ומועיל, דלעולם חייבה תורה להביא שנים,

אלא הכי פריך דאמו מי לימא ליה לקרא דכי משתעי שצריך להקריב ב' דוקא

אבני חן על מסכת זבחים

כשמפריש בזה אחר זה,

וקשה ליפרך נמי, דאטו מי לימא ליה לקרא דכי משתעי ע"י לב ב"ד [הלא זה גם קשה]?

ונראה דבלאו קרא הוה קשיא ליה משעירי עצרת שעושין כל שנה, שדוחק הוא להעמידם ולומר, שהיו מפרישין אותן [כל שנה] בזה אחר זה. תוס'?

דהכי גמר לה רבי יוחנן מרביה, דפליגי בה רבי שמעון ורבינן, לרבי שמעון לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן, להכשירן לתמיד שנה הבאה,

[לומר] אם הוצרכו הוצרכו, ואם לאו יהא קדושים לדמיהן, שיפדו אותן ממעות חולין בלא מוס, ויוצאם לחול, ויפלו דמיהם למותר תרומה, ואחר כך יחזרו ויקחו אותם מתרומה חדשה, ויכשרו לתמידין,

ו לדברי חכמים נפרדין תמידין דאית להו לב ביה דין מתנה עליהן תנאי זה, אלמא לית ליה לרבי שמעון לב ביה דין מתנה עליהן [בהן], דאי אית ליה, יכשרו לתמידין [ע"י פדיה] ולא יקייצו [ע"י שיומם], אלא לית [ליה לב ב"ד מתנה], כך שמעתי בשבועות,

ועוד [קאי על מה שאמר לעיל, כשרצה לפשוט האיבעיא אי הקרבן מכפר על עשה דלאחר הפרשה משני בשבי עצרת, ודוחה דמירי בשלא הפרישן כאחד, ומקשה הגמ' "וליקו ולימא ליה לקרא וכו'", וע"ז אומר באן] אי נמי בעית למימר דקרא דמיק ומוקי אנפשיה [לשון הגמ' בפסחים נמי, קדושין סח, גדה לג.]. כשהפרישן בזה אחר זה, וצטומאה דערב יום טוב קאמר [דאירע צומאה בין הפרשתה של זו לשל זו], מי מצית למימר דכי קתני שאירע בין זה לזה, בהפרשה קאמר,

ו הא בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא # [פלא, שמביא ראיה מהאיבעיא שהקשה ר' ירמיה ומה שהשיב לו ר' זירא, ובאמת בסוף אומר שאין להביא ראיה מזה דדלמא לא קיימא לן בר' זירא],

[שני] שעירי עצרת, שקבל דמן בשני כוסות נשחטין כאחד, ואין שהם לאורעי צומאה בין שחטתיהן ונזרק דמו של ראשון, שני למה הוא בא שני למה קרב לר' שמעון, הרי אין צומאה בין זה לזה?

ואמר ליה על צומאה שאורעה בין [זריקה של] זה לזה לטומאה שאורעה בין זריקתו של זה לזריקתו של זה [נזרק דמו של שני למה הוא קריבין],

עד כאן לא מיבעיא ליה [ר' ירמיה], אלא עשה דלאחר שחיטה אפילו לרבי ירמיה לא מתמה, אלא אי מכפר אעשה דלאחר שחיתתו אי לא, מכלל דפשיטא ליה דצין זה לזה [בין הפרשתו של זה להפרשתו של זה] דקאמר רבי שמעון [לעיל בבביתא] צטומאה י"ט קאמר, בין שחיתתו של זה לשחיתתו של זה, אבל עשה דלאחר הפרשה, לא קא מיבעיא ליה [משמע דפשיטא ליה דמכפר גם על עשה דלאחר הפרשה]?

דלמא אם תימצא לומר קאמר [תוס'] דלמא תרוייהו קמיצעי ליה [לר' ירמיה], והכי קמיצעי ליה, האי צין זה לזה דקאמר רבי שמעון, קודם הפרשה קאי [פ' קודם הפרשתה של השני], או לאחר הפרשה קאי, ואם תימני לומר אחר הפרשה נמי קאי, קודם שחיתה, או אפילו לאחר שחיתה עד זריקה, ואהדר ליה איהו [ר' זירא] אפילו עד זריקה, ודלמא לא קיימא לן בר' זירא [פ' אין להביא ראיה מהאיבעיא דר' ירמיה], ולא איפשיטא צעין;

אמר רב פפא, קרבנות צבור [בשבי עצרת] קאמרת, שאני קרבנות צבור דלב בית דין [העם. שמ] [ראשי העם. ילקוט המאור] העוסקין בצור קמתנה עליהן שאפי' יפרישו ההגיס צבת אחת, לא תהא הפרשת האחרון הפרשה, עד סמוך להקרבנות, כדי שיהא ראוי שני זה לזה, על טומאה שאורעה צינתיים,

[כדוגמא שאמרו פסחים נט, קדושין סח, גדה לג., שבקיה לקרא, דהוא דחיק ומוקים אנפשיה, ורש"י לקמן ז. מביא מאמר זה],

כדבר יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, קרבנות צבור, ספין השומען מושכתן למה שהן ראויים ועומדין [כ"ה שבועות יב, וראה תוס' מנחות קט: בסוף העמוד] [תוס'], ואפילו לא ידע השומע מה הן, (או) כגון תמידין שלא הוצרכו לצבור, שיקחו מתרומה ישנה, והגיע אחד צניסן, שמצוה להציג מן החדש, כדאמרין בראש השנה (דף ז), שחטין, וכשרין לקין המוצת, כדן שאר מותר תרומת כסף, הנשאר בקופות התרומה, כשמגיע אחד צניסן, שמקייצין צו את המוצת,

ואע"ג דלשם תמידין נלקחו, ולא לשם עולת מדבת צבור, כגון קין המוצת, הואיל ולא חזו לתמידין, קרבי למאי דחזו, משום דלב ב"ד מתנה עליהן אם הוצרכו, ואם לאו יקייצו בהן את המוצת,

[מבאן עד סוף הדיבור יש בדפוס ו' סימני גרשיים " " על כל המילים] ונראה צעירי, דלא גרסי לה להא דשמואל הכא, דהא מוקמינן ליה בפ"ק דשבועות (דף יז) אליבא דמאן דלית ליה לב ביה דין מתנה עליהן,

[לעיל רצה לפשוט את האיבעיא אי עולה מכפרת אחר הפרשה, והביא את דברי ר"ש ודחה שאין להביא ראיה מר"ש כיון דלב ב"ד מתנה, וע"ז מקשה הא ר"ש לית ליה לב ב"ד מתנה, ונמצא שיכולין להביא ראיה מר"ש לפשוט את האיבעיא],

אמר ליה רב יוסף בריה דרב שמואל לרב פפא, ומי אית ליה לרבי שמעון [בבביתא לעיל שרצה לפשוט האיבעיא מר"ש דאמר שעירי עצרת למה הן באין, ואוקמית לה דר"ש סבר], לב בית דין מתנה עליהן,

והאמר רב אידי בר אבין, אמר רב עמרם, אמר רבי יצחק, אמר רבי יוחנן, תמידין שלא הוצרכו לצבור,

דף ז' ע"א

לדברי ר' שמעון, אין נפרדין תמידים [דלא אמרין לב ב"ד מתנה]

אבני חן על מסכת זבחים

כשרה, מאי לאו דחבריה [כגון תורה ששחטה לשם תורת חבירו]?

[ידיעות]:

לא דידיה [פ'] הא דדייקת הא תורה לשם תורה כשירה, היינו שהוא עצמו נתחלפו לו שתי תורות] ואע"פ שלא באו על הדייה אחת, דלרענא נתייבץ להודות כדלמרינן בצרכות (דף נד), וכמיז צהו (תהלים קו) ויזמנו זמני מודה [לשון רבים], ושחט מודה בשעת עלייתו מן הים, לשם מודה שהפריש על יציאתו מצית האסורין,

כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וכו' אשריך וטוב לך וכו' האיש הבא ללמוד מתחלה יקבל עליו את כל האמור פה במתניתין לחיות חיי צער, כי אם יהיה חיי בשרים ותענוגי עוה"ז לא ישיג דרך התורה, אולם אח"כ יוכל ליהנות גם מעוה"ז, וע"ז אמר כך היא דרכה של תורה, ר"ל הדרך לבוא אליה הוא יקבל עליו פת במלח וכו', אבל אח"כ יוכל היות אשריך בעוה"ז וכו'. זכרון בספר, דברי אליהו, ר' יהודה בר יקר היה רבו של הרמב"ן, ובכל מקום שמביא הרמב"ן את רבינו הנ"ר הכוונה על ר' יהודה בר יקר. סידרא ז' #79],

אבל דחבריה מאי פסולה, אדתני שלמים לשם תורה פסולה, ליתני תורה לשם תורה, וכ"ש שלמים לשם תורה?

שלמים לשם תורה דידיה איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא מדתורה קרויה שלמים, שלמים נמי קרויין תורה, וכי שחיט להו [שלמים] לשם תורה ליכשרו, קא משמע לן:

איתמר, תורה ששחטה [פ'] בשחיטה דוקא מיירי, שאין מחשבת בעלים בשחיטה] לשם תורת חבירו, לא ששחטה ע"מ שימכר צה [פ' בוריקה] מי שאינו צעליה, [ואין זה] [לפי זה] שני צעלים, אלא [הכל צ] שני קודש [אירי], שהיתה לראוץ מודה, ולשמעון מודה אחרת, ושחט את מודמו של זה לשם מודמו של זה, [וה"ה] בשחט מטהם חלב, לשם מטהם דם,

[הגמ' מביא 7 מאמרים משם רבא, וכולם בענין מחשבת שלא לשמה, או שלא לשם בעלים בחטאת],

(כשרה) רבה אמר, כשרה [ועולה לשם חובה, ומשום שני בעלים לא מיפסלא, דאין שני בעלים אלא בוריקה. תוס'] ועולה לצעלים, דלפי שני קדש אין כאן,

אכל שני צעלים לא שייך אלא צוריקה, דהא דרצינן שחיטה לפסול בשני צעלים, אינו אלא כגון שחט על מנת לזרוק להחכר צו אחר, אכל שחט שלא לשם צעלי ולא הזכיר [דמחשבת קדשים הוא בפה] על מנת לזרוק אין זו מחשבה, דשני צעלים לא שייך צקצקן אלא להחכר צו, וכפרה צוריקה היא. רש"י לעיל ד.

רב חסדא אמר, פסולה לא עלמה לצעלים, דשני קדש הוא [פירוש לא עלתה לשם חובה, משום דהוי שני קודש וכו'. תוס'] [תוס'],

[ומפרש דברי רבה ורב חסדא] רבה אמר כשרה, תורה לשם תורה, נשחטה [ומשום שני בעלים לא מיפסלא בשחיטה, ושני קודש אין כאן],

1. אמר רבא, חטאת ששחטה לשם חטאת כגון מטאת חלב שנשחטה לשם מטאת דם, כשירה [תוס'] ועלמה לו, [אבל אם שחטה לחטאת] לשם עולה פסולה פסולה לגמרי, כדמנן חוץ מן הפסח והחטאת [שאם שחטן שלא לשמן הם פסולין],

רב חסדא אמר פסולה, לשום שלמים דידיה נשחטה בעינן [צריכים אנו שיחא השלמים נשחט לשם אדם זה] דמיז צמ מודת שלמי, והאי דלפולוג צמודה [פ'] ו לבן מביא הפלוגתא בתורה ולא בובה אחר, משום דמינה מייתי רבה סיעתא למילתיה מדאצא חנן, ומיהו ה"ה לשאר זבחים,

מאי טעמא? ויקרא ד' ושחט "אותה" לחטאת אמר רחמנא, והרי חטאת לשם חטאת נשחטה [ואין זה נחשב שלא לשמו], [אבל] לשם עולה פסולה,

אמר רבה, מנא אמינא לה [דכשרה], דתניא, ויקרא ז' טו' וּבִשְׂרֹזֶבֶת תֹּזֶה שְׁלָמִיו בְּיוֹם קָרְבָנוֹ יֹאכֵל לְאַיִיִּים מִמֶּנּוּ עֲדִיבָקֶר: טז' וְאִם-עָדָר אִוֹרְבָה זֶבֶח קָרְבָנוֹ בְּיוֹם הַקָּרִיבוֹ אֶת-זִבְחוֹ יֹאכֵל וּמִמְחֶרֶת, וְהָיוּ יָרֵחַ מִמֶּנּוּ יֹאכֵל וְגו',

2. ואמר רבא, חטאת [קרבן חטאת שמביא אדם שמחוייב חטאת] ששחטה [שחיטת עליה בשעת שחיטה] בשני צעלים, על מנת לזרוק דמה לשם חבירו על מי שמחוייב חטאת המחווייב חטאת כמותו, פסולה,

אבא חנין אמר משום ר' אליעזר, בא ללמוד, תורה ששחטה לשם שלמים כשרה עלמה לצעלים, שלמים שנשחטו לשם תורה, פסולים לא עלו,

[אבל אם שחט חטאת] על מי שמחוייב עולה כשרה [וכגון שלא הפרישה עדיין, דאי הפרישה הוה ליה כעל מי שאינו מחוייב כלום וכו'. תוס'] [יוצא בה זה המביא], מאי טעמא וכפר עליו, עליו ולא על חבירו, חבירו דומיא דידיה, במחוייב כפרה כמותו [וכיון שחבירו אינו מחוייב חטאת, אינו פסול משום שני בעלים],

[וממשך הבריייתא] ומה הפרש בין זה לזה, תורה קרויה שלמים, ואין שלמים קרויין תורה,

[ומדיק] שלמים לשם תורה פסולה, הא תורה לשם תורה,

אבני חן על מסכת זבחים

מיתתה שהיורש הוא בעליה,

אמר ליה רב אשי, לרב פנחס בריה דרב אמי, דוקא קאמר
מר יש בעלים לאחר מיתתה אי פליגי אדרגא, ובעי לאיתווי עולה
אחריתי [וצריך להביא עולה אחרת], או דלמא דאי איכא כמה
מצות [עשה גביה דיוש מכפרא] אס לא שניה צה, ומיהו היכא דשני לא
צני לאיתווי אחריתי, דהא איכא לא נדר מדי,

א"ל דוקא קאמינא,

7. ואמר רבא, עולה דורון היא [אע"ג דאעשה מכפרת יותר מחטאת,
דהא מכפרא מקיבעא. תוס'] אינה צאה לכפר על עשה כפרה ממש, אלא אחר
שקפדה המעשה על העשה, היא צאה להקבלת פנים, כאדם שסרס צמלך, וריצהו
ע"י פרקליטין, וכשצא להקביל פניו, מציא דורון צידו,

היכי דמי כלומר היכי דמי שמהא צאה לכפרה, אי דליכא תשובה
לעצמות עשה שצידו, משלי בא זבח רשעים תועבה פסוק הוא צמלי
ואי דאיכא תשובה, התניא עבר על מצות עשה ושב, לא זו
משום עד שמוחלים לו,

אלא ש"מ דורון הוא,

[ומביא סימן על דינים דלעיל] (1. חטא"ת [לשם חטאת], 2. ע"ל [מי
שמחוייב חטאת], 3. כ"י [שאינו מחוייב כלום], 4. מכפ"ר [על חייבי עשה],
5. עול"ה [ששחטה שלא לשמה, אסור לזרוק דמה שלא לשמה], 6.
לאח"ר [מיתה], 7. דורו"ן [עולה דורון הוא], סימ"ן),

תניא נמי הכי [שעולה בא לדורין], א"ר שמעון חטאת למה באה,
למה באה לכפר ! אלא למה באה לפני עולה כל מקום שמציא
חטאת ועולה, חטאת קודם, כדילף לקמן בפרק כל המדיר (דף פט), לפרקליט
מליץ טוב שנכנסם [לרצות, רצח הפרקליט, ונכנס. מס"ה] דורון
אחריו,

[אע"ג דאיכא עולת יולדת ומצורע ונוזר דלא מייית קרבן אלא לאישתרוי בקדשים
כדאמר בפרק בתרא דכריתות? אפ"ה חטאתם קודמת לעולה דלא חלקה תורה.
תוס']:

[שנינו במשנתנו לעיל ב.] חוץ מן הפסח והחטאת כו': פסח מגלן
צין למנוח צין לעכב, דקס"ד לא אמי לן [פסח] כשאר זבחים משלמים, דלא כמי
בהוא קרא דזאת המורה, דאיתרבי כל הזבחים מנייה למנוח?

[וקודם מתרין מגלן שנינו קודש למצות] דכתיב דברים מז שמור את חרש
האביב ועשית פסח, שיהו כל עשיותיו לשם פסח,

[ועכשיו בא רבא לומר, שרק אם היה חבירו מחוייב עולה, אין החטאת שמביא
בשבילו נפסל, אבל אם לא היה מחוייב כלום אנו אומרים שמביא על חובי עשה
של חבירו וחטאתו פסולה משום שינוי בעלים],

3. ואמר רבא, חטאת [קרבן חטאת שמביא זה שמחוייב חטאת, אבל
מחשב] ששחטה על מי שאינו מחוייב כלום [תוס'], פסולה ,
שאיין לך אדם בישראל, שאינו מחוייב עשה [ולכן הוי חבירו
דומיא דיריה] שלא עבר עשה, ובעשה שייך למימר חטאת, כדמפרש ואזיל,

4. ואמר רבא, חטאת מכפרת על חייבי עשה הלכך מחוייב כפרה
כמותו הוא מק"ו, על חייבי כריתות מכפרת, על חייבי עשה לא
כל שכן [תוס']:

למימרא דבת מינה היא דעשה צה מינה דחטאת היא, והאמר רבא,
חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי
שמחוייב עולה כשרה אלמא לאו מיניה הוא, דהא [הכא] עצמות עשה
צידו, שהפריש עולה עליה?

דף ז' ע"ב

מקיבעא לא מכפרא חטאת אעשה מקופיא מכפרא [לשון זה גם
לעיל ו.], הלכך על מי שמחוייב עולה כשרה, כיון [דהפריש] עולה שייך כולהו עשה
שצידו אעולה, ותו לא שייך חטאת גביה,
אזל מי שלא הפריש כלום, ועצמות עשה צידו, שייך חטאת גביה, דלילו הוה
מתחייב חטאת, מכפר עשה מקופיא, הלכך חיל שמיא אחטאתו שנשחטה לשמו,
לפסלה,

5. ואמר רבא [לעיל ב.], עולה ששחטה שלא לשמה, אסור
לזרוק דמה שלא לשמה, איבעית אימא קרא, איבעית אימא
סברא,

איבעית אימא קרא, דברים כג מוצא שפתיך תשמור וגו',
איבעית אימא סברא, משום דשני בה כו' כדריש פירקא #
[הלשון כדריש פירקא לכאורה אינה מלשון הגמרא, אלא אחד מהתלמידים
הבניסו],

6. ואמר רבא, עולה הבאה לאחר מיתה שמת בעליה והקריבה
היורש, שחטה בשינוי קודש פסולה לא עלמה, וצריך היורש להציא
אחרת, בשינוי בעלים כשרה, דאין בעלים לאחר מיתה,

ורב פנחס בריה דרב אמי אמר [כ"ה לעיל ד:], יש בעלים לאחר

אבני חן על מסכת זבחים

אשכחן שינוי קודש, שינוי בעלים מגלן?

רב אשי אמר, הואיל וגלי לא אמרינן [אין סברא לומר כן], אלא [עבודות] מגלן?

[ואתיא ליה באם אינו ענין] דכתיב שמות יב ואמרתם זבח פסח הוא [האי קרא כתיב ברישא וכו'. תוס'], שתהא זביחה לשם פסח, אם אינו ענין לשינוי קודש, תניהו ענין לשינוי בעלים,

אשכחן למצוה, לעכב מגלן? אמר קרא דברים טז וזבחת פסח לה' אלהיך [תוס'] וגו',

מתקיף לה רב ספרא, האי זבחת להכי הוא דאתא, האי מיבעי ליה לכדרב נחמן [תוס'], דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא, מנין למותר פסח שאזכר ונמכר באחר ונמא הראשון שקרב שלמים?

שנאמר דברים טז וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, וחלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, מכאן למותר הפסח שיהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר, ומאי ניהו שלמים [תוס'] היינו שלמים, שהן צאן מכל אלא ומכל בקר, בין זכרים בין נקבות, מה שאין כן בשאר זבחים שהוקדשו או זכר או נקבה, עולה ואשם הוקדשו זכרים, חטאת הוקדע נקבות [דחטאת יחיד בא שעירה], והוקדע זכרים, כגון [חטאת ד] שער נשא [אשר נשיא יחאב. ויקרא ד כב] אלו זא נקבה, # [למה לא אמר סתם כגון שער נשיא שמביא זכר כדכתיב שם כג וְהָבִיֹא אֶת־קֶרְבְּנִי שְׁעִיר עִזִּים וְזֶבֶד תָּמִיד?],

אלא אמר רב ספרא, וזבחת פסח, לכדרב נחמן [למותר פסח],

שמור את חדש האביב, למצוה בשינוי קודש [כדאמרן] יכולהו עשיות [בכל העבודות] ילפינן מיניה, דהא כתיב ועשית,

ואמרתם זבח פסח, בשינוי בעלים [וגם זה כדאמרן], [ושניהם] למצוה,

[ואמרתם זבח פסח] "הוא" לעכב משמע פסח הוא, בהוייתו לשמו כשר, שלא לשמו פסול, בין הכא והכא [תוס'] בשינוי קודש ובשינוי בעלים, דהוא משמע אחריותו, כשהוא עשוי כמלכותו משמע,

ואשכחן זביחה [בשעת שחיטה דכתיב ואמרתם "זבח" פסח הוא] בשינוי [קודש ובשינוי. ד"ס, רש"י] בעלים שאר עבודות מגלן? הואיל וגלי גלי [ביון שלימד לנו הפסוק בשחיטה שמעכב בה שינוי קודש ושינוי בעלים, למידין גם על שאר העבודות שמעכבות,

ויקרא ז לו זאת התו'רה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים: לח אשר צוה ה' את־משה בְּהַר סיני ביום צאתו את־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לְהַקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנֵיהֶם לַיהוָה בְּמִדְבַּר סִינַי:

דכתיב ויקרא ז זאת התורה לעולה ולמנחה וגו', ותניא דכתיב בויקרא ז [זוהו] סמוך לזאת המורה, ודשינן סמוכין ביום צאתו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לרצות קרנות, שלא הזכירו במקרא, דענין שלמעלה [דכתיב עולה, מנחה, חטאת, אשם, מלוואים, שלמים, אבל בכור ומעשר ופסח לא כתיב, ובא לדבות], זה בכור ומעשר ופסח,

הקישו הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קודש בין שינוי בעלים בעינן למצוה [כדיליף לה מפסוקים לעיל ד. - ד:], אף כל בין שינוי קודש בין שינוי בעלים, למצוה, הלכך [ל]מנחה נפסח ילפינן משלמים, [ונמצא שהפסוקים דלעיל שריבה מהם בקרבן פסח למצוה, מופנים עכשיו, ללמד שהם לעכב] [דהני קראי] דרבינן לה לעיל לשינוי קודש ולשינוי בעלים [בך מרבין לה עכשיו] [ועשית פסח לעכב בכל עשוימיו בשינוי קודש, ואמרתם זבח פסח לעכב בוציחה בשינוי בעלים. ואין למוחקו],

ובשלמים כלומ' כיון דגלי קרא עכונא בוציחה, ילפינן שאר עבודות לעכונא, מהיקשא דמנחה כשלמים, מה שלמים בין זביחה בין שאר עבודות, לא חלקת בהן למצוה [תוס'], אף פסח לא תחלוך בו בין זביחה לשאר עבודות לעכב,

(משום שנאמר הוא בזביחה אינו אלא לעכב ול"ג כל מקום שנאמר בוציחה אינו אלא לעכב, דהך ברייתא לקמן היא בפירקין דניגא [ד. א'] ר' אליעזר ורבי יהושע, ול"ג ליה [ואין למוחקו בשביל כך הספרים, דאפשר שהיא בברייתא בשום מקום בתוספתא. תוס'],

אלא [ואמרתם זבח פסח] "הוא" למה לי [תוס']?

ול"ג כל מקום שנאמר [הוא] בוציחה אינו אלא לעכב [תוס'], דהך ברייתא לקמן היא בפירקין [י:]: דניגא [ד] ר' אליעזר ורבי יהושע (ול"ג ליה),

כדתניא לדתניא, כלומר לגלוי על הוא דגבי אשם דלא ילפינן פסול מיניה, כדמהדר ליה רבי יהושע לר' אליעזר לקמן בפירקין (דף י'), שהיה דורש אשם הוא לשמו כשר שלא לשמו פסול, וקא מהדר ליה רבי יהושע פסח נאמר זו הוא בשחיטה לפיכך שלא לשמו פסול נאמר בפסח "הוא" בשחיטה לעכב,

אבל אשם לא נאמר בו "הוא" אלא לאחר הקטרת אימורין, והוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו, כשר [כדאמרין בריש המסכת דאשם שלא לשמו כשר]:

אליבא דרב אשי	

אבני חן על מסכת זבחים

כדאמר רב הונא בריה דרב יהושע לקמן צשמעמין [בעוד כמה שורות], [הול"ל] **חטאת** [וכתב] **חטאתו** [בוריקה, שצריך להיות חטאתו], **הכא נמי חטאת חטאתו** וכפר עליו הכהן מחטאתו (כשזרק דמו לשמו חטאת חטאתו) מדהוה ליה למכתב מחטאת, וכתיב וי"ו יתירא, למדרש צה לשם צעלים,

אשכחן מצוה בשנוי קדש ככל עצודות, וזריקה בשנוי בעלים בין למצוה בין לעכב [תוס'] וזריקה אשכחן צה מ"וה ועכוז בשנוי צעלים, דהאי מחטאתו (נמי) צוריקה כתיב, שהיא [עיקר] הכפרה,

לעכב בכל עבודות בשנוי קדש שלא למדנו לאחד מהן [שלשמה מעכב בה], **ובשאר עבודות** לצד מזריקה [וזריקה בשנוי בעלים נפקא למצוה מעליו, ולעכב מחטאתו] **בשנוי בעלים בין למצוה בין לעכב, מנלן?**

אמר ר' יונה [יש ללמוד שנינו קודש לעכב מכאן], **אתיא מחטאת נזיר** [להלן אמרינן שאין ללמוד חטאת חלב, מחטאת נזיר], **דכתיב** במדבר ו והקריב הכהן לפני ה', **"ועשה" את חטאתו ואת עולתו, שיהו כל עשיותיו לשם חטאת** [ועולה] ולמזוה לא אצטריך קרא, דהא נפקא לן משאר חטאות, והאי לעכוזא,

אשכחן שנוי קדש [שלמדנו בראש הרף מהפסוקים בויקרא ד למצוה, וכאן בדברי ר' יונה לעכב], **שנוי בעלים** [בשאר עבודות חוץ מזריקה בין למצוה ובין לעכב] **מנלן?**

(אם אינו ענין לשנוי קדש תניהו ענין לשנוי בעלים אשכחן למצוה לעכב מנלן),

אמר רב הונא [בריה דר"י] חטאת [ועשה את] **חטאתו** [תוס'] גבי נזיר כתיב ועשה את חטאתו ואת עולתו, הרי למזוה, (וכשלמים, מה שלמים לא חלקת צה צין זריקה לשאר עצודות בשנוי צעלים למזוה, אף חטאת לא חלקת צין זריקה לשאר עצודות לעכב, הרי לך מזוה ועכוז צין בשנוי קדש צין בשנוי צעלים כך נ"ל, וכן יש לפרש גבי חטאת מזורע לקמן, נ"ל) [וראה להלן ברף זה ד"ה והנך קראי לעכב שיש קצת מלשון זה],

מתקיף לה רבינא, אלא מעתה עולת עולתו, מאי דרשת ביה,

ולרבינא דלא קשיא ליה אלא עולת עולתו **מנחת מנחתו, נסך נסכו** מנחתו ונסכו דכתיבי נמי גבי נזיר, אמאי לא קשיא ליה, **מאי דרשת (בהו) [ביה]?**

ההוא מבועי ליה, מנחתם וגסביהם בלילה, מנחתם וגסביהם אפי' למחר [לאו מהאי קרא קדריש. תוס'], כי היכי דדרשין [זבחים פד], מנחות נב, תמורה יד. לכל מנחתם וגסביהם [דכתיב גבי קרבנות החג מנחתם

ביום צותו		מרבח פסח לשנינו קודש ולשנינו בעלים למצוה,
ועשית פסח	שנינו קדש,	לעכב בשנינו קדש
ואמרתם זבח פסח	לשנינו בעלים	לעכב בשנינו בעלים
וזבחת פסח לה'	לעכב	מותר פסח בא שלמים
ואמרתם זבח פסח הוא	אליבא דרב ספרא לעכב	למעט אשם שאינו מעכב בו לשמה

ויקרא ד לב ואם־פֶּקֶשׁ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נִקְבָּה תְּמִימָה וְיִבְיָאָהּ: לֹא וְסִמְךָ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בְּמִקְוֵי אֵם אִשָּׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: לֹד וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָה הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קֶרֶן מִזִּבְחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יָסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לֹה וְאֶת־כָּל־חֶלְקָהּ יִסִּיר בְּאִשָּׁר יוֹסֵר חֲלִבֵּי־כֶשֶׁב מִזִּבְחַ הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ עַל אִשֵּׁי ה' וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ:

חטאת מנלן [דשלא לשמו פסול], **דכתיב** ויקרא ד לב ושחט אותה "לחטאת", שתהא שחיטה לשם חטאת,

אשכחן שחיטה, קבלה מנלן? דכתיב

דף ח' ע"א

ויקרא ד לד ולקח הכהן לשון קבלה הוא מדרם "החטאת", שתהא קבלה לשם חטאת,

ואשכחן שחיטה וקבלה, זריקה מנלן?

דאמר קרא ויקרא ד [ראה בתוס'] שהקשו שפסוק זה לא כתיב בחטאת יחיד אלא בשמועת קול בויקרא ה ו, עיי"ש, ואילו בחטאת יחיד כתיב "על חטאתו", וכפר היינו צוריקה עליו הכהן "מחטאתו", שתהא כפרה לשם חטאת, הולכה לא אצטריך קרא, דככלל קבלה (היא ממרצית) [רבינן] ליה,

אשכחן שנוי קדש, שנוי בעלים מנלן? אמר קרא [ויקרא ד לה] [וכפר] עליו [דהול"ל וכפר הכהן על חטאתו], עליו ולא על חבירו,

אשכחן למצוה, לעכב מנלן,

ואי קשיא מזוה מהיקשא דזאת המורה משלמים אחיה [בסוף עמוד זה], כשאר כל הזמנים: אין הכי נמי, ומסקנא מהתם יליף לה לקמיה, ומעיקרא הוא דמהדרינן דנכתבו כוליה צגופיה?

אבני חן על מסכת זבחים

במצורע יש דלות,

ונסכיהם] כלילה, ואפי' למחר, שיוכשרו לזב למחר [או] לזב כלילה, הכי נמי דרשינן להאי ועשה את מנחתו, כל זמן שיעשו הוא קרוי מנחתו ונסכו של זה, אע"פ שלא קרבו עם זבחו [אלא לאחר זמן],

אלא עולת עולתו מאי דרשת בהו?

ותו מי גמרי שאר חטאות, וחטאת נזיר מהדדי דמנצי לומר חד למנזה וחד לעכב, סתם חטאת קרי חטאת חלב, משום דשכיחא טפי, חטאת חלב מחטאת נזיר לא גמרה, שכן יש עמה דמים אחרים [חטאת נזיר יש עמה דם עולה ואשם הנאים עמה, וחטאת יחיד צאה יחידה. כת"י פרים. מוסף רש"י ז],

[ואנו למדנו מחטאת נזיר, שינוי קודש לעכב, ושינוי בעלים לשאר עבודות חוץ מזריקה בין למנזה ובין לעכב],

חטאת נזיר מחטאת חלב לא גמרה, שכן כרת מכפרת על חייבי כרת,

אלמלא לא גמרי מהדדי, וכיון דלא גמרי מהדדי, תרוייהו למנזה אצטריכו?

אלא אמר רבא, אתיא מחטאת מצורע, דכתיב ויקרא יד ועשה הכהן את החטאת, שיהו כל עשיותיו לשם חטאת,

ואשכחן שנוי קדש ולעכב, דהא נפקא לן מנזה לעיל [בראש העמוד מהפסוקים בויקרא ד], צאיר חטאות, שנוי בעלים [שאר עבודות חוץ מזריקה בין למנזה ובין לעכב] מנליה?

אמר קרא ויקרא יז וכפר על המטהר סיפיה דועשה הכהן את החטאת הוא (ו) על המטהר (ו) אכולו עשיות קאי וגו', על המטהר זה ולא על המטהר חבירו,

ואכתי מי ילפא מהדדי, חטאת חלב מחטאת מצורע לא ילפא, שכן יש עמה דמים אחרים, חטאת מצורע מחטאת חלב לא גמרה, שכן כרת?

מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי [דכתיב ג' פסוקים חטאת חלב, חטאת נזיר, וחטאת מצורע], בהי לא לכתוב, [לא לכתוב] רחמנא בחטאת חלב ותיתי מהנך נזיר ומצורע, מה להנך שכן יש עמהם דמים אחרים,

לא לכתוב רחמנא בחטאת נזיר, ותיתי מהנך, מה להנך שכן אין להן שאלה [אכל ?] נזיר נשאל לחכם ועוקר נזירתו ופטור מן הקרבן,

לא לכתוב רחמנא בחטאת מצורע, ותיתי מהנך, מה להנך שכן אין באין בדלות שאין חטאות [ס] יורדות צעמות, להביא עוף [אלא

אלא אמר קרא, ויקרא יז זאת התורה לעולה ולמנחה וגו', הקישו הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שנוי קדש בין שנוי בעלים, בעינן לשמן למנחה, אף חטאת בין שנוי קדש בין שנוי בעלים, בעינן לשמן למנחה,

הילכך מצוה [שיהיו לשמן ולשם בעלים ילפינן] מושלמים, והנך קראי לעכב [תוס'].

וכשלמים [ולמדוין לחטאת מושלמים] מה שלמים לא חלקת בהן [בכל העבודות] למנזה, אף חטאת לא תחלוך צו לעכב, וכיון דכתיב עכנא צוריקה [בשינוי בעלים בראש העמוד], אחיא להו לכולהו עצודות בהך דרשא מהיקשא דשלמים,

ואשכחן חטאת חלב [לעיל סוף ז', ותחלת ח.], דכתיב בה לחטאת ושפט אותה לחטאת, בסתם חטאת כתיב [ויקרא ד כז] (אם נפש כי תחטא) [ואם נפש אחת תחטא] וגו',

דף ח' ע"ב

חטאת דעבודת כוכבים דכתיב צפ' שלם לך, ולא כתיב צהאי עניינא, וכן חטאת דשמיעת הקול [תוס'] לא כתיב צהאי עניינא דההוא עניינא צחטאת דנגגת כרת קיימא, כדילפינן דהוריות (דף ז', [דשמיעת הקול] שצועת העדות ושמעה קול אלה [שמיעת הקול]), ובטוי שפתים ושצועת ציטוי, וטומאת מקדש וקדשיו צמד עניינא [דשמיעת הקול, ושבעות ביטוי] כתיב בקרבן עולה ויזר, ושמעה קול אלה, או נפש כי תשבע לצטא, או נפש אשר תגע וגו', ומוקמא לה במסכת שבעות שצוממא מקדש וקדשיו, דלא כתיב בהו [לחטאת], מנלן [לעכב]?

[ומתריץ] חטאת דעבודת כוכבים אתיא מחטאת חלב, שכן כרת כמותה [תוס'].

והנך כולחי אתיין במה הצד [תוס'] מחטאת חלב, וחטאת נזיר, ומצורע, דכי פרסת מה לחטאת חלב שכן כרת, חטאת נזיר ומצורע יוכיחו, מה לחטאת נזיר ומצורע שכן יש עמהם דמים אחרים, חטאת חלב מוכיח, הצד השווה שבהן כו', אף אני אביא חטאת דשמיעת הקול,

ומחטאת חלב וחדא מהני לא אחיא, דאי מחטאת חלב וחטאת נזיר, איכא למיפרך מה להצד השווה שבהן שכן אינן באין בדלות, תאמר שצועת ציטוי שהיא צעולה ויזר,

אי מחטאת חלב וחטאת מצורע, איכא למיפרך מה להצד השווה שבהן שכן אינן צעולה, תאמר שצועת שישנה צעולה:

[ענין חדש] תנו רבנן, פסח בזמנו, לשמו כשר, שלא לשמו

אבני חן על מסכת זבחים

פסול כדאמר' (לעיל דף ז), ובשאר ימות השנה [תוס'] [תוס'] [כל השנה חוץ מערב פסח בין הערבים], לשמו פסול כדאמר' במס' פסחים (דף סא), שחטו קודם חלות פסול, דכתיב צין הערבים, וכמה פעמים שנה הכתוב נקציעות זמנו צ"ד צין הערבים, שלא לשמו כשר כדמפרש ואילן,

(של"ו קבאיצ"ן ממה"ר *בצ"א ב"א

ש=מואל, ל= אילא, ו' יוחנן, ק= יעקב מנהר פקוד, ב= דבי ר' ישמעאל, א= ר' אבין, י= ר' יוסי, צ= ר' יצחק, י= ברבי סבין, מ= ר' זוטרא, מ= רב יימר, ה= בריה דרב הילל, ר= בא, ב= ר' אבין, צ= ר' מני [צ"ל נ' במקום צ'], א= רב חנא, ב= אבוב דשמואל, א= רבה בר אבוב, סימן),

מנא הני מילי דנשאר ימות השנה שלא לשמו כשר?

אמר אבוב דשמואל, אמר קרא לאו קרא ימירא קא דרש, אלף משמעותא דקרא משמע ליה הכי, ויקרא א ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה' [תוס'],

ואם דבר הבא מן הצאן דהיינו פסח, שאינו צא אלף מן האף, היה קרבנו יהא לזבח שלמים הרי הוא לזבח שלמים, ועל כרחך שלא בזמנו קאמר, דאי בזמנו, הא ילפינן ליה לעיל [ז: דפסול שלא לשמו],

[ומקשה] אימא שלמים [שאס?] שחטו לשם שלמים אין ליחשבה, מירי אחרינא אכל שחטו לשם עולה לא ליפסול, ובריימא [באן] קמי שלא לשמו כשר, ואפילו שחטו לשם עולה או לשם חטאת?

אמר רבי אילא א"ר יוחנן, [ואם מן הצאן קרבנו] לזבח קרא ימירא הוא, דמני למכתב לשלמים [ולכן ילפינן מהמילה "לזבח"] לרבות כל זבח,

[ומקשה] אימא [ל]כל דשחיט [לשם כל מין קרבן ששחט את הפסח] להוי [הפסח] כמותה שחטו לשם עולה, יהא עולה, דהא חתרי ליה כל זבח?

אי הוה כתיב (לשלמים זבח) [לזבח ושלמים. ו'], בדקאמרת [הוה ליה למימר אי הוה כתב "לזבח" בדקאמרת דשלמים לא צריך כלל. תוס'] דאי כתב הכי, הוה משמע יהא כשלמים, או כשאר זבח, השתא דכתיב לזבח שלמים הכי משמע לכל דשחיט ליה לכל זבח שחטו לשמו שלמים להוי,

אמאי דרש להאי זבח שלמים הכי, דרוש הכי אימא לזבח כלל דבר הבא מן האף יהא לכל הזבחים, כלל, שכשר שלא לשמו, כי הדר כתב שלמים, פרט שלא הכשרתו בעיקרת שמו, אלף א"כ שחטו לשלמים, אכל שחטו לשם זבח אחר פסול, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שלמים אין מירי אחרינא לא?

לה' הדר וכלל,

מתקיף לה ר' יעקב מנהר פקוד, הא לא דמי כללאת בתרא לכללאת קמא, כללאת קמא מרבי זבחים ותו לא, כללאת בתרא לה' כל דלה', ואפי' לעופות שחטו [שחט את הפסח] לשם (חטאת) [עולת] עוף ואפי' למנחות?

הא תנא דבי רבי ישמעאל, בכללי ופרטי דריש כי האי גוונא,

[ולאחר שהפסיק בקושי' ר' יעקב ותירץ עליה, ממשיך לדרוש] כלל ופרט וכלל אי אתה דין אלא כעין הפרט, מה הפרט [שלמים] מפורש שהוא שלא לשמו וכשר, אף כל שהוא שלא לשמו וכשר, יא לשמו,

אי מה הפרט [שלמים] מפורש דבר הבא בנדר ובנדבה, אף כל הבא בנדר ובנדבה, עולה ושלמים אין, חטאת ואשם לא שחטו לשם חטאת ואשם, יהא פסול אפילו לשלמים?

[ומתירין שמה שהקשה לעיל אימא לזבח כלל וכו' אינה קשיא, שאין לדרוש באופן זה כלל ופרט וכלל] אלא לזבח רבויא הוא [תוס'] אינו לשון כלל, ולא דרשי ליה בכלל ופרט, שאין כללות ופרטות באין מרצו לשון, אלא ממשמעות המקראות, וכגון (צ"ק סג) צל אשר מאז נפשו כלל, וכן מן הבהמה כלל, צקר ואין פרט,

אכל לזבח שלמים שמי חיצות דצוקות הן, כאילו כתיב לזבח השלמים, וקרא ימירא בעלמא הוא, דהוה מני למכתב לשלמים, וכל מקרא של לשון ייחור, אינו לכלל ופרט, אלא לרבות, וכמאן דכתיב לשלמים חזח דמי, דאיתרבו ליה כל הזבחים,

1. אימא לכל דשחיט ליה, להוי כוותיה [בגין עולה, ואפילו חטאת ואשם]?

א"ר אבין

דף ט' ע"א

דוחין קדשים הנאכלים פסח זה, מתחלה הוקדש לשם קרבן הנאכל, הילכך דוחין אותו אצל קדשים הנאכלין אצל שלמים שהן נאכלין, ולא אצל עולה, ואין דוחין קדשים הנאכלין, אצל קדשים שאינן נאכלין,

אטו חטאת ואשם, מי לא מיתאכלי?

אלא דוחין [את הפסח בשאר ימות השנה, שהן] קדשים הנאכלין לכל אדם, אצל קדשים הנאכלין לכל אדם, ואין דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם, אצל קדשים שאין נאכלין לכל

אבני חן על מסכת זבחים

אדם [כגון חטאת ואשם שאינם נאכלין] אלא לזכרי כהונה,

עליה ויקרא בו בלא ימכר ולא יגאל?

[ומתירין] אמר ר' זוטרא בריה דרב נחמן, אמר קרא ויקרא בו והיה הוא ותמורתו, זו תמורה [תמורה] ממנו, שהעומדת כשהיא חולין אלל בהמת קדשים והמיר, הוא דהוא תמורה, ואין אחר תמורה זמן ראשון ששחטו לשם תמורה,

קדשים קדשים:	קדשים קלים:
עולה, חטאת, אשם, שלמי ציבור, מנחות	שלמים, תודה, בכור, מעשר, ופסח,

רבי יוסי ברבי אבין אמר, דוחין קדשים קלים [נראה דבין ר' יוסי בר' אבין ורבי אבין איכא בינייהו בכור וכו']. תוס' [פסח] אצל קדשים קלים [שלמים], ואין דוחין קדשים קלים אצל קדשי קדשים,

2. מתקיף לה רב יצחק ברבי (סבריו) [סברין], אימא שחמיה [לפסח שלא בזמנו] לשם מעשר, ליהוי מעשר דהא קדשים קלים הוא, למאי הילכתא,

דלא ליבעי נסכים [הוה מצי למימר דלא ליבעי תנופת חזה ושוק. תוס'] בכור ומעשר אין טעוין נסכים, בפרק שמי מדות (מנחות דף 5) [אבל שלמים צריך נסכים, וז"ל חומר בקודש פ"ב אות נט נסכי חובה הן שצריך להביא בין צבור בין יחיד כשיקריבו עולת בהמה או שלמים, אבל לא בשאר הקרבנות וכו'],

ולמלקא עליה (בלא ימכר) ויקרא בו בלא יגאל צמער בהמה כתיב יהיה קודש לא יגאל, ודרשין צמכרות בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לב), דהאי לא יגאל לא ימכר הוא,

[תימה היכי לקי אחר שחיטה אלא יגאל הא אמרינן בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין דלאחר שחיטה מדרבנן. תוס']?

אמר קרא ויקרא בו העשירי יהיה קודש, זה מעשר [תוס'] ואין אחר מעשר,

3. [ומקשה עוד, למה פסח שלא בזמנו אינו כשר אלא לשלמים] אימא שחמיה לשם בכור ליהוי בכבור, למאי הילכתא דלא ליבעי נסכים, אי נמי דליתביה לכהנים [בכבור שהוא ממונו של כהן בין חם ובין בעל מום. ראה לקמן ריש לז:],

[הוה מצי למימר נמי דלא בעי סמיכה כדרדשין בת"כ, וסמך ידו על ראש קרבנו ולא בכור ומעשר ופסח. תוס']?

בכור נמי, עברה עברה ממעשר גמר צמכר כתיב (שמות יג) והעצרת כל פטר חסם, וצמער כתיב כל אשר יעצור תחת השבט (ויקרא כז),

4. [ומקשה עוד] ואימא שחמיה [לפסח שלא בזמנו] לשם תמורה [תמורת מעשר. וז"ל המשנה למלך הלכות תמורה ג ב תמורת מעשר הוי כמעשר למיקם עליה בלא ימכר ובלא יגאל, פ"ק דזבחים דף ט], ליהוי תמורה, למאי הילכתא למלקא עליה משום לא יתלפנו, אי נמי למיקם

5. ואימא שחמיה לשם תודה, ליהוי כי תודה, למאי הילכתא להטעינו לחם?

מי איכא מידי, דפסח גופיה לא בעי לחם, ומותרו בעי לחם [ונמצא שאין חילוק אם נאמר דהוי תודה, שהרי עבודתה כמו שלמים]?

אי הכי, השתא נמי, מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי נסכים, ומותרו בעי נסכים דהא אמרת שלמים ניהוי?

אנן הכי קאמרינן, מי איכא מידי דמותר תודה עצמה כגון הפריש תודמו ואכזה, והפריש אחרת, ונמצא הרשונה לא בעי לחם אין השניה טעונה לחם, כדאמר' צ"ה תודה (מנחות דף עט) זמן תודה טעון לחם, ולא ולדה, ולא תמורתה, ולא תליפתה, טעוין לחם, ואילו מותר דאתיא להו מעלמא תודה שזאה ממותר פסח בעיא לחם,

מתקיף לה רב [יימר] בריה דרב הילל, וממאי דבמותר פסח כתיב, דילמא במותר אשם כתיב [תוס'] האי ואם מן האלן, דאשם נמי איל תמים מן האלן הוא, ואינו צא מן הבקר?

אמר רבא, אמר קרא ויקרא ג ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים, דבר השוה בכל הצאן צבכשים ועוים כגון פסח, לאפוקי אשם דאינו צא מן העוים,

מתקיף לה ר' אבין בר חייא, ואיתימא ר' אבין בר כהנא, בכל אתר [בכל מקום. לשון ירושלמי] את אמרת בכל מקום אתה אומר מן להוציא כגון מן הבהמה, להוציא רוצע ונרצע, מן הבקר להוציא את הנענז, מן האלן להוציא את המוקלה (צ"ק דף מ), ובאן אתה אומר מן לרבות דקאמר [מן האלן] פסח, משמע שזא מכל אן?

אמר ר' מני הכא נמי כי מוקמינן לה צפסס מן להוציא הוא דלא אתי [פסח] בן שתי שנים, ולא אתי בנקיבה ומייהו האלן מכל מין אן משמע, בין צבכשים בין עוים, ומיעוטא דמן לנקיבות [ולבן שתי שנים] אתא,

מתקיף לה רב חנא בגדתאה, ומי מציית אמרת דכי כתיב האי [ואם מן הצאן], במותר פסח כתיב, והא מדכתיב ויקרא ג אם כשב ויקרא ג אם עז, מכלל דלאו במותר פסח כתיב אלא

אבני חן על מסכת זבחים

בשלמים גרדי,

וה"ק אם נדר להביא מן האלף, יביא איזה שירצה או כבש או עז, דלא צומתר הפסח כתיב, למה לי אם כבש או עז, פשיטא דמכבשים ומעושים הוא בא, דהא צנופיה כתיב מן הכבשים ומן העושים (שמות יב)?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא למלק ציניהם ולפרש הילכותיהם, לומר שהכבש טעון אליה למזבח, והעז אין אליהו בכלל אימורים, כבש קרא יתירא הוא, דכיון דכתיב [מעיקרא ואם מן האלף וכתיב] בתריה ואם עז, מכלל דעד השתא כבש איירי, דאין לך מן האלף אלא שני מינין, [ובא המילה "כבש"] לרבות את הפסח לאליה שמהא קריבה [האליה] עם אימורין, כנגד הכליות ולמטה [פי' עד זנבה], דכתיב לעומת העלה יסירנה, [ומפרש המילה "העצה" שפירושה כליות] מקום שהכליות יועלות,

כשהוא אומר "אם" כבש, לרבות פסח שעובר שנתו, ושלמים הבאים מחמת פסח חגיגת ארבעה עשר, כדאמר' בפסחים (דף סט), לכל מצות שלמים [תוס'], שימענו סמיכה, וגסכים, ותנופת חזה ושוק,

כשהוא אומר אם עז, הפסיק הענין, לימד על העז שאינה מעונה אליה,

והא [דמותר פסח בא שלמים] מהבא [מאם כבש] נפקא דפסח שעברה שנתו קרב שלמים, והלא זה הוא מותר הפסח, מדאבוה דשמואל נפקא, והא ילפת לה לעיל מדאבוה דשמואל, דאמר אבוה דשמואל ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים, דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים,

ואכתי מדרב נחמן אמר רבה בר אבוה נפקא, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, מנין למותר פסח שקרב שלמים, שנאמר דברים מז' וזבחתי פסח לה' אלהיך צאן ובקר, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העושים,

אלא מכאן, למותר הפסח, שיהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר, ומאי ניהו שלמים דצאן מכל צאן ובקר בין זכרים ובין נקבות?

אלא תלתא קראי כתיבי [ואם מן הצאן, אם כבש, וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר],

דף ט' ע"ב

חד [לעברה] [לעברה] זמנו זמן שחיתת הפסח ועברה [כמו ועברה] שנתו [ה"ה שנתו בלא זמנו וכו']. [תוס'], וחד לעברה זמנו ולא שנתו, וחד ללא עברה לא זמנו ולא שנתו ואם שחטו קודם הפסח לשם שלמים כשר, ואע"ג דחזי לפסח ראשון,

[אבל עברה שנתו ולא זמנו תו לא חזי, ודינו כאילו עברה שנתו וזמנו],

וצריכי דאי כתב רחמנא חד, הוה אמינא היכא דעיברה שנתו וזמנו, דאידיחי מפסח לגמרי [או בא לשלמים], אבל עיברה זמנו ולא שנתו, דחזי לפסח שני אימא לא,

ואי כתב רחמנא הני תרתי [עברה זמנו ושנתו, זמנו ולא שנתו], משום דאידיחי להו ממילתייהו פסח ראשון, אבל היכא דלא עבר לא זמנו ולא שנתו, דחזי לפסח [ראשון] אימא לא [הוי שלמים], צריכי [לכל הג' פסוקים].

[ענין חדש] אמר רב משמיה דמבוג שס חכס, חטאת ששחטה לשום חטאת נחשון שער חטאת [דחטאת] הנשואים [שבא לרצות] כשירה ולא הוה שני קדש, דלא אמרי' חטאת נחשון, כיון דלדיון אחי ולא לכפרה על חטא, הרי הוה כשמיטה לשם עולה, וכ"ש דשניו צעלים לא הוי, דלא שחטה להמקדש דה נחשון, דאמר קרא ויקרא ו זאת תורת החטאת תורה אחת לכל החטאות,

יתיב רבא, וקאמר לה להא שמעתא,

איתיביה רב משרשיא לרבא [תוס'], רבי שמעון אומר, כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות, ועלו לבעלים לשום חובה ר"ש פליג אמנחות ומודה בזבחים, לפי שאין המנחות דומות לזבחים,

שהקומין מחבת לשם מרחשת, מעשיה מוכיחין עליה שהיא מחבת דמחשבה הניכרת שהיא שקר, סבר ר"ש דלא מהניא [פי' לפסול],

מחבת ומרחשת, שני כלים שבהם מטוגנים את המנחות, שכל המנחות היו (עשר עשר. טז) חלות,

מחבת לפי [שאינה עמוקה, אלא שוליה צפין אלל אונגיה, ומתפור השמן צאוגני הכלי וכו']. רש"י מנחות סג., ומעשיה קשים, מתוך שהכלי קף מעשיה מתפשטין, והאור שורף את השמן,

מרחשת עמוקה, ומעשיה רוחשין וריקין, שאין האור שורף את השמן, וכשמניח אדם אצבעו עליה, נראה כמו [רוחשת] [שרושת] [the pastry made in it vibrates like jelly],

חריבה מנחת חוטא שאין בה שמן, דכתיב (ויקרא ה) לא ישים עליה שמן [אם חושב עליה] לשם בלולה, מעשיה מוכיחין שהיא חריבה,

אבל בזבחים אינו כן, שחיתא אחת לכולן וכי שחט עולה לשם חטאת ליכא הכירא דמשקר, הילכך מהניא מחשבה, כ"ך שמעתי צמח"מ, קבלה אחת לכולן, זריקה אחת לכולן,

מעמא דמעשיה מוכיחין, הא אין מעשיה מוכיחין לא [אם

אבני חן על מסכת זבחים

עולה עליו, למה אומר דוקא חטאת נחשון,

וְלִימָא חטאת נזיר, וחטאת מצורע? עיקר חטאת נקט שורש
החטאת, שהיא היטה חטאת יחיד ראשונה,

אמר רב, חטאת חלב, ששחטה לשם חטאת דם, [או] לשם
חטאת עבודת כוכבים, כשירה רבואה נקט, אע"ג דלא דמיא לשאר
חטאות שהן כבשה או שעירה, והיא אינה כשירה כבשה אלא בשעירה,

לשם חטאת נזיר לשם חטאת מצורע [תוס'] פסולה, הני
עולות נינהו,

בעי רבא, חטאת חלב, ששחטה לשם חטאת דטומאת
מקדש וקדשיו מהו, מי אמרינן כרת כמותה, או דילמא אין
קבוע כמותה [שחטאת בטומאת מקו"ק בא עולה ויורד]? [ולא איפשימא],

רב אחא בריה דרבא, מתני כוליהו [כל חטאת ששחטה לשם חטאת
אחרת, גם חטאת חלב לשם חטאת דם] לפסולא, מ"ט ויקרא ד ושחט
אותה לחטאת [תוס'], לשם אותה חטאת,

א"ל רב אשי לרב אחא בריה דרבא, [בעיא דרבא] היכי
מתניתו לה וכיון דאמר דרבא כוליהו פסיל, ואפילו חלב לשם חטאת
דם, כ"ש לשם חטאת דטומאת מקדש וקדשיו [שאין קבוע כמותה]?

אמר ליה, אנן בשינוי בעלים מתנינן לה, [והכי מתנינן לה],
אמר רבא חטאת חלב ששחטה על מי שמחוייב חטאת דם
וחטאת עבודת כוכבים פסולה, על מי שמחוייב חטאת נזיר
וחטאת מצורע כשירה,

ובעיין לה הכי, בעי רבא, חטאת חלב ששחטה, על מי
שמחוייב חטאת דטומאת מקדש וקדשיו [תיבה מי גרע ממי
שאנו מחוייב כלום. תוס'], מהו, מי אמרי' כרת כמותה והוה ליה
מחוייב כפרה כמותו, וקרינן ביה עליו ולא על חבירו, וסביר דמיא ידיה, או
דילמא ד אין קבוע כמותה שגא בעולה ויורד, ¹ תיקון:

[ענין חדש] איתמר, שחטה לשמה, לזרוק דמה שלא לשמה
שגא חשב על השחיטה, אלא על הזריקה חשב בשעת שחיטה דהיינו מעבודה
לעבודה, רבי יוחנן אמר פסולה, וריש לקיש אמר כשירה,

ר' יוחנן אמר פסולה, מחשבין מעבודה לעבודה [תוס'] כלומר
מחשבה מועלת מעבודה לעבודה, במחשבת שלא לשמו, וילפינן ממחשבת

חישוב על מין אחד של מנחה על מין אחרת], אמאי לימא ויקרא ו זאת
תורת המנחה, תורה אחת לכל המנחות,
אלמא אפי' לרבי שמעון דמהדר [להכשירה] [להכשירה], לא יליף [מזאת תורה]
[מזאת תורה. שג] [המנחה],
וכ"ש דמדרבנן קשיא לך, דאמרי אף במנחות לא עלו, אלמא לא דרשי [תורה] זאת
תורת להכי,

ולרבא דאמר לעיל (דף ז) חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם כשירה, ליכא
למפרכך מינה, דהתם כיון דכי הדדי נינהו, דתרווייהו חטאת סתמא שמייהו, וכפרת
שתייה שוה על הכרת, אין שם שינוי קודש, והרי חטאת לשם חטאת נשחטה,
ואילו [פ' אבל] מנחת מחבת ומנחת מרחשת אין שמוטיהן שוין, וזו שמה לבדה וזו
שמה לבדה,
אלא לרב [משמיה דרבא] קשיא, דהא לשם חטאת נחשון שינוי גמור הוא, שהרי
היא כעולה, וקאמר כפרה משום חטאת?

אלא אי איתמר דרב הכי איתמר ושינוי בעלים איתמר, אמר רב
משמיה דרבא, חטאת ששחטה על מנת שיתכפר בה
נחשון היינו שינוי בעלים כשירה, אין כפרה למתים הילכך לא קרינא
ביה במחוייב כפרה כמותו [ראה לעיל ז. קרוב למוף העמוד],

וְלִימָא מת בעלמא [ולמה הוכיח נחשון]?

הא קמ"ל טעמא דמת, הא דחי' אס שחטה בשינוי בעלים לשם אדם חי
דומיא דנחשון שמחוייב חטאת שאינה על חטא, הדומה [בוה] לשעיר נחשון,
כגון חטאת נזיר ומצורע הבאות להכשיר פסולה, ומאי ניהו חטאת נזיר
וחטאת מצורע,

ופרכין דני' [חטאות של נזיר ומצורע, אינן באות לכפר ודינן ב] עולות נינהו
ואנן קים לן לעיל (דף ז) חטאת ששחטה על מי שמחוייב עולה כשירה, והי כעולה
דמו?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב משמיה דרבא, חטאת
חטאת [רגילה] ששחטה על שמחוייב חטאת כנחשון,
כשירה, חטאת נחשון עולה היא [שאין זה שינוי בעלים שאינו מחוייב
כפרה כמותו],

[איכא דאמר, אמר רב משמיה דרבא, חטאת ששחטה
לשם חטאת נחשון פסולה [משום שינוי קודש, וזה שנקראת "חטאת"
אינו מצייל עליה], חטאת נחשון עולה היא),

[אי לא גרסינן להאיכא דאמר קאי הקושיא על מה שאמרנו לעיל חטאת ששחטה
על שמחוייב חטאת כנחשון,
ואי גרסינן לאיכא דאמר, פירוש הקושיא היא, שאם חטאת שאינו בא לכפר דין

אבני חן על מסכת זבחים

רב ירמיה [הקשה על ר"ל מ"ו מדעת עצמו] לסיועיה לרבי יוחנן, ומה [בפגול] במקום שאם אמר הריני שוחט חוץ לזמנו [אין כזה דבר שחיתה "חוץ לזמנו"] ולא חישב על מנת לאכול, ולא על מנת לזרוק או להקטיר, אלא על השחיטה חישב סתם חוץ לזמנה שהוא כשר דלאו מחשבה היא, דאין זמן אלא באכילה אדם ומזבח (דזהו פגול), שחטו על מנת לזרוק דמו חוץ לזמנו, פסול,

מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לשמו, פסול, שחטו על מנת לזרוק דמו שלא לשמו, אינו דין שיהא פסול,

[וא"ת שוחט שלא לשם אוכלין בפסח יוכיח דשוחט שלא לשם אוכלין פסול, ושוחט ע"מ לזרוק שלא לשם אוכלין כשר? וי"ל דלא דמי [ד]שאני התם דזרוק עצמו שלא לשם אוכלין כשר. תוס'],

מתקיף לה רבא בר אהילאי [על ק"ו של רב ירמיה, שיש פברא דמהני מחשבה מעבודה לעבודה בפגול, מה שלא יועיל בשלא לשמה], מה לחוץ לזמנו, שכן כרת האוכל פגול אפי' לנלתי חייב כרת, [ו]הואיל ותמור מהניא ציה מעבודה לעבודה?

אלא אמר רבא בר אהילאי, הכי קאמר, ומה מקום שאם אמר הריני שוחט חוץ למקומו שלא חישב לא על אכילה ולא על זריקה, אלא אמר הריני שוחט חוץ למקומו כשר, דהא חוץ דמקומו הוא שוחטו, ועוד דבאכילה אדם או מזבח מלה רחמנא לחוץ למקומו וחוץ לזמנו, דכתיב ואם האכל יאכל וגו', וילפינן חוץ למקומו וחוץ לזמנו מהאי קרא לקמן (דף יג) שהוא כשר [שלמעשה לא עשה כן], [אפ"ה אם] שחטו על מנת לזרוק דמו חוץ למקומו, פסול (בפרק שני) והשתא ליכא למפרך שכן כרת, שאין חייבין כרת על אכילתן כדמיא לקמן [בפרק שני] (דף כח),

מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לשמו, שהוא פסול, [שחטו ע"מ] לזרוק דמו שלא לשמו, אינו דין שיהא פסול,

מתקיף לה רב אשי, מה לחוץ למקומו שכן נוהג בכל הזבחים, תאמר בשלא לשמו, שאינו נוהג אלא בפסח וחטאת,

אלא אמר רב אשי, הכי קאמר, ומה במקום שאם אמר הריני שוחט לשם פלוני שהוא כשר דאין שניו צעלים חל על השחיטה, דלא שייך שם צעלים אלא על הכפרה, והיינו דאמרן לעיל (דף ד) דשניו צעלים אינו נד' עבודות, [אפ"ה אם חשב] לזרוק דמו (שלא לשמו) לשם פלוני פסול,

מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לשמו, שהוא פסול, [שחטו ע"מ] לזרוק דמן שלא לשמו, אינו דין שיהא פסול,

פיגול דמהניא ציה הכי, דמן בפרק שני (לקמן דף כז) השוחט את הזבח, על מנת לזרוק דמו למחר פיגול,

ור"ל אמר כשירה, אין מחשבין מעבודה לעבודה בשלא לשמו, ולא ילפינן ממחשבת פיגול דהתם עיקר מחשבתו המציאה לידי פיגול זו היא, שיחשוב בעבודה זו לעשות עבודה אחרת מן אחת העבודות, להאכיל לאדם, או למזבח, חוץ לזמנו, וזריקה אכילה מזבח היא, והוא הדין אם חישב על הקטרת החלב שאינה מן עבודות, הילכך לא דמיא לשלא לשמו [שאנינה באכילתו, אלא באחד מדר' עבודות],

ואזדור [ר' יוחנן ור"ל] למעמייהו, דאיתמר [ע"ז לד:],

דף י' ע"א

השוחט את הבהמה של חולין לעזות כוכבים [ראה ב"ח, ויש"נ] אסורה בהנאה כדין זבחי ממזים, וזבחי ממזים ילפינן [ע"ז דף כט] שם שם מעגלה ערופה, ע"מ לזרוק דמה לעבודת כוכבים (ועבודת) השחיטה לא נעשית לשם עבודת כוכבים, אלא בשעת שחיטה חישב לעבוד הזריקה לשם עבודת כוכבים ולא זרק, ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים,

ר' יוחנן אמר, אסורה [משום תקרובת ע"ז], מחשבין מעבודה לעבודה מחשבה היא לענין זבחי ממזים ליאסר בהנאה, וילפינן חוץ [ע"ז] מפנים [מעבודת ביהמ"ק], דילפינן עבודת כוכבים שהיא חוץ, ממחשבת פיגול שהוא פנים,

ריש לקיש אמר, מותרת [תוס'] לאכילה, אין מחשבין מעבודה לעבודה ואינה אסורה אלא אם כן שחט לעזות כוכבים, ששחיטתה עזר עבודת כוכבים, או זרק לעבודת כוכבים ולא ילפינן חוץ מפנים, [מותרת. פ' בהנאה ולא באכילה, דמומר לעבודת כוכבים אסור לאכול משחיטתו, אי נמי אפילו באכילה שרי כיון דלא היה מומר מעיקרא, ובשחיטה זו הוא דנעשה מומר. תוס'],

[וצריכי] [ואיצטריך לאשמועינן בע"ז ובמחשבת קרבן] [ואי] [דאי] אשמועינן בהא [בע"ז], בהא אמר ריש לקיש [אין מחשבין], אבל פנים מפנים מחשבת שלא לשמו מפיגול, אימא מודי ליה לרבי יוחנן [דמחשבין],

ואי אשמועינן הא [במחשבת שלא לשמו], בהא קאמר רבי יוחנן [דמחשבין], אבל בההיא [בע"ז], אימא מודי ליה לריש לקיש [דאין מחשבין], צריכי,

כי אתא רב דימי, אמר, מתיב רב ירמיה [קשיא על ר"ל], לסיועיה לרבי יוחנן, ורבי אילא [הקשה על ר"ל], לסיועיה לריש לקיש,

אבני חן על מסכת זבחים

[וממשך לפרש מה שאמר רב דימי לעיל] **רבי אילא** [הקשה על ר' יוחנן] לסיועיה לריש לקיש,

לא תאמר בזריקה [תוס'] [מחשבת] שלא לשמו, דרבינן ליה לעיל [ד]. כולוהו ענדוהו [וע"ז] מוקשה למה צריך דרשה לכל אחת מהר' עבודות, לא יאמר הפסוק "הזורק את דם השלמים" דילפינן מינה שצריך זריקה לשמה, ותיתי מק"ו מבינייא, משחיטה וקבלה ומה שחיטה ששמה זור פסולה בשלל לשמה, זריקה לא כל שכן, [ו] כי פרסת מה לשחיטה שכן פוסלת שלא לשם אוכלין נפסק, קבלה מוכיח, **למאי הלכתא כתב רחמנא** [פסוק מיוחד לזריקה], [אלא] **לומר דאין מחשבת מעבודה לעבודה** אלא בשעת זריקה גופה צעי ממשך [הרי מבאן ראייה לר"ל וקשיא לר' יוחנן],

מתקיף לה רב פפא, ודלמא להכי כמציה לאשמועינן רבותא **דמחשבת מעבודה לעבודה** [שלא] בשעת זריקה גופה צעי ממשך דלפ"י לא חישב על הזריקה בשעתה, אלא בשעת שחיטה היא ממשכה?

אם בן דמחשבת, אמא לאשמועינן לשתוק קרא מיניה, ותיתי דמחשבת מקל וחומר, דרב אשי [תוס'] כדאמרן, ומה אם במקום שאם אמר הריני שומע לשם פלוני כו' [ושפיר יש מבאן ראייה לר"ל],

ואידך רבי יוחנן פריך הכי דלא נפקא לן זריקה, מקל וחומר דקבלה ושחיטה, **מה להנך** [שחיטה וקבלה] **שכן טעונות צפון, וישנן בחטאות הפנימיות** [משא"כ זריקה אינה בצפון, ולפעמים היא בפנים] הלכך לאו קרא יתיבא הוא [הא דילפינן לעיל ד. פסוק מיוחד לזריקה שפסולה שלא לשמה], דלילף מיניה דאין מחשבת,

ואידך [ריש לקיש], **השתא מיהא בשלמים קיימין** בשלמים כמציה מחשבה שלא לשמו [דכתיב הזורק את דם השלמים שמהא זריקה לשם שלמים. שם], הלכך מצי למילף זריקה משחיטה וקבלה, וליכא למיפריך כפון דשלמים לא צעי כפון, וליתגהו פנימיות,

איתמר, שחטה לשמה, לזרוק דמה שלא לשמה [דהיינו מחשב מעבודה לעבודה], **רב נחמן אמר פסולה** [כר' יוחנן], **רבה אמר כשרה** [כריש לקיש], **והדר ביה רבה לגבי רב נחמן, מק"ו דרב אשי** [תוס']:

[שנינו במשנתנו לעיל ב.] **רבי אליעזר אומר אף (את) האשם** [שלא לשמו פסול]: **תניא, אמר ר' אליעזר, חטאת באה על חטא, ואשם בא על חטא, מה חטאת שלא לשמה פסולה, אף אשם שלא לשמו פסול**,

אמר לו רבי יהושע, לא אם אמרת בחטאת [שלא לשמו שפסול], **שכן דמה למעלה** מחוטב הסיקרא [ולכן פסול בו שלא לשמו], דתנן במס'

מדות (פ"ג מ"א), חוטב הסיקרא [חוטב אדומה] מוגרמ באמצע, להבדיל בין דמים עליונים לדמים התחתונים, וילף לקמן (דף נג) מן [שמות כו ה] וְהִקְטַב הַקֶּשֶׁת עַד תְּלֵי הַפְּנֵימָה, התורה נתנה מחיבה להבדיל, וחטאת צהמה נעשית למעלה, דכתיב צה [ויקרא ד] על קרנות, וכן עולת העוף כדלקמן (דף ס"ד), ושאר זבחים שלא פירש צהן נעשין למטה, דכתיב צה מוצת, ולא כתיב צהו קרנות, וכוליה מוצת ליכא למימר דהוה מקומן, שהרי תורה נתנה מחיבה,

אמר לו רבי אליעזר [וכי אפשר לומר שהטעם שחטאת פסולה שלא לשמה, משום שדמיה ניתנין למעלה, והרי], **פסח יוכיח שדמו למטה, אפ"ה** [ושחטו שלא לשמו פסול],

אמר לו רבי יהושע, מה לפסח [לכן פסול שלא לשמו] **שכן זמנו קבוע**,

אמר לו רבי אליעזר, חטאת תוכיח [שאין זמנו קבוע ופסול שלא לשמו],

אמר לו רבי יהושע

דף י' ע"ב

חזרני חלילה [חלילה = סביב סביב] ולא יקום הדין, ולקמן פריך ויזהר דינא וימי צמה הלך [חזר אני שוב למענה הקודמת, וכך נסתרובב במעגל בלא שנגיע למסקנה. שם],

חזר רבי אליעזר [שפוסל אף באשם] **ודנו דין אחר, חטאת נאמר בה "היא"** [תוס'] [בשחיטה] [נשחיתת. שם] שעי נשיא [ויקרא ד כד], **"היא"** [בא ללמד] **לשמה כשירה, שלא לשמה פסולה**,

[ומעמא בעי מדוע כתבה תורה זה דוקא גבי שעיר נשיא? ונ"ל עפ"י מה שאמרו בסוטה דף לב: שמפני זה כתבה תורה במקום אשר ישחטו העולה שם תשחט החטאת כדי שלא לבייש עובדי עבודה, שיאמרו שזאת עולה, ופריך הא עולה זכר וחטאת נקבה, ומשני איכא אליה דקא מכביא, ופריך והא איכא שעירה? ומשני כיון דמצי מייתי כשבה ומייתי שעירה איהו קא מכביף נפשיה, ולפ"ז גבי נשיא חסה התורה על כבודו וצותה שיביא שעיר זכר שיסברו שעולה הוא, מפני שכבודו כבוד העם כולו, ולכן כיון שסדר"א שהתורה חששה שישחט במקום העולה ויהא זכר כדון עולה שלא ידעו הבריות שחטאת הוא סדר"א שישחט לשם עולה כדי להחזיק לכל הבריות שעולה הוא, לכן קמ"ל חטאת הוא שאם שנה פסול, וצריכה להשחט לשם חטאת דוקא. משך חכמה על הפסוק אשר נשיא יחטא],

ופסח נאמר בו [שמות יב כו, ואמרתם זבח פסח] **"הוא"** [בזביחה], **הוא לשמו כשר שלא לשמו פסול**, אף אשם נאמר בו [ויקרא ז ה וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ אֵשָׁה לַיהוָה אֵשָׁה] **הוא, הוא לשמו כשר, שלא לשמו פסול**,

אבני חן על מסכת זבחים

3. [ומקשה ולמה אמר ר' יהושע שכן דמה למעלה] ולימא ליה ר' יהושע, מה למטה **שכן מכפרת על חייבי כריתות** [משא"כ אשמות אינן באין על חייבי כריתות כדתנן להלן באזהרו מקומן: אלו הן אשמות. אשם גולות. אשם מעילות. אשם שפחה חרופה. אשם נזיר. אשם מצורע. אשם תלוי. וראה לעיל בתוס' ד"ה מה להצד שאשם תלוי אינו נקרא מכפר על חייבי כריתות?]

[ובתריץ] **מחטאת דשמיעת הקול** יליף רבי אליעזר דאינה צאה על כרת, וליכא למיפרך מה לשם מחטאת שכן כרת, דחדא מחדא לא פרכינן כל דהו. תוס', פי' כיון שאנו לומדים משמיעת קול, שאינה בא על חייבי כרת, ומקשה מ"שם מחטאת" זה נקרא פירכא כל דהו, שרק אם לומדים דבר אחד משני דברים במה הצד יש להקשות פירכא כל דהו, אבל אם הלימוד הוא במה מצינו אין להקשות אלא קושיא שיש בה ממש כדאמרין בחולין קטו. וזה"ל שם בראש הרף: חדא מחדא, קולא וחומרא פרכינן, כל דהו לא פרכינן, חדא מתרתי אפילו כל דהו פרכינן וכו'.

4. ולימא ליה **שכן** [חטאת] **טעונה ארבע מתנות** מאמר באשם, שאינו טעון אלא שני מתנות שהן ד'?

כרבי ישמעאל באזהרו מקומן (לקמן ג) **דאמר כל הדמים טעונה ארבע מתנות** [פי' הגם שנותנן על שתי קרנות, מוחלק כל קרן לשני צדדין] נאמר כאן סביב צעולה ואשם, ונאמר להלן סביב חטאת [המילואים], מה להלן פיסוק ארבע מתנות, דהא ד' מתנות כתיבי בה, ואי אפשר לשתי קרנות צבת אחת, אף כאן פיסוק ד' מתנות, באותה מתנה שנותן לקרן שהוא [פי' דנחשב] כשמים, צריך לפסוק לצפונה של קרן, ולמזרחה של קרן,

5. ולימא ליה שכן טעונין **(שכן טעונה)** [חטאת] ד' מתנות **על ארבע קרנות** [פי' דגם לר"י יש חילוק בין חטאת שצריכה ממש על ד' קרנות, משא"כ בשאר קרנות הגם שצריך לחלק כל מתנה לשני צדדין, אינו נותן על ד' קרנות] מה שאין כן באשם,

ד' ישמעאל גופיה לא בעי בשאר זבחים אלא ד' מתנות בשתי קרנות, דקמני [הסם] [להלן גנ:] דר' ישמעאל, אי מה להלן ארבע מתנות [על ארבע קרנות] אף כאן כו', אמרת עולה טעונה יסוד, וקרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד?

וליטעמיך טוצא הוה ליה לרבי יהושע למיפרך, דהא איכא קרן ואכצע וחודה **האיכא אצבע** שחטאת טעונה ליתן מתנויה באצבע, **האיכא קרן, האיכא חודה** כנגד חודה של קרן, [קרן שהיא] אצין של אמה על אמה, כדום אמה דד' מקצעות המוצב,

מה שאין כן בשאר הדמים, דאפילו עולת העוף שהיא למעלה מחוט הסיקרא כדלקמן, אינה צריכה להגביה כ"כ ולתת על הקרן ממש, אלא שיהא למעלה מן החוט כל שהוא, כדמצינן לקמן (דף ג) עשאה למטה מרגליו אפי' אמה כשרה, ואין שום זבח טעון מתנות אצבע, אלא זורק מן הכלי אל קיר המזבח (למקצעותיו השנים) [לשני מקצעותיו], והדס מתפשט לפסון ולמערב, ואין [מתנתו] [מתנתו]. מ] כנגד חודה כמשך מלמעלה למטה, כחטאת שצריכה כנגד חודה, לקמן באזהרו

אמר לו רבי יהושע, **חטאת נאמר בה היא בשחיטה, היא לשמה כשרה שלא לשמה פסולה, פסח נאמר בו הוא בזביחה, הוא לשמו כשר שלא לשמו פסול, אבל אשם לא נאמר בו הוא, אלא לאחר הקטרת אימורין, והוא עצמו שלא הוקטרו אימורין כשר,**

אמר לו ר' אליעזר, **הרי אומר ויקרא ו** **בחטאת כאשם** [תוס'], **מה חטאת שלא לשמו פסול, אף אשם שלא לשמו פסול** ואין משיבין על ההיקש, ולקמן בסוף שמעמא [יא]. מפרש טעמייהו (דרכנן דסמכי) [דר' יהושע דסמכי]. שם [ההיקש] אמרינא, והך היקש דרשינן. שם [למילתא] אמרינא,

אמר מר, **אמר לו ר' יהושע חזרני חלילה,**

[ומקשה] **ולמיהדר דינא, ולייתי במה הצד** מימי צמה הוה דפסח ומטאת נאכלין [ליום ולילה], אף אני אציה אשם?

משום דאיכא למיפרך, מה להצד השוה שבהן [של חטאת ופסח], **שכן יש בהן צד כרת** [ואע"ג דאשם תלוי נמי בא על כרת, אינו בא לכפר אלא להגן, ולכי מתיידע מיתי חטאת, וה"נ הוה מצי למימר שאין באין בצבור. תוס'] חטאת צאה על שגגת כרת, ופסח חייבים עליו כרת, טהור שלא היה בדרך רחוקה [משא"כ אשם],

[כמו אמר מר] **אמר לו ר' יהושע, לא אם אמרת בחטאת שכן דמה למעלה,**

1. **ולימא ליה** [ר' יהושע לר"א], **לא אם אמרת בחטאת, שכן נכנס דמה לפני ולפנים כגון ציוס הכפורים?**

בחטאות החיצונות קאמרינן צמתני דפסולה, ואע"ג דלא עיילי לפניס, ומינייהו יליף ר' אליעזר,

2. פירכא היא וה"ק, ולימא ליה מה לחטאת החיצונה שכן **שם נכנס דמה** [לפני] **ולפנים פסולה** דכתיב (ויקרא ו) וכל חטאת אשר יוצא מדמה כו', מאמר באשם, דלא מיפסיל כהני,

[ובתריץ] **אית ליה לרבי אליעזר, אף האשם שנכנס דמו לפניס פסול,** לקמן בשמעמין [בסוף העמוד, ויליף לה מדרכתיב בחטאת ובאשם],

אבני חן על מסכת זבחים

מקומן (דף נג),

פסולת?

אלא חד מתרי תלת טעמי נקט [בעי"ז להלן צ"י, צד"י, יבמות מח:] [יש הרבה קושיות שהיה יכול להקשות, ושאל אחת מהן],

ההוא "אותה" לאו דוקא, דהא שייר פסח,

[ומקשה] הכא נמי [לזריקת דם למעלה דכתיב בחטאת], לאו דוקא, דהא שייר עולת העוף שהיא למעלה [ראה להלן שאינה דומה לחטאת בהמה שאף שהיא למעלה אינה על הקרנות], דילפינן לקמן (דף סה) מומלק והקטיר, מה הקטיר בראשו של מוצת, אף מליקה בראשו של מוצת?

בזביחה מיהא לא שייר מידי אדבר שהוא זבח לא שייר כלום, שכל הזבחים נמטעו שלא יהא דמו למעלה, ועולת העוף לאו שירא הוא, דלינו זבח כמותו,

אמר מר, אמר לו ר' יהושע לא אם אמרת [בחטאת שדמה למעלה, ומשמע שאשם דמה למטה], לימא ליה רבי אליעזר, אשם נמי דמו למעלה דהא רבי אליעזר מקיש אשם למטה?

אמר אביי, אשם דמו למעלה לא מצית אמרת [שגם ר"א סבר דאשם דמו למטה], ק"ו מעולה, ומה עולה שהיא כליל [תוס'] דמה למטה, אשם שאינו כליל לא כל שכן,

ואי בעית אימא, הא מני דלא חשיב עולת העוף שיר, רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דאמר האי מקום לחוד דחטאת בהמה לחוד, והאי מקום לחוד ועולת העוף לחוד, אע"פ ששניהם למעלה אין מקומן שוה, הלכך במיעוט דגבי זריקת חטאת ליכא שיר,

מה לעולה שכן אינה מכפרת [לכן דמה למטה, משא"כ אשם שמכפרת?]

חטאת העוף תוכיח דמה למטה, לקמן בפרק קדשי קדשים (דף סג) אף שמכפרת,

דתניא, דמים התחתונים, ניתנין מחוט הסיקרא ולמטה, והעליונים מחוט הסיקרא ולמעלה,

מה לחטאת העוף, שכן אינה מין זבח [שחיתה] אלא מין מליקה?

עולה תוכיח,

אמר רבי אלעזר ברבי שמעון, במה דברים אמורים דעליונים לא קביע להו מקום אלא שיהא מן החוט ולמעלה, בעולת העוף, אבל בחטאת בהמה, היא עצמה אין נעשה אלא על גופה של קרן האזן של אמה על אמה שבראש מוצת, שכל למטה מן הקרנות פסולה, ואף על פי שהיא למעלה מן החוט ארבע אמות:

לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן [של עולה וחטאת העוף] שהן קדשי קדשים ודמן למטה, אף אני אביא אשם, שהוא קודש קדשים ודמו למטה,

א"ל רבא מפרזקיא לרב אשי, ולפרוך מה להצד השווה שבהן שכן אין להן קצבה לדמיהן [ולכן דמן למטה], תאמר באשם שיש לו קצבה ואשם יש לו קצבה לדמיו, כנסף שקלים [והביא את-אשמו] לה' איל תמים מן-הצאן בערךך בסף-שקלים בעשקל-הקדש לאשם. ויקרא ה' מו?]

תנן התם [לקמן פא:], שהיה רבי עקיבא אומר, כל דמים החיונים שנכנסו להיכל לכפר, פסולין, ואף על גב דלא כמיז אלא וכל "חטאת" אשר יוצא מדמה וגו', מרצה רבי עקיבא קדשי קדשים, וקדשים קלים, מריבוא ד"כל" "וכל" לקמן בכל הזבחים שנמערבו (דף פז) שנכנסו להיכל לכפר [כדי להוות דמים שם], פסולים [תוס'], וחכמים אומרים חטאת בלבד, רבי אליעזר אומר אף האשם שנאמר בחטאת כאשם,

אלא היינו טעמא דרבי אליעזר [שהגם שדומה אשם לחטאת, ס"ל דאשם מתן דמו למטה], דאמר קרא [ויקרא ו יח זאת תו' רת החטאת במקו'ם אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני ה' קדש קדשים הוא: יט] הכהן הקחטא אותה הזורק דמה [אבל-ה], ובחטאת כמיז, ומיעט אותה בחטאת, למעוטי שאר קדשים ממקום מתן דמו של חטאת, אותה דמה למעלה, ואין דמו של אחר [בגין אשם] למעלה,

בשלמא רבי אליעזר [דאמר חטאת ואשם שנכנסו] בדקאמר טעמא, אלא רבנן מאי טעמא הא דלאי חיתקש אשם לחטאת?

אי הכי "בשחיטת" חטאת נמי כמיז אותה לחטאת, ומיעוטה הוא נימא ולירשא ר' אליעזר, למעוטי אשם מפקול שלא לשמו, אותה לשמה בשרה, שלא לשמה פסולה, הא שאר זבחים [וגם אשם] בין לשמן בין שלא לשמן כשרין [וקשיא על ר"א דאמר שגם אשם שלא לשמה]

אמר רבא, אשם [ש] נכנס דמו לפניו [ד] פסול לא מצית אמרת, קל וחומר מעולה, מה

דף י"א ע"א

אבני חן על מסכת זבחים

עולה שהיא כליל, נכנס דמה לפנים כשרה בין לרצון בין לרצי
אליעזר, דלא דרשינן) כל וכל, והיקשא נמי ליכא הכא, אשם שאינו כליל
לא כ"ש [לא שייך למימר חטאת תוכיח? דאיכא למימר מזה לחטאת שכן
דמה למעלה, ושכן צד כרת, ושכן בא בצבור. תוס'],

מה לעולה שכן אינה מכפרת,

מנחת חומא דקרנן עולה ויורד דשמיעת הקול תוכיח שמכפרת, ואם נכנסה
לפנים כשירה, דלא פסל הכחוש אלא דם,

ולמיא חטאת העוף תוכיח והכי שפיר טפי, שהוא ממניי דמים, וראויה
להוכיח על מניי דמים?

חטאת העוף בעיא דרבי אבין היא היכא דהכניס דמה לפנים בצלחה,
שאין לדמה קבלה, ומיעיף ליה צ"ד דם חטאת (לקמן כ"ג) אם נפסלה בכך, או לא,
ולא איפשיטא לה,

(ולפרוך) מה למנחת חומא [לכן אינה נפסלת כשנכנסה למקדש],
שכן אינה מין זבח [אבל אשם לפסול בחטאת]?

עולה תוכיח [אף שהיא זבח אינה נפסלת],

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד
השוה שבהן שהן קדשי קדשים ונכנס (דמן) לפנים כשרין,

אף אני אביא אשם, שהוא קודש קדשים ונכנס דמו לפנים
כשר,

אמר ליה רבא מברניש לרב אשי, ולפרוך מה להצד השוה
שבהן, שכן אין להן קצבה, תאמר באשם שיש לו קצבה,

אלא היינו טעמייהו דרבנן [ראשם אינה נפסלת], דאמר קרא
דמה אשר יוצא מדמה, דמה של זו [של חטאת], ולא דמה של
אחר,

ואידך [ר"א דאמר שגם אשם נפסלת, אינו דורש "דמה" של זו, ולא דמה של
אחר, אלא כך דורש], דמה ולא בשרה שאם נכנס בשרה להיכל אינה
נפסלת,

ואידך [רבנן דאשם אינה נפסלת דדריש דמה של זו וכו' מגין לו שבשרה אינה
נפסלת] [הול"ל] דם [וכתב] דמה,

ואידך [ר"א דאמר שגם אשם נפסלת] דם דמה לא דריש דכיון דלא מני
למיכתב וכל חטאת אשר יוצא אל אהל מועד, דאינטריך למיכתב דם למעוטי בשר,
אורחיה דקרא למיכתב מדמה,

בשלמא לרבנן [בתחלת המסכת] דאמרי, אשם ששחטו שלא
לשמו כשר, היינו דאיתקש מנחה לחטאת, [ואיתקש גם] מנחה
לאשם,

דתניא רבי שמעון אומר, ויקרא ו' במנחה הוא דכתיב קדש קדשים
היא כחטאת וכאשם וקא א"ר שמעון, מדקא מקיש מנחות לחטאת ואשם,
להכי מקיש [לשניהם], לומר כך דיש מהם כחטאת, ויש מהם כאשם],

מנחת חומא, הרי היא כחטאת [תוס'] שמהא מנחת חוטא כחטאת,
לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה,

מנחת נדבה, הרי היא כאשם דכשר שלא לשמו, לפיכך קמצה
שלא לשמה כשרה,

אלא לרבי אליעזר כיון דחטאת ואשם כי הדדי נינהו [ששניהם פסולים שלא
לשמן] למאי הלכתא איתקש מנחה לחטאת, ומנחה לאשם?

לכי אידך דרבי שמעון, דתנן [מנחות כו.] שלא קדש הקומץ בכלי
שרת, פסולה, שהמנחות הוקשו לזבחים, ליטעון ארבע עבודות, קמיצה כנגד
שחיטה, מתן קומץ כנגד קבלת הדם, הולכה כנגד הולכה, הקטרה כנגד
זריקה, ורבי שמעון מכשיר אם הוליכו בידו בקומתו, עד המזבח והקטירו,

ואמר רב יהודה בריה דרבי חייא, כו"ט דר"ש [דמכשיר שלא
בכלי]?

אמר קרא, קדש קדשים היא כחטאת וכאשם להכי איתקש מנחה
לחטאת ולאשם, שאין שוין בהלכותיהן, לומר כך בא לעובדה בהלכות והקטרות
בד' צד שלא בכלי עובדה בימין כחטאת [תוס'] שהקומץ צד מזיקת דם
חטאת, שהיא צד באצבע וזימין,

דכתיב בחטאת ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו, ונתן וגו', ודרשינן לקמן כפ"ב
(דף כד) באצבעו ונתן, שלא תהא נתינה אלא זימין, דכל מקום שנאמר אצבע
וכהונה אינו אלא זימין,

בא לעובדה בכלי, עובדה רשאי לעובדה בשמאל להוליך הכלי שקדשה
בתוכו בשמאלו למזבח, וליתן בשמאלו מן הכלי על האשם, כאשם מזיקת דם
אשם שהוא מן הכלי למזבח, שאינה בנתינת אצבע, דלא כתיב אצבע אלא בחטאת,
וכשרה בשמאל לר"ש בכל הזבחים, חוץ מחטאת, דאמרין לקמן בפרק שני (שם כד)
זרק בשמאל פסול, ור"ש מכשיר חוץ מחטאת, משום דרבי שמעון תרמי צעי, אצבע
וכהונה דגמרינן ממזורע, דכתיב ציה אצבע וכהונה וזימין, וטבל הכהן באצבעו
הימנית,

וזריקת כל הזבחים לא כתיב צו אצבע אלא כהונה, חוץ מחטאת,

אבני חן על מסכת זבחים

אחרים כשרים לשמו [בכל השנה אם שחט אחד מן הזבחים לשם פסח]
דרי אליעזר מודה זו, דלא פליג אלא צומנו כדמתן כהדיא, אכל כל ימות השנה, אין
שם שמיטת פסח חל על קרבן אחר,

בזמנו שהוא כשר לשמו [ואין בזה שום חידוש, שהרי זה זמנו], אינו
דין שיכשרו אחרים לשמו [אם שחט קרבן אחר לשם פסח בזמנו של
פסח אינו דין שיהא כשר], # [רצ"ע דהא אמרינן לחלן גא. וכי דנין דבר שלא
בהכשירו, מדבר שבהכשירו],

ולומר דבר שאינו:

חמור	קל
אם בשאר ימות השנה, שאינו כשר לשמו [פסח לשם פסח], כשר הוא לשם אחרים,	בזמנו שהוא כשר לשמו, אינו דין שיוכשר לשם אחרים, ויוכשר פסח ב"ד שלא לשמו,
וכך אתה אומר:	
מה לי הוכשרו אחרים בשאר ימות השנה לשמו [לשם פסח], שכן הוא כשר לשם אחרים,	ויוכשרו אחרים בזמנו לשמו, שכן הוא פסול לשם אחרים,

אמר לו רבי אליעזר [לר' יהושע, ומבאן למד ר' יוחנן דעתו דר' אליעזר
כדברי רש"י לחלן], או חילוף הדברים אם ק"ו אתה צא לדנוש, יכול אני
להחליפו דענין אחר, ולומר דבר שאינו, ולהכשיר פסח צומנו שלא לשמו, ומה
אם בשאר ימות השנה, שאינו כשר לשמו [אם שחט פסח לשם
פסח הוא פסול], כשר הוא לשם אחרים [אם שחט פסח לשם שלמים],

בזמנו שהוא כשר לשמו, אינו דין שיוכשר לשם אחרים,
ויוכשר פסח בארבעה עשר שלא לשמו וצדין הזה אתה יכול
להכשיר פסח צומנו, שלא לשמו,

[והלא אי אפשר לומר שיוכשר פסח בזמנו לשם אחרים],

[וממשך ר"א] וכך אתה אומר [היכול אתה לומר כן] צממיה, המדרוש ק"ו
ותכשרו, ק"ו שדרשת יש עליו משנה מה לי הוכשרו אחרים בשאר
ימות השנה לשמו [שהרי המעט ששלמים כשירה לפסח כל השנה],
שכן הוא כשר לשם אחרים [פי' שכל ימות השנה כשר פסח לשם
שלמים, ולכן כשר גם שלמים לשם פסח],

[אבל וכי נאמר] ויוכשרו אחרים בזמנו לשמו, שכן הוא פסול
לשם אחרים צממיה [אבל בזמנו כיון שאם שחט פסח לשם שלמים הקרבן
פסול, לכן פסול גם שלמים לשם פסח].
ומהכא דייק רבי יוחנן למילתיה ואמר, דכי היכי דפסיל רבי אליעזר באתריס לשם

ור"ש, האי קרא [דכתיב במנחה כחטאת וכאשם] מפיק ליה להכי
[שמנחת חוטא פסולה שלא לשמה, כחטאת], ומפיק ליה להכי [בא
לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת]?

עיקר קרא לכדרב יהודה בריה דרבי חייא הוא דאתא [תוס']
[שאם עובדה ביד צריכה ימין], ומנחת חוטא דפסולה שלא לשמה,
[טעמא אחרינא הוא],

חטאת טעמא מאי, דכתיב בה "היא", מנחת חוטא נמי
כתיב בה "היא" [מנחת חוטא כמיז צה כי חטאת היא] גבי שמיעת הקול
דיוקרא,

ולרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר צממתי' [וס"ל דאשם שלא לשמה כשירה],
למאי הלכתא איתקש אשם לחטאת?

לומר לך מה חטאת טעונה סמיכה כמיז צה [ויקרא ד] וסמך ידו על
ראש הסטאת, אף אשם טעון סמיכה:

[שנינו במשנתנו] יוסף בן חוני אומר הנשחטין [לשם פסח ולשם
חטאת פסולין] כו': א"ר יוחנן, יוסף בן חוני, ורבי אליעזר אמרו
דבר אחד דרבי אליעזר נמי פסיל באתריס הנשחטים לשם פסח צומנו, ולשם
חטאת כל ימות השנה, ומצרייתא דלקמן דייק לה רבי יוחנן,

רבה אמר [הפעם יחידה שרבה חולק על ר' יוחנן, ראה מנחת יהודה],
באחרים לשם חטאת, פליגי יוסף בן חוני ורבי אליעזר, ולא פסיל רבי
אליעזר אלא באתריס לשם פסח, אכל באתריס לשם חטאת מכשיר, כדמתיא כו',
וצין רבה וצין ר' יוחנן דייקי מילתייהו מהא מתני', וצמסקנא צעינא לפרושי
דיוקיייהו,

דתניא, הפסח שעברה שנתו דמו לא חזי לפסח, סתמיה שלמים כדדצינן
לעיל (דף ח) מקראי, ושחטו בזמנו לשמו דהוה ליה שחט שלמים לשם
פסח וכן השוחט אחרים אחד מכל הזבחים לשם פסח בזמנו, רבי
אליעזר פוסל, ורבי יהושע מכשיר,

חמור	קל
אם בשאר ימות השנה, שאינו כשר לשמו, אחרים כשרים לשמו,	בזמנו שהוא כשר לשמו, אינו דין שיכשרו אחרים לשמו

א"ר יהושע, אם בשאר ימות השנה, שאינו [שאין פסח] כשר
לשמו כדילפינן לה צמסקת פסחים (דף סא), שחטו קודם חלות פסול, שנאמר צין
העריצים, וכמה פעמים שָׁנָה הכתוב לעכב קציעות זמנו צי"ד צין העריצים,

אבני חן על מסכת זבחים

ומה חטאת שמותרת בא עולה, שחטה לשם עולה פסולה, עולה שאין מותרת בא חטאת, שחטה לשם חטאת אינו דין שתהא פסולה ואם ק"ו מה אחר דורש, יש לך לפסול עולה לשם חטאת, ומהכא דייק רבה מילתיה לעיל [שרק לשם פסח פסולה, ולא לשם חטאת], מדלא אהדר ליה רבי אליעזר, אלא נמי פסילנא דגשחטין לשם חטאת,

קל	חמור
לא אם אמרת בחטאת, שכן כשרה לשמה כל השנה כולה	תאמר בפסח שאינו כשר לשמו אלא בזמנו, הואיל והוא פסול לשמו, דין הוא שיפסלו אחרים לשמו,

אמר לו רבי אליעזר [שסובר שהשווה אחרים לשם פסח בזמנו הקרבן פסול, אבל בא להסביר שאם שחט שאר קרבנות לשם חטאת אין הקרבן פסול], לא אם אמרת בחטאת [לכן השווה לשם חטאת כשרה], שכן כשרה לשמה כל השנה כולה לפיכך עולה הנשחטת לשם חטאת כשרה,

[דין הוא שאחרים כשרים לשמו, וקשה נהי דלא דמי לפסח מ"מ ק"ו איכא, וא"כ נימא יפסלו נמי מהאי דינא דמותר חטאת בא עולה, כמו מדינא דמותר פסח בא שלמים. וכו'. תוס.],

תאמר בפסח, שאינו כשר לשמו [פסח לשם פסח] אלא בזמנו, הואיל והוא פסול לשמו [כל השנה כשחט פסח לשם פסח], דין הוא שיפסלו אחרים לשמו [בערב פסח]:

[שנינו במשנתנו ב.]. שמעון אחי עזריה אומר [שחטן לשם גבוה מהן כשרין, לשם נמוך מהן פסולין] כו': רב אשי מתני משמיה דרבי יוחנן, ורב אחא בריה דרבא מתני משמיה דרבי ינאי, מאי מעמא דשמעון אחי עזריה?

דאמר קרא ויקרא כב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' אין כאן [ראה שם אות יג] חילול, כשירימו אותם לשם גבוה מהם, במזבח מהן אין מתחללין, בנמוך מהם מתחללין,

והאי [פסוק זה] להכי הוא דאתא [פי' לפרש אשר ירימו לגבוה מהן, הלא ירימו קאי על טבל שעתיד להרים ממנו תרומה], והא מיבעי ליה לכדשמואל,

דאמר שמואל, מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה, שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', בעתידים לחרום הכתוב מדבר דהיינו טבל, דכתיב ירימו דבר העמיד, ומסיים דהא דכתיב דין פקד אלו הן הנשרפים, גמר חילול מתרומה, דכתיב

פסח, פסיל דאחרים לשם חטאת, דהא טעמו דרבי אליעזר משום דהוא פסול לשם אחרים, וה"נ דחטאת איתא, ורבה דייק מסיפא, שחור רבי אליעזר מדין זה, ודנו דדין אחר, ומודה דאחרים לשם חטאת כשרים?

אמר לו רבי יהושע, אם כן אם אחר פוסל אחרים לשמו בזמנו, הורעתה כח פסח, ונתת כח בשלמים [דבזמן שלמים פסח לשם שלמים כשר, ואילו בזמן הפסח שלמים לשם פסח פסולים, והלא יש פסוק בפסח לפסול שלא לשמו, ואילו בשלמים אין פסוק. תוס.]. שכל השנה שהיא זמן שלמים, פסח הנשחט לשמו כשר, והיום שהוא זמן פסח, כל שלמים הנשחטין לשמו פסולין, נמצאת מחשבת [שלו] [שלא לשמו] גדול [כתו] [שלמים מפסח, וקרא אשכחן דלחמור בפסח מבשלמים, דכתיב ציה "הוא", וכלל הזבחים הכשיר שלא לשמו],

קל	חמור
מצינו מותר פסח בא שלמים ואין מותר שלמים בא פסח	
שחטו בזמנו לשם שלמים פסול	אם שחטם לשם פסח בזמנו, אינו דין שיהו פסולין,

חזר רבי אליעזר ודנו דין אחר, מצינו "מותר פסח" בא שלמים, ואין מותר שלמים בא פסח, ומה פסח [הקל] שמותרו בא שלמים, שחטו בזמנו לשם שלמים פסול, שלמים שאין מותרין בא פסח, אם שחטם לשם פסח בזמנו, אינו דין שיהו פסולין,

דף י"א ע"ב

קל	חמור
מצינו "מותר חטאת" בא עולה,	ואין "מותר עולה" בא חטאת,
ומה חטאת ששחטה לשם עולה פסולה,	עולה ששחטה לשם חטאת כ"ש שתהא פסולה,

אמר לו רבי יהושע, מצינו מותר חטאת בא עולה דכתיבא דתמורה (דף כג), זה מדרש דרש יהודיע הכהן, כל דבר שצא ממותר חטאת, וממותר אשם, ילקח בהן עולה לקיץ המזבח, והיכי דמי מותר חטאת, כגון הפרש מעות לחטאתו וניתותו, אי נמי מפרש שמי חטאות לאחירות, דק"ל דתמורה (דף כד) מתכפר בזה מהן והשניה תרעה [למה לעיל ה: ד"ה חטאת כתב רש"י רק דוגמא אחת למותר חטאת. משמר הלוי], ואין מותר עולה בא חטאת,

אבני חן על מסכת זבחים

זה וממו צו כי יחללוהו?

אם כן דלכר"ש אחי עזריה לחודיה אחא [דמורם מהם אין מתחללין], **לכתוב** קרא ולא יחללו **אשר הורמו, מאי אשר ירימו** מ"ש לשון עמיד דנקט, **שמע מיניה תרתי** למידע ציה נמי הא [שאם מחשב לגבוה ממונו כשר, ואוכל טבל הוא במיתה]:

בעי רבי זירא לשם גבוה מהן כשרים דקמי [הא דפשיטא ליה בנמוך פסולין לגמרי, היינו מכח דיוקא דקרא, ולא יחללו את קדשי במורם מהן אין מתחללין, הא בנמוך מהן מתחללין, והיינו פסול לגמרי. בח, פ' שהיה קשה לו למה לא בעי ר' זירא שמא הא דאמר פסול היינו שלא עלו לבעלים לשם חובה],

כשרין ואין מרצין קאמר כח"ק, ולא פליג אלא בנמוך דקאמר פסולים לגמרי וכי פליג בחדא פליג, או דלמא כשרין ומרצין, ובתרתיה פליגי לשם גבוה מכשיר לגמרי, ובנמוך פסול לגמרי, ואילו רבנן צמרייהו מכשירים ואין מרצין קאמרי?

אמר אביי ואיתימא רבי זריקא, תא שמע מדקא מפרש מילתיה [שמעון אחי עזריה את דבריו במשנה לעיל ב.]. ונקיט צכור ומעשר דלא לרצוי אחו, ש"מ כשרין ואין מרצין קאמר, **הבכור והמעשר ששחטן לשם שלמים כשרים, שלמים ששחטן לשם בכור או לשם מעשר פסולין, ואי ס"ד כשרין ומרצין, [וכי] בכור בר ריצווי הוא, אלא כשרין ואין מרצין** [דהו"ל לעשות משל מדבר שמרצה],

ומדסיפא הצכור והמעשר ששחטן לשם שלמים כשרין ואין מרצין, **רישא קדשים קלים ששחטן לשם קדשי קדשים נמי כשרין ואין מרצין** קאמר,

מידי איריא, הא כדאיתא והא כדאיתא [לשון זה יש 22 פעמים בש"ס] כשרין דקמי גבי צכור כשרין למילתיהו קאמר, [וכשרים נמי דקמי גבי קדשי קדשים למילתיהו קאמר] ואפי' לרצות לשם חובה,

אלא מאי קמ"ל האי דנקט הצכור והמעשר, אי לאו לגלויי עלה דרישא נקט לה, ולמימר דכשרין ואין מרצין קאמר [וכי נאמר] **גבוה ונמוך קמ"ל** צמיה, וכי אחא לפרושי לן, היכי דמי נמוך לשם גבוה,

[הרי] **תנינא** צרישא דמילתא [לעיל ב.]. **ביצד, קדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים כו'?**

מהו דתימא קדשי קדשים וקדשים קלים הוא דאיכא גבוה ונמוך, אבל קלים וקלים לא,

הא נמי תנינא לקמן צפרק כל המדיר (דף פט) דצכור נמוך משלמים, שלמים קודמים את הבכור אס עניהם עומדים לישחט צצורה ולהקריב,

מפני שהן טעונין מתן ארבע שמי ממנות שהן ארבע, וצכור צמיתה אחת, כדמקן צאצאו מקומן (לקמן נו) **וסמיכה, ונסכים** סמיכה ונסכים ליתנהו צצכור כדילפינן צמנחות צפרק שמי מדות (דף ט), **ותנופת חזה ושוק?**

הא עיקר ששחטת מחילה לצורך, לאשמועינן גבי פסול שלא לשמו דאיכא צקדשים קלים גבוה ונמוך, **הריא דכל המדיר אגרא נסבה** ששחט שס את הקודמים זה לזה, ונקט נמי האי צהדייהו, אע"ג דצכר תנייה הכא:

מהני: **הפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר שלא לשמו, רבי יהושע מכשיר "כאילו נשחט בשלישה עשר"** (דפסח) [דפסח. רע"צ] צשאר ימות השנה חשיב ליה, **בן בתירא פוסל "כאילו נשחט בין הערבים"** [הואיל ומקצת היום ראוי להקרב הפסח. יבין בב] צגמרא מפרש להו,

אמר שמעון בן עזאי, מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן [שהיה סנהדרין של ע"א והיה שם עוד א' ראש לבולן שאינו מן המנין, והוא הנקרא מופלא שבב"ד. תוס' סנהדרין מו. יבין סנהדרין פ"א ס' מד] צגמרא מפרש אמאי לא מנא זקנים [לשון רבים], **ביום שהושיבו את רבי (אליעזר) [אלעזר בן עזריה. משניות וכן נכון] בישיבה** [ברכות כה.], **שכל הזבחים הנאכלין אצל עולה לא, שנזבחו שלא לשמן כשרין, אלא שלא עלו לבעלים משום חובה,**

חוץ מן הפסח ומן החטאת,

ולא הוסיף בן עזאי על דברי חכמים לפסול חוץ מפסח ומחטאת **אלא העולה, ולא הודו לו חכמים** [הא דלא קאמר חבי גם לעיל [משנה ב'] שם בדברי יוסי בן חוני ושמעון אחי עזריה] שלא הודו להן? ג"ל דהבא קמ"ל דאף שאמר שהסכימו כל האסיפה הגדולה שם כך [בברכות כה.], אפ"ה לא הודו לו. יבין כו]:

נב: **אמר רבי אלעזר, אמר רבי אושעיא, מכשיר היה בן בתירא, בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו, דכוליה יומא זימניה הוא והוא ליה זמנו, לפיכך פסול שלא לשמו, כדאמר פסח צמנו שלא לשמו פסול,**

ומאי "כאילו נשחט בין הערבים" והאמר דכולא יומא צין הערבים קרי ליה, מדקמכשרת ליה שחרית, וקרא כמיצ צין הערבים, אלמא סצירא ליה צין ערב של אמש לערב של אחרייו כדמפרשין ליה לקמיה, דהיינו משעלה השחר שפסק ליל של אמש, עד שמשקע החמה, ומאי "כאילו" הא הוא גופיה צין הערבים?

אידי דאמר רבי יהושע "כאילו", אמר איהו נמי [בן בתירא] "כאילו",

אי הכי [דפליגי אי ערב פסח שחרית נקרא בין הערבים], **אדמיפלגי בשלא לשמו, ליפלגו בלשמו** ולימא [פסח ששחטו צי"ד שחרית] ר'

אבני חן על מסכת זבחים

יהושע פוסל, וכן בתירא מכשיר [בין שזמנו כל היום?]

כשר? שאני קמרת

דף י"ב ע"א

דאיתקש לנרות וזהעלות אהין וגו' והיינו צין הערבים דקטורת [וצע"ג שהרי בין הערבים כתיב על נרות וקמרת, ואין זה היקש אלא פסוק אחד על שניהם. ראה משמר הלוי],

התם נמי [פ' איך אמרת דפסח זמנו כל היום, והא] כתיב דברים מז' שם תזבח את הפסח בערב?

ההוא ליאחר דבר [שהפסח יוקרב אחר קרבן התמיד] הוא דאתא, דתניא יאחר דבר יאחר פסח לתמיד שנאמר בו [בפסח] בערב ובין הערבים, לדבר [לחמיר] שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד דאע"ג דכולה יומא זמניה [דפסח], אי שהיה עד זמן שחיתת התמיד, תמיד קודם לו,

ומי איכא מודי דאילו שחיט ליה מצפרא אמרת זימניה הוא, וכי מטי בין הערבים אמרת יאחר דבר?

אין, דהא"ר יוחנן זמנסת דרכות הלכה כדברי האומר, היו לפניו צ' חפלות, אחת של מנחה ואחת של מוספין, ששהא ולא התפלל של מוספין עד זמן מצירתה [מנחה] משהיה לה, מתפלל של מנחה, ואח"כ מתפלל של מוספין,

ובין הערבים דכתיב גבי קמרת ונרות, למה לי [בין הערבים דתמיד ניהא ליה [דאיצריך] לכדאמר בריש תמיד נשחט דזימניה מבי ינטו צללי ערב. תוס'] הוילי ומיניה לא הוי משמע לן צין הערבים ממש [שהרי ר' אושעיא אמר דבין הערבים היינו כל היום], ומצעי לן קרא אחרני [מערכ ועד צקר] לפרושי,

[הקדמה: בן בתירא אומר במשנה לעיל שהפסח ששחטו בי"ד שחרית שלא לשמו פסול, כאילו נשחט בין הערבים, ואומר ר' אושעיא דמטמיה דב"ב דכוליה יומיה זימניה הוא, ומקשה על ר' אושעיא דמברייתא משמע שהטעם הוא כיון דמקצת היום זימניה, ולא כל היום],

ועוד מני כחוספתא מיוצא לר' אושעיא, דקמי השיב רבי תחת [במקום. שט] בן בתירא [שחולק על ר' יהושע במשנה], לדברי רבי יהושע דאמר [הפסח שנשחט בי"ד שחרית שלא לשמו כשר] כאילו נשחט צי"ג, לא אם אמרת בשלשה עשר [במשו] שאין מקצתו ראוי לשמו, הלכך לא קרינן ציה פסח בזמנו, תאמר בארבעה עשר "שמקצתו" ראוי, [ואיך אתה ר' יהושע מתיר גם בי"ד שחרית, הא מקצתו ראוי לשמו].

אי איפלגו בלשמו [תוס'], הוה אמינא אבל בשלא לשמו מודי רבי יהושע לבן בתירא [דפסול] דאע"ג דשחרית לאו זימניה, הוא פסול, הואיל ומקצתו של יום ראוי לשמו [פ' דהוי אפשר למטעי הכי, אבל לפי האמת אין סברא לומר כן לר' אושעיא. מעיל שמואל בא"ז], קא משמע לן,

לרבי אושעיא פריך, היכי מצי למימר פסח זמנו שחרית והכתיב שמות יב בין הערבים?

אמר עולא בריה דרב עילאי, [קרבן פסח כשר] בין שני ערבים מעלות השחר עד שקיעת החמה, דהיינו צין סוף ערב דאחמול, ומחילת ערב דאורמא,

תמיד דכתיב ביה שמות כט בין הערבים, הכי נמי דכולי יומא כשר?

התם [בתמיד] מדכתיב שמות כט את הכבש אחד תעשה בבקר, מכלל דבין הערבים, בין הערבים ממש,

אימא חד בבקר את הראשון לא ישהא יותר מחצות אידך כוליה יומא והשני כל היום זמנו, רצה שחרית רצה ערבית, כדכתיב צין הערבים דמפרשת ליה כל יומא?

[ומתריץ שאין לפרש את הפסוק כן אחד בבקר, ולא שנים בבקר [תימיה הא בעלמא [מגילה כה].] דרשינן אחד מן המיוחד שבעדרו. תוס'] הלכך על כרחך צריך להשקות השני, עד הערב,

נרות דכתיב שמות כט בין הערבים, הכי נמי דכולי יומא כשר?

שאני התם, דכתיב מערב ועד בקר, ותניא [למה צריך להביא ברייתא זו, ולא די מה שמביא הפסוק "מערב"? וראה משמר הלוי] שמות כז מערב ועד בקר תן לה מדרתה תני לוג לכל נר ונר שתהא דולקת והולכת מערב ועד בקר כך שיערו חכמים לילי תקופת טבת שלא תכבה כל הלילה, וצתמוז וצניסן וצתשירי אס תדליק שלש היום לא איכפת לן,

דבר אחר [מערב עד בקר], אין לך עבודה כשרה מעבודות שהן אמורות ציום [פ' מעבודות שאמורות] מערב ועד בקר [פ' עבודות של כל היום] כגון עבודות הדס, [וקמ"ז] [וקמ"ח], וקטרת שכשרין מהדלקת נרות ואילך, אלא זו בלבד שזו מאומרת לכולן [פ' דלאחר הדלקת הנרות אין עוד שום עבודה],

קמורת דכתיב בה שמות ל בין הערבים, הכי נמי דכולי יומא

אבני חן על מסכת זבחים

א"ל רבי זירא לרבי אבהו מדאינטריך לן לשנוי אליציה במפרש לאחר חזות, לימא קסבר רבי יוחנן [בעלי חיים נדחין] דלי לא שמיע לך מיניה בעלי חיים נדחין [היה] ראוי להפרישו לעולם, דלמא אין דחוי אלא בשחוטין, כגון מת המשתלם ישפך הדם במס' יומא (דף סב) ?

אמר ליה אין [דר"י סבר דגם בעלי חיים נדחין], דא"ר יוחנן, בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה אחד מהם וחזר ולקח חציה והקדישה, קדושה ואינה קריבה [תוס'] הואיל ובתחילת הקדשה לא נראה להקריב, דחייב היטה חולין, ודחוי מעיקרו הוא, הלכך אינה קריבה עוד, ומעשה, ולוקמין בדמיה אחרת, ועושה תמורה דהא [עבשיו בבר] אינה דשומפין ותמורתה כיוצא בה,

ושמע מינה תלת, שמע מינה בעלי חיים נדחין [תוס'], וש"מ דחוי מעיקרא הוה דחוי [תוס' גרפס ע"ב], וש"מ

דף י"ב ע"ב

יש דחוי בדמים [תוס' גרפס ע"א] יש תורת דחוי בקדושת דמים, אע"פ שאינה קדושת הגוף, כגון הכא [ב]הקדש חציה לא [קדשה] [הקדשה] אלא לדמיה, שהי אין לו חלק [אלא] בחציה, ואין קדושה ראויה לפשוט כולה על פיו, ואפי' הכי שייך זה דחוי, ומדמה עולמית, ולא אמרי' לא אלימא קדושת דמים, ליפסל משום דחוי,

לישנא אחרינא, יש דחוי בשביל הדמים שלא פרע לקנות חציה של חבירו, שלא היטה קנויה לו כשהקדישה, שעדיין לא קנה חציה משל חבירו, ואי"ו נרא"ה למור"י,

[ענין חדש] אמר עולא, אמר רבי יוחנן, אבל חלב, והפריש קרבן, והמיר דת [ונשתמד. וט' 119] נדחה מקרבן כהכל שחטין [חולין דף ה] מעם הארץ פרט למומר, וחזר בו, הואיל ונדרחה ידחה,

איתמר נמי, אמר ר' ירמיה, אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן, אבל חלב והפריש קרבן ונשתתה נדחה דענין דעם במסכת ערכין כפ' האומר משקלי עלי (דף כא) וחזר ונשתתה שקט משעמומו [relaxed his anxiety, כגון על הר נשפה (ישעיהו יג) דמתרגס על טורא שלויא, הואיל ונדרחה ידחה,

וצריכי, דאי אשמעינן קמייתא [בהמיר דתו], משום דהוא דחי נפשיה בידים [ולכן אמרין הואיל ונדרחה ידחה], אבל הכא [בנשתתה] דממילא אידחי, כישן דמוי [שמה שישן בלילה הגם שאינו ברעתו אינו נדרחה ע"י מקרבן, אבל ראה תוס' סנהדרין מז. ד"ה אימא וז"ל לאו לגמרי כישן, דישן דחוי אפי' בשעה שהוא ישן וכו'].],

ואי אשמעינן הכא [בנשתתה], משום דאין בידו לחזור [לכן הוא נדרחה], אבל הכא [בהמיר דתו] דיש בידו לחזור, אימא לא [אינו נדרחה], צריכא,

אלמא דרבי דס"ל כן בתירא [אין הטעם משום דכולי יומא זימניה הוא, אלא], (ו)משום דמקמתו ראוי לשמו, הוא דקאמר טעמיה,

ואם איתא דכן בתירא [מכשיר] שמרית (מכשר) לשמו, כולו ראוי לשמו הוא [תוס']?

אלא א"ר יוחנן, פוסל היה בן בתירא, בפסח ששחטו בארבעה עשר שחרית, בין לשמו [שעדיין לא הגיע זמנו] בין שלא לשמו, הואיל ומקצתו ראוי [שאין בן בתירא מכשיר פסח שלא בזמנו, אלא בשלא בזמנו ממש],

מגדף בה רבי אבהו דהא דרבי יוחנן, א"כ דצין לשמו וצין שלא לשמו פסול, פסח כשר בזמנו לשמו לבן בתירא היכי משכחת לה,

אי דאפרשיה האידנא צ"ד בשמירת דחוי מעיקרו הוא [תוס'] דבשעת הפרשה לא חזי למידי, ושמעין ליה לר' יוחנן דאמר דחוי מעיקרא הוה דחוי לגמרי, שלא להיראות עוד, ואי דאפרשינהו מאתמול, נראה ונדרחה הוא דכי אפרשיה חזי להקריבו שלא לשמו, וכי מטיא י"ד שמרית לא חזי למידי, [ונמצא שקרבן זה היה נראה מאתמול, ונדרחה ב"ד שחרית] ונראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה, לדברי הכל,

בשלמא לרבנן פסח אינו נדחה כלל, או מלשמו או משלא לשמו, דעד זמן שמיטתו חזי לשלמים, ובזמנו חזי לפסח, אלא לכן בתירא דחוי הוא?

אלא אמר רבי אבהו, תהא לאחר חצות משכחת לה פסח כשר לכן בתירא, במפריש לאחר חצות, דהיינו זמן שמיטתו, וחזי לשמו,

אביי אמר, אפילו תימא מצפרא, אין מחוסר זמן לכו ביום ואין כאן דחוי מעיקרו, הואיל וראוי היום, אין כאן חסרון זמן ראיתו,

רב פפא אמר, אפילו תימא מאורתא, לילה אין מחוסר זמן [תוס'], דתני דבי ר' ישמעאל, ליל שמיני נכנס הולך לדיר להתעשר וקיימא לן בנכורות בפרק מעשר בהמה (דף נו), מחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר,

וכדרבי אפטוריקן, דרבי אפטוריקי רמי, כתיב ויקרא כב והיה שבעת ימים תחת אמו, הא לילה ליל שמיני חזי ולא הוה מחוסר זמן, וכתיב ויקרא כב ומיום השמיני והלאה ירצה, הא לילה לא חזי, הא כיצד?

לילה לקדושה ראוי להקדישו ויום להרצאה [תוס'] [תוס'], ואע"ג דלא חזי לילה להקריב, קאמרינן דמקדיש ליה, אלמא לילה אין מחוסר זמן, הואיל ומחר יהיה ראוי,

אבני חן על מסכת זבחים

דכתיב שמות כט יח והקטיר את־קִלְיָהֹאֵל המִנְחָה עֲלֶה הוּא לָהּ?

[ומתריץ] תרי "הוא" כתיבי [ויקרא א יג והקריב והקרישים ירחיץ במים והקריב הבתן את־הכל והקטיר המנחה עֲלֶה הוּא], ואם אין השני ענין לאמר הקטרה, דהא כתיב חד, תהו ענין לעבודת דס, ולפסול בשלל לשמן, חד "הוא" כתיב צליל עולה של מילואים צואתה תלוא [שמות כט יח], ומד "הוא" כתיב צוקרה, גבי עולת בן זאן,

[ומקשה] גבי אשם נמי תרי "הוא" כתיבי חד צו את אהרן [ויקרא ז ה והקטיר אֶשֶׁם הַכֹּהֵן הַמִּנְחָה אֶשֶׁה לָּהּ אֶשֶׁם הוּא], אחר הקטרה, ומד צוקרה [ויקרא ה יט] אֶשֶׁם הוּא אֶשֶׁם [אֶשֶׁם] לָהּ, ואע"ג דליכא חד מינייהו דכתיב גבי עבודת דס, מן האחד צאס אינו ענין לכך, כדאמרת בעולה?

אלא [אמר רב הונא] בן עזאי [דאמר שעולה שלא לשמה פסולה] בקל וחומר מייתי לה [תוס'], ומה חטאת שאינה כליל, שחטה שלא לשמה פסולה, עולה שהיא כליל לא כל שכן,

מה לחטאת שכן מכפרת [לכן צריך להיות לשמה], פסח יוכיח [שאינה מכפרת, ואפ"ה צריכה להיות לשמה], מה לפסח שכן זמנו קבוע, חטאת תוכיח, וחזר הדין,

לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן [של חטאת ופסח] שהן קדשים, ושחטן שלא לשמן פסול, אף אני אביא עולה, שהיא קדשים, ושחטה שלא לשמה פסולה,

מה להצד השווה שבהן [חטאת ופסח] שיש בהן צד כרת [חטאת בא על שגגת כרת, ופסח חייב עליה כרת אם במלה במזיד]?

בן עזאי

דף י"ג ע"א

צד כרת לא פריך לפי שאינו שוה בשניהם, דחטאת אינו ענוש כרת על הצלמו אלף שעל שגגת כרת הוא צא, ופסח ענוש כרת על הצלמו,

[ומקשה כיון שבן עזאי לא מקשה צד כרת, הא לעיל י: כמעט שלמדנו מצד השווה של חטאת ופסח שגם אשם פסול שלא לשמו, והמעם היחיד של למדנו אותה היה שכן יש בחטאת ופסח צד כרת, ואם בן עזאי לא פריך צד כרת למה לא ללמד שגם אשם פסול בשלל לשמה],

אשם נמי לייתי [נביא אותה בלימוד] לפסול בשלל לשמו מננין אב, כדאמר רבי אליעזר לעיל (דף י: דקא"ל רבי יהושע מחרני מלילה, ופרכינן וליהדר דינא וליימי צמה הלד, וסליקנא [ותירצנו] להך אמתקמא, משוס

בעי רבי ירמיה, אבל חלב והפריש קרבן, והורו בית דין שחלב מותר נדמה לו, דלילו עבר השמא לאו צד קרבן הוא, דאמרינן צהריות (דף ג) יחיד שעשה צהרית צ"ד פטור, וחזרו בהן [ב"ד מהוראתם], מהו, מי הוא דחוי, או לא הוא דחוי?

אמר ליה ההוא סבא, כי פתח רבי יוחנן [לדרוש] ברחויין, מהא [מהורו ב"ד שחלב מותר] פתח ודורש צו שידמה [ונראה לר"ת כי הוה פתח ר' יוחנן כו' לפי שהיה תופסו לחידוש לפי שהוא דחוי גרוע יותר משאר דחויין וכו'. ש"מ עיי"ש],

מאי טעמא, התם גבי מומר ושוטא גברא אידחי מקרבן קרבן לא אידחי מורת מטאת זאת לא נדמה מיערל מן הכשרין, אבל הכא קרבן נמי אידחי [נדרח האדם, וגם נדרח הקרבן] [תוס'] מורת קרבן זה נדמה מן הכל:

[שנינו במשנתנו] אמר שמעון בן עזאי, מקובלני מפי שבעים ושנים זקן כו': למה לי למתנא שבעים ושנים זקן לימי זקנים? דכולהו בחדא שיטתא הוו קיימי ציפיה אמת היו יושבין, וכו' (היו) [הורו] כליש אחד [ביוסף דעת מציין לעוד מקומות במדרש שנמצא כעין זה]:

[שנינו במשנתנו יא:]: לא הוסיף בן עזאי [שפסול שלא לשמו חוץ מחטאת ופסח] אלא העולה: אמר רב הונא, מאי טעמא דבן עזאי, [דכתיב] ויקרא א עולה "הוא" אשה ריח ניחוח לה', היא לשמה כשרה שלא לשמה פסולה,

אשם נמי כתיב ביה ויקרא ז ה והקטיר אתם הבתן המנחה אֶשֶׁה לָהּ אֶשֶׁם "הוא"?

ההוא לאחר הקטרת אימורים הוא דכתיב וליכא למידרשיה לעיכובא, (דעמנו) [דהוא עמנו] שלא הוקטרו אימוריו כשר, והאי "הוא" דרשינן למילתא אחרימי [לעיל ה:],

[גבי עולת בהמה כתיב שתי פעמים עולה הוא ויקרא א יג ושם פסוק י:],

שמות כט יח והקטיר את־קִלְיָהֹאֵל המִנְחָה עֲלֶה הוּא לָהּ,

ויקרא א יג והקריב והקרישים ירחיץ במים והקטיר המנחה עֲלֶה הוּא,

[וצ"ע שהרי יש עוד פסוק בויקרא ח כא ?]

[ויש עוד פעם עולה הוא בעולת העוף, ולא חשיב לה, שכאן מדבר בעולת בהמה],

ויקרא א יז ושפט אתו יִבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּנְחָה עַל־הַיָּדַיִם אֲשֶׁר עַל־הָאֵזָא עֲלֶה הוּא אֶשֶׁה יָדַיִם יִחַם לָהּ,

[ומקשה] האי [הוא דעולה] נמי לאחר הקטרת אימורים הוא

אבני חן על מסכת זבחים

דאיכא למיפדך מה להלך השוה שבהן, שכן יש בהן ג' כרת?

זריך ומאי חין זריך:

נמי: וקבלה מי פסלה [והקושיא נמשכת עד "כל הפורש ממך כפורש מחיו"]

והתניא ויקרא א ה [הקריבו דכמיז צעולה וְשָׁטַט אֶת־צֶן הַבָּקָר [לְפָנֵי ה'] וְהִקְרִינוּ צִנִּי אֶלֶּהָן [הַכֹּהֲנִים] אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד] זו קבלת הדם וללמד שזריך לקבלו ככלי,

אתה אומר קבלת הדם [תוס'], או אינו אלא זריקה דהא לשון הקרבה למוצח הוא, כדכמיז [ויקרא ז ט] לכהן המקריב אותה וגו', והאי נמי בהקרבה למוצח משמע דהיינו זריקה, אבל קבלה לא זריך [כלי] מאלה מועד ואילך [אע"ג דאשכחן בסני קבלה בבלי דכתיב וישם באונות, מ"מ מאהל מועד ואילך אין צריך כלי. חק נתן], כשהוא אומר [שם בויקרא א ה] [וְהִקְרִינוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב], הרי זריקה אמור,

הא מה אני מקיים והקריבו, זו קבלת הדם כדאשכחן קבלה צעולה סיני, (שמות כד) ויקח משה חצי הדם וישם באונות, ואע"ג דהקרבה לשון הולכה היא, כדאמרן לעיל (דף ד) והקריב הכהן את הכל זו הולכת אצרים לכש, הכא כיון דזימנן הולכה לימיה כלל, כמו השומט צד המוצח, לא כתב לה קרא, ואקבלה הוא דאכעזיה, והיכא דאינטריכא הולכה נפקא לן דהויא עבודה, מדאפקא רחמנא לקבלה צלשון הולכה,

פְּנֵי אֹהֶל הַפְּהִינִים, שתהא [קבלת הדם] בבהן כשר לאפוקי חללים וצעלי מוּמִין ובבלי שרת [תוס'] שיהו מלווים בגדי כהונה, דכהנים משמע (הכהנים) צביהונם [לקמן דף יח] והיינו בגדי כהונה, וכל היכא דקמיני נמי צהון כשר ובבלי שרת, צגדי כהונה קאמר,

[ולימוד אחר שצריך בהן כשר לקבלה] אמר רבי עקיבא, ר' עקיבא לא משמע ליה מהכא, דאיכא למימר [פי' שהרי יכולין לומר] בני אהרן כל שהן, והכהנים צביהונם לא משמע ליה [ומפקא ליה ממקום אחר. שם], מניין לקבלה שלא תהא [אלא] בבהן כשר ובבלי שרת,

נאמר כאן בני אהרן, ונאמר להלן במדבר ג אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוּחִים, מה להלן בבהן כשר הכתוב מדבר, דהא אלעזר ואיתמר כתיבי, ובבלי שרת [בבגדי כהונה] נמי הכתוב מדבר, דכמיז אשר מלא את ידם, והיינו לשון רצוי צגדי כהונה, דכמיז [ויקרא כה] ומלא את ידו לנצח את הצגדים, וכמיז נמי וצגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לנצח אחריו למשמה צהם [ולמלא צם את ידם (שמות כט)], אף כאן בבהן כשר, ובבלי שרת,

אמר רבי טרפון, אקפח את בניי [מנעור היה על תורה המשתכחם, ומקלל את עצמו. אקפח - אקצרם, לשון חיתוך וקיצור. רש"י שבת פ.], אם לא

ומשני, לכן עזאי אשם מפירכא אחריכא מסלק ליה, דלא לייתי צננין אב, אשם פריך, מה להצד השוה שבהן [פסח וחמאת], שכן ישנן בצבור פסח קרי ליה קרבן צבור, כדאמרן צסדר יומא צפ' הוילאו לו (דף נא) משום דלמי צכינפיה בביחיד,

ואיבעית אימא, צד כרת נמי פריך [בן עזאי], ובן עזאי גמרא גמיר לה מפי ע"צ וקניס [דעולה פסול בשלא לשמה] כדמנן,

והא דקאמר רב הונא קל וחומר, לא אמרה אלא לחדר בה תלמידיו [בעין לשון זה יש בעוד ג' מקומות בש"ס: עירובין יג, ניר נט, נדה מה]. [אלא למדד את התלמידים ששימו לצם לתורה ויאמרו פלפול מלצם. רש"י עירובין יג.] שיקשו לו תשובה עליו, א"נ שימנו לצם להיות חריפין, לדרוש קלים וחמורים מאליהן כגון עזאי:

[היום ג' פרשת וישב היה הברית של נכדי מרדכי נ"י בן בני צבי יעקב נ"י, והייתי סנדק, ואמרתיו על המאמר לעולם ילמוד אדם תורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שראיתי מפרשים לא שיבא יום שילמוד לשמה, אלא בכל פעם שלומד יכול לבוא לאיזה רגעים של לשמה, ועד"ז בברית מילה אין הכוונה רק שהילד יגדל והוא יהיה יהודי טוב אלא זה נוגע לכולנו להזכירינו שאנו ברוחים בברית עם הקב"ה, ולכן עושין כל העסק של כל הכיבודים וסעודה לכל הקהל שנוכח שכל ישראל ברוחים בברית זו, וזה שאומרים ויקרא שמו בישראל, שהילד נכנס בברית יחד אם כל ישראל, וזה המול לכם כל זכר].

מהני: הפסח והחמאת, ששחטן שלא לשמן [כדתנן בריש מסכתא], קבל והלך וזרק או אף קמי קבל או הלך או זרק שלא לשמן, או לשמן ושלא לשמן שחט צעודה אחת לשמו ושלא לשמו, או שלא לשמן ולשמן, פסולים,

כיצד לשמן ושלא לשמן, [שחט את הפסח] לשם פסח ולשם שלמים, שלא לשמן ולשמן, לשם שלמים ולשם פסח,

[וחזור על מה שאמר לעיל קבל והלך וזרק שלא לשמן] שהזבח נפסל בארבעה דברים, בשחיטה, ובקבול, ובהילוך, ובזריקה,

רבי שמעון מכשיר בהילוך, שהיה אומר, אי אפשר שלא בשחיטה ושלא בקבלה ושלא בזריקה, אבל אפשר בלא הילוך הלכן לא חשיבא למיפסל, [ואיך אפשר בלא הילוך כגון] שוחט בצד המזבח וזורק,

רבי אליעזר [בר' שמעון] אומר, המהלך במקום שהוא צריך להלך הולכה זו מוחשבה פוסלת צה, אס חיש צה שלא לשמה, במקום שאינו צריך להלך, אין מוחשבה פוסלת וצגמי מפרש למילמי, מאי

אבני חן על מסכת זבחים

מחשבה [מחשבת פיגול] מועלת אלא בזריקה בלבד במחשז בשעת זריקה, ע"מ לאכול מזבחז ביום השלישי, כדכתיב בקרא דמחשבת פיגול, המקריב אותו לא יחשב, וילפינן מיניה בפ"ב (לקמן כט) במחשז בשעת הקרבה, לאכול מזבחז ביום השלישי, הכתוב מדבר, [והקרבה] היינו זריקה,

מנין לרבות, שחיטה "וקבלה",

ת"ל ויקרא ז ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו (פיגול הוא) [ביום השלישי] לא ירצה, בדברים המביאין את הקרבן לידי הימר אכילה הכתוב מדבר,

יכול שאני מרבה אף שפיכת שיריים אם שפך שירי הדם ליסוד, על מנת לאכול בשר חוץ לזמנו והקטרת אימורין או אם הקטיר אימורין במחשבה ז,

ת"ל ויקרא ז ביום השלישי לא ירצה היינו זריקה שהיא מרצה, המקריב אותו לא יחשב,

זריקה בכלל היתה בכלל הדברים המצויין לידי אכילה ולמה יצתה, להקיש אליה לומר לך, מה זריקה מיוחדת שהיא עבודה (ומכפרת) ומעכבת כפרה, אף כל עבודה ומעכבת כפרה,

יצאו שפיכת שיריים, והקטרת אימורין, שאין מעכבין את הכפרה [לקמן למ. גליון הש"ס] שירים אין מעכבין, כדמיא באזהרו מקומן [לקמן דף נב], יכול יעכבו, תלמוד לומר זאת כל הדם יספך, נקפו הכתוב ועשאו שירי מזה כו', הקטרת אימורין לא מעכבין כפרה, דכתיב הדם הוא בנפש יכפר [ויקרא ז],

[מ"מ אנו רואין שקבלה יש בה מחשבת פיגול]?

דף י"ג ע"ב

[ומתריץ שיש שני מיני פיגול בקבלה [להלן] בסוף העמוד קורא לשני אופנים אלו מפגל ומתפגל], א. שמחשב בשחיטה על קבלה, ב. במחשב בקבלה על אכילה, פירוש, א. ששוחט ע"מ לקבל למחר, וזה אינה פיגול, דפיגול כתיב בויקרא ז יח ואם האכל יאכל שהמחשבה צריך להיות על אכילת אדם או אכילת מזבח, ב. שחושב בשעת קבלה אפי' על מנת לשפוך שירים למחר, וזה הוי פיגול ששירים הוא אכילת המזבח],

אלא לא קשיא, הא דקמיני לעיל (מחשבת קבלה לא פסלה בפיגול) [מחשבה לא פסלה בקבלה], לא כשמישז בשעת קבלה על אכילת בשר, אלא דאמר במחשז [שמחשבת קרישם היינו ע"י דיבור] בשעת שחיטה הריני [שוחט] ע"מ לקבל דמה למחר [שמחשב על עבודה, ואין זה מחשבת אכילה],

דאילו זריקה כהאי גוונא [הוא אכילת מזבח, ונקרא פיגול], עשה זה מחשבה כמעשה, אם שחט על מנת לזרוק דם למחר פיגול, דהיינו אכילת מזבח, (ואי נמי) דאיתרבי צהדיא אפי' שפיכת שיריים לקמן [שגם שפיכת שיריים נקרא אכילת

שמעתי [מרבתי] להבחין הפרש בין קבלה לזריקה ולמה עושה את הקבלה כשאר עבודות, ואין לי לפרש # [הפרש לפרש, לשון גופל על לשון] איני יודע לפרש, מה הפרש שמעתי ציניהן,

1. אמר רבי עקיבא, אני אפרש, קבלה לא עשה בה מחשבה כמעשה [פ' אין מחשבה פוסלת בה. שט] השמא סלקא דעתך, (הא דקאמר) [דהכי קאמר], אין מחשבה פוסלת בשחיטה [אולי צ"ל פוסלת בה], אם מישז בה חוץ לזמנו או שלא לשמו, אלמא לא פסלה בקבלה, זריקה עשה בה מחשבה כמעשה,

2. [ועוד, דם ש. שט] קבלו בחוץ, אינו חייב כרת דשחיטה היא דכתיב לחיובא [ואל פתח אהל מועד], זרקו בחוץ ענוש כרת חזיקה נפקא מדם יחשב, לקמן בפרק השוחט (דף קז),

3. [ועוד] קבלוהו פסולין זרים [וטמאים], ושאר חייבי מיתות, כגון שמוי יין והדומין להם אין חייבין עליו מיתה, דבעיא עבודה תמה שאין אחריה עבודה, בסדר יומא (דף כד) ובפרק במתא דהכא [פ' דמסכת זבחים] (דף קצ) נמי מן, אין כהם [לא] משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום מחוסר בגדים כו', [אבל בזריקה] זרקוהו פסולין, חייבין עליו,

[וזה תוכן דברי ר"ט, שכיון ששמענו את דברי ר"ע לחלק בין קבלה לזריקה, נוכח שזהו מה שאמרו רבותיו, ונתפעל על ר"ע שכיון להדברים ששמע],

אמר לו רבי טרפון, העבודה [שצוה. רש"י חענית כד.], (את) [אם. ד"ם] המית* ימין ושמאל [במה ששמעתי. שט, פ' לא הטה ר"ע כל שהוא מדברי רבותיו], אני שמעתי ואין לי לפרש [פ' לא זכרתי מה שאמרו], אתה דורש מאלין ומסכים לשמועה ומסכים למה ששמעתי,

* [וכן אומר ר"ט בברכות י: אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות בדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, וכן בקדושין עא. אמר רבי טרפון: פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן, והמיתי אוני אצל בהן גדול],

בלשון הזה אמר לו [ר' טרפון], עקיבא ! כל הפורש ממך, כפורש מחייו [מן החיים. קדושין סו:] [ונמצא רואין מכאן שקבלה לא פוסלת בה מחשבה, וקשה על משנתינו?]

אמר רבא, לא קשיא, כאן [ברייתא זו שהביא שמחשבה לא פוסלת בקבלה] במחשבת פיגול דחזן לזמנו לא פסלה בקבלה, כאן [משנתנו שגם בקבלה פוסלת] במחשבת שלא לשמה,

דיקא נמי [דמנא] דמתניתין לא איירי במחשבת פיגול דקתני [תוס'], שהובח נפסל, ולא קתני מתפגל, ש"מ:

ומחשבת פיגול לא פסלה בקבלה, והתניא, יכול לא תהא

אבני חן על מסכת זבחים

המובחר,

במחשבת חוץ לזמנו, וקבל והולך שלא לשמן, לא ילאו מידי פיגול, שהרי אין שלא לשמו פוסל בשלמים, והוא ליה קרב הממיר כמזונו צפיגול, בלא פסול מחשבה אחרת,

אף חטאת אע"פ שלא לשמו פסול זה שלא לשמה, אין מוציא מידי פיגול לא מוציאה מידי פיגול,

ואין תנן צ"ב (לקמן דף כט), הפסח והחטאת ששחטן חוץ לזמנו, וקבל והלך וזרק שלא לשמו, זהו שלא קרב הממיר כמזונו, ואינה פיגול ליענש כרת על אכילתו, כדילפינן צ"ב (ס"ד דף כח) מקרא, כהנא כשר כך הכנא פיגול, שיקרבו כל מחירין, דהיינו ארבע עצודות, בלא פסול מחשבה אחרת,

אלא מאי אית לך למימר, מרבייא דקראי קאתיא כל הזבחים לפיגול, בנ"ב, ולא משלמים למדו, הילכך כל חד וחד מאי דפסיל [ציה] מוציאו מידי פיגול, וכן לענין הצאחו לידי פיגול, כל חד וחד מאי דכתיב ביה דהוי עבודה מציאו לידי פיגול [ה"ב] שטבילת אצבע מפגלת [מרבייא דקרא קאתיא],

[כיוצא בזה] אמר ריב"ל, בעליה זו [שאנו יושבין בה עכשיו. שם] שמעתי, שטבילת אצבע מפגלת,

תהי [השתומם] בה רשב"ל, כלום למדו פיגול אלא משלמים [תוס'], מה שלמים אין טבילת אצבע מפגלת בהן, אף חטאת אין טבילת אצבע מפגלת בהן,

וכי הכל משלמים למד[נ], אי מה שלמים שלא לשמן [תוס'] אין מוציא מידי פיגול, אף חטאת שלא לשמה אין מוציא מידי פיגול?

אמר רבי יוסי ברבי חנינא, אין [כן הוא] הכל משלמים למד[נ],

ודקשיא לך בנפולת היאך שלא לשמו מוציאה מידי פיגול, הואיל וחזין למקומן מחשבת ע"מ לאוכלו חוץ למחילת אכילתו, דהיינו בכל העיר, וחזין לעיר היו חוץ למקומו פוסל בשלמים [ד]הדיא מרביין לה לפסולא צ"ב, אלא שאין זו כרת, ושלא לשמו פוסל בחטאת,

מה חוץ למקומו הפוסל בשלמים, מוציא מידי פיגול כדילפינן צ"ב, שכל מחשבת פסול מוציאה מידי פיגול, אף שלא לשמו הפוסל בחטאת, מוציאה מידי פיגול,

[ר'] ירמיה אומר שאין לומר שאלו הדברים הפוסלין בשלמים נלמדו ישירה על כל הובחים שפסולין אלו ובדומה להם פוסלין גם בכל הובחים, אלא נלמדו מ"דין" שלמים, שדבר הפוסל בהן מוציאם מידי פיגול וכו', וכן נלמד משלמים שד' עבודות שמעכבות בהם מביאין לידי פיגול, וכן גם טבילת אצבע שמעכבת בחטאת הפנימיות מביא לידי פיגול,

הא והאי דקמיני מניין לרבות שחיטה וקבלה, [צ]מחשב צשעת קבלה, על מנת לשפוך שירים, או אחת משאר האכילות [קאמרי] [למחר קאמר. שם], דאמר הריני מקבל דמה, על מנת לשפוך שירים למחר [תוס'],

א"ל ההוא מרבנן לרבא, ושפיכת שירים, והקטרת אימורין לא פסלה בהו מחשבה דקמיני לעיל, יכול שאני מרבה אף שפיכת שירים,

והתנן, יכול לא תהא מחשבה מועלת, אלא באכילת בשר צשעצ צלכול צשר חוץ לזמנו, מניין לרבות שפיכת שירים, והקטרת אימורים וכל שכן [תמלת ?] זריקה?

ת"ל וקרא : ואם האכל יאכל, בשתי אכילות הכתוב מדבר, אחת אכילת אדם, ואחת אכילת מזבח?

לא קשיא [שהמחשבה צריכה להיות בשעת עבודה], הא @ דקמרי צשעת שפיכת שירים, כגון דאמר הריני זורק או אחת משאר עצודות על מנת לשפוך שירים למחר שהי חישב להאכיל את המזבח חוץ לזמנו, הא דמעטיהו לעיל, כגון דאמר הריני שופך שירים, על מנת להקטיר אימורין למחר,

כלל דמילתא צעיין מחשבה צשעת עצודה, על דבר אכילת אדם או למזבח, הלכך חישב צשעת שפיכת שירים על אכילת בשר לא כלום היא, דלא הואי מחשבה צשעת עצודה;

[ענין חדש] א"ר יהודה בריה דרבי חייא, שמעתי מרבותי שטבילת אצבע האמור צשטאות הפנימיות, וטבל הכהן אצבעו וגו' [ויקרא א] מפגלת בחטאת פנימיות אס טבל ע"מ להקטיר אימורים למחר,

שמעיה אילפא [שם אמורא בדור ראשון של האמוראים בא"י, מוכרח בש"ס 24 פעמים ע"פ המחשב], אמרה קמיה דרב פרא [הוא ר' יהודה בן פרייה, והיה בן אחותו של בר קפרא, והיה מתלמידיו הצעירים של רבי יהודה הנשיא. שם],

אמר, כלום למדנו פיגול צשטאת אלא משלמים דעיקר פיגול צשלמים כתיב, ואם האכל יאכל, ושלמים אין בהן טבילת אצבע, שכל הדמים צזריקה מן הכלי למזבח, חוץ מן הצשטאת שהיא צמחנת אצבע, מה שלמים אין טבילת אצבע מפגלת בהן [שהרי אין בהם טבילת אצבע], אף חטאת אין טבילת אצבע מפגלת בהן,

ופרכין וכי הכל משלמים למד[נ]ו [וכי] דין פיגול בכל הזבחים כדינו צשלמים,

אי מה שלמים שלא לשמן, אין מוציא מידי פיגול אס שחט

אבני חן על מסכת זבחים

זהיקשא, דאיתקוש מנחות לשלמים, דהא איתרבי קבלה בשלמים לפגל כדאמר' לעיל, ומתן כלי במנחה כקבלה בדס, אכל טבילת אצבע לא איתרביא, ולא חיפשוט,

ודקאמרת הכא ממילא, התם איהו קא שקיל ויהיב? כיון דאידי ואידי מתן כלי הוא, מה לי ממילא, מה לי קא שקיל ויהיב,

לימא כתנאי [אי טבילת אצבע מפגל] דתני חדא טבילת אצבע מפגל בחטאת, ותניא אידך לא מפגל אס טבל על מנת להקטיר אימורין למחר, ולא מתפגלת אס שחט [או קבל] ע"מ לטבול אצבע למחר, מאי לאו תנאי היא דמר חשיב לה הולכה, ומר לא חשיב לה הולכה?

לא [אין בזה מחלוקת תנאים] דכ"ע הולכה היא, והא דקמי אינה מפגל הא רבנן הא רבי שמעון רבי שמעון היא דאמר במתניתין הולכה לא מפגל, כדמתן ורבי שמעון מכשיר בהילוך,

אי רבי שמעון, מאי איריא טבילת אצבע, האמר

דף י"ד ע"א

כל קרבן שאינו על מזבח החיצון בשלמים שלמדנו מהס פיגול לכל הזבחים אין בו משום פיגול לקמן בפרק בית שמי (דף מג) [וא"כ אין פיגול בחטאות הפנימיות כלל?]

אלא הא והא [שני הבריות, דחד תני מפגל וחד תני דאינה מפגל] רבנן, ולא קשיא, כאן [ד] אינה מפגל בחטאות החיצונות ולא כתיב זהו וטבל, אלא ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו, והיה לקיחה קבלה היא, ומינה ילפין קבלה לקמן באיזהו מקומן (דף מח), כאן [דמפגל] בחטאות הפנימיות,

חטאות החיצונות פשיטא [דאינה מפגל], [דהא] לא כתיב בהו וטבל?

[ומתריץ, שהיה הו"א לומר שמוחשבת פיגול בטבילת אצבע בחטאות החיצונות מפגל, אי לא כתב ולקח במקום וטבל],

אצמריך [לאשמועינן שאין טבילת אצבע מפגל בחטאות החיצונות], סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתיב ולקח דמשמע הוא בעלמו יקח, ואי אתי קוף [לכן נקט קוף, שבודאי אינו בכלל "ולקח", משא"כ באדם אחר אינו פשוט כל כך. ראה מרומי שדה] רמי להו אידיה על אצבעו, בעי למישקל זימנא אחריתי? בעי מיהדר ומשקל, אלמא ולקח נמי אצבעו קא, שיטבול אצבעו, אימא כמאן דכתיב וטבל דמי [ותהיה מפגל],

[קמ"ל] [שלא תאמר שמפגל, ד] להכי לא כתיב וטבל זהדיא, אלא כח [ונתן דמשמע נמי. שג] קבלה, ומדמסיכה (א) אצבעו [א] ונתן הוא דילף לטבול

א"ר ירמיה מצדה תברא משוכה בצדה, אס מחוך למקומו אמה לומר לשלא לשמו, (ו?) להעמיד פיגול על עבודות הטהרות בשלמים, ותו לא, אלא "שמוציאתה מידי פיגול" תלמד בחטאת שלא לשמו מחוך למקומו בשלמים, יס להשיב מה לחוץ למקומו [דשלמים] דין הוא שיוציא מידי פיגול, שהרי פסול הפוסל בשלמים, שכן נזהג ושמור לנהוג בכל הזבחים, תאמר בשלא לשמו, שאינו נזהג אלא בפסח וחטאת בלבד?

אלא מאי אית לך למימר אס צאת לומר הכל משלמים למד[נ], מה יס לך טעם בשלא לשמו המוציא חטאת מידי פיגול, כך יס לך לומר, שלמים דבר הפוסל בהן [תוס'] כגון חוץ למקומו מוציאם מידי פיגול, דבר המעכב בהן כגון ד' עבודות הדס מביאן לידי פיגול,

הכא נמי אף חטאת דבר הפוסל בה כגון שלא לשמה מוציא מוציא מידי פיגול, ו דבר המעכב בה כל הכתוב בעבודת דמה וטבילת אצבע ככלל מביאה לידי פיגול,

אמר רב מרי, אף אנן נמי תנינא דטבילת אצבע מפגל, דמתן במנחות זה הכלל [במפגל במנחות], כל הקומץ ונותן בכלי [תוס'], והמוליך, והמקטיר ככל ד' עבודות, [אס] חישב על מנת לאכול שריים או להקטיר קומץ למחר פיגול,

בשלמא קומץ מפגל ד היינו שוחט שמוציא דס שהוא חלק גבוה מן הזשר, [והזשר] שריים הס, אף זה הפרש קומץ מתוך שריים, וכן שאר ד' עבודות דמפגל מהיקשא, דהוקש מנחה לזבח דכתיב [ויקרא ז לו] זאת הפו דה [לעלה למנחה ולפסח ולששת ולמלואים ולזבח השלמים], ואמר[ין?] לקמן (דף נח) דהך היקשא מה שלמים מפגל ומתפגל, אף כל מפגל ומתפגל, מוליך היינו מוליך, מקטיר נמי היינו זורק, אלא נותן בכלי מאי ניהו?

אילימא דדמי לקבלה, מי דמי, התם ממיילא נופל הדס בכלי, הכא איהו קא שקיל צדיה ורמי הכא קא שקיל ורמי,

אלא "כיון דלא סגי דלא יהיב" קומץ לכלי לקדשו במוכו, כדאמרין לעיל (דף יא) שלא בכלי שרת פסולה, ואמרין טעמא במסכת סוטה בפרק שני (דף יד) מידי דהוה חלד, לאו אע"ג דקדישתיה סכין צואר צהמה, הדר בעי לקבוליה וקדושה בכלי זימנא אחריתי, קומץ נמי אע"ג דקדשה מנחה כולה בכלי, בעי לקדושי קומץ זימנא אחריתי, הלכך על כרחיה עבודה חשובה היא ומפגלה,

ה"נ בטבילת אצבע כיון דלא סגי דלא עביר לה היינו הולכה שמוליך הדס באצבעו לקרבן למונח על כרחיה היינו הולכה?

לא [אמרין "כיון דלא סגי דלא עביר" כדי לומר שטבילת אצבע הוי עבודה לפגל, לעולם [לכן מפגל בנתינת קומץ בכלי] דדמי לקבלה הלכך אחי

אבני חן על מסכת זבחים

ברלקמיה,

אי מחוץ לזמנו צמה מזני, מזה לחוץ לזמנו שכן כרת [דכרת אינה אלא בחוץ לזמנו ולא בחוץ במקומו, ואינם דומין].

אי משלא לשמה וצ"ו מדלעיל שכן נהג בבמה [צקרבן צמת יחיד צעמ חסר הצמות, שהרי [מחשבת שלא לשמה] שני קדש הוא, מאמר בחוץ למקומו דלא [שאניה נהגת בבמה], שאין מחינה צממה] וכל הצקסה מקומו, עד סוף העולם [מכאן שבשעת היתר הבמות יכול לעשות במה באיזה מקום בעולם שרצה. וכן כתב באש פנחס לר' פנחס הירשפרונג זצ"ל מעילה ג.].

[ומתריץ, דלעולם יליף משלא לשמה בק"ו, ודקשיא לך שכן נהג בבמה] (חיוב) שלא לשמן במאי נהג צמיה קרבן אמה מוצא פסולו בפסח וחמאת, פסח וחמאת בבמה לא קרבו דמן לקמן (דף קיז) כל הנגדר ויגדר קרב צממה, ושאינו נגדר ויגדר אינו קרב צממה,

ואיבעית אימא חוץ למקומו מחוץ לזמנו אחי, ולא פריצין שכן כרת, ד הקישא הוא דליתקש חוץ למקומו לחוץ לזמנו צ"י שני (לקמן כח) צקרא אחרינא, דאמרינן אס האכל יאכל ציום ה שלישי זה מחשבת חוץ לזמנו, לא יחשב לו פיגול יהיה קרא יתירא הוא לאחיי [זה] חוץ למקומו וכיון דליתקוש, גמרינן מהדדי, ואין משיצין על ההיקש,

אמר רבא,

1. אם תימצא לומר, ר' שמעון סבר לה כבירה [ר' אלעזר בר' שמעון] לקמן צ"י שני (דף כ) דאמר בין האולם ולמזבח חלק נפוי שצממה שצין האולם ולמזבח, אע"ג דלא קרינן ציה על ירך המזבח נפונה, דהא צמערבו של מזבח הוא, הוי צפון לענין שחיטת קדשי קדשים,

אין מחשבת מועלת [מלשון מועיל, ולא מלשון מעילה] בהולכת [דב] חמאות הפנימיות אפילו לפסול אלא מפתח אולם ולפנים אס חישב צהולכת הדס ממקום שחיטתו, עד האולם, אינה מחשבה, שהרי אפשר לצטל הולכה זו, לשחוט אצל פתח האולם,

אכל אי סבר כרבי יוסי, דפליג ארבי אלעזר בר' שמעון, ואומר אין נפון אלא כנגד המזבח, מקיר (ה)מזבח [ה]נפוי עד כותל העזרה נפוינית, הויא לה עבודה שאין יכול לצטלה, דהא חטאת טעונה נפון לשחיטתה, דכמיז צמקוס אשר תשחט העולה וגו', ונפון צעולה כמיז,

2. ואם תמצא לומר ר' שמעון סבר לה כרבי יהודה, דאמר לקמן צ"י קדשי קדשים (דף נט) תוך עזרה [מלשון עזרה בצרות [תהלים מו ב] בלומר ששם מתפללין לאל ושומעין ועוזר. ערוך ערך עזרה] מקדש [תוס'] כל רצפת העזרה צין האולם ולמזבח מקודשת, להקטיר חלצים, כמזבח עצמו, דכמיז ציום הוא קדש המלך את תוך החצר, ותניא לקמן דברים ככתנן, דברי ר' יהודה,

אין מחשבת מועלת לר' שמעון בהולכת סילוק בויכין צויזי לחס

אצבעו, שצריך ליקח צעמנו ולטבול, דמושמוע הכי דלא מהא טבילת אצבע עבודה חסונה צהן לפגל, מדלא אחשבה קרא להצריכה צפירות, ומושמוע הכי שצריכה היא לטבול [כחטאות החיטונה] [כחטאות החיטונות], ולא דלישקל קוף ולירמייה לדס על האצבע, דצעינן לקיחת אצבע מעליזמא, דולקס נמי אלאצבע קאי.

[ויש שלמדו מכאן שאם אדם מניח את הלולב לתוך ידו של חברו אינו יוצא במצות לקיחה, וטעות הוא וכו' אלא כל שאוחז הלולב בידו ואינו מניחו ליפול ע"י כח ידו שאוחז בו, זהו מיקרי לקיחה, מושא"ב אם נפל דם על ידו ואין היד אלא מעשה איצטבא, שהרי אינו אוחז בכח ידו משה"ה לא מיקרי לקיחה. מרומי שדה],

[שגינו במשנתנו] רבי שמעון מכשיר בהילוך: א"ר שמעון בן לקיש, מודה רבי שמעון בהולכת חמאות הפנימיות, שמחשבה פוסלת בהן, הואיל ועבודה שאין יכול לבטלה "דלאו אורח ארעא לשחוט צהיכל", ועל כרחו הוא שוחטו צעורה, ומוליכה צהיכל לקרנות מזבח פנימי, ולהזאת פרוכת,

והאמר רבי שמעון, כל שאינו כל קרבן שאין ממנו דמו על מזבח החיצון בשלמים לאפוקי חטאות הפנימיות, אין חייבין עליו משום פיגול וקס"ד דה"ה לפסול דלא לשמו?

[ומתריץ: שיש חילוק בין פיגול שחייבין עליו כרת דליתא בחטאות הפנימיות לר"ש, לפיגול שפוסל את הקרבן],

א"ר יוסי ברבי חנינא, מודה היה [ר"ש] לפסול נהי דאין צהן פיגול להחמיצ כרת על אכילתו, אכל מודה הוא דמחשבה חוץ לזמנו פוסלתו [פי' אף שאינו חייב עליה כרת, נפסל הקרבן], מקל וחומר [תוס'], והכי נמי הוה מצי לתרוצי ליה, אכן צמחשבה "שלא לשמו" קיימינא [פי' ולא היה צריך לומר דמיידי "בחוץ לזמנו"], דפסלה צהו ?

אלא דצעי רבי יוסי צר חנינא לאשמעינן, דמחשבת חוץ לזמנו פסלה צהו לר"ש, [פי' דזה דשלא לשמה פסול בחטאות הפנימיות אין בה חידוש כל כך, ולכן אחי לאשמעינן במחשבת חוץ לזמנו שבשלמים הוא בכרת, שבחטאות הפנימיות אף שאין בה כרת מ"מ הקרבן פסול],

ומה שלא לשמן [תוס'] שהוכשרו בשלמים, פסול בחטאת, חוץ לזמנו שפוסל בשלמים, אינו דין שיפסול בחטאות [הגם שאין מתן דמו על מזבח החיצון] ומיהו כרת לא נפקא לן צו מינה, דהא ק"ו מכח שלא לשמו אחי, ודיו להצא מן הדין להיות כדיון,

ואשבתן חוץ לזמנו [שמחשבת חוץ לזמנו פוסל בחטאת], חוץ למקומו מנלן דהא חוץ למקומו נמי צלמים כמיז, ומיייהו גמרינן לכל הזבחים, ולר' שמעון דלא גמר מיייהו אלא חטונות כמותן, מנ"ל דפסלה צפנימיות [שחק"] שעשה לחוץ לזמנו אינו יכול לעשות בחוץ למקומו, שהרי הפסול של חוץ למקומו אינה נהגת בבמת יחיד, מושא"ב שלא לשמה נהג גם בבמת יחיד,

אבני חן על מסכת זבחים

והא רב חסדא קרא קאמר [ויורקו הכהנים מידם]?

דעביד מעשה אצטבא עומדין במקומן, הור אלל הכהן המקבל, והכהן נותנו לו, ואומרו עד שצא הזורק ונטעלו מידו, ואין הור מקרבן לצד המזבח, לא זהולכת רגל, ולא זהושטת יד, אלא כאיצטבא זו שמימין כלי עליה,

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, הולכה בור מחלוקת ר' שמעון ורבנן, רבי שמעון דאמר עבודה שאפשר לבטלה, לאו עבודה היא, כשרה בור, [אבל] לרבנן פסולה,

א"ל אביי, והא שחיטה דעבודה שא"א לבטלה, וכשרה בור [תוס'] אלמא [טעם] [טעמא] לא צהא תלי, וליכא למיפשט לרבנן, דמשום דקצירא להו דהולכה אי אפשר לצטל [לבן פסולה בור], א"כ בשחיטה דאי אפשר לצטל, מיפסל בור, והא שחיטה בור כשרה?

ומשני א"ל שחיטה לאו עבודה היא [תוס'] מדאמכשרו צה כל הפסולים, אכל מידי [דבר] דהוי עבודה, ואי אפשר לצטלה, פסול בור,

ולא [וכי שחיטה אינה עבודה שתהיה פסולה בור], והאמר ר' זירא, אמר רב, שחיטת פרה בור פסולה, ואמר רב עלה לפרושי למילתיה, מאי טעם פסולה אלעזר וחוקה כתיב בה דכתיב בשחיטה, ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ושחט, וכתיב צה צפרה חוקה, וכל היכא דכתיב חוקה עכובא?

[ומתיר דטעם ששחיטת פרה אסורה בור הוא מגזירת הכתוב],

שאני פרה [ומילוק] [חלוק] טעם זה [אינו] מטעם עבודה [מה שזר אסור בפרה אינה משום שהיא עבודה], דהא אינה קדושת מזבח, אלא דקדשי ברק הבית היא [תוס'] קדושת דמים צעלמא כקדשי דק הבית, ועל כרחך טעם הפוסל צה לאו משום חורט עבודה, אלא גזירת הכתוב צעלמא היא, אכל דקדשי מזבח דשייכי בהן עבודות, לא חשיבא [שחיטה] להיות עבודה,

ולאו כל דכן הוא, קדשי ברק הבית הויא עבודה, קדשי מזבח לאו עבודה היא?

אמר רב שישא בריה דרב אידי, מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא, ובעיא כהונה [מגזירת הכתוב, כן הוא בפרה],

והרי הולכת אברים לכבש, דעבודה שאפשר לבטלה היא, שאם רצה מפשיט ומנתח אכל המזבח ופסולה בור [תוס'], דכתי' ויקרא א והקרי' הכהן את הכל [והקטיר] המזבחה, ואמר מר, זו

הפנים, שהן ממירין את הלחם, כדס הממיר את הצפר, וכקומן הממיר את השירים, והלחם מתפגל במחשבת עבודה הצורכים, הואיל והן ממירין,

[רבי שמעון] דאמר דהולכה שאינה צריכה אינה פוסלת] אי כרבי יהודה סבר לה, אין מחשבת הולכה, מועלת צה לפסול [שיכול לסדר השלחן על פתח ההיכל, ולהקטיר הלבונה על רצפת העזרה, ונמצא שרק מפתח ההיכל עד יציאת האולם מועלת מחשבה],

אלא מפתח היכל ולחוץ משהגיע לפתח היכל, עד שמגיע ליציאת אולם לרצפת העזרה שלפניו [שם מהני מחשבה], דככל ההיכל לא מהניא מחשבה, שהרי כל ההיכל כשר להושיט שם שלחן לסדר עליו, עד הפתח,

ואולם כי עזרה קצירא לן [פי' ששם אינו יכול להושיב שלחן], ומן האולם ולחוץ נמי לא מהניא מחשבה זהולכה, שהרי אפשר להקטירו על רצפת העזרה מיד אם ירצה, נמצאת הולכתו [מפתח האולם] עד המזבח שלא לצורך,

3. ואם תמצוי לומר סבר רבי שמעון קדושת היכל ואולם חדא היא, אין מחשבה מועלת אלא מפתח אולם ולחוץ כלומר הי' אמות של עזרי כותל פתחו של אולם, דככל חללו של אולם לא מהניא דכפנים דמי, וסוף לפתח לא מהניא [בה מחשבה] דאפשר להקטיר שם,

4. ואם תמצוי לומר סבר לה תוך הפתח פתח האולם כלפנים אין מחשבה מועלת אפילו פסיעה אחת פסיעה שלימה אלא בכדי הושטת ידו עומד צפתח האולם ומושיט ידו לרצפה היינו הולכה ומהניא צה מחשבה,

5. ואם תמצוי לומר, סבר הולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, אין מחשבה מועלת כלל דהא הושטת ידו הולכה שלא ברגל היא:

[ענין חדש] א"ל אביי לאמוריה דרב חסדא, בעי מיניה מרב חסדא, הולכה בור מהו,

א"ל כשרה, ומקרא מסייעני [למה לא מביא פסוק המוקדם מדר"י ב כמה מפסח חזקיהו? משמר הלוי], דברי הימים ב לה יא בפסח יאשיהו [יְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח וַיִּזְרְקוּ הַכֹּהֲנִים מִיָּדָם שֶׁל שׁוֹמֵטִין מִשְׁמַע, וְשׁוֹמֵטִין זֵרִים יֵינֶה, וְאֲשֶׁמֶטֶיִן קָרָא שֶׁהֵרִיס לִקְחֵין אוֹתוֹ מִיַּד הַמִּקְבֵּל וּמוֹלִיכִין אוֹתוֹ לַזֶּרֶק, וְהַלְוִיִּם מִפְּשִׁיטִים,

מתיב רב ששת [מברייטא, שהיה בקי בברייטות כדאמרינן עירובין סו.], זר, ואונן,

דף י"ד ע"ב

שייכור היינו שמוי יין [ולא משמע כן וכו'. תוס'], ובעל מום, בקבלה, בהולכה, בוריקה, פסול, וכן יושב, וכן שמאל [הרי שור פסול בהולכה], תיובתא,

אבני חן על מסכת זבחים

הולכת אברים לכבש?

היבא דגלי גלי הולכת אברים, דגלי כהן כהן, צעין כהן, והיבא דלא גלי לא גלי אכל הולכת הדם דלא גלי כהן, לרבי שמעון [כיון ?] דאפשר לנטלה לא צעי כהן, [הקשה הרב רבינו אליהו מאברוויק"א הקדוש. תוס']

ולאו כל דכן הוא, ומה הולכת אברים לכבש, דלא מעכבא כפרה, בעיא כהונה, הולכת דם דמעכבא כפרה [לא כ"ש] [מיבעיא]? [קשיא. הגר"ב],

איתמר [נמי], אמר עולא א"ר אלעזר, הולכה בור פסולה, אפילו לרבי שמעון דאע"ג דאמר ר' שמעון לא פסל בה מחשבה, משום דאין הימר הקרבן תלוי בה, ולא קרינא בה דברים המציאים לידי אכילה, אכל עבודה הוי לפסול זור,

**** סוגיא דהולכה שלא ברגל [עד סוף הפרק בענין הולכה] ****

איבעיא להו, הולכה שלא ברגל, שמה הולכה ופסלה בה מחשבה לרבנן, או אם עשה זר פסולה [ויכול לתקנה ע"י הולכה דבהן. וראה תוס'], או לא שמה הולכה ולא פסלה מחשבה,

1. ת"ש, וכן כהן יושב קמי דפסול זהולה, וכן שמאל פסול, הא עומד דאין מוליך אלא בהוסטת יד דומיא דיושב, כשר, אלמא שמה הולכה?

דלמא יושב [אין פירושה שאינו זו כלל, אלא] דקשייף מישף שמגר עמנו לגד המוצא, שייף [פירושה] משפף בקרקע, שייף מגר כמו שייף ליה מישחא (שבת דף י'), שף אחת וצועט שמים (מנחות דף עו) פדי"כ, ודכותה דוק מיניה בעומד דכשרה, עומד דומיא דיושב, דנייד פורתא נשפוף רגלים, [וצ"ע אי פשטיגן לכל הפחות שצריך לשפוף ברגלים, ואולי היא רק דיוחי בעלמא],

2. ת"ש [לפשוט את האיבעיא אי הולכה שלא ברגל שמה הולכה], דמן נסדר הפסח שחט ישראל, וקבל הכהן, נתנו לחבירו דקמי המס הכהנים עומדים שורות שורות, וחברו לחבירו כן היה דרכן לעשות?

התם נמי דנייד פורתא, ומאי קמ"ל משלי יד ברוב עם הדרת מלך [בפסחים סד: תיצינו הא קמ"ל דשחיטה כשירה בור, ולמה לא פירש רש"י כאן כהגמרא ואמר טעם אחר?],

3. ת"ש [לפשוט את האיבעיא אי הולכה שלא ברגל שמה הולכה], קבל

הכשר [את הדם] ונתן לפסול, יחזיר לכשר שנתנו לו, ואשמעינן (תרכ"י) בה [תרכ"י], חדא דלא מיפסל במאי דאפסקיה פסול, ואשמעינן בה דהולכה זו שעשה הכשר שלא ברגל, שהשיט לפסול שהיה עומד צד המוצא, לא נעשית בהכשר, ולא שמה הולכה, דקמי יחזירנה למי שנתנה לו, ואי הולכה שלא ברגל שמה הולכה, אמאי [יחזירנה לאחר] [צריך שיחזיר לכשר שנתנה לו], יבא [ה]כשר ויטלנה מידו לגד המוצא, וזה לא יושיטנה לו, אלא (ד)מעשה אצטבא בעלמא עמיד?

אימא יחזור הכשר [זה שנתנה לפסול יתקרב] לגד המוצא ויקבלה ויקבלנו, יטלנו מיד הפסול, דהולכת כשר קמא, כשרה [אף שבנתיים נתנה לפסול, אפ"ה כשר דעביד מעשה אצטבא בעלמא],

[ממשיך בענין הולכה שלא ברגל, באופן שנתנה לפסול והפסול הולכה, אי יש לה תקנה ע"י שיחזירנה לאחר, ויחזור כשר להולכה],

איתמר, אמר עולא א"ר יוחנן, הולכה שלא ברגל [שהושיטה בלי שיחזיר רגליו] לא שמה הולכה [ויש בה צד חומר וצד קל] ואינה כשרה להולכה כן [והקרבן פסול], ואין מחשבה מפגלת בה [ואם הישב מחשבת פיגול עדיין הקרבן כשר],

דף ט"ו ע"א

[וישואל] אפשר לתקונה [על צד הקל אינו שואל, ושואל רק על צד החמור שהפסול הוא שלא נעשה בה הולכה כדבעי] צין שעשה זר [והפסול גם שלא נעשית ע"י כהן]. צין שעשה כהן [ונמצא שלא הולכה כדין], [אמרינן דאין] [דאמרת דאינה] הולכה, ופסולה, דהא נעשית שלא כהלכה, מיהו יש לה תקנה להחזירה לאחריה, ולחזור להוליך ברגל, או לא אפשר לתקונה או אין לה תקנה [והקרבן פסול]?

ת"ש [בא לפשוטה מברייאת ששינו לעיל ע"ב], קבל הכשר [את הדם], ונתן לפסול, יחזיר לכשר אלמא אפשר לתקנה [פ' ואם חפרש הברייאת כפשוטה שהפסול הולכה, וצריך להחזירה לאחר אל הכשר, יש מכאן ראייה שיש לה תקנה],

[והולך ומפרש שהגם שיש אופן אחר לפרש הברייאת, מ"מ גם לפי אותה הפירוש יש להביא ראייה דאפשר לתקן, דאף דמ"ד זה מיקל בהולכה שלא ברגל, שאינו צריך לחזור לאחר לכשר, מ"מ צריך הולכה ברגל, שצריך הכשר להתקרב אצל הפסול וימשיך להוליכה, וזה יועיל לתקן את ההולכה. וראה ביאורי הרף],

ונדוי נמי כלומר ואי נמי מפרשת לה [לברייאת כדמתרץ לה לעיל בסוף העמוד] דיחזור הכשר ויקבלנו דכשר ראשון [שיוליך] לגד המוצא קאמר [ונמצא שאינה מחזירה לתקנה], וכל שכן דשמעת [מינה] דהולכת כשר קמא, דהואי שלא ברגל [דנתנה לפסול ואח"כ קיבלה מיניה ד], כשרה היא [דעביד מעשה אצטבא בעלמא],

אבני חן על מסכת זבחים

הרצפה מזוהר בהמה ולא נתקבל ככלי ואספו, פסול, ליפלוג בדידיה
בהיה דפרק שלישי [לקמן לב.] דאיידי בקבלת כלי,

במה דברים אמורים [שכשר אם נשפך מן הכלי], כשיצא לחוץ [לצד
חוץ], אבל נכנס לפניו, פסול נפלוג זה חילוק לפסול, שפעמים שאף מן
הכלי לרצפה פסול, ולימני הכי, בד"ה דאם נתן כלי כשר כשיצא לחוץ, אצל נכנס
לפנים פסול,

אלא מדלא אשכח פסול אלא מזוהר בהמה, ש"מ נשפך מן הכלי לא שנה נפק לזרעי
ול"ש עייל לגויי כשר, תיובתא דעולא [דאמר הולכה שלא ברגל פסולה],

[ראה ב"ב נב: בדברי הרשב"ם שמביא את דברי ר"ח שתיובתא בטלו דברי מי
שהתיובתא עליו, אבל קשיא עבשיו רק אין עליה תירוץ, אבל הרשב"ם חולק ע"ז
וסבר שתיובתא שייך יותר על ברייתא, ומפירכא דאמורא שייך יותר קשיא],

אתמר, הולכה שלא ברגל, מחלוקת ר"ש ורבנן דמתני' היא, אי
היא [הולכה שלא ברגל] עבודה אי לא, לרבי שמעון לא היא עבודה, דהא [ד.
ו'] קמי מתני' ר' שמעון מכשיר בהילוך, דלא פסל זה מחשבה, בהולכה שלא ברגל,
ומשום דלא הולכה היא [פ' דאילו הולכה ברגל הוי הולכה לכו"ע],
[יש מפרש פירוש אחר, אבל פירוש הקונטרס עיקר. תוס']

מסקנא היא למילתיה דקמפרש ואומר בהולכה רבתי [פ' הולכה ברגל]
דכולי עלמא לא פליגי דפסולה, ד כי פליגי ר"ש ורבנן בהולכה
זוטרתי [ששחט בצד המזבח שלא היה צריך להוליך ברגל] [פליגי, ששחט בצד
המזבח וזרק, דהיינו שלא ברגל, אצל בהולכה רבתי דהיינו ברגל לא פליגי,
[ור"ש סבר דהולכה זוטרתי לא הוי הולכה, ורבנן סברי דהוי הולכה],

ולקמן מוכיח לה ממתניתין, דשמעינן מינה, דשוחט נמי רחוק מן המזבח, מכשיר
רבי שמעון, מדקמיני שאם רצה, שוחט בצד המזבח וזרק],

מחכו עלה במערבא [[מחייכו עליה] דהאי שמעתא, דמוקי טעמא דר"ש
בהולכה זוטרתי] ולמימר דלא הולכה היא, ואע"פ שאי אפשר לבעלה לזו [הולכה
זוטרתי זו, הוא המינימום הולכה שצריך ואי אפשר לבטלה, ואפ"ה אמר ד] לא
עבודה היא,

אלא חטאת העוף דקיימא לן צפ' קדשי קדשים [לקמן דף סה] דפסולה
בה מחשבה, דהוא שחט עיקר עבודתה, דכתיב שם והוא מדם החטאת
על קיר וגו', שאומה בגופה וממח דמה לקיר, והך המזה הולכה זוטרתי היא, וכיון
דטעמא דר"ש משום דהולכה זוטרתי לא פסל זה מחשבה, לר"ש היכי
משכחת לה היכי פסל צדק [היכי פסל בה מחשבה],

אי דחשיב עלה, מקמי דליפוק דם דהיינו בהמה, לא כלום
דיא, דהא הולכה זוטרתי היא,

[הלא] מכל מקום, ש"מ דכשרה ע"י תקנה, [ד] אי סלקא דעתך לא
אפשר לתקונה, איפסלא לה בהולכה כשר ראשונה [פ' בשנתנה לפסול,
אף דעביד מעשה אצטבא]?]

מי סברת דקאי זר גואי לזד המזבח, שהקריב הראשון [לזר] בהשטמו לזד
המזבח, לא, דקאי זר בראי וכשר שהשיטה לו הרחיקה מן המזבח, הלכך לא
הולכה הו"ל לפסול,
וכי פשטינן [לעיל בסוף הדף] יחזור כשר ויעלנו, [גם שם צריך לפרש] [וזר] [דזר
?] [מעשה איצטבא הוא דעבד, דליכא השטת יד המקריבו למזבח [ועדיין איבעיא
לא איפשיטא],

איתמר, אמר עולא אמר ר' יוחנן [לעיל אמר לא שמה הלכה, וכאן
אמר "פסולה"], הולכה שלא ברגל פסולה ואפילו עשה כהן, פוסלת
הדם, והיא דפסחים [בהקרבת הקרבן פסח] דנניידי וכדשינן, אלמא לא
אפשר לתקונה,

איתיביה רב נחמן לעולא, נשפך מן הכלי על הרצפה [דהיינו
הולכה שלא ברגל] ואספו, כשר הואיל ונתקבל ככלי, משנה היא צפ' שלישי
ככל הפסולים [לקמן לב.],

קס"ד כשנשפך ונתפשט כרצפה, נתקרב לזד המזבח, וקמי כשר, ונהי נמי דאמרת
דנריך להחזירו לחזרו וילחזור ולהליך ברגל, מ"מ [הלא אנו רואין ד] נתקנתא סגי
לה?

הכא במאי עסקינן, כשיצא לחוץ כשנשפך לא נתפשט לזד המזבח, אלא
נתפשט להלן מן המזבח ומרחק [ולכן כשר],

ופריקין לבראי נפיק, לגואי לא עייל בתמיה, וכי אפשר לזד לזלל שישפך
ולא יתפשט לכל דדין?

1. במקום מדרון ומשופע חוץ למזבח,

2. איבעית אימא, בגומא שעומד במקומו ולא נתפשט,

3. ואיבעית אימא, בסמיכא [גערעכט] דס ענה, וקרוז לקרוז # [איך
נעשית עבה ?],

ואיכפל תנא לאשמועינן כל הגי [פ' וכי נפרש הברייתא דתנא "מן
הכלי" דמיידי רק באופן זה],

[לקמן כה. תנן נשפך על הרצפה [מצוואר הבהמה] ואספו פסול,
לקמן לב. תנן נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר],

ועוד, ארתני באידך פירקין צפ' שני [לקמן כה.], נשפך על

אבני חן על מסכת זבחים

ואי בתר דנפק דם וניתנו מן הזאח, חשיב [מחשבת פסול] **איתעבירא** ליה מצותו [מזומיה], דקס"ד מצי נפק דם גמרה לה עבודת הזאחה, ואע"ג דלא מטא דם למזבח,

אי אמרת בשלמא דהולכה דרמי פליגי, וטעמא דר"ש משום דאפשר לבטלה הוא, הא דמטאת [העוף] [דמחשבה מועלת בה, משום דהולכה זוטרתיה שלה] אי אפשר לבטלה # [וצ"ע לפ"ז למה סבר ר"ש בהולכה זוטרתיה שאינו פוסל, הא אינו יכול לבטלה?],

אלא אי אמרת [דטעמיה דר"ש] משום (טעם) דלאו הולכה היא [דמורה ר"ש דהולכה רגילה פוסל בה מחשבה], ובשלל דרגל פליגי, היכי פסלה צדק [בחטאת העוף], הלא אין כהן ממשבה, אלא דהולכה שלא צדק,

ולר' יוחנן דאמר לעיל [יד:], הולכה שלא צדק לא שמה הולכה [ולא פסול צה מחשבה] ליכא למיפדך מהא [מחטאת היכי משבחת לה?]
דכי אמר ר' יוחנן [דהולכה שלא ברגל לא שמה הולכה] [צ:] הולכה דרמי קאמר, שאין דרכה צדק, אלא השוחט צדד המזבח כו', וכן חטאת העוף שנמלקת אלא המזבח, עיקר הולכתה צדק, ומורה דה רבי יוחנן?

מאי קושיא, דלמא מדפריש דם, דפסק לה הולכה מחטאת הזאח, וישנה להזאח [ולא נגמרה ההואה עדיין, עד דמטא] **ועד דמטא למזבח** ומיילא עלה המחשבה,

דחא בעא מיניה רבי ירמיה [דרבו באיבעיות באלו. ראה ב"ב בג:]
מרבין זירא, היה מזה נחטאת העוף או נחטאות הפנימיות, ונקטעה ידו של מזה, עד שלא הגיע דם לאויר המזבח, מהו מי היא עבודה צבעל מוס ופסולה, או לא, דאיכא למימר מצי פריש דם גמרה לה,

וא"ל [פסולת, מ"ט] והזה ונתן בעיני דמטאת העוף או דמטאות הפנימיות, דכתיב בהן הזאח, והזה ונתן בעיני, הזאח דומיא דנתן, דגמי דדדי כתיבי, והזה מן הדם וגו' ונתן הכהן מן הדם על קרנות וגו', אלמא ישנה להזאח עד שיגיע למזבח [נמצא שאין כאן שחוק, שהרי אפי' אי אמרינן דהולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, יכול לפגל בשעת הזאחה],

כי אתו רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב, אמרי היינו חוכא הא דמחכו צמערצא, משום דקשיא להו הכי ובהולכה רבתי לא פליגי, והא כי פליגי בהולכה רבתי פליגי דהא דקמי [במשנה יג.] אפשר שלא צדילוך, ש"מ צדילוך עסקינן, (וטעם) [וטעמא] משום שאפשר לבטלה הוא, (והא) [ורבנן ס"ל הא] מיהא לא ציטל,

אלא בהולכה זוטרתיה, כולי עלמא לא פליגי, דלא פסלה נא פליגי דפסולה גרסינן [וטעמא משום דא"ל לבטל, כי פליגי בהולכה רבתי,

ומאן דגריס דלא פסלה, טעמא משום דלאו כלום היא, ואין שם הולכה עליה, אלא כולה צריך זריקה היא, (והא) [והוא?] לא הוה בדעמיה למחשב אזריקה אלא

אהולכה, ולא חשיב מיד, ופסול דמטאת העוף, כדאוקי מדפריש ועד דמטא למזבח, ומשום מחשבת הזאח, ולא משום מחשבת הולכה,

[ועוד הלכה] הולכיכו זר צדקל והחזירו כהן שהעבודה עליו מוטלת, וחזר והולכיכו, פליגי בה בני רבי חייא ור' ינאי,

חד אמר כשר והא דמיא לעיל זר ואזן דהולכה פסול כשלל הזאחה, **וחד אמר פסול,**

מר סבר אפשר לתקונה להולכת פסול, ולא דמיא לשאר עבודות, דאילו שמיטה וקבלה וזריקה מאחר שנעשו בפסול אי אפשר לחזור ולעשותם בהכשר,

וא"ת קבלה נמי יש לתקן, כגון שלא קבל הפסול כל הדם ויכול כשר לחזור ולקבל? ההיא ודאי כשרה, וצ"ל שלישי (לקמן דף לב) מן לה, אם יש דם הנפש יחזור הכשר ויקבל, וכן צריקה,

ומר סבר לא אפשר לתקונה,

[ועוד הלכה] הולכיכו כהן והחזירו, וחזר והולכיכו זר, **אמר רב שימי בר אשי לדברי המכשיר** דהולכיכו זר, והחזירו כהן, וחזר והולכיכו פסול כיון דהתם מ"ט מכשיר, דאזיל צמר בתרייתא, ה"ג זיל צמר בתרייתא, לדברי הפוסל מכשיר דאזיל צמר הולכה קמייתא, מכשיר כיון דאזיל צמר קמייתא,

רבא אמר, אף לדברי הפוסל [שם] פסול כאן, מאי טעמא דהא צריך

דף ט"ו ע"ב

לאמטוייה [מאחר שנתרחק צריך לחזור ולהציאו לצד מזבח, נמצא דהולכה אחרונה לצורך, ככל ההלכות],

אמר ליה רב ירמיה לרב אשי, הכי אמר רב ירמיה מדיפתני, הא [זה הטעם ד] צריך לאמטוייה דקאמרת לאחשונה עבודה מהאי טעם, מחלוקת רבי אליעזר ורבנן במתני' [היא],

דתנן, ר"א [ב"ר שמעון] אומר המהלך במקום שצריך להלך, מחשבה פוסלת, מקום שאין צריך להלך, אין מחשבה פוסלת,

ואמר רבא [על מחלוקת זו], **הכל מודים [שאם] קבלו בחוץ להן מן המזבח והכניסו בפנים לצד המזבח, זהו [נקרא] הילוך שצריך**

אבני חן על מסכת זבחים

להלך,

טבול יום דשרץ, ודמם, ושאר טומאות שלא הוזכרו לקרבן [שאינו מחוסר כיפורים],

ומחוסר כפורים זכ ומזרע שטבולו והעריצ שמשן, ולא הציאו כפרתן,

ומחוסר בגדים כהן גדול ששימש צפחות משמונה, וכהן הדיט צפחות מד',

שלא רחץ ידים ורגלים מן הכיור,

ערל כהן שמתו אחיו מחמת מילה,

טמא [זו ואין צריך לומר זו, דהא כבר אמר טבול יום וכו'. תוס' עיי"ש],

יושב או עומד על גבי כלים שיש חציצה בין רגליו לרצפה, וכולהו יליף בגמ' דפסלי צבודה,

[קבל הדרם כשהיה יושב או עומד] על גבי בהמה,

על גבי רגלי חברו,

פסל [את הקרבן], [ותנא ושייר בעל מום ושכור, ומי שעבד ע"ז, ויתור בגדים, וכשיש חציצה בין ידו לכלי, דכל הנהו פסולים אפילו בדיעבד, וב"כ פרועי ראש [וקרועי בגדים עיי"ש], והשוהט לע"ז בשוגג, דעכ"פ לכתחלה אסורים לעבוד. יבין],

קבל בשמאל פסל, ר"ש מכשיר:

פסל: זר מנולין? דתני לוי, ויקרא כב ב דבר אל-אֶהֱרֹן וְאֶל-בָּנָיו וְיִגְדְּלוּ מִקִּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל [לפי מסקנת הגמ' קאי על זר שעבד שהעבודה מחוללת, שמסרם הפסוק "בני ישראל ולא יחללו", אבל לפי דה"א סבר ש"בני ישראל" בא למעט] וגו' וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת־שֵׁם קִדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מִקִּדְשֵׁים לִי אֲנִי ה': ג אמר אלהם לדורתיכם פל-איש | אֲשֶׁר־יִקְרַב מִקְלָ־זָרְעֵכֶם אֶל־הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה | וְטָמְאוּ עֲלָיו | גזי מקריצים טומאה כתיב, דסמין ליה פל-איש | אֲשֶׁר־יִקְרַב מִקְלָ־זָרְעֵכֶם, בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמוֹעֲטֵי מַאי קרבן של מי הוא ממעט, מלהזהיר כהנים על הטומאה,

אילימא למועטי נשים [צנות ישראל] קרבן נשים שלא הוזכרו כהנים מלהקריצו טומאה, [וכי] קרבן נשים בטומאה קרב צממיה, וכי יש כח [צקרבן נשים] [צקרבן] לדחות הטומאה?

אלא למועטי עובדי כוכבים עוזה כוכבים ששילם עולתו, כדמנא דהכל שחטין [חולין דף יג], איש איש לרבות את העוזה כוכבים, שנודרים נדרים ונדרות כשראל,

השתא ציין לא מרצה [תוס'] על טומאת עולין [אם נטמאו הדברים שעולין על המזבח] שצקרבנו, כגון נטמא הדם או החלב, כדרך שמרצה על של

[אבל אם] קבלו בפנים והוציאו לחוץ כלומר ריחקו מן המזבח, הך חוץ ופנים כולו צעורה, זהו הילוך שאין צריך להלך,

לא נחלקו אלא כשהכניסו וחזר והוציאו [וחזר והכניסו], מר סבר הא צריך לאמטוייה (לכ)שיחזור ויקריצנו ללד המזבח, אם תהא אומה הולכה צמחשבה פסולה [פסול], ומ"ם לאו כהילוך הצריך לעבודה דמי הוילן שלא לצורך הוציאו על חנם, [רק משום זה] הוצרך לחזור ולהכניסו,

איתיביה אביי, [שנינו בברייתא] ר"א אומר המהלך במקום שצריך להלך, מחשבה פוסלת, כיצד קבלו בחוץ, והכניסו לפנים, זהו הילוך שצריך להלך, קבלו בפנים והוציאו לחוץ, זהו הילוך שאין צריך לילך, (והא. שנ) חזר והכניסו הילוך שצריך להלך הוא [הרי שר"א סבר דצריך לאמטוייה חיי הולכה]?

א"ל אי תניא דמודה דה ר' אליעזר תניא, ואין מחלוקת בין ר"א לר"ק, אלא אר"ש אציה קאי ופליג [פ' דר' אלעזר הוא ר' אלעזר ב"ר שמעון, ור"ש סובר, שאין מחשבה פוסלת בהולכה]:

פרק שני כל הזבחים שקבלו דמן

[ידיעות:

היכא תמצא דם חי' ועוף, שנשחטו כראוי שפטורין מלכסות אותן? אם בישל הדרם, או אם שחט בהמה על דמי חיה ועוף],

מתני': כל הזבחים שקבלו דמן,

[הא דלא תנא בעל מום ושתוי יין ופרועי ראש? משום דכתיב בהן חילול בהדיא. תוס'. ראה בועז אות א]

זר [שזר קיבל הדרם],

אונן כל זמן שלא נקצר המט,

אבני חן על מסכת זבחים

מַקְלָזֶרְעֶס אֶל־הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּיַד־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְטָמְאָמוּ עָלָיו וְגו',

[וממשך לדבי ר' ישמעאל] מַגְלָן דְּמוֹזְהָר זר [תימה נימא מוהקריבו בני אהרן דרדשי' [לקמן לב]. מקבלה ואילך מצות כהונה? מיהו עדיפא משני לאו גמור מוכל זר לא יקרב. תוס'], אי מוֹיִנְזֹרו דרשת ליה להאי קרא, "בני ישראל" [ולא יחללו] להזכיר זרים כדאמר לעיל, [אין לומר שלוח כיוונו דבי ר' ישמעאל, דהא] חילול בגופיה כתיב ביה וק"ו למה לך [וכיון שדבי ר"י לומדים מק"ו הרי שלא למדו מפסוק זה. # וצ"ע שלא ראיתי מי שיפרש למה באמת לא למדו מפסוק זה],

אלא במדבר יח ד. וְגָלוּ עֲלֶיהָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזֶרֶ ל' אִי־קָרֵב אֲלֵיכֶם,

[וחזור למה שאמר לעיל, שלמדין זר מצד השוה מבעל מום וטמא] איכא למיפריך, מה להצד השוה שבהן [של בעל מום וטמא, שלכן הם מחללין את העבודה], שכן לא הותרו בבמה צממת יחיד [צממה] נשעת הימר הצמות, דמתן צפ' צמח [לקמן קיג] הזמן, והטמא, והטמא, שזין צמ וצמ [בבמה קטנה וגדולה], וצרייתא תניא עלה [לקמן קכ.]. דברים ששותה צמה קטנה לצמה גדולה, דס ממין [שהדם מותר את הבשר באכילה], ומפגל [כל דיני פיגול], ומומין,

[ובגמ' אין מסקנא זו אבל רש"י מפרשו] תאמר צר שסכר צממה, דמתן הסס חלו דברים שזין צמה גדולה לצמה קטנה, וקמתי הסס כיהון [שבבמה גדולה צריך עבודה רק בבמה] וצגדי שרת [צריך רק בבמה גדולה], וקראי נמי מוכח, נגדעון, ומנוט, וטמא [שלא היו כהנים] שהקריבו צממה?

[ומתריץ] לא תימא [בראש העמוד] טמא יוכיח, אלא אימא אונן יוכיח [ותלמוד צד השוה לזר מבעל מום ואונן] [וס"ד דאונן אסור בבמת יחיד, אבל מיד מקשה מה לצד השוה שכן לא הותרו בבמה, ומאן יימר דאונן אסור בבמה],

מה לאונן ילפינן לקמן מקראי, אס עזר חילל [אין ללמוד ממנו לזר שחילל, שכן יש בו חומר זה] שכן אסור במעשר דכתיב לא אכלתו צאוי [דברים כו] [בעל מום] יוכיח [אם עבר חילל, אע"פ שאינו אסור במעשר], [ובא לפרש שבעל מום אמרנו לעיל שמוזהר מולא יגש, וכאן מפרש שגם] אונן מזהר שלא יעצור, דכתיב צהן גדול ומן המקדש לא יגא ולא יחלל, הא אחר שלא יגא חילל,

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה [אונן אסור במעשר, ובעל מום עשה בו קרב כמקריב], הצד השוה שבהן שמוזהרין [שלא לעבוד בעל מום ואונן ואם עברו חיללו, אף אני אביא זר שהוא מוזהר, ואם עבר חילל] כו',

ה"נ לפרוך, מה להצד השוה שבהן [של אונן ובעל מום] שכן לא הותרו בבמה [משא"כ בור],

ישראל, דאמר מר צממות צהקומן דזה (דף כה) ובעובדי כוכבים, בין בשוגג בין במזיד לא הורצה דכתיב [שמות כח לח וְהָיָה עֲלֵי־מִצְחוֹ תָּמִיד] לרצון להס, ולא לעוצדי כוכבים, [וכי נאמר ד] בטומאה צממאת הגוף יהא קרב צממיה, והלא [אפילו] אכל קרבן יחיד דישאל לא נדחת?

אלא הכי קאמר, וינזרו מקדשי יתרחקו צממא(ה) [תס] מכל קדשים, בְּיַד־יִשְׂרָאֵל וְל' א' יִחַלְלוּ והזרים אף הם ימרו כדי שלא יחללו, לימד על זר שעבד, שחילל את הקדשים ופסלם,

[הקדמה: דבי ר' ישמעאל לומר שזר מחלל מצד השוה מבעל מום וטמא, ואח"כ חזר ולומד מבעל מום ואונן, ומקשה ע"ז מה להצד השוה שבהן שכן לא הותרו בבמה וכו', ורב מושרשה לפי המסקנא אתיא דזר מחלל מיושב וחדא מהנך],

דבי רבי ישמעאל תנא [לומר מכאן שזר שעבד פסל], אתיא בק"ו מבעל מום [לא מצי למילף מושא פוסלין וכו'. תוס'], מה בעל מום שאוכל את קדשי קדשים, דכתיב [ויקרא כה] מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, [אפ"ה] אם עבר חילל דכתיב מוס צו, ולא יחלל את מקדשי (סס),

דף ט"ז ע"א

זר שאינו אוכל [תוס'] נקדשי קדשים, אינו דין שאם עבר חילל,

מה לבעל מום, שכן עשה בו קרב כמקריב המוס פוסל בקרבן, כדכך שפוסל צהן [ויש לומר שחומרא זו גורם שיחלל את עבודתו],

טמא יוכיח שלא עשה צו קרב כמקריב, שאין צהמה מקבלת טומאה מחיים, כסם שהכהן טמא מחיים, וכתיב [בטמא] וימרו ולא יחללו, אלמא טמא שעבד חילל,

מה לטמא שכן מטמא [תוס'] [שטמא כחו לטמא אחרים ולכן אם עבר חילל, משא"כ זר], בעל מום יוכיח [שאינו עושה את אחרים בעל מום, ואפ"ה פוסל את הקרבן],

וחזר הדין [לשון זה 36 פעמים בש"ס, 8 פעמים במסכת זבחים], לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן שמוזהרין שלא לעצור טמא, מוזהר, ו[?] צעל מוס מולא יגש, ואם עברו חיללו [לכך צריך לטעמא דאזהרה, משום דלא תימא טמא בקרבן צבור, וכהן גדול אונן יוכיח] פ' שעובדין אף שאינן אוכלין, שהם אינם מוזהרין [וכו'. תוס'],

אף אני אביא זר שהוא מוזהר [תוס'] [ולקמיה מקשה ומנ"ל דזר מוזהר], ואם עבר חילל,

ויקרא כב ד דָּבָר אֲלֵהֶן וְאֶל־בָּנֵי וַיִּגְדְּלוּ מִקְדָּשִׁי בְּיַד־יִשְׂרָאֵל וְל' א' יִחַלְלוּ אֶת־הַסָּם קִדְשִׁי אֲשֶׁר הָס מִקְדָּשִׁים לִי הִנֵּי ה': ג' אֲמַר אֶלְהֶם לְדַחֵקְס פֶּלִיאִים | אֲשֶׁר־קָרַב

אבני חן על מסכת זבחים

[שנינו במשנתנו] אונן: מנול דפסול דקדמי ממני [ראה סנהדרין פר.].

דכתיב לעיל מיניה כתיב, לאביו ולאמו לא יטמא, וזכה גדול משמעי ובין המקדש לא יצא כלומר אף ביום שמתו אביו ואמו, אין צריך לזאת מן המקדש, אלא עומד ומקריב ולא יחלל שאין הקדשים מתחללין בזה, הא אחר הדיוט שלא יצא ועד חילל,

רבי אלעזר אמר מהבא, ויקרא י' [וכי] הן היו ס' הקריבו וגו',

ויקרא י' מ' מדוע ל' א' חללם את-הפטאת צמקו ס' הקדש פי קדש קדשים הוא וקדש א' נמן ל'ס ל'שאת את-עו' נ' העדה ל'כפר עליהם לפני ה': יס הן ל' א'הוצא את-דמה אל-הקדש פנימה א'כו ל' תאכלו אתה בקדש פאשר א'ימי: יט. וידבר אהרן אל-משה הן היו ס' הקריבו את-פטאתם ואת-ענלם לפני ה' ותקראנה אתי פאלה ואלקמי טפאת היו ס' היטע צעני ה':

מתשוצתו של אהרן אמה לומד, מה אמר לו משה, מדוע ל' א'חללם כו', שמה צניח הקריבוה באיננות, שהיו אוננים על נדב ואזיהוא ופסלמיה, ולכן נשרפה,

אמר לו אהרן, וכי הן [היו ס'] הקריבו, והלא הדיוטות הן ופסולי לעבודה [בין שהם אוננים], [הלא] אני הקרבתיו שאמרת לי [ויקרא ט ז] ויאכור משה אל-אהרן קרב אל-הפזבח ונעשה את-הקואה ואת-עלטה וכפר בעדה ובעד העם ונעשה את-קרבן העם וגו' [וכפר בעדם פאשר ציה ה'], ואני כהן גדול ומקריב אונן,

מכלל דאי אינהו [גרב ואביוהו] אקריב, שפיר אישתרוף ולא היה משה אומר להם, מדוע לא אכלתם,

ורבי אלעזר, מאי טעמא לא אמר, מומן המקדש לא יצא?

אמר לך, מי כתיב הא אחר שלא יצא חילל, דלמא אחר נמי לא חילל, ובדידיה איצטריך ליה למישרייה, דלא תימא ממון חסוכו וקדושתו יתירא [של בה"ג], הוא פסול אונן,

ואידך [ת"ק] מ"ט לא אמר מהן הקריבו?

קסבר מפני טומאה שנגע בה נשרפה [תוס'] ולא הזכיר שם אנינות לענין הקרבה,

והן [היוס] הקריבו ה"ק, הן היוס הלא עדיין יוס הוא [בשהקרבנו את החטאת], והיינו אסורין בקדשים לאכול עד הערב [דלכ"ע האונן אסור בקדשים], וממון כך [שלא אכלוה מיד] אירע בה טומאה באונם,

ואיכא תנאי דפליגי לקמן (דף קא) דהא, חד אמר מפני טומאה נשרפה, וחד אמר מפני אנינות נשרפה, שלא היו יכולין לאוכלה אפילו לערב, דקסבר אנינות לילה נמי אסור [דא' אנינות לילה מותרת היה נאכל לערב, דחטאת נאכל ליום ולילה], ואפילו נקבר המט,

ולפי שלא היו לה אוכלין נשרפה, וכד' יומן בן צרוקה דאמר בפסחים (דף פב),

[ומקשה] מתקין לה רב סמא בריה דרבא, ומאן לימא לן דאונן אסור בבמה, דלמא שרי בבמה דגבי אונן כתיב ומן המקדש,

[ונמצא שיש ללמוד מאונן ובעל מום שזר מחלל עבודתו, שאין צד השוה למעט זר מפני שהותר בבמה, שכן גם אונן הותר,

אבל אם אונן אסור בבמה עדיין קשה מנלן דזר מחלל, הלא הצד השוה שבהן שכן לא הותרו בבמה, וע"ז בא תירוצו של רב משרשיא, שנלמוד מיושב שיושב כשר בבמה, ואין לפרוך מה להצד השוה למעט זר],

[והא דלא חשיב אונן לקמן בסוף מביאתין [ק"ג]. בדברים שבין במה גדולה לבמה קמנה כדחשיב כיהון ובגדי שרת? דילמא תנא ושייר דשייר נמי יושב. תוס']

רב משרשיא אמר, אתיא [שזר שעבד חילל] ק"ו מיושב [ועבשיו ס"ד שהלימוד הוא רק מק"ו, ולא במה הצד], מה יושב שאוכל [בגון במורם מקדשים ובכור. תוס'], אם עבד [מיושב] חילל לקמן ילפינן לה צפירקין (כו), זר שאינו אוכל, אינו דין שאם עבד חילל [וזר יושב שניהם מותרין בבמה],

מה ליושב [לכן פוסל את העבודה, שמצינו בו חומרא אחרת] שכן פסול לעדות, דאמרי' צמס' שצועות (דף ל) ועמדו שני האנשים, צעדים הכתוב מדבר, [צריך לזהר שלא לדון ע"פ עדות דמיושב וכו'. תוס']

ומשני מיו' ישב ת"ח [תוס'] הכא מייתי לה דכשר לעדות, כדאמרי' הסם (שצועות ל) שנית דין חולקים לו כבוד, ומושיבים אותו [ואילו עובר מיושב בכל אופן חילל עבודתו, וכן יש ללמד על זר שעבד שחילל],

מה ל"שם יושב" שכן פסול לעדות מצינו "שם יושב" צעלמא שפסול לעדות, משום שם יושב, תאמר צמס זר, שאינו נפסל לעדות משום שם זרות?

שם יושב לא פריך הואיל והוא יושב ת"ח, דמייתי מיניה לק"ו, כשר לעדות,

ואם ת"ל פריך, אתיא מיושב ומוחדא מהנך אונן או טמא או צעל מוס [פי' בשלומד מיושב שמהלל עבודתו, ותקשה מה ליושב שפסול לעדות, תשוב אונן יוכיח וכו'],

ויושב דכשר בבמה מנלן דלא נפרך שכן לא הותרו צממה [ואיך גלמוד זר מיושב הא זר מותר בבמה], דהא מדשנקה רב משרשיא לקל וחומר דלעיל דאונן וטמא וצעל מוס, ונקט יושב, משום (הגי) [הך] פירכי שנקיה, דלא משכחתי היתר צממה צהדיא למד מינייהו, הכא [יושב בבמה] מנליה?

אמר קרא דברים י' לעמוד לפני ה' לשרתו לפני ה' המקדש הוא דנע' עמידה, ולא לפני במה:

אבני חן על מסכת זבחים

גבי נטמאו צעלים של פסח, אף זה ישרף מיד, שאין לו אוכלין, ואין טעון עצור
זורה [להמתין עד שתפסל בלינה],

רבי ישמעאל תנא [הטעם שאונן פוסל, וכן לעיל בור שפוסל אמרו
בעי"ז], אתיא בק"ו מבעל מום [מצד השוה מבעל מום וזר], וזוה

דף ט"ז ע"ב

בעל מום שאוכל, אם עבד חילל, אונן שאין אוכל דכמיז לא
אכלתי באוני, אינו דין שאם עבד חילל,

מה לבעל מום, שכן עשה בו קריבין כמקריבין,

זר יוכיח,

מה לזר שכן אין לו תקנה ואזן יש לו תקנה למחר,

בעל מום יוכיח יש לו תקנה כשיעצור מומו [שגם במום עובר פסול עד
שיעבור],

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד
השוה שבהן, שהן מוזהרין, ואם עבדו חילל, אף אני אביא
אונן שמוזהר, ואם עבד חילל,

[ומקשה לדברי רבי ר"י] היכן [אונן] מוזהר? אילימא מ' ויקרא כא יב
ומן המקדש ל' א' יצא ול' א' יחלל את מקדש א' יח' חילול בגופיה
כתיב ביה כיון דדייקת הא אפרסא לא יחל [חילל]. ק"ו מו למא לך,

אלא [דבי ר"י לומדים דאונן מוזהר שלא לעבוד] ויקרא י' מהן הקריבן,
וקסבר מפני אנינות נשרפה [תוס'] שלא היו לו אוכלין [שאונן אסור
באכילה, ולא היה לה אוכלין ולכן נשרפה] וכדפרישית,

וכשאלמרו לו מפני אנינות שרפנוה [וכונתם שלא היה לה אוכלין], טעה [משה],
כסבור שהקריבנה לאוניס, ואמר להם [פ' ולכן אמר להם] שמה צאניות הקריבנה
[הגם שאונן אסור לעבוד, הא אין אנינות מחלל את העבודה],

ומיהו חילול [שאונן מחלל העבודה] לא יליף ר' ישמעאל מיינה, דאי לאו (קרא
אחרינא) [ק"ו] [שלמד דבי ר"י לעיל דאונן מחלל עבודתו, היינו אומרים שאין
האונן מחלל העבודה, ו] הוה אמרנא האי דלמר להו שמה צאניות הקריבנה אותם,
לאו למימרא דאי עבד הכי, שפיר אשתרוף [שהרי משה היה מתלונן למה שרפתם
אותה],

אלא כשאלמרו לו מפני אנינות שרפנוה, אמר להם [משה] שמה עברתם על האזהרה
והקריבנה לאונין [והייתם סוברים שפגמי בן נשרף], ואמר לו אהרן וכי הן הקריבנו,
דאסורים להקריב לאונין, איני הקריבנה, שאין אנינות פוסל צי,

איכא למפרך [הק"ו דבי ר' ישמעאל], מה להצד השוה שבהן
[שלמדין אונן, מור ובעל מום], שכן לא הותרה מכללו [תוס'] זר ובעל
מום מכלל אסורין, שנאסרו במקדש לא הותרו אצל שום קרבן, ולא אצל שום אדם,
תאמר באונן שהותר מכללו אצל כהן גדול,

טמא יוכיח שהותר מכללו אצל קרבן זכור, דכמיז צמועדו ואפילו צטומאה, ואם
עבד בקרבן יחיד חילל,

מה לטמא שכן מטמא, הנך [זר ובעל מום] יוכיחו,

וחזר הדין כו', הצד השוה שבהן שמוזהרין [ואם עבדו חילל, אף
אני אביא אונן שמוזהר, ואם עבד חילל] כו',

ולפרוך, מה להצד השוה שבהן שצשלשמן [זר, בעל מום, וטמא],
שכן לא הותרו מכללן אפי' אצל כהן גדול, בקרבן יחיד [הגם
שבקרבן ציבור נותר הטומאה, תאמר באונן שניתר בכח"ג]?

שם טומאה מיהא אישתראי [תוס'] כגון צצצור הלך לאו פירכא היא,

ואי קשיא למה לי למימר טמא יוכיח, זר נמי משכחת לה דהותר שם זרות צצמה,
אין זה הותר מכללו, שהרי לא נאסר שם מעולם, אצל אונן הותר מכללו, שהרי נאסר
במקדש אצל כהן [הדייט],

רב משרשיא אמר [לימוד על אונן שפוסל], [וכ"ה לעיל לגבי זר], אתיא
בקל וחומר מיושב [תוס'], ומה יושב שאוכל אם עבד חילל,
אונן שאינו אוכל אינו דין שאם עבד חילל,

מה ליושב שכן פסול לעדות,

מיושב תלמיד חכם,

מה לשם יושב שכן פסול לעדות, שם יושב לא פריך,

ואם תימצי לומר פריך, אתיא מיושב ומחדא מהנך:

[שנינו במשנתנו] אונן פסול: אמר רבא, לא שנו אלא בקרבן
יחיד, אבל בקרבן צבור מרצה [תוס'],

[צי"תי מספרים לפי סדר הקשויות שמקשה להלן],

[ולמוד בן מ] קל וחומר מטומאה, 2. מה טומאה [תוס'] שלא
הותרה מכללה אצל כהן גדול בקרבן יחיד, 3. הותרה אצל
הדיוט בקרבן צבור, 1. אנינות שהותרה מכללה אצל כהן

אבני חן על מסכת זבחים

דף י"ז ע"א

אלא איכא למיפרך הכי, ואיכא למיפרך הכי ויש להחליף ולא נדע
למה נדרש הלכך כל חדא וחדא תיקו בדוכתיה [תוס' תחלתו גרפם
ברך הקודם] כמצינא סמס, כשהותרה אגנות לכ"ג סמס, בין ביחיד בין בצבור
הותרה, וכשנאסרה להדיט בין ביחיד בין בצבור נאסרה, וכשהותרה טומאה בצבור
הותרה אף לכהן הדיוט, וכשנאסרה בקרבן יחיד נאסרה אף לכ"ג:

[שנינו במשנתנו] **טבול יום** [ואם קיבל הדם, הקרבן פסול]: **מנלן** [תוס'],

דתניא רבי סימאי אומר, רמזו לטבול יום שאם עבד חילול
מנלן [הוה מצי למילף מיושב או מבעל מום וחד מנחך. תוס']? **ת"ל** ויקרא כא
קדושים יהיו גבי טומאה כמיז צאמור ולא יחללו וגו', כי את אשי ה' למס
וגו', צמילול קדשים הכמוז מדכר, **אם אינו ענין לטמא, דנפק ויקרא כב**
מוינזרו דכמיז ציה חילול תנהו ענין לטבול יום,

אימא תנהו ענין לקורח קרחה, ולמשחית פאת זקן דמינייהו
סליק, לא יקראו קרחה, וסמך ליה קדושים יהיו?

[סנהדרין פג: טבול יום ששימש: מנלן, דתניא ר' סימאי אומר רמז לטבול יום,
שאם עבד חילול מניין, **ת"ל** [ויקרא כא] קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו, אם
אינו ענין לטמא ששימש דנפקא לן מוינזרו, תניהו ענין לטבול יום ששימש, ויליף
חילול חילול מתרומה, מה להלן במיתה אף כאן במיתה],

שינויא הוא, כלומר לא מניח למיתני תנהו ענין לקורח קרחה **טבול יום דאם**
עבד במיתה מנא לן דמיתה גבי טבול יום שעד, ילפינן לה בסנהדרין, צאלו
הן השערין (דף פג:), וגמר דגמור חילול חילול מתרומה [תוס']
וממילול דהאי קרא [ויקרא כא ו קדושים יהיו לאלהיהם ול' א יחללו שם
אל יחללו] יליף לה, נאמר כאן חילול, ונאמר בטמא וטבול יום שאכלו תרומה
חילול, [ויקרא כב ט וְשָׂגְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׁאוּ עָלָיו חָטָא וְיָמָיו צוֹי פִי
יִחַלְלֶהָ, מה להלן במיתה כו',

והלכך הואיל והאי קרא לג"ש מתרומה אמת, ולא מפרש ציה צמאי קאי, לא תמנהו
ענין, אלא לפסולין לתרומה [היינו טבול יום] דילפי' מיניה,

דפסיל בתרומה מחיל עבודה, דלא פסיל בתרומה לא מחיל
עבודה,

אמר רבה, למה לי דכתב רחמנא טמא, וטבול יום, ומחוסר
כפורים אטמא לא קמיבעיא ליה, דאי לאו כבז טמא, לא הוה אחי לן חד מנייהו
שיחלל עבודה, דהא טבול יום צאס אינו ענין לטמא ילפינן, ואי לא הוה כבז טמא
צוינזרו, הוה אוקימנא לקדושים יהיו בטמא, וכן מחוסר כפורים נמי לא כבז צה
חילול, אלא מדאיקרי טמא ילפינן ליה לקמן, וכי מיבעי ליה לרצה טבול יום ומחוסר
כפורים קמיבעיא?

גדול בקרבן יחיד, אינו דין שהותרה אצל כהן הדיוט, בקרבן
ציבור,

[הקדמה: ומקשה על ג' הנחות שעשה בהק"ו ללמוד לימוד רביעי, שכל הנחות
הללו יש לסותרם בק"ו],

מתקיף לה רבא בר אחילאי אדרבא פריך,

1. דפשיטא ליה דטומאה לא הותרה לכהן גדול בקרבן יחיד, מדלל אשכחן
דאשטמאי אלא בצבור,
 2. ופשיטא ליה דהותרה בצבור, אפילו אצל כהן הדיוט מדאשטמאי סתמא,
 3. ופשיטא ליה דאגנות הותרה אפילו בקרבן יחיד אצל כהן גדול, מדאשטמאי
סתמא,
- וצאסור אגנות אצל כהן הדיוט, צא למלק על ידי ק"ו, ולומר לא נאסר אלא ביחיד,
ולא אמרי' סתמא אשטמא, צא למלק על ידי ק"ו, ולומר לא נאסר אלא ביחיד,
אם צמה שלא חלקו הכהנים אמה צא למלק על ידי ק"ו, ולומר לא נאסר אלא ביחיד,
צמה דלעיל, [הלא] יש לך לדרוש קל וחומר חילוף, ולהחליף את כולן,

1. **לא תותר אגנות [תוס'] אצל כהן גדול בקרבן יחיד וכי שרייה**
צבור מוקל וחומר,

ומה טומאה, שהותרה אצל כהן הדיוט בצבור דהא סתמא
אשטמאי [דטומאה הותרה בציבור גם לכהן הדיוט], **לא הותרה אצל כהן**
גדול בקרבן יחיד [דהא רק קרבנות ציבור הותרו בטומאה] דהא לא אשכחן
דאשטמאי ביחיד, דלא כמיז צמועדו אלא בצבור, **אגנות שלא הותרה**
אצל כהן הדיוט [אפ"] בקרבן צבור, אינו דין שלא תותר אצל
כהן גדול בקרבן יחיד,

2. כלומר אי נמי דריש הכי ותותר טומאה אצל כ"ג בקרבן יחיד
ואוקי אסורא ככהן הדיוט, **מוק"ו, ומה אגנות שלא הותר אצל כהן**
הדיוט בקרבן צבור, הותרה אצל כהן גדול בקרבן יחיד,
טומאה שהותרה אצל כהן הדיוט בקרבן צבור, אינו דין
שהותרה אצל כ"ג בקרבן יחיד,

3. כלומר א"נ החליף ודרוש צו ולא תותר טומאה אצל כהן הדיוט
בקרבן צבור מוקל וחומר, ומה אגנות שהותרה אצל כ"ג
בקרבן יחיד, לא הותרה אצל כהן הדיוט בקרבן צבור,
טומאה שלא הותרה אצל כהן גדול בקרבן יחיד, אינו דין
שלא תותר בכהן הדיוט בקרבן צבור נמלא מסולק מסולן [פ"ג]
ההנחות שבגית עליהם ק"ו כולם בטילים], ולא מדע מה תדרוש, אלא אל מחלק
צמה שלא פירשו לך הכתובים,

[והפסיק כאן בסימן דקאי אלמגלה] 1. ולא תותר 2. [ותותר. ד"ס] 3.
ולא תותר, 1. אגנות וטומאה, 2. טומאה יחיד, 3. ויחיד
ציבור, סימן]

אבני חן על מסכת זבחים

כטבול יום, דקיימא [לן] דכשר צפרה?

צריכי, דאי כתב רחמנא טמא, שכן מטמא,

לא דכולי עלמא כזב דמי ולענין שאר קדשים שטבול יום אסור בהו, הוה מחוסר כפורים דזב חמור מטבול יום דשאר טומאות, שאין טעונות צפרה, והכא גבי צפרה בהא קמפלגי דהאי קרא קמיפלגי,

דכתיב במדבר יט והזהו הטהור [תוס'], מכלל שהוא טמא טהור כל דהוא משמע, דהא קרא יחידא הוא, דכתיב לעיל מיניה ולקח אוזב וטבל במים איש טהור, והוה ליה למכתב והזהו על הטמא, לימוד על טבול יום שכשר בפרה דאשכחן טבול יום דאיכרי טהור למעשה, דכתיב ורחץ במים וטהר,

מר ת"ק סבר האי טבול יום דאכשר זה קרא טומאה דכל התורה כולה אטבול יום דכל הטומאות שצמורה קאי, ואף טבול יום דזב, שהוא מחוסר כפורים,

ומר [יוסף הבבלי] סבר, טומאה דהך דאומה פרשה והיינו דמת, טבול יום דטומאת מת אכשר זה,

הלכך, אונן, ומבול יום של שאר טומאות דמגע ומשא, כגון דטמא שרץ וצילה ומגע [צ] דקילי, אתו להכשיר בקל וחומר מטבול יום דמת מק"ו, ומה טבול יום [דמת] דטומאת שצעה כשר, טבול יום דטומאת ערב לא כ"ש [תוס'], אבל מחוסר כפורים דזב דחמיר, שכן טומאה יוצאה עליו מגופו, לא:

[שנינו במשנתנו] מחוסר בגדים: מגלן?

אמר רבי אבבה אמר רבי יוחנן, ומטו בה [ויש מוסרין הברייתא] משמיה דרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר קרא שמות כט וְהִתְקַדְּשׁוּ אֲתָם אֲבִנֵּי אֶהָרָן וּבְנָיו, וְהִבְשַׁתְּ לָהֶם מִזֶּבֶחַ, וְהִתְקַדְּשׁוּ לָהֶם בְּהִנָּה לְחֻקְתָּ עוֹלָם הַלְוִיָּהּ הַזֶּה לְכַהֲנָה, אֲלֵמָּה כְּהֻנָּתָן תְּלִיָּה צְנִינָה, ואי לא, הוּא לְהוּ זָרִים, וְזָרִים אֲשֶׁכְּחָן דְּמִחֵל עֲבֹדָה,

בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם [תוס'],

[הקדמה: והא מחוסר בגדים שמוחלל את העבודה, ילפינן מג"ש דחוקה חוקה?]

והא [וכי מחוסר בגדים פוסל העבודה] מהכא נפקא, [והרי] מהתם נפקא, דתניא, מנין לשתויי יין שאם עבר חילול, תלמוד לומר ויקרא י ט יִין וְשֵׁכָר אֲלֵתִשָּׁת וְגו' | אִתָּהּ | וְכִנְיָ אִתָּהּ כְּבָאֵבֶם אֶל־אֱהֵל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֻקְתָּ עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: י וְלִהְיֶיךָ בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר, עֲבֹדָה שְׂאֵתָה עֹבֵד בְּשִׁכְרוֹת, קְרִיָּה חוּל,

מחוסר בגדים, ושלא רחוק ידיים ורגלים, מנין [שחילל עבודה?]

[ואי כתב] בטבול יום, מחוסר כפורים לא אתי מיניה, שכן פסול בתרומה,

[ואי כתב] במחוסר כפורים, טבול יום לא אתי מיניה, שכן מחוסר מעשה הצאת קרבן, תאמר כטבול יום שאינו מחוסר הצאת קרבן, ושימשא ממילא ערצא,

כטמא ליכא למימר דלא אחיא מיני, דהא איזו נמי מחוסר טבילה, ועוד כטמא לא קמיצעיא ליה, מדלא קאמר כסיפא דמילחא, לא לכחז טמא ותימי מהנך, דמו לא הוה ליה לשנויי עלה מידי,

[הרא] מחדא לא אתי, תיתי חדא מתרתי, בהי לא לכתוב רחמנא, לא לכתוב במחוסר כפורים, ותיתי מהנך,

מה להנך שכן פסולים בתרומה,

אלא לא לכתוב רחמנא בטבול יום, ותיתי מהנך, דמאי פרכת, מה להנך [טמא ומחוסר כיפורים] שכן מחוסרים מעשה, סוף סוף קלישא לה טומאתן דמחוסר כפורים [לענין קדשים], שהרי העריב שמשו,

ומו ליכא פירכא דמה הלך [השוה שבהן שמוחוסר מעשה], דהוה ליה חד מינייהו [נמי] [כמי] שאינו מחוסר מעשה,

[בין שטבל והעריב שמשו לא מקרי "מחוסר מעשה" [פי] דטמא קודם שטבל מיקרי מחוסר מעשה, אבל לאחר שהעריב שמשו אינו] אלא "מחוסר צפרה" הוא. שטמ"ק?]

דף י"ז ע"ב

[ומתריץ] קסבר רבה, דדרשה להאי שמעתא למימרה, דכולהו צריכי, מחוסר כפורים דזב ה"ה למנזרע [יש ד' מחוסרי צפרה, רק גדה ויולדת לא שייכי בעבודה. פב], אלא חד מינייהו נקט כזב דמי [תוס'] לענין קדשים, שלא הוה אכלו [פי] אף אחד מן הקדשים, [ו]הוה ליה כאילו לא טבל, ואם אכלו חייב כרת, או אם נגע זהו [מחוסר כיפורים באחד מן הקדשים] ט[ו]מאן למנות בהן ראשון ושני, לכך לא קלשה טומאה אלא קדשים כלל,

[ומחוסר] [לימא מחוסר] כפורים דזב כזב דמי תנאי היא, דתניא צפרה אדומה קאי שְׁרָפָהּ אונן ומחוסר כפורים, כשרה [תוס'] דקדיש צדק הציט היא, ואין אונן אסור בה, דלא כמיני הך קראי אלא נקדיש מוצא, יוסף הבבלי אומר, אונן כשרה, מחוסר כפורים פסולה,

מאי לאו בהא קמיפלגי, מר סבר מחוסר כפורים דזב כזב דמי והוה ליה טמא, וקרא כמיז איש טהור, ומר סבר לאו כזב דמי וה"ל

אבני חן על מסכת זבחים

דף י"ח ע"א

[ללמוד שתויי יין מלחבדיל, שהלא גם למסקנא למידין מחוסר בגדים ולא רחץ ידים ורגלים מהג"ש משתויי יין, הרי ששתויי יין למידין מן הפסוק להבדיל ואח"כ למידין משתויי יין בג"ש כל הנך?]

[ומתירין] ה"ק לעולם לא למילף מחוסר בגדים משתויי יין [דכתיב בה להבדיל] אחא, אלא למילף שמוי יין ממחוסר בגדים, והכי קאמר, למדנו לעבודת של מיתה שמחללות נשיכרות מנין שלא נחלקו, בין מחוסר בגדים לשתויי יין, ושלא רחוצ' ידים ורגלים דכי היכי דמחוסר בגדים כל עבודותיו פסולות [דיליף לה לעיל יז: מהפסוק והיתה להם כהנה לחקת עולם], אף שמוי יין ושלא רחץ ידים ורגלים כן תלמוד לומר חוקה חוקה לגזירה שוה,

אלא להבדיל בין החול [דכתיב בשתויי יין] למה לי הויל ולא ילפינן מינה חילול לעבודה?

לכדרב [כע"ז ביצה ד.], דרב לא מוקים אמורא עליה למידעש צפירקין מיומא טבא לחבריה משעה שאלו ושעה ועשה יום טוב עד למחר, משום שכרות דהי משמע קרא, יין ושכר אל תשת צוצאס וגו', וכן בשעה שאתה צא להבדיל ולהורות בין דבר קדושה לדבר חול, אל תהי שכרות,

אכתי מהכא נפקא מחוסר בגדים מהתם נפקא אחתי קרא אחרינא כתיב, ולמאי איצטריך הכהן הכא, גבי ונתנו בני אהרן הכהן אש, לאשמועינן מחוסר בגדים,

ויקרא א ונתנו בני אהרן הכהן, בכיהונו בשעה שהוא מלוצש בגדיו נקרא אהרן הכהן, ולא כשהוא לצועש בגדי הדיוט לימוד על כהן גדול, שלבש בגדי כהן הדיוט ועבר, עבודתו פסולה?

אי מהתם הוה אמינא, ה"מ מוהימה להם כהונה הוי מוקמינא ליה ההיא עבודה דמעכבא כפרה בעבודה המעכבת כפרה, אבל עבודה דלא מעכבא כפרה נחיתא אש של הדיוט דמלוצש בעלמא היא, שהרי יש שם אש שירדה מן השמים, אימא לא מיצעי בגדים,

קא משמע לן ונתנו בני אהרן הכהן אש, להכי כתב הכא חסרון בגדים, למילף [דאף בעבודה שאינה מחוסר כפרה] דאי עבד אהרן צגדי הדיוט, לאו שפיר עבד [פי' לכתחלה, דאי בדיעבר גס אם לא הביא אש הקרבן כשר].

והא ליכא למיפריך לימא האי ולא מיצעי ההוא? דהכא לאו בגדים כתיבי, ואי לאו דכתב והיתה להם כהונה [אלא וחגרת אותם אצנט], דשמעינן כהונה תלויה צגדים, לא הוה ידעינן הכהן צביהונו, מאי היא,

ואכתי מהכא נפקא, מהתם נפקא, ויקרא א וערכו בני אהרן הכהנים את הגתחים וגו',

הכהנים אצני קאי דהוו הדיוטים בכיהונו צראוין להן, שנתלית כהונתן צהן מכאן לכהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבר, עבודתו

תלמוד לומר ויקרא י ט חוקה בשמוי יין [כמיצ] חקת עו' לם, חוקה [וצמחוסר] בגדים כתיב [שמות כט ט] פהסה לחקת עו' לם, וצרחינת יד ורגל כתיב [שמות ל כא] ורחצו ידיהם ורגליהם אל' א ימתו, והסה להם פקדעו' לם [לוי' ולדעו' ל' דרתם], לגזירה שוה [תוס']?

אי מהתם משמוי יין הוה אמינא, הני מילי דמחלי עבודה [צמחוסר בגדים] צ עבודה דזר חייב עליה מיתה דכמיצ צההוא קרא צוצאס אל אהל מועד ולא תמותו [רק אם עבר עבודה כזו מחוסר בגדים פוסל את העבודה],

בעבודה שיש צה חיוב מיתה לפסולים, הכחז מדבר, ואינה אלא ארבע עבודות, זריקה, והקטרה, וניסוך המים, והיין, כדילפינן צפ"צ צסדר יומא (דף כד) מועדצתם עבודת מתנה וגו' והור הקרבן יומת, עבודת מתנה ולא עבודת סילוק, ועבדתם עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה, כגון קבלה והולכה וקמינה, וכל חיוב מיתות צפסולי עבודה, מזרות גמרינן, כדתנן צפ' צתרא [לקמן קיז] הקומץ, והבולל, והיוצק, והמקבל, דמיס וכו', ואין צהס לא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום מחוסר בגדים, ולא משום שלא רחץ ידים ורגלים, אלמא מור גמרינן,

אבל עבודה דאין זר חייב עליה מיתה, אימא לא מחלי לה מחוסר בגדים, קמ"ל להכי כתב והיתה להם לכהונת עולם, לשוינהו זרים כשאין צגדיהם עליהם, וצור אשכתן חילול, ולא חלק בין עבודה שיש צה מיתה, לעבודה שאין צה מיתה,

&&&

אשכחן מחוסר בגדים [שפוסל] ככל העבודות [אפילו בעבודות שאין זר חייב עליהם מיתה, שתויי יין מנולן דפסלי עבודה שאין חור חייב עליה מיתה [שהרי הפרשה שם עוסקת רק במה שחייבים עליו מיתה. שט']?

אתיא חוקה חוקה, ממחוסר בגדים [כמו שזר פוסל בכל העבודות כן שתויי יין],

והא תנא [בבביתא בסוף יז:], ולחבדיל בין וגו', קא נסיב לה לשמוי יין, ולא גמר מגזירה שוה [מחקה חקה] ואנן יניקו וניפלוג עליה למילף מקרא אחרינא?

הני מילי מקמי דליקום דמיקו ליה גזירה שוה לא הוה ליה למילף שמוי יין אלא מלהבדיל, [אבל במסקנא] וצמסקנא [ד]אידכר ליה גזירה שוה, (ו) תנא (ליה) שצקיה לאורחיה קמייתא, ונקט גזירה שוה, למילף (מ)שמוי יין (מחוסר) [ממחוסר] בגדים,

[ומקשה] והא תנא [כ]. שצן נקטיה לגזירה שוה מחוסר בגדים [ושלא רחץ ידים ורגלים] הוא דקא יליף צה משתויי יין ולא שצקיה לאורחיה

אבני חן על מסכת זבחים

פסולה?

מסולקין על ידי אבנט כגון שסילקן עד למדמו על ידי אבנט, וקמסר ליה תנא דקסבר ואבנט מיגז אגזי אבנט מיגז אגזי, כלומר כל סלוק שע"י אבנט הוה ליה כחומר ונטל ה"ק שבהן ומכשירו, אלא מסולקין קשיא [דברייתא לעיל יח. מכשיר גם מסולקין, ולפי רב הכל אסור]?

אי מהתם מוסיפה להם כהונה הוה אמינא הני מילי חיסור [כגון כה"ג צגדי כהן הדיוט] אבל ייתור [כגון כהן הדיוט צגדי כה"ג] לא, קמ"ל:

אמר רבי זירא, רב חדא תני להנך מרושלין ומסולקין דברייתא [לעיל יח.].
בחדא מילתא תני להו מרושלין שסילקין שסילק רישולן ע"י אבנט עד כדי מדמו בשרין, אכל מסולקין יותר מדאי, פסולין אפילו ע"י אבנט,

[ענין חדש] תנו רבנן, היו מרושלין נגררין בקרקע מסולקין מן הקרקע מתוך שהם קצרים, משוחקים ימים, ועבד, עבודתו כשירה ואע"ג דכמיז מדו דד שמהא כמדמו, מזה בעלמא היא ולא לעכב,

אמר ר' ירמיה מדיפתי, מרושלין שלא סילקן תנאי היא,

לכש שני מכנסים, שני אבנטים, חסר אחת מכל הצגדים, יתר אחת הוסיף עליהם שום צגד צעולס, או שהיתה לו רטיה איפלטט"א על מכת בשרו תחת בגדו שמוץ צין צשרו לצגד [עבודתו פסולה] דצעין יצש על צשרו, או שהיו

[הקדמה: ורוצה לפרש המחלוקת בשתי הבריות של ה' כנפות שחייב או פטור, דפליגי בותר כמאן דאיתיה או כמאן דליתיה, וכן פליגי בותר אורך בבגד אפ פוסל או לא],

דף י"ח ע"ב

דתניא דברים כב על ארבע כנפות כסותך ארבע ולא שלש לימד על טלית של צמ שלש כנפות שפטורה מן הציצית, והכי דמי כגון שעיגל אחת מ'ד' כנפיה, או אינו אלא ארבע ולא חמש כגון שחתך מעט מן הכנף, ולא עיגל שני מורשי קרנא ממקום חתך [פ' שחתך קרן אחד ונעשו שני קרנות] דנעשה כשתי כנפות [אבל גם בת שלש חייבת]?

מטושטשין צטיט או מקורעין ואפילו הן חדשים, דלאו צגד הוה הראוי לעבודה, דצעין לכבוד ולתפארת ועבד, עבודתו פסולה,

כשהוא אומר אשר תכסה בה, הרי בעלת חמש אמור לחיוב דציצית הוה, הא מה אני מקיים ארבע, ארבע ולא שלש,

אמר רב יהודה אמר שמואל, מרושלין [נגררין בקרקע], בשרין, מסולקין [מן הקרקע מתוך שהם קצרים] פסולין,

ומה ראית לרבות בעלת חמש, ולהוציא בעלת שלש?

והתניא [לעיל יח.] מסולקין בשרין?

מרבא אני בעלת חמש שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש שאין בכלל שלש ארבע,

אמר רמי בר חמא, לא קשיא, כאן שסילקן על ידי אבנט משקורצ"ר צלע"ו, כדרך שהנשים עושות, כשרין דהא איתנהו, כאן דליתניהו מעיקרא כלל [שהם קצרים ממש],

ותניא אידך, על ארבע כנפות כסותך, ארבע ולא שלש, ארבע ולא חמש,

רב אמר, אחד זה ואחד זה אחד מרושלין ואחד מסולקין יותר מדאי שלש על ידי אבנט, פסולין:

מאי לא בהא קמיפלגי [שתי הבריות], דמר סבר יתר כמאן דאיתיה דמי, ומר סבר כמאן דליתיה דמי?

רב הונא איקלע לארנזא, רמא ליה בר אושפיוכניה, מי אמר שמואל מרושלין בשרין ומסולקין פסולין, והתניא צברייתא דלעיל [יח.] מסולקין בשרין?

לא דכ"ע כמאן דאיתיה דמי, ושאיני הכא דרבי רחמנא אשר תכסה בה,

א"ל בר מינה דההיא, דשנייה רמי בר חמא [לעיל ברך זה, כאן שסילקן על ידי אבנט וכו'],

ואידך [שאינו מחייב חמש בציצית], האי אשר תכסה בה מאי עביד ליה?

אלא לרב [שאומר בין מרושלין ובין מסולקין] קשיא מרושלין [ששנינו בברייתא לעיל ע"א, שמרושלין בשרין],

מיבעי ליה לכדתניא במדבר טו וראיתם אותו פרט לכסות לילה טלית העשויה לכסות לילה פטורה מן הציצית או אינו אלא פרט

וכי תימא מאי מרושלין דמכסר תנא [כדי שלא תקשה על רב דאוסר]

אבני חן על מסכת זבחים

לכסות סומא, כשהוא אומר אשר תכסה בה, הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותו, פרט לכסות לילה,

ממאי דהאי בר כתנא הוא,

ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה?

אמר רבי יוסף ברבי חנינא, דבר העולה מן הקרקע בר בדר קנה יחידי מכל (גמעי) [גרעין], ואין צ' קנים עולים מגזע אחד,

מרבח אני כסות סומא, שישנה בראיה וקרינן ציה וראיתם אותו אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה, שאינה בראיה אצל אחרים,

אימא עמרא שאף הצמר עולה מן הצהמה צד צד, נימא נימא לצדה?

[ואידך] שצריך לאשר תכסה בה לרבות חמש כנפות] נפקא ליה [שסומא חייב] מאשר,

עמרא מופצל הנימא מתפצלת ומתחלקת לשנים, על גצי צהמה מאליה,

כיתנא נמי מופצל לפני טוויחו כותשים הגצוע, והוא נחלק לנימין הרצה?

ואידך [שאינו מרבח חמש, ומרבח סומא מאשר תכסה בה] אשר לא דריש:

על ידי לקותא שמכין אותו וחוצטים אותו צען, או בגלגל מופציל הוא נכתש ונחלק,

תנו רבנן, [כתיב בתורה כמה פעמים שבגדי כהונה צריכין להיות בר, וראה בא"ם שמונה 7 פסוקים] בר, שיהיו של בויג שהוא מן צון, כדמפרש לקמן ממשמעותא,

רבינא אמר מהכא, יחזקאל מדר יח פארי פשתים יהיו על-ראשם, ומכנסי פשתים יהיו על-מתניהם ובעלמא הרי הוא אומר ומכנסי צד, ש"מ צד היינו פשתים, ל' א' יחגרו בצינע,

בר, שיהיו חדשים כשעת שהיו צדדי פשתנן,

א"ל רב אשי לרבינא, והא [שבר הוא פשתים] עד דאתא יחזקאל מנלן?

בר, שיהיו שזורים,

ולטעמיה הא דאמר רב חסדא, דבר זה קאמר לה לקמן (דף כב) אמתני' דקמני ערל מחלל עבודה מתורת משה רבינו לא למדנו [לשון זה יש 8 פעמים בש"ס], מדבריו יחזקאל בן בוזי למדנו, יחזקאל מדר כל בן נכר ערל לב שנחנכו מעשיו מחמת ערלת לבו, שהוא ערל לב רשע, וערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה לא יבא אל מקדשי (לשרתני) ולקמן (דף כב) יליף צה חילול צהדיא [שמושבור וערל מחלל את העבודה], עד שבא יחזקאל מנלן?

בר, שיהיו חוטן כפול ששה ולקמן פריך, והא צד לחודיה משמע כמו לצדו,

בר, שלא ילבש של חול עמותה דמשמע לצדו ילכש,

אלא גמרא גמירי לה, ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא, הכא נמי גמרא גמירי לה כו',

א"ל אבוי לרב יוסף, בשלמא שיהו של בויג, הא קמ"ל בויג אין מידי אחרינא לא, אלא בר שיהו חדשים, חדשים אין שחקין לא, והתניא משוחקין כשרים?

אמר ליה, וליטעמיה דילפת לה ממשמעותא מקראי בר שיהו חוטן כפול ששה מנא ליה, [הלא] בר, חד חד לחודיה משמע?

מאי יחזקאל מדר ל' א' יחגרו בצינע? אמר אבוי לא יחגרו במקום שמוזיעין במקום שהצמר נכפל על הצמר, ומתחמם ומוזיע [והוא גנאי שהכהן בגדיו מלוכלכים בויע],

אלא הכי קאמר, בגדים שנאמר בהן בר, צריכין שיהו של בויג, חדשים, שזורין, שיהא חוטן כפול ששה, יש מהן למצוה יש מהן לעכב חדשים לנוי [הוא למצוה ואינה מעכבת], דלאו ממשמעותא אחי,

כרתניא, כשהם חוגרין אצטעיהם צעת עבודה אין חוגרין לא למטה ממתניהן מקום שנכפל ונפול שומן הצטן על הקילצוסת שקורין אנק"א [hip, thigh, femur] ולא למעלה מאציליהן למעלה מנגד מרפקן שקורא קוד"א [elbow], לפי ששם היד שוכב תמיד על הללעות ומוזיע, אלא

יש מהן לעכב צון ושזורים וחוטן כפול ששה, צון כדמפרש ואזיל, דבר העולה מן הקרקע צד צד, שזורים כיון צד היינו צון, ובעלמא קרי להו שם משור, וחוטן כפול ששה כדאמרינן בסדר יומא (דף עא) וילפינן בסדר יומא מקראי, דברים שנאמר צון שם חוטן כפול ששה, וילף ליה לעיכובא,

דף י"ט ע"א

אבני חן על מסכת זבחים

בנגד אצילי ידיון על זלעומיהן כנגד המרפק,

ר' יהודה בריה דר' חייא: שלא במקום בגדים גמי (אינו חוצץ ו) אין בו משום יתור בגדים, אבל צלצול קטן הוא יתור בגדים,
ר' יוחנן: יתור בגדים אינו אלא במקום בגדים,

ותיפוק ליה משום חציצה דמוץ צין יד לעזודה ואסור, דבעין ולקח הכהן שחפה קבלה בעצמו של כהן והיכי שרי ר' יוחנן?

בשמואל שאינה כשרה לעזודה, א"נ שלא במקום עבודה כגון על גז היד,

ופליגא דרבא אדריי יוחנן, דאמר רבא אמר רב חסדא, במקום בגדים אפי' נימא אחת חוצצת, שלא במקום בגדים שלש על שלש [אצבעות שראוי לעשות מנחה מלאי לבגד עני. ראה שבת כט.]. חוצצות כלומר הוי יתור בגדים פחות מכאן אינן חוצצות, ואידי דנקט צימא אחת צמקום בגדים, לישנא דחציצה, דשייכא בה, נקט נמי צמקא [בשלש על שלש שהוא משום יתור בגדים] לישנא דחציצה,

אדרבי יוחנן ודאי פליגא דהא אמר [שלא צמקום בגדים] לא הוי יתור בגדים, ואפי' שלש על שלש צמקא, אדר' יהודה בריה דרבי חייא, מי לימא דפליגא דהא אמר צלצול קטן מוץ, ורבא אמר פחות משלש לא מוץ?

שאני צלצול קטן דחשיב לפי שעשוי למוי והוי צד,

רבא אמר רב חסדא: במקום בגדים חוצץ אף נימא, שלא במקום בגדים הוי יתור בגדים רק בשיעור ג' על ג', לעולם ר' יהודה בריה דר' חייא לא פליג אדרב חסדא, שגם הוא צריך שיעור ג' על ג' שלא במקום בגדים, ואוסר רק צלצול משום חשיבות, אבל פליגא אדר' יוחנן, דסבר שלא במקום בגדים לא הוי יתור,

לישנא אחרינא אמרי לה,

צד' יהודה צר' חייא לא פליגי לישני [פ] דהגם שאמר בלשון ראשון "הוי יתור בגדים" גם לפי לשון זה בן תפרש, דמוץ נמי דקאמר, משום יתור צדדים הוא, דלא שייכא למימר חציצה שלא צמקום בגדים, ושלא צמקום עבודה, דאי צמקום עבודה [פ] ואין לומר דמיירי במקום בגדים, ולכן אמר לשון "חוצץ", דבמקום בגדים [פ] אפי' זימא חייא, וצד' יוחנן הוא דפליגי לישני,

אמר ר' יהודה בריה דרבי חייא, לא שנו אלא גמי, אבל

אמר רב אשי, אמר לי הונא בר נתן, זימא חדא הוה קאימנא קמיה דאיוגדר מלכא כך שמו, ומלך פרס היה, והוה מודלי לי הקיניאי # [לשון הגמ' הוא שהונא היה מדבר על עצמו, ורש"י מוהפך לדבר על הונא בעל גוף שלישי] אצטו [של הונא בר נתן] היה גזרה חגור מלמעלה מכנגד אצילי ידיו, ויתיתיה ניהליה [והפשיטו] [והשפילו. ו'] למטה כדי לנאותו, ואמר לי שמות יט ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו וזריכין אחס לנהוג עצמכם בתפארת של כהנים, דכתיב צהו לא יחגרו ציצע,

כי אתאי קמיה דאמימר, א"ל אקיים כך ישעיה מוט כג ויהיו מלכים אמונה. [כן נקרא מגדל תינות. מצ.]:

[הקדמה: הגמ' דלחלן עוסקת באיסור חציצה בבגדי כהונה, ובאיסור יתור בגדים, וגם מערב הלשונות שאומר לשון חציצה במקום יתור בגדים],

תנן התם [סוף עירובין קנ.], כהן שלקה באצבעו [בשבת], כורך עליה גמי בשעת עבודה, שגנאי הוא שמראה שם מכתו, ואע"ג דגמי מסי מכה, וכל דבר שיש בו משום רפואה אסור משום שצות, גזירה שמה יסמו ק' סמיס [ובתום] פירשו גזירה אטו להוציא דם],

[ה"מ דמותר לכוך גמי בשבת] במקדש אבל לא במדינה [רש"י מוהפך הלשון ומפרש] ה"מ [שיש איסור שבות] צמדינה, אצל צמקא לא גזרו משום שצות,

ואם להוציא מנחה דם שמתכוין לכך [שמהדקה צמדי גמי כדי להוציא דמה. רש"י בעירובין], כאן וכאן אסור דמצורה הוא, ואיסור דאורייתא [משום חובל],

[ראה שבת עה. רש"י אומר שחובל חייב משום צובע, כי הדם נצטר מתחת לעור וצובע אותו.

תוספות אומרים, שחובל חייב משום נטילת נשמה. הרמב"ם אומר, שחובל חייב משום מפרק, שהוא תולדת הדש. ראיתי],

אמר ר' יהודה בריה דרבי חייא [בפירוש המשנה], לא שנו אלא גמי [שאין לה חשיבות], אבל צלצול קטן צמדי"ל הוי יתור בגדים [וראה רש"י לחלן בלישנא אחרינא דדאי מיידי שלא במקום בגדים], [צלצול קטן, חגורה צרה ממש וכדומה העשויה לתכשיט. עפ"י רש"י שבת קה. עירובין קג: סוטה ח: ע"ז עג. מנחות קט. יוסף דעת],

ורבי יוחנן אמר, לא אמרו יתור בגדים, אלא במקום בגדים, אבל שלא במקום בגדים כגון אצבע, לא הוי יתור,

אבני חן על מסכת זבחים

צילצול קטן חוצץ [פי' יש בה משום יתור בגדים],

ורבי יוחנן אמר, לא אמרו חציצה בפחות משלש על שלש, אלא במקום בגדים, אבל שלא במקום בגדים שלש על שלש חוצצות [יש בה משום יתור בגדים], פחות מיכן אינה חוצצת, והיינו דרבא אמר רב חסדא,

לימא פליגא דרבא אדר' יהודה בריה דרבי חייא,

דאילו רבי יוחנן פשיטא לן דפליג עליה [דר' יהודה בריה דר"ח שאוסר בצלצול קטן, דאילו ר' יוחנן], ואפילו צילצול קטן מכשר, דהא עלה קמהדר ופליג, אלא דרבא דליתמר (עלה) צלמא [שאמר שלא במקום בגדים רק ג' על ג' חוצצת, ולא קאי על המשנה בעירובין], מי לימא פליג אדרכי יהודה, דמימא דרבא אפי' צילצול קטן מכשר, שלא במקום בגדים?

[ורוחה] שאני צילצול קטן דחשיב [וגם רבא הגם שאמר שלא במקום בגדים חוצץ רק בג' על ג', סבר שצילצול קטן דחוצץ],

ר' יהודה בריה דר' חייא: גמי אינו חוצץ ואין בו משום יתור בגדים, אבל צילצול קטן חוצץ פי' הוי יתור בגדים, ר' יוחנן: במקום בגדים חוצץ גם פחות מג' על ג' [בגון נימא] אבל שלא במקום בגדים צריך ג' על ג', ופליג על ר' יהודה בריה דר"ח, שר"י מכשיר שלא במקום בגדים אפילו צילצול קטן, אבל רבא אמר רב חסדא לא פליג על ר' יהודה בריה דר"ח דאמר שלא במקום בגדים פוסל רק בג' על ג', דמורה בצילצול קטן משום דחשיבא פוסלת,

ולר' יוחנן דקאמר אפי' צילצול לא חייץ, מאי איריא דנקט חנא דמתני' גמי, לשמועינן צילצול קטן לא הוי יתור וכל שכן גמי?

מילתא אגב אורחיה קמ"ל, דגמי מסי רופא המכה, ואפ"ה מותר, דאין שבות במקדש, דכולה מסכתא [מסכת עירובין] באיסור שבת איירי, ועיקר משום שבות נקט לה, ומשנה זו בעירובין, וכן כולה הך סוגיא התם היא,

בעי רבא,

1. גכנסה לו רוח בבגדו והצדילתו מנשרו נשעת עבודה מהו, על בשרו בעינן והא ליכא, או דלמא דרך לבישה בכך,

2. כינה מהו שתחויץ, מתה לא תבעי לך דודאי חייצא, חיה מאי, מי אמרינן כיון דאתא ואזלא [שהיא באה והולכת], רביתא

היא [כן דרך גידולה] הרי היא כנשרו ולא חייצא, או דלמא כיון דקפיד עלה דכרענו לא מהא כנשרו, חייצא,

3. עפר מהו שיחויץ, עפר ודאי חייץ, אלא אבק עפר דק ואינו מרגיש בו מהו,

4. בית השחי מהו שיחויץ איזר בית השחי, כגון [אף שאין רק אופן זה, כן משתמש רש"י בלשון כגון] בתי זרועותיו של חלוקן שהוא רחב ואינו מוגע בבית השחי, מהו שיחויץ וצריך שיהו בתי זרועותיו דחוקים ומוגעים כנשר, על בשרו בעינן והא ליכא, או דלמא דרך לבישה בכך,

5. הכנים ידו לתוך חיקו [לתוך מכנסיו] מהו, גופו ידו שהיא גופו מי חייץ, או לא,

6. נימא [חוט תפירה וכדומה] משמע דלתיא מעלמא מהו שתחויץ, נימא ודאי חייצא, אלא נימא מדולדלת מן הסגד, מגוררין [תלושה] ומחוצה צו [בהבגד] קמא, אלא שנתקם [משקרה] [שנ], מהו,

בעי מר בר רב אשי, יצא שערו בבגדו מראשו למטה, עד שנכנס צין כמות לכשרו מהו, אח"ל ידו לא חייצא שערו מאי, שערו כגופו דמי, או לאו כגופו דמי,

בעי רבי זירא, תפילין מהו שיחוצו למיהוי יתור בגדים, אליבא דמאן דאמר בפרק במדבר דעירובין (דף לו) ובהקמתן רבה (מנחות לו) לילה לאו זמן תפילין הוא, לא תבעי לך דודאי חייץ, כדמפרש טעמא כיון דלילה דנעצדות לילה חייצי [התפילין] חייצין דהא לא מנזה הוי, דמיהוי כגופיה [בגוף האדם] משום דנעצותא דמנזה, יום נמי חייצי דאליכ מנינו עצדות לילה ממיר מעצדות יום, והן קליס מהן,

כי תבעי לך, למ"ד לילה זמן תפילין, מאי, מצוה דגופיה חייץ, או לא חייץ?

איגלגל מילתא, וממא לקמיה דרבי אמי,

א"ל תלמוד ערוך הוא בידינו, תפילין חוצצות,

מיתיבי, כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנן, וישראל במעמדן, פטורין מן התפלה [שאין יכולין לטוין], ומן התפילין דקיימא לן (סוכה דף כה) העוסק במנחה פטור מן המנחה, מאי לאו אם הניחן אינן חוצצות?

לא אם הניחן חוצצות,

אבני חן על מסכת זבחים

וחוקה כתיב בהו לאחר שגמר כל הפרשה כמי, ויקרא מז כט וְהִקְדֵּשׁ לָכֶם
לְמַקְדָּשׁ עוֹלָם בְּמִקְדָּשׁ הַשְּׂדֵה יִשְׂרָאֵל לְעֹלָם וְלָעֶד לְעֹלָם וְלָעֶד?

א"ל אמר קרא ויקרא מז ולבשם (שינה) [שנה] שגן הכתוב בלבוש לעבד,
דכתיב ילבוש ולבשם, ולהכי כתיב הכא עבדא, למעוטי עבדא דחוקה [פ'] בא לבועט
מן המיעוט, דלא קיימא אהאי קרא, דאיידי דכתיבה ולבוש, אלא אשאר (שני)
דברים האמורים בפרשה, לבישה מעכבת, ואין דבר אחר נפסק זה
מעכב [פ'] שאין החמש מבילות וקידוש ידיים ורגלים שביניהן, אינה מעכבת,

צהבו פניו של ר' אסי, מפני שמחה, כספור טעם הגון שמע,

אמר ליה וי"ו אאופתא [על הבקעת] כתיב לך כחמתי לך וי"ו על
הבקעת, אות שאין ניכרת בה, מפני שזרות הבקעת שמפסיקות בה הפסקות הרבה,
לשון אחר השורות עצמו קרי להו וי"ו שדומין לה, כלומר אין זה טעם, דאסיב
לאקשיי,

אי הכי דצפרא נמי א"כ אפילו קדוש של שמירת [של יוה"כ], נמי לא לעבד
ביה, דהא אימעוט ביום הכפורים מולבשם?

[אלא. משמר חלוי] אמר חזקיה, אמר קרא שמות ל והיתה להם
חק עולם בקידוש [ידיים ורגלים] כמי לו ולזרעו לדורותם, דבר
המעכב בורעו כהנים הדיוטים, דהיינו קידוש שצעת כניסה, שנהג בכל
הכהנים מעכב בו מעכבא כהנין ביום הכפורים, דהא חוקה כתיב, דבר
שאינו מעכב בורעו אין מעכב בו,

רבי יונתן אמר מהכא, שמות מ ל וְיָשַׁם אֶת־הַכֹּהֵן בֵּין־אֶהָל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה שְׁמֵת בַּיּוֹם לְרִחְצָה: לא וְרִחְצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם
אֶת־יָדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם, דבר המעכב בבניו מעכב בו, דבר שאינו
מעכב בבניו אין מעכב בו,

רבי יונתן, מ"ט לא אמר מדחזקיה? אמר לך ההוא לדורות
הוא דכתיב אהיה לנהוג חוקה זו לזרעו אחריני, ולא להיקשא אחא,

ואידך [חזקיה] מ"ט לא אמר מהאי [מר' יונתן]?

מיבעי ליה לכדרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי
חנינא, כל כיוור שאין בו שאין מחזיק מים כשיעור ארבע קידושין כדי
לקדש ארבעה כהנים ממנו, אין מקדשין בו, שנאמר ורחצו
ממנו משה ואהרן וּבְנֵיהֶם, שאף משה כהן היה, שצעת ימי
המילואים, ואע"ג דלא כהנו צבת אחת, מיהו קרא להכי מידרש:

ת"ר, כיצד מצות קידוש, מניח ידו הימנית על גבי רגלו
הימנית דבעינן ידיו ורגליו כאחד ירחצו, דכתיב קרא וידו השמאלית על
גבי רגלו השמאלית, ומקדש,

א"ה פטורים ! אסורים מיבעי ליה? כיון דאיכא לויים
וישראל דלא מתנו ליה שאין יכול לשנות בהן אסור אסור [אסורין]
מושום הכי תנא פטורין,

והתניא, אם הניחן אינן חוצצות? לא קשיא הא דיד חוצצות
דהוא בין בגד לבשר הא דראש אין חוצצות כדמפרש ואזיל,

מאי שנא דיד דכתיב, ויקרא ו ילבוש על בשרו, שלא יהא דבר
חוצץ בינו לבשרו, דראש נמי כתיב שמות כט ושמות המצנפת
על ראשו?

תנא, שערו של כהן גדול ש היה נראה בין ציץ שעל מצחו למצנפת
שצוצה ראשו,

דף י"ט ע"ב

ישם מניחין מניח תפילין, הלכך ליכא חנינה, ומנא דאיטריך לאשמועינן
אם הניחין אין חוצצות, משום יימור בגדים הוא דאיטריך, לאשמועינן דלאו בגד
הוא:

מחוסר כיפורים [ששנינו במתני' שפוסל את העבודה] מנלן? אמר רב
הונא אמר קרא ויקרא יב וכפר עליה הכהן וטהרה, וטהרה
מכלל שהיא טמאה עד עכשיו, וטמא כתיב ביה וימרו ולא יחללו:

[שנינו במשנתנו] ושלא רחוק ידיים ורגלים: אתיא חוקה חוקה
ממחוסר בגדים מה להלן אס עבד חילל, אף כאן אס עבד חיללו:

ת"ר, כהן גדול שלא טבל, ושלא קידש, בין בגד לבגד ובין
עבודה לעבודה כגון צחצוח עבודות של יום הכפורים, דילפינן בסדר יומא
(דף לב) שהוא משנה מצגדי זהב לצגדי לבן, ומצגדי לבן לצגדי זהב, וצריך לכל
חילוף טבילה ושי קידושין מן המקרא, אס לא טבל ולא קידש ועבד, עבודתו
כשרה,

ואחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט, שלא קידש ידיו ורגליו
שחרית ועבד בין ביום הכפורים, בין בכל השנה עבודתו פסולה
כדילפינן חוקה חוקה ממחוסר בגדים,

ויקרא מז ד בְּהִנָּתִיבְךָ קִדְּשׁ יָלְבַּשׁ וּמִכְנָסֶיִךָ יִהְיוּ עַל־בְּשָׁרְךָ וּבְאֵבָנְךָ
יִחָדָר וּבְמִצְנַפְתְּךָ יִצָּנֶה בְּגָדֶי־קִדְּשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׁרְךָ וְלָבַשְׁם:

א"ל רב אסי לרבי יוחנן, מכדי חמש מבילות ועשרה קדושין
דאורייתא דכתיב ורחץ את בשרו במים ולבשם, והסס יליף לסולה מילתא,

אבני חן על מסכת זבחים

[ו"ל הרמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ה הל' טז כיצד מצות קידוש, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקדש. עכ"ל, # וצריך לומר שמניח שני רגליו תחת הברז, ופותח את המים, ושוחה ונותן ידיו על רגליו, ורוחץ ידיו ורגליו יחד]

רבי יוסי ברכי יהודה אומר, מניח שתי ידיו זו על גב זו, ועל גבי שתי רגליו זו על גבי זו, ומקדש, אמרו לו הפלגתה דברים ממדת כל אדם אי אפשר לעשות כן דאי אפשר לו שלא יפול,

[ומקשה] שפיר קאמרי ליה [הלא אמת אמרו לו שאי אפשר לעמוד כן]?

אמר רב יוסף הא דרבי יוסי צריי יהודה וחבירי מסייעו כשחזירו מסייעו, מחזיקו בו שלא יפול, מאי בינייהו במאי פליגי?

אמר אביי, עמידה מן הצד איכא בינייהו כגון זו שאינו צלל סויע, לרבנן לא הוה עמידה, ואנן עמידה צעין כדמפרש לקמן,

א"ל רב סמא בריה דרב אשי לרבינא, וליתבי מיתב ולקדש [לאו ישיבה ממש קאמר דאין ישיבה בעורה, אלא סמיכה. תוס'?]?

אמר קרא שמות ל לשרת או בגשתם אל המזבח לשרת, אימקש קידוש לשירות ושירות מעומד הוא:

ת"ר, קידש ידיו ורגליו ביום, אין צריך לקדש בלילה 66 לא יא לא הסיק דעתו, בלילה צריך לקדש ביום כדמסיים מילתיה, שהלילה פוסקת בקידוש, ועמוד השחר הוא העושה לינה לקמן בפרק המזבח מקדש (דף פז), דברי רבי, שהיה רבי אומר, לינה מועלת [מלשון מועיל, שעושה פעולה ורושם] בקידוש ידים ורגלים,

רבי אלעזר ברכי שמעון אומר, אין לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים [שהמים נגבו ואין לינה על מי לחול. רש"י לקמן ב' ע"א ד"ה או דלמא],

תניא אידך, היה עומד ומקריב על גבי מזבח כל הלילה, לאורה [בבקר] טעון קידוש ידים ורגלים, דברי רבי,

רבי אלעזר בר"ש אומר, כיון שקידש ידיו ורגליו מתחילת עבודה כשהתחיל לעבוד עצמות הללו, ולא הסיק שזו דעתו אפילו מיכן ועד עשרה ימים [ונלכד שהיה עומד ועוצד] [הכוונה עד זמן שיכול לעבוד בלא הפסק, ועשרה ימים אי אפשר שיעבוד בלא הפסק] אינו צריך לקדש,

וצריכא, דאי אשמעינן קמייטא, בההיא קאמר רבי [קידש ידיו ורגליו ביום וכו'] בלילה צריך לקדש ביום], דפסק ליה מעבודה לעבודה אלא שלא הסיק דעתו, דלא תני דהוה עומד ומקריב כי הכא,

אבל בהא דלא פסק ליה, אימא מודי ליה רבי לרבי אלעזר ברכי שמעון [שאינו צריך לקדש],

ואי אשמעינן בהא [בהיה עומד ומקריב על גבי מזבח כל הלילה], בהא קאמר רבי אלעזר ברכי שמעון [שאין צריך לקדש עור], אבל בהא [בברייתא ראשונה] אימא מודי ליה לרבי, צריכא,

מאי טעמא דרבי, דכתיב שמות ל בגשתם וגיעה דשמית גיעה אחרימי היל, שהרי יש כאן מערכה חדשה,

מ"ט דרבי אלעזר בר"ש, דכתיב שמות ל בבואם והי [זה] לא יא,

ואידך נמי [רבי] הא כתיב בבואם? אי כתיב בגשתם ולא כתיב בבואם, הוה אמינא על כל גישה וגיעה ואפי' שתיקו בו ציוס, כתב רחמנא בבואם,

ואידך נמי הא כתיב בגשתם, אי כתיב בבואם, ולא כתיב בגשתם, הוה אמינא אפילו אביאה ריקנית נכנס שלא לעבוד,

אביאה ריקנית [איך תאמר שצריך קידוש] הא כתיב לשרת,

אלא בגשתם מיבעי ליה לכדרב אחא בר יעקב בסדר יומא,

דאמר רב אחא בר יעקב, הכל מודים ר"מ ורבנן דפליגי בקידוש שלפני כל טבילה, של טבילות [כ"ג, רבנן אמרי] קידש ידיו ורגליו ופשט, רבי מאיר אומר פשט קידש ידיו ורגליו,

מודים הם בקידוש שני בקידוש של אחר טבילה, כשהוא לבוש מקדש שלוש הבגדים שהוא מחליף ואחר כך מקדש, ואינו מקדש כשהוא ערום, דאמר קרא או בגשתם דכתיב בגשתם ירחצו מי שאינו מחוסר אחר קידוש אלא גישה בלבד, יצא זה שמחוסר לבישה וגישה,

שמות ל להקטיר אשה דכתיב גבי קידוש למה לי פשיטא דנעיל קידוש, דהא גישת מזבח היא?

דף כ' ע"א

מהו דתימא הני מילי דצעין קידוש שחרית, ד עבודה דמעכבא כפרה כגון דס וקמיעה, אבל עבודה כל הקטרת אימורין דלא מעכבא כפרה אימא לא תציעי קידוש, קמ"ל,

אבני חן על מסכת זבחים

[הקדמה: פליגי ר' אלעזר בר"ש ורבי, כשקידש ידיו בלילה אי צריך לחזור ולקדש ביום, לרבי צריך שהידים נפסלין בלילה, ולראב"ש אינו צריך].

כי אתא רב דימי, אמר רבי יוחנן, בעי אילפא, לדברי האומר
[לראב"ש] אין לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים [שאין צריך לחזור
ולקדש], מי ביור מהו שיפסלו בלינה, אם לא שקעה צבור (בני הגולה)
[בגלגל] דאמר' בסדר יומא (דף לו) דמשע להו,

מי אמרינן הני [מים שבכור] למאי, לקידוש ידים ורגלים, קידוש ידים ורגלים גופייהו לא פסול בהו לינה, או דלמא כיון דקדוש להו בבלי שרת, מיפסלי דלא דמי לקידוש ידים, שהמים ייגבזו, ואין לינה על מי לחול,

כי אתא רבין, אמר רבי ירמיה, אמר רבי אמי, אמר ר' יוחנן,
הדר פשיט אילפא [שהוא עצמו בעל האיבעיא], כמחלוקת בזו [אי
צריך שוב לקדש בבוקר] כך מחלוקת בזו [אי מי כוור נפסלי],

[וממשך רבין שהקשו על דברי ר' אמי בשם ר' יוחנן, שלא פשט האיביעיא] **אמר**
לפניו ר' יצחק בר ביסנא לפני ר' (אמי) [ירמיה], וסולא רבין אמר לה,
רבי [ובין] **אתה אומר כן** [שאיפלא פשט את האיביעיא, אין זה נכון],

[וממשך ר' יצחק בר ביסנא בדברי ר' אמי] (אלא) [הא] הכי אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן [משמיה דאילפא], כיור שלא שקעו צנור מבערב, מקדש ממנו [פ'] שעדיין לא נפלה בלינה. אבל ראה בנמ' [מיד] לעבודת לילה להקטר חלצים, [אבל] ולמחר אינו מקדש [דנפסלו בלינה],

[ומקשין על ר' אסי דפשט ליה דלמחר אינו מקדש משום דנפסלו בלינה, והא מיבעיא להו בפירוש דברי אילפא ולא איפשט ?]

והווינן בה קמיה דרבי (אסי) [אמי] ולא פשט לן [זוה הסתירה בדברי ר' אמי, דלעיל אמר שאילפא פשט ליה, וכאן עדיין לא איפשטא ליה],

[מה פירוש] "למחר אינו מקדש", דלא צריך לקדוש וכדני אלעזר
 זר' שמעון דלא פסל לניה בקדושת, או דלמא אין ראיות לקדש ד איפסלו
 בלינה ואפי' לר' אלעזר (בר"ש, דם ר"ל שאין צריך לקדש את הידים ורגלים
 כשעלה עמוד השחר, אם כבר קידש בליילה),
 דאי לרבי ליכא למצינע אינו צריך דהא אפילו בקדושת פסל פ' כיון שגם אם קידש
 קודם עלות השחר כיון שעלה השחר נפסלו דיו, כ"ש מים שהם מקודשים בכלי
 שנפסלין בלינה],

וְלֹא פִשִּׁיט לֵן ר' (אָסִי) [אָמִין] הָךְ זַעֲיָא, לְמִימַר דְּלִין נְרִיךְ לְקַדָּשׁ קְאָמֵר, וְלֹא לְפִסְלָה זַעֲיָה כְּדִקְאָמַרְתָּ, כְּמַחְלֻקָּתָא זִוּ כָךְ מְחֻלָּקָתָא זִוּ, וְזִמְרָא קֵא פִשִּׁיט לִיָּה מִיִּפְשִׁיט [דִּיאֵלֶפֶת פִּשִּׁיט לִיָּה דְּכַמְחֻלָּקָתָא זִוּ וְכוּ'] דְּלֵךְ אֲלַעֲזֵר לֹא פִסְלָה זַעֲיָה,

ת"ש, בן קטין עשה שנים עשר רד לביור שמזינץ מימיו, ואמרין
בסדר יומא שיהו שנים עשר כהנים העסקים נחמיד מקדשים צבת אחת, אף
הוא עשה מוכני לביור מפרש ההם גלגלים שמעלין אותו בגלגלין מן הכור
שחרית שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה לפיכך משקעין אותו ערצית צבור,
שהיו מימיו מחזירים למי המעין וצטלה (לינמן) [קדושמן],

מאי לאו רבי אלעזר ברבי שמעון היא אפילו ר' אלעזר קאמר לה, דאף על גב דפליג בקידוש שניגב, מודה במים?

לא רבי היא [אבל לראב"ש אין מי הכיור נפסלין בלינה, ואתי שפיר בלשון ראשון של ר' דימו שאילפא פשט דאליבא דר"א בר"ש אין מי הכיור נפסלין בלינה],

והא מדרישא רבי אלעזר ברבי שמעון, סיפא נמי רבי אלעזר ברבי שמעון [ומסקנת הגמ' דאתיא כרבי],

דקתני רישא, בא לו כהן אצל פרו להמודות עליו ציוס הכיפורים, דכמיז וכפר צעדו וגו' (ויקרא טז) ופר היה עומד בין האולם ולמזבחה, ראשו לדרום מפניו לדרום היה עומד ופניו למערב, והתם [יומא לו.] מפניו לה צבוקס את ראשו, והתם פריך לוקמיה להדיא ממזרח למערב, ומשניין לה [שבא ירביץ גללים וגנאי הוא להרחות צית הרישי שלו לצד המזבח. רש"י שם, וכתב הריטב"א שם ובמדרש אמרו מעולם לא הרביץ גללים, אלא שאין לנו לסמוך על הנס],

והכתבן עומד במזרח אחריו למזרח # [פ' אחריו היו] [כלפי. שג] המזבח
ופניו למערב כלפי היכל, ואמרינן טעמא דהס,

מאן שמעת ליה דאמר בין האולם ולמזבח צפון, רבי אלעזר
ברבי שמעון דקמי פצירקא דמריה (יומא דף מג) שחטו וקיבלו במזרח את
דמו סמוך לידיו מיל (פ' ששהבטו במקום שהתורה), אלמא צין האולם ולמזבח
צפון הוא לשמיטת קדשי קדשים, דהא פיר טמאת הוא,

מערב
צפון - דרום

[illegible]

אבני חן על מסכת זבחים

למילתיה, דעל כרחק כיון דמכשר מקום קדושה קלה לשמוט שם, מקום קדושה תמורה ל"ש אדרבי אלעזר בר' שמעון לא מוסיף?

אנן הכי קאמרינן הא דשקליה ליה מרבי [ואמר דלא אתיא בוותיה], לאו משום דרבי לא מכשיר בין האולם ולמזבח לשחיטת מטאת, אלא הכי קשיא לן אי ס"ד רבי היא כיון דרבי נמי מכשיר (כפון) לנפון שצמורה לוקמה במקום דריסת רגלי כהנים ובמקום דריסת רגלי ישראל למה לו לשוחטו אלא האולם, לוקמיה בצפון המזרחי סמוך לכניסתו לעזרה, דהא לא אורח ארעא לאקרוצי להיכל [שמא תביל גללים],

								א	א	א	א	א
								א	א	א	א	א
							ג	ג	ג	ג	ג	ג
							ג	ג	ג	ג	ג	ג

מזרח

א', ר' יוסי ברבי יהודה,

ב', ר' אלעזר ברבי שמעון,

ג', רבי,

ד', בית החליפות,

[הציוור אינה מדויקת, והוא רק להמחיש הענין].

דתניא, איזהו צפון מקיר מזבח צפוני ועד כותל עזרה צפוני, וכנגד כל המזבח כנגד צפוני כולו, צפון ולא מן המזבח והלאה, לא ללד מזרח ולא ללד מערב, ואע"פ שהוא בחצי חלק עזרה הצפוני, לאו כשר הוא לשחיטת מטאת, דבעינן על ירך המזבח וליכא, דברבי רבי יוסי ברבי יהודה,

רבי אלעזר ברבי שמעון מוסיף, אף בין האולם ולמזבח שהוא מערבו של מזבח, ובללד שיהא (כל) חלק צפוני של עזרה, אלא מזרחו של מזבח ללד שער נקטור, שבו נכנסין לעזרה, לא מכשר אפי' חלק צפוני, דקילא קדושתיה דהוא מקום דריסת ישראל וכהנים, י"א אמה מקום דריסת ישראל מן השער ולפנים, וי"א אמה עד ללד המזבח מקום של דריסת רגלי הכהנים,

רבי מוסיף, אף צפון שצאתון עשרים ושמים אמה של כד מזרח, שהן במקום דריסת רגלי הכהנים, ומקום דריסת רגלי ישראל,

אבל מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול (ומיהו) [ומהו] בית חליפות ? האולם עודף רוחבו על רוחב ההיכל, ט"ו אמה לנפון וט"ו לרוח, והוא נקרא בית החליפות, שהיה ככותל האולם מאחוריו, חלונות שהכהנים מנעינן שם את סמיניהם, [וסכין קרי חילוף בשלש ערבי], הכי תנן לה במסכת מדות, ואשמעינן דמאחורי האולם לאו צפון הוא לשחיטת קדשי קדשים, דכיון דלא מתחזי מזבח החס, לא קרינן על ירך, אע"ג דמכשירין ליה לקמן (דף כו) לשחיטת קדשים קלים, לקדשי קדשים פסול,

[וכאן סיום הקושיא,

דלעיל מוקים לרישא שעשה מוכני כרבי, ומקשה הרי הסיפא שמביא כאן אתיא כר"א בר"ש וא"כ יש לפרש גם הרישא דאתיא כר"א בר"ש ונמצא דאף לר"א בר"ש מי הכיור נפסל].

ותסברא [פי' אך אמרת דאתיא רק כ], רבי אלעזר ברבי שמעון היא, ולא רבי דלא מודה רבי בצנן האולם ולמזבח דליהוי צפון,

[השתא רבי] אדרבי יוסי ברבי יהודה מוסיף האי מוסיף דקמני, אדר' יוסי קאי אדר' אלעזר לא קאי ! והא [ע"כ] אדר' אלעזר [נמי] אמרה

אלא מאי, רבי אלעזר ברבי שמעון היא ומשום דלא מכשר מקום דריסת ישראל וכהנים (ושחיטת) [לשחיטת] מטאת ממטי ליה להחם, אכתי תקשה לך לוקמה דהוא מצי לאוקמי מקיר מזבח צפוני עד כותל עזרה צפוני דהוי צפון לדברי הכל,

אלא מאי אית לך למימר עליה, משום חולשא דכהן גדול שכל עבודות (פנים) של יום הכיפורים עליו, ותש כחו, להכי ממטינן ליה להחם, לפי שהוא צריך להכניס דמו להיכל ולהזות, ולא יכבד עליו משוי המזרק והדס, הכא נמי כי מוקמת ליה כרבי האני? טעמא איכא משום חולשא דכהן גדול [ולכן יש לאוקים הסיפא אליבא דרבי, וגם הרישא, ואין לפשוט האיבעיא אליבא דר"א בר"ש]:

אמר רבי יוחנן, קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן דכתיב והרים את הדשן, בכל צקר היה נוטל מחמה מן הגחלים המאובכות הפנימיות, ויורד וזומנה במזרחו של כבש, בדרומו של מזבח, כדכתיב ושמו אלא המזבח ושם היה נבלע במקומו, והיא הייתה בכל יום ראשונה לכל העבודות, למחר [לשיעלה עמוד השחר] אינו צריך לקדש, שכבר קידש מתחילת עבודה שזו תחילת עבודת יום הוא,

למאן, אי לרבי האמר פסלה לינה ולינה בעמוד השחר תליא, דכתיב [ולא ילין חלב חגין] עד צקר, אי לרבי אלעזר בר"ש, האמר אין צריך לקדש אפי' מיכן ועד עשרה ימים ואת תלית טעמא משום דקדש בתחלת עבודת יום זה?

אמר אביי לעולם לרבי, ולינה דרבנן היא לינה זו שמועיל בקידוש שאין המים צפנינו [שכבר ניגבו מעל ידיו], מדרבנן הוא דגזור בה, שלא תזולל בלינה, ובמודי ומודה רבי דמקורות הגבר [שכשהעלו] [שמהעלו ?] לכיור מן הצור שהוא זמן תרומת הדשן [פי' שהיו מועלין אותו כדי שירחץ הכהן התורם והיו חוזרין ומשקעין אותו עד לאחר עלות השחר. ראה לקמן ב"א ע"ב] כדאמרינן צריך קמא דיומא (דף כ) ועד צפרא דמשום האי פורתא לא פסלה לינה בקידוש [מה שקידשו הכהנים ידיהם בקרות הגבר], דלא מסקי אינשי אדעמייהו [שלא יקילו בני אדם בלינה משום זה], דדמי (כמה) [כמי] שקידש ציום,

רבא אמר, לעולם רבי אלעזר ברבי שמעון [היא, וראה ר']

אבני חן על מסכת זבחים

מאי?

יוחנן דבריו של ר' אלעזר נכונים במקדש ידיו בתחילת עבודה במחלת עבודת היום דלא פסל זה לינה ולא בסוף עבודה ולא במי שקדש צלילה להקטיר חלצים שהוא סוף עבודת יום אחמול,

ת"ש, שלא רחוק [מי שלא רחוק] ידים ורגלים, מקדש [אותם] בכלי שרת או כיור או כלי שרת אחר [שאין הכיור מעבב לקדש רק ממנו], דמריצין לקמן בשמעתין כל כלי שרת לקדוש בפנים שהרי הוקצו לו מקום בעזרה, דכתיב ונתת את הכיור וגו' והתם כתיב ורחלו ממנו,

קידש בכלי שרת בחוץ [אבל אם הכנים המים וקידש בהן עבודתו כשירה, דלא שייך היסח הדעת במים כמו בידים. ראה תוס'], או בכלי חול בפנים דרחלו ממנו כתיב, וכי אימרו שאל כלים לקמן דומיא ידיה אימרו או שטבל במי מערה שהן כשרין לטבילה, וה"ה למים חיים, אלא שרוב טבילות נמים מכונסין, ועבר, עבודתו פסולה ולא אמרי' טבילה דכר משבו הוא, ומהני' ליה במקום קידוש,

מעמא דקידש בכלי שרת בחוץ, הא קידש בפנים [ברין] ויצא, עבודתו כשירה דאי ס"ד פסולה, השתא קידש בפנים ויצא פסולה, קידש בחוץ מיבעי, וכי יש יציאה גדולה מזו?

דלמא קידש בכלי שרת בחוץ דאינטיך ליה לתנא למימני דפסולה, היכי דמי, כגון דאפיק ידיו לבר וגופיה פניס וקידש, (הא קידש בפנים ויצא דאפיק ידיה לבר כשירה) דאילו קידש בפנים והוציא ידיו תניא לעיל, הרי הן בקדושתן, אבל יצא כל גופו תיבעי לך לא מדוק מינה,

א"ל רב זביד לרב פפא, ת"ש, יצא [הכהן] חוץ למחיצת חומת העזרה, אם לשהות טעון טבילה קס"ד משום היסח הדעת אם לפי שעה, טעון קידוש ידים ורגלים?

א"ל הכא במאי עסקינן דקמי' אס לשהות טעון טבילה כגון שיצא להסך רגליו לגדולים, ולהטיל מים ודכוותיה סיפא דקמי' אס לפי שעה טעון קידוש, שינא להטיל מים, דלמרינן בסדר יומא (דף ל) מנא לשפסף צידו נינאות שעל גבי רגליו, שלא יראה ככרות שפכה, לפיכך נריך לקדש ידיו ורגליו,

הא בהדיא קתני לה נסיפא דהיה כל המיסך רגליו טעון טבילה, וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים? תני והדר מפרש,

[תימא, דתיפשוט מהבא דאין יציאה מועלת דמשמע הא בחנם לא פסלה יציאה? וי"ל דודאי אי נפיק בשעת עבודה לא מיפסל בהכי, כיון דאין שווא אלא מעמא. תוס']

ת"ש, פרה בעבודת פרה אדומה, שהיה חוץ לירושלים צהר המשחה, רבי חייא בר יוסף אמר, מקדש בכלי שרת בפנים ויוצא אלמא לא פסל יציאה בקידוש ידים ורגלים, ורבי יוחנן אמר אפי' בחוץ, ואפי'

מיתבי, ראוהו אחיו הכהנים [תוס'] שירד משנה היא במסכת תמיד (פרק ז מ"א) בתורם את הדשן, שירד מן המזבח, והמחמה של תרומת הדשן צידו והן רצו ובאו, מיהרו וקידשו ידיהם ורגליהם מן הכיור להוציא את הדשן שבמקום המערכה, או לסקלו לתפוח שבאמצע המזבח, והכי תנן זה התם, החלו מעלין באפר על גבי המפות, וקא סלקא דעתך ככהניס שעבדו כל הלילה קאי, ומקודשי ידים ורגלים היו, וריכין לחזור ולקדש עכשיו, (שממשך) [שמא תמשך] עבודה זו עד היום, ויפסל קידוש הלילה בלינת עמוד השחר, ויועיל להם קדוש זה של אחר קרות הגבר,

דף כ' ע"ב

בשלמא לאביי דמוקים לה להא דר' יוחנן כרבי, ומודי רבי דמקרות הגבר עד צפרא לא פסלה לינה בקידוש, הא מני רבי היא (נמי) דקמי' דקידוש זה לא יפסל בעמוד השחר, אבל קידוש הלילה יפסל,

אלא לרבא דמוקים לה כרבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לרבי מקרות הגבר עד צפרא פסלה לינה, הא מני שמעריצין קידוש על קידוש, וממיר קידוש השני בקרות הגבר,

אי רבי הא אמר פסלה לינה אף צוה שבקרות הגבר, אי רבי אלעזר בר"ש הא אמר אפי' מיכן ועד עשרה ימים אינו צריך לקדש אף הראשון לא יפסל, ושני זה למה?

לעולם כרבי אלעזר ברבי שמעון, והכא במאי עסקינן בכהני חדרתי שלא שימשו צלילה, ולא היו רחוצי ידים ורגלים:

איבעיא להו, יציאה חוץ לעזרה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים כדרך שפסל בכל הקדשים שקדשו בכלי שרת, שאם ינאז נפסלין ציונא [ואי אפשר לומר כן וכו'. תוס'],

אם תימצי לומר לינה לא פסלה, דלא פריש לא נבדל מעבודה אבל יציאה דפריש אסוחי מסח דעתיה, או דלמא כיון דבידו לחזור לא מסח?

ת"ש, קידש ידיו ורגליו ונממא הידים, דכר שאין טומאמו מן המורה שיטמא גופו, אלא בציגול או בנותר ששינו צפסמי' (דף קכ) שמתמאים את הידים, מטבילין את הידים לצדן ואין צריך לקדש, יצאו שהשיטין לחוץ הרי הן בקדושתן,

יצאו ידיו לא קמיבעיא לן, כי קמיבעיא לן יצא כל גופו,

אבני חן על מסכת זבחים

בכלי חול, ואפי' במקדש של חרם?

[ידיעות:

"שקר אין לו רגלים", נמצא בא"ב דר"ע, ובשבת קד. קושטא קאי שקרא לא קאי, # וחשבתי לפרש שאין צריך ללחום להפיל את השקר, אלא אם יעמוד השקר לאיזה זמן יפול מאליו, שאין לו כח ברגליו ונפול, כמו שרואים שלאחר זמן מתבטל השקר מעצמו, בדמיון גיטין ז. השכם והערב עליהן לכהמ"ד והן כלין מאליהן],

איבעיא להו, מהו לקדש ידיו [ורגליו] בכיור שיכניס ידיו ורגליו נמוכו [אם ישים שני רגליו לתוך הכיור הלא אינו עומד על הרצפה? ראה מרומי שדה], שמות ל "ממנו" אמר רחמנא ולא בתוכו, או דלמא אפילו בתוכו?

אמר רב נחמן בר יצחק, תא שמע [לעיל ב:], או שטבל במי מערה ועבר, עבודתו פסולה, הא מי כיור דומיא דמי מערה והכי דמי כגון שנכנס למוכו [בידיו ורגליו] ועבר, עבודתו כשרה?

לא כלומר לעולם דכוותיה כיור נמי פסול, והאי דנקט מי מערה [שהיא כשרה למבילה] איצטריכא ליה, שלא תאמר כל גופו טובל בהן, ידיו ורגליו לא כל שכן סד"א הואיל וטבילה מעלימא היא [שמי מערה כשרים למבילה], עדיפא היא מכיור שהן שאובין, וקידוש אין כאן, וטבילה אין כאן, אכל הכא טבילה איכא, קמשמע לן [שגם מי מערה לא מועיל לקידוש],

[הקדמה: מי כיור אינם פסולים לכל קידוש בשוה, ויהיה חילוק אם בא לעבוד עבודת מתירין היינו עבודת היום, או עבודת הלילה להקטיר איברים],

[ענין חדש] אמר רבי חייא בר יוסף, מי כיור נפסלין למתירין כמתירין [תוס'] [שבהן הבא לעבוד ומקדש ידיו, תלוי הקידוש לאיזה עבודה מקדש את ידיו] לפי זמן עבודה שהקידוש צריך לה, הוי זמן מימיו ליפסל, אם עבודה [מתיר הוא, כגון עבודה] דס' או קמציס, שנפסלים צצא הלילה עליהם, כדאמר' צאיהו מקומן [לקמן דף טו] מנין לדס שנפסל בשקיעת החמה וכו', מי כיור נפסלין [לקדש ידיו ורגליו במים אלו, לעתיד] בשקיעת החמה, אם לא נשקע הכיור צצור לפני שקיעת החמה, נפסלים מימיו לקדש עוד מהם לצורך עבודה יום מחר, אפי' שיקעו קודם עמוד השחר, העושה לינה בכל מקום, אינו מועיל לו, שלפי עבודתו הוא חשוב,

וכן אם שקעו לפני שקיעת החמה, והעלהו צליה, מכיון שמנאו הלילה שעה אחת חוץ לצור, נפסלו מימיו לעבודה היום [ובאן המדובר לגבי עבודת היום, שנפסלין חמים אם עלו משקיעת החמה עד עלות השחר],

לאברים כאברים לקדש מהן לעבודה הקטר חלצים, נפסלין בעמוד השחר, כמו שהאברים נפסלין בלינת עמוד השחר, כדכתיב [ולא ילין חלב חגי] עד בקר, אכל כל הלילה כשרין [מימיו. שג] לקדש מהן לעבודה לילה,

אמר רב פפא, שאני פרה, הואיל וכל מעשיה בחוץ, לא פסלה בה יציאה,

אי הכי למה לי דמקדש? שינוי הוא כעין עבודה פנים,

איבעיא להו טומאה קס"ד נטמאו ידיו ולא גופו קמיבעיא ליה מהו שתועיל [להצריכו. שט] לקידוש ידים ורגלים,

אם תימצי לומר יציאה לא פסלה התם הוא משום דגברא חזי לחזור ולכנס, לא מסח דעתיה, ולא מיפסל קידוש דהיסח הדעת, אבל הכא דגברא לא חזי, אסוחי מסח דעתיה,

או דלמא כיון דהדר חזי על ידי הטבילה [דק ליה] מדקדק בקדושין ומהר מליגע ידיו בדבר טיטוף ולא מסח דעתיה?

ת"ש, קידש ידיו ורגליו ונטמאו, מטבילין ואין צריך לקדש,

[ורוחה] נטמאו ידיו לא מיבעיא לן, [כי מיבעיא לן] נטמא כל גופו,

כל גופו, תיפוק לי כיון דבעי למעבר הערב שמש אסוחי מסח דעתיה, כגון דאיטמי סמוך לשקיעת החמה,

ת"ש, פרה, רבי חייא ברבי יוסף אמר, מקדש בכלי שרת בפנים ויוצא, ורבי יוחנן אמר, אפילו בחוץ ואפילו בכלי חול, ואפילו במקדש של חרם,

דף כ"א ע"א

והא פרה דטמויי מטמינן ליה אחר קידוש זה דמתן כו', דתנן, מטמאין היו הכהן השורף את הפרה, ומטבילין אותה, להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית, וטבילה זו צדק המעשה היתה, והכי תנן לה במסכת פרה (פ"ג מ"ו) ואחר טבילתו מיד הוא מסדר מערכתה ושורפה, אלמא אחר הקידוש הזה היתה, ו"מ לא פסלה בה (מחשבת) טומאה?

שאני פרה, הואיל דטבול יום לא פסיל בה י"ש חסרין בספרי"ס, ונראה לי הגירסא הכי, שאני פרה הואיל וטבול יום כשר בה, טומאה לא פסלה בקידושין שלה,

אי הכי למה לי דמקדש הואיל ואין קידוש כשאר קידוש עבודה? כעין עבודה [בעינן],

אבני חן על מסכת זבחים

והיינו דלא נקט רבי יוחנן לישנא דפסולה, אלא לשון איסור העללה, שלא יגרמו להן ליפסל, דכיון דקדש להו ככלי שרת, מנא לשמך כשאר קדשים, ומיהו צהעלאה [בלילה] לא מיפסיל,

ולקמן פריך היינו דרצ חסדא, דאמר לילה לא פסיל, אלא עמוד השחר פוסל, ורבי חייא לא אסר ליה להעלותו משום גזירת שיקוע, אלא דצהעלותו נפסל מיד לעבודת ממיר [עבודת היום], הלכך נקט לשון נפסלין,

והאמר רבי יוחנן, קידש ידיו לתרומת הדרשן, למחר אין צריך לקדש, שכבר קידש מתחילת עבודה חלמא אמר שמעלהו [לכיוון] לקדש לתרומת הדשן ולא הצריך לחזור ולשקעו,

ובשלמא העלאתו לא קשיא לך, דלא סגי בלאו קידוש, [לכאן] זה שזכה לפייס של תרומת הדשן, ולגזירת שיקוע ליכא למיחש, דכיון שמלאו משוקע והעלהו, ועכשיו הגיע הזמן הסמוך לפסולו [פי' עלות השחר], לא פשע ציה, והדר משקע ליה, ולא דמי למעלהו צילה שמניחו לקדש צו כהנים הצאים תמיד להקטיר, ואמי למיפשע ציה, אלא הא קשיא לך, דלא איירי צה רבי יוחנן במזות שיקוע, ונימא דנישקעיה,

בשלמא לרבא לעיל [ב.], דמוקים להדיא הא מילתא דר' יוחנן [קידש ידיו לתרומת הדרשן וכו'] אליצא כרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר אין לינה מועלת בקידוש, איכא למימר דמשום הכי לא חש [לשיקועו] [למיתני וחזר ומשקעו], דקסבר רבי אלעזר דצמי כיור גופייהו [לא רק בקידוש ידיו ורגליו] נמי לא פסלה לינה,

הא דאמר ר' יוחנן לעיל [ביון ששקעו שוב] אין מעלהו כרבי [אליבא] אמרה דאמר [לעיל יט:] לינה מועלת בקידוש, וכל שכן צמי כיור,

אלא לאביי דמוקים לה כרבי דאוקים [לדברי ר' יוחנן] לעיל [קידש ידיו לתרומת הדרשן וכו'] כרבי [דלינה מועלת, ואפ"ה אם קידש לתרומת הדרשן אינו צריך לחזור ולקדש, דמשום האי פורתא דמקורות הגבר עד עלות השחר לא פסלה לינה בקידוש], קשיא דרבי אדרבי,

[ד?ד?ד?ד?] [ד?לעיל א"ר יוחנן אליצא דרבי, דחייש] לגזירת שיקוע (חייש), והכא נמי נשקעיה,

והכא ליכא למיתלי טעמא, במודה רבי דמקורות הגבר עד צפרא לא פסלה לינה, דבשלמא גצי קידוש דפסול לינה ידיה דרצנן שהרי אין המים בעולם הוא דאיכא למימר הכי אצל מי כיור דהוו קמן וקדושת כלי עליהם ולינה דידהו דאורייתא עמוד השחר הוא דגרים ליה,

מאי שנא התם דמשקע ליה כלומר מאי שנא גצי אין מעלהו, דחש לגזירת שיקועו, ומאי שנא הכא דלא משקע ליה?

דמסלק ליה והדר משקע ליה לאחר קידוש תרומת הדשן, ורבי יוחנן הוא דלא איירי במקנת מי כיור, אלא בהלכות קידוש לאשמועינן דמודי רבי מקרות הגבר עד צפרא לא פסלה לינה,

רב חסדא אמר, אף למתירין [בגון עבודת דם או קמצים, דהיינו עבודת היום] אין נפסלין # [לכאורה דברי רש"י שייכים כאן, דלר' חייא האמור לעיל מכיון שמלאו הלילה שעה אחת חוץ לצור, נפסלו מימיו לעבודת היום] @ ואם שיקוע קודם עמוד השחר מעט, כשרין מימיו לקידוש עבודת [היום], אלא בעמוד השחר כאברין כשם שאין האצרים נפסלין אלא בעמוד השחר, אף כל לינות אין פוסלות בשום קדושה, אלא בעמוד השחר,

ורבי יוחנן אמר, כיור כיון ששקעו צור כדרך מזותו, סמוך לשקיעת החמה, שוב אין מעלהו [תוס'] כל הלילה, וקס"ד דאפי' לעבודת הלילה קאמר ר' יוחנן דמיפסל צה העלאתו, ואמרייהו [ארב חייא ורב חסדא] פליג, [פי' האי דמהני שיקוע למים היינו קודם שנפסלו, דלאחר שנפסלו אמר' ב' כל שעה דאין זריעה להקדש. תוס'],

ר' חייא בר יוסף: אם לא שקעו בשקיעת החמה נפסלו המים לקדש בהן לעבודת היום, ואם לא שקעו בעלות השחר נפסלין לעבודת הלילה, רב חסדא: אין פסול לינה אלא אם לא היו משוקעין בעלות השחר, ר' יוחנן: מים שלא היו משוקעין בשקיעת החמה נפסלו גם לקדש לעבודת היום,

[לפי דברי ר' יוחנן, בהן הבא להקטיר חלבים בערב איך יקדש את ידיו?],

למימרא דלעבודת לילה הקטר חלבים נמי לא חזי [אם לא שקעו בשקיעת החמה], והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משמיה דאילפא, כיור שלא שקעו מבערב [תוס'], מקדש ממנו לעבודת לילה, ולמחר אינו מקדש קס"ד דאסור לקדש הימנו קאמר, שנפסל בשקיעת החמה לעבודת יום, חלמא [כולה] (ר' יוחנן ?) כרבי חייא סבירא ליה?

מאי אינו מעלהו נמי דקאמר רבי יוחנן לעיל, לעבודת יום [תוס'] משום פסול עבודת יום קאמר לה, שלא יפסלו מימיו לעבודת יום, אבל לעבודת לילה חזי, וקא סלקה דעתך השמא, שהעלאת הלילה תפסלת לעבודת ממיר, כר' חייא,

[אי הכי] היינו דרבי חייא בר יוסף מאי אינו מעלהו דקאמר רבי יוחנן עלה דר' חייא ודרב חסדא, מאי חתא למימר [הלשון משמע שבא לחלוק על שניהם], הא רבי חייא נמי ה"ק?

דף כ"א ע"ב

איכא בינייהו גזירת שיקוע כלומר הא דאוקים אין מעלהו דרבי יוחנן, משום פסול עבודת יום, לא כדקס"ד שיהא הלילה פוסלו לעבודת היום כרבי חייא, אלא שמא לא יחזור וישקעו, ונמנא עמוד השחר פוסלו לעבודת מחר, ולעולם (אם שקעו קודם עמוד השחר כשר) # [לא הבנתי למה מוחק את מילים אלו ואם מוחק צריך למוחק גם המלה "ולעולם"],

אבני חן על מסכת זבחים

אי הכי דלר' יוחנן אוקמא [פי' שאנו מפרשים דברי ר' דם"ל] דלילה לא פסל, ו
למחר אינו מקדש [וס"ד ד"אינו מקדש" היינו שאין מים אלו כשרים
לקידוש] [אמאי] [רש"י אינו גורם "אמאי"], כחמיה [אמאי] א"ר יוחנן משמיה
דאילפא מקדש ממנו לעבודת לילה ולמחר אינו מקדש [בגראה הטעם] דשמעי'
מיניה דמשום דלא שיקעו בערב [פי' כל הלילה], קא פסל להו קידוש מחר,

גופא, אמר רבי יוסי ברכי חנינא, כל כיור שאין בו כדי
לקדש ארבעה כהנים ממנו, אין מקדשין בו, שנאמר שמות מ
ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו וגו',

מיתבי, כל הכלי' מקדשין מים שנתקדשו בהן [בבלי שרת] לקדש את
הידים ורגלים בין שיש בהן רביעי' הלוג מים,

דף כ"ב ע"א

בין שאין בהן רביעית הלוג מים, ואע"ג דליכא שיעורא גבי נטילת ידים,
לגבי קידוש לא צענין שיעור, ובלבד שיהיו כלי שרת [הרי שאין צריך כדי
לקדש בהן ד' בני אדם]?

אמר רב אדא בר אחא, בקודח בתוכו קודם דופנו של כיור, ומוחז
בתוכו כלי קטן, ומקצתו לחוץ, ויונק מימי הכיור, ומוציא [בוה אין צריך רביעית],
אכל באפייה נפשיה, צענין שיעור ארבעה כהנים,

והא ממנו אמר רחמנא [רש"י גורם והא ממנו בתיב] אממני' פריך, דאמר
כל כלי שרת ראויין הם לקדש [אך מותר והכתיב "ממנו" וצריך דוקא הכיור, ולא
שאר כלי שרת],

אבל בתוס' פ', שהקשיא הוא, איך מותר כלי שיש בה פחות משיעור בקודח,
ולפי זה צריך עיון בהמשך הגמ'?

שמות מ לא ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם: לב בבהם
אלאחל מו עד ויבגדו בהם אלהיהם ורחצו באשר צוה ה' את משה:

[ובמדרש] ובקרבנם אל המזבח ירחצו, קרא יתירא הוא הא ירחצו, דהא כתיב
לעיל מיניה ורחצו ממנו, וסמך ליה צוואה אל אהל מועד, ובקרבנם אל המזבח לא
לכחוד ירחצו דהא אורחא הסמוך קאי, לרבות כלי שרת [לרש"י מכאן שאין
צריך דוקא כיור],

אי הכי [ואם אין צריך דוקא כיור] כלי חול נמי [יובשרו לקידוש]?

אמר אביי, כלי חול לא מצית אמרת, מקל וחומר מפנו'
[תוס'], ומה בנו שנמשח עמו ונתקדש צמחיתו כמותו אינו מקדש
ידים ורגלים, כלי חול שאינו נמשח עמו, אינו דין שאינו מקדש,

וכנו מוגלן [שאינו מקדש], דתניא ר' יהודה אומר, יכול יהא בנו

ומשני [אין צריך לקדש] קאמר [פי' ולא איירי בכשרות מי הכיור כלל, אלא
בכשרות הידים ורגלים] דכיון שקדש לעבודת לילה אין צריך למחר ואשמעי' דאין
לינה מועלת בקידוש וכדרכי אלעזר,

למימרא דלמיתדין מיהוא חזי [פי' שהמים כשרים לגמרי גם למיתדין],
היינו דרב חסדא השמא דאוקמת אין מעלהו דר' יוחנן משום פסול עמוד
השחר, אכל לילה לא פסיל, היינו דרב חסדא?

איכא בינייהו מצות [לעיל אמר "גזירה"] שיקוע לר' יוחנן מנזת שיקוע
מזכר, כדי שימלאנו משוקע בקידוש תרומת הדשן, ויהא זכר לחזור ולשקוע,
והיינו דקאמר כיון ששקעו, אלמא מזכר הוא משקע ליה, ולרב חסדא לא החמיירו
בו כל כך, ואין מנזת שיקועו אלא סמוך לזמן פסולו קודם עמוד השחר,

מיתבי, לא היו רואין אותו, ולא שומעין את קולו [צמי שזכה]
בתרומת הדשן קמיירי במסכת תמיד, כשהיה נכנס לעזרה לקדש ידיו ורגליו, לא היה
מכנים צידו לא נר ולא אצוקה, אלא מהלך לאור המערכה, ולא היו רואין אותו אחיו
[הכהנים] שהיו צבית מוקד, עד ששומעים קול של עץ, שעשה בן
קמין מוכני לכיור, והן אומרים הגיע [עת] קידוש ידים
ורגלים מן הכיור לכיור [וקידש ידיו ורגליו ועלה ומרס את הדשן על המזבח,
וכשראו אותו יורד מן המזבח] מוזחין את עגמן [וקידשו ידיהן ורגליהם], להיות
נכונים להעלות אפר לחפז, לאחר שירד זה מן המזבח, כדעתן לעיל גבי ראוהו אחיו
הכהנים שירד,

מאי לאו האי שמיעת קול העץ דקמני דמסלק ליה דסליק ליה לכיור מן
הצור אלמא משקע ליה אלמא משוקע הוא, וקשיא ליה לרב חסדא דאמר לא
משקע ליה עד נפרא?

לא דמשקע ליה השמא, אי דמשקע ליה מי משתמע קליה הלא
אין מוכני צריך לשוקעו אלא להעלותו, אכל שיקועו משלשלו לצור והוא נופל מאליו?

ומשני ד משקע ליה בגילגלא כי היכי דלישתמע קליה וישמעו הכהנים
השינים צעיר, ויטו לפיים, דתנן במסכת תמיד (פרק ג מ"ח) מיריתו היו שומעין
את קול העץ שעשה כו',

לישנא אחרינא דמשקע ליה בחומרתיה גלגלא כי כי היכי
דלישתמע קליה ולשמעי' ולית,

אבני חן על מסכת זבחים

[ובתרין] **אמר רב פפא**, למעוטי נתן סאה ונטל סאה למעוטי הנך מינים, דתנן בהן לגבי מקוה, פעמים מעלין ופעמים אין מעלין, מי פירות וכל משקה שאינו מים, ותמיד משהחמין, וקחתי החס פעמים מעלין פעמים אין מעלין, כיצד מקוה שיש בו ל"ט סאין ונפלה סאה מהן לתוך לא העלתהו, פירוש לא השלימתהו, ואף לא פסלתו, פעמים דמעלין כיצד, היו בתוכו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה מאלו המינים, ונטל סאה אחר הנתינה, כשר, דבטלו להנך קמאי צמקוה השלם, הילכך כי חזר ונטל לא מיפסיל, נמצא שהמקוה הזה נשלם על ידיהם, לכשנטל סאה, ודכוותיה [אבל בזה האופן] בנטילת ידים, לא משלמין, שאם היתה בו רביעית מים, ונתן ממינים הללו לתוכו, רוצה רביעית ונטל כנגדם פסולה, דלא חשיבא שיעור זוטרה דרביעית, לצטולינהו,

דתנן, מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה, הרי זה כשר,

ואמר רב יהודה בר שילא, אמר רב אסי, א"ר יוחנן, עד רובו אם עירב בו ממינין הללו, עד רובו של מקוה, ולא רוצו בכלל, ע"י נתינת ונטילת סאה, כשר, # [ואולי מביא במאמר זה באן, שברביעית אין עצה ליתן רביעית שלימה ולטול רביעית שלימה, שהרי השיעור הוא עד רובו].

אמר רב פפא, אם קרח בו רביעית בדופן המקוה, והמים נמשכין שם, ואף על פי שנממעטו המים, ואין מעורבין מי המקוה באותה קדימה [פ' שעשה חור בדופן המקוה מבפנים שמהחיצו רביעית מים, ונתקבצו שם רביעית מים, אף שאינם מחוברין למי המקוה, שעבשו נחמטו המים ואינם מוגעים לגובה זה, מ"מ יכולים להטביל שם מחטין וצנוריות. א"ח], **מטבילין בו מחטין** [מחטין תפירה וכדומה] וצינוריות מולגות קטנות של טווי זהב, הואיל ומהכשירא דמקוה אתיא,

א"ר ירמיה אמר ריש לקיש, מי מקוה אף על פי שאין חיון כשירים למי כיור להשאיר הכיור (צמכו) [למכו, או] למלאות מהן, ולתת למכו,

למימרא דלא מים חיים נינהו דלא צעי מים חיים [לכיוור],

והתניא גמ"כ [ויקרא א] והקרב והכרעים ירחץ במים ולא ביון, במים ולא במזוג, מים ויון מזוגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין, במים לרבות שאר מים ואפילו מכוסין, וק"ו למי כיור,

מאי ק"ו למי כיור, לאו למימרא דמים חיים נינהו [וה"ק ק"ו] למים חיים הראויין לכיור, ששכירין להחיות קרבי קדשים [דאל"כ מה החידוש שרוחצם במי כיור?]

לא (לקדוש) דקדיש ומי כיור ממש קא יליף בק"ו, שרואין צמימו קדשים,

מקדש בדרך שהכיור מקדש, תלמוד לומר שמות מ ועשית כיור נחשת וכנו נחשת, לנחשת לענין נחשת הקשתיו דימיתיו, לא צהיקשא יליף לה, אלא כלומר [דימיתיו לכיור] להיות של נחשת, הן כמו הכיור (דימיתיו לכיור) ולא לדבר אחר לא היקשמי שניהם [הכיור וכו] בפסוק אחד, ללמוד "שאר דברים" # [מה פירושה האם הכוונה על כנו?], ולומר שכו מקדש כמותו, דמדאיטריך למיכתב נחשת גבי כנו זימנא אחריתי, שמע מינה לאו לאקשינהו צעי, דאי איתקוש, נחשת נמי נימי צהיקשא, אלא שמע מינה למאי דדמיא [לנחשת] פריש צהדיא, ולמאי דלא פריש לא דמיא [אין הלבותיהם שוות],

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, מה לכנו שאין עשוי לתוכו [לכן אינו יכול לקדש מתוכו], תאמר בכלי חול שעשוי לתוכו [ושמא יכול לקדש בו?]

אלא ממנו [אינו צריך ללימוד אחר, ולכן מוקמינן לה] למעוטי כלי חול,

אי הכי כלי שרת נמי [נמעט]? הא רבי רחמנא ירחצו,

ומה ראית? זה [כלי שרת] טעון משיחה כמוהו, וזה [כלי חול] אין טעון משיחה כמוהו:

אמר ריש לקיש, כל המשלים למי מקוה צמכת מקואות (פ"ו מ"א) תנן, יש מעלין ולא פוסלין, מעלין משלימין לארבעים סאה, והסם מפרש להו, משלים למי כיור לשיעור ד' כהנים, [אבל] לרביעית של נטילת ידים אינו משלים,

למעוטי מאי אחא דאין משלים לרביעית אילימא למעוטי טיט הנדרוק שהוא מן המעלין את המקוה דקמני הסם, נדוק, דק שראו להריקו מכלי אל כלי [במשניות מוקואות יש גירסא טיט הנדרוק ברי"ש],

הכי דמי, אי דפרה שוחה ושותה ממנו שאינו עד ליפסל משחיית צהמה, אפי' לרביעית נמי דכל זמן שנפסלו משחיית צהמה צין ככלי צין נקרקע פסולין, הא לא נפסלו, כשרין, ואי אין פרה שוחה ושותה ממנו, אפילו למקוה נמי לא אין משלים דלא נדוק הוא,

אלא למעוטי יבחושיין אדומין כמין יחושין צלא כנפים, בדרך שגדל בשולי חציות של יין שלנו מנחמן יבחושים דקין, אף הן נצראים מן המים אפילו בעינייהו נמי אם כל המקוה נעשה מהן כשר, וריש לקיש נקט לישנא דהשלמה,

דהא תניא רשב"ג אומר, כל שתחילת ברייתו מן המים, מטבילין בו,

ואמר רב יצחק בר אבדימי, מטבילין בעינו של דג דג גדול שנימוק שומן עינו בתוכו?

אבני חן על מסכת זבחים

וק"ו שלהן, דקדשי הול,

וקדישי (וכי זה שמי הכיור קדוש) מעליותא היא,

והא תנא רבי שמואל, מים לא ידענא להיכא קאי [אבל ראה תוס'], ומיהו שמעינן מינה, דהיכא דכתיב מים סתמא, אין מי כיור כשרין לו [וכן במים לרחוץ הקרביים, אין מי כיור כשרים להם], שאין להם שם לווי,

דף כ"ב ע"ב

יצאו מי כיור, שיש להם שם לווי,

אלא לאו [זה שאמרו שמי כיור ראוי לרחוץ הקרביים, אין הכוונה על מי כיור ממש, אלא מים] דראויין למי כיור, [ואיזה מים נינהו] אלמא מים חיים נינהו,

תנאי היא, דאמר ר' יוחנן, מי כיור, ר' ישמעאל אומר מי מעין הן, וחכמים אומרים שאר מימות הן:

[שנינו במשנתנו] ערל: מנלן [שעבודתו פסולה]? אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו,

יחזקאל מוד כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי [לשרתני],

ומנלן דמחלי עבודה? דכתיב יחזקאל מוד ז פהבאיכם בני ינכר ערלי לב וערלי בשר להיו ת במקדשי לחלו את ביתי:

תנו רבנן, בן נכר, יכול בן נכר ממש עוזה כוכבים [רק הוא מחלל], תלמוד לומר ערל לב אינו נפסל אלא מחמת ערלות לזו אלמא נכרן קאמר, אם כן מה תלמוד לומר בן נכר, שנתנכרו מעשיו נמשכים לנכרים לאביו שבשמים למקום, ואין לי אלא ערל לב, ערל בשר והוא נדיק מנין, תלמוד לומר וערל בשר,

וצריכי, דאי כתב רחמנא ערל בשר, משום דמאים, אבל ערל לב דלא מאים אימא לא,

ואי אשמעינן ערל לב, משום דאין לבו לשמים, אבל ערל בשר דלבו לשמים אימא לא, צריכי:

סוגיא דזקני דרום:

זקני דרום	זמא מת	זמא שרין
מתוך שמרצה בציבור מרצה נמו ביחוד	עבודתו פסולה	
וליתי בק"ו	מעון ג' ח' מרצה	שאין מעון ג' ח' לא כ"ש
קסבר זקני דרום מכפרין [כתנים] כמתכפרין [ישראל]	כמו שישאל הותרה בטומאת מת, כן הכהן הורצה בט"מ	וכמו שישאל לא הותר בטומאת שרין, כן הכהן לא הורצה בט"מ

[שנינו במשנתנו] זמא פסול אמתי קאי, דתנן זמתי טמא מחלל עבודה, ועל כרחיך זקנין יחיד קאמר, דאילו קרבן נכר נטומא:

אמרו "זקני דרום" [אחר החורבן בית שני נוסדה בלוד ישיבה של חכמי ישראל שנקראו "זקני דרום"], לא שנו [אם היה כהן טמא ומקריב קרבן יחיד, שעבודתו פסולה] אלא זמא שרין,

אבל [כהן] זמא מת, מתוך שמרצה [הציץ] בציבור [בקרבת ציבור] לכתחילה [שבציבור זמאין מקריב הכהן לכתחילה], קמרצה נמו ביחוד ידענא, על ידי שהציץ מרצה עליו,

[מתוך שמרצה בציבור וכו', מה הוא הסברא לומר דמתוך שמרצה בצבור מרצה נמו ביחוד בלא טעם וסברא. שטמ"ק], והאי דזמאמת מת פשיטא לן, דכתיב זמועדו ופ"י זמאמה, משמע זין שכהן (נמי) זמא, זין שהצבור זמאין,

ומדגלי דזמאמת אחרימי גבי זמאמת זעליס, דכי אישתרצי טומאה זכצור, זמא אישתרצי, דכתיב [בקרבת פסח] איש כי יהיה זמא לנפש, ילפינן מינה איש נדמה, ואין צבור נדחין,

[וכמו שבעלים אישתראי במת] אף גבי כהן המלכה [שעושה את העבודה] נמי, זמא אישתרצי,

[זקני דרום: דכיון דשוחטין חורקין על זמא שרין נמצא שאין מציאות שהמתכפר שהוא זמא שרין, יעשה קרבנו בטומאה, שהרי הוא עושה בכהנים טהורין, לכן אם כהן זמא שרין מקריב קרבן בדיעבד, אין הציץ מרצה עליו, אבל טומאת מת כיון שטומאה הותרה בציבור כדילפינן מ"בזמועדו" אפילו בטומאה, גם כהן זמא שעבד בדיעבד הציץ מרצה עליו],

[ומקשה הגמ' "אי הכי" וראה רש"י שלא גרס "אי הכי", וראה תוס' טעמיה דרש"י,

ואולי יש לומר שכוונת רש"י הוא שכל החמשך הוא מדברי זקני דרום, ולפ"ו יש למחוק גם מה שאומר להלן "קסברי זקני דרום", ואף אם אין הדברים דברי זקני דרום עצמן, מ"מ הם לפי דבריהם],

זמא שרין נמו [לא יפסל עבודתו אם עובד כהן בטומאת שרין ד] ליתני בקל וחומר מזמא מת,

מה זמא מת [שחמור] שזמאין הזאה שלישי ושביעי, מרצה,

אבני חן על מסכת זבחים

טמא שרץ שאינו טעון הוזהר ג' ושביעי, אינו דין שמרצה
טמא שרץ נמי ליתי בקל וחומר דמרצה בצבור לכתחילה, בק"ו מטמא מת?

[ומתריץ שיש פירכא לק"ו זו] קסברי זקני דרום דאמרי מנ דווקא [בטומאת
מת דוקא אמרינן דמרצה הציץ], מכפריין [בהני] כמתכפריין [בעלים]
כשהותרה טומאה בצבור, שניהם היו במשמע הכהן והצבור, דהא ממועדו נפקא לן
(פסחים דף עז), הילכך כהן כליצור,

מה מתכפריין [בעלים] מה כשהותרה טומאה אצל רוב צבור שנטמאו טמא
מת אין טמא מת הותר, טמא שרץ לא,

אף מכפריין [בהני] טמא מת אין, טמא שרץ לא [אף כשהותר
לכהן בקרבן צבור מת, הותר ולא שרץ],

[נמצא שרצה ללמוד מק"ו שגם טמא שרץ מרצה, ומשיב לו שלומד ממה הדד
לבטל את הק"ו, וזה דרוק קצת, וראה המשך הגמ'].

ומקשה:

ביון דכל שביחיד נדחה, ציבור עבדי בטומאה,
ואם אתה אומר שאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, נמצא שביחיד
הטמא שרץ נדחה,
וכיון שיחיד נדחה נמצא שציבור עושין בטומאה,
וכיון שציבור עושין בטומאה למה לא ירצה הציץ גם על טמא שרץ?

מאי קסברי זקני דרום, דפשיטא להו דלא הותרה טומאת שרץ אצל רוב צבור
[ולכן אם עבר כהן בטומאת שרץ, עבודתו פסולה],
ומימי בקל וחומר [ולכן רוצים ללמוד ק"ו שירצה הציץ גם בטומאת שרץ],

אי קסברי אין שוחטין וזורקין את הפסח על יחיד טמא שרץ ואף
ע"ג דיכול לעצול ולאכול לערב, ואיכא למ"ד בפסחים (דף טז) [דס"ל] הכי
[דרשומין וזורקין], ויליף לה מאיש איש כי יהיה טמא לנפש [שיחיד שטמא מת
בערב פסח עושה פסח שני], ואפילו חל שציעי שלו ערב הפסח, במשמע דהוה ליה
כטמא שרץ,

אמאי לא עבדי ציבור בטומאה [אם נטמאו רוב הציבור בשרץ], הא
כל שביחיד נדחה, ציבור עבדי בטומאה דאיש ולא ציבור קאמר
רחמנא,

אלא קסברי קברי לן כמ"ד התם שוחטין וזורקין על טמא שרץ
הואיל וחזי לאורתא, הילכך צבור טמאי שרץ אף הן לא הותר להן ליכנס לעזרה
טמאין, אלא ישלחו קרבנותיהם לעזרה, ויקריבוהו כהנים טהורין, ויעצלו ויאכלו
לערב, דלא הותרה להם טומאה, אלא במקום שאילו לא הותרה, היו נדחין,
הילכך טמא מת שאינו מותר לאכול לערב, הותר להן, אצל טומאת שרץ לא, ואין
כאן ק"ו, שהרי יכולין לעשותו בטמא שרץ,

אמר עולא, תקע להו זעק להם קול גדול (ר"ל) [ריש גלותא]
לדרומאי, וכי איזה כח מרובה לדחות את הטומאה כח מכפריין
[בהני] או כח מתכפריין [בעלים], הוי אומר כח מתכפריין כדמפרש
ואיל, שהיחיד טמא שרץ משלח קרבנו לעזרה, כדקאמרימו [במסכת חגבי] לעיל
לפני כמה שורות אליבא דזקני דרום] שוחטין וזורקין על טמא שרץ, והכהן המרצה
זו, אם נטמא בשרץ פסול לו, כדמוקמימו [אתם זקני דרום] ממני דקמני טמא
פסול, בטמא שרץ,

ומה במקום שננטמאו בעלים בשרץ, [שכחו מרובה] [ש]משלחין
קרבנותיהן, כהן שננטמא בשרץ אינו מרצה,

מקום שננטמאו בעלים במת יחיד שנטמא צמת שאין משלחין
קרבנותיהן אין משלח פסחו לעזרה לשחוט עליו [אלא נדחה לפסח שני] כדכתיב
איש איש כי יהיה וגו',

ואע"ג דכחו [של מתכפר] מרצה משל כהן [המכפר] אצל שרץ [שהרי משלח
קרבנותיו, אבל כהן טמא שרץ עבודתו פסולה], כהן שננטמא במת,
[שנחלש כחו של המתכפר שאינו שולח קרבנותיו], אינו דין שאינו מרצה
שהרי כמו רע משל בעלים אצל שרץ, ואמאי אמרי זקני דרום [דכהן שננטמא
בטומאת שרץ] מרצה ביחיד, מנא דמרצה בצבור?

[ומתריץ] קסברי זקני דרום, טמא מת [גמ'] משלח קרבנותיו
[בריעבד] יחיד טמא מת נמי משלח קרבנותיו, כלומר אם שילח פסחו לעזרה,
ושחטו וזרקו עליו, פטור מלעשות פסח שני,

ואף על פי שלא יאכל ממנו [שהרי הוא טמא מת, אפ"ה יצא] דקסברי אכילת
פסחים לא מעכבת,

ומייהו לכתחילה אמר רחמנא נדחה לפסח שני, וצבור [אבל צבור] עבדי בטומאה,
הילכך כהן המכפר בקרבן יחיד [שנטמא במת], מוחך שמרצה [בצבור] לכתחילה,
מרצה ביחיד דיעבד,

והכתיב במדבר ט' איש איש כי יהיה טמא, ועשה פסח בחדש
השני וגו' אלמא מידחי? למצוה,

והא כתיב שמוות יב איש

דף כ"ג ע"א

לפי אכלו הראוי לאכילה, תכוסו עליו, דהיינו שחיטה? למצוה,

ולעכו"ב לא [וכי אין אכילת הפסח מעכב, דאמרת שאינו צריך לאכול מן
הפסח כדי לצאת], והתניא במכסת לשון מניין כמו מסכת ערכך (ויקרא כז)
נפשות, מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויין,

אבני חן על מסכת זבחים

(מזירות טומאתו) [נזיר טמא], שמי מורס ואשם, וימנה את מזרמו, ואחר כך יציא קרבנות מזרות טהרה, וקמני אין הניך מרצה צדיענד,

במאי, אילימא [שנממא בעלים] בטומאת שרץ, האמרת שוחטין וזורקין על טומאת שרץ,

אלא טומאת מת, וקתני אין הציץ מרצה, אלמא נממא בעלים במת אין משלחין קרבנותיהם כלומר אם שלח קרבנו ושחטו זרקו עליו, לא נפטר מפסח שני [וקשיא לזקני דרום דאמרו איש איש למצוה פ] 'שגם טמא מת משלח פסחו בדיעבד, ורק למצוה עושה פסח שני]. תוס'?

[ודוחה] לא [לעולם כזקני דרום, שגם בעלים טמאי מת משלחין קרבנותיהם בדיעבד], אי דאיטמו בעלים במת, ה"נ דמרצה ניך,

הכא במאי עסקינן [שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף], כגון שנממא "בהן" בשרץ כדמנן טמא פסול, ואוקימנא [זקני דרום] בשרץ, ותנן נזיר ועושה פסח, וה"ה לכל קרבנות יחיד [שאין הציץ מרצה אם נממא בהן בשרץ], והא דנקט הני, משום סיפא נקט, דצעי מימני נממא טומאת התהום הרי זה מרצה, וכי [פ] 'והיבן] גמירי היתר טומאת התהום, צנור ועושה פסח גמירי לה צניד לזלין, וטומאת התהום [היינו] טומאת ספק, והסם [בפסחים פ:] מפרש לחיובי טומאת התהום כו', והילכתא גמירי לה, דהותרה צנור ועושה פסח, כדאמר' צניד לזלין [פסחים פא:],

אי הכי [דרישא מיירי שנממא בהן בטומאת שרץ, ולכן אין הציץ מרצה], אימא סיפא [של המשנה מפני שאמרו וכו' בפסחים פ:], נממא טומאת התהום הציץ מרצה,

(הא) [ו. ד"ס] תני רבי חייא [שנה ר' חייא ברייתא], לא אמרו דהותרה טומאת התהום צנור ועושה פסח אלא למת בטומאת המת בלבד,

למת למעוטי מאי, לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ דלא הותרה [ואם כן גם הרישא לא מיירי בטומאת שרץ], ומק"ו לא אמיל [ללמוד טומאת שרץ בטומאת מת], שאין דנין ק"ו מהלכה [דטומאת התהום הוא הלכה למשה מסיני, כדאמרינן בפסחים פא:]?

לא, למעוטי טומאת התהום דזיבה [וא"ת מ"מ קשיא ברייתא דר' חייא דלא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, אה איממי בהן טומאה ידועה לא מרצי? וכו'. תוס'], [תוס']

[ומפרש ספק טומאה בזיבה] כגון ראה צין השמשות, ספק כולה מן היום, או כולה מן הלילה, ואין כאן אלא ראייה אחת, [אבל יכול להיות גם] ספק תציה מן היום ותציה מן הלילה, והוי לה כשתי ראיות, דוצ מנממא צימים וצראיות [פ] ואף שהיה ראייה אחת, מ"מ היא מחולקת לשני ימים],

שחטו שלא למנויין, יכול יהא בעובר על המצוה [פ] 'שאסור לכתחלה, אבל בדיעבד אינו פוסל? תלמוד לומר תכוסו, הכתוב שנה עליו [לכתוב תכוסו, וגם במכסת, ואף שאנו דורשין תכוסו גם מלשון שחיטה כמש"כ רש"י בראש העמוד] לעכב [דשלא למנויין פוסל],

ואיתקש אוכלין למנויין מה מנויין מעכבי, אף אוכלים מעכבי, שאם שחטו "לטמאם", ולעללים, ונל]חולה, ונל]זקן, שאין יכולין לאכול כזית, פסול, ואפי' הן מנויין, דהא לפי אכלו צהאי קרא כתיב לגבי מנויין [הרי שמי שאינו יכול לאכול מפני שהוא טמא, פוסל את הקרבן פסח]?

זקני דרום לא מקשי [אינם מקשים אוכלין למנויין], [וזקני דרום תנאי הוו ופליגי אמיתג' דתמוד נשחט וכו'. תוס']

וכי לא מקשי וסברי טמא מת משלח קרבנותיו צדיענד (נמי מהא) [מיהא] נמי אית להו פירכא הך פירכא גופא דפריקתן לעיל אמילתייהו [שמקשה קשיא זו לעיל שבהן טמא מת, שעבד, לא ירצה הציץ מק"ו, ותרין קסברי זקני דרום טמא מת משלח קרבנותיו, וע"ז מקשה עוד פעם אותה הקשיא, ומוסיף שטמא שרץ עדיין בחו מרובה שמשלח לכתחלה, וטמא מת מרצה רק אם שלח בדיעבד],

דמוקמינן. (ש) מתניתין [שהקרבן פסול] צהן טמא שרץ, אצל כהן טמא מת, הניך מרצה [ואין עבודתו פסולה, וע"ז מקשה בק"ו שהציץ לא ירצה על כהן טמא מת].

דהא מודה מיהא, דלכתחילה אמר רחמנא טמא מת ידחה לשני, וטמא שרץ אמרינן לעיל דשוחטין עליו לכתחילה,

ומה במקום שנממא בעלים [שבהן מרובה] יחיד [פ] 'אף שלשון בעלים הוא לשון רבים. פריו בעתו] בשרץ, שמשלחין קרבנותיהם [קרבן פסח] לכתחילה [שהרי בשרץ גם אם נממא רוב הציבור משלחין, שלעולם אינם עושין בטומאה, דהא כתיב טמא לגפש], [אפ"ה] בהן שנממא בשרץ [ועבד בכל הקרבנות] אינו מרצה,

מקום שנממא בעלים במת, שאין משלחין קרבנותיהן לכתחילה [אלא נדחין לפסח שני], כהן שנממא במת, אינו דין שאינו מרצה [בשום קרבן], [קשיא. ד"ס],

מיתבי לזקני דרום [על מה שאמר לעיל "קסברי זקני דרום טמא מת נמי משלח קרבנותיו"], מפני שאמרו משנה היא צניד לזלין [פסחים דף פ:] נזיר ועושה פסח [תוס'] [וה"ה לכל הקרבנות. רש"י להלן], הציץ מרצה על טומאת דם, ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף קס"ד [ד]האי טומאת הגוף צעלים קאמר,

ולהכי נקט נזיר ועושה פסח, דאילו שאר קרבנות אין טומאת צעלים פסול בהן, אצל עושה פסח אכילמו מעכבא,

ונזיר נמי כשנממא במת שסתר מזרמו, וצריך לחזור ולמנות, כדכתיב (צמדדר ו) וכי ימות מת עליו וגו', ואין ראוי לקרבנות תגלמחו עד שיטהר, ויציא תחילה קרבנות

אבני חן על מסכת זבחים

והן טומאת התהום הוא דממעט [אף דמיקל בבל' הפסקות], משום דחמירא, דיוצאה עליו מגופו,

ובספרים שלנו גירסא זו משוּבַּשׁת כ"מ צה"ס, ומחליפין המקראות, ולאותה הגירסא, איך יכול לפרש נותר זה צמחשבת חוץ לזמנו, והפיגול צמחשבת חוץ למקומו, דלא יחשב צחוף לזמנו כתיב, וצריך אהה לפרש נותר ממש, ואי אפשר לומר כן, שאין הקרבן שקרב ממיזיו צהכשר, נפסל מלרצות ולעלות לשם חובה, אם הוחר ממנו,

הא כלומר הנה מצינו ש אינו נושא אלא עון טומאה ויש טעם לדבר, ליתן נשיאת פסול קדשים זה, על טומאה, הואיל שהותרה מכללה בצבור ומצינו לה החר אחר, שהותרה מכללה בצבור לכתחילה, הילכך יחיד שלא הותרה אללו, יבא הצץ וירצה צדיעבד,

מאי טומאה, אילימא מוטומאת שרץ מחוקמא כהן או צבעלים, ולמימר דהאי דשוחט חורק על טמא שרץ, צץ הוא דמראה,

היבא אישתרי בצבור, כיון דאין יחיד נדחה, צבור לא עבדי צטומאה,

אלא טומאת מת, ולא כגון שנממאו בעלים במת צממיה, ומי לא מיירי צטומאת צעלים וקמי משלחין, אלמא נממאו בעלים במת משלחין קרבנותיהן,

ובמאי אי בנזיר [וכי נזיר טמא מת משלח קרבנותיו] במדבר ו וכי ימות מת עליו אמר רחמנא דטמא ראש מזו וסותר, ואין ראוי לקרבנות טהרה עד שיעברו ימי טומאה ויצא כפרת טומאת נזירותו, שמי מוריס ואשם, וימנה וישלים ויצא קרבנות חגלחתו,

אלא לעושה פסח וש"מ טמא מת משלח פסחו, וקשיא לרמי צר חמא (ולאו כגון שנממאו בעלים במת)?

לעולם בשרץ טומאת שרץ קאמרינן מהכא, דצץ מרצה לשחוט ולזרוק על טמא שרץ, ודקשיא לך היבא אישמרצי צהן ושם טומאה בעולם אשכחן דאישמרצי צהן וטעמא גדול צהו להטיל ריזוי צץ על טומאת שרץ,

ואיבא דדייק לישנא דקראי [במקום שדורש לשון "עון" לעיל, מדייק באן על לשון עון "הקדשים"] ובמיתרי הכי ומייתנא להך תיובתא דצרייתא לזקני דרוס, וסייעתא לרמי צר חמא, עו' ה' הקדשים אין, עון מקדישין לא טומאת הגוף, צין דהניס צין צבעלים לא מרצה # [וצריך להוסיף באן המשך הגמ' דלעיל: הא אינו נושא אלא עון טומאה, שהותרה מכללה בצבור],

מאי טומאה קאי, דקא ממעט טומאת הגוף, אילימא טומאת שרץ וטוקמא זקני דרוס צכהן, דאילו גוף צבעלים לא צעי צץ, שהרי אין נוגע צו צטומאה, ולאורתא צטהרה אכיל ליה, מי אישתריא בצבור [היבא אישמרצי צצבור] הא כיון דאית להו שוחטין חורקין על טמא שרץ, ויחיד אין נדחה, צבור לא עבדי צטומאה,

אלא לאו טומאת מת שאינו משלח קרבנות, ולא כהן טמא מת מרצה

ואלא הא דבעי רמי צר חמא צציד צולין [פסחים פ:], כהן המרצה בקרבנותיהם של נזיר ועושה פסח הותרה לו טומא' התהום אם נטמא צה, או לא הותרה לו טומאת התהום [ויש לדייק מזה, שבין בטומאת מת ובין בטומאת שרץ, אי הוי ודאי טמא פוסל את עבודתו],

תפשוט דטומאת התהום הותרה לו, דהא הכא בבחן קיימינא חוקמא לה לרישא, דקמי אין הצץ מרצה על טומאת הגוף, ועלה קמי נטמא טומאת התהום, הרי זה מרצה?

דרמי צר חמא ודאי פליגי לחוקני דרוס [שהם מפרשים המשנה בבחן טמא, אבל] [ד]הוא [רמי צר חמא] מוקיס להדיא [להמשנה דטמא פוסל] צטומאת צעלים [ששלחו את פסחם], וצצירא [ליה] דאין יחיד טמא מת משלח קרבנותיו, דאכילת פסחים מעכצ [אבל זקני דרוס אמרו לעיל שגם טמא מת מושלח קרבנותיו],

תא שמע תיובתא לרמי צר חמא, שמות כח לח ודקה על-מציח אהרן ונשא אהרן צצץ כמיצ אַתְּ-עו' ה' הקדשים פסול קרבנות ירצה צצץ, וכי איזהו עון נושא

דף כ"ג ע"ב

	נוסח הגמרא	נוסח רש"י
אם עון פיגול הרי כבר נאמר	במחשבת חוץ לזמנו לא יחשב	במחשבת חוץ למקומו לא ירצה
אם עון נותר הרי כבר נאמר	לא ירצה	בפסול מחשבת נותר דהיינו חוץ לזמנו לא יחשב

אם עון פיגול,

אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה, ואם עון נותר, הרי כבר נאמר לא יחשב ה"ג לה צמ"ב, וכן הצעתה צכל מקום [צהש"ס ? צמש"כ להלן], וה"ק, איה פסול קרבן מרצה הוא,

אם עון פיגול צמחשבת חוץ למקומו דאיכרי פיגול, כדאמר לקמן צפירקין (דף כח) פיגול הוא לא ירצה אם אינו לענין חוץ לזמנו, מניהו לענין חוץ למקומו הרי כבר נאמר לא ירצה, הרי כבר נאמר ויקרא : לא יחשב [רש"י גורם לא ירצה],

אם עון נותר פסול צמחשבת נותר שחשב לאוכלו לאחר שנעשה נותר דהיינו צמחשבת חוץ לזמנו הרי כבר נאמר ויקרא : לא ירצה [הרי כבר נאמר המקריב אותו לא יחשב] ואי קרא צחוף לזמנו מיחוקמא צפירקין,

אבני חן על מסכת זבחים

נקרען יחיד, ועון קדשים אין, עון מקדישים לא [כרמי בר חמא שאין הציון מרצה על טומאת הגוף, ודלא בוקני דרום?]

לעולם נ טומאת שרץ קאי, וקממעט כהן טמא שרץ מלרעות, כדאוקמי זקני דרום פסול דמתניתין, אטמא שרץ, וטומאת בעלים אין נריכין זין, שהרי קרבן בטורה קרב,

ודקשא לך היכא אשתראי בצור וישם טומאה בעולם אשתראי זהו:

[שנינו במשנתנו] עומד על גבי כלים על גבי בהמה על גבי רגלי חבירו פסול: מנלן? דתנא רבי ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת לעמוד לשרת שהרי דוד קידשה בשמי תודות ושיר של פגעים כדאמרינן לקמן בשמעתין, כי קדיש דוד כו' וכלי שרת מקדישים כדכתיב וימשהם ויקדש אותם (במדבר ז) מזה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו בין כהן כהן כלי שרת בקבלת הדם כדכתיב ולקח הכהן (ויקרא ד) שמהל לקיחה בעצמו של כהן, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה,

וצריכא למימני במתני' חליפת כלים ובהמה ורגל חבירו לפי הסדר שנשנו זה, דאי אשמעינן כלי משום דלאו מינא דבשר דבשר אדם גינהו וכיון דאינו ממין אדם כלל, הוי מין בשאינו מינו וחוצץ, אבל בהמה דמינא דבשר הוא אימא לא ואי אשמעינן בהמה דלא מינא דאדם הוא אבל חבירו דאדם הוא אימא לא צריכא,

תניא רבי אליעזר אומר, רגלו אחת על הכלי, ורגלו אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן שמוטלת על הרצפה ואינה מן הרצפה ורגלו אחת על הרצפה, רואין כל שאילו ינטל הכלי, ותנטל האבן, יכול לעמוד על רגלו אחת ויעבוד, עבודתו כשירה, ואם לאו עבודתו פסולה,

בעי רבי אמי, גדלדלה אבן אחת מאבניו (ה) [הרצפה] מקציעותה ומתענגעת (ברצפה. גדלדלה-) לנאן ולנאן האבן ועמד עליה מהו, היכא דאין דעתו לחברה, לא תיבעי לך דודאי חייצא, כי תיבעי לך דדעתו לחברה, מאי, כיון דדעתו לחברה כמה דמחבר' דמיא, או דילמא השתא מיהא הא תלישא,

רבה זומי בעי לה הכי, בעי רבי אמי נעקרה לגמרי והגומא נראית שם ועמד בגומא ועבד האבן ועמד במקומה מהו,

מאי קא מיבעיא ליה? כי קדיש דוד (שהיה מקדש) [שהיו מקדשין] אותה בשמי תודות ושיר של פגעים כדמנן במס' שזועות (דף יד טו) רצפה עליונה קדיש, או דילמא עד לארעית דתהומא קדיש,

ותיבעי ליה כל העזרה כולה שנטלה רצפה שלה?

לעולם פשיטא ליה, דעד ארעית דתהומא קדיש, והכי קמיבעיא ליה, דרך שירות בכך מי הוי אורח ארעא ומיקרי שירות, או אין דרך שירות בכך, ² תיקו:

[שנינו במשנתנו] קיבל בשמאל פסול ור"ש מבשיר: ת"ר, באצבע ולקח דכתיב [ויקרא ד לד] ולקח הפה מן הפטאת פאצבעו וימן

[שנינו במשנתנו] יושב: מנלן? אמר רבא אמר רב נחמן אמר קרא, דברים יח לעמוד לשרת רשיה דקרא כי צו בשר ה' אלהיך מכל שצטין לעמוד לשרת וגו', לעמידה בחרתיו ולא ליישיבה וכיון דלא נצטרו [לשרת] הוו להו זרים, וזר ממיל עבודה,

ת"ר, לעמוד לשרת מצוה, כשהוא אומר דברים יח העומדים שם [לעיל מיניה כתיב] ושרת ככל אחיו הלוים וגו', שנה עליו הכתוב לעבב,

א"ל רבא לרב נחמן, מכדי יושב כור דמי, ומחיל עבודה, אימא [וויגמר כמה מנינו צור] מה זר במיתה [שמחיל עבודה ומייב מיתה], אף יושב [שמחיל עבודה] במיתה,

אלמא תניא, אבל ערל אונן יושב, אינן במיתה, אלא באזהרה, משום דהוי (מחוסר בגדים) [זר. ר"ן סנהדרין פד. עיי"ש], ושלא רחוק ידיים ורגלים שני כתובין הבאין כאחד,

דף כ"ד ע"א

וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין דמתרוייהו כתיב קראי למיתה, כסנהדרין צאלו הן הנשרפין,

וטובה קשיא לי בגוה [בסוגיא זו], חדא דמה לו ללמוד מהן [פ' שהגמ' אומרת דהוי שני כתובין הבאין כאחד, ואין אנו יכולין ללמוד יושב מהן למיתה, וע"ז קשה לרש"י הלא כמו שמחוסר בגדים הוא במיתה שנחשב כזר, גם יושב חייב מיתה שהרי הוא כזר, בלי ללמוד משאר פסולים], הא מיתה בגופה כתיב [פ' ביושב עצמו], דכיון דזר הוא [זה היושב, הרי הוא כאילו כתיב בו עצמו] והזר הקרב יומת, דהא מחוסר בגדים נמי הכי ילפינן ליה כסנהדרין, אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן, והוו להו זרים,

ועוד, א"כ חילול עבודה לא נילף מיניה, דבחילול נמי קראי טובא איכא [פ' איד אמרינן שיושב מחלל עבודה, הא גם לגבי חילול עבודה נימא דיושב אינו מחלל, משום דהוי "הרבה" כתובים הבאין כאחד, שהתורה אומרת לגבי הרבה דברים שהם מחללין, וכיון דלא כתיב ביושב גופיה שמחלל, נימא שאינו מחלל], [ורש"י נשאר בשני קשיות אלו, בצ"ע],

ולמאן דאמר מלמדיו, שתויי יין הוה ליה שלישי, ושלשה לד"ה אין מלמדין:

אבני חן על מסכת זבחים

על־קֶרֶת [מִזְבֵּחַ הָעֹלָה] הָטִילוּ הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר בֵּין קִבְלָה לְרִיקָה, (דורשהו) [ולדורשו] לִפְנֵי וְלֵאחֲרָיו, לומר שלא יהיו אלא צימין, דילפינן לקמן בשמעטין כל מקום שנאמר אֲנִי אֵלָּא יִמִּין מִלְּמַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה "קִבְלָה" אֵלָּא בִּימִין,

באצבע ונתן, מלמד שלא תהא "נתינה" אלא בימין,

אמר ר"ש, וכי נאמרה יד בקבלה קס"ד דאם נאמרה זה יד, הוה ר"ש מודה זה, אצל (באצבע לא יליף זה ימין, לקמן) [מאצבע לא יליף זה ימין, ולקמן] צעי לה ומשנינן לה, אלא באצבעו ונתן זהא מודיעא לך "דזריקת חטאת" צעיא ימין שלא תהא נתינה אלא בימין, הואיל ולא נאמרה יד בקבלה, [נמצא שאם] קיבל בשמאל, כשר,

ור"ש דאמר אי הוה כתיב זה יד הוה יליף לה ימין, ומאצבע לא יליף במה נפשך, אי אית ליה גזירה שוה דלקמן ילפינן יד דקמיצה ממזורה, דכתיב ציה על צהן ידו הימנית, אף כל מקום שנאמר יד, אינה אלא ימין, כי לא נאמרה יד בקבלה מאי הוי הרי נאמר זה אצבעו, וילף אצבע אצבע נמי מהתם, דכתיב במזורה ועל הכהן את אצבעו הימנית,

ואי לית ליה גזירה שוה, כי נאמרה [אולי היה כתב] יד בקבלה, מאי הוי?

אמר רב יהודה, לעולם לית ליה גזירה שוה, והכי קאמר, וכי נאמר יד ימין בקבלה, הואיל ולא נאמר יד ימין בקבלה, קבל בשמאל כשר,

א"ל רבה, א"ה אפילו נתינה נמי [יהיה כשר בשמאל],

ועוד וכי לית ליה לר"ש ג"ש, והתניא ר"ש אומר כל מקום שנאמר יד, אינה אלא ימין, אצבע, אינה אלא ימין,

אלא אמר רבא, לעולם אית ליה ג"ש, והכי קאמר וכי נאמרה יד בקבלה אי הוה כתיב יד, (שהיה) [שהיא. שג] ראויה לאחז בכלי, ולקבל הדם [שלאחז המזרק בקבלת הדם אי אפשר באצבע אלא ביד, מתוך כבודו], (הוא) [הוא] איכא למידרש נמי אקבלה,

והואיל ולא נאמר' כאן יד בקבלה אלא אצבע, ואי אפשר לקבלה באצבע לקבל דם בכלי באצבע לצדה, ע"כ משום נתינה הוא דכתיב זה, שהוא ראוי לה, ולא משום קבלה, נמצא שאף אצבע לא נאמר בו, לפיכך קיבל בשמאל כשר,

אמר ליה רב סמא בריה דרב אשי לרבינא, איפשר דעביד ליה און כמו שעשים לנדים של חרס שקורין מאניק"ו לשפת מזרק, ומקבל בה כהווא און מקבל את הדם באצבע, שמוצא אצבעו לחוסה, ונושא את

המזרק ומקבל,

[פי' שאם המזרק הוא כלי רגילה צריך יד כדי לאחוז הכלי, אבל בכלי שיש לה און, דהיינו בעין נטלא של נטילת ידים שיש לה אונים עגולים שיכול להכניס בא אצבע ולהגביה, אין צריך כל הירד?]

אלא אמר אביי,

דף כ"ד ע"ב

במקרא נדרש לפניו ולאחריו קמפלג' ר"ש סבר, מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו, הילכך אצבע אונתן דכתיב במריה קאי, ולא אולקת דכתיב לקמיה, ורבנן סברי מקרא נדרש לפניו ולאחריו,

אמר אביי, הא דרבי אלעזר ברבי שמעון [דלחל], דסבר מקרא נדרש לפניו [מפקא מוצאת מדאבוה מכלל דברי אביו [ר"ש דמקרא נדרש לאחריו ולא לפניו], ומפקא [ומוציא] מדרבנן ומכלל דברי חכמים [דמקרא נדרש לפניו ולאחריו],

דתניא, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, כל מקום שנאמר אצבע בקבלה ולא נתינה, כגון האי קרא דלעיל [ולקח הבין מידם החטאת באצבעו] ונתן על־קֶרֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה, דר' אלעזר צ"ש דריש אצבע אולקת דהיינו לפניו, ולא אונתן [דלאחריו],

[ואומר ר"א בר"ש] שינה בקבלה שקיבל בשמאל פסול וקאמר לך, במקום שנכתב שם [פי' דהא בקבלה כתיב שצריך ימין] תמננו, ולא צמה שלא נכתב בו, אבל אם שינה [בנתינה כשר,

וכל מקום שנאמר אצבע בנתינה, שינה בנתינה פסול, בקבלה כשר,

והיכן נאמר אצבע בנתינה, דכתיב שמות כט יב וְלָקַחְתָּ מִיָּד הַכֹּהֵן כֶּסֶף הַפֶּזֶר הַמִּלֻּאִים כֹּתֵץ וְנָתַתָּה עַל־קֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ, וקסבר [ר"א בר"ש] מקרא נדרש לפניו, ולא לפני פניו דלא דריש להאי באצבע דמילואים אולקת, ולאחריו ולא לאחריו, דלא דריש להאי באצבעו דחטאת יחיד (ויקרא ד) אונתן, והיינו פליג אדאצבה, דאצבה סבר לאחריו ולא לפניו, ואדרבא דאצבה סברי בין לפניו בין לאחריו [והוא סבר רק לפניו]:

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, כל מקום שנאמר אצבע וכהונה כגון הכהן או הכהנים אינה אלא ימין,

קא סלקא דעתין תרתי בעינן אצבע וכהונה, כגון האי קרא דכתיב גבי זריקת חטאת, ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו, וקאמר רבי יוחנן דהכא ימין צעי, כדכתיב ויקרא ד ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו, ויליף ממצורע דגמר ממזורה עשיר, דכתיב ציה אצבע וכהונה, ומפרש ציה ימנית

אבני חן על מסכת זבחים

דכתי' ויקרא יד וטבל הכהן את אצבעו הימנית,

והרי קמיצה, דלא כתיב בה אלא כהונה, ותנן קמין בשמאל פסול?

אלא אמר רבא, או אצבע או כהונה,

א"ל אביי, הרי הולכת אברים לכבש דכתיב בהו כהונה, דכתיב ויקרא א והקריב הכהן את הכל [והקטיר] המזבחה,

ואמר מר, זו הולכת אברים לכבש, ותנן, הרגל של ימין בשמאלו, ובית עו' ר'ה לחוץ?

[ומתירין] [כי אמרינן] או אצבע או כהונה, בדבר המעכב כפרה, דומיא דמצורע,

והרי קבלה, דכתב בהו כהונה דכתיב והקריבו בני אהרן הכהנים, ואמר מר זו קבלת הדם, ודבר המעכב בכפרה הוא, ותנן קבל בשמאל פסול, ור"ש מכשיר [ומקשה אליבא דר"ש]?

ר"ש תרתי בעי,

מי בעי ר"ש תרתי, והתניא רבי שמעון אומר כל מקום שנאמר יד אינו אלא ימין, אצבע אינו אלא ימין [הרי שאינו צריך כהונה]?

אצבע לא בעיא כהונה, כהונה בעיא אצבע,

ואלא כהן למה לי נקבלה, הא כתיב בני אהרן, אי לאו לאגמורי אימין אתא? בביהונן ננגדי כהונה [שגם בגדי כהונה מעכבין], [פ' דזה שצריך ימין יליף מאצבע, אבל כהונה כתיב ללמוד שצריך בגדי כהונה. והדר ביה ממה שאמר לעיל ר"ש תרתי בעי. א"ח],

והרי זריקה, דלא כתב בהו אלא כהונה, ותנן זרק בשמאל פסול, ולא פליג רבי שמעון [ואת אמרת דכהונה בעי אצבע, ואפ"ה פוסל ר"ש אף דלא כתיב ביה אצבע]?

אמר אביי פליג בברייתא, דתניא קיבל בשמאל פסול, ורבי שמעון מכשיר,

זרק בשמאל פסול, ורבי שמעון מכשיר אשאר כל הזבחים דלא כתב בהו אצבע, אלא חורקו הכהנים, אצל צוריקת חטאת מודה ר"ש, כדאמר לעיל באצבעו ונתן, שלא תהא נתינה אלא בימין,

אלא הא דאמר רבא במנחות צ"ק (דף י'), יד יד לקמיצה צפרשת מזורע עשיר כתיב על תנוך און הימנית, ועל כהן ידו הימנית, ועל כהן רגלו הימנית, וקרא יתירא הוא כדמפרש הסם, וקאמר רבא יד דמזורע אחי לג"ש, למיגמר יד דקמיצה מינה שמהא בימין, והיכא כתב יד דקמיצה, וימלא כפו ממנה, רגל רגל לחליצה שמהא בימין, און און לרציעה,

למה לי יד דקמיצה מדרבה בר בר חנה נפקא דהא כהונה כתיב?

חד לקומין [שתהא בימין], וחד לקידוש קומין ככלי שרת שיהא בימין, שיהא [כהן אחר ?] הכלי שהוא מקדש צו [שנותן בו את הקומין] צידו הימנית,

דף כ"ה ע"א

ולר"ש דלא בעי קידוש קומין כדאמר בהקומין רבה (מנחות דף כו), שלא ככלי שרת פסולה, ורבי שמעון מכשיר,

ולמאן דאמר, לר"ש נמי בעי קידוש קומין [ולמ"ד נמי ר"ש צעי קידוש קומין] דאיכא אמוראי דפליגי התם במילתיה דר"ש, ואיכא למ"ד הכל מודים בקומין שטעון קידוש, וכי קאמר ר"ש כשרה דהקטרה קאמר, אס נטלו מתוך כלי שרת לאחר שקידשו והקטירו צידו, [אבל ר"ש סבר דקידוש קומין] בשמאל אכשורי מכשיר לקדש, דלא עדיף קידוש הקומין, מקבלת הדם דמכשיר לה רבי שמעון בשמאל, יד יד דרבא למה לי,

אי לקמיצה עצמה שמהא בימין, דלר"ש לא נפקא ליה מוקמין הכהן, דהא אמרו לעיל דצעינן לרבי שמעון אצבע, מדרב יהודה בריה דרבי חייא נפקא,

דאמר ר"י בריה דרבי חייא, מאי טעמא דרבי שמעון דמכשיר הקטרת קומין שלא ככלי, אס העלין למוצא צידו [דאמר קרא] אמר קרא במנחה ויקרא ו קודש קדשי' היא כחטאת וכאשם להכי איתקש מנחה לחטאת ואשם לומר לך,

בא לעובדה ביד, עובדה בימין כחטאת שזריקת דמה בימין במתן אצבע, ולא ככלי, וצעינן ימין דכתיב צה אצבע וכהונה,

בא לעובדה בכלי, עובדה בשמאל כאשם שזריקה בכלי, והיא כשרה בשמאל לר"ש, כדאמר לעיל זרק בשמאל פסול ור' שמעון מכשיר, אלמא אי צעי ציד עבד, אי [צעי ?] ככלי עבד, וממילא נפקא קמיצה בימין, דהא עבודת יד היא, ולא עבודת כלי?

לא נצרכא [יד יד דרבא] [אלא] לקומין ד מנחת חוטא שמהא קמיצתו בימין, סד"א הואיל ואמר ר"ש צפ"ק דמנחות (דף ו) צדין הוא

אבני חן על מסכת זבחים

[בתש"ו] חת"ס יו"ד ס' רי"ד כתב בהא דאמרינן בפסחים סט. בער"פ שחל בשבת שהביא כל א' סכינו אף דהיו כמה סכינים במקדש הוצרך להביא כל א' סכינו משום דסכין ששחט בו פסח א' אסור לשחוט בו פסח אחר, דבית השחיטה רוחת, ונבלע בסכין מפסח זה, ואח"כ בפסח אחר והיו שלא למעוץ ע"ש. וצ"ע דהא סכין מקנה ל' שפת מזרק, א"כ גם שם היו יכולין לעשות כן, ותלמידיו חוקר החרף וכו' כמר יעקב טייטלבוים נ"י הערני דבאמת בשפת מזרק לא היו קנינה יפה, דהרי סכין ששחט בה בעי קנינה בבליטא דפרסא [חולין ח:], רק הכא דמקנה בשפת מזרק היינו שאם ישחוט בהמה אחרת דקדשים לא יתערב מדם שעל סכין שהוא בעין, בדם שיתקבל לזריקה, והדם שעל הסכין פסול דכתב מדם הפר וכו'. טל תורה לר' מאיר אריק וצ"ל].

אמר אביי, בשפת מזרק ולא לתוכן [תוס'], כדכתיב עזרא א' י' כָּפוּ יָדֵי יְהוֹנָדָב קְרִי לְמִזְרֵקִין כֶּסֶר עֹרָא, על שם קניות, כדאמר במסכת חולין (דף ט) אִי אֵיכָא בְּלִיתָא דְּפִרְסָא לְמַכְפְּרִיָּה, א"נ וצעי לכפורי ידיה דההוא גברא, גבי מירון קיסר (גיטין דף נו),

אמר רב חסדא, אמר רב ירמיה בר אבא, השוחט צריך שיתן

דף כ"ה ע"ב

ורידין לתוך הכלי דנהוי קבלה מהפר שפיר, והאי מוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אורו של מוך כלי,

איתמר נמי, אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, ורידין צריך שיראו אויר כלי,

בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן, היה מקבל [דם קרבן] ונפחתו שולי מזרק קרקעיתו פיי"ו בלע"ז עד שלא הגיע דם לאויר לנין דופני מזרק, בעוד הדם למעלה מהן, ומיהו על כנגד אורו הן, דהא ורידין רואים אויר כלי [צענין], מהו,

אויר שאין סופו לגוץ כגון הא, שעמידים שוליו ליפול, עד שלא יעור דם לתוכו כמנוח דמי והוא ליה כמי שנתקבל ונשפך, דכשר לאוספו, או לא כמנוח דמי והוא ליה כנשפך מן הנזל לרפפה, דפסול, וכשהגיע דם לאויר דופנותיו, עד שלא נפחתו שוליו, לא מיציעא ליה, דמשנכנס לתוכן הויא קבלה?

אמר ליה תניתיה [שנינו בן ברייתא], חבית שמונחת תחת הזינוק "נזור" המקל מים מהר זקוק, והקילוח מקלח למרחוק, ונפול לחצית, וחצית זו אינה מונחת שם לשם קידוש מי מטאת [דאז היו המים כשרין],

[בין שיש אויר מן הצניור לכלי, ובין שהגיע המים לאויר הכלי הרי הוא כאילו

שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה, שלא יהא חוטא נשכר, ומפני מה לא הטעינה שלא יהא קרבנו מהודר,

כי קמין לה בשמאל נמי סד"א קמיאת שמאל תיתכשר דה, קא משמע לן יד דרנא, כולה שמעתי צמנחות:

מתני': נשפך הדם על הרצפה מנזל דהמה שלא נתקבל בכלי ואספו, פסול:

גמ': תנו רבנן, ויקרא ד ולקח הכהן המשיח מדם "הפר", מדם הנפש, ולא מדם העור, ולא מדם התמצית,

מדם הפר, דם מהפר [דוקא מהפר ולא מהרצפה] יקבלנו שאם נשפך מן הנזל על הרצפה ואספו פסול, שהרי לא נתקבל מהפר,

דאי סלקא דעתך מדם [חלק מדם] הפר כדכתיב דהאי מ"ס דכתיבא צמנח דרשינן ליה מדם ואפילו מקצת דם כדכתיב דמשמע מקצת הדם יקבל,

והאמר רב, השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר ויקרא ד ואת כל דמו ישפוך,

אלא מדם הפר, [כך תפרשנו] דם מהפר יקבלנו, וקסבר גורעין אומ ממיה זו [שמו"ם של מ"מ, מוסיפין אותה על "הפר" כאילו כתיב "מהפר"] ומוסיפין אותה על חצירתה ודרושין (כר"ש) [כך שמעתי] צמנח יומא, [לא שייך למיפרך סביבא חריפא אפסקא קרא? וכו'. תוס']

גופא, אמר רב יהודה אמר רב, השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר ויקרא ד ואת כל (דם הפר) [דמו] ישפך,

והא בשיריים כתיב ולא בקבלה [פי' לאחר שזרק מכל הדם שקבל, שופך השיריים]?

אם אינו ענין לשיריים, דהא ליתיה לכוליה דם כשכר יתן ממנו על הקרנות, תניהו ענין בקבלה,

אמר רב יהודה אמר שמואל, השוחט צריך שיגביה סכין למעלה שלא יפול דם הסכין על המזרק, שנאמר ויקרא ד ולקח מדם הפר, ולא מדם הפר ודבר אחר סכין,

ודם סכין במאי מקנה ליה?

אבני חן על מסכת זבחים

תנן התם [פרה פ"ו מ"ד], נתן ידו או רגלו קילום היוצא מהר מעוקס, שמשפע ועולה, ואין הקילום יורד לחצית, ומתן ידו למעלה מראש הגזר [לעשות כעין מרחצ], או [וקן] עלי ירקות הראויין לאכילה ומקבלין טומאה, כדי שיעברו מים דרך ידו לחבית של קידוש [מי חטאת], פסולין [המים] כדילף לקמיה,

[אבל] עלי קנים ועלי אגוזים, כשירה,

זה הכלל, דבר המקבל טומאה פסולין, דבר שאינו מקבל טומאה כשירין,

מנא הני מילי [שצריך להיות דבר שאינו מקבל טומאה]? דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בר אבא, אמר קרא ויקרא יא לו אֶהְיֶה לְךָ מִעֵין וְבוֹרְמִקְנֵה־מַיִם "יְהִי מָהוּ ר", הוייתן של מים המטהרים על ידי טהרה תהא כשאתם מהווה אותם להיות מקוה, או קדוש, הו מהווה אותם על ידי דבר, שאין מקבל טומאה,

אמר רבי חייא אמר רבי יוחנן, זאת אומרת אויר כלי ככלי דמי מדקמני נתן ידו כו' פסל, דהא אין המים שותמין [וטפלין] מידו לכלי בשמיתא אלא בהעצרה, [וכשיואלין מידו מקלחין] (להס) [להלן] על פני רחב פי החצית, ואפי' הכי פסול,

אלמא משיאלו מידו לקלח על פני אויר, הוה ליה כאילו שחמו מידו לכלי, שהרי ידו על כנגד [הלשון "על כנגד" קשה קצת, ופירושו כמו למעלה] שפת הכלי מונחת, ומשיאלו מידו [מקלחים] צאו כנגד אויר, דלי לאו ככלי דמי, אמאי פסול הלא מן האויר באין לו, והוה ליה כמותן ידו ציטור משוך מן הקילום עשר אמות,

א"ל רבי זירא, לרבי חייא בר אבא, ודילמא [הא דתנן נתן ידו וכו'] מיירין בשותת מידו לכלי, ולא צאו מן האויר,

א"ל תרדא שוטה צהול ! כדי שיעברו מים לחבית תנן והעצרה בקילום משמע,

ואמר [ועוד אמר] רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מעדותו של רבי צדוק נישנית משנה זו [עלי קנים ועלי אגוזים כשירה], דתנן העיד רבי צדוק, על הזוחלין שקילחין בעלי אגוזין, שהן כשירין, זה היה מעשה פְּאוֹ הַלְיָא [י"א שהיה עיר באזור בית שמש. שט], ובא מעשה לפני חכמים בלשכת הגזית # [הגם שהב"ד שבלשכת הגזית עמדו מאות בשנים, לא מצינו פסקי דינים שאמרו חוץ מזו, וצריך חיפוש], והכשירו,

אמר רבי זירא אמר רבי [יוחנן], הצורם און הפר אקרני"ר דהוי מוס דתנן (צבכרות דף לו) נפגמה און גבי מוס, ואח"כ קיבל דמו דהוה ציה מוס צין שמיטה לקבלה פסול, שנאמר ויקרא ד ולקח מדם הפר,

הוא בכלי וגפסלו] מים שבתוכה, ושבתוכה לה פסולין [למי חטאת] כלומר שלא יתן כלי לתוך אוירה, ויחזונו צידו לקבל צו הקילום לקידוש, ואף לא חוזה לה [פ' גם חוצה לה היא על הכלי, אלא שאינה בתוך אוירה] למעלה מאוגניה כנגד אוירה, דכיון שהגיעו מים כנגד אוירה הרי הן כמנוחים בתוכה, ופסק לה חומיייהו [פ' שצריך המים לבא לתוך הכלי שעושין בה הכי חטאת, ולא שיהיו מקודם בכלי אחרת], ואנן מים חיים אל כלי צעין לקדוש, אלמא אויר כמנוח דמי, ולקמיה פריך, האי אויר שסופו לגזל הוא,

צירף פיה לזינוק שאין אויר מפסיק צין פיה לזינוק, מים שבתוכה כלומר שצאו לתוך אויר דופנותיה פסולין, ושבתוכה לה [מה שבתוך הצינור] אע"פ שכנגד אוירה כשירין שעדיין לא פירשו מן הצינור, ואפי' אויר אין כאן [פ' ואם הבנים הכלי לתוך הצינור וקיבל המים משם, המים כשרין, שלא הגיעו עדיין לתוך אויר החבית] [שעדיין לא פירשו מן הצינור ויהיה נפק"מ אם הסיר הצינוק מעל החבית וקבל מים בכלי לשם חטאת. אח],

[ומקשה] האי מאי [איך מביא ראייה מבריייתא זו], בעי מיניה [מזרק, שהוא] אויר שאין סופו לגזל [שנפחתו שולי המזרק], וקא פשט ליה [מחבית שהוא] אויר שסופו לגזל כגון הא דקמני רישא שצחולה לה [דהיינו למעלה מאוגניה] פסולין, דילמא האי דחשיב ליה כמנוח, משום דראוי היה לגזל, שהרי חצית זו שלימה, וראוי היה לגזל, אי לא שצא זה וקלט, אכל נפחתו שולי מזרק, לא היה עתיד [ו] לראוי לגזל?

[ומתריץ] תרתי קא בעי מיניה ופשט ליה חלא מיינייהו, אם תימצי לומר אויר שאין סופו לגזל, לאו כמנוח דמי, אויר שסופו לגזל מאי,

רב יוסף מתני הכי [דבעי מיניה במזרק שנפחתו שוליו, ופשט ליה מחבית],

רב כהנא מתני, חבית בעא מיניה לא הוה שמיעא ליה הא מתנימין [בריייתא], ובעא מיניה חצית שמונת חמת הזינוק, מים שצחולה [לה] כנגד אוירה [דהיינו למעלה מאוגניה] מהו לקלוט אותן למי חטאת, ופשט ליה חבית מהא מתני' דפסולין,

רבה מתני, חבית בעא מיניה, ופשט ליה מזרק, אי אתה מודה במזרק לא ולמד מקבלת דס, שאי איפשר לו בלא זינוק כששוחט על אויר הכלי, אין הדס שותת צמקומו [פ' ישר מוכעלה למטה], אלא מקלח לרוחב הכלי עד להלן, ואי אויר שסופו לגזל לאו כמנוח דמי [פ' רבשלמא אי כמנוח דמי שפיר, שהרי מיד שיצא מהצינור הרי הוא כמנוח בתוך הכלי. אח], נמצא כשהוא יורד לכלי, מן האויר הוא צא, ולא מן הפר, והתורה אמרה דס מהפך יקבלנו,

וגבי חצית נמי, אויר שסופו לגזל הוא, וכמנוח דמי, ופסולין,

אבני חן על מסכת זבחים

צ"ט שעות, אסור לזרוק דמו צעירות, שכבר עברה שגמו,

אמר רבי אמי, אמר רבי אלעזר, היא [הקרבן, במסקנא מוקי לה בקדשי קדשים] בפנים צעורה, ורגליה בחוץ,

חתך רגליה ואח"כ שחט, כשירה שלא נמערב דם פסול יוצא, "עם דם שנמזק שנתקבל בו הדם" [אריכות הלשון צריך ביאור?], ולקמיה פריך הא שויה בעלת מוס [פ' ולפי זה צ"ל כאן פסולה, משום דהוי בעל מוס], [ובסמוך דקאמר והביאום כתיב שתהא כולה לפניו לכתחלה. ע"כ. תוס' נרפם להלן ע"א].

דף כ"ו ע"א

שחט ואחר כך חתך, פסולה [דרם פסול אינו בטל ברוב וכו'. תוס' @ שמשנעטתה נפסל דם הרגלים צינא, וכל דמי צהמה יונקים זה מזה, ועלה יוצא דרך בית שמיטה, ונמערב "צדס המזרק", ופסלו,

[ומקשה] חתך ואח"כ שחט כשרה, בעל מוס קא מקריב?

אלא אימא [פ' שלא איירי ר' אמי בשחיטה, אלא בקבלה, וכן אמר] [חתך ואח"כ קיבל שמתכוין שמיטה לקבלה כשרה], [דכל זמן שלא נתקבל הדם לא נתקדשה הבהמה לפסול ביוצא. עולת שלמה, וראה רש"ש, # דלכאורה קשה למה הוצרך להפך את כל דברי רב אמי, הלא שחט ואח"כ חתך פסולה לא קשה? אלא לפ"י שגם מזה חזר, שלא נפסלה דם הרגלים משעת שחיטה, אלא משעת קבלה]

קיבל ואח"כ חתך, פסולה [דכיון שהתחיל לקבל נתקדש הבהמה ליפסל ביוצא, # והרי צריך לקבל את כל הדם ומועורב בה גם דם הרגלים],

[כמו אמר מר] חתך ואח"כ קיבל כשרה, והא א"ר זירא, הצורם [הפוגם. נכורות לה. עושה חתך] און בבכור, ואח"כ קיבל דמו, פסול אלמא המוס פוסל בקבלה, שנאמר ולקח מדם הפר, פר שהיה כבר [פ' שהיה עכשיו כמו שהיה מתחלה]?

ומשני א"ר חסדא אמר אבימי, חותך באבר עד שמוגיע לעצם ללא מוס הוא [בצורם און]. והדס מעוכב ע"י חמיכה מלעלות ולכנס לפניו [לעזרה], [ואינו יכול לעשות כן לפני שחיטה, שאינו יכול להקריבו עד שיעבור המום. ע"פ השטמ"ק],

[כמו אמר מר] קיבל ואח"כ חתך, פסולה מילמיה דרבי אלעזר דר' וקיט כמו אמר מר, שמעת מינה דם המובלע באברים דם הוא וכתב נמי לייב [ראה תוס'], דאי לא הוי דם, אהיבא חיל פסול יוצא, אמאי

פר שהיה כבר צריך שיהא שלם בשעת קבלה, כשעת שמיטה [פ' שהיה עכשיו כמו שהיה מתחלה],

[ואע"ג שכוין שהבהמה נשחטה אין לך מום גדול מזה, אין זה נכלל בדרש של פר שהיה כבר, כיון שכן דרך הכשרתה. ראה שט], [אע"ג דלעיל דרשי דם מופר יקבלנו, וג"כ דרשי דם הפר ולא דם הפר ודבר אחר, מושמע ליה דכולי דרשת מיניה, מושום כיון דמשמע כולי דרשות מדם הפר, מאן פליג לך למדרש האי, אימא לכולהו אתי קרא. וק"ל. קדשי דוד]

אשכחן קדשי קדשים דהאי צפר (העלם דבר של צבור) [כהן משית] כמיז, קדשים קלים מנלין?

אמר רבא, תניא שמות יב ה' שנה תמים זכר פ' שנה יהיה לךם, שיהא תמים ובן שנה בשעת שחיטה דמיז (שמות יב) מכוסו על השם דהיינו שמיטה, וסמין ליה שם תמים וגו',

[אשכחן בשחיטה] בקבלה בהולכה בוריקה מנין? ת"ל יהיה, כל הוייתו לא יהיו, אלא תם ובן שנה,

איתיביה אביי, רבי יהושע אומר, כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר, או כזית חלב בשעת זריקה, זורק את הדם [אכל] אם נעמא כל הצפר והחלב, או שאבד, לא יזרק, רבי יהושע לטעמיה דדריש ועשית עולותיך הצפר והדם, אם אין צפר אין דם ממנחות (דף טו), קמי מיהא זורק, ואין לך בעל מוס גדול מזה [שלא נשתייר רק כזית ממנו], קשיא לרבא דאמר דעין חס בשעת זריקה, אכל לרבי זירא לא קשיא, דהא לא בעי חס, אלא בשמיטה וקבלה?

אזי אמר ליה לרבא תרגומא אבן שנה לממיתך [לבריייתא שהבאת] דנעי כל הוייתו (בשעת) [בשעת] שמיטה, און שנה קאי דליק מיניה [פ' דהא כתיב תמים, זכר, ואח"כ "בן שנה", וקאי "יהיה רק על מזה שאמר בסוף] בן שנה יהיה, [וה"ק] כל הוייתו יהיה בן שנה, אכל אם נכנס בשנה שניה, בין שמיטה לזריקה פסול, דשעות פוסלות בקדשים כדפירש ואזיל, אכל חס לא חילף מיניה, דהאי יהיה לאו אחמים קאי, וקבלה בקדשים קלים כממנחות, הואיל וגלי בקדשי קדשים גלי,

מי איכא מידי דבשעת שחיטה בן שנה, בשעת הולכה וזריקה בן שנים?

אמר רבא, זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים דשנה האמורה בקדשים, קיימא לן בפרק יוצא דופן במסכת נדה (דף מז), דאין מונין לה ממשי כשאר ראשי שנים, אלא מיום שולד מעת לעת, לשנה הצאה, וילפינן לה מקרא, דכתיב זהו בן שנתו, שנתו שלו, ולא שנתו של מנין עולם, ואשמעינן הכא, דלא חיימא מיום ליום הוא דבעינן, ולא משעה לשעה, אלא אף משעה לשעה, שאם נולד צניס צ"ד וצט" שעות, ושחטו לשנה הצאה צ"ד צניסן

אבני חן על מסכת זבחים

בעלמא?

פסולים?

דלמא משום שמונונית [שמעורב בדם] דחויא לאכילה, וחשיבי כבשר לאיפסולי צינא, כדכמיב (שמות כג) וצער בשדה טריפה, ומיבנע דם הרגל, ונפקא דרך בית שמיעה, ופסלה לה לדם שצמורק,

דילמא הא דקמי פסולה [אין הבונה על כל הבהמה, אלא] באליה, ויותרת הכבד, ושתי כליות דאימורין נינהו, ואימורי קדשים קלים קדשי קדשים הן, [וא"ת מ"מ תיפשוט דאימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקה פסולין וכו'. תוס'],

שמעת מינה, בשר קדשים קלים, שיצא לפני זריקת דם פסול ואע"פ שסופו לזאת אחר זריקה, ולהיות נאכל בכל העיר, השתא מיהא לא מטא זמניה,

ומהיה הך דרב אמר ר' אלעזר, דלא כדרכי יוחנן, דמכשר ליה לקמן צפר' כל התמיד (דף פט) ?

דלמא כי אמרה רבי [אמי אמר ר' אלעזר] בקדשי קדשים אמר דמיפסל לפני זריקה צינא לדברי הכל, [לפי] שאין סופו לזאת,

ת"ר, קדשי קדשים שחיתתו בצפון, וקבול דמן בכלי שרת בצפון לקמן יליפין לה באיזה מקומן (דף מט), דמנן קבלה לשחיטה,

עמד בדרום נחלק דרומי של עזרה, סמוך לאמצעה [שעומד בדרום, אבל צפון הוא מיד קרוב אצלו], והושיט ידו לצפון, ושחט שחיתתו כשרה,

קיבל [ע"י שהושיט מדרום לצפון], קבלתו פסולה,

הכנים ראשו ורובו [לצפון], כאילו נכנס כולו,

פרכסה [הבהמה], ויצתה לדרום וחזרה, כשרה,

קדשים קלים שחיתתו בפנים דכמיב (ויקרא ג) בשלמים ושחטו פתח אהל מועד, דהיינו תוך העזרה, וקיבול דמן בכלי שרת בפנים,

עמד בחוץ, והכנים ידו לפניו ושחט, שחיתתו כשרה,

קיבל [ע"י שהכנים ידו], קבלתו פסולה,

הכנים ראשו ורובו [לתוך העזרה] כאילו לא נכנס כליפין לקמן בשמעמין, צוואה אל אהל מועד, עד שיצא כולו, וגבי עזרה דכמיב יעמוד לפני ה', צעי נמי כולו, דכיון דגלי בחדא גלי בצולהו, והכי אמר בשמעמין,

פרכסה לאחר שחיטה ויצתה לחוץ וחזרה, פסולה דאיפסלא צינא, כדגמרי' פסול יוצא בפסחים כציד גולין (דף פג) מהן לא הוצא את דמה אל הקודש פנימה (ויקרא י'), ומבשר בשדה טריפה (שמות כג),

שמע מינה, בשר קדשים קלים, שיצא לפני זריקת דמים

בעא מיניה אבוב דשמואל, משמואל,

1. היא בפנים ורגליה בחוץ מהו לשחטה לכתמילה [ולעיל דקאמר חתך ואח"כ שחט כשרה היינו בדיעבד. שטמ"ק] ?

א"ל כתיב ויקרא י' והביאום לה', עד שתהא כולה לפניו,

2. תלה העזרה צאיר העזרה ושחט מהו? א"ל כשרה,

א"ל [אבוב דשמואל לשמואל] אישתבשת, בעינן שחיטה על ירך משמע אצלו וליכא,

3. נתלה השחט צאיר העזרה ושחט מהו? אמר ליה פסולה מיניה קאמר לה, דשמע דקא"ל תלה ושחט פסול, וסבר ה"ה לנתלה,

אמר ליה [אבוב דשמואל לשמואל] אישתבשת, שחיטה על ירך, ולא שוחט על ירך,

4. נתלה וקבל מהו, אמר ליה כשרה כדאמר ליה לנתלה ושחט, נקדשי קדשים, דכמיב צה על ירך,

אמר ליה [אבוב דשמואל לשמואל] אישתבשת, אין דרך שירות בכך [צ"ע] למה נקט זה הטעם, הלא בלא"ה נתלה לאו עמידה הוא, וכתיב לעמוד לשרת? שפת אמת],

5. תלה וקיבל מהו? אמר ליה פסולה [מינייה גמר, כדאמר ליה נתלה ושחט, ונתלה וקבל, וסבר ה"ה לנתלה וקיבל],

אמר ליה [אבוב דשמואל לשמואל] אישתבשת, שחיטה על ירך, ולא קבלה על ירך,

אמר אביי, בקדשי קדשים כולן פסולות, בר מנתלה [השוחט] ושחט דשחט לא כמיב ירך, אלא נשחט דכמיב אומו על ירך, אכל תלה וקבל פסולה, דאוריין פסול לאו כפון דמי, ובעינן קבלה בצפון, כדגמרי' באיזה מקומן [לקמן מט], ואף על גב דלא כמיב ירך בקבלה, פסול מיהא כמיב צה,

בקדשים קלים כולן כשרות, בר מן נתלה וקיבל,

אבני חן על מסכת זבחים

נתן את הניתנין למטה מחוט הסיקרא למעלה, ואת הניתנין למעלה למטה, ואת הניתנין בפנים [בהיכל] בחוץ, ואת הניתנין בחוץ בפנים, פסול, ואין בו כרת אין צאכלתו כרת [האובל בשר מקדשים הללו שנפסלו, פטור מכרת, ואף אם נתנו מתנות הללו במחשבת חוץ לזמנו, לא חייל עליהו פיגול. יבין], וצגמרא מפרש למאי איצטריך למתנייה:

דף כ"ו ע"ב

נב: אמר שמואל, פסול דקמני ממני בשר אכשר קאי אבל בעלים נתכפרו,

מאי טעמא? דאמר קרא ויקרא י' יא פִּרְנָשׁ הַבָּשָׂר בָּדָם הוּא וְאִנִּי נִתְּנִי לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכֹהֵן [על־נִפְשָׁתֵיכֶם] כל המזבח שזה לענין כפרה, כיון שהגיע דם למזבח, נתכפרו בעלים,

אי הכי בשר נמי [יאכל]? אמר קרא לכפר, לכפרה נתתיו הקשיתי, כל מקומות המזבח שוין ולא לדבר אחר שמהא זריקה [שלא על מקומו] משונה להמיר זה דבר, דזריקה הוא דשריא לה, דכמיז ודס זמין ישפך, והדר והשכר תאכל [דברים יב],

אלמא [פ' רואין אנו מדברי שמואל] קסבר שלא במקומו [אם זרק הדם על המזבח שלא במקומו], כמקומו דמי,

[ובא להקשות על שמואל] תנן באידך פירקין [לקמן לב.], [הלשון "באידך פירקין" נמצא בסוכה כב.; פנהדרין נב.; הוריות ז.; לעיל טו.], נתנו על הכבש שלא כנגד היסוד, נתן את הניתנין למטה למעלה, ואת הניתנין למעלה למטה, ואת הניתנין בפנים בחוץ, ואת הניתנין בחוץ בפנים,

אם יש [אם נשאר עדיין בבהמה] דם הנפש, יחזור כהן הכשר לקבלה, ויקבל כדי מתן [דמו] מן הבהמה, ויחזור ויתן במקומו, וקס"ד השמא דעד השמא ככהן כשר נמי איירי [שוה שקבל מתחלה גם היה כהן כשר], והאי הכשר דקמני כדי נסבה, ואי ס"ד שלא במקומו במקומו, למה לי יחזור הכשר ויקבל הלא נתכפרו,

וכי תימא להתיר בשר באכילה דזריקה הוא דשריא לה, מי איכא # [וכי זה שלא מצינו כן במקום אחר, צריך לומר גם כאן אי אפשר לומר כן? אלא צ"ל שכן היה מקובל להם] זריקה דלא מכפרת [פ' שכבר נתכפר בדיעבד, וזורך עוד פעם כדי לצאת לכתחלה] כגון הך דתרייתא, דלאו לכפרה אחיא, דהא איכפר בקמייתא, ושריא [ומתרת] בשר באכילה?

אי דיהביה שלא במקומו, כהן כשר ה"נ דלא צוי [שז] יחזור ויקבל, הכא במאי עסקינן דיהביה פסול [נראה דלאו דוקא "דיהביה" דמשמע זריקה, רק שקבלו פסול מוקדתי יחזור הכשר ויקבל ולא תני יחזור הכשר ויזרוק.

אמר רבא [מקשה על פסקו של אבין], מאי שנא תלה וקיבל בקדשים קלים דכשרה, דאזיר פנים כפנים דמי דהא על כרחך פנים מיהו כמיז דהו ומודיה דאזיר פנים כפנים, אס כן בקדשי קדשים אמאי פלגת אדאציה דשמואל בתלה וקבל, לימא נמי אזיר צפון כצפון דמי?

אלא אמר רבא כולה כאציה דשמואל קאמר לה, אלא דאציה דשמואל לא איירי נקדשים קלים, בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים כשרות, בר מן תלה ושחט בקדשי קדשים דציעין על ירך, אכל נקדשים קלים דלא כמיז על ירך כשרה, [אכל ?] תלה וקבל כשר ככולן, דדרך שירות צק, ואזיר כפון כפון דמי, ובקבלה לא כמיז על ירך,

נתלה וקיבל, בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים נמי פסול, דקבלה שירות היא, ואין דרך שירות צק, אכל נתלה ושחט כשרה, דשחטה לאו שירות היא, ועל ירך נמי לאו בשחט כמיז, אלא צנהמה,

[א"ח]

	אבדו דשמואל	אבין	רבא
תלה ושחט ?	פסול בעינן שחיטה על ירך וליכא	ב"ק פסול ובקדשים קלים כשר	ב"ק פסול ובקדשים קלים כשר
נתלה ושחט ?	כשר שחיטה על ירך ולא שחט על ירך	לעולם כשר	לעולם כשר
נתלה וקבל ?	פסול אין דרך שירות בכך	לעולם פסול	לעולם פסול
תלה וקבל ?	כשר שחיטה על ירך ולא קבלה על ירך	ב"ק פסול ובקדשים קלים כשר	לעולם כשר

בעא מיניה, רבי ירמיה מרבי זירא [בן דרכו של ר' ירמיה לשאול שאלות כאלו, וראה ב"ב כג: ועל דא אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא], הוא בפנים וציציתו ציטת ראשו דהיינו שערו [ראיתי מפרשים שהכוונה על ה"פאות", שהרי כהן אסור לגדל פרע] בחוץ, מהו?

אמר ליה לאו אמרת והביאום לה', עד שתבא כולה לפנים, הכא נמי שמות כח בבואם אל אהל מועד, עד שיבא כולו לאהל מועד:

מתני': נתנו למתן דמו [ר"ל זרק הדם. יבין] על גבי הכבש שאינו מקום מתן דמים, או צמזמה שלא כנגד היסוד [באותה מקום שאין להמזבח יסוד], וילפינן לקמן דעולה טעונה מתן דמים כנגד היסוד, (שהיא) [שהיא] יסוד המזבח למטה ממתן דמה, למעוטי קרן מזרחית דרומית דלא הוה לה יסוד, כדאמרין צאציהו מקומו (לקמן דף נג),

אבני חן על מסכת זבחים

ששטנו שמיטתן כשרה לפיכך הן פוסלין במחשבה,

הא קמ"ל הא דקמי וכולן שקיבלו את הדם כו', [אע"ג] דבשמיטה תנן פוסלין במחשבה, [קמ"ל] אכל בקבלה דמקבלה ואילך לא פסלה מחשבה [דרפסולין] ולא למידק מיניה זרקו לה, דה"ה לזרקו, אלא קמייתא דכולהו נקט, דכיון דפסול אינו ראוי לה, לא פסלה מחשבתו,

ב"מ? כדרבא [במה שורות לעיל] דאמר אין מחשבה מועלת, אלא בראוי לעבודה,

מיתבי [על שמואל דאמר פסול בשר, אבל בעלים נחבפרו, מקשה עליו ממה ששנינו בבביתא לקמן לו:], חישב כהן כשר ליתן את הניתנין למעלה למטה ששטט, או קיבל, או הולך, על מנת לזרוק הזריקה שלא במקומו, למטה למעלה,

אם חישב על מנת לזרוק שלא במקומו לאלתר היום כשר [שמחשבת פיגול אינו אלא חוץ לזמנו או חוץ למקומו, אבל אם חושב לזרוק שלא במקומו על המזבח אין זה נקרא חוץ למקומו],

ואי נמי זריקה פסולה היא, ונמצא שעבד שאר העבודות על מנת לזרוק את הדם בפסול, כשר הוא בזריקה הוגנת במקומו, כדאמרינן במשנה כל הפסולין (לקמן לו) אין המחשבה פסלה, אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ופסח וטעם שלא לשמן (למחר פסול),

חזר וחישב בעבודה שניה,

דף כ"ז ע"א

על מנת לאוכלו חוץ למקומו, פסול [כיון שלא נפסל עדיין ע"י מחשבה הראשונה, לכן פוסל בה מחשבה שניה], ואין בו כרת ואין חייבין כרת על אכילתו,

[ואם חישב] חוץ לזמנו [הרי הוא] פיגול, וחייבין עליו כרת שהרי קרבן ממיריו [פ' שחזין מזה הכל נעשה ברין], דהכי תנן במתני' (לקמן כט:) חוץ למקומו פסול, חוץ לזמנו פיגול, שהרי קרבן ממיריו, מהן [3] פיגול מהן [2] שמיקה, ואין כאן פסול מחשבה אחרת, להוציא מיד פיגול,

אכל אם אותה מחשבה שחישב בעבודה ראשונה, ליתן את הניתנין למטה למעלה, חישב לזרוק אותה זריקה למחר, פסול [וראה להלן למה אינו פיגול] כדמוקמין לקמן, מידי דהוה אמחשבת היתום, שהרי שטט ע"מ להניח דמו למחר, [או הדין ש] פסול, ורבי יהודה היא דפסיל ליה כפ"ג (לקמן לה:),

חזר וחישב בעבודה שניה בין חוץ לזמנו בין חוץ למקומו, פסול, ואין בו כרת דהא איפסיל ליה במחשבה קמייתא, ומו לא חייל עליה פיגול, דלא קרבו כל ממיריו [בבשרות],

שפת אמת] [ואולי אם יזרוק עוד פעם יהיה מותר באכילה. וצריך ביורור] דהא דקמי נתנו על גבי הכבש ארישא קאי, דקמי כל הפסולים ששטנו כו', וכולן שקיבלו את הדם כו', ועלה קאי נתנו על גבי הכבש כו' צפרק ג' [3]. [פ' אבל איתא במשנה ראשונה בפרק ג' שמתחלת לא:, ומבשיכה ברף לב:],

וליהוי דחוי כיון (דאמר') [דאמרת] שלא במקומו כמקומו דמי, ובלבד שיהא במזבח, כי יהציה פסול, הויא לה זריקה פסולה, כאילו נתנו פסול במקומו, והיה כל הדם דחוי, ולא מיהוי ליה מו תקנתא,

דתנן דהא תנן צהריא [משנה בריש פ"ג] וכולן שקיבלו את הדם, ואפסולין קאי שקיבלו את הדם במחשבת אכילת בשר חוץ לזמנו וחוץ או חוץ למקומו, אם יש דם הנפש עוד צואר צהמה יחזור הכשר ויקבל מן הדם, ויתן שלא במחשבה וכשר, ד[2] מחשבה דחשיב עלה קמא, לא נפסל, דכיון דאינו ראוי לעבודה, אין מחשבתו מחשבה,

קיבלו אין הוא דאית ליה תקנתא [שיחזור הכשר], זרקו לא, מ"מ לאו משום דהוי דחוי זריקה פסולה משויא ליה דחוי, משום דגמר כפרתו?

לא הא דדייקין זרקו לא [אין לה תקנה לחזור כשר ולזרוק], משום דפסיל במחשבה דהא בעושה [3] מחשבה קיימא, ודכוותה דייקין זרקו לא,

אי הכי דמחשבת פסולין [בהן פסול] פסלה קבלה נמי מקבלה שקיבל במחשבה ליפסיל,

מחשבת פיגול אינה במחשבת בעלים, אלא במחשבת כהן כשר העובד. אבל כיון ששחיטה כשרה בפסולין לעבודה, גם הפסול יפגל אם חישב בשעה שהוא שוחט, ראה רמב"ם הלכות פסולי המוקדשים פ"ד בתחלתו.

ועוד מי פסלה מחשבה במחשבת כהן פסול, והאמר רבא, אין מחשבה מועלת, אלא כמי שראוי לעבודה כהן כשר, ובדבר הראוי לעבודה מנחת חטים, לאפוקי מנחת [העומר שהיא של] שעורים דלא חייל עלה פיגול, ליענש כרת באכילתה, ובמקום הראוי לעבודה לאפוקי נפגם המזבח, הכי מפורש במנחות (דף ה')?

לא תימא זרקו לא דודאי איכא תקנתא, ואפי' זרקו פסול במחשבה, אלא אימא שחטו לא שאס שטנו פסול במחשבה, מו ליכא תקנתא, דכיון דכל הפסולין כשרין לשחוט, פוסלין מחשבתן [אבל אין הטעם מפני שאי אפשר לשחוט עוד פעם],

מאי קמ"ל, דפסלה מחשבה, תנינא צהריא משנה גופה, כל הפסולין

אבני חן על מסכת זבחים

[עד כאן הברייתא, ומקשה ממנה על שמואל],

ואי [כדברי שמואל ד] שלא במקומו דמוצא במקומו דמי [תוס'], האי פסול בתמיה, אמאי קרי ליה פסול להאי חשיב ליתן שלא במקומו למחר, פיגול הוא שהרי חשיב בשחיטה ע"מ לזרוק דמו למחר, דהיא אכילת מוצא, אלא [ש"מ] לאו במקומו דמי, ולא חשיב אכילה?

אמר מר זוטרא, "זריקה דשריא בשר באכילה" כגון במקום ממנו הדם מייצא לידי פיגול צין שחשיב צה [באחד העבודות] ע"מ להקטיר אימורים למחר, צין שחשיב בשחיטה לזרוק דמו למחר [דזריקה דשריא בשר באכילה, אי הוה עבד לה צומנה, מייצא לידי פיגול],

[אבל] זריקה "דלא" שריא בשר באכילה אי הוה עבד לה צומנה, כגון זריקה שלא במקומו, לא מייצא לידי פיגול צין שחשיב צה ע"מ להקטיר אימורים למחר, צין שחשיב בשחיטה למיעבד הך זריקה למחר, לא מייצא לידי פיגול,

א"ל רב אשי למר זוטרא, מנא לך הא [לחלק בין זריקה דשריא בשר באכילה, לזריקה דלא שריא בשר באכילה], דכתיב ויקרא ז יח וְאִם הָאֵכָל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמִיו בִּי יָם הַיָּלְיָשִׁי לֹא יִדְּצָה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחַשְׁבֹּה לֹא פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הַקְּלֵט [מִמֶּנּוּ עוֹנֶה תִּשָּׂא] וגו',

מי שפיגולו גרם לו שלא יאכל, הוא דקאי בעונה משא, יצא זה בשר שזרק הדם שלא במקומו שאין פיגולו גרם לו [תוס'], אלא איסור דבר אחר גרם לו [והקשה ה"ר חיים מירי דבר אחר בתיב וכו' תוס'] דאיסור [איסור לאו דוקא אלא "הסרון", ורש"י נקט לשון הגמ', וראה מו"ל] זריקה שלא במקומו גרם לו, שלא יאכל, הלכך אין חייצין על פיגולו כרת,

ונפקא לן מהכא, דאי חישב "זריקה שלא במקומו", ע"מ לאכול או להקטיר למחר, לא הויה מתעשרת זריקה [פי' לא יחשב במחשבת פיגול בשעת זריקה] לענין פיגול, ומינה כי חישב בשחיטה, ע"מ לעשות זריקה זו [שלא במקומה] חוץ לזמנו, לא הויה מתעשרת זריקה המפגלת [פי' אינה כמו זריקה כשרה, שמוחשבה מפגל בה],

אי הכי דלא הויה זריקה לענין מתעשרת [בין שזורק שלא במקומו], איפסולי נמי לא ליפסל [פי' שרק בזריקה כשרה פוסל מחשבה, ובין שחושב שזורק למחר חוץ למקומו, כיון שאינה זריקה כשרה, גם פיגול לא יהיה], [תימה מאי אי אמרת בשלמא איכא הכא, הא אפילו אי אמרין לאו במקומו דמי קשיא אמאי למחר פסול אי לאו משום מחשבת הינוח? ותירץ השר מקצו וכו'. שטמ"ק?]

אמר רב נחמן בר יצחק, מידי דהוה אמוחשבת הינוח דהא חשיב מיהא להניחו למחר, ואליבא דרבי יהודה לקמן צ"ל כל הפסולין (דף לה) חן להניח מדמו למחר כשר, ור' יהודה פוסל,

ריש לקיש אמר [תוס'] אמתימין קאי [שאם נתן הדם שלא במקומו פסול] ופליג אדשמואל [דאמר שרק הבשר פסול אבל הבעלים נתכפרו], לעולם פסול ממש דלא מני מנא פסול אצטר לחודיה, אי לא פריש בהדיא, וממני [פי' אלא מתני'] פסול לגמרי קאמר, שאף בעלים לא נתכפרו,

ושלא במקומו כשמואל סבירא ליה ד במקומו דמי לענין כפרה, ולא להמיר באכילה, כדריש ליה שמואל לקרא דלעיל, ואני נתמיו לכס וגו', [ובין שפירשנו במשנה שפסול לגמרי, אך נפרש הקרא שאכן מכפר] ולא קשיא [קרא] אמתי,

ולא קשיא, כאן שנתן בשתיקה דרשא דקרא דמשמע בעלים נתכפרו כשנתן (3) שלא במקומו בשתיקה [פי' עצם החסרון שנתן שלא במקומו אינו גורם שלא יתכפר],

כאן וממני דקמני פסול שנתן באמירה [פי' שמוסיף על החסרון שלא זרק הדם במקומו, שגם מחשב בה מחשבת פיגול, דמירי] צנתן [הניתנין למעלה למטה] צמתצת לאכול בשר חוץ לזמנו, ואשמעינן דפסול [דפסול הוא לגמרי], ואין צו כרת, דמתעשרת זריקה זו [שלא במקומה], מתעשרת הוא לפסול דמקומו דמי, ולא לפגל, דזריקה דלא שריא בשר באכילה, לא מייצא לידי פיגול,

[ומקשה כל הקושיות שהקשה על שמואל לעיל גם על ריש לקיש, ומתרץ אותם התיורצים, ואינו חוזר את כל הלשון אלא הכל נכלל ב "וכו' עד" [תנן כל הנך מיוצא דאוצרי לשמואל, מוצאי נמי לריש לקיש, דהא [ר"ל] כוונתה [דשמואל] סבירא ליה דלא במקומו במקומו דמי, חישב ליתן את הניתנין למטה למעלה למעלה למטה [וכו'], עד מידי דהוה אמוחשבת הינוח ואליבא דרבי יהודה כו',

[ובא לחלוק על שמואל ור"ל] רבי יוחנן אמר, אידי ואידי ממתימין [משנתינו] דקמני פסול, וליכא תקנתא, וממתימין ד [פרק] כל הפסולים [לקמן לב.]. דמני תקנתא [יחזור הכשר ויקבל], [מירי לגבי זריקה עצמה] שנתן בשתיקה [ולא שחשב בזריקה זו לגבי מזה שיעשה], ושלא במקומו לאו במקומו דמי [וזריקה שלא במקומה פסולה לגמרי], והא [המשנה להלן] שיש תקנה מירי [דאיכא דם הנפש, הא [משנתינו] דפסול לגמרי] דליכא דם הנפש,

תנן [בסוף משנתינו] פסול ואין בו כרת, בשלמא לריש לקיש דאוקי ממני כשנתן צמתצת חיינו דקמני פסול, ואין בו כרת ואינטימין לממני אין צו כרת, לאשמעינן דאע"ג דחשיב צדך זריקה חוץ לזמנו אינו פיגול, וכדאמרי דלא שריא בשר באכילה לא מייצא לידי פיגול,

אלא לרבי יוחנן דמוקי בשתיקה, והאי פסול משום דלא במקומו הוא פשיטא דאין צו כרת, מאי אין בו כרת דאיהו (נמי) מוקי לה [נמי ?] [פי' שגם

אבני חן על מסכת זבחים

משנתנו מוקף] בשתיקה, קשיא,

מתני': פסול	הבשר פסול אבל בעלים נתכפרו	פסול ממש, כשנתן באמירה	בשתיקה, ופסול ממש, דלאו במקומו דמי, וליכא דם הנפש.
ואין בו כרת	אף אם נתנו במחשבת חוץ לזמנו וכו' דוריקה בשר שריא בשר באכילה לא מייית לדי פגול	דוריקה דלא שריא בשר באכילה לא מייית לדי פגול	קשיא מזה החדוש.
"על הזבח לבפר" נתן שלא במקומו	במקומו דמי	במקומו דמי, ומכפר בשתיקה	לאו במקומו דמי, דלית ליה דרשה זו.
נתן באידיך פריקין יחזור הבשר ויקבל ליפסל	כיון שהם פסולים לא מהני מחשבתם ליפסל	כיון שהם פסולים לא מהני מחשבתם ליפסל	בשתיקה, ואיכא דם הנפש.

ולשמואל [דאמר הבשר פסול, אבל בעלים נתכפרו], מאי אין בו כרת?

ה"ק אם נתן במחשבה דחזק לזמנו פסול, ואין בו כרת, ואינטיך לאשמועינן אע"ג דלענין כפרה במקומו דמי, מחשבת פגול לא חיילא, הואיל ולא שריא בשר באכילה, אכל לרבי יוחנן לא מני לשנויי הכי, דכיון דאשמועינן מנא דידן פסול [לגמרי], ומשום דשלא במקומו (הוא אלמא) לאו במקומו דמי, פשיטא דאם נתן במחשבה לא הו"א מחשבה, דהוי כאילו נתנו על הרצפה, דלא קרבו כל ממיריו,

ורב חסדא אמר אבימי, הכל ר' יוסי ור"ש מודין בניתנין למטה שנתנן למעלה, שלא יאספנו דהואיל וניתן במזבח הראוי לו, לא הוי כנשפך על הרצפה, דקלטיה מזבח, לאפוקי מכלל זריקה במקום אחר, וכל שבן בניתנין למעלה שנתנן למטה דקרוצה היא למחנה גמורה הואיל ודמים העליונים למטה הן באין שהרי דמים העליונים למטה הן שומטין ויורדין, הלכך האי דם סופו לירד למטה היה ראוי, וכי יהביה למטה קלטיה מזבח מלאספו ולחזור וליטנו למעלה,

ורבי יוחנן כיון דלאו זריקה הוא כלל אי שלא במקומו לאו במקומו דמי, ליהוי כי נשפך מן הכלי על הרצפה ויאספנו ניהוי כמי שנשפך מן הכלי על הרצפה ויאספנו, ואפי' ליכא דם הנפש אחרינא אמאי פסול, יאסוף את זה מן המזבח ויחזור ויטנו במקומו,

בשלמא לשמואל ולרש לקיש כיון דזריקה היא לכפרה, אידיך ליה מלאספו, שהרי כיפר, אלא לר' יוחנן יאספנו?

סבר לה תנא דמתניתין כמ"ד לא יאספנו כיון דהגיע למזבח, ואע"ג דשלא כהילכתו הוא, קלטיה מזבח לאפוקי מתורת כפרה אחריתי,

לא נחלקו אלא בניתנין לפנים שנתנן בחוץ, בחוץ שנתנן לפנים, שר' יוסי אומר יאספנו דכיון דלמזבח זה לא היה ראוי לא קלטיה כלל, ור"ש אומר לא יאספנו שהרי לשם מזבח היה ראוי, והרי צא לשם מזבח,

דאמר רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן, הכל מודים בניתנין למעלה שנתנן למעלה, למטה שנתנן למטה שלא כמצותן כגון במחשבה או בשמאל, ש לא יאספנו לחזור וליטנו כמנחתו, דכיון דניתן במקומו אודא ליה תורת זריקה מיניה,

אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן נמי תנינא דאיתיה לר' יוחנן, דאמר דאיכא דאית ליה לא יאספנו, ואע"ג דשלא במקומו לאו במקומו דמי, לענין כפרה, לענין אסיפה מיהו קלטיה מזבח,

לא נחלקו הך תנאי דבעינן למימר שרבי יוסי אומר לא יאספנו, ואף על גב דלאו במקומו דמי אלא בניתנין למעלה שנתנן למטה, למטה שנתנן למעלה, שרבי יוסי אומר לא יאספנו, ורבי שמעון אומר יאספנו,

וע"כ ליכא למימר @ דטעמא דר' יוסי משום דס"ל דשלא במקומו במקומו דמי, דאם כן אדמיפלגי באסיפה ליפלגי בכפרה, וימא, רבי יוסי כיפר, ור' שמעון לא כיפר, אלא לרבי יוסי נמי לאו במקומו דמי, ואפ"ה לא יאספנו, ומשנתנו כדברי האומר לא יאספנו, ומשום הכי תנא פסול במתני' [שאל נשאר דם הנפש, וגם אסור לאסוף מן הניתן כבר],

רבי יהודה אומר, ויקרא ו זאת, היא, העולה, הרי אלו ג' מעיוטין [הוריות ג.] הרי אלו ג' מעוטין, לפי שצא המקרא הזה ללמדנו על הפסולין למזבח, שעלו דלא ירדו, דילפינן מעולה על מוקדה על המזבח כל הלילה משעלה על מוקדה תהא שם כל הלילה, לפיכך מיעט לך זו ג' [מעוטין למעט זו ג'] פסולין,

זאת היא מעוטא זאת ולא אחרת, היא הוי מעוטא, ה"א דהעולה הוי מעוטא, כלומר העולה המיוחדת ולא כולן,

פרט לנשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים, אם עלתה תרד אכל שאר פסולין, אם עלו לא ירדו, ולקמן בפרק המזבח מקדש (דף פד) מפרש טעמא דרבי יהודה, דמרבי שאר פסולין [שלא ירדו], ומסיק הך,

דף כ"ז ע"ב

ומשנתנו כדברי האומר לא יאספנו,

[א"ח]

שמואל	ריש לקיש	ר' יוחנן

ר"ש אומר, [כתוב] עולה, אין לי אלא עולה כשרה תהא על

אבני חן על מסכת זבחים

א"ר אליעזר, מזבח הפנימי מקדש פסולין שאם עלו לא ירדו, ואף על גב דלא כחייב קרא אלא בחיזון,

מאי קמ"ל, תנינא הניתנין בפנים כו' [תנינא הניתנין בחוץ שנחנן בפנים לא ירדו] אצריהם ממוזבח, ולא פליג ר' יהודה, מאי לאו דקלטיה פנימי לזם זה שניתנו עליו, ואע"פ שנפסל בכניסתו להיכל, משום וכל חטאת אשר יוצא מדמה (ויקרא ו) הוה ליה כנשפך דמה?

אי מהתם הוה אמינא, ה"מ דם (ש)פסול הוא, דמקדש הואיל דחזי ליה דם בעלמא, כגון דמים הפימיים,

אבל קומין [שיתנו על מזבח הפנימי], דלא חזי ליה, אימא לא דכתיב (שמות ל) לא תעלו עליו קטרת זרה, ועולה ומנחה אימא אם עלה עליו ירד קמ"ל,

מיתיבי [ומקשה על ר' אליעזר], קטרת זרה קטרת נדבה, שלא החיר הכתוב אלא קטרת של יציור שחרית וערבית שעלה לגבי מזבח קסלקא דעמך דממוזבח הקטרת קאי תרד, שאין לך מקדש פסולין, אלא מזבח החיצון בראוי לו לאפוקי קמזים שלא קידשו בכלי, הכי מפרש לקמן בפרק המוזבח (דף פג), חיצון אין פנימי לא?

תריין הכי, קטרת זרה שעלתה למזבח החיצון תרד, שאין מזבח החיצון מקדש פסולין, אלא הראוי לו, והפנימי בין ראוי לו בין שאין ראוי לו,

מאי טעמא, האי' [מזבח החיצון] רצפה (ב)צנין אצנים שלא נמשח [לשון שלא נמשח צ"ע. ילקוט המאירי], לפיכך אין קדושתו כזה חמורה, והאי כלי שרת [חום] נמשח עם המשכן:

מתני': השוחט את הזבח שלמים או שזר הנאכלין, לזרוק דמו בחוץ, או מקצת דמו בחוץ, להקטיר אימוריו בחוץ, או מקצת אימוריו בחוץ, לאכול בשרו בחוץ, או כזית מבשרו בחוץ, או לאכול כזית מעור האליה בחוץ,

פסול, ואין בו כרת והאכלו ואפילו בחוץ, אין ענוש כרת,

לזרוק דמו למחר, מקצת דמו למחר, להקטיר אימוריו למחר, או מקצת אימוריו למחר, לאכול בשרו למחר ליכא לאוקומה בשלמים, אלא כמדה וטעמא ואשם, דלילו בשלמים מחר זמנו הוא אכל לזרוק דמו או להקטיר אימוריו אפילו בשלמים הוי למחר חוץ לזמנו, או כזית מבשרו למחר, או לאכול כזית מעור האליה למחר,

פיגול וחייבין עליו כרת האוכלו ואפילו בזמנו ענוש כרת ובגמרא יליף לה:

מוקדה כל הלילה עד הצוק, מנין לרבות [שאר הפסולין] ¹. ששחטה בלילה, ². וששפך דמה, ³. ושיצא דמה חוץ לקלעים, ⁴. והלן שן בשרה חוץ למזבח, ⁵. והוציא שניא בשרה, ⁶. והטמא, ⁷. וששחט ע"מ להקטיר חוץ לזמנו ⁸. וחוץ למקומו, ⁹. ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, ¹⁰. והניתנין למעלה שנתנן למטה, ¹¹. והניתנין למטה שנתנן למעלה, ¹². והניתנין בפנים שנתנן בחוץ, ¹³. והניתנין בחוץ שנתנן בפנים, ¹⁴. והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, מנין שחיון שעלו לא ירדו?

ת"ל תורת העולה, ריבה תורה אחת לכל העולין, שאם עלו לא ירדו,

יכול שאני מרבה אף, ¹. הרובע והנרבע על פי עד אחד, שמומר להדיקט ואסור לגזיה, ונפקין לן מקראי במסכת תמורה צפ' כל האסורין (דף כח), ². והמוקצה שהקצהו למקרוצת עבודת כוכבים, ³. והנעבד שהשחטו לנצמה, ⁴. והאנתן [ונתן], ⁵. והמחיר [בלב], ⁶. והכלאים שזר או כשז פרט לכלאים כי יולד פרט ליוצא דופן [חולין דף נח], ⁷. והמריפה, ⁸. וירצא דופן?

ת"ל זאת,

ומה ראית אחר שריצה הכתוב ומיעט, ולא פירש לך הכתוב מה ריצה ומה מיעט לרבות את אלו, ולהוציא את אלו,

חמרת ומעמך מרבה אני את אלו שהיה פסולין בקודש משבחו לעזרה נפסלו ומוציא אני את אלו, שלא היה פסולין בקודש,

קתני מיהא, הניתנין למטה שנתנן למעלה, ולמעלה שנתנן למטה, ולא פליג רבי יהודה לשויטתו כנשפך על הרגפה, ונימא ירדו, כדאמר ר' יהודה פרט לנשפך דמה, (ו)אלמא לאו כנשפך דמה קחשיב ליה,

מ"מ, לאו משום דקלטיה מזבח לקדושי ושמוע מינה נענין אסיפה לא יאספנו,

[פ' כיון דר"י מחלק בין נשפך דמה לזרוק דמה שלא במקומו, וס"ל בנשפך דמה אם עלו ירדו, ובזרק שלא במקומו ס"ל שהגם שלא במקומו לאו כמקומו דמי ולא נעשה בהכשר מ"מ אם עלו לא ירדו, על כרחך קלטיה מזבח ולא יאספנו, דרק באופן דומה לנשפך דמה על הרצפה אמרינן יאספנו, אבל דם זה שזרק שלא במקומו שעשה פעולה שגורם שלא ירדו, כזה אמרינן לא יאספנו. א"ח],

והא ליכא למימר [חום] משום דקסבר שלא במקומו כמקומו דמי, ומשום דכיפר (ה) הוא, דהא דומיא דשאר זריקות פסולות קמי ליה [דלא כיפר כלל], ומדרבי שמעון היינו טעמא דלא מייתי ליה [פ' ולכן מביא ראיה מדברי ר' יהודה, ולא מדברי ר"ש], דליכא למימר טעמא דרבי שמעון, משום דמורת העולה ריבה, ואפילו נשפך דמה, נמי קאמר דלא ירדו,

אבני חן על מסכת זבחים

נב' סברוה, עור אליה

דף כ"ח ע"א

כאליה דמי ואפילו לענין הקטרה [פי' שמקטיר האליה עם עורה, ואפ"ה אם חשב לאכלה היו פיגול],
ובשלמי כבש שלייתו קריבה, (נמי) העור [נמי] קרב, כי היכי דלענין אכילה חשיב ליה [לעור] כשר, לענין מנחת הקטרתו נמי כשר הוא, וקמני מתני' דכי שחיט שלמים [וחשב] לאכול עור האליה בחוק, או למחר הוא ממעשה, ואע"ג דחישב מאכילת מוצת, לאדם,

והא קא מחשב מאכילת מוצת לאדם?

1. אמר שמואל, הא מני ר' אליעזר היא לקמן בפ' כל הפסולים (דף לה) דאמר מחשבין מאכילת מוצת לאכילת אדם, ומאכילת אדם לאכילת מוצת,

דתנן, השוחט את הזבח, לאכול דבר שאין דרכו לאכול כגון אימורים, או חוץ לזמנו או חוץ למקומו, ו להקטיר חוץ לזמנו או חוץ למקומו דבר שאין דרכו להקטיר כגון כשר, ור"א פוסל,

במאי אוקימתא כר"א, אימא סיפא [לקמן כט:], זה הכלל כל השוחט, והמקבל, והמוליד, והזורק לאכול דבר שדרכו לאכול כשר, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר אימורים, אבל אם חישב להקטיר כשר למחר, או לאכול אימורים למחר כשר, שאין מחשבין מאכילת אדם למוצת, ומאכילת מוצת לאדם,

[ומדריק] דבר שדרכו לאכול אין, שאין דרכו לאכול לא, אתאן לרבנן, רישא ר' אליעזר וסיפא רבנן?

אמר ליה [הרבה יש בש"ס תיבות "אמר ליה" ולא נזכר שם המותיב. מנחת יהודה], אין [רישא ר' אליעזר, וסיפא רבנן],

2. רב הונא אמר, עור אליה לאו כאליה דמי [שאין מקטירין העור רק החלב, ולכן נקרא העור מאכל אדם, ולכן אמרין במתני' שאם חשב לאוכלה חוץ לזמנו היו פיגול] לענין מנחת הקטרתו הוא דמעטיה קרא, כדמפרש (רצה) [רצא], "חלבו" האליה תמימה, גזי הקטרת אליה כתיב, ופריש כהניא [שמקטיר רק ה] חלב ולא עור,

אמר רבא, מ"ט דרב הונא, וקרא ג חלבו [כאילו אמר חלב האליה בלא וי"ן] האליה, ולא עור האליה,

3. רב חסדא אמר, לעולם עור האליה כאליה דמי [שהכל נקטר על המזבח, אלא אין המושג מדבר באליה של כבש], והכא במאי עסקינן מתני' דחשיב ליה אכילת אדם [שאם חישב לאכלה חוץ לזמנו היו פיגול] באליה של גדי שאינה קריבה, כדאמרן בפ"ק (לעיל דף ט) לימד על העו שאינה טעונה אליה,

כולהו כשמואל לא אמרי, רישא ר"א וסיפא רבנן, לא מוקמי,

כרב הונא לא אמרי, עור אליה כאליה דמי קא משמע להו,

כרב חסדא מאי טעמא לא אמרי, מאי קמ"ל תנא דמתני', אי באליה של גדי קא,

אי אמרת בשלמא בשל כבש, קמ"ל לשמואל דמחשבין מאכילת אדם למוצת, ומאכילת מוצת לאכילת אדם, כרבי אליעזר, ולרצ הוה דמוקי לה כרבנן, אשמעינן תנא דידן, דעור אליה לאו כאליה דמי להקטירו, אלא לרצ חסדא למה לי למתנייה,

אי לאשמעינן ד עור אליה [של כבש] לענין אכילת אדם כאליה דמי וכי חשיב עליה לאוכלו למחר, כאילו חישב על כזית מצשרו, הוהיל ורכיך וכו' לאכילה,

תנינא בשחיטת חולין [לענין טומאה] ואלו שעורותיהן כבשרן לטמא טומאת נבילות, וקחשיב עור האליה עור שתחת האליה,

ורב חסדא [שמפרש המושג באליה של גדי, מה קמ"ל] איצטריך [לאשמעינן שזנב הגדי הוא אוכל גם לענין מחשבת קדשים], סד"א ה"מ לענין טומאה [נחשב זנב הגדי כשר], דרכיך [ולכן] מצטרף לטמא טומאת אוכלין ככזית, או טומאת נבילות כזית, אבל הכא לענין קדשים אימא כתיב גזי ממנות כהונה [במדבר יח] לכל קדשי בני ישראל לך נתת למשחה והיינו לגדולה כדמרגמינן לרצו לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין ללמד שיהו אוכלין אותן דרך אכילת מלכים המשוחים, ולא עבדי מלכים דאכלי הכי עור, אימא לא תהא ממעשה, קמ"ל,

מיתיבי [ומקשה על רב חסדא שמוקים המושג בזנב הגדי, שנינו בברייתא], השוחט את "העולה", להקטיר כזית מעור שתחת האליה חוץ למקומו, פסול, ואין בו כרת, חוץ לזמנו פיגול, וחייבין עליו כרת,

אלעזר בן יהודה איש אבלים אומר, משום רבי יעקב, וכן היה רבי שמעון בן יהודה איש כפר עיכום אומר, משום ר' שמעון,

אחד עור בית הפרסות @ מן הארכוסה [קני"א באדיש] ולמטה

אבני חן על מסכת זבחים

וְהִנָּפֵשׁ הָאֶכְלָת מִמֶּנּוּ מִשְׁמַע דָּלָא קָלִי אַעֲוֵה חֲשָׂא, דְּנִפְקָא לֵן מִינֵיהּ כִּרְתָּ, אִלָּא אֲחֵד מִינֵיהּ, ד' [שְׁהִלְשׁוֹן מִמֶּנּוּ מִיּוֹתֶרֶת וְלִמִּידִין מִמֶּנּוּ] אֲחֵד מִשְׁמַע וְלֹא שְׁנַיִם מִדָּלָא כְּחֵיב [וְהִנָּפֵשׁ] הָאֶכְלָת [עֲוֵהָ חֲשָׂא] וְלִשְׁמוֹק זֶהוּ חוּץ לְזִמְנוֹ [שֶׁרָק חוּץ לְזִמְנוֹ חֵיב כִּרְתָּ], וְלִמְעוּטֵי דִמְמֵנוּ מִיַּעוּטָא הוּא חוּץ לְמִקְוָמוֹ,

ואימא והנפש האוכלת ממנו, זהו חוץ למקומו, ולמעוטי חוץ לזמנו?

מסתברא חוץ לזמנו עדיף לאוקומי כרת עליה דפתח ביה,

אדרבה, חוץ למקומו עדיף דסמך ליה דהאי "ממנו" סמוך לפגול יהיה, דמרבין ביה חוץ למקומו,

[ונמצא הלימוד של שמואל בדפדפן לה רבה מופרך],

ויקרא יט ז ואם האכל יאכל ביו ם השלישי פגול הוא ל א ירצה: ח ואכליו עו נו ישא בראת קדש ה חלל ונקרתה הנפש ההוא מעפיה, [ומביא תירוצו של רב],

אלא אמר אביי, כי אתא רב יצחק בר אבדימי [אמר רב] סמך ארתני תנא, [שכן שנינו בברייתא] כשהוא אומר קרא זוטא, ואם האכל יאכל ביום ה שלישי פגול הוא לא ירצה [ויקרא יט] בפרשת קדושים תהיו # [אינו זוכר עוד פעם בש"ס שיש לשון כזה "בפרשת קדושים" או פרשה אחרת], שאין ת"ל, שהרי כבר נאמר [בפרשת צו] ויקרא ז ואם האכל יאכל מבשר זבח השלמים ביום השלישי,

דף כ"ח ע"ב

אם אינו ענין לחוץ לזמנו [דהא כתיב כבר בפרשת צו], תנהו לענין חוץ למקומו @ באוכל ממש ביום השלישי ליכא לאוקומא, דהא כתיב לא ירצה, ואמרין לקמן (דף כט) וכי אחר שהוכשר יחזור ויפסל, אלא על כרחך במחשכ בשעת עבודה ע"מ כן קאמר.

אם אינו ענין לענין מחשבת חוץ לזמנו תנהו לענין חוץ למקומו. ופיגול דקרא אריכא דזו את אהרן, לא תידרשיה לחוץ למקומו, אלא כוליה קרא בחוץ לזמנו, הלכך ממנו [שלמידין ממנה ברת] אסור לזמנו קאי, וכ"מ הכא נמי כרת כתיב, דסמך ליה ואוכליו עונו ישא וגו', ההוא צותר ממנו מימוקס, כדמפרש ואזיל,

וכדי שלא תאמר שיהא [נותר וחיוץ למקומו] במשמע ומיעוט רחמנא גבי נותר ויקרא יט ואוכליו דהיינו מיעוטא, מדלגא כתיב והאכל עונו ישא, למעוטי חוץ למקומו דלעיל מיניה,

(בהמה דקה), ואחד עור הראש של עגל הורד מפרש בהעור והרעט כל שנתו, ואחד עור שתחת האליה, וכל שמנו חכמים גבי טומאה ואלו שעורותיהן כבשרן, להביא עור של בית הבושט של נקבה, וזה לצדו יש לך להביא (עוד. שני) אלא קדשים מכל השנויים שם,

חוץ למקומו אס שחט ע"מ (לאכול) [להקטיר] מאחת מאלו חוץ למקומו פסול, ואין בו כרת, חוץ לזמנו פיגול, וחייבין עליו כרת,

עולה אין גבי עולה הוא דמנא, מחשבת הקטרת עור אליה, דפסלה, אבל זבח סתמא לא קמני, שמע מינה אין מחשבת הקטרה מועלת, בעור האליה בשאר זבחים,

בשלמא לרב הונא דאמר צהדיא מעטיה קרא גבי אליה, דנהו [העור בכלל] לימורין [שאין העור קרב עם האימורין, ורק חלבו קרב], אכל גבי עולה לא אימעיט, דכתיב "הנחמים" ועור האליה צהר הוא [פי' וגם הוא עולה על המזבח עם שאר האיברים והבשר, אבל הלשון קשה קצת], היינו דקתני עולה,

אלא לרב חסדא דאמר גבי אליה [אליה שקרב עם כל ה] לימורין, עור נמי קרב מאי איריא דתני עולה, ליתני זבח סתמא?

אמר לך רב חסדא, איבעית אימא הך ממני נמי באליה של גדי ולא מייתי ליה [וזכר צהליה במחשבת הקטרה] [מחשבת הקטרה צהליה של זבח ?], אלא במחשבת אכילת אדם, כי ממני, ואיבעית אימא, תני [בברייתא] השוחט את ה' זבח:

[שנינו במשנתיו] פסול ואין בו כרת כו': מנה"מ דמחשבת חוץ לזמנו וחוצ למקומו, פסולת, ועושה כרת באכילה זאת, שחשב עליו חוץ לזמנו?

אמר שמואל, תרי קראי כתיבי חד חוץ לזמנו וחד חוץ למקומו,

ויקרא ז יח ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביו ם השלישי ל א ירצה הפקריב אתו ל א יחשב לו פגול יתיה והנפש האכלת ממנו עו נה תשא:

מאי היא? אמר רבה ויקרא ז אס האכל יאכל מבשר זבח (השלמים) [שלמיו] ביום ה שלישי (ויקרא ז) ומוקי' ליה תנא לקמן, במחשכ בשעת עבודה לאכול מזבח ביום השלישי הכתוב מדבר, זהו חוץ לזמנו דשלישי חוץ לזמן אכילת שלמים הוא,

פגול דכתיב בסיפיה דקרא, פגול יהיה, קרא יתירא הוא, לרבות זהו חוץ למקומו, ומסתברא דאמחשבת חוץ למקומו מוקמינן לה, ולא אמחשבת שאר פסולת, כגון לשפוך דמו [על הרפפה אן] ע"מ לערבו בדס הפסולין, דדמי לחוץ לזמנו קמריב צהאי קרא, וחוצ למחיה דמי לחוץ לזמן,

אבני חן על מסכת זבחים

איפוך אנא ואימא דאריכא בחוץ למקומו, וכמיז ציה נשיאות עון, ושלישי דקדושים תהיו חוץ לזמנו ואימא עטו מכרת?

מסתברא אריכא בחוץ לזמנו דכיון דלא פריש ציה כרת בהדיא, אלא בג"ש דעון עון מותר יליף דגמור עון עון מותר, מסתברא דדמי מדמי יליף דדמי ליה בז"ב דאי מוקמן ליה בחוץ למקומו, חו לא יליף כרת מותר דלא דמי ליה במדי,

אדרבה אריכא [נוקים הפסוק דפרשת צו] בחוץ למקומו, ושלישי דקדושים תהיו בחוץ לזמנו, מסתברא משום דדמי ליה חוץ לזמנו לנותר משום דדמי ליה סמכיה לנותר וקא ממועט ליה מאוכליו, דלא חימא משום דדמי ליה ניגמר מיניה?

אלא אמר רבא, כולהו מקרא אריכא אתי זה לחיוב וזה לפטור כדיליף ליה רבה [בפירוש דברי שמואל] דריש שמעתין,

דכתיב ויקרא ז ואם האכל יאכל, בשתי אכילות הכתוב מדבר שמעשת שתיין פוסלת, דהא לקמן במשנה מוקי ליה חגא, ולא באוכל ציוס השלישי אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח דלא שגא חישב לאכול למחר, ל"ש חישב להקטיר אימורין למחר, פגול,

מבשר זבח שלמים הקיס וצחים לשלמים מה שלמים יש בהן מפגלין ומתפגלין ויש בהם מתפגלין, שהדס הוא המפגל, והבשר והאימורין המתפגלין, אף כל שיש בו מפגלין ומתפגלין פיגול נוהג בו, ילאו מנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, שהם מתירין את עולמם, ואין בהם שירים להתפגל מחמת עבודות מתיריהם, שאין פיגול נוהג בהן,

בין אם ה' שלישי זה חוץ לזמנו,

ל' א' ירצה משמע [ד]אזריקה [קאי], [פ'] "לא ירצה" חזריקה] לא תהא זריקה זו מרצה, שמע מינה דעד שזרק הדם, מחשבת פיגול תלויה ועומדת, **בהרצאת כשר** [כמו שצריך זריקת הדם, בקרבן כשר שירצה], **כן הרצאת פסול** [צריך זריקת הדם כדי שהקרבן יהיה פיגול] מוקד הדם הוקבע הפיגול, לא מוקד הדם, כגון שנשפך, בטל הפיגול דכתיב ציה הרצאה, כדכתיב גבי כשר,

[ומפרש] [ד"ה] **מה הרצאת כשר** לא קרי ליה הרצאה אלא חזריקה, שהיא סוף ארבע עבודות הממירות עד שיקריבו כל מתיריו, אף הרצאת פסול אף פיגול אינו קבוע עד שזרק הדם שהיא סוף כל מתיריו שיקריבו כל מתיריו,

הפוקריב, בהקרבה הוא נפסל השתא יליף (פסול) דבמשנה הכתוב

ואימא ואוכליו עונו ישא, וזה חוץ למקומו דסליק מיניה קאי, וכדי שלא תאמר אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואף נותר במשמע, ונהי דבלא ירצה ליתא, אכל בכרת אחיה, להכי מיעט ואוכליו דמשמע אחד ולא שנים ולמעוטי נותר מכרת?

מסתברא נותר הוה ליה לאוקמי בכרת, למגמר עון עון לחוץ לזמנו והכי פירושא, שמלמד כרת על חוץ לזמנו [בפרשת צו], שאין כרת מפורש בו, אלא נשיאות עון אמורה בו, ולימד מכאן בגזירה שוה, דהכא כתיב נשיאות עון ומפרש כרת, הלכך אי מוקמת ליה להאי נותר איכא למילפיה לג"ש שפיר,

דדמי ליה [נותר לחוץ לזמן] **בז"ב** [ר"ת זמן ובמה] דדמו אהדידי בשני דברים הללו, ששניהם נפסלים בזמן, זה בזמן ממש וזה במחשבת זמן, ושניהם נהגים בצמה כדמין בפרק בתרא [לקמן דף קיג], דכי פרכת ויליף עון עון מוטמאת בשר, דכתיב ושא אהרן את עון הקדשים, מה להלן לאו ולא כרת, אף כאן לאו ולא כרת, אמרין מותר הוה ליה למילף דדמי ליה בז"ב,

אכל אי מוקמת ליה להאי כרת בחוץ למקומו, כי גמרת ליה חוץ לזמנו מיניה, בג"ש ופרכין ליה ויליף עון עון מוטמאה, ליכא לתרוצי מחוץ למקומו הוה ליה למילף דדמי ליה בז"ב, דהא אין פסולו בזמן ואינו נוהג בצמת יחיד, שאין שם מחילות,

אדרבה, חוץ למקומו הוה ליה לאוקמי בכרת, למגמר דמיגמר **עון עון לחוץ לזמנו, דדמי ליה במקד"ש מ' מחשבה, ק' קטא, ד'** **דס, ש' שלישי, חוץ לזמנו וחוץ למקומו** שניהם פסולין במחשבה, ואם חישב במקדמו נפסל כולו, ושניהם נפסלין בעבודת הדם, ובשניהם נאמר שלישי, לפוקי טומאה דאינה פסול מחשבה,

ואם נטמא מקדמו לא נטמא כולו, וישנה לאחר זריקת דמים, ולא נאמר בו שלישי יחידא, אכל בחוץ לזמנו וחוץ למקומו שלישי מיותר לג"ש דלעיל, דככל חד מיניהו כתיב והנותר ציוס השלישי באש ישרף, וסמין ליה ואם האכל יאכל, ולא בעי למכתב שלישי,

אלא אמר רבי יוחנן, תני זברי בר לוי, אתיא קודש קודש [פ'] חג"ש מלמד] דהאי "ואוכליו" נותר כתיב, **כתיב הכא ויקרא יט ח ואכליו** **עו' נו' וישא פי את-קדש ה' חלל ונקבתה, וכתיב התם שמות כט** **לד וישרפת את-הנו תר באש ל' א' יאכל פי-קדש הוא וגו', מה** **להלן נותר אף כאן נותר,**

ומיעט רחמנא גבי נותר ואוכליו [לשון יחיד] **עונו ישא, למעוטי** **חוץ למקומו מכרת,**

ומאי חזית דקרא אריכא ואם האכל יאכל דזו את אהרן, אריכא הוא בחוץ לזמנו, ושלישי דפרשת קדושים תהיו חוץ למקומו

אבני חן על מסכת זבחים

תהיו מאי דרשת ביה?

ההוא מיבעי ליה, למקום שיהא מושלש [שהיה באיזה פעם מקום זה מוקדש לג' דברים אלו] [דב, בשר, ואימורין, אבל בהיכל אין שם רק דב, ולא בשר ולא אימורין] ולימד על מחשבת חוץ למקומו, שאינה מועלת חלל או בקדשי קדשים, שחישב עליהם לאוכלס חוץ לעזרה, או בקדשים קלים לאוכלס חוץ לעזרה, פרט למחשבת לאכול בהיכל חלל פסול, דנענין שחישב על מקום המשולש בדם בבשר ובאימורין,

היינו חוץ לעזרה בשעת היסוד הצמות [שהיה באיזה פעם מקום זה מוקדש לג' דברים אלו], לאפוקי היכל שאין בו הקטרת אימורין ולא אכילת בשר # [ולפ"ז גם אם חישב לאכילה בחוץ לארץ, לא יהיה נחשב חוץ למקומו],

תיפוק לי מקרא קמא, אם האכל יאכל, מראפקיה רחמנא בלשון שלישי לחוץ לזמנו, וכמינן דההוא קרא חוץ למקומו [שישניהם למידין מהפסוק בפרשת צו] מקום משולש, ולא פניס?

[ומתריץ] אמר רב אשי, אמריתיה לשמעתא קמיה דרב מתנה, א"ל אי מהתם הוה אמינא, שלישי פרט, פיגול כלל, ונעשה כלל מוסף על הפרט, ואיתרבו שאר מקומות, קא משמע לן,

ת"ר ויקרא ז' ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו, אמר רבי אליעזר בןף אונך לשמוע, במחשבת לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר,

או אינו, אלא באוכל מזבחו ליום שלישי,

אמרת, אחר שהוא כשר [מאחר שהוכשר] בעצדת דמו כחוקו יחזור ויפסל,

אמר לו רבי עקיבא, הן מצינו בזב וזבה שפסקו [מלראות זיבה], והתחילו למנות ימי סיפורן, ומנו ד' או ה' ימים, ואם ראו סמיו כל מניינם, כדאמרינן במס' נדה (דף סז) ואחר תטהר, אחר, אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת בהן,

ושומרת יום כנגד יום הוה תוך אחד עשר יום שצין נדה לנדה, וטבילה [למחר שחרית] [ביום של אחריו] הרי היא טהורה, דמקלמא היום ככולו, וטבילה ביום, ואם תראה היום סמיה טהורה, ואדם וכלים שנגעה בהן היום טמאין למפרע, כדמין פ"ב דנדה (דף עב. עב. דף לפני סיום הש"ס), ושין צוהה תוך אחד עשר יום כו' וטבילה ביום של אחריו ושמישה, הרי זו מרצות רעה [בנהוג רע], ומגעה ובעילה תלוין, וזו היא תלייתן אם תראה היום, יהיו טמאין למפרע, וחייבין בקרבן,

שהן בחזקת טהרה, וכיון שראו סתרו,

מדבר, שמחשבת בשעת הקרבה לאוכלו בשלישי ואינו נפסל בשלישי אם בהקרבה לא חישב ע"מ כן ואכל ממנו בשלישי אין הקרבן נפסל למפרע, דהכי מיריש, לא יראה המקריב לא תהא זריקתו מרצה, אם ע"י כן הקריבו,

אחיו, בזבח הכתוב מדבר, ואינו מדבר בכהן [ואינו מדבר בזבח] כלומר ושלל תאמר דהאי המקריב לאו להכי הוא דאחיה, חלל לומר לך שהכהן המקריבו לא יחשב עוד ככהונה, ויפסל מלכהן, לכך נאמר אותו הזבח בלא יחשב, ואין הכהן בלא יחשב,

ל' א' יחשב

דף כ"ט ע"א

לא יערב בו מחשבות אחרות, מכאן למחשבות שמוציאות זו מזו, שמחשבת פסול מוציאה מידי פיגול, [כדמנא] [כדתנן ב. שן] מתני' כיצד לא קרב המתיר כמזבחו כו',

פיגול, זה חוץ למקומו,

יְהִיָּה עֲשָׂאן הכתוב לחוץ למקומו ולחוץ לזמנו הוה אחת, מלמד שמצטרפין זה עם זה חללי שיעוריהן לפסול את הקרבן, כדמין במתני' [לקמן ע"ב] לאכול כחצי זית בחוץ, כחצי זית למחר, פסול,

והנפיש האכלת מְמַנּוּ, אחד ולא שנים,

ואיזה [מהשנים חייב עליו כרת], זה חוץ לזמנו, דגמר עון עון מנותר, דרמי ליה בז"ב ולא שצקיה חוץ לזמנו [לומר שאינה בכרת, לפי], דדמי לנותר, דאחיה ג"ש [עון עון] מיניה, [פי' לא שבקינן חוץ לזמנו, ונאמר] ונגמר חוץ למקומו, [לא אמרינן כן לפי] דלא דמי לנותר במידי,

והא דלא שנייה רבה בריש שמעתא הכי, כי פרכינן אדרבה חוץ למקומו עדיף דסמין ליה?

משום דאכתי לא קמה ליה ג"ש דמני לוי כר זבדי [דאחיה קודש קודש], דכרת נותר כמינן [ויקרא יט ח' וְאֶכְלִיו עוֹגוֹ יִשָּׂא פִּי־אֶת־קַדְשׁ ה' חָלָל וְנִבְרָתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהִוא בְּעַמְּיָהּ], דנימא דנשיאות עון דגזי מחשבה [ויקרא יח' וְאִם הָאָבֶל יֵאָכֵל וגו' הַמִּקְרִיב אֹתוֹ ל' א' יחשב לו' פִּגּוֹל יִהְיֶה וְהִנֵּפֶשׁ הָאֶכְלָת מְמַנּוּ עוֹגוֹ נָה יִשָּׂא], דדדמי לנותר משמע, הוהיל ומינה גמר,

אמר ליה רב פפא לרבא, לדידך שלישי דפרשת קדושים

אבני חן על מסכת זבחים

דף כ"ט ע"ב

קבל והלך וזרק חוץ למקומו מ] או ששחט וקבל והלך וזרק חוץ למקומו. כאן מקומו של ציון ח] בשמ"ק, והרש"י שצ"ח במנחות י"ב ע"א הוא ד"ה או שקומץ ונתן בכלי שורה 28.

כפסולי המוקדשין כאילו נפל צו מוס ויפסל,

ת"ל דברים יד ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו', מקיש בכור למעשר, מה מעשר אינו נפסל משנה לחבירתה שהי בשלישי זמן ציעור לצער כל המעשרות מן הצית, ולהמודות, כדכתיב מקצה שלג שנים מוֹיָאֵל (דברים יד), אף בכור אינו נפסל משנה לחבירתה?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא, הני מילי בכור דלאו בר הרצאה הוא אינו צא לכפר,

אבל קדשים דבני הרצאה נינהו כגון עולה שמכפרת על עשה, ושלמים שמצליח לדורון ליתן שלום בין ישראל לאזניהם שצממים, אימא הואיל ואימרו, פסול בעבודה הוא ו לא לירצו קמ"ל,

ואכתי מהתם נפקא, דברים כג "והיה כך חטא" ולא בקרבנך חטא שחט אימרו אינו נפסל, והיה כך חטא, סיפיה דקרא דלא תאמר לשלמו הוא,

ובן עזאי, ההוא מבעי ליה הא אוקימנא במס' ר"ה [ו]. והיה כך חטא, ולא באשתך חטא,

סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי אלעזר ואיתימא רבי יוחנן, אין אשתו של אדם מתה, אא"כ מבקשין ממנו מומן ממנו שגול ואין לו, שנאמר משלי כב אם אין לך לשלם למה יקח משכבך אשמו מתחתיד, בהאי עון דכל תאחר נמי מתה, קמ"ל:

[כמו אמר מר] אחרים אומרים, במחשבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי,

ורבי אליעזר לא יחשב מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדרבי ינאי, דאמר רבי ינאי, מנין למחשבות שמוציאות זו מזו מחשבת פסול מוֹיָאֵל מיד פיגול, שנאמר לא יחשב, לא יערב בו מחשבות אחרות,

ורב מרי מתני, אמר רבי ינאי, מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה, ת"ל ויקרא ז לא יחשב קרי ציה לא יקשצ, להזכיר שהניס על כך,

אף אתה אל תתמה על זה, שאע"פ שהוכשר, שיחזור ויפסל?

אמר ליה הרי הוא אומר המקריב, בשעת הקרבה הוא נפסל והכי מידרש לא ירצה המקריב אין הקרבתו מרצה, ואינו נפסל בשלישי,

או אינו אומר המקריב, אלא זה כהן המקריב ואמר לך הכתוב שלא יהא כשר להסוּג, ושמע מינה תרמי, שעת הקרבה, ופסול כהן [שהכהן פסול אם חישב בשעת הקרבה],

כשהוא אומר אותו דא"כ ליכתוב המקריב לא יחשב, השתא דכתיב אותו, בזבח הוא מדבר, ואינו מדבר בכהן הוצא בלא יחשב, ואין המקריב בלא יחשב,

בן עזאי אומר, אותו מה ת"ל, לפי שנא' דברים כג לא תאחר לשלמו, יכול אף מאחר נדרו בלא ירצה, ת"ל אותו, אותו בלא ירצה, ואין המאחר נדרו בלא ירצה [ולקמיה מקשינן לפי בן עזאי מנ"ל שאין כוונת הפסוק שהכהן נפסל, כיון דלדידיה "אותו" אינו מוותר],

אחרים אומרים [טעם אחר, שבמחשב לאכול מובחו ביום השלישי הכתוב מדבר] לא יחשב, במחשבה הוא נפסל [מקרא] זה מפורש מן הראשון, דהמקריב לא משמע להו שעת הקרבה, עד דגמר קרא למילתיה ואמר המקריב אסור לא יחשב, במחשבה זאת דהאי "לא יחשב" [יתירא הוא] לדרשא (הוא), דהא כתיב לא ירצה, ואינו נפסל בשלישי,

[ויהזור לפרש את דברי בן עזאי] ובן עזאי, דבזבח הכתוב מדבר ואינו בכהן, מנא ליה? אי בעית אימא נפקא ליה מדאחרים מדאצטריך קרא למימר ואינו נפסל בשלישי, שמע מינה הוצא הכתוב מדבר, דאי הוצא למה יפסל בשלישי, הלא הוא לא חטא, כי אם האוכל,

ואיבעית אימא, מדכתיב לשנא ד לא (ירצו) [ירצה], ולא ירצה, זיבחה הוא דאין לשון לא ירצה נפסל בפסול כהן,

ובן עזאי, [הלימוד] אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה, מהכא נפקא, מדאחרים נפקא,

דתניא, אחרים אומרים, יכול יהא בכור שעיברה שנתו ויהא אימור, דכתיב לפני ה' תאכלנו שנה בשנה,

דף כ"ט ע"ב

אבני חן על מסכת זבחים

או ששחט חוץ לזמנו, קיבל והלך וזרק שלא לשמן,

או ששחט וקבל והלך וזרק דמן שלא לשמן, זהו שלא קרב המתיר כמצותו,

לאכול כזית בחוץ, כזית למחר, כזית למחר, כזית בחוץ היינו הך דאמרן, אלא דרישא איירי בצ' עבודות, וכן צעודה אחת, ששחט על מנת לאכול כזית למחר כזית בחוץ,

ולמאן דמוקי לה בגמרא להא נמי בשמי עבודות, משום כחצי זית נקט לה, לאשמועינן דמזטרפין זה עם זה,

כחצי זית בחוץ, כחצי זית למחר, כחצי זית למחר, כחצי זית בחוץ, פסול ואין בו כרת,

אמר רבי יהודה זה הכלל, כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום פגול, וחייבין עליו כרת, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן, פסול ואין בו כרת אכולה מנאי פליג, דלית ליה מחשבות מוילאות זו מזו, אלא אם כן קדם פסולו לפיגולו, דתו לא קרינן ביה כהרשאת כשר, וצעודה אחת נמי פליג, דלית ליה תפוס לשון ראשון,

וחכמים אומרים, זה וזה פסול, ואין בו כרת,

לאכול כחצי זית, להקטיר כחצי כזית ושניהם חוץ לזמנו או חוץ למקומו כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין לפסולו, דהכא ליכא שיעורא, והכא ליכא שיעורא:

נב: אמר אילפא דהא דמני סיפא כזית למחר כזית בחוץ דפליג ר' יהודה עלה, מחלוקת בשתי עבודות בשמי עבודות מיירי, כי רישא ששחט על מנת לאכול כזית למחר, וקבל על מנת לאכול כזית בחוץ, אהא הוא דפליג רבי יהודה, שהרי הוקצע צפיגול, ותו לא אחא מחשבת פסול ומפקע לה,

אבל בעבודה אחת, דברי הכל עירוב מחשבות הוי אפילו ר' יהודה מודה, דלא הוקצע צפיגול במחשבה מעורבת,

ורבי יוחנן אמר, אף בעבודה אחת מחלוקת דלית ליה לר' יהודה תפוס לשון ראשון,

בשלמא לאילפא [דמחלוקת בשתי עבודות], מדרישא בשתי עבודות דקמי דהדיא כיצד לא קרב הממיר כמחשבתו, שחט חוץ לזמנו וקבל והלך חוץ למקומו סיפא נמי כזית למחר כזית בחוץ, דפליג בה ר' יהודה ורבנן בשתי עבודות קא מיירי, והאי דהדר נקיט ליה, לאשמועינן זירוף כחצי זית, דלא אשמועינן ברישא,

אלא לרבי יוחנן רישא בשתי עבודות, וסיפא בעבודה אחת?

א"ל רב אשי לרב מרי, לאו שאין בו מעשה הוא, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו?

אמר ליה, רבי יהודה היא זמס' שצעות (דף ג) דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והנותר ממנו עד זקר צאש משרפו, צא הכתוב ליתן עשה אחר לא מעשה, לומר שאין לוקין עליו, דטעמא דצא הכתוב, הא לא צא הכתוב לוקה המוסיף, ואע"ג דאין בו מעשה:

מתני': זה הכלל, כל השוחט, והמקבל, והמהלך, והזורק או לא או זו לאכול דבר שדרכו לאכול כשר, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר אימורין, כדילפינן לעיל דשמי אכילות מפגלות, וכלל דליחשיב עלייהו להאכילו למחר לראוי להן, אימורין למוצת, כשר לאדם, כזית חוץ למקומו, פסול ואין בו כרת, חוץ לזמנו פגול וחייבין עליו כרת, ובלבד שיזקיר המתיר הדם הוא המתיר כמצותו שלא יהיה בו פסול אחר, [שז] אם יש בו פסול ממחשבה אחרת, יאז מידי פיגול, כדילפינן לעיל, דמחשבות מוילאות זו מזו,

ביצד קרב המתיר כמצותו, שחט בשתיקה [שלא חישב בה מחשבת פסול, ולא מחשבת הכשר. יבין], קבל, והלך [או הלך], וזרק [או זרק], חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו, וקבל, והלך, וזרק בשתיקה,

או ששחט [או או קתני], וקבל, והלך, וזרק, חוץ לזמנו [פי' אף שעשה כל העבודות במחשבת חוץ לזמנו, מ"מ כיון שלא חישב פסול אחר], זהו שמקריב המתיר כמצותו,

ביצד לא קרב המתיר כמצותו, שחט חוץ למקומו, קבל [או או קתני] והלך וזרק חוץ לזמנו,

או ששחט חוץ לזמנו, קבל [או או קתני], והלך, וזרק, חוץ למקומו,

או ששחט [או או קתני] וקבל והלך וזרק חוץ למקומו [שעשה אחת מן העבודות הללו במחשבת חוץ למקומו, והשאר עשה במחשבת חוץ לזמנו. מבוארות] (ולזמנו),

הפסח והחטאת, ששחטן שלא לשמן מוילאן מידי פיגול, אבל שאר זבחים אין שלא לשמן מוילאן מידי פיגול, דהא כשרים הן שלא לשמן, וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו,

[ואף שבפסח יש פסול של מחשבת שלא למנויו, לכאורה זה בכלל שלא לשמן, ולא היה צריך לשנותו],

אבני חן על מסכת זבחים

דמנתינן קא, דאמרינן בשמעתין, ר"מ בשיטת רבי יהודה אמרה,

דף ל' ע"א

אמר ליה מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף דלחוי הכ תרמי
מתכונת בסוף שחיטה [צידד], ומד דיבורא הוא, ואפי' הכי נימא ר' יהודה תפוס
לשון ראשון,

[ומתרינן] אין, רישא בשתי עבודות דהא מפרש בהדיא, סיפא איכא
לאוקמא דבתרייהו פליגי, סיפא בין בעבודה אחת, בין בשתי
עבודות:

[מכאן עד סוף הפרק עדיין צריך לימוד]

ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וכי היכי דמהניא ממשה בסוף,
מהניא בתחילה, ומתוקמא ממני' כגון דאמר [ב]שחיטת סימן ראשון חוץ לזמנו,
ובשחיטת סימן שני חוץ למקומו,
ואת ליה לרבי יהודה מפגלים בתני מתיר דהיינו חד סימן ותרי דבורי נינהו ואיפגל
ליה מדבורא קדמאה אכל לחזות דחד דבור הוא מודי,

תנן [במשנתנו], אמר רבי יהודה זה הכלל, אם מחשבת הזמן
קדמה למחשבת המקום פיגול, וחייבין עליו כרת, בשלמא
לרבי יוחנן היינו דקתני זה הכלל לאיחוי עבודה אחת, אלא
לאילפא מאי זה הכלל [ראה שטב"ק], קשיא:

(ומהכא שמעינן דרבא אליבא דר"מ סבירא ליה אינה לשחיטה אלא בסוף, מדיליף
עדיין היא מחלוקת ממנתי' * [פ'] שהרי רבא מקשה על אביי ממתניתין "הרי
שחיטה דבי לחצות דמי ופליגי" להביא ראיה לתמורת עולה תמורת שלמים
בלחצות], והיינו דאמר דתמיד נשחט (פסחים דף סג) נימא קסברי אחרים אין
לשחיטה אלא לבסוף, וכדרבא דאמר רבא עדיין היא מחלוקת (ממנתי' דתמורת)
[בתמורת] עולה ושלמים (כללות) [בלחצות], דאחרים היינו רבי מאיר * [ורש"י
חזור שנית] ורבא מוקי דלרבי מאיר אינה לשחיטה אלא לבסוף. * ב"ה ע"פ הצ"ק,
וראה רש"ש, ופ"ב. א"ח),
[בתמורת עולה ושלמים בלחצות ממנתי' כו', עדיין הוא מחלוקת, ואחרים היינו
כו'],

תנן התם במסכת תמורה, הרי זו תמורת עולה, תמורת שלמים
שהעמיד בהמת חולין אצל שחיס, אחת עולה ואחת שלמים, ואמר הרי זו תמורת
עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה [ד?] תפוס לשון ראשון, ואין
קדושה חלה על קדושה, דברי רבי מאיר,

ומשנתנו [מירי] דאמר סימן ראשון חוץ לזמנו, סימן שני חוץ
למקומו,

אמר רבי יוסי, אם לכך נתכוון תחילה, הואיל ואי אפשר
להוציא שתי שמוות כאחת והוצרך להקדים זה (אחר זה) [לה. ו'],
דבריו קיימין ותרעה [עד שיתאבד] ומימכר, ויביא דמני חזיה עולה ודמני
חזיה שלמים, וכן מפרש בתמורה [פ.], ואם משאמר הרי זו תמורת
עולה, (ו) נמלך ואמר הרי זו תמורת שלמים, הרי זו עולה,

הרי קמייצה דפליגי רבי יהודה ורבנן זה צפרק קמא דמנחות (דף יב), כי
מתשכ לאכול כזית למחר כזית בחוץ כו' דלכי לחצות דמי דמד דיבורא הוא
[פ'] דלשון "לחצות" לעולה ושלמים, אין זה ראוי, וזיתים הרבה יש, ולאו מיהדר
אימלוכי הוא ופליגי' והכא ליכא לפלוגי בתרי דבורי, כדפלגא בשחיטה צד' סימנין,
א"ח:

איבעיא להו, הרי זו תמורת עולה ושלמים מהו מי אמרי' הא
דפליגי ר' מאיר ואמר תפוס לשון ראשון, משום דאמר תמורת תמורת תרי זימני,
והוה ליה כנמלק, אכל הכא דאמר תמורת עולה ושלמים, חד דיבורא הוא, ומרזייהו
חיילי [כאחת. ש.], או דלמא תפוס לשון ראשון לעולם, ופשטה קדושת עולה בכולה,
ותו לא אתו שלמים וחיילי,

[פ'] דבתמורת עולה תמורת שלמים, נעשתה התמורה או לזה או לזה, ואין בה
שהיית זמן שנאמר שבשמתחיל לחול חל עולה ובשגומר לחול חל שלמים, אלא
ע"כ צריך לומר שמתחלה רצה שיהיה עולה, ואח"כ נמלך שיהיה תמורת שלמים,
וקאמר ר"מ תפוס לשון ראשון,

את"ל פשטה קדושת עולה בכולה, אמר הרי (זו) בהמה זו לחצות [לחצותה]
לעולה ושלמים מהו האי [ודאין] חד דיבורא הוא, ואין זה חל בלא זה, או דלמא
כיון דפשטה בפלגא פשטה בכולה, ולא אתו שלמים וחיילי?

אבל במחשבת שחיטה, שמוחשב איך יאכל הבשר, בזה נוכל לומר שחושב שיאכל
כזית אחד חוץ לזמנו, וכזית אחד חוץ למקומו.

אמר אביי, בהא ודאי מודה רבי מאיר, רבא אמר עדיין היא
מחלוקת,

ומד דיבורא הוא פ' בשאומר "לחצות" לעולה ושלמים אין זה ראוי לחול בלא זה
ופליגי וקאמר ר"י תפוס לשון ראשון.

אמר רבא לאביי, לדידך דאמרת בהא ודאי מודה רבי מאיר,
הרי שחיטה דקמני ממני' לאכול כזית למחר כזית בחוץ דלכי לחצות
דמי דלאו מיהדר אימלוכי [הוא], שהרי כמה זיתים יש זה וחד דיבורא הוא
ופליגי' וקא"ר יהודה תפוס לשון ראשון, ור' מאיר דתמורה בשיטת רבי יהודה

אבני חן על מסכת זבחים

דאמר תחול זו ואחר כך (אמר) תחול זו, דברי הכל לא חיילא דאין קדושה חלה על קדושה,

לא תחול זו אלא א"כ חלה זו, דברי הכל חיילא הויל וגמכוון לכך ותרעה ויהא דמי חזיה עולה דמי חזיה שלמים. מיהדר קסדר ציה- ולחזור אי אפשר, כי פליגי דאמר תמורת עולה תמורת שלמים,

רבי מאיר סבר, מדהוה ליה למימר תמורת עולה ושלמים, ואמר תמורת עולה תמורת שלמים, שמע מינה מיהדר קא הדר ביה,

ור' יוסי אמר לך האי גברא לא מיהדר קסדר, אלא לכך נמכוון, וסבר אי אמר אי אמנא תמורת עולה ושלמים, הוה אמנא משמע פלגא תמורת עולה, ופלגא תמורת שלמים וקדושה ואינה קריבה, דאי אפשר להקריב לחטאין,

להכי אמר אימא תמורת עולה תמורת שלמים, למימרא דכולה עולה, וכולה שלמים הויא כי היכי דתפשוט קדושת עולה כולה, וקדושת שלמים כולה, וטעי דסבר השמא קריבה, הלכך למרוייהו איכיון, ודבריו קיימין, ומימכר,

וכ"ך קבלת"י בתמור"ה, שמעינן מיהא מדבריה בר בר חנה, דהיכא דאמר תמורת עולה ושלמים מודה רבי מאיר, אלמא לאו כרבי יהודה סבירא ליה, דמתני' להא דמיא דלכך נמכוון תחלה, והא דאמר כית כית תרי זימני משום דבעא למיחשב בשני זמנים ועל כרחך לאו מיהדר הוא דכמה זמנים יש בה?

אמר ליה רב דימי לאביי, ומדרבה בר בר חנה מוחצת לי, הוא אמר לא פליגי, ואנא אמנא פליגי אף באומר תמורת עולה ושלמים שנתמכוון לשניהם אית ליה לרבי מאיר תפוס לשון ראשון כר' יהודה,

אמר עולא ואיתימא רב אושעיא, אפשר ידעין חברין בבבליא [כלשון זה בר"ה ב, וגיטין עה, חולין מה]. כזית כזית תנן דלרבי יהודה הוי פרטא וכשמי מחשבות נינהו ואפילו בעצודה אחת ותפוס לשון ראשון אבל כזית וכזית דחד דבורא הוא עירוב מחשבות ואינו פגול או כזית וכזית תנן,

[ומפרש השני כזית תנן, אבל כזית וכזית דברי הכל עירוב מחשבות הוי, או דלמא כזית וכזית תנן דלרבי יהודה פרטא הוי וכל שכן כזית כזית?

תא שמע דכזית וכזית תנן וכ"ש כזית כזית, דבעא מיניה לוי מרבי, חישב לאכול כזית למחר בחוץ מהו חישב על זית לאכול למחר חוץ למקומו לר' יהודה מהו מי אמרי' דהא מודי רבי יהודה וחדא מחשבה מעורבת היא דאהוה גופיה דקחשיב לאכול למחר חשיב בחוץ וכחדא אכילה או דלמא תפוס לשון ראשון לעולם?

אחת ואחת וכגון שהקטיר קומץ מנחה על מנת לאכול כזית למחר וקומץ לצונה על מנת לאכול כזית בחוץ ואית ליה לרבי יהודה מפגלין בתני מתיר וכיון דהיינו תרי דבורי נינהו מקמא איפגלא לה אבל בקמינה דחד מתיר הוא לא פליגי רבי יהודה,

הרי קומץ דמנחת חוטא מטמא מקדש, או שמיעת הקול [הלשון "מטמא מקדש" קשה, ולכאורה קאי על מי שאכל קדש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה בשוגג, שמיבא מנחה בדלי דלות, וקורא לשניהם "קטמא" מקדש, הגם שאין המקדש נטמא ע"י טמא שנכנס בה. וצריך להבין למה לא כתב גם שבועת ביטוי? א"ח], מציא מנחה גדלי דלות דליכא לבונה בהדיה דכמיז לא יתן עליה לצונה (ויקרא ה), ופליגי?

לא פליגי,

אמר רב אשי [הא"ס פ' שבא לתרץ קושית רבא על אביי, אבל בשט' פ' כאלו] הוא סתם מימרא דרב אשי אליבא דאביי. א"ח, אם תימצי לומר פליגי, פליגי בפסיעות וצמחשבת הולכה דאמר בפסיעה ראשונה חוץ לזמנו ובפסיעה שניה אמר חוץ למקומו דהוה להו מרי דבורי,

רב שימי בר אשי מתני כדאביי תני מתנייתא כדאביי דכלחנות מודי רבי מאיר, רב הונא בר נתן מתני כדרבא תני מתנייתא כדרבא דכלחנות נמי פליגי רבי מאיר,

כי אתא רב דימי אמר, רבי מאיר בשיטת רבי יהודה אמרה, דאמר תפוס לשון ראשון,

דתנן אמר רבי יהודה זה הכלל אם מחשבת הזמן קדמה את מחשבת המקום, פיגול וחייבין עליו כרת,

דף ל' ע"ב

אמר ליה אביי, והא [אמר] רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כי מוגעת להו אם תרעה לקרב את דבריהם קרובים הם להיות שוים דמרוייהו לית להו תפוס לשון ראשון דמפרש לקמיה והלכך אפילו רבי מאיר דתמורה בשמיטה לא סבר לה כר' יהודה רבי מאיר ורבי יוסי בהדי הדדי, לא פליגי,

ולא פליגי בתמיה, והא מיפלג פליגי והא שמעי' להו דפליגי?

א"ל פליגי במאי דפליגי דמפרש ואזיל, ולא פליגי במאי דלא פליגי [לשון זה הוא פעם היחידה בש"ס] והאי ל"פ דקאמר הכי קאמר ל"פ בתפוס לשון ראשון אלא דבעמיה דגברא דזוכת דיצורו על מחשבתו אבל דמרוייהו אית להו דבתר כוונתו אזלינן,

דאמר רבי יצחק בר יוסף א"ר יוחנן, הכל מודים היכא

אבני חן על מסכת זבחים

דאי בעינא כזית וכזית, הא ניחא אי אמר לי כללא, כ"ש
כזית למחר בחוץ, אלא אי אמר לי פרטא, אכתי כזית למחר
בחוץ קא מיבעיא לי,

אי הכי השתא נמי, התינח אי אמר ליה כזית למחר בחוץ
פרטא, כ"ש כזית וכזית, אלא אי א"ל כללא, אכתי כזית
וכזית מיבעי ליה,

[ומתוך שסמך על "הניגון" שיענה לו, אם יענה בניחותא, או בריתחא. ותירוץ זה
שפתים ישק].

אם כן מרתח רתח כלומר הכי סבר לוי איבעי מיניה הך דאשמע מיניה
תרמי, דאי אמר לי זה פרטא כ"ש כזית וכזית, דמרי אכילות נינהו, ואיכא לפלוגיניהו
במרי דיצורי ואי אמר לי כללא בניחותא בלא רתחא, אשמע מיניה דהך הוא דהוי
כללא, אכל כזית וכזית פרטא, וכדאמרינן לרבנן, דאם סבירא ליה כזית וכזית נמי
כללא, מירתח רתח ומהדר לי ברייתא @ מאי מיבעי לך, השתא כזית וכזית הוה לך
למידק דהוי כללא מדלא אמרינן אלא כזית כזית פרטא הא כזית וכזית כללא כזית
למחר בחוץ מיבעיא לך ובעיין איפשיט דבעיין לעיל כזית כזית חנן או כזית וכזית
חנן ש"מ דכזית וכזית חנן ומהכא אמרינן בגמ' דהאומר לחבירו צקדושין (דף מז)
ובגמרא דשבעת הפקדון (שבעות לח) רבי היא דאמר ל"ש כזית כזית ל"ש כזית
וכזית פרטא הוי,

א"ח:

[ונמצא שהיה ג' אופנים שהיה יכול רבי להשיב לו ללוי.

א. בניחותא פרטא, ואז היה מבין דכזית וכזית ודאי הוי פרטא.

ב. בניחותא כללא, ואז היה מבין דכזית וכזית הוי פרטא.

ג. בריתחא כללא, ואז היה מבין דכזית וכזית נמי הוי כללא.],

דף ל"א ע"א

השתא כזית וכזית כללא כזית למחר בחוץ מיבעיא, (לישנא
אחרינא כזית למחר בחוץ פרטא כזית כזית מיבעיא),

איתמר, חצי זית חוץ לזמנו חצי זית חוץ למקומו וחצי זית
חוץ לזמנו אמר רבא ויקץ כישן הפיגול כיון שמנא חצי זית ראשון
חצי זית אחרון שהוא מינו נייעור משנתו ומצטלו שנטרף עם חוץ למקומו לפסול
ולא לפגל וחזר מנטרף עם זה לפגל ובעל לו חצי זית דחוק למקומו מלהוציא מידי
פיגול דאין חצי זית מועיל במקום כזית ולא אמרי' כבר ננטרף עם שאכלו לפסול
ולא יחזור ויפטר ממנו,

ורב המנונא אמר עירוב מחשבות הוי מכיון שנטרף שוב לא ירד,

אמר רבא, מנא אמינא לה, דתנן כביצה אוכל ראשון
וכביצה אוכל שני שבבלין זה בזה ראשון התעוררות הזה מורת

א"ל זו שאילה בניחותא, שאילה גדולה שאלת [ב"ה לשון הגמ' כמה פעמים
בשבת לא. בתשובת הלל. ומרומזו הדר במלת "שאלה"], עירוב מחשבות
הוי אפי' לר' יהודה,

אמר לפניו רבי שמעון ברבי לא משנתינו היא זו ואמאי קלטת ליה
הא מתנינן היא דעירוב מחשבות הוי מדנקט פלוגמיהו כזית למחר כזית בחוץ
דהוי שמי אכילות בזה הוא דפליג ר' יהודה הא כזית למחר בחוץ דבחדא אכילה
קחשיב לאוכלו למחר חוץ למקומו מודי, לאכול כזית בחוץ כזית למחר
כזית למחר כזית בחוץ כחצי זית בחוץ כחצי זית למחר
כחצי זית למחר כחצי זית בחוץ פסול ואין בו כרת הא אידך
עירוב מחשבות הוי,

א"ל הוא שאל בי דבר חכמה לפוס מאי דאמרינן, ואת אמרת
משנתינו,

לדידך דאתניתך במתנין תרתי לך שניתי במחלוקתם דבין כזית כזית
בין כזית וכזית פליגי לא קשיא לך דאמרת מדמנין הך תרתי ולא חנן הך
שמע מינה בזה מודי רבי יהודה. לדידיה דלא אמרינן אלא חדא- לזו שלא שניתי
לו במחלוקתם אלא אחת מהם ולקמן מפרש כזית כזית אמרינן,

לדידיה דלא אתניתיה אלא חדא, ושמעיהו לרבנן דבי מדרשא
שאר תלמידי דקא גרסי תרתי כמו ששניתי לך ולא ידע לוי אס מעמס
הוסיפה או אני שניתי להם ומשום הכי מספקא ליה הך שלישי דסבר הי דוקא
משנתו או משנתיים, וסבר דידי דווקא דכזית כזית הוא דפליגי ודידיה
דכזית וכזית עירוב מחשבות הוי ולא קבלה מרבי אלא הם טעו והוסיפו וכ"ש כזית
למחר בחוץ הוי עירוב מחשבות או דלמא דידיה דוקא ומפיו שמעו ולדידי שוירי
שייר לי ולא שנאה ולעולם אף זה נחלקו ואע"פ שלא היה לי ללומדה מזד ששנה לי
ודידהו עירוב מחשבות הוי,

או דלמא, דידיה דווקא ולדידי שוירי שייר לי, ומדשייר לי
לדידי הך כזית וכזית, הא שייר להו לדידהו נמי בהך כזית למחר
בחוץ, ולא שנאה להם, ולעולם אף זה נחלקו, הילכך דבר חכמה שאל,

והי אתנייה דלא הוה ליה למילף הך מיניה, אילימא כזית וכזית
אתנייה ולרבי יהודה פרטא הוי האי לאו שורא הוא דממילא מני למילף דכל
שכן כזית כזית וכיון דלא שייר ליה מידי הוי ליה למשמע דאי בזה דכזית למחר
בחוץ נמי איפלוג הוה מתני לה ניהליה דווקא אתנייה בדהך הוא דפליגי אכל בזה
מודה רבי יהודה, האי לאו שורא הוא, אלא כזית כזית אתנייה
דלא הוה ליה למילף מינה ההיא דכזית כזית וכי שמעיהו לרבנן דתנו לה איסתפק
ליה אי אמרינן רבי לדידה ולדידיה שייך אי לדידיה דווקא אתנייה ואינהו הא
דאוספיה, ותיבעי ליה כזית וכזית האיל ומספקא ליה אי רבי אמרינן לה
אי לא?

סבר איבעי מיניה חדא דשמענא תרתי,

אבני חן על מסכת זבחים

ראשון עליו לעשות מגעו שני דהא איכא שיעורא דראשון בגויה ליתן טומאה,

חלקן זה שני וזה שני שהרי בכל אחד חצי שיעור דראשון וחצי שיעור דשני ותמן לקמן בשמעתא ראשון ושני מנטרפין לטמא בקל שבשניהם הוא חזר ועירבן ראשון הווי כדמסיים ואזיל מגופא דמתני' אלמא כשחזר ומנא את מינו ניעור מזירוף דשאינו מינו,

במאי מדרקתני סיפא נפל זה בעצמו וזה בעצמו כשנחתק הראשון נפל חצירו עליה פסלה ולא טומאה ליעשות שניה שכשנפל האחד לא היה בו כבינה ראשון וכשנפל חצירו כבר נסתלק זה על כבר של תרומה פסלוה נפלו שניהן כאחת וה"ה בזה אחר זה אם נפל השני בעוד הראשון עליה שניהם כאחד קרי ליה עשאוה שניה אלמא הדרי ומנטרפי ראשון שניה ושניה,

ורב המנוגא אמר התם איכא שיעורא מעיקרא שלם הוא ונחתק הלכך כשחזר ועירבו חזר שמו עליו, אבל הכא ליכא שיעורא מעיקרא חצי זית פגול וחצי זית פסול לא נקרא שם פגול עליו כי אם שם פסול הלכך כי הדרי חצי חצי [זית] דומן לא פקע שם פסול למילת שם פגול,

אמר רב המנוגא מנא אמינא לה דתנן האוכל חצי בינה שנשטמא באב הטומאה, וחצי בינה אחרת שנשטמא בולד הטומאה מנטרפין זה עם זה לטמא בקל שבשניהם מאי לאו אף על גב דהדר מלייה לא דלא הדר מלייה. ושנשטמא בולד הטומאה מצטרפין זה עם זה לטמא בקל שבשניהם אם נגע בתרומה פסלה ולא טמאה דליכא כשיעור מן הראשון מאי לאו אפי' חזר והשלים מאוכל ראשון אחר על זה עד שהיה בו כבינה אוכל ראשון דאינו עושה עוד ראשון הואיל ולא היה בו מעולם שיעור קודם שנחבר עם אוכל שני אלמא כי לא הוי ביה שיעורא מעיקרא אין חזר וניעור, וא"ת אי בלא הוי ביה שיעורא מעיקרא היאך קיבל טומאה מאב הטומאה מתחילתו תשובה לדברך שהאוכל מקבל טומאה בכל שהוא אבל לטמא אחרים צריך כבינה וברייתא שלימה בתי"כ כל אשר בתוכה יטמא מכל האוכל מלמד שמטמא בכל שהוא יכול יטמא אחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל דיינו כבינה כדילפי' בפ"ב דיומא (דף פ) אוכל הנאלץ צנת אחת ושעירו חכמים אין ביה הצליעה מחזיק יותר מכבינת תרנגולת מאי לאו אע"ג דהדר מלייה, דלמא דלא הדר מלייה,

למקומו תני בר קפרא פיגול אין חצי זית מועיל במקום כזית,

רב אשי כרבא סבירא ליה דאמר לעיל ויקן כישן הפיגול ואפילו אפסקיה במחשבת מקום ועדיפא דרב אשי מדרבא דאשמעינן רבותא אע"ג דשביניהו לזמן ומקום צד דבורא וזירפן בשפתיו למית אחד ואפי"ה מנטרף למינו מתני הכי חצי זית חוץ לזמנו וכזית חצי חוץ למקומו וחציו חוץ לזמנו,

תני בר קפרא, פיגול אין חצי זית מועיל במקום כזית,

אמר רבי ינאי, חישב שיאכלוהו כלבים למחר פיגול דכתיב מלכים ב ט י וְאֶת־אִיזֶכֶל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים אֶלְמָא שמיא אכילה פְּחֻקָּה יִזְרְעָאֵל וְאִין קָבֵר,

מתקיף לה רבי אמי, אלא מעתה חישב על הצער שתאכלוהו אש בלש הדיוט למחר, דכתיב איוב ב כו תִּאָּכְלֶהוּ אֵשׁ ל' אֶ־נֶפֶחַ, ה"נ דפיגול דהוי פיגול,

וכי תימא הכי נמי, והתנן לאכול כחצי זית, ולהקטיר חצי כזית כשר דאפי' אש גבזה במידי דחזי לה ואורחה לא מנטרפא אם חישבה עם אכילת אדם ואע"ג דאכילה שמה אלמא לא מדמי אכילות להדדי דכל חדא וחדא למילתיה הוא דהויא אכילה, שאין אכילה והקטרה מצטרפין?

אי דאפקה בלשון אכילה ה"נ הכא במאי עסקינן דאפקה בלשון הקטרה, דלשון אכילה לחוד ולשון הקטרה לחוד

בעי רב אשי חישב לאכול כזית בשני בני אדם מהו בתר מחשבה אזלינן דאיכא שיעורא, או בתר אוכלין שנים האוכלין את הזית אזלינן, וליכא שיעורא,

אמר אביי, ת"ש לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין

דף ל"א ע"ב

הא לאכול ולאכול לשנים דומיא דלאכול ולהקטיר שאין זית שלם לאכול אחד מנטרף דומיא דלאכול ולהקטיר והיכי דמי בשני בני אדם מצטרף ש"ב,

בעי רבא, חישב לאכול כזית ביתר [פ' ביותר זמן] מכדי אכילת פרס לשהות בין תחילת אכילתו לסופה יותר מכדי אכילת פרס, דאילו גבי כל איסורים שבתורה קיימא לן דלא הויא אכילה, הכא מוהו, לאכילת גבוה מדמינן ליה, או לאכילת הדיוט מדמינן ליה דהא אימקוש לענין מחשבה אכילת גבוה ואכילת אדם צהדי דהדי ואכילת גבוה אף ביותר מכדי אכילת

כי אתא רב דימי אמר חצי זית חוץ למקומו וחצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ לזמנו, תני בר קפרא פיגול דכיון דהוי להו הכך תרי דומן גבי הדדי מנטרפין, ולא אמרינן מבי חשיב אחזי זית דומן קמא, ננטרף עם חצי זית דמקום שקדמו, דהא דאמרת (לעיל כט) יהיה מלמד שמנטרפין היכא דליכא מינו לצרופי צהדיה, אין חצי זית מועיל, במקום כזית,

כי אתא רבין אמר לאו הכי תני בר קפרא דכיון שקדמו חצי זית דמקום אחי חצי זית קמא דומן ואינטריף ושוב אין חזר וניעור אלא הכי תנא חצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ למקומו פיגול אין חצי זית דמקום מועיל לבטל זמן דהוי כזית חצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ לזמנו וחצי זית חוץ

אבני חן על מסכת זבחים

פרס היא פעמים שאינו ממנהר לשרוף?

אמר אביי ת"ש, לאכול כחצי זית, ולהקטיר כחצי זית כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין,

מחשבה ש"מ דאם חישב לאכול חצי זית כשר וחצי זית אימורים לא מצטרפי וכל שכן לאכול חצי זית כשר ולהקטיר חצי זית אימורין דלא מצטרפי לאכול דבר שדרכו לאכול אין, שאין דרכו לאכול לא,

השתא ומה לאכול ולאכול, דבר שאין דרכו לאכול כשר ואימורים, לא מצטרף, לאכול ולהקטיר מיבעי,

לאכול ולהקטיר איצטריך, ס"ד אמינא התם כי חישב לאכול אימורים הוא דלא מצטרף כהדי אכילת כשר, משום דלאו כי אורחיה קא מחשב, אבל הכא לאכול כשר ולהקטיר אימורין דבהאי כי אורחיה קמחשב, ובהאי כי אורחיה, אימא ליצטרף, קא משמע לן:

טעמא דלאכול ולהקטיר, הא לאכול ולאכול דומיא דלהקטיר מצטרף והיכי דמי יותר מכדי אכילת פרס, לאכול חצי זית, ולחזור ולאכול חצי זית, וצין זה לזה יותר מכדי אכילת פרס, דומיא דהקטרה, והא הקטרה ביותר מכדי אכילת פרס הוא?

דלמא האי להקטיר דקמי בהיסב גדול קאמר, ודכוותה דוקא לאכול ולאכול דמצטרף [דהיינו בכדי אכילת פרס, # אבל לומר שצריך לאכול יותר מזה אי אפשר לומר, שאין זה דרך אכילה]:

פרק שלישי כל הפסולין

[שנינו במשנתנו] לאכול כחצי זית, ולהקטיר כחצי זית, כשר: טעמא דלאכול ולהקטיר, הא לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול כי האי להקטיר דמחיי, דקמיירי (הא) צאימורים מצטרף, הא קתני רישא, לאכול את שדרכו לאכול (מצטרף), את שדרכו לאכול אין, שאין דרכו [לאכול] לא אלמא מאכילת מוצח לאדם לאו מחשבה היא?

מהני: כל הפסולין ששחטו, שחיתתן כשרה כדליף בגמ', שהשחיטה כשרה, בזרים, ובנשים, ובעבדים, ובטמאים בטמא שרץ קאמר שאינו מטמא כלי, דלאו אכ הטומאה הוא,

או בטמא מת, וכגון שצדק קרוי מית [the skin-like scaly envelope of reed, used as knife] של קנה [שהוא פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה] ושחטו כה, אכל בסכין לא, שהוא מטמא את הסכין, והסכין מטמא את הבשר, [ואפילו אינו יכול ליכנס לעורה] וכגון דעביד סכין אריכא ושחטו,

ואפילו בקדשי קדשים, ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר, לפיכך, הן פוסלין את הקרבן במחשבה אם שחטוהו במחשבה, הואיל וראוין לעבודה זו מחשבתן מחשבה,

דף ל"ב ע"א

ובולן הפסולין שקיבלו את הדם על מנת לאכול ולהקטיר חוץ לזמנו או חוץ למקומו,

אם יש עוד צדמה דם הנפש יחזור הכשר ויקבל ויחזוק הכשר, שאין מחשבתן של אלו פוסלתו בקבלה, לפי שאין ראויין לה, ואין מחשבה פוסלת אלא בני שראוי לעבודה, דכתיב "המקריב" אותו לא יחשב, (ויקרא ו) בראוי להקרבה הכתוב מדבר,

קיבל הכשר, ונתן לפסול, יחזור לכשר דלא מיפסיל בהכי, וצפרק [ראשון] (דף יד) (שנין) [מפרש] לה, למאן דאית ליה הולכה שלא ברגל שמה הולכה (למר. שג) כדאית ליה, ולאידך כדאית ליה,

אמר רבי ירמיה, הא מני דאיצטריך למוטעין אין אכילה והקטרה מצטרפין רבי אליעזר היא, דאמר מחשבין מאכילת אדם לאכילת מוצח, ומאכילת מוצח לאכילת אדם,

דתנו, השוחט את הזבח, לאכול דבר שאין דרכו לאכול [דהיינו] אימורין ומשכ עליו חוץ למקומו או חוץ לזמנו, ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר, כשר, ורבי אליעזר פוסל,

אביי אמר, אפי' תימא רבנן, ולא תימא הא לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול, אלא אימא הכי דוק מיניה, אכילה והקטרה אין מצטרפין לפגל הא לאכול ולאכול דבר שדרכו לאכול מצטרף, ואש"ג דחשיב לחלאין,

ו מאי קמ"ל הך סיפא, אי לאו למידק מיניה הא לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול דומיא דלהקטיר, מאי קמשמע לן, למה לי למחיי, אי לאכול ולאכול דבר שדרכו לאכול קא משמע לן כדקאמר, דמחשבת חלאין מצטרפת מרישא שמת מינה אי דבר שדרכו לאכול קמ"ל, מרישא ש"מ כחצי זית בחוץ כחצי זית למחר פסול (הא כחצי זית למחר פיגול אלא),

אי לאכול ולהקטיר כלומר ואי היא גופה קא אחא לאשמועינן דאין אכילה והקטרה מצטרפת ולאו לדיקא דילה אחא, מדוקיא דרישא ש"מ דקמי לאכול דבר שדרכו לאכול הויה מחשבה אכל לאכול דבר שאין דרכו לאכול לא הוי

אבני חן על מסכת זבחים

הוא הדין דאפי' לכתחילה נמי, ומשום דקא בעי למיתנא
טמאים, דלכתחילה לא, גזירה שמא יגעו בבשר, תנא
שישחטו,

[אבל ראה בקדושין עו: תוס' ד"ה אין שכתבו וז"ל אע"ג דשחיטה כשרה
בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחילה לא עבדי כי אם כשרים מיוחדים.
עכ"ל, וראה בלחם שמים שם וז"ל אכן באמת משלשה מקומות במקרא עלה
בידינו שבודאי היו מפקדין בשחיטה והפשטה שיהו נעשין ע"י כהנים או לויים],

וטמא דיעבד שפיר דמי, ורמינהו, וסמך ושחט, מה סמיכה
בטהורים כדמפרש לקמיה אף שחיטה בטהורים?

[ומתריץ שזה שאמרו שצריכין להיות טהורים היינו] מדרבנן שמה יגעו צנצר,

מ"ש סמיכה דטהורים מדאורייתא דכתיב לפני ה' [וכיון שהוא טמא
אינו יכול ליכנס לעזרה], שחיטה נמי הכתיב לפני ה' [ומתריץ]
אפשר דעביד סכין ארוכה, ושחיט,

סמיכה נמי, אפשר דמעיל ידיה וסמך [המקשן סבר ביאה במקצת
לא שמה ביאה]?

קסבר, ביאה במקצת שמה ביאה,

רב חסדא מתני איפכא, וסמך ושחט, מה שחיטה בטהורין,
אף סמיכה בטהורין,

מאי שנא שחיטה דכתיב ושחט את בן הצוק לפני ה' וכיון דנעשין
מיקף לסמיכה שמיטה, אין סמיכה מצחוץ ושמיטה מצפנים, אלא אף הסמיכה
צפנים, ואין טמא נכנס לעזרה,

דף ל"ב ע"ב

סמיכה נמי כתיב לפני ה' [ולמה צריך ללמוד סמיכה משחיטה]?
אפשר דמעיל ידיה וסמך [ולכן צריך ללמוד סמיכה משחיטה],

שחיטה נמי, אפשר דעביד סכין ארוכה ושחיט [וסכין ארוכה
שהוא דבר פלא זיכר לו שלא יגע בבשר. ראה שט?]

הא מני שמעון התימני היא, דתניא, ושחט את בן הבקר
לפני ה', ולא השוחט לפני ה' שאם רצה עומד חוץ לעזרה, ושחט בסכין
ארוכה,

שמעון התימני אומר, מנין שיהיו ידיו של שוחט לפני מן
הנשחט לפני מן הטהור, ת"ל ושחט את בן הבקר לפני ה',

קיבל בימינו ונתן לשמאלו, יחזיר לימינו,

קיבל בכלי קדש ונתן לכלי חול, יחזיר לכלי קדש,

נשפך מן הכלי על הרצפה, ואספו, כשר,

נתנו הפסול על גבי הכבש או שלא כנגד היסוד, נתן את
הניתנין למטה למעל, ואת הניתנין למעל למטה, ואת
הניתנין בפנים בחוץ, ואת הניתנין בחוץ בפנים, אם יש דם
הנפש, יחזור הכשר ויקבל,

[לקמן דר', בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן, פסול מי שהוא פסול לעבודה מהו
שיעשה שירים אם קבל זרק, מהו שיחזור הכשר ויקבל ויזרוק וכשר הקרבן, מי
אמרינן כיון דזרק פסול, שויה לזרזי שרייט ומו לא מיחזי לזריקה, או דלמא
לא אלימא זריקת פסול לשויה לזרזי שרייט, שרייט, ויחזור הכשר ויקבל],

אי סבירא לן [ליה] דפסול עושה שרייט, אשמעינן האי תנא, דשלא במקומו לאו
מקומו דמי, לפיכך לא עשאן שרייט,
ואי סבירא ליה, דשלא במקומו במקומו דמי, והוא לא זריקה גמורה כדאם פסול,
אשמעינן דאין פסול עושה שרייט:

[אד"ם סימן לג' דברים שעל ידן נפסל הקרבן במחשבה: מא'דם הראוי לעבודה,
לאפוקי פסולין שעבדו, כד'בר הראוי לעבודה, לאפוקי בחשב [פ' במנחה רגילה
חשב] בעבודת העומר שמצוותו בשעורין, והרי אין שעורין ראוי למנחה בשאר
קרבנות, ובמקום הראוי לעבודה, לאפוקי בחשב לזרוק או להקטיר חוץ לזמנו על
מזבח שנפגם. יבין],

נמ' [כל הפסולין ש] שחטו, דיעבד אין לכתחילה לא, ורמינהו,
ושחט מדלג כמיז ושחט הכהן, שחיטה בור כשרה, שהשחיטה
כשרה בזרים, ובנשים, ובעבדים, ובטמאים, ואפילו בקדשי
קדשים,

או אינו [שאין שחיטה כשרה] אלא בכהנים,

אמרת, וכי מאין באתה לומר שזריכה כהונה, והלא לא נאמר זה כהן
מכלל שנאמר במדבר יח ז וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׁמְרוּ
אֶת־פְּהִנְתְּכֶם לְכָל־דִּבְרֵי הַמִּצְוָה,

יכול אף בשחיטה, ת"ל ויקרא א ושחט את בן הבקר לפני ה'
והקריבו הכהנים, ומדכתיב בקבלה כהונה, ובשמיטה לא כתיב, לימד על השמיטה
שכשרה בור וגו', מקבלה ואילך מצות כהונה, לימד על
השחיטה שכשרה בכל אדם [ולכן קשה למה אמר במשנה לשון
בריעבד?]

אבני חן על מסכת זבחים

שוחט את בן הבקר, יהא לפני ה' [ולכן שחיטה אינו יכול להכניסו ידיו, ולמידין פמיכה משחיטה],

אמר רב יוסף שמע מינה מדעולא דלמך, הואיל ואשתרי להא אשתרי להא, קסבר עולא רובן של ניצור זבים בפסח, ולא נדחית טומאת זיבה אללן, ונעשו טמאי מתים זו זיוס, הואיל והותרו לטומאתן לטומאת המט שנדחה אללן הותרו לזיבתן,

אמר ליה אביו, מי דמי, טומאה אישתראי [במצורע שראה קרי הרי הותר הטמא מתחילה, ושוב אינו נאסר בגלל טומאה אחרת. שט] שגאה אחרונה זיבה ראשונה עומדת במקומה ולא דמי למזורע, דהסא איכא למימר מינו דקמייתא לא הוי אסירא ליה בתרייתא לא תמירא לך מקמייתא, שהרי טמא היה ומותר אלל הכא כי הוה זיבה גרידתא הוו אסירי השתא דאיתוספא טומאה עליהו אשתרו לכו [בתמיה], זיבה לא אישתראי,

אמר ליה [והמשך אביו לומר לר' יוסף] דלמא הכי קאמר מר, רובן טמאי מתים ונעשו זבים, הואיל והותרו לטומאתן קודמת אינו נאסרין מחמת האחרונה שהרי אף הראשונה טומאה של כרת הייתה והיו מותרים היוס, הותרו לזיבתן? אמר ליה אין,

[א"ל] ואכתי לא דמי [מקשה על דברי רב יוסף שרוצה ללמוד מדברי עולא לדמות טומאת זב לטומאת מת], [בשלמא עולא שאומר הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו],

מצורע היתירא הוא צהימר גמור גזרה עליו תורה ציאה במקלטה, הואיל ואישתרי [טומאת מצורע] אישתרי [גם טומאת קרי],

[אבל רב יוסף שרוצה לדמות זיבה לטומאת מת] טומאה [טומאת מת בקרבן פסח] דחוויה היא, להא אידחאי, להא [לטומאת זיבה] לא אידחאי,

אמר ליה רבא, אדרבה איפכא מסתברא [שלהתיר הוא קשה יותר מלדחות, ורבא חולק על עולא, וסובר שמצורע שנעשה בעל קרי אינו מכניס בהונותיו], מצורע היתירא הוא [שהתורה התירה לו לגמרי להכניס בהונותיו], להא אישתראי, ולהא [לבעל קרי] לא אישתראי,

טומאה דחוויה הוא @ כלומר בקושי נדחית (אללה) [אללס] דיחוי בעלמא, על ידי נשיאות עון שהניץ מרצה, ולא צהימר גמור, לטומאת מת אידחי, ולא לטומאת זיבה, מה לי חד דחויא, מה לי שתי דחיות [פי' לגבי טומאה בקרבן פסח, הטומאה קיימת אלא שהיא דחוויה, יש כאן פעולת דחיה, שחלה על כל טומאה שנוספת. קרן אורה. שט],

דף ל"ג ע"א

מכלל דתרווייהו אציי וצא סבירא להו, טומאה דחוויה היא

[ענין חדש] אמר עולא אמר ריש לקיש, טמא שהכניס ידו לפני לוקה, שנאמר ויקרא יב ד בְּכַל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגַּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא־תָבֹא וְגו', מקיש ביאה לגניעה, מה גניעה במקצת, שמה גניעה סתם [גניעה] במקצת היא, אף ביאה במקצת שמה ביאה,

איתיביה רב הושעיא לעולא, מצורע שחל שמיני שלו להיות בערב הפסח והיה לו היום ליכנס להר הצית, לחלל שער נקור שלא נתקדש, להכניס ידיו לזהויות, וראה קרי בו ביום וצעל קרי אין נכנס להר הצית, כדאמר'י צאלו דברים (פסחים דף סו) זו וכל זו לרבות צעל קרי שמשתלח חוץ לשתי מחנות כדאמרין הסא, וטבל,

אמרו חכמים, אע"פ שאין טבול יום אחר של טומאת קרי נכנס להר הצית, דקסבר טבול יום דזכ כז דמי, זה נכנס ומכניס ידיו לעזרה, ליתן מדם האדם ומלוג השמן על צהויותיו, כדי שיטהר לאכול פסחו לערב, והוא ישלחנו לעזרה היום לשחוט [את הפסח] ולזרוק עליו [בשבילו], אלל הוא לא יכנס לעזרה [ושוחט צסקין ארוכה] דטבול יום שנכנס לעזרה צכרת, כדאמר'י צהקומן רצה [מנחות כז],

מוטב יבוא עשה של פסח שיש בו כרת, וידחה עשה דשילוח טמאים מהר הצית שאין בו כרת שאין ענוש כרת, אלל מחומת העזרה ולפנים,

ורבי יוחנן אמר, דבר תורה אפי' עשה אין בו צהר הצית לגבי טבול יום, דקסבר טבול יום דזכ לאו כז דמי, שנאמר דברי הימים ב כ ויעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלם בבית ה' לפני [נכח] החצר החדשה הר הצית שחידשו צה צהלטהיה,

מאי חצר החדשה, אמר ר' יוחנן שחידשו בה דברים [הרבה] ואמרו, טבול יום אל יכנס למחנה לוויה [בתום] הקשו מנלן שחידשו הלכה זו ?],

[וממשך רב הושעיא לעולא] ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה, היכי מעייל ידיה בהונות, אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא טבול יום לגבי עזרה צכרת הוא, והא קא מעייל לעזרה, שהרי אי אפשר להוציא דם האדם לחלל השער דמיפסל ציוצא?

א"ל [עולא לר' אושעיא] מטונך [ר"ה ד.]. [תוס'] ממשהך שצאתה עלי להכניד, אכניד עליך, ממזרע השיבות שגזירת הכתוב היא אללו שהותרה לו ציאה במקצת, שהרי מחוסר כיפורים הוא, והוא מכניס ידיו לזהויות שאני מצורע, הואיל והותר ציאה מקצת לצרעתו, הותר אף לקריו לטבול יום של קרי שלו,

אבני חן על מסכת זבחים

בצבור ונ"מ למיהו מאן דאמר בפ"ק דיומא (דף ו'), דאמר הותרה היא בציבור, יחיד במקום רבים,

לימא מסייע ליה לעולא דאמר [לעיל לב: טמא שהכניס ידיו לפנים לוקה] ביאה במקצת שמה ביאה, [ששנינו בברייתא] כל הסמיכות שהיו שם, קורא [אני. הגר"ב] עליהן (אני), תכף לסמיכה שחיטה דכתיב וסמן ושחט,

איכא דאמרי, אמר רב יוסף, כל הסומך, ראשו ורובו מכנים, מאי טעמא כל כחו בעיניו, הלכך לא אפשר,

מאי קסבר, אי קסבר סמיכת אשם מצורע דאורייתא, ותכף לסמיכה שחיטה דאורייתא, ליעול ולסמוך להדיא, דרחמנא אמר?

אמר רב אדא בר מתנה, גזירה שמא ירבה בפסיעות [שמא יכנס יותר מכדי הצורך. שם],

איכא דאמרי, אמר רב אדא בר מתנה, סמיכת אשם מצורע דאורייתא, ותכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא,

מיתיבי, [שנינו בברייתא] וסמן ושחט האי דסמיכהו קרא, להקישא סמיכהו דאמרי' מה סמיכה בטהורין אף שחיטה בטהורין, וסמיכה דפשיטא לן בה [שצריך לעשותה בטהורין], משום דכתיב לפני ה' שחיטה, דלריכה שחטא לפניו, ומשום דתכף לסמיכה שחיטה, כריך שיכנס הסומך לפניו, ולעמוד טמא מצחו, ולסמוך בפנים אי אפשר, דלמחרן לעיל, שראשו ורובו מכנים [וממילא יש לנו ראייה שסמיכה צריכה להיות בטהרה, כיון שצריך ליכנס לעזרה],

ואי אמרת [תיכף לסמיכה שחיטה] לאו דאורייתא היכי פשיטא ליה סמיכה בטהורין בטמאין נמי משכחת לה שמוך צמח ומכניסה טהור לפניו ושחט?

אלא איפוך, סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא קסבר שאינו בכלל אשמות, שהרי אינו צא אלא להכשיר, ותכף לסמיכה שחיטה דאורייתא,

דף ל"ג ע"ב

רבינא אמר הא דאמר עולא לעיל [לג:]: משמיה דריש לקיש, צביאה מקצת לענין מלקות, איתמר דקאמר לוקה צביאה, אבל לא לענין כרת, דמותציה מזורע שראה קרי, דכי איתקש צביאה לנגיעה לאהרה איתקש, דכתיב [בבב] קדש לא תגע, ואל המוקדש לא תצא, אבל לעונש לא איתקש, דאין עונש בנגיעה [אלא שנמשא הדבר שנענה בו],

כי אתא רבין, אמר רבי אבהו, לענין טמא שנגע בקודש איתמר לא יליף ריש לקיש מלקות מההוא קרא, אלא לטמא שנגע בקדש, ולא איירי צביאת מקדש כלל,

דאיתמר, טמא שנגע בקודש, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה,

חוץ מזו של אשם מצורע שהיתה בשער נקנור [אין נפק"מ היכן היתה אלא כך היה המעשה] הוא שער המזרחי, דמתן שקלים [פ"ו מ"ג] שצמח שער נקנור, וחלל שער לא נתקדש בקדושת העזרה, דלמרי' צביד נולין [פסחים פה] לפי שהמצורע עומד שם ומכניס ידיו לעזרה, ושם מוילין לו את האשם, וסומך עליו, וחור ומכניסו למקום שחיטתו ושחטו, מפני שאין מצורע יכול ליכנס לשם בעזרה ולסמוך, עד שמוזין עליו מדרם חטאתו לא עליו ממש קאמר, שאין נותנין על צדונו אלא מדרם האשם, אלא שזרקין "בשצילו" דם חטאתו ומדרם אשמו,

ואי אמרת ביאה במקצת לא שמה ביאה, ליעיל ידיה לתוך הפתח ולסמוך ולשחטה אלא הפתח, דהא כל הפתחים שהיו שם רחב [ורחב הכניסה ואינו מדבר על עובקן] עשר אמות, וחמש מהן צלפון וחמש מהן צדורס, שהפתח מכוס כנגד פתחו של היכל בצמח העזרה, ויכול לשחוט לפני צפוניו של פתח, דהוה ליה צפון, וקס"ד רבי היא, דאמר כל צפון העזרה כשר לשחיט' קדשים, ואף צפון שצמח דריסת רגלי כהנים ושראל, דלמרי לעיל [ב.],

אמר רב יוסף, הא מני ר' יוסי ברבי יהודה היא, דאמר ב"ר חזק צפון [מקום שחיטה בצפון הוא רחוק מן הפתח] צפון הכשר (מהן) לשחיטת קדשי קדשים, רחוק מן הפתח יותר מכ"צ אמה, מקום דריסת ישראל ומקום דריסת כהנים, דכל אחת מהן י"א אמה במסכת מדות (פ"ה), [וכר"י ברבי יהודה] דאמר (יומא דף לו) אחיה צפון מקיר מוצנע ועד כותל העזרה, כנגד צפוניו של מוצנע ותו לא, הילכך כריך להחזירו בצפון המוצנע, וליכא חזק לסמיכה שחיטה,

וליעבד פישפש ופירשו פתח קטן, דמתן במסכת שקלים, שצמח שער נקנור, ושני פשפשי היו לו, אחד מימינו ואחד משמאלו, והן מחשבו פתחים שהיו משתחים כנגד הפתחים, והכא פרכין ויעביד פתח קטן בכותל צפוני של עזרה כנגד המוצנע, ויעמוד מזורע בחללו ויכניס ידו ויסמוך, אי לאו דביאה במקצת שמה ביאה?

אביי ורבא, דאמרי תרווייהו דברי הימים א כח יט הפל בכתב כן אמר דוד כל פתח העזרה ומדומיה וצנין כל הבית ב"ד ה' עלי השפיל נמסר לי מיד ה' כל מלאכיו ת' התבנית ואין להוסיף על המשכן, [אבל] וביאה במקצת לא שמה ביאה,

אבני חן על מסכת זבחים

ריש לקיש אמר לוקה, ויקרא יב בכל קודש לא תגע,

ורבי יוחנן אמר אינו לוקה, ההוא בתרומה כתיב כדמוס ספייה דקרא, עד מלאת ימי טהרה, שיעריב שמה שהיא טבולת יום ארוך, טבולת ששני לליתתה, וכל ימי טהרה שלה [הרי] היא כטבולת יום, וזיוס מ' ואחד מביאה קרבנה,

ומדכתיב לא תגע עד מלאת, אכל משימלא ימיה תגע, ואפי' מחוסרת כפרה, ע"כ בתרומה כתיב, דלענין קדש [פ] דאילו לענין אכילת קדשים צריכה להמתין עד שמיכא כפרתה, והכי מוקמינן להאי קרא ציצמות בהערל [יבמות עד:], וכיון דבתרומה כתיב, לא ילפינן מלקות דקדש, ואפילו בק"ו, דאין מוהירין מן הדיון,

וריש לקיש, האי קרא להכי הוא דאתא [לטמא שנגע בקדש], האי מיבעי ליה, אוהרה לאוכל בשר קודש בטומאת הגוף,

דאיתמר, "אוהרה" לאוכל בשר קודש [בטומאת הגוף] מנין [פ] דאילו עונש כרת כתיב ביה מפורש בויקרא ז כ והנפש אשר תאכל בשר וגו' וטמאתו עליו ונכרתה?]

ריש לקיש אמר, בכל קודש לא תגע ודרשין לקמן אוהרה לאוכל,

[במדבר יט יג כל־הנגע בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי גֵדָה לֹא־יִרְקַע עָלָיו טָמֵא וְיָהִי עוֹד מְקַאָתוֹ כִּי ב' צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁלְחוּ מִן־הַמִּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־גֵּב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ ג' מוֹכֵר עֲדֵי־נִקְבָה תִּשְׁלְחוּ אֶל־מַחֲוֵי לַמִּחֲנֶה תִּשְׁלָחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מִחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֵין שָׁכֵן אֵין שָׁכֵן בְּתוֹכָם, ויקרא ז כ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בְּשָׂר מִזֶּבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לֹה' וְטָמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִיִּשְׂרָאֵל:]

רבי יוחנן אמר, תני ברדלא [יש שם זה רק עוד פעם בש"ס במכות יב, ויש גם רב אחא ברדלא סוכה כו, ביצה יד, גיטין יד, ויש גם רב ברדלא בר מביימי חגיגה ה, ויש רב אבא כהן ברדלא ב"מ י.],

אתיא טומאתו טומאתו מביאת מקדש כתיב (זכרת) זאוכל קדש בטומאת הגוף וטומאתו עליו [ונכרתה הנפש ההוא מעמיה], וכתיב ציאת מקדש עוד טומאתו זו, מה ציאת מקדש איכא אוהרה, ולא יטמאו את מחניהם, אף טומאת הגוף לאוכל קודש טיפוק ליה אוהרה מהכא [מגו"ש זו ד.],

מה להלן [בביאת מקדש] ענש [את משכן ה' טמא ונכרתה] והזהיר [ולא יטמאו את מחניהם], אף כאן ענש [וטמאתו עליו ונכרתה] והזהיר [כן גלמוד מהגו"ש?]

ומשני טמא שנגע בקודש נפקא לן מודאפקה רחמנא בלשון

נגיעה, אוהרה לאוכל עיקר קרא מידרש מראיתקש קודש למקדש זהאי קרא [בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא] דרשין, מה ציאת מקדש דבר שיש בו כרת, אף אוהרת קודש דבר שיש בו כרת, והיינו אכילה דאילו דנגיעה לא אשכחן כרת, ומיהו "אוהרה לנוגע" נפקא לן מיניה, מדאפקיה צלשון נגיעה,

תניא בוותיה דריש לקיש דאוהרה לאוכל קדש מהכא [פ] אבל בברייתא זו אינו מוכיח שלמידין מפסוק זה גם אוהרה לנוגע, בכל קודש לא תגע אוהרה לאוכל, אתה אומר אוהרה לאוכל, או אינו אלא לנוגע [כפשטיה דקרא]?]

תלמוד לומר בכל קודש לא תגע, ואל המקדש לא תבא, מוקיש קודש למקדש, מה מקדש דבר שיש בו

דף ל"ד ע"א

נמילת נשמה כרת, אף קודש דבר שיש בו נמילת נשמה, ואי בנוגע, נמילת נשמה מי איכא, אלא באכילה,

[שכבר למדנו מבכל קדש לא תגע, לטמא שנגע בבשר קדש, ושאכל בשר קדש לאחר זריקה] ואכתי מיבעי ליה [בכל קדש לא תגע], לטמא שאכל בשר קודש "לפני" זריקה וכיון דלאחר זריקה נפקא לן מיניה [מפסוק זה], היכי יליף מיניה תרמי [גם קודם זריקה],

[המחלוקת באוכל "לפני" זריקה תלוי מאיזה פסוק למד אוכל בשר "לאחר" זריקה]

דאיתמר, טמא שאכל בשר קודש לפני זריקה, ריש לקיש אמר לוקה, ורבי יוחנן אמר אינו לוקה,

ריש לקיש אמר, לוקה, בכל קודש לא תגע, לא שנא לפני זריקה, ולא שנא לאחר זריקה,

[לעיל לג:] אתיא טומאתו טומאתו מביאת מקדש כתיב (זכרת) זאוכל קדש בטומאת הגוף וטומאתו עליו [ונכרתה הנפש ההוא מעמיה], וכתיב ציאת מקדש עוד טומאתו זו, מה ציאת מקדש איכא אוהרה, ולא יטמאו את מחניהם, אף טומאת הגוף לאוכל קודש, טיפוק ליה אוהרה מהכא [מגו"ש זו.],

רבי יוחנן אמר, אינו לוקה, כדתני ברדלא, אתיא אוהרת טמא שלא יאכל קדש טומאתו טומאתו, וכי כתב ההוא לאחר זריקה אלמא אוהרתו, מעונשו ילפא [בכמו שעונשו לאחר זריקה כן הוהרתו לאחר זריקה], ועונשו לאחר זריקה הוא, ולא לפני זריקה, כדקמיני צגמ' דהקומץ רצה (מנחות כה),

אבני חן על מסכת זבחים

[יורשנין] מן המומר לישראל, צפרק קמא דמנמות (דף ו) גצי טריפה,

אמר ליה אין עושה שירים, אלא זריקה במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, הואיל ומרצה # [הלשון מרצה כאן אינה במשמעותה הרגילה, ואולי פירושה כמו "מועיל" דהיינו שעושה הפעולה] לפיגולו הואיל והוא זריקה [משוזה. שג] מן המורה למקציעה פיגול, ופסול,

רב זביד מתני הכי, בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן, כוס פסול כגון שיגא מהו שיעשה להם שצואר שירים אם זרקו כהן כשר לזה, ולא יהא תקנה לקרבן שיחזור ויקבל,

אמר ליה [משאלתך יש ללמוד מה סבירא לך] פסול גופיה להם פסול שזרק, מאי סבירא לך בשירים שצואר צהמה, דלא קמיבעיא לך, אי פסול משוי שירים, כוס פסול נמי משוי שירים, אי פסול לא משוי שירים, כוס פסול נמי לא משוי שירים,

רב ירמיה מדיפתי מתני הכי, בעא מיניה אביי (מרבא) [מרבה], כוס מהו שיעשה את חבירו דחוי, או שירים כגון מטאת שקבל דמה צשי כוסות, ונתן כל מתנותיו מאחד מהן, חזירו שירים הוא ונשפך ליסוד, דכתיב ואת כל הדם ישפך וגו' (ויקרא ד), או דמו הוא דמיה צדיק, שלא ניתן ממנו על הקרנות, וישפך לאמה שצנורה, המוצאה דמים לנחל קדכון?

אמר ליה, פלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן, דתניא למעלה צפרשה הוא אומר צשעיר נשיא צשירי דס ואת דמו ישפך, ולא כתיב כל דמו הוא אומר ויקרא ד כה [בפרשת אשר נשיא יחמא] וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָם הַחֲטָאתָא בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־דָּמָו יִשְׁפֹךְ אֶל־יִסּוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה, למטה צמטאת ימיד [בשעיר, ועוד פעם בבכש בפסוק לה] הוא אומר ויקרא ד ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָה יִשְׁפֹךְ אֶל־יִסּוֹד ד' הַמִּזְבֵּחַ,

מנין לחטאת שקיבל דמה בארבעה כוסות, ונתן מתנה אחת מזה, ומתנה אחת מזה, שכולן נשפכין ליסוד?

תלמוד לומר, ואת כל דמה ישפך,

יכול נתן ארבע מתנות מכוס אחד, יהו כולן נשפכין ליסוד תלמוד לומר ואת דמו, הא כיצד, הוא נשפך ליסוד, והן נשפכין לאמה דכוס עושה את חזירו דמו,

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, מנין לחטאת שקיבל דמה בארבעה כוסות, ונתן ד' מתנות מכוס אחד, שכולן נשפכין ליסוד, תלמוד לומר ואת כל דמה ישפך,

והכתיב ואת דמו ישפך? א"ר אשי, ההוא למעוטי שירים שבצואר בהמה שהן נעשין שירים, על ידי הדם הנמקבל, וישפכו לאמה?

מותיב רבא [רבא מקשה מברייתא על ר"ל, שאמר שהמעלה חיה על המזבח אינו עובר בולא כלום], אילו נאמר ויקרא א ב אדם פירי קריב מקם קרפן ל'ה' מן־הַהֶמָּה ולא פירש צפר ופאן, הייתי אומר חיה בכלל בהמה, כענין שנאמר דברים יד זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים וכמיז צמיה איל וצבי וגו',

תלמוד לומר ויקרא א בקר וצאן מרי צפר ופאן כמיזי המס, מן הצפר ומן הפאן מקריבו, והדר כתיב אם עולה קרבתו מן הצפר ואם מן הפאן קרבתו מן הכשדים, בקר וצאן אמרתי לך, ולא חיה,

יכול לא יביא, ואם הביא כשר, [פי' ולכן הוא כשר שיש לומר] הא למה זה דומה, לתלמיד שאמר לו רבו הבא לי חטים, והביא לו חטים ושעורים, שאינו כמעביר על דבריו, אלא מוסיף על דבריו [אע"פ שאין זה מביא אלא חיה לבדה? כיון דמרוצנו מביא הקרבן אין זה מעביר שהרי תלה בדעתו. תוס'], וכשר,

תלמוד לומר בקר וצאן, בקר וצאן אמרתי לך, ולא חיה,

הא למה זה דומה, לתלמיד שאמר לו רבו, אל תביא לי אלא חטים, והביא לו חטים ושעורים, שאינו כמוסיף על דבריו, אלא כמעביר על דבריו [תוס'],

דף ל"ד ע"ב

ופסול, תיובתא דריש לקיש, תיובתא:

[ו"ל הרשב"ם ב"ב נב, נקטין מרבתי ו"ל כל היכא דאמר בגמ' תיובתא דפלוני תיובתא בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקשיא כי דך דשמואל לא בטלו דבריו, דאמרינן לא הוה ברירא להן דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא לא אשתבח פירוקא בההוא שעתא דתליא וקיימא, ואעפ"כ אין נראה בעיני, דלא שגא תיובתא ולא שגא קשיא דקאי אמילתא דאמוראי חדא היא ולא הויא עיקר, אלא לגבי תיובת' ממשנה או מברייתא שייך לומר תיובתא, ומפירכא דאמוראי שייך למימר קשיא],

[שינונו במשנתנו] וכולן שקיבלו [את הדם חוץ לזמנו וחוץ למקומו, אם יש דם הנפש וחזור הכשר וקבל] כו': בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן, פסול מי שהוא פסול לעבודה מהו שיעשה שירים אם קבל זרק, מהו שיחזור הכשר ויקבל זחוק, וכשר הקרבן, מי אמרינן כיון דזרק פסול, שויה להם שצואר שירים, ומו לא מיחזי לזריקה, או דלמא, לא אלימא זריקה פסול, לשויה להם שצואר צהמה, שירים, ויחזור הכשר ויקבל?

אבני חן על מסכת זבחים

דתניא [בן הענין כאן הוא גם בפסחים סה. - סה:], רבי יהודה אומר, כוס אחד היה ממלא מדם התערובת של פסחים וזורקו זריקה אחת מין פסח כנגד היסוד לאפוקי קרן דרומית מזרחית כדאמר' לקמן, [ועשו תקנה זו] שאם נשפך דמו של אחד מהן [של הפסחים], על ידי שהן רצים ונזהלים לעשות, נמצא כוס זה מכשירו, שהרי כולם מעורבים בו, ואי משום דלערוכ דדם התמצית, אמרינן לקמן, רבי יהודה לטעמיה, דאמר אין דם מבטל דם, ולא אמרינן אידחי ליה בהתערבו, הואיל וצידו לאוספו,

ש"מ, כל שבידו לא הוי דחוי, ש"מ,

גופא, תניא רבי יהודה אומר, כוס אחד היה ממלא מדם התערובת, שאם ישפך אחד מהם, נמצא שהוא מכשירו,

אמרו לו לרבי יהודה, והלא זה ששפך לא נתקבל בכלי היאך יהיה כשר, הא קיימא לן נשפך מן הזוהר על הרגפה ואספו פסול,

מנא ידעי רבנן שלא נתקבל, והלא לא מעשה היא, אלא סברה היא בעלמא, דחייש לשמא נשפך דמו של אחד מהן, אלא [כך אמרו רבנן לר' יהודה] "שמא" לא נתקבל בכלי ונמצא זורק דם פסול,

אמר להן

דף ל"ה ע"א

אף אני לא אמרתי שיאסף אלא כשנתקבל בכלי,

והוא גופיה רבי יהודה מנא ידע שנתקבל כלי? כהנים זריזין הן ומקבלי כולהו, ועבדינן הייא מהרה [פי' וע"י שעושין מהר], ומשתפכין [וביון שכבר נתקבל הדם, הוא כשר לזרוק],

[ומקשה על ר' יהודה] והלא דם התמצית [שאין הנפש תלויה בו, שכבר יצא הנפש קודם שיצא דם זה] מעורב בו?

רבי יהודה לטעמיה, דאמר דם התמצית קרי דם, דתניא דם התמצית באזהרה ה' לאין כתיבי דם, חד לדם התמצית כדאמרין בכריתות בפ"ק (דף ד), רבי יהודה אומר בכרת דם יליף טעמא,

[ומקשה] והאמר ר' אלעזר, מודה רבי יהודה לענין כפרה, שאינו מכפר, שנאמר דברים יב (כי הדם הוא הנפש) [כי הדם הוא בנפש יכפר] דם שהנפש יוצאה בו קרוי דם, שאין הנפש יוצאה בו, אין קרוי דם?

אלא רבי יהודה לטעמיה, דאמר אין דם מבטל דם דמין דמין

[שגינו במשנתנו] קיבל הכשר ונתן לפסול [יחזיר לכשר, קיבל בימינו ונתן לשמאלו, יחזיר לימינו, קיבל בבלי קדש ונתן לכלי חול, יחזיר לכלי קדש] כו': וצריכא לאשמעינן דאית להו תקנה בחזרה, דאי אשמעינן פסול [שקבל שיחזיר לכשר] הוה אמינא, מאי פסול טמא, דחזוי לעבודת ציבור כגון טמא דחזוי לכתולה ציבור, הלכך גבי יחיד איכא תקנתא בחזרה, אבל [קיבל ב] שמאל לא,

ואי אשמעינן שמאל, דאית ליה הכשירא ביום הכיפורים נטל את הממחה צימיו ואת הקפ בשמאלו, אבל כלי חול לא,

ואי אשמעינן כלי חול, משום דחזוי לקדושינהו, אבל הנך אימא לא, צריכא,

וליהוי ליה דחוי [בכל הג' בבות, שנתנה לפסול, או לשמאל, או לכלי חול] דהא נראה ונדחה, ואמאי אית ליה תקנתא בחזרה?

אמר ליה רבינא לרב אשי, הכי אמר רב ירמיה מדיפתי מושמיה דרבא, הא מני חנן המצרי הוא, דלית ליה דחויין,

דתניא חנן המצרי אומר, אפי' דם שער הנעשה צפנים בכוס ומת המשתלח לא נדחה הדם אלא מביא חבירו שער אחר ומזווג לו להדם, וכשר הדם למתנותיו, וזה ישתלח,

ולשון "אפילו" דנקט, משום דשלשה מחלוקות בדבר,

1. איכא למאן דאמר, אפילו צעלי חיים נדחים, דקתני ואם משהגדיל מת אחד מהן, יציא שנים ויגריל עליהם כבתולה, והנשאר ידחה,
2. ואיכא למאן דאמר, מציא חבירו שלא בהגדלה, דצעלי חיים אין נדחין, והגדלה לא מעכבה, אבל דם כזוס ומת המשתלח, ישפך הדם דשחוטין נדחין, ואין חוזרין ונרצין,
3. ואמא חנן המצרי למימר אפילו דם כזוס, מזווג ליה אחר,

רב אשי אומר, כל שבידו לתקן להחזיר כי הנך דמתנין, אבל ההוא דמשתלח אין צידו, מי יימר דיהבי ליה אחריני, לא הוי דחוי,

אמר רב שייא, כוותיה דרב אשי מסתברא, מאן שמעת ליה דאית ליה דחויין, רבי יהודה,

דתנן, ועוד אמר רבי יהודה, נשפך הדם [של שער הנעשה בפנים, שהוא זוגו של המשתלח], ימות המשתלח לדדחי ליה ויצא שנים אחרים, מות המשתלח [ועדיין לא נזקק הדם בפנים], ישפך הדם,

ושמעין ליה דאמר, כל שבידו לא הוי דחו,

אבני חן על מסכת זבחים

לרבי יהודה לא צטיל, ולקמן מן לה צפ' כל הזמנים שנמערבו (דף עח),

[ומביא המשך הברייתא] אמר להם רבי יהודה, לדבריהם [שלא היה ממלא כוס לזרוק], למה פוקקין העזרה ערבי פסחים שלא ילאו הדמים דרך אמה לנחל קדרון,

אמרו לו שבת הוא לבני אהרן, שיהלכו עד ארכובותיהן [ברך, קני"א באדיש, ולכאורה זה גזמא גדולה, אבל בשט מפרש עד קרסוליהן דהיינו [ankle] בדם] [להראות שיש קרבנות הרבה, וגם שאין נפשם קצה להתלכלך בדם הקרבנות],

והא דם הוי חציצה בין רגליהם לרפסה, ומן עומד על גבי כלים כו' פסול (לעיל דף טו)? ל"ח הוא ולא חציצה, דתנן הרים, והדיו, והדבש, והחלב, יבישין חוצצין, לחין אין חוצצין,

והא קא מיתווס' [מתלכלכים] מאנייהו, ותנן היו בגדיו ממושטשין לעיל צפרק צ' מניא לה ועבר, עבודתו פסולה, וכי תימא דמדלו להו, והתניא ויקרא ו' מדרו כמדתו שלא יחסר ושלא יותיר?

הא דקמני שבת הוא לצני אהרן כו' בהולכת אברים לכבש קאמר דלאו עבודה היא, ולקמן פריך וצולכת דס היכי אולי,

ולא [הלכה אינה עבודה], והתניא ויקרא א' והקריב הכהן את הכל, זו הולכת אברים לכבש?

אלא בהולכת עצים למערכה, דלאו עבודה היא,

ולעבודה היכי אולי? אולי אאיצטבי איצטצאות גבוהין היו שם, צנין אצנים, ואין מונעין דמן הרפסה הן;

מתני': השוחט את הזבח, לאכול חוץ למקומו או חוץ לזמנו דבר שאין דרכו לאכול, ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר, כשר,

ורבי אליעזר פוסל,

לאכול דבר שדרכו לאכול, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר, פחות מכזית, כשר,

לאכול כחצי זית, ולהקטיר כחצי זית, כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין,

השוחט את הזבח, לאכול כזית מן העור, ומן הרוטב, ומן הקיפה מפרש צהעור והרוטב (חולין דף קכ) חזלין ודקדקת הצער השוכנת בשולי קדרה, ומן האלל גיד הנזר שהוא קשה ואין ראוי לאכילה, ומן העצמות, ומן הגידין, ומן הקרניים, ומן הטלפים, חוץ לזמנו וחוץ למקומו כשר,

ואין חייבין עליהן, משום פיגול אם היה הזבח פגול, שחשבו על צפרו או על אימוריו חוץ לזמנו, ונתפגל, האוכל מאלו פטור, ונותר, וטמא אם אכל טומאת הגוף מאחת מאלה הזבח, כשר,

השוחט את המוקדשין כל היכא דנקיט האי לישנא, מיירי צנצנות, לאכול שליל [fetus. kornfeld] שצמעה [עובר שבמעיו קרבן. יבין], או שיליא [הוא עור החופה הולד במעי אמו. יבין], בחוץ, לא פיגל,

המולק את התורין, לאכול ביציהן בחוץ, לא פיגל אם הזבח דלאו גופיה דזיבחה הוא, חלב מוקדשין חלב שצדדיה, וביצי תורין, אין חייבין עליהן משום פיגול אם פיגל צזח ואכל ממלכה לא מחייב כרת דלאו זיבחה הוא ונותר, וטמא:

[הקדמה: ר' אלעזר סבר, שאף שאם חישב על דברים שאינם מעיקר הזבח לא נתפגל הזבח, אבל אם חישב על דברים שהם מעיקר הזבח, נתפגלו גם אלו דברים שאין דרך רוב בני אדם לאוכלם וגם אינם נקטרים, ומביא ג' אופנים בדוגמא: שליל, מוראה, בשר של פרים הנשרפין],

נב': אמר רבי אלעזר, פיגל בזבח שחטו ע"מ לאכול, או להקטיר, חוץ לזמנו נתפגל השליל האוכל מהשליל, חייב [ברת],

בשליל שחט את הזבח, ע"מ לאכול מן השליל חוץ לזמנו, לא נתפגל הזבח קסבר רבי אלעזר, שליל גופיה דזיבחה הוא, דעובר ירך אמו הוא, ומיהו אין מחשבתו מפגלת הזבח, דדבר שאין דרכו לאכול הוא, דזבחה דאינשי לא אכלי ליה, ושליל עזמו [נמין] לא נתפגל, מדקמני מתני' [לפני כמה שורות] לאכול שליל או שליל בחוץ, לא פיגל,

פיגל באלל [גיד הצואר] של עוף, ראוי לאכילה הוא, דרכין [ובמשנה שמונה אלל בדבר שאין דרך לאכלו, מיירי באלל של בהמה שאינה ראויה לאכילה מפני שהוא קשה], נתפגלה מוראה [a pouch like enlargement of a birds gullet [throat] in which food is digested and stored] לא חיי לאכילה, דפירשא בעלמא הוא, הלכך מחשבה דידה לא מפגלת, ומיהו היכא דנתפגל העוף ע"י דבר אחר, כיון דאיכא אינשי לאכלי, חייב עליו כרת, [אבל חשב על אכילה] במוראה, לא נתפגל אלל,

פיגל באימורין שחט פרים הנשרפים, ע"מ להקטיר אימוריהן חוץ לזמנו, נתפגלו פרים והאוכל מצדן חייב, חישב בפרים שחט ע"מ לאכול מצדן

אבני חן על מסכת זבחים

אלא צריך לפרש שהבחייתא בא לומר, שאם הבשר נעשה פיגול ע"י שחושב להקטיר אימריה למחר, עובר גם אם אוכל הבשר שעומדת לשרף,

מאי לאו [מה שאמר הברייתא שנפסל בלינה הכוונה על] **לינת בשר קמי** שאם לן [הבשר ולא נשרף] נפסל, וה"ה למחשבת לינה שפוסלת צנצר, [וכיון שאי אפשר לפרשה כן, שהרי מחשבת לינה אינה פוסלת, שרק מחשבת אכילת אדם ואכילת מוכח פוסל, וזה שממשיך רש"י], ונהי נמי [פ' דאע"ג] דהיכא דחשד אצטר עזמו לא מדוק מינה [למודק כיון שפסלה בלינה פסלה נמי מחשבת לינה], דלא מחשבה צנצר שדרכו לאכול צני [ובשר זה נשרף], וברייתא לעיל נמי תניא דהדיא, ושון שאם חשד לאכול פרים, לא עשה כלום, אפילו לפסול,

וש"מ, מוגו דפסלה בלינה, פסלה בה מחשבה [ראה לקמן לו. שיש סברה לומר כן, וז"ל הגמ' שם אי אתם מודים שאם הניחו למחר שהוא פסול, אף חישוב להניחו למחר פסול], [תוס'] @ מדפסלה לינה, פסלה נמי מחשבת לינה [דבריו של רש"י וגם דברי הגמ' צריכין ביאור, וראה בפריו בעתו שנתקשה בזה],

מיהו הא דייקין מינה [כן צריך לפרש פסלה בה מחשבה, היינו], דמחשבת לינת אימורים מפגלת הצנצר, כרזי אלעזר [פ' וזה מומש כשיטת ר' אלעזר, שהגם שאם חושב על הבשר לא נפסל הוזהב, אבל אם נפסל הוזהב נאסר גם אכילת הבשר?]

[ורוחה] **לא לינת אימורים** [הא] דקמי דפסלה [בלינה], [ש?]האימורים נפסלים צלינה קמי, ודכוותה (פשוט) [דיין] מינה דמחשבת לינת אימורים מפגלת צאימורין,

[ומקשה] **הא מרקתני סיפא** [דמשנה מעילה ט.], **כולן מועלין בהן על בית הדשן, עד שיתוך הבשר** גרסינן גמס' מעילה, וז"ג משיתוך דא"כ הוה ליה דבר שנעשית מזומו, ואין מועלין בו, אבל עד שיתוך דאכמי אית צה צורך עבודת גבוה קרי צה מקדשי ה', **מכלל דרישא לינת בשר?**

מידי איריא, הא כדאיתא והא כדאיתא, רישא אימורים, וסיפא בשר,

מותיב (רבא) (רבה) [מקשה על ר' אלעזר ממה ששינוי בברייתא על ר' אלעזר, שרואין מברייתא זו שדבר שאין מפגל אם חשב לאכול חוץ לזמונו, אינו מתפגל גם אם חשב על אכילה המפגלת],

ואלו שאין מפגלין ואין מתפגלין לקמיה מפרש ליה, צמר שבראשי כבשים, ושער שבזקן תיישים איצטריך לאשמועינן דלא מהניא מחשבה צה, משום דעור הראש קרב עס הראש, שאינו בכלל הפשט כדתניא בהשומט (חולין דף כז), מנין לרבות הראש שצנצר הוזהב ומהניא ציה מחשבת הקטרה, דהך מיהא לא מהניא מחשבה, אם חשד להקטיר למחר דלאו דרכו

חוץ לזמונו **לא נתפגלו אימורים** להחמייז כרת [אמ?] האוכל מכליות או מיותרת הכנז שלהם, וכל שכן דלא נתפגלו פרים עזמן, שהרי חשד לאכול דבר שאין דרכו לאכול, ואידי דנקט פיגול צאימורין, נקט נמי לא נתפגלו אימורין [פי' והיה יכול לומר סתם לא נתפגלו, או לא נתפגלו פרים],

לימא מסייע ליה, [שנינו בברייתא מובא לקמן קד':] **ושוים ר"ש** ומכמים שנחלקו צפ' בית שמאי [לקמן מג.], דרבנן אמרי פיגול נוהג בפרים הנשרפים, ור"ש אמר כל שאינו על מזבח החילון, אין חייבין עליו משום פיגול, **שאם חישב צאחמ מעצדות הדס באכילת פרים** לאכול מן הפרים למחר, **ובשריפתן** או לשורפן צצית הדשן כהילכתו למחר, **לא עשה ולא כלום** דמחשבת אכילה לא מהניא צה, דצנצר שאין דרכו לאכול הוא, ומחשבת שריפה נמי לא [מפגלת], דאמחשבת אכילת מזבח קפיד רחמנא, אבל שריפה לאו לשון אכילה הוא, ואע"ג דאמרן צפירקין דלעיל, חשד שחאכלהו אס למחר פיגול, ה"מ דחשיב צלשון אכילה כדאזקי התם,

[ומדייק מרקאמר שאם חישב באכילת בשר הפרים, לא פליגי, יש ללמוד שאם חישב מחשבה המפגלת ואכל מבשר הפרים, יאמרו רבנן שחייב כרת, וזה יהיה כדברי ר"א] **מאי לאו** הא דפליגי רבנן, דאמרי פיגול נוהג צהס, צצנצר דפריס (עזמן קאמר) [עזמן קאמר], **הא חישב באימורים** דאס חישב צאימורין להקטירם למחר, דחשיב כי אורחיהו (ואכילת) [צאכילת] מזבח [פי' דבמחשבה זו נעשה הקרבן פיגול], **נתפגלו פרים** נתפגל צנצר הפריס, ליענש כרת על אכילתו [הגם שאין הבשר נאכל אלא נשרף] [ומזה יהיה ראיה לר' אלעזר?]

לא

דף ל"ה ע"ב

[אלא כן הרייק] **הא חישב באימורין, נתפגלו אימורין עצמן** יומרת הכנז, והכליות, אבל לא צנצר, שאין מתפגל צנצר שהוא גופו [של] צה, אלא דבר המפגל, [אבל פריס עזמן] (ד) כיון דלא חשיב אכילה לענין פיגול, לא חשיב נמי אכילה לענין איפגול:

[בא להביא ראיה לר' אלעזר] **ת"ש** [משנה מעילה ט.], **פריס הנשרפים** [כגון פר העלם דבר, ופר כהן המשיח. יבין לקמן פ"ה מ"ב], **ושעירים הנשרפים** [שעירי ע"ז. שם], **מועלין בהן משהוקדשו, נשחטו הוכשרו** נתקנו (לקצנע) [לידין] פסולין הללו ליפסל בטבול יום, ובמחוסר כיפורים אס נגעו צהן, ובלינה,

[הקדמה: בפריס ושעירים הנשרפים, אין בשרה נאכל אלא נשרף, ואם חושב לשרוף הבשר למחר אין זה פיגול, שפיגול לא שייך אלא בחלק מן הקרבן שאוכלה אדם, או מקטירה על גבי מזבח, ורצה להביא ראיה מכאן לר' אלעזר, שהגם שאם חישב לאכול הבשר למחר אין הקרבן נעשה פיגול ע"ז, זה, כיון שבשר זה עומד לשרוף ולא לאכול,

אבני חן על מסכת זבחים

אפקעינהו, ממורת מתפגל לא אפקעינהו,

אלא לאו ש"מ, כאן מחמת הזבח מתפגלין כאן מחמת מחשבת עצמן לא מתפגלין, ש"מ:

[שנינו בברייתא דלעיל, המעלה בהן בחוץ פטור, ומביא את דברי ר"ע ומקשה עליהם],

תנן התם [לקמן פר. ג] גבי אס עלו לא ירדו, בפרק המזבח, [ואלו שלא היו פסולין בקדש וכו'] ובעלי מומין, ר"ע מכשיר אס עלו שלא ירדו בבעלי מומים,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, לא הכשיר ר"ע אלא בדוקין שבעין [לא דוקא דוקין שבעין דה"ה שאר מומין שאינן מחוסרי אבר וכו'. תוס'] טיילא בלע"ז [cataract], לשון או דק [ויקרא כא] כמו הנוטה כדוק [ישעיהו מ] [אצל] דוקין שבעין לא פסלי בהו, ואע"ג דמוס גמור הוא, [אפ"ה בעוף כשר, כיון ש] לא נאמרו מומין אלא בבהמה, דכתיב קָמִים וְכָר בְּקָרָא בְּקָשָׁים וּבְעִזִּים [ויקרא כז יט] [וי?] מנייה דרשי' [מנחות דף כה] תמות וחכרות בבהמה ואין תמות וחכרות בעופות, ואילי וכשרין בעופות לכתחלה, בבהמה אס עלו לא ירדו,

הואיל וכשירים בעופות לכתחלה, שאין פוסל בהן אלא חסרון אבר, כגון יבש גפה, נסמית עינה [ויאלת] או נקטעה רגלה, משום הקריבהו נא לפתח, כדמפרש בבכורות,

והוא שקדם הקדישה את מומה אבל קדם מומן את הקדש, לא חלה עליהן קדושת מוצא מעולם, אלא קדושת דמים ואין המזבח מקדש פסולין אלא שנאלו לו, כדמפרש צ"ה המזבח,

(א"ר חייא בר אבא) ומודה רבי עקיבא בעולת [פ'] שעולה אינה בא אלא זכר והביא [נקבה שתרד, ואע"פ ששברה בעופות לכתחלה] [להביא עולת נקבה, אפ"ה מודה ר"ע שאם הביא בהמת נקבה תרד], מ"ע דכבואן דקדם מומה להקדישה דמי שאין לך מוס בעולה גדול מזה דכל עולה זכר הוא,

מתיב רבי זירא צברייתא דלעיל תנן לה, וקמני בה שליל, המעלה מהן בחוץ ומעלה "מהן" משמע מבשרו [של השליל] פטור דלאו גופיה דזיבחה הוא, ולא חיי להקריבה, כדמניא בבהמה המקשה [חולין דף עה] מה יותרת [ה?] כד וכליות האמורים באש מוצא מכלל שליל, אף כל מוצא מכלל שליל, הא מאימין מבשר אימין חייב,

והיכי משכחת לה בעולת נקבה דאילו בשלמים, המעלה מבשר בחוץ פטור, דלא מתקבל בפנים הוא, כדחנן בפרק בתרא [לקמן דף קיב] המעלה מבשר מטאת כו',

להקטיר הוא, דגבי אס עלו ירדו קא מני להו צ"ה המזבח [לקמן דף פה] והעור, והרומב, והקיפה, והאלל @ של צהמה, והמוראה של עוף, והעצמות, והגדין, והקרנים, והמלפים, והשליל והעוזר ל"ג דהיינו שליל, והשיליא, וחלב המוקדשין חלב שצדדי נקבה [כל היכא דנקיט האי לישנא, מיידי בנקבות. רש"י לעיל לה.], וביצי תורין,

[כולן] לא מפגלין ולא מתפגלין, ואין חייבין עליהן משום פיגול אס חישב צוצה פיגול, ואכל מאלו, נותר [או אם אבל מהם משנתורין], וטמא [או אם אבל מהם משנמטוא], והמעלה מהן בחוץ, פטור דאין ראויין לפתח אהל מועד, [עד כאן הברייתא],

(וה"פ. ו') מאי לאו לא מפגלין הזבח אס זרק ע"מ לאכול או להקטיר מאלו חוץ לזמנם, הזבח כשר, ולא מתפגלין מחמת זבח אס חישב לאכול מבשר הזבח, או להקטיר [מחמת] [מאימורין חוץ לזמנו, (ו) לא נתפגלו אלו ליענש באכילתו כרת, ומיזבחה דר"ה, דהכא שליל ומוראה תנן] [שהם שנים מהג' דוגמאות שהביא ר"א]?

לא, לא מפגלין את הזבח, ולא מתפגלין מחמת עצמן אס זרק ע"מ לאכול לאלו חוץ לזמנו, אין מתפגלין, שאין מחשבתו מחשבה,

א"ה, הא דקתני סיפא [של הברייתא לעיל], כולן לא מפגלין ולא מתפגלין, הא תו למה לי לאו, לאימורי, דאף מחמת זבח אין מתפגלין,

ולטעמיה [הא דקתני מיד אחר לא מפגלין וכו'] אין חייבין עליו משום פיגול, הא תו פעם שלישית למה לי למיתני, הא מאי תימי לאשמועינן לדידך?

אלא על כרחך משנה [שלישית] לאו דוקא, אלא אגררא דטמא וטמא נקבה איירי דבעי למיתנא נותר וטמא, תנא פיגול, תנא נמי לרבי אלעזר נמי משנה שניה לא תיקשי איירי דבעי למיתני המעלה מהן בחוץ דאגררא דהמעלה מהן בחוץ נקבה, תנא נמי, וכולן לא מפגלין ולא מתפגלין,

(רבא) אמר [רבא], אף אנן נמי תנינא [שנינו במשנתנו בע"א] כרבי אלעזר, דשליל ושלילא מתפגלין ולא מפגלין, השוחט את המוקדשים [כל היכא דנקיט האי לישנא, מיידי בנקבות. רש"י לעיל לה.], לאכול שליל או שיליא בחוץ [הוא הדין לאחר. תוס'], לא פיגול משמע לא את ענמן ולא את הזבח, והמולק את התורים לאכול ביציהם בחוץ לא פיגול,

והדר תני [פי'] שלאחר דתני דברים שאם חשב עליהם אין הקרבן מתפגל, תני בקרבן שנתפגל כבר באיזה דברים אין חייב עליהם אם אוכלם], חֲלָב המוקדשין [כל היכא דנקיט האי לישנא, מיידי בנקבות. רש"י לעיל לה.], וביצי תורים, אין חייב עליהן משום פיגול, נותר, וטמא, הא שליל ושיליא חייבים [תוס'] עליהן משום פיגול, אלמא ממורת מפגל

אבני חן על מסכת זבחים

אי אמרת בשלמא, קסבר רבי עקיבא עולת נקבה אם עלתה לא תרד, הא מני [דאם העלה מאימן בחוץ חייב] ר"ע היא דמין דנפנים אם עלתה לא תרד, מיחייב עלה בחוץ, אלא אי אמרת אם עלתה תרד, הא מני?

אימא המעלה מהן בחוץ פטור, הא מאימורי אימן חייב לא מימא הא מאימן חייב, אלא אימא הא אימורי אימן חייב, ובשלמים או בחטאת עסקין שבאין נקבות,

והא מהן קתני דמשמע מנשכן ואימן דומיא דידהו ונד[דייקין מינה הא מאימן חייב, ע"כ דומיא דידה דייקין [דהיינו] מן הנשך, ע"כ בעולה קאי?]

אלא אימא המעלה מאימוריהן [של השליל, ולא מן הבשר] בחוץ פטור, הא מאימורי אימן חייב:

מהני? שחטו על מנת "להניח" את דמו או אימוריו לאחר [שלא יקריבם כלל. יבין], או להוציאן לחוץ [חישב שיוציאם חוץ לעזרה ויפסלו עי"ז], רבי יהודה פוסל אף על פי שאין כאן לא אכילה, ולא הקטרה, ובגמרא מפרש טעמה, וחכמים מכשירין,

ע"מ ליתנן על גבי הכבש, או על המזבח שלא כנגד היסוד, וליתן את הניתנים למעלן למטה, ואת הניתנים למטה למעלן,

ואת הניתנים

דף ל"ו ע"א

בפנים בחוץ, ואת הניתנין בחוץ בפנים,

שיאכלוהו טמאים, שיקריבוהו טמאים [את האימורים, ראה בגמ' לקמן],

שיאכלוהו ערלים, ושיקריבוהו ערלים,

לשבר עצמות הפסח, לאכול הימנו נא [צלו ולא צלו],

ולערב דמו בדם הפסולים, כשר,

שאין מחשבה פוסלת, אלא בחוץ לימנו וחוץ למקומו, והפסח והחטאת שלא לשמן:

גמ' מ"ט דרבי יהודה?

אמר רבי אלעזר, תרי קראי כתיבי בנותר חד בפסח וחד במודה [ותימה דדריש באם אינו [ענין ומפסח] הכי ילפי' שאר נותר. תוס'], כתוב אחד אומר שמות יב לא תותירו ממנו עד בקר, וכתוב אחד אומר ויקרא ז בו לא יניח ממנו עד בקר, אם אינו ענין להניח [דכבר כתיב לא תותירו], תנהו (ל)ענין [ל]מחשבת הינוח,

[ולפי המסקנא אין זה לימוד, אלא סברא דהואיל ומיפסיל בהולאה ובהינות, מיפסיל נמי במחשבת הולאה והינות],

[ומקשה] ורבי יהודה האי קרא להכי הוא דאתא, האי מיבעי ליה לכדתניא, ויקרא ז בו ובשר זבח תודת שלמיו, למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה,

[ומקשה הברייתא] חליפין מפריש מודמו ואזנה, והפריש אחרת מחסה, ונמלאת הראשונה, הויא שניה חליפי תודה וקריצה,

ולדורות, תמורות ולד תודה ותמורת מודה, וכולן קריצין כדאמרין בבכורות (דף יד) רק קדשין אלו התמורות, אשר יהיה לך אלו הוללות, כולן אני קורא בהן משא ונאם וגו' **מנין** [שנאכלין ליום ולילה]?

ויקרא ז בו ובשר זבח תו דת שלמיו ביו'ם קרבנו יאכל ל' איניח ממנו עד בקר:

ת"ל "ובשר" דהוה ליה למכתב ומודמו, ציומו יאכל, הוה ליה קרא ימירא לדרשא,

חטאת ואשם **מנין** [שנאכלין ליום ולילה]? ת"ל זבח,

ומנין לרבות שלמי נזיר איל מיר הטעון לחם כמותה [בתורה, ולכן אינה נאכלת לשני ימים ולילה אחת בשלמים רגילים], ושלמי פסח חגיגת ארבעה עשר? ת"ל שלמיו,

אכל שלמים בעלמא לא מני לרצוי, דהא כמיז בהדיא בהו, שני ימים, ציוס וצחמס יאכל וממחרת,

לחמי תודה, וחלות ורקיקים שבנזיר, **מנין** [שנאכלין ליום ולילה]? ת"ל קרבנו,

כולן קורא אני בהן לא יניח [ממנו עד בקר, דהיינו שנאכלין ליום ולילה], [וקשה על ר"א שדורש מפסוק זה על מחשבת הינוח, הרי פסוק זה צריך ללמוד לזמן אכילת כל קרבנות אלו]?

א"כ לימא קרא לא תותירו מדכתיב בכל שאר הנותרים [כן יש לשון "והנותר" כמה פעמים בתורה] לשון נותר, מאי לא יניח, אם אינו ענין להינוח, תנהו ענין למחשבת הינוח,

התיינה להניח [מחשבת הינוח], להוציא [מחשבת להוציא] מאי איכא

אבני חן על מסכת זבחים

למימר,

וּלְפִלּוּג [וּלְפִסּוּל ר' יהודה] בְּנִיתִין בְּפָנִים שְׁתַּנָּן בַּחוּץ, וְהִנֵּתִין בַּחוּץ שְׁתַּנָּן בְּפָנִים שֶׁמֶשׁ לִיתֵן צִפְיִם, קָא מַקְשִׁי, דְּהֵמָּה וְדָאֵי אִי הוּא יְהִיב חֲטָאֵת הַחֵיטָה צִפְיִם מִיפְסָלָא, דְּכַמֵּיד וְכָל חֲטָאֵת אֲשֶׁר יוֹצֵא וְגו' (ויקרא ו) ?

קִסְבֵּר רַבִּי יְהוּדָה מִחֲשֶׁבֶת לִיתֵן אֶת הַנִּתְנִין בַּחוּץ צִפְיִם לֹא פִסְלָא, דְּגַבִּי מִחֲשֶׁבֶת חוץ לִמְנו כְּמוֹצֵי שְׁלִשִּׁי, וְדִרְשִׁין בְּעֵינֵן מְקוֹם שִׁיחָא אֹתוֹ חוץ מִשּׁוּלֵשׁ בְּרֵם בְּבָשָׂר וּבְאִימורִין דְּהֵיִינוּ חוץ לַעֲזָרָה מִמֶּשׁ, שְׁנִשְׁעָת הֵימָר הַצִּמּוֹת נִשְׁמַלֵּשׁ כָּל אֵלֶּה, הֲלָכָה גִזְרֵת הַכְּמוֹצֵי דְפִסּוּל חוץ לַמְקוֹמוֹ, אֲבָל לְהַכְנִיס לְפָנִים לֹא מִחֲשֶׁבֶת הִיא,

וּמִי אֵית לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה הֵיא סְבָרָא [שֶׁאִם הַכִּנִּים דִּם הַחֲטָאֵת לְחִיבָל לֹא נִפְסָלָא], [צָרִיד לִיִּישֵׁב סוּגִיא זֶה לְכָל הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁפִּי בְּפִירְקֵין דְּלֵעִיל מְקוֹם מִשּׁוּלֵשׁ. תוֹס'], וְהִתְנִיא רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר דְּרִבִּים זֶה אֵל לֹא-תִקְרָא לֵהּ אֶל-הָיָה שׁוֹר וְרֵשֶׁת הָשֶׁר יִהְיֶה בֹר מִסּוּ וְגו' בִּלְדָּבָר רָע, רִיבָה כֹּאן אֲזַהֲרָה שֶׁלֹּא יִשְׁמָט הַחֲטָאֵת בְּדִרוֹס חֲטָאֵת שִׁשְׁחָטָה בְּדִרוֹס, וְחֲטָאֵת שְׁנִכְנִס דְּמָה לְפָנִים [שְׁהִיא] פִּסּוּלָא כְּלוּמַר לֹא מוֹצֵאנוּ ע"מ לְהַכְנִיס דְּמָה לְפָנִים, וְלֹא בְּהַכְנִסָה מִמֶּשׁ קִמְוָהר לִיה, אֲבָל מִחֲשֶׁבֶת הַכְּנָסָה, דְּהֵא בְּצִיחָה קָאֵי, וְקָא קְרִי לִיה דְּבַר רַע, אֲלֵמָּא מִיפְסִיל,

וְלִית לְרַבִּי יְהוּדָה (שְׁלִישִׁי) [הֵיא סְבָרָא], וְהִתְנָן צִפְיִן כָּל הַצִּמּוֹת שֶׁמֶשְׁעֵרָא אֹמֵר רַבִּי יְהוּדָה, הַכִּנִּים [דִּם חֲטָאֵת לְחִיבָל] בְּשׁוּגָה כֶּשֶׁר, הֵיא בְּמוֹזֵד פִּסּוּל, וְקִי"ל הֵמָּה בְּגִמְרָא צִיִּלְהִי פִירְקִין, דְּהֵא דְּדִיִּיקִין הֵא מוֹזֵד פִּסּוּל בְּשִׁכְיָפֵר צִשְׁתֵּן מִמֶּנּוּ עַל מוֹצֵא הַפְּנִימִי, הוּא דְּקִפְסִיל רַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא מִיפְסָל בְּהַכְנָסָה,

הַשְׁתָּא וְמָה הָתֵם דְּלִיכָא לְמַשְׁמַע מִינֵיהּ, דְּכָל שָׂק מִחֲשֶׁבֶת הַכְּנָסָה לֹא פִסִּיל עֵיילִי עֵיילָא [אִם הַכִּנִּים הָדִם עֲצֻמָּה] אִי כִיפֵר אִין, אִי לֹא כִיפֵר לֹא, הֵבֵא דְּחִשְׁיָב חֲשׁוּבִי [אִם חֲשַׁב רַק לְהַכְנִיס] לֹא כָּל שָׂק [שְׁאִינוּ פִּסְלָא] ?

[וּמִתְרִין] תְּרִי תִנְאִי, וְאֵלִיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה,

וּסְבֵר ר' יְהוּדָה, חֲטָאֵת שִׁשְׁחָטָה בְּדִרוֹס

דף ל"ו ע"ב

יְהֵא חִיִּיב מִלְקוֹת, וְהִתְנִיא רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, יִכּוֹל חֲטָאֵת שִׁשְׁחָטָה בְּדִרוֹס יְהֵא חִיִּיב, ת"ל דְּרִבִּים מִזֶּה לֹא תוֹבַח לֵה' אֲלֵהֶךָ שׁוֹר וְשֶׁה וְגו' כָּל דְּבַר רַע מוֹס בְּגִלְיָי שְׁהוּא מְגוּנָה קְרִי דְּבַר רַע בְּצִמּוֹת צִפְיִן עַל אֵלֶּי מוֹמִין (דף לו), עַל דְּבַר רַע אֲתָה מַחִיבּוֹ, וְאִי אֲתָה מַחִיבּוֹ עַל חֲטָאֵת שִׁשְׁחָטָה בְּדִרוֹס ?

וְעוֹד טַעֲמָא דְּר' יְהוּדָה סְבָרָא הוּא וְלֹא מְרִיצֵי דְקָרָא, אֲבָל ס"ל דְּהוּאִיל וּמִיפְסִיל בְּהוֹלָה וְצִינּוֹת, מִיפְסִיל נָמִי בְּמִחֲשַׁבְתָּ הוֹלָה וְהִינוֹת,

דְּתִנְאִי, אֹמֵר לֵהֶם רַבִּי יְהוּדָה, אִי אֲתֵם מוֹדִים שֶׁאִם הִנֵּחוּ לְמַחֵר שְׁהוּא פִּסּוּל דְּסֵם נִפְסָל צִשְׁקִיעַת חֲמָה, אִף חִיִּשֵׁב לְהִנֵּחוּ לְמַחֵר פִּסּוּל ?

אֲלֵא טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה סְבָרָא הוּא [וְלֹא קִשָּׁה מְבַרִייתָא, שֶׁפִּסּוּק זֶה צָרִיד לְלִימוּד לִזְמַן אֲכִילָת כָּל הַקִּרְבָּנוֹת שְׁמוּנָה, שֶׁר"י אִינוּ דוֹרֵשׁ הַפִּסּוּק],

וְנִפְלּוּג נָמִי ר"י בְּכּוּלָּהּ הוּאִיל וְטַעֲמָא מִהֵאֵי סְבָרָא הוּא [נֹאמֵר בְּכָל דְּבַר אִם כְּשֶׁנִּשְׁעָה בֵּן פּוֹסֵל, גַּם אִם חוֹשֵׁב בֵּן יִפְסוּל], נִפְלּוּג בְּכּוּלָּהּ הֵךְ דְּמִתְנִי דְקִתְנִי כֶּשֶׁר ?

וּמִשְׁנִין בְּהִי מִיִּיחָה נִפְלּוּג, בְּשׁוּבֵר עֲצֻמוֹת הַפִּסּוּל [לְמָה מִתְחִיל בּוֹה ?], וְלֹאכּוֹל מִמֶּנּוּ נֹא, זִיבְחָא גּוֹפִיָה מִי מִיפְסִיל אִם הִיא שׁוֹבֵר אֶת הַעֲצָמוֹת, אִזּוּ אֲכִיל נֹא,

ע"מ שִׁיאֲכַלְהוּ טַמְאִים, וְשִׁיקְרִיבוּהוּ טַמְאִים, זִיבְחָא גּוֹפִיָה מִי מִיפְסִיל וְהֵאֵי יִקְרִיבוּהוּ בְּאִימורִין קֹאמֵר, דּוּמִיָּא דִּיאֲכַלְהוּ בְּצֶשֶׁר, וְכֵן אִם יִאֲכַל טַמְאִים אִזּוּ עֵרְלִים זֶכֶה שְׁמוֹרֵק דְּמֹו כְּהִלְכָתוֹ, מִי פִסִּיל הַקִּרְבֵּן לְמַפְרַע מִלְרָצוֹת, שִׁיאֲכַלְהוּ עֵרְלִים, וְשִׁיקְרִיבוּהוּ עֵרְלִים, זִיבְחָא גּוֹפִיָה מִי מִיפְסִיל,

לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא כָּל כְּמוֹיָהּ [וְכִי הֵבֵל הוּא כְּמוֹ שְׁהוּא רֹצֵחַ] [פִּי דְּבַבֵּל פִּיגוֹל מִיִּירִי שְׁכַּחַן הָעוֹבֵד חוֹשֵׁב] מִי יִשְׁמַע לוֹ לְהַקְרִיבוֹ צִפְיִן, הַכְּנִיס טַמְאִים לֹא יִשְׁמַע לוֹ, וְכֵן הַעֲרִלִים, לְהַקְרִיבוֹ לְמוֹצֵא בְּעִזְרָה, אִזּוּ לֹאכּוֹל קֹדֶשׁ בְּעִזְרָה, הֲלָכָה אִין מִחֲשַׁבְתּוֹ מִחֲשַׁבָה, בְּדִבְרֵי הַתְּלָי בְּאַחֲרִים,

לְעֵרֵב דְּמֹן בְּרֵם הַפִּסּוּלִין כּוֹלִי הֵאֵי מִשְׁנִינָא, כְּלוּמַר וְאִי אִיפְלִיג בְּלַעֲרֵב דְּמָה כ"ו ? רַבִּי יְהוּדָה לְמַעֲמִיָה דְּאֹמֵר אִין דִּם מְבַטֵּל דִּם וְכִין דְּעִירִיב לֹא פִסִּיל, מִחֲשַׁבְתָּ עִירִיב [נִמִּין] לֹא פִסִּיל,

לִיתֵן אֶת הַנִּתְנִין לְמַעֲלָה לְמַטָּה, לְמַטָּה לְמַעֲלָה לִפְלּוּג מִחֲשַׁבְתָּ (ה) [לִיתֵן דֵּס] שֶׁלֹּא בְּמִקְוָמוֹ ?

רַבִּי יְהוּדָה לְמַעֲמִיָה, דְּאֹמֵר שֶׁלֹּא לְמִקְוָמוֹ נָמִי מְקוֹמוֹ קְרִינָא בִּיה אִפְלִיג יִהְיֶה חוץ לַמְקוֹמוֹ, לֹא מִיפְסִיל יִזְבַּח מִלְרָצוֹת, דְּשֶׁלֹּא בְּמִקְוָמוֹ כְּמִקְוָמוֹ דְּמִי, בְּצ"ב (לְעִיל כו), דְּאֹקִימָנָא מִתְנִיתִין דְּחִשְׁבֵּי לִיתֵן אֶת הַנִּתְנִין לְמַטָּה לְמַעֲלָה כו', דְּס"ל לְתַנָּא, דְּשֶׁלֹּא בְּמִקְוָמוֹ כְּמִקְוָמוֹ דְּמִי, וּמִסְקָנָא מִיִּדִּי דְּהוּא אֲמַחֲשַׁבְתָּ הֵינוּ וְלִיבָא דְּר' יְהוּדָה,

אבני חן על מסכת זבחים

תרי תנאי, אליבא דרבי יהודה,

2. אמר רבא תדע דמחשבת אכילת פסול, לא מפקא מידי פגול, דר מחשבת חוץ למקומו (ולומנו) דבשר דהא דבר לפני זריקה לא חזי לאכילה, וכי מחשב ביה דשחיטה ע"מ לאוכלה למחר מופסיל מפגול [ואע"ג] דהשתא אכילה פסולה היא, בלא שום פגול,

ולא היא, התם זריק ומיחזי ואשתכח דלמחר אי לאו משום פגול הוה חזיא לאכילה, הכא לא מיחזי כלל,

אמר רב חסדא, מרגלא בפומיה דרב דימי בר חיננא, בשר פסח שלא הוצלה [תוס'], ולחמי תודה שלא הורמו ד' חלות הנתרמות לכהן מארבעה מינין שבה, דכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה וגו' (ויקרא ו'), חייבין עליהן משום טומאה אס אכלן בטומאת הגוף, ואע"ג דק"ל [דבשר] שאין נותר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה, האי כיון דאזרק דם נותר לטהורין קרינן ביה, ואע"ג דאין פסח נאכל אלא גלי, ומלות התורה עד שירמו,

3. אמר רבא, תדע, דתנאי ויקרא ז והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים אשר לה', לרבות אימורי קדשים קלים לטומאה להחמיר כרת האוכלן בטומאת הגוף, דאשר לה' יתירא הוא, למידרש ביה דבר שהוא עולה לגבוה,

אלמא, אע"ג דלאו בני אכילה נינהו, חייבין עליהן משום טומאה, הכא נמי, אע"ג דלאו בני אכילה נינהו, חייבין עליהן משום טומאה,

ולא היא, התם אימורי קדשים קלים חזו לגבוה, לאפוקי בשר פסח שלא הוצלה, ולחמי תודה שלא הורמו, דלא חזו לא לגבוה ולא להדיוט,

(לישנא אחרינא הא אימורין לא חזו ולא היא הנך חזו למילתייהו והני לא חזו כלל):

אמר "רבי אבא", ומודה רבי יהודה בחיוב על מנת להניח שחזור וקובעו לפיגול אם חזר וחיטש בעצודה שניה על מנת לאכול חוץ לזמנו, ולא אמרי' כד נפסל במחשבת הינוח,

1. אמר רבא, תדע דמחשבת הינוח לרבי יהודה לאו כמחשבת חוץ למקומו, ושלל לשמו היא, לאפוקי מידי פיגול, דפיגול דהא פיגול דשוחט על מנת לזרוק את דמו למחר לפני זריקה לא כלום הוא ואין המחשבה מועלת עד שזרק הדם היום, דבעין קרב כל ממיריו,

ומיהו [כמו על כל פנים. פ"ב] מחשבה קמיתא מחשבת הינוח היא [פ"ז] זה שנפסל הובח קודם זריקה זה דומה למחשבת הינוח, דפיגול נעשה רק לאחר זריקה, וזו סברה מוענית ! וצריכה ביאור] ואתיא זריקה וכי זריק ליה [וקרבו מתירין] וקבעה לה בפיגול,

ולא אמרי' הואיל ומעיקרא פיגול לא חיילא, איפסיל ליה במחשבת הינוח, וכי זריק ליה או בפיגול או בשחיקה לא ליחול פיגול,

ולא היא התם הוא חדא מחשבה היא דלא שניה מחשבתו הראשונה, והיא היתה לשם פיגול, הכא תרי מחשבות והאחד שם פסול לה, ולא שם פיגול,

איתיביה רב הונא לרבי אבא, [שנינו בבביתא] ליתן את הניתנין למעלה למטה, למטה למעלה, לאלתר בשר כדאמרינן במתני' לדברי הכל,

חזר וחיטש חוץ למקומו, פסול, ואין בו כרת, [או שחזר וחיטש] חוץ לזמנו פיגול, וחייבין עליו כרת,

[עד כאן דיבר על מחשב לאלתר, ועכשיו אומר שאם חיטש] למחר, פסול חיטש ליתן למחר את הניתנין למטה למעלה, ואוקי צפרק שני משום מחשבת הינוח כרבי יהודה, ולא משום מחשבת נמינת מחר, דא"כ פיגול מיבעיא ליה, אלמא לא הוי פיגול, דזריקה דלא [כשר] [שריא בשר] באכילה, לא אחיא לדי פיגול,

וקמי חזר וחיטש בין חוץ לזמנו בין חוץ למקומו, פסול ואין בו כרת אלמא לא מיקבע חו פיגול,

תובתא דרבי אבא, תובתא [שגם מחשבת הינוח פוסל הקרבן, ואינו נעשה עוד פיגול],

אמר רב חסדא, אמר רבינא בר סילא, חיטש שיאכלוהו טמאים [תוס'] למחר, חייב [משום] פיגול, ולא אמרינן לאו מחשבה היא, דאכילת טמאים לא חזיא, והוי כמחשבת מחשבת פסול [ולא פיגול],

אבני חן על מסכת זבחים

ומה ת"ל בדם, לפי שלא למדנו אלא לניתנין מתן ד' היינו חטאת שטעונה ארבע מתנות על ארבע קרנות, ובחטאת כתיב שירים לשפיה שטעונין מתן דמים ליסוד, שאר דמים מנין,

ת"ל, והנשאר בדם ימצה, שאין ת"ל בדם, ומה ת"ל בדם לימוד על כל הדמים שנשאר בהן כלום, לאחר עיקר זריקתן שטעונין מתן דמים ליסוד שישפך הנשאר ליסוד,

ואכתי להכי הוא דאמא, מביעי ליה לכדתניא [בריייתא ג'], מנין לניתנין בזריקה כל הדמים שכתב בהן זריקה, כגון עולה ושלמים ואשם דכתיב זהו זרקו, וזכור דכתיב זיה ואת דמם מזרוק (צמדצר יח), וכל זריקה מרחוק משמע, שזרק מן הכלי למוצא למרחוק [עומד עם מזרק הדם רחוק מן המזבח, וזורק הדם מרחוק להמזבח. יבין פסחים] שנתנן בשפיכה עומד אלל היסוד ושופך [שמשפך המזרק לקיר המזבח ושופך הדם להקיר בנחת. יבין פסחים] יצא,

ת"ל, ודם זבחיך ישפך כל זבחים צממע [ששפיכה כשרה בכל הקרבנות, וקשיא על הבריייתא הראשונה, שבאן משמע שהפסוק בא על לימוד אחר?]

סבר לה [בריייתא לעיל שלמד מודם זבחיך שדי במתנה אחת] כר' עקיבא דאמר לא זריקה בכלל שפיכה, ולא שפיכה בכלל זריקה,

דתנן [בפסחים ברף האחרון, והוא משנה האחרונה שם קבא]. בריך ברכת הפסח # [לכאורה צ"ל שביך בטעות ברכת הפסח על הובח שאכל תחלה, שהרי הפסח נאכל על השוכה בסוף], פטר את של זבח מגיעה ארבעה עשר שצאה עם הפסח [הרשב"ם בפסחים מוסיף אי נמי נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלן כליל הפסח], כשהחצירה מרובה, ושנינו בתוספתא דפסחים, על הפסח הוא אומר, בריך אשר קדשנו צממנו וזונו לאכול [את] הפסח, ועל הזבח הוא אומר אשר קדשנו צממנו וזונו לאכול את הזבח, ואם צריך על הפסח פטר את הזבח,

[בירך] של זבח לא פטר את הפסח, דברי רבי ישמעאל וקס"ד, ובפסחים נמי הכי מפרש, דקסבר רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה, כדאמר לעיל, מנין לניתנין בזריקה הניתנין בשפיכה יאל, הלכך מתן דם שלמים שכתב בה זריקה, בכלל מתן דם פסח שכתב בה שפיכה, כדאמרין לקמן, וכי צריך על הפסח פטר את הזבח, שהזבח בכלל פסח, אלל צריך על הזבח לא פטר את הפסח, שלא מנינו לניתנין בשפיכה שכתבין בזריקה, הלכך אין פסח בכלל שלמים,

רבי עקיבא אומר, לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו דלית ליה לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יאל,

דהא דפסח בשפיכה, מודם זבחיך ישפך נפקא לן לקמן [לכמיה דברי ר' ישמעאל מעשר ופסח מנין ת"ל ודם זבחיך ישפך], ומדמי לא דרשת מנייה, ולקמן פריך לרבי ישמעאל, היכי דרשת ליה להכי ולהכי,

מהני: בית שמאי אומרים, כל הניתנין על מזבח החיצון, שנתנן במתנה אחת זריקה אחת, כיפר אע"פ שרובן טעונים שתי מתנות שהן ארבע,

ובחטאת שתי מתנות ארבע ממע, ובגמרא יליף טעמא, ובית הלל אומרים, אף חטאת שנתנה במתנה אחת כיפר,

לפיכך חטאת וכל הזבחים לצית הלל, ולצית שמאי שאר זבחים חוץ מחטאת אם נתן את הראשונה כתיקנה בשמיקה, ואת השניה צממע אכילת גשר חוץ לזמנה, כיפר וכשר הקרבן, שכבר נותר הקרבן ליקרב על ידי מתנה ראשונה, ואין השניה ממרת את הבשר, לפיכך אינה מפגלת,

ואם נתן את הראשונה חוץ לזמנה, ואת השניה חוץ למקומה, פיגול וחייבין עליו כרת שאין צממע חוץ למקומו דשניה מויליאו מידי פיגול, שכבר הוקבע בראשונה שכבר קרבו כל ממיריו,

כל הניתנין על המזבח הפנימי, (ש)אם חיסר אחת מן המתנות, (כאילו. רש"י) לא כיפר כדיליף צבריייתא בגמרא,

לפיכך הואיל וכולן ממירות, אין זו ממרת בלא זו ואין זו מפגלת בלא זו, ואם נתן כולן כתיקנה בשמיקה, ואחת שלא כתיקנה כגון שנתנה צממע חוץ למקומו, או חוץ לזמנו, פסולה שלא נותר בראשונה, ואין בו כרת שאין האחרונה מפגלת, דקסבר אין מפגלין צממי ממיר?

נמ: תנו רבנן [בריייתא ראשונה], מנין לניתנין על מזבח החיצון, שנתנן במתנה אחת, שכיפר [תוס']?

תלמוד לומר דברים יב כו וְעִשִּׂיתָ עַל יְדֵי הַבָּשָׂר וְהָדָם עַל־מִזְבֵּחַ ה' אֶל יָדְךָ, [ובשלימים] וְדָם־זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל־מִזְבֵּחַ ה' אֶל יְדֵיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל שפיכה אחת משמע, [מן] דלא כתיב סביב, דילפינן מיניה שתי מתנות שהן ארבע, צפרק אחיהו מקומן [נג:].

והאי [הפסוק ודם זבחיך ישפך] להכי הוא דאמא, האי מביעי ליה לכדתניא,

דף ל"ז ע"א

[בריייתא ב'] מנין לכל הדמים שכל הדמים של כל הקרבנות שטעונים מתן דם ליסוד [תוס'] אם נשאר מן הדם בכלי, לאחר שזרק שתי מתנות, שצריך לשפכו ליסוד, ואע"פ שלא נאמר שפיכת שירים אלל צממע [תוס']? ת"ל ודם זבחיך ישפך,

נפקא ליה מדרבי, דתניא רבי אומר ויקרא ה' והנשאר בדם ימצה צממע העוף כתיב והנשאר ימצא הוה ליה למכתב שאין ת"ל בדם

אבני חן על מסכת זבחים

[פ' ומפיק ליה להבי' וקדריש (להו) [ליה] מו לפסח דזשפיקה?

[ומתרינ] תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל [חוס'] דמאן דיליף ליה לפסח דזשפיקה [א], לית ליה פסח פוטור את הזבח, ולא פליג רבי ישמעאל אדרי עקיבא דהאי [שגם ר' ישמעאל סבר לא זו פוטרת את זו ולא זו פוטרת את זו], [ד] כיון דפסח דזשפיקה מהאי קרא יליף, מו לית לן למילף מינה ניתנין בזריקה כשרים דזשפיקה,

ומאן דאית ליה פלוגתא [שר"י חולק על ר"ע, וסבר שפסח פוטור את הזבח], לית ליה פסח דזשפיקה אלא בזריקה כשלמים, ומיזה פסח עיקר וזבח טפל לו, הלכך אין זבח פוטרו לפסח, אכל פסח פוטור את הזבח, ובפסחים ירושלמי האי טעמא אמר בה,

ר' ישמעאל א'	ר' ישמעאל ב'*
ודם זבחיך ישפך דפסח בשפיכה,	פסח בזריקה
זריקה אינה בכלל שפיכה כר"ע, שאין הפסוק מיותר ללימוד זה,	הפסח פוטור את הזבח דשניהם בזריקה

* # וברייטא ראשונה יכולה להיות אליבא דר' ישמעאל זה.

בשלמא לרבי ישמעאל דמפיק מתן פסח, מדם זבחיך ישפך [ולא מבכור], והאי לשון רבים דדמם וחלסם [בבכור] דמוקים לה כוליה בבכור [ונשור] [ולאשו ז'] וכשז עזו הוא דנקט לשון רבים, [ו] חייגו נמי דכתיב במדבר יח ובשרם יהיה לך דקאי לשון רבים דזשפיקה יהיה לך דסמיך ליה, אכזור שור, וזכור כשז, וזכור עז,

אלא לרבי יוסי הגלילי, דאית ליה זכור לשון יחיד דמוקי ליה נמי במעשר ופסח וקרא דנקט לשון רבים משום מעשר ופסח נקט לה, ו מעשר ופסח פשיטא לן שאינה מתנה לכהן אלא בעלים אכלי ליה, מאי ובשרם יהיה לך דקא"ל רחמנא לאהרן?

ומשני אחד תם ואחד בעל מום כלומר לעולם לשון רבים דנקט קרא קמא לאו אמיי דזכורות קאי, דכולן דלשון חד זכור מפיק להו, ודמם וחלסם לרבות מעשר ופסח, ולשון רבים דזשפיקה אכזר קאי, ולא אשלשת מיני זכור דקרא, דמימא דחלסם ודמם נמי עלייהו קאי, אלא אכזור, דמד מינא נמי שייך למימר וזשפיקה, אפס ובעל מום,

דף ל"ז ע"ב

לימוד על בכור בעל מום שניתן לכהן, שלא מצינו לו [מקרא] אחר בכל התורה כולה לימד על זכור בעל מום שניתן לכהן שלא מצינו לו מקום אחר בכל המורה כולה ודמן וחלסן ליכא לאוקומי כד זכור דבעל מום לא קרי, ורבי ישמעאל נפקא ליה מלך יהיה דסיפא וכשוק הימין לן יהיה. היינו דכתיב קדש הם כו' ותן כו"י כלומר היינו דקודש הם ממעט נמי

ותנא דבריימא קמיימא, סבר לה כרבי עקיבא דהא דאין זריקה בכלל שפיכה, אכל דפסח דזשפיקה לא סצירא ליה כוותיה, דהא לא מייחר ליה קרא, דמיבעיא ליה לכל הניתנין דמזבח החיצון שנתנין דמתנה אחת כיפר, והכי אמרינן דזשפיקה,

פסח בשפיכה	ברייטא ראשונה	ר' עקיבא	ר' ישמעאל
אינה בשפיכה, [ר' יוסי הגלילי] אומר בזריקה]	בר' ישמעאל	מעשר ופסח מניין ת"ל ודם זבחיך ישפך	פסח בשפיכה
בכלל	כר"ע	אינה בכלל	* בכלל
ודם זבחיך	נתנן אחת	פסח בשפיכה	פסח בשפיכה

* ומקשה על ר' ישמעאל והאי קרא מפיק ליה להבי ומפיק ליה להבי,

אכתי [הפסוק דדם זבחיך ישפך] להכי הוא דאתא [שהניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת שכיפר, והרי], מיבעי ליה לכדתניא [ברייטא ד'],

ר' ישמעאל אומר, מתוך שנאמר במדבר יח ז' אָךְ בָּכוּ רִשּׁוֹ ר' אֵן יָבְכוּ ר' פֶּשֶׁב אֵן יָבְכוּ ר' עֵז ל' א תְּפִדָּה קִדְשָׁם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבֵם תִּקְטִיר אֵשָׁה לָרִיחַ נִיחַח לַה' וְגו', למדנו לבכור שטעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח,

מעשר ופסח מנין, תלמוד לומר, ודם זבחיך ישפך?

[ברייטא ראשונה] סבר לה כר' יוסי הגלילי דאמר פסח בזריקה, ונפקא ליה מִתְּפִדָּמָם [תזרק על המזבח] דלא כתיב דמו, דליקן אכזור לחודיה, דתניא [ברייטא ד'] רבי יוסי הגלילי אומר, דמו לא נאמר אלא דמם, חלבו לא נאמר אלא חלבם, לימוד על בכור מעשר ופסח שטעון מתן דמים [זריקה ולא שפיכה] ואימורין לגבי מזבח,

ורבי ישמעאל האי קרא דדם זבחיך ישפך מפיק ליה להכי ומפיק ליה להכי דתמיה, דריש ליה לניתנין בזריקה שנתנין דזשפיקה,

דעל כדק"ע כר"ע לא אמיא [ברייטא ג], דאם כן [דר"ע סבר דניתנין בזריקה שנתנין בשפיכה יצא] אמאי [אומר ר"ע במשנה] אין פסח פוטור את הזבח, הואיל ושלמים [פ' והרי שלמים הוא] בכלל פסח,

ואי נמי סצירא ליה לר' עקיבא פסח בזריקה כר' יוסי הגלילי, כל שכן דשניהם פוטרינן זה את זה,

[פ' ועל כרחק צ"ל שני דברים: 1. דר"ע סבר דפסח בשפיכה, ולכן אין הפסח פוטור את הזבח, 2. דלית ליה דזריקה בכלל שפיכה],

[ולא נהירא משום דלא אתיא כר"ע, נימא דאתיא כר"י, דלמא לא אתיא לא כמר ולא כמר? שטמו"ק עיי"ש],

אבני חן על מסכת זבחים

על ראש הספואת ופסח את-הספואת זמקו ם העלה: ל ולקח הפהן מדמיה זאלצטו וזמן על-קרינת מנצח העלה ואת-פל-דמיה יפך אל-יסו ד המנצח: [בבשה דירחיד] לב וס-פכש יציא קרצנו לטפואת נקבה תמימה יציא: לג וסמך את-ידו על ראש הספואת ופסח אתה לטפואת זמקו ם חשך יפסח את-העלה: לד ולקח הפהן מדם הספואת זאלצטו וזמן על-קרינת מנצח העלה ואת-פל-דמיה יפך אל-יסו ד המנצח:

[ראה סנהדרין ד. ששם יש כל הסוגיא כמו כאן, ושם במסורת הש"ס כתב שבכל החיובים והחוקים גם במסורה חסר כתיב קרנת],

[משמע מפורש מהכא דלפום גמרא צריך להיות בס"ת קרנות בוא"ו בפרשת כשבה דירחיד, וכתבו מקצת מפרשים ז"ל שכתבו בשם הר"ר שלמי' ז"ל דלא כתיב קרנות לא במכתב ולא במסורה, וא"כ הוא צ"ע, חדושי הר"ן סנהדרין ד.],

[שנינו במשנתנו] והחטאת שתי מתנות: אמר רב הונא, מ"ט דב"ש, ויקרא ד קרנות קרנות קרנות שלש פשויות נאמרו בחטאות החיטות בויקרא, אחת בשעיר נשיא, וז' בחטאת יחיד, אחת בכשבה ואחת בשעירה, בשמים כתיב על קרנת חסר והאחת מלא, וז"ש אית להו יש אס למקרא הרי כאן שיש ואין בזמנא אלא ארבע [קרנות], והשמים ימירות לא נאמרו אלא שנה עליהם [הכחז לעכב, ארבעה נאמרו למצוה שמנה בארבע מתנות ושתיים נשנו מהן לעכב,

ובית הלל סברי יש אס למסורת, הלכך קרנת קרנת קרנות הרי כאן ארבע, שלש מהן למצוה נאמרו, שמנה לכתמילה ליתן אף עליהן, ואחת לעכב והאחת מעכבת כדמפרש ואולי,

ואימא כולוהו למצוה ואין כאן אחת לעכב שהרי לא שנה באחת מהן כפרה בכדי בלא מתן דמים לא אשכחן ואיבעית אימא היינו מעמא דבית הלל אחני מקרא דמשמע שש ואהני מסורת דמשמע ארבע הלכך טפי חדא אמסורת וצירי חדא ממקרא והווי להו חמש נמצא שנה באחת אחני מקרא לטפויי חדא ואהני מסורת לבצורי חדא אלא מעתה דברים ו למטפת דברים יא למטפת שמות יג לטומפות דילפינן מינה ארבע חמים לתפילין ואין כולוהו לטומפות קרינן נמי אהני קרא כו' הרי כאן ארבע אהני קרא ואהני מסורת חמישה בתי בעי למיעבד סבר לה כו' עקיבא דליף לה מקרא אמרינא דאמור טמ בכתפי שס מקוס שתיים פת באפריקי שתיים,

אלא מעתה ויקרא כג בסכת בסכת בסוכות אחני מקרא ואהני מסורת חמישה דפנתא בעי למיעבד

דף ל"ח ע"א

התם דל חד קרא כוליה לגופיה פש להו ארבע, וחד לסככה [פי' שבין שיש לנו חמש דרשות, והראשון הוא שצריך לעשות סוכה בכללות בלי לתארה ו] מאחר שהתחיל לפרש תנימה [פי' ומאחר שעבשיו בדרש השני בא לפרש חבנית הסוכה בפרשות] פירש סך עס דפנומיה [שצריך סך ודפנות אבלי

חמורת מעשר ופסח מהקרבה ויוליף מינה טעמא דהנך ז' משניות דמתן זהו דלא קריב [וולדן]. כצור ומעשר דאין נפדין זמס לחול קדושה על המעות ומיהו לא כצור ומעשר לקרב אלא ואלו בעלים זמס,

בשלמא לר' יוסי הגלילי דמוקי ליה נמי במעשר ופסח היינו דכתיב במדבר יח לא תפרה (כי) קדש הם הם קריבין ואין תמורתן קריבה דתנן תמורת כבור ומעשר הן וולדן וולד וולדן עד סוף כל העולם הרי הן כבור ומעשר ויאכלו במומן לבעלים ותנן. ומן נמי- בפסחים דתמורת פסח לא קרבה אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה ותמורת פסח אינה קריבה הי קריבה והי לא קריבה וקיימא לן דתמורה שהמיר זו אחר הפסח קריבה דתמורת שלמים היא ושהמיר זו קודם זמנו לא קרבה דתמורת הפסח היא ואין לי לפרש אלא לרבי ישמעאל דמוקי ליה כוליה בכבור מעשר ופסח דלא קריבה תמורתן מנא ליה מעשר גמר עברה עברה כל אשר יעבור מחת השבט זמנעו והעברת כל פטר כצור מכבור,

פסח בהדיא כתב ביה כשב מה ת"ל אם כשב ושלמים כתיב לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שתקרב שלמים שהרי מותר נעשה שלמים משעבר זמנו יכול אף לפני הפסח כן ת"ל הוא זכח פסח הוא הוא קרב ואין תמורתו קריבה,

וכל הנך תנאי דמפקי ליה להאי דם זבחיך ישפך לדרשא אחרינא, האי כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן מתנה אחת שכיפר מנא להו, סברי להו כבית הלל דאמרי אף חטאת וילפינן לה מקראי דשמעין והדר ילפינן כולוהו זכחים ממחטאת שנתנה מתנה אחת כיפר וילפינן כולוהו מחטאת [ולקביה הולך ומפרש מנין למידין חטאת].

[פר בהן המושח] ג אס הפהן הפשחים יפסח לאלמנת הפס ויהקריב על טפואתו חשך חטא פך פן-צקן פמים לה' לטפואת: ז וזמן הפהן מן-הדס על-קרינת מ מנצח קטרת הפמים לפני ה' חשך צאהל מו עד ואת א פל-דס הפך יפך אל-יסו ד מנצח העלה חשך-פסח חהל מו עד:

[פר העלם דבר] יג ואס פל-עדת ישראל יפגו ונעלם דצר מעיני הפהל ועשו אחת מכל-מין מ ה' חשך ל א-תעשינה ואשמו: יח ומן-הדס יתן א על-קרינת המנצח חשך לפני ה' חשך צאהל מו עד ואת פל-הדס יפך אל-יסו ד מנצח העלה חשך-פסח חהל מו עד:

[שעיר דנשיא] כג חשך נשיא יפסח ופסח אחת מכל-מין מ ה' חל יפיו חשך ל א-תעשינה צאנה ואשם: כה ולקח הפהן מדם הספואת זאלצטו וזמן על-קרינת מנצח העלה ואת-דמו יפך אל-יסו ד מנצח העלה:

[שעירה דירחיד] כו ואס-גפס אחת תפסא צאנה משס הפלך צעשקה אחת ממין מ ה' חשך ל א-תעשינה ואשם: כח או הו דע חליו טפואתו חשך חטא ויהציא קרצנו זעיס תמימה נקבה על-טפואתו חשך חטא: כט וסמך את-ידו

אבני חן על מסכת זבחים

למטה ושתיים למעלה וכפר אע"פ שלא נתן למעלה אלא
למטה אמר רב ארא בר יצחק א"כ דרשינן כפר אע"פ שנתן כולן
למטה מן החוט ביטולת תורת ארבע קרנות הכתובים בחטאת ועל חנם
כתיב זה קרנות דיינו למעלה,

ופרכין ואי רחמנא אמר דליצטלון כדיעבד מוכפר ליבטלון וכי כתיבנהו
למנוה כתיבנהו?

אמר רבא, איזהו דבר שצריך שלש וכפר הוי אומר אלו
קרנות וכדאמרין דכל חד וחד מיעט חדא קרן וקס ליה אקין אחת לעבד דאי
דקאמרת לאשמועינן דאי יהיב כולה למטה כשר (למטה) ארבע וכפר הוי ליה
למכתב להכשיר ארבע המחות למטה,

אימא וכפר אע"פ שלא נתן, אלא אחת למעלה ושלש
למטה ולהכי לא כתיבי ארבעה, משום דחדא מיהא (לא) מעבדא בלמעלה, ותלת
איתכשרי למטה אבל למיעקרינהו לא?

לא מצינו דמים שחציין למעלה וחציין למטה,

ולא והתנן, הוזה במזבחו מדס פר יום הכפורים כסדר יומא אחת
למעלה ושבע למטה כדכתיב על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע
פעמים (ויקרא טז) וקא ס"ד אחת מחצי עביו של כפרת ולמעלה ושבע מחציה
ולמטה?

ומשני הווא במצליף כדמפרש ואזיל,

מאי במצליף? מחוי רב יהודה כמנגרנא כאדס המכה מלקות
ארבעים ברכושה וז למטה מזו בסמוך ולא שכיון אחת מחציו ולמעלה והשאר מחציו
ולמטה והא דקמתי האחת חלוקה מהשבע לענין ידוד ידו קמתי כדמפרש הסם
כשהוא מזה למעלה מזלד ידו למטה וכשהוא מזה למטה מזלד ידו למעלה,

והתנן הסם הזה על טהרו של מזבח הפנימי כדכתיב והזה עליו מן הדם
וגו' (ויקרא טז) שבע פעמים,

דף ל"ח ע"ב

מאי לא אפלגיה דמזבח כנגד חצי גובהו ואי אפשר לזמנא שלא יהא
מקצתם למעלה ומקצתם למטה, כדאמרי אינשי טהר טיהרא נהרים
דיובא?

אמר רבא בר שילא, לא, אנגילוייה דמזבח על גגו של מזבח שהיה
מטהרו תחילה מדשן שעליו ומגלה את גגו ועל שמטהרו ומייפהו קרי ליה טהרו
כדכתיב וטהרו דכתיב שמות כד וכעצם השמים לטהור,

והאיכא שירים ששפכים לידו ועיקר המחות למעלה? שירים לא
מעבדי כפרה ואין דמים המעבדים קאמרין דלא מצינו חציין למעלה וחציין

עדיין לא ידענו מנין הרפנות, אבל מו' הדרשות] פשו חלת [נשאר ג' דרשות
מיותרות ללמוד על מנין הרפנות], אתאי הלכתא שנאמרה למשה מסני
וגרעמה לשלישית כך נאמרה הלכה שהשלישית דיייה בטפת היינו דתנן שמים כהלכתן
שלישית אפי' טפת וגרעתה לשלישית ואוקימתה אטפת,

אלא מעתה ויקרא יב וטמאה שבועים שבועים כתיב נימא נמי אהני
מסורת לטפוי פלגא דתוספ' שבועים על שבועיים ואהני מקרא לבטורי פלגא נמצאת
מוסיף על שבועי כ"ח חציו של כ"ו אהני קרא ואהני מסורת ארבעים
ותרין בעינא למיתב ימי טומאה יולדת נקבה שאני התם דכתי'
ויקרא יב כנדרתה משמע שלא ירד הכתוב למנין ימים, אלא למנין שבועות,
שהנהגה שבע אחת, והיולדת שבועים, שאם אחת אומר שבועים, הפלגת מתורת נדה
הרבה, אבל כשאחת אומר שבועים קרבת' לתורת נדה,

ותנא דמתני' לא מיימי להא דכ"ה כרז הווא אלא מהכא מיימי לה מהכא
ויקרא ד וכפר וכפר וכפר שבעי נשיא ושעירה וכשבה שכולן על המזבח
החיוץ מפני הדין שחזר חלילה ומלמד על החטאת החיונה שכל מחמתיה
מעבדות לך נאמרו אלו להכשיר אם חסר שיכול והלא דין הוא להכשירה
במתנה אחת וקרא למה לי נאמרו דמים למטה מחוט הסיקרא כל הדמים
חזן מחטאת ונאמרו דמים למעלה מחוט הסיקרא חטאת מה תחתונים כפר במתנה
אחת דכתיב ודם זבחך ישפך ומיהו חטאת מהאי קרא לא יליף דלא שייכי ציה לשון
שפיכה כי אם זריקה שהיא במתנה ארבע אלא צנין אז למד מן התחתונים דאף
הוא כפר במתנה אחת ונאמרו דמים למעלה מה מתן דמים
האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים
האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך
זו נאמרו דמים בפנים בחטאות הפנימיות ונאמרו דמים בחוץ
בחטאות החיצונות מה דמים האמורים בפנים חסר אחת מן
המתנות לא עשה ולא כלום צפיקין ילפינן לה אף דמים
האמורים בחוץ חסר אחת מן המתנות לא עשה ולא כלום
נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ חטאת מעולה ואין דנין חוץ
מבפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת החיונה שהיא חטאת וכתיב זה
ארבע קרנות כמו שאמרנו למעלה קרנת קרנות מחטאת הפנימית שהיא
חטאת ונאמרו זה ארבע קרנות דלוקמן למעלה הוא אומר קרנות כפר כהן
משית הרי שמים למטה הוא אומר כפר העדה קרנות ארבע וארבע
קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח חוץ דשאר דמים חזן ולא
נאמר כהן קרנות שאין חטאת וארבע קרנות תלמוד לוומר וכפר
וכפר וכפר (מפני הדין) וכפר אע"פ שלא נתן אלא שלש
וכפר אע"פ שלא נתן אלא שתיים וכפר אע"פ שלא נתן
אלא אחת והאי מביעי ליה לגופיה בכל חד וחד ללמדך שכפר על
החטא,

אמר רבא, "בר אדא מרי" אסברה לי, אמר קרא וכפר
ונסלה, זו היא כפרה זו היא סליחה,

אימא וכפר אבל למיעקרינהו לגמרי לא אע"פ שלא נתן אלא שלש
למעלה ואחת למטה וכפר אע"פ שלא נתן אלא שתיים

אבני חן על מסכת זבחים

למטה,

בשמעמין אשר זה פרט לה שכבר הוזהר, ⁸ וישירים חטאת שקיבל דמה בארבע כוסות, ומתן מתנה אחת מכל אחד, כולן נעשו שירים, לישפך ליסוד, אף הג' כוסות, שירים שלהן כמו הראשונים בתחלתן כמתנה הראשונה,

מיתה צאות לאחר מיתה כדאמר לעיל, לא שריא צער שכבר הוזהר, ולא מפגל לא אם נתן הראשונה בשחיקה, והשגש במחשבה לא פיגל וכשר, כדתן במתני, ולא עיילא לגואי אין להם תורת פסול כניסת פנים שאם נתן מתנה אחת בחוץ והכניס השאר להיכל לא נפסל משום חטאת שנכנס דמה לפנים, דכתיב לכפר בקודש (ויקרא ו) בראוי לכפרה הכחוש מדבר, בסופן כשירים,

אמר רב פפא, מנא אמינא לה דטעונה כיצוס, דתנן, ניתו [דם] מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס כדאמרינן צפרק דם חטאת (לקמן דף נג), אשר זה בראוי להזאה, יא זה שלא נתקבל בכלי,

מן הקרן משנגע צפרן המוצא ניתו על הבגד, או ומן היסוד משנשפכו שירים ליסוד, ניתו מן היסוד לבגד אינו טעון כיבוס כדאמרינן אשר זה פרט לה שכבר הוזהר,

הא מן הראוי לקרן כל דהו, ואפילו שלם מתנות [האחרונות] שנחטאות טעון כיבוס,

ולמעמד, מן היסוד אינו טעון כיבוס, הא מן הראוי ליסוד כגון שירי הדם הראוין לישפך ליסוד טעון כיבוס במתני, ויקרא ו אשר יזה כתיב, פרט לזה שכבר הוזהר?

הא מני רבי נחמיה הא מילתא הש"ס קאמר לה ומסקנא דקושין היא לאפוקי מדרכ פפא כלומר מהא לא איריא טעמא דידך דהא רבי נחמיה היא לאפילו בשירים נמי טעון כיצוס דתנן רבי נחמיה אומר שירי הדם אף של חטאות החיצונות שהקריצן בחוץ חייב אלמא דם קחשיב להו שהקריצן בחוץ חייב,

אימר דשמעת ליה לר' נחמיה, לענין העלאה, מידי דהוי אאיברים ופדרים דלאו דמיס נינהו, [ו]המעלן בחוץ חייב, משום דחזו לפנים, לענין כיבוס מי שמעת ליה?

אין

דף ל"ט ע"א

[היום א' שמות תשע"א הייתי בשבע ברכות שעשה בני בן ציון ג"י לחמוי, וחשבתי לומר שהטעם שעשה הקב"ה שיצטרך אדם לישא אשה, שהקב"ה שונא מאד את הבעל גאווה כדכתיב מה ה' אלקיך שואל מעמך ו"מה" היינו מודת הענוה, ולכן כדי שלא יתגאה האדם גור הקב"ה שיצטרך לישא אשה, ובוה ישפיל את האדם שיהיו כאלו שלא ירצו להשתדך עמו, וגם האשה הרבה פעמים אינה מכבדת את בעלה לפי הראוי,

והאיכא שירים הפנימים דאיכא (דמ"ד) [למ"ד] מעכבי לקמן באזהו מקומן (דף נב) ועיקר המתנות בקרנות הפנימי דהיינו למעלה והשירים ציסוד מוצח החיטין דהיינו למטה? בחד מקום במוצח אחד קאמרינן:

תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, בית שמאי אומרים שתי מתנות שבחטאת, ואחת שבכל הזבחים, מתירות כל זמן שלא ניתן שמים לא הותרו אימורין להקטרה ולא הצער לאכילה ומפגלות אם נתן שחיקה במחשבת פיגול אבל אחת בשחיקה ואחת במחשבה לא פיגל שאין מפגלן בחצי מתיר,

בית הלל אומרים, אחת שבחטאת, ואחת שבכל הזבחים, מתירת ומפגלת,

מתקיף לה רב אושעיא, אם כן ליתנייה להן פלוגתא צעדיה גבי קולי בית שמאי שכולן נסדרו במשנת עדיות והא נמי קולי צ"ש הוא דלצ"ש לא פיגל אלא אם כן חישב בשחיקה ולציה הלל פיגל צאחת מהן גבי קולי בית שמאי, וחומרי בית הלל,

אמר ליה רבא, כי איתשיל משנה צבית המדרש תחילה ומחלקו עליה בית שמאי וצ"ה להתירא איתשיל לענין היסוד הצער, והאימורין נשאלה, שעמד השואל ושאל, נתן מתנה אחת בחטאת, ונשפך הדם הותרו האימורין והצער או לא הותרו, עמדו בית שמאי ופסלו, עמדו צ"ה והכשירו דהו להו בית שמאי לחומרא ומינה גמרינן דכיון דאינה מתרת לצדה אינה מפגלת:

אמר רבי יוחנן, שלש מתנות [האחרונות] שבחטאות אחרות שנחטאות, אין צאות צלילה, ואע"פ שאין מעכבים ולא זריקה גמורה היא מיהו דם נפסל בשקיעת החמה כדלקמן, ואין מעלין לגבי מוצח לפחילה, אינן באות בלילה, ובאות לאחר מיתה אם נתן מתנה ראשונה, ומתו בעליה, כבר כפר בראשונה, ואין שם חטאת גמורה על הדם עוד, לפסול משום חטאת שמתו בעליה, והמעלה מהן בחוץ, חייב,

אמר רב פפא, יש מזה בתחלתו יש מדצרים שמתורת דמיס, שהשגש מתנות כמתנה ראשונה, ויש מזה דמיס, שהן בסופן צמורת שירי הדם,

1. חוץ הזורק אותן בחוץ חייב, שהרי ראויים לפנים צמורת זריקה גמורה, ² ולילה ואסור לימתן צלילה, דנפסלו מלזרוק, והא זריקה היא [ג] הואות האחרונות של החטאת, ³ זרות חר חייב עליהן מיתה צפנים, ⁴ וכלי שרת וטעונות כלי שרת, ⁵ קרן [ולכתחלה צריכין הואה על הקרן], ⁶ ואצבע (ומתנה) [ומתנת] אצבע, ⁷ כיבוס אם ניתו מדס החטאת על הבגד לאחר שנתן במתנה אחת, טעון כיצוס, דכתיב ואשר זה מדמה וגו', כאלו ניתו קודם לכן, אבל אם נתן כל מתנותיה ואח"כ ניתו מן השירים, אין טעון כיצוס, כדאמרינן

אבני חן על מסכת זבחים

וגם כשיגדלו הנערים לא כולם יהיו מוכשרים כדבעי ולפעמים לא יעשה שידוך לפי מה שהוא חושב שראוי לו, וגם לא כל משפחה ירצה להשתדך עמו, והכל כדי שלא יתגאה האדם,

אבל יש עוד מעלה שעל ידי שמשדכין משפחות זו בזו ולכל משפחה יש מעלות, ואם זוכים לומדים אלו מאלו וכולם עולים במעלה ע"י זה,

ובזה יש לפרש למה מנה שמות השבטים בתחלת הסדרה והיה די שיאמר שיעקב ובניו ירדו מצרים, אלא שמותיהם של השבטים מרמזות לכל אחד על מעלותיו ומדותיו, כדאמרין יומא פנ: ר' מאיר דייק בשמא, והשפיעו אחד על השני,

ויש להוסיף מה שאמרתי על הגמ' ביומא שם,

וגם גדול הנהגה מייגעו יותר מיר"ש ברכות ה.,

וגם דברי רבינו אליקים ביומא עא. אתהלך לפני ה' בארצות החיים, אמר רב יהודה זה מקום שווקים שאלס מולא לקנות מזונותיו ולפי שהיה דוד מטלטל נע ונד היה ממפלל עד הדצר, וראה רע"י, שאהיה מתגלגל באמת ובישרות במקום שווקים שאין נוהגין בו אלא יושר. ר"א.

ולמעשה אמרתי רק מעין זה, והתחלתי במאמר חז"ל אבות פ"ג רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות. שאלמלא מוראה. איש את רעהו חיים בלעו, שבימינו יכולין לומר כן על השידוכים, שע"י שאדם דואג שיהיה לו שם טוב לשידוכים אין אדם בולע את חברו].

והתניא [בנימוסא] דמים הטעונין יסוד היינו שירים שטעון שפיכת יסוד, טעונין כיבוס, ומחשבה מועלת בהן אס חישב נשפיתמן על מנת לאכול נשר למחר ולקמן רמינן עליה, והמעלה מהן בחוץ, חייב,

[ואבל] ודמים הנשפכין לאמה שנפסלו, ושופכין אותו לסילון שצנורה, המוילא לנחל קדרון, אין טעונין כיבוס, ואין מחשבה מועלת בהן, והמעלה מהן בחוץ, פטור,

מאן שמעת ליה, דאמר מעלה מהן [שיירי חטאות החיצונות] בחוץ [לעורה] חייב, רבי נחמיה היא, וקאמר טעון כיבוס,

[ומקשה על הברייתא שבראש העמוד שאמר] ומחשבה מועלת בהן [בשפיכת שיריים] ! והתניא [לעיל יג. בסוף העמוד. גליון הש"ס], "צאו שירים, והקטרת אימורין, שאין מעכבין את הכפרה, שאין מחשבה מועלת בהן?

כי תניא ההיא [הברייתא בראש הדף] דמחשבה מועלת בהן בשלש מתנות [לאחר שהזהר הוזה הראשונה] שבחטאות וכולה מדא מלתא היא, דמסקנא דקושיא היא ולא שנייה, כלומר לא תשמע מיניה דשירים טעון כיבוס, ואפי' לר' נחמיה דהך נתימא נשלה מתנות שחטאות,

אי הכי טעונין יסוד ! לקרן אזלי? אימא ניטענין יסוד מנות טענית יסוד עליהם, ששופך שיריהם יסוד,

ומחשבה מועלת בהן [בג' הזאות האחרונות], האמרת לא שרי', ולא מפגלא, ולא עיילא לגואי, כסופן?

אלא כי תניא ההיא בדמים הפנימים ולעולם דשירים, וכמ"ד לקמן שירים הפנימים מעכבי, הילכך חשיבי לפגל לענין חוץ ולענין כיבוס,

אבל בדמים החיצונים מאי פטור, ארתני דמים הנשפכין לאמה, ליפלוג וליתני בדידה, במה דברים אמורים בדמים הפנימים, אבל בדמים החיצונים פטור?

הא מני רבי נחמיה היא [תוס'], דאמר אף שירי הדם שירים החיצונים 'שחקריבן בחוץ חייב ומשום הכי לא מני לפלוגי נדידה,

ולא מתני ליה תלתא פטורי נמינויס לבהדי תלתא חיובי דתנא בפנימיות, דשאלמא נכיוס ונמחשבה מני לפלוגי, אכל נהעלאת חוץ לא מני למיתנייה,

הטעונים יסוד	הנשפכין לאמה	דמים הפנימיים
טעונים כיבוס	אין טעונין כיבוס	אין טעונין כיבוס
מחשבה מועלת בהן	אין מחשבה מועלת בהן	אין מחשבה מועלת בהן
מעלה מהן בחוץ חייב	מעלה מהן בחוץ פטור	מעלה בהן בחוץ חייב

רבינא אמר הא דפרכת לעיל וליטעמיך מן היסוד הוא דאין טעון כיבוס, הא מן הראוי ליסוד כו' לאו פירכא היא דמן הקרן מן הקרן ממש קאמר, הא מן הראוי לקרן כגון שלש מתנות שחטאות, טעון כיבוס כדרכ פפא,

והא דמנן זהו מן היסוד, לאו מן היסוד ממש דמידוק מינה הא מן הראוי ליסוד טעון כיבוס, ותקשה לך, אלא, מן היסוד מן הראוי ליסוד קאמר, ואשמעינן דמשכלקס זריקה, אין השירים טעון כיבוס, דאילו מן היסוד ממש לא אינטריכא ליה, דהשתא מן הקרן אמרת לא, מן היסוד מיבעי,

אמר ליה רב תחליפא בר גזא, לרבינא, אימא אידי ואידי ראווי הוא וקמ"ל דיש לך ראוי לקרן ואין טעון כיבוס, ואיה זה שלשה מתנות שחטאות,

האי מאי, השתא ראוי לקרן אמרת לא משנתן מתנה ראשונה ממעטת לכוליה דס מכיוס, ראוי ליסוד דכבר נגמרו מתנותיו מיבעיא ליה למיתני נחמיה, הא מקמייתא אידחי ליה מכיוס,

אלא ודאי מן הקרן מן הקרן ממש אכל הראוי לקרן כל זמן שלא גמר מתנותיו טעון כיבוס, והדר אשמעינן מן היסוד מן הראוי ליסוד אין טעון

אבני חן על מסכת זבחים

כיצום, ולמעט שירים, דלי מן היסוד ממש לא אינטריקא ליה:

רש"י זבחים ריש כז:

[והכי מפ' לה זבחים צפ' צ"ש (דף לט. בסוף העמוד)] אין לי אלא מתן שבעה "דפרכת" הוא דעיצבו [הפסוק], (שהן) [שכן] מתן שבע מעכבין בכל מקום,

[ומפרש שם מ. בכל מקום היבא] כגון פרה אדומה וזוהרה דמזורע,

(והכי מפ' לה זבחים צפ' צ"ש (דף לט)),

מנין לרבות צמזח הזהב [על מזבח הפנימי שאינה אלא ד' מתנות על ד' קרנות] שאם חסר פסל, אע"ג דשאר ד' מתנות דמזבח החיטין לא מעכבין, כדאמר' בשמעתא קמייתא דסנהדרין [ד:]: וכפר וכפר וכפר אפי' ג' מתנות ואפי' צ' ואפי' אחת,

[וישאר השאלה שמה ד' מתנות אינן מעכבות] ת"ל כן יעשה,

[ו]מרצין כל עשיותיו שיעכבו, מרישה דקרא ועשה לפר (ועשה הא דרשין אלא),

לפר, לרבות פר יח"כ, ובשמיטת קדשים צפרק צ"ש [מ.]. פריך, [לפר זה פר יוח"ב] למאי הילכתא, אי נימא לעכב פשיטא חוקה כתיב זה? ומשני לה התם,

[שלכן צריך "לפר"] לשפיכת שירים דלא כתיב צפר יח"כ,

ועוד מילי אחרנייתא [שם ריש לט:]: **כאשר עשה לפר**, לרבות פר כהן משיח, שאם חסר אחת ממנותיו פסל,

הטעם לרבות שערי עזרת כוכבים של ציצור, [ורש"י באן מפרשה] כדכתיב צפרשת שלח לך וכי חשגו וגו' צעצודת כוכבים מדבר, ואותן שעירים טעונין היייה על הפרכת ועל מזבח הזהב, דדרש' צח"כ דהאי חטאת לרבות שעירי עזרת כוכבים,

ויקרא ד' ג' אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן־בקר תמים לה' לחטאת: ד' והביא את־הפר אל־פתח אהל מו' עד לפני ה' וסמך את־ידיו על־ראש הפר ושהט את־הפר לפני ה': ה' ולקח הכהן המשיח מדם הפר והביא אותו אל־אהל מו' עד: ו וטבל הכהן את־אצבעו בדם והזה מן־הדם שבע פעמים לפני ה' את־פני פרכת הקדש: ז ונתן הכהן מן־הדם על־קרנו' ת מנזח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מו' עד ואת פל־דם הפר ישפך אליהם ד' מנזח העלה אשר־פתח אהל מו' עד ח ואת־כל־הלב פר החטאת ירים מנזחו את־החלב הקבשה על־הקרב ואת כל־החלב אשר על־הקרב: ט ואת שתי הקלית ואת־החלב אשר על־הן אשר על־הקסלים ואת־היתרת על־הקבר על־הקלית ויסירנה:

יג ואם בל־עדת ישראל ישנו ונעלם דבר מנזחי הקהל ועשו אחת מבלי־מצו' ת ה' אשר ל א־תעשינה ואשמו: יז וטבל הכהן אצבעו מן־הדם והזה שבע פעמים לפני ה' את־פני הפרכת: יח ומן־הדם יתן על־קרנת המנזח אשר לפני ה' אשר באהל מו' עד ואת כל־הדם ישפך אליהם ד' מנזח העלה אשר־פתח אהל מו' עד: יט ואת כל־הלב ירים מנזחו והקטיר המנזח: כ ועשה לפר פאשר עשה לפר החטאת בן יעשה־לו' וכפר עליהם הכהן ונסלח להם:

[שנינו במשנתנו לו:]: כל הניתנין על מזבח הפנימי [אם חסר אחת מן המתנות לא כיפר] כו': ת"ר ויקרא ד' כ ועשה כאשר עשה [תוס'] צפר העלם דבר, לאחר שפי' בו כל מתנות דמו [ויקרא ד' יז-יח], שנה לכבוד [ויקרא ד' כ] ועשה לפר פאשר עשה לפר הספלות וגו' מה בא ללמוד ומקרא שאינו נריך הוא, שהרי כל עבודותיו נתפרשו [כמו שאמר בכהן המשיח בפסוק ח'] ואת כל חלב כתב גם בהעלם דבר בפסוק יט], חוץ מיומרת הכזד ושמי הכליות [שכתוב בכהן המשיח בפסוק ט], שהוא נריך ללמוד מפר כהן משיח האמור למעלה הימנו,

והא ליכא למימר דלחיי הדך ואקשיניהו להא מלמא, דהאי קרא [פסוק ב דרביב בה ועשה כאשר עשה] כתיב ציה כפרה וכפר עליהם וגו', ואימורין לא מעכבי כפרה, אלא כולה לדרשא, וסרסו,

דע"כ לא מצי למימר כדכתיב כאשר עשה לדם הפר, דמשמע מאחרינא יליף [פי' שפר העלם דבר יליף מפר כהן גדול], דלא חסר מידי דניבעי למילפיה, אלא ועשה כאשר עשה לכפור בהזאתו [לעכב] צאזרת הזאת שלו, והכי משמע, כאשר עשה (לו) כאשר כתיב לך כל עשיותיו [פי' כל שאמר לך בפר העלם דבר, שנה הכתוב לומר שיעשה כן],

ולמוד ושנה עליהם לעכב, שאם חסר אחת מכל המתנות, לא עשה ולא כלום, כן שמעתי צמזח,

אין לי אלא מתן שבע על הפרכת, שמעכבות בכל מקום לקמן מפרש, מתן ד' שאין מעכבות צחטאת החיטונה, כדאמרין לעיל, מניין שמעכבות צקרנות הפנימי מניין ולקמן פריך למה לי קרא, [הא] דהאי כפילא [ד]ועשה כאשר עשה נמי עלייהו קאי, דהא אינהו נמי צהדיא כתיבו?

ת"ל בן יעשה לו', חזר וכפל, ואם אינו לענין מתן שבע, תנהו לענין מתן ארבע,

ועשה לפר פאשר עשה לפר החטאת זה פר יום הכפורים להשוותו לפר העלם דבר [שכל עבודתו מעכבת], ולקמיה מפרש למאי הילכתא,

דף ל"ט ע"ב

ויקרא ד' פאשר עשה לפר לאו כאשר עשה קדריש, שהרי כבר סירסו ודרשו, אלא לפר קדריש זה פר כהן משיח האמור צפרשת העליונה [ויקרא ד' ג], ולא נכפל, לכך חזר והקישן יחד, שלימד [לכהן המשיח] עיכוב חיסור מתנותיו מזה,

החטאת, אלו שעירי עבודת כוכבים להציאן צדין פר העלם דבר, ליעטון הייה על הפרכת ועל מזבח הזהב, ולסרף חוץ לשלש מחנות, לפי צצמקומנו לא נתפרשו הלכותיו צפרשת שלח לך,

יכול שאני מרבה אף שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים להיות פנינים ושרפין, תלמוד לומר כן יעשה לו' לזה ולא לאחר,

אבני חן על מסכת זבחים

ובנגעים בלוג שמן של מזורע, והזה מן השמן בלוגו וגו', וכתיב זאת תהיה תורת המזורע (ויקרא יד), וכל הווייה עיכובא,

[ובמשך הברייתא לעיל] מתן ארבע מנין, ת"ל בן יעשה, [ובמקשה] מ"ש מתן ז' דכתיבן צהדיא וכפילין ועשה כאשר עשה, מתן ד' נמי כתיבן צהדיא וכפילין דועשה כאשר עשה אכולה מילתא קא, ומהיכא מימי למעטניהו?

א"ר ירמיה, לא נצרכא אלא לר"ש דאמר לא כתיב ציה [צהדיא] אלא שמים, ושמים אחרות צהיקשא [אמון], (דהאי קרא) [ד]איתקוש פר כהן משים, ופר העלם דבר, כדאמרן, לפר [דכתיב בהעלם דבר] זה פר כהן משים, הילכך, אי לא דהדר כפלניהו, לא הוו כפולין,

דתניא, למעלה פפר כהן משים אומר, קרן קרנות מדמני למיכתב קרן וכמז קרנות, הויא שתיים דאית ליה לר"ש יש אס למקרא, וחזירים ומלמדים זה מזה צהיקש, למטה פפר העלם הוא אומר, קרן קרנות ארבע, דברי ר"ש,

ויקרא ד יח וכן יתקדם יתן | על־קרנת הפזבא אשר לפני ה' אשר פאהל מו' עד ואת כל־הדם ושפך אל־יסו' ד מןבא העלה אשר־פתח אהל מו' עד:

ר' יהודה אומר, אינו צריך, הרי הוא אומר צהיקש על קרנות מוצח קרנות סמים, אשר לפני ה', אשר באהל מועד והאי צהאל מועד יתירא הוא, דהא כתיב אשר לפני ה', ולמדך [ד] על כל האמור באהל מועד [ד]על כל הקרנות שצמוך הסיכל, צריך ליתן,

ורבי יהודה, "בן יעשה" מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא, לפי שלא למדנו לא נאמרו צפרשת אחרי מות לפר יוה"כ לסמיכה ושירי הדם, מנין, ת"ל בן יעשה לרבות פר יוה"כ לסמיכה ושירים, דהא פר יוה"כ צהאי קרא כתיב, כדאמר לפר זה יוה"כ,

[ומתמה] ולפר יוה"כ לא למדנו, הא אמרת לפר זה יוה"כ וכיון דאיתקש להאי, איתרבו להו סמיכה ושירים צהיקשא, ולמה לי מו כן יעשה?

איצטריך, סד"א כי איתקש הני מילי עבודה דמעבבא כפרה הוא דאיתקש, כדכתיב וכפר צהאי קרא, ולרצוי צי' "את" צדס וטיילה כדמפרש לקמן, אבל עבודה דלא מעבבא כפרה, אימא לא, קמ"ל,

ויקרא ד יח וכן יתקדם יתן | על־קרנת הפזבא אשר לפני ה' אשר פאהל מו' עד ואת כל־הדם ושפך אל־יסו' ד מןבא העלה אשר־פתח אהל מו' עד:

ור"ש, האי באהל מועד, מאי עביד ליה, באהל מועד מבעי

[ואם תאמר והאך יכול לרבותו והלא חטאת דראש חדש נאכל היה כדכתיב דרש דרש משה, והנה שורף? וי"ל שעל זה הוא בא לדקדק דנדרוש משה מוכחא שיהא בשריפה כפנימים. תוס']

ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו, אחר שריבה הכתוב ומיעט?

מרבא אני את אלו שעירי עזודת כוכבים, למורת פר העלם דבר, שמכפרין על עבירת מצוה ידועה כמותו [פ' ע"ז דומה לפר העלם דבר] שניהם צאין על חטא הידוע, ומוציא אני [את. ד"ם] אלו של רגלים שאין מכפרין על עבירת מצוה ידועה שלא היו שוין לו, שיהי אין דומין לו כדפרתו, שאלו [שעירי רגלים] צאין על טומאת מקדש וקדשיו, שאין זה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, שנטמא ונכנס למקדש, ואינו מכיר, ולא הודע לו לא טומאתו ולא כניסתו, כדאמרין בשבועות (דף 3), # [וצ"ע דאמרין שם במשנה ששעירי ר"ח באין לכפר על טהור שאכל את הטמא. עיי"ש בריש שבועות ?]

וכפר [עלהם הבחן ונפלה להם] וכפר מכל מקום אף על פי שלא סמך שלא סמכו עליו וקנים,

ונפלה להם אף על פי שלא נתן שירים ליסוד מוצח חטיון, דלא מימא הואיל וכתיבא זה צהדיא כפילה, דועשה כאשר עשה נמי עליהו קא, הילכך מעטניהו קרא,

ומה ראית לפסול בהזאות, ולהכשיר בסמיכה ושירים?

אמרת, פוסל [אני] בהזאות, שמעכבות בכל מקום כדמפרש לקמיה [מ]. צפרה וצנגעים, ומכשיר אני בסמיכה סמיכה לא מעכבת צעלמא, כדאמרין צפרק קמא [ו]. וסמך ונלה וכי סמיכה מכפרת וכו', ושירים, שאין מעכבות בכל מקום שפיקת שירים לא מעכבא צחטאת החילונה, לדברי הכל,

[ידיעות:

אזיה קרבן טעונה סמיכה:

משנה מנחות צב. כל קרבנות הצבור אין בהן סמיכה, חוץ מן הפר הבא על כל חמצות ושעיר המשתלח, רבי שמעון אומר, אף שעיר עבודת כוכבים. כל קרבנות היחיד טעונין סמיכה, חוץ מן הבכור והמעשר והפסח. והיורש סומך, ומביא נסכים, ומימר],

דף מ' ע"א

אמר מר, אין לי אלא מתן שבע [שמעכב, מפני] שמעכבות בכל מקום, [ושואל היכן זה "בכל מקום"] היכא?

אמר רב פפא, בפרה והזה אל נכח פני אהל מועד וגו', וכמז חוקה לעיכובא

אבני חן על מסכת זבחים

ליה, שאם נפחתה תקרה של היכל תקרה עליהם וגגו, מו לאו אהל הוא לא היה מזה,

[אמר מר [לעיל סוף למ.], [כאשר עשה] לפר זה פר כהן משיח, למאי הלכתא? לעכב. שג] דהא לא כמינן ופילין ציה [פר כהן משיח] ואינטיך [לאקושי] [לאקושי],

[ועשה] לפר, זה פר יום הכפורים, למאי הלכתא, אי לעכב שיהו כל המתנות מעכבות פשיטא [לא] גרסינן גבי פר יוה"כ # [לפי גירסתנו יכולים לגרום "פשיטא", ומשמע שהיה לרש"י גירסא אחרת. וראה ברכת הובח] חוקה כתיבה ביה צפוף פרשת אחרי מות, והיתה זאת לנס לחוקת עולם וגו'?

אמר רב נחמן בר יצחק, לא נצרכא, אלא לרבי יהודה צפ' הוצילו לו [יומא דף ס] דאמר כי כתיבה ויקרא מו חוקה, אדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים [בהיכל] מתנות וקטרת שעל צין הצדים, שאם הקדים מעשה לחבירו, לא עשה ולא כלום דמוקד עליהו כתיב,

אבל דברים הנעשים [אפילו] בבגדי לבן בחוץ כגון מתנות פר ושעיר שעל הפרכת הקדים מעשה לחבירו [הקדים שעיר לפר] מה שעשה עשוי דמוקד לאו עליהו כתיב והתם מפרש טעמיהו,

אימא מדרסידרן לא מעכבי אלמא חוקה לאו עליהו קיימא, הזאות מנן הזאות גופייהו נמי לא מעכבי, קמ"ל היקשא דהכא [פר יוה"כ להעלם דבר],

מתקיף לה רב פפא, ומי מצית אמרת הכי דלר' יהודה עיכובא [דיוה"כ] מהכא [מפר העלם דבר] יליף, והתניא, [כתיב ביוה"כ] ויקרא מו וכלה מכפר את הקודש קרא יתירא הוא, דלא הוה ליה למיכתב אלא, והקריב את השעיר החי, אם כיפר כפרה המעכבת בשאר מקומות, כגון מתנת דמים מתן שצד ומתן ד' כילהא אע"פ שלא שפך שירים ליסוד מוצח חילון, ואם לא כיפר [את עבודות הדרם] לא כילהא, דבריר ר"ע,

א"ל רבי יהודה, מפני מה לא נאמר [גדרוש] המקרא כסדר מכתבו, ונאמר אם כילה הכל אפילו שפכת שירים כיפר, ואם לא כילה לא כיפר והכי מפרש בסדר יומא, דשיריים מעכבין איכא צניייהו, אלמא עיכוב לר' יהודה, מהכא נפקא?

אמר רב פפא, לא נצרכא האי דמקיש פר יוה"כ, לפר העלם דבר, ולפר כהן משים [דכתיב בויקרא ד כ וְעָשָׂה לְפָר פָּאָשֶׁר עֲשֵׂה לְפָר הַחֲטָאת בֶּן יִצְחָקִיל] אלא ל"את" [ב]דם, ו(ב)טבילה דכפר כהן משים כתיב [ויקרא ד ו] וטבל הכהן "את" אכזבו דגם, ואי קשיא דהאי @ קרא פר יום הכפורים לפר העלם הוא דאיתקש, דדדידיה קא מישתעי קרא, ובפר העלם לא כתיב את דגם וטבילה ?

ואידך [ר' יהודה, הרי צריך פסוק זה כר"ש, ומנין לו שצריך להוות על כל הד' קרנות? ומתריץ], מאשר נפקא ליה [שצריך להוות על הד' קרנות] ארבע קרנות מאשר, דמני למכתב אשר לפני ה' צאהל מועד, למה לי [למיהדר] למיכתב אשר, אלא על כל הקרנות אשר צאהל, דהאי אשר צמרא, משום מוצח לא אינטיך למיכתביה,

ואידך [ר"ש], אשר לא דריש,

א"ח:

ר' ירמיו:	ר' שמעון	ר' יהודה
כן יעשה	מתן ד' בפר העלם דבר למדין בהיקש מפר כהן משיח, וצריך כן יעשה שמעכב.	סד"א דסמיכה ושירי הדם לא מעכבי בפר יוה"כ כיון דלא מעכבא כפרה בעלמא.
באהל מועד	אם נפחתה תקרה של היכל לא היה מזה.	אם נפחתה תקרה של היכל לא היה מזה.
אשר	לא דריש.	כל האמור באהל מועד, דמתן ד' מעכבת
אביי:		
כן יעשה	מתן ד' בפר העלם דבר למדין בהיקש מפר כהן משיח, וצריך כן יעשה שמעכב.	דמתן ד' מעכב, דסד"א דכי היכי דסמיכה ושירי הדם לא מעכבי אע"ג דכפילן, כן מתן ד'.

אביי אמר, לר' יהודה נמי אע"ג דכתיבי מתן ארבע צהדיא, וכפילן צועשה כאשר עשה [אפ"ה] אינטיך כן יעשה לרצוייהו [שעכצנו] [שעכצנו] [ואין ללמודו ממה ששנה עליו הקרא],

סד"א, מידי דהוה אסמיכה ושירי הדם דפר העלם גופיה, דאע"ג דכתיבן וכפילן, לא מעכבא כדאוקימנא עלייהו מיעוטא דוכפר ונסלת, משום טעם דאין מעכבות ככ"מ,

[וס"ד] מתן ארבע שאין מעכבות צמטאת החילוה נמי לא תתעכב לעכבו, דימעטו נמי מוכפז ונסלת [כדאמרינן לעיל למ.], קמ"ל [דלענין סמיכה ושירים שאין מעכבין ככ"מ קא חשיב להו כפרה] דאילו סמיכה ושירים אפילו עקרינהו לגמרי לא מעכבי, ואילו מתן ארבע, חדא מינייהו מעכב צמטאת החילוה הילכך מייחזין לכולהו לעיכובא מוכן יעשה,

אבני חן על מסכת זבחים

תניא כוותיה דרב פפא דהיקשא, לאת דס וטצילה אחא, ועשה כאשר עשה, מה ת"ל לפר, לרבות פר יום הכפורים, לכל מה שאמור בענין הכל בכלל את דס וטצילה, דברי רבי,

א"ר ישמעאל, ק"ו כלומר אין צריך להציא פר יום הכפורים לכאן, דמקל וחומר נפקא, שכל דרכי פר העלם [נוהגין] בו, ומה במקום שלא הושוה קרבן לקרבן שאין הבהמות ממין אחד, ולקמן מפרש מאי היא, הושוה מעשים למעשים מעשה עבודותיהן, שוין של זה לזה, וזה,

מקום שהושוה קרבן לקרבן כגון פר יום הכפורים, ופר העלם ששניהם מין אחד אינו דין שישוה מעשה למעשה שיהא עבודותיהן שוות, לעבודות שהצריך הכתוב לשניהן, כגון הזאות שבהיכל ושנמנצח יהו מעשי עבודותיהן שוין, לאת דס וטצילה,

אלא מה ת"ל לפר, זה פר העלם דבר של צבור ולקמן פריך מאי קאמר, הא קרא דדידיה קאי, לפר כאשר עשה לפר זה פר בהן משיח נא להקישו לזה, לפוסלו בחיסור מתנות, כדפרישית לעיל, דכפר כהן משיח לא נכפלו, וצריך ללמוד מזה,

אמר מר, ומה במקום שלא הושוה קרבן לקרבן,

מאי לא הושוה קרבן לקרבן, אילימא פר יוה"כ, ושעיר יום הכפורים שלא הושוו הבהמות, שזה פר, וזה שעיר, הושוו מעשים של זה למעשים של זה, שכל עבודותיהן שוות, מקום שהושוו קרבן לקרבן, כגון פר כהן משיח ופר יוה"כ דשניהן מין אחד, אינו דין כו',

איכא למיפרך מה להנך [מה לפר ושעיר של יוה"כ] דין הוא שישוו מעשה עבודותיהן [שכן] שהרי נכנס דמם דס שניהם לפני ולפנים [בין הברים] ואין חילוק ביניהם, תאמר שישוו פר העלם ופר יום הכפורים בעבודות האמורות בהן, שלא הושוו בכניסה לפני ולפנים, שזה [של יוה"כ] נכנס וזה [העלם דבר] לא נכנס,

אלא [זה השווה קרבן לקרבן] פר העלם דבר של צבור, ושעירי עבודת כוכבים שהושוו מעשיהם, דאמרן לעיל, הסתאם לרבות שעירי עבודת כוכבים, ואף על פי שלא הושוו קרבן לקרבן, דהאי פר והאי שעיר,

איכא למיפרך, מה להנך [העלם דבר, וע"ז] שכן מכפרין על עבירות מצוה ידועה לפיכך הושוו מעשיהם,

תאמר שישוו מעשה פר העלם, ומעשה פר יום הכפורים שכן לא הושוו בכפרתן, שזה מכפר על עבירות מזה שאינה ידועה, וזה מכפר על ידועה, כדאמר בשבועות (דף ז) על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה לבסוף, שכשנמנמא ידע שנמנמא, ונעלמה ממנו טומאה, ונכנס למקדש, ושבו לא נודעה לו כניסתו, שעיר הנעשה צפנים על ישראל, ופר על כהנים חולא, עד שיוודע לו ויצא בעולה ויורד,

[תריץ. שג] הא אמרן כאשר עשה לפר זה פר כהן משיח, אלמא לפר כהן משיח נמי איתקוש,

ובפר יום הכפורים לא כתיב את, ולא כתיב טצילה, ולא כתיב דס, דהכי כתיב ולקח מדם הפר בצלבעו, ואקשי' להאי, ללמד הימנו הילכות ריבויא של את, והילכות דס וטצילה, כדמפרש,

"את", אמר רב אחא בר יעקב, לא נצרכא [אלא. הגר"ב] להכשיר

דף מ' ע"ב

אמין [שאין נפחה באצבע מעכב את ההואה] תמן מניין (חולין נה) היא האם, היא טרפחת, היא שלפוחית, וכל שלפוחית היא ושיא"ה כעין אותה של דג, כדאמרין במסכת ע"ז בשלפוחה גבי עוברי דגים, ואם של בהמה, כולה עשויה אצבעות תשוצת מורי, שבאצבע [את להכשיר אמין שנאצבע] שאם עלתה לו אם באצבע שקורין ושיא"ה, כמו ניתלה האם דאלו טריפות (חולין ד' נד), לא היא חנינה, דאיתרבי מ"את" אצבעו, את הטפל לאצבעו, # [להכשיר אמין שבאצבע הוא קולא, אבל ברם ובבל הם חומרות],

"ברם", שיהא ברם שיעור טבילה מעיקרא משעת "קבלה" ראשונה, למעוטי קבל פחות מכדי טבילה בכלי זה, ופחות מכדי טבילה בכלי זה ועירבן, והכי מפרש לה במנחות (דף ז), ולקמן בפרק דס חטאת (דף נג), ויליף מזדס, מדקרינן וטבל גזס, ולא קרינן גזס, משמע דס שהיה כבר משעה ראשונה,

"וטבל", ולא מספג מקנה צדופי הכלי, כן שמעתי במנחות,

ואיצטריך למכתב ברם, דאי כתב רחמנא וטבל, הוה אמינא אע"ג דליכא שיעור טבילה מעיקרא אלא שיהא צו עכשיו, כתב רחמנא ברם,

ואי כתב רחמנא ברם, ה"א אפי' מספג דאשיעורא בעלמא הוא דקפיד קרא, כתב רחמנא וטבל,

ויקרא ד' ז ונתן חבהן מן הדרם על קרנו ו' מ' זבח קטרת הסמים, למה לי השתא דדרשת אשר צאהל מועד על כל האמור כו', מוצא קטרת הסמים מאי דרשת ציה, דהאי ימירא דהא כתיב אשר לפני ה'?

[ומתריץ] שאם לא נתחנך המזבח בקטורת הסמים, לא היה מזהל אם אירע, פר העלם צעוד המנצח מדש, שלא הקטירו עליו קטרת מעולם [לא היה יכול להביא את קרבן כהן המשיח או העלם דבר, # וזה יהיה רק יום אחד שהרי בכל יום מקטיר קטרת פרם בשחרית ופרם בין הערבים, על מזבח הפנימי],

אבני חן על מסכת זבחים

הפנהו ונסלח להם:

[כמו אמר מר, לעיל מ: בדברי ר' ישמעאל, שחולק על הת"ק שלומד מלפך, לפי יוה"ב, ואומר ר"י שלח לא צריך קרא שיכול ללמוד מק"ו] ועשה לפר פאשר עשה לפר החטאת, זה פר העלם דבר של צבור, [ומקשה] הא בציבור [בפרשת העלם דבר של צבור] גופיה כתיב,

אמר רב פפא האי לפר [דכתיב בהעלם דבר] דמוקי רבי ישמעאל, דפר העלם משום דבעי אגמורי דלקמן דעין אגמורי [מ?] פר העלם דבר של צבור ביותרת ושותי כליות, לשעירי עבודת כוכבים [ללמד שגם שעירי ע"ז מקטירין היותרת ושותי הכליות, ורוצין ללמד את זה מהעלם דבר], דהיקשא דמטאחם על שגגתם, ופר העלם דבר של צבור, בגופיה לא כתיב יומרת ושותי כליות, אלא ואת כל חלבו יקריב ממנו, בהיקשא אתי ובהיקשא [להאי קרא] גמר להו מפר כהן משית, דכתיבי דיה,

להכי איצטריך לפר ימירה (לפר) [בפר] העלם, לכפול דהיקשא שנייה [להקיש העלם למשיח], דהא בללו הכי איתקש, דהאי (קרא) דיה קאי [לפר כתיב בהעלם], דכתיב כאשר עשה לפר זה כהן משית, וחזר וכפל ועשה לפר זה פר העלם, לכפול דהיקשא, ללמד ממנו יומרת, למידיהו דליהו האי היקש שני כמאן דכתיב ביה בגופיה דמקום כמינה בגופו, ולא ליהוי דבר הלמוד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש דקיימא לן לקמן בלחיו מקומן (דף מט) דאין למדין דקדשים למד דהיקשא, מן הלמד דהיקש,

במדבר טו כה וקפר הפנהו על-פל-עדת בני ישראל ונסלח להם כרשנא הוא ויהם הביאו את-קרבתם אשה לה' וחתאתם לפני ה' על-שגגתם:

תניא כוותיה דרב פפא, ועשה כאשר עשה, מה ת"ל לפר, לפי שנאמר במדבר טו ויהם הביאו את-קרבתם אשה לה' דפרשת קרבנות עבודת כוכבים כתיב, בשלח לך, ומקרא ימירא הוא לדרשא, דמה לו לכחוד זאת ונסלח להם כי שגגה היא, והם הביאו את קרבנם, לכחוד ונסלח להם ונשתוק, אלא משום דבעי לאקושי שעירי עבודת כוכבים דמשמע דיה קרא, לפר העלם להקטרת אימורים, דכתיב קרבנם אשה לה' היינו אימוריהם, ואקיש מטאחם לשגגה וגו',

חטאתם אלו שעירי עבודת כוכבים דעלייהו קאי, שגגתם זה פר העלם דבר של צבור דכתיב דיה (ויקרא ד) ואם כל עדת ישראל יסגו, אמרה תורה מטאחם דעבודת כוכבי' זו, הרי היא כשאר שגגתם דשאר עצירות לענין אישים, חטאתם על שגגתם, אמרה תורה חטאתם הרי היא לך כשגגתם,

שגגתם מהיכן למדת הקטרת האשים שלה לא דהיקש מפר כהן משית דתמיה והיאך חזר ולמד דהיקש ת"ל ועשה לפר זה פר העלם חזר וכפל דהיקשן דלמחרן לעיל למידיהו כמאן דכתיב בגופו לא בהיקשא, וכי דבר הלמוד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, ת"ל לפר זה פר העלם דבר של צבור, לפר זה פר כהן משיח,

אלא [מה השוה קרבן לקרבן] פר העלם דבר של צבור, ושעיר של יום הכפורים,

והכי קאמר, ומה במקום שלא הושוו קרבן לקרבן, דהאי פר והאי שעיר, הושוו מעשים למעשים, למאי דכתב בהו [מה] שפירש הכחוד דהזאות הכחודות דהו, לא שניה את זו מו, אלו על הפרכת ואלו על הפרכת, אלו על הקטרת ואלו על הקטרת, אלו באכזב ואלו באכזב,

ואע"ג דלא כתיב דיה בשעיר [דיוה"ב] "את דם וטבילה", אין זה שני, דהיכא למימר לא פירש את הכל, דהא כמה דפירש לא שני,

ואם זה [שעיר] נכנס לפניו, וזה [העלם דבר] לא נכנס לפניו, וזה [של יוה"ב] טעון שניה הזאת [אחת למעלה ושבע למטה] וזה [העלם דבר] טעון שבע [ויקרא ד יז וטבל הפנהו אצבעו מן-הידים והזה שבע פעמים לפני ה' את-פני הפרכת], מיהו למאי דכתיב דיה לא שניה,

[ו. תוס'] אם ריבה עבודות דיה יומרת מזה [שמונה במקום שבע], מכל מקום מעשה עבודות שהצריך לשניהם, לא שניה,

מקום שהושוו קרבן לקרבן, דהאי פר והאי פר, אינו דין

דף מ"א ע"א

[שהושוו] [שיושוו. רש"י] מעשים למעשים מעשה עבודות השוות בשניהן, כגון הזאות דפרכת ושל מוצת הזהב [וזה פירוש דברי ר"י שיש ללמוד פר יוה"ב בק"ו],

ואתא ליה פר יוה"ב (נמו) ל"את בדם ומבילה", מפר כהן משיח דהאי ק"ו כדלמחרן,

ואתי ליה שעיר יוה"ב נמי "לאת דם וטבילה" משעירי עבודת כוכבים דק"ו, מה דמקום שלא הושוו קרבן לקרבן, דפר העלם ושעיר של יוה"ב, הושוו מעשים המפורשים בשניהם, שלא שניה בפירוש עבודות השוות דהם, כגון הזאות דהיכל,

מקום שהושוו קרבן לקרבן, כגון שעיר יוה"ב ושעירי עבודת כוכבים, אינו דין שישושו מעשים למעשים, וילמד סתום מן המפורש, שעיר של יוה"ב משעירי עבודת כוכבים,

[ומקשה] וכי דבר הלמוד בהיקש, חוזר ומלמד בק"ו כגון שעירי עבודת כוכבים לא למדנו דהו "לאת דם וטבילה" אלא דהיקשא שהוקשו לפר כהן משית, וחזרין ומלמדין "לאת דם וטבילה" על שעיר יוה"ב כדלמחרן בק"ו?

אמר רב פפא, קסבר תנא דבי רבי ישמעאל, דבר הלמוד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו,

ויקרא ד כ ועשה לפר פאשר עשה לפר החטאת בן עשה-לו וקפר עליהם

אבני חן על מסכת זבחים

כצראשונה, ה"נ כיון דרוב לציבור (ספרה) [מטאון], כזיכול אין כאן קדושה:

[בירושלמי תענית פ"א ה"ב איתא תנא חזקיה מפני מה נאמר פרכת הקודש בפר כהן משיח ולא נאמר בפר העלם דבר של צבור? ללמד שכל מקום שיש משיח יש ארון וכל מקום שאין משיח אין ארון. ע"כ.]

וכתב בתורה תמימה ויקרא ד' ו' שבמקדש שני היה חסר הארון ושמן המשחה, וזה הפירוש שכל זמן שיהיה כהן משיח בשמן המשחה יהיה הפרוכת לפני הקדש שהוא הארון.

וכן בספר גן רוה על התורה בפרשת ויקרא כתב דכיון דאמרין ביומא נ"ב: דבימי יאשיהו כשנגנו שמן המשחה נגנו גם הארון, וכיון שרק כהן המשיח בשמן המשחה מביא פר נמצא שכל הענין של פר כהן משיח היה רק כשהיה הארון, אבל פר העלם דבר היה גם כשלא היה ארון].

[שנינו במשנתנו] לפיכך אם נתן כולן כתיקנן [ואחת שלא כתיקנה, פסולה, ואין בו כרת] כו': תנן התם, פיגול בקומץ ולא בלבונה צהקרת המנחה שני מחירין יש, הקומץ והלבונה, ואם הקטיר את האחד צמחצת פיגול, והאחד צמחצת [או] בלבונה ולא בקומץ, רבי מאיר אומר פיגול כדמפרש טעמא לקמן, וחייבין עליו כרת [ראה טעמו של ר"מ לקמיה], וחכמים אומרים אין בו כרת, עד שיפגול בכל המתיר,

א"ר שמעון בן לקיש, לא תימא טעמא דר' מאיר, דקסבר מפגלין בחצי מתיר, אלא הכא במאי עסקינן, כנון שנתן את הקומץ במחשבה תמילה, ואחר כך והלבונה בשתיקה וה"ה אם נתן לצונה צמחצת תמילה ואחר כך קומץ צמחצת, וטעמא משום, קסבר כל העושה, על דעת ראשונה הוא עושה ונמנע מפגל בכל המהיר,

ורבנן סברי, על דעת ראשונה לא אמרינן, אלא אם כן אמר אף בשני, וכל מחשבה דקדשים מוילא צפה הוא, אבל ראשונה צמחצת ושניה צמחצת, דאין כאן אלא מחשבת חצי מתיר, [מודה ר"מ] דלא פיגול אלא פסל,

[ולפ"ז י"ל דדוקא בחושב באמת בשניהם לפגל רק בא' פירש ובא' שתק אמרינן כל העושה כו' ולא הוי דברים שבלב משום דאיכא אומדן דעת דעושה ע"ד מחשבה ראשונה, אבל אם באמת בשניה לא חישב שום מחשבה י"ל דלא שייך כל העושה, דמדי דבדיו נאמן לומר שלא חישב וכו'. שפת אמת],

[תפוס לשון ראשון שייך רק בעבודה אחת, אבל כאן מיירי בקומץ ולבונה שהם שני עבודות ושייך יותר הסברה שעל דעת ראשונה. שמעתין],

[וראה בפניני הלכה במת' שיש כאן אריכות, בענין נפלא, אם נוכל להשתמש בסברה של כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה לענין ריבית בחיור עיסקא, וכן לענין "לשם מצות מצודה" שאנו אומרים עיי"ש],

[הקדמה: יש לפרש בתיקנה שיעיל לעשות פיגול, או יש לפרשה להדיח, בתיקנה כרת וכדן שלא יפסול את הקרבן].

אמר מר, חטאתם אלו שעירי עבודת כוכבים, תיפוק ליה יותרת הכזב לשעירי עזודת כוכבים מקרא קמא דאקשין לעיל לפר העלם, דאמר מר, החטאת לרבות שעירי עבודת כוכבים למה לי מו הך דחטאתם על שגגתם?

אמר רב פפא, איצטריך, סלקא דעתך אמינא הני מילי דאיתרבו שעירי עזודת כוכבים לדין פר העלם ל הזאות דכתיבן בגופיה צהדיא,

דף מ"א ע"ב

אבל יותרת ושתי כליות דלא כתיבן בגופיה, אימא לא [תוס'], קא משמע לן דחטאתם על שגגתם, דלענין אשה לה' נמי איתקוש:

אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא, והא תנא פר יוה"כ לכל מה שאמר בענין קאמר [תוס'] אלמא כולה מילתא יליף מינה ואפילו עיכובא, ואת אמרת "לאת צדס וטצילה"?

תנאי היא, תנא דבי רב, מרבי הכי כל ת"ר קרי תנא דבי רב, הוה מתני' קמייתא לא מרבי ליה אלא לאת צדס וטצילה, ועיכובא נפקא ליה מחוקא, ולרבי יהודה מאס כלה כפר,

תנא דבי רבי ישמעאל, לא מרבי הכי הך תנא צתרא דאמר לכל האמור צענין, מתניתין דבי רבי ישמעאל היא, שגשגית ונסדרה צבית מדרשו של ר' ישמעאל, וסידרו צה תנאים הרבה כמו שסידרו רבי חייל ור' אושעיא,

ותנא [שנה] דבי רבי ישמעאל, מפני מה נאמרו יותרת ושתי כליות בפר כהן משיח, ולא נאמרו בפר העלם דבר של צבור,

משל למלך בשר ודם, שזעם על אוהבו ציבור ומיעט בסרחונו קי"ר צדנרים מפני חיבתו [ראה מהרש"א, ותורה תמימה ויקרא ד טו],

ותנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה נאמרה ויקרא ד פרוכת הקדש גרם, צפר כהן משיח כתיב, את פני פרכת הקדש בפר כהן משיח, ולא נאמר בפר העלם דבר של צבור וצפר העדה כתיב את פני הפרכת,

משל למלך בשר ודם, שסרחא עליו מדינה, אם מיעומה סרחה, פמליא שלו כניסת חצורת ע"תו ו(מ)המסכימים לדעתו אשר דברי סמרו אליהם מתקיימת, אם רובה סרחה, אין פמליא שלו מתקיימת הרי הוא מסולק מחיבתם ומכניסתם צמקת, ואין לצו גם צה

אבני חן על מסכת זבחים

למקומו המוציא מידי פיגול,

רב אשי אמר ממעשה שלא לשמו נמי קרי שלא כמקנה לפיגול, דהא מטאת היא, וממעשה שלא לשמו פוסלת זה, ומוציאה מידי פיגול,

[ומקשה על תירוצו של רבא ורב אשי] מכלל דכי לא עביד לה חוץ למקומו, ושלא לשמו, מחייב מדלא קרי לה תנא פסול [בסתם], אלא בשמיש של חמיקה, ואוקימנא שכל לשמו או חוץ למקומו, מכלל דכי לא עביד לה הכי, אלא בשמיקה דחייב, כלומר הו פיגול לחייב על אכילתו כרת, אלא על דעת ראשונה עשה, א"כ לאו כרען מצינ לאוקמי?

[לעולם אינו חייב כרת, אם עשה אותה בשמיקה, אלא] אידי דתנא רישא, פיגול וחייבין עליו כרת, תנא נמי ספא פסול, ואין בו כרת [ולא תדייק הא באופן אחר היה פיגול, שלא תנא כן אלא אנב גררא דרישא].

[תנו רבנן: ואספת דנגך, מה תלמוד לומר לפי שנאמר (יהושע א') לא ימוש ספר התורה הזה מפך, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דנגך הנהג בהן מנהג דרך ארץ. ברכות לה: וראיתי לר' פנחס הירשפרונג זצ"ל שפירש בדרך הלצה את הפסוק במדבר כט יא וְיָמִי יִתֵּן כָּל־עַם ה' נְבִיאִים שֶׁאֵם יְהִי כָל עַם ה' נְבִיאִים דהיינו אדמורי"ם ורבנים או מי יתן להם גרבות],

מיתבי, במה דברים אמורים, בדמים הניתנין על מזבח החיצון

דף מ"ב ע"א

רש"י ד"ה כגון שפיגל בשחיטה. דק"ל צקד יומא. אולי צ"כ כן

ד"ה קמ"ל. דלא אמרינן הכי וכו'. ראה מנחות ט"ז ע"א דשם יש מחלוקת רב ושמואל אליבא דרבנן שחולקים על ר"מ (במשנה והוא נשנה כאן לעיל מ"א ע"ב) רב סבר דחכמים סוברים על דעת ראשונה הוא עושה, ושמואל סבר דרבנן לא אמרי כן. ומקשה הגמ' על רב מהברייתא ששינוי כאן בראש העמוד בד"א בדמים הניתנין על מזבח החיצון וכו' קתני מיהת בין בראשונה בין בשניה וכו' ופליגי פ' דרבנן סוברים דאפילו פיגל בראשונה אינו חייב כרת דלא אמרינן כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה? ומתרץ רבא הב"ע כגון שפגל בראשונה ושתק בשניה ופיגל בשלישית ולכן פוטרין רבנן דאמרינן אי ס"ד כל העושה וכו' מדוע חזר לפגל בשלישית אלא ודאי כוונתו היתה לא לפגל בשניה. ע"כ. ולכן אין זה דומה לכאן שבא רבא לתרץ מדוע מחייב ר"מ כרת אי סבר אין מפגלין בחצי מתיר, ובא ליישב הברייתא דר"מ מחייב דאמרינן כל העושה וכו'. וחילוק הלשון הוא דכאן גורסין "מהו דתימא אמרינן אי ס"ד" ושם גורסין רק "אי ס"ד".

במאי [ואומר ר"ל מנין יש ללמוד שהטעם הוא, שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה], מדרקתני ממיתין לפיכך אם נתן כולן [שעשה מתחלה] כתיקנן [כרת וכדין שלא במחשבת פיגול], ואחת שלא כתיקנה ממעשה חוץ לזמנו פסול, ואין בו כרת שלא חשב אלא בחצי מתיר, דכולן מעכבות זו, וכולן ממירות, ואין פיגול עד שיפגל בכולן,

הא אחת שלא כתיקנה [במחשבת פיגול] הראשונה ממעשה, וכולן כתיקנן והשאר בשמיקה פיגול [דהיינו כתיקנן כרת וכדין] דאמרינן על דעת הראשונה עשה, והוא לי' ממעשה בסוליה מתיר,

מני, אילימא רבנן, הא אמרי רבנן, אין מפגלין בחצי מתיר כדקמינן דהיא, עד שיפגל בכל המתיר, ואפי' ראשונה ממעשה, ושניה בשמיקה משמע, אלא לית ליה על דעת ראשונה עשה,

אלא רבי מאיר, ואי טעמא דרבי מאיר משום דמפגלין בחצי מתיר הוא, אפילו כדקתני [אם נתן כולן כתיקנן] גמ' ראשונה בשמיקה, ואחרונה ממעשה ליהוי פיגול, אלא מדשני ליה בין ראשונה בשמיקה לראשונה ממעשה, לאו [אין טעמו של ר"מ משום דקסבר מפגלין בחצי מתיר, אלא] משום דקסבר, כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה שמע מינה, טעמא משום דעשה על דעת הראשונה הוא,

[כתיקנה = שיועיל לעשות פיגול],

אמר רבי שמואל בר יצחק, לעולם [משנתינו] רבנן היא, ומאי כתיקנן, כתיקנן לפיגול [פ' אין כתיקנה פירושה כדן, שעשאה בכשרות בלי מחשבת פיגול, אלא להיפך שעשאה באופן המועיל לפגל] הראשונה ממעשה דחזק לזמנו [ואחת שלא כמקנה לפיגול אלא בשמיקה, פסול ואין בו כרת], ואשמעין דלא אמרינן על דעת הראשונה עשה [פ' שאם היינו אומרים על דעת הראשונה הוא עושה, היה חייב גם כרת],

[כתיקנה = כרת וכדין שלא יפסול],

[ומקשה שאי אפשר לפרש כתיקנה שיועיל לפיגול] והא מדרקתני לפיכך אם נתן כולן כתיקנן, ואחת שלא כתיקנן פסול, ואין בו כרת ולא קמי כולן כתיקנן, חוץ מאחת מהן, או ואחת בשמיקה מכלל שמע מינה דתיקנה להכשירה הוא דאחא [על כרחך כתיקנה פירושה כרת וכדין] דאי ממעשה [ולפיגול] [ולפגל?], היכי מקרי לה, לך [נתינה האחרונה] דשמיקה, שלא כתיקנה, הא לא חשיב זה מידי, ולא קילקל ממעשה ראשונה, דניקרייה שלא כתיקנה לפיגול [אלא ודאי כתיקנה היינו כרת וכדין]?

[כתיקנה = שיועיל לעשות פיגול],

אמר רבא, מאי שלא כתיקנה לעולם כמקנה לפיגול, ורבנן היא, ולר"מ לא משמע מינה מידי [פ' ואין מבאן ראהי דכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה], ושלל כמקנה דאחרונה [דקתני במשנה שעשה האחרונה שלא כתיקנה], נמי שלא כמקנה לפיגול קאמר [ואין שלא כתיקנה פירושה שתיקנה, אלא שלא חשב בה מחשבת פיגול, אלא מחשבת פסול] וכגון שנתנו ממעשה חוץ

אבני חן על מסכת זבחים

אבל דמים הניתנין על המזבח הפנימי, כגון,

ארבעים ושלש 43 של יום הכיפורים אחת למעלה ושבע למטה על זין הצדים מדם הפר, וכנגדן מדם השעיר הרי ט"ז 16, וכנגדן על הפרכת הרי ל"ב 32, וארבע על קרנות מזבח הפנימי משניהם כאחד מעורצין, כדכתיב (ונתן) [ולקח] מדם הפר ומדם השעיר (ויקרא טז) שיהו מעורצין הרי ל"ו 36, ושבע הזאות על טהרו הרי מ"ג 43,

ואחד עשר 11 של פר כהן משיח [ו' על הפרכת, וד' על הקרנות],

ואחד עשר 11 של פר העלם דבר של ציבור [ו' על הפרכת, וד' על הקרנות],

פיגול, בין בראשונה צמתות שלפני ולפנים ובין בשניה על הפרכת ובין בשלישית על מזבח הזהב, רבי מאיר אומר פיגול וחייבין עליו כרת, וחכמים אומרים אין בו כרת, עד שיפגול בכל המתיר,

קתני מיהא פיגול בין בראשונה בין בשניה דמשמע לא בראשונה בין בשלישית, ופליג וקאמר ר"מ פיגול, ואין כאן משום דעת ראשונה, אלא דקסבר מפגלין בחצי מתיר, ומיזבחה דר"ל?

אמר רב יצחק בר אבין, הכא במאי עסקינן כגון שפיגול בשחיטה הא דקאמר ר"מ פיגול בשניה פיגול, כגון שנשפך הדם לאחר שגמר מתנות שצפנים, וקי"ל בסדר יומא (דף ס) יציא אחר ויתחיל בהיכל, וכששחט את השני פיגול בשחיטתו, וקאמר ר"מ דהוא פר הו פיגול, שהרי פיגול צו בעבודה שלמה, דחד מתיר הוא,

אי הכי מאי טעמא דרבנן?

אמר רבא, מאן חכמים רבי אליעזר היא, דאפילו בהעלאת חוץ פוטר (בשני מחירין) [בשני מחירין], אלמא לאו עבודה היא כלל, עד שיגמור כל העבודה, ואע"ג דהקטרת כוית הוה הקטרה, כדקתני תסם, וכולן שהקריבן צפנים ושייר מהן כוית והקריבו בחוץ, חייב אפילו לר' אליעזר, מיהו היכא דלא גמר עבודה הוא לא חשיב לה לחיוב עליה בחוץ [עד שיגמור כל העבודה], ה"נ אע"ג דשחיטה עבודה שלמה היא, כיון שאין העבודה (נגמרה) [נגמרה. ו'] [בשעיר] [צפר] זה לצדו, שאינו צא אלא להשלים, ועבודה אחת היא, שנעשית בשמים ושלש שחיטות, אין השחיטה (משוואת) [משוואת] לפגול,

דתנן, הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, שהקריב מאחת מהן כוית בחוץ, חייב, ור' אליעזר פוטר עד שיקריב את כולו,

והאמר רבא, לקמן צ"י השוחט (דף קי), דקמני, הורק מקלח דמים בחוץ חייב, ולא פליג רבי אליעזר, ואמר רבא עלה בגמרא, ומודה רבי (אליעזר) [אלעזר]. מנחת יהודה, והוא ר' אלעזר בן שמוע התנא [ברמים שאם] (ותן)

צמתנה) [נתן צמתנה] אחת מחטאות הפנימיות חוץ לעזרה חייב, ואע"פ שכולן עבודה אחת הן לעכב, ואיכא למימר דאין כאן אלא חצי העבודה, דומיא דקומץ, או לצונה, חייב, הואיל וכנגדה לפני ולפנים מתקבלת היא, שאם נתן צמתנה אחת צפנים ונשפך הדם מציא דם אחר ומתחיל ממקום שפסק לר' אליעזר,

דתנן, רבי אליעזר ור' שמעון פליגי אהנא קמא, דאמר נתן מקלח צמתות שצפנים, ונשפך הדם יציא דם אחר ויתחיל בתחילה, הואיל ולא גמר אותה כפרה, ר' אליעזר ור' שמעון אומרים במקום שפסק משום הוא מתחיל כו', אלמא עבודה היא, ואי פיוגול לחיוב חוץ קא מדמיא, לא מיבעיא בשחיטה. דהוא פיוגול, אלא אפילו פיגול צמתנה אחת לר' אליעזר פיוגול היא?

אלא אמר רבא לעולם בשפיגול זהוהו, ודקשיא לך קמי פיוגול בשניה או בשלישית, וקס"ד דבראשונה שתק, וקאמר ר' מאיר פיוגול [לא] הוא,

דהכא במאי עסקינן כגון שפיגול בראשונה, ושחק בשניה, וחזר ופיגול בשלישית ולעולם טעמא דר"מ, משום דקסבר שחיקה שניה על דעת מחשבה הראשונה נעשית, כר"ל,

מה"ד, אי ס"ד על דעת ראשונה הוא מיהדר, פיגולי בשלישית למה לי כלומר והאי דנקט חזר ופיגול בשלישית, רבותא אשמעינן, דאע"ג דחזר ופיגול בשלישית, אמרינן (דשחיקה) [דשחיקה] שניה נמי על דעת מחשבה קמייתא יהבה,

דמהו דתימא, אמרינן אי על דעת ראשונה הואי שחיקה שניה, אמאי לא עזר נמי שלישית בשחיקה,

אי ס"ד כל העושה על דעת הראשונה עושה, מיהדר פיגולי בשלישית למה לי קמ"ל דלא אמרינן הכי,

וגירסא הכתוב בספרים (ואי) אמרינן אי ס"ד כו' לא שייך למיגרס הכא הכי, דהא מהדרינן לתרצה אליבא דריש לקיש, דאמר טעם דר"מ משום דעת ראשונה הוא,

ואם תאמר האי אס ס"ד אליבא דרבנן נקט, למימר טעמא דרבנן משום הכי הוא, לאו מילתא הוא, דהא לריש לקיש אליבא (דרב) [דרבנן] אפילו לא חזר ופיגול בשלישית, לית להו לרבנן על דעת ראשונה עושה,

ובמנחות (דף טז) הוא דגרסינן לה הכי, דהתם לרב אוחיצנה מהא מתני, דאוקי פלוגתייהו צותן ראשונה בשחיקה, ושניה במחשבה, ובמפגלים בחצי מתיר פליגי, אבל צותן ראשונה במחשבה ושניה בשחיקה, אפילו רבנן מודו דפיגול, דאמרינן על דעת ראשונה עשה, ואוחיצנה מהא דקתני צין בראשונה, ומשמע לא בשניה, וקאמרי רבנן לא פיגול,

ושי רבא (אליציהו) [אליצא דרב] כגון שחזר ופיגול בשלישית דאמרינן אי ס"ד על דעת ראשונה,

כלומר והאי דנקט חזר ופיגול בשלישית רבותא אשמעינן דאע"ג דחזר ופיגול בשלישית אמרינן דשחיקה שניה נמי על דעת מחשבה קמייתא יהבה

אבני חן על מסכת זבחים

מתקיף לה רב אשי, מידי שתק קתני,

אלא אמר רב אשי, הכא במאי עסקינן, כגון שפיגול והוא פִּיגוּל ששפתי בראשונה ובשניה ובשלישית וצריכית לא פיגל דקמני בהדיא בין בראשונה כו', ולא קמני רביעית, ובהזאות של טיהרו שתיק, ולעולם טעמא דר"מ, משום [דעל] דעת ראשונה הוא, ורבותא אשמעינן דאע"פ שלא שחק אלא בזה, אמרינן על דעת ראשונה עשה,

דמהו דתימא אי ס"ד על דעת הראשונה עשה, למה לא שחק בשניה ובשלישית ויעשה על דעת ראשונה, קא משמע לן, דלא אמרינן הכי, ועוד לא גרסינן,

מהו דתימא אי על דעת ראשונה הואי שתיקה שניה, אמאי לא עבד נמי שלשית בשתיקה אי ס"ד כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, מהדר פיגולי בכל חדא וחדא למה לי, קא משמע לן,

בהא נמי גרס מהו דתימא, אי ס"ד כו', קמ"ל,

וגירסא שספריים דלא גרסינן מהו דתימא במנחות (שם טז) אימא ולא שייך למיגרס הכא הכי,

דף מ"ב ע"ב

והא בין בין קתני דמשמע או בזה או בזה ? קשיא,

אמר מר אמאן דמהדר לאוקומי טעמא דר"מ משום מפגלין בחצי מתיר קפריך נהי נמי דבעלמא בקומץ ולבונה איכא למימר מפגלין בחצי מתיר אלא בחצי זריקה היכי אמר ר' מאיר פיגול, רבי מאיר אומר פיגול, וחייבין עליו כרת,

מכדי, כרת לא מייחייב עד שיקרבו כל מתיריו שמיכלה עזודותיו, דאמר מר בפי' שני (לעיל דף כח) כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול, מה הרצאת כשר עד שיקרבו כל מתיריו, אף הרצאת פסול, עד שיקרבו כל מתיריו,

והא כיון דחשיב ביה בפנים פסולה, כמאן דלא אדי דמי, כי הדר מדי בהיכל, מייא בעלמא הוא דקא אדי וגמא' של זרק דמו דהא מתנה אחת מהן מעבדת דבעלמא מפגל בשמיטה אע"ג דפסליה והדר זרק ליה או במחשבה או בשתיקה כיון דפיגול בעבודה ושוב לא הויא זו מחשבת פסול אחר אע"פ שזריקת דמו דספול הוא כיון דרבי רחמנא פיגול בשמיטה כדאמרן בפרק ראשון דזבחים (לעיל יג) דבזרים המביאים לידי אכילה הכתוב מדבר ע"כ בהכי אמר רחמנא לפגול חזיקה זו כמו שהיא מרצה לפיגולו וכן לרבנן דבעו מחשבה בכוליה זריקה ולמאן דמוקי נמי טעם דר"מ משום דעת ראשונה ופיגול בכל העבודה ככה"ג אמר רחמנא לפגול דלא משכחת לפגול בזריקה אלא בהכי אלא למ"ד טעמא משום חצי מתיר אין כאן זריקה כיון דלא גמרה מחשבת פיגול ועשה סופה לדעת כשרה זיל הכא חצי עבודה היא חיל הכא חצי עבודה היא?

אמר רבה, משכחת לה הא דקאמר ר"מ פיגול בארבעה פרים ובר' שעירים פיגול בין הצדים בכל מתנותיו, ונשפך הדם, ושחט אחר והוא על הפרכת, ואחד על הקרנות, ואחד לטיהרו של מוצא, וכיון דקיימא לן בסדר יומא (דף ס) כולו כפרה בפני עצמו, ואי עבדיהו כהלכתן מתכשרה עבודה בהכי, אפילו לרבנן דפליגי עליהו דר' שמעון ור' אלעזר בנשפך הדם באמצע מתנות, בהא מודו דאין צריך לחזור ולהזות במקום שגמר כל הזאתיו, כדאמרינן התם, הלכך הכא נמי פיגול שהרי קרבו מתיריו של כל אחד ונגמרה העבודה בחצירו אבל צפר אחד מודה ר"מ דלא פיגול משום דלא גמר זריקה מעולם,

א"ח

[משכחת לה בארבעה פרים וכו']. פי' כדי למצוא היכי תמצוי שיהיה פיגול בין בראשונה בין בשניה ובין בשלישית צריך לאוקומי שפיגול בכל אחד מהד' מקומות שהוא מזה דהיינו בין הברדים, על הפרכת, על הקרנות, ועל טיהרו של מוצא (וטוהרו של מוצא עשה בשתיקה ולכן לא אמר בין ברביעית כמו"ש רש"י לעיל סוף ע"א)].

רבא אמר אפילו תימא בפר אחד, ושעיר אחד לפיגולו מרצה כי היכי דאם חשב בשמיטה קרי לה לזריקה דס הפסול הוא קרבו מתיריו לרצות לפיגולו כי חשיב ליה בחצי זריקה נמי ושחק בחציה כל זמן שלא עירב במחשבה אחרת הוי ריזוי לפיגול ארבעים ושלש,

והא תניא, ארבעים ושבע? הא כמאן דאמר פלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן היא (יומא דף נז) במתן הקרנות, ולקח מדם הפר ומדם השעיר חד אומר מערבין לקרנות שיהו מעורבין, והא כמאן דאמר אין מערבין לקרנות וחד אומר מזה בפני עצמו, ומזה בפני עצמו, והא דקמני ארבעים ושבע כמ"ד אין מערבין את הדמים למתן קרנות (והוה תמני),

והא תניא ארבעים ושמונה? הא כמאן דאמר שיריים שפיתם שירים, ופלוגתא דר' עקיבא ור' יהודה היא לעיל (דף מ), אם כלה כפר כו' מעכבין [ראה לקמן פא: שאף למאן דאמר שהשיריים מעכבין, מ"מ די שישפוך כל שהוא משיריים, ואע"ג שנאבד שאר השיריים כשר. דעה"ד], הא כמאן דאמר אין שיריים מעכבין:

מיתיבי בתוספתא דמנחות קמני לה, במזה דברים אמורים שהמנחה נפגלה בעבודה אחת, בקמיצה או במתן כלי, ובהילוך שאין שם אלא עבודת מתיר אחד, שאין קמיצה ומתן כלי בלבונה, והילוך במנחות (דף טז) מפרש ליה, דלא שייך בלבונה,

אבל בא לו להקטירה שהיא עבודת שני מתיריו נתן את הקומץ במחשבה, ואת הלבונה בשתיקה, או שנתן את הקומץ בשתיקה, ואת הלבונה במחשבה אלא אפילו ראשונה בשתיקה, ושניה במחשבה,

רבי מאיר אומר פיגול, וחייבין עליו כרת, וחכמים אומרים

אבני חן על מסכת זבחים

אין בו כרת, עד שיפגל בכל המתיר,

זבחה, נתפגלו הנסכים, דברי רבי מאיר,

קתני מיהא את הקומץ בשתיקה, ואת הלבונה במחשבה, ופליג, אלמא מפגלין בחצי מתיר, ומיבטא דר"ל?

אימא כבר נתן את הלבונה במחשבה הלכך שניה ששתיקה על דעת ראשונה עושה,

הוא דהיינו רישא [דהיינו קמייתא] דראשון במחשבה הא תנא ליה נתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה למה לי למיהדר למיתני או את הקומץ בשתיקה וכבר נתנה לבונה במחשבה מה לי להקדים קומץ מה לי לבונה,

ועוד הא תניא צרייתא אחרימי או שנתן את הקומץ בשתיקה ואחר כך נתן לבונה במחשבה קשיא ואחר כך קשיא:

מתני': ואלו דברים שאין חייבין עליהם כרת צאצילתן משום פיגול,

[בקומץ יש ד' עבודות כמו בדם: קמיצה, מותן כלי, הולכה, נתינה על המזבח],

הקומץ אם קימן לאכול שירים למחר, ונתפגלה [ע"ז] המנחה [שאניה נאכלת אלא ליום ולילה. רע"ב], אין האוכל את הקומץ בכרת, שאין הפיגול חל אלא על דבר שיש לו מתירין אחרים [פ' שאחרים מתירין אותו. וז"ל הרע"ב שהדם מתיר להקטיר האמורין למזבח, והאמורין מתירין הבשר לאדם. פ' ולכן רק האוכל בשר ואימורין יש עליהם איסור פיגול]. והקומץ אין אחר מתירו, כי [פ' אלא] הוא מתיר את המנחה, וכן לבונה וכן, כולם,

והקטרת, והלבונה,

דף מ"ג ע"א

ומנחת כהן כהנים כולה כליל [ויקרא ו טז וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לַ' אֵלֹהִים] ואינה נקמטת, הלכך אין אחר ממירה,

ומנחת כהן משיח חציתי כהן גדול, שמקריב בכל יום מחציתה צנקר ומחציתה עברצ (ויקרא ו). ומנחת נסכים לא גרסי, דהא מיפגל פליגי דה [ר' מאיר והבבאי], ונתן חילוק [פ' והמשנה מוחלק לקמיה] בין צאה עם הזבח, לצאה לפני עזמו,

והדם הוא הממיר [ואין אחר מתירו, ולכן אם אבל דם פיגול, אינו חייב כרת משום פיגול, הוגם שיש עליו כרת משום דם],

והנסכים הבאין בפני עצמן בין שהתנדבן בפני עזמן, כדאמר במנחות (דף קד) מתנדב דם מנחת נסכים, בין שנאזו בגלל זבח, אלא שהביא היום זבח, ונסכו למחר, דאמר מר מנחתם ונסכיהם אף למחר, אבל אם הביאין עם זבח, ופיגל

וחכמים אומרים, אף הבאין עם הבהמה דכיון דיכול להקריב נסכים למחר, נמנא שאין הזבח ממירן ליקרב, אלא הן ממירין את עזמן,

לוג שמן של מצורע שריו נאכלין, כדיליף צפירקין לקמן (דף מד), ר' שמעון אומר, אין חייבין עליו משום פיגול אם פגל באשם, לא נפגל הלוג,

ואע"פ שהלוג תלוי באשם, כדכתיב על מקוס דם האשם (ויקרא יד), ואם לא נתן מדם האשם תחילה, אין נתינת השמן כלום, אפילו הכי כיון דלדם מציא אשמו עכשיו, ולוגו עד עשרה ימים, נמנא שאין האשם ממירו, וכיון דאין לו מתירין, אין חייבין עליו משום פיגול,

ורבי מאיר אומר לוג הבא עם האשם צו ציוס חייבין עליו משום פיגול אם פגל באשם, שדם האשם מתירו, וכל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח או לזה או לזה, חייבין עליו משום פיגול,

העולה [אפילו אין בו אכילת אדם], דמה מתיר את בשרה למזבח דכתיב (ויקרא ח) וזרקו והדר וערכו, ועורה לכהנים עור העולה אשר הקריבו, אין לו אלא לאחר זריקה,

עולת העוף, דמה מתיר את בשרה למזבח,

חמאת העוף צגמ' מפרש מגין דנאכל לכהנים, דמה מתיר את בשרה לכהנים,

פריים הנשרפים ושעירים הנשרפים, דמן מתיר את אימוריהן ליקרב לפיכך פיגל [חשב מחשבת חוץ לזמנו] צאימוריס, בשעת עבודת הדם, נתפגלו פריים,

ר' שמעון אומר אפרים הנשרפין פליג, כל שאינו על המזבח החיצון כשלמים שפיגול כמיז צהו (ויקרא ז), אין חייבין עליו משום פיגול:

נב': אמר עולא, קומץ פיגול שהעלו על גבי המזבח, פקע פיגולו מומנו לקמן מפרש למאי הלכתא פקע, אם אחרים [שירים] מביא לידי פיגול, הוא עצמו לא כל שכן,

מאי קאמר [עולא] קצעי למימר פקע פיגולו ממנו, ונסב טעמא דבא לידי פיגול?

הכי קאמר [עולא] אם אינו מתקבל צהקטרה, היאך מביא אחרים לידי פיגול המקטיר קומץ על מנת שאכל שירים למחר, היאך מנחה מתפגלת, אם אין הקטרתו [של קומץ] הקטרה [והא צעינן קרבו ממיריו, אלא ודאי קרבו ממיריו קרינן ציה, דפקע פיגולא ממנו, ולכן קצע השירים צפיגול], והכי

אבני חן על מסכת זבחים

קאמר, הוא עזמו לא כל שכן שיתקבל, אחרי שמתקבל לרעות אחרים לפיגולו,

אמר רב חסדא, מרי דיכי בעל השמועה הזאת, [וכי] מוזבח [היא] מקוה טהרה הוא, לטהר את הטומאה משום דהעלוהו,

אמר רבי זירא, שמשלה בהן האור [והאור מטהרו גם מטומאתו],

מתיב ר' יצחק בר ביסנא, אחרים אומרים [ברך זה], ויקרא ז וטומאתו עליו לקמן מיימין לה בשמעתין, למימרא דטומאת הגוף מדבר, ואחרי קראי קאי [ויקרא ז], והנפש אשר תאכל בשר מוצח השלמים אשר לה וטומאתו עליו, יכול טומאת הבשר, דמיא דהאי עליו אכשר קאי, ונימא דטהור שאכל את הטמא חייב, ח"ל וטומאתו עליו, משמע שעדיין היא עליו ביכולין לטהר הכתוב מדבר, וזהו הגוף מי שטומאה פורחת ממנו על ידי טבילה, יצא בשר שאין טומאה פורחת ממנו, ואם איתא דבשר קדשים יכול לטהר על ידי מוצח, מהיכא ילפי אחרים דלא בבשר משמעי קרא הרי טומאה פורחת ממנו על ידי האור?

אמר רבא, על ידי מקוה קאמרינן,

מידי מקוה כתיב,

אלא אמר רב פפא, בבשר שלמים עסקינן דקרא בשלמים כתיב דאינו ראוי למוצח ואין מפריש מטומאתו דלא חזי להקרבה,

רבינא אמר אף אכרין הראויין למוצח כתיבי הכא, דכתיב [ויקרא ז] אשר לה לרבות האימורים, ואפילו הכי לא תקשה, דשפיר ילפינן מנייה דטומאה לאו עלייהו קאי, מדכתיב וטומאתו עליו דמשמע מי שטומאה פורחת ממנו בראוי להפריש טומאתו כשהוא שלם כעין שקיבלה, [ד]עליו צענייה משמע, יצא בשר [שהוא] דבר שאין טומאה פורחת כשהוא שלם, אלא כשהוא חסר:

ויקרא ז יט וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר־יִנָּע בְּכַל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר בְּלִטְהוֹר יֵאָכֵל בְּשֶׁר: כ והנפש אשר תאכל בשר מוצח השלמים אשר לה וטומאתו עליו ונקברתה הנפש ההוא מעמיה: כא ונפש ברתנע בכל טמא בטמאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שגן טמא ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה ונקברתה הנפש ההוא מעמיה,

גופא [כל הבריות אינו מובא לעיל, אלא "אחרים אומרים" ועליה אומר "גופא", ודבר כזה אינו מצוי בש"ס. ע"פ מנחת יהודה], וטומאתו עליו, בטומאת הגוף הכתוב מדבר שהרי עוסק בה והלך, דכתיב [ויקרא ז] (יט) כל טהור יאכל בשר, וסמך ליה (פסוק כ) והנפש אשר תאכל בשר וגו', אע"פ שהתחיל להסיר הגוף בשלשון נקבה, והנפש אשר "תאכל" [יאכל יהיה לשון זכר], וכתיב וטומאתו "עליו" לשון זכר, דמשמע דקאי אכשר, [אפי"ה] בטומאת הגוף דגר ולא בטומאת בשר,

מאי קא מושמע לן [עולא] למאי מיבעי ליה הא (פקע פיגולו) [פקיעת פיגול], אי למימרא דאין חייבין עליו משום פיגול דאם חל ממונו אחרי שעלה אין, חייבין עליו כרת, תנינא [שנינו במשנתנו] דכלאו עלה גמי אין חייבין עליו אלו דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול, הקומץ, והקטרת, והלבונה, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, והדם,

אלא להכי אהני פקיעה דאם עלו לא ירדו, תנינא [לקמן פר.] הלן בשר הלן והיוצא, והטמא, ושנשחטו [במחשבת] חוץ לזמנו דהיינו פיגול, וחוץ למקומו, אם עלו לא ירדו,

ואלא אהני פקיעה שאם ירד לאחר שהעלוהו (לא) יחזור ויעלה דאם ירדו יעלו, הא נמי תנינא (כלאו) [דללא] הכי [שאיין הרין בן] כשם שאם עלו לא ירדו, כך אם ירדו לא יעלו?

לא צריכא הא דעולא, אלא שמשלה בהן האור ואשמעינן דנעשה לחמו של מוצח, ואפי" ירדו יעלו, וההיא דקמני לא יעלו, בשלא משלה בו האור,

הא נמי [כבר] אמרה עולא חדא זימנא, דאמר עולא לא שנו דאם ירדו הגן פסולין משעלו, לא יעלה אלא שלא משלה בהן האור, אבל משלה בהן האור יעלו?

מהו דתימא, הני מילי

דף מ"ג ע"ב

אבר דמחבר איכא למ"ד כיון דמשלה האור במקמתו, נקלט כולו בקדושה, אבל קומץ דמזיפת [ראה ביצה ב. ברש"י על פירש אוכלא דאפרת היא] אימא לא אימא צמאי דמשלה מקומץ משלה, אידך דקאי קאי, קמ"ל [עולא] דכוליה כחד אבר דמי,

אמר רב אחאי, הלכך כיון דמשמנת ליה מחובר האי קומץ פיגול, דפלגיה מחית ארעא, ופלגיה אסקיה אמערכה אפי" לא העלהו אלא חזיו, ומשלה בו האור, מסיקנא ליה לכוליה לבתחלה נקלט, אף זה שעל הקרקע (ומעלה) [ויעלה], דהא כי אסקיה לכוליה גמי לא היה לו להעלותו אם ירד, אלא משום שהוא שמשלה בו האור, וקאמרת דאם ירד השאר יעלה, אלמא אהני לכוליה ואע"ג דמזיפת, הלכך לא שגא עלה כולו ולא שגא לא עלה אלא מקמתו:

אמר רבי יצחק, אמר רבי יוחנן, הפיגול, והנותר, והטמא, שהעלן לגבי מוצח, פקע איסור מדהן איסור פיגול לכדאמרינן, שאם ירד יעלה, ואיסור נותר וטמא גמי להכי [פקע], שלא יתחייב האוכלו מיד,

אבני חן על מסכת זבחים

ואכלה מבשר זבח, [א"כ לא חש הכתוב לשונו. שכן] הוי חף הראשון אל תממה עליו, אם פתח וסיים בלשון נקבה ולשון זכר באמצע, חף (על פי כן) [הוא] **בטומאת הגוף הכתוב מדבר**,

ויקרא ז יט והבשר אשר יגע בכל־טמא ל' א יאכל פֶּאֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר בְּלִטְהוֹ ד' יאכל בֶּשֶׂר: ב' וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בְּשֶׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעַמּוּיָהּ: כא וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטִמְאַת אָדָם או' א' בְּהִמָּה טָמְאָה או' בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבֶּשֶׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעַמּוּיָהּ,

ומסתברא הכי, שהרי בטומאת הגוף היה עוסק והולך, וכבר פסק מלדבר בטומאת בשר, דהכי כתיב קרא (ויקרא ז) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הרי טומאת בשר, והבשר כל טהור יאכל בשר פסק מטומאת בשר והתחיל בטומאת הגוף, וסמך ליה [בפסוק ב] והנפש אשר תאכל וגו', ומשום דהזכיר הכתוב את האוכלו בלשון נקבה, וכבר וטומאתו עליו בלשון זכר, היינו סבורים שבטומאת בשר מדבר, עכשיו מקרא השני יוכיח שאף הוא בלשון הזה מדבר,

ואי קשיא שני כרימות בטומאת הגוף למה, שלש כרימות הן בטומאת הגוף, ולקמיה מפרש דהאי פירקין (דף נו) למאי חליטריכו,

אכילת תרומה בטומאת הגוף
הוא במיתה בידי שמים.

מתניתא דלא מפרש לה זעירי מאי היא, אחיז משנה לא פירש יפה **דתניא** **אם נאמרו קלות** לענין אכילת קדשים בטומאת הגוף שניה דת"כ, לקמיה מפרש ואזיל מאי קלות ומאי חמורות, ומאי הייתי אומר **למה נאמרו חמורות**, ואם נאמרו חמורות, **למה נאמרו קלות**,

אם נאמרו קלות ולא חמורות, הייתי אומר על הקלות בלאו, ועל החמורות במיתה, לכך נאמרו חמורות ,

ואם נאמרו חמורות ולא נאמרו קלות, הייתי אומר על החמורות יהא חייב, ועל הקלות יהא פטור, לכך נאמרו קלות,

מאי קלות ומאי חמורות, אילימא קלות מעשר, חמורות תרומה, שנאמרו שניהם בפרשה אחת (ויקרא כג), ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים, ואוקימנא ליה דמעשר במסכת יצמות (דף עד), דכתיב כי אם רחץ, הא אם רחץ יאכל, ואף על פי שלא העריב שמשו, הרי טמא שאכל מעשר בלאו, וכתיב וצא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ואוקימנא בתרומה, וכתיב דההוא ענינא אלל תרומה ומתו צו כי וגו',

וקאמר התנא אם נאמר מעשר, מה שאמור צו, ולא נאמר תרומה, הייתי אומר

אתה אומר בטומאת הגוף, או אינו אלא בטומאת בשר דהא עליו לשון זכר הוא, והאכל הזכר בלשון נקבה,

הכי גרסינן, [מ"ל] טומאתו טומאתו לג"ש **נאמר כאן טומאתו** [וטומאתו עליו], **ונאמר להלן** וילין מציאת מקדש דכתיב ביה עוד **טומאתו** (עליו) [בו] (במדבר יט), **מה להלן בטומאת הגוף הכתוב מדבר**, אף **כאן בטומאת הגוף הכתוב מדבר**,

ר' יוסי אומר, הואיל ונאמרו קדשים בלשון רבים שלמים לשון רבים הן ונאמרה **טומאה בלשון יחיד** דכתיב [ויקרא ז] בא ונפש כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטִמְאַת אָדָם או' א' בְּהִמָּה טָמְאָה או' בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא [ואכל] [מִבֶּשֶׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה'] וטומאתו עליו, ולא כתיב וטומאתם עליהם, **בטומאת הגוף הכתוב מדבר**,

ויקרא ז ב' וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בְּשֶׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעַמּוּיָהּ: כא וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא בְּטִמְאַת אָדָם או' א' בְּהִמָּה טָמְאָה או' בְּכָל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבֶּשֶׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מֵעַמּוּיָהּ:

רבי אומר, מקרא שלאחריו יוכיח על זה, דכתיב בתריה (ויקרא ז כא) [ו]נפש כי תגע בכל טמא וגו' **ואֶכַל מִבֶּשֶׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים וגו'**, **בטומאת הגוף הכתוב מדבר**,

ולקמיה מפרש היכי משמע ליה מואכל דקרא בתרא, הוכחה על [ה]ראשון שבטומאת הגוף הכתוב מדבר,

אחרים (אמרו) [אומרים], וטומאתו עליו משמע שעדיין [פ'] לעת עתה לא נטהר ממנו, כמי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר, דאי בבשר לעולם הוא עליו **מי שטומאה פורחת ממנו**, יצא בשר שאין טומאה פורחת ממנו [בשהוא שלם. בדמפרש לה לעיל],

אמר מר, רבי אומר, **ואֶכַל מִבֶּשֶׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' בטומאת הגוף הכתוב מדבר**, **מאי משמע** מקרא דבתריה, דקמא בטומאת הגוף, דלמא בתרא בטומאת הגוף, דכתיב נפש (אשר) [כי ?] תגע בכל טמא, וקמא בטומאת בשר, מדלא כתיב וטומאתה עליה, דמישחמט דלדוהנפש אשר תאכל בשר קאי?

אמר רבא, כל קרא דלא מפרש ליה רב יצחק בר אבודימי, וכל מתניתא דלא מפרשא לה רב זעירי לקמיה מפרש מאי היא לא **מיפרשא** [ברביי],

הכי אמר ר' יצחק בר אבודימי, הואיל ופתח הכתוב בלשון נקבה, וסיים בלשון נקבה, ולשון זכר באמצע דכתיב (ויקרא ז כא) נפש כי תגע בכל טמא ואכל מבשר זבח השלמים ונכרתה הנפש וגו', ולא כתיב

אבני חן על מסכת זבחים

לכך נאמרו חמורות טומאת המז על אכילת מעשר, שלא תהא במיתה, ופירש זה לאו ולא במיתה, לומר לך שהיא באזהרה:

[שנינו במשנתנו] כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבין עליו משום פיגול: תנו רבנן, או אינו מביא מרצה אלא כיוצא בשלמים שהרי כלל ופרט אמור כאן, כדמפרש לקמן, ונימא מה הפרט מפורש נאכלין לשני ימים כו',

מה שלמים מיוחדים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אף כל נאכל לשני ימים ולילה אחד, רישא דברייתא בת"כ לענין פיגול קמני, יכול לא יהא חייב אלא על השלמים בלבד, ת"ל לענין טומאה ויטרו מקדשי, ולקמן יליף נותר חילול חילול מטומאה ופיגול, בעון עון מנותר,

נאכל ליום ולילה מניין? תלמוד לומר מבשר ריבויא הוא דכתיב גבי פיגול (ויקרא ז) מבשר זבח השלמים ועלה קאי והנפש האוכלת ממנו עונה משא כל ששירין נאכלין,

עולה שאין שיריה נאכלין מניין? תלמוד לומר זבח,

מנין לרבות העופות והמנחות, עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע כלומר אחרי שאני מרבה, ארבה עמהם אף לוג שמן של מזורע אם פיגול בדם האשם, נתפגל הלוג?

תלמוד לומר ויקרא כב לענין טומאה אשר הם מקדישים לי גבי ויטרו כתיב, ואני נותר חילול מטומאה מה טומאה הכל בכלל אף נותר הכל בכלל נותר כתיב כי את קודש ה' חילל (ויקרא יט) וצטומאה כתיב ויטרו ולא יחללו (שם ויקרא כב) והדר אחי פיגול עון עון מנותר, ואני נותר חילול חילול מטומאה ואני פיגול עון עון מנותר ומאחר שסופו לרבות כל דבר למה נאמר שלמים מעתה לומר לך מה שלמים מיוחדים שיש להן מתירין בין לאדם בין למזבח אף כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבין עליהן משום פיגול או לאדם או למזבח ועולה ילפא מאימורי שלמים וכן אימורי כל הקדשים ובשר כל הקדשים הנאכלין ילפי מבשר שלמים שאין לו מתירין אלא לאדם וחייבין עליו:

העולה דמה מתיר את בשרה למזבח ועורה לכהנים עולת העוף דמה מתיר את בשרה למזבח חטאת העוף דמה מתיר את בשרה לכהנים פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים דמם מתיר את אימוריהן ליקרב:

ומוציא אני את הקומץ ואת הלבונה והקמרת ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים והדם ר"ש אומר מה שלמים מיוחדין שיש בו על מזבח החיצון וחייבין עליו אף

במיתה אבל השתא דנאמרו אינו במיתה במיתה, השתא נמי הא במיתה והא מיתה כתיבא ביה,

[ותו] ואי לא נאמר, הייתי אומר במיתה במיתה, מהיכא חיתי לי זה מיתה, הא לא מייחין לה אלא בקל וחומר ממעשר, דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה מעשר בלאו ולא במיתה, אף תרומה בלאו ולא במיתה,

אלא קלות טומאת שרץ, חמורות טומאת מות אטומאה קאי דכתיב ההם טומאת מות וטומאת שרץ, דכתיב (ויקרא כב) והנוגע בכל טמא נפש [וגו'] או איש אשר יגע בכל שרץ, דכתיב בתרווייהו אכילת מעשר ותרומה ועונשן, וקאמר אם נאמרה טמא שרץ ולא נאמרה טומאת מות כו', וצמאי ועל איזה אכילה, אי בתרומה על שמיהן הטומאות הוא באכילת תרומה במיתה, ומאי על הקלות בלאו דקמני,

ובמאי, אי בתרומה, אידי ואידי הוא במיתה, ותו לכך נאמרו חמורות דבלאו, הא במיתה היא (ואי לא נאמר הייתי אומר במיתה דיו לבא מן הדין להיות כנדון),

ואי באכילת מעשר קאמר דאם לא נאמרו חמורות הייתי אומר על טומאת שרץ בלאו על טומאת מות במיתה לכך נאמרו טומאת מות חמורות ונאמר בזה לאו דלא תימא בזה מיתה במעשר ואם לא נאמרו קלות הייתי אומר על החמורות במיתה הא מטומאת שרץ הוא דכתיב בק"ו,

דף מ"ד ע"א

אם לא נאמרו חמורות הייתי אומר ואם לא נאמרו הייתי אומר כו' ל"ג הכא דליכא למיפוך דיו דהא קלות נמי במיתה על החמורות במיתה, הא מטומאת שרץ קאתיא, ודיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא אמיתא זה מיתה אלא לאו?

אמר זעירי, קלות טומאת שרץ, חמורות טומאת מות,

והכי קאמר, אילו נאמר טומאת שרץ, ונאמר מעשר בלאו כדאיתא ותרומה במיתה כדאיתא, ולא נאמרה טומאת מות, הייתי אומר [קלות] בטומאת קלה דשרץ, על הקלות על אכילת קלות כגון מעשר יהא בלאו כדאיתא, ועל החמורות וקלות על החמורות במיתה, וטומאת שרץ על אכילת החמורות, כגון תרומה במיתה כדאיתא,

ומינה הוה גמרינן ומדקלות על החמורות דמה שרץ קלות על החמורות במיתה, חמורות נמי [דהיינו טומאת מות] על הקלות [מעשר ה]קלות נמי במיתה,

דמה לי טומאה חמורה, ואכילה קלה, מה לי אכילה חמורה, וטומאה קלה, (וטומאת המז על אכילת מעשר תהא במיתה),

אבני חן על מסכת זבחים

נזרק הדם לא נהגין מדרבנן עד שימן מתנותיו ולא מועלין דקסדר דם האשם ממירו לכהנים וכל שיש בו שעת הימור לכהנים אין בו מעילה,

רבי אומר מועלין עד שיתן מתנותיו שבע הזאות של גבזה, אבל מתן בהונות דלאו נזרק גבזה הוא ודאי לא פליג רבי,

ושוין שאפילו נתן מתנות גבזה אסור הוא מדרבנן עד שימן אף מתן בהונות שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות,

אמרוה רבנן להא דרז יוסף קמיה דרבי ירמיה, אמר גברא רבא כרב יוסף לימא כי הא מילתא,

דף מ"ד ע"ב

הרי לוג [הבא] בפני עצמו מזרע שהצא אשמו היום ולוגו לאחר עשרה ימים דלכ"ע מתנותיו שריין ליה באכילה דהואיל ולא קדש בכלי כשנזרק דם האשם לאו שירים ידיה הוא ולא שרי ליה ואפ"ה לא מפגלין ליה לדברי הכל דאין בו משום פיוגול דקדמי אף אני לא אמרתי כו' הלכך צא עם האשם נמי אע"ג דלרבי מתנותיו שריין ליה לא מפגלים ליה שאין מפגל אלא דם או קומץ את שיריו משום דאיתקש מנחה לזבחים

דלכ"ע מתנותיו שרו ליה ולא מפגלין ליה דתניא לוג שמן של מצורע חייבין עליו משום פיוגול מפני שדם מתירו לבהונות דברי ר"מ אמרו לו לר"מ והלא אדם מביא אשמו עכשיו ולוג מיכן ועד עשרה ימים אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בבא עם האשם שדם האשם מפגלו ואע"פ שהיה לו להצילו לאחר עשרה ימים וממנו אתה למד דה"ה לנסכים הצאים עם הזבח שדם הזבח מפגלן ואע"פ שצידו להצילן לאחר זמן,

אלא א"ר ירמיה לעולם ר"מ היא וסמי מיכן נסכים,

אמר אביי, לעולם לא תסמי ותנא לוג הבא עם האשם והוא הדין לנסכים הבאין עם הזבח, והדר תנא נסכים הבאין בפני עצמן דקדמי לה דומיא דקטרת ולבונה ומנחת כהנים שאין להן מתירין וקאמר דאין מתפגלין אס הקריב מקצתן ע"מ פיוגול והוא הדין ללוג הבא בפני עצמו:

[שנינו במשנתנו] חטאת העוף דמה מתיר את בשרה לכהנים: מנא הני מילי דחטאת העוף נאכלת דתני לוי במדבר יח כל קרבנם גבי סדר מתנות כהונה שנאמר לאהרן על הסדר צפרפת קרת וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש וגו' וכתיב צתריה בקדש הקדשים תאכלנו וקדשים יהיו הכא כל כל דכולהו לרבות לוג שמן שאף הוא נאכל שהרי קריי קרבן דכתיב (ויקרא יד) והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן אלמלא הוא נמי בכלל והקריב והיינו קרבן כ"ש במנחות (דף עג) של מצורע סלקא דעתך כלומר האי דאיתריך כל קרא לרביי ולא נפקא ליה מקרבנו אמינא מן האש כתב רחמנא סד"א מן

כל שישנן על מזבח החיצון חייבין עליו משום פיוגול יצאו פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים הואיל שאין על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיוגול,

[אמר מר] כיוצא בשלמים מאי ניהו דקדמי לעיל או אינו מביא כו' אלא כיוצא בכור דנאכל לשני ימים ולילה אחד במאי אתי אי במה מציינו איכא למיפריך מה לשלמים שהן טעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק אלא מאם האכל כלל מצטרף שלמים פרט יאכל חזר וכלל יאכל הני תרי כללי דסמיכי אהדדי נינהו שלא נכתב הפרט אלא בסוף?

אמר רבא, כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוציא שני כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט הכתוב אחריהם הטל ביניהם ודונם בכלל ופרט הלכך אי לאו דרבי רחמנא מצטרף תחילה היה דייקן ליה צמח הפרט מפורש כו':

[שנינו במשנתנו] עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע: הא מני רבי מאיר היא דתניא לוג שמן של מצורע חייבין עליו משום פיוגול אס צא עם האשם ופיוגול צאשם ואף על גב שאס היה רוצה יכול להצילו מכאן ועד עשרה ימים כדלקמן אית ליה לרבי מאיר דכי הציאו עם האשם דם האשם הוא המתירו למתן בהונות ושיריו לאכילה ששירי הלוג נאכלין כדאמרין בשמעתא דלקמן, דברי רבי מאיר,

אימא סיפא, ומוציא אני מנחת נסכים והדם אתאן לרבנן דתניא נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיוגול מפני שדם הזבח מתירן ליקרב דברי רבי מאיר,

אמרו לו והלא אדם מביא את זבחו היום ונסכין מיכן עד עשרה ימים אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בבאין עם הזבח,

אמר רב יוסף, הא מני רבי היא וסדר לה כרבנן דהואיל ואפשר להציא נסכים לאחר זמן אין דם הזבח מפגלן ואפילו הציאו עמו ולוג שמן נמי הא דקדמי נמי פיוגול לא שיהא דם האשם מפגלו אלא מתנות שמן עצמו שמוה ממנו שבע הזאות צפנים הם מפגלין אותו אס הזה על מנת לאכול שיריו חוץ לזמנו והוא נאכל ליום ולילה כדמרצין ליה לקמן עם שאר קדשי קדשים, דאמר לוג שמן של מצורע מתנותיו שרו ליה,

ומז'הפסק באמצע הביטול[שמעין ליה לרבי דאמר לוג שמן של מזרע מתנותיו שרו ליה לכהנים דאמר אף על פי שנזרק דם האשם יש מעילה בשמן עד שימן שבע הזאות של זרכי גבזה הלכך מתנותיו מפגלין ליה שהן ממירין מתנותיו מפגלי ליה,

דתניא לוג שמן של מצורע מועלין בו, עד שיזרוק הדם,

אבני חן על מסכת זבחים

האש כחצי הנוטף מן האש וזוה לא עלה לאשים כלל והאי לאו מותר מן האש הוא קמ"ל:

במדבר יח לכל מנחתם לרבות מנחת עומר ומנחת הקנאות סלקא דעתך אמינא שמוט כט ואכלו אותם אשר כפר בהם דבר שיש בו כפרה נאכל ושאין בו כפרה אינו נאכל ומנחת העומר להתיר אתיא חדש במדינה ומנחת קנאות לברר עון קאתיא, קמ"ל:

ולכל חטאתם לרבות חטאת העוף, סלקא דעתך אמינא נבילה היא לפי שנמלקה:

לכל אשמים לרבות אשם נזיר נזיר שנטמא צמת מציא אשם כשטירה מטומאתו ומכשירו להתחיל ולמנות נזירות טהרה והימים הראשונים יפלו ולרבות שיהא נאכל דאי לא כחצי לכל לא מרבינן להו דכחצי אשר כופר בהם והני להכשיר אתו זה להכשירו בקדשים וזה להתחיל נזירות טהרה ואשם מצורע סלקא דעתך אמינא להכשיר קאתו קמ"ל אשם מצורע בהדיא כתיב ביה דנאכל כי כחטאת האשם הוא (ויקרא יד) ומיהו נהי דאשם כחצי הכא לסדר בפרשה כל עשרים וארבע מנות כהונה אלא כל למה אלא לרבות אשם נזיר כאשם מצורע:

אשר ישיבו זה גזל הגר דכחצי (במדבר ה) האשם המושב לה' לכהן ותינא (צ"ק דף קי) אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא זה אשם ממש כשהוא אומר מלבד איל הכפורים (הרי אמור אלא) [הוי אומר] אשם זה קרן שהגזל את חבירו ומשבע לו ואח"כ הודה משלם קרן וחומש לצעלים ואשם למזבח כדכתיב בפרשת ויקרא והיה כי יחטא ואשם וגו' ואם מת נותן ליורשיו ואם גר היה ומת ואין לו יורשין להחזירו להם נתנן הכתוב לכהן ופרשת גזל הגר אמורה בפרשת נשא אם אין לאיש גזל להשיב האשם וגו' וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גזל אלא זה גזל הגר, גזל הגר צהדיא כחצי ציה לא גרסינן דהא חטאות ואשמות ושאר האמורים בפרשה צהדיא כחצי כל אחד ואחד במקומו וסידרין לו הכתוב לאהרן כהן מפני מחלוקתו של קרח שערער עליו על הכהונה משל הדיוט אמר לטובתו נשצרה רגל פרחו לך הוא שלך יהיה. לך הוא ולצניך- שיהו כנכסים של חולין שאין בו שום קדושה דממון צעלים הוא ואגזל לחודיה קאי האי לך הוא והאי דכתיב צמריה צקדש הקדשים תאכלנו אשארף קאי דהו מידי דאכילה אפילו לקדש בו את האשה,

תניא ר' אלעזר אפרים הנשרפים דאיפליגו בה צמתג' קאי אומר משום רבי יוסי הגלילי פיגל בדבר הנעשה בחוץ העבודה שהיה עובד צמתגה והאכילה שחשב עליה אם מעשה עורה אם פיגל ואם מעשה היכל אם לא פיגל ולקמן יליף טעמא מקראי פיגל בדבר הנעשה בפנים לא פיגל כיצד היה עומד בחוץ ואמר הריני שוחט שהרי שחטתה בעורה הוא וכל חוץ דהכא עורה הוא להוות מדרמו למחר הרי חשב על אכילת מזבח של פנים הריני מזה על הפרכת או על המזבח הפנימי שזו היא זריקתו המפגל לא פיגל שמוחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים לא פיגל היה עומד בפנים ואמר הריני מזה על מנת להקטיר אימורים

ולשפוך שירים שהרי זו אכילת מזבח החיטין דמהניא ציה צמתגה למחר לא פיגל מפני שצמתגה הייתה צערת עבודת פנים שמוחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ, אבל היה עומד בחוץ ואמר הריני שוחט לשפוך שירים למחר, או להקטיר אימורים למחר, פיגל, שמוחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ,

א"ר יהושע בן לוי, מאי קרא ויקרא ד כאשר יורם צפר כהן משיח כחצי צהפרשת אימוריו משור זבח השלמים וכי מזה למדרגו משלמים לענין אימורים הרי אף צוה כולן מפורשים חלב וכליות ויותרת אלא לא צא היקש הוה אלא ללמד על הפיגול שהוא למד בכל הקדשים משלמים וצא ללמדך על אלו שאין פיגול טהר צהן אלא כשלמים מה שלמים אין פיגולן אלא על מעשי עבודה חילוניות ומחשבת אכילות חילוניות שחט או מקבל או מוליד או זורק ע"מ לאכול צפר לשפוך שירים או להקטיר אימוריו חוץ לזמנו אף כהן עד שיחשב צעבודות על אכילת חוץ משור זבח השלמים מעתה אלא מקיש פר כהן משיח לשור זבח השלמים מה שור זבח השלמים עד שיהו מעשיו ומחשבותיו על מזבח החיצון אף פר כהן משיח עד שיהו מחשבותיו מחשבת אכילות ובעשיו עבודה שהוא עובד ומחשב על המזבח החיצון,

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוא אמר רב, הלכה כרבי אלעזר שאמר משום רבי יוסי,

אמר רבא [כל אדם יחזה דר"ג לא היה רבו של האי רבא, דהוא חבירו דאביי, דאחרר ליה, מרלא שאל ליה לר"ג רבו. מנחת יהודה],

דף מ"ה ע"א

הלכתא למשיחא [תוס'] הרי קצת לנו הלכה הצריכה לנו לימות המשיח כשיצנה בית המקדש ועכשיו לא הוצרכנו לה, א"ל אביי אלא מעתה כל שחיתת קדשים לא לתני, הלכתא למשיחא הוא, אלא דרוש וקבל שכר, ה"ג דרוש וקבל שכר?

הכי קאמינא לך הלכתא למה לי,

לישנא אחרינא, א"ל הלכה קאמינא האי דמיתמהנא, [א]קציעות הלכה הוא דמיתמהנא,

דמיגרס צעינן מיתני משניות ומחלוקת הלכות עבודה,

לפי שטורה היא ודרוש וקבל שכר,

אבל "קציעות הלכה" אינה אלא להורות הלכה למעשה, ועכשיו אינו נוהג:

מיתני: קדשי עובדי כוכבים [קרבנות שמביאים הגוים] מפרש צגמי וכשהמזבח נגזר קאמר, אין חייבין עליהן משום פיגול, נותר, וטמא [אם אוכלין], והשוחטין בחוץ פטור, דברי רבי שמעון [תוס'], רבי יוסי מחייב:

אבני חן על מסכת זבחים

נב"ל: ת"ר, קדשי עובדי כוכבים לא נהנין ולא מועלין מפרשה לקמיה, ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ואין עושין תמורה, ואין מביאין נסכים צפני עצמם בלא זבח, כשראש שמתנדבין יין כדמין במנחות (דף קד), אבל קרבנן טעון נסכים, דברי רבי שמעון,

אלא [לכן אין תמורה נהגת בגוים דאיתקש למעשר בהמה, ובמעשר בהמה יש סברא למה אין נהגת בגוים] מעשר בהמה, חובה שאין קבוע לה זמן הוא, וחובה שאין לה זמן קבוע ישראל מייתו, עובדי כוכבים לא מייתו דלא איתרבו עובדי כוכבים אלא לנדרים ונדבות, כדמצינן בקרא לכל נדרים וגו' (ויקרא כב), וה"ה נמי דלא מייתו חובה הקבוע להם זמן, כגון עולת ראיה ושלמי חגיגה, אלא לא פסיקא ליה האיל ומציאין עולה ושלמי נדבה, אצל מעשר חטאת ואשם לא שייך בה כלל;

[שנינו בברייתא] ואין מביאין נסכים: תנו רבנן, במדבר טו אזורח צפרשת נסכים כחצי בשלח לך כל האזורח יעשה ככה ומינה ילפין לקמן צפרק כל המדיר (דף נ"א) אורח מלמד שמתנדבים נסכים ומציא צפני עצמן נדבה אזורח מביא נסכים ואין העובד כוכבים מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, ת"ל ככה יעשה לשור שאחר שחובה חלויה בקרבן ל"ש ישראל ול"ש עובד כוכבים הלכך שלח דמי נסכים יקרבנו משלו ואם לאו מקריבים משל יציור שחגאי ב"ד הוא במסכת שקלים (דף י"א);

[שנינו בברייתא] אמר רבי יוסי, רואה אני בכולן להחמיר, בד"א בקדשי מזבח בו: מ"מ אמילתיה דר"ש קאי, אמעילה דקאמר, אצל קדשי צדק הבית דעובדי כוכבים מועלין?

קסבר, כי גמרה מעילה חט חט מתרומה למעוטי עובדי כוכבים, דומיא דתרומה קדשי מוצח הוא דגמרה, דקדישא דקדיש גופייהו קדושת הגוף כתרומה שאין נפדין, אבל קדושת בדק הבית דקדושת דמים, לא,

ת"ר, דם שנמא וזרקו בשוגג, הורצה,

דף מ"ה ע"ב

במזיד לא הורצה קנסא דרבנן הוא, ולא שיביא אחר, דל"כ נמצאו ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה, ולהביא חולין לעזרה, אלא לא הורצה להסיר דבר באכילה, אצל צעלים נמכפרו, והכי אמר לה שמואל במס' יבמות (דף ט'),

בד"א ביחיד, אבל בציבור בין בשוגג בין במזיד הורצה, ועובדי כוכבי' בין בשוגג ובין במזיד לא הורצה,

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא, כמאן הא דקמני דעובדי כוכבים לא

אמר רבי יוסי, רואה אני בכולן להחמיר בכל הדברים הללו אני רואה בקדשי עובדי כוכבים להחמיר בקדשי ישראל, שנאמר בהן לה' [תוס'] דמצינן אש אש מצית ישראל וגו' (ויקרא כב), ודרשינן בהכל שחטין (חולין יג) אש [הול'ל] מה ח"ל אש אש, לרבות את העובדי כוכבים שגוררים נדרים ונדבות כשראש, בד"א דאין מועלין בהן אלא לת"ק בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית עובד כוכבים שהתפס לצדק הבית מועלין בהן ולקמן מפרש טעמא;

[שנינו בברייתא] לא נהנין ולא מועלין: לא נהנין מדרבנן, ולא מועלין, דגמיר מעילה חט חט מתרומה כחצי צמעילה וטמאה צגגה (ויקרא ה), וכחצי מתרומה ולא יסאו עליו חטא (ויקרא כב), דבתרומה כתיב בני ישראל במריה דהאי קרא, ולא יחללו את קדשי בני ישראל ולא עובדי כוכבים;

[שנינו בברייתא] ואין חייבין עליו משום פיגול נותר וטמא: מ"מ? דאתי פיגול עון עון מנותר, ואתי נותר חילול חילול מטומאה, ובטומאה כתיב בני ישראל ויזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב) ולא עובדי כוכבים;

[שנינו בברייתא] ואין עושין תמורה: מאי טעמא? דאיתקש תמורה צהמה למעשר בהמה [תוס'] דמצינן צמעשר, והיה הוא ותמורתו (ויקרא כו), ומעשר בהמה איתקש למעשר דגן [תוס'] עשר מעשר, ואמר מר צבכורות (דף ג) צפני מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר צהמה ואחד מעשר דגן, ובמעשר דגן כתיב, בני ישראל במדבר יח כד פי את'מעשר בג'ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללויים לנחלה ולא עובדי כוכבים,

[נמצא הלימוד מעשר דגן, מלמד על מעשר בהמה, ומעשה בהמה מלמד על תמורה],

[ומקשה] וכי דבר הלמד מעשר צהמה הלמוד [במעשר דגן] בהיקש שלא יהא נוהג בעובדי כוכבים חוזר ומלמד על התמורה בהיקש?

[ומתרין דהלמוד כאן הוא מעשר דגן שהוא האב המלמד גם על מעשר בהמה וגם על תמורה] מעשר דגן חולין הוא וצכל המורה למדין למד מן הלמד, חוץ מן הקדשים, כדאמר באהור מקומן [לקמן מט],

[ומתרין דהלמוד כאן הוא מעשר דגן שהוא האב המלמד גם על מעשר בהמה וגם על תמורה] מעשר דגן חולין הוא וצכל המורה למדין למד מן הלמד, חוץ מן הקדשים, כדאמר באהור מקומן [לקמן מט],

[ומתרין דהלמוד כאן הוא מעשר דגן שהוא האב המלמד גם על מעשר בהמה וגם על תמורה] מעשר דגן חולין הוא וצכל המורה למדין למד מן הלמד, חוץ מן הקדשים, כדאמר באהור מקומן [לקמן מט],

אבני חן על מסכת זבחים

שם זה ידיעה בסוף ואין זה ידיעה בתחלה, שלפני אכילתו לא ידע מעולם בטומאה זו, פטור והכי גמרי' לה בשבועות (דף ד), והותרה מכללה טומאת הגוף הותרה אלל ציבור בפסח, דתנן (פסחים דף עו) הפסח שזא בטומאה נאכל בטומאה אינו דין שאינו חייב, אלא על דבר שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח,

ת"ל ויקרא כב אשר הם מקדישים ל' ריבה כל המוקדשים, וגבי ויזרו כמיז יכול מיד משהוקדשו מתחייב עליו מיד אם אכלו בטומאה, ת"ל ויקרא כב יקרב מכל זרעכם, ר"א מפרש לה ואולי,

אמר ר"א, וכי יש נוגע שהוא חייב, והלא אינו חייב אלא אם כן אכל כדכתיב (ויקרא כב ד) אִשׁ אִשָּׁה מְזֵרָה אֶחָד [והוא גִּרְשָׁא אוּ יְזֻז פְּקָדִים ל' אִשָּׁה עַד יִשָּׁר יִשָּׁר] וגו', אלא מה ת"ל יקרב, בהוכשר [בשר] ליקרב הכתוב מדבר ואקדשים קאי, והכי קאמר, אשר יקריב קדשים ואח"כ יאכלם, וטומאה עליו, כדמפרש אכילה בקרא דבתריה,

הא כיצד, יש לו מתירין כגון אימורים וזש, שהם ממירין, ושירי מנחות שהקומץ ממירן, משיקצו ממירין, משיקצו מתירין,

אין לו מתירין כגון מנחת כהנים וכהן משיח ונסכים משיקדש בכלי, משיקדשו בכלי שהוא המכשיר לאכילה האמורה בהן,

אשכחן טומאה, נותר מנולן דחייב (כהן) עליו אף על דבר שאין לו מתירין, כדקמי' ממני' דברים שאין חייבין עליהן משום פגול חייבין עליהן משום נותר, אתי חילול חילול מטומאה, ולילף עון עון מפיגול,

מסתברא [דנותר] מטומאה הוי ליה למילף, שכן גז"ל [ג'ף, ז'ריקה, חילול] נותר וטומאה פסול הג'ף, ופיגול פסול מחשבה, נותר וטומאה אין ז'ריקה הדם מציאתו לדי פסולן, ופיגול זריקת הדם קוצעמו בפסול, נותר וטמא נאמר בהן חילול סימן,

אדרבה, מפיגול הוה ליה למילף, שכן,

נותר נותר ופיגול לא הותרו מכללן כטומאה,

צ"ץ ואין ה'ץ מרצה עליהו כטומאה, ואע"ג דטומאת הגוף קאמינא שאין ה'ץ מרצה עליה, שם טומאה מיהא נרצית בצ"ץ,

טהור שיהן טהורין, ושניהן נפסלין,

בזמן זה נותר חוץ לזמן, וזה במחשבת זמן,

קרב ושניהן פסולין בקרב, לאפוקי טומאת הגוף שפסולן במקריב,

והני נפישין?

הרצה דלא כרבי יוסי, דאי רבי יוסי האמר בכולן אני רואה להחמיר,

אמר להו רב פפא, אפי' תימא רבי יוסי שאני התם דאמר קרא להם, להם ולא לעובדי כוכבים,

אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא, אלא מעתה ויקרא כב אשר הם מקדישים ל', דכתיב גבי ויזרו ח"נ הם ולא עובדי כוכבים ומימא דקדשי עובדי כוכבים אין חייבין עליהם משום טומאה ל' יוסי, והא קאמר כולן אני רואה להחמיר,

אלא אמר רב אשי, אמר קרא שמות בה לרצון להם גבי צ"ץ כתיב ועובדי כוכבים לאו בני הרצאה להקצ"ה נינהו שאינו מתרצה להם:

מתני': [אף] דברים שאין חייבים עליהם משום פגול כגון הקומץ והקטרם וכל השמיים צמחיהו, חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא [חייבין עליהן משום טומאה] כרת [פלא שלא נזכר נותר ברש"י? ולקמן בייתי לה רש"י ממתניתין. מנחת יהודה] האוכלן בטומאת הגוף, ועל שגגתם חטאת כדילף בגמרא, חוץ מן הדם דאימנעו צהדיא כדאמר בגמ',

ר' שמעון מחייב ה"ג נומי ר"ש # [ראה חולין ע: נמתי לו לבן עזאי], דדבר שדרכו לאכול חייב, וכך שמעתי מצית מדרשו של רבינו יעקב (ול"ג) [מנחתו כבוד] [ראה מש"כ בא"ח ר"ה כח. על רבותיו של רש"י] שכן פירש ר' משולם בר קלוממוס גאון בשעת מיתתו נומי ר"ש, כמו אמר ר"ש, וצופרים היה כתוב הדם ועמו,

[ורבינו קלוגמוס אביו של רבי משולם הגיה כלשון שני בשעת פטירתו וכו', ושלשה דברים הגיה כמפי נבואה בשעת פטירתו. סוף מנחות קט: תוס' ד"ה בתחלה],

דבר שדרכו לאכול שדך צ"ץ אדם לאכול ואף על פי שזה מן הנקטרים כגון קומץ ומנחת כהנים ודומין לה אבל העצים והחלבוה והקטורות אין חייבין עליו משום טומאה ודגן פליגי עליה, כדמצינן לה מכל העשר יתירא לרבות עזים ולזונה:

גמ': ת"ר, יכול לא יהו חייבין משום "טומאה", אלא על דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח, ודין הוא ומה פיגול האוכל פיגול שגוג שהוא בקביעה חטאתו קצוב לפני כלעשיר, כשהו או שעירה ובידיעה אחת שאינו צריך ידיעה בתחלה שאכל שגוג וידע שאכל ולא הותר מכללו אלל ציבור אין חייבין עליו אלא על דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח,

טומאה שהיא בעולה ויורד לעשיר צהמה, וצדלות שמי תורים, וצדלי דלות עשירות האפה, גבי שמיעת קול צוירא (ה), ובשתי ידיעות נטמא וידע שנטמא, ועלמה ממנו טומאה ואכל את הקודש, ולא ידע, ומשאל ידע, אכל

אבני חן על מסכת זבחים

הוא לפני כפרה כלאחר כפרה, מה אחר כפרה אין בו מעילה דפשיטא לן, כיון דנעשית מצותו אין מועילין בו, דכיון דלית ביה חוץ גבוה, לא קרינן ביה קדשי ה', אף לפני כפרה אין בו מעילה,

אימא לאחר כפרה כלפני כפרה, מה לפני כפרה יש בו מעילה, אף לאחר כפרה יש בו מעילה?

אין לך דבר שנעשית מצותו, ומועילין בו הלכך ע"כ לא מדרשיה הכי, חלל איפכא,

ולא, והרי תרומת הדרשן בכל יום חומה צמחמה, ומורס את הדשן מלא המחמה ממנה, וטמן צמורו של כבש כדכתיב ושמו, משמע [ש]שם גניזתו, ושם נכלה [צמקומו] [צמקומו], אלמא אסור בהנאה?

משום דהוי תרומת הדרשן, ובגדי כהונה ארבעה בגדים, שכן גדול נכנס בהן לפני ולפנים צויה"כ, שאסור להשתמש בו עוד, דכתיב ופשט את בגדי הצד וגו' והניחם שם, ודרשין מלמד שטעוין גניזה, שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין,

פלוגמא דרבנן ורבי דוסא דמס' יומא מיימי לה,

הניחא לרבנן דאמרי ויקרא טו והניחם שם, מלמד שטעוין גניזה, אלא לרבי דוסא דאמר מותרות כשרין הן לכהן הדיוט לעבוד בהן במקדש כל ימות השנה, ובלבד שלא ישתמש בהן [בה"ג] ליה"כ אחר, מאי איכא למימר?

משום דהוי תרומת הדרשן, ועגלה ערופה דכתיב וערפו שם (דברים כא), והאי שם קרא יתירא הוא, לומר שמהא שם קצורה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין וכיון דלא ילפינן ולא מיימי ראייה מנייהו, האי קרא גמי הוילי ואיכא למדרשיה איפכא, לא מדרשיה הכי,

הניחא למאן דאמר אין מלמדין, אלא למאן דאמר מלמדין, מאי איכא למימר?

תרי מיעוטי כתיבי [בכל אחת, בתרומת הדרשן, וגם בעגלה ערופה כתיבי תרי מיעוטי] לומר שאין למדין מהן, הכא [בעגלה ערופה חוץ ממה דכתיב "שם"] כתיב דברים כא "ה"ערופה זו ולא אמרת כזו, והתם [בתרומת הדרשן כתיב ויקרא ו' ו'שמו' [כל המילה מיותרת, ודרשין אותו לשני מיעוטי, "ושם" וגם "ושמו"] מדהוה ליה למכתב ושם, וכתיב ושמו, לזה ולא לאחר,

ותלתא קראי בדם לכס [שדורש עולא], לכפר [שדורשין דבי ר' ישמעאל], הוא [שדורש ר' יוחנן] למה לי?

אלא מדרתני לוי, דתני לוי מנין שאף בפסול זמן הכתוב מדבר האי קרא דויזמור, ת"ל דכתיב גבי טומאה, ויקרא כב ולא יחללו את [קדשי בני ישראל] [שם קדשי אשר הם מקדישים לי],

דף מ"ו ע"א

בשני חילולין מדלג כתיב ויזמור ולא [יחללו] [יחללו] [במקום יחללו] הכתוב מדבר, אחד פסול נותר דאשכחן ביה חילול דכתיב [ויקרא יט] כי את קדש ה' חילל ואתרווייהו קאי אשר הם מקדישים דמרבין מנייה כל המוקדשים ואחד פסול טומאה:

[ויקרא יז י' ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתו כב איש יאכל פלד'ם ונתתי פני בנפש האכלת את היתד ואתה מקרב עמה: יא ב'נפש הנפש בדם הוא ואני נתתי לכם על-המזבח לכפר על-נפשתיכם ב'יתד'ם הוא בנפש יכפר:.... יד ב'נפש פלד'ש דמו' בנפשו' הוא ואמר לבני ישראל דם פלד'ש ל'א תאכלו כי נפש פלד'ש דמו' הוא פלד'אכליו יפרת:],

[שנינו במשנתנו] חוץ מן הדם [דברים שאין חייבים עליהם משום פיגול, חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא, חוץ מן הדם] כו': מנא הני מילי דדס אין חייבין עליו משום נותר, אם שגג בו [שאכל] צדס ונותר, אינו חייב שמים חלל אמת, וכן אם [אכלו] [אכלו] בטומאת הגוף, אינו חייב שמים [במשום דם ומשום אכילת דם קדש בטומאה]?

אמר עולא, אמר קרא הא דעולא לאו הכא איתמר, חלל גבי מעילה איתמר, במס' מעילה (דף יא), דקתני אין מועילין צדמים, והכא (ה"ק) [נמי אמרינן] מנא הני מילי דמתניתין, [ובמשנ'] אמר עולא גבי מעילה אמר קרא לכס, ותנא דבי רבי ישמעאל לכפר כו', ור' יוחנן אמר "הוא", ומסקנא תלתא קראי, חד למעוטי מותר, וחד למעוטי ממעילה, וחד למעוטי מטומאה,

[וראיה לקמן שיש ג' פסוקים בדם, א' למעילה, ואחד לנותר, ואחד לטומאה],

ויקרא יז יא ואני נתתי לכם, שלכם יהא כמולין שלכם, שאין בהן מעילה,

דבי רבי ישמעאל תנא, אמר קרא ויקרא יז יא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר, לכפרה נתתי צדמים קדשים ולא למעילה ולא למעול בו, לענין מעילה אין בו דין קדשים,

רבי יוחנן אמר, אמר קרא [ויקרא יז יד] דמו בנפשו הוא צהוייתו יאה,

אבני חן על מסכת זבחים

חדא מילתא,

חד אמר חד מהאי זוזא אמר מחלוקת מחלוקת שנתלקו חכמים על רבי שמעון שחייב בטומאת בשר [שרבנן מחייבי ור"ש פוטר] אס אכלן לעצים ולזונה עמאין, לוקה משום לאו דהבשר אשר יגע בכל טמא וגו' (ויקרא ז), דאמר מר (חולין דף לו) והבשר ימירא לרבות עזים ולזונה, אבל בטומאת הגוף והן [עצים ולבונה] טהורים דברי הכל [גם לרבנן] אינו לוקה דלא חיתרבו דה,

וחד אמר, כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו [דרבנן מחייבי בכל, ור"ש פוטר בכל],

[ויקרא ז יט והבשר אשר יגע בכל טמא ל' א' יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר: כ והנפש אשר תאכל בשר מנזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה],

מאי טעמא, כיון דקרינא ביה ויקרא ז יט והבשר אשר יגע בכל טמא, קרינא ביה ויקרא ז כ וטומאתו עליו כלומר כיון דטומאת בשר אמרי רבנן לוקה אע"פ ולזונה, בטומאת הגוף נמי אית להו דלוקה, דהא גבי הדדי כתיבי,

רב טביומי מתני הכי, רב כהנא מתני הכי, חד מהאי זוזא וחד מהאי זוזא, אסיפא אמילתיה דר"ש, והכי אמרינן,

חד אמר מחלוקת דרבי שמעון אדרבנן דלא לקי בטומאת הגוף בטומאת הגוף, דלא רבי רחמנא [בטומאת הגוף סברי רבנן דחייב, ור"ש פוטר], אבל בטומאת בשר אכל בטומאת עמאין דרבינא קרא דברי הכל לוקה [גם לר"ש לוקה בטומאת בשר], וחד אמר כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו [דרבנן מחייבי בין בטומאת בשר ובין בטומאת הגוף, ור"ש פוטר בשניהם],

אמר רבא מסתברא כמ"ד, כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו, מאי טעמא כיון דלא קרינא ביה וטומאתו עליו ונכרתה וטומאתו עליו דטומאת הגוף לא קרינא ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל,

והאמר מר, והבשר לרבות עצים ולבונה? לפוסלה בעלמא ומעלה דרבנן היא, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, והכי אמרי' בפסחים (דף כד) דאין לוקין עליו:

מהני: לשם ששה דברים הובח נזבח, לשם זבח לאפוקי שני קדש, כגון לשם זבח אחר, לשם זובח לאפוקי שני בעלים, והא ילפינן להו מקראי צ"ק (לעיל ד), לשם השם, לשם אשים, לשם ריח בגמרא מפרש לאפוקי מאי ויליף לה מקרא, לשם ניחוח, והחטאת והאשם

למעוטי ממעילה @ והוא למעוטי ממעילה כדאמרן, מנותר לס (כשאר) [כבשר] חולין ולא כקדשים וטומאה נכפרה נתיב קדשים, ולא לדבר אחר כקדשים, אלא כחולין, ולא [ש]יתחייבו עליו משום טומאה,

אבל פיגול, לא צריך קרא [שאין פיגול נוחג בדם], דתנן כל שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח, חייבין עליו משום פיגול, ודם גופיה מתיר הוא,

אמר רבי יוחנן, שלשה כריתות בשלמים למה,

[ויקרא כב ג] וְאִם אֶלֶס לְדַמִּיָּקָם [כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִקְרַב מִכָּל־עַמֶּם אֶל־הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר־יִקְדִּישׁוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַה' וְטִמְּאוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלִּפְנֵי ה'] וגו', [ויקרא ז כ] וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר [מִנִּזְבַּח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְּאוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִעַמּוּהָ] וגו', [ויקרא ז כא] וְנֶפֶשׁ כִּי־תִמָּע בְּכָל־טִמְאָה בְּטִמְאַת אָדָם [או' בְּהִקְחָה טִמְאָה או' בְּכָל־שִׂקְץ טִמְאָה וְאָכַל מִבְּשַׂר־זִבְח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִעַמּוּהָ] וגו' ?

דף מ"ו ע"ב

אחת לכלל [שכל הקדשים חייב עליהם כרת בטומאה, וזה למידין מן הפסוק בויקרא כב ג דכתיב "אל הקדשים", ואחת לפרט לדרוש דבר שהיה בכלל וינא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו [כלל] ינא, אלא ללמד על הכלל כולו ינא, [כידן] והנפש אשר תאכל בשר [מזבח השלמים] (ויקרא ז), והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו [הפסוק דכתיב בויקרא כב ג] [אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל [לה'] וטומאתו עליו (ויקרא כב) כל הקדשים בכלל], ולמה ינא, להקיש אליהם, ולומר לך, מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח, אף כל קדשי מזבח, (בכלל כל הקדשים אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל וטומאתו עליו (ויקרא כב) כל הקדשים בכלל),

ואחת לדברים שאינן נאכלין כגון עזים ולזונה שאין ראויים לאכילה, אס אכל מהם בטומאת הגוף חייב, כרבנן דמתמינן,

ולרבי שמעון דמתמי' דאמר דברים שאין נאכלין אין חייבין עליהם משום טומאה, לאיתויי מאי [הכרת השלישי]?

לאיתויי חטאות הפנימיות, ס"ד אמינא הואיל ואמר רבי שמעון כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים, אין חייבין עליו משום פיגול, משום טומאה נמי לא ליחייב, קמ"ל:

[שנינו במשנתין] גומי ר' שמעון, מחייב את שדרכו לאכול כו': איתמר, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, חד מהאי זוזא אמרי חדא מילתא וחד מהאי זוזא ואינן תמי

אבני חן על מסכת זבחים

לשם חטא לשם חטא, שהוא מזבח [מביא הקרבן] עליו,

כלל ששחטו סתם וממילא קרב לשמו, הא היה בלבו לשם חולין, פסול?

אמר רבי יוסי, אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר ששחט סתם כשר, שהוא תנאי בית דין ששחט סתם, כדאמרינן בפ"ק (לעיל 3:) התנו בית דין דלא לימא לשמו, דלמא חמי למימר שלא לשמו,

שאיין המחשבה הולכת [ג"ל דר"ל גם זה תנאי ב"ד שאין המחשבה הולכת וכו', כמו שאמר בירא מוכן. יבין ומביא שם הרבה גודמאות]*, אלא אחר העובד הלכך אי הוה שלא לשמו, אע"ג דבעלים אמרי לשמו, לאו מדי הוא, דלאו דדידהו תליא מילתא, דכמיז המקריב אותו לא יחשב (ויקרא ו):

*(שאיין) המחשבה הולכת (אלא) אחר העובד. כ"ה בב"י מינכן, וגם בגמ' לקמן מצטט לשון המשנה "אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד" דהיינו "אין" בלא ש"ן, ולפ"ז הוא ענין בפני עצמו, ואינה נתינת טעם. ובעצם צריך להבין איזה נתינת טעם הוא? ואולי יש לפרש דלפי שבהנים זורין הם ובהם תלוי הכוונה לא חיישינן, דאי הוי תלוי בבעלים לא יועיל כלום שבדאי יבואו לכלל טעות.

נב: אמר רב יהודה אמר רב, "עולה" לשם עולה קרא קדשי, עולה אשה ריח ניחוח לה' (ויקרא א), ואע"ג דלאו דשמיטה כמיז אשכחן ליה בשלמים גבי זביחה והקריב מוצח השלמים אשה לה' (ויקרא ג) שמהא זביחה לשם שלמים, לשם אשים לשם שם, והאי דנקט הכא קרא דעולה, משום דכמיזי כולהו גביה, וגבי שלמים לא כמיז דההוא קרא לריח ניחוח לאפוקי לשם שלמים דלא,

(אשים) "אשה" לשם אשים, לאפוקי כבבא, דלא ע"מ לעשותו מחיכות כליות בגחלים קרבניא"ש שלע"ז, ודוגמתו דעירובין (דף כט) וייתי הגגה דערבמא ונכבד ויכול,

"ריח" לשם ריח, לאפוקי אברים שצלאן והעלן דלא,

דאמר רב יהודה אמר רב, אברים שצלאן והעלן, אין בהן משום ריח ניחוח דכיון דללאן מחילה חוץ למערכה, מו לא מקסי ריחא,

"לשם" הנחת רוח לה' נחת רוח לפני הקדוש ציון הוא שאמר ונעשה לזנו, לשם מי שאמר והיה העולם,

אמר רב יהודה אמר רב, חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, לשם חולין כשרה, אמר ר' אלעזר מ"ט דרב ויקרא כב ולא יחללו את קדשי בני ישראל אין דבר אחר מחלל את קדשים, אלא מי מחללו קדשים מחללין קדשים כדנפקא לן (לעיל ה) דמחשבה שלא לשמו מחללים מושחט אותה למטאת ואין חולין מחללין קדשים:

א"ל אביי, דלמא לא היה כלל, כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין, כשר ואינו מרצה וי אמר רב נמי כשרה ואינה מרצה קאמר,

א"ר אלעזר, חטאת ששחטה לשם חולין שזדע שהיא חטאת ושחט לשם חולין כשרה כדאמרינן שאין חולין מחללין קדשים כשרה, משום חולין כסבור שהם חולין פסולת דהיינו ממעסק בדברים אחרים, ואינו עסוק בקדשים,

כדבעא מיניה שמואל מרב הונא [לבודקו בהלכות. מנחת יהודה],

דף מ"ז ע"א

מגין למתעסק [תוס'] בקדשים שחט קדשים ולא כזונה, אלא כמתעסק בדברים אחרים שהוא פסול,

שנאמר ויקרא א ושחט את בן הבקר לפני ה', ער שתהא שחיטה לשם בן בקר,

א"ל זו ביריגו היא רחיה זאת כבר ידענו אותה, ומיהו מזה הוא דנפקא לן ולא עיכוד לעכב מגין, א"ל ויקרא יט לרצונכם תזבחהו, לדעתכם זביחו:

[שנינו במשנתנו] שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד: מתני' דלא כי האי תנא, דתניא, א"ר אלעזר ברבי יוסי, שמעתי שהבעלים מפגלין בעצודת הכהן, אם קיבל הכהן בשמיקה ומישנו הבעלים עליה על פיגול, הוי פיגול,

[מקשין העולם דלפי שיטת ר' אלעזר ברבי יוסי יכולה כל סוטה לפגל את מנחתה, ואם כן שוב לא תבדק, כי בפשטות נחשבת האשה להבעלים של מנחת הסוטה, כדתנן בקדושין לו. שהסוטה מניפה את מנחתה משום דבעינן תנופה בבעלים? האחרונים דיברו ע"ז הרבה והר' יוסף ענגל זצ"ל חיבר על קושיא זו ספר עם שמונים תירוצים וקראה גבורות שמונים. מתוך דברי העלים לתרופה גליון תרשם פרשת וארא תשע"א],

אמר רבא, מ"ט דרבי אלעזר ברבי יוסי, דאמר קרא והקריב המקריב קרבנו, כפרשת נסכים כמיז, והקריב המקריב קרבנו לה' (במדבר טו), אלמא מקריב קרבנו קרי ליה, הלכך הוה להו בכלל, המקריב לא יחשב,

אמר אביי, רבי אלעזר ברבי יוסי, ורבי אליעזר, ור"ש בן אלעזר, כולוהו סבירא להו, זה מחשב וזה עובד הויא

מתיב רבה, אמר רבי יוסי, אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו, כשר, שהוא תנאי ב"ד, טעמא שלא היה בלבו

אבני חן על מסכת זבחים

מחשבה,

רבי אלעזר ברבי יוסי, הא דאמר,

ר"ש בן אלעזר בשבת, נתחייב זה במחשבה של זה,	לא סבר כרשב"א**	לא סבר כרשב"א דלמא בע"ז הוא דאמרת כעין פנים	בעל המאמר

* השתא בחוץ אמרין בפנים מיבעיא,

** דלמא בפנים הוא דאמרין בחוץ לא אמרין,

*** אף שלא דיבר הגמ' על זה, מ"מ כן מסתבר דמה בשבת נתחייב זה במחשבה
של כל שכן בע"ז,

רבי אליעזר, דתנן השוחט לעובר כוכבים [כיון שהשוחט אינו מחשב לע"ז], שחיטתו כשרה, ורבי אליעזר פוסל הסם מפרש נהדיא, שסם מחשבת עובד כוכבים לעצודת כוכבים, ואע"ג דלא איזו שמיט לה, פסול,

ר"ש בן אלעזר, דתנן, כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר, כל שאין כשר להצניע במסכת שבת, כגון דס נדה, או איסור (א) הנאה, [או דבר] ואין מצניעין כמורהו שכשר הוא להצניעו אם היה שיעורו, אצל שיעורו של זה מועט הוא, ואין אדם מושגו להצניעו, [אם] הוכשר לזה והצניעו, ובא אחר והוציאו בשבת לרה"ר, חייב, נתחייב זה במחשבה של זה דחשיב מלאכה, מפני מחשבתו של זה, שהוכשר לו והצניעו,

פרק חמישי איזהו מקומן

[ראיתי מין אחד ישתחקו עצמותיו, שטען על החכמים, בעבור שאמרו איזהו מקומן של זבחים, כי אמר כי לא מצא בכל התורה זכירה כי אם שלמים וכו', והראיתי לו כי לא דיבר נכונה, כי כתוב וזבחתי עליו את עולותיך ואת שלמך, אז הורה על חטאתו שטען על אנשים נכבדים מכל הדורות הבאים אחריהם. אכן עורא שמות כ כא],

[פרק זה מדובר בה הרבה על ענין של י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ואין פרק אחר בכל הש"ס שמדובר בה כל כך בענין זה, וזה נוכל לומר הטעם שאנו נוהגין לומר ברייתא של ר' ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת וכו' אחר איזהו מקומן, שכיון שאנו רוצין לומר משנה וגם ברייתא בכל יום, ברייתא זו היא היותר מתאימה אחר פרק איזהו מקומן].

מתני': איזהו מקומן [מקום שחיטתו, ומקום קבול דמן, ומקום זריקתו, ומקום אבילתו. יבין] של זבחים,

קדשי קדשים כולן כולל, חטאות ואשמות ועולה ושלמי זיבור, ומיהו משום לחוקין צמתן דמים, או דהקטרות, הדר מני להו כל חד וחד צאפי נפשיה, לפרש הלכותיהן, שחיטתן בצפון [תוס'] ובגמ' מפרש מ"ט לא תגא וקבול דמן, [ומפרש גם] ומ"ט דתנן חטאות הפנימיות צרישא,

פר ושעיר של יום הכיפורים [ששניהן חטאות הן, דבפר כתיב בויקרא טז ג בואת יבא אהרן אל־תקדש בפר בן־בקר לחטאת, ובשעיר כתיב והשעיר אשר עלה עליו הגורל לה', ועשהו חטאת. יבין], שחיטתן בצפון בגמ' יליף טעמא, מנא לן דשחיטתן וקבול דמן ככלי שרת צפון, וקבול דמן בכלי שרת בצפון דכמיז (בעולה צפוני) [בעולת סיני] וישם בלגנות (שמות כד), וממנה למדו כל הזכרים צריקש, ליטעון כלי,

[ו]תרוייהו רבי אליעזר ור"ש בן אלעזר אית להו דרבי אלעזר ברבי יוסי, השתא בחוץ בעצודת כוכבים [דאמר ר' אליעזר], ושבת דלא כמיזא דהו מחשבה נהדיא [דאמר ר"ש בן אלעזר] אמרין זה מחשבה דהו עושה הוי מחשבה, בפנים בקרצנות דמחשבה (צדו) כמיזא [צדו ?] מיבעיא,

[אבל] רבי אלעזר ברבי יוסי לית להו דתרוייהו, דלמא בפנים הוא דאמרין משום דעיקר מחשבות בקרצנות כמיזא, אצל בחוץ כגון עצודת כוכבים ושבת לא אמרין,

ר"ש בן אלעזר אית ליה דר' אליעזר, השתא בשבת אמרין, בעבודת כוכבים מיבעיא דעצודת כוכבים, דומיא דעצודת פנים חייב דה רחמנא, כדאמר' בלרע מיתות (סנהדרין ס) וזנא לאלהים יחרס בלתי לה', עצודות הראיות למקום, חייב דהו בעצודת כוכבים, דין שדרכה צדן דין שאין דרכה צדן, הלכך לענין מחשבה נמי, איכא למיגמרה מצפנים,

רבי אליעזר, לית ליה דרבי שמעון בן אלעזר, דלמא בעבודת כוכבים הוא דאמרת כעין בפנים, אבל שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה שנסמכה שבת לפרשת המשכן בויקרא, ומלאכת מחשבת שהעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה, אלא שגג בשבת, או סבור שמלאכה זו מותרת, וזה שיעור זה שחזר צענין, אינו מתכוין למלאכה:

מאמרו של:	ר' אלעזר בר"י	רבי אלעזר סבר	ר"ש בן אלעזר סבר
ר' אלעזר בר"י הבעלים מפגלין	בעל המאמר	סבר כראב"א**	סבר כראב"א**
רבי אליעזר פוסל בשוחט לע"ז,	לא סבר כר"א**	בעל המאמר	סבר כר"א***

אבני חן על מסכת זבחים

אחד ציד ואחד צבלי הדר תנייה זהדיא ולא כללו,

דתניא ויקרא יד ולקח זאשס מזורע כמיז, ולקח הכהן מדס האשס יבול בכלי, ת"ל ונתן ונתן על מנוך וגו' (ויקרא יד), מה נתינה בעצמו של כהן [תוס'] זאזעזע, דכמיז אצזע גזי שמן, ויליף דס מיניה, אף לקיחה בעצמו של כהן [תימה דגבי חטאת נמי כתיב ולקח ונתן] וזכהו נותן המתנות על הקרנות באבצעו ולא אמר מה ולקח בעצמו של כהן וכו'. תוס' לא,

יכול אף למזבח כן דס אשס מזורע הנורק למזבח, דמרכינ ליה לקמן דקין מתן דמים ואימורין למזבח, ואע"ג דלאו בגופיה כמיזא,

ת"ל ויקרא יד כי בחטאת האשם הוא זאשס מזורע כמיז, דקין חטאת דין אשס זה בעצומה הכהן, מה חטאת טעונה כלי [תוס'] בקבלת דמה, דילפינ לקיחה לקיחה במזבח כהניס כמיז בחטאת ולקח הכהן מדס החטאת (ויקרא ד), וכמיז בעולת סני ויקח משה חצי הדס וישס זאגנות (שמות כד), אף אשם זה טעון כלי אף על פי שאמרנו זו קבלה צד,

נמצאת אתה אומר אשם מצורע, שני כהנים מקבלין את דמו, אחד ביד ואחד בכלי, זה שקיבלו בכלי בא לו אצל מזבח, וזה שקיבלו ביד, בא לו אצל מצורע:

[ידיעות:

יש בתורה 5845 פסוקים המתחילים ברוב אותיות אלף בי"ת, חוץ מאות סמ"ך שלא נמצא אלא שני פעמים א' סרו מחר מן הדרך בחטא העגל, וסלח נא בחטא המרגלים,

ולכן בפסוקים שאומרים לפני תקיעת שופר מן המצר, ולאחר תקיעת שופר אשרי העם לא נמצא אות סמ"ך,

וכן בפזמון דא' סליחות במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה שמוסדר לפי הא"ב לא נמצא אות סמ"ך,

וכן מתחלת התורה עד שני, דהיינו במעשה בראשית נמצאו כל אותיות א"ב וגם מנצנץ אבל לא נמצא אות סמ"ך.

קול התורה חוברת ע' דף תיא,

והוספתי ע"ז שגם בברכת שבע ברכות אין סמ"ך, וכן בקידוש של ליל שבת וי"ט, אבל בברכת אירוסין יש "ואסר לנו את הארוסות",

ופלא שיש בשבע ברכות 7 פעמים שיי"ן ימנית ו17 פעמים שיי"ן שמאלית].

דף מ"ח ע"א

	ר' עקיבא	חכמים
	לחייב על ספק מעילות אשם תלוי	פוטרין
מאי לאו בהא קא מיפלגי	מר סבר למדין	ומר סבר אין למדין

ודמן טעון הויה על בין הברדים עומד בין שני צדי ארון, ומזה א' למעלה ו' למטה, כנגד עובייה של כפרת, ולא היו נוגעים בה [הדמים], ועל הפרוכת דכמיז וכן יעשה לזהל מועד (ויקרא טז), ועל מזבח הזהב דכמיז ויאל אל המזבח וגו' זאחרי מות,

מתנה אחת מהן מעכבת כדאמרי' צפ' בית שמאי (לעיל לו), שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון יליף בגמי ואם לא נתן שירים הללו ליסוד לא עכב הכפרה, ובגמי יליף לה צריימא יכול יעכבו כו'.

פרים הנשרפים פר העלם, ופר כהן משית, שאין נאכלין לכהנים אלא נשרפין חוץ לירושלים דכמיז זהו, אל שפך הדשן ישרף (ויקרא ד) וילפינ צסדר יומא (דף סח) שהוא חוץ לירושלים, ושעירי הנשרפים שעירי עבודת כוכבים שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם, צפרק בית שמאי (לעיל לו), שחיטתן בצפון, וקיבול דמן בכלי שרת בצפון, ודמן טעון הויה על הפרוכת הויה על הפרוכת כמיז זהו, אצל בין הצדדים לא כמיז זהו, דכמיז צפר יוס הכפורים, וזהו זאזעזע על פני הכפרת וגו' (ויקרא טז), ועל מזבח הזהב

דף מ"ז ע"ב

מתנה אחת מהן מעכבת כדאמרי' צפ' בית שמאי (לעיל לט) מועשה כאשר עשה,

שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, ואם לא נתן לא עיכב,

אלו ואלו של יוס הכפורים, ושאר הנשרפין נשרפין אבית הדשן למקום שמוציאין שם את הדשן של מונח החיצון, דכמיז ציה והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ויקרא ו) [חוץ לירושלים], וצפרים הנשרפים כמיז אל שפך הדשן (ויקרא ד), ושל יוס הכפורים הקישו לפר העלם, כדאמרינן צפרק צ"ש (לעיל לט), לפר זה פר יוס הכפורים [תוס']:

גמ' וניתני נמי וקיבול דמן בכלי שרת בצפון גבי סחס של קדשי קדשים, וקבול דמן, כי היכי דתנא שמיטתן?

כיון דאיכא אשם מצורע כדיליף לקמן דקיבול דמו ביד הוא שמקבל דמו לתוך כפו [וקבלה זו אינה צריכה להיות בצפון. יוסף דעת בשם ר' אריה לייב מאלין זצ"ל], שיידיה משום דלא פסיקא ליה למיתנייה צהדי כללי דשאר קדשים, שכל קבול דמן צבלי,

ולא, והא קתני לה לקמן, אשם נזיר ואשם מצורע, שחיטתן בצפון, וקבול דמן בכלי שרת בצפון?

מעיקרא סבר קיבול דמו ביד הוא, שיידיה, וכיון דלא סגי ליה נמי אלא בכלי זלל קבלת כלי, כדיליף לקמן שני כהנים מקבלין את דמו

אבני חן על מסכת זבחים

[ויקרא ה יד וידבר ה' אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: מִן־נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעַל מֵעַל וְהִמָּאָה בְּשִׁגְגָה מִקֶּדְשִׁי ה' וְהָבִיָּא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ בְּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם: מִן־זֶה אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֶת־חֲמִשְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהִכְהֵן וְכָפַר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשָׁם וְנִסְלַח לוֹ:]

זו ואם־נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תִעֲשֶׂינָהּ וְלֹא־יָדַע וְאֲשָׁם וְנִשְׂא עוֹנוֹ: יח וְהָבִיָּא אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לְאֲשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכָפַר עָלָיו הִכְהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: יט אֲשָׁם הוּא אֲשָׁם אֲשָׁם לַה'.

[הקדמה: שיש כאן שני פרשיות זה אחר זה, פרשת מעילה, ופרשת אשם תלוי, ואומר ר"ע שלמדין עליו מתחתון שגם על ספק מעילות מביא קרבן אשם תלוי].

דתניא [דפלוני בה ר"ע וחכמים], גזי אשם תלוי כמיז צוקרא [ה יז] **ואם נפש כי תחטא וגו'** ולמעלה הימנה פרשת "מעילה ודלית" שדע לאחר זמן שנהגה מן ההקדש בשוגג, ומיידין עליה אשם ודלי,

לחייב [גם] **על ספק מעילות** הקדש וחולין לפניו, ונהנה מאחד מהם [בשוגג], כסבור שניהם חולין, ועכשיו אינו יודע מאיזה מהן נהנה, מביא **אשם תלוי** להגן מן היסורין, עד שידע לו שודאי מעל, ומביא אשם ודלי, וגם הוא איל כספק שקלים **דברי רבי עקיבא, וחכמים פוטריין**,

מאי לאו בהא קא מיפלגי, מר [ר"ע] **סבר למידין** עליון ממחתון, פרשת הקדש מפרשת אשם תלוי שמתהיה, למימרא, דהנהנה מן ההקדש [בשוגג], נמי מיימי אשם תלוי על ספקיו, **ומר** [חכמים] **סבר אין למידין?**

[ורוחה] **אמר רב פפא, דכולי עלמא למידין** [ולכולי עלמא למידין בן בקר שצריך צפון מבן צאן],

והיינו **טעמא דרבנן** [שפוטריין בספק מעילות], **נאמר כאן** [ויקרא ה] **נאשם תלוי "מצות"** ועשתה אחת מכל מצות, וכן בחטאת **ונאמר** [ויקרא ד] **בחטאת חלב "מצות"**, מה להלן מה טעם בזה על דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת [תוס'] שגגת זדון כרת, כדלפינן בהוריות (דף ט), **אף כאן** אף אשם תלוי, על ספק דבר שחייבין על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת [מביא אשם תלוי, אבל מעילה אין חייבין על זדונו כרת ועל שגגתה חטאת],

ורבי עקיבא [לענין זה מביא אשם תלוי לחטאת, לומר שבא רק במקום שחייב בודאי קרבן קבועה] גמר לה להך גזירה שזה הכי, **מה להלן** מה טעם בקבועה קרבן קבוע לעני כעשירי, **אף כאן** אף אשם תלוי בקבועה אינו בא אלא על ספק חטאת קבוע, **לאפוקי חטאת דמומאת מקדש וקדשיו** ספק נכנס טמא למקדש, ספק לא נכנס, **דעולה ויורד הוא** הוהיל וודלי בעולה ויורד, אין מביא על ספקיו אשם תלוי [אבל בספק מעילה סבר ר"ע דמביא אשם תלוי],

ורבנן אין גזירה שזה למחצה וכי היכי דגמרינן לה לגבי הא מילתא,

לכ"ע למידין	הג"ש בא לומר שאין מביא אשם תלוי על חטא שאין קרבנו קבועה.	לכן פטורין מאשם תלוי דלמדין בג"ש דמצות מחטאת חלב. ולמדין גם הלימוד דר"ע שאין חיקש למחצה.
אין הכי נמי והכא בהא קמפלגי	ואם נפש כתיב וי"ו מוסיף על ענין ראשון.	
וכי לימא בהא קמפלגי	חיקש עדיף, ולכן לא דריש הג"ש לפטור מעילה מאשם תלוי.	דג"ש עדיף, ולכן דריש מצות מצות, ולא דריש הוי"ו מוסיף.
לא דכ"ע דחיקש עדיף	יליף מזאת תורת האשם שתורה אחת לכל אשמות.	ומביא תחתון לעליון לכסף שקלים
ולמאן דלא דריש "תורת".	גמר בערך דכתיב באשם גזילות ובאשם תלוי, מערך דכתיב באשם מעילות, ובאשם שפחה חרופה, למדין מאיל איל. ובאשם נזיר ובאשם מצורע צריך רק בן שנה.	

[שנינו במשנתנו] **פר ושעיר של יום הכיפורים כו'**: [ומקשה למה התחיל במשנה בחטאות] **מכרי צפון בעולה כתיב** גזי עולת זאן צוקרא, ושחט אותו על ירך המזבח כפונה, **ניתני עולה ברישא?**

חטאת אידי דאתי מדרשא מהיקשא, דכמיז צמקוס אשר משחט העולה [ויקרא ד] **חביבא ליה** [תוס'] [כע"ז ביבמות ב: ב"ק יז, ב"ב קח, ועוד ר"ה יב, בבורות יג, גדרים ג:],

וניתני חטאות החיצונות [ברישא]? [ומתרץ דלכן התחיל בחטאות הפנימיות] **אידי דנכנס דמן לפני ולפנים, חביבא ליה**,

[וצפונה] [צפון. שג] **בעולה היכא כתיבא, ויקרא א ושחט אותו על ירך המזבח צפונה**,

אשכחן בן צאן # [במקרא לא כתיב אף פעם הלשון "בן צאן" ויש יותר משלשים פעמים "בן בקר", אבל אנב גררא דבן בקר יש בגמ' כמה פעמים הלשון בן צאן ויש גם בן עוף], **בן בקר מנא לן** [תוס']?

אמר קרא [ויקרא א י], **ואם מן הצאן, וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמוד עליון** פרשת זן בקר למעלה [אם עולה קרבנו מן הבקר פסוק ג] **מתחתון** מפרשת זן זאן [דכתיב בה צפון],

הניחא למ"ד מלמודין עליון ממחתון על ידי וי"ו המוסיף, **אלא למ"ד אין מלמודין**, מאי איכא למימר,

אבני חן על מסכת זבחים

גמור מנייה נמי, דליתו זבא חלל על ספק כרת,

ור"ע נמי אין גזירה שוה למחצה [וכיון שדורש הג"ש של מצות מצות, שחייב אשם תלוי רק אם הוראי הוא קרבן קבועה, כך צריך שיהיה גם דבר שחייבין על ודונו ברת וכו', ואיך סבר שמביא אשם תלוי גם על ספק מעילה?]

אין הכי נמי, והכא בהא קמיפלגי, ר"ע סבר ואם נפש כתיב, וי"ו מוסיף על ענין ראשון,

ורבנן נמי הכתיב ואם נפש [ולמה סוברים שאינו מביא אשם תלוי על ספק מעילה],

לימא בהא קמיפלגי, דמר [ר"ע שמקיש מעילה לאשם תלוי בוי"ו מוסיף] סבר היקש עדיף, ומר סבר [והכמים שדורשים ג"ש דמצות מצות] גזירה שוה עדיף?

לא, רכ"ע דהיקש עדיף [תוס'], ואמרי לך רבנן [שאין ללמוד לחייב אשם תלוי על מעילה] היקש להכי אמר תחתון הוא דגמור מעליון, לאשם בכסף שקלים לקנות אשם צמתי סלעים, דגמי אשם מעילות כמיז בערכך כסף שקלים, וגמור אשם תלוי מנייה,

שלא תאמר, לא יהא ספיקו של כרת חמור מודאו [ויהיה די להביא אשם תלוי בחמה קטנה מאד, בחטאת שאין לה שיעור], מה ודאו חטאת בת דנקא [תוס'] שמות, כלומר מעה כסף שהוא שמות של דינר, ולאו דיוקא נקט, חלל דמיס קליס בעלמא, שלא ניתן לה קצצה, אף ספיקו אשם בר דנקא,

ורבי עקיבא [שדורש ההיקש של וי"ו מוסיף שחייב אשם תלוי על מעילה, מנ"ל שאשם תלוי צריכה שיעור] הא סברא מנא ליה?

נפקא ליה ויקרא ז א מ ן זאת תו רת האשם קדש קדשים הוא, תורה אחת לכל האשמות [שכולן למדין מאשם מעילות ששיעורן שתי סלעים, חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע שמפורש בפסוק שהיא בן שנתה כמש"כ רש"י להלן, # וצ"ע למה לא פירשה רש"י כאן],

תינח מאן דאית ליה תורת [פלוגתא. תוס'] צמעתא קמיימא דמנחות (דף א) [תוס'], מאן דלית ליה תורת, מהיכא גמרי?

גמור ויקרא ה בערכך בערכך [תוס'] צאשם תלוי וצאשם גזילות, כמיז, בערכך לאשם, וגמרינן מערכך דאשם מעילות, דכמיז זיה בערכך כסף שקלים,

תינח היכא דכתיב בערכך, אשם שפחה חרופה דלא כתיב ביה בערכך, מאי איכא למימר?

גמור באיל (ב. תוס') איל [תוס'] כמיז זיה [צמעתא חרופה] קאיל האשם (וצמד מהך) [ונצאש מעילות] נמי כמיז צאיל האשם # [לשון "באיל האשם" אין רק בשפחה חרופה, ובשאר אין רק "איל", וראה פ"ב. וצ"ע],
ואשם נזיר ואשם מצורע נמי לא מרבינן, משום דכמיז צאשם בן שנה, ומדאיל שהוא בן שמי שנים, צא צמתי סלעים, צאשם בן שנה צא צמלע, כולה שמעמין צמיתות (דף כב):

אשם גזילות: ויקרא ה כה ואת-אשמו יביא לה' איל תמים מן-הצאן בערךך לאשם אלהי-הכהן:

אשם מעילות: ויקרא ה טו נפש בייחמל מעל וחתא בשגגה מקדשי ה' והביא את-אשמו לה' איל תמים מן-הצאן בערךך כסף-שקלים בשקל-הקדש לאשם:

אשם שפחה חרופה: ויקרא יט כב וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' על-חטאתו אשר חטא ונסלח לו מחטאתו אשר חטא:

אשם נזיר: במדבר ו יב והזיר לה' את-זמיו נזרו והביא כבש בן-שנתו לאשם:

אשם מצורע: ויקרא יד י וביזום השמיני יקח שני-כבשים תמימים וכבשה אחת בת-שנתה תמימה וגו': יב ולקח הכהן את-הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת-ל' ג' השמן והניף אותם תנופה לפני ה':

אשם תלוי: ויקרא ה יח והביא איל תמים מן-הצאן בערךך לאשם אלהי-הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר-שגג והוא ל' אידע ונסלח לו:

ויקרא ד כד [בשעיר נשיא] וסמך ידו על-ראש השעיר וקטל אותו במקו'ם אשר-ישחט את-העלה לפני ה' חטאת הוא:
ויקרא ד כט [שעירה בחטאת יחיד] וסמך את-ידו על ראש החטאת וקטל את-החטאת במקו'ם העלה:
ויקרא ד לג [כבש בחטאת יחיד] וסמך את-ידו על ראש החטאת וקטל אתה לחטאת במקו'ם אשר-ישחט את-העלה:
ויקרא ו יח דבר אל-אהרן ואל-בניו לאמר זאת תו רת החטאת במקו'ם אשר תשחט העלה וקטל את-החטאת לפני ה' קדש קדשים הוא:

חטאת מנא לן דבעיא צפון? דכתיב ויקרא ד כט וקטל את-החטאת במקו'ם העלה ימירא הוה, דהא צמעתא קאי, והוה ליה למכתב ושחט אותה, למה לי את הצמעת, ניין אז לכל ששמו חטאת שטעון צפון, דלא תימא דיוקא שעירת יחיד דכמיז גזיה,

אשכחן שחיטה, קבלה מנא לן? דכתיב ויקרא ד לד ולקח הכהן מידם החטאת צמר ושחט כמיז, צמעתא יחיד [בכבשה, אבל בשעירה לא כתיב "חטאת" בפסוק ל ולקח הכהן מידמה באצבעו'], ומשמע צמקוס העולה [בצפון] נמי ילקח, והן לקיחה קבלה, דגמור צמ"ש צמ"כ, נאמר כאן לקיחה, ונאמר להלן לקיחה, וקח משה חצי הדם ושם צאגות (שמות כד),

אבני חן על מסכת זבחים

למעט שאר שעירים, לכן
ג. כתיב צפון בשעירת יחיד, לומר שכל השעירים צריכין צפון,

אשכחן שעיר נשיא, בין למצוה [כדילפינן מפרשת חטאת] בין לעכב [דכתיב עוד פעם צפון בשעיר נשיא], שאר חטאות נמי אשכחן למצוה מתשמיט החטאת [בפרשת חטאת בויקרא ו' יח], לעכב מנא לי?

דכתיב [בחטאת שתשחט במקום העולה] בכשבה, וכתיב בשעירה ככולם כמיז צמק צמקו אשר ישחט העולה [אין הכוונה על לשון הפסוק, דבשעירה כתיב ושחט את החטאת במקום העולה, ובכשבה כתיב וישחט אתה לחטאת בקמך וישחט וישחט אתה העולה], וסגי ליה בשעירה, ומילף מיניה כשבה [למזוה] [לעיוכזה] [שהרי כבר כתיב בפרשת חטאת שצריך צפון, ולמה כתב עוד פעם בשעירה, ומה נלמוד שצפון בחטאת יחיד מעכבת], וכי הדך כתיב כשבה, מנהו לענין [לשאר השעירים חוץ משעיר נשיא] לפנימיות [שעיר יוה"כ, ושעיר ע"ז] ולשעירי הרגלים, לעיוכזה,

אלא [כיון שסוף סוף מרבה כל החטאות לצפון] "אותו" למה לי?

1. מיבעי ליה לכדתניא # [למעט השעירים בחנוכת הנשיאים שאינם צריכין צפון, וזה פלא גדול, שיש פסוק בפרשת חטאת שכל החטאות צריכות צפון, והיה די בזה ולא היה צריך אלא עוד פסוק אחד לעכב, אלא כיון דכתיב אותו בשעיר נשיא, הוצרך עוד שני פסוקים [שהרי יש ארבעה פסוקים שחטאת מקומה בצפון] לגלות שאין "אותו" ממעט שעירים אחרים, ושעיר נחשון עצמה אין לנו נפק"מ שהרי מאי דהוי הו' !],

דאיתרבי [שעיר נחשון] לסמיכה, וס"ד לרצוי נמי לשחיטה צפון, להכי כתיב אותו למעוטי אותו בצפון, ואין שעיר נחשון שעירי מנחת [שהרי הוא נמי שעיר נשיא. רש"י מנחות 35:] שלא צלו על חטא בצפון,

ותניא, ויקרא ד' וסמך ידו על ראש השעיר שעיר נשיא כתיב, והוה ליה למכתב על ראשו [והשעיר למ"ל] לרבות שעיר נחשון לסמיכה, דברי ר' יהודה,

ר' שמעון אומר, לרבות שעירי עבודת כוכבים לסמיכה [בשעיר נשיא דכתיב ביה בהדיא ויקרא ד' טו' וימכו ויגזי העדה את ידיו] [על-ראש הפר], משום דמעטיהו ר' יהודה לסמיכה צמק צמקו [דף 35], [מהאי] [מההיא] דשעיר המשתלח דכתיב, וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר הני [ויקרא טז], הני [השעיר המשתלח שאינו נשחט] טעון סמיכה, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונין סמיכה,

ור"ש דרש הני טעון סמיכה צאהרן, ואין שעיר עבודת כוכבים טעון סמיכה צאהרן, אלא צוקני העדה, ומרבי ליה מהכא,

ס"ד אמינא הואיל ואיתרבו [שעיר נחשון] לסמיכה, איתרבו נמי לצפון, קא משמע לן [אותו בשעיר נשיא למעוטי],

מקבל עצמו שצריך לעמוד בצפון, ולא יעמוד בדרום, וישיט ידו בצפון סמוך לו, אלא אמרע עורה, שהדרום והצפון נחלקו שם, [ויקבל] [ויקבל ?] מנא לן דהא אמר לקמן, אס עמד בדרום ויקבל בצפון, פסול?

אמר קרא ולקח, לו יקח סרסיהו למפרע, ודרשהו את עמלו יקח למקום הדם [לצפון],

אשכחן למצוה, לעכב מנין? קרא אחרינא כתיב דריש ליה מנא לעיוכזה כדתניא ויקרא ד' כ' וישחט "אתו" ב"מקו"ם וישחט אתה העולה וגו' בשעיר נשיא כתיב [לפני ה' חטאת הוא],

ותניא [ושחט אותו במקום אשר ישחט וגו'], היכן עולה נשחטה בצפון, [ומה עולה בצפון] אף זה [שעיר נשיא] בצפון הלא קרא מגמר עליה [ומיד שואל ובי צריך לזה עוד פסוק, הא למדנו דין זה מפורש בפרשת חטאת],

דף מ"ח ע"ב

וכי מכאן אתה למד צריך ללמד לזה צפני עמלו, וחלא כבר נאמר והלא כל החטאות צלל מורת החטאת, ויקרא ו' יח זאת תו'רת החטאת במקו'ם וישחט תשחט העולה תשחט החטאת,

הא למה יצא [לומר כאן עוד פעם במקום אשר ישחט את העולה], לקבוע לו מקום לגמול עליו, לעכב קיבועו כך # [לשון רש"י צריך תיקון] שאם לא שחטה בצפון, פסול,

אתה אומר לכך יצא, או אינו צל לעכב, אלא [לכן בא, כדי] לכתוב צו אותו, דהוי מיעוטא, וללמד שזה [שעיר נשיא] טעון צפון, ואין אחר ואין "שעיר" אחר טעון צפון כגון שעירי יוה"כ # [הגם שאין אלא שעיר אחד ביוה"כ נקט לשון רבים בשביל שעירים של כל השנים] ושעירי עבודת כוכבים, ושל מוספי המועדות,

ומה אני מקיים תשחט החטאת "בשאר צהמות" [בקר ובבשים], מון משעירים, ד"אחור" כתיב למעוטינהו,

תלמוד לומר נשעיר יחיד [ויקרא ד' כט], ושחט את החטאת במקום העולה דהוה ליה למכתב ושחט אותה, זה בנה אב לכל חטאות שיהיו טעונות צפון ועיוכזה מיהא לא נפקא לן מיניה, דאיכא למימר למזוה איצטריך, ולהציא שעירי חטאות דלא למעוטינהו מ"אחור" דשעיר נשיא, ולקמן פריך ואלא אותו למה לי,

סיכום:

א. כתיב בפרשת חטאת שטעון צפון,

ב. בשעיר נשיא יש ריבוי שצריך צפון, וכיון שכבר למדנו דין זה בפרשת חטאת נמצא פסוק זה מלמד שצפון מעכב בשעיר נשיא, אבל כיון דכתיב בה אותו והו"א

אבני חן על מסכת זבחים

לענין זה, בן עוף [דחמיר] שקבע לו כהן [דכמיז] והקרינו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו וגו' (ויקרא א) אינו דין שיקבע לו צפון?

ת"ל [בשעיר נשיא] אותו [שכן עוף אינו צריך צפון],

מה לבן צאן [לכן מחמירין בו שצריכה צפון, שכן גם חמיר הוא] שכן קבע לו כלי [סבין ומורק] סבין לשמיטה, מויקם את המאכלת (לקמן ז), והס עולה הולך, וכן מורק לקבל, מאמר צפון עוף שנמלק בצפון [ואין ק"ו להחמיר עליו שצריך "אותו" למעטיה, ועדיין קשה למה צריך "אותו" בשעיר נשיא?]

4. אלא אותו בצפון, ואין פסח בצפון דלא תמייה [חביא אותו] נקל ומומר, הולך [והחמיר עליו] וקבע זמן לשמיטתו צין הערצים, יקבע לו מקום נמי לצפון,

מדרכי אליעזר בן יעקב נפקא לא גרס, אלא הכי גרסינן ולא פסח בצפון, דמניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כו' וכן מלאמיה בספרים הראשונים,

דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר, יכול יהא פסח טעון צפון, ודין הוא, ומה עולה שכן לא קבע לו זמן לשחיטתו, קבע לו צפון, פסח שקבע לו זמן לשחיטתו, אינו דין שיקבע לו צפון, ת"ל אותו,

מה לעולה [לכן צריכה צפון] שכן כליל [אבל פסח אינו צריך צפון, ולמה צריך "אותו" למעט],

[ושמא היינו למידין שפסח שצריך צפון] מחטאת אי לאו דמעטיה [מ"אותו"] הוה מיימין ליה מחטאת שאינה כליל וטעונה צפון,

מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות [לכן צריך צפון, משא"כ בפסח],

מאשם [אשם יוכיח, שאינה מכפרת על חייבי כריתות, וצריך צפון, וגלמוד פסח מכאן ולכן צריך "אותו" למעט],

[ועדיין לא צריך אותו למעט, שלא היינו לומדין מאשם] מה לאשם שכן קדשי קדשים,

מכולן נמי כלומר ואי צעי לאתויי נמי מכולהו זמנה הוה איכא למיפרכיה להא פירכא שכן קדשי קדשים [ואין לרבות פסח שצריך צפון, ולמה צריך "אותו" למעטיה?]

לעולם כדאמרן מעיקרא, אותו בצפון ואין שוחט בצפון, ודקשיא לך מדרכי אחיא נפקא לך [שאין השוחט צריך לעמוד

מתקיף לה רבינא, הניחא לר' יהודה דמרבי ליה לסמיכה, איטריך למעוטי צפון, לר"ש מאי איכא למימר?

א"ל מר זוטרא בריה דרב טבי לרבינא, ולר' יהודה מי ניחא למאי דאיתרבי [לסמיכה] איתרבי, ומאי דלא איתרבי [לצפון] לא איתרבי דהא רבוא גבי סמיכה כמי, ואפון מהיכא מימי,

וכי תימא [לכן צריך "אותו" בשעיר נשיא למעט שעיר נחשון מצפון], אי לא מעטיה קרא, הוה אמינא תיתי [שעיר נחשון לצפון] בבנין אב מושחט את החטאת [דכתיב בפרשת חטאת],

[ע"ז מותר, שאין ללמוד שעיר נחשון שהוא קדשי שעה מפרשת חטאת שהוא לדורות],

אם כן סמיכה גופה [למה צריך פסוק בשעיר נשיא לרבות בשעיר נחשון] לשמוק קרא מיניה ו תיתי מבנין אב דכתיב [בשעירה ובבשה דחטאת יחיד] וסמך [את ידו] על ראש החטאת, ומני למכתב על ראשו, אלא צנין אב הוא לכל שמו חטאת, שיטעון סמיכה,

אלא [שעיר נחשון שהוא קדשי שעה] מדורות לא גמרי' מסקנא דקושיא היא, סמיכה מאי טעמא איטריך לרבי, משום דאי לא רבויא לא הוה גמרינן קדשי שעה, צנין אב מקדשי דורות, ה"ל [איך אמרת דאי לא מעטיה "מאותו"] הוי מרבינן לה מבנין אב דכתיב בחטאת יחיד, הא שעיר נשיא שהיא קדשי שעה מדורות לא גמרינן הכי נמי משמיטת צפון למה לי אותו למעוטי, כל כמה דלא לימא קרא, לא גמרי צנין אב [והדרה קושיא לדוכתה, מה בא "אותו" למעוטי?]

2. ואלא אותו [הבהמה] בצפון, ואין [האיש] "שוחט" בצפון [שרק המקבל צריך לעמוד בצפון] אין צריך שיעמוד בצפון, שאם רצה עומד בדרום אלא צפון, וישיט ידו בצפון ושחוט,

[ודוחה שאין צריך "אותו" דכתיב בשעיר נשיא ללימוד זה, שהרי לומדה מהפסוק דכתיב ושחט אותה על ירך המזבח צפונה] שוחט מדרכי אחיא נפקא דתניא ר' אחיא אומר [כתיב בעולת צאן] ויקרא א ושחט אותו על ירך המזבח צפונה, מה תלמוד לומר, לפי שמצינו עומד בצפון ו"מקבל" בצפון מלקט ולקט כדלעיל, ואם עמד בדרום וקיבל בצפון פסול, יכול אף זה [השוחט] כן? ת"ל "אותו" אותו בצפון ואין השוחט בצפון [והדרה קושיא לדוכתה, מה בא "אותו" למעוטי?]

3. אלא אותו בצפון, ואין בן עוף בצפון מליקת מורין וצני יונה, דתניא יכול יהא בן עוף טעון צפון, ודין הוא, ומה בן צאן [דקיל] שלא קבע לו כהן דשמיטה צור כשרה קבע לו צפון [והחמיר

אבני חן על מסכת זבחים

הגוף, אלא קדושת דמים בעלמא, ויוצאין לחולין גמורין צפדין, ואפילו ליגזז וליעבד, כדמניא פרק הוציאו לו צסדר יומא (דף ג) חומר בתמורה, שהתמורה חלה על בעל מוס קבוע, ואין יוצא לחולין ליגזז וליעבד, מה שאין כן בזבח, דגבי תמורה כמיז טוב צרע, השווה בעל מוס לפס לענין תמורה, על כולם נאמר והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, אבל צבח ראשון, אס קדס הקדישו את מומו, קדוש קדושת הגוף, ואינו יוצא לחולין ליגזז וליעבד, כדמנן צכורות (דף יד) כל הקדשים שקדס מומן להקדישן נפדה, וליף לה מקראי?

תמורה, מכח קדשים קא אתיא, וקדשים מכח חולין קאתי לא חלה עליהם קדושה קודמת, אבל תמורה צאה מכח קדושה קודמת, הלכך לא טפל חמור מן העיקר הוא דהא חומרא דעיקר הוא,

הרי פסח, דהוא אינו טעון סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק, ואילו מותר ידידה, טעון סמיכה ונסכים, ותנופת חזה ושוק?

פסח בשאר ימות השנה, שלמים הוא ולא מותר פסח מיקרי למיחשציה טפל,

ואיבעית אימא עיכוצא דעולה מהכא אמר קרא "העולה", במקומה תהא,

אשם מנלן דבעי צפון? דכתיב ויקרא ז א וְזֹאת תוֹרַת הָאֲשָׁם קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הִוא: ב בְּמִקְוֵי אֵשׁ יִשְׁחָטוּ אֶת־הָעֹלָה יִשְׁחָטוּ אֶת־הָאֲשָׁם [וְזֹאת־דְּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב] חזר ושנה, לימד מקום שקצתו לעולה, לעולם הוא מקומה,

אשכחן שחיטה, קבלה מנא לן? "ואת דמו" [ואת דמו מחובר למעלה במקום אשר ישחטו את העולה וגו' ואת דמו] יזרוק, קבול דמו נמי בצפון,

מקבל עצמו מנא לן? דמו ואת דמו,

אשכחן למצוה [שאשם צריך צפון], לעכב מנא לן?

קרא אחרינא כתיב צאשס מצורע כמיז, שנה הכתוב עליו לעכב ויקרא יד יג וְשָׁחַט אֶת־הַצֶּבֶשׁ בְּמִקְוֵי אֵשׁ יִשְׁחָט אֶת־הַחֲטָאָת וְזֹאת־הָעֹלָה בְּמִקְוֵי אֵשׁ הַקֹּדֶשׁ, כי בחטאת האשם הוא לפניה קדש קדשים הוא,

והאי להכי הוא דאתא, האי מביעי ליה לכדתניא דרין להחזירו

בצפון], לאו למעוטי שוחט בצפון אותו דגבי שער, לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי, דודאי מאותו דרבי אחיא נפקא, אלא לרצויה מדוקיא דמיעוטא דשוחט בצפון, דמקבל בצפון, דהכי דרשין אותו בצפון [שרק הבחמה בצפון אבל] אין שוחט בצפון, אבל מקבל בצפון,

מקבל מלקח ולקח נפקא? לקח ולקח לא משמע ליה [ולכן בא "אותו" בצפון ללמד ולא שוחט, ומוזה למידין אבל קבלה בצפון],

אשכחן שחיטה בעו' לה [בצפון] למצוה, קבלה נמי למצוה אשכחן קבלה נמי אשכחן, כדאמנן אבל מקבל בצפון,

שחיטה וקבלה לעכב [בצפון], מנלן?

אמר רב אדא בר אהבה, ואיתימא רבה בר שילא, ק"ו ומה חטאת הבאה מכח עולה [דכתיב שישחט את החטאת במקום העולה] מעכבת [צין שחיטה צין צפולה, שחיטה כדאמנן לעיל, וקבלה נמי דכל היכא דכתיבה שחיטה צפולה צפון, כמיז צתריה ולקח הכהן, וילפינן מינה קבלה], עולה שבאה חטאת מכחה, אינו דין שמעכבת,

מה לחטאת [לכן צפון מעכבת בה] שכן מכפרת על חייבי בריות,

אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה כלומר מהאי טעם דייק קל וחומר ידידה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר למד חמור מן המלמד, כגון חטאת שצאה מכח עולה, דעיקר צפון עולה כמיז?

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא

דף מ"ט ע"א

והרי מעשר דהוא נפדה אפי' צירושלים אס נטמא, כדילפינן (צ"מ דף נג) מלא מוכל שאתו, ואין שאת אלא אכילה, שנאמר וישא משאות, ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה אליכא דר' יהודה, אלמא איכא טפל חמור מעיקר,

דתנן חלקות בכסף מעשר שנטמא יפדה, ר' יהודה אומר יקבר (נטמא אין לא נטמא לא)?

התם [לכן לקוח אינו נפדה] לא אלימא קדושתיה למיתפס פדיוניה ולא חומרא הוא,

והרי תמורה, דאילו קדשים לא חיילי על בעל מוס קבוע, ואילו איהי חיילא תחילת הקדש אינו חל על בעל מוס קבוע, ליקדש קדושת

אבני חן על מסכת זבחים

[לאשם מצורע] לכלל, הלכך לענין שמיטת צפון נמי צעי להחזירו [ולכן כתב כחטאת האשם], דאי לא הדר כמציה בגויה, כי היכי דאחריה למתן דמו [כמו שחזר ללמד שאשם מצורע צריך הזאות על המזבח], הוה אמינא לא ניצעי צפון, דבר שהיה בכלל יוצא לידון בדבר החדש, אי אתה רשאי להחזירו לכללו שיהא עוד כשאר הכלל, עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש,

כיצד ויקרא י' ו' וְשָׁחַט אֶת־הַכֶּבֶשׂ בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הַחֲטָאת וְאֶת־הָעֹלָה בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר יִשְׁחַט, כִּי פַחֲטָאת הָאֲשָׁם הִוא לַפֶּה קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים הִוא וְגו',

שאין ת"ל [שלא היה צריך לכתוב] כחטאת האשם, מה ת"ל כחטאת האשם,

לפי שיצא אשם מצורע מכלל זאת תורת האשם, (דהוי) [דהא] כמצ נכללו [בכל האשמות] ואת דמו יזרוק על המזבח לידון בדבר החדש, בבוהן יד, ובוהן רגל, ואזן ימנית, יכול לא יהא טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח,

תלמוד לומר כחטאת האשם הוא, מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, אף אשם מצורע טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, אף כן לשמיטת צפון נמי להחזירו הוא דשנה עליה, [ולא שצפון מעכב בה],

אם כן נכתוב בהאי שמיטת צפון כשם מצורע ולא נכתוב בהאי גמי זאת תורת האשם, ונגמר כללו מיניה, ומדכתציה הכא והכא לעיכובא הוא,

הניחא אי סבירא לן יצא לידון בדבר החדש, איהו הוא דלא גמר מכללו [שאשם מצורע אינו יכול ללמוד עוד משאר אשמות],

דף מ"ט ע"ב

אבל כללו גמר מיניה (לצפון) שפיר מידי דלא חידש צו, כגון שמיטת צפון, אי הוה כמציה ציה, ולא הוה כמציה כשאר אשמות, גמרי ליה שאר אשמות מיניה,

דלא חידש הוא [אי הוי כתב צפון במצורע, אין זה יצא לידון בדבר החדש] אלא יצא מן הכלל [ללמד] הוא, (ולמד על) [ללמד עליו] דבר שלא נאמר בכלל, והיכי יצא לידון בדבר החדש, כגון מתן דמים שצוה למזבח, וצוה שניה ואומר לצנוות,

אלא אי סבירא לן דלא הוא גמר מכללו, ולא כללו גמר מיניה, האי [צפון שנאמר באשם מצורע] לגופיה איצטריך,

כיון דאחריה וכמיז כי כחטאת האשם הוא, כדין חטאת כן דין אשם אחריה לכללו צין למתן דמים צין לשמיטת צפון, ולא היה צריך לכמוז צו שמיטת צפון, אלא לעיכובא,

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, אימא כי אהדריה קרא, לגבי מתן דמים ואימורין דבעי כהונה שאינה כשירה צור, אבל שחיטה דלא בעיא כהונה אצל למידה דשמיטה, דלאו עבודת כהן היא, לא אהדריה לא מיבעי צפון דהא צחורתו כמיז כחטאת האשם הוא לכהן, לענין עבודת שצפה?

א"כ נימא קרא כי כחטאת הוא לכהן, מאי כחטאת האשם כשאר אשמות יהיה הלכך לענין צפון נמי אהדריה, וכי כמיז ציה (שמיטה צפון) [שמיטת צפון צרישא] דקרא לעיכובא אחא, ושאר אשמות נמי מיניה ילפינן לעיכובא,

למה לי לאקשווי [אשם לחטאת ולעולה] לחטאת, למה לי לאקשווי לעולה דכמיז צמקוס אשר ישחט את החטאת ואת העולה [בפסוק יג],

1. אמר רבינא איצטריך, אי אקשיה לחטאת ולא אקשיה לעולה, הוה אמינא חטאת מוהיבן למודה לשמיטת צפון מעולה, [וכי] דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש [הגמ' אינה מחלקת בין היקש שאדם דורש, להיקש שהקישן הפסוק עצמו. וראה שפת אמת] ,

א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, וניקשיה לעולה ולא ניקשיה לחטאת? הוה אמינא צעלמא דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש,

וכי תימא אס איתא דחוזר ומלמד בהיקש ניקשי אקושי לחטאת נקשיה לחטאת ולא לעולה? משנינן לן ניחא ליה דמקיש ליה לעיקר ולא נקיש ליה לטפל,

לחכי אקשיה לחטאת ואקשיה לעולה, למימר [שבא ללמודינו] מדאצטריך למיהדר ואקושי לעולה, ש"מ דבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש ומהכא נפקא לן בכל דוכתא,

[דבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, אולי הסברא הוא, שאין להקיש אלא להלכה שיש לה מקור חזק, אבל דבר שכל מקורו הוא מהיקש אין זה כדאי לעשות ממנה עוד היקש],

ויקרא ד ג אס הפהן הפשיח הפא לאשמות העם והקריב על חטאתו א' אשר חטא פ' בן-בקר תמים לה' לחטאת... ט ואת שתי הפלית ואת-החלב אשר עליהן אשר עלי-הפסלים ואת-היתרת עלי-הכבד עלי-הפלית י' וסירגה: י' פאשר יורם משו ר' זבח השלמים והקטירים הפהן על מזבח העולה:

[על הכבד על הכליות. על ראשו ועל כרעיו, כולן לשון מוספת הן, כמו מלמד. רש"י]

אבני חן על מסכת זבחים

על התורה שם, ורש"י ויקרא ג' ד' פירש היתרת. הוא דופן המסך שקורין איצני"ש [פעמם היטל וואס הילט איין די געדערעם] וזלשון ארמי חזקא דכדכד. על הכבד. שיטול מן הכד עמה מעט, וזמקום אחר הוא אומר ואת היתרת מן הכד.

(היק"ש וגזיר"ה שו"ה ק"ל וחומ"ר סימן):

[וכולן שאלות הללו בקדשים נשאלו, וארבעה שאלות בכל מדה ומדה, כגון דבר הלמד בהיקש מהו שילמד בהיקש, ובגזירה שוה, ובקל וחומר, ובזנין אב, ודבר הלמד בגזירה שוה, מהו שילמד בהיקש ובג"ש וק"ו ובזנין אב, ודבר הלמד בזנין אב מהו שילמד בזנין. רש"י לקמן ג.]

דבר הלמד בהיקש, אין חוזר ומלמד מהיקש משום דזני למיזני צעיל עלה דהר נקיט לה, אי מדרבא מכאשר יורם [קרא יתירה בפר בהן המושיח] אי מדרבינא מאשס מזורע, דליצטריך לאקושי למטאת ולעולה [שהפסוק מקיש אשם מצורע לחמאת ועולה, לעיל ברך זה],

[דבר הלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש למידין מן הפסוקים, ואינו לומדו מסברא, הגם שאמרנו גם סברא לעיל],

2. [ושואל] דבר הלמד בהיקש, מהו שילמד בגזירה שוה?

[הקדמה: יש היקש מראשו ועד רגלו, ולמידין ראשו מרגלו דהיינו גופו, מה גופו אם פרח הצרעת בכל גופו טהור כדכתיב והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וגו' כולו הפך לבן טהור, כן ראשו,

ולמידין בגדים מראש האדם בג"ש דקרחת וגבחת, הרי דלמידין מהיקש, וחוזר ומלמד בזירה שוה],

תא שמע, רבי נתן בן אבטולמוס אומר, מניין לפריחה בבגדים אם פריחה הצרעת בכל הגזר שהיא טהורה,

נאמר קרחת וגבחת בבגדים [ויקרא יג נה וקרא הפה אחר] הפה אחר-הנע והנה ל' אהפך הנע אחר-עניו והנע ל' אפשה טמא הוא באש תשקפו פחתת הוא בקרחתו או בקרחתו, ונאמר קרחת וגבחת באדם [ויקרא יג מב וכייהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדם צרעת פחתת הוא בקרחתו או בקרחתו],

[ויקרא יג יב ואם-פרו ח' תפרח הצרעת בעו' ו' וקסתה הצרעת את פלעו' ו' הנע מראשו' ועד-רגליו לכל-מראה עיני הפה: יג וקרא הפה והנה כסתה הצרעת את-פל-בשרו' וטהר את-הנע פלו' הפך לבן טהור' ו' הוא],

מה להלן [באדם] פרח בכולו טהור כדכתיב [ויקרא יג יב] אם פרוח מפרח וגו' [וכתיב בפסוק יג כלו הפך לבן טהור הוא], אף כאן [בבגדים] פרח בכולו טהור,

והתם גזי קרחת וגבחת דאדם [בויקרא יג מב] מנא לן דטהורה פריחה, דאילו פריחה כי כמיצא צננע עור צער כמיצ [בויקרא יג יב], ואילו קרחת וגבחת כמיצ גזי נתקין דמקום שער (דראש) [הראש ?] וזקן, שאין סימניהן שוין לנגע עור

רבא אמר מהכא [שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש], דכתיב צאימורי פר כהן משים כמיצ [ויקרא ד ט ואת שתי הפלית ואת-החלב אשר עליהן אשר עלי-הקסלים ואת-היתרת עלי-הכבד עלי-הכליו' ת' וסידה: י'] פאשר יורם משו' ר' זבחה השלמים, למאי הלכתא, אי ליותרת הכבד ושתי הכליות [שצריך להקריבם גם בפר משיח] בגופיה כתיב [ולמה צריך להשוותה לשור זבח השלמים]?

(אמר רב פפא) משום דבעי אגמורי יותרת הכבד ושתי הכליות, מפר העלם דבר של צבור שהיה צריך ללמד מפר העלם, מורת אימוריהן, לשעירי עבודת כוכבים דאימקוש אהדי לענין הקטרות אימורין, כדאמרין צפרק צ"ש (לעיל מא). אשה לה' ומטאתם על שגגתם [אמרה תורה מטאתם דהיינו שעירי עבודת כוכבים, הרי היא לך כשגגתם דהיינו פר העלם דבר],

[ופר העלם דבר של צבור] בגופיה לא כתיב יומרת וכליות, ומפר כהן משיח הוא דגמור [לה] בהיקש, כדאמרין צפרק צית שמאי (שם לט: ראש הדף) (ועשה לפר) כאשר עשה לפר [דכתיב בהעלם דבר], זה פר כהן משים [ד?] אקשינאו להדי,

להכי איצטריך "כאשר יורם" צפר כהן משים, ואם אינו ענין לו תנאו (ל)ענין [ל?] פר העלם דניהוי כמאן דכתב דכמיצ בגופיה צפר העלם גופיה, ולא ניהוי דבר הלמד בהיקש, חוזר ומלמד בהיקש,

אמר ליה רב פפא לרבא, וליכתביה בגופיה דפר העלם שהדיא, ולא נקיש לפר כהן משים, הואיל וסוף סוף, טרח וכתב כאשר יורם יתירא להכי [והיה יכול ללמד בהיקש, וכיון שכתב פסוק מיותר למידין מזה שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש]?

[ומתריץ רבא לרב פפא] אי כתב בגופיה [בהעלם דבר] ולא אקיש [העלם דבר לפר משיח], הוה אמינא צעלמא דבר הלמד בהיקש, חוזר ומלמד בהיקש דלא הוה ילפינן מהכא מדי,

וכי תימא [אי הוה כתיב בהעלם דבר, עדיין יש ללמד שאינו חוזר ומלמד בהיקש, שהיינו אומרים אם הדין שחוזר ומלמד, למה היה צריך לחזור ולכתבו, הרי היה יכול להקישו] נקשי אקושי,

ניחא ליה דכתיביה בגופיה, מדאקיש ליה אקושי # [בענין מילתא דאיתא בהיקש טרח וכתב לה קרא],

להכי כתיביה [בפר בהן המושיח] ואקשיה [עשה שניהם], למימרא, דבר הלמד בהיקש, אין חוזר ומלמד בהיקש:

אבני חן על מסכת זבחים

זכר,

זוה נשער לכן [ויקרא יג ב אדם בִּיְהוָה בָּעוּ רִיבָּשׁוּ שָׂאת אֶן יִסְפַּחַת אוֹ בְּהֶרֶת וְהָיָה בָּעוּ רִיבָּשׁוּ לִנְגַע צָרַעַת וְהָיָה אֶל־הָרִן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים: ג וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בָּעוּ רִיבָּשׁוּ וְשָׁעַר בִּנְגַע הַכֹּהֵן לִכְן וּמָרָא הַנֶּגַע עָמַק מִעוּ רִיבָּשׁוּ נִגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָה הַכֹּהֵן וְטָמֵא אֹתוֹ: ד] **זוה נשער נסו** [ויקרא יג ל וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהָיָה מִרְאֵהוּ עָמַק מִן־הָעוּ רִיבָּשׁוּ שָׁעַר צָהָב דָּק וְטָמֵא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נָתַק הוּא צָרַעַת הָרָאשׁ אוֹ הַזָּקֵן הוּא?]

דכתיב ויקרא יג יב מראשו ועד רגליו [והתורה "חקישת", ראש לרגל],

ואיתקש ראשו נמקי הראש לרגל [לשאר עור הגוף], מה להלן (כולו הפך לבן) פרח בכולו טהור, אף כאן (כולו הפך לבן), פרח בכולו טהור [ואח"כ עושה גז"ש מאדם לבגדים], אלמא נמקין צהיקשא ילפינן להו, וחזקין ומלמדין על הצגדים בג"ש,

[הקדמה: ודוחה הראיה מצרעת, שאף ששם רואין שרבר הלמוד בהיקש חוזר ומלמד בג"ש, אין להביא ראיה משם לקדשים],

אמר ר' יוחנן מהכא לא תיתי ראיה, דלאו קדשים הוא, בכל התורה כולה למידין למד מלמד דאף היקש מלמד צהיקשא, חזין מן הקדשים, שאין דנין למד מלמד ומדע לך שהמדה הזאת שהצאתה אינה למידה צקדשים,

דאם כן הוא, דדבר הלמד צהיקשא חוזר ולמד בג"ש [גם בקדשים] לא יאמר צפונה [במקום אשר ישחט וגו'] באשם, ותיתי בג"ש (דקדשי קדשים מחטאות) [קדש קדשים מחטאות] דנאמר קדשי קדשים כחטאת, ונאמר קדשי קדשים כזאשם,

לאו למימרא דדבר הלמד בהיקש [בין דחטאת למידה מעולה בהיקש], אין חוזר ומלמד בגזירה שוה,

[ודוחה] ודלמא [ושמא צריך פסוק באשם לצפון] משום דאיכא למיפרך [שיש להקשות על הגז"ש, # [זה פלא שמקשה על גז"ש מסברא] שאין להשוות אשם לחטאת, שלכן חטאת טעונה צפון שהיא חמורה], מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות?

[ודוחה שעל גז"ש זו של אשם וחטאת אין להקשות עליה] קדשי קדשים יתירי כתיבי זהו, והוה ליה גזירה שוה מופנה משני דדדן, ואין משיצין עליה, גזי טעמא כתיב משחט חטאת קדש קדשים הוא, וצאשם כתיב זאת תורת האשם קדש קדשים הוא, וצמרייהו כתיב [פי' קדשי קדשים יתירי, במדרב יח ט] צויקת קרת [זה יהיה לה] מקדש הקדשים מן־האש פל־קרבנם ל־ל־מִנְחָתָם [וְל־ל־טַעַמָם וְל־ל־אֶשֶׁת־אֱלֹהִים] וְשִׁיבֵנוּ לִי קֹדֶשׁ קִדְשִׁים לֵךְ [הוא וְל־קִדְשָׁהּ].

[אלא יש לך מכאן ראיה שאין דנין ג"ש אשם מחטאת, שהרי חטאת עצמה למידה בהיקש מעולה]:

[תימה בין דילפינן גזירה שוה מחדרי, למה לן היקשות לדלעיל דחטאת כאשם. תוס']

3. דבר הלמוד מהיקש, חוזר ומלמד בקל וחומר,

דף נ' ע"א

מדתנא דבי ר' ישמעאל צפרק צ"ש (לעיל מה). ומה צמקום שלא הושוו קרבן לקרבן, ואוקימנא חס דקסבר ר' ישמעאל דצר הלמד צהיקשא, חוזר ומלמד נקל וחומר [וח"ל הגמ' שם, אמר רב פפא, קסבר תנא דבי רבי ישמעאל, דבר הלמוד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו],

חיקש	גזירה שוה	קל וחומר	בנין אב
חיקש (א) אין חוזר מדרבא או מדרבינא	(ב) אין חוזר מדר' יוחנן	(ג) חוזר מתנא דבי ר' ישמעאל	(ד) לא איפשיט
גזירה שוה (ה) חוזר מדרב פפא	(ו) חוזר מדרמי בר חמא*	(ז) חוזר מק"ו	(ח) תיקו
קל וחומר (ט) תיקו	(י) חוזר מק"ו	(יא) חוזר מק"ו	(יב) לא איפשיט
בנין אב (יג) לא איפשיט	(יד) לא איפשיט	(טו) לא איפשיט	(טז) לא איפשיט

* רמז בר חמא איפרך, וילף לה מדרבא, ראה א"ס יוסף דעת,

4. דבר הלמוד בהיקש. מהו שילמד בבנין אב מה מצינו, וכולן שאלות הללו צקדשים נשאלו, וארבעה שאלות ככל מדה ומדה, כגון דצר הלמד צהיקשא מהו שילמד צהיקשא, וצגזירה שוה, וצקל וחומר, וצבנין אב, ודבר הלמד צגזירה שוה, מהו שילמד צהיקשא וצג"ש וק"ו וצבנין אב, ודבר הלמד צבנין אב מהו שילמד ככולן, [ולמה לא מנה דבר הלמוד מק"ו וכו' ?]

אמר רבי ירמיה, לא לכתוב צפונה באשם, ותיתי מבנין אב מחטאת, למאי הלכתא כתיב [צפון באשם], לאו למימרא דדבר הלמוד בהיקש, אין חוזר ומלמד בבנין אב,

ול'טעמיה אי משום הא כתיב תיתי מבנין אב מעולה דכתיב זה צהדיא [על ירך המזבח צפונה], מאי טעמא לא אתי [למה לא למדה אשם מעולה], משום דאיכא למיפרך מה לעולה שכן כליל, חטאת נמי איכא למיפרך, מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי

אבני חן על מסכת זבחים

כריתות [ולא איפשיט אי דבר הלמד בהיקש, חזר ומלמד בבנין אב],

ומר זוטרא סבר [גם] דבר מלמד אזלין, והיינו דלמדין בעלמא (לעיל דף מה, ולקמן דף ס) הניחא למ"ד דבר למד אזלין,

[וממשך לברר, שכן הדרך להקשות בבנין אב] **חדא מחדא לא אתיא** [לא היינו למדין לאשם], **תיתי חדא מתרתי** [דהא כתיב צפון בג' מקומות: חטאת עולה ואשם?]

מהי תיתי, לא נכתוב רחמנא [ב]עולה, ותיתי מחטאת ואשם [תוס'], **מה להנך שכן מכפרין עולה לגבי חטאת ואשם**, לא חשיבה כפרת עשה ידיה כפרה,

לא נכתוב רחמנא בחטאת, ותיתי מהנך, מה להנך שכן זכרים [עולה בא רק זכר, ואשם בא איל],

לא נכתוב באשם, ותיתי מהנך [חטאת ועולה], **מה להנך שכן ישנן בציבור כביחיד,**

5. **דבר הלמד בגו"ש, מהו שילמד בהיקש?**

אמר רב פפא, ויקרא ז' יא וזאת תו' רת זבח השלמים [אשר יקריב לה'] [וגו'], ויקרא ז' יב אם עליתו דה' [תוס'] יקריבו ויקריב | על זבח התו' דה' חלו' ת מצו' ת בלול' ת בשמן ויקריב מצו' ת משחים בשמן וסלת מרפקת חל' ת בלול' ת בשמן] למדנו מכאן דהיקש משלמים [כמו שלמים באין מן המעשר גם] לתורה שבא מן המעשר אס פירש דשעת נדרו [כשאמר הרי עלי תודה], ע"מ להציא מנעו מע"ש, מראשכחן שלמים דאתו ממעשר,

שלמים גופיהו מנא לן? דכתיב שם שם [ומקשינן שלמים למעשר] דשלמים כתיב [דברים כו ו] וַתִּקַּח שְׁלָמִים וְאֵכְלָם שֶׁם, וזמנא דכתיב [דברים יד כג] וְאֵכְלָם לִפְנֵי ה' ה' יָלַךְ עִמָּךְ אֲשֶׁר־יִפְסַר לָשֵׂךְ שְׁמוֹ שֶׁם מַעֲשֵׂר דְּגָגָה מִיִּשְׂרָאֵל וְיִלְהָךְ וְיִגְדֹּלְתָּ [אֶתְּךָ וְאֶתְּךָ],

[הא ילפינן שלמים בגו"ש ממעשר, ואח"כ למדין תודה משלמים בהיקש],

א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, מעשר דגן [פ'] מעשר שני שמקיש לה שלמים [חולין בעלמא הוא] [ואף שיש להם קדושה, אבל לא קדושת קרבן] ואנן נקדשים קמיצמיה לן,

א"ל [רבינא למר זוטרא], אמר אמרה* [פ'] וכי אמר בעל המאמר שצריך למד קדש, ומלמד קדש (האמור) [אמר האומר. ו'] למד קדש ומלמד קדש, דמיה,

[ורבינו שמואל מפרש אימר אמרת שמא אתה רוצה לומר ששניהם בעיניו וכו', ור"ת גרים אמי אמרה, ואמי שם חכם וכו'. תוס']

וכי שניין לריבין שיהו נקדשים, הואיל ולמד קדש כגון שלמים [שלמד ממעשר], ספיר מיפשת צעין, [ביוון] דנתר למד אזלין,

6. **דבר הלמד בג"ש, מהו שילמד בג"ש?**

אמר רמי בר חמא, תניא ויקרא ז' יב וסלת מרפקת, למדנו לרבוכה חלות מצולות זמים מחילה, שזמדה שבאה סולת שזאה סולת ולקמא,

כתיב סלת ברבוכה, למד שחלות באות סלת מרבוכה, בג"ש דחלות חלות, למד שרקיקין באות סלת מחלות, בג"ש דמצות מצות,

ששלשה מינין מזה, יש זה חלות, רקיקין, רבוכה, חלות שזה מניין שהן סולת, ת"ל חלות חלות נאמר בחלות חלות, ונאמר ברבוכה חלות,

רקיקין מניין [וכאן למד גו"ש בגו"ש]? ת"ל מצות מצות נאמר דרקיקין מנא, ונאמר בחלות מנא, וילפינן דרקיקין מחלות, וחלות למדו מרבוכה, ושניהם בגו"ש,

אמר ליה (רבינא) [רבא], ממאי דמצות דרקיקין דמודה, מצות מחלות גמיר מחלות דמודה גמיר, דלמא [רקיקין דתודה] ממנא דכתיב גבי רקיקין [ד] מנחת מאפה ממאפה תנור גמיר והסס סלת דהדיא כתיב, [ויקרא ז' יד ויביט ויקריב קרבן מנחה מנחה מנחה] סלת חלו' ת מצו' ת בלול' ת בשמן ויקריב מנא' ת משחים בשמן,

[הקדמה: בא ללמד שדבר הלמד בגו"ש, חזר ומלמד בגו"ש,

דכתיב בבחן המשיח וקריבו ופרשו והוציא, שמוציא שלם,

אבל למדין כהן המשיח מעולה בגו"ש שמנחת אותה קודם שריפה,

ולמד שאינו מפשיטו, מדכתיב בפר כהן המשיח וקריבו ופרשו, כשם שפרשו בקריבו כך בשרו בעורו,

ואח"כ לומר פר ושעיר של יוח"כ מפר כהן המשיח בגו"ש של עור ובשר ופרשו],

אלא אמר רבא [מכאן יש ללמד שדבר הלמד בגו"ש חזר ומלמד בגו"ש], **תניא** [כתיב בפר כהן המשיח ויקרא ד' יא ואת עור ה' תפר ואת קליב' שרו' על ראשו' ועל פ' ר' ויקריבו' ופרשו': י' והו' ציאי] [את קליב' תפר אל מחוץ למחנה אל מקומו' ס' ויהו' ר' אל שפך הדשן ושרף אותו' על עצים באש על שפך הדשן ושרף] **מלמד שמוציאו שלם** דאי דמנחת, היאן הכל יוציא דהולאה אחת הנחתים וקריבו ופרשו, יכול ישרפנו שלם?

אבני חן על מסכת זבחים

אבל יש חילוק בין מלמד ללמד, כמו שרואין שגו"ש חוזר ומלמד בהיקש, אבל היקש אינו חוזר ומלמד בגו"ש מדר' יוחנן, ויש ללמוד מזה שהמלמד מוכרחת יותר להיות חוקה מן הלמד, ורע עוד שיש דרגות במדות אלו, וזה ודאי שדרגא היותר קלה הוא היקש, ונקרא לה דרגא א', ואח"כ בא גו"ש ונקרא לה דרגא ב', ואח"כ בא ק"ו ונקרא לה דרגא ג',

גו"ש המלמדת [שחוזר ומלמד] בהיקש, מדרב פפא #5 וזאת מוכח
זכח השלמים כי דפסטי רב פפא מיינה [לגזירה] שזה מוכח ומלמדת
זהיקש אינו דין שתלמוד בק"ו,

[גו"ש הוא לימוד חזק, שרואין שהגם שהיקש הלמד הוא קל, מ"מ הגו"ש הוא חזק כ"כ שחוזר ומלמד בהיקש, וגם הק"ו הוא לימוד חזק שחרי אם המלמד הוא היקש הקל, מ"מ חוזר ומלמד בק"ו, נמצא שיש כאן שני לימודים חזקים, הלמד הוא דרגא ב', והמלמד הוא דרגא ג'],

הניחא למאן דאית ליה דרב פפא דלמך דמר למד אוליין [שלמד שלמים שבא ממעשר שני מוגו"ש דשם שם, ואח"כ למד דתודה בא ממעשר מהיקש לשלמים], אלא למאן דלית ליה דרב פפא [דגם] דמר מלמד אוליין [והמלמד הוא מעשר שני שנחשב כחולין לגבי קדשים] מאי איכא למימר לא אשכחן גו"ש מוכח ומלמדת זהיקש, דהתם מעשר חולין הוא המלמדה?

אלא [מכאן יש ללמוד שדבר הלמד בגו"ש חוזר ומלמד בק"ו, שיש לעשות] קל וחומר, ומה היקש [הקל] שאין מלמד בהיקש, אי מדרבא אי מדרבינא [ואפ"ה] מלמד בק"ו [הרי שהק"ו הוא חזקה] מדרבנא דבי רבי ישמעאל #3,

גזירה שוה המלמדת בגו"ש חבירתה #6 מה שאין היקש עושה כן זהיקש מצירו, מדרמי בר חמא סלח מורכבת סלח [הרי שגם גו"ש הוא חזקה], אינו דין שתלמוד בק"ו,

8. דבר הלמד בגו"ש, מהו שילמד בבנין אב, #3 תיקו # [צריך ביאור למה לא הסביר הגמ' מה היו הצדדין ולמה עלה לו בתיקו? ולכאורה הגו"ש הוא לימוד חזק אבל הבנין אב הוא מסופק],

9. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בהיקש?

[למד מן ההיקש [דרגא א' שהוא קל ביותר] אינו מלמד בגו"ש, מדרב יוחנן, ואפ"ה למד מן הגו"ש [דרגא ב' החמור] חוזר ומלמד בהיקש מדרב פפא,

למד מן ההיקש שחוזר ומלמד מק"ו [דרגא ג'] מדרבנא ר' ישמעאל, למד מן הק"ו אינו דין שחוזר ומלמד מן ההיקש]

נאמר כאן [בפר כהן המשיח ויקרא ד יא ואתעו ר' הפר ואתפל' פשו'] על ראשו' ושל פ'רעיו [וקרבו' ופרשו'],

ונאמר להלן ראשו וברעיו צעולת בן [לאן] [נקר ?] כתיב, וערך הסהן [אין הלשון מדויק דבקרא כתיב ויקרא א ח וקרבו בני אהרן הפהנים את הנתיחים] **שְׂמִינִי** [וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:] וכתיב [בפסוק ט] **וְקָרְבוּ וְקָדְשׁוּ יָדָם** [בפנים והקמיר הכהן את־הכל המזבחה על־הָאֵשׁה ויִחַדְדוּהוּ יָחַ לְהַ],

מה להלן ע"י ניתוח היה מקטין, דמימות כתיב ציה, אף כאן אף שריפה של זה, וצפר כהן משיח קאי על ידי ניתוח ,

אי מה להלן [בעולה] בהפשט, אף כאן [בפר כהן המשיח] גמ' בהפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו [שאת פר כהן המשיח מנחח אבל אינו מפשיט],

מאי תלמודא? א"ר פפא כשם שפרשו בקרבו דליתקש שריפת עורו וצפרו, לשריפת קרבו ופרשו, מה פרשו בקרבו, דדבר מגונה הוא להוציאו ולשורפו צעין, כך בשרו בעורו,

ותניא רבי אומר, נאמר כאן [צפר ושעיר של יום הכיפורים] עור ובשר [ופרש],

דף נ' ע"ב

ונאמר להלן צפר כהן משיח (ויקרא ד) עור ובשר ופרש, ונאמר כאן צפר ושעיר של יום הכיפורים (שם יז) ואת פר העטאת ואת שעיר העטאת וגו', ואת עורותם ואת צפרם ואת פרשם,

מה להלן צפר כהן משיח ע"י ניתוח דילפינ מג"ש מעולה שלא בהפשט [תוס' נדפס ע"א], אף כאן [בפר ושעיר של יום כ] ע"י ניתוח, שלא בהפשט,

7. דבר הלמד בגזירה שוה, מהו שילמד בק"ו?

[עד כאן למד הכל מן הפסוקים, וכאן מתחיל ללמד בלימודי ק"ו, וצריך סברא למה זה נקרא קל וזה חמור] ק"ו כלומר מק"ו נלמד לפרש לך שאילה זו, ומה היקש שאינו מלמד בהיקש, אי מדרבא [מכאשר יורם] אי מדרבינא [כחמאת ועולה], מלמד בקל וחומר, מדרבנא דבי רבי ישמעאל #3,

[היקש הוא לימוד קל, ולכן אין ללמוד ממנה היקש שני, אבל ק"ו הוא חזקה שהגם שהמלמד הוא היקש הקל חוזר ומלמד בק"ו החזקה], # [וצריך להקדים שכדי להיות חוזר ומלמד, לפעמים די שהמלמד הוא חזק, ולפעמים די שהלמד הוא חזק,

אבני חן על מסכת זבחים

אינו חוזר ומלמד בגו"ש, מדר' יוחנן #2, [ומ"מ דבר הלמד בגו"ש חוזר ו] מלמד בק"ו #7 כדאמרן כדאמר לעיל [ברך זה] מק"ו, ומה היקש שאין למד מן ההיקש, מלמד בק"ו, גו"ש המלמדת מגו"ש חזירה מדדמי בר חמא וכו',

ק"ו הלמד מהיקש #3 מדרתנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין שילמד בקל וחומר,

וזהו ק"ו בן ק"ו ק"ו זה [ומה גזירה וכו'] שאנו מציאין כאן לדורשו בתורה, ללמד ק"ו [דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בק"ו], מק"ו אנו למדין אותו, מדבר [מגו"ש ב #7] שאף הוא לא למדנוהו אלא בק"ו, [ומפרש] דהא מיימי לה מגו"ש המלמדת בק"ו [לעיל ברך זה], והיא גופא לא ידעינן לה אלא ע"י ק"ו, דבק"ו ילפינן לעיל,

ופרכינן בן בנו של ק"ו הוא שאפי' היינו למדין אותו מדבר שלא למדנוהו ע"י ק"ו, [הו"ו] הוא (היה) עצמו בן ק"ו, שהרי בק"ו אנו למדין אותו, כדאמרן לעיל בק"ו, ומה גו"ש כו',

עכשיו שאף גו"ש [שחוזר ומלמד בק"ו] שאנו למדין אותו ממנו, לדורשה בתורה, אף היא [גו"ש] לא למדה שתלמד בק"ו, אלא מק"ו, נמצא שאתה מציא מדת קל וחומר בתורה # 11, מכאן שני קלין וחומיין, והו"ל בנו של ק"ו, וכן בנו של ק"ו, ודלמא כולי האי לית לן למילף ומייל,

אלא ק"ו לא תרציה מגזירה שזה המלמדת [שחוזר ומלמד] בק"ו, דהיא גופא מק"ו אחיא לן,

אלא יליף ליה מהיקש המלמדת [שחוזר ומלמד] בק"ו, דנפקא לן ממתינת דתני דבי רבי ישמעאל #3, דגמרא גמר לה דדבר (המלמדת) [הלמד] בהיקש חוזר ומלמד בקל וחומר,

והשתא לא הוי, אלא קל וחומר בן קל וחומר כי אינן דלעיל, [וחוזר לפרש שהדרך הראשונה שאמרנו מתחלה, ללמדה ממה גו"ש שאינה למידה וכו', אין ללמוד ממנה] דגזירה שזה מלמדת בקל וחומר, מקל וחומר [והוי בן בנו של ק"ו],

ומה היקש שאינו למד בהיקש, אי מדרבא אי מדרבינא, מלמד [חוזר ומלמד] בק"ו מדרתנא דבי רבי ישמעאל,

ק"ו הלמד מהיקש מדרתנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין שילמד בק"ו, וזהו ק"ו בן קל וחומר,

ק"ו, ומה גזירה שזה, שאינה למדה [בהיקשא] [מן ההיקש. רש"י] מדר' יוחנן #2 [לעיל מ"מ]: לא יאמר נפונה נאשם, משם למדנו שאין דבר הלמד בהיקש, [סחור ו?] מלמד בגו"ש, [אבל דבר שלמד מן הגו"ש חוזר ו] מלמד בהיקש מדרב פפא #5 [לעיל ג, וזאת תורת זכא השלמים כו', דפשוט רב פפא מיינה, דגזירה שזה חזרת ומלמדת בהיקש. רש"י לעיל ברך זה],

קל וחומר הלמד מהיקש, מדרתנא דבי ר' ישמעאל #3 [לעיל מא. ומובא ריש ג, דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו], אינו דין שילמד בהיקש,

הניחא למאן דאית ליה דרב פפא [דאמר במר למד אזלינן. רש"י לעיל דף זה], אלא למאן דלית ליה דרב פפא [דגם] במר מלמד אזלינן [מאי איכא למימר] [לא אשכחן גו"ש חזרת ומלמדת בהיקש, דהתם מעשר חולין הוא המלמדת], #4. תיקון,

10. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בגזירה שזה?

[למד מן ההיקש אינו מלמד בגו"ש, מדרב יוחנן, ואפ"ה למד מן הגו"ש חוזר ומלמד בגזירה שזה [ששניהם חוקים] מדרמי בר חמא,

למד מן ההיקש שחוזר ומלמד מק"ו [החזקה] מדרתנא ר' ישמעאל, למד מן הק"ו אינו דין שחוזר ומלמד בגו"ש],

[יש ללמוד דין זה ב] קל וחומר, ומה גזירה שזה שאינה למידה בהיקשא כלומר מן ההיקש [שדבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בגו"ש], מדרבי יוחנן [לעיל מ"מ]: [לא יאמר נפונה נאשם, משם למדנו שאין דבר הלמד בהיקש, [סחור ו?] מלמד בגו"ש], [דבר הלמד מגו"ש חוזר ו] מלמד בגזירה שזה מדרמי בר חמא [לעיל ג, דיליף מסלח דכתיב בחלות תורה],

קל וחומר [דבר הלמד מק"ו] הלמד [שחוזר ומלמד] בהיקש מדרתנא דבי רבי ישמעאל, אינו דין שתלמד בגו"ש,

11. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בקל וחומר,

[למד מן ההיקש אינו מלמד בגו"ש, מדרב יוחנן, ואפ"ה למד מן הגו"ש חוזר ומלמד בק"ו,

למד מן ההיקש שחוזר ומלמד מק"ו [שק"ו הוא יותר חזקה מגו"ש] מדרתנא ר' ישמעאל, למד מן הק"ו אינו דין שחוזר ומלמד בק"ו],

ק"ו, ומה גזירה שזה שאינה למידה בהיקש [דבר הלמד מהיקש

12. דבר הלמד בקל וחומר, מהו שילמד בבנין אב [והגם שלמדנו שק"ו הוא דרגא ג' מ"מ לא למדנו עדיין מה כוחה של בנין אב, שעד כאן לא עלה לנו לפשוט בשום מקום מה כוחה]?

[ואין הגמ' מחפש עוד סברות כמו #7 עד #11, אלא בא לפשוט מברייאתא] אמר רבי ירמיה, תא שמע, מלך ונמצאת טריפה, ר"מ אומר, אינה מטמאה בבית הבליעה,

אבני חן על מסכת זבחים

דהא ר"מ מליקה בקדשים משחיטה דחולין גמר, [ו]הוא ליה מלמד דחולין, ולמאן דליה ליה דרב פפא, אף על גב דלמד קדש, לאו ראייה היא,

13. 14. 15. 16. דבר הלמד בבנין אב, מהו שילמד בהיקש, ובג"ש, ובק"ו, ובבנין אב?

פשוט מהא חדא מחמי' חדא מהני' צעא [רבנין אב למד בבנין אב], [ששנינו בברייתא] לקמן היא צפ' המוצא [מקדש] (דף פד) לרבי יהודה דריש זאת היא העולה, הרי אלו מיעוטין, פרט לנשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים [שהעולה פסולה], ופריך מה ראה להוציא את אלו, ולהכשיר את השאר מפני מה אמרו לן בדם כשר שאם עלה לא ירד, שהרי לן באימורין כשר שהרי [לן] כשר באימורין, אם לנו אימורין ועלו למוצא, לא ירדו,

לן באימורין למה כשר, שהרי לן בבשר כשר גמור מן החורה, שזמן אכילת שלמים שני ימים, אלמא אימורין גמרי צניין אב [מבשר, והדר מגמרי צניין אב] על הדם,

יצא, הואיל ויוצא כשר בבמה,

טמא איברי עולה טמאין, מפני מה אם עלו לא ירדו, הואיל והותר בעבודת ציבור,

חוץ לזמנו, הואיל ומרצה לפיגולו הואיל וחסונה הרצאת דמו, למייב עליו משום פיגול, כמו שקרבו ממיריו בהכשר, לפיכך אימורי פיגול שעלו לא ירדו [שרואין שאף שחישב בה מחשבת פיגול, עולה זריקת דמו כאילו עשאה בהכשר, ולכן אנו מקליין בחוץ לזמנו שאם עלו לא ירדו],

חוץ למקומו, הואיל והוקש לחוץ לזמנו [ששניהם למדין מפסוק אחד בויקרא ז יח ואם האכל יאכל מןשרץבש שלמיזו ביו'ם השלישי ל'א ירצה המקריב אתו' ל'א יחשב לו' פגול יתהו והנפש האכלת מפני עו'נה תשא. ראה לעיל בה.],

שקיבלו פסולין [אין] וזרקו דמן אס זרקו את דמו, מפני מה אם עלו הדם או האימורין לא ירדו **בהנך פסולין** [בפסולין כאלו] מכשירים דחזו לעבודת כזור, כגון כהן טמא # [למה כתב "כגון" וכי יש אופן אחר?], דחזו לעבודת ציבור,

וכי דנין דבר שלא בהכשירו, מדבר שבהכשירו [ומפרש שיש שני דברים שהם כך, א'] דקא ילפת [לן] באימורין [שהוא] שלא בהכשירם, [מנלן] [מלן] צבצר להכשירו צבך, וזו היא מנחתו,

[ב'] וזו היכי יליף יוצא צמקדש, מיוצא צמנה שכולו יוצא הוא, שאין שם קלעים אלא ע"פ השדה?

רבי יהודה אומר, מטמאה בבית הבליעה כדין נבלת עוף טהור, דאין מליקת טריפה בקדשים מטהרת מידי נבלה, והוא הדין נמי לשוחט עוף חולין טריפה, מטמאה לרבי יהודה,

[ו]שגש מחלוקת בדבר, לר"מ אחת שחיטת עוף של חולין, ואחת מליקה בקדשים, מטהרות טריפתן מידי נבלה, ולר' יהודה זו חו' אינה מטהרת, ולר' יוסי שחיטה מטהרת ולא מליקה, וכן מפ' רש במסכת טהרות בפרק שלש עשרה דברים,

אמר ר' מאיר, קל וחומר, ומה נבלת בהמה, שמטמאה במגע ובמשא, שחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה כדאמרין בענין והרעוב (חולין דף קכח:), וכי ימות מן הצהמה וגו' [פ' למדין מ"מן] שלא כל בהמה מותר מטמאה [מקצת צהמה [פ' חלק מן הבהמות, אלו שמתו בתם] מטמאה, ומקצת צהמה [אלו שנשחטו] אינה מטמאה, ואין זו טריפה ששחטה,

נבילת עוף, שאין מטמא במגע ובמשא מנחון [אלא בבית הבליעה] דכמיז (ויקרא כב) לטמאה צה, אין לך אלא האמור צה אכילה, ולא מגע ומשא, אינו דין שתהא שחיטתה מטהרת טריפתה מטומאתה, והשתא דקי"ל שחיטה [בעוף] דמטהרת בחולין מק"ו, הדרא ומיגמרא אמליקה דקדשים, צניין אב,

[ואחר שעשה ק"ו, עושה בנין אב] מה מצינו בשחיטה, שמכשרתה באכילה לאכול בחולין, ומטהרת טריפתה מטומאתה,

דף נ"א ע"א

מטהרת טריפתה מטומאתה, אף מליקה שמכשרתה באכילה, תטהר טריפתה מטומאתה,

ר' יוסי אומר, דיה [דיה לבא מן הדין להיות כנידן] כנבלת בהמה טהורה ששחיטתה מטהרתה, ולא מליקתה,

[ויש ללמוד מכאן שדבר הלמד מק"ו חוזר ומלמד בבנין אב, אבל דוחה את הלימוד]

ולא היא, התם תיהוי [שם תהיה] היא [פ' הראיה במקומה תישאר ואין ללמוד הימנה. שט], **משחיטה דחולין קאתיין,**

הכי פירושו [ומתחלה אומר רש"י טעם שלא נאמר בגמ'] ה"ס עיקר טעמא, דר"מ לא יליף צניין אב [ואין להביא ראיה שדבר הלמד בק"ו חוזר ומלמד בבנין אב], אלא מהיקש דזאת תורת הצהמה והעוף כדלקמן בפרק מטאת העוף (דף סט), [ד]אמרין ר"מ קרא אשכח ודרש,

[ועכשיו בא לפרש טעם שאמר בגמ', שגם אם הכוונה לבנין אב, אפ"ה אין ראיה משם דהא ביירי בחולין] ואי נמי תיהוי דגמיר לה צניין אב כדקמי צממני, לא מיפשטא צניין,

אבני חן על מסכת זבחים

תנא, (מזאת) [אזאת] תורת העולה ריבה, סמוך ליה [פי]
דכתיב זאת תורת העולה היא העולה, ולמידין מן הפסוק על ג' דברים שפוסלין את העולה, אבל כל שאר הפסולין חוץ מג' דברים אלו אם עלו לא ירדו, וליף לה מן הפסוק על מוקדה כל הלילה, וכל הלימודים שלומד כאן על שאר הפסולין שאם עלו לא ירדו אינם אלא על סמך הפסוק שיש רק ג' פסולין שאם עלו ירדו, תורה אחת לכל העולין [ש]אם עלו לא ירדו, כדכתיב על מוקדה כל הלילה, וכל ראיות הללו [שאם עלו לא ירדו] משום דממעט מזהא היא העולה תלתא פסולי, מיימי (מהנך) [להנך ראית דלא תימא] מאי שגא הני מהני [שאלו ג' ירדו, ואלו דמיימי הבי לא ירדו], והעיקר מקרא, ואסמכתא בעלמא הוא:

יסוד לפנימי עזמו,
[פסוק השלישי] כשהוא אומר אל יסוד מוצח העולה בשעיר נשיא, שאין תלמוד לומר, שאם את שריו לא קיבל מוצח הפנימי, שירי מוצח החיצון יקבל, דבר אחר, וכי יס' לו יסוד לפנימי עזמו, אם כן מה תלמוד לומר אל יסוד מוצח העולה, תן יסוד למוצח של עולה,
והכא נמי [וגם כאן בגמ' שלנו] בעינן תלתא למיגרס, והכי גרסי' ופירשו,

1. אל יסוד מוצח העולה האמור כבר כהן משיח, ולא יסוד מוצח הפנימי שלא תאמר במקום מתן [דס] הקרנות שם יהיו שפיכת שריו,

2. אל יסוד מוצח העולה האמור כבר העדה דלא נריך תו, דהא אימקוט להדי, אלא ללמוד בא שפילו יסוד אין לו יסוד לפנימי עצמו והכי מידרש, הואיל ומיותר לדרשא, יסוד יהיה למוצח העולה, ולא לפנימי,

3. אל יסוד מוצח העולה האמור בשעיר נשיא, שאין ת"ל, כדמפרש בת"כ בהדיא ממרי טעמי, [מדא דהא] שירי דמים של עזמו של פנימי, כגון כבר משיח ועדה, לא קיבל הפנימי כדאמרן, שריו של חיצון יקבל, בתמימה, ועוד למדנו, שאין לו יסוד, ולקמן (דף נג) נמי הכי פרשין לה בשמעתי, אם כן מה תלמוד לומר אל יסוד מוצח העולה,

תן יסוד למוצח של עולה תן תורת שפיכת שריו, יסוד להכות מוצח של עולה, שהיא המוצח טעון בעולה וכל דמים היתנין עליו שפיכת שריו אל היסוד, אם נשאר בכלי כלום כשזרק ממנו שמי וזרקות לשמי קרנות, ישפכו ליסוד, ומשום דבעולה לא כתיב שפיכת שריו אינטריך למילף מהכא,

או אינו, אלא מוצחה של עולה יהא ליסוד או אינו בא ללמד כלום על שפיכת שריו של עולה ושל שאר דמים,
אלא בא ללמד על הלכות המוצח במתן דמה של עולה, שיתן שמי מתנומיה [שניתנין למטות] כנגד היסוד, ולמעוטי קרן מורחית דרומית שאין לו יסוד, כדאמרין דהאי פירקין (דף נג),

[ואומרים ר' ישמעאל ור' עקיבא שלוח שיתן ב' שהן ד' נגד היסוד אין צריך פסוק],

אמר ר' ישמעאל [מ] קל וחומר נפקא לן הא, ולא בעי קרא, מה שיריים של מטאת שאין מכפרין, טעונין יסוד, תחלת עולה שמכפרת, אינו דין שטעונה יסוד,

אמר רבי עקיבא ורבי עקיבא גמר לה להא קל וחומר הכי, ומה שריו כו', ולקמיה מפרש מאי בינייהו (כו'), מה שיריים שאין מכפרין, ואין באין לכפרה טעונה יסוד, תחלת עולה שמכפרת, ובאה לכפרה, אינו דין שטעונה יסוד,

א"כ מה ת"ל אל יסוד מוצח העולה, תן יסוד למוצחה של עולה [לשפיכת שריו], [ע"כ הברייתא],

[פר כהן המשיח: ויקרא ד' ונתן הכהן מן הדם על הקרנו' ת מוצח קמרת הפסלים לפני ה' אשר באהל מו' עד ואת כל דם הפר ישפך אליהם ד מוצח העלה אשר פתח אהל מו' עד:

פר העלם דבר: יח ומן הדם יתן! על הקרנת המוצח אשר לפני ה' אשר באהל מו' עד ואת כל הדם ישפך אליהם ד מוצח העלה אשר פתח אהל מו' עד:

שעיר נשיא: כה ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על הקרנת מוצח העלה ואת דמו ישפך אליהם ד מוצח העלה:

שעיר חטאת יחיד: ל ולקח הכהן מדם באצבעו ונתן על הקרנת מוצח העלה ואת כל דמו ישפך אליהם ד המוצח,

כבשת חטאת יחיד: ל ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על הקרנת מוצח העלה ואת כל דמו ישפך אליהם ד המוצח],

[שנינו במשנתנו] שירי הדם [היה שופך על יסוד מערבי של מוצח החיצון] כו': מאי טעמא? אמר קרא ויקרא ד' אל יסוד מוצח העולה (אל יסוד מערב הוא) [על יסוד מערבי], אשר פתח אהל מועד דכתיב כבר כהן משיח, אל יסוד מוצח העולה אשר פתח אהל מועד, והוא דפגע ברישא יסוד שכנגד הפתח, וזו היא מערבו של מוצח, שהוא כנגד פתח ההיכל, [ועדיין לא למדנו שכן הדין בפר ושעיר של יזה"כ שמדבר עליהם במשנה, לכן מבושר רש"י לפרש]

ולקמן בצרייתא (דף נג) נפקא לן פר יוס הכפורים, מריצויא דהפר, שטעון מתן דס ליסוד (צפר) [כפר] כהן משיח, ובעשיר כתיב (ויקרא טו) ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר,

ת"ר [שנינו בברייתא],

חמש פרשיות הן, בחטאת של פר [כהן] משיח, ושל [פר] העלם [דבר] שהן פנימיות, ושל שעיר נשיא, ושל כבשת, יחיד ושל שעירת יחיד, שהן חיצוניות [שנעשית על מוצח החיצון],

בשמים הפנימיות ובעשיר נשיא כתיב, בשפיכת שריוהן, אל יסוד מוצח העולה, בשמים החיצונות כתיב אל יסוד [ה] מוצח סתמא [בלא מילת "העולה"],
וקדריש מנא תלתא אל [יסוד] מוצח העולה, למה פירש הכתוב, וה"ג לה בת"כ,

[פסוק הראשון] אל יסוד מוצח העולה, של פר כהן משיח, ולא יסוד מוצח הפנימי, [ופסוק השני] אל יסוד מוצח העולה של פר העדה, שאין ת"ל, [אלא ללמד ש]אין לו

אבני חן על מסכת זבחים

יסוד העולה [דמשמע שבא הכתוב ללמד רק על קרבן עולה, היכן לזרוק דמה], **אל יסוד מזבח** [דאז בא הפסוק על כל קרבנות שבאים על מזבח] **העולה כתיב**,

בשלמא אי דרשת ליה ליתן תורת שפיכת שיריים לכל דמים החיוניים, שפיר כתיב מוצח העולה, ליתן תורת יסוד למוצח העולה, לכל דמים הנזקקים עליו, אלא אי למחילת [מתן] דמים קא דרשת ליה [שיזרוק הדם רק במקום שיש תחתיו יסוד], מו ליכא למימר ליתן תורה כנגד היסוד למוצח העולה לכל דמיו, דהא [איכא] חטאת [ש]טעונה מתן על ארבע קרנות, וקין דרומית מזרחית בכלל [ואין לומר שעליו אומר הכתוב שיזרוק רק על קרן שיש תחתיה יסוד], ועל כרחק אעולה לחודיה מדרשה, הוה ליה למיכתב אל יסוד העולה, שמהא העולה כנגד היסוד, "מוצח" העולה מאי היא,

[ודוחה לעולם יש לפרש הפסוק דקאי על זריקות הקרנות, ולכן אמר "מזבח העולה" ד] **אי הוה כתיב אל יסוד העולה**, הוה אמינא בזקיפה **אל יסוד** שזרוק תחילת מתנות העולה [שדמה ניתן למטה]. בעליית אמה שמן הארץ עד הכניסה שהיא כנוס אמה, דכולה ההוא אמה צין בגובהה צין בכניסה יסוד מיקרייה, **השתא דכתיב אל יסוד מזבח העולה** יסוד שהוא דומה למוצח דהיינו, **אגגו דיסוד**,

[כמו אמר מר] **א"ר ישמעאל**, גג יסוד למה לי קרא [לשון "גג יסוד למה לי קרא" ליתא בברייתא לעיל, וגם אין בכל הברייתא לשון "גג"], ק"ו הוא ומה שירי חטאת שאינה מכפרת טעונה גג יסוד [דכתיב] זהו אל יסוד המוצח דמשמע גג], תחלת עולה שמכפרת, אינו דין שטעונה גג יסוד,

אמר רבי עקיבא, ומה שירי חטאת [וכן של שאר קרבנות], שאין מכפרין ואין באין לכפר, טעונה גג יסוד, תחלת עולה שמכפרת ובאה לכפר, אינו דין שטעונה גג יסוד,

אם כן מה ת"ל אל יסוד מזבח העולה, תן יסוד למזבח של עולה [לשיריים],

מאי בינייהו [בין ר"ע לר' ישמעאל]? אמר רב אדא בר אבהו שירים מעכבים איכא בינייהו, מר ר' ישמעאל סבר, מעכבי כפרה הוא דלא מכפרי [השירים], אכל עכוזי מעכבי, ומר סבר לא מעכבי רבי עקיבא דמוסיף "ואין באין לכפרה" אשמעינן דאין מתן דמים של מתנות תלוי בהן, דלא מעכבי להו שיריים להאזות,

רב פפא אמר, דכולי עלמא שירים אין מעכבים בחטאות, ואפי' פנימיות, והנך שיריים דאיפלוג זהו ר' ישמעאל ור' עקיבא, והכא במיצוי חטאת העוף מעכב קא מיפלגי שהוא שירי האזות, דכתיב והוא מדם החטאת על קיר המזבח, והנשאר בדם וגו' (ויקרא ה), מר סבר מעכב, ומר סבר לא מעכב,

[ובא לפרש הברייתא] **אמר מר**, [כתיב בפסוק ראשון בפר כהן המשיח] **אל יסוד מזבח** [העולה], **ולא יסוד מזבח הפנימי**, הא מיבעי ליה לגופיה שישפכס ליסוד מוצח החיון, ומיהו כל שכן אס רזה יתנס על הפנימי, דמהיכא יליף מיעוטא,

ואי קשיא הא ילפינן מזרייתא דאין לו יסוד לגמרי? ההוא מיימורא דקרא [פסוק שני], ואי דרשת קמא לגופיה, ותניינא למיעוטא, מו לא מיימר שני להכי, אלא מקרא שלישי, ומו לית לך דרשא שלישי [ששירי הדם נשפכין ליסוד מזבח החיון],

	לפי הגמ' שלנו	ואי דרשת
פסוק א	ולא יסוד מזבח הפנימי	לגופיה
פסוק ב	אין לו יסוד לפנימי עצמו	מיעוטא שלא ישפך בפנים
פסוק ג	תן יסוד למזבחה של עולה	שלא היה יסוד בפנים

ויקרא ד **מאשר פתח אהל מועד נפקא** דהיינו [מוזה חיינו יודעים כבר שישפוך הדם על יסוד מזבח ה] חיון [ולא היה צריך לומר מזבח "העולה" ללמד את זה], והוה מצי למיכתב אל יסוד המוצח אשר פתח אהל מועד, מוצח העולה למה לי, למיעוטא [שלא יתנס על מזבח הפנימי],

[וממשיך לפרש הברייתא, על פסוק ג] **אל יסוד מזבח העולה** [דכתיב בשעיר נשיא הנעשית בחוץ],

דף נ"א ע"ב

תן יסוד למזבח של עולה [שישפוך כל השירים על היסוד], דאי סלקא דעתך דכתיב ואי ס"ד לגופיה אהא [שישפוך את דם שעיר נשיא על יסוד מזבח העולה], הני למה לי מה צא ללמדנו [קרא] לשירים אשר ישפך שיריו למוצח החיון, שפיטא דעליו ישפכס [שירים] הא בראי עבד ליהו דהא תחילת מתנותיו בחוץ נעשו,

וכי תימא אי (לא) כתיב אל יסוד מוצח סתמא [ולא כתיב העולה], הוה אמינא דאפיך מיפק,

דף נ"ב ע"א

דבראי לגואי ודגואי לבראי שירי הדם הפנימיים הנרץ הכתוב לשפוך בחוץ, ומהם אמה לומד ששירי החיון יתנו לפנימי, הא אין לו יסוד לפנימי עצמו הילכך על כרחק תן יסוד למוצח של עולה קאמר [וכדי לגלות לשירי הדם של כל הוצחם שישפוך שירי הדם ליסוד. ש"ב כ"י],

[וממשיך לפרש דברי הברייתא] או אינו אלא מזבח של עולה יהא ליסוד [שלא יזרוק הדם אלא במקום שיש יסוד]?

[ואומר איך אמרת שבא לומר היכן לעשות הזריקות של העולה] מי כתיב אל

אבני חן על מסכת זבחים

ואי גרסינן לה, לא תיקשה אדחגא ברישא על דס פר משיח שאינו נכנס לפני חובה, וכאן הוא שונה בין חובה בין מנחה, [ד]לגבי פר יום הכפורים, לא היו כניסת פר משיח חובה שאינו חובה כמוהו, אצל לגבי שער נשיא דלא עייל ליה כלל, קרי לה לכניסת פר משיח חובה, ובמסכת סוטה (דף מד) אמרינן כהאי גוונא, מנחה לגבי רשות חובה קרי ליה,

יכול יעבבנו מעתה דניהוי כמי ששנה עליו לעכב? תלמוד לומר ואת כל (הדם) (דם הפר) ישפך, נתקן הכתוב מסדר שאר העבודות לעשה, ועשאו שירי מצודה ששנה בהילוך לשונו, שכל העבודות כמיז ולקח והזה ונתן על קרנות, וכאן לא כמיז ושפך דמו אל יסוד, אלא שנה במשמעה לנתקן מכלל שאר העבודות, לומר שאינה חובה כמו אותם לעכב, לומר לך שירים אין מעבבין,

וסבר רבי ישמעאל מיצוי חטאת העוף מעכב, והתנא דבי רבי ישמעאל ויקרא ה והנשאר בדם ימצה, והנשאר [רק אם נשאר] ימצה

דף נ"ב ע"ב

ושאינו נשאר לא ימצה כלומר אם יאכל כל הדם בהוצאה אין צריך מיצוי? תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל,

אמר רמי בר חמא, האי תנא [שמביא כאן] סבר שירים מעכב, דתניא ויקרא ה הכהן המחטא אותה הזרק את דמה, ויכללה דאמא מורת החטאת כמיז, אותה מיעוטא היא, אם מחטא את דמה כהלכתו, שכתבתי לך זה קרנות, דהיינו למעלה, הוא דהוא חטיו וגאכלת, אי לא לא אותה שניתן דמה למעלה, ולא אותה שניתן דמה למטה,

אמרת, וכי מאין באתה להכשיר שזקקת להציא מקרא לפסול? מכלל שנאמר דברים יב ודם זבחך ישפך על מזבח וגו' שפיכה אחת וגאמר והזכר תאכל, למדנו לניתנין במתן ארבע, שאם נתנן במתנה אחת כיפר,

יכול אף הניתנין למעלה, שנתנן למטה כיפר, ודין הוא נאמרו דמים למעלה בחטאת בהמה, ונאמרו דמים למטן מחוט הסיקרא בחטאת העוף, והזה מדס החטאת (ויקרא ה), ודרשין ליה לקמן (דף קד) זה קיר המחמון, מה דמים האמורים למטן שנתנן למעלה לא כיפר דהא כמיז בהוצאתו, "חטאת היא" ששם שניה זה פסול, דהי אמרינן לקמן (דף קו) עשאה למעלה כמעשה כולן פסול, אף דמים האמורים למעלה אם נתן למטה לא כיפר,

לא אם אמרת בתחתונים שניתנין בניתנה למעלה, שאין סופן למעלה [ולכן] לא כיפר, תאמר בעליונים שנתנן למטה

[גראה שלרב פפא מתפרשים דברי ר' עקיבא "שאיין מכפרים ואין באין לכפר" כלומר שבשום מקום אינם באים לכפר, אף לא במיצוי, שנראה לרב פפא דוחק לפרש "ואין באין לכפר" לענין עיכוב. יוסף דעת ע"פ החזו"א],

תניא כוותיה דרב פפא דאית ליה לר' ישמעאל נמי, לא מעבבי שירים, ויקרא ד ככהן משיח כמיז ואת כל (הדם) (דם הפר) ישפך ואת כל הדם ישפוך היה יכול לכתוב מה ת"ל הפר, לימוד על פר יום הכיפורים, שטעון מתן דמים ליסוד, דברי רבי,

אמר רבי ישמעאל לא לחלוק הוא צא, אלא ללמד שאין שירים מעבבין זו, והכי קאמר פר יוה"כ מק"ו הוא צא, וכמו הכמו, יכול לעכב כמו לך, מ"ל וכלה מכפר כו', מסקנא דמילתא דרבי ישמעאל [להא] אחיה,

קל וחומר, ומה אם מי שאין נכנס דמו לפני חובה כגון פר כהן משיח, שניסת דמו לפני חובה קבועה, שלא היה מנחה למטוא ולהציא חטאת טעון יסוד שפיכת שירים, מי שנכנס דמו לפני חובה פר יום הכפורים שהוא חובה קבועה בכל שנה אינו דין שטעון יסוד,

אמר רבי עקיבא ורבי עקיבא צא להסיק על דבריו, עד שאתה לומד מהיכל שדם פר נכנס לו למנחה, לא ולמדו מלפני ולפנים שאינו נכנס לו לא לחובה ולא למנחה, וזה נכנס לו אפילו לחובה, אינו דין שטעון,

ומה מי שאין דמו נכנס לפני ולפנים [פר כהן המשיח], בין לחובה בין למצוה טעון יסוד, מי שנכנס דמו חובה לפני ולפנים [פר יוה"כ], אינו דין שטעון יסוד,

יכול יעבבנו דניהוי כמי ששנה עליו הכמוז לעכב, שהרי לא הוצרך לכתוב [שלמוד מק"ו] וכתבו ת"ל צאחרי מות, ויקרא טז וכלה מכפר את הקדש, שלמו כל הכפרות כולן בעבודות הללו האמורות בענין, ושפיכת שירים לא נאמרו שם, דברי רבי ישמעאל, [וא"ת לפי האמת שאינו מעכב, למה לי קרא, הלא יש ללמוד למצוה בקל וחומר? וי"ל מלתא דאתא בק"ו טרח וכתב לה קרא. יוסף דעת],

קל וחומר לפר כהן משיח (מושעיר נשיא) מעתה מאחר שצאנו לכלל קל וחומר, יש לנו לדרוש קל וחומר כיוצא בו ולומר, ששירים מעבבין כפר כהן משיח מריצוי הכתוב, שהרי בקל וחומר היה למד לשפיכת שירים משעיר נשיא, יכול יעבבנו מעתה תלמוד לומר וכלה,

ומה מי שאין נכנס דמו לפני ולפנים כגון שער נשיא, וחטאת יסוד שאין נכנסים להיכל לא חובה ולא מצוה, טעון יסוד, מי שנכנס דמו לפני (בין לחובה בין רש"י) למצוה אינו דין שטעון יסוד פר משיח שנכנס דמו לפני מנחה, אינו דין שטעון יסוד,

נראה בעיני, דלא גרסינן כהאי מסקנא בין לחובה בין למנחה, אלא למנחה גרידתא,

אבני חן על מסכת זבחים

שיש מהן קרב למטה. שכן סופן למטה שירים נמתין ליסוד,

דמים (שיריים) הפנימיים יוכיחו, שיש מהן קרב בחוץ סופן לחוץ, שפיכת שיריים ואם נתנן בתחלה בחוץ לא כיפר דעיקובא כתיב זהו כדרכינה מועשה כאשר עשה,

לא אם אמרת בדמים הפנימיים, שאין מזבח הפנימי ממרקן שאין שם גמר מתן דמים, שעודן זריקין עבודה אחת, הילכך חמירי, ולקמן מפרש ואזיל מאי היא [הואה על הפרכת], תאמר בעליונים שהרי קרנות ממרקות אותן שהוא גמר מתן דמיהם לעבד, דהא לכולי עלמא שיריים החיונים לא מעבדי, אם נתנן למטה כשרים הילכך לא חמירי ויכשרו למטן, להכי אינטריך אותה, ת"ל אותה, אותה שניתן דמים למעלה, ולא שניתן דמה למטה,

מאי שאין מזבח הפנימי ממרקן, לאו אלו שיריים דשפיכת שיריים מעבדי זהו? א"ל רבא לרמי בר חמא אי הכי שיריים מבחוץ מעבדי זהו תיתי בק"ו כל שכן דאחא מקל וחומר ולא צעי קרא, מה שיריים הפנימיים סוף שיריהם חוצה לחוץ לעבד עשאן בתחילה בחוץ כו' שסופן חובה בחוץ עשאן בתחלה בחוץ לא כיפר, הניתנין למעלה שאין סופן חובה למטה ועשאן בתחלה למטה אינו דין שלא כיפר,

אלא אין מזבח הפנימי ממרקן בלבד, אלא פרוכת דדמן טעון תחילת חייה על הפרוכת, וזו[הואיל וטעוין שחי עבודות פנים חמירי לעבד מלגשות בחוץ, תאמר בניתנין למעלה שכן קרנות ממרקות את עבודותיהן העליונות, ואין טעוין שחי עבודות [למעלה], אבל בשיריים לא קאמר דליעבדו,

תנו רבנן, ויקרא זו וכלה מכפר ולקמיה מפרש מאי קאמר, ומאי צינייהו אם כיפר כלה ואם לא כיפר לא כלה, דברי ר' עקיבא,

אמר לו רבי יהודה מפני מה לא נאמר מפני מה לא נדרשנו כסדר מכתבו אם כלה כיפר אם לא כלה לא כיפר, שאם חיסר אחת מכל המתנות לא עשה ולא כלום,

מאי בינייהו? רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר משמעות דורשין איכא בינייהו תרומיהו ללמד על המתנות שמעבדות קאמר, אלא מר משמע ליה הכי, ומר משמע ליה הכי,

רבי עקיבא משמע ליה מדסיפא לרישא מדרש בכפרה, דהיינו צמתות תלויה השלמה ושירים לא מעבדי,

ור' יהודה נמי שירים לא מעבדי אית ליה, וה"ק מ"ט תדרשה הכי, דהשתא לא שמעינן מינה שכל מתנותיו מעבדות, דאיכא למימר בכפרת מתנה אחת קאמר דומיא דחטאות החיונות,

אלא דרוש הכי, אם כלה הכל כמה שכתב הוא דכיפר, ואם לא כלה כל מה שצטנן לא כיפר, ולמדנו שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה כלום, ושיריים לא מעבדי,

שאין אמורין צננין זה, דגבי פר כהן משית הוא דאיכרי פר יוס הכיפורים לשירים, ולרבי יהודה אינטריך למילף עיכוב מתנות מהכא, משום דאמר כי כתיב חוקה בדברים הנעשין צננדי לכן לפני ולפנים הוא דכתיב,

וחד אמר, שיריים מעבדין איכא בינייהו ולרבי עקיבא לא מעבדי וה"ק אם כיפר מה שאמור צננין כלה דכתיב חוקה לעיכובא אבל שיריים שאינה אמור צננין לא מעבדי ואחא רבי יהודה למימר כלה כל זורכי עבודותיו ואף המלמדין לו ממקום אחר כיפר ואם לא כלה לא כיפר שאם חיסר אחת מכל המתנות כו' ואפילו צמתן יסוד משמע,

תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא, דאמר שיריים דמעבדי,

דא"ר יהושע בן לוי, לדברי האומר שיריים מעבדין אם גמר מתנות כולן ונשפך הדם, מביא פר אחר ומתחיל (בהיכל) [צמוצח], כדי שיהיו לו שיריים, דאע"ג דאמר' גמר מתנות מבפנים ונשפך הדם מביא פר אחר ומתחיל בפרכת, גמר מתנות שעל הפרכת ונשפך הדם יביא פר אחר ומתחיל צמוצח, ואין צריך להתחיל עבודה שהשלים, שכולן כפרה בפני עצמן, לדברי האומר שיריים מעבדין, (ו) לא אמר' אם גמר מתנות מוצח הפנימי ונשפך הדם יביא אחר ונשפך על יסוד החיון, דאם כן לאו היינו שירים, אלא צמוצח יתחיל שיעשו שיריים וישפכם בחוץ, אלמא לרבי יהושע בן לוי, איכא למאן דאמר שיריים מעבדין,

אמר ר' יוחנן לית ליה הא סברא דאיכא למאן דאמר שיריים מעבדין, והאמר ר' יוחנן צפרק השומע (לקמן דף קיא) תנא ר' נחמיה, בדברי האומר שירים מעבדין,

אלא בדברי האומר דקמני רבי נחמיה אומר, שירי הדם שהקריבו בחוץ חייב, ואמר רבי יוחנן עלה, תנא רבי נחמיה למילתיה, בדברי האומר שיריים מעבדין,

אלמא לרבי יוחנן נמי, איכא דאית ליה הכי, אלא מאי משני עלה דרבי יוחנן, כי מוקמן לה כר' יהושע בן לוי, מצעית [אתה צריך] לשנוי אדרי יוחנן, לדברי האומר דקאמר, אתנאי אחרים קאי, ולא להני תנאי ולא אהני תנאי דלעיל קאי, ארבי יהודה ורבי עקיבא,

הבא נמי איכא למימר, דרבי יוחנן הוא דאמר שיריים מעבדים איכא צינייהו, והא דקאמר רבי יהושע בן לוי בדברי האומר, ולא להני תנאי קאי:

מתני': חטאות הצבור והיחיד, אלו הן חטאות הצבור שאנו זריכים להזכירם, שהרי הפנימיות פר העדה ושעירי עבודת כוכבים כבר נשנו, שעירי ראשי חדשים ושל מועדות שהן על מוצח החיון [ר"ל מוספי ר"ח ומוספי המועדות, שהיה ביניהן גם שעירי חטאת. יבין],

אבני חן על מסכת זבחים

היום, דכמיב לא ייח ממנו עד בקר (ויקרא ז),

עד חצות סייג עשו חכמים למורה, להרחיק אדם מעצירת כרת, כדמנן צברות
צפרק קמא (דף ב) כל הנאכלין ליום אחד מנזות כו'.

נמי: היכי עביד מתנת אצבע בקרן? רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד
אמר נותן אמה אילך [או] ואמה אילך כשהוא עומד אלל זית המזבח,
נותן צמח אמה של מקצוע לאחיה רוח שירצה, או לדרוס או למזבח בקרן דרומית
מזרחית, וכן ככל קרן,

וחד אמר מחטא [נותן הדם על הקרן] ויורד לשון הכמזב הכהן הממטא
אותה (ויקרא ו) כנגד [ואין צריך להיות למעלה באמה העשירית של המזבח על
הקרן עצמה, אלא גם למטה עד חוט הסיקרא] חודו של קרן,

אליבא דרבי אלעזר בר"ש לקמן מיימי פלוגתייהו דאמר היא
עצמה כלומר כל עצמה ועיקר מנחתה אינה נעשית, אלא בגופה של
קרן [של זריקת דם החטאת] אינו אלא שם [באמה על אמה], דכולי עלמא
לא פליגי דלא צעין מודה [דער שפיין], דקרן כמי, ואמה על אמה כרוס אמה
הנמן כראש המזבח ככל זית חזית, ככל מקום שזה קרוי קרן [ונקרא קרן לפי
שבולט מן המזבח],

כי פליגי אליבא דרבי דמכשך לה ממוט הסיקרא ולמעלה [והשפיין של
הווינקל, אמה מכאן ואמה מכאן, הוא שנקרא קרן, בכל מה שלמעלה מוחט
הסיקרא], ואע"ג דלא צקן, מר סבר כי היכי דקרן היא אמה על אמה, אף כל
שמתמי כנגדו הי קרן אמה אילך ואמה אילך, כנגד קרן [נמי קרן]
הוא [דאליבא דרבי פירושה "קרנות המזבח" על כל המשך פינת המזבח גם
למטה מן האמה על אמה],

ומר סבר כיון דקרא לאו אקרנות ממש קפיד כנגד חודה [אמה על אמה]
אין כשאר המזבח לא שייך לשון קרן, אלא כחודה של זית, טפי לא,

מיתבי, חטאת הציבור והיחיד כיצד מתן דמן, היה עולה
לכבש, ופנה לסובב, ובא לו לקרן דרומית מזרחית,

וטובל באצבעו הימנית, המיומנת שבימין אצבע הרגילה למלאכה,
ולא שאר אצבעות, מוכנות להושיט ולטבול, [ו]היינו שאכל גדול, מיומנת אמנתו"ר
בלע"ז מן הדם שבמזרק,

וחומר [ואוסף. שט] לשון נחמרו בני מעיה [חולין דף נד] דעווי"ר בלע"ז
בגודלו מלמעלה, ובאצבעו קטנה מלמטה מושך את הדם שצאצבע
כלפי (ל?) מטה שיפול כולו למזבח,

ומחטא זריקת חטאת קרוי חטיו כמו הכהן הממטא אותה ויורד כנגד
חודה של קרן רבי היא דמכשך למטה מן הקרן, להכי תנא לה בחודה, עד
שמבילה כל הדם שבאצבע, וכן כל קרן וקרן [וקשיא דאמרת לעיל

שחיתתן בצפון שהרי למדנו צננין אב לכל חטאות [לעיל מוח: חלמוד לומר
בשעירת יחיד (ויקרא ד כט), ושהט את החטאת במקום העולה דהוא ליה למכח
ושטת אותה, זה בנה אב לכל חטאות שיהיו טעונות צפון], וקיבול דמן בכלי
שרת בצפון, ודמן טעון ארבע מתנות, על ארבע קרנות
כדילפינן מקרנות קרנות, צפרק בית שמאי (לעיל לו),

[גובה המזבח:

עלה היסוד מן הרצפה אמה של חמשה טפחים,
לאחר שעלה עוד ד' אמות היה חוט הסיקרא,
ולאחר שעלה עוד אמה היה הסובב,
ולאחר שעלה עוד ג' אמות היה גג המזבח,
והקרנות עלו עוד אמה של חמש טפחים],

ביצד

דף נ"ג ע"א

עלה בכבש [הגרול], [ששני כבשים קטנים יוצאים מן הכבש שבהן פונים
ליסוד ולסובב, כדאמרינן בגמ' לקמן סב. תי"ט], ופנה לסובב מפני שדמה
ניתן למעלה על הקרנות, וצאצבע, צריך לעמוד על גבי סובב, אכל ככל שאר הדמים
שהן (ה. ו') מחמתוים, מן החוט ולמטה, (צקן זית המזבח), עומד על הרצפה
חורק מן הכלי למזבח, וכל מקום שגייע למזבח כשר,

ובא לו לקרן דרומית מזרחית שזה הוא פוגע ראשון, כדקיימא לן לקמן
(דף סב) כל פיתות שאמה פונה יהו דרך ימין, והכבש כדרוס, וכשעולה זו ופניו
למזבח, הי ימינו למזרח,

(וצא) [ופונה] לימינו למזרח, וצא לאותו קרן, והולך ומקיף כסובב דרך ימין ופניו
למזבח, מן הדרוס למזרח, וממזרח לצפון, ומצפון למערב, דהיינו דרך ימין,
מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית,

שירי הדם היה שופך על יסוד דרומית צמרא יליף לה,

ונאכלין לפנים מן הקלעים לפי שצמשכן היו קלעים, היקף למזר אהל
מועד, וצמקום הקלעים הייתה חומת העזרה צבית (שלמה) [שילה. נז"ב], או
[צב] צית עולמים, וצמטאת כמיצא כחצר אהל מועד צמקום קדוש תאכל (ויקרא ו),

לזכרי כהונה דכמיב [ויקרא ו יט] הפהן המטטא אפס [יאכללס, צמקו ס קדש
תאכל, צמזר אהל מו יעד] [פי' שזורק את דמה] לאפוקי נשים, שאינן ראיות
לחטיו,

וביוקם קרח גבי חטאת ואשם ומנחה כמיב, כל זכר יאכל אותה,

בכל מאכל משום דקמני צפסח ואינו נאכל אלא ללי לקמן (דף נו), מני ככולהו
ובכל מאכל,

ליום ולילה כדילפינן צפ' שלישי (לעיל לו) ובשר זבח חודת שלמיו, למדנו
שנאכלת ליום אחד, חטאת ואשם מנין תלמוד לומר זבח, וצקדשים לילה הולך אחר

אבני חן על מסכת זבחים

התורה נתנה מחיצה, להבדיל בין דמים העליונים, לדמים התחתונים מוקפיד אחזי מוצח:

[שנינו במשנתנו] שירי הדם כו': ת"ר, ויקרא ד ל אל יסוד [ה]מזבח האמור בחטאת החיצונה זה יסוד דרומי, אתה אומר זה יסוד דרומי, או אינו אלא יסוד מערבי, וילמד סתום מן המפורש כדאשכחן בפנימיות לעיל אשר פתח אהל מועד,

אמרת ילמד ירידתו מן הכבש בחיצונות, ושירי הדם צידו ליציאתו מן ההיכל [ושירי הפנימיים צידו] מה יציאתו מן ההיכל ציוד מערבי שהוא בסמוך לו, אף ירידתו מן הכבש נשפך ליד יסוד דרומי שהוא בסמוך לו:

תניא רבי ישמעאל אומר, זה וזה חיצונים והפנימיים יסוד מערבי, ר' שמעון בן יוחאי אומר, זה וזה יסוד דרומי,

בשלמא למאן דאמר יסוד מערבי, קסבר ילמד סתום החיצונים מן המפורש פנימיים, שכתוב בהן יסוד מערבי, דכתיב אשר פתח אהל מועד, אלא למאן דאמר יסוד דרומי, מ"ט הא כתיב בפנימיים אל יסוד אשר פתח אהל מועד?

א"ר אסי, קסבר האי תנא, כוליה מזבח בצפון קאי ואין המזבח לפני הפתח כלום, אלא אמה של יסוד דרומי, אי נמי בצפון העזרה קאי, והווי חמש אמותיו כנגד הפתח, ואמה אחת מהן יסוד דרומי, אישכח דכי נפיק מן הפתח, רואה יסוד דרומי לפניו, מכוון בצמח הפתח,

ל"א, כוליה פתח בדרום מוצח קאי והיא היא, כל פתח ההיכל לדרומו של מוצח הוא,

דף נ"ג ע"ב

תנא דבי ר' ישמעאל (היו שוין) (ברבי) [ברבי ר'. בנין שלמה] שמעון בן יוחי (אומרים), זה וזה יסוד מערבי זה וזה יסוד מערבי, תלמידי רבי ישמעאל היו שוין משנה ששנים בבית מדרשו של רבי שמעון, דזה וזה יסוד מערבי, כרבי ישמעאל,

וסימניך שלא תחליף הגירסא לומר זה וזה דרומי, משכו גברי לגברא תלמידי ר' ישמעאל שהן מרובין, משכו את ר"ש לומר כדברי רבן:

מהני: העולה קדשי קדשים היא ליפסל ציוא, ובטבול יום, ובמחוסר כפורים ומעלין בה, שחיתתה בצפון, וקיבול דמה בכלי שרת בצפון, ודמה טעון שתי מתנות בקרן מזרחית לפניהם ובקרן מערבית דרומית שכנגדה באלכסון,

דפליגי אליבא דרבי, וחד אמר שנותן אמה אילך ואמה אילך, וכאן רואין שיורד "כנגד" חודה של קרן?

[ומתריץ, הא דאמרין לעיל חד אמר נותן אמה אילך [או] ואמה אילך] הכי קאמר, מצוה בחודה [פ' במקצוע, בקרן זוית, אבל], אי עבר אמה אילך ואמה אילך, לית לן בה:

מאי רבי, ומאי רבי אלעזר בר' שמעון [היכן פליגי]?

דתניא, דמים העליונים ניתנין מחוט הסיקרא [red paint] ולמעלה, דמים התחתונים ניתנין מחוט הסיקרא ולמטן, דברי רבי,

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, במה דברים אמורים דמים העליונים כשירין למעלה מן החוט מיד בעולת העוף שנעשית למעלה כדלמרינן בפרק קדשי קדשים [לקמן דף סד], אבל בחטאת בחמה דכתיב זה קרן כהניא היא עצמה אין נעשית, אלא על גופה של קרן,

אמר רבי אבהו מאי טעמא דרבי, דכתיב יחזקאל מו וְהִקְרִיֹאֵל מִזֶּמֶן [ונקרא "האריאל" על שם שירד עליו האש מהאל מן השמים ורבעה עליו כארי. מצ'] אֶרְפֶּעַ אִמּוֹתַי, וַיִּמְהַרְיֵאל וַלְמַעְלָה [הקרינו 'ח' אֶרְפֶּעַ] וגו', ארבע אמות הוא דהויא בתמיה, וכי אין גובהו או רוחבו אלא ארבע אמות?

אמר רב אדא בר אבהו, ומקום קרנות ארבע כלומר הקרנות מופסין ארבע אמות במוצח, דכל קרן אמה על אמה,

מקום קרנות ד' הויא בתמיה! והרי אין הקרנות אוכלין במוצח אלא שתי אמות מן המזרח למערב, ושמים מן הדרום לצפון, היינו שמים על שמים?

אלא על כרחך ה"ק קרא אימא רשות קרנות ד' רשות קרנות ארבע, כלומר שם רשות הקרנות מופסת למטה מהן ארבע אמות [היינו ד' אמות למטה מגג המזבח], דהיינו עד החוט, דכוליה הוי קרן:

תנן התם, חוט של סיקרא, חוגרו באמצע, להבדיל בין דמים העליונים, לדמים התחתונים,

מנא הני מילי?

אמר רב אחא בר רב קטינא, שנאמר שמות כו והיתה הרשת כעין ציור מזירת בקליעה, ושל נחשת היא, בתחתיו של מוצח עשוי כנפה, וגובהו עד חצי המזבח,

אבני חן על מסכת זבחים

כדרכו, [דאמר] נותן וחוזר ונותן,

אי מה להלן ארבע מתנות על ארבע קרנות, אף כאן ארבע מתנות על ארבע קרנות?

אמרת עולה טעונה יסוד תחילת מתנותיה נריכה נגד היסוד, שיהא יסוד המזבח תחת מקום מתנה, ומקל וחומר איימינה לעיל בפירקין (דף נא) וקרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד לקמיה מפרש היכי דמי, הילכך בקרן מזרחית נפוייה היה מתחיל,

ב"מ לא היה לה יסוד? אמר ר' אלעזר, לפי שלא היתה בחלקו של טורף בנימין, דכתיב ביה זאב יטרף (בראשית מט), שנתנא יעקב עליו בנקר יאכל עד (שם) בלחשניהם חיתבני מדבחה, ואותה הקרן לא היתה בחלקו כדמפרש ואיל,

דאמר רב שמואל בר רב יצחק, מזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה אמה במזרחו, [ו?] אמה בדרומו, על כל האורך בעובי אמה, אלא שלא היתה אמה שצמורה על פני כל המזבח, שכשנגיע לקרן מזרחית נפוייה היתה כלה בסמוך לקרן אמה, וכן אכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום, [אלא?] שכשנגעת לקרן דרומית מערבית, כלה בסמוך לקרן אמה, כדמתן לקמן (דף נד), היסוד מהלך על פני כל הצפון, ועל פני כל המערב, אוכל במזרח אמה אחת, ובדרום אמה אחת, נמצא יסוד לג' קרנות, כזה,

אמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי חמא ברכי חנינא, רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה לדרומו של מזבח ונכנסה בחלקו של בנימין [ראה סוטה לו]. שחלקו של יהודה היתה צמורה, כדמציא (יומא דף יב) מה היה בחלקו של יהודה הר הבית (בבבסא), והלשכות שבו, והעזרות, עזרת נשים כולה, (ועזרת) ושנים ועשרים אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים, ו(מקום דריסת רגלי. שג) ישראל מיקרו עזרות [שמוקם דריסת רגלי ישראל היתה י"א אמה, וכן דריסת רגלי הכהנים היתה י"א אמה], נמצא חלקו של יהודה צמורה המזבח [במקום שהיה ראוי להיות שם יסוד, אבל למעשה לא היה שם כלום], וצדו [לדרום], והמזבח אוכל בחלקו [ברצועה אמה של יהודה] אמה צמורה, (מלמד אמה של) [אלא שלמד] קרן מזרחית נפוייה, היתה (כולה) [כלה] חלקו של יהודה (שהיתה) אותה אמה, ברחוק מן הקרן אמה,

והרצועה היתה יוצאה [מחלקו של יהודה] בדרום למזבח, ונכנסת בחלקו של בנימין [פי' שרצועה רוחב אמה נכנסת, אבל שאר צד דרום אינו בחלקו של יהודה], שממקום הדריסה [דריסת רגלי הכהנים] [ולמעלה] [ולמעלה] היה חלקו של בנימין, אלא שרצועה זו היתה ליהודה בזה חלקו של בנימין בדרומו של מזבח, ומזבח אוכל זה אמה [שברצועה זו שרחבה אמה היה ראוי להיות היסוד, אבל למעשה לא היה שם כלום],

והיא אמה (שהיא) [שהיא] כניסת היסוד ראוי להיות זה [אבל למעשה לא היה], כדאמר מר (מדות פרק ג מ"א) עלה אמה וננס אמה זהו יסוד [ולכן היה צריך רוחב אמה],

כל אורך כותל מזרחי בעובי אמה, היה אוכל חלקו של יהודה, וכן כותל דרומי, לצד

והכי תנן במסכת תמיד (דף ל), בא לו לקרן מזרחית נפוייה, נותן מזרחית נפוייה, מערבית דרומית נותן מערבית דרומית,

וטעמא משום דקרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד, כדאמרין בשמעתין, ועולה טעונה תורת ממן דמה כנגד היסוד, וכדצינן לעיל (דף נא) מק"ו משירי חטאת, הילכך צעי [הנך] תרתי דאמרן שהן ארבע צעינן כדי שיהא ממן הדם צד רוחות המזבח, והא לא משכחת לה אלא בשתי קרנות העומדות, [ו?] בלחשניהם של זו, דאי בשמים שברות אחת לא היו דם אלא בג' רוחות של מזבח, ולא קרינן ביה סביב, שהן ארבע- בגמ' מפרש היכי עבדי,

וטעונה הפשט, וניתוח, וכליל לאשים:

נב"מ: עולה [גבי קרבן עולה] ב"מ תני ליה קדשי קדשים מאי דלא תני גבי חטאות ואשמות דהוו נמי קדשי קדשים?

ומשני משום דלא כתיב בה (לה') קדשי קדשים היא אינטריין לאשמועינן דאפ"ה קדשי קדשים היא, דהא כולה לגבוה ואין לך קדשי קדשים כזה,

ובקדשים קלים גופייהו מאי דאזיל מינייהו לגבוה קדשי קדשים הוא, כדמתן לקמן בפ' המדיר (דף פט) מעשר קודם לעופות, מפני שהוא מין זבה, וש צו קדשי קדשים דמו ואימוריו:

[שנינו במשנתנו] ודמה טעון שתי מתנות: היכי עביר דנעשים השמים שהן ארבע?

אמר רב, נותן וחוזר ונותן זורק מן הכלי ולמזבח ברום זו של קרן, וכן ברום השניה של קרן, וכן לקרן שכנגדה בלחשון, ונמצא מן הדם ל' רוחות של מזבח מתנה לכל רוח,

ושמואל אמר, מתנה אחת כמין גמא נותן זורק נגד הפינה מן הכלי, והדם מתפשט לשמי רוחות הפינה והרי הוא כמין גאס, אות יונית עשויה ככף פשוטה,

כתנאי, יכול יורקנו זריקה אחת, ת"ל וזרקו את הדם על המזבח סביב בעולה כתיב, וכן כתיב בשלמים ואשם,

אי סביב יכול יקיפנו כחוט? ת"ל וזרקו ואין זריקה אלא מרחוק, (ובחוט) [וכחוט] אי אפשר להקיף, אלא בלחשון ובנגיעה, הא כיצד, כמין גמא (ודמה טעון כמין גמא, ובשתי קרנות שבאלכסון דאיכא סביב לארבע רוחות המזבח, ובזריקה) שתי מתנות [זריקות מן הכלי] שהן ארבע,

ר' ישמעאל אומר, נאמר כאן סביב ונאמר להלן ויקרא ח סביב בנפשות המלוזין בלו את אהרן, מה להלן פיסוק וארבע מתנות ד' נפשות זו מזו, דהא על ארבע קרנות נותן [דהחם לא כתיב יסוד], אף כאן פיסוק וארבע מתנות אע"פ שבשתי קרנות פיסוק צעינן ויינו

אבני חן על מסכת זבחים

אמה סמוך לקרן דרומית מערבית [ובן מורחית צפונית],

[וצריך לתת טעם למה באמת עשה הקב"ה כן, להכניס רצועה מחלקו של יהודה לתוך חלקו של בנימין?]

והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה # [זה פלא שבנימין היה לו כל המזבח וכל ההיכל וקדשי קדשים, וליהודה היה רק שני רצועות בצד המזבח, וגם לא היה שם יסוד, וגם על זה היה בנימין מצטער עליה בכל יום!], שנאמר

דף נ"ד ע"א

דברים לג הופף כמו נזיר חופף ומפספס (שנת דף ג) דפרוט"ר דגרנטור"ר זלנ"ו כאלס המתשז ודואג עליו כל היום [ושכרו היה על ששאף כל חייו לקרבת אלקים. ר' אהרן ליב שטיינמן שליט"א. ברעה"ד], [וראה עוד ברעה"ד שמביא שמכאן ראה שאין אדם עובר על לא תחמוד אם חומר חפצו של חברו כדי לקיים מצוה], # [ויש לומר שבנימין שהיה בן זקונים של יעקב אבינו, ולא היה מורגל ביסורין, והיה לו לומר למה אצטער על זה ויהיו כל ימי ביסורין אסתפק במה שיש לי, וכמו שעשה יהודה שלא הצטער שקיבל רק רצועה, והסתפק בה, אבל בנימין לא עשה כן אלא היה הולך ומצטער עליה בכל יום, ולא נתעצל, לכן זכה לשכר זה],

לפיכך זכה בנימין הצדיק, ונעשה אושפיזין להקב"ה, שנאמר דברים לג [ובין כתפיו שכן] [שהקב"ה שוכן בין כתפיו],

מיתבי [איך אמרת שלא היתה יסוד לצד מזרח ודרום, הא שנינו], עולת העוף כיצד היתה נעשית, היה מולק את ראשה ממול עורפה, ומבריל גשי סימנין, ולא כחטאת שהיא כסימן אחד, ולקמן יליף לה צפרק קדשי קדשים (דף סה),

וממצה דמה על קיר המזבח (ומקיף מחבר, כמו אין מקיפין שתי חציות (צ"ה דף לז)) דוחק בית מליקתו לקיר, והוא מתמנה ע"י דוחקו בקיר, ולקמן אמרינן שעל קרן מזרחית דרומית היא נעשית, ואי אין לה יסוד, נמצא כשהוא מולקת באויר היא נמלקת, והסד נופל לארץ לאיצדו, וא"ת נופל על הסוצב, שהרי למעלה היא נעשית? הא קמני החס, עשאה למטה מרגליו [פ'] למטה מן הסוצב שהוא עומד עליה, אפי' אמה אחת [ששם היה חוט הסיקרא] כשרה, דלא קפיד אלא אלמעלה מן החוט,

ואי אמרת לא היה לה יסוד, באוירא בעלמא הוא דקא עביד [שרם המיצוי נופל לארץ] בתמימה?

אמר רב נחמן בר יצחק, אימר כך התנו אוירא דבנימין קרקע דיהודה, ואיכא למימר למעלה מג' דלאו קרקע הוא [פ'] דעד ג' מפרחים אמרינן דבקרקע דמי, עשוי כמין צליטה קטנה כנגד אותה הקרן, לקבל זה

דס עולת העוף, שלא יפול לארץ, וקיר מזבח מיקרי, אצל יסוד לא מיקרי, להכשיר הקרן למתן דמים הצריכין ליתן כנגד היסוד, שאין יסוד אלא המיוסד בארץ,

מאי לא הוה לה יסוד, רב אמר בבבלי צקן דרומית מערבית צנו היסוד אמה באורך הדרום, וחדלו להס כל הדרום וכל המזרח, עד אמה סמוך לקרן צפונית מזרחית, כדאמרן (לקמן) אוכל במזרח, אמה וצדרום אמה,

לוי אמר בדמים יסוד היה על פני כל המזרח אצל לא נותנין דמים בחלקו של יהודה,

רב מתרגם [את הפסוק בנימין זאב יטרף], באחסנתיה [בירושתו דהיינו בחלקו] יתבני מדרבא צניינא גופיה משמע, לוי מתרגם, באחסנתיה יתבני מקדשא, מקום מקודש לדמים,

תא שמע, היסוד היה מחלך על פני כל הצפון, ועל פני כל המערב, אוכל מופס בדרום אמה אחת, ובמזרח אמה אחת, ובמקצוע צפונית מזרחית משוך לצד מזרח אמה, ולא יותר כמו שצירתי למעלה, קשיא ללוי דהא צניינא משמע? מאי אוכל נמי בדמים,

תא שמע, המזבח היה שלשים ושתים, על שלשים ושתים קשיא לרב דמשמע ריבוע היה?

הבא במאי עסקינן, מן הצד לאו בארבעת רבעין קחשיב, אלא מצד פון היה ל"ב, אצל מזרח ודרום לא היה אלא ל"א על ל"א, דקרן דרומית מזרחית חסרה לה אמה [לכל אורך] לדרום ואמה למזרח,

וכבש היה לדרומו של מזבח, שלשים ושתים על רוחב שש עשרה. מדות ג ג,

ת"ש, נמצא, פורח [על] אמה (על) יסוד, (ואמה על) [ועל] אמה] סובב ולקמן הוא צפרק קדשי קדשים (דף סז), דרמינן מתנימין אהדדי, דתנן חדא כבש היה לדרומו של מזבח אורך ל"ב, והמזבח ל"ב אורך, הרי אורך המזבח והכבש ס"ד, וכי מני להו אהדדי תנן הכבש והמזבח ס"ב, והא שיתין וארבע הוי תפסין צפרקע העזרה, והתם לגבי תפיסת הקרקע קא מני להו? ומשנינן, נמצא שראש הכבש פורח ועולה על שתי אמות של כניסת היסוד וסוצב, ונמצא שתי אמות העליונות נצלעות צ"ב של מזבח, מדקמני פורח על אמה של יסוד, מכלל דאיכא כניסת היסוד לדרום, קשיא לרב דאמר דאוכל במזרח אמה אחת וצדרום אמה אחת דקמני ותו לא צנינן קאמר והכבש צדרום הוא ויש תחתיו כניסת יסוד המזבח?

אימא כנגד אמה יסוד כנגד מקום שהכניסה ראויה להיות ולא שהיתה שם

אבני חן על מסכת זבחים

ועל אמה סובב ומיהו שמי אמות נבלעות לתוך ל"ב של מזבח, שהיה נכנס לתוך (הפנימי) [הפנימי] שכנגד בליטה [פי' דרובו של מזבח שלא היה לה יסוד, רק בליטת אמה סמוך לקרן], שהיסוד התחיל (זה) לאכול זה בדרום אמה אחת:

חלולות היו נקבים נקבים עמוקים, בארבעתן, שיפול דם החטאת ויכלע למוכו דכתיב זכריה ט' ומלאו כמזרק כזויות מזבח אלמא בית קיבול יש כמזרקיס הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא?

תא שמע, דתני לוי, כיצד בונין את המזבח, מביאין מלבן הוא דפוס מרובע, עשוי מארבע קרשים, וכל אחת ארוכה ל"ב, כעין אנשטר"א שעושין לכירים, ורוחב הקרש אמה והוא גובהו של מלבן, ממלאו אבנים וסיד חפת וקוניא, עד שמשווהו לגובה המלבן שהוא שלשים ושתים על שלשים ושתים וגובהו אמה, ומביא חלוקי אבנים מפולמות לחות בין גדולות בין קטנות, ומביא סיד וקוניא יתוך אבר כעין שעושין לנפוי כלי חרס שקורין פולמי"ר וזפת, וממחה אשפרידי"ר בלע"ז ושופך בתוך המלבן על אבנים ונדבקים יחד על ידי זה והוא מקום יסוד זה היסוד הראשון ששנינו בו עלה אמה,

וחוזר ומביא מלבן שהוא שלשים אמה על שלשים אמה, וגובהו חמש אמות ומושיבו על זה וממלאו, נמצאת כניסת אמה זה יסוד, (בולט אמה זה סובב), ומביא חלוקי אבנים כו',

וחוזר ומביא מלבן שהוא כ"ח על כ"ח אמות, וגובהו ג' אמות וזהו סובב, על זה היה כהן מהלך, כדמפרש ואזיל שהמלבן השלישי שהשיבו על זה קצר ממנו שמי אמות על שמי אמות, נמצא האמצעי בולט מתחת העליון אמה בכל ג'ד, ומביא חלוקי כו' והוא מקום המערכה כלומר ראש המזבח,

וחוזר ומביא מלבן שהוא אמה על אמה ומושיבו בזוית המזבח מלמעלה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא זפת וקוניא וממחה ושופך, וזהו קרן, וכן לכל קרן וקרן קמני מיהא מלבן המתחנן של ל"ב על ל"ב, אלמא יסוד בולט בו מדי רוחמיו,

וכי תימא

דף נ"ד ע"ב

דגייז ליה אחר שיבש סמר הצנין מעל חלקו של יהודה,

ופרכין והא אבנים שלמות כתיב שהא חלק, ולא פגימות פגימות ואי אפשר לסתירה להיות חלקה?

דמחית מידי מתותיה כלומר במקומו על (כנגד) חלקו של יהודה הניח עץ ארוך ועוצו כעוצי המלבן ותלן [והניח] בתוך המלבן, ולא יכול להדביק עם חלוקי האבנים ע"י שפיכת המיחוי של סיד וקוניא ושקיל ליה ולכשיבש קצת נטלו וגשאר מקומו חלק,

דאי לא תימא הכי, הא דאמר רב כהנא, אבנים של קרנות

אלא דמחית מידי מתותיה מקלות וקסמין [דקיס] נתן בין חלוקי האבנים ושקיל ליה וכשיבש הוי"א, וגשאר מקומו כנקבים חלוקים ולא הוצרך לפגום בפגימות לנקבים, ה"נ דמחית מידי מתותיה, ושקיל ליה,

דרש רבא, מאי דכתיב שמואל א י"ג וַיִּלֶךְ (דוד) [הוא] וְשִׁמוּאֵל וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי יְיָ וַיִּגְדַּל שְׁאוּל לְאִמֹר הִנֵּה דָוִד בְּנֵי יְיָ בְּרָמָה, וכי מה ענין נזירות אצל רמה?

אלא שהיו יושבין ברמה בעירו של שמואל ועוסקין בנזיו של עולם למצוא מקום לבית הבחירה מן החורה,

אמרי כתיב דברים י"ז וקמת ועלית אל המקום בכל שערך קרי עליה, ומשם לבית המקדש, מלמד שצית המקדש היה גבוה מכל ארץ ישראל מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות לא מיבעיא לן הכא, ולא מהכא נפקא לן, אלא מקרא אחרינא דכתיב (ירמיהו טז כג) לא יאמר עוד חי וגו' כי אם חי ה' אשר "העלה" ואשר הביא את בני ישראל מארץ כנען ומכל המקומות אשר הדחתם שם וגו',

* [וזה הלשון בסנהדרין פו. בשלמא בהמ"ק גבוה מא"י דכתיב ועלית, אלא א"י גבוה מכל הארצות מנא ליה? דכתיב הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד וכו', ובעין זה בקדושין סט.],

לא הוו ידעי דוכתיה היכא מקומו היכן מקום הגבוה בא"י בגבול מי הוא,

איתו ספר יהושע לדדוק בגבול השבטים, ולא פירשו שם בחדא מכל השבטים פחות גבוליהם לארבע רוחותיהם, חוץ משבט יהודה וצנימין שנפרשו שם כל הגבולים מסובבין ברוחותיה ומקצועותיה,

גבול יהודה לדרומה של ארץ ישראל [ראה הציור בא"ס], וארץ אדום גבולו לדרום, על פני כולו, ואורך גבול יהודה מן המזרח למערב על פני אורך כל גבולה של א"י, יש המלמל למזרח ויש הגדול למערב, והן מן גבולי ארץ ישראל צפרשת אלה מסעי, וגבול כפוני של ארץ יהודה, לא היה מכוון לארכו [פי' לא היה קו ישר מן המזרח למערב], אלא התחיל למזרח מן הירדן ועולה למערב ומרחיב מאמצעו ופונה באלכסון לכפון, ועולה מדביר ומרחיב לגד כפון אל הכתף היבוצי היא ירושלים, ומשהתחיל מן המזרח מונה והולך עד ירושלים,

בכולהו כתיב יהושע יח וירד ועלה הגבול, ותאר הגבול,

בשבט בנימין ועלה כתיב כתיב ועלה הגבול ולא כתיב וירד, ועוד כתיב בעלייה אחת מירושלים עד ראש ההר על פני גיא בן הינום, ומשם עד היס שהוא לרוח מערב כתיב ותאר הגבול וירד הגבול וירד לא כתיב,

אבני חן על מסכת זבחים

חטא, והוא כחוב ציורא גבי אשם מעילות,
אשם ודאי ל"ג, שכל אלו שהזכרו, אשמות ודאין הן, חוץ מאשם תלוי,

שחיטתו בצפון, וקיבול דמן בכלי שרת בצפון, ודמן טעון
שתי מתנות שהן ארבע דבשש נמי צעין זריקת סביב, דכתיב במקום
אשר ישחטו וגו' (ויקרא ז), ונאכלין לפניו מן הקלעים דכתיב באשם
צורק קרם לכל אשם וגו', בקדש הקדשים תאכלנו וגו', וחבתי שלמי צבור בגמרא
מפרש מנא ליה, לזכרי כהונה, לכל מאכל, ליום ולילה עד
חצות:

דף נ"ה ע"א

נב"ז: מנא לן דבעי [זבחי שלמי ציבור] צפון?

דתני רבה בר רב חנן, קמיה דרבא, ויקרא כג יט גבי שמי הלחם וכדשי
עזרת כתיב **וַעֲשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וְסִפִּיָּה דקרא ושי**
כזשים וגו' [וְשְׁנֵי כִבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבֹּחַ שְׁלָמִים], [והקישם הכתוב] **מה**
חטאת בצפון, אף שלמי צבור בצפון,

אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה מעולה, דבר הלמוד
בהיקש, חוזר ומלמד בהיקש?

אלא מדרתני רב מרי בריה דרב כהנא, במדבר י' וכו' **וְשְׁמֵתְכֶם**
וְכִמְן עֲדִיכֶם וְקִרְאִישִׁי חֲדָשְׁכֶם וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצֹצְתֹת עַל עַל תִּיכֶם וְעַל זִבְחֵי
שְׁלָמִיכֶם וְחֵיוֹ לָכֶם לְזָבֹחַ וְלִפְנֵי אֵל יְיָכֶם אֲנִי ה' אֵל יְיָכֶם, על כרחך בשלמי
צבור כתיב, שאין קרבן יחיד טעון כלי שיר, שאין אומרים שיר על קרבן יחיד,
כדאמר בערכין (דף י'), **מה עולה קדשי קדשים נפסלים בטבול יוס וזיוא**
(וצלילה) אף זבחי שלמי צבור קדשי קדשים, מה עולה בצפון,
אף זבחי שלמי צבור בצפון,

אלא היקשא קמא [שמכיא תחלה מויקרא כג יט] דליתקש לחטאת למאי
אתא? כי חטאת, מה חטאת אינה נאכלת אלא לזכרי
כהונה, אף זבחי שלמי צבור, לזכרי כהונה,

אמר ליה אביי, אי הכי גבי איל גזיר, דכתיב במדבר י' **וְהִקְרִיב**
אֶת־קֶרְבְּנֹךָ לַיהוָה פֶּבֶשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה, וּכְבֹשֶׂה
אֶחָד בַּת־שָׁנָתָה תָּמִימָה לַחֲטָאת, וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים
לְשָׁלָמִים, הַכִּי נָמִי נִימָא, דהקיש הכתוב לחטאת, מה
חטאת אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה, אף איל גזיר נמי
אינו נאכל, אלא לזכרי כהונה [ואיל גזיר הוא קדשים קלים שנאכלין
לכל אדם כדתנן לקמן בדף זה?]

הכי השתא, התם [יש פסוק מפורש שנאכל לבעלים] כיון דכתיב
במדבר י' **וְלָקַח תִּפְחֶיךָ אֶת־הַזֹּרֵעַ בְּשִׁלָּה מִן־הָאֵיל** [נחלת מִצָּחָה
אחת מן־הפסל וְקִיק מִצָּחָה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַזֹּרֵעַ אַחֵר הַתְּנַחֲלֹהוּ אֶת־זִמְרוֹ:] כ

ולא כתיב ועלה- ונחלת בנימין כפסוקה של נחלת יהודה וגבול נגב לבנימין הוא גבול
כפסוק ליהודה אלא שאין אורך נחלת בנימין מן המזרח ועד הים אלא עד ירושלים
ועד ההר אשר על גיא בן הינוס ועד קרית יערים.

כתיב ועלה ותאמר ולא כתיב וירד- ותאמר אינה לא עליה ולא ירידה, למדנו שראש
ההר אשר על גיא בן הינוס הוא גבוה מן הכל, ולמעלה מירושלים דמירושלים ולשם
כתיב ועלה,

אמרי ש"מ, הכא הוא מקומו,

סבור למבנייה בעין עייטם דמדלי נראה בעיני שהוא מעין מי נפתות,
האמור שם אחר עליית ההר, אשר על פני גיא בן הינוס, אשר לא נכתב ירידה
בינתיים,

אמרי נִיתַתִּי בֵּיה קָלִיל נעשה אותו נמוך מעט, ונבנהו בירושלים שהיא
למטה בדכתיב דברים לג ובין כתפיו שכן ולא כתיב ראשו,

ואיבעית אימא ואיכא דאמר, האי דלא נראה בעין עייטם, משום דרחיק שם
נחלת בנימין מנחלת יהודה יותר משיעור הר הצית, [ואפשר] [ואי אפשר] לסמוך
לשכת הגזית לעזרה, ואין צעין סנהדרין בעזרה, דכתיב וקמת ועלית וגו' ואריכה
להיות בחלקו של יהודה כדמפרש ואיל גמירי דסנהדרין בחלקו דיהודה
כדכתיב (בראשית מט) ומחוקק מצין רגליו, ושכינה בחלקו דבנימין, ואי
מדלינן ליה, מתפליג טובא [מתרחקין זה מזה יותר מדאי], מוטב
דניתתי ביה פורתא, בדכתיב ובין כתפיו שכן,

ועל דבר זה נתקנא דואג האדומי בדוד, בדכתיב תהלים סט י
בִּי־קִנְיָתָה בֵּיתְךָ אֶכְלֶתִּי, וכתיב תהלים קלב א שִׁיר הַמַּעֲלֹת
זְכוּ רִיחַ לְדָוִד אֶת פִּלְעֵנֹו תו' אשר עינה את עצמו לעסוק ולדעת,
ונשבע ונדר אם אלא כהנה וגו': ב אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה' [גִּיד לְאֲבִיר יַעֲקֹב:] ג
אִם־אֲבֹא בְּאֶהֱל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרְשׁ יְצוּעִי:] ד אִם־אֶתֶּן שְׁנֵת
לְעֵינִי לְעַפְעָפִי תְנוּמָה: ה עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַה' [מִשְׁכָּנִי חַת לְאֲבִיר
יַעֲקֹב:] ו הִנֵּה־שְׁמִעֲנוּךָ בְּאֶפְרָתָה [לשון [שבט] אפרים] מִצְאָנוּךָ
בְּשָׂדֵי־יִשְׂרָאֵל,

באפרתה זה יהושע [דהיינו בספר יהושע], דקאתי מאפרים,
מצאנוה בשדה יער, זה בנימין דכתיב בראשית מט בנימין זאב
יטרא [כמו זאב שהולך ביער]:

מתני': זבחי שלמי צבור כדשי עזרת ואשמות [יחיד], אלו הן
אשמות, אשם גזילות האמור כשזעמ הפקדון (ויקרא ה), אשם
מעילות הנהגה מן הקדש, אשם שפחה חרופה הנא על שפחה כעניית
המזיזת לעצד עזרי, אשם גזיר שנטמא במת, דכתיב ביה והזיר לה' את ימי
מרו וגו' (במדבר ו), אשם מצורע, אשם תלוי ספק שגג בכרת, ספק לא

אבני חן על מסכת זבחים

והניף או יָהֵם הַכֹּהֵן (הַתְּנוּפָה לְפָנֵי ה') סִפִּיָּה דִקְרָא קֹדֶשׁ הוּא לְפָנֶיךָ [על תנופה]
הַתְּנוּפָה וְעַל שׁו"ק הַתְּרוּמָה וְאַחֵר יִשְׁתַּחֲוֶי יְיָ, מִכֻּלֵּל דְּכוּלִּיהָ בְּעֵלִים
אֲכִלִּי לִיהָ שׁו"מ הַשָּׂאֵר לְעֹלִים,

זרוע בשלה מיהא, לא ליתאכיל אלא לזכרי כהונה [והתנן
במשנה ברך זה ש"המזבח" מאיל נזיר כיוצא בהם, שנאכל לנשיהם וכו'],
קשיא,

ואיבעית אימא, קדשי אקרי זרוע בשלה [בדכתיב "קֹדֶשׁ הוּא לְפָנֶיךָ"],
קדשי קדשים לא איקרו ומדלא כתיב קדשי קדשים, ש"מ לא אימקוש
לחטאת להכי, דמיהו עלי' חומרא דקדש קדשים, דזהדיא מעטיה, מדכתיב קדש
ולא כתיב קדשים,

וגבי שלמי נזיר [דמקיש לחטאת שאינו נאכל אלא לכהנים], אע"ג דכתיב זהו
נמי קדש יהיו לה' לכהן (ויקרא כג), ולא כתיב קדשי קדשים, כיון דכתיב "לה'" לאו
למעוטיה הוא מהיקשא, דאיכא למימר כמאן דכתיב קדשי קדשים דמי,

ואלא למאי הלכתא איתקש איל נזיר לחטאת [כיון דאמרת שנאכל
לבעלים]?

אמר רבא, שאם גלח על אחד משלשתן יצא [נדרים ד:; נזיר כה:;
מנחות ה:; ערכין כא.] וחטאת הוא דילפא משלמים, מה איל נזיר אס' הציאו יחיד
כלל חטאת ועולה יצא, דכתיב (צמדבר ו) ואחר ישתה הנזיר יין [כן גם אם גילה על
החטאת או על העולה יצא, אף שלכתחלה צריך להביא כל הג' קרבנות במש"כ
הר"ן נדרים יט. בסוף הדף "אבל לכתחלה אינו מוגלח אלא א"כ הקריב חטאת
ועולה ושלמים"].

ואמר מר כסיפרי אחר מעשה יחיד, והיינו שלמים שעיקר תגלחתו של נזיר תלויה
בשלמים, שהרי הוחקו לו לשלם שערו חמת הדוד, דכתיב (שם צמדבר ו) על האש
אשר חמת זבח השלמים,

ותניא כסיפרי, וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכחוז מדבר, כלומר גילוחו של
נזיר ע"י דבר שנאמר בו ופתח פתח אהל מועד, והיינו שלמים צווקרא, או אינו אלא
כמשמעו שיגלח פתח אהל מועד ממש, אס' אמרת כן דרך ציון כו'.

מהני: התורה ואיל נזיר, קדשים קלים אין (לך) מועלין בהן,
שחיטתן בכל מקום בעזרה אין טעוין נפון, ודמין טעוין שתי
מתנות שהן ארבע, ונאכלין בכל העיר בגמ' מפרש, לכל אדם
נזרים, בכל מאכל, ליום ולילה עד חצות צמדה כתיב ציום קרבנו
יאל, לא יניח ממנו עד בוקר, ותניא תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר,

המזרח [מה שמפרישין] מהם מן התודה, חזה ושוק [שניתן לכהנים] כשאר
שלמים, דהא אימקש [תודה] לשלמים, כדאמרן [וחת תודת] זבח השלמים, אס' על
תודה (ויקרא ז).

[עוד מורם] וארבע חלות מד' מינין שבה, דכתיב אחד מכל קרבן וגו', לכהן
הזרק וגו' (שם),

ומורם מאיל נזיר זרוע בשלה, וחזה ושוק נמי ציה כתיב, וחלת מזה אחת ורקיק
מזה אחד,

כיוצא בהן ונאכלין בכל העיר, ליום ולילה,

אלא שאינו לבעלים אלא לכהנים, שהמזרח נאכל לכהנים, לנשיהם
דכתיב (ויקרא י) ואת חזה המזבח וגו' אתה וזנך וזנויך, ולבניהם
ולעבדיהם [לעיל ברך זה מקשה, שמא הורוע בשילה אינו נאכל אלא לכהנים,
ונשאר בקשיא]:

נב: ת"ר [לפי ששינוי במשנה, שהמזרח מהם נאכל בכל העיר], ויקרא י
את חזה התנופה ואת שוק התרומה, תאכלו במקום טהור
בפרשת ויהי ציום השמיני כתיב, אמר רבי נחמיה, וכי ראשונים
בטומאה אכלום קרבנות הראשונים שנאמרו מחילה צענין, כגון שעירים
ומנחה?

אלא טהור מכלל שהוא טמא [שהטהרה אינה אלא במקצת, שוב
נכנס שם, אבל לא מצורע, ואפ"ה נאכל שם החזה ושוק, והיינו במחנה ישראל],
מדלא כתיב קדש, ש"מ טהור צמקת קאמר, ולא מן הכל, הא כיצד, צמחנה ה
טהור מטומאת מצורע שאין מזרוע נכנס לו [דמצורע מקומו מחוץ
למחנה], וטמא [פ' והמקום, מחנה ישראל, יש בה טומאה זו, שנכנסין לשם
זבין] מטומאת זב שהזבין נכנסין שם, ואיזה זה, זה מחנה ישראל
[שמוותר לאכול החזה ושוק בכל מחנה ישראל],

צמדבר כל דגל צמון אסיפת דגל, ו[צ]צית עולמים מוך ירושלים, דאמרין צפסחים
(דף סו) מזרוע משתלם מוך לג' מחנות,

זכ נכנס למחנה ישראל, אכל לא למחנה לויה, והוא צמדבר חגיית הלויס קביצ למשכן
העדות, ו[צ]צית עולמים הר הבית,

וטמא מת מותר ליכנס צמחנה לויה, שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו
(שמות יג) עמו צמחילמו,

ואימא [שאוכלה רק במחנה לויה, ולא במחנה ישראל] טהור מטומאת
זב [שאין זב נכנס למחנה לויה, ומחנה לויה טהורה מטומאה זו], וטמא
מטומאת מות [שמכניסין את המת למחנה לויה], ואיזה זה, זה מחנה
לויה [ונאמר שחזה ושוק נאכל רק במחנה לויה]?

אמר אביי, אמר קרא צמחנה כתיב צההוא ענינה, ויקרא י ואכלתם
אותה במקום קדוש, אותה במקום קדוש, ולא אחרת ואין
לחמי תודה במקום קדוש, אפקה ממחנה שכינה שקרבה צמוכה למחנה
לויה,

הדר כתיב במקום טהור להקל ולומר טהרה כל דהו, (דלא) [דאי להחמיר
לא] איצטריך, [ד]פשיטא דצטומאה ממש לא אכלי לה, אפקה למחנה
ישראל [ברתנן במתני' דנאכל בכל העיר],

רבא אמר, אותה במקום קדוש, ולא אחרת במקום קדוש,
אפקה לגמרי ואפי' מוך לחומה צמשמע, (בשערין) מוך לירושלים,

אבני חן על מסכת זבחים

הקצוץ לעולה ולקדשי קדשים,

ומשום פלוגתא דפליג רבי אליעזר עלה [לקמיה] ואמר פון איצטריך קרא צהדיא לרצוי לשמיטת קדשים קלים, איצטריך לת"ק למימר האי קל וחומר לנפון, ומה קדשי קדשים שלא הוכשרו בכל הרוחות, הוכשרו בצפון, קדשים קלים שהוכשרו בכל הרוחות, אינו דין שהוכשרו בצפון,

רבי אליעזר אומר, לא נאמר הכתוב לא צא אחד מן הכמזין הללו אלא להכשיר צפון לקמיה מפרש מאי פלוגתיהו, שיכול והלא דין הוא שלא יהא פון צכלל לפני אהל מועד, להכשירו לשמיטת שלמים,

ומה קדשים קלים שהוכשרו בכל הרוחות, לא הוכשר מקומן שלשה הרוחות הנשירות להם, לא הוכשרו לשמיטת קדשי קדשים אצל קדשי קדשים, קדשי קדשים שלא הוכשרו אלא בצפון, אינו דין שלא הוכשר מקומן אצל קדשים קלים,

[רבים מתקשים בפתרון ק"ו זה, ונ"ל דהכוונה הוא כך, מה קדשים קלים שיש להם מקום מורווח לשחיטתם לא הוכשר מקומם לקדשי קדשים בכדי שלא ידחקו עליהם את מקומם, קדשי קדשים שאין להם אלא מקום קטן אינו דין שלא יוכשר אותו מקום לקדשים קלים בכדי שלא ידחקו עליהם את מקומם. רש"ש],

ת"ל אהל מועד [פי' הג' פסוקים של אהל מועד שמביא בתחלת הגמ' משם למדין שכל הצדדין כשר, בדמפרש לקמיה. וראה שטמ"ק],

דף נ"ה ע"ב

במאי קא מיפלגי מאי קמרינן מ"ק צדד מהנך קראי [פי' דלד"א יליף כל הצדדין מן הפסוקים], דמיימי פון מק"ו, דלמא רבי אליעזר למימר לא מריייה מיינא [לא תריביה לצפון מק"ו], דקרא לנפון איצטריך?

תנא קמא סבר תלתא קראי כתיבי, חד לגופיה דניבעי פתח אהל מועד דלמרי' לקמן שאס אין שם פתח [כגון] קודם שיפתחו הדלתות, וקודם שיעמידו הלויס את המשכן, ולאחר שפירקוהו, לא היה שומט, וחד להכשיר צדדין כל רומח העזרה, דלא תימא כנגד הפתח דוקא, להכי הדר כתיב "לפני" ולא כתיב פתח, וכל האור צכלל לפני, דלא כתיב כנגד, וחד לפסול צידי צדדין כגון לשכות, ואפילו תוכן קדש, פסולות לשמיטה, דללקמן, דלא תימא מדפתח לאו דוקא, "לפני" נמי לאו דוקא, אלא שיהא אהל נטוי, להכי הדר כתיב לפני, למימרא דדוקא הוא ולא לשכות,

וצפון לא איצטריך קרא דמק"ו קאמי,

ור' אליעזר סבר, חד לגופיה דניבעי פתח אהל מועד, וחד להכשיר צפון דק"ו מעוטי ממעיט ליה לאידך גיסא [בדמבר ומה קדשים קלים שהוכשרו בכל הרוחות וכו' שעושה ק"ו שקדשים קלים אינם נעשים בצפון], וק"ו דרצנן [אומרים בתחלת הענין ק"ו לצפון, ומה קדשי קדשים וכו'] לא דרש, דאיכא למימר להאי קצב פון ולהאי שאר רוחות, דמאי קדושה דלפון מדווס,

הדר כתב רחמנא תאכלו במקום טהור, עיילא למחנה ישראל,

ואימא עיילא למחנה לויא? לחדא מעיילינן לתרתי לא מעיילינן,

אי הכי אפוקי נמי [למה אמרת אפקה לגמרי, לימא] לחדא מפקינן מתרתי לא מפקינן,

ועוד דברים יב לא תוכל לאכול בשעריך כתיב והיכי אמרינן אפקיה לגמרי?

אלא מחוורתא כדאביי:

מתני': שלמים קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה אף צדווס, ונגמרא יליף לה, ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע [ויקרא ג א וְאִם-זָבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן-הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אִם-זָבַח אִם-גִּזְלָה תָמִים יִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה': ב וְסִמְךָ יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחֲטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:],

ונאכלין בכל העיר כדאמרן לעיל [בדף זה] צמח ושוק דשלמי יוס שמיני, לכל אדם, בכל מאכל, לשני ימים ולילה אחד דהכי כתיב צמח ונגמרא מיימי לה,

המורם [חזה ושוק שמפרישין] מהם כיוצא בהם [שנאכלין בכל העיר, לשני ימים ולילה אחד], אלא שהמורם נאכל לכהנים, לנשיהם, ולעבדיהם:

[ויקרא ג א וְאִם-זָבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן-הַבָּקָר הוּא מִקְרִיב אִם-זָבַח אִם-גִּזְלָה תָמִים יִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה': ב וְסִמְךָ יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחֲטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:]

ח וְסִמְךָ אֶת-יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחֲטוֹ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יג וְסִמְךָ אֶת-יָדוֹ עַל-רֹאשׁוֹ וְשָׁחֲטוֹ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:],

גמ': ת"ר כל שלש פרשיות בשלמים, חדא צנן צקר וחדא צנן כשב, וחדא צנן, צקמיתא כתיב ושחטו פתח אהל מועד, ובתרתיה כתיב לפני אהל מועד, ויקרא ג ושחטו פתח אהל מועד, ויקרא ג ושחט אותו לפני אהל מועד, ויקרא ג ושחט אותו לפני אהל מועד, להכשיר את כל הרוחות בקדשים קלים דלפני משמע כל שלפני ההיכל ושצדדין, לקמיה יליף ומפרש לה,

[יש ג' לימודים למורה מערב דרום, דאילו צפון] ק"ו לצפון לירך מזרח צפוני,

אבני חן על מסכת זבחים

אלה דקציעת מקום בעלמא הוא,

וחד להכשיר צדדין, וצדי צדדין לפסול לא איצטריך קרא
אחרנא [דלפני ד] כתיב בקרא קמא, משמע צדדין ולא צדי צדדין],

מאי שנא הכא [בעולת בקר בויקרא ג א] דכתיב פתח אהל מועד,
ומאי שנא התם [בפסוק ח ויג] דכתיב לפני אהל מועד,

קמ"ל כדרב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר
שמואל, שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל
פסולין, שנאמר ויקרא ג ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא
פתוח לשון פתח אינו אלא החלל, והפסח והנועל קרוי דלת, ולא בזמן
שהוא נעול,

איתמר נמי, אמר מר עוקבא בר חמא, אמר רבי יוסי ברבי
חנינא, שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל
פסולין, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שפתח
ההיכל פתוח, ולא בזמן שהוא נעול,

במערבא מתני הכי, אמר רב (יעקב בר אחא) [אחא בר
יעקב], אמר רב אשי, שלמים ששחטן קודם שיפתחו
דלתות ההיכל פסולים, ובמשכן קודם שיעמידו ליום את
המשכן, ולאחר שיפרקו ליום את המשכן פסולים,

פשיטא, מוגף סגור, ולא נעול, כמו הגפת דלתות (ערכין דף יא) כנעול
דמי,

וילין פרוש כנגד הפתח מאי מי הוה כנעול או לא?

א"ר זירא, הוא עצמו אין נעשה וילין עצמו אינו חשוב אלא כפתח
פתוח דלגישותא בעלמא עבד,

גובהה כגון תל או עץ מוטל כנגד הפתח [ההיכל], מפסיק בין פתח לשמיטה
[והפתח פתוח] מאי?

ת"ש, דתניא ר' יוסי בר' יהודה אומר, שני פשפשיין היו
בבית החליפות וגובהן שמונה [גובה הפשפש היה שמונה אמות]
(עודף) שהאולם עודף על רוחב ההיכל, לצפון ולדרום ט"ו אמה לכל זד, וארכו
(למזרח מן המערב) [מן המזרח למערב] אינו אלא י"א אמות, ובכותל המערבי של
אותו עודף היו חלונות לגנוח סביבן מבחוץ, ולכן קרוי החצר כנגדו עד כותל מערבי
של העזרה בית החליפות,

ובאותן שני כתלים היו שני פתחים קטנים, והכי נמי תניא לה בחוספתא צהדיא, ר'
יוסי צר' יהודה אומר, שני פשפשיין היו צדית החליפות ופתוחין למערב וקסבר אולם
[פ' ולא רק ההיכל] נמי קרוי אהל מועד,

כדי להכשיר את העזרה כולה את כל שאר העזרה, שאינו בכלל לפני
אהל מועד, על ידי פתח ראשון, והוא צדי צדדין, כגון מכנגד (זויות) כותל האולם
ולמערב בצפון ודרום (לצית) [לזד בית. שני] החליפות, ובית החליפות עצמו, ואלו
שני פשפשיין מכשירין כל בית החליפות לארכו ולרחבו דקריין מהשחט לפני, ולקמן
פריך הא איכא צדדין, לאכילת קדשי קדשים קס"ד השחט דלאכילה נמי
בעיא פנים, ולקמן אמרינן, סמי מכאן אכילה ולשחיטת קדשים קלים,

מאי לאו דאיכא קמיייהו גובהה שמונה שהיה כנגדן תל גבוה שמונה,
וש"מ גובהה לא פסיל [לכן ס"ד כן, שכל הפתחים במקדש היו גבוהות עשרים
אמה בדאמרינן לקמיה, ולכן ס"ד ששמונה קאי על התל המפסיק]?

לא דגבהו גינהו שמונה גובהן של פתחים ח' אמות,

מיתיבי, כל השערים שהיו שם גובהן עשרים אמה, ורוחבן
עשר אמה?

פשפשיין שאני שהן פתחים קטנים, ואין משמשין כניסה ויציאה, אלא לאכשורי
בשחט בעלמא,

והאיכא צדדין היינו אויר שבין כותל אולם לכותל העזרה, לדרום ולצפון, דהו
להו אחורי אותם פתחים, ולא הוה לפני?

דמעיל דפתח להו בקרן זוית של אולם, מקצת הפתח פונה לצפון ומקצתו
למערב, וכן בדרום,

אחורי בית הכפורת אחת עשרה אמה היה אויר עד חומת העזרה למערב
כזה מאי צמאי מתכשר לשמיטה, דקאמר כל העזרה כשרה,

תא שמע, דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה
אחורי בית הכפורת כמין חלון פתוח מן המזרח שאחורי בית הכפרת לאויר
העזרה, גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת
קדשי קדשים, ולשחיטת קדשים קלים,

והיינו דכתי' דברי הימים א כו יח לפיכך למעשר ארבעה למסלה שנים
לפיכך [בג"ד הוא מילה אחת לפיכך] (בספר עזרא) משמעי במספר השומרים
שהעמידו במקדש לכל הפתחין, וקאמר שני שומרים העמידו לזר, והיינו לאותו לול,

מאי לפי בר? אמר רבה בר רב שילא, כמאן דאמר כלפי בר
כלפי חוץ, אחורי כל כותלי ההיכל, וקדשי קדשים,

א"ר יהודה אמר שמואל, אין חייבין הנכנס טמא להר הבית, אינו
חייב משום טומאה אלא אם כן נכנס לתוך היקף חלל העזרה, והוא @ היה

אבני חן על מסכת זבחים

אורך קפ"ז על רומז קל"ה, אלא על

דף נ"ו ע"א

ואי בניויות בחול ופתוחות לקדש, (והתנן) [הא אנו תנן].
רש"י [תוכן קודש וליידיז עליהו משום טומאה?

[לעולם בא למעט לשכות, והא דאמרין דתוכן קודש] מדרבנן מנות חכמים
היא, שלא יכנסו להן בטומאה, אצל כרת [במזיד] וקרנן [בשוגג] ליכא,

ודאורייתא לא [אין הלשכות קדושות. בתמיה], והתניא לשכות
בניויות בחול ופתוחות לקדש, מניין שהכהנים נכנסין לשם
ואוכלים שם קדשי קדשים, ושירי מנחה ומדמריהן להו לענין
אכילה, ש"מ קדושתם הן מן המורה, דאי מדרבנן וקרא אסמכתא הוא, היאך הקילו
חכמים לעקור דבר, ולהכשיר מקום חול, לאכילת קדשי קדשים,

תלמוד לומר ויקרא ו בחצר אהל מועד יאכלוה, התורה
ריבתה חצירות הרבה נמקום קדוש בחצר אהל מועד אצל אכילה
אחת?

אמר רבא, לאכילה שאני דרבי זה קרא חצרות הרבה [אבל אינו חייב
שם משום טומאה],

אבל לענין טומאה לא, והתניא, לשכות הבניויות לחול
ופתוחות לקודש, כהנים (נכנסין לשם ו. ע"פ רש"י לעיל) אוכלין
שם קדשי קדשים, ואין שוחטין שם קדשים קלים דהא צענין
לפי אהל מועד למעוטי גדי נדדן וחייבין משום טומאה?

לאו אמרת # [אין הכוונה כמו בשאר מקומות שמביא ראיה ממה שתיקן דבר
אחד שיתקן גם עוד דבר, שכאן סוּכך על מה שכתב בלי תיקון] דקמיני זה אין
שוחטין אלמא לאו קדשי, תני נמי אין חייבין משום טומאה,

בשלמא אין שוחטין [בתוך הלשכות, המעם שאין שוחטין ד] בעינא
כנגד הפתח וליכא, אלא אין חייבין אמאי [אין חייבין שם משום
טומאה]?

ולטיעמך אין שוחטין, מי לא עסקינן דאיכא שחיטה כנגד
הפתח כשהיה פתחו מכוון כנגד פתחי צית הסליפות, דאי ליכא [שאם אין
הלשכה כנגד הפתח] למאי איצטריך [לאשמועינן], אלא אף על גב
דקא שחיט כנגד הפתח, תני אין שוחטין משום דלא קדיש,

תני נמי אין חייבין [שאין חייב כרת בלשכות אלו, שאינן קדושות],

ולאכילה לא בעינן כנגד הפתח, והתניא [בברייתא מובא לעיל
נה:] רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שני פשפשי היו בבית

אורך מאה ושמונים ושבע 187, על רוחב מאה ושלישים
וחמש דמתנן במסכת מדות (דף לה),

למעוטי [מחויב כרת, לזה] הנכנס ללשכות הבניויות חולא לו, ופתוחות למוכו, שלא
נתקדשו בקדושת עזרה, צעירי מנחה, וצעיר של פגעים, וצאורים ומומים, שמקדשים
בהן את העזרה, ובהליכה סביב כדאמרין בשבועות (דף יד),

מדות ה א: כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלישים
וחמש.

מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע. מקום דריסת ישראל אחת עשרה אמה.
מקום דריסת הכהנים אחת עשרה אמה 22. המזבח שלשים ושתים 54.
בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה 76. ההיכל מאה אמה 176. ואחת עשרה
אמה לאחורי בית הכפורת 187:
והחשבון של מאה אמה של ההיכל הוא במדות ד ז מהמזרח למערב מאה אמה.
כותל האולם חמש 5. והאולם אחת עשרה 16. כותל ההיכל שש 22. ותוכו
ארבעים אמה 62. אמה טרקסין 63. ועשרים אמה בית קודש הקדשים 83. כותל
ההיכל שש 89. והתא שש 95. וכותל התא חמש 100.

מדות ה ב: מן הצפון לדרום מאה ושלישים וחמש. הכבש והמזבח ששים ושתים
62. מן המזבח למבעות שמונה אמות 70. מקום המבעות עשרים וארבע 94. מן
המבעות לשולחנות ארבע 98. מן השולחנות ולגנסין ארבע 102. מן הגנסין
לכותל העזרה שמונה אמות 110. והמזרח בין הכבש לכותל ומקום הגנסין,

תני תנא קמיה דרב נחמן, כל העזרה היתה קפ"ז [אורך], על
רוחב קל"ה,

אמר ליה [רב נחמן], הכי אמר לי אבא [ראה גיטין לא: תוס' ד"ה אנא
דלרש"י פתם ר"נ הוא בר יצחק, אבל התוס' חולקין ומביאין ראיה דסתם ר"נ
הוא בר יעקב], כגון זה [בתוך מדות אלו] כהנים (נכנסין לשם,
ו) אוכלין שם קדשי קדשים ד[נ]הכי הוא דהוה קדו ש"ה, בקדושת חצר
אהל מועד, לאכילת קדשי קדשים, וטפי מהכי [במדרה זו] לא קדיש עזרה, והוא חלל
כל העזרה, וצמחו היכל ואולם וצית קדשי הקדשים, והתא לאחורי צית הכפורת,
וי"א אמה אורח מאחוריו, ושוחטין שם קדשים קלים, וחייבין עליו
משום טומאה,

למעוטי מאי, אילימא למעוטי חלונות עוצי חלל הסלונות שצומות
העזרה סביב מצפנים, דלתות, ועובי החומה כראש למעלה, תנינא
דקדישי והיכי מצי למעוטיהו, החלונות, ועובי החומה, כלפנים?

ואלא למעוטי לשכות,

אבני חן על מסכת זבחים

החליפות גובהן שמונה, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים, ולשחיטת קדשים קלים?

אמר רבינא, סמי מכאן [מברייתא זו בדברי ר' יוסי ברבי יהודה] אכילה [דלאכילה לא בעי לפני פתח אהל מועד],

והכתיב ויקרא ה בשלו את הבשר פתח אהל מועד, ושם תאכלו אותו? קדשי שעה שאני גזירת הכתוב היתה במילואים, אבל קדשי דורות אחריו, כדאמר המורה ריבם תלמוד הרבה:

אמר רב יצחק בר אבודימי, מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה, שנאמר ויקרא ז ביום הקריבו את זבחו יאכל ביום הקריבו את זבחו, שמהם הקרבה וזכייה ביום אחד, ולא מהניא ליה הלנה בראש המזבח, לאכשורי לזריקה למחר, ביום שאתה זוכה אתה מקריב, ביום שאי אתה זוכה [פ' ביום מחרת, והלשון קשה קצת] אי אתה מקריב,

האי מיבעי ליה

דף נ"ו ע"ב

לגופיה ללמד זמן אכילת שלמים ביום זכייתו וממחרת?

אם כן נימא קרא ביום זבחו יאכל, הקריבו למה לי, ש"מ ביום שאתה זוכה אתה מקריב, ביום שאי אתה זוכה אי אתה מקריב,

ודילמא ה"ק רחמנא, אי קריב דם האידנא ניתאכיל בשר האידנא ולמחר, אי קריב דם למחר ניתאכיל בשר למחר וליומא אחרא דלא חלה רחמנא זמן אכילה בזכייה אלא בזריקה לאוכלו ביום זריקתו וממחרת?

אם כן נימא קרא ביום הקריבו יאכל, זבחו למה לי, שמע מינה ביום שאתה זוכה אתה מקריב, ביום שאי אתה זוכה אי אתה מקריב:

איתמר, המוחשב בשחיטת שלמים, על מנת לאכול מן הבשר לאור שלישי ליל שני לזכייה, חזקיה אמר, כשר דלא הוה חוץ לזמן, רבי יוחנן אמר, פסול,

חזקיה אמר כשר, דהא לא אינתיק מזמנו לגמרי לשריפה ולהיות זמן שריפתו עכשיו עד כפרא כדמי' לקמן בשמעמין,

רבי יוחנן אמר פסול, דהא אידחי ליה מאכילה,

[ועוד פליגי חזקיה ור' יוחנן] האוכל לאור שלישי מבשר קרבן כשר, חזקיה אמר פטור מקרבן שגגת נותר דלא אינתיק לשריפה הלכך לאו נותר הוא, רבי יוחנן אמר חייב, דהא אידחי לי' מאכילה,

תניא כוותיה דרבי יוחנן, קדשים הנאכלין ליום אחד, מחשבין בדמן משתשקע החמה אם שחט על מנת לזרוק דמן משתשקע החמה, פיגול ובבשרן ובאכילת בשר ובאימוריהן ובהקטרת אימוריהם, אם חשכו בשחיטה על מנת לאכול מבשרן או להקטיר מאימוריהן משיעלה עמוד השחר פיגול, דהיינו חוץ לזמן ידיהו,

קדשים הנאכלין לשני ימים ולילה אחת, מחשבין בדמן משתשקע החמה, ובאימוריהן משיעלה עמוד השחר, ובבשרן משתשקע החמה של שני ימים והיינו לאור שלישי כר' יוחנן, לענין דם ואימורין קדשי קדשים וקדשים קלים שוין, דם ואימורין לעולם קדשי קדשים הם:

ת"ר, יכול יהו נאכלין לאור שלישי, ודין הוא זבחים נאכלין ליום אחד, וזבחים נאכלין לשני ימים, מה זבחים הנאכלין ליום אחד, לילה אחריהן דכתיב במדבר (ויקרא ז) לא יניח ממנו עד בקר, [הא] כל הלילה נאכל, אף כאן בשלמים מהא לילה אחר יום המחרת, אף זבחים הנאכלין לשני ימים לילה אחריהן,

תלמוד לומר ויקרא יט והגותר עד יום גבי אכילה כתיב, בקדושים מהו, ביום זכחם יאכל וממחרת והנותר עד יום בעוד יום הוא נאכל בעוד שהוא יום תאכלנו, ואינו נאכל לאור שלישי,

יכול ישרף מיד לאור שלישי, הואיל ועבר זמן אכילתו, ודין הוא זבחים נאכלין ליום אחד, וזבחים נאכלין לשני ימים, מה זבחים הנאכלין ליום אחד תיכף לאכילה שריפה דכתיב גבי מילואים ואם יותר מבשר המילואים וגו', כלו את אהרן כתיב, ובהאי קרא לא כתיב אכילה אלא שריפה, ולהכי לא כתיב עד יום אלא ביום, אף זבחים הנאכלין לשני ימים תיכף לאכילה שריפה,

ת"ל ויקרא יט ביום השלישי באש ישרף, ביום אתה שורפו, ואי אתה שורפו בלילה:

[אור ליום עש"ק בא תשע"א, היה ניטל של החסידים, ואמרת השעור בספרד'ישע שול, ואמרת שמסתמא לכן כיון האדמו"ר מבעלזא זצ"ל לקבוע את הניטל ביום לפני שאר החסידים, כדי שיהיה מנגיד שיעור לאלו שרוצים ללמוד, ואמרתו הטעם למה אומרים בכל יום הברייתא דר' ישמעאל לאחר איזהו מקומן, וגם הווארט במדבר יא כט ומי יתן פלגים ה' גביאים], [ראיתי בספר יפאר כהן חיברו חותנו של השפת אמת, בתחלת פרשת בא שמביא תורה מאשתו],

אבני חן על מסכת זבחים

אי מה להלן [עולה] שתי מתנות שהן ארבע, אף כאן שתי מתנות שהן ארבע דכור זריקה זריקה מעולה יליפין, מה להלן ד' מתנות שמים שהן ארבע?

ויקרא א ד וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו: ה וישחט את־זבן הקורבן לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את־הדם והקרי את־הדם על־המזבח סביב אֶשֶׁר־פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ויקרא ח ד וישחט את פר החטאת ויסמך אהרן ובניו את־ידיהם על־ראש פר החטאת: וישחט ויקח מִדַּם חַטָּאת ויתן על־קרנוֹת המזבח סביב באֶצְבָּעוֹ ויתחבא את־המזבח ואת־הדם יצק אל־יסוד המזבח ויקדשהו לכפר עליו:

אמר אביי, למה לי למכתב ויקרא א סביב בעולה, סביב בחטאת במילואים [ויקרא ח טו] ובעולה, מסביב שמעין ביה ד' מתנות (סקיצה) [שיקצ] בדמה [את] רוחות המזבח, הווי שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין,

הניחא למ"ד אין מלמדין ואע"ג דהכא לאו דבנין אכא אלו דאין ללמוד, אשמעינן אביי דשני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אפי' בג"ש, אומדן דבר שנכתב בשניהם, אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר? הוי אשם שלשה [דכתיב בויקרא ז ב במקו'ם אֶשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעֹלָה וְיִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאֵשֶׁם וְאֶת־דָּמֹו יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב], ושלשה ודאי אין מלמדין:

[שנינו במשנתינו] הבכור נאכל לכהנים: ת"ר, מנין לבכור שנאכל לשני ימים ולילה, שנאמר דכור כמי, במדבר יח ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין,

הקישו הכתוב [לבכור] לחזה ושוק של שלמים ולקמיה פריך לשל מודה אקשין [פ' למה לא אקשין לה לחזה ושוק של תורה שנאכל רק ליום ולילה], מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד,

וזו שאלה נשאלה לפני חכמים בכרם מ"מ יושבין שורות ככרס, כך מפורש בדרכות ירושלמי ביבנה, בכור לכמה נאכל?

[ילי] נענה ר"ט ואמר, לשני ימים ולילה אחד,

היה שם תלמיד אחד, [כ?]^בשבא לבית המדרש לפני חכמים תחלה [בפעם ראשונה] היא הייתה מחילת ציאלתו לפניהם ציצנה [בשבא תחלה לשמש את החכמים. כן הלשון בספרי קיה על הפסוק בפרשת קרח ובשרם יהיה לך], ור' יוסי הגלילי שמו, אמר לו רבי מנין לך,

אמר לו בני ! שלמים קדשים קלים, ובכור קדשים קלים, מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד,

מהני? הבכור [תם שהוא ממתנות כהונה, כדכתיב במדבר יח ח ובשרם יהיה לך כחזה התנופה ובשרו וק' הקמין], והמעשר מעשר צהמה, והפסח, קדשים קלים, שחיתתן בכל מקום בעזרה, ודמן מעון מתנה אחת דלא כמיז דהו סביב, אלא ואת דמם תזרוק כמיז דכור, והנך גמי מהכא ילפינן כדאמרין בגמ' ובלבד שיתן כנגד היסוד במקום שיש יסוד תחתיו למעוטי מזרח ודרום,

שינה [הכתוב] באכילתן אע"פ שהשנה הכתוב את מתן דמם, שניה באכילתן זה מזה, הבכור נאכל לכהנים דכמיז וצערס יהיה לך [במדבר יח], והמעשר לכל אדם שלא מזינו לו בתורה שיתן לכהן,

ונאכלין [בכור ומעשר] בכל העיר דכמיז והצאתם שמה עולותיכם וצמיחם ואת מעשרותיכם [דברים יב], ואתא בספרי ר' עקיבא אומר דשמי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר צהמה ואחד מעשר דגן, וכמיז צהמה קרא וצמחות דקרבס ואלאכס, ומדלא קבע דהו מחילה, שמע מינה בכל העיר נאכלין, בכל מאכל, לשני ימים ולילה אחד דכור יליף לה בגמ', מעשר לא יענה מהיכא [תוס']

הפסח [נאכל בכל העיר] אינו נאכל אלא בלילה דכמיז צלילה הוה (שמות יב), ואינו נאכל אלא עד חצות בגמ' יליף לה, ואינו נאכל אלא למנויו שנמנו דמי לקיחתו דכמיז לפי אכלו תכוסו (שס), ואינו נאכל אלא צלי:

נמ' מאן תנא [מעשר ופסח בוריקה. שנ] [מדמשוי] [שהשוה] מתן דמים דכור ומעשר ופסח, דקמי שניה באכילתן, מכלל דמתן דמים לא שניה, ובכור כמיז ואת דמם תזרוק [במדבר יח]?

אמר רב חסדא, ר' יוסי הגלילי היא, דתניא ר' יוסי הגלילי אומר, [במדבר יח יז] אך כבו דרשו ר' או' יבבו ר' קשב או' יבבו ר' עז ל' א תפדה קדש הם את־דָּמָם תזרוק על־המזבח ואת־חֵלְבָם תקטיר אֵשֶׁה לְרִיחַ נִיחָח לה], חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אך דכור שור וגו', אכל לר' ישמעאל פסח דשפיכה דנפקא ליה מתן דמים לפסח מודם דכחך ישפך [דברים יב] אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח, שטעונין מתן דמים ואימורין, לגבי מזבח,

כנגד היסוד מנא לן? א"ר אליעזר, אתיא [בגו"ש ד] זריקה זריקה מעולה,

דף נ"ז ע"א

ועולה גופה מנלן? דכתיב ויקרא ד אל יסוד מזבח העולה, למד על עולת חובה שטעונה יסוד כדי נסבה, דהא מק"ו ילפינן לעיל בפירקין (דף נב), והאי קרא לדרשא אחרינא אוקימנא, וקיצור דברים הוא דנקט לה מקרא, דאי לאו ק"ו הוה ילפינן לה מינה,

אבני חן על מסכת זבחים

ודבר אחר גמר, ד(פנינים) למעלה בפר לא כתיב ביה מניינא, דכתיב (ויקרא טז יד) [ולקח מידם הסף] והנה [ולא כתב כבוד פעמים] דאִלְפִינֵי הַפִּסְתָּה קִדְמָה ולפני הפסחת היה שבע־שעשים [מן־הֶדֶם דִּלְפִינֵי], ושבע למטה הוא דכתיבא ביה,

ובשעיר חטאת למעלה הוא דכתיבא, והוא אותו על הכפרת ולפני הכפרת, "אותו" חלף משמע, ולפני הכפרת לא כתיב שבע, וגמירי דהיקשא מהדדי, דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר,

אלמא עבודת פר ושעיר פנינים, דהיינו ודבר אחר ילפינן, דמקנת עבודה כל אחד כתובה זו, ומקנתה למד מחזירו, והדר מיגמר היכל מפניס דהיקשא, דכן יעשה לאהל מועד, אלמא היינו ודבר אחר לא כהיקשא חשיב לה,

אלא למ"ד הוי היקש, מאי איבא למימר היכי דהר היכל וגמר מיניינה דהיקשא?

מקומות הוא דגמרי מוהרדי ואין זה חוזר ומלמד דהיקש, דהיקש קמא בהמות [פר ושעיר] איתקוש, ובהיקשא בתרא מקומות [היכל ולפני ולפנים] איתקוש,

אבל גבי תודה ובכור, מזה ושוק של תודה הוקשה לבכור, והיא עזמה למידה משלמים דהיקש,

דף נ"ז ע"ב

ואיבעית אימא, חוץ מפנים בחד זימנא גמיר והכי איתא בסדר יומא בפרק הוציאו לו (דף טז), כלומר נהי גמי דהיקש מקומות דהיקש בהמות, הואיל דהיקש [בהמות] טורף פנים הוא, אפ"ה לא דמי לההוא דלעיל, דאילו היכל כולה מילתא צעי למילף מפניס, ואידי דניתן היקש לידרש בדברים המפורשים בפנים, (כמו) [כגון] למטה בפר ולמעלה בשעיר, מדרש ולמד צבת אחת ובא אף מה שלמד בפנים דהיקש עמו,

וגבי היקש [דבכור לתורה] דלעיל גמי, אם כתוב בתורה והוקש בכור לתודה וללמד לו מזה ושוק, ולמדמה דהיקש ???[אבל למעשה לא צריך ללימוד זה שהרי כולה לכהן], אי הוי הוקש בכור לתודה עזמה והיה למד ממנה תנופת חזה ושוק ואכילת יום וליילה, דמתוך שיכולה ללמוד עליו זמן לאכילה שהוא כתוב בה, מלמדת גמי עליו תנופת חזה ושוק,

אבל השתא לתודה עזמה לא הקשה הכתוב, אלא לחזה ושוק שבתודה, וכתובה עזמה לא למדתה אלא דהיקש,

??? [פי' דלכן נקרא דהיקש של בכור לתורה "היינו ודבר אחר" דאם היה כתוב בבכור מפורש בתורה, דבכור דינו בתורה, ובתורה עצמה כתיב דנאכל ליום ולילה, הגם שזה שתורה נותן חזה ושוק לכהן ללמוד בהיקש משלמים, מ"מ כיון שהתורה הקיש בכור לתורה, היינו למידים ממנה בכור לכל דיניו, אבל עכשיו שהתורה הקישה בכור רק לחזה ושוק, ואנו רוצין לומר שהכונה על חזה ושוק של תודה, הרי חזה ושוק עצמה לא כתיב בתורה, והוא נלמדת רק בהיקש משלמים, זה נקרא "היינו ודבר אחר". וראה גוסס רש"י בתוס'. ומה שמוחק השטמ"ק ברש"י הוא משום שהוא יתור לשון. א"ח],

בשלמא למ"ד [היינו ודבר אחר] [לא] הוי היקש, היינו דכתיב [בשתי הלחם] ויקרא כג ממושבתיכם תביאו לחם תנופה גבי שמי הלחם דעזרת כתיב, והוצרכו במסכת מנחות (דף עז) ללמוד מהם, כמה עשרות יש בלחמי תודה,

(וצנופה) [דצנופה ? מתחיל לפרש למה צריך לימוד זה] נכתב י' חלות בכל מין, אבל לא נפרש מכמה היא החלה, ומייתי לה לחלות חמץ שבתודה, משמי הלחם שאף הן חמץ, והכתוב הקיש כל הבאות של חמץ שהיו שוות, ומקרא יתירא דתביאו ילפי' לה דלא אינטריך, דכתיב והקרבתם מנחה חדשה, ממושבתיכם "תביאו" לחם תנופה, ולא אינטריך תביאו שאין ת"ל תביאו, מזה ת"ל תביאו,

כל חמץ שאתה מביא ממקום (למקום) אחר, הרי הוא כזה עשרון לחלה דכתיב שמים שני עשרונים, מזה לחלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה,

אי מזה לחלן [שתי הלחם] אלו שני עשרונים, אף כאן כל י' חלות שזה [יחד] שני עשרונים,

ת"ל [החם בשתי הלחם] תהיינה החם מפרש מאי למודה צפ' המודה,

ולמדנו עשרה לחמין עשרות לחמין, דהא י' חלות למודות בה בג"ש, מתרומת מעשר, מה תרומת מעשר אחד מעשר, אף תרומת תודה והקריב ממנו אחד מכל קרבן, מכל מין תרומה לה, אחד מעשר, הרי י' חלות, ובהיקש "תביאו" למדנו שהחלה עשרון, הרי למדנו י' עשרות לחמין, היינו ודבר אחר, י' חלות למדנו בהן כזר, ובהיקש הן למידות עשרון לחלה,

עשרה למצה עשרון לשלש מינין שצמחה בזין?

ת"ל ויקרא ז על חלת לחם חמין מנה הכתוב מינין שצמחה, וכתב אחריהן על חלת לחם חמין, הרי היקש, אלמא חמץ שלמדנו בו עשרה עשרות דהיינו ודבר אחר, חוזר ומלמד על המלה דהיקש עשרה עשרות נגד חמין הבא מצה,

אלא לזמאן דאמר (לא) הוי היקש, מאי איבא למימר?

תביאו יתירא היא לרבות חמץ שבתודה, שכל שמים שבו, יהו שמים עשרונים, והוי כמאן דכתיב בצנופה בלחמי תודה, ולא משמי הלחם גמרי, והיכי דמי דליהו היינו ודבר אחר, כגון אי איתקוש חמץ דתודה לשמי הלחם בקרא אחרינא דלא מפרש בה עשרון לחלה, וילפינן תודה משמי הלחם דהיקש לעשרון לחלה, וצדידיה כתיב עשר חלות:

[שנינו במשנתנו] הפסח אינו נאכל: מאן תנא דאיתו נאכל אלא עד חלות, אמר רב יוסף, רבי אלעזר בן עזריה היא, דתניא רבי

אבני חן על מסכת זבחים

מחצית המזבח ולצפון בצפון [פי' שחילק המזבח לשני חצאים ע"פ גזירת הכתוב]:

נב: אמר רב אסי א"ר יוחנן גמרא גמיר לה רבי יוחנן, אומר היה ר' יוסי, כוליה מזבח בצפון קאי, ומאי כאילו הא דלא נפון נשטט, מהו דתימא, בעינן [הא דכתיב בעולה ושחט אותו] על ירך וליכא, קמ"ל,

אמר ליה רבי זירא לרב אסי, אלא מעתה קס"ד דרבי זירא [פי' דר' זירא ס"ד], דממתי' גמיר לה רבי יוחנן, להא דאומר היה רבי יוסי, לר' יוסי ברבי יהודה, הכי נמי דחציו [של המזבח] בצפון, וחציו בדרום [פי' אם טעמיה דר' יוסי משום דקסבר כל המזבח היה בצפון, לפ"ז נמצא דטעמיה דר' יוסי ברבי יהודה שחצי מזבח היה בצפון],

וכי תימא הכי נמי, והא את [פי' אתה רב אסי] הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן, מודי רבי יוסי בר"א ע"פ שמכשיר למזבח מחציו לפסוק, מודה הוא שאם שחטן כנגדן כנגד אותו מקום מתמיהם בקרקע פסולה ולקמיה מפרש, היאך יכול לשחוט חטת המזבח?

אמר ליה רב אסי, הכי קאמר רבי יוחנן כלומר אומר היה רבי יוסי דקאמר ר' יוחנן לעיל, לאו ממתי' גמיר, אלא הכי גמיר לה מרבותי, וממתי' לאו במקום מונח פליגי, דמימא רבי יוסי כולה נפון, ור' יוסי צר' יהודה נימא חציו נפון, אלא מדרשא דקרא,

שניהם [ר' יוסי, ור' יוסי בר' יהודה במתי'] מקרא אחד דרשו, שמות ב' כא [מזבח אבנים תעשה לי] וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך, ר' יוסי סבר כולו לעולה וכולו לשלמים כולו ראוי לשמיטת עולה, דקדושם נפון עליו מגזירת הכתוב, וכולו ראוי לשלמים, שהשלמים כשרין אף נפון מק"ו כפירקין דלעיל (דף נה),

ורבי יוסי בר' יהודה סבר, חציו לעולה וחציו לשלמים, דאי ס"ד כולו לעולה כשר [למה הוצרכה התורה לומר שגם שלמים כשרים על המזבח], השתא כולו לעולה כשר, כולו לשלמים מביעיא [אלא כך גזירת הכתוב לחלק את המזבח לשנים],

ואידך [לר' יוסי למה צריך הפסוק לומר שניהם] איצטריך, ס"ד אמינא עולה הוא דדחיק ליה מקום שמקומן קטן ודחוק, שאין כשר לה אלא נפון, ופעמים שהעולות מרובות וצר להם המקום, והכשיר להן הכתוב ראש המזבח, אבל שלמים דלא דחיק ליה מקום, אימא לא, קמ"ל,

גופא, אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, מודי רבי יוסי ברבי יהודה, שאם שחטן כנגדן בקרקע פסולות [ולא פירש עדיין מה פירושה "כנגדן" בקרקע, ויכולים לפרש לצדי המזבח למזרח ולמערב, אבל לר' יוסי בר' יהודה אם עשה כן הקרבן פסול, ויש לפרש שאם עשה מערה תחת

אלעזר [בן עזריה] אומר נאמר כאן [בפסוק] שמות יב בלילה [הזה], ונאמר להלן שמות יב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, אף כאן עד חצות,

א"ל ר"ע, והלא כבר נאמר ואכלתם אותו בחפזון, עד שעת חפזון שהם נמפזים ללכת והיינו לאור הצוק כדכתיב (שמות יב) ואחס לא חלאו איש מפחדו צימו עד צקר, א"כ מה ת"ל בלילה הזה, שיכול, יהא ככל הקדשים הנאכלים ביום ציזם וצימתו קודם שמתקן יתחיל לאוכלו [לאלול?] אם ירצה מ"ל כו', ת"ל בלילה, בלילה יהא נאכל, ואינו נאכל ביום,

א"ל אביי, וממאי דרבי אלעזר ב"ע ודאורייתא, דלמא דרבנן ולחרחיק אמ האדם מן העבירה כדמין כולהו עד חצות [לנאכלין] לשני ימים ולילה אחד, לא עשו חכמים הרחקה עד חצות, דניכר הוא מתי יהיה שקיעת החמה, אבל בלילה אינו ניכר. תוס'.

[ובשו"ת חכם צבי סי' קנא הביא בשם הרמב"ן שבנאכלין לב' ימים עיקר מצוותן רק יום אחד, אלא שאם נשאר ליום ב' התורה התירה להיות נאכלין למחר, א"כ הוי [נאכל לשני ימים] מילתא דלא שכיחא ולכן לא גזרו בו משום סייג. מעון הברכה בתחלת מסכת ברכות?]

א"כ מאי "אלא" עד חצות לימני ונאכל עד חצות כדמנא כולהו, [אלא] כי התם דומיא דלילה ומניין וללי [ששנינו במתי'] מנייה דהו דאורייתא מה התם דאורייתא, אף כאן נמי דאוריית' [וצריך לזהר] אמצה וכו' משום דקאמר רבא בסוף ערבי פסחים אבל מצה אחר חצות לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו. תוס'.

פרק ששי קדשי קדשים

דף נ"ח ע"א

מתני': קדשי קדשים [שמקומן בצפון] ששחטן בראש המזבח [מדאורייתא שחט לכתחלה כדרדשין] בגמרא [מזבחת עליו, ושחט הא דנקט דיעבד מדרבנן שלא תרביץ גללים. תוס', ולפ"ז יהיה חילוק בין עוף לכבש לבקר], רבי יוסי אומר, כאילו נשחטו בצפון בגמי יליף טעמא,

ר' יוסי בר' יהודה אומר, מחצית המזבח ולדרום בדרום,

אבני חן על מסכת זבחים

[תמיד כט.] ביררו משם מדיר העצים עצי תאינה יפים בשל תאנה היו רגילין, ועטם אגדה הוא, שבו הייתה תקנה לאדם הראשון [שנאמר] ויעשו להם חגורות # [אולי מפני שמוזבח מכסה ערותן של ישראל], לסדר מערכה שניה של קטרת אלל מערכה גדולה, היו מסדרין מערכה קטנה, ליתול ממנה גחלים, להכניס על מוצח הפנימי, שלשה קצין לכל בקר וערב, להקטיר עליהם קטרת,

וצמסכת יומא צפרק טרף בקלפי (דף מה) צסופיה ילפיין מקרא דעל מוצח החיטון צריך להיות מערכה לקר,

כנגד קרן מערבית דרומית של מוצח, משוך להחיקו מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות, ועטם מפרש לקמיה מאי שגא (הקדן זה) [הקדן], ומ"ט מושכו הימנה ולצפון ד' אמות,

משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות גרס, וכן מצינו בסדר המשנה צמסנת תמיד,

[בחול היה נותן שם עצים] באומד חמש סאין גחלים לפי אומד ה' סאין גחלים, היו נותנין שם עצים, כך שיעורו, לחמות צבוחו צראש המוצח שהוא חלק, מחמה של סאה [ר"ל שאילו היו הגחלים מונחים צבורים בגומא היה בנקל לחתות מחמה של סאה אף בפרחות מה' סאין. רש"ש], לר' יוסי דאמר בסדר יומא (דף מג) צכל יוס חמה צשל סאה ומערה צבחן ג' קצין,

ובשבת [היה נותן] באומד שמונה סאין גחלים לפי שצריך להקטיר הצוידין על מוצח החיטון, שעל מוצח הפנימי אין הקטר אלל של קטרת שמרית וערבית, צדכתיב לא תעלו עליו קטרת זרה וגו' (שמות ל), ששם היו נותנין שני בויכי לבונה, של לחם הפנים,

ומאי סימנא מהו הסימן שהוקצב להם למערכה שניה, ולהקטרת הצוידין, קרן מערבית דרומית, ומשוך ארבע אמות מן הקדן ולצפון?

רבי יוסי היא, דתניא,

דף נ"ח ע"ב

רבי יוסי אומר, זה סימן [בידך], כל הניטל בפנים [שני בויכי לבונה. לפי המסקנא] לינתן בחוץ ולקמיה מפרש מאי ניהו, אינו [נותן] [ניתן. ר' אלא בסמוך שאין לפנים [הימנו. שג] אינו ניתן צבחן על המוצח החיטון אלל צסמוך לצד פנים שאין צמוצח החיטון מקוס הסמוך לפנים יותר ממנו, וכל הניטל בחוץ מעל מוצח החיטון לינתן לפנים [גחלים לקטורת שחרית וערבית. לפי המסקנא], אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים [הימנו. שג] אינו ניטל אלל ממקוס שהוא סמוך לפנים,

[ומפרש] כל הניטל בפנים לינתן בחוץ מאי ניהו, אילימא שירים שירי הדס דמטאות הפנימיות, ל"ל לצדי יוסי לשויה צבו כללל, בהדיא כתיב בהו ויקרא ד אל יסוד מוצח העולה, אשר פתח אהל מועד דניתנין ציסוד צסנגד הפתח, דכתיב ישפך אל יסוד מוצח העולה, אשר

המוצח ושחט שם גם הקרבן פסול, ומסקנת הגמ' שאם מיעט את המוצח ושחט על המקום שהיה שם המוצח מקודם הקרבן פסול],

[אליבא דר' יוסי ברבי יהודה אמרינן לעיל כ. איזוהו צפון מקיר מוצח צפוני ועד כותל עזרה צפוני, וכנגד כל המוצח כולו, צפון],

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, מאי כנגדן בקרקע הא ליכא לפרושי כנגדן צרצפה [שני צידי המוצח], למורה המוצח וצמערבו, דאס כן לא הוה קשיא מילתא לרב אסי לעיל [למה אם שחטן כנגדן בקרקע פסולה],

דמחא ליכא למילף, דלית ליה לצדי יוסי צרצי יהודה חלי המוצח עומד צצפון, דאפילו [אם עומד] הוא [המוצח ב] צפון, נמי פסיל ליה לצדי יוסי [צרצי יהודה], ואפילו סמוך לכותל העזרה צפוני פסול, אס משוך מכנגד [זוית] [זוית. יעצ"ך] המוצח צפונה למורה או למערב,

דייקין על ירך, כדאמר צצ"צ [לעיל כ]. איזוהו צפון מקיר מוצח צפוני עד כותל עזרה צפונית, כנגד המוצח כולו, אלל משוך מכנגד המוצח לא,

הלכך על כרחך האי כנגדו, דילפיין מינה דמקוס המוצח לאו צפון הוא, אין הפירוש כנגדו אלא [תחמיז קאמר, ומאי היא,

אילימא אי נימא אס שחטן אמה יסוד אמה סוכב על כניסת הסוצב והיסוד, האי לאו כנגדן הוא # [צריך קצת הסבר למה ס"ד שזה נקרא כנגדן בקרקע], האי גופיה מוצח הוא אלל מוצח ממס, ומכשר צה צדי יוסי צרי יהודה, כדקמיי מחצי המוצח לצפון,

ועוד [איך תפרש אמה יסוד ואמה סוכב, א"כ], מאי כנגדן "בקרקה",

וכ"ת [כנגדן בקרקע היינו] דעביד מחילות בקרקע, ושחיט בהו,

וכי האי גוונא מי הוי מוצח, והתניא שמות כ מוצח אדמה תעשה לי, שיהא מחובר (מאדמה) [באדמה], שלא יבגנו לא על גבי מחילות [מערות], ולא על גבי כיפין אולמים ארקמלו"ט?

לא צריכא, דבצריה בצורי אס נמלך לקצר את המוצח [צריך לפרש שמיעט מרת ארכו ורחבו ועשאו מרובע קטן, לפי שמדת ארכו ורחבו אין מעכבין, אבל רבוע מעכב כדלקמן סב. יעב"ץ], ונשאר מחמה של צפון [שהיה עומד בו מחצה הצפון של המוצח] פנוי, ושחט שם, פסולות, ואע"ג דירך הוא פסיל ליה [דקסבר דמוצח כולו בדרום היה], אלמא סצירא ליה צדרוס עזרה הוא [היה עומד המוצח], דאי לא, אמאי פסיל ליה,

אמר רבי זירא, אפשר איתא להא דרבי יוחנן דאמר אומר היה צדי יוסי כוליה מוצח צצפון קאי, ולא תנינא לה במתני',

נפק דק ואשכח [התני"ט על אבות פ"ב מ"ט דתנן אמר להם צאו וראו איזוהו דרך ישראל וכו', כתב, כדאמרינן בעלמא נפק דק ואשכח, המכוון בכל זה יציאת השכל והשתומטו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב] צמסנת תמיד, דתנן

אבני חן על מסכת זבחים

בעי למיתי,

פתח,

אלא על כרחך, לא משכחת לה שמהא משיכת ד' אמות הללו, לקרב כנגד הפתח, אלא נמן לך מדה בשיעור שלא תמשכנה יותר מכאן שכל מה שאתה יכול לקרבה אלל קרן דרומית הוי מקרבה, ובכך אתה מכוונה כנגד הפתח, וד' אמות הללו ע"כ הוא מושכה ללפון, לפי שאין לו מקום לסדר עליהן, וקסבר כוליה בצפון קאי,

אלא לאו משום דקסבר כוליה מוזב בצפון קאי ואין ממנו לפני הפתח אלא חמשה דרומיות, והני ארבע אמות ומהן, אמה יסוד, ואמה סובב, ואמה מקום קרנות, ואמה מקום רגלי הכהנים המסדרין את המערכה, ומקיפין בין קרן למערכה, ואין לו מקום לסדר, ולימדך שיקדר חוץ להן מיד, כדי שמהא אמה מן המערכה כנגד הפתח, דכי מסוגו לקמיה ללפון טפי, תו ליכא פתח # [ואם קדושת היכל ואולם חרא מילתא, היה יכול לעשותה עוד חמש אמות. וצ"ע],

[ונמצא שדך ואשכח מתני' דר' יוסי סבר דמוזב בצפון קאי],

אמר רב אדא בר אבהו לעולם לא תידוק מינה לרבי יוסי [דמוזב] בצפון קאי, אלא (אימא) הא מני רבי יהודה היא דאמר חציו בצפון וחציו בדרום, עשר אמות אמצעות שלו היו כנגד פתחו של היכל, וי"א אמות מוית היכל וללפון, וכנגדן לדרום נמצא מכוון כנגד רוחב חללו של היכל ועוצי כמלי, שהיכל חללו כי אמה ועוצי של כותל ו' אמות [ונמצא הכתלים ו"ב אמות, והפתח עשרים אמה, ויהי הם ל"ב אמות], והכי חנן לה במסכת מדות (דף לו),

דתניא, ר"י אומר, מוזב ממוצע ועומד באמצע העזרה, ושלושים ושתים אמות היו לו, עשר אמות כנגד פתחו של היכל, אחת עשרה אמה מיכן, ואחת עשרה אמה מיכן, נמצא מוזב מכוון כנגד היכל,

[והולך ומפרש איך יתיישב המשנה שהיה מרחיק ד' אמות אליבא דר' יהודה],

סוף סוף כדאקשינן לעיל לרבי יהודה חד סרי בעי למיתי, ואי קסבר קדושת היכל ואולם חרא מילתא היא, שית בעי למיתי?

מי סברת הני ארבע אמות, בהדי אמה יסוד ואמה סובב, ארבע אמות בר מאמה יסוד ואמה סובב ומלמעלה בראש המוזב קחשיב להו [אכל מן היסוד שש אמות הוא נמשך] ונמצא לפני הפתח, (שהרי נמשך ו' אמות) ולא הזכירו ד' אמות אלו, אלא לקרנן לפתח, דצנרי מהכי לאו כנגד הפתח הוא,

ונוקמה כרבי יוסי ובממוצע למה לך למשקלה מרבי יוסי, דשמעת ליה דאמר אין ניתנין אלא בסמוך שאין לפניו, מכדי (להיסתמך) [לאפוקי מ]דוקיא דרבי יזרא קא אחית, דעבי למידק מיניה [מברבי ר' יוסי בבריייתא] לרבי יוסי דכוליה

ותו [חלק השני של המאמר] כל הניטל בחוץ לינתן בפנים מאי ניהו,

אילימא גחלים של יום הכיפורים שמכניסין במסחה לפני ולפנים, להקטיר בהן מלא חפניו קטרת סמים דקה, דאף הם ניטלין ממוזב החיצון, כדכתיב מעל המזבח מלפני ה' מזב המערב, ודרשינן דיומא (דף מה) איהו מוזב שמקטרו לפני ה' ואין כולו לפני ה', זהו מוזב החיצון, ויהיב לו זה רבי יוסי כללא וסימנא, דאין ניטל אלא ממקום שאין סמוך הימנו ולפנים, [הא] בהדיא כתיב בהו ויקרא מז יב וְלָקַח מִלֵּאֲהֹמֶת הַגָּחֳלִים מִלִּפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה' וְגו' מלפני ה' דהיינו ללפ פנים?

אלא, כל הניטל בפנים לינתן בחוץ, שני בויכי לבונה של לחם הפנים הניטלין בשבת מן השלחן, לינתן על מוזב החיצון, ואשמעינן ר' יוסי שניתנין מכנגד הפתח דגמרי [בבבין אב] מושירים הפנימיים,

הניטל בחוץ לינתן בפנים, גחלים דכל יומא ויומא הניטלין ממערכה שניה של קטורת, לינתן על מוזב הפנימי, ואשמעינן רבי יוסי דניטלין מכנגד הפתח דגמרי [בבבין אב] מוגחלים של יום הכפורים שקצב להן כנגד הפתח לנטילתן,

והיינו סימנא דתנא חנא במסכת תמיד, למערכה שניה, שהיא לנטילת גחלים, ולהקטרת זבין, שמהא בקרן דרומית מערבית, ומשוכה ללפון ארבע אמות, שמהא מכוונת כנגד הפתח, ומינה פשטינן דלר' יוסי כוליה מוזב בצפון קאי,

ומאי קסבר שקצב למשיכת המערכה מן הקרן ד' אמות אי קסבר כוליה מוזב בדרום עזרה קאי ומשיכת ד' האמות לקרבה כנגד הפתח הוא צא,

עשרים ושבע בעי למיתי ולמשוך מקרן מערבית דרומית וללפון, וחזן לאותן כ"ז אמות סידור המערכה, שהרי הפתח צאמצע העזרה היה, ועשרה אמות רוחבו, וחמש בצפון וה' בדרום,

וכיון שהמוזב בדרום, נמצא שאין ממנו לפני הפתח אלא ה' אמות צפוניות שלו, שכלה כנגד אמצע הפתח, נשארו לו מל"ב [אמות] שלו כ"ז, ואת כולן אתה צריך למשוך המערכה מכנגד קרן יסוד המוזב הדרומי וללפון, קודם שהגיע לפתח,

ואי נמי קסבר קדושת היכל ואולם חרא היא ומשמגיע כנגד פתח האולם קריין לפני ה', ופתח האולם עודף לכל רוח על פתח היכל, ה' אמות לכל זר, שהיה רחבו כ' אמות, כדתנן במסכת מדות (דף לו) עשרים ותרתי בעי מיתי,

ואי קסבר חציו בצפון וחציו בדרום, חד סרי בעי למיתי שהרי ט"ז אמותיו בדרום, נמצאו מהן י"א [אמות] מוית דרומית של פתח ולדרום,

ואלא קסבר קדושת היכל ואולם, חרא מילתא היא, שית

אבני חן על מסכת זבחים

מוצח בצפון קאי, [אוקמה כר' יוסי ו] אימא הכי, לעולם קסבר [ר' יוסי] חזיו
צדוק וחזיו בצפון, ומי סגרת צדקי אמה יסוד כו' [בלשון הגמ' בראשית לה כר'
יהודה]?

ומשני לרבי יהודה שמעין לה משום דרבי יהודה שמענא ליה,
במוצע בהדיא, ואי משום דאירי רבי יוסי ציטלין צפנים וימנין צחוק,
ויטלין צחוק וימנין צפנים, הא כולי עלמא אית להו,

ורב שרביא אמר ד' אמות דקמני, צדקי אמה יסוד ואמה סובב קאמר, ודוק
מינה כדקאמר דמוצח בצפון קאי,
ומינה לרבי יוחנן לא תסייעה מינה, דמימא רבי יוסי בן חלפתא היא, משום
דשמעין ליה דאירי ציטלין וימנין, דהוא לכולי עלמא אית להו,

הא מני והא דממדי [המשנה דתמיד שהיה המערכה מושך מן הקרן כלפי צפון
ארבע אמות] כ רבי יוסי הגלילי היא מוקמינן, דשמעין ליה דאמר מוצח
צפון קאי, אבל לרבי יוסי סממא, דהוא [בכל מקום ר' יוסי סממא הוא] רבי יוסי
בן חלפתא דלא שמעת ליה דאמר [דמוצח בצפון], לא מוקמה, דלמא כרבי יהודה
ס"ל [דמוצח היה במוצע],

דתניא רבי יוסי הגלילי אומר, מתוך שנאמר כזכור שמות מ ו
ונתת את־הפיר בין־אֵהָל מו' עֵד (וגומר) [ובין המזבח, יכול
יתנונו בין האולם למזבח, ת"ל], וכמוז אחד אומר, שמות מ כט [את

דף נ"ט ע"א

[שמות מ כט ואת מזבח העֹלָה שם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מו' עֵד ויעל עֹלֹי אֶת־הָעֹלָה
וְאֶת־הַמִּנְחָה פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה: ל וְיִשָּׂם אֶת־הַפִּיר בֵּין־אֹהֶל מו' עֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְיִתֵּן שְׁמוֹה מִים לְרִחֻצָּה],

מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וגו' [שם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מו' עֵד], מוצח
בפתח אהל מועד, ולא כיור בפתח אהל מועד ואין כיור מפסיק
צינטיים, למדת משני המקראות הללו, שצריך ליתנו כל מה שיכול לקרבו צאיר שצן
מוצח לאהל מועד, ובלבד שלא יהא מפסיק צין מוצח ולפתח,

היכן היה נותנו, בין "האולם" [אבל לא נגד הפתח, אלא נגד הכותל]
ולמוצח, מושך קימעה כלפי הדרום מוויית המוצח ולדרום, נמלא
שאינו כנגד המוצח כלל, אלא "כצין" אהל מועד ולמוצח,

[ומקשה אף שיש פסוק שלא יהיה הכיור לפני פתח ההיכל או האולם, מ"מ קשה
למה לא נתן את הכיור בין כותל האולם ולמוצח, ולמה היה צריך להסירו לגמרי
מלהיות בין האולם ולמוצח],

מוצי קסבר [ר' יוסי הגלילי] שלא קיים את המקרא שכתב, צין אהל מועד וצין
המוצח, והוא מושכו קימעה,

אי קסבר כוליה מוצח בדרום קאי הרצה מן המוצח יש צדוק כנגד
[כותל ה]היכל, שלא כנגד הפתח, והיה לו לתמו [לחת את הכיור] שם, [חיינו]
נוקמיה מכותל היכל ולדרום כלומר משמחיל כותל פתח ההיכל ליסמס
לדרום, דהיינו בין פתח ה אולם ו למוצח וכנגד ההיכל, שפתח האולם, עודף
על של היכל, ה' אמות (לדרום) [לכל צד],

ואי נמי קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא ופתח אולם כפתח
היכל, והוצרך למושכו אף מכנגד פתחו של אולם [דהוא נמי קרי פתח אהל מועד],
נוקמיה מכותל מסמימת כותל אולם ולדרום דה"ל אחתי בבין אולם
למוצח צין האולם ולמוצח, דצין כותל אולם ככותל היכל, קרי ציה צין אהל
מועד ולמוצח, ומיקיימי קראי שפיר,

אי נמי קסבר, חציו בצפון וחציו בדרום יש לו ט"ו אמה צדוק נא
מהן ה' אמות של פתח, עדיין יש לו מקום י"א אמה לתמו שם, נוקמיה
מכותל מווחת היכל ולדרום, בין אולם ולמוצח,

ואי נמי קסבר קדושת האולם והיכל חדא היא והוצרך למושכו
אף מכנגד פתח אולם, נוקמיה מכותל אולם ממקום סמימת פתח אולם,
ולדרום, בין אולם ולמוצח דעדיין יש שם מקום ו' אמות,

אלא לאו משום דקסבר [ר' יוסי הגלילי], כוליה מוצח בצפון
[קאי] ודרומו של מוצח (כולה) [כלה] לפני הפתח, ואם היה נותנו כנגד המוצח
כלל, נמלא מפסיק צין מוצח, לפתח,

כי נמי מוקמת לה מכותל היכל (בסמימת) [מסמימת. שן] כותל ההיכל
ולצפון צמזחם צפונים ולצפון, ה"ל בין אולם ולמוצח ואינו רשאי
להפסיק צין פתח אולם ולמוצח, וכי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון, ה"ל מפסיק
צין אולם ולמוצח,

ונוקמה מכותל אולם ולצפון, בבין אולם ולמוצח?

אמר קרא צפונה מדהיה ליה למיכתב על ירך המוצח צפון, וכמיב צפונה,
לדרשא אהא, שיהא צפון פנוי מכלים גרס הכא, וכיור כלי הוא,
[ומה שאמרנו במשנה שהיה מושך מן הדרום קימעה, פירושה שהיה לצד דרום
לאחר פתח האולם. וראה שטמ"ק ד"ה צפונה]

מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי הגלילי ואומר כוליה צדוק קאי,
ר"א בן יעקב היא, דתניא ר"א בן יעקב אומר, צפונה שיהא
צפון פנוי מכלום, ואפילו מן המוצח,

אמר רב, מוצח שנפגם, כל הקדשים שנשחטו שם צעורה
פסולין, מקרא הוא ביריגו, ושכחנהו,

אבני חן על מסכת זבחים

מאי ר' יהודה [דקאמרת מודה ברמים], דתניא מלכים א ח סד ב'ו' י'ס' ההוא קדש המלך את-תו' ה' החצר אשר לפני בית ה' כִּי-עָשָׂה שָׁם אֶת-הַעֵלָה וְאֶת-הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלֵמִים וְגו', כִּי-מִזְבֵּחַ הַנִּהְלֶשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' קָטַן מִזֶּהְכִּיל וְאֶת-הַעֵלָה וְאֶת-הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלֵמִים,

דברים ככתבן שקדש את הרצפה כולה, "לשם מוצח" להקטיר עליה, לפי שהיה המוצח קטן מהכיל עולות ושלמים שהקריבו למוזבח המוצח, [אקשה למה אמר "מוזבח הנחשת" והלא בימי שלמה היה מוזבח אבנים] ואמרין לקמן לרבי יהודה הכי משמע קרא, כי מוצח אבנים אשר תחת מוצח הגחושות, קטן היה, **דברי רבי יהודה**,

א"ל רבי יוסי

דף נ"ט ע"ב

והלא כבר נאמר מלכים א ג ד וַיִּלֶךְ הַמֶּלֶךְ נִכְנְעָה לִבָּחַם שָׁם כִּי הָיָה הַחֲבִיבָה
הַגָּדוֹל לָהּ [שהיה כמו מזבח של משה] אֵלָּף עָלוּ תַּיְעָלָה שֶׁל מוֹה עַל
הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא,

וַאֲלוֹ בֵּית עוֹלָמִים הוּא אוֹמֵר מַלְכִּים אֵלֶּי סָג וַיִּזְבַּח שֶׁל מֶזֶה
 יֵאת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זֶבַח לָהּ, בָּקָר עֶשְׂרִים וְשָׁנִים אֶלֶף
 22,000,

ובשאתה מגיע לחשבון עולות, ולמנון אמות שהיה מוצח אנשים של שלמה עודף עליו, זה של שלמה גדול משל משה, לפי אורך העולות, שהרי מוצח של משה כתיב ביה ה' אמות אורך וה' אמות רוחב, לא מהם מקום הקרנות אמה לכל דבר ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה לפנים מן הקרנות כפיב המערכה, נמצא מקום המערכה אמה על אמה, הכי אמרין לקמן בפירקין (דף סב), יסוד וסובב לא היו ממעטין בצרכו ורחבו לפי שמקיסין וכולטין כסביו, מעשה רשת נחשת, והוא היה סובבו, ובמוצח שעשה שלמה היה מקום המערכה כ' על כ' לרצי יוסף, דתנן במסכת מדות (דף לה),

חלקקהו לכ' רעזועו, כל אחת ואחת ברובא אמה, ואורק עשרים, הרי ד' מאות אורק
ברובא אמה, ואין לך אמה על אמה שאינה מחזקת לצער אלף ליום, שהיזה אש של
שמים ממנהרת לאכול, הרי ד' מאות אלף, זה [מזבח של שלמה] גדול **בזזה**
[משל משה],

אלא מהו אומר קטן **מהביל** לאו במזבח אבנים קאמר, ומשום ההוא יומא, אלא למזבח הנחשת קאמר, וזה לפסולו לעולם שביקרו, ומה שחלה הכתוב קטנו בעצמות של אותו היום, לישגא מעליא נקט, **כאדם האומר לחבירו באדם** [כחן] **שנפסל פלוני גנם הוא** לישגא מעליא ולא אמר נפסל פלוני **ופסול לעבודה** לאו מסקנא דאדם אומר, אלא רבי יוסי קאמר לה, ואותו פלוני פסול לעבודה, והוא קורא לו גנם,

כי סליק רב כהנא [א"י], אשכחיה לר"ש ברבי, דקאמר משום ר' ישמעאל בר' יוסי, מנין למזבח שנפגם שכל הקדרשים שנשחטו שם פסולין, שנאמר שמות כ זבחת עליו את עולותיך ואת שלמך, וכי עליו אתה זובה, אלא כשהוא שלם והוא עליו בגיטו ובצנינו קאמר, ולא כשהוא חסר,

אמר [רב כהנא] היינו קרא דאישתמיט ליה לרב,

ורבי יוחנן אמר, (אחד זה ואחד זה) [כל הקדשים שהיו שם.
שג] צין שנשחטו בשעת [פגימתו], צין שנשחטו אחר חיקוי פסולין,
כל הקדשים שהיו קדושין באותה שעה [שנפגמה], לפי שנראה ונדמו, וקצבר בעלי
חיים נדמו כשחוטין,

במאי פליגי, רב סבר בעלי חיים אינן נדחים, ור' יוחנן סבר בעלי חיים נדחין,

מיתיבי, כל הקדשים שהיו עד שלא נבנה המזבח משמע (קודם)
 [עד ?] שלא נבנו בני הגולה, ואח"כ נבנה המזבח, פסולין,

[ומקשה] **נבנה דחויין מעיקרא** **נינהו** שכהוקדשו לא נראו, שמע מיניה דחוי מעיקרו הוי דחוי, ומקשה למאן דאמר לא הוי דחוי,

אלא (כל צידד לומר) **עד שלא נהרס המזבח** משמע צימי נצודק נלך
 היום, **נהרס !** **הא איזקון להו** [והא דאמר [באלה הדברים רבה] חיים
 כלכם היום קל וחומר] מפרים שהתנדבו הנשאים לשאת הארון במדבר שחיו עד
 שלמה שהקריבן לנבזה? הוראת שעה היתה. תוס' גרפס ע"ב] עד שלא נצנה צית
 שני, ופשיטא דפסולין דגבי מומין קמין להו צבכורות (דף מא) חזקן והחולה
 והמוזסה,

אלא עד שלא נפגם המזבח, ואחר כך נפגם המזבח, פסולין
[הרי דבעלי חיים נדחין וקשיא לרב]?

[ומתריץ] ולא תרוצי קא מתרצת [לומר עד שלא נפגם, במקום עד שלא נבנה], אימא שנשחטו [במקום כל הקדשים שחיו], [ואימא הכי כל הקדשים שנשחטו עד שלא נפגם המזבח, ונפגם המזבח קודם זריקת דמים],

והאמר רב גידל אמר רב, מזובח שנעקר מקמירין קמרת במקומו כמזבח פנימי קמירי, וקא סלקא דעמך הוא הדין לחיטו, וקשיא דרב אדרב, דאמר לעיל כל הקדשים שנשחטו שם פסולין?

כדאמר רבא, מודה היה ר' יהודה בדמים דנעיקן מוצא, הכא נמי מודה רב בדמים [ואין דם דומה לקטורת],

אבני חן על מסכת זבחים

יהודה,

רבי יוסי אומר, נאמר כאן [במזבח הנחשת] שמות כו רבוע, ונאמר להלן [במזבח הזהב] רבוע אמה ארכו ואמה רחבו רבוע, ואמתיים קומתו (שמות ל) מה להלן גובהו [אמתיים] פי שנים כארכו [אמה על אמה], אף כאן פי שנים כארכו הרי י' אמות, וצסיפא מפרש ר' יוסי מאי וג' קומתו,

אמר ליה רבי יהודה [לר' יוסי, איך אמרת שהמזבח גבוה כל כך] (והלא כבר נאמר ואת החצר מאה אמה וקומה חמש אמות וגו') [אך החצר מאה באמה וקומה חמש אמות דאין גובה היקף הקלעים של חצר אלא ה' אמות] אפשר כהן [אפשר קן] שיהא כהן עומד ע"ג המזבח בראש המזבח ועבודה בידו, וכל העם רואין אותו מבחוץ,

אמר לו ר' יוסי, והלא כבר נאמר [שהמזבח היה גבוה י' אמות] במדבר ד ואת קלעי החצר, ואת מסך שער החצר, אשר על המשכן ועל המזבח [הקישו הקרא מזבח למשכן], מה משכן צריך קלעים לחצר סביבו מוקף גובה י' אמות דהא הכי הוה גובהה, דכתיב (שם שמות כו) י' אמות אורך הקרש, אף מזבח צריך היקף לכדי י' אמות [תימה כיון דאיכא היקשא גזירה שוה דרבוע למה לז' תוס'],

ואומר שמות לח [שהקלעים היו גבוהים ט"ו אמות] קלעים חמש עשרה [תוס']

דף ס' ע"א

אמה אל הכתף אלל השער, וקס"ד גובהה קאמר, וה"ה לכל החצר, ומה ת"ל שמות כו [שהקלעים היו] ה' אמות, משפת מזבח ולמעלה למעלה מן המזבח היה גובהן ה' אמות, ומה ת"ל שמות כו ושלוש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה עד מקום הקרנות, ולמטה הימנו ו' אמות, וגובה הקרן אמה,

ור' יהודה אומר דברים ככתבן [שהמזבח היה גבוה ג' אמות גובה], כי גמיר גזירה שוה דרצוע רצוע ברחבה הוא דגמיר למימר דמאמצעיתו מודד, וממזבח דיחזקאל, וכלעיל,

ולרבי יהודה נהי נמי דדברים ככתבן, הא קא מיתחזי כהן דהא גובהה שלש, וקלעים אינן אלא חמש, והוא עגמו [גובה הכהן] ג' אמות, נמצא ראשו למעלה מן הקלעים? נהי דכהן מיתחזי, עבודה דבידו לא מיתחזי,

בשלמא לרבי יהודה [שקידשו את הרצפה], היינו דכתיב מלכים א ח קידש המלך את [תוך החצר] וגו', שהורכה כל הרצפה לקדשה לשם מנחה, וקדושתה בשירי מנחה, ובשירי, כדאמר' בשבועות (דף יד), אלא לרבי יוסי [שפסלו את מזבח הנחשת], מאי קידש את תוך המזבח?

ור' יהודה, שפיר קאמר ר' יוסי ול"ל לקדושי רצפה, ר' יהודה למעמיה, דאמר מזבח שעשה משה, גדול היה וכשאתה מגיע למשכן עולות ומנין אמות שצניחה, נמצא של שלמה קטן לפי הצורך,

דתניא שמות כו חמש אמות אורך, וחמש אמות רוחב, דברים ככתבן, דברי ר' יוסי,

ר' יהודה אומר, נאמר כאן שמות כו רבוע, ונאמר להלן יחזקאל מג רבוע של יחזקאל שנתנבא על בית שני, או על העמיד [אמר לשון] רבוע, אל ארבעת רצועיו, מה להלן מדה האמורה זו מאמצעיתו היה מודד כדמפרש ואיל, אף כאן מאמצעיתו היה מודד לכל רוח,

נמצא [מזבח של משה] י' על י', לא מהן אמה מכאן ואמה מכאן לקרנות, וכן למקום הילוך, הרי ו' על ו' מקום המערכה, ושל שלמה כ' על כ' מקום המערכה,

עשה ממנו [משל שלמה] ג' רצועות של ו' [אמות] רוחב [ושמונה עשר אורך]. נשאלו [מהעשרים אמות אורך] שני אמות צלך עשרים, חלוק ג' הרצועות [של י"ח] לרחבו [לחמישים רצועות של שש] ממצא בכל אחת ג' חמישים רצועות של שש שש, הרי חמש [דהיינו חמש פעמים כמזבח של משה]. ועוד נשאלו בכל אחת [של הרצועות שהם ו' באורך עשרים, שלקחנו רק י"ח מהם] צ' אמות * צלך ששה, קרסו צ' אלל זו הרי ו' על ו', הרי עשר חמישים רצועות,

ועוד צ"ח הרצועה הארוכה [שלקחנו רק ג' רצועות של ו', ונשארו ב' אמות] עשרים ורחבה צ', וממצא ו' על ו', הרי י"א,

וב' אמות על צ' אמות [שלקחנו רק י"ח אמות מארבעה, וי"ח אמות מרחבה], נמצא של משה, אחד מי"א כשל שלמה [שהשל שלמה הוא יותר מי"א פעמים של משה], ומגיע למשכן י"א אלפים עולות, ותו לא [ואין זה די מקום, כדמסיים], ובמזבחו כתיב צ"ב אלף, ואלן כ"ב אלף,

* [כשהיו ב' אמות חלק מאורך עשרים, היו השתי אמות רוחב, אבל עכשיו שנשארו רק ב' אמות נעשו רוחב, והששה אמות רוחב נעשו עכשיו אורך],

והתם [ביחזקאל] מנלן [שמאמצע היה מודד], דכתיב יחזקאל מג והאריאל [ונקרא "האריאל" על שם שירד עליו האש מהאל מן השמים ורבעה עליו באר. מצ] מקום מערכה של מנחה שתיים עשרה אמה לכל רוח, או אינו אלא י"ב על י"ב, כשהוא אומר אל ארבעת רבעיו, מלמד שמאמצע הוא מודד,

ור' יוסי דאמר דברים ככתבן, כי גמר גזירה שוה דרצוע רצוע גובהה הוא דגמר ולאו מרצוע דיחזקאל אלא מרצוע דכתיב במזבח הפנימי דתניא וג' אמות קומתו כו' (שמות כו) ובמזבח הנחשת כתיב בגובהה הוא דגמיר,

דתניא שמות כו ושלוש אמות קומתו, דברים ככתבן, דברי רבי

אבני חן על מסכת זבחים

חוץ למחיצה, מ"מ קדשי קדשים אינם נאכלין מפני שאין כאן מובחן,

ותניא אידך, בשני מקומות קדשים נאכלים חד במקומן במחנות האמורות בהן כשהמשכן במקומו, וחד בכל מקום שיהא שם דרך הליכתן משנסעו, וקשין אהדי, מאי לאו, הא קמייתא בקדשי קדשים, הא בקדשים קלים?

אמר רבינא, אידי ואידי בקדשים קלים, ולא קשיא,

דף ס"א ע"א

הא קמייתא רבי ישמעאל דיליף גזר מדס[ו]הא צמרייתא רבנן[תוס'],

ואיבעית אימא צמרייתא נמי בקדשי קדשים, הא והא בקדשי קדשים, ומאי בשני מקומות לאו לאחר שנסעו, דנסתלק המזבח קאמר, אלא חד מינייהו כדאיתא קודם שיעמידו ליום את המושכן [תוס'] צעוד המשכן נטוי כמשפטו,

דף ס"א ע"ב

ולאחר שיפרקו הלויים את המושכן [תוס'] @ וחד לאחר שפירקו קדשים וקלעי ומחזר ועדיין המזבח במקומו,

וקודם שיעמידו ליום את המשכן דנקט הכא, לאו דוקא נקט, חדא דלא משכח[ת] לה [שיהא המזבח מונח קודם העמדת המשכן], שהרי קודם שיחנו בני קהת, נושאי המזבחות, היו חונין בני גרשון ומררי נושאי המשכן ומקימין אותם, ובנסיעתם היו מורידין את המשכן תחילה, ונושאי בני גרשון ומררי אחר דגל אחד, ובני קהת [נושאי המזבחות] אחרי שני דגלים, כדי שיהיו קודמין בני גרשון צמיינתו, ומעמידין את המשכן לפני צוא בני קהת, כדכתיב אחר מסע דגל בני יהודה והורד המשכן וגו', (צמדכר י') ואחר שני דגלים כתיב (שס) ונסעו הקהתים נושאי המקדש דהיינו ארון ומזבחות וכלי השרת, והקימו בני גרשון את המשכן עד צואם של בני קהת,

ועוד אי צשטינו את הסדר מוקמת לה, היכי שחטי קרצנות קודם שיעמידו משכן, הא אמר באיזהו מקומן (לעיל דף נה) צשלמים ששחטן קודם שיעמידו ליום כו' פסולין,

ואי גרסת לה, מוקי לה צשטינו את הסדר, וההוא דאיהו מקומן שלמים דוקא קאמר, משום דכתיב צהו (ויקרא ג) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יליף שאר קדשים מינייהו,

מהו דתימא כלומר ולא אכילה משעקר המזבח אמת לאשמועינן, אלא אכילה קדשי קדשים צלא קלעים אמת לאשמועינן, דלא תימא כיון שנסתלקו קלעים איפסיל להו ביוצא, קא משמע לן,

ואימא הכי נמי [ולאחר שפרקו יפסל ביוצא]? אמר קרא במדבר ב ונסע אהל מועד, אף על פי שנסע, אהל מועד הוא [תוס'],

דס"ל בקדושת הארץ, וקמיצעי ליה מי קרינא ציה לפני אלהיך, או לא, וקפשיט מעשר מזכור, אפילו בכור נמי אפילו צכור יקריב ויאכל, דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לצא, אית ליה שמקריצין אע"פ שאין ציה, כדאמרין צמגילה (דף י'),

ואי קסבר קדושת ציה צטלה לה לא קידשה לעתיד לבא ומיצעי לה צמעשר, הואיל ואינו צריך לציה, מי מיתאכיל צירושלים ולפני ה' קרינא ציה, או לא, אפילו בכור נמי דה"ג תיבעי כגון שקרצו דמיו ואימוריו, וחצב הציה וצשרו קיים, מהו שיאכלוהו,

אמר רבינא, לעולם קסבר לא קידשה, והכא במאי עסקינן דקפשיט ליה מעשר מזכור, צכור שאינו צריך לציה, דומיא דמעשר קפשיט ליה, דפשיטא ליה צציה דלא מיתכיל, בבכור שנוצק דמו קודם חורבן הבית, וחורב הבית, ועדיין בשרו קיים,

ואיתקש בשרו לדמו ואת דמס מורק, ואת חלצס תקטיר, וצשרס יציה לך (צמדכר יח), ויליף מיניה צשעה שאמה ראוי לזרוק את הדס אמה אוכל את הצשר, ולא אחר שנהרס המזבח, מה דמו [צריך לזרוק] במזבח, אף בשרו במזבח, ואתי מעשר ויליף מבכור [הרי מכאן שגם קדשים קלים צריכין מובחן],

[ומקשה] וכי דבר צשר הלמד בהיקש מן הדס חוזר ומלמד בהיקש על המעשר? מעשר דגן [מעשר שני] חולין הוא,

הניחא למ"ד בחר למד אולינן [מעשר הלמד, שהוא חולין], אלא למ"ד בחר מלמד אולינן [והלמד הוא בכור שהוא קודש] מאי איכא למימר? דם ובשר חדא מילתא היא [ולא למד אותה מהיקש],

כי סליק רבין [בשהור מבבל לא"י], אמרה לשמעתיא קמיה דרבי ירמיה הא דאצי, דאמר קדשים קלים נפסלין צפגימת המזבח, ומייתי לה מדרשא דרבי יוסי, אמר [ראה ב"ב כג: על דא אפקוהו לרבי ירמיה מבי מדרשא] בבבלי טפשאי, אמטול דיתבי [מפני שהם יושבים] בארעא חשוכא, אמרי שמעתיא דמחשכא [פ' שקדשים קלים נאכלין אף שאין מובחן], [פסחים לד: יומא נו, מנחות נב, בכורות כה: בעין המאמר כאן, ויש גם דאבלי נחמא בנחמא ביצה טז, נדרים מטו: ויש סתם קרי לן בבבלי טפשאי כתובה עה, ובכל המקומות אומרה או ר' ירמיה או ר' זירא],

לא שמייע להו הא דתניא, בשעת סילוק מסעות כשמורידין את המשכן, ומסלקין את המזבחות צעת המסעות צמדכר, קדשים נפסלין צשר קדשי קדשים, וקא סלקא דעתך מפני סילוק המזבח הוא, מדקתני וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה שאין מצורע נכנס לדגלי השצטים, ולא צו למחנה ליום נושאי הארון, כדאמרין לקמן (דף סא) אע"פ שנסע, אהל מועד הוא, אלא נפסלין דקאמר, לאו משום דמיפסלי ציונא הוא, דהא אהל מועד חשיב ליה [פ'] שאף שערדין יש כאן דין מחנות, שהרי משלחין את הובן ומצורעים

אבני חן על מסכת זבחים

מאי היא [אך זה, שעשו מזבח חרש וחרשן לא נחבטלה]?

רבנן אמרי, שביבא הוה משרדא כשהיו מקטירין על של אבנים, היו זיקים ולהבות יוצאות מאש שמים, שעל מזבח הנחשת של משה, שאף הוא מונח שם,

רב פפא אמר, אושפיזא [אש שמים היה כמו אורה שבא מפעם לפעם] הוה נקט, וזימנין הכא [על מזבח נחשת] וזימנין הכא [על מזבח האבנים],

נתן התם במסכת מדות, ר' יוסי אומר בתחילה צימי שלמה לא היה חלל כ"ח, כונס ועולה יסוד וסוצב ומקוס קרנות ומקוס הילוך, עד שהיה מקוס המערכה כ' על כ', וכשעלו בני הגולה, הוסיפו עליו ד' אמות מן הדרום, וד' אמות מן המערב [תוס'] נמצא יסודו ל"ב על ל"ב, ומקוס מערכתו כ"ד על כ"ד כמין גמא גימל יונית, עשויה כמין כף פשוטה שלנו ך כדפרישית, דרוס ומערב,

מאי טעמא? אמר רב יוסף, משום דלא ספק,

אמר ליה אביי, השתא מקדש ראשון דכתיב ביה מלכים א ד יהודה וישראל רבים כחול אשר על (שפת) הים, ספק, מקדש שני דכתיב ביה עזרא ב כל הקהל כאחד ארבע רבוא לא ספק?

א"ל [רב יוסף לאביי], התם [במקדש ראשון] אש של שמים מסייעתן, הכא במקדש שני אין אש של שמים מסייעתן כדילפינן בפ"ק דיומא (דף כא) וארצה זו ואכצד ממוסר ה', אלו ה' דברים שמסר מקדש שני, ואש אחד מהן, ואמרין התם מיהוי הוה סיועי לא מסייעא,

כי אתא רבין, אמר ר"ש בן פזי משום בר קפרא, שיתין הוסיפו קרן מערצית דרומית, הוסיפו למשכה לדרוס ולמערב, ששם היו מנסכין נסכים כדלמרינן (התם) צמחני' דלקמן (דף סג), וצימי שלמה היה כמין צור כרוי אלל המזבח באותה זווית לירד הנסכים צמוד, ויורדין מן המזבח ולרצפה ושומטין שם, והם קלטו [הוסיפו עליה כדי שיהיה] אותו הצור לתוך המזבח, ועשו נקבים כנגדן צראש המזבח, לירד הנסכים שם,

מעיקרא סבור, מזבח אדמה שהוא אטום באדמה שלא יהא חלול, ולבסוף סבור שתיה כאכילה מה אכילה ממעכלת צמזומ, אף שמה מצלע צמזומ,

ומאי מזבח אדמה? שהוא מחובר באדמה, שלא יבגנו לא ע"ג כיפיים

דף ס"ב ע"א

אמר רב הונא אמר רב, מזבח של שילה של אבנים היה, דתניא ר"א בן יעקב אומר, מה תלמוד לומר אבנים שמות ב אבנים דבריהם כי אבנים, שלש פעמים אס מזבח אבנים וגו' מזבח אבנים לא תנין [וגו'], אבנים שלמות מצנה וגו', אחד של שילה, ואחד של נוב וגבעון מד חשיב להו, דשניהם צמה ואין קדושים, ובית עולמים,

מתיב רב אחא בר אמי, אש שירדה מן השמים בימי משה לא נסתלקה מעל מזבח הנחושת שצבעת המסעות כופין עליו פסקא [כלי גדולה], ומניחין אותה צמקומה, אלא בימי שלמה שנסתלקה משם למזבח אבנים, שעשה שלמה,

ואש שירדה בימי שלמה, לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה גרם,

ואם איתא, מעיקרא הוא דאיסתלק ליה משוקס המשכן בשילה ובנו מזבח אבנים, הווקא להסתלק ממזבח של נחשת?

הוא דאמר רב הונא דאמר כרבי נתן, דתניא רבי נתן אומר, מזבח של שילה של נחושת היה, חלול ומלא אבנים,

והא דלא אמרי' הוא דאמר כר"א בן יעקב, משום דר' נתן הוא דשמעי' ליה צהדיא [דלמרי] מעשה היה כך, אלל מדר"א בן יעקב לא שמעינן, אלא דהוכשר בשל אבנים,

א"ח:

[זה ודאי שלא היתה עד ימי שלמה אותה מזבח שבנה בצלאל, אלא כל פעם שהחליפו את המזבח משום איזה סיבה שיהיה, עברה השכינה ממזבח למזבח, וזה לא נקרא נסתלקה שכינה, אלא קישית הגמרא היתה רק מלשון הברייאא שהיה מזבח נחשת עד ימי שלמה ורב הונא אמר שהיה מזבח של אבנים בשילה? וע"ז מתרין הגמרא דרב הונא סבר כר' נתן שהמזבח בשילה גם היתה של נחשת, רק במקום למלאותו באדמה מלאותו באבנים,

ובזה מיושב דברי רב הונא שבאמת אין כאן סתירה בהברייאות, שגם ראב"י שאומר שהיתה של אבנים נוכל לפרש כן שכל תוך המזבח היתה של אבנים, והגם שהיה בתוך כלי נחשת עדיין הוא נקרא גם מזבח של אבנים, דכמו שנוכל לפרש בדברי רב הונא שמזבח של שילה היתה של אבנים וכוונתו בדברי ר' נתן, נוכל לומר כן גם בדברי ראב"י.

וכן יש לפרש גם ברש"י שמקשה למה לא נוכל לומר דרב הונא סבר כראב"י ומפרשה כרבי נתן? וע"ז מתרין דמ"מ ר' נתן אומר כן בפירוש, ובדברי ראב"י צריך לדחוק כן. דאי כפשוטו דרש"י מפרש דר' נתן חולק על הברייאא, באמת עדיין קשה למה לא תירין הגמרא דראב"י הוא תנא וחולק על הברייאא שמביא ר' אחא בר אמי, ומה היתרון כל כך בדברי ר' נתן],

ר"נ בר יצחק אומר, מאי לא נסתלקה, לא נסתלקה לבטלה שמהא צטיילא ממזבח הנחושת לגמרי,

אבני חן על מסכת זבחים

אמר רבי אלעזר, ראו [בחזון. שט] מזבח בנוי, ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו,

ור' יצחק נפחא אמר, אפרו של יצחק ראו [בחזון. שט], שמונה באותו מקום [שהמזבח נבנה על מקומה של העקידה, # וקורא להרושם שנשא באותה מקום במליצת הלשון "אפרו של יצחק"],

ור' שמואל בר נחמני אמר, מכל הבית כולו הריחו ריח קמרת, משם הריחו ריח אברים,

[צ"ע שאם ידעו מקומה של הביהמ"ק למה לא ידעו מקומה של המזבח ? וגם בשלמא אם ראו המזבח בנוי ידעו מקומה המדויקת של המזבח, אלא אם ראו רק אפרו, או שהריחו ריח האברים אך ידעו ע"ז בדיוק מקומה וגודלה של המזבח ?],

אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, שלשה נביאים חגי זכריה ומלאכי עלו עמהם מן הגולה,

אחד שהעיד להם על המזבח [תוס'] שיש לו מקום, להוסיף עד ששים אמה,

ואחד שהעיד להם על מקום המזבח היכן היה,

ואחד שהעיד להם, שמקריבין אף על פי שאין בית [תוס'] דקדושת הבית קדשה לשעמה, וקדשה לעמיד לצא,

במתניתא תנא, ר"א בן יעקב אומר, שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית שמתחילה ניתנה להם בכתב עברי, כח ליצונאה, כדאמר בסנהדרין (דף כא),

ת"ר, קרן, וכבש, ויסוד, וריבוע אם אין המזבח מרובע, מעכבין, מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין [תוס'],

מנה"מ? אמר רב הונא, אמר קרא שמות בו המזבח, כל מקום שנאמר המזבח לעבב,

המזבח משמע, כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח, ואי לא לא, ובקין כתיב (ויקרא ד) קרנות המזבח, וזיכוד כתיב (שם) אל יסוד המזבח, ובכבש כתיב אל פני המזבח (ויקרא ו), והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם, כי היכי דחשיב דז מורחית פני אהל מועד מחמת שהפחם שם, וזריבוע כתיב (שמות כז) רבוע יהיה המזבח,

אלא מעתה כיוור לרבי דכתיב זה המזבח, הכי נמי דמעכבי לרבי, אם לא עשה צוררים של פרחים, וציצים, וקלעים, סביב למזבח, כמו סידו וכיורו,

ולא על גבי מחילות [בור של שיתין לא היה חשוב מחילה כיון שהוא צורך מזבח. תוס'],

אמר רב יוסף, לאו היינו דתניא רב יוסף חלה ונעקר למודו, ופעמים שאמר דבר וזכר ששנה היפך, וזכר בו [גדרים דף מא],

והכל הכי [ק]אמר, היכי אמרינן [פי' איך אמרתי] לעיל [פא: דאמר רב יוסף לכן היה המזבח במקדש ראשון דין] משום [ד]אש של שמים מסייעת [ולכן] לא הוצרכו לזומר, [הלא זה אינו נכון דהא שנינו בברייתא שהטעם שהוסיפו על המזבח בבית שני, מפני שאנשי כנסת הגדולה הגיעו למדותיו של המזבח, מה שלא הגיעו אליה בבית ראשון],

עורא ג' ויכינו המזבח על מכו ג' נתנו [לשון כן ובס"פ. מצ], שהגיעו אנשי כנסת הגדולה לסוף מדותיו להם נגלה מקום המקדש למזבח, מה שלא נגלה לשלמה,

[ומקשה על ברייתא זו] והכתיב דברי הימים א כח יט הפל בכתב מיד ה' עלי השפיל [פל מלאכו ת התבנית] שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדור, אלמא במקדש ראשון נמי האי דלא עשאוהו גדול, לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במדותיו?

אלא אמר רב יוסף, קרא אשכח [אנשי כנסת הגדולה] ודרש שנאמר לזרז ששים אמה במקום המזבח, ושלמה לא הצין לדרשו והסדוהו, והוסיפו עליו לפי הוצרך להם, ולששים אמה לא הוצרכו, [והיו יכולים לעשות כפי הבנתם] דלמרינן לקמן, מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין,

דברי הימים א כב א ויאמר דוד זה הוא בית ה' האל הים, וזה המזבח לעולה לישראל,

[ומקיש מזבח לבית המקדש] כי בית, מה בית ששים אמה כדכתיב [מלכים א ו ז] [והבית אשר בנה דוד על מה לה'] ששים אמה ארבע [ועשרים אמה אורך הקדש קדשים] אף מזבח עד ששים אמה [תוס'] ראוי לו, ומקדש המקום אם ירלו,

בשלמא בית ידעו אנשי כנסת הגדולה, מה קדוש לעזרה, מה קדוש להיכל [ד] מינכרא צורתו יסודות הסומות, אלא מזבח מנא ידעי מקומו היכל [הלא המזבח לא היה לו יסודות בקרקע]?

אבני חן על מסכת זבחים

והכתוב גבי מכבד מעשה רשת נחשת, שנמנוהו שמות לח תחת כרכובו מלמטה עד חציו הקיפוהו למזבח מאמנעו (ולמעלה) [ולמטה] לבוש כמין היקף של כברה, והוא עשוי נקבים נקבים ככברה, ו[כ]רשת של דגים, ומגיע למעלה עד מתחת לכרכוב, אלמלא בקיר מזבח סביב (הוא) [היה כרכוב], דלי בראש המזבח, היכי קרי למכבד הנחמן סביב הקיר, תחת כרכובו,

אמר רב נחמן בר יצחק, תרי הוו שני סודין, היו לו למזבח שעשה משה חד לגוי סביב הקיר משעלה שש אמות גובה [אמה יסוד, וחמש אמות מוצח], לרבי יוסי דאמר לעיל (דף נט:) 'אמות גובה, היה היקף (ה)בליטה קטנה [מ]מזבחם סביב לגוי,

והו סוד סוד ויכיר דאפליגו ביה רבי ור' יוסי בר' יהודה לעיל, ומתחת לאותו סוד נחמו המכבד, ורצו מגיע [מ]למטה עד חצי המזבח, והוא היה סימן להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים, כדאמרינן בלחיו מקומן (לעיל דף נג) מהאי קרא המורה נחמה מחילה כו',

וחד לכהנים דלא נשתרקו ולמעלה בראש המזבח, העמיקו (סוד) [סביב] כמין חרץ עמוק דבר מועט [וע"י שהעמיקו קצת לפני השפה, נמצא השפה עולה כמין מעקה קטנה], להיות להם שפמו, היקף מעקה קטן סביב, שלא יתליקו [רגליהן],

[כמו אמר מר] מדת ארכו, ומדת רחבו, ומדת קומתו, אין מעכבין [והא דקאמר מה בית ששים אף מוצח ששים, היינו שיהא קדוש עד ששים אם ירצו להרחיבו, ולא שיהא חובה לעשות כן. תוס'], א"ר מני ובלבד שלא יפחתנו ממוצח שעשה משה,

וכמה? אמר רב יוסף אמה,

מחבו עליה, [והא כתיב] שמות כו חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המוצח,

אמר ליה אביו, דלמא מקום מערכה קאמר מר דהו אמה, שצין הקרנות ומקום הילוך, ממעטין בו אמתים לכל זד, פש ליה אמה על אמה,

א"ל [רב יוסף לאביו], מר [ראה תוס' ערכין ה. דאע"ג דאביו לא קרא את רבא חבירו "מר", אבל רב יוסף קרא לאביו "מר" מפני שהבין אביו מה שלא הבינו אחרים] דגברא רבה הוא, ידע מאי קאמינא,

קרי עלייהו

דף ס"ב ע"ב

בראשית כה בני קטורה בני אברהם אחס, אצל לא כורע יחנק ויעקב,

בני אחתיה דרבי טרפון, הוו יתבי קמיה דרבי טרפון ולא הוו

וסובב לרבי יוסי ברבי יהודה, הכי נמי דמעכב, דכתי' שמות כו ונתתה אותה תחת כרכוב "ה"מוצח מלמטה,

ותניא, איזהו כרכוב, רבי אומר זה כיור ציורס סביב למעלה מאמנעו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, זה הסובב,

אין, דתניא אותו היום שנקב כהן גדוקי מי החג על רגליו, ורגמיהו כל העם, כדאמרינן בסוכה (דף מח) נפגמה קרן מוצח, והביאו בול של מלח מלח אגרוף של מלח שמעתי וסתמוהו, ולא מפני שבשר לעבודה לעצודת המזבח, כל זמן שהקין פגום כדמסיים ואזיל שכל מזבח שאין לו כו' אלא שלא יראה מוצח פגום,

שכל מוצח שאין לו קרן, וכבש, ויסוד, וריבוע, פסול, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, אף הסובב ומדרבי יוסי ברבי יהודה, נשמע לרבי, דכיוור מעכב,

ת"ר, איזהו כרכוב (ו)קס"ד אכרכוב דקרא קאי,

כרכוב לשון היקף חרץ עגול (ה. ו') [ובאן פירושא של עגול, סביב] כדאמרינן בהכל שוחטין (חולין כה). כל שעמיד לגרר לכרכב [שחוקק בהן חקיקות גדולות, וכרכוב כדרך שעושים בסיסוי חיצות וספסלים. רש"י חולין כה.],

א"ח

[קס"ד אכרכוב דקרא קאי, וכרכוב לשון היקף, דהיינו חרץ עגולה כדאמרינן בהכל שוחטין, שהגמרא מפרש התם מה נקרא גולמי כלי עץ, ואומר כל שעמיד [לשוק לשצן] לגרר לכרכב, דלכרכב הוא אחד מהדברים ומפרש רש"י שם שחוקק בהן חקיקות עגולות ככרכוב כדרך שעושין בסיסוי חיצות וספסלים. וזה לשון רש"י בשמות כ"ו פסוק ה' כרכב המוצח. סוד, כל דבר המקיף סביב צעגול קרוי כרכוב, כמו ששנינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שעמיד לשוק ולכרכב, והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני התיצות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חרץ סביבו, והיה רחבו אמה צדפנו לגוי, והוא לשוק שלש (ס"א שש) אמות של גבהו כדברי האומר גבהו פי שנים כאלכו וכו'],

בין קרן לקרן אמה רוחב שנגד צין קרנות, היתה עמוקה [מרוצה] [וע"י שהיתה עמוקה חרוצה סמוך לשפתה, היתה בולטת] וצולטת גובה מעט (היה) סביב לה בשפת המזבח, מקום הילוך רגלי הכהנים אמה השמאל משמע והיא היתה אמה של מקום הילוך,

[ומקשה] אטו הכהנים, בין קרן לקרן הוו אזלי והלא כשיגיעו לקרן, הקין מעכבן מהיקף?

אלא אימא, ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה כמין חרץ עמוק, ממקום המערכה, (משפת) [לשפת] המזבח סביב, ומקיף את מקום המערכה, ורחבו של חרץ שני אמות, אמה של צין הקרנות, ואמה של מקום הילוך,

אבני חן על מסכת זבחים

אמרי מידי, פתח ואמר כד שידעו, בראשית כה ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני מילתא בעלמא הוא דקאמר כד לפתוח פיהם, אמרי ליה קטורה כתיב, קרי עליהם בני קטורה אינם יודעין לדבר בהלכה,

א"ל [רבא] רבוע כתיב, דמשמע הכי, ומשמע הכי הלכך מרווייהו יליף מינה,

אמר אביי בר הונא, אמר רב חמא בר גוריא, גזירין שעשה משה שני גזרי ענין, נריך לסדר בראש (המוצא) המערכה למייד של שחר צכהן אחד, ולתמיד של צין הערבים בשני כהנים, כדקיימא לן בסדר יומא (דף כו) אורכן אמה, ורוחבן אמה כמידת מקום המערכה, ועוביין כמחך גודש סאה [כלי שממחקין בו הסאה כשהוא מלאה על גדותיו], ואם תאמר והלא מקום המערכה לא היתה כי אם אמה על אמה, א"כ גזירין מכסין בולה, והיאך היו משימין הקיסמין? ו"ל דהיו מניחין אותן על צידיהן והיו נותנין קיסמין ביניהם להעבירם. שבת"ק],

ותנא דנריימא מיייתי לה להא דאיימי רב הונא מירך המוצא, מיימי תנא מזהבא,

דתניא רבי יהודה אומר יחזקאל מנ"י ומעל יתהו פנו ית קדים, כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח האי קרא במוצא כתיב ביחזקאל, וקאמר שמייד כבש מעלותיו צרות הראויה לפנות הימנה למזרח, ומהא איתא הפינה לימין, ואין לך רוח ראויה לכך אלא דרום,

אמר רבי ירמיה [זה שצריך אמה על אמה], באמה גדומה [תוס'] קפרא, שלא ילאו חוץ למערכה, ויעכבו הסהנים מלהקיף,

ופרכין ואימא דרך שמאל למזרח נהי דפנות קדים כתיב בקרא, אצל דרך ימין לא כתיב ציה, העמידהו בצפון, וכשמגיע לראש המוצא פנה אל קרן מזרחית צפונית, ודרך שמאל?

אמר רב יוסף, ולא היינו דתניא [ראה לשון זה לעיל ע"א] ואמה גדומה למה לי, אלא אמה ממונממ ויקרא א על העצים אשר על האש אשר על המזבח, שלא יהו עצים יוצאין מן המזבח כלום,

לא ס"ד שיהו פונים לשמאל אלא דרך ימין, דתני רמי בר (יחזקיה) [יחזקאל], ים שעשה שלמה עומד על שנים עשר (עמודים) בקר,

תנן התם [מדות ג ג], כבש היה לדרומה של מזבח, אורך שלשים ושתיים, על רוחב שש עשרה,

שלשה פונים צפונה, ושלשה פונים ימה, ושלשה פונים נגבה, ושלשה פונים מזרחת [והסדר כאן כשסובבים לימין],

מנא ה"מ שהכנס צדו? אמר רב הונא, אמר קרא ויקרא א ושחט אותו על ירך המזבח צפונה, שיהא ירך רגלים בצפון, ופניו בדרום כאלס השוכב ארצה ורגליו לצפון נמצא ראשו ופניו לדרום [וביחס למזבח יהיה הכבש פניו, שהוא הצד שעולין בו],

כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין כי מנינא דקרא דקמשיב ואזיל, דרך ימין, מנפון למערב, וממערב לדרום, וכשאתה מקיף שום דבר ופניך אליו ואתה סובבו מנפון למערב לימין אתה הולך,

[ומקשה] אימא ירך בצפון, ופניו בצפון כאלס היושב זקוף?

למזרח מהאי קרא לא נפקא לן, ומהכא נפקא לן דרך ימין, ומקרא דלעיל דכתיב קדים שמעינן למזרח, דלא תימא דרך ימין למערב, ויהא כבש בצפון,

אמר רבא, רמי גברא אאפיה שיער כאלס השוכב ארצה [אנו מודמין את המזבח לאדם השוכב על פניו, ומיד מקשה מאן יימר דמיירי באדם שוכב],

ההוא מיבעי ליה לגופיה להדיעך מושב היס האף, ומנין לך ללמוד הימנו לפינות המקדש צדו כעצמה? א"כ פונים פונים למה לי,

א"ל אביי [לרבא], אדרבה תריץ ואותיב גברא זקפוהו והשיבוהו ונמצא ראשו ורגליו לרום אמת [ואם האדם יושב פניו ויריכו הם לצד אחד]?

שאל רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא, את ר' יוסי, אומר היה ר"ש בן יוחי, אויר יש בין כבש למזבח שלא היה ראש הכבש נוגע במוצא, אלא אויר "מעט" מפסיק ביניהם,

א"ל [רבא] שמות כו רבוע כתיב דרצוע [משמע] כאלס רוצץ ומושכ שיער הכסנו [ועי' צד"י מתחלפים וכאילו כתב רבין שהוא לשון שכיבה, וכן כתב לקמיה מי כתיב רבין],

[רש"י אינו מסביר במה היה האויר, אבל ממה שהגמ' אומרת להלן שהיה צריך לזרוק את הבשר, משמע שהיה מרחק בזה שהיה קצת פחד לעבור על האויר אם הבשר בידו],

[א"ל אביי] והא מיבעי ליה דמרבע רבועי שיהא מרובע ולא עגול? [ענה רבא] מי כתיב מרובע,

אמר לו [ר' יוסי לר"ש] ואתה אי אתה אומר כן, והלא כבר נאמר דברים יב ועשית עולותיך הבשר והדם, מה דם עולה בזריקה שעומד באלך חורק מן הכלי, כדכתיב חורקו, אף בשר בזריקה אלמא אויר יש, וממסת האויר הוא נריך זריקה, שעומד ככבש, חורק אל עבר האויר

[א"ל אביי] וליטעמך מי כתיב רבין,

אבני חן על מסכת זבחים

למערכה,

אמות,

דף ס"ג ע"א

אמר לו [ר"ש] שאני אומר, עומד בצד מערכה בראש המזבח וזורק ולהי אמה קרא,

אמר רמי בר חמא, כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה, כל כבשים גדולים וקטנים שהיו שם, היה להן שיפוע שלש אמות לאמה גובה, [באן יש לתמוה וכו', הנהרות הב"ח]

חזין מכבשו מכנש הגדול של מזבח שעולין בו במשא איברים כבדים, והוא חלק, נריך שיהא משופע ביותר ונוח לעלות, לכן האריכוהו ל"ב שיפוע לט' אמות,

שהיה לכל אמה שלש אמות ומחצה, ואצבע ושליש אצבע בזכרותא [אגודל, שיש ד' אגודלין למפח] כשמתן לכל אמה, שלש ומחצה, הרי ל' ואחת ומחצה $3.5 \times 9 = 31.5$,

מן עוד ט' אצבעות וט' שלישי אצבע, הרי י"ב אצבעות שהן ג' טפחים, והן חצי אמה:

מתני': מנחות היו נקמצות, בכל מקום בעזרה ואין טעוין נפון, ונאכלות לפני מן הקלעים, לזכרי כהונה דכתיב [במדבר יח ט ז] יהיה לך מקדש הקדשים מן-האש פל-קדשם ולכל-מקדשם ולכל-תשואתם [ולכל-השמים אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולגניך] וגו', וסמך ליה, [בפסוק] [קדש הקדשים תאכלנו פל-קדש אחר] (בכל מאכל), ליום ולילה עד חצות דלפינן ממנחת לחמי מודה:

גמ': א"ר אלעזר, מנחה שנקמצה בהיכל כשירה, שכן מצינו בסילוק בויבין שהן אזכרה למנחת לחם הפנים, כדכתיב והיתה לחם לאזכרה [ויקרא כד], ומתירין את הלחם, וסילוקן מעל שלחן הפנים שזהיכל, [הוא] במקום [פ' תחת] קמיצה דמנחות הנקמזות,

ויקרא ד א ונפש קדש קדש מנחה לה' סלת יהיה קדשו ויזק עליה שמן ויטמן עליה זבחה: ד והציאה אל-גני תהן הפנים וקמן משם מל א קמנו משלשה ומשנה על פל-לגונה והקטיר הפהן תמ-אזקתה המזבחה אשה רים גיחם לה: ג והטו תרת מן-המנחה לתהן ולגני קדש קדשים מנחה ה':

מתיב רבי ירמיה, [שנינו בברייתא] ויקרא ב וקמן משם, ממקום שרגלי הזר עומדות לעיל קא, והציא הזר אל בני אהרן הכהנים וקמן משם מלא קומנו, משמע ממקום שהבעלים עומדין שם, וקס"ד השתא לאסור בין האולם קאמי, שאין זר נכנס לשם [וקשה מדברי ת"ק זה על ר' אלעזר],

בן בתירא אומר, מנין שאם קמן בשמאל, שיחזיר הקומץ לחן השירים ויקמוץ בימין ולא אמרי' כבר נפסלה, ת"ל "משם" ממקום שקמן כבר [שיחזיר ויקמוץ עוד פעם, כמו שקמן כבר]?

א"ל [ר' יוסי], כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק, או למערכה שאינה דלוקה הוא זורק, הוי אומר למערכה דלוקה הוא זורק כלומר משום הא למה לי קרא, פשיטא דעל כרחו הוא זורק, שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים, שאין המערכה דלוקה שם, אלא הימנו והלאה מקום שהמערכה דולקת, ו היתם משום דלא אפשר [והיתם משום דלא אפשר] אינם מדברי ר' יוסי, אלא הוספת הגמ'. ראה שט' הוא [שהרי יכוה, ובודאי צריך לזרוק את האימורין],

[דע"כ] [אלא ע"כ] כי אמת קרא, לאשמועינן אמת, דיש חזיר בין כבש למזבח?

רב פפא אמר לא מצינן אמת דהיקש לאשמועינן אמת, דעומד בצד המערכה וזורק, דהפסקה חזיר רפה צעין, כי דם, מה דם אייר קרקע הרפה מפסיקו בינו למזבח, אף בשר אייר קרקע מפסיקו,

אמר רב יהודה, שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש אותו שפויין בו לסובב, ינן לא במזבח של כבש לימין [ויזא] ומתחיל [ויזא] בשפולו של כבש, ומשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב, והפונה לסקוד יזא למעברו, [להליך] [להוריד] בו שירים של חטאת, שירד מן המזבח פונה לשמאלו לסקוד דרומי, ומתחיל ללכת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח, כדי שיהא נוח לשפע ולירד לסקוד שבהן פונים ליסוד ולסובב,

ומובדלין מן המזבח מלא נימא, משום שנאמר סביב שיהא היקף למזבח כל דהו, ואי הו' מחזירין, שוב אין [לן] היקף, [ד?] אפילו בחוט אין אדם יכול לסובבו,

ורבי אבהו אמר רבוע ואי מחזירין לא הוי בנינו מרובע,

ואיצטריך למכתב סביב, ואיצטריך למכתב רבוע ואף על גב דאפקינהו לתרייהו להך דרשא שלא יהא גנין אחר מחזיר לו, דאי כתב רחמנא סביב, הוה אמינא דעגיל מעגל ולא יהא לו זווית, כתב רחמנא רבוע, ואי כתב רחמנא רבוע, הוה אמינא דאריך וקטין ארכו יותר על רחבו חזיות יהא לו כתב רחמנא סביב יהו כל סביביו שוין,

תנן היתם, הכבש והמזבח ששים ושתיים, הני שיתין וארבעה הוו דהא חנן לעיל אורח הכבש ל"ב אמה וכן המזבח?

ומשני נמצא שראש הכבש פורח ועולה אמה על כניסתה יסוד ואמה על סובב ומגיע לראש המזבח, נמצאו שתי אמות העליונות שלו מובעלים בשתי

אבני חן על מסכת זבחים

איכא דאמרי, הוא ר' ירמיה מותיב לה, והוא עצמו מפרק לה,

איכא דאמרי, א"ל ר' עקיבא, לר' ירמיה בר תחליפא, אסברא לך,

לא נצרכא האנין ממקום רגלי חזר דקאמר, אלא להכשיר כל העזרה כולה דלא ליצעי על ירך המזבח כפונה, אלא כל מקום דריסת רגלי ישראל כשר לקמיצה, וכל שכן עורת כהנים, והיכל,

סלקא דעתך אמינא, הואיל ועולה קדשי קדשים, ומנחה קדשי קדשים, מה עולה טעונה צפון, אף מנחה טעונה צפון,

[אך ס"ד לומר בן הלא] מה לעולה שכן כליל והיכי הוה ילפינן מיניה, וקרא למעוטי למה לי, מחטאת אי לא דמיעטה, הוה ילפינן לה [מנחה] מחטאת,

ופרכין מה לחטאת, שכן מכפרת על חייבי כריתות? מאשם,

מה לאשם שכן מיני דמים [משא"כ במנחה אין דם]? מכולהו נעיא למגמריה, במהדר דינא, ומיתי כמה הדר,

מה לכולהו שכן מיני דמים [בכל הקרבנות יש דם, משא"כ במנחה],

אלא איצטריך [וקמין משם], סד"א הואיל וכתוב ויקרא ב והגישא אל המזבח ויקרא ו והרים ממנו בקומצו, מה הגשה קודם קמיצה מגיעתה בתוך כליה בקרן מערבית דרומית של מזבח מדלקמן, אף קמיצה בקרן מערבית דרומית, קא משמוע לן [שכשירה בכל מקום בעזרה],

אמר רבי יוחנן, שלמים ששחטן בהיכל, כשרים, שנאמר ויקרא ג א ואם זבח שלמים קרבנו א אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה תמים יקריבנו לפני ה' ב וספק דר' על ראש קרבנו וישחטו פתח אהל מזו עד וחרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב אלמא מדמלה הכשר עורה לשלמים כפתח אהל מועד, שמע מינה אהל מועד עיקר ועורה טפל, ולא יהא טפל [פתח אהל מועד] חמור מן העיקר [מההיכל עצמו] דכיון דטפל חזי להו, כ"ש עיקר,

מיתבי, רבי יוחנן בן בתירה אומר, מגין שאם הקיפו עובדי כוכבים את כל העזרה למלמטה, וזריס חזיס ואבני בליסטראות, לתוך העזרה, שהכהנים נכנסין לשם [להיכל, שיגן עליהם] ואוכלין שם קדשי קדשים? ת"ל במדבר יח בקדש הקדשים תאכלנו היכל משמע,

ואמאי אס איתא דאמרי לא יהא טפל חמור מן העיקר, למה לי למיכתב האי קרא, לאכשורי היכל לאכילת קדשים, הא כתיב זהו צחצר אהל מועד בימא בחצר אהל מועד יאכלוה, ולא יהא טפל חמור מן העיקר?

הכי השתא, התם עבודה [שלמים ששחטן בהיכל] דאדם עובר במקום רבו, אמרינן לא יהא טפל חמור מן העיקר, אכילה דאין אדם אוכל במקום רבו דזילתא דרביה היא, לעשות (זרכי ענד) [עבדו זרכיו] לפניו, לא יהא טפל חמור מן העיקר, לא אמרינן ליכא למימר דלאו חומרא היא אלא קולא, וכן הדין שיהא טפל (חמור) [קל] מן העיקר:

א"ח

[דלאו חומרא הוא אלא קולא. כדי להבין דברי רש"י צריך להקדים שהפירוש של קולא וחומרא כאן משתנה לפי הענין, דכשמדבר על המקום הראוי לשחוט שם שלמים, צריך שיהא המקום די קדוש, שהרי בן רואין בקדשי קדשים שצריך שישחטם בצפון, ולכן אומר לא יהא טפל דהיינו העזרה שקדושתה קלה, חמור פ' קדושתה יותר חמורה, ומקום ראוי לישחט שם שלמים, מן העיקר דהיינו ההיכל ששם ודאי יכולים לשחוט,

אבל כשמקשה מאבילת קדשים מתרין שלענין אכילה הוא ההיפך, שאנו צריכין מקום שאינו קדוש יותר מדאי כדי שיהיה ראוי לאכול שם.

וזה פירוש דברי רש"י לא יהא טפל חמור ליכא למימר הסברה שאמרנו לעיל לגבי שחיטת שלמים אין לומר כאן, דלאו חומרא הוא אלא קולא פ' אין אנו מזהירין על מקום שקדושתו חמורה, אלא על מקום שקדושתו קלה יותר, וזה שמתירין לאכול במקום זה מורה על קולת המקום וכן הדין שיהא טפל [קל] מן העיקר פ' וכיון שקדושתה קלה, מקומה יותר ראוי לאכילה].

מהני: חטאת העוף, היתה נעשית על קרן דרומית מערבית בגמ' יליף מנא ליה, ובכל מקום היתה כשירה בגמ' פריך מאי קאמר אלא זה היתה מקומה,

ושלשה דברים היתה אותה קרן משמשת מלמטה, ושלשה מלמעלה,

מלמטה למטה מן המוט 1. חטאת העוף יליף בגמרא שהיא למטה, 2. והגשות של מנחות קודם קמיצתן, דכתיב והגשה וגמ' יליף הא קרן מנא ליה, 3. ושירי הדם של טטאות המיזנות וגמ' מפרש לה,

ומלמעלה [על קרן מערבית דרומית], 1. ניסוך היין, 2. והמים ששם היו שימין ואי אפשר לנסך כי אס שם 3. ועולת העוף דעיקר מקומן בקרן דרומית מזרחית, דמפרש טעמא בגמרא מפני שקרובה לזית הדשן, לזרוק שם מוראה וזולה, דכתיב והשליך אותה וגו' אל מקום הדשן (ויקרא א),

כשהיא רבה במזרח וכשהיא רבה שם, שיש כהנים הרבה באותו הקרן עסוקין בעולות, ואין לה מקום בסובב לעמוד, שהעולה נעשית למעלה, זא לו לקרן

אבני חן על מסכת זבחים

מערכית דרומית, שאף היא סמוכה לנתיב הדשן משאר שתי הקרנות שצית הדשן סמוך לכבש היה צמודו של כבש ולדרומו של מוצת,

כל העולין למזבח, עולין דרך ימין,

דף ס"ג ע"ב

ומקיפין ויורדין דרך שמאל מקיפים את המוצח בשביל צורכי עבודה, (או) [כגון] לממן דמי חטאת, או סידור המערכה, או היפוך איברים בצניורה, ויורדין במעברו של כבש, שהוא שמאל לעולים במוצח בצלייתו,

חֹזֶן מִן הָעוֹלָה לֹא אֱלֹהִים הַנֶּעֱשִׂים בְּקֶרֶן מַעֲרִיצִים דְּרוּמִית, נִסְכִּים וְעוֹלֹת הַעוֹף שֶׁהָיוּ עוֹלִין כִּשְׁהוּא עוֹלָה לַמִּזְבֵּחַ פּוֹנֶה [לְנֹכַח]. רע"ב, וּבִשְׁוֹם גִּירָסָא וְזוֹ כֶּתֶב הַתּוֹרָה שֶׁשְׁלָשׁ סוּבֵב כָּאֵן אֵין פִּירוּשָׁה עַל הַסּוּבֵב שְׂבִאֲמַצֵּעַ הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֵא הוּא מִקּוֹם הַלֹּחַ רִגְלֵי הַכְּהֵנִים שַׁעַל רֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ עיי"ש] לְשִׁמְאֵל בְּאֹתָהּ הַקֶּקֶן, וּכְגַמְרָא יוֹרְדִין עַל הָעֵקֶב דֶּךָ עֲלֵימָא, וּכְגַמְרָא פִּרְחָא דֵּא צִעִין דֶּךָ יִמִּין, וְלֵא דְבָרִים הַנֶּעֱשִׂים צֶה לְמַטָּן, אִינוּ עוֹלָה וְאִינוּ מִקְרָן, אֲלֵא עוֹמֵד עַל הַרְפָּה בְּקֶרֶקֶע:

במ: מנא ה"מ דחטאת העוף, צקין מערבית דרומית? א"ר יהושע, אמר קרא, צננתא חוטא כמי, הבאה תחת חטאת העוף דלוי, ויקרא ה' יא ויהיאת את־קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלה לחטאת ל' אי־שים עליה שמן ול' איתן עליה לבנה כי חטאת הוא וקרייה רחמנא חטאת, ואשמעין נמי שהחטאת קרויה מנחה, דהכי משמע נמי, כי החטאת נהפכה להיות מנחה, חטאת קרויה מנחה, ומנחה קרויה חטאת, מה חטאת (מעונה צפון) [פסולה שלא לשמה], אף מנחה (מעונה צפון) [פסולה שלא לשמה],

יודע אני שגירסא 10 שישב, שהרי לא חטאת העוף ולא מנחה טעון כפון,
וא"מ מנחת חוטא חלוקה מן השאר, ולחטאת בהמה מקיש לה, הוה ליה למיתני
במתמיתין דקמי לעיל המנחות נקמזות בכל מקום צעורה חוץ ממנחת חוטא,
ועוד היאך אפשר, חטאת העוף שזאת תחת חטאת בהמה אינה טעונה כפון, שהרי
נעשית בקרבן מערבית לרומית, ובמנחה הבאה תחת העוף תטעון כפון.

וגירסא אחרתנא גרסי' צה ואיני יודע אמיתה,

וגרררה צעיני מה חטאת פסולה שלא לשמה אף מנחה פסולה שלא לשמה וה"ל
 ילפינן לה בצ"ק דמנחות (דף 7) ,

ומזה מנחה טעונה הגשה בקרן מערבית דרומית, אף חשאת עצומתה בקרן מערבית דרומית, והואשם דמה היא עיקר עצומתה,

ויקרא ו' ו' וזאת פו' רת' המנחה הקרב' חתה' צני' אהרן לפני ה' אל-פני המזבח:

ומנחה גופה מנחל [שנעשית במעברית דרומית]? דתניא ויקרא 11 הקדש
אֶתֶּם צִיִּיתֵיכֶם לִפְנֵי ה' יֵיטִיב שְׂמִיעָה לְמוֹצָתוֹ, יוֹכֵל בְּמַעֲרֵב, ת"ל ויקרא ה
אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ דְּרוֹם שֶׁסֶּה הַכֶּשֶׁת, אִי אֵל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יוֹכֵל בְּדָרוֹם,
ת"ל לִפְנֵי ה', הָא כִּיצַד מַגִּישָׁה בִּקְרֵן מַעֲרִיבִית דְּרוּמִית, כִּנְגֵד
חוּדָה שֶׁל קָרֵן וְדִיּוֹ בְּמַסַּכַּת סוּטָה צ"ב (מפרש) [פריך. שג] מֵאִי דִּיּוֹ,
וְקֹאֲמַר שְׂאִיטוֹ דְּרִיךְ לַהֲגִיעַ [מנחה] גוּפָה לְמוֹצָתוֹ, אֵלֶּה הַכֵּלִי,

ר"א אומר מאחר שפרט לך הכמוז בהגשמה שמי רוחות, יכול לחיות מהן שיהיה יכול יגישנה למערכה של קרן, או לדרומה של קרן,

אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות, אחד מקיים עצמו ומקיים חברו, ואחד מקיים מניחין זה שמקיים עצמו ומבטל חברו, ותופשין את שמקיים עצמו ומקיים חברו,

המזבח [בדרום], כשאתה אומר אל פני ה' במערב, היכן קיימת אל פני

וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום, קיימת לפני ה' (בדרום),

היכן קיימת?

אמר רב אשי, קסבר האי תנא [ר' אליעזר] כוליה מזבח בצפון קאי נמצא דרומו של מזבח כלה לגד הפתח, וקרינן נמי כד דרומו לפני ה' :

וּיִקְרָא ה' ח' [בַּעֲבוּלָה וְיִוְרֵד] וְהִצִּיל אֶתְּסָם חֲלִי-הַפֶּהָן וְהִקְרִיב אֶת-רֹאשׁוֹ לַחֲטָאתָם רָאשׁוֹ הָאֵל וְיִמְלֵךְ אֶת-רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֲרֻפּוֹ וְלֹא יִבְדֵּיל: ט וְהִזָּה מִדָּם הַחֲטָאתָם עַל-יְקִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנֶּשֶׁח אֲדָם יִמָּנֶה חֲלִי-סוֹ ד' הַמִּזְבֵּחַ חֲטָאת הָאֵל:

[שנינו במשנתנו] **בכל מקום היתה כשירה** [אלא זה היתה מקומה] [וכו':] **מאי קאמר? אמר רב אשי, ה"ק, בכל מקום היתה כשירה למליקתה** צין למעלה צין למטה **אלא זה היה מקומה להזאתה** דכי ילפינן למטה בחטאת העוף, כהאם הוא דילפינן לקמן בשמעמין [סד:]: והוא מדם החטאת על קיר, ולאמר זה קיר החמון [קיר שהשירין שלו מתמצים ליסוד ואיזה זה קיר התחתון, גמ' סד:].

וְקֹרֵן מַעֲרִיצִת דְּרוֹמִית נִמְי צְהָרָה הוּא לִילְפִינָן, דַּהֲא [כִּי גִמְר] מִהֶגְשָׁה דְּמִנְהָא, [וְיִלְיָא] @ וְהִגְשָׁה לְמִזְבֵּחַ הוּא לִילְיָן דְּרֹמִיא דְּהִגְשָׁה בְּמִנְהָא, [הָרָה הוּא דִּגְמֵר, דְּדִמִּי לְהִגְשָׁה, שְׁמִיגֵי לְמִזְבֵּחַ, דְּאִילָן] (ו) [ב]מְלִיקָה לֹא בְּמִזְבֵּחַ [נִגְעָה] אִלָּא [ב]הָרָה וּמִיָּד,

תנינא [שנינו במשנתנו] להא דת"ר [בבביתא], מלָקָה, בכל מקום במזבח כשירה, היזה דמה בכל מקום כשירה [לפי המסנא גורם

אבני חן על מסכת זבחים

[שנינו במשנתנו] מלמעלה, ניסוך המים, והיין, ועולת העוף כשהיא רבה במזרח: מ"ט [עושין אותה לכתחלה במזרח]? רבי יוחנן אמר מפני שקרובה (מבית) [לבית] הדשן מקום שנותנין שם בכל צקר תרומת הדשן, שכתב זה ושמו אלל המזבח, והוא צמורו של כבש, וכמיז גבי מורלה [מִרְאָה = זפק בולט בצוואר העוף, הכיס של בית הבליעה לעוף. מלון עברי] ונוֹהָה (ויקרא ח) והשליך אותה אלל המזבח קדמה, אל מקום הדשן, ולקמן מיימי משנה ממסכת תמיד, דצמורו של כבש הוה, והיינו [סמוך] לקרן דרומית מזרחית,

אמר רבי יוחנן, בא וראה כמה גדול כחן של כהנים, שאין לך קל [אבר וחלק קל] בעופות יותר ממזרחא ונוצה ודבר שהוא קל מאד אין טעם לזרוקו למרחוק, פְּעָמִים כשהיא רבה צמורה ועשית בקרן מערבית דרומית, שהבהן זורקין כרץ לזרוק יותר (מבשלים) [משלשים] אמה,

דתנן במסכת תמיד, מי שזכה בתרומת הדשן (של מחמה), נטל מחתה של כסף, ועלה לראש המזבח, ופינה את הגחלים איך ואיך, וחתה מן המאוכלות הפנימיות [חוס'], ויורד, הגיע לרצפה לסוף הכבש, מחזיר פניו כלפי צפון כי צירידו מן הכבש פניו לדרום, וכשהוא צרפה, מחזיר פניו לנפון כלפי המזבח [פ'] ולאחר שהחזיר פניו למזבח הווי פניו למזרח, והולך למזרחו של כבש כעשר אמות ומתקרב למזבח עשר אמות, ממקום שכלה הכבש, דהיינו רחוק מעל ראש המזבח כ"ב אמה [פ' כיון שאורך הכבש היה ל"ב אמה, אם הולך לאורכה י' אמות נשאר כ"ב],

צבר את הגחלים על גבי הרצפה, רחוק מן הכבש שלשה טפחים, מקום שנותנין מוראה ונוצה, ודישון מזבח הפנימי, והמנורה אלמא תסס הוי צית הדשן, וכשהוא עושה עולת העוף בקרן מערבית דרומית, כרץ לזרוק [למורלה ונוה] כל אלכסון של כ"ב על כ"ב, (שהרי מדורס לנפון אמרנו דאיכא כ"ב [ר"ל מצפון כבש שהוא סוף מזבח] דהיינו קרן דרומית מערבית) לדרום של כבש דהיינו מקום תרומת הדשן. ב"ח, [שהרי ממזרח למערב איכא ט"ו] וממקום שהוא עומד, עד מזרחו של כבש אין פחות מכ"ב [שש מן הקרן לכבש, ורוחב הכבש ט"ו],

ואפי' הוא מתקרב לכבש כל (אמות) [אמת] רוחב הקרן, ואין כאן אלא כ"א, מן כנגדה אמה מקום מעמדו, [נמצא] שהוא מרוחק (מן הצפון לדרום, לבית הדשן) [מצית הדשן כ"ב אמות], שהוא עומד בראש המזבח ולא צפוצ [וראש המזבח הוא אמה יותר רחוקה מדרום מן הכובב],

שכשהיא נעשית צמורה עומד צפוצ, לפי שיש לו כבש קטן צמורה לפנות הימנו לסוצ, אבל לזד המערב אין לו [כבש] לפנות לסוצ, וכרץ לעלות על ראש המזבח, ועומד (בדרומה) [בצפונה] של קרן,

והכי תנן במס' סוכה (דף מח) גבי נקבים, עלה [בכבש] ופנה לשמאל, ולא תנן זה ופנה לסוצ,

הרי (משס) [משפת המזבח] ולכבש ה' אמות, שהכבש רחב ט"ו באמצע המזבח, נמצא ראש המזבח עודף עליו לכל ד' אמות, הרי כ"ב אמה עם רוחב הקרן, ואע"פ שזה נמשך לזד הכבש [אמה] של קרן, הרי נמרחת כנגדה אמה (לדרום) [לנפון מקום מעמדו], נמצא צית הדשן עומד כנגדה באלכסון של כ"ב על כ"ב,

כאן "מיצה" דמה [במקום "היזה" דמה] בכל מקום כשירה, והברייתא ממשך לפרש, שהרי גם אם היזה ולא מיצה לגמרי גם כן כשירה, היזה ולא מיצה כשירה, ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה, מדם הנפש,

מאי קאמר קמי הוה דמה בכל מקום, ואפילו למעלה מן החוט כשירה, והדר תני(א) ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה,

והא ליכא למימר דהוה [למעלה] ואח"כ חזר והוה למטה קא מכשרי, דהא הוה דמה (קמי) כל דמה משמע, דלא קמי הוה מדמה?

ה"ק, מְלָקָה בכל מקום במזבח, כשירה,

מיצה [סוחט להוציא המיץ, ובאן הדם הוא המיץ] דמה שהטאת טעונה מיצוי אחר הזאה, כדכמיז והנשאר דם ימנה וגו' (ויקרא ה) שמקיף [מקרב] הגוף למזבח, ודומק צית מליקמו [הצואר] בקיר, והדס מממנה ויורד, [ובקומה] בכל מקום במזבח כשירה כדמפרש טעמא, דמיצוי צחטאת [העוף] לאו עבודה היא, ליפסל בשינוי [מקוסד], שאפילו עקר המיצי לגמרי שהוא ולא מיצה כשירה, כדאמרן באיחו מקומן (לעיל דף נב). והנשאר ימנה, שאינו נשאר לא ימנה, אלמא איכא [דסבירא] [דיליף מהאי קרא] דלא מעכב (ומהאי קרא),

דף ס"ד ע"א

שאם היזה ולא מיצה כשירה, ובלבד שיתן מחוט הסיקרא ולמטה מדם הנפש שיהא הזאה הנעשית ראשון, מחוט הסיקרא ולמטה, מדם הנפש:

[שנינו במשנתנו] שלשה דברים [היתה אותה קרן] [דרומית מערבית] משמשת] כו': חמאת העוף, הא דאמרן דילפינן לעיל [סג:]: [מדרבתי בויקרא ה יא וְהָבִיִּא אֶת־קֶרְבְּנוֹ אֲשֶׁר הָטָא עֲשִׂירֵת הָאָפָה סֵלֹת לַחֲטָאת לֹא־יָשִׁים עָלֶיהָ שָׁמֹן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לֶבֶנָה כִּי הָטָאת הָוּא] ממי חטאת היא האמור במנחה,

הגשות [נמי כדאמרן], דכתיב (והגישוה. רש"י, וראה שטמ"ק) ויקרא ו וְזֹאת הִוא רֵיחַ הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֶתָּה בְּנִי־אַהֲרֹן לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵי הַמִּזְבֵּחַ ודרשין לעיל [סג:], דאקרינ מערבית דרומית קאי,

שירי הדם, דכתיב ויקרא ד ו וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קֶרְנוֹת מִזְבֵּחַ הַקָּדֹשׁ הַפְּסָמִים לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בָּאֵהֶל מוֹעֵד, וְזֹאת אֵל פְּלִידֵם הַפֶּר יִשְׁפֹּךְ אֶל־יָסוֹד [מִזְבֵּחַ הָעֹלֹת] אֲשֶׁר־פָּתַח אֱהֵל מוֹעֵד, ואמרינ באיחו מקומן (לעיל נג) ילמד ירידתו מן הכבש צחטאות החיטאות, מיציאחו מן ההיכל [מה] יציאחו מן ההיכל בסמוך לו, דהיינו יסוד מערבי, אף ירידתו מן הכבש] בסמוך לו, והיינו יסוד דרומי, ובכל הדרוס אין לך יסוד אלא אמה אחת בקרן מערבית דרומית, כדאמרין (שם נד) אוכל דדרוס אמה אחת:

אבני חן על מסכת זבחים

וכל אמתא דבירבוע, אמתא ותרין חומשי באלכסוֹנא, נמצא חוספת ח' אמות וד' חומשים הרי שלשים אמות וד' טפחים גדולים, ובית הדשן היה משוך ממזרחו של כבש שלשה טפחים, הרי שלשים וא' אמה וטפת,

והיינו דפריך הני טפי מותלתין וחד הויין? ומשינן במקום גברי לא חשיב [ולא הוין] להו יותר משלשים [אלא טפת]:

[ובמתנה] דרך ימין! דרך שמאל הוא? אמר רבינא, תני שמאל,

רבא אמר, מאי ימין ימין דמזבח, ומאי שמאל, שמאל דגברא,

וניתני או אידי ואידי דמזבח, או אידי ואידי דגברא? קשיא:

[על הקרבת העופות ראה חומר בקודש במשניות בהקדמות סדר קדשים פ"ו אות ז'],

מהני: "חטאת העוף" כיצד היה נעשית [משום דדם חטאת קודם לעולה, מפרש חטאת תחלה. תוס'], (עלה לכבש ופנה לסוכב בא לו לקרן דרומית מזרחית), היה מולק את ראשה ממול ערפה, ואינו מבריל הראש מן הגוף, אלא סימן אחד לצד מולק, דמאי זה ומלק את ראשו ממול ערפו ולא ידיל (ויקרא ה'), ובהכל שומטין (חולין דף כא) ילפינן דבסימן אחד הוא, ומוזה מדרמה על קיר המזבח אוחז צעוף עזמו ומוזה,

שירי הדם היה מתמצה על היסוד שמקיף [שסובך] ומתקרב צית מליקטו למזבח, ודומקו ציקר, והדם מתמנה ויורד ליסוד, שהרי למטה מן הסוט היא נעשית, וכניסת הסוכב למעלה הימנו, ואין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים:

נב: ת"ר, ויקרא ה' והזה מדם החטאת, מנוף החטאת [מדכתיב והזה מדם החטאת ולא כתיב ולקח דמשמע בכלי. תוס'], לא היה לה צכלי ולא באלכס, אלא אוחז צעוף עזמו ומוזה, הא כיצד, אוחז בראשו ובגוף, ומוזה [תוס'] על קיר המזבח, ולא על קיר הכבש, ולא על קיר היכל, ולא על קיר אולם, ואיזה זה קיר התחתון [תוס'] שלמטה מן הסוט,

או אינו אלא קיר העליון, ודין הוא, ומה בהמה שעולתה למטה כדאמרן בפ"ק (לעיל דף י'), דמאי [שהפסוק ממעט שרק חטאת נעשית למעלה, ולא שום קרבן אחר, דכתיב] צמטת צהמה הממטא אומה, אומה דמה למעלה, ואין אחרת דמה למעלה, חטאתה למעלה דקדמות כמידי זה,

עוף שעולתו למעלה כדיליף לקמן בפירקין (דף סה), אינו דין שחטאתו [שחטאת העוף נעשית] למעלה,

ת"ל, ויקרא ה ט [והזה מדם החטאת על-קיר המזבח? והנשאר בדם יפצה אל-יסוד המזבח], # [ומפרש המשך הפסוק "והזה וגו' על קיר המזבח והנשאר וגו'"] קיר [על איזה קיר זה] שהשירין שלו כשמוה הדם [רש"י מפרש לשון שירין על דם החזאה הוב על המזבח] מתמצים [פ' מתמצין מאלהן] ליסוד שמת ומתמנה ליסוד, ואיזה זה

אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו כשיקיף את המערכה צעשן המערכה, וקי"ל צממות (דף פו) יין מעושן פסול, ועולת העוף שמא תמות בעשן,

ורבינוהו משנה היא צממת תמיד, גבי כהן גדול, שאינו כשאר כהנים לזכות צפיים לעבודה אחת, אלא עובד וגומר בכל חפצו, כדתן צממת יומא (דף יז) כהן גדול מקריב חלק בראש, אמר עולה זו אני מקריב, בזמן שהוא (מקריב) רוצה להקטיר, מי שזכו בהולכת האיברים מושיטין לו, והוא עומד בראש המזבח וזרקן למערכה, ולאחר שגמר בא לו להקיף את המזבח, מאין הוא מתחיל, מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית כו', עד שמגיע לקרן השמית, ונותנין לו יין לנסך וקסלקא דעמך והיין בידו, אלמא לא חיישין לשמא נתעשנו?

אמר רבי יוחנן,

דף ס"ד ע"ב

הקפה ברגל ואין היין בידו, ולמטה צעלמא [מקיף ברגל], מפני שכל העולין לשאר דברים פוין לימין, ומקיפין, חיה [אף הוא] להקטיר עולה, לפיכך מקיף ובה למקום שמונכין שם, ומומין לו יין לנסך, אבל שאר כהנים שהזכה צמכים צפיים לא זכה לעבודה אחרת [אינו עולה אלא לכך, ו] עולה והיין בידו, ופנה לשמאל וסחר על העקב, כדממני,

אמר רבא, דיקא נמי דקתני, נותנין לו יין לנסך, ולא קתני אומר לו נסך, ש"מ,

ת"ר, כל העולין למזבח, עולין דרך ימין ויורדין דרך שמאל, עולין דרך מזרח כשהן עולין לכבש צממתו אלל שפתו עולין, שהרי דרך ימין יפנה, ולמה לו להאריך הילוכו כל רחבו של כבש ויורדין דרך מערב וכשהוא יורד יורד צממת מערבו של כבש,

חוץ מן העולה לשלשה דברים הללו, שעולים דרך מערב ויורדין דרך מערב, עולין דרך ימין ויורדין דרך ימין,

אבני חן על מסכת זבחים

מהני: "עולת העוף" כיצד נעשית, עלה לכבש לפי שנעשית למעלה כדי לפיין בגמרא, ופנה לסוכב, בא לו לקרן דרומית מזרחית כדאמנן שקרובה לציט הדשן,

היה מולק את ראשה גוצה הראש # [לא הבנתי לשון "גובה" הלא הוא למטה מן העורף?] ממול ערפה מול ערפה, למטה ללד האגפים [הכנפים] מול הרואה את העורף [וצ"ע דה"ל לפרש במשנה הקודמת. תו"ט, וראה פב], ומבדיל [חורף בצפרניו, ומבדיל בהן הראש לגמרי מהגוף. יבין] שני סימנים, כדילף כהנל שזמטין (מולין דף כא), [וממה שאמר הכתוב בחטאת העוף לא יבדיל, ידענו שעולת העוף יבדיל, רוצה לומר שחורף הראש ומבדילו בשעת מליקה. פירוש המשניות],

[צריך לדעת: שבעולת העוף לא היה הזאה אלא מיצוי],

ומיצה את דמה, על קיר המזבח,

נטל את הראש, והקיף [והסמך] בית מליקתו למזבח סומכו וזמקו צקיר, כדי שימנע הדם,

וספגו במלח מקנחו צמלח [ול"ג שהוא לשון ספוג, שסופג את הכל, ור"ל בולע וכו'. יבין], הנמצא בראש המזבח, כדכתיב וכל קרבן מנחתך צמלח ממלח, ואומר בהקומץ רב (מנחות כא) צג' מקומות המלח נמונה, צלישכת המלח, ועל גבי הכבש, וצראש המזבח, וזרקו על גבי האשים [על גבי המערכה שבראש המזבח],

בא לו לגוף [חזר מראש המזבח לסוכב שהניח הגוף שם], והסיר את המזרה וזק ואת הנרצה שנטל העור שנגד הזק צונומה עס הזפק, ואת בני המעיים היוצאין עמם, והשליכן לבית הדשן [שהיה על הרצפה אצל הכבש],

שיסע [קורע הגוף בידיו. יבין] הגוף צין אגפיה ולא הבדיל [בן צריך לעשות], ואם הבדיל [את העוף לשני חלקים] כשר,

ספגו [לגופה של עולת העוף] במלח, וזרקו על גבי האשים [על המערכה בראש המזבח, בן צריך לעשות], [אבל בדעבך אם] לא הסיר המזרה, ולא הנרצה, ואת בני מעיים היוצאין עמם, ולא ספגו במלח, כל [כיוון] ששינה בה מאחר שמיצה את דמה, כשירה,

הבדיל בחטאת צמליקמה שמולק שני סימנים, או ולא הבדיל בעולה שמלקה צסימן אחד, פסול דכל שינוי שהוא לפני עבודת הדם, פסולות, וצגמרא מפרש טעמא,

[ראה תוס' נדפס בראש סה: שכתבו ו"ל בחטאת נחא כדרדשינן בת"כ חטאת היא שאם מלקה שלא לשמה פסולה, וה"ה דכל ששינה בה פסולה, אבל בעולה

קיר התחתון [דאי קיר העליון] פעמים שהוא ממנע לסוכב, כשהוא עושה למעלה מן הסוכב, דמן החוט עד הקרנות קיר העליון הוא, אצל קיר המזבח כולו למטה מן הסוכב, שהחוט למטה מן הסוכב [מרחק] אמה, [ומקשה] ונעביר מעילאי, והדר נעביר מתתאי האמה יעשה למעלה, והדין טמן כדאמנן, והדר נעביר מיצוי מתתאי כדכתיב?

אמר רבא, מי כתיב ימצה אי הוה כתיב ימצה הוה משמע שמוסרי את הכסן שיחזור וימנע את האמה, ימצה כתיב השתא דכתיב ימצה דממילא משמע, משמע נמי לענין האמה דממילא, יהיה דס מצי אצל היסוד [פ' שגם הדרם שאינו ממצה אל היסוד, דהיינו דם זריקה, ירד על היסוד ממילא],

[יש כאן שני פירושים אך היו עושין את המליקה, לפי פירוש הראשון מחזיק את העוף בתוך ידו, ולפי פירוש השני מחזיק את העוף על גב ידו, ולכאורה לפי שני הפשטים מיידי שאוחזים בידו הימנית, ומולקה באגודל הימנית],

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, כיצד מולקין חטאת העוף, גוף העוף על כפו מצמיס [פ' במן העוף על כף ידו] אוחו גפיו [כנפיו] בשתי אצבעות, ושתי רגלים בשתי אצבעות ומכניס שני רגליה צין אצבע קטנה [דהיינו] ורת לקמינא, ושני גפיה צין אמה לאצבע [רש"י מהפך הסדר ממה שהוא בגמ'],

ומותח צוארה גרונה המסמון [פ' הגורן שתחת הפנים], מותח על רוחב גודלו רוחב המיזין של גודל [לכאורה הכוונה על בשרה של גב היד שבין האצבע לאגודל], שמכניס הלאר צין אצבע לגודל, נמצא הגרון ללד גודלו, ומותחו על גודלו, והעורף מלמעלה ומולקה # [לפי אצבעות שלנו, זה דבר שכמעט אי אפשר, וצ"ע ג' למה מותחו על גודלו ולא על גב אצבע ואמה?],

במתניתא תנא, ציפרא מלכר כמו שאנו (עושים) [שזמטין], [שהעוף שוכב על בטנו] על גב היד, אלא שהפך פניו של עוף על גב ידו, שיהא העורף מלמעלה, אוחו גפיו בשתי אצבעות, ושני רגלים בשתי אצבעות, ומותח צוארו הגרון על רוחב הפנימי על רוחב של שתי אצבעותיו אצבע ואמה, ומולק, וזו עבודה קשה שבמקדש,

זו היא ותו לא, והאיכא קמיצה שצריך למחוק צגודלו מלמעלה, וצאצבעו קטנה למטה, שלא יהא הקומץ מצורף, [מצצצין מכל ד' ויוצא. רש"י יומא מז.],

וחפינה וכן צחפינה [הקפרת ב] יוס הכפורים נמי מניא, זו היא עבודה קשה, ומרזייה צסדר יומא צפרק הוצילו לו [הלשון האיכא מליקה והאיכא חפינה הוא ביומא מז: בראש הרף, וכן שם ברף מוט:], [בבולחו חנינא עבודה קשה. תוס' ?]

אלא אימא, זו עבודה קשה מעבודות קשות כלומר אחת מעבודות קשות שבמקדש:

אבני חן על מסכת זבחים

אם עשאה למטה מרגליו שהחזיק למטה מן הסוּבב אמה אפילו אמה כשירה,

רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים, כל עצמה אין נעשית אלא בראש המזבח דבעינן והקטיר ונמנה דמו, שיהא מיטוי בקיר הסמוך למקום הקטרה,

מאי בינייהו כלומר במאי קמיפלגי, הא ע"כ למ"ק גופיה אית ליה והקטיר ונמנה דמו, דאי לא ס"ל, קיר העליון מנא ליה?

אביי ורבא דאמרי תרווייהו, עושה מערכה ע"ג סובב איכא בינייהו למ"ק הוזה לעשות מערכה על גבי סובב ולהקטיר עושה, הילכך מיטוי שחמת הסובב סמוך למקום הקטרה:

[שנינו במשנתנו] בא לו לגוף כו': ת"ר, ויקרא א והסיר את מוראתו (בנוצתה) זו זפק, יכול יקדיר בסכין ויטלנו לזפק לזדו בלא עור ובלא נוטה, כמו שזלינו(?) שוף עושין, ת"ל בנוצתה, נוטל את הנוצתה [שעל העור] עמה,

אבא יוסי בן חנן אומר, נוטלה [נוטל את הזפק] ונוטל קורקבנה עמה ונוטלה, לטון פרש [פי' שמפרש נוצתה קורקבנה, דהיינו במקום שנתעכל שם האוכל], ודבר מאוס הוא כמו (איכה ד) כי נלו גם נעו,

דבי רבי ישמעאל, תנא בנוצתה בנוצה שלה ולא יומר ממנה שכנגד הזפק @ הא כיצד קודרה בסכין קודר את העור סביבות הזפק כמין ארובה ונוטל נוטה ועור שכנגד הזפק, עם הזפק, אזל בלא קדירה לא, שהעור נמשך אחריו ונוטל יומר [וזה יהיה החילוק בין הת"ק ודבי ר' ישמעאל]:

דף ס"ה ע"ב

שופטים יד ה' ויִקְדַּד שְׁמֵשׁוֹן וְאֶבְיָו וְאֶמֶן תִּמְנָתָהּ וְיִצְחָק עַד-בְּרִמְיָהּ תִּמְנָתָהּ וְהָיָה פִּסְרֵי בָרְיָו מִשְׁלָח לְקִרְאָתוֹ : וְיִתְּנֶלֶם עָלָיו רוּחַ ה' וְיִשְׁפְּעֵהוּ כְּשֶׁפַע הַגִּידִי וּמֵאוֹמֶה אֵין בָּרְיָו וְלֹא הַגִּיד לְאֶבְיָו וְלֶאֱמֵן אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה:

[שנינו במשנתנו] שישע ולא הבריל: ת"ר, וישע, אין שישע אלא ביד, וכן הוא אומר בשמשון, והתם מפרש כהניא דדיד הוה, שופטים יד ויִשְׁפְּעֵהוּ כְּשֶׁפַע הַגִּידִי:

[שנינו במשנתנו] לא הסיר את המוראה כו' [הבריל בחטאת ולא הבריל בעולה, פסול]: מתני' דקמיני הכדיל במליקת חטאת, שמלקה בשני סימנין פסול, דלא כרבי אלעזר בר"ש, דתניא א"ר אלעזר בר"ש, שמעתי שמברילין בחטאת העוף שאם הכדיל לא פסול,

[וממשך בעולת העוף] ומולק ממול עורף, אתה אומר ממול עורף, או אינו אלא מן הצואר מן הגרון, ודין הוא [יש גו"ש שמולק ממול עורפו] נאמר כאן ומלק, ונאמר להלן בחטאת [העוף] ויקרא ה' ומלק, מה להלן ממול עורף, אף כאן ממול עורף,

אי מה להלן [בחטאת העוף] מולק ואינו מבריל [בדכתיב בחטאת העוף בויקרא ה' ח ולא יבריל], אף כאן [בעולה] מולק ואינו מבריל?

ויקרא א טו והקריבו הכהן אל-המזבח וּמִלֶּקֶת אֶת-רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְנִמְנָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ : וְיִשְׁפֹּט אֹתוֹ בְּכַנְפָּיו לֹא יִבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ בְּכַנְפֵּי הַמִּזְבֵּחַ עַל-קַנְיָנִים אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ עֹלָה הוּא אֲשֶׁר רִיחַ יִיחַס לָהּ :

ת"ל [בעולת העוף] ומלק והקטיר, מה הקטרה הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו,

ומניין שהקטרת הראש בעצמו, והגוף בעצמו, שנאמר [מדכתיב] ויקרא א יז ושפט אותו בכנפיו ולא יבדיל והקטיר אותו הרי הקטרת הגוף אמורה, הא מה אני מקיים ויקרא א טו והקטיר המזבחה אני יודע מה שנאמרה מחילה ומלק את ראשו והקטיר, בהקטרת הראש הכתוב מדבר,

[וממשך בעולת העוף] ויקרא א ונמצה דמו כולו מדלל כמיז ונמנה [מדמו] [הדם],

אל קיר המזבח, ולא על קיר הכבש, ולא על קיר ההיכל, ואיזה זה, זה קיר העליון,

או אינו אלא קיר התחתון, ודין הוא, מה בהמה שחטאתה למעלה עולתה למטה, עוף שחטאתו למטה, אינו דין שעולתו למטה,

ת"ל, ויקרא א טו והקריבו הכהן אל-המזבח וּמִלֶּקֶת אֶת-רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְנִמְנָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה וא"ת צמיחי הגוף [שלאחר שהקטיר הראש, חוזר וממצה את הגוף], לא מקיימא [ונמצה] דמו כולו, אלא לומר לך מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח,

הא כיצד [איך היה ממצה דם הראש והגוף], היה עולה בכבש, ופונה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית, היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבריל, (וממצה מדמה) [ודמה] [דם הראש ודם הגוף] מתמצה על קיר המזבח,

אבני חן על מסכת זבחים

מאי בינייהו כלומר במאי קמיפלגי [ומאי טעמא דראב"ש]?

(מעבב) [פסלה] דלא דמי לשחיטת צהמה, דטעמא דצהמה בעיא צ' סימנים, משום דלא נפקא חיותא בסימן אחד, הילכך שם שחיטה על שניהם [ופסלה שהייה בשני],

אכל עוף בסימן אחד פסקא חיותא [פ'] ובסימן אחד יוצא בה משום שחיטה, וזה שחוקת גם את הסימן השני, ועולת העוף מצות הדבילה בעלמא הוא דליכא עלה, אכל שם מליקה אינו חל אלא על הראשון, ולא מהניא שהייה לפסול בשני,

ומטאת שהבדיל צה, אע"ג דצלה שהייה? וכן הוא ברש"י להלן) אי אפשר [לעשות חטאת] [צלה שהייה] צין סימן לסימן, [שמיר אחר שחיטת סימן אחד צריך לחתוך את הבשר, וזה מעבב, והיו הפסוק בין שני הסימנים] כדמי לקמן בשמעמין, שצמחילה [קודם שחוקת את הסימן] מותר שדרה ומפרקת צלה רוב צה, הגיע לסימן חותכו ורוב צה עמו, והיה חתיכת רוב צה, ואע"ג דשהייה אף על גב דצית ציה שיעור שהייה, כיון דבעולה שהייה צין סימן לסימן לא פסלה [מפרש כאן אליבא דתנא דמשנתינו], אי (עצדיה) [אצדיל] צמטאת [ע"י שהייה] קא עביד מעשה עולה בחטאת,

ורבי אלעזר בר"ש סבר שהייה בסימן שני צעולת העוף מעבב פסלה, הלכך צמטאת שהבדיל צה, וכיון דשהייה כיון שא"ל לה צלה שהייה צין סימן לסימן, אין כאן מעשה עולה, דבעולה שהייה ליכא, ו מוחתך בשר בעלמא הוא,

המחלוקת של תנא דמשנתינו וראב"ש [אליבא דרב חסדא, רבא, ואב"י] הוא, דלראב"ש אינו נקרא עשה מעשה עולה בחטאת, רב חסדא מתיין, דראב"ש מתיך להבדיל בין דבחטאת אינו צריך למצות, ואם יבדיל ולא ימצה לא עשה מעשה עולה בחטאת, רבא מתיין, שבחטאת מוחתך סימן אחד ובעולה שני סימנים, ופליגי אי בעולה סימן השני הוא משום כשרות, ואסור לשהות בין הסימנים, וראב"ש סבר שבעולה אסור לשהות, ולכן בחטאת שאין חיוב אלא על סימן אחד, גם אם הבדיל את הראש, כיון ששהה בין הסימנים אינו עושה מעשה עולה, אב"י מתיין, דפליגי אי מותר להפסיק בחתיכת סימן השני קודם חתיכת רוב בשר [שעל השדרה, ולא העור בחוץ], דראב"ש סבר דאסור להפסיק, וכיון דלכ"ע אי מפסיק בעולה בין הסימנים פסול, נמצא כיון שבחטאת על כרחך מפסיק אינו עושה מעשה עולה בחטאת,

ר' ירמיה מביא בשם אמוראים, דפליגי תנא דמתני' וראב"ש בפירוש הפסוק ד"לא יבדיל" דלראב"ש לא יבדיל פירוש אינו צריך להבדיל,

אמר רב חסדא, מיצוי חטאת העוף מעבב, איכא בינייהו [דצמטאת העוף יש הזאה ומיזוי, וצעולת העוף ליכא הזאה, ומה דאמר קרא לא יבדיל, היינו בשביל שלא יעשה מעשה עולה העוף צמטאת העוף],

ח"ק סבר, מיצוי [ד]צמטאת חטאת העוף מעבב, וכיון ד[קא] מיצוי דם דעל כרחו ממצה דם [כי מבדיל] אי אמרת מצדיל, קעביד כל מעשה עולה בחטאת העוף, מליקה מוצדלת, ומיזוי, דעולה מיצוי הוא דעביד צה [ואין בה הזאה], ולקמן (דף סו) מן, דצמטאת העוף שעשה כמעשה עולה, לשם צמטאת, פסולה,

ור' אלעזר בר"ש סבר, מיצוי חטאת העוף לא מעבב הילכך אם לזה להבדיל יבדיל, ולא ימצה לאחר הדבילה, ולא עבד ליה מעשה עולה, ואי משום דשינה צהדלה, כיון דלאו מעשה עולה, מצי למימר צה, ובמחתך [דמחתך] בשר בעלמא הוא,

אב"י אמר, רוב בשר מעבב איכא בינייהו ודכולי עלמא שהייה צעולה בסימן שני פסלה, והכא צהא פליגי, למ"ק חתוך רוב צה צמטאת לא מעבב, אי לא מחתך ליה, ואי אמרת מצדיל, עביד ליה שני סימנים צלה שהייה, ויש כאן מעשה עולה,

ורבי אלעזר צריכי שמעון סבר, רוב צה צמטאת מעבב, וחתיכתו אחר סימן ראשון הוא, וכיון דלא סגי צלה שהייה צינתיים, אין כאן מעשה עולה,

ובפלוגתא [דרבא ואב"י פליגי במחלוקת אמוראים אלו] דר' זירא ור' שמואל בר רב יצחק, חד אמר שהייה בסימן שני בעולת העוף מעבב, איכא בינייהו, וחד אמר רוב בשר מעבב, איכא בינייהו,

מכלל דבעינן דרוב בשר בתחילה לכמחילה, מדקמיפלגי צעיקוצא, מכלל דכולהו מודו לכמחילה צעי לחתוך רוב צה אחר הסימן,

[חטאת צריכה רק סימן אחד, ולאחר שחוקת הסימן צריך לחתוך רוב הבשר, עולה צריכה שני סימנים, ואח"כ חותך רוב הבשר],

רבא אמר, שהייה בסימן שני בעולת העוף (מעבב), איכא בינייהו צעולת העוף הצריכו צ' סימנים, ושהה שיעור שהייה צין סימן לסימן איכא צינייהו, אי פסול צה (צ) שהייה צין סימן לסימן צהמה, או לא,

תנא קמא סבר, שהייה בסימן שני, בעולת העוף לא

אין, והתניא [בניחותא. מנחת יהודה] כיצד מולקין "חטאת" העוף, חותך [בצפרו] שדרה חוט השדרה ומפרקת עגס הזואר בלא רוב בשר המקפת סביב [אין הכוונה על העור, אלא על הבשר שעל השדרה], כדאמרינן צהכל שחטין (חולין דף כ: וראה יו"ד סימן כו), נצורה מפרקת [העוף] ורוב צה עמה, נצילה ומטמאה, ואפילו מפרקת [עדיו], לא אמרינן דחיה היא אלא מטמאה מיד, הילכך אי היה חותך רוב צה קודם הסימן הוא ליה ממה ולא מהניא צה מליקה, וסימנים הלכה למשה מסיני הן, עד שמוגיע לוושט או לקנה,

אבני חן על מסכת זבחים

ד"ר לא יבדיל" דלראב"ש אין כאן איסור להבדיל, ותנא דמתני' מפרש הפסוק כפשוטה],

[אולי הפ' שאף שהעוף ודאי מריפה אם נפסק השררה והמפרקת, אבל נבילה אינה נחשבת אלא אם נפסק גם רוב בשר],

שמות כא לג וְיִקְרָא שֵׁם צוֹרֵר אוֹ יִיְיָקָרָה אֵשׁ צוֹרֵר וְלֹא יִקְרָא וְנִפְלֵ-שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ יִקְרָא שֵׁם צוֹרֵר: לֹד פֶּעַל הָצוֹר יִשְׁלַם פֶּסֶף יָשִׁיב לְנִעְלִי וְהָמַת יִהְיֶה-לָּן :

הגיע לוושט או לקנה חותך סימן אחד, או רובו, ורוב בשר עמו, ובעולה שנים או רוב שנים זהכל שחטין (חולין דף כא). אמרין שנים לרצנן, רוב שנים לר"א צר"ש, והסם פליגי זה בקראי,

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, אלא מעתה, גבי בור דכתיב שמות כא לג ולא יכנסו, ה"נ דאין צריך לכנסות?

אמרוה קמיה דרבי ירמיה להך פלוגמא דהנך אמוראי, דפליגי בטעמא דר"א צרבי שמעון, אמר, לא שמייע להו, הא דא"ר שמעון בן אליקים, משום רבי אלעזר בן פדת, משום ר"א בן שמוע, אומר היה ר"א בר' שמעון, שמעתי בחטאת העוף שמבדילין,

ומאי לא יבדיל

דף ס"ו ע"א

אבל הכא מכדי כתיב בעולת העוף בויקרא א טו וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֵן אֶל־הַזֶּבֶחַ [פי' דהקריבו לזה לעולת העוף, שאינו נעשה בחטאת העוף, שאין עולת העוף נבדל בחטאת העוף] ומינה נפקא לן לר"א צרבי שמעון הצדלה בעולת העוף זהכל שחטין (חולין דף כא), ולא דרש ומלך והקטיר [שצריך להבדיל את הראש לגמרי] כדדרש' לעיל [סוה.], מה הקטרה הראש בעצמו כו', דמיפוק ליה הצדלה מהסם,

רש"י ד"ה מכדי כתיב. בעולת העוף והקריבו ויקרא א' טו, ומינה נפקא לן לר"א צרבי שמעון הצדלה בעולת העוף זהכל שחטין (חולין דף כ"ז ע"א) פי' שדורש שם הפסוק ואת השני יעשה עולה כמושפט, ויקרא ה' ד' דראב"ש מפרש "כמשפט" חטאת העוף, דכמו בחטאת העוף כשהוא אָחוז הראש בגוף מזה שהרי בחטאת אינו מבדיל אף בעולת העוף כן, אי בחטאת בסימן אחד אף בעולה כן? ת"ל והקריבו, דראב"ש סבר שצריך "רוב שני סימנין" ולא להבדיל לגמרי, ולא דריש ומלך והקטיר כדדרשין לעיל דף ס"ה ע"א מה הקטרה הראש בעצמו כו' דמיפוק ליה הצדלה מהסם, דהך סברא לית ליה שימלוק את כולו פי' כל הראש אלא דוקא רוב שנים, ויליף לה מקראי, ואפילו רצנן דפליגי עליה הסם וסברי דצריך להבדיל לגמרי, עיקר הצדלה בעולה לא נפקא להו אלא מוהקריבו פי' יקריבו אותו דמשמע חלק את זה מהחטאת.

דהך סברא לית ליה [לראב"ש], שימלוק את (כולן) [כולן] [דהיינו שיבדיל את כל הראש בעולה], אלא דוקא רוב שנים, ויליף לה מקראי, ואפילו רצנן דפליגי עליה [לראב"ש] הסם, עיקר הצדלה בעולה לא נפקא להו אלא מוהקריבו, דמשמע חלק את זה מן החטאת חלק הכתוב בין חטאת העוף, לעולת העוף,

שם. (הילכך על כרחך ?) ולא יבדיל האמור חטאת למה לי? כלומר מאי קמ"ל? [הילכך על כרחך ?] שמע מינה אין צריך להבדיל קאמר, פי' דאי לומר שחטאת שונה מעולה, זה למדין מוהקריבו, אלא ודאי על כרחך בא לומר שבחטאת "אינו צריך" להבדיל, הילכך נפקא לן [בעולה ז]. מוהקריבו דצריך להבדיל דהא חלק צנייהן, דאי הזהרה היא פי' הפסוק ולא יבדיל חטאת שלא יבדיל, היכי נפקא לן בעולה מוהקריבו דצריך להבדיל, הלא אינו מזהר שלא להבדיל הוא דנפקא לן מחילוקו ולא שטעון הצדלה, אבל לפי מה שאנו מפרשים דלא יבדיל בחטאת שאינו צריך להבדיל, ממילא נוכל ללמוד בעולה מוהקריבו דצריך להבדיל.

הילכך על כרחך ו' לא יבדיל האמור חטאת למה לי כלומר מאי (קאמר) [קמשמע] לן, ש"מ אין צריך להבדיל קאמר, הילכך נפקא לן (העולה) [בעולה] מוהקריבו דצריך להבדיל, (דהא חלק) [מדחילק] צנייהן, דאי אזהרה היא חטאת שלא יבדיל, היכי נפקא לן בעולה מוהקריבו דצריך להבדיל, אינו מזהר שלא להבדיל הוא דנפקא לן מחילוקו, ולא שטעון הצדלה,

[מכאן עד סוף הדיבור הוא יתור לשון. צ"ק] ד"א האי [לא יבדיל] למה לי, כמו מאי היא, לשון קצר, מדאמא והקריבו לחלק, למדנו הצדלה בעולה, ש"מ ולא יבדיל אין צריך להבדיל קאמר, ואשמעי' והקריבו דחלק בעולה דצריך להבדיל, (דאי אזהרה היא חטאת, לא שמעי' מוהקריבו אלא דאינו מזהר מלהבדיל בעולה, אבל מנות הצדלה לא נפקא לן):

[שנינו במשנתנו] מיצה דם הגוף: ת"ר, עולה אע"פ שמיצה דם הגוף, ולא מיצה דם הראש [בשר], יכול מיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף [שהיה בשר], ת"ל הוא,

מאי תלמודא? אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים בגוף שכיחי:

אין צריך להבדיל הילכך אם הצדל, לאו שינוי הוא [ולפ"ז אין צריך לכל התירוצים דפליגי אי זה נקרא עשה מעשה עולה בחטאת, דפליגי בפירוש הפסוק

אבני חן על מסכת זבחים

חטאת [היינו שלא לשמה, לכאורה משמע שהיה גם מחויב חטאת] כשירה, ובלבד [אלא] שלא עלתה לבעליה,

8. [אם עשה עולת העוף], [הגם שעשאה למעלה, אבל אם עשאה] כמעשה חטאת [שלא הבדיל הראש מהגוף, ועשה הוא ומצוי. תי] לשם עולה, 9. כמעשה חטאת נגמרא מפרש דשני זמאי לשם חטאת, פסולה [בסוף פירקין דלעיל [סה: ד"ה הבדיל] פירשתי דלא ידעין מנא ליה עיכובא בעולה. תוס'],

10. עשאה [לעולת העוף שמעשה למעלה] למטה, כמעשה כולן כמעשה אחד מכל אלו, ואפילו כמעשה עולה לשם עולה, פסולה [באכילה, אבל בעלים נתכפרו. ע"פ תי, וראה תוס' לעיל למעלה]:

דף ס"ו ע"ב

נב: דשני במאי אכמעשה עולה לשם חטאת [3] קאי, ומיבעי ליה אחי דבר נחטאת עשה כמעשה עולה, אילימא דשני במליקה שהבדיל, נימא הא דקמני פסולה דלא בר' אלעזר בר' שמעון, דאמר שמעתי שמבדילין בחטאת העוף?

ומהדר ה"ס, מאי קשיא לך דהאי [דלא אתיא כראב"ש] ודאי פליגי רבנן עליה ולא אוקימנא ולא מי אוקמה סתמא דפירקין דלעיל דלא בר' אלעזר בר' שמעון דקמני הבדיל נחטאת פסול?

לא כלומר הך אפי' כר"א [שגם ר"א מודה דפסול אם שינה בחטאת שלא חיזה אלא מיצה], דשני בהזאה שלא חיזה מילא, שהמילוי הו' עבודת העולה, # [כאן דמיירי בשינוי מעשה מפרש דשני בהזאה שלא חיזה אלא מיצה, אבל להלן דמיירי דשינה מקומה היינו שהיזה דם חטאת למעלה],

הכי נמי מסתברא דכל שינוי דממני' בהזאה הו', מדקמני סיפא [5] עשאה [לחטאת] למעלה כמעשה כולן פסולה, ואפילו כמעשה חטאת לשם חטאת, דשני במאי אחיזה עבודה למעלה עשה,

אילימא דשני במליקה [במקום מליקה, שעשה מליקת החטאת למעלה], האמר מר גבי "חטאת העוף", צפירקין דלעיל (דף סג) מליקה בכל מקום במזבח כשירה,

אלא לאו דשני בהזאה [שהיזה דמה למעלה], ומדסיפא דאיידי צנינו למעלה בהזאה איירי, רישא נמי דאיידי צנינו מעשה בהזאה מיירי,

[ומתרץ דלעולם מתני' דלא כראב"ש שאם הבדיל בחטאת הקרבן פסול, וסיפא דמתני' מיירי שהיזה בחטאת למעלה], מידי איריא, הא כדאיתא והא כדאיתא כל חדא וחדא זמא דסוי שינוי לגביה מיירי, רישא דמיירי צנינו מעשה, איכא למימר דצמליקה [שהבדיל בחטאת] נמי איירי [ודלא כר"א].

פרק שביעי חטאת העוף

[החילוקים בין חטאת ועולה, מ: מקומה של חטאת היא למטה, ועולה מקומה למעלה, ומליקה בעולה מקומה למעלה, אבל בחטאת מקומה בכל מקום, מ: מעשה, חטאת סימן אחד [ואינו מבדיל], והואה ומיצוי, ועולה שני סימנים [ומבדיל] וצריכה רק מיצוי, ש: שם, חטאת שלא לשמה פסול, ועולה כשירה אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, קול אברהם],

מהני': 1. חטאת העוף [שמעשה למטה מחוט הסיקרא], שעשאה למטה, כמעשה חטאת [העוף שמעשה למטה, וגם עשה מעשה חטאת] מליקה צמינן אחד, והואה ומיצוי, לשם חטאת, כשירה [זו היא מצותה, ו [הא דנקט שעשאה בדיעבד] אגב אחריני נקטיה. תוס'],

[ושמעתי שבה לאשמועינן אליבא דר' יוסי שאמר לעיל מו: שתנאי ב"ד שלא יחשוב בקרבן כלל, שאם חשב מ"מ הקרבן כשר],

2. [חטאת העוף אם עשאה לשם עולה, פסולה משום שלא לשמה, ואם שינה במעשה פסולה] כמעשה חטאת לשם עולה [שעשאה למטה ולא הבדיל הראש מהגוף, ועשה הוא ומצוי, אבל עשה כן לשם עולה. תי], 3. כמעשה עולה לשם חטאת נגמרא מפרש דשני זמאי, 4. כמעשה עולה לשם עולה, פסולה,

5. עשאה [לחטאת העוף שמעשה למטה] למעלה, כמעשה כולן כלומר כמעשה אחד מכולן האמורין כאן, ואפילו כמעשה חטאת לשם חטאת [כ"ה בגמ' ע"ב] [כיון שעשאה למעלה] פסולה [היינו באכילה, אבל בעלים נתכפרו. תוס'],

[בחטאת העוף מליקתה בכל מקום, אבל עולת העוף צריכה מליקתה להיות למעלה],

6. עולת העוף [שמעשה למטה מחוט הסיקרא] שעשאה למעלה, כמעשה עולה לשם עולה, כשירה, 7. כמעשה עולה לשם

אבני חן על מסכת זבחים

ואלא במליקה [שלא הבדיל בהעולה כמעשה חטאת],

רישא [רישא שאמרנו לעיל הא כדאיתא והא כדאיתא] משום דנעית לאוקומה
ללא כ"א דרבי שמעון, כדאיתוקמא סמס נאידך פירקין וסיפא והך סיפא
פלוגתא דרבי יהושע ע"כ במליקה, ומציעתא במיצוי !

אין, רישא וסיפא במליקה, ומציעתא במיצוי דמיתוקמא כרבי
יהושע, משום דר"א שמומי הוא:

מיתני: וכולן אע"פ שנפסלו, מליקתן מטהרתן מידי נבלה, אין מטמאין
בבית הבליעה כדן נבלת עוף טהור, ומועלים בהן ואף בחטאת, הואיל
ונפסלו, ואין בהן שעת היתר לכהנים, לא ינאז מידי מעילה שבהן, חוץ
מחטאת העוף שעשאה [בהלכתה] למטה, כמעשה חטאת
לשם חטאת דכשריה היא, ויש לה שעת היתר לכהנים, ושזו אין זה מעילה
אפילו לזר,

עולת העוף, שעשאה למטה [במקום חטאת], כמעשה חטאת
לשם חטאת, ר"א אומר, מועלים בה דהא עולה היא, ומי הוציאה
ממעילתה, שעת היתר לכהנים אין לה, ר' יהושע אומר, אין מועלים
בה דכיון דשינה שמה, ומעשיה, ומקומה, לשם חטאת, נעשית חטאת, כדמפרש
נגמרא,

[ר"א: חטאת שאין מועלין בה, אם שינה שמה מועלין בה,
עולה שמועלין בה לשמה, כששינה את שמה אינו דין שימעלו בה,
ר"י: בחטאת שינה את שמה לעולה שיש בה מעילה,
אבל בעולה שינה את שמה לחטאת שאין בה מעילה,
ר"א: והלא קרשי קרשים ששחטן לשם שלמים וברדום, ששינה את שמם לדבר
שאין בה מעילה, ואפ"ה מועלין בהם,
ר"י: כשינה את ק"ק לשלמים שהוא בחמה, יש בה אימורין שהם איסור, ולכן
מועלין בהם,
משא"כ אני מדבר כששינה עולת העוף לחטאת שכולו היתר],

א"ר אליעזר, ומה אם חטאת, שאין מועלים בה לשמה שהיא
נאכלת לכהנים, כששינה את שמה ופסלה, ולא נאה לכלל היתר מועלים
בה דהא רבי יהושע גופיה לא פליג עליה, עולה שמועלים בה לשמה,
כששינה את שמה, אינו דין שימעלו בה,

א"ל ר' יהושע, לא אם אמרת בחטאת, ששינה את שמה
לשם עולה, שכן שינה את שמה, לדבר שיש בו מעילה לשם
עולה, תאמר בעולה ששינה את שמה לשם חטאת, שכן
שינה את שמה לדבר שאין בו מעילה,

דף ס"ז ע"א

אמר לו ר' אליעזר, והרי קדשי קדשים ששחטן בדרום לשם

סיפא [דמיירי שעשאה שלא במקומה] דמעשה דמליקה לא הוי שניו [שהרי
בחטאת מליקתה כשרה בכל מקום, ולכן מה שאומר ב #5 שעשאה למעלה],
מיתוקס נהוזה [שהיה דם החטאת למעלה]:

[שנינו במשנתנו] **עולת העוף כו'** [8] [כמעשה חטאת לשם עולה] [שלא
הבדיל הראש מהגוף, ועשה הזאה ומצוי. תי על המשנה] [או למעשה חטאת
לשם חטאת]: **דשני במאי** הני מעשה חטאת דקמני, צמאי שני, **אילימא**
דשני במליקה שלא הנדיל [כדין חטאת, דבעולה צריך להבדיל], **מדקתני**
סיפא [המשנה להלן ברף זה] כלומר הא דקמני סיפא **כולן אין מטמאין**
בבית הבליעה, ומועלין בהן וקאי נמי (אעשה) [אעולה שעשאה למטה]
כמעשה חטאת לשם חטאת,

נימא דלא כרבי יהושע, דאי כר' יהושע, האמר אין מועלין
לחיה אמר [להלן במיתני] [נחא] אין מועלין בהן צממיתין [דר"י סבר להלן שאם
עשה עולה כמעשה חטאת לשם חטאת נעשית עולה זו חטאת וניתרת לכהנים
ושזו אין מועלין בה],

ואלא [צריך לפרש מה שאמר במיתני] שעשה העולה כמעשה חטאת [במיצוי
[שלא מוצה דמה] ונחא לא פליג ר' יהושע, דטעמא דכרז אלא, דאמר [לקמן סו].
אומר היה רבי יהושע, עולת העוף שעשאה למטה, כמעשה חטאת לשם חטאת,
נמשכת משם עולה, ונעשית חטאת העוף,

והאי טעמא ליכא למימר אלא כדשני צממיתין, כדמפרש לה רב אשי לקמן [סו].
משום דעולה זריכה שני סימנין, וחטאת כזריכה צממיתין אחד,
[ו]מליקת עולת העוף (למטה ליתא) [אינה אלא למעלה, ו] זה שמולקה למטה
ולשם חטאת, צממיתין ראשון השלים זה כל מעשה החטאת, לפיכך ינאזה (זה) משם
עולה ונעשית חטאת,

והוא חטאת העוף שעשאה למטה, כמעשה חטאת לשם חטאת, שאין זה מעילה,
אכל היכא דצממיתין לא שני, ומולקה למעלה וכמעשה עולה, חו לא נמשכת צממיתין
דמיצוי, שלא מיהא אלא היזה כדן חטאת למטה, למיהוי חטאת העוף,

אימא סיפא [של המשנה בעמוד זה], **עולת העוף שעשאה למטה**
כמעשה חטאת לשם חטאת, ר"א אומר מועלין בה, ר'
יהושע אומר, אין מועלין בה,

דשני במאי, אילימא במיצוי, אימר דאמר ר' יהושע, דשני
במליקה וטעמא דפרישית, **במיצוי מי אמר** [שנמשכת עולה זו להיעשות
חטאת],

[רישא: חטאת העוף לעיל בראש הפרק, אוקימנא הא כדאיתא וכו' דרישא
דרישא מיירי במליקה,
מציעתא: עולת העוף לעיל בראש הפרק, כמעשה חטאת לשם עולה, כמעשה
חטאת לשם חטאת, פסולה, אוקימנא במיצוי,
סיפא: במיתני בעמוד זה, עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם
חטאת, ר"א אומר מועלין בה, ר' יהושע אומר, אין מועלין בה, אוקימנא במליקה]

אבני חן על מסכת זבחים

שלמים יוכיחו, ששינה שמים ומעשיהם, ושחטון לשם קדשים קלים [לשם שלמים], יוכיחו, שכן שינה את שמם, לדבר שאין בו מעילה שקדשים קלים אין בהם מעילה אלא באימורין, ומועלין בהן מפני שנפסלו בשחיטת דרום, ולא הציאמן זריקתן לכלל שעת היתר, להוציאן מידי מעילה,

אף אתה אל תתמה על העולה, אע"פ ששינה שמה לדבר [לחטאת] שאין בו מעילה, שימעלו בה,

אמר לו ר' יהושע, לא אם אמרת בקדשי קדשים ששחטון בדרום, ושחטון לשם קדשים קלים, שכן שינה את שמם לדבר שיש בו איסור אימורין יש בהן מעילה והיתר, תאמר בעולה ששינה את שמה לדבר שכולו היתר חטאת העוף כולו היתר:

[ר"א: אשם ששחטו לשם שלמים מועלין בו,

וכן עולה ששינה אותה לחטאת מועלין בה,

ר"י: כששינה אשם לשלמים לא שינה את מקומו,

אבל כששינה עולה לחטאת שינה את מקומו ולכן אין מועלין בה,

ר"א: אשם ששחטו לשלמים בצפון ששינה את שמו ואת מקומו יוכיח, שמועלין בו,

וכן עולה אף ששינה את מקומו מועלין בו,

ר"י: אפ"ה באשם ששחטו לשם שלמים לא שינה את מעשיו,

אבל בעולה ששחטה לשם חטאת שינה את מעשיה],

[שינוי אחד: שינה השם]:

נב': תניא, אמר לו ר"א לרבי יהושע, אשם ששחטו בצפון לשם שלמים יוכיח, ששינה את שמו, ומועלין בו לפני זריקה, דלאחר זריקה, ליכא מעילה שהרי נאכל לכהנים, דשלא לשמו לא פסיל ביה,

ואף אתה אל תתמה על העולה עולת העוף קאמר, שנחלקו בה, דאילו בעולת בהמה ששינה בה לשם חטאת לא פליג, דהא שינה שמה לדבר שיש בו מעילה באימורין, שאע"פ ששינה את שמה, שימעלו בה,

[שני שינויים: שינה השם ושינה המקום]:

אמר לו רבי יהושע, לא אם אמרת באשם, שאם שינה את שמו לא שינה את מקומו, תאמר בעולה ששינה את שמה, ושינה את מקומו,

אמר לו ר"א, אשם ששחטו בדרום לשם שלמים יוכיח, ששינה את שמו, ושינה את מקומו, ומועלין בו,

אף אתה אל תתמה על העולה, שאע"פ ששינה את שמה ושינה את מקומו מועלין בה,

[שלשה שינויים: שינה השם ושינה המקום ושינה מעשיה]:

א"ל ר' יהושע, לא אם אמרת באשם, ששינה את שמו, ושינה את מקומו, ולא שינה את מעשיו, תאמר בעולה ששינה את שמה, ואת מעשיה, ושינה את מקומה [ונעשית העולה חטאת], [אישתיק],

אמר רבא [אמאי אישתיק], ונימא ליה [ר"א לר"י], אשם ששחטו בדרום לשם שלמים בשינוי בעלים כשינוי מעשה חשיג לה [פ"י ויהיה גם ג' שינויים, אבל לפרש ששינוי בעלים יש בה ענין של שינוי מעשה [יוכיח], ששינה את שמו ושינה את מקומו ושינה את מעשיו,

[ה"נ הוה מצי למימר אשם מצורע שקבל דמו בדרום בכלי לשם שלמים יוכיח, שהרי שינה שמו ושינה מקומו ושינה מעשיו, דצריך קבלה ביד, דאמר בריש איזהו מקומן [מזו]: שני כהנים מקבלין את דמו אחד ביד ואחד בכלי. תוס']

מדר"א קאמר ליה הכי, שמע מינה נחית [ידה, הבין] רבי אליעזר למעמיה דרבי יהושע [שגם ר"א סבר סברת ר"י ד"נמשכת ונעשית חטאת"]

[כלומר ממה שלא הקשה לו ר"א כך, משמע שעתה הבין כי לדעת ר"י הסיבה שאין מועלים בעולת העוף שעשאה בחטאת אינה תלויה במספר השינויים בהם שינה את הקרבן משמו הראשון, אלא יש כאן טעם מיוחד שדווקא כאן נעשה הקרבן לקרבן אחר. שט].

הבין את דברי רבי יהושע, שטעמו משום דקסבר, נמשכה משם עולה ונעשית חטאת,

והאי טעם ליכא למימר בשום שינוי (שם) קרבן אחר [כמו שהקשה ר"א על ר"י מק"ק ואשם], אלא בעולת העוף לדבר, וכשישנונית לשם חטאת (ומעשיו) [ומעשיה] כדמפרש רב אשי לקמן [בעמוד זה, בדממשיך]. מפני שחטאת העוף כשירה בסימן א', וכשמלק עולת העוף למטה לשם חטאת, (וז') מליקת סימן אחד בעולה לאו כלום היא, וחטאתה הוי גמר עצודה,

[ו]מקודם שחל עליה שם פסול עולה משום עשיית מטה, חל עליה שם חטאת העוף כשירה, ונמשכת ונעשית חטאת העוף,

דאמר רב אדא בר אבהו, אומר היה רבי יהושע עולת העוף שעשאה למטה, כמעשה חטאת, לשם חטאת, כיון שמלק בה סימן אחד, נמשכת ונעשית חטא' העוף,

אי הכי, חטאת העוף נמי שעשאה למעלה, כמעשה העולה, מכי מליק בה סימן אחד [בין שעשאה למעלה], תימשך ותהוי עולת העוף ותהא כשירה, דקס"ד דקאמר רב אדא לר' יהושע, דחטאת נמי [שעשאה למעלה] כשירה הוה,

[משאר קדשי קדשים ששחטון בדרום לשם קדשים קלים, לא פריך שימשכו, אלא

אבני חן על מסכת זבחים

שמלק בה סימן אחד, נמשכת ונעשית חטאת העוף קסלק דעמך, ואפילו למיסק ליה לשם חובת חטאת קאמר [שאם היה מחויב חטאת יוצא בה ידי חובתו],

דף ס"ז ע"ב

[הסוגיא באן הוא מעיני מסכת "קניין"],

ת"ש [מקשה שרואין ממשנה דלהלן שאם עשה עולת העוף לשם חטאת העוף הקרבן פסולה, וקשה למה לא נאמר שנמשכת],

משנה היא במס' קניין (פ"ג מ"ג) ולקמן אמרינן סתם קניין רבי יהושע היא, חטאת לזו ועולה לזו [אשה ששמה] רחל שהיתה זריכה חטאת ללידתה, ועולתה כבר קרבה, ולאה היתה זריכה עולה, שכבר קרבה חטאתה, ולקחו קן בעירוב, וקבעו פרידה אחת לחטאת רחל, ופרידה אחת לעולת לאה, ונתנום לכהן עשה שתיהן למעלה לשם עולה מחצה כשר ומחצה פסול עולה כשירה וחטאת פסולה,

[ואם הקריבן הכהן] שתיהן למטה, מחצה כשר ומחצה פסול,

אחת למעלה ואחת למטה שתיהן פסולות, שאני אומר [פי' י"ש לחוש ש] חטאת קרבה למעלה, ועולה קרבה למטה,

[ועכשיו מסיק הקושיא] נהי נמי דעולה קרבה למטה, תימשוך ותהוי חטאת העוף ותלא ידי חובתה [של חטאת] ממה נפשך, אם חטאתה קרבה למטה הרי טוב, ואם לאו הרי עולת חבתה קרבה למטה, ונעשית חטאת, וחבתה אינה זריכה לה,

[פי' שהרי המדובר שרחל צריכה עולה, ולאה צריכה חטאת, ומביאין עולה וחטאת לצאת ידי שניהן, ויש לחוש שהחטאת קריבה למעלה והעולה למטה, וע"ז מקשה ונימא שעולת רחל קריבה למטה, למה היא פסולה, נאמר שלא יוצאה בה ידי חובת חטאתה]?

אימור דא"ר יהושע בחד גברא, בתרי גברי מי אמר היאך קרבה של זו יעלה לזו, שאין לה חלק זו,

ת"ש, ה"ג לה במסכת קניין (שם מ"ד), שמי נשים שלקחו ג' קניין בעירוב, זו [רחל] זריכה עולה, וקן שלם א' חטאת וא' עולה, דהיינו שמי עולות וחטאת, זו [לאה] זריכה שמי חטאות ועולה,

ופירשו אחד מן הקיינים, [וקבעו] פרידה עולה לזו, ופרידה חטאת לזו [דהיינו שפירשו כזה תהיה כל פרידה וגם למי תהיה], ואחד מן הקיינים הניחו סתומה [ש]לא פירשו אחת פרידה חטאת ואחת פרידה עולה, והג' פירשו פרידה זו עולה ופרידה זו חטאת, אבל שמות בעלים לא נתפרשו,

מקיינים, דאמרינן ביומא מא. אין הקיינים מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן, הילכך תיהי נמי הכא שתימשך. תוס']

וב"ת לר' יהושע ה"ג, ומתמינן [לעיל סו'] דקמי פסולה #5 דלא כר' יהושע, והא"ר יוחנן משום רבי בנאה [שהיה רבו במבריה. ראה שם], כך היא הצעה של משנה של משנתינו [המשנה כאן סו': שמביא את דברי ר' יהושע],

[ומדייק הגמ' שדברי ר' בנאה הם סתומים וצריך לפותרם, וכי נאמר שכוונתו שר"י חולק רק בעולה שעשאה לשם חטאת] מאי לאו כך היא הצעה, ותו לא כדגרסין לה, דלא פליג ר' יהושע אלא בעולה שעשאה למטה, כמעשה חטאת לשם חטאת,

לא [כוונת ר' בנאה היא להיפך, שלא פליג ר' יהושע רק בעולה, אלא חולק גם בחטאת], כך הצעה של כולה משנה הכי קאמר כך היא הצעה של כולה משנה, דכי היכי דפליג בעולה, פליג בחטאת, [נמצא עכשיו אליבא דר' יהושע, שגם עם עשה חטאת למעלה לשם עולה, נמשכת החטאת ונעשית עולה],

רב אשי אמר לעולם לא פליג [ר' יהושע בחטאת], ולא מיקשה, [ד] בשלמא עולת העוף שעשאה למטה, כמעשה חטאת לשם חטאת,

כיון דהא דחטאת, הַכְשִׁיחַ בסימן אחד וְגַמְר עבודתה ממחר להשלים, קודם שיחול על זו שם עולה פסולה, והא וזו היא [עולת העוף] הַכְשִׁיחַ בשני סימנין ולפיכך, סימן ראשון אינו פוסל זה משום עשיית מטה, ועולת העוף למטה ליתא ויש כאן שינוי מעשה עולה, והיכר מעשה חטאת,

מ כיון דמלק בה סימן אחד ועדיין לא חל עליה שם פסול עולה, חל עליה שם חטאת כשירה, הילכך נמשכת ויוצאה משם עולה ונעשית חטאת העוף,

אלא חטאת העוף [ש?]עשאה למעלה, כמעשה עולה בשני סימנין, ולשם עולה, כיון דאמר מר, מליקה בכל מקום כשירה משום מליקת מעלה, אין כאן שינוי להפקיע ממנה שם חטאת, ואין כאן שינוי השם, וכיון דחטאת גמר עבודתה סימן אחד, מבי מלק בה סימן אחד איפסלא מקודם שיגמור מעשה עולה, חל עליה שם חטאת שנמלקה כולה בשלל לשמה, ונפקלה משום שלא לשמה,

כי הדר מליק באידך סימן להציאה לכלל מעשה עולה, היכי מומשכה והויא עולת העוף,

גופא, אמר רב אדא בר אבהו, אומר היה רבי יהושע עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת, כיון

מזה - למי	מזה - למי

אבני חן על מסכת זבחים

ר"י שנמשכת ונעשית חטאת],

ומי מצית אמרת הכי דקיין לאו רבי יהושע היא,

תא שמע דקיין רבי יהושע, דמן בסיפא דמסכת קיין, האשה שאמרה הרי עלי קן אם אלד זכר וקמי סיפא, אמר רבי יהושע זהו שאמרו כו', אלמא סממא דקיין רבי יהושע, ילדה זכר מביאה שתי קינים, אחת לנדרה, ואחת לחובתה ללידתה,

נתנתן לכהן, הכהן צריך לעשותן שלש למעלה ואחת למטה, דנדרה שמיהן עולות, ומוצתה אחת לעולה ואחת למטה,

לא עשה כן, אלא עשה שתיים למעלה, וב' למטה כסבור שמי הקיין מוצה עליה, שמא יולדת בזוב היטה, [ו]הזקקה לקן לידה וכן יצא, ולא נמלך זה [הכהן] לדעת על מה הביאתו,

[במין אחד]:

החייב	הביאה	צריכה שתביא
שלש עולות וחטאת	שתי עולות ושתי חטאות	עוד עולה

צריכה שתביא עוד פרידה אחת [לצאת ידי עולתה], ותקריבנה למעלה, במין א' כלומר אם (הראשונה) [הראשונים] מין אחד היו, שני הקיין מורין או שניהן בני יונה, תצא עוד פרידה אחת מאותו המין לעולה, ויצאה ידי הכל, (שמקן) [שהקן] שהקריב הכהן ראשון יצאה ידי לידתה, שהרי לשם מוצה קרב [שלעולם כשמוקריב סתם מוקריב החובה תחילה], והשני נשאר לנדרה, ונפסל גזול אחד מהן כעשיית מטה, והרי זה יהיה תחתיו,

[משני מינין]:

החייב	הביאה	צריכה שתביא
שלש עולות, וחטאת אחת,	שתי עולות ושתי חטאות*	תור ובן יונה, ותעשה שתיהן למעלה,

* ורק קן הנדרה נפסל ממנה גזול, וכיון שאין אנו יודעין מה היתה תור או בן יונה יביא שניהם,

ומשני מינין תביא שתיים ואם (הראשונה) [הראשונים] משני מינין היו, קן מורין וקן בני יונה, תצא שמים [שתי פרידות] תור ובני יונה, ויקריב שניהן למעלה, משום דמספקא לן אחיזה קן משנים הראשונים קרב אחרון, והוי לנדרה, ונפסל ממנו גזול אחד, וצריכה להשלימו מאותו המין, דמן במסכת קיין (פ"ב מ"ה) אין מציאין תור כנגד בן יונה, ולא בן יונה כנגד תור,

[פירשה ואינה יודעת מה פירשה]:

החייב	הביאה	צריכה שתביא

	עולה - לרחל	חטאת - ללאה
מפורשת	עולה - ל?	חטאת - ל?
סתומה	? - ?	? - ?

הרי חטאת לזו, ועולה לזו, וסתומה וקן סמומה, ומפורשת וקן מפורשת, (כריך) [ויש לכהן] להקריב צ' הקינים הללו [סתומה ומפורשת] סתם על שמיהן, העולות למעלה וחטאות למטה, והחטאת לזו והעולה לזו צריך להקריב לשם צעלים, ונתנום לכהן,

עשה [הכהן] כולן למעלה כסבור כולן עולות מחצה כשר ומחצה פסול כל החטאות פסולות, וצריכות [לחזור ו] להביא כל חטאות שעליהן,

[ואם עשה הכהן] כולן למטה כסבור כולן חטאות מחצה כשר ומחצה פסול כל העולות פסולות, וצריכות להביא כל עולות שעליהן,

חציין למעלה וחציין למטה, אינה כשירה אין כשר ככולן, אלא קן סתומה דהי מנייהו דעבד עולה ודי מנייהו דעבד חטאת כשירה, דקיין שלא נתפרשו בלקיחת צעלים, לא מתפרשות שוב אלא כעשיית כהן, [ו?] כגון דפשיטא ליה דכל קן וקן היה צפני עזמו, ומכל (קן) אחד, עשה אחד למעלה ואחד למטה,

ומתחלקת ביניהן הואיל ובעירוב לקחוס, האחת יוצאה זה ידי חטאת והאחת יצאה זה ידי עולה, ויקחו קן אחד עוד ציניהן, ויקריבו כמנאי, אם עולה ראשונה לרחל וחטאת ללאה, תהא צקן שניה זו עולה ללאה וחטאת לרחל, ואם חילוף חילוף, ואילו מפורשין לא אית זה כשירה, אפילו פרידה,

ואמאי בשלמא חטאת ועולה שהיו מפורשים לשם צעלים, לא קשיא לן, דהווי להו תרי גברי, אלא קן מפורשת שלא היתה מפורשת לשם צעלים, אלא אחיזה פרידה חטאת ואיזה עולה, [ו] צין שמיהן היה בעירוב, אמאי פסולה אותה פרידה שנעשית למטה כמעשה חטאת לשם חטאת,

נהי גמי דעולה הוא, הואיל ו קרבה למטה, תימשוך ותיחוי חטאת העוף ולא יהו צריכות להביא "בעירוב", אלא עולה אחת [להשלים את קן המפורשת, שהרי החטאת קריבה כבר, שהעולה נמשכה ונעשית חטאת], ויאמרו אם עולת קן הסמומה לרחל תהא זו ללאה, ואם היא ללאה תהא זו לרחל, [פי' שהרי המדובר שרחל צריכה שתי עולות וחטאת, ולאה צריכה עולה ושתי חטאות, ובקן הסתומה יצאו בעולה אחת ובחטאת אחת, ומקשה שנאמר שיש כאן עוד חטאת כשירה, וצריך להשלים רק עוד חטאת ושתי עולות, ונוכל לומר שלא יצאה בשתי חטאות וצריכה עוד עולה, ורחל יצאה בעולה אחת, וצריכין להביא עוד עולה וחטאת, ואמאי אמרת שצריך להביא עוד שתי קינין],

וכי תימא, הא דלא בר' יהושע [שתנא של משנה זו לא סבר סברה

אבני חן על מסכת זבחים

צריכה שתביא, עוד חמש פרידין למעלה, ממין אחד, [דכיון] דקבעה נדרה עם חובתה, הוקצע עליה קרבן גדול [כן קורא מוה שצריכה להביא יחד עולת חובתה ונדרה] שלש עולות יחד, אם היטה יודעת מה פירשה,

[אבל חטאת לא צריכה להביא, כי אותה יצאה בהקדשה ראשונה שהקריב קן אחד למטה. חי, פב],

וזה שלא ידעה מה פירשה, @ הווקעה להביא חמש עולות יחד ממחילתה [פי' להתחיל עוד פעם מתחלה], אחת לחובתה [מאותו המין שהביאה מתחלה] וד' לגדרה,

וכשהביאה שני קנין [מתחלה ד' פרידות, קן] אחת לגדרה ואחת לחובתה, וממין אחד, לא עשה כלום לגדרה, שמה אינו ממין שגדרה, ובהשלמת קן שני ממין [אחד] [אחר. רש"ש], לא סגי לה, שהרי קובעמו [לגדרה] [להביא] עם מין חובתה [יחד עם חובתה, שצריכה להיות מאותו המין שהביאה מתחלה].

[מבמה נפשה]:

אם נדרה	וחביאה	ומביאה
שני תורין	שתי תורין אחת למעלה ואחת למטה, שרק אחת כשירה	תור אחת להשלים נדרה לתורין, ועוד שני בני יונה שאינה צריכה דהא נדרה תורין, אלא שאחת מהן תהיה לחובתה, *
שני בני יונה	שתי תורין אחת למעלה ואחת למטה, שלא יצתה כלום	שני בני יונה לגדרה, ותור אחד לחובתה, שיבואו יחד, שהרי אינה חייבת להביא תורין כלל**,

* וזה אינה אמת כמו שדוחה אותה מיד, שהרי צריכה להביא שתי תורין לגדרה, יחד עם עוד תור לחובתה, והיא אינה מביאה עכשיו אלא תור אחת, ובאמת צריך להבין מה היה ההו"א? # וצ"ל שאין זה קשיא ותירוק, אלא כל הענין הוא בדרך הסבר, ועוד צע"ג אך יכולה להביא בן יונה לחובתה, שהרי מתחלה הביאה תורין, ומה שמוסיפה להביא עוד לחובתה, צריכה להיות מאותו המין?, ** וזה אמת,

וא"מ [למה צריך ה' פרידות, ויהיה די בג'] מביא קן [שתי פרידות] ממין [אחד] [אחר], ופרידה ממין שהביאה שני קנין הראשונים, שקרב ממנו עולות חובתה, דממ"ג, אם תורין נדרה הרי הביאה [ב'. דברי נחמיה] תורין, עם מין שהביאה לחובתה,

ואם בני יונה נדרה, הרי הביאה ב' בני יונה, עם מין שקרב ממנו חובתה [תור], אם לא נפסל גזל אחד מן הראשונים?

ה"ג, אצל עכשיו שנפסל [תור] אחד מהם, אין חזירו [שמביאה עכשיו תור אחת ושתי בני יונה] עולה לה כלום, דג' עולות הוקצעו עליה יחד,

הילכך אם ב' קנינים הראשונים מין אחד היו [למשל תורין], צריכה שביא עוד ה' עולות, ג' מאותו המין [למשל תורין]. וב' ממין [הז] [אחר] [בני יונה], ד' לספק פירוש, ואחד לקביעותה שקבעה להביא עולת חובתה עם נדרה, וחובתה כבר קרבה ויאלה ידיה, אלא שצריכה להביא מאותו המין, עם נדרה מפני

חטאת ועולה, לחובתה, שני תורין ושני בני יונה לעולתה, מספק,	שתי עולות ושתי חטאות, ממין אחד	תביא עולה ממין א', ועוד שני עולות ממין ב'

פירשה נדרה כשנדרה הרי עלי קן, פירשה את המין שביא, ואינה יודעת מה פירשה, אם תורין אם בני יונה, והיא נתנה שני קנין לכהן כדאמרין ועשה [אחת למעלה ואחת] [שמים למעלה ושמים] למטה,

[צריכה] להביא עוד ג' פרידין, [כלומר אם הראשונים] ממין אחד [הזי],

ומשני מינין תביא ארבע [שמפרשה להלן].

דכיון שפירשה ואינה יודעת מה פירשה, ממחילתה הווקעה להביא ג' קנין שנים לגדרה, אחד מן התורין ואחד מן בני יונה, דהא לא ידעה מה נדרה, והשלישי לחובתה מאיזה מין שתרצה,

והיא הביאה שנים, וקרב הראשון לחובתה, ונשאר השני לגדרה ונפסל הימנו גזל אחד,

הילכך אם ממין אחד היו הראשונים, צריכה שביא אחד מאותו המין, להשלים [את הגזל] הנפסל, וקן שלם ממין אחר, משום דלא ידעה מה פירשה,

[משני מינין]:

החייב	הביאה	צריכה שתביא
חטאת ועולה, לחובתה, שני תורין ושני בני יונה לעולתה, מספק,	שתי עולות ושתי חטאות, משני מינין	תביא שתי עולות ממין א', ועוד שני עולות ממין ב'

ומב' מינין ואם שני מינין היו תביא ד' צריכה שביא ד', וכולן עולות, משום דמספקא לן איזה מין קרב אחרון, שצריכה להשלים מאותו המין גזל הנפסל, ולהביא קן שלם ממין אחר, שהרי אינה יודעת אם צריכה תור ושני בני יונה, או בן יונה ושתי תורין, לפיכך תביא שתי תורין ושני בני יונה, ומאמר אחד מאילו שממין הנפסל יהיה תחתיו, והשני יהא נדבה, וקן השני יהא ספק פירוש,

[קבעה נדרה]:

החייב	הביאה	צריכה שתביא
חטאת ועולה, לחובתה, ושני תורין ושני בני יונה לעולתה, מספק,	שתי עולות ושתי חטאות, ממין אחד, [ויודעת מאיזה מין]	תביא ה' עולות, אחת לחובתה, ושתי תורין ושתי בני יונה לגדרה,

קבעה נדרה [קבעתו] להביאה [לנדרה] עם [עולת] חובתה, שאמרה הרי עלי קן להביא עם חובתי [אינה צריכה להביא נדרה ממין חובתה, אבל אם באתה להביא עוד ממין חובתה, צריכה להיות מהמין שהביאה כבר]. ופירשמו ואינה יודעת מה פירשה, כדאמרן, והביאה שתי קנין, ונתנת לכהן ועשה כמו שאמרנו [שתיים למעלה ושתיים למטה],

דף ס"ח ע"א

אבני חן על מסכת זבחים

קציעותה,

[שני מינין]:

[עד כאן ידע מאיזה מין קרבה חובתה מתחלה, אבל עכשיו מיירי שאינה יודע, ואם היא באה להתאים עוד פרידה לחובתה, צריכה להיות מאותו המין, וצריכה שנים מספק],

החייב	הביאה	צריכה שתביא
חטאת ועולה, לחובתה, ושני תורין ושני בני יונה לעולתה, מספק,	שתי עולות ושתי חטאות, משני מינין,	תביא ו' עולות, תור ובן יונה לחובתה, ושתי תורין ושתי בני יונה לגדרה,

ומב' מינין ואם משני מינין היו **שש** שאינה יודעת איזה מין קרב מחילה לחובתה, שצריכה מאותו המין, עם ד' של ספק פירושה לקציעותה, הילכך תביא שש, שתי תורין ושני בני יונה לספק פירושה, ותור ובני יונה לקציעותה, והעוף הימר [שהרי חובתה אינה מביאה רק מבין אחד] יהא נדבה,

[נתנתה לכהן וכו']:

החייב	הביאה	צריכה שתביא
חטאת ועולה, לחובתה, ושני תורין ושני בני יונה לעולתה, מספק,	שתי עולות ושתי חטאות, ואינה יודעת וכו', ואינו ידוע מה עשה הכהן,	תביא ו' עולות, תור ובן יונה לחובתה, ושתי תורין ושתי בני יונה לגדרה, ועוד פרידה לחטאת,

נתנתה לכהן, ואינה יודעת מה נתנה אם מוריס אם בני יונה, ואם קן אחד מזה וקן אחד מזה,

[בחנם דחק הקונטרס לאוקמה בשקבעה נדרה עם חובתה, דהך בבא מיתוקמא שפיר בשלא קבעה. תוס'],

הלך הכהן ועשה, ואינו יודע מה עשה, אם כולן למעלה או כולן למטה, או חציין למעלה וחציין למטה, נמצאת שלא יצאת אפי' ימיני [ידין] לידתה, שמה כולן למעלה ואין כאן חטאת, או שמה כולן למטה ואין כאן עולה,

צריכה שצריא עוד [פי' חוץ מוד' שהביאה מתחלה] ד' פרידן לגדרה לספק פירושה, (ו) משני מינין, **ושתיים** לחובתה לעולם חובתה תור ובן יונה, שמה הראשונים כולן למטה נעשו [כמעשה חטאת], ואינה יודעת מאיזה מין, והכל הולך אחר החטאת, [וצריכה] להביא עולה [עולת חובתה] מאותו מין,

או שמה הראשונים חציין למעלה וחציין למטה, ובקן שקרב ראשון יצאתה ידי חובתה [מ"מ זה לא יועיל, שהיא צריכה להביא עולת חובתה עוד פעם, מפני ש]. והיא קצעה להביא עולה מאותו המין [שהביאה חטאת תחלה, קבעה להביא אותו המין] עם נדרה, ואינה יודעת איזה מין היה,

הילכך תביא עם ספק פירושה [יחד עם נדרה] תור ובן יונה [לחטאת], וממה נפשך, אם קן [חובתה] שקרב ראשון תורין היו, וקרב מהן עולה למעלה, והיא לחובתה, הרי היא מביאה עכשיו תור עם נדרה משום קציעותה [שקבעה להביא

חובתה עם נדרה], [והבן יונה תהיה לגדרה],

ואם מצני יונה היה [חובתה], והוקצע עליה להביא בן יונה [בשביל חטאתה] עם נדרה, הרי מביאתו,

ואם כולן למטה נעשו [ד' פרידות הראשונות], וצריכה להביא עולתה מאותו המין, הרי משמים [תור ובן יונה] שהיא מביאה עכשיו לחובתה, יעלה לה אחד מהן, והשני נדבה,

וחטאת אחת תביא מאיזה מין שתרצה, משום שמה הראשונים כולן למעלה נעשו,

והרי (לו) [לה] זוג ממנינו לעולה, מצ' שהביאה [ל]חובתה, מצ' מינין [פי' שתביא חטאת מכל מין שתרצה, שהרי מביאה תור ובן יונה לעולת חובתה, ויש לה זוג ממ"כ].

ואע"פ [שאפשר] שכבר קרבה עולת חובתה, אין צריכה לדקדק [ולחוש], להביא חטאת מאותו מין הראשון [וקשה למה לא יביא שתי חטאות? ומתירין דלא קשה]. לרבנן דפליגי עליה דבן עזאי, דקסברי הכל הולך אחר חטאת [והרי מביאה עכשיו חטאת אחת].

הילכך הואיל ועל כרחיה היא מביאה עכשיו צ' עולות, מווג לו [לחטאת] אותה שממנינו ודייה,

דהכי תנן פלוגמיהו צמסכת קיניס (פ"ג מ"ה), שהאשה שהביאה עולתה תור וחטאתה בן יונה [ואינה יוצאה בזה שצריך שיהיו מבין אחד, לבן], תכפול ותביא עולתה בן יונה, דהכל הולך אחר חטאת, בן עזאי אומר הכל הולך אחר הראשון,

בן עזאי אומר, ב' חטאות בן עזאי לטעמיה, דאמר הכל הולך אחר הראשון, וכיון דאיכא לספוקא שמה הראשונים למעלה נעשו, וכבר יצאת ידי עולה, צריכה להביא חטאתה מאותו המין, והרי אינה יודעת מאיזה מין היה, לפיכך תביא שתי חטאות מצ' מינין,

וחטאות הללו אינן נאכלות, שהרי על הספק באו, ואין מליקתן מליקה להחזיק באכילה, שמה כבר קרבה חטאתה בראשונות,

א"ר יהושע, זהו שאמרו, כשהוא חי קולו אחד, וכשהוא מת קולו ז' הסם מפרש לה, ובאיל קמיירי, דכשהוא חי אין לו אלא קול אחד, וכשהוא מת קולו שבעה, כיצד קולו שבעה, צ' קרניו צ' חצירות, צ' שוקיו צ' חלילין, עורו לתוף, מעיים לנבלים, בני מעיו לכינורות,

וה"נ כשנדרה תחלה ואינה יודעת מה פירשה, לא צריכה אלא ד' פרידן וצ' לחובתה אחת לעולה ואחת לחטאת, ועכשיו שהביאה כבר ד' פרידן צריכה להביא [עוד שמונה] ד' [עולות] לגדרה, וד' [שתי עולות ושתי חטאות] לחובתה, מדאיידי ר' יהושע בזה, ש"מ קינין ר' יהושע אמר, וקמני לעיל גבי קן סתומה ומפורשת דאין כבר אלא סתומה, ואי אמרת נמשכה ונעשית חטאת העוף, תמשך ותהוי חטאת העוף?

אימר דא"ר יהושע לאפוקה מידי מעילה, למיסק ליה לחובה, מי אמר שמהא עולה נעשית חטאת, בצביל שסינה זה:

אבני חן על מסכת זבחים

ב) דרשה, היא חיתוך הסימנים מלמעלה למטה על ידי לחיצת הסכין, במקום שישחט על ידי העברת הסכין בחולכה ובהבאה, לכן לא ישחט עוף בסכין כבד וגדול, שמא מתוך כובדו של הסכין לא ירגיש השוחט היטב, וכביד על הסימנים וילחץ עליהם ויחתוך משוה ויפסול את השחיטה על ידי דרסה. כן לא ישחט כשהוא עייף, שמא מתוך עייפותו ילחץ ויחתוך.
ג) חלדה, היינו כיסוי הסכין בזמן השחיטה. ועיקר דין חלדה שלא יכניס את הסכין בין סימן לסימן ויחתוך את הסימן התחתון כשהסכין מכוסה ידי הסימן העליון שעוד לא נחתך. וכל שכן שלא יחתוך את צוואר הבהמה מלמעלה למטה, שאז הסכין מכוסה על ידי שני הסימנים כשהם שלמים.
ד) הגרמה, היא חיתוך למעלה או למטה במקום השחיטה. הגרמה פירושה הטיה, הטיית הסכין לחתוך מעבר למקום שחיטה.
ה) עיקור, הוא ששחט, בסכין פגום, שהפגמה עוקרת וקורעת את הסימן, ואין הסכין שוחט. וכל שכן אם עקר את הסימן ביד, בין שנעקר הסימן באמצעו ונקרע ובין שנעקר הסימן ממקום חיבורו בלחי ונקרע שם.
כל בהמה שנשחטה באחת מן הדרכים הפסולות שהוזכרו כאן, כאילו לא נשחטה, ובשרה נבלה. [העתק מהאינט.]

מלך חולין בפנים דלא שייכא מליקה בחולין לא צפנים ולא צמון, [והא דקתני רק חולין בפנים] והוא הדין לחולין צמון, וצגמרא אמרינן [סב. בראש הדף] דלמא צוה הכלל, וקדשים בחוץ [שאין מליקה במטהר אלא דבר הראוי למזבח. ע"פ הרמב"ם אבות הטומאה פ"ג הי"ב],

דף ס"ח ע"ב

תורין שלא הגיע זמנו, ובני יונה שעבר זמנו אינן ראויין לקרבן, והיו להו כמליקת חולין, דמאי צהכל שומעין [חולין כז:] תורין גדולים ולא קטנים, בני יונה קטנים ולא גדולים, דלא אישמיט קרא וכחז מן היונה ומן בני המורים,

ואימתי תורין כשרין משחיצו [זהב הוא מראה גאל"ד], ואימתי בני יונה פסולין משחיצו [צהוב הוא מראה געה"ל], נזלה [מזהב] [מזהב?] שצביז הזואר,

שיבשה גפה, שניסמית עיניה דה"ל מחוסר אבר, והקריבה נא לפתח, וכי אמרינן אין תמות וזכרות צעופות, לענין דוקן שצנין הוא דקאמרינן [שאין מומין ניכר], ושנקטעה רגלה, מטמא בבית הבליעה,

זה הכלל, כל שפסולו בקודש שצאה לעזרה הצערה, ונפסלה [שנמלקו בצפורן קדשים בפנים, רק שנפסלו מצד דבר אחר, כגון שמלק בשמאל או בליאה וכדומה. תי], אינו מטמא בבית הבליעה, לא היה פסולו בקודש [כגון שלא נמלק בצפורן, או שלא היה קדשים, או שנמלק בחוץ. תי עיי"ש], מטמא בבית הבליעה:

נב: אמר רב, שמאל ולילה מלק צמאל או צליה, אין מטמאין בבית הבליעה, [מלק] זר והוא הדין לאון ועל וכל הפסולין, וסכין, מטמאין בבית הבליעה,

מהני: (כל הפסולין [כגון זר, ואונן, ומבול יום, ומחוסר כפורים, וכל אותן השגיון ברפ"ב. רע"ב] צגמ' פליגי כל לאימתי מאי שמלקו, מליקתן פסולה, ואינו מטמא [בגדים, פ' שמטמא גם בגדיו] בבית הבליעה שמליקתן מטהרת, לפי שנפסל צקדש, ואיני מליקתן שחט עלו לא ירדו, הילכך נמי [פ' ג] לא הוו נצילה. במשניות בא משפט זה בסוף המשנה אחר לא היה פסולה בקדש מטמא בבית הבליעה, וכל הפסולין וכו'),

[מבאן מתחיל על הגליון רש"י כ"י השלם, עד דף עח. וראה שטמ"ק],

מלק [את העוף] בשמאל [דכל מקום שנאמר אצבע או כהן אינו אלא ימין. תי], [ראה בכורות מה: ת"ר איטר בין ביד בין ברגל פסול, והרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ח הל"א שמונה כל המומים שפוסלין את הכהן כתב: ששה [מומין] בידים ואלו הן וכו' מי שהוא אטר יד ימינו. וראה בספר באר משה ח"ב סימן א-ב קונטרס איטר יד] או בלילה [דכתיב ביום צוותו. תי],

שחט [עוף] חולין בפנים, וקדשים בחוץ [או בפנים], אינן מטמאות בבית הבליעה [פ' דעוף שנשחט לעולם לא יטמא בבית הבליעה. ע"פ הרמב"ם אבות הטומאה פ"ג הי"ב] אף על גב דצפנים אין שמיטה לעוף, וכן צעוף קדשים אין שמיטה בכל מקום, אין מטמאין, כדיליף צצרימא צגמרא,

ושחט קדשים צפנים דלא קמני, אמרינן צגמ' [סב. בראש הדף] דלמא צוה הכלל, [ראה סוף סח: - סב. דאתיא ממה דקתני בסוף המשנה כאן "זה הכלל כל שהיה פסולו בקודש אינו מטמא בגדים אבית הבליעה, לא היה פסולו בקודש מטמא אבית הבליעה" דרישא [דמירי באלו שאין מטמאין] לאיתויי שחיטת קדשים בפנים דלא מטמא, וסיפא [דאמר מטמא] לאיתויי מליקת חולין בחוץ דמטמא],

[אבל] **מלק** [פ' עשה בה מעשה מליקה, בדאמרינן לעיל סד: במשנה היה מולק את ראשה ממול ערפה, וכן לעיל סה: הותר שדרה ומפרקת וכו'] **בסכין** ומליקה לא הויה, דצעמנו של כהן צענין, ושמיטה לא הויה כדאמרינן צהכל שומעין [חולין כז:], מפני שהוא מחליד, מפני שהוא דורס,

[רש"י חולין כ:, שהוא מחליד [passing the knife under cover] - לאמר שנתפרקו פרקי העצם, ננעץ הסכין תחת העצם, לפי שאין העצם מתפשט לכאן ולכאן כדרך שאר צית השמיטה כשחומטין אותו, אלא עומד במקומו, וכשחומט הסכין תחת העצם הויה לה חלדה.

מפני שהוא דורס - ממש ולא מולק ומציא כדאמנן לעיל חולין [דף כ], קוץ ויורד וזו היא מזהב],

ואלה חמשת הדברים הפוסלים את השחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור.
א) שהייה, היא הפסקה בשחיטה: אם התחיל לשחוט וחתך מקצת מן הסימנים ושהה ואחר כך גמר את השחיטה, שחיטתו פסולה.

אבני חן על מסכת זבחים

אלא לרב כל לאיתויי מאי, לאו לאיתויי שמאל ולילה,
שמאל ולילה בהדיא קתני?

תני והדר מפרש,

תא שמע [שנינו במשנתנו], זה הכלל, כל שהיה פסול בקודש,
אינו מטמא בגדים אבית הבליעה,

בשלמא לרבי יוחנן כל לאיתויי זר, אלא לרב לאיתויי מאי?

דף ס"ט ע"א

וליעטמך שלא היה פסול בקודש, לאיתויי מאי [תוס']?

אלא רישא לאיתויי שחיטת קדשים בפנים [תוס'] @ דלא מטמא
דממני' לא חנן לה, סיפא לאיתויי מליקת חולין בחוץ דמטמא @
דלא חנן לה דממני',

תניא כוותיה דרבי יוחנן [דמליקת זר אינו מטמא בבית הבליעה],
מלקה זר, מלקה פסול, הפיגול והנותר והטמא ולא אמרינן נפקי
להו מהימר אכילת קדשים, ומל עליהו אסור נצילה למפרע אין מטמאין
אבית הבליעה,

א"ר יצחק שמעתי שנים, אחת קמיצת זר, ואחת מליקת זר,
אחת תרד ואחת לא תרד, ולא ידענא,

אמר חזקיה מסתברא, קמיצה תרד, מליקה לא תרד [תוס']?

מאי שנא מליקה [בור דלא תרד], דישנה בבמה זר [לכן לא תרד, וכן
הוא למסקנה, דמליקה לא תרד לפי שישנה בבמה], קמיצה נמי ישנה
בבמה [ולפי המסקנא הגם שיש קמיצה בבמה, אין הקומץ נתקדש בכלי שרת,
ואין קדושתה בבמה כמו במקדש],

וכי תימא אין מנחה בבמה, [אם נאמר שאין מנחה בבמה, גם עופות
אין בבמה] אין עופות נמי בבמה,

דאמר רב ששת, לדברי האומר צפ' אחרון [לקמן קיג] יש מנחה
בבמה, יש עופות בבמה, לדברי האומר ר' יהודה אומר אין
מנחה צממה אין עופות, מ"ט [שניהם מתמעטין מהמלה "זבחים"]
זבחים וזבחו זבחים שלמים צמיני (שמות כד) ולא מנחות, זבחים ולא
עופות?

אלא אימא, אין קידוש בכלי שרת במנחה בבמה [תוס'] הילכך

מאי שנא שמאל [שאינו מטמא], דאית ליה הכשירה ביוה"כ
[דתנן התם במשנה ראש מזו.] נטל את המחתה צימיו ואת הכף צשמאלו, ולילה
נמי מאי שנא, דאשכחן ליה אית ליה הכשירה למחילה באיברים
ופדרים, זר נמי אית ליה הכשירה בשחיטה [וקשיא על רב דאמר
דמליקת זר מטמא]?

שחיטה לאו עבודה היא [ומזה שזר כשר לשחיטה אין להביא ראיה
שפסולו קל],

ולא, והא"ר זירא, שחיטת פרה בזר פסולה, ומחוי רב עלה
[למיתב טעמא למילתא. כי], אלעזר כמיז צשחיטתה [ומשמע דוקא אלעזר]
וחוקה וכמיז חוקה לעכב?

שאני פרה, דקדשי ברק הבית היא ועל כרחן אין עבודות שלה
משונות עבודה [מה שצוהה התורה לשחוט את הפרה, היא מצוה בפני עצמה,
והיא מעבכתה, אבל שחיטת קדשים כשירה בזר משום ששחיטה אינה עבודה],

[ומקשה] ולא כל דכן הוא [פי' למה אמרת דשחיטה אין צריך כהן, והא יש
ללמוד בק"ו שאכן צריכה כהן, קדשי ברק הבית בעו כהונה, קדשי
מזבח מיבעיא] [דעיקרא צכהן ואפי' הכי כשרה צור. כי]?

אמר רב שישא בריה דרב אידי, מידי דהוה אמראות נגעים
דלאו עבודה היא, ובעיא כהונה,

ונילף מבמה שזר כשר צה למלוך עופות למחילה, דאין כיהון צממה, כדמנן
צפ' צמל [לקמן דף קיג], וכיון דאשכחן ליה הכשירה למחילה בעלמא, יטרה כאן
מידי נצילה,

מבמה לא יליף צממה כחול היא לגבי מקדש,

ולא, והתניא מנין ליוצא, שאם עלה לא ירד, שהרי יוצא
כשר בבמה?

תנא ויקרא ו אזאת תורת העולה סמך ליה [עיקר מילתיה דאמר לא
ירד לאו משום דכשר צממה הוא, אלא אקרא סמך, דדרשינן התם צפ' המזבח
מקדש, תורה אחת לכל העולים שאם עלו לא ירדו וכו'. כי עיי"ש],

ורבי יוחנן אמר [חולק על רב, שאם מלק] זר אין מטמא אבית
הבליעה דילפינן מצממה, סכין מטמא דלא מליקה ולא שחיטה היא, ודכוותה
לא אשכחן הכשירה אבית הבליעה,

חנן [שנינו במשנתנו], כל הפסולין שמלקו, מליקתן פסולה,
בשלמא לר' יוחנן כל לאיתויי זר [דלא מטמא צמית הבליעה. כי],

אבני חן על מסכת זבחים

לא ילפינן זר במקדש לענין קמיצה [שמטמאה בבית הבליעה], מור בצמה, דלא דמי הך קמיצה להך קמיצה, דמקדש הואיל וקדשה בכלי שרת, איפסלא צור:

הא נמי נבלה היא מי יימר דלאו נבילה היא הואיל ושמיטה בפנים צעוף לא שייכא וכן בקדשים בין בפנים בין בחוץ כו',

אלא ת"ל טריפה כלומר נבילה שהיא כטריפה מטמאה מזה טריפה שווה בפנים כבחוץ, אף כל שוות בפנים כבחוץ דכאן וכאן היא אסורה יצא שחיטת חולין בפנים [בדמפרש לקמיה], וקדשים בין מבפנים בין מבחוץ, הואיל ולא שוו בפנים כבחוץ אין מטמאין בגדים אבית הבליעה ולקמן מפרש ואילן,

בשלמא חולין לא שוו בפנים כבחוץ שהרי חולין שחוטין בחוץ אין מטמאין, ואפי' שלא בהיכשרו כגון עוף טריפה ששטה, דהא מתניחין לקמן כר"מ דמטהר טריפת העוף שחטה, ומוקי טריפה דכתיב צקרא, להך דרשא, למעוטי פנים,

אלא קדשים [שחיטת עוף קדשים], אידי ואידי פסולין גינהו בין בפנים בין בחוץ נבילה זו שווה בהם, שאין כאן תורת שמיטה,

אמר רבא שמיטת פנים דחולין, היא דנפקא לן מהך דרשא, אבל קדשים לא צריך למילף מינה, דממילא נפקא לן דלא מיטמאו עופות קדשים שחוטין בחוץ,

אם הועילה לו שחיטת חוץ, לחייבו ברת משום שחוט חוץ, כדמריבין ליה בצרק השוחט והמעלה [לקמן קו] מאו אשר ישחט, לרבות שמיטת עוף, אלמא שמיטה היא שְׁמִיטָה, לא תועיל לו [שחיטה זו] לטוהרה מדי נבילה דתמיה,

אשכחן [שחיטת קדשים] חוץ, פנים מנלן [שמיטת פנים דקדשים דאיתא מתרת את האיסור מנלן דלא מטמא], ומשני הואיל ולא שוו בפנים כבחוץ דהא [מטמא דכרת] אוקימנא דבחון לא מטמא, ואע"ג דבאכילה אסור, בטומאה מיהא לא שוי,

אי הכי [שאם לא שוו פנים בחוץ אינו מטמאה], מלק קדשים בחוץ דקמי לעיל מיטמאין נמי לא, דלא שוו הא לא שוו בפנים כבחוץ [בחון כפנים] דהא בפנים הכשירו במליקה?

אמר רב שימי בר אשי, דנין דבר שלא בהיכשרו שמיטת קדשים בפנים מדבר שלא בהיכשרו שמיטת קדשים בחוץ, וכן שמיטת חולין בפנים משמיטת חולין טריפה בחוץ, ואין דנין דבר שלא בהיכשרו כגון מליקת קדשים בחוץ מדבר שבהיכשרו מליקת קדשים בפנים,

ולא, והתניא מנין ליוצא שאם עלה לא ירד, שהרי יוצא כשר בבמה? תנא ויקרא ו אזאת תורת העולה ריבה סמך ליה:

[שנינו במשנתנו] מלק בשמאל או בליה כו': ת"ר, יכול תהא מליקה שהיא לפנים, מטמאה בגדים בבית הבליעה [תוס'], תלמוד לומר ויקרא ו נבלה [קס"ד דזו אינה מטמא, שאינה נבילה],

[ומקשה] הא נמי נבלה היא מאן לימא לך דלאו נבילה היא, נהי דהותרה מליקת חטאת העוף להניס מגזירת הכתוב, מלכל חטאת [לרבות חטאת העוף], כדלמך בצרק [צית שמאי] [לעיל דף מד:], [ב"מ] עולה שלא הותרה להם, חטאת צצית הנליעה?

אלא [מבאן מבעט מליקה בפנים] ת"ל ויקרא ו טריפה [ונפש] [וכל נפש] אשר תאכל נבילה וטריפה [ויקרא ו], ונצלת עוף טהור מיתוקמא קרא בת"כ,

והאי טריפה קרא יחידא הוא לדרשא דלקמן, שאי אפשר לשומעו כמשמעו, שהיא טריפה מטמא צצית הנליעה מחיים, אם טריפה חיה [וחטמא בשחמות] [הרי נבילה אמורה], ואם אינה חיה [ונחשבת כבר כאילו מתה] הרי צכלל נבילה, [וממשיך לפרש כיון שפסוק זה הוא מיותר, דרשינן מינה שמליקה שהוא בפנים, ושחיטה שהוא בפנים שאינו מטמא],

והא (מתני') [מתניתא] לקמיה [ע"ב] מיתוקס כר"מ, דאית ליה שמיטת עוף טהור מטהרת טריפתו מטומאתו, ולא דרש ליה להאי קרא להציא טריפה ששטה שטמא,

הילכך דרש ליה למעוטי מליקה שהיא בפנים, ושמיטה שהיא לפנים [שחיטה בפנים יליף בתניא איך לקמיה], ומשמע ליה קרא הכי, נבילה שהיא כטריפה היא דמטמאה [בדממשיך],

מה טריפה, שאין טריפות המאורע זה מתרת את האיסור ממיר שום איסור שהיה זה מתחילה, אף כל אף נבילה שאין שאין נבילות המאורע זה מתרת את האיסור ממיר את האיסור,

יצא מליקה שהיא לפנים יא נבילות הנא לה ע"י מליקת פנים בהכשר, הואיל והיא מתרת את האיסור שצחייה לא היתה ראויה לקרב לגבוה, והותרה במליקה זו, אין מטמא בגדים בבית הבליעה,

הביא המולק (ק"ץ חפ"ץ סימן) קדשים בחוץ, ומולק חולין בין מבפנים בין מבחוץ, הואיל ואין מתירין את האיסור, מטמאין בגדים אבית הבליעה,

תניא איך, יכול תהא שחיטת [עופות] חולין שהיא לפנים וצ"כ גרסי' לה הכי, יכול השוחט חולין בפנים וקדשים בין מבפנים ובין מבחוץ, מטמאה אבית הבליעה, ת"ל נבלה,

אבני חן על מסכת זבחים

מתני': מלך ונמצאת טריפה, ר' מאיר אומר אינו מטמא בבית הבליעה כקל וחומר (כדמפרש מיד),

דף ס"ט ע"ב

אומר איזו ממהרות, ר' יוסי אומר שחיותה ממחרת, אבל לא מלמשתה;

רבי יהודה אומר, במטמא דלא מהניא מליקה לעריפה, וזה"ל נמי בדשמיטת חולין טריפה פליג ר' יהודה, וכן שנינו במסכת טהרות צ"ל דברים, לרבי יהודה, אחת מלוקות ואחת שמועות,

א"ר מאיר ק"ו, אם נבלת בהמה שמטמאה במגע ובמשא, שחימתה מטהרת טריפתה ממומאתה כדילפיץ בגמרא מורי ימות
מן הצמחה,

שאינו מטמא במגע ובמישא אלא נאמלע [ואיך היא
במטמאה באכילה] וצניח הצליעה, כדכתיב (ויקרא כב) לא "אכל" לטמאה זה אין
על אלא האמור זה, אינו דין שתהא שחיטתו מטהרת טריפתו
מטובארתו ומין דקיי"ל צלשטיס [בשחיטת העוף שמטהרת טריפתו] מק"ו,
ולפיין מליקא דקדשים מינה צצין אב,

מה מצינו בשחיטתו בשמיטה בחולין שהיא מכשרתה לאכילה בשמיטה טריפה, ומטהרת טריפתו מטומאתו, אף מליקתו בקדשים שהיא מכשרתו באכילה בשמיטה טריפה, תטהר טריפתו מדי טומאתו.

רבי יוסי אומר, דיה כנבלת בהמה דהואיל ולא יליף עוף אלא מבהמה, לגמרי טריפה מטומאתה, דיו לזא מן הדין להיות כדון, שחיטתה מטהרתה, ולא מליקתה:

צמ"ז: ור"מ לא דריש דין, והא דין דאורייתא הוא,

וידבר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא מלס [שבעת ימים] לשון סימה הוא, ולשון ק"ו וגו', ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום?

אלא דיו לבא מן הדין להיות כגדון הכמוז לימדך שאיך ראשי להטיל
על הצבא מן הדין, יומר מן הגדון, דכמיז מסגר שצעת ימים [וקשיא על ר"מ]?

א"ר יוסי ברכי אבין, ר"מ קרא אשכנז וקדרש, וקרא יא זאת תורת הבהמה והעוף, וכי באיזו תורה שוותה בהמה לעוף,

ועוף לבהמה,

והלא] בהמה מטמאה במגע ובמשא, עוף אינו מטמא במגע ובמשא דמיז [בנבלת עוף טהור] לא "יאלץ" לטמאה צה, אין לך אלא האמור צה,

עוף מטמא בגדים אבית הבליעה, בהמה אינה מטמאה בגדים אבית הבליעה אם תחב לו חצירו כזית בשר נבילה, דתניא במסכת נדה (דף מב) יכול יהא נבלת בהמה (טומאה) מטמאה צבית הצליעה, תלמוד לומר ולא יאכל לטומאה בה, מי שאין לה טומאה אלא אכילתו, יתה וז שיש לה טומאה קודם שיאכלנו,

אלא לומר לך, מה בהמה דבר שמכשירה לאכילה, מטהר
טריפתה מטומאתה, אף עוף דבר שמכשיר באכילה ואפילו
מליקת קדשים, דלי לשמיטה בקי"ו אמי לן # [ולמה לא נאמר מילתא דאמי
בקי"ו טרה וכתב לה קרא ?] מטהר טריפתו מטומאתו,

[וממשיך ר' יוסי בר אבין] ור' יהודה מ"ט [למה סבר שאין שחיטה ולא מליקה מטהרת מטומאת נבילה]?

וַיִּקְרָא יְהוָה יְגִי וְיִשָּׁשׁ אִשָּׁה מִצֵּי. יִתְרָחֵל וּמִנִּי-הַיָּרֵר הַיָּרֵר. כָּסִי אֲשֶׁר יִלְוֶה לְיָדֵי חֲמֵה
אוֹרָה עֹף אֲשֶׁר יִתְחַלֵּף וְאֶשְׁפָּה אֶת-דָּמִי. וְכִסְהוּ בְּעֶקֶר: יד פִּי-נֶפֶשׁ כָּל-בָּשָׂר דָּמוֹ
בִּצְנִפְשׁוֹ. הוֹא וְחִמֵּר לִנְפִי יִתְרָחֵל דָּם כָּל-בָּשָׂר לֹא תִחַלְכְּהוּ נֶפֶשׁ כָּל-בָּשָׂר דָּמוֹ. הוֹא
כָּל-אֲחֵלָיו יִבְרַח: טו וְכָל-נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּחַלֵּךְ תִּחַלֵּךְ נִצְלָה וּמִקְרָסָה. בְּחֹרֶחַ וּבְכֶסֶם בְּגָדָיו
וּרְחֵץ בְּמֵימַי עַד-הָעֶרֶב וְטוֹהַר:

קרא אשכח וקדרש, נבלה טריפה, [ובן] אמר רבי יהודה, טריפה למה נאמרה אלא ללמדנו בזה, שמשעת טריפה חלה עליה טומאה, אם אכל ממנה מיד, או ששטתה ואכל ממנה, דאי בטריפה שמתה לאחר שנטרפה קאמר, למה נאמרה,

פלוטמא הי' באלו טריפיות (חולין דף מו), איבא למ"ד טריפה מיה, ואיבא למ"ד אינה מיה אם טריפה חיה ועד שמהם הימה בחזקת מיה הרי נבילה אמורה בפסוק, כיון שמהם מתבטלת במיתתה, אם טריפה אינה חשובה חיה, הרי היא משערי שנטרפה בכלל נבילה,

אלא להביא טריפה ששחטה שמומאא לשמעין טריפה (אינו חיה, ואינו בכלל נבילה, ולפיכך הוצרך לומר שטריפתה מביא עליה טומאה זו מיד, ואם תלש ואכל ממנה בשר, אפי' אינו אבר של בשר גידין ועצמות, וכיון דשם טריפה מביא לה טומאה מחיים, אין שחיטה מועלת בה, שאין שחיטה ממרת משום טריפה, אלא משום נבילה [ונשאר עליה טומאת טריפה אף לאחר שחיטה, אליבא דר' יהודה],

אמר ליה רב שיזבי [לר' יוסי בר אבין], **אלא מעתה דכתיב** ויקרא ז

אבני חן על מסכת זבחים

וחלב נבילה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה, צא הכתוב להשמיטנו על חלב נבילה שאינה מטמאה, והכי אמרינן בפסחים פ' כל שעה (דף כג),

התם נמי נימא [טריפה למה נאמרה] אם בטריפה שמתה מדבר, אם טריפה משונה חיה, הרי נבילה אמורה וזו צמימתה נמצלה, ו אם טריפה אינה חיה, הרי היא בכלל נבילה מטורפת, אלא [האי נמי] להביא טריפה ששחטה, שחלבה טהור,

מכלל דהיא מטמאה אצל השגר טמא צממיה, והאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה במתניתא תנא, ויקרא יא וכי ימות "מן" הבחמה, מקצת בהמה מטמאה, מקצת בהמה אינה מטמאה, ואיזו זו, זו טריפה ששחטה,

אלא האי טריפה מיבעי ליה, למעוטי טמאה מסקנה דקושיא היא, כלומר אלא ע"כ, האי טריפה לא מדרשה להכי, דמיבעי ליה [פ' דהא מיבעי ליה] למעוטי טמאה, דאין חלצה טהור, מי שיש במינה טריפה, יצתה זו שאין במינה טריפה,

הכא נמי טריפה דכתיב גבי טומאת צית הצליעה למעוטי עוף טמא, שאין במינו טריפה דרש ליה, ולא טריפה ששחטה [ונמצא קשה על ר' יוסי בר אבין, על מה שפירש בדברי ר' יהודה],

[והגמ' בא לסתור את דברי רב שיובי, ותחלה מקשה על מסקנתו שאמר הכי נמי למעוטי עוף טמא, איך אמרת לר' יהודה שצריך פסוק זה שעוף טמא אינו מטמא בבית הבליעה, הא מהכא נפקא ליה] עוף טמא לר' יהודה מנבילה נפקא ליה, דתניא רבי יהודה אומר, יכול תהא נבלת עוף טמא, מטמאה בגדים אבית הבליעה, ת"ל ויקרא כב ח נבילה וטרפה ל' א יאכל למטמאה-בה, מי שאיסורו משום בל תאכל נבילה, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה, אלא משום בל תאכל טמא,

דף ע' ע"א

ויקרא ז כג דָּגָר אֶל-דָּגָי יִשְׁרָאֵל לְאֹמֶר קֶלֶחַ שֶׁנֶּר וְקֶשֶׁט וְשֶׁנֶּר ל' א' תאכלו: כד ותֵּלֶךְ גְּזֵלָה וְתֵלֶךְ טְרֶפֶה יַעֲשֶׂה לְקַל-מְלָאכָה וְאָכַל ל' א' תאכלהו:

[ועכשיו מקשה גם על תחלת דברי רב שיובי, דאמר "אלא טריפה מיבעי ליה למעוטי טמאה"] האי נמי חלב טמאה תיפוק ל[ח.רש"י] נמי דמטמא, דמהיכא חיתי לטהרה, מהאי קרא דיעשה לכל מלאכה, האי לאו צממאה כתיב, דהא כתיב וְאָכַל ל' א' תאכלהו לחלב, ויקרא ז כד מוחלב נבלה מי שאיסורו משום בל תאכל חלב נבלה ובשרה מותר טיהרתי לה, יצאתה זו [חלב טמאה] שאין איסורה משום בל תאכל [חלב נבלה], אלא משום טמא שכולה אסורה משום כל תאכל טמא, ואכתי אימא טריפה למה נאמרה כו',

ה"ג ושינויא הוא אלא האי טריפה מיבעי, לאיתויי חיה טהורה שמתה, שחלצה טהור, סלקא דעתך אמינא ואכל לא תאכלהו כתיב צהאי קרא [ולא נטהר חלב חיה, דנאמר], מי שחלבה אסור ובשרה מותר, יצאת זו שחלבה ובשרה מותר, קמ"ל מי שחלבו אסור ובשרו מותר טיהרתי לה חלצה מכלל נבילה, אצל חיה שחלצה מותר כבשרה, לענין נבילה נמי יטמא כבשרה, קמ"ל טריפה כל שיש צמינו טריפה, ואפילו חיה,

[עכשיו פשיטא לן דחלב חיה מותר בהנאה, אבל בהמשך הגמ' חוזר מזה],

(א"ל) ופרקינן מאי שנא [חלב] טמאה דלא נפקא לן לטהר חלצה מהאי קרא דאין חלבה חלוק מבשרה ולא קרינא ואכל לא תאכלהו לחלב לחוד, שהרי הכל איסור, חיה נמי אין חלבה חלוק מבשרה לאיסורו ולא קרינא ציה ואכל לא תאכלהו [שהרי חלב חיה מותרת באכילה],

ועוד ממשמעותא דקרא נמי תיקשה לן, דלא בחלב חיה קאי, ד הכתיב ויקרא ז ואכל לא תאכלהו, ולקמן ילפינן מינה צרייתא צשמעמין, [צחלב] [דחלב] חיה נבילה לא טיהר מכלל טומאה,

אלא אמר אב"י, טריפה לגופיה איצטרך לטהר חלב טריפה שמתה ולעולם טריפה חיה ודקאמרת הרי נבילה אמורה איצטרך סד"א הואיל וטמאה אסורה מחיים וטריפה מחיים אסורה כו', שלא תאמר הואיל וטמאה אסורה מחיים, וטריפה אסורה מחיים, מה טמאה חלבה טמא, אף טריפה חלבה טמא,

אי הכי טריפה דכתיב גבי עוף נמי איצטרך לגופיה ולומר עוף שמתה מטמא צצית הצליעה שלא תאמר כו' האי נמי מיבעי שלא תאמר הואיל ועוף טמא אסור באכילה וטריפה אסורה באכילה מה עוף טמא אינו מטמא אף טריפה אינה מטמאה ועוד גבי צהמה מי איכא למילף טרפה מטמאה. מי איכא למילף טריפה מטמאה- דניבעי קרא לטהר. ה"ג אלא אמר רבא כו' התורה אמרה- צא הכתוב לומר לך יצא איסור כו' ומשום אכל לא תאכלהו דסיפיה דקרא פירש צו נבילה וטריפה לחייב את האוכלו משום חלב ומשום נבילה ומשום טריפה שלא תאמר אין איסור נבילה וטריפה חלין על איסור חלב שקדם לכולם. משום דמטמא- הילכך חמירא לחול על איסור חלב. ורבי מאיר- דאמר עוף שחיתו מטהרת טריפתו. האי טריפה- דגבי עוף מאי עביד ליה. למעוטי שחיטה שהיא לפנים - וכדאמרון לעיל זכמים (דף סט) מה טריפה שווה צפנים ככחון יצא השוחט עוף חולין צפנים כו' טמאה לא היתה לה שעת הכושר טריפה היתה לה שעת הכושר וכי תימא טריפה מבטן מאי איכא למימר במינה מיהא איכא אלא אמר רבא התורה אמרה יבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב יבא איסור טריפה ויחול על איסור חלב וצריכי דאי אשמעינן נבילה משום דמטמא אבל טריפה אימא לא ואי אשמעינן טריפה משום דאיסורה מחיים אבל נבילה אימא לא צריכא ור"מ האי טריפה מאי עביד ליה מיבעי

אבני חן על מסכת זבחים

מדוע לא נפאק ח"ל טריפה כ"ו. אלא מעתה כ"ו. אמנתי פריך דקמי מה כשטור
מכלל נצילה בטמאה ולא בטוהרה. כמה קצי שציטו דה- תמיה אני על זקנים
מרוצין שכמוחם ששחנשם דה. סיפא- דקמי טיהר מכלל נצילה. אחתא לנצלת
עוף טמא- שטיהרה הכתוב מלמא צית דבליעה, ת"ל טריפה מי שיש
במינה טריפה אוציא את הטמאה שאין במינה טריפה ולא
אוציא את החיה שיש במינה טריפה ת"ל ויקרא : ואכל לא
תאכלוהו מי שחלבה אסור ובשרה מותר יצא חיה שחלבה
ובשרה מותר א"ל רב יעקב בר אבא לרבא אלא מעתה
נבלת בהמה טהורה הוא דמטמאה נבלת בהמה טמאה לא
מטמאה אמר ליה כמה סבי שבישתי בה סיפא אתאן
לנבלת עוף טמא.

אמר רבי יוחנן, לא טיהר רבי מאיר במליקת טריפה חלא בתמימים
דשייכא נהו מליקה אלא בתמימין אבל בבועלי מומין לא ורבי
אלעזר אמר אפילו בבועלי מומין,

איתמר נמי אמר רב ביבי אמר רבי אלעזר מטהר היה רבי מאיר בבעלי מומין ואפילו באוויזין ותרנגולין דלאו בני מזהב הן ובלבד שהיו קדשים כפנים דהא טריפה נמי לא חזיא בתורין ובני יונה וטריפה הואיל ומליקה הכשר קדשים כפנים היא,

בעי רבי ירמיה [בדרבו בבל חש"ם] [יש 41 פעם בש"ס בעי רבי ירמיה, 111 פעמים בעי ר' ירמיה, ועוד יש כמה פעמים בלשונות אחרים], **ערף עז** על החלל במקום עגלה ערופה **בזה** לר"מ מי ארמני כי היכי דמטרה מליקם אוזוין קדשים צפנים הואיל ומליקת שום עוף צפנים הוא ה"ג עריפה הכשר טהרת עגלה היא מדי נצילה כדאמר' לקמן,

אוחזין ותרנגולין מעמא מאי דמינא דעופות נינהו, אבל עז
לאו מינא דעגלה נינהו שזו מין גסה וזו מין דקה, או דילמא מינא
דבהמה הוא?

יְתִיב רב דִּימֵי וקאמַר לֵה לֵהא שְׁמַעְתָּא [הלשון יתיב ... וקאמר להא שְׁמַעְתָּא יש 27 פְּעֻמִּים ב"ש"ם, 91 מהם יתיב רב דִּימֵי, וחשאר: מרימר 3, אביי ורב אמרי רבה רבא רב פפא כל אחד 2, ר' אבהו ר' אבא רב נחמן רב ירמ' ורבינא כל אחד 1], אמר ליה אביי מכלל דעגלה ערופה טהורה היא א"ל איז אמרי דבי רבי ינאי כפרה כתיב בה כקדשים,

מתיב רב נתן אבוה דרב הונא (בר נתן), ואכל לא
תאכלוהו, אין לי. אין ליי שטענדיג מייד נצילה אלס חלב שאסור באכילה
ומותר בהנאה מדכתיב (ויקרא ו) יעשה לכל מלאכה. אלא חלב שאסור
באכילה ומותר בהנאה, חלב של שור הנסקל ועגלה ערופה
שאסור בהנאה בזמן שטענדיג?

ת"ל ויקרא ג כל חלב דסמין ליה כי כל אוכל חלב ואי ס"ד עגלה ערופה

לִיה לְמַעוּטֵי שְׁחִיטָה שְׁהָיָא לְפָנִים וּרְבֵי יְהוּדָה מְרִיבָה
אֲחֵרִינָא כְּתִיב. מְרִיבָה אֲחֵרִינָא כְּחֵיב- גְּבִי נְצִילַת עוֹף טְהוֹר וְכַל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר
תֹּאכַל נְצִילָה וּמְרִיבָה בְּאֻרְחָה וּבְגֵר וּבְכֶסֶם בְּגָדִיו (וּיִקְרָא יו') וְחַד לֹא יֵאָכֵל נְצִילָה
וּמְרִיבָה לְטוּמָאָה זֶה (שֶׁס כג). וְחַד לְמַעוּטֵי עוֹף טְמֵאִי דְדֶרֶשֶׁינן מִי שֶׁס בְּמִינוֹ
מְרִיבָה. וּרְבֵי יְהוּדָה- עוֹף טְמֵאִי מִקְרָא יִמְרָא דְנְצִילָה לֹא יֵאָכֵל נִפְקָא לִיה דִּלָּא
אֵינְטֵרִין אֲלֵא לְדִרוֹשׁ וְלוֹמַר מִי שְׁאֲזַהְרֵנוּ מִשּׁוּם בִּל תֹּאכַל נְצִילָה יֵאָזֵר זֶה שְׁאִין אִיסוּרוֹ
מִשּׁוּם בִּל תֹּאכַל נְצִילָה אֲלֵא מִשּׁוּם בִּל תֹּאכַל טְמֵאִי. וּרְבֵי מֵאִיר הֲאִי- קָרָא יִמְרָא
דְנְצִילָה לֹא יֵאָכֵל מִיִּצְעִיָּה לִיה לְלַמֵּד טוּמְאָתוֹ שְׁאִין מִטְמֵאִי אֲלֵא כְּשִׁיעוֹר אִיסוּר
אֲכִילָתוֹ דִּהְיִינוּ כֹּהִת. מִקְרָא קָמָא־ וְהִנֵּשׁפֵּי אֲשֶׁר תֹּאכַל. כְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס- שֶׁאִם שֶׁהָיָה
בְּאֲכִילַת כֹּהִת יוֹתֵר מִכְּדִי אֲכִילַת פֶּרֶס הֵיךְ בְּשֶׁאֵר אֲכִילוֹת שְׁאִין מִנְטֵרֶפִין לְעוֹנֶשֶׁן
וּאִף זֶה אֵין מִנְטֵרֶפֶת לִטְמֵאִי בְּצִית הַבְּלִיעָה. דְּחִידוֹשׁ הוּא־ שֶׁלֹּא מִזֵּינוּ בְּחֹרֶה טוּמָאָה
כּוֹ שְׁאִין לוֹ טוּמָאָה מִבְּחוֹן וּבְצִית הַבְּלִיעָה בָּאָה לוֹ טוּמָאָה. הַכְּתוּב מִדְּבַר- לְטַהֵרוֹ
מִלְטְמֵאִי מִשּׁוּם נְצִילוֹת. טִיָּהַר מְכַלֵּל שְׁחוּטָה- טִיָּהַר מִלְטְמֵאִי מִטַּעַם שְׁחִיטָה
שֶׁהַשְּׁחִיטָה מְטַהֲרָתָה. וְטִיָּהַר מְכַלֵּל חֶלֶב- מִטַּעַם חֶלֶב טִיָּהַר אֶת הַנְּצִילָה מִלְטְמֵאִי
שֶׁכְּכַתּוּב שָׁחַל נְצִילָה טְהוֹר.

ורבי מאיר חד למעוטי שחיטה שהיא לפנים וחד למעוטי
עוף טמא ורבי יהודה מנבלה נפקא ליה ורבי מאיר האי
נבלה מאי עביד לה לשיעור אכילה בבזית ותיפוק לי' מקרא
קמא מראפקיה רחמנא בלשון אכילה חד לשיעור אכילה
בבזית וחד לשיעור אכילה בכדי אכילת פרס ס"ד אמינא
הואיל וחידוש הוא יותר מכדי אכילת פרס נמי ליטמא
קמ"ל.

ת"ר ויקרא: וחלב נבלה וחלב טרפה בחלב בהמה טהורה
הכתוב מדבר אתה אומר בחלב בהמה טהורה הכתוב
מדבר או אינו אלא בחלב בהמה טמאה אמרת טיהר מכלל
שחוטא וטיהר מכלל חלב מה כשטיהר מכלל שחוטא
בטהורה ולא בטמאה מה כשטיהר- צער שחוטא מלגמא טהורה טיהר
ולא טמאה דטמאה אין שטיטא מטהרתא דילפיין לה צמ"כ מקרא ימירא ולא לה
תטמאו כל הנוגע בהם צמותם והאי בהם ימירא הוא לומר אלע"פ שהן שחוטין ומה
למי מקיים צמותם צמותם ולא צמייסו וצבהמה טמאה כמי דסמוך ליה כל הצהמה
אשר היא מפרקת פרסה וגו'. אף כשטיהר משום חלב- מלגמא צהורה טיהר ולא
צטמאה. ה"ג - צהורא כהניס אמרת כלך לדרך זו טיהר מכלל נצילה וטיהר מכלל
חלב מה כשטיהר מכלל נצילה צטמאה ולא צהורה אף כשטיהר כו' טיהר צער
נצילה מלגמא ולקמן מפרש לה צנבלת עוף טמא וטיהר מכלל חלב כדאמרן.
צטמאה ולא צטהורה- עוף טמא טיהר מלגמא צצית הצליעה ולא עוף טהור. אף
כשטיהר מכלל חלב בטהורה ולא בטמאה או כלך לדרך זו
טיהר מכלל נבילה וטיהר מכלל חלב מה כשטיהר מכלל
נבילה בטמאה ולא בטהורה אף כשטיהר מכלל חלב
בטמאה ולא בטהורה אמרת

דף ע' ע"ב

כשבא בדרך זו היא במהורה כשבא בדרך זו היא בממאה
ה"א כשאתה בא בדרך זו היא במהורה וכשאתה בא בדרך זו היא בממאה" הילכך

אבני חן על מסכת זבחים

דף ע"א ע"א

שהמית את האדם ע"פ עד א', או ע"פ הבעל' @ דשור שהמית על פי הצעלים, איפטר ליה מסקילה דמודה בקנס פטור,

וכן ברובע וגרבע ע"פ עד אחד או ע"פ הצעלים, דהשתא לאו שור הנסקל הוא, וליכא למימר ימותו שהרי מותרין להדיוט, אם לא מפני הזבח המעורב בהן,

ואי איפשר למכור את כולן לזורכי מין אותה זבח, להקריבם, שהרי פסולים להקריבה, כדאמרין בתמורה (דף כח) מן הבהמה להוציא הרובע והגרבע, מן הבקר להוציא את הנעזב, מן האלן להוציא את המוקצה, ומן האלן להוציא את הטוגמ,

במוקצה שהקצהו לזורך תקריבם [ראה רש"י] עבודת כוכבים ולא הקריבו,

ונעבד שעשאו עבודת כוכבים, והשתחוה לו, ואמרין בפרק כל האסורין במסכת תמורה (דף כט) דמותרין להדיוט,

באתנן [זונה],

ומחיר [כלב],

דף ע"א ע"ב

בכלאים שור או כשז פרט לכלאים,

ובטריפה [חוס'] @ תם אמרין כשהוא אומר מן הבקר למטה, שאין ת"ל, להוציא את הטריפה, ולהדיוט מותרת בהנאה, להשליכה לכלבים,

ביוצא דופן כי יולד פרט ליוצא דופן,

ירעו עד שיסתאבו דמחמת הזבח המעורב בהן, נאסרו כולן להדיוט, ולחללו על המעות בעודו תם אי איפשר, הילכך ירעו עד שיסתאבו,

וימכרו נמצאו דמי עולה עולה, דמי שלמים שלמים, ואינו יודע איזו עולה ואיזו שלמים, הילכך יטול מעות [מביתו] כנגד דמי היפה, ויאמר כל מקום שהן ממעות עולה, יתחללו על אלו, (ואלו מעות כיוצא בהן) לפי שאינו יודע איזו מין היה יפה [ויצא מעות כיוצא בהן], ויאמר כל מקום שהן מעות שלמים יהו מחוללין על אלו, ונמצא מפסיד אותו עודף מביתו,

ול"ז דלא גרסינן וימכרו, אלא ירעו עד שיסתאבו ויצא דמי היפה כו', ובתחילת חילולין יאמר, כל מקום שהיא עולה תהא מחוללת על אלו, וכל מקום שהן שלמים יהיו מחוללין על אלו, ויצא מאלו עולה ומאלו שלמים,

ותדע דלא גרסינן ליה, דהא נתערבו בצבור ומעשר דקתני גמי וימכרו, אי איפשר, דהא תנן במעשר נאמר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט, לא תם ולא צעל

טהורה אינטריך קרא לטהר חלבה וכי היא טהורה וחלבה טמא,

ואי ס"ד עגלה ערופה טהורה היא, היא טהורה וחלבה טמא?

היכא דערף מיערף לא איצטריכא ליה, כי איצטריכא היכא דשחטה מישחט משנאסרה בהנאה מחיים כדמפרש לקמיה דמחיים נאסרה,

ותיהני ליה שחיטה לטהרה מידי גבלה אע"פ שאינה מחירתה לא באכילה ולא בהנאה מטהרנה מלטמא דאין לך שחטה בהנאה טהורה שמטמאה? לא צריכא שמתה דהשתא בשרה טמאה ואינטריך לטהר חלבה שלא תאמר לא טיהר אלא חלב שאתה קורא צו יעשה לכל מלאכה,

מכלל דמחיים אסורה ואע"פ שלא נערפה מדקמני חלב עגלה ערופה מנין ואוקימתה בשמחה? אין,

אמר רבי ינאי, גבול שמעתי צה מאימתי ושכחתי, וגםבין חברייא וסגורין התלמידין מדעתם לומר למימר, ירדתה לנחל איתן היא אוסרתה ובקידושין יליף לה דנאסרה מחיים:

פרק שמיני כל הזבחים

מתני': כל הזבחים, שנתערבו בחטאות המתות, או בשור הנסקל, אפילו אחת בריבוא השתא משמע אחת כשירה, צריזא של חטאות המתות, ימותו כולן,

הילכך פריך בגמרא מאי אפילו, הא הוו מתות ריבוא, דקתני שנתערבו בחטאות המתות,

חמש חטאות מתות נינהו, וילד חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ותמורת חטאת, ושכפרו בעליה [באחר], (ושאצדה ושנמצאת בעלת מוס) [ושעיזרה שנתה], [וזה"ל תמורה זו. ת"ר, רבי שמעון אומר: חמש חטאות מתות, ודא חטאת, ותמורת חטאת, וחטאות שמתו בעליה, וחטאות שכפרו בעליה, וחטאות שעבירה שנתה],

נתערבו זבחים כשרים בשור שנעבדה בו עבירה אחד באחד [פ' אחד כשר נתערב באחד שנעבדה בה עבירה] ומפרש ואזיל מאי היא, א' כגון [פ' מאי הוי שנעבדה בו עבירה],

אבני חן על מסכת זבחים

דאי לא הוה מערב דליכא זילתא אלא צדידיה מזולגין ביה משום דרוחא נמי ידיה
הוא אכל באחריני משום איהו לא מזולגין,

הכל יכולין להתערב בכל שני מיני קדשים אפשר להו שיהו מעורבין חוץ
מן החטאת והאשם שאין מתערבין זה בזה לפי שיתכרין זה מזה כדמפרש
בגמרא:

נב: מאי אפי' כל שכן כיון דרובא למיתה ימותו? ה"ק כל הזבחים
שנתערבו בהן חטאות המתות מד לאסורא (ורובא) [נרובא] דהתירא,
או שור הנסקל, אפילו אחד בריבוא, ימותו כולן,

תנינא חדא זימנא משנה היא במסכת תמורה [כח. בראש דף], כל
האסורין לגבי מזבח, אסורין בכל שהן כל המתערבין בהן, ואפי'
אחד בריבוא, הרובע והנרבע [המשך המשנה שם: והמוקצה, והנעבר,
והאתנן, ומחיר, והכלאים, והטרפה, ויוצא דופן],

אמר רב אשי, אמריתה לשמעתי קמיה דרב שימי,
ואצריכן [למה צריך המשנה כאן, והמשנה בתמורה],

המשנה כאן בזבחים: כל הזבחים, שנתערבו בחטאות המתות, או
בשור הנסקל, אפילו אחת בריבוא, ימותו כולן,
נתערבו בשור וכו' ידעו עד שיסתאבו וכו',
המשנה בתמורה: כל האסורין לגבי מזבח, אסורין בכל שהן,
הרובע והנרבע וכו',

דאי מהתם [מתמורה], הוה אמינא, הני מילי [שאין האיסור בטל,
היינו] לגובה [דמיירי מאלו שאסורין לגבי מזבח] כולן המעורבין אסורין לגובה
[להקריבן למזבח], ומותרין להדיעט צרעייה וצפדייה, דלא איירי התם צנתערבו
באיסורי הנאה [אלא כולן איסורי מזבח], אבל להדיוט ??? דלהדיעט נמי
לא חזו (ל) [צפדייה, דהא באיסורי הנאה נתערבו אימא יבטלי איסורי הנאה
ברובא, שלא ימותו, אלא ירעו וימכרו, דלא חמיר דין הדיוט כולי האי לא קמ"ל
באן] ימותו,

ואי מהבא [באן בזבחים] אשמעינן דאפילו קדשים נמי מפסקין [ימותו כולן],
ולא תנא הדיא בתמורה [ראה גליון ובש"מ], ה"א הני הוא דמפסקין
[דימותו כולן] דאיסורי הנאה גינהו משום דאיערבו באיסורי הנאה
[בחטאות המתות], אכל הנך דתמורה דלא איערבו זהו איסורי הנאה [אלא איסורי
מזבח], אימא לא לאסרינהו לכולהו, אלא ניבטיל ברובא ויקרבו, כריכא, אבל הני
אכל הנך דלאו איסורי הנאה נינהו אימא לא אימא קיל איסורייהו, ויבטלו
ברובא ואפילו לגזוה [שיותרו אלו שאסורין למזבח ע"י ביטול], צריכי' [לומר
התם בתמורה דאסורין בכל שהן ולא בבלי],

[ומקשה] דלאו איסורי הנאה גינהו, הא תנא ליה הנך צממני' [באן
נתערבו בשור שנעבדה בה עבירה וכו'], דלא בטלי לגזוה, דקמני צממני

מוס, וילפינן לה צממנות (דף לב) דהאי לא יגאל לא ימכר הוא,
[וצריך להבין מה הראיה, דילמא כדאמרינן בדוכתא טובא, מידי איריא דילמא
הא כדאיתא והא כדאיתא?],

אלא הכי גרסינן, ידעו עד שיסתאבו, ויאלכו כמעשה וכצבור,

ויביא בדמי היפה שבהן מאותו המין @ ממין הקרבן, אם עולה הוא
יביא מעות כנגד דמי היפה שצולק, דשמה הזבח הוא היפה, ויאמר כל מקום שהוא
הזבח יהא מחולל על מעות הללו, ויביא מן המעות עולה, ואם שלמים שלמים,

נתערבו בחולין תמימים או אחד באחד, או זבח אחד בחולין הרבה,
ימכרו כל ה החולין לצורכי אותו המין מין אותו הקרבן, (ונמנאם הרי)
[ונמנאן] כולן קדשים של מין אחד, אלא שאין ידוע כל אחד של מי הוא [שהרי זבח
א' שם צעלי עליו, ואין ידוע אחריו], ויקרבו כולן כל אחד ואחד לשם מי שהוא,
כדקמני ממני,

[אבל אם נתערבו] קדשים בקדשים מין במינו אלא שצעליהן מוחלקות,
יקרב כל אחד לשם מי שהוא [תעטאם צממנא, עולה צעולה, אלא שהן של צעלים
הרבה. כי] [זה יקרב לשם מי שהוא וזה] יקרב לשם מי שהוא,

[אבל אם נתערבו] קדשים בקדשים, מין בשאינו מינו עולה שלמים
שאין מתן דמן ואימורייהן שיה ירעו עד שיסתאבו (וימכרו) ויביא
בדמי יפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין זה,
ויפסיד המותר מביתו,

נתערבו זבחים, כגון עולה בבכור או ובמעשר צהמה, שאין תופסין
דמיהן בקדושה, ולהקריבן אי אפשר שזה כליל זה נאכל, או אפילו הוא שלמים זה
טעון מתן ארבע זה מתן אחת, וכן סמיכה וגססים,

ירעו עד שיסתאבו ויביא מעות צדמי היפה, ויאמר כל מקום שהוא הזבח
התופס את דמיו יהא מחולל על מעות הללו,

נמנא חולין מעורב צבור ומעשר צעלי מומין ויאכלו מעורבים כולן צחורת
בבכור ובמעשר צעלי מומין, שלא ישחטו צאטליו ולא ימכרו צאטליו, ולא
ישקלו צליטרא,

כדתנן (מנחות דף עא) כל פסולי מוקדשים הנאמן להקדש, לפיכך נשחטין צאטליו
לאחר שנפדו, וגממרים צאטליו, ושקלים צליטרא, דכמה דמשכיר צממיתן טפי
ופריק להו מעיקרא, חוץ מן הצבור והמעשר שהנאמן לצעלים, שאין מציאין צממיתן
קרבן,

וא"ת השתא איכא צהאי זבח המעורב פסידא דהקדש דכיון דאין נשקל צליטרא לא
טפי ופריק ליה, אין ה"י אי משום פסידא ידיה לא מזולגין צבור ומעשר, נהי

אבני חן על מסכת זבחים

נתערבו בשור שנעבדה כו', ולמה לי למהדר ולמימניה התם,

ומשני **מי קתני** במתני' גבי רוצע ונרצע (**בכמה** כמה הן אוסרין, [הרי השיעור של] **כל שהן**, התם קתני במסכת תמורה הוא דקתני אוסרין בכל שהן, דאי ממתני' דילמא בטלי במאה או במאתים, ואחד ברצוא דקתני מתני' לאו עלייה קאי),

וניתני הא דתמורה ולא בעי הא ולא ניתני הא דזבחים?

תקנתא איצטריבא ליה דהתם אוסרין בכל שהוא תני, ולא תקנתא, והכא תנא תקנתא ירעו עד שיתחבצו כו',

דהריוט נמי תנא ליה נמי תנא במסכת עבודה זרה, ואלו אוסרין ואוסרין בכל שהן, יין נסך ועבודת כוכבים דאיסורי הגאה לא בטלי ברצוא, ומיתסרו להריוט, ולמה לי למיתני הכא בחטאות הממות ושור הנסקל?

דף ע"ב ע"א

צריכי, דאי מהתם הוה אמינא להריוט [הני מילי חולין], אבל לגבוהא כל קדשים אימא אימא לעציד להו תקנתא, דליצטיל איסורי הגאה ברצוא, ונימא יקרב כי היכי ד לא נפסדינהו לגמרי לכולהו,

ואי מהכא, הוה אמינא, הני מילי קדשים דמאים, אבל חולין דלא מאים, אימא איסורי הגאה, ליבטלי ברובא צריבא,

ופרכין וניבטלו ברובא דהא כתיב אחרי רבים להטות, וכי תימא חשיבי הוואל ודרכן למנות ולא בטלי,

הניחא למאן דאמר, כל שדרכו לימנות שיש בני אדם המקפידין במניינם, ומוכרין במניינם, [ומונין אותה למכור במנין] שנינו דלא בטלי, בסמוך בהך משנה דחבילי תילתן,

שפיר, דהא [בהמות] נמי, הרבה בני אדם (ה)מקפידין עליהן, ומוכרין אותן במנין, ואע"פ שיש בני אדם שאין מקפידין כל כך, ומוסיפין יתירה, או מוכרין העדר יחד,

אלא למאן דאמר, את שדרכו לימנות שנינו [שדוקא "את שדרכו למנות" אינו בטל] שדרכו מיוחד לך, שאין לך אדם דמוסיף עליהן יתירה ללוקח, ולא מוכר בלא מנין, הני אין דרכן מיוחד למנין, שיש המוסיפין [ללוקח] יתירה או מוכרין העדר בלא מנין, מאי איבא למימר [ולמה לא ניבטל ברובא],

דתנן, מי שהיו לו חבילי תילתן מין תבלין (וחבילין) חשוב מאד, שאף טעם העץ שיה לפר, ובלע"ז פיוגריי fenugreek, של כלאי הכרם,

דף ע"ב ע"ב

ידלקו דכתיב פן מוקדש, מוקד אש, נתערבו באחרים (ואחרים באחרים) כולן ידלקו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים יעלו באחד ומאתים וז' היא עליית ערלה וכלאי הכרם, דתרומה עולה באחד ומאה [פי' כיון שהפרשת תרומת מעשר הוא אחד במאה, בן ביטולין], וכיון שכלל את האיסור שאיסורו [לא רק באכילה אלא גם] איסור הגאה, כפל את העלייה, הכי תניא לה בספרי, גבי מכל חלצו את מקדשו ממנו, דמשמע דתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, וקרי ליה מקדשו, ומשמע שמקדשו, מוקדש את המתערבין בו,

שהיה רבי מאיר אומר, כל שדרכו למנות מוקדש, וחכמים אומרים אינו מוקדש אלא בטל אלא ששה דברים בלבד הן שמקדש את כל המתערבים בהן, מתוך שהן גדולים, ודמיהן יקרים, ומשויין במנין, רבי עקיבא אומר שבעה,

ואלו הן, אגוזי פרך, ורימוני בארץ, מקומות הן, וחביות סתומות, וחילפי תרדין, וקילחי כרוב חילפי תרדין וקלחי כרוב לשון קלח צירק שלו, ודלעת יוגית, ר' עקיבא מוסיף אף בכרות של בעל הבית, הראוי לערלה ערלה מה שיש באילן מין אילן, וראוי לערלה מוקדש את עירובו באיסור ערלה, הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם,

ואיתמר עלה, רבי יוחנן אומר, את שדרכו למנות שנינו [דברי ר"ב], רשב"ל אומר כל שדרכו למנות שנינו,

הניחא לריש לקיש, אלא לרבי יוחנן מאי איבא למימר?

אמר רב פפא האי תנא, תנא דליטרא קציעות הוא [ר' יהושע אליבא דר' יהודה שהוא המחמיר היותר גדול בברייתא זו], דאמר

דף ע"ג ע"א

כל דבר שיש בו מנין כל שדרכו לימנות כלל, כגון ליטרואות של קציעות, שרוב בני אדם אין מוכרין במנין, אלא דורסין אותו בעיגול, ומוכר כל העיגול יחד, הוואל ופעמים שמונין הליטרואות לצד למוכרם במנין, אפילו בדרבנן במידי דאיסוריה מדרבנן כגון תרומת קציעות לא בטיל הוואל ודרכו לימנות כלל, וכל שכן בדאורייתא כגון פסולי קרבן דמתני',

דתניא [הוא גם משנה בתרומות פ"ד מ"י, אלא במשנה אין המחלוקת של ר"ב ור"י, והוא גם בביצה ג:], ליטרא משקל ליטרא קציעות של תאנים יבשות, של תרומה, שקיעם באחמל בכלי ששמו מקצוע,

שדרסה על פי [על פי] דוקא נקט שגראית לעינים עיגול שם כלי הוא עגול, ודורסין זה קציעות, ונדבקין זו זו, ונעשין עיגול כעין גבינה, ואינו יודע איה פי כלי נאסר באיזו עיגול דרסה, על פי חבית, ואינו יודע באיזו חבית דרסה, על פי כוורת, ואינו יודע באיזו כוורת דרסה וכלל התחממות פשיט ליה שאין התרומה מעורבת בהן, אלא הפומין לצדס כספק האיסור,

אבני חן על מסכת זבחים

ואיכא למימש איסורא ברובא אחתיה,

דבשלמא כי משיך חד חד, ומקריב קמא קמא, איכא למימר דכל חד דקריב צהירא [ד]מרוצא פריש, ואיסורי[א] [הנאה] צהי דפיישי הוא דהו רוצא לגביה, אכל השתא דקריב כי הדדי, לא הוה הני דפיישי רוצא לגבייהו,

א"ל ההוא מרבנן לרבא, אלא מעתה מוגיסא [המוגיס, הבלי שיש בה הדרם או האימורין] אסירא [אוסרת את הדרם או האימורין, ע"י שמצרפן] כלומר וכי מאחר שמשכו ולקחו אחד אחד לצדו, וצנידוד דכל חד [דלמרי] [אמרן ציה] דמרוצא פריש, ושחטן וקבל דמן צמגיס צחוקה שהוא כשר, חוזרים ומנטרפין השחוטין להיות רוצ וליהאסר?

ומשני משום שמא יבאו י' כהנים בבת אחת [פי' באופן שיש לא יותר מי"ב בהמות יחד, וי' בהמות הם רוב], ויקחלו ממון המעורבת, וכיון דרובא [נכסי] [נכסין] כי הדדי, איכא למימש דאיסורא ברובא אחתיה,

בעשרה כהנים בבת אחת מי אפשר [וצבת אחת מי משכחת לה] בשלמא זריקה והקטרה איכא למימר צבת אחת, אכל לקיחה כיון דכבשיהו ונייד, כלום אפשר לצמצם לקיחתן דלא כריך לרדוף ולהשיג כל אחד,

אלא אמר רבא, גזירה משום קבוע דלמא אחי למימשך ולמיסביניהו חד וחד, כי לא נייד, דה"ל קבוע, וכמחצה על מחצה דמי, וליכא למיסמך ולמימר מדרובא פריש,

אמר רבא, השתא דאמרי רבנן לא נקריב [מן התערובת], אי נקריב לא מרצי דאידידי ליה מדרבנן,

(כ"ל מדאורייתא צשעת קציעותא לא חזו עד דניידו וגזרו ציה רבנן משום קציעותא והוה להו דחויין מן התורה, ומתני' אפילו הוכרו לצסוף אסורין הואיל ונדחו ושזב אין חזר),

ור' אמר לי דהאי קבוע אינו דין מן התורה כמחצה על מחצה, אלא א"כ ניכר האיסור כל שהן, (דמנו דלחד דמינכר ילפי' לה) ושזב אינו חוזר ונראה, ואע"פ שהכשרין צבהו ראוין להקצרה הואיל ונדחה מלהקריב לכתחלה מחמת הפסולין המעורבין צבהו נדחו לגמרי דהוה להו כפסולין,

רש"י ד"ה אי מקריב לא מרצי. דאידידי ליה מדרבנן, נראה לי מדאורייתא צשעת קציעותא פי' בשעה שבהמות הם במקומם לא חזו להקריבה עד דניידו, וגזרו ציה רבנן משום קציעותא, והוה להו פי' דאז הוו דחויין מן התורה, ומוסיף רש"י ומתני' דקתני בולן אסורין ואמר רבא עלה דאי מקריב לא מרצי אפילו הוכרו לצסוף פי' שנתוודע להם בהמה האסורה המעורבת ג"כ אסורין, הואיל ונדחה (ו?) שזב אינו חוזר, ור' אמר לי דהאי קבוע, אינו דין מן התורה שיהיה דינו כמחצה על מחצה פי' חולק על מה שאמר רש"י לעיל דבשעה שקבועים הם אסורים מן התורה, אלא אם כן ניכר האיסור [לכל, דמקרא דילפינן קבוע דמיירי שזרק אבן לגו פי' לתוך חבורת בני אדם שיש כותי ביניהן מיירי צלחד מינכר] ושזב פי' אף שבאן לא

ר"מ אומר רבי מאיר ורבי יהודה פליגי צהא אליצא דר"א ור' יהושע, ר"א אומר, רואין את העליונות, כאילו הן פרודות אע"פ שאין כאן ק' פומין של ק' כלים של הימר, לצד [האחד של] האיסור, לצטל האיסור, והתחמוטו אין צכלל הספק להצטרף עם העליונות לצטלן, רואין את כל ליטרלות התחמוטות והעליונות צצכל הכלים פרודות, חזו מעורבת צכולן, והתחתונות מעלות את העליונות והתחמוטות מצטרפות, להעלות את העליונות צצכל פוס ופוס,

ר' יהושע אומר, אם יש מאה פומין יעלו, ואם לאו הפומין אסורין, והשולים מותרין,

רבי יהודה אומר, ר"א אומר, אם יש שם ק' פומין יעלו, ואם לאו, הפומין אסורין וכו' שהתחמוטות שאין צכלל הספק, אין מעלות הפומין,

רבי יהושע אומר, אפילו יש שם שלשה מאות # [מספר שלשה מאות הוא לשון גזמא בכל מקום, ראה רשב"ם פסחים קטו]. פומין, לא יעלו דכל שדרכו לימנות לא צטיל,

דרסה בעיגול, ואינו יודע באיזה מקום בעיגול דרסה שדרסה צמקום השולים, שהכלי רחב, והרבה ליטרלות סדורות לרחבו, או לצפונה או לדרומה דברי הכל יעלו הואיל ולימיה לאיסוריה צעיניה, שדרס ונדבץ צלחרות מלמעלה ומלמטה ומן הצד, אין כאן דבר צצמנין כלל,

רב אשי אמר, אפי' תימא רבנן [שאומרים שבטל ועלו באחד ומאתים, לכן במשנתנו אין בהבחות בטילות], בעלי חיים חשיבי, ולא בטלי,

ונמשוך ונקרב חד מינייהו יעלם אחד אחד, וצכל חד וחד נימא מרובא הוא, ונימא כל דפריש מרובא פריש?

ופרכין נמשוך נמשך צתמיה, משמע יקחם אחד אחד ממון העדר הוה לה קבוע הא הוה לו האיסור קבוע ועומד ציניהם, וקיימא לן צצנהדרין (דף עט) מוארז לו פרט לזרק אכל לגו,

דף ע"ג ע"ב

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי [וכל בהמה יש עליה ספק איסור],

אלא ניכבשינהו יכוף אומס דניידו [דנייידו] שינדו דלא ליהו קבוע, ונימא כל דפריש מרובא פריש?

אמר רבא, (השתא דאמור רבנן לא ניקרב) גזירה שמא יבאו י' כהנים בבת אחת, ויקרבו קא סלקא דעתך השתא, דחייס לשמא אחר שיקחם אחד אחד עד ששחטו י' והס רוצ, יצואו י' כהנים וזרקו דמיהן ויקטירו אימוריהן כאחד, ואפשר לצמצם, והשתא (ד)אשתכח דקריב רוצא צבת אחת,

אבני חן על מסכת זבחים

דבר חשוב] טבעות, ונפלה אחת מהם לים הגדול, הותרו כולן, דאמרינן הך דנפל היינו דאיסורא,

ניכר האיסור, והתערובת אסורה רק מדרבנן אינו חוזר ונראה וכו'.

ואולי לא הבנתי כראוי.

איתיביה רבא לרב נחמן, [שנינו במשנה קונים פ"א מ"ב] הנפקל שנתערבו] אפילו אחת בריבוא, ימותו כולן, אמאי ימותו כולן, מכיון שמת אחד מהן, למלי ציה, ו נימא [הך] דמית, [ד]איסורא מית והטמאים יקריבו?

איתיביה רב הונא בר יהודה, לרבא, [שנינו במשנה קונים פ"א מ"ב] חמאת שנתערבה בעולה צעופות קמני, דלית להו תקנתא צרעייה, שאין פדיון לעוף כדאמרינן במנחות בפרק המנחות והנסכים (דף ק), ועולה שנתערבה בחמאת, אפי' אחת בריבוא ימותו כולן,

א"ל [ענה רב נחמן לרבא], רב דאמר כר' אליעזר, דתנן [לקמן עז:]: רבי אליעזר אומר, אם קרב הראש של אחד מהן, יקריבו כל הראשים כולן וממתינן [רבנן] היא, אלמא תלינן איסורא דהאי דאזיל,

במה דברים אמורים, בכהן נמלך [שבא לשאול מה יעשה], אבל בכהן שאין נמלך, עשאו למעלה מחצה כשר ומחצה פסול ומציא חטאת ויקריבנה למטה למטה מחצה כשר ומחצה פסול אחת למטה ואחת למעלה שניהן פסולות, שאני אומר [אני חושש שמא] חטאת קריבה למעלה ועולה קריבה למטה, ומיוצתא לרבא מהא דקמני מתנה כשר, דהא הכא אילו אחי לאימלוכי אמרי' ליה לא תקריב, כדקמני ימותו, שאין משינס ל' זה צידים, מפני תקנת חזירו, וכי לא נמלך והקריב, קמני דהעשוי כהלכתא כשר, וה"נ הכשירין ירלו?

והא אמר ר"א [האמורא] לקמן בפירקין, לא התיר רבי אליעזר להקריב את הטמאים אלא שנים שנים דודאי חד מינייהו דהיתירא, שהרי לא נתערב בהם אלא בעל מוס אחד, ובכל חד אמרינן, מדחצריה לאו דאיסורא, איהו נמי לאו דאיסורא הוא, וההוא דאיסורא אזל ליה בהקריבה ראשונה, שקרב אחד מהן, אבל אחד אחד לא יקריבו הראשים, דכלל חד מספקין, דלמא דאיסורא הוא, דליכא למימר מגו [מדחצריה לאו דאיסורא, איהו נמי לאו דאיסורא הוא]?

א"ל, אנא תרתי קאמינא שימכור הטבעות שנים שנים,

אלא הא [דאמר רבא אי נקריב לא מרצי] כמאן דאמר פלוגתא רבי יהודה ורבנן היא בסדר יומא (דף קד) בעלי חיים נדחין [וכיון שנתערב נדחה], הא [דאמרינן במשנה שמחצה כשר וכו'] כמאן דאמר בעלי חיים אינן נידחין,

אמר רב, טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות, ופרשו ארבעים למקום אחד, וששים למקום אחר, [ואח"כ] פרשה אחת מארבעים ונתערבה באחרות אינה אוסרת אינן נאסרות וכולה מפרש לה ואזיל, [אבל אם פרשה] אחת מששים [ונתערבה באחרות] אוסרת,

הרי שחוטין דלכולי עלמא נידחין כל הך דפליגי בצעלי חיים, מודו בשחוטין דנידחין,

דף ע"ד ע"א

מאי שנא אחת מארבעים דלא אסרה תערובתה, דאמרינן איסורא ברובא איתיה בששים, אחת מששים נמי אמרינן נימא נמי הך דפריש דהיתירא הוא, ו איסורא ברובא איתיה בששים ומשע הטמאים?

ותנן @ צמתי [לקמן עז:]: ר"א אומר, אם קרב הראש של אחד מהן, אברי בעל מוס ואברי עולות תמימות הרבה שנתערבו, ר"א אומר אם קודם שנמלך בה, הקריב אחד מן הראשים יקריבו כל הראשים ואפי' לנתחלה, דתלינן איסורא בצותו שקרב ראשון,

אלא ה"ק אם פרשו ארבעים כולן למקום אחד ונתערבו בשאר טבעות, אין אוסרות דאמרינן איסורא בששים איתיה, והי דהנך עגמס אם לא נתערבו באחרות אסורות לעולם, דאפילו ר' אליעזר לא אמר תולין את האיסור "אלא בדבר שאבד", כגון שנפלה אחת מהן לים הגדול, דומיא דקרב הראש של אחד מהן, אבל לא לתלותו בששים, ולהתיר את הארבעים, דאין ציטון כרוב לעבודת כוכבים [אלא לספק ספיקא בדמפרש לקמיה], והווי כוליה ספק עבודת כוכבים, אבל כי נתערבו באחרות, הווי להו ספק ספיקא של עבודת כוכבים,

והא הכא, דאילו אחי צרישא לאימלוכי, א"ל לא תקריב, דכתיב ואשה לא תמנו מהם [ויקרא כב], וכי לא אימליך מכשירין הך דפריש, ולא אמרי' ידחו?

פירשו ששים למקום אחד, אוסרות דכיון דאיסורא ברובא איתיה, הווי כוליהו ספק עבודת כוכבים,

הוא דאמר ר"א כהנן המצרי ס"ל דאפילו בשחוטין לית ליה דמיה, דתניא חנן המצרי אומר, אפילו דם שער הנעשה צפנים בכום שכבר נשחט, אם מת המשתלח, מביא חבירו מן השוק ומזווג לו לדם, ולא אמרינן האילו ונדחה הדם במיתת חזירו ישפך, ויציא שנים, ויגירל עליהן, ויתכפר בהן,

אמר ר"נ, אמר רבה בר אבבה, אמר רב, טבעת של עבודת כוכבים שנתקטטה בה עבודת כוכבים, שנתערבה במאה [ולא במל דהוה

אבני חן על מסכת זבחים

שטן], ופליג עליה בחדא [שאין הלכה זו נוהגת בשאר האיסורים. דאילו ר' יהודה סבר כן גם בשאר איסורים],

אמר מר, מריבוא לשלשה, ומשלשה למקום אחר, מותר,

דף ע"ד ע"ב

מ"ש שלשה והוא רביעי דנטייל זהו דאיכא רובא לנטייל, שנים נמי איכא רובא?

מאי ג' דקתני, תרתי והוא,

ואיבעית אימא, סבר לה שמואל, דאמר ספק ספיקא דעבודת כוכבים אסור, דאמר כר' אליעזר דתנן במסכת עבודה זרה (דף מט), נטל הימנה [מע"ז] עזים, אסורין בהנאה, הסיק בהן את התנור, חדש יומין, ישן יומין, אפה זו את הפת אסורה בהנאה, נתערבה באחרות ואחרות באחרות אסורות בהנאה, רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח, חלמא אית ליה לר' אליעזר ספק ספיקא בעבודת כוכבים [אסור], מדקתני ואחרות באחרות, ל"א, סבר כר"א, אר"ש קאי, דאמר מריבוא לג', ותרינגא מאי שלשה דקתני תרי והוא, ואי בעית אימא ג' דוקא, ודקאמרין חסגי צתרי, סבר לה כר' אליעזר דאמר לא התיר ר"א אלא שנים שנים, הלכך צענא דלהו ד' דלישקלינהו שנים שנים, וראשון ישר צעני,

אמר ר"ל, חבית של תרומה, שנתערבה במאה חביות סמומות, ואמרין לעיל (דף עב) שהן אחד מו' דברים שאין נטילין, ונפלה אחת מהן לים המלח, הותרו כולן, דאמרין הך דנפל דאיסורא נפל,

ואיצטריך דר"ג דאמר לעיל גבי טענות (הכי נמי) [כה"ג], ואיצטריך דר"ל, דאי מדר"ג, הוה אמינא ה"מ [דמקילין שאם נפל אחד מהן כולן מותרות] עבודת כוכבים דאין לה מתירין, אבל תרומה דיש לה מתירין, לא [אלא] ימכרם כולם לכהנים,

ואי מדר"ל [שאמר כן באן בחבית של תרומה], ה"א חבית גדולה מקומה ניכר כשהיא נטולה מתכנומיה, הילכך דמינכרא נפילתה ומוכחא מילתא דזה תליא, ולא חמי למימר כולהו שרי, צלל נפילת האחד לים, אבל טבעת אין מקומה ניכר דלא מינכרא נפילתה, ואמי למישרינהו מעיקרא צלל נפילה, לא [לא נתיר אם נפל כוס אחד, ולכן], צריכי [דברי רב נחמן], דגם כוס אם נפל אחד מהן הותרו כולן],

אמר רבה, לא התיר ר"ל אלא חבית דמינכרא נפילתה, אבל תאינה קטנה היא, ואין מקום חסרונה ניכר, לא,

כי אמריתה קמיה דשמואל, א"ל הנה לעבודת כוכבים מלהקל בספק ספיקא כשאר איסורין [כמו שמקילין בשאר איסורין בספק ספיקא], ואפילו פירשו ארבעים למקום אחד אסורות, שספיקה וספק ספיקה, אסורה עד סוף העולם,

מיתיבי [מביא ברייתא שאפילו ע"ז יהיה ספק ספיקה מותרת], ספק עבודת כוכבים, אסורה, וספק ספיקה מותרת, כיצד כוס של עבודת כוכבים, שנפל לאוצר מלא כוסות, כולן אסורין, פירש אחד מהן לריבוא [ספק אחד], ומריבוא לריבוא [ספק שניה], מותרין?

[ומתירין] תנאי היא, דתניא ר' יהודה אומר, רימוני בארן אחד מששה דברים שאין נטילים הן, הלכך אסורין בכל שהוא אם של ערלה, או של תרומה הן, כולן אסורין ואפילו אחרונים,

כיצד נפל אחד מהן [מן הרמוני בארן], לתוך ריבוא, ומריבוא לריבוא אסורין,

ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש [זה שאמר שהוא מחלוקת הנאים], לריבוא אסורין ריבוא הראשון, שהאיסור ענמו נפל שם, אסור, ומריבוא אכל פירש אחד מאותו ריבוא לשלשה לג' רמונים [וכדמוסיק שנפל רמון אחד, לשני רמונים שעבשיו יש ג' רמונים, בטל הרמון בשני הרמונים וכולן מותרין], ומשלשה ומן השלישי פירש אחד למקום אחר, מותר אף הג' אמצעים, דספק ספיקא נטייל,

ופרכין שמואל דאמר הנה לעבודת כוכבים, דמשמע דכשאר איסורין לית ליה ספק ספיקא [דאסור], [ע"ז] הוא דספק ספיקה אסור, אכל שאר איסורי לא, דאמר. כי] כמאן מהני תנאי סבירא ליה,

אי [סבר שמואל] כרבי יהודה [דאמר גם גם בשאר איסורין אסור בספק ספיקה], אפילו בשאר איסורים אסור [ספק ספיקא דדבר חשוב, שאינו נטיל, וטענת נמי דמצינא ולא נטיל: כי], אי כר"ש [בן יהודה בשם ר' שמעון, לכאורה] אפילו בעבודת כוכבים נמי שרי,

וכי תימא [שאנו כן דר"ש מתיר בספק ספיקה גם בע"ז, אלא], שאני ליה לר"ש [שהוא מדבר ברמוני בארן של ערלה או תרומה], בין עבודת כוכבים, לשאר איסורים [ואסור ספק ספיקה דע"ז], ושמואל כר"ש אמר,

אלא הא דתניא הך מתניתא דאומינא מינה לשמואל לעיל מיניה, ספק עבודת כוכבים אסורה, וספק ספיקה מותרת [כיצד כוס של ע"ז וכו'], מני לא רבי יהודה ולא ר' שמעון [דהא לר' יהודה אפילו בספק ספיקא כשאר איסורי אית ליה, כל שכן בע"ז, ור' שמעון בע"ז מיהא מודה. כי]?

לעולם [ברייתא זו אחת כן] רבי שמעון [ולא שני ליה צין ע"ז לשאר איסורי. כי], ושמואל סבר לה כר' יהודה בחדא [בע"ז, שספק ספיקה אסור

אבני חן על מסכת זבחים

היכי דמי, אי ידיע ליה כגון נחמכו רגליה מן הארכוסה ולמעלה, או ניקב קרום של מוח, שטריפתה ניכר ליתוי ולישקליה [יבוא ויטלנה ואין כאן חעורבות], אי לא ידע ליה, מנא ידע דאיערב מעיקרא שזו המעורבות טריפה היתה?

1. אמרי דבי רבי ינאי, הכא במאי עסקינן, כגון דאיערב נקובת הקוץ ואינה נקובה לחלל, וכשירה, ומוס נמי לא הוי דהדר בריא בדרוסת הזאב טריפה, מפני שהארכוס שורפה, ולא ידע בין נקובה לדרוסה,

2. ריש לקיש אמר [כגון] דאיערב בנפולה מן הגג, ואינה יכולה לעמוד, ספק טריפה היא, ואם שחטה קודם ששהתה מעט לעת, טריפה, משום ריסוקי אברים, ואפילו דקה, ולא מנא זה נקובה ריאה או מעיים, ולא פסוקת חוט השדרה, ושם סימן טריפות, ואם שהתה מעט לעת ושחטה, צריכה צדיקה מכל סימני טריפות, וכיון דאיתחזק זה ספק טריפות, אין מניסין אותה לעזרה לשחטה, משום הקריצה נא לפתח,

נפולה נמי ליבדקה נפולה נדקת, אם מעמיד ומלך כשירה לגמרי, דאיכא למאן דאמר באלו טריפות, עמדה אינה צריכה מעט לעת, הלכא אינה צריכה צדיקה?

קסבר ר"ל, עמדה על רגליה, אפילו הכי צריכה מעט לעת ואף אם הלכה צריכה בדיקה לאחר שמיטתה, שאין זו [ההלכה אינה די ל] צדיקה,

3. רבי ירמיה אמר, כגון דאיעריב בולד טריפה, ור' אליעזר היא דאמר ולד טריפה לא יקרב לגבי מזבח צפרק כל האסורים במסכת תמורה (דף לא) מפרש טעם,

כולהו כרבי ינאי לא אמרי, בין נקובת הקוץ לדרוסת הזאב מידע ידיע, האי משיך דרוסת הזאב משוך הנקב, ואינו עגול, שהציפורן [של הזאב] קורע ויורד, והאי עגיל,

כריש לקיש לא אמרי, קסברי עמדה על רגליה אינה צריכה מעט לעת אצל צדיקה צעיר, הלכא ואם הלכה אינה צריכה בדיקה אף צדיקה אינה צריכה,

בר' ירמיה לא אמרי, כרבי אליעזר לא מוקמי [דשמותי הוא]:

[שנינו במשנתנו] קדשים בקדשים מין במינו [זה יקרב לשם מי שהוא, וזה יקרב לשם מי שהוא] כו': והא בעי סמיכה צצעלו ולא ידיע מנו?

ורב יוסף אמר, אפילו תאינה, כנפילתה כך עלייתה כשם שתחילת נפילתה בתוך ההיטור, נחשבת צעיף לאסור את אלו, כך כשעלתה מתוכו, יחשב צעיף מקום עלייתה, להחיר,

א"ר אלעזר, חבית של תרומה, שנפלה בק' חביות סמומות [של חולין] דלא בטילת [אבל אם היו פתוחות היו בטילות], פותח אחד מהן וכיון דנפתחה יש לה ציטול # [משמע שסתומות רק שאינן בטילות, אבל הן מצטרפות לבטל את הפתוחות, שהרי כאן בטילה האחת שנפתחה], הלכך ונוטל הימנה כדי דימועה אחת ממאה ואחת שבה, דהא אחת נמערבה בק' ושותה,

יתיב רב דימי, וקאמר לה להא שמעתא, א"ל ר"ג, גמיע ושתי קא חזינא הכא דא"כ דפומה לכתמילה, הא דקי"ל חביות סמומות דלא בטיל, היכי משכחת לה,

אלא אימא, נפתחה בלא מתכין אחת מהן, נוטל הימנה כדי דימוע [שהרי הוא בטילה עכשיו שהוא פתוחה, ונותן רק חלק המגיע לכהן], ושותה,

[דברי ר' אושעיא עדיין צריכין לימוד !]

א"ר אושעיא, חבית של תרומה שנתערבה במאה וחמישים חביות [בחסבון של אחוזים יהיה אחד ממאה וחמישים 66%], [וכיון שהן חביות סתומות אינן בטילות], ונפתחו מאה מהן # [צ"ל שבה שאמר שנפתחו מאה, הוא רק לומר דלא אמרינן שהאיסור הוא בחלק הגדול כמו שאמרנו לעיל בששים וארבעים, דאילו לגבי ביטול גם אחת שנפתחה בטילה, וכדי ליבטל במאה כדין תרומה היה צ"ל מאה ואחת?],

נוטל הימנה כדי דימועה אחד מק' [וחמישים] [ואחת? ראה לעיל שאמר אחת ממאה ואחת] שבה ושותה,

ושאר [והשאר] אסורין עד שיפתחו # [לכאורה אם כשיפתחו החמישים כבר כלה המאה, לא יבטלו והיו אסורים לכהן], [ו] לא אמרינן יטול אחת מן הק', ד איסורא ברובא איתיה ויהא הכל מותר, ויפתח החמישים לכתמילה [איסורא ברובא איתיה. צמאה שנפתחו ליטול אחת מהן ויהיו אף החמישים מותרות. כ']:

[משמע שחולק על רב שאמר לעיל בטבעות שאם פרישו ארבעים ממאה למקום אחד הריהן מותרות, שהרי ר' אושעיא אומר "ולא אמרינן איסורא ברובא איתיה". ראה שט]

[שנינו במשנתנו] הרובע והגרבע כו': בשלמא כולוהו לא ידיע אין פסולין ניכר שזכר לצרר ולהוציא הפסול מציניהם, אלא האי טריפה

אבני חן על מסכת זבחים

אמר רב יוסף, בקרבן נשים [שאנה צריכה סמיכה],

אבל בקרבן אנשים לא מתכשר במערכות, בממיה,

דף ע"ה ע"א

איתיביה אביי [מקשה מברייטא שרואין דמיירי בקרבן של אנשים],

[הברייטא מביא דוגמאות, שנתערבו שתי קרבנות, ששניהם דמיהם ניתנים במקום אחד],

קרבן יחיד שנתערב בקרבן יחיד צולח גרסין קרבן [להוציא מגדרת רש"י כ"י שגורס בכולן "חמאת"], וקרבן ציבור שנתערב בקרבן ציבור, וקרבן יחיד וקרבן ציבור שנתערבו זה בזה כגון שער נשא [קרבן יחיד, דאילו חמאת רגילה היא לעולם נקבה] ששניהם ניתנים למעלה ד' מתנות על ד' קרנות, או עולה [עולת יחיד] צעולה [בעולת ציבור],

[רש"י מביא ב' דוגמאות של קרבן יחיד וקרבן ציבור שנתערבו, הראשון מיירי בשתי חמאות, והשנייה מיירי בשתי עולות, וע"ז אומר שנותן ד' מתנות, בחמאת פירוש ד' מתנות על ד' קרנות למעלה, ובעולות הפירוש שתי מתנות שהן ארבע למטה],

נותן ד' מתנות מכל אחד ואחד שמי(ס) מתנות שהן ארבע, קאמר [על הדוגמא של שתי עולות. וראה בכל המפרשים],

[שכל הקרבנות שבאות על מזבח החיצון למטה, כשאומר ארבע מתנות פירוש שתי מתנות שהן ארבע, שהרי צריך להיות בקרבן שיש בה יסוד. ראה חומרי בקודש פ"ה סימן ד'],

ואם נתן מתנה אחת [מכל אחד יצא כדאמרן בפרק בית שמי (לעיל דף לו), כל הניתנין על המזבח החיצון, שנתן במתנה אחת, כיפר,

ואם נתן ארבע מכולן [יחיד], יצא [תוס']],

במה דברים אמורים דנעין ארבע מתנות מכל אחד למחילה, שנתערבו חייין, אבל נתערבו שחוטין שנגזל דמם זכוס אחד, נותן ארבע מתנות מכולן יחד, שהרי יש כאן משניהם, [ד'קסבר יש צילה,

ואם נתן מתנה אחת מכולן, יצא,

רבי אומר, רואין את המתנה, אם יש בה כדי לזה, וכדי לזה, כשרה, ואם לאו פסולה,

קתני יחיד דומיא דציבור, מה ציבור גברי, אף יחיד גברי ואע"ג דנעני סמיכה,

ומדלצור לא מני לאותציה, שאין סמיכה צליצור, אלא במטאות הפנימיו, והכא בפנימיות לא קמיירי, מדקתני ארבע מתנות?

אמר רבא [נוכל לאוקים המשנה דמיירי שנתערבו לאחר שהיטה, ולא שייך כאן ספק סמיכה], ותסברא הא [ברייטא זו] מתרצתא היא, דקתני במה דברים אמורים כשנתערבו חייין והאי חייין דוקא הוא, ואנתערבו קודם סמיכה קאי [וכי נאמר דברייטא זו מתרצתא היא] הא קמני אבל נתערבו שחוטין לא נעני ד', מכל אחד למחילה,

[וממשך לפרש דקשה וכי ברייתא זו מתרצתא היא, הא קשה איך מחלק הברייטא בין חייין לשחוטין] מה לי חיים, מה לי שחוטין [וצשמוטין] [הלא בשחוטין נמי משכמת לה דנעיא ד' מכל אחד], כגון שנתערבו כוסות זכוסות, ואין ידוע איזהו של זה ואיזהו של זה, ולא נגזלו הדמים זכוס אחד,

אלא האי חייין לאו דוקא, ו הכי קאמר, בד"ל דנריך ארבע מתנות מכל אחד למחילה, שנתערבו שחוטין כוסות זכוסות, דהיינו בעין חיים בכוסות דכל חד לחודיה קאי, אבל בבולל שני הדמים לתוך כוס אחד נותן ד' מתנות לכולן, ואם נתן מתנה אחת לכולן, יצא, והשם ליכא לאותציה סמיכה, דהא לאחר שמיטה וסמיכה נתערבו, אצל קודם סמיכה לא ירלו לדברי הכל,

[כמו אמר מר] רבי אומר, רואין את המתנה אם יש בה כדי לזה וכדי לזה כשרה, ואם לאו פסולה,

ומי אית ליה לרבי האי סברא, והא תניא, אמר רבי לדברי ר"א רבי אליעזר לגבי מי מטא קאי, ומיימין לה לקמן בפירקין (דף פ.). צלוחית של מי מטאת המוקדשין, שפול לתוכן מים אחרים כל שהוא, רבי אליעזר אומר יזה שמי האות, ולקמן מפרש מילתיה,

וקאמר רבי, לדברי רבי אליעזר, הוזה אינה צריכה שיעור אגבא דגברא, דאי צריכה שיעור, נהי נמי דיש צילה וסמיכין עלה, דודאי יש צלל הוזה מן המים הכשרים, ומטטרפין מה שצראשונה ומה שצשניה, מי יימר דמליא שיעורא,

דף ע"ה ע"ב

הוזה כל שהוא מטהרת, [מפני ש] הוזה אינה צריכה שיעור חדא מילתא היא, שהוזה כל שהוא מטהרת, ולקמן מפרש אמאי יזה שמי האות, [דלא בעיא שיעור אגבא דגברא, אבל במנא בעיא שיעור, כדאמר בנדה ט., ויומא יד. תוס'],

[וכן] הוזה [של מי פרה שהוא] מחצה כשר [חלקה כשר], ומחצה פסול [וחלקה מעורב בהם מים אחרים],

כלומר, ולא תימא דהוזה כל שהוא [דמטהרת] (דמועטת) (ומיהו) [הוא רק] אם אין עס התערבות פסול, אלא אפילו יש עס התערבות פסול, כשרה, ומתאם לאו דוקא, אלא ליכא שיעור, [וקס"ד] דהוא הדין למתן דמים?

אבני חן על מסכת זבחים

רווחא דקדושה דגופא אחרינא [דבכור],

הכא [בהתפס בכור לבדק הבית] **שתי קדושות וגוף אחד** קדושת זכור וקדושת בדק הבית, ואיכא למימנא דהאיל ורווחא דהקדש דהאי גופא הוא, ואע"ג דלקדושה אחרימי אזיל [שהולך מקדושת בכור, לבדק הבית], מולולין בקדושת זכור דהאי גופא,

מתקיף לה רבי יוסי בר אבין מאי קמיבעיא ליה, וכי משום התפסו מולולין ביה, מה אילו אמר, הפדו לי [תוס'] בכור זה [פ' שכל זמן שהוא ממונו של כהן לא ס"ד שיוכל לפדותו, אלא עכשיו שהתפסו כהן לבדק הבית שהפדיון הולך להקדש, אומר הגזבר לב"ד תפדו לי את הבכור], שינא למולין מקדושתו ליגזו וליעצד כו' **שהתפסו** [הכהן] **לבדק הבית** וירצו דמיו, כלום שומעין לו לעצור על דברי מורה,

ופרכין [ומקשה איך יכול לומר שיפדו את הבכור] הפדו ! רחמנא אמר **לא תפדה** ועל דבריו אין לעצור, אבל לשקול בליטרא, אין כאן עזירה על דברי מורה,

אלא א"ר אמי הכי איכא למיפשטא לנעיין כלום הקנה זה אלא מה שקנו לו הכהן זה לבדק הבית, אלא מה שקנו לו [בגופו] בזכור זה, וכיון דאלו לא הוית לשקל בליטרא, אין יכול להקנות לבדק הבית, עודף דמי ממצא משקל בליטרא:

[שנינו במשנתנו] **הכל יכולין להתערב** [חזין מן החטאת והאשם] כו': **כו"ש חטאת ואשם דהאי זכר והאי נקבה, חטאת ועולה נמי** [הא חטאת נקבה, ועולה זכר]?

איכא שיעור נשיא [שהוא זכר, ושיעור עולה שהוא זכר, יכול להתערב עם שיעור נשיא],

[**חטאת ואשם נמי**] [למה אמרה המשנה שאינה יכולה להתערב שהחטאת נקבה, הא [איכא שיעור נשיא]?

האי [שיעור נשיא] **שיעור** אין לו זמר אלא שיעור, והאי [איל אשם] **צמר** אכל אשם, איל הוא, ויש לו זמר [תוס'],

פסח ואשם נמי לא מיערב, האי [פסח] **בן שנה, והאי בן שתי שנים?**

איכא אשם נזיר ואשם מצורע [שיכול להתערב עם הפסח] [באשם נזיר ובאשם מצורע כגש כמי, וסמך כגש בן שנה הוא],

ואיבעית אימא, איכא בן שנה דמיחזי כבן שתי שנים, ואיכא בן שתיים דמיחזי כבן שנה [תוס']:

[ומתרין דרבי עצמו לא סבר כן] **לדבריו דר"א קאמר,**

ואיבעית אימא הזאה [של מי פרה אדומה] **לחוד, ונתינה** ונתינת דם דמוצא **לחוד** כריך שיעור, שיראה הדם לשני רוחות הקקן של מוצא:

[שנינו במשנתנו] **נתערבו בבכור ומעשר כו': אמר רמי בר חמא, פשיטא לי בכור לב"ש** אע"פ כשהומס וזומן הזה, **אין מאכילין לנדרות** [לאשה נדה] דהכי מניא בזכורות כפ' כל פסולין (דף לג), **תמורתו מהו?**

בכור אינו נפדה לנאת ממורת זכורה למולין, ולחול קדושה על המעוט, **תמורתו מהו** [תוס']?

בכור אינו נשקל בליטרא אס הכהן מוכר זכרו, **תמורתו מהו?**

אמר רבא, תניא, בכור ומעשר, משהוממו אף משהוממו **עושיין תמורה, ותמורתן כיוצא בהן,**

בעי רמי בר חמא, התפס בכור לבדק הבית משהומס מהו **שישקול בליטרא** [לשקול את הבכור בליטרא הוא איסור דאורייתא. ראה תוס'], **רווחא דהקדש עדיף** ושקל בליטרא, כדי שינמנע מכירתו [ע"י שיכול לשקול את משקלו בדיוק, אינו צריך לוותר על המחיר כמו כשמוכר באומד], וירצו דמיו,

דהא קי"ל [בזכורות דף לא] כשאר פסולי המוקדשים, כשציל שפדיונו להקדש, הקילו עליהן להיות נשחטין באיטליז, ונמכרין באיטליז, ונשקלין בליטרא, כדי שירצה הפודה אותן דמיהן ממחילה, מוך מן הזכור, מפני שהנאת ריבוי דמיו אינה אלא לכהן, והאי דהתפסו לבדק הבית, הנאתו להקדש היא,

או דלמא זילותא דבכור עדיף [קדושה דזכור עדיף, ו] לא דמי [לשאר קדשים דנשקלים ד]המס הנאת ריבוי הדמים, [ל]אומה קדושה ענמה, שמציאין דמים קרנן כיוצא בו, הכא הנאת ריבוי הדמים דקדושה אחרת [לבדק הבית]?

א"ר יוסי בר זבידא, ת"ש [שנינו במשנתנו לעיל עא:], **נתערבו בבכור ובמעשר, ירעו עד שיסתאבו, ויאכלו בבכור ובמעשר, לאו למימרא דאינו דאין אחד מהן נשקל בליטרא** ואע"ג דאיכא פסידא דהקדש גבי פדיון שאר הזבחים המעורבים, שפדיון דמיהם להקדש [פסחים דף נח], וקאמר דלא מולולין בזכור משום הני, אלא מאי משום הך נמי לא,

רב הונא ורבי חזקיה, תלמידי דרבי ירמיה אמרי, מי דמי, הרתם [במשנתנו שנתערבו קדשים בבכור] **שתי קדושות ושני גופין** הזבחים שהנאתן להקדש, הן קדושה לצדה וגוף לצדו, והזכור שדמיו לכהן, קדושה לצדה וגוף לצדו, הילכך לא מולולין בכהן קדושה, דהאי גופיה [קדשים], משום

אבני חן על מסכת זבחים

איתיביה [אביי לרבא], אין לוקחין הסהים תרומה בכסף מעשר שני צירוסלים, מפני שממעט באכילתה במקום אכילתה, דמעטוי לא יאכלנה אלא צירוסלים, ור' שמעון מתיר [הרי שר"ש מתיר להביא תרומה לבית הפסול]?

אישתיק ליה [רבא],

כי אתא אביי לקמיה דרב יוסף [משמע שגם רב יוסף סבר כאביי, דר"ש מתיר להביא תרומה לבית הפסול], אמר ליה, אמאי לא תותביה נמי מהא, [שנינו במשנה שביעית ח ז] אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאו [קדשים] [את שמן התרומה] לבית הפסול כשצריך לאכול השמן בזמן השביעית, ור' שמעון מתיר,

א"ל אביי [לרב יוסף], ולאוי מי אותביתיה [הקשיתי לרבא] מהא דתבלין, ואמר לי הנח לתרומת תבלין דרבנן, הכא נמי [תרומה] תרומת ירק דרבנן [לפי רש"י הפ' שרבא היה מוקים לה בתרומת ירק, ולא בשמן תרומה, אבל בשטמ"ק מפרש שהיה יכול לאוקמה בשמן שומשומין וכדומה שאינו אלא מדרבנן עיי"ש],

אי הכי דמשום דרבנן הוא איפכא מיבעיא ליה למיתני אין מנשלין ירק של תרומה [כדי לאוקמה בתרומה דרבנן] בשמן של שביעית ורבי שמעון ממיר, אבל השתא שמן תרומה דאורייתא היא, דכתיב (שם במדבר יח) כל חלב יפה, וקא שרי ר"ש [הרי שגם בדאורייתא מתיר ר"ש להביא תרומה לבית הפסול],

ולאו, מי אותביתיה ממתני' [ממשנתנו עה:], דמתיר רבי שמעון, ואמר לי [לעיל סוף עה: אמר רבא אפילו תימור ר"ש הני מילי] דאיערב, הכא נמי [לא הקשיתי לרבא מהמשנה דשביעית, שהיה דוחה הקושיא דמירוי] דאיערב שמן צירק, ועל כרחו יצטל יחד, כדמפרש לקמיה, דאי אפשר לסותפו כולו ממנו,

אי דאיערב, מאי מעמייתו דרבנן [שאינם מתירין לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה]? מידי דהוה אאשם ושלמים [שאם נתערבו אוסרים חכמים במשנתנו להקריבם], מי דמי, התם [אשם ושלמים שנתערבו] אית ליה תקנתא ברעייה, הא [ירק של שביעית בשמן של תרומה] לית ליה תקנתא ברעייה,

הא לא דמי סיומא דקושיא הוא [שהקשה רב יוסף לאביי למה לא הקשה בן לרבא] אלא לחתיכה שבחתיכות מתני' היא, וקמני מאלל כחמור שבה, ואפילו לרבנן דכיון דלית תקנתא דאוכל כחמור שבה והכל נמי אי דלאיערב עסקין, לא הוו פליגי רבנן עליה [ועומד הקושיא נגד רבא, וע"ז ממשך מתקין ליישב הקושיא],

מתקין לה רבינא, מי דמי, חתיכה שבחתיכות לית לה תקנתא כלל, האי [ירק שביעית ושמן תרומה] אית ליה תקנתא

מתני': אשם שנתערב בשלמים [שהשלמים בא מזכר או נקבה, מצאן או בקר], רבי שמעון אומר, שניהם ישחטו בצפון [מספק אשם], ויאכלו כחמור שבהן לזכר כהונה, ובעזרה, וליום ולילה, כדין אשם, ובעל השלמים יא' ידי שלמים, שהרי כל אחד יקרב למי שהוא,

אמרו לו [הכמים, לר"ש] אין מביאין קדשים לבית הפסול שממעט בזמן אכילת שלמים, ומביא ליד נותר, אלא ירעו וימכרו כדלעיל,

נתערבו חתיכות בחתיכות, [של] קדשי קדשים בקדשים קלים, [או קדשים קלים] הנאכלין ליום אחד, בנאכלין לשני ימים ולילה, יאכלו כחמור שבהן וזהו רבנן מודו, דליכא תקנתא אחריית:

נמ': תני תנא קמיה דרב, שביעית אין לוקחין בדמיה תרומה, מפני שממעטין באכילתה בזמן אכילת התרומה, ומביאה ליד אסור אכילה, שזריכה שמתצנע מן העולם קודם שחלה לחיה שבשדה, ותרומה זו מתצנעת שאר שני שבוע היתה, חזן אכילתה לעולם, דלילו שביעית לאו צת תרומות ומעשרות היא,

[וא"ת תמורה קודם לפסח יהא אסור להקצצה, משום דקא ממעט באכילתה? ראה תוס']

אמרו רבנן קמיה דרבא, הא דלא כר"ש, דאי כר"ש, האמר מביאין קדשים לבית הפסול,

אמר להו [רבא לרבנן] אפילו תימורו ר"ש, הני מילי [דאיערב] [דאיערב], לכתחילה [ליקח תרומה בדמי שביעית] לא,

ולכתחילה לא [וכי סבר ר"ש דאסור להביא קדשים לבית הפסול], איתיביה אביי

דף ע"ו ע"א

וכולן רשאין כהנים משנה היא צפ' כל המדיר (לקמן ז) וגזי קדשים קאי לשנות באכילתו, כגון לאכלן צלויין, שלוקין, ומבושלין, ולתת לתוכן תבלי חולין [ד]אמר קרא לך נתמים למשחה (במדבר יח) לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין ותבלי תרומה ואע"ג דקא ממעט בזמן אכילת תרומה, דברי ר' [ישמעאל] [שמעון]?

אמר ליה [רבא לאביי], הנח לתרומת תבלין, דרבנן [דמדאורייתא] אינו חייב בתרומה, אלא ברגן תירוש ויצהר],

אבני חן על מסכת זבחים

בסחיטה,

התינה אשם מלמיה דר"ש קא מפרש ואזיל, ולא לרצא קא מוסיב, לוג
מאי איכא למימר [תוס']?

דאמר לוג זה יהא נדבה אס אינו מזורע, דאמר' לקמן צפ' כל המדיר
(דף 5א), מתנדבין שמן צפני עמנו,

[ושואל עוד על ר"ש] ודילמא לאו מצורע הוא, ובעי מקמי' [לקמן]
את השמן] המתנדב שמן, קומצו ומקטיר הקומץ, ושיריו נאכלין, כדילף ליה מקרבן
מנחה (קרבן) מלמד שמתנדבין שמן כמנחה כו' ?
[מיהו ודאי דלקמצה בפס ידו בדרך קמיצת המנחה אי אפשר, אלא שמפריש
בכלי שיעור קומץ שהוא כשני זיתים. תיז"ט מנחות יב ה,
וראה מנחות עד: אמר שמואל המתנדב שמן, קומצו ושיריו נאכלין, ופירש שם
ברש"י ב"י ושאל ליה לשמואל צין שמן דמני קמין, וצין יין דלא מני קמין, וכן
בתוס' שם וז"ל אבל יין צלול הוא ואי אפשר לקומצו],

דמקמי',

[ושואל עוד על ר"ש] ודילמא מצורע הוא, ובעי מתן שבע כדכתיב
קרא כלוג של מזורע, והוא מן השמן צאצצעו [וגו'] (ויקרא יד) ?

דיהיב,

ורב יוסף היכי נסחוט, נסחוט טובא קא מפסיד בשביעית
ורמנא אמר לאכלה ולא להפסד, נסחוט פורתא, סוף סוף איערובי
מיערב [נשאר שמן מעורב בירק],

איתיביה [אביי לרבא, מדרשינו במנחות קה:], רבי שמעון אומר נספק
מזורע מוחלט, וספק אינו מוחלט קאי למחרת [תוס'] ציוס השמיני מביא
אשמו ולוגו עמו, ואומר, אם של מצורע הרי זה אשמו וזה
לוגו,

דף ע"ו ע"ב

ואם לאו אשם זה, של שלמי נדבה [תוס'], ואותו אשם טעון
שחיטה בצפון ומתן בהונות @ כחומר אשם וסמיכה [תוס'],
ונסכים, ותנופת חזה ושוק כחומר שלמים @ והא הכא דלמא לאו מזורע
הוא, והוי שלמים וקמי ונאכל ליום ולילה אלמא לכתחלה נמי שרי ר"ש, ונאכל
ליום ולילה [תוס'] [ואך מותר לעשות כן, והא מביא קדשים לבית הפסול] ?

תקוני גברא שאני,

והא חסר ליה [הלוג שמן] ע"י קמיצה, ולוג חסר פסול, כדכתיב (ויקרא יד)
ולוג שמן ?

דמייתי פורתא [שמביא קצת שמן] ומלי ליה, דתנן, חסר הלוג
עד שלא יצק מן הלוג על כפו השמאלית, כדכתיב ומן השמן יצק הכהן על
כף הכהן השמאלית, והוא הכהן צאצצעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית
(שם ויקרא יד), יבולאנו [תוס'],

והא בעי הקטרה [להקטיר את קומץ השמן] דלמא נדבה הוא ? דאקטיר
ליה ושיריים נאכלין ממ"ה, אי דמזורע הוא הרי הוא נאכל, כדאמר' צפ' בית
שמיאי (לעיל דף מד) לכל קרבנס, לרבות לוג שמן של מזורע, ואי נדבה הוא הרי
הוא כשירי מנחה,

אימת [מקטיר ליה לקומץ שמן], אי בתר מתנות שבע [שהבחן מזה
במצורע מן השמן לפני ה'] דלמא נדבה הוא, וכי יהיב מתן שבע בתר קמיצה, הוון
להו שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה [תוס'] וק"ל צמנחוס
צפ"ק (דף ט) ואין מקטירין את הקומץ עליהן דכתיב מן המנחה פרט
לשחטה היא כו',

ויקרא ד יא פל'המנקה אשר תקריבו לה' ל' א תעשה קמן פי קל'שאר וקל'דבש
ל' א'תקטירו מקצו אשה לה': יב קרבן ראשית תקריבו אקס לה' ואל'המנחה
ל' א'תעלה לריח ניחח:

	אם הוא מצורע	אם אינו מצורע וזה שלמים
לוג שמן	מביא לוג כדין	אומר לוג זה יהא נדבה
האי בעי מקמי'		דמקמי' לה כדין נדבה
והא חסר ליה	הלוג ע"י שמקמי' אותה מספק? דמלי ליה	
הא בעי מקטיר הקומץ		דמקטיר
והא בעי מתן שבע	מן השמן לפני ה'	
אימתו מקטיר לשמן אי בתר מתן שבע		הוון להו שיריים שחסרו
ואי מקטיר להו קודם מתן שבע	איך מזה לפני ה' הרי הקטיר מן השמן כבר וכל שממנו לאישם הרי הוא בבל תקטירו	
דמסיק להו לשם עצים.	אס מזורע הוא, דאין הקומץ הקומץ הקטרה, דהא לאו נדבה הוא, הרי מזה מאלו, שאין שיריים	ואס אינו מזורע, והקטרת הקומץ הקטרה, ויש ממנו לשירים, ואלו שיריים הם וצבל תקטירו, הרי הזאות האלו כאילו הם מים, שהרי רשאי להעלות שירי מנחה על המזבח,

אבני חן על מסכת זבחים

דפריק ליה היכא, אי גוואי קא מעייל חולין לעזרה כשהוא פודה, ומוציאו לחולין, נמנא אותו שמן של חולין בעזרה, אי אבראי איפסיל ליה ביוצא כל הלוג ביוצא, דהא קדש קדשים הוא כמנחה,

ואי קשיא למה לי כולי האי דקמין ברישא והדר מוסיף עליה, ואיכא לאקשווי כל הני ליעבד ברישא, כל כרבי מזרע והדר נימליהו וניקמוץ וניקטר ולא צעי למיפרקיה ?

איכא למרוצי, מאחר שהקדישו למזבח, אין יכול לשנותו לכרבי מזרע, שמה אינו מזרע, והלוג של מזבח נמנא מאבד קדשי מזבח בידים, הלכך קמין ברישא לצורך גבוה, ואי נמי מזרע הוא, לא מפסיד מידי דהדר ממלי ליה כדאמין ?

לעולם גוואי, וחולין ממילא הויין [תוס']

והא אמר רבי שמעון אין מתנדבין שמן לקמן צפ' כל המדיר (דף נא), והיכי אמרת לר"ש לוג זה יהא נדבה? תקוני גברא שאני,

[תיבא אי דאורייתא קאמר ר"ש אין מתנדבין שמן, היכי שרי משום תקוני גברא, ועוד כיון דאין מתנדבין חולין גמורין הוו. תוס']

ייתב רב רחומי, קמיה דרבינא, ויתב וקאמר משמיה דרב הונא בר תחליפא, ונימא אס אינו מזרע אשם זה יהא אשם תלוי לפטר על ספק עבירה שצידו, כר"א דאמר בכריתות (דף סה) מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום, שאין לך אדם שאינו עומד בספק טמא, והכי שפיר טפי שזמן אחד לאכילת כל האשמות, ולא מביא קדשים לבית הפסול,

ש"מ מאן תנא דפליג עליה דר' אליעזר, רבי שמעון הוא [תוס'] דאמר אין מתנדבין אשם תלוי,

אמר ליה תורה תורה כלומר היכן היא תורה של אדם גדול כמותן אימורי כבש בן שנתו בדיכרי מיהלפי לך צאיל בן שמי שנים, אשם מזרע, כבש בן שנתו הוא, והיאך יכול הוא להתנות עליו באשם תלוי שאינו צא אלא חיל בן שמי שנים:

מתני' איברי חמאת, שנתערבו באיברי עולה, ר' אליעזר אומר יתן למעלה על המזבח, ורואה אני את בשר החמאת מלמעלה שהוא צלל תקטירו, כאילו הן עצים דכיון דלא להקטרה מכיון שרי,

וחכמים אומרים דלית להו רואין, וקעבר צלל שממנו לאשים הוא צלל תקטירו, שכבר אימוריו קרבו, ונעשה הבשר שירים, תעובר צורתן, ויצאו לבית השריפה:

גמ' מ"מ דרבי אליעזר [שיכול להעלות חמאת למעלה]?

ויקרא צ יא בְּלִפְנֵימֶנְקָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לָהּ ל' א' תַּעֲשֶׂה קָמֶן פִּי בְּלִפְנֵימֶנְקָה

אי קודם מתנות שבע [תוס'], היכי מצי למיחבז מו מיניה מתן שבע, דלמא נדבה היא, והקטרת הקומץ [הו?]. הקטרה כל שממנו לאשים והנך הוו להו שירים, וכי דרר מעייל (מיד) [ומדי] [פ' ומוזח] מינייהו הרי הוא קא עבר בבל תקטירו, כדכתיב (ויקרא צ) כי כל שאור וכל דבש [לא תקטירו ממנו ?] וגו', והאי ממנו יתירא הוא, ודרשינן ציה נמי לא תקטירו, כל שממנו אשם לה', [ו?]. יש צלל הזה קדשים, ושירי מנחה, ולחם הפנים, שקרב מהן כבד לאשים [פ'] על המזבח [האימורים של הקדשים], וכן הקומץ [של המנחה], וכן הבזיחין [של לחם הפנים], [אז] קיימי שירים צלל תקטירו, והנך הזאות [של השמן] במקום הקטרה קיימי,

אמר רב יהודה בריה דר"ש בן פזי, דמסיק להו לשם עצים [פ'] לעולם מוירי שקודם מקטיר הקומץ ואח"כ מזה השמן, ומוזה השמן לשם מים, ואמר הכי בדברי רש"י לקמיה @ והאי דנקט ליטנא דעצים, ולא נקט לשם מים, משום ליטנא דקרא דאומציה מצל תקטירו, נקט לה דאמר הכי,

דאמר הכי [כשמוה], אס מזרע הוא, דאין הקטרת הקומץ הקטרה, דהא לאו נדבה הוא, הרי מזה [השמן] מאלו, שאין [פ' שהרי אינם] שירים, ואס אינו מזרע, והקטרת הקומץ הקטרה, ויש ממנו לאשים, ואלו שירים הם וצלל תקטירו, הרי הזאות האלו כאלו הם מים, שהרי ראוי להעלות שירי מנחה על המזבח,

ויקרא צ יא בְּלִפְנֵימֶנְקָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לָהּ ל' א' תַּעֲשֶׂה קָמֶן פִּי בְּלִפְנֵימֶנְקָה ל' אֲשֶׁר תִּקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לָהּ: יצ קָרָבָן רִאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֲתָם לָהּ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ ל' אֲשֶׁעִלֶּה לְרִיחַ נִיחָם:

דתניא רבי אליעזר אומר, ויקרא ב יב לְרִיחַ נִיחָח אי אתה מועלה @ צמריה דההוא קרא דכל שממנו לאשים כמי, קָרָבָן רִאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֲתָם לָהּ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ ל' אֲשֶׁעִלֶּה לְרִיחַ נִיחָח, קרבן ראשית אשאור ודבש הכתוב צאש המקרא העליון קאי, וקאמר יש לך להביא מהן ציבורים מן הדבש, ושמי הלחם מהשאור, ואל המזבח לא יעלו אכוליה קרא קאי, ואדרשה דכל תקטירו, אבל אתה מועלה

דף ע"ז ע"א

לשם עצים,

והא איכא שירים, דבעי מילינהו, ואיכא חך פורתא מה שהספיק [על השמן] אחר קמינה דלא קמיין עילויה ודלמא נדבה הוה [השמן], ולא שרי להו מתנות המזרע, אלא קמינה קא שרי להו?

דפריק ליה ואומר אס (אינו) [איני] מזרע, [ו]הלוג נדבה, הרי (מה) [השמן]. כי' שהספתי שלא לצורך מחולל על מעות הללו, דכלי שרת אין מקדשים אלא מדעת, וזה לא נתנו לתוך הלוג ע"מ שיקדשו הלוג אס אינו מזרע, לפיכך יש לו פדיון,

אבני חן על מסכת זבחים

ל' אֶל־מִקְדָּשִׁי מִמָּנֹה אֶשֶׁה לָּהּ: יֵצֵא קָרְבַּן רִאשִׁית סְקִירָתוֹ אֶלֶּם לָהּ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ ל' אֶל־עֵינֶיךָ לְרִיחַ נִיחֹחַ:

אותן אפילו כעצים], בעלת מום נמו לא חזי?

דף ע"ז ע"ב

אמר רב הונא, ברוקין שבעין, ואלובא דר' עקיבא, דאמר אם עלו לא ירדו [תוס'],

אימור דאמר ר' עקיבא דאי עבר, לכתחלה מי אמר?

אמר רב פפא, הכא במאי עסקינן כגון שעלו על גבי כבש וכיון דלר"ע לא ירדו מן המזבח, הני מעלין לכתחלה מכבש למזבח, דקי"ל לקמן (דף פו) כשם שהמזבח מקדש, כך הכבש מקדש,

אי הכי אפי' בעינייהו [תימה דלישני דלדבריהם קאמר להו כדמשני לבסוף? תוס'] שלא נתערכו צמתימים, אם עלו בעלי מומין לכבש, לר"ע יקרבו?

ויקרא כב כה כי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם ל' אֶל־יָרְצוּ לָקֵם:

אלא טעמיה דר' אליעזר, מיעט רחמנא מום בם משמע כשהן צפני עזמן הוא דלא ירצו, הא ע"י תערובת ירצו,

ורבנן מום בם הוא דלא ירצו, הא עבר מום ירצו [תוס'],

ור' אליעזר מבם בהם,

ורבנן בם בהם לא דרשי,

אי הכי רואה! הא רחמנא אכשריה?

לדבריהם קאמר להו, לדידי רחמנא אכשריה, לדידכו אודו לי מיהא, בשר בעלת מום כעצים דמי [תוס'], מידי דהוה אבשר חטאת דמודיתו לי, דאם נתערב צאיצרי עולה יקרב לשם עזים כדאמרן,

ורבנן הכא מאיסי, התם לא מאיסי:

מתני': אברין של עולות הרבה באברין בעלי מומין צאיצרי עולת בעלת מום, אם קרב [א' מהם] תלינן איסורא ביה, ר"א אומר, אם קרב ראש אחד מהן, יקרבו כל הראשין, כרעים של אחד מהן, יקרבו כל הכרעים,

וחכ"א, אפי' קרבו כלם חוץ מאחד מהן, יצא לבית השריפה דלא תלינן איסורא בקריצין ככר:

אמר קרא ויקרא ב ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח כמר לא מקטירו ממנו, דדרשינן מיניה כל שממנו לאיסים כתיב לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה [בשר חטאת] לשם עצים,

[רבנן דרשי הפסוק בן קרבן ראשית תקריבו "אותם" היינו משאור ודבש, "ואל המזבח לא יעלו" אבל אתה מעלה שאור ודבש לשם עצים, אבל שירים אין אתה מעלה אפילו לשם עצים],

ורבנן, מיעט רחמנא אותם צרישא דקרא כתיב, קרבן ראשית תקריבו אותם, ואשאור ודבש קאי כדפרישית לעיל, מה יס לך להציא מהן שמי הלחם מן השאור, שהיא ראשית לכל המנחות, וציוכוריס מן הדבש, ואל המזבח לא יעלו וגו', אצל חמה מעלה לשם עצים, אותם [שאור ודבש] הוא דאי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשם עצים, אבל מידי אחרינא לא אכל שממנו לאיסים [הרי הוא בבל תקטירו] דנפיק מסיפיה דקרא קמא, לא קאי [ההיתר להעלותם לשם עצים],

[ור' אליעזר דורש הפסוק בן קרבן ראשית תקריבו "אותם" היינו משאור ודבש, "ואל המזבח לא יעלו" ששאור ודבש לא יעלה גם על הכבש, אבל אתה מעלה את השירים גם על המזבח לשם עצים],

ורבי אליעזר להכי כתיב אותם (למעוטי) אשאור ודבש, למעוטי שיריים, מאזהרת אל המזבח לא יעלו, דמרצינן מיניה הוא [שרק שאור ודבש] דרבאי לך כבש כמזבח [שאסור להעלותם גם על הכבש] כדמניא צמורת כהנים, אין לי אלא מזבח, כבש מניין, תלמוד לומר אל המזבח, אבל מידי אחריני [שאור שירים אין איסור להעלותם על הכבש] לא [תוס'],

ורבנן, תרתי שמע מינה [תוס'] דמיעוטא דאותם אכל מאי דכתיב (צדהא) [צדהא] קרא קאי, [וכי] היכי דממעט שיריים מאיסורא דריצויא דכבש כמזבח, ממעט להו נמי, מהיתורא דהעלאה לשם עצים, דנפקא מהאי קרא,

מתניתין דקמי [דכבש] חטאת פליגי רבנן, וקמי נמי איצרים (צבעלי) [צאצרי צעלי] מומין @ לר' אליעזר לא קרב, אלא אם כן קרב אחד מהן קודם שנמלך, דלא כי האי תנא,

דתניא, אמר רבי יהודה, לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים, על איברי חטאת שנתערבו באיברי עולה שיקרבו, ברובע ונרבע שלא יקרבו,

על מה נחלקו על איברי עולה תמימה, שנתערבו באיברי בעלת מום, שרבי אליעזר אומר יקרבו, ורואה אני למעלה כאילו הן עצים, וחכמים אומרים לא יקרבו,

ורבי אליעזר, מאי שנא רובע ונרבע דלא חזו [ומורה שאין מעלין

אבני חן על מסכת זבחים

משם הברסק'ר רב שהיה במל ונחשב כמיום,

אמר רב פפא, ולענין כיסוי דתנן זיה נמי כה"ג, נתערב [דם חיה או עוף] בזים, אם יש בו מראית דם, חייב לכסות בפ' כיסוי הדם [חולין דף פז] **אינו בן** דאפילו נתן דם לתוך מים, אם יש בו מראית דם חייב לכסות, ולא אמרינן קמא קמא בטיל ליה,

לפי שאין דחוי במצות דאע"פ שנדמה טפה ראשונה שנפל לתוך המים, ולא היה מראית ניכר, אפ"ה כי הדר נפל טפה שנית, חוזרת ראשונה ויעורה להטכרף עמה, וכי נפל עד שהפכו מים למראה דם, חוזר ונראה לכסוי, ולא אמרינן הואיל ונדמה ידמה, דלא שייך דחוי, אלא בדבר קדושה:

[ענין חדש, ומביאו כאן משום דלהלן מביא רביא משנתנו] **אמר ר"ל, הפיגול והנותר והטמא** מים מזה וכזית מזה, שבללן זה בזה, ואכלן ונתן לתוך פיו, **פטור** "ממלקות" ואפילו הסרו בו [דהוי התראת ספק בדמפריש], **"א"א שלא ירבה מין על חבירו** [בתוך הפה] **ויבטלנו** [תוס'] כשהוא לועס אותה בפיו, נבלל מין לתוך חבירו, מיעוטו של זה ברובו של זה, ובטל המיעוט ברוב, והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו, ונגרע ממנו, וא"ל לכיון, שלא יהא ממין האחד בטל בחבירו, יותר ממה שבטל ממין חבירו בו, ונמלא שאין באותו [מין] כשיעור, דבזיר ליה שיעוריה, ולא ידעין הי מיניהו כזר ליה,

וכי מתרינן זיה לא ידעין משום מאי נמרי זיה, ולכך [פ'] ולא די להתרות מבבל המינים, שהרי צריך להתרות בו משום האיסור, הילכך כי מתרו זיה משום פיגול, הויא התראת ספק, דלמא לא דדידיה תהוי חיובא, וכן בנוטר, ואע"ג דצמסקנא ודאי אחד מינייהו עבר, בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד, אם יעבור עליו אם לא, והתראת ספק לאו התראה היא,

שמע מינה תלת [לשון זה יש 26 פעמים בש"ס],

1. **ש"מ איסורין מבטלין זה את זה** כי היכי דהיתר מבטל איסור, ולא אמרינן איסורא לא מבטל איסורא,

2. **וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא** [ולכן אין מלקות] הא לאמור רבנן בכל דוכתי, איסור גו"ט זהיתר אוסרו, ואע"פ שההיתר (צ) רוב, לאו דאורייתא הוא ללקות עליו, דאי דאורייתא, נהי נמי דרבה מין על חבירו, מ"מ טעמא יהיב [דאע"ג שאין כאן איסור שלם של פיגול נותר ומבא, אבל], ואיכא טעמא דשיעור שלם,

וקס"ד השתא, דאפילו פיגול ונותר מצ' מינים, שטעמו של זה ניכר בזה, נמי פטור לר"ל, כגון האי בשר, והאי שירי מנחה [אבל לבסוף חזר שר"ל מיידי רק במין ומינו],

3. **וש"מ התראת ספק לא שמה התראה,**

מתיב רבא, עשה עיסה מן חיטין ומן אורז [מעורב משניהם], **אם**

נב': **אמר ר"א, לא הכשיר ר"א, אלא שנים שנים** זוג זוג יקריבם, דאיכא למימר מיגו דהאי לאו דאיסורא הוא, דהאי נמי לאו איסורא הוא, ואיסורא חזיל ליה כשהוא דקרב קודם שנמלך אבל אחד אחד דליכא מיגו לא,

מתיב ר' ירמיה, וחכ"א אפי' קרבו כולן, חוץ מאחד מהן, יצא לבית השריפה מכלל דלרבי אליעזר קרב?

אמר לו ר' ירמיה בר תחליפא [לר' ירמיה], **אסברה לך, מאי אחד, זוג אחד שני ראשים:**

מתני': **דם** [של קדשים, שעומר לזריקה, ויודעין] **שנתערב במים, אם יש בו מראית דם, כשר** [לזריקה], **נתערב** [הדם] **ביין** [תנא בא"י קאי [בשבת ענ:]] שסתם יין שם הוא אדום, כמ"ש וברם ענבים סותה. תי] שהוא אדום, ואין מראה ניכר בו **רואין אותו** [היין שנתערב] **כאילו הוא מים** ואומדין, אם היה דם שנתערב כאן, ניכר במים הללו, כשר לזריקה,

נתערב [דם קדשים] **ברם בהמה של חולין, או ברם החיה, רואין אותו** [הדם] של חולין **כאילו הוא מים** [תוס'] [תוס'] ואומדין אותו, אם היה דם הוצא ניכר כשר, ואע"פ שהחולין רצין עליו,

דף ע"ח ע"א

רבי יהודה אומר, אין דם מבטל דם [תוס'] דמין צמינו לא בטיל, ואפי' טיפה [של דם] לתוך כלי גדול, כשר לזריקה,

נתערב [ואם נתערב דם קדשים] **ברם פסולין** [דם של קדשים שנפסלו בשחיטתן. תי] כגון צרובע ונרבע, או נשחט חוץ לזמנו, או חוץ למקומו, **ישפך** [כל הדם] **לאמה** [ממתין עד אחר שקיעת החמה, ושפכן לאמת המים העובר בעזרה, ולא אמרינן רואין כאילו הן מים כלעיל, דמדדום קדשים פסולין מצוי בעזרה גזרינן שיכשירום ג"כ בעיניהו, שמא"כ חולין וחיה לא שביחו בעזרה. יבין] ואפילו הכשר רבה עליו, וכן **ברם התמצית** [הוא הדם שמתמצה ונסחט ושותת מבית השחיטה ואינו יוצא בקילוח, דפסול להקרבה מדאורייתא, דכשאינו מקלח אין הנפש יוצא בו. תי], **ישפך לאמה** ואע"פ שדם הנפש רבה עליו, ומשום גזירה כדמפרש בגמ',

רבי אליעזר מכשיר טעמא מפרש בגמ',

אם לא נמלך ונתן, כשר אפילו לת"ק, דאפילו לכתחלה אי לאו משום גזירה, היה מכשיר:

נב': **א"ר חייא בר אבא, א"ר יוחנן, ל"ש דאם יש בו מראית דם כשר, ואע"ג דרובא מים אלא שנפלו מים לתוך דם, אבל נפל דם לתוך מים, ראשון ראשון בטל** [אפילו יש בה מראה דם, ושמעתי

אבני חן על מסכת זבחים

יש בה טעם דגן חייבת בחלה, ואע"ג דרובא אורזי [תימא דלא מוקשה ליה מכל התורה כולה דק"ל טעם בעיקר. תוס'?] מדרבנן,

אי הכי אימא סיפא, אדם יוצא בה ידי חובתו של עשה דקום אכול מנה בפסח ואי נטמן טעם כרוב לאו דלוריימא, הכי נפיק, הא ק"ל (פסחים דף לה) דאין יוצאין אלא במנה שהיא מחמשת המינין, דכתיב לא תאכל עליו חמץ, שצעת ימים תאכל עליו מזות (דברים טז), דברים הבאים לידי חימוץ אמה יוצא בהן ידי מנה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ, אלא לידי סרחון?

דף ע"ח ע"ב

אלא מין בשאינו מינו שהטעם ניכר זו בטעמא [תוס'] מחייב, ולקי מן התורה, מין בשאינו ברובא וכי אמר רש לקש [רבטל] צפיגול ויותר של מין ומינו, דליכא למיקס אטעמא, ולא תשמע מינה [דין השני בש"מ תלת] נטמן טעם כרוב לאו דלוריימא,

מין בשאינו מינו בנותן טעם, לפעמים זה דבר מועט,
מין בשאינו ברוב, וזה הרבה יותר מנותן טעם,

[ומקשה למה לא נאמר "רואין אילו היה"] ונשער מין במינו, כמין בשאינו מינו [תוס'] כיון דהיכא דקיימין אטעמא, כל כמה דהיכא טעמא לא צטיל, כי ליכא למיקס נמי, אמאי מוזילין צפיגול למיהדר ולצטיל כרוב [ולומר שכל זמן שהחיתור הוא רוב בטל האיסור], נימא "רואין אילו היה" מין ושאינו מינו, הא יש בו היכר טעמא, השתא נמי לא יצטיל, עד דרבה עליו כל כך, כשיעור ציטול של מין ושאינו מינו [שלא יהיה טעם האיסור ניכר],

דתנן [שנינו במשנתנו, דאמרינן "רואין"], נתערב ביין [דם ביין, מין במינו], רואין אותו כאילו הוא מים, מאי לאו [הלשון מאי לאו ... לא, יש 471 פעמים בש"ס "צריך לעבור עליהם, שהמספר אינו מדויק]] רואין אותו ליין כאילו הוא מים ואם מראה דם היה ניכר בהן, כשר, אלמא אע"ג דמין צמינו הוא, לענין ציטול דחזותא לא אמרינן ליצטיל כרוב, אלא משערין ליה כמין בשאינו מינו?

לא [אמרינן "רואין" להכשיר הדם לזריקה, אלא אולינן בחר רוב, וכיון שאין רוב דם הוא פסול], רואין אותו לדם כאילו הוא מים ופסיל, דצטיל ליה כרובא [ורק אם יש רוב דם הוא כשר לזריקה], הואיל וזמיר חזותא אולינן, והכא ליכא למיקס עליה דמילתא [שהדם והיין מראה אחד להם, ולכן אמרינן ד] צטיל כרובא [תוס']

אי הכי [דמין במינו בטל כרוב, וכיון שיש ודם נקראין מין במינו, ולא אמרינן שנשער כאילו הוא מין בשאינו מינו], בטל מיבעי ליה [ולמה אמר רואין אותו כאילו הוא מים], # [דהא אמרינן לעולם ישנה אדם לתלמודו דרך קצרה. פסחים ג.].

ועוד תניא [שנינו בברייתא דאמרינן "רואין" וגם במין במינו אמרינן שהאיסור אינו בטל עד שאילו היה מין בשאינו מינו לא היה בו בנותן טעם או מראה], ר' יהודה אומר, רואין אותו [היין לבן או החלב שבתוך הדלי, שנכנסו בהם מי מקוה] כאילו הוא יין אדום [במים] לקמן מיימי לה לכולה משנה, אם דיהה מראהו [ואם היה כל כך מים עד שמראה היין היה דיהה, או] כשר [עלתה לה מבילה, שהיין לבן והחלב בטל שאין בה בנותן מראה], ואם לאו פסול?

תנאי היא [פ' ברייתא זו שאתה מביא יש בה גם ת"ק שחולק על ר' יהודה], דרבנן פליגי עליה דר' יהודה, וכוותייהו [דרבנן] קיימין [אי אולינן במין במינו בחר רוב, או אמרינן דרואין כאילו היה מין בשאינו מינו], דתניא, דלי טמא שיש בו יין לבן, או חלב שאין מראהו ניכר בתוך המים והמבילו @ ולא שפך מה שצמחו, הולכין אחר הרוב [תוס'] אם לא היה חמץ יין, כיון שהצטילו, ונתמלא ממי המקוה ורבו המים על היין טהור [שהת"ק סבר דמין במינו הולכין אחר הרוב, ולא אומרינן "רואין"]

ר' יהודה אומר [גם במין במינו אולינן בחר נותן טעם [מראה], דסבר דאומרינן "רואין", ולא עלתה לדלי זה מבילה עד שיתמעט היין והחלב] הואיל ואילו [במקום היין לבן או חלב] יין אדום הוא, [דאז הוי מין בשאינו מינו, והיינו אומרים ש] כל זמן שאדמומית שלו ניכרת לא צטיל צמים, [לכן גם עכשיו] ואין צטילה עולה לכלי זה, אלא אם כן שפך מהן, עד שירצו ליכנס לתוכו ממי המקוה, כדי להפקיע כל מראה היין הימנו,

השתא נמי כשהוא לבן, רואין אותו כאילו הוא יין אדום [במים], אם דיהה מראהו אם ממועט כל כך, שהמים הנכנסים לתוכו יש בהן שיעור להפקיע מראהו כשר כלומר עלתה לו טבילה,

ואם לאו פסול, אלמא משערין מין צמינו כמין בשאינו מינו, ולהחמיר דלא ליצטיל כרובא כל דהו,

ורמינהי [אך אמרת דר' יהודה סבר דבמין במינו אמרינן רואין, והא שנינו במשנה מקואות פ"י מ"ו], דלי שהוא מלא רוקין [תוס'], והמבילו, כאילו לא טבל שהרוק עז הוא וחוצץ צפני המים, ואינו צטיל צמים, ונקל לאו דוקא, אלא אידי דצעי למימי מלא מי רגלים דדוקא הוא, דאשמעינן כזותא דלא צעי לצטולינהו, דכיון שעברו מי המקוה על פיו ושקו לאותן שצמחו, נעשו כחור להם וטהר, דמי רגלים מין מים הן, תני נמי מלא רוקין,

מי רגלים, רואין אותו כאילו הן מים כלומר אף על פי שמראהו חלוק מקלף, ממראה שאר מים, אפילו הכי כיון דמין מים הן, לא צעי רובא לצטולי אלא רואין אותו כו',

מלא מי חטאת הואיל והן אב הטומאה, ומשיצי משום קדושיהו, לא צטילין אלא כרובא עד שירבו המים על מי חטאת אין טבילה עולה לכלי, עד

אבני חן על מסכת זבחים

שיפוך מהם יותר מחציו של כלי, כדי שירצו המים הנכנסין על מי חטאת,

אמר רבא, אמור רבנן בטעמא, ואמור רבנן ברובא, ואמור רבנן בחזותא,

מין בשאינו מינו בטעמא,

מין במינו ברובא,

היכא דאיכא חזותא מיילי דלא חלי בטעמא, אלא בחזותא כגון לענין טבילת מקוה, בחזותא במראה,

ופליגא דרבי אלעזר הא דריש לקיש דאמר איסורין מבטלין זה את זה, דאמר רבי אלעזר, כשם שאין מצות מבטלות זו את זו כדאמרינן לקמן, כך אין איסורין מבטלין זו את זו,

מאן שמעת ליה דאמר אין מצות מבטלות זו את זו, הלל היא, דתניא, אמרו עליו על הלל הזקן, שהיה כורכן בבת אחת ולא חמי טעם מרור ומצטל ליה לטעם מזה ואוכלין, משום שנאמר במדבר ט על מצות ומרורים יאכלוהו,

דף ע"ט ע"ב

תנו רבנן, חרסן של זב וזבה עציט של מי רגלים, ונשבר, וחרסין בלעו ממי רגלים הזבים, והן מטמאין במשא, שאע"פ שנבלעו טמאים, כדתנן במסכת כלים (פ"ט מ"ה), ומיימי לה בגמרא דנדה, חרסן שנבלעו משקין טמאין, ונפלו לאויר תנור, התנור טמא, שסוף משקה לנאת בהסקה התנור פעם ראשון ושני ככוס ב' פעמים טמא שעדיין לא פלטו ממי רגלים שבו, והן אחד ממעייני הזב, שלישי משנתן לתוכו מים שלשה פעמים טהור שפלטו מי הרגלים הנזעלין בו,

במה דברים אמורים, שנתן לתוכו מים אבל לא נתן לתוכו מים אלא מי רגלים של אדם טהור, להוציא את של זב הנזעלים בו, אפילו עשירי טמא דמין במינו לא בטל,

רבי אליעזר בן יעקב אומר, שלישי אע"פ שלא נתן לתוכו מים, טהור,

ופרכין מאן שמעת ליה דאמר מין במינו לא בטיל, רבי יהודה, ושם מינה מאן ת"ק דרבי אליעזר בן יעקב, ר' יהודה היא, וקאמר דמשקין הנזעלין בחרס בתלחא זימני פלגי,

ורמינהו, פשתן שטוואתו נדה [והיא נותנת רוקה על חוט הטווייה], מסיטו טהור שהרי יבש הרוק ומשיש אינו מטמא, כדאמר במסכת נדה מוכי ירוק כעין ריקקה, ואם היה לח, מסיטו טמא משום משקה פיה

מאן שמעת ליה דאית ליה רואין [דשמעת ליה] דאמר רואין אותו כאלו הוא שני ממראה שלו, רבי יהודה,

[קשה לי שמה שאומר במי רגלים "רואין" אינה כרואין שאמרנו לעיל שהושבין על החלב וכדומה שהוא יין, דהיינו שעכשווין אין רואין מראיתם, אבל אם היו יין היה נראה, אבל במי רגלים הפירוש שהרי בעצם הם דומין למים, ולכן דינם כמים ? וצע"ג],

וקתני היכא דשוי מראה הבטל למראה המבטל, כגון מי חטאת שאין מראהו חלוק דסגי ליה למבטל ברובא, ולא אמרינן רואין אותו כאלו הוא יין אדום להחמיר?

אמר אביי, לא קשיא,

דף ע"ט ע"א

הא דידיה [המשנה שהבאנו ממקורות כאן, זה שיטתו], הא [דמתן] [דמתניא?] לעיל רואין אותו כאלו הוא יין אדום דרביה הוא, דמחמיר צביטול, כי היכי דמחמיר צמין [ומינו] [צמינו], ואמר לא צטיל כלל [כדאמר ר' יהודה במשנתנו אין דם מבטל דם, דמין במינו לא בטל], ומין צטילנו מינו נמי דאית ליה דצטיל, וקיימא [ליה] [לן] כל זמן שמראה המועט ניכר צריז לא צטיל [פ' דמין בשאינו מינו בטל ברוב], מחמיר נמי ואמר, דהיכא דמראהו שוין, כגון יין לבן צמים, דרואין אותו כאלו אדום, ולא סגי ליה צריזא,

[תוס', גרפס לעיל עה:]: [בבבליה הש"ס דקים לן דר' יהודה ס"ל מין במינו לא בטל [וקשה דכאן מתירוצו של אביי משמע שזה דעת רבו של ר' יהודה ואילו ר"י עצמו אינו סובר כן] היינו מושים דסמכין אשנויא דרבא. תוס']

דתניא, רבי יהודה [בר אילעאי, שהוא סתם ר' יהודה] אומר משום רבן גמליאל [דיבנה, שהיה אחד מרבותיו] [דמין במינו לא בטיל], אין דם מבטל דם אלא זריקה [וכן אמר במשנתנו] ואכל כסוי, אין רוק הטהור מבטל רוק מבטל רוק הזב, ואין מי רגלים טהורים מבטלין מי רגלים של זב [ומטמא] [מלטמא], ואע"פ שרבות הטהורות על הטמאות בכלי,

רבא אומר לעולם חד תנא היא, וכרביה ס"ל, והא דקאמר [במשנה דמקואות במי חטאת ד] צריזא סגי, בדלי שתוכו טהור וגבו טמא עסקינן כגון שנטמא גבו צטומאט משקין דרבנן, דקי"ל (נדה דף ז) תוכו אוגטו אוחזיו וידיו טהורין, דמדינא סגי להו צכנסת מים לתוכו בכל דהו שמעלה טבילה לשפתו דהא תוכו אין צריך טבילה, ורבנן הוא דגזרו בהו שיטבולו יפה, דאי אמרת דסגי ליה בטבילת גבו דילמא חיים עלייהו על מי החטאת שלא יתערבו מי המקוה לתוכו ויפסלו ולא [מבטיל] [מטביל. יעב"ץ] ליה לשפת הכלי, לפיכך גזרו עליו להטבילו ולפסלו, וכיון דאיכא ריבויא מו לא צריך דהא טבילת תוכו חומרא בעלמא הוא,

אבני חן על מסכת זבחים

שהרוק הלח מטמא במשא,

מהנני: דם תמימים [שנתערבו] בדם בעלי מומין מילתא דשכיחא היא, ו' ישפך לאמה גזירה שמה [לא] ירצה עליו ויכשירוהו,

נתערב כוס של דם בעלי מומין בכוסות של כשרין ואינו ניכר, רבי אליעזר אומר, אם קרב כוס אחד, יקרבו כל הכוסות, וחכמים אומרים, אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן, ישפך לאמה,

דמים הניתנין למטה מן החוט שנתערבו בניתנין למעלה דם חטאת שניתן למעלה, רבי אליעזר אומר יתן למעלה חטאת ואף על פי שהתחמוס מעורבין זו האיל ואינו מתכוין ורואה אני את ההתחמוס מלמעלה רואה אני אותן כאילו הם מים ומפני שגזירה להקדים עליונים לתחתונים כדאמר בפרק כל המדיר (לקמן דף פט) שיהיו כל החטאות קודמות לעולות [והדר"א] יתן למעלה מחילה ויחזור ויתן למטה ואח"כ למטה, ומניית מטה חלה לו לשפיכת שירים של חטאת, ולהתחיל מתנות עולה,

וחכמים אומרים ישפך לאמה דלית להו רואין ואין משנין בתחמוס, בשביל להכשיר העליונים,

ואם לא נמלך ונתן כשר העליון דהא ניתן ממנו למעלה,

דף פ' ע"א

הניתנין במתנה אחת כגון דם זכור שנתערב דם מעשר בין בצלול בין בכוסות שנתערבו בניתנין במתנה אחת ינתנו במתנה אחת קא סלקא דעתך השתא דאמרינן יש צילה וסמכין עליה שיש במתנה זו משניהם ואם בכוסות יתן מתנה מזה ומתנה מזה,

(מהן) מתן ארבע במתן ארבע כמו דם עולה דם שלמים, או דם חסם, שניהם טעונין שתי מתנות שהן ארבע, ושניהם תחמוסין, ינתנו במתן ארבע,

מתן ארבע במתנה אחת כגון דם עולה דכזור שהן תחמוסין, ר"א אומר ינתנו במתן ארבע ורואה המתנות היחידות הניתנות מדם הזכור, כאילו הן מים, ואין זה כל תוסף,

ר' יהושע אומר, ינתנו במתנה אחת משום כל תוסף וידי עולה ילא כלל הניתנין על מוצח החיון שנתן במתנה אחת כיפר,

אמר לו רבי אליעזר, הרי הוא עובר על כל תגרע, אמר ליה רבי יהושע, הרי הוא עובר על כל תוסף,

א"ל רבי אליעזר, לא נאמר כל תוסף, אלא כשהוא בעצמו,

א"ל ר' יהושע, לא נאמר כל תגרע, אלא כשהוא בעצמו,

רבי יהודה אומר, אף הרוטבו במים, טמא משום משקה פיה בתוספתא דמסכת טהרות, אף המלחלו במים לאחר שיבש, [ו]חזר הרוק להיות לח מחמת המים, (ו)טמא משום משקה פיה, ואפילו טובא אפי' כנסו פעמים הרבה קאמר טמא [ולעיל אמר ר' יהודה דנטהר לאחר ג' פעמים]?

אמר רב פפא שאני רוק דקרייר [crusty] טרישטריט"ש בלע"ז, נכנס בפשמן בחוקה וקשה ללאת, אבל מי הרגלים לא בלע"ז בחרס כולי האי:

[שגינו במשנתנין] נתערב בדם הפסולין ישפך לאמה: במאי קמיפלגי? אמר רב זביד, בגוזרין גזירה במקדש קא מיפלגי אם עושין סייג בקדשים להרחיק מן העצירה ולא חיישינן להפסד קדשים שלא יפסיד את אלו בשביל סייג דאחרים קמיפלגי,

דמור ת"ק סבר גוזרין הילכך נתערב דם כשר בדם פסול, או דם התמזית, ואף על פי שאין פסול ולא בתמזית כדי לבטל את הכשר, ישפך לאמה גזירה דילמא אחי לאכשורי נמי היכא דיש בדם הפסול או דם התמזית כדי לבטל את הכשר,

והאי דלא גזרין הכא בנתערב דם הבהמה או דם החיה, משום דחולין בעורה לא שכיח, אבל פסולין שכיח, וכן תמזית שכיח דרבה על הנפש,

ומר ורבי אליעזר סבר לא גוזרין חסו חכמים שלא להפסיד קדשים מחמת גזירה, הילכך עד שיהא מן הפסול כדי שאילו היו מים לא היה ניכר דם הכשר בו, מכשרין ליה לזריקה,

רב פפא אומר, דכולי עלמא גוזרין דלא חסו להפסד קדשים, ובנתערב דם הפסולין דמילתא דשכיחא הוא לא פליג רבי אליעזר, אלא בנתערב דם התמזית לחוד פליג, והכא בדם התמזית מצוי לרבות על דם הנפש קא מיפלגי, מר סבר שכיח, ומר סבר לא שכיח ומשום דקא סבר דם התמזית של בהמה אינו מצוי להיות רבה על דם הנפש, הילכך אמאי גזזר, הוה ליה כנתערב דם חולין, דלא גזרין ביה מידי משום דלא שכיח,

ות"ק סבר פעמים שהוא רבה על דם הנפש, הילכך גזרין ביה היכא דלא רבה אטו היכא דרבה, ומיהו אם לא נמלך ונתן כשר, דגזירה בעלמא הוא,

בשלמא לרב פפא דאמר לא פליג רבי אליעזר ברישא, היינו דקתני [פי'] דקתני לה בשני בבית [נתערב בדם הפסולין ישפך לאמה, (או) בדם התמזית ישפך לאמה משום הכי לא עריב ותני להו ישפך, דכסיפא פליגי, ורישא דברי הכל,

אלא לרב זביד, ליערביניהו וליתניניהו נתערב דם הפסולין או דם התמזית, ישפך לאמה? קשיא:

אבני חן על מסכת זבחים

ועוד א"ר יהושע, כשנתת עברת על כל תוסף, ועשית מעשה בידך, כשלא נתת עברת על כל תגרע, ולא עשית מעשה בידך ואינו דומה עושה מעשה, ליושב ואינו עושה, ואיסור צא מאיליו:

גמ': א"ר אלעזר, לא הכשיר ר"א, אלא שנים שנים [דודאי חד מינייהו דהיתירא, שהרי לא נתערב בהם אלא בעל מוס אחד, וככל חד אמרינן, מדתצריה לאו דאסורא, איהו נמי לאו דאסורא הוא, וההוא דאסורא אול ליה בהקדשה ראשונה, שקרב אחד מהן. רש"י לעיל עד.], אבל אחד אחד לא [דבכל חד מספקין, דלמא דאסורא הוא, דליכא למימר מגו. רש"י לעיל עד.],

מתיב רב דימי, וחכמים אומרים, אפילו קרבו כולן, חוץ מאחד מהן, ישפך לאמה, אמר ליה רבי יעקב, לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך, מאי אחד זוג אחד,

וצריכא לפלוגי במרווייהו ר' אליעזר ורבנן בצעלי מומין איברים באיברים וכוסות נכוסות דאי איתמר בהא דאי אשמעין באיברים, בהא קא"ר אליעזר יקרינן, משום דאיתעביד ביה כפרתו [וריקת הדם] בהכשר, אבל בהא גבי כוסות נכוסות, דעיקר בקלקול, אימא לא אימא מודי להו לרבנן,

ואי איתמר בהא [כשתערבו כוס בכוסות], בהא קאמרי רבנן, אבל בהא אימא מודי לרבי אליעזר, צריכא,

[הסוגיא דלהלן צריכה הרבה לימוד],

תנן התם [פרה פ"ט מ"א], צלוהית של מי מטאת המוקדשין שנפלו לתוכה מים דעלמא כל שהו [שאין ידוע לנו כמה נפל, אבל להלן אמרינן שכל שהוא, הוא כדי הזאה אחת, או כל שהוא ממש], ר"א אומר יזה שתי הזאות הבה להזות מהן על הטמא, יזה שמים וטהר, וחכמים פוסלין,

בשלמא רבנן, [פ"י דאי סברי אין בילה, זה יהיה הטעם דפסולין, דלעולם לא נדע אי הוה מביי חטאת, אלא אע"ג דנאמר ד] סברי יש בילה כדתנן במתניתין אס לא נמלך ונתן כשר, אלמא סמכין אבילה, ואמרנן [לח המתערב בלח מתערב בכולו, ואין לך טיפה מזה שלא [יהא] זה מחציתו קטא, והכא נמי נהי דיש צילה, ויש בכל הזאה מן המים הכשירים, [אבל לכן יהיו המים פסולין] והזאה צריכה שיעור ואין כאן שיעור שהרי יש [בהן] מן [הפסולת] [הפסולות], ואי משום דמזה שמי הזאות, קא סברי ואין מצטרפין להזאות אין מנ"ט רפין איתו [שתי ההזאות] למלאות השניה שיעור העקר בראשונה,

אלא רבי אליעזר מאי קסבר דמתא לא סגיג ליה ובתמתי מכשר, אי קסבר אין בילה אין סומכין על כך [שההיתר והאיסור מתערבין יפה], דזימנין דלא מצילי בכוליה, [וא"כ] כי מזה שתי הזאות מאי הוי, דילמא תרווייהו מיא קא מוי,

אלא [על כרחך] קא סבר יש בילה אי איפשר שלא [יצלל בכולו], וסמכין [עלה],

אי קסבר אין הזאה צריכה שיעור, למה לי שתי הזאות, אלא [על כרחך] קסבר הזאה צריכה שיעור,

[ונמצא שר"א סבר יש בילה, והזאה צריכה שיעור] ואי קסבר אין מצטרפין להזאות, כי מזה שתי הזאות מאי הוי [הא אין ההזאות מצטרפות],

ואי נמי מצטרפין להזאות, מי יימר דמלא ליה שיעורא שמה רוב שמיין מן השלשין, ואין צמיהן כדי הזאה כשירה [ור"א הלא סבר דהזאה צריכה שיעור],

1. אמר ריש לקיש, לעולם קסבר [ר' אליעזר] יש בילה כדשמעין ליה במתניתין [כשנתערבו דמים, וראה ע"ב שדוחק לאוקים המשנה גם אי ס"ל דאין בילה], והאי דצעני תרמי משום והזאה צריכה שיעור [ומצטרפין] להזאות, ודקשיא מי יימר דמלא שיעורא [אי מיירי שלא ידע כמה נפל, ע"ז מותרין שידוע שלא נפל להצליחות של מי חטאת כי אם שיעור הזאה אחת של מים],

והכא במאי עסקינן [שיעור להזות שתי הזאות], כגון שנתערבו אחת שיעור הזאה מן [מהמים] באחת שיעור הזאה מן [מהכשרים], ונתערבו, [בדמפרש דלאו דוקא שהיה בה מהכשרים רק הזאה אחת, דא"כ דמיירי שלא היה בסך הכל אלא כדי שתי הזאות, והוה שתי הזאות, נמצא שהוה כל הדם ומה החידוש],

הילכך כי מזה שמי הזאות, על כרחך מלי ליה שיעורא, שהרי לא היו מן הפסולין כאן, אלא כדי הזאה אחת, והוא הזה שמים, ואחת צמיהן לאו דוקא נקט, דאס היו מן הכשירים הרבה כל שכן דכשר כי מזה שמי הזאות, דעופינא דכשירין מהיכא תימי למיפסל, אלא משום פסולין נקט לה,

ויש צילה גרס דנריש לקיש, [פ"י דלכאורה קשה מדוע צריך הגמ' לומר "לעולם יש בילה" כיון דמיירי שאין כאן אלא שיעור הזאה אחת של מים מה החילוק אי יש בילה או אין בילה? לכן אומר רש"י דאין ה"נ אלא כיון דיש לומר דסבר יש בילה, לא רצה לומר דסבר אין בילה דאז יהיה קשה כמו שכתב. א"ח],

דכיון דאמר הזאה צריכה שיעור, מאי דזקיקה למימר דלר' אליעזר אין צילה, לאקשיי מתני' עלה [במו שהקשה על רב אשי], ולחוקמי מתני' צשויי [דמיקא] [דמיקין] דללקמן [ע"ב],

2. רבא אמר, לעולם יש בילה, והזאה אין צריכה שיעור ושמי הזאות דקאמר, לאו למלוי שיעורא, אלא קנסא הוא, וקנסא דקנסו רבנן, כי היכי דלא משתריש ליה שלא ישמך בנפילה זו, להרבות מימיו [מי חטאת]

אבני חן על מסכת זבחים

במים פסולין,

א"ח,

ו. הזאה אין צריכה שיעור,

הזאה מוחצה כשר ומוחצה פסול ולא מימא הזאה כל שהוא היא דכשירה, ומיהו לא יהיה עמה מערובת פסול, אלא אפילו יש בה מערובת פסול מכשר, אלמא טעמא דר' אליעזר דבעי תרתי, לאו משום זירוף הוא, לזרפו לכשיעור, דהא קמני אין צריכה, וקשיא לריש לקיש [והגמ' אינה מותרת בלום על קושיא זו, וממשיך להקשות על רב אשי],

דף פ' ע"ב

[וחזור ומקשה קושיא על רב אשי דאמר דר"א סבר אין בילה],

1. ועוד תניא [נוסף על הברייתא דצלוחית] (בהדיא) מיוצאת לרב אשי דאמר טעמא דבעי תרתי [שתי הזאות] משום דאין בילה הוא, ד[הא] שמעינן לרבי אליעזר דאית ליה בילה, אלמא שמעינן מהך תרתי מתנייתא [כמו שאומר "עוד תניא"], דטעמא דר' אליעזר כרנא, דנחמא [דבהזאה אחת] נמי מיתכשר, אלמא קנסא הוא,

הניתנין למעלה, שנתערבו בניתנין למטה קא ס"ד # [ומה הוא לפי המסקנא?] דם חטאת נדס עולה, רבי אליעזר אומר, יתן למעלה להכשיר חטאת, דמזוה להקדים עליונים לתחתונים, כדאמר לקמן בפרק כל המדיר (דף פט.) [במשנה שם, דם חטאת קודם לדם העולה מפני שהוא מרצה], וזוהי אני את התחתונים למעלה, כאלו הן מים, ולרצון ישפך לאמה, והתחתונים עלו לו כשיחזור ויתן שיריים למטה לשם שיריים, עלו לו, ואף למתן דם עולה,

ואי אמרת אין בילה חטאת אמאי עלו עולה לו דלמא לא יהיב למעלה אלא תחתונים, דילמא קיהיב עליונים למטה, והתחתונים למעלה [פ' אבל אם היינו אומרים יש בילה, ויצא גם למעלה וגם למטה]?

הכא במאי עסקינן, כגון דאיכא רובא עליונים, וקא יהיב למעלה, כל שיעור שיש בו מן תחתונים ועוד דממה נפשך הוא יהיב למעלה מן העליונים,

ולהכי מוקי לה כדכונא עליונים משום דלא מתרץ ליה והתחתונים עלו לו, אלא דהכי כדמסקי לה למילתיה [פ' ביון דמפרש דקאי על השירים, ולכן רק אם יש רוב מן העליונים, ודאי נשאר שירים],

הא תחתונים עלו לו קתני קס"ד [ד'אף (ב)עולה קאמר דעלה [לו], ואי דיהיב למעלה שיעור התחתונים ועוד, היכי מיתכשרא עולה דילמא כל מה שהיה בכלן מדם העולה נתן למעלה]?

ומשני דמאי תחתונים עלו לו דקאמר לשם שירים דחטאת קאמר, הכריזין לישפך ליסוד, [וכיון] [דכיון] דכונא עליונים, כי נתן למעלה כשיעור תחתונים ועוד [ראה שם], דאיכא מדם חטאת למעלה ולמטה [משום שירים], אפי' כל הניתן

[החילוק בין ר"ל רב אשי הוא: דלר"ל יש בילה והזאה צריכה שיעור, ולרב אשי אין בילה והזאה אין צריכה שיעור],

3. הגירסא (הזו) משוונת בספרים, ונראה דבעי גרסין רב אשי אומר, [מים כל שהוא נתן, ו] אין בילה, יזה שתי הזאות, וסבירא ליה לרב אשי הזאה אין צריכה שיעור כרנא, ומיהו קנסא לית ליה,

הילכך אי הוה ס"ל [לר' אליעזר] יש בילה, נחמא [בהזאה אחת] הוה סגי ליה, ושתי הזאות לר' אליעזר משום דקסבר אין בילה, הילכך אי מדי [פ' אם מזה] מזה, שמא אין כאן מן הכשירין כלום *, אכל כי מדי תרתי אי אפשר דליכא נחמא מינייהו מן הכשירין (כלום), דהא אין כאן מן הפסולין אלא כל שהוא [הזאה אחת],

והיינו טעמא דלא משני בלישנא דנתערבו אחת נחמא [ולמא אומר רב אשי הלשון "כל שהוא"]?

דאם כן הו' משמע יש שיעור להזאה, ואילו אין הזאה צריכה שיעור סבירא ליה, להכי דק לישנא דמתני' דקתני "כל שהוא", דאין לך נחמא פחותה מכאן, ואי אפשר שיהו כל [שני] הזאות הללו מן הפסולין, ואפילו הן קטנות מאד, ולקמן מוכיז ליה ממתני' [שמהמשנה במשמע דיש בילה],

* [צריך להבין דברי רש"י שמתחלה כתב דאי הוה מזה מזה שמא אין כאן מן הכשירין כלום משמע שמשוהו זה יש בה כדי להזות, שהרי יש בה כל כך עד שיכולין לומר שכל הזאה ראשונה הוא ממשוהו זה, וממשוהו ממש אין יכולין להזות שהרי הוא טובל בה אוזב במש"כ בבבבדר י"ח פסוק י"ט ולקח אוזב איש מהור, ואח"כ כתב דהא אין כאן מן הפסולין אלא "כל שהוא" ? אלא ודאי צ"ל דכ"ש כאן אין פירושו כל שהו ממש, אלא שיש בה כדי הזאה אלא פחות מכשיעור כמו שפירש רש"י בדבריו "דאין לך נחמא פחותה מכאן", ובוה תבין קצת דברי התוס' סוף ד"ה רב אשי שנתקשו בה הרבה אחרונים ראה פריו בעתו שהאריך בזה, אבל לפי מש"כ כוונת התוס' הוא רק להביא ראיה דגם לרב אשי צריך לומר דהכ"ש היינו פחות מכשיעור הזאה דאל"כ מדוע צריך שתי הזאות. א"ח],

[קשיא על ר"ל דאמר דר"א סבר הזאה צריכה שיעור],

מיתבי, רבי אומר, לדברי ר"א דמכשיר נשתי הזאות הזאה כל שהוא מטהרת דשמא אין [נ]אחמא מהן הזאה צריכה, שלא יהא זה מן הפסולין, [אלמא] סבירא ליה דהזאה כל שהוא מטהרת, [פ' אנו למדין מדינו של ר"א שצריך שתי הזאות, דס"ל לר"א שהזאה אינה צריכה שיעור, שאם צריכה שיעור מה מועיל אם מזה שתי הזאות דשמא אין אחת מהן הזאה צריכה שלא יהא זה מן הפסולין.

וצ"ע אם גם ראייה מכאן לרב אשי שאין בילה, שאם יש בילה הרי יש בכל הזאה מהמים הכשרין, ואם כן למה צריך לר"א שני הזאות? וראה בספר שלום רב.

אבני חן על מסכת זבחים

שירים הן, דרבנן אית להו צילה, וכבר ניתן מן המטעם למעלה [דאי אין בילה שמה עדיין לא נתן מזה חמאת למעלה, ואין בדמים אלו שירים], ומעמם מנות שירים ליתמן למטה, כמחילת [בוריקת דם ה] עולה, ואלו ואלו עלו לו ושיניהם כשירים [הרי דגם לר"א יש בילה]?

הכא נמי ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד ולר"א דלית ליה צילה, אין כשר אלא מטעם, ולרבנן דלית להו צילה שניהם כשירין, שהרי יש משניהם למעלה ולמטה,

[והא אלו ואלו עלו לו] [דמשמע דבין החמאת ובין העולה עלו], קתני [ועדיין יש ראייה דר"א סבר יש בילה]?

[ומתירן דמה דאמר בתחלה הלשון "אלו ואלו מודים" לא קאי על מה דאמר בסוף הלשון "ואלו ואלו עלו לו", דודאי דלכ"ע יתן גם למטה, אבל מה שאמר דעלו לו גם למטה זה לא אתיא אלא אליבא דרבנן דסברי יש בילה],

מי קתני אלו ואלו "מודים" [דהיינו רבנן ור"א] שאלו ואלו עלו לו, אלו ואלו עלו לו הוא ד קתני, וכן סיפא דקתני ואלו ואלו עלו לו, לאו אלו ואלו מודים קאי אתאן אלא לרבנן, דאמרי יש בילה אצל לרבי אליעזר, אין כשר אלא עליון,

[ומקשה עוד על רב אשי ממשנתנו שרואין דר"א סבר דיש בילה],

4. תא שמע ואין כאן הפסק משנה הכמוז בספרים [פ' כאילו סיים את הענין ומתחיל לפרש את המשנה], הניתנין במתנה אחת, שנתערבו בניתנין במתנה אחת, ינתנו במתנה אחת ורבי אליעזר איירי בסיפא [פ' אבל בדין זה לא פליג], וממני היא,

ואי אמרת אין בילה, אמאי ינתנו במתנה אחת, דילמא מהאי קיהיב, ומהאי לא קיהיב?

כגון שנתערבו אחת באחת שיעור ממנה מזה ושיעור מזה, וקמיני ינתנו במתנה אחת, כשציל כל אחד קאמר, דהיינו שמי ממנות דנמלאו שתייהן במזבח [ונמצא זרק את כל הדם שהיה לו], # [וצריך להבין אם כן מה חידוש לנו המשנה? ואולי אגב גררא דאחרניא קתני לה],

[ומקשה עוד על רב אשי מהמשך המשנה],

5. מתן ארבע [שנתערבו] במתן ארבע [ינתנו במתן ארבע], [וזה גם אליבא דר"א שחולק רק בהמשך המשנה]? הכא נמי שנתערבו ארבע בארבע שיעור ארבע ממנות, כשיעור ארבע ממנות, ודקמיני ינתנו במתנות ארבע, ארבע כשציל זה, וארבע כשציל זה [וקשה דאי אמרינן אין בילה, שמה נתן שני פעמים על קרן אחד מוקרבן אחד? ואולי י"ל דכיון שאם נתן רק מתנה אחת יצא לא חיישינן, דמאי אית ליה למיעבר],

למעלה מן העליונים הוא, אכמי פש ליה מנייה למטה, אצל אי לאו רובא עליונים, כיון דיהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד, כדי להכשיר החמאת, מו לא מתוך ליה התחתונים עלו לו אפילו לשירים, דדילמא כל דם העליונים למעלה ניתן, ואין כאן שירים, או שמה כל דם התחתונים למעלה ניתן, ואין כאן משל עולה למטה כלום [נמצא דאם היה מוקים לה במחצה על מחצה לא יועיל ההואה לא למעלה ולא למטה, אי אמרינן אין בילה],

[ומקשה עוד על רב אשי, שאמר שר"א סבר אין בילה, דמכאן משמע דסבר יש בילה],

2. ת"ש [שנינו בהמשך הברייתא שם], נתן למטה ולא נמלך # [הבהן עם שאר כוהנים, או בב"ד של כהנים, איך יזה] דאי נמלך, לרבי אליעזר היה אמרינן ליה, תן למעלה, דמנחה להקדים עליונים לתחתונים [כדאמרין] צפרק כל המדיד [סס פט.]. [דם חמאת קודם לדם העולה מפני שהוא מרצה], ולרבנן ישפך לאמה,

ר"א אומר, יחזור ויתן למעלה, והתחתונים עלו לו ושיניהם כשרין כדס"ד [דיש בילה], ולרבנן ישפך [השאר] לאמה, והעולה [שהזה כבר למטה] כשירה [דיש צילה, ולמעלה לא יתן] דאסור לשנות במתן מפני הכשר עליון, ולא אמרינן רואין אותו למעלה כאילו הוא מים, והכי תניא לה בתוספתא?

הכא נמי ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד ועליונים הוא דכשרים, ולא תחתונים,

והא תחתונים עלו לו קתני ולשון קושיא הוא?

[לבאורה כוונת רש"י לומר דמלת "קתני" שייך להקושיא ואח"כ בא התירוץ "לשם שירים" שהלשון כאן הוא בקיצור מאד ולכן הוצרך לפרשה. אבל צ"ע שלשון זה יש למעלה ולמה לא פירשה שם? א"ח],

ומשני ליה לשם שירים,

רבנן סברי יש בילה

[ומקשה עוד על רב אשי שרואין כאן דר"א סבר יש בילה],

3. ת"ש [שנינו בהמשך הברייתא שם], נתנן למעלה ולא נמלך מתחילתו, דאי נמלך, היה אמרי ליה רבנן ישפך לאמה, שלא לשנות [במתנות] [תחתונים] [ליתן מזה התחתונים למעלה],

[אבל עכשיו שעבר] דכיון דיתן למעלה, [אלו ואלו מודים] אפי' חכמים מודו [שיחזור] ויתן למטה לכתחילה, אס צל למלך, דליתו משנה צמינה זו בעליונים [בדמים העליונים כשנותנן למטה], שהרי מה שיש כאן מן העליונים

אבני חן על מסכת זבחים

בבוסות], (ועוד פליגי) [ולאפלוגי] נמי דיש צילה ואין צילה [ולפרש לר' יהושע שלכן סובר שעובר על כל תוסף כיון דסובר דיש בילה, נמצא שזורק מדרם הבכור בכל הר' מתנות].

[ומקשה עוד על רב אשי מהמשך המשנה],

* [אבל לא אוקים לה באין בילה, דלשון המשנה והברייתא משמע דסבירא להו דיש בילה].
מיהו הך מתניתא דקמי וסתמונים עלו לו, דמשמע יש צילה, ומתני' נמי דקמי הרי הוא עובר על כל תוסף, דמשמע דצאיעריז טוצא קאי, ואפ"ה מכשר, משמע דיש צילה,

6. **מותן ארבע** [כגון עולה] [שנתערבו] **במתנה אחת** צמתן אחת [כגון בכור], רבי אליעזר אומר ינתנו צמתת ארבע, שמונה להקדים מתן ארבע למתן אחת, כדאמרינן בכל המדיר (לקמן פט.), ורואה אני את תוספת מתנות הבכור, כאילו הם מים,

דף פ"א ע"א

* [ואי היה מיירי בבלול לא היה ר"א מכשיר, דר"א סבר אין בילה].
וע"כ לאו צלול קיימי [אלא שנתערבו בבוסות], דלעולם לר"א אין צילה, דאי צלול [דאי מיירי בבלול בין דר"א סבר אין בילה] לא הוה מכשיר ר"א,

וכי תימא ה"נ בנתערב באחת מתנה אחת מן הבכור, שיעור מתן ד' מתנות מן העולה, ודקאמר ינתנו צמתן ד', "ינתנו חמשותף קאמר", שיהו יתמין ד' מתנות ודאי מן העולה [וגם אחת מן הבכור ודאי].
ואתא רבי יהושע למימר, יש צילה ודיו צמתנה אחת על שניהן, ולא יעבור על כל תוסף דלית ליה רואין,

* [ורק באופנים אלו היה מכשיר ר"א].
לא צטור (ולא) [שנתערב] צעולה, דלמא מהאי קא יתיב, ומהאי לא קיהיב, אלא א"כ נתערבו ד' צאצא, וכן צעולה (ועולה) [ושלמים], אלא א"כ נתערבו ד' ד', ולא צאצא ועולה, אלא צוצא עליונים, וקיהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד, וחסאת לצדה מעלה לו, ולרצנן ישפך לאמה, דלית להו רואין,

אי הכי, אמר לו רבי יהושע, הרי הוא עובר על כל תוסף, הכא כל תוסף מהיבא הרי אין כאן מן הבכור, אלא כדי מתנה [אחת], [והיה יכול להשיב דר"א סבר יש בילה, ונמצא שנותן ארבע מתנות גם מדרם הבכור, וראה רש"י להלן]?

[ומקשה] **ובבלול** [הדמים בבלי אחת] **לא פליגי, והתניא, א"ר יהודה, לא נחלקו ר"א וחכמים על דם חטאת שנתערב בדם עולה, שיקרב, דרצנן נמי אית להו רואין, ומתני' [ומשנתנו דפליגי ר"א וחכמים בזה] לאו רבי יהודה היא, ברובע ונרבע [לא פליגי] שלא יקרב** [דמודי בה ר"א כדאמרינן לעיל עז: משום דמאסין],

[נמצא דאליבא דרב אשי שאומר דר"א סבר אין בילה, יקשה מה שאמר ר"א במשנה ינתנו במתן ארבע, וצריך לאוקים שנתערבו ארבע של עולה באחת של בכור, וא"כ קשים דברי ר' יהושע דאמר שיש כאן כל תוסף],

על מה נחלקו, על דם תמימה שנתערב בדם בעלת מום, שר"א אומר יקרב בין בבלול בין בבוסות ואפי' לא קרב אחד מהם, דדיש מוס צם לא ירצו לכו, צעירה הוא משמע, הא ע"י תערובת ירצו, בין צלול כו', וחכ"א לא יקרב [החכמים אוסרים להקריב דם בעל מום אף ע"י תערובת],

אלא אמר רבא, בבלול לא פליגי כל הנך שנוי דשניין לא (משניין) [משניניהו], דודאי התחמונים עלו לו דקמי, בין לשם שירים בין למחילת עולה קאמר,
ומתני' דמתן ד' צמתת אחת, דצאצא טוצא מכל חד קאמר, ואפ"ה לא תשמע מינה לר"א יש צילה דתקשה לרצ אשי, דאיכא לשנויי (הא מתני') [דמתני'] [דברייתא] דלעיל דעליונים ותחתונים, ומתני' דמתן ד' צמתן אחת, לאו צלול פליגי,

ומדר' יהודה [בברייתא] נשמע לרצנן דפליגי עליה [שחכמים במשנה פליגי במה פליגי חכמים ור"א] צמתני', ומוקמי פלוגתא [דחכמים ור"א] צרואין, ואף צאצא ועולה [שאחד נורק למעלה ואחד למטה שנתערבו], [ונשמע לרבנן דשנו משנתנו] [ד]צין צלול צין צכוסות קיימי, ומתני' לר"א התחמונים עלו לו, וגבי עולה וצכור נמי מכשיר צמתני', אלמא יש צילה?

כי פליגי בבוסות צמתנות כוסות, **לר"א אית ליה רואין** וקאמר ר"א דעליונים ותחתונים, דיתן שניהם למעלה ולמטה, ושניהם כשרין, ורואה אני את דם (חטאת) [העולה] למעלה כאילו הוא מים,
וכן צעולה וצכור, נותן ד' מכל כוס וכוס, ורואה אני את המוספת כאילו הוא מים, [וכן צעולה וצכור] [וכן צעולה ועולה],

לרבנן לית להו רואין ושפך לאמה,

ומשני **רבי יהודה אליבא דר"א** דמוקי פלוגתא צעלת מוס, דאין כשר לר"א אלא א' [כמו בשנתערבו דם חטאת ועולה, ונותן למעלה דמי תחתונים ועוד, והעולה פסולה, כן מפרש המחלוקת בשנתערבו תמימה ובעל מום], **מתני בין בבלול בין בבוסות**, ומוקי לה רב אשי לענין צלול, כגון דרובא כשר, וקיהיב צמזמא שיעור צעלת מוס ועוד,

* [ואומר רש"י שבאמת נובל לומר דפליגי גם בבלול, והמחלוקת של ר"א ור' יהושע היא אי יש בילה או אין בילה],
ואע"ג דך פלוגתא צלול נמי איכא לאפלוגי צהכי [ולא היה צריך לאוקמה

אבני חן על מסכת זבחים

(ורבנן) [אבל לרבנן] דפליגי עליה דר' יהודה, ומוקמי פלוגתא אף בהיכא דשניהם כשרין, ומכשר להו לתרווייהו בכוסות פליגי ר"א ורבנן, ומש"ה מכשיר רבי אליעזר בתרוייהו, דאי צבול לא הוה מכשר, אלא [צחד] כדאוקימנא לעיל,

[ומקשה] דאי [את זה למדנו כבר] ויקרא טו מולקח מדם הפר ומדם השעיר, נפקא מנחות בהקומץ רבה (דף כב) שמעריצין דם פר ודם השעיר [של] יה"כ, במתן דם קרנות המזבח הפנימי, והדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר, מכאן לעילין שאין מבטלין זה את זה?

תנאי היא, איכא דנפקא ליה מהכא, ואיכא דנפקא ליה מהכא ולקמן מפרש פלוגתא בשמעתא,

מתיב רבא, [כתיב בקרבן עולה] ויקרא א ה' וְשָׁחַט אֶת־זֶבֶן הַקָּרָב לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים אֶת־"הַדָּם"; וְהִקְרוּ אֶת־"הַדָּם" עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּכִיב אֲשֶׁר־פָּתַח אֶהֱל מִן־עֵד, מזה

דף פ"א ע"ב

ת"ל דם דם @ גבי עולה קאי בת"כ, ושחט את זבן הקרב [לפני ה']? והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם [והקרו את הדם], והקריבו בני אהרן וזקנו אל המזבח היה לו לומר, ואין צריך לכתוב דם, דמה יש לו לקבל ולזרוק ע"י שחיטה, אם לא דם, מה ת"ל דם דם,

(שיכול אין לי אלא אלו שנתערבו בתמורתה שאף מחיים תקרב, מניין לרבות תודה ושלמים?)

מרבא אני תודה ושלמים, שבאין בגדר ונדרבה כמותה, מנין לרבות את האשם,

מרבא אני את האשם שטעון מתן ד' כמותו, בכור ומעשר (ופסח מנין)

[מנין אתה אומר, [שאם] נתערב דם עולה בדם עולה, דם עולה בדם תמורה, דם עולה בדם חולין, [ש]יקרבו [שאין] קדשים מבטלין זה את זה?]

ת"ל דם דם חד מינייהו דריש, ומשמע ליה "את הדם" ככל מקום שהוא, שמו עליו, ולא בטל,

יכול אין לי אלא נתערב דם אלו [ש]יקרבו [הוא] דקא מרדינן מיניה דיקרבו, שאף אם נתערבו מחיים יקרבו שכן מערובתן ראוי לקרב אפילו נתערבו בהמה בבהמה מחיים,

דהא עולה בתמורה, או בעולה אחרת, תנן במתני' קדשים בקדשים מין במינו זה יקרב לשם מי שהוא וזה יקרב לשם מי שהוא, וכן בנתערבו בחולין תמימין תנן לעיל, (דף עא) ימכרו החולין לגרבי אותו המין, והדר הוו להו קדשים בקדשים מין במינו,

מנין אפילו נתערבו באשם [שנתערב דם עולה] בדם אשם יקרב, ואף על פי שאינו מינו, ואם נתערב מחיים לא היה קרב, כדתנן [לעיל עא] קדשים בקדשים מין במינו מינו ירעו?

אמר אביי, לא שנו הך פלוגתא דחטאת ועולה דמתני' דלעיל, דאמרי רבנן ישפך לאמה אלא תחלת חטאת ועולה שנתערבו לפני מתן דמם, בההיא פסלי רבנן דלית להו רואין ואסור לשנות את מקומן לתת את העולה למעלה מן החוט מפי הכשר חטאת,

אבל סוף חטאת [ועולה] שנתערב בתחלת עולה, שנתערבו (צו) שירי חטאת בתחילת עולה, אין כאן מחלוקת, ויתנה למטה מן החוט דברי הכל במקום עולה, מקום שיריים דמקום תחילת מתן עולה, כשר לשירי חטאת, וזרקס לקיר המזבח, ומאליהן שותמין ליסוד, ואין כאן שינוי מקום,

א"ל רב יוסף, הכי אמר רב יהודה, שירים צריכין איצטמא שישפס על גבי היסוד ממש, העשוי כאיטמא, ולא יזרקס לקיר הזקוף כמשפט עולה,

וצסוף חטאת ועולה נמי, לרבנן ישפך לאמה, ולקמן מותב ליה מהא דתניא לעיל נתן למעלה ולא נמלך, אלו ואלו מודים שיחזור ויתן למטה,

וכן אמר ר"ש [בדברי אביי], לא שנו אלא תחלת חטאת ועולה, אבל סוף חטאת ועולה, דברי הכל, מקום עולה מקום שירים,

א"ר יוחנן, ואיתימא רבי אלעזר, עדיין היא מחלוקת אף בסוף חטאת ותחילת עולה, דלאו חד מקום הוא, ולר"א דאית ליה רואין כשר, ולרבנן ישפך לאמה,

מתיב רב הונא בר יהודה, קדש הם בצכור כתיב, ומשמע ליה הם בהוייתן יחו שאם נתערב בדם קדשים אחרים לא אכדו את שם ו יקרבו,

ולרבנן מיתוקמא כגון שנתערב בתחתונים כמותו, ולא בחטאת [שדכו למעלה], ו מאי לאו דאיערב ד סוף עולה שהוא שירים, והולכין למקום שירי חטאת, כדאמרן בזההו מקומן (לעיל נא), תן יסוד למזבח של עולה ובכור וקמי תחילת צכור כשר צו לכתחלה, שמקומו מקום תחילת עולה, אלמא מקום תחילת עולה ותחלת צכור, הוא מקום כשר לשפיכת שירים לכתחלה, וש"מ מקום עולה מקום שירים?

לא תחילת עולה ובכור דשניהם מקום אחד להם, וכיון דלרבנן יש צילה שניהם כשרין, ומאי קא משמע לן קרא הואיל ומקום אחד להן? דאין עולין מבטלים זה את זה ואפילו אחד מרובה על הציר לא בטל המועט,

אבני חן על מסכת זבחים

ת"ש, נתן למעלה ולא נמלך ממני דפליגי ביה ר"א ורבנן צניחין למעלה שנתעברו צניחין למטה, אלו ואלו מודים שיחזור ויתן למטה, אלו ואלו עולין לו, מאי לאו פלוגתיהו דאיערוב חטאת ועולה כדקס"ד עד השתא, וכיון דיהיב ליה למעלה, הוה להו שירים, וקתני אלו ואלו מודים, שיחזור ויתן למטה דאפי' לרבנן יחזור ויתן למטה לכתחלה, ואף על גב דנתעברו השתא סוף חטאת ועולה, ושמע מינה חד מקום הוא מקום עולה מקום שירים?

כי אתא רב יצחק בר יוסף, אמר, אמרי במערבא, הכא במאי עסקינן? רישא דפלוגתא למטה לכתחלה כגון דאיערב חטאת החיצונה בשירים, כשירי חטאת הפנימית, דאיהו שירים סתמא,

הלכך נתן למעלה ולא נמלך, דאי נמלך לרבנן ישפך דהוה להו ניחנס בפנים שחור ונתן מהם בחוץ בקרנות, והוה שלא במקומו, אבל מכי נתן למעלה הוה להו שירים, ושירים, ושניהן ציפור, וכרבי ישמעאל דאמר זה וזה יסוד מערבא, או כר"ש דאמר זה וזה יסוד דרומי לעיל (דף נג),

א"ל אביי, ונימא מר כגון דאיערב חטאת החיצונה בשירים כלומר כשירי חיצונה כמותה, דהכי שפיר טפי, שמקום שיריהן שוה לדברי הכל?

דלמא הא קמ"ל האי דאוקמה אף כשירי פנימית, ד אפילו למ"ד שירים הפנימיים מעבבין ה"מ כי לא יהיז מייניהו מיד, אבל חסרו מקצתן לאחר מתן דמים הפנימיים אין מעבבין אין החסרון מעבב, ושופר השאר ליסור, דהא הכא חסרו שירים הפנימיים בשנתן דמיהן למעלה, ואפ"ה מתכשרי,

א"ל רבא תוספאה לרבינא, הא אוקימנא ההיא, ברובא עליגונים והא דקא יהיז למטה לשם שירי חטאת הוא דקא יהיז, אבל עולה לא מיתכשר, וקא יהיב דהא יהיז למעלה שיעור התהונים ועוד, א"מ מוקמת לה בתערוצת חטאת ועולה, לא ש"מ מקום עולה מקום שירים, דכיון דעולה לא מיתכשרא, לא זריק להו במקום עולה, אלא באיצטבא, ומאי דזקיקה לאוקומה בחטאת ושירים?

[א"ל] ה"מ הך שינוי דשנין לעיל למאן דאמרו מעיקרא אין בילה למאי דהוה ס"ד מעיקרא, דצבול פליגי, והוה מהדרינן אשינוי דחיקי לאוקומי לדבר אשי, דאמר לר"א אין בילה דלא תיקשי ליה הך מתנייתא,

במסקנא דשינוין, הדרנא בן, ואוקימנא לשינוי דפלוגתא דידהו דהך ממני בכוסות פליגי בתערוצות כוסות הוא, ומתרייהו קאמר ר"א דליציב למעלה ולמטה, ושניהן כשירין, והיכא דנתן למעלה ולא נמלך דברי הכל יתן למטה, ואלו ואלו עלו, ואי הוה מוקי לה רב יהודה בחטאת ועולה, הוה קשיא ליה:

[כל הנאת חייו של אדם הוא מה שאין לו, שאם היה לו הכל, לא היה שוה לו כלום, שמעתי בשם ר' אשר פריינד זצ"ל],

אביא אני את שנתערב באשם מהאי רביא גופיה, ולא צעי קרא אחרינא, הוהיל שאלו ואלו קדשי קדשים ושניהם קדשי קדשים, אע"ג דאם נתעברו ממזיק לא קרב, הסם משום דאית להו תקנתא צרעיה הוא,

מנין אפילו נתערב [דם עולה] בתורה ושלמים? אביא אני שנתערב בתורה ושלמים שאלו ואלו מתן ד',

מנין אפילו נתערב [דם עולה], בבכור במעשר ובפסח, ת"ל דם דם להכי איצטריכו דם דם מרי זימני,

מאי לאו סוף [שירים] עולה ובכור, ושמע מינה מקום עולה מקום שירים?

לא תחילת עולה ובכור,

ומאי קמ"ל דאין עולין מבטלין זה את זה, מולקח מדם הפר ומדם השעיר נפקא?

תנאי היא, איכא דנפקא ליה מהכא, ואיכא דנפקא ליה מהכא,

והני תנאי לשון צעיר הוא, והנך תלתא תנאי דאיפליגו צמילף לעולין שאין מבטלין זה את זה, ממלתא קראי [קדש הם, ולקח מדם הפר ומדם השעיר, דם דם].

בשלמא כוליה מולקח מדם הפר ומדם השעיר לא ילפי, קסברי מרי תנאי דשמעתין אין מערבין דם פר ושעיר לקרנות למתן דם קרנות מוצח הפנימי, ומאי ולקח מדם הפר ומדם השעיר, מןה צפני ענמו, ומזה צפני ענמו, ופלוגתא דר' יונתן ורבי יאשיהו היא, במסכת יומא (דף נו),

[וזה שלומד מולקח מדם הפר, וזה שלומד מקודש הם] מדם דם לא ילפי, דם דם לא משמע להו למנא דהקומץ, ולמנא דקדש הם,

אלא מקודש הם, מאי טעמא לא ילפי [זה שלומד מולקח מדם הפר, וזה שלומד מדם דם]?

קסברי קודש הם [בא ללמד על הבכור ש], הם קריבין, ואין תמורתן קריבה,

ואידך [דיליף מקדש הם], נפקא ליה [שאין תמורתן קריבה] ויקרא בו מאם שור אם שה לה' הוא, הוא קרב ואין תמורתו קריבה ולא למידע ציה צהוייתן יהו אמת,

אבני חן על מסכת זבחים

חמין היו עסוקין ובא לומר ולרבות אפילו צונן, תוס']

הכא נמי, מכדי בחטאת עסקינן ואתי כולה פרשה, חטאת דכתב רחמנא ל"ל לכתוב ואם יוצא מדמה וגו' ? אלא לאו חטאת קאמינא לה אלא אף חטאת כשאר קדשים אשר יוצא וגו' דלא מימא חטאת לא תיפסול שכן מצינו חטאת נכנסת להיכל בחטאות הפנימיות אלא כל קדשים,

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע, מכדי איתרבו כל קדשים (לעיל) [לקמן], מהאי קרא לגבי מזבח לענין שיהו טעונים מריקה ושטיפה כלי מתכות שנתבשלו בהן [קדשים שיהיו טעונים מריקה ושטיפה], כדילפינן בפרק דס חטאת (לקמן זו) מקדש קדשים היא, וסמך ליה וכל חטאת אשר יוצא, ואי שאר קדשים נמי מיפסלי, חטאת דכתב רחמנא ל"ל ל"ל למיכתב חטאת ליכתוב ואשר יוצא מדמה, ש"מ חטאת אין חטאת דוקא קאמר, מידי אחרינא לא,

והא לא דמיא מסקנא דקושיא היא אלא לתלמיד שמוזג לרבו בין בחמין בין בצונן, אמר לו אל תמוזג לי אלא חמין?

אלא טעמא דר"ע, מחטאת, וכל חטאת, דתניא חטאת אין לי אלא חטאת, קדשי קדשים מניין, ת"ל ויקרא ו כל [צ"ע. תוס'] חטאת, קדשים קלים מניין, ת"ל ו כל חטאת, דברי ר"ע,

אמר לו רבי יוסי הגלילי, אפילו אתה מרבה כל היום כולו איני שומע לך, אלא חטאת, אין לי אלא חטאת יחיד דהא כתיב הך פרשת חטאת אצל פרשת אשם, ופרשת שלמים וטורה, שהן של יחידים, חטאת צבור מניין, ת"ל כל חטאת, ואין לי אלא חטאת זכר, חטאת נקבה מניין, ת"ל וכל,

כלפי לייא סתם חטאת יחיד נקבה היא?

אלא ה"ק, אין לי אלא חטאת נקבה, חטאת זכר מניין, ת"ל וכל חטאת,

וסבר רבי יוסי הגלילי, האי קרא להכי הוא דאתא למטאת חילונה, שנכנס דמה לפנים,

והתניא רבי יוסי הגלילי אומר, (לפי שמצינו) כל הענין כולו אינו מדבר ואדרבא פליג בת"כ, דמוקמינן ליה ליפסול חטאת החילונה שנכנס דמה לפנים, ואמר להו אין המקרא מדבר,

אלא בפרים הנשרפים, ושעירים הנשרפים בפנימיות שדם נכנס לפנים מזה לשרוף פסוליהו ואמר קרא שם אירע בהן פסול [שישרפו אותם] אבית הבירה בעזרה, ולא חוץ לג' מחנות כמזות, כדכתיב בהאי קרא

מהני: הניתנין בפנים, שנתערבו בניתנין בחוץ, ישפכו לאמה דלית לן רואין [כאילו הם מים], ואסור לשנות באלו מפני הכשירן של אלו, ובגמרא פריך ויפלוג נמי ר"א בהא, דהא אית ליה רואין,

נתן בחוץ, וחזר ונתן בפנים, כשר,

בפנים וחזר ונתן בחוץ, רבי עקיבא פוסל בחיטון, וחכמים מכשירים בכל קרבנות, חוץ מחטאת החילונה, דמיפסלא משום וכל חטאת אשר יוצא וגו',

שר"ע אומר, כל דמים שנכנסו לכפר בהיכל, פסולין, וחכמים אומרים חטאת בלבד,

רבי אליעזר אומר אף האשם, שנאמר ויקרא ו חטאת כאשם:

נב: וניפלוג נמי ר"א בהא?

הכי ליעביר, ניתיב בחוץ, והדר ניתיב לפנים, כשם שמצוה להקדים עליונים לתחתונים דס חטאת לדם עולה, כדאמר בכל התדיר [לקמן דף פט.]. כך מצוה להקדים פנים לחוץ דמים חשוב,

דף פ"ב ע"א

וניתיב לפנים, והדר ניתיב לחוץ דהא לר"א שאר דמים הנכנסין להיכל כשרין, חוץ מחטאת ואשם כדקמי מתני?

ביון דאיכא [אליבא דר"א עצמו] חטאת ואשם, דכי נכנס דמן שאם נתערבו דמים הפנימיים פסולין לא מצי למימר יתן בפנים, ואח"כ יתן בחוץ, משום דמיפסלי חילונים, לא פסיקא ליה:

וא"ת ליפסלינהו לחילונים להכשיר פנימיי ? למפסלינהו צידים לא קאמר ר"א, ומוטב להמתין עד שקיעת החמה, ויפסלו מאליהן וישפכם לאמה,

[שנינו במשנתנו] שהיה ר"ע אומר [כל דמים שנכנסו לכפר בהיכל, פסולין] [וכו']: אמר רב יהודה אמר שמואל, משל דרבי עקיבא, דמשמע ליה שאר כל הדמים בכלל כל חטאת אשר יוצא מדמה למה הדבר דומה, לתלמיד שמוזג לרבו בחמין,

ואמר לו מוזג לי, אמר לו במה? אמר לו לא בחמין אנו עסוקין וכיון שאני אומר לך מוזג סתם, בחמין הייתי אומר לך, עכשיו אני אומר לך צין בחמין צין צונן, כלומר העסק בדבר אין רגיל להזכירו כשמדבר בו, ואם מוזכרו, צדעתו להוסיף אחרים עמו, ואומר אף זה שהייתי עסוק בו יהא בכלל, עכשיו בין בחמין בין בצונן [דמוזג לי לישנא יתירה הוא, דבמוזגה של

אבני חן על מסכת זבחים

(ויקרא ו) בקדש בלש משרף, שמהל שריפתה בקדש,

ולעמוד בלא תעשה על אכילתו וליתן לא מעשה על אכילתו, בין כשרין בין פסולין, כדכתיב (ויקרא ו) לא תאכל, דבמקומן לא נאמר לאו על אכילתו, וכמו כן,

אמרו לו [לר' יוסי] לדברין חטאת הסינונית שנכנס דמה לפני ולפנים, מניין שנפסלה?

אמר להם ויקראי הן לא הובא כתיב גבי שער החטאת ששרפו בני אהרן, וקאמר להו משה, הן לא הובא את דמה, הא הובא דדין שרפיה?

לדבריו דר"ע קאמר דמוקי ליה דהכי, ומרצה והולך שאר קדשי קדשים קאמר, דאין לו לרבות בו אלא חטאת:

ויקרא ו כג וְכִלְיֵסֶטָא שֶׁאֵין יֵצֵא מִדְּמָה שֶׁל־אֶחָד מִן־עַד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בְּאֵשׁ מִזְבֵּחַ:

מתני': חטאת שקבל דמה בשני כוסות, יצא אחד מהן לחוץ חוץ לעזרה הפנימי כשר ונותן ממנו מתנותיו, והקרנן עולה לו,

נכנס אחד מהם לפנים להיכל, ר' יוסי הגלילי מבשיר בחיזון למת ממנו מתנותיו והקרנן כשר, וחכמים פוסלין וטעמיהו מפרש בגמרא,

א"ר יוסי הגלילי [לית טעם למה שהוצא מבשיר], מזה אם במקום כלומר מה בחוץ, שהוא מקום שהמחשבה פוסלת בו, [דהיינו] בחוץ אם חישב בשחיטה ע"מ לזרוק דמה בחוץ, פסול, [אפ"ה] לא עשה אצל מוציא מקמת הדם בחוץ את המשויר צניס כיוצא [באילו יצא גם המשויר] כדאמריהו הפנימי כשר, וטעמא ילפינן בגמרא,

מקום כלומר היכל, שהוא מקום שאין המחשבה פוסלת שם שחט ע"מ ליתן את היתנין בחוץ בפנים כשר, כדאמרי' בפרק כל הפסולין (לעיל לו), אינו דין שלא נעשה את המשויר כנכנס [ודאי שהכוס המשויר בעזרה יהיה כשר], [ואין הלכה כר"י הגלילי. רע"ב],

נכנס לכפר [במחשבה להוות את הדם בפנים], אע"פ שלא כפר [שלא הוה הדם בפנים] פסול, דברי ר"א, ר"ש אומר עד שיכפר [שיזה הדם] נהיכל, רבי יהודה אומר, אם הכנים שוגג כשר [ובגמ' מפרש אבל במזיד פוסל ר' יהודה אבל רק אם הוה הדם],

כל הדמים [ה]פסולין שנתנו ע"ג המזבח, לא הרצה הציץ, אלא על הטמא, שהציץ מרצה על הטמא, ואינו מרצה ואין הציץ מרצה על היוצא דאמרינן בפרק שני (לעיל כג), הא אינו נושא אלא עון

טמא, ואע"ג דפסולין שעלו לא ירדו, ארצוי מיהא לא מרזו:

[דכשיצא הדם או הבשר קודם זריקה, וזרק אח"כ לא נתכפרו בעלים, וקיי"ל דבשר שיצא קודם זריקה לא יזרק, ואם זרק נתכפרו בעלים, דזריקה מרצה איוצא,

אבל דם שיצא אפי' חזר והכניסו וזרקו, לא נתכפרו בעליו, וכמו כן אין הציץ מרצה על דם ששקעה עליו חמה. תי'],

גמ': תניא [שנינו בברייתא חק"ו שאמר ריה"ג במשנתיו], א"ר יוסי הגלילי, ק"ו, ומה במקום שמחשבה פוסלת [דהיינו] בחוץ, לא פסל דם שבחוץ [כוס דם שיצא לחוץ] את דם שבפנים [כוס דם שנשאר בפנים] אם הוציא אחד מן הסוסות, השני כשר, מקום [היכל] שאין מחשבה פוסלת [דהיינו] בפנים, אינו דין שלא יפסול דם שבפנים [כוס שנכנס להיכל] את שבחוץ [את דם שנשאר בעזרה],

א"ל [חכמים ליה"ג], הרי הוא אומר ויקרא ו כג וְאֶשֶׁר יוֹצֵא מִדְּמָה, אפילו מקצת דמה מדלג כתיב את דמה,

ורבי יוסי הגלילי לטעמיה [לעיל ברה"ה # אבל צ"ע דהא אמרינן דאמר בן אליבא דר"ע] דאמר האי קרא צטטאות הפנימיות כתיב, ופסול דחלוונה שנכנס דמה לפנים מהן לא הוצא את דמה, וההוא כוליה משמע,

אמר להם [ריה"ג], ק"ו ליוצא מעתה מהשתא דאוקימתון האי קרא להכי [בין שאתם אומרים שאם הכנים כוס אחד להיכל, נפסל הכוס שנשאר בעזרה, יש לעשות ק"ו], ומה במקום שאין מחשבה פוסלת [שם חישב בשחיטה לזרוק דמה בהיכל, דהיינו] בפנים, פוסל דם [כוס] שבפנים את שבחוץ [את הכוס שנשאר בחוץ], מקום שמחשבה פוסלת [דהיינו] בחוץ, אינו דין שיפסול דם שבחוץ את שבפנים [את הכוס שנשאר בחוץ],

אמרו לו [חכמים ליה"ג] הרי הוא אומר ויקרא ו כג וְאֶשֶׁר יוֹצֵא, הנכנס פוסל את המשויר ואין היוצא פוסל את המשויר, דמקמה מיעוטא הוא, דמה של מוצאת, ולא דמה של יוצאת, [עד כאן הברייתא],

[והגמ' מקשה] ותהא מחשבה בפנים [אם חישב בשעת שחיטה לזרוק דמה בהיכל, שאמרנו שאינה פוסלת, נאמר שהיא], פוסלת מקל וחומר הש"ס קצעי לה, ולא גרס לה צמ"כ צמלתיה דרבי יוסי הגלילי, דהא לדידיה נמי איכא למיעזי [שגם הוא סובר, שלא פסל דם שבחוץ לעזרה אם דם שבפנים, ושמחשבת חוץ למקומו פוסל],

ומה במקום שלא פסל דם [כוס] שבחוץ [שיצא חוץ לעזרה] את שבפנים, מחשבה פוסלת בחוץ, מקום [היכל] שפסל דם שבפנים את דם שבחוץ, אינו דין שתהא מחשבה פוסלת בפנים?

[ומתריץ הגמ'] הרי הוא אומר צמחצת חוץ למקומו ויקרא ז ביום השלישי דמוקמינן בפרק צ' (לעיל דף כח) תניהו לענין חוץ למקומו,

אבני חן על מסכת זבחים

ולהכי נקט לה דלשון שלישי,

דף פ"ב ע"ב

@ דאין מחשבת מקום פוסלת, אלא אם כן מקום שיהא משולש בדם בבשר באימורים כגון חוץ לעזרה, שנשעת היתר הכמות מזוין שלשון זו, לאפוקי מחשבת הכנסה, דלאו מקום בשר ואימורין הוא,

[ומקשה עוד] ולא תהא מחשבה פוסלת בחוץ [פ' חגם שכבר ידענו שהמחשב לאכול חוץ למקומו, דהיינו חוץ לעזרה, הקרבן פסול, מוקשה באן שהיה יכול ללמוד מק"ו שאינו כן], מקל וחומר @ ממחשבת הכנסה, ומה מקום [דהיינו היכל] שפסל דם שבפנים את שבחוץ, אין מחשבה פוסלת בפנים [אם חישב בשעת העבודה לזרוק דמה בתוך ההיכל], מקום [דהיינו חוץ לעזרה] שלא פסל דם שבחוץ את שבפנים, אינו דין שלא יהא פוסל מחשבה בחוץ,

ת"ל שלישי, חוץ לזמנו, פיגול חוץ למקומו @ דאיכא דמפיק למתויהו מקרא אריכא דפרשת זו [ויקרא ז] והאי דפרשת קדושים @ מהיו [ויקרא יט ז] מיבעי ליה כדפרישית, מקום משולש,

[ועוד בהלכות אלו. שט] בשר [היוצא לחוץ חוץ לעזרה] פסול מונשר נשדה נפקא לן לקמן], הנכנס לפנים [להיכל] כשר,

שיהא בדין [ב 8 מקומות בש"פ יש הלשון "שהיה בדין" וכאן המקום היחידה שיש הלשון "שיהא בדין"] שפסול, ומה במקום [חוץ לעזרה] שלא פסל דם שבחוץ [של עזרה] את שבפנים, [אפ"ה] בשר היוצא לחוץ פסול,

מקום [בהיכל] שפסל דם שבפנים את שבחוץ, בשר הנכנס בפנים [להיכל] אינו דין שיפסול,

[וכדי להוציא ק"ו זה] הרי הוא אומר מדמה, דמה ולא בשר[ה] [דמרי דמה כמידי, אשר יוצא מדמה, והן לא הוצא את דמה, חד למעוטי בשר,

[ומקשה עוד] ק"ו [לבשר היוצא חוץ לעזרה] מעתה שלא יפסל, ומה במקום [בהיכל] שפסל דם שבפנים [שנכנס לפנים], את שבחוץ [את הכוס שנשאר בחוץ], בשר הנכנס לפנים כשר, מקום [חוץ לעזרה] שלא פסל דם שבחוץ את שבפנים, בשר היוצא לחוץ אינו דין שכשר,

הרי הוא אומר שמות כב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ולא מחילות משמע, ודריש ליה לכל הנשר שטעון מחילה, כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו, נאסר טריפה הוא ציוצא, ולא תאכל,

ודם היוצא ק"ו מבשר אחי,

ועוד נפקא לן [ויקרא י יח] מהן ל' א-הוצא את-דמה אל-הקדש פנימה, אמר להן שמא הכנסתם לפנים, א"ל הן לא הוצא את דמה אל הקדש (פנימה), שמא חוץ למחיצתה יצתה, אמרו לו פנימה היתה, הכי דרשינן ליה לקמן בפ' טבול יום (דף קא),

ויקרא י טז ואת א שטיר הספואת דרש דרש משה והנה שרץ ויקרץ על-הלשון ועל-השטיר דמי אהרן הן אהרן לאמר: יו מדוע ל' א-הוצא את-הספואת צמקו ס הקדש פי קדש קדשים הוא ואסא א נטן לך לאת את-שני א העדה לכפר עליהם לפני ה': יח הן ל' א-הוצא את-דמה אל-הקדש פנימה אכו ל' תאכלי אסא בקדש באשר יצא:

תנו רבנן, פנימה, אין לי אלא פנימה אין לי אלא שנכנס דמה לפני ולפנים [קדשי קדשים], היכל מנין, ת"ל ויקרא י א-הקדש פנימה,

ויאמר קודש ואל יאמר פנימה?

אמר רבא, בא זה ולימד על זה דאי כתב קדש ולא כתב פנימה, הייתי אומר קדש זה לפני ולפנים, בא פנימה שהוא מיוחד, ולימד על קדש שהוא היכל,

מידי דהוה [פ' כדאמרינן לגבי תרומה, שאין עבר עברי של כהן אוכל תרומה, בין שהוא בשש שנים הראשונות, ובין שנרצע כבר, וילפינן לה מדרבנן] אתושב ושכיר [ויקרא כב י וכל-זר ל' א-יאלל קדש] פו שצ פהן וקדש ל' א-יאלל קדש,

דתניא, תו ישב, זה קנוי קנין עולם נרצע שמושצ אכלו עד היוצל, וקדש זה קנוי קנין שנים עבד עברי שעמיד ללא בשביעית,

יאמר תושב [עבד נרצע] ואל יאמר שכיר, ואני אומר קנוי קנין עולם אינו אוכל בתרומה, שאין גופו קנוי לכהן, קנוי קנין שנים לא כ"ש?

אילו כן הייתי אומר, תושב זה קנוי קנין שנים, אבל קנוי קנין עולם יהא אוכל, בא שכיר ולימד על תושב, שזה קנוי קנין עולם, וזה קנוי קנין שנים, ואינו אוכל,

א"ל אביי [לרבא], בשלמא התם איכא למימר בשני מקראות סתומים [תושב ושכיר] בא זה ולימד על זה תרי גופי גיגהו אין אזהרתו של זה (כמשמעו) [במשמעותו. רש"י] של זה, וכל אחד מלמד על עצמו,

ואע"ג דה"ל לקרא למכתב ואי משום דאיכא למפך נרצע לא יאכל נכתוב נרצע כהדיא ולא נבעי שכיר, ואידך ה"ל שכיר כו' [מילתא ד ?] אתי בק"ו כלומר לאו משום דנמשמעות הוא, אלא משום דאחי בק"ו, ואיכא לשנויי מילתא דאתי בק"ו טרח וכתב לה קרא השמא דסמימי [ולא

אבני חן על מסכת זבחים

בכתב נרצע בפירוש], כ"ס דספיר שניקן, צא זה ולימד על זה,

ואם תימצי לומר, הואיל ונפק נפק,

וּמִמֶּשֶׁךְ לִשְׁאוּל, אִם נִכְנַס בְּיוֹה"כּ הַיְּחִיד לַחֲוֹת עַל הַפֶּרֶט שֶׁהָיָה לְגַמְרֵי הַצֵּד
וְגַמְר הַזֹּאוּתוֹ, וְחֹדֶר לְמוֹזַב הַפְּנִימִי שֶׁנֶּם הָיָה בְּחִיכָל, אֲלָא לַצֵּד מִזֹּרֶחַ,
וְעַמֵּד שֶׁם בֶּן הַמִּזְבֵּחַ לַפֶּתַח כְּדִי לַחֲוֹת עַל טַהֲרֹו שֶׁל מִזְבֵּחַ, אִם זֶה נִקְרָא יִצְא,
שֶׁאִם יִחְזֹוֹר עִם הָדָם לַפֶּרֶט, יִהְיֶה נִקְרָא "פְּנִימָה",]

הזה מדמן על הפרכת

דף פ"ג ע"א

והוציאו למזבח להקות שבע על טיהור, ומתן ד' על קרבתיו, כדכתיב ויזא אל המזבח אשר לפני ה', וכפר עליו, ומתן זה מזבח הזהב, צפרק הוציאו לו (ויזא דף גמ), ואמרתין התם דלהכי כתיב ויזא, עד דנפקין מכוליה מזבח, שלא יעמוד בין המזבח ולפרכתו בשעת מתנות המזבח, אלא בין המזבח לפתח לחד המזרח, והכניסין מהו,

הכא ודאי חד מקום הוא שאין הפסק (מוצת) [מחיתה] צימח, ולא הוּא ההנקה שלם במקומה, או [דילמא] רחמנא שויה שני מקומות דכתיב ציה יצירה [ולכן] **יציאה קרינא ביה**,³ תיקו:

וְיִקְרָא וְכָל־חֲטָאתָם יִשָּׂא וְיִזָּחַל מִדְּמָה לְלֹא־חֶזֶל מו' עַד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ ל' תִּחַלֵּל
בְּחַטָּאת מִשְׁרָר:

וַיִּקְרָא עַז יוֹ וְכָל-אָדָם לֹא-יִהְיֶה | בְּצֹהֶל מוֹ עַד בְּצֹחוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד-לִמְחוֹ ,

[שגינו במשנתנו] נכנס לכפר: תניא רבי אליעזר אומר ר' אליעזר יליף לכפר, דאשר יוצא מדמה לכפר, מוכל אדם לא יהיה צאהל מועד צבואו לכפר, ומוחיר [בפסוק זה] שפורשין מן ההיכל בשעת הקטרה, מה להלן [בפסוק רובל וארם לא יהיה באהל מועד וגו'] צבואו לכפר, משמע מתחילת צאת המכפר הוזהרו מחזירו לפרוש, הילכך כמיז לכפר [ועדיין] [דעדיין] לא כיפר משמע, אף [כאן] דאשר יוצא מדמה לכפר, מתחילת הצאהל ע"מ לכפר משמע שנפסל, הילכך אע"פ שלא כיפר,

נאמר כאן ויקרא ו' כג [ובכל חמאת וגו'] **לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ** [להלן קורא לזה בהמה], **ונאמר להלן ויקרא** מז **וְכָל־אֲדָם ל' אִי־יִהְיֶה** | **בְּאֵהָל** **מו' עַד בָּבֹאוּ** **לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ** [להלן קורא לזה אדם], **מה להלן בשלא כיפר, אף כאן בשלא כיפר** [ודומין שני הענינים זה לזה ששניהם קאי אחוץ, שהם לא יכנס פנימה, וגם האדם לא יהיה באהל מועד, אבל הפסוק שמביא ר"ש מירוי שמביא מרם חפר והשעיר לפנים],

וְיִקְרָא נָח כֹּחַ יְהוָה פֶּרֶם הַטָּמֵא וְהָאֵל שְׁעִיר הַטָּמֵא וְהָאֵל הַצֹּאֵן אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בְּזֶכֶדֶשׁ יוֹי יְהוָה אֱלֹהֵי־מֹחִיז לְמַחְנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם וְאֶת־בָּצָאֵם וְאֶת־פְּרָטָם: כֹּחַ וְהִשְׁרַף אֹתָם יִכָּסּ בְּגָדָיו וְרָכַז אֶת־בָּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאֶת־יְרֵכָיו בֵּין אֶל אֱלֹהֵי־הַמַּחְנֶה:

מאלא הכא דאזוהרת לפני ופגנים בכלל היכל ה'א, דהא לא יכנס לה אלא דרך היכל, אין כאן אלא פסול היכל כיוון (דאיכא) דאיפסל בהיכל (הכא) לפני ולפנים מאי בעי הכא למיפסל, הרי פסול ועומד, והיה לו לפרש היכל, וישמח, שלא ישנה מקרא של חנם, שאינו מלמד כלום?

[פי' דבשלאמא לפסול את חקרין כיון שנפסל בחיכל, למה צריך לומר שהוא נפסול בק"ק, הרי נפסל כבר, אבל אם אמר שקניו אינו אוכל בתרומה, עדיין צריך ק"ו לומר שקניו קנין עולם אינו אוכל].

אלא אמר אביי, לא נצרכא האי פנימא אלא לדרך משופש
[בעקיפין, מלשון פשפושין] שלא נדרכו, כגון דרך גגין ועליזות בית המקדש, כלולין,
דהשתא הוצרך ללמד על עזמו [צריך לימוד לפסול בשנכנסם הדם לבית ק"ק בלי
להיכנסם להיכל].

ואי משום דאחי בק"ו, אפ"ה טרח וכתב לה קרא, ומשופש עקום כך שמו צמנחות
בהקומץ רבה (דף כו),

א"ל רבא, והא הבאה כתיב ביה ומשמע דלא מיפסקיל אלא דרך
הנאה?

ואלא אמר רבא, לעולם דעייליה דרך פתחים, ואשמועי' קרא כל מידי דרחשיב עליה דהיכא דחשיב ע'לה ממחילתו להכניסו לפני ולפנים ומחילת דהצאתו להיכל ע"מ פנים היה, לא מיפסל בחיובל עד דמטי לפנים, ואם החזירו למוץ כשר,

[רבא בעי, אי הפסול של אל הקודש פנימה הוא דוקא בחטאת שקריבה בחוץ
שהכנסה להיכל, או גם על חטאות שקריבות בהיכל, שהכנים דמן לבית ק"ק].

בעי רבא, פר העלם דבר של צבור, ושעיר עבודת כוכבים
 שממאות כפרתו [כפרתו] ציכל, שהכנים דמון לפני ולפנים, מהו,

מִי אָמַר? אֵל הַקּוֹדֵשׁ פָּנִימָה, כָּל הַיָּבֵא דַקְרִינָן צִיָּה פֶסוֹל ד' אֵל
הַקּוֹדֵשׁ כְּגוֹן בַּמִּטְוָאוֹת הַחֲסִינּוֹת, קָרִינָן לִיָּה פָנִימָה דַּהּ כִּי הַדְדִּי כַּחֲצִי,
כָּל הַיָּבֵא דְלֹא קָרִינָן אֵל הַקּוֹדֵשׁ, לֹא קָרִינָן פָּנִימָה,

או דלמא, שלא במקומן הוא והויא הכנסה ומיפקיל,

ואם תימצוי לומר, שלא במקומן הוא, פר ושעיר של יום הכיפורים [שמצותן גם בבית קדשי קדשים], שהוזה מדמן על הברדים, והוציאן לחיכל להזות על הסרסם כמשפטן והכניסין [וחזר והכניסן לבית קה"ק] מזה, מי אמרינן מקומן הוא [ואין אני קורא בהן פנימה], או דלמא הואיל ונפק בעשיית כל מזוזה (פ') וגמר כל מה שהיה צריך לעשות בבית קה"ק [נפק ליה לגמרי, והוה ליה שלא מקומו,

אבני חן על מסכת זבחים

טעמא נא נפאק ליה לר' יהודה מלכפר, לאו מושוו דמביעיא ליה
 להאי לכפר לגזירה שוה דרבי שמעון, ללמד על דמים החיונים, שנכם דמם
 נפנים, שאין פסול אלא א"כ כיפר כרבי שמעון, ולאן משום דתלי טעמא דשריפה
 בזהבא את דמין, הילכך אינטערך חטאת חטאת לרבות שאר הפנימיות:

רבי שמעון אומר, נאמר כאן לכפר, ונאמר להלן ויקרא מז
וְאֵת פֶּרֶת הַחַטָּאת וְאֵת | שְׁעֵיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הִזְבָּא אֶת־דָּמָם
לְכַפֵּר עֲקָדָשׁ, דר' שמעון [מ] וואס פר הטעמא וואס עשירי הטעמא אשכנזי וכו',
מזה להלן בשכיפר הכמוצ מדבר, דהא שריפה צמר כפרה היא, אף כאן
בשכיפר,

במאי קמפילגוי [ר"א ור"ש?] **מ"ם** רבי אליעזר סגר **דנין חוץ מחוץ**
 דס טטאט הדיניוה, שהכחז מלמדך שטעמוד בחוץ, ולא יכנסוהו לפנים [דנין
 אותה] מאדס זה שהכחז מזהירו שיעמוד בחוץ, ואין דנין חוץ מבפנים
 מפר יוה"כ שהטאטה כמאטה לפנים,

ומ"ס [ור"ש סבר], דנין בהמה מבהמה חטאת חילונה מחטאת פנימי,
ואין דנין בהמה מאדם [שלא יהיה באהל מועד]:

פרק תשיעי המזבח מקדש

מתני': המזבח מקדש אפילו דבר פסול שעלה למזבח, קדשו המזבח ליעשות לחמו, ואין מורידין אותו [את] הראוי לו משהוצרך לחלקו, ובגמרא מפרש, למעוטי קמזים שלא קדשו בכלי לאחר קמיאם, שלא הוצרכו לחלק גבוה, דא"ג דקידשה המנחה כולה בכלי, אין זה חלק גבוה צדור, שאין המנחה קריבה כולה, ובקמיאם בלא מתן כלי, אין זה מצורר למזבח,

היני תנאי [ר' יהושע ורבן גמליאל] פליגי צפירושא ד"את הראוי לו", דקממא לדמתימין, [ד]רבי ססס [פ' דבמה שססם רבי] [ב]מתימין "את הראוי לו", למעוטי שאין ראוי לו, והדר מפרש ומאי ניהו ראוי לו,

רבי יהושע אומר, כל הראוי לאישים ללש, [להשרף ע"ג. האש.
רע"ב]. [דחינו אימורי הקרבנות. תי] שנפקל, ולא דם פסול וגסמים פסולין [דאף
כשהם כשרין אינן עולין על האש] שאין לאישים, אם עלה לא ירד ראו
לאישים שנפקל,

והר"ג כל הראוי למזבח שנפסק, אפילו דם ונסכים, ואין לך למעט אלא מה שלא נצטרך לחלק מזבח מעולם, ומאי נינהו קמאים שלא קידשו (מעולם) בכלי,

שנאמר ויקראו היא העולה על "מוקדה" דבר שהוא למוקד (ועולה) [ועלה, רע"ז] "הוא" בהוי"תן היא ולא ירד, היא משמע בהוי"תן מהא משעלמה על מוקדה, מה עולה שהיא ראויה לאישים, אם עלתה לא תרד, אף כל שהוא ראוי לאישים אם עלה לא ירד לאפוקי דם ונקבים (פסולים) כדמפרש בסיפא, אין צין דברי ר"ג לדברי רבי יהושע, אלא הדם והנקבים,

רבן גמליאל אומר, כל הראוי למזבח [פ] לא רק לאשים על המוקדה, אלא גם דם שזורקין אותה על קיר או על קרנות המזבח, וגם נסכים שזורקין לשיתין] אם עלה לא ירד, שנאמר היא העולה על מוקדה על "המזבח", מה עולה שהיא ראויה למזבח אם עלתה לא תרד, אף כל דבר שהוא ראוי למזבח, אם עלתה לא תרד.

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר [הניס שנג נשר] כו': **הא מזיד פסול, בשכיפר** וכרצי שמעון קצירא ליה **או אפי' בשלא כיפר** וכרצי אליעזר?

אמר רבי ירמיה, ממשמע שנאמר ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם (אל אהל מועד) לכפר בקודש, מזה ת"ל ויקרא מן והשורף,

[ומתחלה] מזה תלמוד לומר והשורף ! לגופיה איצטריך ה"ג
במרת הניס, ואת פר הטעם וגו' והשורף אותם וגו' מה מ"ל, דמשמע דמיצעי
ליה מה מ"ל והשורף, היינו דקפריך מה מ"ל ! הא לגופיה איצטריך, ללמד
שהשורפן מטמא בגדים,

אלא מזה ת"ל חמאת חמאת אחמאת חמאת חרי זימני מהדר [ואת פר החמאת ואת שעיר החמאת], לפי שלא למדנו אלא לפר ושעיר של יום הכפורים שנשרפין אבית הדשן כדי נספה [ראה תוס'], דהא עיקר על שפך הדשן יסרך צפר העלם דבר כמי, אלא משום דמטמא צגדים נקט לה, דלא כמי צהו [בפר העלם דבר ושאר חמאות הנשרפין], **מטמאין בגדים**, שאר נשרפין מנין, ת"ל חמאת חמאת, דברי רבי יהודה,

רבי מאיר אומר, אינו צריך ללמד מחטאת חטאת, דממשמעותא דקרא נפקא דתלי טעמא דטומאת בגדים משום דהוצא את דמה לכפר, למדנו שכל הפנימיים השורפם מטומא בגדים הרי הוא אומר ויקרא מזו כו **וְאֵת פֶּרֶ הַחֲטָאת וְאֵת | שְׁעֵיר הַחֲטָאת, שֶׁאֵין תִּלְמוּד לומר שֶׁלֹּא הִיא לֹא לְמוֹז אֲשֶׁר הִיא [אֵת דְּמָם] לְכַפֵּר וגו' אלא ואת פר החטאת ואת שְׁעֵיר הַחֲטָאת וגו', מזה תלמוד לומר לכפר, לימוד על כל המתכפרים שהשורפם מטומא בגדים,**

ורבי יהודה לכפר לא משמע ליה [שלומדה מחטאת חטאת], מאי

אבני חן על מסכת זבחים

הַאֵשׁ קָרָא יִמִּירָא הוּא, דְּפָשִׁיטָא דְּדָשֵׁן מֵאֶשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ הוּא, אֵלָּא לְדִרְשָׁא אַחַר, אֶשׁ תֹּאכַל הָאֵשׁ וּתְפַקֵּס הָעוֹלָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, חֲזוֹר וְהֵעֵלַם עַל הַמִּזְבֵּחַ,

וְאֵידֵךְ [וּרִ"ג לְמָה צִרִיךְ הַפְסוֹק "אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ"], הֵהוּא מִיְבֵעֵי לִיָּה לְעֻבְלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחְזִיר, וְאִי אַתָּה מַחְזִיר עֻבְלֵי קַטוֹרֶת,

דְּתַנִּי רַבִּי חֲנִינָא בַר מְנַיִמִי, (בִּרְ) [בְּדַבְרֵי ר'] אֲלִיעִזָּר בֶּן יַעֲקֹב, וִיקְרָא וְ אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אַתָּה הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, עֻבְלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחְזִיר, וְאִי אַתָּה מַחְזִיר עֻבְלֵי קַטוֹרֶת,

וְאֵידֵךְ [וּרִ"ג יְהוֹשֻׁעַ], לֹא מִמִּילָא ש"מ דְּעֻבְלֵי עוֹלָה מִהֲדַרְיָנָא הִילֵכְךָ לֹא צִי קָרָא אַחֲרֵינָא # [וּבְאִילוּ אִמְרַ ש"מ תַּרְתִּי]:

[שְׁנִינָא בְּמִשְׁנֵתָיָנָא] רַבִּין גְּמִלְיָאֵל אֹמֵר כָּל הָרָאוּי כו': וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִמְי הַכְּתִיב מִזְבֵּחַ [וְלִמָּה לֹא לְמֹד מוֹה שְׂכַל שְׂרָאוּי לְמִזְבֵּחַ, וְאֹמֵר שְׂרָק מֹה שְׂרָאוּי לְמוֹקְדָּה]?

הֵהוּא מִיְבֵעֵי לִיָּה [לִרִ"ג יְהוֹשֻׁעַ], מֵאִי (טַעמָא) קָאֵמֵר רַחֲמָנָא [עַל מוֹקְדָּה], כָּל הָרָאוּי לְמוֹקְדָּה מִקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ לְלִמְדָךְ טַעמָא שְׁלָא יִרְדֵּ, מִשּׁוּם קְדוּשַׁת מִזְבֵּחַ הוּא,

וְאֵידֵךְ [וּרִ"ג] מִזְבֵּחַ אַחֲרֵינָא כְּתִיב כָּל הַנוֹגַע בְּמִזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ (שְׁמוֹת כט),

וְאֵידֵךְ [לִרִ"ג יְהוֹשֻׁעַ לְמָה צִרִיךְ ב' פַּעֲמִים מִזְבֵּחַ] חֵד לְהִיבָא דְּהִיתָה לָּהּ שַׁעַת הַכּוֹשֵׁר לְהַקְטִירָה לְפָנֵי פְסוּלָא כְּגוֹן לָן וְיִזְלָא וְטַמָּא, וְחֵד לְהִיבָא דְּלֹא הִיתָה לָּהּ שַׁעַת הַכּוֹשֵׁר נִשְׁחַט מִן לִמְנָא וְחוּץ לְמִקְוָמוֹ,

וְאֵידֵךְ [וּרִ"ג], כִּיּוֹן דְּפִסְלוֹיִן נִינְהוּ וְרַבִּינָהוּ רַחֲמָנָא, לֹא שְׁנָא הִיתָה לּוֹ שַׁעַת הַכּוֹשֵׁר, לֹא שְׁנָא לֹא הִיתָה לּוֹ שַׁעַת הַכּוֹשֵׁר:

[שְׁנִינָא בְּמִשְׁנֵתָיָנָא] רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר הַזֶּבֶחַ כֶּשֶׁר כו': תִּנְיָא רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, עוֹלָה [דְּכְתִיב זֹאת תֹּרַת הָעוֹלָה וְגו'] שְׁלַמִּידִין מוֹשֵׁם שְׁאֵם עֵלּוּ לֹא יִרְדּוּ, דּוֹרִשִׁין מִמֶּנָּה [מֹה עוֹלָה הַבָּאָה בְּגַלָּל עֲצֻמָּה, אָפֵי כָּל הַבָּאִין בְּגַלָּל עֲצֻמָּה, יֵצְאוּ נִסְכִּים הַבָּאִין בְּגַלָּל זֶבֶח] [דְּלֹא אִמְרִינָן אִם עֵלּוּ לֹא יִרְדּוּ],

שְׁמוֹת כט לֹא שְׁבַעַת יָמִים תִּפְסֹר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדְּשָׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים קָדֹשִׁים וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: לֹא וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ עַל־הַמִּזְבֵּחַ קִדְּשִׁים קָדֹשִׁים קָדֹשִׁים לִי וְסָמְכִי:

[תִּנְיָא] רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְיָלִי אֹמֵר, מִתּוֹךְ שְׁנֵאֵמֵר שְׁמוֹת כט כָּל הַנוֹגַע בְּמִזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי וּבֵין שְׁאִינוּ רָאוּי, ת"ל שְׁמוֹת כט כְּבִשִּׁים וְסָמְכִי לִיָּה חֵד אֶשֶׁר טַעֲמָה עַל הַמִּזְבֵּחַ מֹה כְּבִשִּׁים

אִין בֵּין דְּבָרֵי רַבִּין גְּמִלְיָאֵל לְדְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֵלָּא הָדָם וְהַנְּסִכִּים, שְׂרַבֵּן גְּמִלְיָאֵל אֹמֵר לֹא יִרְדּוּ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר יִרְדּוּ,

רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר סְבִירָא לִיָּה בְּנִסְכִּים שֶׁל זֶבֶחַ כְּרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ, (וְצִדָּס) וְצִנְסִים הַצֵּאִין צִפִּי עֲזָמָן כְּרִבֵּן גְּמִלְיָאֵל, וְלֹא מִמוֹקְדָּה יִלֵּף, אֵלָּא טַעמָא אַחֲרֵינָא אִיָּת לִיָּה כְּדִמְפָּרֵשׁ בְּגִמְרָא,

אִם הַזֶּבֶחַ כֶּשֶׁר וְנִסְכִּים פְּסוּלִין כְּגוֹן שִׁינְאָו אִו נְטִמְאָו, [או ש] הַנְּסִכִּים כְּשִׁירִים וְהַזֶּבֶחַ פְּסוּל [או הַזֶּבֶחַ נִפְסַל וְהַנְּסִכִּים כְּשִׁירִין] הוֹאִיל וְהִם צִאִים בְּגַלָּל, נִפְסְלוּ עִמּוֹ, וְצִטְלָה מוֹרֶת הַקְרִבָּה מִן, אִפִּי' זֶה זֶה פְּסוּלִין,

הַזֶּבֶחַ לֹא יִרְדֵּ מִמִּזְבֵּחַ קְדֵשׁ, וְהַנְּסִכִּים יִרְדּוּ @ שְׁאִין מִזְבֵּחַ מִקְדָּשׁ פְּסוּלִין אֵלָּא בְּצִדָּס בְּגַלָּל עֲזָמָן אֵלָּא לֹא הַצֵּאִין בְּגַלָּל אַחֲרִים כְּדִילֵף ר"ש טַעמָא בְּגִמְרָא:

דף פ"ג ע"ב

נב"י: רָאוּי לּוֹ אִין, שְׁאִין רָאוּי לּוֹ לֹא, לְמַעוּטֵי מֵאִי שְׁלָא נִרְאָה לְמִזְבֵּחַ לְדַבְרֵי הַכֵּל? אִמֵּר רַב פַּפָּא לְמַעוּטֵי קְמִצִּין, שְׁלָא קִידְשׁוּ בְּכָלִי,

מִתְקִיף לָהּ רַבִּינָא, מֵאִי שְׁנָא מִדְּעוּלָא, דְּאִמֵּר עוֹלָא, אִימּוּרֵי קְדִישִׁים קָלִין, שְׁהַעֲלִין לְפָנֵי זִרְיָתָ דְּמֶן, לֹא הוֹצִירוּ לְמִזְבֵּחַ, שְׁזִירְקָה דְּמֶן שְׁלָהּ קוֹבַעְתָּן לְחֵלֶק גְּבוּהָ לַעֲנִין מַעֲלִיָּה, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּקִדְשֵׁי קְדִישִׁים שְׁהֵן מִתְחִילְתָּן לְגָבוּהָ, וְאִימּוּרֵיהֶן עוֹלִין לְמִזְבֵּחַ, אֵלָּא קְדִישִׁים קָלִים אִין צִהֵן מַעֲלִיָּה אִפִּי' צִאִימּוּרֵיהֶן, כְּדִתְנִיָּא בְּמִזְבֵּחַ כְּהִנִּים אִתָּ קְדִישֵׁי ה' הַמִּיּוֹחֲדִים לָשֵׁם יִצְחָר קְדִישִׁים קָלִים, אֵלָּא לְאַחַר זִרְיָתָ דְּמִיָּם, יֵשׁ מַעֲלִיָּה צִאִימּוּרֵיהֶן, דְּנִפְקָא לָן מוֹכֵל חֵלֶב לֵה', לְרִצּוֹת אִימּוּרֵי קְדִישִׁים קָלִים לְאַחַר זִרְיָתָ דְּמִיָּם לְמַעֲלִיָּה, וְאִפִּילוּ הִכִּי קָאֵמֵר לֹא יִרְדּוּ, נַעֲשׂוּ לְחֻמּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ?

הַנֶּךְ [קְדִישִׁים קָלִים לְפָנֵי זִרְיָתָ דְּמִיָּם] לֹא מִיַּחֲסָרוּ מַעֲשֵׂה בְּגוֹפִיָּיהוּ דְּאִיפְסוּן דְּדַבַּר אַחֵר הוּא, הִנֵּי [קְמִצִּין] מִיַּחֲסָרוּ מַעֲשֵׂה בְּגוֹפִיָּיהוּ:

[שְׁנִינָא בְּמִשְׁנֵתָיָנָא] ר' יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר כָּל הָרָאוּי לְאִישִׁים כו': וְרַבִּין גְּמִלְיָאֵל נִמְי הַכְּתִיב עוֹלָה עַל מוֹקְדָּה? הֵהוּא לְאַהֲדוּרֵי פּוֹקְעִין הוּא דְּאִתָּא דְּלֹא אִפְסוּלִין קָא, אֵלָּא אִכְשֶׁרִין שְׁפּוֹקְעִין מִן הִיקִידָה אִישִׁיקְלָטִי"ר, וְקָאֵמֵר קָרָא שִׁחְיִירָה לְמוֹקְדָּה, דְּעַל מוֹקְדָּה מִשְׁמַע מוֹקְדָּה שְׁהִיָּה לֹה כְּבִר,

וִיקְרָא וְ ג' וְלָצֵב הִפְהֵן מִדּוֹ צִד וּמִנְכִּסִּי צִד וְלָצֵב עַל־פְּשָׁרוֹ וְהָרִים אֶת־הַדָּשָׁן אֶשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶלֶל הַמִּזְבֵּחַ:

וְאֵידֵךְ [וּרִ"ג יְהוֹשֻׁעַ דִּילֵף מִעַל מוֹקְדָּה שְׂרָק אֶת הָרָאוּי לְאִישִׁים] לְאַהֲדוּרֵי פּוֹקְעִין מִנָּא לִיָּה? נִפְקָא לִיָּה וְהָרִים אֶת־הַדָּשָׁן מֵאֶשֶׁר תֹּאכַל

אבני חן על מסכת זבחים

ראויין, אף כל ראוי,

אמר רב פפא, קמצים שקדשו בכלי ונפסלו איכא בינייהו, לתנאי דידן רבן גמליאל ורבי יהושע # [למה אינו מזכיר מה דעתו של ר"ש בזה ?] לא ירדו דגמרי לה ממוקדה וממזבח, והני בני מזבח ומוקדה מינה, עד שלא נפסלו,

לתנאי דמתניתא רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא ירדו דעולה צעיקן, אבל ממנה מרד,

ר"ע אומר עולה צהאי קרא כתיב [ואף שלשון הפסוק שם היא [שמות כט לח] וזה אשר תעשה עליהם כבשים בגרשנה שנים ליו'ם תמיד צ"ל שר"ע דורש הפסוק כאילו כתיב עולת תמיד], שמות כט עולה, מה עולה ראויה אף כל ראויה,

מאי בינייהו [בין ריה"ג ור"ע]?

אמר רב אדא בר אבהו, עולת העוף פסולה איכא בינייהו, מר [ר"ע] מיייתי לה מעולה דלא מרד, דאף עולת העוף משמע, ומר [ריה"ג] מיייתי לה לקדושי פסולין מכבשי צהמה ולא עוף,

ולמאן דמיייתי לה מכבשים הכתיב עולה? אי כתיב כבשים ולא כתיב עולה, ה"א אפילו מחיים [אם עליו לא ירדו] [ראה להלן] פר. שאם שחט עולה בראש המזבח שהיא כשרה, כתב רחמנא עולה משחטוי לעלות,

ולמאן דמיייתי ליה מעולה, הא כתיב כבשים? אי כתיב עולה ולא כתיב כבשים, הוה אמינא אפילו מנחה [אם עלה לא ירד], כתב רחמנא כבשים,

[ר"ל אמר] [אמר ריש לקיש],

1. מנחה הבאה בפני עצמה @ [צלוה כולה] [כלומר] בגלל עצמה, כגון המתנדב מנחה נסכים בלא זבח, דאפשר לעשות כן, כדלקמן [דף 5א] לדברי כולן [כל התנאים במשנתנו: ר' יהושע, ר"ג, ור"ש], [והלשון "כולן" היינו רובן, וכיון שיש כאן חמשה תנאים, כל שיש שלשה בדעה אחת קורא להן "כולן"] ר"ג ור' יהושע דמתני', דמרבי כל הראוי לאשים, ולר"ש נמי דמרבי כל הבא בגלל עצמו, אם נפסלה ועלמה לא תרד וכי פליג ר"ש צהמה בגלל זבח,

לדברי רבי יוסי הגלילי ור"ע,

דף פ"ד ע"א

תרד דהא לא מרצו אלא עולה, ודוגמה, מין צהמה ועוף, ולא מנחה,

2. [ומבשר ר"ל] מנחה הבאה עם הזבח כלומר בגלל זבח, לדברי ר"ג ורבי יהושע לא תרד, לדברי כולן [ור"ש, ריה"ג ור"ע] אם פסולה היא תרד לכדי יוסי הגלילי ור"ע ור"ש, [ור"ש" גרס הפך מוסדר הגמ' [לדברי ר"ג ורבי יהושע לא מרד, דהא (כתיב) (צמ) מוקדה ומזבח הוא],

3. נסכים [שאינם לאשים] הבאין בפני עצמן כגון המתנדב יין בלא זבח, דתנן במנחות [דף קד] מתנדבין יין לדברי כולן [ר' יהושע, ר' יוח"ג ור"ע] רבי יוסי ור"ע ור' יהושע ירדו, לדברי ר"ג ור"ש לא ירדו,

4. נסכין הבאין עם הזבח, לדברי כולן [ר' תנאים: ר' יהושע, ר"ש, ריה"ה ור"ע] ירדו, לדברי ר"ג לחודיה לא ירדו,

[ומקשה] פשיטא דהכי הוא, דלרבי יהושע מידי דבר מוקדה אין דלאו בר מוקדה לא, לר"ג כל דבר מזבח, ולר"ש בא בגלל עצמו, ולתנאי דמתניתא מנחה לא?

ראה שם,

עוף *	קמין שקדשה בכלי ומנחה בפני עצמה **	מנחה עם הזבח	נסכים בפנ"ע או עם הזבח
לא ירד	לא תרד	לא תרד	ירדו
לא ירד	לא תרד	לא תרד	לא ירדו
לא ירד	לא תרד	תרד	בפנ"ע לא ירדו, עם הזבח ירדו
ירד	תרד	תרד	ירדו
לא ירד	תרד	תרד	ירדו

* בהמה לעולם לא תרד,

** לא קדשה בכלי לכו"ע תרד,

מאי איכא בין הגי תנאי [ריה"ג ור"ע בברייתא], להני תנאי דמתניתין [ר' יהושע ור"ג]?

אבני חן על מסכת זבחים

מנחה הבאה בפני עצמה איצטריכא ליה ולאשמועינן דיש מנחת
נסכים הצאה בפני עצמה וכדרכא, דאמר רבא, מתנדב אדם מנחת
נסכים בכל יום [גם ביום רגיל שאינו מביא זבח] בלא זבח, ואף על גב שלא
אמרה תורה מנחת כליל (הצאה) אלא הצאה בגלל זבח, היכא דפריש פריש,

[מנחת כליל: לכל קרבן עולה או שלמים בין של יחיד ובין של ציבור, צריך להביא
עמה "מנחת סלת" שהיא כולה כליל, ואינה צריכה לא תנופה ולא חגשה ולא
קמיצה ולא לבונה, ושעורה שלשה עשרונים סלת לפר, ושני עשרונים לאיל
ועשרון לכבש. ראה חומר בקודש פ"ב מו-מוז],

ונשמעינן כדרכא ר"ל כהניא כדרכא?

[פ' זה פשיטא שנסכים הבאים עם הזבח לרוב הדיעות אם נפסלו ידרו, אלא
סד"א אליבא דר"ש כיון שיוכל להביא את הנסכים לאחר זמן, ואז כיון שאינם
באים יחד עם הזבח יהיה דינם כנסכים הבאים לפני עצמן ואם נפסלו לא ידרו,
קמ"ל דאפ"ה דינם כבאים עם הזבח],

נסכים הבאים עם גלגל הזבח איצטריכא ליה לר"ל לאשמועינן
דלר"ש ידרו, וכגון, דקא מקרב להו למחר וליומא חרא דק"ל לעיל
(דף מד) אדם מביא זבחו היום, ונסכו מכלן ועד י' ימים, ונפקא לן מהא, דאמר
מר, ומנחתם ונסכיהם ימי, דכתיבי בקרבנות החג, להכי כתיבי,

ס"ד אמינא, הואיל ואמר מר, במדבר כט מנחתם ונסכיהם
בלילה, מנחתם ונסכיהם למחר, כנסכים הבאים בפני עצמן
דמו, ומודי ר"ש דלא ידרו, קמ"ל:

מהני': אלו אם עלו לא ידרו, הלן צין דס צין אימוריס, והיוצא,
והטמא, ושנשחט חוץ לזמנו, וחוצן למקומו, ושקבלו [אנשים]
פסולין וזרקו את דמו,

רבי יהודה אומר כהן מלמא פליג, ומודי בשארא, וטעמא יליף בגמ',
שנשחט בלילה, ונשפך דמה, ויצא דמה חוץ לקלעים, אם
עלתה תרד,

ר"ש אומר לא תרד (שהיה פסולו בקדש), שר"ש אומר כל
שפסולו בקדש משבחת לעזרה נפסלה הקדש מקבלו בגמ' יליף טעמא,
לא היה פסולו בקדש, אין הקדש מקבלו,

ואלו שלא היו פסולין בקדש, הרובע, והגרבע, והמוקצה,
והנעבר, והאתנן, והמחיר, והכלאים, והטרפה, והיוצא
דופן, ובעלי מומין, ר"ע מבשיר בבעלי מומין דאם עלו לא ידרו
וכגמ' מוקי לה דדוקן שבעין הואיל וכשרין בעופות למחילה,

רבי חנינא סגן הכהנים אומר [חולק על ר"ע], דוחה ומורידן היה
אבא [שהיה כהן ועובד] את בעלי מומין מע"ג המזבח,

כשם שאם עלו לא ידרו אכל פסולין דמנן זהו לא ידרו, כך אם ידרו
לאחר שעלו לא יעלו עוד,

וכולן שעלו חיים לראש המזבח, ידרו, עולה שעלתה חיה
לראש המזבח, תרד,

שחטה בראש המזבח, יפשיט וינתחה במקומה:

נב': תניא ר' יהודה אומר, ויקרא ו זאת היא העולה זאת
מיעוטא, והיא מיעוטא, וה"ל דהעולה מיעוטא [ראה הוריות ג.], דמשמע העולה
המיוחדת כשרה, ולא פסולה, למעוטי פסולין אחר, שאפילו עלו ידרו, ולא חימא כל
הנוגע במזבח לכל פסולין אחר, ומסתבר דהני [ג' דברים] ממעט שפסולין לפני
זריקה הרי אלו ג' מיעוטי, פרט לשנשחטה בלילה, ושנשפך
דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים, שאם עלתה תרד ולקמיה
מפרש שאר פסולין מנא ליה דלא ידרו, ולא ממעט להו מהכא, כגון נשחט חוץ
לזמנו דפסולו לפני זריקה,

ר"ש אומר עולה, אין לי אלא עולה כשרה, מנין לרבות
שנשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים,
והלן, והיוצא, והטמא, ושנשחט חוץ לזמנו, וחוצן למקומו,
ושקבלו פסולין וזרקו את דמו, הניתנין למטה שנתנן
למעלה, ולמעלה שנתנן למטה, והניתנין בחוץ שנתנן
בפנים, בפנים שנתנן בחוץ, ופסח וחטאת ששחטן שלא
לשמן, מנין?

ת"ל תורת העולה שהיא על מוקדה, שמהא שם [כל] הלילה עד הבקר, ולא
מרד, ריבה תורה אחת לכל העולין, שאם עלו לא ידרו,

יכול שאני מרבה הרובע, והגרבע, והמוקצה, והנעבר,
ואתנן, ומחיר, וכלאים, וטרפה, ויוצא דופן? ת"ל זאת,

ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו, אחר שריבה

דף פ"ד ע"ב

הכתוב ומיעט?

מרבה אני את אלו שהיה פסולן בקדש, ומוציא אני את אלו
שלא היה פסולן בקדש,

ורבי יהודה מיייתי לה לשאר פסולין מהכא [שאם עלו לא ידרו], מפני
מה אמרו, לן בדם כשר שאם עלה לא ידר, שהרי לן כשר
באימורין שאם עלו לא ידרו,

אבני חן על מסכת זבחים

יהודה דאמר אס עלמה צניס תרד [פ' דר"י אומר במשנה, שגשומה בלילה הוא אחד מהדברים שאם עלה ירד], ולא מיבעיא הנך [שאר התנאים דפליגי אר"י וסברין], דאס עלו לא ירדו דחייב על העלאתן בחוץ, כדאמרין בפ' השוטט (לקמן ק"א), דהא מתקבלין צניס, אלא אפילו הך לר' יהודה חייב,

דף פ"ה ע"א

לא תהא פחותה [שוחט בפנים בלילה, והעלה בחוץ] משוחט בחוץ ומעלה אותה בחוץ דק"ל צהשוחט (לקמן דף קו) דחייב על שמיטה ועל עלייה,

מתיב רב חייא בר אבין, [תנן לקמן ק"א. בסוף העמוד] השוחט עוף קדשים בפנים, ומעלה בחוץ פטור על העלייה דאזי מתקבל צניס אלא מלוק,

שחט בחוץ ומעלה בחוץ, חייב על שמיטת דהשוחט עוף קדשים בחוץ חייב, דאיתרבי מאז אשר ישחט בפ' השוחט (לקמן קו) וכי העלהו בחוץ חייב דמרבין צהשוחט (לקמן קו) לענין העלאת כל הנשחטין, דכי היכי דחייב על שמיטתן חייב על העלאתן, דכמיז ואלהים תאמר, לערב פרשיות, [וי"ז מוסיף על ענין ראשון, ומערב הפרשיות לומר שאף שחטו חוץ שהעלן בחוץ חייב. רש"י לקמן],

ואמאי השוחטו צניס והעלהו בחוץ פטור, נימא לא תהא פחותה משוחט ומעלה בחוץ, תיובתא,

איבעית אימא, שחיטת העוף בפנים, מיקטל קטליה לא שייכא שמיטה צניס כלל [והרי הוא כאילו הרג את הבהמה], לא בחולין ולא בקדשים, אלא שמיטת לילה שמיטה היא בחולין, הלכך בקדשים שמיטה פסולה היא קרייה,

אמר עולא [ראה לעיל פג:], אימורי קדשים קלים שהעלן לפני זריקת דמן, לא ירדו, נעשו לחמו של מזבח,

א"ר זירא, אף אנן נמי תנינא [במשנתנו], שנשפך דמה [שר"ש חולק על ר' יהודה] לא תרד הצפר אס עלה, וקא ס"ד צדאימורי קדשים קלים נמי קאי, ושיצא דמה חוץ לקלעים,

ומה התם ומה נשפך דמה, דהוי עליית צפר [על המזבח] לפני זריקה, דהא אין כאן זריקה, וגריעת משאך עולין לפני זריקה, דהתם אס צא לזרוק יש לו מה לזרוק, והכא דאם בא לזרוק אין לו מה לזרוק ואפ"ה אמרת אס עלו לא ירדו, הכא [אימורי קדשים קלים] וכ"ש היכא דלא נשפך דאם בא לזרוק זורק, לא כל שכן [דלא תרד]?

תרגמא פירוש המשנה הזאת אקדשי קדשים שקדושת הגוף עליהן לפני

לן באימורין כשר, שהרי לן כשר בבשר כגון צפר שלמים הנאכלין לשני ימים [ולאחלן מוקשה וכי דנין דבר שלא בהכשרו מדבר שבהכשרו],

ירצא וציונא דאימורי עולה ואימורי קדשים, שהיוצא כשר בבמה, אכל יוצא דס, פוסל רבי יהודה, דנפקי לה תלתא פסולי מתלתא מיעוטי, ומסתברא למעוטי יוצא דס (מדגשחט חוץ לזמנו) [שאר הרש"י מוקמו לקמיה],

טמא [איברי עולה טמאין מפני מה אס עלו לא ירדו. לעיל נא]. הואיל והותר לעבודת ציבור,

חוץ לזמנו, הואיל ומרצה לפיגולו @ דאשכחן ליה ריזוי [ע"י הדם] אפילו צניס, שמרצה לפיגולו ליענש כרת [הואיל ומרצה הרצאת דמו לחייב עליו משום פיגול, כמו שקרבו מתיריו בהכשר, לפיכך אימורי פיגול שעלו לא ירדו. לעיל נא],

חוץ למקומו, הואיל ואיתקש לחוץ לזמנו,

שקבלו פסולין וזרקו את דמו [אס זרקו את דמו, מפני מה אס עלו הדם או האימורין לא ירדו. לעיל נא].? בהנך פסולי דחזו לעבודת ציבור כגון טמא, [מכשירים דחזו לעבודת צבור כגון כהן טמא. לעיל נא],

וכי דנין דבר שלא בהכשרו כגון לן צאימורין מדבר שבהכשרו לן צצפר, [ועוד ילפת] ויוצא דמקדש, מיוצא צצמה שאין שם מציצה, [דקא ילפת [לן] צאימורין [שהוא] שלא צצכשירס, מנ(נ) לן צצפר דהכשירו צצכ, חו היא מצותו, ומו היכי יליף יוצא צמקדש, מיוצא צצמה שכולו יוצא הוא, שאין שם קלעים אלא ע"פ השדה. לעיל נא].?

תנא אזאת תורת העולה ריבה, סמיך ליה לאסמכתא למילמיה, [זאת תורת העולה. תורה אחת לכל העולין [ש]אס עלו לא ירדו, דכמיז על מוקדה כל הלילה, וכל ראיות הללו [שאם עלו לא ירדו] משום דממעט מזהת היא העולה תלתא פסולי, מיימי (מהנך) [להנך ראיות דלא חימא] מאי שנא הני מהני [שאלו ג' ירדו, ואלו דמיימי הכי לא ירדו], והעיקר מקרא, ואסמכתא צעלמא הוא. לעיל נא],

[פ' דכתיב זאת תורת העולה היא העולה, ולמידין מן הפסוק על ג' דברים שפוסלין את העולה, אבל כל שאר הפסולין חוץ מוג' דברים אלו אס עלו לא ירדו, ויליף לה מן הפסוק על מוקדה כל הלילה, וכל הלימודים שלומד כאן על שאר הפסולין שאם עלו לא ירדו אינם אלא על סבך הפסוק שיש רק ג' פסולין שאם עלו ירדו],

א"ר יוחנן, השוחט בהמה בלילה בפנים (המעלה בחוץ פטור בחוץ) והעלה אותה בחוץ, חייב משום מעלה בחוץ, ואפילו לר'

אבני חן על מסכת זבחים

זריקה,

לאסוקה, לאו אורח ארעא להפשיט שם, מאי איבא למומר?

ו הרי פסח שנינו זה, דקמני סיפא והפסח והחטאת כו', וקא ס"ד דאפסול דקמני צרישא נמי קאי, כגון אס נשפך דמו או ינא דקדשים קלים הוא?

תרגומא בשלא לשמן [דפסול בפסח],

תנן, וכולן שעלו חיין לגבי מזבח ירדו, הא שחוטין לא ירדו, מאי לאו ל"ש קדשי קדשים, לא שנא קדשים קלים?

לא הא שחוטין, מהן ירדו [קדשים קלים], מהן לא ירדו [קדשי קדשים],

והא כולן קתני? כולם אחיין,

פשיטא [דחיים ירדו]?

לעולם אחיין נקט כולן, ולאשמועינן דירדו וברוקין שבעין איצטריך לאשמועינן שפסולין מחיים, וכי מחתינן להו תו לא מסקי, דק"ל (לעיל דף פד) בפסולין, כשם שאס עלו לא ירדו, כך אס ירדו לא יעלו, ואפי' הכי ירדו, דאין מוצח מקדש חיים,

ואליבא דר"ע נקט לה דאמר אם עלו לא ירדו דאמר במתניתין בעלי מומין אס עלו לא ירדו, ומוקמינן לה לקמן בדוקין שבעין, ואשמועינן מתניתין עלו חיים ירדו, הא שחוטין לא ירדו,

במאי אוקימתא בפסולין, אימא סיפא, וכן עולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד, שחטה בראש המזבח, יפשיט וינתח במקומה,

ואי פסולה בת הפשט ונתוח היא, ויקרא א ונתח אותה אמר רחמנא, "אותה" כשרה ולא פסולה אמרינן בתורת כהנים כשרה ולא פסולה שאס נפסלה קודם הפשט שורפה בעורה והא נמי בראש המזבח נהי דלא תרד דקדשה מוצח מיהו לא בעי הפשט ונתוח?

ומשני סיפא אתאן לכשרה והכי קאמר וכן עולה חיה כשרה שעלתה כו',

ומאי קמשמע לן פשיטא דתרד, דהא דהרא סלקא, [אלא הא קמ"ל] דיש הפשט ונתוח כשירות בראש המזבח, הא קמ"ל דהיכא דשחטה בראש המזבח, לא תריך לחטותה ואסוקה, ואע"ג דהדר סלקא, אלא מפשיטה בראש המזבח,

ולמאן דאמר, אין הפשט ונתוח בראש המזבח הואיל והדר מני

הבא במאי עסקינן לעולם כשעלתה כשרה חיה ומשחטה בראש המזבח וזרק דמה נפסלה הלכך יפשיט וינתח במקומה דאי מחית לה תו לא סלקא ודקשיא לך פסולה לאו בת הפשט היא בגון שהיתה לו שעת הכושר להפשט קודם פסולה בת הפשט ונתוח היא ואפילו היא למטה והשער פסול ונשרף וכרצי אלעזר בר"ש דאמר לקמן בפרק טבול יום (דף קד) כיון שנזרק הדם והורגה בשר שעה אחת להקטיר ונפסלה יפשיטה ועורה לכהנים ואין עורה נשרף עמה הילכך השמא נמי כי חיתא בראש המזבח ונקטרות בעיא הפשט ונתוח ונפסלה,

ורבי אלעזר ברבי שמעון היא, דאמר כיון שנזרק הדם והורגה בשר שעה אחת, יפשיטה, ועורה לכהנים כדכתיב (ויקרא ו) עור העולה אשר הקריב לכהן,

ואלא הא דקתני כיצד הוא עושה צריימא דזבחים גרסינן ליה, גבי עולה שעלתה חיה למזבח, ושחטה, וקאמר יפשיט וינתח במקומה, וקמני סיפא מוריד את הקריבים למטה ומדיחן, ואי בפסולה מני מחית לה תו לא סלקא מוריד את הקריבים למטה ומדיחן, למה לי?

ומשני אלא היכי נעביד נקריבינהו בפרתיהו צפרש שלהן בממיה, מלאכי א הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך?

אנן הכי קאמרינן, מדיחן למה לי הואיל ולא הדרי סלקי?

ומשני דאי מיתרמי בהן אחרינא ולא ידע שנפסלה, נסקינהו,

דף פ"ה ע"ב

ואנן ניקו לשון קושיא הוא נעביד להו לכהנים מילתא, דאתו בה לידי תקלה להעלות פסולין שירדו?

אפ"ה עדיפא, שלא יהו קדשי שמים מוטלים כנבילה הקריס צפרש שלהן,

אמר רבי חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן, אימורי קדשים קלים שהעלן לפני זריקת דמון, ירדו או לא ירדו?

א"ל רבי אמי, ותיבעי לך מעילה אי מהני להו [לאימורים אלו שהעלה] לאיקבעינהו במעילה?

א"ל מעילה לא קמיבעיא לי, דזריקה הוא דקבעה להו במעילה, כי קמיבעיא ליה ירידה,

ופשיט, לא ירדו ואין בהן מעילה דנעשו לחמו של מזבח, ומיהו מעילה

אבני חן על מסכת זבחים

ש"כ:

לית זהו, דלא הוצרכו לחלק ראוי לגבוה,

[שנינו במשנתנו] רבי חנינא סגן הכהנים [דוחה היה אבא את בעלי מומין מע"ג המזבח] כו': מאי קמ"ל תנא קמא נמי ירדו קאמר? איבעית אימא מעשה קמ"ל [פ' מעשה שהיה כך היה], ואיבעית אימא מאי דוחה בלאחר יד [שאם היה צריך להוריד את בהן עשה כן בשקט בלאחר יד] ואין מורידן דרך ציון צפרהסיה:

[שנינו במשנתנו] כשם שאם עלה [לא ירדו, כך אם ירדו לא יעלו] כו': אמר עולא, לא שנו אלא שלא משלה בהן האור כל דהו יעלו דנעשו לחמו של אש, אבל משלה בהן האור יעלו,

רב מרי מתני מחני לה להא דעולא ארישא כדאמרן אפסולין שעלו וירדו, דקמני מתניין לא יעלו,

רב חנינא מסורא מתני אסיפא, העצמות, והגדין, והקרנים, והטלפים, בזמן שמוחברין יעלו, פרשו שחלו מן הבשר לפי העלאתן לא יעלו והוא הדין נמי דאם עלו ירדו כדאמר לקמן צרייתא (דף פו) אליבא דרבי ומוקמין מתניין אליבא,

[וע"ז בא מאמרו של עולא] אמר עולא, לא שנו אלא שלא משלה בהן האור, אבל משלה בהן האור יעלו,

מאן דמתני אסיפא, כ"ש ארישא דדס עולה או אימוריס, צני הקטרה נינהו אס לא נפסלו, והי [אע"ג דנפסלו] כיון דמשלה בהן האור, קדשינהו כמה שהן פסולין,

ומאן דמתני ארישא, אבל אסיפא אכל עצמות וגידים לאו בני הקטרה נינהו דאמרין לקמן (שם פו) מועשית עולותיך הבשר והדס הלכך לא שייכא זהו משלה אור לקדשינהו:

מתני: ואלו אם עלו ירדו ואף על פי ששרין, דלא שייך זהו מוצה כלל, בשר קדשי קדשים, ובשר קדשים קלים, ומותר העומר [שהיה בא עשרון סלת, ומקטיר קומצה, והשאר נאכל לכהנים], [תוס'], וישתי הלחם [שנאכל לכהנים כדכתיב, ויקרא כג כ' והגוף הפך] אהם על לחם הפקדים הנקפה לפני ה' על-שני פקשים קדש יהיו לה' לכתן], ולחם הפנים, ושירי מנחות [מה שנשאר לאחר שנקמצו], והקטורת שעלתה על מוצה הסיון, דהא לאו ראוי הוא,

[והוא התחלת בבא אחריתא. יבין] הצמר שבראשי כבשים רישא דצנא אחרייתא היא, וזהו עצמות וגידין קמני לה, וכמשפטן, שצראשי כבשי של עולה, שצראשי אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו, כדאמר בשחיטת חולין צפ"ב (כו) אין לי

רב נחמן בר יצחק מתני הכי, א"ר חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן, אימורי קדשים קלים, שהעלן לפני זריקת דמן, יש בהן מעילה או לא? א"ל רבי אמי, ותיבעי לך ירידה, א"ל ירידה לא קא מיבעי' לי דנעשו לחמו של מוצה, כי קמיבעי' לי מעילה,

ופשיט הכי, לא ירדו, ואין בהן מעילה:

[שנינו במשנתנו] ואלו שלא היה פסולן [וכו']: א"ר יוחנן לא הכשיר ר"ע, אלא ברוקין שבעין טי"א לשון הטטה דקוק שמים (ישעיה מ) והוא לשון דק או תכלול צעיט (ויקרא כא) הואיל וכשרים בעופות דכתיב (ויקרא כב) תמים זכר צבקר כצבים, תמות וזכרות צבהמה ואין תמות וזכרות בעופות, ומיהו מחוסר אבר לא, משום הקריבהו נא לפתח (מלאכי א) וכן מוס מגוה,

והוא שקדם הקדשן את מומין [תוס'] שחלה עליהן קדושת מוצה [קודם], אכל קדס מומין להקדשן לא היו קדשי מוצה מימיהן, ואין המוצה מקדשן,

ומודה ר"ע בעולת נקבה שעלתה למוצה, תרד ואע"פ שכשרה בעופות דכאמך דקדס מומה להקדשה דמיא, דאין לך מוס גדול מזה, דכשקדם מומה להקדשה דמיא,

בעי רבי יומיה, יש נרבע בעופות עוף לא שייך ציה רובע דאין עוף רובע אשה, או אין נרבע בעופות [תוס'], מי אמר מן הבהמה להוציא את הרובע והנרבע, כל היכא דאיתיה ברובע איתיה בנרבע, כל היכא דליתיה ברובע ליתיה בנרבע, או דלמא הרי נעברה בו עבירה,

אמר רבה ת"ש, ר"ע מכשיר בבעלי מומין, ואם איתא דעוף שנרבע כשר, ליכשר לרבי עקיבא נמי צבהמה נרבעת אס עלתה לא תרד הואיל וכשר בעופות לכתחילה נכשיר נמי בנרבע הואיל וכשר בעופות, שמע מינה [שעוף הנרבע פסולה למוצח],

אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן נמי תנינא, הנרבע [ולא קמני רובע, אבל תני נרבע] והמוקצה ולא גרסינן הרובע דהא בעוף קאי ואין רובע בעוף וקמני דיש נרבע והנעבר, ואתנן, ומחיר, ומומטום ואנדרוניגוס ואע"פ שלא נאמר תמות וזכרות בעופות קסבר צריה צפני עצמה היא ואינו ספק זכר ספק נקבה ורבי אליעזר פליג עליה בצבורות (דף מז) דקמני סיפא רבי אליעזר אומר כל מקום שנאמר זכר ונקבה אחת מו"א עומטום ואנדרוניגוס מציניהם ועוף הואיל ולא נאמר בו זכר ונקבה אי אחת יכול להו"א מציניהן עומטום ואנדרוניגוס כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה,

אבני חן על מסכת זבחים

אלה נחמס שישן בכלל הפשטה, וישן בכלל הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר הוזכר בשמיטה, שאע"פ שאינו בהפשטה ישנו בהקטרה, מ"ל כו', ויש אמר בגוזה ערפו אלל ראשו, ושער וכן שער שבזקן תישים עולה, והעצמות, והגידים, והקרניים, והטלפים, בזמן שהם מחוברים יעלו, שנאמר ויקרא א והקטיר הכהן את הכל,

פירשו לא יעלו, שנאמר דברים יב ועשית עולותיך הבשר והדם:

נב"ל ת"ר ויקרא א והקטיר הכהן את הכל המזבחה, לרבות העצמות, והגידים, והקרניים, והטלפים, יכול אפילו פירשו, תלמוד לומר ועשית עולותיך הבשר והדם,

אי בשר ודם

דף פ"ו ע"א

יכול יחלוץ מזה מוטלת עליו [שיחלוץ] גידין ועצמות, ויעלה [רק את ה] בשר לגבי מזבח? ת"ל והקטיר הכהן את הכל, הא כיצד מחוברים יעלו, פירשו אפי' הן בראש המזבח, ירדו,

מאן תנא דשמעת ליה, דאמר פירשו ירדו, רבי היא וממני אליהם אמר [תוס'], דתניא ויקרא א והקטיר הכהן את הכל המזבחה, לרבות העצמות, והגידין, והקרניים, והטלפים, אפילו פירשו,

ואלא מה אני מקיים דברים יב ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר [תוס'], ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות,

רבי אומר, כתוב אחד אומר והקטיר הכהן את הכל המזבחה, ריבה, וכתוב אחד אומר ועשית עולותיך הבשר והדם, מיעט, הא כיצד מחוברים יעלו, פירשו, אפי' הן בראש המזבח, ירדו:

[שנינו בבב"א. כ"ה במס"ה, וראה תוס'] פירשו (לא יעלו) [וכו'] [אפי' הן בראש המזבח] [ירדו]: אמר רבי זירא לא שנו, אלא שפירשו כלפי מטה [תוס'] דק ירדה וממרחקי מן המערכה, אבל כלפי מעלה לגד המערכה אין זו פרישות אלא קרובי הוא דאקריבו לעיכול קריבה אלל העיכול של אש,

[ומתמה] ואפילו פירשו נראה בעיני שחקר מן הגירסא [פ' דלא גרסינן "ואפילו פירשו"], ולמאי דגרס ה"פ ואפי' פירשו בתמיה, והא מחוברים יעלו הוא דקאמר?

אמר רבה, הכי קאמר, לא שנו דקאמר פירשו ירדו, ומיהו איתנהו בכלל קדשים אלא שפירשו לאחר זריקה דכיון דנשעת זריקה מחוברים הוו, קובענן זריקה למזבח, וכי פירשו הוו להו קדשים פסולין # [וקורא לזה פירשו כלפי מעלה, היינו שהדם היה למעלה על המזבח שכבר נזרק, ולפני זריקה קורא כלפי מטה שהיה הדם עדיין למטה],

אבל פירשו קודם זריקה דנשעת זריקה לאו בני מזבח היו, אתאי זריקה ושרייתיהו להדיא, אפי' למעבר מינייהו קתא דסכניי [תוס'] כי היכי דשריא דבר לגבי מזבח [ע"י זריקה], דלהכי קאי [ליקרב על גבי מזבח], קשריא נמי עצמות למאי דקיימי, והיינו הנאת כהנים, כרבי ישמעאל [לקמיה],

ויקרא ז א פשטא פאשטא מו' דה נסת לכה הפהן אשכר יכפרו' לו' יתה: ויקרא ז ב ופיהן הפקריז אשעל אש עו' ד אעלה אשכר הקריז לפהן לו' יתה:

סבר לה, כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, נאמר ויקרא ז לו יהיה בעולה עור העולה אשר הקריז לכהן לו יהיה ונאמר ויקרא ז לו יהיה באשם כחטאת כאשר מורה אחת להם הכהן [וגו'] לו יהיה, מה אשם עצמותיו מותרין [תוס'] שהרי אף בשרו מותר, ואי משום נותר דנשריפה, לא שייך נותר אלא במידי דבר אכילה, כדכתיב (ויקרא ז) והנותר מבשר הזבח וגו', אף עולה עצמות מותרין,

מופני, דאי לא מופני איכא למיפרך, מה לאשם שכן בשרו מותר,

[ומסיק שכן הוא שיש פסוק מיותר] "לו יהיה" יתירא הוא כתיב דמני למיכתב עור העולה אשר הקריז לכהן, "לו יהיה" למה לו,

מתיב רב אדא בר אבהו, עצמות קדשים הנאכלין, כגון חטאת ואשם לפני זריקה מועלין בה מועלין בהן דאין כאן שעת היתר לכהנים, לאחר זריקה אין מועלין בהן, ושל עולה מועלין בהן לעולם?

אימא ושל עולה [אין דינו שות], פירשו לפני זריקה אין מועלין בהן, לאחר זריקה מועלין בהן לעולם,

ופליגא דרבי אלעזר אדרבה [תוס'], דא"ר אלעזר פירשו לפני זריקה מועלין בהם לעולם דכיון דפירשו איתנהו, לאו בני הקטרה נינהו, לא אהני להו זריקה, ובאסורייהו קיימי, פירשו לאחר זריקה לא נהנין מדרכן ולא מועלין כרבי ישמעאל, דגמר מלי יהיה דאשם, ואשם פירשו לאחר זריקה הוא, דבהדי דבר אשתרו צוריקה לכהנים:

אבני חן על מסכת זבחים

כש מקרות הגבר או סמוך לו, מלפניו [או] מאחוריו,
ביום הכיפורים (בחצות) [מחצות],

ברגלים (באשמורת) [מאשמורת] הראשונה ומשום דנפיש
קרבות ופיס דשן וזריך להעלותן לפסח שזאמנע המזבח ולסדר את המערכה
בלילה שיוכלו לשחוט ולהעלות התמיד בעלות השחר,

ואי סלקא דעתך מחצות דאורייתא, היכי מקדמינן (והיכי
מאחרינן אלא ה"ג ואי חזות דאורייתא היכי מקדמינן ל"ג והיכי מאחרינן,
א"ר יוחנן גרס ולא גרסינן אלא [תוס']?)

אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כלומר קראי כדרכ מיתראי,
ולאשמועינן דחזות עושה עיכול בשריירי, דקודם חזות הן בכלל הקטר, ומחצות ואילך
ראויין להרמה, כדשן מעליא,

והרמה במעוכלין לגמרי, קודם חזות, נפקא לן מהאי קרא כל הלילה אם ללמד
בא כמשמע כל המקרא, שיהא מעלה אברים ומקטירין עד הבקר, מכל הלילה נפקא,
איני יודע שעד הבקר, מה תלמוד לומר עד בקר?

לא נאמר אלא לענין הרמה, לומר שמורמין כל הלילה, והכי קאמר עד הבקר והריס,
לפני הבקר והריס, ולא נתן שיעור לדבר תן בקר לבקרו של לילה צוקרו
של לילה עלות השחר, צוקר אחר תן לו היינו השכמה, וכיון דאין זמן לדבר, אלא של
"השכמה", הכל לפי צורך השעה, יש צידק [פי'] בן הוא ביד חבמים] לעשות,

הלכך, כל יומא מקרות הגבר או סמוך לו לפניו או לאחוריו סגי,

ביום הכיפורים שכל העבודה מוטלת על כהן גדול משום חולשא
דכתן גדול ואיכא חולשא, וזריך להקדים יותר [ראה תוס'] מחצות,

ברגלים, דנפיש קרבנות, דקדמי אתו ישראל מאשמורת
הראשונה דקדמי סיפא דהאיא, ולא היתה קרות הגבר מגעת ברגלים עד
שהיתה עזרה מלאה ישראל, בדקתני סיפא דהאיא ו לא היתה קריית
הגבר מגעת, עד שהיתה עזרה מלאה מישראל,

איתמר, פירשו קודם חצות והחזירין אחר חצות, רבה אמר

דף פ"ז ע"א

חצות שני עוכלתן שריירי ידיהו חזות שני של ליל המחרת, רב חסדא
אמר עמוד השחר עוכלתן,

אמרי בי רב [ראה סנהדרין ז': אמרי בי רב רב הונא, והא אמר רב הונא אמרי
בי רב? אלא רב המנונא, וראה תוס' באן וצ"ע], מאי טעמא דרב חסדא,

מהני: וכולן (הקד) [בין] פסולין שעלו, דמתן בהן לא ירדו, בין עזמות וגידים
שהעלן מחובר ועכלתן האש שפקעו מעל גבי המזבח לארץ [תוס'], לא
יחזיר א"ש להחזיר, וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח, לא
יחזיר,

איברים שפקעו מעל גבי המזבח, קודם חצות יחזיר בגמרא
מפרש טעמא ומועלין בהן דאכתי בני מזבח נינהו, לאחר חצות לא
יחזיר ואין מועלין בהם דכיון דהוו להו כמעוכלין כדמפרש בגמרא הוו להו
דבר שנעשית מלכותו ואין מועלין בו,

כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו, כך הכבש מקדש,
כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן, כך הכלים
מקדשין:

נב: ה"ד [באיזה אופן מחלק בין לפני חצות לאחר חצות], אי דאית בהו
ממש, אפילו לאחר חצות נמי, אי דלית בהו ממש שנשרפו כולן
אפי' קודם חצות נמי לא?

לא צריכא

דף פ"ו ע"ב

בשריירי קשין שנתקשו מחמת האש, (ששלטה) [שליטה] האש כל לחותן ושלטה]
צוקלן ונשרפו, אלא שלא נעשו פחם, אלא כעצים יבשים הם ממוכס,

אחר חצות הוי עיכול = אם נתקשה הבשר ויבש כעץ, אף שלא
נעשה עדיין פחם, דהיינו דשן,
קודם חצות = עד שיעשה דשן ממש,

מנא הני מילי דחזות תליא מילתא? אמר רב, כתוב אחד אומר
ויקרא ו כל הלילה והקטיר על מוקדה, על המזבח, כל הלילה, עד הבקר,
דהיינו הקטרה,

וכתוב אחד אומר ויקרא ו כל הלילה וסמין ליה והרים והריס את
הדשן, וע"כ אכל הלילה קאי, דהא לא כתיב ולבש הכהן צוקר מדו צד, אלא כל
הלילה, עד הבקר ולבש והריס [שגם בתחלה הלילה יכול להרים], כן שמעתי בסדר
יומא, חלקיהו חציו להקטרה דלא הוי עיכול, אי לא דשן ממש הוא,
וחציו להרמה [תוס'] אפי' קשין שבהן ראויין להרמה, "וקריוין דשן", ומייהו
בשר ממש ליכא למימר דמיקרי דשן,

מתיב רב כהנא אדרב, דאמר חזיו להרמה, דמשמע דקודם חזות לאו שעת
הרמה היא, אפילו מן הנעשין דשן,

בכל יום תורם את המזבח תרומת הדשן, מלא מחסה, ונומנה במזרחו של

אבני חן על מסכת זבחים

[ומיבעיא ליה אי] לשלחן מדרמינן לה למזבח, שאין להם הפנים נפסל עליו אם לן בו לאחר זמנו, דתנן במנחות חנן לה, סידר את הלחם ואת הצויקין באחד בשבת, והקטיר את הצויקין [בשבת] פסולה, לפי שמחוסרים [בשבת] זמן, שאריקין לעמוד עליו שבעת ימים, כיצד יעשה, זה שסידרם באחד בשבת, יניחנה לשבת הבאה [שיהיו על השלחן י"ג ימים], ש אפילו הן על השלחן ימים רבים, אין בכך כלום,

או דילמא לקרקע עורה מדרמינן לה, דהא רשמינן חנן היא [המזבח] כמותה, ולא כלי שרת כשלחן?

א"ל [רבה לרבא, מדעת עצמו] אין לינה בראשו של מזבח,

קיבלה מיניה [רבא מרבה] או לא?

ת"ש, דאיתמר איברים שלנו בעזרה, מקטר והולך כל הלילה, לן בראשו של מזבח, מקטר והולך לעולם דאפילו אמרינן לינה מועלת בראש המזבח, מסקינן להו במערכה, שהרי פסולין שעלו לא ירדו,

ירדו, רבה אמר יעלו, רבא אמר לא יעלו דלינה מועלת, והווי להו פסולין, וכיון דירדו לא יעלו, ש"מ לא קיבלה מיניה, ש"מ:

שמות כט לו שבעת ימים פספס עליהם וקדשם אמו וקדש המזבח קדש קדשים פליהנגע במזבח יקדש:

שמות מ י ומשחם את המזבח העלה ואת קלי קלי וקדשם את המזבח וקדש המזבח קדש קדשים: [יש דיעות אחרים על איזה פסוק היה כוונת הברייתא, אבל כדי לקיים גירסת רש"י, זו הפסוק היחידה שיש לשונו של רש"י]

שמות ל כח ואת המזבח העלה ואת קלי קלי ואת הקלי ואת קדשם: כט וקדשם אתם וקדש קדשים פליהנגע קדש יקדש:

[שנינו במשנתנו] כשם שהמזבח מקדש כו': תנו רבנן שמות כט הנוגע במזבח, אין לי אלא מזבח, כבש מניין? ת"ל את המזבח ומשחת את המזבח לרבות את הכבש, כלי שרת מניין? ת"ל שמות ל כל הנוגע בהם יקדש,

בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן, כלי שרת מהו שיקדשו את הפסולין? הוא סבור לענין פדיון קמיבעיא ליה, כגון מנחה טמאה שקדשה בכלי שרת, מי קדשה קדושת הגוף, ולא נפקא להו לחולין, דקדשה כלי, אע"פ שהיא טמאה,

או לא קדשה, ומנן המנחות והנסכים שנטמאו יש [להם] פדיון, ואם משקדש בכלי נטמאו אין להם פדיון?

א"ל תניתוה [שנינו במשנתנו] דמקדשין ואין להם פדיון, כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן, כך כלים מקדשין,

ומה חצות שאין עושה לינה [תוס'] לאותו שעל הארץ, שהרי כל הלילה כשר להעלותו מן הארץ ולמזבח, דכתיב לא ילין חלב חגי עד בקר, הא כל הלילה ילין עושה עיכול לשירי דמערכה, עמוד השחר שעושה לינה, אינו דין שעושה עיכול,

[ועוד הלכה] פירשו קודם חצות, והחזירין לאחר עמוד השחר, רבה אמר חצות שני עוכלתן, רב חסדא אמר, אין בהן עיכול לעולם וכל [שעה] שפוקעין יחזיר, ומועלין בהן עד שיעשו דשן,

[ולכא למימר דעמוד השחר שני יעשה עיכול מק"ו [דלינה, א"כ] אם עמוד השחר עושה לינה א"כ נפסלו בעמוד השחר ראשון] דחצות, שהרי אינו עושה [לינה] [עיכול], אלא לקבנות היום שלפניו. תוס' [א"כ],

מתקיף לה רב יוסף, ומאן לימא לן דחצות בראש המזבח משיא להו עיכול, דילמא כל היכא דמשכחא להו משיא להו עיכול? הלכך פשו קודם חצות נמי, הרי הן עיכול בחצות, ואפילו החזירין לאחר חצות,

שלחו מתם, הלכתא כרב יוסף [פירוש יפה אמר ואין זה פסק הלכה, ולא שדך למיפדך הילכתא למשיחא, דהא לבסוף נמי מוכח דלא פליגי עליה, וא"כ הלכה למה לי. תוס'],

איתמר נמי, א"ר חייא בר אבא נמי כרב יוסף פירשו קודם חצות והחזירין אחר חצות, לא נהנין ולא מועלין בהן ולא חזין להחזירין, ויאלו מידי מעילה גרסי, ולא נהנין מדרבנן [בתוס' פירשו מדאורייתא], וכן תנא בר קפרא כרב יוסף פירשו קודם חצות, והחזירין לאחר חצות, ויצאין מידי מעילה,

א"ל רב פפא לאביי, וכי מאחר דשלחו מתם הילכתא כרב יוסף, וא"ר חייא בר אבא, וכן תני בר קפרא, רבה ורב חסדא במאי פליגי לומר דלא הוי עיכול בחצות?

אמר ליה בשמנים [בבשר שמן] אפילו הוקשו, לא הויא עיכול, דשומן מעכבן מליעשות דשן,

בעא מיניה רבא מרבה, לינה מועלת בראשו של מזבח, או אינה מועלת בראשו של מזבח [או דילמא אין לינה מועלת] ולא נפסלו ויחזור ויעלם,

היכי דמי, אילימא דלא ירדו אותן שמנאן בשחר בראש המזבח שלא במערכה, השתא לנו בעזרה אמרת דלא ירדו, בראשו של מזבח מיבעיא, ואלא דירדו מן המזבח לאחר עמוד השחר מיבעי לך, מי הוי כשאר לנים ונפסלים בעמוד השחר, ותנן בפסולין כך אם ירדו לא יעלו,

אבני חן על מסכת זבחים

א"ל לכתחילה ליקרב קמיבעי לי ולא לענין פדיון,

הא נמי תנינא

דף פ"ז ע"ב

שקיבלו פסולין, וזרקו את דמו @ אם עלה הנשר לא ירד, והדר זרקו פסולין, ולמה לי זרקו מקצלה איפסלה לה, מאי לאו שקיבלו פסולין וזרקו פסולין [מה בא המשנה לומר] אי לאו לאשמועינן טעמא דזרקו פסולין הוא, דהווי איברים בתורת אס עלו לא ירדו, ולכתחלה לא יעלו, דתפסל בשר בזריקת פסולין, הא זרקו כשרין לכתחלה נמי יעלו האיברים, דזריקה מעליא הוא, ואע"ג דקיבלו פסולין, משום דקדשיה כלי שרת למרוק לכתחלה?

לא שקיבלו פסולין, א"נ שזרקו פסולין ומשום היא גופא אינטריך לאשמועינן, אס עלו איברים לא ירדו, ואף על פי שנפסלו בזריקה,

[איבעיא להו], אויר מזבח כמזבח דמי אס תלה איברים פסולים באויר ראש המזבח כמזבח דמי ולא ירדו או לא כמזבח דמי וירדו?

ת"ש, כשם שהמזבח מקדש, כך כבש מקדש, ואי אמרת אויר מזבח לאו כמזבח דמי, אויר כבש נמי לאו ככבש דמי, היכי מסיק ליה מכבש למזבח הא כי מגצה ליה באויר הכבש, הוה ליה ירוד # [פ"י] שלפעמים היו מניחין את האימורין על הכבש, ואח"כ היה הכהן מעלה אותם מן הכבש למזבח. ראה תמיד בזה:], ותנן כך אס ירדו לא יעלו הוה ליה ירוד?

ומשני דנגד ליה גוררין עד המזבח ואינו מגביהן,

והא אויר יש בין כבש למזבח כדאמרן בפרק קדשי קדשים (לעיל דף סג) וכי מטי כנגד אותו אויר הוה ליה ירוד?

רובו לכבש כבש מה שנגד אויר, שדין ליה בתר רובא, אס רוב האבר כבש שדין ליה בתר כבש רובו למזבח ואי רובן במזבח, כמזבח שדין ליה בתר מזבח,

תיפשוט מהא, הא דבעי רמי בר חמא, יש חיבור לעולין דלא חשנין להו כמאן דמיפרת [ראה ביצה ב. ברש"י אוכלא דאפרת הוא], [פ"י] נחלק לשני חלקים], ואוליין בזה בתר רובא או לא, או אין חיבור, תיפשוט דיש חיבור דאי אין חיבור קמא קמא דמטא כנגד אויר איפסיל ליה, ובכריעות (דף יד) גרסינן ליה בלישנא אחרינא, תיפשוט דבעי רמי בר חמא הלכו באיברים אחר הכוב או לא הלכו? הא לא קשיא תיפשוט,

מתקיף לה רבא בר רב חנן, ואי אמרת אויר מזבח כמזבח דמי, עולת העוף שמליקתה בראש המזבח דפסלה במחשבה היכי משכחת לה דפסלנה? זה (מחשבה) [מחשבת] חוץ לזמנו, הא קלטה אויר מזבח דאי נמי אמרינן לינה מועלת בראש המזבח, וקיים זה אס מחשבתו, ושהה עד למחר והקטירה, בת הקטרה היא, דהא פסולין שעלו לא ירדו, וכיון דבת הקטרה מחר לכתחלה היא, אמאי פסלה זה מחשבת הקטרת מחר,

מתקיף לה רב שימי בר אשי, אלמה לא בתמיה, ולא משכחת זה פסול מחשבה, והא משכחת לה כגון משכחת כגון דאמר שמישז עליה הריני מולקה על מנת להורידה למחר לאחר שנפסל ולהעלותה ולהקטירה דכיון דאיכא ליה מחשבתו, מו לא סלקא דהא איפסל ליה בלינה, השתא נמי אהני זה מחשבה,

ופריקין אלתקפתא דרב שימי הניחא לרבא דאמר לינה מועלת בראש המזבח איכא לאשכחא בכה"ג, אלא לרבה דאמר אין לינה מועלת בראש המזבח, ליתא למחשבתו אפי' קיימא למחשבתו לא מיפסל, וכל שכן דמחשבה לא הוה,

ומהדרינן לרבה נמי משכחת לה כגון דאמר הריני מולקה על מנת להורידה קודם עמוד השחר, ולהעלותה לאחר עמוד השחר וכיון דעמוד השחר משכחת לה ארצפה, פסיל לה בלינה, הילכך מהניא לה נמי מחשבה,

רב שימי מסיים ביה באתקפתיה הכי, אס בעי למילף מנייה אויר מזבח לאו כמזבח דמי להך גיסא לאדך גיסא מיהא תיפשוט מנייה למיפשט מניה ולמימר, דאויר מזבח כמזבח דמי, דאי ס"ד אויר מזבח לאו כמזבח דמי,

דף פ"ח ע"א

חמאת העוף פסולה שמלקה בראש המזבח שלא לשמה ופסל, דאף על גב דנעשית למטון, הא אמר מר לעיל (דף סג) מלקה בכל מקום במזבח כשרה, ולא פסול מעלה ידיה אלף בהואה, והיכא דמלקה בפסול בראש המזבח, וקי"ל בכל הפסולין אס עלו לא ירדו, היכי מזה מדרמה היכי שרי ליה מר להזות מדמה, הרי מגביה ומחת, כשאוחז זה וזהו הוה ליה ירוד,

[ובן] שאר פסולים דמים צבהמה לר"ג דאמר צמתני' הדס פסול שעלה לא ירד, היכי זריק להו מדרמה מדמן, הרי זריקה מרחוק הוא זורק, והוה ליה אויר המזבח?

דמוגע להו לכותל מזבח, כשמוה צחטאת העוף, וכן בזריקת דס פסול,

ופריקין [ובן] הא [דמוגע להו בשעה הזאה] הזאה היא צתמיה [הלא] מוציו היא, ולענין דמים פסולים נמי, אי מגע להו, [ובן] הא זריקה, [הלא] שפיכה היא שפיכה הוה ולא זריקה,

אבני חן על מסכת זבחים

יבש?

א"ל לא נצרכה, אלא ליבש שבה שאי אפשר ליבול כולה שלא יהו זה קרעין קרעין של יבש, שלא נגע בהן השמן וקדשיהו מזרקות (כ"ט),

[ו?] איבעית אימא, מנחה לגבי דם, כיבש דמי ושפיר תפשוט מינה ליבש גמור,

אמר שמואל, כלי שרת אין מקדשין אלא שלימין לאפוקי נקב, ו אין מקדשין אלא מלאין כלומר שיהא בהן שיעור שלם הנריך לדבר, אם יבש הוא שיהיה שם עשרון שלם למנחה, ואם מנחת נסכים היא שיתנה בכלי, יהא שם ג' עשרונים, לפי ששני עשרונים לאיל, אבל אם חסר השיעור, אין הכלי מקדשן שאינו ראוי לכלי, כך שמעתי במנחות (דף ט), [ו] אין מקדשין אלא מתוכן [בתוך הכלי, ולא בנגיעת הכלי מבחוץ],

ואמרי לה, אין מקדשין אלא שלימין, ומלאים, ומבפנים [בעזרה],

מאי בינייהו? איכא בינייהו בירוצי מדרות איכא בינייהו, למאן דמי אין מקדשין אלא מחוץ, קסבר בירוצי מדות לא נתקדשו, אלא מה שבחוץ חללו של כלי, בירוצי מדות [היינו] גודשי מדות, ופולגתא היא במנחות בפרק שמי מדות (דף ט),

במתניתא תנא, אין מקדשין אלא שלימין, ומלאים, ומתוכן, ובפנים בעזרה,

א"ר אסי א"ר יוחנן, לא שנו הא דאמרין דאין מקדשין אלא מלאים, אלא שאין דעתו להוסיף [אלא שאין דעתו להשלים] ולהוסיף עד כשיעור, אבל דעתו להוסיף, ראשון ראשון קודש,

תניא נמי הכי, מלאין שניהם מלאים סלת אין מלאין אלא שלימין שהיו עשויים ולוגין שלימים, לאפוקי שיעור חסר דלא מקדשי,

אמר רבי יוסי, אימתי בזמן שאין דעתו להוסיף, אבל דעתו להוסיף, ראשון ראשון קודש:

[שנינו במשנתנו] אין כלי הלח מקדש [את היבש] [וכו']: אמר רב, ואיתימא רב אסי, אין מקדשין ליקרב, אבל מקדשין כלי הלח את היבש ליפסל שאם יא' חוץ לקלעים, או נגע בו טבול יום נפסל, דהמי ליה כלי להכשירו ליפסל, (בדמניא) [בדמניא] (מעילה דף י'), המנחות מועלין בהן מההקדשו, קדשו בכלי, הוכשרו ליפסל בטבול יום, ובמחוסר כפורים,

איכא דמתני לה אהא, אין מביאין מנחות, ונסכים, ומנחת

ועוד וכי דרך הזאה בכך, דרך זריקה בכך אלא לאו משום דאזיר מנחה כמנחה דמי,

אמר רב אשי לעולם צעין מהא לא תפשוט, אי דנקמ להו בראש המזבח ה"נ דהא גברא בראש המנחה קאי ונקיט להו, וכה"ג לא מיבעיא לן באזיר מנחה לעיל, דהנחת גופו בראש המנחה כהנחת קרבן דמי,

כי קאמר דתלנהו בקניא, מאי וכי קמצעיא לן, כגון דקאי אחרתא, ותלינהו בקניא באזיר המנחה, ⁴ תיקו:

מתני': [פי' כיון ששנינו במשנה לעיל פו. שבלי שרת] כלי הלח קערות ומזרקות, לנס ולגין ולשמן [ותמינהו שהרי ו' מדרות הלח היו במקדש, ברתנן בפ"ט דמנחות משנה ב'. תו"ט], מקדשין את הלח,

[כלי הלח, לשון "כלי" הוא לשון מדרה, ע"פ הפסוק בישעיה מ יב מִי־יִמְדָּךְ בְּשִׁעְלוֹ מִיָּם וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת הַבֶּן, וְכָל [ומדר] בְּשִׁלְשׁ [שליש מדבר, שלישי יסוד, שלישי ימים ונהרות, ל"א בשליש מגודל עד אמה שלישי לאצבעות, ומנחת פירש שהוא שם כלי, וכן ומשקמו דמעות שלישי. רש"י שם] עֶפֶר הָאֶרֶץ. רש"ש],

ומדרות יבש שמי מדות של יבש היו שם, עשרין, וחצי עשרין, עשרין למדידת כל המנחות, וחצי עשרין לתלות בו מנחת חציית כ"ג, מחליטה בצוקר ומחליטה בערב מקדשות את היבש,

להכי נקט גבי יבש "מדות" שאין כלים מיוחדים ליבש אלא אלו, דכלי שטמין בו מנחה כלי לח הוא, שמזרקות וקערות ראין לכך,

אין כלי הלח מקדשת את היבש בגמרא מתרגס לה אמדות הלח, ולא יבש מקדש את הלח,

כלי הקודש שניקבו, אם עושין בהן מעין מלאכתן שהיו עושין והן שלימים כשהם שלימים [קודם שניקבו] מקדשין, ואם לאו אין מקדשין,

ובולן אין מקדשין, אלא בקודש בעזרה:

גמ': אמר שמואל, לא שנו דאין כלי הלח מקדשין את היבש, אלא [כלי הלח ד' מדרות ו' מדות הלח שהיו שם, הין, וחצי הין, ושליש ההין וכו', דכין דהיך לא חזו ליבש למדי למדוד, וכן לא נמשחו אלא למדידה, לפיכך אין מקדשין אלא ע"י מדידה,

אבל מזרקות אע"ג דכלי הלח נינהו מקדשין יבש, דכי היכי דחזו ללח חזו לסלת שהוא יבש, שנאמר במדבר ז שניהם מלאים סולת,

א"ל רב אחא מדיפתא לרבינא, מנחה [דכתיב בהו שניהם מלאים סולת] לחה היא דהא כתיב בלולה בשמן, והיכי ילפת מהאי קרא דמקדשין

אבני חן על מסכת זבחים

עשירות:

ת"ר, מעיל כולו של תכלת היה, שנאמר שמות לט ויעש את מעיל האפוד כליל תכלת,

שוליו כיצד, מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורין דברימונים נאמרו שלשה צבעים, ועושה אותן כמין רימונים, שלא פיתחו פיהן דרך רימונים, כשהיו צאלין אחר גמר ציטון, מתפתחין מאליהן, כדרך שעושין קליפי אגוזים הציטונות,

וכמין קונאות צוטוני"ש, עשוין כמין מיק של נחשת, שעושין [צטון] בית יד הרומם שקורין אריסטיל, לשון (שמואל ב כא טז) [וישבי בגב אשר | בילידי הרפה] ומשקל קינו' [שלוש מאות | משקל נחשת] דישני כוונ, של קנסות שבראשי תינוקות והמיוקות תולין אותו צראשי כוונני נזרים, שעושין אותו למלחמתן, שקורים הילמ"ש, לשון וקלסא דנחש על רישיה [וקלם וקנס מתחלף הלכו"ד והנו"ן באותיות דלכטג"ח],

ומביא שבעים ושנים זגין [חלק החיצון של הפעמון], שבהן שבעים ושנים עינבלין מה שחלי בתוכן לקשקש, ומולו צו אלל הרמון, [והוא] פעמון כדכתיב (שמות לט) פעמון ורמון, ובתוך הרמונים דקרא, לאו בתוך החלל קאמר, אלא ציניהם דפעמון אחד צין שני רמונים,

ותולה בהן שלשים וששה בצד זה, ושלשים וששה מצד זה מלפניו ומלאחוריו,

רבי דוסא אומר משום רבי יהודה, שלשים וששה היו [בין שני הצדדין], שמונה עשרה מצד זה, ושמונה עשרה מצד זה,

אמר רבי עיניני בר ששון, כמחלוקת כאן כך מחלוקת במראות נגעים לטמא מפסחין של לכן אדמדם, ולבנים של נחקי הראש חקן, ושל נגעי צמים [וצגדים], דתנן מראות נגעים, רבי דוסא בן הרכינס אומר ל"ו, עקביא בן מחללאל אומר שבעים ושנים,

ואמר רבי עיניני בר ששון, למה נסמכה פרשת קרבנות צו את אהרן [בפרשת צו] את מורת העולה, זאת מורת הסטאת והאשם חצם השלמים, לפרשת בגדי כהונה והדר [בויקרא מ ב] קם את-אלהין [וקם-צגיו אפו']?

לומר לך מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין,

כתונת מכפרת על שפיכות דם, שנאמר בראשית לו וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם רמו הוא לעמיד, שיכפר שפיכת דמים ככתנת טבילה היינו כפרה [ועוד י"ל שהכתנת הוא הבגד באדם הקרוב

בהמה, וביכורים, מן המדומע ואע"פ שמוחר להניס, דצעיין מותר לכל ישראל, שנאמר (ויחזקאל מה) ממסקה ישראל מן המותר לישראל, ואין צ"ל מערלה וכלאי הכרם שאסורה אף להניס, ואם הביא, לא קדש,

אמר רב ואיתימא רב אסי, לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל דלא נפקי לחול, וישרפו, שקדשם הכלי, והא דרב אסי לא מהדר אביכורים, אלא אמנמות, דביכורים לאו קדושת כלי הוא, ומאי ליפסל איכא ומאי ליקרב איכא, הא לא קרבו,

ת"ר, כלי קדש שניקבו, אין מתיבין אותן כמו שעושין למדות מנוקבות, שמתבין אותן סביבות הנקב, ונקתם הנקב, ואין מתיבין לתוכן אבר לסתם הנקב, וכולהו משום דמיחזי כעניות ולאו אורח ארעא, נפגמו אין מתקנין אותן,

סכין שנפגם פגימה גדולה, שחיקון השחיתה ניכר, אין מושחזין את פגימתה, נשמטה [מן הקת] אין מחזירין אותה,

אבא שאול אומר, סכין מטרפת שהיתה רכה ליפגם פגימות דקות תמיד, ומטרפת את הקדשים היתה במקדש [ואף שלא היתה פגומה גדולה], ונמנו עליה כהנים וגזוזה,

ת"ר, בגדי כהונה, אין עושין אותם מעשה מחט לאורגן כמין יריעה, ולעשותן אחרי כן לבוש תפור במחט, אלא מעשה אורג אלא כמין מלבוש אורגין אותן בכליהם, שנאמר שמות כח מעשה אורג,

נתגעלו, אין מכבסין לא בנתר ולא באהל מין כיצוס הוא שמעציר את הגיעול, וכן נתר הא במים מכבסין בתמיה כיון דטעמא משום דמיחזי כעניות הוא, מה לי נתר מה לי מים הרי נתגעלו וכנסן, כל שכן דכי לא מחזור להו, שפיר גריעי טפי?

אמר אב"י, ה"ק, הוגעו במים @ כלומר אם היה גיעול מועט ולא הזקיקן אלא לכיצוס מים מכבסין אותו אף בנתר ואהל [ראה בקובץ ב.ד.ד. # 17 דף 91-51 שמבאר היטב את הענין של חומרי ניקוי וסבונים במקורות היהודיים],

דף פ"ח ע"ב

הוגעו לנתר ואהל שנתגעלו גיעול רב שהגיעו ליחזק לכיצוס נתר ואהל מו לא מתקן להו כלל, אף במים אין מכבסים לאו לרבותא הוא, אלא למימרא דנתר ואהל דנקט, לאו לענין כיצוס נקט, דהיכא דאסור אסור לגמרי, והיכא דשרי שרי לגמרי, אלא לענין גיעול נקט ליה וה"ק נתגעלו אין מכבסין אותו כלל אם הזקיקו לנתר ואהל,

ויש אומרים, אין מכבסין אותן כל עיקר, שאין עניות במקום

אבני חן על מסכת זבחים

יעגשו [פ'] שהיחיד אינו מתכפר בכתונת, אלא נגעים באין עליו. שט] **הא דלא ידיע מאן קטליה,**

אי ידיע מאן קטליה, בר קטלא הוא וכל כמה דלא קטליה מיעגש, דכתיב [ולאחז] לא יכופר וגו' (במדבר לה) ? במזיד ולא אתרו ביה דלא בר קטלא הוא, הילכך יצור מתכפרי בכתונת, והוא נגעים באים עליו, כדאמר בעריקין,

ולשון הרע אלשון הרע נמי לא קשיא, הא בצינעא דהוה דבר שצחשאי, קטרת מכפרת שהוא מעשה חשאי, הא בפרהסיא שהוא דבר שקול, קול פעמונים מכפר עליו:

לגוף ולבשר והוא מוגאל בדם ביותר בכל נהרג, וע"כ כתונת זה מכפר על כך. מהרש"א],

מכנסים מכפרת על גילוי עריות, שנאמר שמות כח ועשה להם מכנסים בד [לכסות] (את) בשר ערוה] לחפות על גילוי עריות,

מצנפת מכפרת על גסי הרוח, מנין? אמר רבי חנינא, יבא דבר שבגובה, ויכפר על גובה [כי כיסוי הראש מביא לידי אימה דשמיא כדאמרין בסוף פרק מי שהחשיך [שבת קנז]:] ברב נחמן בר יצחק דלא שבקתיה אימיה גלי רישיה. מהרש"א],

אבנט מכפר על ההרור הלב, היכא דאיתיה שהיו חוגרין כנגד אלילי ידיהן, דהיינו כנגד הלצ כדילפינן בפרק שני (לעיל דף יט) מולא יחגורו בצע,

חושן מכפר על הדינין [עוות הדין. מהרש"א], שנא' שמות כח ועשית חושן משפט,

אפוד מכפר על עבודת כוכבים, שנאמר הושע ג אין אפוד נגלה עון ותרפים הא יש אפוד אין תרפים, כך שמעתי במסכת ערכין (דף טז),

מעיל מכפר על לשון הרע מנין, א"ר חנינא, יבא דבר שבקול פעמונים שבו (מכפר) ויכפר על קול הרע [ויכפר] על העם כמחלוקת קרם שהוא לשון הרע [שנאמר] אלמס המיתס וגו',

וציץ מכפר על עזות פנים, בציץ כתיב שמות כח והיה על מצח אהרן, ובעזות פנים כתיב ירמיה ג ומצח אשה זונה היה לה,

[ומקשה וכי כתנת מכפרת על שפיכת דמים, ומעיל מכפר על לשון הרע] איני, והא"ר יהושע בן לוי, שני דברים לא מצינו להן כפרה בקרבנות, ומצינו לו כפרה ממקום אחר, ואלו הן שפיכות דמים ולשון הרע,

שפיכות דמים מעגלה ערופה, ולשון הרע מקטרת,

דתני רב חנניה [שקטרת מכפרת על לשון הרע], מנין לקטרת שמכפרת, שנאמר במדבר טז ויתן את הקטרת ויכפר על העם,

ותני דבי רבי ישמעאל, על מה קטורת מכפרת על לשון הרע, יבא דבר שבחשאי שהיה לצדו שם, כדמנן פורשין צין האולס ולמנחם בשעת הקטרה, וכל שכן מן ההיכל שנאמר וכל אדם לא יהיה וגו' בסדר יומא (דף מד), ויכפר על מעשה חשאי,

קשיא לשון הרע אלשון הרע, קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים?

לא קשיא, הא ידיע מאן קטליה כמות מכפרת על הציצור, שלא

פרק עשירי כל התדיר

דף פ"ט ע"א

מהני: כל התדיר מחבירו שנת מדירה מר"מ, וכן כולם, קודם את חבירו, התמידין קודמין למוספין, מוספי שבת קודמין למוספי ר"ח, מוספי ר"ח קודמין למוספי ראש השנה, שנאמר במדבר כח [בפרשת פנחס בקרבנות חג הפסח] מלבד עולת הבקר העשויה כזר משמע, אלמא תמידין קדמי למוספין אשר לעולת התמיד, תעשו את אלה:

[התמידין קודמין למוספין. וצ"ע שהרי קרבן מוסף של שבת, וקרבן התמיד הם שוים זה לזה שהוא כבש לעולה, וצריך לכוון בשניהם להקריבם לשם עולה, וא"כ מאן יימר שהראשון שמקריב הוא מוסף שמוא הוא תמיד? ראה משמר הלוי תנינא סימן מד],

גמ': מנא לן, [ומתמה] מנא לן ! כדקאמר טעמא מלבד עולת הבקר, דילמא תמידין הן דקדמו למוספין, משום דתדירי דתמיד בכל יום, הילכך חשיב [מדירה] [מדירות] ידיה, מוספין למוספין, מנ"ל?

[במדבר כח ט והקרבתם אשה עלה לה' פרים בגי'בקר שנים ואיל אחר ושבעה כבשים בגי' שנה תמימים יהיו לכם: כ ומנחתם סלת פלולה בשמן של שנה

אבני חן על מסכת זבחים

קודם נפקא לן מן ב"ק דבאלה, דלפירוש התוס' הוה ליה למימר שם "אלא" אמר קרא תעשו. וצ"ע, # ואולי יש לומר שגם התוס' מפרשים בדברי הרש"ש ולא רצו להאריך, וסמכו שמו שיעין בדברי הגמ' יבין מאליו, שהרי ודאי יש לפרש דוה היה כוונת התוס', שלפי מסקנת הגמ' "מכאלה תעשו שיהיו כל עשיות שוות" הוא מסקנת הגמ'.

אביי אמר, מגופה דקרא דמלגד עולת הצק שמעי, דמוספין תדיין יקדמו, אם כן [שאין כאן לימוד של דין תדירות] לימא קרא מלכד עולת הצק ותשתוק, אשר לעולת "התמיד" ל"ל פשיטא דעולת הצק עולת התמיד היא, למימר דהך דתדירא תיקדום [פ' התורה אומרת "מלכד עולת הצק" לומר שתמיד בא קודם, ואח"כ אמר הטעם, מפני שהוא עולת "התמיד"] אלא מלה לך טעם הקדמה צמדיקות, כדי שתלמוד לשאר תדיין שיקדמו, דמשום היל גופא [דתמיד בא קודם, ואין למדין שאר קרבנות], ל"ל לפרושי טעמא:

[ממשנה זו רואין דכל שהוא יותר קדוש הוא יותר חמור].

מהני: כל המקודש מחבירו שיש בו צד ריבוי קדושה ממנו קודם את חבירו,

1. דם החטאת, קודם לדם העולה אם שניהן שומעין ועומדין לזרק, מפני שהוא [חטאת] מרצה מכפר על חייבי כרימות, הצריך ריבוי גדול,

2. איברי עולה קודמין צהקטרתן לאימורי חטאת אם מרקו דמי שניהן [ועומדין שניהם לזרק], מפני שהוא [העולה] כליל לאישים וצד ריבוי קדושה הוא זה למצא [שהוא יותר קדוש לגבי מוכח].

3. חטאת קודמת לאשם, מפני שדמה ניתן לד' קרנות ואשם צ' ממנות שהן ד', ולא על הקרנות ועל היסוד שפיכת שירים, וצאשם לא מצינו שנאמרו, [אבל ראה רמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות הל' ו' שכתב בפשטות על העולה והאשם והשלמים ושירי הדם נשפכין על היסוד הדרוני, וכן כתבו התוס' לעיל גג: ד"ה העולה שכל הקרבנות צריכין שפיכת שיריים, ומביאין שם הגמ' לעיל לו. בתחלת הדרך מניין לכל הדמים שטעונים מות דם ליסוד? ת"ל ודם ובחך ישפך. וראה תוי"ט שהקשה בן וסיים לכך צריך לדחוק דתנא קחשיב צד רבוי מה שנאמר בפירוש ממה שנלמד בלמוד בעלמא.

ובתוס' רע"ק הוסיף שיש כעין זה בברכות כא. ברש"י ד"ה שאינו טעון וזה"ל שם כלומר שלא מצינו לו מקרא מפורש לנצק לפניו, ובחטאת כתיב בחטאת יחיד בויקרא ד' ואת כל דמה ישפך אל יסוד המזבח, אבל פרשת האשם שמתחיל בויקרא ד' לא נזכר שם שפיכת הדם],

4. אשם קודם לתודה ואיל נזיר, מפני שהוא [אשם] קדשי קדשים,

5. תודה ואיל נזיר קודמים לשלמים, מפני שהן נאכלין ליום

עשרונים לפי ושיני עשרונים לאיל תעשו: כא עשרו' ו' עשרו' ו' תעשו לפי האחד לשבעת הקבשים: כב וישעיר חטאת אחד לכפר עליכם: כג מלכד עולת הצק אשר לעולת התמיד תעשו את-אלה: כד פאלה תעשו ליו' ס' שבעת ימים לחם אשה ריחניתח לה' עלינו ל'ת התמיד תעשה ונסכו':

א"ר אילעא, דאמר קרא במדבר כח [תעשו את אלה] כאלה תעשו ליום שבעת ימים, אלה כאלה צמר ההוא קרא דמלגד עולת הצק תעשו את אלה, כמיז כאלה תעשו, משמע כסדר שאמרתי לך, כאלה של מעלה, כשם שהתדיין קודם, כך סדר המוספין, שאם יום שיש צ' מוספין כגון צצנת שצמך הרגל, יהא התמיד קודם,

[פ' ומלמד שכל ימי חוה"מ פסח יהיה בהם הדין של כל התדיר קודם, ומזה רואין שהדין של קרימה שייך בכל הקרבנות, אבל להלן אומר הגמ' שהלימוד הוא מאלה תעשו שיהיו כל העשיות שוות],

והאי מיבעי ליה לגופיה להטעין מוסף לו' הימים, דמקרא קמא יום ראשון הוא דנפקא לן?

א"כ נכתוב אלה [בלי כ"ף] תעשו ליום,

אי כתב לשון קושה הוא אלה תעשו ליום שבעת הימים, ה"א [לגופיה הוא דאתא] אלה לשבעת הימים (אין מירי אחרנא לא) אותן צצנת כצנים האומרים צענין, יתחלקו לצצנת הימים,

[ומתריין] ליום [שכל יום יביא ו' כבשים] כתיב [אם בא לומר שיתחלקו לו' ימים, למה כתב "ליום", היה די לומר אלה [בלי כ"ף] תעשה לשבעת הימים, ולכן כתב ליום לומר שאף אם כתיב אלה לא היינו מפרשים דקאי על יום ראשון, וכיון דאפ"ה כתב כאלה בכ"ף היינו לומר דדין תדירות נוהג בכל הקרבנות, ועכשיו ס"ל דמש"כ שבעת הימים היינו, שגם בכל שבעת הימים מביא הקרבנות כמו ביום ראשון, דהא אין מקרא יוצא מירי פשוטו],

[ומקשה] ואכתי אימא [שהכ"ף של כאלה צריך, לומר מה מקריב בשאר ימים, דאי היה אומר רק] אלה [תעשו] ליום [היינו מפרשים] ליום ראשון, אבל שאר יומי והדר כמיז פאלה תעשו ליו' ס' שבעת ימים לקס אשה ישימחם לה' לא ידענא כמה להי איטריך כאלה, דעל כרחק מהשתא מוקים תעשו ליום, אשאר יומי [דליום שבעת הימים תעשו כאלה, והפסוק מתפרש בפשוטו, ומניין שבכל קרבנות תדיר קודם?]

אמר קרא תעשו, שיהיו כל העשיות שוות [ראה תוס' בתוכות קו: בתוס' ד"ה כדאמר רבא, וז"ל ולא היא, דמהתם נפקא לן בכל מקום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, כדמפיק התם מכאלה תעשו שיהיו כל עשיות שוות. עכ"ל, והבינו המפרשים שהתוס' מפרש בדברי הגמ' שלמדין תדיר שאינו תדיר מ"תעשו" וכל העשיות שוות היינו לענין תדירות, וכל בעל סברא מרגיש שזה פירוש דחוק בדברי הגמ',

וראה רש"י בכתובות שם על התוס' כתב וז"ל, ע"ש [כאן] בגמ' דמתעשו דמשמע שיהיו כל עשיות שוות נפקא לן שיהא קרבנות של כל שבעת הימים שוים במספרם, דהיינו כמספר של יום הראשון ככה גם בשאר ימים, ולענין דתדיר

אבני חן על מסכת זבחים

אחד, וטעונין לחם,

חטאת קודמין לדם עולה [כדמכז ועשה את האחד חטאת ואם האחד עולה [שיהיו גם אימורי חטאת לפני איברי עולה], ת"ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת משמע שיהא שני לו,

אי פר שני, יכול תהא עולה קודמת לחטאת לכל מעשה [אף לזריקת דמה], ת"ל ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה, הא כיצד? דם חטאת קודמת לדם עולה, מפני שמרצה (: [אבל] איברי עולה (כו':) קודמין לאמורי חטאת, מפני שהם כליל לאישים],

ואמאי, מתנה קמייתא דמכפרה תיקדום דחטאת מכפרה, ושלמה כפרה בדידה, כדאמרינן בפרק צ"ש צית שמאי (לעיל דף נח) וכפר אע"פ שלא ניתן אלא אחת, והנך [ישאר הג' הזאות] לא [יקדים החטאת לעולה] # [וצ"ע שהרי החטאת נעשית למעלה על הסוכב והעולה למטה, ואיך ס"ד שאדם אחד יפסיק באמצע הזריקות, לירד ולחזור לעלות, דהא בודאי מיירי שאדם אחד מזה שניהם?]

אמר רבינא, הכא בחטאת הלויים עסקינן [שאינה באה לכפר], ואע"ג דכי עולה דמי שלא הביאה על חטא, ואפ"ה קאמר רחמנא היא תיקדים (חטאת) קודם לעולה, משום דשם חטאת קודם לעולה, וה"ה לג' מתנות שחטאת,

במערבא אמרי, הואיל והתחיל במתנות, גומר:

איבעיא להו, דם חטאת ואיברי עולה איזה מהן קודם, דם חטאת קודם מפני שמרצה, או דילמא איברי עולה קודמין, מפני שהן כליל לאישים,

ת"ש, דם חטאת קודם לדם עולה, לדם עולה הוא דקדים לאיברי עולה לא קדים,

אדרבה מסיפא [יש ללמוד], איברי עולה קודמין לאימורי חטאת, לאימורי חטאת הוא דקדים לדם חטאת לא קדים, אלא מהא ליבא למשמע מינה [הלשון "אלא מהא ליבא" יש 23 פעמים בש"ס 21 פעמים למשמע, ושני פעמים במגילה למישמע]:

איבעיא להו, דם עולה ואימורי חטאת, איזה מהן קודם, דם עולה קודם, דקאתי מכח כליל, או דילמא אימורי חטאת קודמין דקאתי מכח מכפר אימורי חטאת לא מכפר, שאין כפרה אלא בדם, דם עולה לאו כליל הוא דאין כליל אלא באישים, אלא מכח כליל קאתי, שהאיברים יהיו כליל,

ת"ש, דם חטאת קודם לדם עולה, דם חטאת הוא דקדים לדם עולה, אבל אימורי חטאת לא,

6. השלמים קודמין לבכור, מפני שהן [השלמים] טעונין מתן ד' צ' מתנות שהן ד', ובכור אינו אלא מתנה אחת, ואינו טעון סמיכה [במנחות צב]. ונסכים [במנחות צ:] כדאמרינן במנחות צ' שמי מדות כל הקרבעות כו', [וסמיכה], ונסכים, ותנופות חזה ושוק [כדכתיב בשלמים בויקרא ז לא והקטיר הקהן את החלב המזבחה והיה הקהן לאהרן ולבניו: לב ואת שו' ק הקטיר תתנו תרומה לבהן מזבחי שלמים: לג הפקריב אתידם השלמים ואת החלב מביני אהרן לו' תתנה שו' ק הקטיר למזבח],

7. הבכור קודם למעשר, מפני שקדושתו מרחם, ונאכל לכהנים [אבל המעשר נאכל לכל אדם, כדאמרינן באיזהו מקומן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם],

8. המעשר קודם לעופות, מפני שהוא מין זבח זריחת סכין, ועוף במליקה, וזבחם [במנחות] חשיבי מפני שמטותן מרובה, שכל הקרבעות צאין מהן, ויש בו קודש קדשים לחלק גבוה צ' דברים, דמו ואימוריו דמו (ואיבריו) ואימוריו, מה שאין כן בחטאת העוף שאין למזבח אלא דמה, וכיון דקדמה לחטאת העוף, כל שכן לעולת העוף, דהא חטאת העוף קודמת לעולת העוף כדקמי ואזיל #12,

10. העופות קודמין למנחות, מפני שהן מיני דמים כפרת מרובה [משל מנחות],

11. מנחת חומא קודם למנחת נדבה, מפני שהוא בא על חמא והיינו קדושתו, דמכפרת,

12. חטאת העוף, קודמת לעולת העוף מקראי נפקא לן בגמרא, וכן בהקדישה כשהוא מפרש את קינו [בלקחת בעלים או בעשיית כהן]. קורא שם לחטאת מחילה:

דף פ"ט ע"ב

נב': מנא הני מילי דדס חטאת קודם לדם עולה, ואיברי עולה קודמין לאימורי חטאת?

דת"ר צמיתון הלויס כמיז צנהעלותך, במדבר ח ח וְלָקַחוּ פֶּרֶךְ בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּפָרִי־שָׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לַחֲטָאתָ, אִם בָּא לְלֹמֶד שֶׁהֵן שָׁנִים [שהרי רק כתיב בתחלת הפסוק ולקחו פ' בן בקר וכו'] ואי לא כתיב "פר שני" לא הייתי מבין שיש כאן עולה וחטאת. ע"פ שט בשם המלבי"ם, הרי כבר נאמר צוהמה פרשה במדבר ח יב וְתָלוּם יִסְבּוּ אֶת־יָדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֶׂה אֶת־הָאֶחָד חֲטָאתָ וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־תְּלוּם יְשִׁיעַ דַּקָּר והלויס יסמכו את ידיהם וגו', מה ת"ל ופר שני בן בקר תקח לחטאת,

שיכול, שיהא חטאת קודמת לכל מעשה עולה [גם לגבי אימורי

אבני חן על מסכת זבחים

עדיפי:

[שנינו במשנתנו] תודה ואיל נזיר כו': אדרבה שלמים קדמו, שכן ישנן בציבור כשני עשרת כביחיד, אפילו הכי נאכלין ליום אחד עדיפי,

איבעיא להו, תודה ואיל נזיר איזה מהן קודם, תודה קדמה שכן טעונה ד' מיני לחם [ונזיר טעון רק שתי מינים, כדכתיב במדבר ו טו וסל מצות סלת חלת בלולות בשמן, ורקיקי מצות משובחים בשמן ופרש"י ע"פ הגמ' מנחות טז עשר מכל מין], או דילמא איל נזיר קודם, שכן יש עמו דמים אחרים מטאת ועולה נאין עמו חונה [דכתיב שם במדבר ו טז והקריב חבהן לפני ה' ועשה את חטאתו ואת עולתו, ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות וגו']?

ת"ש [שנינו בברייתא מפורש], זו קודמת לזו לעיל מיניה איירי צמודה ואיל מיר, שזו טעונה ד' מיני לחם, וזו אינה טעונה אלא שני מיני לחם:

[שנינו במשנתנו] השלמים קודמין לבכור כו': אדרבה בכור קודם שכן קדושתו מרחם ונאכל לכהנים? אפ"ה מצות יתירות [שיש בשלמים שתי מתנות שהן ארבע, ופמיכה נסכים ותנופת חזה ושוק] עדיפי:

[שנינו במשנתנו] הבכור קודם [למעשר] כו': אדרבה מעשר קודם שכן מקדש לפניו ולאחריו דתנן, קרא למשיעי עשירי, ולעשירי משיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין, וילפינן צבטורות (דף ס) מקראי, אפ"ה קדושה מרחם עדיפי [לכן בכור קודם למעשר]:

[שנינו במשנתנו] מעשר קודם לעופות כו': אדרבה עופות קדמי, שכן קדשי קדשים אפילו חילת אדם שנהן, קדשי קדשים הוא?

אפ"ה מין זבח עדיף,

אמר רבינא בר שילא, אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים, פסולין ואע"ג דלענין מעילה לפני זריקת דמים לא קדשי, לענין איפקולי צינא, קדשי קדשים נינהו,

ותנא תונא #8 ותנא חנא דידן קיימא למילתא, מפני שהוא זבח, וישנו קדשי קדשים, דמיו ואימורין,

בשלמא אימורין ליתנהו בעופות, אלא דם מיהא איתיה [גם

אדרבה מסיפא, איברי עולה קודמין לאימורי חטאת, איברי עולה הוא דקדמי לאימורי חטאת, אבל דם עולה לא, אלא מהא ליכא למושמע מינה:

איבעיא להו, דם עולה ודם אשם, איזה מהן קודם, דם עולה קודם דקאתי מכח כליל, או דילמא דם אשם קודם (דקאתי מכח) דמכפר,

ת"ש, דם חטאת קודם לדם עולה, אבל דם אשם לא [אלא עולה קודמת],

ברין הוא ראיבני למיתני דם אשם [פ' במקום לומר חטאת קודם לעולה היה יכול לומר אשם קודם לעולה, והיינו יודעים דכ"ש חטאת שקודמת לאשם],

ואידי דבעא למיתני סיפא [בהמשך למה שאמר, דם חטאת קודם לדם עולה, ממשיך] איברי עולה קודמין לאימורי חטאת, [ואי הוה תני דם אשם קודם לדם עולה, היה ההמשך בא, אימורי עולה קודמין לאימורי אשם, כדממשיך],

דאי תנא לאימורי אשם, ה"א לאימורי אשם הוא דקדמי [איברי עולה], לאימורי חטאת לא קדמי דמטאת חמורה מאשם כדקמני מתני, מש"ה תנא חטאת,

ת"ש, חטאת קודם לאשם, חטאת הוא דקדמה ליה לאשם, אבל עולה לא, מאי לאו דם [שרם האשם נזרק קודם דם העולה]?

לא אימורים [שאברי חטאת נקטרין לפני אימורי האשם, ולכן אין לדיוק דרך חטאת קדמה לאשם, הא עולה לא קדמה לאשם, שהרי איברי עולה קדמה גם לאימורי חטאת וכ"ש לאשם], דיקא נמי דקתני מפני שרמה ניתן אלמא צאימורין קאי, דלי דם קאי, שהיא יתנית מנצעי ליה, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] חטאת קודמת [לאשם] כו': אדרבה אשם קדים שכן יש לו קיצבה לדמיו, דכתיב (ויקרא ה) צסק שקלים, אצל מטאת כל דהו, אפ"ה ריבוי דמזבח עדיף [שבחטאת נותן ד' מתנות על ד' קדוות, ובאשם נותן רק שתי מתנות שהן ארבע # אף על גב שהחטאת נותן באצבע והזריקת של האשם הוא בזריקה מן הכלי וזה הרבה יותר דם בכמות, מ"מ חושב המתנות]:

[שנינו במשנתנו] אשם קודם לתודה כו': אדרבה התודה ואיל נזיר קדמי, שכן טעונין לחם? אפ"ה [אשם שהוא] קדשי קדשים

אבני חן על מסכת זבחים

בעופות יש מתנות דם] ולא ה"ל למיתני אלא ואימוריו קדשי קדשים, מה שאין כן בעופות, אלא להכי נקט דמו צהדי אימוריו, לאשמועינן דכי הדדי קדשי, בשעה שזה קרוי קדשי קדשים, קרוי גם זה קדשי קדשים,

אלא לאו קמ"ל אימורין כי דמו, מה דמו לפני זריקה, אף אימורין קודם זריקה, וקא קרי להו קדשי קדשים,

ומה דמו מיפסל ביוצא, אף אימורין מיפסל ביוצא דהא קדשי קדשים קרי להו,

נימא מסייע ליה, בשר קדשים קלים, שיצא לפני זריקה דמים מן לקלעים, רבי יוחנן אמר כשר, ר"ל אמר פסול,

רבי יוחנן אמר כשר, הואיל וסופו לצאת שהרי אכילתו ככל העיר, ר"ל אמר פסול, עדיין לא הגיע זמנו לצאת דאכמי לא אשתמי צאכילה,

ע"כ לא פליגי אלא בבשר צהודא הוא דמכשר רבי יוחנן, משום דסופו לצאת אבל באימורין לא?

הוא הדין דבאימורין נמי פליגי מכשר [ר' יוחנן], שזריקה [פ' דרק לאחר זריקה] עושה [אומר] [אומר] [הזריקה עושה את האימורין] קדשי קדשים, והאי דפריש משום דסופו לצאת, הש"ס קמפרש ליה, ולא מילתיה דרבי יוחנן היא, והא דקא מיפלגי בבשר, להודיעך כחו דר"ל, דאפילו בשר דסופה לצאת, אמר עדיין לא הגיע זמנו לצאת,

לימא כתנאי [אי אימורי קדשים קלים נפסלין ביוצא לפני זריקה דמים], אימורי קדשים קלים, שיצאו לפני זריקה דמים, ר"א אומר אין מועלין בהן אפי' לאחר זריקה, דלא מהניא צהו זריקה להכי, למיקבעניהו צמשיה,

דף צ' ע"א 27170 מ 27111 דפים שבש"ס

ואין חייבין עליהן משום פיגול דהוי להו כמי שלא טרק עליהן הדם, ולא קרבו כל מחייהו, נותר דאין נותר אלא צנצר צאכילה צחוק זמנו, כדכתיב [ויקרא ז'] ציוס וצחכס יאכל וממחרת וגו', וטמא [תוס'] ומשום טומאת הגוף, [שאם אוכלו בטומאת הגוף אינו בכרת, כדכתיב ויקרא ז' ב' וְהִנֵּפֶשׁ אֶשְׁר־תֹּאכַל בֶּשֶׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִעַמּוּקָה, וכן בויקרא כב ג' אֲמַר אֱלֹהִים לְדָוִד בְּלִי אִשׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל־זֶרְעֶכֶם אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּיִשְׂרָאֵל לַה' וְטִמְאַתּוּ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִלִּפְנֵי אֱנִי ה'] כדלמרי' צמנמות (דף כה) היתר לטורין חייבין עליו משום טומאה, שאין יתיר לטורין אין חייבין עליו משום טומאה, ואימורין דאיתרבו לטומאה מאשר לה, דומיא דבשר איתרבו דלאחר זריקה הוא דמחייב עליהו, ולא לפני זריקה, והני לא אהניא להו זריקה,

ר"ע אומר מועלין בהן, וחייבין עליהן משום פיגול, נותר, וטמא,

מאי לאו ברהדר עיילינהו פליגי דהו גלויא בשעת זריקה פליגי, ואפי' הכי קאמר ר"א, דלא אהניא להו זריקה משום דאיפסילו ציוצא, ובהא פליגי, דמר סבר מיפסלי ביוצא, ומר סבר לא מיפסלי ביוצא?

אמר רב פפא, ברהדר עיילינהו כ"ע לא פליגי [דאהני להו זריקה למיקבעניהו במעילה], והכא בדאיתנהו אבראי [בחורין] בשעת זריקה פליגי, ובהא פליגי, דמר סבר אין זריקה מועלת ליוצא, ומר סבר זריקה מועלת ליוצא,

והא רב פפא הוא דאמר צמנמות צפרק המכלת (דף מז) [תוס'] גבי שמי הלחם שיצאו צין שמיטה לזריקה, דפליגי נמי ר"א ורבי עקיבא, בדאיתנהו אבראי [בחורין] כ"ע לא פליגי דלא מהניא להו זריקה, בדעיילינהו לגוואי פליגי?

ה"מ גבי שתי לחם [שיצאו לפני זריקה, בזה פליגי אי משתרי], דלאו גופיה דזיבחה דזריקת כזשים קא משתרו [הלחם], דלאו גופיהו הוה, הלכך כל דאיתנהו אבראי מודה ר"ע, דלא מהניא להו זריקה, אבל אימורין דגופיה דזיבחה הוא, בדאיתנהו אבראי [כשהן בחורין] פליגי [אבל איתניהו בפנים לכ"ע הוריקה קובעתם במעילה]:

[שנינו במשנתינו] עופות קודמין [למנחות] כו': אדרבה מנחות קודמות, שכן ישנן בצבור כביחיד מנחת העומר, ושמי הלחם, עוף אינו צבור דמנח (תמורה דף יד) והקריב [לשון יחיד], היחיד מציא עוף, ואין צבור מציאין עוף? אפ"ה מיני דמים עדיפי:

[שנינו במשנתינו] מנחת חוטא [קודם למנחת נדבה] כו': אדרבה מנחת נדבה קודמת, שכן טעונה שמן ולבונה? אפ"ה מנחת חוטא הבאה על חטא עדיפא, דמכפרת,

איבעיא להו, מנחת סוטה, ומנחת נדבה [אבל במנחת חוטא לא מיבעיא ליה, דזה ברור דמנחת חוטא קודמת למנחת סוטה, דאינו בא אלא לברר עון. א"ס] איזו מהן קודמת, מנחת נדבה קדמה, שכן טעונה שמן (או) ולבונה, או דלמא מנחת סוטה קדמה, שכן באה לברר עון [אם חטאה האשה, ונמצא פעולה זו מועיל שתחשב מנחתה יותר מעולת נדבה]? מועלת נדבה?

ת"ש, מנחת חוטא קודמת למנחת נדבה משום דמכפרת, מנחת חוטא הוא דקדמה למנחת נדבה, הא מנחת סוטה לא?

אבני חן על מסכת זבחים

מטאת הוא [פ' אם לא בא בעניות לא היה מביא עולה], וכאן [בילדית. רש"י] שהעוף מתמ עולה הוא צא [שהרי קרבנה של יולדת היא כבש בן שנתו לעולה, ובן יונה או תר לחטאת. ויקרא יב ו, ובעניות כתיב שם פסוק ח ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תרים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת], והנהמה עיקר היתה, עולה קודמת כדכתיב צא אחד לעולה ואחד למטאת,

[אלא זה מעמדה] כל מקום שבא על חטא [כגון שזעמ עדות ושזעמ ציטוי ושגגה טומאת מקדש וקדשיו, שזכולן הקרבן צא לכפר על החטא. מס"ה], חטאת קודמת, וכאן [ביוולדת שאינה צאה על חטא אלא לטהרה. מס"ה] עולה קודמת,

וכל מקום ששנים באים תחת חטאת כגון צמטמא מקדש, שמי העופות מתמ חטאת אחד הן צאין, שהרי בעשירות לא היה מחוייב אלא חטאת, חטאת קודמת,

וכאן ביוולדת, שאין צא מתמ הנהמה אלא עוף העולה, דאילו בעשירות נמי הוא ממילא עוף למטאת, עם עולת צהמה עולה קודמת אלמא (עולה של צהמה יולדת) [עולת צהמה של יולדת], קודמת למטאת, שהרי אף חליפין קודמין למטאת, וממתימין מן מטאת העוף קודמת לעולת צהמה?

אמר רבא, למקראה שמהא נקראת צענין [בתורה] מחילה # [לכאורה פירוש זה קשה מאד, שאנו מקשים הא כתיב עולה קודם, ומתריץ דזה רק כתיב בן אבל אין הדין כן? וראה תוס' ששואלים רק מה החידוש] הקרימה הכתוב אצל צענדמן, מטאת קודמת, וכדאמרינן מזה צנה אב,

[שמהא נקראת צמקרא מחילה, ולא שמיקרב מחילה. רש"י עירכין כא. ובוה תבין קושיית התוס' שהקשו ותימה מה חידוש הוא זה? ומפרש ה"ר חיים להקדישה תחילה שיקדיש העולה קודם החטאת],

[לכך נראה להר"ר יחיאל דה"פ למקראה לשון מקרה כלומר אם לא נודמן לה כי אם פרידה אחת והיא רוצה לעשות ממנה עולתה וכשזדמן לה אחרת תביא חטאת הרשות בידה, ולכך הקרימה הכתוב, אבל כשהן באות יחד לעולם חטאת קודמת לה, ואפי' כשהיא עשירה שהיא מביאה עולת בהמה וחטאת העוף החטאת קודמת לעולה. שטמ"ק]:

תא שמע, פרים קודמין לאילים, ואילים קודמין לכבשים, כבשים לשעירים,

דף צ' ע"ב

מאי לאו דחג דמוספי החג, דשעירים היו מטאת וכבשים עולה, וקמני כבשים קודמין [תימה מאי קשיא דלמא לא מיירי בדם אלא באברי עולה דקודמין לאימורי חטאת בתנן? תוס']? לא לנדבה ושניהם עולה,

וטעמא מאי פרים קודמין לאילים, שכן נתרבו בנסכים פר שלשה עשרונים, ואיל שני עשרונים, וכשם עשרון, וכן אילים לכבשים [גם נתרבו],

מי קתני מפני שהיא מכפרת, מפני שהיא באה על חטא קתני, והא נמי דסוקטא באה על חטא [שנסתרה],

ת"ש [שנינו בברייתא], [מנחה] זו [סתם ולא פירש איזה מנחה] קודמת לזו, שזו [מנחת סולת] באה מן החיטין, וזו [מנחת סוטה] באה מן השעורין, מאי לאו מנחת נדבה, למנחת סוטה,

לא מנחת חוטא [שגם היא באה מן הסלת] למנחת סוטה, תיפוק לי דהא מכפרת והא לא מכפרת [למה צריך לומר שבאה מן החיטין וכו'],

ואלא מאי מנחת נדבה, תיפוק לי דזו טעונה שמן ולבונה וזו אינה טעונה שמן ולבונה? אלא חד מתרי טעמי [נקיט]:

[שנינו במשנתנו] חטאת העוף קודמת [לעולת העוף] כו': מנא ה"מ [אבל הכא קשה ל"ל קרא תיפוק לי משום דחטאת העוף מרצה? ושמא כיון דלית בה הקטרה לא מהני בה האי טעמא. תוס']? דת"ר, ויקרא ה והקריב את אשר לחטאת ראשונה צמיעת הקול כתיב, מה ת"ל, שאין ת"ל ללמוד, שתקרב ראשונה, [ש] הרי כבר נאמר ויקרא ה ואת השני יעשה עולה,

אלא זה בנה אב [פ' התורה בנה אב, ע"י שכתבה אשר לחטאת ראשונה] מלה טעם הקדמתו, צענין שם מטאת [פ' בן תפרש הפסוק, לחטאת שתקריב בכל מקום, היא תהיה ראשונה] לכל חטאות שיקדמו לעולה הבאות עמה, בין חטאת העוף לעולת העוף, בין חטאת בהמה לעולת בהמה [תוס'], ואפי' חטאת העוף לעולת בהמה,

הלכך [לכל הג' דינים יש לימוד] חטאת העוף לעולת העוף, מואת השני [יעשה עולה], חטאת בהמה לעולת בהמה, מדרבי רחמנא דמניא לעיל [פט: בראש הרף] ופר שני בן צקר וגו', חטאת העוף לעולת בהמה כגון יולדת עשירה, כשם בן שנתו לעולה וכן יונה או מור למטאת [ויקרא יב] [זה לומד] מזה בנה אב [תוס'],

[רצ"ע דהא אמרנו במשנה לעיל פט. 8. המעשר קודם לעופות, מפני שהוא מין זבח, דמשמע שלעולם בהמה בא לפני עוף? וראה להלן צ: בתוס' ד"ה תקדום, חידוש הא דחטאת העוף קודם לעולה ולא גמרי' מיניה [דהא מין זבח הוא, אלא דגזירת הכתוב הוא ולא מחמת חשיבות קודמת, וק"ו אינו אלא מכא סברא],

תא שמע, ר"א אומר, כל מקום שנתחלפה חטאת והעופות צאין מחמיה צדלות, כגון צמטמא מקדש [ויקרא ה] דעיקרו מטאת צהמה, וצדלות נמחלפה [ל]שמי מוריס חטאת קודמת דכתיב למטאת ראשונה, משום דעיקר

אבני חן על מסכת זבחים

וגו, ואח"כ בפסוק מז ושעיר עזים אחד חטאת וגו', וכן הסדר בכל ימי החג):

חטאת העוף: היה צריך להיות קודם עולת בהמה, אבל בבבל אמרי מין זבח עדיף, דרך חטאת קודמת לעולה, ויעשה בכור חטאת ועולה, ובמערבא אמרי חטאת עולה ומעשר, עולת בהמה: קודמת למעשר, מעשר בהמה: קודמת לחטאת העוף,

איבעיא להו, חטאת העוף, ועולת בהמה, ומעשר זהמה שלשמן עומדין, איזו מהן קודם [תוס'], תיקדום חטאת העוף, איכא מעשר דקדים לה, [תימה תקדום חטאת העוף מק"], ומה עולת בהמה שהיא חמורה וכולה כליל ומין זבח קודמת למעשר, חטאת העוף קודם לה וכו'. וי"ל דהדידו הוא הא דחטאת העוף קודם לעולה ולא גמרי' מיניה [דהא מין זבח הוא, אלא דגזירת הכתוב הוא ולא מחמת חשיבות קודמת, וק"ו אינו אלא מכאן סברא. שמו]. תוס'.

ליקדים מעשר, איכא עולת בהמה דקדמה ליה,

תיקדום עולת בהמה, איכא חטאת העוף דקדמה לה?

הכא תרגימו דגזל מין זבח עדיף ויקדים מעשר, ואח"כ חטאת ועולה, דאילו עולת זהמה, לא מצי קדמה לחטאת העוף מגזירת הכתוב,

במערבא אמרי, עיילא בה [פ' נבנשא כאן] חשיבות ד עולת בהמה, בחטאת העוף שצאה עמה והיא חשובה ממעשר, שהיא קדש קדשים, וכליל, ומגזירת הכתוב חטאת קודמת, ואף על פי שזו מין זבח, ואגבהתה ממעשר לזטל חשיבות שם מין זבח שזו, דהא בעולה נמי אימיה לאומה חשיבות, ובעיל ליה מגזירת הכתוב, הלכך יקדים חטאת העוף לעולה, ועולה למעשר # [משמע לפי שאם היה בא רק חטאת העוף ומעשר היה מעשר קודם מושם שהוא מין זבח] [והלכתא כוותיה דמערבא שמסכתא טעמא. כס"מ דרב"ו. שט']:

מהני: כל החטאות שבתורה, קודמות לאשמות אם היה מקריב חטאת ואשם, והציאן, חטאת קודמת, דמתן [לעיל פט. #3] שדמה ניתן על ד' קרנות ועל היסוד חוץ מאשם מצורע, מפני שהוא בא על הכשר [תוס'] להכשיר את המזרע, לקדשים ולציאת מקדש, הלכך חשיבות הוא לגביה, שטירה תלויה בו,

כל האשמות שבתורה, באין בני שתים [שתי שנים], ובאין בכסף שקלים דכתיב [ויקרא ה] בערך כסף שקלים צאש מעילות, ואמי אשם תלוי ואשם גזילות בג"ש בערך בערך, ואשם שפחה חרופה גמר צאלי צאלי, כדאמר בציזהו מוקמן [לעיל דף מח],

חוץ מאשם נזיר דכתיב כזש בן שנאו, ומדאיל בן ד' שנים צשתי סלעים, כזש

כבשים לשעירים, שכן נתרבו באליה [שכבשים מקריבין האליה שלהם משא"כ האליה [הכחושא] של השעיר אין מקריבין] לענין אימוזיו [שהאליה קריבה עם האימוזין], ואע"ג דהשתא בעולה קיימין שכולה כליל [ונמצא שגם האליה של השעיר קריבה], מיהו לא ריבוי למזבח אשכמן ציה גמי שלמים וטעמא,

פר כהן המשיח: והקריב על חטאתו וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת. ויקרא ד ג.

פר העלם דבר: פר בן בקר לחטאת. ויקרא ד יד

פר עבודת כוכבים: ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו'. במדבר טו כד שעירי עבודת כוכבים: ושעיר עזים אחד לחטאת. שם

ת"ש, פר כהן משיח, קודם לפר העלם דבר של צבור מפורש טעם צהריות פ"צ (דף יג) כאשר סוף הפר הראשון, ראשון יהא לפר העדה לכל מעשיו,

פר העלם דבר של צבור, קודם לפר עבודת כוכבים שזה חטאת וזה עולה, ואמרן לעיל חטאת קודמת, פר [בהמה גדולה, שהיא עולה] עבודת כוכבים קודם, לשעירי [בהמה קטנה, שהיא חטאת] עבודת כוכבים אלמא יש עולה קודמת לחטאת, דאע"ג דפר עבודת כוכבים עולה, ושעירי עבודת כוכבים חטאת,

ואימא מרישא כלומר אדמותא מסיפא, סייען מרישא דקמי פר העלם דבר של צבור [שהוא חטאת], קודם לפר עבודת כוכבים?

ומשני לה [ומתרגין שאבן יש קושיא] בחד מינא [חטאת בהמה ועולת בהמה] מיהא לא קאמרינן דהא ודאי ניחא לי, דכמד מינא דחטאת קדמה [ולזה אין צריך ראיה], כי קאמרינן בתרי מיני קשיא לן, דקאמרת מין קטן של חטאת קודם למין גדול של עולה, כדקאמרת ואפי' חטאת העוף לעולת זהמה, והא הכא דפר עולה, קודם לשעיר חטאת, [וחכא] אשכחן עולה דקדמה לחטאת?

[ומתרגין] אמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי, חטאת עבודת כוכבים חסר א', במדבר טו לחמת כתיב פפרשת שלח לך, והיה אם מעיני העדה נעשתה צגגה וגו', [וכתיב] חסר ושעיר אחד לחטאת חסר א', לומר שאינו כאשר חטאות, שכל חטאת שבתורה הצאה עם עולה חטאת קודמת, וזו עולה קודמת],

רבינא אמר, כמשפט כתיב בהו צההוא קרא, ומנחתו ונסכו כמשפט, משמע כמשפט קדר מקרא, כך קדר עבודתו, ופר [העולה] צרישא כתיב,

השתא דאתית להכי, אפילו תימא פרים וכבשים דחג דמוספי החג, הן מתנימין דמינא לעיל כבשים קודמין לשעירים, לא תקשה כמשפטם כתיב בהו ומשמע כסדר במדבר צעין, ושעירי' כחזים אחרונים [בדכתיב בפרשת פנחס בקרבנות החג, במדבר כט יג והקרבנתם עלה אשה ריח ניחא לה']

אבני חן על מסכת זבחים

אהני, לתמידין לא אהנאי. תוס'.

כן שנה לאו בשמי סלעים הוא ואשם מצורע, שהן באין בני שנתן, ואין באין בכסף שקלים,

3. תא שמע, מוספי ראש חודש קודמין, למוספי ראש השנה, אע"ג דראש השנה קדשה? אטו ראש השנה למוספי ידידיה אהני, למוספי ראש חודש לא אהני,

כשם שקודמין בהקרבנות, קודמין באכילתן אכולהו דגני אכילה קאי, כגון מטאת [שקודמת] לאשם, אשם לתודה, ותודה לשלמים, ושלמים לזכור,

שלמים של אמש [שצלו אמש] לעזרה ושהו עד היום ושחטון, ושלמים של [ה]יום עומדין להקריב, של אמש קודמין לשל [ה]יום דלול להשהות כל כך, והואיל וצלו ראשון יקרב ראשון, וכן מפרש בתוספתא דזבחים [תוס']

שלמים של אמש, מטאת ואשם של היום, שלמים של אמש קודמין, דברי ר"מ, וחכ"א מטאת [ולפ"ז גם אשם קודמת. ע"פ התוס'] קודמת מפני שהיא קדשי קדשים,

ובולן ככל הנאכלין הכהנים רשאים לשנות באכילתן כגון לאכלן צלויין ושלוקין [תוס'] ומבושלין, לתת לתוכו תבלי חולין ותבלי תרומה, דברי ר"ש,

ר"מ אומר לא יתן לתוכו תבלי תרומה, שלא יביא התרומה לידי פסול טעם קדשים הנעשה, נותר חוסרה:

נב': איבעיא להו, תדיר ומקודש כגון דס עולת תמיד, ודס מטאת, עומדין, זה תדיר וזה מקודש ממנו, כדאמרינן דס מטאת קודם לדס עולה, מפני שהוא מרנה, אי נמי עולת מוספי ראש חדש, ופר העדה עומדים, זה תדיר וזה מקודש איזה מהם קודם [תוס'], תדיר קודם משום דתדיר, או דלמא מקודש קדים דקדיש,

1. תא שמע [שנינו לעיל במשנה מיד בתחלת הפרק], תמידין קודמין למוספין

דף צ"א ע"א

ואף ע"ג דמוספין קדישי [שה]מוספין שם שבת עליהן, שהם צאים חוצה לה, והתמידין צאין אף צמול? אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי כיון דהאידנא קריצין, אם כן [אף הם] שם שבת עליהם,

2. ת"ש, מוספי שבת, קודמין למוספי ראש חודש מקודשין משל שבת, דאיקרי מועד [וצע"ג שהם שר"ח הוא מועד דאורייתא, מ"מ הלא שבת קדיש יותר ממועד? ילקוט המאירי] ויש בהן שיעור מטאת שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו? אטו ראש חודש למוספין ידידיה אהני, למוספי שבת לא אהני,

[בכל הני תא שמע, צריך טעם מאי קמ"ד, מאחר דכבר שני אטו שבת למוספין

4. ת"ש, ד"א צפסמים מניין לה, דקאמרי צ"ה מצרך על היין ואח"כ מצרך על היום, שהיין גורם לקידוש שמאמר, דבר אחר כו' ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, אע"ג דברכת היום קדישה ששם שבת עליה, שחוצה לשבת היא צאה, דאילו ברכת היין אף צמול היא?

אטו שבת לברכת היום אהנאי, לברכת היין לא אהנאי,

5. תא שמע, דאמר רבי יוחנן, הלכה מתפלל אדם של מנחה ואח"כ של מוספין במסכת ברכות, היו לפניו שמי מפלות של מוספין ושל מנחה, ופליגי רבי יהודה ורבנן, וקא"ר יוחנן הלכה כדברי האומר מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל כו'? אטו שבת לתפלת מוספין אהנאי, לתפלת מנחה לא אהנאי,

6. ת"ש, שלמים של אמש הא פרישית לה לעיל (גצ) צמתי מטאת ואשם של יום, שלמים של אמש קודמין, הא אידי ואידי דיום מטאת ואשם קדמי, ואע"ג דשלמים תדירי שהן מניין מתוך שצאין צנדר וצנדרה?

אמר רבא, מצוי קאמרת שאין תדירותו חוצה, אלא שהוא מצוי תמיד יותר מחציו, תדיר קמיבעיא לך, מצוי לא קמיבעיא לך [שמצוי אין לו דין קדימה],

אמר ליה רב הונא בר יהודה לרבא, אטו מצוי לאו תדיר תדיר הוא צמתי, ורחמיא צמ"כ שניה גבי מטאת, דקמי וברי פסח ומילה עושין כרת, יכול יציא על שגגתן מטאת, מ"ל [גם חיוב מטאת] אשר לא מעשנה, יאלו פסח ומילה שהן מצות עשה, [ובמקשה ועדיין נאמר שלא תעשנה] [שהוא לשון יחיד] קאי רק על כרת אחד ונאמר ש [אוציא את הפסח שאינו תדיר, ולא אוציא את המילה שהיא תדירה מ"ל אשר לא מעשנה] [ד' פעמים בתיב בן], אלמא מצוי תדיר הוא?

מאי תדירה, תדירה במצות סדורה צמול [לא מצאתי לשון זה עוד בש"ס, ואינו ברור מה שייכות של תדירה לסדורה?], [וכתב השפת אמת פירש"י דחוק, ויותר נראה לפרש דמצות מילה נקראת תדירות, דלעולם רושם המצוה בגוף האדם דלא ככל מצוה, דהיא רק בשעת עשייתה], שנכרתו עליה שלם עשירה צרימות ולוויין,

אבני חן על מסכת זבחים

3. ת"ש, דא"ר יוחנן, הלכה מתפלל אדם של מנחה, ואח"כ של מוספין ואף על גב דזמן מוספין אתא ברישא,

ה"נ כיון דמטי זמן תפלת מנחה כמאן דשחיטי תרוייהו דמי,

4. אמר ליה רב אחא בריה דרב אשי, לרבינא, שחטו קודם חצות צפחה קאי פסול, מפני שנאמר בו שמוות יב בין הערבים,

קודם לתמיד של בין הערבים כשר ואע"פ שלכחילה מנחה לאחר, כדמניא לעיל (דף יב) יאומר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים, לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד, ויהא אחד ממזבח בדמו, עד שיזרוק [ס"ד שישחוט ויזרוק] הדם אלמא [היכא] דקדים ושחט למאחר [ברישא וצא לימלך], אמרינן ליה לשהות את הזריקה, ולשחוט את הראוי ליקדם ולזרוק?

הכא במאי עסקינן, כגון דקדים שחטיה לתמיד ברישא קודם שצא לימלך, ולא נמלך אלא על הזריקה,

אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי, מתניתין נמי דיקא, דקתני עד שיזרוק הדם (תמיד), ולא קתני עד שישחוט ויזרוק דם, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] ובכולן כהנים רשאים כו'. מאי טעמא? אמר קרא במדבר יח ג' נפתים למִשְׁחָה וְלַבְּנֵי לִחְקֵיהֶם לָאֵלִים מִמִּדְבָּרָא לְרֹדְפוֹ וְהִיטוּ לְגִדּוּלָהּ, בדרך שהמלכים אוכלין:

מתני': אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שהוא מתחלק בעזרה לאכלת כהנים, אין צריך לשאול מהו, אלא מותר רקיקי מנחות ישראל מנחת מאפה שצא חלות ורקיקין, חלות בוללן, רקיקין מושמן, ואמר רבי שמעון במנחות (דף עה) מושמן כמין כ"י [ראה בת"י שהכוונה לאות X כמו שפירש הרמב"ם שאות זה נקרא ביוונית כ"י בכ"ף רפוייה, ועיי"ש באות לז], ושאר השמן נאכל לכהנים,

ול'ו. [ומותר הלוג, דמותר קמא קאי נמי אלוג. תי'ו"ט] שמן של מצורע [לאחר שהכתן נתן והזה מהלוג על תנוך ובהונות. תי, והלשון מנומנם שכתב והזה מהלוג, וצריך להוסיף לאחר שזרק מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה' בדרכיב בויקרא יד מז],

אם ראית שמן, שהוא ניתן על גבי האישים, אין צריך לשאול מהו, אלא מותר רקיקי מנחת כהנים כולה כלי, ומנחת ומותר מנחת כהן משיח לפי ששמה מרובה, שלשה לוגין לעשרין, ומתוך שהיא אפוייה תחילה, אין שמנה נבלע בפיתה [במו שהיה נבלע בקמח], וצריך להקטיר המותר בעצמו, שאין מתנדבין שמן לפיכך לא יעלה על דעתך, שיהא שמן המתחלק (מן) [או] הנקטר, נדבה,

ואיבעית אימא, מילה לגבי פסח, כי תדיר דמיוא שמנניה היא הרבה מפסח, אבל מנזי דשלמים לגבי מנזי דחטאת, לאו כמדירה דמי,

איבעיא להו, תדיר ושאינו תדיר, וקדים ושחט לשאינו תדיר מאי, מי אמרינן כיון דשחטיה מקריב ליה, או דלמא יהיב לאחר דמזבח בדמו, עד דמקריב ליה לתדיר, והדר מקריב לשאינו תדיר?

1. אמר רב הונא מסורא, ת"ש [במשנתנו], שלמים של אמש, חטאת ואשם של יום, של אמש קודם לשל יום, הא דיום דומיא דאמש, וה"ד דקדים שחטיה לשלמים, חטאת ואשם קרבי וקא ס"ד ה"ק, שלמים שהביאן מאמש ושחטן היום, וחטאת ואשם של יום עומדין לשחט, שלמים של אמש קודמין לזרק,

דאי צשניה עומדין לשחט, לא אמר דקדמו שלמים, וטעמא דצאו מאמש [לא היינו אומרים כן],

[ומדייק] הא אידו ואידו דהיום, וקדים שחטניהו לשלמים ברישא, אמרי' שחיטת חטאת ואשם קדמה לזריקת שלמים, אלמא מקודש ושאינו מקודש, וקדים שחטיה לשאינו מקודש, יהא אחד ממזבח בדמו, [וישחוט] ויזרוק את המקודש, וה"ה לתדיר ושאינו תדיר,

[ודוחה שאין ראיה שצריך למרס את דם השלמים עד שיקריב את החטאת והאשם] דלמא [מה שאמר במשנתנו] שלמים דאמש, וחטאת ואשם דיום דאשמעינן של אמש קדמו, היכי משכחת לה,

דשחטניהו לתרוייהו אע"ג דשחטיה לחטאת אחר השלמים, ושניה עומדין לזרק, אשמעינן דשלמים של אמש קדמו,

ודכוחיה [דייקא] [דוק] מיניה, הא אידו ואידו דיום, ושחט שלמים ואחר כך חטאת, וצא לימלך על הזריקה [או] אמרי' ליה חטאת קדמה,

אבל לא שחטניהו לתרוייהו לחטאת צתר שלמים [פ' ששחט רק השלמים], וצא לימלך על השחיטה תיבעי לך אי מולולין בשלמים למרס בדמן, ולהקדים שחיטת חטאת וזריקתה,

וכי מיבעיא לן כמדיר ושאינו תדיר, [הכי] מיבעיא לן, ששחט את שאינו תדיר, והתדיר קייס,

2. ת"ש, ד"א, ברכת היין תדירה, וברכת היום אינה תדירה, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואע"ג דשאינו תדיר קדם וצא, סביר קדם היום ועדיין יין לא צא, דומיא קדים שחטיה לשאינו תדיר ברישא,

ומשני ה"נ, דכיון דאתיין דלמא השתא יין קמן, ומזומן לזרעה, כמאן דשחיטי תרוייהו לגבי קדשים דמי ולא תפשוט מינה לבעיין,

אבני חן על מסכת זבחים

רבי טרפון אומר, מתנדבין שמן:

דף צ"א ע"ב

נמו: אמר שמואל, לדברי ר"ט [במשנה דאמר מתנדבין שמן], המתנדב שמן, קומצו ומקטיר הקומץ ושיריו נאכלין,

מאי טעמא [מנין שהשמן נקמץ ושיריו נאכלין], אמר קרא "קרבן" מנחה דמני למכתב כי מקריב, וכמז קרבן יתירא לדרשא, מלמד שמתנדבין שמן, וכי [פ' וכמו] מנחה, מזה מנחה קומצה ושיריה נאכלין, אף שמן, קומצו ושיריו נאכלין,

א"ר זירא, אף אנן נמי תנינא דנאכל [השמן לאחר שקמצו] ולא מקטיר ליה כולו, [ששנינו במשנה] א"ר שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה, אי אתה צריך לשאול מהו אם של אלו הוא, או של נדבה הוא, והייב טעמא למילתיה, שאין מתנדבין שמן, אלא מותר רקיקי מנחות ישראל, ולוג שמן של מצורע שאין מתנדבין [שמן],

מכלל ד[ל]מ"ד [דלר"ט] מתנדבין איכא לספוקי [בשרואה שמתחלקין שמן בעזרה] נדבה, אלמא שמן נדבה מתחלק,

אמר ליה אביי, אימא סיפא, אם ראית שמן שניתן על גבי אישים, אי אתה צריך לשאול מהו, אלא מותר רקיקי מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, שאין מתנדבין שמן, מכלל דלמ"ד מתנדב [לר' טרפון] כולן לאישים,

לאביי קשיא רישא [דרייקין מינה ששמן נדבה מתחלק], לרבי זירא קשיא סיפא [דרייקין מינה ששמן נדבה כולה לאישים],

בשלמא לרבי זירא דמתרץ למתני' כשמואל [דאמר על דברי שמואל "אף אנן נמי תנינא"] רישא דמשמע מתחלק בשירים [לאחר שקמץ], סיפא דמשמע נדבה לאישים, דאיכא לאוקמא בקומץ, אלא לאביי קשיא?

תנא רישא רישא דמני גבי שמן המתחלק, אי אתה צריך לשאל מהו, כדי נסבה דאי נמי מתנדבין שמן, אינו מתחלק [אלא הולך לאישים],

אמ"ר סיפא אלף משום דדעי למיתני סיפא, אם ראית שמן ניטן על גבי האישים, אי אתה צריך לספקא בנדבה, שאין מתנדבין שמן, דדוקא אשמעינן, דאילו למאן דאמר מתנדבין נותן [השמן על האישים], תנא רישא נמי אם ראית שמן מתחלק,

בשלמא סיפא תני משום רישא [הדרך הוא לשנות הסיפא משום הרישא], אלא רישא משום סיפא, מי תני?

אין, אמרי במערבא, תנא רישא משום סיפא:

ת"ש, יין כדברי ר"ע דאמר במסכת מנחות (דף קד) מתנדבין יין, ואין מתנדבין שמן, אותו יין לספלים הוא נותן, לנסך, ולא לולף על האשים, והוא הדין לרבי טרפון זיין, אלף משום דאיטריך שמן למיתני [כדברי] רבי טרפון, דלא יתני לה סתמא, דהא לר' עקיבא אין מתנדבין שמן, תנא נמי יין כדברי רבי עקיבא,

שמן של נדבה כדברי רבי טרפון דאמר אף מתנדבין שמן, לאישים הוא נותן, מאי לאו מדיין כולו לספלים, שמן כולו לאישים [וקשיא לשמואל]?

מידי איריא, הא כדאיתא והא כדאיתא יין כולו לספלים, ודקמני בשמן לאישים, אקומץ קאי,

אמר רב פפא, כתנאי [אי מתנדבין שמן], שמן לא יפחות מלוג, רבי אומר שלשת לוגין, במאי קמיפלגי?

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא, דון מינה ומינה כל דבר שאמה למד מחצירו בג"ש או בהיקש, הוי למד ממנו בכל דבריו,

דון מינה מה שהדבר צריך ללמוד מחצירו, שאין יכול ללמוד מגופו ילמד מחצירו ואוקי באתרה ולשאר דברים שיכול ללמוד מגופו העמידהו על מקומו, איכא בינייהו,

דרבנן סברי [דון מינה ומינה], מזה מנחה מתנדבין דעיקר נדבה שמן מקרבן מנחה נפקא לן, וסתם מנחה צריכה לוג שמן, דכתיב (ויקרא יד) למנחה ולוג שמן אף שמן מתנדבין, [ומינה מזה מנחה לוג שמן אף כאן לוג שמן, ומזה מנחה קומצה ושיריה נאכלין כלומר וכיון דאית ליה לתנא קמא דון מינה ומינה לענין הקטרה נמי דיינינן ומינה מה מנחה קומצה כו' אף שמן קומצו ושיריו נאכלין],

[ואידך] רבי דאמר שלשת לוגין, סבר דון מינה ואוקי באתרה] ממנחה, מזה מנחה מתנדבין, אף שמן מתנדבין, ואוקי באתרה] כנסכים דהא שמן של נדבה לא קרב אלף בפני עצמו, כיון דהא בפני עצמו, הלכך לנסכים דמני, וציון פשיטא לן דשלשת לוגין נינהו, כדנפקא לן במנחות (דף עג) אורח מלמד שמתנדבין יין מזה נסכים שלשת לוגין [אף שמן שלש לוגין],

[ומזה נסכים כולן לספלין כלומר כיון דרבי אוקי באתרה אית ליה, להא נמי אוקי באתרה, ומה יין כולו לספלים] אף שמן דלאו בר ספלים כולן לאישים וציון פשיטא לן דכולו לספלים ואינו מתחלק לכהנים, דהא מאורח איתרבי, דכתיב בנסכים כל האורח יעשה ככה, (במדבר טו) ומנחת נסכים כולה כליל,

אבני חן על מסכת זבחים

במדבר טו ד והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סלת עשרו ו' קלוג כרעית ההין שמן: ה' ויין לנסך רביעית ההין פעשה על-העלה או' לנסך לקדש האחד: ו' או' לנחל פעשה מנחה סלת שני עשרים קלוגה בשמן שלשית ההין: ז' ויין לנסך שלשית ההין מקריב יס-יחם לה': ח' וכי-תעשה בן-צקר עלה או' זבח לפלא-גדר או' ש-למים לה': ט' והקריב על-בן-הצקר מנחה סלת של ששה עשרים קלוג בשמן תני ההין: י' ויין מקריב לנסך תני ההין אשה יס-יחם לה': יא' פכה יעשה לשו' ר' האחד או' לנחל האחד או' לנשה בקדשים או' צעזעים: יב' פמספר אשר תעשו פכה תעשו לנחל מקדש פמספרם: יג' פל-האחד יעשה-פכה חמ-אלה להקריב אשה יס-יחם לה':

אמר ליה רב פפא לאביו, אי ממנחה מיייתי לה [רבי], רב"ע דון מינה ומינה, אלא רבי מאזרח גמר לה לנדבת שמן, וכי נמי דינת מינה ומינה, שלשת לוגין הן, שהוא פחות שבסמים, דנסכים של כבש רביעית ההין ויין כתיב דהו (במדבר טו),

א"ל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא, מי מצית אמרת הכי דרבי מאזרח גמר לה, והתניא "קרבן" מנחה, מלמד שמתנדבין שמן, וכמה שלשה לוגין, ומאן שמעת ליה דאמר שלשה לוגין רבי היא, וקא מיייתי לה מקרבן,

א"ל אי תניא תניא,

[ענין חדש] אמר שמואל, המתנדב ויין, מביא ומזלפו על גבי האישים, מ"ט?

אמר קרא במדבר טו ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה' אלמא יש ויין שהוא לאשים, ואיה זה זה ויין הבא בפני עצמו, דאילו הבא בגלל זבח, כתיב הסך נסך שכן (במדבר כח) לשון שציעה לשון שכרות שהיא נראה על גבי המזבח כשפוקקין את השיטין, כדאמרין במסכת סוכה (דף מט),

והא קא מכבי? כיבוי במקצת לא שמייה כיבוי דלא קפיד קרא אלא אש חמיד מוקד על המזבח (ויקרא ו),

איני, והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה, חייב? דליכא אלא האי [גחלת זו, ונמצא שכבה את כל המערכה],

איבעית אימא, כיבוי דמצוה שאני,

ת"ש, דתנא ר"א בן יעקב, כלפי כלומר הואיל שנתנה תורה לתרום את הדשן, יכול יכבה אס מלאן כולן לוחשות, שאין מאוכלות [יכבה אותם כדי שיהיו דשן] ויתרום, אמרת לא [יכבה] [תכבה] אלמא כיבוי דמזבח אסיר? שאני התם אפשר דיתבי ונמר וממזין [עד שיהיה דשן],

ת"ש [להביא ראייה אי כיבוי של מצוה מותר], ויין כדברי ר"ע לספלים, שמן כדברי רבי טרפון לאישים,

ועוד תניא, ויין נסך לספלים, או אינו אלא לאישים דהא כתיב אשה זיין, אמרת לא [יכבה] [תכבה] [הרי שאף כיבוי של מצוה אסור?]

לא קשיא הא [שלא יתן ויין על האישים] רבי יהודה דאמר (שבת דף קכ) דבר שאין מתכוין אסור, הוי לא תכבה אפילו בלא מתכוין, הלכך עקר ליה למשמעותיה דאשה [שיקריב את היין לאשה], למדרשיה נחת רוח הוא לפני כלשים, והכי מסיק לה לברייתא בספרי,

הא ר"ש שמואל כרבי שמעון, דכיון דאין מתכוין לכבות, אין לא תכבה ראייה עליו לאסור, למיעקב משמעותא דאשה, משום קושא דלא תכבה, ואם תאמר פסוק רישא ולא ימות הוא, אפשר דמוליף ליה בטיפין דקות מאד, הלכך אי נמי מכבה בטיפין גסות, דבר שאין מתכוין הוא [ושוב לא הוי פסוק רישא],

למימרא דשמואל בר"ש סבירא ליה, והאמר שמואל, מכבין גחלת של מתכת ברה"ר, בשביל שלא יזוקו בה רבים לאו נח כיבוי הוא, ואיסורא דרבנן הוא דליכא, ובמקום היזק רבים לא גזר רבנן,

דף צ"ב ע"א

אבל לא גחלת של עץ דבת כיבוי הוא, ואיסורא דאורייתא הוא,

ואי ס"ד בר"ש ס"ל, אפילו גחלת של עץ נמו, ואי כר"ש לא משכחת כיבוי, אלא במתכוין לעשות פחמין בביבוי, וזריך להם, דאר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, וכיבוי לאו זורך גופו הוא, שהיא צריך לו, דהלואי שלא בא עליו, ודמי למוציא את המט למלקו מעל פניו, דפטור עליה ר"ש, במסכת שבת בפרק המניע (דף נד)?

בדבר שאין מתכוין, סבר לה בר"ש, במלאכה שאינה צריכה לגופה, סבר לה כרבי יהודה,

אמר רב הונא נסכים שנממא, עושה להן מערכה בפני עצמן, ושורפן על הרצפה בעורה, ולא יוציאה לחוץ משום שנאמר ויקרא ו בקורש באש תשרף,

צ"פ שני דפסחים (דף נד) דרשין האי קרא וכל מטאת אשר יוצא וגו', ומרבינן מיניה כל פסולי קדשים שמחילתו בעורה, שהיו נשרפים בעורה, כדכתיב בקדש לא תאכל בשר משקר,

ותמיה אי למה שורפן לעצמן, ואינו שורפן צבית הדשן שהיה בעורה, שבו שורפין פסולי קדשי קדשים?

אבני חן על מסכת זבחים

ונראה צעירי [מפני] שהוא דבר לא שורפן לעצמן, שמהא שריפתן ניכרת לעצמן, שאם היה שורפן עם צער אין ניכרין, שהרי אין צהן ממנו [פי' גוש],

תניא נמי הכי, הדרם, והשמן, והמנחות, והנסכים, שננטמאו עושה להן מערכה בפני עצמן ושורפן,

א"ל שמואל לרב חנא בגדתאה, אייתי לי בי עשרה [לפרסם את הדבר. רש"י יבמות סז.], ואימא לך קמיייהו [כע"ז ביבמות סז. ב"ב קמב:], נסכים שננטמאו עושה להן מערכה בפני עצמן, ושורפן:

נב': דם חטאת (שמתה) [שניתז] כו' [תורה אחת לכל החטאות], ואי תורה אחת לכל חטאות, אפילו חטאת העוף נמי,

אלמה תניא, יכול תהא דם חטאת העוף טעון כיבוס, ת"ל ויקרא ו זאת?

אמר ר"ל, משום בר קפרא, אמר קרא ויקרא ו יה תשחט החטאת, דהוא ענינא כמיז בנשחטות הכתוב מדבר ולא נמלקות,

ואימא בנאכלות הכתוב מדבר, כדכתיב במקום קדוש תאכל, אבל פנימיות לא?

רבי רחמנא תורת [תורה אחת לכל החטאות],

אי הכי אפילו חטאת העוף נמי אע"ג דכתיב זאת למעטא, הא פנימיות נמי אימעיטו דנאכלות הכתוב מדבר, וקמריבין להו ממורת,

מיעט רחמנא זאת,

ומה ראית לרבות פנימיות ממורת ולמעט עוף מזה?

מסתברא, דחטאת [בהמה] פנימיות ה"ל לרבוויי דין המיזוגים, שכן בהמה כמותה שחיטת שחיטה כמותה, טעונה צפון כמותה וקבלת כלי כמותה,

דף צ"ב ע"ב

וקרן וקרנות המזבח כמותה, ואצבע וחודרה וסגד חודה של קרן וצאצא, ואישים אימוריהן לאשים,

אכל עוף אינו צהמה, ואינו שחוט, ואינו טעון נפון, וקבלה, ולא קרן, שהרי חטאת העוף למטה נעשית, ואינו נותנה בצאצא בחודה של קרן, ואין ממנה לאשים,

אדרבה חטאת העוף הוה ליה לרבוויי, שכן חוץ כמותה, ואכילה כמותה? הנה נפישין,

רב יוסף אמר, אמר קרא ויקרא ו יט הפה תחטא אתה יאכלנה לזו ולא לאחרת יאכלנה חלה משמע לומר, בנאכלות מיעט הכתוב צאצא מן הנאכלות כדכתיב לך הענין הזה, ולא בכל הנאכלות, נחמטטה חטאת העוף שהוא נאכלת מדברים האמורים בענין, ומה אמור בענין כיבוס מריקה ושטיפה,

ואלא זאת ל"ל? אי לאו זאת הוי אמינא "יאכלנה" [הלשון לא בא לומר יאכלנה לזו ולא לאחרת ד] אורחיה דקרא שכל הענין כלשון זה נאמר, תשחט החטאת, בצשרה, מדמה, קב"ל,

פרק אחד עשר דם חטאת

ויקרא ו יט דבר אל-לֹהֶיךָ ואל-בְּנֵיךָ לֵאמֹר זאת פו' ר'ת הספאת פקדו' ס' חשך תשחט העולה תשחט הספאת לפני ה' קדש קדשים הוא: יט הפה תחטא אתה יאכלנה פקדו' ס' קדש תאכל תאכל חלה מו' עד: כ כל אשר יגע בצשרה יקדש ואלו יזה מדמה על-הבגד חשך יזה עליה פקדו' פקדו' ס' קדש:

מהנ': דם חטאת [העומד להזאה. שט] שנתז על הבגד, הרי זה טעון כיבוס דכתיב ואשר זה מדמה וגו',

אע"פ שאין הכתוב מדבר, אלא בנאכלות [שהחטאות נאכלות, ומשמע שבא למעט חטאות הפנימיות, ע"ז אומר שאינו כן], שנאמר ויקרא ו יט פקדו' ס' קדש תאכל דהוא ענינא כמיז, [אפ"ה] אחד הנאכלות ואחד הפנימיות טעונות כיבוס, שנאמר תורת החטאת ירשא דענינא הוא [ויקרא ו יח] תורה אחת לכל החטאות,

חטאת פסולה, אין דמה טעון כיבוס דכתיב אשר זה, צראוי להזאה הכתוב מדבר, בין שהיתה לה שעת הכושר, ובין שלא היתה לה שעת הכושר לזריקה,

איזו היא שהיתה לה שעת הכושר, שלנה לן דמה, ושננטמאה ושיצאת,

ואיזו היא שלא היתה לה שעת הכושר, שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה, ושקיבלו פסולין [וזרקו] את דמה גרסי ולא גרסי וזרקו, דהא אפילו כשרה שנתז (את) מדמה לאחר זריקה על הבגד אין טעון כיבוס, כדמריבין לקמן, פרט לזה שכבר הוזה:

אבני חן על מסכת זבחים

בעי רבי אבין, חטאת העוף שהכניס דמה בצוארה בפנים
בין מליקה להזיה מזהו שמיפסל משום וכל חטאת אשר יוצא,

צוארה ככלי שרת דמי שהרי לא הוצקה בקבלת כלי, והו' גלייה
ומיפסיל בהמסמך הדם שהכניסה בכלי להיכל,

או דלמא בצואר בהמה וזהמה שהכניסה לפנים, משנשחטה, והזיהא,
וקיבל דמה, לא מיפסלא, מדמה אמר רחמנא ולא שהכניסו עס
בשרה?

ת"ש, פירכסה [לאחר מליקתה] בחטאת העוף קמני לה ונכנסה לפנים
[להיכל] וחזרה כשירה וקס"ד משום דמאליה נכנסה, ולא הכניסה הוא ע"מ
לכפר, וקרא כמיז לכפר בקדש, הא הכניסה פסולה,

ולמעמד, גבי קדשי קדשים דקתני, פירכסה [הבהמה לאחר
שחיטה] ויצאה לדרום, וחזרה, כשרה לאו דוקא נקט וחזרה, אלא
משום דקמני זה בההיא, פרכסה וינחה לחוץ וחזרה פסולה, דדוקא נקט, לשמועין
רבותא, דלע"ג דחזרה פסולה, נקט נמי גבי כשרה וחזרה,

[וכי תרייק במנה] הא הוציאה פסולה בחמיה, וכי יש מחיה בצפון ובדרום
ליפסל ביוצא,

אלא האי הא דמי פרכסה יצתה לחוץ איצטריכא ליה דקמני זה
בההיא פרכסה וינחה לחוץ, חוץ לעזרה, וחזרה פסולה, ואפילו פרכסה וינחה מאליה
דנפסלה ביוצא, וצ"פ שני (לעיל כו) מיימי לה בגמרא, ד"ג דקתני פרכסה גבי
עוף, משום ההיא נקט לה בלשון פרכסה יצתה לחוץ איצטריכא ליה
דקמני זה נמי פרכסה וינחה לחוץ, וחזרה פסולה,

בעי רבי אבין, נשפך על הרצפה מזרח העוף ואספה מזהו,
אצרוכיה הוא דלא אצרוכיה רחמנא כלי שרת וזוהר דדייה הוא
במקום כלי שרת, והלכך אוספו וכשר (ו) להזותו למזבח, דה"ל כנשפך מן
הכלי על הרצפה ואספו דכשר,

או דלמא, מיפסל פסל ביה רחמנא כלי שרת דדוקא שייך ולא
כתב ביה קבלה, משום דצעי להזותו מן העוף עזמו למזבח, וכ"ש דרצפה פוסלתו,
והלכך אוספו ופסול [פי' אם אוספו פסול]?

אמר רבא, ת"ש, יכול יהא דם חטאת העוף מעון כיבוס,
תלמוד לומר זאת, ואי ס"ד מיפסל פסל ביה רחמנא, תיפוק
לי דלא צעי כיבוס בלאו מיעוטא דזאת דהא אפסיל לה דם מני מטא
באור כלי לאור הכבד, ואנן ראוי להזאה צעינן, ואור כלי ככלי דמי,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, במדביק כלי בצוארה דלא

רבה אמר, אמר קרא [ויקרא ו כ וְאִשֶּׁר יָזָה מִדָּמָהּ עַל-הַבֶּגֶד] אִשֶּׁר יָזָה
עָלֶיהָ תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדָשׁ, בהזאות הכתוב מדבר האי פירכא דפרכה,
דלמא פנימיות נתמעטו ממיעוטא דזאת, עיקר כיבוס בפנימיות כמיז, דאשר יזה,
בניזאות הכתוב מדבר, והיינו בפנימיות כמיז בהן הזאה על הפרכת, אבל בחיטות
אין כמיז הזאה, וחיטות הוא דאיתרבו מחורם,

והתניא והא חנא דמתני' אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא
בנאכלות קאמר, חלמא עיקר קרא בחיטות הוא דכתיב, ופנימיות מחורם
איתרבו?

ויקרא ו כ כל אִשֶּׁר יָזָה בְּבִשָּׁתָהּ יִקְדָּשׁ וְאִשֶּׁר יָזָה מִדָּמָהּ עַל-הַבֶּגֶד אִשֶּׁר יָזָה עָלֶיהָ
תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדָשׁ: כא וכלי-מקדש אשר תבשלו בו יִשָּׁבַר וְאִם-בְּכֵלִי נִחֲשֶׁת בִּשְׁלָה
וּמִנֶּקֶד וְשֹׁטֶף צָמִים: כב בְּלִיָּזָר בְּפָתָהִים יִכָּל אִתָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הֵוא:

ה"ק, אף על פי שיש דברים בענין שאינו מדבר אלא בנאכלות, ומאי ניהו לענין
מריקה ושטיפה דההיא דוקא בנאכלות דסמין ליה, כל זכר כהנים יאכל
אותה, אבל לענין כיבוס מיהו ענין כיבוס אחד הנאכלות ואחד הפנימיות,
והפנימיות עיקר אשר יזה כתיב דאשר יזה כמיז בהן, וחיטות מואת מורת
החטאת,

אי הכי דעיקר בפנימיות כמיז, חמאי חנא אחד הנאכלות ואחד
הפנימיות דמשמע [הזאה] האמורה בנאכלות נוהגת אף בפנימיות, דהכי משמע,
[הוא הדין] האמור בנאכלות, הוא הדין האמור בפנימיות, חלמא נאכלות
במשמעותא אמו ופנימיות מריבוא, אחד הפנימיות ואחד הנאכלות,
מיבעי ליה?

תני אחד הפנימיות ואחד הנאכלות,

אי הכי חטאת העוף נמי יחייב ממשמעותא, שהרי אף היא מן הניזאות
דכתיב [ויקרא ה ח וּמִלֶּקֶת אֶת-רֹאשׁוֹ מִמּוֹלַעַת עֶרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל: ט] וְהָיָה מִקֹּדֶשׁ
הַסֵּטֶם עַל-קִיר הַפְּנִינִים וּגו']?

מיעט רחמנא זאת,

אי הכי [חטאת בהמה] חיצונה נמי לא [יהא מעון כיבוס]? ריבה
רחמנא תורת,

ומה ראית, מסתברא חטאת בהמה הוה ליה לרבוויי, שכן
בהמה, שחיטת, צפון, וקבלת כלי, וקרבן, ואצבע, וחודה,
ואישים,

אדרבה, חטאת העוף הו"ל לרבוויי, שכן הזאה כמותה?

הנך נפישין,

אבני חן על מסכת זבחים

היה על אורו, עד שנגע בו, להאי אינטריך זאת למעוטי,

בעא מיניה לוי, ניתו מבגד לבגד גזס דהמה קמייירי מזהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס וגרע ליה מנשפך מן כלי על הרגפה, ואספו, ואחר כך ניתו על הבגד, דהתם כיון דכשר לזריקה ראוי להזאה קרינא ביה, אכל על הבגד דאזיקוקי אזיקוקי לכיבוס אדמי מתורת הזאה, ולא קרינא ביה ראוי להזאה, ולא צעי כיבוס האי אחריו, או דלמא לא,

א"ל זו שאלה צימחא יפה שאלת ואשיבך עליה [בלשון זה בברכות לא. שאלה גדולה שאלת] **טעון כיבוס ממה נפשך,**

אי אוספו וכשר ואע"ג דאזיקוקי לכיבוס, לא בטל מתורת דם, כל זמן שלא כיבסו, וה"ל כנשפך מן הכלי על הרגפה, **הא כשר** וטעון האחרון כיבוס,

ואי אוספו ופסול ואם חימצי לומר, שאם אוספו מן הראשון פסול, דקא ס"ד משום דהזיקוקי לכיבוס, בטיל ליה מתורת דם, **אנא כרבי עקיבא ס"ל, דאמר לקמן (דף 59) היתה לו שעת הכושר, ונפסלה דמה טעון כיבוס** והאי הרי ממחילמו בכלי נמקבל, והיתה לה שעת הכושר, ואח"כ נפסל צנפילתו על בגד ראשון,

דף צ"ג ע"א

בגד שניתו עליו דם פסול אינו חייב בכיבוס, וקא מיבעיא ליה אם פסול הדם בא יחד אם נגיעת בגד טמא, אם הבגד טעון כיבוס, ומשיב אליבא דאביי, שזה תלוי במחלוקת ר' אלעזר ורבנן, דלר' אלעזר הוי כאילו נטמא ואח"כ נגע, ולרבנן צריכה כיבוס, אבל אליבא דרבא אין לפשוט איבעיא זו,

בעא מיניה רמי בר חמא, מרב חסדא, ניתו על בגד טמא ונטמא [הדם] צנגיעתו צו מזהו מי הוי דם פסול, כאילו נטמא קודם לכן, ולא צעי כיבוס, או דלמא כיון דצנגיעתא דנפל עליה אכתי כשר הוי, והוי "פסול דם, וטעינת כיבוס לצגד צאין כאחד", כדמפרש (ואיל?) לה רב הונא צריה דרב יהושע [ואיל?],

[דור שלישי של אמוראי בבל: רב חסדא,

דור רביעי של אמוראי בבל: רמי בר חמא,

דור חמישי של אמוראי בבל: רב הונא בריה דרב יהושע],

אמר רב הונא בריה דרב יהושע [הגמ' מפסקת בדבריו להסביר את

שאלתו של רמי בר חמא], **מדקמיבעיא ליה הכי** מכלל דפשיטא ליה נטמא קודם לכן דלא צעי כיבוס, ואע"ג דהיתה לו שעת הכושר # [שאם רק אם לא היתה לה שעת הכושר צריך כיבוס, אין מקום לאיבעיא זו, שאין מציאות שיפסל הדם בשעת הזאה], **ש"מ** קסגר היתה לה שעת הכושר, ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס,

ומיהו היכא דפסול דם וטבילת בגד צאין כאחד, מיצעי ליה הכי, מי אמריין ד"ב דפסולה אין דמה טעון כיבוס **בזה אחר זה** שנספל ואח"כ ניתו, אבל בבת אחת לא, או דלמא לא שניא,

א"ל [רב חסדא לרמי בר חמא. שט, ניתו על בגד טמא יהיה] **פלוגתא דר"א ורבנן, אליבא דרבה, וכדקא מתריץ אביי** למילתיה דרבה, דפרש פלוגתיהו דר' אלעזר ורבנן [ראה רש"י לקמן למה נקט לשון זה, שהיה צ"ל פלוגתא דר"א ורבנן אליבא דאביי],

דתניא ר' אלעזר אומר, מי חטאת שננטמא, מטהרין את האדם מטומאתו ממ, כאילו לא נטמא, **שהרי גדה** שנטמאה צמת **מוזין עליה** לפי טבילת נדמה, וטבילת לשמי הטומאות צנצילה אחת, שלא מצינו צמורה שהחזיקה לטבול לנדמה מחלה, ולקבל הזאה וטהרה כשמתצול, ויש מיכן ראיה למי חטאת שנטמאו קודם הזאתה, כדמפרש רבה ואיל,

ואמר רבה, ר' אלעזר, שמיצא ראיה מהזאת נדה, שאינו דומה לו, דאילו נדה הזאה וטומאת המים צאין כאחד, ואין זו ראיה לנטמאו קודם הזייה, **ר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה** דאמר כל הטומאות, מטמאין מי חטאת העוברין על אורו, הלכך נטמאו המים משעצרו על אור הנדה, והזאה לא הווי עד שנגעו המים בצורה, **דאמר העברת כלי** של מי חטאת **על גבי מקום טמא, כמונח דמי,**

דתנן, היה עומד חוץ לתנור שהיה התנור סמוך לכותל, וחלון צכותל, וצו לגין [של מי חטאת], והאדם עומד חוץ לתנור, כלומר להלן מן התנור, שהתנור מפסיק צינו לצין הכותל ושרץ בתנור, והושיט ידו לחלון, ונטל את הלגין של מי חטאת, וצמסכת פרה תניין לה, ומעלה היא למי חטאת והעבירו **ע"פ תנור על אור פיו** שכל תנוריהם פיהם למעלה, **ר"ע מטמא, וחכמים מטהרין,**

ובהא פליגי, דר' עקיבא סבר כמונח [בתוך אור התנור] דמי, ורבנן סברי לאו כמונח דמי,

ואיתיביה אביי, מודה רבי עקיבא אע"פ שחלק צנגין של מי חטאת, מודה הוי בהזאה שהעבירה [פ' שהוה על הטמא, והיה טומאה מפסקת בין המזה והטמא, ועברה ההזאה על גבי הטומאה] **על כלי חרס טמא** שהיה מזה על האדם ותנור טמא מפסיקו, ועברה ההזאה על פי התנור, **על גבי משכב ומושב טמא, שהיא טהורה,**

שאין לך דבר שמטמא למעלה כלמטה צאולה צנגיעה, **אלא כזית מן המת, ושאר כל המאהילין, לאיתווי** אבן המנוגעת

אבני חן על מסכת זבחים

וימנעו וישפך דמים: כז כל־זכר פְּהָיִים יִחַל אֶתֶּה קָדֶשׁ קָדָשִׁים הָאֵל:

[שנינו במשנתנו] חמאת פסולה כו' [אין דמה טעון כיבוס]: ת"ר, מדמה מיעוטא היא, דמה של ז, ולא דמה של אחרת, מדרם כשירה, ולא מדרם פסולה,

רבי (עקיבא) [יעקב] ורבי שמעון, פליגי דהאי פסולה דמיעט קרא, ולפרושי קאמו, (ר"ע) [ר' יעקב] אומר, היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס, לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס,

ור"ש אומר, אחד זה ואחד זה, אין דמה טעון כיבוס,

מאי טעמא דרבי שמעון? כתיב אותה צמריה דקרא דכיצוס ומריקה ושטיפה כתיב, כל זכר צהנים יאכל "אותה" (ויקרא ו), וכתיב מדמה, חד להיבא דהיתה לו שעת הכושר [בין שנפסלה דמה, אינה מטמאה],

ורבי (עקיבא) [יעקב], אותה פרט לתרומה [שאין צריך מריקה ושטיפה] צמריה דקרא דכיצוס ומריקה ושטיפה כתיב, כל זכר צהנים יאכל אותה (ויקרא ו),

ור"ש לטעמיה לקמן צמתימין (דף נה), דאמר, קדשים קלים אין מעוניין מריקה ושטיפה, וכ"ש תרומה:

מהני: ניתו מן הצואר על הבגד כדמפרש טעמא בגמרא, אינו טעון כיבוס, מן הקרן של מוצא ומן היסוד של שירים, וצפרק בית שמאי (לעיל לט) תרגימנא, דמן הקרן מן הקרן ממש, ומן היסוד מן "הראוי" ליסוד, דמשינת מתן דמה אינו טעון כיבוס אין שירים טעונין כיבוס, וטעמא מפרש בגמרא,

נשפך על הרצפה מנאחר צהמה ואספו [בין שלא נתקבל בכלי אין הדם ראוי להואה], אין טעון כיבוס,

אין טעון כיבוס, אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להואה ובגמרא פריך, הא חו למה לי:

נב: ת"ר, יכול ניתו מן הצואר על הבגד, יהא טעון כיבוס? ת"ל וְאִשָּׁר יָזָה מִדָּמָה עַל־הַבָּגָד, לא אמרתי לך, אלא בראוי להואה שנתקבל בכלי,

תניא אידך, יכול, ניתו מן הקרן ומן היסוד, יהא טעון כיבוס, ת"ל וְאִשָּׁר יָזָה, פרט לזה שכבר הוזה:

[בצרת הבתים, שאף היא מטמאה באהל. שט], אלמא צהמת נדה, ליכא למימר לרבי עקיבא, משבחה למעלה באויר על הנדה, נטמאת?

אלא אמר אביי, דכ"ע לאו כמונח דמי, והבא בהא קמפלג, דרבי עקיבא סבר גזרינן שמא ינוח אלא לענין לגין הוא דגזר רבי עקיבא, גזירה שמא ייחנה בתוך האויר דרך העצמות, ורבנן סברי לא גזרינן,

ומודה רבי עקיבא בהואה אבל צהמה שאינו מעביר אלא זורקה מודה הוא דטוור, כיון דנפק דנפק מידו נפק לגמרי ואין צידו להכניסה למנור,

ורבי אלעזר ורבנן, במאי קמפלג [ור' אלעזר] דמייתי ראייה למילתיה [דמי חמאת שנמטמוא במהרי] מהואת נדה, ורבנן דאמרי אינה ראייה,

אמר אביי, בדנין טומאה קדומה כגון מי חטאת שנטמאו לפני הוואת, מטומאה שבאותה שעה כגון הוואת נדה, שטומאת המים והואה באין כאחד קמפלג,

כו"ם רבי אלעזר סבר דנין, וכו"ם ורבנן סברי אין דנין, ולגבי יחו דם חטאת על בגד טמא, דאיבעיא לן לעיל, נמי, פלוגתא דרבי אלעזר ורבנן הוא, דלרבי אלעזר אין טעון כיבוס, דטומאה שצעת נפילה כטומאה שלפני נפילה [והדם פסול, ואינו מטמא כיבוס],

ולרבנן לא דמו אהדדי, והאי דקאמרין "אליבא דרבה" (וכדמפרק) [וכדמתרין] אביי, ולא אמרינן אליבא דאביי, (ואע"ג) [שהרי] דהא דרבה לימיה [שזה שתירין רבה דפליגי אה כמונח דמי זה ליתא כמו שהקשה אביי]? משום דאביי תלמידו הוה, ולא נחלק עליו, אלא דן לפניו, ומירגס הדבר לפניו, והודה לו [ראה שטמ"ק],

רבא אמר, דכ"ע אין דנין [טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה], והבא בהא קמפלג, דר"א סבר ורבי אלעזר טומאה קדומה, מטומאה קדומה יליף, הוואה צריכה שיעור, ומצטרפין להוואות וכי נפלה הוואה קמייתא עלה, אכתי לאו הוואה היא לטהרה, ואע"ג שנטמאת ההוואה הראשונה כשנגעה בה, חחרת ומצטרפת עם השניה להשלים השיעור, אלמא מי חטאת שנטמאו, לפני הוואה מטרינן,

ורבנן סברי, הוואה אין צריכה שיעור ומהוואה קמייתא אסתלקא לה הוואה, וליכא למילף מינה טומאה קדומה, דהך דגבי נדה טומאה שצאותה שעה היא [ונמצא אליבא דרבא אין לפשוט מכאן איבעיא דרמי בר חמא]:

ויקרא ו כ כל אֲשֶׁר־יָצַע בְּבִשָּׁתָהּ יִקְדָּשׁ וְאִשָּׁר יָזָה מִדָּמָה עַל־הַבָּגָד אֲשֶׁר יָזָה עָלֶיהָ תְּכַסֶּם בְּמָקוֹם קָדֶשׁ: כא וְכִלְי־מִתְּרָא אֲשֶׁר תִּבְשַׁל־בוֹ יִשְׂבֹּר וְאִם־בְּכִלִי נִחְשֶׁת בְּשָׁלָה

[שנינו במשנתנו] נשפך על הרצפה כו':

אבני חן על מסכת זבחים

דף צ"ג ע"ב

הא תו ל"ל למימי, אין טעון כיבוס אלא שנתקבל בכלי, הא מנא ליה נשפך על הרגפה?

מה טעם קאמר, מה טעם נשפך על הרצפה ואספו אין טעון כיבוס, לפי שאין טעון כיבוס, אלא דם שנתקבל בכלי, וראוי להזייה:

ואיצטריך למיכתב בדם, דאי כתב רחמנא וטבל [שלמידין ממנה ולא מספג, ולא כתב בדם], ה"א אע"פ דליכא שיעור מבילה מעיקרו הואיל ואיכא שיעור בשעת טבילה, כתב [רחמנא] בדם להכי איצטריך למיכתב דדם, דמשמע דדם שאזכיר לענין קבלה, ואי כתב רחמנא בדם, ה"א אפילו מספג, כתב רחמנא וטבל,

מן הדם שבענין, למועוטי מאי? אמר רבא, למועוטי שיריים שבאצבע,

מסייע לרבי אלעזר, דא"א, שיריים שבאצבע פסולין,

א"ל רבין בר רב אדא [אמורא בבלי בדור השלישי], לרב[א] [ויפה תיקנו דאילו רב היה ראשון אמוראי בבלי], אמר[י] תלמיד[י]ך אמר רב עמרם [אמורא בבלי בדור השני-והשלישי] תנינא [שנינו בברייתא] מיוצמא לר' אלעזר, היה מזהב צמטאות הפנימיות וניתזה הזאה מידו על הכגד, עד שלא הזה טעון כיבוס, משהזה אין טעון כיבוס,

מאי לאו ה"ק, עד שלא גמר מלהוות כל ההואות טעון כיבוס ואפי' ניתו בין ההואה להואה משירים שבאצבע, אלמא שירים שבאצבע כשרין, דאי פסולין אמאי טעון כיבוס, משגמר להוות, אין טעון כיבוס,

לא ה"ק, עד שלא יצתה הזאה מידו, טעון כיבוס, משיצתה הזאה מידו, אין טעון כיבוס,

אייתיביה אביי, גמר מלהוות, מקנח ידו בגופה של פרה, גמר אין לא גמר לא?

א"ל גמר, מקנח ידו בגופה של פרה, לא גמר, מקנח אצבעו,

בשלמא גמר, מקנח ידו בגופה של פרה שאף דמה טעון שריפה כדמתיב שנאמר במדבר יט ה' וְשָׂרָף אֶת־הַפֶּה לְעֵינָיו אֶת־עֲרֵפָה וְאֶת־צִנְיָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פְּרָשָׁה יִשְׂרָף, אלא אצבעו בין הוזה להוזה במאי מקנח בגופה של פרה לא מניח אמרת, שילכלך אצבעו בגוף הפרה, וידבקו בו ימינו?

אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב עזרא א כפורי זהב גבי כלי שרת כתיב בספר עזרא, והן מזרקין, ועל שם שמקנח בו אצבעו קרי להן כפורי, לשון וכפר ידיה דנירון קיסר (גיטין דף נו):

ויקרא ו כ כל אֲשֶׁר־יִגַּע בְּצִנְיָהּ יִקְדָּשׁ וְאִשָּׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלָיו תְּכַסֵּם בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: כא וְכִלְי־מִתְּשֵׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל־בוֹ יִשְׂבֹּר וְאִם־בְּכִלִי נִחַשְׁתָּ בְּשָׁלָה וּמִנֶּחֱךָ וְשָׂפָה בְּמִים: כב בְּלִיָּדָה בְּקִיָּים יִחַל אִתָּה קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הֵוא:

מהני: ניתו על העור, עד שלא הופשט, אינו טעון כיבוס

[שנינו במשנתנו] [אין טעון כיבוס, אלא דם שנתקבל בכלי ו] ראוי להזאה: למועוטי מאי? למועוטי קיבל [מי הטאת] פחות מכדי הזייה בכלי זה, ופחות מכדי הזייה בכלי זה וחזר ועירב,

דתניא רבי חלפתא בר שאול אומר לגבי מי מטאת, קידש מי מטאת באפר פרה פחות מכדי הזייה בכלי זה, ופחות מכדי הזייה בכלי זה, לא קידש [כדנשי] [כדמפרש] טעמא ואזיל,

איבעיא להו, בדם גבי מטאת הפנימית, קיבל פחות מכדי הזייה כו', וחזר ועירב [אם קיבל דם פחות מכדי הזייה בכלי זה, ופחות מכדי הזייה בכלי זה] מהו מי הואי קבלה או לא, הלכתא היא [וכי הלל"מ הוא] גבי מי מטאת, ומהלכתא לא גמרינן מילתא אחריתי, דקי"ל שבת (דף קלג) אין דנין מהלכה,

או דלמא התם מ"מ, דכתיב במדבר יט יח וְלָקַח אִישׁ בְּיָדוֹ וְטָבַל בַּמַּיִם מִדְּקָרִיִן צִמִּים, ולא קרינן צמים, משמע צמים המוכרים למעלה לענין קידוש, שיהא בשעת קידוש שיעור טבילה, ה"ל הא כתיב ויקרא ד ו וְטָבַל הַפֶּה אֶת־הַצִּנְיָהּ בְּדָם שִׁיחַ דָּם הַרְאֵשׁן שִׁיעוֹר טַבִּילָה מִמַּחֲלָתוֹ,

תא שמע, דא"ר זריקא א"ר אלעזר, אף בדם לא קידש,

ויקרא ד ו וְטָבַל הַפֶּה אֶת־הַצִּנְיָהּ בְּדָם וְהָיָה מִן־הַדָּם שָׂעֵה שְׁעָמִים לִפְנֵי ה' אֶת־פְּנֵי פְּלִקָה הַקֹּדֶשׁ:

אמר רבא, תניא ויקרא ד ו וְטָבַל, ולא מספג [שלא יהא] מקנח בשולי הכלי או בדופטמיו, וטבל הפה את־אצבעו בְּדָם, עד שיהא בדם שיעור מבילה מעיקרו [פי' בתחלה יהיה די דם בכלי להוות כל ההואות] כדפרי' דם הראשון משמע, והנה מן־הַדָּם שבענין מדם האמור בענין טבילה, שהוה ממנה ראשונה, זה את כולן, שצריך לחזור ולטבול בו אצבעו, על כל הזייה טבילה, ולמועוטי שירים שבאצבע, דהאי מן הדם קרא יתירא הוא, דלא צריך למיכתב, אלא והוה ז' פעמים,

[ובא לפרש למה צריך ג' מועוטים וטבל, בדם, מן הדם:]

אבני חן על מסכת זבחים

טעמא מפרש בגמרא, דבעינן ראוי לקבל טומאה, בלא חסרון מלאכה, משהופשט טעון כיבוס, דברי רבי יהודה,

רבי אלעזר אומר, אף משהופשט כל זמן שלא נתקן להיום כלי, אין טעון כיבוס, דבעינן דבר המקבל טומאה, שאין מחוסר אפילו מחשבה,

אינו טעון כיבוס, אלא מקום הדם ולא כל הצגד, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה ואע"פ שמחוסר מחשבה, וכלל של יהא מחוסר מלאכה, וסתמא כרבי יהודה, וראוי לכיבוס בגמרא מפרש למעוטי מאי,

אחד הבגד, ואחד השק, ואחד העור, טעונין כיבוס,

והכיבוס, במקום קדוש צעורה, ושבירת כלי חרס שניצל זה מטא, במקום קדוש ובגמרא יליף לה, ומריקה ושמירה בכלי נחושת, במקום קדוש,

זה חומר בחטאת מקדשי קדשים אכיצוס קאי [שקדשי קדשים אחרים חוץ מחטאת כגון עולה ואשם, אין דבם צריכה כיבוס]:

נב: מנהגי מילי [לחלק בעור בין הופשט לקודם הפשטה]? דת"ר ויקרא ו בגד, אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל ויקרא ו אשר יזה עליה תכבס,

יכול שאני מרבה עור עד שלא הופשט?

תלמוד לומר בגד, מה בגד "הראוי לקבל טומאה" דאין לך בגד קטן ששמו בגד, שאינו ראוי לקבל טומאה, אם חישב עליו לכלי כמות שהוא, אף כל הראוי לקבל טומאה ועור משהופשט ראוי לקבל טומאה, אם חישב עליו [לעצדה] [לעוצא] כמו שהיא, אבל כל זמן שלא הופשט, אינו ראוי לכלי [לכלוס ?], דברי ר' יהודה,

רבי אלעזר אומר בגד, אין לי אלא בגד סמס בגדים שצמורה [דהיינו] צמר ופשימס מנין לרבות שק מנוצה של עזים,

דף צ"ד ע"א

ובל מיני בגדים השייכים [silik] שיראים. מעיל העשו מעיקר המשי. רש"י שבת כ: [והכלך. מעיל שעושין מאותן דגים [הוא צית התולעת] שמנזיים צמינו שקורין פלז"ל. רש"י מנחות לט: [סירקין. עשוי מן המשי הרך המתפצל, ומזוי צמשי, וקורין לו צמקומנו יד"ש. שבת כ: ?]

תלמוד לומר ויקרא ו ב אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלֶיהָ תִּכְבֵּס, יכול שאני מרבה עור משהופשט גרסין דרבי אלעזר, משהופשט מיד בלא שום תיקון, ת"ל בגד, מה בגד "דבר המקבל טומאה" דרבי אלעזר גמר בגד דהכא, מצגד האמור צשרנים [ויקרא יא], שהוא מקבל טומאה, ואינה מחוסר מחשבה אף כל דבר המקבל טומאה,

מאי בינייהו צמאי פליגי, היכן מנינו צגד הראוי לקבל טומאה, ואינה מקבלת, וליף ר' יהודה מנייה?

אמר אביי, ממילת פחותה משלש [אצבעות] איכא בינייהו, מאן דאמר [ר' יהודה דאמר] ראוי, הא נמי ראוי, דאי בעי חשיב עליה למקן חלוקו [וטעון כיבוס],

מ"ד [ר' אלעזר דאמר] "דבר המקבל טומאה", הא מיהא לאו בת קבולי טומאה היא,

רבא אמר צגד גדול נמי משכחת לה, דראוי לקבל ואינו מקבל, כגון, בגד שחישב עליה לצורה שחישב עליו לציירו צמעשה רוקס, דכל כמה דלא ציירי, או מצטל למחשבתו, לאו כלי הוא, איכא בינייהו,

מ"ד "ראוי", הא נמי ראוי, דאי בעי מבטיל ליה למחשבתיה [ד]הא דקיימא לן מחשבה אינה מוציאה מידי מחשבה, לענין [ל]הוציאו מחורת טומאה חן לה [כלים פרק כה משנה ט] דמשידו לטומאתן צמחשבה, אין מחשבה חורת ומוציאתן, אבל להורידן לטומאה קי"ל, כל הכלים יורדין לידי טומאתן צמחשבה,

מ"ד "דבר" המקבל טומאה, השתא מיהא לאו בת קבולי טומאה היא,

[רבא] [רבינא] אמר, עוצבא שטיח לאכול עליו או לשכב עליו, ורובן מן העור, ויש שעושין מן הצגד, וקי"ל שאם חישב עליו לעוצבא, אין צריך קיצוע דדוייני"ר צלע"ז [דהיינו] ליפוטו, דכלאו קיצוע חזי לעוצבא, [ו?] צב"ק מיימי לה צפ' מרובה [דף סו:],

אבל היכא דחשיב עלה לקצעה אינה מקבלת טומאה עד שיקצענה, כדאמרינן לקמן, או יצטל מחשבתו, איכא בינייהו, הילכך צגד שעומד לעוצבא וחישב עליה לקוצעה, הרי ראוי לקבל טומאה, דאי צעי מצטל למחשבתיה, ואינו מקבל עדיין [אבל זה נקרא "ראוי" לקבל טומאה, כיון שלא ביטל מחשבתו עדיין],

וצהא פליגי, לרבי יהודה, "כל צגד" צמשמע, ויש צגד [שהוא בכלל "כל בגד"] שאינו מקבל טומאה, אלא ראוי לטומאה [וגם בגד זה טעון כיבוס], ור' אלעזר, כצגד האמור צשרנים צעין [שיהא מקבל טומאה עכשיו],

מ"ד ראוי הא נמי ראוייה, מאן דאמר דבר המקבל טומאה, הא לאו מקבלת טומאה עד דמקצע לה,

והתניא צמחמת, רבי שמועון בן צמסאי אומר, עוצבא שחשב עליה לקצעה, טהורה עד שיקציענה או יצטל מחשבתו, דקי"ל [צ?] צ"ק [סו] כל הכלים יורדין לידי טומאתן צמחשבה:

אבני חן על מסכת זבחים

כל כלי העור, אשר תכבסו?

אלא אמר רבא, קרא גבי נגעים דכתיב (ויקרא יג) כיצוס צעור ומתניתין דהכא קמיני העור טעון כיצוס ברכין ודברי הכל, ו כי פליגי אחרים ודען בקשין,

והאמר רב חייא, [מביא מימרא זו כאן ד' פעמים, וזו פעם שניה] זימנין סגינן הוה קאימנא קמיה דרב, ושכשיכי ליה מסאניה במיא? בקשין, וברבנן,

הדר אמר רבא, לאו מילתא היא דאמרי לאוקומי קרא צרכין, דהא קרא סתמא כתיב, לא שנה רך ולא שנה קשה, ניקו נימא ליה לקרא דכי כתיב, ברכין כתיב, מי לא עסקינן בכלי אכסלגיא הבאים ממדינת הים דקרא אפילו אכסלגיא קאמר דקשין הן, אכסלגיא עור שלוק וקשה, וקאמר רחמנא גיבעי כיבוס,

אלא אמר רבא, צרעת כיון דמגופיה [של העור] קא פרחת, מחלחלא ליה ומשוי לה רך הילכך קרא דצרעת אפילו בקשין, וממתינן צרכין, ופלוגתא בקשין,

אמר רבא, אי קשיא לי, הא קשיא לי,

דף צ"ד ע"ב

דברים וכסות דרכין גינהו דאין עושין אותן אלא מעור רך, שיהא נוח לישכב עליו, ותנן, היתה של עור, נותן עליה מים עד שתכלה?

אלא אמר רבא, כל כיבוס דלית ליה כיסכוס משפסף עד זה על עד זה, כדרך המכבס בגדים אוחז בהגד בשמי ידיו ומשפסף לא שמיה כיבוס הילכך נותן עליו מים עד שמכלה, שרי צעור, ואפילו רך, ולקמן פריך אי הכי בגד נמי כיצוס לא [הוי, אלא] על ידי כסכוס,

והא דאמר רב חייא בר אשי, [מביא מימרא זו כאן ד' פעמים, וזו פעם שלישית] זימנין סגינן הוה קאימנא קמיה דרב, ושכשיכי ליה מסאניה במיא, שכשוך אין, אבל כבוס לא, אי ברכין וכדברי הכל, אי בקשין וכאחרים,

אי הכי בגד נמי יתן עליו מים, ואמאי תנא מקנהה בסמרטוט? בגד שרייתו זהו כיבוסו,

[רבא לטעמיה, דאמר רבא, זרק סודר למים, חייב, זרק זרע פשתן למים חייב כדמפרש ואזיל, בשלמא סודר עביד כיבוס] אלא זרע פשתן מ"ט, וכ"ת משום דמקדח נומח צמיס והוא לא

[שנינו במשנתנו] אין טעון כיבוס [אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה, וראוי לכיבוס] כו': מנה"מ [שרק מקום הדם טעון כיבוס]? דת"ר, יכול נתנו על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, ת"ל ויקראו אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד:

[שנינו במשנתנו] דבר שהוא ראוי לקבל טומאה [וכו']: סתמא כרבי יהודה [בניהותא], [שדברי המשנה הם אליבא ד' יהודה שטעון כיבוס גם בראוי לקבל טומאה],

[ועוד מפרש את דברי המשנה, שאין טעון כיבוס רק דבר ש] ראוי לכיבוס, למעוטי כלי דבר גרידה הוא דאין מכנסים [אותו] אלא גורדו [כעין כלי עץ] פ' בן הדרך לנקותם, וכיון שכן אם ניתנו עליהם דם חטאת אינם צריכין [כיבוס]:

[שנינו במשנתנו] אחד הבגד ואחד השק כו': למימרא דעור בר כיבוס הוא,

ורמינהו, היתה עליו לשלשית [פ' בערור, צואת תרגולים. תוס'] צמס' שצת מן לה, היתה על הכר של בגד גיעול של רוק, או של זואה מקנחה בסמרטוט צצת, ואינו נותן עליה מים לכלותה להעבירה, מפני שהוא מכבס, וכיצוס אז מלחכה הוא, היינו מלכין,

ואם היתה לשלשית זו על כר של עור, נותן עליה מים עד שתכלה צעטיפת מים, ומיחו שפסופי ידיים לא, ומדקמני נותן עליה מים, ש"מ אין כיצוס צעור?

אמר אביי, לא קשיא הא רבנן, הא אחרים,

דתניא, הבגד והשק מכבסו גבי דס חטאת קאי, הכלי והעור מזגרו, אחרים אומרים, הבגד והשק והעור מכבסו, והכלי מזגרו,

כמאן אזלא, הא דאמר רב חייא בר אשי, [מביא מימרא זו כאן ד' פעמים, וזו פעם ראשונה] זימנין סגינן הוה קאימנא קמיה דרב, ושכשיכי ליה [ושכשכתי לו, שכשך = פרסם במים] [dabbled] מסאניה [מנעליו] צצת במיא? כמאן כרבנן [שמותר לכבס עור במים בשבת, דעור לאו בר כיבוס הוא],

אמר רבא, ומי איכא למאן דאמר עור לאו בר כיבוס הוא, והכתיב [צרעת בגדים] ויקרא יג והבגד, או השתי, או הערב, או

אבני חן על מסכת זבחים

זריעה אי הכי חייבי ושערי נמו, הנך אית להו רירא אי הכי שלמים נמי
התם קעביד לישא?

הנך אית להו רירי זרע פשתן צמים נפקא רירא מיניה ומדבקי אהדדי,
א"ה אי משום מדבקי צריייהו ממייצין להו שְלָחִים נמי עורות שאין
עצודין ומתן צמים, רירא קנפקא מינייהו?

ומשני התם גבי זרע פשתן, כי מדבצת צריא דנפקי מינייהו קעביד לישא
הוי מולדות לישא, אבל שלמים לא שייכא בדיצוקא דידהו ענין לישא,

דרש רבא, מותר לכבס מנעל בשבת, א"ל רב פפא לרבא
לאחר שישב לו הממורגמן, והא"ר חייא בר אשי, [מביא מומרא זו כאן ד'
פעמים, וזו פעם רביעית] זימנן סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב,
ושכשיכי ליה מסאני במיא, שכשוך אין אבל כיבוס לא,

הדר אוקי רבא אמורא עליה בלחמה שעה חזר ואמר לממורגמן עמוד
והשמע לרבים, שאני חוזר כי ממה שדרשתי, ודרש, דברים שאמרתי
לפניכם טעות הם בידי, ברם כך אמרו שכשוך מותר, כיבוס
אסור:

ויקרא ו כ כל אֲשֶׁר-יִגַע צִנְעָה וְקָדַשׁ וְאֶשֶׁר יִזְה מִדָּמָה עַל-הַצֶּגֶד אֲשֶׁר יִזְה עָלֶיהָ
תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: כ א וְכִלְי־הָרֶגֶשׁ אֲשֶׁר תִּבְשֹׁל-צוֹ: יִשְׁבֹּר וְאִס-צִבְלִי נִחְשֶׁת גְּשֵׁלָה
וּמִנְקָה וְשֹׁטֵף בְּגָמִים: כ ב גִּלְזָקִר צִנְעָה יֵאָכֵל אֶתָּה קָדֹשׁ קָדָשִׁים הוּא:

[שנינו במשנתנו] הכיבוס במקום קדוש כו': מנא הני מילי?
דת"ר ויקרא ו תכבס במקום קדוש,

[וקשה ודילמא יכול לכבס גם בחר הבית שהוא מקום קדוש? וראה נודע ביהודה
תנינא או"ח סי' קכד-קכח דהנה בחטאת מצינו שכתבה התורה [ויקרא ו יט]
במקום קדוש תאכל בחצר וגו', ואשם הוקש לחטאת כדכתיב ויקרא ו ז כל זכר
בכהנים יאכלו במקום קדוש, ודורשים דבכל מקום דכתיב "במקום קדוש" היינו
העורה ולא מחנה לוייה. פניני הדרך מעילה דף ח],

שבירת כלי חרס מניין, ת"ל ויקרא ו וכלי חרס צמר כיצוס כתיב
אשר תבושל בו ישבר, מריקה ושטיפה בכלי נחשת מניין?
ת"ל ויקרא ו ואם בכלי נחשת בושלה, ומורק ושוטף במים:
[וצ"ע מה החידוש בכל הגמ' כאן, הרי הם פסוקים מפורשים?]

[שנינו במשנתנו] זה חומר בחטאת כו': ותו ליכא, והאיכא אכתי
חומר בחטאת, שהרי יש צון שנכנס דמה (לפני ו) לפנים [פי' שחטאת
קדושה יותר, שהרי יש חטאות שדמם נורק בהיכל ובק"ק] מה שאין צאר
קדשים?

ומשני בחטאות החיצוניו' [קאמרינן],

ופרכינן, בחטאות ה[חיצונות נמי] איכא שאם נכנס דמה (לפני
ו) לפנים פסולה כדכתיב [ויקרא ו] וכל חטאת אשר יוצא,

ומשני בר"ע סבירא ליה לתנא דידן, דאמר כלל הזמנים שנמערבו (לעיל דף
פא) כל דמים [ולא רק דם חטאת] שנכנסו להיכל לכפר פסולה,

[ובמקשה והרי יש עוד חומרא בחטאת] שכן מכפרין על חייבי כריתות?
[ומתרין] בחטאת דשמיעת הקול [שאין בה כרת],

והאיכא [חומרא בחטאת] שכן טעונה ארבע מתנות מפוסקות, ושאר
קדשים שמי מתנות שהן ארבע, ואין צון אלא פיסוק שמי מתנות?

כו' ישמעאל, דאמר כל דמים, טעונין ד' מתנות על ד'
קרנות, דאמר באהרו מקומן (לעיל דף נג) כל הדמים טעונין פיסוק ארבע
מתנות לב' קרנות,

ולשמעמך, האיכא קרן (בדם), האיכא אצבע, האיכא
חודה? אלא חד מתרי תלתא חומרי נקט:

ויקרא ו כ כל אֲשֶׁר-יִגַע צִנְעָה וְקָדַשׁ וְאֶשֶׁר יִזְה מִדָּמָה עַל-הַצֶּגֶד אֲשֶׁר יִזְה עָלֶיהָ
תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: כ א וְכִלְי־הָרֶגֶשׁ אֲשֶׁר תִּבְשֹׁל-צוֹ: יִשְׁבֹּר וְאִס-צִבְלִי נִחְשֶׁת גְּשֵׁלָה
וּמִנְקָה וְשֹׁטֵף בְּגָמִים: כ ב גִּלְזָקִר צִנְעָה יֵאָכֵל אֶתָּה קָדֹשׁ קָדָשִׁים הוּא:

מהני': בגד שניתו עליו דם חטאת שיצא חוץ לקלעים [כן נקרא
מחיצת העורה במשכן], נכנס לעורה ומכבסו במקום קדוש,

[ואם לאחר שניתו עליו דם חטאת] נטמא [בגון שנגע בשרץ. מבוארות] חוץ
לקלעים לאחר שילא, ואי אפשר להכניס טומאה לעורה [ואי אפשר להטבילו
שהדם חוצץ, ומיירי שנתייבש הדם, דדם לח אינו חוצץ. תי אות כט עיי"ש]
קורעו וטהור מטומאה ומותר להכניסו ו נכנס ומכבסו במקום קדוש,

כלי חרס שיצא חוץ לקלעים, נכנס ושוברו במקום קדוש
[ש"מקום" קדוש דכתיב בבגד בפסוק כ', קאי גם על כלי חרס וכלי נחשת],
נטמא חוץ לקלעים, נוקבו לטהרו מטומאתו ונכנס ושוברו
במקום קדוש,

כלי נחשת שיצא חוץ לקלעים, נכנס ומורקו ושוטפו במקום
קדוש,

נטמא חוץ לקלעים, פוחדתו דכלי מתכות אינו טהור צנצן כל דהו, אלא
צנצן גדול ונכנס ומורקו ושוטפו במקום קדוש:

נמ': מתקף לה רבינא, קורעו ! בגד אמר רחמנא שיהא שם
בגד עליו בשעת כיצוסו ולא בגד הוא?

אבני חן על מסכת זבחים

ברלחלן?]

מותיב רב אדא בר אהבה [למה צריך שיהיה "פחות" מג' על ג', והא שנינו בברייתא], **העבין** נגד עב ו**הרכים** פלטר"א [felt] שאינו ארוג **אין בהן מושום שלש על שלש** [אצבעות, שנחשב לבגד, בבגד רגיל] דלאו ללציסה חזו, ולאו לתקן כהן חלוק, אלא ליטב עליו, וצריך שלשה על שלשה [מפחים], ומעיל עב הוא, כדק"ל בסדר יומא (דף עא) חוטן כפול שנים עשר, ואפי' שלש על שלש יכניס [ולמה אמר פחות מג' על ג']?

אגב אביהן חשיבי כשהוא ממוצר בצגד, חשוב ג' על ג' ידידה,

סנהדרין מט:

1. **רוק תפל** שלא טעם כלום כל אותו היום, תפל ריקס ונגז, וחסר כל טעם מאלל, כגון דבר שלא נמלט, דמיקרי תפל,
2. **ומי גריסי'** ומי לעיסת גריסין של פול, שלועסין וכוססין אותו, ומשפסין אותו [הכתם] כהן,
3. **ומי רגלים** שהחמיצו והסריחו,
4. **ונתר** מין אדמה הוא, וקורין לה נתרס [natron, native carbonate of soda. rabbi kornfeld],
5. **ובורית** עשז הוא ומעציר כחמים, וקורין ליה אירצג'ו שזנוגרי"א [an alkaline plant. rabbi kornfeld] [צמח המכיל בתוכו חומר סבוני],
6. **קמוליא** תסס מפרש לה שלוף דוך, ולא ידענא מאי היא [an alkaline clay. rabbi kornfeld] [קמוליא בא מהצומח],
7. **(ואשלך) [ואשלג]** [potash] נמצא בקנקי מרגליות העולות מחוך היס, ועיין קובץ בר"ד # 17 בענין סבונים בימי קדם,

והא בעי דס חטאת **שבעת סממנין** השנויין במס' נדה (דף סא) לענין כחמים, רוק תפל, ומי רגלים, ונתר, ובורית, ואהל, וקמוניא, ואשלג, והיכי מעיילין מי רגלים לעזרה ואמתני' קפריך, דא"ר נחמן, **אמר רבה בר אבוח, דם חטאת ומראות נגעים** שהזיקו הכחוז נגעי צגדים לכיבוס, דכתיב וכבסו את אשר צו הנגע **צריכין שבעת סממנין**,

ותניא בפיתוס הקטרת [כריתות ו] **אלא שאין מכניסין מי רגלים למקדש**,

דף צ"ה ע"א

דמשייר ביה שלא ידיל את הקרע על פני כולו, לחלוק את הצגד לשנים, אלא משיר צו **כדי מעפרו** רת [מלשון עפר duster, apron, any garment for the protection of clothes] כדי רוחס סודר, דמטומאמו טהור, הואיל ונקרע רוצו, וכיון ששייר צו כדי מעפורת, ראוי לחברו ושמו עליו, וצגד קריין ביה,

איני, והאמר רב הונא צפרק העור והרוטב (חולין דף קכג) ל"ש דטלית טמאה שהתחיל צה לקורעו, כיון שנקרע רוצה טהורה, **אלא שלא שייר בה** צאותה מיעוט **כדי מעפורת, אבל שייר בה כדי מעפורת, חבור** הוי ועדיין הוא בטומאמו?

דף צ"ה ע"א

מדרבנן הוא גזירה דילמא לא אחיא למיקרע רוצה, אכל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מלות כיבוס:

[שנינו במשנתנו] **כלי חרס שיצא בו'** [נממא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש]: [נוקבו] **כלי אמר רחמנא, ו[האי] לא כלי הוא?** [שניקב] [דנקיב ליה] **בשורש קטן** [ואיכא למ"ד במס' שבת, שזהו שיעור נקיבתו לטהר, ומיהו עדיין כלי הוי לקבל זיתים], [ביון שכלים אלו משתמשין בהם לבשל קדשים, וביון שניקב כמוציא משקה במל טומאתה, ויכול להכניסה. ראה תוס'],

@וגבי כלי חרס איכא למימר, דניקבו דמתניתין צמוציא משקה לטהר, ועדיין כלי הוא לקבל זיתים, במס' שבת צפרק המלניע (דף נה):

חסר מן הספרים, דגבי כלי חרס לא שייך לשנוי דמלכף ליה מלכף, והאי שניא גבי כלי נחשת הוא,

[שנינו במשנתנו] **כלי נחשת [כו'] פוחתו [וכו']**: והכי פריך, פוחתו כלי אמר רחמנא **והא לאו כלי הוא** בשעת מריקה ושטיפה? **דרציף [ליה] מרציף (הוא)** אחר שפוחתו [ובמבניו], מכין עליו צקורנס ומחברו [קודם שמוריקו ושומפו], וחזר שם כלי עליו [ואח"כ מריקו ושומפו],

אמר ריש לקיש, מועיל של צגדי כהונה **שניטמא** שניטו עליו דס חטאת, וינא חוץ לקלעים ונטמא **מכניסו**, מכניס מקום הדס לפנים **בפחות מושלש על שלש** [פ'] מניח המעיל אצל כניסת העזרה ומכניס ממנו לתוך העזרה ג' על ג'] שאינו מכניס "שיעור צגד" טמא לעזרה **ומכבסו**, לפי שאי אפשר לקורעו ולהכניסו **מושום שנא' שמות בה לא יקרע**,

!!! [פליאה ממנו, שלא פירשו המפרשים האופן הטכני, איך מכניס חלק קטן מן הבגד וכובסו, בלי להכניס יותר מג' על ג', שהרי הוא בגד עב, וגם צריך לכבסו]

אבני חן על מסכת זבחים

מטאת שלא יטען שצירה, ואי ס"ד בישול בלא בלוע לא קפיד,
ניעביד של חרם?

כיון דאיכא שירי מנחות דאפייתן בתנור, ואיכא בישול
ובילוע שמן המנחה, עבדינן של מתכת [שלא יצטרך שבירה],

ההוא תנורא, דאמחו בה טיחיא מין טיגון הוא שעושין מלחם, וטעין
המנור צאליה, ואופין את הלחם אחר שטוהו, וצמס' שבת (דף קט) גמי אמרין
מלמא סאוי טסיי,

אסרה רבה בר אהיליי למיכלה לריפתא לעולם ואפילו הסיקוהו
ואפו בו, דקסבר אינו יולא מידי דופין, ואפי' במילחא, דילמא אתי
למיכלה בכותחא [שנותנין בה נסיוכי דחלבא],

מיתיבי, אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש כל הפת כולה
אסורה, מפני הרגל עבירה שלא יאכל הפת עם הנשר, כיוצא בו אין
משין את התנור באליה, ואם מש כל הפת כולה אסורה,
עד שייסיק את התנור, תיובתא דרבה בר אהיליי [שאוסר את
התנור לעולם], תיובתא,

אמר ליה רבינא לרב אשי, וכי מאחר דאיתותב רבה בר
אהיליי, אמאי אמר רב, קדירות בפסח ישברו הא אית להו תקנתא
דהיסק?

אמר ליה, רב מוקי לה הויא דקמיני עד שיוסק המנור בשל מתכת,

ואי בעית אימא, בתנור של חרם, זה הסיקו מבפנים, וזה
[קדירה] הסיקו מבחוץ,

ונעביד הסקה מבפנים, חיים עלייהו דמתברי,

הילכך, האי כוביא רעפס חלולין, כמין שפיתת קדירה, ופעמים שטעין אותו
שמן, ואופין בו לחם הקרוי טיחא הסיקו מבחוץ, הוא ואסיר,

דף צ"ו ע"א

אלא קדירות של מקדש, אמאי (אמר רחמנא) ישברו הואיל
ואית להו תקנתא צליבון, הא אוקימנא דטעמא משום בלוע היא, ולא אבישול קפיד
קרא, דימא גזירת הכמוז היא [פ' שאין הטעם מגזירת הכתוב, אלא מטעם
בליעה], ונהי דצמסין כמיז ישבר, לפי שלא היו (לו) קצועין להיות להם כבשונות
לזרף כלי חרס, אבל צמקדש נהדרניהו לכבשונות שהיוצר זורפן צמס
ויחלצנו,

וכי תימא דמבלע להו בהדי שבעה סממנין, ומעבר להו
לכולהו כחד,

והתנן, העבירן שלא בסדרן כסדר שהן שנוין צמסנה, זה אחר זה, כסדר
העצרתן, או שהעביר שבעתן כאחד, לא עשה ולא כלום,

וכי תימא דמובלע להו בהדי חד מסממנין, והא "צריך
לכסכם לשפסף הכתם, שלש פעמים בכל אחד ואחד [מן
הסממנין]" תנן והכי אמרין צנדה?

אלא דמבלע להו ברוק תפל, דאמר ריש לקיש, רוק תפל,
צריך שיהא עם כל אחד ואחד:

מתני' אחד [פ' בין] שבישל בו, ואחד שעירה לתוכה
רותח, אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין
מריקה ושטיפה,

ר"ש אומר, קדשים קלים, אין טעונין מריקה ושטיפה וצנתי
מפרש טעמא,

ואם תאמר הרי הצלוע נעשה נותר, ופולטו צהיתר לאחר זמן? מודי רבי שמעון
דצנתי הגעלה ברותחין, ומתורת מריקה ושטיפה הוא דממעיק ליה,
כדמתרלין בגמ' גבי תרומה, לא נזכרה לכדאמר מר, [מריקה ושטיפה צריך
להיות] צמס ולא ציין, צמס ולא צמזוג, הא [הגעלה ברותחין] אפי' ציין ואפי'
צמזוג:

גמ' ת"ר, ויקרא ו אשר תבושל בו, אין לי אלא שבישל בו,
עירה לתוכו רותח מניין? ת"ל ואשר תבושל "בו" ישבר
מדקמין ישבר אלל בו, ולא כחז אס ככלי חרס תבושל ישבר, למידע אס נבלע בו
מ"מ ישבר,

בעי רמי בר חמא, תלאו לשפוד של מטאת ללוחו באויר תנור
דנמשל בו, אבל לא נבלע בו כלום מזהו מי הוי צריך תנור שצירה או לא,
אבישול ובילוע הוא דקפיד רחמנא, או דילמא אבישול בלא
בילוע?

אמר רבא, ת"ש [ממשנתנו], אחד שבישל בו, ואחד שעירה
לתוכו רותח אלמא אחדא קפיד, דהא עירה לתוכו בלוע איכא, בישול ליכא?

בלוע בלא בישול לא קמיבעיא לן דכיון דהוי נותר, והתורה העידה על
כלי חרס שאינו יולא מידי דופיו לעולם, (ו) צנתי שצירה, כי קמיבעיא לן,
בישול בלא בילוע מאי?

ת"ש, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, תנור של מקדש
[שהיה צולין בו החטאות], של מתכת היה קס"ד מפני שצולין בו שפוד

אבני חן על מסכת זבחים

א"ר זירא, לפי שאין עושין כבשונות בירושלים משום קוטרם, כדאמרין בבבא קמא (דף פב),

אמר אביי [אלא כלי חרס ישר], וכי עושין אשפתות משברי כלי חרס בעזרה, אישתמיטתיה הא דתני שמעיה בקלנבו שם מקום שנקרא על שם עזרת כוכבים, כדכתיב (ישעיה מו) קרם נבו שברי כלי חרס נבלעין במקומן [ולא היה צריך אשפה],

אלא הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, תנור של מקדש של מתכת הוה, נעביד דחרס דהסיקו מבפנים הוא?

דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים, דאפייתן בתנור, וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעוין שמן, כדאמרין בפרק שמי הלחם (מנחות נה), לישתן ועריכתן בחור, ואפייתן בפנים דתנור מקדש להו הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן,

דף צ"ו ע"ב

ואפי' ר' יוסי ברבי יהודה במסכת סוכה בפרק החליל (דף ג) לא קאמר אלא דעין, אבל דחרס לא כדאמרין דחס מאי מיעט מיעט חרס,

רב יצחק בר יהודה, הוה רגיל קמיה דרמי בר חמא, שבקיה ואזיל לרב ששת, יומא חד פגע ביה רמי בר חמא דרב יצחק, אמר ליה רמי לרב יצחק, משל הוא על גסי הרום משתדלין לעמוד במקום גדולים [ואמר] אלקפטא הדוכוס, @ אלקפטא דוכוס במסכת שבוט (דף ו) נקמן [ביר] אחזי צדי, ריחא וריח המלוכה אתי לה ליד נקלט לחור יד,

משום דאזולת לך לקמיה דרב ששת, הוית לך כי רב ששת,

א"ל לאו מש"ה לא לגאוס נמחומי, [אלא] מר, כי בעינא מילתא [מיניה], פשיט לי מסברא, כי משכחנא מתניתא דלא אמרה הכי פרכא לה [שוברת אותה סברא. שם] למילתיה דמר, דשמעתא דאמורא במקום מתניתא, ליחא,

רב ששת, כי בעינא מילתא מיניה, פשיט לי ממתניתא שמעיות [וברייתות] סדורות צפוי, כדאמרין בעירובין (דף סו), רב חסדא מרמשן שיפוטתיה ממתנית' דרב ששת, דכי נמי משכחת מתניתא ופרכא [ששוברת סברתו, הרי גם הוא סומך על ברייתא], מתניתא ומתניתא היא,

אמר ליה [רמי בר חמא לר' יצחק] בעי מיני מילתא, דאיפשיט לך כי מתניתא מסברא איפשט לך, וכי מדוק במתניתא תשכח כוותי,

בעא מיניה, בישל במקצת כלי [ומקצת האחר הוא חורן לאש. שם], טעון מריקה ושטיפה [כל הכלי] או אין טעון? א"ל אינו טעון, מידי דהוה אהזאה דס חטאת שניתו על הבגד, דמנן צמתימין אין טעון כיכוס אלא מקום הדם,

והא לא (תנא) [תניא] הכי הא לא אשכחן מתניתא דקאי כוומך, ואם אמרת דתפשוט כי ממני, א"ל מסתברא כבגד כי צגד דמתניתין היא, מה בגד אינו טעון כיכוס אלא מקום הדם, אף כלי אינו טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול,

א"ל מי דמי, דם [שניתו] לא מפעפע מתפשוט בכל הכלי, בישול מפעפע,

ועוד תניא [ברייחא מפורשת שלא כדברך. שם], חומר בהזאה דם חטאת שניתו על הבגד במריקה ממצריקה ושטיפה, וחומר במריקה ושטיפה מבהזאה,

חומר בהזאה, שהזאה ישנה בחטאות החיצונות, ובחטאות הפנימיות [שכל דם חטאת שניתו דינו שוה], וישנה לפני זריקה [דם שנתקבל בכלי, ורק לפני זריקה, כדילפינן לעיל צג. מאשר יזה ולא שכבר הוחת], מה שאין כן במריקה ושטיפה מריקה ושטיפה אינה בפנימיות, ואינה [אם בישל בשר] לפני זריקה, שאין הכוונ מדבר אלא צנאכלות דסמין ליה [ויקרא] (1) כל זכר צבהניס יאכל אותה,

[וצ"ע שהלא כמו שהזאה הוא רק לפני זריקה, כן מריקה ושטיפה אינה אלא לאחר זריקה, ואיך מונה את זה בחומרא? וראה תוס'],

חומר במריקה ושטיפה, שהמריקה ושטיפה נזהגת בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים, בישל במקצת הכלי, טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה שאין כן בהזאה,

א"ל, אי תניא תניא [לשון זה יש בש"ס 14 פעמים],

וטעמא מאי? אמר קרא ויקרא ו ואם בכלי [הדרש הוא מהב"ת של "בכלי". שם] נחשת בושלה, ואפילו במקצת כלי:

[שנינו במשנתנו] אחד קדשי קדשים [ואחד קדשים קלים, טעוין מריקה ושטיפה] וכו': ת"ר חטאת, אין לי אלא חטאת, כל קדשים מניין?

ת"ל ויקרא ו קדש קדשים היא וסמין ליה כל זכר צבהניס יאכל אותה, קדש קדשים היא ולקמן [לקמיה בדברי ר' יהודה] מפרש דקדש קדשים לא דוקא, מדליתרין אותה למעוטי תרומה, דאי קדש קדשים דוקא, אותה למעוטי מאי חתא, לאו לקדשים קלים איצטריך, וכ"ש לתרומה,

אבני חן על מסכת זבחים

[ר' חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר בשם אביו ז"ל, שכבוד אמיתי היינו כאשר מכיר ביתוריותו של הנכבד, בהתייחסות אליו במה שהוא חד בדרא [his unique attributes. ראתי],

מהני: רבי טרפון אומר, בישל מתחילת הרגל, יבשל בו כל הרגל כלל מריקה ושטיפה, ולנסוף הרגל ימרוק ושטוף וטעמא מפרס גגמרא, וחכ"א עד זמן אכילה מפרס גגמרא מאי קאמר מריקה ושטיפה [לפי הת"י המלים "מריקה ושטיפה" הם הקדמה לענין דלהלן, דהיינו מריקה ושטיפה כיצד? מריקה כמריקת הכוס וכו',

אבל בשט' פירש שהוא המשך דברי החכמים, וכן משמע מד"ה ברש"י שאינו מעתיק המילים "מריקה ושטיפה", וכן בגמ' כשמביא את דברי המשנה בראש הפסקא],

מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס מצפנים נכוס של צרכה כדאמרין בצרכות (דף נא) שטעון הדמה צפנים ושטיפה מצמוק, מריקה ושטיפה בצונן,

דף צ"ז ע"א

השפור והאסכלא [שבכה [רשת] של ברזל שצולין עליה בשר. פירחמ"ש] גרדילי וזולין עליו זלי, וצגמ' דמסכת ע"ז פריך הא ליעון [באש] צעי, מגעילן בחמין [תוס']:

נב: מאי טעמא דר"ט? דאמר קרא דברים טו ופנית בבקר והלכת לאחריך על כרחך צקר של חול קאמר, וקרי ליה צקר ראשון [תוס'] הכתוב עשאו לכולן בקר אחד,

מתקיף לה רב אחדבוי בר אמי, וכי אין פיגול ברגל אם שחט ע"מ לאכול למחר אינו פיגול, ואין נותר ברגל אם הוסיף צקר חטאת למחר אינו נותר, דחד יומא הוא לר"ט,

וכי תימא ה"ג, והתניא ר' נתן אומר לא אמר ר"ט, אלא זו בלבד לענין מריקה ושטיפה לחודה, ולא לענין פיגול ונותר, ואי טעמיה מהאי קרא הוא, אפילו לענין פיגול ונותר נמי?

אלא כדר"ג אמר רבה בר אבוח, דאמר ר"ג אמר רבה בר אבוח, כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו מחוץ שהשלמים מניין צרגל, אין צלע שלהן נעשה נותר, שהרי זמן שלמים לז' ימים, וזי מבשל ציה שלמים האידנא, [ו?]הדר מבשל ציה שלמים למחר, (וצולע) משלמים שנשחטו ציום המחרת, ופולט מה שצולע אחריו, וצולע מן האחרונים, נמצא שאינו צא לידי נותר, ואם צא לצל חטאת, זהיר לצל אחריו שלמים צו ציום, ופולט את החטאת, וצולע את השלמים:

יכול שאני מרבה את התרומה [שצריך שטיפה והרחת], ת"ל "אותה" פרט לתרומה, דברי ר' יהודה,

ר"ש אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה, דכתיב קדש קדשים, קדשי קדשים אין, קדשים קלים לא,

מ"ט דרבי יהודה [פי' והא ר"ש שפיר קאמר], מדאיצטריך אותה למעוטי תרומה, מכלל [דקדש קדשים לאו דוקא אלא דגם] דקדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה,

ור"ש אומר לך, אותה יאכל אותה צמר מריקה ושטיפה כמיז כדאמרין [אותה כדאמרין] אותה כשרה [שניתנו מדרבה טעונה כיבוס] ולא פסקיה ר' שמעון לעיל (דף ג) חטאת שהיתה לה שעת הכושר, ונפסקה,

ותרומה לא בעיא שטיפה ומריקה, והתניא, קדרה שבישל בה בשר, לא יבשל בה חלב, ואם בישל בנותן טעם, [וכן קדרה שבישל בה] תרומה לא יבשל בה חולין, ואם בישל בנותן טעם נאסרין החולין לזרים, אלמא צעי הגעלה לפלוט איסור הנבלע בכלי שלא יאסר [את אחרים]?

1. אמר אביי מודין דהגעלה צעי, ולא נזכר האי דאימעיט מתורת מריקה ושטיפה, לא צריכא אלא לדאמר מר, בישל במקצת כלי, טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, הא תרומה לא צריך אלא מקום בישול [1]הא דאמרין בקדשים צריך מריקה "כל הכלי", גזירת הכתוב היא, דנת מריקה ושטיפה,

2. רבא אומר, לא צריכא אלא לדאמר מר צמורת כהנים ומורק ושטוף צמים, במים ולא ביין, במים ולא במזוג מים ויין כאחד, שני חלקי מים ואחד יין, הא [אבל] תרומה אפי' ביין ואפי' במזוג דלא קפדין אלא להגעלת איסור הנבלע צו,

3. רבה בר עולא אומר, לא צריכא אלא לדאמר מר לקמן (דף 15) מריקה ושטיפה בצונן צו מהגעלת חמין, הא דתרומה דאימעיט מתורת מריקה ושטיפה, סגי לה אפי' בחמין בהגעלת חמין לחודיהו,

הניחא למ"ד מריקה ושטיפה בצונן, אלא למ"ד מריקה בחמין, ושטיפה בצונן והיא הגעלה שלהן, מהשתא ממאי אימעיט תרומה, מאי איכא למימר?

ומשני שטיפה יתירתא צונן איכא בקדשים צמר מריקה, דהוא הגעלת חמין, ותרומה לא צעי שטיפה צונן:

אבני חן על מסכת זבחים

יגע בבשרה יקדש, ואמרו [לקמיה צו:] יקדש להיות כמות, כיצד אם פסולה תפסל ואם כשרה תאכל כחמור שבה, ורק ע"י בליעה. ע"פ תו"מ.

[ר"ל באין ס' בהקלין, וחזרו הקדשים הקלין ונגעו בקדשים קלין אחרים, ובלעו האחרים מהם, דינן כאילו נגעו קדשים החמורין בקדשים הקלין ההם, וצריך לאוכלן כחמורים, ואם החמורים פסולין נפסלו הקלין כמותן, ובהיה ס' אין פוסלין במגעלין. תי.],

רקיק פסול שנגע ברקיק כשר, ובלע ממנו [ע"י שהיו חמין. תי.], וחתיכה בחתיכה, לא כל הרקיקין ולא כל החתיכות אסורין, אינו אסור אלא במקום שבלע [וחתך כדי גטילה משם, והשאר כשר. תי.]:

נב: מאי קאמר? [הכי קאמר] אם יש בהן [בקדשי קדשים] בנותן טעם, הרי הקלין [הקדשים קלים] נאכלין כחמורין [לפנים מן הקלעים ליום ולילה], ומעוניין מריקה ושטיפה כדין החמורין, ופוסלין במגע אם היו החמורין פסולין [פיגול ונותר], והקלים כשרין, נעשו הקלים כחמורין לפסול את הנוגעין בהן, כדכמיז (ויקרא ו) כל אשר יגע בגשמה יקדש, ואומר לקמן להיות כמותו, שאם פסולה תפסל,

אין בהן בנותן טעם, אין הקלין נאכלין כחמורים, ואין מעוניין מריקה ושטיפה לקמיה פריך לטעון מיהא כדין קלין לסוף זמן אכילתו, ואין פוסלין במגע אם היה החמור שנמשל עס הקלין פסול, הואיל ומועט ואין בו צומן טעם בקלין, לא נעשו הקלים כמותו לפסול את הנוגעין בהן, שהרי אף הם לא נפסלו, ואידי דתנא רישא פוסלין נקט סיפא אין פוסלין,

[ובמקשה] נהי דקדשי קדשים לא בעו כלומר נהי דלא צעו מריקה לסוף זמן אכילת חמורין, דהא מועטין וצטלי, קדשים קלים [מיהו] ניבעי ניבעי מיהא משום קלים לסוף זמן אכילתן?

אמר אביי, מאי אין מעוניין דקאמר, קדשי קדשים, אבל קדשים קלים מעוניין,

רבא אמר, הא מני ר"ש היא, דאמר קדשים קלים אין מעוניין מריקה ושטיפה,

בשלמא לרבא, היינו דקתני [לעיל ע"א במשנה, בישל בו קדשים וחולין, או קדשי קדשים וקדשים קלים] או קדשי קדשים וקדשים קלים לאשמועינן דסתם לן כרבי שמעון, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה, אלא לאביי דאמר מאי אין טעונין דקאמר כדין חמורין תרתי למה לי למיתנייה, כיון דתנא קדשים וחולין, ואשמועינן דצטל דמיעוט, מה לי מה לי הני?

צריכי דאי תנא קדשים וחולין, ה"א חולין הוא דמבטלי קדשים דלאו מינייהו, אבל קדשי קדשים וקדשים קלים אימא לא,

ויקרא ו כ כל אשר יגע בגשמה יקדש ואשר יגע עלהצגד אשר יגע עליה פקדס פקדו ס קדש: כל וכלי-חרש אשר תבשל-בו יצטר וחס-גדלי נחשת גשלה וימנך וישוף פגנים: כז קלי-קר פקדנים יאכל אתה קדש קדשים הוא:

[שנינו במשנתנו] וחכ"א עד זמן אכילה כו': מאי קאמר? אמר ר"ג, אמר רבה בר אבבה, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה [כלומר דלאחר שעבר זמן אכילה, ונעשה נותר, עביד לה מריקה ושטיפה. שמו],

מנהני מילי? א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב ויקרא ו ומורק ושוטף, וכתיב ויקרא ו כל זכר בכהנים יאכל, הא כיצד כלומר למה סמך הכתוב, לומר ש ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה:

[שנינו במשנתנו] מריקה כמריקת הכוס, שטיפה כשטיפת הכוס: ת"ר מריקה ושטיפה בצונן, דברי רבי, וחכמים אומרים, מריקה בחמין ושטיפה בצונן,

מ"ט דרבנן, מירי דהוה אגיעולי עובדי כוכבים דחמין צעין דכמיז (צמדצר לא) כל דבר אשר יבא בשא, ורבי אמר לך הגעלה לא קאמינא [פי' דודאי צריך הגעלה], כי קאמינא למריקה ושטיפה דבתר הגעלה [שהיא בצונן],

ורבנן א"כ דתרויהו דחא היא, ומריקה לאו היינו הגעלה, לפסול קרא לשון שזה צעיהם לכתוב קרא או מורק מורק, או שוטף שוטף, מאי ומורק ושוטף, ש"מ מריקה בחמין, ושטיפה בצונן,

ורבי אמר לך, אי כתיב ומורק מורק ה"א, תרי זימני מורק, או תרי זימני שוטף, לכך כתיב ומורק ושוטף לומר לך, מריקה כמריקת הכוס, שטיפה כשטיפת הכוס לכך שניה צלשון שזה מצחון וזה מצפנים:

מתני: בישל בו קדשים וחולין, או קדשי קדשים וקדשים קלים, אם יש בהן בנותן טעם [שאין ס' בהקלין נגד החמורים שבישל בהן. תי.], הרי הקלים נאכלין כחמורין שבהן לפנים מן הקלעים ליום ולילה,

ואינן מעוניין מריקה ושטיפה לסוף זמן אכילת חמורים, אלא לסוף זמן אכילת קלים, ובגמ' פריך מאי קאמר, הרי יש בהן צומן טעם, ואמר הרי הקלין נאכלין כחמורין,

[פי' שעד כאן דיבר רק לענין זמן ומקום אכילתו, ולזמן מריקה ושטיפה, אבל עכשיו מדבר על פסול נגיעת קדשים] ואינן פוסלים במגע אם נפסלו הקלין ונגע בהן כשר, ובלע מהן, אין נפסלין ובגמ' מפרש לה [שנאמר בחטאת כל אשר

אבני חן על מסכת זבחים

אשכחן חטאת דמתקדש בבלוע, שאר קדשים מנול?

אמר שמואל מושום ר"א [ויליף לה מולחטאת להלן], ויקרא ז' לו זאת חתו' קדש הוקשו כולן זה לזה, ללמוד זה על זה, ולכן הוקשו כולן ל'עלה', למנחה, ולחטאת, ולז'אשם, ולמז'ואים, ולז'ב' השלמים,

[ל'עלה] כי עולה, מה עולה טעונה כלי, אף כל טעונה כלי, מאי כלי, אילימא מזרק לקבלת דם, ויליף מעולת סני דכתיב וישלח את נערי בני ישראל וכתיב עולה החם, בשלמי ציבור נמי, כתיב בהו שמות כד ויקח משה חצי הדם וישם באגנות ויפון דהדור אימקוש כולהו לשלמים, דכתיב ביה זהאי קרא וילפינן מינה לקמן בשמעמין (דף נח) @ מה שלמים מפגלין ומתפגלין, הא נמי חילף משלמים דהתם נמי שלמים כסיני הוו [וא"כ למאי ענין איתקיש לעולה]?

אלא דסבין לשמיטה, לאפוקי צור וקנה, דכלי שרת בעינן,

ועולה גופה מנול? דכתיב בראשית כב וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת, והתם עולה הוא, דכתיב בראשית כב ויעלוהו לעולה תחת בנו [תוס'],

ל' מנחה, מה מנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה [תוס'], אף כל אינם נאכלין אלא לזכרי כהונה,

מאי היא? הי מייניהו יליף לאכול לזכרי כהונה ממנחה, אי חטאת ואשם בהדיא כתיב בהו ויקרא ז' ו [בפרשת אשם] כל זכר בכהנים יאכלנו, [בויקרא ו' כב בפרשת חטאת כל זכר בכהנים יאכל אתה],

במדבר יח' ח' וידבר ה' אלי-אחרון ואני הנה נתתי לך את-משמרת תרומתי ל'כל-קדשי בג'ישראל לך נתתם למשחה ולבניה לחקיעו ל'ם: ט' זה יהיה לך מקדש הקדשים מן-האש פל'קרבנם ל'כל-מנחתם ול'כל-חטאתם ול'כל-אשמים אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניה: י' פקדש הקדשים תאכלנו פל'זכר יאכל אותו קדש יהיה-לך:

ואי שלמי ציבור, מריבוייא דקרא אתי, במדבר יח' בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו [תוס'] צוקת קרת כתיב [ואע"ג דזכמי שלמי ציבור לא כתיב התם אפ"ה], וקדש יהיה לך דכתיב בספיה דקרא יתירא הוא, למילף שלמי ציבור (וכענין) [דהיינו כענין] עזרת, דכתיב בזה [ויקרא כג ב] ויהיף חב'הן אהם על לחם הפקרים תנופה לפני ה' על-שני פ'שום קדש י'היו ל'ה' לפקן, לימוד על שלמי ציבור, שאינן נאכלין אלא לזכרי כהונה [תוס']?

תנאי היא

דף צ"ח ע"א

ואי תנא קדשי קדשים וקדשים קלים, ה"א קדשים הוא דאלימי לבטולי קדשים, אבל חולין אימא לא, צריכא:

ויקרא ו' כ כל אשר יזעב בצבקה יקדש ואשר יזה מדמה על-הפגד אשר יזה עליה פקדס צמקו' ס קדש: כא וכלי-מקדש אשר תבשל-בו י' וס' וכלי נחשת בשלה ומזרק ושטף צמקו: כב פל'זכר צמקו יאכל אתה קדש קדשים הוא:

[שנינו במשנתנו] ריקן שהגיע ברקיק כו': ת"ר, ויקרא ו' כ כל אשר יזעב בבשרה יקדש יכול אפי' שלא בלע, ת"ל בבשרה,

דף צ"ז ע"ב

עד שיבלע בבשרה כגון המהתך שומן חטאת, וסך ממנו עלי שלמים, ונבלע בו, ומכאן אנו למידים (פסחים מה) היתר מנערף לאסור בקדשים, ואין ללמוד מכאן טעם כעיקר, שאין זה טעם אלא ממש,

יכול נגע במקצת חתיכה, יהא כולו פסול, ת"ל יגע, הנוגע פסול, הא כיצד, חותך את מקום שבלע,

בבשרה, ולא בגידין, ולא בעצמות, ולא בקרנים, ולא במלפים,

יקדש להיות כמות, הא כיצד אם פסולה היא, תפסל, [ואם] כשרה היא, תאכל כחמור שבה שהי' יש זה עכשיו שני מינין, וכחומר שצמיחה מואכל,

אמאי תיפסל משום האי פורתא ונית' עשה דואכלו אותם דכשירה ולידחי את לא תעשה דלא תאכל דפסולה,

ואע"ג דאיכא לא תעשה דאכילת פסולין, כדאמרין בפסחים ככל שעה (דף כד), כל שנקדש פסול, זה הכחוש ליתן לא תעשה על אכילתו?

אמר רבא, אין עושה דוחה את לא תעשה שבמקדש,

[ומביא לזה ראייה] שנאמר שמות יב ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר, אחד עצם שיש בו מוח, ואחד עצם שאין בו מוח [תוס'], אמאי נית' עשה דאכילת מוח, דכתיב ואכלו את הבשר כלילה הזה ולידחי את לא תעשה [תוס'], אלא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש,

רב אשי אמר, יקדש, עשה הוא, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה,

אבני חן על מסכת זבחים

איכא דנפקא ליה מהבא, ואיכא דנפקא ליה מהבא [ויש עוד תנא שלישי. ראה תוס'],

ואיצטריך למכתב מנחה, ואיצטריך למכתב חטאת, דאי אשמעינן מנחה, דאידי דרכיכא מיבלעא, אבל חטאת אימא לא,

ולחטאת, מה חטאת מתקדשת בבלוע, אף כל מתקדשת בבלוע,

ואי אשמעינן חטאת, משום דקריר [לעיל עט:]: [crusty] טריטטריט צלע"ז מתוך שהבשר עז נכנס בחוכו השומן צעומקו, אבל מנחה אימא לא, צריכא,

ואף על גב דבמנחה נמי דמיז (ויקרא ו) כל אשר יגע זה יקדש, דמקדשת בצלוע, אצטריך לאקושינהו לחטאת, דממנחה לא מצי ילפי, דאיכא למימר לא אחקיש למנחה אלא לענין זכרי כהונה, אבל לענין צלוע, דמנחה דוקא דרכיכא למיבלע, אבל שאר קדשים לא,

[וממשך הברייתא משמיה דר"ע] חטאת, מה חטאת אינה באה אלא מן החולין, וביום זה דמיז (ציוס) צפר יזה"כ (ויקרא טז) כי ציוס הזה יכפר עליכם, ובידו הימנית דמיז אצבע וכהונה, ואמר מר לעיל (דף כד) כ"מ שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין, אף כל אינה באה אלא מן החולין, וביום, ובידו הימנית,

ולאשם, מה אשם אין שפיר [שק ההריון ובו העיבור. שט] ושליא [דרכה מקבל העובר את מזונו. שט] קדוש בו [אשם בא לעולם איל דהיינו זכר, חוץ מאשם מצורע ונויר שבא כבש, ואין בהם ולדות], אף כל אין שפיר ושליא קדוש בו,

וחטאת מנלן [שאינו בא אלא מן החולין]? אמר רב חסדא, אמר קרא ויקרא טז וחקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, משלו ולא משל ציבור, ולא משל מעשר,

קסבר וולדות קדשים בהווייתן הן קדושים, ודנין אפשר מושאי אפשר נקבות מזכרים, ולגמרי לא מצי למעוטינהו [לולדות] (מקדשים להקריבם) [מקדושה והקריבה]. דמיז רק קדשין אשר יהיו לך, ואמר מר (בכורות דף יד) דברים יב בו רק קדשין אלו התמורות, אֶשְׁרֵיהֶן לָךְ אלו הולדות, ומאשם גמרינן דבמעי אמן מיהא לא קדש, אלא בהוייתן, כדמיז אשר יהיו,

ביום, [למה אמרת דכל הקרבנות נפקא מחטאת, הלא יש פסוק לכל הקרבנות מדכתיב] ויקרא ז מביום צוותו נפקא? כדי נסבה,

ול מלואים, מה מלואים מותריהן בשריפה [שמות כט לד ואם יתר מבשר המלואים ומן הלהם עדיהבקר ושרפת את-הגו' תר באש ל' א' יאכל בירקדש הוא], ואין ולא היו בעלי חיים במותריהן דמלואים, שהרי קרבן צבור היו, ולא הופרכו שנים לאחריות, וגם לא אחד אחד מהם, והפריש אחר תחמיו, וגמלא הראשון,

בידו הימנית, מדרבה בר בר חנה נפקא וקס"ד או אצבע או כהונה ואין לך ככל אלו [קרבנות שהשוו זה לזה], שלא נאמר כן בהקרבנות, דאמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל, כל מקום שנאמר אצבע וכהונה, אינו אלא ימין? כדי נסבה,

אף כל הקדשים מותריהן בשריפה, ואין בעלי חיים במותריהן שאם היו בעלי חיים צמותיהן [אינם נשרפין], כגון יחיד שהפריש שני קרבנות לאחריות חובתו, שאם יאחד האחד יתכפר בשני, או אם הפריש קרבן ואחד, והפריש אחר תחמיו, וגמלא הראשון והקריב את האחד מהן, ואת השני נותר, אין נותר זה בשריפה, כדין נותר של מילואים,

ואיבעית אימא, סבר לה כר"ש צפ"צ (שם) דאמר אצבע לא בעיא כהונה, כהונה בעיא אצבע [פי' ובכל הקרבנות דכתיב בהו כהונה ולא כתיב אצבע אין למדין לימין, ולכן צריך ללמוד מחטאת] וצמטאת מרזייהו כמיז, ולקם הכהן מדם החטאת באצבעו,

ולקח השלמים מה שלמים מפגלין את הנסכים, שאם חישב צוצת אף הנסכים מפגלין [וכתבו תוס'] ובחנם דחק דהוה מצי למימר שהדם מפגל את הבשר והבשר עצמו מתפגל, [ומתפגלין] [פי' ומתפגל השלמים עצמו], ומש"ה יליף משלמים דעיקר פיגול דמיז זהו, אף כל מפגלין ומתפגלין,

אשם, מה אשם עצמותיו מותרין לעשות מהן כלים, איני שמעתי שהרי נאכל לכהנים ונותר בעצמות לא שייך, אלא בדבר הנאכל אף כל עצמותיו מותרין ואפי' עולה,

במתניתא תנא, משמיה דר"ע, מנחה, מה מנחה מתקדשת בבלוע, אף כל מתקדשת בבלוע,

ומיבעי לי [פי' וקשה לי], הא נמי מחטאת הוה מצי יליף? ונראה צעני דמ"לו יהיה" יתירא נפקא ליה צאשם, דמיז ציה (שם ז) לכהן לו יהיה,

אמר רבא, פשיטא לי

דף צ"ח ע"ב

דם חטאת למטה [על הבגד], ודם עולה [על גביו] למעלה נפל דם חטאת מחילה על הבגד, וחזר ומיז דם עולה על אותו כסם, טעון כיבוס דהא

אבני חן על מסכת זבחים

דס חטאת נוגע בצגד ובלוע ב',

בבשר, וכל שאין לו בבשר, אין לו בעורות,

אפילו טמא בשעת זריקת דמים, וטהור בשעת הקטר חלבים שהוא כל הלילה כגון שטבל וטהר בהערב שמש, אינו חולק בבשר, (שנא' ויקרא ז' לג' הַמִּקְרִיב אֶת־דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֶלֶב מִבְּנֵי אֹהֶל־לוֹ תִתֶּנָּה שׁוֹ קִי הַיָּמִין לְמִנְחָה. ראה תוס' נדפס צמ. דלא גרסי לה):

דף צ"ט ע"א

נב': מנא הני מילי [שמי שאינו ראוי לעבודה אינו חולק בבשר]? אמר ר"ל, דאמר קרא ויקרא ו' הכהן המחטא אותה יאכלנה, כהן המחטא יאכל שאינו מחטא @ זרק את הדם אינו אוכל,

וכללל הוא ריש לקיש גופיה יליף ואזיל למילתיה, ופריך לקרא, עד דממילא מיתוקמא בחלוקה [אלא מה יאכלנה, יחלקנה], והרי משמרה כולה דאין מחטאין לא זרקו את הדם, אלא אחד זרק ע"י כוהן, וכוהן חולקין ואוכלין?

[ומתריץ] ראוי לחיטוי קאמרינן,

הרי קטן, דאינו ראוי לחיטוי פסול לעבודה, דנפקא לן מאיש מורעך לדורחם, דהכל שומעין (חולין דף כד') בסופא, ואוכל ונקדשים אוכל, דאמרינן במנחות (דף עו) איש כאחי, איש חולק ואין קטן חולק, ומדמעט ליה מחלוקה, מכלל דאכלי, ועוד כל זכר כתיב,

אלא מאי יאכלנה, יחלקנה, ראוי לחיטוי חולק, שאינו ראוי לחיטוי אינו חולק ומהכא נפקא לן מחני' דקמי טבול יום אינו חולק,

הרי בעל מום דאינו ראוי לחיטוי וחולק, בעל מום רחמנא רבייה ויקרא ו' כל זכר בכהנים יאכל, לרבות בעל מום ולקמן מוקמינן לה בפרקין (ד' קצ) דלחלוקה רבייה, דאי לאכילה לא אנטריך דהא צהדיא כתיב ציה (ויקרא כא) ומן הקדשים יאכל,

ואימא כל זכר, לרבות טבול יום? מסתברא בעל מום ה"ל לרביי, שכן אוכל כדכתיב ומן הקדשים יאכל,

אדרבה טבול יום הוה ליה לרביי, דלאורתא מיחזא חזי לעבודה כגון הקטר חלבים? השתא מיהא הא לא חזי,

רב יוסף אמר לרבות טבול יום לחלוקה, לא מניח אמרת, מכדי הא אוקימנא מאי יאכלנה יחלקנה, לכתוב רחמנא יחלקנה, מאי יאכלנה, ש"מ ראוי לאכילה בעל מום חולק, שאינו ראוי לאכילה אינו חולק,

בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא והא נוגע שם עולה נבלע בצגד, וכשנפל דם חטאת עליו נוגע הוא בצגד, אבל אינו נבלע דהא שם ליה בצלוע דם עולה, או דלמא משום בלוע הוא והא לא בלע (הוא),

הדר פשטה דאין טעונין כיבוס,

אמר רבא, פשיטא לי דם על בגדו חוצץ לענין טבילה בצגד שנטמא ואם טבח הוא שאינו מקפיד דם שעל בגדו אינו חוצץ, רבב על בגדו חוצץ, ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ דחציצה בקפידא תליא,

בעי רבא, דם ורבב על בגדו מהו, אם טבח הוא תיפוק לי משום רבב כל דצר הנמוך כגון שומן וחלב ושערה, שאינו רגיל בו ומקפיד עליו והוי חציצה, ואי מוכר רבב הוא תיפוק לי משום דם?

לא צריכא דעביד הא והא, אחדא לא קפיד אתרתי קפיד [ואף על גב' דרגיל בתרוייהו גנאי הוא לו שיראו שניהם על בגדו,

או דלמא אתרתי נמי לא קפיד הואיל ובשניהם רגיל, ⁵ תיקו:

פרק שנים עשר טבול יום

מהני': טבול יום, ומחוסר כיפורים הואיל ואין ראוי לאכילה אינן חולקין בקדשים לאכול לערב לכשיטהרו, וצגמרא מפרש טעמא,

אונן, (אינו) נוגע [בקדשים. חין] ואינו מקריב כדאמר בפרק שני (לעיל דף טז), ואינו חולק [עם בני המשמר] לאכול לערב,

בעלי מומין, בין בעלי מומין עוברין בין בעלי מומין קבועין חולקין טעמא מפרש צגמרא ואוכלין, אבל לא מקריבין,

כל שאינו ראוי לעבודה צגמרא פריך והרי בעל מום, אינו חולק

אבני חן על מסכת זבחים

עליו?

ל"ק הא היה דחומר בקדש דמזריך ליה טבילה דאסח דעתיה משמרת גופו, מפני שהוא אסור בקדשים לבו ציוס, הא [משנתנו דמותר לגנוע] דלא אסח דעתיה,

[ומקשה] היסח הדעת, שלישי ושביעי בעי, דא"ר יוסטאי ברבי מתון, א"ר יוחנן, היסח הדעת צריך הזאה שלישי ושביעי?

לא קשיא הא דאסח דעתיה מטמא מת מטומאת מת, הא דאסח דעתיה מטמא שרץ מטומאת שרץ,

טמא שרץ מטמא מעלייא הוא, הערב שמש בעי,

ועוד אפילו תרומה גמ' ליציע טבילה, אלמה תנן הכס צריכין טבילה לקדש, אבל לא לתרומה?

א"ר ירמיה, באומר נשמרתי מדבר המטמאני @ טומאה דאורייתא, דבעיא הערב שמש, ולא נשמרתי מדבר הפוסלני לאכילה קדשים מדרבנן, דלא בעי הערב שמש, וכן לגבי תרומה באומר, [לא] נשמרתי מדבר הפוסלני בתרומה, ושיטת דחיקא הוא, ולא מיתוקם במסקנא הכי,

ומי איכא נטירותא לפלגא? אין, והתניא, עודהו הסל על ראשו

דף צ"ט ע"ב

ומגריפה בתוכו כלי צהל הוא, וראשו רחב, ומצדילים בו גרוגרות הנדבקות זו, ואמר לבי על הסל לשומרו מדבר המטמא אב הטומאה שמתמא כלי וכן מטומאות דרבנן המטמאות אותה לעמא חולין ותרומה מדרבנן ולא מדבר הפוסל לחולין ולתרומה ומיהו טמאה היא להשתמש בה קדשים ואין לבי על המגריפה, הסל טהור והמגריפה טמאה,

ותטמא מגריפה לסל? אין כלי מטמא כלי,

ותטמא מה שבתוכו? אמר רבא באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא שמרתיה מדבר הפוסלה,

איגלגל מילתא הא דרמינהו לעיל מתני' דאון דאיצעי לך לשנוי עלה הנך שנויי דחיקי, ומטאי לקמיה דרבי אבא בר ממל,

א"ל, לא שמיע להו הא דאמר רבי יוחנן א"ר, האוכל שלישי של תרומה עזמה וכ"ש שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה

בעי ר"ל, בעל מום, והוא טמא [ואחר שהיה בעל מום נטמא], מהו שיחלקו לו [בני המשמר], כיון דלא חזי לעבודה לחיטוי, ואפילו מקמי טומאה ורחמנא רבייה לחלוקה, הלכך לא שנא, מה לי (טמא) [בעל מום] כשהוא בעל מום לחודיה מה לי בעל מום [והוא טמא] מה לי כשהוא טמא ובעל מום, דהא לא קרינא ביה המטמא מעיקרא, ופליג [וחולק עם בני המשמר], השתא נמי ניפלוג, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאינו ראוי לאכילה אינו חולק,

אמר רבה, ת"ש, כהן גדול מקריב אונן דכתיב ביה [ויקרא כא] לאציו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא, אינו צריך ללכת מן המקדש ביום מיתת אציו ואמו, שעבודתו אינה מחוללת, הא אחר הדיוט שלא יצא חילל, ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב לכשיטור מאניטו,

ש"מ ראוי לאכילה בעינן, ש"מ אלמא ש"מ דקרינן המטמא אותה, לא פליג, דעיקר חלוקה באכילה תלי, מדאפקה רחמנא בלשון אכילה, הלכך מאן דמייתי ראייה מצד מום קודם טומאה דפליג, אע"ג דאין ראוי לחיטוי, ומהיה טעמא בעית לרצוי אף לאחר טומאה, לאו ראייה היא, דבראוי לאכילה תלי, ולא בראוי לחיטוי, ובעל מום בלא טומאה ראוי לאכילה הוא,

בעי רב אושעיא, טמא בקרבנות ציבור, מהו שיחלקו לו מקרבן ציבור לאכול לערב, ובקרבן ציבור שהקריבוהו טהורים קא מיבעיא ליה, אי פלגי מניה להאי טמא, הואיל וראוי לחיטוי, דקרבן ציבור דומה טומאה, מ"א אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא,

או דלמא ראוי לאכילה חולק בעינן, שאין ראוי לאכילה אינו חולק,

אבל בהקריבוהו טמאין לא מיבעי לן, שהרי אינו נאכל דקי"ל בכיזב זולין (פסחים דף עו) קרבנות ציבור באין בטומאה, אבל אין נאכלין,

אמר רבינא ת"ש, כהן גדול מקריב אונן, ואינו אוכל ואינו חולק לאכול לערב, ש"מ ראוי לאכילה בעינן, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] אונן נוגע ואינו מקריב בו: אונן נוגע, ורמינהו אונן, ומחוסר כיפורים, צריכין טבילה לקודש [וקס"ד שצריך לטבול לגנוע, והאנן תנן שנוגע?]

א"ר אמי א"ר יוחנן לא קשיא, כאן בשטבל מתני' דקתני און נוגע, בשטבל לאניטו בו ציוס, והך טבילה לא בעיא הערב שמש, דמעלה דרבנן בעלמא היא, כאן [ברייתא דקתני שצריך טבילה] בשלא טבל,

וכי טבל, מאי הוי הא הדרא עליה אנינות,

דאמר רבה בר רב הונא, אונן שטבל בו ציוס, דאניטו צ"ר מחד יומא לימיה, כדכתיב ואחריתה כיום מר צמ"ק (דף כא) אנינותו חוזרת

אבני חן על מסכת זבחים

אסור לאכול, ומותר ליגע בתרומה, דאינו נעשה גופו אלא שלישי, כמו המאכל שאכל, ואסור לאכול תרומה, אבל מותר ליגע, אלמלא מעלות עבוד רבנן באכילה, דליתנהו צנגיעה,

וגבי חוץ נמי, הא דמתן חוץ צבילה באכילה חנן, אבל נוגע אין צריך לטבול,

אלמלא באכילה עבוד רבנן מעלה, בנגיעה לא עבוד רבנן מעלה:

[א. ממשנתנו משמע דבי מוזמני ליה אכיל, דמשמע אפילו בקדשים, אבל ר' ירמיה מדיפתי מוקי לה בליל פסחים, ורב אסי מוקי לה שמת ב"ג וקברו אותו ב"ד].

[שנינו במשנתנו] ואינו חולק לאכול [לערב] כו': [ומדייק מדלא אמר ואינו אוכל לערב, מכלל ד] מופלג הוא דלא פליג, וכי מוזמני ליה אם זימנו חזירו כהן, לאכול עמו לערב, בחלקו בקדשים אכיל,

[ב. משנה דפסחים, טובל ואוכל פסחו לערב, אבל לא בקדשים],

ורמזינהו, משנה היא בפסחים (דף 65), ולא גרסינן זה מחוסר כיפורים, דאינו צריך להמתין לערב, אלא מציא כפרתו וטובל ואוכל בקדשים **אונן** (ומחוסר כיפורים) **טובל** כמתן חוץ צבילה לקדש [משום היסח הדעת], ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים מפרש לה בפסחים (דף 63), קסבר אגבנות לילה דרבנן, ואגבנות דאורייתא חד יומא הוא, כדכתיב ואחריתיה כיום מר (עמוס ח), וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת, [אבל] גבי קדשים, העמידו דבריהם במקום עשה לאכילת קדשים [עשה], כדאמרין [ואכלו אותם אשר כופר בהם]?

אמר רב ירמיה מדיפתי, לא קשיא כאן בפסח מתני דקמני אינו חולק, ואי מוזמני ליה לאכילת קדשים אוכל, צילי פסחים קאי, דמגו דשרו [ליה] רבנן אכילת פסחים, שרו ליה נמי שאר קדשים, כאן בשאר ימות השנה,

בפסח אידי דאכיל פסח, אכיל נמי קדשים, בשאר ימות השנה דלא חזי [ביום] לא [חזי] [אכיל] [בלילה],

ומאי אבל לא בקדשים והא דקמני אכל לא בקדשים, אבל לא בקדשים של כל השנה אשאר ימות השנה קאי, והאי אכל לא בקדשים לאו צילי פסחים קמהדר, ואע"ג דעליה קאי, אלא אכל לא בקדשים של כל השנה, וה"ק טובל ואוכל פסחו בערב, וה"ה לכל הקדשים באותו לילה, אכל לא בקדשים, של שאר ימות השנה,

רב אסי אמר אידי ואידי צילי פסחים, ל"ק, כאן ההיא דפסחים **שמת לו מת בארבעה עשר, וקברו בארבעה עשר** הלכך בפסח אוכל, אכל לא בקדשים, דאגבנות לילה דיוס מיתה דרבנן, כאן ומתני **שמת לו מת בשלושה עשר, וקברו בארבעה עשר, ד יום קבורה** גופיה דרבנן לא תפוס לילי מדרבנן ולילו לא תפוס אפילו מדרבנן,

[ומוקי למתני דפסחים אליבא דר"ש דאגבנות ליל יום מיתה מדרבנן, ולכן טובל ואוכל את פסחו לערב, ומקשה מברייטא דאמר ר"ש שאין אונן מביא קרבנות? ומתירן רב ששת דקאי אשלמים שבאים עם הפסח],

מאן תנא, דמנא להך דפסחים דאית ליה אגבנות לילה אגבנות ליל יום מיתה מדרבנן? ר"ש היא,

דתניא, אגבנות לילה מדברי תורה, דברי רבי יהודה לקמן [ק:]: יליף לה רבי יהודה בשמעתין מאגבנות דאיתן וצניו,

ר"ש אומר, אונן אינו מדברי תורה, אלא מדברי סופרים, תדע שהרי אמרו, אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים ואי דאורייתא, פסח נמי לא ליכול,

וסבר ר"ש אגבנות לילה מדרבנן, והתניא, ר"ש אומר אונן אינו משלח קרבנותיו, מאי לאו ואפילו בפסח? לא לבר מפסח,

והתניא, ר"ש אומר שלמים, כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן,

מנין לרבות את התורה [שאינו מקריבו אונן], **מרבה אני את התורה שכן נאכלת בשמחה בשלמים יוצא זה ידי חובת שמחה, [ושלמים] (ד' כתיב זה) [ו] שמחה, וחובת שלמים ואכלת שם ושמחת (דברים כו), ומודה שלמים איקרי (א'י),**

מנין לרבות את העולה, מרבה אני את העולה שכן באה בנדר ובנדבה בשלמים,

מנין לרבות [בכור ומעשר ופסח, מרבה אני] בכור ומעשר ופסח, שכן אינן באין על חטא הלכך שלמים דמי,

מנין לרבות חטאת ואשם, ת"ל זבח [ו] אש זבח שלמים קרבנו,

מנין לרבות העופות, והמנחות, והיין, והעצים המתנדב ע"פ מציא קרבן עמהן, והלבונה, ת"ל שלמים קרבנו, כל קרבנות שהוא מביא כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן,

קתני מיהא פסח דששלמא כולהו, איכא למימר מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, אלא פסח קשיא אדלעיל, דמנא טובל ואוכל פסחו?

1. אמר רב חסדא פסח כרי נסביה,

אבני חן על מסכת זבחים

4. אביי אמר לא קשיא, אידי ואידי [ב' וג'] דיוס מיתה [שמות וגקבר ב"ד], ולעולם אנינות לילה לר"ש דרבנן, ודקתני דבריימא פסח אינו בא באנינות כאן שמת קודם חצות דרממנא דחיה [לפסח של האונן] מהאי קרא, דדרשין כשהוא שלם הוא מביא, ולא כשהוא אונן,

כאן ודקתני בפסחים טובל ואוכל פסחו, אלמא מייתי ליה אונן כ שמת לאחר חצות דקדמה חוצת שמיטת פסח לאנינות, ומו לא דחיא ליה אנינות, מלשנא קרבנו,

[בשמת] קודם חצות דלא איחזי לפסח, חיילא עליה אנינות, אחר חצות דאיחזי לפסח, לא חיילא עליה אנינות,

ומיהו על כרחך ש"מ אנינות לילה דרבנן, דאי מדאורייתא היא, האי לא הוה אכיל, נהי דקדמה חוצת שמיטת לאנינות, אכל חוצת אכילה לא קדמה ליה, ואכילת פסחים לא מעכבא לאזי, אלא [לכן הקילו באכילת הפסח] משום דאנינות לילה דרבנן, והס לא העמידו דבריהם במקום כרת, דדילמא ממנע ולא שמיט, א"נ כיון דעל כרחך שמיטה, לאו אורח ארעא דנימרו ישמענו ע"מ ליפסל [בשלא יאכלנו],

הילכך אוכל פסחו, אכל לא שאר קדשים, אפי' ליל פסח, דהעמידו דבריהם במקום עשה [דאכילת קדשים, אבל לא במקום כרת דפסח], וממני דדייקין, אי מומנו ליה אכיל, דיוס קבורה כדאמר רב אסי לעיל [דמת ב"ג וקברו ב"ד], אפילו מדרבנן לא תפס לילו,

[ובמשך אביי] ומנא תימרא דשני ליה בין קודם חצות מדאורייתא בין לאחר חצות,

[ברייתא # 1] דתניא ויקרא בא לה יטמא, מצוה, לא רצה מטמאין אותו על כרחו, ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה ליטמא, ונמנו אחיו הכהנים וטימאוהו בעל כרחו,

במדבר ו וּלְיִמְי הָיִירוּ לָהּ עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָצָא: וּלְאִיּוֹ וּלְאִמּוֹ לְאִשְׁתּוֹ לֹא יִטְמְאוּ לָהֶם מִמֶּנּוּ כִּי יָגֵר אֵל קָיו עַל־רֹאשׁוֹ:

ורמינהי [על זה שאמר שמתמאין אותו בעל כרחו, מביא ברייתא שלא יטמא לאחותו, ועל כרחך צריך לחלק דוח שיטמא מיירי קודם חצות, וזה שלא יטמא מיירי דמת לאחר חצות] מסקנא דמילתיה הוא, דצעי לאתויי מגו רומייל ושינויי,

[ברייתא # 2] במדבר ו וּלְאִחֹתוֹ, מזה ת"ל צנויר קאי, וכיון דכתיב לאזי ולאמו כ"ש לאחותו, הרי שהלך [כ"ג ג' נור] לשחוט את פסחו, ולמול את בנו דמילת זכריו מעכבתו מלאכול פסחו, ושמע שמת לו מות [והרי הוא אונן], יכול יטמא, אמרת במדבר ו לא יטמא,

רשא דבריימא צנויר קא מיירי, כדמי לה לקמן בשמעתי [בעמוד זה] וה"ק סיפא, הרי שהיה צנויר, והוא כ"ג, והולך לשחוט את פסחו או למול את בנו, ושמע שמת לו מות, יכול יטמא, אמרת לא יטמא, אי משום צנויר, אי משום כ"ג, אי משום פסח,

2. רב ששת אמר, מאי פסח שלמי פסח חגיגת י"ד כשהחצותה מרובה, אי הכי היינו שלמים? תנא שלמים הבאין מחמת פסח, ותנא שלמים הבאין מחמת עצמן, דאי לא תנא שלמים הבאין מחמת פסח, סלקא דעתך אמינא הואיל ומחמת פסח אתי, כגופיה דפסח דמי, קמ"ל,

א. במשנתנו משמע שאינו חולק לאכול לערב אבל אי מומני ליה אכיל, ור"ש מביא ראיה ממשנה זו שאונן אינו אלא מדרבנן, ב. במשנה דפסחים שנינו טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא קדשים, ג. בברייתא שנינו שר"ש אומר שאונן אינו מביא קרבן פסח,

3. רב מרי אמר,

דף ק' ע"א

לא קשיא דר"ש אדר"ש [ב על ג] [דבריימא דפסחים אמר דאנינות אינה אלא מדרבנן, ובברייתא שמביא אח"כ משמע שאונן אינו מביא קרבן פסח. משמע דאנינות הוא מדאורייתא] כאן הא דקתני (הכא) אונן לא מייתי פסח [ג], כ שמת לו מות ב"ד וקברו ב"ד [דאנינות] דיוס מיתה דאורייתא, ותפס לילו מדאורייתא, כדילף ליה רבי יהודה לקמן,

כאן [ב] והא דקתני לעיל אוכל פסחו, צ שמת לו מות ב"ג, וקברו ב"ד דיוס קבורה גופיה דרבנן, ולא תפס לילו אלא מדרבנן,

מת לו מות ב"ד, וקברו ב"ד, יום מיתה תופס לילו מדאורייתא, מת לו מות ב"ג וקברו ב"ד, יום קבורה מדרבנן, אינו תופס לילו אלא מדרבנן,

ורומיא דרמתי ממני קמיתא [א-ב] [דמשנתנו דמשמע דכי מומני ליה אכיל, והמשנה דאמר דטובל ואוכל פסחו לערב אבל לא בקדשים], משני לה רב מרי, אידי ואידי יוס קבורה וכלן בפסח וכלן בשאר ימות השנה, כדשנינן לה מעיקרא, ומאי אכל לא בקדשים, אכל לא בקדשים של כל השנה כולה,

א"ל רב אשי לרב מרי [לפי דברך שר"ש מחלק בין יום מיתה ליום קבורה], ואלא הא דקתני [בברייתא דפסחים] אמר לו ר"ש, תדע שהרי אמרו אונן טובל ואוכל את פסחו, אבל לא בקדשים,

נימא ליה [יאמר לו ר' יהודה לר"ש], קאמינא לך אנא אנינות יום מיתה דאורייתא דהא מאנינות דההין מייתי לה לקמן, והס יוס מיתה הוא, ואמרת לי את זאת מהדרת יום קבורה דרבנן דהוא גופיה מדרבנן והס מודיעא, קשיא,

אבני חן על מסכת זבחים

וכ"ש הכא דליתנהו לכולהו,

יכול כשם שלא יטמא לאחותו, כך אין מטמא למת מצוה, ת"ל ולאחותו, לאחותו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה, אלמא אחי חובה דפסק ואסרה ליה להיטמא, ומציא פסח (אונן) [באנינות],

וקס"ד [דהנך דרייתות] (ד)תריייהו קמני אליבא דר' עקיבא, דאמר לה יטמא מזוה, והילכך לא מיתוקמא הך בתרייתא [2] אללא בשמנת לאחר חלות, דאחיה חובת פסח, ודחיא למזות טומאה, וקמיתא [1] במת קודם חלות, דאפקעמיה אנינות מפסח [מחויב קרבן פסח],

[קשיאן אהרדי, אלא] לאו ש"מ כאן [1 שטימאווהו בע"ב] קודם חצות, כאן [2 דכה"ג ונזיר דלא יטמא לאחותו] לאחר חצות,

[ומקשה על תירוצו של אביי],

ו מומאי דטעמא דקמיתא [1] משום דקדמה אנינות הוא [שבות קודם חצות], דתוקמא לר"ש דאמר לעיל [ג] [אונן] אין מציא פסח (אונן) במת קודם חלות וכר"ע,

דילמא לעולם אימא לך אידי ואידי [1] [2] אחר חצות, והא [2 דלא יטמא] רבי ישמעאל והא [1 דטימאווהו בעל ברחיה] ר"ע, דתניא לה יטמא רשות, דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר חובה,

[פ' דבאמת בין לר"י ובין לר"ע אנינות נדחית משום קרבן פסח, אלא ר"ע סבר שיש מצוה לחיטמאות, שהמת צריך לקברו עכשיו, אבל קרבן פסח יכול לעשות פסח שני],

(טעם) [טעמיה] דר"ע לאו משום קודם חלות הוא, והיכא דלא חטמי צמת[1] (ואפילו [מת] קודם חלות צעי למעבד פסח, והכא משום דחטמי הוא, ואפילו מת לאחר חלות נמי קאמר ר' עקיבא יטמא, משום דקסבר לה יטמא מזוה, ואין לה [לקבורת המת] תשלומין, הילכך מטמאין ליה, וממילא חול ליה כרת דה"ל טמא, ופסח יש לו תשלומין בשני,

והך דקמני לא יטמא רבי ישמעאל היא, דאמר רשות, הילכך לא תדחייה מזות פסח, כשציל רשות דטומאה, ולעולם צין לרבי ישמעאל צין לר"ע אונן שלא נטמא מציא פסחו, ואפילו מת קודם חלות, דטעם דהכא לאו משום אנינות הוא,

לא ס"ד [לומר ד' #2 אתיא בר' ישמעאל], דרישא דההיא דנזיר [2] ר"ע קתני להו דאומר מזוה, הילכך לא מיתרצי, אללא משום טעמא דקודם חלות ואחר חלות,

[ד]היכא דמת קודם חלות, קדמה לה חובת טומאה לפסח, ומטמא, והוא הדין לאנינות, דהא קדמה,

והיכא דמת לאחר חלות, קדמה חובת פסח, ומפקע לחובת טומאה, והוא הדין לאנינות,

דתניא, ר"ע אומר במדבר ו צניזר כתיב, כל ימי הויזרו לה' על נפש מת לא יבא, וסמך ליה לאציו ולאמו וגו', וכוליה קרא יתירא הוא, דהא כתיב (ליה) קרובים ורחוקים [בדמבשך] נפש אלו הקרובים לאו ממשמעותא היא, דתיקשה לך אם כן למה נאמרו רחוקים, דאי לא כתיב תרמי קראי, הוה מוקמין ליה ברחוקים, אבל השתא [דאיכתיבא] [דאיכתיבא] תרי קראי, נפש קרובים משמע שהן כנפשו, מת אלו הרחוקים,

לאביו מה ת"ל, אם ללמד שלא יטמא לו, הרי פירש קרובים ורחוקים, אללא צא לפרט את מי אינו מטמא אסר, את הקרובים, אבל לא מת מזוה, אבל מטמא הוא למת מצוה,

לאמו מה תלמוד לומר, אם לאסור הרי למדנו, אם להחיר מת מזוה הרי למדנו, אללא לא הוצרך לנזיר לצדו, אללא ללמדך שאם היתה צו עוד קדושה אחרת, כגון ש, היה כהן והוא נזיר, לאמו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה התרמי לך צו מת מזוה, ממיעוט דלאמו, [ד]דרשינן לאמו לא יטמא, וכן כולם,

לאחיו, שאם היה כ"ג והוא נזיר, לאחיו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה,

ולאחותו, מה ת"ל, הרי שהלך זה שהיה כ"ג ונזיר, ונימוסף צו עוד דבר אחר המעכבו מליטמא, שהיה צריך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ושמע שמת לו מת, יכול יטמא, אמרת לא יטמא אף זה לאחותו פטרמי לך צו, אבל מיטמא הוא למת מזוה, דאם אינו ענין לנזיר לצדו, תנאו ענין למי שיש צו כל אלו,

יכול כשם שאין מטמא לאחותו, כך אינו מטמא למת מצוה, תלמוד לומר ולאחותו, לאחותו לא יטמא, אבל יטמא הוא למת מצוה,

דף ק' ע"ב

5. רבא אמר אמילתיה דר"ש קאי, לשנויי דר"ש אדר"ש [1 # 2], אידי ואידי אחר חצות ואפילו מת לאחר חלות קודם ששחטו עליו, אית ליה לר"ש לא יציא את פסחו דרחמנא דחייה, כדדרש (ואזיל) [לעיל] [צט:] שלמים קרבנו, כל קרבנותיו לא יציא אללא כשהוא שלם, ודקמני אונן טובל ואוכל פסחו לערב, כשמת לאחר ששחטו וזרקו עליו, ול"ק כאן קודם ששחטו וזרקו עליו, כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו,

א"ל רב אדא בר מתנה לרבא, אחר ששחטו וזרקו את דמו, מזה דהוה הוה הרי נפטר, ואמאי דחיא אכילתו [של פסח] אנינות לילה דרצון טפי משאר קדשים,

כשלמא לאציי דמוקין לה בקודם ששחטו וזרקו עליו, וכלאחר חלות, חובת פסח חלה עליו להציא, ואי לא שרית ליה לאוכלו לא מיימי, הילכך לא העמידו דברייהם, אללא

אבני חן על מסכת זבחים

לרבא אמאי לא העמידו, הא כבר שחט חורק?

א"ל רבינא, אכילת פסחים מעכבא, מדרבה בר רב הונא ולקמן מייחין לה, א"ל [רבא לרב מנחם], ציית מאי דקאמר לך רבך רבינא, שמע לו שיפה השיבך על שאלתך, ובמסכת שבעות כי האי סוגיא (דרכה ורבינא ורב אדא) [כרצא ורב אדא ורבינא], צפ' ידיעות הטומאה (דף יח),

&&&

מאי דרבה בר רב הונא, דתניא יום שמועה ששמע שמת לו מת ובשמועה קרובה שחן ל' עסקין כיום קבורה למצות שבעה ושלשים [ד]מיום שמועה מתחיל למנות ז' לרחיצה ועלית הקדל ול' לגיהוז, ולאכילת פסחים היו יום שמועה כיום ליקוט עצמות דקיימא לן בפסחים בפרק האשה (דף כז) השומע על מתו, והמלקט עצמות, טובל ואוכל בקדשים לערב,

והיונן זה מלקט עצמות הואה שלישי ח' צעי ? ומשנינן אימא שליטתו [לן] אחרים עצמות, דאמרין במו"ק (דף ח) המלקט עצמות אצלו ואמו, הרי זה מתאכל עליהם כל היום,

ואשמועין בפסחים, דלערב מותר בקדשים, והכא אשמועין [ד]יום שמועה לענין אכילת פסחים לא כיום קבורה הוא, דאילו יום קבורה לא אכיל פסחו לערב, ואפילו מת (ב) [מ]אחמול צ"ג, אלא כיום ליקוט עצמות הוא, ומותר בכל הקדשים, והא דנקט פסחים, משום (ד) יום קבורה נקט ליה, למימר דביום קבורה אפילו פסח נמי לא,

אחד זה ואחד זה, טובל ואוכל בקדשים לערב וכ"ש פסחו,

[1] על כרחך איום קבורה ויום ליקוט קאי, וקשיא רישא לסיפא (כדלקמן), דאי איום שמועה ויום ליקוט, לא שייך למיחני אחד זה ואחד זה, דכיון דמינייהו סליק, זה וזה מיבעי ליה [כדלקמן],

הא גופא קשיא, אמרת יום שמועה כיום קבורה, למצות שבעה ושלשים, ולאכילת פסחים [אמרת] כיום ליקוט עצמות משמע ולא כיום קבורה, דאילו יום קבורה לא אכיל פסחו לערב, מכלל דיום קבורה, אפילו לערב נמי לא אכיל,

והדר תני אחד זה ואחד זה, טובל ואוכל בקדשים לערב?

אמר רב חסדא, תנאי היא דפליגי בליל יום קבורה שאינה [1] יום מיתה דאיכא למ"ד תפס לילו מדרבנן וסבר אכילת פסחים לא מעכבא הילכך אפילו פסח לא אכיל, ולקמן מיימי להו [בדף זה "ומאי תנאי"],

רבה בר רב הונא אמר ל"ק, כאן שישמע שמועה על מתו סמוך לשקיעת החמה, וכן שליטתו לו עצמות סמוך לשקיעת החמה, וכן שמת לו מת וקברו סמוך לשקיעת החמה, וכאן לאחר שקיעת החמה סיפא דקמיני כולהו אוכל קדשים וכ"ש פסחו, כשנא עליו אחד מאלו לפני שקיעת החמה, דה"ל לערב ליל יום קבורה וליל יום שמועה, וליל (פסחים ב) יום ליקוט עצמות, וסבר יום קבורה לא תפס לילו

אפילו מדרבנן, וכ"ש יום שמועה וליקוט עצמות,

והא דתני רישא ולאכילת פסחים כיום ליקוט עצמות, דאילו יום קבורה לא אכיל, כשאירע לו אחד מאלו לאחר שקיעת החמה, דה"ל לילה זה יום קבורה עצמו, ולא ליל יום קבורה, אע"ג דאף הוא מדרבנן החמירו ביום קבורה עצמו יותר מיום שמועה וליקוט לאוסרו בפסח, אבל ביום ליקוט לא אסרוהו בפסח אלא בשאר קדשים האריכוהו להמתין עד ערב, וה"ק לאכילת פסחים היו יום שמועה כיום ליקוט ואוכל פסחו, ואפי' שמע או ליקט אחר שקיעה דה"ל יום שמועה עצמו ויום ליקוט עצמות (ו) אפילו הכי שרי, מה שאין כן ביום קבורה עצמו, דאילו מת לו מת צ"ג וקברו אותו עממים לאחר שקיעה ד"ד, אסור לאכול בפסח, ואע"ג דחלה עליו שמת הרגל ואינו נוהג אצילות ברגל, ה"מ אצילות מדרבנן היא, וכתיב ושמתם בחגר, אבל אנינו ליאסר בקדשים, חלה עליו, ואחד זה ואחד זה [הן ליקוט הן שמועה. בח] היכא דנאו עליו מצעוד יום, אוכל בקדשים לערב, דלילו לא תפס, ומיהו [צו] ביום אסור בשאר קדשים, אפי' [צו] יום שמועה וליקוט עצמות, בר מפסח, כדמפרש טעמא ואזיל,

לאחר שקח"ח מאי דהוה הוה ומה לי פסח ומה לי שאר קדשים, הא אמרת [בשאר] קדשים אסור ביום ליקוט לבו ביום כדקמי לערב, ובפסח אמאי שרי ליה,

אלא ש"מ אכילת פסחים מעכבא [1] לא העמידו דבריהם במקום כרת ומיהו ביום קבורה העמידו דבריהם משום דרובא קברי ביום מיתה ואפי' למישרי יום מיתה עצמו ויש מקומות שהעמידו דבריהם במקום כרת כדאמרין בפסחים בזהאשה (דף כז),

רב אשי אמר, מאי אחד זה ואחד זה, ה"ק אחד יום שמועה ואחד יום ליקוט, טובל ואוכל בקדשים לערב,

והא דרב אשי בדותא היא, מכדי עלה קאי, זה וזה מיבעי ליה, אלא ש"מ בדותא היא,

ומאי תנאי דפליגי ביום קבורה, למיתפס לילו מדרבנן, דקאמר רב חסדא לעיל תנאי היא, דתנאי, עד מתי מתאונן עליו ליאסר בקדשים, כל היום קס"ד בלא לילו, רבי אומר כל זמן שלא נקבר קא ס"ד לקולא פליג ואמר [רב] ד[אפילו] כל היום לא מיתסר, דמשקצרו הותר מיד,

במאי עסקינן, אילימא ביום מיתה שקצרו ביום שמת, מי איכא דלית ליה דיום מיתה דתפס לילו מדרבנן הא צין לר"ש צין לרבי, דפליגי עליה דר' יהודה באנינות לילה דיום מיתה, מודו [ד]מדבריו סופרים מיהא אסור,

ותו, רבי אומר, כל זמן שלא נקבר, הא קברו אישתרי ליה,

ומי איכא דלית ליה עומס ה ואחריתה כיום מר אחריתה של זונה כיום מר שמתאכל, ומימר על מתו, לפי שסופו למות עליה [על חבא זו], ויתאכלו

אבני חן על מסכת זבחים

דף ק"א ע"א

(עליהן) [עליו], אלמא מרירות יום שלם הוא,

וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה יותר ממה ששטה תורה לדבריה,

אמר רב ששת, איום קבורה קאי שמת חתמול וקצרו היום, ואכתי לא חסיקא מילתיה למנאי דרב חסדא, עד סיפא דתראה ר' ירמיה,

מתקיף לה רב יוסף, אלא הא דקתני השומע על מתי (במלקט) [והמלקט] עצמות, טובל ואוכל בקדשים לערב, מכלל דיום קבורה אפילו לערב נמי לא אכיל, הא מני [הא] בין לרבי בין לרבנן [לילה] מותר?

1. כי בן צויתי במנחות שמיני כתיב קחו את המנחה וגו', באנינות דנדב ואציהוא יאכלוה,

2. כאשר צויתי בחטאת דראש חדש שנשרפה כתיב, הן לא הוצא את דמה וגו' בשעת מעשה אמר להן כשאייר להם אצטותם אמר להם שלא ימנעו מאכילת קדשים היום ששמע מפי הגבורה שחלוק אנינות היום בקדשים משאר ימים וששרפה שנשרפה אמר להם אכול תאכלו אותה היה להם לאוכלה כאשר צויתי אתכם בשעת מעשה,

3. כאשר צוה ה' באכילת חזה ושוק של צפור שקרבו בו ביום נאמר, לא מאליי אני אומר לאוכלם באנינות,

ורמינהו, מפני אנינות נשרפה, לכך נאמר כאלה לך נאמר ותקראנה אותי כאלה, ומנינו שהודה לו משה, כדכתיב ויטב בעיניו, ואם מפי הגבורה שמע היתר אנינות לצו ביום, למה הודה?

אמר שמואל לא קשיא, הא ר"י הא ר"ג, דתניא מפני אנינות נשרפה של הותרה להם אנינות לצו ביום, לכך נאמר כאלה, דברי רבי נחמיה,

ולית ליה לרבי נחמיה הך דרשא דבאנינות יאכלוה, אלא הכי קאמר לו, כי כן צויתי, שאף מנחת צבור זו, שלא מנינו מנחה קריצה לצבור כיוצא בה נאכלת, ועל האנינות לא הוזכר למשה לדרוש ק"ו ממעשר, וכשהזכירו אהרן הודה לו,

רבי יהודה ור"ש אומרים, מפני טומאה נשרפה שנגעה בה טומאה בחטאת של שעיר ראש חדש שקרבה (להם) בו ביום, שהוקם המשכן בראש חדש ניסן, והוא היה שמיני למלוואים, ושלשה שעירים קרבו בו ביום שעיר נחשון, ושעיר ראש חדש, ושעיר שבת לשעה, כדכתיב (ויקרא ט) קחו שעיר עזים לחטאת, ושל ראש חדש נשרפה כדאמרינן לקמן,

שאם אתה אומר מפני אנינות נשרפה, היו להם לשלשתן דשלשה שעירים קרבו להם כדלקמן שישרפהו,

ד"א, היו ראוי לאוכלן לערב לר' יהודה, אע"ג דאמר אנינות לילה דאורייתא, מודה הוא דלאותו היום הותרה להן אנינות לילה, וכל שכן לר"ש, דאף לדורות אינו אלא מדברי סופרים, ולקמן מפרש טעם דרבי נחמיה,

ד"א, והלא פינחם היה עמיהן שלא היה און, ולקמן פריך שפיר קאמרי

אלא תריין [הכי], עד מתי מתאונן (ני) עליו כל אותו היום של קבורה ולילו, רבי אומר כל זמן שלא נקבר, [אבל נקבר] בלא לילו אכל קברו אשתרי ליה בלילה, ומיהו ביום ליכא למימר דשרי ליה רבי, ד[הא] אפילו יום (ד)ליקוט עצמות אסור כל היום, כדאמרת טובל ואוכל לערב,

אמרוהו [רבנן] קמיה דר' ירמיה, אמר גברא רבה כרב יוסף לימא הכי, (לימא) [למימרא] דרבי לקולא,

והתניא, עד מתי מתאונן עליו אלמא רבי לחומרא אמרה וכיון דליכא לפרושי פלוגתא דנישרין רבנן לאכול בעודו מוטל לפניו, (ו)ע"כ בליל יום קבורה פליגי דקאמר רבי אפי' קברו לסוף י' ימים מתאונן עליו ליל יום קבורה וחכ"א אינו מתאונן עליו ביום קבורה אלא יום עצמו אכל לא לילו והיינו תנאי דרב חסדא כל זמן (שאינו) [שלא] נקבר, אפילו מכאן ועד עשרה ימים, דברי רבי, וחכ"א אין מתאונן עליו, אלא אותו היום בלבד,

אלא תריין הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו, כל אותו היום בלא לילו, רבי אומר כל זמן שלא נקבר (ואם נקבר) תופס לילו [עמו],

אמרוהו קמיה דרבא, מדרקאמר רבי יום קבורה תופס לילו [עמו] מדרבנן דליה גופיה דרבנן תפיס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה תופס לילו מדאורייתא דקא סלקא דעתך לא עשו חכמים חיזוק לדבריהם), שעיקרו מדבריהם, יותר משעשה תורה לדבריה,

וסבר רבי, אנינות לילה דאורייתא, והתניא ויקרא י' הן היום, אני היום אסור ולילה מותר הן משמע דאלו הקרבנות חלוקין משאר קרבנות, שעליהן שמעת לאוכלן באנינות לילה, מפני שכולנו אוננין ואין כהן לאוכלן, אכל, ולדורות שיש כהנים לאוכלן בין ביום ובין בלילה אסור, דברי רבי יהודה, רבי אומר, אנינות לילה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים,

לעולם דרבנן היא אפילו אנינות לילה דיום מיתה, ואפילו הכי יום קבורה דליה גופיה מדרבנן, לילו נמי לרבי אסור מדרבנן,

אבני חן על מסכת זבחים

ל"ה,

ודילמא באנינות אקריבתוה ופסלתוה, אמר לו משה הן הקריבוה דפסלה בהו אנינות, אני הקרבתי,

ודילמא אנב מרריכו געריס פשעתו בה ואיטמאי, אמר לו משה כך אני בעיניך, שאני מבזה קדשי שמים,

ותקראנה אותי כאלה, ואפילו אלה וכאלה אין אני מבזה קדשי שמים להסית דעמי מהם אפי' אלה וכאלה אצלות אירעוין אין אני מבזה כו' והיינו דכמיז כאלה ולא כמיז אלה,

אמר לו ואי הן לא הובא את דמה, ובקודש היתה, אכול תאכלו אותה בקודש כאשר צויתי באנינות יאכלוה,

אמר לו, שמא לא שמעת אלא בלילה, דאי ביום ק"ו ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה דברים בו לא אכלתי באוני ממנו, קודש חמור לא כל שכן, מיד וישמע משה

דף ק"א ע"ב

וייטב בעיניו, לא בוש משה לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי,

איבעי להו לשהוייה ולמיכלא באורתא? טומאה באונם באתה שרצו להשהותה עד הלילה ולאוכלן כולן יחד ונטמאת באונם,

בשלמא לרבנן דאמרי אחד קדשי שעה ואחד קדשי דורות לילה הוה להן ולא יום עד הלילה היו רוצין להשהותה היינו דכמיז ואכלתי חטאת היום אני און ואוכל היום חטאת שמא לא שמעת אלא בלילה היינו דכתיב היום, אלא לרבי נחמיה דאמר מה שהוה להם הוה אפי' דיום כגון קדשי שעה ומה שנסאף נסאף בלילה מא' ואכלתי חטאת היום בלילה נמי קדשי דורות הוו אסירי דהאמר מפני אנינות נשרפה ולא המתינו עד הערב ויאכלוה אלמא קסבר אנינות לילה דאורייתא והכי אמר לקמן?

חובת היום כלומר קדשי דורות שהן חובת היום של ר"ח אתה אומר לי לאכול און והיינו חטאת היום חטאת הקבוע ליום,

בשלמא לרבי נחמיה, היינו דכתיב הן היום הקריבו כלומר קרבן זה לחובת היום קרב וקדשי דורות הוא ואני אוכלן און בתמיה שמא לא שמעת אלא בשל שעה, אלא לרבנן דאמרי שמא לא שמעת אלא בלילה קאמר ליה מאי היא דקאמר ליה הן היום הקריבו מאי הן היום?

ה"ק ליה, אמרת דילמא באנינות אקריבתיה, וכי הן בני הדיוטות היום הקריבו שום קרבן אני הקרבתי את הכל הן הקריבו אני הקרבתי,

רבא אמר, אידי ואידי רבי נחמיה ואית ליה לרבי נחמיה דהותרה אנינות במנחה דכמיז כי כן צויתי ואפי' הכי בשעיר של ראש חודש הוה לדברי אהרן ולא קשיא מנחה קדשי שעה היא והותרה שעה היתה צה שתאכל לאונגין אצל שעיר של ראש חודש קדשי דורות הן ומשה כשקף טעה כסבור כיון ששמעתי הותר אנינות במנחה הוא הדין לחטאת ואמר לו אהרן שמא דוקא קדשי שעה שמעת והוה לו ולא קשיא, כאן בקדשי שעה כאן בקדשי דורות,

רבי נחמיה דאמר מפני אנינות נשרפה היכי מתריץ להני קראי דאומה פרשה, מאי אמר משה ומאי אהדייה לענין אנינות, ומה היה הקפון ומה היה הודאה, ורבנן היכי מתרצי להו להני קראי רבי יהודה ורבי שמעון היכי מתרצי להו לענין טומאה?

רבי נחמיה מתריץ להו הכי, מדוע לא אכלתם, אמר לו משה לאהרן, שמא נכנס דמה לפני ולפנים מתשנננו אתה למד שקך אמר להם מתחילה מדקאמר הן לא הוצא וגו' פנימה, אמר לו אהרן למשה ויקראי הן לא הובא את דמה,

שמא חוץ למחיצתה יצאת, אמר לו בקדש היתה,

ודלמא באנינות אקריבתוה ופסלתוה, אמר לו משה וכי הם הקריבו בתמיה, וכי בני שהם הדיוטות שמשו היום, והלא עלי הטלת כל העבודה כדכמיז (ויקרא ט) קרב אל המזבח ועשה וגו' אני הקרבתי ואני כהן גדול אני ומקריב און,

וא"ל [משה לאהרן], הן לא הובא את דמה, ובקדש היתה, אכול תאכלו אותה כאשר צויתי במנחה, באנינות יאכלוה,

אמר לו ויקראי ותקראנה אותי כאלה, ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה', שמא לא שמעת אלא בקדשי שעה כגון מנחה שחובת שעה היתה ואינה נוהגת לדורות, דאי בקדשי דורות, ק"ו ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה דברים בו לא אכלתי באוני ממנו, בקדשי דורות לא כל שכן,

מיד ויקראי וישמע משה וייטב בעיניו, הודה ולא בוש משה, לומר לא שמעתי, אלא אמר שמעתי ושכחתי,

ור"י ור"ש היכי מתרצי להו? הכי מתרצי להו ויקראי מדוע לא אכלתם את החטאת במקום [הקודש], שמא נכנס דמה לפני ולפנים, אמר לו ויקראי הן לא הובא את דמה (אל הקדש פנימה),

שמא חוץ למחיצתה יצאת, אמר לו הן בקודש היתה,

אבני חן על מסכת זבחים

בכל מקום אמה מוצא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אין כהונה כתובה אלא באלעזר, וכאן כתובה בפנחס ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל וגו',

ואידך נמי [רב] אשי דאמר עד ששם שלום בין השבטים], והכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו? כי כתיב והוא קרא הם בברכה הוא דכתיב בשרו שלא תפסוק כהונה מזרעו, אצל עדיין לא נמכהו,

ואידך נמי [שנתכהו לאחר שהרגו לזמרי], הא כתיב וישמע פינחס הכהן?

ההוא ליחס זרעו אחריו [מימי משה נמכהו], וכששם שלום נתייחס ליקרא כהן וליחס זרעו במעלות כהונה להיוחס כהנים גדולים, שלא הי' כהנים גדולים אלא מפנחס],

אמר רב, משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה, שנאמר ויקרא ח מאיל המלואים למשה היה למנה לשון חלוקה ככהנים,

מיתבי, והלא פינחס היה עמון, ואם איתא לימא והלא משה רבינו היה עמון? דילמא שאני משה דטריד בשכינה ולא היה עסוק באכילת קדשים, שהדבור טורדו להיות תמיד צהר מפקד ועד ערב,

דאמר מר, משה בהשכמה עלה, ובהשכמה ירד להר צימי מתן תורה, כשהיה עולה ויורד לקדש את העם, ולהשיב את דברי העם אל ה', בפרק רבי עקיבא במסכת שבת (דף פו) אלמא טרוד היה,

מיתבי, ויקרא בא כב בצעל מוס כמיז להמירו בקדשים לחם אֵל הָיוּ בְּקִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים וּבְמִן־הַקִּדְשִׁים יֵאָכֵל, אם נאמרו קדשי קדשים למה נאמר קדשים קלים, ואם נאמרו קדשים קלים למה נאמר קדשי קדשים,

אילו לא נאמר קדשים קלים, הייתי אומר קדשי קדשים הוא דאובל, שהרי הותרו לזר ול[ב]הן קא ס"ד הוסינו] לזר במשה קאמר, שאכל מזה (ושוק). זה טעות דהא כתיב בויקרא ח כה שהקטיר את שוק הימין של איל המילואים [דכתיב בשמות כט כו וְלִקְחַתְּ אֶת־הַתְּהוֹם מֵאֵיל הַמִּלּוֹאִים אֲשֶׁר לִאֲהֲרֹן וְהִנֵּפְתָּ אוֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' וְהָיָה לָךְ לִמְשַׁח לְמִנְחָה, וראה שם בתורה חמימה למה לא הביא הגמ' כאן פסוק זה, וביקרא ח כט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַתְּהוֹם וְהִנֵּיפָהוּ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' מֵאֵיל הַמִּלּוֹאִים לְמִנְחָה, הָיָה לְמִנְחָה],

כדכתיב ביה [ויקרא ח לא וַיִּמָּקֶר מֹשֶׁה אֶל־עֲרֵכָהּ וְאֶל־עֲגִיזוֹ] צִלְּהוּ אֶת־הַבָּשָׂר פֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד, וְשָׂם תְּאֵכְלוּ אֹתוֹ [ולמה צריך לומר ששם יאכלו אותו, הרי היה אסור להם לצאת מפתח אהל מועד, אלא אמר בן מפני שהיה ק"ק], ולא נאכל אלא ליום ולילה, דכתיב (ואם יוחר) [ויקרא ח לב] [וְהָיוּ קָרִי] [בַּבָּשָׂר וּבַזֶּמֶת שָׂשָׂם תִּשְׁלֹפּוּ] וגו',

אמר מר, היו לשלשתן שישרפו, מאי שלשתן?

דתניא ויקרא י ואת שעיר החמאת דרש משה, שעיר זו שעיר נחשון שאותו היום היה ראשון להקרבת נשיאים דמיא בצדק עולם כ"ג בצדק התחילו המלואים וכל שצעת הימים היה משה מעמיד המשכן ומקריב את קרבנותיו בכל צדק ובקר ופרקו ובשמיני העמידו ולא פירקו והוא ראש חדש ניסן ואותו היום נטל עשר עטרות וכו', חמאת זו חמאת שמיני שבה חובה לשעה דכתיב קחו שעיר עזים לחטאת, דרש שעיר של ראש חודש,

יכול שלשתן נשרפו? ת"ל והנה שורף, אחד נשרף ולא שלשתן נשרפו,

דרש דרש, שתי דרישות למה? אמר להו, מפני מה חמאת זו נשרפה ואילו מונחות דרישה לנשרפות, דרישה למונחות, למה מונחות להממין לערב, ולא נאכלו ציום,

ואיני יודע איזהו מנא דמתניא הוא דקמיהדר למילתיה, כשהוא אומר ויקרא י ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה, הוי אומר זה שעיר של ראש חודש שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו כדאמר בשבועות (דף קז),

שפיר קאמרי ליה לעיל קאי דאמרן לר' נחמיה היה לן לשלשתן ששרפו?

רבי נחמיה למעמיה, דאמר קדשי שעה לא פסלה בהו אנינות,

אמר מר, היה לו לאכלה לערב, שפיר קאמרי ליה?

קסבר אנינות לילה דאורייתא,

ומהכא נ"ל דמוחקקאנה אותי כאלה יליף מפני אנינות נשרפה, ומדלגא אכלה לערב נפקא ליה אנינות לילה דאורייתא, ור' יהודה לדורות אית ליה אנינות לילה דאורייתא, אצל לאותו היום הותרה, דדריש היום אני היום אסור ולילה מותר כו',

דבר אחר, והלא פינחס היה עמון שפיר קאמרי ליה? סבר לה כרבי אלעזר, דאר"א א"ר חנינא לא נתכהו פינחס עד שהרגו לזמרי, דכתיב במדבר כה והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנה אלמא מכאן ואילך הוא,

רב אשי אמר, עד ששם שלום בין השבטים מימי יהושע שצטט בני גד ובני ראובן שצנו את המזבח בעבר הירדן ובקשו שאר שבטים לעלות עליהם לצבא ושלחו את פנחס לדבר עמיהם, שנאמר יהושע כב וישמע פינחס הכהן

אבני חן על מסכת זבחים

קתני מיהת, משה זר, ואין זר רואה את הנגעים?

אמר רב נחמן בר יצחק, שאני מראות נגעים, דאחרן ובניו כתובין בפרשה,

מיתיבי, חמש שמחות היתה אלישבע [בת עמינדב אשת אהרן], יתירה על בנות ישראל [ואבל אחד] ציוס שהוקס המשכן קאי בסדר עולם יבמה [גיטה אחי בעלה דהיינו משה היה] מלך, אישה כהן גדול, בנה סגן אלעזר, בן בנה פנחס מושוו מלחמה כדאשכחן במדין אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא והוא המדבר אל העם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, ואחיה נחשון נשיא שבט, ואבילה על שני בניה [גדב ואביהו],

קתני מיהת יבמה מלך, מלך אין כ"ג לא? אימא אף מלך,

כתנאי אם משה כהן היה, שמונת ד ויחר אף ה' במשה, רבי יהושע בן קרחה אומר, כל חרון אף שבתורה [דכמה חרון כתיבי בתורה ובקצתם הוסיף בהם לומר "אף" שהוא רמז על הרושם שבא אחריו בקרא. מהרש"א עיי"ש], נאמר בו רושם סימן מה של חרון היה שם, פעמים הכאה, פעמים מופה, פעמים קללה וגידוף, כגון (שמואל א כ ל) וַיִּשְׁרֹף שָׁאֵל [פירו' קטן] [ו] כתבי צמריה [ויאמר לו'] פְּנֵי-גִעְיוֹת [מלשון עון ופשע] הַפְּקָדוֹת, ויחר אף אליהוא (איוב לב ז) לֹא-יִצְרֹף יִקְפְּמוּ (איוב לב ט), ויחר אף יעקב צרחל, התמת אלהים (צדקאית ל) [ובולן] לשון מופה (הוא) [הס ז], וזה לא נאמר בו רושם,

ר"ש בן יוחי אומר, אף זה נאמר בו רושם, שנאמר שמונת ד ויחר אף ה' במשה ויאמר חל' א אהרן אחיה חל'ו' שהיה ראוי להיות לו, יצא מן ה' יצא מן ה' הוא [וגם הנה הוא יצא לקראתו וראו ושמע בלבן'], ומשם [ו] כה לכהנה, והלא כהן הוא?

הכי קאמר, אני אמרתי אתה כהן והוא לוי, עכשיו הוא כהן ואתה לוי,

[פסיקא ליה דכהן היה מדעבר עבודה בשבעת ימי מולאים ולהכי כתיב משה ואהרן בכהניו ונפקה לו כהונה, אלא שניטלה ממנו בחרון אף. מהרש"א],

וחכמים אומרים, לא נתכהן משה ולא פסקו לו כהונה מעולם אלא שבעת ימי המולאים בלבד,

ויש אומרים, לא פסקה כהונה, אלא מזרעו של משה אצל הוא כל ימיו כהן היה, וכדאמר [לעיל קא: שמושה היה כהן] כש אומרים, שנאמר דברי הימים א כג ומשה איש האלהים, בניו יקראו על שבט הלוי אצל הוא כהן,

[ראה רש"י ח"ל תמוה שהרי תורה ואיל נזיר גם כן אינו נאכל אלא ליום ולילה והן קדשים קלים. עכ"ל. # ואולי אין כוונת רש"י להביא ראיה מזה אלא לומר שלא יהיה סתירה מוזמן אבילותה],

קדשים קלים צמח ושוק של שלמי יחיד לא יאכל לא יחלוק עם אחיו, שלא מנינו זר ופסול חולק בהן,

ואילו לא נאמרו קדשי קדשים, הייתי אומר בקדשים קלים יהא אוכל, שהן קלים, בקדשי קדשים לא יהא אוכל, לכך נאמרו קדשי קדשים, ולכך נאמר קדשים קלים,

קתני מיהא, שהרי הותרו לזר ול[כ]הן, לאו משה דהא (לאו) [לא אשכחן] זר אוכל [בקדשים] [בקדשי קדשים] אלא צמילואים [פי' וקורא למשה זר]?]

אמר רב ששת, לא בבמה קאמר דהותרו לזר, וכדברי האומר בפרק אחרון (דף קיג) יש מנחה בבמה קטנה,

ומנחה קדשי קדשים היא, ואוכלין שיריה זרים, שהיו עוצדים צממה קטנה, שהיו עובד שם כדאמר בפרק במרה, אבל קדשים קלים לא יאכל, צמח ושוק של כהנים שהרי לא הותרו לזר, דלא אשכחן זר חולק צמח משלמי יחיד, דאילו צמקדש נאכל לכהנים, וצממה קטנה לא היה חזה ושוק [נוהג],

כדמניא בפרק במרה, חזה ושוק צממה גדולה ואין חזה ושוק צממה קטנה,

והאי דבעי למינקט כדברי האומר יש מנחה צממה, דאי אין מנחה צממה אין לך עוד קדשי קדשים נאכלין צממה, דאילו חטאת ואשם צממה לא קרבי, דתנן מגילה (דף ט) כל שאין נידר ונידב אין קרב צממה, [ו] אין לך נדר ונדבה בקדשי קדשים, אלא עולה ומנחה,

מיתיבי, מרים מי הסגירה, א"ת משה הסגירה, משה זר הוא,

דף ק"ב ע"א

ואין זר רואה את הנגעים דכתיב (ויקרא יג) והוצא אל אהרן וגו',

וא"ת אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים כדמניא בסנהדרין (דף לד) כל ריב וכל נגע, מה ריבם שלא בקרובים, אף נגעים שלא בקרובים,

[במשה נמי חמ"ל קרוב הוא ואין קרוב רואה וכו'? אלא דהאמת קאמר דזר הוא. מהרש"א עיי"ש],

אלא כבוד גדול חלק לה הקב"ה למרים אותה שעה, [שכך אמר הקב"ה] אני כהן, ואני מסגירה, אני חולטת [הסגר הוא בשבוע ראשון, והחלט בשבוע שני. מהרש"א עיי"ש], ואני פוטרה,

אבני חן על מסכת זבחים

ואומר תהלים צט משה ואהרן בכהניו, ושמואל בקוראי שמו,

מאי ואומר, וכי תימא [שהפסוק ומשה איש האלהים וגו'] לדורות הוא דכתיב לאחר זמן נכתב, כשהיו מייחסים את הכהונה ואת הלוי, ולהי נקט בניו יקראו, דלמא הוה ליה למימר משה יקרא על שבתו, שהרי לא קיים, ואין לו לומר אלא על הממייחסים, ואומר משה ואהרן בכהניו,

וכל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם, והכתיב שמות יא ויצא (משה) מעם פרעה בחרי אף, ולא א"ל [משה לפרעה] ולא מידי? אמר ר"ל סטרו [משה לפרעה] הכהו על לחיו ויצא [וצ"ע שהלא הרושם אינו מפורש בפסוק, ובכל מקום הרושם מפורש בפסוק? ואפשר משום כבודו של מלך לא פרסמו הכתוב שסטרו. ע"פ המהרש"א],

ומי אמר ר"ל הכי [שסטרו משה לפרעה], והכתיב שמות ז ונצבת לקראתו על שפת היאור, ואמר ר"ל, מלך הוא והסביר לו פנים והיינו ונצבת לקראתו לפי גדולתו הכון לקראתו, ורבי יוחנן אמר, רשע הוא והעזי פניך בו היינו ונצבת לקראתו למלחמה ולדבר עזות? איפוך,

א"ר ינאי, לעולם תהא אימת מלכות עליך, דכתיב שמות יא ויירדו כל עבדיך אלה אלי, ואילו לדיריה לא קאמר ליה וירדת אלי והשפחות לי לאמר וגו', ואע"ג דמסקנא הכי הוה, דכתיב (שמות יב) ויקרא למשה ולאהרן לילה, ויאמר קומו וגו',

רבי יוחנן אמר, מהבא מלכים א יח מו וידה' היתה אל-אליהו וישנם מתניו וירץ לפני אחאב אחאב רוכב, והוא רץ לפניו, שהיה אחאב יחידי [ראה מהרש"א], ולאו אורח ארעא [לרכב יחידי ולכן רץ לפניו],

אמר עולא, בקש משה מלכות, ולא נתנו לו דכתיב שמות ג אל תקרב הלום, ואין הלום אלא מלכות, שנאמר שמואל ב ז מי אנכי דוד אמרה ה' אלהים [וגו'] כי הביאתני עד הלום,

מתיב רבא, רבי ישמעאל אומר יבמה מלך?

אמר רבא, לו ולזרעו קאמר,

[ונמצא שאל תקרב הלום היינו שלא ימשך מלכותך לדורות, וע"ז שואל] וכל היבא דכתיב הלום לדורות הוא, והא גבי שאול דכתיב שמואל א י כב וישאלו-עו' ד' ביה' הקא עו' ד' הל' ס' איש, [ו]הוא [שואל] אין [זכה למלוכה], ורעו לא [ואפ"ה כתיב לשון הלום]?]

איבעית אימא, הא הוה איש בשת [וגם הוא היה מלך ונמצא שמלכות שאול היה לו לזרעו],

ואיבעית אימא, שאני שאול דאפי' בגויה לא קאים, ומיהו הלום מלכות עולמית הוא, וכשפסקו לו לשאול מלכות עולמית פסקו לו, אבל הוא גרס לעצמו שמנטל הימנו,

כדר' אלעזר אמר רבי חנינא, בשעה שפוסקים גדולה לאדם, פוסקים לו ולזרעו עד סוף כל הדורות [דריש ליה מסיפא דקרא דכתיב וישיבם לנצח. מהרש"א עיי"ש], שנאמר איוב לו ז' ל' אי-יגרע מצדיק עיניו ואת-מלכים לפסא וישיבם לנצח ויגבהו וגו',

ואם הגים דעתו [דריש מלשון "ויגבהו"], הקב"ה משפילו, שנאמר איוב לו ז' ח' ואם-אסורים בג'קים [או. אב"ע] ילקדון ב'חבלי-עני דאמר אס הגים כו' ויגבהו, ואם אסורים צוקים, גבהות לצס גורם להם להיות אסורים צוקים, ילכדו בחבלי עוני;

[שנינו במשנתנו] בעלי מומין בין בעלי מומין [עוברין, בין בעלי מומין קבועין, חולקין ואוכלין] כו'. מנא ה"מ? דת"ר ויקרא ויא כל זכר קמא צמנחא כתיב צו את אהרן לרבות בעלי מומין,

למאי אי לאכילה להמירו לאכול מחלק חביריו, אס צומנחא עמהם, אבל הוא לא יחלוק הרי כבר נאמר, ויקרא בא בא פלי-איש אשר-בו' מום מן-ע אהרן הפה' ל' א' יגש להקריב את-אש' ה' מום בו' את לחם אל' ה'יו ל' א' יגש להקריב: כב' לחם אל' ה'יו מקדשי הקדשים ומן-הקדשים יאכל, אלא לחלוקה ליעול חלק כאחד הכשרים,

תניא אידך, כל זכר תניינא צמנחא כתיב, והשלישי צאשם, וצריחות הללו צמ"כ צמדש המקראות לרבות בעלי מומין, למאי אי לאכילה הרי כבר אמור, אי לחלוקה הרי כבר אמור, שיכול אין לי אלא תם ונעשה בעל מום, בעל מום מעיקרו מנין, ת"ל כל זכר,

תניא אידך, כל זכר לרבות בעל מום, למאי אי לאכילה הרי כבר אמור, ואי לחלוקה הרי כבר אמור, ואי לבעל מום מעיקרו הרי כבר אמור, שיכול אין לי אלא בעל מום קבוע, בעל מום עובר מנין, ת"ל כל זכר,

כלפי לייא צעל מוס עובר משמע להמירו טפי מצעל מוס קבוע? אמר רב שישת איפוך,

רב אשי אמר, לעולם לא תיפוך ואי-טריך קרא למדרשה הכי, מהו דתימא קרא קמא קבוע הוא דאכשר, דרמנחא חס עליה משום דלית ליה הימירא למחר, וליומא אחרינא, אבל עובר דלית ליה הימירא למחרת [אימא כי טמא],

ואיצטריך [לאשמועינן דבעל מום עובר מותר בקדשים קודם שיתרפא], סלקא דעתך אמינא

אבני חן על מסכת זבחים

דף ק"ב ע"ב

בעי רב אשי אליצא דאצא שאול נטמא בינתיים [פי' שהיה טהור בתחלה ובסוף, ונטמא בינתיים], מהו, בשעת זריקה ובשעת הקטרה בעינן והאיכא, או דלמא עד שיהא טהור משעת זריקה ועד שעת הקטרה חלבים, ⁶. תיקו,

כי טמא, מה טמא כמה דלא טהור לא אכיל, אף האי נמי כמה דלא מתקן לא אכיל, קא משמע לן:

טבול יום אומר	תן לי ממנחה	תן לי מחטאת ישראל,	תן לי מחזה ושוק
כהן טהור משיב	מה אם במקום שיפה כחך בחטאתך ¹ , דחיתך מחטאת ישראל ² , מקום שהורע שיפה כחי במנחתך ³ . אינו דין שאדיחך ממנחת ישראל,	מה במקום שהורע כחי במנחתך, דחיתך ממנחת מקום שיפה כחי במטאתי אינו דין שאדיחך מחטאת ישראל,	ומה במקום שיפה כחך בחטאתך, דחיתך מחטאת ישראל, מקום שהורע שיפה כחי בשלמים, שאין לך בהן אלא חזה ושוק, אינו דין שאדיחך,
טבול יום משיב	ומה אם דחיתני מחטאת ישראל, שכשם שיפה כחי, כך יפה כחך, תדחיתני ממנחה, שכשם שהורע כחי, כך הורע כחך,	ומה אם שדחיתני ממנחת ישראל, שכשם שהורע כחי, כך הורע כחך, תדחיתני מחטאת ישראל שכשם שיפה כחך, כך יפה כחי,	מה אם דחיתני מחטאת, שכן הורע כחי אצל נשיי ועבדיי ⁴ , תדחיתני מחזה ושוק שכן יפה כחי אצל נשיי ועבדיי ⁵ ,
והכהן הטהור משיב,	הרי הוא אומר לכהן המקריב אותה לו תהיה, בא הקרב ואכול,	הרי הוא אומר לכהן המקריב אותה יאכלנה, בא חטא ואכול,	הרי הוא אומר לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה, בא זרוק ואכול,

1. דכהן המחויב חטאת מביא ומקריב אפילו במשמר שאינו שלו,
2. דטבול יום אינו חולק בחטאת דכתיב הכהן המחטא אותה יאכלנה דהיינו יחלקנה,
3. שמנחת כהן כולה כליל,
4. חטאת אינו נאכל אלא לזכרי כהונה,
5. שלמים נאכל לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם של הכהנים,

אמר רבא, האי דינא מרבי אלעזר ברבי שמעון גמירנא, דאמר בבית הכסא דנתה יכול אהי לזון,

1. בא טבול יום ואמר למזירו טהור של צית אצ שלו, תן לי ממנחה בחלק מן המנחה של ישראל ואוכל לערב,

אמר לו טהור לטבול יום, כלומר כן יש לו להשיצו, ומה אם במקום שיפה כחך בחטאתך דכהן המחויב חטאת, מביאו ומקריב אפילו במשמר שאינו שלו, ועבודתה ועורה שלו, בפרק הגזול צ"ק (דף קט), מניין לכהן שצא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה, ת"ל וצא בכל אות נפשו ושרה, ומנין שעבודתה ועורה שלו ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו, דחיתך מחטאת

[שנינו במשנתנו] כל שאינו ראוי [לעבודה אינו חולק בבשר] וכו': ולא, והרי בעל מום דלא ראוי לעבודה וחולק, ותו הא ראוי לעבודה חולק, הרי טמא בקרבנות ציבור אמרן לעיל גריד פירקין (דף נט) דאין חולק דראוי לעבודה, ואינו חולק?

ראוי לאכיל' קאמר,

והרי קמן, דראוי לאכילה ואינו חולק דכתיב איש כהן, ודרשינן ליה במנחות (דף עג) ובקדושין (דף נג) איש חולק אפילו בעל מום, ואין קטן חולק אפילו חס,

הא לא קתני הא ראוי לאכילה חולק דדייקת, לא קתני, דמקשי לך קטן, לא מדוק מיניה הכי, דהיא גופה אינטריך לאשמועינן, דכל שאינו ראוי, אינו חולק, ולאו דיוקא תני,

השתא דאתית להכי, לעולם כדקאמר כדאמרין מעיקרא [כל שאינו ראוי לעבודה אינו חולק] הא לא קתני, הא ראוי לעבודה חולק דקא דייקת, וקשיא לך עלה טמא בקרבנות ציבור אי משום טמא, טמא לא קתני לה מתמימין, ואת לא תימי מדיוקא, דלאשמועינן היא גופה אחא מתמי, ולאו לדיוקא דילה, ואי משום בעל מום, רחמנא רבייה:

[שנינו במשנתנו] אפי' טמא בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטרה חלבים אינו חולק: הא טהור בשעת זריקת דמים וטמא בשעת הקטרה חלבים חולק # [באן כבר לא אומר "הא לא קתני"], מתניתין דלא כאבא שאול,

דתניא אבא שאול אומר, לעולם אינו אוכל, עד שיהא טהור משעת זריקה, עד שעת הקטרה חלבים, דאמר קרא ויקרא ז המקריב את דם השלמים ואת החלב, דאפי' הקטרה חלבים נמי בעי שיהא ראוי להקטיר,

ות"ק סבר לו מהיה שוק הימין למנה, אהמקריב דם השלמים קאי, כדאשכחן קרא אחרונה לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה (ויקרא ז), ולא כתיב מקטיר חלבים,

והכא דכתיב את החלב לא לראוי אחא, אלא למודה עצודות, כדדריש ליה בשמיטת חולין (דף קלג) רבי שמעון אומר, כל כהן שאינו מודה עצודה, אינו חולק בכהונה, שנאמר המקריב את דם השלמים, אין לי אלא זריקה, מנין לרבות הקטרה חלבים, ת"ל ואת החלב, מנין לרבות שאר כל עצודות, ת"ל מזני אהרן, עצודה המסורה לצני אהרן, כל כהן שאינו מודה בזה, אינו חולק בכהונה:

אבני חן על מסכת זבחים

יצא טבול יום צפתי נפש קוליו וחמוריו שהיה דורש להנאמו ואומר למה דחיתני כו' על ראשו, אונן מימינו שאף הם נדחים מן המקראות הללו שאין ראויין לעבודה, מחוסר כפרה משמאלו,

פריך רב אחאי, לימא ליה וליחני ר' אלעזר בר' שמעון צהאי דינא תן לי מבכור ואוכל לערב, משום דא"ל טהור ומה במקום שהורע כחי בחטאת, אצל נשיי ועבדיי, דחיתך מחטאת ישראל, מקום שיפה כחי בבכור, דכוליה דילי היא, אינו דין שאדחק ממנו,

[והטבול יום יכול להשיבו] ומה אם דחיתני מחטאת, שכשם שהורע כחך כך הורע כחי, תדיחני מבכור, שכשם שיפה כחך, כך יפה כחי,

[והבהן הטהור משיבו] הרי הוא אומר, במדבר יח את דמם תזרוק על המזבח, ואת חלבם תקטיר ובשרם יהיה לך צכור כחי, בא זרוק ואכול ואע"ג דאין צכור נאכל במחלוקת, שאינו ניתן לאנשי משמר, אלא לכל כהן שירצה, כתרומה וכפדיון הצכור, מיהו מיפוק לן מינה, דלא יתנו צכור אלא למי שראוי לעבודה צאומה שעה,

ואידך [ולכן לא הביא ר"א בר' שמעון דין זה] פריך, מי כתיב ובשרם לכהן הזורק, ובשרם יהיה לך כתיב, אפי' לכהן אחר,

והיכי עביד הכי רבי אלעזר צרבי שמעון, דאמר האי דינא צבית הכסא, והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ומבית הכסא? לאונסו שאני שהיטה שמעמו שגורה צפוי, ומהרהר זה על כרחו, ודוגמתו שמעמי צקדושין (דף לג):

דף ק"ג ע"א

אור ליום ג' ויקהל תשע"א כשיצאתי מביתי ללילך לביהמ"ד להגיד השיעור הרגשתי שאיני יכול לנשום ובקשתי שיקראו את חברת הצלה,

והיה לי נסים גדולים בחסדי שמו הגדול יתברך, ואילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנחנו מפסיקין להודות וכו',

הייתי שוכב בבית החולים מיימונידות עד יום ב' ויקרא, וחמש ימים הראשונים הייתי שוכב כמעט בלי הכרה, ומאז התחיל מצבי להשתפר,

והנני מודה לכל בני משפחתי שעמדו לצדי כל שתי השבועות ודאגו שיהיה לי כל צרכי ויותר,

הרבה אנשים וגם חשובים באו לקיים בי מצות ביקור חולים, מקרה זה גרם לי שלא אמרתי שיעור מדף ק"ג עד קי"ז דהיינו 15 דפים,

מהנני: כל שלא זכה המזבח בבשרה [שנפסל הבשר קודם זריקה.

ישראל דטבול יום אינו מולק זה, דכתיב (ויקרא ו) הכהן המטא אותה יאכלנה ואזקימנא לעיל (דף נט) יתלקנה,

מקום שהורע כחך במנחתך שאם התנדבת מנחה, והקרבת, אפילו אמה טהור אי אמה אוכלה, דכתיב כל מנחת כהן כליל וגו' (ויקרא ו) אינו דין שאדיחך כל זמן שאמה טבול יום, ואיך ראוי להקריב [שאדיחך] ממנחת ישראל,

[והטבול יום יכול להשיבו] ומה אם דחיתני מחטאת ישראל, שכשם שיפה כחי, כך יפה כחך צמטאתך, תדיחני ממנחת, שכשם שהורע כחי, כך הורע כחך,

[והבהן הטהור משיבו] הרי הוא אומר ויקרא ז לכהן המקריב אותה לו תהיה צמנטה כחי, בא תקרב ואכול,

2. תן לי מחטאת ישראל ואוכל,

א"ל טהור קמהדר ליה לטבול יום הכי שלא יתלוק עמו, ומה במקום שהורע כחי במנחת, דחיתך ממנחת ישראל, מקום שיפה כחי בחטאתי, אינו דין שאדיחך מחטאת ישראל,

א"ל [טבול יום משיבו] ומה אם שדחיתני ממנחת ישראל, שכשם שהורע כחך כך הורע כחי שכשם שהורע כחי צמנטתך, כך הורע כחך צמנטתך, תדיחני מחטאת ישראל, שכשם שיפה כחך כך יפה כחי,

[והבהן הטהור משיבו] הרי הוא אומר ויקרא ו הכהן המחטא אותה יאכלנה, בא חטא [זרוק הדם] ואכול,

3. אמר ליה [טבול יום לכהן טהור] תן לי מחזה ושוק חלק כמון ואוכל לערב,

אמר ליה [משיב לו הבהן טהור לטבול יום] ומה במקום שיפה כחך בחטאתך, דחיתך [מחטאת ישראל], (מחזה ושוק) מקום שהורע כחך בשלמים, שאין לך בהן אלא חזה ושוק, אינו דין שאדיחך,

[ומשיב לו הטבול יום] מה אם דחיתני מחטאת, שכן הורע כחי אצל נשיי ועבדיי אף כשאינו טהור שאני רשאי להאכילה להם תדיחני מחזה ושוק שכן יפה כחי אצל נשיי ועבדיי,

[והבהן הטהור משיבו] הרי הוא אומר, ויקרא ז לכהן הזורק את דם השלמים לו יהיה, בא זרוק ואכול,

אבני חן על מסכת זבחים

ת"י כגון שאירע זה פסול קודם זריקה, דלא היתה לה שעת היתר למזבח, לא זכו כהנים בעורה מקראי איתרצאי צברייתא בגמרא,

שנאמר ויקרא: וְהִכַּחֵן הַפְּקָרִים אֶת עֹלֹת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לִפְנֵי יְיָ, **עולה שעלתה לאיש** [שנורק דמה], [מתני' מיירי בעשה כרינו, דלכתחלה אין להשהות הוריקה עד אחר הפשט, אבל בהופשט קודם זריקה, אפי' נפסל קודם זריקה, העור לכהנים. ת"י],

עולה שנשחטה שלא לשמה, אע"פ שלא עלתה לבעלים, עורה לכהנים,

אחד עולת האיש, ואחד עולת האשה, עורותיהן לכהנים דאיתרצאי נמי מקרא,

עורות קדשים קלים, לבעלים, עורות קדשי קדשים חטאות ואשמות [עורותיהן] לכהנים כדמפרש טעמא ואזיל,

קל וחומר, ומה אם עולה שלא זכו [כהנים] בבשרה [דהא כולה בליל], זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה, אינו דין שזכו בעורה,

אין [המזבח (יוביח) (מוביח)] כלומר ואין לך לומר מזבח יוביח, שזכה בצער העולה, ולא זכה בעורה, ואף אמה אל תמנה בקדשי קדשים, שאע"פ שזכו כהנים בצערן, לא זכו בעורן, אין זו הוכחה שאין לו למזבח עור בכל מקום, אבל לכהנים מצינו שזכו בעור העולה, וקל וחומר שזכו בעורות קדשי קדשים:

נב"י: ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש לקמיה מפרש לה, דברי ר' יהודה, רבי יוסי בר' יהודה אומר, פרט לעולת גרים לקמיה פריך, אטו גר לאו איש הוא,

מאי פרט לעולת הקדש? אמר רבי חייא בר יוסף, פרט לעולה הבאה מן המותרות דכל אשמות של רעייה, כגון תמורת אשם, ואשם שמתו בעליו, ושכיפרו בעליו באתר, דקיימא לן ירעו, וימכרו ויפלו דמיהן לגדעה, והוא עולת קין המזבח, דלאו עולת איש הוא, אלא נדבת צבור היא, ומסכה משל צבור, ואין בעליו סומך עליה, ואינו שוחטה, כדמין בתמורה (דף כ) [עורות אלי אינם לכהנים],

הניחא [שזה נקרא עולת הקדש] **למ"ד** פלוגמא דרבי אליעזר ורבנן היא בתמורה (שם) **מותרות לגדבת ציבור** לקין המזבח **אזלי** [אין עורה לכהן], [תימא לדיריה מ"ש דממעט מותרות טפי מעולת תמיד? וי"ל דסברא הוא למעוטי טפי מותרות משום דהיו מעיקרא לאיש. תוס'], **אלא למ"ד מותרות לגדבת יחיד אולי** בעליו של אשם שניתמך, הוא עצמו מציא עולה בדמיו, והוא סומך עליה ושוחטה, ומסכה קריצין משלו, **מאי איכא למימר** [הלא עור של מו' תר זה הוא עולת איש ועורה לכהן], [תוס']?

[ומתריץ] **כדאמר רבא** (יומא דף לד) גבי וערך עליה העולה, דילפינן מינה מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר, ת"ל וערך עליה העולה, **עולה ראשונה**, ואמרין מאי תלמודא, ואמר רבא העולה משמע העולה ראשונה, האמורה בסדר קרנות היום,

ה"נ [תפרש עולת הקדש, שהגם שמותר הולכת לגדבת יחיד, מיעט הפסוק שאין עורה לכהנים, דדרשינן] **עור העולה** [אשר הקריב לכהן לו יהיה] כמיז ה **עולה ראשונה** שהופרשה ממחילה לשם עולה [רק עולה שהיא אוריגיןל, עורה לכהן, אבל לא מותר], ולא הבאה ממוטר אשם, וממוטר חטאת [הגם שהטאות שנתותרו מתות, אבל אם נתותר ממעות שהפריש להביא חטאת, מותר זה הולך לקין המזבח],

[פ' בא למעט כל המותרות שאין עורן לכהנים, ואת זה קורא עולת הקדש], ולקמיה פריך, והא קי"ל עורה לכהנים, ממדרש יהודע הכהן,

רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפים עולה לבדק הבית [שהעור קרוש לבדק הבית] שאין עורה לכהנים,

לא מביעיא למ"ד קדשי בדר הבית תפסי [בעולה] **מדאורייתא** [תוס'] צ"ב במרא דתמורה (דף לז) דקאמר עולה, המתפס עולה לבדק הבית, אין זה אלא עיכוב גיזורים בלנד [שאניה קריצה עד שיצאו הגזרין לעמוד על גבה. רש"י שם ריש ע"ב],

ומותצין לעולה, המתפס עולה לבדק הבית, אסור לשוחטה עד שחפדה? ומשני עולה, האי דמנריך ליה פדיה מדרכן, מכלל [ד]מאן דמוציא [זה שהקשה] צעי למימר דאורייתא, ולענין עורה, [ומפרש דברי הגמרא] לא מביעיא למ"ד מדאורייתא חפסה זה קדושת בדר הבית, דאין עורה לכהנים, אש שחטה עד שלא נפדיה, דלאו עולת איש הוא, אלא עולת הקדש,

אלא אפילו למ"ד מדרבנן בעלמא, אבל מדאורייתא **לא תפסי** [קדושת בדר הבית בעולה], **הני מילי** דמדאורייתא לא [תפסי ב] **בשר** דשל מזבח הוא, ואין קדושה חלה (עליו) [על דבר] שאינו שלו על פיו, **אבל עור** דלאו ממון מזבח הוא, וכהנים אכמי לא זכו ביה **תפסי** [קדושת בדר הבית תפסי בעור],

וכן אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוב, [דפרט לעולת הקדש פירושה] פרט לעולה הבאה מן המותרות [שאין עורה לכהנים],

א"ל רב המנונא לרב נחמן, כמאן כרבי יהודה לקמן מייתי לה, דאמר אין עורה לכהנים, הא הדר ביה דקאמרי ליה, אס כן בטלת מדרשו של יהודע הכהן, ולא אהדר להו מדי,

דתניא צ"ג שופרות שהיו במקדש קמיי, דכמוז עליהן [13=7+6] מקלין חדמין, [ומקלין עתיקין], קייין, וגוזלי עולה, עזים, ולבונה, חסד לכפרת, וששה לגדעה ומפרש מאי ניהו ששה לגדעה, **ששה לגדעה, לעולה הבאה מן המותרות** [הבאין לקין המזבח], **שלא יהו כהנים זכאין בעורה,**

אבני חן על מסכת זבחים

דברי רבי יהודה,

לדק הבית, לא שיהו כשאר קדשי מוצת שעורמיהן לכהנים, דמודה הוא שהעור נחפס לדק הבית כשאר נכסים שלו, הני מילי בשר, אבל עור תפים [לברק הבית],

אמר לו רבי נחמיה, ואמרי לה ר"ש, אם כן ביטלת מדרשו של יהוידע הכהן,

רבי יוסי ברבי יהודה אומר, פרט לעולת גרים [שאין עורה לכהנים],

דתניא, זה מדרש דרש יהוידע הכהן, ויקרא ה' יט אֲשֶׁם הוּא, אֲשֶׁם אֲשֶׁם לָהּ' אי אפשר אשם לה, שכבר נאמר אשם לכהן [ויקרא ז' ז] פְּשָׁאֵת פָּאָשָׁם פו' קָה אָמַת הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפְּרֻבו' לו' יִהְיֶה וגו' הא כילד,

אמר ליה רב סימאי בר חילקאי לרבינא, אטו גר לאו איש הוא? אמר ליה פרט לגר שמת, ואין לו יורשים דאין לה בעלים,

כל שבא משום חטאת ממוטר חטאת, כגון מפריש מעות לחטאתו וימוטר מהן [מן הבעות], ומשום אשם וממוטר אשמות כגון הנך דאלי לרעייה, דקיימא לן (תמורה דף יח) כל שזחטאת מזה באשם רועה ילקח בו עולות, הבשר לשם, עורה לכהנים נמלאו שני כמזבחים מקיימין, אשם לה' צר לעולה, ואשם לכהן העור, והיינו דכתיב [מלכים ב' יז] פָּסַף אֶשֶׁם וְכָסַף פְּטָאוֹ יֵת ל' א' יוֹצֵא [פִּית ה' לְכֹהֲנִים יִיָּזֶן] וגו',

תנו רבנן, עולת איש, אין לי אלא עולת איש, עולת גרים, נשים ועבדים מניין [שעורה לכהנים] [משמע מחד קרא הוה ממעטין נשים ועבדים וכו' תוס'], ת"ל, עור העולה ריבה קרא יתירא הוא, דלא איצטריך למכתב אלא העור לכהן, אלא לרבות בא,

א"ל [רב נחמן לרב המנונא], אלא מר במאי מוקים לה להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש?

אם כן מה תלמוד לומר עולת איש [בין שמרבה גם נשים ועבדים]? עולה שעלתה [לדצון] לאיש, פרט לשנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה, שלא יהו הכהנים זכאין בעורה [אלא נשרפת עם עורה. א"ס בשם זבח תורה],

א"ל מוקמינא ליה במקדיש נכסיו, וכדרבי יהושע [פ"א אפילו לר' יהושע וב"ש לר"א שכל דמי בהמה הולך לברק הבית] דאמר זכרים עצמן יקרבו עולות, והן עולת הקדש היא, וכדמסיים ואיל, דכי א"ר יהושע דחייל גס מוצת עליהו מעיקרא, אמאי דמזי למוצת קאמר, אכל צעור מודה דחייל עלה קדושת צדק הבית,

יכול שאני מרבה [שאין הכהנים זכאין בעורה], שנשחטה שלא לשמה, הואיל ולא עלתה לבעלים ואף על פי שהיא כשרה @ לא זכו בעורה,

דף ק"ג ע"ב

ויקרא ז' ח וְהָפֵתָּן הַמִּקְרִיב אֶת־עֹלֹת אִישׁ עו' ר' קעלה אֶשֶׁר הִקְרִיב לִפְנֵי לו' יִיָּזֶן:

לא יהו כהנים זכאין בעורה # [אלא מה יהיה בעורה?], ת"ל עור העולה, מ"מ,

דתנן המקדיש נכסיו לדק הבית, והיו בהן בהמות הראויות לגבי מזבח ממימים זכרים ונקבות, ר"א אומר [דמי הכל הולך לברק הבית] זכרים ימכרו לצורכי עולות דק"ל בתמורה (דף לג) המתפס ממימים לדק הבית, כשהן נפדין אינן נפדין אלא למוצת, שכל הראוי למוצת אינו יוצא מידי מוצת לעולם, נקבות ימכרו לצורכי זבחי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים, לברק הבית,

עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל עור העולה אשר הקריב כל הקרבות צממע, יכול שאני מרבה אף קדשים קלים [יהיה עורה לכהנים], ת"ל עולה, מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים,

רבי יהושע אומר, זכרים עצמם יקרבו עולות לשם איתו האש [שהקדיש], דקסבר אדם חולק הקדישו, ואע"ג דמקדיש סתמא, דעמיה הוה להקריב למוצת הראוי לו, ונקבות ימכרו לצורכי שלמים, ויביא בדמיהן עולות אכל הן עצמן לא יקרבו שלמים (עד שימכרו) [אלא ימכרו ויביא בהן עולות] דכיון דמקדיש סתמא, הכל (הקדיש) [הקדש] הראוי למוצת, דומיא לדק הבית שכולו קדוש, הלכך לדמי עולה אקדשינהו, ובהן עולה דרבי יהושע זכרים הקריבים עולות, קא"ר יהודה לעיל פרט לעולת הקדש,

רבי ישמעאל אומר, עור העולה אין לי אלא העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ודין הוא, ומה עולה שלא זכו בבשרה צאימורס זכו [הכהנים] בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרן, אינו דין שזכו בעורן,

ושאר נכסים יפלו, לברק הבית,

מזבח יוכיה, שזוכה בבשר ולא זכה בעור,

ואפי' לרבי יהושע, דאמר אדם חולק הקדישו כלומר ואע"ג דאמר ר' יהושע אדם חולק הקדישו, הראוי למוצת למוצת, ושאינו ראוי למוצת יאה

אבני חן על מסכת זבחים

רבי ישמעאל לטעמיה דדריש לו יהיה לדרשא אחרימי דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, נאמר בעולה לו יהיה, ונאמר באשם לו יהיה, מה להלן עצמותיו מותרין, אף כאן עצמותיו מותרין,

מופני, דאי לא מופני איכא למיפרך, מה לאשם שכן בשרו מותר,

לו יהיה, קרא יתירא הוא דמני למכתב עור העולה אשר הקריב לכהן, ולשמק:

מהני: כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם להפשיטן, אין עורותיהן לכהנים אלא נשרפים עם עורן לאחר הפשיטן, עורותיהן לכהנים,

אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה משהפשט הכי מפרש לה בגמרא,

אמר רבי עקיבא מדבריו למדנו, שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה ואפילו שפסול זה היה בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט שיאותו הכהנים בעורו,

וחכמים אומרים, אין לא ראינו ראייה שמה לא אירע צימיו שימצא טריפה [שהיה מוקדם שימצא] אחר הפשט, ואם אירע ושרפה הוא לא ראה, אלא יצא לבית השריפה הואיל וקודם הפשט הוא היה צי:

נב: [בא לפרש מי היא ששנה המשנה לעיל קג. והמושג כאן, ומתחיל לדבר על המשנה לעיל] כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו הכהנים בעורה, ואע"ג דאפשטיה לעור קודם זריקה ול"ג כל שאין לו צבצה, דההיא מאי צבצה לענין דס מרצה על העור, הא ההיא צבצה טמא קאמר, אלא רישיה דהך דלעיל, מהך נקט ואומצ הכי, קמי רשא כל שלא זכה המזבח בצבצה, כגון שאירע בו פסול קודם זריקה, דלא היה לה לצבצה שעת היתר למזבח, לא זכו הכהנים בעורה, ולא פליג צין שהפשט קודם הפסול, צין לא הפשט, אלמא אע"ג דאפשטיה לעור קודם זריקה, ונפסל הבשר ואח"כ זרק, קאמר דלא זכו בעורה,

מני רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דאמר לקמן זבחים (דף קד) אין הדם מרצה על העור חלוק בפני עצמו בלא צבצה, כגון אם נפסל הבשר ואין הדם מרצה עליו, אף העור לא יצא מידי מעילה, להיות ניתן לכהנים אחר הפשטן,

אימא סיפא, כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם הפשיטן, אין עורותיהן לכהנים ואפילו אירע פסול זה קודם זריקה, לאחר הפשיטן עורותיהן לכהנים,

מה למזבח שכן לא זכה במקצת עורות, שלא מצינו עור למזבח תאמר בכהנים שזכו במקצת צעור העולה, הואיל וזכו במקצת זכו בכליה,

רבי אומר, כל עצמו לא הוצרכנו, אלא לעור העולה בלבד אין לנו להציג ראיה לשאר עורות מעולה, שפרט צה הכתוב לזדה, מפני שלא הוצרכנו ללמוד על שאר עורות מה תהא עליהן, אלא על של עולה בלבד שבכל מקום העור, מהלך אחר הבשר,

פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין, הן ועורותיהן [נשרפין] עמהן כדכתיב ואת הפר ואת עורו וגו',

חטאת, ואשם, וזבחי שלמי ציבור, מתנה לכהן, רצו מפשיטין אותן שהיה לא הנציחו להפשיטן, ונמנו לכהן כמות שהן כדכתיב כמעט כאשם מורה אמת וגו', לא רצו אוכלין אותן ע"ג עורן,

קדשים קלים לבעלים, רצו מפשיטין אותן, רצו אוכלין אותן על גב עורן,

אבל עולה נאמר בה ויקרא א והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה והבשר למזבח, ועל העור שהזקיקו להפשיט לא אמור מה תהא עליו, ולמזבח איך יכול להציגו (זה) דזהדיא [דהא צהדיא] פרט לך הקטר באצרים מופשטין ולא פרט לך העור עמהן, יכול לא יהו הכהנים זכאין בעורה,

ת"ל ויקרא ז עור העולה אשר הקריב לו יהיה רישיה דקרא המקריב את עולת אש, ועליה קאי לו יהיה,

פרט לטבול יום [לכהן טבול יום] (ומחוסר כיפורים) ואונן דלא חזי להקדשה, שיכול לא יזכו בבשר כלומר אע"פ שנתמעטו מלחלוק צבצה מלאכול לערב, הוצרכו למעטן מן העורות שיכול לא יזכו צבצה מפני שהוא ראוי לאכילה והן אינן ראויים לאכילת היום, יזכו בעור שאינו לאכילה, ת"ל לו יהיה, פרט למחוסר כיפורים, וטבול יום, ואונן,

ות"ק נמי תיפוק לי מדינא כי היכי דנפקא ליה לרבי ישמעאל, ולמה לי קרא לעורות קדשי קדשים? מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא,

ורבי ישמעאל האי אשר הקריב דליף ת"ק מיניה עורות קדשי קדשים מאי עביד ליה, פרט לטבול יום, ומחוסר כיפורים, ואונן,

ותיפוק ליה מלו יהיה דנפקא ליה לרבי?

אבני חן על מסכת זבחים

לימא בדרכי אליעזר ורבי יהושע קמפלאגי [רבי ור' אלעזר בר"ש],
[דכתיב] דברים יב ועשית עולותיך הבשר והדם, רבי יהושע
אומר, אם אין דם אין בשר, אם אין בשר אין דם,

רבי אליעזר אומר, דם אע"פ שאין בשר, שנאמר דברים יב
ודם זבחיך ישפך,

א"כ מה ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך מה
דם בזריקה, אף בשר בזריקה [שורקו את הבשר על המזבח], הא
למדת שריוח יש בין כבש למזבח,

לימא מ"ד [רבי דאמר] הורצה הדם מרצה על העור לאחר שנפסל בשר
בר"א דאמר דם אע"פ שאין בשר, ומ"ד [ור' אלעזר בר"ש] לא הורצה
בר' יהושע [דאמר אם אין בשר אין דם וכו']?

אליבא דר"א כ"ע לא פליגי כלומר מילתיה דרבי אלעזר ברבי שמעון
דאמר לא הורצה, ודאי פלוגמא היא, דעל כרחק מודה הוא ד(אילו) רבי אליעזר לא
קאי כוותיה, דהא קאמר זירוק למחילה, אף ע"פ שאין בשר כגון אבד או נשרף,
אלמא זריקה מעלייתא היא, כי פליגי אליבא דרבי יהושע כלומר הא
דאמר דמ"ד הורצה כר' אלעזר ולא כרבי יהושע לימא, דאפילו אליבא דרבי יהושע
אמרה רבי למילתיה,

מ"ד [ר"א בר"ש דאמר] לא הורצה, כרבי יהושע [דאמר אם אין דם
אין בשר, ואם אין בשר אין דם],

מ"ד [רבי דאמר] הורצה אמר לך, עד כאן לא קאמר רבי
יהושע התם [אם אין דם אין בשר וכו'] אלא בבשר, דליכא פסידא
לכהנים ע"כ לא קאמר רבי יהושע אם אין בשר אין דם, אלא לענין לעלות קרבן
לזעלים לחוצה, דליכא פסידא לכהנים [פ' שאם אין הקרבן נקרב, אין זה נקרא
פסידא לכהנים, במש"כ רש"י לקמיה], והתורה אמרה (דברים יב) הבשר והדם,

אבל לענין עור, דאיכא פסידא לכהנים, אפילו רבי יהושע
מודה דלא [מפסדינא] [מפסדינא] להו שלא כדון, ואם נשרף בשר או אבד קודם
זריקה, למחילה לא זירוק, וליכא פסידא לכהנים, שהרי לא קרב הקרבן,
ואם עבר חורק הדם, הויא זריקה להמיר העור, אע"פ שלא עלה לו הקרבן, הקרבה
הוי, וקרינא ציה עור העולה אשר הקריב,

[ולכן אם עבר חורק העור לכהנים] מ"ד דהוה אדיעבד,

דתנן נטמא בשר, או נפסל, או שיצא חוץ לקלעים, ר"א
אומר זירוק, רבי יהושע אומר לא זירוק, ומודה רבי יהושע
שאם זרק הורצה דקמני אם זרק הורצה, הניחא גבי נטמא, איכא למימר
הניחא מרצה, אבל גבי יוצא לא מרצה הניחא, וקאמר אם זרק הורצה, אלמא (ק"ל)
[קבלה. צאה"מ] היה לו לרבי יהושע דדרשה זו, דאם אין בשר אין דם, דאם זרק
הורצה, הלכך גבי אבד ושורף נמי, אע"ג דבדיעבד נמי פסול, כדאמרין בכ"ז

אתאן לרבי דפליגי עליה דרבי אלעזר לקמן (שם) דאמר הדם מרצה
על העור חוץ בפני עצמו בלא הרגאת בשר, רישא רבי אלעזר
ברבי שמעון, סיפא רבי?

אמר אביי, מרסיפא רבי היא, רישא נמי רבי היא, ומודה
רבי שאין הפשט קודם זריקה [תוס'] אע"ג דאמר הדם מרצה על העור
בפני עצמו, היכא דאיתרמי דאפשט קודם זריקה, מודה הוא שאין [ה]כהנים רגילין
בך, שאסור לשהות הדם כל כך,

הלכך [רישא ד] [ממני] נמי דקמני כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו הכהנים
בעורה, טעמא (משום ?) דפסול, דקודם זריקה קודם הפשט הוא,
ומיהו היכא דאיתרמי דהפשט קודם זריקה, ונפסל אחר הפשט, אע"פ שלא זכה
מזבח בבשר, זכו הכהנים בעורה, ומשנתינו דברה צהורה,

רבא אומר, מדרישא ר"א ברבי שמעון, סיפא נמי ר"א
בר"ש, מאי קודם הפשט [פ' דקודם הפשט היינו קודם זריקה] [דהיינו]
קודם זריקה אין עורותיהן לכהנים, ואפי' הופשט ואח"כ נפסל, וכל שכן כשהוא עם
הבשר, דאין דם מרצה על העור בלא בשר,

דף ק"ד ע"א

ומאי אחר הפשט, קודם שנראו להפשט, אחר שנראו
להפשט @ דהיינו לאחר זריקה עורותיהן לכהנים, ואפי' (עורו) [עודו] עם
הבשר כשנפסל, כדקאמר רבי אלעזר, דכיון שחורק הדם והורצה בשר שעה אחת,
יפשיטנו ועורו לכהנים,

מאי רבי, ומאי רבי אלעזר בר' שמעון, דתניא, רבי אומר,
הדם מרצה על העור בפני עצמו @ אם הופשט ונפסל הבשר קודם
זריקה, חורק הדם, הותר העור, דקסבר רבי אין עור פסול אלא הנפסל עם הבשר,
אבל הופשט קודם פשוטו אפי' קודם זריקה, אחיא זריקה ושריא ליה, וכל שכן
[שנפסל הבשר] אחר הפשט ואחר זריקה [שהיתה לה שעת הבשר], אבל
וכשהוא עם הבשר נולד בו פסול אם קודם הפשט נפסל, בין
קודם זריקה בין לאחר זריקה ואפילו אחר זריקה, הרי הוא כיוצא
בו הרי הוא כבשר [ופסול],

רבי אלעזר בר"ש אומר קסבר בזריקה כשרה תליא היתר העור, אבל נפסל
בשר קודם זריקה אין הדם מרצה על העור בפני עצמו אין העור
מומר, ואפילו הופשט קודם פשוטו, וכשהוא [ואם כשהוא] עם הבשר
נולד בו פסול, [זה תלוי, אם] קודם זריקה, הרי הוא כיוצא בו
[העור פסול כמו הבשר], [אבל אם נולד בו פסול] אחר זריקה, [הרי]
הורצה בשר שעה אחת, [ולכן] יפשיטנו ועורו לכהנים,

אבני חן על מסכת זבחים

ז'לין (פסחים עח), לענין עור מיהא מודה:

בשערין תאכלנו, אבל אם מת עורו אסור וטעון קצורה, ואשמועינן רבי עקיבא דהיכא דלא (ניכר) [הוכר] טריפתו עד לאחר הפשט, (שראה) [שרייה] שמיטתו, והפשיט עורו, כאלו מרק דמו במקדש ונמלא טריפה לאחר הפשט,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, הלכה כר"ע [דבכור בעל מום שנמצא בו טריפה עורה לכהנים], ואף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה, אבל לא התירו מומחה לא,

והלכתא כדברי חכמים [שאם נמצא טריפה בקדשים לאחר הפשט], (בשר בקבורה דאין מאכילין קדשים לכלבים ושריפה ליכא דאין שריפה בקדשים אלא כשהוצאה לעזרה ונפסל לאחר שמיטה והעור בשריפה לא ידענא טעמא,

וגראה צעני דל"ג האי פירושא, אלא ה"ג והלכה כדברי חכמים ומו לא מיד, ומספחא זו גירסא דתלמידי תרביצא היא, וטעו צמה ששינו צמשנתינו צמילתייהו דרבנן לצית השריפה ילא, ואני אומר, דרבנן לאו אדר"ע קיימי, דאיירי בצבור בגזלין, אלא אדרבי חנינא קיימי דאיירי בקדשי המקדש):

מהני: פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, בזמן שהן נשרפין כמצותן, נשרפים בבית הדשן חוץ לג' מחנות, כדיף לקמן בפירקין, ומטמאין בגדים [לעוסקין] [לעוסקין] בהן [בפר ושעיר של יוה"ב], כדכתיב (ויקרא עז כח) והשורף אותם [יבכם בגדיו] וגו',

ואם אינן נשרפין כמצותן שלא כמצותן שנפסלו, טעוין שריפה כשאר פסולי קדשים, נשרפין בבית הבריה פעמים בעזרה פעמים צהר הצית כדאמרין בגמרא, ואינן מטמאין בגדים,

דף ק"ד ע"ב

היו סובלין אותו הנשרפין כמצותן במוטות לקמן יליף לה [להוציאן לצית השריפה] [פ' ד' בני אדם נושאין אותן על מוטות] [שטאנגען] לחוץ לעיל לשרפו שם. יבין, יצאו הראשונים בני אדם הנושאין צוטר, אותן שצראש האמר יוצאים ראשונים חוץ לחומות העזרה, והאחרונים לא יצאו,

הראשונים מטמאין בגדים, והאחרונים אינן מטמאין בגדים עד שיצאו האחרונים, בגמרא יליף לה [הוא קבלה וסמכוה למה שנאמר וכו']. רמב"ם. תי"ט],

יצאו אלו ואלו, מטמאין בגדים # [זה שאומר יצאו אלו ואלו מטמאין אין בה שום חידוש שיש ללמוד את זה ממה שאמר אינן מטמאין בגדים עד שיצאו, ואולי הוא הקדמה לדברי ר"ש], רבי שמעון אומר אינן מטמאין [בגדים] עד שיוצת האור ברובן, ניתך הבשר דגמרה שריפתן אין השורף מטמא בגדים אין המסייע שוב בהן מטמא בגדים, אבל מקמי הכי כל המסייעין בשעת שריפה מטמאין בגדים, וכולה יליף בגמרא:

[שנינו במשנתנו] א"ר חנינא סגן הכהנים [מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה] כו': ולא, הרי פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים?

למצותן לא קאמרינן דהני הכשר מנותן בכך, וכי קאמר ר' חנינא צנשרפין מחמת פסולין,

הרי [הבהמה נשרפת עם עורה אם נפסלה] קודם הפשט וקודם זריקה דצין לרבי צין אלעזר צרבי שמעון נשרף, לרבי משום דקודם הפשט, ולרבי אלעזר משום דקודם זריקה?

חלוץ קאמרינן מימי לא ראיתי עור מופשט יוצא לצית השריפה, והנפסל קודם הפשט עורו נשרף צצצרו ואין מפשיטים אותו,

והאיכא אחר הפשט וקודם זריקה, לרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר אין הדם מרצה על העור בפני עצמו דלרבי אלעזר צרבי שמעון חלוץ ונשרף הוא?

ומשני רבי חנינא [סגן הכהנים] כרבי סבירא ליה דאמר הדם מרצה על העור,

ואיבעית אימא, אפילו תוקמא כרבי אלעזר ברבי שמעון [שאין הדם מרצה על העור, אפ"ה לא אתרמי שישורפו את העור לבד, שהרי אמרנו לעיל קנ: מודה רבי שאין הפשט [פ' שלא היו מפשיטין את הקרבנות] קודם זריקה אפילו מימא רבי חנינא [סגן הכהנים] צרבי אלעזר ס"ל, ודקא קשיא לך הא איכא אירע צו [פסולין], אחר הפשט קודם זריקה ? [ומתריץ] לא איתרמי צימיו, דאפילו לרבי דאמר הדם מרצה על העור צפני עצמו, מודה הוא דאין הפשט קודם זריקה (ולא הורגלו בכך), וכל שכן צרבי אלעזר צרבי שמעון [שאין העור נותר ע"י זריקת הדם] לא הורגלו בכך,

והאיכא נמצאת טריפה בבני מעיים לא נמלא פסולו עד שהופשט, ופסול זה קודם זריקה, וקודם הפשט היה צו, דקס"ד צצין לרבי וצין לרבי אלעזר נשרף, כדאמרין לרבי משום דקודם הפשט ולרבי אלעזר משום קודם זריקה?

קסבר נמצאת טריפה בבני מעיים מרצה הואיל ולא הוכר פסולו קודם הפשט לרבי, וקודם זריקה לרבי אלעזר, מרצה על העור, והנשרף ישרף כשאר פסולי קדשים, דיקא נמי דקתני [במשנתנו על דברי ר' חנינא סגן הכהנים] א"ר עקיבא מדבריו למדרנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה שיאותו הכהנים בעורו, ש"מ,

ואלא מאי קמ"ל ר"ע כיון דשמעיה צרבי חנינא דאמר צצאר קדשים מרצה, למה לי לאשמועינן צכור? הא קמ"ל אפילו בגבולין צכור בעל מום הנשחט צו צמדינה על מומו, ולא התיירו הכתוב אלא צצכילה כדכתיב (דברים טו)

אבני חן על מסכת זבחים

נב': מאי בירה [ובעני' ביוםא ב.].? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מקום יש בהר הבית, ובירה שמו,

ור"ל אמר, כל הבית כולו קרוי בירה, שנאמר דברי הימים א כט (ואל) הבירה אשר הכינותי,

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוב, שלשה בית הדשנין הן, בית הדשן גדול היה בעזרה, ששם שורפין פסולי קדשים קדשים שמחיתם אכילתן בעזרה, ואימורי קדשים קלים ופסולי אימורים, אפילו של קדשים קלים, דהואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהן בעזרה, כדילפיין בפסחים צפרק כל שעה (דף כד) מצקדש צאש חצרף, ופרים הנשרפין, ושעירים הנשרפין, שאירע בהן פסול קודם זריקה שלא הגיע זמנו לנלאת, לפיכך נשרפין בעזרה,

ובית הדשן אחר היה בהר הבית, ששם שורפין פרים הנשרפים, ושעירים הנשרפים, שאירע בהן פסול אחר זריקה שהגיע זמנו לנלאת, לפיכך נשרפין חוץ לעזרה,

וכמצותן וכשהן נשרפין כמזותן, שלא אירע בהן שום פסול, חוץ לשלש מחנות כדילפיין בפירקין,

תני לוי, שלשה בית הדשנין הן, בית הדשן גדול היה בעזרה, ששם שורפין פסולי קדשים קדשים, ואימורי קדשים קלים, ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול, בין קודם זריקה בין לאחר זריקה הואיל ועדיין לא ילאו,

ובית הדשן אחר היה בהר הבית, ששם שורפין פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין, שאירע בהן פסול ביציאתן לאחר שילאו,

וכמצותן, חוץ לשלש מחנות,

בעי רבי ירמיה, לינה מהו שתועיל לפוסלן אס לנו בפרים הנשרפים ובשעירים הנשרפים, מי אמרינן כי מהניא לינה, בבשר עולה, או אימורין דבר אכילה שהן לאכילת מזבח אבל הני [פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים] דלאו בני אכילה נינהו דלשריפה קיימי, דלא אשכחן [לנה] אלא או צאכילת מזבח, כדכתיב (שמות כג) לא ילין חלב חגי וגו', או צאכילת אדם כדכתיב (שמות יב) לא תותירו וגו' לא, או דלמא לא שנא [דלינה פוסלת בכל דבר],

אמר רבא, הא מילתא איבעיא ליה לאביי, ופשטנא ליה מוהא, ושויין ריש וחכמי שנהלקו צפ"ש (לעיל מג) אס פיגול נוהג בחטאות הפנימיות שאם חישב באכילת פרים שאס חישב לאכול מנשר הפרים

למחר ובשריפתן או אס חישב צשחיטה על מנת לשורפן חוץ לג' מחנות למחר, שלא עשה כלום דמחשבת אכילה צדצר שדרכו לאכול צעינן, והני לאו דרכן לאכול, וגצי שריפה נמי, אע"ג דכי אורחיה חשיב [פ' שחיטת שורפן, שהוא דרכו של פרים הנשרפין, מ"מ לא חישב בלשון אכילה], אכילת מזבח או אכילת אדם צעינן לפגל,

ומ"ד פיגול נוהג צפנימיס [פ' בא לפרש אך אמרת דפליגי אם פיגול נוהג בחטאות הפנימיות הא פרים אלו אין בהם אכילה, ואיך שייך בהם פיגול], כגון אס חישב על "הקטרת אימורים" להקריבו למחר,

מאי לאו מדמחשבה לא פסלה, לינה נמי לא פסלה צצשרו) [בשר הנשרפת, דאילו האימורין קריבין על המזבח], [ד]קס"ד דאי לינה פסלה, מחשבת לינה נמי פסלה,

ודלמא מחשבה [מחשבת לינה] הוא דלא פסלה, אבל לינה [לינה הבשר בפועל] פסלה [תוס'],

תא שמע, [תנן במעילה ט.]. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין מועלין בהן משהוקדשו, נשחטו הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלינה, מאי לאו לינת בשר [שהיא נשרפת]? לא לינת אימורין צצמדי דהקטרה ודאי פסלה לינה,

והא מדרקתני סיפא [מעילה ט. בהמשך המשנה], כולן מועלין בהן בבית הדשן, עד שיוותך הבשר לכל זמן שלא נעשית מזותן, מועלין בהן, מדרסיפא לענין מעילה צ בשר איירי, רישא נמי לענין לינה לענין בשר קאמר?

מידי איריא, סיפא בשר, רישא אימורין,

תא שמע, דתני לוי צמחיתא דלעיל [בעמוד זה] שאירע בהן פסול ביציאתן, מאי לאו לינה? לא פסול טומאה ופסול יציאה כגון שילאו לפני זריקת דמים, שעדיין לא הגיע זמן לנלאת,

בעי ר"א, יציאה מהו שתועיל לפוסלן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים אס ילאו מן העזרה, לפני זריקת דמים,

מאי קמביעיא ליה אמאי מיפסול, הרי סופן לנלאת [כדי לשרף בבית הדשן],

א"ר ירמיה בר אבא כי קא מיצטעא ליה אליבא דמ"ד אליצא דמאן דפסיל צצר קדשים קלים שינא לפני זריקת דמים, משום ד עדיין לא הגיע זמנו לצאת צפרק כל המדיר (לעיל פט), הכא מאי, מי אמרינן ה"מ בשר קדשים קלים דאין סופו לצאת חובה, אבל הני דסופן לצאת חובה [כדי לשרף בבית הדשן] לא מיפסלי צציאתן, או דלמא ה"נ לא הגיע זמנו לצאת,

אבני חן על מסכת זבחים

ת"ש, דתני לוי [לעיל בעמוד זה, לגבי פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים], שאירע בו פסול ביציאתו, מאי לאו פסול יציאה? לא פסול טומאה ופסול לינה דקאי הכא ומדחי ליה, קאי הכא ומדחי ליה [פי' דלעיל כששאלו על לינת בשר תירץ פסול טומאה ויציאה, וכאן כששאלין על יציאה מתירץ פסול טומאה ולינה],

מז' רבי אלעזר, פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שיצא רובו [של בהמה] במיעוט אבר ומיעוט אחד מן האברים, משלים לרובא של בהמה, לייאמה כהו' מי הוי יציאה לטמא את המתעסקין בהולאת רובן, או לא הוי יציאה,

הך מיעוטא דאבר, בתר רובא שדינן ליה מי אמרינן שדי מיעוטא דאבר @ בתר רוב האבר, והא לא נפקא ליה והוה ליה כמאן דלא נפק, ואין כאן רוב בהמה לחוץ, ולענין טומאת נגדים מחוץ למחנה צבי [תוס'] (הא) מיעוטא דאבר שיא' מחוץ,

או דלמא, בתר רובא דבהמה שדינן,

[ומשיב] פשיטא דלא שבקינן רובא דבהמה, ואולינן בתר רובא דאברים,

אלא שיצא חציו של פר ברוב אבר בחצי הפר [שנחץ] יא' רוב אחד מן האברים, ומיעוטו בחצי הפר שצננים האי' מיעוטא דאבר שנשאר צננים,

דף ק"ה ע"א

בתר רוב אבר שיא' שדינן ליה, והא נפק ליה והוה ליה כמאן דנפק, ואשתכח רוב בהמה מחוץ,

או דלמא בתר בהמה דמיתבר צה, והיכא דאיתא שדינן ליה [תוס'], (ואע"ג דלאו) [ולאן] רובא דבהמה היא אלא פלגא, וליכא למימר כדאמרן לעיל [דלא] שצקינן רובא דבהמה, [זהו פסק הלכה של רש"י ב"ח] אפילו הכי כיון דאין האבר נתוק לא אזלינן ציה בתר רובא, ולא הויא יציאה, ואם נטמא הפר שורפו צננים,

7. תיקון,

רבה בר רב הונא מתני לה להך ציה צרובא דמנינא דגברי בגברי, במתעסקין בו חמשה בני אדם, ונפקו תלתא ופשו להו תרי, מאי בתר רוב מתעסקין אזלינן, או בתר בהמה אזלינן⁸. תיקון,

בעי רבי אלעזר, פרים ושעירים הנשרפים שיצאו [תוס'] [פי'

[קושי' הגמ' דלהלן הוא: כיון שטומאת הבגדים תלוי ביציאת הפר, למה מחלקת המשנה בין הראשונים והאחרונים, אלא לכן האחרונים לא נטמאו, כיון שאם חזור הבהמה לעורה הרי הבגדים חוזרים להיות טהור, לכן אלו שהם בפנים אין בגדיהם טמאים. כ"ה לפי רש"י והוא קשה הבנה, ועוד שהעיקר חסר מן הספר, ובש"נ כ' בליקוט הלכות גנה רש"י על סוגיא זו ביאר בקיצור מאד וקשה להבינו],

ואי ס"ד כיון דנפקי להו איטמו, הנך דאיכא גואי נמי ליטמא נטמאו, דהא יציאה לענין טומאת נגדים צריכא כמיצא [פי' שאם יצא הפר נטמאו בגדי גושאיו] [ולא צגרי, דכתיב] יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו וגו', ומינייה ילפינן לקמן בפירקין (דף קה) לומר להך, כיון שיא' "הפר" חוץ למחנה אחת, נטמא נגדים, אע"פ דלא נפוק גברי נטמאו, אלא לאו משום דאמר דאי הדור הדור, וכל שכן אלו שמוחזרים ועומדין, שהרי לא יא',

אמר רבינא ותסברא דהך דקמיימי ראיא, מילתא היא, הא בעינא ויקרא יד ואחר יבא אל המחנה וליכא, אלמא קרא צדנפיק לצדאי קאי, דכל כמה דלא נפק לא קרינא ציה ואחר יצא [ולכן אלו שהם עדיין בפנים אינם מטמאין בגדים], וכיון דלא קרינא ציה ואחר יצא, לא קרינא ציה יכנס בגדיו,

ופרכינן אלא רבי אלעזר היכי בעי לה דכיון דציה [בואחר יבא אל המחנה] תליא מילתא, מכי נפק קרינא ציה יכנס בגדיו, ואי אהדרינאו [ואם החזירו את הבהמה לעורה] ואמו אחריני לאפוקינאו, אפי' חשבת להו מוציאין, לא מטמאו הנך צדנפיק, דהא לא קרינא ציה ואחר יצא,

כגון דנקיטי לה בבקולסי [שהנושאים עומדים בחוץ, והם אווזים בבהמה במקלות ארוכים, והבהמה הוא בעורה לאחר שהיתה כבר בחוץ] שאלמזס [לבהמה] צמקלות, ועומדין מחוץ להוציאם לאחר שחזרו, וקמיצעיא ליה, מי אמרינן כיון שיא' חוץ לעורה [פי' שיצאה כבר הבהמה], כל העוסקים צהן מכאן ואילך חוץ לעורה מטמאין נגדים, או דלמא כיון דהדור הדור, ועד דנפקי לא מטמאו,

צקולסי, צלשון הש"ס ירושלמי מקל, וראיתי דוגמתו צילמי תרת, נטל צקולסא ומצרינן [שאברהם אבינו לקח מקל ושבר את הצלמים],

אבני חן על מסכת זבחים

[ענין חדש, מביא כל הקרבנות שמטמאין בגדים לאלו שעוסקין בהן].

ת"ר, פרים [הנשרפים], ופרה [אדומה], ושעיר המשתלח, המושלח [את השעיר המשתלח], השורפן [את הפרים ואת הפרה], והמוציאן [את הפרים הנשרפין מחוץ למחנה], מטמא בגדים פרה צהדיא כתיב זה [צמדנר יט], פרים פר כהן משי, ופר העדה, ופר יוס הכיפורים גמרי מקרא יתירא דטמא טמא צהדיא כל הזבחים שנתערבו [לעיל פג], ופר יזה"כ צהדיא כתיב [ויקרא טז], והן פרה ופרים עצמן [לאחר שגשלה השעיר, ולאחר שגשפו הפרה והפרים] אין מטמאין בגדים הנוגעין בהן, בלא מתעסקין, אבל מטמאין אוכלין ומשקין הנוגעין בהן, ולקמן מפרש טמא, דברי ר"מ,

וחכ"א, [מודים לר"מ ב] פרה ופרים מטמאין אוכלין ומשקין, [אבל חולקים על ר"מ ב] שעיר המשתלח [ש] אינו מטמא [אוכלין ומשקין, מפני] שהוא חי, והחי אינו מטמא אוכלין ומשקין,

בשלמא לרבי מאיר [שאומר שכולן מטמאין אוכלין ומשקין], כדתנא דבי ר' ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל ויקרא יא על כל זרע זרוע, מזה זרעים [שהם אוכל, ויש להם שני דינים אלו] שאין סופן ליטמא טומאה חמורה כגון אדם וצגדים [פי' שאוכלין ומשקין אין מטמאין את האדם, ולא את הבגדים או כלים], וצריכין הכשר דבר המכשיר לקבל טומאה, כגון נתינת מים, ומגע שרץ # [דבר חידוש שבפרש "הכשר" גם על מגע שרץ! והכוונה שאוכל ומשקה לא נטמא אלא אם בא לו טומאה מדבר אחר],

אף כל כגון שאר אוכלין שאין סופן ליטמא טומאה חמורה [רק אלו אינם טמאין מעצמן אלא] צריכין הכשר [אבל אלו שסופן לטמא טומאה חמורה, אינם צריכין שיבא להם טומאה מדבר אחר, אלא הם טמאין מעצמן], אצל בני פרה, ופרים, ושעיר, הואיל וסופן לטמא אדם וצגדים, כגון המתעסקין בהן, אין צריכין הכשר טומאה [נתינת מים ומגע שרץ], הלכך מטמא [אפילו שעיר המשתלח שהוא] מחיים, ואע"ג דלא [חזו לן] ליתמימי שאר צעלי חיים דעלמא [פי' שרק קרבנות אלו שסופן ליטמא טומאה חמורה, מטמאין אוכלין ומשקין, אף שחזו מאלו לא מצינו שבעלי חיים יטמאו אוכלין ומשקין],

[אוכלין ומשקין שנגעו במת אינם נעשים אב הטומאה עולמית, אלא נעשין ראשון לטומאה, וזה הטעם:]

[זרעים- אינן נעשין אב הטומאה עולמית, ואפילו נגעו צמת שהוא אבי אבות ואינן נעשין אב לטמא אדם וכלים, דמהיכא נפקא דנוגע צמת [שנעשה אב הטומאה] מטמא אדם [ונעשה אדם זה ראשון] מהאי קרא דכתיב [צמדנר יט] וכל אשר יגע בו הטמא טמא, והנפש הנוגעת בצאתו טמא טמא עד הערב, וכי כתיב האי קרא בדבר שיש לו טהרה צהדיא וצטצילה כתיב, דכתיב לעיל מיניה והזה הטמא על הטמא וגו', וזהוהו טמא קאי והנפש הנוגעת, ילאו אוכלין ומשקין וכלי חרס הואיל ואין להם טהרה צמקיה, אין נעשין אב הטומאה. רש"י חולין קבא.],

(יצתה נבלת עוף טהור, [ביון] שסופה ליטמא טומאה חמורה

[לטמא בגדים אבית הבליעה], ואין צריכה הכשר),

אלא לרבנן, אי אית להו דתנא דבי רבי ישמעאל, אפילו שעיר המשתלח [נמוי] [יטמא אוכלין ומשקין], ו אי לית ליה דתנא דבי רבי ישמעאל (אפי') פרה ופרים מגלן [שמטמאין אוכלין ומשקין] הרי טהורין הן, ולא נאמרה בהן טומאה, אלא למתעסקים בהן?

כי אתא רב דימי, אמר, אמרי במערבא הא דתנא דבי רבי ישמעאל ["צריכין הכשר"] ה"ק, צריכין הכשר טומאה במקום אחר # [לכאורה לא חידשו "במערבא" שום דבר שכבר פירשנו לעיל שהכשר היינו נתינת מים ומגע שרץ, ולכן פירש"י שמוסיף שבהמות בחייה אינה מטמאה אוכלין ומשקין, והיינו כדברי חכמים] כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה, צריך הכשר טומאה במקום אחר, שיגע בשרץ או צנצלה, ולא שיטמא (ו) מאיליו, אצל מי שסופן לטמא טומאה חמורה, אין צריך ליגע בטומאה, ומטמא טומאה אוכלין מאיליו, כגון פרה ופרים, אצל חזי לטומאה (מיתה) דעלמא [מיתה] צעין, ולא צעלי חיים, דלא אשכחן צהדיא צעלי חיים מטמאין,

בעי רבי אלעזר, פרים ושעירים הנשרפים מהו שיטמאו אוכלין ומשקין בפנים בבחיון הואיל ועדיין לא הגיעו להיות מטמאין טומאה חמורה, לא מטמאו טומאה קלה, או דלמא הואיל וסופן לטמא לכשיאלו מטמאו, מחוסר יציאה כמחוסר מעשה דמי, או לא [תוס']

בתר דבעיא הדר פשטה, מחוסר יציאה כמחוסר מעשה דמי,

[נמצא שהמחלוקת של ר"מ וחכמים הוא: דלר"מ גם שעיר המשתלח שהוא חי מטמא אוכלין ומשקין כיון שסופן לטמא טומאה חמורה, ולא בעינן שיהא חזי לטומאה בעלמא, אבל לדברי חכמים אין השעיר מטמא אוכלין ומשקין דבעינן על כל פנים שיהיה חזי לטומאה בעלמא],

בעא מיניה רבי אבא בר שמואל, מרבי חייא בר אבא, נבלת עוף טהור מטמאה טומאה חמורה צבית הצליעה צבית, לר' מאיר [דבבר דלא בעינן שיהא חזי לטומאה בעלמא], מהו שיטמא [צמגע] לר"מ, אוכלין ומשקין בכזית,

לרבנן לא תיבעי לך [ביון] דאמרי מידי דחזי לטומאה צעין, וצבית אין [לזו] [לזו] טומאה אלא צבית הצליעה, אצל לענין מגע ליכא שיעורא צבית [ולא יטמא בנגיעת כזית אלא בנגיעת כביצה ככל טומאת אוכלין], אלא לרבי מאיר דאמר [לעיל ברך זה] כל שסופן לטמא טומאה חמורה, אין צריך ראייה לטומאה, מהו שטמא צבית מאליה,

דמחתא לארעא [בשמונחת על הקרקע] לא תיבעי לך דלא [מטמאה] [מטמאה], דהא חכמי לא הוגעה לסוף טומאה חמורה, שמה לא תיכנס לבית הצליעה לעולם, דנקיט בפומיה לא תיבעי לך דאם היו אוכלים אחרים למך פיו, מטמאמן [את האוכלין והמשקין שבתוך פיו, נטמאין מהנבלת עוף

אבני חן על מסכת זבחים

מחשבה ואין צריכה הכשר אתיא לכ"ע, וראה בשפת אמת שמביא פי' הראב"ד דרבנן לית להו הא דתנא דבי ר' ישמעאל ולפ"ז מובן דברי הגמ' כאן למה אתיא רק בר"מ, ומדרישא ר"מ, סיפא נמי ר"מ, [ומדסיפא ר"מ רישא נמי ר"מ. תוס'].

מידי איריא, הא כדאיתא והא כדאיתא,

והא מדרקתני סיפא [דהסיף דתנן שלשה עשר דבר וכו'], שחיטתה ומליקתה מטהרת טריפתה מטומאתה, מאן שמעת ליה האי סברא ר"מ דפרק מטאת העוף (לעיל סט), רישא וסיפא רבי מאיר ומציעתא רבנן?

אין רישא וסיפא רבי מאיר, ומציעתא רבנן,

אמר ליה רב המנונא לרבי זירא, לא תיתיב אכרעך [במגילה כא. אמרין שהיו לומדים מעומד, ולפ"ז פירש בבן יהוידע לשון לא תיתב אכרעך במכות ג: [ולשון זה יש גם בעירובין נד, סוטה יט, מנחות עא, והלשון לא תיתב אכרעך בלי יו"ד יש עוד בנדרים נה, קדושין לו, זבחים קה, מנחות לח:]] כיון שהיו לומדים מעומד אמר לו שלא ישב דהיינו שלא יפסיק לימודו, וראה רע"ב סוף מסכת סוטה שפירש בזה את המושג שם שמשמט רבן גמליאל חוקן בטל כבוד התורה, שער שמת ר"ג חוקן היו לומדים מעומד וזה היה כבוד התורה],

עד דאמרת לי הא מילתא, נבלת עוף טהור לר"מ דמטמא טומאת אוכלין מאלה נמית מונין לה ראשון ושני, או אין מונין ראשון ושני?

א"ל כל היכא דמטמא אדם במגע, מונין בו ראשון ושני, כל היכא דאין מטמא אדם במגע [אבל נבלת עוף טהור אינה מטמא את האדם במגע אלא בבית הבלעה] אין מונין בו ראשון ושני דגמר משרץ דכתיב ציה מנין ראשון ושני, דכתיב (ויקרא יא) כל אשר בתוכו יטמא דהוה ליה הכלי ראשון והאוכל שני, ונבלת עוף טהור לא מטמא אדם במגע,

בעא מיניה רבי זירא מרבי אמי בר חייא, ואמרי לה מר' אבין בר כהנא, הא דתנן, חיבורי אוכלין ע"י משקין [תוס'] חצי זית נבלה מכאן, וחצי זית נבלה מכאן, ומסקה טופס בלמנע, וטוגע בשניהם, מחזקין לטמא אוכלין ומשקין הנוגעים בחד מן החלצין האלו חיבור לטומאה קלה, ואין חיבור לטומאה חמורה לטמא אדם וכלים, וטעמא לא ידענא, מונין בו ראשון ושני, או אין מונין בו ראשון ושני?

א"ל כל היכא דמטמא אדם, מונין בו ראשון ושני, [אבל חיבורי אוכלין ע"י משקין ש] אין מטמא אדם, אין מונין בו ראשון ושני:

טהור שבתוך פיו, דהא הגיעה לטומאה חמורה דהאי שיעורא, כי תיבעי לך דנקיט ליה בידיה [ונגעה באוכלין ומשקין אחרים, אי מטמא אותם], מחוסר קריבה כמחוסר מעשה דמי, או לא?

(בתר דבעיא הדר פשמה),

דף ק"ה ע"ב

אמר ליה מחוסר קריבה, לאו כמחוסר מעשה דמי,

טהרות א (א) שלשה עשר דבר בנבלת העוף הטהור. צריכה מחשבת. ואינה צריכה הכשר. ומטמאה טומאת אוכלין בכביצה. וכית בבית הבלעה. והאוכלה מעון הערב שמש. וחייבים עליה על ביאת המקדש. ושורפין עליה את התרומה. והאוכל אבר מן החי ממנה סופג את הארבעים. שחיטתה ומליקתה מטהרת את מרפתה. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר אינן מטהרות. ר' יוסי אומר שחיטתה מטהרת. אבל לא מליקתה:

איתיביה [שנינו במשנה טהרות פ"א מ"א], שלשה עשר דברים נאמרו בנבלת עוף טהור, וזה אחד מהן, צריכה מחשבה להטריף פחות מכזית ממנה [בנבלת עוף טהור], להטריף פחות מכזית אוכלין [לאותה דעה שגם לקבל טומאה צריכן כביצה, ואם יש כאן אוכל פחות מכביצה ורוצה לצרף אליה נבלת עוף טהור כדי שיקבל טומאה, צריכה מחשבה לאכילה], לקבל טומאת אוכלין במגע,

[והגרע"א בגליון הש"ס הקשה על פרש"י זו, וז"ל ק"ל אמאי לא בפשוטו דצריך מחשבה דע"ז יש לו טומאת עצמו לטמא אוכלין ומשקין כיון דסופו לטמא טומאה חמורה, ובונה באמת לא כתב פרש"י כן. עכ"ל]

[שכשחישב עליה לאכלה, או אע"ג שלא הוכשרה במים וגם לא נגעה בשרץ, אפ"ה טמא כשאר אוכלין שהוכשרו במים ונטמאו אח"כ באב הטומאה, דנעשו ראשון לטומאה. וכן, צריכה מחשבה לטמא טומאת אוכלין, אבל לטמא בבית הבלעה אין צריך מחשבה, שלא מצינו שום טומאה חמורה שתהא צריכה הכשר. תו"ם],

ואין צריכה הכשר לטמא, לא למיס ולא למגע שרץ, שמאלה מטמאה הואיל וסופה לטמא טומאה חמורה, ומטמא טומאת אוכלין בכביצה [תוס'] מדקמיני צריכה מחשבה, ואינה צריכה הכשר, אלמא דדנקיט ליה צדיה עסקינן, דאי מחסא אלרעא אמאי אינה צריכה הכשר, ואי דנקט לה צפומיה אמאי צריכה מחשבה, אין לך מחשבה גדולה מזו, וקמיני צדיה אין כזית לא, מאי לאו ר"מ היא [ותפשוט האיבעיא שגם לר"מ אין נבלת עוף טהור מטמא בניגעת בוית]?

לא רבנן היא,

והא קתני רישא [דמתני' דטהרות שלשה עשר דברים וכו'], צריכה מחשבה ואין צריכה הכשר, ומאן שמעת ליה האי סברא, ר"מ [ראה על הגליון שדברי הגמ' כאן צריכין עיון רב, והיינו מפני שזה שצריכה

ר"צ

אבני חן על מסכת זבחים

א"ל רבינא לרב אשי, א"כ לא יאמר לאו בחלב, ותיתי ק"ו מנבילה, מה נבילה שלא ענש [ברת] הוזהר, חלב שענש, אינו דין שהוזהר ולקמן פריך וכי מוזהרין מן הדין?

אתא לקמיה דרבא, א"ל מנבלה נמי לא אתיא, דאיכא למיפריך מה לנבלה שכן מטמא [במגע, מושא"כ חלב],

וא"ת [פי' וממשיך להקשות] תימי אזהרה בחלב צק"ו משרצים טמאין כגון שמונה שרצים [מה עליהם הוזהר הכתוב שאינם בכרת כ"כ בחלב]?

מה לשרצים טמאין [שיש להם חומר] שמתמאין במשהו טומאת כעדשה [ולכן הוזהר], אצל חלב כמות,

[ולילה] משרצים טהורים שאין מטמאין, כגון כפרדע ונמלה?

מה לשרצים טהורים שאיסורן במשהו [תוס'] לאכילה כעדשה, כדמיא דמעילה בגמרא בפרק קדשי מזבח (דף עז), ולא תשקלו את נפשותם בזהמה ובעוף וגו', פתח הכתוב באכילה וסיים בטומאה לומר לך כשיעור טומאתן של שרצים טמאים, שיעור אכילתן של כל השרצים, דהא כולו כיל להו דהאי קרא, וכל אשר תרמוס האדמה וגו', ושיעור טומאתן נפקא לן בהכל חייבים (תגינה דף יא) שכן חומט מחילת ברייתו כעדשה,

מעורלה וכלאי הכרם? מה לערלה וכלאי הכרם שכן אסורין בהנאה,

משביעית? מה לשביעית שכן תופסת דמיה באיסורא, כדמיא במסכת סוכה (דף מ) קדש תהיה לכם, מה קדש חופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה,

מתרומה? שכן לא הותר מכללה חלב הותר מכללו צמיה מכולהו נמי שכן לא הותרו מכללן ונכללו נמי איכא למיפריך הא פירכא, ומש"ה אינטיך אזהרה בחלב [תוס'],

אמר רבא, אי קשיא לי דהאי דאיימנא אזהרה לשמועי חון דהאי ק"ו, הא קשיא לי, הא דתנן בפרק קמא דכריתות (דף צ) דקחשיב ל"ו כריתות להחמיצ עליהם מטאת וקמתי פסח ומילה כרת שלהם על מצות עשה היא צאה, ואין חייבין מטאת על שגגתה, דמטאת אינה צאה אלא על לאו וזרת, כדכתיב אשר לא תעשנה (ויקרא ד),

[נאמר שיש לאו וחמאת בפסח ומילה] תיתי צו אזהרה בק"ו ממותיר ממנו עד צוקר [הא דנקט מותר טפי מגול וגניבה וכמה לאוין שבתורה, משום שמוותר לא עבד מעשה דומיא דפסח ומילה, ומש"ה לא נקט נמי הנך דלעיל, דאיכא למיפריך שכן יש בהן מעשה. תוס'], מה מותר שלא ענש [ברת] הוזהר, פסח ומילה שענש, אינו דין שהוזהר,

אמר רבה, קרי ביה ולא יזבח, וקרי ביה ולא עוד דהי לכדרי אלעזר, לכתוב ולא עוד [פי' בלי המלה "יזבח"] את זמיהם לשעירים, והאי דכתיב ולא יזבח, לאזהרת שמועי חון אחא, דסמך להאי פרשתא,

אכתי מיבעי ליה [פסוק זה דולא יזבח וגו'] לכדתניא, עד כאן עד המקרא הזה דלא יזבח [פסוק ז], [לכאורה ה"ל לפרש עד המקרא דלמען וכדמסיק, וב"מ להדיא בתו"כ ע"ש. רש"ש], כל הענין העליון [שענש] [שענש] כרת על שמיטת חון, ועל העלאת חון הוא מדרב בקרשים שהקדישן בשעת איסור הבמות משחוקס המשכן, והקריבן בשעת איסור הבמות דאילו הנך דהוקדשו מעיקרא, אי לא מרבי להו קרא דהדיא, מסתמא לא שמעינן להו,

דף ק"ו ע"ב

שהרי עונשן אמור כלומר דמסתמא צהו משחתי קרא לאסור, והרי עונשן אמור כאן, ויקרא ז' ד ואל פתח אהל מועד, אזהרה דכתיב דברים יב השמר לך פן תעלה עולותיך [תוס'],

מכאן ואילך שנאמר למען אשר יצאו וגו', דמכתיב אשר הם זבחים משמע שהיו עומדים לשחט צבמה, ומכאן ואילך והצאוס לה' בזבחים שהקדישן בשעת היתר הבמות, והקריבן בשעת איסור הבמות, שנא' ויקרא ז' ה למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על-פני השדה והביאם לה' אל-פתח אהל מו' עד אל-הבית וזבחו זבחי שלמים לה' או תם, זבחים שהתירתי לך כבר,

על-פני השדה, לומר לך הוזהר בשעת איסור הבמות, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב על פני השדה שלא לשם שמים,

והביאם לה', זו מצות עשה,

לא תעשה צהק דהוקדשו בשעת היתר מניין בניין? ת"ל ויקרא ז' ז וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד [את זבחייהם לשעירים אשר הם זנים אחריהם חקת עו' לם תהיה זאת להם לזרתם], משמע מעכשיו אסורין, ועד עכשיו מותרין,

יכול יהא ענוש כרת, ת"ל ויקרא ז' ח חקת עו' לם תהיה זאת להם לזרתם, זאת להם ענוש עשה ולא תעשה ולא אחרת להם כרת?

אלא אמר (ר' אבין) [אבין] אינו צריך שני לימודים א' להקדיש בשעת איסור הבמות, וב' להקדיש בשעת היתר הבמות, דאתיא לן מן [ק"ו, ומה במקום שלא ענש כגון נקדשים שהקדישן בשעת היתר הוזהר כדאמרינן כאן, מקום שענש כשהוקדשו בשעת איסור אינו דין שהוזהר [ונמצא הפסוק דולא יזבח מיותר ללמוד אזהרה לשחיטה בחוץ], [תוס'],

אבני חן על מסכת זבחים

[וחזור להקשות בדין שחוטין והעלאת חוין] **אשכחן מוקטרי פנים** שחוטין פנים שהיו עומדים להקטירן צפנים [פי' שהקרבנות כשרים] **שהעלן לחוין** והעלו בחוין, חייב, כדכתיב בהעלאתה [ויקרא יז] ואל פתח אהל מועד לא יצאו, כראוין להציאן לפנים ולהעלותן הכמוצ מדבר, **מוקטרי חוין** [אבל] שחוטין חוין שעומדין ליקטר בחוין [קרבנות שנפסלו ע"י ששחטן בחוין], ולא צפנים [ואינם ראויים לפנים] **שהעלן לחוין, מניין** [שחייב על הקטרתן]?

אמר רב כהנא, אמר קרא ויקרא יז ח ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומידיהם אשר יגור בתו כבם אשר יעלה עלה או יזבח: ט ואלפתח אהל מו עד ל' א' יביאנו לעשו' ת' אתו' ל'ח' ונברת האיש ההוא מעמיו: וזו מחילת פרשת העלאתה וסמוכה לפרשת שחוטין חוין על הסמוכין תאמר [פי' תחלת הפרשה מדבר על שחוטין חוין, ומפסוק ח' ואילך מדבר על העלאת חוין, ובא לומר על אלו שנשחטו בחוין שחייב אם העלן בחוין] על הראשונים דמשמעו בשחוטין חוין, [שאלמר] [תאמר] שאם [העלו] [העלן] בחוין חייב, ועליהם קרינן [הגם דכתיב "ואליהם"]

מתקיף לה רבא, מי כתיב ועליהם, ואליהם כתיב לשון קושא
הוא?

אלא כדתנא דבי ר' ישמעאל, ואליהם תאמר לערב פרשיות
וי' מוסיף על ענין ראשון, ומערב הפרשיות לומר, שאף שחוטין חוין שהעלן בחוין, חייב,

ר' יוחנן אמר, אתיא הבאה הבאה [ראה לעיל סוף קו:], **מה להלן מוקטרי חוין, אף כאן מוקטרי חוין,**

מתקיף לה רב ביבי, הא דתנן שלשים ושש כריתות בתורה
וקספדיהם הם המעלה בחוין, והיונן זה מניינא למה לי, ואמר רבי יוחנן שאם עשאו כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, הא תרמי נינהו לחיובא המעלה איברי פנים, והמעלה איברי חוין, דכיון דגמרת להו בהיקשא, או בגזירה שוה, הוה ליה כל חד חד גוף עזירה, וחייב על כל אחת ואחת, אפילו בהעלם אחד, תלתין ושש דיונין [תוס'], **דאיכא המעלה והמעלה וינתי שלשים ושבע,**

והא ליכא לשנויי, שם העלאתה קמיי כי היכי דקא חשיב המחלל את השבת, והעובד עבודת כוכבים כדא, ואע"ג דטובא חיובי איכא, דהכי שנינו בכריתות ואקשינן עלה שבת ועבודת כוכבים, [ומשני] תנא חילוקין שלהן במקומן דתנן במסכת שבת (דף עג) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ועבודת כוכבים מנינא כסנהדרין (דף ס) אחד העובד ואחד הוזנח ואחד המקטר ואחד המנסך, אבל הכא לא תנא כדאיא המעלה איברי פנים והמעלה איברי חוין, ואף על גב דאיכא למשמע מפלוגמא דרבי יוסי הגלילי ורבנן כדאיא, מיהא לא מנינא כדא, [תוס'],

קשיא [תוס'],

אמר רב אשי, אמריתיה לשמעתיא קמיה דרב כהנא, ואמר לי ממותיר לא אתיא, דאיכא למיפרך, מה למותיר שכן אין לו תקנה, תאמר פסח יש לו תקנה [יש גירסא בפסח ומילה שיש להן תקנה] **במשלומי פסח שני,**

ובי מזהירין מן הדין לעיל קאי [דאמר אביי ברך זה, ומה במקום שלא ענש וכו'], דמיימי אזהרה לשחוטין חוין [שהוקדשו בשעת איסור הבמות] מק"ו [וממילא נשאר הפסוק דולא יזבח מותר לאזהרה לשחוט בחוין], **אפילו למ"ד במסכת מכות (ה:)** **עונשין מן הדין מדין ק"ו, מודה ד אין מזהירין מן הדין,** דתניא צפ"ק דמכות (דף ה:) **איש כי יקח את אחותו וגו', אין לי אלא צת אביו שלא צת אמו, צת אמו שלא צת אביו, צת אביו וצת אמו מנין, תלמוד לומר ערות אחותו גילה,** [ולמידין מזה שאין עונשין מן הדין ד] **והלא קל וחומר הוא, למדתה שאין עונשין מן הדין,**
וכן לענין אזהרת ערות אחותך צת אביו וגו', אין לי כו' עד שאין מזהירין מן הדין,

[וז"ל הגמ' שם ה:], תלמוד לומר [ויקרא יח] **ערות אחותך בת אבך או בת אמה, אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו, ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו מנין, תלמוד לומר** [ויקרא יח יא] **ענות בת אשת אבך מו' לדת אבך אחר תה' הוא** [ל' א' תגלה ערוכתה], **עד שלא יאמר, יש לי מן הדין, מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו, ובת אביו שלא בת אמו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן, הא למדת שאין מזהירין מן הדין],**

ופליגי תנאי צפ"ק במכא [מכות יד.], ואיכא דדריש להאי [ערות] אחותו גילה דגבי עונש לדרשא [אחריתא] [פי' כיון דסבר דאבן עונשין מן הדין, הפסוק מיותר לדרשא אחריתא], **ועונש צת אביו וצת אמו קסבר עונשין מן הדין,**
ואילו "אחותך היא" דגבי אזהרה דלפנין מיניא [צת אביו וצת אמו] אין מזהירין מן הדין, (ד) לא אפנייה לדרשא אחריתא?

אלא כדרבי יוחנן [לא יליף אזהרה לשחוט בחוין מולא יזבח עוד, אלא יליף לה מדר' יוחנן], **דאמר אתיא הבאה הבאה** שמיטה מהעלאתה, כתיב בשמיטה (ויקרא יז ד) **[ואלפתח אהל מו עד] ל' א' יביאנו** [ל'הקריב קרבן ל'ה' לפני מושבן ה'], **וכתיב בהעלאתה** (ויקרא יז ט) **[ואלפתח אהל מו עד] ל' א' יביאנו** [ל'עשו' ת' אתו' ל'ח' וגזירה שוה הוהיל ומופנה היא לכך, הרי היא כמי שמפרש בה, ואין זה מן הדין, כק"ו שאדם דן מעצמו מה להלן לא ענש אא"כ הוזהר, אף כאן לא ענש אא"כ הוזהר,

דף ק"ז ע"א

רבא אמר, כדרבי יונה, דאמר רבי יונה [בפ"ק דכריתות ג:]
מהיקשא יליף. תוס'], אתיא שם שם אמר קרא שם תעלה עולותיך ושם תעשה, איתקש שם עשיות להעלאתה, **מה להלן מה העלאתה לא ענש אלא א"כ הוזהר, אף כאן אף שמיטה לא ענש אלא אם כן הוזהר,**

אבני חן על מסכת זבחים

לחלק, ניהא דלר"ע הוא פטור רק על מוקטרי חוץ, וחייב על מוקטרי פנים שחסרו].

ורבי עקיבא האי דם יחשב מאי עביד ליה, לרבות שחיטת העוף,

ורבי ישמעאל נפקא ליה ויקרא יז ג איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או בקרב או יעז במחנה מ'או' אשר ישחט מחוץ למחנה אע"ג דאינטריך מחוץ למחנה דלקמן, אפילו הכי אשר ישחט ימירא הוא, דמאי למיכתב (אל) [אן] מחוץ למחנה, אייתר ליה אשר ישחט, לרבות שחיטת העוף,

ורבי עקיבא אמר לך, ההוא מיבעי ליה על השוחט הוא חייב השוחט העוף חייב, ולא על המולק ואינו חייב על המולק, והילכך אינטריכו מרזייהו, דאי כתיב אשר ישחט לרבות שחיטת העוף, הוה אמינא כל שכן מליקה שהיא דרך הכשירו צפנים, להכי כתיב דם שפך לרבות את העוף, והדר כתיב אשר ישחט, למעוטי מולק,

ור' ישמעאל, נפקא ליה מזה הדבר, דתניא, אשר ישחט, אין לי אלא שוחט בחמה דכתיב אשר ישחט שור או כשב, שחט עוף מנ"ל, ת"ל או אשר ישחט,

יכול אף המולק, ודין הוא מה שחיטה דאין זה דרך הכשירה של עוף בפנים, חייב עליה בחוץ, מליקה שדרך הכשירה בפנים אינו דין מליקה לא כ"ש שהוא חייב, ת"ל ויקרא יז זה הדבר אשר זא וגו', וסמך ליה אשר ישחט, שחיטה ולא מליקה,

ורבי עקיבא אמר לך, ההוא [זה הדבר] מיבעי ליה לגזירה שוה מפוסת צ"ש נחלין (צ"צ דף קכ), וצנדרים פפרק (צמרל) [נערה המאורסה] (דף עט). [דלמודין זה הדבר דכתיב בשחוטין חוץ וזה הדבר דכתיב בגזירה שוה],

והא דתנן, הקומץ [בחוץ] ולא הקטיר פטור, והמקבל דמים בחוץ, פטור, מנלן דפטור,

ופרכין ומהיכא תיתי דחייב דאינטריך קרא למיפטרניה, תיתי משחיטה [פ] כמו ששחיטה חייב בחוץ בן גלמוד על קומץ וקבלה],

מה לשחיטה, שכן נפסלת [פ] שהפסח פסול רק אם שחט שלא לאוכלין בפסח צפסח ששחטו שלא לאוכלין, כגון לחול חקן שאין יכול לאכול כוית, דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו תכוסו, תאמר בקומץ מנחה דלא שייך פסול שלא לאוכלין, ובצבלה נמי אפילו צפסח לא מיפסלא, דתאמרן פפרק תמיד נשחט (פסחים דף סא) רבי אומר [איש לפי אכלו תכוסו על השח] לשון סורסי הוא זה, כאלס שאומר כוס לי טלה זה דשחיטה לחודה הוא, דפסלה מחשבת אוכלין,

והדתנן לקמן במעניינן (דף קי) הזורק מקצת דמים בחוץ שלא נתן ארבע מתנות אלא מתנה אחת חייב ד[כוותיה ?] הו"א זריקה צפנים (דכוותיה), דתנן (לעיל דף לו) כל הנימנין על מוצח המיון שנתנן במתנה אחת כיפר, מנלן דאיחייב אזריקת דם בחוץ, הא שחיטה והעללה הוא דכתיב?

נפקא ליה מדרתניא ויקרא יז ד [ואל-פתח אהל מו' עד ל' א הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה'] דם יחשב [לאיש שהוא דם שפך] [ונקרת האיש שהוא מקרב עמו] דם יחשב דם שפך לרבות הזורק והאי קראי בשחוטין חוץ כתיב, דברי רבי ישמעאל,

ר"ע אומר, ויקרא יז או זבח כתיב גבי העללה "או" לרבות את הזורק,

ורבי ישמעאל, האי או זבח מאי עביד ליה, לחלק [תוס'] דלא תימא עד דמסיק עולה ושלמים,

ור' עקיבא לחלק מנא ליה? נפקא ליה ויקרא יז מלא יביאנו משמע חד,

ורבי ישמעאל, ההוא [לא יביאנו] מיבעי ליה, על השלם הוא חייב, ואינו חייב על החסר לקמן פליגי בה, איכא למאן דאמר על אבר חסר, ואיכא למאן דאמר על צהמה חסירה, עד שיעלה כל הצהמה, ואיכא למאן דאמר, על הקטרה חסירה, כגון פחות מכזית,

ורבי עקיבא, נפקא ליה ויקרא יז מלעשות אותו שלם משמע, [ובין ר' ישמעאל ובין ר"ע סבירי שאינו חייב על החסר, ופליגי רק מוחיבן למדין דין זה]

ור' ישמעאל [צריך שני פסוקים, לא יביאנו, ולעשות אותו], חד למוקטרי פנים שחסרו והעלו בחוץ, וחד למוקטרי חוץ שחסרו [תוס'] והעלו בחוץ דאי כתיב חד, הוה אמינא הני מילי [דפסוק] מוקטרי חוץ, אכל מוקטרי פנים מיחייב, דהא מהדרינן פוקעין דחסרו, אלמא הקטרה היא,

והא תניא צניחותא, רבי ישמעאל אומר, יכול מוקטרי פנים שחסרו, והעלו בחוץ [יכול שיהא] חייב, ת"ל לעשות אותו, על השלם חייב, ואינו חייב על החסר,

ורבי עקיבא, מוקטרי פנים שחסרו כגון פקעו מעל האור והעלו בחוץ, חייב דהא מהדרינן פוקעין,

[ונמצא שלר' ישמעאל יש שני פסוקים חד למוקטרי פנים וחד למוקטרי חוץ, ולר' עקיבא שאין רק פסוק אחד ד"לעשות אותו" שהפסוק ד"לא יביאנו" צריך ללמוד

אבני חן על מסכת זבחים

זכא לא פליג אבי אדר' אבהו, דלאביי נמי לדברי הכל חייב שמים, חדא אהעלאה וחדא אשאר עשיות,

תיתי מזריקה דלא פסלה שלא לשם אוכלין בפסח, ומחייב עלה בחוק, וה"ה לקמינה וקבלה,

ת"ר, (במחנה יכול השוחט עולה בדרום יהא חייב, ת"ל אל) ויקרא יז ג. איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או בקרב או יעז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה, יכול עד שיסחט חוץ לשלש מחנות [תוס'] וילף גז"ש מפרים הנשרפים, כדילפינן בהרנוי ב"ד בסנהדרין (דף מז),

מה לזריקה, שכן זר חייב עליה מיתה מה שאין כן בקמינה וקבלה, דבעינן עבודה חמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה, כדאמרין פרק בראשונה בסדר יומא (דף כד), והני תרתייהו יש אחריהן עבודה,

דף ק"ז ע"ב

[ת"ל בריש דקרא ויקרא יז ג. או יעז במחנה] ודרשינן "אל מחוץ למחנה" חוץ למחנה אחת] [מניין אף במחנה לוייה ת"ל במחנה], אי במחנה [דקאי על בית המקדש, בעזרה], יכול השוחט עולה בדרום יכול אף במחנה שכינה, אלא ששינה מקום שמיטתו, כגון שטח עולה בדרום, יהא חייב,

תיתי מבינייא משמיטה וזריקה דכי פרכת מה לשמיטה שכן פוסלת שלא לשם אוכלין בפסח, וזריקה מוכיח, מה לזריקה שכן זר חייב עליה מיתה, שמיטה מוכיח, וחזר הדין, הלא השוה שבהן שהן עבודה ומיידין עליהן בחוק, אף אני אביא קמינה וקבלה שהן עבודה, ומחייב עליהן בחוק?

ת"ל, או אל מחוץ למחנה דמשמע חוץ לשלש מחנות, מה חוץ למחנה [חוץ לשלש מחנות] מיוחד, שאין ראוי לשחיטת קדשים ולשחיטת כל זבח מה להלן מיוחד שאינו ראוי לשמיטת שום זבח, אף במחנה כגון במחנה לוייה שאינו ראוי לשמיטה לשום זבח, יצא דרום, שאע"פ שאין ראוי לשחיטת קדשי קדשים, ראוי לשחיטת קדשים קלים,

א"כ דמיימי מבינייא לחייב בחוק על עבודות שאינם מפורשות בפרשה, ויש להציגן כמה הנד לא יאמר בזריקה ותיתי מבינייא משמיטה והעלאה, ותיתי משמיטה, מה לשמיטה שכן נפסלת שלא לשם אוכלין בפסח, תיתי מהעלאה, מה להעלאה שכן ישנה במחנה, ותיתי מבינייא,

אמר עולא השוחט על גגו של היכל, חייב, הואיל ואין ראוי לשחיטת כל זבח,

להכי כתיב קרא [שהזורק מקצת דמים בחוץ חייב], למומר דלא אתא מבינייא [תוס'] למימר דאע"ג דאתא מבינייא, לא תיתי מבינייא,

מתקיף לה רבא, א"כ ניכתוב קרא [במחנה ו] אל מחוץ למחנה חוץ למעוטי עולה בדרום, ובמחנה לפרושי דלא צעין חוץ לשלש מחנות, ולא בעי אל פתח אהל מועד [אע"ג דאיצטריך לקמן למעוטי רובע ונרבע ופרת חטאת וקדשי בדק הבית? טובא פתח אהל מועד כתיבי. תוס'], אל פתח אהל מועד לא הביאו ל"ל, לאו למעוטי גגו של היכל, דהכי משמע שלא הביאו לפתח אהל מועד, יאז זה שהביאו לעזרה,

אמר ר' אבהו, שחט זורק בהעלם אחד לדברי ר' ישמעאל דנפקא ליה זריקה, מדס שפך [הכחוש] צעוש של שמיטה, חייב אחת דחד כרת וחד לאו הוא, לדברי ר"ע נפקא ליה מאז זבח, דכתיב (ויקרא יז) גבי העלאה חייב שתיים משום דשמות מוחלקין,

ופרכין ולרבא דפטור אגגו, דמשמע כל חללה של עזרה קרי אל פתח, א"כ נכתוב אל פתח אהל מועד למעוטי גגו, ולמעוטי עולה בדרום, שהרי באז אל פתח, וממילא משמע חיוצא במחנה לוייה, שלא הביאו אל פתח במחנה ו (אל) מחוץ למחנה ל"ל [וקא קשיא ליה לרבא, ל"ל דכתב רחמנא בלל בחוץ למחנה ובמחנה. תוס'],

אביי אמר, אפי' [לדבריו] ר"ע, אינו חייב אלא אחת, דאמר קרא [שם תעלה ו] שם תעשה הזכיר העלאה לצדה, והשאר כללן בעשיה אחת הכתוב עשאן לכולן עבודה אחת למימרא דלא מחייב אכולהו אלא חדא,

לאו לאתויי גגו אתא במחנה, והדר אתא מחוץ, דלא תימא מבמחנה איתרבי נמי שוחט עולה בדרום, ת"ל מחוץ למידרש דבעינן מקום שאינו ראוי לשמיטת שום זבח, ואל פתח איצטריך לדרשא אחריתי, הראוי לפתח אהל מועד מיידין עליו בחוק, יאז פרת חטאת וקדשי בדק הבית,

זרק והעלה, לדברי ר' ישמעאל חייב שתיים, לדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת,

אמר רב מרי, לאיתויי כולה בפנים, וצוארה בחוץ לעולם גג היכל לא מיידי, דלא קרינא ציה ואל פתח אהל מועד לא הביאו, שהרי הביאו, אלא

אביי אמר, אפי' [לדבריו] ר"ע חייב שתיים, להכי פלגינהו קרא דברים יב שם תעלה ושם תעשה הוציא העלאה מכלל שאר עשיות, למימרא דמחייב עלה באפי נפשה, ואשאר באפי נפשייהו,

שחט זורק והעלה, לדברי הכל צין לר' ישמעאל צין לר"ע חייב שתיים, לר' ישמעאל כיון דכולם בהעלם [אחד], מחייב בהעלאה חדא, דאית לה קרא בהדיא, ואשמיטה וזריקה חדא דמחד קרא נפקי, ולר"ע אשמיטה מיידי חדא, והעלאה וזריקה חדא,

אבני חן על מסכת זבחים

וכי תימא קלעים לר' אליעזר למה לי, לצניעותא בעלמא,

איתמר, המעלה ואין בו כוית, ועצם משלימו לכוית ע"ס אין מנוח להעלותו אם פירש, כדאמרן בפרק המזבח מקדש (לעיל דף פה), רבי יוחנן אמר חייב, ריש לקיש אמר פטור,

ר' יוחנן אמר חייב, חיבורי עולין בעולין דמי [וא"ת למה לי חיבורי, הא שמעינן ליה לר' יוחנן וכו'] ריש הקטרה בפחות מכוית וכו'. תוס', ריש לקיש אמר פטור, חיבורי עולין לאו בעולין דמו,

בעי רבא, המעלה

דף ק"ח ע"א

ראש בן יונה של עולת העוף והעלו צמח שאין בו כוית, ומלח משלימו לכוית אי פירש מנוח לחזור ולמולחו, כדכמיז (ויקרא ז) ולא משכית מלח צמית מזהו?

א"ל רבא מפרזקיא לרב אשי, לאו היינו פלוגתייהו דר' יוחנן ור"ל [שאמרנו כאן המעלה ואין בו כוית, ועצם משלימו לכוית],

תיבעי לרבי יוחנן, ותיבעי לר"ל,

תיבעי לר' יוחנן, ע"כ לא קאמר ר' יוחנן התם [דעצם מצטרף], אלא עצם דמינא דבשר הוא, אבל מלח דלאו מינא דבר יונה הוא, לא,

תיבעי לר"ל, ע"כ לא קאמר ר"ל התם [שאין העצם מצטרף], אלא דאי פריש מינה, לאו מצוה לאסוקי, אבל הכא דאי פריש [המלח מראש הבן יונה] מצוה לאסוקי לא, או דלמא ל"ש, 9. תיקו:

[שנינו במשנתנו] ר' יוסי הגלילי אומר, [שחט בפנים והעלה בחוץ, שחט בחוץ והעלה בחוץ פטור, שלא העלה אלא דבר פסול, אמרו לו, אף השוחט בפנים ומעלה בחוץ, כיון שהוציאו פסלו] כו': השיב רבי, תחת רבי יוסי הגלילי, מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ, שהיתה לו שעת הכושר לקרב צפנים, תאמר בשוחט חוץ ומעלה בחוץ, שלא היתה לו שעת הכושר,

[ועוד תירוק] השיב ר"א בר' שמעון, תחת ר"י הגלילי, מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ, שכן קודש מקבלו, אע"פ שהוציאו, אם חזר והכניסו והעלו לא ירד, כדאמרן בהמזבח מקדש (לעיל דף פד) הן

לחיתוי, היא צפנים וזוהרה צמח, דלא תימא פתח אהל מועד היא, לכך נאמר במחנה, לחיתוי לחיובא,

והדר אתא מחוץ, דלא תרבי מצמחנה שוחט עולה בדרוס, ומהו אל פתח אהל מועד לא הביאו שלא הביאו כדרך הצאת קדשי קדשים בצפון, תלמוד לומר מחוץ, דלא חייב אלא משום חוץ דאינו ראוי לשום זבח, יאז זה [עולה בדרוס],

ואתא אל פתח למעוטי גגו, דלא תרבייה, כדקאמרם שהוא מקום שאינו ראוי לשמיטת כל זבח [לחייב עליה משום שחוט חוץ], דכיון דאשמעינן מחוץ, דעולה בדרוס פטור, שמע מינה אל פתח אהל מועד לא אכדך הצאתו קפיד, אלא אהצאה כל דהו, וצלבד שיהא כולו לתוך חלל העזרה,

[צוארה] בחוץ פשיטא, אמאי קפיד רחמנא אשחיטה, ושחיטה בחוץ היא והרי לא הביאו לבית השחיטה, אל פתח ומאל פתח נפקא?

אלא לאיתויי כולה בחוץ, וצוארה בפנים,

איתמר, המעלה [לעיל פירשתי וכו'] מ"ט נקט הכא המעלה ולא נקט השוחט. תוס' [בזמן הזה צמח, ר' יוחנן אמר חייב, ריש לקיש אמר פטור],

ר' יוחנן אמר חייב, קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא והוא לה ירושלים בית הצמירה, ושעת איסור הצמות היא, ריש לקיש אמר פטור, קדושה ראשונה קידשה לשעתה, ולא קידשה לעתיד לבא [תימא דלא פריך עליה מהני משניות דפרך בפ"ק דמגילה וכו'. תוס'],

נימא דבפלוגתא דר"א ור' יהושע קמיפלגי, דתנן א"ר אליעזר, כשהיו בונים בהיכל צימי עזרה היו עושים קלעים בהיכל, קלעים בעזרות, אלא שבהיכל בונים מבחוץ, ובעזרה בונים מבפנים,

א"ר יהושע, שמעתי שהיו מקריבין אע"פ שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא,

לאו מכלל דר"א סבר, לא קידשה הלכך עושין קלעים במקום חומה, וחזרו וקדשו בקידוש המפורש במסכת שבעות (דף יד)?

א"ל רבינא לרב אשי, ממאי, דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר,

אבני חן על מסכת זבחים

כתיב שני פעמים "ההוא"?

שאיני התם שמיטה, לא מניח למידעש איש איש למיז שנים שאחזו צמקין ושטחו, דאמר קרא ויקרא י' ד' ונקרת האיש ההוא מקרב עמו, אחד ולא שנים,

אי הכי, גבי העלאת נמי הא כתיב וקא סלקא דעמך ויקרא י' ט ואלפתח אתה מו' עד ל' א' וביאנו לעשו' ת אתו' לה' ונקרת האיש ההוא מעמיו?

מיבעי ליה,

דף ק"ח ע"ב

למעוטי [המעלה בחוץ] שונג, אנוס, ומוטעה דהכי דריש צמ"כ, כל ההוא דגבי ונקרת [אינו חייב אלא] כשיטנו צהויימו וצדעמו, ולא אנוס, ולא שונג מאליו, לו מוטעה ע"י אחרים,

[קצת קשה אנוס ל"ל קרא פשיטא דאנוס רחמנא פטריה? ושמא האי אנוס פרט לאומר מותר, ותימה ל"ל קרא למיפטריה מכרת כשהוא שונג, פשיטא בר קרבן הוא? ו"ל ס"ד אמינא אי לא מייתי קרבן ליהוי בכרת דהא לאחר הבאת קרבן דוקא כתיב ונסלח לו. תוס'],

אי הכי הכא [בשחיטה] נמי, מיבעי למעוטי אנוס, שונג, ומוטעה?

תרי ההוא כתיבי [ויקרא י' ג' איש איש מבית ישראל אשר ישחט שו' ד' או יבשבו או יעזו במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה: ד' ואלפתח אתה מו' עד ל' א' וביאנו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה'] דם יקטש לאיש ההוא [דם שפקה ונקרת האיש ההוא מקרב עמו] [שמיטה כמי (ויקרא י')],

ואלא לה' דכמי גבי שמיטה למה לי?

להוציא שעיר המשתלח [היינו לאחר הגרלה דקודם הגרלה מיחייב אתרוייהו בדמוכח פרק שני שעירי (יומא דף סב:). תוס'],

דמשמע [לה'] הראוי ליקרב לשם מייצג עליו צחוק, ושאינו עומד לשם [לשון הגמ'] לקמן סוף קיג: להוציא שעיר המשתלח שאינו מיוחד לה'], אין מייצג עליו צחוק, ולקמן צפ' במר' (דף קיג:) דריש לה מנא דצרימא הכי,

וגלי שמיטה [שאינו חייב אם שחט השעיר בחוץ], והוא הדין להעלאתו, דהא מייגמר גמרי מהדדי, כדלמנן [לעיל קו: מו"ז מואליהם תאמר] לערב פרשיות, צר מהנך מרי חומרי דמתני' [חומר בשחיטה, וחומר בעליה], דמפרשי קראי צוללו, צין לחיוב צין לפטורא:

[שנינו במשנתנו] חומר בהעלאתו כו': ת"ר ויקרא י' איש איש מה ת"ל [איש איש] גבי העלאתו, לרבות שנים שאחזו באבר והעלו, שחייבין,

שיכול והלא דין הוא, ומה השוחט להדיוט שחייב, שנים שאחזו בסכין ושחטו פטורין כדלמנן לעיל דכמי ההוא, המעלה להדיוט שפטור, אינו דין ששנים שאחזו [באבר והעלוהו ש] פטורין, ת"ל איש איש [שנים שני אנשים שהעלו חייבין], דברי ר"ש,

רבי יוסי אומר, [כתיב] ההוא, אחד ולא שנים, א"כ מה ת"ל איש איש, דברה תורה כלשון בני אדם [לשון זה יש ב18 מקומות בש"ס],

ור"ש האי "ההוא" [מאי עביד ליה]? מיבעי ליה למעוטי שונג, אנוס, מוטעה,

ורבי יוסי מהוא ההוא, ור"ש הוא ההוא לא דריש,

ורבי יוסי, מדהאי איש איש [דכתיב בהעלאתו] דברה תורה כלשון בני אדם, ההוא איש איש [רשחיימה] נמי דברה תורה כלשון בני אדם,

ואלא השוחט להדיוט [שאמרנו לעיל ע"א דלמדין מאיש איש, שאיש ששחט לאיש חייב, כיון שר' יוסי אומר דברה תורה כלשון בני אדם] מנא ליה דחייב?

נפקא ליה ויקרא י' מדם יחשב לאיש ההוא, דם שפק, ואפילו השוחט לאיש:

[שנינו במשנתנו] העלה וחזר והעלה [וחזר והעלה חייב על כל עלייה, דברי ר"ש, ר' יוסי אומר, אינו חייב אלא אחת] כו': אמר ר"ל, מחלוקת בד' וה' אברים,

דמר סבר [ר' יוסי דאמר אינו חייב אלא אחת, סבר], כי כתיב ויקרא י' ט ואלפתח אתה מו' עד ל' א' וביאנו לעשו' ת אתו' לה' ונקרת האיש ההוא מעמיו, [ודורש לשון "אותו"] על השלם הוא חייב, ואינו חייב על החסר, [ומפרש מה נקרא "שלם"] אכל בהמה כתיב על כל הסמטה [רק אם העלה את כל הבהמה] הוא חייב, ואינו חייב על אבר אחד, הלכך כולה חלה העלאתו היא,

ומר [ר"ש] סבר, אכל אבר ואבר כתיב [פי' שחייב על כל אבר שלם שהעלה, ואינו צריך להעלות את כל הבהמה],

אבל אבר אחד והקריבו לחמין, לאחר שהקריב שאר האיברים [פי' דעכשיו הקריב את כל הבהמה] דברי הכל אינו חייב אלא אחת דלילו עליו לצדו [אם הקריב רק אבר אחד של בהמה] אפילו הקריב שלם [את האבר] פטר ליה ר' יוסי [ואין לומר "דברי הכל"]

או מייירי שפקע מעל האש ומזר והמזירו,

אבני חן על מסכת זבחים

[לרש"י היתה גירסא אחרת בנמרא] דברי הכל [ללא] העללה אחת היא [פ' ופטור לגמרי], דהא אומר כמיז, שלם ולא חסר,

אבנה דשמואל משמע דפליגי במוקטרי פנים שהעלן בחוץ],

דאמר אבנה דשמואל, כמאן מהדרינן פוקעין שפוקעין מעל האש לגבי מזבח, כמאן דלא בר' יוסי דכיון דפנים בני הקטרה נינהו, ואע"ג דחסרו, בחוץ נמי מיחייב, במוקטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ, אלמא קסבר אבנה דשמואל, דרבי יוסי אמוקטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ פליגי:

ר' שמעון	ר' יוסי	
העלה את בהמה שלמה אבר אבר	חייב על כל העללה	חייב אחת
העלה אבר אחת	חייב	פטור
העלה חצי חצי אבר לאחר שהעלה את שאר הבהמה	כשנגמר כל האבר חייב עליה,	אם בזה נגמר כל הבהמה חייב

[שנינו במשנתנו] ואינו חייב עד שיעלה [לראש המזבח] כו': אמר רב הונא, מאי טעמא דרבי יוסי, דכתיב בראשית ה ויבן נח מזבח לה' אלמא אפילו במת יחיד שהיה בחוץ אינה העללה בלא מזבח,

א"ר יוחנן, מ"ט דר"ש [דאמר: אפילו העלה על הסלע או על האבן, חייב], דכתיב שופטים יג ויקח מנוח את גרי העוזים ואת המנחה ויעל על הצור לה' בלא בנין מזבח לשם כך, וקרי ליה העללה,

ואידך נמי [ר' יוסי], והכתיב ויבן מזבח לה'? ההוא גובהה בעלמא כדכך כל הארץ, שהיה נוח להשתמש, ולא לחצות מזבח,

ואידך נמי [ר' שמעון], הא כתיב ויקח מנוח? הוראת שעה היתה,

ור' יוחנן אומר, מחלוקת באבר אחד ודכולי עלמא [לעשות] אותו אכל אבר ואבר כמיז, דמר ומאן דמחייב [ר"ש] סבר, מוקטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ חייב דהא מהדרינן פוקעין למזבח דהוה להו חסר, וכי כמיז אותו [למעט את החסר] אמוקטרי חוץ כמיז, ומר [ר' יוסי] סבר פטור דנפקא ליה מלא יציאנו כר' ישמעאל [שאינו חייב על החסר],

[לעיל קו.] ור' ישמעאל [צריך שני פסוקים, לא יביאנו, ולעשות אותו], חד למוקטרי פנים שחסרו והעלו בחוץ, וחד למוקטרי חוץ שחסרו [תוס'] והעלו בחוץ דאי כמיז מד, הוה אמרינא הני מילי [דפטור] מוקטרי חוץ, אכל מוקטרי פנים מיחייב, דהא מהדרינן פוקעין דחסרו, אלמא הקטרה היא,		

אבל בר' וה' איברין [פ' העלאות], דברי הכל חייב על כל אבר ואבר,

ר' שמעון	ר' יוסי	
העלה את בהמה שלמה אבר אבר	חייב על כל העללה	חייב על כל העללה
העלה רק אבר אחת בחוץ	חייב	פטור

ואיבעית אימא, ה"ט דר"ש, כרתניא, ר"ש אומר ויקרא יז האל קרא דריש ליה ר"ש צ"כ הכי, חורק הכהן את הדם על מזבח ה', פתח אהל מועד מזבח פתח אהל מועד, ואין מזבח בבמה בצמת יחיד בשעת הימר הצמות, ובפ' המעלה בחוץ כמיז, לפיכך העלה על הסלע או על האבן חייב,

[ובמקשה] יצא מיבעי ליה כיון דאמר אין מזבח בבמה, בשעת הימר הצמות קאי, הילכך יצא מיבעי ליה? ה"ק לפיכך הואיל ובבמה בשעת הימר הצמות הויה הקטרה בשעת איסור הבמות, העלה על הסלע או על האבן, חייב,

בעי רבי יוסי בר' חנינא, קרן, וכבש, ויסוד, וריבוע דק"ל דמעכבי במזבח המשכן, דפרק קדשי קדשים (לעיל דף סג), מהו שיעכבו בבמה בצמת יחיד,

א"ל רבי ירמיה, תניא, קרן, וכבש, וריבוע, ויסוד, מעכבין בבמה גדולה אף נוצ וגצעון שהיו צמות ליצור וכל שכן שילה וצית עולמים, ואין מעכבין בבמה קטנה:

ופליגא דעולא, דאמר עולא הכל מודים במוקטרי פנים שחסרו, והעלן בחוץ שחייב, לא נחלקו אלא במוקטרי (ב) חוץ שחסרו והעלן בחוץ, דמר סבר פטור, ומ"ס חייב דמיז אותו [אינו מבעט כשמעלה אבר אחת, אלא] למעוטי פחות מכאן אחת, שאין הקטרה שלימה, וכדדריש ליה לקמן [קמ:]

איכא דאמרי אמר עולא, הכל מודים במוקטרי חוץ שחסרו והעלן בחוץ שהוא פטור, לא נחלקו אלא במוקטרי פנים שחסרו, והעלן בחוץ, דמ"ס פטור, ומ"ס חייב,

ופליגי דאבנה דשמואל אלישנא קמא דעולא [דפליגי במוקטרי חוץ שחסרו והעלן בחוץ, אבל מוקטרי פנים שהעלן בחוץ לבו"ע חייב, ומדברי

דף ק"ט ע"א

מהני: אחד קדשים כשרין, ואחד קדשים פסולין, שהיה

אבני חן על מסכת זבחים

נותר, וטמא קא ס"ד באוכל כזית בשר ואימורין מעולת פיגול, או נותר, או בטומאת הגוף אכלו,

בשלמא העלאת עולה דכליל אין, שלמים לא, אלא פיגול ונותר וטמא מ"ט לא מטעם נמי בשר שלמים עם אימוריו לפיגול ונותר וטמא,

הא אין בשר בין באימורין שיין פיגול נותר וטמא, כדאמר בפ' בית שמאי (לעיל דף מג) דכל שיש לו מתירין [שיש דבר המתירין] בין לאדם בין למזבח, חייבין עליו משום פיגול, והרי הדם ממיר [ועי"ז נקרא יש לו מתירין] את הבשר לאדם, ואת האימורין למזבח,

ותנן נמי הכס [לעיל מה:], דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול, כגון הקומץ והלבונה והקטרות שאין להם מתירין, אלא הם עצמן ממירין, חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא, וכל שכן אימורין שהפיגול נוהג בהן [ודאי שנזהג בהם נותר וטמא], ומקראי ילפינן להו [לעיל מה:],

והא תנן, כל הפגולין מצטרפין משנה היא צמעילה, וכל הנותרין מצטרפין,

קשיא פיגול אפיגול, קשיא נותר אנוותר?

פיגול אפיגול לא קשיא, כאן בפיגול הא דקמי (במשנה דמעיילא) מטעמין, באוכל פיגול קאמר, ולהתחייב טעמא,

כאן במחשבת פיגול והא דקמי (במשנתנו) עולה אין שלמים לא, צמחשת פיגול, שאם שטע או זרק, על מנת להקטיר חצי זית בשר עולה, וחצי זית מאימורין חוץ לזמנו, פיגול,

אכל בשלמים, [אם] חישב לאכול או להקטיר חצי זית בשר, וחצי זית אימורין, לא פיגול, שאין מחשבת אכילה צנקה, ואין מחשבת הקטרה צנאכלין,

נותר אנוותר לא קשיא, כאן בנותר הא דקמי (במשנה דמעיילא) מטעמין, באוכל נותר קאמר,

כאן והא דקמי (במשנתנו) עולה אין שלמים לא בשניתותו מאיבוד ושריפה עד שלא נזרק הדם כגון אכדו הבשר והאימורין קודם זריקה, וגשמייר חצי זית מזה, וחצי זית מזה,

בעולה דכולה כליל, היא זריקת דם זריקה, דהא איכא אכילת מוצא, וכר' יהושע דאמר צפרק טבול יוס (לעיל דף קד) אם אין בשר אין דם, וכיון דזריקה היא, חייבין עליו משום נותר, אם ניתוחו ואכל ממנו, כדאמרן (לעיל דף מה) דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול, חייבין משום נותר, כגון קומץ שהוא אכילת מוצא כעולה, וכל שכן דברים שחייבין עליהן משום פיגול, כגון בשר עולה, אכל שלמים אין חצי זית מצטרף, וחצי זית מאימוריהן, מטעמין להיות שויר לזרוק עליהם את הדם, דלא אכילת אדם איכא, ולא אכילת מוצא איכא,

וכיון דלא היא זריקה, אם זרק אין חייבין עליהן משום נותר וטמא, דקי"ל (מנחות דף כה) כל היתר לטהורין, חייבין עליו משום טומאה, ובפ' צ"ש (לעיל דף מה) אתי נותר, חילול חילול מטומאה,

פסולין בקודש [כגון לך, או יוצא, או שנשחט במחשבת חוץ לזמנו, או במחשבת חוץ למקומו. יבין] האלי וצפנים אם עלו לא ירדו, מתקבל צפנים קרינא זיה והקריבין בחוץ, חייב וחיבין עליהן צמח צמח כדילף בגמ',

המעלה כזית [שכלול בה] מן העולה, ומן האימורין [ומאימוריה] חצי זית מזה וחצי זית מזה, בחוץ, חייב דכולה כליל:

נב' ת"ר, ויקרא י' אשר יעלה עולה או זבח, אין לי אלא עולה, מנין לרבות אימורי אשם, ואימורי חטאת, ואימורי קדשי קדשים כשזאת, ואימורי קדשים קלים?

ת"ל זבח,

מנין לרבות הקומץ, והלבונה של מנחת נדבה, והקטורת, ומנחת כהנים שהיא כליל, וראויה להעלה כקומץ מנחת ישראל, אכל שירי מנחת ישראל אינו חייב על העלאתם, ומנחת כהן משיח [מנחת חביתין] עשירית האופה שהוא מציא בכל יום, והמנסך שלשת לוגין יין שהוא פחות שנסכים, ושלשת לוגין מים צמח קאמר, וצמחודשין לחג, שאין העלאת חוץ נוהגת צמחין [פ' ובמים של חולין אם מעלן בחוץ היה פטור]?

ת"ל ויקרא י' ואל פתח אהל מועד לא יביאנו, כל הבא לפתח אהל מועד, חייבין עליו בחוץ,

ואין לי אלא קדשים כשרים, מנין לרבות פסולין הנך דאם עלו לא ירדו, דלא ממרצו מלא יציאנו, דהא אינם ראויין להציא למחילה,

כגון הלך, והיוצא, והטמא, ושנשחט חוץ לזמנו, וחוץ למקומו, ושקבלו פסולין וזרקו את דמו, והניתנין למטה שנתנן למעלה, והניתנין למעלה שנתנן למטה, והניתנין בחוץ שנתנן בפנים, והניתנין בפנים שנתנן בחוץ, ופסח וחטאת שנתנן שלא לשמן [שהם פסולין כדאמרין בראש המסכת], מנין?

ת"ל לא יביאנו לעשות משמע הראויין לעשות, אפילו אינו ראוי לזא מחוץ לפנים, והני נמי כיון דאם עלו לא ירדו, וכהן מוקף להפך צהם צניורה, או להעלותן מראש המזבח למערכה, ראויין לעשות קרינא זיה, כל המתקבל בפתח אהל מועד [בריעד], חייבין עליו בחוץ:

[שנינו במשנתנו] המעלה כזית מן העולה [ומן האימורין, בחוץ, חייב] כו': עולה ואימוריה אין, שלמים ואימוריהן לא אין בשן מטעם עס אימוריהן, לכזית העלאת חוץ, משום דבשר שלמים לאו צר הקטרה הוא, ולא קרינא זיה אל פתח אהל מועד לא יציאנו,

תנינא [במשנתנו] להא דת"ר [בברייחא], עולה ואימוריה, מצטרפין לכזית להעלותן בחוץ, ולחייב עליהן משום פיגול,

אבני חן על מסכת זבחים

שהרי זוהי נגמרה הקטרת, ולר' אליעזר נמי כי דרש "אזתו" אשיעור הקטרה דרש ליה, ושיעור הקטרה זכות, היכא דצפנים הוא הקטרה גמורה,

ובולן שחפרו כל שהו קודם הקטרה, ע"י איבוד או שריפה נפסלו בחסרון, כדאמר במנחות (דף ט) מן המנחה, פרט לשחורה היא ושחור קומנה, והאי "ובולן" לאו אלבונה קאי, דהא מפליג פליגי בה במנחות בפרק קמא (סוף דף יא). בלבונה שחורה, דלר"ש כשירה אפילו עמדה על קורט אחד, ולר' יהודה בשני קרעין, ואי אלבונה נמי קאי, מיירי שחורה משיעור הכשרה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה [פ' פחות מקורט, או משני קרעין], והקריבו בחוץ [כשהן חסירין] פטור הואיל ואין מתקבלין צפנים,

המקריב המעלה קדשים ואימורים [ואימוריהן] שהקריב הכשר והאימורין מחסרין בו בחוץ, חייב משום אימורין [אף דבשר שאינו נקרב מפסיק בין אש לאימורין, מין במינו אינו חוצץ. יבין]:

נב: ת"ר, המקטיר כזית [קטרת] בחוץ, חייב, חצי פרם בפנים לאו דוקא חצי פרם נקט, דה"ה למית, אלא פחות מכשיעור הכשר מנחה נקט, פטור,

קס"ד מאי פטור, פטור זר דאי לאו זכות קאמר, מאי פטור שייך למימר צפנים, ו אמאי פטור הא הקטרה היא דהא האי תנא (ד)קמחייב עלה בחוץ,

א"ר זירא, אמר רב חסדא, אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב, מאי פטור, פטור ציבור דינאוי ידי חובתן [אף שלא הקטיר פרם שלם, שהוא שיעורה של קטורת לכתחלה], דכיתוב הוא הקטרה,

א"ר זירא, אי קשיא [הלשון "אי קשיא" יש 29 פעמים בש"ס, אבל הלשון "אי קשיא ל" יש רק 9 פעמים] ל"י הא קשיא לי, הא דאמר רב עלה [באן בשורה הקודמת, מאי פטור בציבור], בהא אפילו ר' אליעזר מודה ואע"ג דפליג במתני' אבחוץ, מודה הוא להאי תנא דהאי סיפא, דפטור ציבור,

[ע"ז אומר ר' זירא] וקשיא לי עלה אמאי מודה דהא ר' אליעזר לאו הקטרה היא קאמר מדפטור עלה בחוץ?

אמר רבה, בהקטרה דהיכל [הקטרת שהיו עושין על מזבח הזהב פרם בשחרית ופרם בין הערבים] שכל יום, שלא נאמר בו שיעור, והאי פרם שיעור דרבנן הוא, דבולי עלמא לא פליגי מודה רבי אליעזר דכיתוב הוא הקטרה לחייב עלה בחוץ, ולהוליא ציבור ידי חובתן צפנים, (ומתני') [וצריחא] כולה, רישא וסיפא דברי הכל היא, ובהקטרה דהיכל מיירי,

כי פליגי במתני', בהקטרה דהקטרה דיוס הכפורים דפנים דלפני ולפנים, שנאמר בה שיעור [ויקרא טז], דמר סבר [ר' אליעזר דאמר במתני' שאינו חייב עד שיקריב את בולן] ויקרא טז מלא חפניו דוקא וצבת אחת, הילכך בחוץ

ובמס' מעילה (דף ו) לענין יולא אמרינן, לר"א דאמר אין זריקה מועלת ליולא, אין חייבין עליו משום נותר וטמא,

ומני, רבי יהושע היא, דתניא ר' יהושע אומר, כל הזבחים שבתורה צר מעולה, שנשתייר בהן כזית בשר,

דף ק"ט ע"ב

וכזית או כזית חלב, זורק את הדם דכתיב זרק הכהן את הדם וגו', והקטיר החלב, אע"פ שאין צורך עליו את הדם, והכי מפרש במנחות בהקומץ דבה (דף כו),

חצי זית בשר, וחצי זית חלב, אינו זורק את הדם @ דאית ליה לר' יהושע אם אין צורך אין דם, מועשית עולותיך הכשר והדם, וצבחים כתיב (דברים יב) ודם זבחך יספך והכשר תאכל, הזקיקן הכתוב זה לזה,

ובעולה חצי זית בשר, וחצי זית חלב, זורק את הדם מפני שכולה כליל,

ומנחה, אפילו כולה קיימת לא יזרוק,

[ומקשה] מנחה מאי עבדתה מאי זריקת דם איכא במנחה?

אמר רב פפא, מנחת נסכים הבאה עם הזבח ואזכר צדק הזבח, והמנחה קיימת, לא יזרוק את הדם בשצילה, דלא גופא דזביחה הוא:

מהני: הקומץ, והלבונה של מנחה, והקטרת שכל יום, פרם [של] שחרית ופרם של בין הערבים, ומנחת כהנים [שכולה כליל. יבין], ומנחת כהן משיח [מנחת כביתין], ומנחת נסכים, שהקריב מאחת מהן כזית בחוץ, חייב קסדר כי כתיב "אזתו" על השלם הוא חייב ואינו חייב על החסר, אשיעור הקטרה כתיב, והיינו כזית,

ר"א פוטר, עד שיקריב את בולן, ורבי אליעזר נמי, מדלא פליג ארישא גבי עולה [לעיל ראש קט. המעלה כזית מן העולה, ומן האימורין, בחוץ, חייב]. הכי נמי דרש ליה "אזתו" [ויקרא יז ט וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד ל' א' יִבְיָאנוּ לְעֹשׂוֹת אֹתוֹ ל' ז' וְנָתַתָּה הָאֵשׁ הַזֹּאת מִזֶּמֶן] אשיעור הקטרה כרבנן, ומיהו עולה דלא מיפסל בחסרון, דכל ענמה דדם תלויה כפרתה, חייב צבחים, אכל דהני [קומץ, לבונה, קטרת וכו'] פליג [ר"א], דקא סבר קומץ כוליה, היינו שיעור הקטרתו אף צפנים, דהא מיפסל בחסרון, וכן כולם, שכולם מתירין הם, [כל זמן שלא קרבו כולם, לא היא הקטרה ללא צעלים ידי חובתן, ולרבנן דהני נמי, היא הקטרתן צבחים, היכא דכוליה קיים, ולא חסרו קודם הקטרה, (ומתן) [דמתן] (מנחות דף כו.) הקטיר קומנה פועמים [פ' חצי חצי] כשירה, הילכך הקטרה היא,

ובולן שהקריב בפנים, ושייר מהן כזית, והקריבו בחוץ, חייב

אבני חן על מסכת זבחים

נמי לא מייחזב אלא אשלימה, ובמ"ם [ורבנן דמתני' דמחייבי בכזית] מלא חפניו לאו דוקא,

אלא אמר רבא, כגון דקבעינהו במנא,

לעולם ממתינן וצרימא דהקטרה דהיכל הויל הקטרה דזכותה כזית [ולא בעי פרס], ומשום הכי קמי לה צצרימא חייב, ור' אליעזר מודה דה דרבי, ופלוגמא דמתנימין, כגון דקבעיה (דכולה) לכולי פרס במנא שני חצאי פרס

דף ק"י ע"א

במנא,

מר סבר וקסבר ר"א קביעות מנא מילתא היא הויל ונתן שני חצאי פרס ככלי הקטרת היכל [אף שיש כזית בכל חצי פרס, לא יהיה חייב בחוץ אם יקטיר החצי פרס לעצמה], קבעיה מנא, ואי חסיר כל שהוא מיפסל, הילכך בחוץ לא מייחזב, עד שיקריב את כולו,

ומר סבר ורבנן סברי, קביעותא דמנא לאו מילתא היא לאו כלום היא,

אמר רבא, השתא למאן דאמר קביעותא דמנא ולא כלום הוא, קבע ששה לפר דהוא חצי ההין לנסכי פה, ונתנן ככלי ומושך מהן ארבעה והקריבן בחוץ חייב שהרי ראויין בפנים לאיל, שראויין לאיל, קבע ארבעה לאיל, ומושך מהן שלשה והקריבן בחוץ, חייב שראויין לכבש, חסרו כל שהוא, והקריבן בחוץ פטור דצריך משלשת לוגין לא חזו בפנים,

רב אשי אמר לעולם דמתנא אבי, דהקטרה של פנים בחוץ פליגי, וצמילך פנים מחוץ, ודקא קשיא לך, השתא חוץ מחוץ לא ילפי רבנן כו', לא דמי ניסוך להקטרה, ניסוך מהקטרה לא ילפי רבנן, אף על גב דחוץ מחוץ לא ילפי,

הקטרה מהקטרה אכל קטרת של פנים מקטרת של היכל ילפי, אף על גב (דחוץ מפנים) [דפנים מחוץ] ואע"ג דפנים מחוץ:

[שנינו במשנתנו] וכולן שחסרו [כל שהו והקריבו בחוץ פטור]: איבעיא להו, חסרון דחוץ הוילאן שלימים לחוץ, וחסרו לאיצוד [פי' שאם לא נחסר, אלא הקריב חלקה זה המחלוקת של ר"א ורבנן במשנה] שמיא חסרון ואם העלה את המשויר בחוץ פטור, או לא שמיא חסרון ומיז לרבנן, כאלו כולו קיים,

מי אמרינן כיון דנפק איפסלו להו [הקרבן נפסל ביוצא] ואפי' הכי מייחזב עליה בחוץ, ומה לי [פסול] יוצא, ומה לי חסרון מה לי חסר, מה לי (יתר) [יוצא], או דילמא יוצא דאיתיה בעיניה אין, דליתיה

א"ל אביי, והא כי קא כתיבא חוקה, בהקטרה דפנים הוא דכתיב כדכתיב (ויקרא טז) לך וְהִקְטַרְתָּ אֵת הַלֶּחֶם לְפָנֶיךָ עוֹלָה לְבָשָׂר [על-פני יִשְׂרָאֵל מִקְלֶת-טָהָרָה אֵת אֵת פְּשָׁה] וגו', דברים שאין נעשין אלא [פעם] אחת בשנה, וחוקה עיכובא הוא [פי' ואיך אמרת אליבא דרבנן דמלא חפניו לאו דוקא]?

אלא אמר אביי, בהקטרה בפנים כ"ע לא פליגי [דבעי מלא חפניו], כי פליגי בהקטרה דחוץ [שהקטיר קטורת של יוה"ב בחוץ] אביי נמי כרזה ממרן לה, דצרימא דמודה דה רבי אליעזר דהקטרה דהיכל, ומתנימין דהקטרה דפנים, ומיהו לא כטעמא דרבה דאמר לרבנן מלא חפניו לאו דוקא, דכולי עלמא מלא חפניו דוקא, ופנים דכ"ע לא פליגי דשלימה צעין [פי' מלא חפניו שלימה], כי פליגי כגון שהקטיר כזית מן הקטרת של חפנית פנים בחוץ,

במ"ם [חכמים] ילפינן קטרת של פנים, מחוץ מקטרת של היכל, מה הקטרה של היכל [פי' קטורת של שאר השנה] צממה בחוץ כזית, אף הקטרה של פנים, חייבין עליה צממה כזית, ואע"ג דבדוכמה [לפני ולפנים] לא הויל הקטרה, הויל וצממה [כל ימות השנה] הויל [כזית] הקטרה,

ובמ"ם ור' אליעזר סבר לא ילפינן פנים מחוץ, הקטרה דהיכל הוא דמייחזב עלה בחוץ כזית, דהא דזכותה דהכי חשיבא, אכל הקטרת פנים לא מייחזב עלה בחוץ כזית, הויל ודזכותה לאו הקטרה היא,

אמר רבא, השתא חוץ מחוץ כגון ניסוך היין, שהוא על המזבח החיצון לא ילפי רבנן מהקטיר חלבים שהוא על המזבח החיצון, לחייב על פחות משלשה לוגין בחוץ, אע"פ שיש שם כמה זיתים, וגבי כל הקטרות של מזבח החיצון, הקטרה היא, הויל וגבי ניסוך שיעורא אחרינא הוא, לא מייחזב עליה אלא כדשיעור,

פנים לחייב על קטרת שלפני ולפנים, צממה בחוץ מחוץ ילפינן מהקטרה דהיכל מיבעי,

מה היא [מחזיקן לומר רבא את דין], דתניא, יכול המעלה פחות מכזית קובץ על כרחך רבנן היא, דאי רבי אליעזר אפילו אחזית לא מייחזב דהא אמר עד שיקריב את כולו, ופחות מכזית אימורין, והמנסך פחות משלשת לוגין יין, [פחות] מג' לוגין מים, יהא חייב, תלמוד לומר לעשות [אותו], על השלם חייב ואינו חייב על החסר,

והא פחות משלשת לוגין, דאית בהו כמה זיתים [שהרי כל לוג יש בה 6 ביצים], ולא ילפי רבנן חוץ מחוץ,

אבני חן על מסכת זבחים

בעיניה לא?

דליתיה, ולא נחייב עליה, וצמנחות (דף כג) נמי פרכין לה גבי הקטרת פנים?

אמר אביי ת"ש, [שנינו במשנתנו] ר' אליעזר פומר, עד שיקריב את כולן אלמא כוליה צעיק,

אמר רבי זירא, נאמרה הקטרה בקומץ קומץ והקטיר (ויקרא ז), ונאמרה הקטרה בשירים לא מקטירו ממנו אשה לה' (ויקרא ז), כל שממנו לאשים הרי הוא צבל מקטירו, דהיינו שירים, מזה הקטרת קומץ אין קומץ מבטל חבירו אין קומץ מבטל קומץ, ואפי' רבה עליו, כדאמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כז) ולקח מדם הפר ומדם השעיר, הדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר, מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה, אף הקטרת שירים, אין שירים מבטלין קומץ:

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי, מדר' אליעזר פשיט מר צתמיה! רבי אליעזר אפי' ככולו קיים נמי פטר [אם לא הקריב כולה], ואין לרצון מיבעי לן דמחייבי ככולו קיים, ומודו בשחט פנים [דפטור, ומיבעי לן בשחט בחוץ],

אמר ליה [אביי לרבה בר רב חנן], [אביי חי לערך בשנות 280-338] בפירוש שמוע לי מוניה (דרב נולד בשנת 175 כך שאביי לא הכיר אותו) [דמר רבבה], עד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא דאיתיה בעיניה, אבל בחסרון מודו ליה [תוס'],

מתני': הקומץ והלבונה של מנחת נדבה, שניהם מתירין את שירה לאכילה, הילכך רבי אליעזר פטר, דבעי הקטרת כל הממיר שהקריב את אחד מהן בחוץ, חייב,

לאו דחסר בחוץ? לא דחסר בפנים [או כו"ע דפטור, אבל בחסר בחוץ פליגי],

ר' אליעזר פטר, עד שיקריב את השני [דשניהן מתירין את שירי המנחה לכהנים, וצריך שיקטיר כל המתיר. יבין],

ת"ש, וכולן שחטרו והקריבן בחוץ פטר, לאו דחסר בחוץ? לא דחסר בפנים:

אחד בפנים מחילה ואחד בחוץ ואמר כך השני צדוק, חייב שזה גמר, וכו' הכל מלי,

[שנינו במשנתנו] המקריב קדשים [ואימורים בחוץ, חייב]: אמאי והאיכא חציצה שהצטרף [ש] אינו ראוי להקטרה, חוץ צין אימורין למערכה, ודכוותיה צפנים לאו העללה היא, דרשמנא אמר (ויקרא ח) על העצים אשר על האש, וקס"ד דמתני' רבי יוסי היא, דאמר אינו חייב, עד שיעלה לראש המזבח שהקטרת פנים?

שני בזיכי לבונה מתירין לחם הפנים, דכתיב (ויקרא כד) והיתה ללחם לאוכלה, ואמרינן נאמר כחן אוכלה, ונאמר להלן אוכלה, מה להלן קומץ מתיר את השירים, אף הלבונה מתרת את הלחם, ובשירי מנחה כתיב (ויקרא ו) יאכלו אהרן ובניו קדש קדשים מאשי ה', אין לנו אלא לאחר מנחת האשים, שהקריב את אחד מהם בחוץ, חייב,

אמר שמואל כשהפכן החלצים למטה [וכי תימא מאי קמ"ל? סד"א דאין דרך הקטרה בכך. תוס'],

ר' אליעזר פטר, עד שיקריב את השני,

אחד בפנים ואחד בחוץ, חייב:

ור' יוחנן אמר, אפילו תימא שלא הפכן, והא מני רבי שמעון היא, דאמר אפילו העלו על הסלע חייב,

נב': בעי ר' יצחק נפחא, [פ' כיון שיש למנחה זו שני מתירין, הקומץ והלבונה, קמבעי ליה אם הקריב רק מתיר אחד אם יכול לאכול חצי השירים] קומץ מהו שיתיר כנגדו בשירים הקטיר קומץ לצדו, על מנת להמיר מני השירים, (וצורכן לחלקן) [וציררו לחלקן] [תוס'] # [מהו לאוכלן. פ' מהו לאכול את החצי שביד. והוא דיבור אחד],

רב אמר, מין במינו אינו חוצץ [והא דאמרינן לעיל [טו:]] גבי רגל חבירו פסול? אין דרך שירות בכך. תוס']:

[זה שהקריב הקומץ, איזה פעולה היא עושה] מ'ישראל שרי פלגא לגמרי, או קלושי מ'קלש לאיסורא דכולהו שירים, (וקומץ) [דקומץ] ולבונה, מריוהו אכולהו שריים (דמו) [דמו], וכי מקטיר לחד מקלש ליה לאיסוריהו, ומיהו לא אישתרי מידי מנייהו לגמרי,

מתני': מנחה שלא נקמצה לא חזי לפנים, הילכך והקריבה בחוץ פטר,

קמצה, וחזר [ונתערב] קומצה לתוכה, והקריבו בחוץ חייב שכיולא צה צפנים כשירה, דכתיב בהקומץ (מנחות דף כג) נמערב קומצה בשירה לא יקטיר, ואם הקטיר עלתה לצעלים:

אליבא דמאן פלוגתא דרבי מאיר ורבנן צמנחות בהקומץ זוטא (דף טז), אי אליבא דרבי מאיר, דאמר מפגלין בחצי מתיר (אח) [ולא] צלבוה, שהקטיר קומץ ע"מ לאכול זית מן השירים חוץ לזמנו, [הרי זה]

נב': ואמאי, ליבטלי שירים לקומץ כדצבא, והו [הקומץ] כמאן

אבני חן על מסכת זבחים

מתחיל:

[שנינו במשנתנו] רבי אלעזר אומר אף המנסך מי החג [בחג]
בחוץ: א"ר יוחנן, משום רבי מנחם יודפאה דמן יודפת, רבי
אלעזר בשמט רבי עקיבא רבו אמרה, דאמר ניסוך המים
דאורייתא הילכך בחון נמי מייחב עלה,

דתניא רבי עקיבא אומר, במדבר כט ונסכיה [ולא כתיב ונסכה],
בשני ניסוכים הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים, ואחד ניסוך
היין,

אמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן אי רבי אלעזר מההוא קרא יליף, וזההוא
קרא מים ויין אימקוש, אי מה להלן [ניסוך היין של קרבן תמיד] שלשת
לוגין, אף כאן [ניסוך המים] שלשת לוגין אלמא שלשת לוגין צעיק, כנסמי
יין של עולת התמיד, והא ר"א מי החג קאמר ואפילו פחות משלשת לוגין,
דאיכא למאן דאמר סוכה (דף מח) בלוג היה מנסך,

[ומקשה ר"ל עוד] אי מה להלן [ניסוך היין של קרבן תמיד] בשאר ימות
השנה, אף כאן [ניסוך המים] בשאר ימות השנה, [ור"א] בחג
קאמר בלשון קושא גרסין ליה?

אישתמיטתיה למנחם יודפאה הא דאמר רבי אסי, דאמר רבי
אסי אמר רבי יוחנן, משום רבי נחוניא איש פקעת בית
חורתן, עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים, הלכה למושה
מסיני אלמא כלולי עלמא דאורייתא הוא [ומה שאמר מנחם יודפאה שהוא
בשיטת ר"ע הוא טעות, # ולכן גם לא קשה מדרשת ר"ע שמדומה ניסוך המים,
לניסוך יין], הילכך איכא למ"ד בלוג גמירי לה, או אין להם שיעור,

תנו רבנן, המנסך שלשת לוגין מים בחג בחוץ, חייב, ר"א
(בר"ש) אומר אם מלאן לשם חג חייב,

מאי בינייהו במאי קמיפלגי, ומאי קא אחי רבי אלעזר למימר?

מאי בינייהו		
רבי נחמן בר יצחק אי יש שיעור במים	רב פפא בקרבו נסכים במדבר, ומרייהו אית להו ים שיעור למים	רבינא, בלמדן ניסוך המים מניסוך היין, משנכנסו לארץ נתחייבו במת יחיד בניסוך היין בלא כלי שרת
ת"ק: והוא הדין יומר משלשת לוגין, דיש זכלל מאתים מנה,	ת"ק: מים אין צריך קידוש כלי, וחייב על המים בחוץ גם אם לא נתקדשו המים בכלי, שהרי משנכנסו לארץ נתחייבו גם במת היחיד שאין בהם כלי שרת בנסכים,	תנא קמא סבר למידין ניסוך המים מניסוך היין למייד בחון, ואפי' לא קדשו זכלל,

פיגול, [ובין דחצי מתיר נפיש בחו לעשות פיגול, חצי מתיר גם יתיר כנגדו]
מישראל שרי דאי [שאם תאמר] כי מקטיר ליה צמתיקה [כמו בהא דאיבעי לן
קומין מהו שיתיר וכו'], לא שרי כזית מינייהו לגמרי [אם תאמר שאין הקטרת
הקומין מתיר אפי' ביות], היכי הויה מחשבה צההוא זית [לומר מפגלין בחצי
מתיר], הא דומיא דזריקה צעיק דשרי לגמרי [וזה כיון שאינו מתיר כלום, אך
אלים לפגל],

אי אליבא דרבנן, דאמרי אין מפגלין בחצי מתיר, לא מישראל
שרי, ולא מקלש קליש [שע"י הקטרת הקומין, לא התחיל עדיין שום
היתר] כלומר דילמא לא הא ולא הא, והיכי פשיטא ליה לר' יצחק נפחא, דלו הא או
הא עבד,

אלא אליבא דרבי אלעזר [דמשנתנו, דפוטרי עד שיקריב את השני]
קמיצטא, דאמר לא מייחב עלה לחודיה בחון, ומשום הכי מספקא ליה לרבי יצחק
דילמא שרי,

[ומקשה] ר"א כרבנן סבירא ליה ולא שריא ולא מיקלש, לשון קושא הוא,
למאי פשיטא ליה אליציה, דלו הא או הא, והא ר"א מדקאמר לאו הקטרה הוא,
כרבנן דפליגי עליה דר"מ סבירא ליה דאמר אין מפגלין בחצי מתיר,

אלא אליבא דרבנן דהכא [דמשנתנו] דמייחב יסד מינייהו [אם הקריב
הקומין או הלבונה בחוץ חייב], אלמא הקטרה היא בפנים, וקא מייצעי ליה למאי
הילכתא הויה הקטרה מאי, מישראל שרי למישרי פלגא, או קליש
מקלש או לאקלשי,

והכא ליכא למיפשט מדמייחב עלה בחון, ש"מ מישראל שרי, דאי נמי לאקלשי
אחיה, הויה הקטרה לחיצי בחון עלה,

10. תיקון:

מהני: חזורק מקצת דם כגון מתנה אחת, ואפילו מחטאות הפנימיות
שכל מתנותיהן מעכבות בחוץ,

דף ק"י ע"ב

חייב לרבנן דלא צעו כולו מתיר, ורבי אלעזר נמי מודה צה כדאמרינן בגמרא,

ר"א אומר, אף המנסך מי החג שנתמלאו לשם ניסוך המים בחג
הסוכות בחוץ חייב, רבי נחמיה אומר, שירי הדם של חטאות
הטעוין שפיכה ליסוד שהקריבו בחוץ, חייב דקסבר שירים מעבדין, הילכך
מתקבלים בפנים, וזריקה גמורה הן:

גמ': אמר רבא, ומודה רבי אלעזר בדמים ואפי' בחטאות
הפנימיות, דהא צפנים אס נשפך דם אחר שנתן מתנה אחת, מהניא הך דיהצה,
ומציא פר אחר, ומתחיל ממקום שפסק, דתניא [דמנן] צמסכת יומא צהויאו לו
(דף ס) רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, ממקום שפסק הוא

אבני חן על מסכת זבחים

והתא רבי אלעזר למימר, והוא שמיילאן שס חג דרך מילואן, דהיינו שלשם לוגין ותו לא,	ר"א: שאין גיסוך המים בבמות יחיד מפני שצריך כלי שרת, ולכן אם גיסך מים בחוץ בלא כלי שרת הוא פטור,	ורבי אלעזר סבר אין למידין, וניסוך היין הוא דמחמיצין צמון בלא כלי, אבל ניסוך המים, קדשו אין, לא קדשו לא

* ודכ"ע קרבו נסכים במדבר, וזיאת הארץ האמור נסכים לזמה קטנה אחת, וקרבו צזמה בלא קידוש כלי, ומיזה בניסוך היין אשכחן, בניסוך המים לא אשכחן, דהא חוצה ציבור הן, ולא קרבו אלא בצמת ציבור בכלי שרת,

אמור רב נחמן בר יצחק, ביש שיעור במים קמפילגי דקאמר חנא קמנא המנכך שלש לוגין חיב, והוא הדין יותר משלש לוגין, דיש ככלל מאתים ומנא, ואף על גב דמליניהו ככלי גדול קדשיניהו כלי, דאין שיעור למי הדא למעלה, ואחא רבי אלעזר למימר, והוא שמילתן לשם חג כדרך מילוא, דהיינו שלש לוגין ויתו לא, דפתח (סוכה מח) גלויות של זה מחזקת שלש לוגין ממלא מן השיטות, ואחא רבי אלעזר לא קדשיניהו כלי, דלא חזו ליה, דיש שיעור למים, ואין כלי שרת ממדשין, אלא הראוי להם.

רב פפא אומר,

דף קי"א ע"א

בקרבנו נסכים במדבר פליגי ותרוייהו אית להו ים שיעור למים [ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להן], וכי מלי טפי לא קדשיניהו כלי, ותנא קמא דמחייב, לא צעי בנסכים קדושת כלי לחייב עליהן בחוק, דקסבר קרבו בנסכים בזהל מועד שבמדבר כל ארבעים שנה, הילכך ביאת הארץ האמורה בפרשת בנסכים בשלח לך ללמדנו זא, שבשבע של כיבוש הארץ, ושבע של חילוק הארץ, כשהיו בגלגל והסורו הצמות, כדמתן בפרק בתרא (לקמן דף קיז) תהא צמה קטנה של כל יחיד טעונה נסכים, דמשום צמת יציור לא אינטיריך למימר ביאת הארץ, דהא מן המדבר נתחייבו בך,

ובכיון דבמות יחד טעוין נסכים, והתם כלי שרת ליכא, כדאמר בפרק בחרה (לקמן
 קדף קיג), בחוץ נמי מייחב עלייהו בשעת אסור הבמות, בלא קידוש כלי, הואיל
 ובשעת היסור הבמות קריבין בלא קדושת כלי,

הצמות, מייחב עלה בשעת איסור,

סְהִירֵי יוֹאֵל כְּשֶׁר בְּצִמָּה,

ויר' אלעזר ספר לא קרבו נסכים במדבר, וביאת הארץ האמור נסכים לאחר ירושה וישיבה לאחר שקצבו משכן בצילה [ובצית עולמים] הוא דמתחייבו [ולא בשעת הכיבוש], לפיכך הורכבה ביאת הארץ [לכבוש] [ליכתב], ממשו של ארבעים שנה שבמדבר לא קרבו [נסכים] במשכן, וזה הכתוב [לחייבו] [לחייבן] בצילה וצית עולמים, ולא [בשנות] [בשעת] הכיבוש והחילוק בצמות הקטנות, הילכך לא קרבו נסכים בצמה קטנה, שהיא [של] [בלא] [בכלי שרת, ואי אסקיניה בשאין מוקדשין בחצות, לא מיחייב עליהו, והכי נמי אמרינן לקמן, דמאן דצעי קדושת כלי נסכים, סבר לא חצרו נסכים במדבר,

ורבינא אמר, בלמודין ניסוך המים מניסוך היין, פליגי ודכ"ע
 קרבו נסים בצמדא, וזיאת הארץ האמור נסכים לבמה קטנה אחא, וקרבו צבמה
 צבלא קידוש כלי, ומיהו צניסוך היין אשכחן [ניסוך היין בלא בלי בבמת יחד],
 וצבניסוך המים לא אשכחן, דהא [ניסוך המים] מוצת יצור הן, ולא קרבו אלא צבמת
 יצור בכלי שרת.

וזהו פליגי, תנא קמא סבר למידין ניסוך המים מניסוך היין לחיוב בחוק, ואפי' לא קדשו בכלי, ורבי אלעזר סבר אין למידין, וניסוך היין הוא דמתחייב בחוק בלא כלי, אבל ניסוך המים, קדשו אין, לא קדשו לא,

ת"ר, המנסך שלשה לוגין יין בחוץ, חייב, ר' אלעזר בר"ש אומר והוא שקדשן בכלי, מאי בינייהו במאי פליגי?

אמר רב אדא בר רב יצחק, בירוצי מידות איבא בינייהו מה
שטף על שפת הכלי, ומרזיחו קדוש כלי צעו מיסו, רצנן סברי צירוי מדות של לא
מתקדשו, ורבי אלעזר סבר לא מתקדשו, ומוך כלי צעין, ופלוגמא דמנאי היא במנחות
(דף פח) [ובזה פליגי, דר"ק סבר שחייב על שלשה לוגין הגם שכלול בהם גם
בירוצין, ורבא"ש סבר דצריכין לחיות כל הג' לוגין בתוך הכלי],

רבא בריה דרבה אמר חנא קמא לא צעי קדושת מלי קרבו נסכים
בבמה איכא בינייהו וזקריבו נסכים צמדד קמיסלגי, לתנא קמא קרבו, לרבי
אלעזר צר"ש לא קרבו כדפרישית.

ובפלוגתא דהני תנאי ר"א זר"ש [דאמר והוא שקרשן בבלי] [כרני]
דלמרא אין נסכים צממה קטנה, הילכך לא אשכחן ניסוך צלא קידוש כלי, ומ"כ כרנן
ס"ל דלמרי יש נסכים צממה יחיד, ואשכחן ליה צלא כלי שרת,

דַתְנִיָא, בַּמַּת יָחִיד אֵינָה צְרִיכָה נִסְכִּים, דְּבָרֵי רַבִּי, וְחֻכֵּי אֲמֵנוּת, מִטְעוֹנָה נִסְכִּים,

והיני תנאי [ח"ק וראב"ש] כהני תנאי [ר' ישמעאל ור"ע], דתניא במדבר טו כי תבאו צפרקת נסים כמיז גשלו לך להמעינה נסים בבמה גדולה [בבמת ציבור] הכתוב מדבר בא הכוזב ללמדך שלא קרבו נסים במדבר, ומשנאו לארץ נחמייכו בה, וצמת ציבור ולא צמת יחיד,

אתה אומר בבמה גדולה, או אינו אפי' בבמה קטנה דלילי
בבמה גדולה במדבר נמי קרבי, ומיהו עד השמא במה קטנה לא הוה, דכל מ' שנה
נגאסרו בצמות משהוקס המשכן, וכשנגנסו ללחך הותרו בשנים שביצו וחילקו, ובה
הכמוז להטענים נקסיס לקדיש צמת יחיד, כשהוא אומר במדבר טו אל
ארץ מושבותיכם וגו' אשר אני נותן לכם", הרי בבמה
הנוהגת לכולכם [דהיינו במת ציבור] הכתוב מדבר, דברי רבי
ישמעאל [דסבר במת יחיד אינה צריכה נסכים, וכן סבר רשב"ש לעיל],

ר"ע אומר, כי תבאו להטעינה נסכים בבמה קטנה הכתוב

אבני חן על מסכת זבחים

החיצונים, ורבי נחמיה) [אי הכי אמאי אהדר ליה הקטר איברים יוכיח
נימא ליה כי אמרי אנא בפנימיים ולא בחיצונים, ואת אמרת לי
חיצונים? אלא] לדבריו דר' עקיבא קאמר לדידי שירים מעבדין, לדידך
נמי דלמדת שירי מזה הן, הקטר איברים יוכיח:

מהני: המולק את העוף בפנים, והעלה בחוץ חייב, מלך
בחוף והעלה בחוף פטור נלה היא שאין מליקה אלא בפנים, לפיכך פטור
על העלאתו, ועל מליקתו נמי פטור, כדאמרינן דרש פירקין (דף קו) השוחט ולא
המולק,

השוחט את העוף בפנים פסול, ושז אינו ראוי בפנים, לפיכך והעלה
בחוף פטור פטור על העלאתו בחוף,
ואם תאמר, והלא כל העולין בחוף נפסלין דילמא, וכל השוחט בחוף פסול הוא,
וחייבין על העלאתו? הלא רחמנא רבייה, אבל לענין שאר פסולין, מתקבל בפנים
בעינן,

דף קי"א ע"ב

שחט בחוף והעלה בחוף חייב אף על העלאתו, שחט בחוף פטור,
רביה רחמנא (ויקרא יז) מאז אשר ישחט, ואהעלאתו נמי אמרינן לקמן (דף קיט)
ואליהם תאמר לערב פרשיות, דכל שמחייב על שחיטתו בחוף, אם חזר והעלין או
הוא או אחר חייב,

נמצא דרך הכשירו [של עוף במליקה] בפנים, פטורו בחוף, דרך
הכשירו מבחוץ [פ' שאם שוחט עוף בחוף, וע"ז מוקשה הרי בחוף לא שייך
לשון הכשר אלא לשון חיוב] פטורו בפנים [שאם שחט עוף בפנים והעלה
אותה לאחר כך בחוף הוא פטור],
נגמרא פריך אסיפא, דרך הכשירו בחוף [מה לשון הכשר שייך בחוף] מיוצו הוא,
דעוף קדשים אין לו הכשר בחוף שחיטה [ובגמ' מתרץ תני חיוב],
והכי איבעי למיתני, דרך "מיוצו" בחוף פטורו בפנים, דרך מיוצו פטורו
בחוף,
[ומפרש] כגון שחט בפנים [שאין זה דרך חיוב] והעלה בחוף פטור, שחט בחוף
[שזהו דרך חיוב] והעלה בחוף חייב,
מלך בפנים [שהוא דרך חיוב] והעלה בחוף חייב, מלך בחוף [שאין זה דרך חיוב]
והעלה בחוף פטור,

נמצא במקום שמחייב על העלאתו, אם נעשית עבודה הראשונה [כגון המליקה]
פנים, כגון מליקת פנים, פטור על העלאתו אם נעשית עבודה ראשונה [דהיינו
אם מלך] בחוף,
ודרך שמחייב על העלאתו, אם נעשית העבודה הראשונה בחוף, כגון שחיטה, פטורו
פנים, אם נשחט בפנים והעלה בחוף,

ר"ש אומר, כל שחייבין עליו בחוף, חייבין על כיוצא בו
בפנים נגמרא מפרש לה [זעירי מפרש לה בשחיטה בלילה, כל שחייבין עליו
בחוף דהיינו שחט בחוף והעלה בחוף בלילה, חייבין על כיוצא בו בפנים אם שחט
בפנים והעלה בחוף, ורבי מפרש לה בקבלה בכלי חול, ומסיק השתא וכו' דר"ש

מדבר דאגולה לא אינטריך דהא צמדבר נמי קרבי, אתה אומר לבמה
קמנה, או אינו אלא לבמה גדולה ואשמועינן קרא דלא קרבו נסכים
צמדבר, כשהוא אומר אל ארץ "מושבותיכם", הרי בבמה
הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר דהיינו צמת יחד, דאילו צמת
ציבור אינה אלא צמת במקום אחד, ור' ישמעאל [דסבר שאין נסכים בבמת יחיד] משמע
ליה מושבות לאחר ירושה וישיבה [ואז לא היו במות קטנות],

כשתמצא לומר [כשתמצא לשון פוחט מין] את הדברים. שט], לדברי
רבי ישמעאל לא קרבו נסכים במדבר [ובא הכתוב לומר שכשיבואו
לארץ יביאו נסכים בבמת ציבור], ולדברי ר"ע קרבו נסכים במדבר
[ובא הכתוב לומר שיתחייבו נסכים בבמת יחיד]:

[שנינו במשנתנו] רבי נחמיה אומר שירי הדם שהקריבין בחוף
חייב: א"ר יוחנן [תנא] רבי נחמיה צמתי כדברי האומר באיזהו
מקומן [לעיל דף נב] שיריים מעבדין שירי הדם מעבדין צמטת, הילכך
עבודה היא להתחייב עליה בחוף, כשאר זרקת מקלט דמים,

מיתבי, רבי נחמיה אומר שירי הדם שהקריבין בחוף חייב,
אמר לו ר"ע [לר' נחמיה], והלא שירי הדם שירי מצוה הם שאין
מעבדין את הכפרה, כדאמר באיזהו מקומו [לעיל נב] יכול יעבדנו, תלמוד לומר
ואת כל הדם נתקן הכתוב ועשאו שירי מזה?

אמר לו [ר' נחמיה לר"ע] איברין ופדרין הקטר איברים ופדרים אין מעבדין
את הכפרה, דאין כפרה אלא צדס יוכיחו, שהן שירי מצוה, והמקריבין
בחוף חייב,

אמר לו [ר"ע לר' נחמיה] לא אם אמרת באיברים ופדרים [לבן
חייב אם הקריבין בחוף] שהן תחלת עבודה, תאמר בשירי הדם
שאינן תחלת עבודה [שהרי עיקר העבודה הוא זריקת הדם, ושירי הדם
הוא שירי מצוה], [ור' נחמיה לא השיב לו לר"ע על זה כלום],

ואם איתא דלרבי נחמיה מעבדין לימא ליה הני נמי כחילת עבודה הן,
כשאר ממנו [ו] מעבדין, תיובתא [אבל עדיין קשה למה מחייב ר' נחמיה
שירי הדם שהקריבין בחוף? וע"ז ממשיך והשתא וכו']

והשתא דאמר רב אדא בר אבהו, מחלוקת [דר"ע ור' נחמיה]
באיזהו מקומן דעיכוז שירים בשיריים הפנימיים צמטאות הפנימיות כל
מתנותיהן מעבדות [אפי' שפית שירים], אבל בשיריים החיצונים דברי
הכל לא מעבדין, [יש ליישב שלא יהיה סתירה בדברי ר' נחמיה] כי
קאמר רבי נחמיה [במשנתנו ששירי הדם שהקריבין בחוף חייב]
בשיריים הפנימיים, כי תניא הריא דלודי ליה רבי נחמיה דשירי מזה
הן בשיריים החיצונים ומודה רבי נחמיה צדס, דהמקריבין בחוף פטור,

(ורבי עקיבא לא ידע מאי קאמר רבי נחמיה, הוא סבר רבי
נחמיה שיריים חיצונים אומר, וקא מהדר ליה שיריים

אבני חן על מסכת זבחים

(פד), דקמני ר"ש אומר עולה, אין לי אלא עולה כשירה, מנין לרבות שנשחטה בלילה
כו', חוץ מן השוחט עוף בפנים והעלה בחוץ (דפנים) (דפנים)
נמי אם עלה ירד, דהא מיקטל קטליה כדאמר' בהמוצא מקדש (לעיל דף פה),

רבא אומר, קבלה בכלי חול איכא בינייהו, וה"ק [וכן]
המקבל בכלי חול בפנים, והעלה בחוץ פטור דהא צפנים אם עלה
ירד, דה"ל כנשפך דמה, ורבי יהודה היא דלית ליה אם עלו לא ירדו, אלא בלן,
ויזא, ושחט חוץ לזמנו וחזן למקומו, ושקיבלו פסולין את דמו, בהגך פסולין דחזו
לעבודת זכור כדמפרש בהמוצא מקדש (לעיל דף פד), המקבל בכלי חול
בחוץ והעלה בחוץ חייב,

ר"ש אומר דהא צפנים נמי אית ליה אם עלתה לא תרד, ואפי' נשפך דמה
כדקמני הסם, כל שחייבין עליו בחוץ חייבין על כיוצא בו בפנים
והעלו בחוץ, חוץ מן השוחט עוף בפנים והעלו בחוץ,

השתא דתני אבוח דשמואל בר רב יצחק, המולק עוף
בפנים והעלו בחוץ חייב, מלק בחוץ והעלה בחוץ פטור,
ור"ש מיחייב דרבי שמעון ממייז אמלק בחוץ והעלה בחוץ, ר"ש התם
קאי, ותני מי צמילתיה דר"ש צמתי' כל שחייבין עליו בפנים כגון
המולק צפנים והעלה בחוץ, חייבין עליו בחוץ [אם מלק בחוץ והעלה
בחוץ],

ודקמני סיפא [דר"ש במתני'] חוץ מן השוחט צפנים ומעלה בחוץ, כדיוקא קאי,
דאיכא למידק ממילתא דר"ש הא כל שאין חייבין עליו צפנים, והעלה בחוץ, כגון
קדשים פסולין שלא היה פסולין בקדש, כגון הרובע והגרבע כו', אין חייבין עליהן
אם שחטן בחוץ והעלן בחוץ,
אשחיתתן לא מייחייב דלא קרינא ציה ואל פתח אהל מועד לא הציאו, והעלאתן
מהיכא תימי, דהא לא קרינא ציה נמי אל פתח אהל מועד לא יציאו,
חוץ מן השוחט עוף צפנים והעלו בחוץ, שאף על פי שפטור על העלאתו בחוץ,
חייבין על כיוצא בו בשוחט בחוץ והעלה בחוץ, דהא איתרצא לעיל (דף קו) שחיתמו
מאו אשר ישחט, והעלאתו מואליהם תאמר:

מהני': חטאת שקבל דמה בכוס אחד, נתן בחוץ וחזר ונתן
בפנים כדי נסכה, אלא משום סיפא, דצעי מיתני צפנים וחזר ונתן בחוץ,
ואשמעינן, דאע"ג דשיריים נינהו, מייחייב עליהו, וסתמא כרבי נחמיה, בפנים
וחזר ונתן בחוץ חייב, שכולו ראוי בפנים,

קבל דמה בשתי כוסות, נתן שניהם בפנים, פטור [הך בבא לא
גרסינן, ואי גרסינן לה ו"ל דבולה גוואא בעי למנקט. יבין], שניהם בחוץ
חייב אחת, ואם היתה לו ידיעה צינתיים חייב שנים, אחד בפנים [תחלה]
ואחד בחוץ, פטור ואפילו לרבי נחמיה כדמפרש בגמרא, דקסבר כוס אחד
עושה את חבירו דחוי, הילכך אפילו שיריים לא הוי, אחד בחוץ ואחד
בפנים, חייב על החיצון, והפנימי מכפר להשכיר הזבח, כדאמרן בכל
הזבחים שנחשבו (לעיל דף פב) דלא עשה את המשוייר כיוצא בו,

מחייב אף במלק בחוץ והקטיר בחוץ], ומיהו הכי משמע, כל שחייבין על העלאתו
(כו') אם נעשית עבודתו כולו בחוץ שהעלה בחוץ חייבין עליו צנעית עבודתו
ראשונה צפנים, ואח"כ העלהו בחוץ,

חוץ מן השוחט עוף בפנים ומעלה בחוץ דפטור, ואילו דכומיה בחוץ
[אם שחט בחוץ] הוה ממחייב אף צהעלאה:

נב': האי הכשירו חיובו הוא דבחון מאי הכשר שייך למימר, חיוצו שייך
למימר כדפרישית לעיל? תני חיובו:

[שנינו במשנתנו] ר"ש אומר [וכן]: אהיכא קאי ר"ש אהיכא פליג
אילימא ארישא קאי, המולק עוף בפנים והעלה בחוץ חייב,
מלק בחוץ והעלה בחוץ פטור,

וא"ל ר"ש, כי היכי דפנים מיחייב [אם מלק בפנים חייב על העלאתו
בחוץ], בחוץ נמי מיחייב אם מלקו בחוץ נמי מחייב אהעלאתו בחוץ, האי
כל שחייבין עליו בחוץ [אין הלשון מתאים, שכך היה לו לומר], כל
שחייבין עליו בפנים מיבעי ליה,

אלא כי היכי דבחון לא מיחייב [אם מלק בחוץ והעלה בחוץ],
בפנים נמי לא ליחייב [המולק בפנים אינו מתחייב כשהעלה בחוץ], האי
כל שאין חייבין עליו בחוץ מיבעי ליה?

אלא אסיפא קאי, השוחט עוף בפנים והעלה בחוץ פטור,
שחט בחוץ והעלה בחוץ חייב, ואמר ליה ר"ש כי היכי
דבפנים [דהשוחט בפנים] לא מיחייב [כשהעלה בחוץ], בחוץ נמי לא
מיחייב [אם שחט בחוץ והעלה בחוץ], האי כל "שאינ" חייבין מיבעי
ליה [ור"ש אומר במתני' "כל שחייבין"],

אלא כי היכי דבחון [אם שחט עוף בחוץ, והעלה בחוץ] מיחייב,
בפנים [אם שחט בפנים והעלה בחוץ] נמי מיחייב, הא קתני חוץ מן
השוחט בפנים והמעלה בחוץ?

אמר זעירי, שחיתת בהמה בלילה והעלה בחוץ איכא בינייהו
וחסורי מסקרא ממיתין צמילתיה דתנא קמא, והכי קאמר [וכן] השוחט
בהמה בפנים בלילה והעלה בחוץ פטור דאינה מתקבלת צפנים,
דכתיב (ויקרא יט) ציום וצחכס, ואפי' עלתה תרד, ורבי יהודה היא דאמר צפרק
המוצא (לעיל דף פד) פטור לנשחטה בלילה, שחט בחוץ בלילה, והעלה
בחוץ חייב דשחיתת חוץ לא שגא לילה מיום, דהא ראוי הוא לזבא אל פתח אהל
מועד למחר, וצהעלאתו נמי חייב, דהא כתיב (ויקרא יז) ואלהים תאמר,

ר"ש אומר, כל שחייבין עליו בחוץ, חייבין על כיוצא בו
בפנים והעלה בחוץ והשוחט בהמה בלילה צפנים, והעלה בחוץ חייב, כאלו
שוחטה בחוץ, דהא צפנים אם עלתה לא תרד אית ליה צפרק המוצא מקדש (לעיל

אבני חן על מסכת זבחים

חייב?

[ומתוך דר' נחמיה סבר בכוס אחד דהוי שירים, אבל בשתי כוסות הוי דיוחין].

[אמרי מאן תנא דפליג עליה דראב"ש] צפרק כל הפסולין (לעיל דף לד:). ואומר כוס עושה חבירו דחוי,

דקמי חטאת שקבל דמה צרבע כוסות, ונתן צרבע ממנות מאחד מהם, הוא לצדו נשפך ליסוד [דהוי שירים דשפיכה מעכבת בה], וכן נשפך לאמה [פ' שאין להם חיוב שפיכה], ורבי אלעזר צ"ר שמעון אמר התם, כולן נשפךין ליסוד, דקסדר כוס אחד עושה את חבירו שירים,

[ואומר כוס עושה חבירו דיוחין, ר' נחמיה היא] דפליג עליה דאמר הכא [בתחלה משנתנו] קבל דמה בכוס אחד, נתן צמים וחזר ונתן בחוץ חייב, דשירים יניחו [ואינם נידחין], ושירי הדם שהקריבו בחוץ חייב, והיכא דקריבו בשני כוסות אמר פטור, אלמא כוס שני לאו שירים חשיב ליה, אלא דחוי היה לשפוך לאמה, אלמא כוס שני לאו שירים חשיב ליה, אלא דחוי (היה) [הוא] לשפוך לאמה, הלכך לא מיחייב עליה בחוץ,

(סיפא אתאן לתנא קמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר כוס עושה דחוי לחבירו):

ת"ק - ר' נחמיה = מה שנשאר בכוס שזרק ממנה הוא שירים וחייב עליה בחוץ, אבל הכוסות שלא זרק מהן נשפךין לאמה, דכוס עושה לחבירו דיוחין, ואין חייבין עליה בחוץ, ראב"ש = כולן נשפךין ליסוד, דכוס עושה חבירו שירים,

[שנינו במשנתנו] למה הדבר דומה למפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה: למה הדבר דומה למה לי למאי הלכתא דמיניה, ומאי גמר מיניה?

הא מני רבי היא, דאמר במסכת תמורה (דף כג) אבודה בשעת הפרשה מיתה [תוס'] כחטאת שכיפרו צעליה, דקיימא לן (תמורה דף כא) דאלול למיתה, אפילו לא היתה ראשונה אבודה בשעה שמתכפר בשניה, אלא בשעת הפרשה, ומשהפריש זו תחתיה, נמצאת, קיימא לן בה, דאם נתכפר בראשונה, שניה מיתה,

והכי קאמר תנא דמתני' טעמא דאבדה כלומר זו שהופרשה על ידי איבוד חבירתה, הוא דכי שזכת אחת מהן בחוץ, אחר שקרבה חבירתה פטור, דדמיא לכוס דחוי, משום דכרבי סבירא ליה דאמר למיתה אולא,

אלא הא הפריש שתי חטאות לאחריות [תוס'] מעיקרא, שאם תאבד האחת יתכפר בחבירתה חדא מינייהו מעיקרא עולה היא דאפי' רבי מודה צו דמתכפר בראשונה, והשניה תרעה, ודמיה לעולת קיץ המזבח, וכן לרובן צבודה בשעת הפרשה, דאית להו תרעה, צהוא לא אמרינן דאם שחטה

למה הדבר דומה נגמרא מפרש למה לי לדמיונה, ומאי גמרי מהדדי למפריש חטאתו ואבדה [בגמ' מפרש שהחידוש הוא "טעמא דאבדה"], והפריש אחרת תחתיה, ואח"כ נמצאת הראשונה, והרי שתייהן עומדות, שחט שתייהן בפנים פטור, שתייהן בחוץ חייב על כל אחת ואחת, דנשעת שחטה כל אחת היטה ראוייה לפנים,

אחת בפנים [תחלה] ואחת בחוץ, פטור דהוא לא חטאת שכיפרו צעליה, ולמיתה אולא, ואינה מתקבלת בפנים,

אחת בחוץ ואחת בפנים, חייב על החיצונה דהא חוזה לפנים, דאזו מהן שירטה יקריב, והפנימית מכפרת על הצעלים,

כשם שדמה פוטר את בשרה [תוס' גרפס קיב]. מן המעילה, דזריקת דם מוסיפה צער קדשי קדשים מן המעילה, (דיהא) [דהיה] צה שעת הימר לכהנים, כך היא פוטרת את בשר חבירתה ואע"פ שפסולה, [בשחט שניהן בפנים] [שאמרנו לעיל דשחט שניהם בפנים פטור] ע"ב' בהנים בבת אחת כגוש, וזרק אח"כ דם של אחת, אף שנפסלה השנייה, אפ"ה שוב אין מועילין בשניהן, דכיון דרצה מזה וזרק ורצה מזה וזרק, וזיקה של א' פוטרת חבירתה ממעילה. יבין],

ואשחט שחטה צמים קאי, ואשמעינן דהיכא דמונח [דם] בכוסות, וקדם וזרק את דם האחת, פוטרת את חבירתה מן המעילה [פ' בין שזרק את דם של אחת מהן, נמצא שכבר כיפרו הבעלים, והשניה פסולה ופטורה מן המעילה], משום חטאת שכיפרו צעליה, דקיימא לן חטאות הממות לא נהנין ולא מועלין, אצל משום שחטוי חוץ לא אינטיכא ליה [פ' מה שאומר אחת בפנים ואחת בחוץ פטור, לא צריך], דכמאן דקטלינהו דמי וליט צהו מעילה, כדאמרין צשמעתא קמייתא [מעילה ב.], קדשים שמתו ולא מידי מעילה, ואגב גרר נסבה הכא, אידי דנקטא משום שחטוי חוץ, וצפרק קמא דמעילה (דף ו) נמי קמי ליה לכולה:

דף קי"ב ע"א

נב: בשלמא בחוץ, וחזר ונתן בפנים [חייב], שכולו ראוי (להיות) [לבוא] בפנים, אבל בפנים (והעלן) [וחזר ונתן] בחוץ, שירייים יניחו [תוס']?

שירים = ליסוד
דחוי = לאמה

[אמרי] הא מני, רבי נחמיה היא [במשנה לעיל קי:]. דאמר שירי הדם שהקריב בחוץ, חייב [דם"ל שירים מעכבין],

אי רבי נחמיה אימא סיפא, קבל דמה בשני כוסות נתן שניהם בפנים, פטור, שניהם בחוץ חייב, אחד בפנים ואחד בחוץ פטור, והאמר רבי נחמיה שירי הדם שהקריב בחוץ

אבני חן על מסכת זבחים

במוך לשניה, דנפטר,

ואף על גב דלכתחילה לא קרבה היא גופה עולה, אלא דמיהן, חייב עליה במוך, דהי
אקרה לדידה גופה עולה בפנים, מתקבלת היא,

וכדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב, אשם
שניתק לרעייה כגון תמורת אשם, ואשם שמתו בעליו, או נתפסו באתר,
וקיימא לן (תמורה דף יח) כל שצמטת מתה באשם רועה, וגמלך צ"ד ואמרו לו
ירעה [מפרש לשון שניתק, שב"ד אמרו לו], ושחטו סתם, כשר לעולה
ודוקא ניתק, אצל לא ניתק לא, כדאמר צ"ק (לעיל ה) הוא בהוייתו יהא,

מי דמי מתני' [דמירי בחטאת שאברה] לדרב הונא, לחיובי אטמטת שניה במוך,
מהאי טעמא, הא לא חזיא היא גופה לעולה כלל, דהא נקבה היא התם [בדרב
הונא] אשם זכר ועולה זכר, אבל חטאת נקבה היא,

א"ר חייא מיו סְתִינָא [שם ?] מקום בשעיר נשיא [תוס'] שהפריש
שנים לאחיות, דהתם זכר הוא [וזה פירוש חטאת במשנה]:

פרק ארבע עשר פרת חטאת

[בשם"ן שלנו נרפס כל המשניות של פרק זה בתחלת הפרק עד דף קיג,
ובמשניות הוא מחולק ל" משנות וצייתים],

מתני': [משנה א] פרת חטאת (ששרפה) [ששחטה] חוץ
מִזְבֵּחַהּ נגמלא מפרש היכא. גתה לשון גת, כלומר (מקום עמוק) [מקומה]
[מערכה של עצים מסודרים כמין גת היו עושים לה במקום ששוחטים אותה בהר
המשחה כנגד פתחו של היכל, ואם שחטה חוץ למקום ההוא פסולה, אבל אינו
חייב עליה משום שוחט קדשים בחוץ, דרחמנא פטריה מדרבנן ואל פתח אהל
מועד לא הביאו. רע"ב], וכן שעיר המשתלח שהקריב [ו] בחוץ,
פטור ולא אמרינן שוחט קדשים במוך שלא במקום מזה, דרחמנא פטריה,

שנאמר ויקרא ז' ואל פתח אהל מועד לא הביאו הראוי לפתח אהל
מועד, שחובה עליו להביאו שם, דמדקפיד קרא לעשו על שלא הביאו, ש"מ צעומד
להביאו שם משחט קרא, כל שאין ראוי לבא אל פתח אהל מועד
כל שאינו עומד [לכא] אין חייבין עליו וצגמלא פריך, הא שעיר המשתלח
עמיד לכא להגדיל ולהתודות,

[משנה ב] הרובע, והנרבע, והמוקצה, והנעבר, והמחור,
[והאתנן], והכלאים, והטריפה, ויוצא דופן, שהקריב בחוץ,
פטור, שנאמר [ויקרא ז' ד' ואל־פתח אהל מו' עד ל' א' הביאו'] להקריב
קָרָן [לה'] לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שֶׁפָּהּ וְנִכְרַת הָאִישׁ
ההוא מִקֶּרֶב עַמּוֹ, כל שאין ראוי לבא לפני משכן ה', אין חייבין
עליו אע"פ שכשר לכא, הוהיל ואינו כשר ליקרב, וצגמלא פריך, הני נמי חיפוק לי
מואל פתח אהל מועד,

בעלי מומין, בין בעלי מומין קבועין בין

דף קי"ב ע"ב

בעלי מומין עוברין, שהקריב בחוץ, פטור,

ר"ש אומר, בעלי מומין קבועין פטור, בעלי מומין עוברין
חייב בלא תעשה נגמ' מפרש לא תעשה ידיהו @ הוהיל וראוי לכא לאחר
זמן, כדקמני בסיפא,

תורים שלא הגיע זמנן כדמין [צמחית חולין] [כג:] משחיבו כשירין,
ומקמי הכי פסולין, דחורין משמע גדולים ולא קטנים, ובני יונה שעבר זמנן
בני יונה קטנים משמע ולא גדולים, ופסולין ממחילת הדיבור ואילך, שהקריבין
בחוץ, פטור, ר"ש אומר, בני יונה שעבר זמנן פטור, ותורים
שלא הגיע זמנן, בלא תעשה הוהיל וראוי לאחר זמן, יש צו לא תעשה
לשחטן במוך,

אותו ואת בנו, ומחוסר זמן [ומפרש לקמיה שמוחוסר זמן בין בגופו
דחיינו הבחמה, ובין באדם המקריב], פטור, ר"ש אומר הרי זה בלא
תעשה, שר"ש אומר כל שהוא ראוי לבא לאחר זמן, ה"ז
בלא תעשה, ואין בו כרת, וחכ"א כל שאין בו כרת, אין בו
לא תעשה,

[משנה ג] מחוסר זמן שאמרנו פטור בין שהוא מחוסר זמן בגופו [שלא
שהה ז' ימים משגולד. יבין], בין שהוא מחוסר זמן בבעליו שלא הגיע זמן
בעלים להקריב קרבנותיהם, איזהו מחוסר זמן בבעליו, הוב, והזבת,
והיולדת במוך מלאה, והמצורע, שהקריבו במוך ימי ספן חטאתם
ואשמים נגמ' פריך מה אשם איכא דהני [קושית רש"י הוא קודם שהוסיפו
"מצורע" במשנה, אבל הגמ' מתרצת שצריך להוסיף מצורע, וגבי מצורע יש גם
אשם] בחוץ פטורין שאין מתקבלין בפנים לא לחובה ולא לנדבה,

עולותיהן דזו חצה דעוף, ודיוולדת בהמה ושלמיהן נגמ' פריך מאי שלמים
איכא דהני בחוץ [דמדהן דורן חוין אף תוך זמנן. יבין], חייבין שהרי מתקבלות
בפנים מדבה לשמן,

המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר קדשי קדשים
כצבי עזרת, מבשר קדשים קלים, ומותר העומר לאחר קמיצה,

אבני חן על מסכת זבחים

נאכלת, וטעם ואשם צמח ליצור הוא דקדב, ונאכלין לפני מן הקלעים,

וקדשים קלים בכל מקום כיוון שצטלו הדגלים, והן היו הולכים בכל הארץ לכבשה, ולא היטה חניינת סביבות המשכן, צטלה קדושת מחנה ישראל, מעשר שני לא הוזכר כאן, לפי שלא נהגו מעשרות עד לאחר ירושה ושיבה,

דברים יב ח ל' א' תעשון בכל אשר אנחנו עשים פה היו 'ם איש פלגה' צעניו: ט' פי ל' א' צאקם עד-עפסה אל-המנוחה ואל-הצטלה אשר-ה' אל-היה נתן לה: י' ועצרתם את-היידן וישבתם צאקן אשר-ה' אל-היה מנחיל אתכם והייתם לכם מפל-היידים מסביב וישבתם-צטט: יא' והיה המקו 'ם אשר-יצטר ה' אל-היה צו' לשבן שמו' שם שמה תצאו את פל-האשר אנכי מנחה אתכם עו' ל' תיכם וצחיתם מעשריתכם ותדמית ידכם וכל מצטר נדריכם אשר תדדו לה: יב' ושמחתם לפני ה' אל-היה אתם וצחיתם וצחיתם ועצרתם ואת-היידים והלוי אשר צעצעיכם פי חן לו' חלק וצמלה אתכם: יג' השמר לה פן-תעלה על תיך צכל-מקו 'ם אשר תראה: יד' פי אס-פנקו 'ם אשר-יצטר ה' אצטר צצטיך שם תעלה על תיך ושם תעשה כל אשר אנכי מנחל:

[משנה ו'] באו לשילה לאחר חילוקו, מיד קצוהו בשילה, נאסרו הבמות כדקתי והיא היטה מנוחה, וכתיב פי ל' א' צאקם עד-עפסה אל-המנוחה ואל-הצטלה וגו' כלומר כשתעצרו את היידן לא מקריבו צממות [ל' א' תעשון] כל אשר אנחנו עשים פה היו 'ם [איש כל-היידן צעניו] שאלו מקריבין במשכן חטאות ואשמות, אלא איש פלגה צעניו תעשו דהיינו נדרים ונדבות, שאין עליכם חובה אלא לפי מה שישר צעניכם, פי צעד שתכבשו ותחלקו ל' א' צאקם עד-עפסה אל-המנוחה, [אבל] ועצרתם את-היידן וישבתם צאקן, היינו לאחר ירושה ושיבה, והיה המקו 'ם [אשר-יצטר ה' אל-היה צו' לשבן שמו' שם] וגו' השמר לה [פן-תעלה על תיך צכל-מקו 'ם אשר תראה] וגו' היינו אסור הצמות,

ולא היה שם [בשילה] תקרה (של) גג של נכרים, אלא בית אבנים בלבד מלמטן, והיריעות מלמעלן בגמרא יליף לה, והיא היתה מנוחה,

קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, וקדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה צמקס שרואין משם את שילה, ובגמרא יליף לה,

[משנה ז'] באו לנזב וגבעון כשחרכה שילה, ונלקח הארון צימי עלי, צלו לנזב (וגבעון) כמו שנאמר [שמואל א' כ' צ' וצבא דוד נצה' פ'] לנזב אל-החיתלך הפהן וגו': ה' וישן הפהן את-דוד ויאמר] חן-לכם חל [אל-פסח יד] פי-אס-לכם קדש שם בפסוק ו' וישן-לו' הפהן קדש פי ל' א' היה שם לכם פי-אס-לכם הפנים [אשר] [המקרים] מלפני ה', אלמא שולחן ומוצח הסם הוה, חרבה טוב צימי שאלו, צלו לגבעון כדכתיב צמלכס (א' ד' ג' ד') [והלך הפהן גבענה לנזב שם] פי (שם) [היא] הצפה [ה] ודו' לה, הותרו הבמות יליף בגמרא, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, קדשים קלים בכל ערי ישראל דהא צכל מקום שהוא שם, עושה צמה ומקריב(ו),

ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, והיוצק שמן על המנחה כדכתיב [ויקרא צ'] ויקח וגו', והפותר מנחה מאפה כדכתיב [ויקרא צ'] פחות אותה פחיס, והבולל, והמולח, והמניח, והמניש מנחה צחוק, והיא טעונה הגשה צפנים צקן מערבית דרומית כמשפטה, והמסדר את השולחן, והמטיב את הנרות מדשן את המנורה צצקר, והקובץ, והמקבל דמים בחוץ, פטור טעמא יליף צצרייתא צגמ' [לקמן קטו:],

ואין חייבין עליו, לא משום זרות חיוב מיטה, כך הנך הקטרת צצבר שדרכן לאכול לאו הקטרה נינהו, וכל הנך עבודות הואיל ויש אחריהן עבודה חן זה חייב עליה[ן] מיטה, כדאמרין צפרק צראשונה [יומא כד]. עבודת מטה, ולא עבודת סילוק, עבודה צמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה,

ולא משום טומאה כהן טמא ששימש, דאזהרת זרות ושימוש צצומאה צמד קרא נפקי מויתרו ולא יחללו, צכל הוצחיס צנינא [לעיל יז:], מאי דמחייב אורות מחייב אשימוש טומאה,

ולא משום מחוסר בגדים דאינהו גמי צור, [ד' צומן שאין צגדיהן עליהן חן כהונתם עליהם, והו' להו זכיס [וכבר אמרנו שאינו חייב משום זרות], הכי נפקא לן צפרק שני [לעיל יז:],

ולא משום [שלא] רחוק ידים ורגלים [ד' צגמר חוקה חוקה צמחוסר צגדים חסם [לעיל יח:], לענין אחולי עבודה, ולענין מיטה גמי חן צנן גמריין לה מהחסם,

[משנה ד'] עד שלא הוקם המשכן, היו הבמות מותרות, ועבודה בבכורות כדכתיב וישלם את נערי צני ישראל וגו' [שמות כד] [וכן פרש"י בחומש, והוא ע"פ האונקלוס, והרמב"ן כתב ואולי בעבור שהוכיזו חוקים שהם אצילי בני ישראל, קרא הבכורות נערים, כי הם נערים כנגדם, וימו כי לא בעבור מעלתם בחכמה שלחם, כי לא היו זקנים, רק מפני הבכורה כי הם המוקדשים לקרבנות. אח:],

ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות כדכתיב צשחטי חוק, ועבודה בכהנים כדכתיב [ויקרא ט' ז'] [ויאמר משה אל אהרן] קרב אל המוצח, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים כדכתיב צצטאת ואשם ומנחה [ויקרא ו'] צמלר אהל מועד [בחטאת פסוק יט צחצר אהל מועד, באשם ויקרא ו' במקום קדוש יאכל, במנחה בויקרא ו' ט' מוצות תאכל במקום קדוש צחצר אהל מועד יאכלוה], וקדשים קלים בכל מוצח ישראל כמות שהן שרויין צדגליהם, והא ילפיין צצחור מקומן [לעיל נה:] מקראי,

[משנה ה'] באו לגלגל כשעצרו את היידן והוקצו אהל מועד שם שצ שנים שצכשו ושצ שחלקו, הותרו הבמות כדלפיין לקמן [ק"ז:] מאיש כל הישר צעניו, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים (הנאכלין לא קרב צצמח יחיד כל) [שאין לך קדשי קדשים הנאכלים שקריבים צצמח יחיד, דכל] שאין יידר ויידר חן קרב צצמה קטנה, ואין מנחה צצמה, הלכך עולה הוא דהוא, ואין

אבני חן על מסכת זבחים

דף קי"ג ע"א

ומתן סביב [ומתן סובב] מתן סביב, שמהל נראית המתנה לשמי רוחות המזרח, דהיינו צ' מתנות שהן ארבע, ותנופה והגשה דמנחות,

ר"י אומר, אין מנחה בבמה מפרש בגמ' מנח' ליה,

[וממשיך למנות דברים שבין במת יחיד לבמת ציבור] וכיהון כהונה דלפי ז' צבמות יחיד כשר, ובגדי שרת צנדי כהונה, וכלי שרת, וריח ניחוח כדלמרינן בפרק בית שמאי (לעיל דף מו) לשם ששה דברים הוצח מזה, לשם ריח לאפוקי אברים שגלגל והעלן, שאין בהם משום ריח ניחוח, ומחיצה לדמים חוט הסיקרא, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וריחוי' ידים ורגלים, אבל הזמן שנפסקין במחשבת חוץ לזמנו, ומיידי' על קדשים משום הנותר והטמא, שוין בזה ובוה:

נב': [שנינו במשנה פרת חטאת ששחטה חוץ מנחתה] מאי חוץ מנחתה? אמר ר"ל, חוץ ממקום הבדוק לה [תוס'] לשוחטה שם, שאין מתחיה קצר התהום, אמר לו רבי יוחנן, והלא כל א"י בדוקה היא לקמן מפרש פלוגמיה?

אלא א"ר יוחנן [בן חפשי חוץ מנחתה], כגון ששחטה לפנים מן חומת ירושלים מן החומה של ירושלים [ולא חוץ לירושלים, ב] דכתיב זה צמדכר יט' והוציא אותה וגו',

ולוקמה, כגון ששחטה חוץ לחומה, שלא כנגד הפתח של היכל, דאמר רב אדא בר אבהו, שחטה שלא כנגד הפתח פסולה, שנאמר במדבר יט' ושחט והזהר מפרש זה אל נוכח וגו' [יש ספרים דגרסי ושרף והזהר וכו']. תוס', מזה הזאתה כנגד הפתח, אף שחיטתה כנגד הפתח,

וכי תימא דלא מקיש [שחיטה לחואה], והא אתמר (מחקו גוסס זו שגורם "שחטה" ומכנים הגירסא "שרפה") שחטה שלא כנגד הפתח, רבי יוחנן אמר פסולה, ושחט והזהר, ר"ל אמר כשרה במדבר יש אל מחוץ למחנה ושחט, ואיתמר נמי) שרפה שלא כנגד הפתח רבי יוחנן אמר פסולה, ור' אושעיא אמר כשרה, ר' יוחנן אמר פסולה, ושרף והזהר צמר וזהו סמך ושרף, ורבי אושעיא אמר כשרה במדבר יש על פרשה ישרף, מקום שפורשת למיתה מקום שנפשה יוצאה בגמר פירסוסה, וליציאת נפשה, שלא קבע לה הכמוז מקום שם תהא שריפתה?

אמרי לא מיבעיא, קאמר לא מיבעיא חוץ לחומה שלא כנגד הפתח דרחוקי רחקה מכנגד הקדושה אלא אפי' לפנים מן החומה, דקרובי קרבה, ואימא תתכשר, קמ"ל [ופסולה משום דבעיא חוץ לשלש מחנות. תוס'],

[משנה ח] באו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להן היתר, והיא היתה נחלה היא דכתיב בקרא דמשבחו אל המנוחה ואל הנחלה יאסרו הבמות, קדשי קדשים נאכלין לפני' מן הקלעים,

קדשים קלים ומעשר שני פריך בגמ' נסקיה להם # [בעת לא ידעתי לפרש דברי רש"י אלו] לפני' מן החומה של ירושלים שהיא במקום מחנה ישראל שצמדכר, דכתיב ואכלת שם לפני' ה' (דברים יז),

[משנה ט] כל הקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות, והקריבן בשעת איסור הבמות מבחוץ, הרי אלו בעשה והביאום לה' וגו' (ויקרא יז) ולא תעשה כדלפי' [לעיל קו]. משם מעלה [ושם מעשה] לשחיטה, ואזכרה דהעלאת השמר לך פן מעלה עולותיך וגו' (דברים יז) וחייבין עליו כרת דכתיב (ויקרא יז ד) וְאֶל־פֶּסַח אֶחָד מִן הַבָּיִת [לְהַקְדִּישׁ קֶרֶן לַה' לִפְנֵי מִזְבֵּחַ ה' דָּם יִקָּדֵשׁ לְאִשֶּׁת הַהוּא דָּם שָׁפַךְ, וְנִקְרְטָה אִשֶּׁת הַהוּא מִקֶּרֶן עַמּוּיָהּ],

הקדישן בשעת היתר הבמות, והקריבן בשעת איסור הבמות בחוץ, הרי אלו בעשה ולא תעשה, ואין חייבין עליהן כרת כדלמרינן בהשוחט (לעיל קו) עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן כו', וקמי' סיפא, יכול יהו חייבין עליהן כרת, תלמוד לומר זאת להם ואין אחרת להם,

הקדישן בשעת איסור הבמות, והקריבן בשעת היתר הבמות [בחוץ], הרי אלו בעשה מההיא שעתא קרינא דהו' והביאום לה', וכיון שהמתין עד שלא [יצא] לקיימו, נתבטל העשה על ידו, אבל ואין בהן לא תעשה לאו וכרת ליכא, דאזכרה ועונש בשעת הקרבה כתיב, והרי הותרו הבמות,

[משנה י] [ו. במשניות] אלו קדשים קריבין במשכן, קדשים שהוקדשו למשכן זמן שהיה המשכן בגלגל, והותר צמה, אלו קדשים נריכין להקריבן במשכן, ולא יקרבו צמה אולם שהוקדשו לשם משכן, [ומפרש ואולי, קרבנות ציבור סממן למקדש קריבין במשכן, וקרבנות היחיד סממן בבמה],

קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן שפירש בשעת הקדישן על מנת להקריבן למשכן יקריבו במשכן, ואם הקריבן בבמה פטור מאזכרה ומעונש, שהרי הותרו הבמות, ומיהו אסור לשנות, משום כאשר נדרת משומר ועשית [דברים כג כד מו] צֶא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ פֶּאֶשֶׁר בְּדִרְתָּ לְה' אֵל יְדֶיךָ בְּדָבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ],

ומה בין במת יחיד כולהו יליף צמדכר, דלא נהיגי צבמות יחיד לבמות ציבור גלגל נז וגזעון, סמיכה, ושחיטת צפון,

אבני חן על מסכת זבחים

בברכות כז: ב"מ נט: סנהדרין סח: זבחים קיג: בכורות לו: ועל ר' יוחנן בן גורי יש בשבת כו: ועירובין מו: ור' צדוק בן חלוקה יומא עח: [אמר אני ראיתי את ר' יוסי בן יזמרא וכו' שהיה בדור שישי של תנאים, ומסתמא היה ר' צדוק זה בדור ראשון של אמוראי א"י]. ר' יצחק בר נחמני [אמורא א"י] יומא עח: ור' יונתן בן עוזיאל מגילה ג: ור' שמואל בר נחמני [אמורא א"י] מו"ק יז: ר' יצחק נפחא [אמורא א"י] קדושין עב: ור' אליעזר בן הורקניוס ב"מ נט: ור' יהודה בן בתירא סנהדרין צב:.

לא בושא וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על עיר אבותינו, איה מתי מבול נמצא שאל מקומות, וכן אינן נמצאין, איה מתי הרוגי נבוכדנצר שהרג זה, מדקאמר הכי [איה מתי מבול] לאו למימרא דלא הוו [שלא היה המבול בא"י, ולא היה שם עצמות המתים],

[ומשיב ר"ל לר"י] ולטעמך הרוגי נבוכדנצר הכי נמי דלא הוו, אלא הוו ופניניהו @ והופנו כולם, ואין אחד ממי זה, על כמינו דוקא היא, הכא נמי הוו ופניניהו,

(ואי אפנו)

דף קי"ג ע"ב

הא איפני,

[וממשיך ר"ל לפרש, ולכן אנו חוששין בפרה לטומאה הגם דאיפני] כולה ר"ל קאמר לה נהי דאיפני מירושלים, מכולה א"י לא איפני # [וצ"ע כיון שגם ר"ל מודה שפינו העצמות מירושלים, הלא המדובר כאן בחצרות שבירושלים?]

איכא דאמרי, איתיביה ר"ל לרבי יוחנן, איה מתי מבול איה מתי נבוכדנצר, מאי לאו מדהני הוו הני נמי הוו, מידי אירי' הא כדאיתיה, והא כדאיתיה,

איתיביה בראשית ז כב כל אשר נשמת-רוח חיים באפו מכל אשר בחרבה מתו, בשלמא לדידי [לר"ל] דאמינא ירד מבול לא"י, משום הכי מתו, אלא לדידך אמאי מתו?

משום הבלא וקצרוס הצאים אחריהם צמחי קצרות, ואין לחוש לכל הארץ, אלא לשאר ארצות שהיה שם מצול ונשקעו צטיט, כדרכ חסדא, דאמר רב חסדא [ר"ה יב:], ברותחין קלקלו, וברותחין נידונו, דכתיב הכא בראשית ח וישוכו המים, וכתיב התם אסתר ז וחמת המלך שכבה,

איכא דאמרי, איתיביה רבי יוחנן לר"ל, מכל אשר בחרבה מתו, בשלמא לדידי דאמינא לא ירד מבול לא"י, משום הכי הוי חרבה, אלא לדידך מאי חרבה? חרבה שהיתה מעיקרא

אמר מר, אמר לו רבי יוחנן והלא כל א"י בדוקה היא, במאי קמיפלגי? מר ר"ל סבר ירד מבול לא"י ונשקעו זה עצמות המתים, ומר סבר לא ירד [מבול לא"י] [תוס']

אר"נ בר יצחק, ושניהם מקרא אחד דרשו, יהוקאל כב כד בן-אדם אמר-לה את ארץ ל' א' מטהרה היא ל' א' גשמה ב'יו'ם זעם,

רבי יוחנן סבר [דלא ירד המבול לא"י, וא"י טהורה היא], אתמורה מתמה קרא, א"י מי לא מטהרה את, כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם [בתמיה, וכי ירד עליך המבול],

ור"ל סבר כפשטיה, ארץ לא מטהרה את, מי לא ירדו עליך גשמים ביום זעם [הרי ירדו עליך המבול, ונשקעו כך עצמות המתים],

איתיביה ר"ל לר' יוחנן, חצירות היו בירושלים, בנויות על הסלע, ותחתיהן חלול, מפני קבר התהום שאם יש קבר מפסיק החלל, ושוב אין טומאה בוקעת למעלה מן החלל, אבל טומאה רצוה בוקעת ועולה עד לקיע,

ומביאין נשים מעוברות, ויולדות ומגדלות שם בניהם לפרה דמשום דמטמאין את הכהן השורף את הפרה מפני הדוקים [כדאמרינן בריש מסכת יומא], עשו זה שאר מעלות הרבה, שאין אחיו הכהנים נוגעין בו כל שבעת ימי פרישתו, [והיו] אלו חטאות [טענות] מי מטמאין ומזין עליו,

ומביאין שוורים, ועל גביהן דלתות להפסיק בין החטאות לקרקע, שלא יאחילו על קבר התהום, כנחתם למלאות מים חיים לקידוש מן השילות, אלמא לאו כולה [כל א"י] בדוקה היא, ותינוקות יושבין עליהן, וכוסות של אבן בידן שכל מעשה פרה בכלי גללים בכלי אבנים, שאין מקצלים טומאה, כדאמר טעמא בשמעתא קמיימא דסדר יומא (דף ז) # [וצ"ע שהרי רש"י עצמו אמר לעיל ד"ה ומגדלות שם בניהם לפרה?], ומלאו וישבו במקומן?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, מעלה עשו בפרה משום קולא דאקילו זה משום דדוקין, שהיו אומרים צמערצי שמש היתה נעשית, והיו מטמאין את הכהן ומטבילין אותו, ושרפה טבול יום, עשו זה מעלות אחרות דלא לזלזלו זה, ומיהו אם שחטה במקום שאין דוק לה, לא מיפסלה בזה, דכל א"י בדוקה היא,

איתיבי' רבי יוחנן לריש לקיש [שאמר שהיה מבול בא"י], פעם אחד מצאו עצמות בלשכת דיר העצים, ובקשו לגזור טומאה על ירושלים,

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר # [הלשון עמד ... על רגליו נמצא רק באלו שחיו בארץ ישראל, ונמצא בש"ס 14 פעמים, על ר' יהושע מצינו כן

אבני חן על מסכת זבחים

קודם מבוא,

לא נפטר, והראש לא הוצרך לחיבה ומפני גובה לא טבעו,

ולר"ש [בן לקיש] נהי נמי דירד מבול לא"י, והא לא פש מן הממים שם כלום, דלידי דגבזה היא השפלות המים לבבל שהיא מזולה דאמר ר"ל למה נקרא שמה מצולה דכתיב (ישעיה מד) האומר לגולה חרבי שכל מתי מבול נצתללו שם, ורבי יוחנן אמר למה נקרא שמה שנער שכל מתי מבול ננערו שם? אי אפשר דלא אידבקו צטיט,

ואמאי קרי ליה חרבה, כדרב חסדא דאמר רב חסדא, בדור המבול לא נגזרה גזרה על דגים שבים, שנאמר מכל אשר בחרבה מתו, ולא דגים שבים,

בשלמא למ"ד לא ירד מבול לא"י, היינו דקם רימא התם הראש זכר ונקבה שהוא גדול, ואינו יכול ליכנס לחיבה, עמדו שם [בארץ ישראל], אלא למ"ד ירד, רימא היכא קם?

א"ר ינאי, גוריות [קטנים] הכניסו בתיבה,

והאמר רבה בר בר חנה [ב"ב עג:], לדידי חזי לי אורזילא דרימא הוא ראש דימא, שהוא על שפת הים בת יומא ציוס שטולד והוי כהר תבור, והר תבור כמה הויא ארבעין פרסי, משכא דצואריה משך לאורזילא תלתא פרסי [הרי 43 פרסה], מרבעתא דרישא צי מרצן של ראשו [בשט' מפרש שרוחב צוארו היה] פרסא ופלגא, רמא כבא הטיל גלל צידן וסכר ירדנא וסמס הילוך מימני, כנא כמו (עירובין דף כט) כיצוין [דרעומא] [דרעומא] דניסן [ופרש"י שם לפעי נקל] [וקשה איך נכנס הראש לתוך התיבה שכולה היה רק שלש מאות אמות ברוחב חמשים אמות?]

א"ר יוחנן, ראשו הכניסו לתיבה,

והאמר מר, מרבעתא דרישא פרסא ופלגא [ופרסה הוא ד' מיל, והמיל הוא אלפים אמה, דהיינו פרסה הוא שמונת אלפים אמה] אלא ראש חוטמו שיוכל להנשים הכניסו לתיבה,

והא א"ר יוחנן לא ירד מבול לא"י ולמה ליה לשנוי הכי [שראש חוטמו הכניס לתיבה] לימא דהתם [בא"י] קס, כ"ל דל"ג [וראה תוס' ד"ה אורזילא]? לדברי ר"ל קאמר,

והא קסגיא תיבה והא המיבה מהלכת על פני המים מגבוה לנמוך, נמצא חוטמו נשמט מן המיבה ומת? ומשני אמר ר"ל, קרניו קשרו בתיבה,

והאמר רב חסדא, אנשי דור המבול ברותחין קלקלו וברותחין נידונו ונמלא נמלא ברותחין,

ולטעמך תיבה היכי סגיא והלא זפותה היא מצית ומצחן, כדכתיב וכפרת אותה וגו' (בראשית ו), וכיון דרותחין הן, היאך מהלכת שאין זפתה נפטר,

ועוד עוג מלך הבשן דכתיב ציה וצבא הפליט, וא"ר יוחנן (נדה דף סא) זה עוג שפלט מאנשי דור המבול היכא קאי? אלא גם נעשה להם שנצטננו בציד התיבה שציד המיבה, ושם עמד עוג והראש, וגם הופת

א"ר אבהו, למה נקרא שמה שנער, שמנערת עשיריה [שאינם עומדים בעשירותם. שט] מפני שאין מרחמים על הצרות, כדאמרין במסכת ביצה (דף לב:), עשירי צלל יורדי גיהנם הן [ז"ל הגמ' שם: ואמר רב נתן בר אבא אמר רב, עתירי בבל יורדי גיהנם הם. כי הא דשבתאי בר מרינוס אקלע לבבל, בעא מנייהו עסקא ולא יתבו ליה. מוזני מוזין נמי לא זינוהו, אמר, הני מערב רב קא אתו, דכתיב (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחמך, כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מורעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מורעו של אברהם אבינו], והא קחוינן דהו? תלתא דרי לא משכי [אינה נמשכת עשירותם],

א"ר אמי, כל האוכל מעפרה # [שבימיהם היו אוכלים עפר לרפואה] של בבל, כאילו אוכל בשר אבותיו,

תנ"ה, כל האוכל מעפרה של בבל, כאילו אוכל בשר אבותיו, וי"א כאילו אוכל שקצים ורמשים של מבול:

[שנינו במשנתנו] שעיר המשתלח [שהקריבו בחוץ פטור]: ורמינהי קרבן דכתיב בשמותי חוץ (ויקרא י) להקריב קרבן וגו', דמי ליה צמ"כ, על הקרבן חייב ואינו חייב על השוחט חולין בפנים, [ושואל] ויקרא יז או [שואל] קרבן לאו להכי אתא, אלא לחייב שומע אני אפילו קדשי בדק הבית על קדשי בדק הבית ששחטן בחוץ שנקראו קרבן שאף הן נקראו קרבן, כענין שנאמר במדבר לא ונקרב את קרבן ה' איש אשר מנא כלי זהב אצבעה וזמיר, ואין זה אלא לבדק הבית?

ת"ל ואל פתח אהל מועד לא הביאו, מי שראוי לבא באהל מועד, יצאו קדשי בדק הבית שאינן ראויין אני שמעמי כסדר יומא, לפי שסתמן בעלי מומין, דקי"ל המתפס ממימים לבדק הבית עובר בעשה במס' תמורה (דף ז), אכל לענין הסוגיא אני למד כאן, דאפילו תמים נמי קרי אינו ראוי, דלא הועמד [פי' עתיד] לבא אל אהל מועד, דהא פרט חטאת תמימה היא, וקרי לה אינו ראוי,

אוציא את אלו שאינן ראויין שאין עמידן למהל מועד, ולא אוציא את שעיר המשתלח, שהוא ראוי לבא אל פתח אהל מועד דראוי הוא, שהוא תמים, דבעינן שיהא ראוי לשם, דלא ידעינן הי מתמרם, זה שמעמי, ולפי סוגיא של שמועה זו משמע, דקרי ליה ראוי ועמיד ליכנס, משום

אבני חן על מסכת זבחים

הגרלה וידוי,

יוסי הגלילי,

ת"ל לה' להקריב קרבן לה', המיוחד לה' להוציא שעיר המשתלח, שאינו מיוחד לה' והרי שצריך פסוק מיוחד למעט שעיר המשתלח, ובמשנה אמרין שפטור מפני שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד?]

לא קשיא, כאן קודם הגרלה היו ראוי ועמיד ליכנס משום הגרלה, ואי לאו דמעטין מלה' ה"א למייב, כאן לאחר הגרלה לא ראוי לבא לה', ומימעטין מאל פתח,

אחר הגרלה נמי האיכא וידוי דעיינן ליכנס להמודות עליו?

אלא אמר רב מני לא קשיא, כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי [מתמעט מלה']:

[שנינו במשנתנו] הרובע והנרבע [והמוקצה, והנעבד, והמחיר, וההתנן], והכלאים, והמריפה, ויוצא דופן, שהקריב בחוץ, פטור, שנאמר [ויקרא יז ד ואל־פתח אהל־מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּ] להקריב קרבן [לה'] לפני מִשְׁכַּן ה' [דַּם יִחַשְׁבֹּה לְאִישׁ הַהוּא דָם שֶׁנֶּקֶד וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקִּרְבִּי עַמּוּנִי], כל שאין ראוי לבא לפני משכן ה', אין חייבין עליו: והא נמי תיפוק לי מפתח אהל מועד דהא לאו ראוי הן לבא לעזרה,

דף קי"ד ע"א

בשלמא רובע ונרבע משכחת ליה דאינטריך למעוטינהו מלהקריב [ולא אתיא מאל פתח אהל מועד], דאקדשינהו מעיקרא, והדר רבעו וכיון דמוזז כזר ואידמו, [אי לאו הפסוק דלהקריב היה סברא לומר שיהא חייב] ראויים קרינא דכו שנראו כזר, ולא מימעטין מאל פתח, דאיכא למימר הכי אמר קרא, ואל פתח אהל מועד לא הביאו, בשגגה לבא, ואחר כך שטחו בחוץ חייב, [ורש"י בא לומר למה בשעיר המשתלח אתיא שפיר מאל פתח אהל מועד] אלל שעיר המשתלח לאחר וידוי, מימעטין מאל פתח, שהרי זה הביאו כשגגה לבא, ומשינא לאחר וידוי, לא נראה לבא,

אלא מוקצה ונעבד [שנמנה במשנה יחד אם רובע ונרבע] על כרחק מקמי דאקדשינהו הוו להו מוקצה ונעבד, דאי לבתר דאקדשינהו תו לא מיתסרי בהקפאה ועבודה ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו [למה צריך להקריב ולא יליף מאל פתח אהל מועד?]

בקדשים קלים, ואליבא דר' יוסי הגלילי, דאמר קדשים קלים ממוין בעלים הוא [ויכול להיות מוקצה ונעבד לאחר שהקדישן],

דתניא ויקרא ה ומועלה מעל בה' וכחש צעמיתו, דברים שיש בהם לשם ולעמיתו, לרבות קדשים קלים שהכופר בהם, ושעבד והודה, חייב עליהם אשם גזילות שהן ממונו ממון בעלים, דקרינא ציה וכחש צעמיתו, דברי רבי

הלכך, רובע ונרבע דבר ערוה ומייל אף על המוקדשים כזר, הלכך ממעטין בחוץ מלהקריב קרבן, דלאו בני הקרבה נינהו, דכתיב [ויקרא כג] כי משחמם זהם, וכל מקום שנאמר השחמה, אינו אלא דבר ערוה ועבודה כוכבים,

מוקצה ונעבד, עבודת כוכבים [דממעט קרא מלהקריב, מיירי] בקדשים קלים,

אתנן ומחיר [לא מיתוקם בקדשים קלים אפילו דר' יוסי הגלילי, דאף על גב דממונו היו אינו חל עליו וכו', תוס'] וכלאים ו יוצא דופן [דממעט לה קרא מיירי] בולדות קדשים [שהאם מעולם לא נפסלה והיא ראויה לבא אל פתח אהל מועד ורק הולד נתן באתנן, או החליפה בכלב, או נולדה מביתא כלאים, או נולדה ביוצא דופן שהפסול הוא בולדות, ונקראים ראויין לבא פתח אהל מועד במעין אמון, ופטורים רק מהפסוק "להקריב"]:

כלומר הני דלארצנו למעוטינהו מלהקריב קרבן, ולא נפקי מאל פתח, [ועל כרחק בשגגה כזר מיירי, לא משכחת אלל בולדות קדשים, ואירע להו פסול צמעי אמון [או יוצא דופן אירע הפסול בשעת לידה], דנראו לבא אל פתח אהל מועד [צמעי אמון] קודם שנעשו אתנן ומחיר, [שז?] אס דא להקריב את אמון היו הן צאין אל פתח, דאי דאקדשינהו [פי' שאם לא תוקמה בולדות, אלא בבהמה עצמה שהקדישה, לא מיתוקמה ד' פסולין אלו] לא משכחת לה, דאין אתנן ומחיר חל על המוקדשין, לפי שאין שלו, ומוקרא נפקא לן בתמורה (דף ל), ואי דדהו אתנן והדר אקדשינהו מאל פתח נפקי, וכן כלאים ויוצא דופן, (ד)אי אקדשינהו משולדו מאל פתח נפקי, אלל בולדות קדשים, דמעיקרא עם אמון נראו לבא,

קסבר ולדי קדשים בתויתן [דאתנן ומחיר וכלאים בא האיסור במעין אמון, וקדושתן משום ולד קדשים בא רק בשגגה, ולכן נקראים ראויים לבא במעין אמון, ואי לאו מלהקריב היה חייב עליהן משום שחוטין חוץ, וכן ביוצא דופן ראוי לבא במעין אמון והאיסור בא רק בשעת לידה],

[דברים יב כו דק קדשיך אֲשֶׁר־יִהְיֶה לְךָ וְגִדְּךָ שֶׁשָּׂא יִצְאֶם אֶל־הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר־יִצְמַר ה']:

לשון הוי"ה נקט דהו, משום דמאֲשֶׁר־יִהְיֶה לְךָ נפקי לן ולדות קדשים ליקרב, דק קדשיך אלו התמורות, אֲשֶׁר־יִהְיֶה לְךָ אלו הולדות צמסכת תמורה (דף יז), הן קדושים [תוס'] צלדמן מתקדשות, הלכך חל אתנן ומחיר עליהן, אס נתן לה עובר של מוקדשין צאתן, דלא קדיש עד שגולד:

[שנינו במשנתנו] בעלי מומין [בין בעלי מומין קבועין בין בעלי מומין עוברין, שהקריבן בחוץ, פטור, ר"ש אומר, בעלי מומין קבועין פטור, בעלי מומין עוברין חייב בלא תעשה,

תורים שלא הגיע זמנן, ובני יונה שעבר זמנן, שהקריבן בחוץ, פטור, ר"ש אומר, בני יונה שעבר זמנן פטור, ותורים שלא הגיע זמנן, בלא תעשה], וכו',

אותו ואת בנו [ומחוסר זמן, פטור, ר"ש אומר הרי זה בלא תעשה, שר"ש

אבני חן על מסכת זבחים

דגלגל דהיא צמת ציבור, פנים הוא, שאהל מועד של מדבר היה שם, וקאמר רחמנא ציה נמי לא תעשון,

[ומביא ראייה מדברי ר' זירא שיש להלקות ע"ז] אלמא אמר רבי זירא צפ' אותו ואת בנו (חולין פ), דקמני קדשים צפנים [השני] סופג את הארבעים, משום לאו דאותו ואת בנו, והוינן צה וילקני נמי משום לאו דמחוסר זמן, דתניא מניין שכל הפסולים שצבור ושצפה שהן בלא ירצה, ח"ל ושור ושה שרוע וקלוט [וכו']? ומחוסר זמן פסול הוא?

ומשני ר' זירא הנה לאו דמחוסר זמן ד הכתוב נתקן לעשה דכתיב ציה עשה ימירא כדמפרש התם, למימרא שהוציאו ונתקן מכלל לאו, דלא קאי עליה בלאו דשאר פסולין, והשתא דלמרת הכא לאו צהדיא כתיב ציה [לא תעשון], נילקי עליה [ומשני דאח"כ דלר"ש לקי?]

הני מילי דמשני נמי התם דלא לקי לרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון, דלא דרשי להאי לא תעשה למחוסר זמן, דההוא דאותו ואת בנו דשני ר' זירא עליה, מימחוקמא התם דלא כר"ש, אכל לרבי שמעון הכי נמי דלקי אלאו דמחוסר זמן צפנים,

רב נחמן בר יצחק אמר, לר' שמעון נמי לא לקי אמחוסר זמן פנים דגלגל לגבי שילה בחוץ דמו חוץ הוא לגבי חוצות, הואיל דאינו כשר להקריבם, הלכך בחוץ הוא דאשכחן ציה לא תעשה, משום איסור צמה, ולא צפנים,

רבה אמר, טעמיה דרבי שמעון כדתניא, רבי שמעון אומר מנין לזבוח פסח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות קס"ד צמדבר ושילה וצית עולמים שהוא בלא תעשה? ת"ל דברים זו לא תוכל לזבוח את הפסח,

יכול אף בשעת היתר הבמות כן [לפי המסקנא מפרש דמירי בשעת היתר הבמות בגלגל בנוב וגבעון, וכגון קודם חצות שהוא לשלמים, דמותר לבתחלה], ת"ל באחד שעריך, לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד,

אימת אי נימא אחר חצות ד"ד דמני זימניה כרת נמי מחייב דהא מתקבל צפנים אלא לאו קודם חצות דהו מחוסר זמן לשמו?

לעולם לאחר חצות, ובשעת היתר הבמות קאי כמו בגלגל ונוב וגבעון דהותרו צמות יחיד לעולה ושלמים, ואשמעינן קרא דלגבי חוצות איכא לא תעשה, ולאו משום מחוסר זמן דהא חוץ השתא צמה גדולה,

והא בשעת איסור הבמות קאמר? איסור במה לו לקרין זה, היתר במה להבירו לעולה ושלמים דנדר ונדבה, וסיפא ה"ק, יכול אף בשעה שהוא מותר צמה, כגון קודם חצות שהוא לשלמים, ת"ל כו' בשער אחד צמה גדולה לשחוט פסחיהם:

אומר כל שהוא ראוי לבא לאחר זמן, ה"ז בלא תעשה, ואין בו כרת, וחב"א כל שאין בו כרת, אין בו לא תעשה] וכו'.

וצריכי הך חלמא פלוגמא דר' שמעון ורבנן צממני, דאי תנא בעלי מומין, משום דמאיסי צעודן צמומן פטרי צבן צמוץ דלא מתקבלין צפנים, אבל תורין דלא מאיסי אימא (לא) דמודו ליה לר"ש דהואיל וחזו לאחר זמן קאי בלא תעשה,

ואי תנא תורין [שלא הגיע זמנן], משום דלא חזי ואידחו [אלא עדיין לא חזי מעולם], אבל בעלי מומין דאיחזו ואידחו אימא אע"ג דכי עבר מומן, ירעו [הלא יהיו ציון, אפ"ה אשמועינן] השתא מיהא דחויין נינהו ופטרי צמוץ אימא (לא) דמודה להו ר"ש לרבנן [דפטור אם הקריבן בחוץ],

ואי תנא הני תרתי [בעלי מומין ותורין], משום דפסולא דגופייהו [תוס'], אבל אותו ואת בנו דפסולא מעלמא קאתי לה, אימא מודו ליה רבנן לר"ש [דחייב] צריכא:

[שנינו במשנתינו] שהיה רבי שמעון אומר [כל שהוא ראוי לבא לאחר זמן, ה"ז בלא תעשה, ואין בו כרת, וחב"א כל שאין בו כרת, אין בו לא תעשה]: מאי טעמא דר"ש? אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש, דאמר קרא דברים יב לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום [לא תעשון כן] צספרי דריש ליה צתחילת ציאת הארץ, היום אנו מטלטלין את המשכן ואנו אסורין צצמה, ואין אנו מקריצין אלא צמשכן, לפיכך כל הקרצנות כשרים להקריב,

[אבל] משנבוא לארץ, [צ?] י"ד שנים של ציבוס וחילוק, אנו מותרין צצמה, ושם לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה [היום], להקריב חוצות, ומה אנו מותרין צה, איש כל הישר צעיני, נדרים ונדבות שאין חוצה עליו, אלא שישרו צעיניו להמנדב, כי לא צאחם עד עתה וגו' עד שצבאו אל המנוחה לשילה, שאע"פ שצמסתם לארץ צעצרכם את הירדן, עדיין לא צאחם אל המנוחה,

אמר להו משה לישראל, כי עייליתו לארץ י"ד שנים שצכצשו ומחלנו, ישרות תקריבו נדרים ונדבות (הקרב) [הקריבו] צצמה ציבור, חובות לא תקריבו איש איש [היחידים] שצכס לא יקריב שום חוצה, ואפילו צצמה ציבור, עד שצבאו אל המנוחה ותקריבו, אלמא חוצות דגלגל וגלגל לגבי שילה מחוסר זמן הוא, עד כי יבא [פ'] עד שיבואו ל' שילה ויקריבו שם, וקאמר רחמנא וקאמר להו משה לא תעשון אותם צגלגל, ומשמע צין צצמה ציבור צין צצמה יחיד, אלמא מחוסר זמן צצמה בלא תעשה,

אמר רבי ירמיה לרבי זירא, אי הכי דהך דגלגל מחוסרי זמן קריית להו,

דף קי"ד ע"ב

מילקי נמי לילקי [אליבא דר"ש] שוחט מחוסר זמן [צפנים], דהא משכן

אבני חן על מסכת זבחים

&&&

ויקרא י' ג' איש איש מבית ישראל אשר יקטנו שו' ר' או יקטנו או יקטנו
בפמנה או אשר יקטנו מחוץ לפמנה: ד' ואלפמנה חבל מו' עד ל' א'
הזיאו' להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יקטנו לאיש שהוא דם שקט
ונקרת האיש שהוא מקרב עמו':

לימא מסייע ליה לרז חלקיה [שאשם ועולה שלא לשמו חייב עליהם בפנים,
ולכן חייב עליה גם בחוץ], [דתניא בברייתא] יכול שאני מוציא מאל פתח,
שלא ימחיש בחוץ אף על [עולת] [עולה] מחוסר זמן בבעלים כגון
של יולדת ומזורה, ואילו ואינה ראוייה לזבא לפנים למזונה, ואשם נזיר,
ואשם מצורע שיש בה פסול, ולקמיה מפרש ואילו מאי פסולה, ת"ל [ויקרא
י' ג' איש איש מבית ישראל אשר יקטנו שו' ר' או יקטנו או יקטנו בפמנה או יקטנו
בפמנה מחוץ לפמנה] שור מ"מ, כשב מ"מ, עז מ"מ [לכאורה סגי בחד
מינייהו למה צריך ג' ריבויים? אילת השחר, # ואולי קאי ג' בהמות אלו על הג'
קרבנות עולה, אשם נזיר, אשם מצורע?] דמאי למימר אשר ישמע במחנה, או
אשר ישמע מחוץ למחנה, ואל פתח וגו' ואנא ידענא דשור או כשב או עז הוא,
[וצ"ע כיון דעיקר הטעם שחייב בחוץ הוא משום דכשר בפנים, למה העמידה
התורה את החידוש בחוץ, יותר היה מקומו ללמד שכשר בפנים. אילת השחר],

ואילו חטאת שיירא [הברייתא] ולא רבייה לחיובא,

במאי עסקינן אילימא בזמנו ולשמו, מאי איריא אשם דרבייה,
אפילו חטאת נמי מחייב, דלא בעי רבייה, ואפילו אשם, דהא חזי בפנים?

אלא שלא לזמנו רבייה לחיובא באשם, ובמאי, אילימא לשמו
אשם אמאי חייב והא חזי כשר ליקרב, ומתני' מנא פטור, ואי משום דראוי
לשלא לשמו בפני, הא מחוסר עקיר' וכולהו מודו ב', אלא לאו שלא
לשמו רבי לחיובא בחוץ, כרז חלקיה, אלמא דבר שאינו כשר לשמו בפנים, כשר
לשלא לשמו [בפנים], ומחייב עליה שלא לשמו בחוץ?

לעולם בזמנו ושלא לשמו [א"נ ה"ג לעולם בזמנו ותו לא] וממילא אשלא
לשמו דאוקימנא קאי,

ושכתבו בספרים ולשמו, מפרש טועה כתבו, ולפוס ריהטא, משום דפרכין לעיל
[במה שורות לעיל] אי נימא בזמנו מאי איריא כו' וקא בעי לשנוי לעולם בזמנו
ולשמו, ודקא קשיא לך אי הכי חטאת נמי, אין ה"נ [ור' אליעזר היא] ותנא אשם
והוא הדין לחטאת,

ולאו מילתא היא, דא"כ ר"א מאי בעי הכא, מכדי ר"א לענין שלא לשמו אקשיה
[אשם לחטאת] צ"ק (לעיל י'): צפסול אשם שלא לשמו כחטאת, אבל לענין לשמו
מאי עיקר ומאי טפל איכא, מרזייהו כתיבי להכשיר בפנים ומיזב [ולהתחייב?] בחוץ,
ומו ל"ל לרזויי להאי משור וכשב ועז, הרי כשר ליקרב, וכמזמנו בפנים הוא שומטו
בחוץ,

אלא [הכי] קא משני, לעולם בזמנו ושלא לשמו, ואינטיריך לרזוייה משום דשלא
לשמו פסול הוא,

ורבי אליעזר היא [לעיל ב. בתחלת המסכת, שגם אשם שלא לשמו פסול,

[שנינו במשנתנו] מחוסר זמן [וכו' איזהו מחוסר זמן בבעליו הוב והובח
והיולדת והמצורע שהקריב חטאתם ואשםם וכו'] כו': והני בני אשמות
נינהו? אמר זעירי, תני מצורע בהדיהו [ראה להלן שהחכמים קבעו
את המצורע כבר במשנה]:

[שנינו במשנתנו] עולותיהן ושלמיהן [בחוץ חייבין]: והני [הוב והובח
והיולדת] בני שלמים נינהו? אמר רב ששת תני נזיר [הוסף נזיר
במשנה],

דזעירי [מה שהוסף זעירי במשנה לשנות "מצורע"] קבעוה תנאי [תוס']
למיתני במתניתין מזרע צהדיא, דרב ששת לא קבעוה תנאי ומיהו אן
משנין לה בגמרא, וקבעין לה בגמ' הכי, ככל חסורי מחסרה דהש"ס,

א"ר חלקיה (דבי רב) [בר] טובי אשם [שאם הקריבו בחוץ קודם זמנו
פטור] קאי ולא אחטאת, דאילו חטאת פסולה שלא לשמו בפנים, לא שנו דפטור
בחוץ אלא לשמו ואפילו סתמא, דבהאי שגא חזי מתקבל עכשיו בפנים, אבל
שלא לשמו כגון לשם עולה, ובשם זה הוא ראוי לזבא לפנים, דכל הזבחים
שנזבחו שלא לשמן כשרין, חוץ מן הפסח והחטאת חייב, הואיל וראוי
לשלא לשמו בפנים,

אי הכי [למה חייב רק שלא לשמו] כי שמיט ליה לשמו בחוץ נמי ניהיב,
הואיל וראוי לשלא לשמו בפנים דהא ראוי היה לעקור שם זה ממנו,
ולזבא לפנים? [קרבן אשם] בעי עקירה [מחוסר עקירה] וכל כמה דלא איעקר
שם אשם מיניה, סתמיה לאו למיעקר קאי, ולא ראוי הוא [ולא יתחייב על אשם
בחוץ שלא בזמנו, אלא אם עקר שם אשם מיניה],

מתקיף לה רב הונא [על זה שאמר שאם הקריב קרבן מחוסר זמן שלא
לשמו בחוץ שהוא חייב], וכי יש לך דבר שאינו כשר לשמו לפנים
ובשר שלא לשמו [אפי'] [ואע"ג] דקי"ל לעיל (דף ג') כל הזבחים כשרין
שלא לשמן, ה"מ היכא דכשרין לשמן, אבל מחוסר זמן צבעלים זה, שאינו כשר
לשמן, היאך יוכשר שלא לשמן,

ולא, והרי

דף קט"ו ע"א

פסח בשאר ימות השנה, דאינו כשר לשמו דתנן שחטו קודם חלות
פסול, שנאמר צין הערצים, וכשר שלא לשמו?

פסח בשאר ימות השנה, שלמים נינהו [תוס'] ואין זה אלא לשמן,

אבני חן על מסכת זבחים

פסולין שלא לשמו בפנים הוא,

תנא עיקר חטאת דפטור וכו"ש לטפל אשם,

והאי כ"ש" גמגום, ודוחקיה דרב הונא לאוקמיה כר"א משום סיפא, דעל כרחיך כרבי אליעזר מיתוקמא כדפרישנא לעיל, ועוד משום דלרבנן לא ילפינן אשם מחטאת, ליכא למימר תנא האי והוא הדין להאי, ואף על גב דלרבנן נמי קאמר דפטור, דאין לך דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו, לא מצי לאוקומא כרבנן, דא"כ נשמעינן אשם דפטור נשמעינן זה תרתי [לא ברור מה הם התרתי. וכו"כ בחק נתן צ"ע. אילת השחר], וכ"ש חטאת,

ת"ש, דכי אתא רב דימי, אמר, תנא רבי ר' ליואי, יכול שאני מוציא אף עולת מחוסר זמן בבעלים, אשם נזיר, ואשם מצורע ואילו חטאת שירא ונמאי כו' כדאומינא בקמייתא (מנין ונסיב להו תלמודא לחיובא ולא ידענא מאי היא),

מאי תלמודא, אמר רבינא שור מכל מקום, כשב מכל מקום, עז מכל מקום,

הא [א]מאי רוביאי ומאי קושיא לסיועה לרב חלקיה, דלמא ה"ג כראמרת דבומנו קאי, כדאוקמא בקמייתא לעיל, ור"א היא? אמר ר"נ [בר יצחק] לא מצי לאוקומי להא בומנו משום דרב דימי קשיא ליה דתני (ליה) בר ליואי אדתי לוי, שחטן מחוסר זמן צבעלים פסולין ובחון נמי נפטר משום [דרמי] דתנא דבי ר' ליואי אדתי לוי,

[דתני לוי] אשם נזיר, ואשם מצורע, ששחטן שלא לשמן כשירין, ולא עלו לבעלים לשום חובה, שחטן מחוסר זמן בבעלים, או שהיו בני שתי שנים ושחטן, פסולין?

ומשני ליה רב דימי לא קשיא כאן לשמו, כאן שלא לשמו הא דתני חייב שלא לשמו, והא דתני פסולין ודכוחיה בחון פטור בששחטן לשמו, ומדקשיא ליה דתני לוי אבר ליואי, ש"מ שמיע ליה לרב דימי דמתני' דבר ליואי נמי במחוסר זמן, וקאמר חייב, ואע"ג דאין ראוי לשמו בפנים, ראוי לשלא לשמו, וסייעתא לרב חלקיה,

רב אישי רמי מתני' דקתני לשמו פטור אבריינא אבריינא קמייתא דתניא לעיל חייב ומשני כאן מתני' לשמו וכאן ובריינא שלא לשמו כרב חלקיה,

לימא תיהיו תיובתיה דרב הונא מדכי אתא רב דימי כדאמרן דליכא לאוקומא בומנו מדקשיא ליה תני לוי אדתי בר ליואי?

אמר לך רב הונא, הכא במאי עסקינן דמחוסר זמן חייב בשלא לשמו כגון שהפריש שתי אשמות לאחריות שאם יאבד האחד יתכפר בשני ושחט אחד מהם בחון קודם זמנו לשם עולה דהאי כיון דסופו לרעייה קאי דאשם שכיפרו בעליו רועה ודמיו לקין המזבח שהיא עולה חזי לדוכתיה בפנים אי שחט

ולא בשאר קרבנות שכשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה], דאמר מקשינן אשם לחטאת דמיפסיל בשלא לשמו בפנים (באשמות), [ואשמועינן] דאפ"ה מחייב עלה בחון, [ד]אע"ג דעקר מיניה שם אשם, אכתי אי הוה מעייל ליה לפנים הוה כשר למישחטיה "סתמא", וכשר לשם אשם, ועולה [לבעלים] לשם חובה, דמשום דיצוריה לא מיעקר שמייה מיניה, וכל כמה דלא שחטיה ליה (בעיקרה) [בעקריה שמו, עדיין] קאי סתמא לשמו, הלכך כי שחט ליה [בחון] ראוי לפנים לשמו היה, וה"ה דאחטאת שלא לשמו נמי חייב אלא,

ותנא טפל [אשם שנלמדת מחטאת], ואשמועינן אע"ג דכה"ג [שלא לשמן] פסול בפנים, מייחב עליה בחון, ור"ה עיקר [חטאת] דמ"ש, סוף סוף מרזייה פסילי שלא לשמן,

ובת"כ קמי זה צהדיא [בבריינא שיכול שאני מוציא וכו'] שלא לשמו, וע"כ מוקי לה כר"א, דאילו לרבנן לא אינטריך ליה לרבוי, דהא כי האי גוונא [אשם בפנים שלא לשמן] מתקבלת בפנים היא [שרק חטאת ופסח פסולים שלא לשמן, ור"א הוא שמרבה אף אשם לעיל ב. במשנה],

[וקשיא לי אכתי למאי אינטריך לרבוי משור וכבש, תיהיו נמי עקירה מעליה, הא רצינן דפרק השוחט (קט): "מלא יביאנו לעשות" פסח וחטאת שלא לשמו?],

ת"ש סיעתא לרב חלקיה [דחייב בחון בומנו ושלא לשמן] ומיזבחה דרב הונא [דמצינו שפטור בפנים וחייב בחון] יכול שאני מרבה [להחייב משום שחטו חוץ] [משום] [משור] מכ"מ, [יכול שאני מרבה] גרס הכא, דרישא דלעיל היא, ובמורת כהנים הכי תניא לה, אוליאת את אלו שאין מיוחדין לשם, ולא אוליאת עולה מחוסרת זמן בגופה וחטאת צין בגופה כו', והגרסין שני את הלשון, וגרסין הכא יכול שאני מרבה [פי' שגורסין "מרבה" במקום "אוציא"] את כו' לפי (שהציאום צלימודא אחרינא) [שהציאום התלמוד אחרונה] וסברי דסיפא דהיא דלעיל היא,

אף [עולת] [עולה] מחוסר זמן בגופה כגון חור שמונה ללדתה, וחטאת בין בגופה בין בבעלים כגון של נזיר ומצורע שלא מלאו ימיהם, ת"ל ויקרא טו ואל פתח אהל מועד, כל שאינו ראוי לבא בפתח אהל מועד אין חייבין עליהן, ואילו אשם נזיר ומצורע, מחוסרי זמן צעלים ש"ירא ולא רבייה לפטורה, שמע מינה ס"ל דחייב,

במאי עסקינן, אילימא לשמו אשם נמי ליפטריה דהא לא חזי, אלא לאו שלא לשמו הלכך חטאת פטור דלא חזי לפנים, ואשם חייב דחזי לפנים, ואף על גב דאין ראוי לשמו, והיינו כרב חלקיה, ודלא כרב הונא?

לעולם שלא לשמו, ור"א היא דמקיש אשם לחטאת [ורין אחד לשניהם] כלומר ודאי בשלא לשמו היא כדקאמר, הלכך חטאת פטור דלא חזי בפנים, לא צלשמו ולא בשלא לשמו דמחוסר זמן הוא, ואשם נמי פטור, דלא חזי לפנים לשמו במחוסר זמן, ולא לשלא לשמו, דר"א קאמר דפסול באשם שלא לשמו, והאי דשייריה לאשם לאו דס"ל דחייב, אלא כיון דחד טעמא הוא, משום דמרוייהו

אבני חן על מסכת זבחים

לגופיה לעולה דחד מינייהו מעיקרא עולה היא

דף קט"ו ע"ב

כדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב, אשם שניתק לרעה שניתק מדין הקרבה ומסרוהו לרעה עד שיסתאב דק"ל (תמורה דף יט) כל שצמטאת מפה באשם רועה ושחטו סתם, כשר לעולה:

[שנינו במשנתנו] המעלה מבשר חטאת [וכו']:

ת"ר מנין למעלה מבשר חטאת, ומבשר אשם, ומבשר קדשי קדשים, ומבשר קדשים קלים, וממותר העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות [אם מעלה אחד מאלו בחוץ מנין], שפטור, ת"ל עולה, מה עולה שהיא ראויה להעלאה, אף כל שראויה להעלאה,

מנין שאף היוצק, והבולל, והפותת, והמולח, והמניף, והמגיש, והמסדר השלחן, והמטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל, בחוץ, שפטור, ת"ל ויקרא מו אשר יעלה עולה או זבח, מה העלאה שהיא גמר עבודה, אף כל שהוא גמר עבודה שאין אחריה עבודה, ואיתרבו להו באף כל, כגון המנסך, ומקטיר קטרת, ומקטיר קמחים, ומקטיר מנחת כהנים:

[שנינו במשנתנו] עד שלא הוקם המשכן [וכו']:

יתבי רב הונא בר רב קטינא קמיה דרב חסדא וקא קרי, שמות בד וישלח את נערי בני ישראל נראה צעני שהספרים חסרים כאן, ולא ידעתי מה, ואם אין חסרין זהו פירושו, יתיב רב חסדא וקאמר להאי קרא וישלח את נערי וגו', ומפרש אללו הבכורות,

א"ל רב הונא הכי אמר ר' אסי (קרבן), ופסקו אותו היום פסקה עבודה מן הבכורות, שמסיני נטעו על הכהונה כדילף לקמן, ושמשו נדב ואזיהוא כל אותה שנה ראשונה, עד שהוקם המשכן ומחו.

לישנא אחרינא, הכי אמר רב אסי ופסקיה, צריך להפסיק כאן נגינת טעם המקרא באמתחא, ולא יקרא בטעם פשטא, כמו שאנו קורין אותו, דכשהוא נקרא בטעם פשטא, משמע שקריאת נערי בני ישראל דבק על ויעלו עולות, משמע שהם העלו, אבל כשאחיה קוריהו באמתחא, עומדת התיבה לצדה ואינה דבק על ויעלו, וי"ל שלא שלחם אלא להציא הקרבנות ולעמוד עליהם, ויעלו עולות אותם שכשרים להעלותם, דהיינו נדב ואזיהוא, שמשצאו לסיני, הופרשו הכהנים כדילף לקמן,

סבר רב חסדא לאותוביה ממתניתין דקמי שנהגו עבודה בבכורות עד יום הקמת המשכן, שמועיה רב חסדא לרב הונא דקאמר דיתבי וקאמר מו משמיה דרב אדא בר אבהו, עולה שהקריבו ישראל במדבר, אינה טעונה הפשט וניתוח, אותביה ברייתא דשויא בכולהו שמהא שוה להשיב על כל דבריו,

דתני, עד שלא הוקם המשכן, הבמות מותרות ועבודה בבכורות, והכל כשירין להקריב [ליקרב] כדמפרש ואזיל בהמה חיה ועוף, זכרים ונקבות, תמימין ובעלי מומין טהורין, אבל לא טמאין, והכל קרבו עולות השמא משמע שלא היו מקריצין אלא עולות, ולקמיה פריך עליה, ועולה שהקריבו ישראל במדבר @ סיני קודם מתן תורה [כדכתיב ?] וישלח את נערי וגו' טעונה הפשט וניתוח, ונכרים בזמן הזה רשאים לעשות כן דלא נאסרו לכן הבמות,

תנאי היא, דתניא שמות יט וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו מלעולם, ואע"פ שרגילין לגשת אלי ולהעלות, העד צהן שלא יעלו צהר ר' יהושע בן קרחה אומר זו פרישות בכורות הוזהר את הבכורות להפריש מן ההר, רבי אומר זו פרישות נדב ואביהוא כלומר לא נקראו בכורות כהנים אלא מי הן הכהנים הנגשים שהזהירו כאן לפרוש מן ההר זה נדב ואזיהוא שנעשו כסני כהנים והן הכהנים הנגשים אל ה' להקריב קרבנות,

בשלמא למ"ד זו פרישות נדב ואביהוא, היינו דכתיב כשמתו נדב ואזיהוא ויקרא י' הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש כדקאמר בסני (שמות יט) פן יפרוץ צהם ה', וכיון שלא נזהרו לפרוש מן ההיכל בהקמת המשכן, פרץ צהם, אלא למ"ד זו פרישות בכורות ולא גרסי פרישת נדב ואזיהוא, היכא רמזיא מיתת נדב ואזיהוא, היכא רמזה למשה קודם לכן, דקאמר הוא אשר דבר?

דכתיב שמות כט ונועדתי שמה לבני ישראל, ונקדש בכבודי נאמרה לו למשה ציוס שננטוהו על מלאכת המשכן, ורמזו לו שציוס ששירה שכינתו על הצית, יתקדש בכבודו, ולא נרמז להצין מה הוא עד שמתו אל תקרי בכבודי אלא במכובדיי, דבר זה אמר הקב"ה למשה, ולא ידעו, עד שמתו בני אהרן, כיון שמתו בני אהרן, אמר לו, אהרן אחי ! לא מתו בניך אלא להקדיש שמו של הקב"ה [אלא כדי להתקדש כבודו של מקום עליהם] להודיע שהוא נורא על יראיו ומיוחדו, וזהו הוא אשר דבר אלי ציוס שננטוהו על המשכן, ונקדש בכבודי, באותם הנכבדים וקריצו לי אקדש,

כיון שידע אהרן שבניו ידועי מקום הן, שתק וקבל שכר, שנאמר ויקרא י' וידום אהרן הרי ששחק וקבל השכר, מפרש צ"ר שמתוך כך וזה גמליהו אליו הדיבור, שנאמר אחרי אותו ענין פרשת שמוי יין, ולא הוזכר באותו דיבור משה אלא אהרן,

וכן ברור הוא אומר, תהלים לו ז' דו' ם לה' וְהִתְחַוּ לֵל לו' , אע"פ שמפיל לך חללים חללים [כן דורש לשון והתחולל] את שתוק,

וכן בשלמה הוא אומר קהלת ג' עת לחשות ועת לדבר, פעמים ששותק ומקבל שכר על השתיקה, פעמים מדבר ומקבל שכר על הדבור,

והיינו דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, מאי דכתיב תהלים סח

אבני חן על מסכת זבחים

ודילמא תמים בדרכיו עניו וסגלן, צדיק כתיב ביה, ודילמא תמים בדרכיו צדיק במעשיו,

אי סלקא דעתך דנח גופיה טריפה הוה, מי קאמר ליה לנח דכוותך עייל, שלמים לא תעייל,

ומאחר דנפקא לן מאתך, לחיות זרע למה לי, מהו דתימא אתך לא למידרש בדומין לך, אלא (שהודיע) [להודיע] שאינו עושה אלא לכבוד להיות לו לזוהמא לצותא בעלמא, אפי' זקן אפילו סרים, קמשמע לן לחיות זרע [ד]לא לזוהמא צעי להו, ומהמא על כרחך אסך ימירא הוא, למידרש ביה בדומין לך:

[שנינו במשנתנו] טהורין אבל לא טמאין: ומי הווי הכי לא נמנה מורה טמאין וטהורין בההיא שעתא?

א"ר שמואל בר נחמני, א"ר יונתן, מאותן שלא נעבדה בהן עבירה, מנא הווי ידעי? כדרב חסדא, דאמר רב חסדא העבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתן, בידוע שהוא טהור, אין התיבה קולטתן, בידוע שהן טמאין,

רבי אבהו אמר, אמר קרא בראשית ו והבאים זכר ונקבה, הבאין מאיליהן וכל אותן שצאו אל התיבה, מאיליהן צאו, ובהן הכיר, אותם שצאו שצעה שצעה ידע שהן טהורין, ושצאו שנים שנים [ידע] שהן טמאין,

אמר מר, והכל קרבו עולות, עולות אין שלמים לא והא כתיב שמות כד ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים וסני קודם הקמת המשכן הוה, ואת אמרת דעד [שלא] הוקם המשכן לא קרבו שלמים כלל,

אלא אימא הכל צין לשראל צין לבני נח קרבו עולות (ושלמים, והתניא, אבל שלמים לא, כ"א עולות. רש"י לא גרס לה, וראה רש"י), עולות אין שלמים לא לא קרבו לבני נח, ומשעת מתן תורה שנצטוו ישראל קרבו להם שלמים, כמ"ד לא קרבו שלמים בני נח,

דאיתמר, ר"א ור' יוסי בר חנינא, חד אמר קרבו [שלמים בני נח] וחד אמר לא קרבו, מ"ט דמ"ד קרבו שלמים בני נח, דכתיב בראשית ד והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, איזהו דבר שחלבו קרב לגבי מזבח ואין כולו קרב לגבי מזבח, הוי אומר זה שלמים,

מ"ט דמ"ד לא קרבו, דכתיב שיר השירים ד סו עורִי צִפּוֹן ובו 'אי תִּימָן', [ומפרש לשון עורי מלשון] תתנער לשון (שמות יד) וינער ה' את מצרים אומה [פי' אומות העולם] שמעשיה בצפון היינו עולה שטעונה צפון, ותבוא אל מלך המשיח אומה שמעשיה בצפון ובדרום דהיינו ישראל שמקריבין עולות ושלמים,

נורא אלהים ממקדשך, אל תיקרי ממקדשך אלא ממקודשיך, בשעה שעושה הקב"ה דין בקדושו, מתיירא ומתעלה ומתהלל אלהים זו מדת הדין, אימתי הוא נורא ע"י שהוא עושה דין במקודשו,

אלא קשיא עולה דקמני הכא [דטעונה הפשט] וימות?

תרי תנאי היא, דתניא ר' ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני כגון מוצח אדמה תעשה לי חצתח עליו וגו' ולא נתפרשו הלכות עולה ושלמים שם ופרטות באהל מועד לאחר שהוקם המשכן נאמרה ת"כ למשה ושם נתפרשו והפשיט ונתח לרבי ישמעאל שמע' דעולה שהקריבו בסיני לא הוטענה הפשט וימות,

ר"ע אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב משנה תורה שחזר משה ואמרה להם על הסדר כדכתיב (דברים ה) בעבר הירדן בצרן מואב מואב הוהיל משה וגו',

אמר מר, הכל כשירין להקריב מנא הני מילי אמר רב הונא דאמר קרא בראשית ח ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל בהמה הטהורה ומכל עוף הטהור, בהמה כמשמעו, חיה בכלל בהמה דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו וגו' וסמך ליה איל וצבי ויחמור וגו' (שם דברים יד),

דף קט"ז ע"א

זכרים ונקבות, תמימין ובעלי מומין (דאמר מר תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות, ואיתקש בהמה לעוף תמימין ובעלי מומין), לאפוקי מחוסר אבר דלא ולא גרסי' [דאמר מר] תמות וזכרות בבהמות כו', דמאי איריא קודם מתן תורה, לאחר הקמת המשכן נמי איתא להא, ועוד מדקאמר אכל מחוסר אבר לא, מכלל דבעלי מומין לא נפסלו, לא בבהמה ולא בעוף,

א"ר אלעזר, מניין למחוסר אבר שנאסר לבני נח [כל הענין ע"ז הו', נא]. להקריב לגבה, ת"ל בראשית ו ומכל החי מכל בשר, אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי איברין שלה ולמה לי לאזהורי עליהו, אי לאו משום הקרבה, שהקריב מהן צאצאו מן התיבה,

ודילמא למעוטי טריפה? ההוא מלחיות זרע נפקא דטריפה אינה יולדת,

הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת, אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר? האמר קרא אתך בדומין לך למעוטי טריפה,

ודילמא נח גופיה טריפה הוה, תמים כתיב ביה,

אבני חן על מסכת זבחים

כבר נשבע שאינו משחית כל בשר,

ומה קול ההמון הזה ששמענו, אמר להם [בלעם] חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד 974 דורות קודם שנברא העולם וכ"ו מאלס ועד משה רבינו הרי דבר נזה לאלק דור (מהלל קה), וביקש ליתנה לבניו, שנאמר תהלים כט ה' עוז המורה שהיא מעוזן של ישראל לעמו יתן, [מיד] פתחו כולם ואמרו תהלים כט ה' יברך את עמו בשלום,

3. ר"א [בן יעקב] אומר, קריעת ים סוף שמע ובא, שנא' יהושע ה ויהי כשמוע כל מלכי האמורי, ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע ב כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף,

מאי שנא התם (דאמר) [דכתיב] (ליה) יהושע ה ולא היה במ עוד רוח, ומ"ש הכא (דקאמר) [דכתיב] יהושע ב ולא קמה עוד רוח באיש

דף קט"ז ע"ב

דאפילו אקשווי נמי לא אקשו אבר למשמע לא אקשו, והיא שהיתה יודעת דבר אמרה לשלוחי יהושע בלשון זה ומנא ידעה? דאמר מר במכילתא דפ' יתרו אין לך כל שר ונגיד שלא בא על רחב הזונה,

אמרו בת י' שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים, וזנתה [כל] מ' שנה שהיו ישראל במדבר, אחר נ' שנה נתגיירה, אמרה יהא מחול לי בשכר חבל חלון ופשתים במכילתא מניא הכי, אמרה, רבש"ע! בג' דברים חטאתי, בג' ימחל, בחבל ופשתים וחלון, שהיו מנאפים עולין אליה בחבלים דרך החלון, ויורדים, וגם טמנתם [את המנאפים, המבינים שלא ייראו] בפשטי העץ, ובאותן שלשה דברים עמנן וזמה להגיל השלוחים;

אמר מר, ועובדי כוכבים בזמן הזה, רשאים לעשות כן, מנא ה"מ?

דת"ר ויקרא יז דבר אל בני ישראל, בני ישראל מצווין על שחוטני חוץ, ואין העובדי כוכבים מצווין על שחוטני חוץ, לפיכך כל אחד ואחד בונה לו במה לעצמו, ומקריב עליה כל מה שירצה,

א"ר יעקב בר אחא אמר רב אסי, אסור לסייען בשעת אסור הכמות כגון בזמן הזה דקדושת ירושלים אין אמריה היתר ולעשות שליחותן,

אמר רבה ולאורינהו [לחון] היאך יעשו שרי,

ומר נמי הכתיב ומחלביהן? משמניהן [דידהו] מן השמנין שבהן, ומיהו עולות הו,

ומר נמי הכתיב עורי צפון? [ההוא] בקיבוץ גליות [וה"ק] עורי רוח לפונים, וצואי רוח דרומית, לקצץ גליות המפוזרות בכם הוא דכתיב,

והא כתיב שמות י ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות זבחים היינו שלמים, וקודם מתן תורה כולו בני נח ועשינו לה' אלהינו,

ומשני זבחים לאכילה זבחים אינן שלמים, אלא לשון שחיטה בעלמא ולאכילה, ועולות להקרבה,

והא כתיב שמות יח ויקח יתרו [חותן משה] עולה וזבחים, ההוא לאחר מתן תורה הוא דכתיב,

הניחא למ"ד פלוגמא לקמן [יתרו] אחר מתן תורה היה, אלא למ"ד [יתרו] קודם מתן תורה היה, מאי איכא למימר,

דאיתמר, בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי, חד אמר יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר יתרו אחר מתן תורה היה,

למ"ד יתרו קודם מתן תורה היה, קסבר שלמים הקריבו בני נח,

כתנאי אי קודם מתן תורה הוה [יתרו] אי לאחר, שמות יח וישמע יתרו כהן מדין, מה שמועה שמע ובא, ונתגייר,

1. ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע, שהרי כתיב בצדו שמות יז ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב,

2. ר"א המודעי אומר, מתן תורה שמע [ובא], שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתו רעדה בהיכליהן ואמרו שירה, שנאמר תהלים כט ובהיכלו כולו אומר כבוד,

נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע, ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם, (אמר להם) [שנאמר] תהלים כט ה' למבול ישב, [אמר להם] וישב ה' מלך לעולם, כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שהיא מלך לעולם על צדיקיו ולא יסחיתם,

אמרו לו, מבול של מים אינו מביא, אבל מבול של אש מביא, שנא' ישעיה סו כי (הנה) באש ה' נשפט, אמר להן,

אבני חן על מסכת זבחים

מקרי ליה רבא לבריה, ורמי ליה קראי אהדרי, כתיב ויתן דוד לארנן וגו', וכתיב ויקן דוד וגו', הא כיצד?

גובה מכל שבט ושבט חמישים, שהן שש מאות, ואכתי קשיין אהדרי התם כסף הכא זהב, אלא ה"ק גובה כסף במשקל שש מאות זהב וה"ק כסף שזה שקלים חמשים של זהב, גבה מכל שבט ושבט:

[שנינו במשנתנו] קדשים קלים נאכלים [בכל מחנה ישראל]: אמר רב הונא, בכל מקומות ישראל קא סלקא דעתך השתא דאפי' יא' אחד מהן חוץ למחנה ישראל אוכל קדשים קלים שם אבל מחנה לא הוי,

איתיביה ר"נ לרב הונא, ומחנות במדבר לא הווי, והא תניא כשם שמחנה במדבר, כך מחנה בירושלים, מירושלים להר הבית מחנה ישראל, מהר הבית לשער נקנור של עזרה היה שער המזרח מחנה לויה, מכאן ואילך מחנה שכינה, והן הן קלעים שבמדבר לפנים משער נקנור הוה כמקום לפנים מן הקלעים במשכן?

אלא אימא בכל מקום מחנה ישראל שאפי' בשעת סילוק מסעות אין נפסלים אלא מוליכין עמו ובמקום חנייתן אוכלין במחנה,

פשיטא מהו דתימא איפסלו ביוצא קמ"ל,

ואימא ה"נ? אמר קרא במדבר ב' ונסע אהל מועד אע"פ שנסע אהל מועד הוא,

תניא רשב"י אומר, עוד אחרת היתה מחנה רביעית חלוקה מהר הבית ומעזרה ולא היו עושין עליה על הנכנס לה בטומאה במסכת כלים (פ"א מ"ח) מפרש מה היא חלוקתו מהר הבית, וחיל עזרת נשים היא, ולא היו עושין עליה,

ובשילה לא היו אלא שני מחנות בלבד, הי מינייהו לא הוה? אמר רבה מסתברא דמחנה לויה מיהא הווי ומחנה ישראל הוא דחסר דאם לא כן דמחנה ישראל הווי ולא מחנה לויה, דאי סלקא דעתך מחנה לויה לא הווי,

דף קי"ז ע"א

נמצאו זבין וטמאי מתים משתלחין חוץ למחנה אחת שכינה לדה דהא שניהם מותרין במחנה ישראל כדאמר' בפסחים צ"א אלו דברים (דף סו) והתורה אמרה במדבר ה' ולא יטמאו את מחניהם שני מחנות

כי הא דאיפרא הורמזי אימיה דשבור מלכא, שדרה קורבנא לרבא, שלחה ליה אסקוה ניהליה לשם שמים,

אמר להו [רבא] לרב ספרא ולרב אחא בר הונא, זילו ודברו תרי עולמי גולאי לכו וקחו שני עובדי כוכבים בחורים בני גיל אחד שכן נוי לדבר וחזו היבא דמוסקא ימא שירטון לימון בלע"ז, ומתייבש ונעשה קרקע, דבעינן שלא נשתמש הדיוט במזבח ושקלו ציבי חדתי שלא נשתמש בהן אדם שלא יהא שבדי כלים, ואפיקו נורא ממורא חדתא נ"ל שהוא פויש"ר של איסטמא אפי"ר בלע"ז, שמוציאין בו אש מן האבנים ואסקוה ניהליה לשם שמים,

א"ל אביי, כמאן כר"א בן שמוע, דתניא ר' אלעזר בן שמוע אומר, מה מזבח שלא ישתמש בו הדיוט וצת"כ הוא שניה בפירשה ראשונה אף עציים שלא ישתמש בהן הדיוט,

והא מודה ר"א בן שמוע בבמה, דתניא כתוב אחד אומר צרייתא זו משושת כספרים ושניה היא כספרי בצרכת כהנים וכך היא שניה, הא כיצד מקום מזבח חמשים וכל הבית בשש מאות, רבי אומר בשש אבא יוסי בן דוסתאי גבה מכל שבט חמשים שהן שש מאות, ר"א בן שמוע אומר ויקן דוד את הגורן כדמפרש בענין ויתן דוד לארונה במקום [שקלי] וזה משקל שש מאות, אבל הצקר לעולה והמזריגים וכלי הצקר לעצים ככסף שקלים חמשים, ויארמא ארונה וגו' (ע"כ הגי').

והכי פירושא דקרא, ויקן דוד את הגורן ולא פירש כמה קנאו, שהרי פירשו במקום אחר כבר (דה"א כא) ויתן דוד לארונה במקום וגו', ואת הצקר קנה בכסף שקלים חמשים (זהב) דברי הימים א כא ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות וגו' וכתיב שמואל ב כד כר' ויקן דוד את הגורן ואת הצקר בכסף שקלים חמשים, הא כיצד? גובה מכל שבט ושבט חמשים שהן שש מאות, רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי בקר [ועציים] ומקום מזבח בנ' וכל הבית כולו בשש מאות,

ר"א בן שמוע אומר, בקר ועציים ומקום מזבח בנ', וכל הבית כולו בשש מאות, דכתיב שמואל ב כד כר' ויאמר ארונה אל-דוד יקח ועל אדני המלך תמו' ב בעיניו ראה הצקר לעלה והמזריגים וכלי הצקר לעציים,

ורבא אמר לך, התם נמי בחדתי, מאי מוריגים, אמר עולא מטה של טורבל כך נקרא במסכת פרה (פי"ז מ"ט), מאי מטה של טורבל? אמר אביי עיזא דקרקסא כמין עז של עז, ויש בו יתדות חדים, [וגם עשוי] חריצים חריצים קרני"ש דדיישן דישאי' ומוליכו ומציאו על הקשים של דישה לאחר שידושה, ומסתמך ונעשין תבן,

אמר אביי, מאי קרא דהוא עשוי חריצים ומוכן לדוך ולדוק? ישעיה מאו בו הנה שמתיך למו' רג חרוץ חדש פעל פ"פיו' ת,

אבני חן על מסכת זבחים

מקריבין באהל מועד שבגלגל דהיא צמה גדולה והשתא פליג אדר"מ ואדרבן דמקמי כל שהצבור כו' לאשמועינן דאין חילוק באהל מועד שבמדבר לאהל מועד שבגלגל מכלל דשמעינהו לר"מ ורבנן דאמרי י"ש חילוק ומה חילוק שאין יחיד מקריב בו חובות וטעמייהו נמי שמעינן לקמן דאפי' בצמה גדולה לא קריב ליחיד אלא נדרים ונדבות ולר' מאיר מנחות וזירות ככלל מקריבין באהל מועד שבגלגל,

מה בין אהל מועד שבמדבר לבין אהל מועד שבגלגל אהל מועד שבמדבר לא היו במות מותרות כמות יחיד אהל מועד שבגלגל היו הבמות מותרות,

ובמתו שבראש גגו היא צמת יחיד לא היה מקריב עליה אלא עולה ושלמים ולא מנחות וזירות,

וחכ"א כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר, מקריבין באהל מועד שבגלגל,

ובאן ובאן צמת צבור וצמת יחיד לא קרבו בהן ליחיד אלא עולות ושלמים ולקמן פריך דהיינו חנא קמא דהא חכמים דלעיל נמי הכי אמרי לא קרבו יחיד אלא עולה ושלמים בלבד,

ר' שמעון אומר פליג אכולהו דכולהו סבירא להו דאין חילוק לצבור בין מדבר לגלגל בצמה גדולה ורבי שמעון אומר אף צבור עצמם לא הקריבו בגדולה יותר מיחיד בקטנה אף צבור, לא הקריבו אלא פסחים אבל לא פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים לא קרבו להם בגלגל,

דף קי"ז ע"ב

וחובות שקבוע להן זמן,

מאי טעמא דר"מ, דאמר קרא דברים יב לא תעשון לאחר ב'את הארץ משעתי וקאמר לא תעשון כשתצאו בגלגל ככל אשר אנחנו עושים פה היום שאנו בין צבור בין יחיד מקריבין מטאות ואשמות וזכור ומעשר שהן חובות שאין קבוע להם זמן וכ"ש חובות הקבוע להם זמן אבל מה אנו עושים שם אש כל הישר בעיניו היחיד לא יקריב שם אלא נדרים ונדבות שישו צעיניו לנדור ולנדוב עד מתי כי לא באתם וגו' עד שתצאו לשילה,

אמר להן משה לישראל, כי עייליתו לארץ ישרות תקריבו נדרים ונדבות חובות לא תקריבו היחידים דאש כחיו ולא פליג קרא בין גדולה בין קטנה דליחיד לא קרב אלא נדר ונדב הלכך שאין נדר ונדב אין קרב בצמת יחיד דהא אין קדשי צבור קריבין כדתנן במתני' (דף קיז) קרבנות צבור קריבין במשכן קרבנות יחיד קריבין בצמה,

מנחות וזירות ישרות נינהו דאע"ג דצמלאת טורו הויין קרבנותיו חובה עליו מיהו ע"י נדר צאו עליו,

משמע אחת לכל זכ ואחת לכל טמא נפש אלא ודאי הואי מחנה ליה ומשתלחין טמאי מחים ממחנה שכינה ומוותרין במחנה ליה וזבין ובעלי קריין משתלחין חוץ למחנה ליה תן מחנה לזה ומחנה לזה,

א"ל רבא אלא מאי מחנה ישראל לא הואי ומשיגא חוץ למחנה ליה שוב אין שם קבע מחנה והרי הוא כשדה בעלמא ומוותרין מאורעין לשב שם הנריכין להשתלח ממחנה ישראל וישו עכשיו עם הזבין לא הואי נמצאו זבין ומצורעין חוץ למחנה ליה כלבד משתלחין למקום אחד והתורה אמרה ויקרא יג בדר ישב שלא ישב טמא אחר עמו, אלא לעולם כולוהו תלתא הוו ודקמי לא היו אלא שמי מחנות לענין קליטה הוא דנסתלקה תורת מחנה ליה מלקטות את ההורגים שוגג ומאי לא היו אלא שתי מחנות לקליטה,

מכלל דבמדבר הואי קלטה מחנה ליה אין, והא תניא שמות בא ושמתי לך מקום המקום שכן דהיינו מחנה ליה אף הוא נקלט בחייד רמז לו הקצ"ה למשה במתן תורה שזכה למצוה זו כדכתיב (דברים ד) אז יבדיל משה שלש ערים בסוף ארבעים שנה מקום מקומך שמות בא אשר יגום שמה מלמד שמגלין במדבר,

להיכן גולין למחנה ליה מכאן אמרו בן לוי שהיה דר בערי מקלט שכל ארבעים ושמנה עשרות של לוי ערי מקלט היו כדאמרי' במס' מכות (דף יד) ואם הרג בשוגג גולה לאחד מערי חצירי דדריש ביה נמי הכי ושמתי לך מקום אף הלויס גולים שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו עצמו כגון משכונה לשכונה פלכו קולטו דומיא דמדבר שהיה מחנה ליה קולטת מאי קרא,

אמר רב אחא בריה דרב איקא במדבר לה כי בעיר מקלטו ישב, עיר שקלטתו כבר:

[שנינו במשנתנו] באו לגלגל: ת"ר, כל נדר ונדב היה קרב בבמה קטנה דאילו בצמה גדולה ע"כ קרבו חובות צבור דכתיב ויעשו את הפסח בגלגל אלא בקטנה ואמר דקריב נדרים ונדבות ולא חובות וזכורות כהנים תני לה בהדיא לר' מאיר, שאין נדר ונדב אין קרב בבמה קטנה כדילף טעמיה לקמיה שאין יחיד מקריב חובה בשעת היתר הצמות ואפילו בגדולה וצבור בקטנה לא מקריב כו' אישכח דאין חובות קריבין בקטנה ואי קשיא לר' מאיר א"כ יחיד לא עשה פסחו בגלגל וקרא כתיב ויעשו את הפסח (במדבר ט) פסח קרבן צבור קרי ליה דאמי כנופיא במס' יומא (דף נא) והכי נמי דר"ש קמי אף צבור לא הקריבו אלא פסחיהם אלמא קרבן צבור קרי ליה לקמן יליף טעמא דכולהו,

מנחה מנחות וזירות נדר ונדב הוא וקריב קריבין בבמה, דברי ר"מ, וחכ"א לא קרבו יחיד לאפוקי מנחות וזירות דלא קריב בצמה קטנה אלא עולות ושלמים בלבד,

ר' יהודה אומר, כל שהצבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר דהיינו כל הקרבנות כולן נדרים ונדבות וחובות (שקבוע להם זמן)

אבני חן על מסכת זבחים

ורבנן אין מנחה בבמה כדאמר' לקמן זבחים ולא מנחות [דכמיז] למען אשר יצאו בני ישראל וגו' על פני השדה היינו צמות שעת היתר שלהם והציאם לה' אותם שהוקדשו בשעת היתר ולא הספיק להציאם עד שנאסרו כדאמרן בהשחט לעיל [זבחים דף קו] דפסוק זה בקדשי קדשים שהוקדשו בשעת היתר והקריבם בשעת איסור קאי וזכרו זבחי שלמים ומפרש בת"כ אין לי שקרבו צבמה אלא שלמים דהא אוקימנא בקדשי צמה מניין אף עולה ת"ל זבחים יכול אף חטאת ואשם ת"ל אותם ומה ראית אחרי שריצה ומיעט אמרת מה שלמים הצאים בגדר ונדבה אף כל הבא בגדר ונדבה ולר"מ איתרבו נמי מנחות וזירות ורבנן דייקי זבחים ולא מנחות אלא דבר הוצות נזירות חובות ניהו דהוא לא התנדב [אלו] הקרבעות אלא אסר עצמו ציין וצמגלמת ומאליו נחמיז בקרבעות,

אמר קרא שופטים י' איש הישר בעיניו יעשה, איש [היחיד] ישרות [נדרות שמביא מפני שהם ישרות בעיניו] הוא דליקרו, חובות לא ליקרו ואפי' בגדולה [בבמה גדולה], וצבור אצל צור אפי' חובות ליקרו מקריבים חובות,

דף קי"ח ע"א

ורבי יהודה [דפליג ארבנן] דאמר יחיד נמי מקריב חובות בגדולה אמר לך, כי כתיב הישר דממעט יחיד מהקדמת חובות [א]בעיניו הוא דכתיב [כלומר במקום שישיר בעיניו להקריב, בבמת יחיד שהוא בונה לעצמו. שט], אבל בבמה גדולה, אפילו חובות נמי ליקרו,

[ומקשה שלשון "איש" מושמע לחלק בין ציבור ליחיד, ולפי ר' יהודה יהיה החילוק בין במה גדולה לבמה קטנה], אלא לרבי יהודה [קשה], הא כתיב איש, לא למימרא דאיש [יחיד] ישרות [נדרות] הוא דליקרו, הא חובות לא ליקרו [גם בגדולה בדברי חכמים] [ואי] [דאי ?] לאו למעוטי [חובות יחיד] אף מצמה גדולה אתא, למה לי דכמיז איש, נכחז כל הישר בעיניו, וכיון דבעיניו היינו קטנה פשיטא דאיש הוא דמימעט, דהא צור לא מקריב צה?

כי כתיב איש, להכשיר את הזר לעבודת צמה,

זר ויקרא י' מוזרק הכהן את הדם על מזבח ה' נפקא לקמן בפירקין דכמיז [ויקרא י'] וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד, כהן פתח אהל מועד, ואין כהן צבמה, אלא אפי' זר ואפי' עבד, הכי דריש ליה צמורת כהנים?

מהו דתימא ליבעי קדוש בכורות [שיקדשו את הבכורות עושי העבודה] כמעיקרא, קא משמע לך,

[ת"ר, כל נידר ונידב היה קרב בבמה, שאין נידר ונידב אין קרב בבמה, מנחה ונזירות קריבין בבמה דברי ר"מ, וחכ"א לא קרבו יחיד אלא עולות ושלמים בלבד,

ר' יהודה אומר וכו']

וחכ"א כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר, מקריבין באהל מועד שבגלגל, ובאן ובאן לא קרבו יחיד, אלא עולה ושלמים בלבד],

חכמים היינו תנא קמא רבנן צמראי היינו רבנן קמאי, דהא איננו נמי הכי אמרי, דיחיד לא קרבו אלא עולות ושלמים, וצור קרבי [נמי חובות] דהא מאיש נפקא להו מיעוט?

אמר רב פפא, קרבו "נסכים" במדבר, איכא בינייהו לרבנן קמאי לא קרבו נסכים צמדצר, ועולה ושלמים [נדרות] גרידא צלא נסכים קא גמרי

אמר שמואל, מחלוקת דר"מ ורבנן צמירות צמטאת ואשם צבה אצל עולות ושלמים דמיר דברי הכל קרבי בחטאת ואשם, אבל בעולות ושלמים דברי הכל ישרות ניהו וקרבי,

מותיב רבה, חזה ושוק המורס משלמים ומודה וארבע חלות המורמות לכהן מארבע מיני חלות צמטודה דכמיז והקריב ממנו אחד מכל קרבן וגו' [ויקרא ז] ותורמות לחמי תודה נוהגין בבמה גדולה ואין נוהגין בבמה קטנה גרסינן בסוף פירקין [דף קט] דכמיז צה להניף טופס לה' ולא צבמה ואילו מורס מאיל מיר דהיינו זרוע צשלה שיערה ולא תנייה שמע מינה לא קרבי שלמי מיר צבמה דאי הוו קרבי הוה תני דלא נהיג ציה נמי תרומה ידיה, ואילו הזרוע בשלה שיירה,

אי אמרת בשלמא בעולה ושלמים פליגי הא מני רבנן היא, אלא אי אמרת בחטאת ואשם פליגי אצל שלמי מיר דברי הכל קרבי הא מני?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר שמואל מחלוקת בעולה ושלמים, אבל בחטאת ואשם, דברי הכל חובות ניהו, ולא קרבי,

גם כי אף בגיא צלמות לא אירא רע וגו', חפ' הפשוט הוא שבשעה שאף בגיא צלמות לא אירא, אבל יכולים לפרש עוד שלאחר שהלכתי בגיא צלמות וראיתי בעיני מה שהקב"ה יכול לעזור לאדם, מעתה לא אירא שיבא עלי רע ח"ו, כי רואה אני שהקב"ה הוא לעולם עם האדם, כן חשבתי לאור שובי אתמול מבית החולים,

אמר מר, וחכמים אומרים, כל שהצבור מקריבין באהל [מועד שבמדבר, מקריבין באהל מועד שבגלגל] וכו', מאי טעמייהו דרבנן [שסוברים שרק ציבור הקריבו קרבות חובה בבמה גדולה. שט]?

דברים יב ח ל' א' תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה הי' א' איש קל-האָר צעניו: שפטים י' ו' צמיס דהס אין מלך, פֿאַרצאל איש האָר צעניו יעשה:

אבני חן על מסכת זבחים

חטאות הקצוץ להם זמן, כגון שעירי הרגלים של צור לא קרצו זה, **דאיכא**
עולת נדבה [ליקרב ביוצא בה בקטנה],

דאי חטאת יחיד הוא דאי חטות הקבוע להם זמן בחטאת נמי קאמר, חובות דקביע ליה זמן מי איבא חטאת נדבה מי איבא, ליקרב כיוצא בה בקטנה,

ועל כרחיך (ממתיחין) קמ"ל, דלא קרבו לר"ש בגדולה לצד מפסחים, אלא חובות שיש כיוצא בזה נדב, מדקמתי אלא פסחים וחובות הקבוע להם זמן, ואי ס"ד כל חובות הקבוע להם זמן קאמר, פסחים דקמתי למה לי, הכי הוה ליה למימר אין בין צומה גדולה לצומה קטנה אלא חובות הקבוע להם זמן, והווי להו פסחים בכלל, אלא ה"ק אלא פסחים שקרבו בגדולה ולא קרבו בקטנה כלל, ושאר דברים שקרבו כאן וכאן אין חילוק בזה, אלא שבזו לא קרבו אלא נדבות, ובזו קרבו אף חובות הקבוע להם זמן,

וְלוֹקֻמָּהּ בַּמִּנְחָת חֻבָּה וְעֻקְמָה גְּמִי צִמְמָה, דְּהָא אִיכָא חֲבִיתִין דְּמִשְׁכַּחַת לָהּ כְּאֵן [וְכֹאֵן] מִנְחָת גְּדֵבָה בְּקֻטְמָה וּבְגִדְלוּלָהּ, עוֹדֶפֶת מִנְחָת חֲצִימִין, שְׂהִיל (חֻבּוֹת) [חֻבָּה] הַקְּבֹעַ לֹהֵן זְמַן בְּכָל יוֹם?

קא סבר רב אלא זר אהנה אין מנחה בבמה דזמים כתיב,
 ובשלמי צור דעזרת ליבא לאווקמה, משום דשלמי צמה קטנה לא דמי להו, שאלו
 קדשי קדשים, ואלו קדשים קלים:

תהלים עח ס וַיִּשָּׁט מִשְׁכָּן שְׁלוֹ אֶחָל שָׁכַן בְּצִדָּם׃ סא וַיִּתֵּן לִשְׂצִי עֹז׃ וַיַּסְפִּיחֻם׃
בִּדְ-לָהֶ׃ סב וַיִּסְבֹּחַ לַחֲרֵב עֲמוֹ וַיִּבְנֶה לָמוֹ׃ הִתְעַבֵּר׃ סג בַּחֲבוּרֵי אֶבְלֵה-אֵשׁ וַיַּחֲבֹל׃ קיו
ל א הַיָּלֹו׃ סד פִּתְּחֵי בַּחֲרֵב פָּגְלוּ וַאֲלִמְנֻחֵי ל א תַּבְּרִיעֶה׃ סה וַיִּתֵּן פִּישָׁן׃ א אֲדָנִי
נִגְדָו׃ ר מִמֶּחֶר גִּן מִיָּין׃ סו וַיִּהְיֶה-לָּרִי אֶחָד׃ מִרְפַּת עוֹ לָם נֶתַן לָמוֹ׃ סז וַיִּמְאָס
בְּחָלֵל יוֹ קָפ וַיִּשְׁבֹּט אֶפְרַיִם ל א בַּחֲרֵ׃

[שנינו במשנתנו] באו לשילה וכו': מנא הני מילי דביטא ארבעים למטא ויריעות לגג?

א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כתוב אחד אומר שמואל א
א ותביאֵהוּ [חנה את בנה שמואל] "בית" ה' שילֵה, וכתוב אחד
אומר תהלים ע"ח ויִמַשׁ (את) מִשְׁכַּן שִׁילֵה "אהל" שכן
באדם, וכתוב תהלים ע"ח מִן ויִמַּאס ב"אהל" יוֹסֵף וּבִשְׁבַט
אֶפְרַיִם לֹא בָחַר, הֲאֵל כִּי־צַד?

לא היתה שם תקרה, אלא אבנים מלממן, ויריעות מלמעלין,
והיא היתה מנוחה [דכתיב כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל
הנחלה]:

דקרצני צממה [גדולה], דצמדער לא קרבי, די חצול דפרשת נסכים (צמדער טו) להטענייה נסכים צמשן שילה אחא לאחר ירושה וישיבה, כדאמרן צהשועט (לעיל קיא),

ורבנן בחראי לטפויי אהו, מדמתן משנה יתירא, כל שהצבור מקריצין בזהל מועד שצמדבר מקריצין צגלגל, למה להו למיתמי, הא רבי יהודה נמי צצבור כוותיהו קאמר, והכי איצעי להו למימר, כאן וכאן לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים, אלא לטפויי אדרבנן קמאי אהו, ואמרי, כל שהציבור צריצין להקריב (מקריצין) בזהל מועד שצמדבר מקריצין בזהל מועד שצגלגל, ולטפויי נסכים אהו, ולמימר דקרבו צמדבר לצבור וליחיד, וכן צגלגל לשתי הצמות [ליחיד וציבור],

(ולמאן) [עלמאן] דאז איז קיין [נאכט] צומאכט, איז ליך דאקטור צומאכט יעדן צונגל, דאז האט אלץ אהעטענע נאכט צומאכט, דאז צוגעבן דאז קיין:

אמר מר [שנינו לעיל], רבי שמעון אומר [אף צבור לא חקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להן זמן] וכו': מ"ט דרבי שמעון? דכתיב, יהושע ה' ויעשו בני ישראל את הפסח בגלגל,

פשיטא דנעו למיעבד פסח? אלא הא קמ"ל, רחובות כעין פסח
הוא דקרר [בבמה גדולה], הא לאו כעין פסח לא קרר,

ואיך?

מיבעי ליה לכדרבי יוחנן, דא"ר יוחנן משום רבי בנאה, ערל
שנטמא צמת מוקבל הזואה וטהור מטומאת מת ליגע בקדשים,
וילין מהבא דכתיב (יהושע ה) ויעשו את הפסח בגלגל, דמשמע שעשהוהו כהלכתו,
צמילה [דכתיב וכל ערל בו] [1]צמיהה,
[וקשה שהרי למעשה לא היו מהולין, דהא] ורובן ערלים היו צמדצב, דכתיב
(יהושע ה) לא מלו,

ואמרין ציצמות בעשרה צניסן שעצרו את הירדן לא מהול, משום חולשא דאורחא, אלא בחד סרי הוא דמהול,

והשתמחה דטמאי מחים (ש) היו זהם, שהרי רובן טמאי מחים היו, שמחו אצותיהם כל ארבעים שנה במדבר ונטמאו זהם, ואם לא קבלו הואה ונטהרו צערלותן, אין להם שהות להיות משמלו, דהא צריך להפריש שלשה ימים צין הואה להואה, רביעי חמישי וששי, וכאן אי לא הוּד עד יום אחד עשר צינסין הואה ראשונה, לאחר שמלו חו לא מטי זמן הואה שנייה עד יום חמשה עשר, וביצימות איתיה להא דרבי יוחנן צפרק הערל (דף עא),

תני תנא קמיה דרב אדא בר אבהה, אין בין במה גדולה לבמה קטנה, אלא פסח וחובות הקבוע להן זמן,

(א"ל יחיד חובות שקבוע להן זמן מנא ליה, א"ל אסמייה),

א"ל, תתרגם מתניתך דקמני "חובות" הקצויע להם זמן קרבו בגדולה "בעולת" חובה כגון עולות של תמידין ומוספין (ו) כזור, קרבו זה, [אכלן

אבני חן על מסכת זבחים

1. א"ר אושעיא דאמר קרא דברים יב השמר לך משמאלו אל המנוחה קאי קרא פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר (אתה) תראה, בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום שאתה רואה,

אימא בכל מקום שאתה רואה אי אתה מעלה, אבל אתה "זוכה" [שוחט] בכל מקום שתראה? א"ר ינאי אמר קרא דברים יב שם תעלה ושם תעשה,

2. רבי אבדימי בר (חסא) [חמא] אמר, אמר קרא

דף קי"ח ע"ב

(ולו) [ונסב. ד"ם] תאנת לשון תאניה ואניה (איכה 3) שהיו מתאנחין ורואין, שמסם היו זוכין אכילת קדשים שהיתה במקום מראיתו שילח חפשתיו ולא מנאמיו במקרה, אבל מנאמיו [ונסב. הַבְּגִיל]. מְקַדְּשָׁה פִּלְגֶּת שֶׁל ה' [ונסב. לו' מו' מְקַדְּשָׁה יְזַ' קָה] [יהושע טו 1]

מקום [פ' מקום זה נקרא בן מפני] שכל הרואה אותו מתאנח עליו על אכילת קדשים שלו,

3. רבי אבהו אמר, אמר קרא בראשית מט בן פרת יוסף, בן פרת עלי עין לשון פריה ורביה, מקום אכילת קדשים נמצאה לו על ידי העין, ושילה בחלקו של יוסף היתה, כדכתיב (תהלים עח) וימאס בזהל יוסף וגו' אמר יטע משכן שילה כמיב, עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו אשת אדוניו תזכה ותאכל כמלא עיניה,

4. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, דברים לג ורצון שוכני סנה ע"י רצון שלא רצה לזון ממנה שאינו שלו עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלו, תזכה ותאכל בין השנואין שילה קדשו נאכלין אף בגבולי שאר שבטים ששנאוהו,

תנא, רואה שאמרו, רואה כולו ולא המפסיק בינו לבינו,

אמר ליה רבי שמעון בן אליקים לר' אלעזר אסברא לך הראני דיוגמא לדבר כגון בי כנישתא דמעון משם היו רואין את שילה ולא היה דבר מפסיק,

אמר רב פפא, רואה שאמרו לא רואה כולו לראות משם את כולה שילה אלא רואה מקצתו,

בעי רב פפא, עומד ורואה, יושב ואינו רואה מאי,

בעי ר' ירמיה, עומד על (גבי) [שפת] הנחל ורואה (יושב) בתוך הנחל ואינו רואה מאי, ¹¹. תיקו,

כי אתא רב דימי, אמר (רבי), בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל, בשילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים, ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר דברים לג חופף עליו כל היום, כל חפיפות [השראת שכינה. שט], לא יהו אלא בחלקו של בנימין,

כי אזיל אביי אמרה קמיה דרב יוסף, אמר חד ברא הוה ליה לכיילל, ולא מיתקן נראה בעיני כי אציו של אציו כיילל שמו,

והכתיב תהלים עח ויטע משכן שילה, וכתיב [בתריה] תהלים עח וימאס באהל יוסף, ובשבט אפרים לא בחר,

אמר רב אדא מאי קא קשיא ליה, דלמא שכינה בחלק בנימין, וסנהדרי גדולה בחלק יוסף, מדמצינו בבית עולמים דשכינה בחלקו של בנימין, וסנהדרין בחלק יהודה,

אמר ליה הכי השתא, התם מיקרבן נחלות גבי הדדי, הכא מי מקרבן שילה וגבול נחלת בנימין? הכא נמי מקרבן, כדאמר רבי חמא בר' חנינא רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה,

ה"נ, רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף, לחלקו של בנימין, והיינו דכתיב יהושע טו תאנת שילה על שהיה בנימין מתאונן עליה,

כתנאי, חופף עליו זה מקדש ראשון, כל היום זה מקדש שני, ובין כתיפיו שכן אלו ימות המשיח, ובין כתיפיו שכן זה העולם הבא,

רבי אומר חופף עליו זה העולם הזה כל מקום ששרתה שכינה ואף שילה ועוד וגבעון כל היום אלו ימות המשיח, ובין כתיפיו שכן זה העולם הבא,

ת"ר, ימי אהל מועד שבמדבר, ארבעים שנה חסר אחת, ימי אהל מועד שבגלגל, ארבע עשרה, ז' שבבשו וז' שחלקו, ימי אהל מועד שבנוב וגבעון חמשים ושבע, נשתתירו לשילה מארבע מאות ושמונים מיליאת מנרים לצנן הצית ג' מאות ושבעים חסר אחת,

אבני חן על מסכת זבחים

ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת, מנלן?

דאמר מר, שנה ראשונה עשה משה את המשכן, שניה הוקם המשכן דכמידי ויהי בשנה השנייה בחדש הראשון וגו' (שמות מ), ושלח משה מרגלים,

שבגלגל ארבע עשרה, שבע שכבשו ושבע שחלקו, מנלן? דקאמר כלב יהושע יד בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבר ה' אותי מקדש ברנע לרגל את הארץ, ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי, וכתיב ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה, כי עבריה לירדן בר כמה, הוי בר שבעין ותמוני 78 וקאמר וקאמר כלב בשעת חילוק, כשנא למדוע חזרון, בן מ' שנה וגו' והיא הינה השנה השנייה, נמנעכו במדבר שוב שלשים ושמונה שנה, נמנא כלב בן ע"ם שנים כשעזרו הירדן, וקאמר בשעת חילוקה בן חמש ושמונים שנה, הרי שבע שכבשו ושבע שחלקו לכיבוש,

ושבע שחלקו מנלן?

איבעית אימא מדישבע שכבשו, שבע נמי שחלקו סבא בעלמא היא [שילמוד סתום מן המפורש],

ואיבעית אימא, מדילא משכחת לה יחזקאל מ א בְּעָשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה לְגִלְוָתָהּ בְּרֵאשִׁית הַשָּׁנָה בְּעָשׂוֹר י' לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עָשָׂרָה שָׁנָה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִפְתָּה הָעִיר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה הָיְתָה עָלֵי יָדִי ה' וַיָּבֹא אֹתִי שְׁמָהּ, [מ]דלא מימקס קרא דכתיב ציחוקאל, בצרבע עשרה שנה אחר אשר הוכחה העיר צראש השנה, (שנאמר) בעשור למדש היה דבר ה' אלי וגו' # [אינו מעתיק לשון הפסוק בדיוק],

ודרשין צמסכת ערכין (דף יב) איזה היא שנה צראש השנה בעשור למדש, הוי אומר זה יובל,

ולא מנו שמיטין ויובלות, אלא לאחר ירושה ושיציה,

וכי אמרת דשנות כיבוש וחילוק י"ד היו, ו[מ]דלית להו ממנין היובלות, משכחת לה דחרב הצית בשנת ל"ו ליובל, והוא ליה שנת היובל שנת י"ד שנה אחר שנה שהוכחה העיר, ואי לא לא משכחת לה,

כינר, ויהי בשמינים שנה וד' מאות שנה וגו' ויבן הצית לה' 480, לא מהן מ' שהיו במדבר, נמנא משנא לארץ עד שנבנה הצית ארבע מאות וארבעים, והצית עמד ד' מאות ועשר, הרי ח' מאות וחמשים, הרי י"ז יובלות שלימים, לא מהן י"ד שכבשו ושחלקו שלא מנו יובלות, נמנא צית חרב קודם השלמת היובל י"ד שנה,

הבית נבנה 480 שנה ליציאת מצרים, והבית עמד 410 הרי יחד 890, צא מהם ארבעים שנה שהיו במדבר, וי"ד של ירושה וישיבה נשאר 836 למנין היובלות,

והכי תניא צהדיא צערכין (דף יב) י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו, ואי אתה יכול לומר משנכנסו מנו, שאם אתה אומר כן נמנא צית חרב צמחית

היוכל, ואי אתה מנא י"ד שנה אחרי אשר הוכחה העיר, אלא לא מהן שבע שכבשו ושבע שחלקו, ואתה מנא ארבע עשרה שנה אחר שהוכחה העיר:

לאחר ירושה וישיבה	1258-
חורבן בית ראשון	422-
סך השנים שמנו	836
50*17	850
חסר מו' יובלות	14

אהל מועד שבנוב וגבעון חמישים ושבע מנלן?

דכתיב [במיתת עלי] שמואל א ד ויהי בהזכירו את ארון האלהים, ותנא כשמת עלי הכהן, חרבה שילה, ובאו לנוב [שנת 889-],

כשמת שמואל הרמתי [שנת 878-] חרבה נוב ע"י שאל ובאו לגבעון [וגבעון עמד 46 שנה עד שנבנה הבית המקדש בשנת 832-], ונמצא ביחד עמדו נוב וגבעון 57 שנים],

וכתיב שמואל א ז א וַיָּבֹאוּ אֲנָשֵׁי קָרִית יִצְרָהִל וְעַלְוֹ אֶת־אֲרוֹן ה' וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־בֵּית אֲבִינֶדָב בְּגִבְעָה וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ קָדְשׁוֹ לְשֹׁמֵר אֶת־אֲרוֹן ה' בִּיְהוָה מִיּוֹם שָׁבַת הָאָרוֹן בְּקָרִית יִצְרָהִל שֶׁם נִמְנוּהוּ לְסוּף (ד') [ו'] מדשים שעמד צדה פלשמים [בדכתיב שמואל ו א א ויהי ארו' ה' בשדה פלשמים שבגבעה הדרשנים], שנאמר (שמואל א ה ו) וַתִּכָּדֶד יְדֵיהֶם אֶל־הַקֶּשֶׁדוֹ דִּים, והמזכיריהו בעגלה חדשה ומנוהו שם [בקרית יערים],

וַיָּרְבוּ הַיָּמִים וַיְהִיּוּ עָשָׂרִים שָׁנָה ועשה [הארון] שם [בקרית יערים] עשרים שנה, עד שהצילו דוד משם בשנה ראשונה שנעשה מלך על כל ישראל שהיא שנה שמינית למלכו על יהודה, וַיִּנָּהֲגוּ [לשון המשכה. רש"י, ומנחם חבורו לשון יללה, ל"א לשון התאכפון] בְּלִבְיַת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי ה',

הני עשרים שנה, עשר שנה שמואל שמואל בעצמו הכי גרסינן עשרה דשמואל עצמו, שהיה שופט לצדו משמת עלי, עד שמלך שאל, ובמסכת תמורה (דף יד, טו) ה"ג לה עשר שנים שמלך שמואל לעצמו, דלוחה שנה ששאלו להם מלך היא שנה עשירית לשמואל הרמתי,

ושנה אחת שמואל שמואל ושאוול יחד, שהיה שאל הולך אחר ענת שמואל, עד שסרה צמעה אגג, וקר שמואל מעליו, דכתיב (שמואל א טו) ולא יקר שמואל לראות את שאל וגו',

ושתיים שמואל שמואל ומלך שוב שאל שני, והן שכתב צמקרא (שמואל

אבני חן על מסכת זבחים

זו ירושלי',

[ו]למה חלקן הכמוז לכמוז את שניהם כדי ליתן היתר צמה בין זה לזה דהא קרא צהיתר צמות דגלגל משמע, וקאמר עד מתי אזי אומר לכס איס כל הישר בעיניו, כי לא צאחס עד עתה וגו', אכל לא משצאחס, ואי אין היתר בין זו לזו לא ה"ל למיכתב, אלא מנוחה, ומדכתיב נחלה, ש"מ דה"ק להו, אחר קדושת המנוחה תחזרו להיתר הראשון, עד צאחס אל הנחלה,

א"ל ריש לקיש לר' יוחנן, [אי הכי] דשעת היתר הואי מעשר שני נמי ליתני לזב וגזעון, שהרי נסתלקו כל קדושת שילה, ומאי טעם לא מן צמתני לאוכלו שם?

א"ל [ר' יוחנן לר"ל] מעשר שם [והבאתם שמה] שם [ושמתם שם את ארון העדות. שמות מ ב] מארון קא ילפי, כיון דארון לא הוה דכל ימי נזב וגזעון היה הארון בקרית יערים כ' שנה וצער דוד עד שנצנה הבית, מעשר נמי לא הואי,

[וחזור ר"ל ומוקשה מר"י] אי הכי, פסח וקדשים נמי דהא ואכלתם שם, צהו נמי כתיב [דברים יב] דשם שם מארון ילפי ואכלתם שם [דברים יב] אי נמי [כי אם] [ואכלת] לפני ה' אלהיך [תאכלנו] במקום אשר יבחר לשכן שמו שם [דברים יד] ובארון כתיב [שמות מ] [ונתת] שם את הארון וגו', דכיון דארון לא הוה אינהו נמי לא הוו?

א"ל [ומשיב ר' יוחנן לר"ל] [דאמר לך] הא מני הך מתני דקמי מעשר שני ככל ערי ישראל ולא היה צריך להצילן שם ר"ש היא, דאמר אף צבור לא הקריבו אלא פסח וחובות הקבוע להן זמן, אבל חובות שאין קבוע להם זמן, הכא והכא לא קרב דאמר מוצות שאין קבוע להם זמן, לא קרצו צבז וגזעון, והיינו צבורות ומעשר צמה, ויליף טעמא כדאמון לעיל בגלגל,

מעשר בהמה, חובות שאין קבוע להן זמן הוא, ואיתקש מעשר דגן למעשר בהמה, וכיון דמעשר צמה לא הוה חס, מעשר דגן נמי לא צעי לאחיוי חס, דאיתקש להדדי דכתיב [דברים יד] עשר תעשר ואמרינן צשמי מעשרות הכמוז מדצר במסכת צבורות [דף נג],

[מדקאמרת דאתיא בר"ש] מכלל דלרבי יהודה קרב? אין דהאמר רב ארא בר מתנה, מעשר שני ומעשר בהמה נאכלין בגוב וגבעון לדברי רבי יהודה,

והא בעי בירה דכתיב [דברים יב] לפני ה' אלהיכם?

ולאו תני רב יוסף שלש בירות הן, שילה, גוב וגבעון מדא חשיב לה, ובית עולמים,

הוא תני לה והוא אמר לה, לאכילת מעשר שני # [למה לא

א יג] ושמי שנים מלך על ישראל, דלא חשיב אוחס דמלך שמואל צהדיה, והיינו דאמרינן צסמכת צמסכת תענית [דף ה], מי גרס לשאל שיש צגצעה שמי שנים ומנחה תפלמו של שמואל צרמה, דכתיב שנה ראשונה סרח ונגזרה עליו מיטה, אלא שעמדה לו תפלת שמואל,

ושבע דדוד ושבע שמלך דוד צמצרון על יהודה, ולכשהמליכוהו כל ישראל עליהם הביא את הארון מקרית יערים עיר דוד הרי עשרים,

דף קי"ט ע"א

[דכתיב] [וכתיב. וב"ה ישר מאד. ד"ם] מלכים א ב והימים אשר מלך דוד על ישראל מ' שנה ל"ג שנה [שמלך על כל ישראל] בחברון מלך ז' שנים [וגו'] [זו] שנים שמלך צמצרון], הרי נ"ג,

ובשלמה כתיב דברי הימים ב ג ויחל לבנותו בשנת ארבע למלכותו וארבע שמלך שלמה לפני צנין הבית, ואותה שנה שלמו ארבע מאות ושמונים ליצאת מנזרים נשתיירו לשילה שלש מאות ושבעים חסר אחת 369:

1312-	יציאת מצרים	
1258-	באו לשילה	54
889-	חרב שילה	369
832-	בנין ביהמ"ק 480 מיציאת מצרים	57
889-	מיתת עלי, וחורבן משכן שילה, ובאו לגוב [מכאן 57 שנים חותרו הבמות],	
878-	באו לגבעון,	11
832-	גבעון עמד עד שנבנה הבית ע"י שלמה,	46
889-	10 מלך שמואל בעצמו.	
879-	1 מלכו שמואל ושאוול יחד,	10
878-	2 שמלך שאול,	1
876-	7 שמלך דוד,	2
869-	33 שנה שמלך דוד	7
836-	מלך שלמה	33
832-	בנין הבית ע"י שלמה	4

[שנינו במשנתינו] באו לגוב וגבעון [חותרו הבמות] [וכו']: מנא ה"מ שהיה היתר לצמות [בגוב וגבעון] אחר קדושת שילה משחרצה?

דת"ר דברים יב ח ל' א תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היו' א'יש כַּל־הַיֶּשֶׁר בְּעֵינָיו: ט כ' ל' אֲכָאתֶם עֲדֵעֲתָהּ צימי גלגל אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנְּחִלָּה אֲשֶׁר־ה' אֵל־יְהוָה נָתַן לָהּ, אֵל הַמְּנוּחָה זו שילה, נחלה

אבני חן על מסכת זבחים

אמר גם מעשר בחמה?], ואל"כ דרבי יהודה:

מנוחת ארון, דכתיב ויהי כנוח הארון [תוס'] חפשתיו ולא מנאמיו, ואם אינו ככתובים, יש לי מקרא אחר בדברי הימים (ב ו) בשלמה, קומה ה' אלהים לנוסך אתה וארון עוזך,

[שנינו במשנתנו] באו לירושלים [וכו']:

בשלמא למ"ד זו וזו ירושלים, אבל שילה הוה שריא במות היינו דכתיב שופטים יג ויקח מנוח דימי שילה היה, שהרי לא חרבה עד שמת עלי את גדי העזים ואת המנוחה ויעל על הצור לה',

1. ת"ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, ואומר ירמיה יב היתה לי נחלתי באריה ביער, ואומר ירמיה יב העיט צבוע נחלתי לי העיט סביב עליה, דברי רבי יהודה,

אלא למ"ד זו וזו שילה, ובמות הוה אסירן, מאי ויקח מנוח?

2. ר"ש אומר, מנוחה זו ירושלים, נחלה זו שילה, ואומר תהלים קלב יד ואת־מנוחת־י עדי־עד פה אשב כי אות־ה, ואומר [פ'] ומנין שהפסוק "זאת מנוחת" קאי על ירושלים דכתיב בפסוק לפני זה] תהלים קלב יג בִּירְבָּחֶר ה' בְּצִיּוֹן אֲנִי לְמוֹ יָשֵׁב לוֹ ,

הוראת שעה היתה,

תנא דבי רבי ישמעאל כרבי שמעון בן יוחי צרייאת נמנאט צבית מדרשו של ר' שמעון שהיו תלמידי ר' ישמעאל שונים כמותו דאמר זו וזו ירושלים, וסימניך (משכי) [משכינהו] [תוס'] גברא לגברי ר' שמעון שהוא יחיד, משך את תלמידי ר' ישמעאל להניח דברי רבם שאמר זו וזו שילה:

בשלמא למ"ד מנוחה זו שילה, היינו דכתיב אל המנוחה ואל הנחלה, אלא למ"ד מנוחה זו ירושלים נחלה זו שילה, אל הנחלה ואל המנוחה מיבעי ליה?

הכי קאמר לא מיבעיא מנוחה [ירושלים] דלא ממיתו, אלא אפילו לנחלה [לשילה] נמי לא ממיתו,

[שנינו במשנתנו] כל הקדשים [שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות מבחוץ, הרי אלו בעשה ולא תעשה וחייבין עליו כרת, הקדישן בשעת דיתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות בחוץ, הרי אלו בעשה ולא תעשה ואין חייבין עליהן כרת הקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת דיתר הבמות הרי אלו בעשה ואין בהן לא תעשה] [וכו']:

3. תנא דבי רבי ישמעאל, זו וזו [מנוחה ונחלה] שילה ואפי' הכי יש הימר צמרה, דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעמה ולא קדשה לעמיד לבא, ובקדושת ירושלים גופה סבירא ליה דיש אחריה הימר, כדאמרין במגילה (דף י') שמעתי שמקריבין צבית חווינו בזמן הזה, ואוקימנא כר' ישמעאל,

אמר רב כהנא, לא שנו הא דקמני דהקדישן בשעת הימר, והקריבן בשעת איסור אין צום כרת אלא בשחיטה כדמניא דהשוחט (לעיל דף קו) יכול יהא חייבין עליו כרת, תלמוד לומר זאת להם ואין אחרת להם, אבל בהעלאת כרת נמי מחייב,

4. רבי שמעון בן יוחי אומר, זו וזו ירושלים ועד שיבנה הבית לא נאסרו הבמות,

בשלמא למאן דאמר מנוחה זו

דף קי"ט ע"ב

א_ וידבר ה' אל־משה לאמר: ב דבר אל־העם ואל־בְּנֵי וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צָוָה ה' לאמר: ג אִישׁ אִישׁ מִצֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁפֹּט שׁוֹר אוֹ יָקֹצֵץ אוֹ יִעַן צִמְמָה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁפֹּט מִחוּץ לְמִשְׁכָּה: ד וְאֶל־פָּסַח אֲהָל מוֹ עַד ל' אֲבִיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִשְׁפֹּט לְאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ, וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ: ה לִמְשַׁן אֲשֶׁר יִצְיִאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם יִזְבְּחוּ עַל־פְּנֵי הַשֹּׁמֵר וְהִזְיִאֵם לַה' אֶל־פָּסַח אֲהָל מוֹ עַד אֶל־הַפֶּה וְזָבַחוּ זָבַחֵם שְׁלָמִים לַה' אוֹ קֶסֶף וְנִזְקֵם הַפֶּה אֶת־הַדָּם עַל־מִנְחָה ה' פָּסַח אֲהָל מוֹ עַד וְהַקְטִיר הַחֵלֶב לְרִיחַ יִחַם לַה': ו וְל' אֲחִיצְחוּ עוֹ ד' אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשִׁעִיר הָאֵשׁ הֵם זֵוִים לְמַחְרֵיהֶם שָׁמַת עוֹ לֹם תִּהְיֶה־זֹאת לָהֶם לְדִרְתָּם: ח וְאֶלֶּס חֲמֵר אִישׁ אִישׁ מִצֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַבָּר אֲשֶׁר־יִגִּיד צִמּוֹ קָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עָלָה אוֹ יִזְבַּח: ט וְאֶל־פָּסַח אֲהָל מוֹ עַד ל' אֲבִיאוּ לְשַׁחֵם מ' אֲחִי לַה' וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִעַמּוֹ: י וְאִישׁ אִישׁ מִצֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַבָּר הָבֵר צִמּוֹ קָם אֲשֶׁר יֵאָכֵל קֶלֶדָּם וְנִשְׁתִּי פָּנֵי בָּנָשׁ הָאֲכָלָת אֶת־הַדָּם וְהַכְרַסִּי אֶתָּה מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

שילה, נחלה זו ירושלים, אי נמי איפכא, היינו דכתיב דברים יב אל המנוחה ואל הנחלה, אלא למאן דאמר זו וזו שילה, או זו וזו ירושלים, מנוחה נחלה מיבעי ליה [ולמה כתב אל המנוחה ואל הנחלה]? קשיא,

בשלמא למ"ד זו וזו שילה, מנוחה דנחו מביבוש, [ו]נחלה (זו) דפלגו התם נחלות, דכתיב יהושע יח ויחלק להם יהושע ויפל להם גורל בשילה על פי ה',

אלא למ"ד זו וזו ירושלים, בשלמא נחלה נחלת עולמים, אלא מנוחה מאי מנוחה?

אבני חן על מסכת זבחים

מאי טעמא? דאמר קרא ויקרא ז' ואליהם תאמר, על הסמוכין [על פרשה הסמוכה] תאמר, גבי העלאת כחב, וזמר קרא דאיידי בשומט קדשים שהקדישן בשעת היתר, ושחטן בשעת איסור, ולא יזכו עוד וגו', דלוקימנא דהכי,

הגשה, דכתיב ויקרא ב והגישתה אל המזבח נראה דעניי דהכי גרסינן, הגשה דכתיב (ויקרא ו) הקרב אותה לפני ה' וגו', ומהאי קרא נפקא לן הגשה בקרבן מערבית דרומית במסכת סוטה (דף יד), ובמנחות (דף יט):

מתקיף לה רבה, מי כתיב ועליהם תאמר, אליהם כתיב [תוס'] (ואליהם קרינן),

ועוד תניא, ארבעה כללות היה רבי שמעון אומר בקדשים,

1. הקדישן בשעת איסור הבמות, ושחט והעלה בשעת איסור הבמות בחוץ אחד שחט והעלה, אחד שחט ומזיזו העלה, אלמא דהעלאת נמי קמי דאין זה כרת הרי הן בעשה ולא תעשה, ויש בהן כרת,

2. הקדישן בשעת היתר הבמות, ושחט והעלה בשעת איסור הבמות, הרי הן בעשה ולא תעשה, ואין בהן כרת,

3. הקדישן בשעת איסור הבמות, ושחט והעלה בחוץ בשעת היתר הבמות, הרי הן בעשה, ואין בהן בלא תעשה,

4. הקדישן בשעת היתר הבמות, ושחט והעלה בשעת היתר הבמות, פטור מכלום?

תיובתא דרב כהנא, תיובתא:

[שנינו במשנתנו] ואלו קדשים [קרבין במשכן קדשים שהוקדשו למשכן קרבנות ציבור קרבין במשכן וקרבנות היחיד בבמה קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן וקריבו במשכן ואם הקריבו בבמה פטור,

ומה בין במת יחיד לבמת ציבור סמיכה ושחיטת צפון ומתן סביב ותנופה והגשה ר"י אומר אין מנחה בבמה וכיהון ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח ומחיצה לדמים וריחויין ידים ורגלים אבל הזמן הנותר והטמא שוין בזה ובהו] [וכו']:

[וגותן טעם למה אין סמיכה בבמת יחיד] סמיכה דכתיב ויקרא א לפני ה' וסמך לרצונו לפני ה', וסמך ליה (ויקרא ח) וסמך את ידו,

שחיטת צפון, דכתיב צפונה לפני ה' ולא צפונה דבמה, והכי דריש ליה נמי בתורת הכהנים,

מתנות סביב, דכתיב ויקרא ז' וזרק על המזבח סביב (סביב) ומהכא נפקא לן מתן סובב בציורו מקומן (לעיל דף נג) וסיפיה דקרא אשר פתח אהל מועד,

תנופה, דכתיב ויקרא י' והניף הכהן לפני ה',

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר אין מנחה בבמה: אמר רב שישת, לדברי האומר יש מנחה בבמה, יש עופות בבמה, לדברי האומר אין מנחה בבמה, אין עופות בבמה,

ויקרא ז' זבחים (ויזבחו זבחים) שלמים לה' אולם ולא מנחות ואוקימנן לעיל (דף קו) להאי קרא, בקדשים שהקדישן בשעת היתר זמות, וכתיב אולם מיעוטא, אלמא זבחים הוא דהו נהגי דהו ולא עופות ומנחות, זבחים ולא עופות,

[וממשך לתת טעם למה אין בבמת יחיד כיהון] וכהן, דכתיב ויקרא ז' וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח וגו' (ויקרא י), ודרשין ליה דמ"כ דפרשת שחטין מוק, וזיקת כהן פתח אהל מועד, ואין זריקת כהן דבמה, אלא אף הזרים והעזרים,

בגדי שרת שמות כח לשרת בקדש היינו משכן,

וכלי שרת במדבר ד אשר ישרתו כם בקודש:

[שנינו במשנתנו] לריח ניחוח, דכתיב ויקרא א לריח ניחוח לה' דההוא קרא נמי, והקריב החלב לריח ניחוח לה', [דבמזבח אסור לצלות הבשר קודם שמעלהו, דא"כ כשיקריבו אחר כך אין בו ריח, והתורה אמרה ריח ניחוח, ובבמה מותר לעשות כן לבתחילה. תי']:

[שנינו במשנתנו] מחיצה בדמים [דבבמה] [קטנה ?] לא היה חוט הסיקרא להבדיל בין דמים עליונים לתחתונים. תי', דכתיב שמות כו והיתה הרשת עד חצי המזבח מהכא נפקא לן מחיצה לדמים, דפרק אהו מקומן (לעיל דף נג), וכתיב המזבח היינו מיעוטא, דההוא מזבח למודיה דאיידי דה קרא, והיינו מזבח של משכן:

[שנינו במשנתנו, שאין בבמת יחיד] ריחויין ידים, דכתיב שמות מ ובקרבנותם אל המזבח ירחצו, [ק"ק בלא"ה הא כתיב והיתה לו ולזרעו לחוקת עולם, וכיון דאין כיהון בבמה ליכא רחיצה? שפת אמת],

גירסת הדפוס:

אבני חן על מסכת זבחים

ופליגא [שתי הלשונות דרמי בר חמא] דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר עולת במת יחיד שהכניסה בפנים @ שהכניסה גרס דרבי אלעזר, שהכניסה לאחר ששחטה במוץ, קלטוה מחיצות לכל דבר אלמא אף קדשים שנשחטו בצמה קטנה, שהקריבן בגדולה כל דין צמה גדולה נהג בהן, ושמעין מינה נמי דשעת היסור צמה, נמי לא נשחטה דין גדולה מהלכתא, ושמייהן הלשונות דרמי בר חמא פליגי אדרבי אלעזר:

בעי רבי זירא, עולת במת יחיד [קרבן עולה ששחטה על דעת להקריבה בבמת יחיד],

דף ק"כ ע"א ה' ויקרא תשע"א

שהכניסה לפניו אחר ששחטה במוץ והוציאה וזמר והוציאה לחוץ מהו מי נהג זה דין קדשי צמה גדולה, ליעשן (צ)תרומת חזה ושוק, ולריך להחזירה לפניו, או לא,

מי אמרי', כיון דעיילא, קלטה לה מחיצתא [וצריכה חזק ושוק וכדומה], או דלמא כיון דהדר הדר?

לאו היינו פלוגתא דרבה ורב יוסף, דתנן קדשי קדשים כו' ולא גרסינן דאיתמר, ולא גרס אס עלו לא ירדו, ומשנה היא במסכת מעילה ששחטן בדרום [ומקובץ הראוי הוא בצפון], מועלין בהן ולא אמרינן כמאן דמנקיטן דמי, והוי להו כקדשים שמתו דינא מידי מעילה כדמינא במסכת מעילה (ואם עלו לא ירדו),

ואיבעיא להו [קדשי קדשים ששחטן בדרום] (ירדו מהו שיעלו) [עלו למזבח] מהו שירדו? רבה אמר (לא יעלו) [ירדו], ורב יוסף אמר (יעלו) [אם עלו לא ירדו],

רבה אמר ירדו, דלא דמו לשאר פסולין שפסולין בקדש, אלא כמאן דמנקיטן דמי, אלמא לרבה לא אמרינן קלוט [פ'] כמו שהמזבח אינו קולט את הקרבן שנשחט בדרום, כן עולה שנשחט לשם במה קטנה, גם אם נכנס לפניו אצל הבמה הגדולה אין הבמה הגדולה קולטו, [ו]לרבי יוסף אמרינן קלוט,

תיבעי לרבה תיבעי לרב יוסף, תיבעי לרבה, עד כאן לא קאמר רבה [ירדו] אלא במזבח דחזי ליה מקדש, דלא חזי לא מקדש דמינא צ' המזבח [מקדש] (לעיל פג) ממון שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש, שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, ת"ל עולה והני לאו ראוי נינהו, דלרבה כמאן דמנקיטן דמי, אבל מחיצה, אע"ג דלא חזי ליה קלטא,

או דלמא אפי' לרב יוסף, עד כאן לא קאמר רב יוסף התם [דלא ירדו], אלא דחד מקום הוא שהרי צעורה נשחטו, אבל הכא דתרי מקומות נינהו, לא, או דלמא לא שניא, ¹² תיקון,

אמר רמי בר חמא, לא שנו, אלא בקדשי במה קטנה, והקריבום בבמה קטנה, אבל בקדשי במה קטנה דקריבינהו בגדולה, יש חיצוי,

מותיב רבה, חזה ושוק, תרומת לחמי תודה, נוהגין בקדשי במה גדולה, ואין נוהגין בקדשי במה קטנה?

אימא נוהגין בבמה גדולה, ואין נוהגין בבמה קטנה,

איכא דאמרי, אמר רמי בר חמא לא שנו אלא בקדשי במה גדולה, והקריבין בבמה גדולה, אבל בקדשי במה קטנה אף על גב דקריבינהו בבמה גדולה, אין חיצוי,

לימא מסייע ליה, חזה ושוק, ותרומת לחמי תודה, נוהגין בקדשי במה גדולה ואין נוהגין בקדשי במה קטנה? אימא נוהגין בבמה גדולה ואין נוהגין בבמה קטנה,

גירסת רש"י:

אמר רמי בר חמא, לא שנו דיש ממינה [כמו יש חיצוי דקאמר לקמיה] לדמים בצמה גדולה, אלא בקדשי במה גדולה, והקריבום בבמה גדולה שהקדשו לשמו והקריבו בה, אבל בקדשי במה קטנה אצל קדשים ששחטן בצמה קטנה דקריבינהו בבמה גדולה והכניסין והקריבין בגדולה, אין חיצוי ואם צא ליתן עולה למעלה מן המוט יתן,

מותיב רבה, חזה ושוק, תרומת לחמי תודה, נוהגין בבמה גדולה [אף בקדשי במה קטנה], ואין נוהגין בבמה קטנה דכתיב זהו תנופה (לה') [לפני ה'], מכל מקום בצמה גדולה איתנהו, ואפילו בקדשי צמה קטנה, וה"ה למילה?

אימא נוהגין בקדשי במה גדולה, ואין נוהגין בקדשי במה קטנה,

איכא דאמרי, אמר רמי בר חמא, לא שנו דיש חיצוי בצמה גדולה אלא בזמן במה גדולה כלומר בשעת איסור הצמות, והקריבין בבמה גדולה, אבל בזמן במה קטנה אצל זמן היסור הצמות, אין חילוק בין זו לזו דדבר הקרב בשמייהו, הלכך אף על גב דקריבינהו בבמה גדולה אפילו גדולה הקריבין לגדולה אין חיצוי,

מתיב רבה, חזה ושוק, ותרומת לחמי תודה, נוהגין בקדשי במה גדולה ואין נוהגין בקדשי במה קטנה?

אימא נוהגין בזמן במה גדולה, ואין נוהגין בזמן במה קטנה,

אבני חן על מסכת זבחים

ולא שנא במה קטנה, ומר [ורב] סבר בבמה גדולה אין, בבמה קטנה לא,

תניא כותיה דרבי יוחנן, דברים שבין במה גדולה לבמה קטנה, קרן, וכבש, ויסוד, וריבוע ילפין להו צפרק קדשי קדשים (לעיל ס) בבמה גדולה, ואין קרן ויסוד וכבש וריבוע בבמה קטנה,

כיוור וכנו בבמה גדולה וצמזמ של משכן כמיז כיוור, וכן בין להל מועד ובין המזבח כמיז דיה (שמות ל), ואין כיוור וכנו בבמה קטנה,

חזה ושוק מטפה לפני ה' כמיז צהו (ויקרא ז) בבמה גדולה, ואין חזה ושוק בבמה קטנה,

דברים ששוותה במה גדולה לבמה קטנה, שחיטה בבמה גדולה וקטנה, הפשט וניתוח בגדולה וקטנה [ויש מכאן ראייה לר' יוחנן], דם מתיר [וריקת הדם מתיר את הכשר] ומפגל [כיון שזורק הדם הוי קרבו מתיריו] בגדולה וקטנה, מומין [פוסלין את הקרבן] וזמן לאכילה בגדולה וקטנה:

[שנינו במשנתנו] אבל נותר, והזמן, והטמא, שוין בזה ובוזה סיפא דממתי' היא ולא צריימא הוא: ת"ר, מניין לעשות זמן בבמה קטנה בבמה גדולה להיות נפסל צותר,

[פ' דהוה אמינא] (אמרה תורה לן ישראל, ופיגול ישראל, מה פיגול פסול בבמה, אף לן פסול בבמה, או כלך לדרך זו) דהא אמרה תורה לן היינו נסר ישראל, ויצא ישראל נפקא לן בפסחים (דף פג) מהן לא הוצא את דמה אל הקדש, פנימה היטה, לפיכך אכל מאכלו אומה, הא אם לא היטה פנימה, ראויה היא לשרף, [והיינו אומרים] מזה יוצא כשר בבמה קטנה, שהרי כשירה בלא מחילות אף לן כשר בבמה ומעמה לא יהא הזמן פוסל, דהא אחיז מהאי דינא כדאמרן,

[ושואל איך תוכל לומר כן] ולאו ק"ו הוא ודין הוא מדכר אחרת שיהא הזמן פוסל זה מעופות

דף ק"כ ע"ב

ו מה עופות שאין המום פוסל בהן דאמר מר (תמורה דף יד) אין תמות וחכמות צעופות זמן פוסל בהן דהא רבינו להו גבי פיגול צפ' צית שמאי (לעיל מד) אלמא פסול צהו זמן, קדשי במה קטנה שהמום פוסל בהן, אינו דין שזמן פוסל בהן,

מה לעופות שכן אין חזר כשר בהן, תאמר בבמה קטנה שהחזר כשר בה, לא יהא זמן פוסל בה,

מילתא דפשיטא ליה לרבה בחד גיסא [דאם עלה ירד], ולרב יוסף בחד גיסא [דלא ירד], מיבעי ליה לרבי ינאי, דבעי רבי ינאי אברי עולת במת יחיד [אברי עולה שנשחטה צמזמ יחיד] שלא צמקומה הוא לגבי צמה גדולה קדשי קדשים ששחטן צדקס שעלו למזבח [וירדו] מהו [שירדו] [ראה שטמ"ק מה שהקשה באן],

(היכא דלא משלה בהן האור לא תיבעי לך [דאם ירדו לא יעלו], כי תיבעי לך היכא דמשלה בהן האור מאי, ¹³ תיקו. לפי רש"י, אבל ראה תוס'),

איתמר, שחיטת לילה בבמת יחיד [ה"ג איתמר עולת צמת יחיד ששחטה צלילה] רב ושמואל, חד אמר כשרה וחד אמר פסולה, וקא מיפלגי בדרכי אלעזר,

דרכי אלעזר רמי קראי אהרדי, כתיב שמואל א יד לג וַיַּגִּדוּ לְשֹׁאֵל לְאֹמֶר הִנֵּה הָעַם חֹטִים לָהּ לֶאֱכֹל עַל־הָדָם וַיֹּאמֶר בְּגִדְתֶּם גִּלּוֹ-אֱלִי הִיוּ אִם אֲנִי גָדוֹ לָהּ צַעַד שֶׁהוּא יוֹם, אֲלֵמָא דְלִילָה פְסוּלָה צִמְזָמָה קִטְנָה,

וכתיב שמואל א יד לג וַיֹּאמֶר שְׂאֹל פָּצוּ בָעֵם [התפורו בין העם. מוד] וַאֲמַרְתֶּם לָהֶם הִגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרָו וְאִישׁ שִׁיָּהוּ [שה שלו. מצ] וְשִׁחַתְתֶּם בָּזָה [במקום הזה. מצ] וְאָכַלְתֶּם וְלֹא־תִחַטְּאוּ לָהּ לֶאֱכֹל אֶל־הָדָם וַיִּגְשׁוּ כָל־הָעָם אִישׁ שׁוֹרָו בְּיָדוֹ הַלֵּילָה וַיִּשְׁחַטּוּ-שָׁם אֲלֵמָא דְלִילָה פְסוּלָה צִמְזָמָה קִטְנָה, והם צמה קטנה הוא, שהרי צמלממה היו רודפים אחרי פלשמים, וכמיז סיפא דקרא ויגשו כל העם איש שורו צידו הלילה,

מר משני ושמואל משני כאן בחולין כאן בקדשים הא דכמיז יוס קדשים קאי, ואפילו קדשי צמה קטנה צעינן יוס, הא דכמיז לילה בחולין,

ומר משני רב משני כאן בקדשי במה גדולה שהוקדשו ליקרב צמזמ גדולה, ואע"ג דאקריביהו צמזמ קטנה צעינן יוס [וצ"ל בעברו אעשה דהא קדשים שהקדישן לבמה גדולה אסור להקריב בבמה קטנה משום כאשר נדרת ועשית וכו'. שפת אמת], כאן בקדשי במה קטנה קרבו צלילה,

איתמר, עולת במת יחיד, רב אמר, אין טעונה הפשט [והעור לכהנים כדכתיב בויקרא ז ח וְהִכְהִינּוּ הַמִּקְרִיב אֶת־עֹלֹת אִישׁ עוֹר הָעֶלֶה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַפֶּהן לוֹ יִתְּנָה] וניתוח, ורבי יוחנן אמר טעונה הפשט וניתוח,

וקא מיפלגי בדרכי הגלילי, דתניא ר"י הגלילי אומר, עולה שהקריבו ישראל במדבר [צ]סיי אין טעונה הפשט וניתוח, שאין הפשט וניתוח אלא מאהל מועד ואילך, מר [רב יוחנן] סבר מאהל מועד ואילך שש נאמר בויקרא לא שנא במה גדולה

אבני חן על מסכת זבחים

ט 23 [58]	ואימא שחטיה לשם תודה ליהוי כי תודה, למאי הילכתא להטעינו לחם,
י 26 [53] 2090	מה לחוץ למקומו שכן נוהג בכל הזבחים, תאמר בשלא לשמו, שאינו נוהג אלא בפסח וחטאת,
יא 20 [44]	קדש קדשים היא כחטאת וכאשם, מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה, מנחת נדבה הרי היא כאשם, לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה,
יב 22 [35]	אין מחוסר זמן לבו ביום,
יג 4 [40]	ובן עזאי גמרא גמיר לה, והא דקאמר רב הונא קל וחומר? לא אמרה אלא לחדד בה תלמידיו,
יד 7 [36]	ואי אתי קוף רמי להו אידיה
טו 18 [35]	בהולכה רבתי דכולי עלמא לא פליגי דפסולה, כי פליגי בהולכה זוטרת
טז 3 [33]	מה לטמא שכן מטמא, בעל מום יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראוי זה
יז 3 [22]	רמז לטבול יום שאם עבד חילל מנין? ת"ל קדושים יהיו ולא יחללו וכו',
יח 13 [27]	דרב לא מוקים אמורא עליה מיומא טבא לחבריה משום שכרות
יט 44 [49]	כהנים בעבודתן ולוים בדוכן וישראל במעמדן פטורין מן התפלה ומן התפילין
כ 5 [35] 2100	מי כיוור מהו שיפסלו
כא 8 [24]	איבעיא להו, מהו לקדש ידיו ורגליו בכיור, ממנו אמר רחמנא ולא בתוכו,
כב 1 [38]	[כל הכלים מקדשין בין שיש בהן רביעית] בין שאין בהן רביעית ובלבד שיהו כלי שרת,

ת"ל ויקרא : וזאת תורת זבח השלמים, מורה אחת לכל השלמים, ואפילו לשלמי צמח, למה שאמור צענין, ומה אמור צאחיו ענין, זמן למודה, וזמן לשלמים, ומחשבת פיוגול, והא דליתרין לרבינו, משום דלמי [פ' שהיינו מביאין] מנזין אז דהלן ישרף, והיוצא ישרף, דלא יפסול צה זמן, לפיכך הוצרך לרצותו,

לעשות זמן במה קטנה, בזמן במה גדולה, למודה יום ולילה, ולשלמים שני ימים ולילה אחד, וזמור נמי מפיגול יליף (לעיל מד) מג"ש דעון עון, וזמור נמי דהיא פרשתא כתיב (ויקרא ז) והנפש אשר תאכל וגו' [עין בצ"ק שהקשה מגול דמא פסול לעבודה בבמה, דמא' לא נפקא רק אכילה בטומאה, ולכאורה יש לומר דאין צריך לימוד ע"י, דמא'ת להחזיר, וזמור ליכא למילא, דאיכא למיפדך מה לזר שכן אוכל, תאמר בטמא שאינו אוכל, א"כ שפיר אמרינן כיון דאכילה נפקא מההך, ממילא שמעינן לענין עבודה. מים קדושים].

[סימתי בעזרת שמו יתברך אור ליום עש"ק פ' ויקרא תשע"א ברבים, חוץ מכ"ד דפים שהייתי בבית החולים, והשי"ת ישלח לי רפואה שלימה מן השמים, וצריך עוד עבודה רבה לעבור עוד פעם על המסכת, והשי"ת יזכינו],

ב 1 [22] דף 2082 טז 2711	כל הזבחים שנובחו שלא לשמן
ג 1 [49]	יתר על כן כתב לגרש את אשתו, ונמלך, מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו
ד 1 [51]	מנלן דבעינן זביחה לשמה דאמר קרא
ה 4 [37]	רמי ריש לקיש על מעוהי בי מדרשא ומקשי
ו 13 [45]	המקדיש מוסיף חומש, ומתכפר עושה תמורה, והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו,
ז 20 [45]	ומה הפרש בין זה לזה, תודה קרויה שלמים, ואין שלמים קרויין תודה,
ח 20 [41]	אשכחן שנוי קדש, שנוי בעלים מנלן, אמר קרא עליו, עליו ולא על חבירו, ע"ב : שאין כללות ופרטות צאין מרצוי לשון, אלא ממשמעות המקראות

אבני חן על מסכת זבחים

לו 20 [34]	
לז 1 [58]	
לח 8 [40]	
לט 27 [35]	
מ 43 [49] 2120	
מא 48 [54]	ע"כ: כל ת"ר קרי תנא דבי רב,
מב 12 [37]	
מג 2 [28]	
מד 31 [31]	
מה 7 [35]	
מו 12 [24]	
מז 28 [37]	איזהו מקומן של זבחים
מח 17 [49]	
מט 40 [45]	

כג 19 [30]	הכא במאי עסקינן [שאין הציץ מרצה על טובאת הגוף] כלגון שנטמא כהן בשרץ,
כד 29 [51]	דרך שירות בכך [נעקרה האבן ועמד במקומה] או אין דרך שירות בכך, תיקו,
כה 30 [31]	ודם סכין במאי מקנח ליה? אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב כפורי זהב ,
כו 26 [43]	היא בפנים ורגליה בחוץ מהו? א"ל כתיב והביאום לה' עד שתהא כולה לפנים,
כז 5 [34]	זריקה דשריא בשר בא כילה מייתא לידי פיגול, זריקה דלא שריא בשר באכילה לא מייתא לידי פיגול,
כח 23 [49]	למשחא לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין
כט 19 [36]	הן מצינו בזב וזבה, ושומרת יום כנגד יום, שהן בחזקת טהרה , וכיון שראו סתרו,
ל 19 [31] 2110	מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף,
לא 27 [41]	חישב שי אכלוהו כלבים למחר פיגול
לב 24 [28]	מקבל ה ואילך מצות כהונה,
לג 16 [25]	אי קסבר סמיכת אשם מצורע דאורייתא ות כף לסמיכה שחיטה דאורייתא, ליעול ולסמוך להדיא, דרחמנא אמר? אמר רב אדא בר מתנה, גזירה שמא ירבה בפסיעות,
לד 5 [50]	
לה 6 [32]	

אבני חן על מסכת זבחים

	סד 23 [42]		נ 48 [49] 2130
	סה 6 [27]		נא 45 [48]
	סו 30 [30]		נב 14 [41]
	סז 14 [26]		נג 22 [48]
	סח 45 [45]		נד 7 [39]
	סט 25 [31]	לשון פתח אינו חלל, והפוחם והנועל קרוי דלמ	נה 17 [49]
	ע 4 [34] 2150		נו 36 [53]
	עא 29 [40]		נז 36 [36]
	עב 17 [17]		נח 5 [25]
	עג 8 [47]		נט 44 [46]
	עד 35 [37]		ס 15 [43]
	עה 7 [50]		סא 36 [40]
	עו 10 [40]		סב 27 [39]
	עז 2 [2]		סג 32 [34]

אבני חן על מסכת זבחים

	צב 18 [54]
	צג 17 [45]
	צד 11 [57]
	צה 17 [49]
	צו 26 [29]
	צז 38 [44]
	צח 17 [49]
	צט 17 [49]
	ק 17 [18] 2180
	קא 29 [41]
	קב 36 [50]
	קג 25 [41]
	קד 12 [39]
	קה 45 [52]

	עח 13 [26]
	עט 32 [33]
	פ 8 [44] 2160
	פא 35 [36]
	פב 27 [37]
	פג 15 [40]
	פד 17 [49]
	פה 54 [55]
	פו 6 [56]
	פז 14 [34]
	פח 39 [54]
	פט 20 [37]
	צ 1 [36] 2170
	צא 48 [49]

אבני חן על מסכת זבחים

קכ 35 [43]	דברים שביין במה גדולה לבמה קטנה, קרן ולבש ויסוד וריבוע בבמה גדולה
סיום 2200 מ 2711	לא יהא זמן פסול בה, ת"ל וזאת תורת זבח השלמים לעשות זמן במה קטנה בזמן במה גדולה,

קו 7 [44]	
קז 17 [49]	
קח 29 [46]	ממאי דטומאת הגוף חמורה, דלמא טומאת בשר חמורה שכן אין לה טהרה במקוה,
קט 6 [33]	מנין לרבות [שיתחייב משום שחוט חוץ על] אימורי אשם ואימורי חטאת ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים,
קי 29 [44] 2190	מנחה שלא נקמצה והקריבה בחוץ פטור
קיא 6 [40]	קרבו נסכים בבמה איכא בינייהו
קיב 25 [33]	פרת חטאת (ששרפה) ששחטה חוץ מגתה וכן שעיר המשתלח שהקריבנו בחוץ פטור
קיג 35 [47]	ומביאין שוורים ועל גביהן דלתות ותינוקות יושבין עליהן וכוסות של אבן בידן
קיד 10 [25]	ולדי קדשים בהוייתן הן קדושים
קטו 11 [29]	ור' אלעזר היא דאמר מקשינן אשם לחטאת ותנא טפל וה"ה עיקר,
קטז 51 [55]	אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם,
קז 18 [31]	מנחה ונזירות קריבין בבמה דברי ר"מ, וחכ"א לא קרבו [ליחיד אלא עולות ושלמים בלבד]
קיח 29 [39]	לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה
קיט 36 [40]	הכי קאמר לא מיבעיא מנוחה דלא מטיתו אלא אפילו לנחלה נמי לא מטיתו

דף ל"ג ע"א

רש"י ד"ה דתרווייהו. ונ"מ למהוי מאן דאמר צפ"ק דיומא
(דאמר) הוה הוה ציצור יחיד במקום רבים. אולי צ"ל בן

ד"ה ליעייל ידיה. דהא כל הפתחים שהיו שם רחצן עשר אמות
פ' הפתחה מצד אל צד ולא עובי הכותל וממש מהן צלפון פ' חמש
מהעשר אמות היו בחלק הצפון של ביהמ"ק.

שטמ"ק: יד

דף ל"ה ע"א

רש"י ד"ה ושיון. אין מיידין עליו משום פיגול, שוין. אולי צ"ל בן

שטמ"ק: א טו

דף ל"ה ע"ב

פרים הנשרפים :
האימורין (יותרת הכבד והכליות) נקטרים על המזבח.
הבשר (הפר) נשרף
לא שייך בו אכילת בשר.
מחשבה שייך בו עבודות.

חישב	ר' אלעזר	לימא מסייע ליה וכו' לא וכו'

אבני חן על מסכת זבחים

? אי לעכב פשיטא ראה רש"י דלא גרסינן פשיטא, וראה ד"ס.
ולא הבנתי בדיוק מה איכפת ליה מלת פשיטא.

דף מ' ע"ב

רש"י ד"ה מקום שהשוה קרבן לקרבן. גזון פר יוה"כ ופר העלם דבר. ברש"י שבדפוס הגירסא "פר העלם דבר" וכן מסתבר שהרי ר' ישמעאל בא לחלק על רבי שדורש פסוק זה שכתוב גבי פר העלם דבר. אבל יש שגורסין פר כהן מושח, והטעם דשם כתיב "את בדם מבילה" ולזה בא ללמוד יוה"כ בק"ו, ואי אמרת דלמוד מהעלם דבר בק"ו והעלם דבר למד ממושח בהיקש יהיה מיד קשה וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו. ראה מ"א ע"א בשטמ"ק.

דף מ"א ע"א

תיפוק ליה מקרא קמא. נראה מרש"י שלכן קורא הפסוק "החטאת" קמא, לפי שהוא מוזכר ראשון כאן בגמ' לעיל. או אולי מפני שהוא ראשון בתורה שזה בויקרא וזה בפרשת שלח.

דף מ"א ע"ב

שטמ"ק: א ח י יא יג יט כד

דף מ"ב ע"א

דף מ"ב ע"ב

משכחת לה בארבעה פרים וכו'

רש"י ד"ה אמר מר. אמנן דמהדר וכו' ר' נחמן בר יצחק לעיל מ"א ע"ב.

ד"ה כי הדר מדי בהיכל מיא בעלמא קמדי. ושז לא הולץ צו ממשנת פסול אחר פי' שחשב רק חוץ לזמנו בלי מחשבה אחרת.

שם. וזריקה זו כמו שהיא מלכה לפיגולו פי' מי שפיגל בשחיטה אינו חייב אלא א"כ הקריב כל מתיריו, וכשזורק הדם באיזה אופן שיהיה הוא כאילו מרצה הקרבן שיועיל מה שפיגל בשחיטה.

שם. וכן לרצון דצנו ממשנה זכוליה זריקה היינו חכמים לעיל ע"א דאמרי אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר, אין להקשות אליבדו איך חייב בזריקת פיגול הרי לאחר שזרק זריקת בין הבדים בפיגול הרי שאר ההזאות נחשבות כמים בעלמא? דכיון דסברי שהוא עבודה אחת כך הוא גזירת הכתוב.

שם. ולמאן דמוקי נמי וכו' פי' ריש לקיש, לדידיה נמי אין להקשות

בהקטרת אימורים	נתפגלו פרים האוכל מבשחן חייב כרת, וכ"ש אם אכל אימורין עצמן	נתפגלו אימורים עצמן אכל על הבשר אינו חייב כרת.
באכילת פרים ולא שייך בו אכילה.	לא עשה ולא כלום, לא נתפגלו אימורים ולא הפרים	לא עשה ולא כלום, לא נתפגלו אימורים ולא הפרים
בשריפת פרים ולא מיקר אכילה.	לא עשה ולא כלום, לא נתפגלו אימורים ולא הפרים	לא עשה ולא כלום, לא נתפגלו אימורים ולא הפרים

והקיפה וכו' מפורש לעיל ע"א.

שטמ"ק: ד ו ז י ז

דף ל"ו ע"ב

רש"י ד"ה תדע. בסוף הדיבור צלל שום פיגול. לא הבנתי ג' מלים אלו.

דף ל"ז ע"ב

וכל הנך תנאי פי' 2 ו 3 ו 5. פי' שהרי ברייתא 2 אומר שמדמם זבחיך ישפך אנו לומדים מתן דם ליסוד, והגם ש 1 לומר זה מב' בעל ברייתא 2 לא סובר כן.

דף ל"ח ע"א

שורה 25 אימא וכפר פי' הגמ' חוזר ומקשה. ואולי צ"ל ואימא בוי"ו.

וכפר אע"פ שלא נתן למעלה אלא למטה ראה תוס' ד"ה וכפר בהגה"ה.

רש"י ד"ה וחד לסכך. .

דף ל"ט ע"א

ר' נחמיה היא וקתני טעון כיבוס. ומקשה הגמ' ומחשבה מועלת בהן והתנן וכו'.

רש"י ד"ה ועשה כאשר עשה. וקרקסו
ועשה כאשר עשה
כן יעשה
לפר
כאשר עשה לפר
החטאת
כן יעשה לו

דף מ' ע"א

אבני חן על מסכת זבחים

הלא מוא בעלמא הוא שהרי כן הוא גזירת הכתוב דלא אפשר בלא הכי.

ד"ה לפיגולו מרצה. הציון (ג) להגהות הב"ח הוא טעות.

דף מ"ג ע"ב

אבל קומץ דמיפרת. ראה ביצה ב' ע"א אוכלא דאפרת הוא וברש"י שם.

דף מ"ד ע"א

מאם האכל יאכל. תימא שהגמרא קיצר הלשון כאן ועיקר חסר מן הספר.

דף מ"ה ע"א

רש"י ד"ה עובדי כוכבים לא מיייתו. אצל מעשר מטאת ואשם לא שייך זהו כלל. אולי כוונת רש"י הוא שתירוצו של הגמ' הוא שכל שהוא "חובה" אינו בא ע"י עכו"ם, ואינו תלוי אם קבוע לה זמן או לא, רק לכן לא אמר הגמ' כן, שמעשר בהמה הוא חובה כזו שלעולם אין קבוע לה זמן וכן חטאת ואשם, אבל בעולה ושלמים יש אופן שעכו"ם מביא. אבל דברי רש"י עדיין קשי הבנה.

דף מ"ח ע"א

תורה אחת לכל האשמות זה קאי רק על אשם גזילות, מעילות, שפחה חרופה, תלוי, דאילו מצורע וגזיר אינם באים איל רק כשב בן שנה כמש"כ רש"י בד"ה גמר באיל באיל, וצ"ע מדוע לא עמד ע"ז רש"י.

רש"י ד"ה מדרשא. מהיקשא דכמיז צמקום אשר תשחט את העולה (ויקרא ד' ל"ג) [שם הלשון אשר "ישחט" אבל מסתמא הכוונה על הפסוק בויקרא ו' י"ח דכתיב זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת]. וצ"ע וכי זה נקרא דרשא הלא הפסוק הקישן, וחביבות שייך יותר בדרשת חכמים?

דף מ"ח ע"ב

הפסוקים:

- (א) ושחט "אותו" במקום אשר ישחט את העלה לפני ה' חטאת הוא. ויקרא ד' כ"ד. בשעיר נשיא
(ב) ושחט את החטאת במקום העולה. ויקרא ד' כ"ט. בשעירת חטאת יחיד
(ג) ושחט אתה לחטאת במקום אשר ישחט את העלה. ויקרא ד' ל"ג. בכבשת חטאת יחיד
(ד) זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת. ויקרא ו' י"ח. בפרשת חטאת

השקלא ומריא של הגמ'.

*חטאת בעי צפון דילפינן בבנין אב מפסוק ב)

*לעכב מניין? יליף מפסוק א)

*ושמא פסוק א) דכתיב בשעיר נשיא בא לומר דרק שעיר נשיא בעי צפון?

*אין לומר כן שהרי כתיב פסוק ב) דכל חטאות בעי צפון, אלא ודאי פסוק א) בא לומר שמעכב.

*אשכחן שעיר נשיא בין למצוה מפסוק ד) דכל החטאות צריכין צפון, בין לעכב מפסוק א) דכתיב בשעיר נשיא, שאר חטאות נמי אשכחן למצוה מפסוק ד) לעכב מנלן? אבל פסוק ב) אינו מיותר לזה דכיון שיש בפסוק א) דמירי בשעיר נשיא מלת "אותו" נוכל לומר דרק בשעיר נשיא יש מצוה של צפון אבל בשאר שעירים אין מצוה צפון. רש"י

* דכתיב בכשבה ג) וכתיב בשעירה ב) ופסוק ג) מיותר ללמד ששאר חטאות נמי מעכב בהן צפון.

דף נ' ע"א

ראה הלוח בא"ס וביוסף דעת.

דף נ' ע"ב

אות י'

דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בק"ו מדרגא דבי ר' ישמעאל. הרי שק"ו הוא יותר קל לדרוש.	דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בק"ו מדרגא דבי ר' ישמעאל.
דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש מדרמי בר חמא	דבר הלמד בק"ו אינו דין שחוזר ומלמד בג"ש.

אות י"א

דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בק"ו מדרגא דבי ר' ישמעאל. הרי שק"ו הוא יותר קל לדרוש.	דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בק"ו מדרגא דבי ר' ישמעאל.
דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בק"ו באות ז)	דבר הלמד בק"ו אינו דין שחוזר ומלמד בק"ו.

דף נ"א ע"א

	אל יסוד מזבח העולה	
א	בפר כהן המשיח	ולא ישפוך ליסוד מזבח הפנימי
ב	בפר העדה	שמוזב הפנימי אין לו יסוד
ג	בשעיר נשיא	שיהא המזבח טעון בעולה, וכל הדמים הנימני עליו שפיכת שירים אל הסוד.

אבני חן על מסכת זבחים

רש"י ד"ה בהנך פסולין. כגון כהן טמא. וצ"ע מדוע לא אמר הגמ' בפירוש בכהן טמא?

ד"ה האי מיבעיא ליה לגופיה ומו לי' לך דרשה שלישי פירוש שאז היינו דורשים פסוק אחד ש"עולה" צריך שפיכה ולא נשאר פסוק לדורש שכל הקרבנות צריכים שפיכה.

דף נ"ו ע"ב

*רש"י ד"ה עד יום. והנומ' עד יום, בעוד שהוא יום מאכלנו. נראה שדורש הפסוק וממחרת, לא תפרש גם הלילה, אלא רק מה שנותר מהמחרת בעוד שהוא יום. פי' דנותר לא קאי על נותר הבשר אלא נותר היום.

דף ס"ב ע"ב

הסוכב = ראה במשניות תפארת ישראל אחרי מסכת קינים "צורת המזבח ככל שטחיו", אות י', יד, וטו.

דף ס"ג ע"א

רש"י ד"ה במקום שרגלי הזר עומדות. לעיל קאי דכתיב בתחלת הפסוק שם וְהִצִּיטָהּ ומפרש רש"י שקאי על הזר ומלת "הזר" ליתא בפסוק אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמץ. ופלא ששום אחד לא תיקן מלת והביאה.